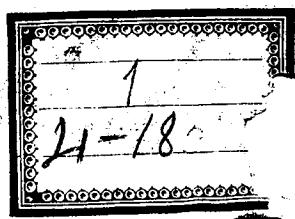

R.2336

LIBRARY
OF THE UNIVERSITY
OF TORONTO

A
3

105

Zelatus Padius de Venetiis
L V S I T A N I,
Medici, & Philosophi præstantissimi.

OPERVM TOMVS SECUNDVS;

IN QVO *Centuriae et cetera*

PRAXIS HISTORIARVM,

VBI MOREORVM OMNIVM INTERNORVM CVRATIO AD

Principum Medicorum mentem explicatur: grauiora dubia videntur, ac resoluuntur:

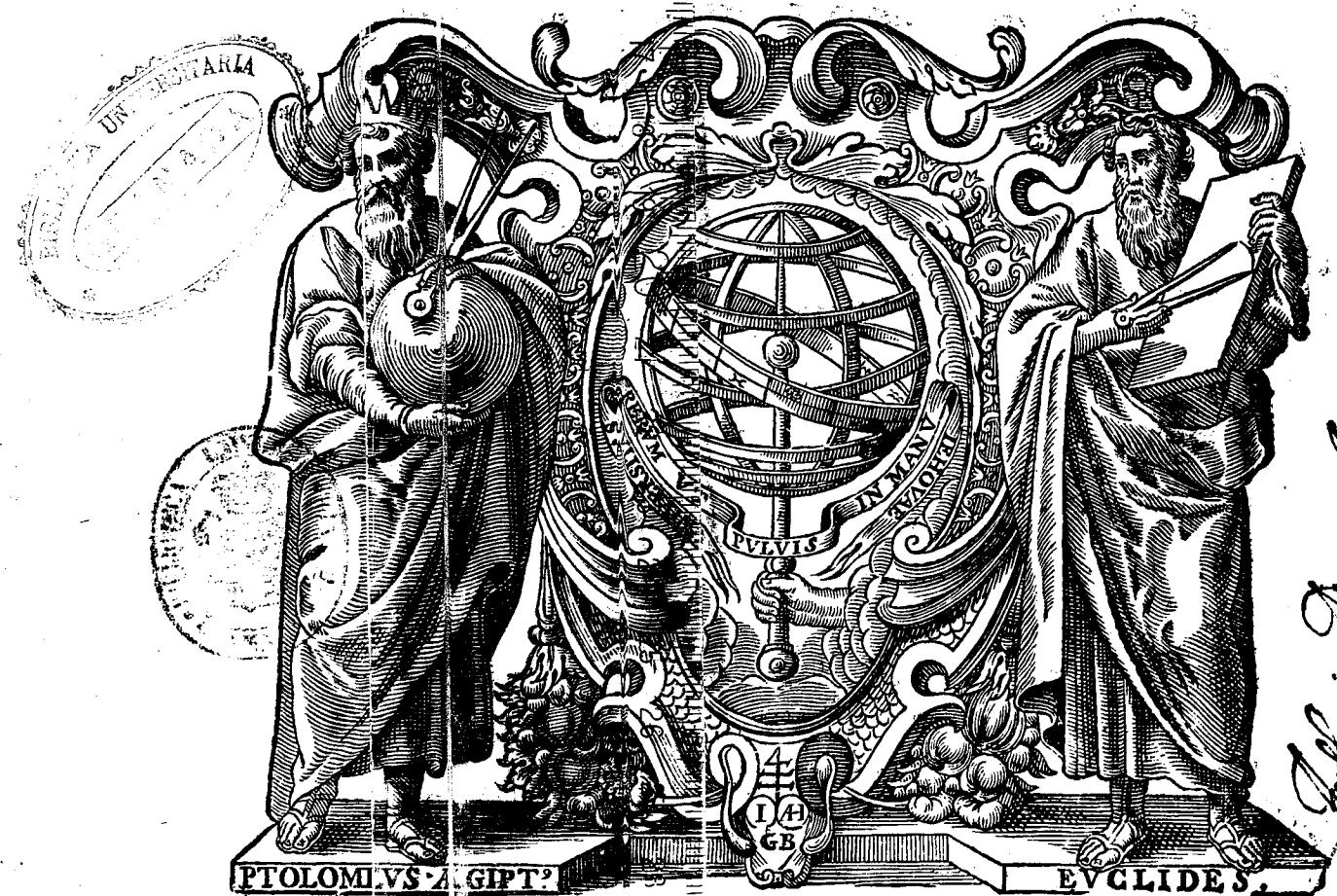
Practicæ diuine Obseruationes permulta suis locis inspurguntur:

PRÆMITTITUR ETATROITVS MEDICI AD PRAXE:

TECHNI ET PHRAGMOTICA PLEGAMISSIMA.

ACCESSIT PRAXIS MEDICA ADMIRANDA. AB IPSO MET AVCTRE
non parum i.e. nono locupletata: in qua Exempla rara, mirabilia, monstrosas circa *aditas morborum*
causas, signis, eventus, atque curationes proponuntur.

EDITIO POSTREMÆ. A MENDIS PURGATISSIMA.

L V D V N I
Sumptibus IOANNIS ANTONII HVGVETAN
& G V I L E L M I BARBIEB.

M D C. LXVII.

C. REGIS CHRISTIANISSIMI.

R.2386

Zela A Bobice de V. C. F. I.
L V S I T A N I,
 Medici, & Philosophi præstantissimi.

OPERVM TOMVS SECUNDVS:

J N Q V O *Confunditur omnia*

PRAXIS HISTORIARVM,

VBI MORBORVM OMNIVM INTERNORVM CVRATIO AD

Principum Medicorum mentem explicatur: grauiora dubia ventilantur, ac resoluuntur:

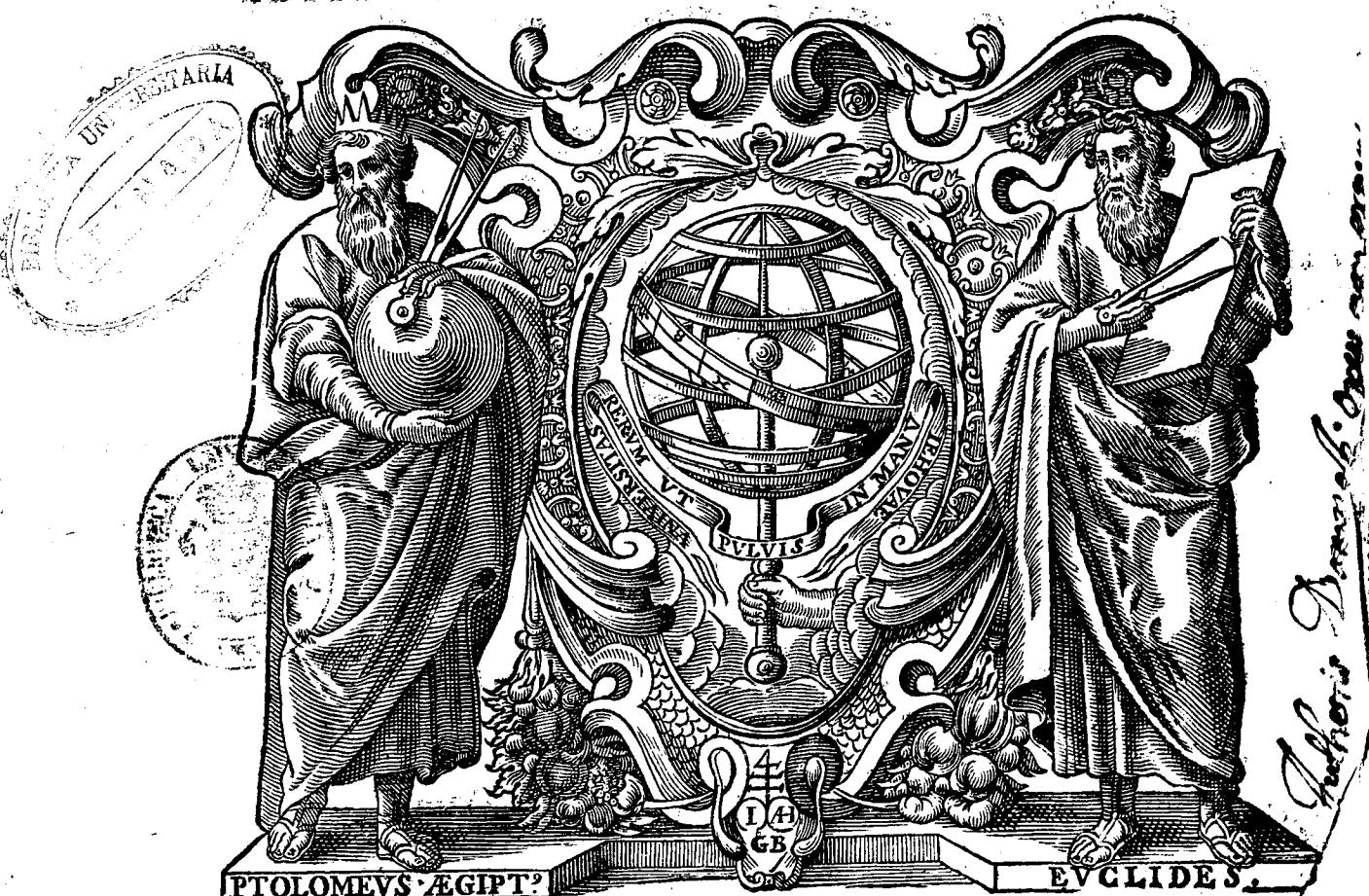
Practicæ denique Obiectuationes permultæ suis locis inspurguntur.

PRÆMITTITVR INTROITVS MIRACLI AD PRAXE:

NEC NON PHARMACOPEA PLEGATISSIMA.

ACCESSIT PRAXIS MEDICA ADMIRANDA, AB IPSOMET AVCTRE
 non parum de novo locupletata: in qua Exempla rara, mirabilia, monströsa circa *uditas morborum*
 causas, signa, euentus, atque curationes proponuntur.

EDITIO POSTRENS, A MENDIS PVRGATISSIMA.

— LV G D V N I —
 Sumptibus IOANNIS-ANTONII HVGETAN
 & G VILLIELMI BARBIE.

M DC LXVII.

CVM PRIVILEGIO REGIS CHRISTIANISSIMI

ILLVSTRIS^{MO} POTENTISSIMO'QVE DOMINO,

D. NICOLAO
DE NEVFVILLE,
MARCHIONI DE VILLEROY, &c.

Sanctioris Consilij Regis Consiliario , centum cataphractorum equitum
Prefecto , Lugdunensium , Forisienium , & Belloiocensium .
Proregi vigilantissimo .

porugalo al. L. gnes Boenguer dela Comp. de fons Calypso
et J. J. Jérô. Anno 1680

A G N A Galliæ , & Portugalliæ affinitas est siue antiqua tempora species , siue noua , (PR O R E X I L L V- S T R I S S I M E .) Ex multis argumentis vnum produco , Gallia primum Regem Lusitanæ olim dedit , & nunc nouum restituit .

Inde ille antiquus amor Lusitanorum in Gallos tan- quam in Patronos , & Gallorum in Lusitanorum tan- quam in socios ; nec leue fundamentum eius amoris est morum similitudo ; tam similis est Lusitanus Gallo , quam dissimilis Hispano ; neque hæc incer- ta amoris mensura est , tantum amat Galliam Lusitanus , quantum odit Hi- spaniam .

Nec extinxit illud odium in Hispaniam seruitus Lusitanæ , sed illud au- xit ; nec imminuit amorem erga Galliam , sed promovit ; sub Ludouici patro- cинio excussit Lusitania seruitutem dum recuperauit Regem ; quantum sit hoc beneficium testata est nuper publicis gaudiis , & nunc testatur publicis lacry- mis amittere se in Ludouico quod amiferat in Sebastiano , nisi retineret in Ioanne quarto .

Ex ea vtriusque Gentis affinitate illud accidit , vt Gallus appellat ad Lusitaniam , quasi ad portum , & Lusitanus ad Galliam , quasi ad asylum : neuter peregrinus est , quia vterque amicus , neuter hospes extra patriam , quia ex quo vtrique com- munis est amicitia , vtrique eadem est & communis patria .

Atque hæc est prima ratio cur Zacutus homo Lusitanus imploret patro- cинium tuum , PR O R E X I L L V S T R I S S I M E ; ex quo Rex Galliæ suscepit Lusitanæ patrocinium , omnes Proreges suos constituit Lusitanorum patronos , propterea Gallum se credit Zacutus sub Ludouico Rege , & Lugdunensem sub te Prorege .

Altera quædam causa est cur amet patrocinium tuum ; lustrasti exterias pro- uincias , explorasti mores , tentasti ingenia , tantumque ex eruditis iteneribus sa- pientias

pientiae reportasti, ut omnium ferè regnum popularis esse possis; neque villa natione apud te peregrina est, quia fecisti omnes domesticas; præcipuo tamen iure Lusitania tua est, quia & fuit olim, & nunc est Gallica.

Tertia ratio Zacuti propria est & acuta; nulla scientia ignota tibi est, didicisti omnes, vel te omnes didicerunt, ingenio es adeò acuto, ut Prorex animorum nec tantum corporum esse possis. Illustre sanè Lugduni priuilegium, habere Proregem qui Gubernator hominum esse posuit, & Prorex scientiarum, singulari tamen iure Medicina tua est, quia tota est publica, & tota tua, debes Medicis recuperatam semel vitam, debebis Zacuto diu seruatam, tueberis illum, tuebitur te, mutuum erit utriusque patrocinium, & commune beneficium.

Hactenus acutæ Zacuti rationes, vna minùs subtilis est, & tamen mea: dum te omnes Lugdunenses colunt ut Proregem, & amant ut Patrem, ego utrumque testari volui publicis typis & priuatis; vigebit hoc testimonium quandiu hì characteres durabunt, quos obsequij sui & amoris testes offert.

Addictissimus & humillimus seruus

IOAN. ANTON. HVGVE TAN.

ZACVTI LVSITANI, DE PRAXI HISTORIARVM AD CANDIDVM LECTOREM.

P R A E F A T I O.

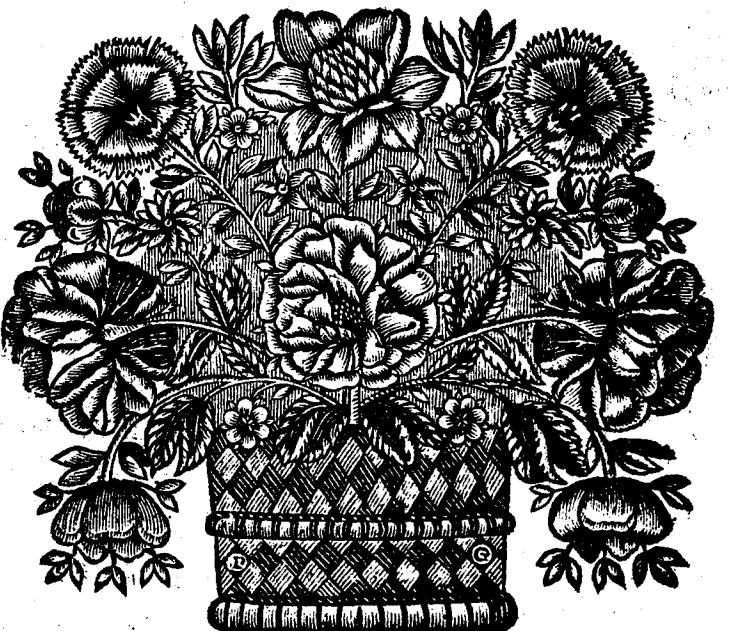

VO esse Medicinæ crura, ERVDTISSIME LECTOR, rationem & experientiam, passim Galenus inculcat. In ratione explicandâ, arduis & difficillimis questionibus enucleandis, & circa Theoriam vniuersam, cunctasque ferè illius partes describendas, ingenium meum hactenus es expertus. Nunc *Praxin vniuersalem Historiarum* inspicias, atque legas, in qua compendioso ordine, imò affabré, & distinctè proponitur curatio omnium morborum, internorum, qui in superioribus sex, *De Medicorum Principum Historia*, libris describuntur, & corpus humanum miserrime premunt, atque fatigant; hoc enim argumentum ac totius operis integritatem solùm esse videbatur. Sicut enim elegans domus debet esse ornata tecto, atque fastigio: sic illud opus Reipublicæ Medicæ perutile, grauissimisque difficultatibus illustratum, sine praxi, & particulari medendi methodo, inerme erat futurum, mutilum, ac prorsus rude. Et licet in hac longæuitate mea, cui iam vacuatio, & otium, tanquam confectis stipendiis debebatur, onus quoddam mihi veterano militi, & tot studiorum laboribus emacerato graue sit, post tot, tamque celebres viros, qui ante me, de methodo, curatiua elegantissimè conscripserunt, aliquid monumentis tradere, tamen spero praxin hanc, non solùm tyronibus, sed expertissimis, & quasi duplicariis, à quibus est altius ad eruditionem facta progressio, (nî opinione aberro) expectatissimam fore, &, quod confido, iucundissimam, quia singula decerpant, breuiore itinere complectantur, & velut per semitam ad terminum contendentes, ex hac neruosa & elaborata medendi methodo, citra rixam, aut cum Neotericis controuersiam ullam (cum illis enim saepe in superioribus libris pugnauimus usque ad rauim) diuitem sibi gazam comparare queant. Delineamus autem *Praxin*, longeuo iam freti experimento, simplici stilo, ne Lectori dictionis

ā 3 elegantiā

ZACVTI

elegantiâ tenebras offundamus ; at non inconditè aut digestè, sed graphicè, & per partes suas, à capite vísque ad pedes exorfi, ordinem Historiarum sequentes, Principum doctrina sola, quam per amanter nimis obseruamus, innixi, vt sic quisque vnum quemque morbum, facile, breuiterque reperi possit, omissis plurimis remediorum formulis, ab auctoribus passim propositis, ne citra necessitatem cramben recocētam repetamus. In hac ergo *Praxi* nihil remanebit intactum, quod ad exactam morborum (penes suas causas, signa, præfigia) theoriam, methodumque conducere posse videatur, ita vt sāpe sub uno affectu, alios etiam ad idem institutum necessarios mira breuitate comprehendamus. Atque vt rem complectamur paucis, quicquid lectione dignum est, stilus in vnum redigit corpus, variis in calce cuiusque capitis practicis obseruationibus ornatum. Eo tamen modo omnia sunt disposita, vt nec prorsùs nimium excrescant, & tedium pariant, nec ita sint brevia, vt fiant obscuriora. Ergo in hac frugifera praxi te exerceas rogo, ad quam explanandum, Deo Maximo imprimis auspice patronō, & autore, vela pandimus.

VIRI

VIRI CLARISSIMI D. IACOBI ROSALES HEBRAEI HAMBVRGENSIS, Mathematici, Philosophi, ac Medicinæ Doctoris armatura Medica:

HOC EST MODVS ADDISCENDÆ MEDICINÆ,
Per Zacutinas Historias, earumque Praxin.

S V M M A R I V M.

- Num. 1. Appositi Medicina in theoreticam, & practicam diuidi potest.
2. Theoretica à Magistris, & libris perfectè doceri valet.
3. Praxis diuiditur in generalem & particularem : generalis exponitur, & quomodo acquiri debeat ostenditur.
4. Praxis particularis, quæ, vt actualis, vera praxis dicitur, solum per experientiam acquiritur.
5. Diuisio experientiae, in perfectam, & imperfectam : & natura imperfectæ declaratur.
6. Breuiter, prout omnia, quæ hucusque dicta sunt, experientia perfecta elucidatur, quæ maximè Medicina inferuit.
7. Quomodo actualis praxis Medica, potius à sensibus per vitramque experientiam, quam à mente uniuersaliter percipiatur.
8. Experientia (perfectæ) Empiricorum diuisio in propriam, & historicam : propriaque nostra assensio duobus notandis limitata ingeritur.
9. Primum notandum nostrum, quod propria experientia non detur, nisi præcedente uniuersali cognitione, tam in praxi generali, quam theoretica.
10. Secundum notandum, quod illis suppositis, adhuc indiget initiatus Magistro, qui de propria experientia eum informet.
11. Error Pseudo-Medicorum in prædictis, & Hispanica de his laudabilis Medica Institutio.
12. Historica experientia expenditur, & eius necessitas in praxi actuali declaratur.
13. Celeberrimi Doctoris ZACVTI LVSITANI Commentaria in Medicorum Principum Historias, toti Medicinæ valde utilia, necessaria existere : & quare Historias Chirurgicas præstantissimus Archiater pretermiserit.

1. **M**EDICINA, penes Aristotelem, & Galenum, propriè scientia est, & ars ex factiuarum genere, vt explicant doctissimi viri: iuxta verò nostram oculatiorem speculationem, *exerc. med. 1. part. 2. secl. 1.* (vbi hæc exactius à nobis tractantur,) ars superioris ordinis, quæ sub se scientiæ & artis propriè dictarum, habitum contineat, quamvis impropriè in Theoricam, & Practicam diuidatur, vt notarunt aliqui, & *Vetus lib. Instit. 1.* Appositi tamen ista vocabula

ARMATURA MEDICA

vocabula ei possumus applicare , vt multi ex Philosophis quoque fatentur , Scot. quæst. 4. Prolog. sent. & Auicenna, vt seipsum declarat in *initio suæ Metaphysicæ*. Siquidem Medicina, quæcumque facultas ea sit, habet aliquid, quod priùs ab intellectu intelligenti, & generaliter circa subiectum generale, sub ipsa intellectione exponi debet: & præter hoc etiam obtinet aliquid, quod postea particulariter in subiecto particulari à sensibus cognosci , & tractari conuenit. Hoc enim omnibus artibus proprium est. Iam verò illud , vt pars communis generalis , vel lato vocabuli significatu , Theorica dici potest. Istud verò, vt pars particularis , vel eadem vocabuli licentia dicetur Practica, quia in homine & subiecto particulari à sensibus percipitur , & tractatur , vt Conimbricenses explicant in *proœm. Phys. quæst. 3. art. 3.* Quin etiam Practica generalis (cùm praxis, vel ars , in illam , & actualē diuidatur, vt mox dicemus,) in vnaquaque arte cùm opus non exerceat, etsi id doceat exerceri, quia subiectum generale, in quo operatur, supponit, vel ob id ad Theoricam reduci potest, vt Conimbric. de ea loquentes inquiunt , ac interim medendi regulas (pertractando) proximè non curat ; & hanc posse vtcunque Theoricam appellari. Sed quamvis hæc praxis generalis, ad vtramque potentiam, intellectuam & sensituum pertinere dicatur (vt de tota Medicina aliqui sunt arbitrati) nihil in Medicinam ipsam peccaretur ; neque enim Medici in his, cùm sint artifices sensibiles, scrupulosè procedunt, vt nomina à Medicinæ parentibus usurpata, quasi impropria rejiciant. Namque præterquam Philosophi eadem Medicis concedunt , necessariam & commodam rebus Medicinæ tractandis , distinctionem affectuunt: ideo vt nos quoque iisdem in sequentibus, habita criticorum venia, vti liceat nominibus, postulamus , vt quæ à nobis exponi debent, sub iisdem clariora euadant. Quomodo autem vtramque , atque omnem Medicinæ partem studiosus acquirere possit, nobis dicitur *Armatura Medica*, atque in hac sectione breuiter, neque enim ad id opus est multis, id ipsum perdocebimus.

2. Generalis, communis, seu Theorica Medicinæ pars in Scholis, à Magistris priùs accipi debet , dum hæc per se dictam, vel exponendo Auicennam, vel Galenum, de his tractantes, vt est in more , apud alias Academias. Deinde ad autores accedendum est, & præcipue Galenum & Auicennam , sub quibus omnis doctrina iacet clara, perspicua, & necessaria. Ultimò, si liber , consulantur Neoterici, in libris sub nomine Theorica Institutionum, Pathologiae, Physiologiae, & similiū, quoniam exinde hæc prima pars Medicinæ acquiri debet, neque eam aliter percipi, aut ab homine haberi posse existimamus, nisi à Magistris primum doceatur, (si perfectè percipienda est,) & deinde quoque à libris (qui etsi muti in voce, viui in scriptis Magistri reputantur) ipsa tandem, quasi reminiscendo comparetur: aduertendum tamen ducimus euenire posse, vt ex libris sine præceptore aliquis ediscat Medicinæ partem generalem totam , sed hoc raro & non nisi heroicis ingenii accidere potest.

3. Altera Medicinæ pars , concessa diuisione , quæ praxis dicitur , duplex existit, generalis vna , particularis , siue actualis , altera. Generalis , circa subiectum generale curandum versatur : siue est illa , quæ hominem in communi , particulari aliqua affectione correptum , respicit & speculatur, quod vt faciat , generalem curandi modum, siue curandi methodum , per suas indicationes , & præcepta describit ; deinde morbos , membratim cum causis adiunctis , & symptomatis , quæ vnicuique hominis membro superueniunt , explicat , & remedia quibus curari debent , afferit & exponit, vnde Therapeutica , & pars curativa dicitur , sed (vti dicebam) semper generalis extat : & veluti Theorica , hominem in communi , vt subiectum generale , cognoscendum habet , in eoque , quatenus sanitati & morbo subjicitur, cognoscendo versatur ; ita generalis praxis eundem hominem , subiectumque generale obtinet , quatenus rebus præter naturam , causâ , morbo , & symptomato , iam est correptum

correptum , atque in eo operatur , vt sanitatem amissam introducat , morbu mqu e expellat. Quapropter hæc praxis , à Magistris quoque & libris edoceri valet : est enim verissimum axioma, omnem facultatem, quæ subiectum commune respicit, siue ad intelligendum, siue ad operandum, solum perfectè ab externo docente introduci, illuminari, ac edoceri posse, atque ita eius præceptionem ad intellectum, vel speculatum, vel practicum pertinere, vt per hæc verba Philosophorum sectis,circa animæ essentiam facultatémque satisfaciamus; intellectus enim ab externo docente perficitur, siue in veluti tabula rasa sit , vt voluit Aristoteles, siue innatas secum species rerum habeat, vt nostra fert sententia , namque aliter anima non esset immortalis. Quomodo cumque sit , semper indiget externo auxilio , illoque proprios habitus , vel operatiuos , vel intellectiuos acquires : atque ita accidit ei in generali Medicinæ praxi , quæ cùm ad intellectum pertineat , in Scholis à Magistris , & Professoribus tractari , & doceri potest. Quod equidem fit secundùm cuiuslibet Academiæ instituta , explicando aliquius Architatri practicam, vel morbos ipsos à capite vsque ad pedes, perse exponendo. Hoc idem in libris practicis auctores passim declarant , quorum magna copia vbique reperitur. In Galeni operibus deest equidem liber de morbis singularum partium à capite ad pedes, vna cum causis, signis, & curatione, quem practicè generali, maximè necessarium existere certum est; sed facile, ex ipsis Galeni scriptis hunc ipsum colligere licet, vt nos facere instituimus. Nihilominus Galenus ipse scientissimè practicam generalem, pro omnibus affectibus, in *Libris methodi medendi*, & *de arte curativa ad Glauconem*, conscripsit : quos vtinam recentiores, iterum atque iterum perlegerent , deuoratis , & intellectis primùm *Libris de locis affectis*, & *diff. febrium*, quoniam exinde perfectè proxim generalem curandi ediscerent : indicationes curatrices , & præcepta artis adipiscerentur ; quibus in particularibus , actualique praxi vtendo , veri Medici munere fungentur. Ast cum posthabitofonte , & neglecta viuarum aquarum scaturigine , quam in Hippocrate , & Galeno existere certum est , ad riulos turbidae , ac cœnosæ aquæ accedant, vt laboribus & studiis parcant, fucatam, & fassam praxim sibi arrogant, quæ saltem necessariis præceptis careat vt videre est apud ipsos neotericorum , de morborum curatione libros : qui omnes vera methodo , necessariisque iudicationibus & præceptis maiori ex parte destituuntur. Admoneo igitur Medicinæ studiosos , vt proxim generalem ex locupletissimo discant Galeno , qui clare , distinctè , & plenè eam exposuit , docuit , nobisque reliquit. Ego etiam in *exercitationibus Medicinæ praxis*, hanc eandem Galeni methodum particularibus affectibus generaliter applico , & curationem per sua præcepta doceo , vt in illis videbis.

4 Sed quamvis Medicus hanc generalem partem curatiuam perfectè calleat , non tam necessariam proxim sibi comparasse imaginetur , quoniam adhuc opus habet praxi particulari , quæ vt actualis præcipue in Medico desideratur : & propriè praxis sola dici meretur , cùm ipsa solum artis finem attingat. Est enim praxis particularis , siue actualis quæ circa homines particulares , vtpote Calliam , Socratem , quorum sapitas aut conseruari , aut restitui postulat , iam opere ipso versatur : neque enim in hac praxi , homo in communi curatur , sed iste , vel ille. Cùm autem iste Callias, vel ille Socrates , neque in Scholas , neque in libros adduci possint , efficitur vt hæc Medicinæ pars perfectè scribi nequeat: neque aliter , nisi per experientiam acquiri , ac edoceri valeat , cùm non solâ ratione , aut dispositione , sed vsu fiat Medicus, sicut gubernator & agricola : quandoquidem vnaquæque ars (ex Aristotele libro 1. *diuin. initio*) suum opus præstat in aliquo particulari : hoc autem non ratione non scriptis, sed sensu , & exercitatione comprehenditur : fit citharædus sæpe citharam pulsando. Statuerunt desit , vsus vel doctrina, Aristoteles magis laudat expertum, quam doctum, stultum enim esse ait , ex solis scriptis imperare. Nos autem alibi hoc explicuimus *opus* : nunc quomodo praxis ista actualis acquiratur , percurramus : Igitur cum hæc

ARMATURA MEDICA.

actualis praxis, vera praxis existat, atque inde à sensibus, & opere dependeat, & ab ipsa totius artis finis proficiscatur, cùm proximè curet, operæ pretium me facturum duxi si quomodo ea ab experientia acquiratur, breuiter exposuerim.

5 Igitur per experientiam propriè & impropriè, vel perfectam & imperfectam ita vocatam intelligere licet, vt in disputatione de origine Medicinæ, & omnium scientiarum, à nobis fuit declaratum, *exerc. med. 1. part. 1. sect. 1.* & 2. ex quo loco ea tantum, quæ huic nostræ doctrinæ necessaria videbuntur, híc breuiter repetemus. Cùm igitur Medicina praxi propriè dicta, actuali constet, vt dictum est, indiget experientiâ imperfectâ, quæ nihil aliud est, quam obseruatio, & receptio à sensibus externis, & internis circa singularia, atque ideo apprehensiua potentiae tribuitur, hancque ipsam Aristoteles aliqua bruta possidere tradit. *1. Metaph. 1.* Porro huius apprehensiua potentiae beneficio, singularia in ipsis obseruationibus perfecta cognoscere solemus: namque cùm obseruatio multos sensus, vel sensations obseruet, necessaria existit ad particulares affectus congoescendos; quapropter cùm aliquam rem, vel eius effectum percipimus, & sentimus, eam experiri, & obseruare dicimus: atque ita hæc experientia latam vocabuli significationem obtinet; cùm propriè obseruatio potius dici debeat. Sed vtcunque sit, ea, vt valde necessaria, requiritur in qualibet operatiua arte, & maximè medicâ; vbi non solum homo particularis, qui curatur, & eius affectiones, sed & omnia, per quæ mederi volumus, obseruari, & per sensus perfectè cognosci debent.

6 Sed propter artis excellentiam, cùm sit ordinis superioris, vt sàpe diximus, non sufficit vt in aliis artibus, sola rerum obseruatio, & imperfecta experientia, sed opus est, vt sedulo quoque adhibeamus perfectam experientiam, quæ habitus iudicatiuus, ex multorum particularium collatione, supereundem effectum, productus extat: atque illo habitu iudicamus ita rem habere in singulis, vt in quibusdam certis sumus experti: pérq; illud reddimur prompti ad iudicandum, hunc effectum solere à tali causa prodire. Quare hæc experientia in homine solo, & non in quolibet, sed in heroïco ingenio reperitur, & omnium artium inuentrix apud autores prædicatur. Ego autem eam huius Medicinæ partis lucem, & vt cum Galeno loquar, substantaculum, & alterum necessarium quo gradiatur crus existere, omnibus inculcare soleo: cùm non solum in singularibus se exerceat, in illisque cognoscendis, promptum, firmumque iudicium adhibeat, sed etiam aliquid vterius addat: quod est, vt ipsorum multorum singularium, & obseruationum recordetur, & cum eisdem circumstantiis inter se conferat, vt similem curationem, verbi gratiâ adhibere possit. Atque in ista quam diximus collatione, perfectæ experientiæ essentia consistit. Si enim singularia inter se non conferantur, sed ipsa per se considerentur, non perfectæ experientiæ, sed obseruationis & impropriæ experientiæ nomen sortitur.

7 Atque ob hæc, quæ modò exposuimus, ytraque experientia, præcipue perfecta, quam potius in sequentibus, per hoc nomen intelligere volo, Medicinæ praxim artifici conciliare potest. Neque est alia via per quam ad praxim, partemque Medicinæ particularem & curatiuam rectè peruenire possumus; nisi per experientiam, & hoc est quod Philosophi afferunt, ad cognitionem rerum particularium, vtilius esse se exercere in harum actionibus, per experientiam, quod Practici faciunt, quam mentem adhibere in cognitione causarum, per scientiam, vel vniuersalium perceptionem, quod Theorici agunt. Denique res particulares potius à sensibus in ipso effectu, & à posteriori cognoscuntur, quam à mente in ipsarum idea, vel causis, à priori intelliguntur: hæc enim nostræ cogitationi remotiora, illa verò proximiora existunt, & hæc est Aristotelis sententia, dum ait *1. Metaph. 1.* expertos magis rem attingere, quam qui rationem sine experientia habent. His ita breuiter prælibatis, (nam cætera in illa exercitatione plenus examinantur) quomodo per vnam, atque alteram experientiam Medicinæ praxis acquiratur, breuiter explicemus.

8 Empi

D. IACOBI ROSALES.

8. Empirici, quorum sententiam Galenus fusiùs explicat, atque in opere ipso, siue pro acquiranda Medicinæ praxi, insequitur, duplē experientiam constituebant, vnam propriam, & alteram Historicam. Propriam vocabant, quum vnuquisque ex proprio intuitu, per suas obseruationes, sibi eam comparabat, atque illud quod sàpius iuuare visum est, memorie tradebat, idque præceptum artis fidele vocabant. Vbi duo notari debent, quibus admissis, nos quoque Empiricis assentimur, vt per hanc propriam experientiam, praxim Medicam acquiri posse cum illis affirmemus.

9. Primum est, vt antequam Medicinæ studiosus ad praxin, & experientiam, ex intuitu proprio percipiendam admittatur, generalem Medicinæ partem, quam etiam Theoricam vocari diximus, perfectè calleat: & praxin quoque generalem ante agnoscat, vt deinde ad obseruationem, propriamque experientiam accedendo, fructus veros qui erunt cognitiones adæquatæ circa illa singularia, decerpere possit: Et ratio huius est manifesta, quia ordo addiscendarum artium incipit ab vniuersalibus, vt ab illis, quibus potentialiter singularia continentur: & cùm non sit ars sine theorematis, & præceptis, quæ vniuersalibus constant, efficitur vt sine illis non possimus nos in particularibus exercere: ars autem sine præceptis, est cæca, & viam sui operis ignorans: Vnde Galenus *9. meth. c. 6.* ait *Pro comperto habentes, non licere ullius artis scientiam nancisci, nisi methodum quandam habueris per vniuersalia vocata theoremata, & in particularibus te exemplis exercueris.* Atque hæc probant, praxin quam generalem diximus, quæ methodus quoque vocatur, prius, addiscendam esse, antequam quilibet se in particularibus exerceat. De Theorica, præter id quod dictum est, patet etiam, quoniam nostræ Medicinæ subiectum corpus adest humanum, cuius non perfunctoria, sed penitissima cognitione requiritur: nam præterquam quod præceptum est Philosophicum, vt quilibet artifex cognoscat subiectum operationis, in quod agat, saltem in quantum operi suo conductus, in Medicina hoc exactius, & cum maiori charitate, adipisci conuenit; cùm sanitatem Medicinæ vnicum finem, non artifex solum introducat, sed multoties à natura perficiatur: vnde naturam morborum medicatricem vocat Hippocrates: & rectè id *Vallesius 6. epid. sect. 5. com. 1.* aduertit, aiens: *Nullus morbus potest perfectè sanari ope solius artis, sed neceſſe est ut natura sanitatem agrotantis perficiat: unde Medici vocantur naturæ ministri.* Quare huiusmodi naturam, proprietatem, & opera, potius exactè cognoscere oportet, (vt in parte Theorica docetur) vt subiectum, & cooperatrix cum artifice facultas, simul cognoscatur. Aliter cùm quispiam absque huiusmodi cognitione, ad particulares obseruationes, & propriam experientiam deueniet, vt anteagno præceptis, sic nunc quoque (dico) sine ipsis cæcutiet: & operibus naturæ, vel morbi, si ea non intelliget, sàpius perturbabitur? neque effectum causam noscet, vt dicebat Aristot. *loci citato,* inquietus: *Quia per artem,* (id est per generalem artis cognitionem) *scimus causam s per experientiam* (id est per propriam obseruationem, absque artis generali perceptione,) *minime.* Iam verò quantum causarum cognitione, Medico praxin exercenti, necessaria sit, omnibus patere existimo, cùm ex causarum ablatione curatio effectus dependeat. Habita igitur huius Artis vniuersalium cognitione, dum homo in particularibus se exercet, vel in obseruationibus, vel in experientia, promptitudinem, & facilitatem acquirit, qua illa, quæ vel Theoricæ, vel Praxis generali ope, in intellectu vniuersaliter habebat, promptè in particularibus sensibiliter percipiat, videat, cognoscat, quibus perfectus, & absolutus artifex redditur.

10. Secundum notandum, quod addendum sententiae Empiricorum duxeram, illud est, quod propria experientia intelligatur illa quam sub Magistro, eiùsque lateri adiunctus Medicus tyro exercet, non autem ea, quam quisque ex proprio intuitu, absque præceptoris periti, & experti Medici præsentia, sibi acquirit. Etenim homo viribus naturæ, vt sibi non potuit artem de nouo inuenire, absque externo auxilio, & docente, vt alibi ostendimus, ita praxin ipsam comparare non valet sine eo qui viam doceat, & inter vnum atque alterum similem, primo intuitu, sed diuersum, tum essentia, tum causis

é 2 effectum

ARMATURA MEDICA.

effectum distinguere, & cognoscere ostendat: quod in nostra arte s^epe s^epius accidit: Cum igitur ipsa Medicina, & praecipue curativa, naturae labyrinthea varietate, & obscuris latebris abdita sit, indiget eidem Daedalo demonstrante, vt affectus naturales, & illos, qui prae*ter* naturam sunt, & cuinam morbo, vel causae pertineant, inexper-tum doceat impropria experientia, vt deinde habitu iudicatio, acquisito prompte, similia intelligere queat: alioquin semper fallax (vt illic demonstrauimus,) experientia propria erit. Deinceps vero haec propria experientia, quod maior, & maturior in uno quoque fuerit, firmius & clarius iudicium efficit, & minimè difficile: ipsa vero plus certitudinis possessori suo quotitie conciliabit; unde Medicus, quod senior, & expertior, eo doctior; & curationibus aptior, dummodo memoria firmiter retineat quae vidit, & recte expertus est.

11. Verum enim vero horum duorum notabilium, quae diximus, defectu nostri aei Empiricos admirari non desino, qui ab hospitalibus, siue aegrotis, (quos vulgi deceptione, & propria impostura, vt quondam Thessalus Romae, Galeno nullos obtinente curandos multos suscepserunt,) experientiam & artem, sibi iam comparasse gloriabantur: cum tam ob rerum generalium cognitionis defectum, quam ob particularium non exactam perceptionem, & docti Magisti alienationem, potius Pseudoartifices existant, atque nunquam veri Medici euadere possint, cum fundamentum, & tota armatura ad hanc militiam illis prorsus desit. Quapropter vt huic vitio, apud plures nationes maximè grassanti, Hispanorum Medica Respublica succurreret, lege fanciuit, ne Medicinæ initiatis curandi licentia tribuatur, nisi prius eos lateri docti, & experti Medici adiunctos, duos integros annos in videndis aegris, simul consumpsisse, post promotionem Academicam, & exhaustam, per sexennium, Theoriam, liquidò constituit: Sic enim propriæ experientia hanc artis partem, quae particularis praxis dicitur, acquirere posse sibi persuadent.

12. Historica experientia est illa, quae à maioribus exactissimè acquisita, nobis multa exempla proponit, quibus in similibus casibus, eodem modo nostros aegrotos regere possimus. Atque haec ipsa, quamvis apud particulares aegros olim fuerit exercitata, aliquid tamen habet praxis generalis, dum tandem scribitur, & veluti exempla offerendo, nobis imitanda proponitur; atque ideo non solum initiatis, sed prouectis in arte & expertis Medicis, valde quoque necessaria est: quoniam in se continet maiorum obseruationes, multorumque morborum dexteras relationes, & ex arte curationes, vt pote ab Archiatri sapientissimis exercitas: unde ex illis, multorum morborum, & casuum rarorum notitiam habebit quilibet doctus: & exinde cum suis obseruationibus facta collatione, perfectam experientiam sibi comparare poterit: cum prae*cipua* therapeutica præcepta, ex huiusmodi scriptis, & experiens, non eruuntur, vt ego existimo, saltem confirmantur, & Medicum idoneum reddant, vt tutò & audacter illis vti, & suis particularibus applicare possit. Etenim nostra ars in ipsis particularibus, vbi se exercet, ita perplexum, & dubium artificem facit, dum morborum, & symptomatum insultum varium, & fortasse nunquam sibi visum in praxi conspicit, vt quod se vertar, & quomodo curationem (si ex arte, & non cæcè, vt multi faciunt, agendum est) aggredi possit ignorata fortasse causa, penitus nesciat. Sed si vnu, vel alterum ex Archiatri, & Medicinæ luminibus, collegam sibi in curatione inuenisset, ô quantu gauderet; quantam lucē rebus, & cognoscendis & faciendis, confequeretur! iamque adhibita intervrumque consulta-tione, de aegri statu, & remediis, tuius deliberari poterit. Sed in Medicorum Principum Historia, quandoquidem eos viuos consulere nequit, ipsorum consilium sibi adhibebit Medicus. Cum igitur praxis exercenti Medico, aegrotus necessario occurrat, cui similis aliquis è Medicorum Principibus, in aliqua ipsorum historia extiterit, iam in suam consultationem adhibebit illum-Archiatrum, qui similem affectionem historice exhibet: atque adhibito experimento imitatorio, simili modo procedet. Est enim experimentum imitatorium, illud quod ab historia aliquando elicetur; congruus

D. IACOBI ROSALES.

nempe de re simili ad similem transitus: aliqualis etenim similitudo in affectibus, suffi-
re videtur, vt eodem ferè modò curari queant, veluti cum Gallica lues ob similitudinem
cum Morphæa, remediis iisdem illuc translatis euincitur. Quantò magis quod in Me-
dicorum Historiis, eadem metipsæ affectiones, cum iisdem causis, & symptomatis, s^e-
pè s^epius inueniuntur, cum illis, quas quotidie praxis actualem exercendo conspicimus.
Quapropter eas continuè legere conuenit, & omnes memoria tradere, vt illis Medicus
practicus, tot & tantis talium virorum exemplis abundans, exercitatio & doctior euadat,
& in propria curatione suum Archiatrum in consilium habeat, vt anteà dixeram,
& super libros Epidemiōn Hippocratis, in præfatione doctissimorum suorum com-
mentariorum. Vallesius de ipso met Hippocrate afferit.

13. Cùm autem hæ historiæ dispersæ apud varios auctores, & multoties obscuræ, antiquitate, & naturæ inuolucris abditæ sint, ecce doctissimus, & veluti alter Archiater, ZACVTVS LVSITANVS, has palantes Historias ordine miro, à capite usque ad pedes re-
positas collegit, commentariis illustravit, obscura enodauit, controversias direxit, Ga-
leni doctrinam sanissimam defendit, mentem Principum aperuit, dubia & falsa euul-
lit, in utraque Medicinæ parte Theoricam luci Galenicæ restituendo, & praxis maiorum
obseruationibus adaugendo, ita vt totum hoc DE MEDICORVM PRIN-
CIPVM HISTORIA Zacutinum opus vniuersam Medicinam ab omni sordicie
mundam; ab omni parte excultam, & perpolitam complectatur, neque aliquid pro
tota Medicina addiscenda, & Armatura Medica, nostro, & grauissimorum auctorum
iudicio, ei ulterius deesse videatur. Deinde ne historiis Praxis particularis deesset, eam hic
Auctor scientissimus quinque libris comprehendit graphicè, solerter, & ingenuè, in qui-
bus morborum naturam, causas adiunctas, signa, præfigium & curationem enodat, pra-
cticis quæstionibus, & obseruationibus utilissimis illustrat, & exornat. HISTORIAS
ergo ZACTINAS, sicut & earum praxis & aureolos praxis Admiranda libros lege,
relege, perlege, atque s^epius euolue, ibi enim tuo desiderio satisfacies, & veram artem
consequi valebis.

Sed inquires, vbi sunt Principum Chirurgorum Historiæ, quas ille tribus libris propone-re, & interpretari libro primo suarum Historiarum est pollicitus, quae Medicis, & Chirurgis
sunt utiles valde. Quare doctissimus ZACVTVS eas præteriit? An ne Chirurgiam à
Medicina artem diuersam existimauit! minimè quidem. Sed quia in Historiis Medicis
poliendis hactenus neruose insudans totus fuit, vir grauis annis, & multo iam defessus
labore usque adeò hoc negotium perficere non potuit, ZACVTVS autem eas præ-
termisit, forte vt nostro muneri opus Chirurgicum relinqueretur, quod equidem li-
benter explicandum suscipiemus, & Diuino aspirante Numinе perficiemus. Sunt enim
plures Chirurgicæ Historiæ in monumentis Hippocratis, Galeni, Celsi, Pauli, Auicen-
næ, Auenzoaris, Halyabbatis, & aliorum. Quod opus, vt Zacutinis historiis, quasi illa-
rum supplementum adiungatur, nostraque cum tanti viri nomine memoria ubique ex-
tet, & de eo gloriam (si fas est viro bono ita dicere) nobis manaturam credimus. Cui
operi, supplementum Chirurgicum ad opera præstantissimi Zacuti, nomen imponemus.

qua non mediocri aliis valere gloriabar: Animaduertóque inter ætatis quinquageneria vitia visum in proximis, memoriam in remotis, hoc est in olim lectis paulatim deficeret. At tibi viuax & superstes memoria, cuius exempla in tota Historiarum serie illucescent, designat te nihil habere, Leontini Gorgiae instar, quod incuses senectutem. Quæ εὐδαιμονία ἐν ποιείᾳ τῷ φύσεως, omnibus concessa non est, sed sapientibus solis, quorum mens docente Sophocle, diuina luce nutrita est:

οὐκέτι γῆρας τῶν σοφῶν, οὐδὲ οὐδὲ
τεῖχος ξενεῖται μητρά τεθεραπεύσθω.

Atque ut in hortis ac viridariis fructiferæ arbores in quincuncem digestæ, latioris licet & laetioris prouentus, solæ non oblectant, sed etiam inanes flosculi per areolas & puluillo dispersi: sic in tuo illo opere, non sola laudantur seria, & momenti grauioris medica documenta, sed elegantes pleræque & amœnæ digressiones de Philologia & Philosophia vniuersa, quarum commissione, & veluti intercalatione, legentium animi mirum in modum recreantur. Sed audio flumen ingenij tui illis Historiarum circulis non circumscribi, meditarique te nouum opus de vsu medendi, omniumque morborum curationis methodum aggredi, non modò ex fontibus veterum & recentium Medicorum haustam, sed ex propriis experimentis & obseruationibus depromptam. Eam utinam tam accuratam & exactam nobis exhibeas, ut deinceps nobis nihil sit desiderandum. Nemo Medicorum non calcauit hoc iter: plerique Medicinam auspicantur ab hoc scriptio[n]is genere: cumque vix tres aut quatuor ægritudinem species viderint, audent de cæterarum præsidiis censoria quadam auctoritate definire. Lepida capita! quæ de capite hominum tam leuiter & temerè decernunt. Implet totas paginas remediorum formulis, quas nullo ordine ex diuersis auctoribus compilarunt, neglectis indicationibus, ex quibus necessaria remedia depromuntur. Hinc inde colligunt compositiones medicamentorum, quas nemo probus in usum unquam reuocauit. Ab illis nec probata, nec experta, nee inuentu, paratûque facilia, nec benigna aut domestica annotantur: sed exotica, preciosa, operosa, spagyrica, superstitiosa, præstigiatoria, dictu quoque nefanda & abominandas Sanguinem humanum sorbendum propinan: hauriendam exhibent lochiorum saniem: carnes humanas variis artificiis adulteratas, & in diuersas formas immutatas edendas, bibendasue præbent: nequidem ab vrinis, stercoribus intestinorum lumbricis, pediculisque abstinent, quos nemo videat sine nausea, nemo nisi furiosus deuoret: suspendunt è collo areneos: fœtidissimas matulas imponunt vmbilico & apponunt ori: sperma ipsum recens ouo sorbili permistum deglutiendum dant, tam impia & scelestâ, quam putidâ & horrendâ manducatione. Non loquor cætera, quæ tu (ZACVTE DOCTISSIME) diligenter vitabis, & fugiendamonebis. Cum enim à quadraginta annis, quibus Medicinam exerces, experientiam doctrinæ adiunxeris, nugas istas & mera deliria à tuis scriptis exterminabis, & in indicationibus Galenicis comitens, pauca præsidia, sed facillima, probatissima, familiarissima præscribes: Expecto à te, ut quæ in Hippocrate & Galeno deficiunt, suppleas; quæ in Auctoribus barbaris superuacanea sunt, circuncidas; quæ in nonnullis confusanea & obscura, illustres; quæ in aliis depravatè scripta, & perperam posita, interpreteris; quæ in Chymistis & nouatoribus audacter & temere præscripta, castiges: sic fiet, ut absolutam & perfectam omnibus numeris medendi methodum habituri simus, non modo humano generi salutarem, sed nomini tuo ad æternitatem propagando gloriosam. Vale. Datum Lutetiæ Parisiorum, quarto nonas lun. anno reparatæ salutis humani, 1639.

CLARISS. VIROVM EPISTOLÆ

AD ZACVTVM LVSITANVM
DE SV A HISTORIARVM PRAXI.

Eruditiss. atque præclariss. Viro,
D. ZACVTO LVSITANO DOCTORI MEDICO
Amstelodamensi, Renatus Moreau Professor Regius Christianissimi
Regis Confiliarius, & Scholarum Censor.

ON opinor aberrabo, (Vir eruditissime) si, vt Didymum Alexandrinum Hesychius, sic te ego καλλέντερον & adamantineum dixerim, οὐ τὸν τὰ βιβλία ἐμπορίν. Quis enim non miretur, ea te ætate libros legere, colligere, & edere in qua cæteri penè deficientibus omnibus corporis organis, & ipsis cæcūtientibus oculis ab omni studio penitus abstinent? Præmium senectutis quies est, vt ipsæ leges monent, quæ maiorem annis sexaginta otio reddunt. Vacat ætas ista muneribus iis, quæ non possunt sine viribus sustineri.

Miles depositis annosus secubat armis.

*Grandenique negant ducere aratra boues,
Putris & in vacua requiescit natis arena,
Et vetus in templo bellica palma vacat.*

Tu autem graui ista ætate, quæ à morte non solet longè abesse, ea studia excolis, quibus sustinendis integrum humanæ vitæ curriculum impar esse solet. Infinitos auctores legisse, hominis est delicias in varia lectione quærentis: ex illis selegisse, quæ pulcherrima & obseruatu dignissima, viri, est prudentis magis quam curiosi: sed ad publicam omnium salutem singula ea digessisse, & ex incertis obseruationibus, ac infidis plurimque relationibus certa & indubitata præcepta deduxisse, hominis est supra vulnus relationibus certa & indubitata præcepta deduxisse, hominis est supra vulnus sapientis. Ut à me alienum est conuiciandi vitium, sic odiosum est adulandistudium, quod illud humanitatis nostræ, hoc grauitatis indignum arbitrentur: quod ideo dixi, ne quis putet tibi me adulari, si te ex lectione & selectione multarum grauissimarumque rerum, & ex admirabili illa Historiarum tuarum, & Obseruationum compositione & digestione, virum incomparabilem vocauero. Non est fortassis nouum, quosquam totam vitam triuisse in librorum lectione, ad quos non fecus quam ad deambulationes & rusticationes quasdam diuertunt. Scio plurimos in colligendis locis communibus, velut in condendis thesauris, quos posteris relinquerent, totos defudauisse. Sed qui frugaliter infinitos Auctores legerit, qui utiliter decerpserit, qui prudenter & sapienter digesserit & ad usum medicum reuocauerit, hoc sæculo præter Zacus que ac sapienter digesserit & ad usum medicum reuocauerit, hoc sæculo præter Zacus agnosco neminem. Medicarum tuarum Historiarum sex libri, opus ut arduum, & laboris immensi, sic admirandum, & iudicij exacti. Neque iudicium solum in eo obseruo, quo senes temperari & commendari solent, vt pote qui ad omnia alia ætate sapiant rectius vt ait comicus, sed præterea inexhaustæ memoriarum fundum, cuius tamen penuria senectus laborat, siue quod senes propter decrementum in continuo sunt defluxu, siue quia ob siccitatem species rerum nequeunt retinere. Hoc propria me docet experientia, qui in dies singulos minui & extingui sentio memoriam,

qua

FRANCISCVS PERERIVS , GOANÆ CIVITATIS ORIENTALIS
stipendarius, & Illusterrimi Dini Antonij à Gama, Proregis Indiae
Orientalis Archiater, Zacuto Lusitano , S.

P Oftquam profectus ab Olyssipone , vasti illius , & indignantis Oceanii incolas ,
quos vel Orbis domitor Hercules expauit, alaci , & inuicto animo noster Prorex
Gama intrepidè fulcauit, & alij mecum socij in eadem nauib[us]ndica oneraria, vel dabant
læti, & spumam salis ære ruebant. Ego in meo cubiculo insistens, & abditus contemplabar
quām pulchra esset maris immensitas ad aspectum, quām fœcunda ad procreandum so-
bolem, tot piscium, & innatantium belluarum copiis abundans, rursus hac consideratio-
ne seposita consulebam amicos, hoc est , libros, inter quos tuus liber de Medicorum
Principum Historia primus , quem recenter emissum ex Antuerpia Olyssipone emi ,
lætitiam ingessit summam, & adeò mentem meam ad plenum erudiuit, vt certò affir-
mare possim te vnum esse in Medicina primum: nam si codices, & testimonia vera Gal-
leni incursu Barbarorum, vel omnia pereant, pro cunctis te habet Medica Schola, secura
quasi nihil amiserit, quem libentissimè legat, imitetur, & colat. Accedens ad Goam, to-
tius Indiae Orientalis metropolim, non me ab eius lectione deterrent occupationes mul-
tae. Audiui per literas cæteros in lucem emissas, fac & insuda, charissime mi Zacute, vt
illustriß. Domino D. Diego. Ioan. à Sylua Olyssiponensi, domus regiae Oeconomie, maxi-
mo Mecenati meo eos transmittas ; illicò enim meam lucem aspicient, quorum pel-
lucidâ doctrinâ doctior factus, sauentium morborum insultus dexterimè coércebo.
Vale præstantissime vir, & me tuis literis ex Amstelodamo ad me missis, singulis an-
nis illuminare non cesses. Ex Goana ciuitate semper Augusta , mense Maij an-
no 1635.

Ludouicus Nonnius Antuerpiensis , Zacuto Lusitano.

D ifficili valetudine impeditus non potui hactenus amicissimis tuis respondere , sed
cùm benignior Hygeia tandem me respexerit, & pulso languore paulatim pristinus
vigor redierit, animus manum iussit operari, & calatum sumere, vt scias me valere & vi-
uere, tibique perpetuò deuinctissimum fore. Libros tuos de Medicorum Principum Hi-
storia, vt iusseras, clarissimo, doctissimo Doctori Francisco Pacio, Serenissimi Principis Ar-
chiatri misi, qui auro contra illos aestimat, atque ingenij acrimoniam, & singularem
eruditio[n]em multo cum verborum honore extollit, petiūque plura exemplaria, vt in
Hispaniam ad primarios Regis Medicos mittantur, vt sciant nostro Septentrioni non
deesse suos Aesculapios. Optaret autem, vt & Praxin pari filo attexas, vt opus tuum om-
nibus numeris absolutum sit; nam quantum in Medicinæ hac parte excellas, libri tui de
Praxi Medica admiranda nuper euulgari abundè docent. Quare serio te hortabor, vt
quam nactus es, Spartam ornare velis, & quæstionibus illustribus, quas peritè enodas,
eam ad umbilicum perducas. Vno verbo dicam, Aquila es in nubibus, quæ acutissima
acie omnia explorat, & penetrat. Iterum enixè à te ex postulo, vt pergas nos beare tuis do-
ctissimis scriptis, quæ

Canescens fæcis innumerabilibus.

cùm sint utilia, polita, tersa, acuta, & fermentata satis, quæ

Non imber edax, non Aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, aut fuga temporum.

Vale Medicorum Phœnix, ac me ama. Antuerpiæ , 1638. 9. mensis Decembris.

Ioannes

CLARORVM VIROVM.

IOANNES DELGADILHO DE ROBLES , MEXICANÆ
Scholæ Professor primarius , Zacuto Lusitano S.

N imio amore legendi libros doctos animus meus exardescit , quare ex remotissi-
mis regionibus illos exquo. Ecce Hispaniensis Bibliopola hoc anno misit mihi. Historias tuas cum Praxi admiranda agglutinas. Deus bone! quām vberimā , &
succulentā doctrinā sunt refertæ, quām perspicuæ, quām elegantes, & utiles ; Eiā age
eruditissime Zacute, earum Praxim citò euulgandam cura, & ad Hispanos mitte , vt
hac ratione ad nos allatā , eius disciplinā imbuti, miseris ægros, tot, tantisque malis
obsitos iuuare possimus. Interim Dominus ad hos studiorum labores ferendos in alio-
rum gratiam , te diu seruet in columem: Vale clarissime Doctor. Ex Mexicana Aca-
demia, anno 1635. die verò 8. mensis Martij.

ISHAAC LPVS CONSTANTINOPOLITANVS, LEGATORVM
Omnium apud Turcarum Imperatorem Medicus ordinarius.

E X Venetiis allata sunt Historiarum tuarum viginti exemplaria , quæ illicò distra-
cta fuere , cùm sint summis laudum præconiis celebranda. O i quām subtiliter ar-
guis grauiter dissertas, quæstiones emedullas , & sensum Medicorum Principum ve-
rè extricas. Supereft, vt Praxim Historiarum extemplò euulgandam cures, quæ recipie-
tur a doctis gratissimè. Vale, & me, licet longo interuallo à te distantem ama, foue, &
tuis dulcissimis literis consaluta. Constantiopoli, 16. Iulij 1637.

Clarissimo & experientissimo viro,
D. ZACUTO LUSITANO, MEDICO CELEBRIMO ,
S. D. P. Serenissimi Daniæ, Noruegiæ, &c. Regis Personæ Medicus,
Iacobus Fabricius , Ecclesie Cathedralis Arrboſiensis Prælatus ,
inque Vniuersitate Rostochiensis Collegij Medici senior ,
ac Professor ordinarius , ac primarius.

A dmirari debo, & merito magnopere admiror, (ZACTE EXPERIENTIS-
ASIME) benevolentiam erga me tuam , singularēmque humanitatem, quam lite-
ris ad D. Danielem à Castro , mihi planè cognitam atque perspectam reddere volui-
sti. Laudo igitur ingenium , moresque tuos , nec ipsos vñquam amare , & aliis omni
tempore prædicare desinam. Salutavit verò ille me tuo nomine diligenter , vt est
vtriusque nostrum amator ardentissimus , & huiusmodi officiorum , quæ propria
sunt ingenuorum hominum, obseruantissimus ; neque potui me vicissim continere ,
quin protinus ad te aliquid literarum ipfsem et exararem, vt quem semper, ex quo primi-
tus præclara tui ingenij monumenta vidi , propter optimarum rerum incredibili-
lem scientiam , diuinam illorum quæ legisti , memoriam , acutissimum omnium
ordinem ; colui & amavi , hicce in te affectus meus tibi plenè innotesceret, quem &
(cùm ob locorum distantiam præfens explicare intercludar } vbius in animo meo
firmum nunquam non tuebor , conaturus si non alia ratione , tamen crebriori scrip-
tione te quavis occasione salutare , vt vtrumque , amicitiam hanc nostram conser-
uare , & in vñque vitæ terminum fideliter propagare queamus. Vt autem nunc ali-
quid tibi ad communia nostra pertinens studia exponam , non possum non vehe-
menter laudare difficultem tuum , ne dicam improbum , in tot legendis autoribus la-
borem , incredibilem industriam , & indicibilem iudicandi dexteritatem : neque
enim vñlibi vagari , vel lasciare , vt quorundam fert pernitas, sed tibi perpetuò
constans

EPISTOLÆ

constans per aliena vestigia ita excurrere voluisti , vt antiquorum repertis plurima noua & lectori iucundissima addere , dubia enodare , erroneous opiniones eradicare, imò penitus profligare , multorum proteruiam coercere , & rectam veterum viam laudabili , & paucis imitabili exemplo tenere , reuerà videaris planè alienus ab iis , qui vetustatis decreta , sàpè minus dextrè intellecta, mordicus apprehendunt, neque inde vellatum digitum , licet Iuniorum experimentis contrarium doceatur , secedere audent. Probamus merito veteres , & grato animo illorum inuentis adhæremus ; sed sunt illi instar Gigantum , quorum humeris nos iam impositi , multò longius spectamus , & ab iis parum obseruata rimamur , inque humanæ vitæ usum decenter flectimus. Videmus quantum auiculæ illæ , quibus cælum & solum omne peruum dedit Natura , degenerent , postquam in caueas detrusæ sunt , vt alienis , non suis moribus adsuescant : ita si ad alienum præscriptum etiam solertissimi adgantur , segniores subinde fiunt , & inertia , quasi præmanso viuentes , iacent. Quare ego imitationem quidem utilem , ac salutarem imbecillis , ac primum promouentibus ingenii semper existimau; quomodo serperastra , vt inquit Varro , damus infantibus ne vari , aut compornés fiant , dum adhuc ingredi condiscunt , quibus adultos etiam vti quām probosum , imò ridiculum videatur. Sicut ergo aliquando natandum est sine cortice , ita non semper ductoribus , tanquam pædagogis niten-
dum, ne , quod Atheniensibus obiecit hospes Ægyptius , pueri semper deprehendamur. Vias & semitas , quæ ad forum perducant , non querunt nisi peregrini homines. Neque tamen hoc dixerim , quod alieno consilio vti turpe putem , cum Græcorum prouerbio scitum sit , τὸν βαλλεῖσθαι εἴη , sed quod non per se aliquando sape-
re , & ex aliorum semper vel iudicio , vel imitatione pendere , fœdissimum arbitrer. Quisque enim eam studiorum suorum rationem sequi debet , quæ maximè oble-
ctet , inuitet , alliciat ; neque unum est omnium palatum. Quis vero est , qui gustum suum melius agnoscat , quām ille ipse qui sibi propinat , nullo indigens prægustatore ; præsertim cum iam multa delibauit pocula , multasque vt Comi-
cuscus , releuit serias. Non aliter , quā ratione in perlegendis euoluendisque Anti-
quorum monumentis , vtendum sit , vt certius ac tenacius memoriæ insideant ,
quisque per se , quo est ingenij acumine , facilius quam ex alio (præsertim si antea
multa perfunctus fuerit lectione) intelliget. Omnia quidem excutienda arbitror ,
vt ex aliis quid sequamur ; & ex aliis quid non sequamur , sed fugiamus , & vitemus ,
obseruare possimus. Nihil omnino respuendum studioso homini , quando nullus liber
tam malus , vt Plinius dixit , ex quo boni aliquid erui non queat. Nūsqam fertiliores
segetes asserunt coloni nostri , quām in sterquiliniis nasci. Seruandum tamen est
sine exceptione illud Senecæ præceptum , vt multum legamus , non multa ; estque
modus in rebus saluberrimus , studiisque immorandum , non immoriendum , ne
mens rerum multitudine auocetur , vel opprimatur. Denique & optima quæque
seligenda sunt , quod fieri haud potest , nisi cuncta attigerimus : in his incumben-
dum , hæc iterum atque iterum expolienda. Nihil enim lubricum magis homini
dedit Natura quām memoriam : hanc iacturam sola assiduitas & diligentia sarcire valet. Ego quidquid lego , quidquid meditor , quidquid inuenio aut commini-
scor , ita omne in arcanis animi recondo , quasi mox ad usum humanarum actionum
expositurus. Ac quoniam arduum nimis reor , hæc omnia seorsim excerpere , quæ
dam sanè in commentarium refero , aut peculiari pagella exscribens , imprimis si quæ
digna aliqua animaduersione , memoriæ sepono. Quem modum & morem nisi fallor
laboriosissime Zacute , etiam penes te hæc tenus fuisse , & studiosissimè etiam nunc
obseruui , docent hoc à te , decursu paucorum annorum edita , humano generi per-
quām utilissima commentaria quibus ineffabilem , & totius literati orbis amore ac
fauore dignissimam diligentiam , tuāque rem Medicam altius promouendi singu-
larem

CLARORVM VIRORVM.

larem solertiam , quām maximè clare omnium bonorum & eruditorum oculis expo-
nis , eorumque voto usque adeò plenè satisfacis , vt ab alio plus , vel fructuosius quid-
piam præstari , aut publicari posse , ne quidem cogitare liceat : neque dubito , quin
hæc tua virtus , olim etiam à funere , tam illustris futura sit , vt tuomet ipsius splendo-
re contentus , alienas laudes nequaquam desideres , quomodo te , vir optime , in sum-
mis quamvis laboribus constitutum , fortunatissimum dixerim ; & si ex benefactis cu-
iusquam genium meriti oporteat , ego te Diis immortalibus gratissimum putauerim
ut pote à quo tot & tanta in Medicos proficiscuntur emolumenta , quibus enarrandis
etiam disertissimus impar audiat. Vires tibi vegetas opto , vt tanto oneri ferendo diu-
tissimè superstes , & quod restissimè cœpisti , eadem industria & sedulitate continues ,
ac ad optatissimum finem perducas. Amabo vero te , mi ZACUTE , si ad Chirurgica
quoque descendere , & veluti internorum morborum Historias ex Medicorum
Principibus excerptas hæc tenus , etiam deinceps externorum prodere , & publico dare ,
post Praxin Historiarum elegantissimam , *Chirurgorum Principum Historias* nequaquam
recusaueris. Tantæ tuæ erga rem Medicam benigitatis memoriam , nulla
vnquam dies abolebit. Ipsem autem , si fortassis non satis idoneus tuorum labo-
rum laudator videbor , sedulus illorum admirator perennabo , & quod non potero
prædicatione , id honesto silentio assequar , vt omnes intelligent , me ingenio tuo
fasces submittere , tuisque laudibus neutquam sufficere , idque libentissimè , meri-
tissimè fateri. Quod vero maius præmium , honestiusque exantlatorum laborum
obtineri potest , quām laus & testimonium clarorum ac doctorum virorum , immor-
talèque etiam post funera nomen ? Hoc ergo , celeberrime mi Zacute , age , & ad
hanc vnam rem grandi passu , vt facis , enitere , tuisque lucubrationibus porro Medi-
cos beare perge , neque vlla tibi eueniat , adeò instans & importuna auocatio , quæ
tam generosos conatus tuos interpellet. Vale , & me tuis virtutibus ac meritis addi-
ctum , tua amicitia dignum existima. Ego vicissim , si quid vnquam tua causa me effi-
cere posse putabis , paratissimus ero , idque mihi duntaxat audacter imperato. Iterum
vale & salve plurimum. Dabam Tychopoli Holsatorum , mensis Nouembr. die 17. An-
ni Juliani currentis 40.

PERSPICACISSIONE , OPEROSISSIME ,
Acutissime , ingenio & exercitatione , quā non datur imitari ,
solertissime , Medicorum decus.

Diffiterer clam te verba , tuis laudibus centuplo minora , en merita tua , en ineffa-
bilem doctrinam , quibus equidem alios caperet satietas , ieiunè tuas delinearem
virtutes , delassato potius , quām satiato ore proferre. Iam vero coram , quid audeo ? Ah
demens ego quid temere tento ? an inani conatu , me maiores spargere voces ? Præsta-
ret in fauibus raucum sonum hæsisce quām sacrum tuum nomen profana lingua pro-
stituisse : at equidem tuum laudari non potuisse est , meum laudare te voluisse : Cingi-
te Medicinæ alumni venerando Zacuto ferta , colligamus rosas ; texamus corollas , Za-
cutus dicendo disertus , disputando argutus , definiendo solidus , curando prouidus , plu-
rium salus , omnium gaudium ; eur ingratum summos honores tibi superstite decernere
minimè enititur sæculum , cuius aliquando desinentis viuere , futurum desiderio tene-
bitur anxi , atque fruetur in posterum memoria non moritura tui. Sed hæc est mis-
eriorum mortalium conditio , præsentem te nunc minus curare , donec absentem tum
admirentur , tum venerentur. Méne elicubrando prouidere edictum , gloriam nullo
æuo casuram , operum tuorum ignorem ? quorum (in quaum) operum , ordinem concin-
num obiectare congrua verba inculcare , graues sententias insinuare , congeriem
argutiarum congerere , frustra duco. Quando igitur immortalitatem te cogitare

EPIS TOLÆ

cogito, da mihi inclyte Zacute; quod opto, vt nominis mei in tuis scriptis meminieris deinceps: fac ne recuses, sic me humo sublatum putem, vbi monumentis nunquam perituriis tuis, id insertum pluries videam. Vale. Dabam Hamburgi, Kalendis Aprilis, 1640.

Tuæ facundissime doctrinæ admirator.

Benjamin Muffaphia,
Vulgò Dionysius dictus.

C E L E B E R R I M O A R T I S I A T R I C Æ M A G I S T R O , Z A C V T O
*Lusitano, Medico expertissimo, & summè obseruando, Doctor
Samuel Dilectus, S.*

Q Voties (Præclarissime vir) eruditissima opera tua lectito, toties magis demi-ror! video namque ingenij tui dotes simul cum firmitudine memoriarum coniunctas theoreticas disputationes, & inextricabiles difficultates à te facillimo negotio enodatae circumspicio, contemplor practica consilia, & obseruationes miras rationibus non inefficacibus illustratas, imò recta curandi methodo splendent & succulenta doctrina refertas. Quid de sex Historiarum tomis proferam qui tanta resurgent elegancia, tanta ad integrantur eruditione, tanta scatent auctorum lectione? His persuasus, creditu puto difficile, per multa temporum curricula ab intellectu humano, et si ingenuo, aliqua tuis operibus digniora, vel præstantiora posse emitti in lucem, quæ Medicorum animos ita suauiter demulceant. Quis enim vel veteranus Dux, tantam potuit vñquam humeris suis machinam sustinere? Si enim ad antiquitatem oculorum aciem conuertamus. Post Græcos, & Arabes, totius Medicæ scientiæ Zaceutum inueniemus thesaurum. Si à recentioribus aliquid haurire velimus, omnia ad vnguem ex hoc scaturiente fonte emanant, & reconduntur. Cessent ergo tot ingeniorum offuscatores libri, in exiliūmque mittatur tanta scriptorum caterua, nostraque glorietur felicissima ætas, cum iam sub vnius Zaci, auctoris tanti, & ab omnibus applausu summo excepti vexillo, satis, supérque sufficiat militari, qui in suis politissimis, & utilissimis Historiis praxim cum theoria mirè descripsit. Meritò ergo illum per Europæas Academias, ab eruditissimis Professoribus, & peritissimis practicis, auditantis laudum præconiis celebratum. O singularis phoenix! qui studij amore tantopere flagras, & perpetuis vigiliis indefessique laboris cœstro exardescis, vt ex cineribus tuis infinita Doctorum suscitetur progenies. O liberalis Pelicane! qui sanguinis laudibilis præcipuum vitæ fomitem, communi eruditorum victui libenter impertiris. Perge igitur nostri æui fulgentissime Sol, Hebraicæ gentis singulare ornamentum, Philosophiæ, denique, ac Medicinæ Antecessor dignissime, & quæ ultra polliceris, quæso in lucem prodeant, quibus immortale eruditionis tuæ nomen, & fama indelebilis personent in æternum. Vale. Venetiis, 10. die Augusti, Anno 1640.

Zacuto Lusitano, Medicorum Clarissimo.

Nihil vñquam mihi fuit antiquius, ZACVTÆ Doctissime, sæculi decus, ornamentum Reipublicæ Literariæ; nihil (ita vitam) optatus quācum Clarissimis doctrina viris amicitiam iungere: tecum vero, quem doctrinæ præstantia maximi semper feci, quem præ clarissimis, præque diuinis *De Medica Historia libris* colui semper, & obseruui, amicitiae vinculo iungi, in votis iam inde ab eo tempore mihi fuit, quo celebritas nominis tui, famaque constans & illustris, vniuersam Europam

CLARORVM VIRORVM.

Europam peragrata, Romæ confedit. Sed Deus adfuit meis votis: dum id animo voluo, ecce tibi Dom. Vincentius Noguera, vir generis nobilitate, morum integritate, Latina, Græca, Hebraïca Literatura, omni denique doctrinarum genere clarissimus, qui vltro tuam offert amicitiam, salutemque adiungit tuis verbis. O me beatum! O me felicem! qui vestra benignitate talem amicitiae thesaurum nauctus sum, quem vix animo, verbis nunquam expetere ausus fuisset. Sed est ZACVTÆ Clarissime, vt pro singulari doctrina tua, pro ea, qua apud omnes Europæ Academias polles fama ac celebritate, à te petam in ipso amicitiae limine, vt quod me tibi amore & obsequio coniunxit, perennè augeas: nempe vt præclarissima tua scripta, quæ me in amorem & admirationem tui rapuerunt, perpetuis tuis lucubrationibus excolas, & exornes: Septimum verò Historiarum volumen, seu primum Praxis Historiarum quod habes præ manibus elaborandum, vt quācum citissime, gestientibus nobis, & Europa vniuersa audie exposcente, typis committas, te vehementer etiam atque etiam rogo Vale, méque tuæ doctrinæ, famæ, nominisque celebritati addictissimum esse, tibi persuade. Romæ. III. Idus Jul. clo. D.C. XLI.

Petrus Serius Publicus Theorica Medicina Professor
Ordin. & Pontificis Max. Domus Medicus.

Perillustris, ac Excellentiss. Dom. Domino
ZACVTO LVSITANO, PHYS. AC MEDICINÆ DOCTORI EXIMIO
*Benedictus Maghettus Asitij Patritius, ac Illustr. Ciuitatis Ancone
primus Physicus. S.D.P.*

TVos, Praxin scilicet Medicam admirandam, sèxque Historiarum Medicorum Principum libros ab amico commodatos legi, relegique, maxima profecto cum iucunditate: cum enim non solùm inuentionem, paraphrasim, obseruationes, dubitationes, quæstionésque enucleatè tractatas animadueterim, sed etiam verborum proprietatem, concinnitatem, phrases, elocutionem disertissimam considerauerim, coactus sum proferre, te priscos & quæquieres, & neotericos superasse: Hisce etenim tuis in libris, procerum Medicinæ parentum sententias, verbaque interpretatus es cæteris clariùs, veritatique consonius, & quod caput est, eosdem à Neotericorum calumniis, falsisque obiurgationibus doctè, subtiliter, concinnèque vindicasti, defendisti, & in populos omnes euolare fecisti. Quare me haud continere valui, quin te hisce meis literis exinde saluere iuberem, tibique gratularer: Evidem ipse inde à 41. annis, quibus diuensis Vmbriæ, Hebruriæ, & Pisceni in Ciuitatibus, Sostro Publico Medicinam feci, qui pari gressu tecum congregdi possit cognoui neminem. Teneris igitur ZACVTÆ doctissime, Deo gratias agere, & habere, qui te perspicaci dotauit ingenio, dicendi facundiam tibi largè largitus est, vitamque longam & incolumem benignè concessit; vnde de te meritò dici potest, venit, vident, & vicit: tenerisque pari passu, quam citius Historiarum Praxin, cæteraque promissa opera, ad Dei gloriam; tui laudem, ac totius Reipublicæ Medicæ utilitatem; in lucem emittere. Progredere incessanter. Interim Nestoreos vt concedat annos, Deum enixe oratum volo, & hoc subsequens Anagramma exinde furtim, dum Praxin hac in populissima ciuitate exerceo, contextum, lata fronte, hilariique animo accipere exoro, ingeniolique mei tenuitatem ne respicias amabo, sed animi candorem, quo te summo prosequor amore. Vale Medicorum decus, méque mutuiter amare ne te pigrat, iterum iterumque oro. Vale iterum & salve. Anconæ x. Kal. Martias, clo. lo cxli.

E P I S T O L A E

Z A C V T O L V S I T A N O M E D I C O I N C O M P A R A B I L I ;
Ioannes Ionstonus, Medicus, & inclytæ Academiae Francofurtensis
Professor Ordinarius

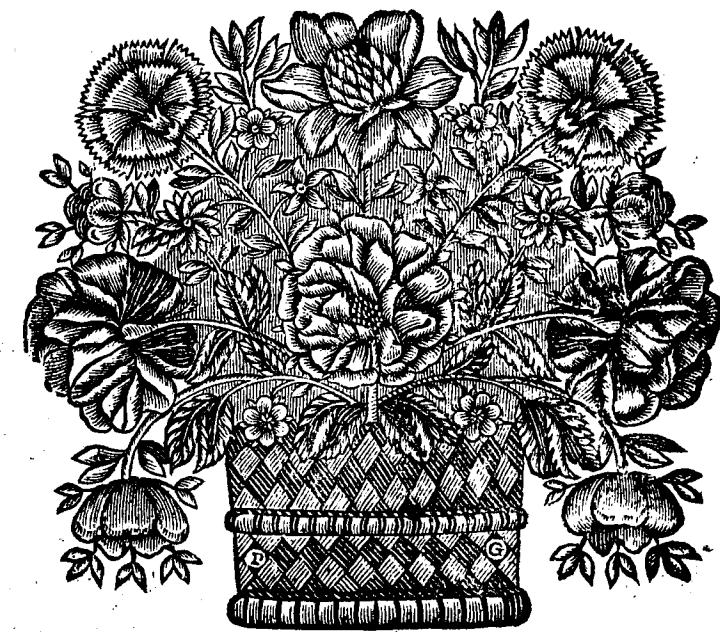
Historiæ tuæ, Z A C V T E Eminentissime, ita summorum Medicorum totius orbis animos inflamarunt, vt nihil aliud cogitent, quæm eas legere, reuidere, memoria mandare, & rectè meo iudicio id faciunt, nam qui Z A C V T I opera legit, Galenum legit : ea enim solum ex facundissimis huius Auctoris, aliorum Medicorum sententiis illustribus, oraculisque sunt hausta. Atque pro procerum tutelâ, & doctrinâ, ita strenuè dimicas, & facies tuas herculeas contra nouatorum tela disponis, vt breui temporis momento, ea irrita reddas, exanguia, & penè nulla. O Hebraicæ imò Lusitanæ familiæ sidus splendidissimum ! O Medici chori fulgentissimum iubar ! O literarum vnicum azylum ! Vigent bella, Bellona fremet, Mars fœuit, maior pars orbis ad arma concurrit, Medicus velut exanimis iacent, imò languidi torpent & inertes. Medicina flocci fit, præcipiti lapsu ruit. Tu eam hoc modo infelicitter sumi prostratum erigis, illius alumnos ad studendum accendis, & eruditissimis scriptis beas, & refocillas. Maximas tibi gratias præsto, quod in tuis operibus, de meis admirandis ita rectè sentias; cum ita sit, incultum hactenus me habui, modò tuo suffragio euætus, aliquid me scire existimabo. Vale Z A C V T E, ter acutissime, & Ionstonum tuum literis tuis consalutare singulis nundinis velis, obnixè precor. Ex inclyta Francofurtensi ciuitate, 14. die Augusti, Anno 1641.

DOCTOR DANIEL DE LVNA, ILLVSTRISSIMI PRINCIPIS
Stanislai a Koniecpoli, Castellani Cracouiensis, exercituūmque Regni
Polonie, supremi Generalis, Zacuto Lusitano, S.

Incredibili sane gaudio, me Atticæ literæ tuæ affecerunt, quando ab hospite charo, & desiderabili, longè chariores, & desiderabiliores oblatas vidi: cum te optatissima aura, felicissimæque Minerua fruentem conficiam. In illis tot perhumanis titulis me exaggeras, non videor eam meruisse laudem, vt & falsò, at à viro omnium laudatissimo merear laudari. Rectos rectè suo vtentes officio decet collaudare, inter quos tu venis enumerandus, nunquam satis pro meritis, encomiis celebratus, vt studiorum tuorum monumenta nunquam interitura, sponte suatestantur. Ob hanc causam te Apollini triumphali curru ouantem intueor, sublimiferentem sidera vertice, comitante Musarum cho-ro, Principumque Medicorum cœtu, plenissimis, vt aiunt, tibiis iactantium, lætantium, buccinantiumque in tui laudes, vt te Phœbus ornet, plectat adorea Apollinari, digna tanto præmia contribuens conatu. Quare? quia aduersùs omnium projectam audaciam pro Principum defensione, imò pro veritatis amore, hostilibus gladiis dimicasti, superastique. Micuit potius ridentis fulgor pacis, veritatis, benignitatis tuæ radius enituit, Phœbus splenduit sapientia. Non est ergo quod Doctorum calculum species, cum te omnis Medicorum Schola, facile Principem Principum Medicorum vnanimiter iuret. Ideò non possunt non te omnes consulere: nam gloria est, multos discordes per te concordi pace frui, tèque vnicō duce de tot in Palæstra literarum strenuissimis militibus, exercitatiissimisque ducibus, non leuis hastæ belli doctis, agonis, sorte ferè ancipiti, plane instrutis, victoriam reportasse, quasi effœta pharetra receptas, directissimas argumentorum sagittas, animosè reiecisti, abiecisti que glorioſius. Assumpsisti prouinciam magnam, incognitam, in qua viæ adsunt Dædalæis labyrinthis obscuriores, in quibus ancipites in triuio hæserunt viatores. Adsuisti tu viarum monstrator, omnes intricatas extricasti, ad rectamque duxisti viam, cum Phœbeæ lampadis instar, fulgentissimos radios ingenijtui quoquo

CLARORVM VIRORVM

quoquo versum effudisti, opacas errorum nubes fugasti, densamque Medicinæ caliginem dissipasti, & in serenitatem vertisti. Sperant totius Orbis Medici vniuersi miracula riora, prout nobis admiranda tua praxis, ingenij tui ingenui, inexhaustique sapientia tuæ fontis admirandum præbuit specimen. De Praxi Historiarum quid? In ea quidquid in illis sex Medicorum Principum Libris desideratur, quod ad methodum medendi facere possit compleuisti integrè, delineasti ingenuè, graphicè descripsisti, & Medicum peritum præceptis medicis doctissimis, & saluberrimis imbuisti, exornasti, & ad Medicinæ penetralia manu duxisti. In tuis ergo operibus, qui diligunt Historias, habent amoenissimos campos florum varietate ornatos. Qui praxin amant, methodum inuenient in quinque postremis Libris certam, veram, & priscorum solum auctoritate confirmatam, cuius concinna elegansque dispositio legentium animos fatigabit nunquam, recreabit semper. Sed quid ego laudes tuas prælibo, quibus promeritis celebrandis sublimius multò ingenium impar est. Vale Celeberrime Zacute, meque mutuitur ama. Leopoli, 5. mensis Aprilis, Anno 1642.

VARIA ILLVSTRIVM VIRORVM
IN ZACVTI LIBROS
DE PRAXI HISTORIARVM
EPIGRAMMATA.

In Opera Medica Viri Clarissimi
Zacuti Lusitani.

VIDIT ut Hippocrates ZACVTI
scripta diserta;
Miratus dixit sunt ea digna cedro.
Vsq[ue] adeo explicuit neruose cuncta,
nec eius.
Deuiat à veri tramite recta manus.
Nunc ego qua quondam scripsi, mutabo libenter,
Ars Brevis & dicam, Vitáque longa satis,
O! vitam Phœbo legat hec sacrata iuuentus.
Nec dubito, hinc semper doctior omnis erit.

Iacobus Fabricius, Sereniss. Daniae, Norvvegia, &c. Regis Personæ Medicus, & Collegij Medici, in antiquâ Rostochiensium Vniuersitate, Senior, ac Professor Ordinat.

Aliud eiusdem.

Tota tui ZACVTI libris Germania gaudet,
Applauduntque omnes tantis progressibus vltro,
Optantes similes sine fine videre labores:
Non ZACVTI viâ tu nobiliore subibis.
Astra poli, viuesque diu post fata superstes.

I.E.D.

ANDREAS CAMILLVS
ROTERODAMENSIS,

In Laudem Clarissimi
ZACVTI LVSITANI,

EPIGRAMMA.

MVta viuam Helenam tunc reddit imagine
Zeuxis,
Cum variâ varium colligit arte decus:
Quale opus effingit meritò, cum nobile quicquid
Contineat mundus, nobile lumen erit.

Zacutus Lusitanus resonat per orbem.

ANAGRAMMA.

Est vnum Belzaar ore tutans Priscos V.

ANAGRAMMATISMVS.

CAlluit Hippocrates artem, docuitque medendi,
Lucibus inde micans orbe Galene tuis,
Catera Graiorum series, Arabumque deinde,
Miris qui Medicam percolueré modis.
Attamen est aliquis stultè hosce necare veneno
(Proh dolor !) atque ausus dedecorare viros.
ZACVTI TUTANS PRISCOS EST
BELZAA RVNV M
Prolatus verbis ORE, meloque. Vale.

Benedictus Maghettus ab Asitio.

Liber ad Lectorem.

Avre secula cupis, sed iam sunt lapsa: quid
imò.
Ad sunt, si illa cupis, me lege & illa dabo.

Ioannes Ionstonus, Medicus & inclytæ
Academiæ Francofurtensis Profes-
sor Ordin.

ANDREAS CAMILLVS
ROTERODAMENSIS,

In Librum Septimum Historiarum, Clarissimi & celeberrimi viri, Zacuti Lusitani, Reipublicæ Hebraicæ, & Medicæ decoris, & ornamenti vnici.

Historias Medicas postquam ZACVTVS acutè
Scripsit, eas in sex distribuitque libros:
Ecce nouum quod pandit opus capitisque medelas
Morborum, mira dexteritate docet.
Septima iam proles paritur, gaudete, putatur
Septimus Hippocrati filius esse sacer.
I liber audacter, tibi fausta precamur eunti,
Nascenti magnus iam tibi surgit honor.

Perge

Perge parens ornare libros, fætusque sequentes
Fac videam lucem, sunt tibi honorifici.
Viuis in aeternum per eos ter maximus, & iam
Principibus Medicis annumerandus ades.

Iacobus de Lalovel
M. D. Rothomagenfis.

Ad Clarissimum virum, D. Doctorem Zacutum Lusitanum, Batauorum Archiastrum Celeberrimum, Octauum de Medicorum Principum Historia Librum edentem.

Quid tam diu nos Hemochares tuis.
Hoc seculo armis exagitas? tuum
Dimitte telum, Euphratem & ultra
Accelerent militum cetera,
Gaudet armis exilibus tuis.
Ridens Apollo, tunc Charitum soror.
Lustrabit hortos, Delphicosque
Arma dabis populis corymbos.
ZACVTI veni, Castalidum decus,
Primus reportans munera Apollinis.
Accede, vestro nunc Apollo
Subiicit capiti corollas.
En qualis humor te rapit? ingenii.
Quenam tua est vis? tradere posteris.
Tam rara vestre discipline.
Scripta viris memoranda doctis.
Quidnam labori contribuet catus
Vestro chorus nunc Aonidum? Decus
Toto, cheli, dulcique auena
Clio tuum celebrabit orbe.

IOSIAS FLORIETVS
apud Mediomaticos M.D.

In effigiem clarissimi D. Zacuti
Lusitani.

Hoc caput, hic oculus veneranda hac frontis
imago,
Demonstrant magni maxim signa viri.
Sic cernens vultum ZACVTI, & scripta reclamo
Nunc Epidaurini est mens rediuita Dei.

Idem Iosias Florietus
Med. Doctor.

In praxin Historiarum acutissimi, ac præ-
stantissimi viri Zacuti Lusitani,
Medicorum Coriphæ.

Artis Apollinea decus immortale ZACVTI,
unus verba, tuam poscit & alter open.
Poscit open, morti, ac Orco qui proximus habet.
Tu facilem prebes, cum mala cuncta leuas.
Et liceat semper Medicus non subleuet aegrum,
Quod doctâ interdum plus queat arte malam;
Tu tamen inualidum si quid, sanabile reddis.
Et superas artis dexteritate tua.
Nec modò depositos donas vitalibus auris,
At simul & scriptis secula cuncta doces.
Vi quondam Hippocrates longam qui dixerat artem,
Quique hominis vitam dixerat esse breuem.
Nunc contrà, longam nobis promittere vitam
Posit, & hanc artem dixerit esse breuem.

Ioannes Isacius Pontanus, in illustri Gelrorum
Academia primarius Medicinæ Professor,
& Serenissimi Regis Daniae; & Ducatus Gel
Historiographus.

PRINCIPES

PRINCIPES

MEDICINÆ AVCTORES,
QVORVM VOTO, ET IUDICIO

PRAXIS HISTORIARVM SOLVM

CORROBORATVR.

INTER hos emicat Diuus Hippocrates, Chori Medici fulgentissimum iubar, sinceroris Medicinae acerrimus vindex, Asclepiadum Familiae Antesignanus. Sequitur Aurelius Cornelius Celsus, Laconicus vir, qui breui, sed satis fermentato tomo sensa Hippocratis explicuit ad vnguem. Post hos Athlantes fortissimos praest Claudio Galenus, qui sua Asiatica facundia, secundo dicendi filo, solertia mira, Hippocraticam doctrinam, obscuram nimis, et demonstrationum firmamentis orbam, vberitatem exposuit, in certa capita digessit, poliuit, ornauit, ornauit Reipublicæ Medicæ dux strenuus, et primus, cui nihil aliud curæ fuit, quam nodos Hippocratis dissoluere, loca controuersa dirimere, sententias obscuras explanare, interpretum errores detegere. Hic boni agricultor instar, semina, et precepta ab Hippocrate relicta, auxit, perfecit, atque lustrauit quæ multo tempore à pluribus erant corrupta, ut toties ipse confirmat, 1. meth. 2. & 2. lib. cap. 6. & 7. lib. cap. 2. & 8. & 1. de element. cap. 16. & 1. de facultate 13. & lib. de theriac. ad Pison. cap. 28. Neque spatio sum genus dictionis in illo condemnes: nam cum Diuinus hic planè (meo iudicio) scriptor, enigmaticas, labyrinthicas, et tenebricas sententias Hippocratica commentaretur, obscurissimas quidem, et à paucissimis vix intellectas, si larga et liberali manu, nitide et distinctè lucidiores non fuissent redditæ, calumniatoribus, Thessali, Erafstrati, aliorum nebulonum, et Pseudomedicorum sectas nefaria colentibus, quorum tunc magnus numerus extabat in urbe Romana, fuissent derisui, et contemptui. Accessere Veteres, & Recentiores Græci, Latini, Arabes, qui et si ab hoc vberimo Medicinae fonte ditissimo, et amplissimo Oceano opera sua sint expicati, cuius interpres, et simias se esse profitentur, et gloriantur, tamen plura cum artis laude addidere, quorum clarissimis monumentis Hippocratica tribus facundatur. Quapropter utilissimum semper mihi visum fuit, praesertim in actuosa Medicinae parte, in qua de salute hominum agitur, Seneca consilium sequi, ut ingeniosus, peritus, et expertus Medicus, et sanitatis conseruanda amansissimus, relictis Iuniorum riuulis, quorum magnum numerum citauimus in aliis libris, fontes infectetur, ex quibus limpida, non cœnosam aquam scaturientem hauriat.

ELENCHVS AVCTORVM.

Sacra Scriptura.

Scriptores Medici.
BENRAGE.
Abenguazil.
Actuarius.
Andromachus.
Antonius Musa.
Appianus.
Apulcius,
Albuscas.
Almansor.
Albumazar.

Algazelius.
Auencladis.
Abenguazil.
Actuarius.
Andromachus.
Antonius Musa.
Appianus.
Apulcius,
Albuscas.
Almansor.
Albumazar.

Auicenna.
Auerhoës.
Auicebron.
Auenzoar.
Archigenes.
Asclepiades.
Alzaharauius.
Attalus.
Antyllus.

Alexander Trallianus.
Arctæus.
Aurelius Cornelius Celsus.
Apollonius.
Æneas.
Ælian.
Ætius.
Caius Aurelianus.
Constantinus Africanus.
Cremison.
Cleopatra.

Crito

ELENCHVS AVCTORVM

Crito.	Heraclides.
Calistus.	Herodotus.
Constantius.	Heras.
Carycles.	Ishaac Israëlista.
Ctefias.	Ioannes Viginus.
Dioscorides Anazatbæus.	Iefu Hali.
Diocles.	Ioañnitius.
Damascenus.	Lycus.
Damocrates.	Lucius.
Diogenes Apolloniata.	Mantias.
Demetrius.	Moschio.
Domnus.	Mefuē.
Erasistratus.	Mnefitheus.
Eudemus senior.	Menecrates.
Galenus.	Marinus.
Guido Cauliacensis.	Marcellus Empiricus.
Hippocrates Cous.	Nicander.
Herophilus.	Nicolaus Myrepus.
Hermes.	Oribasius Sardianus.
Heracleides Tarentinus.	Paulus Aegineta.
Hamech.	Paccius.
Haly Abbas.	Haly Rhodoam.

SCRIPTORES VARII.

Philosophi Veteres,

Priscis illis temporibus Philosophia cum Medicina valde erat coniuncta: Quamobrem Venetiana antiquitas multi fecit viros philosophandi peritia, et aliarum scientiarum facundia claros, in quorum monumentis plurima reposita sunt precepta ad curandos morbos utilissima. Præter Philosophos extant Oratores, Philologi, Historici, Poëtae, Varij, ex quorum facundissima segete plurima remedia deprompsimus in nostrum horreum, scitu non indigna. De horum cœtu sunt.

Aristoteles.	Empedocles.
Anthippus.	Florus.
Anaxagoras.	Hesiodus.
Aristophanes.	Homerus.
Antiphanes.	Heraclitus.
Aristoxenus.	Horatius Flaccus.
Aulus Gellius.	Iamblichus.
Albertus Magnus.	Isocrates.
Agellius.	Iuuenalis.
Æschines.	Isidorus.
Alcæus.	Lucilius.
Antisthenes.	Lucretius.
Aphrodîæus.	Luius.
Aristarchus.	Martialis.
Apuleius.	M. T. Cicero.
Amphictrates.	Macrobius.
Ænius.	Menander.
Bion.	Musæus.
Cato.	Nymphodorus.
Callimachus.	Nicostratus.
Cleobulus.	Ouidius.
Clinias Pythagoricus.	Olympiodorus.
Chrysippus.	Pausanias.
Cornelius Tacitus.	Plato.
Columella.	Plutarchus.
Catullus.	Praxagoras.
Demosthenes.	Pythagoras.
Democritus.	Parmenides.
Diogenes.	Pindarus.
Diogenes Laërtius.	Plinius vterque.
Euripiades.	Plotinus.
Epicetus.	Palladius.

TOTIVS

TOTIVS OPERIS DIVISIO.

<i>Introitus Medici ad praxin in generalia præcepta distributus.</i>	pag. I
<i>Pharmacopæa selectioribus medicamentorum formulis exornata.</i>	pag. 75
LIBER I. Praxis Historiarum curationem morborum capitis proponens.	pag. 137
II. De curatione morborum agit, qui vitales, & naturales partes infestant. p. 262	
III. De curatione morborum muliebrium graphicè disceptat.	pag. 447
IV. Curationem febrium ubertim describit.	pag. 521
V. & VLT. Curationem symptomatum febrium affabre delineat.	pag. 609

SYNOPSIS

SYNOPSIS PRÆCEPTORVM,

QVÆ IN INTROITV MEDICI

<i>Sed. 3. 3.</i>	Ad Praxin continentur. <i>Banthorne 1600</i>
PRÆCEPT. PRIMVM	EDICVS sit diuini Numinis cultor. pag. 1
II.	Medicus vestitu ornetur decoro. 2
III.	Non sit verbosus, & loquax. 3
IV.	Non sit auarus. ibid.
V.	De mercede non pacifatur. 4
VI.	Non sit inuidus. ibid.
VII.	Non sit superbus, & arrogans. ibid.
VIII.	Non sit contumax. 5
IX.	Fateatur errores. ibid.
X.	Non persistat in etreto, imò admonitus libenter, & utlitter patiatur corrigi. ibid.
XI.	In gerendis odoribus sibi temperet. 6
XII.	Sit sciens & natura prudens. ibid.
XIII.	Sit studiosus. 7
XIV.	Habeat libros, sed paucos. 8
XV.	Optimis vtatur auctoribus. 9
XVI.	Caveat à curatione morbi desperati. 10
XVII.	Caveat à falsis pollicitationibus. 11
XVIII.	Paruum morbum non attollat. ibid.
XIX.	Magnum morbum non parui faciat. ibid.
XX.	Amet consultatiōes. ibid.
XXI.	Paucos ad curandum assumat ægros. 12
XXII.	In nominibus inquirendis multam operam non impendat. ibid.
XXIII.	Nihil aggrediatur temerè. 13
XXIV.	Nihil contemnat. ibid.
XXV.	Non differat morbos. ibid.
XXVI.	Cautè præfigiat. ibid.
XXVII.	Fugiat à Chymicis, & documenta eorum parui faciat. ibid.
XXVIII.	Rationalem profiteatur artem. 14
XXIX.	Ratione vtatur semper, & experimento. 15
XXX.	In captanda occasione sit sollicitus. ibid.
XXXI.	Insipiat subiectum, circa quod versatur, nobilissimum. 18
XXXII.	Sanitatem, vt primarium scopum attendat. 19
XXXIII.	Rectè teneat in quād diffīcili arte versetur. 20
XXXIV.	Genero animo vulgi calumnias contēnat. 21
XXXV.	Aliquando ægris gratificetur. 24
XXXVI.	Curet citò, tutò, & incundè. ibid.
XXXVII.	A rectitudine non recedat, licet non appareat iuuentum. 25
XXXVIII.	Rectitudinem in euacuationibus obseruet. ib.
XXXIX.	Rectis indicationibus nixus, veraque fretus methodo, naturam rectè operante imitetur. 25
XL.	Si natura non mouet, necesse est, vt euacuet. 26
XL I.	Si natura mouet, aut mouit, ab euacuatione cessare debet. 27
XL II.	In diebus decretoriis non euacuet. ibid.
XL III.	Horam, in qua magna administranda sunt remedia, obseruet. 29
XL IV.	A validis medicamentis purgantibus abstineat. 30
XL V.	Ante purgantis medicamenti administratiōem, corpus pluribus ingenii præparet. 31
XL VI.	In omnibus à mediocritate non recedat. 33
XL VII.	Ad euacuationes tempus aptuū eligat. 34
XL VIII.	Ad purgationem Astrorum mutationes obseruet. ibid.
XL IX.	In frigidis, & calidis temperaturis, & humoribus, cautè per venæ sectionem euacuet. 36
L.	Videat attentè, quæ corporis habitudo maiores ferat euacuationes. 37
L I.	Pro euacuatione celebranda consuetudinem obseruet. 38
L II.	Ad euacuationem, humoris qualitatem obseruet. 39
L III.	Humoris vergentiam, & inclinationem recte perpendat. 40
L IV.	Locum, per quem euacuatio est facienda, aniaduertat. ibid.
L V.	Tempus in quo vacuatio fieri debet, contempletur. 41
L VI.	In omnibus vacuationibus mensuram, & quantitatem obseruet. 42
L VII.	Non omnem morbum suo medicetur contratio. 43
L VIII.	Corpora sana, & temperata vñ similiū conferuet; intemperata vñ, & lapsa, modico contrariorum vñ reducat. ibid.
L IX.	Humorem peccantem per partem principem, & affectam non deferat. 46
L X.	Mutet ægros de terra in terram. 47
L XI.	Naturam vt primariam sanitatis opificem semper iuuet. ibid.
L XII.	Robur facultatum obseruet diligenter. 48
L XIII.	Locos affectos agnoscat. 50
L XIV.	Primarium affectum agnoscat. 54
L XV.	Si non cognoverit morbum, subtiliter regimēn. 55
L XVI.	A iuuantibus, & nocentibus, pro remedijis adhibendis indicationem sumat. ibid.
L XVII.	Rectè teneat quantum in vnaquaque regiore remedia euariant. 56
L XVIII.	Ad id quod magis vrget attendat. 58
L XIX.	Vacuationes symptomaticas non omnino flocci faciat. 59
L XX.	Fortia symptomata in flatu contingentia generose non permittescat. 60
L XXI.	Inter omnia symptomata priùs dolorem det. 63
L XXII.	Vigilæ citissimè opem ferat. 64
L XXIII.	Non nisi vacuato corpore, à parte euacuet. ibid.
L XXIV.	Rectè attendat, quantum intersit cutare morbos virorum, & fœminarum. 67
L XXV.	In curandis morbis grauidarum strenuam operam impendat. 68
L XXVI.	In curandis morbis puerorum, & senum sit cautus. 69
L XXVII.	Rectè cognoscat, quād cautè debeat tractare morbos infantium. ibid.
L XXVIII.	In arte anatomica sit apprime instructus. 70
L XXIX.	In Chirurgica facultate sit versatus. 71
L XXX.	Pharmaceuticæ artis sit studiosus, & callens. 72
L XXXI.	Indicem eorum quia in Pharmacopæa aguntur, habes pag. 73-74

SYLLABVS MORBorum, DE QVIBVS IN TOTA HISTORIARVM PRAXI AGITVR.

IN LIBRO PRIMO.

De capitib affectibus.

CAP. I.	D	E Alopecia.	pag. 137
II.		De Achoribus & Tinea.	139
III.		De Chephalalgia.	140
IV.		De Phrenitide.	148
V.		De Lethargo.	165
		De Caro.	173
		De Comate.	174
		De Typhomania.	175
		De Catalepsi.	ibid.
VI.		De Epilepsia.	ibid.
VII.		De Apoplexia.	187
VIII.		De Melancholia.	198
		De Melancholia hypochondriaca.	208
		De Amore insano.	211
		De Incubo.	213
IX.		De Memoria amissa.	214
X.		De Paralyssi.	210
		De Stupore.	229
		De Oritis tortura.	231
		De Gulæ paralyssi.	233
		De Linguae paralyssi.	234
		De Paralyssi particulari.	235
XI.		De Conuulsione.	ibid.
XII.		De Vertigine.	243
XIII.		De Ophthalmia.	246
XIV.		De Aurium inflammatione.	155
XV.		De Olfactus lassione.	259
XVI.		& VLT. De dentium dolore.	260

IN LIBRO SECUNDO.

De curatione morborum vitales ac naturales partes infestantium.

CAP. I.	D	E Morbo Gallico.	265
II.		De Angina.	280
III.		De Pleuritide.	290
IV.		De Peripneumonia.	315
V.		De Aphonia.	323
VI.		De sanguinis sputo.	330
VII.		De difficulti respiratione.	341
VIII.		De palpitatione cordis.	454
IX.		De Syncope.	360
X.		De Phthifi.	369
XI.		De Empyemate.	378
XII.		De ventriculi debilitate.	387
XIII.		De hepatis inflammatione.	407
XIV.		De hepatica affectione.	417
XV.		De Hydrope.	434
XVI.		De lapide renum, & vesicæ.	434
XVII.		De Diabete.	443

IN LIBRO TERTIO.

<i>De morborum muliebrium curatione.</i>		448
CAP. I.	D	E excellentia fœminæ sexus.
II.		De difficultate, & Periculo muliebrium morborum.
III.		De numero muliebrium morborum.
IV.		De curatione lethalium muliebrium morborum.
V.		De prouidentia Mediri in curandis morbis fœminarum.
VI.		De sanguine Menstruo.
VII.		De fœmine.
VIII.		De lacte.
IX.		De regimine Menstruata.
X.		De menstrui suppressione.
XI.		De menstruis immodicis.
		De muliebri profluvio.
XII.		De vteri strangulatu.
XIII.		De vteri procidentia.
XIV.		De vteri inflammatione.
XV.		De regimine prægnantis.
		De pica prægnantium.
XVI.		De mola.
XVII.		De fœtu mortuo.
XVIII.		De regimine enixa.
XIX.		De secunda derelicta.
X X.		De torminibus à parti.
X XI.		De regimine infantis.
X XII.		De electione nutricis.
		XXIII. De lactis correctione.

IN LIBRO QVARTO.

<i>De febrium curatione generali.</i>		420
CAP. I.	D	E aëre febrentibus accommodato.
II.		De decubitu febricitantium.
III.		De regimine febricitantium.
IV.		De forma victus.
V.		De quantitate victus.
VI.		De qualitate victus.
VII.		De tempore vniuersali exhibendi cibum.
VIII.		De tempore particulari offerendi cibum.
		536
IX.		De numero & ordine cibationis.
X.		De potus vsu & utilitate.
XI.		De tempore exhibendi potum.
XII.		De somno.
XIII.		De motu, & quiete.
		546
XIX.		De

XIV.	De clystere, & glande.	ibid.
XV.	De phlebotomia.	546
XVI.	De concoctione humoris.	556
XVII.	De purgatione.	560

Syllabus VI.

orborum.

CAPUT SECUNDUM.

symptomatis cum febre pronatis.

NVM. I.	C O.	icuſ dolor.
2	Iliac.	us dolor.
3	Hæmorrhoides.	625
4	Hæmorrhagia.	626
5	Tuſſ, Catarrhus.	629
6	Dysenteria.	ibid.
7	Iēterus.	631
8	Lachryma, cum fluxus.	636
9	Fames canin.	637
10	Læſio gustus.	640
11	Ventriculi dolor.	641
12	Sitis immodica.	644
13	Animi deliquium, &c.	645
14	Cordis palpitatio.	ibid.
15	Verminatio.	647
16	Rigor.	ibid.
17	Conuulsio.	652

CAPUT VLTIMVM.

De symptomatis qua in medio & fin. febrium insultu ingraueſunt.

NVM. I.	S	Tilla sanguinis è naribus.
2	Vigilia immodica.	648
3	Difficultas respirandi.	649
4	Difficultas deglutiendi.	650
5	Frigiditas extermorum.	ibid.
6	Dorsi incendium.	651
7	Somnus profundus.	ibid.
8	Patotides.	652
9	Lienteria.	653
10	Cœliaca.	655

INDEX QVÆSTIONVM TOTIVS OPERIS.

Quæstiones Introitus Medici ad Praxim.

- QVÆST. PRIMA.** **V**TRUM Medicus debeat esse diuini naminis cultor. Pag. 1
 2 Vtum loquacitas in Medico laudanda. 3
 3 Vtum auaritia in Medico vituperanda. ibid.
 4 Vtum præmio à Medico expetendum. 4
 5 Vtum inuidia in Medico notanda. ibid.
 6 Vtum erites à Medico confitendi. 5
 7 Vtum & cōtūni sit Medico suorum errorum reprehēnsem generosè ferre. ibid.
 8 Vtum Medicus debeat esse natura prudens. 6
 9 Vtum Medicus studij debeat esse obseruantissimus. 7
 10 Vtum multitudine librorum Medico obesse possit. 8
 11 Vtum optimi solum auctores à Medico legendi. 9
 12 Vtum clamati morbi à Medico tractandi. 10
 13 Vtum dignum sit Medicus plura polliceri. 11
 14 Vtum magnus morbus contemnendus. ibid.
 15 Vtum Medicorum consultatio optima. ibid.
 16 Vtum pauci ægri ad curationem simul sint afflimenti. 12
 17 Vtum de nominibus disceptandum. ibid.
 18 Vtum temeritas à Medico eliminanda. 13
 19 Vtum omnia à Medico contemplanda. ibid.
 20 Vtum cautè præagiendum. ibid.
 21 Vtum Chymica auxilia à Medicorum schola explodenda. 14
 22 Vtum disciplina dogmatica præstet Empitica. 15
 23 Vtum occasio à Medico amplectenda. 17
 24 Vtum corpus humanum sit Medicinæ subiectum. ibid.
 25 Vtum faintas sit primarius Medici scopus. 18
 26 Vtum Medicina sit ars difficilis. 20
 27 Vtum Medicina sit scientia, vel ars. ibid. c.2
 28 Vtum Medicina sit scientia præstans, & necessaria. ibid. & 21
 29 Vtum vulgi calumniæ à Medico generoso contemnenda. ibid.
 30 Vtum aliquando ægris gratificandum. 22
 31 Vtum curatio celer, possit esse tuta. ibid.
 32 Vtum restitudo à Medico semper obseruanda. 23
 33 Vtum restitudo in recta partium positione consistat. ibid.
 34 Vtum natura à Medico semper imitanda. 25
 35 Vtum mouente natura, aliquid à Medico mouendum. 27
 36 Vtum in die critico vacuatio celebranda. ibid.
 37 Vtum hora diei pro exercendis remediis contemplanda. 29
 38 Vtum à validis medicamentis abstinentum. 30
 39 Vtum ante purgationem, corpus præparandum. 31
 40 Vtum in corporibus paratis ad diarrhoeam, ante purgationem præparatio præcedere debeat. 32. c.2.a
 41 Vtum in corporibus diarrhoeis obnoxii, vomitoria medicamenta cum solutiis permiscenda. ibid.
 42 Vtum in corporibus paratis ad vomitum, vomitoria cum expurgantibus per aluum, permiscenda. ibid.

74 Vtum ab aere sumatur indicatio ad curandum. 53. c.1.c

- 75 Vtum urgentiori semper occurrentum. 58. c.1.e
 76 Vtum vacuationes symptomaticæ aliquando utiles. 59. c.1
 77 Vtum symptomata in statu contingentia generoso Medico pertimescenda. 60. c.2.d
 78 Vtum in statu morbi omnia fortiora. 61. c.1.b
 79 Vtum doloti inter omnia symptomata citius succurrendum. 63. c.1
 80 Vtum præsente dolore vacuatio extrema celebranda. c.2. b
 81 Vtum vigilæ illico opitulandum. 64. c.1
 82 Vtum vacuatio à parte affecta celebranda. ibid. c.2
 83 Vtum abstergentia sunt calida, vel frigida. 66. c.2
 84 Vtum curatio muliebrium morborum à virilibus differat. 67. c.1.e
 85 Vtum curatio grauidarum sit difficultis. 68. c.1
 86 Vtum in senibus, & pueris cautè remedia admistranda. 69. c.1
 87 Vtum infantiles morbi ad curandum sunt difficiles. ibid. c.2
 88 Vtum infantibus acuto morbo correptis, scarificatio & purgatio sunt ex vstu. ibid.
 89 Vtum ars Anatomica Medico necessaria. 70. c.2
 90 Vtum Medicus in Chirurgica facultate debeat esse versatus. 71. c.1.e
 91 Vtum Medicus, artis pharmaceuticæ debeat esse perfitus. 72
- Quæstiones in Pharmacopœa propositæ.**
- 1 Vtum radices hyeme colligenda. 77. c.1.e
 2 Vtum caules, folia & flores medio vere legendi. 80. c.1
 3 Vtum semen recte diuidatur in manifestum, & occultum. c.2.b
 4 Vtum animæ plantarum sunt diuisibiles. ibid.c
 5 Vtum fructus semper maturi sunt colligendi. ibid.e
 6 Vtum liquores, succi, liquamenta, Gummi, Resinæ, & lachrymæ, solo nomine, an re ipsa inter se distinguantur. 81. c.1.a
 7 Vtum liquor decoctus cum Rhabarbaro curandis morbis sit ex vstu. c.2.a
 8 Vtum dosis Rhabarbari à Mesue præscripta sit semper obseruanda. ibid.e
 9 Vtum Rhabarbarum & Rhaponticum sunt idem. 82. c.1.b
 10 Vtum nostrum Rhabarbarum Græcis fuerit incognitum. ibid.d
 11 Vtum Rhabarbarum sit gratiæ cum ratitate sua. c.2.b
 12 Vtum Rhabarbarum tenuissime triturandum. ibid.d
 13 Vtum Rhabarbari infusio sit decoctione præstantior. ibid.e
 14 Vtum Rhabarbarum coctione indiget. ibid.
 15 Vtum Rhabarbarum magis purget in substantia, quam in infuso. 83. c.1.a
 16 Vtum Rhabarbarum grauidis concedendum. ibid.b
 17 Vtum Rhabarbarum in pleurite, aliisque affectionibus thoracis propinandum. ibid.d
 18 Vtum pulpa cassia fistularis correctione indiget. 84. c.1.a
 19 Vtum pulpa cassia fistularis grauidis offerenda. ibid.b
 20 Vtum pulpa cassia sit diuterica. ibid.c
 21 Vtum aqua stillatitia ex floribus pulpæ cassia ad cutandas febres utilis sit. ibid.d
 22 Vtum cortex pulpæ cassia menstrua prouocet. c.2. a
 23 Vtum Dioscoridis, & Plini phœnicobalanus sit Aratum tamarindus. ibid. d
 24 Vtum Tamarindi in principio febrium putridarum possint concedi. 85. c.1.a
 25 Vtum scammonium, virus redolere debeat. c.2.d
 26 Vtum scammonio corredo semper vtendum. 86. c.1.b
 27 Vtum scammonium sit præparandum, & coquen-
- dum in pomu. c.1. a
- 28 Vtum Aloë vniuersum corpus expurget. 87. c.2.a
 29 Vtum Aloë laedat hepatis. ibid. b
 30 Vtum Aloë hyeme exhibenda. ibid.e
 31 Vtum Aloë aperiat ora venarum. ibid.d
 32 Vtum Aloë à cibo sumpta utilis sit. 88. c.1. c
 33 Vtum Aloë in soporofolis affectibus concedenda. ibid.e
 34 Vtum Aloë correctione indiget. c.2. a
 35 Vtum Aloë lauanda. ibid.b
 36 Vtum antiqui Myrobalanos cognoverint. 90. c.1. a
 37 Vtum Myrobalani diuersarum arborum sunt fructus. ibid. b
 38 Vtum serum lactis sit frigidum, an calidum. ibid. a
 39 Vtum serum lactis aliquando pro morborum curatione chalybeandum. ibid.b
 40 Vtum senna à Græcis fuerit cognita. 98. c.2.a
 41 Vtum sennæ foliis maior purgandi vis, quam folliculis insit. ibid.c
 42 Vtum senna debilitet ventriculum. ibid.
-
- QVÆSTIONES LIBRI PRIMI**
Praxis Historiarum.
- QVÆST. PRIMA.** **V**Trum defluuium pilorum, sit morbus, an symptoma. 138. c.1.a
 2 Vtum Alopecia sit difficultior ad curandum, quam Ophiasis. c.2.a
 3 Vtum pueri inter reliquas ætates sunt tinea magis obnoxij. 139. c.2.c
 4 Vtum tinea sit affectus contagiosus. ibid.e
 5 Vtum cerebrum sentiat. 143. c.1. a
 6 Vtum dolor ita per consensum in parte possit concitari, quia pars alia dolens intemperiem, vel continui solutionem patiatur. 144. c.1.b
 7 Vtum externi capitis dolores ad oculorum radices porrigitur. 145. c.1.c
 8 Vtum dolor capitis permanens, sit symptoma, an morbus. ibid.c.2.e
 9 Vtum vitium in cephalæ concedendum. 142. c.2.b
 10 Vtum post syrups biliosum humorem præparantes somnus concedendum. 146. c.1.a
 11 Vtum ius galinæ insulsum, die purgationis commode offrendum. ibid.b
 12 Vtum catapotia in capitis affectibus post cœnam exhibenda. c.2. c
 13 Vtum syrups ex aceto parati in cephalalgia melancholica possint offerri. 147. c.2.b
 14 Vtum Phrenitis sit inflammatio sicca, an humida. 149. c.1.b
 15 Vtum cerebrum possit inflammari. ibid. d
 16 Vtum Phrenitis sit potius inflammatio cerebri, vel membranarum eius. c.2. d
 17 Vtum periculosior sit inflammatio cerebri, vel membranarum eius. 150. c.1.d
 18 Vtum deliri variæ sunt differentiae, & gradus. ibid.e
 19 Vtum facultates principes plures sunt constituendæ. c.2. d
 20 Vtum sensus communis in numero facultatum Principum sit reponendus. 151. c.1.a
 21 Vtum ad numerum facultatum Principum reminiscientia sit referenda. c.2. b
 22 Vtum facultates restringentes sedibus distinguantur. 152. c.1. a
 23 Vtum Principes animæ facultates per organa operentur. ibid. e
 24 Vtum Phrenitis à bilioso humore, vel à sanguine generetur. 153. c.1.c
 25 Vtum inflammatio ex solo sanguine oriatur. c.2.c
 26 Vtum scammonio corredo semper vtendum. 86. c.1.b
 27 Vtum scammonium sit præparandum, & coquen-

6 3 26 Vtum

Index Questionum

- 26 Vtrum Galenus phrenitidem veram à falsa recte distinxerit. 156.c.2.e
 27 Vtrum à phrenitide respiratio magna, & rara sit inseparabilis. 157.c.2.d
 28 Vtrum mutatio phrenitidis in Lethargum aliquando ad bonum terminetur. 158.c.2.b
 29 Vtrum pro phrenitidis curatione vtilis sit aët lumenosus, an obscurus. 159.c.1.a
 30 Vtrum vinum phreniticis concedendum. ibid. e
 31 Vtrum in phrenitide phlebotonia celebranda. c.2.d
 32 Vtrum ante sectionem maiorum venarum, venæ sectio in fronte in phrenitide exequenda. 160. c.2. c
 33 Vtrum in initio phrenitidis, aliarūmque inflammationum repellentia admouenda. 161.c.2.b
 34 Vtrum in principio omnium inflammationum semper repellentia imponenda. 162.c.1.a
 35 Vtrum in augmento phrenitidis repellentia superent resoluentia. ibid.c.2.c
 36 Vtrum in statu æqualis portio resoluentium & repellentium sit admouenda. ibid.c
 37 Vtrum in declinatione inflammationum resoluentia semper applicanda. ibid.e
 38 Vtrum repellentia vacuent à parte. 153.c.1.d
 39 Vtrum in phrenitide oxyrhodinum, actu frigidum, vel calidum sit admouendum. c.2.d
 40 Vtrum in phrenitide purgatio celebranda. 164.c.1.e
 41 Vtrum inflammatio sit de essentia Lethargi. 165. c.2.a
 42 Vtrum locus affectus in Lethargo, sit cerebrum, an ventriculi eius. ibid.e
 43 Vtrum in Lethargo cerebrum afficiatur perpetuò per essentiam, an aliquando per consensum. 166. c.1.a
 44 Vtrum intemperies in Lethargo requisita, sit calida, vel frigida. ibid.
 45 Vtrum in Lethargo pituita plus humida qualitate officiat, quām frigida. 167.c.1.e
 46 Vtrum in Lethargo pituita necessaria putrefact. c.2. b
 47 Vtrum pulsus Lethargicorum sit intercurrent. 168. c.2. c
 48 Vtrum delirium sit signum pathognomonicum Lethargi. 169.c.1.c
 49 Vtrum tremor amygdalarum in soporofosis affectibus concedi possit. 171.c.2.b
 50 Vtrum vini potus in Lethargo sit ex vsu. ibid.d
 51 Vtrum in Lethargo venæ sectio celebranda. 172. c.1. a
 52 Vtrum sit assignandum coma criticum. 135.c.11.e
 53 Vtrum Typhomania sit affectio media inter Phrenitidem, & Lethargum. c.2.e
 54 Vtrum soporem vigilantem necessariò febris comiteatur. 174.c.1.d
 55 Vtrum Epilepsia sit conuulsio, an motus conuulsus. 175.c.2. d
 56 Vtrum motus in Epilepsia sit naturalis, an præter naturam. 176.c.1.c
 57 Vtrum cerebrum in Epilepsia patiatur, vt pars similans, an instrumentalis. c.2. a
 58 Vtrum conuulsio in Epilepsia, ad conuulsionem ex inanitione vel repletione sit referenda. ibid.d
 59 Vtrum in Epilepsia ventriculus anterior, medius, vel posterior afficiatur. 177.c.1.a
 60 Vtrum spiritus animalis in cerebri ventriculis, an in reti mirabili generetur. ibid.c
 61 Vtrum prima Epilepsia species à Galeno recte consti-tuantur. 178.c.1.e
 62 Vtrum secunda Epilepsia species à Galeno tradita sit admittenda. c.2. a
 63 Vtrum Epilepsia à crasso, an tenui humore oriatur. ibid. d
- 64 Vtrum immaterialis, nudaque qualitas possit esse Epilepsia causa. 179.c.2.b
 65 Vtrum Epilepsia à sanguine gigni possit. ibid.d
 66 Vtrum in Epileptica accessione semper adsit ventriculorum cerebri obstructio. 180.c.1.b
 67 Vtrum Epilepsia pituitosa sit frequentior melancholica. 181.c.1.a
 68 Vtrum Epilepsia melancholica pituitosa sit pernicio-sior. ibid.c.1.c
 69 Vtrum infantes, pueri, adolescentes, aut senes, Epilepsia sint magis obnoxij. ibid.c.1.e
 70 Vtrum Epilepsia sit affectio hæreditaria. c.2.b
 71 Vtrum Epilepsia sit motbus acutus. 182.c.1.c
 72 Vtrum Epilepsia ætatis mutatione sanetur. ibid.d
 73 Vtrum pueri ad calidorem ætatem accedentes, ab Epilepsia consanescant. c.2.a
 74 Vtrum Epilepsia sit viris magis familiaris, quām feminis. ibid.e
 75 Vtrum Epileptica accessione præsente, sanguis emit-tendus. 183.c.2.c
 76 Vtrum Venus Epilepticis concedi possit. 184.c.1.c
 77 Vtrum in Epilepticis sanguis è cubito, vel talo ex-trahendus. c.2.c
 78 Vtrum apium pro curanda Epilepsia sit vtile. 185 c.1.a
 79 Vtrum suffitus lapidis Gagatis possit esse contra Epilepsiam antidotum. 186.c.1.e
 80 Vtrum Apoplexia definitio à Galeno tradita, sit op-tima. 188.c.1.a
 81 Vtrum respiratio in Apoplexia ab aliqua virtute su-perstite celebretur. c.2.b
 82 Vtrum in Apoplexia ventres magis afficiantur, quām corpus cerebri. ibid.e
 83 Vtrum Apoplexiæ differentiae recte à Galeno sint enu-meatae. 189.c.1.e
 84 Vtrum à pessima, & desperata Apoplexiæ aliquis eu-adere possit. c.2.d
 85 Vtrum citra vllam respirationem, & pulsum viuant Apoplectici. 190.c.1.a
 86 Vtrum causæ Apoplexiæ à Galeno assignatae sint so-lum admittenda. c.2.b
 87 Vtrum carotidum arteriarum, vel iugularium venarum sectio, vel compressio Apoplexiæ subitè inducat. ibid.e
 88 Vtrum flatus nebulosus Apoplexiæ causa immediata esse possit. 191.c.1.e
 89 Vtrum immateriale frigus Apoplexiæ excitare possit. c.2. d
 90 Vtrum supinus decubitus Apoplexiæ possit inducere. 192.c.1.a
 91 Vtrum Apoplectici non reuocentur in vitam, in quo-rum ore spuma appetet. c.2. b
 92 Vtrum in Apoplexiæ accessione cucurbitulæ hypo-chondrii imponenda. 193.c.1.c
 93 Vtrum in Apoplexiæ clysteres ex vino sint accom-modi. ibid.e
 Vtrum sternatoria ante totius corporis vacuationem in paroxysmo apoplectico imperanda. ibid.
 94 Vtrum theriaca, & odora medicamenta ante totius prouidentiam, palato, & naribus admouenda c.2. a
 95 Vtrum antimonium in accessione Apoplectica exhibendum. ibid.d
 96 Vtrum in melancholia cerebrum an cor efficiatur. 194.c.2.c
 97 Vtrum omnes potentiae rectrices in melancholia læ-dantur. 195.c.1.d
 98 Vtrum melancholici, res iucundas, vt tristes percipiunt, & eas fugiant. c.2.b
 99 Vtrum melancholia in cerebro generetur. 196.c.2.a
 100 Vtrum è pituita proximè, & immediatè melancholia generetur. ibid.d

Libri Primi.

- 101 Vtrum Galenus ex habitu, temperatura, & constitu-tione corporis recte collegerit, an melancholicus sanguis in vniuerso corpore, vel cerebro coaceretur. 197.c.2.d
 102 Vtrum ex euacuatione retenta, & alimenti melan-cholici vsu, verè iudicauerit Galenus, an melan-cholicus humor in toto, vel in cerebro cumuletur. 198. c.2.c
 103 Vtrum ex anteacto vitæ regimine cognosci possit, an melan-cholicus sanguis in cerebro, vel in toto cor-pore abundet. 199.c.1.e
 104 Vtrum ex cura per venæ sectionem tentatiua agnosi-çi possit, an melan-cholicus sanguis in toto, vel in cerebro redunderet. col.2.c
 105 Vtrum Melancholia sit humor. 200.c.1.e
 106 Vtrum melan-cholicus succus sit sanguis fæx, diffe-rentaque à bile atra, & denigrato sanguine. 201. colum.1. b
 107 Vtrum melan-cholicus succus acidus sit. ibid.d
 108 Vtrum atra bilis acida sit. ibid.c.2.a
 109 Vtrum omnis atra bilis exusta, à prædominio calida sit, vel frigida. ibid.c
 110 Vtrum omnis atra bilis ex succo melan-cholico sit deterior èa, quæ ex flava bile generatur. 202. c. 1. a
 111 Vtrum fermentatio terræ facta ab atra bile, à calore vel frigore oriatur. ibid.e
 112 Vtrum in iecore, & corpore temperato plus genere-tu succi melan-cholici, quām in frigido, & sicco. col.2. e
 113 Vtrum varia, & veluti infinitæ melan-cholicorum imaginationes, vni melan-cholici succi naturæ sint referendæ. 204.c.1.a
 114 Vtrum timor, & mœstitia à Melancholicis sint inse-parabiles. c. 2. c
 115 Vtrum humor melan-cholicus, solo temperamen-to, vel colore, metus, & mœstitiæ causa sit. 205. c. 1. e
 116 Vtrum biliosa temperatura ad generandum succum melan-cholicum sit aptissima. 206.c.2.b
 117 Vtrum melan-cholia sit morbus periculosus. ibid.d
 118 Vtrum melan-cholici sint sapientes. ibid. e
 119 Vtrum sanguis ad prudentiam plus conferat melan-choliæ. 207.c.2.a
 120 Vtrum Galenus Melancholia hypochondriacæ na-turam, & signa recte descripterit. 208.c.2.b
 121 Vtrum melan-cholia hypochondriaca ex pylori in-flaminatione oriatur. 209.c.1.b
 122 Vtrum in hypochondriaco affectu necessariò adsit obstructio. 210.c.1.a
 123 Vtrum hypochondriaci pulsationem magnam in me-senterio persentiant. ibid.b
 124 Vtrum præcipua amoris sedes in oculis sit consti-tuenda. 211.c.1.d
 125 Vtrum senes mente, iuuenes memoriam polleant. 214. c. 2. c
 126 Vtrum Galenus in inuestiganda fede memoræ læsæ, meritò Archigenem reprehendat. 215. c. 1. c
 127 Vtrum memoria, principesque aliae animæ actiones ad corporis offensam ledantur. c.2.d
 128 Vtrum memoria ab exuperante frigore perpetuò læ-datur. 216.c.2.d
 129 Vtrum ab excessu passiuarum memoria possit oblæ-di. 217.c.2.a
 130 Vtrum signa memoria ex frigore læsæ, ex somno, & vigilia, Galenus recte collegerit. 218. c.1.a
 131 Vtrum ab excretis per nares, & os verè iudicauerit Galenus memoriam à frigore lædi. 218.c.1.e
 132 Vtrum ex præcedente vitæ regimine memoriam à frigore lædi Galen, scienter statuerit. col.2.b
- 133 Vtrum nerui definitio à Galeno tradita sit optimæ. 220.c.1.e
 134 Vtrum omnis neruis sit natura siccus: c.2.d
 135 Vtrum nerui sint sicciores arteriis. 221.c.1.d
 136 Vtrum neruis temperamento frigidus sit. ibid.e
 137 Vtrum neruis sit organum tactus. c.2.a
 138 Vtrum neruis deferens sensum, deferat etiam mo-tum, & è conuerio. 222.c.1.a
 139 Vtrum facultas sensitiva & motiva sint vna, vel di-versa. ibid.e
 140 Vtrum facultates sensitivæ inter se sint distinc-tæ. col.2. b
 141 Vtrum spiritus qui ad organa sensuum mittuntur, facultatem illi organo accommodatam deferant, an solùm expertantur, vt instrumenta facultatis per neruos distributæ. ibid.e
 142 Vtrum genuina, & naturalis cerebris temperatura sit frigida an calida. 223.c.1.d
 143 Vtrum affectio in qua motus seruatur, illæso sensu dicenda sit resolutio. 224.c.1.e
 144 Vtrum paralysis ad obstructionem solùm, an ad omne morbi genus sequi possit. c.2.d
 145 Vtrum paralysis à carnis intemperamento aliquando oriatur. 225.c.1.a
 146 Vtrum Galenus paralysim ab apoplexia recte distin-xerit. col.2.b
 147 Vtrum membrum paralyticum extenuetur. ibid.e
 148 Vtrum paralysis dæstra frequentior sinistrâ. 226. col. 1. b
 149 Vtrum paralysis in vna tantum corporis medietate fieri possit. ibid.e
 150 Vtrum paralysis vnius lateris citius sanetur, quām pa-raly sis vnius membra. col.2.a
 151 Vtrum paralysis dextra sit periculosior sinistrâ. ibid. b
 152 Vtrum in paralysi vinum concedendum. 227. col- lumb.1. d
 153 Vtrum in paralysi cum febre coniuncta, priùs curan-da sit febris quām paralysis. col.2. e
 154 Vtrum in paralysi sequuta ad apoplexiā; è late-re affecto, an sano, sanguis sit detrahendus. 228. c.1. c
 155 Vtrum in paralysi ex retentis menstruis orta, venain talo secunda. ibid.d
 156 Vtrum sola intemperies frigida, & humida ad stupori-ris generationem concurrat. 230. c.1.b
 157 Vtrum Torpedo occultâ, an manifestâ qualitate tor-porem inducat. ibid.d
 158 Vtrum stupor sit propria tieriorum passio: col.2.b
 159 Vtrum in convulsione caninâ pars ægra ad fe sanam trahat, an è contra. 232.c.1.c
 160 Vtrum gula paralysî infestetur. 233.col.2.a
 161 Vtrum deglutitio, muscularum, vel œsophagi ope-peragatur. 236.c.1.a
 162 Vtrum convulsionis definitio à Galeno tradita, sit perfecta. 236.c.1.a
 163 Vtrum convulsio sit morbus, vel symptoma. ibid.e
 164 Vtrum convulsio solis neruis sit referenda. colum. 2. c
 165 Vtrum sub convulsione, oris tortura possit compre-hendi. ibid.e
 166 Vtrum sub convulsione, palpitatio, tremor, & rigor comprehendantur? 237.c.1.a
 167 Vtrum convulsio à paralysi distinguatur: ibid.c
 168 Vtrum tres convulsionis species à Galeno assignataz, solùm sint assignandæ. col.2.b
 169 Vtrum tetanus sit vera convulsionis species. 238. c. 1. b
 170 Vtrum in tetano pars convulsa, an quieta moueatur: col.2. c
 171 Vtrum solùm sint admittenda convulsionis differen-tiae ab Hippocrate assignataz. 239.c.2.a

Index Questionum

- 172 Vtrum conuulsio ex iactu, vulnere, vel punctura nerui, ad conuulsionem ex inanitione vel repleione sit referenda. 239.c.2.b
 173 Vtrum ab humida solùm, & pituitosa materia nerui conuellantur. ibid.e
 174 Vtrum conuulsionis causa ex inanitione, sit positiva, vel priuatiua siccitas. 240.c.1.b
 175 Vtrum hecūci conuulsione tenentur. c.2.e
 176 Vtrum conuulsio ex frigiditate congelante generatur. 241.c.1.a
 177 Vtrum frigus immodicum per se, an ex accidenti conuulsionem excitet. c
 178 Vtrum conuulsio sit plena doloris affectio. 241.c.2.d
 179 Vtrum conuulsio sicca sit humidà deterior. 242.c.1.b
 180 Vtrum conuulsio sicca, sit periculosior, & magis proportionalis in adultis, pueris, vel senibus ibid.c
 181 Vtrum pueri ex vigiliis, pauore, & luctu in conuulsionem incurant. c.2.b
 182 Vtrum faciliùs succurratur conuulsioni ortae ex inanitione, vel repleione. ibid.c
 183 Vtrum vertigo, & scotomia sint passiones valde diversæ. 245.c.2.c
 184 Vtrum inordinatus humorum, & spirituum motus sit vertiginis causa. 244.c.1.d
 185 Vtrum procatarcticæ causæ possint vertiginem inducere. c.2.e
 186 Vtrum in vertigine tenebricosa, clysteres à capite reuellere possint. 245.c.2.c
 187 Vtrum oculi inter varias nostri corporis partes diuersis morborum generibus infestentur. 246.c.1.a
 188 Vtrum amplitudo pupillæ perpetuò visui incommodet; angustia verò vtilis sit. 247.c.1.b
 189 Vtrum Albuginei humoris crassities, & coloris alteratio visionem peruerant. ibid.e
 190 Vtrum spiritus copia ad longinquam visionem commoda sit. col.2.e
 191 Vtrum Ophthalmia sit morbus contagiosus. 249.c.2.e
 192 Vtrum in Ophthalmia supinus decubitus sit præstantior. 250.c.1.e
 193 Vtrum rasio, vel tonsio pilorum conferat ophthalmicis. ibid.
 194 Vtrum oculus mediis coloribus recreetur. c.2.e
 195 Vtrum oculus extremis coloribus lèdatur. 251.c.1.d
 196 Vtrum excellens albedo, vel nigredo visui officiant. col.2.e
 197 Vtrum ruber color oculum inflammet. 252.col.1.b
 198 Vtrum acida, & dulcia in ophthalmia curatione re. 253.c.1.b
 199 Vtrum in omni Ophthalmia vena secunda. colum. 2.b
     probanda. ibid.d
 200 Vtrum in Ophthalmia, inferiores, vel superiores vñæ feriendæ. ibid.d
 201 Vtrum erithina medicamenta in oculorum affectibus sint ex vñi. 253.c.1.b
 202 Vtrum lac dolentibus oculis instillandum. c.2.c
 203 Vtrum in curatione ophthalmia magis præstet albumen ouï, quām lac. ibid.e
 204 Vtrum oleum in affectibus oculorum aliquando apponendum. 254.c.1.e
 205 Vtrum intra aurium partes internas possit generari inflammatio. 255.c.1.b
 206 Vtrum aurium dolor sit dolore oculorum magis periculosus. 256.c.1.a
 207 Vtrum ab aurium inflammatione natu minores citius intereant senioribus. ibid.e
- QVÆSTIONES
- Libri II.
- QVÆST.** **V**trum certa possit assignari morbi Gallici
P R I M A. **V**trum definito. 265.c.1.b
 2 Vtrum morbus Gallicus sit venenatus. c.2.a
 3 Vtrum sedes, & minera huius mali, sit cerebrum, cor, iecur, aut cutis. ibid.e
 4 Vtrum morbus Gallicus sit vniuersalis. 266.c.1.c
 5 Vtrum morbus Gallicus cum omni morbo possit complicari. ibid.e
 6 Vtrum potissima, & immediata huius morbi causa sit contagium venenosum. col.2.d
 7 Vtrum morbus Gallicus, sit morbus calidus, an frigidus. 267.c.1.a
 8 Vtrum Gonorrhœa virulenta à communi gonorrhœa distinguatur. ibid.e
 9 Vtrum dolores Gallici à cæteris doloribus distinguuntur. col.2.b
 10 Vtrum febris Gallica sit putrida, & aliquando in hæticam commigret. ibid.e
 11 Vtrum morbus Gallicus sit hereditarius. 268.colum.1.e
 12 Vtrum morbus Gallicus illæsis filiis transeat in nepotes. ibid.e
 13 Vtrum morbus Gallicus diu possit latere intra corpus circa noxiam. c.2.c
 14 Vtrum fœminæ huic morbo viris sint magis obnoxiae. ibid.
 15 Vtrum iuuenes senibus faciliùs hoc morbo tententur. ibid.c
 16 Vtrum aliqua pars in corpore sit assignanda, à qua Gallicum venenum ferociùs insolecat. e
 17 Vtrum possit assignari aliquod auxilium, quod homines à morbo Gallico præseruet. 269.c.1.c
 18 Vtrum complicatio morbi Gallici cum morbis acutis, sit difficilior ad curandum, quām cum diuturnis. ibid.e
 19 Vtrum morbus Gallicus citra Antidota possit persanari. 270.c.1.b
 20 Vtrum lignum Indicum sit calidum, an temperatum. ibid.d
 21 Vtrum aliqua medicamenta roborantia in decocto ligni permiscenda. c.2.d
 22 Vtrum medicamenta expurgantia in decocto sudorifico permiscenda. 271.c.1.a
 23 Vtrum medicamenta sudorifica interdum in vino coquenda. b
 24 Vtrum præsente febri, sudorifica sint celebranda. d
 25 Vtrum

Libri Primi.

- 25 Vtrum morbus Gallicus vomitionis ope possit extirpari. col.2.d
 26 Vtrum Mercurius sit venenum. 272.col.2.b
 27 Vtrum multiplex Argenti viui genus sit assignandum. ibid.c
 28 Vtrum Mercurius sit frigidum, vel calidum. d
 29 Vtrum mercurialia vnguenta, ieiunio, an pasto ventriculò applicanda. 273.c.1.c
 30 Vtrum tempore quo apponuntur vnguenta, vel post ea medicamenta per aluum expurgantia, sint offrenda. 274.c.1.a
 31 Vtrum habentes vlcera in ore, vel gutture, vnguentis mercurialibus curandi. c
 32 Vtrum Mercurius à proprietate humorem euacuet per sputum. col.2.e
 33 Vtrum idem æger, bis, & ter, vnguentis mercurialibus possit curari. 275.c.1.a
 34 Vtrum in præservatione morbi Gallici fontanella viles sint. 278.c.1.b
 35 Vtrum balnea ex morbo Gallico curatos à recidiua præseruent. ibid.e
 36 Vtrum balnea naturalia pro præservatione huius morbi fint ex vñi. col.2.a
 37 Vtrum pueri lactantes morbos Gallico correpti similibus antidotis curandi. c
 38 Vtrum infantes, quorum fratres Gallica lue ab utero contracta sunt emortui, ab ea, artis ope præseruari possint. d
 39 Vtrum grauidæ alexipharmacis præsidiis curandæ. 279.c.1.a
 40 Vtrum Angina in gutture solùm, & faucibus excitetur. 280.c.1.e
 41 Vtrum guttur, vel fauces possint faciliùs inflammari. col.2.a
 42 Vtrum quatuor Anginæ differentiæ sint solùm constituta. c
 43 Vtrum penes periculi magnitudinem in tria tantum membra diuidatur angina. d
 44 Vtrum vltra alias differentias, etiam sit admittenda facta ex luxatione vertebrarum. e
 45 Vtrum vagans illa Hippocratis angina à varia luxationis causa sit concitata. 281.c.2.d
 46 Vtrum angina orta ex circulari & recta luxatione sit deterior ea, quæ ab angulosa, & obliqua concitatur. 282.c.1.b
 47 Vtrum fluxio ex qua sit angina, sit pituitosa, vel biliosa. e
 48 Vtrum è melancholia angina possit concitari. col.2.a
 49 Vtrum detur Angina frigida. c
 50 Vtrum aër frigidus humidus, an calidus & siccus anginam generet. e
 51 Vtrum reperiantur alimenta, quæ suapte natura anginam generent. 283.c.1.a
 52 Vtrum in biliosa angina vehementiora adsint symptomata, quām in sanguinea. 283.c.1.c
 53 Vtrum in angina difficultis respiratio semper reperiatur. e
 54 Vtrum in angina grauissima, adsit semper respiratio sublimis. col.2.a
 55 Vtrum pulsus in angina sit durus, parvus, frequens, & inæqualis. ibid.e
 56 Vtrum in angina semper adsit febris. 284.c.1.b
 57 Vtrum angina sit morbus acutissimus. d
 58 Vtrum angina pituitosa omnium sit securissima. col.2.a
 59 Vtrum angina pituitosa inter omnes citius iudicetur. c
 60 Vtrum anginosi non referantur in vitam, quibus spuma circa os appetat. e
 61 Vtrum angina magis vere, & autumno, quām hyeme, vel æstate insoleat. 285.c.1.b
 62 Vtrum viri, & iuuenes, frequentius fœminis, pueris, & senibus angina premantur. c
 63 Vtrum euaneſcentia tumoris in angina semper sit perniciosa. col.1.a
 64 Vtrum somnus in anginæ initio vtilis sit. 286.colum.2.a
 65 Vtrum in angina sectio venarum sit ex vñi. b
 66 Vtrum sectio venarum sub lingua in Angina vtilis sit. e
 67 Vtrum vigente necessitate, sectio venarum sub lingua, ante alias vacuationes aliquando possit celebrari. 287.c.1.b
 68 Vtrum in suffocante angina laryngotomia interdum exercenda. c
 69 Vtrum in initio anginæ gargarismata merè repellentia sint ex vñi. col.1.d
 70 Vtrum in pituitosa angina magis necessarius sit repellentium gargarismatum vñi, quām in biliola, vel sanguinea. 288.c.1.a
 71 Vtrum repellentia composita sint referenda simplicibus. c
 72 Vtrum mollibus ratisque corporibus mitiora repellentia, quām durioribus admouenda. e
 73 Vtrum mororum succus in omni tempore anginæ vtilis sit. col.2.c
 74 Vtrum in angina repellentia per partem externam admouenda. 289.c.1.b
 75 Vtrum nidus hirundinum in angina extrâ appositus, vtilis sit. c
 76 Vtrum inflammatio sit de essentia pleuritidis. 290.c.1.b
 77 Vtrum in thorace œdema possit enasci. d
 78 Vtrum ex inflammatione muscularum internorum intercostalium exquisita pleuritis concitetur. col.2.a
 79 Vtrum exquisita pleuritis ex septi transuersi inflammatione oriatur. d
 80 Vtrum inflammatio mediaстini, vera pleuritis sit dividenda. 391.c.1.b
 81 Vtrum detur aliquod signum pleuritidem notham ab exquisita distinguis. d
 82 Vtrum pleuritis rectè diuidatur in siccum, & humidum. 292.c.1.a
 83 Vtrum deterius sit crudum esse humorem, ac coctum, non tamen expui. col.2.a
 84 Vtrum pleuritis rectè diuidatur in ascendenter, & descendenter. b
 85 Vtrum pleuritis ab omni humore generetur. d
 86 Vtrum aquilonia constitutio concitet pleuritidem. 293.c.2.d
 87 Vtrum aquilonia tempestas factâ compressione in rebro pleuritidem concitet. e
 88 Vtrum vini potus pleuritidem generet. col.2.c
 89 Vtrum iuisti, aut vini nouelli iuimus vñi pleuritidem concitet. e
 90 Vtrum in pleuritide dolor puncitorius reperiatur semper. 294.c.1.b
 91 Vtrum pulsatorius dolor sit etiam pleuritidis si- gnum. e
 92 Vtrum pleura versus aliquam partem, pulsu, & arteriis priuetur. col.2.c
 93 Vtrum in pleuritide dolor aliquando grauis esse possit. 295.c.1.b
 94 Vtrum febris continua ferè semper à pleuritide exquisita sit inseparabilis. c
 95 Vtrum in pleuritide pulsus præter celeritatem, & frequentiam, etiam magnitudinem acquirat. col.2.c
 96 Vtrum pulsus in pleuritide sit insigniter durus. d
 97 Vtrum omnis inflammatio pulsum induret. e
 98 Vtrum pulsus in pleuritide sit inæqualis. 396.c.1.c
 99 Vtrum

Index Questionum

- 99 Vtrum tussis sit perpetuum symptoma pleuritidis.
 col.2.b
 100 Vtrum noxa pleuræ possit esse tussis causa, quin com-
     municetur pulmoni. 297.c.1.a
 101 Vtrum difficilis respiratio sit signum pathognomo-
     nicum pleuritidis. e
 102 Vtrum inflammata sola interna membrana leuior sit
     decubitus in latus affectum. 298.c.1.e
 103 Vtrum distinguatur rectè febris in pleuritide eue-
     niens, in febrem morbum, & symptoma. colum.2.e
 104 Vtrum secundum Galeni doctrinam sputum à spu-
     tione distinguatur. 299.c.1.a
 105 Vtrum ex sputi colore non solum affectus ipse, sed
     pars affecta indicetur. d
 106 Vtrum sputum nigrum melancholicam pleuritidem
     significet. col.2.e
 107 Vtrum sputum album, & spumosum, pleuritidis pi-
     tuitosæ sit indicium. ibid.
 108 Vtrum pleuritis exquisita à flatu generari possit, & à
     falsa, spuriâque distinguatur. 300.c.1.a
 109 Vtrum pleuritis ab hepatis inflammatione distin-
     guatur. d
 110 Vtrum facilis sit distinctio pleuritidis à peripneumo-
     nia. 301.c.1.b
 111 Vtrum pleuritici accessiones tertianarias patian-
     tur. e
 112 Vtrum inflammatis internis musculis intercostalib-
     us maior dolor adsit, quam inflammata pleura.
 col.2.c.
 113 Vtrum ex bile vehementior dolor, quam ex sangu-
     ine concitetur. 302.c.1.a
 114 Vtrum pleuritis sinistra sit frequentior dextrâ. b
 115 Vtrum pleuritis dextra sit periculösior sinistrâ. c
 116 Vtrum pleuritis sicca aliquando periculum non in-
     ducat. e
 117 Vtrum pleuritis hyeme frequentius infestet.
 ibid.
 118 Vtrum pituitosi raro pleuritide corripiantur. col.
     2. b.
 119 Vtrum iuuenes, inclinantes, vel senes frequenti pleu-
     ritidi magis sint obnoxij. ibid.
 120 Vtrum fœminæ viris pleuritide frequentius capian-
     tur. d
 121 Vtrum alui fluxus in pleuritide possit esse vtilis. e
 122 Vtrum ad bonum sputum plures sint requisitæ con-
     ditiones. 303.c.1.c
 123 Vtrum sputum rubrum sit crudum. e
 124 Vtrum sputum nigrum sit peius glutinoso, viridi,
     spumoso. col.2.b
 125 Vtrum coctio in vrina in pleuritide certam salutem
     portendat. 304.c.1.c
 126 Vtrum pleuritis autumno sit longior, quam æstate,
     aut vere. e
 127 Vtrum pleuritis sit brevior in iuuene, puero, vel sene.
 col.2. a
 128 Vtrum hæmorrhagia pleuritidi familiaris. c
 129 Vtrum pulsus valde durus in pleuritide mortem præ-
     sagiat. e
 130 Vtrum permutatio pleuritidis in peripneumoniam
     sit pessima. 305.c.1.a
 131 Vtrum dies conuersionis pleuritidis ad suppura-
     tionem, debeat numerari ab initio pleuritidis, an
     sputi. col.2.a
 132 Vtrum pleuritici super latus ægrum, an oppositum
     debeat cubare. 306.c.1.a
 133 Vtrum sint plures indicationes quantitatem alimenti
     in pleuritide variantes. b
 134 Vtrum apparente sputo crassius cibandum. c
 135 Vtrum ptissana aliquando in pleuritide reprobanda.
 col.2. a
 136 Vtrum in pleuritide ptissana sit farre præstan-
     tior. d
 137 Vtrum ptissana ex hordeo confecta sit anteponent
     triticæ. d
 138 Vtrum ptissana humorem ex thorace abstergat. e
 139 Vtrum mulsa, & apomel in pleuritide concedi pos-
     sint. 307.c.1.b
 140 Vtrum oxymel in pleuritide offerendum. c.2.b
 141 Vtrum semina frigida maiora pleuritidi sint vti-
     lia. e
 142 Vtrum oua in pleuritide concedenda. 308.c.1.a
 143 Vtrum testiculi gallorum pleuriticis offerendi. c
 144 Vtrum potus actu frigidus pleuriticis offerendus.
 c. 2. a
 145 Vtrum vinum pleuriticis concedi possit. c
 146 Vtrum vinum ante coctionem exhibendum. 309.
 c. 1. a
 147 Vtrum in omni pleuritide vena sit secunda. c
 148 Vtrum præsente cacochimia etiam in pleuritide san-
     guis emittendus. e
 149 Vtrum in pleuritide ex eodem latere sit semper fe-
     rienda vena. 309.c.2.a
 150 Vtrum in pestilenti, & venenosa pleuritide à su-
     perioribus partibus sit hauriendus sanguis. ibi-
     dem. e
 151 Vtrum ad mutationem coloris sit vacuandus sanguis.
 310.c.1.a
 152 Vtrum solum in pleuritide, aliisque inflammationi-
     bus internis hæc coloris mutatio sit spectanda.
 ibid. e
 153 Vtrum extracto sanguine vitato statim sit cohibenda
     vacuatio. c.2.b
 154 Vtrum in pleuritide pituitosa sit sanguinis mutatio
     expectanda. e
 155 Vtrum in pleuritide usque ad animi deliquium sit
     sanguis emittendus. 311.c.1.b
 156 Vtrum super partem affectam cucurbitula scarifica-
     ta, in initio, ante totius corporis vacuationem affi-
     genda. ibid.e
 157 Vtrum in pleuritide purgatio celebranda. colum.
     2. d
 158 Vtrum in descendente pleuritide sanguinis missio
     in principio facta sit vtilior purgatione. 312.
 c. 1. a
 159 Vtrum agaricum pleuriticis offerendum. c.2.a
 160 Vtrum repellentia in pleuritide super partem affec-
     tam imponenda. ibid.d
 161 Vtrum in pleuritide aliquando stupefacentia offe-
     renda. 313.c.1.e
 162 Vtrum in urgentissimo dolore pleuritico vtilius fit
     stupefacentia in potum assumere, an extra super
     partem dolentem apponere. c. 2.b
 163 Vtrum pulmonia essentia in inflammatione consistat.
 315. c.1.e
 164 Vtrum motus continuus pulmonis, ipsius inflam-
     mationem concitare possit. c.2.b
 165 Vtrum pulmo à propria vi moueatur. c
 166 Vtrum laxa pulmonis substantia, & humiditas na-
     tiva in eo inflammationem concitent. 317. com-
     lum. 1.a
 167 Vtrum calidissimus sanguis, quo nutritur pulmo,
     ipsum inflammet, & exiccat. c.2.b
 168 Vtrum humiditates pulmonem irrigantes ipsum
     reddant humidiorem, quam sit huius natu-
     ra. d
 169 Vtrum pulmonia ab omnibus humoribus generetur.
 318. c.1.a
 170 Vtrum pulmo sit doloris expers. ibid.
 171 Vtrum in pulmonia pulsus interdum possit adesse
     durus. c.2.c
 172 Vtrum pulmonia à pleuritide distinguatur. 319. com-
     lum. 1. d
 173 Vtrum maxillarum rubedo sit proprium inflam-
     mati.

Libri Secundi.

mati pulmonis indicium.	col. 2. a
174 Vtrum peripneumonici spiritu sublimi laborent, 320. c.i.a	
175 Vtrum peripneumonia pituitosa sit frequentior biliosa.	ibid.b
176 Vtrum peripneumonia pituitosa sit deterior, & periculosior biliosa.	col.2.d
177 Vtrum permutatio pulmonae in pleuritidem sit reprehanda.	321.c.i.b
178 Vtrum fistulae, & abscessus facti in superioribus partibus in pulmonia, sint praefendi illis, qui in inferioribus partibus enascuntur.	ibid.d
179 Vtrum pulmonia sit brevior, & acutior pleuritide.	col.2.d
180 Vtrum pulmonis inflammatio in parte dextra generata sit periculosior quam ea quæ sit in sinistra.	e
181 Vtrum semper è directo laborantis pulmonis vena secunda.	322.c.i.d
182 Vtrum definitio vocis ab Aristotele posita, sit recte tradita.	323.c.i.a
183 Vtrum aer exspiratus sit vocis materia.	ibid.d
184 Vtrum larynx sit potissimum vocis instrumentum.	col.2.b
185 Vtrum sermo differat à voce.	d
186 Vtrum soli homini data sit facultas conficiendi sermonem.	324.c.i.e
187 Vtrum animantia voces habentia suis vocibus suos conceptus communicent.	324.c.2.e
188 Vtrum loquendi principium à cerebro emanet.	325.c.i.b
189 Vtrum vocis, & sermonis exercitatio ad plurimos usus, & ad valetudinem tuendam valde conducat.	ibid.d
190 Vtrum vox à variis causis possit oblaedi.	col.2.c
191 Vtrum balbuties sermonem vitiare possit.	326. col.1. e
192 Vtrum quinque actionum species à Galeno prolatæ ad locutionem necessariae sint.	327.c.i.c
193 Vtrum ex quinque actionum vitio possit vocis offensa deprehendi.	col.2.a
194 Vtrum in aphonya vomitus prouocandus.	329. col. 1. a
195 Vtrum in aphonya, interna brachij vena semper sit secunda.	ibid.c
196 Vtrum Arteriacum medicamentum differat à bechico.	col.2.c
197 Vtrum omnis sanguinis excretio toto genere sit præter naturam.	330.c.2.e
198 Vtrum sanguis è variis partibus corporis excerni possit.	331.c. e
199 Vtrum tres haemoptoisis differentiae à Galeno recte constituentur.	col.2.a
200 Vtrum flatus venas rumpere possit.	e
201 Vtrum flatus in qualibet nostri corporis parte colligi possint.	332.c.i.c
202 Vtrum frigidi aeris occursus venas frangat.	col. 2. b
203 Vtrum dimissum exercitium haemoptoism concitet.	ibid.d
204 Vtrum sanguis à capite, vel gurgulione defluens, propriis signis internosci possit.	333.c.i.d
205 Vtrum sanguis ex pectori, vel pulmone excretus, colore, & modo substantiae differat.	ibid. e
206 Vtrum sanguis pulmone reiectus, sit copiosius.	col. 2. b
207 Vtrum sanguis è pulmone eiectus semper sit spumosus.	col. 2. c
208 Vtrum spuma sanguinis ex pulmone educti aliqua vera sit assignanda causa.	ibid.e
209 Vtrum sanguis ex pectori erumpens, perpetuò sit crassus, gruinosus, & ater.	334.c.i.b
210 Vtrum in thoracica haemorrhagia vehementior concitetur tussis, quam in pulmonica.	d
211 Vtrum ex dolore, thoracica haemorrhagia à pulmonica distinguatur.	e
212 Vtrum vasa sensu aliquo praedita sint.	col.2.b
213 Vtrum omnis sanguinis excretio facta per superiora, reproba sit.	335.c.i.b
214 Vtrum haemorrhagia pulmonica, praesertim ob erosionem concitata, ceteris sit periculosior.	ibid.d
215 Vtrum vomitus sanguinis sine febre sit salutaris; cum febre verò, periculosus.	col. 2. c
216 Vtrum viri, an foeminae haemoptoisi frequentius premantur.	d
217 Vtrum somnus haemoptoisi nocuus sit.	336. col. 1. b
218 Vtrum in haemoptoisi omnes animi passiones interdicendae.	d
219 Vtrum inedia haemoptoisi utilis sit.	col.2.a
220 Vtrum acerba alimenta haemoptoicis semper offerenda.	ibid.e
221 Vtrum in haemoptoisi acerbis attenuantia permiscenda.	337.c.i.d
222 Vtrum amyrum in sanguinis sputo offerendum.	col.2.a
223 Vtrum in sanguinis sputo iterata phlebotomia celebranda.	338.c.i.a
224 Vtrum in sanguinis sputo è talo sit hauriendus sanguis.	ibid.d
225 Vtrum medicamenta pro curanda haemoptoisi, actu frigida sint offerenda.	col.2.c
226 Vtrum posca sanguinem spuentibus sit utilis.	ibid.e
227 Vtrum in immodico sanguinis fluore illicet ab initio validissimis adstringentibus vtendum.	339.c.i.c
228 Vtrum adstringentia pectori admouenda.	d
229 Vtrum in haemoptoisi adstringentia actu frigida, vel calida thoraci applicanda.	col.2.b
230 Vtrum definitio respirationis à Galeno tradita, sit optima.	341.c.i.b
231 Vtrum definitio difficultis respirationis recte à Galeno proponatur.	ibid. d
232 Vtrum asthmatis definitio, vt recta sit admittenda.	col. 2. a
233 Vtrum asthma, sit difficultis respiratio.	c
234 Vtrum variæ dyspnœæ species sint constituedæ.	e
235 Vtrum doctrina Galeni circa differentias difficultis respirationis possit admitti.	342.c.i.e
236 Vtrum præter simplices difficultis respirationis differentias, aliæ compositæ sint adnumerandæ.	col.2.e
237 Vtrum doctrina Galeni circa compositas difficultis respirationis species, sit vera.	343.c.i.e
238 Vtrum flatus difficultatem respirationis facere possint.	344.c.2.c
239 Vtrum pulmonis siccæ intemperies inter difficultis respirationis causas sit reponenda.	d
240 Vtrum à sola pituita asthma generari possit.	e
241 Vtrum præter durum tuberculum in pulmone genitum, alij etiam abscessus coctiles inter asthmatis causas numerandi.	345.c.i.a
242 Vtrum ex vteri suffocatione difficultis respirationis possit concitari.	b
243 Vtrum ex vitiata respiratione possit affecta sedes indicari.	d
244 Vtrum difficultis respiratione, vel calorem adauertum, vel organi respiratorij angustiam, vel facultatem imbecillem significet.	col.2.e
245 Vtrum ex pulsu differentiaz illæ magnæ respirationis possint explorari.	346.c.2.a
246 Vtrum caloris excessus potius ex respiratione	

Index Questionum

- quām expiratione sit venandus. ibide
 247 Vtrum ex motu pinnarum, facultatis respiratoris debilitas sit colligenda. 347.c.1.c
 248 Vtrum differentia difficultas respirationis orta ex debilitate, à duobus reliquis ex calore, & angustia, signis possit distingui. col.2.b
 249 Vtrum orthopnoici melius respirent erecti, quām decubentes. 348.c.1.a
 250 Vtrum duæ dyspnœæ species, ex calore, & organorum angustia, à debilitate orta, penes magnitudinem, celeritatem, & frequentiam distinguantur. col.2.d
 251 Vtrum siccior asthma proprium sit signum. 349. c.1.b
 252 Vtrum respiratio parua, & rara inter difficultas respirationis differentias composita, sit omnium pessima. ibid.c
 253 Vtrum foeminae difficultati spirandi sint magis obnoxiae viris. col.2.c
 254 Vtrum iuvenes frequentius in difficultatem spirandi incurant, quām pauci, & senes. e
 255 Vtrum difficulter respirantes, & asthmatici, capite elevato, an submisso debeat dormire. 350. col.2.a
 256 Vtrum Venus difficulter spirantibus, vtilis. 351. c.1.a
 257 Vtrum vomitus in accessione asthmatica prouocandus. ibid.c
 258 Vtrum sanguinis missio in accessione asthmatica sit vtilis. d
 259 Vtrum purgatio in accessione asthmatica, salubris sit. col.2.a
 260 Vtrum copiosus potus asthmaticis conueniat. ibid.c
 261 Vtrum ius galli veteris, asthmaticis prodeesse possit. 352.c.1.e
 262 Vtrum asthmaticis arsenicum in potum offerendum. col.2.e
 263 Vtrum cor sit omnium membrorum calidissimum. 254
 264 Vtrum cor sit spiritu vitali calidius. col.2.e
 265 Vtrum cor sit humidum. 355.c.1.d
 266 Vtrum serum pericardij sit naturale, vel præter naturam. col.2.a
 267 Vtrum pinguedo circa cor generetur. b
 268 Vtrum in corde pinguedo à calido, vel frigido generetur. ibid.e
 269 Vtrum palpitatio cordis differat ab eius tremore. 357.c.2.b
 270 Vtrum idiopathica cordis palpitatio à sympathica differat. ibid.d
 271 Vtrum palpitationis, plures externæ causæ sit assignandas. 358.c.1.c
 272 Vtrum tempore frigido, & hyemali palpitatio amplius insolecat, quām calido, & aestivo. col.2.a
 273 Vtrum moestii, & timidi palpitationi sint obnoxij. ibid.e
 274 Vtrum in palpitatione venæ sectio ex brachio, vel talo sit administranda. 359.c.1.c
 275 Vtrum syncopes definitio à Galeno tradita, omnium sit optima. 360.c.1.c
 276 Vtrum exolutio virtutis, animi deliquium, & syncope inter se distinguantur. ibid.e
 277 Vtrum animi deliquium, & syncope penes maiorem, vel minorem debilitatem ad eandem facultatem pertinentem, inter se distinguantur. 361.c.1.c
 278 Vtrum pars potissimum affecta in syncope, sit cor. 362.col.2.b
 279 Vtrum syncope facultatis pulsificæ, vel alterius in corde residentis sit symptoma. ibid.d

Libri Secundi.

- 317 Vtrum phthisis sit morbus hæreditarius. c.2.b
 318 Vtrum phthisis sit morbus contagiosus. e
 319 Vtrum foeminae viris facilis in phthisim incident. 375.c.1.c
 320 Vtrum autumnus inter anni tempora, corpora phthisi magis reddit obnoxia. 375.c.1.e
 321 Vtrum suilla caro assa phthisicis possit concedi. col.2.e
 322 Vtrum phlebotomia phthisicis sit vtilis. 376.c.1.e
 323 Vtrum phthisicis expurgatio per aluum commoda. col.2.a
 324 Vtrum phthisici validis medicamentis expurgandi. ibid.d
 325 Vtrum balnea phthisicis conferre queant. e
 326 Vtrum balneum ex lacte phthisicis accommodum. 377.c.1.b
 327 Vtrum pus à thorace ad pulmonem transflumi possit 378.c.2.b
 328 Vtrum possit assignari via certa, per quam pus è cauitate thoracis in pulmonem transferatur. 379. c.1.e
 329 Vtrum vulnerati non repurgato pure per partem externam fiant empyematici. col.2.e
 330 Vtrum empyematici moriantur ex non repurgato pure. 380.c.1.a
 331 Vtrum suppuratorum febris, heistica sit, an putrida. col.2.e
 332 Vtrum ab empyemate febris sit inseparabilis. ibid.
 333 Vtrum suppuratorum febris grauius noctu, quām de die infester. 381.c.1.c
 334 Vtrum sudores empyemicis familiares. col.2.c
 335 Vtrum oculorum cauitas, & vnguum curuitas perpetuè empyicos comitantur. d
 336 Vtrum tussicula arida à suppuratione inseparabilis. 382.col.1.a
 337 Vtrum genarum rubor, empyematis sit indicium. ibid.b
 338 Vtrum summorum digitorum calor inter indicia empyematis sit reponendus. c
 339 Vtrum pedum tumor sit empyematis indicium. ibid.c
 340 Vtrum inappetentia sit proprium suppurationis symptom. col.2.a
 341 Vtrum pustulae in corpore apparentes empyema demonstrant. ibid.d
 342 Vtrum præter Hippocratica, alia etiam adsint suppurationis signa. e
 343 Vtrum inter signa suppurationis sit annumerandus rigor. 383.c.1.c
 344 Vtrum pondus in thorace perceptum sit suppurationis indicium. ibid.e
 345 Vtrum empyema in uno thoracis latere consistere possit, quin alteri communicetur. c.2.a
 346 Vtrum Medico necessarium & vtile sit, cognoscere suppurationis initium. e
 347 Vtrum febris remissio, & cibi appetentia post rupturam in suppuratis salutem portendant. 384. c.1.c
 348 Vtrum sitis parentia, pus bonum, & aliud exigua & constans, ad bonum iudicent. c.2.a
 349 Vtrum suppurati post ruptionem cum pessimis signis intercunt. c
 350 Vtrum purulenta materia thoracis cauitate contenta per sputum periculosius, quām per internam regionem expurgetur. e
 351 Vtrum empyema falsum sit periculosius vero. 385. c.1.a
 352 Vtrum in curatione empyematis, indicatio sumenda sit à febre, an à suppuratione. 385.c.1.a
 353 Vtrum in empyemate phlebotomia aliquando vtilis. e
 354 Vtrum lac in empyemate sit ex vnu. 386.c.1.b
 355 Vtrum sectione, vel vstione inter tertiam, & quartam costam celebrata, empyici pectus aperire licet. e
 Vtrum ad faustum coctionem ventriculi, necessaria sit alimenti præparatio in ore. 387.c.1.e
 356 Vtrum actio ventriculi ad vitam magis necessaria sit actione iecoris. col.2.e
 357 Vtrum ventriculus principalius concoquat proprio calore, an calore partium vicinarum. 388. col.1.e
 358 Vtrum ventriculus in gratiam propriae nutritionis, an in commodum aliarum partium operetur semper. col.2.d
 359 Vtrum ventriculus inter coquendum, vera nutrione nutritur chylo. 390.c.2.b
 360 Vtrum à debilitate ventriculi plurium symptomatum acerius excitari possit. 392.c.1.a
 361 Vtrum abolita, aut corrupta appetentia, ad debilitatem oris ventriculi sit referenda. ibide
 362 Vtrum Cardiagia inter effectus peculiares debilitatis ventriculi numeretur. 393.c.1.b
 363 Vtrum ventriculi concoctio recte è Galeno definitur. col.2.a
 364 Vtrum causa proxima coctionis sit nativus calor. d
 365 Vtrum coctio à digestione distinguitur. 394. c.1.a
 366 Vtrum causa debilis coctionis ventriculi, ex inopia succi melancholici ad ventriculum delati oriantur. d
 367 Vtrum pellente liene, an potius attrahente stomacho, ad iuandam coctionem, in ventriculum succus melancholicus deferatur. c.2.e
 368 Vtrum coctionis tria sint symptomata. 395.c.1.b
 369 Vtrum excrementa, ventriculi coctionem inturbent. d
 Vtrum ventriculo nequaquam affecto possit ladi concoctio. e
 370 Vtrum alimentum calori, vel resolutioni proportionandum. col.2.d
 371 Vtrum satietas vitiet coctionem. 396.c.1.c
 372 Vtrum fames coctionem perturbet. d
 373 Vtrum satietas, aut inedia magis sit sanitati, ventriculi molesta. c
 374 Vtrum panis esus, stomachum roboret, & coctionem iuuet. col.2.b
 375 Vtrum panis minus grauet ventriculum, & facilis coquatur, quām caro. c
 376 Vtrum repletio panis magis debilitet ventriculum repletione carnis. 397.c.1.e
 377 Vtrum panis recenter extractus magis vitiet coctionem, quām pridianus. col.2.b
 378 Vtrum vinum coctionem ventriculi impedit. e
 379 Vtrum mutatio repentina in cibo, & potu coctionem perturbet. 398.c.1.b
 380 Vtrum magis laedat ventriculum, mutatio in potu, an in cibo. c
 381 Vtrum plus ventriculo obsit mutatio vini nigri ad album, quām albi ad nigrum. e
 382 Vtrum somnus diurnus debilis coctionis causa sit. col.2.a
 383 Vtrum vespertinus, meridianusque somnus coctionem ventriculi inturbit. ibid.e
 384 Vtrum immodica vigilia ventriculum perturbet. 399.c.1.c
 385 Vtrum motus post prandium, coctioni ventriculi vtilis sit. d
 386 Vtrum mutatio insueta à motu ad quietem, plus coctionem offendat, quām à quiete ad motum. col.2.a
 387 Vtrum

Index Questionum

- 387 Vtrum fecalia excrements retenens coctionem perturbant. 400. c. i. e
 388 Vtrum omnis intemperies concoctionis actus deiciat. col. 2. a
 389 Vtrum cruditas acida à frigiditate oriatur semper. 401. c. i. a
 390 Vtrum semper causa acidi ructus sit frigiditas. b
 391 Vtrum ructus acidus frequentius post prandium, vel post cœnam superueniat. col. 2. e
 392 Vtrum Galenus signa cruditatis nidorosæ, & acidæ rectè distinxerit. 402. c. i. b
 393 Vtrum signis cognosci possit, an humor, vel intemperies, cruditatis causa sit. e
 394 Vtrum imbecillitas ventriculi ex humore quolibet prognata, signis cognosci possit. col. 2. e
 395 Vtrum cruditas acida in calidis naturis, sit deterior nidorosæ. 403. c. i. b
 396 Vtrum ex ventriculi debilitate omne genus morbi possit enasci. ibid.
 397 Vtrum hec̄tia ventriculi incurabilis sit. e
 398 Vtrum hieræ v̄sus ad expurgandos omnes humores ventriculo affixos, utiles sit. col. 2. b
 399 Vtrum ad euacuandos humores ventriculi tunicis impaçtos, cum melle sit conficienda. d
 400 Vtrum in vitiis ventriculi h̄era certa quantitate offerenda. e
 401 Vtrum purgantia medicamenta h̄era sint addenda. 404. c. i. b
 402 Vtrum h̄era ventriculum roboret. d
 403 Vtrum præsente febri, aut calida sicca intemperie ventriculi, h̄era sit portigenda. col. 2. e
 404 Vtrum emplastra firmantia ventriculum, anteriori, vel posteriori parti sint admouenda. 405. c. i. d
 405 Vtrum stomachica emplastra, existente cibo in ventriculo, sint interdicenda. ibid. e
 406 Vtrum toto deuorationis tempore, emplastra rob̄antia ventriculum sint arcenda. col. 2. b
 407 Vtrum remedia tepida ventriculum debilitent. ibid. d
 408 Vtrum malagmata irrigationibus pro roborando ventriculo sint præferenda. 406. c. i. b
 409 Vtrum procurando frigido intemperamento ventriculi, Diatriponipereon vtile sit. ibid. d
 410 Vtrum Diatriponipereon in nidorosa cruditate possit concedi. col. 2. a
 411 Vtrum iecur sit membrum inter nobiles nostri corporis partes præstantissimum. 407. c. 2. d
 412 Vtrum iecur sit sanguis concretus. 408. c. i. b
 413 Vtrum iecur calidum sit. d
 414 Vtrum iecur sit humidum. col. 2. b
 415 Vtrum naturales potentia inditæ ita sint, vt absque subsilio aliunde expectato operationes suas possint exercere. e
 416 Vtrum conueniant inter se, & assimilentur, vt Galenus voluit, facultates altrices naturales, & illa quæ magneti inest ad attrahendum ferrum. 409. c. 2. c
 417 Vtrum citra inflammationem, simplex, nudaque intemperies calida in hepatē sit concedenda. 410. col. 2. c
 418 Vtrum intemperantia calida sola in iecore diu duret. 411. col. 2. e
 419 Vtrum ex intemperantia calida, simplici, vel composta inflammatio in iecore possit progigni. 413. c. i. a
 420 Vtrum cedema pituitosum in iecore innascatur. b
 421 Vtrum à bile æruginosa hepā possit inflammari. ibid. c
 422 Vtrum iecoris inflammatio ab inflammatione muscularum abdominis tactu distinguatur. col. 2. b
- 423 Vtrum in inflammatione muscularum abdominis, primò tactui recti sese repræsentent, vt voluit Galenus. 400. c. i. e
 424 Vtrum febris in inflammatione iecoris semper sit acuta. 414. c. e
 425 Vtrum in inflammatione hepatis, pulsus sit durus, vel mollis. col. 2. d
 426 Vtrum ventris constrictio iecoris inflammationem comitetur. e
 427 Vtrum iecoris inflammatio consistens in parte conuexa, sit periculosior eâ quæ in parte concava affligit. 415. col. 1. a
 428 Vtrum in omni tempore huius inflammationis adstringentia semper sint permiscenda. col. 2. a
 429 Vtrum in initio inflammationis hepatis, discussio aut repellentia sint admouenda. c
 430 Vtrum diversæ partes hepatis inflamatæ diversæ præsidii sint curandæ. ibid. e
 431 Vtrum in inflammatione iecoris purgantia medicamenta cum cibis permiscenda. 416. c. i. c
 432 Vtrum hepatica affectio propriè dicatur, in qua rubida proluvies appetit. 417. c. i. d
 433 Vtrum hepatica affectio sit etiam venarum passio. col. 2. c
 434 Vtrum venæ sanguifcent. 418. c. i. b
 435 Vtrum rubedo in sanguine à iecore, vel venis emanat. col. 2. b
 436 Vtrum communis illa facultas, ac illi seruientes ministræ in v̄sum totius operantes, concependæ sint in iecore, venis, corde, distinctæ à propriis, per quas hæc membra aluntur. ibid. e
 437 Vtrum lotiua deiectio à frigido, splendens à calido oriatur iecoris intemperamento. 420. c. i. a
 438 Vtrum rubida proluvies sit firmum imbecillis facultatis sanguificantis signum. ibid. e
 439 Vtrum in hepatica affectione deiectio semper appetat multa, & liquida. col. 2. c
 440 Vtrum in hepatica affectione venæ secatio sit ex v̄su. 421. c. i. e
 441 Vtrum in hepatica affectione balneum vtile sit. col. 2. e
 442 Vtrum in hepatica affectione narcotica medicamenta offerenda. 422. c. i. c
 443 Vtrum in vera hepatica affectione dulcia sint ex v̄su. col. 2. a
 444 Vtrum cochlearia à proprietate iecur infirmum roboret. 423. c. i. c
 445 Vtrum iecur lupinum à tota substantia hepar debile roboret. ibid. c
 446 Vtrum Hydrops definitio sit rectè tradita. 424. c. i. c
 447 Vtrum Hydrops ex læso hepate semper emanet. ibid. e
 448 Vtrum omnes hydrops species perpetuò à frigida orientur hepatis intemperie. 425. c. i. a
 449 Vtrum tres tantum sint hydrops species. ibid. e
 450 Vtrum ex aliis humoribus, præterquam à pituita, sero humore, & flatu hydrops generari possit. col. 2. c
 451 Vtrum serosus humor à iecore translatus inter peritonæum, & omentum, hydrops causa sit. 426. c. i. e
 452 Vtrum in variis hydrops speciebus in diverso loco aqua colligatur. 426. c. i. e
 Vtrum varius sit modus collectionis aquæ in hydrope. c. 2. a
 453 Vtrum in omni hydrope pedum tumor reperiatur. 427. c. i. a
 Vtrum fistis clamosa necessariò hydropicos comittetur. ibid. e

Libri Tertiij.

QVÆSTIONES

Libri III.

- QVÆST.** **PRIMAA.** Vtrum fœminæ prudentia, & excellētia sint præstantiores viris. pag. 448. c. i. b
 2 Vtrum mulieres morbi viribus sint grauiores, & curatu difficiles. 349. c. i. e
 3 Vtrum morbi mulieres sint admirabiles, diuini. 450. c. i. d
 4 Vtrum fœminæ pluribus morbi sint obnoxiae, quam viri. col. 2. a
 5 Vtrum lethales morbi fœminarum sint à Medico tractandi. 451. c. i. b
 6 Vtrum Medicus in curatione fœminarum plus quam in aliis debeat esse prouidus, diligens, & expertus. 452. c. i. a
 7 Vtrum sanguinis menstrui definitio à Galeno tradita, sit optima. 453. c. i. e
 8 Vtrum generatio menstrui, à caliditate, vel frigiditate ortum ducat. col. 2. c
 9 Vtrum sanguis confluat in vteri capacitatem per resudationem, an vasorum reseruationem. 454. c. i. a
 10 Vtrum fœmineo corpori salubrius esset sanguinem quotidie per vterum excerni. ibid.
 11 Vtrum periodica menstruarum excretio, ad solum Lunæ motum sit referenda. ibid. e
 12 Vtrum sanguis menstruus sit benignus, & purus. col. 2. d
 13 Vtrum fœminæ inter cetera animalia, menstruas purgationes copiosiores habeant. 455. c. 2. d
 14 Vtrum certum possit assignari tempus eruptionis menstruarum. ibid. e
 15 Vtrum menstruarum quantitas certa possit assignari. 456. c. i. a
 16 Vtrum quantitas discreta puerperij certa possit describi. e
 17 Vtrum quantitas continua puerperij certò possit dignosciri. col. 2. d
 18 Vtrum sanguis lochij deterior sit, & venenosior sanguine menstruo. ibid. e
 19 Vtrum possint assignari viæ, per quas menstruus sanguis in vterum prolabitur, & ab eo extra erumpit. 457. c. i. e
 20 Vtrum sensim, & paulatim singulis diebus à toto corpore, an subito, semel, & confertim confluat, sanguis in vterum, menstruum purgationem effecturus. col. 2. b
 21 Vtrum sanguis menstruas purgationes effecturus, colligatur in vtero, ipso attrahente, an natura transmittente. ibid. e
 22 Vtrum ad vteri nutritionem menstruum sanguinem natura transmittat. 458. c. i. a
 23 Vtrum fœminæ quibus menstrua nunquam fluxerunt, innoxie vivere possint. ibid. b
 24 Vtrum fœmina citra menstrua concipere possit. e
 25 Vtrum seminis definitio à Galeno tradita, sit optima. ibid. e
 26 Vtrum seminis substantia spirituosa ex multiplici spiritu eponatur. col. 2. d
 27 Vtrum ex parte feminis crassa, partes spermaticæ gerentur. 459. c. i. c
 28 Vtrum ab aliqua facultate fiat attractio sanguinis, pro integra formatione partium spermaticarum. col. 2. d
 30 Vtrum seminis substantia sit homogenea, vel heterogenea. 460. c. i. b

Index Questionum.

- 31 Vtrum pars spirituosa feminis, ab aliquo agente pol-
fit corrumpi. col.2.a
 32 Vtrum facultas in semine reperta, ab aliis qualitatibus
distinguatur. 462.c.1.c
 33 Vtrum semen concurrens ad generationem substan-
tialē fœturæ, concurrat instrumentaliter, vel
tantum dispositiūe in genere causæ materialis.
463.c.1.d
 34 Vtrum substantia à prima causa, vel à generante in
virtute feminis, principaliter producatur. 464.
c.1.e
 35 Vtrum semen sit colliquamentum, vel excrementum.
col.2.d
 36 Vtrum semen sit animatum. 466.col.1.b
 37 Vtrum semen ab omnibus nostri corporis partibus
decidatur. col.2.a
 38 Vtrum semen, verum, & prolificum, solum in testi-
bus, an verò in omnibus nostri corporis partibus
spermaticis generetur. 468.c.1.d
 39 Vtrum semen verum specie distinguatur ab eo, quo
partes spermaticæ nutruntur. col.2.b
 40 Vtrum in venis, & arteriis spermaticis, verum semen
generetur. d
 41 Vtrum testes ad solum conficiendum semen sint crea-
ti. 469.c.1.a
 42 Vtrum mulier citra congressum viri possit concipere.
col.2.a
 43 Vtrum semen excretio sit naturalis, vel animalis.
470.c.2.b
 44 Vtrum mammillæ lac generent. c
 45 Vtrum lac sit sanguis superfluus, mutatus, & dealba-
tus in mammis. ibid.e
 46 Vtrum lac fiat ex sanguine puro. 471.c.1.b
 47 Vtrum lac fiat ex pinguedine omenti. ibid.e
 48 Vtrum lac per coctionem, an solum per coloris im-
mutationem generetur. col.2.d
 49 Vtrum in viuiparis solum generetur lac. 472.
c.1.c
 50 Vtrum possit assignari aliqua pars in vtero, à qua pro
lacte conficiendo, sanguis in mammas regurgitet.
ibid.2.e
 51 Vtrum puellus in lucem editus, naturali instinetu, na-
turæ impetu, vel facultate formatiuia instruētus lac
exugat. col.2.e
 52 Vtrum commodius effet sanguine extra vterum ali-
puellum, non lacte. 473.c.2.b
 53 Vtrum lac ante conceptum possit generari. 474.
c.1.e
 54 Vtrum Medicus menstruatæ maximam curam gerere
debeat. col.2.e
 55 Vtrum fluentibus menstruis, aër debeat parati cali-
dus, frigidus, vel tempe atus. 475.c.1.c
 56 Vtrum acetosa menstruatis prodesse possint. ibi-
dētī. e
 57 Vtrum butyrum menstruatis sit ex v̄su. col.2.e
 58 Vtrum menstruatis carnis viperinæ esus, v̄tilis sit. 476.
c.1.b
 59 Vtrum affa menstruatis sint magis concedenda elixis.
ibid.d
 60 Vtrum menstruatis vinum offerendum. col.2.e
 61 Vtrum menstruatis exercitium sit salubre. 477.
c.1.d
 62 Vtrum clyster actu fluente menstruo possit admit-
ti. e
 63 Vtrum veneris v̄sus menstruatis salubris sit. col.2.c
 64 Vtrum actu fluente menstruo, sanguinis missio sit ali-
quando celebranda. ibid.e
 65 Vtrum venæ sectio ex talo, celebrata, mēnstruo
actu fluente, illud prouocet, vel retineat. 478.
c.1.e
 66 Vtrum animi pathemata menstruatis nocere possint.
479.c.1.a
- 67 Vtrum menstrui suppressio, ceterorum symptomatum
instar, semper ex morbo nascatur. c.1.b
 68 Vtrum assignari possint causæ secundum naturam
menstrua retinentes. 480.c.1.a
 69 Vtrum plures causæ menstrua occultantes, ad vnum
enchoridion possint reduci. ibid.d
 70 Vtrum ab intemperie v̄teri calida, menstrua suppri-
muntur. 481.c.1.a
 71 Vtrum suppressam menstruam purgationem perpetuā
febris comitetur. col.2.a
 72 Vtrum ex menstruis suppressis, maior dolor concite-
tur in syncipite, quām occipite. 484.c.1.a
 73 Vtrum superflua menstrui purgatio, ipsius retentione
sit periculosior. ibid.d
 74 Vtrum in omni mensium retentione, sit venæ sectio
celebranda. col.2.d
 75 Vtrum ad prouocanda menstrua, vena sit secunda ante,
an post menstruationis tempus. 483.c.1.c
 76 Vtrum ferri, an chalybis v̄sus, ad prouocanda men-
strua, magis v̄tilis sit. 484.c.1.d
 77 Vtrum varius sit modus præparandi, & assumendi
chalybem, pro mouendis menstruis. col.2.a
 78 Vtrum cum chalybe cardiaca permiscenda. 485.c.1.d
 79 Vtrum cum chalybe expurgantia per alium permis-
cenda. col.2.a
 80 Vtrum assignari possint vasa, per quæ immodicus san-
guis confluat ad vterum. 487.c.1.b
 81 Vtrum immodicus sanguinis per vterum fluor, semper
ad actionem lœsionis facultatis expulsiveis consequat-
ur. e
 82 Vtrum ex variis causis, possit immodica sanguinis ex-
cretio contingere. ibid.e
 83 Vtrum variis modis sanguis ab vtero erumpere possit,
col.2.d
 84 Vtrum sanguinis per vterum immodica vacuatio, so-
la artificiosa conjectura possit deprehendi. 488.
c.1.b
 85 Vtrum ex immodica sanguinis vacuatione menstrua,
facilius sequatur hydrops, quām ex ea, quæ post
partum contingit. 489.c.1.a
 86 Vtrum immodicus sanguinis fluxus, febre in conci-
tet. e
 87 Vtrum in immodico sanguinis fluxu per vterum, artus
superiores, vel inferiores fricandi. col.2.b
 88 Vtrum cucurbitula scarificata sub mammis apponen-
da. ibid.e
 89 Vtrum sterlus asinum, vel equinum in immodico
sanguinis fluxu, sit offerendum. 490.c.2.e
 90 Vtrum omnes ab vtero affectus, sub nomine suffoca-
tionis vteri possit comprehendendi. 493.c.1.a
 91 Vtrum vteri strangulatio, morbus sit frigidus, an ca-
lidus. ibid.d
 92 Vtrum vteri strangulatio præter sanguinem, & semen
retentum, ab aliis etiam causis possit concitari.
col.2.b
 93 Vtrum vterus odoribus mouéatur. 495.c.1.a
 94 Vtrum in vteri strangulatu, venæ sectio in accessione
celebranda. 495.c.2.c
 95 Vtrum suffumigia in hoc affectu viroſa pro fœtidis
assumenda. 496.c.2.a
 96 Vtrum à semine retento, vteri inflammatio possit
concitari. 499.c.1.a
 97 Vtrum in vteri inflammatione, commodius sit venam
secare in brachio vel in crure. col.2.b
 98 Vtrum morbi grauidarum sint graues, difficiles, le-
thales 500.c.1.d
 99 Vtrum in grauidis aliis prouocanda. 501.c.1.b
 100 Vtrum grauida exercitanda. ibid.e
 101 Vtrum balneum vtero gerentibus possit concedi. c.2.e
 102 Vtrum caput grauidarum sit vngendum, aut lauan-
dum. 502.c.1.a
 103 Vtrum veneris v̄sus vtero gentibus salubris sit. ib c
 105 Vtrum

Libri Quarti.

- 105 Vtrum grauidæ ab animi affectibus præcauendæ.
ibid. e
 106 Vtrum acuta grauidis offerenda. col.2.e
 107 Vtrum amara grauidis concedenda. 503.c.2.a
 108 Vtrum vini potus vtero gerentibus v̄tilis sit. 504.
c.1.b
 109 Vtrum sit præstantius ad roborandum vterum, &
ventriculum in grauidis, electuarium ex mar-
garitis Auicennæ, an Diamargaritum frigidum,
col.2.c
 110 Vtrum cor, & cæteræ partes in grauidis roborandæ.
505.c.1.a
 111 Vtrum sola mulier molam concipiatur. 507.c.1.a
 112 Vtrum venæ sectio è talo pro curatione mole v̄tilis
sit. col.2.e
 113 Vtrum figura ad pariendum varia sit. 510.c.1.c
 114 Vtrum enixa naribus odores admouendi. col.
2. b
 115 Vtrum membrana chorion necessariò continua-
tur intra vterum, fœtu extra ipsum emissio. 511.
c.2. d
 116 Vtrum secundinarum retentio, sit morbus in nume-
ro addito. 512.c.2.b
 117 Vtrum secundinarum retentio à bonis odoribus, ge-
lide potu possit concitari. 513.c.1.e
 118 Vtrum ex secundinarum retentione, si extra non
possint, necessariò mors subsequatur. col.2.e
 119 Vtrum ad resectionem vmbilici, multum tempus sit
diferendum. 514.c.1.d
 120 Vtrum tassis, & sternutamentum pro secundarum
expulsione, sint ex v̄su. ibid.e
 121 Vtrum suffitus aromatum secundinas expellat.
col.2.e
 122 Vtrum tormina post partum sint continua, an per
interualla exacerbantur. 515.c.1.d
 123 Vtrum primiparis tormina à partu contingent.
516.c.2.b
 124 Vtrum vmbilicus sit refecandus, & fæle eius corpus
inspergendum. 517.c.2.a
 125 Vtrum post lactationem, pluribus circumstantiis
opus sit, ad infants educationem. 518.c.1.a
 126 Vtrum alter cibus à lacte infanti sit propinan-
dus. c
 127 Vtrum ad electionem nutricis, plures necessariæ
conditiones sint animaduertendæ. col.2.e
 128 Vtrum laetis abundantia corrigenda. 519.c.2.d
-
- Q V A S T I O N E S**
Libri IV.
- QVÆST. V** Trum aër in curandis febribus, sum-
mam potestatem obtineat. pag. 521.
c.1.b
 2 Vtrum aër mundus, & purus, pro febrium curatio-
ne v̄tilis sit. col.2.b
 3 Vtrum aër luminosus in febribus eligendus. 522.
c.1.c
 4 Vtrum cubiculi splendor, noxior febrentium halitus
dissoluit. col.2.a
 5 Vtrum aër pro curatione febrium, sit eligendus fri-
gidus. 523.c.1.c
 6 Vtrum aër frigidus febrentibus v̄tilis sit. col.2.a
 7 Vtrum aër humidus, febrentibus sit saluberrimus.
ibid. c
 8 Vtrum aër in febribus, ita possit parari humidus, vt
non semper excicet. ibid.e
 9 Vtrum aër rebus odoratis possit refrigerari. 524.c.1.e
 10 Vtrum domus febrentium refrigeranda sit lentisci
ramis. col.2.b
- 11 Vtrum febientes in latus debeant decumbere;
ibid. c
 12 Vtrum febientes super latus dextrum vel sinistrum
debeant decumbere. 525.c.1.b
 13 Vtrum supinus decubitus in febrentibus repro-
bus. ibid. d
 14 Vtrum supinus decubitus in febrentibus semper sit
lethalis. col.2.a
 15 Vtrum pronus decubitus in febrentibus repro-
bus. b
 16 Vtrum declivis decubitus, vt pessimus condemnandus.
ibid. d
 17 Vtrum præscribere viatum vnicuique febri accomo-
dum sit difficile. 626.c.1.a
 18 Vtrum febientes minūs sint cibandi sanis. ibid.d
 19 Vtrum vietus in extremo tenuissimus febrentibus,
& aliis ægris consulendus col. 2. b
 20 Vtrum concurrentibus diabibus indicationibus, vitium,
& morbi, virium dignitas maxima sit habenda.
527.c.1.d
 21 Vtrum præsente febre ad sustinendum inediā, tem-
peramentum frigidum, & humidum sit aptissi-
mum. col.2.c
 22 Vtrum fructus, & olera ante coctionem febrentibus
concedi possint. 528.c.2.e
 23 Vtrum amyłum febrentibus offerendum. 529
c.1.e
 24 Vtrum Galenus vietus rationem rectè definiat.
col. 2. e
 25 Vtrum pluribus numeris vniuersa vietus ratio absolu-
uatur. 530.c.2.a
 26 Vtrum vietus diuisiō à Galeno tradita, sit optimā.
ibid. c
 27 Vtrum in febrentibus varia quantitas sit statuen-
da in exhibendo cibo. 531.c.1.e
 28 Vtrum in ægris æstate vel hyeme liberatior cibus
exhibendus. 531.c.2.b
 29 Vtrum vietus humidus febrentibus v̄tilis sit. 532.
c.2. c
 30 Vtrum qualitas vietus debeat esse contraria febri, an
eius causæ. 533.c.1.c
 31 Vtrum in præscribenda qualitate vietus in fe-
brentibus, indicatio quæ sumitur à morbo, sit
præstantior indicatione quæ sumitur à virtute.
col.2.c
 32 Vtrum possit assignari gradus virtutis imbecillis quæ
possit restituī per cibum. 534.c.1.a
 33 Vtrum in febribus v̄tilis sit minuere cibum in quan-
titate, an in qualitate. ibid.b
 34 Vtrum olera in febrentibus præstent alimentum exi-
guæ qualitatibus. c
 35 Vtrum canones antiquorum, præscribentes vietus
febrentibus, nostro æuo sint obseruan-
di. e
 36 Vtrum in febribus maius peccatum sit in vietu
recedere per tenuitatem, an per crassitudem. col.
2. e
 37 Vtrum in morbi statu vniuersali, vietus tenuissimus
semper exhibendus. 536.c.2.c
 38 Vtrum in principio morbi vniuersali, aliquando te-
nuior vietus, & in statu plenus sit offerendus.
537.c.1.c
 39 Vtrum in febribus præscribendus sit vietus in ordine
ad statum, vel declinationem. col.1.d
 40 Vtrum certis signis Medicus possit cognoscere,
num virtus possit durare usque ad statum. 538.
c.1.d
 41 Vtrum facultas requisita vt æger possit durare usque
ad statum, sit animalis, naturalis, an vitalis.
col.2.c
 42 Vtrum cibus in febrium accessione, vel exacerbatio-
ne omnino sit interdicendus. 539.c.1.d
ū 3
43 Vtrum

Index Questionum

- 43 Vtrum in declinatione prioris accessionis, in continuis per subingressum accessionum, sit porrigenus cibus. col. 2. e
 44 Vtrum natura exhibito alimento, à coctione causæ morbificæ distrahi possit.
 45 Vtrum in febricitantibus, varius sit ordo in assumendo cibo. col. 2. d
 46 Vtrum aquæ potus ad satietatem usque, securè in febribus possit concedi. 452. c. 1. b
 47 Vtrum ob aquæ potum, febris sanguinea, & biliosa possit degenerare in pituitosam. col. 2. e
 48 Vtrum in febribus continuis, aquæ potus sit concedendus in declinatione, vel statu. 543. c. 1. d
 49 Vtrum cerevisia potus, in curatione febrium possit admitti. 544. c. 1. a
 50 Vtrum plures errores ab ægris, & sanis in potu, vel cibo committantur. ibid. d
 51 Vtrum peccatum in potu sit deterius, quam in cibo. ibid.
 52 Vtrum immoderantia in aqua, sit deterior, quam in vino. ibid. e
 53 Vtrum somnus, in omni tempore febris virilis sit. col. 2. b
 54 Vtrum motus, & quies febricitantibus conferre possint. 546. c. 1. b
 55 Vtrum clyster admixto sale, in febribus imperandus. col. 2. b
 56 Vtrum clysteres acuti, aliquando in febribus infundendi. 547. i. a
 57 Vtrum febriens ad recipiendum clysterem, debeat esse supinus an ad latus decumbens. ibid. e
 58 Vtrum maiores vires efflagitent clysteres, quam glandes. col. 2. c
 59 Vtrum in omnibus febribus, sanguinis missio utilis sit. 548. c. 1. c
 60 Vtrum venæ sectio, in principio febrium acutatum celebranda. ibid. col. 2.
 61 Vtrum venæ sectio, in omnibus febribus non acutis in principio sit exercenda. 549. c. 2. a
 62 Vtrum in pura cacochymia, sanguinis missio possit esse ex usu. 550. c. 1. d
 63 Vtrum in plenitudine quoad vasa, liberalius sit sanguis emittendus, quam in plenitudine quoad vires. 551. c. 1. b
 64 Vtrum affectus, in genere expertentes in febribus venæ sectionem sint solum tres. 552. c. 2. b
 65 Vtrum ad celebrandam venæ sectionem, tres scopi sint necessarij. 553. c. 2. d
 66 Vtrum per magnitudinem morbi, acutes sit intelligenda. 554. c. 1. c
 67 Vtrum citra plenitudinem, sanguinis missio possit celebrari. col. 2. a
 68 Vtrum in febribus, omnium facultatum robur sit obseruandum ad venæ sectionem. 555. c. 1. a
 69 Vtrum plures scopi in febribus, præter tres ab Hippocrate propositos, ad venæ sectionem sint contempnandi. c. 2. a
 70 Vtrum morbi magnitudo, & virium robur, perpetuū, & per se, solum indicent venæ sectionem. 556. c. 1. a
 71 Vtrum humores in febribus sint ante purgationem concoquendi. col. 2. e
 72 Vtrum in febribus, ad purgationem necessaria sit concoctio obscura, manifesta, vel perfecta. 557. c. 2. a
 73 Vtrum coctio humoris putridi, sit diversa à coctione humoris semiputridi. 558. c. 1. b
 74 Vtrum syrapi, ante concoctionem in febribus, ad concoctionem hamoris noxijs, sint concedendi. c. 2. d
 75 Vtrum in humoribus crassis syrapi extenuantes sint ex usu. 559. i. b
- 76 Vtrum oxymel, præparandis humoribus crassis utile sit. ibid. d
 77 Vtrum syrapi præparantes humores in febribus putridis, ferè sint calidi. ibid. e
 78 Vtrum syrapi adstringentes, pro humoribus putridis concoquendis, ante coctionem concedi possint. col. 2. b
 79 Vtrum in febribus, ante vacuationem, syrapi attenuantes, & aperientes possint esse ex usu. 560. c. 1. a
 80 Vtrum quantitas syrporum certa possit describi. c
 81 Vtrum præter coctionem intentam à natura, in humoribus putridis expellendis, inducat ipsa qualitates præparantes ad expulsionem. e
 82 Vtrum in febribus putridis, purgatio sit celebranda. col. 2. d
 83 Vtrum medicamenta purgantia, præter turgentiam, vrgentiam, aut malignitatem, in initio febrium putridarum, materia solum existente multa, tuto possint concedi. 561. c. 1. d
 84 Vtrum pulsus synochoi imputris sit æqualis. 564. c. 2. c
 85 Vtrum in synocho imputri, pulsus adsit vehemens. ibid. e
 86 Vtrum pulsus in synocho, sit minus vehemens quam in causo. 565. col. 1. a
 87 Vtrum synochus quarto die finiatur. ibid. d
 88 Vtrum synochus cæterorum morborum ritu quatuor tempora percurrat. col. 2. a
 89 Vtrum in continente sanguinea, debili existente virtute, loco phlebotomiæ manus, sit secunda vena in fronte. 569. c. 2. a
 90 Vtrum in febre sanguinea, loco phlebotomiæ, purgatio sit administranda. ibid. d
 91 Vtrum in omni febre, saltem minorandi gratia, sanguinem mittere expediat. 570. c. 1. b
 92 Vtrum in omni febre, & morbo, sanguinem aliqua ratione mittere conueniat. ibid. d
 93 Vtrum febris sanguinea, sit simplex vel composita. 571. c. 1. a
 94 Vtrum sanguis, & alijs humores intra venas, & extra eas putrefiant. col. 2. d
 95 Vtrum febris ardens, æstate generata, fiat per attractionem, vel depulsionem bilis. 573. c. 1. d
 96 Vtrum sitis insatiabilis, & ardenterissimus calor, sint signa pathognomonica febriæ ardentes. col. 2. b
 97 Vtrum tremores in febribus ardentes facti, delirio soluantur. 574. c. 2. d
 98 Vtrum in febre ardente, vacuatio per sanguinis missione debet celebrari. 575. c. 1. e
 99 Vtrum balneum in ardenti notha, magis conueniat, quam in exquisita. 577. c. 1. a
 100 Vtrum causus à tertiana continua distinguatur. col. 2. b
 101 Vtrum tertiana exquisita, à bile sincera generatur. d
 102 Vtrum ad tertianæ exquisitæ generationem, non solum bilis sit necessaria, sed concursus rerum gigantium biles. 578. col. 1. c
 103 Vtrum in tertiana exquisita, rigor validus appareat. col. 2. a
 104 Vtrum in tertiana exquisita, pulsus sit parvus, tardus, rarus, & debilis. d
 105 Vtrum pulsus tertianæ careat omni inæqualitate, excepta febrili. 579. c. 1. a
 106 Vtrum inæqualitas febrilis, in aliquem finem à natura sit intenta, c
 107 Vtrum calor tertianæ exquisitæ à calore febrium ardenter distinguitur. col. 2. c
- 108 Vtrum in tertiana exquisita, vrina aliquando apparet alba, & cruda. ibid. e
- 109 Vtrum duratio tertianæ exquisitæ, duodecim horas transcendat. 580. c. 1. a
 110 Vtrum lactuca cruda, in tertiana exquisita concedenda. c. 2. b
 111 Vtrum curatio tertianæ continua, & tertianæ duplicitis, sit eadem, cum curatione tertianæ exquisitæ. 581. c. 1. a
 112 Vtrum vitellina bilis, flava sit. c. 2. a
 113 Vtrum vitellina bilis sit crassa, & ex flava bile præfata generetur. ibid. b
 114 Vtrum vitellina bilis quo crudo, recenti, vel costo similis sit. d
 115 Vtrum vitellina bilis ex pituita cum bile mixta generetur. 582. c. 1. a
 116 Vtrum in tertiana notha, vtilior sit tenuior victus, quam in exquisita. 583. c. 1. c
 117 Vtrum in tertiana notha, nostro æuo, nutrientis sit æger alternis diebus. c. 2. a
 118 Vtrum febris composita ex tertiana continua, & quotidiana intermittente, sit dicenda vera semi-tertiana. c. 2. b
 119 Vtrum semiterteriana sit horrifica. 584. c. 1. c
 120 Vtrum semiterterianam necessariò crebri horrores continentur. ibid. e
 121 Vtrum semiterteriana sit febris continua. c. 2. c
 122 Vtrum semiterteriana sit morbus acutus. ibid. d
 123 Vtrum pituitæ differentia, ternario numero comprehenduntur. 585. c. 2. c
 124 Vtrum ex omni pituita, quotidiana ortum ducat. e
 125 Vtrum in quotidiana, pulsus debilis, & tardus existat. 587. c. 1. c
 126 Vtrum in quotidiana, interuallum omnino à febre liberum euadat. c. 2. d
 127 Vtrum quotidiana diurna longior, & deterior sit nocturna. 590. c. 1. b
 128 Vtrum in initio quotidiana, victus tenuis sit offendens. c. 2. a
 129 Vtrum in quotidiana, phlebotomia in die pari, vel impari sit celebranda. ibid. c
 130 Vtrum in quotidiana orta à pituita quavis, præparantia eadem, sint offerenda. d
 131 Vtrum in quotidiana, diuretica ante vacuationem concedenda, e
 132 Vtrum febris latice, differat à quotidiana. 591. c. 2. a
 133 Vtrum febris latice, similis sit hecticæ. b
 134 Vtrum Lipyria, inter pituitosas intermittentes febres numeranda. 592. c. 1. b
 135 Vtrum pulsus in inuasione quartanæ minor sit quam in inuasione aliarum febrium. 593. c. 1. a
 136 Vtrum in interuallo quartanæ, aliquod relinquatur vestigium febrile. ibid. c
 137 Vtrum tempore interualli, æger dicatur laborare quartana. ibid. d
 138 Vtrum quartana sit securissima. c. 2. e
 139 Vtrum quartana sit longissima. 594. c. 1. b
 140 Vtrum in vieti quartanæ, variae conditiones sint assignandæ. ibid. e
 141 Vtrum in quartana sanguinis missio utilis sit. c. 2. d
 142 Vtrum in quartana, purgatio in principio possit administrari. 595. c. 1. b
 143 Vtrum quartanariis reproba cibaria sint concedenda. c. 2. b
 144 Vtrum definitio febriæ hecticæ, à Galeno tradita sit verissima. 596. c. 1. e
 145 Vtrum Galenus affectum, in futurum, fientem, & factum melius, quam Archigenes diuiserit. c. 2. e
 146 Vtrum calor hecticus sit factus, & æqualis. 597. c. 1. e

Libri Quartii.

- 147 Vtrum essentia febriæ hecticæ, in calore, & siccitate consistat. c. 1. d
 148 Vtrum febriæ hecticæ, in communi diuidatur in hecticam absolute, & in hecticam marasmodem. 598. c. 2. a
 149 Vtrum à variis causis secundum Galeni doctrinam possit secundum totam sui substantiam alterari aër. 601. c. 2. a
 150 Vtrum inquinamentum, & semen pestis, ad conuentientiam dicantur. ibid. c
 151 Vtrum præter causas pestis à Galeno propositas, alia etiam Arabibus, & Astrologis sint assignandæ. 602. c. 2. a
 152 Vtrum apparentes ignes, stellæ in cælo, pestem præfigant. 603. c. 2. c
 153 Vtrum hyems sicca, pestilentes morbos portendat 604. c. 1. a
 154 Vtrum præseruatio à peste sit possibilis. ibid. e
 155 Vtrum alia, ad pestis præseruationem, in cibis sint admittenda. c. 2. e
 156 Vtrum ad præseruationem pestis, necessaria sit sanguinis missio. 605. c. 1. a
 157 Vtrum in peste, purgatio decernenda sit, an omittenda. ibid. c
 158 Vtrum febris maligna, à putrida, & pestilenti distinguatur. 607. c. 1. b
 159 Vtrum in puncticulis, ad præsagium plures conditiones sint assignandæ. 608. c. 2. d
-
- ## Q VÆ S T I O N E S

Libri quinti, & Ultimi.
- #### QVÆST.
- V** Trum corpus sponte laxum, sit neutrum
P R I M A. **V** Trum corpus sponte laxum, sit neutrum 609. c. 2
 2 Vtrum detur aliquando corpus quod neque sanum sit, neque ægrum. 610. c. 2. b
 3 Vtrum omni lassitudini, citè remedia administranda, ibid.
 4 Vtrum dolores febribus superuenientes, omnes sint calidi. 611. c. 2. d
 5 Vtrum in omni dolore capitis, Oxyrhodinum semper imponendum. ibid.
 6 Vtrum dispositiones frigidæ perpetuæ à causis frigidis, an verò à causis calidis generetur. 612. c. 1. a
 7 Vtrum in omni dolore capitis oxyrhodinum semper imponendum. c. 2. e
 8 Vtrum phlebotomia in omni capitis dolore celebranda. 613. c. 1. c
 9 Vtrum in omni dolore capitis purgatio utiliter concedi possit. ibid. e
 10 Vtrum vomitus in dolore capitis utilis sit. c. 2. b
 11 Vtrum sudor, & vrina eundem habeant generationis modum. 614. c. 1. e
 12 Vtrum sudor sit vacuatio naturalis. c. 2. b
 13 Vtrum sudoris causa efficiens, & finalis sit assignanda. 615. c. 1. a
 14 Vtrum optimus, vel bonus sudor ferè semper, in febribus ad bonum iudicet. ibid. d
 15 Vtrum superfluus sudor, secundum, varias causas diuersimodè curandus sit. c. 2. d
 16 Vtrum nausea, & vomitus ad conuentientiam dicantur. 616. c. 1. d
 17 Vtrum vomitus superfluus in ægris, semper sit perculosus. c. 2. b
 18 Vtrum vomitus morbos integrè iudicare possit. c
 19 Vtrum fames sit sensus diuulsionis in ore ventriculi percepta. 618. c. 1. a

20 Vtrum
- 108 Vtrum
- 4

Index Questionum Libri Quinti, & Ultimi.

- 20 Vtrum fames sit affectus naturalis, an præter naturam.
 ibid. d
 21 Vtrum in diarrœa, venter inferior solum afficiatur.
 620. c. 1. a
 22 Vtrum alii fluxus, à cholera sit inseparabilis. 622.
 c. 1. e
 23 Vtrum cholera passio, orta à causa externa, minùs sit periculosa, quām quæ oritur à causa interna.
 col. 2. c
 24 Vtrum sternutamentum, plurimis morbis remedio sit.
 622. c. 2. c
 25 Vtrum intestina, facultates habeant communes naturales.
 625. c. 1. c
 26 Vtrum intensior dolor adsit in iliaco, quam in colico dolore.
 627. c. 1. a
 27 Vtrum in ilico, fæces per vomitum excernantur.
 ibid. e
 28 Vtrum in ilico nulla prorsus deiectione reddatur.
 c. 2. d
 29 Vtrum in vniuersum, affectus, quos profluum sanguinis sequitur, tres sint, valorum erosio, ruptio, & apertio.
 629. c. 2. c
 30 Vtrum excretionis sanguinis tres causæ internæ sint constituendæ.
 d
 31 Vtrum affectus ex haemorrhagia sequutus, vario modo sit cognoscendus.
 630. c. 1. b
 32 Vtrum inter omnes haemorrhagias, ea quæ sit per narres sit minùs periculosa.
 c
 33 Vtrum in sanguinis fluxu, curatio ab adstringentibus, an ab affectus, & causæ prouidentia sit incipienda.
 ibid. e
 34 Vtrum tussis sit vehemens efflatio.
 631. c. 1. d
 35 Vtrum tussis à facultate animali, vel naturali perficitur.
 c. 2. a
 36 Vtrum in catarro, debitus vietus ordo in sex rebus non naturalibus obseruandus.
 633. c. 1. c
 37 Vtrum in catarro calido, fluxus retentio necessaria sit.
 c. 2
 38 Vtrum tempus exulcerationis intestinorum, à quocunque humore factæ, sit certum, & determinatum.
 634. c. 2. e
 39 Vtrum dysenteria, facta ab atra bile, omnium sit pessima.
 635. c. 1. c
 40 Vtrum Galenus in enumeratione morbi regij, sit diminutus.
 636. c. 2. e
 41 Vtrum ex viscerum perturbatione, eleuatis vaporibus, lachrymæ generentur.
 638. c. 2. b
 42 Vtrum solus homo lachrymetur.
 d
 43 Vtrum in febrentibus lachrymæ apparent.
 639. c. 1. c
 44 Vtrum immodica portio melancholia, ab splene ad ventriculi os præternaturaliter transmissa, famem caninam excitet.
 640. c. 1. d
- 45 Vtrum ventriculus frigidus magis appetat, quām concoquat, calidus verò, è contra.
 c. 2. b
 46 Vtrum gustus organum, sit insipidum.
 641. c. 2. c
 47 Vtrum gustus animalibus varius erit concessus.
 642. c. 1. a
 48 Vtrum lingua, gustus organum sit constituenda
 ibid. c
 49 Vtrum saporum differentiæ, octonario numero comprehendantur.
 c. 2. a
 50 Vtrum sapor pinguis, seu vnguinosus idem significant.
 ibid. d
 51 Vtrum acetosus sapor, idem sit, atque acidus.
 643. c. 1. a
 52 Vtrum sapores singuli, vario modo sint explorandi.
 b
 53 Vtrum varij sapores varia temperamenta fortiantur.
 d
 54 Vtrum ex variis de causis minuatur, vel auferatur gustus.
 c. 2. a
 55 Vtrum tres in vniuersum assignandæ sint lumbricorum species.
 645. c. 2. d
 56 Vtrum ex tribus vermium speciebus, quæ sit frequenter.
 646. c. 1. a
 57 Vtrum inter ætates, pueritia & adolescentia, ad vernum generationem, sint aptiores, infantia, & senectute.
 ibid. d
 58 Vtrum vermes ob aliquem usum generentur.
 ibidem e
 59 Vtrum vermes patient.
 c. 2. a
 60 Vtrum ex tribus speciebus, quæ deterius.
 b
 61 Vtrum vermes ad sui excretionem, coctionem præquirant.
 ibid. c
 62 Vtrum difficulter sit curatio vermium, præsentे febre, quam citra ipsam.
 647. c. 1. a
 63 Vtrum stillasanguinis semper reproba sit.
 648. c. 1. c
 64 Vtrum superstillatio pessima.
 c. 2. e
 65 Vtrum stilla atri sanguinis, sit peior stilla sanguinis rubri.
 649. c. 1. b
 66 Vtrum vigilia immodica corpora extenuet.
 c. 2. c
 67 Vtrum difficultas respirandi in febribus, à pluribus causis ortum ducat.
 650. c. 1. d
 68 Vtrum lienteria ex intestinorum lauitate oriatur.
 653. c. 1. e
 69 Vtrum lienteria ad intestinorum exulcerationem subsequatur.
 c. 2. d
 70 Vtrum lienteria ex debilitate retentricis oborta, ex omni intemperie gigni possit.
 c. 2. e
 71 Vtrum lienteria sit passio ventriculi, an intestinorum.
 ibid.
 72 Vtrum lienteria expultricis, vel alteratricis sit passio.
 654. c. 1. b
 73 Vtrum lienteria sit morbus acutissimus.
 c. 2. a

LEMMATA

OBSERVATIONVM PRAXIS HISTORIARVM.

OBSERVATIONES

Libri I.

OBSERV. I. LOPECIAE remedia præstantissima. Pag. 139.
col. 1. b

2 Inueterata tinea, oleo bom-
bacino curata.
140. c. 2. a

3 Contumaci cephalæ, præsidia utilissima. 148.
c. 2. c

4 Phrenitidi confirmata, & conciliando somno auxi-
lium optimum.
165. c. 1. c

5 Lethargus, cauterio retro aures sanatus.
173. c. 1. a

6 Epilepsia ex grumo sanguine in collo vesice re-
tentio, eo excreto, curatur.
187. c. 2. b

7 In Apoplexia curanda, sanguinis detractionis
utilitas mira.
194. c. 1. b

8 Ad conciliandum somnum, emplastrum mira-
bile.
208. c. 1. e

9 Electuarium ex chalybe, ad hypochondriacos
egregium.
210. c. 2. c

10 Ad præservationem incubi præsidium certum.
214. c. 1. b

11 Remedia pro conseruanda memoria expertissima,
& prope diuina.
219. c. 1. d

12 Præsidium ad comparandam memoriam, singu-
lare.
ibid. c. 2. d

13 Ad Paralysim, unguentum admirandum. 229.
c. 2. a

14 Pro curanda resolutione, pilula eximia.
b

15 Ad resolutionem, frigidoisque nervorum affectus
syrupus utilissimus,
d

16 Stupor, cauterio curatus.
231. c. 2. c

17 Ad oris torturam, præsidia salutifera. 233.
c. 1. c

18 Ad penis Paralysim, infessus proficuus. 235.
c. 1. e

19 Conuulsio orta ex scabie intempestiue suppressa,
ea artificio reuersa sanatur.
243. c. 1. d

20 Vertigo admiranda ex auris regione enata, cau-
terio ponè aures affixo, omnino curatur.
246. c. 1. b

21 Ad inueteratam Ophthalmiam, unguentum
eximium.
254. c. 2. c

22 Ad Ophthalmiam contumacem, aqua mirabilis
efficacie.
ibid. c

23 Aurum seu inflammatio, hirudinum suetu-
ratur.
258. c. 2. d

24 Errhinum, laeso olfactui efficacissimum. 260.
c. 1. c

25 Dentium dolor ex calculo supra dentem prognato,
eiusque curatio.
261. c. 1. c

OBSERVATIONES

Libri II.

OBSERV. I. Qua ad auferendas reliquias
morbi Gallici mirabilis. 279.
col. 1. e

2 Vinum sanctum pretiosum, ex inuentione nostra,
clemens, tutum, partes, principes roboran, sua-
niter euacuans.
c. 2. b

3 Aqua magistralis utilissima, pro illis præsentim
qui ex Gallico morbo occulte curari deside-
rant.
ibid. d

4 Pilula aurea, ad refrenandam Mercurij malitiam
efficaces.
280. c. 1. a

5 Canina Angina, hirudinum sub lingua suetu-
ratur.
289. c. 2. b

6 Pluritis seu copiosissima vene sectione curata.
313. c. 2. b

7 Pleuritidi pituitosa curanda, syrpus eximius.
ibid. d

8 Unguentum pro pleuritide curanda utilissimum.
314. c. 1. b

9 Pleuritis biliosa, vene saluatella sectione curata.
ibid. c

10 Pluritis contumax, cauterio super partem dolentem
apposito, curatur.
c. 2. a

11 Pleuritis in sphacelum mutata, lethalis.
c

12 Dolor ossis sterni pro pleuritide curatus, excreto
per os lumbrico, euaneat.
d

13 Pleuritis in abscessum externum. & fistulam le-
thalem terminata.
e

14 Pleuritis exquisita, sanguinis midu critico soluta.
315. c. 1. b

15 Peripneumonia, hemorrhagia copiosa iudicata.
322. c. 2. d

16 Pro aphonia curanda, pileus utilissimus. 330.
c. 1. a

17 Ad restituendam vocem, arteriacum medicamen-
tum eximium.
ibid. d

18 Aphonia ex utero orta, copiosa vena sectione
curata

Lemmata Obseruationum.

- curata.
 19 Syrupus pro compescendo sanguinis fluxu praestantissimus. 339.c.2.b
 20 Aqua stillatitia, pro retinendo sanguinis fluxu, mirabilis. ibid.e
 21 Vomitus sanguinis ex interuallis recurrens, hominem à pluribus morbis immunem reddidit. 340.c.1.a
 22 Sanguinis sputum criticum. c
 23 Ex nimio risu, sanguinis sputum, tabes, mors, ibid.e
 24 Pijalis mus cruentus, sanguinis missione ex talo, & hirudinum suctu levatur. c.2.c
 25 Importunum Asthma, cauterio in capitis ambitu, & nucha persanatur. 353.c.1.e
 26 Orthopnæa ex leuim arteriarum pulmonis obstruktione ex flatu crasso suborta, ebeni decocto curata. c.2.b
 27 Ad Asthma ex flatu subortum, electuarium mirabile. ibid.e
 28 Importuna Orthopnæa, noctua puluere curata. 354.c.1.b
 29 Pro palpitante corde, sacculus excimus. 360. c.1.a
 30 Ex purulentis testibus palpitatio suborta, fonticulis infra inguina excitatis, ex toto persanatur. ibid.d
 31 Palpitatio subito internecans, ex abdita causa prognata. c.2.b
 32 Syncope ex vermis admiranda; ally ope curatur. 368.c.1.e
 33 Syncope ex interuallis recurrens, cum pulsus omnimoda inegalitate coniuncta, ructu, & ebeni ope curata. c.2.c
 34 Syncope, ex alii fluxu maligno, colliquante suborta, electuario crystallino curata. 369. c.1.a
 35 Ex continuo fluxu puris per anum, quidam Gallico morbo infectus, in syncopen incidens sapientia, fonticulis, & ebeno curatur. ibid.e
 36 Prodigiosa tabes, lacte, & eius balneo curata. 377.c.1.c
 37 Phthisici aëris exiccanis ope, in longum tempus pus interdum vitam producunt. c.2.a
 38 Phthisis deplorata, limacum stillatitio liquore persanatur. ibid.b
 39 Prophthisi curanda, aqua mirabilis efficacia. d
 40 Phthisicus excitata fistula, iuxta os sternum, in longum tempus vitam protracta. 378. c.1.b
 41 Verum empyema, testudinum syrupo, & ebeni decocto curatur. 386.c.1.d
 42 Ad frigidam ventriculi intemperiem, robوراند stomachum, discutiendos flatus, promouendam coctionem, pituitosos humores evacuandos, pilula eximia. 407.c.1.a
 43 Ad debilem ventriculum ex frigida causa, vinum mirabilis efficacia. c
 44 Frigidioribus ventriculi affectibus, unguentum preciosissimum. d

OBSERVATIONES Libri III.

- OBSERV. I. **A**d prouocanda menstrua, aqua stillatitia, eximia. 485.c.2.e
 2 Ad mouenda menstrua, uterumque robوراند, syrpus eximius. 486.c.1.b
 3 Ad cienda menstrua remedium facile, & inauditum. ibid.e
 4 Menstrua per uteri labra emanantia. c.2.a
 5 Menstrua per pollicem sinistrum pedis erumpentia. ibid.c
 6 Pilula ad suppressendum sanguinis fluxum, eximia. 491.c.1.e
 7 Muliebri profunio curando, emplastrum eximium. 492.c.2.c
 8 Utteri strangulatio ferocissima, à peregrina causa prognata. 497.c.1.a
 9 Utteri suffocatio ab infrequenti causa originem ducens. ibid.e
 10 Pro præservatione ab uteri strangulatu, pilula hysterica præstantissima. c.2.b

II A

- Lemmata Obseruationum.
 11 Ad firmandum uterum in situ suo, emplastrum excellens. 498.c.2.a
 12 In inflammatione uteri, cucurbita scarificata super pubem, remedium celebre. 500.c.1.b
 13 Culicita ad roborandum fatum utilissima. 505. c.1.e
 14 Conserua, ad molliendam grauidarum aluum utilissima. col.2.b
 15 Cataplasma ad expurgandas vtero gerentes egredium. 505.c.2.d
 16 Pilula ad picam grauidarum mirabiles. 506. col.2.a
 17 Ad expellendam molam, pilula eximia. 508. col.1.e
 18 Mola admiranda intra quatuor horas interficiens. col.2.a
 19 Mola in vtero duodecim annos perdurans. ibid. dem.c
 20 Pessarium ad extrahendum fætum mortuum, præstantissimum. 509.c.2.a
 21 Pro extrahendo fætu mortuo, secretum facile, & expertum. b
 22 Ad præseruandas enixas, ne in morbos labantur, syrpus eximius. 511.c.1.d
 23 Ad expellendas secundas, puluis præstantissimus. 515.c.2.a
 24 Pro torminibus à partu, remedium expertum. 517. c.1.e
 25 Antidotum ad præseruandos infantes ab epilepsia, ante lactationem offerendum. 518. c.2.i
 26 Ad lactis defectum, electuarium egregium. 520. c.2.b

OBSERVATIONES Libri V. & VI.

- OBSERV. I. **A**d lassitudinem ab exercitio ortam, unguentum præstantissimum. 611.c.2
 2 Ad calidum capitis dolorem, emplastrum præstantissimum. 613.c.2.c
 3 Ad dolorem capitis frigidum, emplastrum excellens. d
 4 Pro dolore capitis diuturno, fontanella in sincipite excitata, mirabilis. 614.c.1.a
 5 Intensus capitis dolor, febri superueniens, hemorrhagia consanefecit. ibid.d
 6 Ad cohendendum sudorem, unguentum præstantissimum. 616.c.d
 7 Ad coercendum vomitum, pilula eximia. 617. c.2.e
 8 Ad compescendum vomitum cataplasma utilissimum. ibid.e
 9 Biliofus vomitus importunus, saluatella dextra sectione curatus. 618.c.2.b
 10 Ad cibi fastidium ex frigiditate, pilule optime. 619.c.2.a
 11 Ad cibi fastidium ex calore, cataplasma utile. ibid.b
 12 Ad fluxum alii compescendum; potus stillatitius mirabilis efficacie. 622.c.1.a
 13 Emplastrum contra alii fluxum, celeberrimum. 623. c.1.e
 15 Sternutatio continua, narcoticò curata. 624. c.1.b
 16 Ad dorsi incendium, syrpus de niue cum sero lactis eximius. col.2.d
 17 Ad colicam dolorem à flatu, emplastrum celebre. 626.c.2.c
 18 Ad dolorem iliacum ex stercore indurato, remedium certum. 628.c.1.c
 19 Pro dolore iliacco ex resicata face, præsidium expertum. col.2.b
 20 Dolor iliacus ex inflammatione subortus, celebri cataplasmate curatus. ibid.d
 21 Pro sedando dolore hemorrhoidum, remedium certum. 629.c.1.c
 22 Ad compescendum nimium hemorrhoidum fluxum syrpus eximius. col.2.a
 23 Prodigiosa narum hemorrhagia, amuletosanata. 630.c.2.e
 24 Syrupus tussi inueterata utilissimus. 664. col.1.a
 25 Pro dysenteria, pilula utile. 636. col.1.a
 26 Ad auriginem, pedicularum usus utilissimus. 638. c.2.a

Lemmatum Obscurationum.

- 27 *Copiosus lacrymarum fluxus, setone ad nucham indito, curatur.* 639.c.2.b
 28 *Lacrymarum effluvium salsum, balneo capiti administrato, conquiescit.* ibid.d
 29 *Ad famem caninam ex frigiditate subortam, vim generosum praestantissimum.* 641.c.2.a
 30 *Contra lassitudinem gustus, syrups expertus.* 643. c.2.e
 31 *Ad ventriculi dolorem ex causa calida prognatum, syrups eximius.* 644.c.1.d
 32 *Ad dolorem ventriculi, ex frigido succo, & flatu subortum, in chronicis febribus puluis utilissimus.* c.2.a
 33 *Loth ad sedandam sitim utilissimum.* colum. I. b
 34 *Ad animi deliquium & syncopem unguentum perutile.* e
 35 *Ad palpitacionem cordis in febribus ortam, electuarium optimum.* c.2.b
 36 *Ad enecandos vermes, in febribus malignis potio*
utilissima. 647.c.1.e
 37 *Ad febrientes verminosos, puluis utilissimus.* d
 38 *Vermis monstrosus.* e
 39 *Pilula ad rigoriferos insultus salutaris.* c.2.d
 40 *Puluis ad terrificos rigores utilissimus.* ibid.
 41 *Stilla sanguinis in febribus, ferè funesta.* 649. c.2.a
 42 *Ad desperatam vigiliam pilula opata utilissima.* 650.c.1.c
 43 *Ad difficultatem deglutiendi, ex siccitate obortam, unguentum optimum.* c.2.d
 44 *Ad reuocandum calorem ad partes, potio utilissima.* 651.c.1.d
 45 *Ad dorfi incendium, remedium singulare.* col. 2.b
 46 *Lethargus cauterio in plantis pedum excitato, curatur.* 652.c.2.d
 47 *Ad lienteriam, ex imbecillitate retentrica, emplastrum egregium.* 653

PRIVILEGE DU ROY.

DOYENS PAR LA GRACE DE DIEU ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE,
 A nos amez & feaux Conseillers les Gens tenans nos Cours de Parlement, Maistres des Requesites
 Ordinaires de nostre Hostel, Baillijs, Seneschaux, Preuosts, leurs Lieutenans, & à tous autres de nos
 Jüsticiers & Officiers qu'il appartiendra, Salut. Nos bien amés JEAN ANTOINE HVGVE TAN,
 & MARC ANTOINE RAVAUD Marchands Libraires de nostre ville de Lyon, Nous ont fait re-
 monstrar qu'ayans cy-deuant Imprimé avec nos lettres de Priuilege vn Lijure intitulé Z A C V T I
 L V S I T A N I Opera, ledit Priuilege expirant dans peu de Mois, & craignans que quelqu'autre ne le fasse imprimer, lequel seroit de tres-grand prejudeice, Ils nous ont tres-humblement supplié de leur accorder continuation de leur dit Priuilege. A ces causes désirant favorablement traicter lesdits exposans, Nous leur auons permis & permettons par ces préfentes de faire r'imprimer toutes les susdites Oeuures en tel Volume, caractere, & marge que bon leur semblera pendant le terme de dix ans à Commencer du iour qu'elles serontacheuées d'imprimer defendant à tous Libraires, Imprimeurs, & autres personnes de quelque qualité & condition qu'ils soient d'imprimer ou faire imprimer, vendre n'y distribuer desdites Oeuures que de l'Edition desdits Exposans sous quelque pretexe & maniere que ce soit, n'y même les Abregés que l'on en pourroit faire, ou traduction en autre langue sans le gré & consentement desdits Exposans à peyne de confiscation des Exemplaires contrefaictz, six mille liures d'amende & de tous dépens, dommages & interests, à la charge d'en mettre deux Exemplaires dans nostre Bibliotheque, & vn en celle de nostre trescher & feal le Sieur Molé Cheualier, Garde des sceaux de France auant que de les exposer en Vente, comme aussi de faire Register ces prefentes ès Registres des Maistres & Gardes de la communauté des Libraires de notre bonne ville de Paris, à peyne de nullité d'icelles, Si vous MANDONS & à chacun de vous endroit soy Enjoignons que du contenu en ces prefentes, vous fassiez, souffriez & laissiez iour lesdits exposans & autres ayans d'eux cause pleinement & paisiblement, sans souffrir qu'il leur soit n'y donné aucun trouble & empeschement, au contraire Voulons aussi qu'en mettant au commencement ou à la fin desdites Oeuures vn bref extraict des presentes Foy soit adouctée comme au présent Original, Mandons en outre au premier Huissier ou Sergent sur ce requis de faire pour l'execution des presentes tous exploicts necessaires, sans demander autre permission, car tel est notre plaisir. DONNE à Paris le vingtquatriesme iour d'Aoust l'an de grace mil six cens cinquante cinq; Et de nostre Regne le treziesme, Par le Roy en son Conseil.

MASC L A R Y.

Registré sur le Lijure de la Communauté le vingtseptième Aoust 1655. conformément à l'Arrest du Parlement du neuvième Aoust 1653. Signé Ballard Syndic.

Achevé d'imprimer le deuxième Octobre 1667.

ZACVTI

I

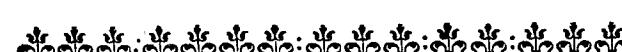

ZACVTI LVSITANI, INTROITVS MEDICI, AD PRAXIN:

In quo praecepta LXXX. generalia, ad veram medendi methodum
summè necessaria, proponuntur.

PRÆLOQVIM.

QVIDQVID non docet melius curare, sophisticum est, & ab arte alienum, dicebat diuinissimus Galenus, lib. i. Prorr. sect. i. com. 17. Ad curationem rectè exercendam, & ad procellosos irruentium morborum insultus declinandos, multis, prudens & peritus Medicus opus habet cautionibus, & circumstantiis, quæ tum sunt iucundæ, nec fructuosæ minùs. Nulla enim est scientia, quæ artificem magis cautum requirat, quam Medicina, in qua tot morborum monstra contingunt, immanes saeuientium symptomatum propullulant syrtes, & ægrotum diuersa temperamenta, naturæ, mores, conditiones existunt, quibuscum generosus Medicus, & arte Hippocratica dignus, strenue, veluti cum septemplici Hydra, bellum gerens, pluribus machinis, hoc est, rationis & prudentiæ documentis mirè instructus, dimicabit. Hæc ergo antequam ad praxin delineandam accedam, ante oculos proponam, vt sic Lectorum animos incendam, & in eis elementa hæc, tanquam aculeos quosdam cogitationum relinquam infixos, ne Medicinæ nauis scopolis allisa confringi possit, aut hoc tempestuoso mari iactata naufragiū faciat. Quare boni agricultoræ instar, prius noxias herbas, & vitia medicorum resecabo: immittam deinde semen, & excolā, quò crescat deinde latius, & vberiorē nobis segete præstet, vt deinceps patulis arbores medicæ luxurient frondibus, & ambitu veluti fornicate amoenissima medico curaturo in posterū texat umbracula.

PRÆCEPTVM I.

Medicus (qui ex Hip. mente lib. de decenti ornatu, num. 4. est Deo æqualis)
 sit Diuini numinis cultor.

MORTALIVM sapientissimus, lib. Ecclæsiast. in princip. sic profatur, Initium sapientia, timor Domini. Et prius prædicti Regius Psaltes Psalmo 3. Radius sapientia est Deum timere: & Psalmo 118. Domine bonitatem, & scientiam, & sapientiam doce me. modo Hippocra-

tes lib. de decenti ornatu, num. 6. dicit, quòd Medicina Deos valde reverenter habeat: & Plato in Timæo compotes mentis esse testatur, qui in principio alicuius operis Deos innocare solent, quia, vt dicebat idem quarto de legibus libro: Deus quidem (ò viri) quemadmodum veteri proverbio fertur, principium, finem, ac medium continens, rectum peragit cursum secundum naturam circumiens. Quare omnium rerum humanarum, dicit Cicero in Orat. in Vatin. à Diis immortalibus sumenda esse principia.

Sic Plato magis vniuersè & piè, in epist. ad Dio. omnibus in rebus, & dicendis, & cogitandis, principium à Deo semper esse sumendum asseverat. Et Chrysip. apud Plutarch. lib. de Stoic. repug. præfiteretur, aliud iustitia A principi

Zacuti Lusitani

principium, aliam originem non posse repetiri, quām à loue, & communi natura petitatam; & hinc necessitate omnia ita nos ordiri, cūm de rebus vel bonis, vel malis oratio est habenda. Et Pind. *Ode 1. Pyth.* A diis molimina omnia mortalibus virtutibus, & lingua eximy, & manibus forte nascuntur: procēmia enim sumpta à Diis, posta sunt cum illius vixi admirandis virtutibus.

Si igitur omne, ac totum, Deus, quidni, vt omnia benē euēniant mortalibus, orandus, & ab eo capiendum initium? Sic Græci: at de Romanorum more, testem locupletiorem Cicerone non possum landare, qui dē eo pluribus locis aut loquitur, aut indicat. *Aet. 6. in Verr.* vītata procēmia fuisse Oratorib⁹ significat, Deos precandi, initio suatum orationum: idem notat Vale-rius Maximus *in prefat. suorum librorum*. Quod institutum è more antiquo ductum, obseruant multi ad illud carmen *Eneid.*

— *Dij nostra incep̄a secundent.*

& exemplum affert Cat. *in orationibus*: & ad illud *Eneid. 11.*

Prefatus Dinos, solio Rex infit ab alto.

Sic Mart. Capella *lib. 2. epist. symm. epist. 107.* *An si nobis scribenda sit forensis oratio, Iouem, ceterūque Deos Cat. lege prefamur.* Sic in aliis coracionibus ad populum, exempla sunt apud Tit. Liuium *lib. 39.* in comitiis, apud Cic. *initio orationis pro L. Murana.* Sic Quid. *lib. 5. Metamorph.*

Pris que Deos de more precatus.

Hoc modo Galenus, non vt Gentilis; sed vt prudens & pius, *lib. 3. de usi part. 10. post med. in Conditorem nostrum*, verum hymnum componit, eius bonitatem, sapientiam, & admirabilem virtutem collaudans, quia cultu conuenienti exornavit omnia, nihilque suis beneficiis priuatum esse voluit, hoc perfectissimā bonitatis est specimen hymnis celebrandum: nam efficere quo pacto omnia in mundo sublunari adormentur, summae est sapientia; effecisse autem omnia quae voluntas virtutis est invicta ac insuperabilis. Ne igitur miseris Solem (inquit ipse) aut Lunam, & vniuersam aliorum astrorum seriem summo artificio dispositam esse, neve te attonitum magnitudo eorum, vel pulchritudo, vel motus perpetuus, vel circuitionum certa descriptio reddat adeo, vt si inferiora hæc comparaueris, parvū tibi videantur esse, & omni ornati carere: etenim sapientiam, & virtutem, & prouidentiam hīc quoque similem inuenies.

Deinde ab omnibus inuocantis Deus, vt ait Plutarach. *lib. de superfl.* non pura, & recta lingua viētimæ, sed puro, & recto ore precantis. Quapropter Cauius interpretationem scribens legum, & ius vrbis Romæ, à Deo, vt veri bonique omnis fonte, & omnis iuris, & æqui auctore repetit, quia ita in remediis malorum initia maximè probantur. Hoc modo celebris auctor Auicenna, principium sive medicinæ incipiens, Deum reveretur, dum sic ait: *In primis Deo gratias agamus, sicut sui ordinis celstudo, & beneficij ipsius multitudo meretur, cuius misericordia super omnes Prophetas existunt.*

Hinc sit vt Medicus sit pius, & toto corde Deum redamans, cuius cor illi sacrandum, vt ipse omnes adiuet actiones suas. Ita Plato *in Alcibiad.* & Xenoph. *I. r. scribunt*, Deos magis placari propriis hymnis, quām sacrificiis: nam internæ magis nobis sunt laudes, quām viētimæ. Quod argumentum sapienter Poëta in eo magis Philolophi, quām Poëta perractarunt, quod videlicet Deus animum inspiciat, & hoc pio, & humili ipsum deprecari debeamus. Martialis epigrammatum scriptor, *lib. 10. epig. 73.*

Non quacunque manu viētimæ casa litat.

Conuenit cum Martiali Ouidius *in epist. Aconig ad Cydippen.*

A Non boue mātato cœlestia numina gaudent,
Sed qua præstanta est, & sine teste fide.
Hæc est causa, cur Deos cecinerint veteres Poëta, coli ac placari purā conscientiā, & tota *Ode 23. lib. 3. Horatius, & 2. fastor. Naso:*
— *Pietas pro diuite grata est*
Munere, non anidos Styx habet ima Deos.

Rursus:
Nec que de parua pauper Diis libat acerra
Thura, minus grandi quām data lance valent.
Tibullus, *lib. 4. ad Messalam:*
Paruāque cœlestes pacauit mica, nec illis
Semper inaurato Taurus cadit hostia cornu.

Sic Zalencus *proœmio legum*, apud Stobæum *serm. 42.* cūm Deos esse colendos dixisset, vnumquemque studere, inquit oportere, vt ita comparet animum suum, purus vt sit ab omnibus vitiis; neque enim colitur Deus ab impuro homine, neque placatur sumptibus, aut capitut tragicis spectaculis, prauorum hominum instar, sed virtute, & instituto actionam honestaram, ac iustarum: nemo enim malus Deo charus.

Sic Isocrates *ad Nicoclem*, quum etiam fuisse adhortatus, suorum exemplo majorū Deos coleret, subiecit: memineris tamen, hoc esse optimum sacrificium, & maximum cultum, si te quām optimum, atque iustissimum exhibeas. Quare disertis verbis Cato parvus sic ait:

Si Deus est animus, nobis vt carmina dicunt,

Hic tibi præceptū sit pura mente colendus.

C Idcirco Proverbor. 23. ait sapiens: *Prabe, fili mi, cor tuum mibi, & 6. Deuter. Diliges Dominum Deum tuum ex tota cordetua.* Cur? quia ab eo omne bonum, ab eo sanitas emanat, ab eo omnis medela. Probat Regius Vates *Psalm. 103.* *Ipse amat omnes infirmitates tuas, & redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te in misericordia, & miserationibus.* Quod & Anna matris Samuëlis Cantico testatissimum fit, *i. Reg. 2. Dominus mortificat, & viuiscitat, deducit ad inferos, & reducit.* Quare summa cum ratione Salomon confirmat, *Sapient. 16.* *Neque herba, neque malagma sanat, sed Domini sermo qui sanat omnia.* *Tu es Domine qui vita & mortis habes potestum, deducis ad portas mortis, & reducis.* Quod si subtrahat Dominus manum suam, etiam si omne impleas artē, si operosissima manus omni labore, atq; studio mederi conceris, nihil proficies.

Idem propheticō ore ipse Rex, & Propheta David, Dei spiritu afflatus cecinisse vīsus est: *Aperiens te manum tuam, omnia implebuntur bonitate; auertente ante faciem, turbabuntur.* Medicus ergo debet cor suum sacrare Deo, & ab eo enīxē rogare, vt pro sua bonitate, atque beneficentia, ægros, quos pre manibus habet curandos, ad perfectam deducat sanitatem. *Solus Deus languores sanat, & de frugalitatis folio produxit in largitate medicinan, benedictus, gloriros, & excelsus Creator,* inquit Mefiū *in prefatione sua.*

PRÆCEPTVM II.

Medicus vestitu ornetur decoro.

SApientissimus Medicorum *lib. 6. epid. sect. 4. text. 9.* Sic profatur. *Introitus, sermones, vestes, tonsura, ungues, odores;* & *lib. de decenti ornatu, num. 1.* honestum in Medicō exoptat vestitum. Sed ego temperare mihi non possum, quando hoc infelici sæculo Medicos certe per plateas, & fora, magna arrogantia incidentes, pomposa veste induitos, qui magna celeritate commutes locos voluunt, & in publico, priuatōque circulantur, barba ad vmbilicum vsque exporrēcta: & iactabundi, ac glosiosi, de propōsta quāstione quais se posse extempore responderē prædicant.

Hæc inimicaria monstra Républicæ valde infensa derestantur Anthippus Comicus apud Athenæum, & Antiphantes apud Stobæum, *serm. 36.* Quare barba, &

pallium

Introitus ad Praxin.

pallium non faciunt Philosophum: sic enim Pallas non ineleganter lusit, conuersus ab Alciato, & Thoma Moro, viris in æternum celebrandis:

Si promissa facit sapientem barba, quid obstat,
Barbatus possit quin caper esse Plato.

Insuper sumptuosæ vestes, ac annuli deceptorij, non profunt ægris, sed Medicis his personatis, qui his vertutiis instructi, à rudi, ineptaque plebecula nummos exauriunt, loculos corradunt, diuitias emungunt. Hoc egregio disticho significauit Lucilius:

Hermodoti hoc dogma est: quisquis miser indiget ere,
Philosophi affumat pallia, diues erit.

Hoc modo Plutarchus *non longè à principio lib. de Osiris & Isid.* eos vocat barbatos, palliatos, loquaces: & abiit in prouerbium, illud Agellij *lib. 9. cap. 2. video barbam, pallium, & verba, Philosophum non video.* Plures enim ferunt habitum, vel insignia sapientiæ, sapientes autem verè non sunt.

Caveat ergo Medicus, ne in suspicionem ampullofi artificis cadat, & sophistæ, quem depingit suis coloribus Hip. *lib. de decenti ornatu, num. 2.* sub his verbis: *Hi enim sunt qui forā frequentant, ruditate, ac inscītia sua imponentes, & in circulis ciuitatum versantes. Cognoverit autem quis eos ex vestitu, & aliis lineamentis. Quamvis autem fuerint splendide ornati, mulio magis fugiendi sunt, & à consipientibus odio habendi. Qui verò contrario modo se gerunt, homines recti iudicandi sunt, quibus non est excogitatus apparatus, neque superflua curiositas. Ex vestitu enim cognoscet, & decenti in ipso ornatu, ac frugalitate, non ad superfluitatem parato, sed magis ad bonam opinionem, & meditationem, animūque intra se compositeum. Hi sunt solerter, familiares, affabiles, temperati ad omnes, ad sediciones taciturni, ad tacendum animo obfirmato, & continentis, ad tempus appositi, ad occasionem arripiendam accommodati, ad vītū frugales, & contenti, patientes ad temporis expectationem, ad sermones expediti, suauiloquenter vīentes, gratiis affecti, & gloria horum omnium corroborati, ad veritatem, ac demonstrationem audientes, ac confisi,* &c.

Cæteri quum doctrina sibi auctoritatem comparare nequeant, splendore auri, vestium superfluo cultu, ac ferrorū turba, rude vulgs falsis imaginationibus alliciunt. Vestis ergo, vt notat Gal. *loc. cit. epid.* esto mediocris: neque valde sumptuosa, vt arrogantiā indicet; neque fordida, & nimirū vilis: nam à Medicis, ægri, non ornatum, sed auxilium querunt.

PRÆCEPTVM III.

Medicus non sit verbosus & loquax.

R Ectissimum quidem docuit Celsus, *in proœmio: Eloquentia non curari morbos, sed remediis.* Hæc aurea verba non attendunt, hoc nostro infelici sæculo, Medicis quidam, qui verba arroganter magna celeritate præcipitant: nam assiduus, & præposterus sermo (referente Nicostrato) olim, & nunc à grauoribus scriptoribus rigidè condemnatur: si enim qui plus loquitur, & garrit, esset sapientior, hirundo esset sapientissima, cui à Græcis, & Latinis garrula epitheton indi solet.

Hi contemptissimum faciunt Medicinam, & de illis loquitur Acursius insignis Jurisconsultus, *Cod. de Medicis I. parabolano: Loquacissimi enim sunt, & ita doctissimi vulgi sententia habentur; re vero, & opere sunt ineptissimi, & artem inter omnes summè honorandam, & à summo Deo hominibus concessam, dedecorant.* Ita Hip. *lib. de decenti ornatu, num. 9.* sic profatur. *In ingressu vero meminisse opere, & sessionis, & habitus submissi, amictus compotis, auctoritatis, breviloquentia, ut nihil cum perturbatione facias.* Nam garrulus Medicus ægrotanti alter morbus. Medicus autem prudens debet esse grauis, verbis honestus, & parcus, quia loquacitas parvū videtur esse apta naturæ huius facultatis, quæ muta est. At cur mu-

A 2 Indicat Virg. 1. *Eneid.* de lapide loquens, sic appellatam, si cum musica conferatur. Versus sunt Poetæ summi:

Ipse suas artes, suam minera letus Apollo
Augurium, cytharamque dabat, celeresque sagittas
Ille, ut depositi preferret fata parentis,
Scire potestates herbarum, usque medendi
Maluit, & mutas agitare inglorius artes.

Muta enim est artis medica, & Medici muri, hoc est, non linguaces, ac sermone prodigi, hi enim ægris adstantibus, & cæteris sunt derisui, & contemptui.

PRÆCEPTVM IV.

Medicus non sit auarus.

D Iuinissimus Hippocrates sic profatur *in epistolis, num. 8. Misera est profectio humana vita, quoniam per totam ipsam intolerabilis anaritia, velut hibernus ventus, distributa est, ac penetravit: ad quam viynam porius omnes Medicis conuenissent, quod grauorem insania morbum curarent, &c.* Hunc ergo infinitum morbum, plures consumentem, deponat Medicus, Hippocratica doctrina instructus. Hic enim facundus vir, inuicto animo, vocatus ab Rege Artaxerxe, ad curandam pestem sauvam, quæ immā militum, & animalium strage, numerosissimum exercitū penè extinxerat, proposita auri & argenti copia, quantam vellet, & concessis honoribus: & dignitatibus summis, ita vt Optimatibus Persarum æqualis forer, huinsmodi conditionem recusavit omnino, & Hystanidi Regis præfecto respondit hoc modo. *Ad epistolam quam misisti, à Rege venisse afferes, remitte Regi, quæ dico, quam celeriter scribens: quod & viētu, & vestitu, & domo, & omnium ad vitam sufficienti oppulenta fruimur. Persarum autem dñitatis vī, si mihi non est: neque Barbaros homines à morbis liberare, quia hostes sunt Graecorum.* Haec tenus Hip. *in epist. num. 3.*

O eloquium tanto vito dignissimum! O venerande senex! O auri contemptor strenue! O diuinæ scientiæ Princeps. Cur ergo nos hunc sanitatem patrem, dolio curatore eximium non imitabimur? Imo spreta pecunia vili, sancte & piè sacrofanciam Medicinam non exercebimus? Quid enim faciet misera plebecula, tot, tantisque malis obsita, cum Medico auaro; qui solum lucrum attendit, & auri sacra fame corruptus, & incensus, Tantali more, semper inops sitit, & pecuniam tam suam, quām alienam quāritat, & vt Quidius cecinit *11. Metam.*

— *Divesque, misérque:*

Copia nulla famem releuat, sitis arida guttur
Vrit, & inniso meritus torquetur ab auro.

Quare Plato *lib. 5. de legibus*, valde diuitem non posse virum esse bonum statuit: & Bio apud Stobæum *serm. 10.* argenti amorem, arcem improbitatis, vītū omnis esse metropolim, asseruit: & in Phædone Plato: *Bella omnia ac pugnas, ab hominibus pecunia geri causa; nam nullum hominibus, quale argentum, malum. Numus est natus, hic & eueris vītes, & homines dominis cīci cōpellit, bonum animū transuersè agit ad turpia, & quodvis flagitiū genū mortales docet, & in omni re impius est.* Quare Hip. *lib. de decenti ornatu, n. 8.* sapientem Medicum esse argenti contemptorem asseuerat. Idem significauit Seneca *lib. 2. cont. 7.* & cum eo Valer. Maximus *lib. 4. c. 4.* Demum virtutē, aut Deo nunquam charus, cui chara opes. Vbi diuitiarum cupidio inuasit, neque bona artes satis pollut, omnia bona vilia sunt: fides, probitas, pudicitia. Nam, vt *1. Metam. lib. Onidius canit:*

Effodinuntur opes, irritamenta malorum.

Ideō generosus atque prudens Medicus, pecuniae & opum infinito appetitu, vel insatiabili libidine torqueri non debet: nam ex ea mutua hominum inter se rixa, lites, bella, vexationes, fraudes, curæ, & arumosæ.

A 2 solici

solicitudines ; quia , vt scitè Democritus enuntiauit: A *Inuidia Siculi non inuenere tyranni Maius tormentum.*
Diuinita non possesse affligunt, possessa torquent curis, amissa consumunt doloribus. Ita Propertius lib.3.
Ergo sollicita tu causa, pecunia, vita es,
Per te immaturum mortis aditus iter.
Tu virtutis hominum crudelias pabula præbes,
Semina curarum de capite orta tuo.

PRÆCEPTVM V.

Medicus de mercede non pacifatur.

IMPIUM est , nec etiam morbo vrgente, de mercede pacisci. Id docuit Hipp. lib. præceptionum , num. 4. dum sic ait. *Qui enim bonus Medicus est, is per Iouem, fide magis, quam duriam medetur.* Quare in principio ratione affectionem indagare oportet , & quadam suggestione conducencia ad curationem, curareque egrorum, & non negligere. At verò remuneracionis exigenda acerbitate abscque preparante ad disciplinam cupiditatem , horror ut ne valde inducas, sed ad opulentiam, & facultates resficias. Quandoque verò etiam gratis cures , ita ut gratitudinis memoriam potiorem, quam presentem existimationem auferas. Si verò occasio ferendæ opis se obteulerit , & peregrino, & egeno, maximè talibus opituleris. Si enim affuerit erga homines amor, adebet etiam amor erga artem. Hactenus sapientissimus Sehex. Si verò hic suprà , in eodem lib. num. 3. à mercede incipiendum esse monet , intelligendus , quando ab aliqua Republica vocatur : alioqui in hac nobili arte, ignobile & indignum Medico est, imò impium & execrabile, de mercede deliberare: indicium quippe certissimum , quod solùm ad lucrum , & non ad sanitatem ægri, collimat scopum; & sic avaritiae notam incurret.

Demùn Medicus Hippocraticus , honore & existimatione sit contentus, in eaque tanquam in mercede honestissima conquiescat. Cicero lib. 16. epist. famil. epist. 9. mercedem facit Medici , honorem : aptè ad Ecclesiastici dictum , cap. 38. *Honora Medicum propter necessitatem:* & Hip. Abderitis scribit, se nunquam proximicinæ vñu accepisse mercedem, quia, *Medicina libera est, & Deorum munus:* & plura scribit, quæ valeant contra amantes auri, & ideo crudeles Medeos: at hanc laudis partem Aufonius patri suo Medico attribuit, hoc disticho:

Obtulit opem cunctis poscentibus artis inempta,
Officiumque meum cum pietate fuit.

PRÆCEPTVM VI.

Medicus non sit innidus.

Solertia Medicorum lib. de cognoscendis, curanz. *Sed que animi affectibus, ferè per totum, postquam plures detestatus est animi affectus, qui in Medicis magis sunt execrandi, nempe philautiam, contumaciam, irascitudinem, avaritiam, cupiditatem, incontinentiam, libidinem, vanam glotiam, & honorem, vnam veritatem E nuidam in peccore gerens, de inuidia sic prædictit. Inuidia est dolor ex alienis bonis conceptus, & est omnium vitiorum fædissimum.*

Licet enim, vt dicebat Antisthenes, inuidioso nihil inferat molestia; præcipuum tamen, & intestinum inuidi malum est. Nam sicuti rubigo ferrum, ita inuidia animum hominis, vbi insita est, consumit: & verius, vt viperas tradunt aliqui, ventre in quo genitæ sunt, corroso, nasci; eodem modo liuor oppressum exedit animum. Proptereà Quintus Curtius inuidos homines, ril esse aliud scribit, quā sua ipsorum tormenta: huius enim vitij stimulis agitati, & secundis amici rebus ingemiscentes excarnificantur. Quare Horatius lib. 1. epist. ad Lollium.

Inuidia Siculi non inuenere tyranni Maius tormentum.
Quare hanc dementiam procul à se eliminet probus Medicus, quā nullum est perniciosius crimen: vnde Silius Italicus, lib. 17. de bello Punico:
O dirum exitium mortalibus! ô nihil unquam Crescere, nec magnas patiens exstirgere laudes Inuidia!

Medicus enim si sapienti collegæ inuiditerit, eius votum eti rectum approbat nunquam; quare inuidentia male affectus consultationes perturbat, & curationem pervertit. Ergo consule præstantissimum Philosophum, ac Medicum Galenum, qui lib. de cognosc. anim. affect. non de corporum modò, sed & de animorum perturbationibus moderandis, vitandisque peccatis præclarè disseruit.

PRÆCEPTVM VII.

Medicus non sit superbus, & arrogans.

NON minùs scitè , quam doctè protulit Galenus lib. 13. meth. cap. 16. indeleibile vitium esse superbiam, & magis si cum ignorantia sit coniuncta: nam vt rectè confirmat Claudianus :

Inquinat egregios adiuncta superbia mores.

Quia secum habet plura , eaque enormia vita, velut concatenata , nempe *vanam gloriam, fastidiam, nonarum sectarum inuentionem, philantiam, ambitionem, curiositatem.*

His malis artibus imbuti plures , vel etiam veterani Medici , iisque albanticibus pilis prædicti , in seruis consultationibus nugas agunt, alias parvi faciunt, irridēnt, contemnunt , quum iactantia vana à doctorum virorum candore abhorreat, & ab omni ingenuitate sit aliena nimis , quoniam vt scienter admodum notauit Seneca, epist. 84. *humilibus multa bona in arte contingunt.* Quapropter Medicis insolentes , quibus solūm sua arrident, semperque aliena despiciunt, sunt ab ingenuorum cœtu eliminandi.

Detectabile enim vitium est Superbia, *Deo, & hominibus odibilis, Ecclesiastic. cap. 1. o.* imitandus ergo est Hip. quem summè laudat Galenus, lib. de atrabili , cap. 7. quod fuerit verbis honestus. Quare Medicus tranquillo debet esse animo , & verè Philosopho digno , & ita probis dotibus debet esse munitus , & instructus, vt in eo sani habeant virtutis exemplum, ægri in lethalibus morbis tutelam.

Superbris repletur flatibus caput , quibus mens obscuratur , turbatur , & caligine obducitur obcura, usquedum sedatur motus: & sic Arist. sest. 3. prob. 13. melanochicos vocat superbos, quia ex subiecti dispositione flatibus abundant. Hoc etiam testatur Galenus lib. de cognoscendis animi morib., c. 3. & lib. quod animi mores, cap. 4. Superbus enim sese inflat, distendit, auget, respirationem cohibet, quasi animi elationem , magnitudinemque sibi creditam imitari corporis tumefactione velit detento spiritu , distentus flatibus , turgidus, tumidus, non aliter ac rana Esopi superbens in bouem, illum imitari est aggressa respiratione cohibita, vt illius æquaret magnitudinem , adeò vt medio obcreperit eorpore, effusis visceribus. Hinc superbos vocitamus tumidos, tumentes, non contentos termino proprio, & rationis lege seipso exuperantes. *Deuteronom. 1. cap. Longinus sum, & non auditis, sed aduersantes imperis Domini, tumentes superbia, ascenditis in montem:* & cap. 13. *Cunctaque populus eumebit, ut nullus postea intumescat superbia.* Ex quibus satis constat hoc vitium quā sit execrandum, & detectabile.

PRÆCE

Introitus ad Praxiri.

PRÆCEPTVM VIII.

Medicus non sit contumax.

Plinius naturalis historie lib. 29. cap. 1. singulari eloquio sententiam refert: in Medico contumaciam reperi, ne videatur alterius accessio , quo vitium inuidiae est proximum: nam Medici suam obnoxie sententiam, pertinaciterque non defendunt , nisi quia aliis sunt infensi; vel quia ita philautia capiuntur, vt sibi solùm sua placeant folia:

Vel quia nil rectum, nisi quod placuit sibi ducunt:

Vel quia turpe putant parere minoribus, & que Imberbes didicere, senes perdenda fateri.

Quoniam vinci Medicum à doctori non est iniuria. B Nam :

Trophæum me ferre à forti viro, pulchrum est:

Sin autem vincar, vinci à tali nullum est probrum.

Ab indocto vinci, non est impossibile: vt enim optimè dicebat Quintus Curtius lib. 9. *Nihil tam firmum est, cui non sit periculum etiam ab inuilio.* Leo ipse aliquando minimarum animalium pabulum fit, & ferrum rubigo consumit. Quare Medicus non sit ceruicosis, ac pertinax , sed blandè, sine rixa socij votum, siquidem rectum sit, amplexatur; hoc enim ingenij ingenui, & bene morigerati signum est manifestum.

PRÆCEPTVM IX.

Medicus fateatur errores.

Philosophorum sapientissimus Seneca , lib. de vita beata, cap. 33. sic profatur. *Curiosum nobis natura ingenium dedit, & artis sibi, ac pulchritudinis sua conscientia, spectatores nos tantis rerum spectaculis genuit, perditura fructum sui, si tam magna, tam clara, tam subtiliter ducta, tam nitida, & non uno genere formosa soliditudo ostenderet:* vt scias illam spectari voluisse, non tam à spaci. Curiosum ergo animal homo , & plura rimatur, ingenioque penetrat , & peruvoluit: estque reliquis animalibus prudentius, ex Rhodig. lib. 20. antiqu. 1. 2. cui potius esse credendum ob multas causas, Arist. firmat , 30. prob. 5. quia, vt monuit Cicero lib. 2. de legibus , præter D eum nullum est animal, quod habeat notitiam Dei.

Homo enim pollet ingenij aptitudine mira, cuius vi primo quoque tempore numerosissimam rerum seriem percipere valet: pollet optima memoria, quam verissime autores celeberrimi thesaurorum quendam rerum arbitrantur. Nec deest in plerisque futurorum perspicax inspectio. Addita postrem loquendi potestas, inter cuncta summa mirabilis, & flexanima: abundat amplio doctrinæ gradus, & alias sibi habet comites Scientias, quarum ope impossibile videtur in errorem vñquam posse incidere.

Licit autem hoc ita sit , & hominis contemplationi occurrit admiratio prima bonitatis diuinæ , quæ munera præcipue quatior tanta est benignitate largita, vt nihil ei charius, nil fuisse penitus videatur; tamen homo est, & saepe deerrat: nam *solum Dei est, nec fallere, nec falli; hominis contraria, & fallere, & falli,* vt latè probauimus lib. 1. in com. hist. 78. maximè in arte conjecturali, in qua certitudo raro reperitur, sed artificioa conjectura , quæ media est cognitio inter omnimodam scientiam, & omnifariam ignorantiam, ex Gal. 1. de loc. affect. cap. 1. & hæc proximè ad veritatem accedit , vt idem Galenus docuit 1. apb. 12. & in particularibus crebro aberrat , quia similitudine dicitur, quæ non solum vulgares, sed excellentes Medicos saepe fallit, ex Gal. 4. apb. 2. qui etiam lib. 2. de loc. 1. 5. in seipso paciente dolorem colicum, & putante esse renalem, deceptus est.

At hic vir ingenuus, constanti animo se deerraſſe libenter fassus est , ne scilicet alij deciperentur eodem

A modo, quo ille prius deceptus est: quæ confessio, pudoris virtutis, & pietatis est plena, & præter plura quæ alibi notavimus loca, libro videlicet 1. Historia Princip: Med. comment. ad hist. 79. sufficiat repetere memorabilem illam sententiam, à Medicis tantopere commendatam, elegantissimi Celsi, qui miris laudibus lib. 8. cap. 4. effert Hippocratem, quod à futuris se esse deceptum fateri non erubescat, more scilicet magnorum virorum, & fiduciam magnarum rerum habentium: nam levia ingenia quia nihil habent, nihil sibi detrahunt. Magno ingenio, magnaque nihilominus habitu, coruenit etiam simplex erroris confessio, præcipue vero in eo ministerio , quod utilitas causa posteris traditur; ne qui decipientur eadem ratione, quia quis est antea deceptus: quoniam supra, captum hominis est vñquam errare, solius artificis quā minimum, dicebat Galenus, lib. 3. præ sag. 41.

PRÆCEPTVM X.

Medicus non persistat in errore, imò admonitus libenter, & utiliter ab eruditis patiatur se corrigi.

Sernius Sulpicius, vir magnæ in iure ciuili auctoritatis , sive aliorum exemplo , sive priuato consilio fretus, non existimat turpe sibi ad famam fore, vt libru de notis Scæuola conscriberet, non modò Antistitis in ea facultate, atque omnium Principis , verù etiam præceptoris sui. Cogitat enim, neque id vitio posse dari sibi, quod publicæ utilitatis causa fusciperet, neque iniuriam illi fieri qui reprehenderetur, si modò ritè reprehenderetur, quod in seipso fuisset facturus, si modò errata sua animaduertisset. Probè itaque Sulpicius , & ingenuè, ac verè Romanè. Quin ipse quoque populus prudenter, & grato invicem animo , qui factum huius non reprehensione, sed laude dignum, & gloria putauit , nec minore volumen hoc honore , quā cetera prosecutus est. Nam præcepta aliqua doctrina tradere, cuilibet mediocribus latè literis imbuto, promptum est: errores vero maximorum hominum deprehendere, id verò cùm doctissimi hominis est, tum opus utilissimum, & quo nullum dici possit utilius. Quis enim dubitat, non minus agere, qui aurum, argentum , ceteraque metalla expurgat, quā qui illa effodit ; qui triticum mundat, quā qui metit ; qui pinus, amygdala, ceteraque nuces felicit, quā qui easdem legit ? Ita enim qui emendat, (nisi paucissima sint quæ emendat) non inferiore existimare debemus, quā ipsum inventorem: nec minorem ab illo, quā ab hoc percipi fructum. Nec irmerit Plinius Iunior ad amicum ita scribit: *Ita enim magis credam cetera tibi placere, si quædam displicuisse cognovero.* Quomodo igitur non sit beneficium id offerre, quod solet beneficij loco postulari ? Quod si hoc non præstat, aut iam defunctis , aut tale beneficium respuentibus , profectò his præstatur, ad quos ex ipsa magnorum operum emendatione, multa in primis utilitas peruenit. Ideoque ab optimis quibusque cuiuslibet artis Professoribus præceptum est, vt eorum ipsorum, quos dissentibus ad imitationem proponunt, etiam virtus, si qua sunt, ostendant.

Hoc modo Aristoteles in Platone , Philosophorum eloquentissimo, multa corrixit & confutavit: & Cicero in Demosthene , ex quo tamen (vt affirmat Quintilianus) tantus euasit , quantus est. Hoc modo postulauit emendationem orationis, sive à Cornelio Tacito, amico suo, Plinius: & illius iudicio se submittebat; & Tacitus illius epistolam 20. lib. 7. mittit Luperio emendatam. Cicero, eloquentium prudentissimas, Tytonem libertum, suorum scriptorum canonem habebat , epist. 17. lib. 16. & Cerulas illas miniaturas Attici extimescebat, epist. 11. lib. 16. Consilium Horatii est, vt alienum iudicium, & sententiam exquiramus.

*Tunib[il] invita tentes, faciasque Minerua:
Id tibi iudicium est, ea mens, si quid tamen olim.
Scripseris, in Meis descendat iudicis aures,
Et patris, & nostras,*

Ergo si Medicus praelestum senior, & quem experientia pluriū annorum decursu fulcita ornauit, alium videat à curatione aberrantem, hunc amicè debet reprehendere, ne eius opinione aliis confusus, in eadem peccata incurrat: si dissimulet, infidus est, & de amico suo malè meretur. Qui verò reprehensionem accipit, si arrogantia ductus corrigi recusat, insolens est, & præstabilit sibi si emendetur: discutiendo enim, & attentius omnia considerando, & expenden- do, iudicium suum acut. Ex iis attende, quam salubre consilium de promiserit Auic. 4. 1. cap. 1. in fin. dum monet Medicum, ne in errore moretur, licet non appareat nōcumentum: et si enim temere in principio applicatis auxiliis noxa statim non appareat, vel propter ignauiam remediorum, vel ob naturam morbi: tamen deinde damna sequuntur irreparabilia, quæ difficilem postea habent correctionem: quare non est perseverandum in errore, sed remedium illico mutandum.

P R A E C E P T V M XI.

Medicus in gerendis odoribus sibi temperet.

ET si Hippocrates lib. rit. epid. 6. moneat Medicum ut vtatur odoribus, propterea quod odor agrotantes recreat cum suavitate summa, quia *odor bonus laborat*, sicut *gravis subuerit*, ex Galeno lib. 8. sec. loc. cap. 2. tamen in iis gerendis cautus debet esse Medicus, & prudens, maximè si curet in aula, aut Moniales invitat: nam in his foemini ad otium, sedentariam vitam, retentionem menstruorum, quā ferè ob multas causas laborant, & in illis ex nature lege in vtero abundant excreta, illo percepto odore, vterus quasi amens, ad superas partes ascendet; & ex retento, non ventilato, & sic putrefacto sanguine, cæterisque recrementis vitiosis, in vtero, tanquam in cloaca, & totius corporis sentina, stagnantibus, eleuator aura deleteria, quæ veneni promptissimi in star viscera premit, cor fatigat, strangulat & quandoque sequutā apoplexiā subito extinguit.

Hac de causa post partum excurrente sanguine menstruo, lochiisque fœtidissimis per vterum erumpentibus, ex odore chirothecarum ambaro delibitaurum, quas Medicus ostentationis causa manibus afferbat, quater vidi foeminas syncope arreptas, & post diem emortuas: tunc enim fluente sanguine menstruo suapte natura maligno, & incalcentibus genitalibus præ dolore, calore sanguinis, canalibus internis aperitoribus factis, & humoribus amplius attenuatis, vapores faciliter eleuantur, qui dira sua vi innatum cordis calorem exoluunt. Quo pacto omnino sibi caueat Medicus à gerendis odoribus, qui à tenui substantia eleuantur; hi enim potentissime nates percellunt, vt odor Ambari, Mofchi, Zibethi, quum multa alia sint, quibus Medicus politicus possit exornari: curētque omnino ne odorem tetur ex aliqua parte emitat, vt ore, maxillis, totóque corpore; & si quem emitat, auxiliis accommodatis persanare conetur.

P R A E C E P T V M XII.

Medicus sit sciens, & natura prudens.

POETARUM eloquentissimus, & eloquentium sapientissimus Homeretus, lib. 1. Odissea 4. versu 230. sic cecinuit:

Medicus verò unusquisque peritus, supra omnes Homines.

A Vides optimum Medicum irre dici ab Homero scientem. Imò 4. Iliados, Medicum appellat hominem æqualem Deo, sic enim Machaonem nuncupat, inquiens:

*Hic autem in mediis astigit, equalis Deo vir,
Statim autem ex cingulo bene compacto extraxit sagittam.*

Et lib. 11. Iliados.

Medicus enim vir dignus pre multis aliis.

Hic ergo sapientia cæteris hominibus antecellit: nam eti in Ægypto, de quā sapiens hic vates loquebatur, non defuerint rhetores, poëtae, astrologi, philosophi, aliqui eruditæ viri, Medicus tamen erant sapientes: quia omnes facultates, celebriorēque scientias addiscebant, vt Medicinam inculpatè exercerent. Ad eum facultas medica est præstantissima, & nobilissima, vt ad eius integratatem, perfectumque exercitum reliquæ scientiæ omnes, aut saltē præstantiores aliquid conferant, ita vt sine his præexistentibus illa acquiri non possit.

Quare perfectus Medicus (hic enim solū sustinet nomen Medicus) non modò in Ægypto, sed inter omnes homines, super hos scientiæ antecellit: cùm nullus optimus Medicus esse possit, nisi qui & philosophus fuerit naturalis, Moralis, Astronomus, Geometra, Arithmeticus, Cosmographus, Rheticus, Logicus, imò omni ingenua facultate sit præditus. Hoc ipsum procul dubio vidit Aristoteles, qui summè difficile esse statuit, vt quispiam Medici veri, & perfecti nomen sibi comparet, quin perarduum sit tot disciplinas illum posse nancisci.

C Medicus natura prudentem exoptat Galenus, lib. 8. meth. cap. 9. Prudentia autem bipartitò dividitur, ex philosophorum mente: vnu versatur in omni vita bene instituenda ac regenda, quam illi virtutum regnam, viteque magistrum vocant: altera, propria est cuiusvis artis & muneris, quæ scilicet facit, vt præcepta singularum artium, ad homines, ad tempora, ad loca, ad singulos euentus rectè accommodentur. Hinc illa docti, & prudentis orta distinctio est: Docti illi nominantur, qui vnam, vel plures scientias præceptionibus, & vsu comparantur: *Prudentes*, qui naturali quadam intelligentia præstant. Quare doctrina atque scientia, est præceptionum & artis; prudentia, naturalis intelligentia, quæ doctrina iuuari potest, & diuturnis vitae actionibus comparatur, vt ex Platonis Menone docemur. Cicero 2. de inventione, definit prudentiam, rerum bonarum, & malarum, & vtrarumque scientiam: cuius partes sunt Memoria, Intelligentia, Prudentia.

Igitur prudentia, & sapientia distinguuntur, quod illa est vis effectrix, seu ipsa felicitatis hominis dispositio, per quam indicamus, quid faciendum, quid non faciendum. Sapientia est scientia eorum quæ sunt, Arist. lib. 1. magno. moral. Sapientia quidem est circa ea quæ demonstratione constant, & semper eodem modo sunt: Prudentia non circa hæc, sed circa ea quæ in mutatione versantur, sed ad vitam bene degendam conducibilia.

E Plato duplēm hoc modo facit sapientiam: alteram veram, alteram humanam & necessariam. Quam quidem prudentiam, Socrates cæterarum virtutum moderatricem, & quasi aurigam esse statuebat: Platio oculum: Arist. architectum: Xenophon, nullius virtutis usum absque prudentia esse putabat. Usus ipsius in vita cursu, ad omnes vita actions pertinentem, explicat ex Platonis schola, Marsilius Ficinus in argumento prioris Alcibi.

Alij sapientiam, cum virtute coniungunt, ita vt assentant, cognatam esse virtutem sapientiæ; & illam quidem esse vigorem animi, hanc verò quasi virtutis fructum, & condimentum. Quidquid enim virtus elaborat, sapientia fructus; & quod sapientia ordinat, deliberat,

Introitus ad Praxin.

berat, moderatur, virtus exequitur. Aut sapientiam esse A virtutis amorem, & à sapore denominari, quod virtuti accedens quoddam veluti condimentum, sapidam reddat, que per se insulsa quodammodo, & aspera videbatur, & sequere saporem boni confirmant.

Attende quantum prisci Prudentiam æstimarint, & quād diuinos illi attribuerint honores, vt videoas quād Medicus sit necessaria. Nam Cassiodorus lib. 6. variar. formula 10. *Sola, inquit, prudentia est, quæ honores meretur, & rebus omnibus præponitur, quando in homine feltiter inuenitur.* & Boëthius lib. de consol. philos. cap. 1. Neque enim quod ante oculos situm est, sufficerit intueri: rerum exitus prudentia meritit: & Iamblichus in epist. ad Aphatum, prudentiam dominati scribit virtutibus, & ipsis omnibus vti, vt oculum intelligentem, ipsisque modum atque ordinem præscribere, & vt nos cum Deo communicemus efficere, atque vt uno verbo dicam, humana omnia gubernare.

B

Iphicrates apud Plutarch. in Apoph. sapienter quid esset prudentia, explicit; qui cùm à nescio quo per iniuriam interrogaretur, quisnam esset, cum neque arma, neque arcum haberet, respondit, se eum esse, qui his omnibus imperaret, atque vteretur. Prudentia enim neque aurum est; neque argentum, neque gloria, neque valerudo, neque diuinitas, neque robur, neque pulchritudo; sed quod rectè his omnibus potest vti, & horum quodque iucundum efficit, laude dignum, atque vtile.

Quare prudentia Medicus ægrum gubernat, sanitatem moderatur, præsidia præscribit. Ita Plutarchus, lib. de Fortuna: *Nestor consilio potius, quād viribus præstare, melius esse affirmat: & Oppian. lib. 4. de Piscatione: Neque roboris, neque forma villa ex ea vilitas tanta, quanta prudentia; inanis autem imprudens fortitudo.* Titinnius apud Non. Sapientia gubernator nauem torqueat, non valentia. Conuenit hīc illud Phocylidis: *Animantibus universis arma sua dedisse naturam, homini rationem, & orationem.* Magis illud Pythagoræ: *Robur, & murus, & arma sapientis, prudentia.* Stob. Serm. 3. Titus Livius lib. 8. *Multa qua natura impedita sunt, consilio expediri.* Euripides.

Mens una sapiens plurium vincit manus. Isocrates Demonic. *Vis cum prudentia vtilis, absque ea capè dannosa.* Ita sapiens Eccles. 9. scribit: *Ciuitas parua, & pauci in ea viri: venit contra eam rex magnus, &c. Invenitque in ea vir pauper, & sapiens & liberavit urbem per sapientiam suam.* Quare rectè Menander: *Bonum maximum semper est prudentia.* Sapienter apud Non. Turpilium: *Verum haud facile est venire illa, ubi ipsa sapientia: spissum est iter, adipisci haud poteris, nisi cum magna miseria.* Ergo prudentiam Medicus in corde referuet, neque eam aspernetur, licet sit plurimo labore comparata.

P R A E C E P T V M XIII.

Medicus sit studiosus.

E Solertissimus Medicorum, lib. 3. de natural. facili. Scap. 10. sic profatur. *Quisquis enim nosse quid supra vulgum debebit, statim non natura modo, verum etiam primis doctrinarum rudimentis multum ceteris præstet operari.* Idem, ubi iam adoleverit, veritatis insano quadam teneatur amore vobuti afflatus: *tum sine vlla dici, non tisque intermissione, properare, ac contendere, ea, qua à clarissimis veterum tradita sunt, discere, eadēque ubi didicerit, iudicare: multoque tempore explorare, ac considerare, que rebus sensu parentibus consentiant, queque ruris iisdem dissentiant: ac sic illa quidem suscipere, hac respire.* Atque huic quidem admodum utiles fore libellos nostros spero, (erunt autem huius generis omnino pauci) reliquias opus hoc perinde fore superfluum, ac si quis asino fabulam narret, &c.

Daturus ergo huic scientiæ præstantissima, atque vtilissimæ operam Medicus, vel iunior, vel veteranus, in animum suum velim prius inducat, totam suam ætatem in hac nobilissima scientia esse conterendam: nam longa est, ardua, impenetrabilis, & quotidie in ea accidunt mirabilia, quæ in auctorum monumentis haud reperi licet, sed divisione, maturo acutōque iudicio opus est. Idcirco Hip. longæuissimo fretus experimento, senex cùm eslet, ad finem erus sc non peruenisse asseuerat, in epistolis, epist. 20.

Hinc fit, vt Medicus indefensè literis incumbere debeat, si optatum scientiæ finem comparare exoptet: dummodò intelligat, à me non probari eam studendi rationem, quæ consulit, vt Medicus in eo studio consenserat, deserta praxi, cuius ope commodis Reipublicæ inseruire debet: quoniam relictis tuerioribus scholarum, & partis theorica discepcionibus, ad ea accedere debet, in iisque explicandis vehementer insudare, quæ hominibus sunt profutura.

Qua de causa summoperè Callidis sententiam in Platonis Gorgia, licet à Socrate refutatam, amplector & laudo, qui cùm referenda nostra omnia studia ad Reipublicæ sum, non ad solam duntaxat contemplationem censeat, utilitati publicæ potius, quād priuata voluit prouidere. Vnde præclarè factum à viris prudentissimis, doctissimisque videmus, vt cùm tribus potissimum rebus Respublica omnis teneatur, religione, legi obseruatione, & sanitate civium: tres omnino facultates, à quibus ea mutuantur, instituta sint, vt extremæ, Iurisprudentia, Theologia, & Medicina. Hæc inter illas non postremum occupat locum; sìno qua nemo rectè, nemo feliciter, nemo perfectè viure potest.

Ergo id maximè in hac scientia tibi conandum est, vt quamcunque positam quæstionem, adductis ex eius locis rationibus consentaneis, tractare aptè, conuenienter, ac verè possis, si vel scribendum tibi sit aliquando, vel quæ ab optimis quibuscque auctoriis scripta sunt, ordine, via, rationeque intelligenda, & alius explicanda sint.

Qua hora sit literis incumbendum, permulti præcepta collegere, ac morosiùs fortasse, & difficilius quam pat sit: à me autem hanc perbreuem studendi rationem accipe, quam si sequaris, non inutilem, vt spero, intuenies. Recto naturæ ordine, non nocturno tempore, sed diurno, & præsertim matutino, literis esse insudandum, sic demonstro: Primò, ab ipso celo: Secundò, ab elementis: Tertiò, ab humeribus: Quartò, ab ordine rerum: Quintò, à natura stomachi: Sextò, ab spiritibus: vltimò, à phantasia.

A celo, sic: Sol, Venus, atque Mercurius, contemplationi, atque eloquentiæ maximè fauent, qui partibus ferè passibus concurrentibus, aduentante nocte nos fugiunt; die verò, vel appropinquante, vel resurgente, nos reuisunt. Post verò solis ortum, in plagam cœli duodecimam, quæ carceri, tenebriisque ab Astrologis signatur, repente truduntur. Ergo qui velit acutissime speculari, inueniāque sua eloquentissimè scribere, atque componere, non nocte, sed quando ad nos accedunt, in studia incumbendum est. Verum hoc intelligendum est, somno nocturno legitimè peracto: nam, vt optimè notauit Celsus, lib. 1. cap. 2. qui bene concorxit, manè tutò surget; qui parum, quiescere debet, &c.

Secunda ratio ab elementis, est firma: Sole oriente tenuatur aër, mouetur, & claret: occidente contra sanguis autem & spiritus, motum qualitatēmque aëris circumfusi, naturaque simili, sequi necessariò compelluntur: sanguis autem, sicut aër, calidus & humidus est; spiritus autem lucidus, sicut aër luce circumfusus; ita enim simili est aëri spiritus, vt ex ipso nutritur.

A 4

Tertia

Tertia ratio, quæ ab humoribus dicitur, est hæc. In aurora mouetur sanguis, & regnat, motuque attenuatur, rasefit, & claret; spiritus verò sanguinem sequi, imitarique solent. Verùm accende nocte, melancholia illa crassior & frigidior, atque pituita dominantur, quæ spiritus ad speculum inceptissimos proculdubio reddunt.

Quarta ratio, quæ trahitur ab ordine rerum, hac erit. Dies vigiliæ, nox somno tributa est. Quoniam cùm sol ad hemisphaerium nostrum accedit, vel super ipsum incedit, radiis suis meatus corporis aperit, atque à centro ad circumferentiam humores, ac spiritus dilatat, quod quidem ad vigiliam, actionesque excitat, atque conducit. Contrà verò quando recedit, omnia coarctantur, quod naturali quadam ordine inuitat ad somnum, maximè post tertiam, aut quartam noctis partem. Quisquis igitur manè quidem dormitat, quando sol, mundusque excitat; ad multam verò noctem vigilat, quando natura dormire iam, & à laboribus quiescere iubet, hic absque dubio cùm ordini vniuersi, tum sibi ipsi repugnat, dum contrariis simul motibus perturbatur, atque distrahit: Ianè dum ab vniuerso mouetur ad extima, ipse se mouet ad intimam. Ergo peruerso ordine, motibusque contrariis, tum corpus totum, tum spiritus, ingeniumque prorsus labefactatur.

Quinta, à natura stomachi. Stomachus diurna diurni aëris actione, apertis poris admodum dilatatur, euolantibusque spiritibus tandem valde debilitatur: Igitur subeunte nocte nouam spirituum copiam exigit, qua foveatur. Quapropter quicunque eo tempore contemplationes longas, & difficiles inchoat, ipsos ad caput spiritus retrahere nititur: hi verò distracti, neque stomacho satis, neque capiti faciunt. Maximè verò nocet, si post cœnam lucubrantes, diu eiusmodi studiis attentiūs incumbamus. Pluribus enim tunc ad concoquendū cibum spiritibus, multoque calore stomachus indiget. Hæc verò duo, lucubratione, studiisque tali diuertuntur ad caput: quòd sit ut neque cerebro, neque stomacho suppetant. Adde quòd caput ob huiusmodi motu, crassioribus cibi repletur vaporibus; atque cibus in stomacho à calore, & spiritu destitutus crudescit, & putrefit, vnde rursus caput opplet atque lœdit. Denique qui noctu elucubrando concoctionem penitus interruperat, idem dormiendo manè, excemtorum expulsionem diutius impedit compellitur: quod quidem tam ingenio, quæ corpori, Medicis omnes obesse quamplurimum arbitrantur. Merito ergo, qui nocte contra naturam prò die, atque è conuerlo, die rursus pro nocte vtuntur, tanquam noctuæ, ij etiam inuiti noctuas imitantur: vt quemadmodum illis sub solis lumine caligant oculi; ita & iis mentis acies, sub veritatis splendore caligent.

Sexta, ab spiritibus. Spiritus agitatione diurna præsertim subtilissimi quique denique resolvuntur. Nocte igitur pauci, crassisque supersunt, literarum studiis inceptissimi. Contrà verò post somnum manè, spiritibus recreatis membrisque adeò corroboratis, vt minimo spirituum egeant adminiculo, multi subtilisque spiritus fœundis, regendisque parum admodum occupati.

Postrema ratio sic à phantasias natura deducitur. Phantasia, sive imaginatio, sive cogitatio, seu quo quis alio nomine nuncupanda videtur, multis, longis, contrariis in vigilando imaginibus, cognitionibus, curisque distrahit, atque turbatur; quæ quidem distractio, perturbatioque sequenti contemplationi tranquillam, serenamque mentem penitus postulant, nimium contraria est. Sola verò nocturna quiete agitatio illa sedatur, atque pacatur. Igitur accidente quidem nocte, semper perturbata mente; recedente verò, vt plurimum mente tranquilla ad studia nos conferimus. Quicunque verò mente nimium agitata res ipsas iudi-

A care conantur, ij non aliter quæmili, qui vertiginem patiuntur, omnia verti putant, cum ipsi vertantur.

Quo pacto scitè iubet Aristoteles in *Oeconomicis*, ante lucem surgere, assérítque id & ad corporis sanitatem, & ad philosophiæ studia prodesse quamplurimum. Denique sacer ille vates David, Omnipotentis tuba Dei, nunquam dicit vespere, sed manè semper atque diluculo, ad Deum canendum, se cythara, psalmisque surgere. Ex quibus constat liquidò, opportunè nostra nos studia exordiri, vel statim ex oriente sole, vel vna hora saltem, vel duabus ad summum, ante solis exortum.

Certum tamen sit, vehementius in disciplinas liberales incumbenti, corpus languescere, robur minui, vires flaccescere & enervari, ob contentionem discedi, ac meditandi assiduum, & nocturnas sèpè vigilias. Et nemo nescit moderationem adhibendam in omnibus; moderata enim durat: & tritum est, *Ne quid nimis*. Quare studiosos, pituita & atræ bili esse obnoxios, & debilitate cerebri, cordis & stomachi frequenter laborare, obdictas causas, est certissimum.

PRÆCEPTVM XIV.

Medicus habeat libros, sed paucos.

R igidus studiorum censor Seneca epist. 2. hanc aream protulit sententiam: *Timeo ne ista letio multorum auctorum, & omnis generis voluminum, habeat aliiquid vagum & instabile. Certe ingenii immorari, & innutri oportet, si velis aliquid trahere, quod in animo fideliter sedeat. Nusquam est, qui ubique est. In peregrinatione vita agentibus hoc euenit, ut multa hostilia habeant, nullas amicicias. Idem accidat necesse est his, qui nullius se ingenio familiariter applicant, sed omnia cursim & properanter transmittunt. Non prodest cibus, nec corpori accedit, qui statim sumptus emititur. Nihil aquæ sanitatem impediat, quæm remediorum crebra mutatio. Non venit vulnus ad cicatricem, in quo crebro medicamina tentantur. Non coalescit planta, quæ sèpè transfertur. Nihil tam utile est, quod in transitu proficit. Distrahit animum librorum multitudine. Itaque cùm legere non possis, quantum habueris, sat est habere quantum legas. Fastidientis stomachi est, multa degustare: qua ubi varia sunt & diuersa, inquinant, non alunt. Probatos itaque semper lege: & si quando ad alios diuertere libuerit, ad priores redi. Hactenus philosophus summus.*

Tumultuaria & præmisca lectio delestat, sed reproba: certa prodest. Quare non est distrahendus animus varietate auctorum, & sic sèpè multumque eadem sunt relegenda. Ut enim qui semel aliquod oppidum præteruectus est, non omnes vrbis vicos, non civitatis mores, non hominum eius loci ingenia statim didicit: ita consilia, aut sententias, aut sermonis compositionem in auctore, quem semel percuristi, animaduertere statim non potuisti, sed in eo diu commorandum est, si velis altius introspicere.

Nam quemadmodum aiunt, amici sensum deprehendi non posse, priusquam cum eo multos modios salis comedas: ita diu multumque habendus est in manibus auctor, iterum atque iterum evoluendus, dum fiat satis familiariter notus, dum illius sententia, illius verba insideant tibi: vt cùm opus est, non procul accersenda, aut querenda sint, sed vltro tibi se offerant. Contrà, quomodo varius & immodicis cibus, quia concoqui non potest, in crudos homines degenerat, qui non modò non alunt corpus, sed naturalem etiam succum strangulant: ita cùm multa legeris, fortassis fieri, vt confusam doctrinam tibi compares, sed illa magis hebetabit, & obruet ingenium, quæm perpoliet. An non videmus pictores, cùm vultum alicuius depingunt, quæ sèpè respiciant ad exemplar? quæm contentis

Introitus ad Praxin.

A tentis oculis singulas lineas contemplentur: ita nobis nunquam oculi auertendi erunt ab eo auctore, quem perdiscendum in manus accepimus, quémque imitandum aliquo modo duximus. Qui facile ab uno auctore ad alium transiliunt, & per libros currunt potius, quæm lento pede graduntur, homines sunt curiosi magis, quæm studiosi, bonum tempus male conterentes: quare eorum deploranda est amentia.

PRÆCEPTVM XV.

Medicus optimis utatur auctoriibus.

A rtis medicæ præcepta, prudenter & copiosè sunt à multis, tum antiquis, tum recentioribus collecta. Sed inter eos emicat Hippocrates Cous, totius Græciæ lumen, sapientia singulari Medicus, quem omnibus ferè calculis à veterum scientissimis ita approbatum, summisque elatum præconii legitimus, ut diuinum virum appellare non dubitent, præsertim in ea Medicinæ parte, quæ prælagiorum rationes complectitur.

Sed quia tanti auctoris breuitas, & obscuritas interpretem expostulat, adhibendi ij sunt, qui non tantum eam tollant, sed eruditionem etiam augent, & alant. Quare pro explicatione Coacarum prænotionum, eligendus Ludouicus Duretus, summo vir ingenio, quo nihil politius, nihil acutius: dummodo diu in eius lectione verseris: nam eius phrasis obscura, sed succulenta nimis. In Aphorismorum ambagibus extricandis plures cœcutiunt, si habueris otium, Musam consule; si minimus, Laconicum lege paraphrastrum Heurnium, nero sum Medicum, & doctum: & in libros priores vtre expositio Ambrosij Nonnij Lusitani, qui tricas & controversias dilucidè emedullat. Epidemicli libri matutum, & expertum Medicum exoptant: vñus adest mihi mille instar Vallesius, in cuius commentariis (meo, & doctiōi iudicio) totius, præsertim practica Medicinæ præcepta reposita esse reor. Huic addē elegansissimum Mercuriale, qui horum librorum historias graphicè exposuit.

Libros de Causis, ac differentiis morborum, & symptomatum, diligentissime explicuit acris ingenij vir, & ferè primi nominis Valleriola. Si velis quæstiones theoreticas, & in scholis controversias perscrutari, consule Vallesium in controversiis, eximia doctrina Philosophum, & in Medicina auctorem longè clarissimum: hæc enim sunt ita succulentæ, ut nihil suprà.

Si totam ferè artem medicam vis animo attento perlustrare, adi acutissimum Fernelium; vix enim poterit quisquam vñum magis politum, elegantem, & lectu dignorem scriptorem in manus sumere: sed tñmo ne Iulius Phaleratis verbis, & dicendi calamistris, te à Principum mente distorqueat, & retrahat: dum enim sanam Galeni doctrinam sèpè disturbat, discensis ingenii perturbat, & in laqueos incidit nouis opinionibus irretitus, à quibus nec se, nec auditores extricare potuit. Huius ergo doctrina cum delectu admittenda; sicut & Argenterij, qui pruritu laboravit mordendi Galenum.

Adde quòd & Medici Hippocratem, & Galenum vt intelligent, Platonem debent adiungere, cuius videant in iis duobus auctoriibus imaginem expressam: siquidem vt Galenus in lib. de virtutis decretis refert, Hippocratem est Plato in plerisque imitatus, & Galenus Platonem vñque sequitur, Aristotelem verò nunquam. At Plato longè maturius, exercitatiisque ingenii requirit, vt pote qui diuiniora, magisque recondita Philosophia tractet. Hunc igitur beatum pronunciemus, quando inter Latinos auctores, magnum sui imitatorem, & præclarissimum laudatorem, M. Tullium Ciceronem est adeptus.

Deinde Aristotelis, Theophrasti, Plinij, Plutarchi in Symposiatis, & Senecæ, De quæstionibus naturalibus monumenta sedulò evoluenda: nam agunt de stirpibus, animalibus, metallis, lapidibus, vt horum collatione vñuerfa, illorum mens intelligatur perfecte: nam ex quibus maior utilitas comparari potest, quæm ex

ex eorum cognitione, quorum est frequens in vita A vsus & necessitas? si iucunditatem species, quænam rursus major esse hac potest? si rerum denique peritiam, vnde obsecro quispam vberiorem queat comparare? Quocircà ridere satis non possum eorum ineptiam, qui his neglectis ad H.p. & Galeni doctrinam se conferunt, illorum doctrina destituti; quam dum negligunt, ipsi à se suæ inscitatæ poenas satis magnas exigunt, dum se optimarum rerum cognitione priuant.

Qui benè est in Aristotelis doctrina versatus, sine dubio magnam Medicinæ notitiam est assequitur. Fuit enim ille adeò diligens physices indagator, vt non solum in ea, verùm in Medicina plura memoria dignissima consisperit, & quæ alij priùs obscurè ac breuiter admodum exatarunt, multis allegoriis & aenigmatibus inuoluta, ea ipse apertiùs demonstrauerit, affectata tamen in quibusdam breuitate, difficultacib; & lu-brica: quo pacto aliquos interpretes adhibere conuenit, qui non tam eius omnem admant difficultatem, quod fieri certe necesse est, quām variarum etiam rerum cognitione lectorem imbuant. In librum ergo Meteororum quartum, in quo perfectè agit de coctione, putredine, assatione, elixatione, torrefactione, combustione, maturatione, legendus eximius interpres Vallesius. In problematis enucleandis insudarunt, Conciliator, Guastaninus, & nuper doctissimus Septalius: Ille obscurus est, & confusus; hic multa omisit; Septalius medicarum rerum, & naturalium omnem notitiam exactè complectitur. In animalium historiam, eleganter Edoardus Vvottonus Anglus.

In legendo & intelligendo Plinio, consulendus peritissimus Dalechampius, in quo, sicut in Solino interpretando, qui Plinium in compendium redegit, fuisse præcipuum clarissimum Cladum Salmasium, siue acumine differendi, siue eloquendi, vñanimi doctorum consensu sanctum est. Theophrastum fidè trans-tulit Daniel Heinsius, nostri gloria secli: explicuit politè Julius Cæsar Scaliger; in quo enucleando plurimam meretur laudem Ioannes Bodæus Medicus Amstelodamensis solertissimus. Post Hip. & Gal. primum locum obtinueré Principes Latini, & Græci, vt Celsius, Aëtius, Paulus, Trallianus, Oribasius, Aretæus, Actuarius, Cælius Aurelianus, Scribonius Largus, qui vel illorum mentem explicuerunt ad vnguem, vel plura post ipsos non nisi cum lande addiderunt.

Inter Arabes primum locum Auicenna obtinet, qui Galeni monumenta in compendium redegit, acutissimi Gentilis Scholiis & dubiis illustribus exornatus. Se-quitur Rhafius ad Almansorem, cuius liber nonus est eximius, in quo de morbis internis pulchrè disceptat; eum exornarunt superioris saeculi Medici doctissimi, inter quos eminent Matthæus de Gradi, practicus peritus vocatus, alter Ioannes Harculanus; his annumerandus Leonardus Iacchinus, auctor sanè neruofus, & gravis. Opera Auenzoaris, & Colliget Auerrois vberima doctrina sunt referta. Serapio ad vires simplicium cognoscendas utilissimus. Ishaac djetæ cum commen-to Petri Hispani valde frugifera.

Controversia Rorarij, optimæ. Observationes Valeriolæ, absolutæ. Schenckij, necessaria: nam in his celebrium auctorum rara exempla, sicut in Marcello Donato, abstrusa lectionis viro, describuntur: nec nostraras admirandas despicias observationes, sicut & Historias, in quibus Medicorum Principum doctrina examinatur ad viuum, & illustres quæstiones vberim agitantur.

Consilia Solenandi sunt pulchra. Consultationes Montani, eximiae. Centuria Amati viles, & varia lectione refertæ. De morbo Gallico, morbis mulierum, & indicationibus, Mercatus egit eximie. De Indiæ vtriusque aromatibus, Carolus Clusius. De morbis

puerorum, & venenis, Mercurialis. De re cibaria, & pescuienta materia luculententer doctissimus Ludouicus Nonnius, sicut & celebris Renatus Morellus, in com. regiminis Salernitani, qui mira instructus facundia illud opus ingenuè explicat, perficit, felicitat. De Scorbuto, Ronseus. De re herbaria, Dioscorides inter omnes summè meretur: post eum Matthiolus palmam præripuit. In Arte Pharmaceutica Mesuè excessit, & dissimilis expositoribus illustratus: cui si adscribas Antidotarium Ranodæ & Vveckeri, in viribus medicamentorum cognoscendis eris instructus: & si addas Nicolaum Fontanum, Medicum eruditissimum, qui institutiones Pharmaceuticas descriptis politissimè, magno solatio miseros ægros beabis.

In praxi exercenda elige Hollerium, cum expositione Dureti, Massariam, Donatum ab Altomari. In Chirurgica facultate primarij sunt Guido Cauliacensis, Paréns cum sociis, & Hildanus, in cuius centuriis chirurgicis rara, & utilia exempla inuenies. Si verò animum tuum recreare velis, consule elegantissimum Paulum Zacchiam, in politissimis suis quæstionibus medico-legalibus. Et si ex non Medicis, medicinam tibi placeat haurire, eam breniloquus, & ingeniosissimus patefecit Beueroucius. Si verò ad Mathematicam disciplinam (sine qua perfectum non posse esse Medicum arbitrantur plures) velis accedere, consule Adrianum Metium in Academia Frisiorum Professorem eximium, in suis libris *De doctrina sphærica* elegantissimus. Demum pretiosa tua bibliotheca auctorum copia non oneretur, sed illustribus & primariis honoretur.

PRÆCEPTVM XVII.

Medicus caueat à falsis pollicitationibus.

PRÆCEPTVM XVII.

Medicus caueat à falsis pollicitationibus.

Medicum non esse de illorum numero, qui Agyrtarum more vulgus, præsertim indoctum, falsis promissis & imaginationibus, pecunia corradendæ causa, decipiunt, ipsamet Medicu[m] definitio palam facit; nam Medicus artifex omnium nobilissimus, præstantissimus, vitæque hominum, ac publicæ salutis feruator maximè necessarius, est naturæ minister, vir Philolophus, hoc est, sapientia studiosus, rerum omnium naturæ scientissimus cultor, malorum depulsor, fidusque sanitatis custos. Cut ergo Medicus tot ingenuis artibus instructus plura falsò policebitur, vt ægros & adstantes incepit, & dolosè allicit?

Rursus, si Medicus arte Hippocratica dignus, moribus debet esse admirabilis, modestia grauis, innocencia & vitæ integritate inculpatus, Scientia venerandus, artis operibus, & exercitatione insignis, prudentia conspicuus, fide & taciturnitate ornatus, iustitia severus, à recto non deflectens, sedulitate alacris, amore & charitate in ægros inflamatus, post summum Deum humani generis seruator, vitæ moderator, morborum vindex, publicæ salutis vigilansissimus custos: cur ea quæ non potest præstare, policebitur, & adstantes vel inscitia, vel aucupandi turpi lucra decipiet?

Adde quod persæpe finem non consequitur, hoc est, sanitatem, licet perpetuè eam pro scopo intendat, & artis præsidii paret: cui ergo salutem præsagiet falsò, morbum atrocam, & suapte natura immedicabilem cernens conjectura? quæ veritati proximiū accedit, i. Aph. 12. & est media inter omnifariam scientiam, & omnimodam ignorantiam, vt docet Galenus lib. 1. de loc. affect. cap. 1. Deinde non omnes quos præmanibus habet, potest sanos facere, vt prædictus Hip. lib. 1. progn. text. 2. Sed sufficit facere id quod ratio & experientia suadent. Hoc modo excusat Galenus Hip. lib. 6. epid. sec. 8. com. vlt. quod ipse applicitis præsidii non profecit, in curandis Phætusa, & Namysia, quibus ob retenta menstrua hispidum factum est corpus, & barba apparuit, dum sic ait: *Namysia verò non secus quām Phætusa, cuius facta est nuper mentio, quām nullum fructum, ex Medicorum opera tulisset, è vira excessit: nec potuit diu vitam producere.* Non tamen hac nos deterre exempla debent, quominus mulieribus ita affectis manum admoueamus: sed excitare potius, vt ingenium exacuamus, quod optata consequamur: siquidem tunc denique officio nostro functi sumus, cum omnia fecimus, que ratio nobis suppeditat, & longus vñus, peritidæ commonistrat.

Quapropter Medicus multa non policebitur: licet enim ars sit vndique absoluta & perfecta, tamen multoties aut artificum imperitia, aut infelici hominum qui curantur, sorte, aut rerum necessiarum defectu, aut quod maius est, ob partem curatu difficultem, & suapte natura debilem, aut in qua continuò humores de nouo generantur, accidit vt ea finem non consequatur, nec aeger exactam sanitatem sibi comparet. Quare in pollicitationibus Medicus cautus sit oportet,

PRÆCEPTVM XVIII.

Medicus paruum morbum non attollat.

Cornelius Celsius, alter Latinus Hippocrates, lib. 5. cap. 26. rubric. 1. sic ait: *Est enim prudentis hominis, primum cum qui seruari non potest, non attingere, nec subire speciem eius, vt occisi, quem sors ipsius peremit.* Deinde ubi gravis motus sine certa tamen desperatione est, indicare necessariis periclitantis in difficulti rem esse, ne si vieta ars malo fuerit, vel ignorasse, vel fæsellisse videatur. Sed vt hoc prudenti viro conueniant, sic rursus histrio est, parvum

rem attollere, quò plus præstissime videatur. Quo pacto irridendi sunt vel triuiales, vel auati Medici, qui turpis pecunia cupidine vieti, miseris ægris morbum attollunt, vt ampliores nummos dolo malo perciti corraderent, queant, vel vt p. astantiores Medici habeantur, quod peritiae sua vel methodo certa, omnes è mortis fancibus liberant. Hæc calliditas, vel depravata Medicorum conditio grauissimum ægris damnum affere solet: nam ægi timent, desperant, & animo consternati, vel viribus deficiunt, vel morbo curationem non adhæbent, quia putant non posse sanari,

PRÆCEPTVM XIX.

Medicus magnum morbum non parui faciat;

SApientissimus Medicorum Magister lib. 6. epid. sec. 2. com. 43. sic inquit: *Qui umque enim in periculis morbis, plus quam decet, egrotantes bilares, & bona spes plenos reddunt, in multo maiorem coniunctum tristitiam sequentibus diebus, quum aut in peius morbus cecidisse videtur, aut ultra promissa Medicorum producitur.* Quicquam plures homines confisi, perinde ac sine periculo agrotent, Medicis non obtemperant, &c. & lib. 6. sec. 6. com. 1. sic ait. *Quare sapè fit ut Medicus repente ingressus, & morbi, & doloris levitationem esse factam, & adstantes latos compcriat: ipse tamen letari temere non debet: sed quare factam sit in-dicatio, aut abscessus eruperit; quorum nullum si factum innuenerit, sed agroti oculos perturbatos, signaque delirij adesse intueatur, tum magnum malum esse pronunciabitur tunc enim sedata quidem pleuritis est, sed ad perniciem, &c.*

Quare Medicus morbum magnum non parui faciet: nam sic in duo damna incurrit, quia si forte mors contingat, vel fæsellisse, vel ignorasse videtur; & si à Medicis morbus prædicetur parvus, aeger præceptis non obtemperat; quare præpostero vietus ordine vtens saepe occumbit, & in Medicum postea culpa reiicitur: notum est autem apud doctrinam Gal. lib. de theriac. ad Pamphilian. cap. 4. & alibi saepe sola comprenenti vietus ratione morbos perdifficiles sanari.

PRÆCEPTVM XX.

Medicus amet consultationes.

Nec verò indecorè se ille geret Medicus, qui in re presentationis angustia circa agrum aliquem, & imperitia tenebras offundente, alias quoque accersere iussit, quò ex communi consideratione, res circa agrum inquirantur ac cognoscantur; & illi cooperatores fiant ad auxilijs ferendæ facultatem. Nam in afflictionis afflictione, angelante affectione, ob consilij inopiam, plurima ad rem presentem effugunt. Et hæc Hippocrates lib. præceptionum, num. 7. Hoc oraculo monet Diuinus auctor, vt Medicus gaudeat in curatione morbi grauissimi, saepe secum habere colloquutorem, miti enim & diserta concertatione elicere veritas. Qui enim alias non vult conuocare ad consilium, is vult solus esse in præsepe equus; quare à domo, & à curatione explodendus: quoniam cogitatio, & curatio morborum res sunt difficiles; quare oportet vt earum veritas ex multorum voto eluciēscat. Deinde plus vident oculi, quām oculus, 8. Ethic. 2. & doctissimus quisque sapè obliuiscitur, & vñusquisque maioris adhæbet diligentiam, circumspiciens testes ignorantia sua.

Medicorum enim consultatio, magni semper fuit ad curationem momenti: sic enim ægri præceptis Medicorum redduntur obedientes; & si forte ipsos adueniat, nullus illorum calumniam incurrit; & quod plus est, æger citius curatur: & Medicorum mors, doctrina, ingenium omnibus palam sunt. Hæc tamen debent fieri dummodo affines & domestici non admittantur; liberius

Iberius enim sic proferuntur sententiae; & hoc modo A iuniores à perito & experto Medico corrigi possunt: & si fortè occupat mors, haec ab adstantibus in illum non reiicitur, qui vel remedium proposuit, vel mordicus defendit. Quare consultationes ob has causas publicè non sunt celebrandæ, vt pluribus allatis rationibus gravissimi Medici in suis libris, de collegandi ratione confirmarunt. Hi omnes optimum consilium esse renunt, vt vocentur plures, & unus Protomedici vicem gerat, de illorum iudicis sententiam ferens; quod Arist. probat, 3. polit. 4. de optimè gubernata republi- ca, quod Reges, & magnates obseruant. Qui autem non potest, vni se committat electo.

PRÆCEPTVM XXI.

Medicus paucos ad curandum assumat ægros.

S Apientissimè famigeratissimus protulit Celsus, lib. 3. cap. 4. in med. ab uno Medico plures non posse uno tempore curari, etimque artificem idoneum esse, qui non mulsum ab agro recedit. Quomodo enim fieri potest, vt quispiam tot curandis morbis diuersis occupatus, recte victimum instituat, symptomata inquit, tempora morbi speculeatur, statum morbi estimet; præteritas, præsentes, futurasque vices contempletur; diem decubitus memo- riæ teneat, quem necesse sit non solum semel in die, sed bis, ter, & saepius ægrum vnum inuiscere, quem acutus morbus vel momento temporis, maximas subi- tasque pariat immutationes? Nam sumnum conatum apponente natura, & noxiū à se depellere contende, humoræque partes principes oppugnante, varia accidunt symptomata, sœua & terroris plena, quibus si Medicus generoso animo præsentia suā non reluctetur, veris auxiliis instructus, & vel intempestâ nocte accur- res, æger saluberrimis præsidii destitutus, ex templò occumbet. Qua ratione Medicus solum decem ægros vno die curandos assumere debet.

PRÆCEPTVM XXII.

Medicus in nominibus inquirendis multam operam non impendat.

A Gitatum à doctissimis scio, Vtrum nominum in- quisitio sit Medico necessaria. Et videtur quidem non posse excusari eorum disputationem, nam in disciplinis ferè omnibus de rebus agentibus, & potissimum arte medica, quæstiones excitantur de dignoscenda varietate rerum subsimilium: cùm in diuisione eorum quæ subsimilia sunt, rerum scientia consistat, quemadmodum docuit Hipp. lib. de officio medic. sect. 1. text. 1. Propter quod commendauit Aristot. vt inquiratur nu- merus rerum, quæ affinitate quadam inter se coniunguntur: nisi enim rerum differentiae disputando inqui- riantur, agnoscanturque, innumeris ferè errores in scientiis contingent. Sed frustra rerum differentias inuestigare conabimur, nisi de nominibus disputatio iungatur, quæ inuentæ rerum varietati respondeat. Idcirco E non modò in Medicina, sed in reliquis artibus, videntur necessariò agitandæ de nomine controuersia. Mi- nor constat ex eo, quod vniuersusque rei differentiae ab artifice exploratae, nomen etiam aptissimum, quo ab aliis distinguitur, exploretur, & imponatur, sed vno & eodem nomine omnes explicitur, licet ipsæ res inter se diuersæ admodum sint, discentis tamen animus, dubius & incertus trahetur, nesciens res, alias inter se diuersas, discernendo agnoscer. Quare co-

sideria an potius scientia appellanda, ars, aut pruden- tia: nam postquam habitus intellectus numerant, singularemque discrimen constituit, disputationem subiungit de proprietate vocabulorum, curiosèque ostendit, per quæ dicta nomina distinguenterunt, ne res inter se diuersæ mutuò confunderentur, eodem vocabulo explicata. Ergo, &c.

Accedit, quod plures errores in Medicina, & in Philosophia, ob nominum errata videmus accidere: hinc sit vt quidam ad diutinum puerperium, & ciendos menses siliqua Egyptiæ corticem exhibeant, nulla aperiendi, seu pronocandi facultate præditum, nisi quod cognominatione ipsa decepti, quod scilicet ea siliqua vulgo Cassia fistula dicatur, aromaticæ vires

B (qua sola & fistula, & cassia nome habet) simul cum nomine in illam transfundunt. Deinde quid Auicennæ secundum canonem De Medicina, tot ambagibus obscurauit: Serapionem, & alios probos auctores fecerunt, nisi quod eorum interpretes vocum significaciones parum habuerunt exploratas? Ex hoc fonte tot emanauit er- rores circa Cardamomum, Apium maius, Eupatorium, Centaurium, Rhaponticum, infinitasque propemodum herbas, in quibus Medici, vel etiam doctissimi, sapissimè peccarunt. Non igitur posthabenda sunt nomina, præsertim Medicis, cum humanæ vitæ præjudicio in his aberranti.

C Verum licet rerum doctrinæ, & disciplinæ citra verba tradi non possint, & pulchrum quidem sit congruis propriisque sermonibus conceptas animo sententias, & rerum differentias inuentas explicare; meritò tamen Galenus Medicos, & reliquos disciplinarum studiosos, è verbis, & nominum inquisitione dehortatur, sed vt solum in rebus inquirendis, discernendis, & agnoscendis occupentur, hortatur, quia verborum exploratio à magis necessaria rerum inquisitione, quæ longissima est, diuertit: & si in illis indagandis vitam per se breuem consumamus, ad nullam artis perfectionem vnu- quam deueniemus.

Audi Galenum lib. 1. Epid. sect. 3. com. s. d. sic ait: Profetò hec illa sunt, quæ illustrant prorsus & verè medicum. Sophistes verò dum de vocibus, & significatis contendunt, sum, & discipulorum tempus consumit. Et lib. 6. meth. cap. 1. sic inquit: Ceterum parum esse de nominibus soli- tum debere eum, cui rerum scientiam inuenire si proposi- tum, sapè iam diximus. Itaque huc potius nominibus ne- glectis properemus, quoniam non ex eorum exquisita im- positione, sed ex appositis remedii ægro salus paritur. Idem scribit 1. de diff. puls. cap. 1. & aliis in locis, in quibus exacta traditur doctrina de febribus tertiarie die exacerbantibus, ablatis nominibus causonis, tertianæ, & se- miterianæ; de quorum significatis nonnulli integra volumina conscripserunt, prout refert Galenus ibidem, quos non immerito refutat, quoniam hæc disceptatio rerum cognitionem impedit. Idcirco pollicebatur Plato in Timæo, doctiores peruenturos homines ad senectutem, si rebus agnoscendis occupati perpetuò, verborum essent contemptores.

D E De rerum ergo essentia, & non de nominibus arti- fici curandum. Nec obstant rationes suprà adductæ: nam licet rerum inuentæ differentiae citra verba expli- cari non possint, vitiari tamen possunt de nominum proprietate difficultates, vel imponendo cognitis inuentisque rebus, vñitata & communia nomina, vul- góque recepta, prout docet 3. de diff. puls. 1. vel accipiendo ab eo cum quo disputatur; vel composita citò de nomine pace, pro arbitrio constituatur, ne in longius procedat vocabuli controuersia, lib. de diff. sympt. 1. Hoc modo 1. de loc. affect. cap. 1. summe re- prehendit Medicos, qui de nominum proprietate pro- lixas quæstiones excitabant, quum breuius ab illis se expedire potuerint. Nam tun homines res ipsas ne- glexerunt, quum nimio studio nomina inuestigare tenta- runt,

Introitus ad Praxin.

runt, vt doctè proposuit Galenus, 4. de loc. affect. cap. 3. A ad fin.

PRÆCEPTVM XXIII.

Medicus nihil aggrediatur temere.

P Rudentissimè Hippocr. lib. 6. Epid. sect. 2. text. 25. nihil temere, aut inconsideratè esse affirmandum asseuerat: & Galenus in com. hanc explicans sententiam, nulli temere credendum affirmat, sed priùs ratione, verùmne, an falsum sit, examinandum, quia incredibile est quod probatione caret, vt ipse probat lib. 6. Epid. sect. 4. com. 19. & 1. Epid. sect. 1. in prefatione: tamen si quispiam Hippocraticam dictiōnem alio modo inter- pretetur, nou errabit.

B Nullum ergo præsidium Medicus temere aggre- diatur: quia nimia audacia, & citra præmeditationem præcipitatio, inconstans iudicium significat, & ignorantiam arguit in artifice: sic enim ait Hip. lib. de lege, num. 3. Imperitia verò malus thesaurus est, & infelices opes his qui eam repositam habent, & insomniū, aut potius somnum diurnum, & maximè verum, alacritatis, fi- ducieque, ac veræ exultationis expers, timiditasque, & audacia nutrix. Timiditas equidem impotentiam, audacia verò ignorantiam artis significat, &c. In Medico ergo temeritas, & in applicandis præsidiis audacia, execranda; nam inexperientiam arguit. Incauti enim inuen- nes, & indocti senes hoc vitio tentantur persæpè: Illi, quia futuros euentus tanquam inexperi ignorant, & citra ratiocinium, aut capitulum villam in laqueos coniiciunt ægros, eos violentis auxiliis curantes, à qui- bus, nec ipsi, nec miseri ægroti euadere possunt: His, quoniam citra auctòrum lectionem, soli (vt ipsi ren- tur) fidentes experimento, quo iactabundi gloriantur, atrocibus præsidiis ægros excarnificant, quo usque debiles, & viribus resoluti è vita discedant. Nec te decipiat sententia Celsi, lib. 3. cap. 9. monentis, temerariis remediis aliquando esse vtendum, vt quo rati- non iuvat, temeritas sanat: ibi enim de desperatis, & conclamatis loquitur morbis, in quibus melius est, anceps remedium experiri, quam nullum, vt ipse di- cebat lib. 2. cap. 10. Quando ergo semel ægro morien- dum est, à leuibus inchoare præsidiis est inutile: quia melius est aliquid nos agentes periclitari, quam agrum spe adem- pta cerò perire, vt bellè dictabat Galenus lib. 10. meth. cap. 10.

PRÆCEPTVM XXIV.

Medicus nihil contemnat.

Hippocrates lib. 6. Epid. sect. 2. text. 25. sic profatur: Nihil contemnere. Galenus in com. triplici modo hoc elogium Medicis vtile futurum esse sperat, ad librorum lectionem, ad vñsum præcognoscendi, & ad morborum curationes. De primo: Nulla quæ apud optimos auctores scripta sunt, etiam si videantur prima facie absurdâ, contemni debent. De secundo: Nulla si- gna sunt negligenda, eti minima, sed omnia conferen- da sunt in iudicium. De tertio: Nulla sunt omittenda, quorum est vñs curationi necessarius, & salutaris. Iunge tu, nihil negligendum, quia nihil temere, & sine causa sit. Adde, quod exiguum morbum non partu faciat: nam plurimi morbi initio mites apparent, quibus si remedia non adhibeas, infolescunt, & tandem interficiunt. Multoties sunt dolosi, & maligni, & videntur lenes; quum verò vergunt versus statum, vires suas perniciose ostendunt, & viscera interna occupant, quorum denique firmitudinem dissoluunt.

PRÆCEPTVM XXV.

Medicus non differat morbos.

A B omni artifice aliena res dilatio est, & precipue in Medicina, ubi dilatio, vita periculosa pars, inquit Hip. lib. Epistolar. ad Crateum, num. 18. Quare auxiliari ne differas: nam semel percunni nulla postea suffragia pro- sum, vi Melue dictavit in prefatione sua. Quapropter multipliciter peccat Medicus, quia auxilia illico non ad- habet, & in præsentis rei angustia plura machinatur, vt citò morbus persanetur. Idcirco medicari in valde acutis eadem die, tardare verò in talibus malum, vt 4. Aph. text. 10. dicebat Hippocrates:

Turpe enim & indecorum est Medico in morbis præsens qui præcepit periculum minantur, differre auxilia: nam si humorem peccantem vel phlebotomia, vel purgatione, aliòve auxilio non evacues, dolor par- tis augetur, febris caliditas increscit, suffocantur vires, sequunt symptomata, & ad aliquam partem principem decumbunt iij, qui per corpus vagantur humores, & tandem vires onere pressæ succumbunt. Hinc dixit Hip. 1. acut. text. 8. quæ celeriter fieri debent, celeriter peragere oportet: si enim morbus virget acutie sua, antequam radices agat, aut humor in partem principem decumbat, citissimè opitulari est necesse, quum morbi exitus planè ignoretur.

PRÆCEPTVM XXVI.

Medicus cautè præagiatur.

D Iuinus Medicus lib. 1. prognost. text. 4. sic cecinit: Medicus morituros, evasurosque prænoscens ac præ- nuncians, culpa vacabit. Idecirco prælagium in morbis est maximè laudandum, propter multas causas: ex omnibus enim Medicinæ partibus nulla est, quæ artis excel- lentiā, & Medicis præstantiam adeo ostendat, vt ea quæ euentus præagiendi rationem docet.

Hæc pars ad Medicum summè pertinet, neque est superuacanea, & à Medicina aliena, vt assertabant Methodici, qui futurorum prædictionem, vaticinatorum, non Medicorum esse officium pertinaciter arbitrabantur, iuxta illud Plauti, in Milite: Bonus vates poteras esse, quum quæ sunt futura, videas. Et apud Ciceronem lib. 2. de legib. Interpretari effata incognita, fatidicorum & va- tum existit; & que futura præsentiant, vaticinari, & dini- nare dicuntur. Ita Hip. lib. 1. progn. 1. Medicum vti prou- dentia optimum esse asseuerat, quia ars præagiendi magni est ad curationem momenti, quum sine ea nullus Medicorum recte curare possit, ex Galeh. 10. meth. cap. 6. qui curationem semper dignotionem, prænotio- nemque consequi affirmauit: quod confirmat lib. 1. de officio medic. com. 2. 1. acut. 3. dum sic ait: Curationem propter seipsum à Medicis exerceri: dignotionem verò, atque prænotionem propter curationem. Et subdit: Quod verò prænotio ad curationem quoque utilis sit, demonstrauit in præfatione prognosticorum Hipp. Et lib. de confit. art. me- dica, cap. 18. sic inquit: De præagiis post hac verba factu- ri sumus, quoniam tum ad alia quedam, tum ad curationem potissimum conductunt.

Aliam utilitatem, quæ ex prædictionibus accedit, descripsit Hipp. 1. progn. 2. Præsentiens enim, & prædicent coram egris, præterita, præterita, & futura, quæque infi- mi omittunt, enarrans, creditur agnoscer magis agrorum res; hinc audent homines magis se concordare Medicis. Prælagia enim ægros ad obtemperandum faciles rediunt, & tempus remediorum demonstrant opportu- num, ac denique Medicum à mottis criminis immu- nem faciunt.

E Deinde alia est utilitas, quæ ex prædictione emanat: quoniam Medicus præagiendo, affectiones futuras an-

B teuerit;

teuerit, symptomatique imminentia praecauet, & sic præseruationi est utilissima, & præstantissima: *Melius enim est, imminente morbum praecauere, quam factum curare, ex Gal. lib. 2. de facult. naturalib. cap. 8.* Quia præcautio tantò curatione est præstantior, quanto melius est morbos prouersus non sentire, quam à morbis liberari, vt dicebat Galenus lib. art. med. c. 19. & lib. de sanit. tuend. ad Thrasib. c. 30. & 31.

Verum quidem est, & à Galeni mente exhaustum, partem artis præsagiatricem summè esse Medico necessariam, sed cum difficillima sit, & obscurissima, sit vt plures, vel peritissimi Medici, in præsagiendo cœciant, & vacillent, maximè si morbus acutus grauiter infestet. Hoc prædictum Hip. 2. Aph. 28. dicens:

Acutorum morborum non esse certas prænunciationes ad salutem, vel mortem, quoniam, vt dicebat Gal. in com. in acutis videtur Hippocrates non fidere prædictionibus, quia hæ aliquando fallunt: Non ergo sunt certæ prænunciationes in morbis acutis, cum aliquando (quoniam vis ratiō) contingat Medicum optimum aberrare. Hoc autem sit propter subitam in iudicatione permutationem, quæ naturam sequitur succorum morbifororum, & quia humor noxius ex uno loco velociter transferatur ad alterum.

Licet autem Medicus præsagiens, sit prævisæ mortis insens, tamen ob plurima quæ præsagitionem interturbant, cautè præsagite debet: acutus enim morbus tot habet ad bonum, vel malum mutationes, quot habet autumnalis diei hora. Quare quæ erant in gaudio, mutantur sāpē in tristitiam, & poenas.

Insuper plures sunt morbi, qui ab humoribus contrariis, & instabilibus scaturiunt, in quibus præsagia de salute & morte, ambigua sunt & fallacia. Quod Galenus nos docuit, lib. de art. med. constit. cap. 18. in hunc modum scribens: *Nec ea quidem omnia, que ex morbi ratione proficiscuntur, certè prænoscendi possunt, quum repente possit superflius quipiam succus in corpore, interiorius in partem aliquam vita necessariam defluere: possit etiam contrà ab aliqua principe parte impelli ad ignobiliorum. Et subinde erit necesse, ut is qui in principiis partem fertur, ex extremum periculum; qui verò ab ea repellitur, repentinam, inopinatamque agrotanti salutem præferet, &c.* Qja ratione in his morbis incerta est, & fallax prædicendi ars: & nesciencia præcepta ex Principiis ore perspè degustant?

D Apage, apage hoc pestilientissimum venenum, à Galeni mente tam longè diuersum! Fuge crudeles huius hominis mores, qui nefariis, ac diabolicis artibus, & magicis incantationibus instrutus, Galenum temnit, Auicennam damnat, & sanos auctores respuit. Auersator medicastrum Hohenheim, seu ariolum Bombast, ex quo vespæ Heraciense mel lambunt, suaque balsama, & mumiæ mutuantur. Dogmatica fragrantius spirant, amabilius recrēant, felicius expertuntur, salubrius ingeneruntur. Deinde si hic omnium scientiarum fuit ignorans, cur sectatores eius illum supra omnes mortales tantopere extollunt? Abeant ergo Chymici, male ferrati nebulones, qui eum in omnibus scientiis, diuinis, & humanis fuisse versatissimum, temerariè, immò impudenter afferre ausi sunt.

E Dic mihi, quis erit tam insanns, qui hæ tanquam vera prodat? Quis nisi amens sibi persuadebit, non est non ex absentia solis, sed ex ortu stellarum nocturnarum fieri, quod scribit lib. Meteor. cap. 3. Quis credat, stellas quasdam habere se instar eucurbitarum, & phialarum, & concavatibus suis continere salem, sulphur, & Mercurium; atque inde per operationem aetheri Vulcani, per emunctoria ventos emittere, non secous ac cum flatu in corpore humano generantur, & per inferiorem yentrem excernuntur. Stulti sunt, qui lumen & carbones habent in delitiis, hisque torper mens inscia recti, qui volatilis, & arsenicalis aura suffici recreantur, & hæc yana tenebriōnum idola amant, & venerantur.

PRÆCPTVM XXXVII.

Medicus fugiat à Chymicis, & documenta eorum parui faciat.

A Mplissimus sese nobis ostentat campus disputandi contra Chymicos, & illorum documenta, sed

A quia peculiaribus libris iuniorum peritissimi latissimè hoc negotium agitarunt, in eo licet arduo explicando, ero breuiloquus. Sanguineis enim lachrymis deplorandis effet calamitas hæc, ab iis qui Hippocratis, & Galeni filios se esse gloriuntur, & horum magistrorum sanissimam doctrinam, ex limpidiissimis fontibus exhaustam combibere solent, quod Chymici, & alii, omnino aduersam, & contrariam Hippocratis legibus obseruantes disciplinam, impunè, protervè, indecorè faciosanctam Medicinam, summum ac maximè venerandum Omnipotens donum, dictoriis, facetiis, & præposterioris auxiliis infamenti.

Quid enim magis diuersum est à Gal. mente, magis execrandum, magis humanae saluti repugnans, quam leges Theoph. Paracelsi, qui à Chymicis Chymiae primus inuentor, & huius artis semideus vocatur; cuius inscitiam, superbiam, iactantiam, contumaciam irridere satius est, qui suo genio ductus, limites Chimæ excedens, de principiis disputare, & in omnibus Philosophia & Medicina partibus, noua dogmata inuehore conatur, absurdissimis, & portentosis opinionibus, proprio Marte inuentis, innixus.

Quid plura? Nonne hic Pseudomedicus lib. de tintura physiorum, & in prefatione paragranī, monet præfatos Medicos, & omnes gentes cuiuscumque conditionis sint, vt se tanquam arcanorum Monarcham, & totius philosophiae ducem sequantur? O deliramentum elleboro dignum! Nonne tibi mouet cornicula risum, quando eum audis, lib. de pestilente, tract. 2. vocantem

C omnes Medicos, non Doctores, sed mendaces, & mendaciorum auctores? Nonne hanc pestem effugies, quum sterquilinium euomit ex ore fœdo, hoc est, acerbissimum maledictis, H. p. Gal. Auicen. Academicos omnes, Arabes, innoiores infectari, & genuino, immò beluino odio antiquam Medicinam persequitur? Hoc modo sectatores eius, nequissimi, & vanissimi, dicitur imbuti, contra Aristot. atque Galenicos plura effundunt, & vocant eos materiales, elementares, ambulatores, Aristotelicos tenebriones, vulgares de schola homines, Thrasones Athenienses, immò vanissimum vanitatum defensores appellant. Hoc sine humanum factum: Hoc sine ferendum ab illis, qui suauissimum neistar, & suauissima præcepta ex Principiis ore perspè degustant?

D Apage, apage hoc pestilientissimum venenum, à Galeni mente tam longè diuersum! Fuge crudeles huius hominis mores, qui nefariis, ac diabolicis artibus, & magicis incantationibus instrutus, Galenum temnit, Auicennam damnat, & sanos auctores respuit. Aversator medicastrum Hohenheim, seu ariolum Bombast, ex quo vespæ Heraciense mel lambunt, suaque balsama, & mumiæ mutuantur. Dogmatica fragrantius spirant, amabilius recrēant, felicius expertuntur, salubrius ingeneruntur. Deinde si hic omnium scientiarum fuit ignorans, cur sectatores eius illum supra omnes mortales tantopere extollunt? Abeant ergo Chymici, male ferrati nebulones, qui eum in omnibus scientiis, diuinis, & humanis fuisse versatissimum, temerariè, immò impudenter afferre ausi sunt.

E Dic mihi, quis erit tam insanns, qui hæ tanquam vera prodat? Quis nisi amens sibi persuadebit, non est non ex absentia solis, sed ex ortu stellarum nocturnarum fieri, quod scribit lib. Meteor. cap. 3. Quis credat, stellas quasdam habere se instar eucurbitarum, & phialarum, & concavatibus suis continere salem, sulphur, & Mercurium; atque inde per operationem aetheri Vulcani, per emunctoria ventos emittere, non secous ac cum flatu in corpore humano generantur, & per inferiorem yentrem excernuntur. Stulti sunt, qui lumen & carbones habent in delitiis, hisque torper mens inscia recti, qui volatilis, & arsenicalis aura suffici recreantur, & hæc yana tenebriōnum idola amant, & venerantur.

Quid

* Quid quæsto magis absurdum, quam cum eodem asserere, lib. cit. cap. 6. pluuias non generari è vaporibus à terra in altum sublati, sed esse quasdam stellas, quæ fructus sint pluuiæ: Absurdum quoque est, quod lib. 1. Meteor. cap. 10. scribit, stellas se purgare tum astrius, tum hybernas, non per fulgura, sed per corpora quæ excernunt, quæ stellas cadentes vocant: Causa est, inquit, quod alimentum habent in firmamento, quod est elementum à quo sustentantur: nihil enim est creatum, quod non quotidiano alimento egeat, vt homo. Ex quo consequitur, eas ex suo elemento edere, & cibum capere. Iam quod cibo, & potu seruat, excrēmenta quoque gignit: aluntur autem igne solo, sicut homo ex terra, ex qua natus est.

Ridiculum est, immò cachinno dignum, homini hominis generationem non tribuere: nam lib. 1. de generatione stultorum, stultissimè putat, hominem non plus ad hominis generationem conferre, quam rusticus qui triticum mandat terræ, ad tritici generationem; sed Vulcano cuidam totam hanc generandi vim tribuit, in cuius absentia Discipuli artis hominem fabricandi nondum satis perficiunt, stultum efficiunt; atque fabros illos non immortales, sed brevissimæ vitæ statuit. Insuper, vt scientiam suam ostentaret, in suis scriptis Germanico sermone consignatis, plura proposuit nomina peregrina, vt vocabulorum nouitatem aliquam sapientia laudem captaret. Hinc libros suos décoravit his titulis. *Paragranum, Paramirum.* Occurrunt apud eum sāpē nomina: *Pagycum, Cagogstricum, Illastrum, Archaus, Reloleum, Cherionium, Euestrum, Tech, Trarames, Turban, Leffas, Suuanar, Perenda, Zeuda.*

C Deinde humores in corpore negat, & nihil nisi inania nomina esse dicit, Galenicóque humoristas appellant, nam in mundana anatomia plures reperiuntur saluum, sulphurum, & mercuriorum species. Ex sale plurimos morbos salinos; ex sulphure infinitos, vt febres, ex inflammatione; ex tartaro, tartareos oriri docet. Omnes mōrbos lapide suo (quem vocat) philosophico, curari posse affirmat. Compositionis medicamentorum causas reiicere conatur; vulgariumque medendi, & medicamenta præparandi modum reprobat obnoxè.

D Si ergo tot monstra, tot portenta finxit Paracelsus, tot deliramenta inuenit, & Galenum hostiliter est infectatus; eiisque sequaces, in componendis medicamentis, in cognoscendis, & curandis morbis mille nugas adstruunt, insano veluti furore percipiunt: cur illorum medicamentis, citra rationem & experimentum inuenitis, fidem præstamus, maximè cum sint ad libitum inuenta, & contra præcepta H. p. & Galeni celebrata. Horum ergo inanes ineptias, & sophismata, quibus irrestiti impunè homines interficiunt, contemne & profla.

PRÆCPTVM XXXVII.

Medicus rationalem profiteatur artem.

R ationale Medicinam esse præstantiorem Empirica, ex eo potissimum conjectat Galenus lib. 3. de loc. affec. cap. 3. quod hæc paucas admodum affectiones, & eas quæ crebri, frequentèque inueniunt agnoscat; illa autem non minus raris, quam frequentibus operem ferat, vt potè quæ omnium naturas, differentias, & causas, discursu ac ratione inuestigans, comprehendat tandem, vel scientifica cognitione, vel saltu artificiosa conjectura, certa quidem, & ad scientiam proximè accedente. Ut verò ostendat, multò plures esse affectiones, plurisque lœsa actionis differentias, quam Empiricus assequatur, præmittit lib. cit. actionem in quoquis membro viciari posse, non solum affecta parte simili, quæ in organo princeps est, & talis actionis agens, sed ad viuum cuiuscunque alterius, organum etiam componen-

A tis, immò ad instrumentalium partium affectus, vt v.g. læditur visio, ob crystallini humoris, & cuiusvis alterius partis oculi vitium: tum intemperamentum, qui morbus similaris est, tum & ob quemcunque alium organum, instrumentalēve molbum. Tunc sic: Morbi intemperamenti, similarēs, qui in singulis partibus posse sunt accidere, octo sunt; Organū multò plures, vt patet ex numerosa illorum diuisione, lib. de diff. morbor. & 3. art. medic. Compositi ex utrīque, innumerī ferē, & ex illis quidem alij rarū, alij frequenter infestantes.

Cùm igitur Empirici notitiam solum habeant agriculturam, quas præ frequentia, ex sāpē iterato evenit & tenuerunt: negari non potest, plurimas subterfugē illorum cognitionem, solāque has frequenter tractare posse; raras autem, tanquam ignotas, ne quidem attingere. Dogmaticæ autem disciplinæ omnes subiacere, quæ omnium cognitionem assequuntur, certam quidem & infallibilem, frequentium: raro autem evenientium, scientificam nonnunquam; aliquando verò coniecturalē, vsque adeò tamen artificiosè, vt proximè ad veritatem accedit, vixque errare patiatur, non modò in locis, & affectibus dignoscendis, sed in curandis: cogniti siquidem affectus curatio, nihil habet incertum aut fallax.

Quare eti Medicina ab Hip. initio *Acutor.* ars coniecturalis appelletur, & præfertim ea pars, quæ locorum, morborūque occultorum cognitionem inquirit, dignotrix nempe, lib. de plenitud. ad fin. aperte in cit. de loc. effect. explicat, quanti sit facienda ipsa artis ficialis coniectura, vt pote quæ magna ex parte vera sit, raro que accidat ea mediante scopum non attingere. Atque idè affectum locum ex lœsa actione Galenus inuestigat: deinde affectionem ipsam per scientificam, aut faltem artificiam coniecturam: ac tandem ex uno & altero, aliisque simul utilem consideratis, tempore vi delicit, & atate, consuetudine, &c. de quibus 1. Aph. 2. & 17. & alibi, acceptis curatiis indicationibus, gloriat, se nihil fecisse indecorum, nec unquam tam in curando, quam in præsagiando fuisse deceptum.

Nec sanè adueratur iis, quod 3. progn. text. penult. dicat: *supra captum homini effe, nunquam hallucinari.* Non enim prædicere solebat, vt festinanter sententiam ferre, quantum artificiam coniecturam: ac tandem ex uno & altero, aliisque simul utilem consideratis, tempore vi delicit, & atate, consuetudine, &c. de quibus 1. Aph. 2. & 17. & alibi, acceptis curatiis indicationibus, gloriat, se nihil fecisse indecorum, nec unquam tam in curando, quam in præsagiando fuisse deceptum.

Vt rūm quoniam ratissimè, vel ferè nunquam coeunt illa, quæ requiruntur etiam ab ipso Galeno ibidem, ne nos morborū præsagia deludant, multaque sāpē interueniunt, quæ opinatum eventum impediunt, etiam præsentibus indiciis certis: (si talia possunt dici in arte medica coniecturæ) accipi potest dictum Galeni, ac si maiori ex parte veritatem fuisse assequutus in prædicendo, aperè pronuntiat.

Ex iis autem, quæ per totius vitæ decursum sibi ex animi voto eveniēre, Medicos hortatur, vt si ex artis operibus gloriose fieri cupiant, relictis Archigenis difficultatibus, methodum à le diurno labore indagatam, ac tandem diligenti inquisitione inueniant, vsu atque exercitatione comprobata se fiant, siveque ipsius doctrinæ studiosissime incubant: sic enim futurum, vt aliena opéra, & industria videntes, facili negotio assequantur, quæ difficillimè fuerunt inuenta: id quod etiam lib. quod optimus Medicus, cap. 4. de Hip. scriptis

Ex iis autem, quæ per totius vitæ decursum sibi ex animi voto eveniēre, Medicos hortatur, vt si ex artis operibus gloriose fieri cupiant, relictis Archigenis difficultatibus, methodum à le diurno labore indagatam, ac tandem diligenti inquisitione inueniant, vsu atque exercitatione comprobata se fiant, siveque ipsius doctrinæ studiosissime incubant: sic enim futurum, vt aliena opéra, & industria videntes, facili negotio assequantur, quæ difficillimè fuerunt inuenta: id quod etiam lib. quod optimus Medicus, cap. 4. de Hip. scriptis

B 2 patienti

patienti; deinde dispositionem ipsam diligentissime exploremus: ex illis siquidem, affecto scilicet loco, & affectione, cognitis, elicetur curativa indicatio, genera- ca saltem: particularis autem ab iis petenda, quæ partic-ulariter insunt ægrotanti, natura nempe, consuetu- dine, ætate, &c.

Sed vtria illarum præstantior sit, magisque præferenda, Empirica, an Dogmatica, etiam expendendum est: & supposito eundem esse utriusque scopum, sanitatem nempè, idemque munus cognoscendi ea, quibus sanitas ipsa amissa recuperetur, remedia scilicet, auxiliâve qui- bus præsens cōseruetur, hoc est, salubré vietus ratione: Tota diuersitatis ratio in eo sita est, quod non conue- niunt, unde petenda sit illorū cognitionis, quæ Medicum, ad propositum sibi finem consequendum, scire oportet.

Empirici quidem iudicium negligentes, solam ex- perientiam sufficere contendunt, quibus potissimum fauent huiusmodi fundamenta. Primo. Eo modo quo omnes ferè artes ad suos vsus trahuntur, potest etiā trahi Medicina, quæ vna etiam ex illis est. Sed artium reli- quarum artifices solo vsu, & exercitatione docentur re- tē operari suis instrumentis, non curantes illorum fa- cultates, nec quo ingenio, industriâve fuerint inuenta. Igitur solus etiam vsus & experimentum sufficient, vt Medicus suis medicamentis instruatur, posseque debi- te ægritudines curare, quantumvis ignoret calidâne- sint, an frigida remedia, quâve facultate prædicta.

Quod si contendas, oportere non modò Medicum, sed artifices omnes suorum instrumentorum virtutes cognitas habere: Dic, medicamentorum virtutes po- tius experimento, quâm methodo & discursu compa- rari: nam lib. de affectionibus, aperte scribit, pharmaca non ex intelligentia, sed fortuna reperiri, nec magis ab artificibus, quam idiotis. Quare Galenus 4. sec. genera- cap. 5. Medicamenta, inquit, certò & accurate sine ex- perientia cognosci nequaquam possunt: quod cap. 9. lib. 3. simpl. multis exemplis confirmat, & lib. 4. cap. 2. 3. sua- det, illorum vires, vtpote à methodo & ratione alienas, per experientiam intenendas esse. Quo pacto reperta fuit herba illa sanguinem educens, vt memorat Gale- nus lib. de purgant. medic. facult. cap. 4.

Secundò. Ildemmet auxiliis in simili ægritudine cu- randa vtritur Empiricus, quibus & Dogmaticus, corpo- ris, & temporis natura, regione, ætate, consuetudine, & reliquis simul obseruatib, lib. de factis, cap. 4. Sed illa facilius multò, breuiori & vtiliori compendio ab Empi- ricis præcipiuntur, & inueniuntur. Ergo illorum secta præferenda videtur, in arte præsertim longissima, & tā præcipiti agendi occasione, qualis ferè omnium mor- borum est. Minor constat, quoniam Empiricus, vbi morbus, vel symptomata apparent, remedia sibi iam cognita & experta, sine vlla alia difficultate applicat: non sic autem Dogmaticus, sed longo & inutili dis- pendio, à symptomatis ad morbi naturam progredivit, à qua tandem remediorum facultates petit, sâpè pro- babilibus, incertisque mediis nixus.

Tertia. Artes, imò & scientiae experimento generan- tur: nam circa experientiam temerè nostra vita progre- ditur, docente Platone in Gorgia, & approbante Aristotele 1. Metaphys. 1. quod nec diffitetur Galenus lib. de subfigurat. empirica, cap. 2. Igitur experimentalis erunt perfecti artifices. Ex consequenti, &c.

Verùm longè præstantiores esse Dogmaticos, nec cum eis posse comparari Empiricos, vlsque adeò euides est, vt probatione non indigeat: sed nec illæ quidem desunt evidenterissimæ, quarum prima est. Experi- mentum non potest acquiri, nisi eorum, quæ sâpè similiq; modo contigere, lib. de fact. c. 2. & de subfigurat. empiric. cap. 2. Atqui omnium membrorum affectiones, simili- ces, & compositæ, tam similarium, quâm instrumenta- lium partium, in concursus redigi non possunt; nec omnes crebro frequentérque accidere. Igitur possibile

A non est, vt omnium comparetur experimentum, sed frequentium tantum; atque ita plurium morborum nec cognitionem, nec curationem assequitur, vel attin- git Empiricus: præterquam quod in frequentibus, fallax semper erit illius experimentum, vtpote quod ratio- ne, methodo, & indicio sit destitutum; non sic autem Dogmatici discursus & ratiocinatio, cùm in omni ge- nere morborū, vel scientifica sit; vel si cōiecturalis, ad. ò artificiose, vt magna ex parte certitudinem afferat.

Secunda. Frequentium ægritudinum nonnullæ ple- turique inuadunt sine concursu symptomatum, nec nisi conjectura, tentatiuâque curatione possunt dignosci. Sed solus Dogmaticus hac via procedendo, potest, quam quærit, notitiam comparare. Ergo plurimum præstat etiam in iis, quæ considerat Empiricus. Minor ostenditur. Ille tentantis remedij potentiam agnoscens, eam cum sequente opere iungere, & conferre potest, in- déque facile coniicere, quantum tentando deliquerit, vel profecerit; ac tandem à iuuantibus, & nocentibus, morbi cognitionem assequi, & totam curationem insti- tuere: minimè verò Empiricus, cui remediorum natu- ræ probris sunt incognitæ.

Quod autem in morbis frequentibus etiam agnitio rationalis excedat, probatur: quoniam cùm ad eiusdem effectus curationem, plurima similia generis re- media dentur, alia aliis fortiora, imbecilliorâve, non li- cet inter curandum temerè inordinatè quodlibet applicare. At Empiricus vires auxiliorum ignorans, nullo delectu quodcumque ad curationem adhibet; ita vt si à primo res non eueniat, nesciat quod transcûdum, sed casu, & fortuna ad alterius opem configit, eo quod ab effectu, & opere subsequito non colligit, num ex- cesserit, vel diminutus fuerit. Dogmaticus verò omnia perscrutans, singulâque conferens, ex facta in corpore mutatione ab admoto remedio, planè colligit, qualia- nam deinceps vtendum sit. Ergo, &c.

Denique si nihil certius curationem edocet, quâm ipsam ægritudo, quippe quæ cùm res sit præternatu- ralis, protinus sui remotionem per contraria indicat, quî non præferetur Medicus, qui ab illius essentia, & natura cognitis auxilia petit, & curandi modum exactè callet? Quare, &c.

Iam verò rationalem inuentionem remediorum, multis nominibus experimentali præstare, constat ex Gal. lib. 3. de loc. cap. 3. & lib. 6. cap. 1. de compos. medicam. secund. loc. tum quia medicamenta, quæ methodo repe- riuntur, omnibus eadem ratione proflunt, non sic autem quæ experientia, vt ipse testatur lib. 9. de placit. cap. 6. & 3. sec. gener. cap. 2. tum quia absque ratione experi- mentum in firmum est, cir. de placit. nec eo solo, ex me- dicamento in medicamentū, nec ex effectu in effectum transire licet, 3. meth. 2. Ergo tam in ægritudinum agni- tione, quâm curatione, remediorum inuentione, & modo applicandi, longè excedit Dogmatica disciplina.

Neque vrgent Empiricorum fundamenta. Primo namque satis respondet, negatione minoris: Necesse siquidem est, vt dicebatur, artifices omnes non modò suos vsus, sed inuentionem, & facultatem suorum in- strumentorum ad commodum vsum, aptéque & variè pro necessitate operandum agnoscere, alioquî etiam sui proprii vsus erunt ignari. Insuper, quomodo faber serram aliquando laxabit, interdum contrahet & ten- det, nonnunquam inflectet, nisi nouerit serram ipsam ita variè effectam, ad varios quos intendit vsus, esse accommodam, & pro singulis variè adaptari? Sic nisi Medicus medicamentorum potentias cognoverit, & num ad partem in frigidandam, aut calefaciandam, & quantum profint; nec commodè illis vtetur, nec pro effectus varietate vim medicamenti remittens laxare, aut augens intendere sciēt.

Ad id verò, quod obliuiebatur ex Hip. & Gal. affer- tibus, non methodo ratiocinatione, sed experimento

potius

potius medicamentorum facultates agnoscit: Dicen- dum est, eos de medicamentis loqui, quæ à tota substan- tia agunt; horum enim vires, & occultas proprietates à methodo esse alienas, solaque experientia inueniri, lib. 1. 3. metb. cap. 6. & 1. secund. gener. cap. 16. edocuit: non aliter ac propria, conuenientissimâque alimenta, quia à tota substantia, illiusque conuenientia operari dicuntur, 6. de sanit. tuend. cap. 3. Solo experimento co- gnoscuntur, vt ibidem scribit Galenus, & 4. acut. 89. Illa tameh quæ sola qualitate operantur, dubium non est, ratione, iudicioque cognosci, ab odore, colore, sapore, ex adductis locis, & innumeris aliis; quamvis ad exactam illorum dignationem, experimentum etiam requiratur, 3. simpl. 9. & 4. cap. vlt.

Porrò aduertendum est, quod licet medicamento-

rum proprietates casu, fortuna, & experimento reperiri dicuntur, non indicio, seu ratione, ea tamen excluden- da non est ab eorum cognitione. A casu enim, fortuna, & animantium imitatione, initium experientiae de- ducitur: vera tamen experiendi ratio, perfectio, ipsâ- que experientiae fides, & constantia acquiritur ratione, à qua etiam petenda est conueniens illis vtendi methodus. Siquidem non vtcunque fors tulerit, sine arte & iudicio, ad morborum curationem adhibenda sunt prædictæ facultates experimento inuentæ, quemadmodum nec sine hoc in vsum trahere oportet medica- menta per ratiocinationem cognita; non minùs siquidem manca est ratio experimento destituta, quâm ex- perimentum ratione, & methodo carens.

C Ad secundum: fatemur quidem Dogmaticum longa illa via incedere, prolixâque circuitu: ex eo tamen cùm plurimas assequatur commoditates, certiorâque sui munieris scopum, præferendus est Empirico, qui di- minutus, fit incertus, dum breuis esse laborat.

Ad tertium, negandum antecedens: Quamvis enim experientia, eo quod singularium est, circa quæ sit ope- ratio, plurimum ad operandum seruit, 10. Metaph. 1. & 2. ethic. 2. Gal. 9. meth. 6. & alibi, multò tamen inferior est arte, 1. Metaph. cit. nec sufficiens ad artem consti- tuendam. Medicinam verò nostram dogmaticam, rationalémve, duobus constare integrâque, scilicet vera agendi methodo, sed ratione, per quam quid- quid agendum sit, iudicatur; & experimento, à quo illa quæ discursu & ratiocinatione inueniuntur, fidem accipiunt, quoque edocentur ex arte exactè operari, manifestum est ex Hipp. & Gal. in ipso artis vestibulo, 1. nempè Aph. 1. & lib. introduct. cap. 2. & 6. vbi vniuer- saliter citabit, non licere vllius artis scïentiam nancisci, nisi duobus necessariis instrumentis, methodo scilicet per vniuersalia theorematâ, principiis philosophiæ, ac ratione inuenta, 3. cris. 8. & proœmio epid. ad fin. & circa particularia exercitatione. Quod si cap. 2. de subfigurat. empirica afferuit, medicam artem sola experientia con- stitutam esse, ex empiricorum, non propria sententia fuisse loquuntur intellige. Vtrum verò horum prin- cipiorum præcipuum sit, experimentum, an ratio; & cui magis fidendum, latè dilceptauimus lib. 3. de His. Medic. Princip. in com. hist. 37.

PRÆCEPTVM XXX.

Medicus in captanda occasione sit sollicitus.

D I Nuehunc plures priſci in Hippocratem, lib. 1. Aph. text. 1. sed iniquè, cùm negligenter tantum Coum senem legerint, quod inepit occasionem esse præcipi- tem promulgârit: cum ibi moneat Medicos, vt. in ea captanda sint industrij. Quantu autem sit hoc præcep- tum ad artem momenti, inueniet, qui non ignorat, oc- casionem nihil alind esse, quâm opportunitatem alicuius rei, quæ habet idoneum tempus faciendi, vel non faciendi, vt docet Cicero lib. 5. de inuent. vel esse opportunum tem- pus ad aliquid faciendum, vt idem docet lib. 1. de off. non longè à principio, quæ adeò præceps est, vt non solum vulgares Medici, sed & celebres in ea hallucinentur, ex Gal. 1. ad Glauc. 1. in print. Ob hoc dicebat Hip. in ep. lib. ad Crateuam, num. 19. Ab omni quidem arte aliena res di- latio est, verum maximè in Medicina, in qua dilatio, vite periculum parit: quod solum Hip. propter præcipitem occasionem affirmavit.

Hac ratione in lib. de morb. sacro, in fin. docet, Medi- cum in singulis debere occasionem agnoscere: nam vlt. in fine illius libri docet, qui occasionem cognoverit, ci- tra expiamenta, incantationes, & alias absurditates, morbos curabit: nihil enim est in arte medica, quod auxiliari possit, nisi opportunè fuerit adhibitum.

E Inuentor huius occasionis Medicus est, docente Ga- leno, 6. epid. 5. com. 1. ad. med. Est enim præceps, quoniam, vt Galen. docuit Aph. 1. nostrum corpus per- petuò dissoluitur, & tum à causis internis, tum externis

B 3 immutatur

immutatur, & in eodem statu nunquam permanet, ob plures causas, quas proponit Galenus lib. I. de Janit. tu. cap. 5. ad fin. §. sanè iudicium evidensimum est, &c. Prima est continua corporis per omnes aetates ad siccitatem mutatio, vt loc. cit. cap. 2. post med. & lib. de marasma, cap. 4. Gal. edocuit. Secunda sumitur ex fame, siti, cibo, potu, quiete, animi affectibus, & aliis, quæ corpus diversimode alterant, & humidum primigenium exhauiunt. Hoc modo Galen. I. de dieb. decret. cap. 11. reprehendit Medicos, qui occasionem minimè cognolentes, illicò præsidia parant, qui quoties accedunt ad ægros, toties peccant.

Hinc prisci premendam esse occasionem docuerunt, quia fugacissimæ rei & admodum mutabilis, Protei instar, symbolum est, de quo Odiss. 4. dicebat Homerus:

Vos premite, & vincis magis artè stringite captum.

Hinc enim & vulgo ferrur versiculus:

Fronte capillata est, post hac occasio calua.

Fugacitatem hanc expressit Aulonius Latino epigram. De occasione, & Posidippus Græcè, vt in Adagior. lib. reperies: quod simulacrum indicat figura, volubili rotæ pennatis insisteris pedibus, vertigine citatissima, semet in orbem circumagens, priori capitis parte capillatum, vt prehendi possit, caluum posteriore, ne prehendi possit.

Eam ergo elegantissimè describit Ausonius epigram. 12.

Cuius opus? Phidie qui signum Pallados, eius

Quisque Iouem fecit, tertia palma ego sum.

Sum Dea, qua rara, & paucis Occasio nota.

Quid rotula insistis? Stare loco nequeo.

Quid talaria habes? Volucris sum, Mercurius qua

Fortunare solet, tardo ego, cum volui.

Crine tegis faciem: Cognosci nolo. Sed heus tu

Occipi calvo es: Ne teneat fugiens.

Qua tibi iuncta comes? Dic at tibi. Dic rogo, qua sis:

Sum Dea, cui nomen nec Cicero ipse dedit.

Sum Dea, qua facti, non factique exigo pœnas.

Nempè ut pœnitent, sic Metanæ vocor.

Tu modo dic, quid agat tecum: Si quando volui,

Hac manet, hanc retinet, quos ego prateri.

Tu quoque dum rogitas, dum percunctando moraris,

Elapsam dices me tibi de manibus.

Denique occasionem nemo præsentem agnoscit, nisi ille qui iudicio, & experimento excellit: nam vt rectè medicinam facias, aduerte, quod rectè medendi momentanea interdum est occasio: quare in precipiti morbo debent omnia Medico comperta esse, quod illiò resistat, nec medendi occasio elabatur. Porro in rebus humanis bene aut male procurandis, occasio plurimum habet momenti. Sapienter Hesiodus 2. par. dier. & oper. reliquo mediocritatibus præcepto, occasionem in omnibus esse bonam asseverat. Vegetius lib. 3. de re militari, cap. 26. *Occasio in prælio amplius solet innare, quam virtus.* Et Plutarchus in Nicia, eum narrat & se, & exercitum perdidisse, quod occasionem rerum gerendarum gubernaticem negligeret. Quo fit vt Phocylides præcipiat seruendum tempori, id est occasiō; & apud Suidam Sophocles: *Hominibus quounque in negotio, tanquam magister maximus est occasio:* quam opportunè Medicus vt captet est necesse, si ad Hippocratis methodum morbos persanare intendit.

PRÆCEPTVM XXXI.

Medicus inspiciat subiectum, circa quod versatur, nobilissimum.

Sibiectum Medicinæ esse corpus humanum, plurimis in locis testatur Galenus, præsertim 3. meth. cap. 7. dicens: *Non curatur homo in communī, sed unius-*

*A quisque nostrum. Quare optimè dicebat H. p. lib. de veteri Medicina, num. 36. impossibile esse, Medicinam intelligere, qui hominem non cognoverit. Subscibit Auct. cenna I. cap. 2. dum sic ait: *Quoniam corpus humanum Medicina subiectum dicimus, &c.* Huius ergo dispositiones sunt sanitas, & ægritudo: nam id debet esse subiectum, circa quod artifex operatur, & de quo passiones demonstrantur, & quod idem manens varias mutationes subit, & quo nihil clarus in ea scientia sit, 1. poft. 1. Hoc autem esse corpus humanum, latè Galenus probauit, lib. I. Aph. 1. dum experimentum retut esse periculofsum, ob materiæ dignitatem: neque enim lateres, lumen, ligna, lapides, tegulae, & coria, ita artis medicinalis, sicuti aliarum materia sunt; in quibus multis modis impunè licet experiri, & circa materiam exercitari in omni theorematum meditatione, quod*

B in lignis fabri lignarij faciunt, in coriis coriarij. Ligna enim, & corium, si male tractando destruxeris, nullum exinde periculum: in corpore autem humano illa experiri, quæ non sunt scientiæ comprobata, non est crita periculum, cum mala experientia ad totius animalis interitum finiatnr.

Deinde Medicus in curando, hominis dignitatem completere semper, qui cæteris animantibus summè antecellit. Hoc affirmat vniuersa Theologorum opinio, perspicacior Philosophorum sententia, Medicorum solertissimum ingenium, & cæterorum Politicorum turba id testatur manifestè. Hi omnes humani corporis fabricam, & excellentiam suspicentes, in huius contemplatione mentis aciem pertinaciū desigendam esse suadebant: quippe in quo, tanquam parva tabella, mundi totius forma, effigiesque adumbrata cerneretur, & omnia, quæcumque rerum vniuersitas amplissimo suo sinu conceret, tanquam in speculo quodam relucerent.

Hinc factum est, vt veteres scientissimi hominem vocauerint Horizontem corporeorum, & incorporeorum, vniuersi exemplar; Mercurius Trismegistus miraculum magnum, animal adorandum & venerandum, Deum mortalem; alij denique Microcosmum appellarent, & vetustissimus Philosophorum Zoroaster, admirabilem eius structuram contemplatus, diuinum quidpiam in eo inesse existimarit. Et quid mirum? Propticum illud omnes nouimus: *Manus tua fecerunt me, & plasmaverunt me.*

Hic profectò est tam eximius, vt cum ad duas res natus sit, ad intelligentum, & agendum, tam felicibus per noscatur productus auspicis, vt non elementis modò velocitate misceatur, & acumine mentis descendat in mari profunda, sed omnia planè illi collucescant, nec cœlum videatur altissimum: sed velut è proximo, in mentis sagacitate id sua subiicit contemplationi, intueatur, miretur.

Deinde corpori humano nihil deest ad perfectiōnem. Hic verò quod inter omnia ratione polleat, aë intelligentia, organum habuit, cui reliqua vniuersa nequeant comparari. Datae namque manus sunt, quæ armorum omnium vicem implet, præstóque sunt mirabili diuinitatis prouidentia, ad perficiendum quidquid ratio dicit. Insuper homo res est, quam natura cæteris intentiùs, curiosiusque amplexatur, producitur veluti quiddam absolutius, & perfectius creatura quavis, quæ cœli ambitu continetur. Cæterum corporis constitutio, ac membrorum compactior distributio, cuncta saltem excedit mixta animata.

Insuper, si quid rebus in magnis conari laudabile est, ita nobis quoque licebit citra ullam arrogantiæ suspicionem, reconditam illam, veram, & veluti inefabilem hominis excellentiam, altiori mentis indagine perscrutari: nam in corpore huminis constitutione plura potissimum cluent, cuiusmodi in alio animalium nullo

Introitus ad Praxin.

nullo reperies: aut si quid inesse videatur, eius tamen gloriæ, & honoris stimulis agitatur evidentissime: soli siquidem homini peculiares sunt vires, functionesque ad gloriam; reliquis autem animantibus, aut proflus denegatae, aut illis tenuissimum quoddam illarum est vestigium. Illis enim suæ in animo vires functionesque respondent, ad quarum perciendam dignitatem tum ab ipsa magistra natura impellimur: tum etiam, si eius immemores aliquando reddamur, sacro sancto Apollinis oraculo concitamur.

Hæc præcipue deprehenduntur: erecta corporis constitutio, manus, oratio, ad quam tamen certis de causis vultum reducimus, qui itidem solius hominis est. His igitur tribus, tria quoque in animo hominis respondeant oportet: & erectæ quidem corporis constitutioni facultas animi respondet, quæ nuda rerum cognitione pascitur, neque vspiam in iis contemplandis aliò conuertitur. Hæc autem partita illam, & auctam (vt ait Theophrastus) Philosophiam peperit, rerum diuinorum cognitionis cupiditate incensam. Quo quidem nomine comprehenduntur non ea solùm, quæ de Deo queri solent, sed etiam quæ de natura mundi, de rebus superis, de causis ventorum; uno verbo ea omnia, quæ vel prima, vel secunda Philosophia profitetur; etiam quæ Mathematici suis disciplinis complexi sunt.

Manibus vtitur, quarum ope plures artes exercet. Oratione, & vultu multa in homine demonstrantur: cuius scientia inter cætera animalia est sublimis, siue architectonicum prudentiæ genus, in supremo fastigio sedens, ac legibus Rempublicam instituens, siue lenitorium, siue forense, siue œconomicum species. Quoniam igitur quædem prudentiæ pars affectibus, animique motibus comprimendis dedita est; ij verò in oculis, in fronte, denique in vultu se proferunt, idè vultum ad orationem, & istam animi vim practicam reuocabimus.

Sed age, de naturali animi nostri contemplatione, [C] ad rerum cognitionem, cuius exteriorem notam in erecta corporis constitutione reposuimus, viros sapientes audiamus, ac primò eum, cui nulla sapientiæ pars obscura fuit, Aristotelem. Is 4. de partib. animal. hominem solùm idcirco erectum esse, scribit, quia diuinam habeat naturam; eius autem sit sapere, & contemplari. Hinc fit, vt nulla proposita utilitate, sed sapè etiam magno cum rei familiaris, & valetudinis dispendio, summo tamen studio homines ferantur. Testis est Cicer. 5. de finib. *Tantus est, inquit, innatus omnibus cognitionis amor, & scientia, ut nemo dubitare possit, quin ad eas res hominum natura nullo emolumento rapiatur.*

Omnium dilucidissimè rem hanc decernit Seneca, De otio sapient. cap. 31. *Si quis, inquit, seipsum consulat, videbit quantam cupiditatem habeat, signa noscendi, quæ ad omnes fabulas excitetur! Namq[ue] idam, & labores peregrinationis longissima una mercede perperiuntur, aliquid abditum, remotumque cognoscendi. Hec res ad spectacula populos contrahit, hec cogit præclusa rimari, secretiora exquirere, antiquitates evoluere, mores barbararum audiare gentium. Curiosum nobis natura ingenium dedit, & artis fibi, ac pulchritudinem sua consida, spectatores nos tantis rerum miraculis genuit, perditura fructum sui, si tam magna, tam subtiliter ducta, tam nitida, & non uno genere formosa, solitudini offendit.*

Iam vero manus respondere facultati operum architectici, Anaxagoras, qui antea etiam laudatus est, testis producatur. Is enim rogatus, quamobrem homo animal sit ad opera & machinas faciendas solertissimum? respondit, quia manus habuit. Imò prout eum corrigit Aristoteles, & ex eo Galenus, contrario potius modo se res habet, quia enim homo ea est solertia præditus, idè manus habet.

De Oratione autem, quam ad omnes se prudentiæ partes explicare diximus, vel ex eo perspicitur, quod rerum harum intelligentes, uno ore Rhetorices ministram esse fatentur Politicem. Atqui hæc nihil est aliud, quam prudentiæ totius generalis quædam methodus. Hac pollet præcipue homo, qua velut veste quodam mentis, vt gravis profert auctor Synesius, in publicum ipse prodit, & exornatur.

Vltimò. Homo à cæteris animantibus differt, quia

A gloriæ, & honoris stimulis agitatur evidentissime: soli siquidem homini peculiares sunt vires, functionesque ad gloriam; reliquis autem animantibus, aut proflus denegatae, aut illis tenuissimum quoddam illarum est vestigium. Illis enim suæ in animo vires functionesque respondent, ad quarum perciendam dignitatem tum ab ipsa magistra natura impellimur: tum etiam, si eius immemores aliquando reddamur, sacro sancto Apollinis oraculo concitamur.

B Verum, vt in his studiis & disciplinis magis adhuc excelleremus, neque vñquam languori, aut desidie nos trademeremus, eadem solers & sagax natura aliud quidpiam animis etiam nostris impressit, dies noctesque nos ad præclaræ hæc munera inflammauit, & in nostro pectori ad ista quæ diximus, concitatiū persequenda, honoris studium, tanquam calcaria quædam, ingenerauit. Neque mirandum amplius, sapientissimum Xenophontem in hac naturalis honoris appetitione, & præstantiæ cupiditate, præcipuum etiam hominis ab aliis animantibus differentiam posuisse. Quare si homo est inter cætera animalia nobilissimus, cum ægrotat, ad eius curationem Medicus pluribus debet vti machinis, & præsiidiis, vt tam diuinum animal ad suam moderationem, symmetriamque restituat.

PRÆCEPTVM XXXII.

Medicus sanitatem, ut primarium scopum attendat.

S Anitatem esse Medicinæ primarium obiectum ex selectissimis compertum nobis auctoriis est, inter quos emicat Auct. cenna, qui I. I. doct. I. sic profatur: *Medicina est scientia, qua habita sanitas conservatur, & amissa recuperatur.* Cum enim sanitas sit dispositio naturalis ea, per quam corpus in ea complexione, compositione, & unitate consistat, vt ex ea incolumes oriatur operationes, ex Gal. lib. I. de sanit. uend. cap. 5. & Auer. 7. Phys. com. 17. & consistat in quadam symmetria, & temperamento; & Medicus corpus à præternaturali & morbo statu, ad naturalem & mediocrem conetur reducere; necesse est, vt hæc ipsa sit, ad quam ceu ad scopum, omnem reliquam suam referat considerationem: est enim Medicina finis, sanitatis possessio, vt lib. de scđ. cap. 4. docuit Galenus.

Hic ergo finis, nempe sanitas, est omnium utilissimus ac præstantissimus, presupponens in corpore temperantiam, mediocrem, pulchritudinem, proportionem, quandam inter quatuor qualitates terminatam. Quare cum sanitas humani generis fluxa sit, & fragilis, plurimisque mutationibus obnoxia, eam oportet vt Medicus resarciat, & à tot iniuris defendat, & tutetur.

Plurima ergo veluti in numerato habeat, vt temperantiam calidi & frigidí, sicci & humidi, & naturam ac præstantissimus, presupponens in corpore temperantiam, mediocrem, pulchritudinem, proportionem, quandam inter quatuor qualitates terminatam. Quare cum sanitas humani generis fluxa sit, & fragilis, plurimisque mutationibus obnoxia, eam oportet vt Medicus resarciat, & à tot iniuris defendat, & tutetur, qui nos perpetuo immutat atque alterat.

Corruptio non necessariò per tempora quædam inordinate copulata, corporibus oritur, calefaciendo, frigesciendoque immoderatè, aut etiam arefaciendo, humectandoque, aut frangendo, conuellendo, perfrundo, articulos transmutando. Quare serie continua & inenitabili sensim magis ac magis arescimus. donec decursus ad statum fiat: hinc omnibus arescentibus

B 4 organis,

organis, actiones longè deterius proficiuntur, reddi-
munt etiam tenuores, demumque nimia siccitate ad-
aucta consenescimus, ac membra corrugato corpore
titubant invalida.

Ergo omnibus modis curet Medicus, vt corpus no-
strum simplici illa sanitati, optima & perfecta fruatur,
vt inducatur dispositio secundum naturam, quæ actio-
nem adminiculando coadiuvet, vt sic non flaccescant
vires, custodian tur spiritus, floreatque corpus nulla
redundantia infestum, & cibo potuque moderato re-
flectum, & instauratum, in pristinum veluti reducat
temperamentum. Quod si Medicus non semper finem
artis consequitur, hoc non ex artis imperfectione acci-
dit: neque enim oportet, vt omnes quos Medicus pre-
manibus haber, sanos faciat, ex Hip. progn. I. sed sufficit fa-
cere id, quod ratio & experientia suadent. Audi Galen-
num 6. epid. sect. 8. coram. vlt. Namysia verò, non secus
quam Phaëtusa, cuius facta est nuper mentio, cum nullum
fructum ex Medicorum opera tulisset, è vita excessit, nec
potuit diu vitam producere. Non tamen hac nos detergere
exempla debent, quominus mulieribus ita affectis manum
admodum amamus, sed excitare potius ut ingenium exacuamus,
quod optata consequamur: siquidem tunc denique officio no-
stro functi sumus, cum onnia efficiamus, que ratio nobis sup-
pedirat, & longus usus peritiaque commonstrat.

Hinc factum est, vt Pyrrhus qui Epirotis imperauit,
quique post Alexandrum rei militaris prudentissimus
est iudicatus, vbi immolatus templu inuiseret, non
regni amplioremodum non de hoste victorianam pre-
signem, neque gloriam illustriorem, aut diuitias, aut
id genus aliqua, quibus mortales plerique attoniti in-
hiant, sed sanitatem modò à Diis comprecari solitus
esset, seu parte hac constituta, prosperius cessura vi-
derentur omnia. Nam si toto sinu sepe affundat Fortu-
nae afflatus, absit tamen valetudo recta, nullum illinc
profluit emolumen quod iuuet: quoniam, vt rectè
inquit Horatius lib. I. epist. sanitatis nihil melius, neque
commodius in hac vita.

*Si ventri bene, si lateri est, pedibus tuis, nil
Divitiae poterunt regales addere maius.*

Ob hanc caulam, vt notat Rhodigin. lib. 22. leet. antiqu.
cap. 2. in Syconia erat sanitatis simulacrum celebriter
cultum, quod vix tamen comparebat, passim illi à mu-
lieribus capillis dicatis, quos Deæ honori resecari, mo-
ris illarum fuit.

Quid inculpata sanitate desiderabilius vel dici, vel
excogitari potest? Nihil. Quæ opes diurno, nocturno
que labore congestæ, animum, vel corpus obliterare
possunt, dum morborum torturis miseris excruciamur,
ac tabescimus? Quis Régnum, qui ciuum, aut denique
agricolarum sine tanto sanitatis bono, ne dicam felix,
sed alacris saltem esse potest? Ex his conclude, nullius
Reipublicæ felicitatem absqne Medicorum consilii,
& opera subsistere diu posse, & plurimum laudandum
esse Medicum, qui in suis medicationibus nihil aliud
præter sanitatem intendit, ac procurat, dum plurima
medicamina ex variis & propemodum infinitis, sub-
stelligero macrocosmi orbe nascentibus, composita, in
hunc scopum, & si nem machinatur.

PRÆCPTVM XXXIV.

*Medicus rectè teneat in quam difficili arte
veretur.*

Medicus prudens, & arte Hippocratica dignus,
vt diligentius, laboreque strenuo medicetur, ad-
uertat quod circa artem difficillimam versetur, vt sic
non nisi maturo consilio, summorum Medicorum præ-
ceptis instructus, ad praxin exercendam accedat. Sed
antequam difficultates Medicinae describamus, oportet
inquirere quid sit Ars. Definit enim eam Arist. lib. 6.

A Ethic. cap. 4. dicens, esse habitum recta cum ratione aliquid
efficientem. Galenus tamen in introduct. cap. 5. aliter de-
finit, nimis quod sit collectio, sine comprehensio multa-
rum rerum, ad utilitatem vita spectantium comparata: quæ
multiplex est docente Galeno, lib. de const. art. medic.
cap. 2. & 3. & lib. de sanit. ad Trasibul. cap. 30. Nam aliae
sunt artes speculativae, solum in contemplatione sitæ, vt
Arithmetica, & Geometria: aliae vero in actione con-
sistunt, nullum tamen postea opus relinquunt quod
ostendere possint, vt ars praconum & saltatorum: aliae
vero comparatrix dicuntur, quæ nihil efficiunt, optimam
tamen operam nauant ut aliquid acquirat, vt ars
piscatoria, & venatoria: tandem aliae sunt factiæ, quæ
opus aliquod relinquunt, veluti ars ædificatoria, &
B fabrilis. Rursus factiæ sunt in dupli differentia, aliae
quidem de novo opus componunt, vt textoria, aliae
vero res disruptas corrigunt & emendant, vt vestium
ars sartoria.

Medicina ex factiæ genere existit, earum scilicet
quæ opus iam factum corrigunt & illustrant, pro-
pterea quod Medicina non efficit corpus humanum,
circa quod operatur, cum hoc sit opus Dei, & natu-
ræ, sed ipsum restaurat, tuetur, & fouet, & in eo san-
itatem procurat, naturæque ope & auxilio restituit, vt
citatis locis, & lib. de sanit. ad Trasibul. cap. 26. licet enim
natura auxilietur semper, crises moliatur, & sit morbo-
rum medicatrix, ex Hip. & Gal. lib. 6. epid. sect. 5. text. 1.
non ex eo ars medica frustranea est: nam sicut natura
C morbis medetur, sic etiam ars medica, & Medicus;
morbi enim parvi solum à natura curantur, magni ex-
ternis indigent auxiliis, vt notat Gal. I. de loc. affect. c. 2.
ad fin. in quibus ars medica necessaria est, quæ Medicus
doceat inuenire auxilia, & occasionem offerendi
ipsa, quæ tamen per se, nec morbos, nec causas mor-
borum, citra naturæ opem remouere queunt; quinimò
impetus, & motus initium illi tribuunt; reliqua vero
per se efficit natura, ex Galen. lib. de optima sect. ad
Trasibulum, c. 41. Quare Auic. I. 4. tract. 2. cap. 8. in med.
dicebat: Curans enim, sicut sciunt, non est Medicus:
nam Medicus est artis minister, faciens peruenire instru-
menta ad virtutem, &c.

Quamvis autem medica ars sit effectiva. Architec-
tura tamen, & imperatrix est: imperat enim culinariae,
pharmaceuticae, & reliquis omnibus artibus medica
auxilia parantibus, ex Gal. lib. de sanit. ad Trasibul. c. 45.
Ob hanc causam dicebat Gal. 6. epid. com. cit. quod ean-
dem rationem habeat Medicus ad artifices illi auxilia
parantes, quam habet Architectus ad clementarios, li-
gnarios, & alios: quapropter siue per artem, quamvis
intelligamus, siue solam medicam, de qua hoc loco
sermonem instituimus, difficilis est; quam esse artem
probat Hipp. I. Aph. 1. & lib. de lege, num. I. S. Medicina
omnium artium nobilissima, &c. subscriptum Plinius lib.
24. nat. in proem. & Gal. I. meth. I.

Licet autem lato modo Medicina dicatur ars, & sa-
pe scientia, & ars à Galeno nuncupetur, lib. de optim.
sect. ad Trasibul. cap. 1. & lib. de const. art. med. cap. I. &
lib. 9. Meth. 6. confundit scientiam cum arte, s. non
licere ullius artis scientiam nancisci per universalia vocata
theorematu, quin in particularibus exēplis te exerceas, &c.
& hoc modo Medicina erit ars, cum in ea plurima
artificiose conjecturā, alia vero scientificè agitantur, ex
Gal. lib. de plenit. cap. vlt. Hoc modo Aphrodiseus lib. 2.
probl. in proemio, dixit Medicinam in se consideratam
scientiam esse, cum certa, firma, & immutabilis sit,
dum autem commercium habet cum materia, artem
esse, cum sua firmitate spoliatur. Etsi autem hæc vera
sint, loquentibus nobis in generali artis, & scientiae
significatio, tamen si exquisitæ, & propriæ scientia acci-
piatur, Medicina scientia est.

Patet primò, quia omnis scientia ex perpetuis, &
externis principiis constat, ex Arist. I. poft. 7. hæc autem
est

Introitus ad Praxin.

est Medicina, vt vnicè insinuat Galen. lib. de optim. sect.
ad Trasibul. cap. 4. quorum proprietatem assignat eo-
dem lib. cap. 1. Neque dicas Medicinam sæpe conjectu-
ralem appellari; hoc enim non ex præceptis habet,
quæ perpetua sunt, sed potius ex actione, & meden-
tium opera, quæ euentum anticipitem fortuntur, eodem
lib. cap. 4. S. quæ mobrem errant illi, &c.

Secundò. Scientia est habitus per demonstrationem
acquisitus, I. poft. 2. & 6. Ethic. 3. illius enim propriæ
sunt naturalis philosophiæ conclusiones, ex Arist. lib. de
sens. & sensil. cap. 8. natura igitur, &c.

Tertiò. Medicina sub naturali Philosophia colloca-
tur, & hæc est scientia, 6. Metaph. cap. I. & lib. II. cap. 3.
Ergo & illa.

Vltimò. Omnis scientia debet habere proprium
subiectum, & passionem quæ de subiecto demonstrae-
tur, I. poft. 23. At Medicina habet subiectum, quod est
corpus humajum, I. aph. 1. eius autem passio est, esse
susceptivum sanitatis, & ægritudinis, &c.

Medicina difficultatem arguunt plura. Primum,
quod à pluribus linguis exculta sit, & ab aliis ad alias
traducta, & sic necesse sit euolnere plurimos libros di-
uersarum linguarum, Latinæ, Græciæ, & Hebraicæ. Se-
condum, quod cum homines simul, & medicamenta
mutentur per tempora, & regiones, necesse est non
vti simpliciter scriptis, sed pro varia hominum sorte,
diuer è vti. Tertium, quod oportet totam artem ha-
bere in numerato: non enim subitus, & acutus mor-
bus præstat inducas consulendi auctores, hinc factum
est vt plures scripserint compendia: exigunt enim res
medicæ examen multum ob difficultatem, & pondus,
& rursus summam breuitatem, ob memoriae promptæ
necessitatem. Quartum, quod post plurimam lectio-
nen, ex prima causa; post cautissimam lectio-
nen, ex secunda; post immensam difficultatem lecta memo-
randi, non rectè curabit Medicus, antequam adhibeam
crus alterum exercitationis multæ. Ultimum, quod
post hæc omnia nihil faciet Medicus, nisi sibi adiun-
ixerit alias artes ministras rectè operantes, quæ sunt ars
pharmaceutica, coquinaria, obstetricandi, clysteres in-
fundendi, vinas aperiendi, & scarificandi, quæ Medi-
cinae famulantur, ex Gal. 6. epid. sect. 5. com. I. quæ si
non sint promptæ & certæ, Medicum, & ægrum præ-
cipitan. Sicut enim quius doctus artifex cum prauis
instrumentis præoperatur; ita Medicus peritus &
diligens, vbi ij ministri sunt ignari, & indocti munia
sua excent, raro scopum ferit, & ægros in sanitatem
reducit.

PRÆCPTVM XXXIV.

*Medicus doctus generoso animo vulgi
calumnias contemnat.*

N On cessat ignorarum vulgus, inani quadam ac fu-
tili opinione turgescens, Medicos reprehendere,
imò damnare ob causas multas, quia vanam putat Me-
dicinam, quod plus noxæ affrat quam utilitatis; &
E cum in ceteris artibus de sola præstantia artificis dubi-
tetur, in hac & de arte, & de artifice. Soluenda
igitur primù vulgi obiectiones, deinde veritas fir-
manda.

Obiectio prima. Quamplurimi sanantur à morbis
difficili mis citra Medici opem. Quare pat est credere,
quod quando curati sanantur, hoc magis fortuna, vel:
Dei voluntate contingat, & sic abiit in proverbiū
fati opere, non Medicis. Secunda. Quod frequentissime
peccant ægri apud Medicos, quod non ita fieret, si ars
esset morbum sanans. Tertia. Quod abstinent à graui-
bus morbis, in quibus solis arte opus erat, nam natura
leues persanat. Quarta. Medici vel peritissimi non
agnoscunt morbos, cum post ægri mortem, de morbi

A specie disceptent. Quinta. Contraria sententia illorum
de quo quis ægroto, indicant artis vanitatem & incerti-
tudinem: maximè quia illi sunt aliorum famæ detrac-
tores; nam docti carpunt indoctos, vt rudes, & cùm
ab indoctissimo etiam multi sanentur, & ab illis, mor-
iantur, & experimentum eruditioñis sua patefacere
nequeant, fit vt quod opere præstare non possunt, per
maledicentiam venentur. Imperiti vero pæstantes
Medicos continuò conuiis futim lacesunt. Sexta.
Quod nulla artium fuerit inconstantior, cum tamen
nulla sit magis expedita, & sic annis 600. explosa à Ro-
manis est, vt refert Plinius lib. 28. in proemio. Septima.
Quod in ea controversia, & sectæ sint innumeræ, quæ
ambitionem sapiunt cum vitæ periculo. Vltima. Quod
maxima pars orbis Medicina caret, quod non cuen-
ret, si illa tam utilis esset, & necessaria.

Sed hæc futile sunt, ridicula, & planè nulla. Con-
trarium enim docet Hip. lib. de lege, num. I. dum sic ait:
Medicina omnium artium præclarissima est: verum pro-
pter ignorantiam eorum qui eam exercent, & ob vulgi rudi-
tatem, quod tales pro Medicis indicant, & habent, iam eo
res deuenit, ut omnium artium longè vilissima senatur,
&c. Vide vt Hip. vulgarium ruditatem condemnet,
qui ita sunt dementes, vt indoctos probent: & erudi-
tos premere non cessent, imò & ipsum Hippocratem
mirabilem respuant & contemnant, sic enim ille ha-
bet, lib. I. de articul. text. 3. Ego cum in eam partem
procidisse articulum negarem, proptereæ & à Medicis, &
à vulgo malè audiui: vnuus enim habitus sum ignarus, ce-
terique omnes periti, vixque persuadere illi porci rem ita
se habere, &c.

Medicina ergo morbos ab agris in totum tollit, & mor-
borum vehementes impetus obtundit, & eorum qui à morbis
victi sunt, curationem non aggreditur, cum id in confessio-
ni, quod Medicina tales sanare non potest, vt ait Hip. lib. de
art. num. 4. Quare prima obiectio soluenda: nam hæc
solùm artis maiestatem ostendit: nam qui sanatur, quia
commisit se Medico, non potest dici sanatus à fortuna,
sed à Medico idèo sanitatem est adeptus, quoniam il-
lius præceptis obtemperauit. Qui autem sanatus est
sine Medico, ipse artis veritatem patefacit: nam cùm
pro sui salute aliquid efficerit, conualuit sine Medico,
non tamen sine Medicina. Licet enim plures partem
artis medicamentariam excludant, diæticam tamen,
quæ commoda victus ratione perficitur, nemo non
amplectitur.

Ad secundam dic. Qui percunt, vel quia Medicus
non rectè imperat, vel quia æger illi non patet: vero
similius autem est, quod æger sensu ductus non obe-
dit Medico, quæ quod hic peritus, & experimento
dexterius malè præcepit. Ergo rationabilius est
ægrum culpare, quæ Medicus,

Ad tertiam dic. Natura cuiusvis rei, & ars statutos
terminos habent potentia sua; nam in infinitum abhor-
rent. Ergo quemadmodum accusate naturam rei, quod
non possit ultra sua instrumenta, delitamentum est:
ita & artem. Ergo morborum genera tria: leues sola
natura sanat, deploratos nec ars Medici, & ij plurimi
ab arte sanantur, & non à sola natura.

Ad quartam dic. Morbi quidam sunt manifesti, in
quibus non est magna disceptatio M. dici: alij sunt
interni, quos ille nullis signis cognoscere potest, sed
cùm sola ratione ducatur, quæ non raro anceps est, fit
vt multoties fallatur: & hoc artis ignominiam, aut in-
certitudinem non arguit; solius enim Dei est nec fal-
lere nec falli, hominum autem sæpe fallere & falli;
quia supra captum hominis est nunquam errare, quæ
minimum solius artificis est, vt locis supra citatis docuit
Galenus.

Ad quintam dic. Si alij artifices, vt Iurisperiti, &
Theologi; data consultandi mōra sæpe diversa respon-
dent, quid facient Medici, quibus non demonstrantur
affectiones

affectus, & ferè ex tempore respondent, quid Gale-

no 9. de placit. 4. & Platoni in Timao, valde difficile est.

Ad sextam dic. Plurima pars orbis caret Medicis, caret etiam mechanicis pluribus valde necessariis, & multi etiam legibus; sed iij sunt veluti rudes, nec literas noscunt, nec disciplinas, ut magna pars Orientis, & Africæ. Quod autem nulla ars fuerit inconstantior, in causa est, quia non potest, sicut ceteræ, ostendere utilitatem suam ex effectu; siquidem ex non curatis multa sanantur, ex curatis aliqui moriuntur.

Si vero Roma expulit Medicos, deinde culpam agnoscens Medicinæ soli maiorem mercedem instaurit, quam reliquis Professoribus simul. Quod vero plures habeat controværias, & sectas, quam aliae artes, causa est, quia nititur præsternim rationibus: ceteræ, quia solo sensu indicantur, simplices sunt, & rationibus non euariant. Ergo vulgi calumnæ à Medico contemnenda: nam si doctus hic sit & expertus, leuem morbum sanat, quia facit breuiorem; mediocrem ex toto persanat, & facit ne in grauissimum commigret; qui si sit periculosis factus, eum lethalem esse pronunciat. Quare Medicina magni facienda est, quia omnium est ars præstantissima, & conseruationi humanae vita maxime necessaria.

PRÆCPTVM XXXV.

Medicus aliquando agris gratificetur.

Illustrissimus Medicus Hippocrates, in hunc modum scripsit, lib. 6. epid. scit. 4. text. 8. *Laborantibus gratia.* Hoc est, aliquando gratiam ægris concedere debemus: & ut Galenus in com. explicuit. *Laborantibus ali-*quid oblectamenti causa, *gratificari videtur Hip.* Omnia enim libentius, atque suauius assumpta, et si paulò detiore natura sint, melius concoquimus: longè vero utilissimum agrotis est, *assumptos cibos, & poros recte confici:* nam vt dicebat 2. alim. 23. *suauias stomacho sunt graviora:* suaubus autem omnibus id inest, quemadmodum in suaubus, ut ventriculum respinente, ac subuant & ad vomendum incident. Et cap. 28. sic ait: *Quod suauius est, facilius iis qua ex aquo sunt salubria, concoqui-*tur. Repetit. 8. sec. loc. 3.

Idem confirmat Hipp. 2. Aph. 38. dicens: *Parum de-*terior cibis ac poros, suauior tamen, melioribus quidem, sed minus suaubus est præferendus. Et Galenus in com. sic interpretatur: Non ob id solùm hoc est faciendum, ut agro gratificemur, sed etiam quia vitius ipsi exsistit. Nam quacunque cum voluptate assumuntur, ista ventriculus amplexatur, & faciliter concoquit: sicut illa qua displaceat, refutit, unde & nausea, & flatus, & fluctuationes subsequuntur, &c.

Suavia enim, & cum auditate assumpta, recreant animum, quia sunt familiaria & conuenientia. Quantum autem in potu, & cibo iuuet familiaritas, ostendit Galenus lib. 6. de sanit. tuenda, cap. 3. dum sic ait: *Ac maximam quidem vim habet, ad ea qua eduntur bibunturque, non in ventre modo, sed etiam toto corpore conficienda, totius substantia conuenientia, cuius ratione nutrimenta in animalibus, & varia, & speciebus multum inter se diversa habentur, cum nulla similitudo sit eius, quod ex palea & herbis accedit, ei quod ex offibus & carnisibus: nulla societas eius quod ex pane est, cum eo quod ex cicta & veratro, nam & hec animalium quibusdam nutrimenta sunt. Probat 4. meth. 7. & 3. temperam. cap. 2.*

Deinde suavia, & cum delectione, & iucunditate assumpta leuant ægrum, & animum ad cetera proba edulia appetenda excitant, ventriculique appetitionem reddunt, vbi ex eis noxam non admundum magni momenti futuram esse Medicus perspiciat, imò facile reparari posse speret, alimentumque non sit crassum ac valenter nutriens, quod ab imbelli ægrotantis

A ventriculo concoqui nequeat, sítque corpus à maiori humoris copia vacuatum; si enim impurum corpus est, impensè nocet, quia *impura corpora quanto magis nutrit, tanto magis ledis.* 2. Aph. 10. & 7. Aph. 67. *Cibus ut sano robur, sic febrenti morbus.*

Gratificandum ergo est ægris, & parum deterior potus & cibus aliquando concedendus; quia ex indulgentia in posterum quandoque redduntur obsequentiæ, quæ diuturnam concupiscentiam erigit in diuturno morbo. Hoc modo 1. acut. 27. pleuritico non admittente ptisanam, concedit pisces pelagicos: & 1. ad Glaucon. cap. 9. exquisita tertiana laboranti non delicato, solam ptisanam exhibet, vsque ad statum; delicatiæ autem ova, porcinos pedes, suillam discoctam, olera, fructus; in delicatis enim non est adulatio, sed necessitas.

Ob hanc causam experti Medici in peste, ac febribus malignis, in quibus ob deiecas vires, & ventriculi languorem sumnum ægri alimenta abhorrent, & vis appetens ex venenata, malignaque aura ex fœdis, viariosque humoribus elcuata, vehementer est labefactata, ac veluti morticinium patitur, ut verbis ut Galeni 6. Aph. 1. alimenta suavia, parum tamen detextiora concedunt, quorum iterato vnu roboratus, & recreatus ventriculus, optima postea appetit, & robustiores facetas vires causam morbificam concoquunt, & per variæ regiones excertunt.

Et non solùm in acutis, sed etiam in chronicis morbis, hoc felicissimo experimento est compertum: tantumque potestatem in curandis illis, ciborum obtinet suauitas, vt iij vel etiam alimentis reprobis concessis, miraculi instar sanentur. Sic Quartanarij esu carnis porcinae, aut oblatis prauis edulii convalescant, ut quos operosa medentium manus, remediorum administratio crebra, & alia cum ratione celebrata non potuerint sanare, suauitas cibi morbum suapte natura rebelle, ex toto eradicit.

Neque dubites in morbo contumaci, & nullis auxiliis cedente, dubiam aliquando, & suspectam offerendiætiam, quoniam vt bellè Celsus confirmat lib. 3. cap. 7. *quos ratio non iuuat, temeritas sanat.* Quare et si Galenus 1. ad Glaucon. cap. de quartana, ægros morbo detentos à prauis edulii abstinentes moneat, intelligendus est, quando humor non est concoctus; nam apparente concoctione in vrina, ea offerre licet ob causas dictas, quorum ope recreata natura cōtra morbum valenter insurgat, & peccantem materiam in corporis latebris pertinaciter adhærescentem concoquat, & expellat. Hæc est causa, ob quam plures oblatis prauis edulii convaluerunt, alij sunt emortui; quia in his non aderat humoris concoctio, in aliis maximè. Demum, vt semel concludam, in gratificando ægris seruanda est mediocritas quædam: ex æquo enim reprobantur, & lœdunt in Medico, crudelitas, & adulatio; hanc summopere detestatur Galenus lib. 1. Meth. 1. quia pro scopo habet lucrum, & utilitatem ægri minime respicit.

PRÆCPTVM XXXVI.

Medicus curet citio, tutio, & iucundæ.

Dicitissimus Medicorum lib. 1. acut. text. 8. sic propositur: *Quæ celeriter fieri debent, celeriter peragere oportet.* Quando enim morbus estvehemens, siue sequitur periculum minatur, à leuibus & morofis inchoare auxiliis, inutile est, vt dicebat Gal. quia *extremis morbis, extrema remedia optima sunt,* ex Hip. 1. Aph. 6. Vehementi enim morbo non potest nisi vehemens auxilium succurrere, ex Celso lib. 2. cap. 11. in fin. nam si morbus est sine periculo, sola sufficit diæta, & natura sepe persanat, ex Gal. 1. de loc. 1. & dicebat Auic. 4. 1. cap.

cap. 1. in fin. 8. & scias quod non omnis repletio, seu comple-xionis malitia suo medicatur contrario, sed sepe sufficit mul-ta regiminis bonitas. Quando vero est acutus & grauis, citio auxilia celebranda, antequam supererat naturam, quam vbi denicerit, æger nulum postea remedium habet, ut prædictus Hip. 4. acut. 22.

Hoc monebat Celsus lib. 3. cap. 4. officium Medici esse, vt celeriter, vt tutio, vt iucundæ curet: & sicut in morbis subitum exitum minantibus, est necessaria subita remediorum applicatio, sic in illis qui præbent indicias, periculosa est festinatio nimia. Quare inter ceteras præferenda est, quæ sit tuta: ita dicebat Galenus 1. 1. meth. 1. *Esto autem terminus, quem non transgredietur is, qui ex arte morbos generosè oppugnat, ut tuò medicetur: qui autem ultra progradientur, crudelis hominis officium facit, qui simul cum morbo vitam quoque hominis aspergit.*

Hoc modo in morbis diuturnis paulatim præsidia administra, vt dicebat Hip. 6. epid. scit. 2. text. 26. *remedia contraria adhibere, & interquiescere:* & sic remissè pugnandum cum morbo, ut æger sufficere queat usque ad statum: nam debile agens longo tempore applicitum opus facit, securius tamen quod autem validum, cum periculo solet operari, monente Galeno 4. simp. 17.

Curatio ergo vt tuta sit, ex Galeno lib. 14. meth. cap. 2. tribus constare debet: primo, vt absolutionem operis consequatur; alterum, vt sicuti hunc non consequatur, saltē cubantem non lœdas: tertium, vt vitium non facile revertatur; sic dicebat Hip. 1. epid. scit. 2. text. 10. *Exerceto circa morbos duo, ut profis, & nequid noceas.* Sit autem iucunda, hoc est, cum oblectamento ægri celebrata, quando videlicet Medicus gratificatur ægro, non solùm in cibo & potu, vt suprà ex Hip. & Galeni mente monimus, sed medicamentis & cubiculo in quo decumbit, & iis omnibus quæ oculis obiiciuntur, & sermonibus, & odoribus, & lectuli molitie, & omni alia re quæ ægro placeat, & illi grata sit, hilaritatem & latitudinem pariat.

PRÆCPTVM XXXVII.

Medicus à rectitudine non recedat, et si non appareat iuumentum.

Ad Hippocratis oraculum, ac Auicenna axioma, accedendum modò est. Ille enim lib. 2. Aph. 5. 2. sic proponit: *Omnia secundum rationem facient, si non succedant secundum rationem, non est transiunctum ad aliud, suppetente quod ab initio probaueris.* Auicenna 4. 1. in fin. sic retulit: *Cane ne à rectitudine recedas, licet non appareat iuumentum.* Cum enim Medicus pluribus pro morbi curatione exactè consideratis, & morbo, causaque illius recte contemplata, utilitatem evidentem ex remedii non perspexerit, hæc permutare non debet, sed in iisdem perseverare oportet: nam reperiuntur morbi rebellis, qui solū post longum tempus auxiliis medicis succumbunt, & iij ab humoribus vitiatis, flatibusque crassioribus ortum ducunt, ex Gal. lib. 2. sec. loc. 1. rub. 10. Sicuti enim aqua super lapidem durum sepius cadens, hunc excavat; sic morbi pertinaces ex diuturna remediorum applicatione iuvari solent.

Hac de causa, et si ab iis quæ recte visa sunt non appareat utilitas, ad alia transeundum non est, imò multoties ex præsidiis secundum rationem, adhibitis subsequitur noxa, vt experimur in paralysi, Asthmate, Epilepsia, & aliis ægreditur in frigidis, in quibus in principio agitata, & commota causa vi calefacientium medicamentorum ægroti peius habent; quia sicuti tempestatem illam concitare solent, sit tandem remouent, & maximè iuuant. Ita experimur in morbo Gallico, in quo sudorifica similacis asperæ, radicis chynæ, & aliorum simplicium ope celebrata, nocere videntur, tamen non ob hæc à prædicta curatione est recessendum. Ex his inferes, quantum sint vituperardi, qui ægrotos suos sepe inuisentes, permanente eadem morbi dispositione, diuersis remedii macerant, quos coarctavit Galenus 1. 4. dieb. decret. cap. 11. quia quoties accedunt ad ægros, toties peccant. Quando autem auxiliorum immutatio salubris sit, leges 1. lib. His. Prince. Medic. in com. his. 3.

tamen non ob hæc à prædicta curatione est recessendum. Ex his inferes, quantum sint vituperardi, qui ægrotos suos sepe inuisentes, permanente eadem morbi dispositione, diuersis remedii macerant, quos coarctavit Galenus 1. 4. dieb. decret. cap. 11. quia quoties accedunt ad ægros, toties peccant. Quando autem auxiliorum immutatio salubris sit, leges 1. lib. His. Prince. Medic. in com. his. 3.

PRÆCPTVM XXXVIII.

Medicus rectitudinæ in evacuationibus obseruet.

Tanta est potentia rectitudinis in evacuationibus celebrandis, vt ea quæ vel ab arte, vel à natura, per indirectum tramitem sit, inutilis judicetur, noxia, & nullius vnius. Omnia hæc Hipp. & Galeni auctoritatibus plana faciam. Galenus lib. de curand. ration. per sang. mis. cap. 26. in fin. sic inquit: *Porrò tam perspicuum sepe, celereque remedium, que è directo affectis paribus venia secantur, afferunt, vi & qui patiuntur, & familiares ipsorum sapientiæ obstupescant.* Hoc modo oculorum persæpe dolores grauissimos, è directo venia, quam humoralem vocant, leætio, intra horæ vnius spatii cōpescunt: & o. 15. eiusdem libri, sic: *Quibuscumq; sanguinis eruptio accidit, summum id commodum laborantibus affert, quod in rectu fiat: quibus vero cōtra euenit, nihil iuuat, aut evenit interdù nocet, quod vides scilicet citra morbi leuamē deiciat, atque exoluat.* Non enim in liene surgente, ex dextra nare erumpens sanguis; nec in iecore, ex sinistra, ullam fuit utilitatem. Sed & reuulsio quibus in directum adhibetur, evidenter utilitatem celeriter ostendit: quibus contraria, haud etiam dicebat lib. de sang. mis. cap. 15. quod affirmat lib. 1. ad Glaucon. cap. 14. & 3. crisi. cap. 4.

Nonne Hippocratis doctrinam æmulatur, qui lib. 6. epid. scit. 2. text. 1. sic ait: *Secundum rectum, & costarum dolor, & præcordiorum contentiones, & lienis elationes, & ex naribus eruptiones, & aures secundum rectum: horum pluri-ma huiusmodi, & in oculos.* Et Galenus in com. sic ait: *Hanclectionem, & medicinalem, & dilucidam approbo.*

Deinde in omnibus morbis curandis semper obseruat rectitudinem: nam si reuulsio est administranda, ea è directo celebrari debet; sic enim habet lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 15. *Dextra igitur nare sanguis erumpens, ad dextrum hypochondrium fixa cucurbitula, clavæ, celeriter: que sifitu, sicut ad sinistrum, ex sinistra erumpens.* Porrò reuulsionis causa si venam seces, in directe quidem oppositis sanguinis eruptionibus, citissime conspicuæ videbis utilitatem: at si contraria seces, nihil profuerit. Repetit. 5. meth. 3. & cap. 3. sic ait. *Caterum non contennenda vene seces est tanquam non sit auxilium reuulsorum, cum me sapientiæ conspexeritis, in valida sanguinis è naribus eruptione, ea vixum, repente fluxionem sedasse: expedit au-tem secare in cubito venam, si ex dextra nare prorumpat sanguis, in brachio dextro; si ex altera, in sinistro, &c.*

Si quæris reuulsionem cum vacuacione & deriuatio-ne permixtam, è directo esse celebrandam innuit lib. 13. meth. cap. 11. Iccinoris exemplo, dum sic ait: *Ergo pariter tum reuellendus, tum educendus, qui ad iecur fluit sanguis est, interna in dextro cubito sita vena, propriea quod regione, & ampla via, cum vena qua caua dicitur, siccitatem habet: eductus ab Hip. qui lib. 4. acut. text. 7. 3. Si dolor in pleurite, vel peripneumonia sursum penetraverit, vel claviculam, vel mammam, vel brachium, venam brachij internam secandam monet, quæ dolor afficit parte.* Quam doctrinam dilucidè proposuit, lib. de sang. mis. cap. 16. dum sic profatur: *Quin & pleuriticis, que è di-recto laborantis lateris adhibita fuit sanguinis missio; clari-ssimam sanguinis utilitatem attulit: qua vero ex brachio oppo-sito, aut omnino obscuram, aut certe post temporis inter-nallam, &c.*

Cum enim Rectitudo sit consensus, sive aspectus quidam

est, maximè si decretorius dies sit indicatus, vt prædictum est Hip. lib. 4. Aph. 71. dicens: *Quibus septimo die fit crisis, ius nubecula rubra quarto die in urina appareat, & alia exratione.*

Neque ab hac sententia recedas, si videoas Hippoc. in epidemicis libris pessim, quarto, septimo, decimo quarto, & vigesimo die, sanguinis missione, & purgatione exercitentem, & Gal. 4. acut. 76. qui non solum quinta dies, sed quarta pharmacum concedit, præsertim cum 9. meth. c. 5. sanguinis missionem in omni tempore morbi exercendam esse imperet, quoniam non numero dierum, sed vni virium robori attendendum sit.

Si enim horum auctorum mens ponderetur, inuenies ipsos has vacuationes cogente necessitate celebrasse:

B

quoniam in die decretorio, siue indicatio fiat, siue non, ab omni vacuatione abstinentur est. Hoc modo intel-

ligi potest sententia Auic. 1.4. tract. 2. c. 7. dicentis: *Et ne moueas in die paroxysmi, quamlibet possibile est.* Nec enim diversa ratio assignanda est in pugna vniuersali, qualis accidit in die decretorio, ac in particulari, qualis evenit in die accessionis: quod monuit etiam 2.4. tract. 2. cap. 9. §. *Et care ne in die critico omnino moueas;* quo-

niam vel iuuabit natura ad evacuationem, & ita superflua erit evacuatio, vel fides naturae contrarietatem in parte, id est, non vacuabit Medicus per partem conuenientem.

Deinde oportet, inquit Galen. 3. cris. 4. crism in idem tempus incidere cum accessione, quod notauit Hip. 4. Aph. 36. cum inquit: *Sudores febricitanti si inceperint boni, tertio die, & quinto, & septimo, & nono, & undecimo, & decimo quarto, & decimo septimo, & vigesimo:*

C

talèisque fere dies sunt in quibus purgare non oportet, ne crisis impediatur, si per sudorem, vel sanguinis è naribus profluuium futura est; vel plusquam deceat promoueatur, proriteturque, & vires prosterantur, si per alii defectionem fieri debeat, exemplo hominis per declinem locum currentis, qui si ab alio impellatur, antequam cursus peragat, in terram concidit, vel innitus contra conualem defertur.

Contemplari deinde continentis febres, & internas inflammations est necesse, & summopere præcanere oportet, ne die in qua illa iudicari debent, deictoria medicamenta propinclus, sed in illa potius in qua iudicium futurum non est: solent enim medica remedia crises præuertere, & deteriores reddere, aut in longum tempus prorogare, quemadmodum bellè docuit Galenus, de eodem arguento disceptans lib. 1. de dieb. decret. cap. 11. in hunc modum. *Apparet enim bonum evidenter in quarto die signum: nullus periculi circa egrotum sit sufficio; fieri non potest, quominus septimo die fiat iudicium, si nihil extrinsecus peccatum fuerit.* Commituntur autem quedam peccata ab ipso egro videlicet, quadam à Medicis his admirandis, putantibus, nisi quis interrogatus ad egrum, deinde succingens se, vel cataplasma imponerit, vel perfuderit, vel aduferit, vel clysterem indiderit, vel venam inciderit, vel cucurbitulas adiunxerit, vel confricuerit, vel muniterit, vel huiusmodi aliquid factauerit, nihil ab ipso gestum esse artificium: hi enim quoties ad egrum accedunt, toties peccant. Non igitur iudicium in septimo die, ad quem paratum erat, fieri potest, tot interea commissis erroribus. Quædā doguidem natura motus statutis periodis pro sui ratione contingit, interim tamē ab exterioribus peccatis circuitus seruare prohibetur. Hæc Gal. ex eius sermonis prælonga serie, sed diserta liquet aperte, quantum auxilia medica naturam recte operantem interturbent, & futuras crises interpellent, elsq[ue] hanc præpostoram auxiliorum administrationem, primariam cauam, ob quam nostro seculo non ita frequenter crises contingant.

Ex iis patet errare plurimos, qui venam secant in die decretorio, vel judiciali: vt enim fugiendum, ne eo die fiat vacatio per artem, quo iudicium facit natura; ita securè & purgatione, & venæ sectionem fieri posse arbitrantur quacunque die, etiamsi de numero crismarū

A sit, modò iudicium non expectetur. Quorum votum à priscorum mente longè dissentit, nam præterquā quod illi solum cogente necessitate, & urgente morbo, in die decretorio vel venam secare, vel expurgare ausi sunt, quo pacto 4. acut. in pleuride, affectu laniè periculofo imperarunt: quam certam notitiam habebimus, quod natura villam vacuationem promouebit, & maxima ex errore noxa imminet? Quare satius est in sequentem diem purgans medicamentum offerre, aut ante diem validi decretotij exhibere, quā illo oblato maximo discrimini aegrum subiciere.

Quapropter, si non virgeat necessitas, melius est in diebus qui fortiter de morbis decernunt, à medicamento abstinere: sunt autem hi, septimus, 11. 14. 17. & 20. Quo pacto ne miteris Gal. qui quarto die pharmacum obtulit: nam hic dies inter eos qui frequenter iudicant, non recensetur: tardo enim accidit, vt quarto die crisis fiat, inquit Gal. 3. cris. cap. 4. adè vt videatur bis tantum Archigenes in toto tempore vita suæ id obseruasse.

Sed supereft dissoluendum argumentum, quod in pæclaris Auicennæ monumentis legitimus; & est quomodo tantus auctor, 1.4. tract. 2. cap. 7. in die mortis ægritudinis non esse vacuandum afferat, quia tunc est tempus quiescendi, & inquirendi somnum, si in decretorio, ubi adest crisis, (id est, vacatio critica) non conuenit somnus: hic enim omnes vacuationes cohabit excepto sudore, quem magis prouocat, ex ipso Auic. 2.1. tract. 2. cap. 13. Quare interdicendus somnus, cum criticam vacuationem impedit.

Nec effugunt vim argumenti, Auicennæ interpres, dum per quietem, corporis quietem intelligent; per somnum vero, animæ quietem interpretantur, hoc est, vt procuretur animi affectuum tranquillitas, nam hi naturæ opera vchementer, interturbare solent: quoniam Auicenna simpliciter somnum pronunciat. Dic ergo, crism saepè sumi pro vacuatione, aliquando pro vacuatione præcedente, interdum pro subita morbi solutione quæ sequitur, vt 1. cris. 1. latè probauit Galenus. Quare Auicenna intelligendus est de crisi, pro perturbatione antecedente vacuationem, quo tempore symptomata vehementissima apparent, ex Hip. 2. Aph. 13. & 30. quæ perturbatio & symptomata, cum per validam pugnam naturæ aduersus causam morbificam concidentur, somnus tunc temporis maximè iuuat, quia roborat naturam, & vires reficit. Vel si explicueris Auicennam, de crisi in qua expectatur sudor, quem somnus prouocat, non errabis.

Verùm antequam hinc discedamus, proponemus vnum præceptum ad proxim maximè necessarium, si nihil extrinsecus peccatum fuerit. Commituntur autem quedam peccata ab ipso egro videlicet, quadam à Medicis his admirandis, putantibus, nisi quis interrogatus ad egrum, deinde succingens se, vel cataplasma imponerit, vel perfuderit, vel aduferit, vel clysterem indiderit, vel venam inciderit, vel cucurbitulas adiunxerit, vel confricuerit, vel muniterit, vel huiusmodi aliquid factauerit, nihil ab ipso gestum esse artificium: hi enim quoties ad egrum accedunt, toties peccant. Non igitur iudicium in septimo die, ad quem paratum erat, fieri potest, tot interea commissis erroribus. Quædā doguidem natura motus statutis periodis pro sui ratione contingit, interim tamē ab exterioribus peccatis circuitus seruare prohibetur. Hæc Gal. ex eius sermonis prælonga serie, sed diserta liquet aperte, quantum auxilia medica naturam recte operantem interturbent, & futuras crises interpellent, elsq[ue] hanc præpostoram auxiliorum administrationem, primariam cauam, ob quam nostro seculo non ita frequenter crises contingant.

Si vero natura incipit iudicationem, agit tamen ignauè, & imperfectè, ipsam irritare, & leui aliquo auxilio opem ferre opus est; vt si illa vacuationem per aluum, pigre tamen molitur, eadem die vel glande, vel leni clystere, vel miti pharmaco expedit vti; Sic si tentet

Introitus ad Praxin.

29

vt ait Auicenna, loc. cit. offerenda mica panis tosta, vino irrorata.

Ad horam, in qua venæ sectio est celebranda, accedamus. Dirimit hoc dubium Auic. 4.1. cap. 20. prope fin. dum sic ait: *Sciò præterea quod sanguinis missione duplex est hora, electa, & necessaria: Electa, qua fit in lumine diei, post digestionis complementum, & superfluitatum expulsionem. At hora necessaria, si hora qua fieri oportet, & qua tardari non potest, & in quare proibitoria non attendit,*

In lumine diei venæ sectio debet celebrari, quia ob solis accessum humores attenuati, & commoti promptius vena secta effluere solent; noctu autem ad intiores recurrunt corporis partes, & natura occupata & intenta ciborum coctioni, tum vitiosum sanguinem retinet, tum à coctione, facta phlebotomia, distrahitur.

Quare tunc debet celebrari, quando cœcoctio fuerit absoluta, ne incidamus in canonem Auic. 4.1. cap. 20. *A minutiōne præterea tibi canere debes super cibi repletionem, ne humorē crudum ad venas trahas, loco illius quem evacuasti, &c. Nam si ventriculo cibo replete sanguinem emiseris, vena inanitæ rapient ex ventriculo cibos, ex quibus obstructio & putredo oriuntur; quo pacto si necessaria est vena sectio, differenda est quousque ventriculi coctione sit peracta, & cibi descendat ad intestina. Probat Auic. eodem loco, §. Causa præterea tibi, ne satietatem naseantiam phlebotomes, &c. Hoc modo Galenus 9. meth. 4. in inuene febri contineti*

C laborante, per duos dies venæ sectionem distulit, ob eam que precesserat concoctionis tarditatem. Ob hanc causam Auic. 1.4. tract. 2. c. 7. dicebat: *Et fac sequi phlebotomiam, solutionem ventris: & c. 40. eiusdem tract. dicebat: Et cum phlebotomaueris, non indigebit clystere. Quare si cibus est semicoctus in ventriculo, aut succi ad sunt semicrudi, ante phlebotomiam, aliud clystere, aut glande est prioritanda.*

Verùm non approbabis rationem Auic. ob rationes multas, quoniam si replete ventriculo venæ sanguinis missione inanitæ necessariò raperent, sequeretur famelicos necessariò succis crudis repleri. Patet nam quando esuriant, venæ sunt inanitæ; igitur ante coctionem cibos rapient ex ventriculo. Deinde sequeretur, conualescentes refici non posse, quia cum ratione præcedentis morbi exhausti sint & exangues, & partes ac venæ maximè indigeant, cibos rapient ex ventriculo, antequam coquantur; ex quibus non concoctis integrè, nec partes nutrientur, nec instaurabuntur vites: non enim ex iis que comeduntur, & bibuntur sit nutritio, sed ex iis que probè in ventriculo concoquuntur, auctore Galeno, lib. 1. meth. cap. 15. ad fin. Præterea Auic. 4.1. cap. 20. §. subtilitatem vero sensus habentes, &c. præcipit, habentes os ventriculi valde sensile, & languidum, non esse phlebotomandos, antequam cibo assumptò ventriculus roboretur. Ergo post ciborum præassumptionem venæ sectio reprobari non debet.

Porrò hæc Auicennæ dictiōnem minimè impugnat: neque enim sequitur famelicos, & conualescentes non posse rectè nutriti, quia quando ex interuallis modicū cibū assument, ventriculus iu retinendo redditur avarus, ita vt non permittat cibos ante coctionem à partibus trahi; sed retinet quousque perfectè coquantur, præsertim si sint grati, deinde vero residuum partem, tanquā onerosam, partibus indigentibus concedit.

Auicenna vero loc. cit. non reprobat venæ sectionem post modicum cibum assumptum: si vero in magna quantitate concedatur, tunc ante coctionem a venis attrahitur. Neque solū offerendus paucis cibus ante venæ sectionem, in ventriculo valde sensili, & languido, pro illius roboratione, & neabile ad ipsum fluente, vel in ipso existente lancinetur, sed etiam in iis quibus os ventris debile est, vt roboretur amplius, & tūlū ad eam accedamus.

C 3

Licit

Licet autem ventriculo repleto non sit secunda vena, non tamen propterea ipso famelico existente est celebranda, quia, ut inquit Hip. 2. Aph. 16. vbi fames, laborandum non est, in cuius com. sermonem communem ad sanos, & agros proposuit Galenus: *Sicut enim satis non est precipienda vehementis aliqua motio simul cum inedia; ita nec agris remedium aliquod magnum, quod vires debilitates.* Propterea 5. meth. 13. splendidae cuidam mulieris, sputo sanguinis laboranti, sanguinem mittere recusauit, quia propter catarrhum triduanam inediā passa erat. Ob hanc causam Medici illi, qui cum Galeno nobilem Romanam extenuatissimam curabant, 6. epid. sett. 4. com. 29. sanguinis missionem tantopere reformidabant, non solum propter extenuationem, sed ob inappetentiam, quae inediā causa esse solet. Ergo neque valde famelicis, neque supra modum repletis secunda est vena: in illis enim eam si exerceas, vires citra morbi leuamen deicias, quo pacto ante eam cibū boni succi, & facilis coctionis offerre est opus; in valde repletis recitata incommoda subsequuntur.

Si verò hoc in praxi est exercendum, cur contrarium obseruasse Hippocratem legimus, lib. 4. acut. 75. dum sic ait: *Clysterem postea exhibebis, &c.* Quo loco prius in pleuritide, in text. antecedenti 74. fecat venam, quām clysterem indat? Dic, quia si motibus præbet inducias, prius clyster præcedere debet; si verò periculosus est morbus, sanguinis missio ante phlebotomiam commodiō est; nam si aliter feceris, dolor partis inflammata augebitur, febris caliditas increscit, & ad aliquam partem principem decubent īj, qui per corpus vagantur humores. Hæc solutio tradita est prius ab Hip. 4. acut. 21. vbi pleuritidis curationem proponens, (in libris enim acutorum, vt Gal. ait, sub exemplo pleuritidis cætera comprehendit, 3. acut. 42. & 61.) prius veniam fecat, deinde admouet clysterem, quia pleuritis morbus est sanguis, & lethalis, sic enim ait: *nam venæ sectione in his preferenda venit, deinde clysmis est opus, si vehementes & magnus fuerit morbus, &c.* Ex quibus colliges, quando enera debeat præcedere phlebotomiam, & quae sit venæ sectionis, aut purgationis hora necessaria, aut electa.

PRÆCEPTVM XLIV.

Medicus à validis medicamentis purgantibus abstineat.

Hippocratem, & Galenum, primos, eosque scientissimos nostræ artis conditores Medici accusare non cessant, quod in curandis, vel etiam acutis morbis, effrænibus & violentis medicamentis expurgantibus fuerint vni, quæ quām noxia sint, calida, inflammantia, & naturam à coctione perturbant, allatis illorum testimoniis confirmamus, lib. 1. Hist. Princip. Medicor. hist. 6. 3. q. 31. & Gal. probat. 3. simpl. 24. & 4. acut. 7. & 2. acut. 11. & 1. Aph. 24. & alibi passim. Sed hi, hos tantos auctores citra rationem condemnant, ignorantes quām diuinō illi prædicti fuerint ingenio, cuius ope & auxilio, in his propinandis, soletissimo Marte, perspicacissima mente vigilanssima cura occasionem obseruabant, motus naturæ attendebant, hominū temperamēta scrutabant, & coeli soliq; varietates rimabantur ad vnguem: quo pacto nunquam, aut raro in propinādis catharticis deerrasse, nullus ibit inficias, qui eorum monumenta pensauerit ad vnguem.

Licet autem illis comperta medicamenta fuerint clementia; tamen ad illorum regiones non in tanta copia ab Indiis afferebantur, vt Aucennæ, Serapionis, Mesuæ, & cæterorum Arabum, & nostro sæculo nunc copiosè conuehuntur: quo pacto cùm summo emerentur prelio, iis non ita frequenter vtebantur, & hoc modo illis eorum vires non satis erant comperte.

A Quapropter cùm nostra clementia ab illis non essent ita piacognita, fortioribus vtebantur, vel etiam in morbis calidissimis, sed ea administrabant cum cautela summa. Prima. In remissione febris, seu decinante morbo illa offerebant. Extat oraculum Hip. lib. de med. purgant. num. 4. sub his verbis: *Quicunque à febribus fortibus corripiuntur, iis medicamenta purgatoria dare non oportet, donec remiserit febris, si minus, saltem intra quatuordecim dies id non facito, &c.* Galenus lib. quos. quib. & quando, ad fin. Hip. mentem sic confirmat. *Cum ergo febris vehementis non sit, agrique naturam noueris, medicamentum dabis, elborum rigrum, aut aliud quid simile, quorum est Diacolocymbidios appellata acofatio, quam nūc usitato nomine hieram, hoc est, sacram appellant, &c.*

B Secunda cautela. Offerebant expurgantia vehementia in parua quantitate, licet enim nibil artem nostram magis conjecturalem faciat, quam cuiusque remedij quantitas, vt aduerit Galenus, lib. de curand. rat. per sang. miss. cap. 12. tamen semper in minori copia pharmaca propinabant, quām plenitudo expostularer, quoniam melius est infra subiuncta, quam exquisitissimè vacuare, vt docet Anic. 4. 1. cap. 3. In hunc sensum intelligendus est Auc. 1. 4. tract. 2. cap. 7. dum per medicamentum forte debile instituendam esse curationem affirmat: forte, ex natura sua, præsertim cum humor crassus non cedat medicamento clementi; debile, quia, in parua quantitate offertur.

C Tertia cautela. Galenus recte intellexit medicamenta, quibus ipse vtebatur, esse calida, venenata, inflammantia. Nam hoc vt verū supposuit in locis multis; hic enim habet lib. 2. acut. 12. Nempe purgantium omnium medicamentorum natura, corporum que purgantur, naturis contraria est, atque ut quipiam dixerit, lethalis, & deleteria. Ob hanc causam in febribus vehementibus, & in partium internarum inflammationibus, ad venæ sectionem frequentius accedit: Sic enim habet 2. acut. 11. Vbi igitur non solum acutus morbus fuerit, cuiusmodi est pleuritis, verū & cum febre vehementissima, multè magis vitanda est purgantis medicamenta administratio; atque per sectionem vena vacuandum magis, etiam si ad hypochondriū dolor finitur. Et infra sic inquit: *Cum igitur febris vehementes non fuerit, naturāque laborantis fuerit expertus, ad medicamentis purgantibus potum te conferes, &c.*

D Quapropter præsente magna febre, à medicamentis fortibus abstinebāt. Et si forte in valido febris feroore ea offerebant, vel cum eis odorata miscebant, ne ventriculi os, cùm sit suæ natura maximè sensile, ab acri monia medicamenti lædetur, & vt robustior factus ventriculus ipsum ad actum deducere posset: quonodo 2. acut. 11. veratrum propinat cum rebus odoratis permixtum: *Cum enim purgantia omnia medicamenta, ventrem, præsertimque os ipsius, quod maximè tum nervosum, tum sensibile existit, affigant lædansque, ob id eorum quæ boni sunt odoris, mixtio excogitata est, ne sola sinceraque purgantium medicamentorum virtus os ventris tangatur: non odora stomachum roborant, sicut fricta subiungunt, 8. sect. loc. cap. 3.* Deinde veteres cùm caliditatem horum medicamentorum perspicerent, ea permixta cum pistrina exhibebant. Hac ratione Trallianus lib. 4. 1. ægro suffocante angina correpto, sciammonium obtulit cūm pistrina permixtum.

E Quarta cautela. Scientissimi prisci, non solum hæc effræna medicamenta correcta prius propinabant; sed postquam ea erant deuorata, aliquid superbibendum porrigebāt, quod illorū acri moniam retunderet, & refrænaret. Sic habet Hip. *Vbi autem quis medicamentum ebibit, pistrinam protinus farbendā dato: quæ (vt ait Gal. in com.) & detergere, & deorsum trahere quod via adheret, & qualitatem medicamenti, quod his adheret partibus, tum contempnare, tum permutare posset.* Et hoc modo Auc. 4. 1. cap. 5. aqua calida superbibita pharmaci actimonia, & malignitatem corrigit. Nostri horum exemplo edocti

Introitus ad Praxin.

edocti, ius pulli, aut gallinæ cum saccharo, aut melle, aut aquam hordei cum laccharo, aut serum lactis proponant.

Fifth. Antiqui generosa hæc, & fortia medicamenta administrabant, quoniam tempore Hipp. homines erant magis valentes, ob multas caufas, quas recenseret Gal. lib. 2. de fact. com. 27. sub his verbis: *Fallacissimum est veratrā dare, antequam corpus vicitu preparetur, cùm sepius non facile sit, vt quales corpori superfint succi, dignoscantur. Hippocrates seculo veratrum album fortasse tuò sumebatur, ob rationem vicitus eorum hominum, qui curabantur: quis vita genus non oisofum sequebantur, aut interperans, sed laboriosum, paucisque alimentis erant contenti, sic ut crassos succos nulla ratione contraherent. Neque enim nos latet fieri hos, cùm otio, tum abundantia. Quid si vim astimaueris corporum eius seculis, quam ex eiusmodi vicitu comparabant, magis adhuc dari veratrum permiseris, cùm qua vomitus afferri incommoda, ferre homines illi facile possuerint.* Accedit quod i nostro ævo omnes ferè, sint gulæ & ingluie dediti, & Veneri, cuis visu magnopere vires enervantur, & flaccescunt.

G Porro eti propta prouidentia veteres in propinandis pharmacis fuerint vni, tamen ab illis validis abstinere satius est: *Turpis enim calamitas est medicamento dato hominem mori, vt recte praedixit Hip. lib. de med. purgantib. num. 3.* Ob hanc causam ea porrigeere, maximè in disfuetis, est inutile, vt 4. 1. cap. 5. dicebat Auc. quoniam sapere reperitur intimicia inter corporis naturam, & medicamentum purgans, ita vt sit illi venenum. Quare 1. 3. tract. 1. cap. 29. in princip. monebat, non esse exhibendam medicinam solutiuam, nisi prius Medicus de consuetudine ægroti fiduciam habeat; quia medicina que soluit, interdum est via ad perniciem, & corruptionem. Hoc modo Gal. 2. acut. 11. medicamenti purgantia administrationem inutilem in morbis acutis assererebat, præsertim si non agnosciunt ægrotantis natura, quia metus est ne plus iusto evacuet; aut quod non evacuet, sed tantum moueat; aut quod difficulter evacuet; aut cum grauiissimi symptomatis, quae omnia graues in morbis acutis parunt offensas.

H Cautè ergo se gerat prudens Medicus in offerendis pharmaci: *Quod enim semel deuoratum est medicamentum, quominus omne deuoratum sit, fieri non potest: nec possibile est ubi plus quam conueniat iam purgetur homo, partem oblati auferre, vt lib. de sang. miss. cap. 12. notat Galenus: & lib. de ven. sett. aduersus Erafstrat. cap. 7. confirmat dicens: Medicus huius solius euacuationis liberam habet potestatem fistendi quandocunque illi placuerit, aliorum autem nullius.* Nam vbi dandum sit aliquod medicamentum, sine deiectoriū, sine vomitorium, sine urinariū vacuatorium, aut thoracis, vel capitis purgatiuum, horum scilicet omnium prima exhibitiō in tua potestate sita est, cetera autem fortuna administratricē obtingunt. Ingens præterea in propinatioibus pharmacorum purgantium periculum est, vel cum dolore, morsibus, tormentibus, refrigeratione, pulsuum euancientia, ac animi defitu exprimitur, id quod in alium attractum est, vel cum corpus vehementer perturbatur, intertemque paululum admodum vacuatur, aut euacuatio modum excedit: hoc enim ipsum tanquam omnium malorum extremum, in hac parte frequenter contingere solet: neque enim vt vena incisa fluxum, superimposito dito mox sistet, sic profundiū alii tibi sistere licebit, &c. Cautus ergo Medicus superuenientium symptomatum metu percussus, a propinandis validis pharmaci abstineat.

PRÆCEPTVM XLV.

I Medicus, ante purgantibus medicamenti administrationem, corpus pluribus modis preparat.

J R Ectè quidem Breuiloquus auctor lib. 2. Aph. 9. instruit Medicum curaturum, vt si corpora purgare

A voluerit, ea prius fluida faciat, hoc est, vt ante purgationem præcedat coctio humoris, & ilius præparatio, quæ in humorum incisione, extenuatione, & viarum aperitione consistit: Nam præter coctionem, quam maturationem vocat Auc. 1. doct. 6. cap. 3. & 1. 4. tract. 2. c. 7. §. digestio quidem, &c. & quam expostulant prisci ad purgationem, cùm Hip. 1. Aph. 2. 4. concocta medicari iubat: item Gal. in com. & 1. ad Glauc. 2. 1. Aëtius tetrab. 1. serm. 3. cap. 23. Oribas. 7. collect. 2. 3. medicamenta attenuantia sunt offerenda, vt recte Galenus monuit lib. quos, quibus, & quando.

K Quare priusquam offeratur medicamentum, crassos humores incidere, & tenaces secare oportet: quod præceptum ipse obseruauit 8. meth. cap. 4. agens de curatione obstructionis, §. vbi verò modice euacuaueris, &c. & sic 1. Aph. 2. 4. vituit decocto pulgij, thymi, & origani, vt coquantur succi qui crudi sunt, in quorum præsentia purgatio est inutilis, ex Hip. & Gal. 4. acut. 43. Coctio autem humore naturam habemus adminiculat, 1. Aph. 2. 0. quæ non potest expellere citra coctionem, 4. Aph. 2. 2. nam cruda affectio non cedit, 4. acut. 2. 2. & si tenetes purgationem, noxæ sequuntur quas refert Galenus, 2. Aph. 3. 6. & 37. & 2. de crif. 9. de quo argumento plura diximus, lib. 4. bīl. Princ. Medic. in com. hist. 15. queſt. 21.

L Rursus plurima sunt ante purgationem à Medico consideranda, quæ recitat eleganter Aucenna 4. 1. cap. 5. & exhibendum pharmacum impediunt, nisi prius corrigantur. Primum est fastidio: secundum est viscosorum humorum copia tertium, tensio in hypochondriis: quartum, inflammatio interna: quintum, obstrukções. De fastidio loquamus primum.

M Hoc proh:bet purgationem. Nam fastidio captus statim euomit pharmacum sumptum, quare euacuatio, (cum non possit operari reiectum præproperè) impeditur. Neque obiicias Hip. 4. Aph. 17. medicamentum purgans consulente in cibi fastidio: Quia ibi loquitur de vacuatione per vomitum; nos verò cum Aucenna, de medicamento per aluum soluente verba facimus.

N Copia viscosorum humorum purgationem impedit. Qui enim tenaces & crassos cibos assumpserunt, viscosi: humoribus abundant, illis humores tenaces vasorum parietibus ita tenaciter adhærent, vt pharmaco atrahenti non obediant, cum stabiles sint ac fixi.

O Tensio in hypochondriis medicamentum purgans etiam interdit. Nam hæc ex flatu crasso, & nebulo originem ducit, cum humoribus crassis permixto, vt Galenus est auctor 4. Aph. 7. 3. Erenim accidit tali murmure descendente ad lumborum loca, vñā cum ipso hypochondriorum tumorem deportari, unde partibus, que hic sunt, ex ipso distensis prouenit dolor: deinde ita nonnunquam humore ad distributionem concitato, solus spiritus flatuosus emittitur, nonnunquam verò vñā cum humore, &c. Ratio est, quoniam flatuum copia tum eleuat pharmacum sursum, nec permittit illud inferius labi ad intestina; tum contractet vias, siue meatus hypochondriorum, ob quam causam, nec virtus pharmaci, nec humores attrahendi liberè possunt transire.

P Inflammatio interna etiam impedit medicamentum purgans, prout docuit Auc. 4. 1. c. 4. dicens: *Habenibus quoque in interioribus apostema, purgatio noxia est.* Præsternit si inflammatio in ventre, aut thorace excitetur: cum enim humores non possunt per aluum educi, quin musculi thoracis, & abdominis comprimantur, necessariò pars inflammatæ acrīus dolet, augeretur fluxio, & inflammatio increscit, id est Galenus 1. de diff. respirat. cap. 9. affirmit, partes inflammatæ integræ quiete indigere, & 13. Meth. cap. 6. consulit, ne crura inflammatæ moueantur.

Q Deinde inflammatæ interioribus particulis humores sunt commoti & concitati, qui si de novo à medicamentis expurgantibus agitantur, promptius ad inflammatam

matam partem attrahuntur, que ratione doloris, & caloris, commotis humores promptissimè suscepuntur, 13. meth. 3. & alibi. Hoc modo in inflammatione ventriculi, & iecoris, medicamenta expurgantia reprobant, quoniam fluxionem conuocant ad partem affectam.

Insuper pertimescit Galenus medicamenta purgantia in viscerum inflammationibus, quia semper adeat febris intensa, quæ ab acutis morbis est inseparabilis, 5. Aph. 30. & 1. acut. 8. Ob hanc causam in pleuride magis commendat venæ sectionem, quām purgationem; nam illa licet sit minus auxilium, tamen medium est. Et sicut in inflammationibus thoracis vtimur linætibus, ad expurgandum per sputum id quod resudat ex inflammata parte; sic in ventris inflammationibus, clysteribus, & clementibus medicamentis videntur est. Quando verò iam sedata est fluxio, & humor in inflammata parte concoqui cepit, tunc iam est medicamentorum usus, vt præcipit obseruan- dum Galenus 13. method. cap. 15. de inflammatione iecori.

Obstructiones etiam purgationem impediunt. Id quod, vt & allata documenta, clare proposuit Galenus lib. 1. Aph. 24. dum sic ait: *Nam quicunque multa cruditate laborante, vel qui tenaces, ac crassos cibos assumpserunt: sicuti etiam quibus hypochondria distenta atque inflata sunt, atque supra modum calida atque ignea urina existunt, & hoc ipso in loco aliqua est viscerum inflammatio, omnes hi haudquaque sunt apti ad purgationes. Hec itaque abesse oportet, & humores, quām maximè fieri potest, esse fluxui paratos, hoc est renues, & nullum lentorem participantes, & aperte esse foramina, per que debet purgatio fieri, & nullam habere obstructionem. Nam & nos ista antea paramus, cum quempiam sumus purgaturi, & hoc est quod ab ipso Hippocrate dicitur in illo Aphorismo: Corpora ubi quis purgare velit, oportet fluida facere.*

Auicenna inter omnes 4.1. cap. 5. proponens præcepta quæ Medicus obseruare debet, antequām medicamentum propinet, & quibus modis ante purgationem regendus sit æger, sic ait: *Iam in precedente sermone ostendimus, quando sit corpus preparandum ad recipiendum quod ventrem soluit, antequam purgetur, cum amplificatione pororum, & lenificatione nature, & propriæ in agritudinibus frigidis: & ad sumnum, naturam mollificare antequam venter soluat, & competens regula, in qua existit securitas, &c. Quia sententia tradit ante purgationem præire debere mollificantia ventris, & humectantia, vt 4. Aph. 13. docuit Hipdum sic ait: Qui non facile per superiora purgantur, ad veratrum admittendi sunt, pleniore cibo, & quiete corporibus ante potionem humectatis. Quapropter plurimo cibo, quiete corpora ante purgationem præparare conatur Galenus in com. Præhumectantur autem plurimo alimento, atque quiete. Et de quiete guidem clarum est: sicuti enim exercitia sunt apta natura exsiccare, sic & quiete humectare.*

Auicenna exceptit ab hoc numero, eos qui faciliter negotio in fluxum incidunt. Metus enim est ne nimis copiosè & cum periculo purgetur æger, & superpurgatio accidat. Sic enim ait loc. cit. *Mollificatio ante purgationem præcedet, nisi in eo qui diarrhoea valde est aptus, ex hoc namque nihil est faciendum, quoniam effet causa superfluitatis qua ei accidet, &c. Quare monet ut pharmacis soluentibus ventrem, vomitoria medicamenta misceantur, vt horum ope purgantia per aluum retineantur, & hoc modo operationem efficiant commodiorem.*

Attamen pro horum majori explicatione, dubitabis primò: Vtrum humorum concoctio, & canali apertio, sint præmittenda in corporibus obnoxiiis diarrhoeæ? Et pro parte negatiua hoc modo insurges: in his evitanda esse præparantia, quia humorē concitatiorē motu faciunt decurrere ad aliū. Sed opposita pars est amplectenda: quoniam videtur etiam in his obseruandis

A illud axioma Hip. quo concocta, medicanda esse prouintiat. Quoniam si humores crudii non coquuntur, naturam non habemus adminiculantem, & vtile cum inutili excernitur. Quare vacuatio hæc circa humoris, & viarum præparationem celebrata, dejicit vires citra morbi leuamen. Contrà verò accedit, cùm humores crudii prius præparati fuerint: Et hac de causa Auic. loc. cit. ante purgationem eorum qui valde diarrhoeæ sunt obnoxii, non prohibet humoris concoctionem, sed solum ventris mollificationem, siue lubricitatem, vt ipsius verbis utr. Ad aduersam autem rationem dic: Per coctionem augeri quidem fluxum noxijs humoris, non autem vtilis, quinimò huius fluxus minuitur, quoniam coctionis beneficio natura humores viles ab inutilibus separat; & hos expellit, illos retinet, vt 1. Aph. cit. notauit Galenus.

B Secundò maximam suggestit difficultatem huius sententia loc. cit. dū in subiectis diarrhoeæ, permiscenda esse docet medicamenta vomitoria cum ventris solutiuis, quoniam hæc permixtio purgationem laboriosam reddit, & operationem interturbat. Hac de causa Hip. 4. Aph. 5. aëtate difficiles purgationes esse docuit, cùm vt ait Gal. in com. duo motus contrarij concurrent, alter extrosus factus à calore ambientis, alter introrsus à pharmaco concitatus. Ob parem rationem vomitionum medicamentum cum ventris solutio permiscendum non est; illud enim attrahit sursum, hoc deorsum, & sic laboriosa, & cum vehementibus symptomatis purgatio concitatur: maximè quia cap. 4. Auic. summe reprobavit usum pharmaci purgantis ex diversis medicamentis compositi, vel diversis temporibus oblati. Quare Galen. lib. quos, quib. in fin. cap. iubet vt medicamenta quæ permiscerent, sibi inuicem consentiant. Hoc modo in optima præca, reprobadus est usus medicamentorum elementium, cum iis quæ sciammonium recipiunt: nam hæc prius compleat operationem suam, tardius verò benedicta. Neque obiicias, quod hæc commixtio in pilulis approbat, in quarum compositione clementia cum fortibus sunt permixta: nam in his ob fermentationem ytraque ad vnam contemporantiam sunt redacta, & idcirco uniformiter, & eodem tempore operationem suam perficiunt.

C Difficile quæstū, cuius explicatio veteres Auicennæ male tollit interpretes. Nam si huius auctoris mens, vt ex contextu patet, explicitur, suspecta est mixtio medicamentorum vomitorij cum solutio ventris, ob rationes dictas; nam periculum imminent, ne distrahit natura, agitetur diuersimodè humor, & sanguia symptomata superueniant, quæ difficile deinde habeant correctionem. Dic ergò, per vomitoria, vel intelligenda esse potius adstringentia, & cohibentia fluxum, & roboretur ventriculum, (quod frequenter cum vtilitate experimur,) & hæc eundem usum praefitare ac vtilitatem, quām permixtio vomitorij: vel dic, vomitoria esse permiscenda cum purgantibus per aluum, sed lenia, quæ naturam, & humores ad superiores partes aliquantulum disturbant: vt succus raphani, decoctum ipsius, aut semen ipsius in pharmaco communutum.

E Si autem quæras: Vtrum quemadmodum in paratis ad fluxum natura iubet permiscere vomitoria cum soluentibus ventrem; ita oporteat in præparatis ad vomitorium permisceri solutia ventris cum vomitorio: Dic, hanc permixtionem necessariam non esse, maximè quia Auic. cit. loc. cap. de vomitu, non fecit huius permixtionis mentionem. Quare vtilius est, cum medicamento vomitorum faciente permiscere, quæ vomitorum cohibent, qualia sunt adstringentia, grata ventriculo, & quæ iucundo suo sapore illum recrēnt.

Vltimò explicare oportet, qui sint diarrhoeæ obnoxii; vt intelligamus illis validas vacuationes non esse celebrandas. Trauli igitur, vt inquit & docet Hip. 6. Aph. 32. sunt ex iis, quæ facile in fluxum ventris incidere

A ris superficiem attahit humores, qui in aluum crant expugandi, ex Gal. 3. acut. 6.2. Quare 7 sec. loc. cap. 1. Illud alii profluuium sistere adnotavit; & ob hæc causam Auic. 4. 1. c. 7. in eo in quo superfluit ventus purgatio, balneū laudat, sic enim ait: & si poteris, fac eum sudare in balneo, aut vapo: e aqua calida. &c. Quare si per balneum, non intelligas balneum particulare, & ipsum de deobstruente fotu, aut irrigatione hypochondriorum, interpreteris, cuius ope crassi humores ante purgationem redduntur aptiores ad expurgationem, quomodo Auicennæ sententia possit admitti, haudquam video.

Conueniens vicius ratio etiam ad felicem purgationem est necessaria, vt probat Gal. 2. Aph. 9. qui libi difficiles purgationes non obtigisse affirmat, ob id

B quod antequam deictorum pharmacum propinaret, tenui vietu fuisse usus. Et lib. de attenuante vici. rati. cap. 4. plurimos contumaces, sanatique difficiles morbos recenset, quos solo viciu attenuante sanauerat. Quocirca præcipuum ad facilem purgationem compandam, humorēsque ad eam disponendos instrumenatum, tenuis vicius ratio existit, quæ corpus peruum, patensque reddit, obstrunctiones expedit, flatus discutit, excrements mouet, crudos humores concoquit.

C Contrà viciu crassiore natura à morbi coccione avertitur, febris augetur, crudorum succorum copia vbertini increscit, obstructions augmentur, & morbi causa fit maior. In hanc sensum intelligendus est Hip. 6. epid. set. 4. text. 10. dum consulit: non saturari cibis, & impigrum esse ad labores. Ex quo transtulit Arist. 1. prob. 47. summa cum ratione inculcans, optimum esse cibum minuere, & augere labore, quia non parvam ægrotandi ansam excrementorum copia præstat, quæ tunc certè exultat, cum aut cibus superest, aut labor deest.

PRÆCEPTVM XLVI.

Medicus in omnibus à mediocritate non recedat.

M Edico in omnibus præsidii administrandi, & præsertim in enauantibus rentediis, à mediocritate recedere non est decorum: id enim oraculo velli Delphico confirmat Diuinus Hippoc. lib. 2. Aph. 5. Plurimum, inquit, atque repente enauare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, sine quois alio modo corpus mouere, periculum: omne enim nimium natura inimicum, sed quod paulatim fit, tum est, tum alias, tum cum ab altero ad alterum fit transiit. Et Galenus in com. causam reddit, quia nimium omne cum destruat moderationem, vna sustantiam animalis dissoluit.

D Ergò oportet Medicum peritum esse parcum, & moderatum in vacuationibus. Nam nostra natura in mediocritate consistit, sanitasque ea maximè gaudet, & cum corpus ab ea recedit, ægrotat. Eam auream vocat Horat. lib. 2. od. 10.

*Auream quisquis mediocritatem
Dilit, tutus: caret obsoleti
Sordibus teeti, cari inuidenda
Sobrias aula.*

E Et meritò: cùm vbique maximè commendabilis sit. Nam & iustitia non in lucris modò faciendis; sed multò magis in appetitionibus moderandis, si modum feruet, præstantior est. Ita Plato lib. de Rep. 5. Fundamentum (ait) bene instituta Reipublica in mediocritate consistit. Hæc enim illa est, quæ utilitates affert maximas Rebus publicis, cum perniciofissima sit immoderatio, Aristoteles verò Præceptoris insistens vestigüs, lib. 4. polit. 1. o. tranquilliorum esse, & optabiliorem vitam ait, ciuium mediocrius quām potentum, ac principum; quoniam in confesso est, inquit, mediocritate, ac medium esse optimum. Sic constat bonorum fortunæ mediocrem possessionem, omnium esse optimam. Quocirca recte Phocylides optavit mediocria, vt multis meliora:

Sed multo negotio opus erit, vt Auicennæ à calamine tueamur, in balneo administrando ante purgationem: nam hoc, impurum corpus in plurima damna præcipitat, & humores intempestivè exagitat, & in præsentia succorum crudorum est noxium, 6. Aph. 31. & 4. de sanit. 5. & sic vt est apud Galenum 3. acut. 59. nonis euacuatis corporibus vtile est. Insuper in corpo-

meliora. & Plutarchus in *præceptis suis politicis*, exemplis rationibus confirmat, dicens: ab opulentioribus & potentioribus Argiuorum, & Messeniorum, res Graecorum subuersas, quod nesciuiscent quantum moderatum immoderato sit melius.

Plato in *sermone*, qui *Gorgias inscribitur*, hac gnomam præstantiam celebrari demonstrat mediocritatis, qui in *Theat.* Protagoram laudat, mire in omnibus mediocritatis bonum efferentem. Cleobuli est apophthegma Laertio lib. 1. auctore: *Mediocritas optima*. Et in aureo carmine Pythagor. *Omnium mensura, siue modus optimus; excessus autem vitæ, seu miseria. Et Pindarus Od. Olymp. 1. 3. Conscienter est in quacunque re modus, quem scire opportunitas est maxima*. Vnde abiit in proverbiū: *Ne quid nimis*. Quod Pythagora adscribit Laertius, & Soloni alij, Bianti Arist. Et illud est quod Horatius docuit in epist. ad Pisones.

*Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultra, scirque, nequit confondere rectum.*

Ita Plautus *Panælo*, act. 1. scen. 2. *Modus optimus in rebus omnibus est habitus, nimia omnia nimium exhibent negotium hominibus*. Ita in *Antbol. Græca*, lib. 1. tit. 48. incertus poëta Scriptis:

*Immodicum ingratum est: & si proverbia tangunt,
Non est mel, sed fel, mel quoque, si nimium est.*

Cōsentaneum huic illud Sapientis dictum, *Proherb. 28. Mel innenisti, comedè quod sufficit tibi*. Et sapienter apud Stobætum scripsit Euripides, *ser. 22. Mortalibus, maiora medii pariunt morbos*. Et Cicero de clar. *Orat.* omnem virtutem esse mediocritatem decernit. Quam postea sententiā ampliā sunt Peripatetici: & summus eorum Princeps Arist. omnium optimè *libris Ethicis* demonstravit, medium virtutis versari inter excessum & defectum, siue affectionum, siue actionum.

Plinius lib. 1. cap. vlt. *Pernicioſissimum est*, inquit, in omni quidem vita, quod nimium. Quare si mediocritas est seruanda in honoribus, voluptatibus, opibus, omnium bonorum genere, quæ fortuna esse dicuntur; cur ea in medicamentis offerendis, in victu, potu, omnique euacuationum genere, à Medico perito non obseruabitur? Hanc Galenus in pluribus suæ doctrinæ locis semper approbat. Sed duo liceat in medium adducere. Primus est lib. 1. de sanit. tuend. cap. 6. in fin. dñm sic ait: *Quippe multis offendit id quoque non minimum, multitudine nempe inſtratarum vestium. Quin etiam ipsa quies, si sit diuturnior, non parum molestia esse solet: quando nullum animans immodico villo delectatur, sed semper medium modum experit, &c.* Alter locus est lib. 2. de sanit. tuend. cap. vlt. in quo omnia, quæ adolescentibus adhibentur, moderata esse debere asseuerat, sic enim ait: *Porrò huic ex omni genere mediocritas adhibenda est, ex frictione, exercitatione, balneo, cibo, somno, ita ut nec durior illi, nec mollior corporis habitus reddatur, &c.* Ergo si in omnibus ab hac mediocritate recesserit Medicus, ægros præcipes dabit in mortem.

PRÆCEPTVM XLVII.

Medicus ad euacuationes tempus aptum eligat.

Dicitur Iſertissimus Medicorum sic prædixit 6. Aph. 47. *Quibus vena ſectio, vel purgatio conuenit, hos Vere purgare, vel venam incidere oportet. Quam ſentientiam licet lib. 1. hif. Princip. Medicor. hif. 3. 9. & lib. 3. hif. vlt. fatis expoſuerim, tamen iterum incidi reddam. Nam vt ex Aphorismi colligitur ſensu, Ver, & Autumnus ſunt præcipua anni tempora, ad vacuationes accommodata. Nam Vere facultates omnes optimè valent, ſanguis abundat, humores ſunt tenues & fluxiles, & pro huius temporis clementia & temperie, corpus ſit in symmetria quadam conſtitutum. Autumnus eft in tempus non ita frigidum, vt hyems; nec calidum, vt*

A *ætas. Quare ſi vrget neceſſitas, in eo præcautio morborum potest celebrari: quia in omnibus veluti terperiem ſeruat.*

*estate, & hyeme præferatio non eft exercenda. Nam his temporibus vires ſunt debiles, attracto videſicet calore nativo, à calore nimio ambientis, per aperitionem pororum ad partes externas. Hyeme canales præ frigore adſtricti, & concreti humores. Hęc omnia complexus eft Auic. 4. 1. cap. 3. dum ſic ait: Tempus anni ſupra modum calidum aut frigidum, purgationem non admittit, &c. Et cap. 5. cit. loc. ſic ait: In tempore etiam quo canis maior exoritur, necnon in eo quo nubes in montibus confident, in vebementi ſcilicet calore & frigore, non eft purgationibus viendum. Nam ſub cane, & ante canem difficiles ſunt purgationes, 4. Aph. 5. Quocirca prudenter Auicen. 4. 1. cap. 5. hyeme deiectorio medicamento egenti, ventum obſeruare meridionalem præcepit: quia hoc flante, vt 2. 1. doct. 2. cap. 10. idem auctor teſtatur, corpora laxantur, ac patentiōa reduntur, & humores fluxibiliores ſunt, ac tenuiores; ex quibus facilior, ac felicior conſequitur purgatio. Quid si Mēſuē turbith affimenti Austrum vitare conſuluit, ob id eft, quia cum pharmacum hoc corpora maximè conturbet, & huniores coquuntur, ac exagit, & caput aggriauet, veretur eam, quæ ab Austro accedit turbationem: dicente Hip. 3. Aph. 3. *Austrinos flatus auditum hebetare, caliginem visui offendere, ac caput granare*. Timet autem ne meatibus ab Austro plus iusto laxatis, immodica ſequatur purgatio. Sed cur Boreta flante, Mēſuē myrobalanorum vſum prohibuerit, cauſa eft, quia myrobalani comprimendo euacuant: & flatus ſimiliter Aquilonis corporis meatus, viā ſequuntur omnes, per quas purgatio fieri debet, condensat atque conſtipat; quo fit, vt docente Hip. 5. Aph. 3. alios duras reddat. Quare ob duas cauſas ſimil copulatas, tanta aderit in corpore adſtrictio, vt inhibeat purgatio. Poterit etiam Aquilonia conſtitutio, cum viget, fluxiones etiam comprimendo, & exprimendo concitare. Quapropter per hos flatus, qui promptè fluxionibus tentantur, purgandi non ſunt.*

Cœli ergo ſtatus calidus & ſiccus, & nimium frigidus & humidus, purgationibus valde renititur. Neque contra hęc obiicias, ab aere nos ambiente indicatione D ad curationem non defumi. Primò, quia ex 3. Meth. 1. absurdum eft afferere, aliud eft quod rationē curandi præſcribit, aliud quod curatur. Cum igitur aér ambiens non curetur, ſed morbus, ille recte inter indicantia non numerabitur. Dic, Galenū loc. cit. ſolū loqui de illo, quod primò rationē curandi præſcribit, quale ſolū eft morbus qui curatur. Interim quāmuis hic ſolū medicamentorum exhibendorum qualitatē determinet, tamen alia ſunt, in quorum numero eft aér ambiens, quæ quantitatē exhibendam indi-

cant. Deinde, aér ambiens eft instrumentum, & materia Medici, qua ad conſervationem sanitatis, & curationem morborum vtilissimè vtitur: Igitur non indicabit. Nam materia medica, & remedia indicantur, & non indicant. Dic ex Galen. 9. meth. cap. 7. omne illud, cuius conſideratio opus Medici enariat, indicare. Cum igitur curatio, pro varietate temperamenti aéri nos ambientis, varietur, merito hic inter indicantia numerabitur, maximè cum nullum ſit inconueniens, quippiam ſub variis rationibus poſſe indicari, & indicate.

E Deinde, aér ambiens eft instrumentum, & materia Medici, qua ad conſervationem sanitatis, & curationem morborum vtilissimè vtitur: Igitur non indicabit. Nam materia medica, & remedia indicantur, & non indicant. Dic ex Galen. 9. meth. cap. 7. omne illud, cuius conſideratio opus Medici enariat, indicare. Cum igitur curatio, pro varietate temperamenti aéri nos ambientis, varietur, merito hic inter indicantia numerabitur, maximè cum nullum ſit inconueniens, quippiam ſub variis rationibus poſſe indicari, & indicate.

PRÆCEPTVM XLVIII.

Medicus ad purgationem, Aſtrorum mutationes obſeruet.

F *Tſi maxima plantarum, & stellarum vis & efficiacia in hęc inferiora, rēſque humanas astrorum cursu*

A cursu diſponi veteres fuſe conſirment, vt Macrobi. 1. Saturn. 17. Cælius 17. antiqu. 27. Plin. lib. 18. cap. 28. & alij, & nos de hoc argumento plura dixerimus lib. 2. hif. Princip. Med. hif. 66. tamen Lunam maximè vitam noſtram moderari, ciuſque motiones varias à Medico prudente eife obſeruandas, ratio dictat, & eius eff. & plane demonstrant.

Nam inter omnia ſidera, Luna ſummam, & admirabilem in hęc inferiora obtinet potestatē, & ea magnopere non magnitudine, ſed vicinitate alterat. Quippe auctore Galeno, 3. de dieb. decretor. 2. fructus auget, & increſſat, animantia implet, ſtatim tempus menſtruum mulieribus conſeruat, comitalium circuitus cuſtodi, fruges dauget & maturat, ferarum occiſa corpora in tabem alpeſtu ſuo reſoluit; ſomno ſub eius lumine ſopitis, dolore capiti, & vultus pallorem conciliat; & in purgationibus, aut promouendis, aut ſiſtendis plurimum prodeſt: quod ex variis cum planetis alijs aspectu, ſeu concurſu eft adepta.

Sol irrequietis curſibus, & ſpatiis inæqualibus orbis annuos conſicit, & aut oriens diem promit ad laborem, aut occidens noctem poſt ſe linquit ad requiem: & tum abſeſſu remoſio ad meridiem, tum accessu propiore ad ſeptentrionem, hyemis, & æſtatis viciſſitudines facit: vt hybernis humoribus, ac pruinis terra pingueſcat; & æſtuiis caloribus, vel herbiæ fruges maturitate durentur, vel quæ ſunt in humidis incocta, ea feruefacta mitescant. Luna quoque nocturni temporis gubernatrix, & amissi, ac recepti luminis viſibus inſtrua ſpatia moderatur, & coeſcas tenebris horrentibus noctes fulgore ſuæ claritatis illuſtrat, vt æſtua itinera, expeditiones, & opera ſine moleſtia ac labore conſici poſſint, & alia comoda ſequantur, quæ norunt & expectant qui ruſtificantur.

Quapropter periti rerum deprehendere, increſcentis Lunæ ſpatia eſſe plantationibus velut decretoria: quoniam humoris exuperantia ſemen madeficens celeſtis vendicet incrementa. Vbi vero deterit lumen, cædi optimè materiam, vt quæ arefcat tunc, & attenuetur, properea nec carie computrefcat. Cum enim Luna humiditatibus præſit, frigidaque & humida natura ſit prædicta, humida maximè exagit. Quare Plinius lib. 2. cap. 41. ſic inquit: *Iam quidem lunari potestate oſtrearum, conchyliorumque, & concharum omnium corpora augeri, ac rurſus mirui*. Idem Macrobius affiat 7. Saturnal. 16. *Sicut Sol, vt maioris caloris, haurit humorem, ſic lunare lumen, in quo eft non maniſtus calor, ſed occultus teper, magis diffundit humetta.*

Deinde, apud etundem cap. 11. in ſonn. Scipionis: ipsa eft mortalium corpora, & auctrix, & conditrix, aded ut nonnulla corpora ſub luminis eius accessu patientia augmenta, & hac decreſcente minuantur. Hinc fit ut vitam noſtram præcipue moderari Solem, deinde Lunam, ipſe affiat eodem loco, cap. 19. Nam cum ſint caducorum corporum hęc duo propria, ſentire, & creſcere: ſentiendi natura de ſole, creſcendi natura de lunari ad nos globitate peruenit. Sic vtriusque luminis beneficio hęc nobis conſtat vita, qua fruimur.

Inſuper magnam eft potestatē Lunæ in hęc inferiora, hinc patet: quod ea augeſcente medullæ in corpore increſſant, eā lumine deſtitutā, corpora attenuata flaccidescant. Hac ratione ex multorum mente præcipit Auic. 4. 1. cap. 21. ut ventosæ in principio mensis non apponantur, cum humores nondum commoti fuerint, nec excitati: neque in fine mensis, quoniam humores tunc ſunt minutæ: ſed in medio mensis, cum humores ſunt commoti, & in ſuo augmento, luminis in corpore Luna augmentum ſequentes; quo tempore augmentatur cerebrum in craniis, & aqua in fluminibus accessionem & reſectionem habentibus, &c.

B Ob hanc causam cum Luna impleri, ac inchoari incipit, tunc humidiorum morborum ſauitiae inſoleſciuntur. Et licet hoc tempore valde exasperentur, in peiū que ruant paralyſis, apoplexia, lethargus, ſtupor, hydroſis, catarrhus, & alij frigidæ affectus: tamen epileptici vehementius exrueſtiantur, atque preuentur decreſcentē Luna. Etsi autem epileptici, Lunatici communisſime dicantur: tamen hi ab aliis differunt in accessionum frequentia, ac grauitate. Quia quotiescumque Luna cum Sole coit, vel in eius oppositione exiſtit, accessione prehendantur.

Nec ſolum ægrotorum corpora ab extermis hęc cauſis afficiuntur, ſed qui inculpata ſanitate fruuntur, Luna vires, effectusque percipiunt. Verū quod quis magis ab optimæ tempeſtie deflexit, eō promptius doloribus infestatur, atque aura, Lunaque mutationibus fit obnoxius: præſertim ſi corpus vitiosis, putridisque humoribus redundauerit. Sic Luna vel inchoata, vel plena atque in orbem circinata, flanteque vento rigido, muſculi, membranae, nerui, panniculi, tendines rigescunt, & contracti doloribus acruis concitantur.

C Nec mireris. Nam ſunt qui in Luna animaduertint mutationes ſeptem, ut facundus facundè ex multorum mente lib. 20. leſt. antiqu. cap. 7. conſcriptis Rhodiginus, & ob illas in ſubiecta corpora, habet potestatē miram: Ob quam, matrem mundi Ägyptij vocabant, à Sole grauidam factam, perennia generationis principia enixam demittere. Quin mirandi ſunt, quos ex ſe promit effectus. Minor eft terra tricies nouies, auctore Ptolemæo, lib. 5. Almageſti, cap. 16. vel quadrages ter, ſi Copernicum ſequimur. Dicit ab ea milliaribus Germanicis 44916. vel ſi Schreckenfuchs fidem adhibemus, 28359. Lumen ſuum à Sole inveniatur: hinc variæ illi facies, crescens ſemper, aut ſenescens, aut modò curuata in cornua, modò æqua portione diuifa, modò ſinuosa, orbe pleno immensa, aut ſubitò nulla, eadēque ſubitò prænitens, ut conſirms Plinius lib. 2. cap. 9. Ob has tam necessarias influentias, quibus Luna terram continuo bearre ſolet, apud Hieremiam, omniſcientiarum genere ad miraculum viſque doctum, Regina cœli ea memoratur.

D Quapropter eius varias mutationes maximopere Medici ad celebrandas vacuationes obſeruent eft neceſſe. Hoc modo Hip. lib. de aere, loc. & ag. in locis mul-tis, magnas obſeruare iubet temporum mutationes, & ne pharmacum quisquam volens det. Et Auic. 4. 1. cit. præcipit ut ventosæ non apponantur in principio mensis, quoniam humoris non ſunt commoti; ne in fine, quia tunc ſunt minutæ. Quæ doctrina ſi in cucurbitulis eft obſeruanda, multò magis in purgationibus, & ſanguinis miſſione: quia omnibus communis eft cauſa, & ad maiora præſidia plures circumſtantia ſunt neceſſariae, quām ad minora.

E Ob hanc inquires: Vtrum in tempore plenilunij, aut nouilunij conueniat purgatio, & phlebotomia, ut Hip. & Auicenna ſuadent: Alij ab huiusmodi mutationibus Lunæ, & ab ortu & occaſu ſiderum, non ſum aliquam indicationem ad curationem, obnixè arbitrantur: Nam Galenus huius indicationis non meminit, cū tamen omnes indicationes enumaret obſeruandas. Deinde: Aſtra non alia de cauſa indicant curationem, quām per alterationes quæ in aere ſunt: & ſi Hip. 4. Aph. 5. ſub cane, & ante canem prohibet vacuationes, non alia ratione id facit, niſi quia canicula ſiccat, & calefacit aērem vehementer, & intercedente aēre corpora noſtrā, ut conſtat ex Galeno in comm. Igitur ſi coitio aſtrorum quidquam commodi, vel incommodi affert ad curationes, ſiet id, quoniam noſtrā corpora ab illis ita coeuntibus alterabuntur, media aēris alteratione. Sed non quālibet aēris alteratio ex hoc concurſu enat, omnibus indifferenter ad euacuationem eft noxia; ſed

sed aliis atque aliis erit utilis. Nam neque refrigeratio, neque calefactio, neque alteratio quæpiam omnes iuuat, aut omnibus nocet, sed omnia hæc iuxta ægrotantis naturam, regionem, ætatem, anni tempus, & morbi naturam iuvant, aut nocent. Ergo non similiter in mutationibus Lunæ, & astrorum, debet prohiberi purgatio, aut phlebotomia.

Verum enim verò, licet Galenus mutationes Lunæ, aliorumque astrorum magnorum ortus & occasus non obsernet; non tamen proinde hæc indicatio prætermittenda est, cum sit momenti magni, & grauissimum auctorum experimento comprobata, à quibus dissentire nefas est. Cum enim videamus Lunam, & alia astra in his inferioribus magnas mutationes producere, sive aliqua notabili mutatione qualitatum primarum, quam inducant in aëre, & corporibus nostris: seu, cum in his inferioribus iuxta mutationes Lunæ, & aliorum siderum, magnas sæpe fieri mutationes conspiciamus, citra aliquam mutationem factam in manifesto temperamento aëris, aut corporis nostri: constat hinc ultra indicationem sumptam ab aëris, & corporis temperamento, obseruandam esse alteram indicationem à corporum superiorum mutationibus desumptam.

Vnde colliges, aliis temporibus, cum præseruationis causa, aut in miti morbo volumus exercere vacuationem aliquam, quæ per purgationem, aut phlebotomię celebrari debet, ab ea abstinentem esse, dummodo non adsit ex morbo, aut ex eius causa, vel symptome indicatio aliqua quæ vrgeat, & remedij celeritatem efflagitet: Quæ si adsit, diutius cunctanda non est morbi grauissimi medela. Nam vt Aretæns docuit perbellè, 1. de curat. morb. acut. cap. 10. Nulla morbo in pleuriticis datur occasio, quin protinus valenti remedio succurramus. Febris enim peracuta ad perniciem prooperat; dolor quoque succingentis costas membrana in peius vrget; necon tuſis pectus caputque concutient, vires proterit. Quod præceptum & de aliis acutis intelligendum, in quibus tardare malum est. Quod significauit Hip. cit. lib. de loc. cum dixit: Ne pharmacum quisquam volens det.

Ergo si vrget necessitas, remedia magna quovis tempore sunt celebranda. Si non vrget, in commodiore diem longè separatum à mutationibus Lunæ differenda. Neque negandum, superiora sæpe mutare aërem, & corpora nostra, vi & proprietate sui caloris, licet calor, aut aliqua qualitas manifesta non percipiuntur in aëre, & corporibus nostris. Experimento est, quod ægti post medianu noctem solent quiescere, & ob accessum Solis ad nos leuius habere, cum tamen tunc temporis sæpe adhuc vigeat frigus. Deinde stirpes sensato frigore in aëre, incipiente Februario germinant, non ob alias causam, nisi quia tunc earum calor rorboratur, non à calore sensato, (is enim tunc non adest) sed à proprietate caloris solaris ad nos approximantis. Quare ultra indicationem sumptam à temperamento aëris, & corporis nostri, obseruanda est altera indicatio, à mutatione quam inducunt corpora superiora, nos benignè, aut malignè proprietate sui caloris aspicientia, deponpta, quam Philosophi nomine influentia significare videntur.

Percontaberis ultimò: An purgandum potius sit, Luna crescente, an decrescente? Nam Auic. 4. 1. c. 21. cucurbitulus non vtitur, nec in principio, nec in fine mensis, ob rationes dictas: vnde idem videtur in sanguinis missione & purgatione præceptum obseruandum; nam in plenilunio humores sunt commoti, & ad vacuandum parati. Dic, securius esse Luna decrescente hoc opus moliri. Quia eti crescente ipsa humores fluxiles sint, tamen motus hic ad cutem factus, contrarius est illi, qui à medicamento excitatur; Sed in decremente humores vergunt ad interna, & pharmaci mo-

A tum sequuntur. Deinde, quamuis in plenilunio expeditior possit esse purgatio, tunc tamen non est; metus enim est ne humores commoti, aut præcipiti lapsuant in aluum, & superueniat hypercathartis; aut nimis ebullientes, in aliquam confluant corporis partem. Auicenna autem plenilunium obseruat, quo loco agit de cucurbitulis: quarum operatio, à purgantis medicamenti actione est diversa; quia illæ à centro ad circumferentiam, purgatio ab hac ad illud attracterere solet.

PRÆCEPTVM XLIX.

Medicus in frigidis & calidis temperaturis & humoribus, cautè per venæ sectionem euacuet.

B **I**N calidis siccis temperaturis, & humoribus, cautè venam esse secundam, celebri quadam oraculo monuit Auicenna, 4. 1. cap. 20. dum sic ait: Et caue ne egrum ad unam duarum rerum perducas, scilicet cholericorum ebullitionem, & frigidorum cruditatem. Nam impensè calida corpora & siccata, à sanguinis missione vehementer laeduntur, & nimio extracto sanguine fatiscent, & resoluuntur: vt quibus virium robur non adsit, & quæ propter caloris excessum, & pororum amplitudinem, tenuitatem sanguinis, & spirituum, promptissimè debilitentur, & in animi deliquium incident, ita vt vix refici possint. Hæc enim corpora deficiente humido nutrimenti facillimè excandescunt. Quare si cogente necessitate in his secunda sit vena, sanguis parcè, & minus quam plenitudo expostulat, est emittendus: ne scilicet geminata, vacuatione vires prostermantur, vt belle dictabat Galenus lib. 1. ad Glauc. cap. 14. dum sic ait: Interierunt autem nonnulli, qui in calidis admodum constitutionibus non rectè euacuati sunt. Ob hec igitur, neque in locis supra modum calidis sanguinem mittere audemus; sed si regio ipsa, & temporis status consentiunt, omnino abstinemus: cum vero non consentiunt, euacuamus quidem, sed multò minus, quam si neutrum prohiberet. Quod significauit Auic. per verbum caue, quasi dicat, cautus sis in tempore nimis calido, in quo vires valde sunt resoluta in mittendo sanguine: vel si emitas, in minori quantitate missione eam celebra. Sed quia in hoc arguento explicando insufdui, lib. 1. hist. Princip. Med. hist. 63. quaest. 30. idcirco me in mea mœnia recipio.

Nunc de venæ incisione in temperaturis & humoribus frigidis celebranda sermonem attexamus. De qua eti lib. 1. hist. P.P. Med. in com. hist. 5. & lib. 2. hist. 78. sermonem fecerimus, vberim tamen præsentis doctrinæ suavitate & delectatione animum tuum perfundes. Qui ergo in frigidis temperamenti, vel in pituitosi humoris præsentia sanguinem nimium, & citra præmeditationem effundit, Galeni priscorumque auctorum decreta contemnit, & sibimet medicanti aduersatur summe. Nam sanguinis missio sanguinem subtilem detrahit, qui parator est fluxioni, crassus verò in corpore relinquitur: Ita dixit Auic. 4. 1. cap. 3. Cum sanguis paucus est & bonus, humores autem crassi & multi, a phlebotomia tibi cauere debes: nam phlebotomia bonum rapit, malum relinquit. Hoc pacto crudis humoribus abundantibus cautè euacuabis; edictus à Galeno lib. de sang. miss. cap. 11. tum quia vires adesse non possunt, cum horum copiæ sint obrutæ valde, tum quoniam extracto sanguine, in quo calor perseverantiam habet, eod. lib. cap. 12. ipsi crudiores redduntur & frigidiores, & magis si febris accesserit. Quae eti ratione caloris prodesset, videatur, cum sentos humores extenuet, frigidos coquat, crassos fecet; tamen quia additur alia intemperantia ex calore febrili inducta, tunc maximè cauenda venæ sectio. Metus enim est, ne geminata debilitate vires prostermantur.

Hoc

Hoc modo lib. 12. method. cap. 3. tantoper in febre syncopali, orta ex crudis succis, venæ sectionem pertimescit, dum sic ait: Nulli ratiū sanguis mitti sine maximo dispensio sole, cum tamen vacuationem desiderent. Verum nec sanguinis missione, nec purgationem sustinet, utpote quos sine his syncope subito adoritur. Id confirmat eleganter lib. 3. de sanit. tuend. cap. 4. quo lccc, quando humores nimium frigi sunt, & valde distanti à natura sanguinis, tunc omnia venæ sectionem prohibet. Sic enim ait: Vbi paululum vel citra sanguinem restitum, vel ultra processum est, audacter sanguis mittendus est: ubi plus, consideratus agendum: ubi plurimum, in his nullus omnino mittendus est. Quare, in locis supra modum frigidis, sanguinem mittere non audemus. Quod si regio ipsa, & temporis status consentiant, omnino abstinemus.

PRÆCEPTVM L.

Medicus videat attentè qua corporis habitudo maiores ferat euacuationes.

C Orporis habitudinem ad euacuationes faciendas summopè à Medico esse considerandam, non semel inculcat Galenus. Nam habilissimū, quod neque gracile est, neque obesum, (quadratum vocat Celsus lib. 2. cap. 1.) euacuationes facilimè tolerat. Contrà corpora macilenta, seu immodec' gracilia, purgantium medicamentorum vires maxime renunt, quippe quæ ab eorum praua qualitate concutiantur; utpote quæ p. omnipotè in solidas partes se se insinuet. Deinde his magna ex parte acrium humorum copia inest: quo sit vt eos molestæ torsiones miserè fatigent. Quo pacto 4. 1. cap. 3. monet Auicenna, vt si adstaliquis imbellis & gracilis, qui multa flua bile in sanguine abundet, ipsi exhibeantur medicamenta, quæ vrinam leuiter mouent, & euacuatio impediatur, offeranturque alimenta, quæ sanguinem gignunt frigidum & humidum. Hoc enim modo illius humoris intemperantia corrigitur.

Nec solùm gracilis omnium corporis partium, verum & solius ventris inferioris, ad purgationem per aluum celebrandam, periculosa est, auctore Hipp. 2. Aph. 35. Nam oportet omnes, quæ infra thoracem sunt partes robustas esse, vt benè purgationibus seruant, alioqui enim magna incommoda patientur. Si enim debiles sint, difficulter purgantium vim tolerabunt.

Deinde graciles, ad vacuationem factam per sanguinis missione, sunt inepti, & ex ea nimium dissoluuntur, integrumque vacuationem minimè ferunt, ex Gal. authoritate, 1. ad Glauc. 1. 4. Hæc enim corpora sanguine abundant bilioso, & paucis, qui suapè natura facillimè resoluuntur. Quare in biliosis sanguis est extrahendus cum præmeditatione multa, ex Auic. 1. 1. doct. 4. cap. 2. ad fin. s. debes autem scire, &c. Ob hanc causam affirmat Galenus 6. de sanit. tuend. cap. 3. post med. & cap. 4. calidis, & siccis naturis Venerem aduersissimam esse; & inediā minimè ferre, 8. meth. 8. Ideo 10. meth. 5. ante accessionem, in d. vel in ipsa eos nutritiōs esse, allata celeberrima historia, confirmat. Ergo si calidis & siccis corporibus aduersissima res inedia est, & febrium paratissima causa; infestissima erit venæ sectio, aut purgatio. Et sic 1. ad Glauc. cit. in his corporibus, illorum præsidiorum loco, moderata inedia vtendum esse præcepit.

Instabis hoc modo: Corpora calida siccata habent ampla vas, ex Gal. 2. de temp. 4. ante med. & cap. 6. sequenti, ante med. præsente verò amplitudine vasorum, liberalis est exercenda phlebotomia. Dic primò: Quando vas sunt angusta, quia non multum capere possunt, ideo parè detrahendus sanguis: quando verò sunt ampla, etiam si multum capiant, non tamen necessariò multum continent: nam interdum cum sanguine puro plurima fuerat, id ultrò nobis ex ourati corporis natura præstatur.

A bilis copia in corpore abundat, & tunc parciuntur: est hauriendus sanguis. Dic secundò: quod etiam si semper amplitudo vasorum copiosam indicet vacuationem, tamen hæc ab aliis indicationibus superatur, quæ ad moderatam venæ sectionem hortantur.

Si verò roges, quibus signis calidum, siccumq; corpus sit cognoscendum, ea præscripsit Galenus, lib. art. med. 5. 2. & 2. de temp. 6. & 8. meth. 1. & 9. meth. 15. quæ omnia in compendium rediguntur. Sunt autem: effervescentia, iracundia, oris amaritudo, deiecta appetentia, lingua asperitas, narum ariditas, pulsus creber, velox, sitis ingens, alius siccata; sterus paucum, vrens; vrinæ ignæ, aëres, flavae, tenues, cum paucis contentis; somnus paucus, leuis; vigilia assidue, inquietudo; somnia ignis, splendoris, astus, incendiorm & rixarum. Hoc corpus biliosis morbis sapè concutitur, tertiana, erysipelas, herpete, pustulis pruriens, elatis, mordieantibus. Corporis color adest flaus, aut rufus, quandoque viridis: nam & color corporis humoris dominium ostendit, 1. Aph. 2. & 4. de sanit. tuend. cap. 4. Adest tempus æstiuum, regio calida siccata, viget aëris constitutio similis, sen eadem cum laborantis temperatura. Ager est iunctis, vix calido, siccо, parco vsus est. Præcessere curæ, vigilæ, sollicitudo, ira, dolor, exercitium, vigilia, ieunia, & inedia.

Quare si hæc omnia adsi, t. & pura biliosa cacochymia inualeat, sanguinis missio reproba est. Etenim quibus biliosis admodum sanguis in venis maioribus colligitur, aut in sanguinea malla sincerus sanguis paucus est, bilis verò plurimum redundant, totaque etiam corporis moles, aut natura, aut viuendi consuetudine biliosa deprehenditur, iis summo cum virium detrimento vena secatur. Quandoquidem sanguine illo puro ac laudabili, qui exiguis erat, & quem natura ad partium corporis nutritionem velut thesaurum seruabat, vna cum bile vacuato, corpus quod aliqui parum alebatur, & inopia alimenti contabescerat, in maximam perniciem redigitur, vt vel atropophiam, vel marasmiū, vel aliud periculum graue incurat.

Obesi, & qui habitu constant admodum pingui, à præsidiis magnis, aut quanis alia vacuatione, præsertim nimia sunt arcendi. Ita dixit Auic. 4. 1. & 20. §. A phlebotomia tibi cauere debes, in corporibus fortis crassitie, &c.

In his enim frigiditas prævaluerat, quia pinguedinis molles venas comprimit, obstruit, & calorem innatum suffocat: hæc autem sanguine missio multò magis imminent, & corpore amplius refrigerato pituita redditur crudior, & difficilius coquitur. Hinc emanat plurimum frigidorum morborum farrago, malus corporis habitus, hydrops, orthopnoea, & cætera vitia frigida scaturiunt; quæ extincto vitali spiritu corpus tandem ad interitum deducunt.

Rara etiam corporis contextura facillimè euacuationibus offenditur, quia per eam plurimum continuud substantiae euaporat, atquere soluitur. Quare in iis parè sanguis emittendus, & in minori quantitate purgans medicamentum portigendum. Nam rarus corporis habitus, est unus ex scopis, qui sanguinis missione moderatur. Ita dicebat Gal. lib. d. sang. miss. cap. 13. Minus detrahendum est in pueris hoc de causa, & in iis, quibus mollis, teneraque caro est, qualis Galli.

Hæc est causa celebratissima, ob quam in pueris parè ante decimum quartum annum sanguinem detrahendum suadebat Gal. 1. 1. meth. 14. & 4. de rat. vlt. 19. & 4. meth. 6. sic enim ait: Itaque si in puerum incidas, qui decimum quartum annum non attigis; propere illi sanguis mitti non debet, quod tantillis, cum præsens malus habitus sit, plurimum corporis substantia quotidie defluat ac digeratur. Ita, quod ex incidentia vena molendum nobis fuerat, id ultrò nobis ex ourati corporis natura præstatur.

D Corpora

Corpora enim mollia, rara, laxa, sanguinem tenuem aceruare consueverunt, qui per rarum corporis habitum facile exhalat, resolvitur, ac dissipatur: quo pacto in his minus detrahendum est, quam plenitudo componet. Hos nos docuit Galenus, lib. de curand. rat. per sang. miss. cap. 11. dum sic ait: Porro, que ex mulieribus albidior es sunt, sanguinem aceruare tenuem solent; quocirca adhibitis malleolorum scarificationibus maxime iuuantur: At qua nigriores sunt, secca vena curato; crassiores enim sanguinem, ac magis melancholicum colligunt. Carnosis vero & candidis parva infusa vena, quibus malleolos scarificare, quam venam secare praeferunt. Idem confirmat Gal. 6. sec. loc. cap. 4. rubric. vlt. & 2. per gener. cap. 20. & 3. meth. cap. 7. & 2. ad Glauc. cap. 9. posito exemplo in corporibus foeminarum, eunuchorum, puerorum, ac eorum qui molli carne praediti sunt.

Ita monuit lib. 1. ad Glauc. 14. post princip. dum sic ait: Eodem pariter modo, & corporis habitus considerare oportet. Nam qui densa & solida carne constant, his habitus haudquaquam facilis pari: quare non oportet vereri ipsos evacuare ex toto, sicutdem & alia id iubent. Sed qui mollem, & diffusorem habent carnem, nimium in modum sunt ad patientium habiles: quare, et si omnia reliqua sanguinem esse minuendum persuadent, non tamen id facere andandum est, sed & alii evacuationibus, quantum moderata, & cautele fieri potest, ostendunt: quoniam iij humores tenues, cum raritate habitus aceruare consuenerunt, 2. Aph. 2. 8. Pallidi vero, vel candidi, angusta vasa habentes, mali silenti, eunuchi, parcissimè sunt evacuandi, quia evacuationes difficillimè tolerant.

Contrà quadrata corpora, carnosa, solida, bene compacta, calida, humida, sanguinea, facillimè ferunt evacuationes, in quibus simul cum humoris abundantia vires valide sunt. Quare excepto optimo corporis temperamento, nullum aliud magis laudatur à Galeno, quam calidum & humidum, 6. de sanit. suend. cap. 3. ad fin. nam hoc habet latas venas, & sanguinis copiam multam, à cibóque sine noxa diu abstinere potest, 2. de temp. 4. cap.

Non obstat Galenus 9. meth. vlt. qui corpora calida & humida non ferre evacuationem affirmit, siquidem mollem, & tenellam carnem habent, & facile diffundunt: que omnia evacuationem impediunt, ex Gal. in locis distis, & 1. acut. com. 44. ante med. Nam locus hic intelligendus est, quotiescumque humidum temperamentum cum corporis molitie est coniunctum, vt in pueris. Quod etiam habet locū in illis, qui etiam humili sunt sine caloris excessu, vel frigiditate, vt sunt molles, albi, pinguis, angustarum venarum, & pauci sanguinis, quorum substantia citò digeritur, & illorum spiritus ob defectum caloris promptè extinguitur; cuius munus est humiditatem gubernare, membra solidiora firmare, colorem vividum reddere, vasa extender, ampla facere, & copiosum alimentum distribuere: nos vero loquimur de iuuenibus, vel adolescentibus, cum Auic. 4. 1. cap. 3. musculosis, carnosis, & sanguineis, quorum caro solida est, & succulenta nimis. Ratione enim caloris solidescit, ac cogitur, & hi ad mediocre temperamentum proximè accedunt, 2. Aph. 44. in quibus copiose etiam evacuationes celebrari queunt, 2. Aph. 35. Colligitur hæc interpretatio ex Gal. lib. de sang. miss. 13. in med. §. deinde considerandum, &c. Et ex Oribasio lib. 7. collect. cap. 4. ad init. Cum enim virium substantia, spiritu, carnosa specie, & partibus solidis compleatur, 1. Meth. cap. 3. & hæc in his superabundent, necessariò viribus pollent, & copiosum sanguinem generant. Vnde in his corporibus contingenentes febres solent generari, ex Gal. 9. meth. 3. & 11. cap. 4. Si vero aliqui hæc corpora copiosam evacuationem tolerate non posse assuerent, intelligendi hacten; si cum humiditate vehementer caliditas increbat. Nam hæc corpora, auctore Galen. 9. meth.

A cap. 5. post med. ad digerendos corporis succos sunt aptissima.

PRÆCEPTVM LI.

Medicus in evacuatione celebranda consuetudinem obseruet.

Maximam esse potentiam consuetudinis pluribus allatis exemplis proposuimus lib. 6. b. 8. Princip. Medic. in com. Hist. 18. Hancque esse à Medico maximè obseruandam, libro de consuetud. cap. 1. explicavit Galenus, allata in medium Historia Philosophi cuiusdam, qui causa corruptus, cum effet frigidæ potui inassuetus, imperantibus ipsis, ea epota interiit. Nam consuetudo summam vim habet in cibo, & potu, & eius quantitate, virtutibus, facultatibus naturalibus, medicamentis, exercitio, venenis, animi affectibus, evacuationibus, somno, vigilia, morbis, & multis aliis. Sic enim Hip. prædictis lib. 6. epid. scđt. 8. text. 30. Consuetudo, dum sani fuimus, attendenda, qualis in usq. u. vestitu, laboribus, somno, rebus veneris, & mente finit.

Consuetuta enim minus laedere solent, ex Galeno lib. de consuet. 3. & 9. meth. 16. Primo ratione signi, scilicet ex suauitate v. g. cibi percepta, quam rationabiliter ex consuetudine possunt colligere: familiaritatem enim inter cibum, & naturam eius qui assument, significat. Ratione vero causæ, quia consueta mutant in embra in similitudinem suam, ac proinde etiamsi mala sint, tamen non possunt multum alterare corpus, nec momentaneè nocere. Ita, quod mirandum est, venena aliquando contingit verti in naturam nostram, eaque ob diurnam consuetudinem, alimentum corpori præstare.

Deinde, sunt plures qui evacuationes abhorrent natura: Alij quovis exhibito medicamento purgante eximie vacuantur & sufficienter: Quidam forti assumpti, non purgantur. Naturæ autem tales particulares solum experientia cognoscuntur, vt 3. meth. 3. testatur Galenus. Ad hæc, maximè est conjecturalis remediorum quantitas, 3. meth. 3. quæ nec doceri, nec scribi, nec recte mente concipi potest, & quæ artem conjecturali facit, lib. de sang. miss. 1. 2. in init. Quare cum illud non possimus asequi ratione, sed experimento; hoc autem non comparetur nisi ex consuetudine: merito 4. 1. cap. 3. assertit Auicenna, dissuetudinem evacuandi, evacuationem prohibere; scilicet aut omnino, aut saltem ne fiat nisi cum maxima præmeditatione, cum non sit aliquid quod vacuandi certitudinem præstet.

Obiicies ita: Consuetudo evacuandi, materia minorem copiam in corpore notat: dissuetudo maiorem. Secundò: Consuetudo medicamenta vertit in naturam assumentis, atque adeò consuetus non sufficienter expurgabitur. Nam expultrix irritata expellit, quæ irritatio in consueto non datur. Quare consuetudo potius videtur dissuadere evacuationem, quam contraria.

Dic ad primum: Dissuetudinem ex se evacuationem prohibere, non vero, adiunctis aliis evacuationem maximè requirentibus. Nam tunc copiosior vacuatio facienda est; verum reliquis partibus: hoc est, data paritate humorum in assueto, & dissueto, illum minorum cum formidine vacuabimus. Quare in pari humorum redundantia, dissuetudo vacuandi evacuationem prohibet, quomodo loc. cit. Auicenna est intelligendus. Huius auctoris interpretes aliter mentem eius exponunt, at perperam. Quia concurrente aliquo signo evacuationem indicant, cum dissuetudine, vt illi inquiunt, nihil noui doceret Auic. si tunc consuleret evacuationem in dissueto; contra vero prohiberet. Quia etiam in assueto non concurrente signo evacuationem significant, non debet fieri vacuatio. Quare dicendum potius videtur

Introitus ad Praxin.

A Hip. lib. 1. de morb. mulier. n. 2. 3. robur adnumerat, à Galeno non numeratum; & 4. de sanit. 4. addit Galenus pastulas, sudorem, & illius qualitatem, vrinam, calorem, frigus, consuetudinem generandi aliquem humorum, solitas excretiones omittas, exercitationes, fastidines; & lib. de plen. vlt. ad fin. addit somnum & insomnia, aspectum agrestantis, famem, siti.

His etiara addere oportet alia, ex similitudine unius, corporis ad aliud, & morbis vulgariter, & pro tempore grassantibus. Nam si febres biliose vagantur, sanguis est quod febris, de qua dubitas, est biliosa, ex Gal. lib. 2. de crifib. cap. 3. antem med. Ex quibus omnibus propria cuiusque humoris indicia accepit Auicenna 2. 1. doct. 3. cap. 7. Ut v. g. pituitam exuberare in corpore B hæc ostendunt: distillatio ex capite in subiectas influens partes, & à pituita in ventriculum illapsa nausea, cibi fastidium, vomitio, animi defectus, coctrice debilitas, carnis laxitas, membrorum mollities. Agnoscitur deinde ex œdematosis, laxis, doloris expertibus tumoribus, & aliis morbis quotidiana accessiones habentibus. Præterea ex causis hunc humorum generantibus: quales sunt, visus ratio frigida & humida, & similis temperatura: xas senilis, otium, vita sedentaria, studiorum & curarum expers regio frigida humida: hyems pituitorum humorum ferax. 1. de natr. human. 3. sensuum torpor, faciei color albicans, corpus grane, iners, facies tumida, lingua alba, mollis, assida spuitio, fistis pauca, facilis famis tolerantia, propensio ad somnum, somnium frequens aquarum, pluviarum, grandinis, nivis, vel terum humidarum.

Cognoscitur à posteriori, ex conferentia & tolerantia: de quibus vide Auic. 4. 1. cap. 3. & 14. ad ultimum, &c. & 2. 1. doct. 2. c. 7. Quod accepit ex Hip. 1. Aph. 2. 2. 3. 2. 5. & lib. 4. Aph. 2. & 3. Vbi primo notandum, quod huiusmodi conferentia, & tolerantia, vt Auicenna docuit locis citatis, non statim sequi solet. Nam aliquando sequitur aliquod nocturnum, vel propter corporis, & humorum euacuandorum, aut medicamentorum natram; quod prius sedari debet, & tunc conferentia & tolerantia apparetur.

Secundò notandum, quod licet semper ratione humoris peccantis qui evacuantur, sequuntur conferentia & tolerantia, aliquando tamen multa illius portio intra D corpus relinquatur, aut partium debilitas diurna, à qua de novo produci solet: quorum ratione aget prius se habet, morbus increscit, & nulla subsequitur conferentia. Quo pacto debes Hipp. interpretari, lib. 2. progn. 5. 1. dicentem: Excretiones omnes male, que dolorem non sedant, pessime verò nigra: quia praua in corpore dispositionem adesse significant, à qua creatura illa nigra de nono producitur, copiosa etiam materia intus relata. Qua ratione 4. Aph. 2. 1. dicebat Hip. deiectiones nigras pessimas esse. Sic etiam in principio morborum, & augmenti, aliqua pars humoris iam cocti licet vacuetur, vel sanguis mittatur, adhuc tamen non videntur conferre. Nam relicta portione crassiore, & crudiore in corpore, morbus increscit, & exacerbatur.

E Tertiò notabis, quod non sit idem, evacuationem conferre, & facile tolerari, etiam si aliqui id existiment: fortasse decepti, quod hæc duo sèpè coniuncta reperiuntur. Falluntur tamen primò, quoniam tolerantia facilis aut difficilis; magis consideratur in ipsa evacuatione, dum sit: conferentia vero, post exactam evacuationem. Secundò, quanquam hæc duo sèpissimè coniungantur, multoties tamen facilis tolerantia sine conferentia inuenitur. Nam frigidæ potus in astrictissima febre suauissimus est, sed morbus crudior reddit. Plurima etiam sine molestia aguntur, quæ saluti vehementer obstant. Et è conuerso perniciosi humoris vacuatio conferre solet, sed difficulter fertur. Partet hoc in atrabile, quæ semper lethaliter exercitatur, & cum granissimis symptomatis, sed aliquando confert,

videtur, paruam vacuandi consuetudinem per se evacuationem prohibere, vt Auic. inquit; hoc est, per se, ipsam indicare evacuationem magno cum timore & cautela celebrandam.

Dic ad secundum: Consuetudinem non prohibere evacuationem simpliciter: sed ne fiat cum eodem pharmaco semper. Quia ab assueto medicamento non irritatur expultrix ad excernendum, cuius tamen ope simul cum pharmaci proprietate purgatio conringit: illud enim nunquam pro viribus operabitur, nisi expultrix vis ab eo irritetur, & ab eo stimulata noxios humores expellat; sed illud incommodum facile vitetur, exhibito alio medicamento cui non fuerit assuetus. Præterea nunquam quis adeò medicamentis assuet, vt iisdem eius expultrix non molestetur; minus tamen quam ab alio non assueto molestabitur, & ita minus iis quam à non assueto expurgabitur. Itaque ratio tantum probat, in assueto homine non tantoperè medicamenta operari. Non tamen proinde, non esse euacuandum, concludit.

Ex iis inferes, maximè esse à Medico obseruandam consuetudinem, quoniam illius maxima est vis, vt docet Galenus lib. 1. ad Glauc. cap. 14. Quo pacto lib. 13. meth. 1. inter indicationes ad evacuationem, etiam consuetudinem recenset. Et 3. Aph. 15. veretur, ne ex crebra purgatione quispiam in prauam consuetudinem incidat. Quod & Hip. etiam senilis est visus, 1. Aph. 16. dum vietum humidum non febricitantibus modè, sed & pueris, & aliis, qui ita cibari sunt assueti, vtile scripsit. Quo quidem in loco Hippocrates, eam quæ à consuetudine sumitur, indicationem, parem ei quæ ab aetate præstatur, accepit. Quippe obsernare hanc iubet Hipp. ex quæ ac proprium aetatis temperamentum. Ut hinc palam fiat, & addiscamus, quanti sit periculi ægros à consuetis distrahere, eoque in contrarium statum mutare: prælestum si id repente, atque immodecè celebretur. Ideo & à prognostico semper consuetudo excipitur, vt leges apud Hip. 1. progn. 11. 19. & 21.

PRÆCEPTVM LII.

Medicus ad evacuationem, humoris qualitatem obseruet.

Nihil est in medica facultate abstrusum, arduum & intricatum, quod illustissimus Medicinae Dictator, sua Asiatica facundia in suis monumentis non explicuerit. Nam cum Hip. fidei Magistri sui dictiōnem exponeret, latam lib. 6. epid. scđt. 2. text. 33. Transitus aperi, ut nares, & alia, quibus opus est, & ut cœnit, & qualia, & ubi, & quando, & quantum oportet, ut sudores, & alia planè omnia: sic in com. profatur: Oportet enim, cum evacuatio requiriatur, non simpliciter ad ipsam accedere, sed prius definendum, quaratione facienda sit, & quæ debet esse evacuanda materia, per quam regionem, quo tempore, & quam mensura. Quod oraculum ob oculos proponas velim, sèpè mente collustres, expensisque his singulis seorsim, quantum Galenica hæc sit memorabilis sententia, & usui maximè necessaria, decernas.

Eam ut proficiam valde, ad curationem transstulit more suo, & contemplatus est fidus Galeni Scholastes Auicenna 4. 1. c. 3. S. Scias præterea, quod intentio in omni evacuatione est una quinque rerum: qualitas humorum, vergentia, locus per quem evacuatio facienda est, tempus, & quantitas. De omnibus singulatim differendum.

Per qualitatē intelligimus, qualis, & quis humor sit evacuandus. Quod ipsum dupliciter ex variis signis cognoscitur. Hip. 1. Aph. 2. dignoscit ex regione, anni tempore, aetate, & morbis. Galenus in com. addit totius corporis colorem: 4. Aph. 2. addit symptomata, agri naturam, vitæ industrias, vietum, mestruas evacuationes;

confit, si praecedentibus signis exctionis excernatur. 4. Aph. 22. Sic aliae vacinationes difficulter feruntur, & vehementer tamen conferunt. In hunc sensum intelligendus est Auic. 1. 4. tract. 2. c. 6. 3. ium plutes, incipientes quartanas, ac i medicanento purgantes, ipsas sustulisse alleuerat.

Vltimi notandum, quod conferentia, & tolerantia non solum medicamentum indicant exhibendum; sed etiam de illius recto iudicio testimonium prebent. Deinde, non tantum humoris qui morbum infert, sed quandoque alterius cuiusque vacuatio conferre videtur, quando humores conciliati sunt, & valde obstruant. Tunc enim quolibet humor vacuato, ceteris amplior locus conceatur. At haec vacuatio eti si conferre videatur, vera conferentia non est; sed tantum apparet, ut eleganter protulit Auic. 1. 3. tract. 4. cap. 20. ad fin. non ergo seducat te inuamentum, &c.

PRÆCEPTVM LIII.

Medicus humoris vergentiam, & inclinationem recte perpendat.

Mirabantur hanc ita pridem nonnulli, cum pro expressione historiarum nostrarum, scilicet tissimos, & multos farum doctos politissimi Hippocratis aphorismos euolueremus, cur scientissimus vir lib. 1. sent. 21. humoris, non natura vergentiam & inclinationem expostulat, dum sic ait: Qua ducere oportet, quod maximus vergunt, per loca conferentia eo ducere. Sed Gal. naturam intelligit, in com. Hoc igitur, per quam partem sit evanescenda, docet ipsam scilicet partis naturam, & humoris propensionem. Quando tamen non constat, qua in parte humores permanentiam habeant, humorum tantum naturam, pro celebrazione expurgatione debet contemplari: quod vniuersalius docuit Hipp. lib. 6. epid. sect. 2. text. 15. dicens; Quod, unde, & propter quid.

Hinc sit ut in omni evacuatione, sine à natura, sine ab arte celebrata, tria sint à Medico consideranda. Primum, quod fluit humor, aut in quam partem inclinet. Ex hoc documento elicetur ratio interpretandi sententiam Hipp. 4. Aph. 4. 6. 7. 9. 17. & 20. quibus locis pro vergentia humoris evacuationem exercendam docet. Hac ratione ipse in ascendentie plenitude venam fecat, descendente expurgat, 2. acu. 10. & 11. Sic enim lib. 6. D. Aph. 22. dicebat. Est enim eius præceptum: Secundum quod humores repune, facere evacuationes. Idem docet 6. epid. sect. 2. com. 29. obsernatique ab Auicen. 4. 3. cap. 3. quandoquidem nauseam vomitu, ventris vero morulationem, alii subdunctione perfranat. Quod prius obseruant Galenus 6. epid. cit. com. 9. in med. §. dicitur igitur vomitum. Hoc modo Celsus lib. 1. cap. 7. in med. 3. itaque si amari vultus cum dolore & granitatem praecordiorum sunt, ad vomitum quoque configiendū est.

Secundū considerare oportet, unde scilicet fluit humor; id est, partis natura. An sit nobilis, vel ignobilis, consentiens, & rectitudinem seruans, an contraria; & alia ex quibus partis natura dignoscitur, ex Auic. 4. 1. cap. 1. Semper enim via, per quam vacuatio facienda est, debet habere consensum cum parte, in qua humor est insixus, ex Gal. lib. 4. 1. med. cap. 8. 9. post med. §. propriæ autem, &c. & lib. 7. meth. cap. 8. dum de curatione ventriculi agit, quando humores in illius cauitate sunt impasti. Et cap. 13. sequenti. Quare 4. Aph. 12. in fin. dicebat, solum ea cuoni natura suapte, qua in ventriculo continentur.

Necque obstat idem Galenus lib. quos, quib. cap. 3. docens humorum melancholicum semper per inferiora esse purgandum, etiamsi ventriculo adhaereat. Nam id pronunciavit, quia humor melancholicus ob ingentem granitatem qua poller, ut lib. 4. Aph. 9. innit, inferiores ventriculi partes semper occupat, & sic in ipso præualeat

A indicatio ex propria propensione desumpta, magis quam que à partis natura deponitur. Praesertim cum ventriculus etiam per inferiora possit expurgari, ex Gal. 5. meth. 11. in med. 1. bina etiam fit, &c. Hoc etiam ratione in nephritis malolei venam fecat Hipp. 6. epid. sect. 1. sex. 6. Quae doctrina latius multò à Galeno explicatur, lib. 1. 3. meth. cap. 11. Hoc modo Hipp. 3. prorrhet. tex. 33. dicebat: Sanguinis profusione, qua ad latum diversum sunt, omnes mala. Quoniam, ut inquit Galenus lib. derigere, c. 5. ad fin. aff. etiam partem non iuvant, & sanam laedunt. Quare vacuatio per non conuenientem regionem à natura intenta, est cohinda, & ad contrarium reuelenda; vt docuit Hipp. lib. 6. epid. sect. 2. text. 29. dicens: Reservare, si quod non oportet, vergant. Quod etiam com. 33. sequenti prie edocuit.

B Tertiò considerare oportet, propter quid, scilicet fiat, an videlicet superante natura, vel superata. Nam aliquando ex humorum copia obnuntit & suffocatur, aliquando solum ipsorum qualitate pungitur & laceratur. Ita intelligendus est Hippocrates 6. epid. sect. 2. text. 9. licens: Alium succum, non qui exeat, ducere: Exsuum vero, una suffundere, facere simile, &c.

PRÆCEPTVM LIV.

Medicus, locum per quem evacuatio est facienda, animaduertat.

C Quidque esse conditiones obseruandas, ut per locum conuenientem vacuatio celebretur, 4. 1. cap. 3. Auicenna accuratè edocuit. Quatam prima est, ut rectitudine seruetur, quemadmodum supra latè prædictimus. Secunda, ut illa pars per quā sit vacuatio, sit ignobilior, ex Gal. 1. Aph. 21. sic nunquam humor ad membrum principale est attrahendus: de quā conditione infra plura. Tertia, ut illa pars sit illi evacuationi secundum naturam destinata. Ut viæ per quas excurrit vena, partem ictoris gibbam expurgant; altius verò partem cauam. Quæ ergo aliter sunt evacuationes, impenetrabiles sunt. Quare lib. de loco in hom. num. 21. in morbis oculorum, vomitum prohibet. Et lib. 6. epid. sect. 2. text. 9. quæ sursum vergunt elata, per inferiora soluenda esse affirmat. Quare si fluxiones incommodæ sunt, ad partes contrarias, & maximè distantes sunt reuelandas, ex sententia Hipp. lib. de ossibus. num. 23. & lib. 2. de natura human. text. 9.

Quarta conditio, ut in illa parte nulla sit ægritudo. Quia morbus augeretur, & virtus dissolueretur. Et sic 3. meth. 6. & 11. in inflammatione fedit, vel partis vicinæ, medicamenta prohibet dejectoria: in inflammatione verò vesicæ, aut colis medicamenta diuretica interdicunt. Hanc sententiam confirmat Auic. 16. 3. tract. 1. cap. 3. in med. vbi in dysenteria materiam peccantem, vomitu evacuat: & Hipp. etiam 4. Aph. 8. Tabidos purgare per inferiora, cauentes superiora: & 4. 1. cap. 2. 8. Auic. repetit, §. natura quoque. Quoniam Medicus est imitator naturæ, 1. Aph. 2. Ergo si natura nunquam per partem debilem evacuat, nec etiam Medicus hanc evacuationem promouebit.

E Adiuertit tamen Auicen. quod in hoc sit maximum discrimen. Nam Medicus non ita exactè vias cognoscit, sicut natura, per quas ipse humor debet expurgari. Quod si obiicias, in dysenteria commendari thabarum tostum, & myrobalanorum citrinorum cortices torrefactos. Dic, quod eti si in hoc morbo vomitus utilis sit, haec medicamenta tosta cæterorum adstringentium in statu, crassa sua vi intestina roborant, humores incrasstant, & ad fluxum valde ineptos reddunt, & eos elementer per alium expurgant. Quare maior est utilitas ex robore industo, quam noxa ex attractione.

Vltima conditio est, quod licet secundum conditiones

Introitus ad Praxin.

A spicamur; vel etiam existente materia cruda, purgationem posse celebrari, ex Principum mente dilceptavimus lib. 4. bift. PP. Med. bift. 9. In furiosa, turgente in initio, eandem posse offerri cum commodo multo, dictauimus lib. eod. bift. 17. saeviente humore maligno, aut pestilenti, in eodem principio, nulla expectata coctione, eandem saluberrimam esse, contra plures contendimus, codemlib. bift. 48.

Cæteris humoribus exuperantibus, semper concocta materia esse exercendam purgationem, sumus dictator, 1. Aph. 2. cuius mentem citatis locis sumus interpretati luculent. Vtrum verò coctio ad purgationem requisita, debet esse manifesta solum, vel perfecta, nunc dubitandum. Illam sufficere probat Hipp. 4. B acut. 4. 3. hoc modo assuerans: Quibus in principio vena nebulosa, & crassa existunt, hos annœibus ceteris purgare conuenit. Quod si vena inter initia tenues fuerint, tales non purgabunt: at si videatur, clysterem exhibebitis. Tales annem ita curare conseruit. Sed crassities post tenuitatem, solùm incipientem coctionem ostendit. Nebula etenim non est signum perfectæ coctionis, sed solum manifesta, ex Gal. 1. de crisib. 17. ad fin. Ergo manifesta coctio sufficit.

Secundo, humor non concoquitur secundum omnes sui partes simul, sed successivè, pars post partem propter sui inæqualitatem: ita ut illa pars quæ est parvior, prius concoquatur, & semper aliquid remaneat in declinatione coquendum, ex Gal. lib. de tot. morb. temporib.

C cap. 3. in med. sententia. Igitur non est necessaria perfecta coctio, sed cum primùm aliqua pars concoquitur, statim debet expurgari. Quod opere obseruat Gal. 13. meth. cap. 1. 5. §. procedente autem tempore, &c. quo loco in ictoris inflammatione, statim in augmento, cum prius incipit concoctio, per aluum expurgat.

Tertio, si non sufficeret manifesta coctio, quæ in augmentatione appetat, nullum esset tempus expurgationi opportunitum. Patet sequela: quia in principio purgationis fieri non posset, cum sit tempus cruditatis: neque in statu, quia tunc melius est quietem habere, 2. Aph. 29.

Neque in declinatione: nam in ea morbus est denitens, & iudicatus, & tunc æger non eget expurgationem: quia qua iudicantur, aut iudicata sunt integræ, neque mouere, neque nouare aliquid, sed sinere. Ergo si expurgatio ab augmento tempore excludatur, nullum ei tempus idoneum relinquitur, maximè quia nullus tempore de declinationis emoritur, 3. cris. 5.

Quarto. Sicut sanguinis missio si in principio omissa fuerit, ob timiditatem ægri, vel quia Medicus non est vocatus, in augmentatione celebrari potest utileiter, ex Galeno lib. de sang. miss. cap. 20. & lib. 9. meth. cap. 20. ante med. §. optimum igitur factu est, &c. eadem prorsus ratione purgatio in augmentatione fieri poterit, præsentim si morbus sit magnus, & vita periculum imminet.

E Ex aduerso obstat irrefragabilis divini Senis sententia, lib. 1. Aph. 22. qua concoctam materiam esse medicandam assuerat. Quo loco aduertit, Hippocrate non docuisse ea esse expurganda, quæ concoquuntur, sed quæ concocta sunt. Nam quando morbus concoquitur, manifesta quidem adeat concoctio; quando verò perfecta, iam est concoctus. Igitur ad purgationem non est sufficiens manifesta concoctio, sed perfecta, quod docuit Gal. lib. 1. Aph. 24. & 1. ad Glauc. cap. 11.

Deinde ideo coctio ad purgationem desideratur, ut habeamus naturam adminicularem. Sed natura non opitulatur evacuationi, nisi coctione perfecta: nam ipsa ordine recto cum operatur, humorum non expellit, nisi perfectè coctum, & separatum. Ergo perfecta coctio necessaria est, quod & Gal. dicit 3. de cris. cap. 6. Tertio, in augmentatione natura est coctioni interna. Ergo non est impedienda aut interturbanda, neque medicamentorum exagitantium ope, neque vi exagitanda, ut 1. Aph. 7. & 8. monebat Galenus.

Solute tu hoc modo. Vel morbi sunt acuti, vel diurni

D 3

* Tunc in illis perfecta concoctio exspectanda. Sicut enim natura nunquam perfecte indicat nisi in statu, peracta coctione: sic Medicus eius minister solum post perfectam coctionem vacuabit. Si alter fecerit, saeva symptomata sequentur, virtutis labor, animi delinquim, vertigo, naufragia, tormenta, & plora alia. Dic etiam quid quemadmodum aliquando natura vel propter morbi magnitudinem, illius malitatem, vel aliud irritamen, cogitor in argumento indicare, lib. 1. v. f. 6. eodem modo Medicus etiam in argumento, quando propter aliquam catulam morbus minatur periculum, solum manifesta coctione apparente, evaditus necessitate expurgabit.

P RÆ C E P T U M   L V I.

Melius in omnibus vaccinationibus, modum & quamvis ad eis deferunt.

In morbis autem longis, in quibus tenacum & len-
torum humorum abundat copia multa, qui semel ob-
suam consumaciam expurgari nequeunt, praefat eos
paulatim concoquere, & paulatim evacuare, ut docuit
Auct. 1. 4. s. ad. 2. cap. 3. acie med. s. ego vero non diligo in-
tus, &c. Nam ad paulatam vacuationem manifesta
concoctio sufficit. Et natura in brevissimi modo morbis iacto
humorem ad unam criticam expulsionem refernat.
Quo pasto interpretandus est Auct. 1. 4. ad. cap. 39. in
med. s. & de solitaria in principio eius, &c. Neque ex hoc
diffribitur natura, aut interturbatur concoctio: quia
purgatio fit medicamento attardente, & natura ex cellente,
1. 1. b. 2. 2. Et sic natura redditur humore fortior, & fe-
cilius concoquit, & promptius expellit. Quare ad primam
argumentum, ex Hippoc. 1. Auct. 2. 2. dic: ipsum loquu-
rum suisse de morbis, in quibus concoctio expectari
debet, sic enim a natura fieri solet. Ad alterum dic: sem-
per natura operi fert evacuationi illius partis humo-
ris, quae cocta est, in cuius gratiam purgatio exerce-
tur.

Argumenta verò in principio adducta, sic dissolue: **Ad primum** ex Hipp. 4. acr. 4 scilicet quod interdum per vrinam crassam, Hippocrates soleat intelligere medicorem, ut cor sicut 4. Aph. 77. & per nebulae aliquando intelligat sublimamentum; quæ manifestæ coctionis sunt signa, & morbum in statu esse demonstrant, de quibus veloco est interpretandus Hipp. Siquidem biblios humores facilis negotio concoquuntur, ex Gal. 1. de cr. cap. 12. post. med. §. hoc quoque caruam est. Quod si de aliis morbis Hippocratem exponere, adhuc non contradicit: quia in illis perfecta concoctio necessaria non est.

Ad secundum argumentum dic quod quando materia est homogenea, sicut secundum omnem sui partem incipiat concoquisi; vna tamen pars ob maiorem aptitudinem citius, quam alia concoquatur, sed non expellatur, quia cum sit cum aliis partibus confusa, adhuc à natura retinetur, quovsque perficitur coquatur, & elaboretur.

Ad huius argumentum dic: quod tempore opportuno peragiam in morib, in quibus expectatur concoctio sit pars postrema status, quia est principium declinationis, in quo natura indicate solet. Sed quando ipsa non indicat tempore, non solum in

Quare semper modus est habendus in evacuationibus omnibus, & aliquid semper relinquendum namque quatenus definceps concipi possit quod concipi est aperire, & excutiri id quod posset extermi. Audi Galenum lib. 6 cap. super sic adversus Encephalitatem, dico sic ait: Si enim si ita siccis feris, que diuersis diuerstis insumbe minima ratione, si quantitas diuerstis, non tam maximum in ferendis ruribus si evacuatoris non remittat quantum id poteris, le fortis vero velut affectib[us] n[on] magis trib[us] unam illam levissime, vel differtibus, vel iuncta, vel fructuibus, vel sanguinis exsanguine, praeferas quid[em] & diuenio de ratione fuisse, cum ratiōne. Quare in pharmaciis exhibendis modum seruit.

*Quid reseram de phlebotomia? Ex qua copiosa aliquis
in morbos incidentibus longis, postquam immobilia in animo
resoluta non raro dies vix fuit. Allatis enim*

essus facere non posse sent, in orbe reliquum vita regna, motus corporis temperamentum reditum est frigidius. Ex qua refrigeratione facile ex quavis occasione leui, alijs decoratori, ac malo corporis habitu dixerunt; alijs ex eo usq[ue] in norbos incidentibus extitales, aquarum inter casum, & orbiculam, & ictinoris, ac ventriculi imbecillitatem, & apoplexiem, & deliria: ut lib. 9. mib. 10. docuit Genus.

Hoc modo ex immodica veræ sectione, & ultra
utram quantitatem celebrata plurimos mores pro va-
luatione occupauit, ut refert Galenus lib. de sarg. mis.
cap. 12. Quo pacto ex Galeni prescripto s. melb. cap. 4.
Vbi valida virtus subest, & alias permittit, usque ad animis
defectum minister expedit, ubi horum alterum non facie-
spondet, tunc est, quantum satis usum fuerit, tantum I
principio detrahere: quod deficit iceratione suppleri.

*Quapropter perbellè monebat Medicinæ Didactor
Hipp. lib. 2. Apb. 52. Plurimam atque repente evacuat,
celum : nam omne nimium est iranicum nature, quia hec
in symmetria conficit. Hac ratione dicebat Galen,
ib. 1. 2. meisb. cap. 1. Esto autem terminus in agorauisibus,
cum non præteribit id, qui ex arte morbum generè oppu-
nat, et tuò medicerat : qui autem ultra progrederit, cru-
elius hominis officium facit, qui finali clavis interbro vitam
usque hominis auffert. Medicus ergo quantitatem eva-
uationis exactè contempletur, Et ea mensura semper
vacuet, vt vna studeat naturæ ; morbumque ciām,
antiq[ue] oppugnet.*

PRÆCEPTVM LVII.

Medicus non omnem morbum suo semper medicetur contrario.

ET si pronunciatum sit vniuersale: *Contrariorum contraria esse remedia, ut lib. 1. hift. 15.* latius adnotauimus: tamen *Anc. 4. 1. cap. 1.* in fine sic praedixit: *Amplius sciare debes, quod non enim replatio, neque omnis complexio- nis malitia suo medicatur contrario ex evacuatione, & op- positione: immo multo eius sufficiunt multa regimini bonitas in replectione, & malitia complexioris, &c.* qui locus hoc modo est intelligendus. Non semper Medicus dectus morbum contrariis praefidiliis perianate tentabit, ut pluribus in locis & praesertim *lib. 2. Aph. 22.* cum Hippocrate Galenus ipse confirmat: scilicet adequatiss, manifestis, & que per se raha sunt. De quo- rum clavis sanguinis missio, & purgatio esse cen- sentur.

Morbus ergo optimo victus regimine curandus, præsertim quando mitis est, & vites sunt debiles, alii que sex rebus non naturalibus tractandus. Quidam enim sufficit inedia, aliis exercitium, plenimis frictiones, multis balneum: hæc enim omnia ex accidenti euacuant, 4. Aph. 2. Nam ut ait Galenus, lib. 4. acut. 19. plethorica facta syndrome non semper sanguinantes mittimus, sed & frictione, & baïreis multis, & abſinentia, que tribus vel quatuor diebus fiat, ad id, quod naturale est, reuocamus.

Quare plenitudine praesente sanguis non semper est
emittendus: ex praescripto Galeni 4. meth. 6. dum sia-
vit: *Nam & aliaratione si quis etiamnum sanus, nec ad-
buc quicquam Iesus, in sanguinis redimantis concursum sit,
positus, non statim buic sanguinem mittere est necesse, Imò
aliis satisfacit inedia: aliis cibi parcitas, aliis soluta
alius, vel purgatio, vel frequentius balneum, vel multa fri-
ctio aburde fuit. Repetit lib. de curand. rat. per sangu. miss.
cap. 10.*

Deinde non omnes morbi præsidis illicè exagi-
randi sunt , sed commode vixius regimine tractandi:
Licet enim alimenta non sint morbo contraria, tamen
quoniam illorum interuentu virtus roboratur , dicitur
curatio fieri à contrario. Tam quia vires validæ cum

A suis instrumentis effectuè adserantur morbo, eique
vehementer resistunt, & causam morbificam è cor-
pore expellent: tum quia, ut docet Celsus *lib. 3. cap. 4.*
Optimum medicamentum est cibus appetitè oblatus. Itaq;
ut docet Galenus *1. Afb. 17.* quando putridorum hu-
morum copia adest, alimenta cōtemperantia sunt offe-
renda in quantitate multa, si victus possit tolerare. Hos
enim purgare non conuenit, *2. Afb. 36.* v. cōsus reg'men
autem non contemnendas p̄fstat utilitates, : *et via pre-
cepto 65. describendas*, & propositas à Damasceno in
Aphorismis Celsi. lyc. cit. Alcidio, terrab. 3. serm. 1. cap. 37.
Alzharan. tratt. 15. tratt. cap. 1. Rasi. 6. Afb. ad fin.
Halyaz. 8. tratt. vlt. & Galeno 11. metab. cap. 15.

P RÆ C E P T V M L V I I I

*Medicus corpora sana & temperata; usum similius
conseruet: intemperata vero & lapsa medico
contrariorum usu reducat.*

Gratia difficultas, inter Classicos nimis controversa, & ab iis agitata satis: inextricabilis, ob varietas Galeni, & ceterorum sententias ambiguas & dubias; ita ut narratore Delio egeant diligentem, acutam, fortis. Illud igitur primò confit, quod corpora temperata dum sanitatem fruuntur, temperatae virtus ratione gaudet, similibusque in specie & gradu conseruanda sint, ut perdoceat docuit Galenus lib. i. mat. cap. 3. in med. & lib. i. de sanit. suend. cap. 11. corporibus opimo temperamento præditis, atque optimè temperatum saluberrimum esse docet.

Id confirmat Gal. lib. art. med. §6. quo loco conseruationem per familia ; reductionem vero , per contraria esse celebrandam affectuerat. Et lib. de inqual. in iur. p. cap. 6. scribit : quod sanitatis tutela per familia perficitur probarque §. de sanit. tuend. cap. 10. in fin. Et 11. in prin-
cip. & lib. 6. cap. 3. mens. cap. vlt. in init. Sc 3. mense. cap. 3.
ante uita. §. scire naturae hinc. Et item lib. 1. de sanit.
tuend. cap. 7. parian post med. dum dicit , quod corpora
qua secundum naturam se habent , ierunt debent ,
feruantur enim unum quodque similibus , alteratur vero
a contrariis .

E & 15. cap. 6. Alix pituitoso. ut cerebrum: quod similitudinis ratione sit. Quæ enim alieni partis similia sunt, facile in ipsius naturam transmutantur, quoniam simile semper suum simile appetit. Hoc modo *terra squallente, avium genus inclinat se habet*, ut docet Hip. 6. epid. sect. 4. text. 26. Quia, ut notat Galenus in com. cum aues sicciori temperamento sint prædictæ, sicciori cibo & solidiori sanius vivunt: contra sues, cura temperamento sint prædicti humidiori, in cœno, humidioribusque locis sese volunt, & humidiori gaudent alimento. Ergo natura quæ intemperata est, visu similium potest conseruari. quia ijs maximè gaudet.

Sed pro altera parte adsunt rationes valide. Constat enim ex oblatione similium non fieri conseruationem, sed morbū. Nam si biliosus vino, exercitio, & calidis cibis vtatur, suo temperamento similibus, summè

reditur, & febricitat docente Gal. s. de sanit. 11. in med. Quod etiam confirmat Arist. 1. prob. 3. ex simili statu morbo augeri affirmant. Idem colligitur ex 2. Aph. 34. H. p. In morbis minus periclitantur, &c. Nam ex simili, quamvis minori causa, facilius incidimus in morbos similes. Hinc fit ut cor calidum, frigido aere conseretur: manus, frigidæ ablutione robustentur: corpora temporum vicissitudine gaudeant.

Confirmari hoc non invenustè potest ex Galeno, 3. Aph. 1. & 3. docente, quod excepta optima temperie, quæ semper similibus gaudet, reliquæ omnes intemperatæ ad contraria bene se habent, male vero ad simili. Rursus lib. 6. de sanit. tuend. cap. 3. in med. §. in eo autem qui est in calido, &c. naturis intemperatis contraria esse offerenda asseuerat; ne videlicet à similibus in morbos incident. Et 1. de sanit. 6. ad init. monet, vt intemperatæ intralimites sanitatis corriganter. Quo etiam pacto in art. med. cap. 23. agens de oculis, affirmat, quod à similibus suæ temperaturæ facile laedantur: à modico vero contrariorum vnu adiuuentur summe. Insuper 5. de sanit. tuend. cap. 4. agens de victu senum, eos cibis calidis & humidis alit & fouet, qui illorum temperamento summe sunt contrarij. Et lib. art. med. cap. 29. & 30. in corde per calorem lapsu, frequentem & magnam respirationem, ad copiosam aëris attractionem, tanquam vtilem exoptat. In frigido vero commendat angustam & ratam.

Accedit Hipp. auctoritas lib. 3. Aph. 1. dicentis: Naturarum ha quidem ad hyemem, ha vero ad aestatem bene, vel male se habent, &c. Et Galen. in com. sic ait. Ad aestatem igitur frigida & humida natura optimè habent, ad hyemem calida siccæ. Adde quod 7. Aph. 59. Hipp. præcepit inediā humida carne præditis, quia corpora exsiccatur. Et Galenus 3. Aph. 3. soli corpori temperato, tuta & salubria similia esse docuit; reliquis autem, contraria utilia esse asseruit: reperiitque 8. meth. 9. §. temperata vero ipsa, &c. Quate Auer. 2. part. Canticor. com. 6. calidum temperamentum in morbos labi calidores, si vntur calidis, pronunciat. Hoc modo ex mente Theophrasti, 1. de caus. plantar. cap. 25. plantæ contrariae in locis contrariis diutius viuant, & durant.

Quid plura? Nonne ex mente Hipp. 6. epid. sett. 4. tex. 15. naturæ calide sunt refrigerandæ aqua, vento frigido, quiete? Nonne Galenus lib. de salubri dia, com. 2. & lib. de bonit. & vit. succor. cap. 10. §. ad eundem pl. ane modum, &c. moderata esse conseruanda: quæ vero modum excedunt, immutanda inculcat? Nonne elegantissimus Celsus lib. 1. cap. 3. in med. intemperata corpora per contraria corrígenda docet? dum sic ait: Tenuis vero homo complere se debet, plenus extenuare, calidus refrigerare, frigidus calefacere, madens siccare, siccus mafacere, &c.

Vltimò, hæc auctoritate Galeni confirmo, ex lib. de sanit. ad Thrasibulum, cap. 20. vbi docet, partem Medicinae quæ curat; atque conseruat, non differre inter se in quali, sed in quanto. Nam vtraque eadem vitia corrigit: illa, maiora; quæ præseruat, minora. Sed ea pars quæ curat, semper incedit per contraria. Ergo eodem modo pars quæ conseruat, iisdem vtetur. Sicut enim pars quæ medetur, auferri inanitionem, repletionem, famem, sitim, caliditatem, frigiditatem, quando à naturali statu recedunt; sic ea pars quæ conseruat, vitia, quæ intra limites sanitatis adhuc perseverant, emendat. Ergo vtraque contrariis est celebranda.

Hanc minimè triviale difficultatem Iuniorum peritissimi ventilarunt, sed in eius expositione variis affuerunt soluendi modos. Quidam enim naturas intemperatas per contraria remissa esse conseruanda asseruerunt; quæ licet sint contraria, virtute tamen sunt similia, cum conseruent. Sed non exponunt recte. Nam contrarium semper remittit, & in statu naturali conseruat.

A Alij, sic ratiocinantur, asseuerantque naturas intemperatas à mediocritate parum recedentes, vnu similiū esse conseruandas: at vero si multum à mediocritate recedant, per similia non esse conseruandas arbitrantur. Reicitur sententia hæc, quia natura intemperata, sine multum, sive parum recedat, tempore ægrotitudinis, neutræ dispositionis, aut quando homo negotiis non impeditur, per contraria immutari nequit, sed vnu similiū est conseruanda, vt Galenus docet 5. de sanit. cap. 10. in fin. & 11. in princip. & 8. meth. vlt.

B Plures sic explicant, & naturam intemperatam in calore, aut frigiditate, semper esse permittandam contrariis arbitrantur, quia ob efficaciam qualitatum, periclitant ne in lapsu sibi similem incidunt: intemperatam vero naturam in humiditate, & siccitate, vnu similiū posse conseruari. Nam ob qualitatum ignauiam, nullum est periculum, quod vnu similiū ægrotent. Corpora enim etiæ humidiora & sicciora redendantur, laedi non solent: indicio sunt ætates. Reicitur à Galeno 3. Aph. 3. dicente, solam temperatam naturam, & ætatem similibus benè affici; reliquæ tamen intemperatas tam calidas quam frigidas, tam humidæ quam siccæ, à similibus laedi, à contrariis iuuari.

C Adest alijs, qui inter Classicos primas tenet, qui in alimentis conseruationem debere fieri statuit per similia, in aere vero per contraria; sùmque opinionem esse rectam, ex mente Rhæsis colligere nititur, qui 17. cont. cap. 6. in princ. de aere agens, affirmat, quod aer bonus si omnibus bonus, quia temperatis conuenit, vt simili; & intemperatis, vt contrariis. Et paulò infra ait, quod aer semper debeat esse, vt medicina. Non placet responso, quia conseruatio per omnes sex res non naturales celebrari debet, vt dilucidè cap. 86. art. med. probauit Galen. quod non negauit Auic. 3. 1. doct. 4. cap. 1. ant. med. §. Sed & secundum possibile est, &c. Quare citra rationem, hunc Auic. locum in confirmationem suæ opinionis adducit. Nam licet eo loco Auicen. solum nutrientium faciat mentionem, aërem tamen quoque, tanquam præcipuum, & magis immutantem intelligit.

D Vt vero huius asseqni possis solutionem dubij, notabis hanc propositionē, similia similibus conseruantur; sicut & nonnullas alias, per se quidem veras esse non posse: attamen ob aliquod accidens, vbique ad opus reduci. Nam in Philosophorum iactatur scholis, quod remissum remittit intensum: quod tamen non raro fallit. Erit igitur prædictæ conseruationis per similia ratio, quia actio contraria fit. Quare si temperies permittantur non est, sed in eodem statu conseruanda, omnino similia adhibere oportet, quia simile non agit in simile, vt Philosophi docent, & fatetur Auicen. 2. 1. doct. 3. cap. 3. parum post med. §. Nos namque pro certo scimus, &c.

E Veruntamen non semper ad conseruationem similia adhibere oportet; quia similitudo & voluptas rei simili, in quantitate & qualitate facit excedere: hinc excessus & morbus. Quare Galenus in art. med. cap. 60. dicebat, ventriculum siccum fieri sitendum, quia immodico siccorum alimentorum vnu siccitas augetur, & excitatur sitis. Et cap. 60. docet frigidum ventriculum frigidis eructationibus esse obnoxium, quia ob similitudinem immodicè vtitur alimentis frigidis.

F Hæc est causa, quare serpentes, animalia alioqui calida, vt viperæ, tanto vini desiderio flagrant, vt inebrientur, & sic à venatoribus capiantur, vt refert Arist. 8. de hist. animal. cap. 8. Qua ratione Galenus lib. 6. de sanit. tuend. cap. 11. calidas temperaturas frigidis tuerit, quia in vnu similiū excedentes ægrotant facilè. Ita Primitæ Mytilenæ celeri cursu, & aliis rebus immodice calidis vtebatur, dimisso balneo: quibus omnibus si modice vteretur, conseruaretur.

Secun-

A conservare, periculosum est & inutile. Ideo modico contrariorum vnu ad temperiem optimam, & mox minus obnoxiam sunt reducendæ.

Excipias ab hac reductione, cum Galeno 8. meth. vlt. & 5. de sanit. tuend. 10. in fin. & 11. in princip. & in art. med. 86. corpora, quando sibi dispercent, aut ægrotant: quia tunc natura intemperata, sine parum, seu multum ab optima temperie recedat, in ea est conseruanda. Nam cum ea, qualisunque sit, conseruat, & exercet operationes suas ad corporis tutelam necessarias: quia curatio morbi nihil est aliud, quam illius in pristinum naturalem statum mutatio, quæ auctore Galeno cit. loc. facilior est ad intemperiem naturalem, quam ad temperiem optimam. Deinde cum natura à contrariis reducentibus vim aliquam patiatur, si homo ægrotet, iter agat, negotiis distrahitur, curis interturbetur: tunc natura non est fatiganda contrariis, sed consuetis, & similibus recreanda. Si alter tentes, ægros debiles distractos opprimes, & hoc modo præpostero remediorum vnu, fatigentibus viribus, eos præcipites dabis in mortem.

B Deinde quia in nativis intemperatis, ob excessum elementi prædominantibus intrinsecō, qualitas intemperatæ intenditur; vtile est & maximè necessarium, assiduo & modico contrariorum vnu ipsam remittere: ne videlicet in statum præter naturam recidere possit: & hoc maximè obseruandum est in naturis frigidis, aut calidis, quia ob efficaciam qualitatum hæ morbis evidentur esse obnoxiae. Ex qua doctrina solvit omnis repugnans, quam ex Galeni locis plures auctores elici posse persuadere.

C Quare quod adduximus de partibus frigidis, & corde calido, hoc modo soluendum est. In partibus frigidis duplex assignatur temperamentum, alterum insitum, ex elementorum miscella contractum, frigidum videlicet, adscitum aliud, ex influxu sanguinis & spirituum, calidum nempe, cuius ope frigidæ partes actuant. Vtrumque est conseruandum, quod perficitur nec per calida tantum, nec frigida tantum: sed per ea, quæ actu sunt calida, & potentia frigida: nam sic utrÿque consulimus. In corde pecuniaris est ratio, ob quam aëre frigidæ gaudeat, quia est natura calidissimum, perpetuoque mouetur, & sic periclitati ne plus iusto inflammetur, & in statum præter naturam incidat, cuius noxa toti erat communis. Ob quam causam sagacissima natura, vt cor sanum in custodia conseruat, non solum aërem frigidum consuluit, sed alia remedia ad illius tutelam est machinata: veluti cum aquam in pericardio reposuit, & ipsum cor obuallavit pinguedine multa.

D D Ad argumentum vero, quod de parte curatrice & conseruatrice est adductum, dic: utramque non differre in qualitate, sed in quanto. Pars enim curatrix, circa morbosam constitutionem versatur, quæ cum sit præter naturam, debet remoueri per contraria. Pars autem conseruatrix, de naturali agit constitutionem, quæ per similia conseruatur. Verum cum non semper in eodem statu, nec secundum qualitatem, nec substantiam permaneat, perpetuò alteratur & dissolvitur. Quatenus ergo labitur à naturali statu, & non est secundum naturam affecta; vt ad suam naturam redeat, contraria requirit. Attamen quamvis sic labatur, & limites sanitatis egrediatur, à parte curatrice tamen distinguuntur, quæ lapsus insignes solum respicunt, qui actionem sensibiliter ludent: Conseruatrix vero pars circa exigua vitia versatur, quæ operationes non ludent, immo intra limites sanitatis repertintur: licet non sint præter natum, omnino tamen naturalia non sunt.

E Sicut natura temperata est conseruanda per similia, & intemperata per contraria; sic ætas temperata similibus est conseruanda, intemperata contrariis permittanda, 4. Aph. 3. Ita puerilis, cum sit humida, similibus conser-

Zacuti Lusitani

conseruanda. Sic enim pueri melius nutriuntur, citius accrescunt, diutius viuant, *i.e. de sanitate et iuventute.* Aph. 16. Senes contraria permutandi contrariis, ut melius degant, sanius viuant. Nam oblati calidis humidis vita principia reparantur. Hac ratione Galenus *s. de sanitate.* 2. eos calefaciendos, & humectandos esse asseuerat.

Vltimò, pro coronide dubium affine & coniunctum, proponam, subtile tamen ac præstans, ut sic lectoris animus eius dulcissima recordatione recreetur; nam in eius explicatione ieiuna est lectio auctorum. Si temperamentum naturale, quod optimum est, debet conseruari per similia, quomodo poterit conseruari in ætate pueritiae, si tunc humectatione opus est: & in iuuentute, si hæc ætas refrigerantia, & humectantia expostulat: & in senectute, quæ calefacientibus, & humectantibus eget? Quare appetet, quod solùm in ætate adolescentiae possit conseruari. Sic natura intemperata, quæcunque ea sit, non videtur, quod sit semper per contraria permutanda. Nam interdum temperies ætatis, naturali temperamento repugnat: ut v.g. natura frigida & humida, in ætate iuuentutis, & adolescentiae. Si ergo virtusque habenda est ratio, & vtraque, cum intemperata sit, debet corrigi; videtur impossibile vtramque corrigeri, cum una ab alia impediatur.

Pro solutione, Nota primò: quod omnia illa, quæ conseruant naturam temperatam, intra latitudinem sui spatij alterando & permuto, dicuntur temperata, & similia: & sic sentiendum est de illis, quæ naturas intemperatas conseruant: Nam sicuti naturæ illæ in indiuisibili non consistunt, sed latitudinem habent; sic idem de causis conseruantibus est dicendum.

Nota secundo: Temperamentum ætatis unum & idem esse cum naturali, & solùm distingui, quia temperamentum ætatis est temperamentum naturale. si secundum habitudinem caloris ad humidum consideretur. Nam quia in pueritia cum calore abundat humiditas, vocatur calida & humida; in adolescentia, quia temperatur humiditas, vocatur temperata; in iuuentute, cum permaneat humiditas, & imminuta sit humiditas, dicitur calida & secca; in senectute, quia iam imminuta est humiditas, & simul seccitas est multum adaucta, vocatur frigida & secca. Itaque hoc temperamentum non absolutè & simpliciter tale dicitur, sed facta comparatione vnius ætatis ad aliam. Qui enim temperatus est, in omnibus ætatis est temperatus: & qui per omnes ætates intemperatus est, per eas eadem intemperie seruat. Verum cum temperamentum illud habeat latitudinem, quia in pueritia exuperat humiditas, tunc respectu aliarum ætatum puer vocatur humidus. Et sic de reliquis ætibus sentiendum.

P R A E C E P T U M   L I X

Medicus humorum peccantem, per partem principem, vel affectum non evacuet.

Grauem sententiam Avicennæ, omnis Medicorum chorus laudat & amplectitur, quia lib. 1. cap. 1. docemur: *Non esse faciendum transiitum humoris per principale membrum.* Cum enim præceptum artis medicæ sit iniuiolabile, vt per locum conuenientem, & excretionibus destinatum deferatur humor, sive ab arte, sive à natura vacuatione celebretur: idcirco si ille versus partem principem moueat, huius motum prohibere oportet, & ad partem ignobilem, vel minoris momenti, auertere est necesse, ex Galeno lib. 7. meth. cap. 11. Si enim humor noxious in præcipua parte stabuletur, timor est ne adhærens, inflammationem, aut aliun affectum committat inemendabilem: vel ab eius tetro & putrido vapore robur partis dissoluatur,

& hoc modo accidente syncope, cardialgia, affini deliquium, & alia, quæ difficultem deinceps habent correctionem.

Sed obstant plura. Primum: In inflammatione ie. coris, & lienis, vtracq; axillaris secatur ad euacuandum & reuelendum. Sed tunc transit humor per cor. In affectibus capitum & oculorum, ad retinendum salubris est vacuatio per aluum, ex cuius fluxu & vapore vitioso lacinatur cor. In continentibus & continuis, oblato medicamento expurgante humor ad iecur fertur, ex quo ad mesentericas & intestina deriuatur. Hoc etiam modo suas facit vacuationes naturæ, quando vomica pulmonis per aluum, vel vîna expurgatur, quod aliquando contingit, vt 6. de loc. cap. 4. docuit Galenus.

Respondent plures, quod humor putridus & corruptus non sit ad partem principem, tanquam ad terminum attrahendus, ob causas dictas: at vero recte possit permitti, vt per illam transeat, sed non immoretur, ne cunctatione sua partis firmitudinem dissoluat. Non quadrat responsum, quia quando immodica adest haemorrhagia, cucurbitula hypochondriæ admouentur, reuulsionis causa. Similiter etiam timor repentinus incutitur, aut facies subito frigida irrorauntur; vt scilicet retrocedat sanguis ad cor: sed tunc sanguis ad partem principem, tanquam ad terminum solet auerti.

Dic ergo, quod quando humor caret vizio, & partes principes eo indigent ad custodiæ sui, non sit inconveniens, si ad eas veluti ad terminum reuocetur; vt in nimio sanguinis fluxu non raro contingit. Quando tamen humor est putridus & noxious, si fieri potest, nullo modo ad eas est reuocandus. Veruntamen quando aliter fieri non potest, recte per principem partem potest auerti, quia tunc maior est utilitas noxa.

Quod autem per affectam partem humor noxious non sit vacuandus, pluribus confirmat exemplis Galenus lib. 1. 3. meth. cap. 11. Hoc modo inflammatis intestinis, ventriculo, vtero, vrinæ vasis, pudibundis, purgatio per aluum reproba. Inflammatis fauibus, palato, lingua, ore, apophlegmatisma noxiū. Hac de causa renibus affectis, dampnatur digerentia, & læso ventriculo, inutilia sunt quæ vomitum provocant. Hac ratione vtero phlegmone tentato, temerarium est offerre quæ menstrua monent. Demum in omnibus longissime à parte, quæ fluxione tentari incipiat, quod redundat renellere, nequaquam ad eam trahere conuenit.

Hoc tamen intelligas, dummodo affectus sit recens, & humor cōfluat. Nam si est diurnus & inueteratus, tunc licet aliquando cum aliqua noxa, maiori tamen utilitate, per locum affectum humorum peccantem expurgare. Hoc pacto in alii fluxu diuturno expurgantia exhibemus. Nam fluxus fluxum curat, vacuando causam, vt monuit Galenus 6. epidem. sect. 2. com. 9. Et Hip. 4. acut. 110. dum sic ait: *Si venter liquidus fuerit, biliisque excernatur, vexentque termina, & vomitus, & mordicantes, quiescere his optimum est, mulsum bibere, non vomere.*

Et Galenus non solùm mediocriter in alii fluxu ventrem mulsâ subducit, sed valenter expurgat. Sic enim ait, *acit. auctor. loc. Qui autem in affectionibus huiusmodi sapienter auxiliatur, is cacoymiam valente medimento affatim expurgat, vires agri, & habitum contemplati, anni tempus, etatem & constitutionem.*

Hac methodo nixus, affecta sede, non veretur expurgatio per aluum, dummodo in initio morbus non sit. Sic enim ait. 4. meth. cap. 6. *Neque enim cum vel circa sedem, vel aliquam vicinam partem initium phlegmone incidit, purgantia admittes.* Nā tunc est timor, ne ad partem dolentem maiori impetu confluant succi, & geminata affectio vires prosterantur. Hoc modo per partem affectam sanguinem in initio non émittimus: nam tunc venæ sectio fluxionem auget; quam esse admittendam cessante fluxu, Galenus 4. meth. cap. nuper citato, in fin, edocuit: *Ac si perpetuum est, quod ab eo didicimus, incipere*

Introitus ad Praxin.

A tria, etiamsi quis longè diuitem domum terra in aliena habitet, vt lib. 9. *Odyssæa*, versicul. 34. cœcijnt Homerus. Et Cicero lib. de orator. 1. & 2. de leg. *Nos patria delectat, cuius tanta est vis, tanta natura, ut Iberiam illam in afferrius axis, tanquam nidulum affixam, sapientissimus vir immortalitati anteponet.* Niuitum, vt idem ait, Orat. in Catil. 4. *Patria solum cum omnibus est charum, tum verò dulce, atque incundum.*

Eam Plato 15. de leg. ait esse dominam ac Deam, quam mortales magis debent obseruare & colere, quam matrem. Quare in suis legibus antiquus Ligistator Charon das nihil patria dicit esse coniunctus. Quo pacto Cicero lib. epist. fam. 11. epist. 27. patriæ amicitiam esse omnibus præponendam affirmat: *Chari, inquit, sunt parentes, chari liberi, familiares, propinquai, sed omnes hos vincit patria.* Quod veterum testimonios atque exemplis firmat Franciscus Petrarcha, dialog. 15. de vera sapientia: qui præclarè lib. 3. rer. memor. tract. 2. cap. 41. de patriæ amore agit. Lege & noua quedam, in noua Langi Polyanshea.

Deinde aëri patrius & nutritius est coniaturalis valde: & sicut maternum lac cæteris est præstantius, quia magis naturale; ita aëri patrius, cuius ope in primordiis vita sumus adiuti, magis prodest, & propter cœlestes influxus, quibus ab incububilis vitam duximus, nos amplius roborat, & salubrius afficit, etiam labentes conseruat, & ab aliquo morbo affectos ad pristinum statum reducit.

C Quod si patrius aëris sit morbo contrarius, ex præsidiorum numero vnum efficitur, vt Galenus ait lib. 9. meth. cap. 4. Si vero intemperatus est, & morbum souet, non est laudandus. Sicuti lac maternum, quando est bonum, quia magis cognatum & familiare, præstantius est & conuenientius infanti: si autem sit vitiosus, minimè commendatur. Id quod dicebat Hip. lib. de alim. n. 8. *Lac proprium, noxiuum.* Nam intemperata natura ad loca similia male se habent; ad contraria, bene. Ideo in regionem contrariam mutari debent, modo maximè intemperata non sit: quoniam ea mutatio periculosa est, præcipue si repente fiat.

In morbis acutis hæc mutatio est reprobata valde: in iis enim salubre est, iacere & quiescere. Nam si motus in lecto distrahit naturam à coctione, resoluti vires, corpus fatigat, 2. Aph. 28. quanto magis motus de loco in locum 2. acut. 48. Coctione enim perficit quiete. Hoc modo plerique cum cœpissent febricitare, ob motions & exercitationes, acutissimis & extitibus morbis fuerunt correpti, vt 3. Aph. 20. notauit Galenus. Excipias eos, qui in itinere ægrotant, qui aut spe inuisendi domum, aut quia deficit Medicus, possunt, coacte tamen, mutationem efficere.

P R A E C E P T U M   L X I

Medicus naturam, ut primarium sanitatis opificem, semper adiuuet.

E Naturam nostram, quæ semper utilitatem animantis intendit, à Medico esse adiuuandam, vt operationes suas recte efficiat, vbertim Galenus proposuit, lib. de opt. ad Thrasibul. cap. 42. Auxilia enim medica per se morborum causas non eradicant, sed adminiculum naturæ requirunt. Illa enim solùm iuvant naturam, & ei impetum, motumque vehementem præstant: natura vero reliqua perficit ac compleat. Hoc modo Avic. 1. 4. tract. 2. cap. 8. dicit: *Curans vero; sicut sciunt, est virtus, non Medicus; quoniam Medicus est minister, faciens peruenire instrumenta ad virtutem.* Et cit. loc. ad Thrasibul. cap. 26. proculis idem Galenus: *Natura est primarius animalis opifex, quia morbos solvit, & sanitatem restituunt. Hip. 6. epid. sect. 1. text. 4. asseuerat: Naturam esse morborum medicatrix: & eam omnibus subuenire*

subuenire, docuit lib. de alimen. num. 4. repetitque Galenus lib. 1. de dieb. decret. cap. 7. ante med.

Obiicit Galenus in com. prædicta sententia, hoc modo: Si natura omnibus subvenit, & morborum est medicatrix; ars medica superflua est, & de medio tollenda. Præterea, Galenus lib. 9. meth. 1. 3. sic ait: *Prima igitur omnium indicatio est, qua à virtute sumitur: verum non sic prima, ut qua curationem doceat, cùm ex numero curariorum indicationum non sit, verum vitalium, sive que ad vitæ custodiā pertinent. Nam neque ut valeamus, nec vi à morbis liberemur, ab ea quicquam primum desumimus, sed ut vivamus.* Ergo ea non est morborum medicatrix, si ab ea indicatio curativa non est desumenda.

Gal. cit. epid. respondet obiectioni primæ, asseritque B naturam morbo mederi. Hoc tamen non obstat, quoniam sit verum, artem medicam, & Medicos, morbos curare, sicut & præsidia medica. Sed in curatione quædam primum, alia secundum, alia tertium obtinènt locum. Natura tempore & dignitate maximè & præcipue auxiliatur morbis, primâque in curatione tenet; cùm sit principium intrinsecum conseruationis rerum; & morbus sit passio corruptiva, cui natura strenuè repugnat, ipsūque debellat & superat, & vteñ mediocritate quadam, tanquam aduersatrix morbo opponitur, ut bellè 11. meth. 2. dictabat Galenus.

Obiicies, & merito sanè: Si ars medica iuvat operationes naturæ, cur locum non obtinebit primum? Nam etiamsi auxilia medica morbis sint contraria, in morbum non primò feruntur, sed naturam, ut illorum ope hæc adiuta superior euadat & vincat. Et quoniam asserat Galenus 6. meth. 8. & lib. de const. art. med. 1. 2. in fin. quædam fieri à natura, quæ non possint fieri ab arte, ut coctio, & carnis generatio; tamen plura alia sunt ab arte, quæ non possunt fieri à natura, ut partium vulneratarum coniunctio, quæ suturis & ligaturis perficitur, articulorum luxatorum repositorum, carnis crescentis ablatio, & inflammationis, quæ à natura persæpe excitatur, curatio. Ergo ars non est ministra naturæ, sed præcipua morborum medicatrix cœnenda.

Dic: Aliquid fieri ab arte, quod naturæ est impossibile: verum ea opera nunquam ab arte perficiuntur, nisi interueniente natura; ea enim artificialia non sunt, sed naturalia. Nam partium coniunctio quæ suturis fit, nunquam est perfecta, nisi actio naturæ carnem generantis accedit: nec articuli firmantur, quoque à natura robusti fiant: neque inflammationis, ob confluum humorum incitata, curari potest, nisi partis inflammatae natura, cum auxiliis ad soluendam inflammationem vna concurreret.

Medicus sanitatis est causa, quatenus est artis minister, ut docet Galenus lib. 1. epid. 2. com. 5. 1. Cum enim auxilia tempestiuè, in conuenienti quantitate & qualitate ministrat naturæ, artis instrumenta ad natum peruenire facit, ut cit. loc. monuit Avicenna. Auxilia medica, licet tempore & dignitate sint postrema, in operis executione sunt prima, sūntque illa quæ primum corpus alterant; & mediante eorum materia immutante, animal in sanitatem perducitur; quorum ope ars medica & Medicus operantur.

Sicut ergo ars, & artifex non primum mouent, sed internent auxiliorum: sic natura & primò, & per se, & sola mouet: nam sæpe sine auxiliis medicis morbos superat; concoquit enim causam morbificam expellit, & remouendo ea quæ morbum fouent, corpus paulatim ad pristinum statum ducit. Et hoc non solum in morbis mitibus (de quibus Galenus 1. de loc. 2. in fin. Soli illi morbi externo egerit auxilio, quos natura ob magnitudinem vincere negat) experiuntur Medici, sed veritate habet sententia hæc in grauioribus morbis; ex quorum classe febres acutæ, & inflammations internæ

A esse censemur, ut docet Averroës lib. 7. collig. cap. 3. dum homines validos & ferinos, à morbis acutis posse fieri immunes, sine artis & Medici auxilio sponte sua, asseuerat. Quando tamen est impedita & languet, medicis auxiliis vacuantibus, alterantibus, & reficientibus eget, ut lib. de ven. scđ. cap. 4. in fin. docuit Galenus. Quando morbus est in habitu, qualis est febris hecita; quia non remanet inclinatio, nec aptitudo, ut partes in naturalem redeant statum, ab intrinseco solum non sanatur; quia sanatio hæc à parte sana solum præstatur, ut Arist. ait 7. Metaph. 8. Exoptat ergo morbi habitualis curatio medica præsidia; licet ab his solum fieri nequeat, quia non est res artificialis, sed quæ à principio intrinseco emanare solet.

Ad secundam obiectionem, in initio propositam, dic: Virtutem primò & per se indicare sui custodiam & tutelam: ex accidenti tamen etiam curationem. Cum enim constat, auxilia medica vacuantia celebrari permittit, quorum ope & beneficio superantur morbi: quod Galenus in calce prædicti capitis insinuat, cum dicit: *Ex accidenti virtutis corroboratio ad effectus curationem conducit.* Quod enim robustior est, eò securius, & cum maiori audacia administrantur præsidia. Adde, quod sicut quælibet res naturalis non solum virtutem sortita est ad conseruationem sui, sed simul eam, qua contrariis corruptientibus repugnet: sic necessariò animalia, quemadmodum suscepunt diuersas virtutes, quarum auxilio iuvant & conservantur, sicut enim sortita sunt virtutes, quibus à contrariis aduersantibus secundariò se tenuerunt. Hoc modo intelligentus est Galenus loc. cit. cum inquit: *Non ut valeamus, nec ut à morbo liberemur, à virtute quicquam primum desumimus.*

PRÆCEPTVM LXII.

Medicus robur facultatum obseruet diligenter.

Gubernant animal tres diuersi inter se generis facultates, toti corpori ex suo quodam veluti fonte queque distributa. Eas Plato animas vocat, propriam cuiusque substantiam inueniens. Est enim earum quedam ad nutriendum animal necessaria, ac cum stirpibus communis, que iterum veluti pro fonte habet: canales vero ab hoc in totum corpus sparsos, ipsas venas. Hanc seu appetitricem, seu naturalem, seu alericem voces, nihil interest: velut nec animam, aut facultatem. Altera est, quæ non modò ut stirpibus, aut vita præditis, sed etiam ut animantibus anima est insita. Hac sedem in corde habet, ipso quoque insitu caloris quedam seu fonte. Ab hoc fonte canales arteria sunt: vocaturque haec multis sanè nominibus. Nam & facultas sue virtus vitalis, & facultas sue virtus animosa, & anima vitalis, & anima animosa dicitur. Tertia anima ratiocinatrix, in cerebro domicilium habet. Ea voluntariis actionibus vna cum sensibus presidet. Vtitur & hac particularis quibusdam, seu canalibus, nempe ipsis nervis, sensum motumque per hos in totum animal transmitens. Ergo haec facultates seruare, nihil planè est aliud, quam vitam seruare. Siquidem monstratum est, quilibet earum amissa, reliquas quoque vna perire. Haec tenus diuinissimus Galenus 9. meth. cap. 10.

Quare prudens Medicus facultatum robur præcipue attendat oporet: nam hoc ad evacuationes summe necessarium est: Quare non erit extra rem proponebare dubium, utrum facultatum omnium robur ad evacuationem sit necessarium? Galenus solum facultatis vitalis meminit in locis multis. Sic libro de sang. miss. cap. 8. in med. in senibus prohibet venæ sectionem, quia in illis virtus vitalis debilis est. Huius enim virtutis ope, animalia omnia opera exequuntur, 1. acut. 4. post med. Qua ratione lib. de sang. miss. 1. iubet, vt in extractione sanguinis usque ad animi deliquium, pulsum

pulsum tangamus, eiusque diminutiones animaduertamus. Si enim virtus pulsisca labitur, statim sanguis supprimendus est, ne videlicet pro animi deliquio mors occupet; quemadmodum plurimis contigile vidit, 9. meth. 10. §. *Duos namque, &c.*

Huius robur non solum præsens, sed imminens est obseruandum. Hac ratione homo biliosus, cuius habitat facile dissoluitur, tempore constitutus, non tolerat venæ sectionem, nec purgationem. Hæc enim solum sunt magna auxilia, 2. Aph. 2. 9. Hoc modo 2. sec. loc. cap. 1. rubric. 6. ante med. in curatione doloris capitatis ex ictu, exordiendum esse à venæ sectione, dummodo facultas vitalis non sit imbécilla, asseuerat. Et lib. de sang. miss. cap. 1. 3. aduertit, quod pulsus validus cum aequalitate, est minimè fallax robustarum virium signum.

Robur facultatis naturalis ad omnes evacuationes non est necessarium: nam in principio, morbo adhuc existente crudo, copiose sanguis extrahitur; quo tempore de illius robore non constat, ut quod ex coctione deprehendatur, ex Galen. lib. de sang. miss. 6. in med. & 1. ad Glanc. 1. 4. in fin. quæ tamen illo tempore non apparet. Deinde, si ex facultatis naturalis debilitate non laetatur facultas vitalis, sanguis extraendus est; ut patet in hydrope, ex evacuatione confusa retenta, suborto: in quo Galenus 4. acut. 1. 1. sanguinem extraendum imperat.

Robur facultatis animalis ad evacuationem non est necessarium: multoties enim ad animi deliquium sanguis extrahitur, lib. de sang. miss. 1. 2. & 9. meth. cap. 4. Nam cùm agrotantes quiescere debeant, motu muscularum non agent, ac proinde nec facultate animali robusta, ex Gal. 7. meth. vlt. §. *Maxima est cordis offici dignitas, & ad obeundas actiones maximè necessaria, &c.* Quare in Apoplectis & aliis cerebri affectibus, licet animalis facultas languida sit, nihilominus tamen evacuationem exercemus. Quo pacto intelligitur Avic. 4. 1. cap. 3. §. *Quandoque plus eligimus casum aliquiu virtutis, &c.* Maximè cùm sanguinis missio & purgatio obeam causam debilitent, quoniam sanguinem & spiritum exhausti, quæ substantiae maximè in vasis abundant.

Neque obstat Galenus 10. meth. cap. 1. post med. §. *Cum autem in his examinandis, &c.* Quo loco solum naturalis facultatis meminit, & illius tantum robur requirit. Nam ibi per naturalem, omnes tres intelligit, quia corporis naturam constituunt. Vel per naturalem, etiam intelligit vitalem. Nam cùm hæc distinguatur ab animali, vtpote quæ voluntaria est; amba dicuntur naturales, ex Galen. 2. de sympt. cauf. 1.

Obiicies deinde Galenum lib. 11. cap. 9. Quo loco facultatem naturalem, cuius interuentu morbi concoquuntur & extirpantur, summè extollit: Quare necesse est ut ea ad humorum putridorum coctionem valeat; quæ si fuerit languida, interdicenda evacuatio est: nam ob evacuationem defatigata, morbum superare non poterit. Quare Galenus 2. Aph. 2. 9. ad finem, robur huius facultatis ad evacuationes omnes plurimum exoptat.

Vt verò huic obiectioni faciamus satis, aliqua sunt præmittenda, quæ Hippocratis Galenique doctrinam præclarè adornant. Ergo inter has facultates hic seruat ordo, ut vna earum amissa, reliqua deficiant. At in actionibus inest discernen, cùm multò magis reliqua compatiantur cordi, quæ cor ipsis: pereunte enim actione cordis, aliarum facultatum actiones perire est necesse; non contraria. Quod patet ex Galeni doctrina 2. acut. 4. vbi ait: *Velocijsna accident mortes corde patiente, deinde affecto cerebro, tardissima ab hepate prodeunt.* Et sic intelligentus est Galenus lib. 5. de loc. effect. cap. 1.

Illud verò animaduertendum, quod tam in conser-

A natione sanitatis, quæ in curatione agit studinis in vniuersitum, potissimum facultate vitali simpliciter indegamus; deinde naturali; vltimo loco, animali, respirationis gratia, ex Gal. 7. meth. 1. 3. Ceterum, pro curatione morbi materialis venosi generis, propter coctionem & expulsionem humoris, facultate naturali magis, quæ alii robusta indigamus, ex Galen. 1. 1. meth. 9.

At verò in morbis thoracis, non solum facultatem naturalem robustam exoptamus, sed etiam animalem: quia humoris excretio, qui partes spiritales molestat, non sit à facultate naturali, sed ab animali per expunctionem perficitur. Quare 2. progn. 6. 7. eti multoties in pleuritide ceterisque thoracis affectibus, concoctus sit humor, attamen præ animalis facultatis debilitate non excernitur; ob quam causam creberimè suppeditati moriuntur, ut lib. 5. de loc. effect. cap. 3. docuit Galenus.

Ex quibus colliges corollaria plura. Primum, potissimum ad evacuationem indicationem à facultate vitali esse desumendam: dejnde à naturali: vltimo loco ab animali. Ceterum, si affectio propria & peculiaris iecur occupet, à facultate naturali robusta potior indicatione deponit. Quemadmodum si morbus cerebrum potissimum infestet, à facultate animali est elicenda indicatio. Hanc doctrinam eleganter docuit Galenus, in compendio pulsum, cap. 21. ad init. §. *Magnam verò dix habere vim, &c.*

Colliges deinde, Galenum de ope facultatis animalis etiam plurimum fuisse sollicitum; quia non solum agris ad respirationem, sed ad promptam facilemque excretionem est necessaria, 5. de loc. 3. Deinde ad faciem motum in lecto multum iuvat; ex cuius debilitate plures, præsertim crassi & pingues, interire solent. Accedit quod facultatis animalis lascio vehemens, periculosior est, & citius mortem infert, quæ facultatis naturalis noxa, 5. de loc. 1. Quare omnium facultatum robur, ad sanguinis missionem & purgationem est necessarium, sed præcipue vitalis; deinde naturalis; omnium minimè animalis: quia vitalis est veluti forma reliquarum. Si verò Galenus, & alij priisci auctores solum vitalis robur exoptant, illius principatum respiciunt, & quia certiores & evidentes de se ex pulsu notas præstare solet:

Hinc colliges etiam, Medico utile esse valde, ad celebrandam evacuationem, vires cum morbi magnitudine conferre. Si enim morbus est magnus, & robustæ vires, vniuersa morbi causa simul auferri potest. His enim scopis auctis, evacuatio liberalior celebra. Si verò non ita vigeant vires, parca est exercenda, ex Gal. lib. de sang. miss. cap. 1. 3. Quod si vires valde imminutæ sint, & morbus sit gravis & periculosus, ut angina, & pleuritis; tunc parcissimè vacuandum, & alimentis boni succi, crebrè & modice vires reficiendæ, paulatimque evacuatio exequenda. Et hæc est curatio, quam Medici per epicrasin vocant, ut notat Galen. lib. 9. meth. cap. 10. quando scilicet pailatim quod vitiosum est vacuatur, & pro eo quod salubre & optimum est, reponitur. Interdum tamen ita vires ad extremam debilitatem sunt redactæ, ut nec minimam evacuationem tolerare possint. Quare tunc eas iamiam labentes solum restaurare oportet. Ita docuit Galenus lib. 9. cap. 1. 3. dum sic ait: *Quod si quem curare studes, vires autem extrema imbellitate laborant, toto illo tempore quo vires reficiuntur, nihil aduersus morbum est faciendum.* Cum autem coniceris, ut nihil aut parum ex evacuatione sint ladenda, tunc est ad effectus curationem accedendum.

Colliges vltimè, Medicos magno indigere indicio & experientia, ut robur virtutis exacte agnoscant. Nam aliquando in magna virium penuria, vacuatio e. spōte, & in magna copia salubriter erumpunt, & Medici in agris debilissimis evacuationes liberales exercent. Hoc constat

constat ex Hipp. lib. 5. epid. num. 2. qui vinum in Oeniadis A
tabescerentem & consumptum persanauit, extracto in
vtraque manu sanguine, quo s̄que exanguis reddere-
tur. Et ex Galeno, qui 6. epid. sect. 3. com. 29. nobilem il-
lam Romanam extenuissimam, suppressa menstrua,
purgatione laborantem, copiosissima sanguinis missio-
ne persanauit. Et proprio exemplo firmauit Beniuuenius
lib. de abdit. cap. 44. Sed interdum vires, quæ constare
videbantur, ex euacuatione exoluuntur.

Causæ autem plutes sunt, ob quas virium robur difficulter cognoscitur. Prima, quia non solum oportet cognoscere, an virtus debilis sit, sed etiam imbecillitatis causa debet agnosciri. Nam quando ob inediam, vacuationem, aut insensibilem transpirationem vires labuntur, celerrimè vires reficiendæ: quando verò propter dolorem, vel morbi acumen virtus debilis est, vacatio necessaria est. Ignorare autem, an virtus debilis sit propter aggrauationem & copiam, an ob vacuacionem & per effentiam, indecorum est Medico, notante Galeno *z. acut. 48.* Quando enim posteriori modo debilitas adest, refectione optima est; si verò vires multa humoris copia sint grauatæ, obrutæ, & ideo debiles, tunc vacuatio est salubris, ut *lib. 9. meth. 10.* aduertit Gal. Nam tunc magna, ex evacuatione, acquiritur utilitas.

PRÆCEPTVM LXIII.

Medicus locos affectos agnoscat.

contingentia, tolerandum morbum, symptomata, & curationem constare debet, ut eleganter docuit Auicenna 4.1.cap.20.*post princip.* 5. & cum agitudo est habens crism, &c. Accedit, quod difficile sit cognoscere, num virtus debilis sit per essentiam, vel aggrauationem. Nam signum illud inæqualium pulsationum, positum à Galeno 2.*de caus. pulf. cap.* 1. *post med.* in aggrauatione non semper reperiatur. Quare hanc pulsus inæqualitatem in magnitudine & paruitate, raro animaduertere licet. Adde, quod quia ex euacuatione repente facultas debilis redditur, etiam huiusmodi inæqualitatem acquirit.

Denique rogabis : Si tantoperè facultatum, & præfertim vitalis robur ad euacuationem, contemplandum est , quomodo ad eam impediendam virium laesio & debilitas cognoscetur ? Dic , hoc ex operationibus esse venandum. Nam cum facultas & operatio correlativa sint, ita ut quemadmodum se habent ad operationem, sic ad cognitionem : sit ut ex operationibus rectè cognoscantur. Sic docuit Galenus lib.art.med. cap. S. ad init. & in *operationibus vero*, &c.lib.de diff.morbor. cap. 2. & lib.de const.art.med. 10. Anic. 2. i. doct. 3. cap. 1. ad initium, §. omne enim membrum, &c. Probat 1. i. doct. 6. cap. 1. in primis verbis , cum inquit : *Virtutem & operationem adinuicem, &c.* Nam indicationes, quæ ab urina & cæteris desumuntur, multoties fallaces sunt, ut monuit Galenus 3. epid. sect. 2. com. 6. Quo pacto lib. i. Aph. 12. ad init. non solum pulsum tangendum esse docet, ad cognoscendas vires, sed etiam alia contemplanda, & naturalia symptomata, & animalia : quæ Hipp. i. progn. à text. 5. & que ad 26. exactè describit.

Porrò illud est verum, quod robur in omni facultate sit obseruandum; sed præsertim in vitali, ad venæ sectionem & purgationem celebrandam. Quod ferè ex operationibus coniicies, ut recte monuit Galenus lib. I. ad Glauc. cap. 14. in fin. dum sic ait: *Virtus igitur, quam Vitalem vocant, quam ex corde prodeuntem ostendimus, ex pulsuum debilitate cognoscitur.* At que ex hepate oritur, ac Naturalis dicitur, ex sanguineis egestionibus, ab initio aquosiss atque tenuibus, post modum vero crassis ad modum facis. At que ex cerebro originem ducit, quam præcipue nonnulli Animalem appellant, ex motu voluntariorum imbecillitate deprehenditur. Et lib. de sang. miss. cap. 6. sic ait: Porrò dispensantium nos facultatum infirmiatem ac robur, propriis indicari functionibus ostendimus: arbitriarius quidem ea cura

*in nervis, & horum principio cerebro : pulsatiuis autem, ea
qua in arteriis & corde : at à functione, que in bona editur
nutritione, aut nutritione abolita, tum colore bono aut malo,
tertia facultas, nempè nutrita, quam à iecore proficiendi de-
monstraimus, agnitionem sortita est, &c.*

Vltimò inquires: Vtrum maius robur necessarium sit ad venæ sectionem, an ad purgationem? Dic, quod si in vitroque auxilio adhuc paritas, & vtraque vacuatio modum seruet, robustiores vires expostulat venæ sectio, quam purgatio: quia illius præsidij ope sanguis & spiritus exhauciuntur, qui naturæ sunt familiares valde: sed purgationis beneficio humores vitiosi educuntur, qui alieni sunt à natura, & utiliter vacuatur. Et venæ sectio indiscriminatum purum, sincerumque sanguinem evacuat à venis, & citra electionem villam; purgatio vero vitiosum & corruptum cum delectu attrahit. Hoc modo Galenus 5. de sanit. 4. iubet, vt quando venæ sectio impeditur ob timiditatem, etatem, vel virtutis debilitatem, tunc largius aliud solvatur: quia purgatio minus vires eneruat. Quare licet sanguinis missio tutius remedium sit, 2. acut. 11. & lib. de sang. miss. 12. & lib. de ven. sect. aduersus Erastratum, & si parca sit, incertum non habeat euentum; tamen cum maiore virium dispendio celebratur, ob causam dictam.

PRÆCEPTVM LXIII.

Non temere expertissimus Galenus lib. 1. de loc. af-
felt. cap. 1. exponit, quid per locos sit intelligen-
dum. Quia cum propositum esset ipsi tradere notitiam,
qua cognosci possent laborantes loci, conueniens vide-
batur, ut illud primò explicaret, de quo erat futura di-
spatatio. Recentiorum ergo, veterumque Medicorum te-
stimonio, eo loco confirmat, per locos nonnisi corporis
particulas esse intelligendas; deinde causam reddit, cur
veteres tanta diligentia dignoscere studuerint affectio-
nes corpori aduenire solitas: nimis enim, quia pro partium
varietate curationem ipsam variari contingit.

Quanta verò sit utilitas ex cognitione affecti loci, ad curationem rectè instituendam, ex lib. de meib. passim petendum esse docet, præsertim ex lib. 4. cap. 7. & lib. 7. cap. 13. Neque satisfacit Galeno cognitionis, vel doctrina quantumvis consummata, sed requirit etiam exercitationem. Sed aduertendum Medico est, qnòd in hominis compositione eum constituit ordinem natura, vt scilicet formæ & structuræ partium cognitionis præcedat; sequatur deinde contemplatio facultatum, & actionum quas ipsæ facultates edunt; tandem de usu partium consideratio.

E partium consideratio.

Ratio vero praedicti ordinis est, quia quemadmodum in parte composita seu organica, ex cognita eius compositione ad cognitionem actionis inueniendam deducimur: ita ex organici membra actione cognoscimus, quid singulae partes componentes praestent in ipsa actione. Sic enim ex manus v.g. forma structuraque, manifestum nobis fit, ipsam apprehendendi gratia fuisse creatam, *i.e. de usu part. 9.* Ex eo autem assequimur & venamur, quid in tali actione efficiant ossa, & quid utilitatis praestent tendones ipsi: quid deinde faciant digiti, quid vngues, quid internodia, & sic de ceteris. Ex his autem tribus partibus, quibus humanæ compositionis contemplatio docetur, prima, quia dissectione comparatur, anatomica cognitio dicitur. In secunda inquiruntur actiones, simul & facultates, vnde illæ prodent, & ad quas referuntur. Tertia vero, quæ de usu partium consideratio dicitur, commoditatem partium organum componentium, similarium scilicet, contemplatur, & in quo iuvet similarem illam, quæ in organi actione princeps est.

Vt verò plana & dilucidiora hæc sint omnia, tanto-
perè arti necessaria, plurima proponemus signa, ex
Galeni

Jeni

Galeni doctrina de prompta, quibus affecta sedes sit dignoscenda. Hinc enim auctor lib. i. de loc. affect. cap. 2. & 5. explosis inutilibus definitionibus ab antiquis excitatatis, ut certam posset monstrare viam cognoscendi affectos locos, multa tradit indicia in hunc usum. Commodè enim non poterat vera doctrina describi, nisi prius refutarentur eriores, & ab illis addiscientium animi detergerentur: Impuris siquidem animis, nutrientes verosque sermones si offeras, non minus nocebis, quam si impura nutrias corpora, prout ipse Galenus docet 1. simpl. cap. vlt.

Itaque Galenus loc. cit. veterum erroribus tanquam spinis euulsis, quinque documenta tradit, ex quibus locus affectus potissimum possit dignosci: nempè à lœsa actione; ab iis quæ excernuntur; à situ; doloris proprietate; & propriis accidentibus. Quamuis autem accidat interdum, ut ex indicio vno affectus locus, simul & affectio dignoscatur, aut locus ipse, & affectionis causa; ex prædictis tamen quinque documentis, exacta sumitur notitia agnoscendi affectum sedem. Quod si quædam inseruntur signa, ad affectuum & causæ cognitio nem facientia, fit propter mutuam affinitatem, quæ datur inter affectum locum, affectionem, & causam.

Dignosci verò laborantem locum ex vitiata actione aptè confirmat. Nam si vnaquæque actio in animantis corpore , peculiarem habet particulam sibi dicatam , qua valente, integra & sana, perficitur: procul dubio vi- tari non poterit actio ipsa, nisi à sanitate deficiat, & or- ganum mutetur , talis actionis instrumentum. Atque ideo ex ea læsa, affecti loci notitia comparabitur. Ap- pellat autem Galenus organum , cuius actio læsa con- spicitur, quomodolibet affectum. Quia cùm logica Ar- chigenis contentio esset , lædi aliquando actionem , organo non ægro , nec habente passionem , sed solùm illius umbram ; ut quando aliunde causa læsionis de- pendet : ne eiusdem contentionis ansam iterum præ- beret , & de certo constaret ; illud eo loco assumit, quod nemo inficiabitur , videlicet affectum esse quo- modolibet organum, cuius actio læsa appetit, siue pas- sum simpliciter , siue ægrum, siue veluti passione qua- dam adumbratum dicatur.

Subsequenter vero in eodem capite adiungit affectum diuisiones, à quibus & cognitio, & curatio variatur. Et primò quidem trimembrem diuisionem Archigenis in medium proponit, propositurus aliam magis artificiosam, magisque utilem ad præsentem doctrinam. Triplicem itaque affectus differentiā agnoscebat Archigenes: primam, cum affectus adē facilis est, vt ad causæ ablationem confessim quiescat & cesset. Secundam, cum ea ablata, adhuc permanet. Tertiam, cum affectus ipse producitur à causa non hærente, quem vmbram potius affectus vocabat. Ut cum collecto in ore ventriculi excremento, vapores ad oculos eleuantur, à quibus imagines inducuntur, quales per suffusiones apparent. Quemadmodum & vbi sanguis per febres est è naribus fluxurus, de quibus Hipp. 3. prog. 32. & 35.

In omni verò triplici affectus & actionis l^as^e specie, ostendit organum pati & laborare. Nam & in tertia specie, pars noxiā causam habet aliunde aduenientem. Ideò namque imaginibus infestatur oculus, quia reuerà etiam afficitur. Nam nisi aliquid noxiū & præternaturale in se contineret, non magis illius, quām aliarum partium actio laderetur. Quare si l^aditur, causam habet noxiā & præternaturalem, ratione cuius verè & propriè afficitur. Id quod rursus confirmat Galenus Hippocratis testimonio, 4. Aph. 26. vbi ex humore bilioso ad aures confluente, sequitur manifesta nasci passionem ex humore ad partem commigrante idēmque contigere in imaginibus oculorum, natis ex elevatis ab ore ventriculi vaporibus.

Ab iis quæ excernuntur posse indicari affectum, genus multis propositis exemplis demonstrat loc. cit.

A Quorum primum quidem , quod ex sola anatomica peritia comparatur, ex cuiuslibet partis essentiae proprietate desumitur. Per substantiae autem proprietatem , ipsam rei substantiam intelligit , ex certa quadam quatuor elementorum mixtione constitutam; ratione cuius inter mixta unumquodque tale est, quale equalit : & inter membra aliud caro dicitur , aliud os, nervus aliud. Nimur ob peculiarem certam quatuor qualitatum temperaturam & commixtionem , quam unumquodque in sua constitutione comparavit: ut ipse Galenus i . de usu part. cap. 9. perdo & tè explicuit.

B Primum ergo exemplum, est de bronchio pulmo-
nis, quod si tussiendo expui contingat, maximum in
pulmone vlcus, vel ab erosione, vel à putredine natum
esse coniicimus. Bronchion autem est, ex Galeno 7. de
usu part. cap. 4. asperæ arteriæ cartilago; seu corpus
quoddam cartilagineum, componēt asperam arteriam,
quod à faucibus incipit, & per collum ad pulmonem
usque descendit. Cùm autem in pulmone tria conti-
neantur, ipsa scilicet carnis substantia ligamenta, simili
& bronchia quæ à ligamentis connectuntur: & carni
naturā quidem laxissima mollissimāque sit; bronchia
autem solidissima durissimāque; ligamenta vero media
in robore & soliditate; fit ut vbi noxia causa accedit
facile pulmonis caro exulceretur, difficilius ligamenta
bronchia autem exulcerari non possint, quin anima
moriatur. Cùm autem ligamenta ipsa connectant bron-
chia, ex illorum erosione, diuisioneque bronchion de-
cidere & expui contingit.

C Quoniam verò huiusmodi ligamenta à duabus postissimum causis rumpi diuidique possunt, vel à pura acrimonia, humoribusque mordacibus erosâ; vel ab humiditatibus copia putrefacta: idcirco loc. cir. de loc. affectu asserit Galenus, quod si bronchion tussiendo ex putreatione indicium sit, ingens vlcus existere, vel ab erosione, vel à putredine factum. Quod autem ex eo pulmonis vlcus significetur, inde constat, quia bronchij natura in alia corporis parte non continetur, à qua possit educiri nisi à pulmone ipso. Nam contenta bronchia inter pharyngem, & pulmone, multò maiora, crassiora & duriora sunt iis, quae in pulmone existunt. Quare nec erodi, nec exulcerari possunt, ita ut tussiendo viuente animali expuantur. Ergo à pulmone solo eiici est necessaria. Præsertim cum illius ligamenta & bronchia exigua sint, faciliè sic putrefiant & erodantur: & præterea quia exigua non potest pars illorum putrescere, quin totum bronchium reiiciatur. Adde quod cum pulmo mollius & humidissimus sit, contingit facilè putreficeri & ab humoribus acribus erodi. Nec enim possunt bronchia maiora, eorumque vincula putredine, vel erosione dissolui, ut tussiendo eiificantur; quin prius moriatur animal. Suffocari enim est necesse, prius quam aliquid eorum per tussim excernatur. Atque ita ex sentiæ proprietate locum affectionem significari, proposito exemplo confirmavit Galenus.

Eto exemplo confirmavit Galenus.
Deinde non modò ab essentiæ proprietate, sed e
partis magnitudine laborans locus cognoscendus es
Quod quidem signum, & dignoscendi modus ex ana
tomia similiter petendus est, ut loc. cit. retulit Galenus
& illud nonnullis exemplis confirmat. Primum est
vase pulmonis, si quis non exiguum, sed notabilem va
potiōnem tussiendo excreuerit: illam à pulmone fuis
eductam procul dubio intelliget, qui anatomia imper
tus non fuerit. Nimirum quoniam vasa tantæ quant
tatis in aspera arteria non reperiuntur, sed in pulmori
ipso.

Alterum exemplum est de intestinorum substantia secundum notabilem quantitatem excreta. Ut si quod v. g. in dysenteria intestini tunicam excretam consipererit, latitudine & crassitudine magnam: aperte constabit magnam exulcerationem in crassioribus intestinis contineri. Quod si queras, cur Galenus de morte

proprietate loquens, & exempla, ab illa petita proposi-
turus, alia interposuerit ex partium magnitudine de-
sumpta? Dic, illud f. c. orationis affinitate ductum.
Nam cum proposuerit bronchia, id est, vasa asperae ar-
teriae, in collo ampla esse, in pulmone vero angusta;
non abs te adiecit, alia esse duo vasorum genera, que
in pulmone magna, in collo angusta sunt.

Insuper alio exemplo de renum & vesicæ ulceribus,
conatur eo loco ostendere, essentia proprietatem posse
monstrare laborantem locum. Quæ enim substantiae
per vrinam excernuntur, distinguunt ulceram renū ab
his quæ in vesica consistunt: idque Hipp. testimonio
confirmat, 4. Aph. 76. & 81. Vbi tamen Galenus fate-
tur, se nunquam conspexisse carunculas à renibus ex-
cretas. De hoc autem opportunius egimus lib. 2. b. s. P.P. Med. b. s. 141.

Propositis duobus modis ad affectos locos digno-
scendos, ex proprietate partis visu cognitæ, & magnitu-
dine petitis, alios deinde prosequitur loco cit. Galenus:
Et primum desumit ex iis, quæ secundum naturam in
partibus continentur: siue id contum sit pars alimen-
ti, vt vesicæ vrina, intestinorum fæx, vasorum sanguis:
siue membrum; quemadmodum v. g. cerebrum intra
caluariæ membranam, intra peritonæum intestinum.
Secundum vero ex iis, quæ parti vitiæ adnascuntur.
Tertium denique ex contentis præter naturam in
parte: nec enim eadem in omni parte oriuntur, sed di-
uersa in diversis. Et primum quidem dignoscendi
modum, ex contento secundum naturam, exemplis
quibusdam confirmat: incipiens à quadam, qui cum
iuxta sedem vulnere satis profundo fuisset affectus,
quarta die notabilem vrinæ copiam per vulnus ex-
creuit, cum fuisset omnino suppressa, vbi primum
fuit vulneratus. Ex eo autem quod per vulnus vri-
nam excreuit, coniicere satis licet, vesicam fu-
isse vulneratam, quam constat esse vrinæ recepta-
culum.

Alius deinde est modus cognoscendi locum affec-
tum, desumptus ex iis quæ parti vitiæ adnasci so-
lent. Nimirum, quia cum adnata certam substantia
proprietatem nanciscantur, ex ea parte cui innascuntur;
illius etiam naturam representant. Aduerte autem,
quod per ea quæ partibus adnascuntur, non tantum in-
telligenda sint additamenta illa, siue adnexa, quæ por-
tiones non sunt partium in quibus nascuntur; sed
etiam ea quæ partium illarum, à quibus abraduntur,
veræ partes existunt. Id quod exempla à Galeno propo-
sita manifestè demonstrant. Sicut ergo ex rubigine ap-
parente, quæ senectenti ferro solet adnasci, intelligitur
substare ferrum; ita si facto in capite vulnere fungus
apparet, vulneratum esse cerebri membranam, duram
scilicet meningem, indicium est, & corruptum esse os
demonstrat.

Sed ne quippiam relinquatur indecisum, in Lectoris
gratiam, ratio prioris exempli est reddenda. Nam fun-
gus adnatum quoddam est, seu tumor quidam mollis
& laxus, ex crassorum humorum vapore in partibus
vulneratis concrevens, qui licet in palpebris, & puden-
dis quandoque adnascatur, teste Galeno 3. epid. sect. 3.
com. 47. usq; ad 49. frequentius tamen in capite ori-
tur; & solùm vbi membrana cerebrum inuolens scin-
ditur vulneratumque, atque primò scissam esse mem-
branam significat. Quemadmodum enim in arborum
truncis diuisio cortice, crassus halitus sub cortice trunci
coercitus, conseruit exiens, à continente denlatus, in
fungi similitudinem abit: sic crassus corporis vapor sub
cerebri membrana retinetur, dato per vulnus exitu, in
tumorem quandam mollem, laxumque, extra caluariam
crumpit & germinat. Non diffimiles etiam in lucernis
fungi oriri cernuntur, vbi fumi fuliginosæ à lucerna
egredientes ab aëris crassitate iuxta lucernam cohiben-
tur. Amplificata enim circumflammam, quasdam fun-

A gorum imagines imitantur, atque ita predictam fulgi-
nem sic concretam Virgilius appellauit i. Georg. & fu-
turi imbris indicium esse dixit. Quod etiam Plinius
tradidit lib. 1. 8. natural. b. s. cap. vlt. Appellantur autem
omnes dictæ excrescentiae siue tumores, fungi, ob simi-
litudinem quam habent cum fungis, qui in terra na-
scuntur, & edi solent.

Alterum exemplum est de his, quæ præter naturam
in ossibus vitiatis adnascuntur. Vitiatum autem os, solet
appellari cariosum: cum ergo caries excidit, vitiatum
esse os aliquod significat. Alia vero quæ Galenus loc. cit.
affert exempla, sunt eorum, quæ de ipsis laboribus
partibus abraduntur. Ramentum enim, siue crustula ab
aliqua parte excreta, eius loci vnde excernitur, exulce-
rationem significat. Et quidem si cum vrina exeat, re-
num aut vesicæ, aut reliquorum vrinæ meatuum:

B de quo Hipp. 4. Aph. 76. & 77. Si autem tussiendo ra-
mentum excernatur, aliquod instrumentorum respira-
tioni inseruentium ulceratum esse denotat, vt si vo-
mendo, gulam, aut ventriculum: si cum deiectioni-
bus, intestinum: cuius ramentum reiici in dysenteria
frequenter contingit.

C Hactenus quatuor excretorum genera recensuimus,

membri scilicet proprietatem, magnitudinem, con-

tentum secundum naturam, & adnatum; & quatuor

modos ab illis petitos, ad internos locos affectos di-

gnoscendos: quorum cognitione ex anatomica disciplina

dependet. Nunc aliud excretorum genus adiiciendum,

à Galeno loc. cit. propositum, quod ex anatomia non ad-

dicitur, sed præter naturam in quibusdam partibus

primitum oritur & accrescit. Huiusmodi sunt lapis, qui

quidem exiens instrumenta vrinæ laborare signifi-

cant: lumbrici vero, intestina: pus tussi rejectum, pe-

ctus: denique sanguinis grumus, vel prausus quicun-

que humor, illud corporis spatium affectum esse de-

notat, in quo continetur, vel vnde prodit: siue talis

malignus humor per prauam vietus rationem intra

corpus nascatur, quod frequenter contingit: siue ex-

trinsecus adueniat: vt si à fera venenata, virus in

corpus eiacylante aliquis iactus fuerit, vel venenum

assumperit, vnde malus corporis habitus sit con-

tractus.

D Quid si queras, quo pacto quintus hic modus in-

vestigandi, distinguitur à quarto: cum adnata, à qui-

bis quartus ille modus defumitur, contenta sint que-

dam præter naturam, quæ ad ultimum institutum per-

tinent? Dic, distingui quidem ex eo, quia adnata præ-

ter naturam, de quibus in quarto modo, ita continen-

tur in parte, vt illi etiam agglutinentur; quæ vero ad

ultimum spectant, continentur tantum, non affigun-

tur. A tertio vero differt quintus hic, quod adnata de

quibus in tertio, secundum naturam sint, & ex na-

turæ præscripto in sanis contineantur: hæc vero in

ægris, & ex causa aliqua violenta & præternatuli ge-

nita sint.

E Accedamus ad reliquos modos, quibus locos affec-

tos loc. cit. venari docet Galenus: qui postquam à læsa

aetione, & ab iis quæ excernuntur, illos dignosci posse

asseruit, consequenter ostendit propriis exemplis,

indicandi varietates à situ deponuntas. Non modò

enim solus situs per se, patientem locum demonstrat;

vt laborare quidem iecur, si in dextro hypochondrio

tumor aliquis durus appareat; lienem vero, si in fini-

stro: verum etiam vbi excreto, aut dolori iungitur.

Idem namque excretum per varium situm exiens, nos

de parte laborante certos facit: v. g. si ramentum, aut

portio aliqua membranosa tunica excernatur, agno-

scimus quidem ex eo, exulcerationem aliquam in in-

terna corporis parte existere: quæ tamen sit pars il-

la ulcerata, demonstrat situs, per quem ramentum, seu

frustulum tunica excernitur. Si enim per vomitum

exeat, in ventriculo aut gula subesse ylcus significatur.

A si tussiendo, in larynge & aspera arteria: si excreando, in fauibus. Quia cum dictæ partes, & aliae à Galeno numeratae, membranosis tunicis constant, & per varias regiones se exonerent, excernantque sua contenta; partis situs per quem frustulum eiicitur, facile indicat vbinam contineatur malum. Idem etiam ostendit situs, vbi dolori iungitur. Dolor siquidem quacunque corporis parte in occupauerit, in ea contineri affectum significat: atque adeò haec significatio ad doloris situm referenda est.

Quare si ex his quæ per vomitum excernuntur, ul-
ceris notæ appareant, ad locum quem infestat dolor,
respicere oportet, ad hoc vt discernamus, quænam pars
ab ulcere occupetur. Agnoscamus autem occupari ven-
triculum, si anterioribus, iuxta hypochondria, parti-
bus dolor percipiatur. Complectitur enim ventriculus

B totam regionem inter iecur & lienem vacuam. Si vero in posterioribus, ad dorsum, dolor sentiatur, locus affec-
tus est œlophagus, seu gula. Porro si dolor non adsit,
& appareant ulceris notæ, discernemus quidem illud in

ventriculi ore, aut capacitate, aut gula contineti, acribus propinatis. Quæ si in ventriculi ore mordicationem exirent, illuc deprehenditur esse ulcus: si autem infra

os ipsius ventriculi mordicatio sentiatur, in fundo,
amplitudinæ. Signum autem adiungit Rhafus 9. ad
Almans. cap. de ulcere ventriculi, ad dignitionem ulce-
rati ventriculi, aut intestini; quod ingestum velocius ad

ventriculum, quam ad intestina accedit, citiusque do-
lorem, aut mordicationem in illo efficiat: idemque
eueniat in ventriculi ore, per comparationem ad spa-
tium. Denique si in deuorata re, dolor percipiatur in

C transitu illo, qui à collo per thoracem versus posterio-
rem partem ad ventriculum terminatur, dubium non
est gulam esse ulceratam. Gula enim spinæ incumbens
& inhærens, per collum & thoracem vsque ad ventri-
culum portata, in illius ore terminatur: prout fusæ,
docet Galenus 6. de vñ part. 1. 5. & 6. vbi rationem

D assignat, cur natura gulam spinæ alligauerit: nimur, ut immobili niteretur, & cum positionis sua stabilitate ita totum permearet thoracem, vt illius inanitatem non occuparet, nec aëris transitum, membrorumque spiritalium motum impediret, quem vndeque liberum esse oportebat.

Ex eo autem quod talis sit gulæ situs, contingit vt
percussio dorso, descendat alimenti portio, quæ ob

suam crassitatem, aut maiorem quantitatem assumpta
in transitu morabatur. Propter illud ipsum admonuit
pulch'è Galenus 13. meib. 17. ad fin. vt laborante gula,
spinæ remedia imponantur; non autem anterioribus,
quemadmodum fit in affectibus ventriculi: cuius os
cum antrosum magis vergat, in illius morbis peiori
sunt auxilia imponenda: tum propter situs vicinitatem,
tum quia magis proficiant præsidia, ed quod cum pe-
tus pars quedam carnosa sit, multò magis capax re-
medii est, quam ossea spina. Et licet ita medicandum

E sit, non tamen negligendum in affectibus ventriculi,
auxilia nonnunquam dorso imponere. Evidenti namque
experimento compertum est, profluvia multa ven-
triculi, impositis ad spinam rethediis, brevi tempore

fuisse sanata: quæ tamen sedata non sunt, medicamen-
tis ad anteriora applicitis.

Ex doloris proprietate, quartum indicium desumitur, cuius differentias proposui lib. 3. b. s. Princip. Me-
dic. b. s. 28. Nunc illud notandum ex varietate doloris,
varietatem locorum esse coniectandam: quod fusæ
lib. 2. de loc. affectis pertractat Galenus. Stupidum dolore
putauit Archigenes, in nervis duntaxat, & muscu-
lis fieri. In quo non parum errauit, licet multa scrip-
tit ad notitiam ex doloris speciebus consequendam.

Huiusmodi autem lapsum tribus potissimum rationibus Gal. condemnat. Quarum prima est: stupor, hoc
est, sensus deperditio, aut difficultas illius, non solùm

in nervis, sed & in reliquis corporis partibus, propter
frigidum affectum fieri solet. Igitur non est propria
neruorum passio, siquidem solis non conuenit. Secunda:
Raro experiri dolorem stupidum in musculis,
rarissime autem pulsantem, nec nisi in magnis inflam-
mationibus, vt 2. de loc. cap. 3. probat aperte. Tertia:
Quod in eodem libro hunc dolorem, tanquam pro-
prium affectum, modò ad nervos, modò ad musculos
referat. Ergo perperam Archigenes dolorem stupidè
pulsantem musculis attribuit, tanquam propriam illo-
rum passionem, (propria siquidem, quæ sub scientias
cadunt, perpetua sunt, vel saltē frequentia,) cum
etiam ad carnis, vel vasorum refrigerationem referri
debeat.

Ita ex punctorio dolore membranas esse affectas
possimus colligere: in quo ægri veluti pungi, & for-
minibus pertudi videntur. Huiusmodi doloris initium
in ea membranæ parte est, vbi sit punctura, inde vero
ad spatium magnum se circulatim diffundit. Similem
experiiri solemus in inflammatione illa membranæ co-
stas succingentis, quæ pleuritis vocatur; cuius dolorem
Medici ferè omnes consuerunt appellare puncto-
rium. Sic mordicans dolor pro causa habet calidum
& mordicantem humorem, & sic de aliis.

Quintum denique documentum, quo in laborantis
loci notitiam ducimur, à propriis symptomatibus elici-
tur. Nam cum illa simul cum morbo innadant, & incipi-
ant, vt testatur Galenus 1. cris. 5. planè, vbi aliquod
symptoma proprium apparuerit, indicabit laborare par-
tem, cuius proprium illud fuerit. Ut v. g. fastidium, af-
fectum esse ventriculi os. Dejectiones carnium loturæ
similes, imbecillam existere iecoris facultatem, præser-
tim retentricem; cuius peculiare symptoma esse do-
cuit 1. prophet. text. 3. quæ quia tempore ad coctionem
necessario aliamenti succum continere non potuit, se-
quitur inconferti sanguinis excretionis.

Denique si rubrae appareant maxillæ, & reliqua ad-
sint inflammationis signa, dubium non est, cum pulmo-
nem occupare. In signis namque rubor vtriusque venæ
proprius est inflammati pulmonis. Fit autem, vaporibus
sanguinis in pulmone putrentis, ob rectum situm
confidentibus ad malas, ibique detentis. Cùm vero
illarum carnes laxæ rarae sint, ipsius sanguinis colo-
rem promptissime imbibunt: cùmque tenuissima sint
cutæ, per eam tanquam per vitrum, oculis ruborem re-
præsentant. Diximus ambarum maxillarum ruborem,
non autem vnius tantum, proprium peripneumonicis
est: quoniam sæpe accidit in longis patulisque febri-
bus, genam vnam insigniter rubere, eam nempe in quā
forte aeger aliquandiu decubuit; quæ quidem rubet
ita, quia calor licet exiguus, cùm tamen sepultus sit, &
ex decubitu retentus, malam inflamat, & inflamman-
do rubefacit. Apparet autem rubedo valde viuida, sa-
tisque enidens & manifesta, in his qui longo tempore
febrierunt, propter contractum corporis pallorem ex-
diuturna ægritudine: non

de loc. i. contraria summam, ex loco affecto, & affectus specie petendam esse doceat. Non, inquam, sibi contradicit, quia in ipsa natu*ri* temperamenti cognitione, notitia laborantis membra comprehenditur, & contraria. Nam si omnis curatio, natu*ri* in laborante temperamenti cognitionem requirit, partem ipsam laborantem prae*noscere* necesse est. Atque ita affectus locus, pars habet locum natu*ri* temperamenti, & una est utriusque cognitio, vnaque & eadem curativa indicatio ab utroque desumpta.

Quo posito, ita ad propositam difficultatem respondendum videtur. Si virum tantum ex dictis duobus agnoscatur, alterum vero ignoratur, multo melius est ad curationem utcunq*e* instituendam, affectus, agititudinis speciem agnosci. Quod si utrumque Medico perspectum cognitumque sit, praestantior est affectus loci, quam affectus cognitio: cum plures curanti Medico indicationes praestentur, & plura exhibendorum remediorum prescripta ex ipso loco affecto, quam ex affectus specie elicantur.

Primum inde constat, quoniam ex agititudinis specie, remedij primum genus demonstratur, quod scilicet contrarium sit, a quo solam speratur curatio; verum cum non sufficiat ad ipsam exacte instituendam, ad alias particulates differentias descendere oportet, *i. ad Glau.* *i.* quartum cognitio a morbi qualitate, quantumvis cognita, non traditur, & aliunde petenda est. Atque prim*o*, licet altero duorum ignorato, praestet agnosci affectus speciem, ex ea tamen cognita non potest institui curatio.

Hoc evidenter sic ostenditur. Si quis agnoscat hominis viscera, v. g. excedenti calore vexari, protinus quidem intelligit frigidum remedium esse exhibendum: si tamen ignoret, num extraneus ille calor hepar, an renes, an magis ventriculum occupet, procul dubio non discernit quantum, qualiter remedium illud frigidum sit futurum; quia haec pro varietate partis laborantis variantur. Deinde si quis intelligat morbum ex capite emanare, nec tamen illius naturam & causam agnoscat, num videlicet tumor sit, aut intemperies, vel frigida vel potius calida; procul dubio is nec genus auxili*ri* discernit: nimis, quia affectus speciem ignorat. Ergo illius cognitio ad curationem instituendam, magis quam loci laborantis videtur necessaria, vbi alterum ignoratur.

Quod vero, si utraque cognitio sciatur, laborantis loci cognitio cognitioni affectus praestet, constat ex Gal. lib. art. med. 94. vbi docet innenire causam morborum salubre*m*, perinde quidem ex affectu, saepius ex affectu loco. Deinde pro loci diuersitate, licet morbi species non varietur, sed una & eadem sit, magna fit remedij mutatio: ut manifestum est in pleuritidis, & cruris inflammari curatione. In quibus quidem affectibus, quantumvis specie non separantur, sed loco tantum, summoper*te* variantur remedia. Ergo multo plura, magis que*nd* indiuidua, ad curationem instituendam, ex loci, quam affectus dignotione eliciuntur: ex affectu enim illud tantum in genere, contrarium scilicet deponit.

PRACTVM LXIV.

Medicus primarium affectum agnoscat.

Q uanta utilitas accedit ex primarij affectus dignotione, ab illis qui per consensum sunt, Galenus ostendit, lib. 2. de loc. aff. cap. 9. Nam ex hac interno*tione* recte animaduertunt artifices, cu*n*iam parti remedia sint applicanda: illi scilicet, que primario affectu laborat: v. g. ventriculo, si illius consensu*afficiatur* cerebrum. Cum enim dispositio per consensum firma

A nondum sit, nec stabilis, ad primaria curationem sanatur. Quod si in proprium, & permanentem transierit, non mod*o* ventriculo qui primari*o* laborat, sed capiti secundari*o* affecto adhibenda sunt auxilia: nulla amplius facta inquisitione, cerebrum, an potius eius membranae afficiantur, quia nulla ex eo fit in curatione varietas, sed utroque capiti praesidia imponuntur.

Quare ubi saltem de toto organo constat, vt capite, vel oculo, quamvis de loco particulari affecto, ad essentiam morbi inquirendam, certi non sumus, properandum est, nempe vt cognoscamus, qualenam sit applicandum remedium. A morbi siquidem specie & natura, qualitas auxili*ri* indicatur; frigidum, an calidum esse debeat, humidum aut secum, *2. meth. 7. & lib. 3. cap. 1. & 1. de rat. vlt. text. 3. & 4. 1. tract. 2. c. 7. & innu-*

*meris aliis in locis. Cum ergo non varietur curatio ex eo quod morbus in cerebro, vel meningibus contineatur, inutile prorsus erit Medico curaturo, cum E. astrato, prout refert Galenus 7. placit. 3. in controversiam vocare, in quoniam loco princeps animae pars contineatur. Non sic tamen, quin illud utile & necessarium nobis sit, num in capite, vel potius corde resideat. De quo argumento sat multa Peripatetic*i*, cum suo magistro Aristotele, & Averro*es* 2. collig. cap. 9.*

Quinque reperiuntur notae, per quas distinguuntur proprii primigeni*que* affectus, ab illis secundari*is*, qui consentientes dicuntur: & è conuerso. Prima: Propria prim*o* iudicatur affectio, quae prius accidit, quaeque null*o* alia praecedente sit. Secunda: Permanens, perpetu*aque* est, non per intervalla inuadens. Tertia: Ad alterius sedationem non cessat, sed permanet altera ablata. Quarta: Omnia ferè habet talis agititudinis propria accidentia, quibus exquisit*e* possit discerni. Quinta: In consensum trahit membra omnia, quae ab ipso laborante oriuntur, & cum eo communicare solent. Contrà verò consentiens, secundaria & associata dicitur dispositio, cui alia in corpore præcessit, ad quam subsequuta fuit; continuo non molesta, sed quae per quædam intervalla ad alterius sedationem sedatur, ad abolitionem aboletur, increscit ad incrementum: nempe quia firmitudine & permanentia caret, sive*umque* esse habet adhuc in fieri, & ab efficiente causa; ac proinde nondum

D apparent omnia talis affectionis signa, ut per ea dignosci possit. Denique ad membrum per consensum laborans, non consentiunt omnia ab eo orta, ex Gal. lib. 1. de loc. cap. 5. & 2. cap. 9. & lib. de const. art. med. cap. 16. & Auic. 2. 1. doct. 3. cap. 2. Quæ quidem documenta, sicut iuncta simul distinguunt sufficienter affectus illos: ita vnumquodque per se decipit, & in errorem trahit. Quod, præterquam quod ex supra dictis constat, manifestum etiam fit ex eo, quod contingat nonnunquam priorem agititudinem occultari, nec sensu percipi, quia fortè pars hebeti sensu prædicta est: sentiri autem secundariam, & primariam iudicari. Vt v. g. si nausea moveatur, bilioso humore ad os ventriculi ascendent*e*, qui tamen in ventriculi fundo absque percepta noxa præextiterat; idemque acres vapores ad caput demandans, in eo dolorem prim*o* excitat: iudicabitur quidem primigenius affectus capitis, & illius consensu affici ventriculum, quia huius laesio posterius sentiatur, cum haec tamen propria sit & primaria; illa autem capitis, licet prius sensata, consentiens & secundaria: & sic de reliquis. Quare vni tantum indicio minim*o* fidendum, sed omnibus simul pensatis recte, de hac re iudicandum.

Oportet autem Medicum non solum affectum locum indagare, distinguer*que* num per consensum, an per proprietatem afficiatur; sed etiam ipsius affectus causam diligenter considerare. Quemadmodum siquidem eadem præternaturalis affectio, scèp*te* plures partes inuadit: ita virum idemque membrum, plurimis agititudinibus

Introitus ad Praxin.

A tenuibus ex aduersis, contrariis*que* causis prodeuntibus infestatur. Ac proinde distinguend*e* omnino sunt, ut debite applicatis auxili*is* remoueantur. In exemplum affect delirium, vigilias, soporem, & catum: quæ licet eiusdem loci, cerebri nempe symptomata sint, nec ratione loci dissident, penes tamen causas à quibus excitantur, prorsus differunt. Vigilia namque & delirium, à calida; at verò comatosi soporifer*que* affectus, à frigida causa sunt. Id quod medicamentib*um* & ciborum testimoniis 2. de loc. cap. 9. confimat Galenus. Ex quibus illa quæ frigida sunt, somnum stuporemque inducunt, ut mandragora, papaver, hyoscyamus, lactuca, modice dilutum vinum, præsertim largius sumptum, quia minus calidum est ad meracius collatum, & id genus alia: calida autem vigilias & impetuoso*s* motus efficiunt. Quod apparet in phreniticis, & iis qui tenuissimo vietu utuntur. Inedia enim calefaciendo & exciando vigilias inducit: vnde ieunantes vigilare coguntur, sicut & illi, qui purum merumque vinum liberaliter potant, præsertim si vetustum fuerit: excedente namque calore quo pollet, vigilare facit, & sicut etiam excitat; tantum abest ut extinguat, 2. acut. 34. & 1. de caus. sympt. 7.

PRACTVM LXV.

Medicus, si non cognoverit morbum, subtiliter regimen.

V Erum haud inepte fortasse videatur facturi, si hoc maxim*o* loco tractare ac discutere adorti fuerimus, quod pluribus locis Avicenna proposuit quidem, sed inexpositum reliquit: forte quia non era*et* eo loco occasio huius instituti causas indicate ad vnguem: Sic enim ait, 4. 1. cap. 1. iuxta fin. *Quando ignoraueris quid sit agitudo, dimite eam natura, & non precipitanter agas, quoniam vel ipsa natura morbum evincet, vel conspicuum reddet.* Et 1. 4. tract. 2. cap. 7. non longe à principio sic ait: *Et scias quod non est tibi possibile curare febrem, nisi prius cognoveris eam, Quod si ignoras, subtilia regimen.*

Ita Galenus lib. 1. de alim. facult. cap. 1. affirmat, quod morborum cognitio remediorum sit materia, quod 11. meth. 2. & 3. comprobavit. Et 5. de sanit. tuend. 14. inquit: *Nullo negotio inueniet remedia, qui cognoverit affectum.* Et Trallianus lib. 9. cap. 1. assert*o*, internotionem agititudinis, recte curationis fundamentum esse. Quare si Medicus ignoret morbum, ad magna remedia non accedit, ne forte aliquis error contingat, ex quo periculum immineat. Præceptum enim est in uiolabile Hippocraticum, latum lib. 6. epid. sett. 2. text. 50. *Te ad hoc exerceto in morbis, ut profis, aut nequid noceas.*

Tunc enim debilia praesidia tentanda, aut saltē tenuis vietus imperandus: ne videlicet natura à coctione distrahit, si forte liberaliter nutrias. Et vietu tenui exhibitio, morbus amplius patefit: & cibi abstinentia, sinceritate ac puriore reddito humore, huius vites melius se produnt. Biliosis enim bilis effervescit, & quasi ferocitate subsultat, quæ suo deinde furore febrem, otis amarorem, iracundiam, & alia symptomata excitat, quæbilem adesse in corpore significant. Melancholicis proprius humor in febre & metum incutit, vigilias, terorem, famem, otis aciditatem, hisque similia molitur. Pituosis destillatio ex capite in subiectas partes illabitor, & pituita in ventriculum influens, nausea, cibi fastidio, vomitione, animi defectu, hisque similibus hominem lassit. In magna quippe cibi potusque parcimonia, vitiosus humor, aut in ventriculum irrumpit, aut propria sede solus & purus, ferociter insilit, consueta videlicet alimenti benignitate destitutus. Quapropter qui impuro sunt corpore, agere inediā ferunt. Quare si ignorato morbo constanter imperetur media, vel morbum hæc compescit, vel manifestabit.

B Leuis inedia bilem accedit, quam eandem tamen perseverans extinguit, corporeque refrigerat. Nam vitiosos humores exterit, suo modo concoquit, domat, & in vias deducit, per quas naturæ impulsu, aut artis beneficio à corpore expelluntur. Demum cum inedia sit species vacuationis: natura eius opera, maiori parte prauorum humorum deuicta, reliquum superior concoquet, & per varias regiones expellit.

Sed ut verum fatear, video te hæsitantem, & in luctu possum. Nam in propatulum referes plures morbos, in quibus ignorata causa, plura Medici machinantur pro curatione auxilia. Sic non cognit*a* caus*a* doloris fomenta adhibet oculis dolentibus Hipp. 6. Aph. 3. 1. Eodem modo quando cognoscitur affectus, non tamen cognoscitur pars affecta, & causa illius dubia est, aliqua auxilia admouentur. Multoties enim certi non sunt Medici, utrum dolor sit nephriticus, an colicus; in cuius cognitione deceptus fuit Galenus 2. de loc. 5. cum i*o* affectus inter se magnam habeant similitudinem, & affinitatem; & similitudines non mod*o* vulgaribus Medicis, sed doctissimis errandi anam præbeant, ut Galenus, inquit, loc. de loc. nuper cit. Et tunc in doloris urgentis angustiâ, clysteribus & fomentis anodynis vti coguntur.

Quare morbo ignorato, aliquod Medicus auxilium potest adhibere. Hoc modo fecisse Galenum legimus, lib. 1. 2. meth. cap. 7. in quadragenario illo, quem tantoper i*o* colicus dolor infestabat, calidis prius adhibitis auxiliis, ut an à frigido, vel calido humore excitaretur dolor, certius cognosceret, cum tamen causam antea exacte non cognosceret. Nam quos morbos sola intemperies primarum committit qualitatum, i*o* non omnibus ita patent, nisi cum plurimum à naturali habitu pars recesserit, dicebat Galenus lib. de diff. morb. cap. 5.

Solue controversiam hoc modo. Si morbus fuerit leuis, neque cognoscatur, aliquid Medicus agere potest: nempe diatam instituere. Quam ab illo posse praescribi, non negavit ibi Avicenna. Et haec species est euacuationis. Ita docet Galenus lib. 1. de cris. cap. vlt. sub his verbis: *Optimum igitur est, si in primo statim die cognoscamus, & hoc iam millies fieri posse probavimus: si vero in hoc aliquando manifeste dignosci non possit, tunc conjecturam aliquam, artificiosam habebimus, ex qua bonam vietus rationem instituere incipiemus: exaltam autem rationem asequemur in secundo die, vel omnino in tertio, vel in quarto.*

Ex his constat manifeste, nihil debere agere Medicum, si morbus sit leuis, & industrias præbeat, præterquam leuis auxilia offerre; ut sibi ipsi dolore laboranti fecisse Galenum vidisti, clysterem admisso & diatam. Qua imperata expectare licet, num natura vincat, an detegat morbum. Quæ si non vincat, & in detegendo illo nimis ferietur, tunc auxiliantibus erit explorandus morbus, & offerenda medicamenta, ex quorum administratione periculum aggredi non immineat. Nam temere nihil tentandum, ut Hipp. 6. epid. sett. 2. text. 25. Colliges deinde, quomodo prisci Medici omnes ac singuli, morbo ignorato, mod*o* quicquam agendum esse, mod*o* feriandum, statuisse visi sint.

PRACTVM LXVI.

Medicus à iuuantibus & nocentibus, pro remediosis adhibendis, indicationem sumat.

V T superius dictata de mirabili diatæ, optimisque regiminis utilitate innotescant amplius, celeberrimum in idem institutum addamus Galeni locum, ex 1. lib. de loc. aff. cap. 4. quo facundissimus auctor, à iuuantibus & nocentibus etiam sumendam esse indicationem, sc̄ite edocuit, dum sic ait: *Verum considerare*

rare oportet, utrum illasum sit hepar, an affectu quopiam laboret, & qualis sit ipsius affectus, utrum calidus, an f. i. gicus. Hanc secus de splene quoque: quippe ex horum omnium consideratione, simul cum quotidiana ciborum potionumque experientia, exquisite poterit quis inuenire non solum locum affectum, sed etiam ipsius dispositionem, &c. Et infra sic inquit: Igitur si id ipsum quod molestat, nihil aliud fuerit quam intemperatura, calidam refrigerando; & frigidam calefaciendo illico inuenis hominem. Neque nudam duntaxat opinionem, verum etiam scientiam, & quidem haud obscuram suscepit habebis conjectura; idque multi magis, si virumque ipsam examinaueris, refrigerantibus quidem tunc medicamentis, sum vicius ratione videndo hominem iuuari: calorificis vero ladi: vel contra calefacientibus quidem iuuari, a refrigerantibus autem ladi, &c.

Illud ergo est obseruandum, vt quemadmodum in morbis etiam secundum genus ignoratis, nec regimen curatiuum institui potest, nec remedium aliquod adhiberi: nisi forte detur commoderatum, explorandi gratia, & vt Medicus suam tegat ignorantiam, nec eger de sua salute deliperet, sic in exacte cognitis & exploratis morbis, exequenda esse, quæcunque certa, firmaque ex cognita signa indicant. Ita si ægritudo tantum in specie ignoratur, v. c. si cognoscamus putridam esse febrem, non tamen cuius speciei, ob ignorantiam signorum quibus febris species dico, illud tantum agendum, quod ægritudo in suo genere indicat, regimen scilicet subtilitatem. Quia ex eo, quod morbus materialis sit, subtilitationem requirit. Et sic de aliis, quæ à putrida febre, & quocunque morbo in genere indicantur.

Quamvis antem secundum indicationes à probabili conjectura desumptas, operari etiam oportet: tamen etiam atque etiam videat, vt ita consulat auxilia, vt periculum aliquod insigne ex suo opere non sequatur, si forte contingat decipi in opinione de morbo habita: nominatim vellementia non adhibeat præsidia, nec in quantitate iusta; siquidem illud tantum exercere licet, vbi morbus certus est, firmiterque cognitus: quamvis etiam tunc tutus sit à lenioribus & moderatis incipere; nedium vbi experiendi gratia remedia tentamus: cum longè alia sit tentantis & experientis à curante conditio.

Hac cautela vsum fuisse Galenum 1. de loc. 4. cit. in historia cuiusdam ægri, proposita lib. 2. hist. P.P. Med. hist. 91. colligimus. Cùm enim ex cruditate certò agnoscet affectum locum, quem cruditas ipsa monstrabat, esse ventriculum: ex nidoroso autem ruetu calorem excedentem esse in causa: tamen ea moderatione orsus est curationem, vt omnibus prospectis, & ventriculo affecto, & calido intemperamento vna succurreret. At tandem mordacem humorē immersum esse, & imbibitum fuisse tunicis coniiciens, (quia oblatis acribus medicamentis exasperabatur dolor, emperatis mitescebat) exhibita hinc, quæ ad hos humores ab intestinis educcendos aptissima est, ægrum ad perfectam sanitatem deduxit. Ita cùm doloris causam, & eius quantitatem perspectam non haberet, pro dolore oculorum leniendum fomentis vñs est. Aph. 31.

Vnum tamen adiuetas quæso, quod cùm ex conjectura auxilia applicas, & via tentandi insultis, caueas omnino, ne æger, aut vulgus, Medici propositum agnoscat, quemadmodum cautè prudenterque admonuit Hipp. lib. de decenti ornatu, num. 3. Quod si æger conscientia sit, quod Medicus ex incerta conjectura tentet remedia dicta, culpabitur, quasi experiri velit remedia cum alienæ vitæ discrimine: quod valde periculose esse existimauit. 1. Aph. 1. licet crebrò in fieri necesse sit. Præterquam quod maximum auertitur incontinendum, de Medici & artis grauitate, si cum imperitis de vera morbi natura & curatione fabuletur, tentando scilicet & sollicitè interrogando, non solum de morbi

A origine, sed & de exhibito remedio in anteacto morbo, & num panis ante præsentem, fuerit purgatus æger, & propter quam causam & dispositionem.

Quapropter pro affecto loco, & affectus specie diagnosticanda, morborumque occultorum notitia consequenda, plurima solicita interrogatione, & apta remediorum tentatione est opus, & notæ diligentissime inquit: Igur si id ipsum quod molestat, nihil aliud fuerit quam intemperatura, calidam refrigerando; & frigidam calefaciendo illico inuenis hominem. Neque nudam duntaxat opinionem, verum etiam scientiam, & quidem haud obscuram suscepit habebis conjectura; idque multi magis, si virumque ipsam examinaueris, refrigerantibus quidem tunc medicamentis, sum vicius ratione videndo hominem iuuari: calorificis vero ladi: vel contra calefacientibus quidem iuuari, a refrigerantibus autem ladi, &c.

PRÆCEPTVM LXVII.

B Medicus recte teneat, quantum in unaquaque regione remedia euarent.

C **Q**vanta ex regionum varietate in morbis, moribus, viuendi genere, animalibus accidat varietas. Hipp. lib. de aëre, locis, & aquis, eleganter ostendit. Sicut enim tempora anni varie alterant & immutant corpora nostra: sic regiones. Maxima enim est regionum cum anni temporibus comparatio. vt lib. 3. de placit. cap. 6. prædictus Galenus. Sicut enim hyeme redundat pituita, verè sanguis, & estate flava bilis, autumno denique nigra: sic regio temperata, veri respondet; calida æstatis; inæqualis calore & frigiditate, sed frigore & siccitate abundans, autumno; humida denique & frigida, hyemi.

Sic corpus optimè constitutum, in iis regionibus que à temperamenti modo recesserunt, gigni non potest: vt lib. 2. de sanit. tuend. cap. 7. in principio, dicit Galenus, & ratio docet, & experientia suadet. Quippe signi, graciles, & veluti torrefacti, in æstuosis tractibus homines sunt. Russus frigidioris plagæ incolæ, inæquali temperamento visuntur, vt quibus exteriora frigeant, interiora, atque in his viscera immodecumulantur.

D Hipp. lib. de aëre, loc. & aquis, num. 57. sic ait: Regio in qua quis nutritur, naturam ipsam permittat. Inuenias enim ferè semper & formam hominum, & mores, regionis natura compares. Hoc modo ex regionibus, quantum ad timiditatem & audaciam, voluptatem & laborem spectat, non parvam in moribus hominum extare differentiam certum est, quasi affectus animi, motionis corporeæ affectionem, quam ex aëris continentis temperatura non parum contingit variari, subinde consequantur: vt 5. de placit. cap. 5. dicebat Galenus.

E Hoc modo in variis regionibus, varij morbi continuntur, varia est hominum vita. Sic Arist. lib. de breuit. & longit. vita, & selt. 14. probl. plagarum calidaram & siccaram incolas diurniore vitam ducere, & paucissima habere excrementa affirmat; ex quibus maxima pars morborum. Aut quod ætate progrediente simil etiam aut remedium morborum, aut iuuamentum etiam temperamenti ipsorum excessus, nempe frigoris & humoris accedit; quibus calori & siccitatii admixtis, illud oritur in senectute temperamentum, quod vitam tam latè longèque propagare potest. Cùm tamen Vitruvius Septentrionales regiones cæteris salubritate, & vitæ longitudine anteponat. Cur autem quia (vt suspicor) frigidiores calorem roborant interiore, externo frigori resistente.

F Sed si librum Hipp. timeris ad vnguem, inuenies magnum esse regionum discrimen ex earum situ. Nam regioni quæ in situ est versus calidos ventos, cuiusmodi sunt, qui inter brumalem solis exortum & occasum perfrant, ei hos peculiares esse ventos: tutam autem esse à ventis septentrionalibus; & ibidem abundare aquas, sed quæ saltem sapient, neque altæ sint, & hyeme frigidæ, & estate calidæ: quod insalubritatis signum existit.

Introitus ad Praxin.

A cip. Absurdum (inquit) est, aliud esse quod curatur, aliud quod curandi rationem prescribit. Sed aër non curatur. Ergo curationem non prescribit. Secundò, Galenus, 9. meth. 14. asseuerat, aërem ambientem esse ex præsidiorum numero vnum, quando morbo est contrarius. Igitur non indicat curationem, sed potius indicatur. Nam indicatio, quæ est remediorum apprehensio, sumitur ab eo quod indicat, videlicet à morbo. Igitur, si aëris ambiens est remedium & iuuat, indicatur potius in curatione, quæ indicet ipsam.

B Tertiò, si aëris ambiens scopus esset medicatorius, maximè quia sine eo morbus tolli non posset, & quia aëris materiam fugere non licet, in omnibus morbis eius obseruatio necessaria esset. Sed hoc est falsum: quia

morbi instrumentarij, aëre ad sui curationem non

egent. Præterea sicuti morbus non curatur sine aëre, sic

nec sine potu & cibo, somno & vigilia. Igitur non ob

hanc causam dicendum est, eum curandi rationem

prescribere.

C Quartò, licet per graves & acutos morbos non licet aërem mutare; per leuiores tamen & diuturnos licet migrare de loco in locum, & de regione in regionem. Igitur non semper præsenti cœli statu vt cogimur. Accedit, quod multò grauius & difficilis sit, noxas aquæ, quæ aëris corrigit; quia ferè tota regio eadem aqua abundant: in aëre vero magnam patitur diuersitatem, quæ in eadem domo animaduertitur. Nam aliter se habet in loco sublimi, aliter in loco profundo. Igitur curationem indicare non potest.

D At rationes hæ, quibus aliqui Classicorum peritissimi Galenum condemnant, non sunt tanti momenti, vt eius doctrinam deserere cogant. Nam meritò scopos medicatorios in ternarium numerum rediget Galenus: in morbos affectum, in naturalem affectum, & aëre ambientem. Morbos affectus, cùm sui ablationem indicet, primò & per se curandi rationem prescribit. Naturalis affectus primò sui conservationem, & sic curandi normam indicat: quovsque videlicet sit alterandum. Nam cùm curatio sit immutatio morbi in naturalem statum, ab alteratione cessandum non est, quovsque corpus redat ad illum. Sicuti nec vtria cœli progediendum, ne morbi genus contrarium possit induci. Quare cùm curatio certam qualitatem & quantitatem remedij expostulet: sicuti qualitas sumitur ex morbo: sic quantitas ex naturali affectu. Quantus enim est à naturali statu recessus, tantum remedium esse debet. Aëris ambiens, primò & per se curationem non prescribit, sed secundariò, & ex accidenti. Quando enim aëris ambiens similis est morbo, auxiliorum vires esse augendas indicat, quia morbum fuit & auget.

E Præterea, si aëris ambiens in sua natura consideretur, & quia illius materia est maximè vita necessaria, sine qua nec sanitas, nec morbus reperitur, inter scopos medicatorios reponitur, ob hanc maximam sui necessitatem. Reliquas enim auxiliorum materias fugere possimus, aërem vero minimè: Imò sine ipso nec momento temporis animalia vivunt, vt lib. de flasil. num. 6. eleganter prædictus Hip. At vero sine cibo, aut somno & vigilia, per duos, tres, aut plures dies. Ob hanc causam aërem vita, sanitatis & morbi auctorem esse asseuerat. Quam sententiam 2. de diff. respirationar. c. 12. post med. & 6. de loc. c. 5. post princip. fuisse explanat, dicens, impossibile esse respirationem à vita, & hanc à respiratione separari.

F Nec enim rationes plurimum vrgent. Nam Galenus 3. meth. intelligendus est, de eo à quo prima indicatio sumitur, quæ morbi est ablato. Et ibi de communissima hac indicatione agit, quæ à morbo affectu desumitur: qui primò & per se curandi rationem prescribit, & id est curatur. At vero aëris ambiens secundariò & ex accidenti curationem indicat.

G Ad secundam dic: Non est inconveniens idem sub diversis rationibus indicatum esse, & indicare. At aëris ambiens

ambiens in sua natura consideratus, tantum curatior. ē indicat; si vero consideretur quatenus adscitiam natu- ram solet habere, quæ morbo vel contraria, vel similis esse potest, tunc indicatum est, & inter auxilia medica, aut morbiicas causas solet connumerari.

Ad tertiam dic? Aërem ambientem in transmutan- dis corporibus potentiores esse cæteris rebus non na- turalibus: quia assiduè alterat, perpetuò immutat, tenui- tate sua vniuersum corpus peruidit, immediatè cordi occurrit, & alimenta in sui naturam transmutat.

Ad extremam Dic: Aërem ambientem inter reliqua indicare curationem, non quia difficultius sit illius no- xas corrigeret, sed quia, velimus nolimus, aërem præsen- tem attrahimus.

Quare ob aëris varietatem in vnaquaque regione B remedias euariant. In calidis, & frigidis regionibus cau- tæ vacuandum, vt *suprapreceptio* 47. ex priscorum mente retulimus: in temperatis liberalius agendum. Et sic in vacuationibus vniuersalibus penes regiones varian- da curatio est. Sic in particularibus ex victu, & ex aliis rebus non naturalibus est permutanda. Hoc præclaro elogio cecinit Celsus, in *præfatione sua*, dum hanc rem sic aptè confirmat: *Differre quoque pro natura locorum genera medicina, & aliud opus esse Roma, aliud in Gallia. Quod si morbos eadem causa facerent, ubique remedia quoque eadem esse debuissent.*

Hac ratione, experimento fidissimo compertum est, in quibusdam regionibus, vt Hispania, & Brasiliensi plaga, copiosè esse venam secundam. Nam in his ob soli cœlique temperiem, & alimenta vbertim nutrien- tia, sanguis abundat in corpore copia multa; & turgen- tibus venis, morbi ab eius multitudine ferè emanant, quem silecta iterum atque iterum vena emittere recu- ses, vel ægotantes in grauiora coniicies pericula, vel natiuus ignis præ copia sanguinis, velut ignis congerie lignorum suffocatus, extinguetur. Conttario modo in septentrionali tractu parcè sanguis mittendus. Nam sanguis in corpore genitus est aquosus, qui nec ita va- lenter nutrit, nec vires roborat; & præ regionis frigo- re, alijs humores serosi ex alimentis substigidis, & non ita succulentis pronati, in corpore abundant: qui magis purgante medicamento, quæ venæ sectione sunt extrahendi. Quod si liberales in utroque sexu, aetate, & temperamento vacuationes exerceas, phlebotomiæ ope; vel ægros ad frigidorum cruditatem, extracto san- guine, in quo calor perseverantiam habet, deduces, quod summoperè Auic. timuit, 4.1. cap. 20. vel exhausta & vacuata hac purissima substantia, plurimæque spirituum copia effusa ipsos præcipites dabis in mortem.

Hoc modo in plurimis regionibus, hæc vel illa va- cuatio ob varietatem aëris magis confert. in hac vomi- tuis; in illa, medicamentum per alium expurgans; in alia, quod sudorem prouocet, est ex vsu: & sic de cæteris præsidii iudi- candum. Ob hanc causam in quadam regione, vt Bra- silensi, caro suilla febrentibus conceditur, vt salubris: quæ si Europæi ægotantibus offeratur, necebit eximi- Æ. Quapropter Medici vsu edocti, eo utruntur ali- mento & remedio in vnaquaque regione, quod experi- mento in pluribus feliciter contigisse obseruant. Cum enim causa morborum ob aëris varietatem variæ sint, diuersa remedia, & diuersam vietus rationem, in di- uersis regionibus celebrare opotet.

P R A E C E P T U M L X V I I I .

Medicus, ad id quod magis urget, attendat.

De vos sunt artis medicæ oracula, ab omnibus Medi- cis summa veneratione obseruanda. Primum est: *Contrariorum contraria sunt remedia.* Alterum: *Ad id*

A quod magis urget, curantis consilium dirigi debet, alio non neglegto. Cum enim generosi Medici institutum sit, periculum auertere, si possit, & ferocientium symptomatum saevitatem retundere, sit ut virgintori optuleretur citissime, quod vires promptius eneruat, & ex quo periculum confessum imminere certum est. Hoc dilucide docuit Galenus lib. 3. meth. cap. 9. dum sic ait: *Nam affectus, unde primum, maximè imminet periculum, hic primus curari debet.*

Hippocrates lib. 5. Aph. text. 19. sic inquit: *Quæcumq; refrigerata sunt ex calore oportet: exceptis iis quibus san- guis fluit, aut fluxus est.* Galenus in com. sic profatur: *Hoc quod nunc dictum est, haud quaquam euerit illud theo- remo. Contrariorum contraria esse remedia; de quo plenius diximus in eo tractatu, qui de arte curationis in scribitur: in quo ostendimus, aliud esse theorema magis necessarium, illa prius curari precipiens, qua magis urget, hoc est, qua maius periculum afferunt, sicuti & nunc profundum sanguinis.* Cum enim sanguinis profundum sit symptoma maxi- mè vterendum, ex quacunque parte educatur, quia san- guis elaboratissima est substantia, & plures spiritus re- foluantur: idcirco profluvio tanquam virgintori illicet obstante, incassando & refrigerando, vt 7. Aph. 37. docuit Hip. *Quicunque euomunt sanguinem, si sine febre quidem, salutare; si vero cum febre, malum: curare vero acerbis & refrigerantibus.*

Quando enim indicationes contrariae coniunguntur, studium omne adhibendum est, vt curetur id quod magis urget, ex Gal. lib. 7. meth. cap. 13. ante med. &c 1. ad Glauc. 14. ante med. Et 11. meth. cap. 1. posito exem- ple in febre, cui causa contrariatur, edocuit. Idem constat ex lib. 11. cap. 9. ad med. 5. At si non vacuata prius multitudine, &c. Timet enim in curatione febris, quæ ex obstructione oritur, ne oblatis deobstruentibus, quæ suapte natura calida sunt, febris, vel putredo in- crescent. Quare hæc cum consilio summo sunt propi- nanda.

Legitimo enim modo si operemur, à causa incipi- da curatio est; qua remota, symptomata cessant. Sed si hæc nimis urgeant, & sua saevitie vires prosterant, ab effectu exordiri curationem oportet. Ut v.g. si im- modica vigilia, & grauis dolor ægrum corripiant; ex quorum immanitate facultates refoluantur: tunc sym- ptomatibus veluti virgintori, opitulari debemus. Et hæc curatio illegitima & extraordinaria meritò est di- cenda.

Exemplo sit, copia pituitæ in ventriculo congesta, à qua appetitia languescat, & calor minuatur, ita ut ni- hil concoquat, sed ex hac causa assumptum, crudum deiiciatur, aut vomitu reddatur. Causa expurgationem expostulat, sed excretio renuit. Quare roboranda sunt ventriculus & intestina; & èd magis si ab ipsa pituita ori ventriculi affixa, hæc pars lancinetur, & concitetur syncope, frigidique sudores emanent; tunc enim negle- cta causa, affectu magis periculo occurrentum, & sic curationis methodus inuertenda. Et si hæc pituita dolores truculentos concitet, tunc narcotica offerenda: quæ etiæ frigiditate nimia oblitus causa, humorēque tenaciorem reddant, tamē melior est noxa, quæ mors. vt dicebat Gal. lib. 12. meth. cap. vlt. Quare qui metho- dum in omnibus nimium pertinaciter exquirit, pariter cum morbo plerunque hominem de medio tollit.

Ita si destillatio cum febre coniungatur, huic quæ- citius est interemptura, neglecta destillatione, obuiandum, & sic feruor vacuantibus & refrigerantibus re- stinguendus. Hoc modo, si pleuritis è catarrho frigido emanet, illi prius auxiliandum. Deinde si valde urget malum, periculumque minetur, tunc coacti necessitate, nulla præparatione prævia, nec obseruato ordine, omni conatu remedia afferre tentabimus. Hoc experimur oblatis opiatis, quando truculentus dolor ægrum in- festat.

Hæc

Hac ratione non cum suspicione futuri damni ex A medio illati, curam coactam molimur, sed aliquando etiam cum certitudine. Ut si puncto musculi capite, conuulso, quæ nul' a conuenientium medicamentorum vt leniatur, superueniat; cogimur totum muscularum per transuersum scindere: licet certò sciamus aliquam particulan motu priuatum remansuram. Nervum etiam punctum, si conuulsiones & deliria comitentur, totum per transuersum fecamus, sed non sine graui damno. Ita cum ex vena vel arteria sanguis fluit immodec, to- tum vas transuersum incidimus, sic periculum ex nimia haemorrhagia imminens præcautus.

Sed difficile est scire, quid faciendum sit, si duo si- mul adiunt quæ grauiter urgent? Dic, si duo pariter urgeant, superanti curationem adhibendam. Hac tamen conditione, ne quod reliquum est contemnas, monente Galeno 3. de sanit. cap. 9. Quod si pariter exuperent, stu- dio pari utriusque consulendum. Sed quomodo hoc fieri? Si utrunque eandem expostulat curationem, fa- cilis est via. Hoc modo in muliere, quæ menstruarum copia laborat cum diarrhoea, adstringentia prosunt, vel per os assumpta, vel per clysteres indita aut per pessaria applicata. Si contraria curationem exigant, tunc per interualla ex aquo utriusque succurrentum. Ut, si ob contentos in ventriculo humores, caput doleat, & si- mul ob eosdem ad intestina fluentes, dysenteria pre- mat; tunc renellendus est humor ad inferiora ratione cephalalgia; sed dysenteria causa, attrahendus ad su- periora. Et hoc per interualla agendum, dummodo vir- gentiori magis succurras, prout dolor vel capitatis, vel intestinorum magis ægrum premitt.

P R A E C E P T U M L X I X .

Medicus vacuationes symptomaticas non omnino flocci faciat.

Symptomaticas vacuationes in principio morbi, cruda adhuc existente humore, semper reprobandas esse, & sic cohibendas, non iuuandas aut permittendas, dissentant Medici. Nos ex priscorum mente, quid de hac re sentiendum sit, determinabimus. Galenus, celebri quodam oraculo, semper eas condemnat, 4. Aph. 22. Quando aliquis incipit morbus, si quid excernitur, nihil tunc excernitur natura ratione, sed sunt omnia casus præter naturam earum, quæ sunt in corpore, dispositionum. Quo enim tempore à causis quidem morbum facientibus natura grauatur, adeo tamen cruditas humorum, tunc aliquid bene euacuari est impossibile; squider oportet coctionem pre- ire, subsequi discretionem, & postea euacuationem, ve bona sit crisia, sine iudicio.

Cum enim animal naturæ legibus gubernetur, ex Galeno 2. de sympt. caus. cap. 1. & determinati sint ac ordinati naturæ motus, lib. 3. cris. cap. 10. ad init. & lex naturæ sit, & ordo facultatum naturalium, vt facultas expultrix ante coctionem non operetur, ex Galeno 3. de dieb. decretor. cap. 8. ad init. recte sequitur, vacuacionem factam morbo existente crudo, non esse ex ordine & lege naturæ celebratam, sed esse symptomaticam & præter naturam. Igitur quando natura sibi constat, & nos recte moderatur, & benè valet, quicquid vitio- sum est, aut superabundat, ex corpore post coctionem expellit: quando vero ante coctionem, & intempesti- vè id facit, imbecillis est, & sic redditia ignava, humores retainere nequit, eò que effluere sinit. Eorum enim multitudo & prauitate lacestra & irritata, etiam si robusta sit, ante tempus expellit coacta, & leges proprias prætergrediens.

Hæc vacuatio in facultatis retentivis debilitatem reiici potest. Nam, vt inquit Galenus 6. de loc. affect. cap. 6. parum post princip. In his qui præter naturam se habent, retentio quidem ob excretiva virtutis imbecillitatem,

excretio vero ob retentivis facultatis infirmitatem euenit. Quare hæc vacuationes in principio morbi meritò re- probantur, & necessariò laedere debent. Quod intel- ligens. Hip. 2. epid. sect. 2. text. 16. dicebat: *Indicato- ria non indicantia, partim letalia sunt, partim difficiles indications.* Et 1. epid. 5. El. 2. text. 4. Cruda vero, & in- cocta, & ad malos abscessus conuera, aut acrisias, aut do- lores, aut diuertitatem, aut mortem, aut recidivas signi- ficant.

Quare non solum cum Hippocrate 2. Aph. 12. pos- sumus dicere: *Qui relinquentur in morbis post iudicium, recidivas facere consueverunt.* Sed ea etiam quæ exer- nuntur, si ante coctionem excernantur, easdem excitare affirmabimus. Quod ipse significauit 2. epid. sect. 1. di-

B cens: *Quæ indicata sunt, & cruda, & non concocta, pra- indicata recidivas faciunt.* Horum omnium assignanda ratio. Vacuationes enim in principio morbi factæ, cum siant ab irritata natura, & non obseruante ordinem, debent esse superficiæ, vel diminutæ, vt docuit Auic. 2. 4. tract. 1. cap. 64. S. *Quando superficit euacuatio, & nondum incepit digestio, tunc non est illud, cuius innu- mento est innendum;* & euacuatio debilis, panca, per flu- xum sanguinis narium, aut sudorem, significat quod natura mouit, & non potuit. Quod confirmauit cap. 2. 1. ante- dente, S. Et 1. cias quod signa crisia, quando adueniunt ante statum & coctionem, & sequitur eam vacuatio multa, non oportet tunc vi in ea habeatur fiducia, quoniam natura ob humoris copiam, prauitatem, & debilitatem perturbata, aut seipsum continere non poterit. Quod appositissimum exem- ple lib. 3. de dieb. decret. cap. 8. Galenus confirmat, dum sic ait: *Considera iam mihi tale quid in natura accidisse, quod hominibus natura infirmis contingit, qui à fortioribus quibusdam irritati, pro necessitate imperum faciunt, inua- dunt, que eos, & imparati pugnantes superantur. Quinetiam onus depolare quis volens interim vel inuitus cum eo conci- dit.* Accedit alia causa, quod natura in hac vacuatione non vacuabit, aut si fecerit, vacuatio erit immoda, quia seipsum continere non poterit. Quod appositissimum exem- ple lib. 3. de dieb. decret. cap. 8. Galenus confirmat, dum sic ait: *Considera iam mihi tale quid in natura accidisse, quod hominibus natura infirmis contingit, qui à fortioribus quibusdam irritati, pro necessitate imperum faciunt, inua- dunt, que eos, & imparati pugnantes superantur. Quinetiam onus depolare quis volens interim vel inuitus cum eo conci- dit.* Accedit alia causa, quod natura in hac vacuatione

C non vacuabit, aut si fecerit, vacuatio erit immoda, quia seipsum continere non poterit. Quod appositissimum exem- ple lib. 3. de dieb. decret. cap. 8. Galenus confirmat, dum sic ait: *Considera iam mihi tale quid in natura accidisse, quod hominibus natura infirmis contingit, qui à fortioribus quibusdam irritati, pro necessitate imperum faciunt, inua- dunt, que eos, & imparati pugnantes superantur. Quinetiam onus depolare quis volens interim vel inuitus cum eo conci- dit.* Accedit alia causa, quod natura in hac vacuatione

Has ergo esse inutiles vacuationes probat Hippoc. 4.

D Aph. 6. 2. dicens: *Quibus in febribus morbus regius ante diem septimum accidit, malum.* Firmat Galenus 3. epid. sect. 1. com. 5. ad fin. dum sic ait: *Reduc in memoriam, ante concotionem morbum crebro te audiuisse, nullum quemlibet abscessum proficere, nemum auriginosum: Is enim impediri significat bilis quominus ex visceri expurgetur, & vacue- tur per ventrem, vel proper obstrucentem eius, vel inflam- mationem.* Morbo autem iam concocta, decretoriè interius natura ad cutem excrementum reponet, cum quorundam aliorum humorum, tum flave bilis.

Quia vero sub disfunctione Hippocrates pronun- tiat, decretoria non decernetia, vel mortem significare, vel difficile iudicium, scitum dignum est, quo pacto iis præsentibus, hoc vel illud prædicere possimus? Dic, Hippocratem 1. epid. sect. 2. text. 47. post citatam senten- tiam dixisse: *quid antem horum possimur erit, ex alisis considerato.* Eius mentem explicit Auicenna 2. 4. tract. 1. cap. 64. adjiciens: *Eti si fiant alia signa, mala significant mortem: & si non fiant mala, significant longitudinem.* Inter quæ signa bona & mala, virium robur & debili- tas, potissimum locum habere videntur.

Verum contra hanc Hipp. & Galeni doctrinam ob- stant plura. Auicenna enim 10. 3. tract. 4. cap. 4. docet, quod quando in pleuride appetit in principio alii fluxus, quem ipse diueritatem vocat, sit signum bonum, imò res iuuans. Quod confirmari etiam potest ex Gale- no 1. Aph. 16. dicente: *In medio morbo laterali, atque pulmonia, profundum alii superuenient potest proinde inter- dum, ratione euacuationis; & magis cum signa coctionis ap- paruerint. Vbi notanter dixit: & magis cum signa coctionis apparuerint.*

apparuerint : quia etiam antequam appareant, prodesse potest : sed magis post coctionis signa.

Secundò, apud Hippocratem 2. progn. 67. *Abscessus*, qui ad crura sunt, in pulmonis vehementibus ac periculis, omnes viles sunt: Quia, vt Galenus in com. ait, liberant à periculo pulmoniæ, etiam incocto humore: sed hoc fit cum claudicationis periculo. Tertiò, Parotides crudæ remanentes, febribus iudicatis, curatæ fuerunt excretionibus per aluum & vrinas. Quartò, Plures ægroti apud Hipp. sine signis coctionis sunt indicati. Sic Meton 1. epid. sct. 3. text. 24. quinta die citra vrinae coctionem iudicatus, vt aduertit Galenus in com. Hoc modo mulier quædam trimestris grauida, text. 3. o. sequenti, quinta die cum cruditatis signis, imperfectam crism habuit, quæ die decimaquarta perfectè est iudicata. Hoc modo Cherion 3. epid. sct. 2. text. 2. septimo iudicatus imperfectè, integrè vigesimo euasit: qui perpetuò habuit à principio deiectiones biliosas, exiguae, sinceras.

Pro dubijs solutione dic: Vacuationes & abscessus, enientes quando humor est inconcoctus, semper tanquam signa perturbatæ naturæ reprobantur, & plenique etiam dominantur, ratione causæ; quia vites deieciunt. Attamen aliquando ratione cauæ, si conseruantur cum retentione humorum, præstant & laudantur; quia eorum ope noxiis humor excernitur, & detraccta copia leuat natura, vt in materia turgente & multâ passim experimur, quæ si vsque ad coctionem referuerunt, intermit: nam vel copia sua suffocat naturam, vel in aliquod membrum princeps delata, concitat inflammationem, vel robur eius omnino dissoluit.

Iuvant autem aliquando hæ vacuationes symptomatæ, si virium adfuerit robur, cuius causa crudum simul cum cocto possit expelli, quod notauit Auicenna 2. 4. tratt. 1. cap. 80. Qua ratione icterus ante septimum, cum virtute robusta iuuae potest. Quod significauit Hipp. 4. acut. 81. dicens: In biliosa febre morbus regius cum rigore ante septimam diem enatus, morbum soluit; se verò absque rigore preter occasionem, pestiferum. Vbi per verbum cum rigore, significat, naturæ robur; quo postea vel sudore, vel simili euacuatione reliquum humorem possit superare & excernere. Quare recipiendum est, quod profert Auic. 2. 4. tratt. 1. cap. 59. Icteritiam ante digestionem, esse malum signum, nisi succurrat ei alii fluxus.

Reprobatur ergo vacatio symptomatica, vt signum, licet aliquando prodesse possit & commendetur, si conferatur cum retentione eorum humorum; quamvis absolvit ipsa vacatio prauata sit. Hoc modo viridis deiectionis post nigrum, laudatur, quod significauit 2. Aph. 14. In profluiis alii mutationes excrementorum inuuant, nisi ad mala mutatio fiat. Similiter ructus acidus, post longas levitates intestinorum, probatur; 6. Aph. 1. Febris superueniens convulsioni, 4. Aph. 57. Rigor ardentis febri, 4. Aph. 58. & alia, quæ licet simpliciter praua sint, comparatiæ tamen laudantur, quia prædictos morbos soluere nata sunt. Merito ergo Aetarius lib. 2. meth. 2. iudicium symptomaticum, bonum nunquam exitum habere docuit. Et Paulus lib. 2. cap. 8. signa critica esse ambigua & infida affuerat, dum aliquando accident in principio cum ægri damno. Proinde Auic. 2. 4. tratt. 1. cap. 2. nunquam fieri crism in principio, nisi perniciosem affuerat, quia semper periculosam indicationem portendit, 2. acut. 45. Vbi postquam vehementia symptomata Galenus recensuit, sic habet: *Hac si initis apparuerint, delirium vehemens indicant, atque magna ex parte moriuntur ægri.* De his intelligendus Hipp. 2. Aph. 27. His que sine ratione lenant, fidere non oportet.

Sed cur parotides crudæ, curatæ fuerunt citata alio? Dic, Galenus in com. illud valde mirari, tanquam rem nouam, & rarissimè contingentem: sed raro contingens.

A tia non tollunt veritatem problematum medicorum, vt notat Galenus lib. de fætus formatione, cap. 2. Abscessus autem in pulmonia vehementi, incocto morbo, adiuuit ægrum. Quidam interpretantur sententiam de abscessu in augmento morbi, quo tempore iam adest concoctio. Sed videtur concedenda de abscessu in principio; ut ille enim erit, cum distrahat humorum noxiū à viscere maximè principalis. Ita & aliquæ aliae vacuationes in principio utiles erunt, vt vacatio veneni assumpti, & humoris vrgencis, aut pestilentis: Hæc enim omnia utilem vacuantur in principio. Nam si usque ad coctionem iudicatus, vt aduertit Galenus in com. Hoc modo mulier quædam trimestris grauida, text. 3. o. sequenti, quinta die cum cruditatis signis, imperfectam crism habuit, quæ die decimaquarta perfectè est iudicata. Hoc modo Cherion 3. epid. sct. 2. text. 2. septimo iudicatus imperfectè, integrè vigesimo euasit: qui perpetuò habuit à principio deiectiones biliosas, exiguae, sinceras.

B Ob hanc causam Hippocrates, fluentem è naribus Metonis sanguinem, capitis lotionibus adiuuit. Testatur hoc ipsum in com. Galenus, cum dixit: *Perugilauit, delirauit, nugatus est: huius præfantissimum remedium docuit capitis lotionem; dixit enim in lib. 3. de rat. vlt. in morb. acut. 59. caput non lanandum esse iis, quibus à naribus erumpit sanguis, nisi minus iusto fluat. Atqui erat iusto minus: siquidem perpetua erat vigilia, & delirium continuum.* Et hæc potior solutio, quam interpretum assertentium, Metonis iudicium minus perfectum fuisse, non symptomaticum: nam quinto die suspensum apparuit in vrina, quod in genere bonum faciebat iudicium, quia cum signis fuit coctionis; imperfectum tamen, quod inde absoluta coctione fuerit celebratum. Sed hanc expositionem manifeste redarguit Galenus in com. Admiratus enim est, crudum morbum citra signa coctionis iudicatum fuisse, neque subsequuntam recidiuam. Coctionis enim apparet, prima est ac potissima bona crisis conditio, eaque in solo statu fit perfecta, vt 3. cris. cap. 4. & alibi confirmat Galenus. Si vero ultimo loco inquiras, quid sit symptomatica euacuatio, & quid naturalis? Dic, quod quando vacatio nulla actione lœsa contingit, & virium perstat robur, & cum utilitate animalis fit, tunc est naturalis; contraria vero symptomatica, & præter naturam, ex Galen. lib. de diff. Symp. cap. vlt.

P R A E C E P T U M   L X X .

Medicus fortia symptomata in statu contingentia generosè non pertimescat.

D Hippocrates lib. 2. Aph. 13. sic cecinit: *Quibus crisis futura est, iis nos gravis ante accessionem; quæ vero subsequitur, magna ex parte leuior existit.* Hoc loco Laconice, vt solet perturbationem quæ antecedit crism, ante oculos proponit, quam gravis symptomata excitant, quæ vberimus Paraphrastes ad plenum recessit 3. cris. cap. 2. in hunc modum: *Antecedit autem huiusmodi excretiones & abscessus, non mediocris perturbatione in corpore agrotantis.* Nam & anxietates, & vigilia, & dementia, & graves somni, & difficiles anhelitus, & hallucinationes, vertigines, & difficiles sensus, dolores capitum, collis, & stomachi, & multorum aliorum membrorum: nonnullis vero aurium sonitus, & vanæ ante oculos apparent imagines, & lacryma involuntaria effluent, & vrina retinetur, & labrum inferius agitatur, aut aliquid tremulum fit; obliuio, & presentium ignoranta, & vehemens accidit rigor, & plurimum accessio consuetam anticipat horam, & multis astus, si quis intolerabilis sequitur; clamans, & saltu sicuti ferentes neque possunt in eodem situ decumbere.

Cur vero ante diem iudicatoriam hæc perturbatione excitetur? Dic, quia est maxima humoris cum natura pugna, & magno adhibito conatu ipsa morbus debellare satagit, & vires ad causam morbificam alterandam & expellendam assumens, humores agitat, ac mouet, qui irquieto motu impulsu, ipsam deinde lacescant, fatigat & premunt: quæ si robustior sit, & à sarcina humorum, auxiliorum ope lenata, & ipsi sint concocti & mites, superat & dominatrix euadit, & repente (vt ait cit. loc. Gale

A Galenus) multis sudor erumpit, aut vomitus aliquis non paucus insequitur, aut venter subito soluit, aut abundans fit fluxus sanguinis, aut hæc omnia simul contingunt, vnde non parvus inuidit timor impudentes.

Hæc omnia, et si horronda & saeva, Medicus generose, & infracto animo contemnere debet: nam itablia non sunt, neque multum durare consuerunt, vt 2. Aph. 27. diuinatur Hip. Ut enim in com. docuit Galenus: *Tantum abest, vt hac malum aliquid significant, vt nonnunquam bonum iudicium, haud ita multo post, furum enunciat.* Quare in agone hoc, dum truculentorum symptomatum exasperatur procella, & ægro, & adstantibus animu inicere, vires roborare, & motum naturæ animaduertere & adiuuare oportet: quæ omnia cum in statu excitentur, quo tempore coctiones maximè sunt, idcirco virtutem, vt expulsione sufficiat in posterum, refocillare debemus.

B Verum, video te illico quærentem, cur si in principio morbi cruditas adeat, copia humorum abundat, illorum sauities insolescit; hoc tempore symptomata non sunt fortiora magis quam in statu, in quo coctione viget, cuius vi humorum malitia est edomita valde. Difficile quæsumus, præsertim cum hinc sententia à diametro repugnet Hippocrates 2. Aph. 30. dicens: *Circa initia & fines, omnia mitiora: cum vero consistunt ac vivent, omnia fortiora.* Firmat Galenus 1. cris. cap. 8. & 10. quibus locis signa status esse vehementiam symptomatum, asseuerat. Hoc modo 1. Aph. 7. docet: quod ubi morbus peracutus est, statim habeat extrelos labores, hoc est, fortiora symptomata & casus, nempe vigilias, dolores, fastidium, siti, & reliqua huiusmodi; quæ statim apparent, id est, circa primos quatuor dies ægros diuexant.

C Cognoscitur ergo status morbi per fortitudinem & vehementiam symptomatum. Hoc tamen ponit Galenus discriben, quod in morbis qui per crism finiri debent, cognoscitur per signa crisis, quæ in fine augmentationi apparent; in illis vero qui criticè finiri non debent, sed paulatim, per celeritatem, longitudinem, & magnitudinem accessionum status cognoscitur. Ita Galenus 1. cris. c. 3. in morbis acutis statum plerunque comprehendere vnam vel alteram accessionem, raro tres; in diuturnis vero posse comprehendere non solum tres, sed etiam plures asseuerat.

Hæc doctrina intricata satis, interpretis auxilium expostulat. Galenus enim 1. cris. 10. docet cognoscere statum, per fortitudinem & vehementiam symptomatum, quia ea de causa appellatur status, 1. cris. cap. 8. vehementissima totius morbi pars; & cap. 10. vehementissimum ægritudinis tempus: & 1. Aph. 7. in peracutis morbis statim, id est, in primis diebus esse vigorem, seu statum, qui nihil aliud est, (inquit) quam morbi, quantum ad casus attinet, summum. Sequitur Aetius tetrab. 2. serm. 1. cap. 17. dicens: *Cum exacerbationes statim appetint, & similiter per omnia consequenter contigerint, & concomitantia symptomata neque detraxerint, neque addiderint, tunc iam in vigore morbus esse dicatur: vigor enim vehementior morbi torius pars est, &c.*

E Contra hanc doctrinam obstat primò: Quia in principio pleuritidis symptomata sunt fortissima, quæ in statu mitescunt, ex Gal. 1. acut. 33. Secundo: In statu absolute & plena concoctione est, cum status definitur 1. cris. cap. 18. per summam coctionem. Sed quando datur summa concoctione, materia magis benigna est, & magis euicta: cum maiori autem materiae benignitate, & maiori naturæ dominio supra ipsam, symptomata potius deberent minui; quam augeri. Non erunt ergo in statu vehementiora. Tertiò: Auicenna 2. 4. tratt. 1. cap. 2. 3. sic ait: *Cum apparitione digestionis non sit febris fortificatio: & cum digestione apostematica non sit dolor vehemens.* Quartò: Galenus lib. de totius morb. temp. cap. 3.

A sic inquit: *Si fluxio in pus mutatur, minorum tumorem & tensionem reddit, & est declinationis principium.* Ergo quando pus fit, minor adest tensio, & minor dolor. Quintò: Auicenna 2. 1. doc. 3. cap. 10. sic ait: *Cum apostema fit maturum, fortitudo febris, & doloris, & pulsus sedatur.* Et 3. 4. tract. 1. cap. 24. sic: *In apostemate viscerum, quando materia fit sanies, quietus calefacio fortis, & inflammatio, & quanto plus appropinquat statu, tanto dolores minuantur; & in principio vehementiores sunt, quia tunc (vt inquit) rumpuntur parietes membrorum, vt humor coeat in uno loco.*

Antequam ab his laqueis te extrices, aduertere primò, symptomata in statu esse vehementissima, & sic per eorum vehementiam ipsum esse cognoscendum. Sed hoc indiget conditionibus multis, quas si prius non attendas, Galeni de hac re vniuersalia corruec doctrina. Prima est, quod conferantur partes accessiones similes, & sic fortiora erunt symptomata status particularis in statu vniuersali; quæ symptomata status in principio, vel augmentatione vniuersali; non erunt tamen fortiora symptomata principij particularis in statu vniuersali, quæ symptomata status particularis in principio, vel augmentatione vniuersali.

Secunda conditio est, in quo morbo ante statum adsit momentanea humoris morbifici, siue ab arte, siue à natura vacatio. Nam in inflammationibus internis vt peripneumonia. & pleuritide, quia ab initio augmentationi non parva comitatur expulso, in statu symptomatum, asseuerat. Hoc modo 1. Aph. 7. docet: quod ubi morbus peracutus est, statim habeat extrelos labores, hoc est, fortiora symptomata & casus, nempe vigilias, dolores, fastidium, siti, & reliqua huiusmodi; quæ statim apparent, id est, circa primos quatuor dies ægros diuexant.

Ex hac doctrina patet, quod febris sanguinea decrescens ad hanc classem sit reducenda, quia in ea apud statum minor copia materiae putrescit, quam in principio. Tertia conditio est, vt illud intelligatur de symptomatis communibus, quæ nempe sequuntur conflictum naturæ cum morbo; ex quo maiore conatus ad coquendum, sequitur maior ebullitio humorum, maior feruor & agitatio; qua hoc tempore increscunt vigilias, dolor capitum, siti, delirium, alii symptomata communia: non vero de symptomatis propriis morbi, quæ illius essentiam sequuntur. Quare symptomata communia semper in statu fortiora sunt, propria vero non semper.

His iactis facilè solues obiecta. Dic ad Primum, iuxta secundam conditionem: quod symptomata non sunt fortissima in statu morborum, in quibus ante illū momentaneus datur materiae morbifica effluxus, quales sunt pleuritis, & pulmonia. Ad Secundum dic: in plurimis morbis ita intendi putrefactionem & coctionem usque ad statum, vt in statu cum maxima coctione detur major putredo, quam in principio: Velut in puris generatione contingit, quæ est alteratio similes illi, quæ fit in venis in humoribus putrescentibus, 1. de diff. feb. cap. 6. Quare non videtur à ratione alienum asserere, symptomata in statu esse fortiora, quam materiae morbifica sit magis putrefacta, quamvis etiam sit magis cocta. Quod autem in puris generatione, cum coctione etiam putrefactione intendatur, explicamus lib. 4. hist. Princip. Medic. hist. 9. & deducimus ex Gal. 1. progn. vlt. & quia in pure simili reperiuntur factores, qui est indicium putredinis, 1. progn. cit. & simili reperiuntur albedo, & qualitas, quæ per coctionem sunt. Similiter ergo sicut in humoribus putrescentibus in venis, cum alterationes sint inter se valde affines.

Nec vrget quod legitimus, lib. art. med. cap. 89. Concionem facere cessare patredinem: & sic quantum coctio augetur, tantum minuti patredinem; quatenus non videtur, materiam in statu posse esse simul magis coctam, & magis putrefactam. Nam hic locus duplicitate potest intelligi: Vno modo de coctione, que reductio est ad benignum, & debetur humoris semiputrescenti, quae incipientem patredinem ita corrigit, ut reddat humorem benignum, & vtilem nutritioni, vt 2. Aph. 17. Galenus confirmat proposito exemplo in vino semiacecente: Hæc coctio facit cessare patredinem, imò eam tollit. Secundo modo potest explicari locus de alteratiope, quæ debetur humoris putrescenti, quæ humorem putrem ita corrigit & reprimet, ut ipsum impedit, ne ad ultimum patredinis gradum possit peruenire: & hæccoctio est veluti patredinis suppressione, quæ patredinem ultimam suapte natura lethalem cessare facit, cum qua putredo usque ad certum gradum, & non ad ultimum potest augeri.

Ad Tertium dic: Auicennam intelligendum, quod non sit fortificatio febris cum apparitione digestio, id est, non intendi symptomata, imò minui, quando appetit digestio, id est, coctio in morbis, qui pendent ab humore reducibili ad benignum; quæ coctio humoris reddit nutritioni vtilem: in quibus morbis cum apparitione coctionis incipiunt symptomata minui, & in statu sunt minima.

Ad Quartum dic: Non esse legendum textum, vt Andernacus veitit: Si fluxio in pus mutatur: sed dicendum, Si fluxio in pus est mutata: Ad ultimum dic: Plures Auicennam carpere, arbitrantes illius sententiam fuisse, quod quando humores in aliqua parte colliguntur, tunc fiat vehementissimus dolor, & febris magna; cum vero humor & sanies, & exitura approxinquit ad statum, tunc illa remittantur. Quæ dictio est contra Hip. 2. Aph. 47. nam quantù plus status appropinquat, tanto dolores augeri est necesse. Deinde eius rationem ficalneam esse putant, quia non solum in principio, sed etiam in augmento & statu rumpuntur parietes membrorum, & ita soluitur continuitas: in augmento quidem, ob fusionem humoris qui putrefit, lib. de const. art. med. cit. in statu, a parte nimis distenta, ob vapores eleuatoris in generatione puris, 2. Aph. 47. Accedit alia causa ad indicendum dolorem, ebullitio nempe & feruor materia, quæ in pus vertitur. Sed immerito tanti auctoris dicunt condemnant, & illius mentem in varios sensus distorquent. Neque enim ille vinquam in re tam leui, Hippocratem deferere aulus est: quia cum apostema sit bene matrum, sedatur fortitudo febris & doloris, & in apostemate viscerum, (vt ipsius verbis vtamur) nempe inflammationibus thoraci, quando pus conficitur, dolores miseruntur, ac febris mitior fit, quia aliud effatu dignum expuit, 1. acut. 27. & magna pars humorum vacuatur per sputum, antequam morbus ad statum perueniat: quia cum ad vnam criticam expulsione non reseruat natura, sed ruptis parietibus membrorum, hoc est, rarefactis poris partium, in quibus est circumscriptus, paulatim refudat per sputum, vt latè 1. Aph. 12. & lib. de const. art. med. cap. 18. docuit Galenus.

Ex dictis itaque patet, in statu symptomata communia vehementissima esse, vt dictauit Hip. 1. Aph. 7. ac proinde ex 3. epid. sect. 1. com. 8. in statu morborum, cefationem doloris, febris, ac aliorum symptomatum, deterrimum signum esse. Summarum enim debilitatem virtutis, & innati caloris extinctionem portendit. Cessat enim natura præ imbecillitate à coctione, & à pugna, & videntur ægti leuari, & melius habere propre mortem, cum tamen ob multas causas citè occumbant, quas latè exposuimus lib. 3. hist. P.P. Med. hist. 5.

Sed age deinde, & persequere argumentum hoc ad-

A vmbilicum usque. Si symptomata sequuntur morbum, velut umbra corpus, & morbus in statu est mitior, quomodo symptomata in statu salubrium erant fortiora: Maior est manifesta. Minorem probat Galenus 2. Aph. 29. dum sic ait: Dispositio siquidem ex quâ casus generantur, quam & morbum nominamus, non omnino dum morbum consistit, est fortior; verum in iis qui saluari debent, mitior multò, quam in morbi principio, &c. Non sunt ergo symptomata in statu fortiora, quia tunc temporis morbus multò mitior est.

Dic: morbum tripliciter dici magnum, vt Galenus docet 4. meth. 6. primò, propter principatum partis affectæ: secundò, propter effectus magnitudinem, seu intensionem: tertio, propter morem, seu malignitatem quam continent: quartò etiam dicitur magnus lib. de totius morb. temp. 5. collatione facta ad vires. Quomodo remissa febris in sene debili, maior morbus est, quam intensa febris in iuvene, & robusto. Ad dubitationem igitur dic Primò: si loquamur de magnitudine morbi penes simplicem essentiam, morbum in statu maiorem esse, vt constat ex locis citatis: nam tunc agitata materia à natura plures vapores putridi, eleuantur, febrem intendentis.

Secundò: si loquamur de magnitudine morbi, collatione facta ad vires, dic morbum in statu minorem esse, quia licet vires magis debilitatæ sint, quam anteà, tamen morbus redditus est melior, & magis euictus à natura, quam huius proportione ad morbum maior est quam anteā. Tertiò: si loquamur de magnitudine penes morem & malignitatem, dic morbum in statu esse minorem; tunc enim benignior est, & melioris moris, vt 2. Aph. 29. & 30. docuit Galenus: morbi enim causa est superata, quare ab ea non adeò malignus orietur morbus.

Porro eti plurima contraria obiici possint, ea ex dictis est contra Hip. 2. Aph. 47. nam quantù plus status appropinquat, tanto dolores augeri est necesse. Deinde eius rationem ficalneam esse putant, quia non solum in principio, sed etiam in augmento & statu rumpuntur parietes membrorum, & ita soluitur continuitas: in augmento quidem, ob fusionem humoris qui putrefit, lib. de const. art. med. cit. in statu, a parte nimis distenta, ob vapores eleuatoris in generatione puris, 2. Aph. 47. Accedit alia causa ad indicendum dolorem, ebullitio nempe & feruor materia, quæ in pus vertitur. Sed immerito tanti auctoris dicunt condemnant, & illius mentem in varios sensus distorquent. Neque enim ille vinquam in re tam leui, Hippocratem deferere aulus est: quia cum apostema sit bene matrum, sedatur fortitudo febris & doloris, & in apostemate viscerum, (vt ipsius verbis vtamur) nempe inflammationibus thoraci, quando pus conficitur, dolores miseruntur, ac febris mitior fit, quia aliud effatu dignum expuit, 1. acut. 27. & magna pars humorum vacuatur per sputum, antequam morbus ad statum perueniat: quia cum ad vnam criticam expulsione non reseruat natura, sed ruptis parietibus membrorum, hoc est, rarefactis poris partium, in quibus est circumscriptus, paulatim refudat per sputum, vt latè 1. Aph. 12. & lib. de const. art. med. cap. 18. docuit Galenus.

Ex dictis itaque patet, in statu symptomata communia vehementissima esse, vt dictauit Hip. 1. Aph. 7. ac proinde ex 3. epid. sect. 1. com. 8. in statu morborum, cefationem doloris, febris, ac aliorum symptomatum, deterrimum signum esse. Summarum enim debilitatem virtutis, & innati caloris extinctionem portendit. Cessat enim natura præ imbecillitate à coctione, & à pugna, & videntur ægti leuari, & melius habere propre mortem, cum tamen ob multas causas citè occumbant, quas latè exposuimus lib. 3. hist. P.P. Med. hist. 5.

PRÆCEPTVM LXXI.

Medicus inter omnia symptomata, prius doloris sedet.

N ullum est symptoma, quod amplius vires energet, premit atque fatiget, quam dolor: qui si vehemens est, & diurnus, paturam illicè prostrans & labefactat, ita ut ægti eius saevit interdum sine pulsu reddantur, exanimésque siant, auctore Galeno 2. acut. 48. Cum enim hoc tristis, molesto, & diro opprimitur symptomate, id summo conatu expellere satagens, suas opes, sanguinem nempe & spiritum, irrequietè mouet, ex quo corpus diversimode alteratur: quare lassantur vires, & spiritus suapte natura tenuissimi in motu resoluuntur & evanescunt; ad quorum penuriam flaccescunt potentiae in operatione sua, aliquando deficiunt ac extinguntur. Deinde distracta natura soli dolori intenta, officinas coctionis deserit, & hoc modo infausta sunt concoctiones, & tandem non nutritum corpus contabescit. Denique fluxiones concitat, febres & inflammations parit, ex Galeno 13. meth. cap. 3. & alibi passim.

Ob hanc causam, curationem non tentes, antequam dolorem sedes, vt hoc lenito recracentur vires, & alacriores factæ possint auxiliorum vim facile tolerare. Praeceptum est Auicenna, locis multis, vt de urgente dolore valde simus solliciti, & reliquo morbo, soli huic opitulemur enī: sic enim habet 4. 1. doct. 5. cap. 1. Cūmque ad diversum trahere volueris membra, à quo protractis, dolorem prius sedet. Et infra: Cūmque agritado dolori coniuncta fuerit, aut causa ipsius est dolor, aut agritudo est causa doloris, sicut est percussio, aut casus, incipit sedare dolorem.

Hoc intelligas, si dolor est saevus: nam tunc attrahit ad se curationem totam, & reliqua causa illi obviandum solū, ex Auic. 4. 1. cap. 20. S. tibi quoque canere debet à phlebotomia, in hora fortis doloris. Quare Gal. 2. de viet. acut. 1. pro curando dolore pleuritico prius fomenta adhibet ante venæ sectionem. Si vero est lenis vel mediocris, tunc cause resistendum, iuxta membrum Auicenna, 1. 4. tract. 2. cap. 7. S. & quando dolor capitum coniungitur cum febre, dignior est curatio febris, & non doloris.

Si vero quæras, quibus praefidii sit dolori succurrendum? Dic, quod ea duplicita sint, vel vniuersalia, vel particularia: & hæc in duplice etiam differentia: Nam quædam anodynæ sunt, & sensum doloris auferunt, quia causam doloris resoluunt, eamque sua miti caliditate in halitus vertunt, rarefaciunt, digerunt, concoquunt, & imprimit sensationem lenem & iucundam, vt lib. 5. simpl. cap. 19. aduertit Galenus. Qualia sunt, decocta, fomenta, olea, vingueta, que parti dolenti utiliter admouentur, composita ex medicamentis quæ modice calefacent, resoluunt, & euacuant: quorum formam describit Hip. 2. acut. in princ. Gal. lib. 13. meth. ferè per totum.

Alia sunt, quæ vocantur propriæ anodynæ, quæ valida pollent frigiditatem, condensant, adstringunt, impediunt vias per quas spiritus animalis ad partes sentientes deferi debet, atque ita ablato sensu tollunt dolorem, cum sit passio illius. Hæc dicuntur opia, narcotica, & stupefacentia, quæ soporem afferunt, & torporem. Hæc vel intus assumuntur, & iniiciuntur per clysteres, glandes: vel parti dolenti admouentur. Sed cum sint valde periculosa, quia partis naturam laedunt, & illius calorem extinguunt frigiditatem sua, solū virgente necessitate concedi possunt, quando homo ob doloris saevit, vigiliam immodicam, immoderatam vacuationem, de vita pericitur, vt Galenus 12. meth. 1. & 2. sec. loc. c. 1. sect. 5. in fin. & 9. secund. loc. eleganter edocuit. Adhibendaque sunt semper mitiora: & si sint fortia, assu-

menda, & impopenda, correcta cum iis, quæ illorum frigiditatem retundant: vt supra citatis locis aduertit Galenus, & nos lib. 1. hist. P.P. Medic. hist. 6. 1. latè ex eius mente exposuimus.

Inter vniuersalia auxilia, quæ dolori succurrunt, & causam doloris auferunt, sunt plura. Huiusmodi: autem amotio non refertur ad dolorē, sed ad causam, sive internam, sive externam. Quæ externa est, vt ardor Solis, frigus hyemis, telum, iactus, sine vlo articulo vel euitatur, vel auferitur: nisi vbi reconditur in corpore, vt sagitta, pila plumbea, quam Chirurgiæ euellere oportet. Interna causa, aut ab inanitione, aut à plenitudine oritur. Ob inanitatem exsiccantur, conuelluntur, ac dolent nostri corporis partes, nisi madebiant, atque impleantur. Plenitudo vel fit à substantia solidâ, vel flatu, vel humore. Illa manus opera detrahitur, medicamentis comminuitur, & excernitur cum vrina, vt calculus. Flatus dissipatur in vapores, digerentibus. Humor aut qualitate vitiosus est, aut superans quantitatem. Vitium in qualitate curatur detractione humoris: quantitas nimis postulat primum, vt prohibeamus ne novo concursu angeatur. Hoc opus præstat auersio, quam complent frictions, ligature, cucurbitula, clysteres, & alia reuelentia præsidia, imò si vires constant, sanguinis missio summo est auxilio.

Cause tamen ne præsente dolore, sicut nec alio gravi symptome, quod vires deiiciat, copiosè euacues. Quod significauit Galenus 1. ad Glaucon. cap. 14. dum sic ait: Nec sequis simul diffensione neruorum laborauerit, & sanguinis eguerit missione, huic tantum semele mittere oportet, quantum exigit dispositio: sed aliquid etiam accidenti est relinquentum: cuius causa sapè sudores euentunt, & vigilie molestant, & vires agri debilitantur. Ita etiam si vehelementissima vigilie, aut dolor intensus agrotum infestant, cœnanda sunt subita ac multa vacuationes.

Sed huic doctrina Galeni, obstar celebris contextus, 1. Aph. 2. 3. vbi refert: in maximis doloribus se nullum mains inuenisse remedium, quam usque ad animi deliquium euacuare: adhibita distinctione, an mittere sanguinem, an purgare conueniat. Dic: Dolores in duplice sunt differentia; alij sunt recentes, & à calida causa concitati: alij antiqui & diurni, qui à frigida causa emanant. Illi sanguinis missione curantur, his optimum auxilium est purgatio patua. Nā plethora sanguinis missione curatur, frequenti balneo, exercitatione, frictions, digerentibus medicamentis, inedia: succorum autem vitium, quod cacochymiam vocant, purgatione remouetur, quæ cuicunque superanti succo fit accommodata, vt 1. 3. meth. cap. 6. monuit Galenus.

Solute secundò. Quando dolor à causa externa originem dicit, vt ab iectu, casu, percussione, intemperantia immateriali frigida, flatu; si ille urgeat nimis, sanguinis missione esse vtilem, præseruationis causa, ne pars dolens tentetur inflammatione, nulli est non manifestum: sed hæc non debet esse copiosa, sed partita & iterata, sic enim efficacior multò fit reuulsio. Quantò enim maiorem in numerum particulares auxeris reuulsiones, tanto efficacior efficiens, dicebat Galenus lib. de sang. miss. cap. 1. 2. & 20. & lib. 8. meth. cap. 5. in cuius doloris præsentia, subitam & multam Galenus vacuationem interdixit, habito respectu ad debilitatem quam concitauit dolor. Quando vero dolor à causa interna emanat, & à sanguinis feruentis multitudine, aut bilis exacte

E interdixit, habito respectu ad debilitatem quam concitauit dolor. Quando vero dolor à causa interna emanat, & à sanguinis feruentis multitudine, aut bilis exacte

Medicus vigilia citissimè opem ferat.

Vigilia per se à natura inst tuta est, non secus atque adiutor. Somnus non per se, sed ob necessitatem, vt reficiantur instrumenta, quibus utuntur facultas sentiendi, & mouendi: quæ cùm non sint perpetuæ, vt corpora coelestia, defatigantur cùm excentur. Hoc pacto vigilia, sicut & somnus summè iuuat. Nam cùm per eam expandatur calor natius ad partes externas, qui antè per somnum erat intus collectus, excrementa retenta ex coctione, emanant expurgantur, & eius ope animalia ad opera excitantur, roboretur calor, partes vigorem acquirunt, rectius distribuitur alimentum. Demum vigilia, si modica est, corpus in symmetria naturali cōseruat, & in pristino statu salubri confirmat. Nam auffert ea incommoda, quæ ex profundo & immodico somno oriū consueuerunt: ad quem pigritia, torpor, segnities, obliuio, deprauata concoctio, pallor totius corporis, frigidus morbi, & demum mors consequuntur. Nam non expurgatis fuliginibus, & intrò coēcitis, innatus ignis (velut noster externus à multa lignorum stube) suffocatur & obruitur. Licet autem somnus atque vigilia, utraque si modum excedant, malum. 2. Aph. 3. & 7. com. 68. Tamen somnus immodus periculosior est immoderata vigilia: quia hæc interficit paulatim, resoluendo humidum, & exsiccando corpus: somnus autem retentis excrementis subito suffocando. Quare in modica somni, & vigiliæ viciſſitudine vitæ nostræ duratio consistit.

Si verò vigilia immodica sit, noxasinemendabiles facit. Cùm enim, tum propter siccitatem, tum caliditatem prime partis sentientis, id est cerebri, oriatur, ex Galeno lib. 1. prorrhet. scit. a. com. 29. & ab intemperatura sicca, biliosique humoris abundantia originem ducat. 2. Aph. com. 3. ita si modum excedat, sanguis biliosus fit. 7. Aph. com. 18. excitantur conuulsiones, accidunt desipientiæ, siccitatratione, ex Gal. codem loco, corpus attenuatur. 2. Aph. 28. Quare homines redduntur gracieles & magis aridi, 3. de sanit. tuend. 5. quia maximè euacuat & exsiccat, 7. Aph. com. 18. unde illud Ovidij lib. 1. de art. amandi.

Attentant iuuenient vigilate corpora noſtes.

Imò vigiliæ plus nocent consistentibus, quām iuuenientibus, vt notauit Galenus lib. 3. Aph. com. 30. hæc enim quidquid in nobis humido & halituosum est, absument & dissipant, 12. meth. 2. Quare 6. epid. scit. 4. text. 26. dicitur hæc de causa, vigilia edax. Edacem autem vocat, quod edaces nos reddit, corpus digerendo, ac dissipando. Nam insitus calor dum per vigilias exteriū emicat, secum haud exiguum corporez substantiæ portionem educit; quæ de causa corpora nostra dissolvit, consumit, ac perdit. Et hæc omnia facit caloris ratione, qui vigiliæ tempore in externis partibus vigeat. Quod 6. epid. scit. 4. text. 4. protulit Hipp. Vigilans calidior exterius, interius autem frigidior exsilit: dormiens, contraria.

Si verò superflua est, timeri debet. Corporis enim vites prosternit, externas partes nimium calefacit, internas valde refrigerat: & hæc cruditates parit, cerebri, & sensuum functiones debilitat, potentias naturales enerat, pallorem inducit, maciem concitat, exsiccat corpus, inflammationes internas exacerbat: & si febribus ardentibus superueniat, periculoſa est, & exitium portendit, ex Gal. 1. epid. scit. 1. com. 75. denique menti plurimum obest, delirium accedit, ac mortem adfert. Quare nullum est symptoma, quod in febribus phrenitidem celerius concitet, quām vigilia. Cerebrum enim siccum & inanum, vapores & humores ad se, cœcurbitulae instar, ex inferioribus partibus attrahendo, implet ac inflamat.

A Hac ratione huic symptomatilicb auxiliares manus adhibere oportet, cerebrum refrigerando & humectando; exhibitis iis quæ vniuersum corpus refrigerent & humectent, vaporēque ex se emittant, qui cerebrum irrigent, madefaciant, obstruant, impleant, & sic somnum concitent. Quod si non sufficerint, ad medicamenta soporifera & stupefacentia accedendum, quæ similes, imò fortiores fortiantur vires. Quorum omnium formulas, tractatu de curatione symptomatum, quæ febris superuenient, proponemus latè, & in hoc tomo, cap. 4. de phrenitide.

B Medicus, non nisi vacuato corpore, à parte affecta euacuet.

TOpica, seu particularia auxilia, non esse administranda ante totius corporis euacuationem, diximus lib. 1. hist. P.P. Med. hist. 69. & celebri quodam elogio docuit Gal. in art. med. c. 95. dum sic ait: Si igitur vniuersum corpus plus aequo plenum fuerit, per patientem locum minimè vacuandum. Nam si scarificationibus, aut sektionibus sensibilier euacuabimus, plus ratione excitati doloris attrahemus. Si vere calcifientibus differgente tentabimus, plus erit id quod vi caloris ad partem attrahetur, quam dispersum. Quod si in eo elaborabimus, vt quod influxit retrocedat, plenum corpus non admittet. Ad bac igitur ambo, totum corpus vacuare oportet: aut omnino ad contraria loca retrahere, quod patienti particula inficit.

Præmissa ergo vniuersali vacuatione, à parte affecta vacuare, & humor in ea impactum discutere, ac detinare oportet. Hoc in vitroque magno experimur auxilio. Nam in angina, prius quām venas sub lingua flexiamus, ad aliarum vénarum sectionem accedimus, vt monuit Hipp. 4. acut. text. 30. & repetit Galenus 13. meth. c. 11. In phrenitide prius venas in cubito secamus, antequam frontis venam incidamus, quia locale remedium est, vt notat Galenus 6. epid. scit. 2. com. 9. Sicuti nec syncipi cucurbitulam scarificatam in capitib affectibus admouemus, quod in iis esse vtile auxilium, firmat Galenus lib. 5. Aph. 68. nisi quando totum corpus exquisite vacuatum est. Et hoc modo secamus propriam

D & particularem venā, à qua pars ipsa fouetur, aut quæ ab eadem scaturit. Hoc modo cerebri calidis affectibus fñedemur, incisis illis venis quæ ponè aures sunt. In oculorum affectibus, scit. iis quæ sunt in angulis oculorum, aut impositis cœurbitis scarificatis in occipite, cernice, humeris. Auribus inflammatis vena secta sub aure prodest. Iecore, & liene affectis utraque salutella vtilis est. Renibus affectis, vtero, vesica, tali sectio prodest. Quare valde præstat eam secare venam, quæ partem affectam respicit, aut ab ea scaturit.

Idem præmissa vacuatione vniuersali, à parte affecta vacuare oportet, eāmque peculiaribus remedis exhaustire opus est; dum vitiosus humor alicui parti infedit, sive in ea generetur, sive ab aliis in eam transmittatur. Hoc modo expurgamus Cerebrum, Ventriculum, Thoracem, Iecur, Splenem, & Vterum, medicamentis quæ peculiarem humorum attrahere natam sunt.

Itaque expurgamus Cerebrum, per proprias & peculiares vias, oculos, nares, aures, palatum, vt oraculo quodam predixit Hipp. lib. 6. Aph. 10. Capite denti, & circumdentili, si pīs, sanguis, aut aqua, per os, nares, aut aures effluat, morbum soluit. Hæc enim sunt propria capitib emunctoria. Rarò tamen per oculos natura, nisi errans, excrementa pellit, partem nobilissimam, & visu maximè necessariam præcaens. Ita nos per oculos nunquam ea attrahimus quæ cerebrū purgent: nam in meatibus angustis impacta materia, & commodum exitum non habens, via grauissima in oculis,

oculis, imò & cæcitatem excitaret. Sicut nec per aures: Licet enim natura serofum excrementum per hanc partem expurget, vt cerebrum à bilioso humore, si quis ibi ineſt, exoneret; tamen angusti sunt meatus, per quos citra periculum doloris, lurditatis, aut alterius maioris vitij, nempe inflammationis; (que suæ natura in parte præstanti, eximio sensu prædicta, & maximum consensum cum cerebro habente, excitata, periculosa est,) vacuati nequit: hoc tamen notato, si per hanc partem humorum natura expellere conetur, non abs re fore, vt mel rosaceum cum succo betæ, aut porri, admixto amygdalino, intra aures imponatur.

Quapropter patentes canales, vt nares, & palatum, assueti huic operi, sunt accommodati valde. Quare cùm cerebrum frigidorum humorum copia turgescit, per has partes promptissimè vacuatur. Et hoc modo, quæ per nares cerebrum exonerant, vocantur Errhina, seu caput purgaria: quæ naribus admota, acri sua vi, & copia ad ventriculos cerebri accidunt, suōque calore, attenuant crassum succum, liquant, & proprietate quadam attrahunt: nam expultrix lacessita humorum in cerebro impactum mouet, & foras excutit. Licet autem plurimæ dentur erhinorum differentiæ, quæ abstergunt natum ulceræ, ea consolidant, carnem excrescentem auferunt, adstringunt, sanguinem supprimunt, & indita intra nares, grato suo odore narium fetorem persanant; tamen ea propriè sic appellantur, quæ ad expurgandos crassos humores in finibus ventricularum cerebri tenaciter in fixos, intra nares admouentur, & in frigidis & soporosis affectibus summoperè iuvant; vt Apoplexia, Epilepsia, Caro, Lethargo, & aliis, qui à frigida humida cerebri intemperie, cum affluxu putritosi, terrestris & viscosi humoris copiosi, coniuncta, ortum ducunt, vt & in capitib dolore. Ita tamen vt semper morbi rationem habeantur, & si mitior, leuiora; si sauvior, fortiora imperentur.

Forma errhini liquidi mitioris:

C *2. Succi beta, Brassica, Cyclamini, an. 3. iiiij. Misce.*

Fortioris:

C *2. Succi ireos, Marrubij, Cucumeris sylvestris, an. 3. iiij. Pulueris nigella, Piperis, an. 3. i. puluer. hellebori, Euphorbij, an. 3. iiij. Misce.*

Forma errhini solidi mitioris:

D *2. Pulueris majorana, Salvia, Piperis, Caryophil. Nucis meschatae, an. 3. i. Terebinth. Cera, q. f. Misce, & fiant errhina, seu nasalia effigiem pyramidis referentia.*

Forma fortioris hæc est:

D *2. Pulu. Pyrethri, Piper. longi, Helleb. Castor. an. drach. i. Terebinth. Cera, an. q. f. Misce, fiat Errhimum.*

Sunt etiam plura hac forma constructa, & in nares indita, quæ peculiari quadam ratione & familiaritate, hunc vel illum humorum expurgant.

Purgans bilem sic conficitur:

D *2. Succi Ros. vnc. 8. Diagridij, drach. i. Syrup. ros. perfic. ex plurib. infus. parum. Misce.*

Si autem solidum & duriusculū velis efficere, (quod magis probo, quoniam per moram intra nares retentum, vehementius attrahit & expurgat, adde puluer. Rhab. cum farina bordi permixtum.

Purgans pituitam hoc paratus modo.

D *2. Radic. Pyreth. Ireos, an. vnc. j. Pulegij. Calamintb. Origan. an. M. 1. Agarici trochiscat. vnc. ij. flor. Anthos, Stachad. an. P. 1. Fiat decoctio: In lib. 1. dissolne, Mellis anthosati, Mellis scillitici. an. vnc. iiij. Fiat Caput purgium.*

Quod si efficacius sit necessarium, tunc adde Agaricum, Diagridium, vel colocynthidem, veratrum, vel succum cœcum asinini. Vel hoc modo:

E *2. Succi cœcum Asinini, vnc. ij. Agarici trochiscat. drach. ij. vini. parum. Fiat decoctio: In colatura dissolue, Mellis, q. f. Piperis, sinapi an. drach. B. Castorij, drach. i. Nicotiane, drach. B. Omnia in tenuissimum*

lalu redacta, cum melle permisceantur, quoad tatis inspissentur.

Si verò ducere velis melancholiam, permisce medicamenta quæ hunc humorum à tota substantia expurgant: vt iuni. Senna, Polypodium, Thymum, Epithymum, Myrobalani nigri, & verurum nigrum.

Apophlegmatismi vocantur medicamenta, quæ per os, & palatum pituitam evacuant. Idem si his partibus indantur, maximum beneficium præstant, & non solum ex capite, sed ex ventriculo humorum tenacem educant, ob communionem tunicæ, quæ ventrem & os ambit, vt notat Galenus 4. acut. com. 6. Vocantur etiam masticatoria, quia dentibus manduntur, vel cum eis dentes fricantur, os aut collutur: & ideo appellantur etiam Gargarismata, quorum omnium meminit etiam Galenus, lib. 5. simpl. cap. 19.

Hæc aut sunt leuia, aut valida. Illa in levibus affectibus vñspanda, vt Hyssopus, Origanum, Thymus, Pelargonium, Capares, Pyrethri radix, sinapis semen, Eruca, Gentiana, Anethi semen, Valeriana, Galanga, passula, Ficus, sambuci succus, Cardamomum, & Baccalau.

Horum forma esto hæc:

F *2. Mastich. Piper. Pyrethri, an. 3. i. B. Macis, Zingiberis, Cortic. Caparis, an. 3. i. Uvar. passar. 3. i. Mixta, pannus lineo raro inuoluta, ad horæ dimidium ante cibum mandantur.*

Valida in affectibus grauioribus sunt ex vnu. fiuntq; ex medicamentis acribus, calidis, attrahentibus, & sic humorum frigidum attenuant, incidunt, attrahunt,

C & expultricem irritant; & hoc modo totum oris concentrum ferientia, per emissaria palati pituitam copiosam à cerebro exhauiunt, que sensim postea frequenti spuitione facile exclusit. Horum materia sunt Cartamus, Staphysagria, radix ireos, Agaricus, radix Acori, Sinapi: quæ omnia in globulos, vel trochiscos conficta, vel tenui hinc obuoluta, & in nodulos efformata, ore detenta masticantur.

Horum forma est hæc.

G *2. Radic. Ireos, 3. ij. Piper. longi, S' napi, Pyrethri, Agarici, an. 3. i. Staphys agria, 3. ij. Radic. Acori, 3. i. Mastich. 3. ij. Piper. nigri, 3. i. B. Nicotian. 3. ij. Cardamom. 3. ij. Cum cera fiant pastilli auellanæ magnitudine, manducantur tunc ad horæ dimidium, ita vt pituita semper expuatur.*

Ventriculus multis morbis opprimitur: quare pro eorum medela, varia medicamina sunt necessaria. Abstergentia profunt, quando mucosus humor huic partis tenaciter adhærescit. In quem vsum faciunt Rhodomel, terebinthina, mel crudum, aloë. Abluimus etiam, dum humoris vitiosi aut acris medicamenti reliquiæ ipsum infestant. Id efficiunt ius pingue, aqua calida, bordi decoctum, serum lactis, Rosarum succ. Roboramus etiam ventriculum, cum debilis est, & intemperantia aliqua laborat, vel humor aliquis in ipsum ventriculi corpus, pancreas, aut venas melaraicas infertur, dummodo ad cauitatem non pertingat: nam tunc vacuatione opus est, eaque potius per vomitum, quām ventrem.

Hoc præstabis medicamentis clementibus, (vehementia enim plus attrahunt ab ambitu, quām ab eo pellant) eaque in minori quantitate ob hanc causam offere oportet. De quorum classe sunt Aloë, Rhabarbari substantia, Mastichina pilula, & Hierac. Galeni. Quæ hoc modo facta fuerit expurgatio, partis huius præstantis & toti communis, vires non resoluet. Quod si humor tenax, & mucosus ventriculi tunicis sit immersus, tunc vtere medicamentis in forma solida, quippe quæ per moram detenta promptius euacuant.

Iecur dum humorum vitio opprimitur, vehementibus medicamentis vacuari non debet, & ea sint liquidiora: nam ob viarum angustiam, & locorum interualla, quibus à ventriculo distat, solida penetrare nequeunt, ac huius venæ, cùm sint exiles, & obstructione labo-

laborent, (qua lento succo sunt oppleta) aperiunt & roborantia medicamenta desiderant. Hoc opus efficiunt Gramen, Intybi omne genus, Hepatica, Adiantum, Eupatorium, quorum decoctis succis, aut syrups Rhabarbarum, aut Agaricum adspicere oportet. Verum si aliqua cum humorum copia praestò sit intemperies, parare purgantia opus est ex iis, que calefacient, aut refrigerent. Calida sunt Asparagi, Apij, Petroselini, Funiculique radices, Absinthium, Praffium, Chamedrys, Chamapitys, Sonchus odoratus, Schonanthus, & vna pissa. Calido & obstruendo iecori prosum flores Cichorii, cordiales, capillus veneris, semina frigida, & alia.

Lienem expurgantia medicamenta plura sunt. Sed si offeras fortia, humor terrestris remittitur: si exhibeas leni, eius crassities ea contemnit. Quare suavia primò propinanda, quæ terrenum hunc humorem emolliunt, liquant, attenuant, detergent, & per aluum deturbant. Sed attende num bilis retorrida exuperet; tunc enim moderatè frigida & humida remedio sunt, vt Viola, Buglossa. Si tamen feculentus succus melancholicus infestet, moderatè calida & tenuum partium sunt vicia, quia sunt lupulus, Caffuta, scopolendrum, radix Apij, cortex Tamarisci, capparis radicis cortices, Acori vel radix, vatica, Centaurium, & alia: Quibus oblati, fortiora in minori quantitate, & sensim porridentiae vehementia illata partis robur dissoluatur, & humores terreni in viis lienis angustis stabilitantes paulatim educi possunt. Ita dixit Hip. lib. 3. de morb. num. 60. Si vero spleneticus fuerit, neque purges latte, neque suo sero sed eo quod modicum ingestum, multum educat.

Renes purgari per vrinam, docet Galenus lib. 6. de loc. affect. cap. 4. s. Igitur per vrinam expurgantur gibba heparis partes, atque omnes quoquot sunt iis superiores, sicut renes, vesica, & vterus. Quo pacto si Renes ex calida causa laborent, praeter vniuersales vacuationes, diuretica lenia expostulant: vt sunt semina melorum, cucurbita, plantaginis. Hæc enim modicam habent vim abstergendi, attenuandi, & refrigerandi, nec omnino per se; sed impropiè vocantur diuretica. Si vero frigido humore turgeant Renes, tunc fortiora exhibenda, que ipsos à spurcitie humoris abstergent, vt Terebinthina, aqua Graminis, vinum album & aquosum, ex Gal. 3. Radix Petroselini & Asparagi, & alia quæ tenuis sunt substantiae, & facile penetrant. De quo genere diureticorum meminit Actuanus 1. de caus. virinar. cap. 4.

Thoracem expurgant, non solum quæ per ventrem dicunt, verùm quæ per vrinas, vel quando affectus à venoso genere souuentur, vel quando (quod rarum tam) per eam regionem euacuat natura: vt in vomica pulmonis, ac suppuratis thoracis affectibus notauit Galenus 6. de loc. cap. 4. Nam clementem purgationem in thoracis affectibus esse salubrem, ad expurganda excrementsa qua à vicinis partibus, & toto corpore conflunnt experimento fidissimo compertum est: vt ex Cassia fistula interaneo liquore, Oleo amygdalarum dulcium commixto, & aliis: qua supinus eger in ore diutissime tenet, ut omnes qua illic sunt partes, laxet remittatque, donec paulatim in arteriam asperam defuerit, & sic partes exasperatas molliat, leniat ac dilatet, vt 4. meth. c. 7. & lib. 5. eiusd. 1. 2. docuit Galenus.

Quando partes thoracis biliose, calido, & tenui humor sunt infarcta, liquidiora inutilia: lenta vt Syrupi, & elegmati, optima. Nam illa asperæ arteriæ partes festinanter prætereunt: hæc lentore suo diutius detinenta, in asperam arteriam paulatim instillant, & humorum crassum ac tenacem in iisdem partibus pertinaciter impastum abstergent & eradicant; vocantur à Galeno 7. sec. loc. cap. 6. tussicularia, Bechica, Arteriaca. Et hæc sunt attenuantia & abstergentia, que in diuturna tussi, ac difficultate spirandi frequenter experimuntur. Et licet bechica, alia sunt anodyna, concoquentia, discutientia,

A adstringentia; tamen illa propriè dicuntur, quæ abstergunt, incidunt & viscosos humores in thorace contentos, excretioni per sputum aptos reddunt.

Sed non erit extra institutum, siquidem de abstergentibus thoracem sumus loquuti, vt de iis sermonem attexamus. Etsi enim plures de illorum differentiis multa tradiderint, de temperamento paucula disceptarunt. Hæc ergo & vnuia (vt Græci vocat, s. simpl. c. 12.) sunt in multiplici differentia. Nam quædam abstergentia dicuntur, quia sordes inhærentes fundunt: Alia abstergent ratione siccitatis, eibentes sordes, vt sal, & cinis: Plura abstergent, quia asperitate suæ substantia extimas partes abradunt; cuiusmodi sunt parietaria, & alia, que vitra abstergent.

B Ultimò, oleum, & lubricantia faciunt ad abstersio nem, & idè induuntur saponi. Quidam putant causam esse, quia oleum facit lubricare sordes: sed certius videtur idè oleum admisceri saponi, quia lentore suo abstergentium commixtorum moram adauget, & hoc modo diutius adhaerent sordibus, & sic hæc facilius excutuntur. Deinde oleum materia: vt ad facultates alienas recipiendas commodissima. Alij aliam addunt rationem: misceri scilicet eum in sapone, quia lentore suo cineres & succos herbarum abstergentium coet, ne sua nimia tenuitate partes superficiales petranteant, & ita potius incident, quam abstergent. Tenuitas enim abstergentium debet esse moderata, præcipue si calidati fuerit adiuncta, quæ nullum frænum habet natura suapte.

C De temperamento abstergentium hæsitant plures, qui illis esse essentiale arbitrantur, vt cum tenuitate substantia exsiccandi vim habeant coniunctam: et si alij virtutem abstergendi, ad frigiditatem esse referandam existimunt, quia ex illorum classe multa frigida sunt. Sed dearrant: nam frigidæ est constipare, & condensare, quæ autem abstergere debent, oportet vt quadam tenus penetrent. Secundò, eadem sententia ostenditur à Galeno s. simpl. cit. afferente, emplastica ab his quæ sordem nutrit, & repurgantia, (id est, deobstruētia) ab his quæ tergent, solum ratione maioris & minoris differre, & in substantia genere minime esse diversa. Cum igitur deobstruentum natura à calore proficiscatur, ab eodem, licet remissiore, abstergentium vis & natura emanabunt.

D Neq; obstat, quod aliqua frigida habeant abstergendi vim, qualia sunt farina hordei, & fabarum. In his enim abstergendi vis ratione superabundantis frigiditatis non oritur, sed ob partes alias calidas commixtas. Hoc ostendunt amara, que cum calida sint, 4. simp. 9. cum amaritudine frigiditatem obtinent exuperantem, vt cichorium, lactuca agrestis, & alia; in quibus amaritudine rationem sequitur partium calidarum commixtam. Quæ varietas, & contrarietas penes facultates, in pluribus medicamentis inueniuntur, et si ad sensum simplicia apparent, 3. simp. 14. Quin ita hoc verū est, vt 1. alin. 3. afferat Galenus, impossibile esse, aut per difficile, inuenire vnum medicamentum, aut aliumentum, quod sit vniuersi, aut partes habeat homogeneas, & minimè inter se diversas.

E Sed si nulla actio emanat à proportione minoris inæqualitatis, vt constat ex philosophis, & in cichorio plus est de frigiditate impediente amarorem, quam de calore, cuius effectus est amaror, quomodo magnam amaritudinem inducit? Dic: Axioma verum esse in rebus omnino similiaribus: cæterum in dissimiliaribus, qualia sunt omnia ferè medicamenta, sub vna forma totali, reperiri magnâ partium varietatem & inæqualitatem, secundum quam varie operentur, modò pro ratione illius, modò pro ratione alterius. Quemadmodum in medicamentis compōstis etiam contingit, à quibus varie operationes prodeunt, pro diversitate simplicium, quæ in compositionem ingrediuntur.

Essentia

A contextura, & molliore carne, & sunt debiliores. Viri solidi constant corporis habitu, & magis compacto, & robustiores sunt, & sic fortioribus curantur auxiliis: Fœminæ, delicatulae sunt, morosæ, naufragabunda, auxilia rennunt, medicamenta abhorrent, his gratiæ agéntæ, suauiora offerenda: purgatio administranda in bolis, pilulis: aliquando Martij panes purgatorijs offerendi, bellaria, dulciaria, conservæ, vinum, acetum, quæ cum acerario permixta leniter ventrem expurgant. Admovenuda umbilico medicamenta, quorum vires per pores cutis inconspicuos in viscera se se insinuant, & humorē per aluum clementer expellant. Hoc modo Medici, vt earum naufragabundo stomacho obseruant, parant Ambrosia medicamenta, Moschata, Ambare delibita, Nectarea, Analeptica, sicut Theriacalia, Alexiteria aromatica, Cardiaca, stomachica, hepatica, splenica, nephritica, & quod plus est Hystericæ.

B Ab Hystera enim omnis propemodum morborum farrago, tanquam à perennissimo fonte scaturire solet, qui muliebre genus miserrimè torquet atque fatigat. Ita dulciloquus affirmit Senex lib. de loc. in homine, n. 59. Vteri muliebrium morborum causa sunt. Nam cum vterus diuersam omnino obtineat sedem, & ob custodiam foetus, ac meliorem coctionem intè sit reclusus, & fœminæ mammillas habeant extià prominulas, vt promitti & comodiū infantes lac. Sugerent, & illis testes reconditos conesserit natura, fit vt ex hac genitalium varietate, situ, & figura, illæ vrios patientur affectus, C sibi solùm peculiares, qui viros corripue nunquam.

D Deinde ex vteri structura prodit menstruationis occasio diuersa, ex qua varia vitiorum sors emanat, in sterilitate, conceptione, conceptus formatione, retenzione, partu, laetis defectu, & copia: quæ omnia ex fœminarum natura & sorte, peculiarisque sexus proprietate scaturiunt. Virgines ante purgationis tempus pluribus morbis vexantur, fiunt decolores, tentantur febri, obstructiones patiuntur, cephalalgiam: cum sanguis crassiusculus, qui pâulatim congeritur in venis, ob angustiores vias in utero stabuletur, & exire non potens, intus retentus & labo foedatus, halitus ex se fundat noxios, partes superas conuallat, & concutiat,

D ex qua causa varie conuulsiones, & animi pathemata oriuntur, quæ lib. de virgin. morb. Hippocrates doctè descripsit.

E Quid proferā immunes ac monstrosos morbos, dum castè & pudicè viuunt, quos experiuntur ob semen recentum, cum iam grandiores sunt factæ? Tunc enim semen turget, vterus genituralm exposcit, & sic facilè ex seminis vberitate, & excrementorum copia in omnigenam morborum varietatem incident, & exquisitissimis symptomatis corripiuntur. Hinc tot Epilepsia, naufragæ, cibi fastidia, dolores, angustia, & alia innumerabili vitia, quæ ob hanc causam succrescere quotidie videimus: maximè cum nullum detur pharmacum, quod à proprietate, & electione semen attrahat: & si ad vitiosos humores expurgandos cathartica præscribas, commoto & non vacuato semine, die purgationis in animi deliquium incurrit, moestæ, tristes, & in extremam redacte angustiam. Eandem cladem, sed non ita efficacem expertiunt vidua, quæ ante a viro consortio fuisse muntur.

F Adde, quod licet nuptæ sint, & concubitu fruantur, tamen plures steriles sunt, frequenter abortiunt, aut si concipiunt & vetero gerunt, singulis mensibus sanguinem fundunt, aut aliena appetunt. Aliæ, cum foetus statuto tempore excludunt, symprömatis ditis torquentur, patiuntur hæmorrhagiam, torpissimæ menstrui suppressionem, Quibusdam lac deficit, aliis superabundat,

F 4 dat,

P RÆCEPTVM LXXIV.

Medicus rectè attendat, quantum inter sit curare morbos virorum & fœminarum.

S Olerissimus Magister sic ait: lib. 1. de morb. mulierum & virorum. Plurimum differt muliebrium morborum, ac virilium curatio. Viri enim sunt calidores, & frigidiora expostulant auxilia: fœminæ ratiore pollent

dat, & ob hanc causam grates mammilarum inflammations experintur, & cetera, scilicet tumores, & alia quæ difficili postea habent correctionem.

His causis, in formis vteri ratione, tam varia & cogniti difficultia mala emergunt. Nam hac pars in eorum curatio in eo sit reposita. In vtero, velut in cloaca, putrefacta diuersimode excrementa; & cum eis semen, & sanguis menstruus, quorum copia cum nimium excrescit, superis partibus, cum quibus habet cognitionem plurimam, per nervos, venas, & arterias, suas affectiones communicat, & elevatis tetricis venatisque vaporibus, illas concutit, labefactat, & proferunt.

In viris quidem semen in testibus, & vasis seminariis abundat, sanguis fœculentus, & niger per haemorrhoidum tubos externitur: sed in illis haec substantia non ita dira labe conspurcatæ existunt. Illi enim habent robustorem calorem, cuius ope sanguis magis elaboratur, & semen est amplius concoctum. Quare etiæ hic de causa premantur symptomatibus hysteris simillimi; tamen illa non ita sunt ferocia & vehementia, nec venenata natura specimen præbent. Exempli plo tibi sit viens ille apud Galenum lib. 6. de loc. affect. cap. 5., qui ob abstinentiam concubitus, mortis melecholica premebatur solum. Quæ si adesset in formis, horrenda symptomata excitaret, cum in his semen sit crudius, minus elaboratum, & corruptioni magis obnoxium.

PRÆCEPTVM LXXV.

Medicus, in curandis morbis grauidarum frenuam operam impendat.

Vero ferentes, maximè quæ primiparae sunt, delicatule, gracie, molli carne prædictæ, caute, & prudenter esse tractandas, nulli puto perito. Medico non manifestum, & alii qui attente pensant, quæ laboriosum, arduum, difficile sit in eorum curatione præsidia administrare. Cum enim remedia triplicia sint, dietetica, chirurgica, & pharmaceutica; fit ut si ex his aliquod administres, plurimum lœdas. Nam si parcer nbris, perditur fetus in huius habitacione, liberalius cibes, matrem in discrimen adducis, vt eleganter protulit Gal. 1. epid. sec. 3. com. 30.

Deinde Venæ seccio in illis summè est periculosa: Sanguinem enim exhaustit, quo vacuato defraudatur fetus pastu suo, & alimento denegato, sponte marcescet & perit. Hoc modo phlebotomiam interdixit Senex 5. Aph. 3. dū sic ait: *Mulier sanguine misso abortit, & magis se fetus sit maior.* Insuper si celebretur, in extraheudo sanguine Medicus cautus esse debet. Nam si sit effusa, eneruat vires, flaccidos cotyledones reddit, & concatur abortus. Si sit parca, plenitudini non respondet, & sic non curatur morbus. Rursus si celebretur in toto, præcipitat fetus, mouet abortum. Si ex vena basilia sanguinem attrahit à fonte caloris, spiritus extrahit, calorem resoluit, si ex mediana, aut humeraria sanguis dematur, vehementi interne inflammationi non æque succurrit. Si cucurbitulas admoucas cum scarificatu, exhorrescent plures, & ob timorem sunt examines, vel in animi deliquium incurront, unde reuocato ad arcem calore innato, & vteri claustra deserte, imbecillis retentrix foetus retinere nequit; imò hic ante tempus excenit, cum matris incommodo summo. Quare eorum morbi si acuti sint, in dies magis ac magis sunt periculosi, & si sint chronicæ, eas tandem conficiunt, & ad extremum periculum deducunt: nec enim possunt Medici grauidis aliquod auxilium adhibere, vt bellè notabat Galenus 5. Aphor. com. 55.

Purgatio nocua est. Hanc idcirco veritus Hipp. 4.

Aph. 1. aiebat: *Vero gerentes sunt medicande, si materia turget, mense quartio, & usque ad septimum, sed haec ministrare iurem autem fatu, & semore abstinere oportet.* Res enim plena periculi est, & difficillima, in vtero gerente purgationem exercere. Nam subtrahit alimentum foeti, ingens vacuatio spiritus, humores, & vterum conturbat, acetabulaque dissolvit, retentricem vteri, vimque foetus, qua sepius sustinet, imbecilliorum reddit. Quare turgentia materia, solum concedatur purgatio mensibus intermediis, non primis, neque postremis. Vteri enim acetabula, quibus foetus vtero alligatur, primis mensibus mollissima sunt, postremis vero flaccida: vt exemplo fructuum ad suas plantas Gal. in com. illustrat. Quare in principio cum non bene adhaerant, quois motu, vel perturbatione separantur: in fine vero cum

B deficit humiditas, facile exsiccantur. Nam humiditas benigna necessaria est ad fixionem illorum, quæ cum à factu pro nutritione sit exhausta, idèo siccantur & elongantur acetabula, & continuitas separatur, quam nutrimentalem humiditatem etiam purgantia absunt. Ad hæc docente Galeno 2. acut. 12. omnium medicamentorum purgantium vis, deleteria est & venenosa, quam foetus tolerare nequit, nisi raro; ut pote si firmus fuerit, firmisque nexibus alligatus. Accedit, quod deuotato medicamento, periculum est ne plus iusto evanes, ex Gal. 2. acut. 11. ad immodicum autem fluxum sequi solet abortus. 5. Aph. 34. maximè quia intestina maximum consensum cum vtero habent, & tenesmus, dei ciendique frequentia abortum concitat, 7. Aph. 27.

C Quod si assertas, musculos abdominis, qui compriment ventrem deicientis, non posse absoluiri à compressione vteri, nam & iisdem musculis solet iuuari partus naturalis) periculosam esse purgationem in omnibus mensibus, recte concludes.

Quomodo ergo ab his salebris te extricabis, aut qua ratione grauidas acuto morbo correptas, his genitosis auxiliis administratis persanabis? Dic, Vicitus in grauidis non sit tenuissimus, quia resoluti vires, pronocatq; abortum: nec sit plenus, quia auget morbum. Sit autem mediocris, utrique indicationi succurrans, & si ad extremum declinare debet, ad plenum vergat: quia foetus est species euacuationis, ex Gal. lib. de ven. sec. aduers. Erafifratum, cap. 5. Quare vtero gerentes te nuissimo victu tractandæ non sunt, ne deficiant vires, & non oblato alimento, ob inopiam pereat foetus.

Simili modo de sanguinis missione proferendum: quia, nō maxima vrgeat necessitas, ex vena nigra sanguis est emitendus, & in minori quantitate, quæ affectus & plenitudo desiderant: quia aliiquid relinquendum est foetus sanguinem absumenti. Quare vteri gestatio inter præcipuos sanguinis mittendi scopos non est connumeranda, sed inter illos, qui sanguinis extrahendi indicant quantitatem, ut optimè lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 9. notauit Galenus.

Hoc modo in mediis mensibus, etiam non turgente materia, clementia medicamenta porrigena, quæ vim non inferant naturæ, sed suauiter humorem moueant ad aluum, & citra agitationem vilam sensim expurgent: vt rheum, cassia fistularis, myrobalani, manna, tamari, succus rosarum, & earum infusio; quarum vim soluentem etiæ Græci non agnoverint, præter Dioscor. lib. 1. c. 42. S. oleum potum aluum soluit: tamen etiæ expurgant, præsertim Persicæ, seu Alexandrinæ, quæ non leuiter purgant; quibus pro solutino vtetur Auic. in cura febris phlegmaticæ, 1. 4. tract. 2. c. 59. & c. 41. & in pica grauidarum, 2. 1. 3. tract. 2. c. 4. Et hoc cum præmeditatione faciendum, & in minore quantitate quæ affectus expostulat; mixtisque medicamentis roborantibus & odoratis, quæ recrætent naturam, & vterum firment; & appositis vmbillico ynguentis & emplastris quæ vires nutrient, & foetus vigorem concilient: de quo arguimento sat multa diximus lib. 3. his. P.P. Med. his. 1. 3.

PRÆC E

Introitus ad Praxin.

A dinis emissa, præstat ad vitiosi humoris vacuationem accedere, & sic in illis purgatio sensim & suauiter, pro virium tenore administranda clementibus medicamentis, quæ sarcinam crudorum humorum per aluum excernant.

Senes etiam redundant crudis succis, qui si exuparent cum sanguine, & febrem validam, vel inflammationem internam committant, & futuri sint, hos præstat venæ sectione leuare: quia ea celebrata, tutu curantur, vt lib. 2. cap. 10. Celsus admonuit: subscripti Galenus lib. de sang. mis. cap. 7. Attamen tam in his, quæ in pueris minus semper detrahendum est, quæ plenitudo monet, quia atas annumeranda est velut accidente quoddam, quod prohibendi integrum vacuationem vim habet, neque enim pueri, neque seniores hanc sine noxa tolerant.

Quare hos, vbi dispositiones hortantur, non semel, neque ex toto, sed paulatim vacare oportet, inediis moderatis, & frictionibus, & clysteribus molibus, humectationibusque, & cataplasmatis, & balneis: vt præclarè 1. ad Glauc. 14. Galenus edocuit. Ita de purgatione determinandum. Nam ij neque frequenter, neque copiose vacuandi, etiæ fortes sint, & in prima, cruda, viridique senecta constituti.

PRÆC EPTVM LXXVII.

Medicus recte cognoscat, quæ causæ debeat trahere morbos infantium.

C Infantes plurimis morbis esse obnoxios, per multis sententias lib. 3. Aph. docuit Hippocrates, & maximè toto dentitionis tempore. Quia ob hanc causam plurimis symptomatis ac morbis corripiuntur, & cum cruciatibus, laboribus, doloribus, ventris fluxu, cibi fastidio, & febris laborent, in maxima deinde pericula labuntur. Hæc cum Medici conspicunt, maiora damnant, & ex aliqua interna causa morbifica cuenire arbitrantur, importunè applicant auxilia, & sic in gravia mala eos coniiciunt.

Et licet tunc nullum præsidium sit administrandum, sed expectandum quoque dentes appareant: tamen si valetudinarij sint, & crucientur plurimum, vomitu premantur, alii fluxu tententur, occupentur fastidio: ventriculo & intestinis opitulari oportet fermentis, inunctionibus, emplastris, quæ has partes ferment & roborent, quorum formulas in singulis capitibus infra proponemus.

At febris in iis maius negotium facessit, quæ ob hæc symptomata quotidie amplius adaucta, & ab appetitu morbo concitata, metum incutit, ne sensim furtumque sese insinuet in viscera, & mollissimam carnem depopulet, humidumque primigenium exhaustat, & habitualis facta, vel postea difficile remedium habeat, vel ipsos tandem contabefaciendo interimat.

E Hæc antequam radices agat, eliminanda est parcissima vacuazione aliqua. Sanguinis missio in tam tenella ætate interdicenda, quia virium robur nimium exhaustit. Si adsit contulso, aut alijs grauissimus affectus, febris vrgeat, & infans succulentus sit, carnosus & bene nutritus; tunc cucurbitula scalpis cum scarificatu imponenda, vel hemorrhoidalibus venis hirudines affigendæ, vel, quod magis probo, scarificatio leuis in tibiis celebranda. Nam hæc auctore Galeno 2. Aph. 17. proxima est venæ sectioni: & hoc auxilium apud Hispanos, pro curatione morborum qui infantes infestant, est vistitissimum, & felicissimo experimento confirmatum.

Recte autem nostri triplicem esse scarificationis differentiam; lenem, mediocrem, & profundam, apud Galenum 2. ad Glauc. cap. 7. cuius verba ad praxin vistissima in medium proponant. Tensans autem sepius mul-

tas in superficie valde tenuis scarificationes: contrario autem his modis alias profundiores magnas; & tertias, quae medium tenebant in longitudine & profunditate. Quae igitur in superficie fiebant, debile auxilium afferebant. Quae vero longe erant atque profunda, plurimum quidem sanguinis exhaeribant, edeò ut ferè anini defectum afferrent: rursum vero ipse propriam curationem, veluti vulnera exigeant.

Quae autem harum ambarum medium tenebant, semper inueni ab inconvenientibus dicitur esse remotas, atque ideo eas in usu censui preferendas, &c. Quare ne dubites loco sectionis venæ, in infantibus post septimum mensem, si morbus virgeat, eas exercere. Nam Rhæsius lib. de peste, cap. 4. post quintum ætatis mensem illis cucurbitulas apponit, & sanguinem attrahi manifeste docuit. Et Aucenna 4. cap. 21. post annum cucurbitulas imponit.

Sed video plures ex Hispanis & Italies, qui brachia scarificant. Quod consilium, et si non sit absolum, præsertim quando affectus grauis cerebrum occupat, quia ob viciniam cum vena caua, ex hac parte vacuatio celebrata, promptè sanguinem vitiosum exhaustit: tamen secundus est venis brachiorum hirudines admouere, ut sic leni sustent, & citra perturbationem, sanguinem attrahant: vel crura scarificare, quoniam haec vacuatio distrahit à corde & visceribus, & non ita debitum. Adde quodd suci crudii, qui ferè in hac ætate redundant, cum sanguine permixti, gravitate sua ad imas faciliter descendunt corporis partes; maximè cum tibiarum scarificatio in balneo calentis aquæ administratur, cuius ope vehementer fit ad eas partes attractio.

Si haec non sint satis, nec alterantia & epithemata lumbis & jecori applicita, ut igneus calor mutescat, aut temperetur; tunc de vacuatione vitiosi succi liberandum. Sed expurgatio difficultius in iis celebratur; quia medicamenta vel renunt, vel ob tenellam ætatem non ferunt, nec assumunt. Quare si id tentes, ea cautè, & parcè adhibe, non confertim, ne vires flaccidae resoluantur. Non transcendat clementia, ut Mannam, syrum rosar. nostrar. vel Persicar. ex infus. pluribus, mel Persicum, infusionem rosarum, lactis caprini serum. Aut si affectus ad frigiditatem aliquantulum vergat, mihi prunorum, qua ex sera parari solet, offerre illici fas erit, quam lambendo assumere; vel pulpa cassiae atramentum, aut pulpa saccharatorum tamarindorum. Sed cum ob mentis impotentiam haec assumere nequeunt, & recusat, pultes ex delecta hordei, vel tritici farina, dissoluta in aqua borraginis confici possunt, permixta cum manna, au cassia, aut tamarindis, & loco sacchari syrups solutius, vel Rhodomel mihi sicut ad ignem. Hoc enim artificio leniter, & citra molestiam, aut virium iacturam ullam aliud rumpitur.

Tutissimum est etiam in frigidis morbis, ventris doloribus & mormure, mulsum per cochlear per se, vel cum amygdalinò ori infundere: vel serum lactis caprini. Sed experimento cognitum habeo pro mouenda alio eorum, hoc vnguento totam inferioris ventris regionem illinire bis in die.

2. Carnis pomorum aceto, orum, 3 ij. Olei amygdalar. dulcium, 3 iii. Tartari vini albi, 3 j. Pulu. fol. sen. 3 iii. Vnguent. dialib. 3 j. & Misce, & cum adipe suillo aut bu-tyro insulso, fiat vnguentum.

Aliud.

2. Pul. Caf. recenter extract. 3 ij. Pulu. tamarindor. 3. iii. Pulu. pruno. pinguum 3 j. & Pulu. Rhab. tenuissime palueris ati 3 i. Misceantur omnia, & cum olei violacei 3 j. & fiat Linimentum.

At si haec omnia ex voto non respondeant, aut si infans nulla medicamenta assumere velit, tunc admittendum est celebre consilium Hip. lib. 6. epid. sett. 5. text. 35. qui sic ait: *Mulier, capra, elaterium aut encumerem.*

A sylvestrem comedentes, pueris purgatio. Pro cuius textus expositione tam acriter contra plures disceptauimus lib. 2. hist. P.P. Med. hist. 31. quo docet Hippocrates pro infantium laborantium curatione esse expurgandas. Nam hoc modo redditur lac purgatorium, & sic conventes infantes, suaniter expurgantur.

Aliud consilium protulit Aucenna 1.4. tract. 2. cap. 7. dum sic ait: *cum infans lactans febricitat, oportet vel lac mulieris rectificetur.* Ergo ex Aucennæ præcepto, si infans putrida febre laboret, nihil aliud agendum, nisi lac nutricis cortige. Lac enim conueniens non solum alimentum & familiare, sed utile medicamentum illis existit. Quare si infans febricitat vitio nutricis, cuius lac est vitiosum, ut 3. alim. 15. proprio exemplo confirmat Galenus, tunc relieta illa nutrice, alia eligenda, quæ optimum præbeat alimentum. Quod si illa matari non possit, tunc accommoda vietus ratione, venæ sectione, & purgatione attemperandum, ut sanguis remaneat sine vitio, & postea optimum lac generetur.

Si autem his non lenetur febris, paretur aqua stillitia, cuius guttula aliquot deglutitæ leniter aluum deiiciunt, febrem contemperant, & vires alunt.

2. Pulp. caponis, lib. B. Pulp. gall. 3 iiij. Acetos. M. iii. Radic. cichor. Borrax. Buglos. an. 3 ij. Confect. hyacinth. 3 B. Flor. cordial. an. p. i. Folior. sen. 3 v. Macera per idem in lib. iiiij. aq. endiu. & ponantur omnia in vase vitro, & distillentur. Huius dosis sit quotidie ab 3 j. usque ad 3 j. & B.

C Alteram vero parabis, quæ est maioris momenti, & efficacia.

2. Rhab. ele. 3. iiij. Fol. sen. 3 B. Pulp. Caf. 3 i. Tamarindor. 3 B. Succi acetos. Pimpinel. an. 3 ij. Cardui benedict. p. i. Flor. cordial. an. 3 j. B. Conserua flor. rosar. Buglos. Cichor. Nymphaea. an. 3 i. Sem. lactuc. Acetos. an. 3 i. Ponantur omnia super ignem remissum tribus diebus, quantum sufficit ut leniter ebulliant: deinde distilla in duplice vase, cuius distillationis quotidie porriges 3 B. cum 3 i. syrups. Viol. ex infus. pluribus. Et si illis addas confectionem Hyacinth. Electuarium de Gemmis, aut lapidem Bezoar. Orientalem, aqua distillatitia erit præstantior, & malignis pestilentibus que febribus utriusque res, quam auditus. Cuius ratio est, quoniam ut memoria recordatione rerum sensatarum habeatur, necessaria est continua cadaverum sectio; haec autem magis visu, quam auditu comparatur.

D Magna est ergo, pro exercenda medicina, artis Anatomicæ præstantia, quam ob suam dignitatem & excellentiam, non solum Medici consequi studuerunt, sed etiam nobilissimos Principes eam habuisse in deliciis, veterum monumenta confirmant. Propterea Alexandrum Magnum, Magnum Antoninum Imperatorem, aliisque magnanimos Reges hac sui ipsius noscendi cupiditate, in ipso statim armorum strepitu, studiosè rem anatomicam excoluisse legimus: Boëthium, & Paulum Sergium Consules, Galeno olim Romæ sectionem publicè molienti, ad fuisse accepimus. Sic in Ægypto Reges corpora mortuorum ad scrutandos morbos propriis manibus dissecuisse, à Plinio assertum est lib. 7. cap. 5. Vtrum vero haec doctrina ad Medicum, vel Chirurgum spectet, latè diximus lib. 6. hist. P.P. Med. hist. 4. quo loco breuiter, prout argumentum tantum expostulat, omnem artem anatomicam in compendium assabre redigimus.

2. Hord. p. ij. Tamarindor. 3 ij. Acetos. Bugloss. Borrax. Pimpinel. an. M. i. Portulac. M. ij. Endiua. M. i. B. Flor. cordial. Nymphaea. an. p. i. Sem. frig. maior. Acetos. an. 3 ij. Folior. sen. 3 B. Coquito ad lib. 1. adde in fin. decoctionis: Rhab. ele. 3 ij. In expressione dissolute sacchar. alibi. 3 i. & fiat syrups medicocris consistentia.

E Vel paretur sic.

2. Succi pomorum sedolem. Succi limon. Arantior. acidor. Cichorei. Pimpinel. Portulac. Acetos. an. 3 ij. folior. sen. 3 B. Flor. cordial. 3 iiiij. Bulliant omnia cum lib. iiiij. aq. buglos. ad consumptionem succorum, & iniecta sacchar. sufficienti quantitate fiat secundum artem syrups.

PRAECEPTVM LXXVIII.

Medicus, in arte Anatomica sit apprimè instructus.

V ET vero peritus Medicus his utilissimis præceptis imbutus, pro curandis ægris tempestive, & maturo consilio ad præceptum accedit, & finem artis consequatur, tria illi superfunt, citra quæ frustra laborem insument. Primum est ut in Anatomica scientia sit satis instructus: Secundum, ut Chirurgica arte sit satis expertus: Tertium, ut Pharmacœticæ disciplina sit studiussus. A primo sumamus exordium.

Anatomæ est certissimus dux, qui Medicum ad præclaram sui ipsius, id est, naturæ præcognitionem veluti manu

manu dicit. Nam omnium partium figuram, magnitudinem, cavitates, ductus, numerum, si. um, cum alijs connexionem, visus, consensum diligentissime artificio sa lectione rimatur, atque omnium visum investigat. Quapropter Galenus lib. 2. de loc. affec. cap. 1. multis historiis confirmat: non posse quempiam locos affectiones agnoscere, nisi in anatomica scientia sit satis exercitatus.

Partes enim externæ, (inquit ipse) & in corporis superficie constitutæ, sui notitiae, & malorum quæ illis accidunt, evidentiam sensibus præstant. Cum enim mala oculis occurant, & manibus contingant, visus ipse in eis simul & locum, & effectus speciem agnoscat: ac proinde in externis malis dignoscendis, non est opus indicis & notis. Assequitur namque visus aliquam mali speciem: licet non semper ad infirmam descendat, nam vucus quidem cognoscit, non tamen omnes eius differentias: tactus vero similiter durum tumorem percipit, causam autem dignoscere non potest.

At vero qui visum plane effugiant, & in corporis profundo latent, cognosci non possunt, nisi ab eo, qui non modo partium integrum cognitionem habuerit, actionum & utilitatis illarum simul, & totius doctrinæ Anatomicæ, sed & visum & exercitationem calluebit ad vnguem. Nec enim satisfacit Galeno cognitione, vel doctrina quantumvis consummata, sed requirit etiam exercitationem; In quo illud quidem vere inuit, quod parum proficient doctrinæ ad vtendum inuenient, nisi simul sit coniuncta exercitatio: quæ non ex libris, aut aliunde est petenda, sed ex continuo, frequentique disectorum intuitu. Nam præterquam quod intellectus ex verbis assequi non potest ea omnia quæ sensus in suis obiectis percipiunt, tenaciùs firmiusque visus memorie imprimit, affigite res, quam auditus. Cuius ratio est, quoniam ut memoria recordatione rerum sensatarum habeatur, necessaria est continua cadaverum sectio; haec autem magis visu, quam auditu comparatur.

Magna est ergo, pro exercenda medicina, artis Anatomicæ præstantia, quam ob suam dignitatem & excellentiam, non solum Medici consequi studuerunt, sed etiam nobilissimos Principes eam habuisse in deliciis, veterum monumenta confirmant. Propterea Alexandrum Magnum, Magnum Antoninum Imperatorem, aliisque magnanimos Reges hac sui ipsius noscendi cupiditate, in ipso statim armorum strepitu, studiosè rem anatomicam excoluisse legimus: Boëthium, & Paulum Sergium Consules, Galeno olim Romæ sectionem publicè molienti, ad fuisse accepimus. Sic in Ægypto Reges corpora mortuorum ad scrutandos morbos propriis manibus dissecuisse, à Plinio assertum est lib. 7. cap. 5. Vtrum vero haec doctrina ad Medicum, vel Chirurgum spectet, latè diximus lib. 6. hist. P.P. Med. hist. 4. quo loco breuiter, prout argumentum tantum expostulat, omnem artem anatomicam in compendium assabre redigimus.

PRAECEPTVM LXXIX.

Medicus, in Chirurgica facultate sit versatus.

P Odalirium, Machaonémque Chirurgicam exercuit, & Duce Agamemnonem in bello Trojano sequitos, ferto & medicamentis medicinam militibus fecisse, scripsit Homerus lib. 2. Iliad. 6. Hippocratem in hac arte excelluisse plurimum, & libros de Chirurgia conscripsisse eximios & elegantissimos, illi nōrunt, qui libros de vulneribus capit. De officina Medici, De fracturis, De articulis, assidue versant. Galenum, Chirurgicas operationes propriis manibus pertractasse, colligitur ex lib. 6. mer. cap. vlt. vbi se fracta ossa capit. tebrare voluisse scripsit, si perpetuo in Asia mansisset:

sed cum Romæ ageret, cinitatis morem se infecutum fuisse testatus est, permisso iis quos Chirurgos vocant, maxima eiusmodi operam parte. Hoc etiam constat ex commentariis in Hipp. lib. de Medici officio, de articulis, ad Glauc. de tumib. præter naturam; & sex prioribus me- skodi libris, liquet abunde.

Licet autem notam de continui solutione speculationem rēstē callere oporteat Medicum: tamen nostro tempore, nisi ingens necessitas adsit, ab eiusmodi opera abstinere debet, ut docuit Hipp. in Iureburando, num. 2. dum sic ait: *Nec vero calculo laborantes secabo, sed viris Chirurgia operariis, eius rei facienda locum dabo.* Ita mouit Auenzoar, lib. 2. Theor. tr. 6. cap. 2. dicens non esse Medici (ut ille inquit) honorati, manibus opera i, sed suis ministris officio relitto, medicina & cibo agrotanibus auxilio esse. Quare Galenus lib. 1. de officio Medic. com. 5. ministerum manibus operantem, Medico adiicit.

Deinde plurimum differunt Medicus, & Chirurgus, quia sunt maximè diuersi artifices. Chirurgus, auctore Celso, lib. 7. cap. 1. debet esse iuuenis, intrepidus, ammisericors, manu stabili, nunquam intrémisce: Medicus debet esse senex, blandus, mitis, iucundus, gratiosus. Manualis ergo operatio à Medico separanda, rēstē tam ab illo callenda: ut cum occasio adsit scandi, suendi, adurendi, euellendi, artus luxatos, osque suis sedibus mota reponendi, præstō adsit, non tanquam minister, sed præses, & veluti gubernator: qui rēstē tēdat, ut Chirugo tradat præcepta, quomodo se gerere debet, circa tumores præter naturam, vulera, vlera, fracturas, & luxationes. Quare cum tot celebres virtu hanc artem suis laboribus & monumentis illustrant, auxerint, locupletant, necesse est ut Medicus eam ex. & teneat; & veluti dux inter milites, ita ille inter Chirurgos ministros splendeat & antecellat.

Neque hoc à ratione videtur alienum: nam Medicina in tres partes diducta est; ut una esset quæ viatu: altera, quæ medicamentis: tertia, quæ manu medearur, ut firmat Celsus in proæmio lib. 1. & 7. subscript. Galenus 1. acut. 6. & lib. introduct. cap. 7. & lib. art. med. cap. 2. Auc. 4. 1. & primū omnium prædictum Hipp. lib. a. centi ornati, num. 6. Artis medica curativa, pars in Chirurgia, diata, & pharmacorum exhibitione consistit. Quia Medicinæ partes multum operam requirunt, tum quæ manu, tum quæ medicamentis, tum quæ viatu medetur.

Et licet Medicina sit ars ingenua, præstans, nobilissima, quam actu exercuerunt Principes, Magnates & Heroës, & difficilis ad addiscendum, cum infinita sint morborum genera, quæ nec inueniri, nec demonstrari queunt, ut probat Plinius lib. 26. cap. 1. & refert Iuuenalis Satyr. 10.

Morborum omne genus, quorum si nomina queras, Promp̄tus expidiam quod amauerit Apia māchos, Quot Thēmison egros autumno occidat uno.

Tamen Chirurgia valde necessaria est, nobilis, difficilis. Omnia enim quæ Omnipotens posuit sub pedibus hominis, & quæ superiore regione exornant, de his appositissime disceptat. Quare qui hanc artem contemnunt, & de ea nullam menti nem faciunt, rudes sunt, & eam tanquam difficilē addiscere nequeunt, ut Oribasis firmat in prefat. compendij Medicine.

Hæc enim in artifice suo summam curam exoptat, indefessum studium, sedulam diligentiam, imprium laborem, tenacem memoriam. His igitur omnibus ornatis esse debet, qui Chirurgia tam arduam artem auspicatur est, ut notat Soranus Ephesius in Ifig. cap. 1. Demum sicut Chirurgus debet esse Medicina peritus, sic Medicus Chirurgiam callere debet. Hoc confirmat Scribonius Largus lib. de comp̄s. medicam. cap. 200. dum sic ait: *Ita implicitas Medicinae partes inter se, & connexas esse constat, ut nullo modo diduci sine totius professionis detrimento possint.* Ex eo intelligitur, quod neque

neque Chirurgia sine Diætetrica, neque hæc sine Pharmaceutica, id est, sine ea parte quæ medicamentorum vtilium vsum habet, perfici possint, sed alia ab aliis adiumentur, & quasi consumantur.

PRÆCEPTVM LXXX. ET VLTIMVM.

*Medicus Pharmaceutice artis sit studiosus
& callens.*

Medicum rationalem, & Principum Medicorum doctrina delibutum, in pharmaceutica arte debere esse instructum, nullus it inficias. Nec enim remedia prescribere poterit, nisi medicamentorum facultates in numerato habeat. Quapropter succurrit hoc loco aliqua ex Medicorum solum arcanis propone, quæ pharmacorum tam simplicium, quam compositorum vires, & vtilitatem patefiant, omittentes plura quæ à Pharmacopolis opere pratico indagantur, in quibus ad rauim vsque disceptant, de præparationum differentiis, lotione, purgatione medicamentorum, infusione, humectatione, aliisque infusionum differentiis, nutritione, maceratione, perfectione, digestione, trituratione, variis trituræ speciebus, coctione, assatione, frictione, vstione, ex-

A stinctione, calefactione, insolatione, refrigeratione, putrefactione, fermentatione, dissolutione, liquatione, mollitione, duratione, siccatione, extractione, cibratione, colatione, filtratione, despumatione, conditura, salitura, fartura, distillatione, & aliis: De quibus omnibus illi in suis libris, Antidotariis, dispensatoriis, pharmacopœis luculentissimè differentant.

Nos Pharmacopœam nostram intra Medicinæ aream describemus, eāmq; in VI. Articulis partiemur, propriis Sectionib; distinctos, alias pharmacorum formulas addentes, quæ in Hispania, & aliis regionibus, illustrib; que earum Officinis approbantur. In primo ergò Articulo vniuersalem doctrinam circa definitionem & diuisiōnē medicamenti adducimus. In secundo, quomodo debeant eligi, quo tempore, & quare ratione sint conseruanda, enarramus. In tertio, omnia medicamenta simplicia assignamus. In quarto, omnia composita enumeramus. In quinto, methodum compendiū omnia medicamenta patefacimus. In sexto, compendium generale omnium Medicamentorum simplicium, quæ in Officina habentur, cum propria latitudine suarum qualitatum proponimus. Ita tamen breviter omnia sunt disposita, vt nihil sit in medica facultate vñi pratico necessarium, ex quo Medicus ad praxin sitibundus anhelans, ex hac lectione non mediocrem vtilitatem sibi comparet.

ZACVTI

ZACVTI PHARMACOPOEA.

J. N D E X C A P I T V M,

Quæ in Pharmacopœa proponuntur.

DISTINCTIO III.

De Medicamentis simplicibus, expurgantibus melancholiam,

- CAP. I. **D** E Elleboro.
- II. **D** e Lapiде Laſuli.
- III. **D** e Polypodio.
- IV. **D** e Epithymo.
- V. **D** e Fumaria.
- VI. **D** e Senna.

ARTICVLVS IV.

DISTINCTIO I.

De Aquis.

- CAP. I. **D** E Aquis infrigidantibus.
- II. **D** e Aquis concoquenteribus pituitam.

DISTINCTIO II.

De Syrupis tam concoquenteribus, quam humores purgantibus.

- CAP. I. **D** E Syrupis in communi.
- II. **D** e Syrupis bilem disponentibus.
- III. **D** e Syrupis disponentibus pituitam.
- IV. **D** e Syrupis disponentibus melancholiam.
- V. **D** e Syrupis purgantibus bilem.
- VI. **D** e Syrupis purgantibus pituitam.
- VII. **D** e Syrupis purgantibus melancholiam.

DISTINCTIO III.

De Elcegmati.

DISTINCTIO IV.

De electuariis purgantibus.

- CAP. I. **D** e electuariis purgantibus bilem.
- II. **D** e electuariis purgantibus pituitam.
- III. **D** e electuariis purgantibus melancholiam.

DISTINCTIO V.

De Pilulis.

- CAP. I. **D** e Pilulis purgantibus bilem.
- II. **D** e Pilulis purgantibus pituitam.
- III. **D** e Pilulis purgantibus melancholiam.
- IV. **D** e Pilulis varios humores purgantibus.
- V. **D** e Pulueribus expurgantibus.

G DISTIN

Index Capitum.

DISTINCTIO VI.

De Confectionibus cordialibus.

- CAP. I. **D** E Confectionibus infrigidantibus.
II. De Confectionibus calefacentibus.
III. De Confectionibus opacis.

DISTINCTIO VII.

De Conseruis.

- CAP. I. **D** E Conseruis in communi.
II. De Conseruis infrigidantibus.
III. De Conseruis calefacentibus.
IV. De Tabellis.

DISTINCTIO VIII.

De Trochiscis.

- CAP. I. **D** E Trochiscis refrigerantibus.
II. De Trochiscis calefacentibus.

DISTINCTIO IX.

De Oleis.

- CAP. I. **D** E Oleis infrigidantibus & adstringentibus.
II. De Oleis calidis.

DISTINCTIO X.

De Vnguentis.

- CAP. I. **D** E Vnguentis refrigerantibus.
II. De Vnguentis calefacentibus.

DISTINCTIO XI.

De Emplastris.

ARTICVLVS V.

De Methodo compositorum omnium medicamentorum, ad usus medicos utilitatena præstantium.

- CAPUT **D** E Apozematis.
VNIC. De Clysteribus.

De Suppositoriis.
De Linimentis.
De Vnguentis.
De Ceratis & Emplastris.
De Caraplasmatiis.
De Fotibus.
De Embrockis.
De Epithematis.
De Cauterio potentiali.
De Vesicatoriis, seu sinapisinis.
De Collyriis.
De Erbinis, seu sternutatoriis.
De Apopblegmatiis, seu masticatoriis.
De Gargarismatis.
De Dentifriciis.
De Sacculis.
De Suffiis.
De Infectionibus.
De Balneis.

ARTICVLVS VLTIMVS.

De gradibus qualitatum Medicamentorum, quæ in probata & instructa Officina referuantur.

DE qualitatibus Radicum.

Caulium.
Herbarum.
Florum.
Fructuum.
Seminum.
Gummi.
Resinarum.
Succorum.
Infusionum.
Inspissamentorum.
Farinarum.
Superfluitatum, & partium animalium.
Terrarum.
Mineralium.
Lapidum.
Medicamentorum aëreorum.
Medicamentorum aquorum.
Offium.
Corticium.
Liquorum.

ZACVTI

ZACVTI LVSITANI,

PHARMACOPEA ELEGANTISSIMA
variis dubiis, & selectioribus medicamentorum
formulis exornata.

A R T I C V L U S I.

De medicamentorum diuisione, & ponderibus,
& mensuris.

DINTER ea quæ assumuntur, alia sunt quæ nostram substantiam alterare possunt, neque ab ipsa alterationem aliquam patiuntur, vt sunt acini vuarum, nuclei ceratorum, & his similia: alia, quæ passim se habent, & in nostram substantiam transmutantur, vt sunt alimenta: Alia quæ nostram substantiam alterant, vt omnia ferè medicamenta. Quam definitionem etiam proponit Galenus lib. i. simp. cap. i. Sub qua venena etiam comprehenduntur, quæ non solum alterant, sed etiam corrumpant, & in aduersam naturam corpus deducunt, vt Arsenicum, Euphorbium, &c. Alia reperiuntur, quæ licet in nostram substantiam converti queant, tamen ob vnam, vel duas qualitates, quibus nostram substantiam excedunt, illam alterant: & hæc sunt media inter alimenta & medicamenta, alimentaque medicamentosa appellantur, vt Borago, cichorium, & his similia.

Medicamentum ergo de quo in præsenti, aut est compositum, aut simplex: (Non loquor de compositione naturali, siquidem omnia medicamenta, ex quatuor elementis constantia, in hac consideratione simplicia dicuntur) compositum illud dicitur, quod artificiale compositionem admittit, vt Theriaca magna, Mithridatium, &c. quæ ex compositione & permixtione plurium, & diuersorum medicamentorum constant; quæ per proprias qualitates alterant, & ipsorum formæ refractis qualitatibus corrumpuntur, vt quædam forma media resultet, quæ in se (etsi remissæ) virtutes medicamentorum simplicium continet, & alias qualitates, quæ ex determinata permixtione ipsorum consurgunt.

Simplex medicamentum, per relationem dictum ad compositum, est illud, quod natura sua syncerum est, ex Gal. i. simpl. cit. Hoc vel est purum elementum, vt aqua, ignis, aët, terra; vel est mixtum per compositionem naturalem, ex primordiis generationis, ob permixtione elementorum acquisitam: quæ non in omnibus mixtis æqualiter concurrunt, ita vt in omnibus refractæ quoad pondus, remaneant qualitates primæ, sed nunc per vnam, nunc per duas qualitates ponderalem mensuram, & nostram substantiam excedunt, ita vt illarum ope alterare possint: quarum ratione medicamenta dicuntur calida, frigida, humida, &c. & ratione huius variae permixtione elementorum in mixtis repertæ:

Alia medicamenta habent facultates purgatrices, quarum auxilio diuersos humores purgant, vt Rhabarbarum. Alia, secundum partes diuersas suas adstringunt & abstergunt, vt Brassica, lentes, Rosæ, &c. Horum

quodlibet medicamentorum, aut est fluidum, aut solidum; cuius ratione ponderatur, aut mensuratur.

Deinde Galenus lib. i. sec. gener. cap. i. 3. dicit: Mensura ponderales solidorum corporum, grauitatem & mensuralem molem discernunt. Et in eodem capite afferit, libram solidorum corporum ponderalem, & liquidorum mensuralem appellari. Ex qua doctrina constat, medicamenta liquida per libram, & vnciam mensuralem mensuranda esse: & solida, lancibus & aliis vnciis ponderalibus pendenda. Præterquam quando Medici scribunt syrapi, vel vini, vel olei pondo, vncias duas, vel lib. ii. Nam tunc licet liquida sint, ponderalibus vnciis sunt pendenda. Et hoc tam in remediis describendis, quam distribuendis ratum est Galeno, loco cit. Quare vt 3. sec. gener. 3. ipse edocuit, libra ponderalis solidorum corporum est, & mensuralis liquidorum.

Rursus libra ponderalis constat 12. vnciis: Vncia octo constat drachmis: drachma tribus constat scrupulis. Mensuralis libra aliis constat duodecim vnciis: Vncia vero sex drachmis: & drachma duobus scrupulis, quoniam solida maius obtinet pondus, quam liquida. Nam illa sunt grauiora, atque ideo omne medicamentum quod per vnciam ponderalem metitur, eandem molem habet, sed diuersum pondus ob causam diætam; & quæ medicamenta per ponderalem vnciam metitur, idem pondus habent, at vero diuersam molem.

Medicamenta, tam solida quam liquida, in hoc conueniunt, quod tam libra mensuralis, quam ponderalis 12. vnciis constet: quod demonstravit Galenus 3. sec. gener. 3. Maximum pondus quod habetur in officinis, est libra; quæ habet 12. vncias; & quælibet vncia drachmas octo; & drachma tres scrupulos: & scrupulus pendet duos obolos, unus obolus, grana 2.

Granum, autem est minimum pondus, quod habetur, & non debet esse tritici, hordei, aut alterius frugis; quia hæc pondere constant incerto: sed determinatum pondus debet habere, quale est apud aurifabros, quo omnes nationes vtuntur, quibus ponderibus mensurantur ea quæ exactè pondus requirunt. Plura tamen sunt quæ metiuntur Medici numero, fasciculo, pugillo, manipulo. Numero metiuntur grandiores fructus, vt pruna, fucus, &c. Manipulus est quantum quispiam manu potest comprehendere. Pugillus, quantum summittate omnium digitorum. Fasciculus, quantum mensura brachij capit. Maxima etiam mensura quæ in officinis habetur, est libra mensuralis, respectu liquidorum: eius vncia habet sex drachmas, & drachma duos scrupulos. Notabis tamen quod oleum minus pendeat cum sit aëreum, & sic vas quo mensuratur, maiorem habet capacitatem. Secundo loco illud quo mensura ur aqua, & minus illud quo mensurantur syrupi.

Ne vero in hoc enchytridio pharmaceutico aliiquid ad exactam notitiam deesse possit, pondera recitata hoc modo describuntur.

Libra — lb.
Vncia — 3.
Drachma — 3.
Scrupulus — 6.
Granum — g.
Obolus — O.
Numerus — N.
Manipulus — M.
Fasciculus — F.
Pugillus — P.
Dimidium omnium. — ½.
Quarta pars — 4.
Quinta pars — 5.
Singulorum — an.

Ana enim multitudinem medicamentorum significat; *B* & secundum aliquos idem, ac equaliter denotat. Quoniam verò perspè in priscorum, præsertim Arabum monumentis aliæ notæ ponderum reperiuntur, quæ lectorem quandoque remorantur, ea in propatulum exponam.

Exagium, est pondus drachmæ cum dimidia: sex exagia faciunt vnciam vnam.

Solidum, idem atque exagium, solo nomine differens.

Aureus, est pondus drachmæ vnius cum dimidia, & est idem cum exagio, & solidio.

Sextarius, est pondus libræ vnius cum semisse.

Cotula, est pondus habens libras duas & semissem.

Cotyla, habet nouem Vncias.

Lupinus, habet drachmas duas.

Obolus, est pondus medij scrupuli; vel secundum alios est quinta pars vnius drachmæ.

Ghīst, est pondus libræ vnius, cum dimidia.

Kirat, habet quatuor grana.

Hemina, est pondus libræ vnius, & vnciarum trium.

Chalcus, est pondus duorum granorum ciceris & quartæ pars oboli, & duo oboli faciunt vnum scrupulum.

Safil, pondus est duorum sextariorum.

Ramich, est pondus sex kirat.

Charmes, est pondus vnius grani hordei.

Davic, est pondus sex granorum hordei, & secundum alios trium granorum hordei.

Sacrarat, est pondus vnius aurei cum dimidio.

Anulasach, est pondus cōsimile illi, secundum aliquos.

Arsinum, est pondus drachmæ semis.

Decamech, est pondus drachmæ vnius.

Darchinimum, est pondus drachmæ semis.

Bactath, est pondus nouem granorum.

Siliqua, est pondus quatuor granorum.

Bis siliqua, est duplicita siliqua.

Rasiciūm, est pondus scrupuli vnius, cum dimidio.

Cochlear, est minima pars omnium mensurarum.

Serar, est semiobolus.

Conchula, est drachma vna, & dimidia.

Cyathus, pendet drachmas decem.

Acetabulum, quarta pars hemine, pôderat drachmas 24.

Bilibra, pendet sextarios duos.

Renix, habet sextarios quatuor.

Cina, pendet sextarios quinque.

Congius, ponderat sextarios sex, aut lb. xii.

Metron, dicitur Latinè *mensura*, est nomen Græcum, ad omnes mensuras pertinens.

Modius, à modo dictus, capit sextarios duodecim.

Medimia, est mensura capiens sextarios duos.

Cadus, Latinè vocatur amphora, continens vrnas tres.

Vrna, à quibusdam dicitur *quartricum*, pro condensis defunctorum cadaveribus assuetum, recipit frumenti Italici modios tres.

Gomor, capit quindecim modios.

Corus, habet modios triginta.

Cema, est octaua vnciae pars.

Holca, idem est quod Cema.

A *Numisma*, vñus argenteus.
Denarius, qui est argenteus, est octaua pars vnciae.
Cremissus, facit solidum aureum, & habet decimam octauam partem vnciae.
Duella, habet duos solidos aureos.
Status, habet tres solidos aureos, aut drachmam vnam.
Quadrans, habet drachmas duas, aut scrupulos sex.
Dipondium, habet duas libras.
Mna, Græcum nomen, habet drachmas centum, aut libram vnam, & drachmas quatuor.
Rotulus, est libra.
Oxyaphon, habet vncias duas, & drachmas duas.
Bessi, continet vncias octo.
Medimnus, capit chœnicas quadraginta septem.
Chœnia, Cotylas tres, vel sesquixestarium, seu libras duas, & quadrantem vnum, & vncias tres.
Ceramum, Italicum habet olei libras xc. Vini libras c. mellis libras cl.
Cheme, cochlearia duo, seu drachmas duas, scrupulum vnum, & grana quatuor, & quatuor quintas grani.
Mystrum, chemen vnam, & quartam eius partem, seu cochlearia duo cum dimidio, seu drachmas tres.
Talentum, est maximum omnium ponderum. Minus talentum, pendet libras quinquaginta. Maius, libras 72. Maximum, lib. 120.
Centenarius, dicitur pondus centum librarum.

C

ARTICVLVS II.

CAPVT I.

Derebus, ex quibus omnia Medicamenta defumuntur.

O Mnia, quæ in usus medicos apud Pharmacopolas reperiuntur, ex quinque rebus sunt deprompta: ex animalibus & eorum partibus; ex terra; ex aqua; ex aere; & ex plantis. *Ab animalibus*, vel totis integris, vel ipsorum partibus, vel excrementis, medicamenta accipiuntur. Totis quidem, quia sèpè vulpem integrum, vel catulum, vel erinaceum, vel ranam, vel lumbricos, vel cancos, vel alia animalia assumimus. Ex partibus vero animalium, v.g. iecur lupi, aut hœdi, pulmo vulpis, os de corde cerui, cranium humanum, adeps, sanguis, caro, medulla, testes castoris, vel castorium. *Ab excrementis*, vt cornua, vngues, pili, pennæ, cutis, fel, sterlus, salvia, mel, oua, cera, lac, lana, sudor, & simila. Quo etiam genere vñiones, moschum, zibetum, & alia huiusmodi comprehendimus.

Ex terra plura extrahuntur in usus medicos valde necessaria: vt lapides pretiosi, matella, species terræ, Bolus armenius, terra sigillata, Cimolia, creta, Argilla, & similia. Lapides sunt, pumex, marchasita, magnes, gypsum, calx vna, lapis specularis, & alia huius generis. Metalla sunt aurum, argentum, stannum, plumbeum, æs, ferrum, chalybs, antimonium.

E seu stibium, cerusa, sulphur, alumen, atramentum futorium, vtriusque salis genus, auripigmentum, arsenicum.

Ex aqua dulci, quæ sequuntur medicamenta, deponentur. Aqua pluvialis, fontana, fluialis, omniaque inde ortæ, vt lenticula aquatica, nymphæ, sifymbrium, aquatiliaque omnia animalia. Ex aqua salsa, sal, coralium, omnes piscium species, ossa sepiæ, spongeæ, aliæ que marina penè infinita.

Ex Aere prodeunt manna, mel aëreum, atque alind toris genus, quod in usus medicamentarios ingreditur, ob vires quas tum a sole, & quo sursum concitatur, tum ab aere, in quo aliquandiu immoratur, à plantis, in quibus consistit, acceptum.

Ex

Introitus ad Praxin.

A ligendam esse rati sunt. Quæ doctrina est intelligenda in illis plantis, in quibus radix antiqua ab uno in aliud annum seruat: quoniam herbarum quæ in uno anno pereunt, vt sunt legumina, eligendæ sunt radices, antequam ex se emittant caulem. Si enim in longum tempus protrahantur, sicciores evadunt, & maximè indurantur. Neque sunt audiendi, qui afferunt, radices veneficarum plantarum esse legendas, quando in iis nascuntur caulinæ, quia eo tempore prædictæ plantæ minorem fortuntur venenositatem. Sed eligendæ sunt, quando maiorem magnitudinem habent, maioremque in propria natura perfectionem. Licit enim verum sit, tunc habere maiorem venenositatem, tamen Medicus methodum habet præscriptam, cuius ope

B fuit, ipsarum deleteriam naturam retundere possit.

Cognoscens autem, radices debito tempore fuisse collectas, quod iplarum cortices, terci & densi apparent, neque sunt rugosi, tenues, crassi, vt Galen. lib. 1. de antidot. 2. 3. & Auicen. lib. 2. tract. 1. cap. 1. confirmat. Hoc etiam ex sapore & odore venari licet. Radix in propria substantia, aut est simplex, aut composta. Composita, vt radix fœniculi, raphani, lactucæ, & aliæ, quæ corticem & medullam includunt. Simplex radix illa est, in qua non datur distinctio inter corticem, & medullam, sed tota est eiusdem substantia, homogenea, & vt plurimum quandam euticulam tenuem habet, quæ ipsam tegit: vt est radix scorzonerae, liliæ, & alia similes. In radicibus autem, quæ habent distinctum corticem à medulla, solùm cortice vtimur, quia in ipso præstantior facultas medicamentosa existit, vt lib. 2. de antidot. cap. 105. Galenus annotat. At vero si radix sit vnius substantiae, vtimur tota, leviter sublata cuticula.

In collectione radicum considerandum est, quod si fuerit admodum crassa, ac terrâ plena, lauari debet, minimè autem si substantiam tenuem fortitur. Resoluta enim virtus, quæ in ipsius superficie sita est, vt ostendit Mesue, in methodo universali, cap. de loriōne, Ideoque hæ vltimæ, panno humido leniter sunt fricandæ. Exsiccantur commode radices, si crassæ fuerint, abiectis medullis, radiis solaribus filo appensa, & nocturno tempore loco sicco reponuntur. Si vero tenues fuerint substantia sua, non radiis solaribus, sed in loco calido & sicco exsiccati debent, ne earum virtus evanescat. Licit verum sit, quod pro diuersitate indigenitæ diuersimodè exsiccati soleant. Exsiccatæ vero in locis moderatè calidis & siccis conseruentur, vt Hippocrates in epistola ad Cratenum manifestè docuit numero 18.

Circa radicum durationem varijs varia protulerunt. Nos vtentes laconismo, hoc certum statuimus, (quod intelligatur absolute de omnibus medicamentis) alias aliis, magis vel minus durare radices, & tandem his nos vti posse, quandiu in proprio vigore fuerint constituta. Hoc autem ex odore, sapore, & modo substantia cognoscitur, ex Gal. 1. sec. loc. cap. 2. Nam si antiquæ sint, facile franguntur, cum sint rugosæ, & E cariem emittant, vt 1. de alimentor. facult. cap. 11. docuit Galenus.

CAPVT IV.

De herbarum collectione.

DE collectione foliorum, caulinum & florum, dubitant antores, cum quouis anno non solùm plantarum folia, sed flores, semina, & fructus pereant, vt aduertit Theophrastus, lib. de substantia plantarum, c. 2. Ad colligenda folia nonnulli assignant mensem Maij, tanquam tempus in quo ipsa nascuntur; sed iij non ex toto veritatem attingunt. Nam cum in diuersis temporibus Veris nascantur folia, alia citius, tardiis alia,

G 3 vt

vt in proœmia lib. 1. docuit Discorides, posito exemplo A non solum in foliis, sed floribus & fructibus eiusdem arboris, ex qua hodie possumus colligere flores apertos omnino, aliis existentibus in principio aperitionis, quod etiam in maturatione fructus eiusdem arboris animaduertitur. Si haec differentia reperiatur in eadem planta, quomodo tempus determinatum colligendi folia plantarum diversarum specierum poterit assignari? quod de reliquis partibus illarum est dicendum.

Colliguntur autem folia herbarum, quando totam perfectionem acquisuerunt in magnitudine & robe, & antequam ipsorum color mutetur, & in terram decendant. Hoc ferè contingit, quando flores reperiuntur, vt docet Platearius *cap. 20. de Aristolochia*. Quæ doctrina deducita est ex mente Auicennæ *lib. 2. tratt. 1. B cap. 6.* Post collectionem conseruantur in pellibus taurorum, vt docuit Galenus *lib. 2. per gener. cap. de Emplastro melino Heraclidis*.

Caules herbarum non sunt in Medicinæ vsu: quia postquam exsiccantur, maximè lignosi apparent, & inepti ad hoc, vt aliquod medicamentum ex iis conficerem possumus: ideoque particulare tempus in collectione ipsorum non exquirimus. Quando tamen virides existunt, saccharo cooperitos illos conseruamus; quales sunt caules lactucæ. Et ex ipsis etiam educuntur lac, & lachrymæ: quod fieri debet, quando herba florere incipiunt, tunc enim totam suam perfectionem seruant & vigorem.

Flos, qui est gaudium plantæ, & futuri veris spes, vt C notauit Hesiodus, colligitur, quando semiapertus est. Quod præceptum semper obseruandum, præterquam in floribus rosarum. Quia quando colligimus rosas, ad medicamenta adstringentia conficienda, vt oleum omnipacum, tunc colliguntur quando aperiri incipiunt; eo enim tempore maiorem adstrictionem fortiuntur. Hora diei ad collectionem est parum ante meridiem, rore iam absumpto, alioquin propter extraneam humiditatem citè putrefactum. Ex floribus magis excellunt, qui circa flumina, fontes, & stagna nascuntur, præstantiorem enim substantiam habent.

Exsiccantur flores in locis moderatè calidis & siccis, ne ob vehementem calorem facile corum vis exhaeat, aut propter summam humiditatem facile putrefactantur. Optimè exsiccantur in setaceis, debentque æqualiter agitari, vt ex omni parte earum humiditas absumatur. Quandiu durent flores, certum non est. Aliquando enim toto anno incorrupti seruantur: aliquando ipsum prætergrediuntur, vt sunt qui crassiorum habent substantiam, vt flores schenanti. Cognoscitur optima dispositio ex odore, sapore, & debito modo substantia. Qui sylvestres sunt, quum habeant terram densorem meliores sunt. Præstantiores in eadem specie sunt, qui in magnitudine foliorum, & seminis abundantia, & optimo colore excedunt. Et vt melius conseruentur, abluendi non sunt.

C A P V T V.

De fructibus, & seminibus.

*F*ructus est substantia composita ex carne & semine, vt docet Theophrastus *lib. de hist. plantar. cap. 3.* Ex his constat differentia, inter fructus, & ipsorum seminas, quia omnes fructus, ex semine & carne tanquam partibus integrantibus compontuntur. Atque ita fructus à suo semine distinguitur, tanquam totum à parte seorsim sumpta. Quare certum sit, compositum illud, quod ex carne pyri, & semine eius resultat, pyrum esse, & sic de reliquis. Consultò dixi à suo semine, quia dantur semina, quæ non sunt partes fructus, vt sunt semen apij, & fenniculi, &c.

Semen aut nascitur coopertum carne, vt patet in illo quod est pars fructus; aut coopertum cuticulæ, vt est semen ciceris, lenticulae: aut nascitur nullo cooperimento contectum, vt semen fenniculi. Semen quod nascitur in fructu, colligitur quando fructus est maturus: quare eius perfectio ex fructuum perfectione cognoscitur. Semina, quæ diuersis tegumentis sunt coperta, colligenda sunt quando ipsorum herbæ sunt exsiccatae, & illa in suis vaginis recondita, melius conseruantur. Semen vero, quod nullo tegumento est contectum, colligitur quando plenum existit, & exsiccati incipit: alioquin cum ipsis vis à sole resolvatur, inutile existeret, vt docet Auicenna *lib. 1. tratt. 1. capite 6.*

Hoc semen melius consernatur papyro inuolutum, vt docuit Dioscorides *lib. 1. cap. 5.* in locisque frigidis & siccis reponendum, in quibus putredini minus sit obnoxium, & citra ipsam tandem durat, quandiu durius habuerit tegumentum: sic enim externis iniuriis maxime resistit. At eius duratio est ad quatuor annos. Cognoscitur eius perfectio ex odore, colore, sapore, & modo substantie; sicut eius veritas, ex oppositis. Utimur seminibus totis, si fuerint nuda: si vero cortice coperta sint, remouenda sunt omnia, quæ ipsorum actinitatem impediunt; siquidem virtus ipsorum intus est reclusa.

Neque me latet, aliquos dividere semen in manifestum, & occultum. Affertur exemplum de semine manifesto, in dauco, & semine anethi. Nam semen manifestum est, quod ad sensum patet; contrarium vocant occultum: & affertur exemplum in ramo ab arbore decerto, vel auulso, qui virtute mediante germinat, & arbor producitur. Haec virtus secundum ipsos, semen occultum est. Sed haec opinio mihi non arrisit inquam, quia ista virtus nihil aliud est, præter virtutem vegetatiuam, quæ in arbore reperiatur: & quando ramus erat continuus arbori, haec virtus erat continua vegetabilis arboris virtuti: at vero post separationem rami separata fuit illa virtus simul cum suo subiecto, siquidem extenditur ad extensionem illius. Et sicut albedo in tabella, si dividatur in duas partes, iam non una albedo, sed duas reperiuntur, sic de vegetabili illa virtute pronunciandum.

Pro cuius maiori explicatione aduertendum, quod anime plantarum sunt extensa & diuisibiles, & multo magis imbibitæ, quam reliqua animæ, & multo crassiori fruuntur humido ac viscosiori; & sic minoribus organis gaudent. In illis enim non reperiuntur membrana principalia, quæ inuicem sibi consentiant & influant, quo influxu deficiente perirent animalia. Ratione harum dispositionum arbor postquam secatur, non solum vivit, verum in suo vigore appetit, & emittit folia & germina, quandiu humidum sibi conueniens in ipsa reperiatur. Quid ergo mirum, si ramus auulsus, & terra affixus, per propriam vegetabilem virtutem, sua durationis continuationem conferuet; præsertim cum in terra habeat succum, ex quo non solum alimentum, vt præsentem statum tueatur, verum vt semina germinet, & radices producat, confidere potest. Quorsum ergo, aut ad quos medicos vsus hoc occultum semen affingendum?

Fructus colliguntur, quando rectè sunt maturi, vt docet Theophrastus *2. de hist. plantar. c. 6.* quod in omnibus non vniuersum intelligendum. Nam quando ad conficienda medicamenta adstringentia, eos colligimus, haec collectio ante perfectam maturationem fieri debet, vt Meluē *cap. de oleo citoniorum*, absinthij, & myrti, qui hoc modo ad conficiendum emplastum Diaphœnicum, dactylos immaturos exoptat. Pari modo colligimus fructus, quium eos diu incorruptos seruant in animo, vt melones, poma, & alia. Maturitas cognoscitur ex eo, quod si habent corticem, facile separatur,

aqua, vel alterius humiditatis albæ, in qua per diem infridantur, & postea illa humiditas, quæ seminum viscositatem accepit, ulterius calefacit & liquefcat, vt colari possit. Et hoc modo ex Althæa succus elicetur. Inter prædictos succos numerantur liquores, qui ex seminibus exscent oleaginosis, vt sunt amygdalæ. Et depromuntur hoc modo. Conteruntur semina cum aliqua humiditate, & postea fortiter exprimuntur, & liquor exscent, mucilagine dicitur. Haec liquamenta, emulsiones etiam appellantur.

Deinde vt succi conseruentur, diversimodè disponuntur. Nam qui plurimam habent substantiam quantitatem in mixtione sua, ab elemento terra acquisitam, coquuntur igne, vt sunt succi prædictarum herbarum; qui vero ex floribus deducuntur, solum Solis radiis exponuntur, quorum calor eorum extranea humiditas resoluitur. Idem de succis fructuum dicendum, quum exercentiam humiditatem multam non habent. Quando succi herbarum pretescant, aliqualem fetorem acquirunt; sicut succi fructuum, qui quandam acetositatem sibi comparant. Omnes fructus, & eorum succi singulis annis mutandi, sicut & reliquarum partium plantarum; nam eorum virtus maximè resoluitur, vt ex remissione coloris, saporis, & odoris comperimus.

Liquamenta, siue fiant ex totis plantis, siue ex earum partibus vim suam obtineant, quia infunduntur, exprimuntur, & inspissantur, & ad formam mellis reducuntur, fiunt hoc modo. Plantæ, & earum partes infunduntur in aliqua substantia liquida, & postea transducuntur in aqua substantiam obtinent, resinae vero oleaginosam, ex Galeno *7. simpl. 29.* At sunt tamen aliqua medicamenta, quæ medium inter has substantias fortiuntur naturam, vel est galbanum.

Aduerte primò, circa prædictam doctrinam, inter prædictos liquores, lachrymas, & lac, maiores inter se habere conuentientiam. Nam lachrymae, lac dicuntur, quando à plantis inspissantur & instillantur, & similem habent colorem cum lacte, vt scammonium, & reliqui liquores plantarum, qui lac dicuntur. Alij vero liquores, qui transparentes sunt, & in modum aquæ exscent, vt est illa substantia, quæ ex vitibus prodit, lachrymæ dicuntur, & tractu temporis spissantur, vt sarcocolla, & in substantiam gummi converuntur.

Aduerte secundò, succos maiorem partem virtutis plantarum obtinere, vt eorum sapor demonstrat. Ex his fit manifestum, quæ necessarium sit cognoscere, quædco ligandæ sunt plantæ, vt ex ipsis succi extrahi possint commodiùs. Nempe vt hoc ex radicibus rectè administretur, necesse est, vt plantæ tempore veris colligantur, quando folia emittere incipiunt. Ex foliis autem succi exprimuntur, quando caules adsunt. Ex herbis, quando florere incipiunt. Ex floribus & fructibus, quando sunt omnino aperti & maturi. Semper tamen tempus clarum & splendidum eligendum, & non nebulosum. Quare desiccatae plantæ in mortario lapideo reponuntur, & pistillo ligneo conteruntur, vt ex ipsis expressis exeat succi.

Sunt tamen aliquæ, quæ maximæ viscositate prædata sunt, vt portulaca, borrago, & semperium: & hoc modo ex ipsis summa cum difficultate exprimuntur succi, nisi post contusionem in mortario, per tres, vel quatuor dies relinquantur: & inde postea coquuntur prædicti succi ad mediæ partis consumptionem, colantur, & in vasis vitreis cum aliquali olei portione repontur. Hoc obseruandum in floribus & fructibus dictarum herbarum, ex quibus eodem modo depromuntur succi. Id etiam aliquibus succis ex seminibus contingit, è quibus viscosi exscent succi, & tunc dicuntur mucilagine: vt sunt qui ex semine lini, fennugræci, & psyllij prædeunt; quorum liber vi debentur quatuor

E Gummi non habent determinatum tempus durationis suæ, licet ferè tertium annum attingant. Resinae quæ post arborum germinationem prædeunt, plurimæ sunt: & quamvis omnes virtute calorifica prædictæ sint; tamen terebinthina obtinet principatum. Quando communiter dicitur resina, eam quæ à pinu distillat, intelligimus, quia communis & vulgaris existit. Earum vetustas cognoscitur, quia liquidæ indurantur, & quod plus est, rubrum colorem sibi comparant.

De animalibus, & eorum partibus.

A Nimalia, aut sunt alimenta, ex quibus aliqua alimenta medicamentosa existunt, ut est perdix, & omnes aves montanae, quibus in frigidis aegritudinibus vtimur. Aut sunt medicamenta, vt lupus, vulpis, & omnia animalia venenosa. Horum aliqua secundum se tota, aliqua secundum partes necessaria sunt, vt cap. 1. praedictus. Eligenda sunt quando totam suam magnitudinem fortuntur, & medium habent etatem, bono corporis habitu praedita sunt, optimâ fruuntur valetudine, & quæ neque etate, aut aegritudine aliquâ sunt absunta.

Partes animalium, si duræ existant, diutins conseruantur, præsertim si ex ipsis aliqua caro humida auferatur, quæ ipsis nocere potest. Contrà partes molles magnam diligentiam expostulant, vt conseruantur, quia ad medicinæ usus tandi durant, quandiu non putrescent, quod ex colore, odore, sapore, & modo substantia deprehenditur. Conseruantur, quæ exsiccati possunt, per exsiccationem, vt iecur lupi, & pulmo vulpis, postquam vino, vel aliqua substantia simili fuerint abluta, ita tamen ut nimio calore non resiccentur, ne earum virtus euaneat. Postea cum absinthio inuoluntur, & aliis rebus, quæ ipsas à vermis conservare possint. Quæ vero exsiccati nequeunt, vt adeps hircinus, axungia anatis, lauantur & liquefiantur, & postea colantur, & in aliquo loco moderate calido conseruantur.

De Metallis.

Medicamenta quæ ex metallis deponuntur, non solum sumuntur ex iis, quæ in mineraliis inueniuntur, vt aurum, argentum, & ferrum; sed ex iis, quæ in fornacibus conficiuntur, vt pomholyx, cadmia: familia etiam prædictis alia medicamenta mineralia vocantur, vt cerusa. Hoc tamen discriminis inter metalla, & mineralia reperitur, quia metalla omnia liquefunt, non tamen omnia mineralia. Omnia haec commodiiora existunt, quando debitum modum substantiarum, optimumque colorem participant. Haec longissimo tempore perdurant, ex Galeno 1. sec. loc. cap. 1. Porro haec aut sunt acria per se, aut per adiunctionem; & illa quæ abluuntur, in dupli quantitate administrantur: iis vero, quæ ex propria natura acerrima sunt, in parua quantitate vtimur, & solum in robustis naturis, & in morbis pertinacibus, qui aliis auxiliis non succumbunt. Sed quia agentes in particulari de reliquis medicamentis, ab aere & aqua desumptis, nonnulla quæ ipsis in generali conueniunt, dicti sunt, idcirco eorum tractatio in aliud tempus differetur.

Praesens articulus in tres distinctiones dividitur. In prima agemus, de medicamentis simplicibus bilem purgantibus. In secunda, de medicamentis pituitam eductibus. In tertia, de iis quæ attrahunt melancholiam. Quæ omnia quanti sint ad artem momenti, nullus ignorat. Quo pacto intelligimus, quæ immixtæ, & indigne passim hodie Medici, ne dicimus, Periti appellentur, qui solo Pharmacopœi voto innxi, in pharmaceuticæ artis principiis tam parum sunt versati, ut ea ne supremis quidem labris degustasse, aut primoribus digitis attigisse videantur. Nam si scire non est

A verbis aliorum fidem adhibere, sed vim ac potestate medicamentorum experimento cognoscere, quis affirmare poterit, se facultates agnoscere medicamentorum, quorum electionem & vires profus ignoret? Eas ergo in sequentibus brevissime, propter argumentum tantum dici postulat, describemus.

Distinctio prima, de Medicamentis bilem expurgantibus.

De Rhabarbaro.

Generosam medicamentum est Rhabarbarum, & ad curandos humani corporis morbos valde necessarium: quod cum sit radix, ex meridionali India & Barbaria in uniuersam Europam aduecta, ita clemens, & benignum pharmacum existit, vt nullum sit morbi genus, quod huius mitissimi medicamenti facultati mirabilis non succumbat. Huius à Mesuē tract. de simplicib. cap. de rhab. tres constituantur differentiae: Indicum, quod Scenicum à Medicis vocatur; ab ipso vero Meluē rhænesemi dicitur: alterum Barbaricum: tertium Turicum. Indicum ab India, ubi frequentissime nascitur, appellatur; Barbarum à Barbaria nomen accepit. Turicum omnium est insimum, sicut Indicum optimum: Barbaricum, medium locum vendicat, allatum ex Troglodytica Ethiopia, sub Aegypto, regione, quæ Marmarica ab antiquis fuit appellata, nunc vero Abissinorum nominatur.

Eligendum, Indicum: Recens: Subnigrum, in rubrum declinans: Rarum cum grauitate sua: Fractum ex rufo, & glauco alternans: Mansum, vel aliquo liquore solutum, croci modo tingens.

Recens dicendum est, quod nondum tres, aut quatuor annos excessit; per hoc enim tempus rectè potest seruari, præsertim si linteo cerato inuolatum, milio, vel pellitij semine recondatur.

Cognoscitur quod sit recens & maturum, quando prædictis signis prædictum est, & colorem habet maximum intensum. Si vero fuerit vetustum, habet simul cum colore remissio levitatem. Quando vero Mesuē assit, quod sit subnigrum in tubedinem declinans, de exteriori cortice est intelligendum, minimè vero de partibus internis & profundis, in quibus color glaucus in rufum tendens reperitur. Duo enim accidentia, inter se repugnantia, in diversis partibus eiusdem rei posse reperi, certum est.

Aliquando incolæ prouinciarum, ex quibus conuenit Rhabarbarum, hoc in aliqua substantia liquida infundunt, & post tempus sufficiens, facta expressione, extrahunt virtutem solutum, & conficiunt trochilos, quorum usu diuites & magnates expurgant; & deinceps in rhabarbaro sola remanet vis adstringitoria, inutilis, & ad expurgandum inepta. Cognoscitur adulteratio, quia leue est rhabarbarum, sapore adstringente, intensum nullum, sed remissum obtinens colorem.

Calidum est & siccum in secundo gradu, diversis substantiis constans. Nam in superficie eius, reperitur virtus ignea & aerea, quæ facultatem expurgandi obtinet: in profundo latet terrea, & styptica, quæ incrassat & adstringit. Electivè attrahit bilem, & deinde pituitam: quare cholagogum medicamentum est, sed adeo mitte a lene, vt roborando partes internas, suauissime & citra molestiam expurget: estque ita secundum, vt in omni sexu, etate & regione tutissime possit administrari. Euagrat à ventriculo & hepate, sanguinem purgat, obstructions liberat, & affectus inde sanat, leterum, hydropem, splenis tumorem, febres putridas, etiam diurtinas, & malignas, dolorem pectorum

& torum hypochondriorum austert, & pluribus aliis A morbis remedio est.

Quare cum diversis partibus constet, diuersimode à medicis administrari solet. Nam quando virtus solutiva est necessaria, id in liquore morbo curando acommode infundimus, & infusum præbemus substantia reiecta. Quando vero hac vti necesse est, ad intratram, roborandum, & adstringendum, id torrefacimus, vt aërea vi resoluta, terrea relinquatur. Quando vero robore, & expurgare opus est, Rhabarbarum in substantia exhibemus, vel modice tostum. Quæ omnia exemplis manifesta euident. Utimur in fulo hoc modo.

Z. Rhab. infusi per noctem in aq. cichor. 3. j. B. Reiecta manè substantia, adde Pulp. Caff. & cathol. an. 3. iiiij. Syrup. B. ros. perfic. & violar. ex plurib. infusionib. an. 3. j. B. cum infusione fiat potus.

Vel hoc modo:

Z. Rhab. infusi per noctem in decoct. Flor. cordial. facta in infusione. 3. V. fol. sen. super aquam cichor. 9. iiiij. Reiecta manè corpulentia, adde, Syr. de senna 3. iiiij. Diarrhod. Abbatis 3. j. Misce pro potu.

Vel sic:

Z. Rhab. 3. iiij. Diacathol. 3. B. Sirup. ros. perficar. ex plurib. infus. 3. vij. Infusionis folior. sen. 3. iiiij. Aq. fenicul. 3. iiiij. Pulu. diarrhod. Abbat. 3. B. Omnia in Balneo Mariae reponantur, & lento igne distillentur, donec vnicæ quinque liquoris emanent, quas delicatulis fœminis, senibus, debilibus, & vtero gerentibus offert, inquit pueris, qui cum morosi sint, aliorum medicamentorum vim ferre non possunt: vel hunc liquorum cum aqua, vino, aut cereuisia permiscebis, vt sic melius sese insinuet in partes, & feliciter expurget.

Administratur etiam in substantia, permixtum cum aliis expurgantibus, in forma liquida, vel solidâ: vt si ex eo cum aliquo electuario fiant morsuli, quos bolos vocamus; & siunt sic:

Z. Rhab. pulueris at 3. j. Pulp. cass. recenter extra et 3. j. cum saccharo, q. s. fiant boli.

Offertur aliquando tostum, vt in diarrhoea biliosa, dysenteria, & tenesmo, seu quolibet alii fluxu, vt cholera, cœliaca, & lienteria, vt humor peccans infixus in intestinis vacuetur, & partes internæ roborentur. Nam cum per moderatam torrefactionem resoluantur partes aëreas & igneas, quæ sua acrimonia ulceribus intestinorum nocere solent, remanet pars terrea & adstringens, quæ ad strictione sua & compressione evacuat: si quæ vero caliditas ex igne acquiritur, facile deinde ablutione euaneat. Formula esto haec.

Z. Rhab. tosti cum tragacantho 3. j. Ablue postea, cum aqua caput. ros. & plantagin. & reiecta lotione, adde, syrupo ros. nostrar. ex plurib. infusionib. 3. i. B. & cum aq. ros. fiat baustus vnum.

Vel sic:

Z. Rhab. elect. 3. j. torrefiat modice, & deinde, abluatur aq. plantagin. cum syrupo myrtino. Fiant pilula, & deuuentur.

Interdum iubent Medici, pro diuturnis morbis eradicandis, & obstructionibus aperiendis, vt rhabarbaro masticato, & sic succus cum substantia deglutitur; qui præterquam quod parcè mouet aluum, mirum in modum viscera robotat, & deobstruit, præsertim si iejunio ventre assumatur.

Fiant etiam bellaria ex rhabarbaro, & sic pro eodem usu, contumacibus puerorum obstructionibus, interficiendis vermis, summo sunt auxilio. Hoc modo rectè trituratum, & permixtum cum lacte, clysteris forma inditum, mirum pro cucurbitinis vermis, qui in recto intestino generantur, & tenaciter ibi adhærent, præstat opem.

Coquitur aqua cum Rhabarbaro crasso modo puluerisato, quæ ad eradicandas febres prolixas, mifificè

confert. Hoc modo in virgineo morbo, & in menstru suppressione, plurimam præstat hanc aquam pro communis potu haurire. Quod si propter consuetudinem cervisia vti licet, quoniam hæc decoctionem non tolerat, quia illico insuavis evadit, & iniucunda, id est per noctem in tepida cervisia infundatur panno rato inuolutum, & deinde facta expressione cervisia assimilatur: & si post potum, exercitum imperetur ieiuno ventriculo, obstructions etiam scirrhosas cominuit:

Sed dubitabis: Vtrum liquor decoctus cum Rhabarbaro curandis morbis sit ex usu. Respondet Mesuē cap. de rhab. negatiuè, s. decoctio etiam similiter resolut in eo virtutem, &c. Dic: Decoctione fortis resoluit virtutem, leuis acut & vigorat. Solue secundò. Decoctione quæcumque sit, resoluit virtutem rhabarbari, sed remanet in liquore in quo decoquitur.

Quare hoc auxilio, in delicatulis fœminis, debilibus, pueris, frequenter loco chalybis præparati vtor, cum commoditate summa: & si non adsit febris, infusio fiat per noctem in vino, & quantitas Rhabarbari sit 3. vna cum dimidia, ad libras tress aquæ, ad medie partis consumptionem. Pro infusione librae duæ vel vini, vel cervisia, satis fint.

Soleo ego facere extractum cholagogum hoc modo, quod in dictis affectibus, & corporibus est utilissimum.

Z. Rhab. elect. 3. j. cinnam. elect. 3. iiiij. Omnia in crassiusculum puluerem redacta, infundantur in aq. cichorij. Coque lento igne, quovsque inclinato vase aqua satis tincta fecernatur, nouaque materia relata adiiciatur, quæ cum ad ignem per vaporarium vitreum elicetur, in fundo vatis crassa rhabarbari substantia remanebit: quæ ad similes morbos est eximia, si 3. B. quantitate offeratur in iure, vel liquore aliquo, vt rhodosaccharo permixta.

Ex Rhabarbaro fiunt tabellæ pro hydrope, & morbis iecoris frigidis mirabiles, hoc modo:

Z. Rhab. 3. B. Specier. Diacinnam. Dialacta, an. 3. j. Radicis valeriana. Helenij. Eboli, an 3. jj. Medulla sem. carthami. 3. iiiij. Sem. anisi. Fænicul. an. 3. j. Cum saccharo, & syrupo de eupatoria fiant tabellæ.

Ex Rhabarbaro fiunt pulueres contra casum. Nam ex ipso, & vera Mumia, & rubia tinctorum, conficitur puluis, cuius assumitur 3. j. cum decoctione papaveris erratici, aut buglossæ, vel cardui benedicti, & prouocatur sudor, præsertim si æger prius in lecto inuoluitur, in sindone madefacto cum vino styptico, actu calido. Nam pronocato somno, & sudore, ægi conualescunt, saepè citra venam sectam, tantoper in casu à Galeno commendatam, 4. Meth. 6. & 4. acut. 19. & alibi.

Sed quoniam in hoc capite de Rhabarbaro, plures sese offerunt dubitationes, quæ Lectorem practicum remorari possent, in quibus explanandis iuniores non sunt concordes, idcirco in hoc, sicut in sequentibus, eas enucleare succinè satius duxi.

Et primò. Vtrum dosis Rhabarbari, à Mesuē præscripta, sit in praxi obseruanda? Nam hic auctor proprio capite sic ait: Dosis infusionis à drachma una cum dimidia, & que ad decem, pulueris vero à drachma una usque ad quatuor. Sed videtur esse nimis excedens quantitas, nec posse sine magno vita discrimine decem drachmas semel dati. Quare conveniens quantitas est: si contriti, seu corpulentia ipsius, à drachma una ad drachmam vnam & semissem; infusionis, à drachma una & semissem ad drachmas duas porrigitur.

Interpres quidam Mesuæ non inelegans, inquit, quod vbi textus habet, datur expressum à drachma una & semissem, ad drachmas decem, legendum esse, à sepius quidrachma ad drachmas tres. Nam censet, non fuisse tam stupidum Mesuëm, vt drachmas decem offerret,

quemadmodum

quemadmodum in omnibus eius codicibus legitur: A quæ mensura si Mesuæ placuissest à drachmis sex, septem, vel circiter ad drachmas decem scripsisset, non à drachma una & dimidia, interuerso scilicet inter hæc immodico, nec Mesuæ consueto, ut cæteras doses intuenti appetat.

Hæc licet recte dicta sint, eius tamen censura dupliciter potest reprehendi: primò, quia non aduerit infuso, quæ contrito se maiorem purgandi vim triduere; quandoquidem infusi tres drachmas porrigit, contriti verò quatuor, quod est Mesuæ ipsi aduersum. Secundò, quia quemadmodum restrinxit decem infusi drachmas ad tres, ita contriti quatuor, ad minorem multò quantitatatem restringere deberet; quandoquidem non minus excedunt quatuor contriti drachmæ, quæ decem infusi. Quocirca quemadmodum ex iis sustulit septem, ita ex quatuor contriti debebat auferre duas, vel duas & semissem, quod non fecit. Quinimò tres infusi drachmæ licet tolerari possint, tamen modum excedunt. Quare supradicta quantitas est iusta & certa.

Quæro secundò: Vtrum Rhabarbarum & Rhaponticum, idem sint? Arduum quæsumus: nam plures affirmatiuè respondent: alij diversas res esse sibi persuadent: quidam, in hac dirimenda lite, sibi non constant: cæteri Rhabarbarum cum Pontico idem generare esse, viribus tamen, colore, odore, pondere, foli & cæli ratione, nūnihil dissimile arbitrantur. Ego Rhabarbarum nostrum non esse Rhaponticum Græcorum, non ibi inficias: nam deiectoria facultas, color multum luteus, odor nares feriens, substantia compasta, ariditas, amaritudo gustu percepta, ponderis grauitas, in nostro Rhabarbaro inueniuntur. Rhaponticum nullo odore commendatur, deiectionem non molitur: adstringione quadam sola est præditum, nec amarorem, sed gustui subacrimoniam refert; non est aridum, sed lentiscinosum; non compactum, sed rarus, non multo croceo colore tingens, sed pallido languidum; non ponderosum, sed admodum leue.

Ex quibus luce meridiana dilucidius patet, Rhabarbarum nostrum, & Rhaponticum Græcorum, res esse diuersas: Etsi aliqui idem esse solis tantum naturalibus differre opinentur: quare Rhabarbarum nostrum, idèò odorum esse, quia siccum ad nos aduehat: Dioscoridem verò, & Galenum de viridi fuisse loquitos rentur, quia, vt 7. de caus. plantar. 17. notat Theophrastus, quæ humiditate superficia abundat, donec ea absumatur, absque odore perseverant. Sed veritatem hi non afféquentur, quia rhaponticum, tam viride, quæ siccum, inodorum est. Inferes ex dictis corollarium vnum: Rhapontici loco, non esse substitendum rhabarbarum in theriacæ compositione, vt omnes hæc tenus facere consueverunt; quia hæc duo non tantum qualitatibus, verùm facultatibus inter se longissime differunt.

Quæro tertio: Vtrum Dioscorides, Galenus, & Auicenna, nostri Rhabarbari facultatem purgaticem ignorauerint? Responde affirmatiuè. Dioscorides enim lib. 3. cap. 1. illius non meminit, sed solum de Rhapontico verba fecit, dum sic ait: Rhaponticum epotum facit ad inflationes, stomachi imbecillitatem, & omne genus doloris, ad conuulsas, lienos, hepaticos, torminas, ad renum, vesica, & pectoris vitia, aduersus intenta precordia, & vnuæ mala, coxendicum dolores, sanguinis excreations, suffixias, singultus, dysenterias, & coliacorum affectus, contra febrium circuitus, & venenatorum morsus. Quo loco solius adstringentis, & non purgatoria facultatis ipse meminit.

De Galeno idem pronunciandum. Neque fidem adhibeas Auerrhoi lib. 5. collig. tit. de Rhab. qui inuehit in ipsum & priscos omnes, quod dixerint Rhabarbarum facultate tantum adstringente, non etiam purga-

trice pollere, ac si Dioscorides, Galenus, ac ipsi antiquiores id cognouerint. Et Auicenna, sub nomine Rhabarbari, de Rhapontico loquitur, neque vaquam scriptis suum Rhabarbarum facultate deiectoria polle: neque plures suo rhabarbaro tribuit facultates, quæ qui eum præcesserant Medici, Rhapontico assignarunt: imò Auicenna 1. 3. in curatione fluxus ventris, absolu: tè inter frigida & adstringentia medicamenta, cum malicorio, galla, acacia, & aliis huiusmodi rhabarbarum enumerat: & lib. 2. proprio cap. de rhab. illius historiam describens, de Pontico verba facere, & Dioscoridem æmulari est virus. Solus Paulus legitimum nostræ ètatis rhabarbarum cognovit, lib. 7. cap. 11. in tribus compositionibus, quas eo loco descriptis: & lib. 1. cap. 43. quando offerens terebinthinam dormitum, ad deificendam aluum, adiecit: At cum magis subducere cogitamus, Rhei momentum admiscebitur.

Quæro quartò: Vtrum Rhabarbarum sit rarum cum grauitate sua? Nam hæc inter se videntur contraria: rarum enim est apud Galenum 1. simpl. cap. 13. cuius partes spatiis inanibus sunt interceptæ: & rarum est leue, ex Gal. eodem cap. 5. Omnia huiusmodi fistulosa, & rara, velut pumex, & spongea pondere esse leua. Quare si rhabarbarum rarum est, graue esse non poterit. Dic: Non esse aduersum Philosophiæ principiis, quidpiam posse esse rarum & ponderosum, quum latius pateat rarum, quæ leue; omne enim leue, raru: debet esse; non autem omne rarum, leue appellatur: quia aliqua reperiuntur, quæ licet habeant rari: tam, grauitatem etiam patiuntur, ita chalybs rarus est & grauis: hoc autem ex eius variis partibus, ignea & terrea, ex diuerso modo substantiæ & temperamenti emanat. Nam etiæ aliqua ad sensum homogenea apparet, heterogenea tamen, & diuersæ ratio: nis existunt. Quare cum rarum non opponatur graui: sed denso, nihil mirum si Rhabarbarum possit esse raru: cum grauitate sua.

Quæro quinto: Vtrum Rhabarbarum tenuissime tritandum? Mesuæ in canonibus vniuersalibus, tit. de trituratione, sic ait: Et Rhabarbarum quanto magis tritura: rauis, tanto vigorosius efficies. Contrariam tamen pro: tulit sententiam, cap. de rhab. dicens: vehemens contritio resoluti virtutem. Dic: Legitimum & integrum Rhabarbarum tolerat vehementem triturationem, laxum verò & raru: minimè: hoc enim valde triturat, ob calorem resolutem ex motu & agitatione contractum, vim purgatoriæ amittit. Dic secundò: Rhabarbarum nimis tritatum, sit vigorosius ad adstringendum, & incrassandum: nam ex motu valido vis ignea exhalat expurgatrix, & remaneat styptica & terrea, quæ ad roborandum ventriculum, coercendum vomitum, & alii fluxum est præstantissima, si eius puluerem cum conserua rosarum antiqua, aut Micleta, conseruâ symphyti offeras, vel in potum cum liquore aliquo adstringente propines, vel redigas in pilulas, vel deglutias.

Quæro sextò: Vtrum Rhabarbari decoctio sit infusione præstantior? Dic hanc esse præstantiore de cocto. Nam eius ope vis medicamenti communica: tur liquori; per coctionem verò euaneat. Cùm enim rhabarbarum, ignea, & aërea vi constet, hæc inter ebulliendum, cùm subtilior sit, & magis tenuis, exhalat, & caloris coquentis ope in vaporem abit.

Quæro septimò: Vtrum Rhabarbarum correctio: ne indigeat? Mesuæ eius vim cum Spica nardi refræ: nandam censuit. Alij hanc prætermittunt, quia cle: mens medicamentum est, & illa egere non videtur, tum quia vera cætemus spica, nam ea quæ ad nos af: fertur, tetterimi odoris est, & ingrato sapore constat. Dic, quod licet Rhabarbarum castigatissimum sit, adeoque excellens medicamentum, vt membra cuncta roboret,

CAPT. II.

De Cassia fistulari.

roboret, & per illud alia medicamenta refrænentur: A tamen cùm ob terrestrium partium miscellam pigra sit actionis in purgando, eam spica, aut loco eius Ichænanthum, partium suarum tenuitate accelerat. Et inter tritandum olei amygdalini guttulae affunduntur, vt scilicet lentore suo partium tenuium, quæ in superficie consistunt, resolutionem impedit.

Quæro octauò: Vtrum Rhabarbarum magis purget in substantia, quæ in infuso? Dic: etiæ plures renuant, facile hanc controversiam ex Mesuæ decidi posse; hic enim permittit, dari liquorem in quo Rhabarbari drachmæ decem maduerint, cùm tamen contriti quatuor ad summum drachmas offerendas concedat. Quod rhabarbaro non est solum peculiare, sed potius commune omni medicamento, sine clementer, sine vehementer expurganti: æquam enim cuiusque portionem validius longè purgare, per se totam deglutitam, quæ eius solum infusum, vel decoctum, certares est. Nam Rhabarbarum in substantia oblatum duobus purgat modis, soluendo nimurum, & comprimendo; in infusione, uno præcipue, videlicet soluendo: qui etiam modus in substantia reperitur, quum nunquam tota purgatrix vis in liquorem transfundatur.

Quæro nonò: Vtrum Rhabarbarum grauidis concedendum: Firmat Mesuæ tract. de rhab. qui pueris & prægnantibus tutò id exhiberi posse confirmat. Nam roborat, acetabula firmat, clementer expurgat: neque timeas eius amarorem, ob quem plures illud interdicunt, quasi eius vis foetum interimat, vt Galenus firmat 8. simp. cap. de cucumere agresti. Nam hoc non est exquisitus amarum, vt Cedrea, aut Myrrha, sed alias habet partes frigidas, quarum ratione firmat, ac refrigerat. Ita rosa, cichorium, & alia amara sunt, quæ vtiliter grauidis conceduntur, quum non sint exactè amara. Quo pacto non solum cum aliis medicamentis permixtum in omni gestationis tempore, sed rhodosaccharo inuolutum, aut per se commansum concessi cum vtilitate summa, quando nauseabundæ erant, morbis acutis, aut chronicis afflictæ, vel torminibus à flatu subortis op primebantur valde.

Quæro ultimò: Vtrum Rhabarbarum pleuriticis & aliis thoracis affectibus possit esse ex usu? Pro parte negativa est unum fortissimum telum: nam si tota salutis spes reposita est, in pleuritidis medela, vt exeat rectè sputum: idèò fistulam in hoc morbo apparent, ipsum abbreviat, inquit Hip. 1. Aph. 12. & alibi, cum Galeno passim: & Rhabarbarum adstringit, & sputum cohibet, cur in thoracis affectibus erit propinandum? Dic: quia roborat & firmat partes, quæ factæ vigoriosiores, concoctum in thorace humorem promptè expellunt. Deinde eius styptica vis plurimum confert ad sputi expurgationem, quia à partibus stypticis igneæ impelluntur, quæ ad remotissima loca accedentes citius attrahunt, & humorem in pleura impactum eradicant. Quantum autem modica adstringit iuuet ad penetrationem, ostendit Galenus lib. 6. simpl. tit. de rosoaceo.

Præterea, Auicenna in Astmate, orto ex viscidâ pittuita, concedit Rhaponticum magis adstringens: Ergo in pleurite orta ex tenuiori humore, nempe flauabile, non erit interdicendum Rhabarbarum minus adstringens. Ultimò, si Auic. cap. de pleurite, alia magis adstringenta offerre non veretur, vt endiuam, & alia, cur hoc ab affectuum thoracis curatione erit ablegandum? Quare si id in hoc morbo in substantia obtuleris, non errabis, licet præstantius sit eius infusum cum Manna, aut pulpa cassiae permiscere; hoc enim modo redditur his affectibus curandis valde proficuum.

P Luribus nominibus decoratur hoc nobile medicamentum: licet enim Dioscoridi, Plinio, & Galeno fuerit ignotum, tamen à Græcis cassia syringodes dicitur, id est fistulacea; Actuario, nigra, ab aliquibus arundo, seu canna Indica nominatur. Arbor est magna, iuglandis folio, fistulis prælongis ac teretibus, vtrinque fastigiatis, colore rubro nigris tantibus, duum ferè pedum proceritate, nigra intus carne, gustu prædulci, lignis distinguentibus membranis: ossibus siliquarum, intercusantibus laminis intus carnosis.

Actarius ita fructum cassia fistularis eleganter descripsit. Fructus est oblongus, teres, concretum intus atramentum continens, coalescens serie, sed ex inter: vallis, lignosis, tenuibusq; membranis septum, immersis ossibus seminaris, specie, & figura non assimilibus iis, quæ cognita nobis siliqua profert. Ea partim in India, partim in Egypto nascitur. Seritur etiam nostro orbe, verùm frustra, nec ad frugem peruenit, & celeriter frigore opprimitur.

Eligitur. Orientalis: Recens: Ponderosa: Collucens, sem foris splendens: Perplena, ob idque grauis: In concusione non strepentum granorum: Pinguis in pulpa.

Auicenna lib. 2. cap. 193. & Meluæ proprio cap. eam in calido, & frigido temperiem seruare asseuerant. Cholagogum medicamentum est, & non solum leniendi facultate prædictum, sed bilem adustam, incandescentem, & eam quæ in atram degeneravit, educit.

Clemens est medicamentum, & bilem, pituitamque suauiter euacuat. Offertur pueris, debilibus, longo morbo consumptis, & aliis quibus potentius medicamentum propinari nequit, & reliquorum medicamentum vsum incandescens febris aspernatur. Quare bilis flauæ acrimoniam retundit, resoluit thoracis, ac pulmonis phlegmonas, arteriam asperam lenit, & catarrhosis defluxionibus calidis remedio est, & sic pro curandis febribus ardentibus & malignis summo est in pretio.

Datur medulla eius à semi vnicia ad vniciam vnam & semissem, parum ante pastum: quod præceptum non solum in cassia, sed in omnibus lenientibus est obseruandum, vt docuit Galenus 2. de alim. fac. tit. de morib. & tit. de prunis: nam si hæc longissime à cibo deuentur, eorum facultas à calore ventriculi superabitur, & quæ erat medicamentosa, reddetur alimentosa hac de causa.

Plurimis modis hoc medicamentum offerri solet: Nā vel affertur ex India, tota ipsa cassia virens, & adhuc tenera, saccharo condita, quæ præstantior est ad molliendam aluum, vel cum saccharo per se, vel aliis medicamentis permixta, boli instat permiscetur, vel in liquorem redigitur, vel in clystera cum refrigerantibus decoctis inditur, vel cataplasmatis lenientibus, & resoluentibus additur. Hoc modo si articulares dolores à calida causa concitati infestent, articulis dolentibus emplastrum appones nulli secundum.

2. Pulp. Cass. 3. j. Farina Fabar. Hord. an. 3. j. Succ. Ap. Succi cionior. an. 3. j. S. Santalor. rubor. 3. j. B. Olei violar. Rosar. Nymphae. 3. j. Misce fiate emplastra.

Aliquando si dolor virgeat, dissoluitur in lacte muliereb, albumine oui, & rosacea. Si vero dolor sit intensus, dissolues in decoctione radic. Mandragoræ, hyosciami, violar. hord. ros. camomil. & absinthij; & additis vitellis ouorum, farina hordei, & grana: vii. camph. aut vnguent. populei 3. j. conficies cataplasma.

Vtimur etiam summa cum vtilitate, emplastro facto ex

ex pulpa cassiae, & apio, quando iecur cum inflammatio, tumorem duritiemque aliqualem patitur. Nam post vniuersalia auxilia, iam declinante affectu partimenti imponimus:

U. Pulp. cass. recenter extracta 3 ij. Succi Apij, q.s. ut fiat cataplasma.

Aliqui farinam hordei; aut puluerem absinthij, addere solent.

Quarto primo: Vtrum pulpa Cassiae fistularis indigat correctione? Dic, benignum medicamentum est hoc, & nulla correctione indiget, & sic in omni atestate tuto offerri potest. Sed notare debes, quod flatulentum est, & sua humiditate ventriculum relaxat, debilitat, subuertit, præsertim in iis qui hypochondriaca melancholia laborant, aut quibus venter flatu est distensus. Hanc flatulentiam non ab viginoso, humidove loco, vbi ipsa cassia fuit reposita, sibi accidit, vterentur plures, sed ipsa cum humore abundet, flatus excitat, & tortuosa natura snape: quare corrigenda pultiere diarrhoeas. Abbat. Aromatic. spicæ, cinnamom. anisi, præsertim si in bolos redigatur.

Quarto secundo: Vtrum pulpa Cassiae grauidis propinquanda? Ex altera parte obstat ratio valida: quia humiditate sui vterum relaxat, cotyledones cheruat, & abortum concitat. Horum auctoritatem communis peritorum Medicorum confirmat vsus, qui felici evenitu hoc leni medicamentum citra factus iacturam, obtulerunt vtero gerentibus, quæ ex eo à febribus ardenti bus factæ sunt immunes. Deinde vis eius ad vterum non peccat, quia à prima corporis regione, aut si admodum nitatis, ex secunda evanescat. Quod si humiditate sua flatus eleuando ventriculum potest subuertere, eam aromatis permiscere carminantibus consilium est, vt sic eius flatulentia corrigatur. Innoxium enim medicamentum est, & tutissime grauidis concedi potest, ex Auic. & Mefue cap. proprio: subscribunt Rhasius 3. ad Almans. 15. Halyab. 2. pract. c. 38. Auerrhoës 5. collig. cap. 55. Serapio lib. de simpl. tract. 1. cap. 12.

Quarto tertio: Vtrum pulpa Cassiae vi diuretica prædicta sit? Inter omnia medicamenta vacuantia, nullum est quod magis renum squallorem attemperet, quam hoc: sua enim mulcebri humiditate ororum calidam intemperiem persanat, quare in ardore vrinæ, renum phlogosi, & incendio, ac calculo renum, tam in præservatione, quam curatione mirabile est auxilium. Ex iis constat non esse audiendos, qui in his renum affectibus, sicut in inflammatione vesicæ, illud summoperè detestantur, quia licet sit lene, est tamen diureticum, & humores quos dicit, ad renes & vesicam conuocat. Nam pulpa Cassiae non habet virtutem humores prouocandi per vrinam, vt ipsi falsò sibi persuadent.

Quarto quartu: Vtrum aqua stillatitia ex floribus pulpa Cassiae, vel confusa ex iis parata, ad curandas febres ardentes vtilis sit? Responde affirmatiuè, nam apud Indos haec remedia pro biliosis febribus summo fuit in pretio; præbent enim easdem ex se virtutes, quas ipsa cassia prætare solet: imò eminentiore quodam iuuandi modo eas fortit. Idcirco hoc auxilium apud illos magni aestimatur: non solum enim alterat, verum clementer bilem adustam evanescat; quare pueris, grauidis, & debilibus præsidio est. Nec in iste, quod bilem generet, quoniam dulcis sit, quoniam plurima dulcia (dummodo exquisitam non fortiantur dulcedinem) in febribus administrantur, vt conservæ omnes infrigidantes, quæ licet ratione sacchari aliquantitas per calefacient, amplius tamen iuuant, modice lenientio & refrigerando. Hoc pacto aqua stillatitia maluarum, Violarum, & confusa ex earum floribus, eti calida, in renum calida intemperie offertur: imò ex tracta è boragine, buglosso, carduo benedicto, & aliis integris

plantis, aquæ in febribus propinantur, quia citra manifestam caliditatem refrigerant.

Quarto vltimo: Vtrum cortex pulpa Cassiae menses pronocet? Prisci cassiam aromaticam, & odoratam vocabant eam, quam nos vñitato nomine cinnamomum, seu cassiam ligneam vocamus: ita Galenus lib. de theriac. ad Pison. cap. 12. & 1. de antidot. cap. 13. & 14. affirmit. Hec cum sit tenuitum partium, calida, apereiens, dilatet vias, humorem crassum extenuet, & calida cum sit ac sicca, menses mouet, & in huic vsum ab antiquis commendatur. Nominum ergo similitudine decepti quidam Iuniores, & non insimi gradus Medici, vulgaris huius nostræ Cassiae fistulae corticibus, ad mouendas menstruas purgationes vti solent, vel per se in vino, alióve aperiente decocto; vel confervis, electuariis, tabellis permiscent: Quæ opinatio quam ridicula sit, & perniciosa, nemo non videt, qui has cassias inter se longo intervallo differre, aspectu, gustu, & olfactu non ignorat.

C A P V T III.

De Tamarindis.

Tamarindus ab Arabibus dactylus Indus vocatur, Latinus oxyphænicum, seu dactylum acidum nuncupant. Est fructus sylvestris palmæ, folia salici similia habentis, qui ab ipsa arbore ante maturitatem colligitur. Est medicamentum Græcis incognitum, & post Galeni tempora repertum, vt 5. collectaneor. Auerrhoës notat. Accedit quod Serapio capite de Tamarindo, nullum Græcum auctorem afferit, qui de illis faciat commemorationem.

Eliguntur, Subnigri: Splendentes: Teneri: Recentes: Villi, seu radicibus quibusdam commixti: Pingues: Synceri: Dulcidi, seu ex acido, & dulci sapore permixti.

Sæc conditi ad nos adferuntur, & sic à putredine præseruantur. Sed cum frigi & siccæ sint ordine secundo, febribusque ardentibus summoperè præsint, in aqua oxalidis solent macerari, vt quicquid salsuginosum est, abluatur, & maior illis vis refrigerandi conciliatur.

Clemens est medicamentum, cuius dosis à duabus vñciis usque ad quinque, à Mefue præscribitur. Tamarindi suauiter bilem expurgant, vel per se, vel cum aliis medicamentis permixti: Quare eorum aciditas pulpa Cassiae admixta liquore refrænatur. In hunc modu apparatus concedi possunt grauidis: nam impermixti laetit vterū, quia hic ex acetosis male habet, 3. acu. 3. sanguinis feruorem attemperant, bilis furorem compescunt, vomitum sistunt, situm sedant, squallidū corpus humectant: clysteris forma cu refrigerante decocto dissoluti, cauma internum refrænant, ac hepatis ardorem mitigant. Demum pesti, febribus pestiferis, & malignis mürabiliter opitulantur. Quod si ventriculus subfrigidus sit, tunc illis semen anisi, aut scenicali addi debet.

Quarto primo: Vtrum Dioscoridis & Plini phænicobalanus, sit Arabum Tamarindus? Narrat enim hic auctor, lib. 12. cap. 22. Palmæ in Ægypto nascentis fructum esse viridem, & mali contonei odore præditum, & ante maturitatem colligi: quod firmat Dioscorides lib. 1. cap. 124. Quo pacto plures priscorum phænicobalanum, quam Plinius adipson nuncupavit, esse oxyphænicum sibi persuadent. Sed errant: nam diuersæ res sunt, si figuram, & vires quas ei locis citatis Dioscorides, & Plinius adscriptere, aestimaueris: quia ille scribit, fructum esse adstringentem, opitulatique diarrhoeæ, & fluxui muliebri; nostri vero Tamarindus ventrem soluit, & expurgat. Deinde Phænicobalanus Plinius nullum intus nucleum habet: noster vero nucleus luteum, diuersaque colorum sortitur; quorum alii costati, alii integri

integri; omnes tamen vñà cum illorum carne in pastam redacti ad nos adferuntur, vt quotidianum confirmat experimentum.

Quarto secundu: Vtrum pulpa tamarindorum, vel illorum decoctum in principio febrium putridarum, & malignarum aëris tuto possint offerri? Responde affirmatiuè: nullum enim est auxilium, quod æquè in febribus putridis, & malignis, tuto possit propinari quam hoc; nam febribus incendiosis remedio est, biliosi humoris caliditatem tetudin, veneno resistit, pestiferis & malignis febribus summe repugnat, siccitate sua putredinem arcit. Quo pacto ilorum consilium mihi arrisit semper, qui cardiacas potionis sœiente maligna putredine, tempore præsertim a statis, atate florente, ex medicamentis parant, in quæ pulpa ingreditur tamarindorum: quarum formula est hæc:

U. Ag. scorzonera, cardui benedict. aceto. an. fib. syrup. de acreidine citri. granator. violac. an. 3 ij. pulp. tamarind. 3 j. confect. Alchernes, theriac. an. 3 j. confect. hyacinth. 3 ij. lapidis Belzaa. g. xx. rasura unicorni. g. xij. margaritar. preparat. D. B. pulu. diamarg. frig. D. j. B. succi limon. 3 s. Milce fiat potus.

Apozematis etiam permiscetur eorum pulpa, vt corpus refrigeretur, deleteria qualitas refrænetur, & aliud modice soluatnr: vt sic:

U. Hord. P. ij. tichor. M. ii. flor. borrag. bugloss. violar. an. 3 ij. pimpinel. scabios. borrag. bugloss. an. M. j. sem. aceto. sem. citri. an. 3 s. Infundantur in fib. xij. aq. usque ad consumptionem tertie partis, & facta expressione. Collaturæ adde: Sacchari albi 3 ii. tamarind. 3 ii. conferv. flor. nemuph. violar. ros. an. 3 j. Iterum omnia bulliant, & colentur, & fiat apozema.

Fit etiam conferva ex tamarindis, quæ pro febribus malignis, magno est ex vñi.

U. Tamarind. 3 ii. bord. P. v. scordij. aceto. radic. scorzonera, & scabios. an. M. j. conferv. fol. aceto. nymph. borrag. an. 3 ii. coque in sufficienti aq. quantitate, quo usque remaneat fib. s. adde: Pulp. tamarind. 3 j. conferv. ros. violar. oxalid. nymphæ. bugloss. an. 3 s. conferv. scorzonera. citri. an. 3 j. puluer. gentian. dictamni. quinque foli. terra sigillata. boli armeni. ossis de corde cerui. diamarg. frig. an. D. j. B. theriac. 3 j. Mithridati. 3 s. lapid. belzaartici. g. xv. Excipiantur omnia cum syrupo de succo limon. & granator, & secundum artem addito saccharo fiat conferv. quæ præterquam quod venenosam auram mirè castigat, incunda est ob aciditatem, & palato maximam gratiam conciliat.

Sed huic doctrina obstat celebris Galeni contextus, lib. 1. de rat. vñct. in morb. acut. com. 18. qui in principio febrium putridarum reprobat frigida, & siccæ: cum enim adstringant, putredinem angent, impediunt transpirationem, humorum ardentant, & resolutioni contumacem reddunt, sic enim ait Galenus: *Nemo siquidem adstringentibus vitur cibis, nisi vel propter symptoma, quod animi deliquium inducat; vel propter immoderatum ventris profundum: cogunt siquidem, constringuntque corpora, viisque tum distributionis, tum almonia, tum eius que foras fit, perspirationis, connuere faciunt, quas reclusas, aperiatisque esse conducit, &c.*

Dic, quod acida, licet adstringant, Galenus vetat in ratione alimenti, non medicamenti, quia amplius profund ob causas dictas, quam ad strictione nocere queant. Solue secundu: Gal. prohibet frigida siccæ, quæ partibus constant terrestribus, quarum ope siccant, adstringunt, repellunt, incrassant, & fluxiones impingunt; de quorum classe tamarindi non sunt, sicut nec cetera acida: hæc enim cum ad strictione, partium tenuitatem fortijuntur, imò cum succum viscidum in ventre intenerint, ipsum incident, ac deorsum subducunt, vt 2. de alim. facult. c. 21. docuit Gal. Quare acidum penetrat, aperit, incidit, dividit, tenuat, terget, vt Mefue est auctor, lib. 1. theor. 1. nam acida frigiditas tenuum est partium, vt 4. simpl. cap. 8. edocuit Galenus.

Pharmacopœa.

C A P V T IV.

De Scammonio.

Etsi Scammonium, succum, herbam & lachrymam significet, tamen proprie pro herba accipendum est, licet apud Plinium lib. 26. cap. 8. parum ante medium, pro succo accipiatur cuiusdam herbae radice ramosæ. Est medicamentum adeò antiquum, vt nullus Medicorum id non agnoscat. Est fundamentum omnium electuariorum, & catapotoriorum, effræne, & vehementissimum in purgando; adeò vt solis decem, vel duodecim granis exhibitum potentissime expurget, licet Dioscorides integers integrum drachmam ad debilem purgationem concedat. Quare dicendum est, aut in Dioscoride mendam subesse, aut scammonium quo nos vñimur, adulterio non carere. Quapropter entendum summoperè, vt selecissimum Scammonium in officinis reponatur, ne ab illius malitia compositiones alia vitentur.

Idcirco eligendum Leuc: nitidum: rarum: colore tanini glutinis: fractu tenerum: pulueratu facilissimum: fungosum: odore bono, sed suo, non autem fido: fistulis tenuibus: Antiochenum. Deterillum, Syracum, vel Iudaicum: graue: densum: obscura nigredine.

Plinius loco cit. bonum esse ait lingua tacitu lactescens; verum & hoc adulterato lacte titihyali enenit vt scribit Dioscorides; sed hoc gustu deprehendere licet, nam linguam exurit.

Cæterum quia hoc medicamentum est effræne, turbat corpus, sitim concitat, viscera mala qualitate lancinat, tortuosa excitat, dysenteriam parit, ita vt à vasis sanguinem exauriat: ideò noxis obuiandum est additis humidis, pinguibus, & lentis quæ illius acrimoniam obtundant, vt sunt tragacanthum, bdellium, oleum amygdalinum, psyllium, mastiche, cydonia mala post sumpta. Obest postremo Scammonium iecori, cordi, ventriculo, à totius substantiæ proprietate. Hoc vitium aboletur, si illi tum calida, tum frigida admisceantur medicamenta, quæ his partibus mirificam opem præstant, vt pulueres diarrhoeas. Abbatis, diamargin. frigidi, vel trium santolorum: quarum specierum tabella altero à purgatione die ab ægio sunt sumendas. Demum in malo cotoneo corrigitur, de qua re infra.

Calidum medicamentum est, & siccum in tertio gradu, bilem purgat efficacissime, & consequenter pituitam tenacem, lentam, quam ex remotissimis partibus attrahit validissime. Habet etiam virtutem leniendi dolores frigidos capitis, & dentium, & hoc modo in Hemicrania, & Cephalgia; cataplasmatis modo fronti, & temporibus admouetur, in hac forma:

U. Scammonij. 3 j. myrra, costi, an. 3 ij. croci, 3 j. succi agrestis, 3 j. B. opij, gr. iv. Omnia agitentur cum guttis aliquot acerri, & vini albi, & cum albumine oui fiat cataplasmata.

Sed circa eius electionem, Quarto primo: Vtrum electum Scammonium virus redolere debeat? Cum hoc medicamentum, solutum solutiuum appellatur, quod maiorem efficaciam habeat, quam reliqua quæ bilem expurgant, & id in diuturnis morbis, & acutis, per se, vel cum aliis medicamentis permixtum administretur, est necessarium, vt illud quod præparari debet, sit optimum, & præstantissimum. Ergo inter alias conditions quas illi peculiariter attribuit Mefue, est vt sit boni odoris, & non grauis, quam sententiam communis Medicorum amplectitur opinio. Quare ergo potest, quomodo Plinius, tantus auctor lib. 26. cap. 8. Scammonium eligendum esse virus redolens, scripsit, quod quam contrarium sit bono odori, nemo non videt.

Nec dici potest, per bonum odorem, illum esse intelligendum, qui illi convenit secundum genus sumum:

nam etiam odores mali aliquibus medicamentis conficiendis sunt et les, ut opopanacis, assa foetidae, & aliorum: quia Scammonium non habet ingratum odorem, nec ita grauem, ut virus redolat. Dic ergo priu-
nius: quod Plinius non assenerat scammonium, virus seu venenum redolere, sed esse venenosum. Licet enim omnibus violentis medicamentis hoc sit proprium, ex Mesue theor. 1. cap. 2. can. 4. Aver. 5. collig. Gal. 2. acut. 1. Celsi lib. 2. cap. 1. 2. Huic tamen magis familiare est, & naturale.

Hoc modo Dioscorides lib. 1. cap. prop. affirmat, Castoreum intus habere liquorem cerosum, odore grauem, & virus redolentem, hoc est, venenosum: Ponticum enim castoreum, esse venenatum, probat Strabo lib. 31. Geograph. & ita de eo sentit Virgilius, 1. Georgie. Virosaque ponto Castoria. Andromachus cum ad theriacem compositionem viperas prepararet, assenerat, serpentum spinas virus redolere, hoc est esse venenosas.

Deinde non repugnat quidpiam grauerter olere, & habere iucundum odorem. Ita Dioscorides lib. 3. cap. 107, dum loquitur de abrotano, & pulegio asserit, grauerter olere, non sine quadam suavitate: & in eodem lib. cap. 34. de saluia, hanc habere odorem iucundum, sed grauem assenerat. Et alij virosum odorem interpretantur grauem, & hoc pacto apud Plinum, & Mesuem nulla est contradicatio.

Quarto secundo: Vtrum semper Scammonio correcto sit vtendom? Dic. In duplici differentia sunt, & dicit debent medicamenta, quae purgantia Medici applicare consueuerunt, alia enim late, alia stricte & proprie sic dicuntur. Illa appellantur, quae quoque modo corpus nostrum à recrementis humoribus expurgat: ex hoc censu sunt medicamenta, quae mouent vitram, aut menstruas; quae à pulmone, pectori, cerebro humorum per sputum, & os euacuant. Hæc, presse appellantur, quae vacuando per vomitum, aut alium peccantem humorum extra corporis eliminant: vt Rhab. Elleborus, vt firmat Galenus lib. 5. simpl. cap. 19.

Deinde: Hæc expostulant quandam preparationem sibi propriam, vt elleborus exposcit eam factam in radice raphani, scylla, aceto: Agaricus in oxyelite, sale gemmeo, aut vino in quo infundatur zingiber: Scammonium in citonio. Num verò hæc semper præcedere debeat in scammonio, aut in aliis medicamentis fortibus & violentis, quando ea cum aliis permiscere conatur ad componenda electuaria expurgantia, aut alia medicamenta in forma solida, non leuis controveneria est. Respondebis hoc modo. Omnia medicamenta purgantia vehementia, quando sola & impermixta propinrantur, debent prius propria sua præparatione corrigi, & refrauenari. Si verò cum aliis in compositionibus permisceantur, præparatione non indigent: nisi auctor medicamenti, in quod expurgantia ingrediuntur, ea clarissimis verbis præparata requirat, & exopter.

Prima pars probatur facile, ex Galeno, qui lib. 2. acut. 1. sic ait: At cum purgantia omnia medicamenta, ventrem, præsertimque os ipsius, quod maximè sum neruosum, tum sensile existit, affligant ledantque, ob id eorum, que boni sunt odoris, mixtio excogitata est, ne sola, sive ræque purgantium medicamentorum virtus os ventris tangat.

Deinde si semper in compositionibus permiscerentur incorrecta, vana esset sententia plurium auctorum, qui ad electuaria & solida expurgantia, ea præparata assignant. Ita Mesue in compositione electuarij Indi minoris, psyllij, pilularum de lapide Armeno, aggregatiuatum, expedit scammonium præparatam im pomos, & in pilulis Alhandal, & in hiera Hermetis, vt ex Mesue patet cap. de colocynthide. Quare quotiescumque in auctorum compositionibus legitur scammonium, non præparatum intelligi debet: Ergo non verendum est,

A in aliquibus compositionibus non correctum reponere, quoniam hoc, sicut & alia quæ vehementia sunt, ab aliis medicamentis quæ compositionem ingrediuntur, summopè corrigit & infrenatur.

Quarto tertio: Vtrum Scammonium sit præparandum, & coquendum in pomo? Plures sunt modi, quibus corrigi solet Scammonium: sed potissimum est, quando coquitur in malo cotoneo, quem condiendi modum Galenus proposuit, in prefat. ad libros de alum. facultatibus. Nam mali cotonei partes, quæ circa semen sunt, eximit, deinde cauitatem scammonio implet, & malum ipsum postmodum triticea massa obvoluit, & sic inuolutum in fumo reponit, & assat. In qua præparatione purgativum evadit scammonium, & malum ipsum expurgans redditur, immo & pasta triticea purgandi non mediocrem facultatem etiam adipiscitur, cuius frustulum si animali cui piam edendum offeras, dysenteria occupabitur. Cognoscet autem perfectè esse concoctum, si per medium cotoneum tenuis palea transuersaliter transmittatur: si enim liquidum iam est scammonium, sine impedimento palea pertransit, sin minus, contraria: & iterum assanum cotoneum, ex quo extrahetur scammonium. Ex hoc trochisci parati solent, quos Diagription Officinae vocare confuerunt.

Neque fidem adhibeas Serapioni, tract. de simpl. cap. 103. dicenti Scammonium parandum esse, cum vntidi tempus instat, eo quod in malo cydonio coctum, tempore virtutem amittit, & ignavum in operatione redditur. Nam si non præparatum, auctore Mesue, per annos viginti, & ex eiusdem Serapionis sententia, per triginta, vel quadragesima annos incolume perseveret: cur præparatum per multum temporis spatium, citra suæ substantiæ iacturam, non persistet. Maximè cum ex coctione crassius, ac densius evadat, & dissolutioni minus obnoxium reddatur.

Si verò interroges, quo pacto cognoscemus, num Pharmacopœi in compositionibus diagridium recipiebibus, imposuerint non præparatum scammonium? Dic, fraudem illicet detegi, si pars aliqua composti medicamenti aqua diluatur: si enim ea diluta, vniuersa portio dissoluatur, ita ut nulla eius portiunctula, non dissoluta, nec dura supersit, indicium est ipsam ex scammonio non correcto fuisse compositam: Si verò portiunctula aliquæ non dissolutæ restent, quæ digitorum attritu duræ sentiantur, scammonium coctum in compositionem fuisse ingressum indicabimus.

Percontaberis vltimod: Cur inter cætera poma cotoneum eligitur à Galeno? Dic, quia hoc est crassius, & densius, & ob ignis efficaciam non dissolvitur. Deinde hac de causa, & ad strictione sua, vires medicamenti ne exhalent, amplius conseruat. Vltimod, quia hoc pomum est cardiacum, venenóque maximè resistit, & ideo perniciosem Scammonij vim infrænat, illiusque acrimoniam retundit. Philarchus lib. 6. bish. apud Athenæum lethaliū medicamentorum vim, cydoniorum fragrantia hebetari ait, pharicūque præsentaneum venenum, iniectum canistro, cydoniorum tantum odorem redolente, E evanidum factum fuisse, & maleficam suam vim amississe, refert. Adèd denique efficax est hic fructus contra venena, vt præstanti suo odore à ferarum noxiarum virulentæ vi portantes immunes præseruet.

C A P V T V.

De Aloë.

E Tsi Aloës in yniuersæ Italæ, Hispaniæ, & Galliæ domibus ad ostentationem in fictilibus vasis appendatur, tamen eam ab Arabica, & Indica plurimum degenerare, amaritudine ipsa indicat, quæ in Orientali valde prececcit. Huius triplex est species: alia enim dicitur Succotrina, quia ad portatur è Succotra, ciuitate in

in India valde insigni, & est omnium optima: eligitur que syncera: pinguis: nitida: glutinosa: transparens: arenularum, & calculatorum expers: rufi coloris: attritu digitorum friabilis: iecinoris modo cocta: facile liquefens: eximia amaritudinis: bono odore myrrham annulante: licet tota planta odore sit tetro.

Alia vocatur Hepatica ob similitudinem, quam cum hepate seruat. Alia appellatur Caballina, quæ omnium est maximè infirma: & est nigra: fractu contumax: obscura: faci simillima: odore retro: arena: adulterium passa.

Adulteratur antem Dioscoridis testimonio, lib. 3. cap. 23, gummi, & acaciæ, quod cognoscitur gustu, & olfactu: nam & amaritudo remittitur, & redolet rem cui est permixta.

Hoc medicamentum calefacit in fine ultimi gradus, & exsiccat in tertio, ex Galeno 6. simpl. 22. Constat ex partibus diuersis, amaris scilicet, adstringentibus: adstringit quidem modicè, sed vehementer amara est. Ab his duabus naturis facultas purgatrix, & roborañs emanant: nam illa, à natura eius amara, calida, & superficiaria; roborañs ab adstringente proficiscitur.

Vis eius cholagogæ est, sed adeò debilis, vt teste Galeno 7. Meth. 11. regionem ventriculi, & intestinorum non transcendat, vel si admodum nitaris, loca tantum, quæ in mesenterio sunt, contingat. Mesue phlegmagogam esse refert, quatenus tenues & ichorosos humores in ventriculo impactos expurgat: nam, vt 8. sec. loc. cap. 2. notauit Galenus, debilis huius medicamenti vis crassos humores ex ventriculo vacuare nequit.

Magnis laudum præconiis hoc medicamentum ab antiquis celebratur, quia plurimis morbis remedio est: sicutque conuenienter administratur in iis, qui capitis molestia afficiuntur: vapores enim à ventriculo ad caput ascendententes retrahit citra molestiam villam; quare iuvat illos, quibus caput à ventriculo dolet. Ideoque offertur in vertigine, ophthalmia, suffusionibus, præsertim si ob ventriculi consensum orientur. Prodest illis qui nidorulenta cruditate laborant. Opitulatur iis, qui præter rationem pallidi sunt, & alii excrementa retainent. Medetur ictericis, & illis qui sine febre per somnum imaginationibus vexantur. Præseruat à putredine, & à peste, & ideo in constitutione pestilenti frequentissime exhibetur. Sensus acuit, sanguinis profluui sistit, vermes necat, maximè si clysteris forma infundatur hoc modo:

L. Decoctionis mentha sicca, absinth. santonici, scordij, dictamni Cretensis, parietaria, mercurialis, betæ, 3 vj. rhodomel. syrup. de absinth. an. 3 j. B. aloës puluerisata, 3 ij. sevin. Alexandrin. 3 B. milce pro Clysteri.

Pro eodem vso imponitur vmbilico medicamentum, hac forma:

L. Radic. dictamni Cretensis, centaurea minoris, abrotani, an. Mi. farina lupinor. sellis taurini, an. 3 j. olei de absinth. mentha, an. 3 j. aloës, 3 ij. Milce pro linimento.

Pro remouendis suffusionibus, & absumentis humiditatibus, quæ ex oculis emanant, vacuato prius corpore, sequens Collyrium administratur:

L. Ag. feniculi, euphrasia, an. 3 ij. aruginis aris, 3 vj. vitrioli albi, 3 B. aloës, 3 j. Milce fiat Collyrium.

Imponitur etiam redacta in puluerem ad nebulas oculorum discutiendas:

L. Aloës, tunbæa preparat. an. 3 j. sarcocol. nurrita. 3 B. arugin. aris, 3 iv. cortic. ouor. aceto macerato. 3 B. Milce, & tenuissime triturentur.

Est etiam admirabilis, & utilis admodum ad hemorrhagiam compescendam; quo auxilio arteriam vulneratam in gibbero fuisse consolidatam, apposito exemplo refert Galenus, 5. Meth. cap. 7.

A *U. Aloës, 3 j. B. albumin.oui. Num. j. thuris, 3 B. pilorum leporis, q. s. Milce, & fiat Cataplasma.*

Quarto primo: Vtrum Aloë totum corpus evacuet? Nam Galenus eam inter medicamenta stercoraria reputat, 6. simpl. cap. de Aloë, & Paulus lib. 7. cap. 4. ea clysteris loco vſus est, quando excrementa indurata intestinorum inuolucrū adhærent. Habet etiam virtutem à tota substancia expurgandi bilem, vt 6. de sanit. tuend. cap. 10. prope med. & Paulus loc. cit. & Aëtius terrab. 1. serm. 3. c. 24. adnotarunt. Verum hæc virtus debilis est, & solum ventriculum ac intestina attingit, & si in maiori quantitate propinetur, solum ad loca proxima ascendit, vt 7. Meth. 11. & 8. sec. loc. cap. 2. notauit Galenus: & hæc est causa, quare humores glutinosos & crassos non educit.

Contrà facit Galenus, lib. de theriac. ad Pison. cap. 4. Aloëm totum corpus expurgare affirmans; & Auic. 2. canon. cap. de Aloë, excrementa biliosa, & melancholica educere contendit, cum Mesue cap. de Aloë, qui eam caput mundificare assenerat. Solue hoc modo. Aloë in exigua quantitate assumpta, ex ventriculo & intestinis evacuat: in maiori quantitate oblata, à toto corpore humorem peccantem expurgat. Dic secundò, quod cum affectus capitis, & superiorum partium ferè per consensum à ventriculo oriatur, hoc expurgato, caput, & vniuersum corpus à recrementis evadent immunia.

Quarto secundo: Vtrum Aloë lœdat hepar? Aloë medicamentorum purgantium præstantissima, ac excellētissima est: cum enim cætera purgantia partes nostras principes, & facultates nostrum corpus dispensante, vel actionis vehementiā lœdant, vel nihil iuuent, Aloë sola eas partes imbecilles roborat, & ad functiones suas citra noxam villam reducit, vt de ea firmant Plin. lib. 17. c. 4. & Paulus lib. 7. cap. 4. & Mesue hepar etiam iuunare contendit, eos reprehendens, qui illud ab ea lœdi sibi persuasere. Si ergo hæc vera sunt, cur Auicenna 14. 3. tract. 4. cap. 13. iuxta fin. & vel ipse Mesue, lœdere hepar affirmant? Dic: Aloë lœdit hepar calidum: nam in calida & sicca iecinoris intemperie, præsertim immateriali, noxia est valde, vt 8. sec. loc. cap. 2. docuit Galen. dicens infestissimam esse aloëm, etiam lotam, iis qui citra vitiosos humores, calida & sicca intemperie premuntur: proximam ab iis cladem experientur, qui siccam intemperiem habent cum frigiditate coniunctam; ob quam potissimum rationem in senibus eam interdicunt, 5. de sanit. tuend. cap. 9. Utile verò iis est, qui in prima regione, & citra iecur, aquosi & ichorosi humoris copiam concessere: nam iuvat illos expurgans, & vñcus manifestis qualitatibus roborans.

Quarto tertio: Vtrum Aloë aperiat ora venarum? Respondebit Mesue, cap. prop. de Aloë. Et aperit ora venarum, aperiōne sanguinem manare faciente. Dic tu: Aloëm non aperire orificia venarum, sed fluxum sanguinis sistere ad strictione sua. Hoc modo Galenus 5. Meth. cit. componit medicamentum ex Aloë, quod hæmorrhagiam vehementer coicet, & 7. sec. loc. cap. 5. & lib. 9. cap. 4. dysertericis, & hamoptoicis, ad compescendum sanguinis fluxum, aloëm præbet cum aliis medicamentis permixtam. Deinde 5. simpl. cap. 14. assenerat, medicamenta quæ venarum orificia aperiunt, debere esse crassa, acris, & ignea: de quorum genere Aloë non existit. Dic ergo, quod sententia Mesue, est intelligenda de maligna Aloë, & adulterio contaminata: Vel ex accidenti hoc evenire, quatenus expurgat biliosa excrementa, quæ acrimonia sua appetit orificia venarum, quæ sunt in sede, vt Galenus 6. Aph. 47. edocuit: quod omnibus medicamentis expurgantibus commune est. Quare ferè omnes qui vtrum ur Aloë frequenter, sanguinis fluxum per hæmorrhoides patiuntur.

Quarto quartò: Vtrum hyeme exhibenda? Mesue

H 2 negat:

negat: sed qua ratione munitus, ignoro prorsus: Quia cauenda magis videtur in temporibus calidis, cùm sit calida & sicca in gradu secundo, & sic magis nocere, quām prodebet sit apta. Respondent plures, quia bilem enacuat, quā hyeme non redundat. Sed ad mentem Mesue non respondent, quia pituitosos humores etiam expurgat, qui hyemis tempore inualescent. Alij ob id prohibendam esse rentur, quia Hip. voto, vētēs hyeme calidissimi sunt, quibus ipsa suo calore obest: sed iij ignorant p̄cepta Galeni, docētis 8. Meth. 9. à regione, anni tempore, & statu cœli, similiūm præsidiorum sumendam indicationem esse, siue homines valeant, siue agrotent. Quocirca cùm hyeme sit tempus per frigiditatem intemperatum, oportet manifestam qualitatem præsidiorum, illius manifestæ qualitati opponere. Hoc modo Hip. 1. acut. 43. Oxymel offert; hyeme calidum, & state verò frigidum. Dic ergo, hyeme non esse offerēdam, quia tunc humores viscosi & crassi abundat, quos ipsa ob imbecillitatem educere nequit. Ita Auic. lib. 2. trac. 2. cap. 64. timorosum esse iudicat; alioct̄ in potu in diebus frigidis exhibere; quandoque enim educit sanguinem solutione, qualis cuncte sit aloë. Verba eius sunt: *Quando datur ad portandum in diebus frigoris, timeretur, quād faciat solutione exire sanguinem.* Sed qua ratione id proferat, plures se ignorare libenter fatentur. Dicerem hoc euenire, quia cùm ipsa debiliter soluat, humores lenti ab ea commoti hyemis tempore geniti, adhærent parietibus intestinorum, & sic retenti, & non ventilati, actiores redduntur & putrescent, & abradentes intestina, dysenteriam inducunt; quam noxam non concitat & state, aut vere, quia humores tunc tenuiores abundant, & facile transpirant, & sensim per aluum vacuantur.

Quāro quintō: Vtrūm aloë à cibo sumpta possit esse ex v̄l: Dubium hoc est arduum, imd̄ scrutinio dignissimum: Nam pro parte vtraque obstant auctorum monumenta, & rationes firmæ. Auctor enim libri Galeno adscripti, de simpl. medic. sic scribit: *Alij post canam bina, aut trina grana aloës, ciceris magnitudine deuorant, quoniam corpus procurat, & escam non corruptit.* Subscriptit Plinius lib. 27. cap. 4. Si difficilius coquuntur cibi, bibitur à cœna aloë, modico interallo.

Centrā firmat Paulus lib. 7. cap. 4. & 6. qui aloëm à cibo interdit, tum quia impeditur assumpto cibo expurgatio, tum etiam quia escæ cum medicamentis permixtae, corrumpuntur. Conciliabis hos auctores in hunc modum. Plinius aloëm modico interallo à cibo elatgiti disertissime suadet, non vtique in notabilis, & sufficiente quantitate ad expurgandum, sed valde exigua, ad firmam, & iuuandam coctionem. Id profecto designauit palam Plinius: inquiens: *si difficilius coquuntur cibi, & auctor libri de simplicib. grana bina, aut trina aloës, ciceris instar, à cœna propinat; quæ sane quantitas minima roborare ventriculū, non tamen eum expurgare potis est.* Quare si præsidia cetera ventriculum firmantia, commodè cum cibis permixta, quotidie administrantur, ecquid illid iuuamentum non præstabit aloë, tam minima quantitate à cibo oblata? Si verò in magna quantitate sumatur à cibo, vt expurgare posfit, proculdubio lœdet, quia vt lib. de dynamidi, cap. de aloë scriptum est, sic cibum corrumpit;

Quāro quintō: Vtrūm aloë in soporosis affectibus concedenda? Dioscorides enim lib. 3. cap. 23. de aloë, eam somnum allicere, experimento munitus cōfirmat. Subscriptit Rhasius lib. 1. contin. cap. 8. §. *Non debet quis uti aloë, in cura lethargi, quia eius virtus inducit somnum.* Hinc sit vt plures damnentur, qui hieram lethargo affectis intrepidè propinant. Nec obstat, quod calorifica medicamenta quā sunt in hiera, potentiora sint ad inducendam vigiliam, quā sola alcē ad prouocandum somnum: Nam exigua est portio aliorum medicamentorum in compositione hieræ, maximè verò aloës, que

A natura sua potius somnum inducit. Et hac ratione dicit Dioscorides loc. cit. *Natura aloës est spissare, exsiccare, somnum inducere, corpora densare.* Ergo aloë non liquando crassos succos, sed per se somnum allicit; partes enim præpingues humidas habet, quæ ad cerebrum permeant, & somnum mouent.

Quāro sextō: Vtrūm Aloë correctione indigeat? Aloë, auctore Plaudo lib. 7. cap. 4. non eḡt alio medicamento sibi permixto, quod ipsius maliciam retundat, & refranet, adeo securum & benignum medicamentum est, partēque nostrī corporis tuetur ac firmat. Sed ad ueratur huic sententia Galenus, 8. sec. loc. cap. 2. dicens, ex his quā hieram ingrediuntur, mastichen, vt stomacho accommodam, & odoram, & quā medicamentariam aloës vim frangere queat, admisceri: Cinnamomum verò, eadem gratia. Dic, Aloë duplice constat facultate, amara, & adstringente: Hæc stomacho grata est, illa infesta, & ventriculum subuertit: Quare hanc amaram, seu medicamenta iam virtutem, ntitur Galenus mastiche, & cinnamono fraxinæ, vt horum permixtione eius amaritudo remittatur, quam, medicamentosam vim Galenus cit. loc. appellat.

C Quāro septimō: Vtrūm Aloë lauanda? Lauandam esse aloëm v̄bique passim protulit Galenus, sed quomo modo lotio fieri debeat, non satis cōstat apud auctores. Ut verò hoc percipias, notabis quād propter tres intentiones aloë ablunda est, vt docet Serapio lib. de simpl. medic. facult. cap. 201. Primo, vt separetur ab ipsa pars terrea ab arenosa, quod fit pro curandis affectibus oculorum. Secundo, vt auferatur ab ipsa virtus expurgatrix & augeatur adstrictoria. Tertio, vt facultas purgativa intendatur. Simili ratione tribus modis inter se diuersis lauari solet. Primus, ex sententia Galeni 8. sec. loc. c. 2. & Mesue cap. prop. & fit hoc modo. Eligitur aloës libra vna, & puluerisata superinfunditur in dupla aqua quantitate, fluialis, vel fontanæ, & tempore a statis ad solares radios collocatur, vsque quā intibatur, & tota aqua resoluatur. Secundo modo, superinfunditur in dicta aqua, & derelicta per aliquod temporis spatium quiete, relicitur residencia, & postea per linteum collatur, & radiis solaribus exponitur, quovsque absumatur aqua. Hanc ablutionem, ea quā purissima est, non exposcit. Tertio modo, vt virtus purgativa augeatur, superinfunditur in decoctione medicamentorum solutiorum, vt constat in pilulis alephanginis, vbi loco aqua decoctio specierum admiscetur.

C A P V T VI.

De Manna.

D I Nter aërea, Manna bilem purgat, quā nihil est aliud quām ros ex celo in plantas, & terram descendens, ab exhalationibus à terra, & aquis, Solis calore in die calida & sicca eleuatis, ac eiusdem caloris vi exactè extenuatis & coctis, & frigore sequentis noctis in minutissima grana, gummī, vel mastiches formam repræsentantia, concretis, vt docet Galenus 3. de alim. facult. cap. 39. tit. de melle: quo loco ipsum cognouisse Manna nostrum, quod valde differt à Manna Hebræorum, quod filii Israël diminitus est concessum, & à Galeno mel aëreum vocatur, lib. 6. hist. P.P. Medic. hist. 8. probauimus latè.

Solum constet, Mannam ad nos ex Oriente olim allatam esse perfectissimam. Hanc emulatur, quæ ex Calabria, Italiz prouincia ad nos affert: habet enim omnes conditions requisitas. Hæc Manna simpliciter dicitur, quæ ab aliis concreta appellatur, & nostrates Medici mastichinam, & granulosam nominant. Ita ait Serapio, cap. 1. dicens: *Tereniabin rorem esse è calo cadentem similem melli, & alio nomine roscidum mel vocari.* Constat nihilominus ex Auicenna, qui lib. 2. cap. 493. Mannam gummī modo copræscere, affirmante Galeno loc. cit. de tereniabin

A tereniabin peculiariter verba facere videtur: Nam id quod ait, agricolas coria super terram extendere, & arbores excutere, & quod ab eis defluit, expipere, ol'asque & fistilia vase implere, liquida manna potius conuenire est manifestum. Sed Serapio Tereniabin desribens, mel aëreum Galeni definire videtur.

Eligitur *Minutis granulis: pellucida: Granis: alba, vel in luteum vergens: gustu dulcis, vel suavis: intra annum ex plantis odoratis, homini que salubribus collecta.*

B Calabrensis omnibus præstat; quapropter nostro xeno tanti æstimatur. Ex omnibus tamen, cadens super folia primum obtinet locum; secundum, super ramos, & arborum caudices collecta; tertium, quæ super terram, & lapides defluit, vt multiplici experimento compertum est. De cuius generatione, differentijs, vsu vario, pulchra diximus, lib. 7. hist. P.P. Med. in com. hist. cit.

Manna temperamento symmetra est, ex Auic. & Mesue auctoritate, Serapio cap. 45. in actiuis primo ordine calidam, in passiuis temperatam esse scribit. Majori pondere sumitur, quā cassia interaneus liquor, adeo vt duabus vnijs possit exhibeti. Flauam bilem simplici ratione pellit. Propinari solet iis, qui certa ratione validius medicamentum aspernantur. Denique pueris, & vetero gerentibus, cum & commoditas vocat, & necessitas v̄get, exhiberi tutò potest, & illis qui præ malacia reliquorum medicamentorum usum fastidunt. Guttur, thoracem, ventriculum lenit, abstergit, sitim sedat; & sic pro curandis cathartis defluxionibus est vt. lissima. Prodest plenitudi: peripneumonicos iunat. Vteru'n à sorditie expurgat, agari diluto permixta: & ventriculum, si cum terebinthyna, ant hiera simplici Galeni redigatur in bolos. Diluitur in iure gallinæ, pulli, aut accommodato aliquo liquore, & fæpe cum medicamentis expurgantibus permiscetur.

C A P V T VII.

De Myrobalanis.

M Yrobalani, vt refert Auctuarius lib. de compoſ. med. tit. de Myrobalanor. generibus, fructus nobiles sunt, qui ad nos ex Ægypto, Syriaque deportantur, carnis corporis compacta, osse intus lignoso. Quinque illerum sunt genera. Alij enim sunt citrini, flavi seu lutei; alijs Indi; nonnulli Bellerici; alijs Chebuli; alijs denique Emblici, seu empelici. Lutei ex herbeo colore flarent, spissi, ponderosi, exili nucleo, cutéque crassa prædicti. Indi colore cæruleo, solidi, sine nucleo, oliuæ forma. Chebuli cæteris ampliores, grauiores, ex fusco rubescentes, & cænosi. Emblici cutis ossibus inhærente prædicti, lapillorum instar, colore in cinereum vertente. Bellerici emblicis sunt maiores, rotundi, pyrifiguram æmulantes.

E Flavi præstant: *In viridi flavescentes: ponderosi: infarci carne multa, & densa: crassi corticis: exigui offi: & si frangantur, gummosi.*

Eliguntur Chebuli: *Crassiores: colore nigro purpureo: cortice crasso: qui in aquam conielli fundum, citò petant.*

Nam hæc grauitas multam carnem, eamque compactam, & illorum magnitudinem consequitur.

Excellent Indi: *Maximè nigricantes: magni: crassi: ponderosi: nullo intus officulo: confracti, in unum compacti cernuntur.*

Emblici laudantur: *Maiores: crassiores: densiores: ponderosiores: minus officum, quām pulpa habentes.*

Bellerici præferuntur: *Crassi: densi: graues: cortice crasso prædicti.*

In vniuersum antecellunt magni, graues, prædicti multa carne & densa, bene habiti, corpulent. Qui rara

A carne constant, languidi sunt, & insita facultate earent. Bellerici, & Emblici tardò inueniuntur: quare pro Bellericis, citrinis; pro Emblicis, Chebulis vti possumus.

Refrigerant ordine primo, & secundo ex siccant.

Dantur testimonio Auctuarij, contritorum, scū in pulu rem redactorum ad pondus duarum, vel triuim drachmarum. Mesue in iis exhibendis audacior fuit: nam citrinorum puluerem à drachmis duabus usque ad quinque; maceratorum verò à drachmis quinque ad drachmas decem, & gris suis propinat: quæ quantitas ex cedit nimis; quare legendum est, à le quadrachma ad drachmas tres.

Omnis Myrobalani mediocriter aluum subducunt, & clementer expurgant, minimè vires deiiciunt, imo cor, ventriculum, hepar, corpusque reliquum confirmant. Vnum tamen habent vitium, quod incommodi sunt iis qui obstructionibus sunt obnoxii; frigidis enim sunt, terrestres, & compressione arctant. Senectutem tamen remorantur iis, qui eis frequenter utuntur, faciei colorem viuidum edunt, ori incundum colorē conciliant, hilaritatem afferunt, viscera roborant, profuentibus hemorrhoidibus succurrunt, bilis feru rem compescunt. Citrini corporis æstum refingunt, oculis robur præstant, & illorum cælinem, & ruborem discutunt, & sic medicamentis ocularibus permiscuntur. Indi melancholiā expurgant, ac tristitiam abigunt, vacuando humorem nigrum, qui eius causa est consuetudine: quartanæ medentur: lepræ, & cutis vitios auxilio sunt. Chebuli pituitam expurgant, oculorum aciem illustrant, peccus repurgant; aqua inter cutē & febribus longis præsidio sunt. Emblici pituitam edunt, ventriculum firmant, vomitum compescunt, re-solutis neruis, & lethargicis affectionibus medentur. Bellerici purulentis opitulantur, sanguinem ex hemorrhoidibus profluentem constringunt, capillos fluentes fistunt, & eos denigrant, si cum melle, & oleo amygdalino conterantur.

Vtum illis in substantia, sed in minori quantitate, quām sit in infuso, prout supra cap. de rhubarbaro dictum est: Nam in substantia exhibiti, qualitate, & compressione vacuant; & sic eorum dosis erit à 3 j. usque ad 3 iiij. vt hoc modo:

2. Diapruni, diacathol. an. 3. B. cortic. myrobalanor. citrinor. 3. B. syrup. ros. pallid. ex plurib. infus. violar. ex plurib. infus. an. 3. B. misce, & cum aqua horag. fiat potus. Hic potus in febribus biliosis est ut ilis valde.

In infusione administrantur hoc modo:

2. Cortic. myrobalanor. citrinor. 3. iij. infunde in decoctione buglossa per spatium duodecim horarum, & postea recta corporulentia, addit syrup. persic. ex plurib. infus. 3. iiij. diacathol. 3. j. pulueris diarrhod. 3. B. fiat potio.

Mirificè iuunt in compescendis fluxibus alui, & præfertur si modicè torrefiant: nam hoc modo ignis ope acrimonia omnis est exuta, & si quod empyreuma remansit, facilè deinde lotione evanescit.

2. Cortic. myrobalan. ex tribus generibus ipsorum, 3. ij. torrefiant modicè cum tragacantho: & deinde abluantur aqua plantag. rectella lotione, addit syrup. ros. rubear. ex plurib. infus. 3. ij. B. & cum decoct. flor. cordial. & hypocrisib. dos, fiat potus.

Hic potus est eximus pro dysenteria, & omnibus biliosis fluxionibus alui, quia euacuat, intestina roborat, & fluxum compescit.

Vtum etiam illis in infusione, pro bilioso humore vacuando.

2. Cortic. myrobalanor. citrinor. 3. iij. infunde in decoctione aq. buglossa per noctem: postea recta corporulentia, addit pulp. cass. 3. j. syrup. violar. ex pluribus infus. 3. iiij. B. pulu. diarrhod. Abbat. 3. B. misce pro potu.

Summè etiam iuunt ad acutum: datum, & sic formica collyrij administrantur; oculos enim à proprietate roborant.

2. Aq. Euphrasia, Chelidonia, Ros. Vini albi odoriferi, an. 3 ij. B. Cortic. Myrobalanor. citricor. 3 ij. Turbia parat. 3 j. Sarcocol. nutrita, 3 B. Aeguinis aris, g vj. Bul- liant omnia in vase vitro in cineribus calidis ad ter- tiae partis consumptionem, serua.

Quarto primò : Vtrum antiqui Myrobalanos co- gnouerint? Prisci Myrobalanos nostros non agnoue- runt, qui aluum deiiciendi facultate pollut: nam ve- terum myrobalani osse carebant, nostri verò ea ha- bent. Illis vtebantur ad vnguentaria componenda, & sic glandem vnguentariam nuncupabant; nostrorum verò nullus est in medicina usus ad vnguenta: quo pacto toto cœlo aberrant, qui contrariam sententiam defen- dere conantur: nostri enim mediocriter expurgant; glans autem vnguentaria hanc facultatem minimè fortitur.

Quarto secundò : Vtrum omnes Myrobalani, di- uerarum arborum sint fructus? Mesue tract. de simplicib. eie. de myrobalan. plurimum præfert opinionem, existimant citrinos, Indos, & Chebulos, eiusdem arboris fructus esse, sola maturitate, vel immaturitate dissidentes: ita ut citrini sint immaturi, Indi vero ma- turi, & Chebuli eiusdem arboris secundi sint partus in eodem anno proficentes. Diuersarum tamen esse ar- borum fructus, verosimilis est, quod èorum facultates, & opera sint diuersa: deinde illi forma, magnitu- dine, & colore inter se sunt dissimiles; quidam flavi existant, alijs nigri.

CAPVT VIII.

De Sero lactis.

*E*tsi plurima de sero lactis proposita sint lib. 2. bisf. PP. Medic. in com. bisf. 109. tamen pro complemēto huius operis aliqua sunt addenda: Nā biliosum humo- rem serum lactis purgat, & nitrofa, qua præditum est, qualitate, intestina deterget, abluit, irritat, præsertim si sumatur in quantitate magna, & præparatum cum iis medicamentis, qua bilem expurgant.

Eligendum est serum lactis caprini: nam hoc tem- peratum est, maximè si capra sit nigra, cuius caro, & lac suavitatem corpori conciliant, vt testantur Auic. lib. 2. tract. 2. cap. 145. Mesue tract. 2. de simplicib. tit. de aqua lactis. Rhasius vlt. contin. tract. 2. cap. 172. Aetius tetrab. 1. serm. 2. cap. 88. Nam nigrora sunt suaviora, ju- cundiora, præstantiora, & melius cocta, ex Gal. 6. epid. scit. 2. com. 44.

Laudatur quod in vere extrahitur, eo enim tempore capreæ herbis vtilibus vescuntur, ex quibus lac probum generatur. Minus laudabile quod æstate colligitur; her- bæ enim quibus pascuntur animalia sunt exuccæ, & pa- stores capris, vt maiorem lactis largiantur copiam, sa- lem offerunt, & sic sicutientes copiosius bibunt, & lac hac de causa generant serosum nimis, quod vitiosum est.

Aperit natura sua serum, incidit, abstergit, deob- struit, & sine morba operatur; & cum sit quasi tempe- ratum, vel parum ad frigidum & humidum declinet, est materia omnium medicamentorum: quare morbis frigidis, & calidis remedio est. Quapropter pro expur- gando humore melancholico, macerantur in eo per no- citem folia sennæ, epithymum, polypodium, radix el- lebori, myrobalani Indi, lapis lazuli, fumaria, &c. Pro vacuando humore bilioso, rhab. pulpa cassiae, flores cordiales, myrobalani citrini, conserua violacea, semina frigida. Pro pituitoso humore, turbith, Agaricum, me- choaca, jalapa, hermodactylus, radix iridis, myrobalani chebuli, emblici, colocynthis. Si volumus causam morbificam vacuare per vias vrinæ, in sero infundimus diuretica. Si calidam iceroris intemperiem remouere est in animo, illi permiscemus folia cichorii, laetucæ,

bugloss. borrag. &c. & sic per epicrasis curatio cele- brari debet.

Quarto primò: Vtrum serum frigidum sit, an cali- dum? Vetus quæstio est, & à Veterum, Iuniorumque scientissimis disceptata: Nam Galenus in hac re varius fuisse videtur, 4. enim *simpl. 17.* frigidum esse confir- mat: sicut contra 10. *simpl. tit. de sero lactis*, & 3. *de alim. 15.* calidum statuit, cui tota Arabum schola fidem adhibet. Dic, serum frigidum esse, & humidum: Cùm enim ex tribus diversis substantiis lac componatur, at- que ex his butyrum quidem temperatum, caseosa pars ad frigoris latus inclinet, si serum calidum esset, vni- uersa lactis substantia, calida potius, quam frigida di- ceretur, quod quād falsum sit, nemo non videt.

Deinde si serum calidum esset, quod serosius, ed esset calidius, cùm tamen asinum, quod maximè serosum est, valde sit frigidum, alioqui præ cæteris in hec- tica non eligeretur. Est ergo serum à prædominio frigi- dum, licet caliditatem habeat perexiguam, à falsifi- cationis partibus, quibus ipsum faciat comparatam. Hoc modo violam, maluam, atriplicem, cichorium, lentes, ferrum, vocant Medici frigida, qua etiæ caliditatem participant inæqualem, sunt tamen frigida. Arabes au- tem partes calidas respexerunt, sicut Græci frigidas, & hac de causa vario modo de seri temperamento sunt loquuti.

Quarto secundò: Vtrum serum aliquando sit chalybeandum? A iceroris intemperamento calido dia- rhœam, aut dysenteriam oriri biliosam, nouum non est,

C quando scilicet hæc pars igneum humorem, & acrem ad intestina transmittit: tunc si frigida exhibeas, vt feruidus iceroris calor attemperetur, relaxas, debilitas intestina, & aluum amplius moues. Et hac etiam cau- sa sanguinis sputum cum tussi aliquando emanat, quod

vt curetur, incrassantia sunt ex vñ, præsertim qua squalidum iceroris calorem corrigant, atque emendent. Sed cùm inter ea qua refrigerant iecur, & nativa qua-

dam sorte eius ardorem leniunt, sit lactis caprini se- rum, & hoc prouocet aluum, videtur huic vñ esse ineptum. Quare vt vtrique succurramus, id chalybea- re præstat, vt sic reddatur magis adstringens, fluxui compescendo & calidæ intemperantæ curandæ vti- lius. Obtrudes forsan, quod liquores, vt aqua, cerui- sia, lac, aut vinum chalybeantur, vt tenues partes & serosæ, ignis vi absumentur: at verò serum solūm ex partibus serosis totum componitur. Dic, quod ferrum, seu chalybs facultatem adstringentem liquoris commu- nicant, & sic serum promptius aluum compescit. Ita docuit Galenus 10. *simpl. tit. de sero lactis*, §. Porro ubi

D aliam quampiam facultatem deficantem habuerit adiu- tam, optimum est remedium dysenterie, & omnium ventris acrum fluxionum. Eam accipit à lapidibus, qui decocto ipsi iniiciuntur igniti. At nos iniecit ferreis in ipsum cylindri carentibus, eandem, aut etiam meliorem facultatem efficiimus: nam ferrum adstringens quoque facultatis est particeps, &c. Quare ferrum adstrictoriam vim sero communicat: Hoc consilium multò antea præmedita- uerat Hip. lib. 7. epid. qui dysenteriam sero chalybeato

E persanandom esse prædictum, dum sic ait: Eratolai filius circa aquilonium autumnale dysentericus fiebat, & febris tenebat. Egestiones alii erant biliosa, tenues, multæ, & moderate subcruenta, dolor autem ventri vehemens. Vbi serum, & lac bibisset, silice candefacta immissa, dolores, & subcruenta egestiones moderiores siebant, &c. Ergo se- rum lactis chalybeatum in aliis fluxu bilioso, aut ex obstructione profecto, offerendum est, quia serum hoc modo paratum adstringit, & corroborat.

CAPVT

CAPVT IX.

A

De Asaro.

ASARUM non est Baccharis, etiæ plures huius nota- tionis repertiarunt, Porro hoc, vt referunt Plinius lib. 1. cap. 13. Dioserides lib. 1. cap. 9. Nardum filustre appellatur, quia nardi vim habere videtur, & sic Asaro pro nardo vti extra rationem non erit.

Eligi debet Mesue testimonio: *Magna radice, Aro- matica: Sapore acri parum stypticō.*

Dioscorides facit calidum in secundo, & siccum in tertio: etiæ Auic. lib. 2. tract. 2. cap. 4. tertio ordine calidum & siccum constitut. Galenus illi vim purgatri- cem non concessit; siquidem lib. 8. sec. loc. cap. 2. in hiera picra asarum recipiente, solam aloëm vim purgatricem habere script: quare Græci, menstrua tantum, & vri- nas mouere confirmant. Purgat, Mesue sententia, vomitu, alii deiectione, & vrina, bilis, & pituitam si- mul: idcirco articulorum doloribus remedio est, infu- sum, vel aliter exhibitum. Deinde attenuat, discutit, deobstruit; scirrhosis hepatis, & lienis tumoribus op- tutulatur; febres putridas diuinas, id est, ac hydro- pem sanat; & idem mustum illius radicibus constitut, si post tertium mensem propinetur, hydropem, & sple- nem persanat.

DISTINCTIO II.

De simplicibus medicamentis purgantibus pituitam.

CAPVT I.

De Turbith.

TURBITH à Iunioribus turpetum appellatur: & est radix herbae laetaria, folia ferulae similia habentis, vt scribit Mesue cap. proprio. Actuarius Pityusæ radice- cem esse dicit, antiquioribus Græcis Medicis incogni- tam. Nec est Dioscoridis tripolium, vt plures sunt opinati, quod nullo sit præditum odore, nec gustui acré agnoscatur; & radix tripolij sit acuta, gustuique feruens, & odorata. Alij è thapsia radicibus exem- ptum esse opinantur: sed errant, quia thapsia lacteo succo non turget; turbith autem è planta eximitur, qua lacteo succo madet,

Eligi debet, *Gummosum: Album: Vacuum: Arun- dinosum: Cortice cinerito: Recens mediocriter: Fracta facile: In locis fissioribus euulsum.*

Improbatur *Fluum: Nigrum: Crassum: Graue: Corice cristo: Confractum nervos ostendens.*

Eius duo sunt genera, vnum Orientale: aliud verò terræ patrio nomine appellatum, quod infirmum est, & pullo modo cum Orientali conferri potest; sed si illud non adsit, hoc est vtendum.

Medicamentum est satis effigae, & violentum: Nam stomachum ad nauseam subuertit, viscera labefactat, corpus extenuat. Quapropter cum eo permiscenda sunt Aromata, & stomachica, qua corporis vires confir- ment, vt piper, Gallia moschata, Zinziber. Antea tamen quād eo vtatur, cortex ille cinerius inutilis ad al- bum vsque abradi debet.

Datur eius pulueris à Mesue drachma vna ad dra- chimas duas; decocti verò à drachmis duabus ad dra- chimas tres. Ordine tertio calefacit. Pituitam validissime attrahit, & hac de causa chronicis ægritudinibus mirè suecurrit, itaque inter cutem, Elephantis, morbo galli- co vexatis, articulorum doloribus; & à remotissimis partibus excrementa educit.

DOYSCORIDES lib. 3. cap. 1. referens priscom, sententiam, asseueret Agaricum esse radicem, & se- condum alias fungum in arboribus enatum; tamen Plinius lib. 16. cap. 8. asserit, Galliarum maximè glan- dulas arbores agaricum ferre, esequæ fungum candi- dum odoratum, antidotis efficacem, in summis arbo- ribus nascentem, noctu relucem. Quare Mesue tract. de simplicib. dicit esse fungum, aut arborum putre- scientium apostema. Appellatur Agaricum, quia in Agaria Sarmatia prouincia gignit.

Dux à Dioscoride eius proponuntur differentiae, mas, & foemina: neuter adulterum patitur, ex Gal. 1. 4. Eligitur, *Fœmina: Rotundum: Album: Porosum: Rarum valde: Frangi facile: Leue Dulce primo gustu, mox amarum: Stypticum, precipitum summa corporis superficie.* Malis his notis cognoscitur: *Mars Longum: Ni- grum: Durum: Densum: Graue: Et in fragmentis, ceu- villos*

CAPVT II.

De Hermodactylo.

DE HERMODACTYLO varia sunt opiniones: verisimili- tor tamen est illorum, qui Colchici radicem esse existimant. Hie tres habet differentias: alius est albus, alius ruber, alius niger. Optimus tres habet conditio- nes, vt sit albus intus & extra; crassa & carnosa sub- stantia præditus; & mediocriter durus.

Eligitur, *Candidus: Corpulentus: Plenus: Grauis: Non cariosus.*

Nascitur in montibus: colligitur in vere; siccatur in umbra: & conseruatur per annos tres. Est calidus, & siccus in secundi gradus principio. Constat, humidita- te excrementitia flatulenta, qua ventriculum subuenit, & cogit ad vomitum, & sic inter medicamenta venenosæ à Dioscoride numeratur, lib. 4. cap. 86. Quare eo non est vtendum nec solo, neque aliis medicamen- tis permixto, nisi prius maximè corrigitur medicamen- tis cardiacis, qua illius malitiam refranare queant; & sic pilulae de hermodactylis suspectæ sunt, & raro in vñ ducentæ.

Potest hoc medicamentum offerri iis, qui vires sa- tis robustas habent: Nam ad vacuandos humores pi- tuitosos est vtillissimum, quos à distantissimis partibus nativa quadam proprietate exhaustit. Offertur in mor- bis diuurnis, hydropoe, morbo Gallico, doloribus articulorum. Necat, & abigit potentissime pediculos, C offertur per os in substantia, aut infusione. In substan- tia sic:

2. Cathol. Diaphœnic. an. 3 B. Pulu. Hermodactyl. 3 I. Syrup. de sen. 3 ij. B. Gallia moschata Me. D. 1. Misce, & cum decoct. Anisi, Cinnamom. Flor. Cordial, fiat potus.

In infusione administratur hoc modo,

2. Electuar. Indi minoris, Diaphœnic. an. 3 v. Syrup. rosi, pers. ex 1 x. infus. 3 ij. Pulu, diarrhoea, Abbat. D. B. Cum infusione, 3 ij. Hermodactylor. fiat potus.

Extræ admouetur in modum pulueris, ad abstergen- da vlcera putrida, & ad carnem sordidam absumen- dam. Imponitur emplasti forma ad sedandos dolores articulorum, tophaceosque tumores in iuncturis perti- naciter impactos resoluendos.

2. M. ca panis, Farina bord. an. 3 i. B. sem. lini 3 ij. Olei rosi, Amygdal. dulicum, an. 3 j. Vitellor. ouor. num. ij. Pulu. Hermodactyl. 3 B. Misce, & cum decoctione Camomil. Radic. Althæa, Melilot. fiat emplastrum.

In substantia administratur, à 3 ij. vsque ad 3 ij. B. in infusione, à 3 ij. vsque ad 3 ij. B.

CAPVT III.

De Agarico.

vilos nerorum ostendens. Paulus lib. 7. cap. 4. Agaricum cligit, quod albissimum est, vehementer fragile, non valde lignosum.

Agaricum, ex Arabum sententia, primo ordine est calidum, & secundo siccum. Medicina familiae à priscis vocatur, vel quia toti membrorum familiæ open ferat; vel quia ita innoxium est, ut cuicunque ex familia, nullo proorsus ætatis seruato discrimine, possit commodè offerri; vel quia familiare est, & nostri corporis partibus amicum. Mesuē eius puluerem ab una drachma ad duas usque date permittit. Paulus duas drachmas exhibet cum melicrate. Sequitur Actuarius lib. de compos. med. tit. de simpl. med. purgantib. §. Agaricum pituitam, & bilem, sed non celeriter pellit: dantur bina drachma cum aqua mulsa, vel aceto mulso. Galen. 7. simpl. pondere viiius drachmæ cum vino diluto potandum consistit.

Pituitam valenter expurgat: cerebri affectibus ministrat opitalatur; peccus, & vterum expurgat. Quare valet contra antiquam cephalalgiam, vertiginem, morbum comitalem, lethargum, & alias pituitos cerebri affectus. Sanat asthma, & spirandi difficultatem: ieterum curat, cutis floridum colorem reddit. Attamen stomacho aduersatur, & ingrato amaro illius orificium præsertim eximio sensu præditum lœdit, & sua levitate innatans, subversionem, nanseam, & vomitum concitat.

Mesuē ob id, variis modis corrigendum esse docet: sed optimus præparandi modus est cum oxymelite, zinzbere, & sale gemmeo, in hunc modum:

¶. Agarici, 3 iiiij. Zinziberis, 3 j. salis gemmei, 3 ij. oxymelitis, q. s.

Sed hic modus præparandi cum sale gemmeo non videtur utilis, quia ventriculo infestus est, cuius vires enerunt, etiam si agarici vis eius permixtione acutatur. Quo pacto præstantior est eius correctio, quæ fit cum vino albo, in quo zinziper maceretur; & præparatiōnem hanc fuisse traditam à Galeno, Mesuē loc. cit. incusat, quem locum apud eum mihi videre non licuit, nisi dicamus eam esse, cuius ipse meminit, 6. sec. loc. cap. 10. quando ad vteri strangulatus vtile esse ait, agarici drachmam in potu ex vino acceptam exhibere: Nam hoc loco non videtur vinum offerre ad vteri suffocationem persanandam, sed ad corrigendum agaricum. Vinum enim in strangulatione vteri noxiū est valde, quia odoriferum, & sic ad superiores partes vterum connotat, vt firmat Auic. 22. 3. tract. 1. cap. 19. in j. S. Et caue ne ei des in potu vinum, quoniam aqua est convenientior.

Constat agaricum substantia dupli, aërea superficiata, dulci primo gustu percepta; & terrea styptica, sed tenui, quia in hac exuperat vis ignea, à qua amaror scaturit. Ob has facultates, incidit, tenuat, deobstruit, flatus discutit, vermes necat. Est cardiacum medicamentum, & sic in theriacæ compositionem ingreditur. Quare intrò assumptum veneno reluctatur apprimè, & morbos, aut compunctos à bestiis frigore lœdantibus strenue iuuat, & extrà parti affectæ impositum, cum alexiteriis commixtum summè prodest, præsertim si recens sit: nam inueteratum, & omni proorsus dulcedine orbatum, amaritudinèque intensa constans, venenum perniciosum est.

Pluribus modis administrari solet, in substantia, vel infusione: & quando in substantia, eius quantitas est à drachma una usque ad duas: in infusione vero est usque ad drachmas quinque. Exemplum primi sit.

¶. Agarici trochiscata cum vino zinziperis, 3 j. dia-phænic. 3 j. syrup. de senna 3 ij. B. pulu. diarrhod. Abbas. 3 j. misce, & cum emulsione sem. cartham. fiat potus.

In iis vero qui sunt ad vomitum parati, commodiùs administratur in infusione, & sine emulsione sem. carth. Et fit hoc modo:

¶. Agarici trochiscata, cum vino zinziperis, in ligatura facta, supra decoctionem fol. sen. 3 ij. reiecta manè corpulentia, adde syrup. de sen. 3 ij. elect. Indi minor. 3 vj. pulu. spica 3 B. misce, fiat potus.

Offertur autem etiam instar formæ pilularum:

¶. Agarici 3 ij. hermodactylor. 3 B. aloës, 3 j. cum g. v. diaphyti, fiant pilulae vij. & decorantur.

Est mirabile auxilium ad provocandum vomitum, si offeratur in principio accessionis quartanæ, assumptione veneni, & aliis affectibus quibus vomitus utilis est.

¶. Decoct. camomil. aneth. melilot. sem. raphan. 3 viij. agarici trochiscata. 3 ij. theriac. magna antij. 3 j. misce, tepidum offeratur.

In colico dolore, & aliis cerebri frigidis affectibus summoperè prodest clysteris formâ indicum.

¶. Decoct. beta. parietar. camomil. ruta. puliegij. sem. fa-nicul. melilot. sem. lin. salvia. betonica. 3 xij. biera picra. benedict. laxativa. an. 3 v. agarici trochiscata. bier. simpl. Gal. an. 3 B. salis gemmei 3 ij. misce pro clystere.

Inditur etiam intra vterum pessarij forma: Nam pituitam euacuat ex vtero, menstruaque remorata accelerat.

¶. Antidot. Hemagogi. theriac. magna. an. 3 j. agarici trochiscata. 3 B. bier. simpl. Gal. 3 ij. misce, & fiant pessaria. longitudine sex digitorum, filo appensa.

C A P V T I V .

De Iride.

C E si nomen Ireos de tota planta dicatur, nunc à Medicis pro radice sumitur. Est ergo radix lili cærulei, cuius duas species cognovit Gal. 1. de antid. cap. 12. quarum quædam dicitur Illyrica, alia Lybica, seu Africana nuncupatur; & haec inter se ita differunt, quantum à viuo corpore mortuum.

Eligitur, pumila, & densa radice constans: frangenti contumax: subrufo colore: gustu amaro: odore perquam sincero: nullum proorsus situm redolente.

Est calida, & secca in tertio gradu. Pituitam crassam, & bilem illi admixtam, serosaque humiditates clementer euacuat; humorem viscum & lentum, in pulmone & thorace concoquit, attenuat, ac proinde attrahit. Huius succus, ab Hydropicorum alio, si per aliquot dies administretur per os, serosos & aquosos humores euacuat; & per nares immissus cerebri pituitam expurgat: quare inueteratis capitis affectibus remedio est. In Ischiade pro clystere administratur. In ore gestata, oris foetorem emendat, & si coquatur in aceto, & cum ipso os abluatur, dentium dolorem remittit à frigida causa contractum. Strumas, & scirrhosos tumores discutit. Ipsius decoctum menstrua mouet, & abortum concitat. At ventriculo noxia est, idè mulsa, rhodomelite, mastiche, & spica corrigi solet. Intus, & extrà applicatur. Intus in substantia, aut in decoctione, aut succo: & quando in substantia, quantitas est à drachma una ad drachmas tres, v. g. sic.

¶. Pulu. radic. iridis 3 j. B. diacatholici, 3 j. syrup. eu-patorij, 3 ij. misce, & cum emulsione, 3 iiiij. sem. carth. & cum 3 j. pulu. spica nardi, fiat potus.

Pro hydropicis administratur sic in succo:

¶. Succ. radic. iridis, 3 j. pulu. spica nardi, 3 j. ag. mul-sa, 3 viij. misce, fiat potus.

Etiam mirabilis fit conserua pro vacuanda aqua hydropicorum, & alternis diebus propinatur per mensim, fitque hoc modo:

¶. Radicis iridis excorticata, 3 B. mellis 3 xiiiij. fiat conserua, eo modo quod fit conserua citoniorum.

Non minoris utilitatis est, tertio quoque die porrige ægrotanti hoc decoctum:

¶. Decoct. radicis iridis, 3 iiiij. mellis rosati 3 j. B. ra-dic. eboli. 3 ij. Misce.

Purgat

Purgat pati modo aquam hydropicoram hic potus: A 2. Pulu. jalapa, mechoaca, an. 3 ij. pulu. aromatic. diarhod. Abbatis, diamoscihi dulcis, an. 3 j. diambra. Gallia mo-schata mes. confect. byacintb. an. 3 B. cum sacchari q. s. fiant tabella xij. Quarum vna ab ægro quotidie assumatur: vel si aliua nimis respondeat, tertio quoque die offerri potest.

C A P V T VI.

De Colocynthide.

C olocynthis apud omnes notissima planta est, quæ vt inquit Dioscorides lib. 4. cap. 158. farmenta, & folia satiuo cucumeri similia emittit, vehementer repentina: fructum in orbem circumactum, & in speciem mediocris pile conglomeratum, summè amarum. Haec, cucurbita sylvestris, & aliis fel terræ appellatur, ab Arabis mors plantarum dicitur, ed quæd herbas sibi vicinas venenæ instar sic interneat, vt vicina sibi terra videatur adusta. Duo igitur genera à Mesuē ponuntur, mas nimirum, & fœmina. Mas foris est lanuginosus, nigricans, durus, subasper, grauis. Fœmina contrariis qualitatibus est constituta.

Eligitur, Fœmina: magna: ex acte matura: alba: leuis, seu glabra: rara: leuis: quo enim lenior, eo melior: collecta ex agro laxo: arenoso: libero: tempore autumni, cum langeiente virore cœperit in luteum mutari colorem: medulla interior albissima: rara: leui.

Mala est immatura, & dictis qualitatibus destituta. Pessima, ac venenosissima, quam tota vna planta vnicam produxit; sed ea correcta merito rei possumus, cum valenter crassos humores educat, & morbis contumacibus remedio sit, præsertim si tenuissime trituretur: nam sic eius vis malefica, dum multum in puluerem euolat, obtundit, & per intestina celerius permeat:

qua si portiones quædam crassiores sensu perceptæ sumuntur, ventriculi fibras adhærebunt, humorèque iniobi reperto imbutæ tument, & exulcerant. Ita sentit Paulus lib. 7. cap. 4. Auic. lib. 2. tract. 2. cap. 127. sic inquit: Et oportet ut in eius contritione ad summum perueniatur, & non decipiatur aliquis credendo quod ipsa sit valde tri-ta; pars enim eius minima in sensu, cum inuenit humiditatem, inflatur, & adharet partibus stomachi, & in solutio-nibus intestinorum, & apostemat. Quare oportet, vt cum teritur, hydronel infundatur, deinde siccetur, & con-teratur.

Hoc medicamentum calefacit, & ex siccatur in gradu tertio. Hoc ita esse, acredo, insignis amaror, & effrænis expurgandi vis aperte demonstrant. In quantitate du-bij sunt auctores. Datur Mesuē testimonio à siliquis sex, ad decem. Actuarius scrupuli pondere exhibit. Dioscorides quatuor obolorum quantitate offerendam esse docet. Sed violentum medicamentum est, corpùsque exagit vehementer, cuius vehementia mastiche, & Galliæ moschatæ corrindenda est.

Pituitam validissime euacuat, & ex nervosis corporibus humorè crassum exhaurit: quare plurimum iu-nat in capitib, thoraci, & articulorib, morbis diuturnis. Balanis, & clysteribus inditur, sed frequentior est eius usus in hiera diacolocynthidos. Per se sola offerri non debet: nam fauces, & gutturi vehementi incendio vexat, corpus inflamat, vilcera dolore conturbat, abradit intestina, ora venarum aperit, & dysenteriam molitur. His dannis, lacte bubulo, & butyro recenti occurrendum est. Ideo correcta intus assumitur, & exterioribus partibus imponitur. Intus, in modum potus & pilularum.

¶. Diacathol. Diaphænic. an. 3 B. trochiscor. albandal. 3 iv. syrup. de sen. 3 ij. B. pulu. diarrhod. Abb. 3 j. misce, cum aqua buglossi, fiat potus.

In morbo Gallico, & Ischiade, in modum pilularum offerri solet.

¶. Pilular. coccia. fumar. an. 3 ij. trochiscor. albandal. 3 v.

g. v. misce, formentur pilula, & decorentur.

Prodest etiam maximè oleum Colocynthidis inie-
quum intra aures, quando aurum dolor, & tinnitus
ægrum infestant, quod sit exempta à fructu pulpa, &
cauitate oleo repleta, ac mox in cineribus cum oleo
assata. Hoc, præterquam quod canitem retardat, & ni-
gris capillos reddit, omnibus neruosarum partium do-
loribus ex frigiditate contractis remedio est.

Potentissimè vermes necat, forma emplasti vmbili-
co illita, vt:

*U. Aloës 3 j. semin. Alexandrini, colocynthid. an. 3 j.
pulu. absinth. 3 l. fellis taurini, 3 j. olei absinth. 3 j. B.
mellis communis, 3 j. farin. lupinor. D. j. succi allij, 3 j. B. cor-
nu cervini preparat. D. j. misce, & sec. art. fiat linimentum.*

C A P V T VI I.

De semine Carthami.

Intra alias species Carthami, domestica, seu sativa
numeratur, cuius solo semine utitur. Est calidum, &
siccum in gradu secundo: cuius succus emulsione ex-
tractus, & aliis rebus permixtus, pituitam, & serosas
humiditates hydrotopicorum euacuat, primam regionem
exhaustit, & à pituitosis humoribus repurgat, si exhibe-
tur cum aliis medicamentis, in decocto, vel infusione.
Prodest asthamati, dolori colico febribus diuturnis ex
pituitoso humore subortis, asperam arteriam, & thora-
cem lenit. Per se assumitur ab 3 j. vsque ad 3 iij. At ve-
rò si aliis medicamentis admisceatur, pro maiori, vel
minori actiuitate illorum, eius quantitas minuitur, vel
augetur. Ventriculum peruerit, & naufragia concitat,
sed eius noxa corrigitur aniso, galanga, cinnamomo, &
cardamomo.

Probatur *Album: plenum: crassum: planum: cortice
tenaci constans: medulla pingui.*

C A P V T VIII.

De Euphorbio.

Icet Euphorbium raro in vsu administretur à Me-
dicis, quia calidissimum medicamentum est, &
igneo feroore incendit, tamen aliquando in desperatis
morbis eo vti est opus, permixto cum aliis, quæ eius
incendium refingant, & partes nostri corporis tuean-
tur. Hoc, est succus facultate calidissimus plantæ cuius-
dam spinae in Maurisiorum terra nascentis, vt inquit
Galenus lib. 9. sec. loc. cap. 4. Duo huius succi genera po-
sunt Dioscorides, lib. 3. cap. 78. Vnum orobi magnitudi-
ne, quod sarcolla modo emicat: alterum in ventri-
culis concrescit, atque vitrum repræsentat.

Eligi debet leue: fragile: clarum: colore pallido: acer-
rimum in sapore, & odore.

Vetus recenti est inferius. Cognoscitur, ex Gal. 3. sec.
loc. cap. 4. si flauis sit, durius, pallidius, siccus. Durat
probò seruatum vsque ad tertium annum. Vrentis fa-
cultatis est, & calidum, & siccum ordine quarto: quare
raro offertur per se, sed correctum mastiche, aut traga-
cantho. Arabes illi vim purgaticem assignarunt, edociti
ab Actuario, qui lib. de compos. medic. cit. de simpl. medica-
mentis purgantibus, sic ait: *Euphorbium pituitam subducit,
sed potius aquam. Est autem acerrimum, & maximè vi-
ginea flagrans; unde colicis, & alium frigidiorum habenti-
bus datur: cateros vehementer conturbat, ac fitim maximè
monet. Nonnihil autem ex odoratis seminibus ei est miseri-
cum. Modus triobolaris ex aqua mulsa. Praestat autem cum
melle cotto in cataporia redigere. Hoc affirmant Mesue
prop. cap. & Serapio cap. 343.*

A C A P V T IX.

De Esula.

Esula species est herbarum lactiarum, cuius duæ
differentiae ab auctoribus assignantur, alia magna,
alia parua. Illa constat radicibus rotundis, magnis, den-
sis, grani, sive crasso cortice intactis. Parua, radiculis
exquis tenui cortice obvolutis prædicta est.

Eligitur *Parua: cortice radicus tenui: leui: friabili:
subrubro, caſia lignea modo: collecta veris initio: in vſum
veniens post sex menses à collectione.*

Improbatur *Magna: recens: nigra: orta loco aliquo,
prope thermas, vel propinquo serpentum caverne.*

Magna ab vsu Medicinæ exploditur; quia Mesue
auctoritate, est pernicioſa, viscera exulcerat, & proflus
venenosa est, & partibus præcipuis maximè est infesta,
quas promptissimè excoriat. Ob hanc causam in aceto
prius macerari debet, in quo cotonea mala, aut myro-
balani prius maduerint, vel effervescent. Alij per diem
in lacte macerant, idque bis, aut ter permutant, vt eius
siccitatem corrigit.

Calefacit hoc medicamentum ordine tertio, & ex
mente Pauli lib. 7. cap. de tithymal, gradu quarto, cum
Esula sub tithymalorum genere contineatur. Datur à
Mesue cortex radicis, à siliquis duabus vsque ad sili-
quas septem; lac verò à siliqua vna vsque ad tres. Stre-
nuissimè purgat pituitam; serositates, & atram bilem à
partibus distantissimis educit: quo pacto prodest hy-
dropi, apoplexiæ, & omnibus vitiis, quæ à pituitosis
humoribus scaturiunt.

C A P V T X.

De Caſtoreo.

Si odori, gustuque animum aduertas, procul dubio
Castoreum humano generi infestissimum esse judi-
cabis: sed adeò generosum medicamentum est, vt Ar-
chigenes de eius vsu integrum librum conscripsit, vt
lib. 11. simpl. retulit Galenus. Nam crudos, crassosque
humores concoquit, & discutit, & plurimi pernicio-
fissimi morbis remedio est, vt 3. sec. loc. cap. 1. ac lib. de
theriac. ad Pison. cap. 9. Galenus & Plinius lib. 32. cap. 3.
edocent; ita vt hoc solo præſilio ebibito, & exteriū
applicito plurimos à morte euafisse affirmit. Hoc mo-
do in curatione lethargi id collaudat, 13. meth. cap. 21.
Pituitam enim per aluum expurgat, monente Galeno,
lib. de vena ſelt. aduers. Erasistratum, cap. 3. dicens: *Cata-
potia ex Caſtoreo aluum ſolunt.*

Est autem Caſtor, animal amphibium, quod in ter-
ris, & aqua vitam ducit: Fiber à Latinis, Caſtor à Gracis
appellatur, cuius descriptionem tradunt Dioscorides
lib. 2. cap. 22. Arist. S. de hiſt. animal. cap. 5. Cuius testes
in vſum veniunt, & eligi debent: *Qui ex vno ortu con-
nexi sunt: prædiſ intus liquore veluti ceroſo: odore graui,
& virus redolente: guſtu acri, & mordente.*

Est calidum medicamentum in fine tertij, vsque ad
quartum, & siccum in gradu secundo, ex Auic. lib. 2.
tract. 2. cap. 125. Et propter vehementem calefacien-
tiam opio permiscetur, vt huius in refrigerando ve-
hementiam retundat, vt 3. sec. loc. cap. 1. & 8. eiusd. cap. 13.
docuit Galenus. Deinde serpentum veneno remedio
est, menses monet, partum accelerat, & veternos ex-
citat, si intra nares eius puluis immittatur: Et in vteri
strangulatu mirificè iuuat naribus appositum; suo enim
tetro odore vterum ad superiores partes repentem, ad
inferiores deturbat. Quapropter prudentes ſemina
frequenter hoc affectu vexata, ſacculum parvulum
huius medicamenti puluere plenum in collo gestare
solent, & affiduè naribus apponunt, vt ſeſe à tanto ma-
lo præſeruare poſſint. Imponitur in declinatione le-
thargi,

Est calidum medicamentum in fine tertij, vsque ad
quartum, & siccum in gradu secundo, ex Auic. lib. 2.
tract. 2. cap. 125. Et propter vehementem calefacien-
tiam opio permiscetur, vt huius in refrigerando ve-
hementiam retundat, vt 3. sec. loc. cap. 1. & 8. eiusd. cap. 13.
docuit Galenus. Deinde serpentum veneno remedio
est, menses monet, partum accelerat, & veternos ex-
citat, si intra nares eius puluis immittatur: Et in vteri
strangulatu mirificè iuuat naribus appositum; suo enim
tetro odore vterum ad superiores partes repentem, ad
inferiores deturbat. Quapropter prudentes ſemina
frequenter hoc affectu vexata, ſacculum parvulum
huius medicamenti puluere plenum in collo gestare
solent, & affiduè naribus apponunt, vt ſeſe à tanto ma-
lo præſeruare poſſint. Imponitur in declinatione le-
thargi,

Vel: 3 j. cum ſaccharo fiant

Zacuti Lusitani

A C A P V T IX.

De Esula.

Esula species est herbarum lactiarum, cuius duæ
differentiae ab auctoribus assignantur, alia magna,
alia parua. Illa constat radicibus rotundis, magnis, den-
sis, grani, sive crasso cortice intactis. Parua, radiculis
exquis tenui cortice obvolutis prædicta est.

Eligitur *Parua: cortice radicus tenui: leui: friabili:
subrubro, caſia lignea modo: collecta veris initio: in vſum
veniens post sex menses à collectione.*

Improbatur *Magna: recens: nigra: orta loco aliquo,
prope thermas, vel propinquo serpentum caverne.*

Magna ab vsu Medicinæ exploditur; quia Mesue
auctoritate, est pernicioſa, viscera exulcerat, & proflus
venenosa est, & partibus præcipuis maximè est infesta,
quas promptissimè excoriat. Ob hanc causam in aceto
prius macerari debet, in quo cotonea mala, aut myro-
balani prius maduerint, vel effervescent. Alij per diem
in lacte macerant, idque bis, aut ter permutant, vt eius
siccitatem corrigit.

Calefacit hoc medicamentum ordine tertio, & ex
mente Pauli lib. 7. cap. de tithymal, gradu quarto, cum
Esula sub tithymalorum genere contineatur. Datur à
Mesue cortex radicis, à siliquis duabus vsque ad sili-
quas septem; lac verò à siliqua vna vsque ad tres. Stre-
nuissimè purgat pituitam; serositates, & atram bilem à
partibus distantissimis educit: quo pacto prodest hy-
dropi, apoplexiæ, & omnibus vitiis, quæ à pituitosis
humoribus scaturiunt.

C A P V T X.

De Caſtoreo.

Si odori, gustuque animum aduertas, procul dubio
Castoreum humano generi infestissimum esse judi-
cabis: sed adeò generosum medicamentum est, vt Ar-
chigenes de eius vsu integrum librum conscripsit, vt
lib. 11. simpl. retulit Galenus. Nam crudos, crassosque
humores concoquit, & discutit, & plurimi pernicio-
fissimi morbis remedio est, vt 3. sec. loc. cap. 1. ac lib. de
theriac. ad Pison. cap. 9. Galenus & Plinius lib. 32. cap. 3.
edocent; ita vt hoc solo præſilio ebibito, & exteriū
applicito plurimos à morte euafisse affirmit. Hoc mo-
do in curatione lethargi id collaudat, 13. meth. cap. 21.
Pituitam enim per aluum expurgat, monente Galeno,
lib. de vena ſelt. aduers. Erasistratum, cap. 3. dicens: *Cata-
potia ex Caſtoreo aluum ſolunt.*

Est autem Caſtor, animal amphibium, quod in ter-
ris, & aqua vitam ducit: Fiber à Latinis, Caſtor à Gracis
appellatur, cuius descriptionem tradunt Dioscorides
lib. 2. cap. 22. Arist. S. de hiſt. animal. cap. 5. Cuius testes
in vſum veniunt, & eligi debent: *Qui ex vno ortu con-
nexi sunt: prædiſ intus liquore veluti ceroſo: odore graui,
& virus redolente: guſtu acri, & mordente.*

Est calidum medicamentum in fine tertij, vsque ad
quartum, & siccum in gradu secundo, ex Auic. lib. 2.
tract. 2. cap. 125. Et propter vehementem calefacien-
tiam opio permiscetur, vt huius in refrigerando ve-
hementiam retundat, vt 3. sec. loc. cap. 1. & 8. eiusd. cap. 13.
docuit Galenus. Deinde serpentum veneno remedio
est, menses monet, partum accelerat, & veternos ex-
citat, si intra nares eius puluis immittatur: Et in vteri
strangulatu mirificè iuuat naribus appositum; suo enim
tetro odore vterum ad superiores partes repentem, ad
inferiores deturbat. Quapropter prudentes ſemina
frequenter hoc affectu vexata, ſacculum parvulum
huius medicamenti puluere plenum in collo gestare
solent, & affiduè naribus apponunt, vt ſeſe à tanto ma-
lo præſeruare poſſint. Imponitur in declinatione le-
thargi,

Vel: 3 j. cum ſaccharo fiant

Pharmacopœa.

95

thargi, ad humorem discutiendum in bregmate, oxyr- A
rhodini forma hoc modo:

*U. Olei camomil. 3 l. caſtor. 3 j. aceti ſcillitici, 3 l. B.
misce.*

Ad purgandum exhibetur, à g. v. vsque ad xij. in le-
thargo, ceterisque conuulsoriis affectibus, vel per ſe,
vel diſſolutum cum capitalibus decoctis.

*U. Maſſa pilul. aggregat. & cochiar. an. 3 l. B. pilul. caſ-
torei, 3 vij. cum rhodomelite, fiant pilula vij. & deco-
rentur.*

Vel ſic:

*U. Decoct. fenicul. petroſelini, asparagi, hyſſopi, me-
liſſa: 3 vj. caſtorei, 3 vij. ſyrupi de ſachade 3 j. ſiat hau-
ſus vnuſ.*

C A P V T XI.

De Galbano.

Galbanum, ſuccus eſt naſcentis in Syria ferulæ.
Ferula è qua naſcitur, auctore Theophraſto lib. 9.
de hiſt. plant. cap. 7. Pacum barbaro nomine nuncupatur,
vt referunt Dioscorides lib. 3. cap. 79. Galenus lib. 8.
ſimpl. Plinius lib. 12. cap. 25.

Eligitur, Cartilaginosum: merum: thuris effigiem pre-
bens: pingue: minimè lignosum: graui odore: nec valde
humidum: nec nimis aridum.

Ob hunc grauem odorem strangulatas ab vtero
ſuſciat, 10. ſec. loc. cap. 1. Quo fugari ferpentes certum
eſt, & eo accenſo culices exterminari, Plinius docuit
loc. cit. Calefacit ordine tertio, & desiccatur ſecundo.
Quare concoctorium, & diſcuſſorium medicamentum
eſt, ex Gal. 4. ſec. loc. cap. 4. Et licet auctores id purganti
diſcuſſorium obtinere non aſſuerent, tamen iſdem
viribus, quibus cetera gummi pollere, apud me certum
eſt, vt ſequentibus capitib. p. bit manifeste.

C A P V T XII.

De Sagapeno.

Sagapenum, ab Arabibus dictum ſerapinum, ſuccus
eſt ferulae cuiusdam panaci ſimilis, vt 1. de antidot.
cap. 1. & lib. 2. cap. 18. confirmat Galenus.

Probatur Diſcoridis testimonio, lib. 2. cap. 77. Trans-
lucens: fulvo forinſecus colore, & intus albo: guſtu acri:
odore porri: leue: ſubſtantia crassum.

Est calidum in ordine tertio, & ſiccum in ſecondo.
Solutione educit humores viſcoſos, vt firmat Mesue, &
præſertim ex pulmone; ſed per aluum crassos vacuat, &
ſic miſcetur cum pilulis expurgantibus, vt de colocyn-
thide, euphorbio, & iis quæ e Sagapeno appellantur.
Per ſe ſumptum offerit à achma ſemifl. vsque ad
drachmam vnam.

C A P V T XIII.

De Ammoniaco.

Ammoniacum ſuccus eſt ferulae, quam iuxta Cy-
renen Africa gignit, vt inquit Dioscorides lib. 3.
cap. 8. Est calidum in prima parte tertij gradus, & ſic-
cum in primo. In emolliendo obtinet principatum, ex
Galen.

Vel:

Z. Pulp. cass. 3 iij. terebinthin. 3 iv. diaphaen. 3. j. B.

A reum florem ferentis, *3 v. iuncti odorati, zedoaria, sem. paeonia decorticata, an. 3. B. vini optimi 3 ij. B. terenda ter- rantur, & hec omnia miscantur, & infundantur: & postea facta forti expressione, adde: cathol. 3 v. confect. Hamech. 3 ij. syrapi Saporis Regis, 3 j. Misce.*

Allumitur etiam Elleborus in infusione, & in sero lactis, vt:

Z. Seri lactis caprini extracti oxymelite, 3 viij. in eo infundantur 3 ij. flor. cordial. spica nardi, 3 B. cortic. radic. ellebori nigri, 3 j. B. facta manè colatura, adde: sacchari optimi 3 v. Misce.

Permiscetur etiam & administratur cum aliis medicamentis, vt eorum virtus augeatur.

Z. Massa pilul. aggregat. coctiar. an. 3 ij. pulu. ellebori nigri electi, 3 vj. Misce, fermentur quinque, & decorentur.

B

C A P V T II.

De lapide Lazuli.

LApis Cyaneus vocatur Cæruleus, Officinæ lapi- dem Lazuli vocauere, Mesuës lapidem stellatum nominat, cuius originem duplē esse tradidit Diocorides, lib. 5. cap. 56. Vel enim in ærariis metallis ef- foditur, vel in arena littorali maris, in quibusdam cau- tis specubus innenitur.

Probatur *Aureis scintillis stellarum more emicans: co- lore admodum caelesti: lauis sine asperitate: purus, sine al- terius lapidis miscella: grauia: fractu contumax: mag- nus constans.*

Neque putas hunc lapidem venenum esse, propterea quod facultatem habet putrefacientem, vistoriam, & exsiccatoriam, ex Auic. lib. 2. tract. 2. cap. 37. Quæ omnia de non loto sunt intelligenda: bene enim ablutus plu- rimùm iuriat. Modum vero quo lauari debet, non expli- cant omnino auctores. Alij in vase lapideo, aqua ipsa mutata, aqua rosacea trigesies abluunt. Alij eluendum esse docet per quinquagenas vices. Sed tutius est ipsum abluere toties, donec aqua ipsa pura ab omni sorde, sa- pore, odoréque videatur exuta, vt de omni lapide, 2. simpl. 1. monuit faciendum Galen. ablutionis enim vi fordiiores partes separantur, actiores diluvuntur, ac temperantur. In qualibet lauatione, viginti quatuor ho- rarum spatium absunni debet, ex Gal. 1. sec. gener. cap. 10.

Lapis hic calefacit ordine secundo, exsiccatur tertio. Dosis à 3 j. ad 3 ij. B. Melancholiam, exustosque hu- mores expurgat. Quare prodest melancholicis, ma- nia, moriori, iæterno nigro. Praferuat à lepra. Incubo, & quartana febi remedio est. Animum hilarem facit, tristitiam abigit, corpus floridum conseruat, thoracem, & pulmonem a crassis humoribus repurgat.

Vtumur lapide Lazuli formâ pilularum, & vocantur pilulae de lapide Lazuli.

Z. Mass. pilul. de lapide Lazuli, pilul. fumar. an. 3 ij. fermentur v. & deaurantur.

In potu etiam propinatur.

Z. Lapidis Lazuli preparati, 3 B. cathol. confect. Ha- mech. an. 3 B. cum decoct. flor. cordial. fiat potus.

E Solet præterea nonnunquam administrari buccella- rum forma.

Z. Lapid. Lazuli preparati, 3 j. B. diafen. 3 j. misce, cum saccharo, fiant boli.

C A P V T III.

De Polypodio.

Nomén accepit hoc medicamentum à Polypo pisce, cum quo maximam habet similitudinem; Radix est cuiusdam herbae habentis magnitudinem vnius palmi, quæ nascitur supra saxa, & circa radices, & super truncos arborum.

Eligitur

Eligitur Quercinum: Magnum: Recens: Solidum: Nodofum: Flos ex nigro rubescens: Colore intus herba- ceo, ut pistacium: Sapore dulci: Austero: Subamaro: Non- nibil aromatis.

Est Medicamentum calidum, & siccum in secundo gradu, attenuat, incidit, & est nostræ naturæ familiae. Auxiliatur quartanariis, haemorrhoidibus, melancolicis affectibus; & pro morbo Gallico, & doloribus iuncturarum diuersimodè administratur. Dosis ad 3 j. Eius tamen virtus melius decoctione, quam infusione extrahitur. Infunditur in sero lactis caprini in puluerem redactum, cum aliis medicamentis permixtum, pro cruditate ventriculi, & frigida ventriculi intemperie corrigenda.

Z. Polypod. quercini, 3 j. Epithym. Fol. sen. Smilacis asper. Ligni Guaiaci, an. 3 B. Ligni Aloës, Spica nardi, an. 3 j. B.

Omnia simul puluerentur, & huius pulue- ris 3 j. B. inspergatur in 3 iiiij. iuris gallinæ, aut se- ri lactis caprini, & propinetur. In infusione sic admi- nistratur.

Z. Polypod. quercini confracti, & infusi in decoct. flor. cordial. facta super infusionem 3 iiiij. fol. sen. 3 vj. reiecta substantia, adde Diaphaen. Diacathol. an. 3 B. Syrupi de senna, 3 iiij. Misce pro potu.

In decoctione melius paratur sic:

Z. Confett. Hamech. 3. vj. Diacathol. Pulpa cass. an. 3 j. B. Syrupi de senna, 3 iiij. Cum decoct. polypody, fiat potus.

Paratur etiam in apozematibus purgatiis, pro do- cle colico, cui maximè confert.

Z. Polypod. quercini confracti, 3 j. Fol. sen. Epithym., an. 3 v. Sem. foenicul. Anis, Cinnamom. an. 3 j. Misce, & omnia immittantur in cavitatem galli gallinacei veteris, à quo prius extractæ sint partes interiores, quæ postea coquantur quovsque caro ab ossibus separetur, & de hoc iure tertio quoque die possunt offerri 3 viij.

Poterunt in eundem vnum clysteres parari.

Z. Prædicti iuris, 3 x. Benedict. Hier. picra, an. 3 B. Olei anethin. Camomil. an. 3 j. B. Misce pro clystere.

C A P V T IV.

De Epithymo.

A Z. Epithymi infusi per noctem in infusione, 3 v. fol. sen. facta in decoct. fol. & flor. cordialium, 3 vj. Facta colatura, adde Confett. hamech. 3 iiij. Pulp. cass. Diacathol. an. 3 j. B. Syrup. de senna, De Epithymo, an. 3 j. B. Misce, fiat potus.

Infunditur etiam in sero lactis caprini, vel aliqua decoctione appropriata, vt suprà cap. de Polypodio dictum est.

C A P V T V.

De Fumaria.

FVMaria, quæ & fumus terræ vocatur, vt auctor est Dioscorides, lib. 4. cap. 95. cum Plinio lib. 25. cap. 13. Herba est fruticosa, prætenera, foliis coriandri, cinc- ritij coloris, flore purpureo.

Eligitur Viridis: Tenera: Foliis teneris, planis, non crispis: Flore subviolaceo: medio Vere cum flore collecta.

Est modice calida, vt firmat Aëtius tetrab. 1. ferm. 1. cap. de fumo terre: quare in febribus præsertim in sero pituitoso, & melancholico subortis, tutò propinari potest. Melue in superficie calidam, in profundo modice frigidam statut: & in hoc sensu intelligentus est Anic. qui lib. 2. cap. 27. illam frigidam esse, opinatur. Dosis fucci eius, ab vincia dimidia ad vincias duas: Pulueris, à drachmis tribus ad drachmas quinque: De- cocti, ab vincis decem ad vincias quindecim.

Semper dulcoranda est saccharo, aut melle, vt eius amaror aliquantis per possit retundi. Et cum diversis

C partibus constet, nempe substantia amara, atque acerba, idcirco contrarios de se præstat effectus: & sic ob illam acrem facultatem attenuat, aperit, penetrat; ob acerbam stypticam, partes interiores roborat. Purgat bilem, falsolique & adustos humores per aluum vacuat, & hoc modo cutaneis vitiis summè resistit, & melancolicos affectus mirificè leuat; & maximè si ea cum senna, & polypadio in sero lactis caprini prius per noctem madefcat.

Z. Fumar. M. B. Senna, 3 B. Polypod. 3 ij. Epithym., 3 ij. Caryophyl. g. x. Omnia contusa leniter, per integrum noctem infundantur, in 3 x. aut libra vna seri caprini. Cola manè, & cum saccharo propina.

Vel fiat hoc modo:

Z. Succi fumar. 3 ij. B. Seri lactis caprini, 3 x. Sac- chari 3 ij. Misce pro uno haustu.

Pro melancolicis hypochondriacis vtilis est hic potus, & insipientibus. Opitulatur lepra scabici, pru- ritui, impetigini, serpigini, febribus diuturnis, & à cras- so, terrenoque humore subortis. Balneum in quo de- coquitur fumaria, ad prædictos affectus vtile est.

Soleo ego parare Syrum, cui de sero lactis compo- situm, titulum dedi, qui prædictis vitiis confert ap- primè.

Z. Seri lactis caprini benè depurati, lb. xx. infunde per noctem in eo: Polypodij, 3 ij. Epithym. 3 iiij. Senna, lb. ij. Myrobalanor. Indor. contritor. lb. j. B. Flor. cordial. an. 3. Anis, 3 ij. Cinnamom. elect. 3 iiij. Passifl. 3 ij. Prunor. excinator. lb. j. Fumarie. M. x. Bulliant omnia quovsque absuntur librae duæ: Colaturæ ad- de: Succi fumar. lb. j. B. Iterum coque lento igne, quovsque absuntur succus. Addic. Sacchari q. s. & fiat sec. art. Syrupus.

Cuius vnicæ quinque, aut sex per se; aut vnicæ tres cum decocto aliquo melanagogico permixta, pro- pinantur ieluno ventriculo, quarum ope aliud medie- criter rumpetur, & corpus ab humore melancolico planè reddetur im mune.

C A P V T VI.

De Senna.

NVllum est medicamentum, quod frequentius in vnu medico usurpetur ad mouendam aluum, quam

Zacuti Lusitani

quām Senna, quā est planta habens magnitudinem vnius cubiti, & habens folia similia liquiritiæ, vel fœnugræci, que fabarum saporem redolent: flores ipsius emicant velut aurum, quibus folliculi, seu fuctus succedunt, qui falcatæ lunæ figuram habent, ita compressi, vt luperior membrana inferiori cohærere videatur, qui tenui pediculo appensi prominent, vt auctor est Serapio, cap. 58. Maturescentes paruo ventorum statu facillimè discutuntur. In his ergo semen continetur, adeò simile semini vuarum, vt primo occursu vnum ab alio discernere sit difficile. Ipsa planta colligitur in Apulia, Ægypto, & in Hispania, sed Ægyptia præstantior est. Tam foliis, quām folliculis Medicis vtuntur.

Eligitur autem folium Oblongum: Acutius: Myrti majoris effigie: Viridius etiam subalbido præstantius.

Folliculus præstat Recens: Complectus: Seminibus amplis compresis: Coloréque ad luidum, & subnigrum accidente præditus, cum adstringione amarus.

Hoc medicamentum est tutum, familiare, benignū, & securè prægnantibus, & in quauis ætate concedi potest. Melancholiæ, bilémque adustam, & pituitam falsam eniacut; & sic prodest in morbis longis, à pituita salsa, & melancholico humore subortis. Purgat præcipue cerebrum, cor, iecur, & pulmonem, omnes sensus acuit, hilaritatem inducit, corpus incolume, & iuuenile conseruat. Quare illud variis modis parare Medici consueuerunt, & eo vtuntur ad abstergendum ventrem. Vt sic.

2. Pulp. cass. fistul. Carnis prunor. an. 3 j. Vuar. passar. sine nucleis, 3 b. Sen. puluerisata, 3 b. Sem. anisi, Pulu. diarrhod. ablati, an. 3 j. Sacchari albi, quod sit satis ut fiat conserua.

Administratur etiam in iure gallinæ. Paratur etiam cum prunis passis hoc modo.

2. Aq. buglos, 3 xvij. In ipsa infundantur, Polyp. 3 iiij. Coquatur ad remanentiam unius librae, & postea in eo decocto fiat Emulſio 3 iiij. Sem. carthami, ut per ebullitionem permaneant 3 x. & deinde in ipso decocto infundantur pruna passa madefacta, & enucleata, Num. vij. Sacchari, 3 iv. Bulliant iterum ad remanentiam 3 v. & propinquent agro.

Exhibitetur etiam hoc medicamentum commodiis in infusione, aliis medicamentis admixtum.

2. Confect. Hamech, cathe. an. 3 b. Syrup. de senna, 3 iiij. Misce, & cum infusione 3. v. fol. sen. fiat potus.

Offertur etiam in apozematibus, vel syrups expurgantibus in morbis diuturnis.

2. Syrup. Byzantini, Syrup. de duab. radic. cum aceto, an. 3 j. Infusionis 3. iv. fol. sen. Misce, fiat potus.

Conficitur etiam syrpus præstantissimus pro affectibus melancholicis in hunc modum.

2. Fol. sen. 3. vj. Zingiber. Cinnamomi, an. 3 j. Flor. buglos. 3. ij. Infundantur in 3 x. aqua fermentis, aut seri caprini, in vase vitro angusti orificij, & occluso foramine, nullus penitus spiradi pateat exitus. His peractis, puluinaris plumis anserinis farto, igneque calefacto vas inuoluatur, reponaturque in arca in qua pernoctare finatur: sic enim conservato calore, dilutum maceratoriū medicamentorū facultatem omnem in se accipit, quod manū expressum servetur.

Vtuntur etiam milites, & plebeij homines, & illi qui morbum Galicum occultare volunt, hoc medicamento in puluerem redacto, & aliis permixto, quæ illius morbis malitiam infrænare queunt.

2. Senna, 3 j. Smilacis aspera, 3 b. Triturentur tenuissime, & cum pari Sacchari quantitate misceantur, & seruentur.

Huius pulueris possunt exhiberti 3 ij. matutino tempore cum vino permixta, liquore aliquo, vel decocto Smilacis asperæ, vel radicis chinorum, vel Ebeni: sic enim hic morbus sensim ac sensim mitescere solet.

Pro delicateulis sunt tabellæ per se cum saccharo, & puluere sennæ, vel cum aliis medicamentis permixta.

A 2. Sen. 3 ij. Hermodætaylor. 3 j. Smilac. asper, 3 j. b. Radic. chiba. 3 b. Cum saccharo sunt tabellæ.

Sed pro majori explicatione, Quæro primò: Vtrum Senna à Græcis fuerit cognita? Alij putant Græcotorum Delphinium esse; alij Peplum esse rentur; quidam Empetron, plures coluteam Theophrasti esse arbitrantur. Sed non est Delphinium: Nam hoc folio vestitur oblongo, tenui, repando, Senna vero orbiculari, & veluti fœnugræci rotundo: flos illi purpureus emicat; huic luteus. Senna tumidum ostendit folliculum membraneum, in quo semen atrium, durum, vuarum vinaceis proximum includitur; Delphinium vero, siliquam profert, quæ semen exile, teres, milio simile concipit. Non esse peplum ex eo constat, quod Senna siliquas, & in his semen gerit; peplion minimè. Deinde peplion folio est portulacæ; senna fœnugræci. Ad hæc peplion lac habet, quo senna caret. Insuper Senna non est empetron, quia senna non habet folia lentis, nec salsa est, sed subamara; Empetron locis maritimis nascitur, & saxosis: præterquam quod senna quod magis mari appropinquat, eò amerior sentitur. Senna adhuc minus est colutea Theophrasti: quia hæc arbor multis annis perdurat: senna, herba est, quæ paucis mensibus viuit. Ergo Senna ab antiquioribus nulquam fuit descripta, licet à Iunioribus Græcis ea sit cognita: eam enim cognovit Aetuanus lib. 5. meth. cap. 8. vbi nonnulla de ea conscripsit de cuius facultate, & efficacia sat Arabe dixere vberim.

C Quæro secundò: Vtrum maior foliis, quām folliculis purgandi vis insit? Mesuës folliculos foliis præferebat, sed refragatur experientia, qua docemur folia in expurgando esse præstantiora: & licet folliculi ob densorem substantiam, & potentiam contentorum seminum, maiori videantur esse prædicti expurgandi vi: tamen duabus infusionibus factis, una ex puris folliculis, altera ex foliis foliis, & deinde vtrisque aqua lanceibitis, manifestè deprehenditur maiorem efficaciam inesse foliis, quām folliculis; & idèo nostro ævo continentur, folia in frequenti vnu admittuntur.

Quæro tertio: Vtrum Senna debilitet ventriculum? Mesuës firmat. Obstat illius sententia sapor austerus, & subamarus, quæ qualitates stomachum firmant, & roborant. Quare tormentosum medicamentum non est, nisi sumentis natura flatibus gignendis sit accommodata, eti si tuius sit semper cum senna puluerem masticis, anisi, cinnamomi permiscere: cum enim temperamento sit remissè calida & sicca, vt firmavit Serapio, cap. 58. excitat fatus, qui à debili, & imbecillo calore generantur, ex Gal. 3. de causis sympt. cap. 2. Et maximè si senna infusio offeratur, quæ fatus plus mouet, quām decoctum; nam decoctio dissipat, quia tenues, & ignæ partes exhalant.

E ARTICVLVS IV.

Ræsens Articulus in vndecim distinctiones dividitur. In prima, agemus de Aquis humores varie disponentibus. In secunda, de Syrupis, tam disponentibus, quām expurgantibus. In tertia, de speciebus Loch variis vnu præstantibus. In quarta, de Electuariis, humores purgantibus. In quinta, de Pilulis in diversos vnu confectis. In sexta, de Confectionibus. In septima, de Conseruis. In octaua, de Trochiscis tam purgantibus, quām alterantibus. In nona, de Oleis. In decima, de vnguentis. In vndecima, de Emplastris.

DISTINCTIO I.

De Aquis.

P ræhabita doctrina de omnibus medicamentis simplicibus, quæ humores euuant, atque de aliis quæ in Officinis præstantiora habentur: (omnium enim naturam, & potestatem recensere, prope modū infinitum esset)

Pharmacopœa.

effet) in hoc Articulo medicamentorum compositorum facultatem solidè explicamus, ab illis quæ minorem compositionis apparatum expostulant, incipientes: Et primò de aquis.

A QVA est substantia quedam liquida, ab omni sorde separata, & propter similitudinem quam habet cum elemento aq. aqua dicitur. Et licet verum sit, quod medicamentorum simplicium decoctiones pro vnu medico præstantiores sint, quia eorum virtutes melius obtinent, tamen quia æ gri morosi illas assumere renunt, inuenta fuit ars distillatoria, cuius ope & medio, non sine labore, at cum utilitate multa, virtutes prædictorum medicamentorum extrahuntur, & conservantur, vt hoc modo æ rotantium palato suapte natura fastidibundo indulgere possimus, quod in decoctionibus fieri non potest, quæ facile corrumpuntur.

Aqua ergo stillatitæ sub triplici differentia repnnuntur. Aliæ sunt alimentosæ, quæ ex carnibus extrahuntur. Aliæ alimentosæ, & medicamentosæ, quæ ex prædictis carnibus cum aliis medicamentosæ, ex aliis simpliciter medicamentosæ, ita vt illis solùm conueniat nostram substantiam alterare: & hæ rursus aut operantur primis qualitatibus, aut aliis. Omnes autem extrahuntur in vase plumbeo, aut æreo, aut vitreo, quod Mariæ dicitur, & fit in duplice vase: Hoc enim modo vis rei quæ distillatur melius extrahitur, diutius durat, & nullum nocumentum affert; sicut illa quæ in vase plumbeo aut æneo celebratur: malignam enim qualitatem medicamenta ex his vasis acquirunt, & solùm per annum vis durat.

C Inter has aquas aliæ humores calidos concoquunt, & præparant; aliæ pituitos; aliæ melancholicos. Omnes duobus modis solent administrari: Vel enim intus assumuntur, vel exterioribus partibus apponuntur. Quæ per os sumuntur ad vnu diuersos, variis modis administrari solent, ad attemperandos humores, aut ad remouendam intemperiem, inducunt in partes solidas viventium; Quæ si sunt frigidæ, plurimas affrent vtilitates: Aliquæ enim sitim sedant, aliquæ ventriculum à crassa mendicamenti purgantis portione abstergent, alia denique aliæ promittunt. Dosis ab vniuersitatibus acquirentur, & solùm per annum vis durat.

CAPT. I.

De Aquis infrigidantibus.

A Quæ Scorzonera.] Hirsi barbæ congenere est herba, quam Scorzonera appellat Hispania, quod Latinè viperinam, siue viperariam, aut serpentariam sonat, sic dicta quod contra venena viperarum, aut serpentum efficax habeatur; nam Hispani viperam scorzo vocant. Noua hæc planta primùm inuenta in Catalonia, à quodam seruo Afro, à Ceruero Leridano viro nobili, pretio empto. Cum enim quidam messores in agro à viperis demorsi fuissent, is qui in Africa plantam hanc nouerat, propinato eius succo incolumes seruabat omnes, quotquot demorsi fuissent, sed nemini plantam ostendebat, ne lucro defraudaretur. Tandem cum vñtri homines locum obseruassent, ex quo plantam deferebat, illuc profecti, eam sunt nacti, resciſſa nuper herbæ reliquis inuentis. Ea eruta, & tóque ipsius periculo, euulgata res est, & scorzonera appellarentur. Flos in Hispania Maio mense prodit, in Germania serius. Foliorum, aut radicis succus datur præsentaneo remedio potandus, aduersus viperarum, cæterorumque venenatorum animalium. i. c. t. s.

E Hæc aqua eximia mirabilem contra venena, venatōsque morbos, pestilentes, & malignos habet prærogatiū, mirifice sanguinem corrigit, ac putredinem delet, & cum mitius infrigidet, calidam cordis & hepatis intemperiem arcet: bilis & sanguinis incendium remouet; malignam qualitatem extinguit;

A & cardiaca nativa vi & efficacia, cordis & hepatis robuit: nam copiosè spiritus generat, & purificat, & idèo febribus malignis, ac pestiferis remedio est; cuius folia imposta super carbonem, aut abscessus pestilentes, summo sunt ex vnu.

Aqua Borraginis magis infrigidat quam scorzonera, eti à mediocritate per frigiditatem, & humiditatem partum recedat. Habet facultatem corrigiendi sanguinem, putredinem malignam arcet, calidam intemperiem viscerum persanat, exhilarat, cerebrum & cor roborat, cutaneis affectionibus opitulatur, & melanocholicis morbis remedio est.

Aqua Buglossa easdem facultates habet, sed excellentes quam aqua borraginis, licet specie ab ipsa non differat: neque tantam sortitur humiditatem excrementiam, quanta borragini conuenit propter culturam. Exhibitetur in iisdem affectionibus, sed illis præstantiis, efficaciusque opitulatur.

Aqua Cichorij inter incidentes præualet, quia præter frigiditatem, cuius vi dictis præstantior est, attenuat, aperit, deobstruit. Argumento sunt partes amarae, quæ in ipsa reperiuntur. Quare vtilis est in febribus, quæ ex putredine bilis, & pituitæ originem ducunt, ac sanguinis feruorem extinguit. Magnum consensum cum iecore habet, idèo humores calidos in ipso, renibus, & vtero impactos ad coctionem disponit. Omnibus morbis biliosis qui ex lassione hepatis emanant, mirè succurrit.

Aqua Oxalidis, seu acetosæ, æqualem vim habet in infrigidando, quam cichorij: magis tamen aperit, attenuat, & deobstruit. Ut iliter offertur in biliosis febribus ex putredine bilis & pituitæ pronatis, feruorem sanguinis attemperat, malignæ qualitatis augmentum prohibet, & idèo mirificè prodest in malignis febribus. Lædit tamen vterum, & pectoris, & in scemnis quæ in hystericas affectiones freqnenter incident, sicut in pleuritide, & aliis thoracis morbis est inutilis; vterum enim acore lædit, & humores per sputum exacerbados expelli prohibet.

Aqua Papaveris erratici infrigidat, aperit, conciliat somnum, contemperat humores, & impetusos eorum influxus prohibet; quare vtilis est in iis qui ceciderint ex alto. Similis est Aqua papaveris rubri: Nam præterquam quod easdem sortitur dotes, eminenti quodam modo sudorem prouocat, & idèo in pleuritide in septimo die commode offertur.

2. Aq. Papaver. rubri, 3 iiiij. Lapid. Belzaartici, g. vij. Sacchari 3 j. misce, fiat haustus vnu, & tepidus ebibatur.

Aqua Cucurbita infrigidat, bilis acrimoniam compescit, sanguinis incendium extinguit, & humores calidos in renibus, ventre, & hepate, reliquisque partibus interioribus ad coctionem præparat, faciei ardorem mitigat, eiisque decorum conciliat, eti pro præparatione humorum parum sit in vnu.

Aqua Porculaca infrigidat, incrassat, tenues humores in motum ineptos reddit. Utiles est sanguinis spuma, & haemorrhagia omni, febribus ardentibus, erysipelas, cardialgia ex humore bilioso suborta, nam cum ventriculo maximum obtinet consensum.

Aqua Lactuca omnibus aliis præstantior est, cum in tertio gradu infrigidet; humores adustos contemperat, ipsos incrassat, & mirandum in modum somnum conciliat: & sic vtilissima est in phrenitide, ac superflua vigilia: respicit cerebrum, & cor.

Aqua Plantaginis intes infrigidantes, & incrassantes primum locum occupat, quia in secundo gradu infrigidat, & exsiccat, & sic omnes fluxiones reprimit, partes roborat; habet consensum cum renibus, in quibus (sicut in toto corpore) bilem disponit, & calidam intemperiem auferit. Comoda est in viceribus, præsertim Gallicatis: ea enim vehementer exsiccat. Poniatur etiam in oxyrhodinijs, quia reperfusoria vi, medicamenti in star, humores à parte inflammata repellit.

Aqua capitum Rosarum, et si cordialis non sit, tamen humores calidos attemperat, incrassat, ac fluxiones fistit; habet enim maiorem adstringendi vim: quare in diarrhoea, dysenteria, & immodico fluxu sanguinis ex omni parte emanante, vel per se, vel syrupis adstringentibus permixta, mirificè prodest.

Aqua Rosarum frigida est, & sicca, adstringit, & cardiaca est, incrassat, tenues humores attemperat, atque per qualitatem alexipharmacam, quam habet, veneno resistit, putredinem arcet, cor, & cerebrum roborat, ventriculum firmat, febribus malignis remedio est, repellit, & sic oxyrhodinis permiscetur: & cum recreet, epithematibus permiscetur: & illita carpo, volis manuum, plantis pedum, & naribus indita, odore suo suauissimo spiritus recreat, & refocillat.

Aqua Solari in praedictis morbis efficaciorem sortitur facultatem; preparat humores calidos, praesertim exustos: caput, ventriculum, & renes respicit; vlcera sordida, & caua abstergit, exsiccat, & carne implet.

Aqua Florum Nenupharis sanguinem superexcalfacit, & refrigerat, viscera omnia incendio occupata attemperat. Morbo regio, tussi calidæ, pleuritidi, & capitales dolori confert, sitim, & febrium pestilentialium calorem extinguit, & hec tice medetur. Has, & similes vires sortiuntur. *Aqua Violarum*, *Semperuii*, *Fragorum*, *Cerasorum acidorum*: Hæc enim præterquam quod refrigerat, vitiis oculorum calidis remedio est, incidit, attenuat, somnum conciliat, vtilis in febribus malignis, praesertim syrupis admixta.

Aqua Citoniorum frigida est, & sicca, cor & ventriculum roborat, veneno, venenosisque affectibus opitulatur, cibum in ventriculo retinet, vomitum compescit, alii fluorem fistit, & hemorrhagiam undeque fluentem coercent.

C A P V T II.

De Aquis concoquentibus pituitam.

Aqua Scabiosa, inter omnes aquas quæ pituitam concoquunt, maximè temperata existit, & cordialis est: quare mirum in modum opitulatur in cordis palpitatione; concoquit pituitam in pectori, & in frigidis eius affectionibus vtilis est, vt tussi, asthmate, orthopneæ. In febribus malignis summoperè præstat, nam cum lapide Belzaartico permixta sudorem prouocat. In cutaneis affectibus plurimum iuuat, vt scabie, Elephantiasi, & aliis affectibus qui ex pituita salsa originem ducunt.

Aqua Melissa magis cardiaca est, intensius calefacit, & attenuat; quare sudorem prouocat, thoracem, & aperit arteriam lenit, pituitam concoquit, corroborat cor; id est in febre syncopali, quotidiana, in frigida cordis intemperie: cerebrum corroborat, memoriam deperditam restituit. Et prodest in omnibus melancholicis affectionibus, & cordis morbis auxiliatur apprime.

Aqua Menta calefacit in secundo gradu, præparat pituitam, præcipue in vtero, ac ventriculo, coctio nem iuuat: vtilis est in vertigine, Epilepsia, & in omnibus frigidis cerebri affectionibus, quæ per consensum ventriculi excitantur, cum quo maximum consensum habet, sicut cum liene, ac hepate, quas partes roborat & firmat, habetque facultatem interne candi vermes.

Aqua Absinthij eodem gradu calida, disponit pituitam in hepatæ; quare omnibus hydropis speciebus opitulatur, cuius partis actionem perficit. Auxiliatur ventriculo, & illius vires confirmat, fistit vomitum, vermes intestinorum interficit; vtilis est in melancholia hypochondriaca, syncope humorali pituitosa; flatus mirificè discutit, & vehementer deobstruit.

Aqua Fæniculi eundem in calore habet gradum, attenuat, aperit, pituitam præparat, præcipue in capite, & ventriculo; quas partes vehementer respicit. Habet etiam cognitionem cum hepate, pectori, renibus, & vtero; vrinam, & menstruas purgationes prouocat, simili remouet. Resoluit humores in tunicis oculorum impactos, & sic visum acuit, & frigidis oculorum vitiis opitulatur.

Aqua Apis paritatem seruat cum iisdem in calore, et si habeat maiorem efficaciam in attenuando, & incindendo: & sic aperit, deobstruit, & in hoc opere perficiendo inter omnes principatum obtinet. Pituitam præparat in vtero, renibus, liene, quatum partium obstruktiones auferit, menstrua & vrinam prouocat.

Aqua Euphrasia calefacit in fine primi gradus: pituitos humores præparat in toto corpore. Habet consensum cum hepate, quod viscus corroborat; & cum oculis, quorum affectiones mirificè leuat: nam visus acuit, & lippitudinem sanat.

Aqua Stachados calefacit, & exsiccat in secundo gradu, & est vtilissima in omnibus frigidis cerebri affectibus; hanc partem roborat, memoriam adauget: omnes sensus acuit, viscidos & crassos humores concoquit, & attenuat; prodest epilepsia, lethargo, paralysi, vertigini, & cephalgia.

Aqua Chelidonia, præter calorem quem habet in secundo gradu, virtutem habet resoluendi humores in tunicis oculorum impactos, quare visionem clarificat, nubeculas abstergit, atque ideo semper in forma collyrij administratur.

Aqua Naphæ, & quæ ex floribus Arantiorum, & citri extrahitur, habet calorem in gradu primo, attenuat, aperit, resoluit flatus, & inter omnes vim præcipiam obtinet alexipharmacam, id est habet magnam convenientiam cum corde, cuius actiones summè roborat, spiritus vitales adauget, putredinem arcit: cerebrum firmat, omnes eius potentias acuit; apponitur naribus, carpo, volis manuum, & plantis pedum: suo enim fragrantissimo odore linquentes animo recreat, & syncope correptos excitat. Eius potus, colli & ventriculi dolores leuat, harumque partium frigidam intemperiem mirum in modum persanat.

Aliæ sunt aquæ in probata Officina, quæ consimiles habent facultates, & feruant naturam earum rerum, à quibus extrahuntur. Aliæ conferunt affectibus capitis frigidis, vt Apoplexia, Epilepsia, paralysi, vt est *Aqua Betonica*, *Salvia*, *Maiorana*, *florum anthos*, *primula veris*, *florum litorum cornallium*.

Aliæ concoquunt pituitam in thorace, & sic frigidis huius partis affectibus valde conducunt, vt tussi, catarrho, difficultati spirandi, vt est *Aqua Adiani*, *biflori*, *cardui benedicti*, *florum iros*, *herba peti*, *nicotiana vulgo dicta*, *pulegi*.

Aliæ respiciunt ventriculum, flatus absument, ventris dolores leuant, vt est *Aqua Cinnamomi*, *cherefolij*, *serpilli*, *calendula*.

Aliæ excalfacunt hepatici, eijsque frigidos affectus leuant; & sic conferunt hydropi, morbo regio, eius obstructioni, cirrho, & debilitati, vt est *Aqua Origani*, *centaurii*, *eupatori*.

Splenem roborant, eijsque morbis medentur, *Aqua Asplenij*, *aristolochiae*, *gentiane*, *nasturtij*.

Renes frigidis humoribus occupatos excalfacunt, *Aqua Erica*, *urtica*, *saxifrage*, *parietaria*, *quinquefolij*, *raphani*, *enula*, *pimpinella*.

Vterum excalfacunt, eius obstructions auferunt, menstrua remorata accelerant, flatus absument, *Aqua Artemisia*, *sabina*, *leuistic*, *nepita*, *menisca*, *calamintæ*.

C A P V T

C A P V T III.

De Aquis melancholiæ concoquentibus.

Aqua Fumaria in primo gradu calefacit, & humectat, sanguinem corrigit, bilem adustam, pituitam falsam, & melancholiæ attemperat; quare vtilis est in affectionibus, quæ ab his humoribus emanant. Habet consensum cum cerebro, ventriculo, iecone, & liene. Prodest cutaneis affectibus, & ictoris vitiis mirè auxiliatur.

Aqua Lupulorum est in actinis temperata; in passuis vero recedit per humiditatem in primo gradu. Præparat melancholiæ; habet facultatem attenuandi, aperiendi, deobstruendi: respicit cerebrum, hepar, & lienem; sanguinem purificat, & cutis vitiis resistit.

Aliæ sunt aquæ, quæ bilem concoquunt in pectori, vt *Asari*. Aliæ in splene, vt *Aqua Cuscute*, *Scopolendri*, *Corticis*, & foliorum *Tamarisci*, *Thymi*.

C A P V T IV.

De Aquis ad varios usus vtilissimis.

Aqua Hordei, et si non fiat distillatione, sed decoctione, inter stillatias tamen connueneratur, & inter infridigantes non minorem obtinet locum. Sanguinis, & bilis feroem attemperat, & calidam cuiuscunque partis intemperiem sanat. Habet facultatem abstergend, quare ex vnu est in diarrhoea biliofa, & dysenteria; & alia vlcera sordida, praesertim oris, & intestinorum mundificat, & exsiccat. Vtiliter offeratur in calidis inflammationibus thoracis, & sic in pleuritide felicissime administratur, maxime saccharo dulcorata, aut Syrupo violaceo permixta.

Aqua Scordi habet vim calefaciendi, & exsiccati in gradu secundo, et si in qualitatibus secundis habeat contrarietatem quandam: Dupli enim confit facultate, adstringente vna, aperiente alia: Illa ventriculum, & reliquas nostri corporis partes corroborat; hujus vi attenuat, aperit, incidit, sudorem mouet, & cum vim alexipharmacam sortiatur, ingreditur in decoctiones, quæ pro curandis febribus malignis parati solent; & in temperamento calido permiscetur aliis aquis, quæ illius calorem refringere queunt.

Aqua Cerasorum dulcium aliquantulum vergit ad frigiditatem, & maximè iuuat in epilepsicis, pro eorum accessione remouenda, in os iuncta, & permixta cum lapide Belzaartico. Nec disperget pro huius morbi curatione eam administrare. Vtilis est etiam in syncope, & animi deliquio, quia animum exhilarat, & corroborat.

Aqua Aluminosa refrigerat, exsiccat, atque abstergit: vtilis est in vlceribus virulentis, & corrosivis pudendorum, præcipue ex morbo Gallico contractis. Humorū enim fluxum fistit, ipsorum malitiam retundit, atque ipsa vlcera ad cicatricem perducit. Vtiliter adhibetur ad inflammations & herpetas, ex febre, & scabritiem delet, fitque hoc modo.

U. Succor. Plantag. portulaca, agresta, Alumin. an. 1. j. Albumin. ouor. Num. x. j. Agitentur omnia simul radicula, & postea distillentur in alembico.

Aqua Lanfranci, denominationem sumpsit ab inventore suo, cap. 1. 2. sua Chirurgia parva, & refert Guidonem, qui ipsam magis completam describit, tract. 4. cap. 4. & maiorem virtutem habet, ob maiorem efficaciam medicamentorum ex quibus componitur. Secundum Guidonem calefacit, & vlcera abstergit formida, & corrosiva; præcipue genitalium partium, quæ in morbo Gallico frequentissima sunt. Nunquam per os assumenda, sed externis partibus applicanda, cum sit corrosiva, & caustici potentialis instar viscerum possit abradere. Describitur hoc modo.

U. Viridis eris, 3 ij. Auripigmenti, 3 j. Aluminis, 3 ij. Diffuse in aq. ros. Plantag. an. lib. ij. B.

Aqua vita, quæ est pars calida, vinola & tenuissima, ex vino rubro extracta, maximam habet calefacientem vim, & exsiccat validè, attenuat, incidit, flatu discutit. Quare maximè vtilis est in dolore colico ex intemperie frigida concitato, qui ventriculum, hepar, & aliam quamlibet partem vehementer opprimit. Hæc vini subtilissima pars cuncta à corruptione vindicat: imò in corpus humanum iuncta omnem putredinem arcit; excitato calore nativo, coctiones promouet, cunctis cruditatibus liberat, viuidam vim spirituum vitalium recreat, ventriculum calefacit; cerebrum humidius algoreque pressum excitat, intellectum acutum, visum lucidum efficit, memoriam reparat. Denique admiranda est quæ vita potentia, & maxima potestas illorum liquorum pretiosissimorum, qui ab hac aqua per sublimationem extrahuntur.

Sed maxima consideratione debet propinari: & in quantitate modica: Nam si humores pituitosi adsint, pars tenuis resoluit remanente crassa, quæ ipsis frigidior redditur: & aliquando caliditate sua ipsis humores penetrare facit, & ita cogit, vt in substantia partis imbibantur, & sic hac de causa grauissima excitantur symptoma.

Quando vero exterioribus partibus admouetur, tunc maiori securitate, & vtilitate, Medici eius ope curationem aggrediuntur, vt in conulsione ex repleione, & pâralysi in quibus affectibus mirificam opem præstat. Vtilis est etiam ad regenerandos pilos, cum partes debiles illa abluntur, quia dilatat poros, & materiam pilorum ad partes attrahit.

Vt vero efficacior euadat, solent quando ex vino extrahitur, in illa infundere medicamina varia, pro variis morbis qui curari debent: Nam pro roborando cerebro, macerant in ea saluiam, Betonicam, Maioram. Pro firmando ventriculo, cinnamomum, Mastichen, spicam, absinthium. Pro regenerandis pilis, puluerem Abrotani, cortic. Auellanar. Cannarum, & alia huiusmodi. Exemplum sit hoc.

U. Caryophyllorum, *Nucis Moschata*, *Zingiberis*, *Galgæ*, *Piperis longi*, *Zedoarie*, *Granorum*, *Lauri*, *Corticis*, *Arantiorum*, *Corticis citri*, *Maiorana*, *Roris marinæ*, *Mentha*, *Baccar. lauri*, *Pulegi*, *Aristolochia rotunda*, *Stachados*, *Cardui Benedicti*, *Florum Primula versis Rosar. rubear. Flor. sambuci*, *Spice Nardi*, *Ligni Aloës Cubebar.*, *Cardamomi*, *Cinnamomi*, *Calami Aromatici*, *Salvia*, *Basilici*, *Gentianæ*, *Calamenthi*, *Santalor. omnium*, *Radice Acoris*, *Radic. peoniae*, *Granor. peoniae*, *Macis*, *Nigella*, *Cornu cervini*, *Rasura boris*, *Chamadryos*, *Chamephytos*, *Masticus*, *Thuris albi*, *Aloës hepatica*, *Myrra*, *Flor. camomil.*, *Aneth*, *Artemisia*, *Betonica*, an. 3 ij. *Flor. borrag.* *Flor. buglos*, *Melissa*, *Sem. anisi*, *Fæniculi*, *Carvi*, an. 3 ij. *Specier. Diamon'ch. dulcis*, *Diambra*, *Diagemma*, *Theriaca*, *Diacori*, *vn. 3. B. Flor. calendula*, *Radic. Bardana*, *Radic. filicis*, an. 3 ij. *B. Chelidon. maioris*, 3 ij. ab. eletr. 3 j. B. *Olei terebinth. ib. ib. j.*

Omnia supra dicta a puluis iuncta bene, po antur singula suo tempore in aqua ita optima, ut si ex generosissimo vino per alembicum vitreum, & fermententur, nicipido à vere, continuandoq; per statim; & obturetur exquisitè vas vitreum, qnodi sit capax vnguentarum aquæ vita, tunc vero colas, & seru. Quæ aqua pro cordi, ventriculi, & cerebri frigidis affectibus est pretiosissima, & tempore pestis, vtilissima: corpus enim à corruptione, tetrâque aura præseruat.

Cognoscitur præstantia aquæ vita ex odore: nam quæ fragantissima est, & suauissimum ex se spicat odorem, ceteris antecellit: ex hac sit aqua distillatio, pro articulorum doloribus, morbo attonito, & membrorum mollificatione mirabilis.

*Q. Aq. ardoris ex vino optimo extracta, lib. B. B. Acori A
prparati, 3 ij. Flor. rorismarini, 3 j. Folior. eiusdem,
M. B. Cinnamom. Ligni aloës, an. 3 j. Macis, Carda-
mom. cortic. citri, cariophyl. an. 3 B. Spica Nardi, 3 j.
Zingiber. 3 j. Stachad. 3 ij. Moschi, Ambra, an. g. vij.
Omnia simul diebus quinque macerentur, & distil-
lentur.*

Prodest deinde ad exsiccanda vlcera, si paretur hoc modo.

Q. Aq. vita, 3 iiiij. Theriac. 3 j. Distillentur in alembico, & quod distillat vlcera applicetur, superaspersis pulueribus aloës, Myrra.

Pro conciliando somno sic paratur.

Q. Papaveris albi, Papaver. nigri, an. 3 B. Vini albi, Fellis leporis, an. 3 ij. Aqua vita, 3 iiiij. Infundantur infundenda in aqua vita per dies tres, & postea distillentur. Gutta vna permixta cum aliquo syrupo somnifero conciliat somnum per horam vnam. Dua guttae, per duas, & sic de singulis.

Contra hæticam, & phthisim sic conficitur.

Q. Aq. vita generosa, lib. iiiij. Panem triticum calidum, Num. 1. Proice hac in alembicum spatio 14. dierum, postea distillentur, additis speciebus, Diamargarit. frig. Diambre, Diarrhoea. Abbatis, Dianthus, an. 3 ij. Pulp. cass. extract. recenter, sacchari candi, an. 3 j. Succi glycyrrhize, 3 ij. Rorismarini, 3 ij. Moschi, 3 B.

Aqua Ant. epileptica.

Q. Radic. paonia maris siccatorum, lib. B. Angelica, Aristoloch. longa, Fraxinella, Fol. Origani Cretici, Ruta, Salvia, an. 3 j. Flor. Paonia maris, Betonica, Lilio, con- nallium: Rorismarini, Tilia, siccatorum, Sem. Ammeos Orientalis, Nigel. an. 3 j. B. Peonia, 3 ij. Cassia lignea, Cardamomi minoris, Nucis Moschatae, Olei vitrioli, an. 3 ij. Pulverandis crassè pulueratis, affundantur spiritus vini lib. viij. macerentur per octiduum vale bene clauso, deinde colentur per setaceum densissimum, colatura seruetur in vitro nimo probè obturato.

Hæc aqua, optima est pro curanda Epilepsia, omnibusque aliis frigidis cerebri morbis propulsandis, si cochlear vnum singulis diebus ieuno ventriculo, & duabus horis post coenam propinetur: nam roborat cerebrum, flatus discutit, humores crassos dissoluit.

Aqua Hysterica, summè præstat ad vteri flatus disoluendos, & hanc partem mirandum in modum roborat, & vterum in suo loco conseruat, frigidamque illius intemperiem corrigit. Dosis 3 j. diluculo, & postea somnus captandus saltē per semi horam. Fit hoc modo.

Q. Radic. Bryonia siccator. 3 ij. Fol. artemisiae, Dictamni Cretici, Matricaria, Nepeta, Ocimi, Puleg., Ruta, Sabina in umbra siccatorum, an. 3 B. Cortic. arantiorum exteriorum, siccatorum, 3 j. B. Myrra, Cistorei, an. 3 iiij. Croci, 3 j. Puluerata macerentur per octiduum in spiritu vini libris tribus, deinde colentur per setaceum densissimum: colatura seruetur in nimbo vitro diligenter obturato.

Aqua Cinnamomi, eximias obtinet facultates: nam frigidis omnibus affectibus est idonea, si ad duas træve vincias, pro ætatis, temperamenti, morbi ratione exhibeat. Stomachum, iecur, liem, pulmonem, cor, cerebrum, neruosque roborat; visum acuit, cordis affectibus opitulatur; venenis, venenatisque affectibus, ac morsibus prodest: Halitus gratiam commendat; menstrua, ac lotium educit; nauream sedat, flatus discutit, secundinas pellit, partum accelerat, vitem faciliat.

Q. Cinnamomi optimi crassiusculè triti, lib. B. B. Aq. ros. fragrantissima, Vini albi generosi, an. lib. j. Misce, & per biduum relinque in vase benè occluso, deinde super cineres calidos distilla, & aquam serua.

Aqua Theriacalis, contra venena est utrissima, quia facultates non solum recreat, sed qualitatem omnem pestilentem, & venenatam oppugnat, & extinguit. Prodest syncopa, palmo, ac animi deliquio: opitulatur vertigini, febribus malignis, lethargo, epilepsia, apoplexia, & paralyssi.

Q. Radic. gentiana, Enula campanæ, Tormentilla, Angelica, Imperatoria, an. 3 j. Cyperi, Iresos Florentia, an. 3 vij. Zedoaria, Cortic. citri siccii, Arantiorum, Cinnamomi, Caryophyl. Cardui benedicti, Cymbor. Hedera, Granorum Juniperi, an. 3 B. Dictamni, Scordy, Melissa, Calendula, an. M. B. Macerentur per diem integrum super cinceres calidos cum vini albi lib. vij. Die sequenti adde decoctionis, Ulmaria, Betonica, Nenupharis, lib. ij. Deinde bulliant parum lento igne, tum fiat expressio, in qua dissolue, & infunde per noctem, Theriacæ, 3 iiiij. Postea ponantur in alembico vitro, & fiat distillatio in balneo Mariæ, & aqua distillata seruetur.

Aqua Ophthalmita, plurimis oculorum affectibus prodest, vt Amblyopia, caligini, visus debilitati, & hebetudini.

Q. Succor. chelidonia, Fœniculi, Ruta, Apij, Hormini, an. lib. B. Mellis, 3 ij. Fellis hircini, 3 j. Fellis capponum, Fellis gallinar. an. 3 B. Aloës, 3 vi. Caryophyl. Nucis Moschatae, Sarcocolla, an. 3 vi. Ponantur omnia simul in alembico, distillentur, vase vitro excipiantur, & aqua distillata seruetur.

Aqua ad oculorum ruborem efficacissima, lachrymas exsiccatur, tunicas roborat, vlcera sanat.

Q. Vini albi, Aq. ros. an. lib. B. Turba preparat. 3 j. Macis puluerat. 3 B. Omnia misceantur in phiala bene obturata, & per tres hebdomadas insolentur.

Lac Virginum quod fit à Guidone, tract. 6. de antidot. appropriatis, cap. 2. exsiccatur, & exterget pustulas faciei, cutaneis affectibus prodest, albedinem faciei conciliat.

Q. Aceti ex vino albissimo facti, lib. B. Lithargyri dealbati. 3 B. Misce, & postea per ellychnium distilletur aqua ex uno vase in aliud.

D I S T I N C T I O II.

De Syrupis, tam concoquentibus, quam humores purgantibus.

C A P V T I.

De Syrupis in communi.

Inter liquida medicamenta, quæ in modum potus assumuntur, numeratur Syrupus, qui idem significat, ac confessio ex succo in infusione, vel decoctione, aut instillatione alicuius plantæ, vel eius partis, & saccharo, aut melle: qui dicitur Simplex, ad differentiam illius, qui ex succo, vel decoctione, infusione, vel instillatione plurium medicamentorum conficitur, qui Compositus nuncupatur.

Apud Meuēm idem significat Syrupus, ac iulep. Differunt tamen, quia Syrupus saepè fit ex rebus amaris, & aliorum saporum; iulep verò ex rebus dulcibus. Deinde differunt, quia Syrupus aliquando cum saccharo, saepè verò cum melle, at verò iulep semper ex saccharo constat. Differunt præterea ex modo confectionis, quia Syrupus coquitur magis, quam iulep, ex instillatione aliorum ex quibus constat. Quando absolute profertur iulep, intelligitur id quod saccharo, & aqua simplici conficitur parum coctis: easdem tamen utilitates habet quam Syrupus.

Fit

Fit syrups, addendo quantitatē liquoris, æquale partem sacchari, vel mellis, vel vtriusque, ita ut quatuor librae suci rosarium suscipiant quatuor libras sacchari: licet aliquando sit ponenda in vase maior quantitas liquoris, qui debet concoqui, ad hoc ut consumatur pars viscosa, & recrementia quæ in ipso continentur, ipsaque consumpta, atque existente succo in debita dispositione, necessaria ad compositionem medicamenti, tunc admiscetur saccharo: hoc autem contingit in syrupo borraginis, & portulacæ, & aliis hysmodi. Postea debet simul concoqui saccharum, & succus, donec modum substantię acquirant, ita ut si applicetur alicui rei, in hæreat cum aliquali fluxibilitate, sic enim diutius conseruantur syrups, atque gustui delectabilis existit; quia saccharum in gratiam gustus, & conseruationis administratur.

Syrups ad varias intentiones est paratus: sed ea quæ præcipue à Medico expeditur, est ut humor aptam dispositionem ad purgationem sibi comparet. Ut verò commodiùs vites suas exerat, debet offerri ventriculo ieuno; sic enim multò melius ab ipso alteratur, & per vniuersas corporis partes distribuitur: & tunc aquæ solet permisceri, ita ut duabus vncis syrapi, tres aquæ respondeant. Propinatur autem syrups per se solus, ad corroborandum caput, somnum conciliandum, lenientium thoracem, & fauces: ad menstrua prouocanda, &c. in quibus exemplis quantitas determinata describi non potest. Præstantia syrapi ex odore, sapore, & modo substantia, simul cum debita coctione cognoscitur.

C A P V T II.

De Syrupis bilem disponentibus.

Syrpus de Scorzonera, seu viperina, temperat sanguinem, bilis feruorem compescit, præsertim in febribus malignis, & pestilentibus, veneno resistit, pesti succurrit, & cutaneis, cordisque affectibus remedio est, & fit hoc modo.

Q. Radicum Scorzonerae, lib. 1. Aq. fontan. lib. vij. Mundentur à pelliculis radices, & mortario lapideo fricentur, infundanturque aqua dicta die vno: postea ad medietatem coquuntur: in colatura infunde ad maiorem cordis corroborationem, Flor. cordial. an. 3 ij. Cum lib. iiij. sacchari, fiat syrpus.

Syrpus Endiuie, infrigidat in secundo gradu: confert in morbis, qui ab humore bilioso originem ducunt, attenuat, & aperit, habetque magnam cognitionem cum hepate, ipsum deobstruit, & renūm calidam intemperiem sedat.

Syrpus Oxalidis, conficitur ex succo acetosæ, & saccharo: & maximè prodest in febribus ardentibus, malignis, pestilentibus, & inflammationibus ventriculi mire succurrit: respicit ventriculum, & cor, stimulat, & singultum curat ex bilioso humore prognatum.

Syrpus Acetosus simplex, ita denominatur, prout distinguitur à syrupo de duabus radicibus cum aceto; & fit ex aceto vini albi, & saccharo. Infrigidat in secundo gradu, incidit, attenuat, & maximè penetrat. Ut ille est in tertianis noctis, & aliis affectibus qui à bile crassa ortum ducunt, cum pituita permixta: vrinam prouocat; ab vteri, renūm, & vesicæ obstructione liberat. Nocet hysteris fœminis, quia vterum dolore afficit.

*Syrpus de acetositate limonum, ex saccharo, & succo limonum acidorum conficitur. Infrigidat in secundo gradu, incidit, attenuat, attemperatque partes principes, sed præcipue cor sua alexipharmacæ vi, quia cætera membra etiam respicit, id est summe prodest in febribus ardentibus, & malignis; iecoris, se-
tæ, & facultates habet quam Syrupus.*

Syrpus Sympyti, adstringit, fluxus sistit, vomitum retinet, hæmorrhagia compescit.

Q. Radic. & cymarum symphyti majoris, Herba Bellidis cum toto, an. partes tres: Betonica, Pimpinella, Plantag. Pos-

A nūmque calidam intemperiem auferit, & ipsos à lapidibus, & arenulis liberat; lapidem vesicæ frangit, vermes necat. Nocet vtero, ipsiusque acetabula ferit, & pungit.

Syrpus de acetositate citri, potentior prædicto existit in operatione sua: quare maximam virtutem habet alexipharmacum, & cum maiori efficacia omnibus super dictis affectionibus est ut iliorum: inflammationes omnes ex bile subortas extinguit; sed præsertim in tertiana, & febribus pestilentibus est utrissimus.

Syrpus de Agresta, conficitur ex agresta, seu succo vvarum immaturarum, & saccharo. Tertio gradu infrigidat, attenuat, incidit, & bilem præparat in hepate, & ventriculo impactam; roborat, & excitat fæmem, quia B ventriculum corrugat & comprimit, vomitum sistit, sim lenit. Nocet vtero, cum ob dictam causam illi aduersetur valde.

De Syrupis adstringentibus.

Syrpus Rosaceus, factus ex infusione rosarum rubearum viridium, absolutè rosaceus appellatur, ad differentiam illius, qui fit ex succo ipsarum rosarum cum melle, & saccharo, qui rhodomel ex melle, & saccharo dicitur. Simplex syrupus rosaceus habet vim infrigandi in gradu secundo: adstringit ventriculum; caput, & cor roborat; stim remouet, prodest maximè in febribus biliosis, putredinem malignam remouet, fluxus C omnes ex caliditate subortos sistit, facultates naturales firmat.

Syrpus rosaceus ex rosis siccis, fit ex infusione rosarum rubearum siccatur: & calidos hæmores attemperat, roborat ventriculum, intestina firmat, fluxus ex calore emanantes compescit. Quare prodest in diarrhoea biliosa, & dysenteria: & hæmorrhagia ex quacunque parte emanantem coercet, summumque cum facultate animali, & naturali obtinet consensum.

Syrpus Granatorum, fit ex succo granatorum acidorum, & saccharo, & aliquando aliqua quantitas succi granatorum dulcium admiscetur. Est gustui gratus, ventriculum tuerit, stim auferit, prodest in febribus ardentes, & malignis, quarum malignam putredinem mirè refranat; tenues humores incrassat, ad mediocrimque substantiam reducit.

Syrpus Citoniorum, fit ex ipsorum succo, & saccharo; Nam licet aliquando ex succo citoniorum paretur cum melle, tunc tamē potius mihi citoniorum appellatur. Infrigidat hic syrupus in gradu secundo: in omnibus alii fluxibus vtilis est, partes naturales roborat, quare iuuat in diarrhoea, & dysenteria, appetitum concitat, vomitum & naueam remouet, & intemperantias calidas ventriculi acerit, somnum conciliat, vaporum mordacium exhalationem ad caput mirandum in modum prohibet.

Syrpus Myrtinus, fit ex fructu Myrti, & saccharo. Infrigidat in secundo gradu, adstringit, & roborat ventriculum, vomitum & naueam sistit; vtilis est in fluxionibus alii, sanguinis sputo; vteri, & aliarum partium hæmorrhagiæ, appetitiam excitat, maximam cum facultate naturali cognitionem habet.

Syrpus Magistralis contra fluxus omnes, & immodicas ex quacunque parte hæmorrhagias, vomitum sistit, natuseam remouet, excellenter adstringit, incrassat, & canales comprimit, fitque hoc modo.

Q. Succi plantagin. Succi verbena depurata, an. lib. ij. Bulliant in eo gummi Arabici, Tragacanthi, Succi liquoris, an. 3 iiiij. Mumia, Sanguinis Draconis, Boli arménis. 3 j. B. Syrupi rosacei, q.s. ut fiat syrupus.

Syrpus Sympyti, adstringit, fluxus sistit, vomitum retinet, hæmorrhagia compescit.

Q. Radic. & cymarum symphyti majoris, Herba Bellidis cum toto, an. partes tres: Betonica, Pimpinella, Plantag. Pos-

I 4

lygonis,

Lygoni, Scabiosa, Tussilaginis, Flor. ros. rubear. an. partes A *Syrupus Nenupharis*, fit ex infusione florum nenupharis. Infrigidat in secundo gradu, bilem attenuat, confert in febribus biliosis, & malignis, somnum conciliat, & ob id in phrenitide summe iuuat, vim habet cardiacam, & venenosæ qualitatæ summe resistit.

Syrupus Altheæ Magistralis, crassam pituitam, purulentamque saniem, & arenulas suauiter expurgat, & citra manifestum calorem, vrinæ ardorem mitigat.

2. Radic. Apis, Petroselin. Fænicul. Anisi, Ameos, Dauci, Bauca, Pentaphylli Alexandrini, an. 3. iiiij. Asparagi, Brusci, Peucedani, Meli, Scopolendria, Capil. ven. Polychrichi, Caparis, Tamarisci, Seseleos, Granor. solis, Sem. Melon. Sem. Gurullor. Sem. cucumer. Sem. cucurbita, Saxifragia, Sem. citri, Lapidis Spongia, Pulu. cicadaru, Amomi, Thymi, Chamepitos, Ossium persicum, Cardamomi, Ircos, Spica nardi, Caryophyl. Costi, Nucis moschatae, an. 3. iiiij. Galange, Epithym. Ecliptenda, Pimpinel. Ciceris nigri, an. 3. j. B. Aqua, Sacchari, q.s. Fiat syrupus secundum artem.

Syrupus Raphani, obstruktiones aperit, calculum frangit & vrinam mouet.

2. Radic. raph. in. sativæ, & sibæstris, an. 3. j. Saxifragia, Rustici, Lenisticæ, Eringi, Anonis, Petroselin. Fænicul. an. 3. B. Pimpinel. Pulegi, Betonic. Cymarum urtica, Nasfurti, Lauferi, Callitrichi, an. M. j. Fructum Alkekengi, Iuubar. an. num. xx. Sem. Basilicon. Personata, Petroselin. Seseleos, Carni, Dauci, Lithosperm. Cortic. radic. lauri, Caparum, an. 3. iiij. Vuar. passar. ab acinis purgatarum, Glycyrrhiz. an. 3. vij. Coque in fb. x. aq. ad consumptionem fb. iiiij. adde Sacchari, fb. iiiij. Mellis despumati, fb. ij. Fiat syrupus clarus, & conditatur cum Nucis Moschata, 3 i. B.

Syrupus de scoria ferri simplex, deobstruit, aperit; attenuat, prouocat menstrua, vrinam mouet: vtilis est in febre alba, virginum feedis coloribus, foecundas reddit foeminas, firmat stomachum, viscera naturalia roborat.

2. Scoria ferri preparata, fb. B. Passul. enucleata. fb. j. Origani, Anisi, Croci, an. 3. B. Omnia infundantur in fb. viij. aquæ triduo: coque quovsque absumentur fb. ij. Colaturæ adde sacchari fb. iiiij. & fiat syrupus.

Syrupus de scoria ferri compositus, easdem præstat vtilitates, sed in deobstruendo efficacior existit.

2. Aqua borrag. fb. vj. Fol. capil. vener. Asplenij, an. M. j. Passifl. sine granis, p. i. Coquantur ad medias, coletur: tunc recipe Chalybis preparata. fb. j. Igniatur, & sepius extinguatur in prædicta colatura: adde Syrup. borrag. Byzantini, Capil. Vener. an. 3v. Theriac. antiqu. Mithridati, an. 3. iiij. Sacchari q.s. iterum bulliat, & fiat iulapium.

Dosis 3 iiiij. ieiuno ventriculo. Quo assumpto si fiat validum exercitium, maximè per loca accliuia, & decliuia, pro dictis operationibus complendis erit efficacior.

De Syrupis incrassantibus.

Syrupus Violarum, fit ex succo violarum, vel infusione ipsarum, & minus propriè ex decoctione, ipsarum siccatorum, & saccharo, & licet aliquando fiat ex conserva, tamen hoc est contra Meliæ mentem. Infrigidat, & humectat in secundo gradu. Prodest in febribus, & distillationibus calidis: tenues, & calidos humores incrassat, sitim remouet, malignæ qualitatæ resistit; asperam arteriam, & pectoris lenitatem respicit, & cerebrum, facultatem animalem, & naturalem roborat; sputum facilitat, somnum conciliat, bilem concoquit, & siccum, squalidumque corpus humectat: quare hac de causa in febribus hec tis tantopere commendatur.

E

De Syrupis disponentibus pituitam.

Hæromel, seu aqua mulsa inter syropos connumatur, ab ipsis veteribus maximè visitata, vt lib. acut. retulit Galenus. Fit ex vna parte mellis optimi, eleeti, atque antiqui, & ex octo partibus aquæ fontis, simul coctis vsque ad modum substantiæ julep, & loco vini conceditur. Vtilis est in morbis frigidis pectoris, cerebri, nervosarum partium; sitim quæ ex humore crasso, & visco oritur, auferit; saniem, & humores crassos in pectori pertinaciter impactos abstergit; & humores resoluti. Valde prodest in humoribus, qui vias virinæ occupant, & in iis partibus lapidis generationem prohibet.

Syrupus

A *Syrupus de Peonia Magistralis*, pituitam concoqui in cerebro, prodest Epilepsia, & cæteris cerebri, & nervorum partium affectionibus summo est auxilio; fitque hoc modo.

2. Radic. Peonia, fb. j. Coque in fb. vi. aquæ ad medicatis consumptio: Adde sacchari fb. iiij. fiat syrupus.

Syrupus de Betonica, prodest in omnibus frigidis catipsis, & nervorum affectionibus: & hoc modo paralysi, vertigini, dolori capitis frigido, remedio est.

2. Succi betonica depurati, fb. iiij. Sacchari albi, fb. j. B. Coquantur in syrupi consistentiam.

Syrupus de cinnamomo, flatus discutit, pituitam concoquit, roborat ventriculum, hepatis firmat, & sic frigidis ventriculi, & hepatis vitiis mitificè confert.

2. Mina citoriorum, Vel syrupi de corticibus citri, fb. B. Quinta essentia cinnamomi, 3. iii. Misce, fiat syrupus.

Syrupus capillorum Veneris, fit ex decoctione capilli Veneris, & saccharo. A mediocritate parum recedit per calorem: pituitam præparat, attenuat, thotacem, & al peram arteriam lenit; & in his partibus humores crassos, & frigidos ad expulsionem disponit: quare vtilis est in tussi antiqua, catarrho, pleurite, menses prouocat.

Syrupus Liquiritia, pituitam concoquit, calefacit in gradu secundo, fit ex decoctione liquiritiae, capillorum Veneris, & hyssopi cum saccharo. Respicit præcipue thoracem, sputum facilitat, tussim remouet, quando ex frigida distillatione originem ducit.

Syrupus de Hyssopo, efficacior est: nam pituitosos humores in thorace contentos per sputum prouocat, & prodest in tussi antiqua, asthmate, difficultate respirationis.

Syrupus de Præfio, maximam efficaciam habet, vehementius calefacit, & attenuat; pituitam præsertim in pulmone abstergit; & humores in cavitate thoracis tenaciter impactos per sputum excernit: quare in tussi antiqua, asthmate, difficultate respirationis vtilis est: & à proprietate omnem humorem putridum in cavitate thoracis existentem repurgat, atque ipsum corroborat; & idcirco in empymate saluberrimus certus.

Oxymel simplex, fit ex quatuor partibus aquæ, & duabus mellis, & vna aceti vini albi. Calefacit in gradu secundo, valde attenuat, digerit, abstergit, & materiam crassam, & viscidam resoluti. Offertur in febribus diurnis, tertianis, quotidianis: mundificat palatum, & fauces: habet consensum cum ventriculo, ipsiusque roborat.

Oxymel scilliticum, cæteris maiorem efficaciam habet; compонitur ex aceto scillitico, & aqua mulsa. Calefacit in gradu secundo, potenter attenuat, & humores frigidos, & crassos incidit, eti in profundo corporis sunt impacti. Respicit caput, & ventriculum, quas partes roborat, confert in suppurrata pleurite, vehementer tussim excitat, atque mediâ ipsâ rumpitur abscessus; sed caute ipso utraris oportet, & cum aliis expectorantibus permixto.

Oxymel scilliticum compositum, potentius multis incidunt, tenuat, terget, obstruncta aperit; prodest in diuturnis quartanis, quotidianis; & supra dictos affectus potentius persanat.

2. Radic. apij, radic. fæniculi, an. 3. iiiij. radic. petroselin. radic. rufi, radic. asparagi, sem. apij, sem. fænicul. an. 3. j. Coquantur in aquæ partib. vij. aut quantum sufficit: colaturæ adde. Aceris scillitici, p. i. mellis optimi despumati, p. i. Fiat syrupus sec. art.

Rhodomel simpliciter dictum, fit ex succo rosarum rubrarum, & melle. Aliud est, quod rhodomel ex saccharo, & melle appellatur; quod ex succo rosarum prædictarum, & æquali portione mellis, & sacchari conficitur. Hoc habet vim calefaciendi in gradu secundo, atte-

A nuat, incidit, pituitamque disponit; & humores frigidos in ventriculo existentes simul cum flatibus ab ipsis eleuatis resoluti. Idcirco in cruditatibus ventriculi est vtilis, dolorem colicum persanat, rugitus intestinalis auferit; confert in soprosis affectionibus per consensum ventriculi subortis, quas partes corroborat, & ipsarum coctionem adauget. Colatum easdem vires sortitur, & maximè conductit in ulceribus: nam sordida ulcera, & putrida abstergit, & carne cicatricem implet.

Syrupus Byzantinus, efficitur ex succis echorij, Apij, borrag, lupulor. & saccharo. Calefacit in fine secundi, pituitam incidit bili permixtam. Vtilis est in tertianis nothis, & morbis chronicis: habet consensum B cum præcipuis partibus, menses prouocat, aliqualiter mouet aluum, & in evacuatione per epicrasin maximè prodest.

Syrupus Absinthij, calefacit in gradu secundo, pituitam præparat: vtilissimus est in omnibus affectionibus frigidis, malo corporis habitu, hydrope. Ventriculum roborat, absunit flatus, crudos humores concoquit, coctionem adauget, vermes necat. Fit ex succo absinthij pontici, & saccharo, & sua adstringenti vi appetentiam concitat, & aliqualiter pituitosum, & crudum humorem per aluum expurgat.

Syrupus Fæniculi, intensius calefacit, aperit, incidit, attenuat. Conficitur ex succo fæniculi, & saccharo. Pituitam præparat præcipue in capite: vtilis est in graui auditu, suffusione, omnibus soprosis affectionibus: caput, & ventriculum respicit, flatus absunit, ruet, leuat, & coctionem iuuat.

Syrupus de Stachado fit ex decoctione florum illius, & melle. Calefacit in gradu secundo: maximè confert in omnibus frigidis affectionibus, præcipue soprosis, in epilepsia, paralyse, conuulsione. Præterea ad omnes viscerum obstruktiones commendatur: substantia enim tenui & ignea facile aperit, neruos respicit, acuit sensus tam internos, quam externos; & substantia terrea & styptica, qua pollet, ipsa viscera roborat, sed præsertim iecur & lienum confirmat.

Syrupus de lacca Magistralis describitur ab Avicenna, 1.4. tract. 4. cap. 10. de curatione variolarum, & morbilorum, in quibus morbis summe prodest, nam humores à centro ad circumferentiam attrahit, & exanthemata prouocat ad cutem. Offertur quando iam facta est effervescencia in sanguine: antea enim maximè nocet. Est calidus in secundo gradu, & humores frigidos & glutinosos, qui in visceribus tenaciter adhærent, attenuat, liquat, & ad corporis superficiem extrudit. Fitque hoc modo.

2. Ficuum pinguium, 3. viij. lenium excorticatar. lacca. an. 3. iiiij. tragacanthi, sem. fæniculi, an. 3. i. Coque in fb. i. B. aqua vlaque ad tertiaræ partis consumptionem, & cum saccharo fiat syrupus.

Syrupus de Artemisia, duplex est simplex, & compositu. Ille est tantum in vnu, calefacit in tertio gradu aperit, attenuat, menses mouet, vterum roborat, & deobstruit, foetum mortuum expellit, partum accelerat, cum summa cautela est administrandus, quia abortum prouocat, fitque hoc modo.

2. Artemisia, m. ij. pulegi, calamintæ, origani, melissa, dielamni cretici, persicaria, sabina, amaraci, chamedryos, chamepitos, perforata, comarum, matricaria, centaurea minoris, ruta, betonica, buglossa, radic. fænicul. apij, petroselinis, asparagi, brusci, radic. saxifragie, radic. enula campanasperi, radic. rubia tinctorum, ireos, radic. peonia, an. m. B. i. iuniperi, sem. ligustici, petro. el. apij, anisi, nigella, carpalis, costi, radic. asari, radic. p. rethri, cassia, lignæa aromatica, cardamomi, calami aromatici, phu. id est radicis eius, an. 3. B. aqua q. s. sacchari, fb. iiiij. Coquantur omnia magna diligentia secundum artem, ne plus quam necesse sit aromata bulliant.

Neque

Neque licet, vt quidam faciunt, mutare, vel minuerre medicamenta: nam hæc, vel illorum succedanea, et si cum labore, comparati queunt; maximè cum hominum salute nihil charius sit, vt 7. meth. 6. in med. ele- ganter dictabat Galenus.

Syrupus de duabus radicibus, duplex: alias appellatur *sine acetato*, quia sine eo fit; & solum in eius compositionem ingrediuntur duas radices ex diureticis, simul cum aliis rebus, ex quarum decoctione cum melle conficiatur. Calefacit in gradu secundo, & attenuat; præparat pituitam; perit, deobstruit hepar, lienem, ventriculum, menses prouocat, vrinam & fudorem mouet; febribus ex crasso humore profectis strenue opitulatur. Cum hepate, & vtero consensum habet. Quando administratur, debet medicus vti hac particula. *Q. Syrupi de duabus radicibus sine acetato*: alioqui si hoc modo non describitur, intelligitur cum aceto.

Syrupus de quinque radicibus, fit ex decoctione quinque radicum diureticarum, & aliorum medicamentorum, & saccharo: Alter vero cum aceto, & decocto prædictarum rerum, & melle paratur. Cum saccharo compositus, ad omnes morbos efficacior est, & in omnibus ferè affectionibus frigidis offertur; in asthmate, difficultate respirationis, paralysi, conuulsione ex replectione. Cum melle factus ad dictas ægritudines efficacior est, attenuat, incidit, & vterum ab obstructione liberat, cuius flatus potenter resolut.

Mina citoriorum cum aromate, & sine illo. Simplex, fit ex eorum succo, vino albo, & aliis rebus cum melle, vt Mesiū docet, calefacit in primo gradu, pituitam præparat, præcipue in ventriculo atque hepate, quas partes roborat, & eam actiones adauget: absumit cruditates ventriculi, resolut flatus, immodicum alui fluxū fistit, appetitiam excitat, vomitum reprimit. Aliquando fit cum aromatis, vt sunt cinnamomum, cardamomum maius, Caryophyllum, Zingiber, mastiche, lignum Aloës, Macis, & dicitur *mina citoriorum cum aromate*. Intensius calefacit, respicit cor, sed interdicenda vbi ægri corripiantur febri.

Syrupus de corticibus citri, cum aromate, & sine illo. Ex decoctione corticum citri, & aliarum rerum cum saccharo fit, duplex est: alter, qui absolutè, & simpliciter semper dicitur *Syrupus de corticibus citri*, & habet vim calefaciēdī in gradu secundo, præparat pituitam, frigidam ventriculi intemperiem remouet; prodest in hydrope, cachexia, syncope, oris foetorem corrigit; cerebrum, iecur, & ventriculum respicit, quarum partium coctionem iuvat: quæ omnia efficacius operatur, qui de *corticibus citri cum aromate* appellatur, & ex suprà dictis aromatis cum saccharo componitur.

Syrupus de Mentha, duplex est *simplex*, & *compositus*: hic ab illo differt, quia recipit Galliam moschatam, & licet iisdem conferat morbis, efficacius tamen operatur. Vtis est in cruditatibus ventriculi, & intestinorum flatu; immodos eorum fluxus, non præsente febre, coërcet, remouet nauseam, vomitum coërcet: appetitiam excitat; vermes necat, roborat ventriculum, & cætera viscera confirmat.

C A P V T I V .

De Syrupis disponentibus Melancholiam.

Syrupus borraginis, et si bilem adustam præparet cum duabus subsequentibus, & maximè conueniat in omnibus morbis, & febribus, maiorem tamen obtemperet efficaciam in præparanda melancholia. Fit ex succo borraginis, & saccharo. Recedit à mediocritate aliquantulum per calorem, & humiditatem: & cardiacam vim habet; quare malignam putredinem extinguit, purificat sanguinem, spiritus tam vitales, quam animales reparet, cor, & cerebrum roborat; & ideo confert in febri-

A bus malignis, cordis palpitatione, syncope, cardiacis affectionibus, cutaneis morbis, & aliis qui ab humore melacholico originem ducunt.

Syrupus Buglossæ, non est tam in visu: codem modo paratur quo *syrupus Borraginis*, & easdem vires habet. Different solum, quia *Borrago* est domestica, *Buglossa* vero est agrestis. *Syrupus Scorzonera* his similis est: sed contra melancholiā, & cordis affectus est excellenter, de quo suprà.

Syrupus Fumaria, succum melacholicon præparat. Componitur ex succo ipsius, & saccharo; hyeme vero cum melle paratur. Recedit per calorem à mediocritate. Utis est in omnibus morbis à bile adusta, & pituita falsa subortis, vt quartana, scabie, lepra, pruritus, & aliis cutaneis affectibus. Prodest in morbo Gallico, hemorrhoidibus, melancholia morbo, ventriculum, & hepar roborat, aperit, & leniter aluum mouet.

Syrupus de Pomis, fit ex succo pomorum redolentium, & saccharo. Aliquantulum recedit à mediocritate per humiditatem, et si in aliis sit maximè temperatus. Præparat humorem melacholicon, & sic morbis melacholici, præcipue ex bile adusta subortis, remedio est. Utis est in quartana, tremore cordis, lepra, cutis infectionibus, melancholia morbo: cerebrum ac cor respicit, & roborat, venenatis morbis opitulatur, malignis morbis resistit, vitales spiritus gignit; quare tempore pestis est summè commodatus.

Syrupus Lupulorum, ex ipsorum succo, & saccharo conficitur. Calefacit in primo gradu, concoquit melacholicon succum, & deobstruit: Utis est in iectero nigro, melancholia hypochondriaca, melacholici affectibus: respicit iecur, & lienem, quas partes vehementer roborat, & deobstruit, fitque hoc modo.

Q. Succi ex geminibus tenellis lupulorum expressi, partes tres, sacchari, partes duas, fiat *Syrupus*.

C A P V T V .

De Syrupis bilem purgantibus.

Syrupus de Rhabarbaro, clementer bilem vtramque per aluum excernit: utis est in febribus ardentiibus, & biliosis, tertiana exquisita, iectero flauo, & morbis biliosis. Propinatur debilibus, pueris, & grauidis, & aliis qui aliorum medicamentorum vires ferre non possunt.

Q. Rhab. optimi, fol. sen. an. 3 ij. aq. betonic. cichorij, buglos. an. tb. j. B. Fiat omnium infusio per noctem: manè ebullitione, & expressione facta, addere *Syrup. ros. solut. compoſ. 3. iiiij. & sec. art. fiat Syrupus*.

Syrupus Violarum ex ix. infusionib. fit ex tribus libris nouem infusionum violarum, & ex duabus sacchari. Infrigidat, & humectat in gradu secundo: debiliter bilé purgat, & eam clementer ex prima corporis regione, thorace, & vrinæ vii educit. Cardiacam vim habet, & ideo prodest in febribus malignis, pleuritide, catarrho calido, diabetica passione. Utis est debilibus, pueris, & vtero gerentibus, et si in iis aliqui eius usum pertimescant; quod humiditate sua vteri acetabula emolliendo, abortum concitare possit: sed in earum morbis curandis tutissime, vt relaxet, offerri solet, quia non ea pollet humiditate, in modo sua cardiaca vi vterum roborat. Dosis per se ab 3 ij. vque ad 3 v.

Syrupus Persicus, fit ex aliquibus infusionibus prædictarum rosarum, & debita quantitate sacchari. Hic syrupus infrigidat in primo gradu, bilem purgat, & ideo in biliosis morbis administratur, & ex prima corporis regione, in majori vero quantitate, ex secunda euacuat. Dosis est ad 3 v.

Syrupus Rosarum Persicarum ex ix. infusionib. fit ex nouem infusionibus prædictarum rosarum, & saccha-

ro. Infrigidat in primo gradu, & valentiū bilem in corporis profundo repositam, expurgat: Euacuat etiam omnis rosa bilem, & aquas, & Alexandrina præter id pituitam, & materias communes in viis ductuum repertas, vt ex Auic. & frequenti constat experimento. Utis est in febribus ardentiibus, & malignis, cardiaca vi pollet, respicit cor, & cerebrum, quas partes roborat. Dosis per se ab 3 ij. vque ad 5.

Syrupus Rosarum Rubearum ex ix. infusionib. fit ex infusione nouena rosarum rubearum. Infrigidat in primo gradu, & cum modica stypticitate bilem expurgat; ventriculum, & intestina roborat. Idcirco laudabiliter administratur in diarrhoea biliosa, dysenteria, tenesmo, quando cum aliquali corroboratione biliosum humor expurgare conatur, in quibus affectibus curandis mirabilis est; nam est medicamentum clemens, & valde lene. Dosis eadem.

Syrupus de Cichorio cum Rhabarbaro. Infrigidat in gradu secundo. In hepatis obstructionibus mirabiliter opitulatur. Incidit, attenuat, biliosos humores expurgat cum pituita permixtos. Utis est in tertianis noctis, ac productis febribus, si præcedente vacuatione administretur. Aliquando fit hic *Syrupus cum duplicata portione rhabarbari*, & efficaciores vires habet, & in contumacibus iecoris, lienis, vteri obstructionibus est efficacissimus. Dosis eadem cum suprà dictis.

Syrupus Regius Magistralis, clementer & sine molestia, non bilem solum: sed alios humores exuperantes expurgat; quare utissimum est in febribus biliosis, putridis, malignis: prodest debilibus naturis, senibus, grauidis, & ob cardiacam qualitatem pesti resistit, Huius duplex est compositio, sed secunda efficaciùs euacuat.

Q. Fol. sen. 3 ij. infunde in 3 x. aq. faeniculi: adde infusionis quinta violar. infusionis nouena ros. Pers. an. 3. iiiij. Sacchari, tb. i. fiat Syrupus.

Vel confice hoc modo.

Q. Ex ix. infus. flor. violar. ex ix. infus. ros. pers. an. 3. iiiij. infusionis 3 j. fol. sen. facta in 3 xij. aq. faeniculi, ad remenantiam 3 v. emulsionis sem. carthami, facta in decoct. polyph. 3 iiij. Sacchari, q. s. fiat Syrupus.

C A P V T VI .

De Syrupis purgantibus pituitam.

Syrupus de Eupatorio, calefacit mediocriter. Prodest in omnibus frigidis affectionibus lienis, & aliarum partium nutritioni inservientium. Humores pituitosos incidit, & attenuat, deobstruit, vrinam prouocat. Quotidianis febribus, diuturnis, hydropi, cachexia auxiliatur: coctionem ventriculi roborat, appetitiam excitat, flatus discutit, dolores sedat. Habet maximam conuentiam cum ventriculo, & ferè semper post vniuersalem vacuationem administratur.

Syrupus de Stachade compositus, valentiū operatur, quam syrupus de stachade simplex: Nam pituitam euacuat, facultatem animalem, & vitalem, sed præcipue cerebrum, & ventriculum respicit, quas partes à crasso, & tenaci humore repurgat, & roborat.

Syrupus de Hermodactylis Magistralis, euacuat pituitam è capite, ventriculo, & innervatur. Utis est in frigidis cerebri affectibus, dolore ventriculi & articulorum, fitque hoc modo.

Q. Quinque radicum, an. 3 j. sem. 4. frigidor. maiorum, an. 3 j. B. hyssopi, capillor. vener. Asplenij, an. m. B. violar. m. j. B. flor. rorismarini, Borrag. an. m. j. B. cyperi, 3 ij. chamaomilla, 3 ij. passifl. 3 j. senne, 3 ij. hermodactylor. cuscute, an. 3 B. anisi, faenicul. carui, an. 3 ij. B. polypodiij, 3 ij. agarici, 3 ij. Coquantur in tb. iij. aq. Colatura adde Sacchari, tb. j. B. rosar. 3 j. rhab. 3. iiiij. B. turbith, 3 ij. Hæc tenuissi-

Pharmacopœa.

me trita, & in panno ligata suspendes in syrupo cocto sec. artem.

Syrupus Diacnicu, est idoneus autumno, & hyemis, verisque initio. Febribus longis, quotidianis, quartanis, & obstructionibus viscerum, lienis, & iecoris, ex pituita, & crassis humoribus generatis, necnon & aqua inter cunctem laborantibus. Exhibitetur pueris, & delicatulis foeminiis 3j. cum syrupi rosar. solut. semuncia, adulcis, & robustioribus vincis binæ satis sunt, cum duabus vinciis aqua pulegi, thymi, aut decoctionis alicuius phlegmagine.

Q. Adiant. hyssopi, th. mi. origani, chamedryos, chamaeyos, scopolædri, buglos. an. m. B. cu. cuscute, vesicularia, an. 3 B. radic. angelicae, glycyrrhiza, faeniculi, apij, asparagi, an. 3 j. corticis tamarisci, 3 B. polypodiij, 3 j. B. sem. anisi, faeniculi, ameos, dauci, an. 3 B. sem. carni. contusi, 3 ij. B. passular. enucleata. 3 ij. senna. Alexandrina, 3 j. B. In iure decocti per noctem macerentur: adde Agarici trochis, 3 B. Zingiberis, 3 j. rhab. 3 v. Hæc sequenti die coletur, validèque exprimantur: adde Sacchari, tb. j. Syrup. ros. solut. Syrup. violac. solut. an. 3 ij. Syrupi acetosi simplic. 3 ij. Misceantur, atque iterum modice coquantur, dum satis spissescant.

Syrupus de spina infectoria, pituitam, & serosos humores expurgat; quare eius usus præcipuus est in cachexia, & hydrope, fitque hac forma.

Q. Bacc. rum fructis illins, quem spinam cerninam vocant, circa finem Septembri, aut Octobris initio collectaram, quantitatem sufficientem. Contundantur in pila lapidea: deinde exprimendo colentur. Succus expressus coquantur lento igne, donec quarta pars absumatur, atque iterum cole. r.

Q. Huius colai, tb. ij. mellis desfumati, 3. xiv. coquantur simili, donec syrupi bene c. eti consistentiam acquirant, adiiciendo in fine: Anisi, Majches, an. 3. iiiij. Zingiberis, cinnamomi, caryophyllor. an. 3. i. B. Baccas semicontus quatuor diebus in fistili vitreato macerari per te loco calido permitto, & efficacior succus redet. Cuius libras duas, sacchari vel mellis libram vni in semis, decoquunt ad syrupi spissitudinem. Demum linteolo rariole colato, addunt cinnamomum, zingiberis, an. 3 i. caryophyl. 3. ij. fiat Syrupus.

D C A P V T VII .

De Syrupis purgantibus melanholiam.

Syrupus è ponis Regis Saporis, est utissimum ad omnes affectus melacholicos, maniam, melancholiā, syncopen, cutaneos morbos: cordis robur plurimum auget, prodest etiam in obstructionibus hepatis, & lienis, quas partes etiam respicit. Dosis ad vniuersicas iiiij.

Syrupus de fumaria compositus, ex decoctione fumariae, & aliorum medicamentorum componitur, & distinguuntur à syrupo fumariae simplici, qui non expurgat. Compositus, seu major calefacit in gradu secundo, euidenter extenuat, incidit, deobstruit, roborat. Utis est in omnibus morbis cutaneis ex humore melacholico adusto, & pituita falsa pronatis. Hepar, & ventriculum respicit, quas partes ab humore melacholico repurgat.

Syrupus de Polypodium simplex Magistralis, optimus est in expurgando humore melacholico, hepar, lienem, & ventriculum ab humore adusto repurgat. Utis est in cutaneis affectibus, & morbis melacholici, fitque homo-

Q. Polypod. recentis, 3 iiij. buglos. melis. an. 3 i. cyperi, calami aromatici, asari cortic. radic. cappar. an. 3 vi. Senna, epiphym. an. 3 ii. sem. endiu. laetuc. an. 3 B. sem. scariole. 3 i. B. aq. tb. v. mellis rosat. tb. ii. Crassiusculæ terantur, & secundum

cundum artem bulliant ad consumptionem duarum A librarum, & cum melle fiat syrpus.

Vel fiat hoc modo.

Z. Polypod. fb. j. fumar. lupulor. an. 3 i. B. cortic. myrobalanor. rhab. fol. sen. epithym. an. 3 i. flor. borrag. bugloss. violar. chamæp. an. 3 B. glycyrhiz. uvar. passar. an. 3 iii. succi fumar. lupulor. an. fb. i. sacchari, fb. iiiij. aq. communis, fb. x. Infundantur omnia per noctem, coquuntur ad dimidium, & cum succis, & saccharo fiat syrpus.

Etiam fit *Syrpus de Polypodio compositus*, qui valentius praedictis affectionibus auxiliatur.

Z. Flor. buglos. borrag. violar. rosar. an. M. j. epithym. 3 iij. cuscute, 3 i. glycyrhiz. melissa, an. 3 ii. sem. foenic. anisi, an. 3. iii. prunor. n. xx. passar. purgat. 3 i. B. polypod. 3 ii. B. sen. fb. B. turbith. agarici an. 3 ii. myrobalanor. curinor. nigrorum, an. 3 iiiij. succi borrag. lupulor. fumar. an. fb. iii. infusionis rosar. solutina fb. v. sacchari, mellis, an. fb. iii. Infundantur polypodij radices mundatae, & contusæ in dictis liquoribus per diem, & noctem: deinde bulliant ad consumptionem mediae partis: Cætera addit. sec. art. colectur, & exprimantur, & cum saccharo, & melle fiat syrpus.

Syrpus de Epithymo. Fit secundum Mesuem: atram bilem similiter evauacuat, scabiem inueteratam remouet, elephantiasis generationi resistit, in secundo gradu calefacit; validè attenuat, incidit, atque deobstruit. Quare utiles est in quartanis, & affectionibus melancholicis. Occulta vulnera, fistulosa & sinuosa curat, morbum Gallicum pellit. Demum viribus syrupo de fumaria affinis est, sed maiorem sortitur calefaciendi vim, & vehementius expurgat. Huius forma est hæc.

Z. Fol. sen. mundator. 3 viii. sem. anisi, sem. foenicul. dulcis, an. 3 B. Macerentur per biduum in infusione multipliciti Rosarum pallidarum, quod sit satis: Colatur expressæ adde, sacchari albi, fb. ij. Coquantur in syrpus.

DISTINCTIO III.

De speciebus Lohoc, sine Eclegmatis.

CAPT V NICVM.

Sunt & alia medicamenta, quæ maiorem consisten-
tiam habent, quam Syrupi; minorem vero quam
Electuaria, & vocantur Eclegmata, lohoc, seu linctus,
quæ virtutem habent præparandi, & detergendi hu-
mores, qui in pectoro, pulmone, & aspera arteria con-
tinenter, & solent administrari post vniuersales vacua-
tiones, manè, interdiu, & noctu; & in ore assumpta, de-
tentaque, paulatim in prædictas partes descendunt.
Vtilia sunt in asthmate, tussi antiquæ, & aliis harum
partium affectionibus mirificè profundunt. Primum est
Lohoc Sanum, & expertum, quod calefacit, & exsiccat in
primo gradu: prodest tussi antiquæ; perfanat vocis
raucedinem à pituita viscidâ, in aspera arteria, pulmone,
aut thorace pertinaciter impacta, subortam. Dosis est
vsque ad vnciam vnam. Eodem effectus de se promitt
Lohoc de Pino, quod calefacit in primo gradu, & per-
ficitatem parum recedit à mediocritate. Eadem vtili-
tates sortiuntur *Lohoc de Caulibus*, & *Lohoc de Pulmo-*
nne vulpis, quæ Eclegmata mirandum in modum pro-
stant in Phthisi, ac Empemate: Nam saniem ex pectoro
& thorace repugnant: quod opus valentiùs efficiunt
Lohoc de Scilla, & *Lohoc ad Asthma*, quorum descrip-
tionem tradit Mesue tract. de Lohoc.

Alia sunt Eclegmata, quæ calidis thoracis affectionibus
opitulantur; quia tussim, & gitteris asperitatem à ca-
tharro calido, (tenui quem sputum liquidum indicat)

persanant: humorem enim subtilem ad mediocrem
crafftum reducent; conferunt febribus ardentibus.
dolenti thoraci, pleuritidi. Huius classis est *Lohoc de Pa-*
panere Mesue, vel illud quod describitur hoc modo à
Galenô, & vocatur *Diocodon simplex Galeni*.

Z. Capita papaveris albi, num. xx. aqua plusie, aut fon-
*tanea, fb. iii. Macera horis viginti quatuor: post coque,
donec capita contabuerint: cola, & addit. Mellis, fb. ij.*
Coque ad iustam consistentiam.

Eandem efficaciam habet *Lohoc de Psyllio*, à Mesue
compositum.

Alia Eclegmata parantur ad adstringendū, & com-
mendantur in sputo sanguinis, & in aliis immodicis
sanguinis vacuationibus, quæ per partem superiorem,
& inferiorem excernuntur. Exemplum est hoc.

Z. Succipitulacea, fb. ii. trochiscor. de terra lemmia, 3 ii.
trochiscor. de charabe, gummi Arabici, Sanguin. draconis,
an. 3 i. lapid. Hematites, pilor. leporis vstrom, an. Diij. Sac-
chari albi, fb. i. Fiat lohoc sec. art.

Vel fiat hac forma.

Z. Gummi arabici, tragacanti, an. 3 i. Infundantur in
aqua rosacea, donec mucilago fiat: addit. Terra lemmia,
boli armeni, lapid. hematitis, an. 3 i. conserva rosar. antiq.
syrup. e. ros. succis. an. q. s. fiat lohoc.

DISTINCTIO IV.

De Electuariis purgantibus.

CAPT I.

De Electuariis purgantibus bilem.

Electuaria sic vocantur, quia sunt ex rebus electis,
& sunt in multiplici differentia: alia enim sunt solutia,
de quibus in præsenti, alia opiate, seu stupefa-
cientia, sic dicta, quia in eorum compositionem opium
ingreditur; & alia sunt cardiaca; alia vero parantur
in varios vñus, de quibus sub nomine Confectionis in-
fra agemus.

Diaprunis simplex dicitur, ad differentiam illius in
cuius compositionem ingreditur scammonium; & ha-
bet vim infrigidandi, & humectandi in gradu secun-
do: bilem, & adustos humores expurgat, præcipue ex
prima corporis regione, atque hepate; vtile est in febri-
bus, & in omnibus morbis qui à bilioso humore origi-
nem ducunt. Quare confert in febribus malignis, ar-
dentibus, tertiana exquisita, pleuritide; & iuuat ante
prandium, ad lubricandum ventrem in iis, qui habent
restrictum, quantitate vñus vñcia saccharo permix-
tum. Habet consensum cum pectoro, & aspera arteria.
Offertur cæterorum electuariorum modo, vel in for-
ma buccellarum, vel potus. Dosis est vsque ad drach-
mas decem.

Diaprunis Laxatum in iisdem affectionibus confert,
in quibus simplex; sed potentius evauacuat, & à profun-
do corporis humores edicit: quare in robustis corpo-
ribus, etate florente, & morbo diffcili propinata debet.
Dosis est vsque ad 3 j. sed ferè semper cum aliis
medicamentis admiscetur, quia cum aliquali pertur-
batione evauacuat.

Electuarium de Psyllio tutò potest exhiberi: et si enim
in eius compositionem ingrediatur scammonium, ita
tamen est correctum, vt sine noxa possit exhiberi. Habet
facultatem infrigidandi, & humectandi in primo gra-
du; & humores biliosos, pituitæ præfertim, & aliis hu-
moribus admixtos, evauacuat. Ob hæc vtile est in ob-
structionibus, nam eas aperit, et si in alto corporis sint
impactæ: quare febres ab illis excitatas remouere so-
let, dolorem capitis curat, quando ex intemperie cali-
da cum affluxu humoris ortum dicit. Attrahit humo-
res

res vitiosos ab vteto, & sic hysteris affectionibus A succurrat.

Electuarium Rosatum Mesue dicitur, ad differentiam illius quod componitur à Nicolao, & ex quavis no-
sti corporis regione bilem purgat. Opitulatur febri-
bus malignis, & ardentibus; conceditur similiter in
morbis articulorum, & pro purgandis humorum re-
liquis eximiè prodest. Et licet tam vtile sit, aliqua-
tamen habet nocimenta, quæ Medicum cautum red-
dunt, ne illo indiscriminatim vti possit: Cum enim sit
valde aromaticum, fœminas hysteris affectionibus ob-
noxias summoperè offendit, & fraganti odore vte-
rum ad supernas partes conuocare solet. Quare eius
electio, & præstantia, ex nimio odore cognoscitur,
colore croceo, & modo substantia ad mellis consisten-
tiam redacto, & quod scammonium digitis persentia-
tur, quod in omnibus medicamentis, in quæ scam-
monium ingreditur, est animaduertendum. Dosis
maior est ad 3 x.

Electuarium de succo Rosarum Nicolai, maiorem ha-
bet prædictis omnibus purgandi efficaciam, atque non ita clemens medicamentum existit: quare maiori
cautela debet administrari, ob magnam perturba-
tionem, quæ solet ex quavis corporis parte, bilem eu-
cuare, præcipue ex capite, & iuncturis. Confert articulorum doloribus, & cephalalgia, quando ex cau-
sa calida emanant, sicuti in omnibus febribus, & mor-
bis, qui ex eodem humore ortum ducunt. Dosis est
vsque ad 3 j.

Electuarium lenitum Rhasis, vtile est in febribus
humoralibus, & pleuritide, sedat tussim, lenit pectoris,
mollit intestina, & eorum stypticitatem delet, facilè
soluit, & sine molestia vla, fitque hoc modo.

Z. Passular. enucleatarum, 3 ij. capil. vener. violar.
hord. mundi, an. M. j. inuubar. sebesten, an. num. xx. glycyr-
hiz. rasa, & cortusa, 3 B. prunor. tamarindor. an. 3 vj.
sen. polypodi, an. 3 ij. mercurialis, M. j. B. Decoquantur
sec. art. in sufficienti aqua: Cola, & in colatura dis-
solute; Pulp. cass. pulp. tamarindor. pulp. prunor. sacchari
optimi, sacchari violati, an. 3 xj. pul. sen. 3 iiij. B. Con-
fice secundum artem.

Electuarium lenitum de Manna, expurgat bilem,
sanguinem purificat, refrigerat hepar; vtile est ad fe-
bres humorales, malignas, & ardentes, & ex vniuerso
corpo omnes humores indiscriminatim evauac: fit-
que hoc modo.

Z. Capil. vener. ceterach, hepaticæ, an. 3 iii. sem.
cucurbit. sem. citrulli, sem. melon. sem. cucumeris, violar.
an. 3 j. prunor. damascenor. Num. xx. Coquantur in
áqua ad dimidas, deinde percolentur cum expressio-
ne: in colato dissoluatur, Manna optima, conserva
violar. pulp. cass. recenter extracte, an. 3 j. sacchari albif-
simi, fb. iiiij. Coquantur ad mellis consistentiam. Po-
strem adiice sequentes species: Nucleorum sem. melon.
sem. cucumeris, sem. cucurbit. sem. citrulli. flor. violar. flor.
renupharis, sem. laetula, sem. scariole, sem. portulaca,
rhab. elef. folior. sen. an. 3 j. His accurate subactis con-
ficitur Electuarium.

Similem facultatem obtinet *Diamanna Mesue*, &
Diacassia Mesue. Vel harum loco fiat *Diacassia Magi-*
stralis, hoc modo.

Z. Inuubar. prunor. capillor. vener. tamarindor. sebe-
sten, violar. an. M. j. Coquantur in aq. secundum
artem & in colatura dissolute: Pulp. cass. fb. x. sac-
chari albi, fb. v. Coquantur ad perfectam consisten-
tiam.

Vel fiat hoc modo.

Z. Prunor. damascenor. 3 ij. violar. M. j. B. aq. pura
3 xvij. Bulliant ad medietatis consumptionem: cola,
& in colatura dissolute: Pulp. cass. 3 vj. pulp. tamarin-
dor. 3 j. manna elef. 3 ij. syrup. violat. 3 iiiij. sacchari

candi, penidis, 3 j. sacchari violati, 3 iiiij. Confice fec-
art.

Diacatholicon, est vulgare sed vtile, quare nullo
ferè electuari frequentius vtuntur Medici: euauat
tamen omnes humores, præcipue bilem, melancholi-
am adustam, & tandem pituitam. Medicamentum fa-
miliarissimum, quod sine molestia, & periculo in om-
ni ætate, statu, & tempore tutò vel per os, vel per in-
fusa administrari potest. Confert acutis, & percutitis
morbis, emollit, alterat, robur addit. Iecinosis, lie-
nosis, podagricis, arthriticis, tertianis, quartanis,
quotidianis, doloribus capitis mirabiliter succurrit. Do-
sis ab 3 B. vsque ad 3 j. Eadem ferè vim expurgan-
do fortitur *Tryphera Persica à Mesue* conscripta, quæ
præterquam quod omnes humores indifferenter euau-
at, confert febribus acutis, inflammationibus sto-
machii, hepaticis, & ictericis fitim mitigat, & mor-
bos adustionis fieri prohibet. Cœne tamen, cane &
angue peius, ne mechoacam in diacatholicum immittas:
nam hoc electuarium acutis, & percutitis tam
per os assumptum, quam in clysteria inditum, reme-
dio est; at radix hæc cum calida sit nimis, & flatulen-
ta, inflamat viscera, incendit humores, bilem exau-
cuit, & ventrem perturbat. Redargendi ergo sunt, qui
hoc nobile electuarium tam præposta methodo con-
sueverint.

CAPT II.

De Electuariis purgantibus pituitam.

D*Iaphænicon* habet vim expurgandi pituitam bil-
admixtam, & inter ea quæ scammonium re-
cipiunt, clementer operatur. Offertur in omnibus
morbis frigidis, præcipue dolore colico ex frigida
causa contracto, in febribus longæ constitutionis,
tertianis notis, quotidianis. Dosis est vsque ad
3 x. In potu, & in bolis administratur: Illo modo
sic.

Z. Agarici trochiscati cum vino zingiberis in ligatu-
ra, 3 j. elect. diaphænic. 3 j. syrup. solut. ex ix. infus.
3 ij. B. cum emulsione 3 iiiij. sem. carthum. & 3 j. spic. nar-
di, fiat potus.

Vel hoc modo.

Z. Rhab. elect. agarici trochiscati in vino zingiberis,
an. 3 ij. fiat ligatura in infusione 3 v. fol. sen. facta in
emulsione, sem. cartham. & reicta corporulentia addit dia-
phænic. 3 j. syrup. ros. persic. ex plurib. infus. 3 ij. B. misce
pro bausti vno.

Possunt etiam ex ipso fieri morsuli, vt dictum est.
Electuarium Eleophob, seu *Episcopi*, eadem ferè fa-
cultatem habet purgandi bilem pituitæ admixtam, &
consequitione quadam atram bilem: & inter ea quæ
recipiunt scammonium, est maximè correctum, atque
ita sine perturbatione feliciter operatur. Vtile est in do-
lore colico, febribus, & aliis morbis à pituita subortis.
Respicit tenes, iuncturas, & vterum, ex quibus partici-
bus prædictos humores expurgat. Dosis vsque ad 3 x.
Hoc modo conficitur.

Z. Elef. Eleophob, diaphænic. an. 3 B. pulu. rhab. 3 j.
anisi, 3 j. misce cum saccharo fiant morsuli.

In forma potus hoc modo.

Z. Elef. Eleophob, 3 ij. cathol. 3 iiiij. syrup. sennati, 3 iiiij.
pulu. diarrhod. abbatis, 3 j. Misce, & cum emulsione
sem. carthami fiat potus.

Electuarium Indum minus, distinguuntur à maiori, quod
est in vñu. Præsens maiorem efficaciam obtinet, maio-
rique vi humores pituitos evauacat in quacunque
parte corporis radicatos. Est vtile in supra dictis mor-
bis, & maximè in lethargo, dolore colico, & podagra.
Dosis ad 3 x.

K Benedic.

Benedicta, raro, aut ferè nunquam per os administratur, frequentius per clysteres pro vacuandis humoribus pituitosis bili permixtis, quamvis in remotissimis partibus tenaciter sint infixa. Offertur in dolore colico, frigidis renum affectionibus, vteri, & iuncturarum; ex quibus partibus muscosam pituitam educit, ac flatus discutit. Dosis si per os assumatur, est ad 3 j. At vero in clysteribus, ad 3 j. s.

Electuarium pro clystere Magistrale, validissime operatur, cum sit medicamentum furiosum, atque effigiae, atque ita magna perturbatione agit, & solùm in clysteribus administratur, & magna adhibita consideratione. Vtile est in vacuandis humoribus pituitosis, quamvis in distantissimis partibus pertinaciter sint impacti: In dolore colico, vteri, & iuncturarum, apoplexia, epilepsia, convulsione, & aliis frigidis cerebri affectibus: componiturque hoc modo.

2. Colocynthid. contusæ, polypodiij contusæ, centaurij minoris; pulgij, cucumeris asinini, an. m. j. Coquatur in libris duabus aquæ ad consumptionem medietatis: & facta forti expressione, adde *Colocynthid. aloes*, an. 3 j. *santalor. citrinor. santalor. rubor. diagridij. an. 3 j. s. hier. picre. ib. s.* Misce, fiat Electuarium secundum artem. Dosis ad 3 j. s.

Diacarthamum, flauæ bili, & pituitæ educendæ misericè conuenit. Datur à 3 j. s. usque ad 3 vj. fitque hoc modo.

2. Specier. diatragacanthi frigidi. 3 j. s. pulp. cydonior. 3 j. pulp. carthami. 3 j. s. zingiber. 3 ij. scammonij preparati. 3 iii. turbith. 3 vj. manna. 3 ij. mellis rosac. colati. sacchar. candi. an. 3 j. hermodactylor. 3 j. s. sacchari albi. 3 x. s. Fiat electuarium liquidum.

Hiera simplex Galeni, auctoris nomen refert, & ab ipso conficitur, 2. de compoſ. sec. loc. cap. I. & lib. 7. meth. cap. II. Pituitam purgat bili admixtam, præcipue ex prima corporis regione, hepate, & vtero, quas partes simul cum capite roborat. Utile est in omnibus affectibus frigidis cerebri, per consensum ventriculi, & vteri subottis; & maximè pro remouendis cruditatis ventriculi, cuius coctionem iuuat, & menstruas purgationes prouocat. Reservatur in forma pulueris, atque etiam in forma electuarij: sed ob eximiam amaritudinem raro administratur in potu, frequenter tamen in forma pilularum, buccellarum. In puluere exhibetur usque ad 3 iiij. in forma vero electuarij, ad 3 j. & s. In forma pulueris, in dictis affectibus sic propinari solet, & pro enecandis vermis.

2. Hier. simplic. Galeni. 3 iiij. sacchari, q.s. Fiant Morsuli.

Hiera Picra composita, efficacissimum medicamentum est ad omnes contumaces morbos, qui ex pituitosis humoribus, crassi, & tenacibus emanant.

2. Colocynthid. 3 viii. scilla affata, agarici, ammoniaci, scammonij, cortic. radic. ellebor. nigri. stachad. hyperici, pulgij, gentiana, spica nardi, schœnanthi, an. 3 xvij. poly montani, ephthym. polypod. bdellij, aloes, chamedryos, euphorbij, marrubij, cassie, an. 3 viii. myrra, sagapeni, croci, aristoloch. rotunda, trium piperum, cinnamomi, opopanax, castorij, petroselinij, an. 3 iiiij. Omnia tenuissime contrita excipe melle ad specierum pondus.

Hiera Picra composita alia, ad eosdem morbos utile sima, sed mitior: caput, deinde aures, oculos à diversis humoribus repurgat, stomachum roborat, affectiones hepatis emendat, plenis duritiem emolliet, renibus, vesicæ, & vtero prodest.

2. Cinnamomi, spica Indice, croci, schœnanthi, asuri, xylocaſi, xylobalsami, carpobalsami, violar. absinth. epihyti, agarici, rosar. turbith, colocynthid. masticæ, an. 3 ij. aloes non lora, 3 x. 3 ij. mellis despumati, 3 viij. Fiat ele-

A ctuarium, in vase fictili vitreato seruandum per annos duos.

Hiera diacolocynthidios, caput, ventriculum, & corpus reliquum purgat humore crasso, lento, & atraibile: ob id mania, melancholia, epilepsia, paralysi, spasmo cynico, vertigini confert, ac ulceribus malignis, fistulosis, cancro, elephantie: flatus quoque discutit, ventriculum roborat, coctionem firmat.

2. Stachad. agarici, chamedryos, an. 3 x. colocynthidios, 3 xx. sagapeni, opopanax, an. 3 viij. petroselinij, aristoloch. rotunda, piperis albi, an. 3 v. Cassia, 3 viij. cinnamomi, croci, spica nardi, myrra, polip, an. 3 iiiij. vini, mellis despumati, an. q.s. Myrram vino infunde, cætera tere, & melle despumato excipe.

Hiera Picra cum Agarico, dictis affectibus utile est, sed præcipue flatus crassos cerebri, ventriculi, & corporis dissipat, ob hæc visioni imbecillæ confert, & sensuum reliquorum vires conservat.

2. Specier. hier. simplic. sine aloë, agarici trochiscati, an. 3 j. aloës non lora, 3 j. mellis despumati, 3 vj. Fiat Elec-

tuarium.

Hiera Logadij, ab auctore nomen accepit, vt Galenus loc. cit. edocuit, & efficacior multò est, majorique vi operatur, & perturbatione, quam cætera supra citata. In dictis affectibus utile est, præcipue neruorum; ex quibus, sicut ex capite, liene, & vetero frigidos humores evacuat: & maximè confert in clysteribus ad reuellendum ex capite. Dosis est ad 3 j. ex qua etiam parati possunt pessaria, cuiusmodi forma hæc est.

2. Colocynthid. 3 xx. scilla affata, agarici, ammoniaci, scammonij, cortic. radic. ellebor. nigri, hyperici, an. 3 j. epihyti, polypod. bdellij, aloes, chamedryos, marrubij, cassie, an. 3 j. myrra, piperis albi, nigri, cinnamomi, croci, opopanax, castorij, petroselinij, aristoloch. an. 3 j. s. Mellis despumati ad pondus omnium.

Hiera Logadij alia fortissima, eradicatione mala omnia diuturna ex melancholia facta, epilepsiam, vertiginem, convulsiones, hemicraniam, elephantiam, impetiginem, lethargum. Prodest spumantibus, & linguam mordentibus, his qui lethalia venena sumperunt, iecinorosis, pleuriticis, ischiatricis, & lumborum dolore infestatis: prouocat menstrua, & vitiosos humores educit.

2. Pulp. colocynthid. polypod. an. 3 ij. euphorbij, polij montani, sem. thymelæa, an. 3 j. s. absinth. myrra, an. 3 j. g. xij. centaurij, agarici, ammoniaci, folij, nardi Indice, scilla, scammonij preparati, an. 3 j. aloes, comar. thymiq. cassie lignæ, chamedryos, bdellij, marrubij, an. 3 j. g. xiv. cinnamom. opopanax, castorij, aristoloch. longæ, trium piperum, croci, sagapeni, petroselinij, an. 3 j. s. ellebori nigri, ellebor. albi, an. 3 j. s. mellis despumati, ib. j. s. Confit, vt decet.

Diaturbith manus, calefacit, ac pituitam dicit, præsertim eam quæ in ventriculo tenaciter est impedita.

2. Turbith albi, & gummosi. 3 x. zingiberis, 3 v. mastich. 3 iiij. sacchari albi, 3 j. s. mellis, q.s. Fiat Elec-

tuarium.

Diaturbith minus, eosdem humores pituitosos dicit.

2. Turbith optimi, 3 j. diagridij, zingiber. an. 3 iiiij. cinnamomi, carophyllorum, an. 3 ij. galanga, piperis longi, macis, an. 3 j. mellis, 3 viij. 3 v. Fiat electuarium.

CAPVT

CAPVT III.

De Electuaris purgantibus melancholiam.

D Iaseuna, habet vim maximam vacuandi humorum melancholicum, bilem adustam, & salam pituitam, ex quacunque corporis parte. Est Electuarium utile in omnibus affectionibus cutaneis, ab ipsis humoribus subortis. Habet admirabilem virtutem in melancholia morbo, lepra, febre quartana, & lue Gallica. Est secum medicamentum. Dosis ad 3 j. s.

Confectio Hamech, duplex est: alia *composita*, seu maior; alia *simplex*, seu minor. Illa fit cum scammonio, & colocynthide; simplex sine illis paratur, & vocatur *Confectio Hamech sine solutinis*. Vtraque eosdem morbos persanat, & humores evacuat; sed composita maiore vi, & perturbatione, & sic eis dosis est ad 3 j. Simplex vero usque ad 3 j. s. offertur, & debilitibus ægris imperatur. Causa ne ab hac confectione demas myrobalanos: Nam roborant ventriculum in melancholicis debilissimum, laxificant, cardiacam habent vim, & sua adstrictione iuuant ingredientium actuationem, & vivi fosi humoris excretionem procurant. Et quod plus est, sigillant ventriculum, & sic exhalationem vaporum ad cerebrum impediunt.

Polyodium Magistrale, euacuat eosdem humores clementer, & secure, & sic in iisdem morbis utile ad ministratur.

2. Polypodij mundati, ib. ij. mellis despumati, ib. vj. aceti scillitici, ib. j. & 3 j. zingiber. 3 vj. Fiat electuarium.

DISTINCTIO V.

De Pilulis.

CAPVT I.

De Pilulis purgantibus bilem.

P ilula à Græcis dicuntur Coccia, ab aliis grana, seti Catapotia. Alij à forma orbiculari, globos nuncupant, seu orbiculos. Deglutuntur, seu deuorant in forma solidâ, tum ob amarorem, quia ferè ex Aloë, colocynthide, & aliis constant medicamentis amaris; tum ut præ crastitie, & soliditate detentæ in ventriculo, longiore tempore ad actum reducantur, & à partibus distantibus potentius per moram humorum attrahant, & expurgant.

Pilula Aurea, ob excellentiam, operationis, Aureæ appellantur, & sine euidente laetione humorum biliosum cum aliquali portione pituitæ euacuant. Hos humores præcipue educunt ex capite, oculis, ventriculo, quarum partium actiones mirificè iuuant. Dosis ad 3 j. s.

Pilula Rhabarbari, euacuant bilem, & pituitam ex hepate, ventriculo, & corporis profundo: obstrunctiones remouent, ipsaque partes roborant; maximè conuenient in tertianis nothis, febribus longis, & in aliis morbis qui ex humore bilioso emanant, simul cum pituitoso permixto, ut in ictero, hydrope. Dosis ad 3 ij.

Pilula communes Rhafis, bilem, & aliqualem pituitæ portionem, præcipue ex ventriculo, hepate, & venis majoribus expurgant, quas partes mirè roborant, & à putredine præseruant; quare tempore pestis usq; vtum frequentissimè. Constat ex duabus partibus Aloës, una parte Myrræ, atque alia parte Croci. Dosis ad 3 ij. Venum tempore pestis, earum usus est in parua quantitate,

A ad præseruandum, & vacuandum humores putridos per epicrasin, tertio quoque die: & sic quantitas est 3 s. in aurora.

Pilula Aggregatæ, vniuersaliter omnes humores, licet primò bilem, deinde pituitam, & tandem humorum melancholicum, præcipue ex partibus facultati animali, & naturali in seruentibus euacuant. Profundū diuturnis febribus: vita capitis, ventriculi, & iecioris remouent. Demum à toto corpore euacuant. *Maiores* compositæ à Mesuë, sunt fortiores. *Minores*, ad eosdem morbos profligandos plurimum inseruntur.

Pilula sine quibus, utilessimum sunt ad vacuandos omnes humores ex capite, & organis sensuum exterritorum; idcirco in morbis oculorum, & autium iuuant: curant suffusionem, claritatem inducent, visum conservant, aurium tinnitus opitulantur eximiè.

Pilula Arabica, bilem, pituitam, & melançoliam euacuant, sed præcipue ex capite: sensus acuunt, memoriā conseruant, succurrunt surditati, vertigini, doloribus capitis, qui ex humore pituitoso, & bilioso emanant. Dosis ad 3 j. s.

Pilula Hermodactylorum, præcipue humorum biliosum, deinde pituitosum euacuant ex toto corpore, articulis, iuncturis, partibus remotis. Dosis usque ad 3 j. s.

Pilula de Eupatorio fiuntà Mesuë, & profundū in febribus intermittentibus biliosis, morbo regio, hepatis obstrukcione.

Pilula ad bilem in febribus, post quartum assumptio- nem imperandum ut ager bibat Syrupi Violacei 3 j. vel duas cum pauca quantitate aquæ borraginis.

2. Rhab. elect. 3 j. cinnamom. spica an. gr. vj. tamarindor. 3 j. succi apij 3 j. misce, formantur Pilula, Num. septem.

CAPVT II.

De Pilulis purgantibus pituitam.

P ilula de Hiera, fiunt ex puluere hieræ simplicis Galeni, cum aliquo syrupo conueniente. Euacuant humores pituitosos præcipue ex prima corporis regione, & ferè semper administrantur pro celebranda euacuatione per epicrasin, in cruditate, & imbecillitate ventriculi. Flatus discutunt, hanc partem roboant.

Pilula de Hiera cum Agarico, opein ferunt vitiis capitis, & nervorum, stomachique eruditatibus auxiliante egredię.

2. Cinnamomi, nardi Indice, croci, schœnanthi, asari, masticæ, cassia, xylobalsami, carpobalsami, violarum, epihyti, colocynthidis, an. 3 j. agarici, turbith, an. 3 ij. rhab. scammonij preparati, an. 3 j. s. Cum vino albo, & theriaca confice. Dosis à 3 j. ad 3 j.

Pilula ex Cologynkide, pituitam à cerebro, & aliis nervosis partibus euacuant; ob id conferunt dolori capitis ex frigore.

2. Cologynk. succi absinth. an. 3 j. aloes, scammonij pre- parati, an. 3 j. rhab. elect. 3 iiiij. Trita omnia succo excipiuntur.

Pilula ex sex rebus, pituitam à cerebro, & aliis nervosis partibus euacuant.

2. Aloes, scammonij, colocynthidis, agarici, bdellij, gumi- mi arabici, rhab. an. 3 j. Tere, fiat massa: Dosis à 3 j. ad 3 j.

Pilula contra catarrhum, utiles ad vacuandum pituitosos humores in capite contentos, qui continuo repellent ipsorum, & ad thoracis partibus descendunt.

C A P V T III.

De Pilulis purgantibus melancholiam.

Q. Aloës hepatica, 3 j. gr. xv. agarici, 3 j. gr. iiiij. mastich. A B. zingiber. gr. v. spica Indica, gr. iiiij. salvia gemina, troch. albandal, an. gr. iiij. Cum syrupo de stoechade fiant pilulae, Num. xxx. Dosis pilulae tres, vel quinque in interitu lecti.

Pilula Epileptica Magistralis, ab Epilepsia præsernant, eamque iam factam persanant, atque capitis affectibus frigidis remedio sunt.

Q. Crani humani, 3 ij. pulp. colocynth. trochiscor. albandal, stoechadis arabic. castori, an. 3 j. Hier. Galeni, 3. iiiij. agarici, turpeti, an. 3 j. Cum aqua paeoniae, vel syrupo de stoechade fiant pilulae.

Pilula Alephangina, ventriculum, cerebrum, & sensoria ab humoribus crassis, putribus, pituitosis repurgant, & harum partium dolorem mitigant, ventriculum roborant, coctionem iuuant.

Pilula Stomachica Mesue, cerebrum, ventriculum, hepar, caput, iuncturas, à pituitosis humoribus repurgant. Dosis usque ad 3 ij. Aliae sunt Magistralis, quæ præter citatos effectus, ventriculum roborant, coctionem iuuant, appetentiam excitant. Vocantur que Pilula Stomachica Magistralis, siuntque hoc modo.

Q. Myrobalanor. citrinor. indorum, chebulor. an. 3 iiij. rosar. mastich. an. 3 ij. cardamomi, ligni aloës, santalii curru, cubebar. caryophyllor. schenanbi, nucis moschatae, an. 3 ij. rh. b. 3 B. turbith. 3 viij aloës, ad pondus omnium. Fiat massa, sec. art.

Pilula ante cibum, & post cibum, sunt securæ, respiquant stomachum, dantur constipatis, & iis qui sunt alio adstricta, flatus resoluunt, pituitam ablument.

Q. Aloës, 3 xxxiiij. rhab. 3 j. B. ligni aloës, caryophyl. foli, mastich. xylobalsami, carpolbalsami, croci, spica nardi, cassia lignea, cinnamomi, cubebar. an. 3 iiij. Confice cum vino optimo.

Pilula Mastichina eandem facultatem habent.

Pilula de Hermodactylis, valent ad podagram, & frigidos iuncturarum dolores. Eandem utilitatem præstant Pilula Arthritica maiores, & minores. Dosis à 3 i. usque ad 3 ij.

Easdem vires habent cum supra dictis, Pilula fistula maiores, & fistula minores: pil. ex Sagapeno: ex opopanax: de sarcocolla. Quæ omnes articulorum, & iuncturarum affectibus validissime iuuant, & capitis frigidis morbos persanant.

Pilula Affaieret, euacuant humores pituitosos à capite, & ventriculo. Profunt in harum partium cruditatibus, aurum tinnitu, vertigine, cephalalgia per consensum à ventriculo. Demum auxiliantur omnibus affectibus frigidis capitis, qui per sympathiam à ventriculo emanant. Describuntur ab Auicenna, cap. de soda.

Q. Specier. bier. picra Galeni, 3 ij. mastich. myrobalanor. citrinor. an. 3 j. aloës, 3 B. Succi maioran. q.s. Fiat massa.

Pilula cochia, fiunt à Rhasi, lib. 9. ad Almansorem, cap. 1. de soda. A toto corpore, præcipue à capire humores pituitosos euacuant. Quare profunt in frigidis capitibus, qui à crassis, & viscidis succis ortum ducunt.

Pilula lucis maiores, excrentia capitis pituitosa educunt, visum roborant. Pilula lucis minores eandem præstant utilitatem, sed atram bilem amplius euacuant.

B*

De pilulis varios morbos curantibus.

Pilula de cynoglossa Mesue, valent ad cataractam, coryzam, tussim, aliisque his consimiles effectus, sanguinem constringunt, alii profluum sustinent, quem vsum etiam complent Pilula contra fluxum Nicolai: & Pilula ex opio Magistralis, quæ hoc modo confiduntur.

Q. Opij, croci, cassie, an. 3 B. vini albi, q.s. Misce. Pilulæ Bechicæ Mesue profunt ad tussim veterem, & fiscam, gutturisque, & faecium asperitatem. A Rhasi fiunt hoc modo.

Q. Amyli, tragacanthæ, amygdalar. purgator. fabarum decorticarum. sem. papaveris, capirum papaver. gummi arabici, boli armeni, an. 3 ij. mucilaginis Pselli, q.s.

Pilula ad Asthmaticos Magistralis, difficultati respirandi opitulantur à crassis humoribus ortæ, & reliquis pectoris vitiis remedio sunt.

Q. Specier. diatrag. frigid. penidiarum, an. 3 B. succi glycyrrhiz. 3 iiij. zingiber. ij. iresos, 3 j. sem. urticae, hyssopi flor. anthos, an. 3 B. croci, sulphur. an. gr. viij. Cum Loch fano formetur massa.

Pilula aperientes Magistralis, optimæ sunt in hepatis, & lienis obstructione: prouocant vrinam, nec non menstrua mouent; quare summa cum utilitate offeruntur in febre alba, & virginum obstructionibus.

Q. Trochiscor. de absinth. trochisc. de capparib. trochisc. de myrra, an. 3 j. spica Indica, schenanbi, an. 3 B. sem. apij, sem. petroselini, an. 3 j. Cum succo Apij, vel syrupo Byzantino, vel syrupo de Artemisia, fiant pilulae paruae.

Pilula Hydrope Magistralis, roborant hepar, aquosos humores expurgant, flatus discutiunt.

Q. Hier. simplic. cum agarico 3 B. rhab. 3 ij. nucis myristic. caryophyllor. an. 3 B. trochiscor. albandal 3 j. hepatis lupi, 3 j. eupatorijs, 3 j. succi radicis iresos, 3 iiij. Fiat massa cum succo radicis lumbuci.

Pilula de chalybe Magistralis, deobstruunt hepar, lienum, & vterum. Proutocant vrinam, menstruas purgationes mouent, roborant viscera, appetentiam excitant, coctionem iuuant, scirrho lienis, & hepatis mirabiliter opitulantur.

Q. Chalybis preparati, 3 j. rhab. elect. 3 j. B. specier. diarrhoe. specier. Diacurcum. an. 3 B. sem. dauci, 3 iiij. cinnamom. 3 B. myrra, 3 j. B. pulu. asplenij, eupatorijs, artemisia, an. 3 j. Cum syrupo Byzantino, fiat massa.

Pilula Mercuriales, pollent contra morbum Gallicum: humorem crassum expurgant per sputum, sudorem, & alii profluuium: topbos resoluunt, dolores sedant, & malignam morbo Gallico insidentem qualitatem retundunt, atque refranant.

Q. Hydrargyri extinti, 3 iiij. theriac. magna, 3 iiiij. Diamarg. 3 ij. aromatici rosati, 3 j. B. moschi, 3 vij. ambra, gr. x.

gr. x.

Pharmacopœa.

113

g. x. farina tritice, 3 j. folior. auri, num. viij. Misce, & fiat A massa cum syrupo fumariae.

Pilula Imperiales Magistralis, debiliter solvunt, potenter corroborant stomachum, intefinorum frigiditatem resolvunt, virtutes naturales muniunt, coctionem iuuant, sanguinem, & spiritum purificant.

Q. Cinnamomi, amomi, anisi mastich. Cardamomi minoris, zingiberis, zedoaria, maceris, caryophyl. croci, cubebar. ligni aloës, turbith, manne, agarici, fol. sen. spica Indica, myrobalan. citrinor. chebulor. Indor. bellericor. emblicor. an. 3 j. Rhab. 3 j. aloës, 3 ij. Syrupi rostati, q.s. Misce, fiat massa.

Pilula contra venena, parantur hoc modo.

Q. Imperatoria, bistorta, tormentil. valeriana, distamni albi, carline, aristoloch. rotunda, gentiane, agarici electi, salis gemmae, an. partes aequales, succi alliorum, ceparum, q.s. Misce omnia, vt fiat tanquam pasta, quæ in umbra siccatur, & seruetur ad usum. Quando autem uti soles.

Q. Huins pasta 3 B. Et cum supra dictis succis fiant pilulae.

C A P V T V.

De pulueribus vim purgandi habentibus.

Pilula Ioannis Vigonis, qui dicitur Precipitatum, C nomen accepit ab auctore, qui lib. 8. Antidotarij, cap. i 3. in peste hunc puluerem propinat. Sed dubitandum: Vtrum intus exhibitum, humores potenter expurget? Nam etsi sit effræne medicamentum, habet tamen facultatem euacuandi humores viscosos, quos à distantissimis corporis partibus eradicat. Caudicum est medicamentum, & ob id extræ apponitur in putridis ulceribus, sic enim sordida eorum labes abstergitur. Quare solùm in robustis hominibus, & difficilibus morbis, maxima adhibita præmeditatione est propinandum, vt in Gallica lue, & doloribus iuncturarum, quoniam per vomitum, & alii deiectionem tenaces humores potentissime euacuat. Permisceri tamen debet iis, quæ eius vehementiam retundant, partesque nostri corporis præcipias tucantur, & roboarent.

Hoc modo oblatum in lethalibus morbis summè prodest. Imò Paulus lib. 7. tit. de hydrargyrio, ex quo cum aqua forti componitur, ileosis exhibet. Subscribunt Aut. lib. 2. cap. 47. Vigo lib. 2. tract. 2. cap. 20. & lib. 5. addit. 1. Quid Aut. 4. 4. tract. 2. cap. 5. Arsenicum, venenum perniciosum, in fluxu sanguinis præbet. Et Arsenico est virtus mirabilis in omnibus, quæ sunt necessaria de incarnatione, & resolutione sanguinis, &c.

Q. Conserua violar. conserua ros. an. 3 j. pulu. aromatici, precipitati, g. v. Misce.

Pilula Antimonij, seu stibij preparati, excellentes in va-

croco præditum colore, transparens, & sine macula villa, præstantissimos de se promit effectus: Comitali enim morbo, resolutioni, diurnis febris, cordis palpitationi, asthmaticis, colicis, pestilenti lui, catarrho ad pulmonem descendenti, scabiei farinæ, elephantiasi mirificè prodest; quoniam per vomitum, & alii deiectionem corpus ab omnibus excrementis expurgat. Sed in præparatione diligenter aduertere oportet, vt illud sit certa quadam, & exquisita ratione præparatum. Et licet in substantia offeratur in quantitate granorum quinque cum Rhodofaccharo permixtum, cui etiam Mastiches momentum adiiciatur; tamen huius usu est parum expertus, & hoc modo illud magno adhibito studio, & maturo iudicio est in substantia offerendum. Aliqui vt eius effrænes vires retundant, & feliciter promoueant vacuationem, sic compoununt.

Q. Pulu. aloës 3 B. scammonij, 3 B. caryophyllor. 3 B. mastich. 3 B. rosar. liquiritia, an. 3 B. Fiat Massa cum aq. rosar.

Ex hac Massa: Q. Quantitatem trium cicerum, stibij preparati, g. iiij. cum aq. ros. aut vino, fiant pilulae tres, & decoarentur.

Sed præstantior, & securior est infusio, quæ fit in vino albo, vel aliquo liquore, qui effectui curando sit accommodatus.

Q. Pulu. stibij preparati, g. viij. Infunde in 3 iiij. vini albi: Mane reiecta substantia stibij proponitur infuso, una hora ante solis exortum.

Dosis in substantia ad g. v. in infuso ad gr. viij. eti aliqui, sed nimis licentiose, concedant ad 3 B.

Sed quia de hoc medicamento, quod mihi, & doctis, pro dictis morbis præstantissimum esse, diuturna experientia semper usum fuit, tam multe adsunt cōtrouersiae; de eius qualitate, & viribus queramus nonnulla, lectissimis auribus prorsus non indigna. Primò: Vtrum Stibium sit lapis, vel medium minrale? Alij enim esse rem fossilem asseuerant, quæ Marchastam, seu pyritem, vel lapidem plumbarium referat, magis tamen nitet, ceu argenti spuma, & proximè ad naturam plumbi accedit. Quidam medicamentum naturæ vitri non expers, splendidum, & pellucens instar vitri rubrum pariter, ac fragile esse rentur.

Plinius lib. 33. cap. 6. describit stibium esse lapidem spuma candidæ, nitentisque, non tamen translucentis. Addunt quidam, quod à plumbo differat, quia teritur,

& non funditur; ut plumbum funditur, & non teritur. Sed horum sententiam plane redarguit experimentum: Stibium enim vi ignis liquefit, cuilibet enim metallo, siue ferrum sit, siue chalybs, in fictili fusorio permixtū,

ea celerius eliquandi præbet materiam: eam ob causam qui ferreos, sphæricosque globos bombardis immitendos è fufo ferro conformant, stibium ferro admissent, secus nunquam sanè, vt pro certo affirmant, id fluxum facturos. Sed media via incedere oportet: quia stibium

est de genere fossili, quæ sapient naturam, & metalli, & lapidis; quæ enim liquatur, metallici; quæ teritur & friatur, lapidei generis esse censemur. Quare remotum stibij genus, est fossile: propinquum, medium minrale, seu tale fossile, quod quodammodo sit & semilapis, & semimetallum; naturæ quippe vitriusque particeps, tam lapidea quam metallicæ.

Quero secundò: Vtrum stibium sit frigidum, vel calidum? Stibium, quod ex Plinius voto loc. cit. reperitur in argenti metallis, & fodinis pluribus, & præsertim in vena propria, vbi nihil aliud innenitur quam stibium, non defuerit qui calidum constituerent: Illicid enim vel cum conserua permixtum, vel in liquore infusum, totum penetrat corpus, & validissima, ac maximè actiua facultate humorem peccantem per vitramque regionem deturbat.

Frigidum tamen esse, testantur operationes eius: Adstringit:

K 3

Adstringit enim, siccatur, excrescentia cohibet, glutinat. Hinc Aucenna lib. 2. canon. tract. 2. cap. 7. illi attribuit vim adstringendi, refrigerandi, siccandi in secundo gradu: & prius edocuit Dioscorid. lib. 5. c. 53. at quo gradu, non explicat. Eudem, non explicato intensionis gradu, facultatem desiccamantem adscribit Galenus, lib. 9. simpl. tit. de stimmi. Quare in primis, & manifestis qualitatibus frigidum est, & siccum, terreum, cum aliqua aquae portione commixtum. De latitudine graduali est incerta sententia auctorum: alij enim usque ad quartum frigiditatis, & siccitatis gradum ascendere sibi persuadent; sed Aucenna voto potius inhaerendum censeo. Quod verò tam violenter euacuet, & ocyssimè corpus penetret, in causa est portio acriū & sulphurearum partium, quibus est refertum, quarum ratione tam admirandas vires ex se præbet. Argumento est, quia vatum sulphur olet. Deinde participes est Mercurij, tum quia superiora petit, plurēque operationes præstat, quas ille facere consuevit, tum quia non tam citò, tam vehementer, tam multis, tam crassos humores per vomitum, & secessum expurgaret.

Quæro tertio: Vtrum varius sit Stibij præparandi modus, & usus? De proposita difficultate Dioscorides, lib. 5. cap. 53. ita habet. *Crematur stibium pinxit farina circumlitum, & carbonibus obrutum, donec in carbones crux transfierit. Amotum deinde ab igne, vetere vino, aut mulieris que marem peperit, lacte, restringitur. Crematur & carbonibus impositum, flatique acceditur, donec ignescat: si enim diutius vratur, in plumbum transit. Lauatur eris, & cadmia modo: Quidam tamen quo plumbi recrementum modo lauatur, stibium hoc item lauant. Hæc Dioscorides.*

Plinius lib. 33. cap. 6. *Vritur, inquit, stibium ossis bubuli simi circumlitum in clibanis: deinde restringitur mulierum lacte, teriturque in mortariis, admixta aqua pluviali. Ac subinde turbida transfunditur in erenum vas, & mundatur nitro. Fax eius intelligitur plumbosissima, quaque subficit in mortario, abiiciturque. Dein vas in quo turbida transfusa sunt, opertum linteo per noctem relinquitur, & postero die, quidquid innatat, effunditur, spongidaque tollitur. Quod ibi subficit, flos intelligitur, ac linteolo interposito in Sole siccatur, non ut perare scatur: iterumque in mortario teritur, & in pastillos dividitur. Ante omnia autem D uerendi modus necessarius est, ne plumbum fiat. Quidam non sumo utuntur coquentes, sed adipe. Alij tritum in aqua tripli linteo siccant, & faciem abiiciunt, idque quod defluit, transfundunt, quidquid subficit colligentes, emplastris quoque, & collyriis infundent. Hæc Plinius. Ex quo loco duo torrendi stibij modi colliguntur: Vnus, quo inuoluebatur stibium bubulo simo, ignique adnotum exuberatur, mox restinguendum muliebri lacte. Alter, quo larido inclusum supra carbones accendebatur, & adipe combusto, muliebri lacte restinguebatur.*

Plerique probant hunc præparandi Antimonij modum. Primum, Antimonium crudum in puluerem redigunt, & vas fictile ad id destinatum ponunt, & ad ignem assant. Quo facto in tenuissimum pollinem redigunt, & igni rursus apponunt, & tandem coquunt, dum nullum amplius fumum emitat. Deinde vnciam Antimonij crudi, cum libra semissi assati commiscent, adiecta vncia medietate boracis, & omnia simul denuò coquunt, & in usum reseruant.

Usus, seu finis præparationis Antimonij, multiplex est. Primus, vt si quæ stibio inest malefica vis, eo modo ablata, vel correcta, minore deinceps periculo usurpetur. Scitum enim apud Medicos, medicamenta, quæ naturæ nostræ aduersantur, corrigenda esse, vel mixtione, vel coctione, vel lotione, vel infusione, vel tritura. Mixtionis fructus illi sunt: primus, vt occultæ facultati, quæ tenuiorum fortasse sit partium, non unquam robur addamus. Secundus, vt adiungamus plura, quæ nostri corporis vires ab eorum iniuria vindicare queat.

A Tertius, vt meliora, & efficacia reddamus, vt hoc modo partes distantissimas penetrare possint. Quartus, vt frigida calidis attemperentur, & è contraria. Quintus, vt symptomatis occurramus, quæ ex usu horum medicamentorum sequi solent, vt sunt animi deliquium, cardiogimus, termina, & alia, pro quibus euitandis, ad roborandum cor, & spiritus recreandos, res suaves permiscere solemus. In hanc finem innuenta est contio, quæ aut elixatione, aut afflatione perficitur, quarum utraque superfluum medicamentorum humorum minuit abunde. Letio eandem, & longè perfectiore sortitur facultatem, præsertim si aqua, contraria vim medicamento quod lauatur, habeat. Maceratio, seu infusio idem ferè præstat, sed hoc tamen amplius, vt quæ infunduntur, vires suas liquori, cui sunt infusa, imperitantur. Denique triturâ illud assequimur, vt medicamenta melius inuicem permisceantur, vtque tenuiora reddit promptius per corpus deferantur. Hæc de corrugendis medicamentis sint fatus, vt necessitas, modusque præparandi antimonium, & qui inde fructus sperari queat, magisclarecat.

Quæro quartò: Vtrum Stibium exterius applicitum medicamentum sit utile? Galenus lib. 6. de sanit. tuend. cap. 9. sic respondet: *Oculis ipsi robur adiicies, si siccus collario, quod ex frigido lapide componitur, utare, ac si palpebris specilla inducas, ne oculi membranam intus contingas: Ita namque mulieres quotidie faciunt, quem stibio oculis gratiam conciliant. Deinde de stibacio fuso sic loquitur C Dioscorides, lib. 5. cap. 53. Stibium, inquit, sunt qui, quod oculos dilatet, platyophthalmos vocent: sunt & qui, quod fæmine eo irritantur, gynacion, id est, muliebre appellant. Plinius lib. 33. cap. 6. Vis, inquit, principalis stibij est circa oculos: namque idem etiam plerique platyophthalmos appellauere, quoniam in calliblepharis, mulierum dilatet oculos.*

Hunc fuisse antiquissimum morem apud mulieres Hebreorum, pingendi oculos stibio, facri saepe testantur codices. Nam lib. 4. Regum, cap. 9. dicitur: *Iezabel depiuxit oculos suos stibio, & ornauit caput suum. Ezechielis autem 23. Ecce venerunt, inquit Propheta, quibus te lauisti, & circumlinisti stibio oculos tuos, & ornata es mundo muliebri: & Hieremias 4. legimus: Cum vestieris te coccino, cum ornata fueris monili aureo & pinxeris stibio oculos tuos, frustra componeris: contempserunt te amatores tui, animam tuam querent.*

Deinde cum duo sint Stibij genera, mas, & foemina, magis probatur foemina. Horridior est mas, scabriorque, & minus ponderosus, minusque radians, & arenosior: foemina contraria nitet, friabilis, fissurisque, non globis dehiscens. Illud autem esse probatissimum Stibium, quod maximè radiat fulgore, & cum frangitur, crustaceum videtur, nihil terræ, aut sordium habens, quodque facilimè frangitur, supra citati auctores confirmarunt. Ex hoc plures Medici elicunt per distillationem oleum, quod est rubrum, acutum valde, sulphur olet, & vim eius retinet, & ab aliis sanguis stibij nuncupatur, quod ad omnia vlera serpentina, & maligna est præstantissimum, siccatur enim, & omnem malignitatem aufert.

Alij sunt non contemnendi stibij usus: Cuncta enim metallæ à sordibus purgant, & aurum quidem maximè omnium; hoc enim innoxie purificat, cætera corrumpit ac perdit. Alij artifices qui campanas conflant, has sonum edere magis cōcinnum, magisque auribus gratum ac sonorum, si stibij non nihil cæteris admisceatur metallis, dum vna in fornace liquantur. Iis etiam experitur, qui vasa è stanno conficiunt. Item iis, qui metallica faciunt, & poliunt specula. Illi quoque utuntur stibio, qui imprimunt literas stanno, vel simili metallo ad perennitatem characterum. Idem illi faciunt, qui ex stanno conflant patinas, vt ea sono lances argenteas emulentur. Quibuslibet metallis, (vti suprà dicebam,) in

A in fistili fusorio permixtum, ea celerius eliquandi materia præbet: quam ob causam, qui ferreos sphæricosque globos tormentis bellicis immittendos conformant, ferro admiscent stibium.

Quæro quintò: Vtrum Stibium intus assumptum, sit venenum, an utile medicamentum purgans: Licet ab hac quæstione, quoad possum, breuissime me expediām, tamen referam duas Medicorum opiniones, quæ cum sint è diametro sibi oppositæ, eas in propatuum proponere satius duxi. Qui enim hoc medicamentum, deleteri, venenati, & pestiferi nomine infamant, his nituntur telis: Quia illo vtentes, vix ad primam seretam perueniunt, & labefactatio & economia naturalis officinis immaturè pereunt: maximè cum circumforanei Medici, temere & audacter illud ægris offerant: tantum enim abest, (quod ipsi pleno ore affirmant) vt omnem impuritatem, singularis alexipharmacis instar, corpore tollat, & corpora ipsa viuida faciat, vt contraria summa exagitatione, & hypercatharsis, spiritibus resolutur, & utrum humorum copia vacuata, corpus in summum discribet; cum id pestiferum sit pharmacum, quod cum natura, tanquam præsentaneum venenum, horreat, vt ab eius malitia liberetur, tantam molitus vacuationem: violentiæ enim, siue iniuncta qualitate adeò incitatur ventriculus, vt non absque periculo conetur, quidquid in eo est, aut ad ipsum affluit, exturbare. Et ne forte putes, à virtute trahit quadam hæc scaturire, qua prædictum esse nullus habet. Nostram sententiam non parum probat, quod aduersariorum argumenta facile dilui possint. Obiiciunt enim, stibium, vel nuperum medicamentum esse, vel si antiquius, at desuetudine iam abolitum. Dic. Si Theologia, si Philosophia, si cæteræ artes & disciplinæ, sua in dies accipiunt incrementa, quidni fateamur idem euenire medendi arti, cuius illud est proprium: Ars longa, vita brevis? Moschus, Ambarum, Campora, lapis Belza, Ebnum, China, Sarza, & sexcenta alia aromata Orientalia, & Occidentalia, antiquioribus Medicis fuere ignota, & nihilominus ingentes ægris vtilitates afferunt, & sapientiam morti præcludunt. Sic dies dies eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam. Psalm. 1. 8. Sic dum truditur dies die, & noua pergit interire Lunæ, veritas temporis filia facit, vt ætas aetate sit sapientior. Ad Secundum dic. Ea gradus latitudine non est ita certa, vt non sit probabilior ea sententia, quæ vt diximus suprà, tribuit stibio pauciores frigoris, & siccitatis gradus. Ad Tertium dic: stibij facultatem illis nominibus esse planè suspectam. At ea suspicio prorsus purgatur, & congrua præparatione, & dosis moderamine, sicutque morti, & vita obuiam itur. Quare rude & crudum, veneni aliquid sapienter præparatum, & moderata propinatum quantitate, innocuum est & salubre.

E Quamvis hoc medicamentum sit mite & placidum, ante eius usum aperiendæ sunt via, humores præparandi: varianda stibij dosis, pro diuersitate virium, temperamentorum, habitu, aetatis, morborum, anni temporum. Nec esset fortasse nisi tutissima cautio, (quando commodè fieri possit) ab hoc etiam medicamento, duabus solstitiis, atliuo præsertim, abstinere, ob rationes traditas ab Hip. lib. de aere, aqua, & locis, text. 30. Et ut semel concludam: Ab arte medica hoc medicamentum utrissimum explodendum non est, sed in diuturnis morbis sapienter administrandum.

Vltimò quæres: Vtrum Gutta Gamba utile sit ad vacuandos humores medicamentum: Gutta Gamba nobile medicamentum est, & ad nos recenter allatum, cuius usus & ope rebelles morbos profligari plures contestantur, & ego oculatissimus testis idem fateor, atque confirmo. Alij nouum gummi expurgans appellant. Plures Gummi Ghittæ nominarunt. Alij Gummi de Peru, vel de Goa, dicunt. An Gummi sit, vel concretus succus, certum non est, & cuius plantæ sit, haec tenus latet. Certius est inter gummata esse recensendum, à visciditate resinosa deducto argumeto: In mortario enim quando teritur, pistillo tenaciter adhæscit nec in pul-

uerem commode redigi potest, nisi ad perso sacchari, aut aromatum momento. Deinde sunt frustula quæflammam concipiunt, & ardent accensa thuris instar. Gummi est valde purum, nullis sordibus infectum, flani coloris, insipidum, inodorum, & calidum in primo gradu. De prioribus duobus iudicant exactè gustus, & odoratus.

Non defunt, qui hoc gummi esse succum resinosum è Rhabarbaro recenti artificiosè extractum, sibi persuadeant. Sed reclamat, quod Rhabarbarum amarissimum ex se fundat succum; hoc verò Gummi est insipidum, & è medicamento, ex mediocriter purgantium classe, gummi tantæ actiuitatis elici non potest, vt eius quatuor, vel quinque grana tantam vaccinationem moliantur. Eodem modo coarguendi sunt, qui hoc Gummi esse extractum ab Euphorbio, certa quadam præparatione arbitrantur: cùm hoc gummi sit insipidum, nec admodum acre; & non mordet, sed exiccantem vim habeat.

Hoc medicamentum ex se mirabiles fundit vires. Facile assimilatur, & sine molestia euacuat: quare à delicatulis, morosis, virginibus, pueris, mulierculis, tam enixè expetitur, & ab aliis qui aliorum medicamentorum horrido sapore, & odore vehementer abstinent: & quod plus est, vtero gerentibus obtuli persepe, rhodosaccharo permixtum, quatuor granorum pondere; quæ cùm difficultate spirandi essent oppresiæ, & alia cachexia laborarent, vacuato humore serolo & tenui, ab his morbis immunes euaserunt, & suo tempore fœtus nulla labe fœdatos in lucem emiserunt.

Quid referam de aliis truculentis morbis, pro quibus debellandis hoc medicamentum est, si quod alterum auxilium, mirum. Facillimè enim, & sine perturbatione villa, aut torninibus, humores serosos & tenues euacuat, & ex ventriculo crassam, tenacemque pituitam eradicat per vomitum, & per alii fecellum omnes alios indiscriminatum deturbat.

Offertur quantitate g. iiiij. v. vij. Alij in vini, vel alicuius accommodati liquoris vinciis duabus per noctem macerant, & reiecta copulenta præbent liquorem, & ægis nihil cibi propinan ante meridiem. Sed robustioribus gr.x. vel xij. in substantiâ: & xx. in infuso possunt concedi. In pilulas redigo persæpe, & ex d. ij. Aromatici rōfati, & g. Gummi, duas paro, & eas ægrotanti diluculo libenter porrigo.

Vtile est hoc generosum medicamentum, veletiam sèpius per interualla concessum, hydropi, cerebri frigidis affectibus, obstructionibus scirrhosis, arquato morbo, thoracis frigidis affectibus, suppressioni menstrui, & vrinæ, diuturnis febribus, articulorum doloribus, oculorum vitiis, suffusioni, aurium tinnitus, & surditati, cephalalgia, palpitationi cordis, melancholia omni. Demum nullum est tam sauum morbi genus, præcipiè frigidum, quod huius medicamenti ope non consanescat.

D I S T I N C T I O VI

De Confectionibus cordialibus.

C A P V T I.

De Confectionibus infrigidantibus.

Margarita preparata inter electuaria connumentur Confectiones, quæ in diuersis subiectis solent administrari: & inter infrigidantes summè laudantur præparatae Margaritas, quæ ob cardiacam vim

A robort cor, & reliquas partes principes nutritioni inseruentes tuentur; sanguinis, & bilis feniorem compescunt, malignam qualitatem retundunt. Ob has facultates eximias in febribus ardētibus, malignis, pestiferis summo sunt ex vsu. Dosis vsque ad 3 ij. Non solum autem miscentur in cardiacis iulapiis, sed dissoluuntur in iure, liquore, aut vino; aut aperguntur salamantis, & epithematis induntur. In Iulapiis pro malignis febribus hoc modo.

L. Syrup. de scorzonera, Syrup. de corticib. citri, Syrup. de succo limon. Syrup. aceros. an. 3 j. B. Aq. scorzonera, Aq. Cardui benedicti, an. 1b. j. B. Aq. Acetos. Aq. ros. an. 3 ij. Confct. hyacinth. Confct. Alchermes, an. 3 j. B. Pulp. tamarind. acetos. 3 ij. Margaritar. preparatar. 3 ij. Lapid. Belzartici Orientalis, g. xx. Pulu. cornu cervi, g. viij. Rasur. Eboris, gr. x. Rasur. unicorni, gr. iiiij. Succi limon. 3 B. Theriacæ magna, 3 j. Misce, fiat porus.

Ex Margaritis fiunt sacculi cordiales tempore pestis, qui debent gestari supra mammillam sinistram, & fiunt hoc modo.

L. Margaritar. preparatar. 3 ij. Cora. rubri, Santal. rubor. Santalor. citrinor. Diamarg. frig. Diamarg. calidi, Rasur. eboris, cornu cervini, Rosar. rubor. an. 3 j. Scordij, 3 j. B. Dielamni veri, 3 j. Cinnamomi, 3 B. Boli armeni, d. j. Angelic. Zedoaria, Caryophyl. an. d. j. Purpur. d. B. Flor. Borrag. Flor. Buglos. Flor. violar. Flor. Nymphaea. an. d. B. Lapid. Belzartici. 3 j. Fiat puluis tenuissimus, qui excipiatur serico rubro, & bombace interpuncto, & fiat scutum.

Fiunt etiam Epithemata ex Margaritis, vel liquida, C vel siccata pro roborando corde: Liquida hoc modo.

L. Aq. stellatitie flor. Arantior. 3 ij. Aq. ros. 3 B. Succi Melisse, Succi scabiosa, Succi Cardui benedicti, an. 3 j. Confct. hyacinth. Confct. Alchermes, an. 3 j. Aceti ros. 3 B. Vini odoriferi, 3 j. Pulueris santalor. rubor. Margaritar. preparatar. an. 3 j. B. Misce, & cum serico purpureo cordi calidum epithema imponatur.

Siccum epithema hac forma conficies.

L. Conserua flor. Nemuph. Conserua Violac. an. 3 ij. Theriac. 3 B. Confct. Alchermes, Confct. hyacinth. Margaritar. preparat. an. 3 j. B. Coral. rubri, d. j. Offis de corde cervi, d. B. Camphora, gr. ij. Ros. d. B. Rasur. eboris, gr. viij. Scordij, gr. x. Flor. auri. num. x. Misce omnia cum vini generosi guttulis aliquot, & fiat epithema quod cum serico rubro cordi calidum applicetur.

D Confctio Hyacinthorum, temperata est inter calorem, & frigiditatem: & habet præstantissimam facultatem corroborandi cor, deinde ventriculum, & hepar; & sua qualitate cardiaca, & alexipharmacæ magnam quantitatem spirituum producit, & omnem beneficam qualitatem extinguit. Ob has admirandas virtutes venenosis affectibus auxiliatur; præsertim febri pestilenti, malignæ, & punctulari, & omnibus animalium venenosorum morbis remedio est. Fit secundum Manipulum Medicinarum, & est in vsu frequenti. Administratur dissoluta in iure gallinae, vino, iulapiis cardiacis, vel liquore aliquo. Dosis maior est vsque ad 3 j. B.

Celeberrima est hæc Confctio, & sic in pretio habenda: Nam Hyacinthus, ex mente Serapionis tract. de simplic. cap. 398. vi pollet contra venenum, tristitiam fugat, tertibilia abigit insomnia, metum disertit, trementi cordi opitulatur, siue in annulo gestetur, ita ut carnem tangat; siue ore sugatur, vel in liquore infundatur, vel in puluerem redactus miscetur cum Antidotis. Quare hæc confctio præcipuas nostri corporis partes roborat, summis languoribus medetur, syncopticas exterminat accessiones, palpationi cordis, aliisque huius visceris affectibus mirabiliter auxiliatur: ex multis autem descriptionibus quas plures proponunt, hanc semper fidissimo experimen- to utilissimam adiuueni.

L. Hya

L. Hyacinth. elector. rubor. 3 B. Sapphiror. Smaragdor. Margaritar. Serici crudi, an. d. j. Boli armeni aq. roj. loti, Terra sigillata, Dictani, Tormentilla, Carlina, Been albi, Been rubri, spica Nardi, an. 3 ij. Nucleorum nucis Inglandis minimè rancidorum, Toscana, camphora, an. 3 j. B. Granor. Tinctorum, Croci, Gentiana, Myrra, Rosar. rubor. Omnitum sanctalar. Sem. Juniperi, Rasur. eboris, Cornu cervi vsti, an. 3 j. Offis de corde cervi, Num. ij. Sem. citri mundati, Acetos. Bombacis, Portulaca, an. 3 B. Sem. Rute, Santorici, an. d. j. Ambarigrisei, d. j. Moschi Orientalis, d. iiiij. Bractearum auri, Argenti, an. d. j. Cum syrupo de succo limonum, & acredine citri, fiat Confctio.

Diamargaritum frigidum, hoc modo dicitur, ad differentiam calidi, quod non est in multo vsu: præ-

B

sens vero componitur ex Nicolao; & habet facultatem infrigidandi, sanguinis & bilis feniorem extinguit: habet maximum facultatem roborandi ventriculum, hepar, & cerebrum, & præcipue cor; & sic in magna copia spiritus vitales restaurat, ab omni putredine præstantes partes tuerit, febribus malignis opitulatur, cardiacis affectionibus succurrat, tremori cordis remedio est: debiles, & ex longo morbo consumptos reficit. Dosis ad 3 ij. Ferè sicut reliqua confectiones administratur, & in modum pulueris in Officinis habetur, & in tabellas efformatur. Vel potest infundi puluis in aqua, vel alimentis permisceri, vel cordi epithematis modo apponi in dictis morbis.

Diamargaritum frigidum, diatrium sanctalar. an. 3 B. olei de scorpionis Marthioli, olei violar. an. quartar. j. axun- gie naphe, 3 B. misce.

Ex puluere fit epithema hac forma.

L. Succi pomor. redolentium, 3 ij. aq. acetos. aq. borrag. aq. Scordij, an. 3 ij. aq. ros. aq. naphe, aq. mellis, an. 3 j. pulueris diamarg. frig. 3 j. croci, d. j. diambra, 3 B. misce.

Diatragacanthum frigidum, lenit asperam arteriam, sputum facile reddit: in affectionibus calidis pectoris, & asperæ arteriæ est vtile; tussi item calidæ, ac peripneumoniae, quarum partium fluxus sistit. Dosis ad 3 ij. Et licet seruetur in Officinis in puluere, frequenter in forma tabellarum offertur.

L. Specier. ditragacanthi frig. 3 ij. sacchari, q.s. fiat tabella. sec. art.

Aliquando aliqua portio pulueris cum syrupo aliquo frigido permixta, & in modum pilularum efformata, in ore detinetur in dictos vsus.

Diatrion sanctalar, habet vim corroborandi ventriculum, cerebrum, & præcipue hepar: & licet astrictionem fortifiatur, tamen obstructiones aperit, & pro mouenda calida intemperie febrium mirificè prodest, quia bilis, & sanguinis astum compescit, appetitum suscitat, vomitum arcet, & sua cardiaca vi malignam qualitatem extinguit, præsertim si in forma tabellarum administratur. Permitetur cum syrups, & Iulapiis cardiacis.

Electuarium de Gemmis fine speciebus, frigidum est: cor, cerebrum, & ventriculum roborat, & hepar, quam partium coctiones maximè iuuat; & habet summanum cum vtero sympathiam, omnes partes interiores exhilarat, eaque à maligna purredine tuerit: spiritus vitales, & animales auget; vires restaurat; vtilissimum est in omnibus morbis malignis; cordis tremori, syncopæ, melancholia morbo mitè succurrat. Demum ob eximias facultates pretiosissimum medicamentum est. Etiam paratur è Melni, **Electuarium de Gemmis cum speciebus**, quod parum est in vsu, & calefacit ob species aromaticas, quas obtinet. Vtile est in omnibus prædictarum partium affectionibus frigidis.

Diapanaper, confert febrentibus, bilis & sanguinis calidissimi incendium attemperat, somnum mirabiliter procurat, tussim compelcit; acres & tenues humores, à capite ad asperam arteriam, & fauces diffillantes fistit, & incrassat. Phthisicis, & hecticis prodest.

Diacodion, vigilantibus summoperè auxiliatur, subtile humores ex capite ad pectus, & pulmonem deflentes incrassat, tussim fernam sedat, alui profluuo auxiliatur, & sanguini ex qualibet parte mananti confert appriue.

Diapenidion sine speciebus, ad omnem thoracis nostram efficax est: prodest contra tussim, & vocis iactram: confert tabidis, & purulenta excrentibus; lenit pectus, facile reddit sputum; subtilium, & acrum humorum ad asperam arteriam confluentum, mordacitatem contemperat.

Diarrhodon Abbatis parum calefacit; exiccat tamen, & mirabiliter ventriculum, hepar, & omnes partes interiores roborat, quarum coctionem iuuat. Confert in febribus, in quibus magna copia viget pituitæ, efi sit cum biliolo humore permixta. Vtumur hac confectione in modum pulueris dissoluti in iure gallinæ, aut aliquo iulapio cordiali, aut tabellarum modo. Extrà vtumur in vnguentis, aut epithematis, & paramus vnguentum confortatorium, cuius vsu roboratur ventriculum, promonetur concoctio, discutuntur flatus, excitatur appetentia.

Olei absinth. & mastichini, ol. de spica, & de mentha, an. 3. iiij. olei citoneor. & ol. ros. completi, an. 3 B. pulu. diarrhod. abbatis, 3 j. aromatici ros. 3 B. mastich. coral. rubri, spica, puluer. absinth. an. d. j. Misce, & cum cera fiat vnguento.

Confctio liberantis Magistralis, contra pestem plurimum valet, humores à corruptione præseruat, & nec cor a pestifero aëre lèdatur, mirificè tuerit: confert omni veneno, pestiferis, & malignis generosè auxiliatur. Intus, & extrà, instar reliquarum confectionum, administra ur

L. Radic. tormentil. sem. acetos. sem. endiu. coriandri preparati, sem. citri, an. 3 j. B. sanctalar. omnium, dictamni albi, an. 3 j. boli armeni preparati, terra sigillata, an. 3 j. eboris vsti, offis de corde cervi, been albi, been rubri, doro-nici, cardamomi, cinnamomi, macti, ligni aloës, cassia lignea, croci, zedoaria, an. 3 B. smaragdi, hyacinth, granati, serici crudi torrefacti, & incisi, an. d. j. pen. di. j. sacchari candi, an. d. j. flor. nenuph. flor. buglos. rosar. an. 3 j. capitura, gr. viij. moschi, ambra, an. gr. iiij. sacchari albi, fiat electuarium.

Confctio cordialis magistralis, præseruat à peste, febribus malignis auxiliatur, confert tremori cordis, syncopæ, animi deliquio; & corpus à corruptione tuerit.

L. Marharitar. ebris vsti, granator. cinnamomi, tormentil., boli armeni, an. 3. iiij. sanctalar. omnium, rasur. eboris, unicorni, an. 3. iiij. hyacinth. sapphir. coral. rubri, coral. albi, carabes, valerianæ veræ, dictamni, zedoaria, ligni aloës, an. 3 j. terra sigillata, 3 j. d. j. offis de corde cervi, d. j. B. serici crudi modice torrefacti, d. j. been albi, been rubri, an. d. j. fol. aurii, Num. v. moschi, ambra, an. gr. x. sacchari, q.s. fiat electuarium.

Micleta, propter qualitatem frigidam vehementer adstringit: quare calidam hepatis, ventriculi, & alias partium internarum intemperiem aufert, quarum actiones roborat, & omnes fluxus fistit. Solet administrari in clysteribus; aut per os; aut ventri per se, aut cum aliis medicamentis apponi. Per os potest propinari ad 3 B.

Electuarium de scoria ferri, refrigerat moderatè, ob qualitatem adstringentem quam habet; ferrum enim, & calybs, frigidam & sicciam facultatem fortificat. Hac corroborat, incrassat, obturat, fluxus fistit diuturnos, & hemorrhoidibus fluentibus, nimisque hemorrhagiæ, remedio est. Quare hæc confctio as-

sumpta ex aliquo liquore adstringente est optima, & sic tam
enatur Rhasius, 9. ad Almansor. cap. de hemorrhoi-
dibus.

*Q. Aq. plantag. ag. capitum rosar. an. 3 ij. electuar.
de scoria ferri, 3 j. misce.*

Et cum metalla participant de sulphure, & argen-
to viuo, quæ sunt omnium metallorum materia: fer-
rum cum sit impurum, de illis substantiis plus obti-
net; & sic ferrum duplaci substantia constat, adstrin-
gente vna, aperiente alia. Huius vi deobstruit, atte-
nuat, prouocat menes, & foeliciter confert foeminas,
quæ ob uteri obstructionem menstrui suppressione la-
borant: quare cum chalybe permiscemus alia medi-
camenta quæ roborant, aperiunt, & attenuant, vt
hoc modo.

*Q. Chalybis preparati, 3 j. confect. diaxyloaloës, an-
tidoti hemagogi, mithridati, an. 3 j. Cum syrupo capil.
vener. & liquoritæ, fiat confectio.*

Alij alio modo id conficiunt, sed duobus modis
foeliciter potest parari.

*Q. Sem. petroselini, dauci, specier. diacircum. diarrhoea.
epihiymi, an. 3 j. cinnamomi. 3 j. chalybis preparat. 3 iiiij.
Cum melle optimo despumato fiat electuarium.
Dosis à 3 ij. usque ad iiiij.*

Vel confice hoc modo, pro robustis.

*Q. Specier. diarrhoea. diacircum. an. 3 j. corticis rad.
rubicis, rubea, sem. dauci, an. 3 j. B. caryophyl. 3 j. cha-
lybis preparat. 3 j. mellis desfumati, q.s. fiat electuarium.*

C A P V T II.

De Confectionibus calefacientibus.

Theriaca smaragdorum, seu limonata smaragdorum
Magistralis, pretiosissima confectione est. Nam
præterquam quod calefacit moderate, habet magnam
facultatem attenuandi, & roborandi cerebrum, ac
neruos, quorum humiditates strenue absunt. Respi-
cit uterum, ventriculum, præcipue cor, quarum par-
tium frigidos morbos percurat. Summopere iuuat in
Epilepsia, præcipue puerorum, in syrupo de stœchade,
aut de pœnæ dissoluta, aut in iure gallinæ, aut aqua
cerasorum dulcium. Imperanda est facta iam vacua-
tione aliqua per clystres; & celebrata reuulsione per
frictiones crurum, ac vincula dolorifica, ob periculum
decubitus humoris ad cerebrum. Habet etiam hæc
confectione facultatem mouendi menstruas purgationes:
in quem vsum dissolutus ex decocto aperiente, vel
aqua apij, fœniculi, aut artemisia. Dosis ad 3 ij. fitque
hoc modo.

*Q. Mellis limonum, lib. j. smarador. 3 j. B. byacinth.
3 j. sem. paonia, radix paonia, an. 3 iiiij. croci, 3 j. cinnamo-
mi, 3 j. sem. ciri, dictamni cretensis, an. 3 vj. sem. acrof.
3 iiij. visci quercenti, 3 j. B. rafur. eboris, j. galanga, 3 j. B.
coral. rubri, pulueris purpura, 3 iiij. misce, & cum melle
limonum fiat confectio.*

Aduertas tamen, quod mel limonum non est aliud,
nisi syrpus limonum, si loco sacchari cum quo com-
ponitur hic syrpus, mel reponas.

Diamoschum dulce, facultatem habet calefaciendi in
fine primi gradus, humores frigidos resoluit, præci-
puas partes mirificè roborat, & coctiones omnium par-
tium laudabiliter iuuat. Virtute alexipharmacæ hæc
confectione prædicta est, & sic magnam spirituum vita-
lium quantitatem regenerat. Confert in cordis palpi-
tatione, melancholia, epilepsia; conuulsione, oris tor-
tura, capitum dolore, quando hi affectus ex causa fri-
gida concitantur. Componitur in forma pulueris, à
Mesuës cap. proprio. Dosis ad 3 ij. Utimur hoc elec-
tuario intus assumpto, & dissoluto in liquore cardiaco:
vel extræ in epithematis, & vnguentis pro roboran-
do corde imponimus.

Aromaticum rosatum intensius calefacit, magis ta-
men prædictas partes roborat, & earum actiones iuuat,
aperit, attenuat, incidit, omnes humores pitui-
tos, & humiditates superfluas absunt, sensus acuit.
Vtile est in frigidis hatum partium affectibus, præci-
puè in peste, febre syncopali, hydrope, cruditate
ventriculi, orta ob ventriculi, hepatis, & aliarum par-
tium debilitatem frigidam. Eodem modo admini-
stratur. Dosis ad 3 ij.

*Confectione Diaxyloaloës, calefacit, exsiccat in gradu
secundo, & potentissime roborat cor, ceteraque præ-
stantia visceræ tuetur ac defendit. Alexipharmacæ
est, malignam qualitatem remouet. Confert in para-
lysi, syncope, palpitatione cordis, morsu oris ventri-
culi, cruditate. Oris foetorem emendat, & in modum
pulueris referuatur aliquando. Dosis ad 3 ij.*

*Confectione Alkermes, vocatur à Mesuë, Electuarium
de granis tinctoriis. Habet vim calefaciendi in fine gra-
dus secundi. Vehementer corroborat cor, ipsum
exhilarat, & omnes spiritus in magna quantitate re-
generat, putredinem malignam aufert, & ab ipsa om-
nes partes interiores tuetur, ac præseruat. Confert in
melancholia morbo, syncope, cordis palpitatione, fe-
bre pestifera, & maligna. Prodest aduersus venena, &
contra virulentorum animalium morsus strenuum est
auxilium. Dosis ad 3 ij.*

*Diambra, calefacit in gradu secundo: habet maxi-
mum consensum cum ventriculo, & utero; quarum
partium excrementitiam humiditatem absunt, flatus
discutit, coctionem adauget; malignæ putredini, &
corruptioni aduersatur; spiritus omnes à veneno, &
terris vitiis tuctur. Dosis ad 3 j. B. Administratur in-
tus, & extra eodem modo, ceterarum confectionum
instar; & in emplastris pro ventriculo permixta, huic
parti summas vires conciliat.*

*Diascordium, facit ad morbos pestilentes; habet
loco theriacæ, præsertim in iis qui huius medica-
menti vires non tolerant, vt pueri, & grauidæ; qua-
re febribus malignis remedio est, venenis, & vene-
nosis morbis aduersatur, vim vitalem suscitat, ani-
malem roborat, & spiritus omnes in magna copia
regnit.*

*Diamoschum amarum, calefacit in fine gradus se-
cundi. Confert ad frigidos cerebri affectus sine fe-
bre: melanochiam, vertiginem, epilepsiam, resolu-
tionem, oris torturam, cordis palpitationem, pulmo-
nis affectus, & spiandi difficultatem, ventriculi hu-
mores potenter absunt. Similes ferè facultates obti-
nent: Diacorum, diacaftorium, theriacadiastaron, electua-
rium diaipaonia.*

*Aliæ sunt confectiones, quæ paratæ seruantur in
Officinis, & similes his vires fortuntur. Et appellantur:
Diagalanga, dianisum, diacymnum, myrra, Enea, sive Za-
zenea Mesuës, diacinnamomum, diatrichon piperon, rosata
nonella, diazingiber. Hæc omnia electaria habent vim
calefaciendi, & exsiccati: absunt humores tenaces,
frigidos in ventriculo tenaciter impactos; flatus di-
scutunt, coctionem iuuant, bonum odorem ori con-
ciliant, dolori colico auxiliantur, febri quartana la-
borantibus conducunt, distributionem alimenti in
corpus promouent, pituitæ putredinem prohibent,
acido ructui medentur, actiones ventriculi, & iecoris à frigiditate impeditas, robustiores reddunt, eas-
demque emendant.*

*H*is adnumerari possunt, quia consimiles ferè ha-
bent facultates: Pliris archontichon, electuarium ex citro
Mesuës, syphera sarracenica Mesuës, electuarium de bac-
cis lauri Rhafis, electuarium de aromatis Galeni, dia-
costum, Diadictamnum, diamorus Mesuës.

*Aliæ sunt electaria, quæ calefacient humores con-
tentos in pectori, palatumque & arterias purgent;
quare conferunt asthmaticis, suspiciois, & thoracis*

vitiis

A sectio celebranda, & deinde spatio decem dierum hæc
confectio est concedenda.

*Q. Confct. Anacardina, confct. Diaxyloaloës, an. 3 B.
vini albi odoriferi, vel aqua fœniculi, vel aq. cinnamomi,
vel aq. betonica 3 iv. Assumatur iēuno ventriculo, &
aluinis excrementis prius expurgatis.*

Postea iterum purgandus est absque præparatione,
cum tabellis his.

*Q. Pulueris radic. mechoace, pulu. radic. alapæ, myro-
balanor. chebulor. an. 3 j. pulu. diarrhoea. Abbat. diamoschi
dulcis, aromatici ros. an. 3 j. diambra, Gallie moschata
Mesue, an. 3 B. Misce, & cum saccharo fiant sex ta-
bellæ.*

Cum verò his tabellis fuerit expurgatus, iterum ac-
cipiat vnam tabellam ex sequentibus.

*Q. Pulu. diarrhoea. Abbat. diacym. aromatic. rosat.
diamoschi dulcis, an. 3 j. diambra, 3 j. Cum saccharo
fiant tabellæ.*

Quibus factis iterum accipiat duas, aut tres tabellas
ex antecedentibus purgatiis: post quarum assumptio-
nen iterum accipiat confectionem Anacardinam, per
spatium duodecim dierum, in propria dosi quam infra
describam, & per totum hoc tempus naribus applice-
tur hoc pomum.

*Q. Pulu. betonica, majorana, rorismarini, stachados,
calaminib. cinnamomi, mastich. an. 3 iiij. piperis, galanga,
gingiberis, caryophyllor. an. 3 j. castorei, 3 j. pulu. aromatic.
rosat. diamoschi dulcis, 3 B. ambari, moschi, an. 3 iv. Misce,
& sec. art. fiat pomum odoriferum.*

Similiter patiens quotidie debet quidpiam memo-
riæ mandare. Præterea quando legit aliquid, per no-
tem debet naribus apponi vnum, aut duo pastilli ex se-
quentibus.

*Q. Menthæ sicca, pulegi, eufrasia, verbena, sem. co-
riander, preparat gallitrici, an. 3 j. flor. rorismar. 3 j. B. ca-
lamii aromatic. cinnamomi, an. 3 ij. caryophyl. 3 j. B. moschi,
ambra, an. gr. vj. mellis Anacardini, syracis calamite, an.
3 B. Terantur, & in tenuem puluerem redigantur, &
permixtis omnibus cum aq. fœniculi, fiant pastilli ad
formam nuclei palmulae. Dosis est 3 j. Assumitur dis-
solutus in 3 iv. Vini albi, vel decoctionis accommo-
datæ.*

C A P V T III.

De Confectionibus opiatis.

Thiropæ variæ aliqualem recipient opij quā-
titatem, est tamen in tam parua copia, vt aliorum
medicamentorum vi earum virtus obscuretur. Sequentia
verò Opiata dicuntur, quia in ea magna quantitas
opij ingreditur: quare summa consideratione sunt ad-
ministranda, quia periculosa symptomata ex ipsorum
vsi intempestivo sequi solent.

Theriaca magna Andromachi, describitur à Galeno
lib. de theriac. ad Pison. cap. 12. ex Andromachi anctori-
tate: est præstantissimum medicamentum, & summis
viribus pollet: nam præterquam quod vim habet ca-
lefaciendi, incidendi, attenuandi, deostruendi; ven-
triculum, & cor mirandum in modum roborat; hepar,
& reliqua viscera interna firmat, ac multo excessu ro-
bustiora reddit, atque à putredine præseruat: & ale-
xiteria facultate, qua abundat, vberem spirituum vi-
talium copiam regenerat, quos à veneno immunes
reddit.

Theriaca est medicamentum stupefaciens, præsertim
si recens sit, quia tunc prævalentem obtinet opij vim,
ex Gal. 5. meth. 13. Quare summe prodest in vhe-
mentissimi doloribus à causa frigida concitatis, atque
etiam in affectionibus ventriculi, cordis, & cerebri, le-
thargo, epilepsia, paralyse, dolore colico. Sudorem,
& menses prouocat: vhelementissimos quartanarum,
&

vitiis mirabiliter opitulantur: cuiusmodi sunt: Dia-
hyssopum, diaphragmum, diatragacanthum calidum, diarha-
maron, dia sulphur.

Alia sunt quæ vterum respiciunt, prouocant men-
strua, flatus discutunt: iecinorosis, ac hydropicis re-
medio sunt, aperiunt, attenuant, vrinam mouent, va-
lenter deobstruant, roborant, calefaciunt, coctionem iuuant,
appetentiam suscitant: videlicet diacalantha,
dialacca maior, dialacca minor, diacircuma magna, diacur-
cum minor, diamyrrha, confctio rauedensi Mesue.

*Diasatyrum fit à Nicolao, & Mesue, habet facul-
tatem calefaciendi, plurimam seminis quantitatem ge-
nerat, pollet contra vesicæ, & renum imbecillitatem;
iis etiam auxilio est qui vrinam reddere nequeunt: ve-
nerem stimulat, eamque certa de causa cessantem
erigit; quare pollet ad erectionem virgæ, & multipli-
cat desiderium coëundi. Dissoluitur in iure gallinæ,
aut vino.*

*Antidotum Hemagogum, habet facultatem calefa-
ciendi, attenuandi, incidendi: menstruas purgationes
monet, secundinas extrahit, abortum prouocat, vrinam
expellit; lapidem renum, & vesicæ frangit; strangu-
riam sanat, hepatis emphraxim curat, vomitum con-
pescit, flatus absunt, frigidam alicuius partis intem-
perie sanat. Dosis usque ad 3 j. B. Administratur è
variis decoctionibus accommodatis dissolutum.*

*Eleetuarium Lithotribon, habet facultatem calefa-
ciendi, incidendi, attenuandi, absumenti frigidos &
crassos humores, præsertim in iis renum, & vrinæ
existentes: lapidem vesicæ, & renum frangit, arenulas
communivit, sorditum vrerum abstergit. Quare in
prædictis aff. cibis maximè confeit in vino dissolu-
tum, aqua, aut liquore aliquo aff. vlti. alde accom-
modo, & diuretico: non tamen administratur, nisi
præcedente aliqua vacuatione vniuersali, alioqui hu-
mores in vniuerso corpore existentes ad illas partes de-
ducit. Dosis ad 3 j. B.*

*Confectione Anacardina, fit ex Mesue, habet validissi-
mam facultatem calefaciendi cerebrum, & neruos; quas
partes vehementer roborat, humiditatè que excremen-
tias tenaciter impactas dissolvit: omnes sensus, tam
internos, quæ externos acuit, sed prælestim memo-
riam, in cuius gratiam, si recte administretur, à Mesue,
& omnibus auctoribus commendatur; nam illam vo-
cat, medicinam sapientiæ. Veruntamen debet propi-
nari maturo consilio, atque maxima adhibita considera-
tione. Vitanda in iis, qui partem habent aliquam
principem vehementer calidam. Nec etiam est conce-
denda, nisi præcedentibus vacuationibus, ita vt nihil
in corpore humoris redundantis remaneat; sic enim
sine vlo incommodo maximam solet afferre vtilita-
tem: si enim intempestiu offeratur, febrem, & alios
morbos excitare potest. Hunc ergo ordinem in eius
administratione seruare debemus.*

*Vicitus ratio in omnibus sex rebus non naturalibus
est obseruanda, ita vt ad siccum declinet. Venter sit
mollis, & qui ipsam assunt, in hunc vsum spatio octo
dierum sequenti syrupo est præparandus.*

*Q. Syrup. de stachados. simplicis, rhodomel. ex melle, &
saccharo, an. 3 j. aq. fœniculi, 3 iiij. Misce.*

Deinde expurgandus est hoc modo.

*Q. Syrup. de senna, 3 v. infusionis fol. sen. 3 ij.
Misce.*

Postea iterum disponatur humor hoc syrupo.

*Q. Syrup. fœnicul. syrup. stachados. simp. an. 3 j. decoct.
majorana, stachados, betonica, radicis chinæ, radic. fœni-
culi, sem. anisi, sem. fœnicul. 3 iiij. Misce, & fiat potus.*

Qua præhabita præparatione, iterum purgandus est
sequentibus pilulis.

*Q. Mass. pilul. cochlear. aggregatia. de agarico, an. 3 B.
fermentur pilula v. & decorentur.*

Si tamen ante purgationem plenitudo adsit, venæ

& pituitosaram febrium rigores sedat: confert in animalium venenosorum moribus: venenis frigidis mitet opitulatur. Intus, & extrà administratur. Intus dissoluta in liquore aliquo cardiaco, vel vino, vel in modum electuarij permixta cum aliis medicamentis ale- xipharmacis, quæ vires retundant: & sic utrissimum offertur in peste, à qua summè corpora præseruat; & hoc modo febribus pestiferis, & malignis succurrit. Dosis usque ad 3 ij. Exterioribus verò partibus imponitur in epithematis, vulneribus infictis à venenatis telis, vnguentis, tumoribus malignis, quia venenum domat, & vaporum venenosorum deleteriam qualitatem refringit, humorēsque veneficos altis in corpore defixos radicibus foras extrahit. Non debet of ferri, nisi sex mensibus transactis post ipsius confectionem, vt sic opij vis aliorum medicamentorum permixtione per fermentationem mitescat, & infrænatur.

Mithridatum ita vocatur, quia Rex Mithridates id compositum, & eo frequentissimè utebatur. Calefacit, exiccat, attenuat, incidit, obstructas vias potenter aperit, cerebrum, & reliquas interiores partes mitificè roborat; menstruas purgationes mouet, flatus discutit, vrinam prouocat, humores frigidos in capite existentes calefacit, & euacuat: quare confert, quando frigi succi neruos obsident, & caput premunt. Utile est in accessione epileptica, in qua ipso inunguitur palatum. Feliciter administratur in peste, pestiferis, & venenatis morbis; in doloribus colicis, & ventriculi, à causa frigida concitatis; similiter etiam in vehementissimis doloribus gingiuarum, apponitur, ipsis inunctis, quia torporem inducit. Intus offertur dissolutum in liquore aliquo: extrà, cum oleo de scorpiobus adminiscetur ad prouocandam vrinam & menstruam. Demum in suppositoriis, & pessariis imponitur. Dosis eius est ad 3 ij.

Philonium Romanum, à Philone est compositum: describitur à Galeno lib. I. sec. loc. cap. 4. Refrigerat in tertio gradu, potenter torporem inducit, somnum profundum concitat: utrissimum est in intensissimis doloribus, ad stupefaciendum sensum partis dolentis; nam sic stupefacto sensu partis, non ita intense spiritus, & vires resoluntur. Prodest in colicis doloribus frigidis, posthabita ratione causa, eti multò securius, quando dolor à causa calida ortu dicit, vt 12. Meib. II. docuit Galenus. Dissoluitur vel vino, vel aliquo li- quore, vel decocto accommodo. Dosis ad 3 ij.

Philonium Persicum fit ex Mesue tract. de egritudinibus pectoris, & pulmonis, cap. 6. ad fin. In eodem gradu infrigidat, eti minorem stuporem inducat. Habet facultatem incrassandi, refrigerandi, reprimendi omnem sanguinis fluxum, à quacunque causa emanet, somnum conciliat, abortum impedit: Quare confert grauidis, quando tempore gestationis erumpunt menes, vt loc. cit. Mesue aduertit. Utile est in omni alii fluxu cum aliquo liquore dissolutum. Eisdem effectus, & facultates fortiuntur, Requies Nicolai, athanasia magna.

DISTINCTIONE VII.

De Conseruis.

CAPUT I.

De Conseruis in communi.

Sub nomine electuarij comprehenduntur etiam Conditæ, & conseruae. Hæ ut plurimum sunt ex floribus, fructibus, & herbis minutum incisis, & contractis, & saccharo in tenuissimum puluerem redacto, permixtis, & denique per aliquot dies soli appositis,

A Conditæ verò apud Dulciarios variis modis præparantur. Conseruae verò non solum per primas, sed occultas qualitates nostrum corpus possunt alterare, & in ipso diuersas qualitates, atque virtutes producendo, ipsum à morbo apparatus immune reddere queunt.

CAPUT II.

De conseruis infrigidantibus.

Sacharum Rosatum habet facultatem refrigerandi, roborandi ventriculum, cerebrum, hepar, & cor. Est cardiacum, leuiter adstringit, & maxime in calida hepatis intemperantia est in visu. Absoluta vacuatione vniuersali, ad remouendam intemperiem, & roboran- dam facultatem naturalem expurgatione labefactatam, concedit cum aliqua aqua frigida, vt buglos, cichor. borraginis, quantitate 3 ij. cum 3 vj. aqua. Hæc conserua si sit vetusta, habet facultatem adstringendi, incrassandi, & hoc modo est utrissimum in sputo sanguinis, & omni hemorrhagia ex omni parte emanante. Confert in omni alii fluxu exhibita cum aqua, aut liquore adstringenti.

Conserua violarum duplex est: alia fit cum vnguibus, & hæc nullam, vel leuissimam purgandi habet facultatem, refrigerat multò magis, quam prædicta, cerebrum, & corroborat, peccus lenit, sanguinis & bilis fœruorem extinguit. Utile est in ardentibus febribus, biliosis, malignis, quarum putredinem sua cardia- vi mirandum in modum defendit, somnum conciliat, humectat corpus, melancholicis affectibus remedio est. Alia fit sine vnguibus, & cum saccharo concinna- ta, purgandi facultatem fortit: utile est in iisdem morbis, & permixta cum saccharo Alexandrino, eius calorem remittit, & vim corroborandi adauget.

Sacharum Buglossatum, aut *Conserua Buglossæ* tem- perata est, suaque humiditate humores adustos contem- perat, & cardiaca vi eos à putredine præseruat, cor ex- hilarat, roborat, melancholicis, & syncopticis remedio est: pesti, & febribus malignis succurrit. Eisdem vi- res habet *Conserua Borraginis*, facta ex floribus Borr- aginis. Vtriusque dosis ad 3 ij.

Conserua acetosa, præter frigiditatem quam inducit, habet potentiam incidendi, attenuandi, deobstruendi. Utile in febribus ardentibus, & malignis: est alexipharmacæ, putredinem arcet, veneno assumpto prædi- dio est.

Similes vires habent: *Conserua de Ribes*, *conserua ce- raforum acidorum*, *conserua ex acetofitate ciri*, *conserua ex acetofitate limonum*.

Conserua Nenupharis, intensius refrigerat, tenues hu- mores incrassat, somnum conciliat, ventriculum, cor, & cerebrum roborat. Dosis ad 3 ij.

Similem facultatem habent, sed magis temperatam, ac cardiacam, quæ venenosis, & melancholicis morbis summè resistunt: *Radix Buglossæ* saccharo condita, ra- dix scorzonera, radix cichorii.

Conserua cucurbita infrigidat, & roborat ventricu- lum, & hepar.

Eisdem facultates fortiuntur: *Pruna* saccharo condita, melo saccharo conditus, cucumis saccharo incrufatus, poma saccharo incrufata.

Caulis laetitia saccharo conditus plurimis morbis calidis succurrit, & febribus ardentibus, & biliosis auxiliatur, somnum conciliat.

Conserua pyrorum refrigerat, ventriculum roborat ob adstringentem, vomitum fistit, appetitiam excitat, alii profluvio, & nimia hemorrhagia prodest.

Eandem facultatem obtinent, sed intensiore, *Conserua cotoniorum*, *conserua symphyti maioris*, *myrobalani* saccharo conditi: Etsi hi purgandi vim aliqualem for- tiuntur, & melancholia resistat vehementer.

CAPUT

CAPUT III.

A

De Conseruis calefacentibus.

Sacharum Rosatum Alexandrinum, parum calefacit, quia rosæ Alexandrinæ, seu Persicae, calida sunt: habet facultatem vacuandi bilem, & serosas humiditates, ex corporis regione prima. Clemens est medicamen- tum, tutum in pueris, utero gerentibus, & aliis, qui fortia tolerare nequeunt: & cum debiliter expurget, aliquando permisetur cum illo aliud medicamentum, quod vires eius adaugere queat, vt sic.

2. Sachar. ros. Alexandrin. 3 ij. pulv. rhab. 3 j. Misce Et si morbus frigidus sit, copiæque serosi humoris in corpore redundet, hoc modo.

2. Conseru. ros. Alexandrina. 3 ij. S. mechoacea. 3 j. S. diagridy. g. iiij. Misce.

Mel Rosatum Persicum, vel *Rhodomel Persicum*, fit ex rosis Alexandrinis, & melle. Calefacit, modice serosos humores, & pituitos, ex prima corporis regione ex- purget. Prodest in cruditate ventriculi. *Mel Rosatum Hispanum*, ex melle, & rosis confectionum debiliter ex- purget, eti maiorem habeat vim corroborandi ventri- culum, hepar, atque cor, in quibus partibus humores frigidos absunt, flatus discutit cruditates aferit. Aliud fit cum melle & saccharo, & vocatur *Rhodomel ex sac- charo, & melle*: & utile est in iis, qui cum frigida ventri- culi intemperie, calidam hepatis, aut aliarum partium patiuntur.

Conserua stœchados, fit ex floribus stœchados, & sac- charo. Calefacit in primo gradu, attenuat, incidit cras- fos, & tenaces humores. Reficit cerebrum, & partes neruosa, sensus internos, & externos, memoriam acuit. Utrissimum est in affectibus frigidis cerebri, & neruorum, vt paralysi, epilepsia, torpore, apoplexia, vertigine, cephalalgia. Dosis ad 3 ij.

Similem huic facultatem habent, & in eisdem mor- bis offeruntur. *Conserua florum roris marini*, *conserua acori, betonica, enula Campana, flor. salvia, flor. lauendula, flor. arantiorum flor. citri, conserua maiorana, melissa, paonia, primula veris, nucis moschata, zingiberis*.

Pectori, & pulmoni prouident *Conserua hyssopi*, & con- serua capilli *Veneris*.

Stomachum roborant, flatus discutunt, frigidos hu- mores absunt, vomitum compescunt, coctionem iuuant, *Conserua absinthij, menthe, melissophyli*.

Melancholia confert, affectibus cutaneis, sudorem mouet, sanguinem mundificat, deobstruit, *Conserua florum fumarie*.

Morbum regium sanat, hydropticis confert, *Conserua florum sambuci*.

CAPUT IV.

De Tabellis.

Tabula Manus Christi Perlate, omnium facultatum imbecillitatem firmant, medentur ardentibus fe- bribus, imaginationes falsas abolent. Demum Tabellæ haæ, sicut & aliae compositæ ex speciebus confectionum quas supra notauimus, eosdem morbos persanant, quibus confectiones auxiliari supra prædictimus, vt ex hac scheda planum fit.

Tabella diambra, diamoschi dulcis, diamoschi amari, diacymini, dianisi, diacurcum, dialacca, de gemis diacodion, diapapaueris, diatragacanthi frigidis, diatragacanthi calidi, diaphysspi, diapraspi, aromatici rosati, diarrhodonis Abba- tis, diapenidys, diamaragaritonis calidi, diamaragaritonis fri- gidi, diatris / antalon, diazingiberis.

Hoc modo ex aliis speciebas possunt parati tabellæ, rotulæ, orbiculi, morselli cum saccharo, & aliqua aqua appropriata, quibus frequenter uti possunt Medici pro variis morbis carandis, cum utilitate summa.

DISTINCTIONE VIII.

De Trochisci, seu Pastillis.

Solidiora sequuntur medicamenta, quæ Trochisci dicuntur, & sunt rotundi, aliquantulum depresso: sunt ex saccharato aliquo modo inspissato, & aqua, nam cum hæc in modum pulueris deberent administrari, verum tam diutius conseruari nequeant, hoc modo longiori tempore incorrupta seruantur. Quædam refri- gerant, alia excalcent: aliqua virtutem obtinent soluti- um; plura in varios usus efformantur: & ipsis vel uti- mur in puluerem redactis, vel alio liquore, aut me- dicamentis commixtis.

CAPUT I.

De Trochisci refrigerantibus.

Trochisci de spodio, refrigerant aliquantulum inten- sius, & adstringunt, ob idque in aliis fluxionibus biliosis, quando valde effluunt, sunt perutiles: Nam præterquam quodd humorum acrimoniam redundunt, ventriculum, intestina, & reliquas interiores partes ro- borant, ac sitim extingunt. Dosis ad 3 j. Effluuntur cum aliquo liquore adstringenti. Usus est etiam in cly- steribus, qui ad contemperandam humorum acrimo- niæ, & coercendam aluum sunt utiles. In eodem usus parantur *Trochisci de Berberis*, quibus eodem modo, & in eisdem morbis utendum est.

Trochisci de Cariabe, refrigerant sanguinis & bilis fœruorem, fluxus immodescos fistunt, sanguinis ex qua- cunque parte emanantis fœruorem compescunt. Intus & extrà applicantur, consolidant vlcera pectoris, & pul- monis. Eadem utiles fortiuntur, *Trochisci de te- cera sigillata, troch. ad fluxum Mesue, troch. de corallo Nicolai*.

Trochisci de Alkekengi, sunt ex Mesue, & potenter refrigerant renes, & vrinæ vias; cuius ardorem mirabiliter compescunt, & prædictarum partium vlcera, & excoriaciones sanant, dolorēmque sedant. Dissoluuntur in aqua maluarum, aut cucurbitæ.

Collyrium Album Rhasis, habet vim infrigidandi, & humorum ad oculos confluentium acrimoniam miti- gandi, quos roborat, & eorum fluxus coërcet resistit, usum acuit, & administratur initio ophthalmia.

2. Aq. cerasor. acidor. q. plantag. an. 3 ij. collyrij albi Rhasis, sarcocolla nutrita, tincta preparata, an. 3 j. Misce.

Paratur etiam cum opio, & sic describitur *Collyrium Albom Rhasis cum opio*, quod in prædictis, & aliis ad quascunque partes defluxionibus, in quibus vehemens dolor ægrum fatigat, est utile, calores partis nimium mitigat, ac sensum stupefacit. Proponitur à Rhasio, lib. 9. ad Almans. cap. de Ophthalmia.

CAPUT II.

De Trochisci calefacentibus.

Trochisci Diarrhodonis Mesue, (qui enim compo- nuntur à Nicolao non sunt in usu) calefiant in gradu secundo, & habent maximam vim corroborandi ventriculum, & hepar, quarum partium coctiones mi- rere iuunt: utiles sunt in viscerum affectionibus frigi- dis, febribus diuturnis, præcipue quando aliqua bilis portio cum nimia pituitæ copia est permixta: & hi sunt, qui in compositiones plures, à Mesue descriptas, reponi debent. Dosis ad 3 j.

Trochisci Gallia Moschata, calefiant in sive primi gradus, & aduersus cerebri, ventriculi, cordis imbecilli- tatem prouident: membra nutrientia multi effi- ciunt robustiora, oris scutores remouent, vim cardiacam fortiant. Administrantur intus, & extrà, alii medica- mentis permixti, vt sic pro ventriculo.

L

Old

2. Olei mastichini, 3 v. pulu. absinth. ligni aloës, spica nardi, an. 3 j. coral. rubri, rof ar. rubear. an. 3 B. aromat. rotati, diatrion santalon, diamoschi dulcis, an. 3 j. diambra, Gallia moschata Mefue, an. 3 g. viij. Et cum ceras q. parentur emplastrum ad scuti formam, extendatur in panno Coccineo.

Pro vtero validissimum medicamentum est: nam non solum roborat ipsum, sed fatus absunit, & vterū ad superiores partes ascendentem suo mirifico, & suau odore ad suum locum reducit. Quare pro vtero roborando, sic conficies *Emplastrum Magistrale*,

2. Ladani depurati, gummi carana, gummi tacamaca, styracis liquide, an. 3 ij. pulu. magnetis, 3 j. galbani, 3 j. B. trochiscor. Gallia moschata Mefue, 3 j. Milce, & fiat emplastrum pro vmbilico.

Dosis Galliae per os, ad 3 B.

Trochisci de Absinthio, calefaciunt sed non ita intensè: fortuntur tamen vim adstringentem, & roborantem ventriculum, hepar, & cor; quarum partium coctionem mirificè iuvant, obstructiones remouent, frigidam intemperiem sanant. Utiles sunt in febribus pituitosis, cachexia, hydrope, vitiato vultus & corporis colore, depravata coctione. Dosis ad 3 j. Dissoluuntur vino, aut aqua absinthij.

Trochisci de Eupatoria, calore intenso pollent, cuius interuentu mirificè deobstruunt hepar, lienem, mesenterium, quas partes præstanter roborant. Prosumt in affectionibus frigidis: diuturnis febribus opitulantur. Dosis ad 3 j. Offeruntur cum aliqua aqua, aut decoctione accommodata. Eadem propè facultatem habent, & in iisdem morbis propinuantur, *Trochisci de capparis*, & *Trochisci de laca*.

Trochisci de Myrrha, describuntur à Rhasio, lib. 9. ad Almans. cap. de menstrua purgatione suppressa. Intensius calefaciunt, attenuant vehementer, deobstruunt, provocant menstrua, vterum calefaciunt, & roborant, dissoluuntur in vino, aut aliqua decoctione accommodata.

CAPT III.

De Trochiscis purgantibus.

Trochisci de Rhabarbaro. Præter calorem, quem inducunt, habent facultatem attenuandi, aperiendi, deobstruendi hepar, ventriculum, & roborant cerebrum. Humorem biliosum permixtum cum pituitoso expurgant, serosas humiditates euacuant, coctionem iuvant: febribus diuturnis, malo corporis habitui, & hydropi remedio sunt. Dosis ad 3 j. Vtimur ipsis intus cum liquore permixtis. Extrà etiam imponuntur, permixti cum medicamentis iecori accommodatis: hoc enim modo frigida huius visceris intemperies corrigitur.

Trochisci de Agarico, parantur in vino zingiberis: expurgant succum pituitosum, calefaciunt, exsiccant in gradu primo: Hepar, ventriculum, atque vterum deobstruunt, in quarum partium frigidis morbis sunt utileissimi, & febribus diuturnis maximè conferunt. Semper debent seruari recentes, quia virtus Agarici facile resolvitur.

Trochisci Albandal, habent efficacissimam facultatem vacuandi humores crassos, frigidos, viscidos, & serosos, quos à distantissimis partibus eradicant: sed cum oleo rosaceo, gummi Arabic, tragacanthi, bdellio sint patati. Ipsa colocynthide salubriores sunt. Dosis à 3 g. vj. ad xij.

A

DISTINCTIO IX.

De Oleis.

CAPT I.

De Oleis refrigerantibus, & adstringentibus.

Oleum Rosaceum licet refrigeret, parum tamen reddit à mediocritate. Habet facultatem adstringendam, quia omnes nostri corporis partes, præcipue ventricum roborat: fluxus calidos fistit, dolores à calida causa subertos mitigat, repellit sua adstringente humorem, maximè si sit oleum olivarium immaturum, quod vocatur *Omphacinum*, quod amplius refrigerat, & adstringit: vtrumque in clysteribus permisetur; nam bilis, & sanguinis caliditatem attemperat, & somnum conciliat.

Oleum Citroniorum intensius refrigerat, & exsiccatur, atque validissima vi adstringit: idè corroborat ventriculum, & intestina, fistit vomitum, alii profundum coercet, si ventriculus, vel vmbilicus eo illinantur; coctionem iuvat, excitat appetitiam. Eadem facultatem habent, *Oleum Myrtinum*, & *Lentiscinum*.

Refrigerat etiam, & incrassat, *Oleum Violaceum*, quod est anodynū, omnes tumores à causa calida pronatos curat, somnum conciliat, pectus & asperam arteriam lenit, renū ardorem temperat, iecoris calidam intemperiem persanat.

Similes vires fortiantur, *Ol. nenupharis*, *melonis*, *cucurbitae*, *cucumeris*.

Vehementius refrigerant, stupefaciunt, capit is ardorem anferunt, somnum conciliant: *Ol. populneum*, *ol. mandragora*, *hyoscyami*, *de papauere*, & *semine lactuce*.

CAPT II.

De Oleis calidis.

Oleum Lumbricorum, temperatum ferè est, & debet liter calefacit, resolutus, & dolores tam calidos, quam frigidos mitigat: habet consensum cum gladiolos partibus, quarum partios tumores resolutus. Magistriliter fit hoc modo:

2. Olei veteris, *ib. ij. B. lumbricorum terrestrium*, *ib. j. prius abluantur lumbrici*, *ib. j. vini albi odoriferi*, & *abienta lotione coquantur lumbrici cum oleo ad consumptiōnē medieratis*.

Oleum Camomilla, moderatè calefacit, resolutus, dolores frigidos mitigat, respicit neruos: in clysteribus vtile est pro colico dolore à causa frigida profecto.

Eadem ferè facultatem habent: *Oleum seminis lini*, *ol. sesaminum*, *ol. liliorum alborum*, *anethinum*, *nucum*.

Oleum amygdalarum dulcium, parum recedit à medio per calorem, magis tamen per humiditatem. Habet magnam vim sedandi dolorem, atque leniendi pectus, & asperam arteriam. Vtile est in pleurite parti affectae impositura: nam mirificè pectus emollit, fatus discutit, facilè reddit sputum. Vtiliter prodest in doloribus renū, ortis ab arenulis, & lapillo.

Oleum Ouorum, cutim expurgat, impetriginem, serpiginem, & alia cutis vitia persanat, capillos reginit, phthirias mala valetudine cōtractas tollit, scabritias cutis in facie emendat. Eiusdem naturæ sunt: *Oleum tartari*, *ol. sambucinum*, *ol. frumenti*.

Oleum Formicarum, valet ad confortandum coitum, genitalibus illitum virgam erigit, testes roborat, & nativa quadam proprietate seruen anget, & vasa spermatica mirandam in modum efficit robustiora.

Oleum

Pharmacopœa.

A menibe, lentiscinum, nardinum simplex, nardinum compositum.

Oleum Napha, calefacit, habet vim alexipharmacam, qua cor roborat, spiritus vitalis regenerat, malignam putredinem arcet. Habet consensum cum corde, respiicit vterum, in quā partium affectionibus frigidis summè præstat. Opitulatur melancholicis, si regio cordis eo inungatur.

Oleum Rutaceum, intensè calefacit, potenter exsiccatur, fatus discutit. Vtile est in doloribus colicis, & iliacis, affectionibus item frigidis vteri, & sic intus permisetur in clysteribus, & extra, per se, vel cuī aliis medicamentis, quæ similem naturam fortiantur, impunitur.

Oleum Vulpinum validè calefacit, attenuat, resolutus materias frigidas, præcipue existentes in cerebro, & in nervis; quas partes mirè respicit, & roborat. Idè vtillisimum est in conulsione ex replezione, paralyssi, ischiadi, omni-genere arthritidis, artus enim firmat.

Similes vires fortiantur: *Oleum de croco*, *ol. de castoreo*, *ol. laurinum*: Sed omnibus his *oleum euphorbij* est fortius; quare solū in modica quantitate, & affectu contumaci imponi debet.

Oleum Vitrioli habet intensissimum calorem; quare non per se, sed aliis medicamentis in parua quantitate permixtum, assumi debet, nam causticum medicamentum est. Apponitur haemorrhoidibus tumentibus, & cæcis, quando dolor intolerabilis ægrum exercet, post cuius applicationem pars frigidissima aqua est ablenda, ac æger nimio dolore prematur. Intus alsumptum prodest ventriculo debili, & nauseabundo, illum corroborat, crassos humores in eius tunicis tenaciter impingit, & resoluit, & attenuat: confert in singultu, & colico dolore frigido: obstructiones pelit hepatis, & lienis: febrium ardentiū putredinem pestilentiumque malignitatē cohabet aciditatem sua. Vtē sic:

2. Olei mastiches, olei terebinth. an. guttas xij. olei vitrioli, guttas iv. aq. anisi, 3 j. Misce, & propina.

Pro roborando ventriculo sic.

2. Syrup. de meniba, 3 j. aq. cinnamomi, 3 iv. olei vitrioli, guttas iiij. Misce pro haustu vno.

Oleum Sulphuris, est efficacissimum ad absumentas humiditates gingivarum, & dentium: quare dentes mobiles firmat, & eorum sordes abstergit, scabiem curat, carnem generat, fistulas, & oris vlcera abstergit, quæ gangrenas appellant, in quibus curandis maximè antecellit.

Oleum de lateribus, seu *Philosophorum*, efficacissimant, habet facultatem calefaciendi, exsiccandi, penetrandi, usque ad distantissimas corporis partes; quare mirabiliter prodest in lethargo, & memoria deperdita. Prodest in frigidis cerebri affectibus, si eo sutura coronalis, & tempora illinantur. Opitulatur paralyssi, & contumacibus nervorum affectionibus summo est auxilio.

Consimilem ferè virtutem habent: *Oleum juniperinum*, *anisi*, *cinnamomi*, *caryophyllorum*, *macis*, *nucis moschatae*, *diatrion santalon*, *an. 3 B. olei de scorpionibus Mathioli*, *ol. ei. violar. an. quartar. j. Misce*, fiat linimentum.

Oleum Caparum, calefacit in gradu secundo, discutit fatus, obstructiones remouet: habet maximum consensum cum liene; quare illius obstructions, sicut & melenterij ab humore frigido, & crasso subortas optimè persanat.

Eandem vilitatem habet *Oleum am. gdalarum amarum*, quod præsertim prodest surditati, sibili, & dolori aurium: prouocat vrinam, lenit neruorum duritiem, & facie maculas delet.

Oleum Absinthij, calefacit, roborat potissimum ventriculum, fatus discutit, appetitiam excitat, vomitum fistit, vermes necat, obstructions aufert.

Consimiles naturæ sunt: *Oleum Mastichinum*, *ol.*

Dosis quatuor, aut quinque guttæ, in vino, aut liquore aliquo permixta. Deinde vesicæ tormentis remedio est, colorem bonum conciliat, viscera naturalia roboret, flatus discutit, Venetem prouocat, obstructiones aperit, renes, & vesicam à sibi sola materia repurgat, calculos excutit, iuuentam conseruat, phthisicos iuuat, secundas reddit foeminas, vterum à fœditie expurgat.

Exterius si apponatur, illitum omnes circuitus ex humore frigido emanantes tollit, tumores cedematosos discutit. Capiti illitum, cerebrum reficit, fouet, spiritus animales instaurat, paralysi succurrit: si eo vngantur cerebrum, cervix, & spina tota, nerorum morbis, & contractioni est utileissimum. Vnguenti modo supra stomachum impositum, coctionem iuuat, flatus discutit, obstructiones aufert, liuem induratum emollit, vrinam mouet, articulorum doloribus excellenti modo auxiliatur.

Chirurgicis praesidiis inditum, utileissimum etiam est. Recentia enim vulnera sine suppuratione glutinat, praesertimque ea quæ nervis, & iuncturis sunt inficta: nam ea ad cicatricem perducit, contractionemque prohibet. Antiqua vulnera mundificat. Insuper fidissimo experimento comprobatum est, summum esse auxilium in nimia haemorrhagia ex quacunque parte emanante, si pars eo solo illatur. Calidum & siccum est in gradu secundo, gustu est acuto, aliquantulum amaro, quare ad strictionis est particeps. Ex Peruana, & Occidentali plaga aduehitur, & inferius non est Aegyptiaco. Plura sunt balsama artificialia, quæ ferè similes cum illo habent facultates.

DISTINCTION X.

De Vnguentis.

CAPT I.

De Vnguentis refrigerantibus.

Vnguentum rosaceum, et si parum, aut nihil refrigeret, inter omnia vnguenta obtinet principatum, quia sua ad strictione, & moderata temperie corroborat cerebrum, & ventriculum; nam horum partium calidam intemperiem, & dolores ab ipsa pronatos mirandum in modum lenit, ac persanat. Vtile est in quavis interna inflammatione ad impediendum calidi humoris defluxum. Confert in internarum partium intemperie calida, sed praesertim in phlogosi, & ardore renui praestans est auxilium. In erysipelate commodissime administratur. In febris squalidis sumnum est praesidium, si eo inungatur dorsum. Somnum cœciliat temporibus, naribus, & fronti illitum, & magis si opium ei sit permixtum, vt sic.

Vnguenti rosacei, 3 j. opij dissoluti in lacte muliebri, g. v. croci, g. iij. Misce.

Eandem utilitatem præstat Vnguentum refrigerans Galeni, descriptum ab ipso, lib. 10. M. cap. 9. Quod licet intensiore frigiditatem participet, tamen in iisdem morbis, & eodem modo administratur.

Vnguentum resumptum Magistrale, habet facultatem refrigerandi, & humectandi, atque impedienti substantiam resolutionem. In hec tæca febre est mirificum, si ex eo dorsum, & partes extremæ inungantur.

Vnguentum seminum cucurbitæ, amygdalæ, dulcium, an. 3 j. olei violae, olei nenupharis, an. 3 b. axungia gallina recentis, butyri vaccini recenter extracti, an. 3 b. Axungia præterea aqua frigida per multum tempus, permixtando aquam, & reiecta lotione adde: Medulla crurum vituli, 3 ij. lati muliebris recenter extracti, 3 j. b. mucilaginis sem. psylli, mucillag. sem. cistionis, mucilag. sem. lini, an. 3 j. cera alba, q.s. Misce, & sec. art. fiat Vnguentum.

A Vnguentum sanitatum, componitur à Meluë in modum ceroti. Infusigdat, & roboret hepar, cum quo maximum habet sympathiam: & sic in febribus biliosis, deposita iam plenitudine, epithematis modo super regionem iecoris imponitur, quando hoc viscus cauam opprimitur; huius enim præsidij ope hepar roboret sanguinem frigidiusculum gignit.

Vnguentum plumbeum intensius refrigerat, ac vehementer exsiccat. Vtile est in combustionibus post quinque dies transactos, cicatricem inducit, omnem calidam intemperiem remouet. Mirificum est remedium pro sedando dolore, & ardore haemorrhoidum, maximè cum aqua rosacea permixtum.

B Vnguentum lithargyrii, non ita exsiccat, vt Plumbeum, sed æqualem habet frigiditatem: consolidat, & carne generat, crustas abstergit, & scabiem rebellem persanat, & excoriaciones à calore Solis, strictiore calceo, itinere, equitatione, fricatione, & coitu sanat.

Vnguentum pro scabie Magistrale, cum miti frigiditate deficcat, abstergit, remouet scabiem; & pustulas quasvis ex melancholico humore, & pituita falsa pronatas deleat.

C **V**nguentum Terebinthi lotæ aq. rofar. butyri vaccini, loti aq. planagin. an. 3 ij. olei rof. 3 j. succi limon. acidor. 3 ij. vitellor. onor. N. ij. argenti vini, 3 b. Agitentur omnia, & sec. art. fiat Vnguentum.

Vel fiat hoc modo.

Vnguentum Terebinthi butyri vaccini. an. 3 ij. Abluantur aq. rofar. adde: Cerasa, 3 b. alumin. vsti, 3 j. arsenici, 3 j. succi limon. acidor. 3 ij. vitellor. onor. N. ij. Misce, & sec. art. fiat Vnguentum.

Vnguentum Tuthiae validè refrigerat, exsiccat, malignam putredinem aufert. Vtile est vlceribus malignis, & virulentis, erysipelati vlcerato, vftionibus, cancro, gangrenæ, Gallicanis vlceribus: carnem generat, cicatricem inducit.

Vnguentum Populeum, vehementer refrigerat, & humectat: utileissimum in conciliando somno, dolorem mitigat, ardorem ex igne excitatum lenit.

Vnguentum Comitissæ, habet præstantissimam facultatem adstringendi: vomitum fistit, fluxum compescit, haemorrhagiam vteri refrænat, menstruas purgationes cohabet, & præsertim foetum in vtero retinet.

D Vnguentum stomachicum Magistrale, ventriculum & hepar ruborat, frigidos harum partium dolores lenit, appetitiam excitat, coctionem iuuat, flatus discutit, nauseam aufert, vomitum fistit.

Vnguentum Olei absinthi. ol. mastichini, & nardini, an. 3 j. olei cinnamomi, 3 j. menthi, an. 3 b. rofar. rubear. coral. rubri, mastich. cinnamomi, agallochi, aromatici rofati, diarrhoe. Abbatis, an. 3 j. cere, q.s. fiat Vnguentum.

Vnguentum de Minio, vtile est vlceribus malis, & antiquis, cicatricem inducit, glutinat, & carnem generat. Potius est Vnguentum de Minio Caphuratum, quod fit hoc modo:

Vnguentum Minii triti, 3 iii. lithargyrii, 3 ij. cerussa, 3 j. b. tuthiae, caphura, an. 3 iii. olei rofati. 3 b. cera alba, 3 ij. Liquidam ceram cum oleo, lento igne permisce in mortario plumbeo, cum reliquis rebus tenuissime tritis.

Vnguentum potabile, est utileissimum ad consolidandum viscera interna, & sic prodest in casu ab alto: & hoc modo nauigantibus, & iter agentibus in pretio est.

Vnguentum Butyri recentis fine sale, 3 b. iii. rubia tintorum, castorei, spermatis ceti, tormentilla, an. 3 j. Bulliant simul cum vino odorifero ad vini consumptionem, & fiat Vnguentum.

Vnguentum ad pediculos.

Vnguentum Semin. staphisagriae, 3 ii. celebri albi, 3 j. salis, 3 ii. argenti vini, 3 ii. aceti vini, 3 it. axungia porcina, 3 b. j. olei Laurini, 3 ii. saponis Veraci, 3 b. Misce fiat Vnguentum.

Vnguentum

A Vnguentum ad combustionem Magistrale, expertissimum est ad vftionem, ex quacunque causa excitatam; quo solo partes ambustæ attemperantur, mitigatur incendium; humorum confluxus impeditur, sedatur dolor, pars ad cicatricem perducitur.

Vnguentum Tunica exterioris, seu mediana, viridis sambuci, M. j. In tenuissimas partes dissecta prius, bulliat in 3 iv. olei rof. adde tuthia preparata, 3 ij. cera alba, 3 j. b. Fiat Vnguentum lento igne, sec. art.

Vnguentum oculare Magistrale, delet nubeculas oculorum, ardorem contemperat, fluxiones fistit, dolorem lenit, inflammationi opitulatur.

Vnguentum Lapid. calaminaris preparati, 3 ij. tuthia preparata, 3 j. vitrioli albi, caphura, an. 3 ij. vnguenti rof. 3 b. Fiat Vnguentum.

Vel fiat hoc modo:

Vnguentum Butyri recentis, 3 iv. cera alba, 3 j. Liqua, & laua saepius aqua rosacea: & adde Tuthia preparata, 3 b. caphura, 3 ij. Fiat Vnguentum.

Vnguentum ad vermes Magistrale, quo inferior regio illinitur.

Vnguentum Absinth. abrotani, centaur. minoris, persicariae, folior. persic. arboris, lupini, radic. cebuli, an. 3 j. succi porri, 3 ij. nasturti aquatici, 3 ij. balaustr. 3 ij. olei absinth. 3 b. cera, q.s. Fiat Vnguentum.

Vnguentum ad Hemorrhoides Magistrale.

Vnguentum Thuri, 3 b. lyci, mirræ, croci, an. 3 iii. opij, 3 j. Decoquantur in lactis caprini 3 iv. ad consumptionem tertiae partis, adde: Mucilaginis psylli, 3 b. olei rof. 3 ij. viellum oni, N. j. Misce, fiat Vnguentum.

CAPT II.

De Vnguentis calefacentibus.

Vnguentum Dialthæ simplex, calefacit, resoluit, emollit, humectat, dolorem sedat. Vnguentum Dialthæ compositum, intensius calefacit, efficacius resoluit, humectat, emollit durities ab humore præsertim calido profectas.

Vnguentum Oespatum, seu vt Barbari vocant, Hysoppi humili, moderatè calefacit, intensius humectat, resoluit, dolorem aufert, humores crassos, & induratos liquat, & ad fluxionem paratos reddit.

Vnguentum Pleuriticum, modicè calefacit, intensius humectat, emollit, lenit pectus, sputum facile reddit, dolorem sedat. Utileissimum est in pleuride, transacta tamen principio, & celebratis vacuationibus, vniuersalibus, alioquin suo calore humores ad partem dolentem attrahit.

Vnguentum Aureum, in corporibus mollibus exsiccat, concoquit, & carnem generat; in robustis, & densis corporibus pus mouet. Fit hoc modo:

Vnguentum Cere, 3 v. resina, quartar. j. terebinth. 3 b. mellis, quartar. b. mastiches, thuri, sarcocolla, myrræ, aloës, croci, an. 3 ij. Fiat Vnguentum.

E Vnguentum deoppilatum succorum Magistrale, pro hepate, vtile est in obstructionibus hepatis, mesenterij, & abdominalis.

Vnguentum Succorum apij, fæniculi, absinth. petroselini, endiu. eichorij, an. 3 iv. vini albi, aceti albi, an. 3 ij. b. olei communis, 3 xij. olei amygdalar. amarar. 3 vj. Bulliant omnia ad consumptionem olei, vini, & aceti, & cum cera fiat Vnguentum: adde, Santalor. rubor. 3 j. spica, spody, an. 3 ij. in tenuem puluerem redacta.

Vnguentum Axungia suilla fine sale, 3 iv. axungia vaccine, 3 ii. vnguenti Dialthæ composti, vnguenti Agrip. olei laurini, syracis liquida, an. 3 i. theriac. magna, antiqua, Mithridati, vnguenti Aregoni, vnguenti Marciati, an. 3 b. argenti vini extincti salina, 3 ii. Misce, & secund. art. fiat Vnguentum.

Hoc in robustis corporibus, & in morbo Gallico à causa frigida concitato, vsum habet. Quod si hic pertinax morbus corpora premat mollia, que temperamento calido sint prædicta, utileissimum est hoc.

Vnguentum Axungia vaccine lotæ, 3 iv. axungia suilla insulæ,

lotæ aq. rof. 3 ii. olei amygdal. dulcium, lilio. albor. olei fern.

lauri, an. 3 i. vnguenti Agrip. 3 i. b. theriac. magna Andromachi, 3 i. b. vnguenti Aregonis, vnguenti Marciati, an. 3 i. b. argenti vini extincti, 3 i. b. Misce, & fiat sec. art. Vnguentum.

Quibus post sex menses vtendum est, vt vis effænis

Mercurij, cæterorum medicamentorum permixta ione

dometur.

Vnguentum deoppilatum succorum pro liene Magistrale.

Vnguentum succi apij, & succi petroselini, an. 3 iv. pulu. agni casti, 3 ii. aceti albi, 3 i. b. olei de capparib. olei irini, amygdal. amar. an. 3 viii. radic. capparum, cortic. tamarisci, sclopendria, an. 3 iii. schœnanthi, 3 i. b. Coquunt olea cum succis ad humiditatis consumptionem. Coletur, & adde ceram, & reliqua in polline redacta, & fiat Vnguentum.

Vnguentum Naphæ, moderatum obtinet calorem: est alexipharmacum, & sua qualitate malignam putredinem arcet, cor exhilarat, vitales spiritus generat. Vtile est in febribus malignis, peste, syncope, cordis palpitatione, veneno, melancholia, thoracis laueæ parti impositionem.

Vnguentum Agrippæ, calefacit in gradu secundo: habet virtutem emollienti, resoluendi humores in nervis impactos, vrinam prouocat, dolorem sedat, præcipue in rebus à frigida causa subortum: vtile est ad hydrozem, emollit ventrem, & humores aquosos expellit per aluum, maximè si sit permixtum cum oleo scorpionis: omnibus corporis cedematis succurrit.

Vnguentum Marciatum resoluit, calefacit humores frigidos in partibus præcipue nervosis contentos; quarum frigidos dolores lenit, atque ideo utileissimum est in omnibus articulorum doloribus, morbo Gallico, ilij dolore, scirro hepatis, & lienis, paralyticis, ischiatricis, & ad omnes dolores, tumorem, duritatem, spasmum, est præstantissimum.

Vnguentum Oregoni, iisdem corporis vitiis frigidis, auxiliatur: sed majorem habet consensum cum vtero, ipsum robordo, atque ad generationem præparando, quando foemina à causa frigida sterilis redditur, in quem vsum inungitur regio abdominis infra umbilicum. Quin ex eo fiunt pessaria, quæ vteri apposita, conceptionem procurant.

Vnguentum Ebolorum Magistrale, est optimum pro tumore hydropticorum; nam ventri illitum, & cedematis partibus, resoluit flatus, & tumorem tollit. Denique est unicum subsidium pro articulorum doloribus, & præsertim pro dolore podagrico lenando, sine dolor à causa frigida, siue à calida oriatur: fitque hoc modo.

Vnguentum Radicis ebolorum, 3 ii. bulliant in 3 viii. olei camomil. vsque ad consumptionem succi: cum cera fiat Vnguentum, ablutum deinde cum guttulis aceti rosarii, aut generosi vini.

Vnguentum pro morbo Gallico, diuersimode parati solent: etiæ enim argentum viuum sit Antidotum, cuius ope hic morbus domari solet: tamen vario modo conficiuntur ex eo vnguenta, pro varietate temperaturæ, & humoris. Commune ergo vnguentum, quod nostro seculo administratur, est huiusmodi.

Vnguentum Axungia suilla fine sale, 3 iv. axungia vaccine, 3 ii. vnguenti Dialthæ composti, vnguenti Agrip. olei laurini, syracis liquida, an. 3 i. theriac. magna, antiqua, Mithridati, vnguenti Aregoni, vnguenti Marciati, an. 3 b. argenti vini extincti salina, 3 ii. Misce, & secund. art. fiat Vnguentum.

Hoc in robustis corporibus, & in morbo Gallico à causa frigida concitato, vsum habet. Quod si hic pertinax morbus corpora premat mollia, que temperamento calido sint prædicta, utileissimum est hoc.

Vnguentum Axungia vaccine lotæ, 3 iv. axungia suilla insulæ, lotæ aq. rof. 3 ii. olei amygdal. dulcium, lilio. albor. olei fern. laurini, an. 3 i. vnguenti Agrip. 3 i. b. theriac. magna Andromachi, 3 i. b. vnguenti Aregonis, vnguenti Marciati, an. 3 i. b. argenti vini extincti, 3 i. b. Misce, & fiat sec. art. Vnguentum.

Quibus post sex menses vtendum est, vt vis effænis Mercurij, cæterorum medicamentorum permixta ione

I 3 dometur

dometur, ac mitescat; & celebrata iam per vniuersalia medicamenta vacuatione. Vnguentum debet imponi iuncturis brachiorum, & crurum. Caput nullo modo vngi debet, nec thorax, nec regio abdominis.

Vnguentum Mundificatum Apij, abstergit vlcera, & carnem generat, præsertim in partibus nervosis; fit hoc modo.

Z. Rhodomel. 3 j. succi apij, 3 B. farina hordei, parum. Milce.

Sed præstantius est hoc.

Z. Mellis rosati colati, 3 j. B. terebinthin. clara, 3 ii. succi apij, succi præsy, an. 3 B. succi absinthij, 3 ij. Coque simul, deinde adde: Farina hordei, farina fabar. an. 3 xj. farina lupinor. farina orobi, an. 3 ii. sarcocolla, myrrha, an. 3 j. B. Reduc in puluerem, & fiat Vnguentum.

Eadem facultatem sortitur, sed minus efficacem, Vnguentum media confectionis.

Vnguentum Album, valet aduersus vlcera, scabiem, & aduisionem, si simplex sit, & fiat ex oleo, cerussa, & cera. Si vero compositum, efficacius adstringit, & glutinat, & fit hoc modo.

Z. Cerussa, lithargyri, an. 3 vj. plumbi vsti, scorpa argentei, an. 3 B. mastiches, thuris, an. 3 ij. B. olei rosi, aceti albi, q. s. Misce, fiat Vnguentum sec. artem.

Vnguentum Basilicum, digerit, maturat vlcera, praua apostemata mollificat, rumpit furunculos; recentibus capitis, & nervosarum partium vulneribus, & vlceribus aptum existit. Eadem facultates eti si remissas habet Vnguentum Pallidum.

Vnguentum Aegyptiacum perfectius à Guidone, quām Melue componitur. Vehementer calefacit, potenter abstergit vlcera fonda, & fistulas antiquas, putridam carnem aufert, & sic in ipsis vlceribus putridis maximè confert, præcipue pudendorum. Dissoluitur in aliqua aqua frigida, vt eius caliditas attemperetur, & acrimonia mitescat, alioqui nimia sua caliditate, & caustica vi corredit, & ideo ante vniuersales vacuationes administrari non debet; nam fluxiones concitat, inflammatio-nes mouet, & vlcera curatu reddit difficultiora. Miscebis hoc modo.

Z. Vnguenti Aegyptiaci, 3 jaq. plantag. 3 B. Misce.

Vnguentum Apostolicum, efficax est contra vulnera, & vlcera difficultia, & fistulas: absunt carnem mortuam, consumptam restaurat, duram mollit, & plagas sanat. Fitque hoc modo.

Z. Cera alba, terebinth. resina, ammoniaci, an. 3 xiv. aristoloch. rotunda, thuris, bdelli, an. 3 vj. myrrhe, galbani, an. 3 iv. lithargyri, 3 ix. opopanactis, eruginis, an. 3 ij. olei communis, tb. xij.

D I S T I N C T I O XI.

De Emplastris.

Emplastrum filij Zaccharie, calefacit in primo gra- du, & moderatè resoluit, lenit peccus, sputum redit facile, dolorem lateralem præcipue sedat; quare in pleurite vtile est, sedata priùs ad partem fluxione: nam huius ope emollietur humor atque resoluitur. Etiam in testiculis, & aliis partibus dolore tentatis præstat eximiè.

Efficaciores vires habet præcipue in doloribus nervorum, lienis, vteri, renum, & vesicæ, *Hysopii Cerotum*, quia duros, & tenaces humores dissipat, tenuat, atque resoluit.

Emplastrum Meliloti, calefacit, humectat, emolliet, humores tenaces resoluit, dolorem aufert. Vtile est in pleurite, ad resoluentes tenaces humores in parte affecta impactos; & sic non est imponendum, nisi postquam totum corpus sit vacuum.

Emplastrum de Mucilaginibus, calefacit, humectat,

resoluit humores tenaces, & crassos: & licet varie sint eius descriptiones, nostra, & præstantior est hæc.

Z. Olei semin. lini, olei camomil. olei lilior. albor. dialthea simplicis, hysopii humidis, butyri vaccini, axungia gallina, axungia anfractis, medulla cruris cervini, medul. cruris vituli, axungia anguis, an. 3 B. mucilaginis altheæ, sem. lin. fænugræci, maluar. an. 3 iv. magaritar. preparat. 3 j. ammoniaci, galbani, opopanacis, dissolutorum in acetato scilliticò, an. 3 B. sagapeni, 3 B. Misce, & sec. art. fiat Vnguentum: cui adde in fine, croci pulueris, 3 j. aceti sambucini, quartar. j.

Emplastrum de nido kirundinis, ab omnibus plurimis laudum præconis condecoratur: quia eius vi, & ope angina desperata curari solet. Habet mirificam facultatem ad vacuandos humores ipsam efficiens: ipsos enim à partibus internis attrahit ad externas, & sic ægrum à suffocatione reddit immunem, & respirationē facilem reddit. In principio non imponatur, sed træfacto fluxionis impetu; alioqui humorem ad inflammatas partes intempestiuè attrahit vehementissimè. Plures vario modo componunt, vtteri tu illo ex descriptione nostra.

Z. Nidum kirundinis, Fac eum in aqua ebullire diu: postea cum cribro colla: & cum colatura coquuntur radices lili, maluasci, & bryonia, folia maluarum, violarum, parietaria: Pittentur fortiter, & incorporentur cum eis: fermenti valde acris, farina sem. lini, an. q. s. Bullant, & in fine adde: Olei veteris, axungia porcina insula, modicum: Fiat Emplastrum.

Emplastrum Diachylon simplex, hepatis durities, scirrhos lienis, ventriculi, & aliarum partium, imò ipsas strumas emolliet. *Compositum*, efficacius est, maturat apostemata, mollit durities, resoluit, digerit, abstergit sanem, phlegmonas sanat, carnem generat. *Diachylon* vero cum gumnis, fit quando adduntur bdelium, sagapenum, & ammoniacum: nam tunc potentius emolliet.

Emplastrum Apostolicum fit à Guidone, tratt. 7. cap. 1. de medicinis confortantibus. Calefacit, resoluit, abstergit, confortat, & fracturas ossium consolidat.

Emplastrum Diaphœnicum Alexandri, parum calefacit, plurimum roboret ventrem inferiorem, & ideo utile est in immodicis fluxionibus ventriculi, & intestinorum, vt diarrhoea, lienteria, coeliaca, cholera, dysenteria, vomiti, muliebri profluvio.

Emplastrum oxytrocum Vigonis, prodest ossibus fractis, partibus quea dolore aliquo premuntur, duritiem denique omnem emolliet & discutit, cicatrices attenuat, & laues reddit. Eadem virtutem habet *Confortatum Vigonis*.

Emplastrum stomachicum Magistrale, stomachum, & hepar confortat, & calefacit, coctiones iuuat, fluxus fit, appetitiam excitat, flatus resoluit.

Z. Ladani depurati, resina piri, colophonie, an. tb. B. cere, 3 iv. pulueris absinthi, pulu. mentha, pul. rofar. rubear. caryophyl. calami aromatici, agallochi, nucis moschatae, schœnanthi, mastiches, an. 3 j. Misce, & secundum artem fiat Emplastrum.

Emplastrum pro matrice Magistrale, vtteri imbecillitati succurrit, eius procidentiam reprimit, hystericas affectiones remedio est, strangulioni opitulatur, conceptionem iuuat, flatus discutit.

Z. Radicis bisorta, 3 B. lapidis magnetis in pollinem redacti, 3 j. lauendula, cassia elect. caryophyl. macis, nucis moschatae, agallochi, thuris, alipta moschata, an. 3 ij. ladani, cera flava, an. 3 iv. resina pini, picis Græca, an. tb. j. Fiat Emplastrum. Cui ad maiorem odoris suavitatem & vtilitatem, adde: Ambari, moschi, an. 3 B.

Emplastrum de baccis lauri, calefacit, attenuat, & crassos humores resoluit, dolores mitigat, & sic vtile est in doloribus renum, & intestinorum: flatus discutit, tumores induratos resoluit.

Emplastrum contrarupturam Magistrale, magnam vim habet in rupturis, & in ossium fracturis, quia robotat, adstringit,

adstringit, exsiccat, mirificè consolidat, & peritonaeum relaxatum ad suum locum reducit.

Z. Scoria ferri preparata cum acetō, pulu. miny, an. 3 j. B. sanguinis draconis, boli armeni, thuris, mastiches, terra sigillata, hypocistidos, balaustrorum, nucum cupressi, cortic. granator. an. 3 ii. lapidis sanguinarij, muria, santalor. rubor. gummi Arabici, an. 3 iii. resina, colophonie, q. s. Misce, fiat Emplastrum.

Eadem vires habet *Emplastrum de pelle Arietina*, quod etiam in aneurysmate plurimum iuuat.

Emplastrum de Rani, seu *viperinum*, vlcera curat Gallicana, dummodò iam sint mundificata, dolores iuncturarum à morbo Gallico manentes sanat, scrophulas emollit, durities resoluit. Quod si addas duplam quantitatem argenti viui, efficacius multò erit.

Emplastrum Magistrale contra dolores articulorum, frigidos humores potenter resoluit, dolores mitiat, præcipue coxendicis, à frigido humore excitatos.

Z. Picis nanalis, tb. ij. resina, colophonie, cera, an. tb. B. baccar. lauri, sulphuris viui, anisi, croci, absinthi, pulegys, thuris, sen. nafturij, an. 3 ij. caryophyl. cinnamomi, an. 3 j. zingiberis, 3 ij. terebinthina, q. s. Fiat Emplastrum.

Emplastrum de Geminis, tam in vulneribus, quām in vlceribus cicatricem inducit, attemperat, desiccatur, & sic papillarum remouet scissuras.

Z. Olei rosacei, tb. ij. ceruse, tb. iv. Fiat Emplastrum.

Emplastrum Diapalma, cicatricem inducit, resoluit simul, ac repercutit. Vtile in contusionibus in primis diebus vino albo dissolutum; & vltimis, oleo vetere, dummodò non reperiatur vulnus. Prodest in vltionibus, ad formam vnguenti redactum, oleoque omphacino permixtum, & tunc perniones sanat.

Triapharmacum Galeni, describitur ab ipso, lib. 1. de compos. sec. gener. cap. 7. Exsiccatur efficaciter, quare vim habet curandi fistulas, & vlcera vsque ad cicatricem pernasat.

Eadem facultatem habet *Emplastrum de Gratia Dei*, quia facit nasci carnem in vulneribus, & consolidat.

Emplastrum ceroneum, prodest ad omnem dolorem spathularum & pectoris, ex frigiditate, frigidos humores solvit, splenem emolliet. Vtile est ad hydropem ex causa frigida hepatis contractum: vtero superpositum, ipsius frigiditati resistit.

Emplastrum Isis fit à Galeno, lib. 5. sec. gener. Capiti valde est accommodatum: chironia vlcera, & curat difficiencias sanat: est etiam cruentis idoneum.

Emplastrum ex Gallia Moschata Mefue, totum ventrem inferiorem robotat, adstringit, calefacit; quare alii fluxibus ex frigore contractis remedio est.

Emplastrum de centauræ, capitis vulneribus prodest. Efficacius est *Emplastrum de Betonica*, quod optimum est ad vniendas caluarias fracturas. Deinde ossa carnegit, squammas ossium detrahit, & quæ in alto latent, foras attrahit efficaciter, carnes amissas, durisque restituit, vehementer abstergit, digerit, & siccatur.

A R T I C U L U S V.

De Methodo compositorum omnium medicamentorum, ad usus Medicos utilitatem præstantium.

C A P U T V N I C U M.

Et primū de Apozematis.

*S*perest solūm differere, quomodo omnia medicamenta componantur, præter syrum, potum, at-

que pilulas, de quibus satis suprà. Apozemata ergo, & decocta, eti ex iisdem componantur, maximè tamen inter se differunt: si quidem apozemata saccharum in se recipit, decocta vero minimè. Vraquet tamen easdem præstant utilitates, quia in declinatione conceduntur; vt partum intemperies inducta auferatur, vt lib. art. medic. cap. 8. s. admonuit Galenus, dicens: *Vnam quamque causam prius absindere oportet, deinde factam intemperiem curare.*

Intemperies varia est; nam alia est calida, frigida alia: Quare hac ratione apozemata varia parati solent. Et sunt concedenda matutino tempore, in remotione febris, vel declinatione accessionis. Quare aliud dicitur apozemata biliostum, quando humorem biliostum præparat ad expulsionem: aliud dicitur phlegmaticum, quia in quacunque nostræ corporis parte pituitam disponit, cāmque calefacit, attenuat, incidit, aperit: aliud appellatur melancholicum, quod melancholiam disponit.

Aliud appellatur pectorale, quia in thorace, & aspera arteria humores præparat, sputum facile reddit, & ideo utile est in omnibus affectibus materialibus thoracis. Et vt omnia cognoscantur recte, verisque modus componenti apozemata inquiratur, ea per exempla distinguamus. Sit ergo primum exemplum, de apozemate humorem biliostum præparante.

Z. Hord. mundi, & contracti, P. j. prunor. excinatar. vnuar. passar. sine acinis, an. 3 j. cortic. radic. cichor. borrag. bugloss. radicis scorzonerae, an. P. j. fol. laetuc. borrag. acetos. violar. an. M. j. sem. frigidor. an. P. j. flor. cordial. an. P. B. Conquantur omnia secundum artem, in tb. ij. aq. fontanæ ad tertiarę partis consumptionem: Colatura adde sacchari albi, 3 iv. syrup. cichor. syrup. borrag. an. 3 ii. Misce, & iterum parum bulliant pro apozemate.

Sit secundum exemplum, pro curatione tertianæ nothæ, & aliorum morborum, in quibus reperiuntur permixtio bilis cum pituita; nam attemperat, obstructiones aperit, & ventrem lenit.

Z. Hord. mundi, P. j. passular. sine acinis, prunor. an. 3 j. cortic. radic. bugloss. cichorini, petroselinii, fæniculi, apij, an. P. j. fol. borrag. bugloss. cichor. capit. Vener. lupulor. petroselin. an. M. j. sem. frig. maior. fænicul. anisi, flor. cordial. bugloss. cichor. an. P. j. Coque sec. art. in tb. iii. aq. ad tertias: colatura adde Sacchari, 3 v. syrup. Byzantini, syrup. cichor. an. 3 ii. Misce, & iterum parum bulliant pro apozemate.

Tertium exemplum pro humore melancholico sit hoc.

Z. Cortic. radic. capparum, tamarisci, petroselinii, fæniculi, eupatorijs, fæniculi, apij, cichor. borrag. an. M. j. passular. sine acinis, prunor. sine nucleis, an. 3 j. B. folior. eupatorijs. capit. Vener. lupulor. fumar. assplenij, bugloss. an. M. j. flor. bugloss. borrag. cichor. an. P. j. sem. anisi, fæniculi, an. 3 B. Coquantur omnia secundum artem, in tb. viij. aq. ad tertias: adde Sacchari, 3 v. syrup. de duab. radicib. syrup. fumar. simplicis, an. 3 ij. Misce pro apozemate.

Si tamen velis aliquod apozematum, purgatiuum efficere, in decoctione simul coquantur cum aliis rebus medicamenta purgantia, tam simplicia, quām composta; quæ variis morbis auxilientur, & diuersos humores euacuare nata sint: vt v. g. in hoc apozemate syrum purgatiuum, hoc modo.

Z. Syrup. de senna, 3 ii. apozematis melancholicis. 3 iv. Misce pro haustu vno.

Et sic de ceteris.

De clysteribus.

Enema, ablilio, clyster idem significant: & est medicamentum sedi, & intestinis primò accommodatum; deinde ventriculo, lieni, renibus, vesicæ, mesenterio, & quod magis est, capiti appropriatum, à quo non raro medio clystere fit reuulsio. Huius medicamenti plures sunt differentiae: Alij enim sunt clystres emollientes, attemperantes, vacuantes, purgantes, anodynæ, abstergentes, adstringentes, sarcotici; & alij nutritives.

Exemplum primi sit.

U. Decoct. maluar. prunor. enucleator. furfuris, lib. j. sacchari albi, 3 j. olei, 3 iiij. salis, 3 j. Misce, fiat clyster.

Exemplum attemperantis clysteris.

U. Decoct. borrag. lactuc. cichor. portulac. lib. j. olei violar. 3 iiiij. sacchari albi, 3 j. Misce pro clystere.

Exemplum euacuantis.

U. Maluar. prunor. enucleator. polypod. sem. cartham. fol. sen. 3 x. diacathol. 3 x. olei violar. 3 ij. Misce.

Exemplum anodynæ.

U. Decoct. maluar. bismalua, fanugraci, fursuris, 3 x. buryi recentis, dialthea simplicis, an. 3 iiij. olei sesamin. olei de semin. lini, olei amygdal. dulcium, an. 3 j. salis, 3 j. Misce.

Exemplum abstergentis.

U. Decoct. bord. lib. j. sacchari rubri, 3 j. lib. rhodomel. Syrup. ros. an. 3 j. lib. Misce.

Exemplum adstringentis.

U. Decoct. plantagin. portulac. solatri, lib. j. olei myrtin. Syrup. ros. sicc. an. 3 j. lib. Misce.

Exemplum sarcotici.

U. Decoct. plantag. portulac. lentium, lib. lib. albu. min. ou. N. iij. pulu. mastich. sanguin. Dracon. boli armeni, gummi tragacanthi, an. 3 j. lib. cera, pinguedinis caprine, an. 3 ij. Misce.

Exemplum nutrientis.

U. Iuris gallina, iuris capon. an. 3 iv. vitellor. ouor. N. iij. sacchari albi, 3 j. Misce.

Quantitas clysteris varia est pro hominum ætate, natura, & conditione morborum; quia pueris, & debilibus minor quantitas conceditur, quam adultis, & robustis: in affectibus colicis, lientericis, dysentericis, quando ob fæces induratas retinetur aliis, minor requiritur quantitas; maior autem ipsius clysteris, est libra vna.

Debet infundi tepidus; nam frigidus intestina, & neruosas partes vicinas oblaedit. Debet similiter sensim, & paulatim administrari: qui enim subito iniicitur, flatus eleuat, & ferè retineri nequit in intestinis, & sursum reptit, & cruciatuſ intollerabiles concitat.

De Suppositoriis.

Glans, aut suppositorium formam cereæ candelæ paruæ, ad longitudinem quatuor digitorum, speciemque rotundam refert. Paratur quando æger clysterem assumere recusat. Tribus modis fieri solet; aut ex melle tosto, & sale, & debile est; aliquando ex hiera, melle, & pulueribus purgantibus, & mediocre existit; interdum ex acribus medicamentis, ut scammonio, euphorbio, colocynthide, cum melle, aut aliquo expurgante electuari, & acre existit. Conficitur etiam ad longitudinem sex digitorum ex rebus prædictis, & à capite reuelliit. Funt suppositoria ad longitudinem sex digitorum pro vtero, cum medicamentis accommodatis, ad corroborandum, ipsūmque expurgandum, & in hysteris affectibus ad reuellendum, quando morbus ob vteri consensum concitat.

De Linimentis.

A

Linimentum, medicamentum est medium in consistencia inter Oleum, & Vnguentum. Paratur ex oleis, axungiis, & aliis similibus ad sedandos dolores, & intemperie remouendam: habet tamen maiorem efficaciam, quam oleum; & variè conficitur pro diversa morbi causa, & intemperie. Exemplum fit hoc.

U. Olei amygdal. dulcium, olei camomil. an. 3. B. vnguentum filij Zaccharie, axungia gallina, q.s. Misce, fiat Linimentum.

De Vnguentis.

B Vnguentum, solidioris est substantiae, & maiores habet vires. Componitur pro diverso vsu ex oleis, succis, plantarum partibus, & animalium, quæ coctionem accipiunt, & in puluerem redigi possunt. Fit etiam Vnguentum ex resinis, & gummi, cum cera semper, quæ est omnium vnguentorum materia. In eius compositione hic seruatur ordo, vt pulueris vincia vni; ceræ duæ & olei octo respondeant.

De Ceratis, & Emplastris.

C Emplastrum, & cerati tanta est affinitas, vt saepe vnum pro alio substituatur. Ceratum est compositio vnguento durior, emplastro tamen mollior. Proprio ceratum materia, est cera, requirit enim maiorem quantitatem ceræ, à qua denominationem accepit; licet minorem, quam Emplastrum.

Emplastrum vero est compositio, quæ ex omnium medicamentorum specie confurgit, pinguum præcipue, & succorum in vnum corpus crassum, viscosum, solidum, durum, & digitis adhaerens concurrentem. Differentiae vero emplastrorum ab eisdem rebus definiuntur, ex quibus vnguentorum varietas. Quantitas vero medicamentorum, quæ in emplastra concurrunt, vix describi potest, sed artificiali conjectura, inspiciendo ea medicamenta, quæ consistentiam & lentorem præbent, & considerando ex decoctione duritatem, aut mollitatem, pro compositione necessariam. Notabis ultimum, quod cera non conuenit in emplastra ladanum, recipientibus.

De Cataplasmatiſ.

Emplastris minus propriè dictis sunt similia Cataplasmata. His vtimur ad sedandos dolores absumentos præter naturam tumores, resoluendos flatus. Componuntur ex radicibus, foliis, fructibus, floribus, seminibus, herbis, succis, oleis, axungiis, medullis, farinis, & resinis. Horum alia sunt cocta, alia cruda. Cocta sunt ex herbis coctis, & per setaceum transcolatis, additis oleo, & axungia. Cruda sunt ex herbis contusis, aut eorum succis, oleo admixtis, & farina, & aliis pluribus, prout Medico visum fuerit. Medicamentorum quantitas indeterminata est, prout è mollibus, aut duris ipsa sint composita.

De Fotibus.

Fotus, evaporatio calida est, ad emolliendum, laxandum, dolorēmque sedandum inuenta. Conficitur ex herbis, radicibus, seminibus, & floribus, in aqua, vel vino coctis, easdem vires habentibus. Fotu vtimur ante aliorum medicamentorum vsum, vt cutis meatus laxentur, attenuentur humores, viæ ampliores reddantur, quod fit spongia, filtro, linteis, aut vesicæ. Hoc autem auxiliu factis iam vniuersalibus vacuationibus celebratur.

De Embrochis.

A rum vis ad cerebrum convolans, humores in capite existentes liquat, attenuat, & euacuat. Ex acribus medicamentis, & maximè irritantibus componuntur. Alia sunt humida, quæ ex succis herbarum, betæ videlicet, maiorana, hyssopi, & similiūm sunt; aut ex aliis decoctionibus permixtis cum euphorbio, pyrethro, nigella, quæ tamen in pauca quantitate addi debent. Alia sunt dura, ad consistentiam emplastri, quæ ex prædictis medicamentis in puluerem redactis, mellique admixtis, pyramidis instar, conflantur.

De Apophlegmatismatibus, seu Masticatoriis.

Aliqua sunt medicamenta, quæ aliquandiu in ore detenta, & aliquantulum masticata, vires suas ad caput transmittunt, & per palatum pituitos humores eradicant. Componuntur ex acribus medicamentis. Præsunt in affectibus frigidis materialibus cerebri, & nervorum. Nocent iis affectionibus, quæ fauces, gulam, asperam arteriam, & pulmonem excent. Quatuor modis parantur. Primo, quando prædicta medicamenta acria puluerizantur melle permixta, pilularum, aut pastillorum formâ. Secundo, quando intra linteum in ore detinentur, atque masticantur. Tertio, quando aliquod medicamentum acre pituitam attrahens, vt galanga, & pyrethrum, citra alterius medicamenti per mixtionem, ad quantitatem auellanæ ore continetur. C Hæc medicamenta non debent applicari, priusquam totum corpus exquisitissime sit euacuatum.

De Gargarismatis.

Partibus oris, & faecium accommodantur gargarismata, quorum vnu fluxio prohibetur, pars ab inflammatione præseruatur, dolores sedantur, vlcera curantur. Hæc duplice parati solent: primo, ex decocto herbarum, & aliarum rerum, quæ cum vino albo, rubro, & styptico, aut decocto peitorali decoquuntur. Secundo modo fit ex aqua stillatitatis, per se, aut aliis rebus permixtis, vt videlicet syripo, oxymeliti simplici, aut diamoro, & aliis medicamentis simplicibus, vel compotis, pro curantis Medici arbitrio.

De Dentifriciis.

Pro dentibus abluendis, roborandis, confirmandis, atque detergendis sunt dentifrica, ex medicamentis desiccantibus, atque detergentibus. Hæc sunt in duplice differentia: alia sunt sicca, quæ ex pulueribus crassiusculè tritis cum medicamentis ad formam pessarij componuntur. Alia sunt humida, quæ ferè semper ex infiltratione adstringentium, exiccatum, & abstergentium sunt, quibus odorifera permiscenda.

De Sacculis.

E Sacculus est compositio medicamentorum, q̄r in sacculum, seu marsupium congeruntur: & nihil aliud est Sacculus, nisi fortis aridus & siccus. Huius ea differentia est, qualis partis cui apponitur, à qua sumit ligaram, & medicamentorum diuersitatem; quia si sacculus ad caput paratur, capitalia erunt medicamenta, & sic de reliquis partibus principalibus dicendum.

De Suffitu.

Suffitus, evaporatio est medicamentorum, substantiam humidam, viscosam, atque pingue obtinentem; Illius duplex est differentia. Alius est siccus, qui trochis, vel pilularum formam habet, & componitur ex medicamentis, à quibus fumus elevatur, vt gummi, M pice,

De Collyriis.

Collyrium est medicamentum oculis accommodatum. Triplex est differentia ipsius: Aliud est liquidum, quod ex succis, mucilaginibus, & aquis paratur, in principio inflammationis oculorum, pro ledando dolore, inflammatione, & fluxione fistenda aptissimum. Aliud est siccum, vt est collyrium album Rhasis. Aliud mellis consistentiam obtinet, cuius beneficio humores in tuncis impacti resoluuntur, & hoc ex diuersis medicamentis conficitur.

De Errhincis, seu Sternutatoris.

Hæc medicamenta naribus accommodantur, quo-

pice, resinis, cera. Alius est humidus, qui est decoctio medicamenti maximè calidi, in quo extinguitur lapis pyrites, qui etiam extinguitur aliquando in aqua rutæ, vino, vel aceto. Est autem medicamentum fortissimum: at rectè administratum, vtile est in cerebri obstructi- nibus, pulmonum ulceribus, Asthmate, tussi antiqua, costarum doloribus, vteri, & aliarum partium affecti- bus inueteratis, & eradicationis difficilis, vt in Galica- lue.

De Infectionibus.

Infection, est balneum dimidij corporis inferioris. Eius materia aliquando est aqua dulcis, sèpe decoctum herbarum, fructuum, radicum, seminum, & diversarum rerum pro Medici arbitrio. Huius usus, est in affectibus renum, vesicæ, vteri, & partium inferiorum.

De Balneis.

Balneum, est totius corporis vniuersalis fots, tum sanitatis tuendæ gratia, tum etiam pro morbis persa- nandis remedium maximè necessarium. Duplex illius reperitur differentia: Aliud est à natura factum; quale est quod in mineris terræ reperitur, vt balneum sul- phureum, aluminosum, nitrolum, & alia similia. Aliud verò est balneum artefactum, ex decocto radicum, se- minum, florum, foliorum, & mineralium.

ARTICVLVS VLTIMVS.

De gradibus qualitatum medicamentorum, que in probata, & instructa Officina reseruantur.

Nihil est quod magis Medicum peritum instruat, quam medicamentorum qualitas. Cum enim con- trariorum contraria sint remedia, oportet exactè qual- itates remediorum percallere: Nam morbus calidus, frigidum remedium expostulat; frigidus, calidum; hu- midus, siccum; siccus, humidum. Quare ne in hoc com- pendio pharmaceutico quicquam desit in studiosorum gratiam, omnis generis medicamentorum facultates enumerabo, initium à temperatis desumens. Tempera- tum enim medicamentum est, quod elementorum temperaturam, eucrato (hoc est, temperato) hominis corpori similem obtinet, ita vt neque calefaciat, neque refrigeret, neque humectet, neque exicit.

DE RADICIBVS.

Radices temperatae.

Radix scorzonerae. h.in 1. Radix buglossæ tempera- ta. Radix borraginis. h.in 1.

Radices calidae in 1.

Radix Similacis asperæ. s. Radix enulae campanæ. s. in 2.

Radix asparagi. s.in 2. Radix mechoicæ. s.in 2. Radix valerianæ. s.in 3. Radix betonicae. s.in 3. Radix paeoniae. s.in 3. Radix Chinæ. s.in 2.

Radices calidae in 2.

Radix pastinacæ. h.in 2. Radix foeniculi. s.in 2. Radix rubiae tinctorum. Radix rhubarbi. s.in 2. s.in 2. Radix rhamnici. s.in 2. Radix cyperi. s. in 2. Agaricum. s.in 2.

A Radix liquiritiae. h.in 2. Radix hermodactylor. s. Radix calami aromatici s. in 3. in 2.

Radices calidae in 3.

Radix zedoarie. s.in 2. Radix veratti nigri. s.in 3. Radix aristoloch. longæ. Radix veratri albi. s.in 3. s.in 3. Radix brusci. s.in 3. Radix costi. s.in 3. Radix asari. s.in 3. Radix gentianæ. s.in 3. Radix filipendulae. s.in 3. Radix petroselini. s.in 2. Radix peucedani. s.in 3.

Radices frigidae in 1.

Radix cichorij. s.in 2. Radix lactucæ. h.in 2. Radix schariolæ. s.in 2.

DE CAVLIBVS.

Caules calidi in 2.

Ligni aloës. s.in 2. Calami aromatici. s.in 2. Ligni renun. s.in 2. Saxifraga. s.in 2. Cinnamomi. s. in 2.

Calidi in 3.

C Lignum Indicum, seu san- tum. Aspalathum. s.in 2. s.in 3.

Frigidi in 2.

Santali albi. s.in 2. Santali rubei. s.in 2. Santali citrini. s.in 2.

DE HERBIS.

Herba temperata.

Capillus Veneris. h.in 2. Scorzonera. h.in 2. Borago. h.in 2. Buglossa. h.in 2.

Herba calidae in 1.

Camomilla. s.in 1. Scordium. s.in 2. Absinthium. s.in 3. Asphodelus. s.in 2. Althæa. h.in 3. Betonica. s.in 2. Beta. h.in 3. Agrimonie. s.in 2. Brassica. s.in 2. Lupulus. h.in 2.

Herba calidae in 2.

Salvia. s. in 2. Melilotus. s.in 2. Melissa. s.in 2. Parietaria. h. in 2. Artemisia. s.in 2. Peucedanum. s.in 2. Scolopendrium. s.in 2. Pulegium. s.in 2. Scabiosa. s. in 3. Mentha. s.in 3. Fumaria. s.in 2.

Herba calidae in 3.

Apium. s.in 2. Filipendula. s.in 3. Petrolinum. s.in 2. Thymus. s.in 3. Chelidonium. s.in 3. Centaurea major. s. in 3. Anethum. s.in 2. Centaurea minor. s.in 3. Serpillum. s.in 3. Stœchas. s.in 3. Quinquefolium. s.in 2. Agnus castus. s.in 3. Trifolium. s.in 2. Calamentum. s.in 3. Pulicaria. s.in 3. Abrotanum. s.in 3. Hyssopus.

Hysopus. s.in 3. Chamædrys. s.in 2. A Hippopolinum. s.in 3. Juniperus. s.in 2. Tamariscus. s.in 3. Origanum. s.in 3. Dictamnus Cretensis. s.in 2. Pastinaca. s.in 3. Imperatoria. s.in 3. Ruta sativa. s.in 3.

Herba calidae in 4.

Allium. s.in 4. Nastrum. s.in 3. Cæpa cum humiditate ex- crementia. s.in 3. Tithymalus. s.in 4. Scilla. s.in 3. Thapsia. s.in 4. Ruta silvestris. s.in 3.

Herba frigidae in 1.

Malva. h.in 1. Cichorium. s.in 1. Atriplex. h.in 2. Scariola. s.in 2. Viola. h.in 2. Laetitia.

Herba frigidae in 2.

Myrthus. s.in 2. Solanum hortense. h.in 2. Semperiuum. s.in 2. Plantago. s.in 2.

Herba frigidae in 3.

Hyoscyamus. h.in 3. Portulaca. h.in 2. Solanum somniferum. h.in 3. Mandragora. h.in 3.

Herba frigidae in 4.

Cicuta cum aliqua humi- ditate. Papaver rubrum. h.in 3. Papaver nigrum. h.in 3. Papaver album. h.in 3.

DE FLORIBVS.

Flores calidi in 1.

Absinthium. s.in 3. Sambucus. s.in 3. Chamæmelum. s.in 3.

Flores calidi in 2.

Anethum. s.in 2. Rosmarinus. s.in 3. Melilotus. s.in 2. Epithymus. s.in 3. Crocus. s.in 2.

Flores frigidae in 1.

Violæ. h.in 2. Nenupharis. s.in 2. Buglossæ. h.in 1. Rosarum rubratum. s.in 2. Borraginis. h.in 2. Balaustiorum. s.in 2.

DE FRVCTIBVS.

Fructus calidi in 1.

Amygdala dulces. h.in 1. Foliculi sennæ. s.in 2.

Fructus calidi in 2.

Amygdala amar. s.in 2. Passifl. s.in 2. Auellanæ. s.in 2. Poma redolentia. h.in 2. Auellanæ Pineæ. h.in 1.

Fructus calidi in 3.

Nux Moschata. s.in 3. Colocynthis. s.in 3. Macardi fructus. s.in 3.

Fructus frigidi in 1.

Cassia Fistula. h.in 2. Citonia. s.in 3. Pruna domestica. h.in 2. Pyrum. s.in 1. Iuiuba. h. in 2. Myrobalanus. s.in 2. Tamarindi. h.in 2. Alkekengi.

DE SEMINIBVS.

Semina calida in 1.

Paeoniae. s.in 3. Carthami. s.in 2. Santonici.

Semina calida in 2.

Lini. h.in 2. Cardamomi maioris. Foenugræci. h. in 1. s. in 2. Eumaris. h. in 1. Anethi. Dauci. s.in 2. Rapi. Ocimi Caryophyllati. Raphani. Vrticeæ.

Semina calida in 3.

Coriandri. s.in 3. Agnasti. s.in 2. Juniperi. Cuscutæ. s.in 2. Cymini. Apij. s.in 3. Pastinacæ. Sinapis. s.in 3. Brusci. Anisi. s.in 3. Milijsolis. Petroselinæ. s.in 3. Nigelle. s.in 3.

Semina calida in 4.

Nucis Moschatæ. s.in 3. Staphisagriæ. Cubebæ. s.in 4. Nasturtij. Piper longum. s.in 4. Piper album. Piper nigrum. s.in 4. Caryophillum.

Semina frigida in 1.

Scariole. s.in 1. Maluæ. s.in 2. D Acetosæ.

Semina frigida in 2.

Berberis. s.in 3. Psyllij. h. in 2.

Semina frigida in 3.

Melonis. h.in 2. Citoniorum. Cucurbitæ. h.in 2. Citruli. Plantaginis. s.in 3. Myrthi. Cucumeris. s.in 3. Hyoscyami.

Semina frigida in 4.

Papaueris albi. h.in 3. Papaueris erratici. h.in 2. Papaueris nigri. h.in 3.

DE GVMMI, ET RESINIS.

Calida in 1.

Cäcam, seu Anime. s.in 2. Juniperi.

Calida in 2.

Styrax. s.in 2. Thus. Myrrha. s.in 2. Assa foetida. Sarcocolla. s.in 2. Opopanax. Calida in 2.

Zacuri Lusitani

Calida in 3.			A DE PARTIBVS, ET superfluitatibus animalium.		
Ammoniacum.	Hinc 2. Lacca.	Lin 2.			
Gallinum.	Sin 2. Gummi Eleai.	Lin 3.			
Zigapenum.	Sin 3.				
<i>Calida in 4.</i>			<i>Partes calidae in 1.</i>		
	Hepar lupi.	Lin 2.	Hepa lupi.	Tunica interior ventricularis.	
	Pulmo vulpis.	Lin 2.	Pulmo vulpis.	Ligamentum.	Lin 2.
<i>Calida in 4.</i>			<i>Partes calidae in 2.</i>		
Diphorbiuum.	Sin 4.				
<i>Vera Resine calidae in 1.</i>			Coagulum hædi.		
Masticæ.	Sin 1. Terebinthina abietina.		Coagulum vituli.	Medulla officinalis vinalis.	
Rosina pini.	Sin 1. Sin 2.		Coagulum depositis.	hædi.	
Pax Graeca.	Sin 2. Cotopomia.	Lin 2. B	Sanguis hæci.	Cerebri medulla.	Lin 2.
Copal.	Sin 2. Carana.	Sin 2.		Vaccini medulla.	hædi.
Terebinthina.	Sin 2. Tacamaca.	Sin 2.			
<i>De Saccis, Infusionibus, Inspissamentis, seu succis inspissatis.</i>			<i>Axungie calidae in 1.</i>		
<i>Succi calidi in 1.</i>			Gallinæ.	Lin 2. Amferis.	hædi.
Fumaræ.	hædi.		Anatis.	Lin 1. Cuniculi.	hædi.
Lupulorum.	hædi.		Hædi.	Lin 2. Arietis.	hædi.
Rosinæ.	hædi.				
<i>Succi frigide.</i>			<i>Calida in 2.</i>		
Chichorij.	Sin 2. Nouene infusiones sol.		hædi.	hædi.	
Crassator.	Sin 2. tub.	Lin 2.	Viula.	hædi.	
Violazum.	hædi.		Vris.	hædi.	
Citoniuum.	Sin 2. rum.	Lin 2.	Equi.	hædi.	
Rosarum rubracum.	Sin 2.				
<i>Inspissamenta calidae in 1.</i>			<i>Calida in 3.</i>		
Liquiritæ.	hædi.		Castoriij.	Lin 5.	
Mentisci.	Sin 2. Absinthij.	Lin 5.			
	Sin 2.				
<i>Calida in 2.</i>			<i>Superfluitates temperatae.</i>		
Cetaceæ.	Sin 3. Eupatoriij.	Lin 5. D	Omnis genus dæcis.		
			<i>Superfluitates calidæ in 1.</i>		
Myrti.	Sin 2. Hypothecidos.	Sin 5.	Mel.	Sin 2. Sezicum crudum.	hædi.
<i>DE FARINIS.</i>			Sanguis columbi.	hædi.	vitum.
<i>Farina calida in 1.</i>			Felicitum.	hædi.	Sin 2.
Pennigeri.	Sin 1. Testici.	Lin 1.			
	Sin 1.		<i>Calida in 2.</i>		
<i>Farina calida in 2.</i>			Felatri.	Sin 2. Bonum.	Lin 2.
Euphorborum.	Sin 2. Orobii.	Lin 2.	Stercas lacerti.	Sin 2. Caprum.	Lin 2.
Psidiorum.	Sin 2.		Stercas humanum.	Sin 2.	
<i>Farina frigida in 2.</i>					
Hordi.	Sin 2. sib. quaten hordem con-		<i>Calida in 3.</i>		
Centis.	Sin 2. sib. quaten & exeradicatum,				
Paris, quod nulli aliud.	Sin 2.		<i>Calida in 4.</i>		
<i>Alumen perfrigescens.</i>			Alumen perfrigescens.	Affectionis.	Vitriolum;

Pharmacopœa.

Vitriolum.	Sin 4.	Auripigmentum.	Sin 4.	A Tamarisci.
<i>DE METALLIS.</i>			<i>Calidi in 2.</i>	
<i>Metalla temperata.</i>			Cinnamomum.	Caparis cortex.
Argentum.		Aurum.	Calidi in 3.	Sambuci cortex.
<i>Metalla frigida in 2.</i>			Macis.	
Plumbum vistum.	Sin 3.	Minium.	Ligna calida.	
Marchasita.	Sin 2.	Argentum vinum.	Lignum Aloës.	
Cerussa.	Sin 2.	Argentum sublimatum.	Aspalathum.	
Lithargyrium.	Sin 2.		Buxus.	
<i>Lapides frigidi in 2.</i>			Lignum Guaiacum.	Xylocassia, Xylocinnantum, saffragia Indica.
Margarita.	Sin 2.	Crystallus.	Ebenus.	Lignum Nephriticum.
Corallum album.	Sin 2.	Lapis Hæmatites.		
Corallum rubrum.	Sin 2.	Lapis sanguinarius.		
Corallum nigrum.	Sin 2.	Magnes.		
Lapis Lazuli.	Sin 2.	Antimonium.		
Lapis Armenus.	Sin 3.	Marmor.		
<i>Lapides Pretiosi.</i>			<i>Ligna frigida.</i>	
<i>Frigidi siccæ in 1.</i>			Cupressus.	Tamaris, seu Myrica.
Smaragdus.		Chrysolithus.	Lignum loti Arboris.	Lignum laticis.
Sapphytus.		Amethystus.	Santalum.	
Hyacinthus.		Chrysoprasus.		
Granatus.		Chelidonius.		
Rubinus.		Achates.		
Sardonix.		Alectoarius.		
Topazius.		Corneolus.		
Beryllus.				
<i>Medicamenta aërea, & aquæ.</i>			<i>GENERALISSIMA descriptio.</i>	
Saccharum, & eius species, calidum, & humidum.			<i>De gradibus omnium medicamentorum, que in officina in usu habentur,</i>	
Mannæ, & eius species calidæ, & humideæ.			<i>De medicamentis temperatis.</i>	
Rosæ aëreus calidus, & humidus.			<i>T Emperatum medicamentum illud dicitur, quod simili temperato hominis torpori temperaturam obinet, ita ut neque calefaciat, neque refrigeret, neque exsiccat, ne que humectet: cuiusmodi sunt.</i>	
<i>Medicamenta calida in gradu primo.</i>			Adiantum.	Lotus sativa.
Alcyonium, siue spuma		ta Byzantia.	Asparagus.	Lycium.
Maris.		Bitumen.	Argenti spuma.	Lens.
Flos salis.		Asphaltum.	Argenti recrementum.	Masticæ.
Sperma ceti.		Naphtha.	Cadmia.	Myxa.
Ambra odorata.		Pissaphaltum.	Cera.	Oleum dulce.
Vnguis odoratus, seu Bla-			Citri cortex.	Pinei Nuclei.
<i>Marina calida.</i>			Eryngium.	Selamum.
Tellinatum.			Faba.	Terra Chia.
Chamarum.			Glycyrrhiza.	Terra Samia.
Cochlearum Marinarum.			Graminis radix.	Trichomanes.
Cionia.			Lenticus.	Zizyphia.
Mitulorum.			Lini semen.	
<i>Marina frigida.</i>			<i>Medicamenta calida in gradu primo.</i>	
Margarita, seu uniones.		Tellinatum.	Medicamentum in primo ordine calidum est,	
Testæ Purpurarum.		Chamarum.	quod non evidenter excalcat, ut	
Buccinarum.		Cochlearum Marinarum.		
Cionia.		Cancrorum.		
Mitulorum.				
<i>Offa.</i>			<i>Medicamenta calida in gradu secundo.</i>	
Sunt frigida, siccæ, terrestria.			Absinthium.	Castanea.
Vnicornu, Græcis Monoceros dicitur.			Aloë.	Chamælum.
Ebur.			Agaricum.	Eupatorium.
Cornu cervinum.			Althæa.	Flores populi.
Os de corde cerui.			Amygdala dulces.	Ladanum.
<i>Cortices calidi in 1.</i>			Beta.	Lithospermum.
Macer.			Brassica.	Malobathrum.
Cortex Guaiaci.			Buglossum.	Naces virides.
<i>Aurantij.</i>			Cassia.	Oryza.
			Orobos.	Selamum.
			Propolis.	Spica nardi.
			Quinquefolium.	Vinæ maturæ.
			Saccharum.	Vinum nouum, seu ma-
			Serum lactis.	stum.

Medicamenta calida in 2.

Secundum gradum fortius sunt que manifeste, & cudenter calefacere possunt, ut sunt.

Ambaram.	Melissa.
Anethum vnde.	Myrra.
Apium.	Myrrhis.
Artemisia.	Nux Molchata.
Balsamum.	Nuces sicca.
Calamus aromaticus.	Ocimum.
Carduus.	Penceolanum.
Chamæpitys.	Pistachia.
Crocus.	Polygonum.
Elaterium.	Pix arida.
Eruca.	Rapa.
Ficus.	Radix Rhodia.
Foenugrecum.	Sal.
Galbanum.	Scandix.
Lotus silvestris.	Scilla.
Lychnis coronaria.	Cicer.
Marrubium.	Vinum.
Manna thuris.	Zedoaria.

Medicamenta calida in 3.

Tertio gradu adscribuntur medicamenta, qua vehementer citra usum exalſant, ut sunt.

Abrotanum.	Asphodelus.
Amomum.	Arum.
Anacardum.	Amomum.
Anethum vnde.	Carthamus.
Asarum.	Castoreum.
Acori radix.	Calamintha.
Anisum.	Cedrus.
Conyzza.	Origanum.
Colocynthys.	Ononis.
Dictamnus.	Opopanax.
Dracunculus.	Petroselinum.
Elleborus virque.	Raphanus.
Epithymum.	Ruta Hortensis.
Eruca.	Sabina.
Foeniculum.	Sisymbrium.
Galanga.	Serpillum.
Caryophyllum.	Smyrnium.
Helenium.	Trifolium.
Hyssopum.	Thlaspi.
Iris.	Thymus.
Lolium.	Tragoriganum.
Menm.	Tripolium.
Mentha.	Trifago.
Menthastrum.	Vitex.
Nepeta.	Vinum vetus.
Nigella.	

Medicamenta calida in 4.

Adeo caleficiunt, ut escharam moliantur, & urant, ut

Adarces.	Misy.
Ampeloprasum.	Nasturtium.
Allium.	Ochra.
Calx.	Pityusa.
Cedrinus liquor.	Potrum Agreste.
Cæpa.	Ptericum.
Chalcitis.	Pulegium.
Chalcanthum.	Pyrethrum.
Cinis fermenticius.	Ranunculus.

A Cinnis scutellaria.

Coldus.	Ruta sylvestris.
Euphorbia.	Sandaracha.
Gramum Coidium.	Sandoria herba.
Lactaria.	Siap.
Lanaria herba.	Sorbi.
Laureola.	Sorathium.
Lepidium.	Tithymalus.
	Tetra manica crenata.

Medicamenta frigida in 1.

Sunt que nos refrigerant, non tamen cudenter, ut

Atriplex.	Myrtus.
Acini vnz.	Orobanche.
B Cotonez.	Oxyphoenica.
Citrij caro.	Prunz.
Gramen.	Pyrz.
Hordeum.	Rofa.
Maluz.	Viola.
Milium.	

Medicamenta frigida in 2.

Nos manifeste refrigerant:

Acacia.	Lens palustris.
Alga Marina.	Mala persica.
Chondrilla.	Mala Armeniaca.
Cucurbita.	Pepo.
Cucumis.	Plantago.
Pruna Damascena.	Polygonum.
Endiuia.	Pulicaris Herba.
Hypocistis.	Rolanum Hortense.

Medicamenta frigida in 3:

Vehementer refrigerant, ut

Caphura,	Portulaca.
Papaner satium.	Solanum somniferum.

Medicamenta frigida in 4:

D Vehementer refrigerant, & calorem extinguunt.

Cicuta.	Papauer succus.
Fungi.	Hyoscyamus.
Opium.	Mandragora.
Papaner Erraticum.	

Medicamenta sicca in gradu primo.

Nos exsiccant, non tamen cudenter.

Arum.	Crocus.
Castanea.	Foeniculum.
Hordeum.	Ocimum.
Foenugrecum.	Orobanche.
Manna thuris.	Selamum.
Malobathrum.	Saccharum.
Myrtus.	

Medicamenta sicca in 2.

Evidenter nos exsiccant, ut

Agaricus.	Lentes.
Alga marina.	Lolium.
Poterum Agreste.	Lycium.
Psorium.	Mastiche.
Amurca.	Mentha.
Pulegium.	Nardus Indica.
Pyrethrum.	Nardus Celтика.
Ranunculus.	

A Allium.

Calx.

Bursa pastoris.	Phu.
Calamus aromaticus.	Pix liquida.
Dictamnum Creticum.	Pix sicca.
Elaterium.	Salvia.
Eruum.	Scandyx.
Lepidium.	Scolymus.

Medicamenta sicca in 3.

Vehementer resiccant, ut

Absinthium.	Leucas.
Aloë.	Moly.
Arimi.	Porrum capitatum.
Acetum.	Quinque folium.
Acacia.	Sal.
Asphodelus.	Sabina.
Caruum.	Sanguis Draconis.
Chamæleon niger.	Sampuchum.
Chamæpitys.	Serpillum.
Chamædrys.	Seseli.
Cuminum.	Thymbra.
Coriandrum.	Thymus.
Conya.	Trifolium.
Cucumis sylvestris.	

Medicamenta humida in 2.

Evidenter humectant.

Atriplex.	Pepones.
Blitum.	Perfica.
Cucurbita.	Pruna Damascena.
Cucumis.	Portulaca.
Lens palustris.	Tamarindi.
Melones.	Violæ.
Mala Armeniaca.	Vua immatura.

Medicamenta humida in 3.

Vehementer humectant, ut

Cucumis.	Fungi.
Cucurbita.	Papuer satium.
Laetuce succus.	Solanum somniferum.

F I N I S.

ZACVTI

Et alia, quæ in 4. gradu excalefaciunt.

ZACVTI LVSITANI, PRAXIS HISTORIARVM.

LIBER PRIMVS.

DE CURATIONE MORBORVM *Capitis agens.*

A Ex hac pilorum generatione constat , nulla ratione pilos inter partes nostri corporis esse numerandos,cum ab excrementis originem ducat.Si autem quæras , quo pacto ab Anic.1.1.dobt.2.cap.2. inter membra corporis recenseantur : Dic , quod Auicenna accipit membrum , pro eo omni quod corpori coniunctum est , etiam si non viuat ; & sic agit de pilis,de sanguine,pituita , & aliis huiusmodi. Dic secundò , quod multò magis ex professo de illis agit Galenus lib. 3. de temp. cap.5. quia signa ex pilis deflumpta,parui facienda non sunt , quia variis modis habitus corporis temperiem ostendunt,velocitate scilicet nascendi , tarditate , longitudo , brevitatem , crassitudinem , tenuitatem , densitatem , raritatem , figura , duritie , situ , colore , denique & mollitatem scribit Arist.5. de generat.animal,3.

CAPVT PRIMVM.

De Alopecia.

IN I T O introitu, flores Medicinæ Practicæ præcerpamus , vt quadam apum imitatione,ex diuersissimis succis incomparabilis quidam confusus sapor , qui fastidientem stomachum reficiat,& appetentiā prouocet. Quare percommode visum est,de curatione morborum internorum,non exculcata quidem , & triinalibus Præticis recantata sapientia , verū ex secretioribus monumentis veterum ingeniorum , quorum votum semper sumus sequiti,& quæ nobis suis vigiliis lucem pepere,vellicatim quodammodo excerpta , tendentibus ad procinctum,qua possumus breuitate proferre;dummodo in principio vniuersiusq; morbi,eius definitionem , causam,signa,prognosim,& curationē proponamus,caput deinde totum memorabili obseruatione illustrātes.

Igitur , vt præfari desinamus , enoluentibus nuper Galenicam doctrinam, obtulit sese locus , ex cap. 18. lib. 14. meth.& 2.de temp. cap. 5. & lib. de succor. bonit. & vit. cap. 5. vbi dicit, ex tertia coctione, quæ in ambitu corporis perficitur, duo superesse recrementa , alterum tenuius , crassius alterum ; quod etiam confirmat ipse lib. 3. meth. cap. 3. parum post princip. illo omissio, quod insensibiliter per cutem dilicutur , & exhalat. Crassius excrementū, vel est terreum non adustum, vel adustum quod fuligo dicitur : nā vt Gal.docet 7. simp. 83. tit. de fuligine , fuligo sit ex adustum partis terrestris. Non adustum vero , est sordes ea quæ in summo corpore colligitur. Id vero quod adustum est , fit materia pilorum,crassus scilicet,& terreus vapor,qui cum in angustis cutis foraminibus detinetur , & ibi infixus est,nec facile intrè redit , nec extra cutim evanescatur , nisi ab alio foras pellatur ; & cum hæc fuligo, multa sit , & compacta,ob loci angustiam , & continuo generetur, oritur pilus sub illa forma , quam oculis conspicimus : dummodo intelligamus , quod pilorum materia non omnino humiditate caret , alioquin in longitudinem non protenderetur , sed in minimas partes frangetur natura suapte.

B Varij sunt vſus pilorum in corpore nostro:nam primò conferunt ad ornatum;ita enim Ouidius 3.de Art. Turpe pecus mulsum:urpis sine g: amine campus:
Et sine fronde frutex; & sine crine caput.

Deinde mole sua subiectarum partium temperiem tutantur. Ultimò fuliginosa excrements expurgant : vt enim notauit Auerrhoës lib. 2. collig. cap. 8. prouidentiā naturæ pili fuere creati , vt sanguis dulcior relinqueretur in corpore, fuligine ab ipsis exhausta:hoc enim modo agricolæ iuxta triticum,lupinos,& alia semina amara ferere consuenerunt , quæ adustum ad se partem attrahant,vt dulcior terra evadat. Ideò dicebat. Gal. 11. de usu.part.14.pilos,materiam fuliginosam ebbere,& forsan hac ratione ductus Rasis lib. 2. cont. cap. 4.& Auicenna 3.3. tract.1. cap.9.in ophthalmia pilorum abscessionem commendant , quia humiditates exsiccant, ad illorum nutrimentum materiā attractā , quod pili qui sapientia rescantur , amplius crescent , & corpulentiores evadant , ad generationem eius quod deest festinante natura.

Definitio.

ALopecia est defluvium pilorum inæquale , & per areas factum, veluti vulpibus accidit : ita definit Galenus lib. 1. de compos.medic. cap. 1. firmat Paulus lib. 1. cap. 1. Nam decidunt pili ex cute capitū vel æqualiter, ita vt ratiōes in vniuersum videantur, Græci vocant pilorum defluvium:vel inæqualiter , vt vulpibus contingit,& dicitur Alopecia;vel in speciem serpentis,

& appellatur Ophiasis. Naturalis verò capillorum interitus, qui senibus accidit, caluites nominatur. Sed hic, cùm naturaliter accidat, & euitari nequeat, ad morbum non pertinet.

Sed quæres: *Vitrum defluvium capillorum, sit morbus, an symptom?* Dic: Plures referunt ad morbum in numero, quia deest aliquid ex his, quæ secundum naturam adesse solent, veluti cùm euellitur dens, numeranturque pili in partibus corporis, ex Arist. 3. de hist. animal. cap. 11. At cùm morbus sit constitutio quædam præter naturam primò lädens actiones, interitus pilorum cùm nullam proximè lädat, non potest rectè dici morbus; ita ut ab Auic. 2. 1. doct. 1. cap. 6. referatur inter ea, quæ morbi videntur, & non sunt. Deinde pili eo modo inter partes nostri corporis numerantur, B quo censemur à Theophrasto lib. 1. de hist. plantar. c. 1. folia partes plantarum. Præterea, pili nec vivunt, nec propriè nutritur, nec verarum partium instar in omnem dimensionem verè augmentur: quare Gal. 14. meth. cap. 18. interitus earum rerum quæ verè partes sunt, morbum esse meritò pronunciat. Insuper ilorum defluvium non est morbi causa; nam eti illi qui in capite, palpebris, & superciliis adsum, cum decidunt, possunt esse alicius morbi causa; in mento tamen, pube, & sub alis hoc non valet. Ergo casus pilorum ad symptom, quod exiens mutatum dicitur, spectare videtur; effluit enim, quod retineri deberet.

Causa.

IN Alopecia totum ferè caput sine pilis conspicitur, in Ophiasis partes solum illis priuatur, & in star vestigiorum serpentis apparent, quare Ophiasis appellata. Cornelius Celsus lib. 6. cap. 4. has affectiones appellat areas: quæ ab humoribus putridis oriuntur, & vitiatis, qui ita exedunt radices pilorum, & glutinosam fuliginem foraminibus cutis adhærentem exsiccant, & absumunt, vt in summa pellicula primùm pili extenuentur, deinde decidunt. Raritas cutis inter causas etiam numeranda, sicut & penuria materiae fuliginosæ. Laxantur foramina ob caloris, & humiditatis excessum, ex Gal. 6. epid. scz. 5. com. 6. vel vbi desit materia obstruens, vt in senibus, quibus cùm minus bene nutritur, contingit. Siccitas, vt in plantis, sic in pilis sit ex inopia, vel prauitate alimenti; nam cùm deest, neque nouum suppeditatur, hoc denegato, gluten ad pilorum radices affixum siccescit. Causam autem, cur in palpebris, & superciliis minus decidunt, proponit Galenus 11. de vñ part. 14. quia maximè infixi sunt, & magis glutinoso humore continentur, quæ in cute capit. Humores vitiosi, & corrupti, vel à toto in flunt, vel ab ipsa cute capit. corrumpuntur, quando diuturnis vlceribus est cōspurcata: nam vel ad partem vlceratā confluunt, vel ab ipsa aciores reddūtur, ex Gal. 6. Aph. 45.

Signa.

IN opia alimenti coniicitur ex reliquo corpore, quod E minus bene nutritur, vt accidit in phthisi, atrophia, & conualescentibus ex Hip. lib. 5. Aph. tex. 11. hanc causam etiam, interitus capillorum inæqualis, cum pilorum tenuitate demonstrat. Humorum corruptela cognoscitur ex anteacta vita, natura hominis, & anni tempore. Qui verò sit ille succus, qui capillorum radicem erodit, color cutis maximè ostendit: aliquibus enim mutata, albidiior appetet, aliquibus nigror aut pallidior, aliis rubra: quod si cutis sit variegata, varios humores redundant demonstrat.

Præfigium.

Si vitium à siccitate & inopia alimenti oriatur, difsicile curatur, præsertim si siccitas in habitu sit. Si

A verò praui succi gluten radicum erodant, facile, aut difficiliter sanandum esse affectum, ex cutis frictione venaberis. Nam si celeriter rubeat, facile sanabitur: si non, nisi post multam frictiōnem, ægrè: si nullo modo ruborem contrahat, nunquam renascentur pili. Est grauis controvērsia inter Auenzoarem, & Scrapionem: *Vitrum Alopecia sit difficulter ad curandum, quæ Ophiasis.* Ile enim lib. 1. thezir. tral. 1. cap. 4. Ophiasim curatu esse difficulter Alopecia affirmit: hic contrā statuit, lib. 1. cap. 1. Cuius sententiam veriorem esse reor, quia materia Alopecia est copiosior, & crassior, & sic medicamentis pertinaciter resistit. Auenzoarem verò intellige, de ophiasi ex siccitate suborta, quæ suapte natura valde resistit, & veluti incurabilis est.

Curatio.

Pili cùm caput non solum ornent, sed corpus ab iniuriis tutentur, restituendi sunt. Quod si cutis raritas huc vitio occasionem præstet, adstringi debet medicamentis, quæ refrigerent & exsiccant, quorum ope foramina fiant angustiora, & cutis ipsa firmetur, ita ut capillos amplius effluere non sinat. Ea autem non adeò adstringant, vt omnino à calore priuentur, cuius beneficio alimentum attrahatur ad cutem. In hunc vñsum, cibos, & potionē offeres boni tucci, facilis coctionis, & distributionis, prævia prius capitis abrasione, & frictione, hoc enim modo medicamentorum vires ad radices pilorum penetrare queunt. Hunc vñsum compleat ladanum oleo lentiscino adiunctum. Quod si cutis laxitas magna sit, iung. oleum myrrinum, quod magis stipticum est. Aliqui puluerem absinthij, & adianti permiscent, ex quibus parant linimentum, donec ad mellis crassitudinem perducatur, enī si addas cinerem stercoris caprini, muscarum, & apum combustarum, vtilissimum præsidium evadet.

Inter omnia hoc Linimentum est optimum.

2. *Abinth. cortic. pinear. folior. myrti, adianti. cortico arundin. vñstar an. M. B. thuris, 3 ij. mastich. 3. iij. myrr. 3 j. B. gallar. 3 ij.* Comburantur omnia: cineri adde, ladanum trii, 3 ij. olei lentiscini, vni veteris, q. s. fiat linimentum.

Si veit ob inopiam alimenti oriatur, reficiens vñctus consulendus, reuocandus sanguinis ad cutem frictione leni, & perfusione aquæ calidæ. Si praui succi exuparent, & gluten illud radicibus pilorum adhærens erosent, tunc 1. sec. loc. cap. 1. monuit Galenus, vt medicamentum expurgans offeratur: *sic primū totius corporis purgationem adhibebis, aut pharmaco pituita ducente exhibito, aut quod bilem pallidam, aut nigram trahit, conjectura redundantis humoris ex colore cutis facta.*

Instituta ergo vñctus commoda ratione, si sanguis vitiatus abundet, vena externa cubiti ferienda, quæ non solum humorem ad caput fluentem auertit, sed fluxum derivat. Præparantia administranda, quæ cuilibet exuperanti humoris sint apta. Pilulæ vñctes ex Aloë, Scammonio, Colocynthide, Agarico. Bile redondante, hiera confert, sicut in præsentia atræ bilis, veratrū nigrum. His factis ad Errhina, & Masticatoria deuenientum, quæ humores crassos actu fouentes malum è viciniori loco eradicent.

Leuis & recens Alopecia, mitia expostulat auxilia, vt sunt, adeps anserinus, amygdalæ amaræ, thus ex ace-to. Si malū est mediocre, mediocria cōueniūt, vt semen Erucæ, radix, vel cortex arðinivitæ, pix liquida, Cedri, stercus muriū, adeps vñsinus vetustus. Cum vitium est diuturnum, & ferè habituale, ad fortiora deuenientum, vt Euphorbium, adarce, thapsia, sinapi, sulphur, naſturtium, & alia, quæ omnia cum aceto acerrimo, & oleo laurino permiscentur ad linimenti formam; dummodi calidissimis medicamentis addas, vnguentum rosaceum, & vetustum oleum, vt sic eorum acrimonia mitescat.

mitescat, ac temperetur. Horum omnium hæc esto forma. A *Z. Cineris Erinaci marini, 3 ij. gallarum, amygdal. amarar. vñstar. an. 3 j. muscerda, thuris, an 3 j. B.* Cum aceto dissolute, & fiat linimentum.

Vel.

Z. Fol. arundin. 3 ij. muscerda, 3 j. B. capil. vener. absinth. an. M. B. Comburantur omnia, & cum aceto acerrimo, & oleo lentiscino fiat linimentum.

Vel.

Z. Picis liquidæ, euphorby, baccar. lauri, an 3 B. sulphuris vini, ellebor. albi, an. 3 j. Terantur omnia, & cum vnguento ros, fiat linimentum.

Hæc omnia capite prius raso, & facta prius frictione cum panno aspero, aut succo cæpæ, aut scilla administrantur, vt hoc modo altius penetrent, & facilius sanguinem ad partem attrahere queant.

O B S E R V A T I O.

Alopecia remedia præstantissima.

AD Alopeciam, & capillorum defluvium, à vñctosis succis corruptentibus radices pilorum enatum, (Madarosin Græci vocant, Galeno teste 6. Aph. 34.) remedium admirabile, omnibus sui generis magis excellens, quo donec pili renascantur, fricetur affecta cutis, in pluribus sum expertus, vel etiam in his qui ex fœda Gallica hue in hoc vitium inciderant: Nam hi habita prius de toto prouidentia, & refracta venenata qualitate Antidotorum ope, assumptisque sudorificis, ex similace aspera, Ebano, & radice Chinæ paratis, administratis Mercurialibus vnguentis; admotis suffumigis, pilos crassos, & longos in mento, totoque, capitis ambitu recuperarunt.

2. *Stercoris muris, adianti, abrotanti. cortic. arundinis, an. partes aquales, capil. homin. 3 B.* Comburantur omnia, & miscantur cum 3 ij. Ade, Succi abrotani, succi matricariae, scilla, an. 3 j. adipis vñsin. 3 ij. olei tartari, 3 j. olei lentiscini, 3 j. B. ammoniaci dissoluti in aceto, 3 j. mellis, 3 j. resina pini, 3 j. farine lupinorum, fennosci, an. 3 ij. euphorb. thapsia, an. 3 j. sulphuris vini, vñtri, an. 3 B. Bulliant omnia simul, & fiat linimentum parti applicandum.

C A P V T II.

De Achoribus, & Tinea.

Definitio.

Vlerca manantia vocantur à Latinis, quæ à Græcis Achores: sunt autem parui tumores in cute capitum, pluribus foraminibus pertusi, ex quibus effluit fænes, & crassa, autore Celso lib. 3. cap. 6. Vlerca vero siccæ dicuntur Tinea ab Auic. suntque vlerca cutem capitum, & capillos corruptentia, ex quibus foedum quoddam, & siccum tabum emanat, quæ cum crustis totum caput, & adspicuum detupant. Alij fauim dicunt esse, crustosam tineam, ex qua vitiatus humor erumpit fauo mellis simillimus, quam affectionem vocavit Celsus lib. 5. cap. 28. melicerida.

Causa.

Achorum causa, secundum Galeni sententiam, est humor acris, serosus, mordax, crasso admixtus: vel secundum Paulum, nitrosus, & flos. Tinea vero causa est humor melancholicus, cui acris humiditas est permixta, quæ delata ad cutem, acrimonia sua eam exulcerat. Remotæ vero causæ, & mediatæ, sunt omnes quæ

prauos humores, acres, & adustos gignere consueverunt, quorum catalogum legat qui velit apud Galenū, lib. 3. de loc. affect. cap. 7. Accedit quod hæc affectus præcipue pueros infestant: Cùm enim voraces sint, plura assument, quæ concoquere queant, deinde à cibo mouentur, & hoc modo alimentum crudum intempestivè rapitur ad venas, 3. progn. 24. Hi ergo humores crudæ à naturæ gremio derelicti, & non gubernati, putrescent, & redduntur aciores, & sic exulcerant.

Signa.

IN Achoribus funditur fænes acris, & mordax, lacti similis; in fænis melli: accedit prurigo cum dolore. Causa ex cutis, & humoris exuntis colore agnoscatur. In Tinea apparent crustæ quædam arida, scèpè cineritiae, nigrae, virides, croceæ, ex quibus parum, aut nihil humoris excernitur, quæ iuxta peccantis humoris ideam varium colorem repræsentant, & cùm humor virulentus sit, & mordax, pilorum radices erodit, & illorum defluvium sequitur.

Præfigium.

Hæc vlerca prava sunt; & maligniora censemur, quæ sunt inueterata: Nam in Alopeciam, Ophiasin, Lepram, & pitiryasim finiuntur, & præsertim si cutis appareat dura, testacea, & squamæ plures crassæ, furfurum instar, ex vleribus emanent. Quæres primò; *Vitrum aras pueritiae huic morbo plus sit obnoxia, se pueri humidissimi sunt, & hæc vlerca ab adusto humor, acris, & mordace, inuenteri, & consistenti ataribus magis familiari, ortum ducent?* Dic: quod licet cæteræ ætates hoc vitio etiam prehendantur, tamen pueri ab utero contracta malitia in illud incident frequenter: Nam fœtus spurcis, fœdisque repletur excrementis, quæ post partum natura ad caput, tanquam ad partem humidissimam transmitit. Fuit autem hæc vicera in recentiori natu magis sœua, & dolosa, quia mulierculæ, & imperiti Chirurgi adstringentium præsidiorum vñsu virulentum hunc humorum ad intimas cerebri sedes repellunt, qui eo loco coerctus, præterquam quod innatum calorem suffocat, ventriculos obstruens, grauissimoru morborū, vt Apoplexiæ, Epilepsia, & aliorum est causa. Hinc fit, vt natura magno conatu eum extræ expellere fatagens, cacoethica deinde concit vlerca, & magis dira. Ob quam causam monuit Hip. lib. de morb. sacro, numero 17. t illis nullam præstemus medicationem, quia à morbo atronito, sacro, vertigine, paralyse, aliisque funestis malis pueros præferuant. Sic enim ait: *Et quibuscumque pueris existentibus erumpunt vlerca in caput, & in aures, ac in reliquum corpus, & qui saliuosi sunt, ac mucosib; ipsi progressu etatis facile degunt:* sic enim abit, ac purgatur pituita, quam in utero purgari oportebat, & qui sic purgati fuerint, comitiali sine sacro morbo fere non apprehenduntur. Qui vero mundi sunt, & quibus neque vñctum nullum, neque mucus, neque saliuosa villa prodit, neque in uteris purgationem fecerunt, talibus periculum imminet, ne ab hoc morbo corripiantur.

Quæres secundò; *Vitrum Tinea si affectus contagiosus?* Nam si ab his vleribus nihil momentaneum effluit, immò vapor exhalans, est siccus, ad inficiendum ineptus, & minimè lensus, & sic non hæret permiscetur, & immoratur in corpore inficiendo per tempus sufficiens ad agendum? Dic: quod licet Tinea ab humor siccо, & melancholico originem ducat, ita ut sub sahafati siccо Arabes & plures alij cōprehenderint; tamen est affectus contactu, & fomite contagiosus, ab vleribus, qui etiæ exurgit vapor sufficiens, ad inficiendum, qui etiæ non sit ita tenax & viscidus, ut exhalat ab vleribus manantibus, quæ achores dicunt, quum hæc magis sordida sint, & tabo plena; adhærente tamen vicinis corporibus potest, & ea afficeret labedita.

Curatio.

CVRATIO perficitur primò, si causam antecedentem extra corpus elimines purgatione accommoda: & si corpus sanguine abundet, & ætas permittat, vena secunda. Instituenda optima viætus ratio, ita vt adulti ægri abstineant à cibis prauis succi, acribus, frixis, salmis, lacte, pescibus, herbis, leguminibus, fructibus, potu crasso, Venere, & aliis quæ acres humores gignunt & adustos. Si sint infantes, curādæ nutrices. Habita de toto corpore prouidentia, ad topica accedendum: & si morbus sit in principio, ea sint repellentia, & adstringentia, permixta iis quæ moderate exsiccant, vt ex Archigene notauit Galenus, lib. 1. sec. loc. cap. 8. quem lib. 3. cap. 3. rubric. 3. sequutus est Paulus. De horum genere sunt cyperus, lentes, ladanum cum oleo myrtino, & modico vini permixta.

Ergo infantibus vitio exiguo affectis, lenia auxilia satis sunt; inter quæ primatū obtinet decoctum foliorū nucis iuglandis: si tamen inueterata sciat malum, fortiora admouenda, quād scilicet corpus robustius, aut magis adultum sit. Deinde si vlcera in extima solū cutis superficie sita sint, mitia sunt ex vsu; sicut efficaciora, si profundo loco sita infixa. Leuia sunt, Enula Campana, Spodiū, Pompholyx, Creta, radix Lapathi acuti, Myrti bacca, rubi folia, polygonum, decocta in adstringenti vino, vel permixta cum oleo ros. Citonior, Mytil, Iuniperi, vel Amygdalat amararum: & extracto vnguento, abluatur caput cum decocto Fumar. Betæ, Parietar. Enul. Sambuci, Absinth. Ebularum, Marrubij, radic. Scabiosæ; & desuper imponatur aliud vnguentum ex pulu. radic. Cucum. agrestis, & axungia porcina insulsa: & natu grandioribus addatur puluis fulph. sublimati, & Tartari vini albi, cum aq. tof.

Quād si his auxiliis vlcera non exsiccantur, & cerebrum humidissimum sit, consultissimum semper mihi vīlum fuit, vt humorē vacuemus, occiput ferro traicere, vel eo loco fonticulum excitare, vt spiret cerebrum, & sordes virulenta paulatim vacuetur. Si verò vel ætas, vel vires id remedium non tolerent, retro aures in eundem vīlum causticura medicamentū apponendū.

Sed cūm hic rebellis morbus medicamenta varia contemnat, ad fortiora præstern in adultis accedere oportet.

Z. Cerusa, lythargirij, an. 3 v. lixiij de cinere vitiis, 3 iij. olei ros. 3 j. Fiat vnguentum.

Fortius paratur hoc modo:

Z. Mastich. 3 ij. auripigmenti, 3 j. cerusa, 3 j. B. ter. cimolia 3 ij. Omnia redigantur in puluerem, addere terebinth. 1 b. B. olei, 1 b. B. cera 3 ij. Fiat vnguentum.

Deinde plura ab auctoribus conscribuntur, ex quibus, me nullam vīnam utilitatem percepisse ingenuè fateor. Accedo ergo ad mulierularum præsidium, quo plurimos fuisse citrā noxā leuatos experimento fidissimo compertum habeo. Nec mireris huc nos confusisse: nam Paulus lib. 3. cap. 2. experimento muliebri se hemicraniam antiquam persanasse gloriatur. Illæ enim pileos ex pice liquida, cum terebinthina cōmixta, toti capiti imponunt per mensem, semel in die renouantes, aut alternis diebus, vel triduo, prout ætas fert, cuius remedij vsu cūm extrahitur pileus, secum defert pilos, & crustas illas eradicat, quovsque totum caput redditur depile, & caluum. Neque timeas attractionem humoris ad vlceratam partem, aut cerebrum, ex qua (vt plures rētur) superuenient epilepsia, apoplexia, cecitas, & immanes alij capitis affectus. Nam si præcedat totius vacuatio cum optimo viætus regimine coniuncta, hæc damna non contingunt; imò hic pileus piceatus, sinapismi instar, humores in cerebri latibulis pertinaciter infixos, euacuat ad extra, & radices pilorum extrahit cum glutine suo sordido, virulentiaque delibatas. Caluities verò deinde facili negotio persanatur, quia

A applicito vnguento pilos regenerante, ipsi in posterum crassi exoriuntur, producti, & satis firmi.

O B S E R V A T I O,

Inueterata tinea, oleo Bombacino curata.

Laborauerat puer quadrimus vlceribus admodum pertinacibus in toto capite, ex quibus melleus quidam humor ita acris, & mordax continuò emanabat, vt subiectam cutem exederet. Tandem temporis decūs ita siccata sunt vlcera, vt tota cutis depilis, testacea facta, in lapideam naturam ferè conuertetur. Plurima

B facta auxilia, quæ tum humorem per aluum vacarent, tum scirrhosos capitum tumores comminuerent. Cauterium occipiti affixum. Caustica medicamenta super vlceratas partes imposita, hirundines ex interuallis supra capitum superficiem applicata, quarum ope faculentus sanguis est exhaustus. Ablutum caput decoctis quæ emollient, & disolvent. At rebelle malum solū imposito supra crustas duras oleo Bombacino succubuit. Est autem Bombax, seu Acanthium apud Dioscoridem lib. 3. cap. 16. (Latini Cottum, seu Gossipium dicunt) planta cubitalis, ramosa, brachiata, foliis vitis, sed minoribus, floribus luteis in medio purpurascensibus, qui post se nuculas relinquunt, quæ maturescētes sponte dēhincunt, exitūque parant liberum, mollissimæ, albissimæque lanugini intus edita, vīa cum semi-ne, quod vitiis pectoris, & pulmonis summo est ex vsu. Ex hoc semine fit oleum per expressionem tractum, pellucidum, aurei coloris, quod ad pustulas, & lentigines faciei est valde vtile, sed ad tineam, & vlcera capitum manantia esse efficacissimum, experimento compertum habeo: Nam si super vlceratam partem aliquot guttulas infundas quotidie, breui temporis spatio circa dolorem, caustici instar, sordidum exsiccatur, putrilaginem absunit, abstergit mirificè, quovsque tota cutis reddatur terfa, limpida, & probè munda.

C A P V T III.
De dolore Capitis.

Definitio.

DE dolore capitis, & eius causis, multa satis ex Philosophorum & Medicorum mente agitanus, lib. 3. hist. PP. Med. in com. hist. 28. nunc satis sit dicere, dolorem esse tristum sensum, sicut voluptatem sensum iucundum, vt 2. de loc. cap. 2. & 2. 1. doct. 2. sum. 2. c. 19. Galenus, & Aut. docuerunt: siue dolor pro causa doloris sumatur, vt accepit Hip. 2. Aph. 6. & 6. epid. se. 1. text. 8. siue pro actu quo dolemus, vt contrariatur voluptati: Nam duabus modis sumitur, vt 7. de placit. cap. 6. ipse affirmat.

Ad generationem doloris, duo sunt necessaria, pri-mū, passio quādam violenta, subito & celeriter facta: nam quod sensim & paulatim fit, latet; & quod ad suā naturam redit celeriter, iucundū est, vt 1. de caus. sympt. c. 6. docuit Galenus, quo loco interpretatur Hippocrate dicentem lib. de loc. in homin. num. 17. dum alteratur, & corrumpitur natura, dolores sunt: vbi per corruptiōnem, & alterationem, magnitudinem & celeritatem alterationis intelligit. Secundū requiritur, quod hæc passio corporibus sensibilibus accidat, vt ait Galenus 12. meth. cap. 7. & 7. de placit. cap. 6. & lib. de in-equal. intemp. cap. 3. dolorem circa sensum non fieri afficerat, at sensus in alteratione consistit: ideo necesse est dolorem tunc fieri, quando partes mutantur: nam quando iam sunt mutatae, non amplius dolent;

ex

ex Gal. lib. 3. de in-equal. intemp. cap. 3. & 1. de caus. A hepā, renes, & reliqua viscera, cum Galeno lib. de plenit. cap. 4.) Nec mitum, communicati esse sensus fontem, & singularium expers esse: quia fortè vim totam ad sentiendum requisitam non habet, nec impetratur, sed tantum qualitatem quandam cum spiritu, radio similem, qua sentientia potentia in organis existens aptum efficitur sentiendi instrumentum; vel quia destinatum est ad in se tantum exercendum interiorum sensuum actiones, ratiocinando, memorando, & cogitando, in aliis autem membris sensuum, & arbitrariarum motionum opera: quemadmodum Cor in se iram exercet, in reliquo corpore pulsationem: He-pā in se concupiscentiam, in corpore alitionem per sanguinis demandationem: Atque ideo fortè 1. de caus. B sympt. cit. non denegat Galenus cerebro sensum, sed tantum esse sentiendi organum, & sensationes edere externorum sensuum affirmat, quod illius doctrinæ probabilis est, & magis consonum: quamvis sine contradictione, aut errore oppositum defendi, & responderi adductis fundamentis possit, à quo negotio nunc supersedeo, ne tardiosus sim: quia cerebrum non est medulla, vt vel ipsi Aristot. placuit, lib. 2. de part. anim. 7. & Plinio, lib. 11. cap. 37. quoniam coquendo durescit, & neque liquefieri, neque absundi potest; medulla contraria.

Non minus etiam illi sensum inesse ostendit experientium illorum, qui ex iniectione medicamento mordace aliquo ad succos naribus hauriendos, in intimis cerebri mortis sentiunt, de quo Galenus, cit. de instrum. odorat. Deinde cur non sentiet membrum terrem, crassum, atque adeo natura sua tangibile, aptumque à tangibiliibus, aliisque qualitatibus immutari. Demum & sentiente vi exuberans, fonsque, & illius origo; propter quod Galenus 1. de caus. sympt. negare illius sensum ausus non fuit.

Aristoteles è contrà 3. de hist. animal. c. 19. medullam arbitratur esse insensibilem, imò etiam apud Galenum legitur, lib. de virtutibus nostrum corpus dypensantibus, non sentire cerebrum, sed tantum esse sensum sensibile: & 1. de caus. sympt. cit. non sentiendi organum, sed sensoriorum sensorium pronunciat. Neque fundamenta defunt, quibus hæc pars roboretur: Primi. Natura sensum concessit ad bonum, & incolumentem animalium. At si cerebrum sensu polleret, in perpetuo dolore, & molestia viueret animal. Igitur decuit insensibile omnino esse. Constat minor ex eo, quia calidos, acrēque corporis halitus à naturalibus officinis ele-atos, continuò suscepturnerat. Ob causam verò simile, sine sensu creata sunt ossa, scilicet ne à grauitate, & corporis mole quā sustinēt, perennes susciperent dolores.

Secundū. Quod de reliquis visceribus in corporis profundo reconditis statuit, idem de cerebro probabiliter indicandum. Sed aliorum viscerum carnes natura sensu destituit. Igitur ad illorum similitudinem idem credi potest de substantia cerebrali. Cuius fidem firmat experimentum, quia in calvariae fractura pressum cerebrum non dolet, cum tamen dolere oporteret, & vehementer, si sensus particeps foret. Quid si ali quando sentitur dolere, circumdantium membrana ratione eueniare putandum est.

Neque ex loc. cit. de loc. aff. oppositum colligitur: de variis enim capitis partibus loquens, in quibus fit dolor, solas memorat internas, aut externas membranas, innuens ratione illarum, dolores sentiri in cerebro, & qui in ipso fiunt, illis esse referendos. Dicendum insuper, per sensum panniculorum, mordicantem qualitatem percipere, & irritari ad epilepticas concussions, & sternutamenta. Iam verò scindi, & temperari non est dubium, sine sensu tamen, & dolore (licet placeat quibusdam, tactum aliquem exiguum, & obscurum habere, non minùs quam cor,

G alienus lib. 3. de loc. aff. cit. tres dolorum capitis colligit differentias: quarum prima, ex corporum natura & aptitudine elicetur, traditurque per frequen-tiam, & infrequentiam dolendi. Quidam enim cerebro dolent, quia caput habent aptum, vt impleatur, simul & aptissimum corpus, vt implete. Alij quidem non habent caput aptum, vt impleatur, sed quod ob innata-m imbecillitatem facillimè patiatur: his commune est, si vieti prauo vtantur, in Cephalæam incidere;

nec enim sufficit caput frequenter dolere, vt Cephalæam patiantur, sed requiritur etiam caput vniuersum affici.

Secunda differentia sumitur ex loco dolente: aut enim dolor intra calvariam infestat, in membranis nempe cerebrum inuolventibus; aut extra hoc, in membrana calvariam ambiente, pericranio nuncupata. Huiusmodi autem dolorum differentiae, non solum communes sunt his quibus caput vniuersum, sed & quibus etiam dimidium dolet. Potest verò interdum dimidia tantum capitis pars, altera incolument dolere ob sagittalem suturam per longitudinem capitis ductam, &

& utramque partem illius distinguentem, sub qua intra capitis ossa, dicitur protensi linea medium cerebrum dividens, vt est auctor ipse Galenus 9. de anatomia. admisstr. cap. 1.

Tertia differentia sumitur ex parte affecta: aut enim sit per primogeniam affectionem, qui affectus dicitur idiopathia, causa in ipso cerebro existente; vel per consensum ab alio membro affecto, quo sit transmissio in cerebrum, humore, vel vapore, aut ex cognatione partium, quam cum multis caput obtinet, aut propter similitudinem, vel continuitatem: velut cum nervi aliqua pars dolet, cerebrum ipsum condolet; qui affectus per consensum, dicitur sympathia, quam cum ventriculo, iecore, vtero, renibus obseruare solet.

Sed hoc loco agitanda commode magna quæstio est: *Vtrum ita per consensum possit cephalaa, aut quinvis aliis dolor in parte fieri, sine eo quod caput, vel pars alia dolens intemperiem, aut continui solutionem patiatur?* Putant nonnulli sola doloris specie communicata, nasci posse dolorem in remota, & distanti parte. Si enim ex præteriti doloris recordatione, & specie sapere contristamur, ac dolemus, cur non ex communicata ad imaginationem ipecie illius, qui actu, & pro nunc affligit?

Deinde id quod dolet, anima est: igitur cum ea in pede, ac in capite eadem sit, non est cur ad pedis dolorem caput condolare non possit. **Tertiò.** Sæpè vulnerata parte nascitur dolor in distanti, vt v.g. in capite, ad pedis solutionem. Atqui solutio talis non communicatur capiti. Igitur circa corpoream causam, membrum immutantem, poterit in eo oriri dolor: atque idem, vt ait Auicenna, in vulnerata vesica, mihi tempore, glans dolet, & caput ob validum iuncturum dolorem.

Vltimo. Frequens est in pleuride, ingulum, vel præcordium dolenti lateri consentire; bile redundantem in ventriculo, caput dolere; cor deliquum pati, intermedij partibus omnino in columbus. Sed nec solutio continua, nec intemperies potest communicari, aut sentiri in distante, quin prius in proximo. Ergo absque illis causis, & qualibet earam, poterit fieri dolor, & condolare caput, non recipiens alterutram causam dolendi.

Sed longè verius est, non esse voluptatem, aut dolorem, vbi non sentitur obiectum: Nam si affectus hic, sunt sensationes, passiones, & quædam, quomodo possunt contingere in parte, sine sensili alterante, immutanteque: Deinde vbi dolor, ibi & causa, sicut & morbus, testante Hipp. & Galeno. Ergo non erit dolor in parte, dolendi causa alibi existente: & ex consequenti, &c.

Nec obstant fundamēta in contrarium adducta. Ad **primum** dic, quod licet ibi ex sola specie, aut recordatione doloris, gaudium, & tristitia in nobis orientur, (eo quod cum simpliciter quædam sunt animæ affectiones, sufficit illis inducendis spiritualis obiecti præsentia per recordationem, aut speciem) non tamen dolor, & voluptas, quia affectiones quædam sunt, propriæ corporis passiones, atque adeò corporeum agens requirunt in parte vbi sunt: nec est sufficiens imago, aliqui cum ea totius doloris, memoria, & imaginationi imprimatur, oppoteret ad cuiusvis partis dolorem sequi cephalalgiam, aut aliam in capite lœsionem.

Ad **secundum** dic. Si sufficit animæ unitas in toto, oportet dolere totum, dolere qualibet parte, & ad pedis dolorem necessariò dolere manum. Quare, &c.

Ad **tertium** dic. Quamvis pedis solutio non communicaret capiti, non proinde dolebit sine alterutra dolendi causa: ea vero erit intemperies ab agitante, & interturbante dolore inducta. Cum enim dolor syncopen, & febrem nonnunquam inducat, nihil mirum, si cephalalgiam agitatis humoribus, & ad caput ascendentibus. Cur vero intermedia

A partes ab eadem causa non doleant, in sequenti dicetur.

Ad **ultimum** dic. Maiori admissa, minorem solue: saepe ad unius partis dolorem, non proximam, sed distantem condolare, vel quia intermediae partes molestè non soluantur, sed remotæ, & extremæ; vel quia ad has ex loco primum dolente intemperies dolorifica remittitur, mediis nihil mali perpetuis. Pois vero utrumque fieri inde evenit, quia cum intermediae partes contractioni cedant, molestè non soleantur, atque idem in iis molestia non sentitur; percipitur autem in extremis solutio, & dolor, quia ibi maior est tensionis vis, & nihil amplius est quod cedat. Hinc in plenitude iugulum, non mediae partes dolenti lateri consentient: ulceratae vesicæ mihi tempore glans, quia licet ad vesicæ dolorem ex vena mortu, ob sequentem horrem torus colis colligatur, conuellaturque, glans tamen manifesto cum dolore, quia est extreum contractionis. Ob eandem causam in podagra, aut chiragra, ex nervi tensione dolebit caput, vbi terminatur nervus, non brachium, aut humerus. In fame, mortu, & angustia in ventriculo sentitur, quia ibidem cessat membrorum tractio.

B Iam vero intemperie ad distantiam nonnunquam remitti, & ibi condolentiam efficeri vicinis illatis, sit vel ob distantis membra nobilitatem, propter quod ex bile ventriculi caput dolet; cor deliquum patitur mediis in columbus: vel ob maiorem moram in reimoto, vnde ex vapore magis caput dolet, quam inferiora membra: Causa etiam erit aptitudo partis; inde enim quibusdam cerebrum: alii pes, aut ventriculus ab aere magis refrigeratur, scilicet propter una, vel alia pars fuerit ex natura imbecillior, atque adeò ad patendum aptior. Denique ex maiori distantia membra consensu cuenire potest, quod magis in eo quam in vicino documentum sentiatur.

Causa.

E Tsi plures causæ doloris capitis ab auctoribus proponantur, quæ ad generandum dolorem in vniuersum necessariæ sunt, habilitas videlicet, seu aptitudo recipientis capitis, & membrorum mandantium promptitudo: tamen ex vel sunt internæ, vel externæ. Soluit ergo continuum, & dolorem excitat præcipue calor separando, frigus, & siccitas cogendo: humor per se neque continuum soluit, neque dolorem afferit, sed quatenus versatur in materia soluendi vim habente. Multitudo, & mortuus materia alicuius præter naturam retentæ. Insuper qualitates tota natura pugnant aduersus naturam nostram, & vermes, & mortifera venena.

D E Deinde quæ euidentia sunt, dolorem excitant, vt tellus, iactus; suffitus ex odoribus, quæ multum vaporem, siue suauem, siue molestum exhalant; esculenta & potulenta, calida & humida, quæ ex se flatum emittunt, vt allia, cæpa, porrum, fabæ, lactucia, & vinum, quod suapte natura tentat caput, & si in magna copia sumatur, ebrietatem excitat, & in vapores conuersum, non solum replet caput, distendit, & calefacit, sed spiritus turbidos reddit, capitis dolorem inducit, sensum, & motum laedit, & actiones principes perturbat. Adverte autem noxam factam ex vini potionem, ob illius copiam, aut potentiam, aut cerebri imbecillitatem, aut capitis paruitatem, & syncipitis angustiam, in qua cerebrum cōctitur, crupulam dici, Arist. 3. s. et. prob. 27. distinguuit temulentiam ab ebrietate: nam in illa non est delirium, sicuti in hac conspicitur.

Inedia caput tentat, quod per ipsam prævi succi ad ventriculum confluant, ex quibus vapores ad caput ascendunt. Motus post cibum, vox acuta, retentio spiritus, vomitus, tussis, catus, contusio, punctura, & fuscus, perfisi

A perficit, lotio capitis, Venus immoda, maligna qualitas, vt in Ite Gallica, somnus in domo recente calce, vel gypso illita, somnus in spelunca, sub umbra graui iuglandis, ficus, oleander, ad quæ sequuntur capitis morbi validi, & in vi robusta, catharrus. Hæc enim omnia, sicut & succorum abundantia, dolorem parere possunt, & quispiam ex humoribus si exuperet. Sed præsertim unius soluit ab acri humore, erodente, putri, bilioso, falso, & ab his quæ similares partes eridunt, incidunt, & distendunt, vt lib. 2. sec. loc. cap. 4. monuit Galenus.

Signa.

B A lia etiam diuissio superiori adiungi potest, quæ traditur per materias, à quibus efficitur dolor: aut enim vaporosus spiritus est, aut biliosum excrementum in ore ventriculi aceruatum, indéquè ad caput elatum, demùm aut res quævis alia, à qua caput ipsum repletur. Quæ vero sunt naturæ, à quibus caput est aptum ut repleatur, explicat Galen. 3. de loc. affect. cap. cit. esse illas, in quibus multus spiritus calidus, & vaporosus generatur, aut biliosa excrements in ore ventriculi aceruantur.

C Memoratas differentias his notis dignosci docet: nam si intra caluariam dolor consistat, ad oculorum radices necessariò pertinet: alicui extra caluariam contineri affectum diuidicabis, cuius ratio est, quia cum à cerebro, visorii nervi, & oculorum tunica retiformis nuncupata; à pia, duraque matribus, vuca, & cornea, orientur, nihil mirum si à cerebro, aut eius tunicis affectis, ad oculos malum protrahatur, vt 2. sec. loc. c. 2. & 3. de loc. cit. monuit Galenus. Deinde quando dolor exterius pericranium, & externos capitis musculos inuadit, compressa digitis cute capitis, ingrauescit, & furit: interior vero minime.

D Difiduum est: *Vtrum externi capitis dolores ad oculorum radices porriganter?* Nam videtur quod i. e. s. pertingant, quod pericranium cui insident, oculorum cauum succingat. Sed obstat huic rationi pro Galeni tutela, quod licet adnata oculi tunica pericranij sit soles, hebetioris tamen est sensus, cæteris oculi tunicis à meningibus ortum ducentibus. Adeò quod nulla sint vasa notata digna, aut germina subinde magna, per quæ externa affectio eò ferri possit, nisi tantum per continuationem similarium partium. Non porrigitur itaque externus capitis dolor ad oculorum radices, nisi raro, & præsertim vbi externus affectus meningibus internis communicatur per suturas. Cōstatur namque pericranium, docente Galeno lib. 8. de vsu part. cap. 9. ad fin. coalescentibus ligamentis illis, quæ à dura meninga ortum ducunt, per suturæque foras procedunt, vt meninx cum caluaria connectatur.

E A flatuoso, calidoque vapore ortum ducre iudeare iudicabis; si tensius sit, hoc est, sensum tensionis excitat; si mordax & pungitius, à biliosis in ore ventriculi aceruatis exrementis, ex quibus acris vapor cerebrum petens mordacem excitat dolorem, qui grauis si fuerit, id est, si quidam grauitatis sensus in capite sentiatur, à copia materiae grauante ori credendum est; & sanguineam quidem venaberis, ex venarum tunice, & caliditate, facie & oculorum rubidine, vita præhabita, epulis, & otio dedita, suppressa aliqua sanguinea vacuatione, manifesta temporum pulsatione, risu frequenti, hilaritate, sudore multo grauolente, vt hircis inesse solet; maximè si adsit febris, pulsus magnus, vena rubra, anni tempus, locus calidior, somnus longior, & æger leuetur à frigidis & laeditur à calidis.

Bilem quidem dominati, & dolorem ab ea profici sci intelliges, quia dolor est acutior, erodens citra grauitatem, cum ingenti capitis ardore. Accedit oris ama-

A ritudo, pallor faciei, pulsus velox, vigilia, vena rufa, intenta, aut crocea. Ætas, regio, anni tempus, & propria laborantis constitutio ad biliosam naturam vergunt. Præcessere causæ bilem generantes, vt inedia, ira, labor, vigilia, alimenta calida & secca, febris continua, aut ea quæ de tertianarum genere existit.

Pituitæ redundantis signa sunt, distillatio ex capite in subiectas partes, & à pituita in ventriculum illapsa, nausea, cibi fastidium, vomito, animi defæctio. Adeò coctrictis debilitas, vena alba, carnis laxitas, membrorum mollitudo, ac frigiditas. Corpus laxis tumoribus infestatur, & quotidianis accessionibus premunt. Regio est frigida, ætas senilis, otium, & hyems, quæ frigidorum morborum feras est, ex Hipp. lib. de nat. humana. Torpor sentitur in membris, albicans cutis, color, tumescit facies, corpus graue, iners, sputum assiduum, sitis pauca.

M Melancholiam arguunt color corporis niger, metus, terrores, otis sapor ex acido & austero permixtus, appetentia immoda, somnus leuis; insomnia turbulenta, vt mortis, cadaverum, sepulchrorum, oculi limpidi, lucentes, aspectus fixus, & terribilis; solitudinis desiderium, taciturnitas, anteactum vitæ regimen, ad melancholicos humores disponens. Ætas inclinat, tempus est autumni. Præcessit suppressio haemorrhoidum, aut alterius vacuationis melanoïcæ. Veneris appetentia, & alia adsunt, quæ Gal. 3. de loc. affect. cap. 7. late proponit.

Deinde si accidat dolor, propterea quod caput ob innatam imbecillitatem ad patendum sit aptum, ex vini potu etiam non valde immoda, calidis odoribus, & aliis, alioquin ad dolorem inducendum parum efficacibus, facile eum incurrit. Neque absurdum putat Galenus cit. 3. de loc. existimare, ob acutum capitis sensum nonnunquam eueneire, vt doloribus facile infestetur. Sicut enim quidam sunt, qui ventriculi os vlique adeò sensibile habent, vt nihil acre ferre possint sine ingenti molestia: Alij è contraria tam insensibili, vt etiam quæ turpissima sunt, & absurdissima qualitatis, quorum nec odorem quidem alij sustinent, nullā illis excitent mordicationem: Sic inter hominum cerebra, tale aliquid potest reperi, ac proinde leni de causa, & à quoniam odore vehementer dolere, & affligi.

Dolor capitis per proprietatem, & primogeniam affectionem, continuò affligit; qui vero per consensum est, plerumque intermitit, aut cedit, aut crescit. Quia in hoc semper iungitur alicuius membra lœsio, à quo consensus in caput emanat. Frequenter caput ex consensu ventriculi dolet, vt Auic. docet 1. 3. tract. 2. cap. 15. & 2. 2. doct. 3. cap. 2. quia maximus est inter cerebrum, & ventriculum consensus, ex Gal. 3. de locis affect. cap. 7. & 6. Aph. 50. & 1. de caus. symp. 7. tunc in syncipto dolor viget; sicut ob rectitudinem situs hæc pars dolet, quando ob consensum cum vtero dolor excitatur, vt 6. epid. s. et. 1. com. 2. affirmat Galenus. Ob consensum lœsionis, dolor sentitur in parte sinistra, si ob iecur, in dextra; si ob renes, in postica parte; si ob totius corporis consensum in febribus, totum caput dolet.

Indagandum: *Virum dolor capitis permanens, sit simptoma, vel morbus?* Hoc Galenus assertit 1. de loc. 3. cui subscribit Auic. 2. 1. doct. cap. 1. in fin. dum sic ait: Et plerumque etiam ipsum accidentis fit agritudo, quemadmodum dolor capitis, qui ex febre accidit, quum quandoque fit. Et tandem fit mansuetus, donec fiat agritudo, &c. Sed hoc difficilè videtur: Nam dolor, cum sit actio lœsa, nullo modo potest esse morbus? Dic: Simile dubium est hoc illi, quod assertur de divisione febris in morbum, & symptoma, apud Gal. lib. 1. epid. s. et. 3. com. 4. & 4. Aph. 73. & 7. Aph. 42. Nam sicut febris essentialiter considerata, semper est morbus; Medicè si contempletur, quando concernimus illius cognitionem, & curatio-

crassent, vt lib. 2. meth. 1. & 8. docuit Galenus.

Sed antequam pergamus vtr̄a, duo inquiramus prius. Primum; *Vtrum post syrups biliosum humorē preparantes, & alia alterantia medicamenta, sit dormiendum?* Dic, quod per somnum præstantius concoquuntur, atque in halitus dissoluuntur in totum corpus, sed in caput potissimum facile permeant. Neque instes, lupuacaneum esse, assumptis serapiis obdormiscere, quod difficiliora cibaria edit ægrotus interdiu, quæ citra somnum concoquit: Nam hæ alterantes potionēs moderato somno ita parantur, & in actum reducuntur, vt agilius in vniuersam corporis molem postea obrepant. Ita frigida medicamenta ab innato calore in actum reducuntur, quia in minutissimas partes secantur, sique diuisa facilis penetrare possunt, & digeri, calida vero, tamen quia coctione calidiora redduntur, tum quia dividuntur & secantur, vt 3. simp. 20. dictauit Galenus. Quis autem dubitabit, hæc per somnum perfectius obri? Hoc modo 6. Aph. 31. in curatione doloris oculorum, post meri potum extenuantis, & resoluientis, mox concedit somnum. Celsus lib. 3. c. 7. in fin. post gelida potum, somnum imperat. Auic. 1. 4. tract. 2. cap. de causonis eura, post tamarindorum cum caphura decoctum, somnum procurat, ob rationes dictas.

Quarto secundo: *Vtrum in Gallina insulsum die purgationis commode offerendum?* Nam si humor biliosus, furens, & acris à capite vacuandus est per ventriculum, & intestina, quomodo has partes tuebimur, & ab illius acrimonia defendimus, & extræ eliminabimus, ne os ventriculi maximè sensile vellicet, & intestina abradat, & pungat, nisi oblato contempente potu, aliter Cardiognus, animi deliquium, & funesta dysenteria rendenda essent? Dic plura sunt apud priscos recitata, quæ hoc opus mirificè complere queunt. Primum, vt strenuum proposuit noster Senex in acuis suis, vt medicamentorum effrænum, quibus ipse vtebatur ferè, acrimoniam attemperaret, & ad detergendum quod viæ adhæret, & erat ptissima proxime ab assumptione expurgante oblata, quam 2. acut. 1. 2. summe extollit.

Nos autem hodierno tempore longè mitiora pharmaca naœti, quæ satis corœta, non ita eorum malignam qualitatem formidamus: quare mox eam non offereamus, ne forte corrumpatur medicamento immixta, vel naturam à decenti operatione distrahat, aut vim medicamenti mitioris exsoluat. Quare si mite propinetur cholagogum, non est æger reficiendus, quandiu in visceribus medicaminis saporem senserit, & quandiu sitis non vrget: vbi autem viscera refederunt, & iucunda facta sunt, siveque infestare incipit, opportunum, eum qui purgatur, cibandi tempus instare, innuit Hayyabbas, lib. 2. tract. cap. 5. dæ regimine bibendi laxatiuum. Communiter autem inter medicamentum, & cibi exhibitionem quatuor horarum interstitium interponi solet.

Quare in hunc vsum accommodata est ptissima, quæ pharmaci reliquias eluat, simûlque deorsum impellat, & ventriculi interiora obliniens, omnem medicamenti qualitatem, tædiâque demulcent: quæ si rudiore faccharo sit dulcorata, plus deterget, & ad deducenda excrementa magis erit ex vso. In hunc vsum iusculum pulli, aut gallinæ offerri solet, exiguum, & sine sale: salitum enim fitim excitat, & plus æquo retentum longiore moram in ventriculo trahit, viâisque cogit, atque coarctat, quod Auicenna testimonio comprobatur, 41. cap. 5. dicentes, eum qui medicinam purgariem sumptuosa est, salis copia in edulis suis vti non debere. Deinde ius insulsum cum insipidum sit, non retinetur, sed intestina abluit, lubricat, & celerius elabitur. Præterea sal vstus adstringit, & siccatur, mente Galeni, 5. simp. cap. de sale vsto. Insuper fitim, quæ à purgatione invadere solet, melius sedat, & sua pinguedine epicericum satis medicamentum est, & succorum acrimo-

nas ad intestina accurrentium infringit. Plures ius hoc condemnant, n̄ cum saccharo rubeo permisceatur, quasi album detergendi vim non habeat, quam illi concessit Galenus, 8. meth. cap. 4. & magis suave, & temperatum est hoc, quām rubrum, quod suo calore in biliosis febribus, vbi à purgatione nimium siti ventriculus æstuat, viscera inflamat.

Cephalalgia pituitosa curatur aere calido & sicco, vicus ratione simili, quæ adeò in chronicis affectibus confert, vt so à eā sine alio medicamento plures fuerint curati, ex Gal. lib. de attenuanti. vi. Et. rat. cap. 1. & 2. sec. loc. cap. 2. Auic. 1. 3. tract. 2. cap. 10. & 13. Præparetur humor pituitosus ad expurgationem serapiis calidis, attenuantibus, & similibus potionibus. Si vero pituitosa cacochymia sit impermixta, caendum est à sectione venæ, ne extracto sanguine humores crudiores redantur, nisi forte sanguinis redundantia adsit, aut pituita salsa existat, aut valorum capitum aditum max obstruet, aut doloris vehementia ad exhaustum sanguinem, reuulsionis causâ, nos compellat. In his enim exemplis, ex detracto sanguine maior sequitur utilitas noxæ.

Phlegmagoga optima sunt; Agaricus, mechoaca, polyphodium, & carthamus, myrobalani chebuli, syrups laxatiuum ros. pallidarum cum agarico, Rhodomel Persicum, piluleæ de Agarico, Arabica, Aggregat. Aureæ, Cocchia foecida, de sarcocolla. Sed forma solida præferri debet, quod in ventriculo diutius morata à capite efficiat attrahat.

Præstabat tamen hic perscrutari: *Vtrum Catapotia in capitis affectibus sint post cœnam propinanda?* Auicenna lib. 5. canon. tit. de pilulis aggregat. & de euphorbio, catapotia caput expurgantia, nocte à cœna, interposita hora vna, aut altera exhibere consulit; Nam valentiū sic medicamentum expurgans noxios à distantioribus locis succos aterahit, quia cum vapore alimenti, vis quoque medicamenti sursum effertur. Neque dicas cum Paulo lib. 7. cap. 4. & 6. quod expurgantia medicamenta cibis permixta corrumpuntur, & eorum ope purgatio exsoluitur. Nam hoc non est consonum menti Galeni, qui lib. 13. meth. cap. 15. in inflammatione iecoris Cnicum cibis admisces, & vrticam, Mercuriale, Epithymum, Filiculam, & nigri veratri corticem. Cum enim via sint angustæ, & obstructæ, per quas vix educitur humor, præsertim si crassus, & vltus fuerit, opus est cum medicamento cibum admiscere, tanquam vehiculum, vt iecur illud non respuat, sed potius attrahat, ob incundum edulium, quod medicamentosa qualitate prædictum est, & sensim quod noxiū est, evacuet.

Sanè cibus qui medicamento permiscetur, hand laboribus datur, vt vires reficiantur, sed vt medicamentum potius coadiue; vires enim facile ex alimento post aliquod tempus adhibito, reuiuiscent. Adde quod hæc damna non cueniant, si duabus, aut tribus horis post cœnam, alimento iam quasi concocto, euaporante tamen pilulæ exhibeantur: nam si illico post cibum ea offerantur, cum ferè ex validis medicamentis parentur, ob cibi impedimentum ad actum non deducuntur; nec alimentum ob medicamentum, à iecore, & venis attrahetur; in alterius motum, & actionem impedit: facultates squidem contrarias habent, & motus oppositos, cum iecur alimoniam trahat à ventre, medicamentum in ventre contentum ad se à iecore, & venis allicit. Quare hisce de causis pilulae non illico post cibum, sed tribus, quatuorve horis post eum sunt propinandæ.

Si tamen medicamenta renuat æger, serapium reborans, flatus discutiens, expurgans propinanum alternis diebus, vt sic sensim humor crassus vacuetur.

26. *Ligni guaiaci*, 3 iij. radic. chin. 3 iij. smilacis asper.

asper. 3 j. polypodij quercini, 3 j. epibrym. 3 iiij. hermodactylor. 3 iiij. sem. cartham. 3 ij. turpethi gunnosi 3 j. paſſular. corintiacar. 3 j. betonic. maioran. verben. an. M. flor. ſtæchad. roris marin. salvia. flor. cordial. an. P. j. ſeu. Oriental. 3 iij. anisi. ſem. fanicul. cinnamom. an. 3 j. agarici trochis. 3 ij. Fiat decoctio in aquæ purissimæ, q. l. colatura adde ſacchar. aut mellis, q. l. & fiat ſec. art. vel ſyrup. breuius, vel ſyrupus longus, qui quantitate 3 ij. per ſe, vel cum conuenienti decocto diluatur.

Si æger respuit potionem, amat conseruam, hoc modo paretur.

27. *Salvia, betonic, pulegi, ſtæchad. roris marini, an. M. ſeu. oriental. 3 j. polypod. 3 iiij. ſem. cartham. 3 iij. radic. chinæ, 3 j. glycyrrbz. 3 j. B. paſſular. 3 j. B. cinnamom anisi, an. 3 j. Coque ſec. art. in ſufficienti aq. quantitate, quoque remaneat fl. B. adde Pulp. paſſular. 3 j. B. fol. ſeu. 3 iij. radic. chinæ. 3 iiij. mechoac. 3 iij. hermodactyl. 3 ij. pulp. ſem. cartham. 3 iij. manna 3 j. B. agarici, 3 j. maſtich. 3 j. tartari vini albi 3 iij. Puluerisanda puluerifentur, & excipientur cum melle, & ſaccharo, ita vt ſecundum artem fiat conſerua. Dolis 3 iij. alternis diebus in aurora.*

Stibium granor. trium pondere propinatum, mirabilem in expurgando obtinet facultatem, rhodofaccharo permixtum, aut in vino, aut iure avis maceatum.

Post purgationem molienda ſunt, quæ intemperiem corrigan, cerebrum roborent, flatus discutiant, qualia ſunt Aromaticū roſatum, Diambra, Diamboschus, Diagalanga, Diacorōn, Theriaca, Mitridatiū, conſerua Enula, florū ſtæchados, Rorismatini, Zingiber conditum, Bellaria è aniso, cinnamomo, & cortice citri ſaccharo conditi. Sudationes paratae ex decocto Ebenei, Sarsa parilla, & Chinæ. Sulphurea thermæ optimæ ſunt. Enemata acria conueniunt, glandes, friktiones, ligature, & cucurbitulæ citra scarificationem, dorſo, & occipito adhibita. Apophlegmatifata, gargarismata, & errhina ſummè opitulantur, quæ humotis reliquias abſumant, intemperiem corrigan, cerebrum roborent. Odoramenta in hunc vsum iunt uilia.

28. *Cortic. citri. fol. citri, maioran, betonica, an. 3 j. flor. ſtæchad. ſalu. roſiſmarin. an. 3 j. ſt. yrac. calamat. ladani. lig. aloës, ſantalor. rubor. an. 3 j. maſtich. thuris, cariophyllor. macis, mihi. moſchat. an. 3 j. balsami odoriferi 3 B. moſchi, ambra grisea, an. g. v. Cum ſucco Maioran. aut Betonicæ, & tragacanthi tremore, fiat globulus iugiter manibus tractandus, aut naribus admouendus.*

Ex iisdem poſſunt parari lauaca, cum ſpongia capiti adhibenda, quibus vinum, aquam vitæ, & olea calida, & robotantia admisces, vt oleum Belzuini, de ſtirace, Laurinum, Costinum, & alia. Ex iis oleis ſunt vnguentum, ſincipiti, & temporibus impoñenda. Conſert etiam pilens, ſeu cucupha conſtructa ex pulueribus, qui roboret, & diſcutiendi vi prædicti ſunt.

29. *Salvia, betonica, maioran. mellis. verben. ſampſuc. flor. anthon. ſtæchad. chamamol. melilot. coriand. prepar. an. 3 j. diarrhoe. abbat. aromatic. roſat. diamarg. frig. 3 j. maſtich. 3 j. cinnamom. anisi, an. 3 j. B. cortic. citri, cariophyll. roſar. ſantol. citrinor. an. 3 j. ſt. radic. cyper. ſem. peonie, an. 3 j. nuciſ moſchat. macis. ſem. angelic. cynam. fanicul. an. 3 j. diamosch. diambra. an. 3 j. B. ruta ſicca, zedoarie, valeriane, diſtrami. an. 3 iij. moſchi, ambra, an. 3 j. ſeu. Puluerisanda puluerifentur, & immittantur inter ſericum, & ſericum rubrum, (Zendalū vocant) exſiccata prius ad vmbram, & aqua Naphæ, vel meliſſæ irrata, & deinde ſuantur interpunctim ad formam pilei, qui caput continuo conteget, roboret, & muniat.*

In ſæua, vehementi que Cephalalgia, ad ſinapismos, & vſicatoria accedendum, Vel fonticulus in brachio,

A vel mucha aperiendus, vt horum remediorum ope humor continuo regenitus in capite, vel aliunde trāmisſus vacuetur. In quem vsum cauterium in ſincipite excitandum, & vſtiones in capitis circuitu celebrandæ: potenter enim humorē à profundo ad externas partes alliunt.

Cephalalgia melancholica, curatur aere humiduſ, vīctu ſimiſ. Coquendus prius humor est ante vacuationem: qui ſi ſit veluti fax, ac ſanguinis limus phlebotomia extrahēdus, aut maximè facta vacuatione per marifcas, præcipiū ſi ab vtero, aut ex ſuppreſſa aliquā conſueta vacuatione dolor emanet. Si vero melancholia ex ſanguinis faxe, vel flaua bile præſatſis otum ducat, tunc præparandus iis, quæ atrabilarij ſucci feruore in attemperant, acrimoniam demulcent, eiūque crassitudinem extenuant, vt ſtillatitā, vel decocto Violar. Borrag. Fumar. Lupulor. Paſſular. Thymi, Epithym. Pomor. redolent. adiectis ſyrpis, qui ex ſucco horum medicamentorum parati ſolent.

Sed arduum videtur dubium: *Vtrum ſyrpi, ex aceto parati, in cephalaa à ſucco melancholico pronata, ſint conceſſiendi?* eo ſolū nomine, quia humoris crassitudinem attenuant, de quorū numero ſunt ſerapium ē duabus radicibus cum aceto, oxymel ſimplex, aliaque id genus: Nam ab eis ſummopere abhorruit Hippocrates lib. 3. acut. com. 38. dum ſic ait: *Vt autem in ſumma dicatur, quæ ab aceto eſt acredo, picbrocolis magis, quām melancholici prodeſt. Amara ſiquidem diſſoluntur, defiſcuntur in pi- C tutam, ſum ab aceto in ſublime attolluntur, riga autē fermentantur, attolluntur, & multiplicantur:* & Galenus in com. conſrat dicens: *Picrocholas naturas appellat Hip. que amarum ſibi contraxerunt ſucum, cuius generis eſt fla- ūa bilis, hiſ idoneum eſſe ait acetum, quod melancholici ad- verſiſſimum exiſtit: nam bilem nigram acidam eſſe contin- git, cum ſciliſ preter naturam habente corpore, & ſincera, & im- permixta fuerit.* Et lib. 1. ſimpl. cap. 3. iis qui natu- ram ſortiſ ſunt melanholicā, acetum ſumme nocere auſſuerat. Subſcribit Auic. 1. 3. tract. 4. cap. de curatione melancholia, §. Et quidam landauerunt, vt ſo: bea omni no- te acetum forte, & præcipiū acetum ſcilliticum. Nos autē timemus in eo malitiam ſcilla, & aceti in bac agritudine, niſi adſit fiducia, quod materia ſi generata à cholera adu- ſta, quonia eſt calida: Nam tunc acetu eſt magis inuitatum ei aliis rebus. Quare acetum nocet omnibus affectibus melanholicis, niſi atra bilis exuſta calida, & acris, & potiſſimum à bile retorida genita ſit; vel exteriū ap- ponatur pro duris, ſcirrhoſque tumoribus emollien- dis, vel penetrationis cauſa, cum aliis permisceatur, quæ ſimilem naturam naſta ſunt. In hunc vsum Gal. 14. meth. cap. 5. & 2. ad Glaucon. cap. 4. emplaſtris addit acetum. Illo modo Paulus lib. 3. cap. 14. in melancholia, morbo aceti quām acerrimi ſorbiū ſculpū, poſt om- nem cibum poſtrit; cum Aëtio codem capite, vbi iam dormire veſt æger, quando ſciliſ atra bilis peccat, ſecūs autem faciendum, quando melancholia frigida ſicca exuperat. Præparatus humor leuibus educendus medicamentis, quorum copiam lege inſrā, cap. de Mel- ancholia.

Cephalalgia a flatu ſuborta, curatur reſoluentibus, roborantibus, & aliis quæ intemperiem corrigan, na- tiuum calorem refocillant, pituitosos humores exau- riunt, quorum ſyluam ſuprà deſcriptiſmus. In quem vsum utiſis eſt cucurbitula ſicca, occipiti cum magna flamma admota, quam etiam ſincipiti affigere non eſt abs re.

Cephalalgia ab inflammatiō cerebri affectu concita- ta, curabitur, ſi inflammationi præſidia offeras, quæ cap. de phrinitide, & lethargo, inſrā exquires. Si ve- ro ea ſit ſignum decretoriū crisiſ prænuncians, vt ait 3. crisiſ. ultim. tunc pro illius remotione præſidia quærenda non ſunt; vt docet Galenus 1. ad Glau- con. 25. ſed ſolū crisiſ futura ſeſtimis idoneis eſt iu- uandas.

uanda : nam dolor sponte cessat, vt ait Auic. 1.3. tract. A 2. cap. 30.

Cephalalgia ex deleteria qualitate, aut lue Venerea contracta, curanda est per ea , quæ veneficam qualitatem retundent, qualia sunt Alexipharmacæ. Si vero ex morbo Gallico concitetur, eam iis oppugnabimus , quæ à proprietate hanc hydram curare nata sunt , de quibus lib. 2. cap. 1. latè peragamus. Si vermes huic malo occasionem præstent, quos in anteriore capite nasci testatur a uic. 3.1. tract. 2. cap. 3. qui morsu membranas pungunt, vellicant, feriunt, & tetro eleuato vapore cerebrum labefactant, ac spiritus resoluunt: tunc corpore, cerebroque purgatis, vermes interficiunt, & expellentia, non modo per os, sed per nares intima sunt utilia, quæ reperies lib. 4. de feb. tit. sympt. de vermis.

Cephalalgia per sympathiam ventriculi, curabitur, si bilis redendet in eius ore, & æger ad vomitum sit proclivis, excitato vomitus: si vero ea in imo sit infixa, purgatione per aluum celebrata, clystere, leni pharmaco, & postea Absinthij dilutum propinandum; vel hoc medicamento permixto præparatum serum lactis exhibendum. Si pituitosi succi in ventriculo innatent, vomitus prouocadus: & si in infima eius parte sint infixa, vel crassi, lenticque sint, iij attenuandi, & expurgandi, in quem vsum Hierà simplex utilessima est, ex Galen. 11. meth. cap. 7. & 2. sec. loc. cap. 1. Pilula mastichina comoda, sicut & agaricum, terebinthina cum modico paluere diarthronis, aut parate ex aquis portionibus Aloës, Rhab. Agaric. Mastich.

Cephalalgia per sympathiam à iecore, curabitur venæ sectione, si languis aut multus, aut præcalidus malo occasionem præstet. Puigatio clemens portienda. Balneum administrandum, sed prius per plutes dies serum lactis caprini offerendum, in quo per noctem Rhab. flores cordiales, Myrobalani citrini madefcant. Epithemata iecori admouenda, saluetea dextra secunda. Sic etiam si splenis, alteriusve membra affectio cephalalgiam inducat, partem affectam primariò cutabis.

Cephalalgia à toto corpore suborta, vt in febris sapè contingit, curatur venæ sectione, scarificatis cucurbitis dorso admotis, frictione, & ligatura partium extremitum, purgatione elementi per clysteres, & lenia medicamenta celebrata. Oxyrrhodinum sincipiti imponendum, ni febris oriatur ex catarrho; illud enim prohibet illius coctionem, & resolutionem, vel ex vaporū craforum copia oriatur, qui vel in cerebro generantur, vel ad id ex alia parte solent confluere.

Cephalalgia orta ex ebrietate, curatur dupli scopo, vacuatione, & refrigeratione: illa, si caput sit vaporibus & humoribus calidis repletum; quare tunc renulsionis causâ venæ lectio celebranda, cucurbitula scapus affigendæ. Hac, ingestis quæ refrigerandi vim habent, & vaporum impetum ad caput retundant, vt fuit vomitus, refrigerantes potionēs, ptissimā tremor, panis ex aqua, interdicendum vinum. Capiti imponenda refrigerantia, & repellentia, vt rosaceum per se, vel com aceto. Proprietate quadam ebrietati reluctantur Brassicæ folia aqua calida madefacta, & capitū circumdata, aut hedera corymbi rosaceo malaxata. Imperfanda quies. Provocandus somnus. Declinante malo cum repellentibus discutientia permiscenda, & sic rosaceo addendum anethinum, aut chamælinum. Ebrietatem arcant olei vnicæ binæ præbīta, Amygdalæ amarae ieiuno ventre esitare numero quinque, ap: sex. Brassicæ caulinculi. Ipso iam bibito, ab ea præcauent brassicæ vitidis, aut mali panici, aut cotonei succus. Eam factam extinguunt Centaurij decoctum, ceruinum cornu.

Cephalalgia ex casu, aut percussione, curatur venæ seccione, scarificatis, cucurbitulis, quatum beneficio pars

ab imminenti inflammatione præseruetur purgatione per aluum, clystere. Repellentia in affecta parte impoñenda. Si nuda contusio adsit, leniendus dolor imposito rosaceo cum myrtino: contuse partes ad suppurationem, vel resolutionem præparandæ. Si vero ex veteri consensu, aut imbecillitate cerebri, vel acutie sensus ortum duxerit, ex superiori dictis facile quispiam curara colligere poterit, & explicant latè Galenus, 2. sec. loc. cit. & Auic. 1.3. tract. 2. cap. cit.

Cephalæa, & *cephalalgia* easdem ferè causas habent, sola magnitudine euariantes. Hemicrania, affectio est dolorosa, diurna, contumax, dimidiam capitæ partem secundum longitudinem, modò dextram, modò sinistram, occupans. Omnes hæ affectiones eadem expostulant auxilia. Vnum tamen habent præsidium, si spirituosa, præcalidæque substantia, suspicetur esse mali causa, quæ ferè in arteriis abundat, vt secuntur arteriae in temporibus, aut ea quæ sunt pone aures inurantur, vt lib. de curand. rat. per sang. mis. c. 2.1. & 2.8. & lib. 13. meth. cap. vlt. docuit Galenus: de quo arguento ad Galeni mentem plura prædictimus, lib. 2. hist. PP. Medic. in com. hist. 43.

O B S E R V A T I O,

Contumaci Cephalæa, conserua utilessima.

Contumax, & rebellis morbus est Cephalæa, quæ cum biennio immaniter premeretur iuuenis quidam, & pro soborando capite, absumentisque flatibus, & pituita plura esset expertus auxilia, quæ latè in hoc capite delapsissimus, hac sola per mensem oblata conserua ab ea immunis evasit. Dosis vicia una diluculo, & altera vicia tribus horis post cœnam, decocto similacis aspera superebibito.

*2. Conserua flor. feliae, horrag. antbos, an 3 j. iij. conserua
stocados 3 j. b. confect. alchermes, confect. by acini b. an. 3 j.
ibz. sac. magne, mihiridati, an. 3. b. saceriac. smaragdor. 3 iij.
aromatici rosat. diamangarit. calidi, diamochbi dulcis, an.
3 iij. pulu. galanga, calami aromatici, cinnamom. an 3 b.
nuci moschata, 3 iij. pulu. milacis asper. 3 b. radic. chin.
3 iii. radic. paonia 3 b. sem. paonia. 3 iij. ambre 3 j. moschi,
3 j. Excipiant omnia cum melle, & syropo de stœchade, & fiat confectio sec. art.*

C A P V T IV.

De Phrenitide.

Definitio.

Phrenitidis, hic affectus ab omnibus appellatur, quia in ipso phrena, hoc est mens luditur, ex Galeno lib. 1. prorrhet. com. 4. sumpta denominatione à symptomate, hoc est delirio, seu errore operationum; neque enim sequitur omne delirium, phrenitidem esse, quia alijs plutes sunt affectus, in quibus delirium citra phrenitidem concitat, vt docet Galenus lib. 2. de sympt. causis cap. vlt. Nam quando delirium est sine febre, mania, aut melancholia vocatur, & solum delirium cum febre, phrenitis dicitur. Barbari hunc affectum, phrenis vocant. Avicenna, Carabatum, Reliqui Sirses calidum, sicut lethargum, Sirses frigidum. Nec quodlibet delirium cum febre, phrenitis dicitur, sed illud tantum, quod principio morbi usque ad eius solutionem est continuum: quod enim intermitit, ita ut agri resipiscant, vt in accessionibus febrium contingit, non dicitur phrenitis, sed paraphrenitis. Præterea

Praxis Historiarum, Lib. I.

ad concitandam phrenitidem, non debet esse solum delirium perpetuum, & cum febre continua, verum illius causa debet in cerebro consistere.

Dupliciter ergo à Galeno phrenitis definitur: Libro 1. prorrhet. scit. 1. com. 1. sic definit: *Phrenitis est dementia continua cum acuta febre: & li. 2. de sympt. caus. cap. cit.* sic definit: *Phrenitis est inflammatio cerebri, aut membranarum eius ex calidis succis genita.* Utramque ergo definitionem possumus adaptare hoc modo. *Phrenitis est inflammatio cerebri, aut membranarum eius, cum febre acuta, delirium perpetuum inferens.* Eam approbat Paulus lib. 3. cap. 6. Aëtius tetrab. 2. serm. 2. cap. prop. Auic. 1. 3. tract. 3. cap. 1.

Sed cum varium sit significatum inflammationis, in doctrina Galeni, inquirendum sub qua ratione inflammationis, phrenitis comprehendatur: *Virum sit inflammatio sicca, an humida?* Galenus enit. lib. 2. ad Glauc. cap. 1. & 13. meth. cap. 1. dupl. constituit inflammationis differentiam: humidam, quæ ex calida fluxione membranum occupante contingit; siccam, quando nullo humoré influente, calor naturalis ignescit, & hæc veluti febris membra est dicenda.

Inflammatio humida sumitur strictè, pro tumore calido, rubicundo, doloroso, pulsatorio, renitente, originem ducente ex sanguine, qualitate inculpabili, substantia mediocri, sola tamen quantitate peccante, ob quam ex fortioribus ad debiles particulas cumulatim influens, ampla primò, deinde angusta vasa replet, quoque ad intermedia spatha accedens, in eis impactus phlegmonen gignat, vt latè docuit Gal. lib. de inaequali intemperie, cap. 3. Minus strictè sumitur inflammatio, pro tumore quem humor calidus generauit, siue is sit sanguis, siue bilis, siue vterque simul: quomodo non solum appellamus exquisitas inflammationes, sed erysipelata, carbunculos, & ex variis humoribus mixtas inflammationes. Latissime sumitur inflammatio, pro tumore omni, siue is à calido, siue frigido humoré ortum ducat. Neque dubites inflammationem à frigido humor posse concitari, qui retentus in parte, prohibitus ventilari, putreficit, & calorem concipit, quod in internis inflammationibus, & præsertim pleuritide palam fit, quæ à pituitoso, aut melancholico humoré scaturit. Quocunque modo sumas inflammationem, semper phrenitis, inflammatio humida est, & ex affluente humoris concitata, vt lib. 2. hist. PP. Med. in com. Hist. 2. latè probauimus.

Antequam verò ad alia properemus, dubitandum: *Virum cerebrum possit inflammari?* Si enim inflammatio tumor est præter naturam, membrum quod occupat, tumefaciens & extendens; cerebrum autem præ sua molitie nec tendi, nec tumere potest, quia nec diffusenti humorem retinere, quomodo inflammabitur? Nisi cerebri nomine meninges intelligas, in quibus tantum fieri inflammationem putauit Serapio, negans eam tam cerebri substantię, quām ossibus: haec enim quia durissima, ac solidissima similiter nequeunt tumere, & extendi. Idem videtur sentire Ishac, dum lib. 4. de feb. c. 2. Phrenesim definit, calidum apostema nascens in panniculo cerebri: nec multum dissentit Auic. frequentiam negans, de qua tantum intelligendi sunt auctores viuunt aliter loquentes.

Deinde, cum docente Gal. lib. de caus. sympt. vlt. & 4. de caus. pul. 14. Phrenitis ex calido succo, bilioso genetut humor, nec is quia tenuis, aut facile effluens in laxe, molle que membro vlo pacto retinetur, non poterit saltē in substantia cerebrali gigni inflammatio, nisi forte in meningibus; vnde immaterialis tantum calor cerebro ipsi communicabitur, & mentis alienationem inducit, quod significare videtur Galenus, dum 4. de caus. pul. cap. 14. phrenitidem dixit ex meningi gigni, vel septo, & 2. de caus. sympt. ex mordentibus, & calidis succis, & sèpè etiam ex calidiori cerebri in-

A temperie: quare Paulus inquit ex inflammatis oriri membranis, siue cerebro pariter inflammati, siue tantum præter naturam incaetcent.

Sed dubium non est, posse cerebri substantiam inflammari, id quod præterquam quod ex pressit Galenus cit. de caus. sympt. & 11. meth. cap. 18. & alibi, dum phrenitidem definit inflammationem cerebri, vel membranarum eius ex calidis succis genita. Vtramque ergo definitionem possimus adaptare hoc modo. *Phrenitis est inflammatio cerebri, aut membranarum eius, cum febre acuta, delirium perpetuum inferens.* Eam approbat Paulus lib. 3. cap. 6. Aëtius tetrab. 2. serm. 2. cap. prop. Auic. 1. 3. tract. 3. cap. 1.

B sed cùm sit laxum, molle, & patentibus præditum meatibus, per quos vberitatem alimentum attrahit, & fluxiones excipit.

Neque obstat, quod inflammatio sit tumor, quem cerebrum non tolerat: Nam tumor non est de essentia inflammationis, vt patet in herpete, & erysipelite, quæ sunt inflammationes citra tumorem, & eminentiam, quoniam sola intemperantia, meatum repletio, & vnitatis solutio inflammationem constituunt. Quod si concedas tumorem esse de essentia inflammationis, nihil refert: cerebrum enim cùm sit viscidum, citra corruptionem extendi potest, & solum scirrum inter omnes tumores non patitur; hic enim familiaris est partibus duris, ex Gal. 4. de caus. pul. 14. & nos de inflammatione loquimur, quæ ab affluente aliqua substantia calida originem ducit. Ex quo patet, quomodo possit ad sensum dilui primum fundamentum, quo sibi oppositum persuasit Serapio.

Ad secundum. *Vera, & exquisita phrenitis oritur à bile*, licet non sincera, vt ait Zoar. 1. theizir, tract. 3. c. 5. sed alij humoris mixta, & potissimum pituita capiti familiaris, Avicenna autem ex pura admittit, frequentius bilioso sanguine; vt cunq; tamen cùm prædominetur bilis ab ea simpliciter dicitur originem ducere. Quoniam verò in molli, & laxe membro, quale cerebrum est, calidi, tenuisque humores facilimè effluant, non continentur, raro contingit cerebri substantiam à bile inflammari, crebro membranas, & inter eas tenuem, quidquid Serapio duriori addicat, & videatur sentire Zoar. loc. cit.

Percontaberis: *Virum Phrenitis sit potius inflammatione cerebri, vel membranarum eius?* Nam quamus verum ita sit, quod frequentius membranæ, quām cerebrum ipsū à bile inflammatur, primarijque in exquisita phrenitide vt plurimum efficiantur, fieri tamen non potest, quin simul etiam cerebrum patiat, tum quia aliter delirium non adest, tum quia si tenuis meninx inflammetur, impossibile est cerebrum simul particeps non fieri: sicut è connerso, 4. de caus. pul. cap. 9. Non sic verò dura meninx, quia longissime distat: non aliter ac pleuritide, inflammata pleura ob loci necessitatem necessarij consentiunt intercostales, & è contra. Et propter hunc quidem consensum, inter cerebrum, & tenuem meningen, in qua magis frequens est phrenitis, definiuit Gal. 2. de caus. sympt. cit. cerebri scilicet, & membranæ phlegmonen, non quasi necessarium sit vtrumque pariter inflammati, id quod significavit Paulus loc. cit. sed vtrumque, & vel bilem simul inflammatum, vel saltē intemperantem calorem communicari, alterutro tamen, vt diximus, necessarij inflammati.

Nec possibile est Phrenitidē dari, sine eo quod bilis, vel cerebrum, vel vnam saltē ex membranis inflammat. Nec verò ex 2. de caus. sympt. oppositum colligitur, cum de mania loquitur, quæ ex immateriali calore nasci aliquando potest. Porro etiam membranæ frequentius à bile, cerebrum à pituita crebrius lədantur: O atque

in vestibus illis, eas auferre dum properaret, nihil sub digitis advenit. in inneniens, accuratius rursus, vehementiusque est efficere conabatur, cum verò audiuerit circumstantes dicentes, eum floccos anellere, & festuas colligere, illæsa adhuc in eo manente ratiocinandi facultate, ita rem habere, ut dicebant, statim intellexit. Lædi memoriam reliquis illæsis, patet ex Gal. 2. de caus. sympt. vlt. quo loco ex peste memoriam fuisse amissam, ceteris potentis illæsis, proprio exemplo confirmat.

Quod sane efficax argumentum est, ad probandum eas esse sciuntas, atque diuersas: sed quoniam hoc placent ab aliquibus impugnatur, idcirco speculandum: **Vtrum facultates rectrices sedibus distinguantur?** Nam varijs varias defendunt opiniones, Medici, Philosophi, & Theologi: Nos verò sedibus distinguimus, probabilius esse arbitramos, secundum Principium mentem: Primum auctoritate Aut. 1. 1. lib. 6. cap. 5. docentis, tudes & loca virtutum principium in ventriculis celebrari: quod etiam etiam etiam 1. 1. lib. 1. cap. 2. legitur Aet. 2. serm. 2. 2. 2. ad iur. vbi affirmat, quod etres sunt phrenitides, & tridenticulis, in qua leditur imaginatio, que in ventriculis cerebri anterioribus perficitur; alia, in qua leditur cogitatio, que in medio; & alia, in qua leditur memoria, que est in posteriore: quod etiam assertum est. Aut. lib. 2. cap. 20. Hoc modo Galenus 4. de loc. 2. post med. § quod si aliq[ua]ndis, &c. assertit, operationes cogitativae in medio cerebri ventriculo residere.

Secundum. Si huiusmodi functiones residerent in toto corpore cerebri, tesa vna reliqua omnes lacerarentur: Num cùm procedant ex modo substantie cerebri, simul cum temperamento, fit ut hoc leto reliqua etiam ledatum. Sed hoc est contra Gal. Iuris. sarr., afferentis malitiae ledi imaginationem, citra lesionem indicij, & memoriae, & ceterie. Ergo, &c.

Tertio. Ex ventricibus in diversis partibus corporis illæsis hoc sit manifestum: Nam anteriori cerebri parte tesa, leditur imaginatio; tesa parte media, leditur cognitionis posteriori parte ventricula, leditur memoria. Ergo in diuersis locis exercentur.

Quarto. Facultates distinguuntur per operationes, ex Anist. 2. de anima. & Sed vniuersalique operationis D debet esse poterit in instrumentum. Ergo in ventriculis sunt.

Quinto. Quia species distinguuntur, necessario locis debent separari, ex Anist. lib. 1. de anima. 1. 2. Sed prædictæ facultates differentiæ specie. Ergo locis debent distinguiri: & debent habere aliquod principium immobile, per quod distinguuntur, quoniam non possunt distinguiri per actus, quoniam hoc illis extrinsecum est. Ergo necessario temperamentum distinctum in diversis partibus cerebri est constitendum.

Sexto. Sensus externi habent diuersa organa. Ergo & interni, cum in diuersaque eadem sit ratio. Sed in cerebro non est diuersitas organorum, præter eam que in ventriculis animadæctitur. Ergo in illis exercuntur.

Septimo. Ex Galeni decreto, lib. 7. de placit. lib. hanc principium actionum instrumentum, spiritus est animalis. Ergo in ea cerebri parte potissimum complementum habent, vbi ab aliis elaboratorum spirituum amplior insidet abundantia. Hoc autem ex Galeno placito, in locis pluribus in ventriculis accedit. Apud hinc igitur principes actiones inibi collaterari memoria in post ea cerebri parte secundum magis compades, & ad retentionem apertissima, imaginationem in interiori cerebri loco ostendit, in medio: nam anima organa corporis ad obseruanda sua munera, requiri accommodata.

Vii. Si principes actiones in particularibus locis cerebri non magis fuerint, sed ex aquo in omni eius parte, inde procul dubio sequentur, quod quibus im-

ginatio, vel memoria imbecillis extiterit, ratiocinatrix autem validissima, nusquam delirium, aut noxa in ratiocinatrice accidet, qui etiam prehendat cogitationem, & memoriam. Sed hoc eventus rerum summope- re refellit. Ergo. Sæpe enim conspicimus heroes, & Philosophos melancholiæ morbo oppressos, & rationem, quæ in ipsis maximè viget, oblaeti, superstitibus memoria, & estimativa, cuius est de externis indicare sensibus.

A huius triplicem agnoscent phrenitidis differentiam, ex lesione triam facultatum in cerebro residentium ortam, has non in ventriculis, sed in tota substantia cerebrali perfici arbitrantur, & hoc modo difficile non putant, sæpe laeti vnum illæsis reliquis. Primum: Sicut naturales facultates in eadem parte consistunt, leditur tamen vna alii illæsis, proprie vitium temperamenti, cui addicta est dicta facultas, 3. de caus. sympt. vlt. nam coctio fit calore, retentio siccitate, & sic de ceteris. Ita videmus sæpe, quod in ventriculo, iecore, renibus leditur retentrix, robore expulsrice, & è conuerso. Hoc modo in canina fame roboratum appetencia, infirmata retentrix.

B Secundum. Ex parte passi, non est æqua facilitas ad lesionem facultatum omnium, sicut labante ratione fit melancholia, & delirium in vna cogitatione, non in aliis. Et sicut praesente vniuersali causa interrumptente mentem feminis, ut terrore, vel imaginatione valida, fit lesio in vna parte fortis, que eo tempore minus reniti potuit: & sicut calcinans, pro varietate passi, inducit modis diariam, modis putridam, modis hecaticam: Ita leto temperamentum in cerebro accedit, ut hæc facultas magis, quam alia ledatur.

C Tertio. Admodum rationale est, (inquit illi) licet omnes facultates in toto cerebro perficiantur, excedere tamen imaginationem in infima parte cerebri, vbi idola recipiuntur à sensibus; cerebrum enim accessus idolatriam non permittit fricationem idolorum: cogitationem vero, & prædictam magis in vertice perfici: reponi vero spectra in cerebello, separantes cerebellum a cerebro, ne obseruentur perpetuæ phantasmata cogitationi alii reedantur. Quo fit, ut licet in toto cerebro sint omnes, præstantius tamen alii alio perficiantur, & pro varietate partis cerebri affecta sequatur lesio facultatis.

D Sunt opiniones rationibus munitæ, ac confirmantur, Prima. Anima sentiens, seu ratiocinatrix in toto cerebro residet. Ergo eius facultates in toto perficiantur, non in ventriculis. Antecedens patet ex Gal. 3. de loc. 7. & 7. de placit. 3. Secundum. Ventes aere implentur, perpetuo recipiunt materiam, transmittunt spiritum animalem in ipsis genitum, ex Gal. 8. de usu part. cap. 10. Ergo ob continuum eorum motum, imagines in illis ad lenitatem permanere nequeunt. Tertia. Animalis spiritus talis dicitur, ut Galeno placet 7. de placit. lib. quia primam est anima instrumentum. Ergo cum is non sit in cerebri simibus continetur, verum & in toto eius corpore, recte Gal. 8. de usu part. cap. 13. superfluous hic esset, si principes facultates in cerebri ventriculis perficierentur, non eo veretur anima, velut in aliis sensibus, & mortibus functionibus facete solet. Sunt & alii pro hac opinione argumenta, que, siue alii coram dilutionem non preponere, breviter afferunt, quætra qui velut apud Recendores è me citatos, lib. 1. iur. P.P. 1. lib. 1. Nam nobis sit sit monstra loca.

E Illa vero circa definitionem phrenitidis est redidita disceptatio. **Vtrum principiæ animi facultatis per organa operantur?** Nam Philoleptus 1. de genit. anim. 3. sic ait. **Mens sola dicens est,** & nihil cum eius actione communis est alio corpori. Contradicunt sicut Galenus 9. de usu part. 4. Demonstrationem est ratiocinatrix habere in centro: & 7. de placit. & Cerdrum per se imaginari,

A memoratur, &c. Dic: Harum facultatum quasdam esse communes brutis, vt memoria, imaginatio, estimatio, alias homini tantum dicatas, vt cogitatio, intellectio, reminiscencia. Igitur facultates tantum homini attributa, non sunt per organa, sunt enim hæc omnino materia expertes.

Rursus. Virtutes organicæ destruuntur per se, & non apprehendunt se, & suum instrumentum, nec sibi simile: intellectus verò apprehendit suam intellectiō. Insuper. Post forte obiectum virtus organica non apprehendit debile, intellectus ex forti intelligibili melius apprehendit debile, & denudat intelligibile à mensura, & ceteris conditionibus materiae, quod non faceret, si vteretur instrumento.

B Adde, quod cum vtratur forma infinita, quæ est vniuersale, caret instrumento. Deinde. Anima facit quædam sine corpore, vt cum ratiocinatur, vel reminiscitur, ex Gal. in introductorio, c. 1. 3. Quare non est reprobandum Galenus, ac si arbitretur virtutem cogitatiū operari in corpore, quia cogitatiū vt homini attributa, non vtitur organo, ex Gal. 2. de loc. cir. Dictum autem Galeni, 9. de usu part. intelligatur ratiocinari animam per cerebrum, non vt instrumento, sed vt subiecto. Quo pacto autem Actuarius, 2. de spirib. vlt. animam intellectiū pati affirmit, si non habet participationem? Dic, quod non patitur per se, sed per accidens.

Differentia.

C **P**henitis, alia est exquisita, quando nempe cerebrum, aut membranas occupat inflammatio; alia notha, quæ à septo inflammatu originem dicitur: nam hac parte inflammatu delirium continuum adest, ob magnum septu cum cerebro consensum. Ab inflammante materia, etiam phenitis dicitur exquisita, quando scilicet bile flava, vel pallida; vel à tenuissimo & fermentissimo sanguine oritur, nulli alteri humoris permixtis: Illegitima vero appellatur, quando ex bile, & pituita simul mixtis inflammatio consurgit, quare affectio hæc ex lethargo, & phenitide est composita, Typhomaniam Græci vocant.

D Deinde pro bilis varietate, etiam phrenitidis differentiae elicuntur à Galeno, 3. de loc. cap. 7. Nam mitior aliquando fit, vehemens, aut ferina: hæc quidem, si à praefasciata bile generetur; vehemens, si à flava, quæ pura & sincera est bilis, magno prædicta calore, & acuitate, 1. crif. 1. 2. mitior, si à pallida: non enim sincera existit, sed aquosis humoribus permixta, ac proindè minoris acrimonie, ex Gal. 3. acut. 2. Insuper ex delirio, & sensu internorum lesions phrenitidis differentias colligit, lib. de diff. sympt. cap. 3. Nam in pluribus sola imaginatio tesa est, ratione, & memoria illæsis: alij sola ratione aberrant, imaginationem, ac rationem illæsam habent: tertia est differentia, in qua imaginatio simul, & cogitationis error adest, servatur tamen memoria, vt upræ ex Galeni mente confirmamus. Aliæ sunt delirij differentiae ab accidentibus desumptæ, ob quas phenitici alij hilares sunt, & ridentes delirant; quidam feroci, aut tristes: quas omnes differentias ex humoris varietate emanare certum est.

Causa.

Causa duplex est, externa, & interna. De hac dubium est non inutile: **Vtrum phenitis à bilio humoris, vel à sanguine generetur?** Quia Galenus locis citatis, à bilio humoris hunc affectionem oritur asseverat; & pro varietate bilis, tres phrenitidis species cōstituit, magis, aut minus periculolas: sic enim ait 3. de loc. cap. 7. post princ. Atque ob hanc causam phenitis nonnunquam mitior est, cum videlicet à pallida bile ortum contraxit:

A aliquando vehementior, cum flava bilis campoperit; atque insuper alia nonnunquam demens occurrit ferina, flava bile praefasciata. Cuius rei traditum causa à Galeno, lib. 1. o. simpl. tit. de felle, quia bilis pallida minorem retinet caliditatem, & acrimoniam: generatur namque ex humore seroso, aut pituitoso, flava bili admixta; & sic flava bilis est calidior: quæ si assetur, & obduretur, maiorem caliditatem, & acrimoniam consequitur.

Galeni mentem confirmant signa, quæ phrenitidem comitantur, quæ à solo bilio humoris originem ducent: Vigilia immoda, febris arida, delirium fero, squalor oculorum, & alia. Deinde, ex sanguine non concitatur vigilia, sed profundus somnus, aut propensio ad dormiendum, & sanguis est natura humidus; & delirium, utrius est cum risu, quācum cum rixa; & febris non arida, sed humida, & halitosa existit.

Si vero hæc vera sunt, cur Auicenna, & ceteri Arabes à sanguine phrenitidem oriiri asseverat? quin Græci id etiam contestantur: Paulus enim sic ait, lib. 7. c. 6. de phrenitide, in princ. Causa morbi est, vel sanguis suparans, vel bilius humor, &c. Dic, nullam esse repugnantiam inter hos auctores, quoniam phenitis aut generatur ex bilo, aut ex sanguine tenuissimo & fermentissimo, qui quidem non solùm in tenuitate, sed calore, & acrimonia ad naturam bilis proximè accedit, & ideo pungit & irritat, flava bilis instar: ex quo sanguine, 2. ad Glau. 1. Galenus erysipelatosas inflammations posse generari concessit.

Sed occasione præsentis dubij accuratiū examinandum: **Vtrum inflammatio ex solo sanguine oriatur?** Extant enim de hac re plura Galeni testimonia, quæ exactiori lima indigere videntur. Et primum: Inflammatio propriæ sumpta, nihil est aliud quādam calidus quidam tumor, ex Gal. lib. de tumorib. præt. naturam, cap. 2. & 4. Aph. 3. 4. in com. & 6. epid. scilicet 4. com. 5. & 2. de diff. respirat. cap. 7. & lib. 1. progn. 27. & 29. vbi assertit appellari ab Hippol. dolens cedema, ad differentiam aliorum tumorum præter naturam, quos omnes solebat cedemata vocare, vt refert ipse Galenus, lib. de officin. med. scilicet 3. com. 30. & 5. Aph. 65. Sed ex quocunque humorē ad partem aliquam decumbente, & in ea acernato, putrefactaque, potest generari calidus, dolensque tumor. Ergo non est vniuersalites verum, fieri ex solo sanguine inflammationem, siue ea pleuritis sit, pulmonia, aut phenitis; id quod ex ipso Galeno confirmatur, 2. crif. 1. 2. quo loco eam ex omni posse procreari humore dñe confirmat.

E Secundum. Illa quæ à parte inflammatu excernuntur, indicare solent humorum qualitates, & differentias, ex quibus fit inflammatio. Sed pleuriticorum sputa, modis flava, nonnunquam candida, & spumosa apparent; sicut & aliquando rubea, aut nigra, pro inflammantis humoris varietate, ex Gal. lib. de confit. art. med. cap. 25. & 6. Aph. 3. 3. Ergo non magis ex sanguine, quā ex quocunque alio humore in pleura aggregato, putrefactaque oritur pleuritis: Atque ideo Galenus, licet aliquando rubea, aut nigra, pro inflammantis humoris varietate, ex Gal. lib. de confit. art. med. cap. 25. & 6. Aph. 3. 3. Ergo non magis ex sanguine, quā ex quocunque alio humore in pleura aggregato, putrefactaque oritur pleuritis: Atque ideo Galenus, licet aliquando rubea, aut nigra, pro inflammantis humoris varietate, ex Gal. lib. de confit. art. med. cap. 25. & 6. Aph. 3. 3. Ergo non magis ex sanguine, quā ex quocunque alio humore in pleura aggregato, putrefactaque oritur pleuritis: Atque ideo Galenus, licet aliquando rubea, aut nigra, pro inflammantis humoris varietate, ex Gal. lib. de confit. art. med. cap. 25. & 6. Aph. 3. 3. Ergo non magis ex sanguine, quā ex quocunque alio humore in pleura aggregato, putrefactaque oritur pleuritis: Atque ideo Galenus, licet aliquando rubea, aut nigra, pro inflammantis humoris varietate, ex Gal. lib. de confit. art. med. cap. 25. & 6. Aph. 3. 3. Ergo non magis ex sanguine, quā ex quocunque alio humore in pleura aggregato, putrefactaque oritur pleuritis: Atque ideo Galenus, licet aliquando rubea, aut nigra, pro inflammantis humoris varietate, ex Gal. lib. de confit. art. med. cap. 25. & 6. Aph. 3. 3. Ergo non magis ex sanguine, quā ex quocunque alio humore in pleura aggregato, putrefactaque oritur pleuritis: Atque ideo Galenus, licet aliquando rubea, aut nigra, pro inflammantis humoris varietate, ex Gal. lib. de confit. art. med. cap. 25. & 6. Aph. 3. 3. Ergo non magis ex sanguine, quā ex quocunque alio humore in pleura aggregato, putrefactaque oritur pleuritis: Atque ideo Galenus, licet aliquando rubea, aut nigra, pro inflammantis humoris varietate, ex Gal. lib. de confit. art. med. cap. 25. & 6. Aph. 3. 3. Ergo non magis ex sanguine, quā ex quocunque alio humore in pleura aggregato, putrefactaque oritur pleuritis: Atque ideo Galenus, licet aliquando rubea, aut nigra, pro inflammantis humoris varietate, ex Gal. lib. de confit. art. med. cap. 25. & 6. Aph. 3. 3. Ergo non magis ex sanguine, quā ex quocunque alio humore in pleura aggregato, putrefactaque oritur pleuritis: Atque ideo Galenus, licet aliquando rubea, aut nigra, pro inflammantis humoris varietate, ex Gal. lib. de confit. art. med. cap. 25. & 6. Aph. 3. 3. Ergo non magis ex sanguine, quā ex quocunque alio humore in pleura aggregato, putrefactaque oritur pleuritis: Atque ideo Galenus, licet aliquando rubea, aut nigra, pro inflammantis humoris varietate, ex Gal. lib. de confit. art. med. cap. 25. & 6. Aph. 3. 3. Ergo non magis ex sanguine, quā ex quocunque alio humore in pleura aggregato, putrefactaque oritur pleuritis: Atque ideo Galenus, licet aliquando rubea, aut nigra, pro inflammantis humoris varietate, ex Gal. lib. de confit. art. med. cap. 25. & 6. Aph. 3. 3. Ergo non magis ex sanguine, quā ex quocunque alio humore in pleura aggregato, putrefactaque oritur pleuritis: Atque ideo Galenus, licet aliquando rubea, aut nigra, pro inflammantis humoris varietate, ex Gal. lib. de confit. art. med. cap. 25. & 6. Aph. 3. 3. Ergo non magis ex sanguine, quā ex quocunque alio humore in pleura aggregato, putrefactaque oritur pleuritis: Atque ideo Galenus, licet aliquando rubea, aut nigra, pro inflammantis humoris varietate, ex Gal. lib. de confit. art. med. cap. 25. & 6. Aph. 3. 3. Ergo non magis ex sanguine, quā ex quocunque alio humore in pleura aggregato, putrefactaque oritur pleuritis: Atque ideo Galenus, licet aliquando rubea, aut nigra, pro inflammantis humoris varietate, ex Gal. lib. de confit. art. med. cap. 25. & 6. Aph. 3. 3. Ergo non magis ex sanguine, quā ex quocunque alio humore in pleura aggregato, putrefactaque oritur pleuritis: Atque ideo Galenus, licet aliquando rubea, aut nigra, pro inflammantis humoris varietate, ex Gal. lib. de confit. art. med. cap. 25. & 6. Aph. 3. 3. Ergo non magis ex sanguine, quā ex quocunque alio humore in pleura aggregato, putrefactaque oritur pleuritis: Atque ideo Galenus, licet aliquando rubea, aut nigra, pro inflammantis humoris varietate, ex Gal. lib. de confit. art. med. cap. 25. & 6. Aph. 3. 3. Ergo non magis ex sanguine, quā ex quocunque alio humore in pleura aggregato, putrefactaque oritur pleuritis: Atque ideo Galenus, licet aliquando rubea, aut nigra, pro inflammantis humoris varietate, ex Gal. lib. de confit. art. med. cap. 25. & 6. Aph. 3. 3. Ergo non magis ex sanguine, quā ex quocunque alio humore in pleura aggregato, putrefactaque oritur pleuritis: Atque ideo Galenus, licet aliquando rubea, aut nigra, pro inflammantis humoris varietate, ex Gal. lib. de confit. art. med. cap. 25. & 6. Aph. 3. 3. Ergo non magis ex sanguine, quā ex quocunque alio humore in pleura aggregato, putrefactaque oritur pleuritis: Atque ideo Galenus, licet aliquando rubea, aut nigra, pro inflammantis humoris varietate, ex Gal. lib. de confit. art. med. cap. 25. & 6. Aph. 3. 3. Ergo non magis ex sanguine, quā ex quocunque alio humore in pleura aggregato, putrefactaque oritur pleuritis: Atque ideo Galenus, licet aliquando rubea, aut nigra, pro inflammantis humoris varietate, ex Gal. lib. de confit. art. med. cap. 25. & 6. Aph. 3. 3. Ergo non magis ex sanguine, quā ex quocunque alio humore in pleura aggregato, putrefactaque oritur pleuritis: Atque ideo Galenus, licet aliquando

iam constitente: nonnunquam verò consequuntur. Nec omnia necessariò, sed quæ tantum propria, at inseparabilia dicuntur; alia quandoque assistunt; non raro inter se variant.

Hoc modo acuta febris aliquando antecedit; perpetuò sequitur, & comitatur phrenitidem: quo nomine symptomam dicitur. 4. Aph. 73. & lib. de diff. morb. 5. Antecedunt etiam vigilæ, ex Gal. 5. de loc. 4. mentis aberratio, 1. prorrhet. 15. audacia. 6. epis. 1. text. vlt. fetocitas, cit. prorrhet. 25. & lib. 2. eiusdem, 25. cum fero- citate respondens, proximè ad phrenitidem accedit, maximè si natura modestus, compositusque sit: & respi- randi oblitio, (vnde magna & rara fit respiratio) bibendi, & aliorum, quæ quia ad vitam necessaria, nonnisi iam mente turbata solent effugere. At vbi fir- mata iam est, factaque phrenitis, ingrauescent vt plu- rimū, sicutque fortiora.

Iam verò auctio ingrati, noxiique luminis exiguo spiritus phreniticorum dissipant, licet sanæ mentis indicium videatur; vel inde tamen satis afflictam, & reliquis concurrentibus notis cerebrum inflammatio- ne occupari significat, & aliquando interitum, 1. pregn. 23. Quinimò lucem non effugiunt phrenetici, quasi diuidantes noxia, siquidem pro lumine tenebras ali- quando auerfantur; sed propter visa & imagines, qui- bus tam in luce, quam in tenebris, non sine magno rationis nocumento terrentur.

Immobilitas autem oculorum, cùm factæ conuul- sions argumentum sit: fientis, palpitatione, seu tremor squallor, consumptio- nis, præsente acuto morbo ab- que gravi noxa principis facultatis non eueniunt. 6. epid. 1. com. cit. Nec quicquam obstat, ob inflammationem etiam cerebri euuenire; ab eo siquidem inflammatu conuellentes humores palpitationis causæ possunt descendere; & ab excedente calore humidi- dum, & spiritus dissipari; atque excavari oculi; fieri- que rubri, velex ipsa inflammationis materia, vel quia calor vehemens oculis etiam communicatur, vnde fit sanguinis tractio ad illorum venas, & labefactio.

Lachrymantur, vel alter tantum, ob defluentem humiditatem à cerebro, ex defectu retentivæ, aut calore exsiccante. Quod si aliquando à lachrymis eruptio sanguinis per nares salubriter expectatur etiam in acutis, & periculosis morbis, hic est, quibus signa non adiungit alia vel mortem indicantia, prout ipse ex- pressit 1. epid. cit. Quod verò attinet, ad festucarum collectionem, fatemur quidem eam in phreniticis cau- sam habere, fuligines, seu opacos halitus albugineum ob- sidentes, perinde ac in initio suffusionis solet acci- dere; aut imaginaciones etiam clausis oculis, & in te- nebris conceptas, quod in suffusionis visis non inuenies: sive autem obuer- sentur, sive non, sed concipi- plantur tantum visa, ingens cerebri nocumentum, magnaque perturbatio rationis inde significatur, quin & euidens vita discrimen ex significata cerebri inflam- matione: non enim ad præsentiam morbi acuti talia consequuntur visa, nisi ob summam humorum adu- stionem, multaque adusti humoris copiam, quæ quia intra caput contineri non potuit, ad oculos de- scendit, & delusiones parit. Quamvis autem in his quæ aquam in oculo portendunt, aliquando etiam vapor ad cerebrum accedit, cognoscuntur tamen tum ex morbi præsentia, aliisque phrenitidis indicis; tum quia in lumine pariter: & in tenebris apparet: quæ verò sunt oculorum passiones, tantum in luce, vt diximus; nec in his euellendis imaginatio insistit: quia enim sana & incolmis, vanas putat formas falsò re- præsentatas; è contrà vbi lassa existit; sive obseruentur oculis, sive tantum concipientur, adesse credit, & manus inordinatè, ac frequenter mouet, nunc ad faciem, nunc ad vestes, nunc ad parietem, scilicet vt colligat,

A carpat, & euellat, quæ sibi iudicat verè repræsentari, & iterata manuum gesticulatione assequatur; sed fru- stra, ac proinde non sine mentis perturbatione, quam manuum gesticulatio indicat, quia cùm membrum sit crebris motionibus destinatum, & vt ait Galenus 1. de usu part. 4. organum organorum, suis moribus manus cerebro vicinissima, mouentis facultatis, ac cerebri statum denunciant.

B Cur verò phrenitici aliquando fileant, & abomi- nentur loquela, vt Auic. loquitur, (cùm plurimum clament, rixentur, & immodecum loquantur) partim re- ferendum est ad pertinaciam alienatae mentis, partim ad virtutis defectum, vel impotentiam linguae pra- siccitate, aut vulnere quia ipsam exertant, non raro mordent: exerunt autem, iactant, & versant, vel quia ratio adhuc sibi aliquantulum constans in ariditatis subsidium irrigari querit; vel quia ex temerario iudicio, calore, & siccitate immodicis, ad irrationales, varios, atque inordinatos motus excitantur: qui licet vehementes, constantes tamen non sunt, stabiles, aut diurni, sed veluti furibunda quedam concitamenta, ab inflammato spiritu & siccitate nervorum commo- ta, parum tamen persistentia ob indigentiam spici- tum, & virium iacturam, cum quibus etiam stat suis phantasias pertinaciter inhærente, nec quandiu deli- rant, ab illis dinerti.

C De Phrenitidis distinctione à similibus affectibus.

V T verò phreniticum delirium adesse cognosca- mus, necesse est illud discriminare ab aliis deliriis, quæ in aliis affectibus contingere, experimento compertum est: Nam delirant maniaci, melancholi- ci, paraphrenitici, & iij qui septi transuersi inflamma- tione premuntur. A mania distat phrenitis, quia in hac febris adest, 3. epid. 3. com. 45. & 2. de caus. sympt. 5. in mania deest. In illa pulsus parvus est, & creber; in furore seu insanìa, major. A melancholia facilius dis- cernes phrenitidem: in illo enim affectu adest quies, mœror, mœstitia, & in vna aliqua relapsus; in phren- tide vehemens motus, ferocia, saltus, & in omnibus delirium adest.

D Distinguēs ex Gal. 5. de loc. cap. 4. phrenitidem veram à falso, hoc est, à paraphrenide, seu delirio, quod sit per acutas febres, internarumque partium inflammations, quia hoc non est perpetuum, sed in febrium declinatione cessat; at verò in vera phreniti- de delirium est continuum. Deinde in paraphrenide delirium subito fit; in phrenide verò paulatim. Vtiusque distinctionis hæc, est causa. Nam in phreniticis, cùm causa semper maneat, assiduum est delirium, quoque inflamatio sit sedata; in paraphrenide, quam sit per insultus, & exacerbations, de- clinante febri imminuit, aut cessat. Insuper phrenitis repeatè non fit; quia semper illius generationem præcedunt signa phrenitica, & cùm sit maximus affec- tus, magnam causam requirit, & maius tempus ad sui generationem præsupponit; paraphrenitis verò subito fieri potest, quia eius causa subito inuidit; cerebrum enim breui tempore incalescere potest, aut acres vapores suscipere.

E Sed inquirendum: Vtrum Galenus his duobus signis phrenitidem veram à falso rellè destinxerit? Nam prius sequitur delirium ad inflammationem cerebri, quia prius læditur mens, quam ad septi, pleuræ, pulmonis, vel cuiusvis alterius membra; his enim inflammatis primò febris ob nocumentum vicino cordi statim cō- municatum, deinde alienatio succedit, 10. 3. cap. 2. de pleuritide. Ergo magis subito, magisque celeriter in vera. Quod si dicatur subito fieri in falso: quia præ- cedente aliqua ægritudine aliorum membrorum euenit, absque

absque ullo affecti cerebri, futuræque phrenitidis in- dicio, etiam ex Auic. & Aëtij sententia, raro phrenitis ab initio cum febre irruit, sed ferè post quartam diem à febre.

Preterea. Quemadmodum ex humore qui paulatim in cerebro ad inflammandum aceruatur, paulatim sequitur mentis perturbatione, ita etiam potest similiter consequi ex materia aliunde communicata, præterquā quod frequentius inflammatio sit ex subito humoris confluxu ad partem, quam ex paulatina congestione, vt constat ex lib. art. med. cap. 95.

B Deinde. Quemadmodum delirium per febres ar- dentes accidit, & ad earum vigorem in crescere: ita etiam saltem augeri potest ex febre vera phrenitidis. Ergo pariter utrobique ad febris remissionem saltem minuetur alienatio. Imò verò, quod necessarium non sit eam aquam, aut perpetuam esse in phrenitico, sed quod interrumpatur etiam, & æger nonnunquam ad mentem redeat, colligitur ex Hip. 3. epid. 3. in hyst. Agroti terij, qui cùm phreniticus esset, ante morbi solutionem per internalia exactè intelligebat, vt aper- te ait Auic. loc. cit. Et quandoque absconditur, &c.

Nec autem oportere etiam in paraphrenitide quie- scere omnino, ac intermitte delirium, id colligitur ex Galeno 5. de loc. cap. 4. dum ait: ex inflammato cerebro continuum est: & constare inde videtur, tum quia si febris à qua oritur, continua sit, nec exacerbations ha- bens, non est vnde intermittat; tum quia cùm acci- dēs sit inflammationis, non minus quam febris, & hæc cum inflammatione permaneat, præsertim visceris, cur similiter non perseverabit alienatio, & perinde ac inflam- mato cerebro, cuius etiam symptomam est, maximè si perpetua sit materia delatio ad caput, quod impossibile non est, ob membrorum societatem, & consensem.

Sed hæc etiā ardua sint, non cogunt; Nam dicuntur paulatim delirare verè phrenitici, licet prius, quæ delirantes ex inflammato septo, quia utplurimum antecedit oblitio, ac mentis quedam alienatio, quinetiam aliquando floccorum collectio, vt sibi contigisse narrat Galen. 4. de loc. 2. demum & alia signa ægritudinis, nō alterius membra, sed cerebri propria. Perpetua autem est, nec interrupta dementia in vera phrenitide, quia cùm acci- dens sit à vera inflammatione inseparabile, seu potius de eius essentia, ea durante perseverare oportet: quamvis enim febris, vel inflammatione ipsa inclinante, nonnunquam alienatio, vt inquit Auic. abscondatur, id est, minuatur, non tamen momentaneo internallo mentis compotes in totum fiunt. In falso, (qualis erat illa 3. epid.) magna ex parte per declinationem ad se redeunt, cessatque per interualla delirium, præ- sertim eo tempore quo vaporum impetus ad caput non effumat; quod etiam inflammatu septo forte re- peries, quamvis magis continuum, ac proinde mi- nus distans ab eo, quod in exquisita phrenitide fit; Nam propter similitudinem hanc, 4. de caus. puls. vlt. definitiū phrenitidem, inflammationem cerebri, vel septi, obiter non separans, quæ inter se simillima sunt in eo, per quod vera phrenitis à falso distinguuntur.

Quod si febris, quæ in communī dementia accidit, exacerbations non habeat, sed eundem tenorem ob- seruet, non proinde perseverabit alienatio: tum, quia fieri poterit, vt impetus vaporis cesset; tum quia non erit difficile halitus ipsos ascendentis divertere, atque ita delirium cessare: non sic in cerebri inflammatione, de cuius essentia est, vel saltem proprium accidentis, vt diximus.

Distinguitur phrenitis vera à phrenitide septi trans- uersi, licet in hac etiam delirium sit continuum, quia in hac inflammatione septi, nihil in oculis conspicitur, neque sanguis è naribus distillat: respiratio est inæqualis, ita vt aliquando sit exigua, & frequens. interdum angustiosa, & suspicio- sa, qualis appetit in ol-

A facientibus, & suspirantibus, in vera phrenitide est magna, & rara. Deinde in desipientia septi dolent hypochondria, & intenduntur, in vera, calor viget magis circa caput, & faciem. In septi inflammatione desunt omnia signa, quæ veram phrenitidem comitantur, de quibus suprà. Cur autem solo septo inflammato delirium perpetuum sequatur, non verò inflammato ventriculo, corde, hepate, pleura, aut pulmone, fusè diximus lib. 2. Hyst. P.P. Med. hyst. 24. quo loco maiorem sympathiam cerebri cum septo, quam cum dictis partibus, non esse positum in vicinia, & propinquitate, nec in analogia quæ exprimi nequit; sed in maiore consensu, ratione neruorum, quia nervi septi proprii principium attingunt, vt Galenus docuit 4. de præfag. ex puls. 5. determinauimus.

Denique distinguēs phrenitidem, penes materia inflammati diversitatem: à sanguine enim facta, sit cum risu, & puerili saltatione: visa, imaginataque rubra sunt, adest capitis grauitas, rubedo in facie appetit, ægti somnolenti sunt, febréque synocho detinentur. Bilem præstendunt delirium cum au- dacia, rixa, & contentione, major adest dolor, colo- rfaciei ipso latore vergit, viget peruvigilium, fe- bris est aridior, tactus mordacior, pulsus minor, cre- brior, celerior: lingua aspera, citrina. Ex præallata bile oriti significant, ferox delirium, violentus furor, & alia aderunt, quæ suprà cap. de cephalalgia, prænotauimus. Si pituita, bili, aut sanguini sit permixta, mixta quoque erunt deliria, & sympto- mata.

Præfagium.

H Ic affectus ex natura sua acutissimus est, & exi- tialis, vt docet Galen. lib. 1. epid. 3. com. 1. post princip. non quasi perpetuò, sed quasi frequentius intermit, nam & Demetrius apud Aurelianum, phrenitidem dixit esse deliracionem vehementem cum febre, desinentem in interfectionem celerem, aliquando & in sanitatem; & Galenus 4. Aph. 72. dum testatur, se nullum vidisse phreniticum, qui cum alba, pellucidâ, que vrina euaserit, innuit aliquos cum ea vrina, fuisse à phrenite immunes, maximè si non ita diecet, sint vires: vt enim inquit Hip. 1. prorrhet. 1. text. 3. Pre- debilitatorum desipientia, pessime, quia virtus debet esse robusta, vt morbi coctioni in posterum possit sufficere. In hunc sensum intelligentius est Galenus, lib. 1. o. metb. cap. 5. dum in inflammationibus internis, spem totam esse collocandam in virium robore asseuerat.

Pessimum quoque est, si respiratio perseveret magna, & rara, quia delirium ferum portendit, ex Hip. 1. prog. 24. Sed dubitabis: Vtrum à phrenitide respiratio magna, & rara sit inseparabilis? quia cit. progn. libro, in com. Galenus hanc respirationem esse delirij comitem confirmat, & probat 2. de diff. respirat. 2. & 3. plurimos in medium afferentes ægros, quos refert, Hip. 1. epid. 3. cujus rei rationem assignat, 1. de diff. respirat. cap. 12. quæ nos proposuimus suprà, quo loco quare- batur, quare deliri respirent, mingant, aluum, deilicant, & bibant ex interuallis longis.

E Sed hæc doctrina non est consensu menti Hippo- cratis. Hic enim lib. 3. epid. 3. 76. in historia Pythio- nis, & tex. 88. in historia vxoris Dealcis, hos ægrotos delirasse, & factos fuisse phreniticos refert, qui tamen non habuerunt respirationem magnam, & raram, sed aliquibus diebus tenuem, & imminutam. Respondebat Gal. cap. 7. eiusdem lib. de diff. resp. quod quando integras, & ornatus respirationis à solo delirio immutatur, tunc fit respiratio magna, & rara: quando autem im- mutatur à dolore, fit respiratio parua, & frequens, propter causam traditam, cit. lib. cap. 9. Verum quando vtrumque simul concurrit, mixta fit alteratio; & vt æqualiter,

æqualiter, aut inæqualiter concurrunt, sic magis ab uno, quam ab alio respiratio alteratur: & quia in ægrotis, quos Hip. enumerat, adfuit mixtus affectus ex delirio, & dolore, ideo respiratio fuit mixta, quando enim vrgebat dolor, erat respiratione tenuis, & immutata, nam tunc obscurabatur alteratio ex delirio excitata; contrà quando vrgebat delirium, & immutabatur dolor, solum immutatio respirationis delirij apparebat.

Contra hanc solutionem obstat ratio valida: Si enim adest delirium, dolor absesse debet: nam pro generatione doloris, opus est, ut potentiae internæ sint attentæ, quæ præsente delirio maximè distrahitur; ob hanc causam dicebat Hip. 2. Aph. 6. *Quicumque dolentes aliqua parte corporis, dolorem non sentiunt, iis mens agroti.* Hoc modo 4. de loc. 4. phrenitide absoluta detentos dispositionem dolorificam non percipere aſſuerat; nec ſitum, et ſi lingua alperam, & ſicciam habeant, 1. prorrhet. 16. & lib. 2. text. 22. & 3. epid. ſect. 4. com. 44. Igitur à dolore, & delirio nunquam potest respiratione immutari. Dic cum Galeno loc. cū. hoc modo. Delirium nunquam potest demoliri respirationem factam à dolore, niſi quando est delirium vehemens, & dolor leuis: Nam si dolor est vehemens, ſolet immutare respirationem ratione ſui. Sic etiam quando dolor eſt moderatus, & delirium eſt mediocre, neceſſariò immutatur respiratione, ita ut illius alteratio appearat. At quando dolor eſt, ſauus, & leue delirium, dolor respirationem immutat. Ex qua doctrina conſtat aperte, non omne delirium doloris generationem impedire, ſed ſolum quod eſt vehemens, & ſimilis cauſa doloris leuis; nam quando hic eſt immanis, etiamſi delirium ſit ferocia, ſenſus internos, & externos aduertere co- git, ut percipient alterationem tristem.

Paraphrenitis ſemper eſt malum ſignum, quia ſignificat magnitudinem, & malignitatem affectus cui ſuperuenit, vt 1. progn. 23. Hip. docet. Quare quando Hip. dixit 6. Aph. 5. 3. desipientias factas cū riuſu eſſe ſecuriores, intelligendum eſt, non quod ſint ſalutares, ſed quod minus periculum, quām alia desipientia portendant; Omnis enim mentis alienatio, niſi a potu vini, aut alia cauſa externa oriatur, eſt periculosa: verū quia pro varietate humorum morbi ſunt deteriores, aut ſecuriores, vt monuit Gal. 2. progn. 46. & 6. epid. ſect. 2. num. 38. idcirco cum riuſu factum delirium, vt pote à ſanguine ortum, eſt periculofum minus; ſanguinis enim proprium eſt mouere riuſum, & gaudium, ut docuit Auer. 3. collig. cap. penul. ſubſcribit Auic. 1. 3. tr. 3. cap. 2. ante fin.

Phrenitis denique mortiferum ferē eſt morbi genitus propter continuam dementia, vigiliam, alui, & vesicas compressionem pertinacem, neruorum diſtensiones, crurum conuulsiones, & contractiones, syncope, ſed præcipue ob partis affecta præſtantiam; moriuntur enim ſep̄e phrenitici ſubito, perſuerante capitis, & cervicalis dolore, aeruginofa vomitiones ſuperueniunt, aut adeſt conuulſio: illa enim extrema aduſionis, haec ingentis ſiccitat eſt ſoboles, ut eleganter monuit Galenus 1. epid. ſect. 2. text. 5. 53. & 54.

Phrenitis eti functus morbus, aliquando tamē, eti ſarid, in sanitatem finitur, oborto ſudore copioso, & vniuersali, maximè ſi criticus rigor præcedat, 1. prorr. 1. 3. narium quoque haemorrhagia ſalutaris eſt, ſirmate Galeno 3. de crif. cap. 3. in med. dum ſic ait: *Contingit autem aliquando, quod etiam per ſanguinem è naribus fluentem phrenitis certò finiatur;* Nati membrana cerebri affecta in phrenitide, cum narium venis vicinitatem ſeruant, humor ſua grauitate deſcendit, tenuis, & calidus faciliter fluit, & aperit ora vasorum. Sanguinis fluxū per haemorrhoides laudat Auic. quod præcipue in illa phrenitidis ſpecie eſt intelligendum, quæ ex melancholico ſanguine, aut ſuperaffata flava bile ortū ducit: in quem ſenſum protulit ſenex oraculū, 6. Aph. 41. In-

A ſanientibus ſi varices, vel haemorrhoides ſuperueniant, infania ſolutio: depellente natura ad panes ignobiles faculentum ſanguinem, quo excreto delirium ſoluitur.

Phrenitis aliquando permittatur in typhomania, maniam, aut heſticam febrem, quando ſoluta phrenitide habitualis calor introducitur, ex Rhasio 1. cont. tract. 5. cap. 3. interdum in sphacelum, ſeu grangrenam; ſicut enim partes exteriores inflammatione vehementi affecta in grangrenam abeunt, ita aliquando, eti ſarid, internæ, præterim ſi principes ſint; haec enim ſolū principium mortificationis patiuntur, ut docuit Gal. 7. Aph. 50. has enim natura prudentissima ab exquita putredine defendit. Hanc permutationem venaberis, ſi ſcintillæ ante oculos obſeruentur, hypochondria retrahantur ſurſum, pupilla ob retractionem oculorum non appareat, ægi ſupini decumbant, tremore, vel convulſione valde opprefſi.

Virūm autem phrenitidis aliquando ad bonum, in lethargum permittetur? etiam dubitandum. Permutatio haec eſt frequentissima: accidit enim quando phrenitis eſt cataphoræ particeps, & à bile pituitæ permixta ortum dicit; nam tunc ab affante calore, parte tenuiori bilis reſoluta, pituitæ crassior pars remanet, que lethargū committit. Deinde ex prædiorum frigidorum appositione cerebrum refrigeratur, ſauaque bilis, crassior & crudior redditur, & quām non muretur in pituitam, (hoc enim impossibile eſt) huius tamē qualitates acquirit; quo ſit ut ſicut antea calore, & acrimonia facultatem animalem irritabat, ſic modo qualitatibus contrariis imbuta, illam confopiat, obtundat, & lethargum patiat. Hoc modo intelligentus eſt Auic. 1.

4. tract. 2. cap. 7. quo loco agens de potu copioſo aqua frigida, huius ratione febrim biliosam, & ſanguinē in phlegmaticam mutari aſſuerat. Præterea. Sicuti febris pituitosa ſolet biliosæ ſuperuenire, quia partes naturales ex diurna febre languidiores factæ, naturopoque calore defititæ, cibos concoquere recte haud queunt, & ſic crudorum humorum copia congeritur: pati ratione poſt phrenitidem excitatur le: hærgus, cerebro refrigerato, & imbecilliore redito, quo dū ſum proprium alimentū cōſicerat, pituita excremēta gignit, ex quibus coērctis, nec expurgatis lethargus excitatur.

Hanc permutationem concedit Gal. lib. 6. epid. ſect. 6. com. 8. dum enim interpretatur Hip. dicētem pro quibus qui morbi ſid eſt, qui morbi vtiliter, vel inutiliter in alios ſe conueriant, ſic ait: *Qemadmodū enim quartana comitiale ſanat, & febris quacunque conuulsionem, vel etiam defillationem, & ſufpirium: eodem paſto, oculorum phlegmonen, aliū profluuium, levitatem infeſtiorum acidā eructatio, & lateris phlegmone pulmonariam, veternum phrenitis: Contra verò non vtiliter phrenitis in lethargum. Cur ita? quia lethargus non eſt remedium phrenitidis, immo potius eſt magis lethalis, quām ſi ſolus acciderit, etiamſi ſit morbus ignarus, & minus acutus: ſunt enim vires ex pregressa phrenitide imbellis facta.*

Curatio.

Pheſenitidis curatio triplici perficitur ſcupo. Primus fluentem materiam. Secundus, fluxam. Tertius ſymptomata ſuperuenientia reficit. Sed antequam ad hæc exequenda accedamus, de ſex rebus non naturalibus diſceptandum. Aēr, frigidus, humidusque ſit, vel natura, vel arte paratus; ſed frigore non excedat, nam ſit pati cutem, & humoris exhalationem prohibet. Non ſit praus; hic enim capitis morbos progignit, quia ſolum cerebrum, & cor respirant; cor autem eximio calore, & facultate validissima, malitiā aēris domat, non cerebrum. Maleſicus eſt, ex domo calce nuper illita, vel gypſo, ex Galeno 1. prorrhet. 8. nam vapor hic, vel ex crasso carbonum fumo periculum, & mortem ſepe inducit, monente Gal. 7. de vſu part. cap. 8.

§. Existit

6. Existimat enim proprieṭa perire eos, qui in charoneis ſu- A barabris, tum eos qui domos incidunt calcem per illatas, aut qui ex quodam carbo: um odore, & alis generis eiusdem extinguntur, quod spiritus per tenuitate contineri corpore nequeant, &c. Probat etiam lib. de utili. respīrat. cap. 4.

De loco in quo debent iacere phrenitici, dubitant auſtores; *Vt: unum utile ſit luminosus, vel obscurus?* Asclepiades cum Paulo exoptat lucidum: Nam ſicut ſomnia vigilanti non ſunt, & lumen facis marcescit ad ſolem; ſic phantasma interna in lumine enanescunt, & obſcurus terrorem inducit. Antiqui tenebroſum eligebat, quia hic ad quietem magis conſert, & lux diſſoluit vires, quia distrahit. Hip. ſic docuit, 4. acut. 48. dum de febribus grauibus, & implacidis loquutus, ſic ait. *Decumbe autem in conclavi obſcuero debet, & lecto maximè molli diuī;* decubitus tum ſuſtinet, & quām minimè ſe proliſcere, & iactare, nempe id tales maximè inuat. Et Galenus in com. ſic inquit: *Nam decubitus obſcura in domo, non tanquam maturatorium auxilium, ſed tanquam difficultis tolerantia, inquietationis que ob molestiam, angore, & ſeſe fit, correctorium voluit.* Aētius ſic diſſoluit dubium: *Qui in tenebris deteſius ſe habent, & magis delirant, & terrentur, in loco lucido conſtituuntur, qui vero in luce magis effrangentur, habitent in loco obſcuero, at qui in tenebris, & luce aequaliter ſe habent, tum pro diſpoſitione viriui diſtinguedunt: languidi in loco obſcuero; validi in claro reponantur: tenebra enim conſervant vires.* Si tamen generati locum, eligendus locus mediocriter obſcurus: nimis lucidus mentem distrahit, ſpiritu diſſoluit, obſcurus terrorem inicit; moderate lucidus non excitat, & quietem inducit.

Lectus firmandus, nec circumſtēt picturæ, aut imagines; ab hi enim ſolet excitari phantasma, lace-ratur mens, & dum falſa pro veris accipiuntur, augetur inſania. Aēgi arcendi ſunt à clamore, qui præterquam quod grauitat caput, & fluxionem accedit, apnd Haly 5. pratt. 13. ſap̄e hac de cauſa imminentis crisis ceſſare conſuevit. Aſſistentes ſint familiares, qui eorum feroces impetus moderateſtent, & iniurias perferant libenter.

Videtur ratio in phrenitide, non ſolum debet eſſe refrigerans, & humectans, ſed tenuis à principio, deinde verò aliquantulum plenior, ut ad morbi vigorem ſufficiat, quia ob vigilias, & inordinatos motus maximè diſſoluuntur. Apud Auic. 16. 3. tr. 2. cap. 7. nutriatur ſyrapo acetoso. Si autem Trallianus acetum multum prohibet, mellis calorem timet: & quod Auic. 1. 3. tr. 1. cap. 29. acida dixit percutere membranas cerebri, negavit merum acetum, non ſyrupum acetosum. In bilioso tamen temperamento commode admifcentur humectantia.

Auicenna 1. 4. tr. 2. cap. 9. poſt duas horas à ſyrapo acetoso præcipit ptifanam, ut abſtergatur quod inciſum fuīt à ſyrapo. Haly autem lib. 3. c. 12. & lib. 5. c. 13. offert ſyrupum acetosum poſt horas quatuor à ptifana, ut videlicet deferat alimentum ptifanæ, & hæc ſpatio intermedio coquatur in ſtomacho, & refrigeret. Ante ptifanam per horam non vetat acetosum, ut ſtomachum à ſorde emundet, & viam paret ptifanæ nutritiōe: que conſideratio recipienda videtur.

Laetucas in febre valida concedit Trallianus, crudas in validissima Paulus amygdalarum laudat Haly, Auēzoar lib. 1. Theiſyr. tract. 3. c. 5. in melancholia cerebri ſummo per̄e commendat. Haly præcipit, poſt euafionem perſuerandum eſſe, triginta, & tribus diebus in eodem vieti, forte legendum eſt, tribus. Auēzoar, & Aurelianuſ per multos dies eſſe obſeruandum præcipiunt exquisitum vieti, facillimè enim recidiuant.

Potus ſit aqua purissima, aut hordeo decocta, in qua infundatur: biscoctum, ex Haly: vel aliquid iulapij granatorm, vel acetosi, ut monuit Alzaharauius. De vino, *Virūm phreniticis concedendum?* litigant auſtores:

quod ſi ſit panciferum, dilatum, apparente coctione, in ſtomacho debili, aſſuetato, ſomnum conciliat, & plurimum commendat Trallianus. Nam ſi corpus eſt aridum, ait Paulus, vel non contingit alienatio, vel adueniens faciliter aboleatur, dummodo nulla ſeruens inflammatio, aut magnus calor præcordia vexet, quia cibi concoctionem, ac distributionem premouet, labascientes vires refocillat, ferocitatem corrigit, hilaritatem inducit.

Longè aliter ſenſit Galenus, lib. 1. ad Glaucon. 3. pro curatione syncopeſ ſic ſcribens: *Vinn cas que ex maximis vacuationibus ſunt diſſolutiones, curat: Sed maximè attendendum eſt, an aliquid ſit quod prohibeat vini exhibitiōem, veluti ſi caput vehementius doluerit, aut pars aliqua ex precipuis inflammationem patiatur, aut affectio aliqua aduerfit que delirare cogat, aut febris ardens in morbo crudus, magna enim, & ferè inſanabilia ex vini potu, in eiusmodi affectibus noſumenta proueniunt.* Caput enim ſuo vapore tentat, conuelliſt neruos, viſcera inflammat, huinores agitat, & ſic bilioſum humor, qui eſt phrenitidis cauſa, exacerbat.

Dic tu. In declinatione phrenitidis, ſi syncope alia de cauſa inualefacat, vel æger ſit imbellis, vinum tenuis, aquosum, oligophorum dictum, mediocris febre præſente, tutò potest concedi: quod in diſpientia, & capitis grauitate offert Hip. 3. acut. 41. dum ſic ait: *Quā vero in huiusmodi morbis forteſ capitis grauitatem, vel mentis laſionem ſufficatus fuerit, à vino penitus eſt abſtinendum, aquāmque dare oportet, vel vīnum aquosum, & proſu in odorū.* Cauendū tamen ſemper eſt à vino polyphoro, ſeu multifero, quod eſt ſapore acre; præſtans odore, ſubstantia tenuis, & facultate generoſum: Nam promptè penetrat, 5. Aph. 5. caput, mentemque tentat, & propter caliditatem celeriter ad caput fertur, ſeruentefque in corpore ſecū fert humores, ut cit. 3. acut. in com. docuit Galenus. Ex huius potu, præſertim nimio, igni correptus eſt, & oborto delirio emortuus Adoleſcens in Thaso, 3. epid. ſect. 1. text. 1. Nicodemus, eodem lib. ſect. 2. text. 81. & text. 87. Adoleſcens Melibœa, epoto hoc, vitam cum morte commutarunt.

Somnus omni ingenio procurandus cuius beneficio humor noxius cōcoquitor, cerebrum humectatur, deſtituta ſedantur. Albus ſit mollis, & nollum encematum vſu lubrica ſeruuntur. Cibis offeratur in febris, & delirij decremento. Ptifana eſt vtilissima, cuius cremor adiecto papauerino ſyrupo, cum guttulis limonis, aut agresta ſummo eſt ex vſu. Vbi tamen peruigilium non cedit, licetum ſit cremore ſeminum albi papaueris ptifanæ admifcere.

De phlebotomia. *Virūm in hoc affectu ſi celebranda?* ſic deliberandum. Cūm hic affectus acutissimus eſt, illi ſtatim in initio occurrendum, quia ſauiffima excitat ſymptomata, quæ ex inflammatione cerebri emanant. Ab hac præcipua ſumenda indicatio eſt: ratio autem curationis partis quæ ex inflammatione laborat, in cuācuatione humoris eam efficientis conſiftit, auctore Galeno 13. meth. cap. 9. & in art. med. cap. 9. poſt princip. Intemperantia enim, tumor, ſolida vīna, quæ conſtituunt inflammationem, huius cauſa remotā ſimil remouentur, ideo peculiares indicationes non præſtant. Solū in materia calidissima, Galen. 2. ad Glaucon. 2. præter vacuationem, reuulfionem etiam exoptat: hæc tamen vacuatio fit aut translato humore ad alias partes, aut per eandem vacuato. Illud, aut repellentibus perſuertur, quæ inflammatæ parti apponi ſolent, quia cūm compriuant, adſtrictione ſuia humorem noxiū ad intimas partes repellunt; aut magnis præſidiis celebratis, ſanæ enim partes tunc attrahunt. Per eandem partem vacuatur, medicamentis reſoluentibus, aut facta aperitione in eodem loco, aut in parte vicina.

Præter evacuationem humoris efficientis inflammationem,

imationem, fluxionem sistere oportet, ut si morbi gene-
ratio impedit non potest, illius incrementum, auer-
tamus; ne videlicet inflammatio in magnitudinem mo-
mentaneam paulatim accrescat. Cum ergo phrenitis sit
inflammatio, quæ non subito, sed pedetentim fit, &
propter partis dignitatem multam vrget, augmentum
impedientium illico secunda venena; id enim ante cetera
auxilia protulit Galenus, lib. 13. meth. cap. 21. dum
enim de phrenitidis medela ex profuso dilectipet, sic
est loquutus: *Incidentia in tali affectu vena est, statim ab
initio, si modo tam valens virtus suæ, ut sine noxa missione
sanguinis toleret, ac nihil prohibeat eorum, qua de secunda
vena retulimus, sicuti vel crudi humoris, copia, vel puerilis
etas, vel anni tempus, vel regio, in qua sit extremus calor,
aut frigus.* Quam doctrinam Graci omnes, & Barbari
ferè confirmant.

Si enim variis fines, & utilitates, ob quas vena se-
cio celebatur, contemplari, omnes in phlebotomia
facta in phrenitide reperies: Nam illa, aut est remedium
évacuatorium, & tunc adhibetur quando sanguis est
inutilis natura, & peccat aut qualitate, quia putris est,
aut quantitate, ut in plenitudine quoad vasa, & quoad
vires. Aut est remedium reuulsorium, quod tunc fit,
quando opus est impetum sanguinis, & aliorum hu-
morum in aliâ partem revocare; & hæc vena sectio
præexistentem sanguinis copiam in corpore non re-
quirit, quinimò in affectu plenitudini contrario adhi-
betur sœpe, ut lib. de sang. mis. cap. 11. & 4. meth. 6. & 4.
act. 19. docuit Galenus. Secatur etiam vena refrigerationis, & dissipationis gratia; nam phlebotomia ex
accidente refrigerat, quia substantiam calidam evacuat,
ut 10. meth. cap. 10. monuit Galenus: sicut extractio
substantiae frigidæ calefacit, apud Auic. 2. 1. doct. 2.
sum. cap. 17. Secatur etiam vena ad leuandam natu-
ram, quæ vena sectio non solum adhibetur in morbis
sanguineis, sed quando in praesentia sanguinis alij hu-
mores redundant; de qua vena sectio intelligen-
dus est Galenus lib. 11. meth. cap. 15. §. Lenata namque
ea, que nostrum corpus regit, natura, &c. & Auic. 4. 1.
cap. 20. §. Et multoties phlebotomia, licet necessaria non sit,
naturam secundum plurimam leuat. Secatur etiam vena
interdù, ut agnoscamus qualis sit sanguis qui in venis
continetur, veluti Galenus exequendum præcepit 1.
ad Glau. cap. de curat. quartana, & 3. de loc. 7. de curatione
in melancholia: quod consilium in lepra pericissimi Medi-
ci valde commendant.

Quare in phrenitide sanguinea, vena secunda est, ut
évacuet, & natum leuet; & in phrenitide biliosa, ut
reuelet, & refrigeret: Nam copia, vacationem expo-
stulat; intemperies, refrigerium: Vitiis enim humo-
res vñà cum sanguine permixti in venis reperiuntur,
& prout erant, in veteri proportione increscant, & tunc
exit bilis calidissima cum sanguine permixta; & licet
illa remaneret in corpore, vacuato sanguine, maior est
utilitas quæ sequitur ex reuulsione, ope vena sectio
celebratæ, quæ potentissime reuelet à parte præstante
phlegmone obessa, quā sit damnum quod sequitur
ex bile relicta. Notù autem est inter reuulentia auxilia,
phlebotomiam esse præcipuum, ex Gal. lib. de sang. mis.
11. 13. & alibi passim, prout prædictimus lib. 1. hist. P.P.
Medic. hist. 10. Sic præfente utilitate reuulsoriis, etiam
in homine inanito præcipitur phlebotomia, 5. meth. 3.
& in dolore validissimo, 1. Aph. 23. Sic concurrente in-
dicatione magnitudinis morbi, qualis est phrenitis, vel
præsentis, vel futurae, summopercè hoc auxilium com-
mendatur, 13. meth. cit.

Sed quæres primò: Cūr. cit. meth. Galenus addit, nisi
adit crudorum humorum copia: & non dicit acrum, qui
ferè in phrenitide redundant? Dic, quia crudi curan-
tur coctione, quæ sanguine peragitur; biliosi autem,
purgatione. Dic secundò. Crudi lucci grauando, ob-
turando canales, impediendo transitum spiritus, &

A sanguinis ad membra, natum calorem minuant, ac
deficiunt vires, quæ damna non ita praetant biliosi, &
acres, in quorum præsencia si venam aperias, non ita
nocebis, immò corpus facta ventilatione eximiē leuabis.

Quæres secundò: Cūr ibi dicit, nisi oīj. t. intem-
perans continentis, cūm lib. de sang. mis. 9. aëris intem-
peries vena sectionem non impedit, sed quantitatem
præsribat: Dic Galenus lib. de sang. mis. conati redi-
cere omnes indicationes mittendi sanguinis ad tres,
iuxta 4. act. 19. Num frequentissima indicatio tem-
peratur continentis magis indicat quantitatem mitten-
di sanguinis, quam ipsam missione, raro tamen de
phlebotomia ipsa exequenda, vel prohibenda indicat.

B Quæ vena sit aperienda in phrenitide, non satis
constat. Aëtius fecit mediem. Alij, basilicam, quia bili-
lis in hepate redundant. Plures ex lapidea, majoris
reuulsionis gratia. Interna non est secunda, quia non
ita ex superioribus partibus evacuat; monet enim lib.
de sang. mis. 16. & 4. de san. 4. & 2. act. 1. & 2. com. 11. ut par-
tibus supra ingulum laborantibus tundatur cephalica.
At verò aëtante phrenitide, ex tali celebrare phlebo-
tomiam, absennam est, & ab arte alienum, quia humor
fluxus impactus in parte præstante ex propinquiori
loco vaccinationem efflagitat.

C Circa vena sectionem tria sunt obseruanda; primù,
quod foramen sectionis non sit amplum, & ligatura
sit firma; nam ob delitium, & motus inordinatos, haemorrhagia
periculum imminet. Secundum, quod vena
secunda tantum sanguinis non extraheatur, quantum
plenitude desiderat; relinquendum enim est aliquid
symptomati vires dissoluenti, 1. ad Glau. 14. In pte. flua
enim vigilia, irrequietus manum, pedum, & totius
corporis motus, inedia, vires vehementer proferuntur,
ut 2. Aph. 28. fuisse prædictum Galenus. Tertium videatur
valde controversum: Vtrum ante sectionem maiorum ve-
narum, vena sectio in fronte sit celebrada: Hoc enim con-
firmant Paulus, Trallianus, & Auic. asserentes, in phre-
nitico venam frontis esse secundam, quando cōve-
hementes motus brachiorum, in cubito vena secari
non potest.

D At hoc præceptum vñimum non videatur ample-
tendum, quia sectio frontis est remedium lo-
cale, ex Galeno lib. 6. epid. 2. com. 9. Quare ante to-
tius corporis evacuationem, & in principio morbi im-
perandum non est; ad patem enim affectam fluxum
adauger. Verum si hanc doctrinam explanes de phre-
nitide, quæ sit ex permutatione alterius morbi, tunc
ratione morbi præcedentis, fluxionis periculum non
impedit, quia iam est vacuatum corpus. Dic tertio,
intelligendos esse hos autores, quando materia iam
tota fluxit. Dic vñim, quod secetur vena frontis, mo-
dò ante vena sectionem, & eo tempore quo secatur,
ad impediendam fluxionem, crura, & brachia fricen-
tur, ligentur, vel (quod magis probo) cucurbitulæ
scapulis apponantur cum flamma multa.

E Quod si morbus vrgeat, & sufficienter sanguis ve-
na sectionis ope sit extractus, virēsq; aliquā per flac-
cescant, tutissimū est per hirudines venis haemorrhoidalibus affixas sanguinem exhaurire, maximè si huius
vacuationis suppressio morbo occasionem præstet. Ut-
lis est etiam extractio sanguinis per scarificatas cucur-
bitulas dorso affixas. Particularius vero ex vñu est ea,
quæ in occipito cum flamma multa, & scarificatu ad-
hibetur, sicut quando bregmati apponitur. Summum
confert commodum sectio vena frontis, tantopere ab
Hippocrata, 5. Aph. 68. Dolente parte capitis posteriore,
in fronte recta vena incisa prædest. Firmat Galenus
lib. de curand. rat. per sang. mis. 19. §. Sicut capitis gra-
uitates, & inueteratos in eo ex plenitudine dolores, leuare ma-
nifestè solet tunsa in fröte vena. Subscriptibit Auic. 4. 1. cap.
20. Verum cūm sit remediu locale, ferè non debet cele-
brari, nisi post vñuersalem totius corporis vacua-
tionem

A nem, vel purgationem: alioqui periculum est, ne par-
tem conuocata fluxione immodec repleat, & inflam-
mationem augeat. Si tamen contingat, ut ob dictas
causas aliae in cubito vena secari non possint, tunc
factis prius in cruribus validis scarificationibus, & vin-
culis dolorificis, sanguis ex eius sectione copiose fluat;
plurimum enim leuamen afferre solet.

B Vena etiam secatur in lepore nasi, & postea, ut felicius
sanguis emanet, venulae adaperitæ affigitur hirudo,
cuius succu ex intimis cerebri sedibus sanguis exhauri-
tur vbertim. Quæ animalcula etiam imponuntur venis
temporū, ponè aures, & sanguinem anidissimè exungū.
Utiles etiam ligature, & frictiones partium extremitū:
iteratæ cucurbitæ circa scarificationem, dorso, & in-
terioribus partibus applicatæ, quibus locis vesicatoria
aliqui imponunt, ut humor in profundo infixus extrahe-
tur foras, & ad infernas sedes distrahitur: quod non
probo; calefaciunt enim vehementer, & formū pertur-
bant, maximè cū cucurbitulæ hoc munus strenue com-
plete possint, præsertim si sint cum multa flama agglu-
tinatæ: est enim cucurbitula, ut 4. meth. vlt. scribit Galenus,
instrumentū ad violentum attrahit à Medicis ex-
cogitatum, quod lib. 13. meth. cap. 6. confirmat Galenus.
Interim administranda sunt, quæ humorum ebullitionem
coercent, impetuoso motum compescant, & bilis acrimoniam retundant, refrigerent, incrassent, &
malignam eius naturam refrænent; Notum est autem
in doctrina Galeni, lata 1. prorrhet. 2. 2. com. 21. & 2.
cris. 7. febres, quæ ex ingenti phlegmone partis præ-
stantis originem ducunt, esse malignas. Quare febres
ex maximis inflammationibus septi, ventriculi, iecoris,
pulmonis, cordis, & cerebri concitatae, sunt ma-
lignæ apud ipsum, 3. epid. 2. 2. in pñfatione. Ideo offe-
renda sunt aegris iulapia, manæ, & vesperi, quæ similes
utilites præstant.

C 2. Conf. hyacinth. 3. ij. conf. 2. alchermes, 3. j.
syrup. granator. syrup. de acido citri, syrup. acetosi, syrup. de
ribes, an. 3. j. B. aq. acetosi. aq. cardui benedict. aq. rosar.
aq. endiu. an. 3. iiiij. pul. tam. indor. acerosor. 3. ij. pul. san-
talor. rubor. 3. j. pul. margaritar. preparat. 3. j. B. pul.
diamarg. frig. 3. B. lap. pul. belzaartic. oriental. g. xx. ra-
suræ eboris, g. viij. unicorni veri, gr. iiij. ossis de corde
cerui. gr. iiij. succi limon. 3. j. bræcolar. auri, Num. iiiij.
misce, fiat potus.

D In eundem vñum potest parari conferua huiusmodi:
2. Conseru. nymphæ, conseru. violac. conseru. de
ribes, an. 3. ij. pul. santalor. citrinor. 3. j. margaritar. pre-
parat. lapid. belzaartici, an. 3. B. pul. diamarg. frig. 3. j.
conf. hyacinth. 3. j. misce, fiat conditum.

E Clysteres indendi, qui renellant, incrassent refrigerant,
ex decocto refrigerante, aut sero lactis, aut ptisanæ
cremore, cum oleo nenupharino, viol. ros. flor. cassie
fistularis, elect. lenitii diaprin. simpl. aut
diacathol. saccharato, & ouï vitello.

Ergo præcedente vñuersali vacuatione per sanguinis
missionem, aut purgationem factam cum lenibus
medicamentis, ad localia deueniendum. Hæc bregmati
imponi debent: nam hæc felicius penetrant medicamen-
ta, sunt enim osa sincipitis tenuia, & rata, futurae
adstringentia, tum resoluentia debere esse inten-
siora, quæ affectus per se expostulet, indicatione
sumpta à situ partis affectæ, ad quam medicamento-
rum vis ob interpositam caluariam refracta accedit;
quare tantum oportet vim medicamenti augere, quan-
tum de ea in via remitti debet; iuxta Galeni doctri-
nam, 2. ad Glau. 2. & 3. meth. vlt. Ob quani causam,
11. meth. cit. adstringentibus iubet permiscere medica-
menta, quæ tenuibus partibus constent, quale est ace-
tum, ad penetrationem; & cessante iam fluxu, ad discu-
tendum vtius castorio, quod in aliarum inflammationis
declinatione, ob magnum ipsius calorem mini-
me imponendum.

F Constat deinde, in inflammationibus cerebri, repr-
äsentia, sicca, partem roborant ne recipiat, & influxū hu-
morū intuò repellunt: sicut enim manus cū com-
primit spongiam aqua imbutam, aquam exprimit; sic
repellentia ad strictione sua introrsum humorē fluentem
exprimit, & ipsum euacuant, partemque ab inflammatione
præseruant, ut Galenus docuit art. med. ca. 95. Quæ
propter cū rosæ adstringant, refrigerent, robo-
rent, & has commoditates strenue compleant, omnia
qua ex illis parantur, consumiles habere facultates
ac virtutes necesse est, ut Oleum rosaceum, præsertim
incompletum, Aqua rosarum stillatitia, Acetum rosa-
ceum: Quare factum est, ut medicamentum repel-
lens sincipiti apponendum, Græcè appelletur oxyrrho-
dinum; quod fit ex partibus quatuor aquæ rosaceæ, vel
plantaginis, duabus olei rosacei, & aceti rosacei dimi-
dia. Aliquando additur drachma dimidia Santali rubri,
quia hoc medicamentum similes vires sortitur, austro-
re. Anicenna lib. 2. tract. 2. cap. 655. Hoc liquore imbu-
tum subtile linteolum, crebris foraminibus perforatum,
sincipiti, ac temporibus applicetur, ac sapè in-
nouetur. Et non solum in phrenitide, sed in aliis partium
internarum inflammationibus utileiter admini-
stratur.

Sed quia in hunc locum incidimus, agitandum est
argumentum de repellentibus, nam ad phrenitidis cu-
rationem summè conducit. Et primò: Vñum in initio
phrenitidis, aliarumque inflammationum repellentia appli-
canda: Galenus enim lib. 6. sec. loc. cap. 1. ad init. & in med.
§. quemadmodum enim initio, &c. & in art. med. cap. 95.
Auic. 1. 1. cap. 1. & 15. & 3. 4. tract. 1. cap. 3. ad init. §. &
incipe cum percussione: & 4. 1. cap. 25. quibus locis vna-
niimenter asseuerant, ad incipientes inflammations, me-
dicamentis frigidis, & adstringentibus vñtendum esse,
quæ repellentia, seu percussiva vocantur; in declina-
tione vero medicamentis resoluentibus, in augmen-
to, & statu, mixtis, ita tamen ut in anguento vincit re-
pellentia, in statu vñraque æqualia sint. Hanc sententia
confirmat Guido tract. 2. de apostemat. doct. 1. cap. 1. redi-
gitque rationem, quia fluente humore repulso est ne-
cessaria; & iam fluxo, resolutio; quando vero tantum in-
fluit, quantum resoluitur, tunc vñiusque ratio habenda.

Sed quæres: Si Galenus 3. simp. 10. & cit. sec. loc. &
Auic. utile docent, in principio inflammationum so-
la resoluentia esse necessaria, & in declinatione sola
resoluentia: quomodo Auic. 4. 1. cap. 25. in quibusdam
inflammationibus negat in principio pure adstringen-
tia, & in declinatione merè resoluentia? Solet Galenus,
& alij auctores, quod illis frequentissimum est, proponere
consideratas veras, que tamen non debent produci ad opus sine dearticulatione, & variari de-
bent pro varietate illorum que simul concurrunt, quo-
rum ad recte curandum magna est consideratio ha-
benda.

E Adverte tamen, ex Galeno, 11. meth. 18. in in-
flammationibus cerebri, & membranarum eius, vñ-
tendum esse in principio adstringentibus, sicut in initio
inflammationum aliorum membrorum: cæterum tum
adstringentia, tum resoluentia debere esse inten-
siora, quæ affectus per se expostulet, indicatione
sumpta à situ partis affectæ, ad quam medicamento-
rum vis ob interpositam caluariam refracta accedit;
quare tantum oportet vim medicamenti augere, quan-
tum de ea in via remitti debet; iuxta Galeni doctri-
nam, 2. ad Glau. 2. & 3. meth. vlt. Ob quani causam,
11. meth. cit. adstringentibus iubet permiscere medica-
menta, quæ tenuibus partibus constent, quale est ace-
tum, ad penetrationem; & cessante iam fluxu, ad discu-
tendum vtius castorio, quod in aliarum inflammationis
declinatione, ob magnum ipsius calorem mini-
me imponendum.

P intentia.

A & adstringentia: Alia verò, quæ largo modo reper-
cussua appellantur, quæ videlicet attemperando ca-
lorem extraneum roborant innatum, ut nequam à se de-
pellat; vel suo lentore meatus excludunt & sic humo-
ri fluenti aditus intercipit: Hæc in illis omnibus
exemplis admoueri possunt, exceptis tribus, quando
humor influens est malignus, aut iuxta emunctorum
infigitur, aut inflammatio crisis ratione contingit. Ex
quibus constat aperte, quod in principio inflammationum
pure repellentia sunt imponenda: licet enim ali-
quis humor iam sit fixus, hic tamen cum non sit fixus,
facile repellentium vi potest retrocedere: Quare si in principio resoluentia admoueras, nocebis impense;
nam attrahendo humorum, influxio argebitur, & in-
flammatio accrescit.

B Dubitabis deinde: *Virum in augmento phrenitidis re-
pellentia superent resoluentia*: Prisci cit. loc. vnamiter
consentiantur, quia hoc tempore in maiori copia fluit hu-
mor, quam sit influxus. Obstat tamen Galenus, lib. de
totius morbi temporib. cap. 3. ad int. docens inflammationis
augmentum esse, quando humoris iam cessauit in-
fluxus. Ergo videtur quod in augmentatione repercessua
sunt inutlia. Scilicet in argumento vehementior cessat in-
fluxus, sed semper ratione doloris adhuc vigens, in
partem suapte natura dolenter, & in bellum influit
humor. Et licet in augmentatione cessaret influxus, tamen
cum humor iam sit extra vas effusus, & prohibitus
transpirare, putrefact, maiorem calorem excitat, & do-
lorem & que ad statum, qua le causa ad conciliaciam
particulam tunc confluit humor, qui repellentium
ope ad interiores partes debet retrudi.

C Agitandum verò est dubium huic doctrinæ con-
sentaneum: *Virum in statu equalis portio resoluentium, &
repellentium sit imponenda*: Nam hoc tempore plurima
copia adest influentis humoris, & influxi; quare utrius-
que ratio habenda. Obstat primò Galeni auctoritas, 13.
meth. cap. 16. post med. afflantis, in statu, & declina-
tione solùm medicamenta dicuntur esse ex vnu, sic
enim ait: *Sed etiam cum nec affluat amplius quicquam, nec
repelli quod in laborante particula continetur, posse*, &c.
Dic, in statu quicquam non confluere notabile, repre-
sentat videlicet humoris, qui astatim in initio, & in maiori
copia, in particulam phlegmone obfessam confluere
solet. Quamvis autem in statu humores non sint in
fluxu, tamen propter calorem, & dolorem partis in-
flammatae, & ebullitionem humoris contenti, timor
est ne applicatis resoluentibus, quæ calida sunt, deflu-
xio augatur, seu provocetur: quare ad hoc evitan-
dum, cum resoluentibus aequaliter permiscere repel-
lentia, optimum est. Hæc autem permixtio resoluen-
tium, & repellentium in statu, aequalis requiritur non
exquisite: Nam in fine status maior permixtio resoluen-
tium utilis est; atamen cum quadam latitudine,
ad alia tempora collatione facta, in quibus alterutrius
illorum excessus est necessarius. Quemadmodum igitur
in augmentatione requiritur permixtio resoluentium,
quæ debet procedere crescendo usque ad statum;
ita in principio status, aequalis permixtio repre-
mentium, & resoluentium conuenit: in qua tamen per-
mixtione resoluentia debent applicari crescendo us-
que ad declinationem, in qua declinatione per se pu-
re resoluentia conferunt aprimè.

D Octauus. Quando inflammatione à causa primitiva
concitat, ex Auic. 4. 1. cap. 25. Et licet ab hac causa
nulla sumatur indicatio ad curandum, quia non per-
manet, sed iam abit, ex Gal. 9. meth. cap. 3. & nulla ratio
possit assignari sufficiens, ob quam repellentia sunt in-
terdicenda, cum affectus à causa externa ortu dicit,
quia habenda est ratio fluentis humoris, ut phlegmo-
nes generatio, & augmentum impediatur; tamen su-
matur indicatio à dispositione, quam causa primitiva
relinquit. Quare cum propter contusionem humor est
valde impactus, malum tumorem aliquantulum au-
gere, quam materiam illam dissolutioni omnino contu-
macem relinqueret: nam quando humor crassus est,
repellentia vnu resolutioni inceptio euadit. Sed si hoc
verum est, quomodo intelligendus Galenus, 1. feb. 3. in
initio, qui causam præincipientem multum in curatio-
ne iuicare asseuerat, sic enī ait: *Rationales autem ad
ipsius rei naturam venientes, cum indicationibus utantur,
ab illa ad futurorum præognitionem, atque ad curationis
inventionem iuantur*. Dic, explanandum esse, mediata, &
per accidens: Nam immediata, & per se, à causa
procatastica indicatio non est defumenda.

E Ultimus. Quando pars debilis est, & languida: tunc
enim repellentia frigiditate sua valde nocent: Hæc om-
nia sunt intelligenda de his medicamentis, quæ verè &
propriè repellentia dicuntur; quæ frigida sunt, siccata
resoluen-

A resoluentia sine adstringentium permixtione sunt ad-
mouenda; hæc enim certò sanationem retardant. Hoc
modo 11. meth. 16. colo, intestinis aliis, muscularis pe-
ritonæi, & ipso peritonæo, atque utero inflammatis, in
declinatione adstringentia interdit; in affectibus
verò ventriculi, & icori, perpetuò adstringentia sunt
permiscenda: nam in his membris robur virtutis re-
folui perniciosissimum est.

In pectore, & renibus, medio modo incedendum:
Nam in harum partium affectibus adstringentia sunt
permiscenda, ut robur partis conseruetur, si pus educe-
re ex pectore, aut pulmone sit opus, ut in empymate.
Causa autem cur uterum, & vesicam inter igno-
biles partes connumeret, pro quarum curatione eam
roborandi prouidentiam non exoptat, est quia tenes
partem serosam separando, pectus respirando, in mul-
tam materiam validè operantur: & hoc, robur virtutis
efflagitat: aliae verò partes in exiguum materiam
operantur, & sic illarum robur non ita attentè à Me-
dico contemplandum; ex harum enim debilitate no-
xa notabilis non emanat.

B Instabis hoc modo. Si in parte inflammatæ præ-
stanti, cuius operatio pro toto expeditur, semper cum re-
soluentibus adstringentia permiscetur: cur 11. meth.
18. in declinatione inflammationis cerebri, non uti-
tur Galenus permixtione adstringentium, ut partis ro-
bur seruetur? Dic, causam esse, quia adstringentia sa-
nationem certò retardant, quod in cerebri inflam-
matione, ob summum eius periculum, valde est no-
xiū. Obiicies: Cerebrum, pars est præstantior icore,
& ventriculo. Ergo magis illius, quam horum, ad-
stringentibus tuendu est robur? Dic: Licet officij ce-
rebri dignitas ad vitam multo magis necessaria sit, ta-
men eius robur non ita in morbo est necessarium,
sicut robur icoris, & ventriculi, ut firmat Galenus,
lib. 7. meth. cap. vlt. & lib. 11. cap. 9.

C De liene major est dubitatio, cum sit pars quæ pro
toto operatur assidue: tamen pro eius curatione non
sunt necessaria adstringentia, ad illius robur custodiendu-
m, nisi in lienosis, & abundantibus melancholia,
11. meth. 16. Si verò nullum atre bili excrementum
ad sit, aut nullo modo, aut parcissime adstringendum,
ratio dictat: licet enim spleu pro toto operetur, eius
tamen operatio est in paucum excrementum expurgan-
dum, & idè non valde robur expeditur, nî lienofos
excipias. Dixi, valde, quia in affectibus lienis, simpliciter,
& semper, resoluentibus adstringentia permiscere
fas est, quod aperte constat ex Gal. 13. met. 16. hic enim
lienem solis relaxantibus non esse curandum asseuerat,
& 9. sec. loc. 2. in huius partis affectibus, naturalern
ipsius visceris dispositionem, & firmitudinem custo-
diendam esse non semel inculcat.

D Insuper perscrutandum: *virum repellentia vacuent à
parte?* Id equidem affirmat Galenus, lib. 13. meth. cap. 6.
dum sic ait: *Vacuatur autem quod impletum est, non modò
medicamentis iis quæ digerunt, sed etiam quæ adstringunt,
& refrigerant*. Quò sit ut compressis humoribus, &
retrocedentibus repellentium ope, & ad strictione, pars
inflammata distenta exoneretur, præcipue quia præ-
dente vniuersali vacuazione, pars affecta robustior redi-
cta, humores ad se fluentes ad alias partes inanitas
transmittit, ut constat ex Gal. in art. med. cap. 95. Quare
cum repellentium medicamentorum vi, humor qui in-
fluebat retrocedat; tum etiam portio illius tenuis, qui
iam non modò in vasis partis affectæ, sed etiam in po-
ris illius continetur, ad alias partes transmittatur, merito
re repellentia vacuare humores contentos in parte
inflammata asseuerat.

E Reliquum est, ut rationibus oppositum suadenti-
bus, faciamus satis. Ad primam. Frigida, qualia sunt
reperimentia, incrassant humores, & condensando mea-
tus, illos vacuationi contumaces reddunt, cum tamen

A in omni vacuatione oporteat meatus fluxiles esse, ut
vacuando humor exitus patet liber, ex H. p. & Gal. 2.
*Aph. 9. Dic: Reperimentia non simul refrigeant partem
affectam undeque, sed primò proximam partem cui
applicantur, & sua frigiditate veluti manu compri-
munt, atque ita trudunt in alias partes, portionem hu-
morum contentorum in parte affecta, licet eos qui re-
linquuntur, incrassent.*

Ad Secundam. Humor qui continetur in parte in-
flammata, duobus tantum modis vacuari potest, aut
per resolutionem, aut per expulsionem præcedente
suppuratione; quorum neutrum à reperimentibus, &
refrigerantibus perfici potest. Dic. Et modo suprà
dicto, quo repellentia evacuant: ex qua solutione pa-
tet responsio ad ea, quæ obiici solent.

Ad Tertiam. In principio inflammationis externæ
non conueniunt repellentia, quia repercussio non de-
bet fieri à parte ignobili ad partem nobilis: interna
autem pars, nobilis est; externa, ignobilis. Ita ex Hip.
6. Aph. 25. *Erysipelas si vertatur ab exterioribus ad in-
teriora, non est bonus*. Dic, partem nobilis aliam esse
talem simpliciter, aliam comparativè tantum: Cum
igitur asseritur, ad partem nobilis non esse faciendam
repulsionem, per partem nobilis, illam debemus in-
telligere, quæ simpliciter talis est, quæ non est quævis
pars interna. Hippocrates verò reprobavit retrocessum
erysipelatis ad interiora, id est, partes profundas, &
principales, & eam fuisse mentem Hip. ex interpreta-
tione Galeni in com. constat aperte.

Altioris verò doctrina causa indagandum: *Virum
Oxyrrhodinum in phrenitide actu frigidum, vel calidum sit
imponendum?* Aëtius tetrab. 2. serm. 2. cap. de curatione
phrenitidis. Oxyrrhodinum non debere esse actu frigi-
dum, neque actu calidum affirmat: Nam præterquam
quod, ut ait *Anerhoës 7. collect. cap. 30. cerebrum*, &
eius membranæ sunt partes exangues, & frigidæ, qui-
bus frigidum, ut potè aduersum, nocebit impense, s.
Aph. 18. hoc densat meatus, cogit, incrassat, & hu-
morem excerni prohibet. Actu verò calidum, feruo-
rem conduplicat, attrahit, impedit somnum, & in-
flammationem angit.

Galenus contra iam tuerit sententiam: ille enim lib.
1. ad Glau. 15. dum curare nititur dolorem capitis, ex
multitudine humoris molesti, sic ait: *Venitum verò
oxyrrhodino, & perfusionibus, in affectu quidem crudiore, ac
frigidior, sepidis; in calidore autem, & bilioso, frig-
idis, & lib. 2. sec. loc. cap. 1. rubric. 2. agens de oxyrrhodino,
in capitis dolore ex calida causa concitato actu fri-
gidum, imò niue refrigeratum imponere consultit:
subscriptit Auic. 1. 3. tract. 3. cap. 3. de curatione phreni-
tidis. Tantorum auctorum votum ratio satis confi-
rat: Nam si hoc auxilium administratur ad repellen-
dam fluxionem, impetrūque irruentium humorum
coercendum, & capitis ardorem refrigerandum, actu
frigidum debet imponi: Hoc enim modo applicatum,
ciuitus, & felicius compleat operationem suam.*

Dissolues antinomiam hoc modo. Quando phreni-
tis, aut aliis capitis calidus affectus vrget vehementia
sua, tum quia illius indicatio alias indicationes obscu-
rat, potissima ratio illius est habenda; & quia phreni-
tis in principio, in quo oxyrrhodinum admouetur, sem-
per vrget, tum propter fluxionis impetu ad cerebrum,
tum propter intemperantiam calidissimam, idè in ea
actu frigidum debet imponi. Ita Aëtius tetrab. 2. serm. 2.
cap. 48. in cephalæ ex fluxione biliosa præcipit oxyrrhodinum frigidissimum capiti adhibere: & 41. antece-
denti, in capitis dolore ex ardore, eodem modo apponé-
dum imperat. Adde quod frigidum animalē facultati-
tem consopit, immodicum cerebri calorem obtundit.
per vigilio, deliriōque medetur, quæ symptomata totam
ad se curationem auocant: Nam consopite, & stupefa-
cere principem facultatem oportet, cerebrum scilicet,
P 2 quod

quod supra morbum incaluit, refrigerando, monente Galeno, 1.3. m. tib. cap. 21. Si vero mitior est affectus, & reliquias indicationes non obscurat, tunc indicatio curatoria ab affectu, & aliis est defumenda, & hoc modo tum naturam, temperiem, ac anni tempus contemplantes, imponimus oxyrrhodinum non calidum, nec frigidum, sed tepidum; sic enim indicationi prouidemus, & curatur morbus, & partis natura seruatur.

Vetum haec doctrina, non est intelligenda de embrochis, & perfusionibus, quae in eandem utilitatem, & alias solent administrari; haec enim torrentis instar, ex alto supra caput decidunt, & cum calore tepido solent adhiberi, vt promptius penetrant, & actuali debent pollere calorem, cum aceto careant, quo oxyrrhodinum constat: et si enim acetum per se phrenitidi aduersetur, miscetur tamen, quia eius ope medicamenta cetera ad penitiora perducuntur, vt notat Galenus lib. 7. meth. cap. vlt. Hoc modo Galenus 10. meth. cap. 9. dum vnguentum illud refrigerans parare docet, externis partibus in febre hectica admouendum, vt per connuentes, atque pectora siccitate vias pertransire possit, illi aceti tenuis, ac clari paululum admiscet; hoc enim modo magis adhuc tum refrigerans, tum humectans medicamentum efficies: recte autem nosti acidam frigiditatem tenuiam esse partium, vt 4. simpl. 3. 14. 15. & alibi passim inculcat Galenus.

Sed cum irquieti phreniticorum motus, ac importunæ vigilæ, vires valde deiiciant, necesse est somnum conciliare, & ad ea praesidia accedere quae refrigerant, humorum biliolum contemperant, & stupefaciunt. Utiles sunt embrochæ ex lacte praesertim vaccino paratae: Nam hoc labore suo emplasticum est, melius adhaeret, repellit, refrigerat, & humectat. Inualesce affectu asinimum tenuitate sua promptè penetrat, & celeriter vrgenti malo succurrit: Capr. num ab his extremis distat.

Fiat ergo distillatio per dimidiā horam ex alto, supra detonsum sincipit, ex decocto sequenti.

Y. Hordei excorticati, P. iij. folior. salicis, malis, violar. portulac. nymphæ, ros. lactucæ, an. M. j. coriandri viridis, M. B. semin. coriandri sem. lactuc. foliæ, hyoscyami, cicuta, an. 3. iij. radic. mandragora, 3 iij. papaveris alb. & nigri, an. 3 iij. chamomel. P. j.

Coque sec. art. in ib. xij. aq. add: olei raf. ib. B. olei chamomel. 3 iij.

Vt vero narcotica vis horum medicamentorum reprimatur, eaque citius penetrant, in decocto permisce te oportet alia, quae tenuum sint partium, & roborandi vires obtineant. Ex hoc decocto somnifero pedes, & manus profundantur: & post lotionem, sincipit, & tempora vnguentum oleo viol. ros. neruph. papaver. vnguento populeo; & ex iis addito opio vnguentum conficies, intra nates, carpis, ac plantis pedum impendendum.

Y. Olei ros. olei papaver. olei nymphæ, ac. 3 j. vnguent. popul. 3 B. opj. g. iv. croci, g. v. cum cera fiat vnguentum.

In hunc usum utile est totum sincipit inungere late muliebri, recenter ab vbere extracto, & desuper imponere linteum oleis dictis intinctum. Ptilana cum succo semi. papaver. & coriandri, & syruo papaveris permixta, summo est ex usu. Quod si haec non sint sa tis, & non iuuent cantus, harmonia, modulationes, & currentium aquarum lenis fusurus, ad narcotica accedendum: quare prosunt requies Nicolai, Theriaca recens, Philonium Persicum, vel Romanum; quae si disoluas in iure pulli, vel stillatitia Buglos. & Cardiaca admisceas, ut species Diamarg. frig. Alchem. Hyacinth. ex arte facies.

Accedamus ad medicamentum purgans: *Virum in phrenitide sit exhibendum?* Si enim purgatio medicamen-

A tis benignis celebretur in principio, fluentem humorem, & fluxurum leniter reuellet, & hoc modo natura alacrior facta, aliqualem humorum impactum concoquet, & resoluet: quæ purgatio toto principij tempore offerenda, exhibitis etiam humorum biliolum electivæ expurgantibus, vt in prima, 2. 3. 4. 5. & 6. non sumpto scopo à numero dierum, sed à fluentis humoris impetu; habet enim purgatio reuelendi vim, sicut ut venæ sectio. Quare Auic. 4. 1. cap. 25. agens de curatione inflammationis internæ, in initio minuendam esse materiam venæ sectione, & purgatione, manifeste concludit.

Ille vero humor, qui iam extra vasum impactus est, actu inflammationem efficiens, in initio expurgari non debet, vt potest vacuationi ineptus, sed potius coetio in eo expectanda. Nam quemadmodum arbores terræ affixa non possunt euelli, nisi prius terra separatur, sic ille humor in inflammatione infixus, resistens valde, fortia medicamenta efflagitat; quæ si offerantur, agitant, perturbant, & internos humores, vt viciniore, etiam si à natura retineantur, evacuant: quare morbus augetur, ita inflammatione increvit, dissoluuntur vires, & putredo superior euadit.

Hoc modo intelligenda est celebris illa sententia Hip. 4. Aph. 22. Nam si inflammatione terminatur per resolutionem, humor ille inflammationem efficiens purgationem non indicat; sed tunc ut illa sunt resoluentia, quæ humores extenuent, atque meatus aperiunt, vt nihil humoris relinquatur: si per suppurationem, iam humor ille inflammationis non est impactus, sed collectus, & circumscriptus, & si sit inflammatione externa, sectione, aut vescione apertio debet institui, per quam pus egredi possit. Si tamen inflammatione sit interna, facta iam humorum coctione, tunc per alium & virinam vacuatio celebranda, vt præcipit Galenus lib. 13. meth. cap. 15.

Obiicies hoc modo. Sicut in inflammatione externa, quando propter illius vehementiam, & malignitatem partis corruptio timetur, pars scarificatur, vt aliqua pars humoris vacuetur, & comodi pars possit diffundiri in inflammatione interna, vehementissima, & maligna, quando timetur corruptio, cum non possit aliqua portione humoris vacuari, cum scarificata, necesse erit illam educere exhibito medicamento purgante, vt similiter pars transpiret. Dic. Si ita contingat, vt praesente maligna inflammatione partis corruptio immineat, tunc de cura coacta, purgante medicamento inflammatio minuenda, & pars levanda, ne præ vehementia inflammationis innatus illius calor suffocetur, aut mortificationem patiatur. Lege que diximus, lib. 1. His. Princip. Med. in com. His. 6. 3. prop. finem.

His peractis, localia modice resoluentia sincipiti admouere oportet: quare cum oleo rosaceo, chamælinum, vel anethinum permiscebimus; sicut in perfusionibus, serpillum, majoranam, anethum, & alia, simul cum rosis, vt hoc modo parti robur concilietur. Vehementer calida, vt castorcum, sunt suspecta in exquisita phrenitide, validè enim calciant, & de nouo inflammationem concitant. In ea tamen phrenitide, quæ lethargi particeps est, calidiora possunt subministrari. Sic intelligendus est Galen. 13. meth. cit. in fin. cum in phrenitide utendum esse castoreo edocuit.

Summa etiam commoditate, in statu, & declinatione, ad absumentum humorum, admouere oportet pulmonem arietis, aut hirci recenter extractum, aut cateilos per dorsum apertos extractis intestinis, aut pullis gallinaceos, aut combinos, quæ omnia suo moderato calore caput roborant, & humorum discutunt.

Tria sunt symptomata, quibus mitigandis Medicus maximè incurabere debet. Primum, alii suppressio. Secundum,

Secundum, virnae retentio. Tertium, vigilia. Primo A opitulaberis, oblatis modice expurgantibus, aut clysmatis ex decocto frigidorum medicamentorum parasitum; quæ si non sint satis, acibus suppositoriis vitior. Secundo occurses fomentis, seu fotibus, pubi, & perinæo admotis, quorum præsidiorum syluam quæres lib. 4. tu. de virna suppressione, eo enim loco de febrium symptomatis agendum.

Quod si vigilia excruciet, omni cura præsidii diætis somnum conciliare oportet. In quem usum pomum parandum, quod manu gestatum, & odoratum, ægruni ad somnum mirificè inclinat.

Y. Sem. lactuc. hyoscyami, an. 3 iij. sem. papaver. albi, 3 iij. coriandri non preparati, 3 j. B. succor. betonic. thym. an. 3 iij. succi fol. papaver. albi, succi radic. mandragora, an. 3 j. Puluerisentur puluerisanda, & permixtis omnibus cum ladano fiat pomum.

Denique si hoc symptomata amplius infestet, consulunt in eandem utilitatem Paul. lib. 2. cap. 42. Auic. 1. 4. tract. 2. cap. 20. & 1. 3. tract. 4. cap. 5. aegri ligare brachia, & crura, & multas lampades ardentes ante oculos proponere, quo tempore hominum multitudo alta voce, & strepitu excitato confabuletur: & postquam æger tædio, & molestia fatigetur, subito hæc omnia cessent: hoc enim modo somnus solet conciliari, sic ut vigilia prohibitione somni corrigitur, veluti cibi fastidio, inedia, ex Auic. 1. 3. 3. tract. 2. cap. de curatione casus appetitus, & prius docuerat Hip. 6. epid. sect. 4. text. 17. Cætera vero vigilia remedia, pete ex lib. 4. tract. de febrium symptomatis, tit. de vigilia.

O B S E R V A T I O.

Phrenitidi confirmata, & conciliando somno, praesidium optimum.

Inter ea quæ phrenitidi auxiliari solent praesidia, præcateris primatum somnus obtinet, adeò ut plerique hoc excitato consanescant; huius enim beneficio virtuosus humor concocuitur, æstuans cerebri calor mitescit, spiritus regenerantur, recreantur vires, coetiones optimæ sunt, excretio humorum promovetur, cœtur virna, & quod plus est, inflammatione resoluitur. Laborauerat quidam vehementi causa, qui ob viscera inflammationem in paraphrenitide, & ex hac in confirmatam phrenitidem incidit; & cum omnia præsidia viginti dierum spatio essent celebrata, & insomnis plures noctes traduceret, & veluti viribus exhaustus, amens, & immorigerus ad fauces esset mortis deductus, in conciliando somno totum curationis cardinem reposui: Plura paraui, tandem hoc somnum remedio per integrum diem obdormisces, expergefactus, & ad mentem rediens, refocillatis viribus sanitatem integrum est consequens.

Y. Radic. mandragora, hyoscyami, sem. lactuc. portulac. coriandri viridis, an. 3 iij. opj. 3 j. philon. Persic. 3. ij. Bulliant omnia in libris tribus vini albi ad consumptionem duarum partium. Cola, serua.

Huius vini sequens est usus: Quando æger quiescit, E vel dormire cupit, sàpè naribus odorem suscipiat, & digitis in eo madidis nares intrò illinantur, tota facies abluitur, plantæ pedum, & volæ manuum lauentur. Quod si parum aceti vino permisceatur, erit præstantius.

C A P V T V.

De Lethargo.

Definitio.

Q uatuor sunt affectus soporosi: Coma, Caros, Cataplexis, & Lethagus. Hic à Græcis dicitur le-

thargia, à Latinis Lethargus, aut veteribus. Impolitum est illi nomen à symptomate, quod comitur, vt Auic. inquit, 1. 3. tract. 3. cap. 7. ab obliuione videlicet: Nam vt etymologia nominis ostendit, Lethargus nihil aliud est, quam Obliuio iners. Celsus lib. 3. cap. 20. dicit Lethargum esse marcorem, & inexpugnabilem dormiendi necessitatem. Galenus lib. 13. meth. cap. 21. agens de Lethargo, dicit esse vitium secundum speciem phrenitidi contrarium. Arabes Sirsen frigidum vocant. Sed dubitatum à plurimis inuenio: *Virum inflammatio sit de essentia Lethargi?* Auic. loc. cit. sic ait: *Lethargus, est tumor pituitosus intra calvaram, inexpugnabile penè dormiendi necessitatem afferens.* Patet aperte: quia Galenus 2. de caus. sympt. vlt. definit phrenitidem, per inflammationem cerebri, aut membranarum eius; & cum phrenitis sit affectus Lethargo contrarius, planè videtur Lethargum, esse tumorem frigidum. Rursus Gal. 4. de caus. puls. 14. distinguens Lethargum à phrenitide, affirmat, quod phrenitis sit à flava bile, & incipit à cerebro: vbi videtur insinuare, quod qualis est affectus tenuis meningis, talis est Lethargus cerebri.

Sed obstat celeberrima Galeni auctoritas, lib. 1. prorber. com. 1. quo loco videtur affirmare, Lethargum generati ex intemperie orta ex pituita cerebrum diluente: sic enim ait: *Phrenitis exquisita, & nullo alteri morbo permixta est, cum flava bilis locum, in quo residet anima princeps pars, prebenderit; Lethargus vero cum locum eundem diluerit, humectaueritque pituita, &c.* Deinde. Lethargi signa propria, sunt somnus profundus, & febris continua. Sed hæc adesse possunt sine inflammatione. Ergo inflammatione non est de essentia Lethargi.

Plures hanc tueruntur opinionem. Alij in initio inflammatione non adesse putant, sed aegremente morbo, concurrentibus nimis ad debilem partem humoribus, atque ita sàpè cohiberi Lethargum atrox illis medicis ante quam in tumorem euadat. Sed probabilior sententia est, inflammationem necessariò adesse, vel etiam in incipiente Lethargo, in quo febris adest continua, cum somno profundo, & perpetuo delirio: at hæc non nisi à causa stabili, & fixa possunt emanare; pituita autem fluida est, & vario motu, huc & illuc in cerebri substantia constitit, quæ cum putris sit, & acris, tenuior est, & visciditatem momentaneam amittit, & nisi in loco circumscrivatur, prohibeatürque difflari, & inflammationem committat, suprà enarrata symptomata concitare nequit. Quod vero obiiciunt, non conccludit: neque enim negamus ad Lethargi generationem, necessariam esse pituitam in cerebro, & intemperiem ab ipsa productam; verum oportet, ut ipsa extra vascula ducatur, & inflammationem concitteret.

De loco affecto dubitant interpres: *Virum sit cerebrum, vel ventriculi eius?* Alij meatus, vel tunicas addunt. Galenus 4. de caus. puls. cap. 14. distinguuit Lethargum à phrenitide, quod phrenitis incipit à tenui meningine; Lethargus vero à cerebro. Probat 3. de loc. cap. 5. & 13. meth. cap. 21. subscriptibit Paulus, lib. 3. cap. 9. S. locum eundem quem phrenitis, nempe cerebrum occupat, &c. Confirmari hoc non inevidenter potest: Nam in hoc affectu adest rationis noxa, & memoria abolitio, vt 4. de loc. affect. cap. 5. inculcat Galenus: cum ergo principum functionum sedes, cerebrum sit, ipsarum noxas cerebrum pati est necesse. Adde quod, sicut bilis in phrenitide, cum sit tenuis, in laxa & molli cerebri substantia consistere nequit, imò membranosa meningem, & solidam permeare potest; sic pituitosus & crassus humor membranas penetrare nequit, sed in ipsius cerebri substantiam sese insinuat, & lentore suo ipsi tenacissime adhæret.

In Lethargo patitur potissimum pars postica; minus media

media regio: minimè antica: maior enim est in hoc morbo memorie, rationisque noxa, quām imaginatio-
nis; hæc siquidem diminutæ, illæ abolite lœduntur. Cum enim facultates principes sedibus sint disun-
ctæ, carum operationes in diuersis locis perficiuntur: & Auerthoës, lib. 3. collig. cap. 40. hoc modo explicuit
dicens: *Si causa erat in toto cerebro, erant tunc lasa omnes virtutes: & si fuerit in loco proprio, erit tunc la a virtus loci proprii: ut quando fuerit causa in prorsa cerebri, tunc erit la a imaginatio; & quando fuerit in parte media, tunc erit lasa ratio, & cogitatio; & quando fuerit in parte posteriore, tunc erit lasa memoria, & conservatio.*

*Vixum verò cerebrum in Lethargo afficiatur perpetuò per essentiam, an aliquando per confusum, etiam explicandum. Hoc enim videtur affirmare Aëtius ex Archigenis, & Posidonij sententia; dum sic ait; Lethargi principia duo sunt: quibusdam enim septum transuersum, & viscera primariò affecta, cerebrum ad consensum ducunt; in quibusdam vero cerebrum affectionem auspiciatur, &c. At verum est, cerebrum in Lethargo per essentiam pati: perpetua enim est principium functionum noxa, affixa etiam inexpugnabilis dormiendi necessitas; at in affectibus qui per consensum affligunt, symptoma-
ta intermittunt.*

Quod si septum transuersum, & viscera, cum pri-
mogenia affectione laborant, cerebrum in consensum trahunt, tunc verus Lethargus non excitatur: sicut enim in vigore febrium continuorum, & malignarum, ex trâncō corporis eleuatis acribus, & exultis vaporibus ad cerebrum, fit paraphrenitis, & æger vigilia & delirio, quæ à crudore sanguine scaturiunt, apprehenditur; sic in interpolatis, & continuis, vel accessionis, vel exacerbationis tempore crassior halitus conuolat in cerebrum, qui somnum profundum concitat, qui compatiens tandem cerebro veterum excitat. Cum enim morbosus apparatus, ex aliqua pituitæ, aut humorum crudorum, vel crassorum copia originem ducit, dum incalescunt, & feruorem concipiunt humores, à se protinus halitus eructant crassos, densos, & caliginosos, quibus caput somni profundo grauari est necesse: maximè quod pars aquosior humoris in cerebrum irruit, & cerebro frigidus, & lenti vaporis mole obruto, æger promptissime in inexpugnabilem somnum, & Lethargum labitur. Quare hoc modo viscera cerebrum in consensum trahunt: præfertim cum vif-
cidi humores in ventriculo sint immersi, quæ pars quām mirum habeat cum cerebro consensum, nemo est qui nesciat.

Causa.

Questio est scitu non indigna: *Vixum intemperies requista in Lethargo, sit calida vel frigida?* Nam intemperies materialis alicuius partis, cum possit esse cum tumore præter naturam, & citra ipsum, videtur quod in Lethargo cū tumore, frigida sit statuenda. Id manifeste confirmat Gal. 2. Aph. 9. dum sic ait: *Fit au- tem hismodi somnus refrigeratio primo sensu, hoc est ce- bro: que refrigeratio, cum foris fuerit, mixta quidem hu- miditat facit Lethargicas passiones.* Idem facit 3. de loc. cap. 5. quo loco memorie, & rationis abolitaram, non modò in Lethargo, sed in omnibus soporosis affectibus, necessariò frigidam esse intemperiem, quæ animalis actiones torpidas efficiat, assuerat. Ergo intemperies, quæ cū humiditate debet esse coniuncta, ad Lethargi cōstitionem, debet esse frigida, & non calida.

Hoc multiplici non ineptè potest probari argumen-
to. Primo. Senes per hyemem infalubriter degunt, quia debilis eorum calor, licet aliquantulum in quantitate augeatur, multò tamen plus in qualitate remittetur, atque adeò nimis increscit intemperamentum. Quare quæcumque aliæ innati caloris copia destruita

A corpora, & frigidæ naturæ dicuntur, profundè dor-
munt, hyeme pereunt, aut torpent, mortuisque simili-
lia quiescent: Sole verò accidente, quoniam illi us accedit, & præsentia calorem deficientem reparant, vi-
gent, furiunt, motu irquieto mouentur, & vigilant: non aliter ac plantæ vere frondescunt, florent, & ger-
minant, hyeme verò marcescent, ac foliis priuantur, quia caloris acrimonia, & quantitate deficiunt; non aliter ac exangua animalia sine motu, & sensu iacent, quia ab hyemis saevitie exiguis illorū calor superatur.

Secundò. Frigus animal omnino pigrum, & ad motum reddit inepsum, ex Gal. 3. de loc. cap. 5. & 3. de caus. sympt. cap. 1. & 8. de placis. cap. 7. & Auic. 1. 1. doct. 6. cap. 2. & Arist. 2. de generat. animal. cap. 1. Ideoque si nimirum cum humiditate excedit, lethargum inducit, qui nihil aliud est, quām sensus, & motus priuatio, pri-
mique sensoriū ref. igeratio, cerebri nempe; quod cum natura frigidum sit, promptissimè in frigidatur, quemadmodum & reliquæ partes natura frigidissimæ. Hoc modo per hyemem somni profundissimi sunt, 1. Aph. 5. & rigores primò à frigidis membris, lumbis scilicet, dorso, & capite incipiunt. 6. Aph. 39. & 6. epid. sect. 3. com. 19. quia in illis citius frigiditas simul sentitur. Hinc deduces, calidam cautam vigilias inducere, ad motumque excitare; contrà verò frigidam inducere soporem, & pigritiam.

Tertiò: Auicenna 1. 3. tract. 2. cap. 4. & tract. 3. cap. 7. Lethargiam esse apostema frigidum asseuerat. Ergo vult quod in hoc affectu intemperantia frigida adsit. Neque asseras, hoc nomen *Lethargus*, aliquando sumi-
proprie, quo sensu solùm significat hanc affectionem, quæ ab aliis soporosis affectibus est distincta, à Cata-
lepsi, Comate, & Caro; interdum sumi improprie & late, prout quamcunque soporofam affectionem comprehendit: Nam præterquam quod hæc distinctio ad libitum est proleta, quo cunque modo sumatur, semper intemperantiam frigidam importat. Deinde non obtrudas quod Auicenna debet intelligi, ac si velit quod Lethargus sit apostema frigidum, hoc est, ex humor frigido generatum, id est, ex pituita, quæ cum putredin, calorem acquirit: Sed licet hoc veram sit, pituita ratione putredinis eum gradum caloris non acquirit, vt ob hanc causam à prædominio superet intemperantia calida, sed frigida.

Quarto. Lethargus est affectus phrenitidi secun-
dum speciem contrarius, ex Gal. 1. 3. meth. cap. 21. Sed phrenitis præter inflammationem, habet sibi comitem calidam intemperiem. Ergo etiam Lethargus præter tumorem cerebri, habet frigidam intemperiem adiunctam, quæ intemperici calidæ est contra-
ria. Neque vim argumenti effuges, si insistes, hoc non esse absolute verum, quia phrenitis, & Lethargus sunt viae solennimodè secundum speciem contraria: nam hæc contrarietas sufficit, vt contraria intemperantia in his affectibus reperiatur. Lethargus enim fit ex humor pituitoso; phrenitis, ex bilio: in illo somnus adest immodicus; in hoc vigilia præter naturam. Ergo sicut in phrenitide calida inuenitur intemperies; sic in Lethargo, frigida. Quare hoc subterfugum, ex Galeni contextu deductum, sicutumne est, & proflus nullum: quia in Lethargo contraria symptomata adsunt, ingens obliuio, insensibilitas, immobilitas, somnus præternaturam, & omnium actionem animalium torpor; quæ omnia ex frigida, & non calida intemperie scaturiunt, & diuersa omnino sunt ab illis, quæ in phrenitide apparent. Si rursus obliuia, quod hæc omnia symptomata non à frigida, sed hu-
midita intemperie ortum ducunt, non est obiectio vir-
gens; humiditas enim suapte natura pigræ est, & iners in agendo, quæ si cum frigiditate noui coniungatur, tam diros, & permanentes affectus edere non potest, ut infra dicemus.

Quinto.

Quintò. Si Lethargus non esset intemperies frigi-
da, sed calida, sequeretur, quod transmutatio phreniti-
dis in Lethargum esset melior, quām contraria. Patet se-
qua: quia phrenitis sine dubio affectus est magis ca-
lidus, quam Lethargus, supposito quod affectus ca-
lidus sit. Sed mutatio phrenitidis in Lethargum non
est melior, sed deterior, quām Lethargi in phreniti-
dis, sic etiam à copiosa in cerebro humiditate accidere
proficitur. Neque hæc sententia est opposita illi, quia
Galenus inculcat, 2. de loc. affec. cap. vlt. vii omnes som-
nolentos, & soporosos affectus, quotquot sunt, à frigi-
da causa emanare asserunt, quia textus est mendax, &
desiderantur verba, vel humida.

B Hoc ex subsequentibus facile coniicitur, quia pitui-
ta in Lethargo non solum frigiditate, & humiditate officit, sed quantitate premit, substantiæ modo, lento, visciditatēque obstruens, animalis spiritus diffusionem impediens, in angustis cerebri meatibus impacta, iis tenacissimè adhærens. Ita Paulus loc. cit. ex pituita frigi-
diore, & humidore cerebrum persuadente, Lethargum oriri fatetur.

C *Vixum pituita in hoc affectu necessario putrefat?* du-
biū est explicatu difficile: Nam si Lethargū comitatur somnus profundus, & ex intemperie frigidore, & hu-
midore cerebri generatur, potius ob putredinem, &
acrimoniā ex ea concepram inducetur calida intem-
perantia, & vigilabit æger; acris enim humor faculta-
tem animalē irritat: ob hanc rationem ab humorē bi-
lioso, & acri vigiliā excitari affirmat Galenus, lib. 13.
meth. cap. 21.

D C Dices, non totam pituitam, sed portionem illius pu-
tredis, reliquam verò à putredine intactam, cere-
brum refrigerare, & soporem inducere: quoniam sicuti
pituita quæ non putrida est, calefacit, irritat, & vigiliā
concocta, & ideò tunc indicatio sumenda est à mor-
bo, & non à causa. Sed nihilominus tunc applicant
auctores capiti medicamenta calida, & non frigida:
Ergo etiam sumpta indicatione à morbo, hæc medica-
menta debent esse calida, & non frigida: & ex con-
sequenti, morbus qui Lethargus est, intemperies erit
frigida, & non calida.

E Vltimò. Si Lethargus esset affectus calidus, sequeretur quod non posset davi affectus compōsus ex phreniti-
de, & Lethargo, qui typhomania dicitur. Hoc autem est falsum, & contra omnes auctores. Ergo falsum erit illud ex quo sequitur. Probatur sequela: quia ex intemperantia calida, quam in se includit phrenitis, & intemperantia calida ad Lethargum requisita, non po-
test componi aliqua media ægritudo, quia hæc intemperantia in calore consistunt, & quando duo calores in eodem subiecto reperiuntur, cum sint accidentia quæ solo numero differunt, necessariò debent facere unum. Ergo compositione duarum ægritudinum non aderit, sed unus tantum morbus reperiatur: quod contra modo accidet, si Lethargus frigidam, phrenitis calidam intemperantiam prærequisitat.

F *Vixum pituita in Lethargo, plus frigida, quām humida qualitate officia?* dignum est explicatione. Galenus 1. pro rhet. 1. hunc affectum fieri testatur, quoniam pituita locum, in quo princeps a iuncta pars res iacet, humectanterit, quasi plus ab humiditate, quām à frigiditate fun-
ctiones in Lethargo oblaedantur: & 4. de præfig. ex pulsib. cap. 8. sic ait: *Humidæ intemperatura cerebri, homi-
nen comatosum efficiunt; si ad illas accesserit febrilis calor,
morbus appellatur Lethargus.* Idem probant Paulus lib. 3.
cap. 9. Tralliani, lib. 3. cap. 9. §. Genninus, ac germanus Le-
thargus, quemadmodum phrenitis, sedem quidem habet céré-
brum, materiam autem phrenitidi contrariam: Nam ex pi-
tuita superante nascitur, quæ ipsu homelat, & valide adeò
madefacit, vt agri eorum quæ dicuntur, neque quām mem-
hoc,

hoc,

hoc, vel illo modo pituita patrescat, semper caliditas ex illius parte sine concitate, metis, vaporosaque percipitur, nisi minus aliquantulum immoratur, tunc enim aliqua actionem tactui occurrat, ut lib. 2. feb. cap. 9. & 10. notavit Galenus.

Quare pituita in cerebro patrescat, & hoc ratione aliquem calorem acquisit, ille tamen exiguae est, & hoc modo pituita ita affecta adhuc remanet frigidior cerebre. & ex consequenti cerebrum non calefacit, sed potius infrigidat, & symptomata excitat, quae a frigideitate, aut potius a leni caliditate emanare nullus dubitet; hactenq; presentim cum humiditate conlecta seminum non prohibet, sed potius inducit, vt 3. de loc. affl. cap. 5. probauit Galenus, postio exemplo in balneis calidis, quo loco caliditatem cum humiditate iomnum mouere assuevit.

Si vero perconteris, quo pacto pituita leui patredine affecta potest producere febrem in corde, si cerebrum calefacere non potest: Dic, quod licet pituita hoc remissione fortius calorem quam cor in natura fixo obtinet, tamen cor, viscus calidissimum, a calore vel remissione facile incenditur, & exardescens, ventilatione refrigerioque indigens, illuc glidit & excandescit, & febris productus: quod non accedit in cerebro, quod est ad suu confectionem, & spiritus animalis generationem, ventilationem indiget, tamen non ita prompte inflammatur, nec calorem concipit febrilem, & durantem, qualis ad efficiam febris est necessarius.

Causa immediata Lethargi sunt omnes qua pituitosum humorum gignere, & ad caput mouere nata sunt. Ex quibus primum occurrit frigidum humidum intemperamentum; ideo sanguis, & senes, lethargo sunt obnoxii, ex Aureliano lib. 2. et. cap. 2. Familiaris est etiam hic morbus atari declinanti, ex Hipp. 3. Aph. 30. Acuti morbi diutius produti, Lethargum generant: calida namque humore exhalante, crassior & frigidior portio insperat, & tertefrictio. Multoq; accedit Lethargus, nullo praecedente affectu; quandoque vero post phrenitidem, humor teñui dissipato, vel cerebro admotis remedis immodece refrigerato: sed reprobata est transmutatio haec, quia natans calor tunc est penitus exhaustus. Generant hunc affectionem somnus, orum, Venus, belus, crupula, alimenta vaporola, v. lac, vinum crassum, lactucum, & alia seponifera, que frigida facultate præditalant. Affidius separum visus Lethargum potissimum concitat, apud Auenianam; ab hoc enim edulio succus gigantes crassus, pituitosus, caput tentans, & ad putredinem parafilius, Ermanie Diocordie lib. 2. cap. 14.

Discrimen Lethargi & confimilibus affectibus.

Primum sunt affectus, cum quibus Lethargus maximum faciat cognitionem: sed ab illis hoc modo intermolles. Dilectur a memoria deperdita, quia in hac præter oblicationem, non est alia principum facultatum nota in Lethargo, & memorie, & ratio perirent. Deinde in Lethargo febris adest, quae in memoria deperdita non sentitur. A caro, quia caro se sentit, monit, priuantur, & pundi non excitantur; Lethargici exasperant, oculos aperiunt, loquuntur: & eos febris comitatur; caro autem non item, licet aliquando in eo adhuc febris, ut quem in malignarem febrem vigore insedit. Ab Apoplexia: num hac conceput sensu, & motu primantur, & non excitantur, nisi quando solvantur morbus: Lethargici solent excitari. Deinde in Apoplexia leditor recipiantur; in Lethargo minime. Quibus etiam signis a Catalepsi differt. Ab Epilepsia: quoniam Epileptici insomnaris, comas suis moribus

A quantur; Lethargi iscent immoti, cadaveris insunt; A syncope: in mutatione pulsus, & faciei. Ab utrius strangleatu: nam in hoc cerebrum secundum sensus internos, & externos minus leditor: quam noxiam Lethargici maxime peritificant.

Sigra.

Signa hois affectus, sunt inexpugnabilis dormiendi necessitas febris continua, & lentacolor non admodum monax: & adest tanta rerum oblio, vt inter olitandum os claudere non recordentur, vena exercere admoniri, metellam non posse tenere: & si mixxerint, eam reddere oblitificantur: aliud aliquando supprimuntur: ignorantes sunt: sensibus hebetes: capillis toriter distracti non dolent, stupore veluti oppresi: vno invenimus corpus grane est: salina ex ore effluit, & ob deflexum pituita ad faves, & laryngem suffocari videtur. Vena perturbata est, qualis est iumentorum, quoniam etiam si Lethargus sit cerebri affectus, & humores conuolent ad cerebrum, & sic vena debet esse tenuis: quoniam tamen humor qui peccat in Lethargo est gravis, ite magna pars illius in venis habulatur, a quo vapores, & flatus elevati, quam sint crassi, & diluti nequeant, perturbant venam.

Respiratio parva est, ob facultatis debilitatem: rara, ob immunitum vium: Nam etiam si ratione febris visus respirationis augatur, intemperies tamen frigida potenter est in imminendo via. Pulsus est tardus, rarus, magnus, undofus, inflatus, ob molitatem arteriarum: he enim ob hemiditatem, & copiam flammam, moliores redduntur, & laxiores: qui pulsus magnus nos est, sed magnitudinis speciem refert, longus enim facultas vitalis, & hoc est etiam inaequalis, si intermittens, quia virtus est oppressa, vt 4. de caus. cap. 13. Galenus affirmat.

Sed operas praediam est, circa pulsum Lethargicorum, difficultem in Galeni doctrina antonomiam enodare: *Vix pulsus Lethargicorum, si intermittens?* Sic enim habet Galenus, lib. 4. de caus. pul. cap. 4. de pul. Lethargi: *Lethargus ex humoris perturbatione vix continet, si, quia non continet pulsus similius: et pulsus peripneumoniae; vix continet, si, quod procul a corde reverberat, si cerebrum.*

Diam vero etiam magis inaequalis peripneumoniae pulsus est, nec hoc quidem obfatur, si primaria est: ut enim via aeronum facultatem gravis, tales pulsus sunt, pulsus si affectus finissima sua cordi. Iteque intermitens est pulsus, quam intercurrenti pulsus Lethargicorum: Longe enim frigidior, & vix continet, delator est Lethargus quem peripneumonia. At frigidior est affectus proprius, & tamen que valde refrigerans pulsus intermitens, &c. Ex quo loco constat, pulsus Lethargicorum esse intermittentem.

Ex altera parte videtur esse intercurrentis, quoniam hic accedit saxe in peripneumonia, cuius pulsus Lethargicus esse firmillimum superat edocuit. Ut vero huic difficitas patet solito, sic exaudi. Magnus est Lethargicorum pulsus, sed quod respiratio impedita, & quadrangulus difficilis est: proinde licet affectus frigidus sit, si pituitoso nempit, quod respiratione complete nutrita non poterit, magnitudine pulsus refaciens molitur. Quippe vitalis facultas in his falsis manet, non quoniam modum animalis, impedita & obruta. Hinc sit vi pulsus, & anhelitus in hac affectione non proportionentur, quia minimum impedimentum in respiratione adest.

Pro interpretatione vero sequuntur verborum, adhuc oportet, ex lib. 2. de prefaz ex pul. cap. 4. in primis omnium inaequalium pulsuum causas reficiunt, aut ad instrumentorum obstructionem, compunctionem, aut ad humorum abundantiam ad facultatum colligantur tandem ad inaequalem intemperiem cordis, & quibus pro-

intensione, aut remissione varia inaequalitatis differentiae consurgunt. Porro ex facultatis imbecillitate sola, nulla pulsibus potest accidere inaequalitas, nisi simul etiam ipsius cordis corpus inaequali intemperamento prematur, vel alia praedictarum causarum acceleratur.

Ceterum, quia lib. 2. de caus. pul., decretum Galenus reliquit, omnium inaequalium pulsuum intermittem longe esse determinatum, sit vt ab allatis causis, quum vehementissime facultatem opprimunt, emergat, ita vt ad expugnanda quae molesta sunt, natura non insurgat. Intercurrens autem, qui ex crebritate sit inaequali, 2. de prefaz ex pul. 5. ab iisdem, sed remissoribus exoritur causis, ita vt decerter adhuc cum noxiis causis facultas. Hinc sit vt in crisis saepè pulsus hunc reperiatur Galenus assueret.

Quare cum in pulmonia viscus affectum cum corde continens sit, multiformis inde in pulsu generatur inaequalitas, quo sit vt modis intercurrat, modis intermitat, vt lib. 4. de caus. pul. cap. proprio Galenus affirmit. Verum in lethargo intermitentes pulsus cerebri eveniunt, quam in pulmonia, quia longe lethargior est lethargus pulmonia: Nam cerebrum pulmonibus est nobilis, cui nisi succurratur, celeriter iugulat, teste Celsi. Ex his fit manifestum pulsus Lethargicorum esse intermittem, sed similem, ex doctrina Galeni, pulsui pulmonia, magnitudine, debilitate, & molitie; quia utraque affectio ex humore pituitoso emanat: non tamen in tarditate, & raritate; quia lethargicorum pulsus sunt tardiores: febris enim non est æquè acuta, pars affectio soperosior existit.

Occurrit ultimè hoc loco celebri controvrsia: *Vix virum delirium sit signum pathologicum Lethargi?* Et pro parte negativa facit primò. Delirium est error, & motus depravatus principum facultatum rectricum, quæcumque ea sint. Sed in Lethargo omnes functiones aut diminuantur, aut dependuntur, & non depravantur, nec sunt cum errore. Igitur in Lethargo delirium non adest. Major est Gal. lib. de diff. sympt. cap. 3. & 2. de caus. sympt. cap. vlt. minor probatur: Nam in Lethargo imaginatio diminuit, & deficiente fit, & non cum errore, vt cit. de diff. sympt. docuit Gal. memoria, & ratio dependuntur, ex Gal. 3. de loc. cap. 5. quam sententiam sequuntur est Aëtius terrab. 2. serm. 2. cap. 23. Igitur, &c.

Secundò. Lethargus sit ex pituita refrigerante cerebrum, vt Galenus 13. meth. cap. 21. ex sapore, & segnitie confirmat. Sed causa frigida non laedit actionem cum errore, sed solùm minut, aut tollit, quia frigiditas omnes partes in suis operationibus prohibet, paralyticum faciens, & mortificans, vt Aue. inquit 1. 1. doct. 6. cap. 3. extinguendo calorem, & spiritum, quæ sunt actionum instrumenta; causa autem calida laedit actionem cum errore, quia agitat, permiscet, & perturbat, vt ait Aue. 1. 3. tract. 4. cap. 7. s. & quandoque humor est declinans ad diminutionem: & cap. 11. sequenti, s. & causa in hoc non est documentum ex frigiditate: & cap. 12. s. & fortasse erit ex caliditate, cum siccitate. Igitur in Lethargo, cum sit ægritudo frigida, non est delirium.

Tertiò. Desipientia agnoscit, loquentibus, aut agentibus aliqui dissonum rationi, ex Gal. 7. Aph. 14. in init. cum non sit alia ratio cognoscendi delirium. Sed Lethargici sunt aphoni, & immobiles, ex Gal. lib. de comat. c. 3. Igitur non delirant. Quartò. Sequeretur Lethargicos esse phreniticos: Nam veteres, omnes qui erant mente laeti cum febre continua, phreniticos vocabant. Igitur si lethargici delirant, quum habeant febrem continuam, erunt phrenitici; quod affirmare, absurdum est.

Quintò. Galenus lib. de caus. sympt. cap. vlt. agens de delirio, inquit, omne delirium præter melancholicū, ab

humoribus calidis, mordentibus, & intemperie calida excitari. Igitur in Lethargo, quum sit frigidus morbus, illius ratione delirium non excitabitur. Ultimò. Auctor definitionum medic. agens de typhomania, dicit huiusmodi affectum vocandum esse Lethargum delirum, aut delirium Lethargicum. Ergo vel Lethargus idem est affectus cum typhomania, vel sine delirio inuenitur.

Ex altera parte extat auctoritas Auenianæ 1. 3. tract. 3. cap. 8. quo loco inter sigra Lethargi reponit mixtionem rationis: & tract. 4. eq. cap. 9. docet, mentis alienationem oriri ex sanguine putrefacto, & pituita putrefacta. Sed in Lethargo pituita patrescat in cerebro. Igitur in eo necessario reperitur delirium. Subscribunt Halyab. 9. theoret. cap. 1. Ishaq, 4. theoret. c. 4. Aëtius tract. 2. serm. 2. cap. 3. qui Lethargicos, quum excitantur à somno, deliria loqui affirmat. Firmat Paulus lib. 3. cap. 9. §. Lethargici sunt obliiosi, membra capiti. Hipp. lib. 2. de morbis in fin. agens de Lethargo, num. 70. sic ait: *Lethargicus nugas garrit, & ubi mugari desierit, dormit. Et in Coacis pronotionibus, ante med. sic inquit: Lethargici manibus contremiscentes, postquam resipuerint, colli dolorem sentiunt.* Quare præsupponit Lethargicos delirare. Et in epistola ad Democritum, num. 30. dum de insania verba facit, homines infante non soñum à bile, sed etiam à pituita, licet ratio delirij sit diversa, asseuerat. Annuit Galenus 13. meth. 21. quo loco postquam prædictum, ex bile, ob caliditatem, vigiliam, & inordinatum motum excitari; & ex pituita, ob frigiditatem, torporem, & insensibilitatem, ex humoris vitio dementiam oriri confirmat. Sed humoris vitium est commune flauæ bili, & pituitæ putridæ, à qua Lethargus originem ducit. Ergo in Lethargo necessariò aderit delirium.

Secundò. Delirium oritur ex calido humor, & ex calida intemperantia. Sed pituita putrefacta euadit calida, & calidam intemperantiam inducit in cerebro. Igitur est causa delirij in Lethargo. Accedit quod Galenus 3. epid. sett. 3. com. 45. ab humoribus crudis posse fieri homines dementes asseuerat; quia quando putrefacti, acrimoniā acquirunt cum calore. Igitur Lethargici necessariò delirabunt. Sic enim loc. cit. habet Galenus: *Non est igitur mirum, in corpore crudis collectis humoribus, comatosos illos simul dementes evassis: comatosos quidem simul ex multitudine, & frigore succorum crudorum; demente, quod putrefactantes acridem pariebant, & calorem. Confirma ut ultimò, quia natura Lethargi reporta est in inflammatione pituita cerebri, ex qua delirium necessariò oriri certum est.*

Vt vero exactè huius questionis, & aliarum, quæ in argumento de delirio, vtili sunt ad præmixtum, quædam solēt, expositionem assequaris, adiectes primò. Actiones principes, quæ à solo cerebro exercentur, & inter omnes principatum retinent, in sanis hominibus perfectiores, aut imperfectiores inueniti, pro modo substantia, & temperamenti cerebri, humorum constitutione, & capitis compositione. Nam ingenium, hoc est, perfectio intellectus, quæ celerritas mentis, aut promptitudo intellectus dici solēt, & virtus inueniendi medium & causas, quæ solertia dicitur ab Arist. 1. po. vlt. sequitur tenuem cerebri substatiā, in art. med. c. 12. Vbi per tenuem, non intelligit substantiam raram, tenuum partium, transparentem, quia cerebrum quodcumque semper est grana, crassum, opacum, densum, & idem crassi succi: sed intelligit substantiam cerebri ex puriori materia factam, & magis attemperatam. Nā in hoc cerebro generantur spiritus tenues, mobiles, pellucidi, & exactè temperati, qui intellectus & aliarum operationum perfectionem insertant, species promptè recipiendo, celeriter imprimo, & clare eas representando. Sc̄ debet intelligi Galenus 8. de vñ pñ. 13. quoniam perfectionem intellectus non multitudini spiritus, sed exacto illius temperamento acceptam esse referendam

ferendam asseuerat: Et quia ad horum spirituum genere memoriam, non satis est talem esse cerebri substantiam, sed materia idonea simus expetitur, ideo Arist. 2. de partibus animalium. ea animalia sapientiora, & prudentiora appellat quae sanguine tenui abundant.

Deinde duo sunt necessaria ad sapientiam: celeritas & promptitudo discursus, & grane iudicium de invenientia: & cum flava bilis faciat ad acumen, & celeritatem discursus: & succus melacholicus sit causa integratatis, & constantiae, ut 1. de natura humana. 39. docuit Galenus; hinc fit ut ea constitutio, in qua humor melacholicus à flava bile illustratur, ad perfectionem intellectus valde conferat. Et hoc modo intelligendus est Arist. 1. prob. 37. vbi querit: quare omnes qui ingenio claruerunt, fuerunt melancholici: Hec enim mixtio, non solum propter siccitatem virtusque humoris, & quietem quam inducit melancholia, valde confert, sed quia ex illis generatur spiritus animalis clarus, stabilis, & tenuissimus, qui diu sufficere potest.

Insuper perfectio intellectus, capitis dispositionem consequtur: nam quando caput nec magnum, nec parvum, sed mediocre, & bene figuratum est; & partem medianam, latam, & amplam habet, ad perfectionem intellectus optimè facit. In capite parvo sèpè mens lèditur, in magno etiam, nì fiat ob multitudinem materie, & virtutis robur, & tunc orta consentiantur, ut lib. art. med. cap. 11. Galenus explicuit.

Perfectio imaginationis, quam Galenus loc. cit. faciliter addiscendi vocat, sequitur substantiam cerebri formarum facile susceptivam; & haec est mollis: quæ enim molia sùt, vt in exterioribus experimur, impressionem facile suscipiunt; quare pueri promptè, lenes difficile addiscunt. Ob hanc causam in proverbiū abiit, *senem docere, hoc est, frustè laborare*. Hæc molles ex nativa humiditate emanare debet, non excrementis; haec enim stupiditas est causa.

Denique perfectio intellectus, capitis compositionem consequtur: Quibus enim pars anterior capitis ampla est, hi imaginatione polent, & celeriter discunt. Perfecta tamen memoria substantiam cerebri firmam & stabilem expostulat; solida enim & dura, eti si difficerent recipient, tenacissime tamen retinent. Quare senes quæ à pueris didicunt, maximè meminisse solent, vt docet Plato in *Timœo post princip.* Decrepiti sunt obliuosi, ob humiditatis excrementis excessum, quæ cerebrum irrigat, & retentioni inptissimum reddit.

Aduertes secundò. Harum actionum lèsiones insigines in ægrotantibus repetiri, quæ symptomata sunt, & morborum effectus: & sicuti aliae actiones tripliciter lèduntur, ablative, diminutæ, aut depravatæ, sic haec tripliciter eodem modo keci solent: quia imaginatio interdum tollitur, vt in sopore; interdum immunitur, vt in comate; interdum aberrat, vt in delirio, quia in his quæ ad sensu notitiam pertinent, mendosè agit, vt quando aliquis fructu venatur muscas, aut manus ob oculos fert, vel pilos & stipulas euellit. Sicut etiam cognitione tripliciter lèdatur: interdum enim tollitur omnino, & hic effectus appellatur stultitia; aliquando immunitur, & debilis fit, & vocatur hic effectus stoliditas, & fatuitas; sèpè corruptitur, vt quando homo nihil agit, aut rationi consonum loquitur: nam loquitur, quæ non sunt dicenda: timer, quod non est timendum; sperat, quod non est sperandum; bonum iudicat esse malum, & vice versa: & hic effectus, delirium nuncupatur, ut lib. de diff. sympr. cap. 3. in fin. docuit Galenus.

Multoties homo imaginatione, & cognitione constat, ut de rebus quas cognoscit, possit proponere, & discurrere: non occurunt autem intellectui species, nec remanent, vt solent, & ideo nec proponere, nec discurrere potest; sed solum circa res quæ extinxeruntur, obliuionem, & stultitiam intulisse.

Accurunt, versator, infantum instar: tunc lèfio memoria, obliuio dicitur, quæ est ablata, aut immunita actionem memoriarum. Quando autem species rerum occurunt intellectui, & imaginationi cum errore, tunc dicitur actionem memoriarum corruptæ: quæ sane admittenda est, cum Auic. 3. collect. 4. quia propter corruptionem memoria, & illius lèfionem, intellectio lèdi solet: intellectus enim actione memoria indiget; quia quales sunt species quis suppeditat memoriam, sic solet agere, & magna ex parte circa species in memoria reseruatas illius actione versatur, & non solum circa res quæ extinxeruntur occurunt: quæ omnia eleganter proposuit Auic. 1. 3. tract. 4. cap. 7.

B Aduertes tertio. Has principes functiones lèdi, aut ob diminutionem cerebri, aut ob extenuationem illius & colligationem, & defectum spiritus animalis. Hac ratione ex perfuncti conualescentes ex morbis gravissimis, extenuato cerebro, sicut & reliquo corpore tabefacto, memoriam amittere; deinde facta corporis reflectione predictas actiones recuperare, ut Auic. docet, 1. 3. tract. 4. cap. 7. §. & quidam existimabant, &c. Firmat Rhasius lib. 1. cons. tract. 1. cap. 4.

Lèduntur etiam ob intemperantiam cerebri, ut 3. de loc. 5. Galenus fuisse edocuit, & Auic. loc. cit. c. 11. & 12. Intemperantia frigida tollit memoriam, & immunit, quia tres sunt operationes ad memoriam necessaria: prima est sigillatio, & impressio specierum memorabilium; secunda, est suppeditatio specierum ipsi intellectui, quæ non possunt representari, sine spiritu, nec sine calore mouente spiritum: frigiditas vero impressionem, & suppeditationem impedire predictam, dum spiritum motu ineptum reddit, & calorem minuit: sicut enim caliditas habet virtutem mouendi, sic frigiditas contrahit, & res immobiles praestat, ut 13. prob. 5. docuit Arist. cum Galeno 13. meth. 21. Quando haec frigiditas humiditatē coniungitur, tunc magis lèditur memoria; ex illa enim non solum predictæ operationes lèduntur, sed præterea tertia memoria operatio nimurum retentio & conservatio specierum, quæ modica siccitate gaudet, & perficitur; ideo cerebro humectato nimis, species non retinentur, sed delentur. hoc modo loc. cit. de sympt. causis, obliuionem ob substantiam cerebri humiliam fieri asseuerabat. Ex hac doctrina conciliabis diuersa Galeni loca, quæ si non explicitur hoc modo, repugnantiam includunt. Nam 3. de loc. 5. causam obliuionis, intemperantiam frigidam esse retrit. In arte vero medica humidam intemperantiam assignat, haec enim humidam cerebri substantiam facit. Hanc doctrinam Medici, & Philosophi recipiunt, quia ex operationibus ad memoriam requisitis, prima, & secunda sunt, quæ maximè lèduntur à frigiditate; ultima autem, quæ magis ab humiditate offendit. Quando coniungitur frigiditas, lèditur similiter memoria, ac si extrema sit siccitas, tunc enim species imprimi non possunt.

Galenus cum Auic. loc. cit. agnoscere docent, quando memoria lèdatur ab humiditate, & quando à siccitate: Nam si humiditas sit causa obliuionis, palatum, oculi, & aures excrementis continuo madet; si siccitas, partes predictæ excrementis vacant. Rursus præsente intemperantia humida adest subiecta, & ægri res momentaneas, & quæ præcesserunt per aliquod tempus retinent, minimè tamen eas quæ iandiu præcesserunt. In intemperantia siccæ adest vigilia, & ægri, res quæ à longo tempore actæ, retinent. Quando intemperantia frigida affligit, adest vertigo, stupor, somnus. Et si intemperantia frigida infestat, æger comate vigili apprehendit. Hæ intemperantia sèpè cum materia vexant, interdum sine illa; ideo morbos melacholicos, & pituitos insequuntur. Quare Gal. 2. de caus. sympt. vlt. affirmat, non raro morbos qui in abscessum transferunt, obliuionem, & stultitiam intulisse.

Intern

A Intemperantia calida; aut calida & siccæ; aut calida & humida lèdunt memoriam cum errore: si enim parva sint, illius actionem immunit: si extrema, & actum virtutis vniuersalitatem: dissoluunt, & præsertim calida & siccæ, quæ cum exuperat, est causa, ut spiritus velociter moueri non possit. Similiter caliditas, præsertim cum humiditate coniuncta, plurimos vapores eleuat, quibus turbidi redduntur spiritus, & vtraque causa efficit, ut species imprimantur cum errore.

Eadem intemperantia sunt causa lèfionis in cogitatione, & imaginatione: Nam intemperantia frigida, siue sola, siue adiuncta humiditatē, siue siccitatē, siue cum materia, siue sine ipsa, has potentias minuit, & tollit; etiam enim fieri nequerit, nisi species in spiritu animali imprimantur, quo mediante potentia suggestur, & clarae repræsentantur. Frigiditas vero hæc omnia impedit, aut tollit tenuitatem, raritatem, & transparentiam spirituum, & hoc modo crassiores, pauciores, ac magis opaci redduntur. Intemperantia calida, siue sit cum siccitate, siue humiditate, siue sola, cogitationem, & imaginationem lèdit cum errore: est enim causa, ut species permisceantur, & confundantur; nam motu inæquali, veloci, & inordinato spiritum mouet, agitat, & perturbat.

Instabis hoc modo. Melancholici delirant. At causa delirij non est calida, sed frigida, nempe siccus melacholicus sine putredine, & adustione, ex Gal. 2. de caus. sympt. vlt. Igitur intemperantia frigida causa est lèfionis actionum cum errore. Dic cum Gal. cit. de caus. sympt. & 3. de loc. cap. 7. in med. in melacholicis, timorem, tristitiam, & reliquas delirij species emanare, non ex temperatura cerebri, sed ex colore humoris & vaporis, qui substantiam cerebri tenebrosam, & spiritus turbidos reddit: quare rerum species longè aliter repræsentantur, quæ sint à parte rei: De quo arguento legere infra cap. de Melancholia.

His, vt utilibus præhabitis, sit conclusio verissima, inter sanctiones Hippocraticas reponenda: *In Lethargo imaginatio non solum diminuit lèditur, sed cum errore. Paritet, quia in Lethargo vtriusque lèfionis causa concurrit, adeo enim intemperantia frigida, vt tentur omnes cum Gal. & Paulo: & constat ex obliuione, segnitie, sopore, quæ hunc affectum comitantur, & intemperantia frigida sunt effectus, & haec sui magnitudine actionem minuit, & est causa lèfionis cum errore, quia in cerebro putita putreficit, & caliditatem adscititiam acquirit, vt firmamus suprà. Lege Auicennam, 1. 3. tract. 4. cap. 9. qui non solum hanc conclusionem approbat, & amplectitur, sed modum delirij explicuit. Ad argumento vero pro contraria parte adducta, ex præmissis facilis erit solutio.*

Præagnum,

L Ethargus est morbus acutus, 1. acut. 8. & nisi occurratur, celeriter necat, ex Celsio lib. 3. c. 20. Indicationis terminum præscriptit Hip. lib. 2. de morb. num. 70. dicens: *Lethargo correptos intra septem dies interire: quod si has effugerint sanos fieri. Cælius 2. acut. 1. Lethargum dicit phrenitide periculosiorum, quia hic affectus ferè membranas cerebri occupat, ille ipsam cerebri substantiam. Qui à Lethargo liberantur, sit id transmissa materia ad fauces, & retro aures subortis parotidibus, vt firmat Auic. 1. 3. tract. 3. cap. 8. in fin. dum sic ait: Cùmque fortiora fiunt accidentia Lethargie, & multiplicatus sudor valde, est tunc perimens, propterea quod sudor deicit virtutem: & cum anhelitus dilatatur, & fit bonus, & declinant accidentia, tunc tendit ad salutem; & propriè si apparent apoftemata post aurè plurimum enīris crisiis eius fit per ea, &c. Suppuratis enim parotidibus, humor qui in cerebri cauernulis retinetur, & est infixus, paulatim vacuatur. In hunc modum intelligendum puto Hippocratem,*

qui in Coacis prænotionibus, & lib. 3. de morbis scribit hoc modo: *Qui vero lethargicorum evadunt, purulentu magna ex parte fiunt, hoc est, suppurantur, emillo videlicet pure per parotides. At hæc indicatio certam salutis spem non pollicetur; grauis enim est affectus, qui lethargo superueniens validum robur expoistulat, quæ ex prægresso lethargo est diecta valde. Ob hanc causam reprobari solet solutio lethargi, superueniente phrenitide, & sic hæc tamen mutatione est periculosa valde. Denique solui potest Lethargus, vacuatione facta per aluum, nates, & palatum, sicut alijs capitis affectus, ex Hip. 6. Aph. 10.*

Curatio.

EX plurimis, quæ se se offerunt in cura Lethargi observanda, primum est optimam vietus rationem instituere. Aëris sit calidus, & siccus; sin minus, arte patetur. Cubicum sit luminosum, ac splendidum. Cibus sit attenuans, & exquisitè tenuis, cum hic affectus de genere acutorum sit. Quod si morbus inclinet, vietus crassior concedi potest, maximè si vires debiles sint. Utile est caro pullorum, perdicum, aut torturum nouarum, articulatum montanarum, prissaria cum vitello oui, & oxymelite permixta. De cremore Amygdalarum dissidium est: *Virum in soporosis affectibus posse concedi*: Offert Trallianus lib. 2. cap. 20. Sed reprobis est, ob causas multas: Copiose enim vapore caput implet, humedat cerebrum, & hoc modo morbolam affectionem angere potest. Etsi enim dulces moderato calore prædictæ sint, vt scribit Paulus lib. 7. tit. de amygdalis, tamen oleosa sunt, ac pinguis, vt nuces, ex Galeno lib. 2. alim. cap. 29. quo nomine inflammant, febrem augent; & in sopore à vaporibus sanguineis suberto sunt suspectæ: pinguis enim citè inflammantur, & ad flammæ naturam proximè accedunt, ex Gal. 4. de usi part. 9. In hunc sensum protulit Hip. 6. epid. sect. 5. ext. 14. *Biliosum autem à pingui*. Si vero Trallianus hoc edulium in lethargo porrigit, in frigida affectione id facit, quia moderate calefacit, & tenuitate sua lentos humores quadammodo concoquit.

D Potus sit Aqua mulsa, aut aqua decocta aniso, cinnamomo, semine scenici, de Vino maior est hæsitatio: *Virum in Lethago sit ex usu*? Hippocrates lib. 2. de morbis, n. 70. id concedit: *S. Huic vinum album vinosum postea bibendum dato*, &c. Asclepiades apud Autelianum, Lethargicis vinum porrigit, quia furor ex vino iis accede-re nunquam potest, quippe quibus sint omnes sensus apprehensi, atque mentis vigor oppressus. Aëtius, & Celsus approbant aquosum, tenuem, albū, & subadstringens: & ratio dictat: Nam vinum crudos humores concoquit, flatus discutit, roborat vires, & hoc modo frigidis affectibus remedio est. Ex altera parte videtur reprobandum, quia intempestiu semicrudos humores ad caput defert, tentat caput, febrem excutit, & eius vim summopere interdixit Hip. lib. 3. de morb. num. 4. agens de lethargo: *S. & à vino abstineat*, &c. Solues dubium, cum Tralliano lib. 1. cap. 20. qui vini potum Lethargicis non denegat, eunte morbo in declinationem, sic enim explicuit: *Vbi concoqui incepit, nihil obstat & lauare ipsum, & vini paulum exhibere, præsertim à sanguinis missione, ventris subductione, & mediocri totius corporis vacuatione*. Hoc modo Auic. 2. 2. 3. tract. 2. c. 7. in affectibus cerebri, in quibus reprobatur, vinum concedit in declinatione ipsum, quod licet videatur nocere, quia vapores ad caput eleuat, tamen affectionem deinceps sanat, calefaciendo, & exsiccando, quam efficerat, vt 5. Aph. 4. pædixit Galenus. Quare in modica quantitate, apparetque coctione in vrina, exhibitum non parum confert: erassis enim vapores attenuat, & humores somnum efficienes concoquit.

Deinde

Praesagium. Periculus affectus est Carus, & finitus Apoplexia, si vero Gal. lib. 1. prorrhet. sect. 2. sex. 29. dubitat, an Caros, ubique malus? cum hunc affectum prauum esse confirmat in Coacis, intelligendus de profundis, longeque excitabili somno, praeferunt in pueris, in quibus non uno die solum, verum quoque duobus ex ordine diebus perseverant, magnu attulit auxilium, 3. prog. com. 1. Aliquando enim, inquit I. e. pueruli per profundiora, longiora somnum, celeres in melius ferere mutationes, ita ut critica evanescationis vicem in ipsis subeat.

Curatio alia in paroxysmo, alia extra eum est celebra, eritque similis illi, quam in accessione apoplexia, aut epilepsie exequendam diximus, & sequenti cap. profetemus. Quod si a crasso, viscidoque humore ortum ducat, initia lethargi extra accessionem curandus est aeger, vt Aetius monuit: sed ea sunt offrenda, quae valentiora sint, & magis attenuant, & incident. Si vero ob alias causas excitetur, vt a copia humoris, vel maligna aura in initio accessionis, vteri vitio in hysterica passione, vermis, caecis, percussione, nimia spirituum resolutione, venarum interceptione, narcoticis medicamentis, ebrietate, curatio suis locis proponetur.

de Comate, seu Cataphora.

Plura de soporosis diximus affectibus, superest ut de Comate, & Catalepsi breviter differamus. Coma definitur hoc modo: *Est deficiens, & imbecillus motus facultatis imaginatricis, magnam somni cupiditatem inducens.* Vel sic: *est delatio in somnum, non valentibus qui hoc symptomate occupantur, vigilantium munera obire.* Quare Coma nihil est aliud, quam *profunda in somnum delatio*, lib. de Comate, cap. 2. Symptoma est in genere animalium actionum absolute lararium, praeter ceteris vero noxam subit imaginatio, ac subinde externa sensations. Pars affecta cerebrum est, praecipue secundum anteriores partem. Laudatur illud quandoque per idiopathiam, vbi videlicet soporifera materia in cerebro est impacta; aliquando per sympathiam, vbi alibi coercitus humor solam vaporationem, qualitatim ad cerebrum transmittit.

Causa est frigidus, & humidus succus, sicut calidus, & siccus perungili causa esse solet. Frigiditas, vel citra materiam sopori inferendo sat est, dum meatus cogit, & influxum impedit, sanguinem & spiritum crassificat, & sic corpus immobile, stupidumque reddit, 3. de loc. cap. 5. Humiditas sola substantiae affluxu soporem patit, dum mole cerebrum grauat, meatus obstruit & torpore inducto membrorum substantiam laxat, 2. de loc. cap. vlt. lib. de plenitud. 1. 4. de sanit. 4. lib. 1. de cauf. sympt. vlt. 1. prorrhet. com. 1. & sect. 3. com. 7. 6. & 3. epid. sect. 3. com. 6. 3. & 4. de presag. ex pulsib. cap. 8.

Signa sunt, somni prolixitas, & expergescatio difficultis. Nam aegri palpebras vix aperire possunt. Adeo capitis gravis, palpebrarum inflatio, albicans facies, oculorum, & linguae color, sparti copia, tactus frigiditas, & mollis pulsus. Periculum est symptomata tum per se, tum quia cari, lethargi, aut aliarum prauarum dispositionum est indicium, in intermittentibus febribus non adeo periculorum est, sicut in continuis, praesertim malignis, quum enim pituita cacoymia, aut sanguinis copia lenti ab ignea caliditate liquefiant, caput vaporibus repletur, & sapor sequitur fere immutabilis, qui solum surditate superueniente, aut excitatis parotidibus consanescit.

Vtrum autem detur coma criticum? Inquires. Galen, dubium persoluit hoc modo lib. 1. prorrhet. sect. 2. com. 29. quo loco refert se vidisse in aegris quibusdam, qui tribus, vel quatuor deinceps diebus vigiles permanerat, difficultem excitatu somnum superuenientem, non uno die solum, verum quoque & duobus ex ordine die-

A bus, magno ipsis commodo fuisse. In opere etiam de crisibus, inter signa critica saepius coma ab eodem auctore recentetur. Deinde puerorum mortbi per somnum iudicantur, vt 3. prog. 1. Galenus confirmat: a vi emm valida puerorum concoctrice, qua pollent ex Gal. 1. de sanit. 8. & 3. de cauf. sympt. 3. quae tempore somni perfectius operatur, non solum vitiosi humores resoluuntur, sed crassi coquuntur. Quare non est dene-gandum coma criticum. In hanc forte sensum dicebat Hip. in prorrhet. loc. cit. *Caros an ubique malus, cari nomine omnem profundum, & excitatu difficultem somnum intelligens.*

Curatio similis est curationi Lethargi. Itaque cum febri alicui maligne, aut sortis alterius comatosus sopor accederit, necesse est & humorem vacare fluentem, & fluxurum renellere, ne in cerebrum commigret, gravioribus damnis affecturus. Itaque si vires absint, sanguinem protinus mittes si insufficienter ratione febris praeexistens missus non fuerit. Sectio sit ex media vena, aut ea quae in carpo manus sita est, aut cucurbitulis vteris scarificatis, derio, scapulis vel occipiti applicatis. Si somnus profundior virget, ex nasi, aut frontis venis sanguinem demes. Oxyrrhodinum sincipiti admovebis: Crudos, & putentes humores expurgabis; & cetera perages quae in Lethargo proficia esse supra praediximus.

De Comate vigili, seu Typhomania.

Qvando aeger comatosus est, & vigilat, affectum patitur ex lethargo, & phrenitide compositum, in quo aegri vigilare apertis oculis non valent, sed connivent spe conciliandi somni; hanc tamen captare non possunt. Galenus lib. de pulsib. ad tyron. cap. 11. & 4. de cauf. pulsib. cap. 15. proprium illi nomen non indicit, et si 3. de loc. cap. 5. vigilantem soporem nuncupariat: 3. epid. sect. 3. com. 39. coma non somnolentum appellat. Trallianus lib. 1. cap. 14. fallsum vocat lethargum. Paulus lib. 3. cap. 6. & 10. vigilans dicit coma. Ab Auicenna 3. 1. trait. 3. cap. 1. 2. stupefactio perungili, seu subeth, vel saherit. Ab auctore lib. de def. medic. Lethargus delirus, aut Lethargicum delirium. Hip. lib. 4. de morib. in historia serui Attici vocat stupidam infaniam. A veterum quibusdam nuncupatur Typhomania, vt Galenus in exegesi, & aliis locis auctor est.

Oritur haec affectio ex variarum causarum permissione, quum scilicet pituita, bilisque flava permixta, in cerebro simul immoderatus exuperant; Bilis namque flava si per se sola abundet, perungilum, cum delicio, cum pituita soporem inducere nata est. Hinc sit ut quoties vterque humor in cerebro inualuerit, contraria hominem symptomata apprehendant, nempe, ut tum vigilat, desipiaturque, tum leniter in somnum deferatur. Altera etiam causa hujus affectus est statuenda, nempe sanguinis biliosi copia: nam sanguis lentore suo, cerebro granato, soporem gignit, ob bilis tamen permissionem, irritat, pungit, & vigiliam concitat. Si vero contrarij humores aequis pene portionibus redundant, tunc exquisitè ex phrenitide, & lethargo mixta sit affectio, contrariaque symptomata aequaliter virget. Si vero aliter humor exuperet, praepollentis ratione, vel magis coma, vel magis vigilia, & grum corripuerit.

At quæstio est non indigna scitu: *Vtrum Typhomania sit media affectio inter phrenitidem, & Lethargum?* Galen lib. de pulsib. ad tyrones, cap. 11. & 4. de cauf. pulsib. cap. 15. dubitate videtur, utrum haec affectio sit media inter affectiones illas, ea ratione, ut cum neutra in totum conueniat, an vero ambobus sit communis, quasi ex phrenitidis, & lethargi speciebus mixta: illud Dialectici medium per extremonum negationem; hoc per extremon participationem nuncupant. Sed Galenus 4. de cauf. pulsib. cit. in secunda notione medium statuit,

& 3. epid. sect. 3. com. 39. medium dicit affectum inter dormientes, & vigilantes.

Verum hoc non videtur undequaque verum: quia somnus, & vigilia priuatiè opponuntur. Atqui ex oppositis priuatiè non fit forma media, quia priuationi non insunt gradus, quibus possit intendi, aut remitti. Igitur, &c. Dic tu primo modo, & concede, non reperi affectum medium inter somnum, & vigiliam. Sicut enim datur sonus imperfectus, qui aliqua ex parte vigilæ simili est, veluti quando dormiens loquitur, surgit, & mouetur: sic datur imperfecta vigilia, ut quando aliquis vigilans connuet oculis, & capite grauatur.

Solue secundò ad mentem Galeni, 3. de loc. cap. 5. diligentis, in cerebro interdum simul coniungi causas, & somni, & vigilæ, quæ cum sint contraria inter se, nihil mirum si ex somno, & vigilia medius affectus gignatur, & hoc modo soluitur ratio in contrarium adducta. Solue vltimò si dicas, somnum non esse priuatum, sed vigilæ, sed actionem naturæ illi contrariam.

Signa huius affectus sunt per se notissima: hoc enim correpti indicia habent, phrenitidi, & lethargo communia: Connivent oculis, sed palpebras præ humiditatis copia attollere nequeunt, somnolenti sunt, & ad actiones prompti, somnum, vocemque audiunt, & si eos tangas, mox oculos eleuant: & aliquando expergefacti, fixo obtutu diutissime in unum locum intuentur. Si eos interroges, difficile respondent, at loquuntur, & delirant. Alius, & virina suppimuntur: & si fortè exeat, est tenuis, decolor, turbata interdum, & iumentorum instar. Demum signa apparent, lethargum, vel phrenitidem significantia, propt̄ humor magis pituitosus est, vel acris.

Pulsus ambiguunt inter illos, qui phreneticis ac lethargicis insunt, celeres sunt, ac frequentes, minus tamquam phreniticorum; validiores, quam qui lethargicis, languidores, quam qui phreneticis conueniunt. Languidissimi tamen sunt, tardi, rari, ac parvi, quando appropinquante morte, aegri veluti moribundi animam efflare videntur, vt 3. epid. sect. 1. com. 7. pronunciat Galenus.

Vtrum soporem vigilantem necessariò febris comitetur? controversia est non exigua. Galenus 13. meth. 2. 1. Catochum ex eorum affectuum genere esse inculcat qui sine febre sunt, vt aplexia, & caros. Auicenna 1. 3. cap. de subeth. hunc affectum cum febre continua describit: & ratio dictat, quum ex lethargo, & phrenitide sit compositus, qui affectus assiduam febrem sibi comitem habent. Dic: Hunc affectum perpetuo febrem comitari, sed Galenus per Catochum, non vigilantem soporem, sed catalepsim intellexit, affectum omnino frigidum, & siccum, & febris prorsus expertem.

De præsagio, quid: Periculus est affectus tum per se, tum quia in lethargum, & phrenitidem conuerti solet.

Curatio illico est peragenda, iisdem remedii quibus in curatione phrenitidis, & lethargi vtendum esse superioris monuimus: Nam si pituitosus exsuperet humor, ad morbum lethargi curandus est aeger. Si vincat biliosus, vt phrenitici, regendi sunt aegri. Si ex aequo varijs dominantur humores, scopus curationis edendat, ut contrarij humores extra corpus excernantur: quæ omnia prudentis, & periti Medici consilio sunt relinqua.

De Catalepsi.

Qvando aegri repente correptus, totus rigidus, ac veluti gelatus permanet, in eadem prorsus figura in qua prehensus est, patentibus, inconvenientibusque oculis, hunc affectum veteres Catalepsim, Catochen, deprehensionem, detentionem, & congelationem nun-

cuparunt, ex Paulo lib. 3. cap. 10. & sic 2. Aph. 3. & 4. de loc. 2. inter soporosos affectus à Galeno reponitur. Pars quæ afficitur, cerebrum est, & magis secundum partem interiorem.

Huius affectus essentia consistit in hoc, quod sit symptoma in genere noxae functionum principum facultatum, que veluti congelantur, densato, & cōgelato illius organo & instrumento cerebro nimis, & spiritu, qui veluti gelatur, & detinetur. Causa est intemperies frigida siccæ cerebri, siccæ materialis, siccæ immaterialis: Quare humor melacholicus, aut alia causa interna, quæ cerebrum infrigidare, & exsiccare potest, hunc affectum committit, vt immodica vigilia, curæ, studia. Signa sunt, quod æger tensus & rigidus manet, vt lignum: minimè sentit, aut mouetur, quia facultas animalis est consopita valde, & actiones principes laesæ sunt, respiratione illæsa. Ceterarum facultatum laesio, non est abolitio, sed debilitas quedam aut impotentia, & sic aliqui vident, audiunt, recordantur eorum, quæ coram ipsis facta sunt, vt refert Galenus 2. prorrhet. 5. 6. de quadam suo condiscipulo, qui simili affectione fuit oppressus. In iis aliis, & virina ob sensus stupiditatem supprimuntur, respiratio debilis est, vt & pulsus. Rarus est affectus, caro periculosa & lethargo. Curandus eo modo, quo carus, sed fortioribus auxiliis, quia virtus nimis grauata est, & consopita.

CAP V T VI.

De Epilepsia.

Definitio.

Epilepsia est conuulsio universalis, non perpetua, sed quæ ex longis accidit interuallis, una cum sensus, & mentis lazione, vt 3. de loc. aff. et. cap. 7. Galenus explicuit,

Postquam enim superiori capite explanauerat præter memoratas conuulsionis species, tetanus, opisthotonus, num, & emprosthotonus, permanentes quidem, non motibus interrumpatis, à solo morbo factas, tertia admittenda est siens, per temporum interualla inuadens, & ab agente natura prodiens: quare dubitant plurimi. *Vtrum Epilepsia sit conuulsio, an motus conuulsus;* Nam videtur, quod conuulsionis nomine intelligendus est motus conuulsioni similis, quo membra involuntarie concutuntur & veluti contra hunc neri versus suæ originem, cerebrum nempe, dum ipsum affectum se concutit, ut ea excutiat, quæ sibi noxia sunt, & molestia: quare illo loco latè conuulsionem accepit.

Hoc accidit in morbo comitali, cuius, sedem affectam colligit Galenus, ex descriptione *suprà* posita. Nam si in ea ratio simul, & sensus omnes ladeantur, per quæ ab aliis conuulsionis speciebus differt, illud membrum per eam credendum est esse affectum, quod rationis domicilium est, sensuūque omnium principium, atque adeo cerebrum: inde enim nomen obtinet Epilepsia, hoc est super comprehensio, quia superiores potentias, mentem pariter, & memoriam apprehendit, omnésque exultare facit; propter quod etiam sacra appellatur affectio, quasi cerebrum occupet, sacrum animæ templum, & principis facultatis sedem.

Cum enim crassus, latusq; & succus spiritus vias in cerebri ventriculis obstrua, ad eius expulsionem se ipsum quatiente cerebro, sequitur communis illa totius corporis conuulsio, vehemensque inducit nocendum, non solum principum functionum in cerebro ipso, sed & sensuum, & voluntariorum motuum in organis, præsertim cum cerebrum ipsum primarij est affectum, & mox reliquæ neruosoꝝ partes per consensum coafficiuntur; deinde cum neruosoꝝ partium aliqua primarij affecta, cerebrum in consensum dicit, & rursus

parte in alias sibi proximas transire prohibeant, atque non modò epilepticis accessionibus, sed & venenofarum ferarum moribus, istib[us]ve magnum præstant auxilium.

Quid verò sit id, quod in hac epilepsia differentia, à loco primū (vt ita dicam) affecto in cerebrum feraatur, Pelopis, Præceptoris testimonio, & mortis ferarum exemplo, ait esse, aut alterantem qualitatem, aut spiritalē quādā substancialē, auramve, quā licet exigua, moleque minima, facultate tamen ingens est, & quādā maxima ad nocendum. Nec mirum, inquit, vii usque adeò validam, & perniciōsā exiguae substantiā inesse; siquidē exiguum fatis est id, quod scorpis, phalangij, pastinaca, & similes aliae venenosissimae, feræ tenuissimis aculeis in parte demorsa relinquunt, quod tamen corpus afficit ingenti nautatione, vt sāpē accidere conspicimus.

Possit autem intra corpus nostrum, venenum sponte innasci, à quo qualitas, vel spiritualis instar auræ, vii deferens deleteriam, per partes inter se continuas, & sibi mutuò subiectas celeriter in totum corpus, ac principes maximè partes transmittantur, & granissima pariat symptomata, imò & quandoque perimat, aut morbos inducat lethales, ex eodem Pelepe confirmat, eleganterque exponit modum & rationem, quia vis venenī à corporis superficie ad cerebrum usque dilatetur, in scorpioris iictu, pastinacæ, hoc est, tururis marinæ, & Phalangijs, quod genus quoddam aranei est valde venenosum, ac frequens super flumina, Barbaris Rutela, vulgo Tarantula: ex cuius mortu quādā varia. & admiranda sequantur accidentia, scribit Dioscorides, lib. 2. cap. 56.

Hoc etiam ostendit Galenus, quod prioribus Medicis non fuit exploratum, videlicet, cur in epilepsia per consensus, ad deleteriam qualitatem cerebro accidentem concussiones sequantur? Sequi autem, inquit, non alia de causa, quādā quod concurtiatur cerebrum, ad expellendum id, quod à parte primariò affecta ad ipsum fertur; non aliter ac singultu, qui motui convulsu est similis, corripitur stomachus, vbi multo cibō depravato molestatur. Ad cerebri verò concussonem necesse est nervos ab eo exortos concuti, id est per interualla conuolu, seu potius motu conuulsiuo infestari, non facta, & perpetua conuulsione, sed quādā finita epileptica accessione cesseret. Ob hanc causam licet coniicere, siccæ non esse ex mente Galeni, epilepticas conuulsiones; siccæ siquidem non ita celeriter fiunt, ac soluuntur, quod paulo post disputabitur.

Quod sine sensu, & motu patiens, inquit Galenus loc. cit. repente ceciderit, nec conuulsiuo, palpitanteque motu detineatur, à vehementi infrigidatione huiusmodi malum oriri credendum est, à qua lethargum, & catum accidere affirmat; apoplexiam autem à crasso potius, frigidoque humor obstruente, ac cerebri meatus confestim replete: aliter subito evenire non posset.

Sed his iactis oportet speculari: Virū prima species epilepsia à Galeno recte constitutatur? Epilepsia namque, præter abolitionem principum facultatum, importat totius concussionem cum repetitione accessionum. At qui si huius mali causa in cerebro ipso per proprietatem contineretur, non cessaret accessio, nec rursus per interualla rediret, imò perpetua foret, & sine intermissione durans donec penitus sanaretur. Igitur non recte primam differentiam constituit, ex malo in ipso cerebro existente. Dic. Neganda est minor, tum quia licet mali causa intra cerebrum ipsum consistat, non tamen ventriculos perpetuò afficer, sed per quādā interualla: tum quia necesse non est ibi continuò adesse, vt proprio affectu cerebrum laborare dicatur, imò nec in eo primū generari, sed firmam esse, si

A xam & stabilem: quanquam Galenus loc. cit. de loc. affectis. eam solam epilepsiam videtur appellare cerebri propriam, cuius causa ex alia parte non ascendit, sed in ipso capite continetur.

Inquies deinde: Virū secunda epilepsia species à Galeno tradita, sit admittenda? quia non magis à ventriculo, quādā quāuis alia corporis parte possunt ad cerebrum materiae elevari, à quibus fiat epilepsia: imò verò in foemina frequentissimum est, non ventriculi, sed vteri consensu generari, vt lib. 6. cap. 5. de loc. affectis edocuit Galenus. Ergo perperam ventriculo addixit epilepsiam per consensum. Deinde per consensum laborant illi, qui noxio aliquo ex ignobili parte ad cerebrum delato, epilepticas patiuntur accessiones. Insufficienter igitur secundam apposuit veluti à tertia specie distinetam.

Dic. Galenus per consensum vocat, quando alterius membra communicatione evenit, quo nomine nō magis per consensum dicetur epilepsia illa, quādā ex ventriculo, quādā quāuis alia parte ad cerebrum mandante contingit: diuerias autem esse species consensu, & ob partium diuersitatem, à quibus humor, vel qualitas communicatur, certum est: & quia ab stomacho frequentissimum est, sicut & foeminas ex utero: rarius, ex ignobilibus aliis membris, quibus tanta non datur cerebri communio. Tertiam verò à secunda distinxit non modò partium, sed & materiarum venenosæ ratione, à qua illa oritur, cuius generatione licet etiam frequens non sit, quum tardū intra corpus venenum innascatur, ob periculi magnitudinem docuit peculiarem mentionem de illa facere, & tanquam diuersam à secunda constitutare. Nec accusationem meretur Galenus, cùd quod consensu differentias omnes, iuxta partium mandantium varietatem non attulerit; satis enim fuit illas recensuisse, ad quas reliquæ ferè omnes possunt renocari, maximè illa quādā ex utero sit, vt apertius lib. 6. de loc. cap. 5. fatetur Galenus.

Causa.

C Omitialis morbi causa est crassus, lentusque humor: at cùm hic in dupli differentia sit, pituitosus videlicet, & melancholicus, non abs re a Gal. 3. de loc. cit. decretum est, quod sicut crassus pituita succus, ita & is, qui atræ bilis naturam habet, comitalem morbum efficere soleat. Hoc confirmat Paulus loc. cit. qui comitialis morbi modò humor pituitosum, modò melancholicum, esse causam afferueravit. Hic igitur succi, cerebri meatus obstruentes, impedientesque animalem spiritum, qui in eisdem cerebri ventriculis, continetur, quominus possit exire, morbi comitialis auctores sunt.

Licet autem in causa huius morbi constituenda constans sit Galeni opinio, quam Medici vñanimator amplexuntur, tamen, Virū epilepsia à crasso, an tenui humor oriatur semper? hactenus magna auctorum contentione pugnatum est. Huius enim auctoris edictum non leues patitur difficultates, quas enucleare arduum est, & difficile. Vel enim oportet causam inducturam epilepsiam, esse humorē crassum, obstruentem ventriculos, aut necesse est quod prius in auram, leuēque flatum conuertatur. Denique aut sufficit nuda, immaterialisque qualitas. Non primum, quia sāpē accessiones maximè breves sunt, & frequenter repetentes; quod non continget, si occasio omnino foret crassus, viscousque humor; siquidem nec ita facile discutitur, vt breuissimo tempore durare possit, nec quod se recipiat, semel à ventriculis excussus, vt rursus tam cerebri redeat: quoniam si ad vasa commigret, difficilē redibit; si ad cerebri corpus, apoplexiā, aut affectum alium necessariò generabit. Non secundum, quia præterquam quod crassus humor simpliciter, afferitur

asseritur à Galeno huius morbi causa, sāpē accessiones A subtilitia hebetioris, tunc temporis potissimum concurratio superuenit, cum succus qualitate feriens, aut quantitate grauans, ipsam neruorum substantiam proritat, & ferit. Ceterum quia propter lentorem, & crassitudinem, succi illi in neru substantiam facilem ingressum non habent, fit quidem, vt aff. & cito confessum quoque soluatur, discussa facili negotio pituita, quādā in neruorum substantiam aditum non habuit.

At hēc de primigenia duntaxat epilepsia, à Galeno fuisse prodita, intelligenda sunt: Nam quādā per ventriculi fit sympathiam, ab acri succo sāpē excitatur; quemadmodum quādā à particulari aliquo extremo membro, à nidore deterrimo, aut flatuoso spiritu per continuationem partium ad cerebrum delato. Sternutamentum verò, quia parva est quādā epilepsia, & brevissimum durans, nihil mirum si à solo flatu genetetur; quanquam Auicenna utramque causam adiungit: sed verisimile est crassum humorē à Galeno fuisse omisum, quia ut plurimum à vapore excitatur.

Virū immaterialis, nādāque qualitas possit esse epilepsia causa? etiam dubitandum. Auerrhoës negat, ex eo potissimum, quia paroxysmus mali non esset, n. c. v. l. l. haberet repetitionis ordinem, quem epilepsia includit; tum quia iuxta Galenum 2. feb. vlt. periodicationis causa est motus materiarum; tum quia si alicui contingat à frigidō aere, cui se exposuit, vel si euadat necessariò, rursus nō repeatet, vel contra epilepsia conditionem, difficillime, aut nunquam remouebitur, eo quod fixa quādā sit, & facta, ac veluti habitualis in tempe ies.

Galenus tamen apertis verbis, propositisque pluribus historiis, quas lib. 1. Hist. P.P. Medic. sumus interpretati, testatur sāpē, ab humor in parte contento, communicari cerebro flatum, aut nudam qualitatem, morbi comitialis auctorem, quod verius multo est: non minus siquidem maligna, prauaque qualitas cerebro impensa, circumscripta omni materia humorali, sive flatuosa, potest esse causa conuulsionis eius, quādā flatus, aut humor distendens: toties autem repeatet accessio, quoties ad cerebrum ipsum pervenerit. Non sunt verò huiusmodi circuitus usque adeò certi, & ordinati, quemadmodum illi qui in febribus contingunt; nec inten- D peramentum factum simpliciter, & aequaliter, quod facile remoueri non possit, sed nudum, & immaterialē, hoc est, citra humorē, cerebro impressum.

Sed de liis humoribus quid dicendum? Biliosum, eti raro, pungendo ac vellicando epilepsiam gignere posse, Grammatici illius historia manifestè confirmat, lata 5. de loc. cap. 6. qui cùm inedia cruciaretur, progenito in ore ventriculi hoc humor, epilepsia premebatur; quam ad Galeni mentem, lib. 1. Hist. P.P. Medic. hist. 2. exposuit. Virū autem à sanguine gigni possit rogabi; siquidem Auicenna 1. 3. tract. 5. cap. 8. ex quatuor humoribus epilepsiam oriri posse afferuit. Pituita, cùm crassus sit humor, citius obstruit, & ventriculos cerebri humectat, & quia maximè frigidus est humor, etiam irritat ventriculos cerebri ad expellendum. Eodem modo melancholicus succus, crassus cùm sit, obstruere potest. A bile, raro affectus hic concitatur. A sanguine, videtur quod nonnunquam, rarissime enim accedit, vt extra vas feratur, vt in ventriculorum cava- tes confluat repente, & cum mitis sit natura, naturam non vellicat, lacescit, aut ferit.

Galenus tamen epilepsiam à sanguine ortam posse excitari, libenter fatetur lib. 4. acut. com. 2. 3. dum sic ait: Venarum interceptiones appellat, opplitiones, que à copia exoriantur. Cum igitur supra modum opplata fuerint vena, granari virtutem est necesse, atque in extincione agi percul m natuam caliditatem, que ob copiam suffocationi quippiam simile patitur. Oriuntur siquidē epilepsia, & apoplexia, & syncopa cardiaca, &c. Sanguis enim cùm co-

piosus est, & ex aliqua causa extrinseca agitatus, sicut ex A potu merioris vini, aut valido exercitio, copia sua venas intercipit, & occludit, irruensque ad partes superiores, cerebri vasa subito replet, quem naturae grauem, & molestum natura expellere conatur, & fortis motu conuulso ad eius excretionem, & discussionem insurgit, quod non sit in apoplexia, licet ab eadem oriatur, quia in hac est ferè omnimoda venatum interceptio, & hoc modo ad expellendam noxam sensatam cerebrum sece contrahere nequit. In epilepsia, cum adsit aliqua venarum occlusio, & nō tanta & talis, quā & qualis adest in apoplexia, idcirco cerebrum media contractione, & concussione noxam sensatam expellere satagit, praesertim verno tempore, quo præ calore fuscus & liquatus B sanguis, in cerebrum irruit. Hoc modo inter vernales morbos, epilepsia numeratur ab Hip. 3. Aph. 20. quia si corpus est sanguine refertum, hic aduentante calore liquefit, & fuscus in cerebrum conuolans, epilepsiam patit. Ita Galenus in com. Verum si hominem pituita plenum vel flava bile, vel atra, vel sanguine ipso, volueris exercere, ei morbum comitiale, aut apoplexiā exercitatione contraber, &c. Epilepsia ergo à sanguine excitatur.

Denique illud silentio non est inuoluendum dubium: *Vtrum in epileptica accessione semper ad sit ventricorum cerebri obstrutio?* Pro parte negatiua est fortissimum argumentum, quod aliquando tenuissimo humorre, nuda & immateriali qualitate, venenosa, maligna concitetur, quæ nullo modo obstruere potest. Deinde epileptica accessio sit propter expulsionem rei stimulantis. Sed assignari potest tenuissimus vapor, à ventriculo, vtero, & aliis partibus cerebro communicatus, ratione cuius mouentur ventriculi ad expellendum, sine eo quod obstruat. Ergo, &c. Insuper, si adest semper obstrutio, non communicaretur vis motu partibus inferis, & membris. Sed in epilepsia adstunt animales motus fortissimi. Ergo, &c.

Sed antequam dubium resoluas, aduerte apud Galenus 3. de loc. affec. cap. I. varias tradentem vrinæ suppressionis causas, tria describi obstructionum, seu constipationum genera; quarum una dicitur attenuatoria, in qua meatus, latera, marginē, inuicem conniuent, coēuntque, vel propter tumorem aliquem, prater naturam, vel ob nimiam partis, seu meatus siccitatem, D quæ quidem densando contrahit, atque adē stiptat, partemque parti facit adhærente, vt docet Galenus lib. 8. meth. cap. 2. & 9. cap. I. Secunda, carnosā dicitur, fitque ob plenitudinem, parti, seu meatus intus adnascentem, vt tuberculum, verrucam, carbunculum. Tertia coartatoria appellatur, quum scilicet meatus, seu cauitas aliunde impletur, nec substantia implens illi agglutinatur: hæc propriè à Galeno obstrutio appellatur, illiusque causas enumerat, I. de loc. cit. lapidem, sanguinis grumum, pus, crassum, lentumque humorem aliunde confluentes.

Dic ergo, causam immediatam effectuam huius affectus, esse obstrukcionem ventricorum cerebri: nulla enim alia causa potest epilepsiam concitare, nisi obstrukcionem efficiat, ex Gal. 3. de loc. cap. 7. & Anie. I. 3. tract. E 5. cap. 8. Sed in idiopathica epilepsia reperitur obstrutio coartatoria, à crasso, lento, terrestri, multoque humore profecta: In ea verò quæ per consensum aliarum partium excitatur, adest attenuatoria, quum ad expellendam venenatam auram vniuerso cerebro grauiter infensam, comprimuntur cerebri ventriculi, & horum parietes condūnt, & constipantur, ex quibus priorum argumentorum solutio patet. Ad ultimum dic, obstrukcionem in epilepsia omnimodam non reperi, & in hoc distingui ab apoplexia, in qua ob totalem ventricorum cerebri obstrukcionem, nullo modo animalis facultas in partes subiectas influit, quare sensu, & motu animal priuatur.

Externæ causæ sunt ferè innumeræ, quæ nempe

crassos humores: in corpore gignunt, vt alimentorum pituitosorum vñus. Hoc modo ingluvies, & nauseatua satietas grauiter noxia est. Vini, præsertim crassi, facili, generosi, & meraci immodicus potus. Deficiens alimonia; nam ad inanitum ventriculum bilis, omnisque vitiosa impuritas confluant; & sic os illius mordetur, ac lacinatur. Venus immodica, dum lacefit cerebrum motu, agitatione, dissolutione spirituum, hunc morbum concitat: sicut otium, balnei assidus vñus, diuturnæ vigilie, animi pâthema, terror repentinus, nuntium triste, horrenda spectacula, mora in sole, vapor hydargyrii, & alia quæ peculiari quadam proprietate contingit ab illa materia, quæ pueris, & cerebro est magis proportionalis, vt manifestè constat ex Galeno, 2. Aph. 39. & aliunde passim; cum verò pituita sit huiusmodi, frequentius ab ea prodibit.

Signa.

Signa in tres diuiduntur classes: alia imminentia prænuntiant; alia præsentem indicant; alia ipsius differentias internoscere docent. Antecedunt epilepsiam inuoluntaria animi, & corporis iactatio, dolor capitum, aurum sonitus, vertigo, vigilia, somnus, turbulentus, incubus, obliuio, torpor, corporis immobilitas, muscularum saltus, membrorum tremores, venarum colli repetitiones, anhelitus mutatio, sensuum hebetudo, pectoris constrictio, oculi ferocia, visus obte-nebratio. Accessione appropinquante, ante oculos splendores adstunt, difficilis auditus, foedi odoris perceptio, sermo inarticulatus, saliuæ fluor, nausea molesta, cardiogm, vrina tenuis & cruda, pudendi tentatio, & instante accessione fragor quidam interior per-tentitur.

Præsentem epilepsiam demonstrant totius corporis conuulso; rectricum potentiarum, exterorumque sensuum, & functionum interceptio. Tunc agri, vt inquit Aretæus, diversa membrorum diduclio torquentur, illis cervix incurvatur, caput varie distortetur, male rubentes palpitant, oculi extra prominent, & immobiles reduntur, ipsorumque adest inuersio, palpebra cum palpitacione frequenter debiscunt. Os contorquetur, lingua extra prolabitur, quæ aliquando dentibus illis, quassatione vexatur, aliquando magno vulnere sauciatur. Dentes claviculati adē sunt, vt eos diducere sit difficile. Aponi sunt, stertunt, & in gutture stridor edunt. Sæuiente accessione, mutatio adest insignis in pulsu, in magnitudine, vehementia, crebritate, celeritate, & duritate. Si tandem facultas sit oppressa, apparel pulsus languidus, parvus, & creber; in modo aliquando pulsus, & respirationis cessatio cernitur. In paroxysmi decursu spuma per os, & nares excernitur, stercus, vrina, & aliquando genitura involuntariè emittitur. Accessione cessante omnium gestorum ignorantia, capitum grauitas, membrorum legnities, dissolutio, ac languor, pallor, animi consternatio.

Signa ad dignotionem differentiarum epilepsiarum, hæc sunt: Pituitola cognoscitur ex signis, quæ pituitam in corpore, & ventriculo redundare ostendunt, sicut & melancholica: de quibus fusè suprà, cap. de cephalalgia. A ventriculo oriri demonstrant vetriculi subuersio, nausea, palpitatio, dolor, cibi fastidiū, vomitio pituitosus: adstant hatus, inflatio, murmur, circa hypochondria, ruetus.

Hysteriam epilepsiam præcedunt seminis, aut mestri retentio. Si verò ex aliquo membro per sympathiam contingat, patiens repente auram, qualitatemque venenatam perfensit, sed in his omnibus concusso non ita est valida, nec spuma circa os appetit. Sive mes epilepsiam concitant, somnus adest profundus, & in eo dentium stridor, narium pruritus, maxillæ rubor, cordis saltus, cardiogm. Si abscessus, si catie corruptus os, si venenum, si vrinæ suppressæ anadrome, aut alia causa malum ingenerat, per propria signa cognoscet.

Præsigium.

Præsigium.

Dé præsigio plura sunt inuestiganda. Primum: *Vtrum Epilepsia pituitosa sit frequentior melancholica?* Illud qui putant, in confirmationem adducunt Hippocratem, qui lib. de morb. sacro, num. 8. per pecudes manifestari hunc morbum asseuerat; si enī eis aperiatur cerebrum, humiditate plenum inueniri, ac si ex pituita hic morbus frequenter oriatur. Nec videtur diffentire ratio, quia si morbus est puerilis, frequentius contingit ab illa materia, quæ pueris, & cerebro est magis proportionalis, vt manifestè constat ex Galeno, 2. Aph. 39. & aliunde passim; cum verò pituita sit huiusmodi, frequentius ab ea prodibit.

Qui oppositam sententiam tuentur Hippocr. etiam testimonio eam confirmant, 6. epid. 5. relato, vbi propriū melanocholicorum affectū appellat: & 3. Aph. 22. morbum autumnale, non hyemale: & 6. Aph. 56. de apoplexia, & aliis loquens, de Epilepsia similiter intelligendus, vocat melanocholicū. Ratione autem sic probat. Communis illa totius concusso, cum mētis, ac lensum oblatione, quæ datur in Epilepsia, occasionem habet humorē vel sua crassitie obstruentē, vel qualitate molestam. Sed hæc in melanocholico succo deterior est, quam in pituitoso, illa multo durior, & rebellior. Ergo magis apta erit melanocholia ad efficiendum comitiale morbum, & ex consequenti ab illa frequentius oriatur.

Sed ratio tantum concludit, dummodo melanocholia in cerebro redundet, licet in minori copia quam pituita. Cū autem hæc multo frequentior sit, & copiosior, multo probabilis sit, ab ea frequentius eueneat morbum epilepticum, ratiū à melanocholia; exceptis quibusdam naturis, & temporibus, in quibus humor ille, quia magis familiaris, magis redundant, & consumiles morbos producit. Nec Hipp. comitiale, simpliciter melanocholicum pronuntiat, sed tantum melanocholicis magna ex parte accidere dixit, in epid. & 3. Aph. in autumno, quia melanocholici succi est ferox.

Secundum: *Vtrum autem Epilepsia melancholica sit pituitosa perniciosa?* Responde affirmatiū: cū enim cerebro sit impropotionalis, causam arguit vehementior, ac proinde periculosior censenda, & difficultioris curationis, iuxta sententiam Senis in sapè memorato Aphorismo. Deinde multo plus distat melanocholicus à natura, quam pituitosus humor: hic enim tenuior est, neque adē obstruens, & tanquam benignior, aptus in sanguinem, & membrum converti; ille è contra, etiam naturalis. (Nam si de pæternaturali sit sermo, nemini dubium, quod melanocholia præter naturam sit peior.) Ergo grauior, & deterior erit melanocholica Epilepsia. Confirmatur insuper. Inter morbos suapte natura longos, ille qui diutius protrahit, ceteris paribus magis afflit, & incommodat laborantes. Atqui melanocholia ut potè crassior, rebellior, & difficultior concoctu, chronicorum morborum longitudinem auget, crassitie, & coquendi difficultate, nec minus quam pituita maliitia, & qualitate molestante offendit, in modo multo plus. Igitur, &c.

Tertium: *Vtrum infantes, pueri, adolescentes, aut senes, Epilepsia magis sint obnoxij?* Puerilē, infantilēque ætatem in hanc affectionem magis esse pronam, patet, quia eo tempore cerebrum, nero sūmque genus debilita sunt, & excrementia humiditate abundant, & maximè si in vtero cerebrum repurgatum non sit: Nam si ob virtutis impotentiam, aut humoris colluuiem, per varias corporis partes excrementa non excernantur, retenta in cerebro illuvies epilepsia materiam præstat. Quando verò in lucem eduntur, & purgatio procedit, tunc ab hoc saeo malo redduntur immunes, iuxta oraculum Senis lib. de morbo sacro, num. 10. dicentis, eos ab hoc morbo superstites evasisse, quibus vlcera, pustulae, & tumores in capite, & retrò aures exortiūt:

A nam iij repurgata pituita quæ in vtero purgari debebat, facilimè degunt. Qui verò ab his excrementis puri non sunt, hanc cladem citissimè experiuntur.

Iuvenes huic malo obnoxij non sunt, nisi ex accidenti, ex viatu, & vita incontinentia; Veneri enim, inguiuequé indulgent, & ob alia errata in sex rebus non naturalibus plurimam succorum crudorum copiam coaceruant. Senes epilepsia raro tentantur: licet enim crudus humor hac ætate vbertim generetur, tamen cum vires inualidae, sensim, ac sine tensu eum non concoquant, ipse accrescens completam facit obstruktionem, vnde Apoplexia, quæ huic ætati magis est familiaris, ex Hip. 3. Aph. vlti.

Quartum: *Vtrum Epilepsia, affectio sit hereditaria?* Affirmatiū respondet Hippocrates, lib. de morb. sacro, num. 6. dum sic ait: *Si enim ex pituitoso pituitosus, ex bilioso biliosus gignitur, & ex tabido tabidus, & plenico, siue lenio, siue leniosus, quid prohibet ut cuius pater, & mater hoc morbo corredi fuerint, etiam posterorum, ac nepotum aliquis eo corripiatur. Semen enim genitale ab omnibus corporis partibus procedit, à sanis sanum, à morbis morbosum.* Dari enim morbos hereditarios diutino experimento est confirmatum, probatque Hip. lib. de loc. aér. & aquis, num. 36. §. *Cum enim semen genitale ab omnibus corporis membris procedat, à sanis quidem sanum, à morbis morbosum, siatque ut ex calvis calvi gignantur, ex cascis casii, & ut plurimū distortus distortum generet, eadēque ratio sit circa reliquias formas, quid prohiberet, ut non ex Macrocephalis Macrocephali gignerentur, &c.* Galenus lib. 6. Aph. com. 28. in fin. dum morbos hereditarios existere asseverat, sic inquit: *Accedit & ad has causas, ob quas plerique incident in podagras, quod multi & patres, & avos habuere podagricos, in quibus semen erat vitiatum, atque adeo postoris vehementiore fecerunt partium imbecillitatem.* Probat Aphrodisæs 4. prob. 2.

Morbus enim hereditarius ille est, qui traducitur à parentibus in filios; hi enim succedunt parentibus non minùs morborum, quam bonorum heredes: surditas enim, mutitas, Arthritis, Nephritis, Epilepsia, Hemicrania, tabes, scabies, lepra, morbus Gallicus, cæcitas, sunt morbi hereditarij, qui ex primordiis generationis originem ducunt, & maximè ex semine, cuius magna est vis: nam etiam si hoc ex omnibus corporis partibus non decidatur, sed ex solis testibus, in eo tamen vis restat formativa, quam omnium partium effigiem, & similitudinem continet, iuxta quam in foetu partes integras, aut vitiosas effingit.

Porrò cū hæc vis corporis formatrix residua sit in parentum membris, & sui similitudinem in testibus inducat, necessariò inducit non solum similitudinem structuræ, & temperiei, ac modi substantiæ, idoneam ad actus, & ad formam, in qua species consistit; sed & materiæ, & qualitatum corporalium, quibus hanc similitudinem exquirimus. Hæc similis delineatio, ob calorem illum & spiritum in semine implantatum, qui cū instrumentum sit formativa facultatis, informatus structuræ parentis similem delineabit in genito. Quæ sane delineatio, & individualis conditio, si ex genitoribus omnino sanis prodeat, sana quoque erit, & nulla in facultatem formativam infectur vis: Si verò membra parentis aliquo vitio insigniantur, cuius vestigium, formæ, aut ligillum in seminis materiam crassiore traducatur, procul dubio facultatem ipsam formativam euerit à recto.

Contra hæc etiam hereditarij morbi à sanguine menstruo: si enim mulier dum vtero gerit, pleuritidem, aut grauem alium morbum est passa, foetus ad illius generationem nascitur propensus. Quando morbus acutus est, quia leviter impressus est, neque eo tempore ægrotantes generare possunt, à parentibus in filios non traducitur, nisi ille acutus morbus, ob aliquius partis vitiosam constitutionem frequenter oriatur. Quare morbus

morbus chronicus hæreditarius est, quia magis fixus, & radicatus, & præstat inducias & intermissionem, in qua ægri ob maius robur gignere queunt.

Hæreditarius morbus non traducitur aetatu, sed potentia: cum enim morbus est materialis, ad sui generationem non sufficit imbecillitas partis, & vitiosa illius constitutio, alioqui semper epileptici, & arthritici perpetuò morbo laborarent, cum in illis cum partium debilitate, vitiosa adsit constitutio, sed humoris excrementum copia est necessaria, quæ cum primum in corpore inualescit, à robustioribus ad minus calidas transmittitur, ex Gal. 6. de sanit. suend. cap. 3. post princip. Hinc fit ut toto tempore, quo corpus ab hac superflua succi colluie est immune, morbi hæreditarij non generentur.

Quia verò optimo vi etiis regimine, & præsidiis adhibitis impediri potest, ne similis vitiosus humor in corpore generetur, factum est ut hi morbi nec apparent, nec generentur, etiam si partes languidae existant. Cum igitur à primordiis generationis factus tantum imbecillitatem contrahat, solum morbus hæreditarius potentia contrahitur; deinde verò cum humores increscent, & redundant, morbus aetatu patientem exercet. Si verò in vtero præui humores inualescunt, non solum potentia, sed aetatu acquiritur. Ob hanc causam plures excent in lucem, morbo Gallico, & aliis morbis foedati, & illicet accessiones epilepticas patiuntur diuersi: non enim repugnat dari morbum contractum ab vtero aetatu, ut lib. de diff. morb. cap. 8. & 9. confirmat Galenus; quando à morbo, imbecillitate patris, aut matris cerebro, simile quoque in filiis exprimatur. Nec solum ab immediatis progenitoribus, sed & quandoque ab aviis, ægra membrorum dispositio transfertur.

Quintum: *Virum Epilepsia sit morbus acutus?* Galenus enim 5. Aph. 30. eam, morbus vocat acutum, §. Sicut iam, si absq. febre aliquis alius morbus acutus fiat, vel uti morbus comitalis, morbus attonitus, cornufo, tetanus, propter magnitudinem morbi, & vehementiam, impossibile est laborantem adire, &c. Subscriptit Auic. 1. 4. tract. 1. cap. 4. Contrà Hip. lib. de morb. sacro, & Galenus ipse, lib. 1. de crisi. cap. 4. §. Nam febris ardens, & morbus lateralis, & inflammatio pulmonis brevis temporis habent principium; morbus autem comitalis, & articularis, & coxendicum, & nephritis, longi temporis. Solue, & concilia hos auctores cum Celsi, lib. 3. cap. 23. de comitali: morbi curatione. Epilepsiam ante 14. diem morbum acutum esse, vbi eam transit, acuti vim deponere. Sic enim habet: *Vbi tertio die cibus datus est, intermittere quartum, & innicem alterum quemque, eadem hora cibi seruata, donec quatuordecim dies transeat, quos vbi morbus excessit, acuti vim depositit.* At si manet, curandus iam ut longus est, &c.

Sextum: *Virum Epilepsia aetatis mutatione sanetur?* Affirmative respondet Hip. lib. 6. epid. sect. 1. text. 5. dum sic ait: *Infantium fulgores cum pubertate nonnunquam mutationes habent, &c.* Et per infantium effulgescencias, intelligit Epilepsiam, quæ cum ob frigidam, & humidam cerebri temperaturam oriatur, fit ut accedente pubertate, consanescat, quia totius corporis temperamentum ad siccus, calidiusque conuertitur. Hoc docuit lib. 5. Aph. 7. *Quibusunque morbi comitiales sunt ante pubertatem, mutationem accipiunt: quia cum Epilepsia generetur à frigido crassoque humor, illi maximu auxilium præstat ætas, calidam & siccum habens temperaturam.*

Neque asseras, morbum comitialem sola ætatis mutatione non solui, sed in alias ægritudines mutari, vt in renum dolorem, podagram, & similes affectus: nam Hip. ibi inquit: *cum pubertate mutationes habent, & alias.* In renem dolor granis, &c. Deinde Morbi diurni, qualis est comitalis morbus, raro bene iudicantur, neque in totum solui solent, sed in alios morbos permittuntur. Non placet responsio, quia vt lib. nuper cit. epid. in fin. com. Galenus asseruit, Epilepsia in pubertate in renum morbos non permittuntur; in hac enim ætate vi-

tium renum non accedit, sed circa primum senium: quemadmodum vesicæ lapis, in pueritia magis quam in alia ætate generari solet.

Sed superest explicandum: *Virum pueri accedentes ad ætatem calidiorum, ab Epilepsia consaneant?* Nam sensus Hippocraticæ sententiae in eo consistit, quod pueri morbo comitali detenti, mutatione ætatis sanitatem accipiant, tum quia materia crassa & lenta, quæ epilepsiam generat, intra adolescentiam, & iuuentutem non generatur; tum quia si quæ ex pueritia remansit, caliditate in totum dissipatur, aut saltem minuitur.

Scitum autem est in doctrina Galeni, iuuenes & adolescentes, simpliciter & absolute, pueris esse calidores, sortitique calorem gradualiter intensorem.

B Quæ sententia est à pluribus tum veterum, tum iuuentum oppugnetur, (quod modò non discepto, ab iis satis supérque excusum) ea tamē mihi verior, & probabilius semper visa est. Galenus enim 2. Aph. 45. ætatem vigentem, qualis est adolescentia, vel iuuentus, calidam & siccam, collatione facta ad alias ætates, esse appellandam asseuerat. Præterea 3. simpl. cap. 2. iuuenem pueri collatum calidorem esse, sicut leo est calidior, homini colatus. Sed leo humanum calorem intensione vincit. Ergo & iuuenis puerum calore superabit. Deinde Gal. 1. epid. sect. 2. com. 78. dicit, adolescentiam, & iuuentutem ætates calidissimas esse. Et cit. 6. epid. sect. 1. com. 5. iuuenem esse absolutè calidorem pueri asseverat.

C Rationes autem pro hac stabilienda opinione firmæ sunt. Prima. Sicut se habet calor febricitantis ad fano rum calorem, ita calor iuuenis, seu adolescentis ad puerorum calorem, ex Gal. 1. Aph. 14. Sed calor febricitis multè est intensior sanorum calore. Ergo & iuuenis calor respectu pueri. Secunda. Calor æstatis est intensior calore cuiusvis alterius temporis anni. Ergo & calor iuuenis respectu aliarum ætatum. Antecedens patet experientia. Consequentiam probat Galenus 3. de cauf. puls. cap. 5. quo loco, eodem modo se habere calorem æstatis ad reliqua anni tempora, quod calor iuuentutis ad reliquas ætates, aperte testatur.

D Tertia. Illa ætas erit calidior intensius, in qua pulsus, & respiratio maiores, & celeriores reperiuntur. Sed in adolescentia, & iuuentute pulsus est maior, & velocior, quam in aliis ætatis (quod similiter intelligentum est de respiratione.) Ergo, &c. Major probatur, quia magnitudo, & paritas pulsus, & respirationis, intensio caloris, vel remissio proportione respondent, ex Gal. 3. de cauf. puls. cit. & colligitur ex eodem, lib. art. med. cap. 29.

Quarta. Ille calor dicitur intensior, qui fortius & vehementius virit, & exsiccat. Sed ita se habet calor iuuentutis, respectu pueritæ, vt patet ex pilorum nigredine, & cutis duritie, quæ duo in adolescentibus, & iuuentibus reperiuntur. Ergo. Ultima. Galenus 1. de sanit. 15. & 3. cap. 7. consulit senibus, vt vino vtantur, quod calidum est, quum tamen illud prohibeat adolescentibus, & iuuentibus, ne in lapsum eiusdem generis possint incidere. Quare Epilepsia potissimum sanatur mutatione ætatis, id est, intra adolescentiam, & iuuentutem; & hoc ex illa causa accidere certum est, quia calor iuuenis absumente humiditates potens est, quas puerilis calor resoluere non potuit.

E Septimum: *Virum Epilepsia sit viris magis familiaris, quam feminis?* Ex vtraque parte decertant auctores. Celsus lib. cit. hoc vitium maribus esse magis familiare asseuerat. §. Id genus sapientis viros, quam feminas occupat, &c. Ex altera parte videtur ratione consonum, feminas huic malo esse pronas magis, sedentariam enim vitam agunt, non exercuntur, frigidiores sunt viris, & ob hanc causam succorum crudorum copiam coaceruant, & idcirco hoc morbo faciliter tentantur, quia, vt ait Hip. lib. de morbo sacro, num. 6. morbus sacer pituitosis natura oboris, biliosis verò non accidit.

Solute

A Solue hoc modo: Epilepticis accessionibus feminae infrequentius tentantur, ob vteri sympathiam, ex femine, & menstruo suppressis, ab his enim substantiis, in deleteriam, veneficamque qualitatem degenerantibus, eleuatur tetra aura, cerebro grauiter infensa, quæ cerebrum, neruosi que lancinat, concutit, & ferit. In hunc sensum interpretandu. Hippocrates, qui ab hac causa virginis, non solum hystericas convulsiones, sed alia magis miseranda mala pati, toto lib. de virg. morbis, non semel contestatur.

Ad Epilepsiam, quæ per proprietatem in cerebro generatur, in feminiis esse infrequentior, ratio dictat:

Etsi enim sint frigidiores, & humidiiores viris, tamen hanc aquosum humoris colluvium singulis mensibus expurgant, cuius evacuationis ope à tanto morbo redduntur immunes. Hoc probat Celsus loc. cit. §. Interdum tamen cum recens est, hominem consumit, & sapè cum, si remedia non suffulerunt, in pueris veneris, in pueris menstruum initium tollit, &c. Quare si menstrua vacuatio Epilepsiam factam sanat, ab imminentे preseruabit. Hoc perdoctè explicit Galenus lib. de vena sect. aduers. Erastriatum, cap. 5. dum sic ait: *Velim itaque audias veritatem ipsam, me præcone, tibi denunciantem, quod mulier, si probè expurgetur, neque podagrī, neque articulorum doloribus, neque lateris inflammationibus, neque peripneumoniis, sed neque Epilepsia, neque Apoplexia obnoxia sit, &c.* Quare si menstrua non fluant, ex vtero morbi contingunt, vt lib. 5. Aph. 57. monuit Hippocrates.

In Epilepsiam promptè incident vertiginosi, ex Gal. 3. Aph. 17. §. De vertiginibus autem quid dicere oportet? Vt pote quæ proxima sunt morbis comitibus, & iis quos Apoplexias nominant: Vertigo enim est veluti obtenebratio, quæ fit humoribus cum crasso vapore per caput motis, & ideo præcedit Epilepsiam, & Apoplexiā. Non minus qui incubo diu premuntur, in Epilepsiam incident. Melancholici, præsertim qui hoc morbo per proprietatem tentantur, facile in hoc vitium labuntur: extat in hanc rem Senis oraculum, lib. 6. epid. sect. 8. text. 40. Melancholici plerunque in morbum comitalem solent cadere; & contra qui morbo comitiali afficiuntur, melancholici sunt.

D Antiqua Epilepsia ægre sanescit. Sæua est, & rebellis, hæreditaria. Difficilis illa in qua totum corpus afficitur. Præta, quam vertigo præcessit. Fortis, quam anhelitus difficultas comitatur. Periculosa, in qua æger subito corruit cum clamore forti, dentium frangore, spuma copiosa, genitrix excretione, vrinx, & stercoris fluore. Interficiens velociter, quæ symptomatum vehementiam, & paroxysmorum frequentiam importat. Desperata, quando mens grauiter est læsa, aut æger attonitus. Recens, & quæ cœtria diætis, & mitiora symptomata habet, facilius curatur. Hæc aliquando, rarius tamen, in paralysim finitur, ex Hip. 4. acut. 27. qui paralysim sequi sicut ad Apoplexiā, sic ad Epilepsiam, contestatus est. Si verò 4. de loc. cap. 2. contrarium asseuerat Galen. de frequenti euenu intelligendus est, quia corporis vibratione, & concussione, humor noxius priùs dissipatur, & absunitur.

Curatio.

E IN hoc affectu duplex medendi ratio insurget: Alia solum circa corrigendam epilepticam accessionem versatur; alia circa remouendam morbosam dispositionem incumbit, quæ remanet post accessionem, ratione cuius noua accessio concitat. Rursus si hæc dispositio in cerebro per propriam passionem fixa sit, diversam expostulat curationem ab ea, quæ per consensum cum aliquo membro fuerit generata: & demum varia est huius morbi curatio, pro ratione humoris, qui illam efficere est aptus.

Pro remouenda ergo Epileptica accessione, conabi-

A mur, humorem, vel vaporem in ventriculis cerebri infixum distrahere, ac dissoluere; oppressum animalem spiritum excitare; & impedire affluxum novi humoris, qui in cerebrum irruens eam conseruat. Quare præsente accessione, utiles sunt inferiorum partium frictiones, fortes ligaturæ crurum, & brachiorum, acres clysteres, glandes validæ.

F. Hier. diacalocyrid. q.s. cum melle softo, & sale, Fiant glandes.

. Sic etiam possunt parari ex speciebus alterius Hieræ compositæ cum melle.

Clysteris acris forma esto hæc,

G. Decoct. centaur. minoris, beta, polypod. sem. cartham. mercurialis, ruta, summitat. stachad. betonic. salu. rubra, rorismarini, peonia, 3. x. olei ruta, camomil. an. 3. j. mellis anthosat. 3. j. diaphænic. elektuar. Indi. benedict. laxativ. an. 3. iij. salis com. 3. j. Fiat Clyster.

Quod si accessione valida sit, in decocto adiificantur grana tria, aut quatuor trochiscom alhandal, aut drachma vna pilularum cocchiar. aut Agarici.

Ex vnu quoque sunt cucurbitæ, dorso, scapulis, natibus, & suris primo affixa aridae, postea verò ingrauescente paroxysmo, scarificata cute. Os, & palatum cum Theriaca, & Mitridatio inungendum, vt peccans humor ad has partes instar spumæ confluens expellatur. Profundit odoramenta ex calidis medicamentis parata, vt sunt Ruta, Origanum, Maiorana, præcipue si ad maiorem penetrationem, aceto acri, vel scillitico incoquantur. Sternutatoria sunt optima ex puluere castorei, sappi, Nicotianæ, Ellebori, Peoniae, Myrræ, Aloë, Piperis. Clauiculati dentes, aperiendi manu, vel cochleari indito, ne crassifrons saliu, fuliginosique excremente retento, æger in suffocationis periculum incidat; quare exitu liberaliori facto cerebrum liberius ventilatur. Laudatur in os infundere aquam scillatiam cerasorum, hircundinum, aut picatum.

Quod si hæc non sufficiant, & accessionum sauvarum frequentia æger de vita periclitetur, Epilepsiaque sit finitima a poplexia, & a copia sanguinis pituitosi, vel melancholici excitetur, quid ultra factitandum? Hæc stant plures: *Virum putrefcente accessione sua sanguis sit emittendus?* Dic in præcipiti casu, ægrique conclamato, si plethora adsit ex sanguinis vberitate pronata, sanguinem esse mittendum, præsertim si cætera adsint, quæ sanguinis missione non dehortantur: nam vt prudenter aduertit Galenus lib. 1 c. meth. cap. 10. *Vbi secundum agro moriendum est, inutile est à leuibus inchoare præsidii.* Et licet auxilium dubium videatur, quia ægrum accessionum vehementia contractum debilitat, & naturam distractit & interturbat, ne imminentibus accessionibus resistere deinceps possit; tamen si ex sanguinis copia ventriculos cerebri obstruente excitetur, latius est sarcinam leuare, & confluxum humoris auferre phlebotomia ope, quæ spe omni adempta laborantem certò perire. Quamobrem cunctandum non est, à communis, vel cephalica, vena sanguinē exhaustire, dummodi in interallo inter accessionem, & accessionem celebretur, quū maior sit vtilitas noxæ: licet enim mittere sanguinem in accessione, iugulare sit, ex Celsi lib. 2. cap. 10. tamen in ea, de cura coacta, aliquando ad maius periculum uitandum, emitendus sanguis.

Hoc præceptum primus omniū proposuit Hip. lib. 4. acut. 23. dum sic ait: *Quod autem quis repente obmutescat, id venarum interceptiones, occlusionesque faciunt, si sano absque occasione, vel forti alia causa id contigerit.* Exponit Galenus in com. hoc modo. Venarum interceptions appellant, lat, opplationes quæ à copia exoriuntur. Cum igitur supra modum opplata fuerint vena, grauari virtutem est necesse, atque in extincionis agi periculum natum caliditatem, quæ ob copiam suffocationi quippam simile paritur. Oriuntur siquidem Epilepsia, Apoplexia, & syncopa cardiaca. Quasi dicat, quando Epilepsia ex sanguinis copia, vasa non

non solūm inferiora, sed superiora occupante, ortum A duxerit, tunc venam secare oportet, sanguinemque auferre, inspecta secundūm habitum, & statimque pluris, minorisve ratione.

Quare non in hora, sed die accessionis cunctandum non est, si plenitudo efflagiter, vel simplex, vel biliosa, aut melancholica, venæ sectionem exercere: Nullo enim præsidio citius, & promptius humor à capite fluens, fluxurus avertitur, & fluxus vacuatur, quām hoc: maximē si ab utero ex suppressis lochis ingruat affectus: quo tempore in die accessionis ex talo sanguinem extrahere est conueniens, vtile, & necessarium, præsertim si ex suppresso menstruo, aut retentis haemorrhoidibus, aut alio humore ad superas partes restringante, epilepsia scaturiat; & aliqua adsit vacuatio B sanguinea per nares, & os, quæ sanguinem in corpore redundare demonstret: tunc enim haemorrhoidibus hirudines affigere oportet, vt in cerebrum itruens humor trahatur deorsum; vel si vires defint, & iterum sanguinem mittere opus sit, crurum scarificatio ad normam Galeni, summo est ex vnu.

Pro curanda morbo dispositione quæ remanet post epilepticam accessionem, quæ eam de novo procreare nata est, in tēx rebus non naturalibus hic seruetur ordo. Aētū in aētū sit temperatus, & ad caliditatem vergat; in passiuī siccus: sin minus, arte pareatur. Cibus non sit crassus, flatulentus, vaporosus, caput tentans. Vitanda pīculenta, lacticinia, oleracea, herbae, legumina, ventrem adstringentia: carnes fujiendæ, quæ ventriculum conturbant, pranum, melancholicumque succum pariunt, & occulta qualitate Epilepsiam excitant, quo nomine Hip. lib. de morbo sa- cro, num. 18. eas reprobant. Somnus sit moderatus; diurnus est reprobis, præcipue post prandium; nam caput vaporibus replet. Exercitium sit moderatum: nam pituitos humores concoquit, crassos vapores discutit, cuius loco frictiones sunt ex vnu, vt lib. de puerō Epileptico, cap. 4. Galenus edocuit.

De venere magna est dissensio inter auctores: *Virūm in Epilepsia possit concedi?* Cum enim à Democrito parua Epilepsia nuncupetur, sic referente Galeno lib. 3. epid. sect. 1. com. 4. prope fin. cum Aul. Gellio 19. noct. Attic. 2. & Macrob. 1. *Saturnal.* in fin. in hoc morbo omnino interdicenda, quia stomachum labefactat, humores agitat, spiritus dissipat, vniuersum corpus debilitat, officinas coctionis eneruat, cerebrum summè deicit, neruoso genus resolut, quæ partes cùm frigidæ sint, ac exangues, venere noxam oppidit, persentiscent: Ideò interrogatus Clinias Pythagoricus, quando exercere venere tutò licet: *Quoties, inquit, te ipso imbecillior cupis fieri?* In hunc sensum intelligentius Gal. lib. 6. epid. sect. 5. com. 26. dum sic ait: *Morbos incréscentes eos intellico, qui procedente tempore augmentur, semperque nisi prius soluantur, labuntur in peius, vt podagras, articulorum dolores, rerum vitia, comitiales, melancholias, qui omnes co- rruere exacerbantur.*

Licet autem hoc verum sit, tamen obstat Hippocr. sententia, lata lib. 6. epid. sect. 5. text. 23. *Venus morbis à pituita remedio est.* Quare si medicus, tempestiuīque sit concubitus, Epilepticis prodest, dummodo vires firmæ sint. Audi loc. nuper cit. Galenum: *Non cunctis ex pituita laborantibus, sed quibus vires firmæ sunt, venere vnu prodest.* Imbecilli namque ab ipsa in extre- ram imbecillitatem redacti magnopere ledentur: at qui viribus excellunt, non dissoluentur, sed contraria iuuabuntur, venere vnu pituita copiam recessante. Dedicantis enim concubitus, quemadmodum & vigiliam exciscere, quoniam scilicet humores abunde digerant.

Hoc est verissimum, maximē si Epilepsia ex retento semine oriatur, ex cuius suppressione plura damna ene- nire, imò neuorum distensiones, appositis exemplis confirmat Galenus lib. 6. de loc. affec. cap. 5. Nam quen-

admodum à bile producti morbi, bilis vacuatione cu- rantur, sic à semine geniti, seminis vacuatione consan- scunt. Morbos autem à semine emanare, patet, quod si retineatur, copia lœdit; & licet sit purissima substancia, & nobis familiaris, coēcita tamen in testibus, ac vasis seminariis, putret & corruptitur, & prauam ex mora qualitatem acquirit, halitūque ex se fundit te- tros, deleterios, qui superas partes, & præsertim cere- brum ac nernos feriunt, coniellunt, & premunt, & sputi rabiosi, animaliumque venenōsorum mortis, imò præsentanei cuiusdam veneni instar, spiritus, & ignem internum extinguunt. Hinc ex vteri ergastulo, qui omnis impuritatis est sentina, varia Epilepsia fortes consurgunt. Rectissimè ergo Hip. lib. de virgin. morbo, vlt. consulit, virginum damna penè insuperabilia enumerans, vt foemina hæc vita antea perpeccæ cohabitent cum viris: & nuptias non exoptat solūm, vt conceptione, & partu sanguis per vteri claustra emanet, sed vt excernatur semen, ex quo tanquam ex primario fonte hæc vita emanare, fidissimo experimento est compertum. Quæ veò dama Veneri attribuuntur, ea sunt duntaxat nimia: ita firmat Galenus, 3. epid. sect. 1. com. 4. prop̄ fin. dum ea recenseret, sic inquit: *Et Epicurum nunquam prodeste veneris vsum, præclarare agi, si non officiat: nam ista omnino ad egrantes ob immo- dicam venerem pertinent, non ad eos qui diuersam institerunt rationem viuendi.*

C Vixit optimo regime præscripto, ad vacuationem accedamus, quæramusque: *Verūm in hoc affectu sanguis ex cubito, vel talo emittendū?* Galenus lib. 3. de loc. affec. cap. 7. ex professo de epilepsia disceptans, sanguinis missione non fecit commemorationem ullam, forte quia à frigida intemperie, erndisque humoribus ortum ducit. Approbant Celsus, Paulus, & Aucenna locis citatis, præsertim si ij succi in præsentia sanguinis redundent: sanguinis enim missio reuellet, deriuat, & evanescat, & repente humor in cerebrum deorsum detur.

D De loco dissentient auctores. Nam illi ex cubito sanguinem esse fundendum præcipiunt, quia ex hac parte magis prompta vacatio fit. Galenus lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 19. ex talo vacuandum imperat, dum sic ait: *Quamobrem podagricos ex cubito vacuato, comitibus verò morbis, vertiginib[us]que obnoxios, potius ex cruribus.* Sequitur Celsus loc. cit. dum sic inquit: *Quod ad Medicum verò pertinet, ultimum est iuxta talum, ex vitroque crure paululum sanguinis emittere.* Hi auctores facile conciliari possunt, hoc modo: Confluentem humorum, potest deponi plenitudo ex communi vena; cessante fluxu, ex Cephalica vacuandū. Ex talo reuulsio facta, plurimo est ex vnu, nihilominus tamen cū ex parte distantissima sanguis educitur, tardissimè eius utilitas persentitur. Quare ex saphena sanguis emissus, præcautionis gratia utilis est, in iis qui certis temporum interuallis in Epilepsiam incidere solent, sic enim humor, qui ad cerebrum fluxurus est, longissimè auertitur, vt monuit Gal. Hoc etiam præceptum exercendū est, quād ex retentione sanguinis mestrui, aut haemorrhoidalibus ingruerit affectus, aut ex alia interna parte ortū duxerit; nā tunc etiā hirudines haemorrhoidalibus venis affigēdē. Cūm verò totus humor in capite fuerit impaetus, tūc à venis sub lingua, & fīōtis, est extrahēdus sanguis, ap-positis cucurbitulis dorso, natibus, suris, imò occipiti.

E Facta vacuatione, sanguinis missione ope, mōrbificus humor educendus, prævia præparatione: sed cum humor sit crassus & tenax, iterum atque iterum con- coquendus, & vacuandus, & hoc modo à debilioribus incipiendum. Præparantium materia varia est, pro humoris peccantis idea, & patientis natura, quorum siluani latè descriptimus suprà in pharmacopœa, itū de aquis, de coctis, vel syrups, qui pituitam, vel melanboliam in capite concoquunt, & nunc proponēmus breuiter.

Decocta

Decocta, & stillatitiae aquæ parantur ex Stoechade, Rorem, Betonic. Majoran. Saluia, Pæonia, citri se- mine, Melissa, Menthæ, Cinnamom. Anisi, & Fœnicul. Sem. Thym. Hyssopo, Acro, Origan. Puleg. Calamintha, Gentiana, Aristoloch. Scilla. His adiunges Hydromel, Rhodomel, Serapium de Betonic. Borrax. Pomis, Stoech. Hyssop. Calamintha. Menthæ, fumo terræ, Capil. Vener. & Oxymel scilliticum, quod validè crātum humorem attenuat, & viscidum incidit.

B Non prætereunda est hoc loco contradicatio maxi- ma, inter Trallianum, & Galenū: *Verūm Apium pro cu- randa Epilepsia sit ex vnu?* Ille enim lib. 1. cap. 15. illud condemnat, vt comitibus occulta quadam vi infen- sum: subscrbit Auct. 1. 3. tract. 5. 11. §. Et alienet à se omnia olera, & propriæ apium; etenim est ei proprietas com- mouendi Epilepsiam, &c. Galenus in documento pro puerō Epileptico, cap. 4. ipsum concedit. §. Porrum, quin etiam interdū & apium, & syrrium degustare conferet. Quia, vt auctor est Diocorides lib. 3. cap. 62. Hortensis apy herba multa cōminoda præstat: vrinam ciet: eius rādīcis decoctum, vēnēnorū nox & resīstit, inflationes discedit, theria- cīs quoque, ac tuſis remēdiis mīscetur, mēses mouet, anti- dōtis ex calfactiōris īserit.

Hac ratione concordes reddes auctores tantos. Apium hortense est vtile alimentum Epilepticis ob causas dictas; siue vero, quod gustus acerrius est, & priuatim apium rusticum, (Herbarij apium rīsus vo- cant) ab Historici Sardonia herba appellatur, noxiū est, & aduersum valde; hoc enim si eductio fuerit, ve- scēntibus neruos contrahit, & ricta ora diducit, quod Apiastrum ab aliis nuncupatur.

Ex hortensi ergo possunt cum aliis medicamentis patari decocta, & syrpi, qui vim habeant attenuandi crassos succos, qui cūm concocti fuerint, eduentur Agarico trochīcato, Polypod. Mechoaca, Carthamo, Turpetho, Colocynth. Scina, Veratro nigro, Hierā sim- plici, aut composita. Quoniam vero tenax, terrestris humor, ob sui contumaciam semel vacuari non po- tuit, iterum atque iterum per epictas expurgandas. Quare ad Diacydonites purgatorium vario modo pa- ratum accedere opus est, cuius multiplicem descrip- tionem proposuere Aētius tetrab. 1. serm. 3. cap. 92. 94. & 100. & Æneas relatus à Galeno 2. sec. loc. cap. 3. ru- bric. penult.

Post quæ, ad apozemata phlegmagoga, & melana- goga accedere opus est, per interualla plures repeten- da. Exemplum phlegmagoga potionis sit hoc.

C 24. *Hyssopi, betonica, salvia, chamadrys, chamaepytos, an. M. j. radic. angelica, paonia, enula, ireos, polypod. quercurini, glycyrrhiz, Aristoloc. rotunda, an. 3. j. folior. mēlīsa, absinth. ponticī, thymi, epiphym. an. M. j. B. cinnamom. sem. anisi, sem. fœniculi, an. 3. j. flor. Stoechad. anthos, flor. genista, salvia, buglos. an. P. j. folior. sen. oriental. 3. j. Fiat decoctio in sufficiēti aq. quantitate, quovsque remaneat tb. ij.*

In colatura infundit. *Agarici in petia ligati 3. B. Colatūra addit: syrup. de sen. 3. iiiij. rhodome. Persici, 3. iiiij. Aronpatizetur cum 3. B. nucis myristice, & 3. ij. electi Cinnamomi.*

E Exemplum potionis expurgantis humorē melano- cholicum.

24. *Fol. set. 3 v. polypod. epiphym. an. 3. B. sem. anisi, fœniculi. cinnamom. an. 3. B. turpeth. cortic. ellebor. nigri, myrobal. Indor. myrobal. anor. chebulor. an. 3. iiiij. flor. ambo. violar. buglos. borragin. Stoechad. an. 3. iiij. flor. salvia, 3. ij. B. flor. napha. 3. iiiij. passular. corinthiac. 3. iiij. B. Coque sec. art. in sufficiēti aq. quantitate, quovsque remaneat tb. ij. In colatura infundit. Agarici in petia ligati, 3. ij. B. mechoaca 3. B. turpeth. 3. ij. anisi 3. ij. B. lapidis la- zuli, 3. ij. Colaturæ fortiter factæ, addit: Syrup. fumar. maior. Syrup. de polypod. Syrup. de senia. Syrup. de epiphym. an. 3. ij. Syrap. ros. Pers. ex ix. infus. 3. iiiij. Om-*

A nia cum Sacchari q. s. deinceps bulliant, & seruentur vsui.

Quod si per maiorem decoctionem, adiecta man- iori sacchari quantitate, velis parare syrumpum longum, morosis, & fastidibundis ægris magnum solatum afferes. Dosis alternis diebus, ab vncia vna usque ad vñcas quatuor.

Stibium, optimum est in contumaci Epilepsia; cu us tria, vel quatuor gratia cum rhodofaccharo, vel infusionem in vino porrigerere potens. Pilulae optimæ sunt cochia, fœtidæ, & alia.

His celebratis, accedere opus est ad ea medicamenta, quæ humorum reliquias sensibiliter, aut per halitum digerunt, frigidam cerebri intemperiem corrugant, neruolum genus roborant. Præstantissimum & utilissimum decoctum Guaiaci, similac asperæ, aut radicis Chynæ ad multis dies exhibitum: & sudores semel, aut bis in die provocandi.

Interna medicamenta optima sunt, inter quæ humani crani puluis, maris quidem, mari patienti, foeminae ve- rō, & totā foeminae exhibere fas est, cum aqua saluia, aut betonica, ab scrupulo usque ad drachmam vnam. Et ex tam multis hanc conseruam parare licet.

25. *Aristoloch. rotund. 3. ij. salu. betonic. majoran. an. M. B. sem. paonia. sem. anisi. sem. fœniculi. cinnamom. an. 3. B. passul. 3. j. B. thym. epiphym. polypod. sem. cartham. an. 3. ij. flor. anthos. 3. ij. fol. sen. 3. B. Coque sec. art. in sufficiēti*

C aq. quantitate, quovsque remaneat tb. B. In colatura infundit. *Agaric. 3. ij. B. mechoac. 3. iiiij. B. Colatūra addit: Pul. set. 3. iiiij. B. pulp. sem. cartham. 3. iiiij. pul. radic. Chyn. cerasi, similac. asper. an. 3. ij. mechoac. 3. ij. B. theriac. mitbridat. theriac. smaragdor. an. 3. ij. rafura corni cerui. 3. ij. lapidis belza. ar. g. xx. cartari vni albi. 3. ij. confervae ambo. confest. hyacinth. 3. B. confest. Alkermes. 3. ij. B. sem. citeri. dictam. an. 3. j. B. croci. visci quercurini. galanga. an. 3. j. cinnamom. anisi. an. 3. j. agallochi. 3. ij. Puluetisanda pulueris tenuissimè & cum syrupo de succo li- mon. & melle sec. art. fiat Conserua.*

Si vero minori apparatu eam parare velis, confice hoc modo.

26. *Mitbridat. theriac. limonat. smaragdor. confest. hyacinth. an. 3. ij. coral. preparat. 3. j. visci quercurini. 3. j. B. crani human. pulueris. 3. j. radicis paonia pulueris. 3. j. C*

D Cum rhodemel. omnia excipiuntur, & fiat Con- fectio.

Galenus pro puerō Epileptico scillinum mel, & oxy- mel extollit. Hæc etiam aqua stillatitia est optima.

27. *Theriac. mag. a. theriac. smaragdor. confest. hyacinth. an. 3. ij. coral. preparat. 3. j. visci quercurini. 3. j. B. crani human. pulueris. 3. j. radicis paonia pulueris. 3. j. Fiat decoctio in dupli- vase.*

Propina stillatitium liquorem manè, & vesperi. Dosis pro puerulis cochlearia duo, quatuor pro adul- toribus. Stillatitia ex cerasi dulcibus plurimū præstat.

Cauteria inusta, in brachiis, occipitio, ambitu capitis, coronali futura esse utilissima, aut sinapis, veterum auctioritate sanctum est: vitiosæ enim materia veluti per fontes patentes emanans quā tide, sensim ac sem- sim exhaustur. Prodest etiam summo pere caput per particulares euacuationes immediatè repurgare sternu- tatoris, errhinis, apophlegmatis, & masticatoriis; vt humor vitiosus & peccans, per capitis emanationem va- cuetur. Primum celebratur, si immittas in nares per foratum calanum, plenum puluere Castorei, Nicotianæ, Sinapi, Ellebori, Euphorbiis, & deinde exsufflando pellere. Errhinum cum patua syringe natibus immit- titur, vel patiens absorbere poterit per nares, fitque in hunc modum.

2. Decoct. sumpfuchi, ruta, hyssopi, summ t. stachad. 3 vj. A aut auctores locis citatis: nam adeò est bitumine plenius, vt accensus picis modo flagret, & fumum emitat nigerrimum.

Vel apophlegmatissimus etiam parari poterit, qui ore detentus peccantem materiam à capite euacuet, fitque sub hac forma.

2. Decoct. maiorana, hyssopi, origani, pyrethri, piperis, tb. j. melis commun. 3 jj. aceti scillitic. 3 j. B. Misce.

Poterit etiam pyrethri radix ore masticari, vt per patatum pituitosus succus ad os confluens vacuetur. Vel pastilli, seu orbiculi, qui masticatoria medicamenta applicantur, sic parari poterunt, vt ore detentu cædem vsum præstent.

2. Maiorana, pulegij, mastiches, an. 3 j. galanga, staphisag. an. 3 j. B. carnis passular. sine acinis 3 j. cum cera, & oxymelite scillitico, fermentur rotula ad modum lupinorum. B

Pro roborando capite, frigidaque intemperie corrignenda, tempora, & coronalis futura inungenda oleis calidis, attenuantibus, & dissolventibus: vt lunt oleum Irinum, Castorei, Euphorbij, Rutæ, Costin, Nardinum, Hyperici, de Nuce moschata, & alia, addito castorei puluere. In eadem parte potest parati decoctum ex ligno Guaiaco, salu. stachad. Maioran. Betonic. Pæon. cum vino albo, & aq. fontis.

Amuleta pro hoc propulsando morbo varia sunt, vt Pæoniæ radix collo suspensa, de qua historiam protulit Galenus lib. 6. simpl. tit. de Pæonia: quam nos sumus interpretati lib. 1. Hist. Princ. Medic. Hist. 2. Smaragdus, de cuius viribus admirandis satis plura pro hoc morbo curando lib. 1. Hist. Princ. Medic. Hist. cit. Corallium, Iaspis viridis, & plura alia.

Sed hoc loco non possum ultra progredi, quin prius in medium proponam illustrem antinomiam: *Virum suffitum lapidis Gagatis, possit esse contra Epilepsiam antidotum?* In quo dubio discordes sunt Principum sententiae: Nam Dioscorides lib. 5. cap. 103. hunc lapidem suffitum, deprehendere sonticum morbum, hoc est, excitatice affuerat. Trallian. lib. 1. cap. 15. tit. Indicia quibus comitiales agnoscantur, id confirmat. *S. Idem enim praefat lapis Gagates, igni prius admotus, & naribus inditus, concidet enim, &c.* Probat Aëtius tetrab. 2. serm. 2. cap. 14. per hæc verba: Argunt comitiale morbum, & eo affectos collabi faciunt suffitum, bitumen, lapis Gagates, &c. subscrimit Paulus lib. 3. cap. 13. iisdem verbis. Eandem sententiam firmat Plinius lib. 36. cap. 18. S. deprehendit sonticum morbum suffitum, &c. Cælius lib. 1. tard. D

Si Epilepsia per consensum à ventriculo oriatur, actibile ipsum lancinante, vt & ratio refrigeratoria offeratur: inedia inutilis. Præparetur hæmor per contemperantia. Purgatio fiat per clementia, vt Rheum, Aloën. Serum lactis vtile est. Sanguinis missio praefat ex iecoria, & salatella celebrata, vt iecori ventiletur, & ventriculus spiret. Quibus partibus roborantia imponeenda.

Quod si ob crassos humores ventriculo tenaciter impactos, oriatur malum, tunc roborandus ventriculus, vt illorum generatio impediatur, & auertatur ad alias partes confluxus, ex Gal. 5. de loc. cap. 6. Aëtio tetrab. 2. serm. 2. cap. 17. In hunc vsum pituitosi humores præparentur Rhodomel. Syrupo de Absinth. Osmel. Simpl. Purgetur Agarico, pilulis Cocchiis, de Hier. de Agarico. Clysteria reuelentia, optima. Vomitio utrissima. Intus afflenda, quæ ventriculum calefacient, cerebrum roborant. Vnguentum emplastra, fuscum, fomenta, stomacho sunt imponenda.

Contraria sententiam defendunt, Aucenna lib. 2. tract. 2. c. 22. de Gagate. *Cum suffumigatur ex eo Epilepticus, confert ei, & Mesue tract. de oleis, tit. de oleo ex Gagate, in hunc modum pronuntians: Oleum ex Gagate sacratum, demoniacis, epilepticis, paralyticis, phænicis, tetanicis, arthriticis, ab utero suffocatis saluberrimum, &c.*

Hac solutione contrareriam explana. Concors scriptorum sensus est, gagatem esse sub genere lapidis. Ita scripsit Plinius, lib. 36. cap. 19. Dioscorides loc. cit. Solinus cap. 35. Polyhistoris. Galenus lib. 9. simpl. cap. de gague. Istorius lib. 16. origin. cap. 14. Eundem autem esse lapidem bituminosum, vel etiam bituminis genus facile probatur, quandoquidem vstus bitumen olet, vt faten-

aut auctores locis citatis: nam adeò est bitumine plenius, vt accensus picis modo flagret, & fumum emitat nigerrimum.

Huius ergo vapor cùm graueolens sit, & foetidus, & cerebro vicinique partibus valde aduersus, tetro halita ipsum ferit, lacinat, prosternit: quare sit vt coincidentibus fortiter ventriculorum parietibus noxam sensatam excutere velit, sive quasi collucentia quadam, cerebro se quatiente, natura autem repugnante, Epilepsia fiat. Quare Gagatis suffitum concitat sonticum morbum; hic autem ita à Plinio fuit appellatus, qui ita grauis est, vt solitas functiones impediret, quem qui pateretur, insta excusationem habere putabatur, quominus in iudicium accitus, veniret: quare breviter sonticus morbus idem est, qui comitialis Dioscoridi.

Ergo Gagatis vstus suffitum suo sulphureo odore, vt at Plinius, Epilepticam concitat accessionem. At vero si in tenuissimum pulucre assumatur, ab eo morbo præseruat: Nam siccitate qua pollet, ex Galeno suprà caliditate moderata, & tenuitate, crassos humores attenuat, & superfluum absuendo humiditatem, Epilepsiam persanat: sinus enim contrahit, cruenta vulnera glutinat, & exsiccat. Plinius loc. cit. sic ait: *Idem ex vino decoctus dentibus medesur, strumisq; cera permixtus. Dioscorid. loc. cit. molliendi. discutiendique vires habet. Si igne inflammetur Gagates, meröque restinguatur, exhibeat uque id vintum cardiacis potandum, confessim leuantur, represso sudore, excitatique arteriarum pulsu. Gagatem nonnulli ad pollinis tenuitatem terunt, sepiemque diebus continuis, colicis è vino propinant, drachme unius pondere, & integrum restituant valetudinem.*

Solue secundo. Suffitum Gagatis suo horrendo odore Epilepsiam excitat; at vero eam ab utero enatam cæterorum graueolentiam in star mirum in modum persanat: nam hæc quæ foetidum habent odorem naribus apposita, hystericas curant affectiones, ex Galeno lib. 1. ad Glau. cap. 14. prope fin. S. Sic quibus sursum, aut in latue tractus est uter, inquinibus, & coxis adhibebimus. Et naribus quidem ea, quæ factissimum odorem habent, uter autem odorata, &c. Cur autem uter suavibus odoribus delectetur, tetros refugiat, diximus lib. 2. Hist. Princ. Medic. hist. 47.

Si Epilepsia per consensum à ventriculo oriatur, actibile ipsum lancinante, vt & ratio refrigeratoria offeratur: inedia inutilis. Præparetur hæmor per contemperantia. Purgatio fiat per clementia, vt Rheum, Aloën. Serum lactis vtile est. Sanguinis missio praefat ex iecoria, & salatella celebrata, vt iecori ventiletur, & ventriculus spiret. Quibus partibus roborantia imponenda.

Si ex vteri vitio per consensum emanet, methodus curativa consistit in euacuatione peccantis humoris in utero existentis, cuius ratione cerebrum compatitur, corrigenda vteri morbos dispositione, euacuatione humoris, qui ab illo in cerebrum est transmissio. Sed cum hic affectus per consensum vteri, ferè ex suppressione oriatur menstrua purgationis, aut ex feminis exuberantia, aut retentione, aut aliquo alio vterino affectu, hic omnino remouendus est.

Si vero propter consensum euim aliis partibus extremitis excitetur, dupliciter fieri potest: primò, quia in parte

pæoniæ, aut Tilia floribus. Utiles succus Rutæ cum melle. Lanuginosus quidam ventriculi reperiuntur in Rubo, tres, aut quatuor denorentur ex congruo liquore. Confectione de hyacinthis optima. Poteris in lacte, vel utili liquore immiscere hos puluculos.

2. Radic. paeonia maris, sem. euifd. sem. ruta, radic. tormentil. coral. r. bri preparat. visci querinci, cranij humanis offis de corde cerui vsti, pullor. birundin. cremaor. an. 3 j. unicorni, lapidis belzaar, an. 3 j. vernum rubi, smaragdi prepar. an. 3 j. fol. auri, num. viij. ambra, & viij. Omnia in puluerem redigantur, & addito saccharo puluerizato ad pondus omnium seruentur usui. Exhibe semel, aut bis in die quantitate cochlearis parui ex commodo liquefere, aut hos puluetes cum melle permisce, & ligendos præbe.

O B S E R V A T I O.

Epilepsia ex grumo sanguine, in collo vesicæ retento enata, eo excreto, curatur.

C Vidam post nimium, & diuturnum sanguinis per vesicam fluorem, vrina est omnino suppressa octiduo. Sed cum in sexto die, Epilepsia seu laius premeretur, cum angustia summa, Medici ad curationem vocati, humorè crassum, & viscidum viis vrinariis impactum, & exitum vrinae impedité, cum causam mali forte arbitrarentur, venam primò in brachio, & deinde in talo secant, corpus expurgant, fometa adhibent, diuretica propinant, & tandem in balneum ex medicamentis emollientibus paratum ærum immittunt, & in medio balni oleum terebinthæ epotandum imperant.

At ipse, cum animi deliquio oppressus, in horas morituras speraretur, me, & alium socium seniorem conuocare iubet, qui negotio rectè pensato, in eam deuenimus coniecturam, quod ex concreto, & grumoso sanguine vitium esset enatum. Sed vt certius haberemus experimentum, catheterem per virgam immittendum curauimus, edo eti Galeni doctrina lib. 1. de loc. c. 1. cuius cuspidi cum sanguinis pauxillum esset agglutinatum, præsidia ad retentionem vrinæ ex grumo, plura parauiimus: Cardiaca obculimus, & antidota, nam ex grumoso sanguine pulsus fit parvus, frequens, & æger cum anxietate resolutur, ex Gal. 6. de loc. c. 4. & lib. de boni. & vit. succor. c. 4. Obtulimus theriacam, confectionem hyacinthorum, quantitate duarum drachmarum, cum vnciis quatuor aquæ milij solis. Tandem hoc potu cœpit excernere vrinam, eti in quantitate exigua.

D *2. Coaguli leporis, 3 j. corguli hædi, 3 B. ag. quinque radic. dinericar. 3 v. syrapi capil. vener. 3 j. Misce, fiat potus.*

Theriaca smaragdorum summè iunat lacte dissoluta, vel mamillis admota, vt sugendo, eam cum lacte deglulant:

Si ex concreto lacte fiat, offerenda quæ lac coagulatum dissoluunt, & extra corpus pellunt, vt sunt coagulum leporis, & hædi, quæ in decoctione calamenthi dissolues. Idem præstat mel cum aliquali portione salis commixtum; hoc enim auxilium, ex Galeno 3. alim. 14. prohibet, ne lac concrescat, & concretum dissoluit. Iuuat & Theriaca in eodem decocto dissoluta. In quem vsum, & ventriculo, & vmbilico hoc emplastrum admouere, est vtile.

2. Fol. vimi, M. ij. mercurialis, M. B. Decoquantur in vrina pueri, & postea contundantur: adde Dialthæa simplic. butyri porcini, an. 3 j. B. Misce.

E Si vitium sit hæreditarium, cum in lucem prodit, ante primam lactationem, & pluribus deinceps diebus, præstat ieiuno ventriculo, duo, tria, & cochlearia propinare ex oleo sesamino, aut amygdal. dulc. aut butyri recentis, cum saccharo exactè puluerizato, vitiosos enim humores in ventriculo contentos expurgat, qui retenti in caput impetum facere apti sunt. Mel coctum, & despumatum, optimum est, vel mel pæoniatum.

Si puer prouectioris sic æatis, tunc sanguis mittendus per scarificatas cucurbitulas cruribus adhibitas, aut affixis hirudinibus in sede. Fontanella in occipitio cæderent ferro aperienda. Antidota propinuant supra descripta. Lapis Belzaarticus prodest cum aq. salviae, aut melissæ dissolutus. Stillatitia ex cerasis, aut ex radicib.

C A P V T VII.

De Apoplexia.

Definitio.

N Vllus est morbus grauior Apoplexia: hoc illius nomen aperiè significat: Apoplexia enim vox Græca est, quæ percussionem significat: quare Apoplectici vocantur quasi percussi, sumpta similitudine ab animalibus, quæ in sacrificiis ante aras cædebantur,

quæ percussa statim in terram concidebant. A Celso lib. 3. cap. 26. morbus attonitus nuncupatur. Sideratio dicitur Aetio, tetrab. 2. serm. 2. cap. 29. Veteres enim fulmen esse sidus à cælo delapsum arbitrabantur, & quia fulmine percussi, statim cadunt. Apoplecticorum instar, id est siderati vocantur. Nuncupatur etiam morbus magnus: sua enim magnitudine, acutus, periculo cæteros antecellit. In hunc sensum intelligendus est Auic. 1.4. tract. 2. cap. 2. *A morbo magno raro fit euasio absque contractione membra: & tam magnus est morbus, vt eger sola respiratione à mortuo differat.*

Galenus lib. 2. Aph. 42. & lib. de diff. sympt. cap. 3. & 2. de sympt. can. c. 2. & 3. de loc. 10. hoc modo hunc affectionem definit: *Apoplexia est priuatio motus, & sensus rotius corporis, cum principum facultatum ablatione, repente incidunt. Sed duo circa definitionem diluendi sunt obiectus: Primum, Virium Apoplexia definitio à Galeno tradita, sit optima: & primò sic. Si cui ad cerebri ventres infligatur vulnus, si sine sensu aliquo, & motu concidet repente. Sed Apoplexiā non habebit. Igitur insufficienter definitur, subita sensus, motusque ablato.*

Nec definitionem à vitio liberabis, dicens, addendum esse vel cum Auic. propter oppilationem in omnibus ventriculis cerebri, & incurvis spirituum, &c. vel cum Galeno, ob impedimentum transitum spirituum animalium, utrumq; ex materia multa replente, oppilanteque: nam sèpè ex afflato fulminis Apoplexiā contingit; vnde etiam Hippocrati lib. de glandulis, sideratio appellatur. Nonnunquam ab externo, & vehementissimo frigore, cum Avicenna, & Barbaris: nec difficitur Galenus lib. de diff. morb. cap. 5. Non minus etiam Apoplexiā committit carotidum arteriarum sectio, vel compressio; attamen in prædictis occasionibus, nec datur repletio ventrī, nec virtutis animalis semper transitus impeditur.

Præterea in Catalepsi, & Caro, sensu & motu simul, & principalibus functionibus animal priuatur, ob frigidæ pituitæ, copiam, cerebri substantiæ, ac ventres replete, obstruente inque; affectiones tamen sunt ab Apoplexiā longè diuersæ. Deinde si illæa cerebri substantia, ventriculi omnino obstruatur, inducetur Apoplexiā cum principum facultatum incolumitate; cur enim earum actiones auferentur, parte in qua continentur incolumi existente: Perperam igitur in definiitione adiungitur, cum rectricis ablatione.

Insuper si virtutis animalis influxu efficitur respiratio, quomodo ea in Apoplexiā seruatur, cerebri ventriculis omnino obstruatis; aut quia vi pectus mouent Apoplectici ad respirandum? Denique si morbus est, & inter omnes grauissimus, 2. Aph. 42. cur symptomata definietur animalis actionis ablata?

Dic. Quamvis Apoplexiā, prout omninodam dicit meatum cerebri obstructionem, morbus verè sit, atque adeò potius lœdens functiones, quam lœsa actio; nihilominus tamē etiā pro ipsa lœsa actione assumitur, quo nomine dicitur symptomata functionis scilicet animalis ablata, lib. de dif. morb. c. 3. Quoniā verè ex sensu, & motuum priuatione quā inducit, notissima est, vide licet tanquam symptomata, aptè definitur sensuum, & motuum subita priuatio in corpore vniuerso, & simul & principum actionum, (præter respirationem) ob impedimentum transitum virtutis, & spiritu animalium, ex omnimoda cerebri meatum obstructione: siue ea obstratio à crassa pituita replete, quod frequentius est; seu à calida etiam materia, frigore, vel fulmine, de quo paulo post.

Fulmen, horrido ingentique sonitu, bellici tormenti instar, retrahere facit spiritus, sanguinem & humores, atque in interioribus conculcas, obstructiones parit, & meatum clausuras, tam cerebri, quam cordis, atque adeò Apoplexiā, syncopas, & grauissimos alios morbos est potens efficere. Iam verè in Catalepsi, seu

congelatione, & Caro, etiam si sensu, & motu priuentur, ex eadem, vel simili causa, citra tamen respirationis incommodum; præterquam quod in huiusmodi affectionibus, sensus, & motus æqualiter non afferuntur: sed in Caro quidem somnus iungitur, & magis anteriores ventres, atque adeò sensus offenduntur; in Catalepsi, posteriores, & motus potius tolluntur. Quod si tanta sit materia, quæ ventres omnes pariter repleat, & obstruat; aut quævis alia causa in eisdem contenta, quæ omnes pariter offendat, impossibile erit cerebri substantia nocumentum non inducere, & principibus functionibus non priuare.

Ad postremam obiectiōnem dic, si primū inquireas: *Virum respiratione in Apoplexiā ab aliqua virtute superfite celebretur?* Nam dubium est grauissimum, quomodo respirent Apoplectici, aut vnde vim habeant musculi respiratorij ad pectus agitandū, cerebri meatus penitus obstrutis, nullaque vi ab eo defluente. Quidam putant respirationis motum non esse simpli citer animalem, sed naturalem potius, & pectori insitum, licet per sanitatem spiritibus à cerebro influentibus perficiatur, roboreturque: quum igitur pectoris musculi vim insitam habeant, & spiritus innatos, qui ad tres, vel quatuor dies possunt perdurare, & thoracem ad respirandum attollere, nihil mirum, si cerebri viis occlusis, nullaque vi ab eo deriuata seruetur respiratione.

Cæterū hi manifeste Galeno contradicunt, qui apertissimis verbis respirationis motum vndeque animali appellat, & per musculos fieri vult virtute à cerebro delata, præterquam quod monstrat experimentum, seictis, vel compressis nervis à cerebro ad pectus delaphis, confessim animal respiratione priuari.

Galenus 2. Aph. 42. ad necessitatem refert, quæ nervorum vim excitat ad operandum; sed qualis illa sit, aut vnde accedit, non satis explicit. Dicendum ergo est, eam animalem esse, & à cerebro emanare. Quienam modum enim per somnum, cerebri meatus & nervis obstrutis, musculisq; omnibus ferantibus, soli respiratorij operantur, ob naturam prouidentiam, quæ ne pereat respiratione a vita inseparabilis, nervos illi inseruentes, liberos apertosque seruat: ita in Apoplexiā, magna cura & sollicitudine, eos, quoad fieri potest, ab obstruktiōne saltē omnimoda tuerit. Quod si obstruens

D causa naturæ comatum, & prouidentiam superet, cum respiratione simul vita auferetur. Quamvis autem exiguum sit id, quod in tanta cerebri obstruktiōne potest ad pectoris musculos emanare, nec videatur sufficiens ad illud mouendum, mouet tamen quamvis difficulter, quoniam vis ipsa motrix, licet debilis & exigua, & à necessitate, & à plurimo calore excitatur. Num verè carotidum arteriarum, aut ingularium venarum sectio, vel compressio, possit Apoplexiā committere, paulo post dicetur.

E Cerebrum in Apoplexiā esse affectum, insensibilitas, & immobilitas quæ toti corpori eveniunt, satis ostendunt, harum actionum principium esse valde oblesum, 1. de caus. sympt. vlt. & 5. Aph. 5. in com. Constat planè in Apoplexiā malum in cerebro consistere, omnis motus ac sensus fonte communis: quod etiam docet 1. de caus. sympt. vlt. & lib. de inf. adorat. ad fin. & lib. de virtutib. nostrum corpus dispensantib. & alibi; quicquid Aristot. 1. prob. 9. velit huiusmodi affectionem ad cor pertinere, tanquam nervorum omnium, sensuumque, & motuum, originem.

Ex dictis constat, partem affectam Cerebrum esse, quod non tamquam pars similaris, patitur, sed quæ organica existit. *Virum verè in Apoplexiā ventres magis afficiantur, quam corpus cerebri:* apud Galenum cōtrouersia est illustris, 3. enim de loc. aff. c. 10. obstruktiōne ventriculorum cerebri in Apoplexiā esse maiorem, quam in graui sopore, & comitali manifeste afferuit, siquidem

A sequidem in illa animalis facultas omnino, & consummatæ prohibetur; in sopore autem graui, & morbo comitali non perinde. Quare 2. Aph. 42. obstruktiōne ventriculorum cerebri potissimum Apoplexiæ causam constituit, minimè verò affectionem substantiæ cerebri. Contraria tamen sententiam protulit ipse, lib. 4. de loc. aff. c. 2. *Verum in sopore, & morbo comitali ventres magis, cerebri corpus minus;* in Apoplexiā corpus magis affici solet.

Quod autem magis ventres in Apoplexiā afficiantur, quam cerebri corpus, ratione consentaneum est: siquidem Apoplexiā morbus est in compositione, nempe obstrutio in cerebri ventriculis. Rem ita se habere, aperte indicat subita eius inuasio; Nam subitanam meatum obstruktiōnem à crasso, viscoseque humore fieri constat ut lib. 3. de loc. aff. c. 7. docuit Galenus. Deinde si cerebrum ipsum quomodo cumque incidas, non prius sensum & motum amittet animal, quam ad aliquem ventriculum cerebri vulnus peruenit, ut auctor est Galenus 7. de placit. Hip. & Plat. cap. 6. Cum igitur apoplexiā, absolute sit priuatio sensus & motus, clare liquet magis consistere in affectione ventriculorum, quam corporis cerebri.

B Si verò contrarij loci contexturam, qui plurimos in præcipitiā deduxit, attente timeris; oppositum minimè profitetur. Potius ergo sensit, in Apoplexiā magis affici corpus cerebri, quam in Epilepsia; nam illa à maiori causa exoritur, nec valet corpus cerebri ad noxæ propulsationem insurgere, ut in epilepsia, sed magna ex parte deuictum succumbit, id quod verborum series manifeste ostendit, cum ita inquit: *In Epilepsia ventres magis, cerebri corpus minus;* sed in Apoplexiā corpus magis affici solet, videlicet quam in Epilepsia, & non quam ventres cerebri in eadem Apoplexiā. Et hac verissima solutione, Galeni loca in veram reducimus amicitiam: Quare (ut receptui canam) in Apoplexiā, maius nocumentum esse in ventriculis, ex Galeni mente liquido constat.

Differentia.

C Galenus lib. 3. de loc. cap. 10. differentias, seu species colligit ex intentione, vel remissione lœsonis, que cernitur in respiratione: hæc enim cum in Apoplexiā morbo, (nisi acutissima sit, & confessim interimē) sola inter animales functiones seruetur, non illæ tamē, sed à sana liberaque deficiens, iuxta triplicem respiratione varietatem tres numerat Apoplexiā modos: Primum, in quo violentissima est, & intermittens respiratione: Secundum, mitiore, in quo licet intermittat, siatque inæqualis, & inordinata, abest tamen ea violentia: Tertium, in quo iam aliquem seruat ordinem anhelitus, multoque debilior est, & curationem admittit. Adiungitque, non aliunde moti apoplecticos, nisi ob omnino priuatam respirationem, quæ à vita est prorsus inseparabilis.

D Sed examinandum: *Virum Apoplexiā differentia recte à Galeno sint numerata?* Nam videtur, quod ægritudinum species aptius eliciantur ex diversitate causarum, à quibus variatur curatio, quam ex intentione, vel remissione accidentium: Præterquam quod magis, & minus speciem non variant: nec febres, nec quivis alij morbi diversi constituuntur, nisi vel potissimum ob diversas, à quibus fiunt, causas. Ergo, &c. Quod si ex intentione, vel remissione nocumenti, licet Apoplexiā species colligere, duæ tantum erant cum Hip. constituae, 2. Aph. 42. fortis nempe, & debilis: & si ex varietate respirationis lœsa, plures: vna enim est, atque omnium pessima, in qua anhelitus aufertur, tradita in com. cit. Aph. at verè 3. de loc. cit. omissa. Imò & cum multò plures sint lœsa respirationis differentiae, aliisque grauissima symptomata in hoc morbo appa-

A rent, vt spuma, ratione cuius periculosissimus iudicatur, 2. Aph. 43. cur ex illis tantum tribus apoplexiæ species collegit? Denique si violenta illa, validissimæ respiratione, in qua præter septum, etiam totius pectoris musculi coguntur operari, non fit nisi respirandi necessitate vehementer aucta, 3. epid. c. 1. agro. 7. & 2. Aph. 42. in Apoplexiā verò non est aucta refrigerij necessitas, quin potius diminuta, vt constat, & testatur Galenus in com. cit. Aph. vnde illa Apoplexiæ in respiratione violentia?

Dic. Diuersimode solent Medici ægritudinum species numerare, & penes varia quibus distinguuntur, varias constitutre diuisiones: Apoplexiā autem ex tribus potissimum distinguunt. Primum, ex fine, & sic duæ tantum traduntur differentiae, mortalis scilicet, & salubris, seu fortis, & debilis; vel curabilis, & incurabilis de quibus Hip. Aph. relato. Secundum, ex causa, à qua, cum materialis sit, aut immaterialis, similes elicuntur Apoplexiæ species, quæ pro materia varietate in ille possunt subdividi. Tertiò denique, ex symptomatum varietate, præsertim circa respirationem, secundum quā considerationem quatuor constituntur Apoplexiæ differentiae, traditæ à Galeno in com. cit. Aph.

C Licet autem 3. de loc. cit. solas expresserit in quibus seruantur respiratione, prima tamen omnium pessima, desperata, & spiritum auferens, nec curationem admittens ex verbis Galeni colligitur, dum ait: *Potest etiam huius affectionis magnitudo, ex noxa quam respiratione interfere, vehementia discerni.* Quod si plures reperiuntur nocumenti varietates in anhelitu Apoplectorum, plures poterunt assignari Apoplexiæ modi; sed illi ut magis frequentes, & evidentiores recensentur, nec ex operis erat instituto omnes percurriere: ac proinde nihil mirum, si nonnulla subtiliter accidentia, à quibus etiam apoplexiæ magnitudo discernitur, vt spuma, &c.

D Iam verò deficiens, & intermittens respiratione suffocationem indicat, qua detinentur Apoplectici. 3. epid. c. 2. in com. agro. 7. sit autem violentissima, omnibus musculis thoraci operantibus, non ob necessitatē auctam, sed ob virtutem imbecillum, & valde deficiente, 2. Aph. cit. Cum enim præ imbecillitate, & virtutis defectu, vix possit moueri septum, coguntur sublimes, & reliqui omnes pectoris musculi, in deficiētis spiritus subdūm eleuari; cum quo parva adhuc est, & exigua talis respiratione: sed vehementis, & magna appareat, tum quia ad oculum fieri conspicitur, musculis omnibus eleuatis; tum quia ingrediens aë per angustos, obstruet, & à pituitæ copia meatus stricere facit, atque adeò n' agnæ motionis phantasiam inducit. Ex quibus patet argumenti solutio.

E Illud etiam soluendum est: *Virum à pessima, & desperata Apoplexiā aliquis evadere posse?* Nam si ex eo quod respirationem auferat, omnino irreparabilis est, quomodo stare possunt auctorum testimonia referentium multos, qui eam Apoplexiā passi, in qua nec respiratione, nec pulsus ferè appetant, fuisse restitutos; de quo Anticenna, & auctores passim citati à me, lib. 2. Hipp. P.P. Medic. hist. 3. 4. nec difficitur Galenus infra lib. 6. c. 5. de vteri apnea, hoc est, de perdita respiratione loquens; imò referunt Valerius Maximus & Plinius, nonnullos iam sepeliendos, domum reductos, & aliquos sepulentes traditos, ex tumulo fuisse auditos, alios inuentos, reuolutos, scilicet quia pessima illa apoplexiæ detenti, tantum mortui sepulti sunt.

F De euentu autem non immerito dubitari potest, cum non semel docuerit Galenus, respirationem, ad vitam absolutè necessariam esse, nec sine hac posse modo aliquo constare, 3. de loc. cap. 10. & lib. 4. cap. 10. & lib. 6. c. 5. & 1. de diff. respiration. 4. Sed negari nō possunt exempla ab auctorum memorata, rara tamē cum sint, nec frequenter euentia, Aphorismi veritatem non euertunt,

Causa.

euerunt, in quo Hip. yniuersaliter pronunciat, impossibilem reparacionem in fortis Apoplexia, qualis ea est in qua auferunt anhelitus: necessitates enim, & impossibilitates Hippocraticæ raro casus non excludunt; nec artium theorematum sunt adeò perpetua, vt rebus se alter habentibus aliquando non deficiant.

Quid si quæras: *Virum circa ullam respirationem & pulsum vivant Apoplectici?* Respondent plures, non aboleri penitus spirationem, sed exiguum, & quæ sensum lateat, superesse. Sed recte iudicanti reclamant signa, quæ immotum omnino thoracem præstate affirmant: si enim carpæ lanæ tenuissimæ, aut gossypij flocculum, vel leuissimam plumam, aut accenlam candelam prope os, & nares apponas, nullus planè motus deprehendetur. Alij poculum aqua plenum supra os ventriculi apponi iuadent; immotus enim, cessante prorsus respiratione, liquor seruat. Quidam purissimum nitidissimumque speculum, ori & naribus adaptant, quod si vel per aliquid spatium temporis approximes, nullam contrahet maculam. Quare nec sensibilis, nec insensibilis restat in determinia Apoplexiæ specie respirationis.

Solue dupliciter, & primò cum Galeno, afferente in fortis Apoplexia magnam corporis adesse refrigerationem, in qua calor innatus penè suffocatus, & extinctus, in penitioribus sedibus circa cor obrutus latet: cui valde exiguo, sola transpiratio, quæ per totam agitur cutem, satis est. Hoc ita esse ostendunt pulsus tardus, & rari, qui à facultate nimio onere, oppressa, viscerumque perfrigatione insigni emanant. Hoc modo vtero suffocatas viuere, testis est locupletissimus Galenus lib. 6. de loc. affect. cap. 5. Solue secundò: Apoplectici vivunt sine respiratione villa, non tamen sine cordis pulsu, qui vita quam necessarius sit, indicant fœtus, qui cum in vtero non respirent, cordis pulsu viuunt.

Distinctio Apoplexiæ à cognatis affectibus.

Cum verò aliqui affectus sint similes Apoplexiæ, inter hos differentia est constituenda: licet enim Carus, Apoplexia, & Epilepsia sint inter se affines, ed quod à frigido, crasso, aut omnino visco humore ut plurimum fiant; different tamen, quia in caro humor cerebri intemperiem auget; in Epilepsia autem, morsu & irritante qualitate lœdit; in Apoplexia, quantitate obstruit & repler, affectuque cerebrum, tanquam instrumentum. Præterea in hac lœditur manifeste respiratione, & cerebellinè fit terminatio in paralysem, in illis minime, aut per quam raro. Insuper sapore finito maxima ex parte subsequitur sanitas: atque id est Epilepsiam; medium appellat affectum inter apoplexiæ, & carum, nempe quia nec expers est prauorum symptomatum, nec ut plurimum in resolutionem finitur, & saepè in sanitatem; cum tamen attonitus non raro etiam citra paralysem interimat. Accedit, quod in illa motus manent licet depravati, non omnino auferuntur, sicut in apoplexiæ, & caro: verum in hoc, quia anteriores cerebri ventres magis patiuntur, quemadmodum etiam in omni somno, sensus potius tolluntur, non perinde motus.

Differat à Catalepsi, quia in hoc affectu oculi sunt aperti, & manet respiratione libera. Ab eterne strangulatu, nam in eo semper repertur motus velocissimus, & respiratione non est ita violenta & difficilis, sicut in Apoplexiæ. Asyncope, quia in hac non sit prædicta obstructio, neque aliqua in cerebro lœsio. Deinde in syncope spiritus retrahitur ad cor, in Apoplexiæ, spiritum ad sensus, motusque organa transitus impeditur.

Virum autem carotidum arteriarum, vel ingularium venarum

venarum *settio, vel compressio, Apoplexiæ subito inducat?* A integrè, stabiliterque vniuersos cerebri meatus occludi, videtur difficile. Sed obstant auctoritates summorum virorum, quibus non assentiri nefas est: Hippocrates enim lib. de flatibus, num. 19. à crasso flattu siderationem totius corporis, hoc est, Apoplexiæ, quandoque generari confirmat: subscriptum Valerius maximus lib. 9. cap. 11. Liuius lib. 23. Historiarum ab urbe condita: & attestantur multorum experimenta, qui carbonum fulm obstruetis cerebri cavitatibus à materia crassa generari, sed intercepto spiritus animalis transitu à vapore crasso, primariò oblaeso cerebro, deinde corde, partibusque spiritualibus in consensu tractis; vapor enim ex carbonibus elatus crassitie sua obstruit, canalésque obturat.

Deinde aër inspiratus per nares sanitatis tempore, debet in sufficienti copia, & quantitate hauriti; necesse est vt sit temperatus, & consistenter sit tenuis, & mediocris, mitis, benignæ. At omnes haec conditions in crasso vapore deficiunt, quia in angusto loco vbi ferè iacent dormientes, hyberno tempore, fenestræ occlusis, paucis est aëris non temperatus, sed igne accenso quasi flammatus, crassior admixtione scilicet vaporis crassioris carbonatij, infensus, & toto genere aëreæ corporis nostri substantiae inimicus: fit autem carbo ex lignis viridiibus in fossa subterranea accensis, móxque in proprio, & suo fumo extinctis, & suffocatis. Quo fit vt hic caliginosus & crassus vapor in cerebri ventriculos permeans, corpus immobile, & omni sensu orbatum reddat, neruorum videlicet principio intercepto. Ita ex carbonum fumo aliquos emori Galenus, lib. 7. de usu part. 8. & lib. de utilitate respirat. cap. 4. quia hic omnibus crassior planè appetit. An vero ex hoc fumo, cor, partibusque vitales corrupto vitali spiritu, & degenerato sufficiente refrigerio; an cerebrum patientur? Dic, quod et si vitalia, naturalia, & animalia membra vitientur, magis tamen cerebrum obliteratur, & sic Apoplectici motu, & sensu destituti concidunt. Hoc docuit Haly lib. 6. præf. cap. 4. dicens: *Qui autem cum fumo fuerit suffocatus, & dissolutus, si ab eius ore spuma exinerit, nulla est ad eius salutem via.* Ex quo patet, fumum præcipue cerebrum inuadere, Apoplexiæque committere, non cardiacam.

Causa etiam coniuncta potest esse sanguis, qui ex iectu, percussione, vulnere, ruptis venis tenuis meningis, subito ad cerebri ventriculos confluens, & crassitie deinde sua in grumum conuersus, replet & obstruit. *Virum tamen immateriale frigus Apoplexiæ possit excitare?* Quæstio esse potest: quia intemperies vim obstruendi non habet, & Apoplexiæ quoniam repente inuadit, & repente soluitur, ab intemperie excitari non potest: hæc enim paulatim inducitur.

Dic, extreum frigus, vel citra materiam, generanda Apoplexiæ occasionem præbet: Etsi enim haec solùm inducatur ab humor, qui subito influens ventriculos obstruit, & facultatis, spiritusque animalis influxum prohibet; tamen cum hic humor non solùm quantitate, sed qualitate offendat, necessariò cerebri substantiam intemperat: quare aliquando intemperantia subsequitur, interdum præit, & antecedit. Idcirco vigente bruma, externum frigus validum, sanguinem spiritusque congelat, meatus arctat & concludit, calorem denique natuum extinguit: nam si à vehementi frigore emortui sunt pedes, ex Galen. lib. de caus. morb. cap. 2. resoluto nativo calore, cur cerebrum suapte natura exangue, laxum, molle, hac de causa similem affectum pati posse negabimus: quod concedit Galenus lib. de morb. diff. cap. 5. qui quosdam iter agentes in vehementi frigore, passos fuisse similia symptomata apoplectis, libenter confirmat. Deinde si aëris stivus, et si calidissimus, frigidior est respectu caloris nostri, & idcirco Galenus 8. de usu part.

E

Quamvis autem pituita crassa, frequens afferatur Apoplexiæ causa, non id est pueri quantumvis pituitosi, erunt illi magis obnoxij quam senes; pueris enim robustis cum sit naturalis vis, integrum obstructionem non expectat, sed aduersus incipientem insurgit, & valide nititur propellere, atque id est potius Epilepsia corripuntur, senes Apoplexiæ, quia torpida iam, & debilis vis succumbit, nec ad pugnam excitatur. Rursus cum caput habeant infirmum, & magnam pituitæ copiam ob coctionis defectum soleant accrue, unde russi, spirandi difficultate, & similibus capiuntur, obstructibibus cerebri, repletionibus, Apoplexiis valde sunt obnoxij.

Aliæ etiam possunt esse causæ coniunctæ Apoplexiæ, sed raræ, vt biliosus humor, ex Gal. lib. de caus. morb. cap. 3. Non enim solùm obstruit, quod crassum, & viscum est; sed tenue, quando confertim irruit, & subito. *Virum flattus nebulosus Apoplexiæ immediata causa esse possit?* etiam dubitandum: à flattu enim, et si crasso,

cap. 2. monet, vt in curatione vulnerum cerebri, vel A
æstatis tempore, priunas ardentes circumcirkā impo-
namus, cur gelidissimus aér subito per nares ingre-
diens, Apoplexiā, imò mortem, immobili spiritu
animali redditio, non concitat?

Causæ externe sunt strepitus magnus, crapula af-
fiduæ, cruditates, constitutio aëris frigidissima, vehe-
mens etiam caliditas liquans, & agitans, & ad caput
humores attrahens. Familiaris morbus est hyemi, se-
nibus, obesis, pituitosis, catharro vexatis, otiosis, ine-
xercitatis, & iis qui assidue sanguinem mitti sibi pro-
curant, quia multa phlebotomia Apoplexiā accersit,
apud Auic. 4. *cap. 20.*

At antequam ad signa accedamus, inquirendum:
Virū decubitus supinus Apoplexiā posse inducere? Ve-
terum enim sententias in hoc dubio video esse discon-
des. Hunc enim decubitum summè in *præfigiis* Hip.
reprobant, *lib. 1. text. 14.* quia sanitati maximè aduersus:
ab eo enim periculissimi eveniunt morbi, quemad-
modum Auicenna 3. *doct. 2. cap. 9.* his verbis scriptum
reliquit. *Supinè autem dormire est malum, & ad multis
præparans agititudines, scilicet Apoplexiā, paralysem, &
incubum; quoniam superfluitates ad posteriora declinare
facit: quare retinentur, nec per suos incedunt canales, qui
in partibus sunt anterioribus, sicut nares, & palatum: quod
multò ante Auicennam docuit Galenus, lib. de inst. odo-
rat. in fin. & lib. 5. de loc. affect. cap. 4. dicebat à decubitu
supino nullum sperati auxilium, quòd facilius ad in-
fernæ partes ferantur alimenta.*

Ex altera parte extat Auicenna auctoritas, 18.3.
tract. 2. cap. 18. prope med. dum sic ait: *Et dormire super
dorsum, est ex eis quæ lapidi conferunt. Dic ergo, af-
fiduum dormiendi vsum, Apoplexiā patere posse, ob-
dictam causam. Adde quòd homines supino hoc de-
cubitu vñi, in fluxiones à capite in thoracem sunt ma-
gis obnoxij, & humores ad renes promptius deducun-
tur, qui etiam immodicè ex eo situ calefcunt: quare
ab eo summè præcauere debent, qui in nephritidem,
Asthma, & distillationes proni sunt.*

Quòd si Auicenna decubitum supra dorsum con-
sulti iis, qui calculo vesicæ & renura premuntur, id de
solo tempore exitus calculi intelligendum, ad quem
supinus decubitus haud secus conferre potest, quām
festinus per scalas descensus, & inæqualis equi. vectio;
quā tamen eo morbo infestatis, extra paroxysmum non
leviter nocent. In excludendo tamen calculo, in re-
nibus, vel vreteribus, vel in collo vesicæ impacto, su-
per dorsum iacere, ob viarum laxitatem, calorem am-
pliorem, & celeriorem expulsionem, conferre aliquid
posse, rationi consonum videtur.

Signa.

Präcedunt hunc affectum subitus, acutusque dolor
capitis, venarum iugularium elatio, vertigo, splen-
dores oculorum, externarum partium sine ratione re-
frigratio, totius corporis tremor, difficilis motus,
dentium stridor in somno, tinnitus aurium, obliuio,
stupor, somnus profundus, vrina veluti æruginosa,
atra, modica, & farinæ crassiori similia habens se-
dimina.

Quando præsens est, facillimè agnoscitur: vox
enim adimitur, loqua intercipitur, redditur homo
immobilis, & insensibilis; facultates enim tunc princi-
pes opprimuntur, orientur, cessant: & cadaveris in-
star, clausis oculis decumbit, cum colore plumbeo, &
gelido articulorum corpore; pulsus est tardus, languidus,
rarus, & inuaescente affectu fit debilis, tardus,
creber, ex Galeno 4. *de car. pulv. cap. 11. & 19.*

Præfigium.

F Ortis Apoplexiā sanari non potest; levius difficulter
curationem admittit, ex Hip. 2. *Aph. 42.* & qui ab
hac sunt immunes, in paralysem alterius lateris ferè
incident, ex Gal. 4. *de loc. 2.* Paulo *lib. 3. cap. 18.* Aëtio
tetrab. 2. ferm. 2. cap. 27. Hyemale tempus huic virtus plus
est obnoxium, 3. *Aph. 23.* præsertim si venti frigi-
dipræsent ac densa nebulæ cœlum obsideant. Hinc fit
vt aëtia Apoplexiæ, quæ adolescentes occupant sint
periculosæ magis, quia causæ magnitudinem ar-
guunt, maximè quia hoc tempore, & ætate corpus
aëris multo refrigerio indiget, qui ob impediat re-
spirationem cum hauriri nequeat, fit ut suffocati ætri
breui intereant.

Est præterea notanda Hip. *sententia, 6. Aph. 51.* Qui-
cunque sani repente capitis dolore corripuntur, & muti
finit, intra septem dies pereunt, nisi febris superuererit.
Ultimè percutandum: *Virū Apoplectici, non reu-
centur in vitam, in quorum ore spuma appetit?* Hoc ita
esse firmat Hippocrates, *lib. 2. Aph. 43.* sic dicens: *Qui
suffocantur, & à vita deficiunt, nondum tamen mor-
tui sunt, non referuntur in vitam: quibus spuma circa os
apparet.*

Sed contraria obstant plurima. Primum. Auicenna au-
ctoritas, 9.3. *truct. 1. cap. 9.* dum enim de præfocatis ex
angina loquitur, sic ait: *Cū tamen quandoque accidat, ut
præfocatus spumet aliquando, deinde sanetur, &c.* Secun-
dum. Spuma in Epileptici ore concrescens, ipsum ab
accessione facit immunem, materia illius morbificæ
portione in spumam abeunte. Tertium. Si spuma
in Apoplectici ore apparet, mortem indubitatam
minaretur, illud esset, quia ob cohibitam commodam
expirationem, & inspirationem, calore feruorem in
ducente, in pulmone generaretur, & valido deinceps
conatu, & agitatione periceretur, & ad os vsque con-
flueret. Sed huiusmodi causæ vnde accipi non
possunt, cum ea quæ à pulmone pelluntur, mediante
tussi reipliantur, & non aliter. Ergo spuma in Apo-
plectici ore percepta, mortis certitudinem non in-
fert.

Dic primò cum Galeno in *com. cit. Aph.* quòd Apho-
risticæ sententiae sunt omni ex parte verae, licet aliquan-
do aliter, raro tamen eveniant, vt *lib. 6. Aph. com. 56.*
eleganter protulit Galenus. Dic secundò. Cum spuma
paucæ, aut alba Apoplecticos euadere posse; cum
multa, flava, aut cruenta, nequaquam: magna enim
spumæ copia sumnum feruorem, maximam respira-
tionis difficultatem, & extremum naturæ conatum
ostendit; color autem flanus, aut purpureus, spumam
ex ipsa pulmonis substantia proigni significant Con-
traria vero argumenta sic solue. Primo concilia Hip.
cum Auic. ex solutione prima. Secundum extrica, si
afferas in Epilepsia paruam obstructionem adesse, idem
que cerebrum strenue concuti posse, & sese compri-
mendo sensatam noxam excutere; quare humorem

E pituitosum per os in modum spumæ foras protrudit:
quod secus in Apoplecticos accedit; nam spuma in iis
ex innata humiditate ob feruidum calorem generatur.
Tertium solue dicendo, prædicto *com.* Galenum
affirmare, illa ex pulmonibus tussim mouere, quæ sub-
itò, & simultaneè, non autem quæ sensim & paula-
tim excernuntur.

Curatio.

F T si desperatis non sit adhibenda manus, ne infan-
memus præsidia quæ multis fuere saluti, vt notauit
Galenus *lib. 1. meib. cap. 9.* tamen cum salutis. spes ali-
qua eluet, eaque dubia, melius est, præfato mortis
periculo aliquid tentare, quam ægrum spe omni
adempta

adempta certò perire, vt idem monebat, *lib. 10. meth.*
cap. 10. de qua re latè egimus, *lib. 1. Hist. P.P. Medic.*
hist. 63. in fin. Quare cum morbus sit atrox, exactè
peractus, intra paucos dies, ne dicam horas strangu-
lans, celeriter curandus est, remediale incessanter pe-
ragenda. Pugnandum frictionibus, vinculis dolorifi-
cis, suppositoris acutis, & cucurbitulæ applicatis dor-
so, cervi, scapulis, suris, lumbis, natibus; hæ enim
potentissimæ à capite renellunt.

Sanguinis missio, optimum præsidium est, præser-
tim si sanguinis vel pituitosi, vel melancholici copia
ad sit vaſa intercipiens: & vena in vtroque brachio
ferienda Cephalica, si vires adsint; & hoc præsidium
citissimè celebrandum, ne sanguinis calore penè
emoriante, & flaccidientibus viribus, citra morbi le-
uamen phlebotomia deinceps, vires prosternat. Si in
altero laterum resolutio adsit, à saniori sanguinis est
emittendus, vel à vena frontis, aut nasi. Hemorrhoidi-
bus hirudines affigendæ: quia Apoplectis hæmor-
rhoides superuenientes, bonum, vt in *Coacis* dicebat
Hip. Illæ etiam retrò aures, & temporibus admouēdæ,
præcipue si virium penuria adsit, & vitium ex atro sâ-
guine originem ducat. Ita cervi, occipiti, bregmati
cucurbitulæ scarificatæ profundiusculè agglutinandæ:
& in conclamato casu iugulares venæ aperiendæ; de
quarum venarum apertarum utilitate in hoc morbo, &
aliis sœuissimis affectibus, ex quibus citissimum mortis
periculum impendet, pulchra lege *lib. 1. Hist. Princip.*
Medic. hist. 76.

Sed dubitabis meritò: *Virū in Apoplexiā accessio-
ne cucurbitula hypochondriis imponenda.* Et pro parte af-
firmativa, validum argumentum est: Nam hoc auxiliū
valide humorem à capite deturbat, excitat apoplecti-
cum, pituitosum succum attenuat. Id probat Galenus
7. Aph. 1. cucurbitulam ex toto corpore sanguinem
vehementer attrahere confirmans, quia est instru-
mentum ad violentum attractum à Medicis excogita-
tum, vt notauit Galenus *4. meth. cap. vlt. in fin.* Ob-
stant tamen plura, quæ præsidium hoc dissident. Si
enim in initio celebretur, maximam noxam inferre
potest; musculi enim abdominis intenduntur, & dif-
ficiliorem reddunt respirationem: hinc fit, vt qui
in tabidis, & asthmaticis id genus remedij exercent,
ægros in multa damna præcipites tradant. Neque
obicias Aëtium *tetrab. 2. ferm. 2. cap. 27.* eas imperasse,
quia ille de earum admitione in paroxysmo, non est
intelligendus.

Quoniam vero Apoplectici sine voce, & sensu de-
cumbunt, & nihil deglutiunt, neceſſeque sit vires refi-
cere, præsertim animales, quæ illid fatiscunt natura
suapte, idcirco ad cibum cogendi sunt, & omni inge-
nio nutriendi; sicutque commodum est nutritia em-
plastria ventri admonere, & ob hanc causam clysteres
nutrientes indere: quare alternatim expurgantia cly-
steria, & nutritia infundere oportet. Sed in hunc
vsum videndum: *Virū elyptes ex vino in Apoplectica
accessione uriles sint.* Vinum enim crassos humores atte-
nuat, lentos dissoluit, flatus discutit, nutrit per bellè.
Licet autem hæc vera sint, tamen à recta methodo re-
cedunt, qui hoc auxilium Apoplecticos celebrandum
imperant; plurima enim damna ex eius vnu subse-
quuntur: nam ex ventre ad caput vapor vni eleuatus
soporem auget, cerebrum conturbat, & sopit, menti-
que caliginem inducit.

Sternutatoria etiam optima sunt; hæc enim motu,
& concusso humores cerebri meatibus impactos val-
enter detrudunt. Non indignum dubium poterat de
illis excitari: *Virū ante totius corporis vacuationem, ea
in paroxysmo Apoplectico imperanda?* Licet autem om-
nium consensu ea sint virilia ob causas dictas, tamen
suspecta sunt, & valde noxia. Primo, quia humor ef-
ficiens Apoplexiā sternutamento expurgari non

A potest, & præsertim ille qui in substantia cerebri fir-
miter est impactus. Secundò, quia capit is: & pectoris
agitazione cerebrum humoribus ad ipsum attractis
peractus, intra paucos dies, ne dicam horas strangu-
lans, celeriter curandus est, remediale incessanter pe-
ragenda. Pugnandum frictionibus, vinculis dolorifi-
cis, suppositoris acutis, & cucurbitulæ applicatis dor-
so, cervi, scapulis, suris, lumbis, natibus; hæ enim
potentissimæ à capite renellunt.

In eundem vsum Apophlegmatis mata parant, & na-
ribus ac palato, calida medicamenta, & odorata im-
ponunt, vt vis animalis excitetur, & crassus humor dis-
scutiatur, Rogabis: *Virū Theriaca, & odora medica-
menta, ante totius prouidentiam, palato, & naribus admo-
nenda?* Superiores rationes videntur cogere, quod illa
his partibus illinita conferant plurimum: sed meo voto
suspecta sunt, & valde incommoda, quoniam in The-
riaca, & Mitridatio, etiamsi diu seruentur, vis op-
non perit omnino, cuius causa somnus non minuitur,
imò augetur. Deinde prædicta medicamenta, sunt
composita ex adstringentibus, vt Acacia, hypocistide:
frigidorum autem, & adstringentium medicamento-
rum facultas, licet sit plurimum refusa, eluet tamè
adhuc, & frigiditatis aliqualis vestigia præbet, atque
timor est, ne humor latus adstringentium vi coërci-
tus, amplius impingatur. Ade quod hæc medica-
menta plurimam vaporum copiæ capiti subministrant,
quæmobrem symptomata increaserunt, quod faciunt
odorata omnia, vt Diamoschum, & Diambra, quo-
niam cerebrum suaves odores audiè excipit, præser-
tim si est male affectum. Ergo horum loco propinari

D possunt scrupuli duo Castorei, aut Piperis, aut Zingi-
beris: hæc enim etiæ calore suo vapores excitent, quia
tamen ingrata sunt, & iniucunda cerebræ, minùs no-
cere possunt. Postquam autem cerebrum fuerit repur-
gatum, hæc tutò offerri possunt, illi enim ob vim mor-
bi languido robur conciliant. Horum loco utrissimum
sunt aquæ Apoplectæ, per cochlear in os indita, quæ
crassos humores extenuant, flatus discutunt, obstru-
ctionem auferunt.

Expurgantia optima sunt, vt Agaricus trochiscatus,
Electuarium Indum, Hierà diacolocynthidos, præ-
sertim si humor melancholicus dominetur; Mel ro-
faceum solutivum cum agarico, & lena. Pilulae ex
Agarico, Assaïareth, cochiæ, fœtidæ, de Castoreo, Sar-
cocola, Serapino, Euphorbio, Trochisci Alhandal.
Quæ dissolvi possunt aq. vitæ, melissæ, saluæ, rutæ:
& hæc in maiori quantitate exhibenda, quia virtus
sopita nonnisi valentioribus irritatur; & hoc modo
oblata, à longinquis partibus humorum viscidum era-
dicare nata sunt.

Dé Antimonio maior est hæstatio: *Virū in ac-
cessione Apoplectica sit exhibendum:* Omnes ferè affirmant,
quia hoc validum est, & ad educendos humores tena-
ces efficacissimum; & vel in infuso, aut substantia
commodissimè deglutiri potest, & per vtrumque ven-
trem seruos humores, crassos, terrestres potentissi-
mè euacuat. Dic, quod licet Antimonium præpara-
tum sit saluberrimum medicamentum, minimèque ve-
nenosum (de quo arguento latius in *Pharmacopæa*
scripsiimus plura) & ad rebelles morbos præcauen-
dos, & curandos utrissimum, diutinòque experi-
mento confirmatum, maximè si ijs à melancholico
humore ortum duxerint: tamen cum vehementer
euacuet per vomitum, idcirco eius vsum in hac ac-
cessione reprobandum censeo; tunc enim vomitus
summopere nocet, tum quod æger in hoc motu sepi-
sum adiuuare nesciat, tum quod, cum se erigere ne-
queat, potius suffocaretur. Accedit, quod huius va-
cuationis vi humor à toto ad superas conuolat partes,
caput replet, & affectum conduplicat.

Sinapis mihi, ac Dropaces sunt stenæ præsidia. Ve-
sicantia brachiis, & femoribus adhibita summè iu-
uant. Candens sartago, vel clipeus ignitus capiti ad-
motus,

motus, quosque pili ætri vii videantur, miram vim A habet: quo auxilio administrato, sequens ponatur vnguentum, vel emplastrum.

Æ. Olei ruta, Ol. Laurini, de castorio, de pipere, an. 3 j. olei euphorbi, 3 b. aq. vita, 3 j. b. misce.

Et post dimidiam horam, imponatur sequens sinalpismus, emplastrum modo.

Æ. Olei castini, & olei de euphorbio, an. 3 b. euphorbi, castorei, an. 3 j. trium piper. sulphuris, nucis moschatae, sem. urtic. serapini, pulu. sinapis, stercoris columbin. an. 3 ij. Adde olei de laterib. Laurini, & de styrace, calamit. an. 3 iij. Cum sicibus, & terebinth. fiat emplastrum, toti abrafo capiti imponendum.

Canteria in vniuerso capitum ambitu, præsertim in futura coronali excitentur. In quibus omnibus exequendis, cautus sis oportet: dummodo intelligas, non esse extra methodum, vti violentis & temerarii remediis, iterum atque iterum applicatis; quoniam truculentus morbus levia præsidia contemnit: nam, vt docte monebat Celsus lib. 3. cap. 9. quos ratio non innat, temeritas sanat.

O B S E R V A T I O.

*In Apoplexia curanda, sanguinis detractio-
nis utilitas mira.*

Qvantam utilitatem pro curatione Apoplexiæ, af- ferat vel iam moribundis ægris sanguinis detrac-
tio, nulli puto non manifestum. Nam cætera reuel-
lentia auxilia, frictiones acres, ligature, siccæ cucurbita-
læ, vix à remotis partibus humorem exhaustiunt: Ex-
purgantia etiæ violenta, ad actum nequaquam redu-
cuntur: quia natura consopita, & veluti emortua ad
eorum actionem non insurgit: Errhina, & reliqua
quæ à cerebro humorem enauant, emortuas veluti
vires citra leuamen irritant. Sola sanguinis detrac-
tio est proficua, quam vel in pituitosa Apoplexia esse ce-
lebrandam, omnes ferè practici consentiunt. Quidam in
florente ætate constitutus per altas scalas repente
cedidit: huic vena vna aut altera tenuis meningis, con-
cussionis vehementiæ disrupta fuit, & sanguinis abundan-
tia per nares sequuta, quo tēpore loquebatur æger,
se moebat, & ad oblata erat valde morigerus. Sup-
pressa hæmorrhagia Apoplexia hominem iuauit. Re-
media vnius diei spatio plura adhibita, clysteria varia,
purgationes fortes, & reliqua revellentia auxilia cele-
brata: sed cum ex iis nullum iuauementum perfentiret, imò cadaneris in star in horas moriturus videretur, &
sanguinem coërcitum ad ventriculos confluxisse in copia multa coniecatarem, virésque non essent deiecta, sa-
guinem ab utraque Cephalica simul exauario; & post
clysterem nutrientem iniectum, iterum post quatuor
horas à vena fontis parum sanguinis demo. His præsi-
dijs leuata natura sanguinem per aures expellere fate-
git: & cum post hanc vacuationem oculos aperiret, &
manus moueret, naturam imitandam duxi, sed quo au-
xilio, id docuit Hip. lib. 2. epid. sect. 6. §. ad auris dolorem
cucurbitulam affigit, &c. Qua ratione ex interuallis qua-
ter supra aures cucurbitulas imposui, quæ cum crurore
prouocarent, contulere valde: sensim enim ac sine
senſu riuuli sanguinei lente per aures emanantes,
ægrum funeri destinatum subleuarunt.

C A P V T VIII.

De Melancholia.

Definitio.

Nomen Melancholiæ à melancholico humore, qui est ipsius causa, deducitur, ex Gal. 2. math.

cap. 2. definiturque hoc modo: est delirium sine febre, cum metu & tristitia, ex melancholico humore in cerebro existente subortum. Ita definit Paulus lib. 3. cap. 14. quæ definitio recte explicat præsentem affectum: Nam illa particula, *delirium*, siue actio depravata principum facultatum, ponitur loco generis. Per alteram *sine febre*, differt à phrenitide, quæ febrem assiduum sibi comitem habet: hoc tamen intellige, ex propria natura, nam per accidens ratione alterius affectus, febrem reperiiri non est impossibile, vt patet in melancholia, quæ cum febre ardente, vel tertiana continua copulatur. Per timorem, & tristitiam differt delirium melancholicum à maniaco: Licet enim Maria sit mentis alienatio sine febre, ex humore melancholico in cerebro existente ortum ducens; tamen non est cum timore, & mestitia, sed cum audacia, temeritate, rixa, & pugna.

Quare huius affectus essentia in eo consistit, quod sit symptoma in genere actionis læsa facultatum principum: Melancholici enim iucunda, vt tristia: & minime timenda, vt timorosa percipiunt, auctore Gal. 1. de caus. sympt. cap. vlt. &c. de loc. affect. cap. 7. Illud autem symptoma morbum sequitur in temperamento, ex Hip. 6. epid. sect. 8. text. 40. vbi inquit: Si humor melancholicus in corpus virgit, morbus cornitalis hominem corripit; si in mentem, melancholicus efficitur. Vbi nomine corporis, ventriculos cerebri intelligit, qui ab humore cum magis obstruuntur, quæ cerebri substantia, Epilepsiam patiuntur: nomine mentis, ipsius cerebri tempore intelligit, quæ quando ab humore melancholico pernvertur, præsens gignitur affectus: qui cum ex eo euueniat, quod cerebri tempores vitietur, quæ similiarum partium propria existit, fit vt cerebrum, prot est pars similaris, non verò vt pars organica, oblatatur.

At circa hanc definitionem Galeni, variæ dubitaciones insurgunt. Et primò: *Vtrum in melancholia, cerebrum an cor afficiatur?* Partem affectam esse cerebri substantiam Galenus cit. loc. palam contestatur. Interdum autem cerebrum male afficitur primò & per se, ab humore melancholico in cerebro existente, siue hic humor in ipso cerebro, à calore immido crassum sanguinem superassante generetur, vt accedit in melancholia morbo, qui ad phrenitidem, vel febrem ardentem consequitur; siue aliunde in cerebrum confluxerit: & tunc melancholia morbus per primigeniam affectionem nuncupatur. Aliquando cerebrum per consensum afficitur, vt quando à toto corpore humor melancholicus, vel ab aliqua parte vapores crassi, & tenebrosi in cerebrum conuolant, vt ventriculo, vasis mesaraicis, liene.

At licet in hoc morbo cerebrum potissimum afficiatur, hōcque sufficiat ad huius affectus symptoma constituenda: tamen necesse est, vt noxam persentiscat cor, quod voluit Avic. 1. 3. tract. 4. 18. timor enim, & tristitia, vera animi passiones, ad appetitum sensitum pertinent, qui cum in corde suam sedem habeat, eius organum, nempe cor, lædi est necesse. Deinde Hip. lib. de virgin. morb. num. 1. in fin. scribit, virginis maturas viro ex menstrui suppressione in demen-
tiam incurtere, terrores, ac timores, & reliqua sym-
ptomata, quia menstruus sanguis ad cor, & septum transuersum confluit vbertim.

Libenter tamen fatendum, non esse necessarium cordis indispositionem, ad timorem & tristitiam absoluere: sed sufficere, quod à potentis reætricibus, hoc vel illo modo objecta cognoscantur, vt talem vel tam appetitus passionem efficiant: quare appetitus residens in corde, in his animi affectibus non operatur, nisi præcedente reætricum cognitione; & sic necesse est, vt appetitus efficiat actum timoris, quod aliquod malum cum spe euadendi illud, à potentia cognosci-
tia

tia in cerebro existente apprehendatur; quod simili- A ter de actu tristitiae dicendum est. Et idcirco in melancholia non est læsum cor, nisi per subordinationem potentiarum, ex eo quod tam appetitus, quæ potentie cognoscitiva in eadem anima læst radicata: ita Galenus in art. med. cap. 29. & 30.

Ex his constat, actionem læsam & depravatam, ori- ratione morbi, in organo facultatum principum exi- stentis. Obiicies, morbum in cerebro existentem, cum sit extrinsecus cordi, actionem appetitus lædere non posse in ipso corde existentis, neq; in genere cause formalis, materialis, vel efficientis. Nam actio illa appetitus ab ipso corde elicetur, & manet in ipso. Ergo à morbo ipsi extrinsecu variari non potest: & sic læsio illa appetitus, à morbo existente in cerebro non euueniet. Dic. B Actio illa læsa fit à facultate inuariata; supposita tamen variatione principum facultatum, à morbo in cerebro existente, cui actio appetitus læsa tribuitur, qui caco impetu fertur in illud, quod à potentia cogitativa, vt cenueniens proponit, opositum verò auersatur. Si igitur ratione morbi in cerebro existentis, aliquid à potentia cogitativa percipitur depravatè, & hoc modo appetitus proponatur, hic in ipsum sic cognitum fertur: vt quando iucunda, vt tristia percipiuntur, & appetitus ea auersatur, tunc hæc actio est depravata, ratione morbi cerebri, non quia organum appetitus, nempe cor, sit vitiatum; sed actio per subordinationem potentiarum læsa est.

Ad locum verò Hip. lib. de virginum morbis, Dic. per propositum ab auctore dispositiorem, fieri cor ac septū transuersum, non sedem affectus, sed sedem causarum affectus: non tamen dementia, mœtore, ac pauroes consurgent, nisi prius vitium cerebro communicetur. Hac ratione septū transuersum, pisci phrenas, hoc est, mentem nuncuparunt. Facilem verò esse cerebri ad cordis affectus sympathiam, præsertim in melancholica dispositione, inde patet: Si enim melancholicum sit cordis intemperamentum, illicid cerebrum compatitur, non solum sanguinis illuc ascendentis ratione, sed quia ex spiritu vitali turbido, animalis nebulosus progignitur, huic enim ille materiam præstat. Si autem melan- cholica dispositio sit in cerebro per primigeniam affectionem radicata, mœror, & timor continuo premunt ægrotantem, & progenato spiritu atro, cor ad melan- cholical intemperiem permuat. Quare ne mireris, quod Auicenna dixerit, in melancholia cor esse affec- tum, quod licet dicto modo sit intelligentum, tamen ex huius auctoris mente hæc ægritudo solum in cerebro confirmatur.

Age deinde, & perscrutator: *Vtrum omnes potentia-
reætrices in hoc affectu lædantur?* Cū enim supra dixerimus, melancholiæ esse mentis alienationem, mentis que nomine facultates principes intelligentur, meritò dubitabis, quæ facultas in hoc affectu sit oblæsa. De imaginatiua nulla est hæstatio, prot. lib. 1. hist. Princip. Medic. hist. 37. ex Galeni, & Aeti, mente demonstrauimus, & nunc ratione confimo: Nam plurimi hoc morbo affecti, se existimant esse gallos, alij se esse testas. Sed hoc est errare circa simplicia, cum existimant se esse id quod non sunt. Ergo cū error circa simplicia ad imaginatiua spectet, in hoc affectu imaginatiua erit læsa.

Sed dices: Si hi non habent, quæ seipso, testas, aut gallos repræsentent, quo pacto se ita affectos esse imaginantur? Dic, imaginatiua ob depravatum tempera-
mentum, determinatas species diversarum rerum con-
iungere inter se, quæ sic coniunctæ, illa monstra repræ-
sentant. Deinde, præter imaginationis læsionem, cogitatiua etiam noxam esse necessariam, efficaci ratione conformato: Timor enim, & mestitia sunt passiones appetitus sensitivi. Sed hic ad eas moueri non potest, præcedente solum actu imaginatiua, nisi præcedat

actus æstimatiua. Ergo prædictæ passiones vt hant, in æstimatiua læsionem præsupponunt. Minorem sic pro-
bo; Qui appetit, fertur in bonum cognitum, vt conueniens, ita vt nō possit ferri in ipsum, nisi vt conueniens cognoscatur. Sed non potest cognosci vt conueniens, nisi ab æstimatiua. Ergo. Ut appetitus fugiat v.g. obie-
ctum iucundum, vt triste & disconueniens, necesse est quod illud iucundum conueniens, ab æstimatiua, vt triste disconueniens fuerit cognitum, quæ cognitio cū sit depravata, læsionem in æstimatiua necessariò supponit.

Insuper pro certo affirmandum, præter læsionem imaginatiua, & æstimatiua, sèpè etiam memoria esse oblæsam: & non solum memoria, & æstimatiua per consensum imaginatiua sunt læsa, sed per primigeniam affectionem læsa existunt; omnes enim hæ potentiæ possunt lædi, ad humore melancholico in ipsorum organis producta intemperie: sed hoc est lædi per primariam affectionem; cū hæc læsio sit à morbo in parte læsa existente; siue enim potentia reætrices sint in diuersis locis cerebri collocatae; siue in diuersis locis magis eluceant, nihil impedit quomodo ab humore melancholico primariam intemperie possint comparare, teste Galeno 6. epid. sect. 8. com. 17.

Vtterius inquirendum: *Vtrum melancholici res incun-
das, vt tristes percipiunt, & eas fugiant.* Hoc enim videtur difficile: Nam species rei iucundæ non potest repræsen-
tare, nisi rem iucundam. Ergo cū speciem rei iucundæ, melancholicus percipiatur, eam vt iucundam percipiatur est necesse. Antecedens patet: Quia species est na-
turalis imago, & similitudo obiecti. Ergo ipsum, vt ja-
se est, repræsentabit.

Satisfacies huic difficultati, dicendo: quod propter determinatum temperamentum, æstimatiua melancholico, ab speciebus sensatis rerum iucundarum, elicite species insensatas disconuenientia, per quas obiectum iucundum, vt disconueniens & triste percipitur, & ab appetitu auersatur. Sicut enim ouis viso lupo fugit, quia nimur ouis æstimatiua ab speciebus sensatis elicite insensatas disconuenientia, ratione quarum ouis lupi vt disconuenientia fugit: ita in præsenti contingit affectu. Si verò ex te hoc modo dubium soluente, aliquis querat: Cur vnius lupi æstimatiua, viso lupo, in-
sensatas species disconuenientia non eliciat, ouis autem viso lupo elicit? Respondebis, ouis æstimatiua, propter peculiare temperamentum, quo caret lopus, insen-
satas species elicere.

Verum hæc solutio vniqa ratione in præsenti conuin-
citur: Impossibile enim iudico, quod æstimatiua elicit species insensatas disconuenientia, ex speciebus sensatis rerum iucundarum; & sic probo: Res iucundæ nullo modo sunt melancholicis disconuenientes. Ergo ipsorum æstimatiua non poterit elicere ex ipsis species insensatas disconuenientia. Antecedens patet: probatur consequentia: Nam nulla potentia potest clicere spe-
ciei ab alia specie, nisi species qua elicetur, continetur in specie ab qua elicetur, saltem virtualiter. Sed species disconuenientia nulla ratione continentur in specie rei iucundæ. Ergo æstimatiua ab specie rei iucundæ, spe-
ciei disconuenientia non elicet. Minorem probo hoc modo. Species rei iucundæ est naturalis imago, & similitudo obiecti, & totum suum esse habet ab ob-
iecto. Ergo cū obiectum iucundum nulla ratione contineat disconuenientiam, neque ipsius species illam obtinebit.

Neque similitudo ouis respectu lupi habet parita-
tem: nam si ouis æstimatiua viso lupo elicere speciem disconuenientia, adeò hoc sit, quia obiectum disconueniens est. Neque peculiare temperamentum melan-
cholicum facit, vt æstimatiua elicit specie disconuenientia ab specie rei iucundæ, & conuenientis: alioqui enim

enim reperitur in specie repräsentatio disconvenientia, quae nulli obiecto correspondet: quod est absurdum: cum tota repräsentatio ab obiecto, nullo verò modo à posteriori emanet.

Dic, quod cùm species rerum tristium in potentia restringe referuat, à peculiari tempérantio exsuscitentur adēd vehementer, vt cogitativa perpetuò res tristes per tales species repräsentatas percipiat, hinc accidere, vt cogitativa tot rebus tristibus percipientis occupata, aliquid iucundum propositum de nouo, vt triste percipiat, ex eo quod tot obiecta tristia potentiam totam ad se trahunt, vehementiusque immutant, quam obiectum iucundum. Ex quo fit, vt species rei iucundæ, & conuenientis, etiā rēm & conuenientiam eius in se repräsentet, disconvenientia tamen pér tot species repräsentata, pérceptionem conuenientia vnius obiecti obscuret. Exemplum in protiptriu est: nam lapis quietus sub aqua mota absconditus, licet speciem lapidis quieti ad vñum immittat, non tamen percipitur, vt quietus, quia lapidis quies ab specie aquæ motæ supra lapidem existentis obscuratur. Hoc modo omnia obiecta alba v. g. à potentia visu percipiuntur, vt colorata, si ante oculos vitrum repornatur, quia vitri color vehementius immutat: color enim, vehementior qualitas existit.

Percontaberis, quo pacto verum sit, laetioriē cogitativa consistere in eo, quod sp̄cies exsuscitentur à peculiari tempérantio, si in cogitativa species non referuantur, sed in memoria tantum, vel imaginativa, vt ex principiis philosophiae liquet aperte. Dic: Ad hoc vt cogitativa actiones laetas eliciat, sufficit quod sp̄cies in imaginativa, & memoria referuat, à peculiari tempérantio ad opus excitentur; ex quibus necessariò producitur in cogitativa species, per quam deprauat cogitativa operatur.

Differentia Melancholia, ex parte affecta desumpta.

Galenus lib. 3. de loc. affec. cap. 7. plura de melancholia selecta, mīro quo erat prædictus ingenio prodidit in lucem, quae si in examen non trahantur, intellectu sunt difficultia, & obscura nimis. Duas ergo differentias melancholiæ proponit, quarum altera circumferri solet cerebri propria, altera totius consensu; sed melius, vna capitum propria, altera capitum, & totius. Quemadmodum enim in quibusdam agitudinibus, contingit vniuersas corporis partes quae oculis subiiciuntur, vna & eadem intemperie affici: in aliis verò tempérantio immutari vnius duntaxat partis, propterea quod hæc ipsa intemperantio humorem sola recipit, vt in tumore quois particularis membris, cruris scilicet etiā sipe late, māmilla cancer, &c. Sic accidit interdum, vno & eodem melancholiæ tempérantio cum reliquis totius corporis partibus cerebrum labore, vbi scilicet vniuersus qui in venis est sanguis, efficitur melancholicus: nonnunquam verò cerebrum duntaxat, vel sanguine melancholicus ad ipsum aliunde deriuato; vel reliquo totius noxa omnino vacante, altero eo qui in cerebro existit, & facto ibidem melancholicus, per flauæ bilis, aut atri sanguinis assationem.

Quo pacto duæ illæ emergunt Melancholiæ differentiae, in quibus caput vel solum, vel simul cum toto afficitur; non aliter ac in externis vitiis contingit, quibus seu manifestioribus, Galenus comparat interna, vt per illa, tanquam per notiora manifestentur, quod sèp̄ obsernat, nec est à mente Hipp. alienum: solet enim res discursu & ratione explorata; per ea quae sensibus apparent confirmare, vt apud ipsum repertus passim.

Hic iactis adiungit eo loco Galenus, non parum ha-

A bere momenti prædictam Melancholiæ distinctionem, ad curandi rationem, quoniam vbi melancholicus sanguis in vniuerso corpore continetur, à vena secessione, quae sanguinem vitiosum evacuet, curatio ansipanda: at si in solo cerebro redundet, ratione talis affectus necessaria non est sanguinis detractio, quamvis ob aliam causam (nempe præseruandi causa), vel quia fortè sanguis etiam in corpore superabundat) recte possit vena secari; in cacochymia enim cum sanguinis abundantia, ut ille mitti docuit, 4. de sanitate, cap. 4.

Pro cuius doctrinæ explicatione dubitandum: Vitrum melancholia in cerebro generetur? Si enim iecur est officina humorum creandorum, quomodo extra illud atra generari poterit, maximè per assationem, in cerebro vñque adēd frigido? & si à bile flaua, ac melanchochia, quas solum agnoscit atra materias, cur etiam non à sanguine, qui tanquam sua face calidior, patior est, vt superassetur, & in ipsam commigret, præseruanti scribente nonnunquam ipso Galeno, vt quibusdam legitur, 6. epid. sect. 5. com. 25. biliosum corpus simul, & sanguineum, fieri melancholicum, si super primantur expurgationes. Et si adusta, falsa pituita creat melancholica vita, vt Elephantiasim & lepram, cur etiam illius non meminit?

Dic. Nullum est inconveniens, præternaturales humorē etiam citra iecur creari, & per assationem, in membro naturā frigido, immodiū inflammato: iam verò licet ex superasseto sanguine atra generetur, nonnisi melanchochia interuentu fit, hoc est, face & limbo ipsius, vt colligitur ex 2. de rat. vñct. com. 30. 5. ex eosdem verò assato, atque etiam crasso, atra, &c. hoc est, melanchochia in quā per assationem immediate vertitur sanguis, penes sui partes crassiores, & ex ea in bilem atram, cuius duas tantum sunt sine medio materias succus scilicet melancholicus, & bilis flaua.

Per sanguineum autem corpus, lib. 6. epid. cit. intelligendum est, melancholico sanguine referuntur, quae ex hemorrhoidum suppressione ad partes supereras regurgitata, de qua ibi loquitur manifeste Galenus: non enim sanguis, absque eo quod in bilem flauam, vel melancholiam vertatur, proximam præstat atra materiam.

Vitrum autem è pituita, proximè & immediate melancholia generetur? dissidium est. Auicenna 1. 1. doct. 4. cap. 1. manifeste sibi persuadet, è pituitoso succo atram bilem, caloris aduentis, aut putrefactionis appulsum posse progigni, quia adustione, & putrefactione separatur humidum à sicco, & resolutur, & remanet pars crassa, & terrena, frigida, sicca, quae ob adustionem, caliditatem contraxit, acrimoniam, & nigredinem caliditas enim excedens dum agit supra humidum, depigrat, & acrem caliditatem inducit. Experimento est, quod post tertianas nothas, & febres pituitosas, quartana, & via melancholica supertinetur; cuius causa nulla alia reddi potest, nisi quia pituita transit in melancholia per adustionem. Id prædictum Auic. 1. 4. tract. 2. cap. 60. 5. Iam sciunt, quod melancholia præternaturalis, alia fit ex adustione sanguinis alia bilis, alia phlegmatis, &c. & cap. 62. diuerfa ratione curat vrasque, & Mesue cap. de quartana sic ait: Est quartana sucoedens febri quotidiana à pituita exusta: & Rhasis 18. contin. scribit, quod quartana fit interdum ex pituita sicca salsa.

Sed huius dubij solutio hoc modo explicanda est. Pituitæ tres species præcipue assignantur à Galeno 2. de diff. feb. cap. 6. Vitrea, dulcis, & salsa. Vitream frigidissimam, dulcem minùs, saltam autem pro sanguinis ratione, calidam, & siccam constituit. Duæ priores proximè, & immedietè non mutantur in atram bilem: Salsam verò proximè in eam commutari possunt, sic confirmo. Sapor salis ex commixtione partiā terræ

terrestrium subexustarum cum substantia dulci, aut iu- A sipida concinnatur, vt Arist. 4. p. obl. vñct. edocuit. Cū igitur plures sint in pituita salsa partes terrestries exusta, naturæ atræ biles vñctementer & fuitimæ, has per ampliorem exustionem, potissimum cū calidæ sint & sicca, in bilem atram faciliter negotio migrare posse, non est dubitandum.

Nque obitat maxima distançia albi à nigro, ob quam alba substantia reddi non potest nigra, præsertim cū viuente animali, ed non feratur caloris excandescens, vt humores complete exurant, in cineremque vertat: nam multæ reperiuntur candidissimæ substantiae, quae remissori calor quā sit calor cordis, diu expoitæ, atrum colorem induunt. Sed & intra corpus humanum, ex albo fabulo, diu in renibus, aut vesica detento, calor vi, fabulum, aut calculum conflari nigrum videmus, nulla alia præter diutinam moram, & immodicum locorum calorem, accidente causa. Si ergo hæc eveniunt, quid obstabit illud perinde pituitæ salsa evenire posse?

Potest igitur pituita salsa in atram proximè migrare, sedque per medios colores, acquisito scilicet prius cinerito, deinde subnigro. Conspicimus enim psoram à salsa succus melancholicus, aut flaua bilis; pituita verò salsa, raro in atram transit. Hoc voluit significare Auic. loc. cit. dum sic inquit: Cholera migrat generatur ex melancholia naturali, aut ex flaua bile, ex pituita autem raro, & parum. Secundum & tertium eodem modo persolue. Ad quartum dic, quod quando in cerebro pituita abundat pro Epilepsia generatione, impossibile sit gerari melancholia, in excellens caliditas adsit, quæ exurens pituitam, hæc ad atram commutet. Ad quintum dic, Verum est, de extremitate ad extremitum non fieri transitum nisi per medium: sed quanto plura sunt media, tanto facilior est transmutatio. At interdum non reperitur medium, sed vnicum tantum. Ita Farina, qua alba est, & Lana candida, & multa alia igni admota, sine mediis coloribus denigrari solent, & si quis colet medius est, est fuscus, aut cineritius. Cū ergo pituita salsa sit cineritius, proximè & immedietè in atram bilem potest transire. Neque perfecta in nigredinem expetes in hac atra bile, neque ad hanc absolutè necclaria est nigredo: sed quæ ex melancholico succus fit, suapte sponte nigro, nigerrima erit; ex sanguine, pectoralib; minorē nigredinem habet, ex bile; pituita verò, dilutissima quædam nigritates sufficit, candens plurimum habens. Ad sextum pater solutio ex dictis. Ultimum solus si dicas, aquosa omnino, quoniam nihil habent terrenum quod resistat, nec posse exuri, nec denigrari: contra tamen accidit, si eā aliquid terrenum, & crassum fortiantur, de quorum numero esse pituitam salam, nemo non videt; nam humidissima, vt aqua, & omnis terra expertia, nequeunt vri, quoniam in his nihil est quod vstitutionem sustineat. De pituita verò constat superaffari, crassam, & glutinosam reddi, quoniam terram continent, quæ ignem potest sustinere.

Pergamus vñct., & reliquas de hoc argumento quæstiones vñctiles explanemus. Vitrum Galenus ex habitat, temperatura, & constitutione corporis, recte collegerit, an melancholia sanguis in vniuerso corpore, vel cerebro coaceretur? Nam 3. de loc. affec. c. 7. ex constitutione nigra, gracili, hirsuta, latis venis prædicta, melancholicum humorem in toto redundare asseuerat; & contraria, si sit alba, pinguis, mollis, & angustis vepis constet.

Verum hæc videntur obscura, ob rationes plures, & primò sic: Humores videntur multiplicari in corpore, pro ratione consimilis temperamenti à quo elaborantur. Atqui melancholia tenaciter frigida est, & sicca. Ergo illius abundantia magis accrescer in frigida, siccaque natura. Sed huius constitutione alba est, modice pinguis, angustis vasis prædicta, glabra, non hirsuta, lib. art. med. cap. 5. Igitur, &c. Confirmatur, quoniam balbi sunt atrabiliosi, 2. Epid. sect. 6. versus princip. & 11. prob. 38. horum autem natura, frigida & sicca est. Quod frigida, constat ex Gal. 1. Epid. sect. 2. com. 7. 8. vbi asseverat, non fieri transitum de extremo ad extreum, nisi per medium; Patet in bile flaua, quæ antecedens blæsis: Quod sicca, elicetur ex eodem, 6. Aph. 3. 2. balbi

balbutiunt siquidem præ lingua breuitate, qua anteriores, ad calidores: vñsus siquidem sanguis præruber euadit, atque adeò aptiores sunt ad atram cumulandam, & fieri melancholici, quod vultus moestitia indicat, r. prorrhet. Denique si verum est quod scrpsit Auicenna, dictis non repugnat: stat namque humidum esse cerebrum, atque adeò molle, debile, & magis ad melancholiam, & totum, gracile, hirsutum; cùm vñus membris temperies à totius sit longè diuersa, nec hanc ex illa rectè colligamus, 2. de temp. vlt. Sed cùm Auicentia in Hip. fundetur, 2. epid. cit. quem ita interpretatur cum Rhafi, 1. contin. cap. 3. sequitur Halyab.

9. theoret. cap. 7. cum aliis dices idè fuisse pronuntiatum ab Hip. atrabiliosos, balbos esse, iracundos, celeri lingua præditos, atque adeò in habente cor valde

B calidum, & cerebrum nimis humidum, aggregari melancholiam, quia in corde vehementer calido, cuius

propria est iracundia, expruntur humores; in cerebro excedenter humido, vnde balbuties, præ nimia humitatem facilè suscipiuntur, & coaceruantur.

Obiectiones hoc modo facilè solvi possunt. Quamvis iecoris temperamentum auctor humorum sit, & cuiuscunq[ue] partis temperies, agēs illius excrementi, quod in illa accuruatur: cùm tamen ex cibis, non ex corpore, vt loquitur Galenus, 2. de temp. cap. vlt. humores, & excrements fiant; nihil mirum, si nonnunquam corporis temperamento non respondeant, nempe quia ingesti cibi ab eo non vincuntur; & quia in frigido & sicco ab ortu, propter defectum qualitatum coquementum, caloris scilicet, & humiditatis, alimentum non percoquitur, nec ad exactam sanguificationem perducitur, ante sanguinem manere fit necesse, hoc est, sub forma pituitæ, non melancholiae, quia naturalis, cùm fax fit & limus sanguinis, per maiorem coctionem, cum eo simili producitur; atra, per immidicam & excedentem, quæ aspet & exurat. In frigido igitur & sicco à natura, quia parvum sanguinis, parvum etiam melancholiae conficitur, sed naturalis quidem, 1. 1. doct. 5. cap. 2. quæ sanguinis proportione accrescit, in iecore caloris moderati: multa, & præternaturalis in exuperante calido, vniuersam ferè massam adurente, & temporis tractu in cinerem vertente, euangelente iam plurima ignea parte; atque adeò in frigido sicco temperamento ex tempore contracto, augetur magna ex parte melancholia. Quoniam vero cum huiusmodi habitu coēunt gracilitas, & hirsutes cum atro colore, ac venarum amplitudine, meritò Galenus ad hæc quatuor respicere docuit, vt ex illis coniiciamus, redundetne in toto crassus & fæculentus humor, quem apti sunt cumulare, qui talem fortiuntur constitutionem, non frigidam siccum ab ortu.

Neque obstat, quod de balbis obiiciebatur: non enim omnes atrabiliosi sunt, sed nonnulli tantum ex illis, quorum balbuties caufam habet calorem excedentem, ratione cuius balbutire dicuntur atrabiliosi, nempe quia præ imaginandi velocitate, cuius auctor est calor, & præcipue in capite auctus, concepta rectè aspergunt nequeunt, quare præpediuntur, 1. 1. prob. Colligitur idem ex Hip. 2. epid. dum melanolicam naturali describens habet: *Balbi, iracundi, celeri lingua prædicti, &c.* qui sunt effectus caloris excedentis, nec stare possunt cum balbutie, nisi ab illo progeniti.

Quod si Galenus 1. epid. blasos numerat inter frigidas naturas, nobiscum non pugnat: Nec enim inficiamur, bulbutiem etiam prodire à frigiditate immoda, cuius præfentia musculi linguæ, vi & robore deficiuntur, ad premendum requisito; sicut nec ab ipsius linguæ breuitate, siccitate, & largo cerebri humore, cuius gratia infantes, & ebrj balbutiunt: de quibus causis Galenus 6. epid. cir. Vnde, &c.

Iam vero candidi ob ortu, si melancholiam acceruant, pauca ad modum est, si conferatur ad nigros, hirsutos ex calore; prærubit autem his minùs illis magis, quia

A calidores: vñsus siquidem sanguis præruber euadit, atque adeò aptiores sunt ad atram cumulandam, & fieri melancholici, quod vultus moestitia indicat, r. prorrhet. Denique si verum est quod scrpsit Auicenna, dictis non repugnat: stat namque humidum esse cerebrum, atque adeò molle, debile, & magis ad melancholiam, & totum, gracile, hirsutum; cùm vñus membris temperies à totius sit longè diuersa, nec hanc ex illa rectè colligamus, 2. de temp. vlt. Sed cùm Auicentia in Hip. fundetur, 2. epid. cit. quem ita interpretatur cum Rhafi, 1. contin. cap. 3. sequitur Halyab.

9. theoret. cap. 7. cum aliis dices idè fuisse pronuntiatum ab Hip. atrabiliosos, balbos esse, iracundos, celeri lingua præditos, atque adeò in habente cor valde

B calidum, & cerebrum nimis humidum, aggregari melancholiam, quia in corde vehementer calido, cuius

propria est iracundia, expruntur humores; in cerebro excedenter humido, vnde balbuties, præ nimia humitatem facilè suscipiuntur, & coaceruantur.

C Quæro vñterius: *Virum ex vacuatione retenta, & alimenti melanolicus vñ verè iudicauerit Galenus, an melanolicus humor in toto, an in cerebro cumuletur?* Ex retenta enim sanguinis melanolicici vacuatione solita, hoc indicium esse petendum, patet: eo namque per consueta loca non vacuato, necesse fit per totum diffundi, & redundare, ac morbum melanolicæ efficeret, 6. epid. sect. 5. com. 2.5. Quare rectè Hip. 6. Aph. 1.1. & Gal. cit. epid. Melanolicis, hemorrhoides superuenientes, bonum, scilicet, quia per illas, fax & limus sanguinis vacuatur.

Neque obiicias, verisimilius esse ex retenta aliqua

vacuatione sanguinis melanolicici repleri partem,

quæ totum: nec enim ita facile, & frequenter tanta

aceruatur copia, quæ possit ultra modum per totam

distribui, ita vt vniuersum replete. Ergo ex menstruis,

aut haemorrhoidibus cohibitis, perperam colligitur

melancholia aucta in toto. Dic. Cùm totius vasa ampla sint, lata, & patentia, facilius in illis redundantia,

quæ in parte suscipiuntur; ac proinde verisimilius in-

dicuum erit melanolicæ in toto aucta, ex mensali, vel

haemorrhœca retentione, aliave quavis sanguinis me-

lanolici, præsertim si diuturna fuerit.

D Iam vero ex alimentis melanolicis, quorum co-

E piám ibi proponit Galenus, hoc posse indicari, constat: nam si æger illis largiter fuissest vñsus, non temere iudicabitur, totum corpus esse simili humore refertum. Verum contra hanc doctrinam hoc modo insurges. Terrea illa, crassa, & melanolica edulia, quæ membranæ, licet ex se talia sint, in quibusdam tamen naturis recte confici possunt, & in bonum succum conuerti; non secus ac in aliis præcipiuntur humores, à tenuibus & probis alimentis. Igitur ex illis coniici non potest aceruari melanolicam.

Deinde, cur in ea augenda maiorem vim tribuit leporicæ carni, quæ bubulae, hircinae, & caprinæ, cùm calidior sit, & eam simpliciter pronunciet Galen. 3. alim. 2. multò melioris succi? Præterea, si lepus sanguinem habet tenuissimum, & inter pedestria suauissimum, probissimumque, it. lib. c. 1. 8. cur illius caro tam dissimilis credenda est? Insuper si legumina flatuosa sunt, atque adeò æreæ, & à terra natura valde aliena: Olera autem ferè omnia à tota substantia ad melanolicam inclinant, testante Auerrhoë s. collig. cap. 4. que

quomodo legumina vñiuersaliter constituit melanolica, & inter olera, solam Brasiliæ? Quidve terrenum habet vñnum quantumvis crassum, quod sui, & corporis calore attenuari non possit, & in sanguinem proibitum, cui simile est, conuerti?

Dic. Non desinunt esse terrea, crassa, & melanolica, quæ ex se talia sunt, licet in quibusdam naturis magis, in aliis minus. Nec virget similitudo proborum alimentorum: multò siquidem facilius est, & frequenter, proba quam mala, in bona & meliora commutari. Quod attinet ad leporicam carnem, multi putant ex ea plus melanolicæ separatae generari; at verò ex vaccina, & aliis frigidis melanolicis edulis, multò plus crassi, melanolicique sanguinis, scilicet ob attenuantis, & fecernentis caloris copiam. Sed manifeste redarguntur ex Galeno loc. cit. tribuente maiorem vim leporinæ, ad melanolicam in toto augendam; quod falsum omnino foret, si vaccina copiolem sanguinem melanolicum gigneret. Nec obstat, quod hæc frigidior sit, & crassior, & ad similem succum multiplicandum accommodior, quoniam ex valde terreis plus stercoris ad intestina, quæ melanolicæ ad hepar secedit: nec huius humoris copia cum frigido habitu simpliciter conuenit, vt diximus, & euidenter colligimus ex Gal. loc. cit. dum ait: *magis ex birena, & taurina, quæ ex vaccina, & caprina angeli, & multò plus ex leporina.* Non exiguum autem præstat incrementi occasionem, permixtio aromatum quibus lepores parari solent; ac proinde non solum maiorem copiam melanolicæ sanguinis, sed & crassorem gignit, cu quo stat, & meliorem, quemadmodum de suilla scripsit Galenus, 3. alim. cit. Minus obstat, leporis sanguinem tenuissimum esse, quod crassam, & melanolicam non iudicemus carnem: nec enim semper cum sanguine membra conuenient, vt patet in frigida siccata totius temperie, quæ humili, & pituitosi ferax est; & in vaccina carne cum succo suo collata, quæ cùm arida sit, ius facit suauissimum. Nec mirum, quoniam sicut illa quæ à toto absinduntur, totius naturam sapiunt, ita quæ veluti purgatione quadam secernuntur, tanquam aliena magis aduersari, quæ amplexari oportet: Hinc iuxta dura ossa caro dulcior, mollior, & suauior; vaccinum lac butyro abundant, contra carnis naturam. Cur igitur cum tenuissimo leporis sanguine, melanolica, & crassa non erit caro? quæ sane si in morbis longis admittit quandoque, pituitosi sunt indigentes exsiccatione, non melanolicæ, quia lepore maximè offenduntur.

D E Iam vero legumina, præterquam quod flatu abundant, melanolica, & terrena esse ex eo fit manifestū, quia ex terra per æstatem vñsa, arefactaque vñtiū prodeunt: Olera autem omnia per naturam ad melanolicam declinare insiciamus, cùm potius ad aqueos, crudosque succos inclinent, quod omnibus ferè plantarum foliis commune est, vt pote primo vere ex madente adhuc terra prodeuntibus. Crassum vero, nigrumque vñnum, cùm totum ferè transeat in sanguinem, talem efficit, quale ipsum ex se est.

Sequitur illius questionis disputatio: *Virum ex anteacta vita regimine cognosci possit, an melanolicus sanguis in cerebro, an in toto corpore abundet?* Nam 3. de loc. affect. 7. affirmat, ex reliquo anteactæ vita regimine, à quo corpus calidum & siccum redditur, atque adeò assuntur humores, & in atram bilem conuertuntur, vt laboribus, solicitudinibus, vigiliis, &c. id coniectari; & ad firmam coniecturam non parum habere momenti, præsentis, præteritique temporis statum respicere, regionem, & laborantis ætatem, arbitratur, in quibusdam siquidem magis, in aliis minùs succus melanolicus procreatur.

Sed contraria facit vñnum firmissimum argumentum, quod labores, vigiliæ, & solicitudines, potius calefa-

A ciendi, quæm infrigidandi vim habeant: cùm igitur melanolalia de genere frigidorum sit, non bene conciabitur eam in corpore redundare, quantumvis illa præcesserint. De tempore vero, regione, & ætate quæri non immiterò potest, quænam inter illa magis apta sint ad illius humoris multiplicationem.

Dic. Quæ corpus vehementer calefaciunt & exsiccant, humores assando, in melanolicam, & terrenam consistentiam commutant. De tempore manifestum est, ex Gal. 3. Aph. 20. & alibi, esse autumnale (non minùs quam æstivum bilis, vernum sanguinis, hyemale pituitæ) præ ceteris ferax melanolalia. Quū enim humores ab æstate superfluos excipiunt, nec ad habitum corporis euacueret, & diffundat, sed intra corpus contineat, 2. cit. lib. in com. eos sua frigiditate in crassis, & infrigidans, conuertit in melanolicam, & atram præsertim adauget; & non aliter coaceruari dividuntur ex Galeno loc. cit. tribuente maiorem vim leporinæ, ad melanolicam in toto augendam; quod falsum omnino foret, si vaccina copiolem sanguinem melanolicum gigneret. Nec obstat, quod hæc frigidior sit, & crassior, & ad similem succum multiplicandum accommodior, quoniam ex valde terreis plus stercoris ad intestina, quæ melanolicæ ad hepar secedit: nec huius humoris copia cum frigido habitu simpliciter conuenit, vt diximus, & euidenter colligimus ex Gal. loc. cit. dum ait: *magis ex birena, & taurina, quæ ex vaccina, & caprina angeli, & multò plus ex leporina.* Non exiguum autem præstat incrementi occasionem, permixtio aromatum quibus lepores parari solent; ac proinde non solum maiorem copiam melanolicæ sanguinis, sed & crassorem gignit, cu quo stat, & meliorem, quemadmodum de suilla scripsit Galenus, 3. alim. cit. Minus obstat, leporis sanguinem tenuissimum esse, quod crassam, & melanolicam non iudicemus carnem: nec enim semper cum sanguine membra conuenient, vt patet in frigida siccata totius temperie, quæ humili, & pituitosi ferax est; & in vaccina carne cum succo suo collata, quæ cùm arida sit, ius facit suauissimum. Nec mirum, quoniam sicut illa quæ à toto absinduntur, totius naturam sapiunt, ita quæ veluti purgatione quadam secernuntur, tanquam aliena magis aduersari, quæ amplexari oportet: Hinc iuxta dura ossa caro dulcior, mollior, & suauior; vaccinum lac butyro abundant, contra carnis naturam. Cur igitur cum tenuissimo leporis sanguine, melanolica, & crassa non erit caro? quæ sane si in morbis longis admittit quandoque, pituitosi sunt indigentes exsiccatione, non melanolicæ, quia lepore maximè offenduntur.

Obiicias sic. Si quatuor priora, quæ hæc tenus ex Galeni doctrina protulimus, vera sunt redundantis melanolicæ documenta, impossibile est facta vena, nigrum & infectum sanguinem non exire. Ergo superfluè additur quintum, ex tentante phlebotomia. Deinde, si ex menstru, vel hemorrhoidum suppressione, melanolicus sanguis in toto redundet, poplitis, vel pedis vena prius secunda venit, ex Gal. lib. de cunctis. rat. per sang. mis. cap. 11. & 18. Ergo perperam Galenus iubet sine distinctione secare cubitum; in modo diminutè, non explicans, dextrum, an sinistrum, quod maximè necessarium erat: nec minùs aberrasse videretur, communem, nigrumve eligendo venam; quia sicut in Maria, basilica, siue iecoraria primum secatur, ex Mesiœ cap. prop. ita in Melancholia agendum; vt ratione enim iecoris vitio redundant in toto atrabiliosi humores, vel simpliciter melanolicæ. Igitur, &c. Demum frequentissime accedit, vt depravato sanguine in venis abundante, subtilis primum, & bonus extrahatur, sequatur vero atrabilarius, & corruptus. Ergo non est confessim supprimendus, licet tenuis fluat, non niger & crassus, sed fluere permittendus, vt utiliter suadet Auic. 1. 3. cap. de cura Melancholia: & ex consequenti, &c.

Dic. Rhafis 1. contin. cap. 3. totum sanguinem putat fore nigrum, vbi melanolia redundat in toto, id est que si facta melanolico phlebotomiâ, crassus, &

S 2 niger,

uiger non exit, deceptum fuisse Medicum in opinione sua. Sed non tollit hoc, ad maiorem certitudinem, vt commendat Galenus, venam aperire, & cubiti primū; etiam in melancholici sanguinis redundantia, ortā à mensū, vel hemorrhoidū suppressione diuturna, ad totius plenitudinem deponendam, præcipue si magna fuerit: Et quamvis ipse lib. de ven. sc̄t. sine distinctione loquatur, forte intelligendus, vbi retentionem ipsam curare intendimus, nec ingens datur in superioribus plenitudo; lib. verò 3. de loc. cit. iubet communem secare, habito respectu ad totum, & ad caput ipsum affectum: ratione cuius, poterat etiam eligere humerariam, cephalicam, seu externam, & sinistri quidem brachij, quia in sinistra parte melancholia copiosior est. Basilica autem dextera in Mania secunda est, quia magis respicit affectus originem, iecur scilicet, cuius immodico calore humores affantur, & flaua bilis augetur, vt plurimū Maniae auctor, 6. Aph. 21. & 56. & 2. de caus. sympt. cap. vlt.

Vltimō, quia versus interiora sanguis sp̄e infectus existit, si signa adsint melancholici per corpus redundantis, præstat iuxta Auicennæ consilium, etiam si tenuis, & fluidus fluere incipiat, non illid supprimere: maximē quid melancholicus vtpote crastus, & tardus ad mouendum, difficile ad longinquā, & externa mandatur; propter quod suadent plures, posse securè direrti ad propinquā, non sic calidos, & tenues.

Differentia Melancholia, ex parte humoris depropria.

Melancholia causas antequam proponam, satius duxi eius differentias, & circa has dubia ardua exponere: vt nihil relinquatur ignotum eorum, quæ ad probè curandum conferunt apprimè. Sed prius proponendum, quid duplex est melancholia, alia enim est naturalis, altera præter naturam: Illa in qualitatibus, & in substantia terra similis est, est enim frigida & siccata, grauis, & crassa, & vocatur fæx, limus, & hypostasis sanguinis: nam qualis est amurca in oleo, & fæx in vīnis crassioribus, talis est melancholia in sanguine; quare meritò ab Auic. sanguinis turbulentia nuncupatur, quando enim in debita proportione non miscetur, sanguinem turbat, & denigrat.

Est & altera melancholia præter naturam, quæ non generatur per residentiam, sed per adustionis viam, & sic in cinerem conuertitur: non quid sit veluti cinis, qui ex lignis adustis generatur, cūm enim sit humor, non potest esse sine humiditate, tamen eam consistenter acquirit caloris vehementia, quæ cum natura humoris compatitur. Hæc ex succo melancholico naturali adusto, & ex flaua bile assata generatur, media vitellina, porracea, æruginosa, & cœrulea: & sicut putrefactio in termino, est corruptio, & mutat speciem; sic adustio, quando est vltima, solet mutare speciem, & sine causa vniuoca particulari, ex dispositione materiae, effectus à causa naturali producitur. Hæc ex sanguine adusto etiam generatur: Sanguis enim cūm adurit, & putrescit, pars tenuis vertitur in bilem, & crassa in atram, 2. feb. 9. & 2. crif. 12. De his omnibus speciebus singulatim peragendum.

Et pridē sic. Virūm melancholia sit humor? Nam si definitionem humoris contemplemur, qui nihil aliud est, quam substantia quadam humida, liquida, & fluida, 1. 1. doct. 4. cap. 1. & ita oportuit esse vt in membra labeatur, inueniēmus melancholiā non esse humorem, cūm frigidum succum sortiatur temperamentum, nec humida, liquida, aut fluida sit. Nec satis facies dicens, eam actū quidem humidam, ac fluidam esse, vi tamen, & potentia siccata; humores autem esse determinandos, non ab iis quæ actū, sed vi & potentia habent, 1. de temp. 9. & 2. c. 6. quemadmodum & vīnum dicit siccum

A 8. simp. cap. prop. & 5. Aph. 5. quoniam tale est potentia, licet actū humidum. Nam etiam humorū temperamento sāpe tactū inquirit, lib. de nat. hum. com. 32. ac si talia sint dicenda, qualia actū apparent, de quibus solūm tactus iudicat: & sāpe Galenus de vitro humore loquens, frigidissimum appellavit, ed quid tangentī frigidissimum apparuit: & 2. Aph. 21. & 3. de caus. puls. vlt. & 1. acut. 22. vinum etiam humidū nuncupat, quia humiditatem habet actualē; ac si denominatio sortiantur res ab iis, quibus actualiter constant: quo pacto sāpe de medicamentis iudicat. Quare, &c.

Dic. Etiam humorū illi, qui incinerati dicuntur, quandiu sub forma humoris permanent, fluidi sunt, & humidi: non enim per adustionem omni suo humorū priuantur, instar lignorum cineris, sed ad summanum humorū siccitatē perueniunt, cum quo stat, fluidos adhuc & liquidos existere actualiter; quod omnibus commune est, licet inter eos quidam sint suapte natura, vi, & potentia siccata, quemadmodum alij, vi & potentia humidi: omnes tamen intra corpus, non aliter ac medicamenta in actū reducti sunt, vt sanguis calidus humidus; pituita, frigida humida; bilis, calida siccata; melancholia, frigida siccata: ac proinde Galenus cūm tactū explorat humorū temperie, & partium corporis, cāmque esse pronunciat, quam sensu dignoscit, de humoribus agit prout intra corpus existunt, cūm verò vi & potentia tales appellat, extra corpus considerat, licet non eodē modo omnes ē corpore

C prodeunt sua temperamento seruent. Sanguis enim quanquam vbi primū egreditur, manifesto calore ebulliat, atque ita actū calorem præ se ferat, paulò post tamen concrescit, & in frigidum siccum grumum cōmigrat, nullā pristini temperamentū potentia reliqua. Atra, flauaque bilis, vomitu, aut feces uicta, actū fluida humidāque prodeunt, siccata autem solā potentia: calor tamen in bile, & actū percipitur, & potentia manet, eredit enim & mordicat, etiam diu in felle seruata. Non minū etiam frigiditas actū, imo & potentia in pituita seruatur, tacta siquidem refrigerat, & per feb̄ē excalfacta, ac in vapores resoluta ad cutem accedens, innata frigoris potentia in frigidū sudorē conuertitur.

D Ex his ad argumentum: Si melancholiā intra corpus consideres, non solūm potentia, sed actū etiam frigida siccata dicenda, & cum ea simul liquida ac fluida substantia, qualis cūm deficitur, appetit. Atque idē, siue per illa definiantur humorē, quæ actū habent, siue per illa quæ potentia, cūm eam etiam intra corpus retineant reētē definietur melancholia, frigidus siccus humor. Quid si extra corpus humida tactū percipitur, satis est suapte natura siccata esse potentia, vt siccata simpliciter dicatur: humorē enim, imo & medicamenta extra corpus, potius per ea, quæ vi & potentia habent, definitur, quām per ea quæ tactū præ se ferunt, quoniam secundūm suas potentias, & qualitates agunt, ratione quarum medicamenta, hoc est, à qualitate agentia dicuntur. Et ita vbi Galenus vīnum pro medicamento assumit, hoc est, prout intra

E corpus potest agere, illius temperiem immutādo, calidum siccū definit, quarum qualitatū neutrā ad tactū ostendit; humidum autem, secundūm quod alimenti ratione subit, & à materia operatur. Si quando verò medicamenta talia appellat, qualia ad tactū apparent, non dissimiles erunt actuales, & potentiales qualitates.

Quare succus ater, quartus est humor, tum ab omni bili, tum à duobus reliquis humoribus distinctus, & corporis constitutioni, æquā atque ipsi, necessarius. Frigidus namque & siccus existens, materiam præstat opportunam nutriendis ossibus, neruis, venis, arteriis, cartilaginibus, membranis, & reliquis partibus simili temperamentū præditis. Sed quid respondebis Hippocrati lib. de genitura, num. 5. succum atrum humorū numerum non referenti, dum sic ait: Sunt autem qua-

tuor humorū species, sanguis, bīs, aqua, & phlegma? A significauit Auic. assērens habere inedium saporem inter dulcem, & acerbū. Quando autem melancholia sanguinis dulcedine est defituta, qualis est illa, quæ ex liene post illius nutritionem confluit in ventriculum, veluti superflua & excrementia, hæc acida & acerbā est manifeste.

Vtrūm atra bilis acida sit? Respondet Gal. 4. Aph. 23, hoc modo. Dum succus melancholicus suam natūram seruat, & corpus recte valet, sanguinis dulcedine, cuius ipse est limus & fæx, diluitur, vnde eis acor occultatur. Dum verò torretur, & atra bilis sit, sanguinis dulcedine amissa, mordax fit velut acerum, tunc enim acorem sincerum ostendit, quem ante ob mixtionem non ostendebat. Hoc modo bilis nigra acida est. 3. acut. cit. quum scilicet præter naturam habente corpore, & sincera, & impermixta fuerit.

B Aduertere tamen oportet in dignitione atra bilis, nomine acoris non esse intelligendam gustabilem qualitatem, sed alteram inominatam, mouentem odoratum, atque gustum, vt lib. 4. simp. 22. monuit Galenus. Quid autem atra bilis ex odoratu innotescat. cit. de atra bile ipse confirmat. Deinde atra bilis acida est, non omnis, sed ea quæ à succo melancholico est facta: nam quæ acerba, & austera sunt, in acidum saporē, ulterius calfacta verti possunt; amara verò, aut dulcia, vīstione acida non redduntur: Dulce enīm vīstione amarescit; amarum verò vīstione, aut non amittit amaritudinem, aut in salsum commutatur, quum nimur aliquod aqueum cum ea permiscetur.

C C Hoc loco aliam celebrem quæstionem non dissimulabo, que ad hoc negotium explicandum est vīstissima. Virūm omnis atra bilis exusta, à prædominio calida sit, an frigida? Autores enim, qui caput de Maniae curatione conscripserunt, quæ ab adusta bili scaturit, remedia magis frigida, quām calida offerenda imperarunt: & Alexander lib. 12. cap. de quartana, medicamenta frigidissima commendat, imo in Galenum inuehitur, qui 1. ad Glauc. cap. 1. omniem quartanam curandam esse calidissimis antidotis statuerit.

Sed ante dubij solutionem, vnum aduerte tanquam indubitatum ex 9. simp. in proæmio, res calidas, & acres per combustionem, (intellige absolutam, & completam) seip̄s calidores non remanere, sed terrestriores; D resolutis nimurum hoc opere pluribus partibus tenuibus & calidis, relatis crassioribus frigidis. Cæterū frigidæ substantiæ, à combustionē, scip̄s minū frigidæ manent, propterea quid empyreuma relinqui necesse est. Ex iis constat, atram bilem ex sueco melancholico exusto, vel à sanguine retorrido genitam, spatio temporis à prædominio frigidam reddi, non obstantibus igneis partibus ex incendio acqñsitis: licet dum adhuc succus aduritur, & per aliquod tempus post adustionem, partes calidæ ab ignitione relatae ipsum planè calidum reddant: quippe cūm atra bilis illa in vāsis, necessariò cum sero, & aliis succis diu sit permixta, necesse ferè est, vt spatio temporis quām plurimas igneas, & tenuiores partes in serositate illa deponat, & tandem terrestrior, frigidaque remaneat, vt cineri contingit. Præsertim cūm quotidie noua serositate ex assiduis potionibus permisceatur.

E Audi Galenum lib. 3. de caus. sympt. cap. 2. Non igitur sicuti congelatus sanguis, Græcē thrombos dicitur, sanguine fit perfrigerato, sic etiam nigra bilis efficitur; sed potius à sanguine supra modum concocta, & effervescente, atra bilis efficitur: frigida quidem, eo quid terrea; caloris autem particeps, sicut cinis, & acetum. Neque obiciās, nigram bilem tum acriorem, tum inaligniorem esse flauā, ac proinde calidissimam: nam hoc verissimū est, dum adhuc humor aduritur, vel non multo interposito tempore ab adustione, præsertim si atra bilis ē flaua materiam habeat; hanc enim omni tempore manere calidam, & acerrimam, cūm materiam habeat

calidissimam, verisimile est: sed quod tractu temporis species aliae atra bilis, frigidæ à prædominio reddi possint, nihil obstat, licet semper sint caloris participes, vt accutum, & cinis. Exemplo sit, quod quartanâ à sanguine exusto laborantes, post concoctionem calidissimis antidotis non irritantur, imò iis adiuti ab ea immunes euadunt, quod non accideret, nisi bilis atra spatio temporis plures amitteret igneas partes calidas, crassioribus frigidis relictis. Assignatur ergo aliqua bilis atra, magis frigida, quam calida, multo tempore nempe ab exustione.

Portò è re medica h̄c erit brevibus excutere: *Vtrum atra bilis ex succo melancholico, sit deterior à qua ex flaua bile generatur?* Galenus 6. Aph. 58. minus prauam esse atram bilem ex succo melancholico, quam ex flaua bile ortam, asseuerat, sic enim ait: *Nam oportet ad memoriam revocare ea, qua in aliis locis de atrabile præniuumus, quod quedam ex flaua bile perusta gignitur, qua omnium est pessima; qua vero ex sanguinis veluti face fit, crassiore quidem est quam illa substantia, sed multum discedit ab illius malignitate,* &c. Ratio dicit, quia calidior est, magis penetrat, exulcerat, & corrumpt, & cùm abundantior sit, sui copia magis nocet.

Galen aduersatur Auerhoës 1. Canticor. 69. ea solum nixus ratione, quod atra bilis ex melancholico succo pronata crassior sit, & non ita permeat, & per moram lentore suo vehementius erodat, & exulceret. Dic, omnem bilem atram crassitatem pollere, erosioni necessaria: nulla enī est tenuis, vt acetum. Quare licet ea apud Galenum censetur deterior, qua qualitate est prauior, & efficacior: conciliabitur tamen Auerhoës cum Galeno si cum Auicenna 1. I. cap. 1. de humoribus, asseras ex bile generatam esse prauorem, verum ex succo melancholico ortam, esse ad curandum difficultorem: sic enim ait Auic. *Melancholia cholericæ est, qua est fortioris malitia, & velocioris corruptionis, verum amen est susceptibilior curationis, quam illa:* & paucis interpositis subdit: *Tertia vero qua minus super terram ebullit, & minus in membra penetrat, tardius perimit, sed ad resoluendum, & ad maturandum, & medicationem recipiendum, magis est effrenis.* Quae enim ex atra bile melancholica oriuntur mala, vt cancri, & alia huiusmodi, leuibus auxiliis non cedunt, fortioribus vero exasperantur, & infolescunt.

Atra bilis deterrima est, splendet, rodit, vehementer adstringit, terram fermentat, muscas fugat, demum nullum animal, nec mures eam degustant. Splendor illi inest, qua à succo melancholico generatur: nam quæ ab igne plurimum passa sunt, ignis conditionem assequuntur, & quum nigra ipsa reddantur, splendentem tamen accipiunt nigredinem, ex Gal. 4. Aph. 23. Nigrum vero quod à frigore nascitur, & ignis vim non experitur, obscurum, & turbulentum euadit. Hæc vero nigra bilis muscas fugat, nec ad eam aliud ex domesticis animantibus accedit, & tanquam venenum refugunt. Ad melanocholiam vero naturalem, seu sanguinis limum, omnia istiusmodi animantia alliciuntur, vt prandeant, & illa vtantur alimenti vice. Est enim in multis britis sagacitas, in dignoscendo alimento, fugiendo veneno, & comparando ad suos morbos medicamento: Oves enim, & boues, gramine & salutaribus herbis pascuntur, intæctis tithymalo, atque oleandro venenatis. Hirundines chelidonium oculis imponunt, & nos docent, quanto hæc herba oculis lippientibus præsidio sit.

Restat vñus extricandus scrupulus: *Vtrum fermentatio terre facta ab atra bile, à calore, an frigore oriatur?* Atram bilem quum exquisita est, terram eleuare, atque fermentare dilucidè docuit Galenus, lib. de atra bile, cap. 3. & 14. metb. cap. 9. & 4. Aph. 23. Nam fermentatio nihil aliud est, quam ebullitio, seu effervescentia, qua ob spi-

Aritum flatuosum, qui in ampullas eleuatur, contingit, vt ex mente Platonis lib. 1. simpl. 45. & 2. prorrhet. com. 40. Galenus confirmat. Hæc in aceto acerrimo, aut bile, effusis super terram manifestè conspicitur, qua cùm partes acutas, calidas ac tenues sortiantur, substantiam crassam, & terrenam penetrant, & extenuant, ac in spiritum conuertunt, à quo vñā cum materia terrestri, & humida aceti, aut atra bilis, fit illa intumescentia, aut eleuatio in bullas. Hinc Hip. vinas crassas, & turbidas, qua bullis constant, fermentatas vocat, & panem appellamus fermentatum, quando farina permixta aquæ alicui fermento permiscetur, & subigitur, masåque fit spongiosa, & in ampullas eleuata.

An vero fermentatio à calore, vel frigore emanet, explicatu difficile est, si Galeno fides est adhibenda,

Blib. 1. simpl. 30. dum sic ait: *At non illo ex genere est, quam ob causam acetum terram fermentat. Licet enim nobis dicere quod nos lateat, sicut talium problematum pleuraque. Si vero quis promptè dicat, quia aut calidum, aut frigidum, (vtrumque enim dicunt) in ambiguas, obscurasque rationes seipsum coniicer. Dic, probabilius esse à calore eximio, subito vertente materiam subiectam in flatum, fermentationem oriri. Flatus enim omnis, sicut & spirituosa omnis substantia, ob levitatem, motionem quandam nanciscitur, vt extræ erumpat, è re qua fermentatur. Hæc contrà ob crassitatem substantiae difficultem spiritui exitum præbens, ab ipso spiritu, aut flatu intumescit, cauatur, & ampullas, atque leuem quandam effervescentiam ostendit. Ita dum atra bilis in terram effusa est, in ea spirituosa quadam motio fieri videtur, ei similis, quam in feruente musto fieri quotidie videmus.*

Causa.

Melanocholia ex succo melancholico, sola quantitate peccante ferè originem dicit; qua de causa à Mania distinguitur, qua ab exacta atra bile scaturit, vt lib. 2. de caus. sympt. cap. vlt. prædixit Galenus: firmat lib. 3. de loc. affect. cap. 7. Quando ergo melanocholicus humor in cerebri corpore abundat, melanocholiæ efficit; quemadmodum alter atra bilis succus, qui ex præassata flaua bile nascitur, ferina deliramenta inducit, modò sine febre, modò cum febre, in cerebri corpore abundans. Et licet hæc ex succo melancholico assato etiam oriatur, vt suprà docuimus, tamen de illa ampliore fecerunt commemorationem, vel quia frequentior materia atra bilis, flaua existit, vel quia determinat mania differentiam, ferina nempe attigerunt, quam à deterrima atra bilis differentia eminare est verisimile.

Causæ mediatae sunt illæ, qua humorem melancholicum in corpore generant. Harum aliae sunt materiales, efficientes aliae. De his dubitandum: *Vtrum in iecore, & corpore temperato, plus generetur succi melancholici, quam in frigido & sicco?* Auicenna 1. I. doct. 4. cap. 1. melanocholiam generari à calore temperato affirmat. Ergo cùm hic calor in iecore temperato reperiatur, & non in frigido & sicco, copiosiore succum producit in iecore temperato, quam in frigido & sicco.

Pro contraria parte validissima adsunt momenta rationum: Nam quantò agens similius est effectui producendo, tantò facilius, & in maiori copia ipsum producit. Ergo cùm in iecore frigido & sicco, causa efficiens succi melancholici, sit magis similis succo melancholico, quam in iecore temperato, (succus enim melanocholicus, frigidus est & siccus) iecur frigidum & siccum maiorem copiam succi melancholici producit. Hæc ratione Galenus in naturis, & ætibus, tempore, & regione, frigidis & humidis, pituitam; & in contrariis flauam bilem generari affirmat.

mat. Hoc modo 6. Aph. 55. apud Hip. & Gal. in senili A ætate morbi melancholici infolescunt, quia huic ætati humor melancholicus maximè est affinis, quæ frigida est & siccata. Et hinc 3. Aph. 22. in autumno, ægritudines melancholicae repullulant, cùm sint illi proportionales valde.

Deinde vrget & illud argumentum, confirmans quod in iecore, non temperato, non frigido & siccato, sed calido siccato, plus succi melancholici generetur. Galenus enim 2. de facult. cap. vlt. ante med. cap. antecedenti, & alibi, sanguinem à moderato calore, & reliquos humores ab immoderato generari affirmat. Hoc modo, auctore Galeno 2. acut. 30. ex flaua bile, ab immoderato calore magis calefacta, oritur melancholia. Ergo in iecore calido & siccato, in quo valida adest caliditas, B sanguinem & bilem exurens, necessariò major succi melancholici copia debet reperiri. Hoc confirmat Galenus aperte, in cap. 41. art. med. in iecore calido siccato, ætate consistente, plurimum generari atra bilis asseuerans; & cap. 59: agens de natura calida & siccata, in inclinante ætate melancholiam fieri, & in ipsa sanguinem melancholicum generari affernit.

Nec satis facies dubio hinc difficulti, si Anicennam expondere coneris, dicásque pro illius tutela, succum melancholicum generari à calore temperato, hoc est, sibi conuenienti, & proportionali, qualis est temperatus ad iustitiam: licet enim hoc verum sit, difficultatem tam minimè dirimit, cùm hoc cuilibet humoris sit communè, quia flaua bilis, & pituita hoc modo à calore temperato generantur.

Nec rectè mentem huius auctoris interpretaberis, si afferas, succum melancholicum ab eodem calore temperato generari, à quo sanguis: quare iecur temperatum, quod multum sanguinem generat, plurimum etiam sanguinem melancholicum procreabit, qui est fax illius. Nam etiamsi melanocholicus succus fit sanguinis limus, à dissimili actione & calore emanat. Neque vero est quod obicitur, iecur plurimum sanguinem generans, plurimum succum melancholicum generare. Quantò enim sanguinis purioris, & perfectioris maior quantitas excrescit in corpore, tanto minus facies existit. Si ergo iecur temperatum ex eodem alimento plus generat sanguinis perfecti, minus in ipso reperietur sanguinis melanocholici. Et sicuti pro diuersitate alimentorum, plus viuus, quam alterius humoris generatur; sic etiam pro dispositione iecoris, & corporis, ex eodem alimento, humor qui est magis proportionalis iecori, in ampliori mole abundat: quoniam plures partes Chyli, quam in alios humores debent transmutari, migrant in humorum iecori simillimum. Ergo iecur frigidum & siccum, ex eodem alimento, plus generabit succi melancholici, quam temperatum.

Nec alia via vim dubij effugies, si affimes, succum melancholicum in propria, & peculiari iecoris actione non generari, sed per modum subsidentia, & separationis; pars enim crassa & terrena chyli, iecoris elaborationem subterfugiens, cùm sit gravis, subsidet, & hac ratione separatur. Huic opinioni videtur fauere Galenus 2. de facult. natur. cap. vlt. post med. dum partem crassam & turbulentam alimenti, iecoris actionem subterfugientem, à liene attrahi asseverat.

Hæc opinio est falsa, quia succus melancholicus non ex accidenti, sed ex intentione naturæ, actione peculiari iecoris generatur: Ille enim non erat actu in cibo, sed solum potentia; nec in chylo, quia specie distinctus est ab illo, vt ex colore, sapore, modo substantiaz, & primis qualitatibus patet manifestè, ex quibus distinctio specifica colligitur. Ergo si succus melancholicus magis distat à chylo, quam pituita, necessariò erit specie distinctus ab illo; & in iecore, peculiari illius actione,

formam illam acquirit, cum generetur de novo ceterum rerum naturalium in statu, quæ per actionem, & miscellam humidi cum siccо generantur, vt 4. Meteor. c. 1: Arist. adiurit. Et licet pars crassa & terrena chyli, ex qua conficitur succus melancholicus, cum non suscipiat actionem, qua chylus transit in sanguinem; canitatem elaborationem recipit, quæ illius formæ introducendæ fuit necessaria.

Responde ergo hoc modo. Succus melancholicus generatur, aut per adustionem ex flaua bile, & sanguine, sicuti cinis ex lignis combustis; & tunc quia generatur ab immoderato calore, plurima succi melancholici copia in iecore calido & siccato, & in corpore calido & siccato excrescit, in quibus ætatiibus pueritiae, pubertatis, & adolescentiae flaua bilis abundat; horum enim caliditas ob humiditatem ætatiuam inflammat, & non exurit. In ætate vero inuentutis, & declinante, quia ob siccitudinem acquisitam caliditas magis exurit, tunc plus generatur succi melancholici, quam flaua bilis, vt cap. 41. art. med. notauit Galenus.

Ex iis explicabis locum Galeni, 3. de sympt. caus. 2. dicentis: *Quando intemperies vertitur ad calidum, generatur & recrementum biliosum, & melancholicum, eo modo quo alibi diximus.* Et melanocholia hæc, licet sit per adustionem genita, fæcalis est, & subsideret; sed quia nec putredinem, nec caliditatem exurentem conservat, cùm paulatim generetur, & paulatim extinguitur, illius caliditas naturalis est, et si atra bilis à Galeno nuncupetur, quod nomen & naturali, & præternaturali commune existit.

Alia est melanocholia, quæ simul cum sanguine, & aliis humoribus, in iecore, ex parte crassa & terrena chyli, modica illius actione, per modum residentia generatur: quia vero non est tahta caliditas, quanta ad generationem flauæ bilis est necessaria; nec est temperata, qualis ad generationem sanguinis requiritur, nec ita diminuta, ex qua oritur pituita; sed media dicitur, & temperata, non absoluè, sed per abnegationem extremitum: idcirco flaua bilis, & sanguis, calidores sunt succo melancholico, pituita frigidior ipso, quantò aqua frigidior est terra.

Deinde licet calor iecoris, & actio illius, vna & eadem sit, ratione tamen effectus qui producitur, qui inæqualis & diuersus, inæqualis etiam, & diuersa vocatur. Idè dicimus pituitam à calore diminuto; sanguinem à calore temperato; flauam bilem à calore immoderato; & succum melancholicum à calore temperato, eo modo, quo diximus, generari.

Ex hac etiam doctrina constat, in iecore frigido siccо plus siccii melancholici generari, quam generatur per modum residentia, modò iecur valde lapsum non sit, & langueat: tunc enim non multiplicat humorum sibi similem, sed dissimilem, pituitosum nempe; nam ob debilitatem facultatis alteratricis, & inopiam caloris innati, per diminutam coctionem excrescit pituita. Hæc est causa, quare decrepit, et si frigidi siccii, non melancholico, sed pituitoso succo redundent, auctore Galeno lib. de vlt.

E primat. com. 7. Contrà accidit primis, & secundis senibus, qui cùm robustiores sint, & frigidam ac siccam intemperiem patientur, succo melancholico

Inter causas externas, frigidus siccus aëris, & inæqualis opponitur, maximè si post æstatem feruidam contingat, & sit paludosus, & crassus. Idem præstant tenuis vicius, labores, vigiliae, sollicitudines, curæ, ieiunia, concubitus abstinentia, exardescens amor, timor, tristitia, metus: carnes crassæ, sale conditæ, fumo induratae, piscium crassorum esus, oliuæ, cappares, leguminæ, & maximè lentes, caeleus vetustus, vina crassa, nigra, de quibus omnibus fusè Galenus 3. de loc. affect. c. 7. Inter omnia suppressio alicuius vacuationis melancholice,

vt haemorrhoidalis, & menstrua. Si enim hic facialis A sanguis excerni prohibeatur, pathemata melancholica excitat valenter.

Signa.

Multifarias esse, & vix enumerabiles Melancholici delirii species, late cit. de loc. explicuit Galenus, & nos pluribus in medium allatis Historiis exposuimus, lib. 1. Hist. P.P. Med. in com. Hist. 3. Sed, Virum varia, & infinita Melancholicorum imaginationes, vni melancholici succi naturae sint referenda? Scitur est difficile. Si enim una est melancholici succi natura, vnum in temperamentum, à quo cerebrum si immutetur, oritur Melancholia, vnde tam variae, tamque diversæ phantasie, & imaginandi lassiones.

In tam arduo dubio responde hoc modo. Omnipotentes sunt, incomprehensibles imaginationes, & phantasie, quæ melancholicum humorem occupantem cerebrum, vmbrae modo comitantur, vt Trallianus loquitur, de quibus passim apud auctores. Vnde vero intra eandem morbi speciem, tam varie mens agitetur, & peregrinis, multiplicibusque phantasias torqueatur, perinde subit mirari; ac multa alia, quæ præter cognitam, manifestaque rationem experinuntur, vt de multis in variis priscorum monumentis legimus, qui ab optimis pessimis, à pessimis rechè habuerunt: quidam enim ex rosæ odore in syncopen incidebant; ex cumeribus alijs, similibusque, alioquin pranis, iunabantur. Quemadmodum ergo horum, & aliorum similium effectuum causa, ad particulares individuorum naturas refertur, sic phantasie multæ ad occultam melancholice proprietatem referenda erunt: vt ex multis quæ adduci possent, hydrophobia, sive aquæ metus, ostendit manfestè; quo affectu miserè cruciantur ij, qui à rabido cane sunt commoviti: hic autem ad Melancholice species à veneno illo generata, est referendus, quod ex Ruffo antiquissimo Medico, & à Galeno sèpè commendato, scribit Paulus lib. 5. sua Medicina, cap. 3.

Aliæ causam possunt habere, humoris aut vaporis qualitatem, vt si quis le paret fistile vas, ex melancholice siccitate per corpus sparsæ: quod alius se putet tympanum corio testum, ex cutis ariditate, & sic de multis. Nempè quia vbi lassa est ratio, nec potens rerum differentias discernere, quacunque percipit, insigni incremento ac magnitudine fngit, & iudicat maiora veris; id quod commune est dormientibus, & delirantibus.

Addi potest etiam, imaginationis occasionem posse quandoque esse speciem, quæ primùm, ac maximè fit in imaginatione impressa. Nec indecens erit afferere, malignum spiritum huius morbi aliquando auctorem esse; atque idè sèpè visos fuisse melancholicos, visi, & factis multa promere, quæ neque à causa naturali, neque præter naturam accidere possunt, & sunt impossibilia: vt nonnullos veluti diuino numine afflatos futura vaticinari, aut alieno sermone loqui; alios alioquin indoctos accessionis tempore, Astronomiam, Philosophiam, & Poeticam, tanquam à Musis infusam sine doctore callere, vt Arætus lib. 1. Chronion, cap. 5. de furore, & alij auctores contestantur. Neque huius rei causam rei, in tam violenti, & atrocis humoris fuliginem, quæ in cerebrum delata, peregrinam linguam extorquet; quo humore, remediorum ope, sospito ac expurgato, amentes ad saniorem mentem reduci experimur: Nam hoc argumento nihil est infirmus, quia huius humoris non est tanta vis, vt concitando spiritus, tum vitales, tum animales, tatum possit, vt lingua loquamus quam non didicimus. Potius dicendum, dæmonem, qui omnia penè potest, deserere hospitium vetus, quia videt se non posse, quod poterat prius. Neque enim Spiritus (quippe creature, cōque finita potestatis) pos-

sunt quæ volunt, sed solum illa quæ non exuperantur vim naturæ. Subiecto igitur idoneo iis opus est, vt peorsam hanc agant. Homo vero per se, ac sine Dæmonie tale nihil potest, qui in homine non compote sui, sic regat instrumenta, vt exequantur non quæ homo, sed quæ ipse velit. Neque displicet si dicas, hæc ingeniosis potissimum accidere; atque adeò in morbis aliquid emolumenti præbere docilitatem, quod multis Medicis, tum Philosophis visum est: quamvis Arist. 30. prob. 1. potius ad humorem melancholicum referat, cui diuinitatem quandam attribuit, ratione cuius melancholicos, sapientissimos pronunciat, & præ reliquis hominibus in omnibus excellentiores, de quo infra.

Deinde multa alia, & diversa sunt delirio melancholicis familiaria, quorum Russus apud Aëtium contatur rationem reddere: Nam validam ciborum appetitiam, ad oris ventriculi frigiditatem reducit. Sic etiam assiduas cruditates, quia nempè succus ater ventrem refrigerando intemperat. Alii siccitatem, quæ plerumque ipsi adest, ad flatus circa præcordia consistentes, refert. Frequentem oculorum iustationem, labiorumque crassitatem, ad flatum crassum. Atrum cutis colorum, ad atri humoris diffusionem. Sed præter multa, quibus premuntur Melancholici, perugilium est, immodecum atri humoris siccitatem, & ichoris abundans acrimoniam consequens.

CMelancholicis omnibus communia sunt pathemata, metus nempe, & mœstitia; quare lugent, tristantur, quiescent, solliciti sunt, & vix ad quæsita respondent. Valida autem rationes sunt, que cogunt longè aliter sentire, & idcirco disceptandum est: Virum timor, & mœstitia, à Melancholicis sint inseparabiles? Mania enim, insania, seu furor, quædam est Melancholia, ex Gal. 3. de loc. cap. 7. docente varias fieri Melancholice species, pro varietate humoris, mitem scilicet, vehementem, & ferinam, per quam intelligitur mania: & 6. Aph. 21. insaniam, vere ac propriè Melancholiam appellat: & constat ex eo, quoniam ab eadem atra bile fuit, & sub eadem specie delirij, quod sine febre est, continentur, 2. de cauf. sympt. vlt. Sed maniaci seu furentes, nec timidi, nec mœsti sunt, quinimò iracundi, audacissimi, & percussores, sèpè cum gaudio, & voluptate; & vt inquit Aëtius c. de Melancholia, immodus eis risus commouetur, hilaris est illis facies, assidue canunt, & salunt. Igitur mœstitia, & timor, non sunt omni Melancholice communia.

Confirmatur, quia tripudia, cantus, ioci, quibus credid Melancholici abundant; insuper & oris effigies, internæ animi letitiae veri sunt indices. Quare non est perpetua Melancholice tristitia, quod aperte significavit Hip. 6. Aph. 5. 3. dicens: Desipientia, quæ cura risu fuit, securiores; quæ vero cum studio, periculosiores. Hoc modo Auicenna 1. 3. tract. 4. cap. 18. & Trallianus cap. de Melancholia testantur, reperi multos qui perpetuo risu vel Democritum agunt. Iam vero hilares esse, amabiles, & tractabiles, nec meticulosos, videtur manifestum.

Præterea. Si tristitia, & metus semper Melancholice adcessit, perpetuò in Melancholia morbo, ratio, seu astigmatina laceratur. Sed non minus in hac, quam in quibuslibet desipientiae speciebus sèpè laceratur imaginatio, ratione illa, vt constat ex lib. de diff. sympt. c. 3. Igitur, &c. Maior probatur, quia affectiones illæ, sicut amicitia, & odium tribuuntur astigmatia. Ergo si inseparabile est ab omni Melancholico, sine causa tristari, & metuere, vt 3. de loc. & 6. Aph. 23. docuit Galenus, semper in Melancholia dabatur lassio cogitatione: symptoma siquidem sunt illa, ad eius actionem depravatum pertinentia.

Dic. Si Melancholia morbus largè sumatur, nempe pro desipientia sine febre, ab atra nigra bile orta, maniam

A tibus, id Melancholia vitio laborantibus ab interno, & ipso corpore contingit, scilicet vel ipsa nigra cerebrum occupante, vel aliqua Melancholici balitus exhalatione, vel in morbo, quem statuofum, & hypochondriacum vocant. Hec Galenus.

Etsi Galeno tam Græci, quād Arabes assentiantur omnes, solum Auerrhoës eius doctrinam temnit & damnat, lib. 3. collect. c. 40. dicens: Et qui dicunt, quod anima terrenar propter humorum melancholicum nigrum, scit terretur homo in obscuro, dicunt vero ba cantionum. Quare pluribus rationibus innixus, inuehit in Galenum. Primo sic. Animæ actiones solum leduntur ab iis quæ mutare possunt, & vitiare instrumenta, quibus afficiuntur. Sed color non est qualitas actiua. Ergo internarum functionum organa immutare non potest: & ex consequenti, nec melancholia nigredo, metum & tristitiam circa occasionem efficere, quæ actiones sunt principis facultatis lassæ: maximè quod colores non nisi in visum agunt, & si aliquam possunt in corpore alterationem, vel passionem internam efficere, impossibile est sine eo quod ab externo sensu sentiantur, sine quo nihil ingreditur internos, aut ab illis sentitur. Cum igitur melancholici humoris nigredo interius latitet, nec videatur, timorem aut mœstiam incutere non poterit.

Rursus. Melancholia, ex Galen, cit. de locis, morbus est intemperamenti in cerebro (fit enim ubi humor melancholicus ad animam vertitur, temperamentum immutando.) Atqui symptomata morbi conditionem sequuntur. Igitur hæc potius ab intemperie humoris, quam colore, & opacitate oriendi creditur: præsertim quod ipsomet Galeno auctore, animi mores & passiones, sequuntur temperamenta, non colores.

Deinde. Si exteriores tenebrae, ut pote priuationes, in visum non imprimunt, nec quia tales actu percipiuntur, quomodo interiorem immutabunt? Et si cœcus, eo quod non videt, non magis tenebris quam lumine tristitiam, & gaudet, quomodo inducetur terror ab obscurro & tenebroso, quod tantum est causa priuationis visibilis in sensu visus, & impedimentum visionis? Denique si Melancholia propter tenebroositatem contrastaret, & timorem efficeret, sanguis suo fulgere & luciditate, auctor esse lassitatem, & audaciæ. Sed hoc nemo vnam sensit. Igitur, &c.

Quod autem melancholici humoris naturæ, & temperamentum, adscribenda non sint prædicta symptomata, ex eo fit manifestum, quia sèpè est tanus senex, & ab illis accidentibus liber, cum sicciori, frigidiorē, cerebri temperamentu, quam iuuenis melancholicus. Quare alia qualitas datur in illo humore, quam dictorum symptomatum sit causa. Posse vero hanc esse nigredinem, & tenebroositatem, ostenditur, quia sicut ad externam visionem medium illustratum requiritur, ita ad internorum sensuum actiones, spiritus clarus, lucidus, & splendidus (sunt enim animales spiritus operantis

E naturæ instrumentū, & perspicuitate ac lumine egent, quod à natura habent, ad rerum cognoscendarum idola aptè recipienda, atque contemplanda.) Sed melancholice nigredo, & tenebrae, spirituum luciditatem, & splendorem obscurant. Ergo efficient, quod species in spiritu aptè non recipiantur, non sub forma conuenientis, aut iuuenti, sed horrendi, aut nocivi, ac proinde causa erunt tristitia & metus sine causa, & quod depravatè moueatur ratio, vitiata sibi proprio instrumento.

Dum ergo animales spiritus, simul & cerebri substantia, melancholici humoris nigredine insciuntur, & obscurantur, recipi cum mœstro externam speciem fit necesse, atque ita, non aliter, metum ac tristitiam inducit. Sequuntur namque huiusmodi, & aliæ passiones, magis modum quo res representantur, & concipiuntur, quam quo ipsæ sunt. Quare rectè Galenus prædi-

qua symptomata retulit ad atræ bilis colorem, mentis sedem tenebris similem reddentem, & splendorem spirituum obscurantem : à quo non dissentit Auicenna, dum Melancholiam fieri, permutato spiritu splendido ad tenebras alteuerat.

Neque ad hanc symptomatum generationem, opus est colorem, aut opacitatem agere, sed sufficit spiritum suo lumine, & perspicuitate priuari, tenebrosūmq; fieri, ad hoc vt mens deprauate moueatur: nam quemadmodum spiritum debitum temperamentum, calidum nempè & humidum, & eorum splendor, atque tenuitas ad lætitiam parat; contra crassitudo, turbulentia, & obscuritas per se proclives ad mœstiam, & timorem homines reddit, quod abundè comprobatur Auic. lib. de virib. cordis, tract. 1. c. 4. Sicut enim frigidum siccum

temperamentum, è diametro humanae naturæ est oppositum & aduersum ; ita quoque instrumentorum animæ crassitudo, opacitas seu nigredo, naturali tenuitati, splendorique decenti contraria est; proinde meritò naturæ etiam ita erit inimica, vt timorem atque mœstiam inducat. Gaudet enim anima conuenientibus, disconuenientia auersatur, & fugit.

Quod si manuis, colorem agere, & agendo causam esse læsionis, ac per se immutare principum functionum organa, absurdum non erit, quin potius vero, & rationi consonum: quamvis enim color simpliciter, & absolute actiua qualitas non dicatur; agit tamen, afficit & immitat, potensque est actionis organa vitiare. Nam cùm inter ea aliqua non solum elementorum mixtione, & similarium concentu, sed & raritate, densitate, splendore, obscuritate, aliisque qualitatibus ad primas sequuntur pro cuiusque indigentia constant, quæ omnia temperamenti, seu naturæ appellatione Galenus comprehendit: nihil mirum si ad cuiusvis lassitudinem improportionentur, laudanturque actiones; quod apparet in oculi morbis ex colore, & tenebrositate ortis. Imò vero sicut sè pars similaris in organo maiorem usum præstat ad actionem, qualitate aliqua secundâ, quam primâ, vt cornea magis perspicuitate, quam temperamento visioni confert: ita aliquando maior sequitur læsio ex secunda immutata, sèque humores magis imprimit secundis, quam primis qualitatibus. Hinc sanguis splendore lætitiam inducit: melancholia, obscuritate mœstiam, non penes frigidum aut calidum, sed penes lciditatem aut opacitatem, quod sanè potest efficere melancholiæ nigredo.

Iam vero ad id quod addebat: symptomata scilicet ad morbum sequi: cùmque Melancholia sit morbus temperamenti, ad illud erat necesse sequi metum, & tristitiam Melancholicorum. Dic fieri quidem symptomata omne, vel per se, vel per aliud; atque ita ad succi melancholiæ temperiem sequitur nigredo; ad hanc, cerebri, & spirituum obscuratio, opacitas & tenebrositas, mœstia ac timoris causa. Vel aliter dic. Cùm temperamenti nomine, secundum Galenum, natura omnis similaris comprehendatur, hoc est, quæcumque partibus similaribus insunt, seu primæ qualitates sunt remissæ ac refractæ, seu quidquid ad illas debite proportionatas consequitur; dubium non est lumen illud, & internam spirituum claritatem, temperamenti ratione eueniare, atque adeò illius defectum priuationemque, ad quam notabilis sequitur actionum cerebri læsio, inter morbos temperamenti posse numerari: non aliter ac cornea opacitatem, quam morbum temperamenti Galenus ipse appellat, nempè quia perspicuitate priuat, quæ ex elementorum mixtione cornea à natura inept.

Nec vero vt internæ illæ passiones in nobis moventur, necessarium omnino est colorem exterius percipi, extraque tenebras occurere, sed sufficit mente affici, & obscurari. Externæ autem tenebrae non contstant & terrent operando, visumque mouendo; sed

A quia ad illarum præsentiam cuncta, horrida nigraque apparent, & oculi debita aetione priuantur, paucor & inceror inducitur, pueris præsertim, timidis, & insipiebibus. Quæ quia in cæco deficiunt, sicut non delectatur ad lucem, non metuit aut tritatur ad tenebras. Denique si sanguis purus & decoctus, lucidus, & diuino quadam prædictus colore, (quemadmodum ex auctoritate Platonis testatur Galenus 4. de vñ part. c. 4.) latitiae est causa: sic melanocholia sua nigredine & tenebrositate, tristitia & metus auctor est: cur ille splendore & lumine, oppositarum affectionum origo, & principium non creditur, quod auctores ferè omnes agnoscent? An autem spiritus animales lucidi sint, iisque illuminatis potentiae reditices operentur, suo loco explicabitur.

Præsagium.

D Isceptandum: *Virum biliosum a temperatura ad melanocholicum succum cumulandum sit aptissimum*: Sanguinea, biliosaque temperatura, ætatis decursu ad melanocholicos morbos est pronasita pronunciauit Hip. lib. 2. epid. sect. 3. tex. 25. *Sanguineum subbiliosumque, acidum rutilum faciens, fortasse aueum & in atram bilem bisterminabitur*. Reperit 6. epid. sect. 6. tex. 27. Biliosa quidem, quia bilis flava exustione migrat in atram; sanguinea vero quia multo & crasso sanguine abudat, qui humoris atro plurimam materiam subministrat. Hoc modo copiosa fæx ex multo, crassoque vino subsidet, ex Hip. 6. Epid. sect. 6. tex. 3. maximè si solita, eaque melanocholia vacuatione defraudentur. In hunc lensus intelligendus Galenus in art. med. 37. & 41. in calido hepate flauam bilem abundare, quæ in consistenti aetate vergit in atram. Hac ratione hirsuti, macri, nigra cute prædicti, & venis latis, ad hunc congerendū humorem sunt aptissimi. Nec nego exactè rubros in Melancholia frequenter incurre, quod dicebat lib. 1. prorrhet. com. 2. *Præruberum Melancholia appossum*. Difficulter succum melanocholicum congerunt molles, candidi, obesi, glabri, & tenuium venarum; hi enim ad pituitam cumulandam sunt idonei.

Potest verti in dubium: *Virum Melancholia, sit morbus periculosus*? Hip. lib. 1. de morbis, num. 4. dum recentet morbos lethales, dubios, & non lethales, in postremorum catalogo Melancholicum reponit, dum sic ait: *Tales vero non lethales sunt, nisi quid ipsi accedat, affectiones fluida circa articulos, atra bilis, podagra, coxendum morbus, &c.* Contrà facit firmissimum argumentum, quod morbi Melancholiæ, & atrabilatij sunt pessimi, maligni, exitiales, vt cancer, lepra, & alij, qui licet corporis occupent extimam superficiem, tamen sensim a fine sensu corpus ad interitum deducunt. Quare periculo non vacabit Melancholia, si humor fæculentus eius causa fuerit impæctus in parte præstanti: si enim cerebri ventres obturet, Epilepsiam; si substantiam infarciat, Apoplexiæ; si neruos, conuulsionem; si opticos, cæcitatem excitat. Demum si ater hic humor nimis exustus malignam induat qualitatem, mania est auctor, vt 6. Aph. 56. perbellè dictauit Hip. In Melancholicis periculosi decubitus, vel apoplexiæ corporis, vel conuulsionem, vel cæcitatem significant. Auctoritati vero Hip. lib. de morb. responde, quod locus iste intelligendus est de Melancholia Hypochondriaca, quæ etsi diurna & pertinax, non interficit. Vel dic cum Auenzoare lib. 1. tract. 9. cap. de Melancholia, hanc soli cerebro propriam, facilem habere curationem, si ater humor in arteriis, venisque cerebri coercitus, nondum ad cerebri substantiam diffundatur; difficilem, si non modò vasa, sed & vniuersam cerebri molem occupet.

Virum Melancholicum sint sapientes? hoc loco à nobis enucleandum. Nam Arist. lib. 30. prob. 1. Omnes qui ingenio

A ingenio claruerunt, vel in studiis Philosophia, vel in Republica administranda, vel in carmine pangendo, vel in artibus exercendis, Melancholicos fuisse perhibet, quales Herculem, Aiacem, Bellerophontem, Lysandrum, Empedoclem, Socratem, atque Platonem extitisse affirmat. Cur autem Melancholia ad prudentiam conferat, explicatu difficile est, quod Galenū non latuit: hic enim lib. 1. de natura humana. com. 39. supponens animi mores corporis temperamentum sequi, docet quod animi acies, & intelligentia ab humore bilioso emanet, quemadmodum constantia & firmitas à melancholico: Si ergo prædicti duo humores exactè attemperentur, hominem sapientem reddunt, cùm sapientis ille dicatur, qui facile ac citè discurrat, ac grauius decernit.

Addē, utriusque humoris siccitatem plurimū ad perspicuitatem conducere, quare Galenus lib. quæd animi mores, c. 5. ex Heracliti sententia asserebat, *splendor siccus, animus sapientissimus*. At hæc siccitas non debet esse immoderata, delirium enim concitat & furorem, vt in phreniticis, & maniacis frequenter conspicimus. Quantum autem excellentia ingeniorum conferat siccitas, prisci docuere: Quare Stobæus serm. 5. recte pronunciat, sicciam animam esse prudentissimam, & optimam: & Aristot. lib. 2. de partib. animal. cap. 4. illas animas docet esse prudentiores, quæ nativa temperatura plus habent frigidū ac siccū, vt sunt apes: Et cùm nullum animal sit humidius porco, nullum est quod minus ingenio valeat; vt pinguis & indoctos ciues suos Bœotos, ingeniosissimus Pindarus Ode 6. Olymp. suis nominatos canat: *vnde Bœoticum ingenium, prudens excellat?* Dic, absolute ad actus prudentiæ magis conferre sanguinem, quia spirituum est magis accommoda materia; verum ad meliores aclus utramque bilem esse magis præstantem, non est deneandum.

Curatio.

T Am multa sunt, quæ capite de Melancholia, circa vietus rationem, & reliquas res non naturales ab auctoribus proponuntur, vt superfluum sit ea iterū in incudem vertere. Aër calidus sit, & humidus, luminosus. Mœstia, sicut vanæ imaginaciones variis ingeniosis fugandæ. Somnus omni industria conciliādus, in cuius prouocatione totus curationis cardo consistit: hic enim si prolixus, humectat corpus, torborat vires, & diuersis phantasmatibus animum irrequietum mitigat. Venefis parcus, & tempestiuus usus permittendus, præserit, si ex semine retento, & corrupto ingruerit affectus, vt ex priscorum, iuniorumque mēte firmauimus lib. 3. Histor. Princip. Med. hist. 9. Alius sit lenis. Cibus sit humidus, moderatè calidus, probi succi, concoctu facilis. Melancholica edulia vitanda, quorum catalogum latè 3. de loc. 7. Galenus proponit. Lacticinia interdicenda: flatuosa enim sunt, & corruptiuntur facile. Vinum sit album, lymphatum; crassum, & nigrum interdicendum.

E Sanguinis missionem in Melancholia à toto, summè esse vtilem, citati monuere auctores; cauma enim attemperatur, & humor melanocholicus vacuatur, in cuius præsentia saluberrimam esse phlebotomiam, ex veterum penu prædictimus, lib. 2. Hist. Princip. Med. hist. 7. Ea ex gibbero celebretur, nī Melancholica aliqua vacuatio sit retenta, quæ per haemorrhoides, aut veteruni celebrari solet: nam tunc è talo mittendus est sanguis, vel in femoribus scarificatio profunda celebranda, ad Galeni mentem. Hirudines affixa mariscis non contemnendam vilitatem attulere semper, quia in hoc auxilio administrando naturam recte operantem imitatur, quæ excitato per has venas sanguinis profluvo, melanocholicos affectus persanat, vt prædictus Diator, 6. Aph. 11.

Post sanguinis missionem, præparetur humor serpiis, ac decoctis quæ melanocholiæ respiciunt. Deinde pharma

pharmaca offerantur, quæ similem humorem per aluum vacuare nata sint: sed ea clementia sint; à fortioribus enim crassis, terrenisque humor assatur & excandeat. Potiones magis amplectendæ. Sicca medicamina, ut pilule, humoris siccitatem adaugent; quare eo nomine suspecta. Melanagoga ergo, alia sunt simplicia, alia composita. Illa sunt Senna, Epithym. Myrobal. Indi, Polypod. Ellobor. niger. Composita sunt Confect. Hamach, Diacenna, Diacathol. Diacolocynthidos, Hiera Logadij, serapium de Epitymo, Senna, Polypod. Fumar. maior. Pilulae si propinentur, sint Arabic. Indæ, de la pide Armeno, lazuli, Cyanæ. Ius galli antiqui ad purgandos humores melancholicos est efficacissimum, in cuius ventrem medicamenta Melanagoga immittantur. Ex quibus parari possunt Apozemata, quæ pa latinè vacueant. Horum materiae sunt radices buglossæ vtriusque, scorzonera, eichor. Liquirit. Fæniculi, Al parag. capparum, & Tamarisci. Folia vtriusque bugloss. Intybi, eichor. scabios. Capillor. Vener. Scolopend. Meliss. Fumar. Pimpinel. Cassuth. Thym. Acetos. Absinth. Aneth. Lupul. Passula Corinthiacæ, pruna enucleata, redolentia poma, Sem. Anisi, Fænicul. Melon. Cucurbit. Citrul. Cucum. Lactuc. Acetos. Papauer. alibi, Flores Violar. Saluia, Arantior. Anthos, Stæchad. Rosar. Succi Pomor. redolent. Borrag. Bugloss. fumar. Lupulor. Purgantia immiscenda Polypod. Senna, Epithym. Myrobalan. Indi, necnon Chebuli, Citrini, Agaricum, Rhab. In inteterata Melancholia purgatio ex nigro Veratro salubris est, quæ robustis solam offerenda.

Post hæc, duo sunt administranda magnæ utilitatis præsidia. Primum est serum lactis ad multos dies, in quo per noctem dicta medicamenta madescant. Hoc enim, præterquam quod humoris melancholici feritum malitiam demulcit, & humectat, nigrum succum per aluum leniter deturbat. Alterum præsidium, est halneum dulcis aquæ tepida, aut solius, aut cum humectantibus medicamentis prius decocta, ut sunt Vio la, Malua, Folia Nenupharis, Fumaria.

Roboranda viscera: Firmandus ventriculus fomentis, vnguentis, sacculis, emplastris. Iecur Epithematis vngendum. Cot tuendum. In hunc usum cardiaca, & laxificantia exhibenda, ut Mithridatum, laxificans Gal. & Rhæsis, & alia confectiones cordiales allumen dæ. Lapis Belzaarticus vtilissimus, & alia que aduersus Melancholiæ passim proferuntur auxilia. Cerebrum humectant embrochæ, seu fatus ex lacte, & lotiones ex decocto humectante paratae; & post ablutionem caput inungere oportet iis, quæ cerebri, humorisque siccitatem lenire queunt, ut sunt vnguenta facta ex oleo violaceo, Sem. Cucurbit. Papauer. Peruigilio illid occurendum remediis, quæ cap. de Phrenitide descripsimus. Si cætera non prosint, & Melancholia soli cerebro propria sit, vtile est Fontanellam in brachio, aut iuxta occiput aperire.

O B S E R V A T I O.

Ad conciliandum somnum, emplastrum mirabile.

Nillum est symptoma, quod Melancholicos amplius vexet atque fatiget, quam vigilia, quæ corpus exsiccat, spiritus resolut, virésque comminuit: Sonus contraria humectat, instaurat, refocillat; quare omni ingenio prouocandus. At cum siccitas valde resistat, & corrigitur per humectantia, quæ debilis sunt adiuvantis natura suapte, hinc fit ut somnus non tam facile promoueri soleat. Quare cum alia præsidia non profund, ex tam multis celebratis, hoc esse præstantissimum emplastrum, raso sincipiti appositum, firmissimo experimento adiueni.

A 2. Coriandri viridis, fol. lactuca, capit. papaver, portulac. hyoscyami, radic. mædragora, an. M. B. malua, viol. an. M. j. bord. P. ij. flor. nenuphar. 3. ij. salvia, betonic. an. M. j. flor. camomil. 3. j. rosar. 3. B. Fiat decoctio in sufficienzi aq. quantitate, quovisque remaneat tib. j. Collaturæ adde Olei violar. 3. ij. ol. papaver. 3. ij. ol. nenuphar. 3. j. B. ol. camomil. 3. j. pulu. Absinth. pulu. Betonic. an. 3. ij. Ag. La tica. 3. ij. pulu. flor. nenuphar. 3. ij. pulu. flor. camomil. 3. j. pulu. betonic. 3. j. B. pulu. absinth. 3. ij. pulu. rosar. 3. ij. bals. armen. 3. ij. B. sanctor. rubor. & citrinor. an. 3. j. B. vnguenti populei, 3. ij. lactuca muliebris, 3. ij. croci, g. xij. philom. Persic. 3. ij. opij, g. x. vitellor. ouor. num. ij. aq. ros. q. f. Misce fiat Cataplasma.

De Melancholia Hypochondriaca.

E Si tractatio de Melancholia Hypochondriaca, ad partes naturales sit reducenda, tamen placet de eam modo disceptare, ut discursus hic omni ex parte sit absolutus. Quare imprimis quærendum: Virum Galenus Melancholia Hypochondriaca naturam, & signa reæ de scripterit? Nullus est affectus, de quo ampliore feci int auctores commemorationem, quam illæ, qui quia ventriculi, Hypochondriacumque consensu fit, Hypochondriacus solet appellari; & quoniam à flatibus incipit, à Barbaris flatuosa Melancholia, seu Mirachialis nuncupatur, non exiguum habens similitudinem cum ea Epilepsia specie, quæ à ventriculo oritur.

C Galenus ergo lib. 3. de loc. aff. et. cap. 7. de hac tertia Melancholiæ differentia refert sententia Diocles, eamque tanquam imperfectam confutat, nec singula symptomata huius affectus explicantur; licet enim multa proposuerit, præcipua siluit, & à quibus Melancholicus affectus planè demonstratur, metum scilicet, & tristitiam ab Hip. non omissa, 6. Aph. 2. 3. Insuper, quia cum cognoscet Diocles, ex ventriculo præsum affecto Hypochondriacum oriri, silentio tamen præterit, quænam esset proposita ægritudinis origo; nec cur ad illum desipientia, mentisque alienatio sequatur, & alia melancholica accidentia ausus fuit explicare, sed ea tantum quæ per se manifesta erant, nec expositione indigebant.

D Singula verò prosequitur Galenus: & primò docet, speciem hanc Melancholiæ ad inflammationem sequi ventriculi, vel partium iuxta ipsum in hypochondriaca regione existentium. Cumque vitiosus sanguis in parte inflammatæ collectus, sit adustus, crassus, & melancholicus, utpote à liene irruens, melancholici vapores ex eo, sursum ad cerebrum eleuantur, qui mentem interturbant, metum & tristitiam efficiunt, ac reliqua Melancholicorum symptomata; non aliter ac calidi vapores ad oculos eleuant, suffusionis sunt causæ, & doloris in capite.

Timoris, & mœstitudinis causam, refert ad humoris nigredinem, & tenebrositatem; adiungitque duo hæc perpetuæ Melancholicos comitari, simul & imaginationis noxam; licet non semper eundem laesionis modum, cum intra eandem Melancholiæ speciem, varias, & ferè innumerabiles laesæ imaginationes experiantur, quarum nonnullas medium adducit.

Deinde quibus signis flatuosa, Hypochondriacæ Melancholia ab aliis speciebus differat, clarissime demonstrat: Nam si præter metum & tristitiam, odium & auersionem hominum, quæ communia sunt omnii Melancholiæ indicia, cruditates adiungit, ruftus acidi, præcordiorum astus, flatus, rugitus, vehementes interdum ventriculi dolores, maxime post cibū, hypochondriacum grauitas & tensio, sputum humidum, idque multum; alii autem deiectione, vomitu, proba concoctione, ruftibus alleuietur is qui laborat, dubium non est turgidam esse, flatuosam, ac Hypochondriacum vocationem; & melancholicum sanguinem in ventriculo,

ventriculo, veluti, in parte inflammata, seu potius docente Paulo lib. 3. cap. 1. circa partes ad stomachum attinentes, mesenterium scilicet, & hypochondria phlegmonem contineri, ex qua, facta ad cerebrum evaporatione, eoque intemperato, ac tenebroso reddito, Melancholiæ excitari est necesse.

Tunc verò licebit illud certissimè coniectari, si circa ventriculi regionem, prima incepint symptomata, ipsisque auctis Melancholica fuerint subsequuntur. Quod si ea quæ Melancholiæ propria sunt, metus scilicet, & tristitia, aucta & vehementia adfuerint, nullo interim prædictorum, vel exiguo, circa ventriculum apparente, manifestum est Cerebrum ipsum proprio affectu laboreare, & in eo acutum esse, ac congestum melancholicum humor. Quare dicendum est, rectè Gale num, rationem & causam symptomatum, quæ in Melancholiæ exortiuntur, protulisse.

B Verum explicanda sunt, quæ Galenus refert: Virum Melancholia hypochondriaca ex Pylori inflammatione oriatur. Nam si hoc esset verum, febris in ea adesset. Atqui Melancholia omnis est quædam desipientia, deliriū, seu mentis alienatio sine febre, ex Gal. 2. de caus. symp. vlt. Paul. lib. 3. cap. 4. Tral. lib. 1. cap. 2. 2. Halyabat. 9. theor. 7. vbi animi confusionem sine febre describit: & Aretæus, animi angorem in una cogitatione defixum, absqua febre, 1. Chronion, cap. prop. & Rhæsis 9. ad Almans. & 1. contin. cum reliquis de Melancholia agentibus, nullam prorsus febris mentionem fecerunt. Igitur, &c.

Deinde, in inflammatâ parte exuperans reperitur, & consumens calor, quo præsente flatus non oriuntur, quia à diminuto tantum fiunt, ab ingenti resoluuntur, 3. de caus. sympt. 2. neque acidi ruftus fiunt, quia potius à frigiditate, 4. simpl. 12. nec cruditates fieri possunt; nec humidum sputum, & multum: quia symptomata sunt quæ à frido emanant, non calido morbo. Ergo, &c.

Rursus. Ex sola delatione melancholiæ à liene ad ventriculum, vel mesaraicas absque phlegmone, possunt tenebrosi, atrique vapores ad cerebrum eleuari, efficerèque mentis inconstantiam, cum metu & mæstrore. 6. de loc. 1. Ergo perpetam Galenus 3. de loc. 7. huius affectionis causam addixit inflammationi pylori, hoc est, inferioris oris ventriculi; præsertim cum magis frequens sit à vitiato, obstruèque splene, melancholiæ receptaculo, huiusmodi malum proficiisci, ade. vt testetur Auerrhoës 3. collig. cap. 40. sine eius communicatione raro generari.

Dic, Cùm 3. epid. sett. 3. com. 45. scripsit Galenus, proprium insipientium esse, à febre liberum esse, vt febricitare phreniticorum; & aperte variis in locis Melancholiæ definierit, delirium sine febre: cùmque hæc, ex ipsius, & Medicorum omnium sententia, ab internis inflammationibus sit omnino inseparabilis, nō leue tum Barbaris, tum Græcis attulit negotium, quomodo Hypochondriaca affectio à pylori phlegmone euene posset, imo vel à calore, si adsunt cruditas, flatus, & sputi aciditas.

E Ob hæc Rhæsis 1. contin. cap. 3. potius credit, huius mali causam esse melancholiæ multam, ab splene in ventriculum delatam, à quo ad cerebrum communicata sunt Melancholiæ symptomata, & morbus. Neque probè colliges, à calore proficiisci, eo quod invenitur frigidis & humidis: quoniam iuuentum illud per accidens est, non omnino & eradicatiè sanans, scilicet quia frigidis temperatur iecoris caliditas, & minuitur atræ generatio; humidis autem eius malitia obtunditur. Verba autem Galeni 3. de loc. cit. ad Dioclem con torqueantur, non quasi eiusdem fuerit sententia, quod aliqui putant consentientes cum Rhæsi, non posse à pylori inflammatione nasci, cum adsit sitis, ac febris catentia; nisi per inflammationem, non phlegmonem, tu quod frequens est, sentitur: ex melanholico autem

A morem, siue apostema intelligas, sed feruorem, immoderatumque calorem, vt mos antiquis fuit inflammationem appellare, teste Gal. lib. de diff. morbor. cap. 1. 2.

Cæterum rei scienda est interpretatio, quia nec Galenus ibi, nec auctores eo nomine sic vtuntur, & aperiè suam proferunt sententiam. Auicenna 1. 3. tratt. 4. cap. 1. 8. admittit quidem genus hoc Melancholiæ fieri ex phlegmone, modò à frigida, nonnunquam à calida materia generato, atque adeò febrem quandoque adesse, quod Galeno non repugnat, cùm tantum velit in Melancholia, & Mania febrem necessariam non esse, nec perpetuam, quemadmodum in phrenitide. Auerrhoës 3. collect. cap. 40. idem ferè arbitratur, addens Melancholiæ hanc, etiam cùm à calido apostemate oritur, febre c. vere, sicut accidit in declinatione; quo tempore extra eus calor iam non adest sufficiens ad excitandam febrem. Verum hoc necessarium non est, quia oportuisset febrem, & dolorem præcedere, quod nec experientia ostendit, nec auctores te stantur.

Quare dicendum, huius ægritudinis causam esse, vel melanholia delationem ex splene, cum Rhæsi, & Galeno 6. de loc. cap. 1. vel ventricali, aut mesaraicarum, demum aut cuiuscunque partis mesenterij tumorem, ex atro, crasso, adustoque sanguine, quod inflammationis nomine ex præsenti significatur. Licet autem inflammatio, seu phlegmone strictè sumpta, prout ab aliis tumoribus distinguitur, sanguinem, & calidum C apostema significet, lib. de tumorib. præter naturam, cap. 2. omnem etiam tumorem dicit, 2. cris. 12. Cùm ergo ex sanguinis melanholici phlegmone huiusmodi affectio vplutinum oriatur, febrem necessariò non an nebit.

Nec verò putes necessarium omnino esse, sanguinis immorantiam in inani loco aceruari, ita vt partem in tumorem attollat, vt morbus hic generetur: sufficit enim quod crassus, ater, & adustus humor per mesaraicas, vel quamlibet aliam partem huins regionis spargatur, contineaturque in excedente quantitate, tum quia inflammationis nomine, quamlibet excedens sanguinis copiam, etiam in paruis membris vasis. Galenus comprehendit; tum quia experimento compertum est, hypochondriacos multos, factam & consistenter inflammationem non habere calidam, quia febre non laborant, siue frigidam, quemadmodum Auicenna testatur, vti suprà. Nec mirum, quoniam monstrante dissectione, etiam in paucis pleuriticorum tumores conspicuntur. Erit igitur affectus quidam phlegmonæ similis, qualis scribit Galenus 8. mth. 5. nonnunquam in ventriculo confitetur, in diaria ex cruditate. Ex dictis duabus causis, Galenus in hoc capite, & Paulus loc. cit. vnius tantum, quia frequentissima, nempe ventriculi, vel mesaraicarum inflammatione dicto modo explicata, meminerunt; ambas autem Auic. & Auerrhoës concesserunt, nec posteri negarunt.

Quomodo verò flatus, & alia symptomata frigida à calida causa possint oriri, non perinde explicant. Auerrhoës cit. eam refert ad extraneum calorem, à quo cùm lœdatur, debilitetur, & resoluatur innatus, coctio nis auctor, exæcè alimentum non conficit, atque adeò cruditates fiunt, flatus, acores, & reliqua. Alij interea dum vigeat inflammatione, prædicta symptomata non datur, sed in inflammatione fine, quum iam calor in ci baria, vel chylum agens; parvus existit, cùm tamen illud ab huius morbi initio flatus vigeant, vnde cruditates.

Dicendum ergo, quod cùm affectio hæc ex ventriculi cruditate incipiat, propter quam lienis subinde fit obstrutio, principio flatibus implentur partes ventriculo circumiacentes. & præsertim hypochondrium sinistrum; in quo etiam primum grauitas & tensio, T sanguine

sanguine ad quamvis illarum partium irruente, putrefactaque vaporess eleuantur, qui præexistentium copiam adaugent. Rursus contentus sanguis, melancholicus est, ac proinde acidus, quid igitur mirum si ab eo inflammata membra vitentur in acorem? Denique melancholia ipsa licet putrefacta, & calida, abundat quantitate partium frigidarum, ratione quarum potest symptomata frigida efficere.

Vtrum verò in Hypochondriacis affectibus necessariò ad suū obstruc̄tio: dignum est quæstū. Diocles cognovit saltem in mesaraicis venis: nam sanguis hoc loco crassior factus, aut qui quis alius humor terrefris, potest obstruere, præsertim si latus sit, tunc enim pertinaciùs inhæret, & hoc modo à pylori calore flammæ redditus durior, obstruit: Argumento est, quod alimentum corpori non distribuatur: quare Hypochondriaci sunt pallidi, decolores, extenuati; non enim nutrituntur, quia alimentum ob internas harum partium obstrunctiones, ad membra aptè non penetrat.

Vtrum Hypochondriaci pulsationem magnam in mesenterio persentiantur: addubitant multi. Arteriæ enim subter præcordia pulsantes vehementer, in hoc affectu ab ipso laborante sentiuntur, & interdum citra cōtactum, de foris intuentibus pulsatio animaduertitur, quæ ex Hip. mente, i. lib. progn. 28. perturbationem significat, aut delitium. Nam cùm hæc ob adurentem concitetur calorem, permultosque atrabilarios fatus, qui partem distendendo, pulsationem concitant, & sursum elati, caput implent: accedit alia causa, nempe arteriæ contractio à glandulis, quas natura in mesenterio reposuit, vt sint fulcimentum vasorum, quæ per mesenterium copiosa disseminantur, ne scilicet in magnis, & violentis motibus disrumpantur. Hæc glandulosa corpora in Hypochondriacis, atro, melancholico, assatōque humore replentur, qui in vasis multiplicibus, quibus melenterium abundat, propter eiusdem partis calidam intemperiem, continetur: vbi verò ita repleta fuerint vasa, sed præcipue glandulosum illud corpus, quod insigniores, ac primas vasorum dissectiones fulfillit, comprimitur arteria magna, quæ iuxta venam cauam per dorsi medium versus sinistram partem perrepit; ex compressione autem arteriam attollit, & momentum similem edere pulsationi, dixit Galenus 2. de loc. cap. 1.

Denique, vt in summa dicam, multiplicia sunt signa, quæ Hypochondriacam Melancholiā comitantur, varia, & quæ diuersimē laborantem exercent, & à calida, ac frigida causa scaturiunt: Cùm enim hic morbus ex calida hepatis intemperie, ventriculi frigida emanet, adsitque hæc partium contraoperantia, nihil mirum si ex hoc inæquali fonte signa varia emanent, præter ea quæ *suprà* retulimus. Conspicitur vomitus crudis cibi, & subamaræ pituitæ. Adebat ventriculi vehementis dolor. Suffocatio interdum premit, ob dia phragma ex multo, crassisque flatu compressum, à liberaque distensione impeditum. Viscitur tensio in hypochondriis, quam eotundem grauitas, aut tumor mesenterij comitantur.

Si præualet iecoris æstus, siti torquentur ægri, maxilarum rubidine, vigilia, vrinæ rubore, manum & pedum calore, corporis colore pallido. Si superat frigida ventriculi intemperies, vrina est alba, somnus adebat interruptus, laborans anxius est, pallidus, & à potu maxime læditur, timet, tristatur, alimentum abhorret, falsis importunisque imaginationibus vexatur. Demum nec oblatis frigidis, aut calidis medicamentis acquiescit.

Difficilis ad curandum morbus, quia ex inæquali minera prefecitus, & cùm sit habitualis & diutinus, difficulter curatur; intemperies enim est in visceribus penitus impressa, & altius radicata, quam euellere, æquum & laboriosum. Etenim, si calida applicas, igne-

scit iecur; si frigida, tonus partium naturalium graui ter eneruatur. Hoc malum eos præcipue premit atque fatigat, qui graciles, hirsuti, excarnes sunt natura sua pte. Laborantes frequenter incident in viscerum ob structiones diras, ieterum, fœdum colorem, atrophiam, cachexiam, hydropem, vigiliam, melanochiam morbum, à quibus laboriosè fese in posterum possunt extricare.

In Curatione quatuor scopi obseruandi: Primus, atrum humorem vacuare. Secundus, fatus à capite eleuatos reuellere, & absu mere. Tertius, viscera de obstruere, atque attemperare. Postremus, cordi, ac cerebro prouidere. Vixus ratio eadem sit, quam *suprà* in Melancholia morbo descripsimus. Proba co rctio procuretur. Alius sit moilis. Somnus sit prolixus. Animi pathemata vitanda. Cœna sit leuis. Exercitum moderatum.

Prima regio in primis clementi pharmaco expurganda. Sanguis extrahatatur deinde è brachio, vel talo. Postea si lien melanocholici humoris copia turgescit, his rudines mariscis affigendæ: ex his enim partibus sanguinis extractio maximum ægris leuamen afferre solet. Præparetur humor melanagogis, & similibus postea expurgetur. Cardiaca offerenda. Ventriculus si mandus. Roborandum iecur. Deobstruentia imperanda, inter quæ chalybeata medicamenta prima tenent. Serum lactis medicatum offerendum. Balnea aquæ dulcis summopere iuuant. Thermales aquæ, si quæ detegendi sine calore vim habent, optimæ sunt: viles sunt ex mineris chalcanti, & ferri.

O B S E R V A T I O.

Electuarium ex chalybe ad Hypochondriacos egregium.

Nillum est medicamentum, quod Melancholi flatuosa magis conferat, quam chalybs. Nam cùm ex diversa natura prodeat hic affectus, exigit medicamina, quæ variam habeant, & diuersam operantur. Affectus hic mixtus est, & compositus, quo circu medicamenta quoque efflagitat composita. Insuper, pharmaca omnia os ventriculi oblaudent, quod in hoc morbo est affectum. Hanc præstantissimam efficaciam, pretiosi antidoti in star, ferrum sortitur. Ad strictione, & traxa qua constat substantia, roborat, & labascentem ventriculum, flaccidisque internas partes vigorat ve hementer. Deobstruit, calida igneaque vi; nam omnes metallum igne est substantia, & quod impurius, eam amplius: ab infarctu liberat, compescit vomitum, appetentiam concitat, demum cùm mixta sit substantia, mixtos producit effectus. Huic necesse est permisceera roborantia, deobstruentia, cardiaca, & quæ fatus absu mere nata sunt: quas indicationes in hoc morbo summe esse necessarias, auctores vnamiter contestantur. Inter omnia precipuum obtinet locum Electuarium, hoc, diutino à me experimento confirmatum. Vtero, eo, (corpo prius expurgato) quantitate 3 ij. ieiuno ventriculo, superbibito haustu generosi vini, aut aquæ, quæ prius sit decocta radice Chynæ, scorzonerae, aut aperientis decocti. Et si vires valeant, post eius potum, non displicet exercitum spatio dimidiæ horæ celebratum.

2. Fol. sen. Oriental. 3 B. epiphym. polypod. seminis carthami. an. 3 ij. flor. borrag. flor. violar. flor. bugloss. an. 3 j. B. Corinthiac. paßular. 3 ij. prunor. fine acini. Num. x. anisi. sem. fanicul. an. 3 j. adianth. M. j. B. eupatorij. asplenij. an. M. cortic. citri exccat. 3 j. Tamarisci. M. B. myrobalanor. chebulor. myrobalanor. Indor. an. 3 iij. Coquantur omnia in aq. chalybeata, quousque remaneat ff. j. In colatura infunde seccari. Rhab. elect. 3 ij. agaric. trochis. scat. in vino zingiber. 3 j. hermodactylor. 3 j. mechoaca. 3 ij. Omnia

Omnia deinceps exprimantur: tunc adde Syrupi fumar. maior. Chalybis subtilissimè triturati, 3 j. confect. Alker mes, electuar. de gemmis, confect. Hyacinth. an. 3 iij. manganaria. preparat. 3 ij. lapidis belzaartici, g. xxx. eboris in tenuissimum pollinem redacti, 3 ij. flor. meliss. 3 B. pulu. Senna, 3 ij. Tartari vini albi, 3 j. B. Theriac. Andromachi, 3 ij. B. Mithridaty, 3 j. B. aromatici rosat. Mes. diarrhodon. Abbat. an. 3 B. rubinor. preparat. granator. preparat. an. 3 j. serici crudi, 3 ij. Omnia in puluerem tenuissimum redacta, cum foliis auri Num. xx. miscantur, & cum sacchari q. s. Fiat sec. art. Electuarium.

De Amore insano, sive Affectu Erotico.

De insano amore, cùm sit affectus infrequens, paucula quædam proferemus verba, maximè quia illius sanatio sub Melancholiæ curatione comprehen ditur. Quanta sit vis Amoris in rebus, satis explicant auctores prisci, neoterici satis explanant, & doctorum hominum consensus affirmat. Igitur quantum hic pos fit, ex Orphei, atque Hesiodi, & aliorum veterum Poëtarum carminibus patet: & docent Platonici, ac suis ipsi libris fusi, & accuratiū demonstrant. Vnus Platonico principis sermo, quod *Coniuinum* inscribitur, huius rei testis est probatissimus. Platonica nolo repetere de magno Deo Amore, & admirando inter hominem, vt scribitur Gen. 6. Exemplo Sichem, Genes. 34. Exemplo Samson, Iudic. 15. Exemplo David, 2. Reg. 11. iure vt Anacreon amorum exercitum ex oculis ferire prædixerit.

Ergo viri videtur fœmina, certè passiu, id est, dum videtur, dum alpicitur: nisi, si non alpicatur, & alpiciat mulier, afficiat viros, & Basilisci serpētis instar sit, quod verum non est, nisi velimus fascinum oculo ferre mulierem. Hinc 1. *Aeneid.*

— *Ardeſcūque tuendo Phœnissa.*

Ipsa in se, quæ viri virum: vnde Ouid. 4. *Heroid. Epif.*

Vrit amor grauius, quò serius: vrimur intus,

Vrimur, & cæcum pectora vulnus habent.

& 4. *Aeneid.*

— *Eft flamma medullas:*

quæ & corpus Didonis præcepis dedit in ignem.

Ecce tibi comparatam eius vim igni, quo efficacius nihil in tota natura. Itaque plurima sunt exempla, eorum, qui sibi amoris causa manus intulere. Quare hoc ineuitabili Cupidini arcu exagitatus homo, & videt, & perit, vt Ouid. in *Heroid. Epif.* afficerat: nec dissimiliter Plaut. *Mercat. act. 2. scen. 1.* innuit. *Illi ego afficio forma eximia mulierem, quam ego postquam affixi, non ita amo, vt sani solent homines, sed eodem pacto, vt insani solent.*

Oculis vrendi maior est vis, quam ipsi igni: hic enim viri eos qui tangunt; at formosi etiam procul intuentes accidunt, etiam si non tangantur. Sed querendum: *Vtrum precipua amoris sedes in oculis sit confituenda?* Philostratus sic inquit, *Epistol. 50.* O mala facieri amoris, unde mihi animum occupasti? Nonne videlicet ex oculis? sic & amor per arcem oculorum, non lignis, aut laterculis, sed solis palpebris muritam, inquietum paulatim animum ingreditur, celeriter quidem, vt alatus, liber vero vt nudus, inuitus vt iaculator. Primi nobis pulchritudinis faciem extulisti. Et Musæus in *Leandro*, cum mortalium animos veluti sagittis, amore figi cecinisset, subiecit: *O amor, amor! qui per oculos inſtillas cupidinem.* Ob hanc rem in *Troade*, suadetur Menelao, vt Helenam trucidet, nec videat, alioqui perdendus ipse.

Vis audire Philosophos, Oratores, Historicos, Theologos? Plato citatus lib. 6. *stromat.* in initio, *Amoris initium, visus:* & Platarchus lib. de amore: *Capiendi amoris visus est arsa.* Isocrates in *encomio Helena*, de Theseo illam amante: *Ilam ut vidit, tanto eius amore forma est vittus, vincere alios solitus.* Sic Aristænetus lib. 2. epif. 2. Quintilian. in quadam declamatione: *Oculi sunt tota nostra luxuria; hi nos in omnia quotidie vita precipitant, mi*

rantur, adamant, concupiscunt. Apul. lib. 10. Afini. Isti enim tui oculi per meos oculos ad intima delapsi precordia, meis medullis acerribus commouent incendiū.

Clemens Alexandrinus lib. pedagog. sui 3. cap. 5. & 11. mirificè hoc argumentum potest illustrare: & lib. de profeti morum, Plut. ex *Æschilo* puellæ flagrantem nominauit oculum, & facile nutibus deprehendi affirmat, moribus accommodans, quasi per oculum amor quo fuit vitiata, sese exerat. Sic Poëtae Græci passim, formosas & pulchras mulieres in se aliorum trahere oculos, aut oculis alios trahere aſſuerant. Ita Homerus in *Iliad.* vt vidit, vt prudentem ipsius animum circumvaluit amor. Euripides *Alcestide:* *Aufer per Deos ab oculis mulierem banc, ne me capias volentem.*

Hinc sapiens illud Sapientissimi hominis consilium, *Ecl. 9. Ne respicias mulierem multuoram*, id est, modo hinc, modò illuc vagantem, seu potius instabilem & leuem, quod proprium est, ac maximè natuum huius sexus vitium. Neque minus docte cecinit Iob. cap. 31. *Pepig; fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de Virgine:* quasi docere vellet; non orituram, aut non nocitaram, prætia ac lasciuia amoris in animo cogitationem, nisi liberius oculus vteretur, qui viam sternerent cogitationi. Exemplo sunt Filii Dei videntes filias hominum, vt scribitur Gen. 6. Exemplo Sichem, Genes. 34. Exemplo Samson, Iudic. 15. Exemplo David, 2. Reg. 11. iure vt Anacreon amorum exercitum ex oculis ferire prædixerit.

In hunc sensum interpretada est illa Pauli sententia, lib. 3. cap. 17. dicentis: *Solos oculos in amantibus contrabi, ac concidere.* Licet enim vniuersi corporis atrophia, & squalor, cæteras nostri corporis partes opprimant, & absumant, tamen circa passionis initia, oculi resoluuntur prius cæteris membris: nam caui fiunt, palpebrae ipsis continentur mouentur, cum risibilitate quadam, & voluptate oculos perfundente, quasi pulchrum aliquid aut delectabile intueantur, aut nouum iucundum audiant, dilecta nempe forma phantasie perpetuo obuerfante in his ergo motibus variis pinguedo liquatur, spiritusque resoluuntur.

Oculi ergo miram in amatoriis affectibus potentiam obtinent. Hinc spiritu diuino afflatus Regius vates, sic Dominum deprecabatur, *Psal. 1 18. Auerie oculos meos, ne videant vanitatem:* quoniam oculorum ministerio in animos hominum amor influit, sensim pedentimque illabitur. Quare amantes, amentes visu fiunt: vnde verè scriptum, *Jerem. 9. ascendit mors per fenestras nostras;* fenestrae autem nostri sunt oculi, per ipsos enim anima respicit, quod exterius concupiscit. Oculi quippe multo igneo, & vt sic dicam, radio spiritu nitent: quam obrem ad rei amatæ oculos radiorum iacent, qui cum spiritu deuchant, vaporem illum vehementius incendunt: His incensus, & amati specie agitatus oculus, viscor agitat, incendit, vt cupiditate fruendi, dum vivissim ab amato suis oculis recipit aculeos: ita amoris veneno inficitur, idcirco plerique genus esse fascinationis conserbant.

Ratio huius problematis esto hæc. Eiusmodi in homine gignuntur spiritus, cuiusmodi fuerit sanguis, & aer admissus, in præcordis, purus enim puros creat spiritus, crassior crassiores; qui quidem vi perpetuè à cordis calore, magisque sincera sanguinis parte gignuntur, ita sanguinis à quo emanant, sequuntur natram. Hi è corde in cerebrum delati, animales efficiuntur, tenuiores mobilioresque evadunt: hinc facile per laxiores cerebri meatus transmittuntur, præsertim qui ad oculos deferuntur, qui omnium lucidissimi sunt, & nitidissimi, vt visionem efficiant, atque inde similes sibi radios per oculos, quasi per fenestras vitreas, mittant. Emissi ab oculis radij trahunt spiritalem illum. vaporem, & quidem igneis, vt putavit Chrysippus, lib. 15. T 2 de

de placit. phil. 4. vt in lippis appetet, & rubore affectis oculis, qui spectantis proxime oculos emissione radiorum similiter afficiunt, & affictu, & contactu spiritali in bene affectis oculis similem gignunt morbum. Sic etiam Arist. lib. de somno, & vigilia, obtutu mulierum menstruarum, sanguineis quasi guttulis, & foedo vapore, nitidissimum infici speculum tradit: spiritus enim vapor est sanguinis, sive sanguis quidam tenuissimus: ita amantes mutuo aspectu, alter alterius combinat amorem. Hinc Aen. 4. Virgilius:

*At Regina graui iam dudum saucia cura,
Vulnus alit venis, & cæco capitur igni.*

Ac si fascinata esset singitur vulnus alere: cæco igni, id est amantis ardenti desiderio vrgeri, & vri, ac tota furens vrbe vagari, vt fascinata. Ecce tibi antiquioris Poëta sententiam. Terent. Eun. act. 2. scen. 1. Dij boni, quid hoc mo bi est? adeōne homines immunitari ex amore, vt non cognoscas eundem esse! & paulò antē. act. 1. scen. vlt. Dies, noctesque me amer, me desideres, me somnies, me expetnes, de me cogites, me spectes, me te oblectes, mecum tora sis, meus fac sis postremo animus. Nec mirum, cūm tenuem radium, levissimumque spiritum, tam citō, tam acriter, tam perniciosè animū perturbare, & à suo statu euertere constet: scimus enim morbos, vt pruritum, scabiem, elephantiasim, dysenteriam, lippitudinem, pestem contagione inficere, noxio vapore emiso, eoque spirituali, & qui asperatum effugit oculorum. Ita amantium spiritus calidiores & clariores, ob germanitatem & sympathiam naturarum, sibi mutuō blandiuntur, se mutuō aliquint, ideoque auidē atque ardenter hau- riuntur; & quia subtilissimi, citissimè interna per- meant, & per venas & arterias in corpus vniuersum penetrant, vt qui calidissimi sint. Ita simili inficiuntur amantes tabe, hoc est, insana quadam libidine fruen- di, quod pysisce Lucetius expressit, lib. 4.

*Hinc illi primum Veneris dulcedinis in cor
Stillauit guttam, & successest fernida cura.*

Hoc modo ex amore incurrit amans ægritudinem, & vacat mente, vt evenit Antiocho, ob nouerçam amorem Stratonicæ, apud Val. Max. lib. 5. cap. 7. & fœminæ Pyladis amore captæ, apud Galenum lib. de præcognit. ad Posthum. cap. 6. & magis si pulchrum sit quod amatur: nam vt Plato ait in Lyside: Omnia verò amor pulcher- rimus, & quod maxime pulchrum, id ipsum etiam omnium maxime amabile. vt ait 3. de Republ. Plato. Amor enim nihil aliud est, quam desiderium pulchritudinis, scilicet poti- undæ, & immortalitatis, vt ait in coniuicio Plato: & hæc putatur aurea amoris sagitta, qua amore ferit, qua amo- rem trahit.

Forma pulchra acutius quam iæcum ferit, & per oculos in animum influit. Nónne Samson leone fortior, & saxo durior, qui & vnu, & nudus mille per- fecutus est armatos, in Dalilæ mollescit amplexibus? Iudi. 16. Nónne Dauid, secundum cor Domini ele- stus, postquam deambulans super teatrum domus suæ, Bethsabeæ captus est nuditate, adulterio iunxit homi- cidiu? Nónne Salomon mortalium sapientissimus, ob amorem à Domino recessit, 3. Reg. 4. & 11. Et ne quis sibi de sanguinis propinquitate confideret, in illi- citum Thamar sororis Amnon frater exarsit incen- dium, 1. Reg. 13. Sapienter, & politè quidam ita in Amorem lusit.

*Quis puer hic? Veneris. Plena qua causa pharetra est?
Non bene prouisus certa quod arma mouet.
Cur sine veste Deus? Simplex puer odit opertum.
Vnde puer? Pueros quod facit ipse sene.
Quis pennas humeris dedit? Inconstans. Quare
Nulla Deo frons est? Signa inimica fugit.
Quo fors eripuit lucem? Immoderata libido.
Cur macies? Vigilis cura, dolorque facit.
Quis cæcum prætit? Ebrietas, sopor, otia, luxus.
Qui comites? Rixa, bella, odia, opprobrium.*

*Qui cœlo dignati? Homines. Quæ causa coegerit
Mitior autore est credita culpa Deo.
Hæc genus in fraudem natum, & corda infacia
veri,
Quoniam, falsoque scelus, si scelere abliuimus!*

*Hoc cæco amore, corruptioque iudicio vexati plures,
fæse in insaniam præcipites dedere, & in mortem; ac
sæpenumerò manus sibi violentas consuscitant, & foedo
mortis genere se perimunt. Hinc illud Ouidij:*

A trabe sublimi triste peperit onus.

*Est ergo amantium insaniam, sollicitudo Melancholica; ex
immoderato amore profeta, ac pendens, variis subinde pa-
thematibus animum exagitans, ex Auic. 3.1. tract. 4. c. 2.3. Cujus causa, humor est atrabilarius, cerebrum intem-
perans, ac animales spiritus vitians: ex amore enim
diurno, corpus vigilis, curis, sollicitudine confessum
exiccatur, ac tabescit, & hoc modo igneus, torridus, &
atrabilarius sanguis progignitus, & in cerebri arcem
conuolans, ibique stabulans, furorem & insaniam par-
it: quo pacto Auicenna hunc affectum Melancholi-
cis morbis annumerat.*

*Sed rogabis cur hic morbus vocetur Heros? Dic,
quod hoc nomen aliqui, parum tamen Latini, dictum
voluerunt à Germanica voce Herr, quæ Herum, sive
dominum significat: grauius poterant à Latina deriuare
Herus, sive Heres. Sed vide rationem horum: quo-
nam (inquit) hoc morbo potissimum Heri, ac nobis-
les, & magnates vexantur: quasi verò non potuisse
hæc esse ratio vera, si à voce Latina Herus, duxissent.
Morbus autem est, cūm præ amore cuiuspiam in furo-
rem quis vertitur. Malè tamen à nostris pronunciata
est hæc vox, Heros, pro eros sine aspiratione. Nam &
ridiculum, cūm solos magnates eo corripi affirmant.
Quid: nōne etiam plebeij, atque abieci qui que ho-
mines amant, & amore inlanunt? Testes mihi Bucolici
Theocriti, & Virgilij Caprati, Bubuli, Pastores,
amore furentes Galatæ, Daphnidis, Alexis, Hylæ,
quos depereunt, & ita amore torquentur, vt foedo
mortis genere se perimant.*

*Legi qui scribant, hunc morbum ab Auic. 3.1. tract.
4. cap. 24. Ischion vocari. Graeca hæc vox, quæ signifi-
cat crus, & coxendicem, ac neruum, qui eam femori
committit, sive Ischis, quæ lumbum significat. Cur au-
tem? quia femori conservasse femur desiderium est
amantium, sive potius amatorum. Vel si derives hoc
vocabulum à verbo Græco, ισχύω, quod est attenuare,
& arescere, non errabis, qui enim sic amore insaniunt;
macie consumuntur. Hinc illud Virgil. 6. Æneid.*

Hic quos durus amor crudeli tabe perennit.

*E Theocrit. Idyll. 1. Vbi tandem fuitis ô Nympha, cum
Daphnis amore tabesceret? & paulò post. Quis te ita con-
fecit, cuius verò amore adeō flagrans, sive incensus es? Hoc
enim morbo atroci, & fero oppressi, decolores sunt,
exanimes, pallidi, graciles, excarnes, vt constat Gal. testi-
monio, lib. cit. de præcogn. ad Posth. & 1. progr. 2. Auic.
loc. cit. Haly 9. theoric. 7. præ mortore enim, vigilia, curis,*

*E & imaginationibus assiduis, viscera, & officina coctio-
nis spiritu, nativoque calore defraudata, cibum auer-
santur, nec amplectuntur; hæc ratione minus fau-
sta fit concoctio, & sic atrophia correpti marcescunt, &
extenuantur.*

*Deinde spirationem habent raram, crebra suspitia
emittunt; absente re amata pulsus fit patuuus, debilis, &
processu temporis durus, ea verò subito conspecta,
auditave, aut memorata, vegetus, sed inæqualis, &
inordinatus euadit; quo tempore facies rubore suf-
funditur, spiratio increbescit, & vel nolentes ani-
mum pandunt. De præsagio quid? Si diu hic perti-
nax amor duret, migrat in insaniam & furorem, &
hoc modo squalore, curis, vigiliis exiccatur corpus,
sanguis arefit, aduritur, & in naturam abit melancho-
licam.*

Curatio

*Curatio tunc ea erit, quam suprà Melancholicis pro-
A ficiam esse tradidimus. Attamen antequam hic ves-
tus amor radices agat, cura aggredienda: quia, vt ma-
gnus ille perbellè monebat amorum Magister, lib. 16.
Heroïdum.*

*Dum nouus est, cæpto potius pugnemus amoris.
Flamma recens parua sparsa refedit aqua.*

& lib. 1. de remedio amoris, sic.

Dum licet, & modicu tangunt precordia motu,

Si piget, in primo limine feste pedem.

Opprime, dum noua sunt subiti mala semina merbi,

Et tuu incipiens ire resistat equus.

Nam mora dat vires. —

*Insper si re amata potiri licitum est, id sufficiens præ-
sidium erit; sin contraria, longissime ablegandus æger,
B in hoc enim consilio totius curationis cardo consistit.
Vin' tu remedia ad hunc improbum amorem ex ani-
mo funditus euertendum, præsentanea duo, è duobus
Poëtis, qui quantum adferat noxæ experti sunt? Pri-
mus est Lucetius, qui cum lib. 4. docuiset, eius ini-
tia à simulacris oriri, ac pendere formosi vultus, his
versibus:*

Conueniunt simulacula foris de corpore cuique,

Nuncia præclari vultus, pulchrique coloris.

Qui ciet irritans loca turgida semine multo.

*Mox amuletum contraria obliuicendum monuit, fugæ, &
auersationis simulacrorum, quæ & incidunt, & pa-
scunt amoris flammam.*

Nam si abest, quod ames, præsto simulaca tamen sunt

Illi, & nomen dulce obuertatur ad aures,

Sed fugitare decet simulacra, & pabula amoris;

Abstergere sibi, atque alio conuertere mentem.

*Rectè nosti quām aspectus imprudens amoris sit ori-
go. Accidentes Poëtas audi. Nam ita Propertius lib. 3.
elegiar. ad Cynthiam?*

Crescit enim assidue spectando cura puella,

Ipse alimenta sibi maxima præbet amor.

Vnum erit auxilium mutatis, Cynthia, terris,

Quantum oculis, animo tam procul ibit amor.

*Vitanda consuetudo. Sapienter enim Socrates apud
Stobæum, serm. 6. Ignem quidem ventus, amorem vero con-
suetudo accedit: Expelle ergo à te hanc feram, priusquam
ungues acuat, emitatque dentes. Otium fugiendum, inter-
dicenda solitudo. Venus aliquando cum modo haben-
da; huic enim insanæ sære remedium est.*

*Si morbus sit pertinax, & vigiliæ infestent, ritu Mel-
ancholicorum curandi sunt. Vixit sit humidus. Som-
nus prolixus. Offerantur alterantia, expurgantia, car-
diaca. Imponantur capiti topica, quæ contra Melan-
choliæ morbum sunt ex vso. Serum lactis caprini me-
dicatum, optimum est. Balneum aquæ dulcis, præ-
stantissimum. Sin his non resipiscant, ad flagra, ac
verbora veniendum.*

De Incubo.

*P Roximus Melancholiæ affectus est ille, per quem
dormiens, grauem patitur anhelitus oppressionem,
vocis, ac motus interceptionem, sensus stuporem, &
inuidentis, incubentisque sibiphantasmatis imagina-
tionem. Incubus dicitur, à Græcis Ephialtes, vel Ἐφιάλης, hoc est, strangulator, seu suffocator nuncupatur.
Hunc verò ita 12. Æneid. eleganter describit Virgi-
lius:*

Ac veluti in somnis oculos vbi languida pressit

Nocte quies, ne quicquam anoidos extendere cursus.

Velle videtur, & in mediis conatibus agri

Succidimus, non lingua valet, non corpore nota.

Sufficient vires, nec vox, aut verba sequuntur.

*Paulus lib. 3. cap. 15. breuiter proposuit hunc morbum.
Symptoma est in genere noxæ facultatum animalium,
motricis quidem generatim impeditæ, sensitricis dimi-*

*nutæ, imaginatrix deprauatæ. Locus affectus, Cere-
brum est, quum motus, ac sensus fons sit ac origo,
quod vel per essentiam, aut per consensum inferio-
rum partium solet oblatæ.*

*Causa multiplex est: coniuncta, antecedens, pro-
catastica. Illa, crassus est vapor, nebulosus & teter, &
plerunque frigidus, qui animalis spiritus, influxusque
communicationem obstruendo intercipit. Differt ab
Epilepsia, & Apoplexia, ex parte materia, loci affecti,
obstructionis gradu. In Incubo, obstruens materia fla-
tus est, non humor; pars affecta, posteriores potissi-
mum ventriculi, & qui non perfectam obstructionem
patiuntur; contraria accidit in Apoplexia: In Epilepsia
modò flatus, modò humor causa est.*

*Antecedens causa, humor est pituitosus, aut melan-
cholicus, qui interdum in ipso cerebro, sepe in præ-
cordiis, ventriculo, aut vtero, aut liene stabulatur, à
quo ascendens vapor, cerebri meatus obstruit. Copia
ciborum non superata, grauans ventriculum, ac se-
ptum comprimens, incubum concitat; sicut crassi,
limosique sanguinis plenitudo, circa venarum conce-
ptacula, & spiritalia membra infixa, vt quotidie ex sup-
pressis menstruis, aut hemorrhoidibus euenire con-
spicimus.*

*Procatastica causa, sunt ingluies, crapula, otiosa
vita, ciborum crassorum copia, somnus profundus mox
post repletionem sequutus: Venus post cibum, alius
adstricta, aer frigidus, nam compressione media, va-
pores & humores coercent, qui retenti obstruant, &
spirituum ad inferiores partes influxum intercipiant:
Vermes hunc morbum promptissime creant, dum
venenosos halitus è ventriculo, & intestinis eru-
cent, qui cerebrum opprimunt, ac spiritales partes
lancinant.*

*Signa narrant Paulus loc. cit. Auic. 3. 1. doct. 2. cap. 29.
quoniam in somno accidenti grauedo, anhelitus angu-
stia, præfatio, cum insomnio horribili coniuncta, ita
vt ab hoste, vel cacodænone æger se innati putet:
tunc enim torpidus remanet, planè immobilis, & penè
aphonus, qui deinde multo conatu, & accito præ an-
xietate calore, flatibusque discussis, & apertis meati-
bus excitatur. Expergefactus faciem sentit hume-
rit, etiam, ceruicis grauidinem, & tussicula leui deinceps
opprimunt.*

*Familiatis affectio pueris, frigidioribus natutis, cra-
pulosis, gulæ deditis, otiosis, studiosis, in quibus cru-
ditates redundant, & pituitosorum humorum copia
affluit vberim. Si raro accidat, facile curatur; si sit
frequens, difficillimè, & grauissimos cerebri morbos
præsagitt, quod scribit Paulus loc. cit. Cura itaque haben-
da est mali per initia: nam si diutius prorogetur, continuè
per noctem incident, magnum aliquem morbum nunciat, ut
Apoplexiæ, Insaniam, & morbum comitiale, cùm in
caput huīs vīsīs causa ferri cœperit: adde in paroxysmo,
translato nempe ad neruos humore. Imò mortem re-
pentinam accerit, maximè si expergefacto ægro à pa-
roxyso, sudor circa caput, vultum, & ceruicem ap-
pareat; adsit pallidus, liquide faciei color; cordis
& membrorum tremor coniungatur: hæc enim in se-
quenti apprehensione ægrum subito moriturum
certò demonstrant: quæ facultatum debilitatem sum-
mam, & crassum atrumque humorum, viteque
principiis, & spiritibus summè infensum vigere signi-
ficant.*

*Curationis scopi, flatus, & humoris vacuatio, & di-
scussio, prohibere ne de nouo generentur, eos à cerebro
distrahere, & cerebrum roborare. Pro quibus com-
plendis instituendus vixit, quem obseruandum esse
cap. de Epileps. & Melanch. prædictis. Atius lenienda.
Sanguis emittendus è brachio, n̄ membrum sanguinis,
aut hemorrhoidalis copia corpus fatiget, tunc etiam
è talo, femoribus, & appositis sedi hirudinibus
educendus.*

educendus. Præparandus humor. Phlegmagogis, & Melanagogis vacuandus. Post hæc à parte eradicandus Errhinis, Masticatoriis, & gargarismatis, quorum formulas cap. de cephalalgia pituitosa inquires. Abluendum caput roborantibus, deinde vigorandum pileis. Si malum proprietarium sit, sudores prouocandi cum decocto Ebeni, Smilacis asperæ, radicis Chinari. Sin minus, cauterium excitetur in nucha, vel brachio, vel vertice. Si malum circa initia sit, & ab inferiori parte originem ducat, tunc præseruandus æger similibus: fontanella in crure excitanda: & mandanti parti occurrentum, prout cap. de Epilepsia prædiximus. Cordis etiam summa cura est habenda: nam in hoc affectu ægrotantes palpitatione huius partis tentantur, & incitè huic parti sacculis, vnguentis, epithematisque catadiis prouidendum.

OBSEERVATIO.

Ad præservationem incubi præsidium certum.

In cubus, affectus est periculosus, & dirus, qui multo Medici operam deludit. Quidam macilentus, & tristis, imaginationibus falsis in somno euuenientibus valde obnoxius, tandem incubo miserrime est occupatus, & exilis, ac decolor, omnibus tentatis à morbo euadere non potuit. Cui hoc mirabile fuit auxilium: nam singulis diebus in aurora, duabus horis ante partum, allumebat pilulam unam factam ex passula, exempto acino, intra cuius cavitatem erat repositum selectissimæ Aloës granum, ciceris parui instar, quantitate unius scrupuli, & deinde ad solita munia rediens, interdiu, aliquando manè, interdum vesperi, placide semel aut bis deponebat aluum. Quo auxilio per multis annos celebrato vix deficeps malum persensit. Quod remedium in hoc morbo, vertiginéque, primas tenet diutino experimento compertum habeo, præsertim in iis quibus cerebrum ob ventriculi consortium male afficitur, in quibus partibus repurgandis, ac roborandis, Aloëm cetera medicamenta excellere prisci docuere, inter quos in hunc usum eius laudes decantat Galenus lib. 7. meth. 11. & 8. sec. loc. 2. & 2. sec. loc. sit. de iis, quibus caput ab stomacho doler.

CAPV T IX.

De Memoria amissa.

Definitio.

Mæmoria, necessarium maximè vitæ bonum, & thesaurus eloquentiæ, ac tanquam lumen aliquod, res est ex omnibus partibus animi maximè delicata, & fragilis, in quam primum senectus incurrit. Huius potentia est natura miranda, cui subito vetusta, ex longiore interculo renovata, ingerunt se, atque exhibent, interim sp̄tē, interim in ipsa agentibus nobis, ac meditatiibus, s̄pē & interquiescentibus. Hanc in seipso cœnatus florenter excelluisse scribit Seneca, vt non ad usum modò sufficeret, sed in miraculū usque procederet. Nam duo millia nominum (inquit) recitata, quo ordine erant dictare, ducentos quoque versus, ab ultimo incipiens recitabam. Memoriam vim admiratus M. Tullius, insigne putat diuinitatis argumentum: Quid est, inquit, illud quo meminimus, aut quam vim habet, aut unde? natura non est certa, nec cordis, nec sanguinis, nec cerebri, nec atomorum. Anima sit, animus, ignis, respirationis, quidquid sit, iurarem esse diuinen. Est enim protinus quædam cella, seu thesaurus eruditio. Hæc proprie est

rei absentis per imaginis speciationem cum temporis praerit cognitione representatio, facta à memorandi facultate, stimulata ab imagine adseruata.

Memoria munera sunt tria. Primum, cùm terum simulacra, seu imagines per phantasiam certo quodam modo purgatae, postea in postremo cerebri situ reconducuntur. Secundum, cùm hæc eadem simulacra, quasi in thesauro recondita, diu tanquam habitus adseruantur, & inserviant, ita vt ipsa imaginum adseruatio, memoria sit. Tertium, quum quis affectionem illam, seu similitudinem rei alterius spectat & intuetur, cum temporis præteriti cognitione, quo facta est impressio. Et licet hoc verum sit, tamen potentia quæ idola retinet; absolute memoria nuncupatur.

Hinc fit vt illi sint apprehendendo, & discendo faciles, quicunque cerebri substantiam nativa constitutio ne moderat humidam fortiuntur; sed tamen eorum quæ didicerunt, memores ad longum tempus non persistunt, talis enim cerebri substantia, vt pote mol lis, rerum imagines facile suscepit, eas vero diu non retinet, & quod magis humiditas dominatur, cùd magis obliuiosos reddit. Qui vero siccum obtinent substantiam, tenaciter quæ didicerunt, retinerit, et si in apprehendendo difficiles sunt, ac tardi: mollis enim nimium ac cerea, celeres ad percipiendum efficit, dura, contraria. Ex his patet interpretatio ad locum Galen. lib. art. med. cap. 1. 2. docentis, facilitatem addiscendi à cerebri substantia formarum facile susceptiu, obliuionem à fluida emanare.

Sed explicandum est axioma Arist. 30. probl. 4. Virum senes mente, iuuenes memoria pollicant? Philosophus aperte responderi quæsto posse indicat, dum dicit: *Mentem opus natura esse, & tanquam instrumentum, ut manus quoniam non possumus ab ipso statim ortu vivi, sed cum etatis processu ipsam natura confirmauit; ita neque mente, nisi cum perfecta, & absoluta est à natura, quod ferre in senectute contingit.* Diuersa ratio memoriae: nam quemadmodum sensus animus mille abundat rerum, quas longo annorum cursu, & diurna experientia didicit, formis & similitudinibus; ita non admittit tam facilè nouas, cùm non sit in mente vacuus ipsis recipiendis locus. Contraria iuuenis animus non est tam prisci docuere, inter quos in hunc usum eius laudes decantat Galenus lib. 7. meth. 11. & 8. sec. loc. 2. & 2. sec. loc. sit. de iis, quibus caput ab stomacho doler.

D multis impeditus figuris, & imaginibus rerum, qui tam brevi spatio paucas potuerit colligere, iccirco recentes faciliore negotio admittit, ac si amplius esset in eius mente, liberiusque spatium.

Aristoteles hoc ex eo probat, quod melius ea memoria tradimus, & retinemus, quæ manè discimus; quām quæ procedente in vesperam die, tanquam lassata, hebetatque memoria iis, quæ nobis dies suppeditavit: manè scilicet vacua est sedes memoriae, vesperi plena. Quæ ratio patū fortasse videri poterit Philosophica. Neque enim formæ illæ sunt corporatae, & cum materia concreta, vt occupent locum. Non igitur possunt implete, aut vacuum sinere locum: imo quod magis exercetur memoria & excolitur, tantò etiam sit perfectior & capacior; contraria inculta hebescit, atque obtundit.

E Alter ergo constat problematis explicatio, in quam ita ingredior. Senes magna, & multa pollent intelligentia, quod sicciora sunt habitu, & constitutione cerebri; memoria tamen minima, quia parum habent humoris, ex quo ita cerebri duratur substantia, vt in ea simulacra imprimi non possint rerum, vt in cera diuiore sigillum agere imprimi potest, quod mollis facilis negotio recipit. Contra fit in adolescentibus, & pueris, qui humidiore sunt temperatione cerebri, ideoque teneriore, ita parva intelligentia valent, quum valent memoria, formis rerum quas didicerunt, altius, faciliorque imprimi. Quæ causa est, cur manè memoriae inaudimus, quām aut noctu, aut inclinante die, quia manè cerebrum est humidius, propter antecedentis

antecedentis noctis somnum; vesperi autem durius, A nem monstraret experientia ipsam principem facultatem in capite contineri, per quam quidem manifestè mendacij cōvincitur, cùm principis animæ domicilium, experimento citra rationis discursum inueniri non possit, ac perperam se Dogmaticum profiteretur, reiecta siquidem ratione vera & scientifica, qua cordis partes tueri cogebatur, Dughantem experientiam in opere sequitur, capitis, non cordis prouidentiam habendo in memoriae laſione.

Insuper, quod ea remediorum applicatio experientia inueniri non potuisset, constat ex eo, quia memoriae ablato, rarissimus quidam affectus est; atque nec imitatio, nec experientia in eo fieri potest, nec tumorem, nec dolorem affert, nec alia signa, instar aliarum ægritudinum, quibus possit affecta sedes deprehendi, & sensu discerni, præcipue num in cerebro, corde, aut pede memoria ipsa locata sit, quemadmodum nec in melancholia, phrenitide, mania, epilepsia, lethargo, catocho, sopore, mentis, rationisque affectibus.

Denique, si Archigeni admittas per experientiam fuisse prædicta remedia inuenta, simul & per illam non sine ratione inueniri capiti esse applicanda, duo necesse est fateri: & inutile esse dogmaticam sectam, quæ rationem præfert experientiæ, cùm hæc citra illam curationes inueniat; similius noxiæ & fallaciarum siquidem rationis ductu, cui magis tribuit, certum locum affectum non attingit, sed valde alienum petit, Cor nèp̄, cùm tamen experientia, quam ipse Archigenes tanquam certiorum sequitur, monstrat esse caput. Quare vel ex sua remediorum inuentione, applicationeque, manifestè cōvincitur errasse, circa memoriae, principalius facultatis domicilium, & per contumaciam à sua de Cordis principatu sententia recedere noluisse. Satius igitur fuisse firmiter assentiri, rationalem vim, eamque omnium principiæ, in cerebro, vitalem, atque irascibilem in corde; concupisibilem in iecore, sitam esse: & ab illis, tanquam à præsidibus quibusdam, corpus nostrum gubernari, quemadmodum firmissimis rationibus, ex Galeni mente, contra Peripateticos protulimus, lib. 5. Hist. Princip. Medic. bish. 7.

Causa.

Hic affectus symptomata est in genere noxæ functionis animalium principum, in quo memorandi facultas non depravata est, nec imbecilla reddit, sed omnino abolita. Verum cùm eniuis symptomatis causa morbus sit, ex Gal. lib. de diff. Symp. cap. 5. eumque præcedere sit necesse: ad quem cerebri morbum sequatur, inquirendum, & dubitandum: Virum memoria, principesque alia anima actiones, ad corporis offensam ladantrur.

Galenus hanc questionem agitauit diligenter, lib. 3. de loc. cap. 5. reiecit Archigenis argumentis, quo loco cerebrum in capite contentum, sedem esse & domicilium principis facultatis, cogitantis, discurrentis, & memorantis, senuimque & motuum originem, & non solum esse principale membrum, sed principalius (dum dō membris principatus penes operis dignitatem consideretur) asseuerat, & inuento in ratiocinationis animæ laſionibus (sue hæc ipsa in cerebro veluti imperator in arce, gubernator in nau, motor in mobili continetur, sue quia forma sit, aut cerebri temperamentum) cerebrum affectum esse, constat eam immutari ad corporis alterationem, ac proinde interdum ladi, à diuersis præter naturam affectibus, vitiorumque eius functiones, & illas, quas principes appellantur, quantumvis ipsius animæ propriæ sint, & per se, à corporeo organo independentes. Et infra latius patet.

Cum autem vitio quodvis proposito, præter sedem T 4 affectum

affectionem primò investigatam, & cognitam, necesse sit affectionis præternaturalis speciem, & causam dignoscere, ita ut quoad fieri possit, non à summis remotissime generibus, sed ab individuis speciebus agendis que ratio elicitur, prout ex Hip. commendat Galenus 1. ad Glauc. 1. & multis aliis in locis, primùm differentias numerat memorias, & rationis lassas, traditurus subsequenter indicia, quibus singula dicoantur.

Ergo cùm memoriam lassam esse fateamur, vbi quispiam eorum quæ ante nouerat, fuerit oblitus, vt supra ex Gal. mente protulimus, huiusmodi vitium dupliciter posse accidere edocuit, 3. de loc. 4. per se nempe, sine alterius coniunctione, aut simul etiam cum rationis noxa, quod frequentissimum est, & è conuerso; quemadmodum enim mentis, rationis lassio (hoc est, illius partis, in qua mens & ratio consistit, explicante Paulo lib. 3. cap. 11.) sola aliquando incipit, ea autem nimis incremente, sequitur in memoria nocumentum; sic ad lassam memoriam succedit rationis defectus: quæ duo mala, obliuio scilicet, & mentis alienatio, vbi funguntur, illud grauissimum efficiunt, quod fatuitas, seu stultitia appellatur, vt probant Gal. Paul. Aëtius, & reliqui.

Rursus memorias, ac rationis lassiones, aut per se affligunt, cœu absolute affectiones; aut ad alios morbos, tanquam symptomata sequuntur, vt ad Lethargum, Catatum, Cathochum, venosi generis morbos: non aliter ac febris ipsa, quæ aliquando morbus est, nonnunquam accidens alterius morbi. Sed hoc placitum difficultatem inuoluit maximam, quam lib. 2. de loc. affect. cap. 9. summo ingenio prædictus proposuit Galenus, scilicet, quomodo fieri possit, vt memoria, principesque animæ nostræ partes per consensum afficiantur, cuiusque propriæ actiones ad corporis lassionem afficiantur, cuius adiutorio non sunt.

Ea verò est ratio dubitandi, quoniam si rationalis anima à corpore separabilis est, & cum suis propriis potentias omnino immaterialis, ac à corporis natura omnino aliena, cur patietur & immutabitur, affecto & immutato corpore? aut cur ab illo migrabit, nimis excafacto, refrigerato, vel exiccato cerebro, quod solum intellectuæ animæ domicilium esse existimauit?

Et pro solutione huius difficultatis, quam ex professo mouet, lib. quod animi mores, & vtrōbique difficultem solutu esse putat, duas circa animæ essentiam, vñionemque cum corpore sententias recitat, Platonis vñam, alteram Arist. ex quibus probabilius quænam sit, licet ipse Galenus non determinet, neo Platonem audeat impugnare, cit. lib. quod animi mores, afferentem, rationalem animam esse immortalem, & corpori humano non vniuersitatem formam, sed tantum ut motorem mobili, & gubernatorem nati, prout refellunt, & impugnant Philosophorum peritissimi Professores: iuxta eam tamen difficile solui posse retur, siquidem quemadmodum habitator nullam ex domus ruina noxam percipit; ita non mutabitur ad corporis mutationem, id quod nec pars est, nec quippiam illius, sed tantum assistens gubernator, & motor: ac proinde principes, propriæque animæ actiones per consensum corporis non lassentur.

At verò secundum Aristotelem, & Peripateticos, afferentes animam intellectuam, tanquam formam corpori humano inesse, eum illius essentia, sicut & cuiusvis animæ, temperies (inquit Galenus) quædam sit primarum qualitatum, nihil mirum si simul cum corpore immutetur, & ad illius lassionem afficiatur, viuenturque illius actiones. Addit autem, quod quamvis iuxta hanc Peripateticorum sententiam, facilis sit solutio ad prædictam difficultatem, necessariò tamen fatendum ex ea putat, rationalem animam simul cum corpore interire: tum quia quælibet temperatura, sit corruptibilis & mutabilis; tum quia formæ naturales

existentiam per se non habent, sed partes sunt rei existentis, ac proinde re desinente esse, illæ amplius existere nequeunt.

Ceterum ne miteris Galenum, qui licet in Medica facultate omnium consensu primas teneat, tamen circa animæ essentiam, motumque effendi in corpore, haud rectè est Philosophatus. Patet, quia ipse nonnunquam rei magnitudine oppressus, ingenuè fatetur, se nescire quid ipsa sit, quomodo per totum corpus diffundatur, vt liquet 5. simpl. 8. & 6. epid. secl. 5. com. 5. & alibi passim. Quibus locis se ignorare quid anima sit, nec de eius substantia vñquam ausum fuisse palam quicquam pronuntiare, manifestè profert. Quapropter parvus, vñgrent ea, quæ Galenus lib. 2. de loc. aduersus Platonem, & Arist. Adducit, videlicet, si anima corpori afficit, tanquam gubernator nati, fieri non posse, vt propriæ illius actiones ad corporis lassionem viuentur, vt à corpore æstro migret: & si cum Peripateticis corporis forma afferatur, necessariò cum eo peritum. Nihil enim tale sequitur, imò vero posset corpori afficer, veluti motor mobili, gubernator nati, & ad corporis offensam compati, ac illius consensu inter agendum labi. Cùm enim intellectus noster, quandiu anima corpori immersa est & coniuncta, nonnisi per species ex phantasmatibus elicitas intelligat, ipsaque rerum idola, simulacræ in cerebro speculetur & complectur: nihil mirum si impeditis, lassisque internorum sensuum organis in cerebro contentis, viuentur propriae intellectus nostri actiones, quamvis anima, pars cerebri non sit, nec corporis forma: non aliter ac sapientia fallitur, & errat inter videndum oculus, quando aliquid fractum, in speculo, vel sole, in tremula motaque aqua intuetur; cùm tamen nec speculi, nec aquæ, oculus ipse pars sit, aut forma. Quemadmodum vero gubernator secedit à veteri disruptaque nati, tanquam sui muneric incapace; & habitator à domo inepta ad habitandum: sic à corpore æstro, nimisque viuente cerebro, tanquam ab inepta sede, migrabit anima nostra.

Iam vero si secundum Aristot. & Peripateticos, admittamus esse propriam, & veram formam, (quod indubitanter afferendum est) cùm certas dispositiones ex parte corporis requirat, ad hoc ut in ipso permaneat, & permanens aptè conuenienterque possit agere, nullum dubium relinquitur, posse in agendo labi, ad lassionem corporis, & præcipue illius partis, cuius ministerio virtut ad suas actiones, cerebri scilicet, simul & à corpore secedere virtus nimis incremente. Nec sane sequitur, inter uitram animam nostram, cùm substantia quædam sit incorporeæ, temperamento superior & diuinior, & per se etiam subsistens, vtpote naturalium formarum perfectissima; quod nec ipse Galenus difficitur, quanquam non fuerit asequitus: ac ideo à corpore separata existere, & operari poterit, ab organis corporis sciuncta.

Proximum est, vt de causa memorias amissæ edificamus: Virum perpetuū ab experiente frigore oriatur: Cùm enim prædictæ noxae, symptomata quædam sint de genere lassionis principum functionum, in quibus memorandi, ratiocinandique facultates abolitæ sunt, diminutæ, aut corruptæ, (i omnia hæc tria genera symptomatum actionis lassæ, in depravata memoria reperiuntur, quod Galenus negat, lib. de diff. sympt. cap. 3.) cùmque cuiusvis symptomatis, morbus aliquis sit causa, lib. de diff. morbor. cap. 4. & 5. scilicet Galenus huiusmodi passiones ab eadem præter naturam dispositione oriuntur, cerebri nempe intemperie, & aque omnino frigida; hæc enim functiones omnes torpidas, segnèque reddite, animalæ facultates stupefacit, ac motuum ineptitudinem inducit: quod animalia per frigus in latebris veluti mortua iacentia satis confirmant; simul & medicamenta, quibus refrigerandi inest facultas; atque etiam frigida

repræsentat, nec promptè cerebrum vndique pérmeat, vbi idola memoranda continentur. Nec dubium est in valde frigido, crassisque cerebro similia impedimenta reperiuntur. Quare negari non potest, immoderatum frigus summopere obesse memorias, & vt passio dicitur, & vt actio, simul & aliis principibus facultatibus, quantumvis permanuum sit, & quietum: nec enim immoda, tarda, & pigra quies ad sapientiam, aut memoriam facit: sed illa quæ immobilitati, & inconstantiae aduersatur.

Virum Verò ab excessu passiuarum, memoria ledi possit: non erit abs re etiam controuertere: Nam difficile videtur, quod Galenus docuit, lassam memoriam pro causa habere frigidam omnino intemperiem: hoc enim placitum hoc modo intelligendum arbitror. Si lassio vehemens sit, vt ex toto abolito, aut ingens memoria defectus contingat, à frigore prorsus est; si minus & tamen ab humiditate, vel siccitate immoderantia potest oriiri. Cùm enim maiorem vim habeant actiæ, & inter eas frigus, ad stupeficiendum, priuandum, & extinguendum, nihil mirum si grauiores illi lapsus ad frigiditatem referantur, cuius proprium est priuare & extinguere; sicut caloris vitiare: vt serum, & febricitantium experimentum fit manifestum: His siquidem viuantur imaginatio & ratio, ob idolorum perturbationem à calore; illis perit memoria, frigore stupefaciente, & immobilitate prohibente ne species cerebri ad imaginationem moueantur. Posse autem passiuas memorias etiam nocere, ex supra dictis iam constat: sicut enim multa cerebri humiditas, causa est, ne impressa, semelque suscepta diutius durant; ita immoda siccitas facit, ne facile imprimantr, affiganturque, vt Avicenna, Paulus, & alij assertuere.

Nec obstat, quod 2. art. med. cit. obliuionem fluidæ cerebri substantiæ sobolem esse inquit, atque ita etiam cerebri insigne lapsus à passiuis oriuntur: Nam si humiditas usque adeò increbat, vt memoria interitem afficer possit, impossibile videtur non extinguere, vel saltem non minuere, suffocando innatum calorem; simul & frigiditatem saltem priuati sumptum, annexam non habere.

Nec obstat secundò, quod à simplici humiditate nulli frigori adiuncta, inducuntur etiam somni profundi, & præternaturales, in quibus simul cum memoria, ratio auferuntur magis, quam in quois alio morbo: Nam cùm in somno naturali, sic instiuentre natura, ita memoria & ratio otientur, ac deficiant, vt confessim expergefacto restituantur, non exigitur frigus, sed sufficit sola humiditas: maximè quod non à sola humiditate, ratio & memoria impediunt dormienti naturaliter; sed magis ab ipsa anima, spiritus retrahente ad animalis quietem, & collapsarum virium restauracionem. In morbis autem affectibus, iisque granibus, per quos principes ipsæ facultates abolentur, nec facile reparantur, grauior causa requiritur, ex iuncto frigore diutius premente. Iam vero præternaturalis somnus, licet ab excedente humiditate fieri etiam possit, prout Galenus afferit, levior erit affectio, quam si à coniuncto frigore oriatur.

Signa.

Galenus lib. 3. de loc. cap. 5. non abs re egit de memoria, & ratione lassis, & deinde sermonem de somno infernit, & à quibus induceretur, exposuit: nec solum quidem, quia omnes affectiones sunt capiti peculiares, & ab iisdem ferè causis oriuntur; & quia per somnum etiam ratio, & memoria auferuntur: sed potissimum quia ex somno, dignoscenda erat intemperies illorum symptomatum causa; num scilicet frigida sit, aut calida; nimis intensa, aut remissa, nuda, aut

aut materiaeuncta; simplex autem compositae siccata. A. Sed instabis hoc modo. Possibile est, quod materia in capite redundet, nec per narres, aut os stillet; vel quia nimis ciasca & impactaz vel quia per aures expungetur; aut convertatur in pilos. 1. 3. cap. 8. Insufficienter igitur colligit Galenus, immaterialis esse, & indum intemperamentum ex defectu excrementorum, maxime in principio, in quo cruda existit materia, & nihil secundum naturam excrevit.

Supposito ergo, quod super ostensum est, memorie, & rationis rationes, a frigida omnino intemperie oriri, praesertim si maximae sint, tribus potissimum indicis: venandum docet, illius frigidis intemperamenti specimen: Primum dicit ex somno, & vigilia. Secundum, ab excretis per narres, & os. Tertium, ex precedente vita regimine, & natura causae quae praecessit, quaque morbo originem dedit.

Quarendum: *Vitrum signum memoriae frigore lati, ex somno, & vigilia Galenus recte colligerit*: Nam si docente ipsorum lib. de plenitud. cap. vlt. ex peculiariis capitum, vt somno, vigilia, & ventriculi operibus, fame scilicet, & c. & cōrūm defēctu, cognoscitur cacochymia in toto corpore redundantis; multo certius, & facilius in ipsius cerebri affectibus, redundantis intemperiei dignotios, a somno, & vigilia perentia est.

At instabis hoc modo. Quinadmōdum frigus valde intēsum poteſt somnum profundum efficer, ita & valde excellens humidum. Ergo ex eo quod stolidus, vel obtutus sit vehementer somnolentus, non recte colligimus, a frigida intemperie laborare, saltem simpliciter, & sine iuncta humiditate, & maximè cum frequentis sit, a diabibus illis qualitatibus simulanticis connotatis affectus oriuntur, prout supra dictū est.

Quid autem nec a mediocri somnolentia, frigida significat tantum cerebri intemperies, & ea levius, oblitus docentur? Præcedens enim vietus ratio, & antecedentes cause ad dignoscendum faciunt intemperamentum, quoniam tale reliquum esse creditur, quales ipse præcesserunt. Set in hunc modum arguitur. Sepe causa præcedente calida, frigidus effectus ortur, & contraria: ex insolitione enim frequentissime catarrhi, & frigidæ distillationes generantur, & calida autem, ex frigidæ aëris occursum, ligat fallax & incerta dignatio, quae lumen à præcedente causa, quantumvis morbo originem dederit.

Dic. Faretur non semper cum sua causa effectum conuenire, imo ab ea non raro esse distinctum, ut constat ex adductis, & multis aliis exemplis: frigus eminib[ile] in capite ex fluentem constringens, & in clavis manu exprimens, calice distillatione sape causa existit.

Solis, & ambientis calor punitum ad caput attrahens,

vel in eo præexistentem dissolvens, liquefaciens.

Frigidas pasit fluxiones; Cum autem ab uno tantum indicio, idem, & certitudinem non expetemus, parum intereat si aliquando per se deficit, fallaxque & incertum sit.

D

Prasagium.

Si sano homini repente memoria deficiat, summum damnum in cerebro pronunciat, & lethales huius partis affectus portendit, Apoplexiam, Lethargum, Epilepsiam, Paralysim, vt docent Aetius, terrab. 2. serm. 2. cap. 12. Rhasis 1. contin. tract. 10. cap. 2. In morbo quoque, si aut familiarium ignorantia, aut factorum oblitio, cum rigore, vel post rigorem ingrat, prauum est lignum; indicat enim natum calorem à symptomatica refrigeratione superatum. Demum memoriam ex morbo laedi, malum est, vt prædictus Hip. 1. prorrhet. 26, quoniam reliquorum sensuum internorum, aut exteriorum lacturam præfigit.

E

Curatio.

Si frigida intemperantia cum humoris copia ægrum opprimat, que frequentior huius affectus causa est, curatio in vietu, & sex rebus non naturalibus insti-tuenda est, eo modo, quo in cap. de dolore capit. 6. Epilepsia pituitosa supra prædictum. Vietus sit calidus, siccus, extenuans, coctu facilis, non crassus, excrementosus, &c. Sanguinis missio reprobatur: nam frigidorum humorum generationem conduplicat, spiritus resolut, cerebrum debilitat, facultates animales enervat, n[on] phlethora adsit, & corpus sit robustum, & florans.

Humores preparandi medicamentis cephalicis, vt serapio

A herbis in mortario pistata, & contusa, pone in olla noua, cum tribus quartariis aqua fontan. Bene operata bulliant ad ignem: inter ebulliendum, adde cochlear mellis, & nondnnihil vini optimi. Coque ad consumptio-nem duorum digitorum, cola, serua ad usum. Cum hac aqua gargariza semel in mense, decrescente Luna, & calida detineatur aliquantulum in ore.

Vinum peculiariter præparatum sic fit.

Z. Zingib. piperis longi, an. 3 j. galang. cariophyllor. cubebar. an. 3 b. nucis moschat. 3 j. b. Puluerisentur omnia: puluerem pone intra sacculum lineum. Deinde accipe vini optimi, ib. ij. Pone in ollam nouam vi-treatam, & deinde immerge sacculum cum pulueri-bus. Bulliant omnia simul, bene obturato vase, ne in-ter bulliendum villus vapor exeat, postea sine quiesce-re, donec vinum clarescat.

De hoc vino bibe singulis auroris ieunus per tri-duum, & iterum vesperi dormiturus, vnum bcnūm haustum. Quando manè biberis, si astas fuerit, abi ad Solem; si hyems, ad fornacem: & peccate caput diligenter. Quo factō caput laua vino albo Gallico, & postea sume frustulum tosti panis triticæ cum vino Hispanico, & tunc comedere, ieunaque ad vesperam: cœnabis deinde pacē admodum, & duabus, vel tribus horis a cœna prædictum haustum assume: postea dormi placide, continua per triduum.

Vnguentum, hoc est.

Z. Primula veris, melissa herba cum floribus, an. M. j. Contunde in mortario cum duobus cochlearibus olei olivarum: post addere partem octauam butyri recentis insulsi, & misce. Adiunge Vini optimi, cochlearia qua-tuor, aq. buglos. flor. salvia. flor. ruta. chelidonia. an. cochlea-ria duo. Bene misce, coque super carbones donec clati-fcant, & deinde per aliquot dies insola.

Hoc Vnguentum retinet integras vires per biennium. Eo post triduanam illam præparationem præ-uum, inunge cervicem, occiput, & tempora, tum caput bene contege, vt vnguentum operati possit. Hunc processum itidem continua per triduum, repeate illum singulis duobus mensibus semel, per vnum annum. Se-cundo anno quater inunge, per totum. Tertio anno nonnisi semel. Et Angelicam memoriam tibi compa-bis, dummodo prius totum corpus, aliquo medicamen-to leuiter expurges.

O B S E R V A T I O.

Remedia pro conservanda memoria, expertissima, & proprie diuina.

MEmoram conservare, ac tenacem efficere in illis, qui debilem, vel nullam habeant; collapsam ex morbo, vel omnino deperditam restituere, est diffi-cillimum, imo solius Dei, non humani opus. In cuius gratiam præsidium proponam, cuius ope plu-rides ex nativitate immemores, memores sunt facti. Alij D ex morbo omnino obliuiosi, pristinam memoriam recuperarunt. Alij, qui licet felicem haberent, miraculosam deinceps huius auxilio beneficio nacti sunt; quod celare, impium, & ingenuo homine indecorum sum arbitratus.

Nam homo eti crasso polleat ingenio, & rudi in-tellectu, asininaque (vt ita dicam) capacitatis sit, per hoc experimentum breuissimo tempore scientiam ac-quiret certam, infinitam, promptissimam memoriam, & humanum captum superanter. Hoc enim mirabi-liter prodest Prædicatoribus, Professoribus, Studiosis, viris consultis, Oeconomis, exercitus præfectis, & aliis, quorum munus pender ex memoria: quo antido-to, seu præstantissimo remedio muniti, quicquid lege-tint, audierint, viderint, memoriter sine labore tenere poterunt, præcisè de verbo ad verbum, plenissimè & perfectè. Sacra Biblia tota, Ius ciuile, glossas cum tex-tu, Aristotelem, & quoscunque libros legerint, vel audierint, retinebunt sine difficultate villa: & si mille nomina coram illis sint repetita, omnia eodem ordine, & retrogrado exempli recitare poterunt, ita vt ne semel quidem in vlo impingant. Remedium consi-stit in tribus, in gargarismate, in haustu vini peculia-riter præparati, & in vnguento, Gargarismi forma-hæc est.

Z. Pyrethri, origani, galanga, zingiber. carui, semin. plantagin. sinapi, an. 3 ij. Omnia cum radicibus, &

E formicas, non solùm in roboranda memoria ad miraculum vsque, ita vt non opus sit eandem rem, bis aut ter legere, sed etiam corporis vires restaurat, & adauget supra quā dīcī potest. Militem quoque imbuit ferocia, & audacia plusquam humana. Consistit in duobus, in vi-no peculiariter præparato, & in inunctione capitis. Vi-num fit hoc modo:

Z. Vini Rhenani, seu alterius generosi, quantum vis: In hoc per tres, aut quatuor dies in loco calido, seu vitro optimè cooperito proice hæc simplicia.

Z. Rorismarini, melissa, salvia, betonica, maioran-pulegi, an. M. j. flor. tilia, liliorum conuallium, an. P. j. Omnia haec immite in cucurbitam, & distilla. Prohibit aqua limpidissima. Huius sume aliquam partem, atque illa reple vitrum ampli orificij. Quo factō mense Iu-nio, vel Iulio, quæretibi cumulum formicarum, atque illum aperi. Elige autem illum qui continent formicas maiores nictantes, & in quibus nulla sit ova. Acerium hunc formicarum baculo commove, & im-mite in vitrum cum aqua. Videbis ascendentem formicas,

formicas, quas paulatim præcipitas in vitrum, atque hæc ratione colliges quinque, aut sex manipulos formicarum. Vitrum probè clausum colloca in sole, atque ibi relinque per decem, aut quatuordecim dies. Tunc portò commoue formicas, illasque videbis in pastam, atque puliculam quasi conuersas. Infunde portionem reliquam vini, & iterum relinque per tri-dum, demum distilla per arenam, aut balneum, & prodibit aqua clarissima, deinde oleum flavum; quod seorsim excipe, & serua tanquam secretum. Aquam verò per distillationem extractam infunde in vitrum, atque illi immitte sequentia.

U. Cinnamom. ele. &c. confit. Anacardin. an. 3 j. croci, 3 j. moschi, ambari Grisei, an. 3 B. Sicque relinque per tri-dum. Et hoc modo parabis aquam magnanimitatis summae, & utilitatis eximiae. Huius vniuersi cochlear ieiunius per mensem hauti, & huius remedij mirabiles effectus experieris.

Vnguentum est huiusmodi.

U. Herbarum hedera, stachad. an. bonam partem: Infunde mensuram vnam aq. fontanæ. Coque per bene vale clauso: deinde exprime herbas, & liquorem traxice per setaceum: illi verò adde aliquantulum terebinthinae, quæ prius abluta sit aqua maioran. & stat linimentum. Hoc inunge frontem, occiput, cœruleum, tempore nocturno tribus horis post coenam.

Ratio vixis humida seruanda. Caueat ab aëre frigido, humido, nimis nebuloso, & turbulentio. Ambulet capite bene cooperito, & vestibus rectè munitus, custoditisque pedibus per solum discurrat, frigidumque lumen. Aëri nimis calidus fugiendus, vel siccus, à sole, vel igne. Interdicantur alimenta coctæ difficilia: offrantur, quæ salubrem generant sanguinem. Natiua quadam proprietate memoriar obsumunt lac, allium, cæpæ, porrum, legumina, fabæ, pisa, lentes, castaneæ, carnes, & halces fumo induratae, caseus tam recens, quam siccus, cerevisia crassa, faculenta, turbida, quæ consimiles spiritus, & sanguinem generat. Ebrietas, hostis est memoria acerrimus, somnus prolixus, præcipue ab assumpto cibo; decubitus supra dorsum, exercitium nimium, & multò magis quies. Inter excreta, summè nocent nimia sanguinis, aut seminis emissio. Valide purgationes, inutiles. Lenes, & repetitæ, factæque cum medicamentis phlegmagogis, ante huius præsidij ysum, conferunt apprimè. Animi affectus, nocui, vt ira, tristitia, timor. Nocturna, & diuturna lucubrations, reprobæ. Fugiendæ curæ, solicitudines, vigilie. Abdicanda ieiunia, & cætera omnia quæ spiritus minuant, sanguinem exhausti, vites reloluunt. Vt re hoc remedio: nam est facile, inuamenti magni, & à me felicissimè sèpius celebratum.

CAPVT X.

De Paralyse.

Definitio.

CVM Paralysis sit nervorum passio, placet primò aliqua de natura, & temperamento nervorum commentari, ex tam multis quæ Galenus de hoc negotio fusè differuit. Et primò: *Vtrum nervi definitio à Galeno tradita sit optima?* Hic enim: lib. 15. de vñ part. cap. 1. sumpto nervi vocabulo propriè & strictè, sic definit. *Est substantia qua à cerebro, vel spinali medulla procedit.* Non nego Medicos aliquando per nervosas partes, intelligere aliquas substantias, quæ cum nervis similitudinem habent, & convenientiam, veluti sunt membranae, vt docet Gal. 1. de motu muscul. c. 1. quo loco tripartitam nervorum divisionem proponit. Nam tige-

A menta, quæ ab ossibus, pro ipsorum vñione, & coartatione dimanant, etiam nerui dicuntur: similiter etiam alia substantiae, quæ instar chordæ ex muscularis desinuntur, vt tendines.

Neruis ergo hoc modo sumptus, est pars similaris, genita ex substantia medullaris, fibrosa, & membranosa, facta à facultate formatrice, gratia distributionis facultatis animalis. Dicitur pars similaris, quoad sensum: qua ratione Galenus lib. 1. de elem. cap. 8. & alibi sèpe, nervum inter partes simplices connumerat, licet secundum rei naturam pars sit dissimilaris, cum ex diversis substantiis constet. Genitus fuit nervus ex substantia medullari, quæ illius propria substantia est, ex Galen. 3. de anatomic. administ. cap. 11. docente, propagines esse eiusdem substantiae cum sua origine; cerebrum autem, & spinalis medulla, substantiae medullares sunt, orta vero attestantur principiis. Iuxta hanc doctrinam intelligentus est Galenus 3. de placit. cap. vlt. vbi inquit, quod si fecetur in totum medulla nervi, statim membrum immobile redditur. Hoc modo ex planetur præclarus ille contextus, lib. 1. de motu muscul. cap. 1. quo loco agens de nervis, inquit: *Nervum ita fieri ex substantia cerebri, ut nervus nihil aliud sit, quam cerebri substantia magis constituta, & durior facta.*

Constat etiam nervus substantia fibrosa, 3. de facie naturalib. vlt. & 7. de placit. cap. 9. Sed animaduertas, quod nervus definit in fibras muscularum secundum totam substantiam: Nervus vero constat ex substantia C quadam simili fibris, ex semine genita; ita ut sit differentia inter fibras nerui, & inter fibras in quas resolutur, & in muscularum insertionem degenerat. Componitur etiam ex substantia membranosa, hoc est, ex membranis quæ in ipso reperiuntur: Nerui enim duplum sortiuntur membranam, primam, quæ substantia nerui proximior est, & ex pia cerebri matre diminat; alteram, quæ ex dura cerebri meninge originem dicit. Sunt & alia in corpore, quæ ob nervorum similitudinem, nervosa dicuntur: hoc pacto vterum, vesicam, intestina, nervosa nuncupamus. Ex qua compositione patet, nerui substantiam esse spermaticam, & exanguem; quæ si fecetur, instar seminalium regenerari nequit, ex Hipp. 6. Aph. 19. Quum discissum fueritos, aut cartilago, vel nervus, aut gena particula tenuis, vel prepnum, neque augetur, neque coalescit.

D De temperamento Nerui: *Vtrum omnis nervus sit natura siccus?* maxima est controversia apud antætores: Nam Auicenna 1. 1. cap. 2. in catalogo siccorum reposuit nervos, tam motiuos, quam sensitios: ea tamen distinctione exhibita, quod licet in frigiditate sensitivi parum distent à motiuis: nihilominus hi in siccitate magis accidunt, & sensitivi in passuus proximi sunt temperaturæ cutis: quasi auctor hic gravissimus afferat, nervos motiuos minus esse frigidos sensitivis, & è conuerso, sensitivis minus esse sicclos motiuis: motus enim ratione illi amplius incalcent, & exiccantur, cum motus in actione consistat, ad quam

E peragendam maiore robore, & firmitudine indigimus, ad quæ opera siccitas utilis est, 3. de symp. cauf. cap. 3. Hinc factum est, quod ad hoc vt nerui motiui essent robustiores, siccitate, & duritie indigant. Contrà cernitur in sensitivis, cum sensus magis in passione consistat, & ad patiendum sufficiens dispositio in passo sit necessaria; ideo nerui sensitivi sunt moliores, & humidiiores, quæ mollities ad species rerum suscipiendas utilis est.

At contra hanc doctrinam obstat irrefragabilis Galeni auctoritas, 1. de temper. cap. vlt. quo loco inter partes siccias repotuit aeroes duros, motiui; at vero nerui molles, sensitivis, in humiditate, & siccitate medianam naturam sortiri asseuerat. Contrà legimus ipsum auctiornis, lib. 2. de temper. cap. 3. dum agens de

de partibus humidis, sic ait: *Proxima cui est molleum A* nervorum natura; duriores autem, in humido & secco secundam cuius naturam se habent. Perperam ergo Galenus, & Auicenna, de temperamento nervorum pronunciarunt, cum modò siccis, modò humidis, & iam cutis temperaturam habere in passuus qualitatibus affirmarunt.

Grauis antimonia, & quæ peritissimos coegerit interpretes, vt textum esse corruptum affirment, & sic pro nervis molibus accipiendos esse duros, & pro duriis molles, rati sunt. Alij sic esse legendum textum Galeni arbitrantur: *Molleum nervorum natura proxima est cuti, durorum nervorum natura, eadem non habet cum cue temperiem, quia semper nerui per siccitatem à cutis temperamento recedunt, præsertim motiui; atque hanc esse causam sibi persuadent, ob quam Galenus 6. meth. 2. & lib. art. medic. cap. 9. agens de vulneribus, & punctura nervorum, horum naturam contemplans, similibus esse conseruandam asseueret, & apponenda esse medicamenta quæ sunt tenuius partium, & citra mordacitatem exsiccare queunt.*

Alij ob huius doctrinæ difficultatem, omissa Galeni, & Auic. sententia, nervos motiuos reponunt inter partes siccias, & sensitivos, inter partes humidias, quia sicuti nerui motiui sunt duriores cute, ita sensitivi, ea sunt moliores. Adde quod nervus est cerebro durior 1. de motu muscul. 1. & 8. de vñ part. cap. 6. Quare sicuti nerui oriuntur ex cerebro, sic etiam ex spinali medulla; & sicuti hæc est durior, & siccior ipso cerebro, pari ratione & nerui spinalis medullæ, sunt duriores & sicciores ipsiis nervis cerebri.

Sed hoc fundamentum corrut, quia oculari anatomæ fidei omnino aduersatur: constat enim à parte molliori cerebri oriti nervos duriores, quam à parte duriore, si consideremus, à parte anteriori cerebri oriri secundam conjugationem nervorum mouentium oculos, qui duriores sunt; & à parte posteriori oriri sextam coniugationem nervorum, tribuentium sensum omnibus visceribus, & partibus infra caput, qui moliores sunt. Ut ergo contextus Galeni verus sit, ipsum cum negatione lege: nam in illis verbis: *At vero duriores nervi secundum naturam cutis se habent, deficit partula non: & sic explicatur textus: At vero duriores nervi secundum naturam cutis non se habent.* Si vero hoc modo conciliare Galenum recuses, dic, quod nerui duri secundum naturam cutis se habent, tanto siccioris temperamenti sunt.

Inquires: *An nerui sint sicciores arteriis?* Nam Galenus lib. 1. ad Glau. cap. 2. agens de curatione methodica, inquit nervos partes esse magis siccandas arteriosis, quia quod pars est siccior, remedium ex sua natura siccus expostulat. Quare ex sententia Galeni, nerui sunt sicciores arteriis. Dic, quod Galenus hoc loco non intelligit nervos, sed partes nervosæ, ob similitudinem quam cum nervis habent, vt sunt membranae; hæ enim sicciores sunt nervis, vt Galenus 1. de temper. cap. vlt. edocuit.

Vtrum vero nervus temperamento frigidus sit? etiam dissentient auctores. Dic, quod si vnaquaque pars tantum habet de calore, quantum de sanguine, videatur quod omnis nervus summe frigidus sit. Ad hoc, quoniam (vt Galenus docet, 1. de temper. cap. vlt. post med.) cutis temperata est, quia nimirum est media inter nervum, & carnem; constat manifestè quod nervus frigidus sit, & sanguinis expers, caro vero calida sit, & sanguine referta. Responde, nervum frigidum esse, non vero ita frigere, vt os, cartilago, & ligamentum; nervus enim eti sanguinis cōspicui prorsus sit expers, cum nihil in eo rubri cōspicatur, non tamē est expers sanguinis inconspicui, à quo omnia membra aluntur, maximè quia spiritum à cerebro recipit, à quo etiam incalcescit.

E Pro illius celebris quæstionis expositione, quam agitauimus, lib. 5. Histor. Princip. Medic. in com. hist. 4. Vtrum possit perire motus manente sensu, & è contra-

Vt autem facilius curationem Paralysis asequatis, perscrutandum: *Vtrum nervus sit organum tactus?* Nervorum utilitas triple est, ex Gal. 5. de vñ part. cap. 9. quia quemadmodum in corpore tria sunt organa, sensatio-nis, motionis, & nutritionis, ita nervorum triple est vñ: Primum, quia defert facultatem ad organa sensus. Secundus, quia defert facultatem ad organa motus. Tertius, propter aliquarum partium nutritionem: quoniam, vt Gal. 5. loc. asseruit, nerui etiam multam utilitatem præstant partibus, quorum ope hæ excrements sua foras excernunt: licet enim facultas expultrix ad hanc operationem, sensationem non prærequisitat, vt patet in ossibus; tamen in aliquibus partibus sentientibus rei nocuæ sensus manifestè conspicitur, vt renibus, ventriculo, vesica vñaria. At hæc doctrina ita intelligenda est, vt primò, & per se nerui sint necessarii propter organa sensus, & motus, secundariò autem ob nutritionis organa. Auicenna 1. 1. doct. 5. cap. 2. aliam addit utilitatem, vt caro musculosa roboretur, & fortior fiat: nam nervus degenerat in fibras sparsas per substantiam musculi, & hac ratione musculus ad motum fit magis paratus.

Nerui idèò ad sensum conferunt, & motum, quia facultatem præbent necessariam pro motione, & sensatione; nam quilibet nervus, est via, seu lator, vtriusque facultatis, vt cit. loc. docuit Auicenna. Hoc modo est intelligenda Galeni doctrina, 2. de motu muscul. cap. 1. vbi inquit, *neruis magnam esse vim à magno principio, videlicet à cerebro, communicatam.* Quemadmodum enim arteriae sanguinem arteriale à corde hauriunt, vt per omnes corporis partes distribuatur; ita nerui ex cerebro, veluti ex fonte, virtutem animalem musculis, & aliis partibus sentientibus deferunt, & hac ratione facultatis animalis delatores vocantur.

Ex hac eleganti doctrina, & digna animaduersione, patet ratio, quare facultas animalis emanet à cerebro, non vero à nervis: quia licet in his facultas hæc recipiantur, à cerebro originem ducens, tamen hæc non à propria substantia nerui emanat, in nervis enim pro receptione datur aptitudo, non vero pro emanatione. Simili modo de potentissimis interioribus cerebri dicendum, quæ solum in cerebro domicilium habent: quod in communicatione facultatis vitalis pulsificæ patet manifestè, quæ etiæ à corde communicetur per arterias, non tamen ab ipsis emanat.

Deinde nervus non solum defert facultatem animalem, verum etiam est organum sensus tactus, quia in nervis exquisita sensatio reperitur, facta à potentia tactu, præsupposita immutatione, & alteratione extrinseci sensibilis: ita vt nervus effectuè sensationem eliciat. Quare nervus non solum est via facultatis animalis, sed etiam est organum efficiens sensationem: nullum enim est inconveniens, quod eadem pars sit instrumentum actionis, & organum secundum rationes diuersas: & sic nervus, quatenus est facultatis animalis delator, dicitur instrumentum; quatenus facultate sensitiva constat, est organum elicuum actionis tangendi, quod eleganter probat Galenus 7. de anatomic. administ. cap. 8. vbi inquit, *quod nerui molles sunt apti ad sensum, duri vero ad motum:* quod non esset vere, si nerui tantum essent facultatum delatores. Hoc tamen ita intelligas, vt respectu aliarum sensationum nostræ corporis, propter tactuam potentiam solum instrumentaliter concurrant, animalem facultatem deferentes, vt in nervis opticis patet, qui ad visionem solum necessarij, quia spiritus communicant, licet visus efficienter ab humore crystallino emanet, quod similiiter de sensu auditus, gustus, & olfactus preferendum.

E cultate sensitiva constat, est organum elicuum actionis tangendi, quod eleganter probat Galenus 7. de anatomic. administ. cap. 8. vbi inquit, *quod nerui molles sunt apti ad sensum, duri vero ad motum:* quod non esset vere, si nerui tantum essent facultatum delatores. Hoc tamen ita intelligas, vt respectu aliarum sensationum nostræ corporis, propter tactuam potentiam solum instrumentaliter concurrant, animalem facultatem deferentes, vt in nervis opticis patet, qui ad visionem solum necessarij, quia spiritus communicant, licet visus efficienter ab humore crystallino emanet, quod similiiter de sensu auditus, gustus, & olfactus preferendum. Pro illius celebris quæstionis expositione, quam agitauimus, lib. 5. Histor. Princip. Medic. in com. hist. 4. Vtrum possit perire motus manente sensu, & è contra-

222

Zacuti Lusitani

curationi de paraly si tam necessaria, indaganda etiam hoc loco est alia: *Virum nervus deferens sensum, deferat etiam motum, & è conuerso.* Huius dubitationis prior pars aperte colligit ex Galeno, 1. de loc. cap. 6. & supposito, quod omnes concedunt, facultatem animalem, quæ à cerebro per nervos demandatur, esse auctorem sensus, & motus, sic arguo.

Motus ad sui actionem requirit abundantiorum vim, quam sensus. Ergo nervi deferentes vim motricem, deferent etiam sensificam. Antecedens probatur: quia id in quo maiori operatio reperitur, abundantiorum vim prærequit. Sed in motu maior cernitur operatio, quam in sensu. Ergo Minor probatur: nam in motu reperitur contractio muscularum, quæ major operatio est, quam receptio specierum, quæ in sensu cernitur. Confirmatur, quia sentire, ex Gal. de caus. sympt. cap. 5. & 2. de anim. 1. est quedam passio; motus verò actio: Ergo maior est operatio.

Quod verò non omnis sentiens nervus motum præstet, sic confirmo: quia alias sequeretur, vim sensitivam, & motiuam ad omnia demandari membra. Minor probatur: quia si per eosdem nervos demandarentur motus, sensus hic non posset amitti, illæso motu, & è conuerso: maxime quia nervus per se solus non est sufficiens ad exercendum motum, nisi muscularis coniungatur. Ergo non omnis sentiens nervus motum præstabit; plurimi enim sunt nervi qui in musculos non implantantur, vt ex anatomico constat. Ergo hi sensum, & non motum poterunt exercere.

Solute hoc modo. Si vis sensifica, & motuam per diuersos nervos demandetur, amitti potest motus manente sensu, non tamen vice versa. Priorē partem, præter Galeni auctoritatem loc. cit. ratio firmat. Facultas sensitiva, & motuam per diuersos nervos ad aliqua membra demandantur. Ergo bene potest amitti vna operatio manente alia, depeeditio enim sensus & motus, à resolutione nervorum dependet, per quos facultas sentiendi, & mouendi defertur. Sed nervi deferentes sensum, sine motori resolvi possunt. Ergo, &c.

Nec dicas, facultatem mouendi, & sentiendi per omnes nervos deferri, siquidem est virtus animalis: Licet enim hoc verum sit, tamen eam per diuersos nervos defluere comprobamus: quia in aliquibus membris non exercetur motus, defectu muscularum, non virtutis. Deinde natura non solet tantam spirituum copiam ad partes sentientes emittere, quantam ad partes sentientes simul, & mouentes: maius enim ad motum localem, quam ad sensum, robur est necessarium.

Partem posteriorem vltius confirmo. Sensus exigua facultate animali peragi potest; motus nonnisi à vehementiore. Ergo sensus manente motu, nullo pacto poterit perperi, bene vice versa. Neque obiicias motum siccitate nervorum perfici, vt patet in infantibus, qui ob eorum mollitiem non progrediuntur; sensus verò humiditatem exposcere: vnde sequitur, quod si nervus sit valde exsiccatus, possit amitti sensus, manente motu. Neganda enim est sequela: nec enim adeo potest nervus exsiccariri, vt desperatur sensus, manente motu. Quod si supponas eum exsiccari vehementer, tunc sensus, & motus deperdentur simul, necessario enim nervus ob siccitatem maximam conuellet, ac proinde nec sentiet conuulsus, nec mouebitur.

Proxima huic dubio quæstio est: *Virum facultas sensitiva & motuam, sint una, an diuersa?* in qua difficultate soluenda digladiantur Medici. Nos diuersam esse facultatem motiuam, & sensitivam affirmamus. Probatur: nam si vnicō influxu virtutis, facultas motuam, & sensitivam deferantur, nullus erit nervus sensus, qui etiam non sit motus, & è contra nullus nervus erit motuus,

qui etiam sit sensitivus. Sed cum operationes diuersae sunt, quantumvis facultas videatur vna, non est vna, sed plures existimandæ.

Hac ratione Galenus lib. 2. de presag. ex puls. cap. 8. distentionem, & contractionem in pulsibus, à duabus facultatibus fieri dixit, quarum vna contrahit, altera verò distendit cor, & arterias: indecens enim duxit, duabus operationibus vnam tribuere facultatem. Sic quannis per eosdem nervos influxu quodam simultaneo, vis quæ mouet, & quæ sentit, deferatur à cerebro, eadem vis non est quæ utramque facit operationem, sed vna est quæ sentit, altera quæ mouet. Quare non rectè colligunt quidam, ex Galen. 1. de caus. sympt. cap. 5, eadem vi motum, & sensum fieri, quoniam dixerit nonnunquam lœdi motum, illæso sensu, quod minus virtutis influat, quam ut sufficiat ad mouendum; tantum autem, vt valeat ad sentiendum.

Si verò roges: *Virum facultates sensitivæ inter se sine distincta?* Respondebat perbellè Galenus lib. 8. de usu part. cap. 6. dum sic ait: *Cum igitur in capite quatuor sint instrumenta sensoria, oculi, aures, nares, & lingua, omniq[ue] hæc ex cerebro sensus principium habeant, cunctæ saltem ratione similia appareant, inest tamen eis secundum speciem dissimilitudo, non modò in ipsis sentientiis facultatibus, verum etiam in corporibus per quæ facultates deferuntur: quandoquidem facultatem alia odorum, alia saporum, alia sonorum, alia colorum est diuidicatrix, &c.* Quid clarius in hac soluenda difficultate dici possit, prorsus non video. Neque finisti è interpreteris Galenum, dicásque loquutum fuisse de facultatibus vitalibus, quæ specie sunt distinctæ, & organis diuersis vtuntur: nam de animalibus facultatibus intelligendus est. Deinde facultas visuā communicatur per nervos primæ conjugationis, auditiva per nervos quintæ, & sic de cæteris sentiendum. Insuper visio, auditio, olfactio, gustatio, & tactio, operationes sunt diuersæ, quare à diuersis facultatibus siant est necesse, licet quoad sensum vna & simplex nobis videatur.

Hoc modo dum Sol gignit, vivificat, illuminat; & alia munia præstat, cuique harum operationum sua respondet facultas, quæ qualitas, & proprietas quædam actiua in ipso Sole est. Facultas qua illuminat, lux est; qua gignit, & vivificat, occultior est, ex operationibus solùm nobis nota. Ut ergo Sol luce sua illuminat, ita aliis facultatibus irradiat, & vniuersum alterat. Vtque ex luce illuminatio, sic ex aliis facultatibus generatio, vivificatio, & si quæ alia. Cerebrum similiter, aut anima quæ in eo residet, plures habet facultates & proprietates, mouendi, sentiendi, & intelligendi. Facultas intelligendi vna est, mouendi altera, sentiendi verò non est vna, sed multiplex, putat fingendi, cogitandi, & memorandi. Videndi insuper, audiendi, olfacti, gustandi, & tangendi. Quare tot operations diuersæ, à diuersis facultatibus prodeant, est necesse. Anima ergo tot facultatibus ornata, vires suas distribuit alteratione quadam simultanea in instrumenta apta, vt hanc alterationem recipere queant.

Virum spiritum qui ad organa sensuum mititur, facultatem solam illi organo accommodatam deferat, an solum experiantur, vt instrumenta facultatis per nervos distributa? etiam in dubium vertendum. In hac quæstione probabilis censeo, facultates sensuum magis immateriales, spiritibus purioribus, & splendidis communicari. Vim enim videndi habent visuī spiritus, & eam aéri externo illuminato communicant. Si verò vim tangendi deferent spiritus visuī, extra fieret tactio, non secus ac visio. Sed facultas tangendi, terrena admodum existens, aut spiritibus nequit communicari, aut obscuros, crassos, & turbulentos exoptat. Ad auditū verò

verò spiritus deferri, qui vim adferant audiendi. Nec tam crassos, quantumtauti, & gustui essent opportuni; nec tam splendidos & aethereos, atque ij qui videndo sunt accommodati, fidem facit ipsorum sensuum natura: Nam visus igneus est & aethereus, auditus verò aëreus. Hinc apud Arist. 2. de anim. 8. auditus instrumentum statuit, aër quidam congenitus intra quandam membranam contentus, qui ab externo aëte sonos deferente pullatur, & vi auditoria, quam habet, eos apprehendit. Quid autem sit aër ingeminus, quam spiritus audiendo à natura destinatus, non video. Atqui cùm aër externus spiritum illum ferit, si alias facultates prater auditum spiritus is habeat, fieri necessariò, vt aërem bene aut male olen tem dignoscatur. Hoc autem minimè contingere certimus. Ergo spiritus qui ad auditum confluit, singularem facultatem defert. Quare ad alios sensus, eum deferrit spiritum, qualem iplius sensus natura exposuit, rationabile est.

De officio nerorum, differentiis, ductu, & implan tatione, sat multa prædictit Galenus 7. de usu part. 14. Numerus illorum in utraque parte, tam dextra, quam sinistra, æqualis est, vt docet Galenus lib. de diff. nerorum, cap. 5. Si ab hac lege excipias neruum ultimum qui ab spinali medulla exoritur, quia ille solus sine coniuge est; spinalis enim medulla iam in nervos fuit absumpta. Historiam nerorum, & eorum coniugationes, lege apud Galenum lib. 9. de usu part. à cap. 8. usque ad cap. 15. & eas nos breuiter delineauimus in nostro spicilegio anatomico, lib. 6. Hist. Princip. Med. in com. hist. 4. sect. 3. tit. de nervis.

Non patiar verò mihi illud ex animo excuti, quod tot Medicorum approbatione iam confirmatum est, Cerebrum esse frigidum, & frigido pituitosique alimento nutriti, ex quo cùm glutinosus, lentusque humor gignatur, nervos obstruct, & influxum facultatis animalis impedit ad membra, & hoc modo Paralysis generatur. Sed quoniam rerum naturalium veritas in occulto latet, & natura veritatem penitus abstrusit, pro tam periculosi affectus curatione, hanc inquirere, inuestigare, timari conuenit. Ideò excitanda hoc loco quæstio est, in Scholis celebrata valde: *Virum genuina, & naturalis cerebri temperatura, sit calida, an frigida.* De actiuis qualitatibus loquor, cutis respectu, quia in passiuis esse humidù libenter fatetur.

Solertia Philosophus, lib. 2. de par. animal. cap. 7. cerebrum esse frigidum constanter affirmat: à natura enim constitutum est, vt immodicum calorem cordis attemperet, ipsumque infrigidet; quare membranis prædictum est, plurimis neruorum propaginibus, ossibus durissimis contegitur, quæ omnes partes frigidæ sunt, vt firmat Galenus 1. de temper. cap. vlt. & lib. 2.

cap. 3. Omnia tamen hæc cuto non humidiora modò sunt, sed frigidiora: vñq[ue] verbo, omne exangue est frigidius sanguine prædicto. Probat etiam 3. Aph. 12. post princip. §. quoniam cerebrum natura apum est ad generandas pituitas superficiates, &c. Lib. 5. Aph. 18. idem confirmat, dum enim assignat rationem illius sententia Hippocraticæ, cur frigidum sit inimicum ossibus, dentibus, nervis, cerebro, & spinali medullæ, supponit partes natura sua frigidas, citius, ac magis ab immodico frigido laidi; & adducit Hip. in lib. de carnibus, num. 4. dicentem Cerebrum esse sedem, & domicilium frigidi, & glutinosi. Deinde, Cerebrum alteratur, & laeditur à morbis sua temperaturæ similibus, vt Apoplexia, Epilepsia, Melancholia, Congelatione, & aliis soporosis affectibus. Insuper excrementa rejecta per os, nasum, & palatum, sunt frigida & pituitosa, quæ cerebri frigidum temperamentum ostendunt evidenter: pars enim exanguis est, & substantia alba constat, & medullari, & ideo in omnibus cerebrum est priuatum sanguine, ex Arist. 1. de Hist.

animal. cap. 16. Cur autem frigidum fuerit constitutum, propomit Aesculenna 1. 3. tract. 1. cap. 2. ne scilicet assiduis ipsitum, & sensuum tam internorum, quam extero rum motionibus incalceretur, & inflammaretur.

Galenus lib. 8. de usu part. cap. 2. & 3. Aristotelis opinionem irridet, existmantis cerebrum esse à natura constitutum, vt immodicum cordis calorem attemperet, quare eam pluribus rationibus oppugnat: Primo. Si hoc verū esset, debebat collocari in regione thoracis: nam osa cranij, & magna distantia situs, infrigidationem impediunt. Secundo. Si cerebrum quocunque tempore tangas, calidum inuenies, imò tempore & statim ab aëre attracto per narres, & os infrigidatur, quare in vulneribus capitum ab ipso maximè laeditur, ex Gal. loc. cit. Tertio. Cor magis recedit per calorem à mediocritate, quam cerebrum per frigiditatem. Ergo potius à corde calefit. Ergo cerebrum non fuit factum propter cor, sed propter diuiniores vsus, vt eius admirabilis compositione ostendit.

Quoniam verò Galenus cit. lib. de usu part. cap. 2. cerebrum calidum esse affirmat. Atqui si aer cerebro efficit calidior, handquaque ab eo refrigeraretur: nunc autem etiam istas fuerit, facile refrigeratur, indigetque etiam numerum illorum in utraque parte, tam dextra, quam sinistra, æqualis est, vt docet Galenus lib. de diff. nerorum, cap. 5. Si ab hac lege excipias neruum ultimum qui ab spinali medulla exoritur, quia ille solus sine coniuge est; spinalis enim medulla iam in nervos fuit absumpta. Historiam nerorum, & eorum coniugationes, lege apud Galenum lib. 9. de usu part. à cap. 8. usque ad cap. 15. & eas nos breuiter delineauimus in nostro spicilegio anatomico, lib. 6. Hist. Princip. Med. in com. hist. 4. sect. 3. tit. de nervis.

Primò. Cerebrum habet multas venas, & arterias, & sinus duræ meningis plenos sanguine. Ergo calidum est. Nam vbi vasorum reperitur copia, sanguinis, spiritus, & caloris vberitas existit. Secundo. Cerebrum respiratione media aërem attrahit, vt attemperetur, ex Gal. 8. de usu part. c. 10. Anteiores itaque duo, inspirationem, expirationem efflationemque ex cerebro efficiunt: & lib. de vlt. resp. vlt. post princ. 5. Cùm enim arteria circa collum laqueo constringatur, &c. Ergo, &c. Nam finis respirationis est nativi caloris moderatio, & infrigidatio, ex Gal. lib. 6. epid. sect. 5. com. 5. Quare si respirat, refrigeratur est necesse.

Tertiò. Cerebrum generat spiritus animales suæ naturæ calidos, 7. de placit. cap. 3. Ig:tit, &c. Neque instes calorem spirituum animalium non esse tributum à cerebro, sed ab spiritibus vitalibus calorem suum adhuc retinentibus. postquam in animales degenerant. Sed instantia nihil concludit, quia animalis non solùm ex vitali, sed etiam ex aëre per respirationem attracto ad ipsum cerebrum generatur, vt monuit Galenus 12. meth. cap. 5. qui cùm coquatur, & in animalem spiritum transmutetur, cerebri calorem arguit manifestè, conditionem enim fieri à calore, 4. meteor. c. 2. Philosophus firmat.

Quartò. Cerebrum est principium motus animalis, & principium facultatum, quæ in cerebro operantur, mediante spiritu, & calore. Ergo. Probat Arist. lib. 3. de anim. cap. 1. afterens, nihil esse sensitivum sine caliditate, & motuum sine calore, 2. de generat. animal. cap. 1. post princip. Quintò. Cerebrum est pars spermatica ex semine generata, ex Gal. 1. de sem. 8. Sed semen sua natura est calidum, & igneum, 2. de sanit. cap. 2. Ergo & ipsum cerebrum. Neque hanc rationem redarguas, quod plures reperiantur partes spermaticæ, vt os, cartilago, ligamentum, & similia, quæ resoluta parte spirituosa, tenui, & calida, remanent frigidæ, in quarum partium classe cerebrum reponitur. Quia semen calidum est, & igneum ex natura sua. Ergo illa pars erit calidior, in quo exigua est semen elaboratio, & appetit quasi coagulatum semen.

Sextò. Cor calidius cognoscitur ex multitudine pilorum in thorace. Sed caput est maximè pilosum. Septimò. Cerebrum ob situm rectum recipit vapores calidos

calidos à toto ascendentibus, qui reddunt ipsum in ordine ad cutim calidum, quia tactus est rectus iudex calidi, & frigidi, 2. de tempore cap. 8. Quous autem tempore cerebrum multò calidius aëre inuenitur, siue ruptum alicuius caput manibus carentis, siue etiam experientia gratia animali cuius cranium exciderimus, deinde meningibus discissis tangere tenteimus.

Vltimò. Morbi materiales improportionales, sunt deteriores, quam proportionales, 2. Aph. 34. Sed morbi frigidi in cerebro sunt deteriores, quam calidi. Ergo, &c. Minor probat hoc modo: Ex tripli- ci lassione actionis, quæ vnicuique parti potest accide- re, actio abolita semper est deterior, cum priuationem indicet. Sed morbi frigidi in cerebro actionem abo- litam constitunt. Ergo. Major patet, si consideremus actionem abolitam semper esse deteriorem. Minorem probat abolita memoria lethargicorum, priuatione sensus & motus in congelatione, & Catalepsie, & aliis frigidis affectibus. At verò morbi calidi cerebrum opprimen- tes, eti. sua natura pessimi sint, & lethales, 1. prog. 23. minorem lassionem inferunt, & ideo abolitam actionem non efficiunt.

Hæc fortasse argumenta potuerunt adducere Ishaac inter Barbaros Medicos præstantissimum, lib. diætar. vniuersal. cap. 4. vt assent cerebrum ex se, sùaque natura est calidum, & humidum, quia induit naturam pin- guedinis, & medullæ; sed ex accidenti frigidum eu- dare, ob immodecam ambientis frigiditatem. Quæ opini. Ishaac, in simili forma potest confirmari in ven- triculo, qui tempore hyemis, caloris copia abundat; sed ex accidenti, ratione frigidissimi aëris circumstan- tiæ, maiorem copiam pituitæ progenerat, quam in aliis temporibus. Sed quia hæc opinio à plurimis doctissi- mis Auicennæ interpretibus iam est impugnata, & nos in impugnandis Medicorum sententiis in praxi non la- boramus, eam dimitimus.

Infinitum enim esset proponendum, Medicorum sententias de hac re referre, & confutare. Quare fir- miter assero, cerebrum consideratum præcise, vt pars est similaris ac simplex, & solum secundum substantiam medullarem, esse frigidum. Si verò sumatur, vt est pars organica, ultra substantiam medullarem, plexum & multitudinem venarum, & arteriarum comprehen- dens, & deinde quatuor sinus duræ meningis copioso sanguine refertos, in ordine ad cutem calidum esse: quia excepto corde, in animantium corporibus nō innenitur aliud membrum, quod habeat vernalionem, & moderatio- nē mediante motu animali respirationis, & pulsus, præ- ter cerebrum: Quæ opera natura esse intenta ob vapores, & fuligines, vt aliqui rentur, à ratione alienum est; cum eadem ratione possimus dicere, in statu morbo cerebrum esse calidum, ratione inflammationis, aut al- cuius calidi intemperamenti; maximè quia Gal. 8. de vnu part. 2. §. O Generosissimi Medici! &c. cerebrum constituens calidum, venarum, & arteriarum solum meminit. Ergo cerebrum ex temperamento innato, & elementorum mixtione, frigidum est; ex coalteratio- ne verò calidorum membrorum sibi vicinorum, ad calidum inclinat. Et hac distinctione vtriusque partis argumenta possunt admitti. Ob hæc non mireris, si in cerebro frigido, & alimento frigido ac pituitoso nutritio, Paralysis, cæterique frigidæ morbi generentur. De cuius definitione tempus est, vt sermonem pertexamus, queramusque: Virum affectio in qua motus seruantur, ille- so sensu, dicenda sit resolutio? Paralysis dicta à Græcis à Latinis resolutio, à Barbaris mollificatio nuncupatur, vt constat ex Auic. 2. 3. tract. 1. c. 2. Est ergo Paralysis, priuatione sensus, & motus, in medietate corporis, vel in ali- quibus, vel in aliqua tæcum parte ipsius, vt docuit Galenus lib. 3. de loc. cap. 10. & 3. prog. com. 26. & 68. sequuntur Paulus lib. 3. cap. 18. Aetius tetrab. 2. serm. 2. cap. 28. Tral. lib. 1. cap. 16.

A Paralysis, & Apoplexia, licet affectiones inter se quodammodo sint similes, sensus & motus, eti. di- uersimodè, auferentes, insuper & in causa conueniant: tamen multis discrepant. Quæ tamen pars in illis af- ficiatur, non perinde (inquit Gal. cit. de loc.) ac in ce- phala, & hemicrania, sensu dijudicatur, sed ratione est opus: hac enim docemur, lassum esse neruorum principium, vbi illorum actiones in toto corpore red- duntur vitiosæ. Cùm igitur in Apoplexia, sensus & motus, qui sunt neruorum actiones in toto corpore, simul cum anhelitus difficultate, auferantur, 2. Aph. 42. indicatur cerebrum primariæ affectum, cuius pro- pria est huiusmodi passio, & ex consequenti omnium membrorum, quæ cerebri influxu sentiunt, & mo- ventur.

B Quod si non in vniuerso, sed in altera tantum cor- poris parte, dextra nimis, aut sinistra, aut qualibet alia particuli, deinde aut in omnibus infra cœcum positis, sensum, & motum amitti contigerit, Paralysis fit: & vel spinalis medulla, à qua neru omnes, præter quæ faciei, oriuntur, ad initium affici indicatur; vel ea neru propago, quæ ad partem resolutam deferebat vim animaliæ à cerebro suscepit. Si verò cum toto corpore, vel etiam seorsim, pars aliqua faciei, sensu quoque, & motu priuat, credendum est nali causam in ipso cerebro consistere, à quo non solum medulla spinalis dicta, sed neru per faciem dispersi deducuntur, de quo fuis lib. 1. 2. & 13. de vnu part. & lib. 8. de ana- tomie. administ. disceptat Galenus.

C Dic ergo, quod nomine resolutio, vt vera dicatur, ex- quisita, & completa, vtrumque auferri est necesse, ita auctores suprà citati, & omnes ferè ex Galeno 3. de loc. cit. & 1. de caus. sympt. cap. 5. arbitrantur. Quod si solus deperdat motus in parte, resolutio simpliciter appellatur; non sic tamen, si solus sensus, sed vel a. & b. hoc est, sensus expers, vel cum adiectione, sensus re- solutionem patiens dicitur ager: ita ex Galeno cit. de loc. 5. Sequenti secundum vulgarem, & magis receptam verbi significationem, &c. Quamvis autem in toto fiat repentina sensus, & motus ablatio, si principes facultates in cerebro seruantur, paralysis erit, siue resolutio dicenda.

D

Causa.

E Xpendendum primò: Virum Paralysis ad obstru- tionem solum, an ad omne morbi genus sequi possit? Galenus lib. 2. de caus. sympt. cap. 2. Paralysis ad aliquem morbum sequi confirmat, dum sic ait: Motus conuulsio- nis à solo morbo fit, immobilitati, que in paralyse reperiuntur, non dissimiliter, ipsa enim morbi occasione incidit: & paulò infra scribit: quod ea quies que in paralyse cernuntur, à solo morbo fit. Morbus autem, ad quem sequitur symptomata, quod paralysis dicitur, non vnicus, sed multiplex est, quem eleganter describit Galenus lib. de caus. sympt. cit. cùm inquit: Ostendimus autem nerum, vel frigore den- satum, vel crassis, & lentis humoribus obstructum, vel à qua- piam extrinseca causa pressum, in torporem, & paralysem adduci, &c. Idem afferret 1. de caus. sympt. cap. 5. Quod causa continens, siue proxima diti, symptomatis, (quod dicit priuatione sensus & motus) est talis in neruo affec- tus, cuius occasione, à principio (hoc est cerebro) ad ipsum virtus animalis transmitti prohibetur. Quare cùm plurimæ sint causæ, à quibus potest impediri descensus facultatis animalis ad sentientes partes, præter obstructionem, hæc eti. frequentissima, nō erit vniuersalis. Neruus enim po- test obstrui, cōprimi, constipari, refrigerari, tumore pa- ti præter naturam, & divisionem: Nā si neri secundum latitudinem diuidantur, partes quæ sunt infra diuisionem, facultatem animaliæ à cerebro non recipiunt, & resoluuntur. Deinde ab intemperie frigida & humida,

&

& à crassis humoribus suborta, quæ spiritus animales incrassat, ad motum sensumque ineptos reddit. Quare paralyse ad omne morbi genus in intemperie, de- prauata conformatio, & soluta vnitate sequi potest. An autem à calida, & secca nerui intemperie aliquando oriatur, cuius ratione ita neruus dentari potest, & disponi, vt animalem facultatem non recipiat, respondimus affirmatiuè, lib. 1. Histor. Princip. Med. in com- bift. 46.

B Virum à carnis intemperamento aliquando oriatur: pau- ci annotarunt. Ad sensus enim, motusque peragendos non minus requiritur carnis, aut cuiusvis rei mouen- da aptitudo, & incolumenta; quam mandantis cerebri, & deferentis nerui. Sed fieri potest vt capite, medulla dorsali, & neruo omnino illæsis, caro ita intemperie- tur, vt sentire, & moueri nequeat. Ergo à carnis in- temperamento potest etiam oriiri paralyse: & ex con- sequenti, non est semper illius causa, nerui, aut me- dullæ dorsalis obstructio à Galeno assignata. Confir- matur, quoniam ampla arteria ligata stupefit mem- brum. Retsus ab aëris frigore stupidè nonnunquam dolet, torpidèque mouetur. Sed hoc non accedit, nisi refrigerata carne. Igitur, &c.

C Dic. Possibile non videtur, quod frigus ex conti- nente, vel ex negato arteriali sanguine accedens, prius, imò magis in frigidum neruum non imprimatur, den- sando, & obstruendo, quā in carnem multò calidior- em, frigoriisque ipsi magis resistenter. Atque adeò quamvis carnis aptitudo, præter facultatis accessum, ne- cessaria sit ad animales functiones, vix, aut nunquam potius contingit, vt resoluntur membrum, citra nerui, aut spinalis medullæ, aut cerebri affectum: imò quantumvis intemperetur caro, si lesio neruorum absit, con-tingit Paralyse. Hoc manifestum fit febrium, & hy- dropicorum exemplo, quibus eximè calent, frigentque membra, sine sensus & motu lassione. Ad hæc, si ac- cedens facultas, temperamentum non est, sed qualitas quedam superior, cur à carnis intemperie prohibebi- tur, cur ve cerebro, & neruo incolumi non communica- bunt illæsa? Quod si admittas, quomodo paralyticum, resolutumve dicitur membrum, vi & spiritu ani- mali non priuatum.

D Causæ inducentes Paralysem variae sunt. Obstructio, à qua frequenter oritur, à frigidis & crassis humoribus concitat, vel etiam à calidis, quilibet enim humor sua mole obstructionem efficere potest. Compressio neruorum ab aliquo fit tumore præter naturam, vel ab aliqua extrinseca re comprimente, sicut à ligatura im- modica, & luxatione, in ossibus, quæ neruis vicina sunt, vt 4. de loc. 3. Galenus affirmit. Solutio continua, ob rem scindentem: quare ad vulnus in parte neruosa inflis- tum, aliquando Paralyse subsequi solet. Intemperies frigida huius saepe est causa, quod patet exemplo iter agentium per niuosa loca sub rigente bruma. Plures etiam post immodicum exercitium, aëri frigidissimo se exponentes, aut iuxta ripas fluviorum, aut in locis frigidis & humidis decumbentes, in Paralysem lapsi sunt. Alij resoluto spiritu animali, potentissime anima- libus debilioribus factis, ex vigiliis importunitis, inedia, Venere immodica & intemperie, in hoc se vitium præcipites dedere. Aliquando hanc præcedunt apo- plexia, epilepsia, stupor, capitis granitas, vertigo, dolor colicus, suffocatio, retentio alicuius vacuationis consue- ta, & praesertim ex capite, vires in frigidans & hume- dantes, & alia quæ crassis succos in corpore gignere co[n]sueuerunt.

Signa.

E Praxis ut cognoscatur, plura signa necessaria non sunt: facilè enim ex priuatione sensus & motus co- gnoscitur, quæ in medietate corporis, vel aliqua deter-

A minata parte animaduertitur. Pars ergo quæ afficitur, Cerebrum est, non tamen secundum se totum, alioqui Apoplexia gigneretur. Pars in paralyse primò affecta cognoscenda: si enim hoc à Medico ignoretur, rectè curari non poterit, vt docuit Galenus 3. de loc. cap. 10. quod ab illis solum agnosceretur, qui in anatomie fue- rint exercitati, ex Gal. 1. de loc. cap. 6.

F Ad huius rei conditionem aliqua adsunt signa, pro- lata à Galeno loc. cit. & 3. de loc. 6. & lib. 4. cap. 4. Cere- brum ergo secundum medietatem laesum ostendit, si simus cum dextra, vel sinistra parte corporis, partes quoque faciei lateris affecti etiam resoluantur, & sensu motuque priuentur. Cæterum si dempta facie medie- tas corporis resoluantur, circa principium spinalis me- dullæ affectum consistere coniicies. Quod si omnia inferiora membra, dempta facie resoluantur, eodem in loco, hoc est, in principio spinalis medullæ vitium ad- esse cognoscet; hæc enim omnium neruorum, qui sub facie existunt, est communis origo. Quod si con- tingat, quandam duntaxat determinatam partem esse resolutam, ea inuestiganda erit, à qua pars illa resoluta neruos recipit.

G At vtile erit inuestigare: Virum Galenus Paralysem ab Apoplexiæ rectè distinxerit? Quia si in omnibus corporis partibus, sensus & motus repentinè auferan- tur, principibus tantum facultatibus seruatis, fiet Paralyse, siue resolutio. Atqui nerui omnes sensum, & motum deperdunt. Igitur 3. de loc. cit. perperam Galenus in eo distinxit paralysem ab apoplexiæ, quod hæc virtutis animalis ablationem dicat in toto, illa in parte tantum. Dic, neruos omnes alterius partis, sensum & motum amittere, & tunc concitari Paralysem vnius la- teris: quod si vtriusque partis resoluntur omnes, tunc etiam excitari Paralysem vniuersalem; à qua in multis differre Apoplexiæ est notissimum: cum enim tunc non solum ventriculi cerebri, sed corpus ipsum omnino obstruatur; nulla ad cæteros neruos via patet, & impedito spirituum animalium influxu ad omnes partes, adest repentina loquela, vocisque interceptio, vniuersi corporis insensibilitas, immobilitasque inno- tescit; & cum facultates principes orientur, acri clau- sis oculis cadaueris instar decumbunt, à mortuis solo pulsu, & respiratione diffidentes.

Præsagium.

H Aralysis ab humoribus frigidis, & humidis frequen- ter generatur: quare non raro hyemis tempore in- solecit, & senes premit ex Auic. 2. 3. tract. 1. cap. 2. ante fin. In quibus vix, aut nunquam curari solet, ob ipsorum imbecillitatem, aut continuam pituitæ generatio- nem. Deinde frequenter accidere solet, post solutam apoplexiæ, transmissa pituitosa materia ad partes neruosa, vt 4. de loc. 1. docuit Galenus. Aliquando etiam ad colicum subsequitur dolorem, ex Paulo lib. 3. cap. 18. Et post vteri strangulationem, ex Auic. 2. 3. tract. 1. c. 2. in fin. Humor enim pituitosus ab intestinis, vel vtero, ad neruosas ad partes trâmittitur. Sic enim ait Auic. Ad paralysem præterea fit mutatio ex epilepsia, & apoplexiæ, & colica; & ex præfocatione matricis, & febribus temporalibus, secundum semitam crīsīs. Febris superueniens paralyse summopere prodest, ex Hipp. 2. prorhet. 50. Eius enim opere frigidi humores absuntur, crassi extenuantur, lenti coquuntur. Insanabilis est Paralyse, quæ à neruorum divisione oritur, vt cit. loc. Paulus animaduertit: Licet enim post divisionem partes nerui diuisi multo- ties vniuantur, cæterum quia medio quadam veluti callo hoc præstatur, fit vt per callum, substantiam nem- pe duram & ineptam, facultas animalis non possit com- municari.

I Virum membrum paralyticum extenuetur? propon- suit Auicenna. 2. 1. tract. 1. cap. 2. in fin. dum sic ait:

V 3

Et

Et quodcumque membrorum mollificatorum, & paralyticorum secundum colorem reliqui corporis existens, non minatur, neque extenuatur, est de quo maior habet fiducia, quam illud, quod est diversum ab hoc, &c. Quare maxima est curationis spes, si partes resolutione occupatae, in colore, & extenuatione non mutantur: At contrarium si accidat, signum est quod partes non solum facultate animali sint orbatae, sed quod naturalis, & vitalis quodammodo deficiant, quia prohibita spirituum transmissione, resolutam particulam non nutriti, tabescere, & refrigerari est necesse: quia in particulis otientibus excrementa assidue congeruntur, à quotum mole innatus calor opprimitur, & suffocatur, & sic debilior factus faustam coctionem vix assequitur, quia vt docte aduerit Galenus lib. 3. de offic. medic. com. 32. in princip. Macies partium, plerunque vel ex diurna quiete proficiscitur. Exercitio enim partes roborantur, otio languescunt, & extenuantur, vt Celsus lib. 1. cap. 1. edocuit. Illud auger calorem, dilatat vias, excrementa resoluti, & referendo meatus, partes transpirat; contrà verò membra inexeritata & quieta, extenuantur, gracilescunt, redduntur inualida.

Querunt etiam: *Virum Paralysis dextra sit frequentior sinistrā?* Plures putant dextram esse frequentiorem, quia sicut dextrum latus calidius est, sic rarius, porosus, & meatum latiorum. Sed calor materias attrahit ad partem, in qua excedit, viarum latitudo, raritas, & porositas ad suscipendas humiditates fluentes mirum in modum faciunt. Igitur dextrum latus magis, & frequentius replebitur sinistro. Deinde licet demus sinistrum, propterea quod debilius est, magis aptum esse vt repleatur: vbi plenum fuerit, excutiet & propellat, non in se, tum quia plenum, tum quia se exonerare intendit: in dextrum igitur vacuum & inanitum; atque adeo ibidem fiet crebrius resolutio.

Sed improbabilis est sententia hæc, & in quam eadem possunt retorqueri fundamenta, iisdemque mediis confutari: Nam si dextrae partes in animalibus omnibus, maximè omnium in homine, sicciores sunt, & calidiores sinistri, ex Arist. 3. de partib. animal. cap. 4. humido morbo rarius corripuntur. Cum ergo Paralysis talis sit, rarius continget in dextris. Deinde partes dextrae sunt robustiores sinistri, auctore Aristotele 31. sect. prob. 13. Ergo multò magis resistent, difficiliusque morbis succumbent, praesertim improportionali, etiam considerato temperamento. Tertiò. Strictus, angustusque locus paratior est, vt frequenter obstruatur. Sed leuis maior, ex maiori frigiditate, adest angustia meatum. In his igitur erit frequentior obstructio: & per consequens Paralysis. Denique sicut pars debilior, magis apta dicitur ad suscipendum, 3. Aph. 12. ita & frequentius ad ægrotandum. Ergo, &c.

Nec adductæ rationes quicquam ponderis habent: Non enim calor in dextris nervis tantus est, vt attrahat, aut porositatem, raritatemque efficiat ad facile suscipendum, cum adhuc frigidi nobiliter sint, densi, & spissi; etiæ frigiditatem habeant magis moderatam, quam sinistri. Si verò hi debiliores sint, cur frequentius non patientur, aut qua vi in robustiores se poterunt exonerare? Quare dubium non est, non modò resolutionem, sed & quamvis alium frigidum affectum frequentius in sinistro, quam in dextro latere concitari.

Verum hic duo per transfennam inquires: Primum: *Virum possit fieri resolutio in una medietate corporis tantum?* quod admiratus Galenus 8. de vī part. cap. 10. videtur hoc ipsum difficile, siquidem dorsalis medulla indiuisa est. Auicenna autem ostendit possibile esse, 2. 3. cap. 2. *Paralysis verò proprium est illud, quod de mollificatione est commune vī duarum partium corporis in longitudine.* Idem patefacit Galenus lib. 1. de loc. affect. cap. vlt. Accidit autem interdum, vt dextra tantum pars ipsius spina afficiatur, altera omnino illa; aut è contrario, vt illa

A manente integra, sinistra affectum sustineat: Atque hac ratione nonnunquam tota pars sinistra resoluta, dextra illa manente, nonnunquam è contra, dextra pars affectur, & resolutur. Dic, ex explorata dilectione duplum meatum spinalis medullæ communis, intersepto medio partitum, non aliter quam in cerebro: quod cùm sit diuisum, & fluxiones sicut maiori ex parte secundum rectum, 6. epid. sect. 2. text. 12. idcirco resolutio, frequens medietatem exactam corporis corripit, illa reliqua; & quod plus est, accidit in vno latere amitti sensum, in alio verò motum, quod experientia satis confirmat.

Dubitabis: *Virum Paralysis unius lateris citius sanatur, quam particularis membra?* Dic, hoc videtur non posse admitti: quia in vno latere copiosior humor imbibitur, quam in vno solo membro: quare humor semel infixus, præ copia difficultius absumentur. Sed non implicat, quia maior amplitudo meatus adest dorsalis, quam nervorum; quare citius excutitur humor. Solue secundò. Nam per dorsalem ad vnum latus, copiosior adest facultatis influxus ad partes inferas, quam ad particularem, qui licet denegatus sit, & pro obstructione impeditus, tamen sagax natura partes resolutas fouere intendit robore suo; & illa magis, quoad potest, est solicita de toto, quam de parte: quare apposito semper conatu maiorem noxiam resarcire satagit.

Queret etiam solet: *Virum Paralysis dextra sit periculosior sinistra?* Si enim est proportionalis sinistro lateri, & frequentior, vt diximus, minus periculosior videtur, iuxta celebre dictum Hip. 2. Aph. 34. Deinde minor lapsu incidit in obstructionem, vt duo morbosam, pars stricta & angusta, quam laxa & porosa. Cùm igitur sinistrum latus angustiores habeat meatus; dextrum è contra, maior morbus erit obstructio, vt duo morbos, in dextro, quam in sinistro: & per consequens paralysis dextra periculosior censenda est. Ad hæc, cùm dextrum robustius sit, à validiori causa ægrotare necesse est, ac proinde deteriore esse illius paralysim; non minus ac quiuslibet alijs affectus robustioris partis, dicitur periculosior. Peior tamen creditur, ac periculosior sinistra, dummodò periculi nomine, curationis tarditatem, & difficultatem intelligas.

Suadetur primò sic, iuxta memoratam Auic. sententiam, 2. 3. cap. 2. vbi partis sinistra tremor constituitur deterior: & similiter coxendicis dolor, 2. 3. tract. 2. cap. 34. Sed nulla ratio est, cur idem de paralysi non asseratur. Igitur, &c. Secundò. Morbus licet ex se non magnus, imò & alio minor, in virtute debili, magnus & gravior efficitur. Atqui in sinistro virtus est debilior. Igitur in eo fiet deterior morbus, quantumvis proportionalis, vt paralysis. Maior constat ex eo: quoniam cùm morbi curatio à vi ipsa speretur, si debilis sit, aut ferè, aut non vincit, imò sèpe succumbit; atque ideo morbus ingrauescit, & periculosior euadit, quam alius in virtute robustiore, alioqui maior. Hinc sèpe minor debiles interficit, cùm robustæ vires multò maiorem superent. Hinc catarrhi, tusses, Arthritides, grauedines, raucedines, demum & frigidi omnes morbi in senibus non sanantur, vel difficillime, 2. Aph. 40. etiæ proportionales, & minores, quam in iuuenibus.

Tertiò. Si Galeno standum est, qui textum Hippocratis restrinxit ad solos morbos intemperamenti, quasi solum in illis improposito sit periculosior: proportio autem, & consensus in morbis compositionis, tantum abest, vt periculum minuat, quin potius augeat, inducens ex eiusdem Hip. serie, 1. epid. sect. 1. com. 18. Manifestè colligitur, deteriore esse in sinistro latere paralysim, cùm ea nihil aliud sit, quam nervi obstructio, atque adeo organicus, compositionisve morbus.

Diximus peiorum esse, hoc est, difficilius curari, non verò simpliciter & absolute periculosior; quia si vita periculum spectet, & periculum affectum in se, fri-

gidi

A gidi in dextro, vt pote impropotionales, & maiores, periculum maius inducunt; minus, in sinistro: licet diutius & seriū carentur, propter frigidum illius temperamentum. Non est verò idem, esse periculum atque tardum & difficile curatu, vt testatur Galenus in cit. Aph. com. explicans illud: *grauedines, & raucedines, &c.* Quandoque tamen etiam vita periculo spectato, ob debilem virtutem, proportionales eudunt deteriores.

Nec obstat adductus Aphorismus, qui vt veritatem obtineat, necesse est quod proportionalis, & impropotionalis affectus in virtute, & reliquis conueniant, dissideantque solum in eo penes quod comparantur: aliqui non modò ratione virtutis, sed & ob alias interuenientes causas, potest euadere periculosior proportionalis, vt lib. 3. Hist. Princip. Medic. in com. hist. 31. agitauimus. His autem non aduersantur rationes pro dextra paralysi adductæ, vt contemplanti patebit.

Curatio.

A Er, apud Aurelianum, sit lucidus, & mediocriter calidus: potissimum maritimus, apud Paulum. Nauigatio plures morbos chronicos sanat, partim quia siccatur ob saltem, partim quia vomitibus inanit. Aër valde calidus, vt thermarum, & immisso in aquam mariam, non approbantur a Paulo, nisi post dies trigesima. Memorandum ex Mesue, ne post eiusmodi siccantia sequatur aliquid humectans, vt somnis, cibis, potus; corpus enim exsiccatum facile rehumescit: quare commode præcipit Trallianus, ne post vsum frictionum vehementium, statim sequantur extremerum partium lotiones.

Cibi post aliquot dies à proprietate commendantur, palumbi apud Auenzoarem, lib. 1. tract. 9. cap. 11. & lib. 2. tract. 1. c. 15. Cocta item capita leporum, ex ipso lib. 1. tract. 10. cap. 4. Assata extollunt Auicenna, Mesue, & reliqui, qui caput galli magni, & nigri commendant. Haly mel cum nucibus laudat. Demum cibus sit calefaciens, extenuans, exsiccans.

Potus sit aqua mulsa, vel decocta cum sylvia, semine anisi, aut cinnamomi. Plunialis minimum noxia, quia subtilis, citè resolutibilis, ex Auic. 2. 3. cap. 12. Dicitur verior causa, quia non est plurimum frigida, nec flatulenta, est enim maximè dulcis, concocta, & calida, lib. de aere, loc. & ag. num. 4. Quare maximè alit olera, & pisces, ex Arist. 8. de Hist. animal. 9. Videtur alia causa, quod minus tentet nervos, parum enim penetrat ob stipticatem, ex Gal. 7. sec. loc. c. 2. quare medicamenta à corruptione tuerit, 6. epid. sect. 4. com. 18.

E De potu vini dissentient auctores: *Virum in hoc affectu concedendum?* Auicenna 2. 3. tract. 1. cap. 4. sic respondet: *Et scias quod aqua melior est, et quam vinum:* *Virum enim materias in nervos penetrare facit, & plurimum quidem ipsius quandoque ascit in corporibus eorum, & fit acetum. Acerum vero est ex rebus, que nervis sunt nocibiles. Prius docuit Galenus 6. Aph. 28. S. Nocet autem potus multorum, & fortium vinorum, præcipue cum aliquis ea ieiunus potauerit; hec enim nervosam substantiam premitissime offendunt.* Probat etiam 3. de temper. cap. 2. dum sic ait: *Sic igitur & vinum ubi plus bibitur, quam ut vinci possit, tantum abest ut animal calefaciat, ut etiam frigidiora virtus gignat: quippe apoplexia, & paraplexia, & que Græce caros, & comata vocamus, & nervorum resolutio, & comitiales morbi, & conuulsiones, & tetani immodicum vini potum conitantur, quorum unumquodque frigidum est vitium.* Ergo si superfluus vini potus resolutionem nervorum generat, modicus eam factam souebit, & conseruabit.

Causam proponit lib. 5. Aph. com. 5. inquiens: *Solet autem nervos facile replere vinum, ut pote calidum temperamento; tale quidem natura promptè penetrat omnia, pre-*

A *sertim si non ita crassis partibus confert, quia noxios succos in articulos & nervos facile defert. In hunc sensum Auic. 22. 3. tract. 2. cap. 7. in affectibus articulorum vini potum reformidat, & eum non esse probandum incalcat, quoque sanetur ager sanatione ultima, & veniant super eum quatuor tempora. Ex altera parte Galeni est ancoritas, lib. 5. Aph. cit. monensis, vinum nervosis partibus affectis posse esse ex vī, quia sua qualitate nervos calefacit & exsiccat, & frigidas affectiones sanat. Imò & ipse Auic. cap. de cura paralysis, sic ait: *Vinum antiquum paucum confert agitudinibus nervorum frigidis.**

Aliqui, vt medicamentum, concedunt; vt alimento, negant. Trivialis solutio: Si enim absolutè vt medicamentum reprobatur, id esse reprobum, vt alimentum, inficiabitur nemo. Alij in calida causa vituperasse auctores eius potum arbitrantur, secūs in frigida. Quæ solutio à mente auctorum est aliena valde: verborum enim series palam ostendit, de frigidis nervorum affectibus, illam fuisse traditam sententiam. Dic tu, vī vī in affectibus nervorum, & articulorum magis nocere quam iuware, præterquam in vera declinatione, & corpore exquisitè purgato: tunc enim fluxio est sedata, corpus sufficiens expurgatum, succorum decubitus repressus, quo tempore si offeratur, prodest, quia materiam residuam concequit, calefacit, diffract, & magis si pauciferum, & austernum, non enim teneat caput, lib. de bonit. & vit. succor. c. vlt. & 3. acut. com. 3. Crassa enim dulcia, quia magis replent, magis lardunt, 6. 4. sum. 2. cap. 31. Neque tenue, fulvum, & vetus, cum in pauca quantitate fuerit assumptum, reprobandum: & hoc modo Aëtius tetrab. 3. sum. 4. cap. 3. illud in arthritide à pituitosa fluxione propinare videtur.

Phlebotomia vīlis est, ex Aëtio tetrab. 2. sum. 2. c. 28. si sanguis in causa fuerit, vel saltem cum peccante humore redundauerit. Neque verò hoc solū, sed vires, anni tempus, & cetera contemplanda, quæ in aliis affectibus frigidis sunt animaduertenda, cum venæ seccio insigniter refrigeret, & facultas ex grauitate succorū crudorum est imbecilla. Quare Trallianus, vel etiam in sanguinea parum detrahit, quia morbus est diutinus, & humorū crassorum adest copia multa, quæ sanguinis calorem ad coctionem efflagitant. Celebranda est ex latere opposito, & saniori. Media incidatur, quæ plenitudini ex equo respondeat.

At circa sanguinis missionem tria sunt dubia pulcherrima. Primum: *Virum in paralysi cum febre coniuncta, prius curanda sit febris, quam paralysis?* Auicenna 4. 1. cap. vlt. sic ait: *Sicut si coniungatur synochus, & paralysis: medicamur enim synochum extinguendo, & phlebotomando, & de paralysi non curabimus.* Et 2. 3. tract. 1. cap. 4. sic ait: *Et scias, quod quando aggregantur paralysis, & febris in aliquo, tunc oportet ut postponatur paralysis, & syrupus acetosus cum geleniabin est conueniens medicamen in illa hora.* Repetit 1. 4. tract. 2. cap. 6. Et quandoque associatur febris paralysis. Ergo curetur febris in primis, & de eis que conueniunt illis, est syrum acetosus permixtus cum geleniabin, & aqua ciceris cum oleo, si tolerat febris.

Primum documentum explicabis hoc modo. Posse complicari febrem cum paralysi, nouum non est, imò euentus est diuturno experimento confirmatus. Si enim in genere venoso, sanguinis, vel humoris pituitosi cum sanguine permixti adsit copia multa, & in nervoso genere pituitosus humor exuperet, qui transitum influxit animalis ad partes subiectas intercipiat, nonne tūc febris cum paralysi coniungeretur? Quæ si sit acuta, & ardens, magis periculosā erit, & curatu difficilis, quam intermittens: in illa enim contrariae adiunt indicaciones, cum febris, refrigerantia & humectantia exposulet, resolutioni valde aduersa. Vtique sit, si febris cuiuscunq; generis sit, cum paralysi complicetur, tūc

principiū, & principaliter cures febris, quia magis. A meret ex ventre sanguinem, aut cephalas laborantem, aut synanche prefocatam, aut aliquibus id genus magnis, & vehementibus affectibus impeditam, cui menses recte excerenter, quandoque conspexisti: Verum his retentis eam cuiuslibet malo implicari facile est, hincque rursum evacuationes medentur, &c.

Quod si ex menstrua purgatione retenta haec oriuntur damna, quanto magis ex partu, ex quo ob hanc causam seuerissima scaturiunt damna. Hoc confirmat Galenus lib. 3. epid. sect. 3. com. 73. dum sic inquit: Quippe menstruarum suppressio offendit, tamen non perinde ac si à partu supprimantur, officit, quod non abundantiam modo, sed insigrem etiam humorum paria primitare. Repetit 1. epid. sect. 3. com. 21. & 3. prorrhet. 48. Demum tot excitantur morbi, quot sunt partes, in quas menstruus sanguis retentus retrocedit: Vterus enim cum omnibus corporis partibus summum obtinet consensum, & omnium muliebrium morborum causa est, apud Hip. lib. de loc. in hom. num. 59.

Quare si ad genus neruosum menstrua recurrent, concitat paralysim, cui malo ex hac occasione prognato, sanguinis missio ex talo est praestantissima, quia venas exhaustit, successione quadam neruos inanit, & naturam irritat, vt ad suam originem humorem pectantem detrudat, & maximè si complicetur febris. Neque timeas humoris attractionem ad partem resolutam: Nam partes resolutae non sunt primariæ affectæ, sed cerebrum, & genus neruosum, cum quo vterus maximam habet sympathiam & cognitionem. Quare C si copia dematur, scissis venis tali, ad suam originem retrahitur sanguis, & causa morbi foras eliditur.

Facta venæ sectione, debet preparari humor ad expurgationem: & licet humor difficilis coctionis, diuturna, & valida purgatione indigeat, tamen quando humor hie ad longinquitatem, vt in nervis, vel ob crassitudinem, vt melancholia, vel lentorem, vt pituita, vix potest concoqui, vel evacuari, tutius est à fortibus abstinere medicamentis: Ea enim si exhibeas, virtus resolutur, & absuntur tenuis pars humoris, lapidescentie reliqua, & humor iam motus valida agitatione remediorum, in nervis magis impingitur. Quare à minoribus exordiendum, praesertim in primis diebus. D Præparetur ergo in initio hoc modo.

Z. Rhodomel. syrup. de stachad. simpl. an. 3 j. aq. salvia, aqua betonica, an. 3 j. B. Misce.

Deinde purgetur humor enim pilulis de hiera, cochiis, aureis, vel electuario Indo, aut Diaphœnico. Et facta leui expurgatione, iterum cum fortioribus præparetur, vt v.g. cum hoc decocto.

Z. Ruta, stachad. calaminth. pulieg, betonic. origani, hyssopi, costi, iug. maiorana, meliss. bugloss. an. 3 ij. radic. acori, apii, petroselinii, cappar. cypri, an. 3 j. flor. rosis marini, flor. buglos. flor. borragin. flor. salvia, an. 3 j. B. Coquantur omnia in sufficien. aq. quantitate, ad tertia partis consumptionem. Adde, Mellis optimi, despumati 3 vj. Bulliant omnia parum, & seruentur vsui.

Huius decocti quolibet die manè, ieiuno ventriculo, sumantur vnicæ sex, spatio octo, aut decem dierum: & bibatur ita calidum, vt ventriculum ob vomitum non excitet, & desuper dormiat æger. Eodem decocto vtrendum est ad syrapi formam redacto: assumi debent vnicæ binæ cum tribus aquæ mulsæ, vel distillationis betonicae, & salviae, & ita fensim, ac sine sensu incipienda curatio est. Ita obseruant Galenus lib. 1. sec. loc. cap. de Alopecia. Quo loco medicamentum exhibit purgans per cochias pilulas, secundò per hieræ valentioris drachmas tres, tertio per eiusdem drachmas quinque. Quantum interuum interponeridum sit purgationibus, explicuit Auenzoar lib. 1. tract. 9. cap. 19. dicens, quiescendum esse pro numero deiectionum. Galenus 1. local. cit. interponit dies tres. Rhasis interponit dies septem,

septem lib. 1. contin. cap. 20. Erit ergo conjecturale interuum, quantum robore vim imbecillem neutrorum satis sit.

Rectè vacuato corpore, oportet vt cerebrum per particulares purgationes vacuetur. Commendat Melius cap. de vniuersalibus morbis neruorum, vt in morbo occipitis citius adhibeantur sternutatoria, & errhina, quia magis divertunt, quam gargarismata, & masticatoria; in morbis autem sincipitis, è contrario. Haly cap. de paralysi, statim post primam purgationem adhibet gargarismata: sternutatoria autem non nisi post multas, licet locus potissimum affectus, sit occiput, 2. 3. cap. 2. Dic: timet sternutatoria propter agitacionem.

De topicis parti resolutæ admouendis, Auenzoar sic determinat, lib. 1. tract. 10. cap. 9. refertque ob imbecillitatem neruorum, non esse applicanda valde calida, nec transfundum secundum gradum, & permiscenda esse aromata ad roborandos neruos. Haly, si tempus est æstas, vel æger non iuuatur à calidis, hæc esse canenda intus, & extra: Auicenna cap. 4. in fine dixit, in declinatione oportere, vt misceatur aliquid astringentium, ne facilè recidiunt. Paulus loco cit. confidit miti remedio ex artemisia, & nepita. Omnibus commendatum est vulpinum oleum: & licet Serapio cap. de paralysi, in principio posse admoueri arbitretur, tamen Auic. 2. 3. tract. 2. cap. 7. præcipit adhiberi in declinatione, quæ ex profundo attrahunt, quale esse oleum vulpinum, testatur Galenus lib. 11. simpl. cap. Cætera olea etiam optima sunt, vt castorei, lumbicor. rutæ, camomil. Deinde ad valentiota accedendum.

Z. Olei de castor, olei euphorb. ol. hypericon. de costo, anisi, terebinth. de piperib. vulpi an. partes aequales aquæ, ad pondus omnium.

Et post vunctionem desuper ponatur lana non lata, luffa nigata cum pyrethro, thare, calamo aromatico, & ligno aloës.

Balnea ex aqua calida, optima sunt, in qua prius coquantur Chamælum, Anethum, Melilotus, flochas, rosmarinus, salvia, Betonica, Herba paralysis, semen anisi, cinnamomum, serpillum, Calamentum, Pulegium. Balneum ex aqua viris utilestimum. Balnea sulphurea, praestantissima, quorum ope humores frigi & humili coquantur, vacuantur, & partes neruose, quæ erant relaxatae, exsiccantur & roboretur. Profundit mirificè sudores, prolecti decocto radicis chinatum, Ebni, aut smilacis asperæ.

Roboret cerebrum, & neruos Thetiaca, Mithridatum, Diamoschum dulce, Conserua stachados, & anthos. Vel similis.

Z. Theriac. magna, mithridatiq. an. 2 iiij. conserua radic. acori, conserua zingiber. conserua ambos, conserua stachados, conserua flor. salvia, an. 3 j. confect. Alkermes, 3 ij. specier. diamoschi dulcis, aromatic. rosati, diagalang. diacinnamomi, dianisi, an. 3 j. B. radic. paonia maris, 3 ij. sem. anisi, sem. foenicul. an. 3 j. radicis chin. 3 iiiij. radic. smilac. asper. 3 ij. Omnia in tenuissimum puluerem redigantur, & excipiuntur cum syrupo de corticibus citri, & melle rosaceo, & fiat Conserua.

Quod si prædicta præsidia non sufficiant, consultissimum est cauteria actualia, aut potentialia in parte posteriore capitis excitare, vt frigidi humores absumentur, roboretur cerebrum, & calefiat. Hoc auxilium summè approbat Aëtius, tetrab. 2. serm. 2. cap. 28. dum sic ait: Ego etiam crustas inurere non dubitauerim, per ignem, aut per medicamentum: vnam quidem circa occipitis cauitatem, quo loco spinalis medulla initium habet, duas autem ab utraque ipsius parte: tres, aut quatuor in vertice; vnam ex his in medio capitis, tres circum ipsam; ulceribus enim diutius fluidis permanentibus, non despero futuram restitutio nem. Deinde si paralysis oriatur ex luxa-

A tione vertebrarum, curabitur extensio, repositio ne, deligatione, collocatione: pro quo opere consulendus expertus Chirurgus. Quæ autem sint luxationis differentiae, & quæ magis periculosa, lego lib. 2. cap. 2. de Angina.

O B S E R V A T I O.

Pro paralyti vnguentum admittandum, cunctis neruorum frigidis affectibus omnium longè efficacissimum.

Z. Succi scille, 3 iv. succi cucumeris silvestris, succi ruta, an. 3 j. euphorb. castorei, sagapeni, ann. orni, abdelli in acetato dissolutorum, an. 3 j. B. myrrhe, thuris, P. retchri, nitri, an. 3 j. olei sambucin. olei terebinth. olei euphorb. an. 3 B. Puluerisentur subtiliter puluerisanda, & cum cera fiat vnguentum.

O B S E R V A T I O:

Pro curanda resolutione, pilulae eximiae.

S I cætera non profint presidia, vel aliquæ humoris reliquiae supersint expurgandæ, utilestimum est ex internalis, drachmam vnam, aut scrupulos duos Pilularum sequentium media nocte assumere: nam cerebrum, & neruos confirmant, crassos coquunt succos, flatus absument, & clementer pituitam per aluum euancant.

Z. Aloës optimi. 3 ij. opopanaxis, sagapeni, ammoniaci abdelli, hermodactylor. an. 3 j. succicyclaminis, succi cucumeris agrestis, an. 3 j. piperis nigri, piperis longi, zingiber. an. 3 j. B. myrobalanor. chebulor. 3 j. agarici elest. 3 j. B. scammony, turbith, hab. an. 3 j. spica, salis gemma, croci, mirrhe, an. 3 vj. Infundantur in acetato, & omnia simul in puluerem redigantur, & cum succo caulium rubeorum fiat massa.

O B S E R V A T I O.

Ad resolutionem frigidosque neruorum affectus, syrpus utilestimus.

D Q Vando resolutio, cæterique contumaces neruorum affectus, aliis auxiliis non succumbunt; vel post celebratas vniuersales vacuationes, humorum reliquias paulatim vacuare est in animo hunc syrumpum inter reliqua proficia remedia, primas obtinere, diutino vsu compertum habeo. Vter diluculo, quantitate trium vinciatur, dissoluntur cum aqua foeniculi, vel cum decoctione iuæ arthriticæ, vel salviæ, vel betonicæ.

Z. Calamenth. abrotani, ruta, betonica, polypodij, an. 3 j. stachad. ruta, herba paralysis, an. 3 B. radic. smilac. asper. radic. chine, an. 3 j. cortic. ligni sancti. B. folior. sen. 3 B. sem. cartham. 3 iiij. epiphym. 3 B. radic. bugloss. radic. borrag. radic. foenicul. an. 3 j. piperis nigri, mactis, cinnam.

E *nucis moschat. pyrethri, an. 3 j. hermodactylor. 3 ij. B. Coquantur omnia in sufficienti aq. quantitate, quoque remaneant B. ij. in colatura infunde. Agarici elest. 3 iiij. mechoac. 3 B. hermodactylor. 3 ij. B. Colatura adde syr. de stachad. syr. de senna, syr. de polypod. an. 3 iiij. Adde, mellis, sacchari, an. partes aequales. Buliant omnia secundum artem, quoque acquirant consistentiam syrapi longi.*

De Stupore.

S Tupor; qui etiam torpor à Latinis vocatur, symptomat tactus est, immunitus videlicet sensus, ex Galeno 1. de caus. sympt. cap. 2. Si vero ipse 2. de caus. sympt. cap. 1. & Auer. 2. collig. 3. Stuporem inter de prauatos

prauatos motus enumerant, deprauata actionis nō mine intelligunt diminutam. Causae sunt ex ea, quae efficiunt resolutionem, sed remissa, & leniores. Galenus, i. de *symp. cauf. cap. 5.* & 2. de loc. 2. esse insignem refrigerationem affirmat, quae partibus, sensus & motus difficultatem inducit; ob quam causam ab eo rectissimè dictum est, cit. de *symp. cauf.* esse affectum ex sentienti, & mouendi difficultate compositum. Differt tamen ab Hæmodia, quia hæc in dentibus duntaxat; ille vero in corpore toto, præcipue in artibus, extremisque corporis partibus contingit. Hæc enim partes à corde, & cerebro sunt remotæ, & desertæ à spiritibus facilè refrigerantur; & ad illas humores crassi confluunt præ grauitate sua, & obstruentes neruos, spirituum influxum intercipiunt.

Vtrum sola intemperies frigida humida, ad Stuporem generationem concurredit? dubium est. Gal. 2. loc. cap. 2. affirmativè respondet. Anerrhoës negat cit. loc. collig. qui impossibile non iudicat, interdum fieri ab intemperie calida, aliquando à secca. Primo, quia omnis motus fit à tempore: Igitur ab omni intemperie vitiatur. Deinde senes cum siccii sint, facile in stuporem incurunt. Dic, tempore, causam esse effectricem motus, vti mensura est caloris; quae si deficiat, motus quoque deficere est necesse; si redundet, fieri motus depravationem, non torporem, aut diminutum motum. Senes torpent ob frigiditatem, facultatis languorem, & præ frigore facultates habent consopitas valde.

Astrictio vero, compressio, seu condensatio idèo stuporem inducit, quia spirituum & facultatis transitum impedit. Vnde si multa sit, integrè obstructio, sequitur ex toto, sensus motusque perditio, nec pars ita affecta se mouere tentat, quia nequaquam potest. Quod si non omnimoda fiat obstructio partis, spiritus quidem commeat, sed quia non in solita, sufficiente quantitate, torpidè quidem fit sensus, & multò magis segniter motus, & is quidem cum dolore; quia quando stupida pars motum agget, vis ipsa mouendi, per angustas, & non satis (ob obstructiones) pateentes nerorum cavitates, impetuose spiritus detrudit: spiritum autem delatio si libera non est, & expedita, sed cum impetu & vehementia facta, dolorem stupidum efficit.

Verum inquires: *Vtrum torpedo, occultæ an manifestæ qualitate stuporem inducat?* Torpedinis marinæ contactu stuporem contrahi, testis est Galenus lib. 6. de loc. affect. cap. 5. dum sic ait: *Sunt qui patent, res quasdam solo tactu per qualitatibz vim, ea qua ipsi vicina sunt, alterare posse; idque planè videri in marina torpedine aiunt, ut potè cui tam vehemens sit potentia, ut per piscatoris tridentem, transmissa ad manum alteratione, totam reddat repente torpidam.* Hanc enim si pede, vel manu palpes, vel leuissime, totus contremiscet, & fies stupidus, ita vt vix, aut nunquam partibus torpidis sensum restituas, et si lotionibus, & vnguentis calidis diutius utaris, prout plures experimento comprobarent.

Non ergo frigida qualitate, sed ignota, & occulta hoc animal torporem inducit. Hoc significat aperte Arist. lib. 9. de Histor. animal. cap. 37. dicens: *Torpedo pisces quos appetit, afficit ea ipsa, quam suo in corpore continet facultate torpedini, atque ita tardos præ stupore capit, & vescitur. Abdit se in arena, & limo, tum pisces qui adstantes obtorpserunt, corrumpit, quam remplerique a se consperatam retulerunt.* Transfert Plinius lib. 9. cap. 16. Sicut enim plura sunt animalia venenosa, quae cum certis partibus antipathiam obtinent, & eas labefactant labebras; sic torpedo ignota proprietate sensus mortificat, & extinguet. Similis vis creditur inesse ratis, ex quibus oleum componitur ad arthriticos, podagræque dolores ex caliditate prognatos, simul & ad somnum in-

A febris conciliandum, de quo Melius in *Antidotaria* cap. 4.

Signis facile cognoscitur Stupor: Agri enim illi sentiunt in parte stupida formicationem, hoc est, formicarum mortsum, vel aculeorum punctiōnem: Cum enim in parte stupida, loco spirituum supersint vapores, si spiritus redire conetur ad loca stupefacta, inter ipsos & vapores fit conflictus quidam, qui formicationem hanc inducit. Deinde pondus sentitur in corpore toto.

De Praesagio, illud certum sit, Stuporem viam esse ad paralysim, si diu duret: id quod Galenus ait, i. de loc. 2. & Arabes vna confirmant. Vtrumque enim vi- tium ad neruos pertinet: & si parum obstruantur, stupor fit; sicut si maior sit obstructio, paralyticus cœcitur.

Sed maioris negotij est explicare. *Vtrum Stupor sit propria nerorum passio?* Nam Arist. 3. de hist. animal. cap. 6. Nullam partem stupore posse corripere, neruis orbatam effenerat. Sed vt arduum hoc dubium ventiletur, aduertendum est ex Gal. loc. cit. de loc. affect. Archigenem aliqua utiliter protulisse de doloris speciebus, in eo tamen non parum errasse, quod stupidum dolorem in neruis duntaxat fieri, atque adeò proprium esse illorum symptomata existimauerit. Aduersus quem disputat Galenus, triplici ratione munitus, quarum prima est. Stupor non solum in neruis, sed in reliquis corporis partibus propter frigiditatem fieri solet. Ergo non est propria nerorum passio, siquidem solis non conuenit.

Si vero pro Archigeno respondeas, reliquias partes nonnisi per neruos sensum obtinere, atq; adeo licet refrigerari possint, non tamen sensu priuati, nisi ratione nerui; vnde & stupor, & stupidus, dolor proprium manet nerorum symptoma. Insurgit Galenus, lequi ex eo non magis dolorem stupidum, quam reliquias omnes dolorum species, dicendas esse nerorum proprias, cum nullus dolor sine sensu fiat, immo sit quadam tristis sensatio, quæ nervis est peculiaris.

Secunda. Stupor, & dolor sub diversis generibus collocantur. Igitur perperam enumerat stuporem inter doloris species, cum illæ sint eiusdem rationis cum suo genere. Antecedens probatur, quoniam dolor de genere symptomatum est; stupor autem morbum dicit, non vero sensum, aut dolorem: Nam si ipsius etiam Hippocratis testimonio, Aph. 28. Medicocis stupor, sensum hebetando, dolorem solvit, procul dubio stuporis nomen, nec sensum, nec dolorem importabit, alias à similibus destruet, & hebetatio fieret. Non est igitur dolor stupidus, simplex aliqua doloris species, sed frigida potius & dolorifica dispositio, id est, (non aliter ac inflatum vlcus, de quo in *art. medica cap. 92.*) aggregatum quiddam ex dolore, & refrigeratione insigni: ad quam sequitur sensus, & motus difficultas: id quod stupor ipse significat, cum medium quiddam sit, & via inter sanitatem, & paralysim, quæ vehemens refrigeratio induxit, sicut & aliquando totalem infert membra mortificationem, vt nonnullis contigit, de quibus lib. de diff. morbor. cap. 5.

E meminit Galenus.

Tertia: Illud ipsum quod secunda confirmat. Nam genus ita in sua specie includitur, vt ab ea nunquam separetur. Sed non semper stupor habet annexum dolor. Igitur non est numerandas inter doloris species. Minor ex eo constat: quia si pars aliqua, vel ob sui constrictiōnem, vel torpedinis contactu stupida, quiescat & otietur, dolore non infestatur, sed tantum si moueri tentetur. His ergo purat Galenus euincere contra Archigenem, & stupidum dolorem nec speciem vnam esse, nec proprium, nerorum symptoma: ac proinde non posse neruum affectum indicare, sed tantum frigidam quandam dispositionem, & dolorificam.

Cœterum

Cœterum non desunt, quæ contra Galenum retorqueri, obtrudique possint: & primū. Non minus in pulsatoriō dolore stupor potest ad carnem, vel ad vasa referri, quam in stupido simpliciter. (Vtrobique enim stupor ipse infrigidationem importat.) Sed cap. 3. lib. 2. de loc. de stupida pulsatione loquens: *Si stupide inquit, pulset musculus, scire licet dispositionem in musculi neruis confitere.* Igitur sibi contradicens, videtur 2. de loc. 2. Archigenem reprehendere, eo quod dixerit, stuporem esse propriam nerorum passionem: Maximè quod improbabile videtur, posse carnem, aut cutem usque adeò refrigerari, vt sentiendi facultas minuatur, non refrigeretur autem neruus per carnem & cutem sparsum, cum illis sit multò frigidior.

B Auget vero probabilitatem & conjecturam, pati semper necessariò neruum, vbi dolor adest cum stupore, quoniam neruus dolens contrahitur: ad contractionem vero sequitur densatio; qua data licet stupor sit morbi species, non autem doloris, imo licet diversas habeant rationes, non tollit hoc, posse ex dolore & stupore constitui quandam speciem, ita vt stupor dolorem dividat, & cum eo stupidum dolorem constituat, quantumvis dolor de stuporis essentia non sit, nec illum semper comitetur, in quo ratio secunda, & tertia Galeni nitebatur: Genus enim secundum essentiam inest speciei, non autem differentia, quæ ipsum dividit, sicut nec differentia dividens in genere essentiam: dolor autem stupidus inseparabilem habet dolorum.

D Quod si adhuc pro Galeno quispiam contendat, non posse ex morbo, & symptome vnam simplicem affectus speciem constitui: Licet illud apud Dialecticos verum sit, Medicis tamen tanquam diversæ species meritò recipiuntur omnes dolorum varietates, quæ ab ægris proponuntur referunturque, siue illæ propriis generibus, maximèque propriis differentiis constant, siue non, dummodo illis locum, & affectum attingere possimus. Denique quomodo possibile est, vt mouerti tentet pars, & ad motum sequatur dolor, in his quibus pars stupefit propter constrictiōnem, & torpedinis contactum, quemadmodum in tertia ratione Galenus assumptus: si enim tam exiguis spiritus commeat, vt nec ad sensum sufficiat, nec ad motum, vnde cum dolore fit?

Nihilominus tamen, quoniam negare non possumus, voluisse Galenum, argutiorem se ostendere Dialecticum, quæ Medico licet: aduersus Archigenem euincit, non esse stuporem propriam nerorum passionem, nec doloris speciem, nec ex eo posse indicari neruos affectos. Nec vero obstat, quod cap. 3. de loc. ex stupore colligit neruos esse affectos, ac si proprium esset illorum symptoma: Nam ibi cum stupidus fuisset simul, & pulsatorius dolor, non poterat stupor ad carnis, vel vasorum refrigerationem referri, propter præsentem pulsationem, quæ partis calorem indicat. Quare necesse fuit, ex stupore arguere frigidus nerui diuidiam obstructionem, illaque stuporem tribuere, non vero carni, aut vasis, quoniam etiam alioquin stupefiant. Licet vero præsens pulsatio calorem arguat in parte, non tollit rectè definiri stuporem per notabilem refrigerationem, quia etiam in casu proposito ea datur in neruo stupido.

Quod si quia frigidior, facilius quam caro & cutis, potest infrigidari: nonnunquam tamen potest infrigidans causam, ad carnem, vel cutem tantum accedere, atque adeò partes illas stupefacere: Vel si propter vicinitatem, neruum etiam infrigidet, & stupefaciat, non idem stupor dici poterit nerorum proprius; sicut nec etiam quantumvis neruus semper ad carnis, & membrorum dolens contrahatur, contractusque densetur, & stupefiat. Ac proinde rectè Galenus contra Archigenem obtinuit quod intendebat, non esse

A scilicet stuporem ad solos neruos referendum, quantumvis ab iis partes omnes sensum accipiant; nec dici posse doloris speciem, cum stupori, id est, in signi refrigerationi dolor necessariò non sit.

Quoniam autem concursus ille, vel aggregatum ex dolore & stupore, semper habeat annexum dolorem, vnu tamē simplex affectus non est, sed duo complicati, nempe frigidus simul, & dolorificus: vnde nec erit vna propria species alicuius vel symptomatis, vel morbi, sed complexum quiddam ex utroque; vt Paulus lib. 2. c. 4. Actius tetrab. 2. serm. 1. cap. 100. & reliqui, illius tanquam simplicis meminerunt. Ac proinde non videtur Dialectici leptologi, arguendus Galenus, eo quod non concederet Archigeni, simplicem affectus speciem appellare, id quod compositum, & multiplex erat: cum Medicis sit utroque affectus discernere, & eos maximè qui sese perpetuò non commitantur, & diuersas aliquando curationes requirant.

Ad ultimum. Torpor, cum medium sit inter sanitatem, & paralysim, non dicit omnimodam sensus, & motus ablationem, sed potius utriusque difficultatem, 2. de loc. c. 3. & 1. de *cauf. symp. cap. 5.* Ac proinde nihil mirum, si torpida pars moueri tentet, imo & mouetur, licet segniter, & difficulter.

C Curatio. Stupor qui fit à procatastica causa, facile curatur: Nam sublata causa, ipse auferitur. At cum stupor sit imperfecta paralysis, si à causa interna ortum ducat, eadem illi, quæ paralysi debetur curatio, sed remissior: quare in eo præsidia clementiora, tam vniuersalia, quam particularia sunt celebranda.

O B S E R V A T I O.

Stupor, cauterio curatus.

I Vnuis quidam, robustus & fortis, crupulae, gulæ, & otio nimis deditus, in dextræ partis validum ad stuporem incidit, vt nō baculo fultus incederet, in terram rueret pronus. Cūmque metus eset, ne in paralysim incidet, Medicis varia præsidia ministarunt. De horum genere sunt purgationes iteratae, fomenta, vnguenta roborantia, sudorifica, & balnea naturalia. Sed cūm nihil proficeret, imo in pede toto, & brachio stupor amplius ingraueceret, cum frigiditate summa, hoc remedium mirifice profuit, cuius ope Peruani regni, & Africæ incolæ, refrigeratos, & toto corpore algidos, salubriter & sine noxa persanant: Nam partes torpidas, & veluti emortuas, nouaculis acutis cædibus, bis & ter, per interualla percutiunt, & scarificant; ex qua scarificatione ichores emanant, discentiuntur flatus, crassi humores funduntur, meatus dilatantur, sanguis cum calore attrahitur, & sic roborantur partes. Vtene, quia ex se mirabilem semper præstat utilitatem.

E *De Oris tortura.*

D Icitur hic affectus Oris tortura, à figura depravata Oris, quæ accidit in huiusmodi affectu, & vocatur Conuulsio canina, sumpta similitudine à canibus, qui quando morbi minantur, os contorquent: at non solùm in hoc affectu os torquetur, sed etiam oculus, nasus, & dimidium faciei. Quare ab Äetio describitur hoc modo. *Oris tortura nihil aliud est, quam resolutio muscularum maxillarum, propter quam resolutionem, os, nasus, oculus, & interdum tota altera faciei disfiguratur.*

Cansæ tum internæ, tum externæ, sunt omnes quæ paralysim concitant. Signis facile cognoscitur hoc malum, quia partes faciei videntur contortæ. Locus affectus mediæst cerebrum, immediatest muscu-

lus, qui ab Anatomicis latus musculus appellatur. Sed Galenus hoc modo discernendos docet reliquarum faciei partium affectus, lib. 4. de loc. affect. cap. 2. Vbi enim vna tantum sensum, aut motum, vel utrumque amittit, in ea solùm mali causa continetur, atque adeò proprius erit iudicandus affectus, & quidem similaris, aut instrumentalis, qui vel neruum ex tertia coniugatione transmissum occupat, vel particulam quandam ex componentibus affectam. Quod si plures lœsæ conspiciantur, considerandum est, num ex uno neruorum principio, aut pluribus, sensum motumve pariter recipient, vt ferè omnes faciei partes, quæ ex tertio neruorum pari, præter oculos qui ex primo sensum, ex secundo motum sentiuntur, & linguam, cui aliunde etiam motus suppeditatur.

Si vero dextræ solùm, vel sinistre faciei partes lœdantur, certissimum est, neruū ipsum primariò laborare: cerebrum vero ipsum, penes eam sui partem, vnde tertium oritur neruorum par, si in utroque faciei latere actiones deperdantur, nempe quia cum cerebri partes continuæ inter se sint, vbi ipsum lœdi contingit in una coniugatione, vitium etiam infestat vicinam. Licet verò una & eadem coniugatio, prædictis faciei partibus, sensum & motum tribuat, neruorum tamen exortus, dextri, & sinistri, continui non sunt: atque idem quamvis neruus ipse primariò afficiatur, si illa remaneat origo, non proinde dextræ simul, & sinistre particulae, motum & sensum amittent, cerebro autem affecto, non solùm ipsæ, sed & oculi, & alia etiam nonnunquam.

Adiungit demum Galenus 4. de loc. 2. vbi musculus aliquis, sive per consensum, sive per proprietatem afficiatur, partem ex musculo affecto resolutam, hoc est, animali actione priuata, in aduersam trahi: vt si labrum v.g. dextrum resoluatur, in sinistrum defletri, intorquerique, & sic de ceteris. Quapropter in præsenti, ob repugnantes auctorū sententias, examinandum.

Vtrum in Conuulsione canina pars agra ad se sanam attrahat, aut è contra? Galenus loc. cit. & 3. de loc. 10. & lib. de caus. morb. 7. profert aperte, Oris torturam vel ex paralyssi, vel conuulsione muscularum faciei generari: & quod quando fit ex paralyssi, pars sana attrahat ad se ægram; in conuulsione autem, pars ægra trahat ad se sanam. Cuius eventus causa traditur à Galeno, affirmante musculos habere se tanquam equos; neruos autem tanquam habenas; animalem verò facultatem, tanquam aurigam, quæ equos mouet, & impellit: Partes autem in naturali situ, & figura, à musculis conseruantur: sic facies in figura recta à musculis continentur, utrunque contrahentibus. Si igitur eveniat vt musculi unius lateris dissoluantur, faciem in alterum latum inclinare est necesse; quia à musculis illius lateris, ut pote potentioribus retrahitur, quod in habenis eorum experimur.

Quod vero pars resoluta ad sanam non attrahatur, contra Galenum ostenditur. Primo: quia sequeretur partem sanam contortam apparere, ex pondere resolutæ, si ad ipsam attrahatur. Sed illa quæ ægra est, & paralytica ob mollificationem, & laxitatem, suum situm immutat, & ipsam intorquetur. Igitur, &c. Secundum. Oris tortura, ægritudo quædam est, & de genere instrumentalium. Ergo ea pars oris quæ contorta apparuerit, ipsam dijudicanda est ægra, ac morbi causam in se continere: & ex consequenti, vbi tortura à resolutione oritur, aderit in parte resoluta, non in opposita sana, quemadmodum fit in ea quæ ab spastico originem dicit. Tertiò. Si pars resoluta in aduersam sanam traheretur, & recta permanaueret, esset dum membrum conatur moueri; quia tunc oppositus musculus contrahitur, & versus partem cui inest trahitur etiam paralytica, & tracta rectificatur, duciturque ad natu-

A rum situm, à quo per sui relaxationem deflexerat. Sed licet ita fieri demus, dum membrum mouetur, eo quiescente trahetur, nec permanebit recta, cum tamen toto ægritudinis tempore in eodem latere permaneat distorsio. Igitur, &c.

Quinimò tanta potest esse obstruentis humoris copia in resoluto latere, vt præ illius gravitate plus possit ad se versus trahendum, quam opposita vis ex sano musculi actione. Ergo tunc potius sanæ ad ægram, quam è conuerso fiet attractio: Vel saltem si par sit ægræ ex pondere, & sanæ à virtute momentum ad trahendum, in media quadam, & sana figura constitueretur membrum, non inflectetur. Quare falsum videatur, apparere in paralytica tortura ad partem oppositam distrahi resolutam, & apparenti sanæ imponenda auxilia, quemadmodum contra Galenum putant. Aëtius terab. 2. serm. 2. cap. 30. Auic. 2. 3. cap. de tortura, & alij.

Caterum melius cum Galeno Paulus lib. 3. sua medic. cap. 18. vbi de paralyssi agens, quæ in unoquoque membro consistit: *In cynico, inquit, spastico, hoc est, canina conuulsione, non eam maxillam que peruersa esse appetet, sed oppositam resolutione infestari.* Licet scribat Aëtius, decipi qui ita arbitrantur, addens resolutæ parti adhibenda esse auxilia, non oppositæ; quod non inficiamus, quia cum ægra sit ipsa resoluta, & vbi malum situm existit, quamvis recta & in columnis appareat, ei prouidendum, motum & sensum amittent, cerebro autem affecto, non solùm ipsæ, sed & oculi, & alia etiam nonnunquam.

Quod si Rhæsius, Auicenna, & aliqui alij, applicitis in corrugata tortaque parte remedii, experimento testantur fuisse sanam torturam: spastoma fuit, non paralytica; vel si ex resolutione accedit, affecta etiam fuit pars altera faciei. Fieri enim potest, vt humor in motorios neruos unius lateris decumbens, resolutionem ibidem faciat: in opposito vero sensum tollat, superficiarios neruos sensui dicatos afficiens: quod significavit Auicenna, vbi *suprà*, dicens, *partem faciei tortam sensu orbari*. Verum illud, non vt perpetuum recipiendum, nam pars ex resolutione torta morbo vacat: aliquando, sed raro ægra etiam est, simul cum resoluta: ac proinde tunc utrique consulere oportet, præcipue illi quæ sana & recta appetet, ac sine viro figuræ deprehenditur, D qualis est paralytica ipsa.

Nec oppositum cogunt opinari, rationes pro aduersa sententia adductæ: ad quarum primam negamus minorem; cum enim resolutæ partis musculi obediæ functioni idonei non sint, quomodo mouere poterunt, aut oppositam sanam ad se trahere, cuius accessu inflectatur, torqueaturque? Quinimò cum ipsius sanæ musculi nullo morbo impliciti existant, sed validi & potentes operari, necesse est ægram trahi, ac declinare ad sanam, & in hac depravatam figuram demonstrari.

Ad secundam. Membrorum inuersiones, vitiaque figuræ, fiunt quandoque per se, seu, vt Galen. cit. de caus. morbor. primaria ratione, hoc est, per proprium affectum in parte existentem, cuius occasione figura depravatur: aliquando per accidens, sive per consensum, nullo in torta parte affectu existente, qui depravationis sit causa, cuiusmodi est Oris tortura ex resolutione; ac proinde nihil mirum, si in parte aliqui sana deprehendantur. Vbi tamen ex conuulsione oritur, contrarium omnino accidit; potius namque super ægram cadit, quia ad eam trahitur sana. Cum enim in conuulsione, ægræ partis musculi à præternaturali causa validè contrahantur, consentiunt illi qui oppositæ sanæ in seruntur, similius cum ipsa trahuntur, & torquentur ægra, de quo Gal. 1. de loc. & 4. citatis, sed melius cit. de caus. morbor.

Ad tertiam. Quandiu pars aliqua existit resoluta, in aduersam sanam sine intermissione distrahitur, seu mem-

brum moueri tentet, sive quiescat; quia musculo, cuius ministerio trahitur, inest contrahi, non modò dum mouetur membrum, sed & eo quiescente, immo & dum musculus ipse quiescit, & sua actione priuatur; si enim scindatur in mortuo animali, illius partes colliguntur, retrahunturque, quamvis figura ex ea retractione longè diversa sit à nativa: quare, &c. Posse verò gratuitatem partis resolutæ, alioqui debilitior, superare tractio nem sana fortioris, & hanc potius ad illam, quam è conuerso aliquando trahi; vel propter utriusque aequalitatem in trahendo, sanæ videlicet, à virtute; ægræ, ab humore pariter in oppositum suo pondere trahente, in neutrā fieri inuersionem non negamus: sed quia hoc rarissime accidit, nihil mirum si Galenus, priscique Medici id omiserint.

B Curatio eadem est cum curatione paralyssis, vt scribit Aurelianus lib. 2. chron. cap. 2. Sed aliqua hoc vietum habet remedia sibi propria, quæ proponit Paulus loc. cit. Nempe vbi lingua resoluta fuerit, venæ ipsius incidentæ sunt. Cucurbitæ mento admouendæ, & apophlegmatismis ex sinapi vtendum est. Nucem myristicam diligenter mandere, & sputum prouocare, optimum est.

O B S E R V A T I O.

Ad Oris torturam, remedia salutifera.

C **N**erorum resolutionibus, cunctisque affectionibus frigidis, celerem, & validam calefactionem expostulantibus, nullum est præstantius auxilium, & præsertim in oris tortura, quam super partem affectam hoc lauacro, & vnguento saepissime vti.

2. Radic. acori, 3 j. radic. peonia, 3 ij. betonica, sambucus, melissa, salvia, inæ arthritica, chamedyo, chamephytos, primula veris, an. M. j. roris marini, flor. stachad. an. 3 j. alumin. 3 ii. nitri, 3 b. sulphuris vini tenuissime puluerisati, 3 j. salis. 3 j. b. Fiat omnium decoction in sufficienti aq. & vini generosa quantitate, an. part. æquales, cola, serua.

D Post ablutionem appone hoc Vnguentum neruosis partibus, & toti faciei, labiis, & mento, cuius est utilitas mira.

2. Salvia, maiorana, an. M. j. flor. stachad. flor. roris marini, an. 3 ii. ligni aloës, 3 ij. caryophyllor. cinnamon. galanga, nuci moschat. cubebar. pyrebre, an. 3 ij. tubiris, mastich. an. 3 b. myrra, castorei, an. 3 j. baccar. laur. 3 vj. flor. lauri, 3 b. flor. laudula, calami aromatici, acori, radic. valerian. an. 3 iii. Contunde omnia, repone in alembico, destillabit primò aqua, deinde oleum mellis modo: eo collecto, addes succus herba, paralyssi, 3 ij. terebinthin. abietin. 3 ii. b. Omnia bulliant, quoque absumentur succus: Addes olei anisi, 3 ij. b. olei laurini, olei vulpis, an. 3 j. vnguentis aregon. 3 b. pinguedinis vrsi. 3 b. sagapeni, opopanaxis, an. 3 j. b. pulu. caffor. 3 ii. pulu. nuci moschat. mastich. salvia, ligni aloës, cinnamoni, an. 3 b. Cum cera fiat Vnguentum.

De Gula Paralyssi.

E **G**ula est via potus cibique, Aph. 17. & 4. de usu part. cap. 5. Nervosa est in parte interna, & sic ab iisdem causis paralyssi afficitur. Et tunc ægrotantes cibaria, præsertim liquida nequeunt deuorare. Cùmque ea communissima sit, primâ omnium via, quia ab ore vad ventriculam tanquam ad promptuarium quoddam, omni animali commune, fertur alimentum per singulas inde corporis partes distribuendum, ad reparationem eorum quæ continuò effluunt, non immixtum à veteribus Oesophagi nomen obtinuit, 4. de usu part. 5. Nam partem dupli symptomatum genere infestari, altero, vt viam, cùm angustior sit illius meatus; altero, vt agens, vbi proprias actiones, deglu-

tiendi scilicet, & vomendi perficere nequit, lib. 5. de loc. cap. 5. testatur Galenus.

Proximum his videtur, vt differamus: *Vtrum Gula paralyssi tenetur?* Quoniam Galenus lib. 3. de caus. sympt. cap. 2. attracticis in ipsa facultatis tria esse symptoma assuerat: Vel enim omnino cibos attrahere nequit, vocaturque hoc symptoma resolutio gulae, Græcis dicta paralysis; aut difficulter trahit cibos, appellaturque symptoma istud, debilis tractio, sicut cum gula incipit resoluti, nondum tamen planè resoluta est; tertium symptoma, est depravata tractio: De motibus autem depravatis, lib. de diff. sympt. cap. 4. egit eleger Galenus, addens abolitam, vel diminutam attracticem ex gula resolutione quandoque ori. Sequitur Paulus lib. 3. cap. 18. rubric. 4. §. *Guttare autem resoluta cucurbitulas mento agglutinabis, perunguesque medicamentis ex castoreo, sagapeno, & liquore Parthico, &c.*

At dubitabis hoc modo: Quomodo gula paralyssi tentabitur, si hæc tantum nervis conuenit, quibus gula caret? Præterea constat ex Galeno, 4. de usu part. 5. Attractionem cesophagi non neruorum, sed rectarum potius fibrarum beneficio fieri. Ergo huius actionis lœsio nervis parum commode tribuetur. Nec diccas, causam resolutionis gulae, nervis qui ex sexta cerebri coniugatione oriuntur, esse adscribendam: quia nervi qui ad ventriculum deferuntur, non deglutitionis, sed potius exquisitoris sensus gratia creati sunt.

Dic, Galenum tribuentem loco cit. de caus. sympt. resolutionem Gulæ, metaphoricè verbo paralysis usum fuisse. Neque obstat huic doctrinæ Auicenna 1. 1. cap. vlt. & 16. 3. tract. 3. cap. 6. insinuans deglutitionem, etiam muscularum, & animali ope peragi: quod colligitur ex Gal. 4. de loc. cap. 5. vbi inter anginæ species retulit eam, in qua inflammati musculi gulam circumdantes, vehementer deglutitionem impediunt: & firmat experimentum: nam & visi sunt quidam, qui ob resolutionem eorum muscularum, naturalibus facultatibus integris, ægrotarunt, alij perierunt; de qua resolutione fit mentio apud Haly 9. theoret. cap. 24. Ultimò configuratur, quia tractrix naturalis ventriculi suo tempore operatur, & cessat, nempe cum coctrix simul, & retentrix sunt in operatione. Atqui etiam in media coctione, immo & in ipso mouendi articulo, quo nihil minus quam tractionem ventriculus exequitur, vbi volumus, deuoramus. Igitur voluntati deglutitionem auferre nemo audebit. Non (inquam) obstant hæc, quia licet concedamus, deglutitionem partim pendere ex naturali facultate, partim ex animali, ac proinde motum quandam esse compositum; tamen quia Galenus 3. de caus. sympt. cit. tantum attracticem considerat naturalem, id est metaphoricè verbo paralysis vtitur, quia facultas naturalis solis villis suas peragit functiones, non autem muscularis. Num vero deglutitione possit dici naturalis actio, lib. 2. cap. 17. *De diabete*, disceptabilius.

Commode annexenda hoc loco quæstio est, ob superioris dicta: *Vtrum deglutio, muscularum, vel cesophagi ope peragiatur?* Primo. Deglutio motus quidam est voluntarius, quo ingesta ab ore pelluntur, pro articulo nostro, in ventriculum, (quandiu siquidem liber alimentum in ore continens, deuoramus vbi liber.) Atqui motui voluntario non nisi muscularis præstet. Ergo potius à substrato musculo, quam à gula fit deglutio. Ergo gula non potest laborare, vt agens, sed vt instrumentum.

Deinde cum inter deglutiendum, alimentum deorsum per compressionem trudatur, potius expultricis, quam tractricis opus videtur. Sed tunica exterior gulae, circularium villorum contractione expulsioni inferit, 3. de natural. facult. 8. Ergo perperam Galenus 5. de loc. cit. & sibi ipsi contradicens assertuit, perfici deglutitionem à gula, cäque interna, maximè cum cit. de natu

de natural. facult. vtrique sūmū illud munus tribuerit. Quod si demus, ambas vñi deglutiendi inserui- re, quomodo stabit cum eo, quod de externa ipsius gula membrana, & de loc. cit. docuit, (eam scilicet pro- mouere expulsionem, quæ vomendo fit) si duorum contrariorum motuum idem agens esse non potest? Quinimò sicut grana sponte, innata gravitate de- scendunt, nec vi aliqua trahente egent, cur sua etiam alimenti granitas non sufficiet, vt ab ore in ventrem fer- ratur, præsentim cùm aëtem videamus, aliqui leuis- simum, sponte sua ab excelsō loco deorsum ad pulmo- nem, cor, & arterias moueri, citra deferentis opem, neque enim solidum corpus est, quem suo adhæsu villi contracti trahant: Quare, &c.

Dic. Quamvis in deglutitione operetur etiam mus- culus supremam gula partem circumdans, (quicquid contradicunt aliqui) non ille solum agens est, sed & cœphagus ipse, cui potissimum tribuitur; hic enim dum virtute sua naturali tractrice eos villos contra- hit, qui secundum longitudinem protenduntur, de- grediendi opus facit, iuuante sūmū musculo illo. Cū verò in huiusmodi motu non operetur sola naturalis facultas, sed & animalis, 1. 1. dōt. 6. cap. vlt. & 16. 3. tract. 1. cap. 1. Compositus quodammodo dicitur ex na- turali, & voluntario, non secus quam semini ejacula- tio, & aliquando vñiae excretio, cuius portio in pene relicta, sphincteris contraktione sāpe propellitur, vide- licet quia circularis musculus appositus meatus, ingre- dientis materiae ingressum, vel egressum non prohibet, quin potius promouet per tempora.

Est verò tota deglutitio, quoddam traditionis opus, & à tunica eterna gula factum per oblongas fibras quibus tractua ipsa naturalis suam actionem exercet. Quanquam negandum non videtur, quod si ab ore contractio incipiat circularium villorum, saltem extimæ membranæ alimentum deorsum propellatur, atque adē expulsive ope etiam deglutitio perfici- tur, quicquid aliqui in transglutitione nequaquam operari expulsiū sibi persuadeant.

Nec his, aut sibi ipsi aduersatur Galenus, dum 5. de loc. cit. vñiūque membranā suum vñum tribuit. 3. autem de nat. facult. ambarum vtrique applicat. Obiter enim lib. de loc. varios illarum vñs, & primarium tan- tū cuiusque expendit, non negans vtrique muneri ambas inserire, & dubium non est, posse diversarum fibrarum ministerio, quin & iisdem penes ordinem operis variè constitutis: Sufficit namque ad oppositos motus edendos, contrarietas in situ mouentium mu- scularum, vel in situ corporis mouendi, licet muscu- li ipsi eodem operentur situ; denique vel in ordine operis partium villi moti. Quo pacto cū extima gula membrana, orditur villorum circulatum contra- tionem ab ore, deglutitione inseruit; vomitui, si ab orificio ventriculi. Quamvis autem aëre aliquo tra- hente ingrediatur, ne vacuum succedit; nec arteria- rum villi in eum per se ferantur, sed in illarum dilata- tionem, & pectoris musculari in illius distensionem: non parum tamen faciunt ad aëris tractum, dum arteria- rum motibus, & pectoris inseruent, ad eos siquidem aëris sequitur ingressus. Ex quibus ad quæstionem propositam. Cognoscet hoc vitium, quia, alimenta ægri transglutite nequeunt, præsentim liquida; quia vt denorentur, maiori opus est compressione, qua caret gula resoluta. Malum paralyti finitimum, & iisdem re- mediis curatur vñiuerſalibus, & particularibus, & in gutture, & per totum collum applicatis.

De lingue, vesice, intestini recti, & colis paralyti.

Constat inter omnes, linguam instrumentum esse animalis, gustui, & locationi dicatum, sūmū esse

A transglutitionis adiutricem, lib. finit. med. paucis post princip. de instrumento oderatu, cap. 2. 8. de vñi part. 5. 1. de cauf. sympt. 4. 2. de cauf. puls. 3. Auic. 6. 3. tract. 1. cap. 1. Auer. 2. collig. 1. 4. & alii. Atque vt à saporibus alte- rari facile posset, & omnium species facile discernetur, eius substantiam raram, humidam, mollem, ac fungo- sam fuisse creatam, lib. finit. medic. & de inf. odorat. cit. lib. introduct. 1. 1. & 3. de alim. facult. 5. Locationis, & alterius muneri gratia, ad omnem partem facile mobi- lem, strictam in apice ad celeritatem, in radice latam ad firmitudinem, 1. 1. de vñi part. 10. denique in moti- bus, & musculis mirabilem, lib. de fat. format. cap. 6. De quicrum differentia, ortu, & processu, lib. de diffect. musculor. cap. 14. & de nervorum diffectione, cap. 8. ipse fusè discernit.

B Cū itaque duas potissimum obtineat actiones, sentiendi vnam, hoc est, gustandi sapores, mouendi alteram: duo nervorum genera, per quæ sentiens, & mouens facultates committent, lingua ipsi natura inseruit; molle vnum, ex tertio pari nervorum à cerebro, 4. de loc. effect. cap. 2. & lib. de diffect. nervorum. cap. 5. quo non solum gustandi, sed & tangendi sensus transmittitur; (vtrunque enim, & per eundem ner- vum natura participat) alterum durum à septima ner- vorum coniugatione, 4. de loc. cit. & de nervorum diffect. 8. quo varios illos motus esset habitus. Molles namque esse oportuit sensorios nervos, vt facile paten- tur; firmos & duros motorios, vt pote ad agendum destinatos, ex Gal. lib. de inf. odorat. 8. & 11. de vñi part. cit. & 9. cap. 8. & 16. cap. 3. vbi de gustatoriis.

C Porro lingua nonnunquam læditur, affectis nimia- rum ipsius muscularis, aut nervis vim deferentibus; interdum circa gustandi, ac tangendi sensum. Sed crebrius quidem gustum, quam tactum amittere, 4. de loc. cit. Galenus confirmat, nempe quia licet vtriusque sensus actio, iisdem in lingua percipiatur nervis, vis tamen exactior ad gustum requiritur, ideoque remanente tactu potest desperdi, & frequenter, & faciliter. Requiri autem ad gustum facultatem perfe- ctorem, quam ad tactum, ex natura obiectorum colligitur: Cū enim ea quæ tenuia sunt, & exiguia, difficilius sentiantur, ac proinde sensum exigant magis acutum, ac perspicacem, tangibilia autem terra sunt, & aliis sensibiliibus crassiora; sapores aqueæ naturæ, atque adeo tenuioris: sequitur maiorem vim esse necessariam ad percipiendos sapores, sufficere he- betem, obtusam, & crassam ad tactum, qualis sit obiecti natura, lib. de instrum. odorat. 2. 7. de placit. 5. & alibi.

D Hinc mirum non est, si frequenter accidat gustu pri- nari lingnam, tactu omnino illæso; quemadmodum sāpe contingit, motu deperito tactum gustumque seruari, & è converso, gusta tactusque amissio, remansere motum. Si enim anterior pars afficiatur, vnde tertia prodit conjugatio nervorum, qui ad linguam defen- runt sensum, perit ille, & motus omni noxa vacat, fin antem labore posterior, à qua septimum par oritur nervorum præstantium motum, iis perditur, sine tactus aut gustus læsione.

E Addit tamen Galenus 4. de loc. cap. 2. tota cerebri parte posteriori affecta, dextrum, & sinistrum ver- sus, periculum imminere Apoplexiæ, hoc est, vñiuerſal resolutionis, seu ablationis facultatis animalis in toto; Paraplegia autem, id est, resolutionis in uno tan- tum latere, si dextra tantum, vel sinistra afficiatur. Verū inde nullum reliquis faciei partibus accedit nocumen- tum, sed lingua tantum, quippe quæ sola inter ipsos, à posteriori cerebri parte, cū membris sub capite consti- totis, nervos recipit motorios, alios ab anteriori: ac pro- inde ad huīus læsionem, omnes faciei partes præter ling- guam, sentiendi, ac mouendi actionibus priuabuntur, se- cundū totam, aut dimidiā sui partem, prout mali causa

plenitudo

A plenitudo medietatem tantum illius obstruat, in sola dimidia facie, sensus & motus desperdetur, incolumi manente ratione: In tota vero, quin & in vñiuerſo corpore, si vtraque medietas anterior afficiatur. Com- patitur enim tunc medius cerebri ventriculus, cūque ab eo cerebrum ipsum recipiat spiritum ad principes functiones, necesse est eas descere, & primum ipsum sensorium ligari; vnde sequitur in toto sensus motus que priuatio.

Ex his patet, nervos septimæ coniugationis in lin- guam insertos, obstructosque crasso mucosoque fuc- co, facultatis animalis influxum impedit, & hoc mo- do paralytic linguæ excitari. Hac correpti sermonem non explicant, ex Celso lib. 4. cap. 2. & quandoque aphoni fiunt. Vitium est periculorum, paralytic vñi- uersalis, aut Apoplexiæ prænuntium: Cui pro sui cu- ratione, præterquam quod ea expostulat auxilia, quæ suprà in paralytic proficia esse protulimus; peculiariter conuenit cucurbitula scarificata, occipitio & mento affixa. Utile est sanguinis detractio ex venis sub lin- gua. Prodest vesicatorium cervici appositum. Iuuant vnguentu roborantia, deobstruentia, parti posteriori ceruicis, aut retrò aures admota. Optimæ sunt collu- tiones oris, primò molles, deinde acres, parate ex de- cocto saluia, majorana, betonic. herbæ paralyticis, Nu- cies Moschatæ, lupinorum, & reliquis.

B Vescicam resolvi, nouum non est: nam nervosa est, & ex iisdem causis in hoc vitium labitur sāpe: quo oppressi incontinenter vñiam emitunt: nam muscu- lis vesicam claudens est laxatus totus. Prolunt vñi- uersalia præsidia quæ per extremam regionem ipsa sus- ceptat, sed potissimum iniectionibus per syringem, paratis ex oleis, & decoctis calidis, & roborantibus. Sed quia ab iis timor est, ne vñus superueniat, præstan- tiora sunt ea, quæ extrinsecus administrati solent auxilia.

C Rectum etiam intestinum resolutione tentatur, quando videlicet musculari ani ob dictas causas paralytic afficiuntur. Hoc morbo correpti, alii excrements in- uitæ, & continuè excernunt. Præsidia optimæ sunt, præter totius prouidentiam, suffumigia, fomenta, in- fessus, ex herbis, & vnguentis sāpius repetitis. Sed hæc affectio peculiariter habet præsidium, ex cucurbitula offi- sacro adhibita: quo loco remedia esse admouenda, pe- ritissimi practici docuerunt.

D D *Penis variis de causis resoluitur, ob natationem, re- frigerationem, vel equitationem nimiam: vel quando ex defluxu humoris, ad muscularis quibus extenditur, delapsi, resoluitur. Huic affectioni, præter generalia auxilia, vñlia sunt fomenta, ac vnguentu, coli resolu- to applicita. Sudorifica ex Ebeno, & similace aspera, sunt optima. Thermales aquæ, proficuæ, quarum luto totam inungere pubem, summopere præstat. Vinacea huic vñio maximam opem præstant. Infessus, ex dictis decoctis calidis, & roborantibus, sunt salutiferi.*

O B S E R V A T I O.

Ad penis paralyticum, infessus proficuus.

S *Tudiosus quidam, calidissimo prædictus tempera- mento, cū sat diu, deferuerente astiū calore, fluum natando percurrit, & ab aqua exiens, Lunari- bus radiis nudus exponeretur, & hoc viginti ferè die- rum spatio efficeret, tandem virile velut insensile, & sine motu remansit, molle, flaccidum, ad veneris con- gressus inhabile, & torpidum factum. Huic plura vñi- uersalia, & particularia sunt oblata auxilia, quæ robo- rarent, calorem parti inderent, & flatus discuterent: sed cū nihil proficeret, ad hoc prestans auxilium accessit, cuius ope omnino sanus euasit. Fuit autem in- fessus duodecim dierum spatio diluculo celebratus, qui in hunc modum parabatur.*

*A *X. Aqua vita, lib. v. vini generosi, lib. v. Coque in his liquoribus, salvia, 3 j. flor. stachys, 3 ij. acori, 3 ij. alumin. 3 v. nitri, 3 iii. sulphur. vini, 3 lb. ruta, M. j. S. Pule- gij, thym. origani, an. M. S. radicis acori, 3 ij. cinnamo- mi, 3 ij. balsami veri, vel artificialis, 3 ij. olei de liqui- dambar, 3 ij. olei destillationis terebinth. 3 j. S. castorei, 3 ij. Bulliant omnia ad consumptionem lib. ij. Cola, & vtere.**

C A P V T . XI.

De Convulsione.

Definitio.

N *Engiosissimus Galenus lib. 3. de loc. cap. 5. vehe- menter coarguit sui temporis Medicos, qui ner- vos motorios in convulsione non affici affirmabant, cū hæc affectio propria sit nervorum, qui motui vo- luntario sunt destinati. Rursus in vñiuerſali totius cor- poris convulsione eam partem esse affectam, quæ ve- lut in arbore caudex ramorum, omnium nervorum origo existit, ipse eo loco confirmat, quam esse cere- brum, aut spinalē medullam palam agnoscit. Ac proinde vbi vñiuerſum corpus conuelliuit, spinam, omnium nervorum fontem infra faciem existentium, affectam sedem putandum est: simul autem & cere- brum, communissimam omnium originem, si cum toto corpore facies quoque convulsa videatur. Denique si medibrum aliquod conuelliuit, ea spina pars affecta erit, vnde nervi ad ipsam peruenientes deducuntur. Omnes enim nervos, vel à cerebro, vel spinali medul- la oriri, præterquam quod ex anatomica dissectione planè constat, satis confirmat exercitatiſſorum Medicorum vñs, qui cerebro, & spinæ prouident in convul- sione, & paralytic, aliisque nervorum passionibus, de- alio membro affecto nullatenus curantes.*

P *Porro licet cognita, & manifesta res sit, in totius corporis convulsione sedem affectam esse spinalis me- dullæ initium, dummodū faciei partes incolumes, il- lāsque seruentur; cerebrum autem, si vñā cum toto corpore faciei musculari quoque conuelliuntur: demum & in particuli convulsione, nervum aut muscularum, qui partis motioni deputatus est, 3. de loc. cap. 5. & 1. de cauf. sympt. cap. vlt. 5. Aph. 5. & innumeris aliis in locis: Non est tamen curaturo Medico in affecti loci, & generica affectus cognitione quiescendum, sed quod non semel admonuit, oportet sedulò vltérius procedere, particularem affectionis essentiam, & cau- fam indagando.*

Quorum singula explicanda nobis sunt, & in examen trahenda. Et quoad primum, supposito eo, quod & Archigeni, & omnibus in confessu est, convulsio- nem ad partes nervosas spectare, & non aliter fieri, quæ illarum contractione, quod & indicat ipsum nomen: quemadmodum in voluntario motu, qui secundum naturam fit, muscularis, cuius vna tantum est operatio, nempe longitudinis suæ contractio, à voluntate in cerebro iuxta nervorum principium ordinata, vim per nervos suscipiens, versus suam originem contrahitur, secum trahens partes quibus inhæret: ita in convul- sione. Commune namque est sanis pariter, & convul- sis, inquit Galenus lib. de trem. cap. vlt. tendi muscularis, & ad propria initia retrahi, corporisque cui inhærent, partes secum trahere.

V *Verū in statu naturali contrahitur muscularis, motuque exequitur pro imperantis voluntatis arbitrio; in voluntariè autem in statu convulsivo, & præ-ternaturali. Quare 6. Aph. 39. definitur Convulsio, X 2 passio*

passio inuoluntaria ad similem videntibus nervosis partibus in ea dispositionem, quam in motibus secundum voluntatem factis affuebant. Huic ferè similes definitiones tradit, lib. definit. medic. ad med. 2. de caus. sympt. 2. lib. de palpit. ac tremor. cap. 2. vlt. & 3. epid. sect. 1. com. 4. & alibi: nec dissentit Auct. 2. 3. cap. 5. de spasm.

Cæterum ut evidentior fiat conuulsionis natura, quærendum: *Vtrum definitio Conuulsionis à Galeno traxita sit perfecta?* Nam eam pluribus subiici difficultatibus semper sum arbitratus. Primo. Si Conuulsionis effet passio, non numeraretur inter morbos, permanentesque affectus. Atque de horum genere est, ut constat ex ad ductis locis. Igitur, &c.

Secundo. Præternaturalis affectio, tanquam propria referenda est illi membro, ad quod sanitas pertinebat. Sed voluntarius motus, qui secundum natum fit, musculo auctori tribuitur, 1. de placit. vlt. Igitur Conuulsionis, quæ motum dicit depravatum & innatorem, non neruorum, sed musculi affectio dicenda est, quo pacto ab ipso Galeno nuncupatur, 3. epid. cit. 7. Aph. 3. & lib. de optim. sect. cap. 18. Nec dixeris, appellari nernorum passionem, vel quia musculis conuenit per nervos potissimum conuelli, vel quia partium nervosarum appellatione musculi etiam comprehenduntur, lib. 2. de loc. cap. 2. & 5. Aph. 1. Nam præterquam quodd in sanitate, ad motum voluntarium exequendum contrahitur; ita præternaturalis conuulsionis motus ad ipsum ligamentum principaliter referendus est. Non patitur Galenus ipse 1. de placit. 8. & 10. nervos propriè appellari, nisi eos qui à cerebro & spinali oriuntur medulla, & hos lib. 3. de loc. cap. 6. non solum propria, sed omnium sententia pronunciauit affici in conuulsione.

Quod si adhuc contendas, Galenum, vbi de conuulsione loquitur, corpora neruosa appellare partes, quibus voluntarij motus perficiuntur, ac proinde musculos comprehendisse, nec negasse ad eos, tanquam propriam passionem pertinere, quin illud expresse assertuise, lib. definit. med. 2. & de caus. sympt. & alius adductis locis. Arguitur rursus: Nam nec ventriculus, musculus est, nec eius otiolum, vt ipse demonstrat 3. de caus. sympt. c. 2. deinde nec vasa vteri, nec quævis alia. Atqui lib. de diff. sympt. c. 4. 5. Aph. 4. etiam Hip. testimonio lib. 6. 39. 7. Aph. 3. dixit singulum, quandam esse ventriculi conuulsionem, & lib. 6. c. 5. in hysteris & minis vteri vsa conuelli, & alibi, vasa simpliciter. Igitur, &c.

Tertio. Si dextra pars faciei v.g. resoluator, sinistra intorquetur, & ad contrariam partem inuoluntariè re trahitur. Attramen sinistra illa pars non potest conuella appellari, cum præternaturalem affectionem non habeat. Insufficienter ergo definitur Conuulsionis, in uoluntatia passio, &c. seu motus depravatus partium nervosarum. Insuper. In tremore, palpitatione, & rigore, musculosæ partes inuoluntariè mouentur. Sed quodlibet dictorum symptomatum à conuulsione maximè dif ficit. Igitur, &c.

Quarto. Tetanus, vna est ex præcipuis conuulsionis speciebus. Atqui in tetano partes nervosæ ad similem non perueniunt dispositionem, quam in motibus secundum naturam assuebant. Igitur, &c. Probatur minor: Nam in motu secundum naturam musculus contrahitur, simul & membrum cui insertus est; in tetano autem extensum omnino existit, non ad partem aliquam retractum, 4. Aph. 57. Igitur.

Pro solutione primi, inuestigandum: *Vtrum conuulsionis sit morbus, vel symptoma?* Cùm in conuulsione, vt diximus, non aliter nerui musculi que à causa præternaturali contrahantur, quæcum ad motum secundum naturam voluntaris arbitrio contrahantur: & vt loquitur Galenus 2. caus. sympt. 2. in eam dispositionem ducantur, in quam cùm pro naturæ lege se habebant, ab animali virtute ducebantur: Tria possunt in con-

A uulsione potissimum considerati: Nempe ipsa inuoluntaria partium nervosarum contractio, quæ actio quædam iæsa, motu que illegitimus; ipsius laisionis causa: demum & membra inuoluntariè contracti dispositio, hoc est, forma & vitiosa figura.

Si primo modo sumatur Conuulsionis, symptoma est in genere motuæ actionis laæsa, illiusque depravata, lib. de diff. sympt. cap. 3. lib. 2. de caus. sympt. 1. & 2. Non abolita, quoniam etiæ conuulsionis membrum quiescat, nec modo aliquo possit in oppositum moueri, non dicitur tamen abolita, quandiu musculus contractus existit; sicut nec ablata motricis vis operatio, in stante homine, extenso & immoto brachio, de quibus paulo post. At verò si Conuulsionis nomine, ipsa depravata motus causa intelligatur, morbus est, isque intemperamenti, seu complexionalis: Organicus autem, vel compositionis, si tertio modo sumatur; dummodò ipsa figura, malæ compositio, in facto sit, & non fiens: aliter enim non morbus, aut conuulsionis simpliciter, sed potius conuulsionis motus, & passio dicenda erit, quam appellationem fortius, quæ in fieri suam essentiam habent, lib. de diff. sympt. cap. 1. De ea autem quæ & nunc fit conuulsione, seu potius motu conuulsioni loquens Galenus, 3. epid. sect. 1. com. 4. ad med. dixit, non esse permanentem affectum, qualis œdema, inflamatio, & scirrus, sed veluti quandam transiensem passionem. Vnde ad priuam difficultatem dicendum: vel passionis nomine subaudiendam esse affectionem præter naturam; vel in illa definitione Galeni, solum motum conuulsionis describi.

C Pro explicatione secundi, videndum: *Vtrum Conuulsionis solos ad nervos sit referenda?* Quemadmodum musculi neruorum interuenient mouent, ita & per illos conuellentur; cùmque ex Galeni sententia neruorum fibrae, vel neruus, sit pars princeps in musculo, præcipuusque suæ contractionis auctor in motu arbitrio naturali, 1. de vñ part. cap. 3. Nerui etiam ratione musculi dicentur conuelli, ac proinde videbatur satis conuulsionem per nervos definisse, quorum ratione musculi principaliter conuelluntur, vel (vt rectè dicebatur) per nervos partes intelligendæ sunt omnes, quibus motus voluntarius perficitur, musculus, nerui, tendines, & ligamenta, quibus ille constat & integratur, 3. de loc. 6. & 5. Aph. 1. Licet alibi neruum strictius sumens, à ligamento, & tendine separauerit: ab illis enim potest contractio musculus inuoluntariè, & affici conuulsionem, quæ illius, tanquam adæquati, subiecti, propria passio nuncupatur. Nec verò stomachus, vterus, aut vasa propriæ conuelluntur; sed ea similitudine, quæ contrahi, & extendi apta sunt, dicuntur etiam veluti conuelli. Nec singultus vera est conuulsion, vt colligitur ex Hip. 5. Aph. 4. & 6. 39. & 3. de caus. sympt. 2. Quod si aliquando singulum vocavit conuulsionem, ex aliorum loquitur sententia, vt constat ex cap. 4. de diff. sympt. Vel metaphorice, & impropriè accipiendum est.

E Pro explicatione tertij inuestigandum: *Vtrum sub conuulsione, Oris tortura comprehendendi possit?* Si passionis nominé, in adducta definitione, affectio præternaturalis audiatur, per eam excluditur retractio musculi resoluto oppositi: vnde sicut pars sana non dicitur conuella, ita nec in definitione comprehensa. Vel aliter responde: cùm nerui vtrique parti faciei inseriti, faciem ipsam rectam stare faciant, non aliter ac equi caput, æquales habent fræni, nihil mirum si ad dextræ partis conuulsionem, facies sinistra affici, & saltem per consensum dicatur conuelli, de quo conuulsionis genere meminit Galenus, 5. Aph. 5. Atque ita & in definito, & in definitione comprehensi di potest. Si verò integra & sana maneat, nec modo aliquo afficiatur, num intorqueatur, & per voluntatem in se contrahatur, supra de Oris tortura sermonem fecimus.

Dic: In mollificatione seu paralyssi, causa præternaturalis, vel debilitas, membrum legne facit & pigrum ad sensum & motum, quoniam obstruendo nervorum meatus, prohibet spirituum accessum, quia fortè materia magis penetrat, magisque imbibitur: In Conuulsione autem nervos replens, distrahi facit in latum, & in longum contrahi, si humor sit; si verò arida intemperies, exiccaans & consumens, in causa etiam est vt in se contrahantur, nec possint inflecti.

Sed cur in spasio ex repleione, humor etiam non obstruit, & laxat; & in paralyssi non contrahit, si vtrabile pariter repletur neruus, & in eo imbibitur humor: Respondent quidam, etiam in conuulsione obstruere neruum à replente humore, non tam vsque adeo, vt vi omni priuetur; ac proinde non laxari membrum, nec omnino impedit motum, sed tantum depravari: in E paralyssi autem quia integrè obstruitur, & vi tota neruus priuatur; laxatur, non contrahitur, nec modo aliquo mouetur.

Cæterum non satisfacit ratio. Primo quia vbi integræ vis non deperditur, non accidit inuoluntaria illa, & permanens contractio, conuulsion inquinat; sed tantum sensus & motus diminutio, hoc est, stupor. Secundò, quia supponit, in conuulsione non à causa præternaturali tantum, sed à residua facultate contrahi nervum, quod omnino falsum est, & Galeni doctrinæ aduersum, 3. de loc. cap. 6. & 2. de caus. sympt. 2.

Potius ergo dicendum, vel ex diversitate humoris influentis, vel ex modo quo neruum afficit, contin-

Vtrum tremor, palpitar, & rigor, sub conuulsione comprehendantur? dubitabis: Licet enim motus pravi sint, illegitimi, & vitiosi, lib. de diff. sympt. cap. 3. & 2. de caus. sympt. cap. 1. & illi quidem etiam in instrumentorum, quibus arbitraria motiones obeuntur, hoc est, musculorum, lib. de tremor. cap. 2. & 3. epid. sect. 1. com. 4. post med. Non omnes tamen simpliciter inuoluntariae dicuntur, nec omnes partium solum nervosarum: ac proinde sicut affectiones quædam sunt longè diversæ à conuulsione, ita in eius definitione non comprehenduntur. Tremor enim, quamvis inter proprias voluntariae functionis laisiones numeretur, 2. de caus. sympt. 2. & quandoque à Galeno appelletur motus præter voluntatem, cit. lib. de tremor. cap. 5. cum tamen à sola causa præternaturali, à qua tantum oritur conuulsionis, non fiat, sed ab ipsa etiam virtute; motus simpliciter inuoluntarius non erit, sed arbitrarius potius, licet non secundum naturam, 2. de caus. sympt. lib. de tremor. & 3. epid. citatis. Voluntas enim est etiam irritata, & coacta.

Rursus pars tremens, cum à pondere, causâ præternaturali deorsum vergit, non contrahitur, nec ad eam pertinet dispositionem, quam in motu secundum naturam assumebat; & sic nec motus est conuulsionis, minusque adhuc propriè sumpta conuulsionis, quia firma non est, facta, & interrupta dispositio. Palpitatio autem similiter excludenda ab illis affectionibus, quæ propriè inuoluntariæ dicuntur, non ex eo quod simul à virtute fiat, sed quia etiam his accidat partibus, quæ voluntariæ non mouentur, cap. 5. de tremore. Quare à conuulsionis definitione reliicitur, & quia affectio inuoluntaria non est, & quia nec partium nervosarum. Denique Rigoris motus, quanquam inuitis omnino rigentibus fiat, lib. de trem. cap. 6. in eo tamen habet ingressum virtutis puncta & stimulata, præter alia discrimina, quibus à conuulsione, & tremore distinguuntur.

Illud etiam facit dubitationem maximam: *Vtrum Conuulsionis à paralyssi distinguatur?* Si enim ab iisdem ferè causis paralyssi, & conuulsioni in partibus nervosarum sunt, quomodo in conuulsione masculus dicetur contrahi, & moneri, licet præternaturaliter & inuoluntariè; in paralyssi autem mollificari, & immobilitari, 2. de caus. sympt. cap. 2.

Dic: In mollificatione seu paralyssi, causa præternaturalis, vel debilitas, membrum legne facit & pigrum ad sensum & motum, quoniam obstruendo nervorum meatus, prohibet spirituum accessum, quia fortè materia magis penetrat, magisque imbibitur: In Conuulsione autem nervos replens, distrahi facit in latum, & in longum contrahi, si humor sit; si verò arida intemperies, exiccaans & consumens, in causa etiam est vt in se contrahantur, nec possint inflecti.

Sed cur in spasio ex repleione, humor etiam non obstruit, & laxat; & in paralyssi non contrahit, si vtrabile pariter repletur neruus, & in eo imbibitur humor: Respondent quidam, etiam in conuulsione obstruere neruum à replente humore, non tam usque adeo, vt vi omni priuetur; ac proinde non laxari membrum, nec omnino impedit motum, sed tantum depravari: in E paralyssi autem quia integrè obstruitur, & vi tota neruus priuatur; laxatur, non contrahitur, nec modo aliquo mouetur.

Cæterum non satisfacit ratio. Primo quia vbi integræ vis non deperditur, non accidit inuoluntaria illa, & permanens contractio, conuulsion inquinat; sed tantum sensus & motus diminutio, hoc est, stupor. Secundò, quia supponit, in conuulsione non à causa præternaturali tantum, sed à residua facultate contrahi nervum, quod omnino falsum est, & Galeni doctrinæ aduersum, 3. de loc. cap. 6. & 2. de caus. sympt. 2.

Potius ergo dicendum, vel ex diversitate humoris influentis, vel ex modo quo neruum afficit, contin-

A gere, vt aut per conuulsionem contrahatur, aut per paralysim laxetur; Nam si neruis imbibita illa materia nimis crassa non sit, sed tenuis, talisque vt magis humectet quædam replete, mollificationem facit, laxationem, & paralysim; contractionem vero & spasmus, si dura, replens, & infaciens. Rursus, si humor intra nervorum potius recipiat, & replete, quin penes latitudinem distendat, amplioremque faciat nervum, necesse fit, vt secundum longitudinem contrahatur. Si autem non tam replete & distendat, quædam emolliat, fibras ipsas laxat & mollificat.

Species.

O ffert sese agitanda hoc loco celebris quæstio: *Vtrum species conuulsionis à Galeno assignata, solum sint admittenda?* Nam ipse in locis multis tres conuulsionis species enumerat, ex situ depravato petitas, videlicet Emprosthotonum, id est, tensionem ad anteriores; Opisthotonum, id est, tensionem ad posteriores; & Tetanum, id est, æqualem tensionem, quæ ad neutram partem inclinat. Repetit lib. de diff. sympt. cap. 3. & de tremor. & palpit. cap. vlt.

Sed hæc diuisio pluribus subiicitur difficultatibus, Si enim in illas tres rectè diuidetur conuulsionis facta, & perpetua, omnes corporis musculi possent anteriores, & retrosum conuelli simul, & æqualiter ad partem utramque, (oportet siquidem generalem conuulsionis divisionem, omnibus conuenire partibus, quæ voluntarij motus, & secundum naturam facti sunt instrumenta.) Atqui prædicta diuisio solas capitales conuulsiones comprehendit. Igitur, &c.

Deinde. Non minus membra, sursum & deorsum, dextrosum ac sinistrosum, quædam ante & rectò voluntariæ mouentur. Igitur secundum illas locorum differentias poterunt conuelli, & ex consequenti diminuta est prædicta diuisio, deficiensque, in quatuor species. Præterea. Si conuulsionis quædam est contractio, in tetano autem pars manet recta & distenta, nec modo aliquo contrahitur, quo iure tetanus, hoc est, distensio, inter conuulsionis species numeratur: cum potius conuulsioni opponatur, quemadmodum putavit Aucenna 2. 3. cap. 8. Nec dixeris membrum tetano correptum ideo stabile esse & rectum, nec in alteram partem flecti, quoniam musculorum villi utrinque contrahuntur, atque adeo duplice conuulsione tenetur, ex qua ipsa distensio componitur: Nam præterquam quod non tam facile, quædam frequenter forte accidit tetanus, dantur duæ vndique æquales contractions, quales omnino requiruntur, vt pars tensa erectaque simul, & immobilis permaneat; quinimò nec videntur posse dari in capite, in cuius posteriori parte cum multo plures nervi quædam in anteriori sint, maior fit contractio versus illam, atque ita anterior semper ad posteriorem curvabitur. Adde, quod sine aliqua villorum contractione rectè potest membrum stare, tensum, firmum, & immobile, nempe si nervorum humiditates usque adeo indurentur, congelectur, vt nequaquam cedant, nec modo aliquo patientur villos contrahi. Denique si conuulsionis à voluntario motu sola voluntatis absentia differt, vt docet Galenus 6. Aph. 39. & vt brachium v. g. distendatur, vna sufficit externi musculi imperata contractio, cum ad innoluntariam distensionem vna etiam non sufficiat à causa præternaturali facta?

Dic. Omnibus membris communes sunt propositæ conuulsionis species, omniaque sunt apta secundum illas conuelli, & in tradita quidem diuisione securantur omnium partium conuulsionis in diuersas tres: quoniam tamen in capite manifestius sunt, ab eo elicuntur exempla. Subiicit autem Galenus conuulsionis differentias ad sursum, deorsum dextrosum, sinistrosum, vel quia propter sursum, deorsum, dextrosum, & ortum ipsorum

ipsorum à cerebro, possibile non est secundum eos modos corpus conuelli; vel quia rarum est, & difficultum: de frequentibus vero, non de raro contingitibus traduntur doctrinæ.

Sed inquiret hoc loco quispiam Hippocraticæ se. Et studiosus, cur rari sunt huiusmodi casus? Quoniam frequens etiam non est, nec necesse iuxta illas differentias, corporis nostri partes naturaliter moueri: proportionales autem morbi, id est, naturæ & consuetudini similes, solent esse propensiores, 2. Aph. 29. & 3. Aph. lib. passim. Facit etiam ad raritatem euentus, quia ut caput v. g. ad dextrum inclinet, oportet internum musculum dextrum simul cum dextro interno conuelli; quod rarissimum est, quoniam conuellentes causæ, sicut & morbificæ omnes, loca inter se magis propinquæ, magisque communicantia maiori ex parte occupant.

Virum autem Tetanus sit vera conuulsionis species? plures dubitarunt. At omissis aliorum sententiis respondendum est cum Galeno affirmat, cùm sit conuulsio ex duplice contractione composita, ratione cuius membrum in neutrā partem inclinat, sed stabile distentumque manet, 4. Aph. 57. Nam si materia replens interni musculi villos, contrahit, ipsos & conuelli, cur æqualis humoris portio externos pariter occupans etiam non conuellet? Sed ex mutua hac vndique, & æquali villorum contractione membrum in nullam partem potest inflecti: remanebit igitur tensum & rectum, & duplice conuulsione tetanus constabit.

Deinde libera, & secundum naturam distentio, in eo solum, quod secundum voluntatem fiat, à conuulsione & morbo differt. Sed in distentione voluntaria, etiam quiescente homine, nec flexo, sic & in quois membro datur voluntaria virtus motricis actio, nempe musculi contractio. Hæc ergo similiter dabitur in morbo, & præternaturali distentione distentæ & immobiles partis. Cùmque membrum necessariò inflectatur versus vnam contractionem, vt distentum & rectum maneat, duæ omnino vtrinque requiruntur, & ex quidem æquales: alias enim non fiet distentio, sed curvatio potius ad musculum, in quo maior fuerit conuulsio. Quod si difficile est, duas vndique æquales coniungi, D difficultis etiam erit tetani generatio.

Nec verò quidquam prohibet dari in capite, licet pars eius posterior plures contineat nervos: Nam nihil cogit secundum omnes necessariò conuelli; ac proinde rectè poterit anterior aliquando æqualiter contrahi, & illius tractioni resistere: Si tamen deficiat, cuadet opisthotonus. Iam verò humorem nervorum meatibus infarctum præ sui duritie posse impedire contractionem, atque ita conuulsione rigidum, & distentum efficere membrum, non est credibile, quinimò vix vindetur imaginabile, vt ad tantam duritatem perueniat, quæ compressioni non cedat, nec patiatur materiam contineri, colligique in eosdem meatus, factos per contractionem latiores, licet penes longitudinem breuiores.

Denique non virget quod addebat, saltem non componi tetanum ex duabus conuulsionibus: quoniam arbitraria extensio sola extenorū musculorum contractione perficitur; nec in alio differunt, quæ penes voluntarium, & inuoluntarium: In pluribus autem differenti, si tetanus ex duplice conuulsione integraretur; nam ita illud constitutur discrimen, vt etiam penes alia distingui non negetur. Ideò vero non sufficit una conuulsio ad morbosam distensionem, quia in ea ita pars distenditur, vt inflecti non possit; non sic autem in extensione voluntaria, quamvis vtrobique immotum, & stabile maneat membrum.

Quod si obiicias, non posse partem, aut morbo distentam, aut voluntate extensem pendentemque, dici posse immotam; quoniam sequeretur non dati in-

A scolorum contractiones in predictis casibus, nec motris actionem in stante homine, pendente aue, extensa manu, &c. Siquidem quando contrahuntur musculi, & operatur vis motrix, motus adest, & in motu censetur esse pars, licet in uno eodemque loco maneat, ex ipso Galeno lib. de tremor. cap. 4. S. quam immobilitatem esse putas, motus est.

Dicendum verius, omnia dicta quiescere, & immotu existere, ex Gal. 2. de caus. sympt. 2. & 1. de motu musculot. 3. cap. 7. Cum eo tamen motum adest, & contractionem simul, & in stante homine, pendente aue, extenso brachio, dari actionem motricis facultatis: Nisi enim, & quidem validè operarentur in illis exemplis, omnium ferè musculorum contractione, molem sustinendo, facile corpus aut pars, suo pondere & gravitate deorsum ferretur, non in sublimi confisteret.

Nec mirum, si contractio musculo, agentaque facultate partem mouente, quiescat pars ipsa, quoniam saperet, etiam illa mouetur, otiente facultate & musculo, vt in exemplo corporis aut membra. Sicut ergo vis motrix, cuius operatio & munus est musculum contrahere, vel contractum conseruare, tunc membrum mouet, cum musculum contrahit; & agendo etiam, sed contractum musculum conseruando, membrum quietum & immotum constituit: sic conuellens causa in distensione morbosa agit, contrahendo musculos, seu contractos conseruando. Vtrobisque igitur datur operatione contractio, & motus, non membra, sed musculi, à facultate, vel morbosa causa, etiam quandiu contractus seruantur, successuè siquidem non minus fieri dicuntur, res dum seruantur, quæ vbi plurimum gignuntur: nam habent esse in continua productione consistens.

C Viterius quæres: **V**irum in Tetano pars conuulta & quieta moueat? Dic, quod licet asseramus quiescere partem in tetano, ex memoratis, illud quoad sensum intelligendum est: Reuerà enim probabilius est, mōueri contrariis, sed exignis & sensum fugientibus moribus, gravitatis modò deorsum pellentis, modò virtutis musculique sursum attollentis opera, prout ynum quodque mouens, magis aut minus augetur, vel diminuitur. Non enim credibile est, illius esse æquilibrij, & exactæ puritatis, quæ in puncto consistit, & per solum instans durat, vt sese mutuò omnino impediatur: in quem sensum intelligens Galenus, lib. de trem. cap. 4. dicens, non ea solum moueri, qua moueri videntur, quinimo multa, qua circa motum esse apparent.

Nec ab ea sententia recedit Hip. citatus à Galeno, vbi suprà, prohibens lib. de vicerib. num. 2. stare in illis, imò & sedere, commendans otium & quietem, ac statio & sessio, quietes non sint, ideoque lassitudines pariant: Et lib. 1. progn. text. 15. laudans in decubente homine caput sublimius, pedes humiliores, &c. Quanquam huiusmodi motus venius ad virtutem & musculos, quæ ad corpus sint referendi.

E Neque putes controversiam verti de nomine, datum queritur, vtrum motus adsit, monerique dicantur illæ, quæ quiescere ad sensum conspicuntur: Doctrina namque est, & ad curandam, & ad præagiendam vtilissima: Intelligitur namque ex ea, decubitus illum in lecto naturalem, quem Galenus 1. de motu muscul. 7. Reclinationem appellat, & quo corpus quiescit, nec descendit, ideo ab Hipp. laudari, quoniam agente animali facultate fit: illius autem collapsum, & interitum significari, si ad pedes labatur æger, corpore iam ferè terra granitate, nec resistente virtute. Quomodo vero curationi profit, constat ex Hip. cit. lib. de Viceribus, num. 2. q. stare autem viceris minime conductus, præserit si quis in ore vices habeat.

Differen.

Differentia.

Vtrum solum sint admittende conuulsionum differentia ab Hippocrate assignata; etiam agitandum: Cùm enim illæ, vel ex depravati motus, vitiatæ figuræ varietate, vel ex diuersitate causarum, quibus oritur conuulsio, eliciantur, de harum numero non sat constat inter auctores. Et Galenus quidem 3. de loc. affect. cap. 6. & 4. Aph. 57. & 5. Aph. 1. & 2. de caus. sympt. 2. & lib. de tremor. v. vlt. & 8. local. 3. ex Hip. testimonio, duas tantum species constituit, ex inanitione nempe, & repletione: quod prædictis locis, & 2. de loc. cap. 2. exemplo fidium confirmat, quæ non aliter quam desiccatæ ac inanitæ, aut humiditate repletæ, conueluntur.

Vtrum quod plures aliae sint admittendæ, contendi potest; & fauent ipsius Galeni testimonia, enim Aph. 1. præter duas illas ex defectu, & redundantia, tertiam ex morsu agnoscit: Nam sicut singultus, qui ab iisdem ferè causis, quibus conuulsio, fit, 9. Aph. 39. ex solo morsu, prauavæ qualitate molestiam inferente potest concitatæ & conuulsio. Quinimò de facto accedit, vt maligna aliqua vi, sive ea qualitas sit, sive spiritalis substantia, ad nervorum principium delata, cerebrum ipsum concutiat, & contrahaturque, ad noxium expellendum, simul & tieri ab ipso originem ducentes: quo pacto fieri epilepsiam, quæ vniuersalis quædam conuulsio est, docet Galenus lib. 3. de loc. cap. 7. Nec verò huiusmodi conuulsionem ex inanitione, siccitatæ dixeris, quicquid alij velint. Nam licet mordens pungensque causa, siccata sit, potens inanitionem inducere circumscripta tamè omni exiccatione, morsum & spasmodum inducit. Præterquam quod non sequitur, quod si siccata est necessariò vt siccans & inaniens faciat conuulsionem, cùm sine siccitate pungere possit & nocere, efficeréque vt contrahantur nervi; atque ideo huiusmodi conuulsionem Barbari Medici, ex Auic. 2. 3. tract. 5. cap. 1. Spasmodum ad materiam non proportionatum rectè appellant; scilicet quia nec ex materia redundantia, nec ex defectu originem ducit.

Ex iis videtur dicendum, præter illas duas species ex redundantia, vel inopia humoris, saltē tertiam per consensum genitam esse admittendam: Hippocratem autem, locutum tantum fuisse de illa conuulsione, quæ per proprietatem nervorum sit, quæque permanens est & perpetua, non interrupta motibus, & à sola morbofica causa prodiens. Hanc autem duplē tantum esse, & à repletione, vel inanitione necessariò ori: illam vero à morsu, vel praua aliqua qualitate, & in eo ab aliis distingui, quod facta non sit, & quiescens. sed siens tantum; & ab agente natura, non à solo morbo fiat: vnde potius conuulsionum motus, quæ conuulsionem appellant.

Alij duas tantum admittunt, neque illam ex morsu, sine per consensum, conuulsionem esse, aut motum vere conuulsionum esse patiuntur: nempe, quia si docente Galeno 2. de caus. sympt. 1. & 2. palpitationis, & conuulsionis motus solius morbi sunt operari illa autem nervorum contractione, quæ à morsu, & per consensum fit, natura habet ingressum, contrahendo nervos, ad expellendum id à quo pungitur, aut molestat: planè dici non potest conuulsio, illa contractione ex morsu: nec enim est inuoluntaria affectio, quoniam licet sine voluntate & libertate fiat, potentia tamen suapte natura libertæ, & virtutis animalis est actio; quod sufficit, vt voluntaria dicatur, & à conuulsionis definitione reiiciatur.

Nec obstat, à Galeno conuulsionem appellari, & tanquam ab illis distinctam, fuisse additam: Non enim de propria ac vera intelligentia, sed ad eum modum, quo de singulæ loquuntur fuit, 6. Aph. 39. & Aph. 54. de lu-

A ctuosis suspiriis ex frigore, dicens motus esse conuulsioni similes. Minus obstat, peculiarem illius curationem in methodo docuisse, ac si vera esset conuulsio, & reliquis diuersa: Nam etiam illa contractione, quæ ex frigore inducit, congelando aut exprimendo humidum, sub conuulsione ex inanitione comprehenditur: feorū autem traditur illius curatio, quia diuersam postulabat, calorificis enim curanda erat; sicut illa ex inanitione siccitatæ, humidis replentibus; ex repletione, vacuatione; ex morsu, lenientibus: non quod omnes veræ sint, & diuersæ conuulsionis species, nisi tales velis appellari, quatenus curationes variantur.

Quod si mavis, tertiam illam ex morsu, per consensum adiicere, dices eam omisisse Hippocratem, quia motus quidam est magis ex genere singultus, quæ ex his quos conuulsiones appellamus, nec de ea loqui Galenum 2. de caus. sympt. cit. Posse tamen in definitione, tradita 6. Aph. 39. comprehendи dummodo per motum inuoluntarium partium nervosarum, non solum illum qui à solo morbo, sed illum etiam, qui à virtute non libera fit, intelligas.

Vtrum conuulsio ex ictu, vulnere, punctura nervi, ad conuulsionem ex inanitione, vel repletione, sit referenda? dubium est. Et videtur quod sic, quia has causas sequuntur inflammatio simplex, & ardor, nervosarum parte, cerebrum ipsum concutiat, & contrahaturque, ad noxium expellendum, simul & tieri ab ipso originem ducentes: quo pacto fieri epilepsiam, quæ vniuersalis quædam conuulsio est, docet Galenus lib. 3. de loc. cap. 7. Nec verò huiusmodi conuulsionem ex inanitione, siccitatæ dixeris, quicquid alij velint. Nam licet mordens pungensque causa, siccata sit, potens inanitionem inducere circumscripta tamè omni exiccatione, morsum & spasmodum inducit. Præterquam quod non sequitur, quod si siccata est necessariò vt siccans & inaniens faciat conuulsionem, cùm sine siccitate pungere possit & nocere, efficeréque vt contrahantur nervi; atque ideo huiusmodi conuulsionem Barbari Medici, ex Auic. 2. 3. tract. 5. cap. 1. Spasmodum ad materiam non proportionatum rectè appellant; scilicet quia nec ex materia redundantia, nec ex defectu originem ducit.

Dicendum ergo, quod licet Conuulsio hæc ex morsu, per consensum, siens sit & in motu, non facta nec perpetua, in factam tamen & propriam sacernumerò transit: verum tunc iam ex morsu non est, quin potius ex repletione. Non enim punctus digitus v. g. postquam factam durantem siccitet contractionem, iam patitur morsum, sed repletionem attracti, conuelentisque humoris. Vel si totam velis auferre conuulsionem, dic, Hippocratem solum protulisse conuulsionis causas, quæ magna ex parte contingunt: Galenum autem 5. Aph. 1. annuentem, nondum tertiam se inuenisse conuulsionis causam, intelligendum esse reor de conuulsionibus illis, quæ omnino, & toto genere sunt præter naturam, nec à causa pendent manifesta; has enim non nisi à repletione, aut inanitione oriri videntur.

Causa.

Quæ sit replets, & quæ inaniens causa, à quibus contrahuntur nervi, & duæ illæ celebratissimæ conuulsionis differentiæ inducuntur, quærerendū deinceps, & dubitandum: **V**irum ab humida solum & pituitosa materia, nervi conuellantur: Et Conuulsio quidem, quæ à repletione excitatur, licet à pituitosis, frigidis, & glutinosis humoribus, quos nervosa membra sunt apta aggregare, vtoplurimum generetur, 2. Aph. 2. 6. potest etiam à Melancholia, 6. Aph. 56. imò & à sanguine fieri; sive inflammationem faciat in nervis, sive non, sed tatum replendo occupet. Nisi velis benignum sanguinem non posse conuulsionem efficiere, sit enim à quocunque crasso humore, rigido, replete, & in tumorem eleuante,

eleante, nempe quia in latum distrahit & extendit, in longum contrahit, coarctat, & decurvat, denique & conuelliit.

Nec obstat, quod obiicit Auerrhoës, lib. 3. collect. 33. & scribit Auicenna, ab humida materia extendi aliquando & elongari neros, non semper contrahi: Nam si tenuis sit, nec inflet repleatque neros poros, sed tantum substantiam humectet, mollificabit, extendet, & elongabit, ac paralysem faciet.

Aduerte tamen, in paralysi necesse non esse, longitudinem neros ab humore occupari, sed obstruit tantum meatum; per quem emanat facultas, prohiberique illius, & spirituum animalium commeatum. Quamvis enim resolutio à frigidis, & pituitosis humoribus fiat, & languorem importet, laxitatem, & mollificationem, hanc tamen efficit, non humoris, sed otij potius humiditas in parte resoluta coaceruata; In psalmo autem oportet neros ipsos, & illorum poros ab humida materia occupari, cum in eo pars ideo contracta existat, quia ab humoris crassitate, & copia, penes latitudinem extenditur.

Maior est controversia: *Vtrum causa conuulsionis ex inanitione, sit positiva, an priuativa siccitas?* Et quod à priuativa, hoc est, humiditatis defectu, quem inanitionem appellamus, oriri non possit immediate, ex eo potissimum videtur constare, quia realis & posititus effectus, per se ad causam realem debet referri. Ergo spasmus, cum sit operatio & motus, adscribi nequaquam poterit priuationi.

Rursus. Inanita membrorum humiditate illud tantum immediate sequitur, nempe vacuitas, partiumque distantia, & meatum amplitudo. Sed ad hanc necesse non est partes ipsas inanitas in se colligi, concidere, & vniuersitatem, vt vacuum effugiant, aeris siquidem ingressu occupantur, & replentur. Ergo, &c.

Denique. In senio, & marasmo confectis, ingens datur nativi humidi consumptio, nec ideo tamen conuelluntur. Ergo ipsa inanitio, humidæve substantiae defectus, non videtur causa saltem per se, & immediata conuulsionis, sed positiva siccitas, cuius proprium est contrahere, & corrugare; non aliter ac humiditatis, diffundere, extendere, ac fluidum facere.

Quod si opponas ignis siccitatem, quæ rarefacit, dilatat, & extendit, potius quam densat, & contrahit. Responderi poterit igneum siccum, cum ad igneum formam disponat, illud proprium habere, ac proinde non inducere conuulsionem; sed illius causam, solum esse terram siccitatem, quæ membra nerosa invadens, humidum, eiisque partes substancialis educit, & incrassando, constringendo, ac corrugando tendere facit ad terram substantiam corpora ipsa nerosa, sumplice natura terrea, ac proinde apta ut densentur, & facile contrahantur.

Licet autem hæc sententia probabilitatem habere videatur, ab ea tamen dissident multa, nec parum nerosa argumenta. Et primò sic. Non minus una est eadēmque specie, ignis & terræ siccitas, quam aeris & ignis calor, aeris & aquæ humiditas. Ergo sicut unus est specificus effectus caloris ignis & aeris communis, idemque humiditatis in aere & aqua eadem similiter erunt, non diuersa & opposita opera, ignea, & terrea siccitas. Atqui siccitas ignis, quantumvis humidum, eiisque partes subtiles magis absument, rerefacere dicitur, & attenuare, non densare & contrahere. Igitur nec terræ siccitas illud poterit efficere.

Secundò. Si terrea siccitas esset, contrahere & corrugare, oppoteret senes præ terrea ariditate in illis abundante conuelli. Sed nec etiam decrepiti necessario conuelluntur. Non est igitur proprium siccitatis, densare & constringere; sicut nec etiam ignea rarefacere, & dilatare: ignea enim est siccitas, ab igne in cor-

rigiam deriuata, igneaque illa quæ à febre inducitur, & contrahit tandem, densat, siveque conuulsionem facit.

Tertiò. Si positiva, auctaque siccitas, eaque terra, sola esset per se causa conuulsionis; ubi nerosa occupauerit, etiam sine humili resolutione, conuelleret. Atqui conuulsio ex inanitione essentialiter dicit humili defectum, & inopiam, 2. Aph. 26. & lib. 3. passim. Igitur.

Quare dicendum potius videtur huiusmodi conuulsionem ab ariditate priuata, hoc est, substantiae humidae defectu evenire, sive ad humili diminutionem positiva siccitas increbat, sive non: id quod ex Galeno predictis locis colligitur, hic & alibi saepe interpretante conuulsionem ex siccitate, id est, ex humili substantiae resolutione & defectu: Vbi enim inteynum humidum absuntur & exhaustur, conuident & concidunt in sese vicinæ partes vacuum fugientes; atque ideo si nerosum etiam occupet nimia exiccatio, corrugantur & contrahuntur partes, ut locum repletant humili depast, & siccata producitur conuulsio, sive ex inanitione. Est igitur illius occasio, humili substantiae priuatio; immediata verò causa, partim concursus, & accessus, propter vacui fugam. Ex quo patet solutio primi argumenti in contrarium adducti.

Ad secundum. Si vnde uniformiter, æquè, ad sensim exhaustur humiditas, non concidunt partes, conuident, aut in se colliguntur, nec aliqua cogit nec siccitas ad eorum vniuersionem, nempe quia vacuitatem replet ingrediens aer, cui facilis patet ingressus per meatum amplitudinem, ab humili inanitione vndeque reliquit. Rursus. Vbi datur æqualis, & uniformis inanitio, non succurrunt vacuo partium ingressu, & quia vnde adeo celeriter vniuersitatem possunt, ut illud evitent, & quia necessariò spatium aliquod erat intra corpus relinquendum, quod ab aere repletur. Melius igitur partes suis locis subsistent, & earum vacuitates aere sufficiunt.

Adde quod non videtur maior ratio, cur magis hæc ad illam, quam illa ad hanc recurrat: aliter verò se nos habet, quando humidum inæqualiter, & dispersè absuntur, tunc enim ex naturali appetitu cogitur inexhausta pars, gratia vitandi vacui, ad inanitam concurrit, & flecti, contrahi, ac corrugari. Iuuat autem huiusmodi cōtractionem, flexibilitatem, & descensum, inæqualitas & difformitas exiccationis; grauitat enim pars non absunta, & facile descendit, ut cum exiccata vniatur, à qua ante sustinebatur. Cum verò in senibus, & marasmo confectis, humiditas vndeque sit, & æqualeliter depasta, nihil mirum si necessariò non conuellanatur. Vnde ad tertium patet responsio.

Constat ergo quomodo à priuativa siccitate oriatur siccata conuulsio. Neque obstat, quod humiditas impenetrabilis, illius defectus iuuet voluntarium motum, ut patet in pueris, qui ad motum sunt iuepti, ob membrorum molitatem ex innata humiditate; quæ deficiente per ætatem decursum, agiles redduntur: & docet Galenus 3. de caus. symp. cap. 3. instrumentum quod aridius est, magis præstare ad arbitriatum motum; ac proinde cum illius nocumentum & lassionem importet spasmus, videatur non posse fieri à priuativa siccitate, hoc est, humili defectu: Nam sicut moderata siccitas ad motum facit, ita immotica, & valde excedens impedire, præ duritatem enim quam inducit, in causa est, ut vix infelix possit membrum, atque ita ad sicciam conuulsionem promptum reddit.

Occasione tamen arrepta, disceptandum est: *Vtrum hec conuulsione tententur?* Nam si à priuativa siccitate, & humiditatis defectu conuulsio accidit, sequitur hec totæ species, seu marasmo consumptos posse conuelli, cum iij. extremè sint siccii, & præ humoris inopia ad mortem accendant. Dic, relictis multorum sententiis,

A denegandum, ut sanguine, vel per se, vel inflammatum in partibus nerosis excitante, 2.1. tract. 1. cap. 5. Procatarractæ causæ, & magis mediatæ sunt illæ, quæ neros debilitant, & ad humorum receptionem aptos reddunt, ut gestatio alicuius magni ponderis, decubitus supra gelidam, ob has enim causas neros alicuius partis vehementer extenduntur. Inter has ebrietates numerari debet; hæc enim cerebrum, & partes nerosas maximè debilitat, & crudos humores producit. Ita docet Hip. 5. Aph. 5. Si ebrios quicquam repente obmutuerit, conuulsus moritur. Vinum enim facile neros penetrat, replet, conuelliit, 3. de temp. 4.

Ex flatu crastro neros secundum latitudinem extende, conuulsio excitatur, 2. de caus. symp. 2. Diciturque conuulsio flatulenta, quæ conuulsionis differentia ab ea quæ fit per repletionem, non est distincta: Flatu enim nebulosus, & crassus neros replet, à quo sæpe vrina supprimitur, indurantur fæces, spiritales canales coarctantur. Causæ conuulsionis ex inanitione sunt omnes, quæ humidam nerosarum partium substantiam dissolunt, ut febres astuosæ, & ardentes, productæ, labor nimirum, vehemens exercitium, animi passiones, inedia diurna, vigilia, curæ, sollicitudines, sanguinis aut alterius humoris vacuatio immoderata, ex Hip. 5. Aph. 3. 4. & alibi.

Signa.

C Onuulsio à Medico sine aliqua difficultate cognoscitur, ex membris conuulsi inuoluntia retractione ad originem suam. Quomodo vna species ab alia sit distinguida, docuit Galenus lib. 3. de loc. c. 7. satis perspicue: Nam ex causæ varietate varia quoque illius curatio consurgit. Ex præcedentibus enim facile venaberis, num ex siccitate, an repletione ortum ducat. Si enim paulatim fiat, & præcedant superius dictæ soluentes causæ, ex inanitione oriri probabile est. Si verò repente fiat, ex repletione emanare coniectabimus, & hoc causæ prægressæ indicabunt. Illud tamen aduerte, quod licet ex siccitate sit conuulsio, quæ ad febrem sequitur acutam, 3. progn. 3. 4. 2. Aph. 26. lib. 5. quinquagesima & ea quæ ad diurnam, licet non acutam, 1. epid. sect. 2. com. 24. Fit tamen nonnunquam, ut & materialis, & ex repletione spasmus, ad febrem sequatur, liquata pituita, quæ ad neros accedens & replet, contrahit ac conuelliit, ex Auic. loc. cit. §. Est & alias spasmus quæ accidit in febribus, & cum hoc non est vehementer malus, qui sit propriæ quod ipsa faciunt currere aliquando materias in neros, & musculos, & propriæ cum corpus est plenum: Addi potest & alia differentia, quod in repletione dilatatur latitudo, & contrahitur longitudo; in siccata tam longitude, quæ secundum latitudinem neros violenter distendit.

Vtrum conuulsio sit plena doloris affectio? pauci explicarunt. Multò antea firmauit Galenus, lib. 1. prorrhet. sect. 2. com. 20. §. nempe conuulsio plena est doloris affectio, &c. In hoc enim à paralyxi differt, quod in hoc affectu deperdit omnino sensus, & motus: in conuulsione vero depravatur motus, & non deperditur sensus. Nec dicas partes conuulsa & retracta, eandem seruare figuram & retractionem, quam in naturali statu obtinebant: Nam si musculi in conuulsione ultra mensuram naturalem retrahantur, tunc concitat dolor, ob continui solutionem à causa replete productam, quæ secundum latitudinem neros violenter distendit.

Neque instes, quod dolor sentiri non potest in parte conuulsa, cum hæc sensu priuetur, & facultatis animalis influxu sit destituta, quoniam neros sit obstructi à mucosis succis, & repletis, influxuque impedit nati sint: Nam obstructio in neros conuulsi est inæqualis, &

& non secundum totam nervi substantiam facta; quare plures partes in nervis perire manent, & patentes, quæ influxum facultatis animalis recipere, & solutionem continui perficiunt posunt. Quod si nervi propter crassitudinem, & frigiditym humoris, qui repletionem efficit, duri & scirrhosi reddantur, tunc in partibus convulsione non aderit dolor, quo tempore convulsio cum paralyse complicatur, & in nervosis partibus simul cum retractione præter naturam aderit sensus, & motus voluntarij priuatio.

Præsagium.

Vtrum convulsio siccata, humidata sit deterior? dubitant interpres. Galenus 12. meth. ultim. circa fin. & 2. Aph. 26. Convulsionem ex repletione, curationem admittere; ex inanitione vero esse insanabilem affuerat: hæc enim multo ad sui curationem indiget tempore, 7. meth. 5. in fin. acuties autem, & vehementia symptomatum, tam diuturnum temporis interuallum non expectat, quinimodo doloribus, syncope, vigiliis totum corpus absumitur, & conficitur. Quare convulsio ex cerebro laeso, vulnere, nimia sanguinis profusione superflua purgatione, ardente febre, exitialis & penè insanabilis est censenda, quia intemperies siccata est omnium pessima, vt 2. de cauf. sympt. 2. docuit Gal. difficilius esse existimans, simplicium corporis particularum cuius, cum siccata est, humorum restituere, quam eam, cum humecta est, siccare. Vides vt in quacunque particula siccitas sit difficultior? Causa est, quia siccitas est resistuva multum, & corrigitur per humiditatem, quæ in agendo pigra admodum est, & iners.

Rogabis: Vtrum Convulsio siccata sit periculosa, & magis proportionalis in pueris, adultis, vel senibus? Dic, in pueris minùs esse periculosam: hi enim robore facultatis concoquentis constant. Deinde hæc Convulsio refectione substantiae humidæ indiget, quæ in pueris perfectior, quam in alijs atabibus fit. Neque obstat, quod ex siccitate facta convulsio, illis sit impropositalis validè, cum humili sint, iuuenibus vero, & senibus proportionalis, cum sicciores sint, 2. Aph. 34. Nam oraculum Hippocraticum de morbis materialibus est explicandum, à quorum cœtu longè abesse convulsionem ex inanitione nemo non videt.

Addo, quod licet convulsio siccata senibus, & iuuenibus proportionalis sit, pueris tamen virtualiter est maximè proportionalis; quia ob caliditatem & humiditatem ipsorum, partium mollitiem, humorum debilitatem, à minori causa quam iuuenes resoluuntur, & sic à minori causa exiccante in convulsionem ex inanitione promptissime incident, partim ob rationes dictas, partim ob alimentum, & viuendi modum; sunt enim replete crudis succis, qui neruos laxiores reddunt, & laxitas impedit vberem transitum irradiationis, quæ sit à cerebro in ipsis. Ita docuit Hip. 3. progn. 34. §. sunt autem convulsiones promptissime quidem pueris quam primum editis, usque ad septimum annum. Accedit, quod nervi immodice laxi non obediunt facultati per musculos imperanti motum; in adultioribus vero nervi magis parent, minùsque obstruuntur. Ob languorem ergo partium nerofarum, 1. epid. sect. 2. com. 24. & sect. 3. com. 25. excrementorum copiam, inordinatum viuendi modum, facilis à morbis corripuntur pueroruni nervi, & maximè lactentium, ob alimenti naturam, quæ neruos infriquit, humectat, & obstruit, præsertim si crassum fuerit lac, & potissimum à convulsione, lib. 3. Aph. 25. Etsi enim duabus facultatibus corpus gubernantibus, vitali scilicet, & naturali robustiores existant; in tertia tamen, quæ motum voluntarium præstat, ob mollietatem, & nimiam humorum & muscularum imbecillitatem, imbecilliores habentur.

Addo utramque convulsionem esse pueris cōgruen-

tiorem: humidam quidem, quia crudis humoribus scatent, & nervosum genus habent imbecillum; siccum vero, quia in iuuenibus citius dissipantur, dicente Gal. 9. meth. 17. puerorum substantiam omnium facilissime digerit, ac dissipari, propterea quod omnium est humidissima, nulla vero frigidior. Quare non sunt audiendi, qui iuuenibus propter siccus atatus temperamentum, siccum convolutionem esse congruentem arbitrantur, quia teste Auic. 2. 3. cap. 5. pueri ab illa citius, quam iuuenes liberantur: non euaderent autem, nisi eis cognitor esset, magisque familiaris.

At quæres: Vtrum puri ex vigiliis, pauro, & luctu in convulsionem incurvant? Hoc enim 3. progn. 34. pñadixit Hippocrates, dum sic ait: Pueris autem convulsiones accidunt, si vigilent, paueant, & lugeant. Causam protulit Galenus 7. Aph. 18. Ex vigiliis convulsio, malum. Vigilia enauat, resoluit, exiccat, & hoc modo absumpta humiditate convulsionem ex siccitate concitat. Deinde vigilia cerebrum resolutis spiritibus debilitat, & sic minutæ coctione, aucta excrementa cruda, ad neruos transmissa, convulsionem ex repletione pariunt.

Pauores infantibus accidere docuit Hip. 3. Aph. 24. Eos per somnum euencire testatur Auicenna, 3. 1. doct. 1. cap. 13. §. infamibus insomnia accidenti terribilia per somnum, &c. Causa in promptu est, quia ex nimia cibi abundantia: eaque non concocta in ventriculo, sed corrupta, vitiosi, crudi, tetrica halitus ad cerebrum elati, vapores, somnia concitant, & phantasmata; & sic pueri pauentes convulsione occupantur, quia diffusi spiritus ob pauro subito submerguntur, & ad intimam corporis renocantur, quorum motum musculi versus principia sua sequuntur. Ita luctus quando intentus fit, ea tantum ratione, quod per ipsum humores colliquantur, & in musculos defluunt, convulsionis causa censetur.

Curatio.

A Ntequam ad curationem vtriusque convulsionis accedamus, dubitandum: Vtrum facilis succurratur convulsioni, orta ex inanitione, an ex repletione? Hip. 2. Aph. 22. sic ait: Quicunque morbi ex repletione sunt, curat vacatio; & quicunque ex vacuatione, repletio, & aliorum contrarietas. Sed dissimilis est curatio; Nā difficilius curantur morbi ex inanitione, quam ex repletione: In illis enim vires sunt resolutæ nimis, spiritus exhausti, humidum primigenium absumptum, & cum multis alimenti appositione opus sit, illud imbellis vires commutare nequeunt. Accedit, quod per conniuientes vias, & occlusos præ siccitate meatus, alimentum distribui non possit, nec apponi. Et cum humidum ad reparandas facultates optimum sit, 2. Aph. 11. & lib. de alimento, num. vlt. hoc pigrum est, iners, & exiguae actiuitatis, & siccitatem corrigere nequit: quod enim semel exsiccatum est, deinceps humectari nequit.

Neque obstat, quod in morbis ex repletione plura sunt remouenda, morbus, & huius causa; in morbis vero ex inanitione solus morbus est profligandus. Nam hoc verum est, nō in virtute sit disparitas, quæ cum in convulsione ex inanitione sit debilior, opera nutritionis præstare non poterit. Accedit, quod humoris noxijs enauatio facilis perficitur à Medico. & venæ sectione, & expurgante medicamento, quam nutritio, in morbis ex inanitione præcipue intenta à natura, possit auxiliis ad id aptis promoueri.

Ergo convulsio ex inanitione curatur aere humido, victu simili, in qua amplius alimentis restaurantibus, quam medicamentis pugnandum est, sicut in febre hætico prescribemus. Balneum prodest eximiè. Lactis potus est saluberrimus. Vnctiones externæ parti adhibita, quæ partes emollient, & perditam humiditatem farciant, sunt utilissimæ. Demum vita omnis, & auxilia, velut hæticis instituenda sunt.

Con

Convulsio ex repletione, eo modo quo paralysis, curanda est. Quod si fiat propter tumorem, eo curato euaneat. Si ex ictu scorpionis venenosi, pars icta amputanda, ex Galeno 3. de loc. 7. vienda, vel arctissimè deliganda, ne venenum in altas serpat corporis partes; vel parti calida attrahentia medicamenta admouenda; vel caro scorpionis loco puncto africanda, docente Galeno, lib. de theriac. ad Pison. 16. Nam venenum exteriorum à proprietate & similitudine, internum, foras attrahere natum est.

Si ex flatu concitetur, vel refrigeratione torpida, stuporis ritu cutanda est. Si ex æruginosis vomitibus, clysmatis, & purgationibus ex Rheo, & aliis cholagogis insistendum. Si ex epoto veneno, alexiteria profundit. Si ex luxatione ossa luxata, in propriam sedem reponenda: & ante hoc opus, mitigatoria & anodyna summe iuuant; horum enim ope, ab inflammatione preservatur pars. Si à vermis originem ducat, eos enecantia, & expellentia satis sunt. Si ab aliqua simmodica vacuatione oriatur, ex totis viribus supprimi debet. Si ex vulnera contingat, quod neruacea substantia sit compuncta, aut eiudem partis inflammatio sequatur, hæc in primis est prohibenda: Si aliter feceris, timor est ne ob cerebri consensum, febris, deliria superueniant, & convulsiones. Quare tunc tenuissimo victu vtendum est, sanguis demandus, humorum gemina oleo calente lumbricorum fouenda. Si tamen symptomata intendantur, & laborant in vita periculum labatur, coactus necessitate neruum præscindes. Si ex punctura nerui eueniatur convulsio, vulnus latius redes, & dilatato foramine, oleum de terebinthina infundes, & vlcus ad cicatricem tardius perduces. Quod si hæc non sint satis, humorum, & tendinem etiam præscindes. Dummodo in omni convulsione semper in mitigando dolore sis intentus, ne vites debilitentur, & humorum copia ad convulsam partem confluat continuo.

O B S E R V A T I O.

Convulsio, orta ex scabie intempestivè suppressa, ea artificio reuersa, sanatur.

I Nciderat iuuenis quidam in scabiem feram, qua cum diutius premeretur immaniter, plurima, ex consilio Medicorum, machinatus est auxilia, sanguinis missio, expurgantia pharmaca, balnea, & alia, quæ humorum adustum enauarent, & foras extruderent. Sed cum iis nec tantillum leuaretur, amici persuasu & monitis, vnguentum parat ex vncis quatuor lithargyrii in oleo bene permixti, quo cum ter totum corpus inungeret, subito à foeda scabie omnino sanus evaserit. Sed illi lagabundo, & ex toto (vt sibi videbatur) personato, aliud contigit infortunium, nempe vrina suppressio, quam comitabatur sitis ingens, ardor in toto corpore sensatus, vigilia, angor, desperatio, insolita mestitia, febris lenta, & motus cōvulsu in extremis partibus ex interuallis percepti. Medici, ex lithargyrio, quod extræ adhibitum rebantur esse venenum, tanquam ex primæ origine omnia hæc mala scaturire putantes, alexiteria offerunt, ipsūmque lethargyrum ad partes extimas euocare conantur, hypocautis, sudorificis, balneis, frictionibus, sed incassum: æger enim iis calidis medicamentis applicatis, assidue ruerat in pejus. Vocati alij, & admissi in consilium. Hi non ex lithargyrio, quod extræ appositi non est venenum, ex priscorum mente, sed ex humor, vi adstrictoria medicamenti, ad principes & interiores sedes conuerso, & restagnante, easque inficiente labe dira, enauire, sumiter sibi persuadere. Sic factum: Sanguinis missio, iterum adhibita, purgationes variæ celebratæ, quæ tristem hunc humorum viscera occupantem, per aluum excernerent. Multum pro-

E imaginationis, sed & visus simul dicitur symptomæ vertigo imaginationis solius: finit antem prout mali causa magis in capite, aut solùm residet, vel in oculis simul inclinat. Atqui in vertigine caput, & adstantia circumdat duntaxat evidentur; in scotomia simul cum capitis circumversione tenebricosa fit visus: unde tenebricosa appellatur vertigo, ab accidente nomen sumens, quod repentina oculis tenebras ingerat, vt ait Aurelianus lib. 1. chronion, cap. 2.

Cum vero tantam habeant coniunctionem inter se affectiones dictæ, nec in omnibus dissident, quandoque simul comprehenduntur, vt 3. de loc. 17. & 4. Aph. 17. Nonnunquam separantur, vt 4. acut. & ab Auicenna cum Barbaris. Nec vero cum quibusdam putes, in scotomia erroris in videndo, seu depravata visionis causam

causam in phantasia locari: Cūm enim non in ea, sed in oculo efficiatur visio, ibidem vitium situm esse credendum, & in præcipua illius parte crystalloide nimirum, vel quia animali spiritu illustratus non est, vel quia flatuosus vapor inordinata motione præditus, ante eum obseruatur, ac proinde destruitur nonnunquam repente visio. 4. Aph. cit. aliquando errat, & titubat.

Adde, Vertiginem tenebricosam non solum esse symptomam facultatis imaginatricis, sed visoriae, & motricis, in qua imaginatio depravata nō incipit à corrupta visione: nam prior est, quia propter magnam noxam in cerebro perceptam, perterrita natura spiritū animalem retrahit ab instrumentis sensus, & motus. Deinde spiritus recta viā solent communicari, & ob spirituum motum inordinatum influxus impeditur.

Iunge, quod spiritus & humores, turbulent & inæquali motu in his affectibus mouentur, vel in cavitibus, aut venis, aut arteriis cerebri. Quare hic motus in causa est, vt rerum visibilium species in spiritu receptæ repræsententur facultati imaginatrici, velut si emanarent à rebus quæ mouentur: Nam omne quod recipitur, per modum recipientis recipitur, & necesse est (vt inquit Auic.) ad hoc vt de re visibili iudicium feratur, res visas moueri, aut oculum, aut spiritum animale: nam cūm sentiens mouetur, mutantur opposita, sicuti cūm mouentur sensata, sentiens mutantur.

Causa.

Cum vertiginosi sine causa externa, aut si hominem rotare videant, aut in curru rotam circumuersari, denique aut in aqua vorticem circumagi, statim vertigine corripiantur, adeò vt nonnunquam concidunt, præsertim si vel semel in orbem moueantur, manifestum videtur, huius affectus causam non aliam esse, quām inæqualem quandam & inordinatum motum, tum humorum, tum spirituum in cerebro: id quod ratione, & sanctorum exemplo demonstrat. Non aliunde siquidem illis accedit vertigo, vbi frequenter circumuersantur, nisi quia cerebro in orbem motu, spiritu simul, & humores in cerebro vsque adeò agitantur, & inordinatè mouentur, vt nec hominem stare sinant, nec externa apparere quieta, sed ad similem modum omnia videantur circumuersi.

Sed dubitabis: *Vtrum inordinatus humorum, & spirituum motus, sit vertiginis causa?* Et insurges hoc modo: Spiritus in visione nihil aliud est, quām medium quoddam specierum, seu imaginum susceptiuum. Atqui medij agitatio & motus, non infert phantasiam obiecti immoti, quasi moueat. Ergo causa propter quam visa in vertigine circumferti creduntur, non est motio, & agitatio spirituum. Minor nota est, quoniam aliquando medius aer agitatus efficeret, vt res omnino quieta iudicaretur, cuius contrarium experimur, quantumvis spiritus, & impetuosè moueat. Deinde, licet homine in gyrum verso, caput, & intra ipsum spiritus agitetur, homine tamen ipso, & spiritu iam quiescente, humores & spiritus firmantur, nec amplius circumuersuntur. Atqui tunc temporis inuidit accessio vertiginosa. Igitur illius causa non potest attribui humorum & spirituum motui.

Dic: cum indicium fiat de rebus, non solum prout ipsæ sunt, sed secundum modum quo recipiuntur, vt visus iudicetur motum, perinde erit ipsum, atque videns moueri, quod & ex Aristotele constat. 3. de anima passim, & manifesto experientio. Si enim quidpiam uno tantum oculo spectemus, & eo repente clauso, altero inspiciamus, salire dicitur illud, & situm mutare, propterea quod mutatus est oculus videns. Sic & nautigantium oculis quiescens litus creditur discedere, quia recedit visus. Quoniam vero in vertigine spiritus

visorius, qui non medium in visione, sed agens est, & instrumentum, circumuersatur, nihil mirum si visa itidem in orbem ferri existentur.

Quare licet agitato & commoto aere, res immota non censemur moueri, non proinde sequitur, ex motione spirituum imaginationem non induci motionis eius rei quæ sentitur: nempe quoniam aer agens non est, sed medium visionis, spiritus è contra. Præterquam quod etiam ex motione medijs, res quiescens moueri nonnunquam censemur, quia scilicet agitatione medijs, fit vt à variis sitibus species visibilis ad oculos ferantur, quod cernere licet in iis qui tremulam aquam conspicunt, vt v.g. in nummo intra ipsum latente, qui moueri putatur immotus omnino existens, nempe quia mota ac agitata aquæ superficie nummi species ad oculos rectâ permeat, inutatur loca vnde visorius radius progreditur. Cum autem à variis diversis que locis radius ad oculos fertur, in iisdem etiam res locata existimatur, atq; adeò moueri; siquidem sine eo quod moueatur, in locis diversis esse non potest; quinimò & continente moto creditur nonnunquam moueri obiectum, & aliunde procedere quām procedat, si imago absolute intentionalis non sit, sed realis & corporea, vt soni, odoris, &c.

Quapropter licet spiritus medium tantum foret in visione, cūm diuersus sit recipiendi modus in aere, & spiritu, (ex hoc siquidem moto, à variis sitibus species accedere videtur, ad cognoscendam potentiam) causa esset, vt immota res iudicaretur moueri, atque adeò proxima & immediata Vertiginis, & sine qua non: Licet enim quiescente iam homine, post motum in circuitu, nonnunquam inuidat hoc malum, adhuc tamē spiritus ipsi, & humores intra corpus agitantur, & in orbem voluuntur, adeò namq; instabilis est, fluxa, mobilis, & inconstans illorum natura, vt concepto semel motionis initio, non ita facilè quiescant & maneant, sed ulterius moueri persistant, vt Auicenna explicuit loc. cit. posito exemplo in vase aquam continentem commoto, ad cuius motum aqua intus contenta mouetur, & quiescente vase ob eandem causam manet agitata.

Ex his constat, causam internā vertiginis esse inordinatum motum spirituum, præsertim si hi flatuosí sint, & halituosí, quem generati à debilitate caloris innati probat Galenus, 4. acu. 42. & 3. de cauf. sympt. cap. 2. 5. de halituosí incrementis, &c. De quo argumento plura dicimus, lib. 3. Hist. P.P. Med. in com. Hist. 21. Causa extera multiplex est. Prima est motus corporis in gyru, vt in choreis accedit, quia ad motum corporis, humores & spiritus mouentur, & arrepto motionis impetu deinceps difficulter quiescunt. Altera causa, est quando aliquis cadit ex alto, aut in corpore percuditur, tunc in vertiginem solet incidere: quemadmodum enim aqua percussa solet accidere motus tremulus, aut vndosus, simili ratione, capite, aut toto animali percusso euenerie solet, vt Auicenna inquit.

Vestio in curru, lectica, aut nauigio, est causa vertiginis, quia inæqualiter corpus mouent, sursum, deorum, & ad latera. Inspectio rerum, quæ circulariter, inæqualiter, aut impetu quodam mouentur, sicut accedit intuentibus rotam molendini, cursus equorum, impetum aquarum fluentium, fluminum vortices. Causam attulit Auicenna, quia quādum aliquis res prædictas inspicit attente, earum rerum imaginatio in animo figuratur, & facultas imaginatrix cogit facultatem naturalem inæqualiter mouere humores & spiritus; facultates enim naturales ad nutum illius solent operari.

Rogabis: *Vtrum procearistica causa possint vertiginem inducere?* & videtur quod non, nisi internas, & antecedentes moueant, ac corpus realiter immutent. Sed rotatio, vortice in aqua, & simili circumuersatio, nullam alterationem in corpore efficiunt, nec mouere quoniam spiritus & humores. Ergo nec accessiones vertiginis accidere.

Dic:

Dic: Etiam motionem eorum quæ intra corpus sequuntur, sequitur accessio vertiginis, vbi rotarum accessionem conspicimus. Sicut enim ad horridi turpisque obiecti præsentiam, nausea & vomitus consequuntur; adnoxij & formidabilis conspectum, spirituum ab extensis ad interna motus, ob conceptum timorem in imaginatione: sic ad rotas visum, rotationis imaginatio, ad hanc, humorum & spirituum circumuersatio, ex innata doctrina, qua naturales in corpore actiones imaginationis obsequuntur.

Verum facilius Actius terab. I. serm. 2. cap. 7. Cūm quis, ait, inuenitur id quod in gyrum voluit, in gyrum similiter oculos convoluti: (sequitur enim videndi instrumentum, id cuius inspectione tenetur) verso autem oculo, spiritus facile mobilis cūm sit, voluitur vndeque, & circummonetur, sumptóque ex leui occasione motionis principio, ob malum corporis habitum, & promptitudinem vertendi, non quiescit, sed progrediatur in motu circulati, & inducit vertigo.

Ex his causam intelliges, ob quam nauigantibus, & præsertim insuetis nauis moueatur: cūm enim montes, stirpes, terra, nubes, cælum illis agitari videantur, commouentur humores, & spiritus in corpore, excitaturque vertigo, in qua quia caput afficitur, ventriculus, ob mutuum quem cum eo consensum habet, ad vomitum prouocatur; propter quod consilium est nauigantibus, quandiu conlucti, & satis versati non sunt, nemare spectent, & reliqua quæ illis moueri creduntur, quia corporis, & humorum motus ad vomitus, & defecções excitat. 4. Aph. 14. Deinde multis aquæ vapor inter respirandum attractus ventriculum adiens subuerit. Insuper litoris, & maris fætor, vnde prope oram ferè, & nauigationis initium, nauis accidentunt ac subversiones.

Species.

Galenus lib. 3. de loc. effectis, cap. 8. in fin. duas affiguntur Vertiginis species, unam cerebro propriam, cum ob inæqualem illius intemperiem fit inordinatus hic, & turbulentus spirituum motus. Per consensum alteram, scilicet vbi à ventriculi ore, inquietus ille, calidus, & vaporosus spiritus ad cerebrum effertur. Vtramque autem propriis indicis aperte distinguit, & contra Archigenem concludit, etiam in ea quæ per consensum fit, affici cerebrum, quod ille inficiabatur.

Has species inter se distingues: Nam primariò labore cerebro, præcedunt, & comitantur quæ laesionem cerebri ostendunt, veluti sensuum læsio, capitis grauitas & dolor, tinnitus aurium, propensio ad foenum, & ferè non intermitit, & ex leuissima causa exacerbatur. Oculorum caligo, & tenebrositas, olfactus gustusque imminutio, & denique vehemens pulsatio in arteriis capitis arteriis persentitur. Materiæ speciem ostendunt, quæ pituitam, bilem, melancholiā, aut sanguinem redundare in cerebro significant.

Vertigo per consensum cognoscitur prædictorum signorum defectu. Si à toto corpore consensus fiat, vt accedit in febribus, & ex suppressa aliqua vacuatione consueta, præsentia signa indicabunt, vena tenuis est, & paucā, alius dura, corpus torpet, & lassitudine premitur spontanea. Ex ventriculo oriri testantur vomitus, cibi fastidium, morsus ventriculi, deicta appetentia, nausea, cruditates, & flatus. Si ex vtero, præcedit vteri suffocatio, dolor, rugitus, mensura suppressio, vel minutio. Si ex icore, vel splene, peculiaria cuiusque membrorum aderunt symptomata.

Presagium.

Vertigo, si recens est, & rara, periculo vacat; inueteata, & frequens, periculosa, præsertim si fuerit te-

A nebris: Quare 6. de sanit. cap. 12. & 3. Aph. 17. morbus magnus appellatur, & magnorum morborum præmicia, vt furoris, melancholia, epilepsia, apoplexia, &c. Cūm enim crebris accessionibus ægrios fatiget, vehementem calor, & virtutis imbecillitatem inducit, ex qua crudelis, flatulent, & crassi humores generantur, qui prædicti morbi occasionem præbent, & magis si vertigo tenebris exstet, quam alicuius membra stupor, torpor, comitentur. Hippocratis sic inquit: *Quibusunque cephalalgia, & aurum tinnitus citra febrem, & tenebris vertigo, & vocis tarditas, & manum torpor, his apoplepticos, vel epilepticos fore expecta.*

Auicenna in fine capit. citati, vertiginem solui superueniente sola assuerat. Huius rei causa duplex existit: Prima, quia humores & vapores, qui erant vertiginis causa, à ventriculis cerebri ad membranas, & partes extimas transmutantur. Secunda, quia ad partem dolentem sanguis confluit, & spiritus, ex quorum confundi, incalescente cerebro, vapores resoluuntur, qui vertigini materiali suppeditant.

Curatio.

Vertigo repetit per paroxysmos, & quotannis, vère & autumno solet inuidere, idcirco curationem expostulat, & præcautionem. Accessione præsente, animi & corporis quies imperanda. Eger in obscuro loco reponendum. Brachiorum, & deinde crurum frictions administrandæ. Utendum est vinculis. Alius statim clyster exoneranda. Offerenda sunt ea quæ roboret, vides, & humorum spirituumque agitationem compefecunt, veluti est Rosa, viola, Nenuphar, aqua rosa, cea cum acetō. Odorata calida fugienda, somnus omni ingenio conciliandus. Si forte protrahat accessio, magna remedia optima sunt, & maximè si cerebrum per proprietatem laboret, de quorum genere sunt clysteres.

Verum quia sunt plura, quæ hoc dissuadeant, agitandum: *Vtrum in Vertigine tenebris clysteres à capite reuelere possint?* Nami Galenus 4. Aph. 2. eos ad solam intestinorum vacuationem esse inuentos assuerat, eò enim integris viribus pertingunt, & fortasse vacuant, quæ in crassioribus intestinis sunt infixa, 13. Meth. cap. 17. Quare ad excernenda ea quæ in ventre sunt, illos admittit, 6. epid. 2. com. 3. Idcirco 6. de loc. cap. 2. & 2. ad Glauc. cap. In dysenteria lascis humilioribus intestinis, solùm iis vtitur, ita vt quot sunt intestinorum vitia, tot clysteria paret.

Obstant grauissima Galeni testimonia, quæ probant clysterum vnu humores in capite, aliisque distantissimis partibus posse vacuari. Lib. enim 2. sc. loc. cap. 1. tit. de his quibus ab stomacho caput dolet, sic ait: *Laudani autem vacuationem per clysterem, non solùm propter evacuationem eorum, quæ intestinis continentur, sed etiam ob reuulsionem eorum quæ ad caput feruntur.* Et 4. lib. cap. 8. ad fluxiones oculorum validam ventris solutionem conducere assuerat, siue per medicamentum purgans, siue per clysteres: quos vniuersalem vacuationem efficere docet, in art. medic. cap. 99. & eleganter confirmat lib. 6. secunda loc. cap. 1. Quare hanc controversiam dissolues, si dicas lenes clysteres solùm primam corporis regionem vacuare posse; ceterum fortes, ac validos, non solùm ex Mesarao, & hepate, verum ex distantissimis partibus atrahere, à priscorum doctissimis esse exaratum.

Cucurbitulae scapulis admotæ summopere præstant. Et si forte ab aliqua suppressa vacuatione Vertigo concretetur, vñitata excretionis prouocanda. Quare sanguiinem mittere præstat, præservationis, & reuulsionis causa à cruribus, maximè si mestrua sint suppedita, aut retentæ hemorrhoides, vt lib. de sang. miss. cap. 16. & 19. Galenus explicuit. Si vero sanguinis vñitata vaporosi adsit in capite, tunc cephalica sectio remedio est, nisi ex flatu, aut humorum

humorum frigidorum copia originem ducat, tunc enim sanguinis missio vehementer nocet. Quando vero conjectura assequimur, in cerebro acrem, & calidum sanguinem redundare, tunc ex pracepto Galeni 3. de loc. cit. & 13. meth. cap. vlt. secundae sunt arteriae retrò aures, in temporibus, eligendaque ad sectionem est illa, quæ calidior est, eminentior, & magis pulsat. Solet enim hoc auxilium prodeesse, quoniam tota arteria per transuersum dissecta, pars singula in se colligitur & contrahitur, una sursum, altera deorsum condescendit, rufus intermedius locus cicatrice obducitur; unde prohibetur ascensus calidi, vaporosique spiritus, & humoris, sanitaque malum. Adde quod propter sectionem arteriarum, partes externæ in opia laborant, & ideo coguntur à partibus internis attrahere, & hoc modo redundantiam absument. Commodam autem esse arteriotiam in ægritudinibus plurimis ex Galeni mente explanamus, lib. 2. Hist. Princ. Medic. in com. Hist. 43. Si vero ab aliis humoribus, & partibus vertigo vel protopatica, vel idiopathica concitetur, tunc cetera sunt peragenda, veluti in cap. de Cephalalgia latè prædiximus.

OBSE R V A T I O.

Vertigo admiranda, ex auris regione enata, cuncto pone aures affixo, omnino curata.

Quod videris, suapt natura ingluviæ deditus, & vini potus amantissimus, in hac cōsuetudine triduum perseverans, nihil mali persensit. Ecce aduentante vere, vertigine tenebrisca concusus, in publicum prodire recusat. Me vocat, & vt cōtra graue symptomam aliquod consulerem auxilium, rogat. Clysteres expurgantes impero, electuaria roborantia offero, quorum ope flatus dissolui, humorisque crudos vacuandos esse spero, iis adhibitis in pristinum redit statum. Post quindecim dies mūrmur persensit intra aurem dextram, quod dolor, tinnitus, & surditas sunt sequuta, quibus cum spatio trium horarum velut stupidus premetur immaniter, subsequuta vertigine in solum concidit, qui pluribus reuelentibus auxiliis restitui non potuit, donec per eandem aurem effluxisset, spuræ & purulentæ materiae copia, quæ sufficiens erat cochlear adimplere: & sic leuatus à vertigine, ad se redit. At cum accessio rediret ferox hebdomadis singulis, & timor esset ne in apoplexiā incurreret, plura ex vacuantium, & roborantium classe, sibi curauit facienda auxilia. Sudorifica ex Ebeno parata est expertus. In occipite permisit sibi fontanellam affigi. A quibus nullum fructum cum perciperet, immo gravius & ferocius symptomate tum infestaretur, suau Medicorum cädendas arterias in tēpore dextro curauit, venas sub lingua secuit, carenti ferramento in pluribus partibus caput inussit: sed omnia facta citra utilitatem villam. At cum accessio ferè semper inciperet cum auris rugitu, & desineret ad vacuationem sordis per aurē emanatis, caput per consensem ab auro labore, mihi persuasi: sicque cucurbitulā magnam saepius supra aurem imposui, sed citra leuamen villū. Causa retrò aurem applicui, quorū vi etiū ichores emanarent continuo, tamen affectus periculosis ingrauescebat, qui solū fontanella excitata retrò aurem, profluente per eam vbertim sanie multa, miraculi instar conqueuit: quæ aeger, imposito cicere, vel pilula cerea, & admoto desuper emplastro Diapalma conseruabat.

C A P V T XIII.

Ophthalmia.

De oculi fabrica plura diximus Laconice, lib. 6. Hist. P.P. Medic. in spicilegio anatomico, sect. 3. in fin.

A De visus præstantia sat multa, lib. 5. Hist. P.P. Medic. in com. Hist. 9. Nunc pro coronide inquirō: *Vtrum oculi inter omnes nostri corporis partes, variis morborum genibus infestentur?* Cū enim Galenus lib. 1. de caus. sympt. cap. 2. symptomata recenseret, quæ in sensuum affectionibus consistunt, in visu exemplum magis dilucidè proposuit, tanquam in magis nobili, & eo quidem quæ p' utrum partium noxis est magis obuius. Nobilitas limitatur tum ex obiecto, quod est lux, pulchritudo, & ornamentum omnis visibilis creaturæ: tum ex modo operandi, per notionalem videlicet alterationem, quam alter intellectus: tum ex potentia, qua & remotissima discernit, & plures, quam reliqui sensus, differentias rerum ostendit.

B Multis, iisque diuersis ægritudinibus premuntur oculi nostri, quia in arce positi, ex Arist. lib. de sensu & sensibili, cap. 1. Quorum gratia caput fuisse creatum, fateur Galenus 8. de visu part. cap. 5. Licet enim aures semper pateant, anfractibus tamē extēnae auriculae mīctuantur. Cum ergo oculi plurimis constent particulis actioni videndi inferuentibus, vt sunt septem tunicae, humores tres, duo nervi optici, sex musculi, palpebrae, quid mirum si ex hac partium oculos componentium varietate, auctores diuersorum morborum myriads efformarint, quos Galenus ad præcipua capita citat loc. reducit.

C Videndi ergo actio lēditur, lēsa facultate sensitricæ, quæ per néruos mandatur ad oculos, in quibus sit visio. Afficiuntur cerebrum, & nervi. Horum quodlibet, vt pars similaris, afficitur ab intemperiebus octo. Vt pars instrumentalis, obstructione, constipatione, tumorē præter naturam. Vt similis simul, & instrumentalis, continua solutione, quam cerebro accidere vita superstite, si vulnus ad cerebri ventriculos non accedit, 8. de visu part. cap. 10. & 6. Aph. 18. exemplo pueri Smyrni Galenus confirmat. Si vero ventriculi perforantur, actiones cessare omnino est necesse, & animal perit.

D Primum videndi instrumentum est crystallinus, siue crystallinus, aut glacialis humor, qui, si ipse estemus superiore, inferiore, & laterales partes, & in medio oculi: si vero consideremus positiones antorū, & retrofū, ita ad anteriores deuiat, vt non sit toti oculi concentricus. Figuram habet lenticularem anteriori, posteriū autem rotundam. Est viuens: est pars similaris, quamvis quatenus figuram certam requirit, diffinitaris dici possit.

E Vt pars similaris, ab octo intemperiebus lēditur. Licet à siccitate, & eius concretione immoda glancedo oriatur. Exsiccatur autem crystallinus, ob defectum albuginei, ex Gal. 10. de visu part. cap. 6. Vt pars instrumentalis, dimouetur à sua sede, ob muscularum oculi momentum convolutionem, aut paralysim, strabismus ab Auicenna appellatur. Offenditur vt pars similaris, & instrumentalis, continua solutione: Continui solutionis cæcitatem inducit.

Lēditur etiam videndi actio, lēsa aliqua ex his partibus, quæ primo instrumento inseruiunt. Foramen viue est pupilla, sic accipi video à Galeno, ab Auicenna, & ab omnibus magni nominis auctoriis. Galenus 1. de causis sympt. cap. 2. quadrifariam à propria natura mutari assuerat, auctum scilicet, imminutum, diuulsum, & ruptum; firmatque amplitudinem foraminis, seu pupillæ, semper visui esse incommodam, quocunque tempore acciderit; imminutionem vero, seu angustiam non semper. Nam si nativa sit, & in vero contrafacta, acutissimi visus occasio erit; Si vero postea euenerit, causam morbificam arguet, & prauam visionem efficiet, immo dilatatione magis nocet. Dilatatio, si à siccitate fiat, à parua siccitate fit: Si ab humiditate, fit ab abscessibus, qui Galeno auctore, non difficulter curantur. Vocatur hic affectus, *Mydriasis*, quæ siue à matuitate

Praxis Historiarum, Lib. I.

A hatuitate, siue accidente euenerit, visioni nocet, tum quia parum commode tota pupilla spiritu animali implectur, sed dissipari cogitur: tum quia species melius contracte repräsentant: tum quia radij visuales, non bene in pupilla dilatata, cuspidem per quam sit visio, efficient. At angustia à siccitate, sit exsiccata omnino tunica, vnde tabes, seu phthisis pupillæ appellatur. Ab humiditate sit, humidu tunice substantiam occupante. Reliquorum duorum, diuisionis inquam, ac ruptionis foraminis, quoquaque tempore fiant, neutrū, notatu dignam visui noxiam affert, quod Galenus experientia ipsa cōprobatum sibi esse testatur: dicit enim se vidisse ex parua Rhagoidis procidentia detortam pupillam, post quam cicatrice fuit inclusa, nec tamen hominis visum fuisse impeditum.

B At quætes: *Vtrum amplitudo pupilla perpetuè visiō incommodet; angustia vero naturalis utilis sit?* Cū spiritus animalis per opticos ad humorē crystallinū demandetur ad visum peragendam, sit vt pupillam paulo ampliorem redditam, siue à natura, siue ex accidenti, implere nequeat, sed dissipatus infirmorem visionem reddit; nam virtus vnta fortior est seipsa dispersa. Hi connuentibus oculis ferè omnia intuentur, & minora: Ne enim spiritus diffusus à lumine externo dissipetur contrahunt palpebras; contracta autem pupilla rerum species sub minori angulo recipiuntur, & hoc modo omnia minora apparent, & sic minutæ literas scribunt, 31. probl. 8. Angustia vero nativa pupillæ visum acuit, spiritus enim magis vntur, & fortius operatur. Accidentaria vero semper noxia, quia prauos affectus sequitur, nempe defectum albuginei, & magnam corrugationem vñæ, quæ visioni est inutilis.

C Vnea siue rhagoides, quoddacnum vñæ, à quo pendunculus fuit extractus, referat, dicitur: & choroides, quia chorij in modum vasa tunicarum fulcit. Hanc corripiunt phlegmone, durities sensu carens, tensio à multitudine humorum subiectorum pronata. Hæc curarū facilia ex Galeno. Vnitas etiam diuisione afficitur, ex vulnere, & vlcere. Divisio si sit magna, duo incommoda accident: Concidet vnea supra pupillam: & spiritus à cerebro ad pupillam totus non accedit, sed per vulnus effluet. Si sit parua, per se visichi nocebit.

D Humor albugineus, seu aqueus etiam plura damna patitur: In illo enim eueniunt symptomata, quæ ad substantia totius humoris motionem, colorisque alterationem consequuntur: quare Gal. loc. cit. de caus. sympt. crassitie in albugineo varietates ostendit. Prima est, quæ exactam visionem impedit, cum scilicet hæc crassitie modica est. Secunda est illa, quæ aliquando totam pupillam occupat, & tunc lēdit æqualiter visum, aliquando vero occupat latus vnum pupillæ, & tunc altero latere exactè videt, ceterum pauca. Tertia crassitie est illa, quæ solū centrum pupillæ occupat, partibus circumiacentibus puris manentibus, & tunc res fenestratae apparent. Quarta, cum diuulsa crassitie volat, & tunc muscae volantes apparent. Quinta, quando crassitie in vna parte quiescit, & tunc ante oculos varia simulacra apparent.

E Vtrum autem albuginei crassitie, & coloris alteratio visionem peruerant? dubium est. Causa prioris crassitie hæc assignanda, quia cū exactissima visio dicatur ea, quæ acuta est, & in remotissima potens, quæque rei visibilis cuncta distincta discernit, partes nimurum, formam, quantitatem, colorem, & id genus alia, rectissimè à Galeno dictum est, crassitatem aquei humoris confitentiam, exactam adimere visionem. Nam quod ad visum distantiā pertinet, crassitie prædicti humoris efficit, vt neque ea que procul absunt, neque propinquæ cernantur, illa ob medijs inexactitudinem, spirituumque visionem efficientiū impuritatem ac crassitatem. Constat autem humorē albugineum, medium esse, per hunc enim imagines eorum quæ videntur, ad crystallinum defruntur, quem tenuem, lucidum, & splendidum esse oportet. Deinde ex prædicti humoris crassitie, spiritus visionem efficientes, crassiores sunt, quos pueros, & lucidos esse oportet. Quæ autem propinquæ sunt videri nequeunt, quia cū species rerum per aqueum humorē crassum ad crystallinum ferantur, sit vt crystallinus à predictarum rerum speciebus debiliter alteretur.

F Causa secundæ crassitie est, quia cū visio non fiat nisi per medium lucidum, & perspicuum, sicut suffusio visum omnino prohibet, ita humor aqueus crassus admodum factus. Si vero crassitie latus vnum pupillæ occupet, non foramen totum, reliquo latere exactè videt, ceterum pauca, & diuersis temporibus: causa huius est, quia visionis conus redditus est angustior: Cū enim res visibiles per pyramides ad oculos perueniant, singulæque res singulas in oculo pyramides efforment, quarum basis est res visa, sit vt quæ plures in oculo pyramides conueniant, eo plura uno intuitu videamus; quod vero pauciores, eò quoque pauciora. Cū ergo crasso corpore pupillam parte aliqua obscurante, ea tantum pupilla pars, quæ huius corporis crassi iniuriam non sentit, ad pyramidum receptionem apta sit, & hæc admodum sit exigua, colligitur quod angustiorem faciat, sic vt plurimū simul rerum imagines comprehendere non possit, sed singulatim, singulas quasque, & non vñico intuitu cernere queat.

G Causam tertiae addit Galenus, loc. cit. inquiens: Non quod in medio non cernitur, excisum esse putat. Causa quartæ, est motus humoris crassi in prædicto humore existentis. Ultimæ vero causa videtur esse, defectus distantie sensatæ rei ad sensorium. Deinde penuria, crassitieque spirituum, ob quas causas vana ob oculos, & inania simulachra oberrare videntur; quod plurimū iis qui à somno excitantur contingit, tunc enim plurimi, crassique vapores efferuntur sursum, varias imaginationes efficientes, præcipue vero hoc accidit pueris, quia natura calidissimi, & humidissimi sunt, ac somno longissimo vñuntur, cruditatibusque ob voracitatem sunt obnoxii.

H Prosequitur deinde Galenus loc. cit. ea symptomata, quæ ad albuginei humoris coloris alterationem consequuntur, dicens quod si color eius fuerit immutatus, & ad fuscum inclinet, veluti per nebulam, aut fumum, hominem videre efficit; si vero ad alium quandam colore vergat, huius imaginem iis quæ videntur præbebit, talia enim apparent visa, quale est medium per quod cernimus. Si insipientibus nobis per vitrum aliquo colore infectum, per id conspecta, eodem colore prædicta iudicantur. Cū ergo aqueus humor sit veluti internum visionis medium, colore eius mutato, mutari quoque quæ per ipsum cernuntur omnia, est necesse.

I Ob spiritum diuersimodè alteratum, lēdi etiam visum, citato loc. Galenus explicuit: spiritus enim multis exactam visionem efficit, quæ in dilucidè, & è longinquo minima discernendo, consistit. Si vero spiritus sit paucus, sed purus, quæ propè sunt, exquisitè discernit; quæ vero longius absunt, non videt. Quod si crassus, seu nubilus simul, & multus fuerit, longissimè quidem videt, sed non exquisitè: quemadmodum si crassus sit, & exiguus, nec exquisitè, nec longissimè videt.

J Ex variis, abditoribusque sententijs, quibus artificiosissimus Galen. tam arduum caput, & obscurum de causis symptomatum, in quo de visu agitur, adnotavit, hæc est præcipua, qua docet, & querit: *Vtrum spiritus copia ad longinquam visionem utilis sit?* Et contra hanc doctrinam meritè quispiam insurget. Primo, quia causa contraria, acutissimi visus occasio erit; Si vero postea euenerit, causam morbificam arguet, & prauam visionem efficiet, immo dilatatione magis nocet. Dilatatio, si à siccitate fiat, à parua siccitate fit: Si ab humiditate, fit ab abscessibus, qui Galeno auctore, non difficulter curantur. Vocatur hic affectus, *Mydriasis*, quæ siue à longinquis visilibus denatur, causa situs est oculorum

que enim oculis prominentibus sunt, procul cernere nequeunt. Que contrà intus in cauo oculos habent positos, longè aspicere possunt, quoniam motus in vastum non difficiatur, sed recte transite meat. Argumentum est in stellis, que ex puteo etiam per diem apparent. Similiter solis eclipses per oblongas pyramides papyraceas contumantur.

Secundò. Si causa videndi remota, esset spiritus copia, sequeretur senes melius videre propinquam, quam remota. Consequens est falsum. Ergo & antecedens. Probatur sequela, quia in senibus spiritus est exignus. Minor verò experientia comprobatur. Tertiò. Causa conspiciendi remota in multi luminis externi interpolatione consistit, vt patet in senibus, qui vt melius videant, visilia oculis admovent. Ultimò. Contra Galenū sic argues, concedentem spiritum multum, & primum exacte, & procul videre, cum tamen apud Arist. 5. de generat. animal. cit. duo illa genera acutè videndi nulli simul contingant.

Dic pro tutela Galeni, exactam visionem pendere ex tribus, ex colore oculorum, situ, & spirituum constitutione. Ex colore quidem, optimus est caprinus, qualis est qui apparet in oculis capratarum, medius inter glaucum, & nigrum: Nam vt niger ob luminis interni inopia non videt noctū; glaucus, ob copiam, interdiu: ita medius, ob luminis mediocritatem, utroque modicè, & sufficienter videt, vt testantur prisci, qui de coloribus oculorum eleganter conscriplerunt, inter quos palmam præripiere Plutarchus lib. de coloribus, Theophrastus eodem tit. Arist. 2. de anim. & lib. de sensu & sensili. Auerrhoës in com. Aulus Gellius lib. 2. no. 2. Atticar. cap. 26. Hi enim de colorum ortu, causis, nomenclatura, significationibus, definitione, divisione, & virtibus, varia, ardua, & intricata satis literis commendarunt.

Ex situ, optimus est moderatus, non profundus, nec eminentis. Ille enim et si longinqua exactius videat, vt ex exemplis suprà allatis constat aperte, tamen quæcumque à lateribus sunt, minus perspicit. At verò eminentis, licet ad lateralia visilia magis extendatur, tamen remota minus exactè videt. Quare ad visionem præstat moderatus situs, in neutro enim momentaneè peccat, quamvis ab extremis constitutionibus in singulis vinclatur. Hoc modo symmetrum temperamentum si cum intemperatis conferatur, laudatur magis. Ex constitutione spirituum exacta visio emanat, hi enim si sint puri, & multi, perfectam visionem efficiunt: nam multi remota, puri verò minima dijudicant, in quibus integræ visio consistit.

Nec obstat huic doctrinæ argumentum ab Arist. de sumptum: eo enim loco non docet omnes causas videndi remotas sicut nec Gal. 1. de caus. sympt. Eius enim institutum est querere, quæ sequuntur lapsum spirituum, & quoniam modo spiritus visorius visionem imitari possit. At secundum dic, senes intra debitam distantiam melius videre remota propinquis: Causam tradit Arist. 31. sect. prob. 25. quia senes tantam habent in visu imbecillitatem, vt videre nequeant, nisi constituant visile in ea distantia, in qua radij ab ambobus oculis egredientes coēant: non coēunt autem, nisi paulò remotius res constituantur, idèque videnda ab oculis separant. Alij affirmant causam esse, quia senum spiritus crassus, multo lumine accidente, à remotis attenuatur. Sed hi non satisfaciunt, quia oportet senum post conspectum remoti, facile prospicere proxima, attenuato iam & preparato spiritu, cuius tamen oppositum experimur.

Certior tamen videretur, quæ ex Galeno deducitur, nempe quod senes lumine interno destinti, multo externo indigeant: quò autem res est remotior, eo magis illuminatur, scilicet non occlusa via luci. Ideò senes videnda non solum modicè ab oculis semouent, sed in eo situ constituant, vt in eo incident luminae radij,

A & ita eorum reflexio magis illustret oculum lumina defectum. Nec obstat, si dicas in senibus paucum reperiri spiritum, qui ad videnda longinqua non sufficit, nec enim absoluē remota videre dicimus, sed inter propinquam ea melius videre, quæ in ea distantia confluuntur, vt copiosum lumen intercedens apposite medium illuminet.

Ad tertium negandum est antecedens, si simpliciter, & absoluē intelligatur: Nam, vt constat ex dictis, causa conspiciendi remota, consistit in multo spiritu, & situ oculi profundo: si autem senes visilia oculis admovent, ex eo est, quia paucum lumen internum a lumine externo iuuitur. Ceterum dubitabis, cur hinc contra visilia oculis admovent? Dic ex eo evenire, quia cum multo lumine interno abundant, copiam externi refugiunt, & sic oculis visilia adiungunt, vt obumbratum visile minus illustretur: Perpetuò enim moderantia luminis, constantis ex interno & externo, commoda atque utilis est; immoderantia verò officit. Ad ultimum argumentum dic, Arist. sensum loc. cit. Celle duo illa cum à variis causis emanent, non semper conuenire: non negat tamen, posse in eodem animali regeriri, videlicet vbi utriusque causæ coērint.

B Cornea tunica etiam sua patitur symptomata: haec eadem est cum sclerotica, & à crassa cerebri membrana oritur. Sclerotica dicta ob duritatem, & crassitatem quam habet, antequam ad iridem accedit: in ea vero parte, qua iridem tegit, cornu, quod lucernis accommodatur, detersum & tenuatum refert, unde Cornea. Sym-

C ptomatum ergo causæ quæ in hac tunica eveniuntur, sunt numero sex, ut cit. loco de caus. sympt. retulit Galenus. Prima, vbi citra humoris affluxum substantia cornea crassescit. Secunda, vbi eadem substantia densatur, porique eius angustantur, & tunc hebetudo visus excitatur: Si crassior sit cornea quam par est, Amblyopia efficit. Densitas ex cicatrice oritur, crassities ex corrugatione, quæ valde senibus est familiaris: nam, vt legimus 10. de visu part. 5. incidentibus aliis super alias rugis, tunicaque ob eam causam duplicata, crassitatemque acquisitiam afflumente, spirituque pauciore, afluente proportione, oculi valde senibus impediuntur.

Tertia, vbi redditur humidior, sive vt pars similans, quod accedit, quando humida laborat intemperie; tunc instrumentalis, quod fit quando morbis ex fluxione natis opprimitur. Tunc non solum hebetudo visus concitat, sed æger quasi per tenebras, aut nebula, aut vaporem aliquem, aut fumum videt; humiditas enim cornea splendorem impedit.

Quarta, si humores ad corneam affluent, non minitudo, sed colore peccent: tunc enim hallucinatio fit, quæ Paroxysmæ Græcè appellatur. Tumique pro coloris natura error in visu respondet. Aliando propter vulnus paruum contingit: Si enim notatu dignum sit, aqueum humorem effundit, & cæcitas oritur, quæ immedicabilis est. Licet enim Galenus videtur puerum stylo percussum, cui aqueus humor effluxit, & postea restituto humore visum recuperavit, hoc ratiuum, imò incredibile appellat. Accidit hoc malum interdum iætericis, non omnibus, sed iis, quibus multa nimis atra bile cornea est madefacta. Fit etiam suggillatis, quibus propter contusionem sanguis è tenuibus venulis effunditur, & in guttulas quædam concrescit, mox fit liuidus, postea nigrescit: à Galeno, & Paulo dicitur hypophagia, ab Aëtio hypopyon, seu hypophthalmion, ab aliis dicitur macula rubra, ab Anic. & Altarfati, ab aliis sanguis mortuus.

E Hypochyma, seu suffusio, si ex ventriculi consensu fiat, agnoscitur ex signis traditis, à Galeno, 4. de loc. cap. 2. Quando scilicet corporicula voluntaria ante oculos varia apparent, & moneri videntur: Græci, vt patet 1. de caus. sympt. cap. 2.phantasmata vocarunt: Latini, & Arabes, Imagines, de quibus diserte, nō opinione aberro, propósum

propositi non indigna scitu, lib. 5. Hist. Princip. Medic. in A com. Hist. 8. Quod si citra corpora voluntaria impediatur visus, tunc confirmata est magis, & instrumento indiget vt curetur. Hæc ab Arabibus dicitur Aqua, vulgo Cataracta.

Alius est affectus, à Græcis Amaurosis vocatus, à Barbaris dicitur Gutta serena: quando absque manifesta occasione visus destruitur, & illæso apparente oculo, videndi actio aboletur omnino. Quod malum ferè aduenit ipsa vi visua, vel in se, vel ob instrumentum per quod ad crystallödem fertur, visualem videlicet nervum, laborante, & in eo obstructionem adesse neruorum opticorum, firmat Galen. lib. cit. de caus. sympt. cap. cit.

Vitreo humoris sua etiam insunt mala: Cùm enim huius munus sit præcipuum, vt crystallinus nutrit, & eumque in sua sede confirmet, fit vt, si alimentum appositum, optimum non sit, vel non sufficiens, sequatur visionis impedimentum, imò cæcitas excitetur: Crystallinus enim proprio nutrimento orbatus siccescit, & spiritus absumit internos. Si vero alimentum sit crassum & turbidum, tunc crystallinus reprobo nutrimento nutritus, suas operationes corruptit. Similiter contingit vitium propter complexum, quando videlicet hic humor est ita latus & amplius, vt maiorem partem crystallini occupet, quam conueniat.

Tunica Aranea crystallino obducitur, huncque humoris ab aquo distinguitur. Est lœuis, ac subtilissima, ne radiorum visualium exitum impeditur possit. Quare si disruptur, vitatur visio, quia confunditur crystallinus cum aquo: at si crassescit, & peruria non est, visio hebetatur, quia imagines confusè representantur. Fractionis causæ sunt vulnera, contusiones, & erodentes humores. Illam crassam faciunt crassi humores, aut vapores, qui firmiter impacti, eius perspicuitatem obscurant.

Adnata reliquis tunicis forinsecus adnascitur: dicitur coniunctina, quia oculum reliquis partibus coniungit. Non vniuersum oculum complectitur, sed lateribus cornea adhærens, cùm ad iridem accedit, tenuitate sua euancescit. Haec non accedit ad pupillam: sicutque eius phlegmone non nocet visioni, quippe crystallödi non opponitur; per accidentis nocet, quatenus dolor, & calor humores attrahunt, quibus spiritus, & humores tum crystallinus, tum aqueus conturbantur.

Quemadmodum 2. ad Glauc. cap. 1. in princ. duplex inflammatio à Galeno constituitur, altera secca, humida alia; sic & Ophthalmia secca, dicitur Xerophthalmia; humida verò, propriè Ophthalmia nuncupatur. Hanc comitatur lachryma. Celsus lachrymæ pituitam addit: pro lachryma aquæ humiditatem; pro pituita, crassam palpebris adhærentem intelligit.

Per accidentis verò huius tunicæ inflammatio visus lœdit, & fit affectus vocatus Taraxis, factus à causa externa, vt puluere, & fumo pungente, oleo adhærente & inflammante, sole humorem ad oculos stillante. Chemosis est, cùm album oculi supra nigrum intruit, vt nigro subfidente, & albo eminente, hiatus cuiusdam similitudo oriatur. Pterygium est tunicæ adnatae neuosa quadam excrescentia, oriens ab alterutro oculi angulo, sèpius à maiore sive interno, & raro à minore, rarissimè à superna, infernâ parte, & ad pupillam accedens, eamque obtenebrans. Dicitur vnguis, sive vngula, quia, vt Celsus ait, humano vngui tunica fit similis. Reliq̄os affectus qui apud auctores passim leguntur, ad predictos facile reduces, ne infinitus proptermodum numerus lectorem obruat. Inter quos præcipiens est Ophthalmia, de cuius causis, signis, & prognosi, ordinem Historiarum sequentes, breuiter agemus.

Definitio.

O Phthalmia 4. sec. loc. cap. 2. & lib. de dif. morb. a. 3. est inflammatio tunica adnata. Haly cum Arabibus dicit esse apostema coniunctivæ: cùmque tripliciter dividit, quarum primam assert esse sine apostemate, intellige apparente, ex Anic. 3. 3. cap. 7. Apud hunc auctorem prima species est Ophthalmia non vera, Latinis conturbatio vocatur, quam Paulus lib. 3. cap. 2. 2. definit esse, humiditatem cum calore, & rubore præter naturam: Nam ad sensatam noxam ex causa externa, commotæ vénæ expellunt nonnihil sanguine ad oculum. Neque obstat, quod aliquando ab humore frido oriatur, quia pulmoniam ortam à pituita appellavit inflammationem, 4. de caus. puls. 1. 2. & 1. 5. Et phrenitis ab omni humore putente enata, inflammatio appellatur ab ipso, 2. crisi. 1. 2. In hoc vitio oculum esse affectum, & præsertim tunicam adnatam, ad sensum liquet.

Causa.

E X plenitudine totius corporis, ob quam adnata ipsa tunica repleta distenditur, ex influentium humorum acrimonia, ac morsu, Ophthalmiam concitari, cit. sec. loc. Galenus confirmat. Sed ferè sit à sanguine, quia calidi humores magis fluunt, & magis penetrant in membranam, & in angustas vénas pericranij. Accedit, quod frigida excrementa magis pellat cerebrum per palatum. Quod enim potest obiici, bilem per aures, pituitam per palatum, melancholiæ per oculos purgari, non est undeque verum: & etiamsi concedatur, illud de lippitidine, non autem de humore inflammante coniunctiuam, est intelligendum. Fit quandoque ex congestione citra defluxum, quia ex temperie vitiata oculi, sanguis vitiatur adueniens, & orientur morbi, sicut & febres, 2. feb. vlt. Deinde quævis intemperies partis corrumpens alimentum, potest replere poros, & tumorem inducere. Si auté auctores prisci causam tumorum dixerunt esse defluxum, explicat frequentissimam.

Signa.

H VMOR superabundans ex propria cuiusque humoris natura, & signis, facile dignoscitur, vt ætate, regione, ætis constitutione, corporis temperamento, ratione vietas, studio. Demum si sanguis exuperat, facies, & oculus rubent, vénæ ampliæ erunt, tumor gravis, materia fluens est benigna, non acris. Si pituita, color erit subalbidus, grauitas magna, calor minor, sic etiam non vrget valde dolor. Si bilis, aut ichor biliosus, dolor erit mordax, pungens, aderit in facie cum fluitie rubedo, lachrymæ paucæ, tenuis, acris. Si sanguis melanocholicus, aderit grauitas cum offuscatione, oculus erit maximè siccus. Si verò prædicta signa non adint, & tamen dolor oculos exerceat, intumeat, & extendantur, adsit grauitas in capite, in auribus sonitus, à flatu seu vapore distendente ori hunc affectum, coniectabis.

E*

Præsagium.

V Trum Ophthalmia fit morbus contagiosus? potest in dubium verti: Cùm enim morbus contagiosus, vt communicetur, requirat principium & seminarium, idque vapor, seu fuligo putrida esse debeat, quæ ab oculis egressa, in ære recepta oculos distantes inficit immediate, vt pote molles, in superficie constitutos, & nudos: & spiritus, vaporque exiens sanam tunicam distantem penetrare nequeat, cùm dura sit, solida, & densa, fit vt Ophthalmia ad distans non possit communicari.

Pro contraria parte, est auctoritas Galeni lib. 1. feb. cap. 2. §. Sicui & quod pestilenzi morbi laborantium conservatio, periculosa, ne inde contagium contrahatur, quemadmodum

quemadmodum ex scabie, & lippitudine, &c. Probat 4. de dif. pulv. cap. 1. §. Sed ut psora, & lippitudine, qui propriis accidunt, quidam corripiuntur, &c. Est ergo hic affectus contagiosus, magis autem aspicienti, & adhuc magis intueto videre Ophthalmicos. Causa primi: nam legere literas ex attamento, plus nocet oculis, quam habere illas presentes, & intueri in lucem, aërem luminosum, vel solem; quæ experimenta magis consonant sententia Galeni, quod illuminatio prodiens ab oculis videntis trahit ad oculos aspicientis multos vapores rei conspectæ, sicut & radius solaris plures atomos. Causa secundi, quia dissipetudo videnti Ophthalmicos. Subscribit Rhasis lib. 2. contin. cap. 2. quia pilorum excisio humiditates exsiccatur, et emittit pilorum nutrimentum attrahuntur: & fūgīnōsi vapores à fūcīs excrementis elati, qui pīlis materiam præstant, exhalant, & ad cutem auocantur, 1. de temp. cap. 5. §. Si igitur quod transfluit, &c. Experientia enim constat, pilos, & vngues, qui sāpius refecantur, in maiorem magnitudinem accrescere, & euadere corpulentiores, festinante natura resarcire quod abscessum est. Ergo pilos genitos ex sola necessitate materia redundantis, satus est attonderi ad sanitatem oculorum, siquidem vapores adusti retenti intra membranas, per continuatatem membranarum statim labuntur in oculis.

Aduertendum deinde, Ophthalmiam in frigido tempore, vel regione ratiū incidere, ægrius sanari: Nam vniuersaliter 1. prob. 25. & 28. infrequentē ægrotamus hyeme, ob robur virtutis, & exercitia: particularet attem ex morbis rheumaticis, rarissimè, quia humores concreti per angustos meatus fluunt difficulter. Ægrius autem sanantur hyemales morbi: quia magnitudo causæ maior est, sicut in Athletis, & validis hominibus, maximè morbi soluendi per resolutionem, vt Ophthalmia.

Humida Ophthalmia est brevior sicca. Orta à causa externa, minus periculosa, quam quæ fit ab interna. Hoc significavit Auic. 3. 3. tract. 1. cap. 7. §. Si initium Ophthalmia erit ex velaminibus intrinsecis, cura est difficultis. Omnis ægritudo qua fit per communitatem velaminum exteriorum, cura est magis salua, &c. Lippa statim in principio, cruditatis signum est, & diuturnam lippitudinem fore significat. Ophthalmia est velocioris status, in qua lachrymæ magis currunt, & quæ acutio rem habent mordicationem, & Aëtio tetrab. 2. serm. 1. cap. 1. Prominentes oculi, sicut magis à fumo lèdentur, 31. prob. 5. ita faciliter replentur ab humiditate. Demum leg. Cornelium Celsum, lib. 6. cap. 6. qui plurima proponit signa, quibus & futuros euentus intelligere, & prædicere possimus.

Curatio.

Aer sit obscurus, ex Celso loc. cit. dum sic ait: Ergo primo die loco obscuro cubare debet, sic ut à sermone quoque abstineat, &c. Et prius proposuit Gal. lib. de medic. facili probabilitib, cap. 10. §. Fugiant omnes acres odores, puluarem, fumum, splendorem tam lampadis, quam solis. Subscribit Rhasis 2. contin. tract. 2. cap. 2. §. Si domus ad tenebrostatem declinans, &c. Præstat autem ne contorsio dolorem moueat, vt lectus ipse paretur sublimior parti superiori.

Controversia potest agitari breuiter: *Vitrum in Ophthalmia supinus decubitus sit præstantior?* Nam Rhasis 2. contin. cap. proprio de Ophthalmia, landat figuram cubantis supra lœsum oculum: & 9. ad Almans. cap. proprio, supra sanum dicit esse præstantem. Iesu Haly eodem cap. supinum extollit. Hos auctores hoc modo concilia. Fluente humore primi duo accubitus meliores sunt: contrarium enim est posterius anteriori, sicut & dextrum finistro. Sed ut ilior est super dorsum, quoniam facile transit morbus ac oculum sanum. Cessante autem fluxu melius paratur coctio ex accubitu supra oculum ægrum.

Maior difficultas est: *Vitrum rāsio aut tonsio pilorum*

A conferat Ophthalmicis? In huius enim dubij enodatione video pīlos inter se aduersos. Galenus enim lib. 1. de vī part. cap. 14. sic ait: Non enim capilli conueniunt in dem vīro, pūero, & seni, neque etiam mulieri, neque ægrīte, aut hyeme, neque in loco calido, aut frigido, quemadmodum neque ei, qui Ophthalmia aut capite alioqui laborant, &c. Quare ex sententia Galeni, hoc affectu laborantibus pīli non conueniunt; sed tondantur oportet, ex voto Auic. 3. 3. tract. 1. cap. 9. dum sic ait: Et expediti, ut pīli permittantur prolongari, quoniam valde sunt noxii Ophthalmie. Subscribit Rhasis lib. 2. contin. cap. 2. quia pilorum excisio humiditates exsiccatur, et emittit pilorum nutrimentum attrahuntur: & fugīnōsi vapores à fūcīs excrementis elati, qui pīlis materiam præstant, exhalant, & ad cutem auocantur, 1. de temp. cap. 5. §. Si igitur quod transfluit, &c. Experientia enim constat, pilos, & vngues, qui sāpius refecantur, in maiorem magnitudinem accrescere, & euadere corpulentiores, festinante natura resarcire quod abscessum est. Ergo pilos genitos ex sola necessitate materia redundantis, satus est attonderi ad sanitatem oculorum, siquidem vapores adusti retenti intra membranas, per continuatatem membranarum statim labuntur in oculis.

C Ex aduersa parte obstat auctoritas Auic. 1. 4. tract. 2. cap. 6. in fin. dum sic ait: Et rāsio capitis est ex eis, que inspissant cutem eius: quare revertuntur vapores, & fl̄ fortis febris, & 2. 4. tract. 1. cap. 10. 1. in fin. de regimē convalescentis, sic inquit: Et abrasio cum nouacula necit ei, proper illud cuius narratio præcessit. Quare in febribus, & in morbis oculorum non conuenit abrasio capitis, primò, quia ratione frigoris accedens ad cutem, & ferri cum quo sit rāsio, & frictionis asperæ sit obstrūctio, & densata cute prohibetur caput ventilari, & vapores acres retinentur, qui caput, cerebrum, & oculos inflammant. Secundò, in ratione sit leuis dolor, & huius ratione humorum attractio ad partes superas.

D Dic, quod pīli in morbis capitis, & oculorum abraduntur in multis vīsus. Primus est ille celebris apud Medicos, vt melius applicentur, & penetrant medicamenta; nam pīli has operationes impeditant. Hunc edocuit Galenus 13. metb. cap. 22. ad princip. Dum enim modum proponit, quo medicamenta capiti, aut oculis sunt apponenda, sic ait: Commodius autem etiam fuerit, si & cum infiltriōne id facias, aut tonsis capillis, an planē abrasis, &c. Firmat, & interpretatur Auic. 1. 3. tract. 2. cap. 10. §. Si autem vis vī epithematibus, & emplastris, & ægritudo est foris temporalis, calida, sine frigida, oportet ut caput radatur: Illud enim est magis iudicium, ad hoc ut medicina virtus in ipsum penetreret. Quia propter eti corpus tunc sit impurum, & ex ratiōne conflūxus humorum ad caput, & oculos sit verendus, tamen in phrenite, alīisque capitis affectibus, vel etiam in initio, ob maius periculum euitandum, ob causam dictam est exercenda, quia utilitas maior est quam noxa. In Ophthalmia, in fine, iam deposita plenitudine, & vniuersalibus auxiliis administratis, utilis est tonsio, quæ si non iuuet, rāsio exequenda, in

E initio vero præstat aliquando eam consulere ægris, si iū assuerint frequenter pilos remouere. Quare cum consuetudo sit seruanda, eos prolongari non permittimus, alioquin increaserit morbus, & dolor capitis opprimet vehementius. Ad argumenta vero ex dictis facilis est responsio.

Ab aere, luce, & ceteris externis iniuriis tutantur oculi, imposito ante ipsos panno aliquo, vulgares sericum admouent. Sed quo colore debeat esse præditum, in questionem trahunt, quam nos hoc loco restitare, consultum iudicamus. *Vitrum oculus mediis coloribus recreetur?* Medios colores, præsertim cæruleum, & viridem oculis esse incundissimos, apud Philosophos, & Medicos ratum est.

Et flavo, cæruleo que mixtus viror, omnium est colorum longe grauissimus, quod exclusio perniciose rubore, & duobus tantum consurgat, quorum neuter vi-sui aduersetur. Hic plane ad voluptatem datus videatur, vt illo se se homines oblectent, atque oculos spasscant. Quamobrem herbae, & plantæ, quas præcipue oblectamenti causa, naturæ auctor instituit, iucundissimo viro perfuse conspicuntur. Hinc Philosophus scit. 3. 1. prob. 20. testatur, cum cæteras intuemur res, vīsum fatiscere, reddique deteriore, cum vero virtudes, & herbescentes inspicimus, vt olera, & grama, & alia his similia, recitari, meliorēque euadere.

B Observauit hoc Plinius lib. 37. cap. 5. vbi de smaragdina viriditate. Nullus, inquit, coloris aspectus incedior est: nam herbas quoque virentes, frondesque anidæ spectamus: smaragdos vero tanto libenter, quoniam nihil omnino viridi comparatum illis viret. Præterea soli gemmarum continua oculos implent, nec satiant. Quin & ab intentione alia obscurata, aspectus smaragdi recreatur acies: scalpentibusque gemmas non alia gratior ocolorum refectio est, ita viridi lenitate lacitudinem mulcent. Hinc fit vt non circa rationem Medici rerum virantium aspectum ad vīsus consulant recreationem.

C Flavis præterea, ac cæruleus color suaptè vi aspectum attemperant, quod Galenus in primis testatur, lib. 10. de vī part. cap. 3. exemplo illorum, qui in albis coriis depingunt, à quibus vīsus offendit. Hic enim, inquit, colores fuscos, & cæruleos iuxta ponunt, in quos dum subinde oculos connivent, recreantur, & à labore, ac fatigazione relevantur. Et sanè tanta illa iucunditas, qua perfruimur, dum cœlum intuemur, vt illuc ad sui aspectum, & contemplationem nos allicit, argumento est esse cyaneum, vel cæruleum inter suauissimos colores reponendum.

D Huius quæstū causam assignat Arist. 3. 1. prob. 20, quod hi colores modicè se conspicui offerant. Dic tu hoc modo. Omnis sensus iuuatur ab iis, quæ ipsius temperiem, ac commoderationem tacentur, atque eiusdem substantiæ sunt familiaria; à contrariis autem lèditur. Quare meritò cæruleus color est oculis iucundissimus, vt qui suo iucundo occurſu, & temperata natura vīsum demulcat. Esse autem eundem colorem temperatum, ex eo patet, quia ex contrariis & extremis, recte, inuicemque temperatis, & commixtis consurgit, vt colligitur ex Platon. in Tim. Ob eandem causam viridis color vīsum recreat: nam hic color, ex fulvi, & nigri mixtura conflatur.

E Sed age deinde, & quære: *Vitrum oculus extremis coloribus ledatur?* Extremos duos colores, album, atque atrum, Philosopphi omnes cum Plat. in Tim. oculis aduersari sunt concordes. Album autem aspectui officere, omnium experientia est compertum: & Galenus 10. de vī part. cap. 3. illustribus exemplis confirmat militum, in primis Xenophontis, qui per multam niuem iter facientes, non leuem iacturam oculorum accepérunt: Deinde illorum, qui à Dionysio Siciliae Tyranno, ex obscurissimo carcere in splendidissimam domum calce illitam, & lauigatam adducti, subito occæcati fuerunt, minimè ferentes repentinum luminis, atque exquisiti candoris occursum.

F Hoc etiam confirmatur exemplo illorum, qui explicatis oculis fixiùs eclipsi sunis intueri conati, vīsu sunt destituti. Et ob eam causam si quis oculis inconvenientibus velit intueri, oculos eum celeriter amissum pronunciat ibidem Galenus, addens Ophthalmia laborantes luce redargi, ac lèdi. Et lib. de subfig. empir. cap. 5. monet, album, & splendidum colorem lippienibus summè aduersari. Præterea qui ad accensas fornaces opes faciunt, quales sunt qui ferrum cedunt, aut vitra conflant, aut metallū fecernunt, plurimum vīsu infect: nam brevissimo tempore à sole splendore vīsu offendit, ob continuum ignei fulgoris aspectum, qui post aliquot annorum spatium, organum quoque

A ipsum, in sitamque organo facultatem pessundat. Quod ita esse, Albertus Magnus lib. 2. de anim. tract. 3. cap. 13. etiam aliis exemplis demonstrat.

Quo autem modo albedo vīsum disgreget, hæsitant multi. Arist. lib. 10. Metb. tex. 2. 3. ita definit, vt candor sit color disgregans vīsum. Disgregare autem vīsum, nihil aliud est, quam dissipare spiritus visorios, qui ad pupillam à cerebro confluent; quæ dissipatio tunc accidit, cum lux, vel intensus color internas oculi partes occupat. Oportet enim cauum oculi, quod choroide, & vue continentur, omni tum lumine, tum colore liberum esse, vt sensus vigeat, & ritè proprio munere defungatur; nam si lumine, vel colore pars illa oculi præter naturæ modum sit affecta, omnia confusa quadam luce, vel tenui colore respesa conspicuntur.

G Quare autem appulsi obiecti valde candidi, & lucidi, hanc vīsus dissipationem patiuntur: Aristot. 2. de anim. tex. 12. 3. refert hunc effectum in sensibilem exuperationem superantem vires. Ex quo fit, vt ratio instrumenti dissoluatur, non secus atque concentus, nimia fiducia intensio. Aptæ enim organi compositione, quam propria functio postulat, non solum in figura idonea, sed etiam in exquisita quadam primarum, secundarumque qualitatum symmetria, ac moderatione, quam instrumenti rationem appellat Philosophus, consistit. Hanc vero cum excellens sensibile penitus, aut ex parte labefactet, fit vt facultas ipsa organo insdens pariter vicietur: eandem causam innuit ipse Philosophus 3. 1. scit. prob. 20.

H Alij Arist. interpres sic ratiocinantur, docēntque eam disgregationem effici à luce, interuentu caloris, cuius illa est parentis: Itemque suo modo à candore, qui ad lucem propè accedit: Existimandum enim est, facta in centrum vīsus radiorum collectione per infractiōnem, quæ accidit in humore aqueo, calorem quandam excitari, qui spiritus animales dissipet, & crystalloidis substantiam exsugat.

I Albertus Magnus lib. 2. de anim. tract. 3. cap. 13. Sic philosophatur: Lux, inquit, solis fortissima super oculum sphericum, & politum, multas facit radiorum reflexiones ad medium oculi, vbi est humor glacialis, in quo sigillantur formæ visibilium; & reflexio illa calefacit, & dissolvit humor illum, & forte consumit, vel forte fluere facit humidum alienum dissolutum circa oculum, & tunc generat maculam in oculo, vel aliud impedimentum vīsus inducit; & hæc est causa, quæ lacrymantur oculi, quando aliquis excellens lucidum circumspexerit.

J Cū vero contrariorum contraria sit ratio, si candor vīsus disgregat, vtique illum nigredo colliget, quod docent Plato, & Arist. loc. predictis. Nihilominus, vt recte notauit Albertus lib. 2. de anim. tract. 4. cap. 9. etiam facta in primis Xenophontis, qui per multam niuem iter facientes, non leuem iacturam oculorum accepérunt: Deinde illorum, qui à Dionysio Siciliae Tyranno, ex obscurissimo carcere in splendidissimam domum calce illitam, & lauigatam adducti, subito occæcati fuerunt, minimè ferentes repentinum luminis, atque exquisiti candoris occursum.

K Si vero interrogas: *Vitrum excellens albedo, aut nigredo amplius vīsu officiat?* Responde cum Galeno, album magis infestare nigro: quia album, seu splendidum tenui substantia constat, atque ad agendum est maximè idoneum, nigrum contra, crassiori, ideoque ad agendum minus habile. Ob hanc causam Sol, non obstante, quod substantia familiaritate vīsu respondet, ac illi cognatus sit) propter tenuorem suam esentiam, & actionis vehementiam, celestem noctam vīsu infect: nam brevissimo tempore à sole splendore vīsu offendit, ob continuum ignei fulgoris aspectum, qui post aliquot annorum spatium, organum quoque

estim, & incis excellentis, ob naturae similitudinem, A eadem ad liberandum visum sunt incommoda. Non sic autem se res habet in tenebris, in iis namque quamdiu versari contingit, priusquam patem novam visu inferant: sensim enim & paulatim, crassior, atque obscurior visus ab eis redditus extinguitur. Hinc sit ut albedo insignis per se, nigredo per accidens officiat.

At ne quid de coloribus visui molestis, relinquatur indecsum, etiam dubitandum: *Vtrum ruber color oculum inflammeret?* Dic, quod intuitu rerum rubrarum sanguis agitatur, commonetur, & furit: quare spuentibus sanguinē noxiū est res rubras intueri, sicut commodum iis qui exanthematis laborant. Exemplo sunt animalia, quae posito illis ad oculos puniceo colore effrāt, & in rabiem velutī agūt, ut firmat Plutarchus lib. de coniugalibus praeceptis, ad finem. Sed cur hæc inspectio mouet sanguinem ad exteriora, ut Auic. notat 1.1. doct. 4. cap. 2. in fin. §. Sanguinem enim mouet, res intueri rubras: quapropter prohibemus, illum ex cuius naribus sanguis fluit, res splendorem habentes rubeum aspicere, &c. Dic, similia attrahere similia nisi impedianter: quare cū res fulgidæ, & rubræ sint splendidæ, & spiritus sint de natura lucis, mouentur ad ipsas, ad quorum motum, sanguinis motus consequitur. Solue secundo, quia imaginatio mouet sanguinem, facitque illum fluilem ad obiectum placidum. Si verò queras, num species in anima, imaginatio, vel affectio, aut actus possit esse causa realis permutationis in corpore? Dic quod sic, in eodem individuo, ut docet Galen. historia lib. theriac. ad Pison. c. 14. non tamen in alio corpore, ut opinatur Auic. 6. de anim. part. 4. cap. 4. dicit enim quod forma corroboratur in anima, & patitur ab ipsa forma ipsius materia, & idē qui credit se conualescere, conualefecit, & qui ægrotare, ægrotat; adeo quod etiā in corpore alieno aliquando operatur anima, sicut in proprio, ut est operatio fascinantis, quia anima nobili obedit quelibet materia mundi: inde fit ut non nullos Medicos vocemus fortunatos, alios infortunatos. Hæc tamen opinio est difficilis, quia anima vnius corporis non habet communicationem cum anima alterius. Secundò, quia corporum celestium cū sint nobilissimæ formæ, materiam inferiorem non immutant, nisi intercedente actione corporea. Igitur multò minus anima nostra sola imaginatione corpus alienum immutabit. Ergo his de causis color ruber obest ophthalmicus, & iis qui faciei erysipelate, vel reiectione per os eruenta laborant. Hoc enim colore conspecto, cernentis sanguis, calidissimis, iisque tenuissimis delatis spiritibus statim accurrit, ignescitque, & oculorum, facieque inflammations exasperantur.

Cibus in Ophthalmicis non sit crassus, difficilis coctionis, & distributionis, minimè caput tētet, minuatur in cœna; vnicum enim malum habet magna cœna, quod nocet oculis. Dubitatibus circa victum: *Vtrum acidæ, & dulcia in huius affectu curatione reprobanda, ut acerum, mala punica, syrups acetosus, cotoneorum sucus, & his similia.* Hec reprobantur à Mesuē, & Auicenna 3. 3. tract. 1. cap. 9. in princip. §. *Canon communis in regimine ophthalmia materialis, & reliquarum erudititudinum oculi materialium, est minoratio cibi, & alienatio omnis vapores, & alienatio confectionis acetosi, salsi, & acuti, &c.* Probantur à Rhasi loc. cit. & Iesu Haly cap. de ophthalmia. Concilia hoc modo. Valde acida copiosè assumpta, noxia sunt, quia mordent membrum valde sensile, membranæque: Parcè sumpta prosunt, sua enim modica adstrictione, humores, & vapores reprimunt, ne ad caput conuolent. Dulcia vitanda, ex consilio Rhasi, lib. 9. ad Almans. eo nomine, quod calidum humorē, ac proinde evaportantem gignant. Num autem bilem magis, quam sanguinem? Rhasis 4. *diss. 2. 2.* inter caulas phrenitidis sanguinæ, esum dulcium proponit,

Ergo dulcia, crassa, in corpore modici caloris sanguinem gignunt, dactyli, caricae, passulae; dulcia autem tenuia in valido calore, bilem. Potus sit aqua, ex Paulo loc. cit. eaque aestuante capite, hordeo decocta. Vinum reprobum in initio, vigente plenitudine; nam vapore suo caput tenuat, replet, & innammat. Si verò frigidusculus sit humor, & crassus, ægerque in declinatione sit constitutus, & eius potius affuetus, à quo æger non laddatur, tunc vini potus, ex Hippocr. & Galeni mente, lib. 6. Aph. 31. concedi potest, roborat enim vires, lentum & crassum humorē extenuat, discutit, & somnum monet, & hoc modo robustior natura reddita, residuum concoquit & absunit. In poculo artificiosè se gerit Aëtius: *vi sit amplum & conetur ager oculos inter potandum aperire: sic enim exoluta obstruktione, & multa lachryma influente, à dolore liberabitur: statim enim laxata palpebra, seipso magis mobilem fuit, ac leuiores.*

De phlebotomia plura diximus, lib. 1. *Hist. Princip. Med. in com. Hist. 5. 3. 5. 4.* Quo loco eam pro huius affectus curatione esse saluberrimam, ex priscorum mente firmaimus. Nunc dubitandum: *Vtrum in omni Ophthalmia vena sit secunda?* Græci multoties spreta phlebotomia, purgationem imperant celebrandam. Sic consultit Hip. 6. Aph. 17. dicens: *Lippientem coripi aliis profluvio bonum.* Subscriptit Galenus, 13. meth. 11. qui inflammationes oculorum purgatione per aluum persinasse gloriatur. Arabes cum suo magistro Auicenna cit. loco, in omni specie Ophthalmiae sanguinem matunt: *Et phlebotomia, inquit Auic. ex cephalica, est conueniens omnibus speciebus eius.* Dic. Sanguinis missio perpetuò conuenit etiam in cacoehymia, quia præcipua intentio est reuellendi, & sedandi dolorem, quæ indicationes cum magnitudine morbi coniuncti plurimunt urgent. Quare si inflammatio est magna, semper vena secunda, etiam si à flatu concitetur. Nam etiam in dolore à causa externa exerto, ut ictu, percussione, casu, &c. ad præseruandam partem ab inflammatione, reuulsionis causa, venæ sectionem consultit, 4. meth. 6. & 4. acut. 19. Hip. autem non prohibet venæ sectionem, sed post hanc celebratam, alii profluuium superueniens approbat, quia tum causa antecedens, tum coniuncta vacuatur. Quo autem pacto humor positus extra venas, ope expurgantis pharmaci possit per inferiorem regionem educi, lib. 1. *Hip. Princip. Med. in com. Hist. 5. 5. enucleauimus: quo sensu etiam Gal. est intelligendum.*

Vtrum autem inferiores, an superiores vena sint tunden- da? etiam dubitandum. Serapio cap. de Ophthalmia, & Auicenna mittunt ex cephalica: Mesuēs, & Rhasis ad Almansorem, ex saphæna. Solue tu breuitē hoc modos. Sectio venæ communicantis à loco affecto citius attrahit, non tamen æquè fluxum prohibet. Ob necessitatem ergo celeritatis in inflammationibus internis, incipimus à communicante; in externis doloribus, ab aduerso, vel remoto loco.

In Ophthalmia magna & sœva, ob periculum, & dolorum ab affecta parte prius exhaustus sanguis: inimiti, licet à remoto incipere. Vel dic. Serapio in pauca plenitudine, gibberi venas ferendas docet: Reliqui in multa plethora ex talo vacuandum iubent, maximè si consueta vacuatio per haemorrhoidas, aut menstrua, sit suppressa, vel minuta: nam ea prima sanguinis detractione reuocare curabis, vacuato sanguine ex talo; sœpe enim licet distantior videatur locus, longè ut ilior exsistit, quia semper consultum fuit accedere ad originem, & originis principium.

Postquam totum corpus sufficenter vacuatum est, & caput adhuc humorē calido repletum existit, sanguinem mittes ex ramo venæ cephalicæ in carpo, venis nasi, frontis, sub lingua, angulis oculorum, quod expirere commodius, quod in oculis ipsis infixum est. Cuncubitala scapulis, dorso, imo cervici affixa, & scarificate, citissimum

A post Cleomenis, & Coci historiam, num. 37. ita prodidit: *Quibus functiones in oculis tenues, ac diurnæ, si matura in nares processerint, profundunt. Quasi dicat, si humor in oculis infixus, per nares, sine à natura, sine ab arte expurgatur, bonum.* Quare post coctionem, atque exquisitam totius, & capitum vacuationem, nasi fusoria, præsentim lenia, in oculorum affectibus sumopere præstant. Hoc enim tempore per eandem affectam partem vacuare, 2. ad Glauco. & alibi sœpe nos docuit Galenus; & eò magis per viam proximam, quod vacuationis genus derivationem rectius dixeris.

Localia esse imponenda patientibus oculis, ratio dicit: quæ cùm reprementia sint, ex Gal. 4. sec. loc. cap. 2. partem torborant, acres humores contemperant, & partem à maiore inflammatione præseruant. Sed in initio B paucā medicamenta sunt imponenda: nam si sint adstringentia, exasperant, ac dolorem augent. Si calida, & tenuium partum, inflammant, & fluxionem accersunt. Quare prudenter admonuit Haly *de regali dispositione*, cap. de Ophthalmia, cum Serapione prop. cap. vt primis diebus nulla medicamina imponantur, quia oculus est nimij sensus, & facilis laisionis, & idē multa medicamenta, & diversa, vel fortia in qualitate, evitanda sunt, saltant in principio. Hoc præceptum obseruat Celsus loco cit. §. *In ipsum verò oculum prima die, nisi immodica inflammatio est, nihil rete coniicitur: Sæpe enim potius concitat eo pituita, quāminuitur.*

Summè commendatur à priscis liquor oui, & à Galeno 13. meth. cap. 21. Humoris enim acridinem abstergit, asperitatem lenit, 4. sec. loc. cap. 2. Ob modicam adstrictionem roborat, repercutit, dolorem sedat, ex lentore autem non citò definit. Quod ergo eod. cap. rubr. 7. apud Galenum, in fine legitur, carere in totum vi abstensionia, intelligatur: propria facultate abstensionia, quæ manat ex parte calida penetrante, ex humiditate tamen liquida acridinem descendente eluit.

Deinde dubitandum: *Vtrum lac dolentibus oculis instillandum?* Galenus 4. sec. loc. cit. illud vehementer laudat. Subscriptit Auic. vbi suprà. §. Non est conueniens, vt dimittatur distillatio lacis in oculo tempore longo, immo operet ut remouatur omni hora, &c. Nam corruptitur, & accedit. Instilleatur ab vbere, & sumatur ex iuuenula boni succi, 4. sec. loc. cit. Addunt, vt sit ex lactante fecimari, quia frigidius & humidius: Sitque à tertio mense ad annum: recentius enim incoctum est; antiqui, crassum, calidius. Medium temperat ardorem, dolorem lenit, squalientes oculos humectat.

At si hæc vera sunt, quare Aëtius tetrab. 2. serm. 3. cap. 10. tantoperè hoc auxilium condemnat: dum sic ait: *Quidam porrò dolorem obtundere volentes, & caliditatem, & acrimoniam edulcare, lac pro ouo infundunt: decipiunt autem seipso, ex ignorantia, pro paruo solatio, diurnam affectionem agro propinantes, &c.* Quasi dicat, lac licet dolorem leniat, cū tamē sit crassi succi, humores arcat, & resolutioni contumaces reddit, & ob hanc causam in longum tempus protrahitur morbus. Hi ergo auctores sic sunt interpretandi, vt Galenus loquatur de urgente dolore, Aëtius de modico. Cū enim vehementer hoc symptomā insolevit, vires eneruat, delicit, ac tandem capite debiliō reddit, & ad id plurime hac de causa humorū copia attracta, lethales sequuntur oculorum & capitum morbi, qui sœpe ægros ad necem perducunt.

Quæres: *Vtrum in curatione ophthalmia magis praefet albumenoui, an lac?* illud excellere firmat. Aëtius loc. cit. §. Rare facit albumenoui meatus, & per viscifatatem facile euacuat lachrymam, & meatum abducit: ac humorū acrimoniam contemperat: & spissitudinem transmutat, ut omnem morbos putredinem detergit. Haly cap. prop. dicit, in hyeme, vel Ophthalmia frigida, lac, in estate, vel calidore,

calidore, albumen. Dic tu. Si materia est multa, præstat lac, quia timetur obstructio ab candido ovi. Si panca, præstat albumen; nam tunc incrassatio non timetur, & magis refrigerat. Solue tertio cum Galeno 4. sec. loc. cit. dicente, lac magis, mitigare dolorem, ob multam lenitatem butyri, & abstersionem seri. Quare in magno dolore, siue ob acredinem, siue ob humoris copiam, præstat lac; in remissione, sufficit ouum.

Hæc medicamenta in omni Ophthalmia actu frigida imponantur, sicut in auribus calida, ex Mesuè: Oculi enim auctuali frigiditate recreantur, sic enim prohibetur exhalatio spiritus, ad quam propter raritatem pronus est, ob quam vis medicamentorum etiam frigidorum penetrat. Nec obstat, quod Mesuè fomenta calida oculis applicet: Intelligentis enim est de operatione medicamenti virtuali, siue repellente, siue digerente, in fomentis autem queritur operatio caloris actualis. Dic secundò. Mesuè extrà imponit, non verò oculo infundit: de quo argumento lege quæ diximus, lib. 1. Hist. P.P. Medic. in com. Hist. 56.

Collyria tardentur ad tres dies, ex Auic. loc. cit. præsertim momentarie adstringentia. In valde calida infundatur mucago psyllij cum aqua rosari, & lacte; & in calidore, decoctum papaueris cum liquore ovi. In augmenti initio repellentia cum resoluentibus miscellantur, ita ut repellentia sit pars vna, resoluentis sint tres, ex camomil. vel meliloti, vel fennugræco, vel colyrium album Rhasis sine opio, & sic 3 j. ad lactis vnam. In statu fomenta ex decoctis resoluentibus, bis in die in dolore modico; in valido, quater, 4. sec. loc. 2. Quo tempore magnificè auxiliatur, & tollit dolorem linteolum madefactum butyro insulso oculis impositum, 4. sec. loc. cap. 8. rubr. 2.

Frontalia, & oculorum emplastra aliquando suspecta sunt. Apponuntur itaque post evacuationem, & in valido fluxu, 4. sec. loc. cap. 8. rubr. 5. Similaginis partes duæ, thuris vna cum albumine. Vel cochlearia tritæ cum albumine: Vel thus cum luteo ovi asso duro. Toti autem oculo violæ cum rosacea. Vel medulla pomi assi cum rosacea. Vel ex Galeno cap. 8. rubr. 4. Oui luteum cum paucō vino, & croco.

Intra repulsoria auxilia mordacitatis experientia, pompholyx lota nulli est inferior, cessante fluxu, & vacuatione peracta, 4. sec. loc. 2. Ex Serapionis censura pulvres sarcocollæ cum saccharo cando, & amylo cæteris præstant. Si adsit dolor, vtere collyrio albo Rhasio cum opio, vel caseo recenti pluries loto, tuso cum albumine ovi, vel lacte cum croco. Si dolor magis vrgeat, impone succum coriandri cum lacte, vel polentam ex decocto capitum papaueris, vel foliis hyoscyami tufis cum vitello ovi.

Tandem in dolore corrodenti modicè narcotica præsunt: licet vniuersaliter 12. meth. 1. & 8. & 6. Aph. 31. Galenus damnare videatur. Sed id facit in principio, non vacuata causa: approbat Auic. cit. loc. sic dicens: *Et quandoque doloris vehementia facit necessariam stupefacentium adhibitionem, sicut succi pomorum mandragora, & laetitia, & papaueris.* Quare si humor est subtilis, & corrosivus, stupeficiens, extrà, & intra oculum imposta, summo infestante dolore, sunt vtilia, prout prædiximus lib. 1. Hist. P.P. Medic. in com. Hist. 56.

Ad mitigandum dolorem, auctores oleum præserunt rosaceum oculis imponunt, quare dubitandum: *Vtrum oleum in affectibus oculorum aliquando admittendum?* Utiliter posse oculis imponi, rationes firmantur. Nam si sit rosaceum, fluxiones reprimit, lenit dolorem, acres succos contempnerat: & ita Alzaharatus 4. præt. cap. 25. cum vitello ovi, lacte muliebri permixtum id imponit. Dic. Si humorum impetus ad oculos vehemens sit, & dolor vrgeat, extrà impositum prodesse

A ob causas dictas: Nunquam verò intra oculum, vel per se, vel permixtum esse admouendum; nam lenitor suo adhæscit, obstruit, facta obstructione calor oculi intus cohibetur, retentus exاردescit, & inflamat.

Si perseveret affectus, & cæteris præsidii resistat, tunc coniectura est, quod sanguis calidiusculus in arteriis sit infixus: tunc ergo vtere consilio Galeni, 1. meth. cap. vlt. Rade, aut seca temporum arterias. Id docuit Auic. loc. cit. §. Et fortasse non sufficit phlebotomia. *Cephalica,* & est necessaria phlebotomia arteria temporalis auris, ad abscondendam viam, per quam aduenit materia, & illud, quando materia aduenit oculo per arterias extrinsecas. Quod si suspectus sit arteriotomia vasa in ea parte hirudines appone, ex Paulo loc. cit. rubr. 2. §. At si humores in capite fuerint impaci, hirudines frontis, quia oculus dolet, adhibere oportet.

Quod si neque iis succumbat affectio, tunc existimandum est humorem perpetuo de novo generari, qui confluens in oculos, illos inflammat. Ita docuit Auic. loc. cit. cap. 6. Et scias quod quando adest Ophthalmia, & oculi alteratio perseverat cum cura recta, tunc causa eius est materia retenta in oculo, corruptus nutrimentum. Amplectere ergo consilium Auic. eo loc. dum sicut: *Quandoque cauterium super verticem est necessarium, ut retineatur fluxus.* Omnibus enim in ueteratis oculorum affectibus ex humorum influxu subortis, nullum est efficacius remedium cauterio in occipite, aut setaceo: quorum loco fontanellæ brachiis affixa, aut vesicantia retrò aures, vel cauterium in sincipite excitatum satis sunt. Si autem ex crassiusculo, minùsque calido humore, oculi infestentur, ad roborandum caput & oculos, fluxionemque exsiccandam, sudorifica parata ex radice chinæ, vel similace aspera, aut Ebeno valde excellunt. Alia verò præsidia iniùs efficacia passim inuenies apud auctores.

O B S E R V A T I O.

Ad inueteratam Ophthalmiam, vnguentum eximum.

D *A*d exsiccandas humiditates ad oculos à capite confuentes, simùlque valentissimè per canthos expurgandas, vnguentum fit magistrale, nulli secundum, applicitum post totius, capitum, & oculorum vacuationem vniuersalem. Eo bis in die manè, & nocte, tribus horis post cenam, palpebrae superiores leviter illinantur: post horam, humoris serosi riuali per angiam præsertim maiorem effluent vbertim.

U. Olei rosac. 3 iij. ag. rosac. 3 ix. camphor. 3 j. turpia. 3 j. mellis, 3 j. fellis hirci, 3 j. farina lupinorum, 3 j. B. aloës succotrin. 3 j. sacchari candi, 3 j. B. succi marrubij, succi fæniculi, succi rute, an. 3 j. B. myrra, g. xv. ammoniaci, 3 j. B. sarcocolla, 3 j. B. Puluerisatis pulueris, misce, & lento igne coque modicè, & cum pinguedine hircina, & atretina, ac momento ceræ, sic secundum artem vnguentum.

O B S E R V A T I O.

Ad Ophthalmiam contumacem, aqua mirabilis efficacia.

O Phthalmæ diuturnæ, cunctisque oculorum affectionibus, quæ ex nimia humiditate, crassisque humoribus & caliginosis scaturiunt, vt densitas albugini, vnguis suffusioni, &c. Hanc aquam principatum obtinere diutino experimento compertum habeo, si corpore exquisitè vacuato, noctu solum, tribus horis post pastum, intra oculum sex guttas eius instiles acta frigidas. Post duas enim horas, tanquam

tanquam è fronte perenni, manabunt ichores in copia multa.

U. Aloës, 3 iij. ruta, fæniculi, betonicæ, an. M. ij. verbena, tormentilla, an. M. j. sarcocolla, 3 iij. spuma nitri, 3 iij. B. sacchari candi, 3 iij. syripi rosaces, 3 iv. urina pueri impubis, 1B. B. stercoris lacerti, 3 iij. marrubij, M. ij. euphrasia, M. j. B. Zingiber, spica nardi, piperis longi, caryophyllor. tutia, 3 iij. balsami, 3 iij. mellis rosati, 3 iij. viridis aris, 3 j. lycij, 3 iij. folior. raphani, M. j. Puluerisanda puluerisentur, & misceantur omnia, ac infundantur in vino albo generoso, in vase destillatorio, addita quarta parte mellis optimi, decem dierum spatio, dummodò quotidie agitantur, & deinde ad ignem ponantur, & aqua quæ ex destillatione exierit, referuerunt.

C A P V T XIV.

De aurium inflammatione.

Definitio.

A Vris inflamatio, est tumor in profundo auris, ex calido humore pronatus. *Vtrum intra aurium partes internas possit generari inflammatio?* dubium est difficile: Nam, vt cætera de fabrica aurium omittamus, auris interna, verum auditus organum, in osse petroso situm habet, quam plures meatus constituunt. Et in primis in extreimo septum adest membranous, quod tympanum vocant, quod tympani modo tendatur. Hæc membrana tenuis est, densa, sicca, pellucida, exquisitissimi sensus, ex Hipp. lib. de canib. Tenuis, vt sonum, & externum aërem admittat facilè; densa, vt externis iniuriis resistat; sicca, vt melius personet: atque hæc à portiuncula duræ meningis ortum dicit.

Post membranam conspicuus est meatus secundus, quem Aristoteles cochleam vocat, alij peluum dicunt. Ad sunt tria ossicula, quæ solidissima sunt, & cordæ tenuissimæ implicantur: visitur neruus quintæ coniugationis à cerebro ad autem productus: conspicui etiam sunt musculi ita exiles, vt ferè sensum effugiant. Quare si hæc sicca sunt, venis expertia, & ob siccitudinem ac duritatem humores non recipiunt, quomodo inflammari poterunt, & dilatari?

Ex altera parte constans est Medicorum opinio, in interna auris parte, abdita, & latente, concitari posse inflammationem arbitrantium: Hanc enim eo loco enasci concedit Galenus, lib. 3. sec. loc. cap. 1. in initio, dum sicut: *Fiant & auris dolores ex inflammatione, interdum quidem soli circa meatum cutis;* interdum verò in profundo progressa, quando videlicet neruus auditorius ad inflammatam affectionem peruenit, &c. Subscriptit Auic. 4. 3. tratt. 1. cap. 6. §. Et perniciose dolorum auris est ille, qui est ex apostemate calido profundo in inflammatione, &c. Patet aperte: si enim in parte solùm externa posset generari inflammatione, nimirum hæc est periculosa, cum pars externa, sensus sit magis hebetis, & cerebro non communicet. Quod est contra oraculum Hipp. lib. 3. prog. 13. sic dicentes: *Aurum autem dolor acutus cum febre continua, ac vehementi, difficilis est; periculum enim deliri, mortisque imminent.* Quia vt Galenus monuit in com. hæc pars precipua est, & in qua neruus auditorius afficitur, non ex longo intervallo cerebro copularus. Hoc etiam demonstrant acutissimus dolor, febris acuta, delirium, quæ omnia ad partes externas inflammatas subsequi non solent.

Ad obiecta facilis est responsio. Licet enim hæ partes duræ sint & membranose, tamen à tenui humore inflammari possunt, qui earum solidam & densam substantiam penetrat, ex Galen. 6. Aph. 3. 3. Ex hoc inflammantur pleura, vnde pleuritis, & cerebri membranæ, &

A excitatur phrenitis, 2. de caus. sympt. cap. vlt. Non aequè autem, inquit Galenus lib. 6. Aph. cit. membranæ, ac pulmo sint natura aptæ humores suscipere: densa siquidem membranarum est substantia, pulmo verò parte in omni rarus, ac laxus; quare huic promptum est omnes suscipere humores, membranæ autem succincenti biliosos magis.

Causa.

Inflammatio auris ferè ab humore à capite in eam confluente concitat: is aliquando est sanguis, sanguis tenuis quidam feruidusque humor, qui in auris profundum ita se se insinuat, & adhæret, vt primùm dolor rem exciter, deinde violenter exacerbans, distendens, ac replens, tumorem generet. Alzaharatus lib. pract. tract. 3. cap. 3. causas enumerat in hunc modum: *Aurca*s sunt extrinsecas, aut intrinsecas: si illæ, aut ex immido calore emanant, ut nimio ab eo solus, approximatione ad ignem, aut si forte aliquod medicamentum calidum intra aures imponatur. Intrinsecas, quando nimia sanguinis repletio in cerebro abundat, quæ in nervum auditorium irruens inflammationem gignit. Nam caput nimio humorum onerare refertur, in partes sibi subiectas, si sunt debiles, eos detrudit, vt aures, oculos, frontem, labia, dentes, gingivæ, palatum, & alias sibi vicinas; si verò hæ robustæ sunt, in debiliore, vt pectus, pulmonem, gargarœ, renum, & ventriculum transmitit, vt probat Galenus 2. feb. 11. Cæterum vtrum à bile, aut pituitoso sanguine oriatur, ex anni tempore, præcedente victu, ætate, & cæteris coniicies, ex vehementiaque doloris, & eius acutie diligenter venaberis; hic enim perpetuò à ferido humor proligatur, vt animaduertunt Paulus, lib. 3. cap. 22. Trallian. lib. 1. cap. 24.

Signa.

Dolor vehemens ægrotantes premit, & magis si inflammatio in suppurationem commigret: nam tunc, vt Paulus ait loc. cit. grauitas, distentio, simulque calor, & dolor pulsatilis ingrauefecunt. Dolor hic ad aures refertur, non tanquam auditus, sed tanquam tactus symptoma: quippe tactus, auctore Gal. lib. de diff. sympt. cap. 3. omnium sensum instrumentis communis habetur, cum aliorum quilibet suo duntaxat instrumento sit contentus. Quæ verò veluti propria sensibilita auditum infestant, sensum quidem corruptibile posse, mortem verò inferre nequeunt. Huiusmodi sunt terrifica tonitrua, machinarum bellicarum somnium, tumultuosi clamores: ab his enim omnibus auditus dissoluitur eveneritque, quemadmodum visus à fulgore, & splendore solis. Excellens namque sensibile, dicebat Arist. 2. de anim. cap. 2. sensorium, corruptibile solet. Hoc probat Galenus de caus. sympt. cap. 6. scribens, à terifico tonitruo, nocturno audienti facultate priuatos, omnino surdos euasisse; quo in loco aperimus, maximas, & celerimæque voces auditū dolorificè afficeret affirmat.

At Hipp. in presagio citato, de hoc dolore non loquitur, sed de eo taum, qui auditorium meatum, velut tactus instrumentum lacessere solet. Nam si fortis est, pus fieri ostendit. Deinde dolor hic est superior omni alio dolore auris, qui ab alijs causis emanat. Ita inquit Alzaharatus: *Signum apostematis, est fortis dolor, & est fortissimus omnium dolorum auris, & magis periculofuscum dolore totius frontis, & capitis, & febris.* Et infra ait: *Signum humoris calidi est fortis calor, & inflammatio auris, & delestatio infirmi in frigore aeris;* & quando concordant ad hoc aeris, complexio, & tempus, erit illud fortius.

Insuper inflammationem hanc cibitantur febris acuta, & delirium: hac enim signa non apparent in inflammatione in extrinsecis auris conspicuus articulis oborta

oborta, sed quando in intimo auditorio meatu premit, & fatigat: tunc enim prompte cerebrum consentit, & delirio ægi moriuntur: quia inflammatio in hac parte enascens est cum febri inseparabili, & propriæ ad intellectus permixtionem perducit, ex Auic. loc. cit. Id significavit Auic. dicens: *Et si causa est dubillet, aut apoplexiam calidum in ipso neruo, significant ipsum febris, & permixtio intellectus.*

Praesagium.

Quærendum primò: *Virum Aurum dolor sit dolore oculorum magis periculosus?* Aures acutissimo sensu præditæ sunt ob causas diætas, & ideo enatus in iis dolor est magis perniciösus quæ oculorum dolor. Hoc probat Celsus lib. 6. cap. 7. §. Ideoque ad aures transendum est, quarum usum proximum a luminibus naturæ nobis dedit. Sed in his aliquantò maius periculum est: nam vitia oculorum intra ipsos nocent; aurum inflammationes, dolorēsque interdum etiam ad demeniam, mortemque precipitant: Hic, præsertim si inflammatorius sit, acutissimus est, & incessanter ægrum affligit: qui enim à nuda intemperie, vel quavis alia causa, citra inflammationem contingit, aut sine febri laceſſit, aut si febris adeſt, certè illa affida non est. Qui verò cum vehementi, eademque continua febre affligit, citra inflammationem nunquam consistit, cui cerebro consentiente delirium oboritur, & sæpe ineuitabilis sequitur mors. Quin, & citra cerebri compassionem, solum ipsum dolorem per se, quando atrocissimus, velut ille existit, sua vehementia & acerbitate ægrum interficere posse Galenus est auctor, 1. 2. meth. cap. 1. & 2. de cauf. sympt. cap. 5. Quippe laborantes, & decolorantes apparent, & refrigerantur, & concuriuntur, rigore tremunt, pulsus minores redduntur, & abolentur, & tandem velut siderati, attoniti que moriuntur. Deinde ex oculorum doloribus non ita sœua mala, ac ex aurum acuto, pulsatili, & insigni dolore subcrescit; ex hoc enim scaturiunt angor, anxietas, vigilia, sitis inextincta, febris assidua, delirium, conuulsio, quæ omnia cùm fiant ab humore ferido, bilioſo, neruum atque membranam in aurum cauitate positam inflammante, dolorem firmum, fixum, & jugiter cruciantem excitare solent. Ita Paulus loc. cit. scriptum reliquit: *Non enim mediocre periculum est, quod cerebrum neruo, per quem facultas audiendi erogatur, inflammato, vicinum sit: quoniam, vt ait Galenus cit. loc. progn.* Multi interimuntur propter dolores aurum, vehementer in consensu perducto cerebro: *quocirca nonnulli agri delirant, necnon aliqui de repente moriuntur.* Quæ ferina symptomata cùm in dolore oculorum non contingent, hunc semper esse mihiorem, & minus periculosum certum est. Hæc omnia difficultia, & summè periculosæ damna leuamen suscepunt, si ex auro pus effluat candidum, nam tunc expetari potest iuuenem conualitatum, si quod alind etiam bonum indicium superueniat, vt inquit Hippocrat. cit. progn. Si enim humiditas aliqua loco puris emanet, bonū est signum, sicut si adsit morbi toleratia, mens constet, virtus sit valida, somnus sit placidus, appetitus alacris: Hæc enim omnia cum pure excreto salutis spem certò promittunt; quoniam, vt 5. Aph. 22. Galenus edocuit. *Viceri pus generanti nihil mali aduenire potest.* Quod assequi difficile non erit, intelligenti suppurationem, coctionem quandam esse, quæ auctore Hipp. 6. epid. sec. 3. text. 7. perpetuò naturæ victoriā, salubrè que lecuratatem significat: Nam quidquid ad suppurationem ductum est, id recidiuum non efficit. Ipsi enim concoctio, indicatio simul, & excretio est.

Sed difficilis est explicatio illius oraculi Hippocratici, traditi, lib. 3. progn. 14. *Virum ab aurum inflammatione, natu minores citius intercant senioribus?* Nam qui ex aurum inflammationibus moriuntur, ob doloris vehementiam, delirium, & febris magnitudinem inter-

A euent. Hinc euénit illos qui nondum trigesimum quintum annum excesserunt, quos citato loco Hippocrates natu minores appellat, ab huiusmodi morbo magis periclitari; natu verò maiores, minùs, quoniam hi ob frigidum ætatis temperamentum, & sensus hebetudinem, nec doloris vehementia vexantur, nec delirio, & febris magnitudineprehenduntur. Illi verò cùm caloris vberitate polleant, & moliores neruos habeant, prompte febres suscipiunt, & vehementer dolores perfundunt: quoniam, vt ait Galenus lib. quod animi mores, cap. 10. adolescentium ætas, calida est, & sanguine affluens; senum, exiguo sanguine, & frigida: ac proinde in his non æquæ, ac in adolescentibus, ob doloris, & febris magnitudinem mortes sequi solent, in quibus propter prædictorum malorum sauvit, interitus, suppurationem præoccupat inflammationis. Senibus vero non similiter delirium, aut acutæ febres fiunt; frigidum enim est illorum corpus, 1. Aph. 15.

B Vnum solum obstat fortissimum telum, quod pueri concoctrice valeant, & sic humorē in inflammatione contentum concoquunt, ac præ maiore robore impus vertant. Senes contraria, debiles, inermes, exangues, & præ innati caloris inopia & languore, vix sauvientium symptomatum insultus in hac inflammatione euénientium, possint tolerare, sed præ sauvitie mali deuicti citius occumbant. Dic Iuniores celerius emori ex inflammatione aurum internæ, quia cùm calidissimi sint, flamma semel excitata non ita facilè extinguitur, sed incréscente febre, feruidoribusque humoribus factis, & spiritibus ebullientibus excandescit corpus, & ad partem inflammatam decumbentibus, deteriores fiunt inflammations, ac periculosiores, quæ occipito cerebro subito interficiunt. In senibus hæc non ita funesta propullunt, quia illis parum calidi innati inest; *Calor enim preternaturalis, ramificatur ad proportionem caloris innati,* vt scitè docuit Auerhoes 7. collig. cap. 3.

Curatio.

C um dolor ex inflammatione subortus, sit truculentus ac ferox, & hæc sit interficiens velociter, idcirco, vt inquit Celsus, magis inter initia protinus succurrendum. Quod intuens Hipp. 6. epid. sec. 5. text. 13. dolori aurum tanquam malo partis exactissime sentientis subuenire blandissime consuluit, lana ex unguento, aut oleo calente, digito inuoluta, deinde in aurem expressa, donec aliiquid intus influat; hoc enim modo dolori opitulamus, & partem præseruamus, non ob hanc causam humores à toto, & à cerebro attrahat nocentissimos.

Dubitabis tamen: *Virum in inflammatione aurum, semper lenia medicamenta applicanda?* Hoc enim ita esse exercendum, præstantia partis indicat manifestè, quæ sensu pollet exquisitissimo, & partium præstantium primati est continua. At contraria obiicies ex Galeno, qui lib. 3. sec. loc. cit. in aurum doloribus, valentibus pharmacis utitur, chalcide nimurum, nitro, porri succo, vrina caprina, & alijs huiusmodi: Hoc verò non indicat loca hæc acuti esse sensus; nam quæ huiusmodi sunt, eorum vires similibus medicamentis doloribus resoluuntur. Qua de causa Galenus lib. 7. meth. in fin. partibus acutè sentientibus expedire dicit, nec confert, nec semel valentibus auxiliis mederi, sed mitibus potiū, & in tempore oblati.

Dic, Galenum non vti his vehementibus medicamentis, quando dolor ex inflammatione emanat, sed cum à frigidis, & crassis humoribus ortum ducit: hæc enim succorum crassitudinem attenuant, eorum rigorem, frigiditatem attemperant, & flatus crassos dissolunt. Nec verendum, quod hæc aurum neruosas

partes

partes oblaedani, prius enim à qualitatibus humorum resoluntur, & non nisi refracta ad locum affectum perueniunt.

Ante omnia sanguis mittendus est, ex Pauli decreto, è mediana, & postea cephalica eiusdem lateris. Cucurbitula scapulis siccæ, & cum scarificatu adhibenda, præsertim si adsint signa plenitudinis, vt faciei rubedo, grauitas capitum & frontis, cùm inclinat se, & vehementia percussionis: & si concordant ad hoc ætas, complexio, & tempus, erit tunc fortior, vt aduerit Alzaharauius lib. præcl. tract. 3. cap. 3. Quod si validus sit dolor, aliud per clysterem fortius subducatur, & sanguis à cubito detrahatur. Iuuant etiam cetera reuelentia auxilia, vt frictiones, vincula, ligaturæ crurum, & brachiorum.

B Post sanguinis missionem medicamentum potandum, quod lecessum deorsum faciat, dicebat Hip. lib. de loc. in hom. num. 20. Exhibenda mitissima, quæ humoris acrimoniam attemperare, & modice expurgare queant, vt Rhabarbarum, pulpa cassiae interaneus liquor, Myrobalani citrini, syrups violaceus ex pluribus infus. Ex quibus parantur decocta, clysteria, & aliae formulae, quæ suauiter aluum proritant.

C *Virum verò in hoc affectu vacuatio per vomitum celebra?* inter varia loca Hip. videtur esse controuersia: Ille enim nuper cit. loc. in hom. sic ait: *In aurum inflammatione medicamentum quod sursum expurge, non dandum; vomitus enim non auxiliatur.* Contra ipse libro 2. de articul. text. 5. 1. Sed si homo facile vomat, vomere debet, vt modice exhauiatur. Et Galenus in com. Hip. edictum non reprobat, imò varias afferens vomendi formulas, illius sententia subscribere videtur.

Dic, in inflammatione aurum inutilia esse medicamenta, quæ vomitum mouent: Nam vt 5. meth. 3. & alibi passim, scribit Galenus: *Resulso in his quæ suprà sunt, omnibus, deorsum semper agitur.* Hæc enim vacuatio violenta est, mouet corpus, & facta concussione humorē ex inferis partibus facillimè conflunt in superas. Caput fortiter agitatur, & comprimitur, & hoc modo accito calore, iucce liquantur, & ad aures debiles, ac dolore oppressas exprimuntur. Si verò Hip. 2. de articul. probat, intelligendus, quando dolor ex frigidis humoribus ab stomacho eleuatis ortum ducat, tunc enim prævia semper vacuatione per alium, clemens vomitus concedi potest.

Quod à capite fluxio decumbat, tunc commodissime cucurbitula cum scarificatu occipiti affigitur, nasi vena secatur, & leonicæ aperiuntur. Si tamen supprietur menstrua, vel hemorrhoides sint retentæ, prius è cruce vacuationem moliri oportet, & facta sufficiēte ex his partibus vacuatione, citius quoad possumus, ad superiorum venarum sectionem accedere oportet.

E De localibus illud quærendum: *Virum medicamenta calida attu auribus infundenda?* Et videtur quod hæc instillanda sint calida, seu tepida, quæ nempè ad leniendum dolorem, & refrigerandum apponuntur, etiamsi æstus sit maximus: Aures enim frigidæ facilè à frigida intemperie offenduntur, & medicamenta frigidæ actu anfractuosos, profundosque aurum measus permeare nequeunt, imò sibi ipsi viam præcludunt. Ita docuit Galenus 3. de loc. i. §. *Manifestum verò est, quidquid adhibetur mediocriter calidum esse operare.* Accepit ab Hip. lib. de affectionib. num. 3. dum sic ait: *Si auribus incidet dolor, conducit multa calida lauare, & auribus fomentum adhibere.* Et lib. de loc. in hom. num. 20. §. Et verò quem dolor affigit, medicamentum natura calidum, tepidum factum infundendum est. Ex quo loco desumptus Paulus loc. cit. rubr. 1. in fin. §. *Calida vero omnia mediocriter esse conuenit, que auribus adhiben-*

tur.

Nam præterquam quod balneum, & dulcis aquæ lanacrum humoræ acres attéperat, vt manifesto exemplo in doloribus oculorum Gal. ab. Hip. edictus confirmat, lib. 6. Aph. 3. 1. Actu calidum balneum nervosas partes minimè ferit. Subscribit Mesnæ cap. de Ophibalmia, dicens: *semper in Ophibalmia actu frigida esse imponeendas, sicut in auribus calida.* Quam medendi methodum esse securissimam omnes vnanimiter confirmant.

Obstat contextus Galeni 3. sec. loc. cit. dum sic ait: *Quidam verò frigidam aquam dolenti auri infundunt, & confessim quidem longè magis dolitant, paulo post verò perfectè doloribus liberantur.* Ergo cum utilitate aqua frigida actu in aures infundi potest. Dic, eo loco Galenum ex aliorum mente fuisse loquutum. Dic secundò, in vehementissimis doloribus aurum, aliquando narcotica esse ex vnu, vt infra dicemus; aquam verò frigidam, vi præditam esse, testis est Galenus 1. 2. meth. 7. qui ad colicum dolorem ex bile pronatum, potum gelidæ, tanquam narcoticum medicamentum offerendum curavit. Nam actualis aquæ frigiditas corpore, & insensibilitatem parti inducit.

Maior tamen dubitatio est de Aceto: *Virum intra aures infillandum?* Negantem partem amplectitum Galenus 3. acut. 3. 9. dum sic ait: *Acetum vterum dolore affectu branda?* inter varia loca Hip. videtur esse controuersia: Quare si vterum latit acetum, quantò magis aures, suapte natura neruosas, siccas, exangues. Id equidem Galenus ostendit in com. dum sic ait; *Quod acetum suapte natura neruos offendat, testar experimentum: Nempe exangues sunt, & ideo frigidæ, facileque ab iis que refrigerant simul, & tenues habent partes, afficiuntur medicamentis. Laduntur præterea & à reliquo refrigerantibus omnibus, sed substantia aceti, que tenuum est partium, in eorum mergitur profundum, atque in omnes penetras partes, vt ne minimum quidem ex iis illæsum maneat.*

Idem Galenus contrarium statuit, lib. 3. sec. loc. cap. 1. dum sic ait: *Moderata inflammationes, & non pulsatiles, etiam per huiusmodi pharmaca curantur, quale est acetum cum rosaceo tepefactum, ut risque diligenter simul commixtis.* Probat etiam lib. 1. 3. meth. cap. 1. 2. §. *Auri vero etiam si acetum cum rosaceo infundas, nihil offendet.* Nam acetum refrigerat, repellit, penetrat, & roboret, hōcque modo partem à vehementi inflammatione præteriat.

Dic, quod etiæ acetum neruosas partes sua acrimonia feriat, & hoc modo solum in aures non sit infundendum, tamen cum rosaceo permixtum, & in partu quætitate admodum nocere non potest. Hip. autem lib. 3. acut. cum suo tempore plutes videret committi errores ab ignatis Medicis: *Vnus enim tunc non reperiatur Medicus verus, vt notauit mirabilis Auenzoar lib. 3. sua medicin. tract. 1. cap. 1.* Idcirco præcepta quædam vniuersalia conscripsit, vt posteri ea māturo, prudentiè consilio expenderent. Quare rosaceum acrimoniā temperat aceti, huiusque viam penetrantem modice iuuat si præcipitate sua, lenit dolorem, bilios humoris efficaciam retundit. Adde quod acetum non est vndequaquam frigidum; imò, vt sæpe alibi dictum est ex-

E Galeni mente, contrarii facultatibus constat: Hoc enim, vt scitè monuit Galenus 4. simpl. cap. 3. ex putredine generationem fortit, quare caloris præter naturam empyreuma reseruat: Nam etiæ virosæ viam partes, dum ipsum in acetum transit, refrigerantur; quæcum tamen excrementum putrescens, adscititiam caliditatem obtinet, velut cetera omnia quæ putrescent. Quæ sanè cuncta, si Gal. fidem adhibemus, lib. de causis morb. c. 2. & 1. de diff. febr. cap. 7. calidiora ob putredinem redundunt. Quare acetum non ita frigidissima, & adstringens, vt neruos pungat, aurumque purgamenta incrastet, & reprimat.

Z Si dolor vehementer opprimit, stupeficiencia sunt ex

ex vnu. Sed quæres: *Virum ea intra aures infundenda?* Interdicenda esse dictat ratio: Nam cogunt nimia frigilitate humorum, vias ardant, auditum ladanum, nervos sensiles offendunt, & innatum calorem mortificant. Ex altera parte Galenus 3. sec. loc. cap. 1. & 8. c. 3.

*Raro enim, inquit, hisce pharmaci cogimur uti, cum videlicet pro doloris vehementia homo de vita pericitatur: sic ex opio collyria multis derimento fuere, adeo ut ipsi debilern oculum reddiderint, & visus hebetudinem, auditus etiam grauitatem induixerint. Quapropter si cætera anodyna non profint, vt lac muliebre, succus coriandri, rosaceum, albumen ou, tunc ad narcotica deuenire necessitas cogit: et si enim periculum sit in eorum vnu, melior est noxa, quam mors, ex Gal. 1. 2. meth. cap. 1. In initio ergo (vt Paulus cit. loco edocuit) si dolor violentus est, sis utere, qua leuiter sensim stupefaciunt: non enim medioce periculum est quod cerebrum nervo per quem facultas audiendi erogatur, inflammato, vicinum sit. In hunc vnu utilem infunditur decoctio papaveris, aut mandragoræ, & intra auren vaporem eius suscipere commodum est. Si vero virium lapsus ex saevicie doloris immineat, narcotica, correcta tamen, intra aures infunde. Paulus ita scribit: *Probè igitur hoc dolorem lenit.* Opj pars vna castori partes due, cum lacte muliebri, vel ou albumine, aut vino dulci tepido instillantur. Subscribit Serapio tract. 2. c. 1. Auic. loc. cit. c. 8. sic ait: *Cinque necessarium est aliquid narcoticum, magis incolore est siccus. Membra, quod cum aliquanto opio teratur, & misceatur cum lacte mulieris, & distilletur in auren. Galenus 3. de loc. cit. equalem partem opij, & castori permiscet cum sapo, quia haec magis, quam vinum dulce dolorem sedat.**

Quia tamen aures nervosæ, & exquisito sensu pollent, vigente dolore potius præstat, vt auditorius meatus lana molissima pharmaco narcoticæ delibuta foueatur, potesta oleum è vitellis ouorum infundatur, quippe ad nervosarum omnium partium dolores demulcendos admirabilem vim sortitur, ex Zoatis placito, lib. 2. theoria tract. 5. cap. 2.

Quod si nulla præsidia prosint, & dolor, febris, ac alia symptomata pertinacius perseverent, suppurationem adesse coniectabimus, tuncque eam adiuuare oportet. Quare lenientibus admiscenda, quæ molliendi vires habeant, vt mucilago sem. cydoniorum, fœnugreci, sem. lin. Alth. cum medulla cruris vituli, & butyro. Deinde vacuato pure, vel à natura, vel ab arte cum instrumento ferreo, utere abstergentibus, mundificantibus, glutinantibus, & excitantibus, quæ operationes à perito Chirurgo commode administrantur.

Sed restat ultimo loco per pulchra disceptatio: *Virum signa puris collecti in auro, interdum Medicos deludant* & Chirurgi enim decipiuntur sæpe in cognitione veri: arbitrantur enim inflammationem in aure in pus converti, & pus adesse intus contentum, cum tamen solum sit humiditas quedam in loco collecta, ex lento, muco, & que humore pronata, quæ circa nervos progignitur natura suapte. Hoc primus omnium docuit Hip. lib. 2. de aere, text. 57. *Quandoquidem & ea tubercula, quæ gæglia dicuntur, cum humida sint, & mucosa carne continuantur, a multis aperiuntur, inde fluxurum humorum putantibus.* Medicum itaque in sectione animus fallit. Et Galenus in com. sic ait: *Hec enim ganglia circa cartilaginosas partes, & circa nervos, ex horum alimento increscunt, oriunturque ex humor glutinoso, ac mucoso: Hoc enim est proprium nervorum alimentum.* Hoc explicuit supra sic dicens, com. 56. *In dignoscendo loco suppurante, ubi affecta pars tangetur, moderatè cedit, inibi sectione adhibita, contentum pus inuenitur. Quare Medicis postquam eundem cedendi modum, in quauis alia parte comprehendenter, putantes eam similitudinem suppurare, ut illa quæ prius intuiti fuerint, venientes ad sectionem, errant. Isque error interdum duplex est: & quod nullo modo ibi pus inueniatur, cum hec multo crassiora sine-*

A quæm opinentur, & quod Medicis ea suppurare videantur, quia mucosum humor in se continent, sed quod enuit, quia huicmodi humor, ut ipse ait, ubi tangatur, citè elabitur: contrahi autem solet in cartilagine, chordis, nervis, ac ligamentis.

Hanc fallaciam enodat Hip. lib. 6. epid. sect. 5. text. 13, dum sic inquit: *Sin auris dñeat, lana digito circumdata vnguem calidum infundito; deinde iniiciens in volam, lanam auri subiuncto, ut ipsi aliquid effluere videatur: deinde in ignem proiicito, dolus.* Quasi diceret: cum multoties haec humiditates in nervosis partibus enatae, concoctæ, & ebullientes, suppurationem adesse Medico impellant, idcirco ne hic decipiatur, lanam in auren intromittere, eamque in ignem proiicere iubet: Si enim hæc, B aut liquor ex ea expressus, foetat, pus intus adesse ostendit, cuius cognitio ob dictam fallax est, vt 3. progn. 14. prædictum Hippocrates. *Aurum dolor acutus cum febre continua, ac vehementi, difficultas est: periculum enim deliri, mortisque imminent.* Quia igitur fallax hic lacus est, citè etiam animaduertere omnia alia indicia a primo die necesse est.

Ob hanc causam tantoper attentus, & cautus fugit. Senex vigilans, quia in pure cognoscendo totius salutis cardo consistit: Ut enim loc. cit. progn. in semina sequenti prædictum, de aurum dolore inflammatorio loquitur: *Si enim ex auribus pus effluat candidum, expetari potest iuuenem convallitum. Pus autem recte diffusus ab humiditatibus illis, si igni admoneas, quia illud fieri, cum lacte mulieris, & distilletur in auren.* Galenus 3. de loc. cit. equalem partem opij, & castori permiscet cum sapo, quia haec magis, quam vinum dulce dolorem sedat.

Cum tamen aures nervosæ, & exquisito sensu pollent, vigente dolore potius præstat, vt auditorius meatus lana molissima pharmaco narcoticæ delibuta foueatur, potesta oleum è vitellis ouorum infundatur, quippe ad nervosarum omnium partium dolores demulcendos admirabilem vim sortitur, ex Zoatis placito, lib. 2. theoria tract. 5. cap. 2.

O B S E R V A T I O .

Aurum inflammatio seu, Hirudinum suetu curata.

D Vb auribus glandulæ sunt conspicue, insigne, & crassæ, in quas non solum cerebrum, sed aures, obviciniam sua excrementa detrudunt. Ob hanc causam cum cerebrum plurimis morbis vexetur, qui à crasso præstertim, & lento humore originem ducunt, ponè aures caustica, & vesicatoria admonemus, vt humor nuxius ad hæc emunctoria attrahatur, ad quæ natura in naturali statu detrudere solebat. Ob hanc causam cum iuuenis biliosus, & fortis, aures inflammatione truci, lenta laboraret, & in die sexto, delirio apprehensus, cum acutissima febre, anxietate, dolore immuni, vigiliati inexhausta moriturus in horas speraretur, & omnia auxilia tam per sanguinis missionem, cucurbitulas, purgationes, clysteria, quæ varia anodyna intra aures intenda, non iuarent, & de narcoticis intra aures immittendis deliberarent Medici, solo hirudinum rectò aures suetu mitescere coepit. Nam impositis quatuor iuxta auren xogram, quæ erat sinistra, & sanguine vberim extracto, coepit loqui, odormiuit, sudor placidus ex tota corpore emanans erupit, febris est minuta, & ita cessantibus symptomatis, paucis deinceps celebratis, à morte immunis est factus.

C A P V T .

C A P V T . X V .

De Olfactus laſione.

Definitio.

L Icet Olfactus inter cæteros sensus non sit absolute necessarius, cum circa eum commodè vitam traducere possimus, quia tamen humor qui in finibus cerebri infixus est, odoratum impediens, alias grauissimas ægritudines committere potest, idcirco eius curatio aggredienda. *Fit ergo olfactus laſio, cum nulli prorsus odores sine incundi, sine molesti, sine medy quantumvis excellentes percipiuntur.* Sed de loco affecto grauus est controversia inter auctores.

Virum odoratum noxa, cerebro, vel naribus adscribenda: Quod Galenus lib. 3. de loc. cap. vlt. anxiè disceptat. Et videtur affectio naribus propria, in quibus situm esse odoris instrumentum, 2. de anim. 9. 2. de part. animal. 1. 6. & 5. de generat. anim. 2. arbitratur Aristoteles, & contra Galenum contendit Auerrhoës 2. collect. 17. Quorum partes ex his potissimum fountentur. Externos sensus in vita subsidium datos ibi locari oportuit, vbi externa obiecta occurruunt, vt confestim sentiantur, antequam corpori noxam, quoad fieri possit, inducant, idéoque nuda creata sunt sensoria, & in corporis superficie locata: vnde igitur soli olfactui usque adeo remotam, & occultam sedem intra caluariam paravit?

Secundo. Odoratus vapor non potest per se ad caluariam meare, nisi per attractionem aëris, respirationis interuentu. Ergo si ibi lateret huiusmodi sensus, non odorarentur animalia anhelitu destituta, quod omnino falsum est, vt constat in apibus, formicis, & aliis, nec diffitetur Galenus. Igitur olfactus organum intra caluariam non est constitendum, nec illius laſio cerebro adscribenda.

Tertiò. Si in cerebro olfactus organum contineretur, etiamque nares obstructæ, occlusæque forent, odorarentur, dum aës inter respicandum per os attrahitur. Rursus, sentiretq; odor alimenti, quod in ore oritur, ac in ventriculo concoquitur, conscentibus halitibus ab ore per palatum, & à ventriculo per nervos in cerebrum. Atqui neutrum horum appetit. Igitur non in cerebro, sed intra nares existit olfacti instrumentum, nempe sub interna meatum membranula, cartilaginibus quibusdam, veluti valuulis obducta & coperta, quam quidem intrò inspiranti foris aperiri, inspiratione cessante claudi, atque adeo citra respirationem non fieri odoratum, Aristoteles vbi supra sentit, citatus à Galeno lib. de instrum. odorat. cap. 4.

Denique, vel odoris locus intra cranium, sunt anteriores cerebri portiones, quas Medici appellant carunculas mamillares, ob similitudinem, quam cum mammilarum capitibus habent; aut germina illa duo, quæ ex anterioribus cerebri ventriculis deduci, & ad caluaria partem, vnde oritur nasus, descendere asseruntur, lib. de instrum. odorat. 2. Non primum, tum quia prædictæ cerebri portiones perforatæ non sunt, tum quia in frontem non in os ethmoides cribiforme, & colatorium dicatum, cessant. Non secundum, quia duo nervorum surculi ad dictum os terminati, medianam canitatem non habent, qua possit vis cum spiritu ad cerebrum, & odoratus vapor meare, vt sentiatur. Igitur, &c.

E His persuasus Auerrhoës persistit in Arist. placito, licet Galeni rationes sint multo neruosiore, & veluti ad oculum monstrantes, non in naribus, sed supra, intra caluariam existere odorandi sensorium. Ita lib. de instrum. odorat. 8. de vnu par. 6. 1. de cauf. sympt. 4. & alibi. Prima ratio. Natura quæ vnu, & functionibus partium

A instrumenta accommodare solet, per sensuum organa neruos distribuit, pro recipiendi obiecti tenuitate, & subtilitate. At odor naturam sortitus est medium inter aërem, & aquam, cap. 2. de instrum. odorat. 7. de placit. 5. & 8. de vnu par. 6. Quia odoratorios neruos oportebat esse medios inter eos qui auditui, & sapore destinantur, quibus sonus aëreus, & humidus vapor percipiuntur. Sed nerui intra nares valde exiguë sunt, & ferè capillares, magisque taetui, quæm olfactui inservientes. Non est igitur ille locus olfacti instrumentum.

Secundò. Sensorium communicare debet natura cum sensibili, ad hoc vt ab illo facile imputetur, & patiatur, quod omnino ad sensationem requiritur: Hinc enim tam varia sensuum organa constitui fuit necesse, licet vna & eadem foret in omnibus vis ipsa sentiens. Hinc vnu instrumentum, lucidum, purum, & splendidum, aëreum, auditus; gustatus, humidum; terreum, tactus: nempe quia recipienda erant obiecta, naturæ vnicuique illorum similis, vt scribit lib. de instrum. odorat. 8. de vnu par. & 7. de placit. cit. Sed odoris substantia vaporosa est, non crassa vt humor, nec ita tenuis vt aës. Ergo olfactus instrumentum quodammodo vaporis simile esse oportuit, non durum & terrestre, qualis est ea tunica naribus indita, atque adeo ab odoris natura valde aliena. Quare dici non potest in eadem existere odorandi organum: & ex consequenti nec in narium pyramidæ ossa enim quibus dicta tunica obducitur, non modò non odorandi, sed nec tangendi quidem sensum obtinuerunt, ex cap. 3. eiusdem lib.

Tertiò. Vbi sensibile suo organo sano, & non impedito debite approximat, procul dubio sensatio fit. At quamvis nares ipsæ vapore satis olente repleantur, nequamod odoramus, nisi spiritu naribus prius attracto, & sursum deferente odorem. Igitur illius sensus alibi supra locatus existit. Nec satisfacit, quod 2. de anim. & lib. de sens. & sensib. communis sit Arist. scilicet in quibusdam animalibus, iisque respirantibus, odoratus instrumentum intra nares, operculo, veluti valuula tegi, & illud inspirato aere aperiri, non inspirato claudi, atque ideo in illis circa inspirationem non sentiri odorem. Nam si sensus alij (vnu excepto) nudi parentesque sunt creati, vt accidente obiecto quæm primù sentiant, & veluti in continua actione interdui sint, ad vnum & custodiam vitae, quo sum is, de quo agitur, ianuæ claudendus erat: Si vt quiesceret, nec semper nisi per interualla sentiret, nihil magis naturæ intentioni aduersatur, quæm sensuum actiones tempore ad eas destinato interrupi: præterquam quod sat erat per somnum ferratio, cum aliis continuò operantibus, ac proinde magis indigentibus quiete. Si vt ita melius à periculo immune seruetur, intra nares latens satis tutum existebat huiusmodi organum, cum tamen auditorium magis tenuerit, vt pote aëreum, nec aliquo operculo contenerit.

Deinde si daretur operculo illud quod singitur, in parte intra nares odorante, non minus irruentis aëris impetu, quæm spiritu attractu aperiretur, atque ita agitato, & intra nares immisso aere, per quem sit effusus odoratissimus liquor, sentiretq; odor, quod nequamod existit olfacti instrumentum. Quæ autem pars in ea odoretur, diligide explicuimus, lib. 1. Hist. Princ. Med. in com. Hist. 63.

Nec erit operosum, obiectis pro Arist. & Auerrhoë satisfacere. Et ad primū. Ibi decuit lenitum organa locari, vbi obiectoru impressiones accommodatis recipiuntur, & receptæ noscentur: cumque odoris impressio aptissime fiat intra caluariam, ibidem oportuit

poni odoris instrumentum, ad cūmque locum deduci A neros olfactioris: Non aliter ac pro loci varietate, in quo aliorum obiectorum spectra suscipiuntur, natura instrumenta constituit, quædam cerebro proxima, alia distantia, remotiora alia; & pro singulis nervos deduxit, modò intra caluariam, vt olfactios, modò ad extimam superficiem, vt auditorios, & consequenter alios iuxta organi situm.

Ad secundum. Solùm agit Galenus de respirantibus, in quibus natura occultauit odoratum, quia inspirationis auxilio poterat odor deferri ad locum, in quo sentiendus erat. In animalibus autem, quæ respiratione orbantur, quia è commoditate carebant, necesse fuit olfactum produci, & magis obuium fieri.

Ad tertium. Licet negari non possit, per palatum, & nares, ad interiores cerebri ventriculos externum aëre committare, ad spiritus animalis nutritionem, refrigerationem, & tenuitatem, simul & ad odorum perceptiōnem: cūm tamen palati meatus, per quem aër potissimum ingreditur, quæque rectitudine respirationem potissimum operatur, ad nares terminetur; illis obstructis, sicut exigua aëris portio, ita vel nullus odoris vapor, vel insufficiens ad organum immutandum, sursum migrabit. Imò vero licet ascendat, cūm veluti compressus sit, & oris humore confusus, expressam imaginem, aptamve ut sentiatur, imprimere non potest. Vnde fit, vt non percipiatur odor illius quod in ore teritur, aut in ventriculo concoquitur.

Adde, cūm principale munus duorum foraminum, in palato existunt, sit excrementorum cerebri purgatio, lib. de instrum. odorat. cap. 2. & 8. de vsp part. cap. 6. & 7. lib. 9. cap. 3. Necessarium autem officium, attractio aëris in cerebrum ad vitam necessaria, & ad odorum dignotionem, ex Gal. ibidem, & lib. introduct. cap. 11. & de vsp puls. cap. 4. Nihil mirum, si parum sentiatur odor, aut nihil vapore aliò, quæ per nares ingrediente; atque idem olientium rerum semitam à quibusdam appellari, dicit Gal. cit. de instrum. odorat. cap. 1. Ad ultimum, patet argumenti solutio ex iis, quæ lib. 1. Hist. Princip. Medic. loc. cit. protulimus.

Causa.

O dorandi actio, cæterarum in star, tripliciter ladi potest, aboleri, immixtui, deprauari, idque ex intemperie, mala compositione, solutione continui. Mala compositio, præsertim obstructionis est, atque hæc præcipue abolitæ, aut immixtæ est causa. Materia, quæ est potissima causa obstructionis, vel paulatim in cerebro ex infausta coctione colligitur, & ob crassitudinem, aut meatuum angustiam ad alias partes minus præstantes excerni non potest; vel ad processus mamillares à cerebro transmittitur. Obstruuntur foramina duræ membranæ, quæ os ethmoides interius obducit, à materia multa; crassa, glutinosa, quemadmodum in coryza quotidie experimur.

Signa.

S igna sunt manifesta satis: Eger enim se nullos odores percipere cōqueritur, vel eos duntaxat, qui plurimum excellunt, seu qui proximi sunt. Deinde sibi imperfectè vocem resonare agnoscit, quod pariter contingit de excrementorum excretione, quæ secundum naturam per nares fieri consuevit. Præfuit aliquod vitium cerebri, vt pote intemperies frigida & humida, quæ huīs affectionis frequens est causa, à qua lenti & glutinosi gignuntur humores. Præcesserunt morbi acuti, graues, & qui spiritibus exhaustis, & viribus resolutis, cerebrum summè debile reddiderunt, ob quam causam humida excrements adauæta. Antecesserunt à capite destillationes, ob quas portio multa humoris

mucosi in dictis partibus obstructionem peperit. De quibus inter omnes legi Paulum lib. 3. cap. 24. Auic. 5. 3. tract. 1. cap. 5. Rhaf. 9. ad Alman. cap. 4.

Præsagium.

A ffectio hæc non despicienda, præsertim cūm anteriorē cerebri ventriculi humore grauantur. Periculum enim est, ne graibus in posterum æger corripiatur morbis, vt Caro, Epilepsia, Apoplexia. Humores enim frigidæ ea parte collecti, & detenti, ruinam maximam minantur: intemperie enim magis adacta ipsorum copia increscit, quæ etiam medium, & postremum ventriculum infarcire, & grauissimos cerebri morbos deinceps inferre potest, vt lib. de instrumento odoratu, cap. 6. in fin. protulit Galenus.

Curatio.

C vim humor qui cerebri ventriculos, sive colatos, trios meatus opplet, sit frigidus & crassus, vix & cætera medicamenta sunt administranda, tam vniuersalia, quæ particularia, velut in curatione cephalalgia, pituitosæ, & epilepsia celebranda, esse determinauimus. Conferunt purgations diuersimodè parata, dum modò prius totum expurgetur, prævia phlebotomia, si sanguis redundare videatur: deinceps caput. Hoc robandum est conferuis, tabellis, lauacris, & cucuphis. Utendum medicamentis, quæ pituitosos humores per eos educunt. Sternutatoria sunt vtilia. Suffitus conserunt: sicut & vnguenta calida intra nares immissa. Sudationes ex Ebene valde profunt, Sinapismus usque ad frontem adhibendus. Fontanella in brachiis, & occipite proficuae. Demum caput ipsum, per ea quæ naribus infunduntur, expurgandum. Si leuia non sufficiant, ad vehementiora accedendum.

O B S E R V A T I O.

Errhinum, laeso olfactui efficacissimum.

O mnium, quæ aduersus laesum odoratum intra nares induntur, hoc Caput purgium, celebratis prius vacuationibus vniuersalibus, longe efficacissimum cestendum, experimento fidissimo didici: quod non solum in hoc affectu, verum in aliis quoque vitiis cerebri periculosissim summo est ex visu.

Z. Succorum marrubij, cucumeris agrestis, radicis irev. an. 3. j. Succorum fol. sampuci, pulegij, salvia, an. 3. B. puina, affa foetida, castor. carophyl. calamenthi, nicotiana electa, elebori, an. 3. B. moschi odorati, D. j. ambari grisei, g. viij. Misce.

C A P V T VLTIMVM.

De dolore Dentium.

Definitio.

O dontalgia à Græcis vocatur dentium dolor, vt ait Galenus 2. meth. cap. 2. Fisque cūm dentes in propria substantia dolent. Sentire autem non est dubium, cūm hoc vnuusquisque in seipso experjatur quotidi. Et Galenus testatur 5. sec. loc. cap. 8. in principiis Historiarum sumus interpretati lib. 1. Hist. Princip. Med. hist. 67. & lib. 5. in com. hist. 10. Sed quæres, an dentes sentiant? Quare breuiter prius examinandum: *Vtrum dentes sint ossa?* Et ne vagemur in incerto, solidas rationes solūm proferamus Hip. 5. Aphor. 18. ab ossibus dentes separat, inimicum esse ossibus, & dentibus frigidum, scribens, & cum eo Aristot. 3. de hist. anim. cap. 9.

& Albertus 16. de anim. tract. 2. cap. 6. Galenus tamen lib. de offib. cap. 5. Sophistas appellant, qui separant.

Compone litem hoc modo. Dentes, & ossa, genere ac materia, idem sunt; differunt tamen nomine, ac specie. Primo namque aspectu apparet, in genere ossium dentes esse, cūm multis differant: Primū genere, siue origine potius: Nam ossa omnia primo hominis ortu sunt; mensibus post ortum multis dentes. Ossa usque ad certum ætatis spatium, hoc est, 22. annum, vel circiter augmentur; dentes toto vita tempore. Ossa è corpore semel extracta nunquam renascuntur, & cūm franguntur, coagumentantur quidem, non osse tamen, sed quodam quasi gummi, quod ossi est persimile, at exempti dentes regerminant in maxillis. Ossa cremantur igne. & consumuntur; dentes nunquam, licet putris pituitæ conficiantur tabo, vt lib. 1. cap. 16. Plinius notauit. Ossa in omnibus ferè animantibus, quibus quidem vescuntur canes, plena sunt medulla, & pinguedinem habent nonnullam, internam, & externam; dentes vero nullam: quæ causa est, vt eos appelle Celsus lib. 8. cap. 1. corpora durissima, quibus nihil inest frigi, & non roduntur à canibus: Etsi Aristot. 3. de hist. animal. 10. non omnia ossa habere medullam confirmet, quod verum est; licet non sit negandum, in omnibus ossibus, tam cauis quæ solidis, tam paruis quæ magnis reperi succum medullosum, quo dentes carere certum est.

Nihil ergo mirum, si ossa sint insensilia, dentes vero sentiant, cūm ab eorum numero separantur. Illa enim si sensu pollerent, cūm continuis, & variis motibus agitantur, qui sine sensu doloris exequi non possunt, in perpetuo dolore, & tristitia vita hominum effet constituta. Quod & ex Anatome patet: nam ad cætera ossa nulla neruorum portio pertingit, per eorum substantiam transfundenda; quanquam per illa nonnunquam (quemadmodum per capitum, ac vertebrarum ossa) nerui transeunt, sed aiorum tamen sensum latrui.

At vero Dentes sentiunt: Licet enim horum in corpore multiplex sit usus, diuidant cibos, præparent ventriculo, vocis articulationi inferuant, vultum exornant, ad pugnam animalibus sint tributi: tamen habent alium non contemnendum usum, vt cæterarum oris partium instar, sapores diuident, & idcirco sensu sunt prædicti, quia genus neruorum molle illis inest, vt bellè confirmat Galenus lib. 16. de vsp part. c. 2. sic scribens: *Porrè genus alterum neruorum, molle scilicet, ventriculo inest, hepati, intestinis omnibus, ac visceribus, quemadmodum & ex ossibus omnibus, solis dentibus, tum quæ hic, iis quæ sibi occurruunt, nudi sunt expositi, tum quod ipsos una cum lingua sentire oportebat, ac sapores discernere, non aliter quæ ceteras oris particulas.* Dentes ergo evidenter sentiendi vim habere, probat lib. de offib. cap. 5. in princip. 5. Ex ossibus dentes tantummodo, mollium cerebri neruorum participes sunt, ob idque soli manifeste sentiunt.

Causa.

Inter plurima tormenta, quibus concutiuntur dentes, maximum est dolor, ex Celso loc. cit. Eosque multiplici de causa hoc symptoma experiri, Galenus cit. loco sec. loc. vberitatem confirmat. Multoties enim ob inflammationem gingivaram, vehementem dolorem perpetuiuntur ipsi: confluente enim humore à toto, & à capite, in illas phlegmone obssessas, dentes ob viciniam afficiuntur. Interdum dolent ob affectum nervum, qui ex tertia coniugatione distributus omnibus dentibus, ad eorum radices sub sternitur. Aliquando si ipsius dentis corpus fuerit affectum, aut inflammatione tentatum.

A Verum cūm difficile & arduum sit concedere, dentes, corpora durissima & siccissima, inflammatione posse tentari, idem dubitandum, *Vtrum dentes possint intumescent, & inflammari?* Auicenna enim 2. 1. doct. 1. cap. 5. inflammationem ferè accidere membris molibus asseuerat; & per hæc, intelligit omnia corporis membra, demptis cartilaginibus, & ossibus: His autem cūm dentes sint similes in siccitate, & duritate, nec dilatari, extendi, intumesceré poterunt. Secundò: Dentes ob soliditatem, nec madefieri, nec humorem in se admittere queunt, vt patet in dente diu in aqua immerso. Ergo intumescent nequeunt.

Tertiò: Si intumescent, vel id esset ratione proprii alimenti, vel proprietum recrementorum, vel quia aliunde confluent excrementa. Non primum, quia cūm dentium alimentum sit terreum, in cavitatem illius, & non in propriam substantiam recipitur. Non secundum, nec tertium, quia hic est ordo partium nostri corporis, vt semper partes duræ in molles superflua transmittant, ex Gal. lib. de caus. morbor. cap. 6. Sed densis est pars nostri corporis densior. Ergo intumescent non poterit.

Verum contraria opinio verior est, quam sequitur Auic. 1. 1. doct. 1. cap. 5. & 7. 4. tract. 1. cap. 4. 5. Et quandoque est materia aposternans dentem ipsum, &c. Et deducitur ex eodem Auicenna, 1. 3. tract. 3. cap. 1. in princip. dum sic ait: *Non enim est, quemadmodum quidam exsistunt Medicorum, quod cerebrum ipsum non apostematur sic ratiocinantes.* Nam quod lene est sicut cerebrum, & durum sicut ossa, non extenditur; & quod non extenditur, non apostematur. *Hic autem sermo est erroeus: & illud ideo, quoniam lene viscosum extenditur, & ossa etiam apostemantur.* Et Galenus illud confessus est: *& nos monstrabimus sermonem de eo, in capitulo dentium.* Imò dicimus, quod omne quod nutritur, extenditur & augmentatur cum nutrimento; & similiter est possibile, quod extendatur & augmentetur cum superficie: & aliud est apostematur. Quare sic arguit Auicenna: Quidquid alimento proprio, & genuino distendi potest, id etiam ab excrementis aliunde concurrentibus distendetur. Sed dentes à proprio alimento distenduntur, & augmentur, vt patet experientia. Ergo ab alienis humoribus poterunt intumescent, & inflammationem pati, vt inuit Galenus lib. 5. sec. loc. cap. 8. rubric. 1. dum sic scribit: *cum vero impossibile sit, incrementum accipere circa nutrimentum, omnino dubibus affectionibus, & his contrariis obnoxii erunt, inopia videlicet, & redundantia alimenti quod sit superpeditatur. Inopia igitur aridipes, & macriores, alimentum non sentientes evadunt: Redundantia vero consistit in iis affectionem excitare potest, qualis est circa carnosas partes inflammationis.* Ex quibus constat manifestes dentes intumescent & inflammari posse, vt censet Trallianus lib. 3. cap. 10.

Ad argumenta facilis est responsio: Dic ad primum: Dentes eti siccissimi, distendi possunt. Ad secundum: Diuersa ratio est in vivente animali, quæ demortuam in illo dentes sunt moliores, imò ossa veluti cerea, præsertim in pueris, 2. de temper. cap. 2. ad initium, 5. Verum tum ossa, tum reliqua tota una cum his membris, quasi cerea sunt in infantibus, &c. Adde, in viventibus dentes meatibus constare eti insensilibus, per quos tum humores admitti, tum excrements possunt expelli quinidem & per ossa quandoque natura robusta superflua expellit, auctore Galeno 7. Aph. 54. 5. *Etiamsi illa crassiora sint, & per angusta foramina debeat permeare, hoc modo, inquit ille, sint per ossa abscessus.* Ad tertium dicit ex propriis recrementis, vel ex humoribus ex aliis partibus concurrentibus dentes intumescent, & inflammari posse. Neque obstat, quod antores de inflammatione dentium, sicut de aliarum partium tumoribus, pectilia rem non fecerint commemorationem: quia si in dentibus raro eveniunt, vel sub curatione aliorum tumorum

comprehendi possunt, solumque in hoc differunt, quod dentium tumores ob sui duritatem fortiora praesidia expostulent.

Causæ, quæ morbos dentium per consensum excitant, propria virtutis sunt cerebri, nervorum, aut aliarum partium, quæ dentibus consentiunt, à quibus humores excipiunt. Sed præcipue humores, quos ad eos cerebrum transmittit, causa sunt eorum morborum, à quibus vna cum gingivis ipsi premi solent. Ex morbis per essentiam, quibus dentium materia, simul & gingivatum obnoxia est: excessus primarum qualitatum numerantur, præsertim frigidus: cùm enim sint exangues, facilè à frigidis, tum cibis, tum potu, aëte, & externis frigidis alterantur: quo pacto ob debilitatem, & intemperiem illorum, attrahitur ab aliis partibus humor, qui dolorem excitat, ex Gal. 2. feb. 11. & 6. de sanit. cap. 9. Cæterum cùm dolor symptomat sit, de eo dentes infestante, veluti de aliis doloribus dicendum est, qui ad intemperiem, solutam continuitatem, vel ad utrumque sequi consuevere: quo fit ut & ipse dentium dolor, ex quaunque causa soluente continuum, ac intemperiem inæqualem progignente, concitari possit.

Signa.

Ob hanc causam, si calida existat affectio, intensus aderit dolor, facies subrubra, & cetera cōsentient, vt temperamentum, etas, anni tempus, regio, acris status, & præcedens vietus. Si ex frigiditate, contraria pertipiuntur. Si ab humiditate, ex humida vniuersi corporis temperatura, vita otiosa, dimisso exercitio, & ceteris facile coniicies. Si ex secca intemperie, intolerabilis dolor excitatur, aderit sitis, sputū erit paucum, præcessit vita laboriosa, tenuis diæta. Si vero cum intemperie humores etiam redundant, facile eorum excessum venaberis, eo modo quo in cap. de Cephalgia prædictimus.

Præagiun.

Curatio doloris dentium parui factenda non est: si enim est vehemens, plerumque concurrentibus humoribus ad ipsos ob dolorem, gingivarum inflamatio excitatur, & sæpe gutturi, fauces, & alia vicinæ partes inflammantur: maximè quod ratione doloris, vigilæ eueniunt, febres generantur, spiritus resoluuntur, flaccescunt vires, & distracta natura, si diutius dolor perseveret, coctio infusa sit, & labasciente virtute tabescunt ægri, & tandem exolutis facultatibus occumbunt; Nam, vt loco cit. admonuit Celsus, hic dolor maximis tormentis adnumerari debet, maximè si fenes, aut imbellis exerceat, quorum pusillæ vires deuictæ citè occumbunt.

Curatio.

In dentium curatione hoc prius quæsitum volo: Utrum dentes exsiccantibus, & frigidis conseruerur? Dic. Hæc si excellenter frigida non sint, in curatione posse administrari certum est, à quorum vsu immodeo dentes impensè lœduntur, s. Aph. 18. Dentum quippe natura est terrena: terrenum autem frigidum est: quare si frigida qualitas exuperet, ipsos detrimentum pati est necesse. Dentes autem præcipue sentiunt frigiditatem, apud Arist. 34. sct. problem. 3. Cùm enim meatibus constent tenuibus, ab aduersis facile lœduntur, præsertim ob neruos, qui exquisitè sentiunt, & à frigido intenso illico perpetiuntur. Quo pacto Auic. 7. 3. tract. 1. c. 3. sic inquit: *Medicina dentium, alia sunt conseruativa, & alia sunt curativa. Et quia substantia dentium est secca, tunc medicina conuenientes, que conseruant sanitatem, & reducunt eos ad illud quod oportet, secundum plurimum sunt medicina exsiccative.*

A Neque obiicias, quod Galenus lib. 5. sec. loc. cap. 8. in temperiem siccum dentibus accidere in senibus affuet, ret, quæ potius humidis, quæ siccis videtur curanda. At cùm affectus hic curati non possit, quia pars semel exsiccata, substantiæ homeostasi nequeat, fit ut perpetuum sit Auicennæ theorema. Adde quod Médico in sudandum est, ut gingivæ arcte dentes constringant, quod opus solum adstringentibus, & exsiccantibus perficitur.

Si ergo ob calorem dentes doleant, conuenientia re media locis nudis adhibenda, omnis mordacitatis excepta. In hunc usum ea quæ tenuum partium sunt, intra indenta, ut vis ipsorum penetret in profundum. Lac asinum, suave est & mulcere, sicut & caprinum, vaccinum, &c. Oleum rosaceum, Myrteum cum paucis aceto albo permixtum, Papaverinum, & ex Nymphaea valde præstant. Conferunt, & excessum caloris retundunt succus lactucæ, portulacæ, endiviæ, lenticulae, pulcherrimi, vmbilici, veneris, aqua rosacea, flor. violar. quibus acetum ros. addere oportet: nî in dentibus erosio adsit, aut vleus; ab eo enim sanguis dolor excitatur.

Frigoris excessus, alimenta & medicamenta, acti & potestate calida expostulat, ut sunt vinum generosum, aromaticum cum melle permixtum: decoctiones ex Ruta, Pulegio, pipere, cinnamomo, & nuce moschata, Galanga, Pyrethro, Radice Acori pulegio, calamentho, Costo, Origanum, serpylio, Hyssopo, & Staphisagria. Prodest vinum theriaca, aut mithridatio, aut diaclamentho dissolutorum. Iuuant & collutio ex aqua ardente. Extra admouentur olea calida, ut anethinum, costinum, laureum, iñinum, & alia.

Humor qui naturæ modum vehementer excedat, medicamentis, & alimentis exsiccantibus absumentus. Opitulatur cornu ceruinum usum, Myrrha, sal, Cinis ex ostreis combustis, siue pompholyx, cum quibus frequenter ita affecti dentes vna cum gingivis conficiuntur. Opitulatur decoctio facta ex gallis immaturis, Myrti bacci, Balaustis, Malicorij, Foliis oliuæ, Plantaginis, nuce cupressi, quæ omnia in aceto non admodum acri, aut rubio & austero vino macerentur, aut decoquuntur: Horum enim usu, addito præsertim sale, & milio, humor absumentur, & laxi dentes firmabuntur.

DSiccitas, si modum excedat, quamvis difficile supereatur, corrigi etiam potest. Iuuant alimenta humida, pififana, amyllum, panis in iure carnium pinguium maturatus, oua sorbilia, vinum album, dulce, modice dilutum. Ex medicamentis prodest perfusio aquæ calida, collutio ex lacte, vel ex decocto maluæ, violæ, althæ, glycyrrhize. Inunctio ex oleo amygdalar. violar. pinquedine gallinacea, aut anserina. Quod si duplex, non simplex qualitas in prædictis partibus modum naturæ excederit, per præsidia iam exposita, sed inter se mixta, corrigenda est.

At si intemperiei, humorum redundantia assicietur, tunc præter commodam sex rerum non naturalium administrationem, utilia sunt repellentia, quorum usum dentes roborantur, & prohibetur humor ne ad ipsos confluat, sed ad alias partes compellitur. Horum materiam præstabunt Galla, Mallicorij, Balaustia, Rubus, Myrti folia, Alumen scissile. At in delicatis corporibus Omphacinum oleum, Rosaceum, aut Mirtinum satis sunt.

Itaque si humorum multitudo cum sanguinis præsentia peccet, sanguinis missio ex usu erit, facta ex humera, Cephalica, venis sub lingua, aut eius detractio per scificatas cucurbitas celebretur. Et si calidi humores redundant, expurgatio clemens instituatur, diversimodo tamen parata. Sed quia ex defluxu frigidorum humorum à capite in dentes, hi plerumque dolore prementur, utere ius quæ totum, & caput expurgant, & deinde quæ efficaciùs humorum pituitolum eradican, præsertim quæ in forma solida exhibentur. Roborandum

dum caput lotionibus, vnguentis, cucuphis. Sudorifica ex Ebno administranda. Apophlegmatista optima sunt, sicut & erhina, quæ mucosum humorum, antequam in nares confluat, exhaustum. Fonticuli brachialis affixi laudantur. Dentes abstergantur à glutinoso succo, decocto facto ex Pyrethro, Aristolochia, Anetho, pulegio radice Foeniculi, cortice capparis, costo, radice Angelica; quæ omnia prius vino generoso, & quarta parte aceti macerentur, & deinde ad usum coquuntur.

Si vehemens urget dolor, & vires imminent incipient, stupefacentia non esse verenda, ad maius periculum exitandum docuit Auicenna 7. 3. tract. 1. cap. 8. de medicinis stupefactiis. Ea vel per os offerenda, vel dentibus admouenda, ut Philonium: *Nam si is, qui de deneo suo conqueritur, inquit Auicenna, potat ipsum, & accipit ex ipso in ore suo, & dormit, maturatur agrestudo eius, & quietus dolor eius, &c.* Levia primò administranda, & correcta cum iis, quæ illorum frigiditatem compescere possunt.

Opij, castori, salis, an. g. iiiij. Fiat puluis, qui cera & guttulis olei Iuniperi excipiatur, & denti tepide admoueat. Verum pro causa varietate, alia interim immutare, aut adiuvare licet.

OBSErvatio.

Dentum dolor, ex calculo supra dentem prognato, excitatus, etiisque curatio.

LApides in variis nostri corporis partibus innasci, ex auctorum penu propotius, lib. 1. Hist. PP. Med. b. 70. In dentibus veros calculos generari, ex muco viscoso & lento, ob partis calorem vehementer tosto, indurato, & in lapidem solidissimum conuerso, nouissimum est, & à nullo hactenus literis promulgatum. Quinquagenaria, catarrhos fluxionibus obnoxia, biennio, dolore dentium superiorum in parte læua, ita

quaessa est immaniter, cum faciet tumor insigni, vt mori potius vellet, quam tam saevum tormentum tolerare, quo noctu premebat magis. Illa in primo accessu, se habere prægrandem tumorem supra dentes, faciet libenter, à quo adeo pungebatur, vt vigilans tota nocte decumbere cogeretur. Rei nonitate permotus, labrum superius eleuare conatus sum, existimans, forte in gingivis adesse tumorem scirrhosum, à quo aliquando hæc symptomata ori confuerunt. Deus bone! tumorem detego, acu eum atrecto, durissimum, in modo saxeum inuenio, & à natura scirri valde dissimilem, qui ita eminebat, vt oui mediocris adæquaret molem, naréisque finistrum occidere, inspirationemque interceptaret, cùm esset læuis, colore cinerius. Stupefactus, voco solum Chirurgum peritum. Hic solum ferro extrahendum esse sibi persuadet. Et ne ab humor glutinoso à cerebro descendente foueretur lapidofus tumor, néve à toto ad eum confueret ob dolorem humor, fœminam sèpius expurgamus, præseruationis causa. Hoc facto, circum circa emollientibus decoctis per mensum usum sumus. Tandem forcipe dentato in hunc usum parato, lapidem apprehendit Chirurgus, ita fortiter, vt relucante fœminâ, ac caput in varias figuræ magna cum vi concutiente, in duas partes fuerit diuisus: qui ab omnibus accurate conspectus, apparuit durissimus, solidus, & ad stateram appensus, binas cum drachmis quinque uncias pependit. Quo omnino evulso dens apparuit integer, & quod mirandum est, nullo liuore, aut labe fœdatus: & ægra à dolore impostera immunitus evasit.

Sed de hoc libro satis: Longioris enim disputationis pertaci, cogitamus vela contrahere, & ad secundum Librum Praxis Historiarum sedulò properare, in quo proponetur curatio morborum internorum, qui partes vitales, & naturales infestant. Asperet modò fauor Altissimi, cuius sapientia, potentia, & prouidentia totus personat orbis: Ab illo enim, & ad illum, & in illo, & per illum sunt omnia, & ille super omnia.

FINIS LIBRI PRIMI.

ZACVTI LVSITANI, PRAXIS HISTORIARVM, LIBER SECUNDVS.

*DE CVRATIOME MORBORVM, VITALE S,
ac Naturales partes infestantum, agens.*

PRÆLOQVIVM.

VMA NI corporis constitutionem, ac fabricam, cuncta saltem excedere mixta etiam animata, Aristoteles firmauit ubique. Homo enim res est, quam natura cæteris intentius, curiosusque amplexatur, produciturque veluti quiddam absolutius, & perfectius quauis creaturâ, quæ coeli ambitu continetur. Illi enim etsi non insit leonis robur, non leporis pernitas, non piscium in natando agilitas, non taurorum impetus, non canum sagacitas; inest tamen prudentia, inest ratio, inest diuinior mens, qua vnicuique istorum dominatur ad satietatem, dum sanitate fruitur incolumi, dum Cor, caloris innati conceptaculum, vitæ principium, spiritus sedes, sua munia dextre exequitur, à cuius robore & firmitudine, cæterarum partium vigor fouetur & conseruatur. Sicut enim in Rebus publicis unusquis debet esse, cuius consilio, & prudentiæ reliqua subiiciatur multitudo: alioqui multis cohabitibus, & unoquoque sua commoda procurante, nullo negotio dilaberentur res, nî Princeps quis præsideret, qui publico bono, tanquam mitis parens consuleret; & sicut in corporum vniuersitate corpus primum, id est, cœlestis, reliqua corpora quodam diuinæ prouidentiæ munere, ordinéque dispensat, atque moderatur: Sic inter membra corporis, unum est præcipuum, cuius veluti nutu quodam reliqua agitantur, nempe Cor, cuius ignea & calorifica vi, ob aërem per inspirationem attractum contemperata, reliquæ nostri corporis partes gubernantur. Accedit Iecur, gratiosi humoris sedes, & officina, membrum maximè præcipuum, cuius maximi agnoscuntur effectus, ita ut si vita nobis contingat optabilis, & optima, Iecoris id vitute fierista, tuat Hippocrates. Quid de Liene proferam? qui parte lœuā situs aduersus iecur, ideo laxior molliorque est, spongiæ imagine, ut facilius sanguinis crassiorem secernendo, alliciendōq; repurgaret fæculentiam, & hoc modo animal vigeret robustum, & floridum. Quid de Ventriculi præstantia, & nobilissima facultate coquendi cibum, & transmutandi in chylum, conscribam? In eundem enim finem datus homini venter, in quem & vniuersis plantis radix. Nam quemadmodum radix plantam suscepit exteriū cibo nutrit; sic & venter animal ipsum importato intrâ alimento. Quid referam de

de Vtero, & genitalibus partibus, earumque præstantia, vsu, consensu cum cæteris? ob quem graues insurgunt periculosi, funesti, & intricati morbi, quorum cognitio, & curatio sæpius Medicos deludunt. Quid dicam de partibus nostri corporis infimis, & extremis, quarum vsu, & ope animal operationes exequitur? Datae namque sunt Manus, vt alias admirandas vtilitates prætermittam, quæ armorum omnium vicem impleant, præstóque sint mirabili Diuinitatis prouidentiâ, ad perficiendum quicquid ratio dicat. Pedes verò vniuersi corporis molem, fundamenti instar sustentant, quorum beneficio, ac subfido homo plurimas artes exercet. Harum ergo partium infortunia, calamitates, morbos, quibus actiones nobiles perturbantur, & sæpè penitus abolentur, ingenti cum ægri damno, simileque tantorum malorum præsentanea auxilia, in hoc secundo libro describere consultum duxi. Tu, LECTOR INGENVE, quæ in diuersis priscis auctoribus exactiori lima perpendimus, expoliuimusque, indulgenter, ac beneuole amplectaris, obnoxie rogo.

A *mentum, seu guttulis particulas primum, dein reliquum corpus cum magno interdum dolore circumambit.*

CAPV T I.

De Morbo Gallico.

Definitio.

ERVM quia iamdiu de curatione morborum, qui supremam arcem corporis occupant, verba fecimus, persequamur & flores reliquorum affectuum, qui partes vitæ opprimunt, atque fatigant. At quoniam Fauces inter spiritales partes etiam connumerantur, quia per eas aër ingreditur, spiritus vitæ nutritus, idcirco ab hac parte orationem incipere consultum mili vi sum est. Hæ plurimis morbis, cum ore, gula, palato, paristhmiis, etsi vexentur, apud Auct. tamen frequenter viceribus, iisque Gallicanis fœdantur: quæ omnia via hoc capite, sub nomine morbi Gallici comprehenduntur, de cuius natura, origine, antiquitate, licet lib. I. Hist. Princip. Med. in com. Hist. 73. aliquas descripserimus quæstiones scitu non indignas, tamen hoc loco reliquias concernentes praxin, methodicè breuiculis capitibus proponimus.

At quærendum: *Virum certa possit assignari morbi Gallici definitio?* Invasit hominum genus ex lue venerea quoddam vitium gonorrhœæ finitum, quod idcirco feedam, virulentamque gonorrhœam appellamus. Alij morbus Gallicum, Neapolitanum, Italicum, Hispanicum, Iuem veneream, Variolam magnam, Meningram, vel pudendagram vocare consuerunt. *Morbus ergo Gallicus est soluta continuata, ab humoribus exustis per contagium ferè genita, à malignis quibusdam pustulis incipiens, pudenda plerunque, dein corporis reliquas partes exteriores, & caput præcipue inciens, postea intimas partes penetrans, dolores circa articulos, & ossa, noctu præcipue faciens, atque abscessus duros, in peñima adeo ulcera, ut ossa quoque plerunque vident in longum tempus, desinentes.* Vel hoc modo defines. *Lues veneræ, est totius substantia morbus occultus, contagiosus, tuberculatus, maculatus, ulceribus, doloribus serpens, solo concubitu, aut alio impuro contactu contrahendus.* Vel sic. *Morbus Gallicus est cuius corporis, vel extramorum ipsius vniuersa defædatio cum dolore.* Vel hoc modo. *Est pustula, quæ ex varia humorum corruptione aborta, ob aeris nimiam caliditatem & humiditatem, pudendum, &*

B *mentum, seu guttulis particulas primum, dein reliquum corpus cum magno interdum dolore circumambit.*

Quare cum hic morbus variis & horrendis stipatus sit symptomatis, ita diuersimode affigit & premit, omnèque nostri corporis partes fatigat & lacescit, vt certa veluti definitione comprehendendi non possit; quia omniumarius est, & inenarrabilis, dolosus, occulus, pertinax, importunus, & fortissimus auxiliis vix succumbens, in modo plerosque fraudulenta pernicie miserrime perdens.

Virum autem sit morbus venenatus? Deinceps explicandum. Luem venereum esse morbum, satis patere arbitror; nam laedit actiones: inter ea vero quæ in nostro corpore inueniuntur præter naturam, reponendus est, cum sit affectus primus, & per se actiones laedens, ex Galeno lib. de diff. morb. cap. I. & cum morbus sit triplex, vel in intemperie, vel in depravata compositione, vel in soluta vnitate, necessariò sub aliquo comprehendendi debet, vel sub omnibus, quod probabilis est, etsi potissimum ad morbum intemperamenti sit reducendus. Licet autem in eo reperiantur vlera, quæ sunt solutiones continua, & tumores vitiantes compositionem; semper tamen cum his omnibus coniunctum est intemperamentum, quod ad illius essentiam semper concurrit.

Vnum tamen aduersas quæso: intemperamentum hoc non à prima, secunda, tertiale qualitate emanare, sed vitiosa, & malefica, occulta, venenata, & innomina ta, quæ viscerum naturam inquinat, actionum symmetriam labefactat & destruit, vitiosaque in corpore gigant humores, & omni labe feedatos, qui cum in vana fedes expirant atque restagnent, diuersos & mirabiles in illis affectus excitant.

Neque istics, quod qualitas hæc morbum Gallicum efficiens, cum sit innominata, erit etiam ignota: quare si non cognoscitur, corrigi haud poterit. Dic, vitiosam qualitatem ratione non cognosci, cum ad aliquod manifestum principium reduci non possit; cognosci tamen experientia non est negandum, cum cognita sint remedii quibus hic morbus curari, & eradicari solet, quæ à tota substantia, & abdita proprietate illi sunt aduersa & contraria, medenturque; non quia calida, frigida, humida, secca, sed quia talia: alioqui alia medicamenta multò calidiora commodiùs curationem perfercent, vt pi per, Castoreum, pyrethrum, & alia, quæ Smilax aspera, Radix Chinæ, Lignum Indum, quæ huic morbo mirificè opitulari, experientia, rerum omnium magistra, testissimum facit.

Anxiè satis à Medicis dubitatum: *Virum sedes, & minera-*

minera huius sit cerebrum, cor, iecur, aut cutis? Ceterum partium dolores à frigida capitis defluxione subordinati, humidior & frigidior iecoris, ventriculi, aut lienis intemperies, à quibus dolores, obstrunctiones, & grauissimi morbi emanant, vt hydrops, epilepsia, stupor, paralysia, & alij diuturni. Sæpe hæc diræ lues cum acutis complicatur, de quorum numero sunt febres, & inflammations internæ, frequentius enim lues venerea corruptit corpora immunda, & vitiosis humoribus repleta, quam temperata, & eufarca. Quæ omnia diligentem prouidentiam in Medico prærequirunt.

Causa.

MOrbus hic à diversis causis emanat, quæ vel vniuersales sunt, vel particulares. Illa, est maxima cæli in caliditate & humiditate intemperies, aut malignus alicuius planetæ aspectus: hæc enim omnia ad putredinem disponunt. Particularis causa, vel est externa, vel interna; ob illam interdum Gallicum venenum venereo obsecno contrahitur concubitu, quod frequenter accedit: aliquando à nutrice, ab infante, sæpe solo osculo, sola vestimenta, aut indumentorum conuersatione, poculo, sed ferè ex concubitu emanat, & sic in pudendo prava illa qualitas recepta, sensim ac sine sensu ultræ progreediens, testes, & vasa seminaria inquinat, & furtim veluti in altas partes se se inquinat. At genitalia membra cum suapte natura calida sint & humida; & recipiendis excrementis assueta, frictione, agitatione, & motu amplius incalescunt, & hoc modo facilius virus suscepunt.

Quando ex nutrice, aut osculis contrahitur, tunc lingua, cum sit mollis, spongioſa, & laxa, & cum ea ob viciniā gingivæ, palatum, & guttur, inficiuntur primò. Si ex infante virulentia ejaculetur, tunc mamillæ, & papillæ nutricum afficiuntur; & hac de causa virulento humore in altas sedes serpente, totum corpus deinde labe conspurcat. Quapropter hunc morbum esse contagiosum contactu, & fomite, experimentum fit manifestum. Num autem ad distans inficiat, agitauimus lib. 2. *Histor. Princip. Med. in com. Hist. cit.*

Causa interna, est virtutis debilitas, & hæc est causa, quare alij citius, alij tardiū hoc morbo corripiantur. Secunda causa, est densitas corporis: qui enim molli, laxoque constant corporis habitu, facile lœduntur, promptiusque contagium suscepunt; qui densa carnis contexitura pollut, difficilius. Tertia causa est cacochymia, qua qui scatent, huic morbo obnoxij sunt, & illis malis amplius efferatur: Nam morbosus apparatus habilitatem quandam præstat ad suscipiendum contagium.

D Ex his solles dubiū, quo quæsi solet: *Vtrum potissima, & immediata huius morbi causa, sit venosum contagium?* Affactus enim hic non est de genere pestilentiu, & sic plures non interficit; nec de genere vulgarium, & hæc ratione plures non apprehendit, quia eius ratio, & causa potissima non consistit in his, in quibus communicat, nimirum in æte, cibo, & potu, sed in adhæsu & vicinia eius corporis quod labo infectu est, solum constitit: quæ quidem id corpus suscipere facilius valet, in quo tria genera causarum concurrunt, nempe debilitas virtutis, cutis laxitas, & copia præsui succi: Ex quo venefico contagio, tanquam ex vehementissima & efficacissima causa, acquisito præsertim fomite, & contactu, corpora tam temperata, biliosa, pituitosa, melancholica, sanguinea, quam robusta, vel debilia, corripi sæpe experimunt.

E Sed rogabis: Si vna est causa huius morbi præcipua, cur tot symptomatum varietates in corpore conspicimus ab una causa prognatas? Alij enim corripiuntur psora, Alopecia, pustulis, tumoribus, viceribus, febri, & mille aliis accidentibus tentantur. At hæc omnia tam diuersa, & cœnunt ex materiae, cui coniungitur, copia, & aliquipus particulae apparatu: Aliis enim cutis est languida, & humor tenuis, qui è viceribus in corporis ambitu cœlatus, pustulas creat, & alios cutaneos

A utaneos affectus, præcipue si crassiusculus sit: & pati ratione illi quibus caput, aut artus debilitate laborant, ob hanc causam facillimè fluxionem humorum suscipiant, qui si pituitosi sint, diutinum; si tenues, acutum morbum concitare consueuerunt.

B Ex hoc capite emanat alia quæstio: *Vtrum morbus Gallicus, sit morbus calidus, an frigidus?* Caliditatem ostendunt viceria in variis corporis partibus enata, febris, vixæ ardor, profluviū materiae acris & erodentis per virgam, tumores inflammatorij, vigilia. Frigiditatem demonstrant dolores articulorum, nocturno præsertim tempore inuadentes; tumores ex pituitoso, vel terrestri humore prognati, artuum contractiones, viscerum debilitas, reprobæ concoctio, pallor faciei, inflatio oculorum, cachexia, tinnitus autium, distillatio, rauco, morbi status longus. Quæ tam aduersa signa, hunc morbum, nec calidum, nec frigidum, siccum, aut humidum, aut biliosum, pituitosum, melancholicum, vel sanguineum esse contestantur; sed mixtum & compositum, in quo pro varietate humoris in corpore prædominantis, hic vel ille humor qui amplius exuperat, promptè inficitur. Quapropter morbus Gallicus totam massam sanguineam ex quo inficit, & pro diuersitate corporis patientis, magis hunc humorum quam alium inquinat: licet pituita falsa, humorisque adusti & melancholici, frequentius hac lue fœdentur.

Signa.

C **P**lurima sunt signa huius morbi, diræ, & terroris plena, quæ in quatuor classes ab auctoribus diuiduntur, iuxta quatuor species, quibus insignit. Prima species est omnium leuissima, in qua pili capitis, & barba, citra aliam corporis affectionem decidunt; tunc enim virus in tenuiori corpore consistit, quod per corporis summa ad pilorum radices diffunditur. Secunda paulò est deterior, in qua puris fœdi per virgam emanat profluui, variis coloribus insigniti. Vniuersa cutis crebris maculis multum extuberantibus repletur, modò rubris, modò flavi, quæ non amplius extinguuntur, quoque morbi radix sit enulsa. Hæc in tenuissimo sanguine consistit. Tertia est granior, in qua adsunt immanes articulorum dolores, vesperi, noctuque præsertim grauescentes, quoniam humor melancholicus, à quo illi scaturiunt, hoc tempore effteratur & inualescit. Viceria dolosa in gula, palato, pene, & vniuersa corporis mole propullant, sicut scirrhosa tuberculæ in eadem parte, & iuxta ossa exoriuntur. Quarta est omnium deterrima, quando iam morbus insolescens solidas partes adoritur, ossa, vineula, membranas, & neruos, quæ postmodum carie occupantur. Æger febricula hec in instar opprimitur, cacoethicis viceribus, & vix ad cicatricem peruenientibus corpus conspurcat, & sic vigiliis, dirisque cruciatibus corpus confectum & tabescens, paulatim dissoluitur, & perit.

D Sed dubitandum: *Vtrum Gonorrhœa virulenta à communi gonorrhœa distinguitur?* Quod quæsumus curantium malè torquet ingenia: Plures enim sunt foeminae, quæ alba patiuntur ex anteruallis per vterum purgamenta, quarum viri Gallica lue sunt infecti, & vel semel curati, sunt de sanitate dubij, quæ ob materiae fluxum ignorant, an tanto malo sint detentæ. Rursus viri hac ipsa de causa, cum multis recusant inire concubitu, timentes, ne ex marito primo Gallica lue foedato, & forsitan malè curato, contagium reportant. Quæ omnia peculiarem Medicis diligentiam, & maturum consilium, ad curandum prærequirunt.

E Hanc ergo à communi seminis involuntaria profusione plurimis signis distingues. In venereo enim, & contagioso congressu, penis, & totius corporis, ac par-

tium pudendarum pori & meatus aperiuntur, & vapor ab inquinata foemina aut vito eleuatus, in pudendum foeminae aut viri, in vasa spermatica, & testes, vterumque se extendit, illorūque constitutionem conspurcat, & sua maligna qualitate prosternit; quo fit ut alimentum ad partes demandatum, in foedum virus degeneret, album, flavum, aut aliis coloribus insignitum. In communi verò gonorrhœa, quæ fit laxatis, & imbecillioribus vasis seminaris, exit semen album, aquosum, & sero ius redditum.

F Rursus in hac nullus adest dolor, in virulenta sentitur dolor, ardor, vixæ ardor, maior vel minor, prout virus acrimonie plus, vel minus particeps fuerit, quam in vasis spermaticis prævè affectis contraxit: ex quo fit, ut ob acerrimum humorum per has partes, & penem currentem, easque exulcerantem, viceria succrescant dolorosa, foetida, & qua miserrimè ægrotantes torquere solent. Accedit quod virulenta gonorrhœa solum ex concubitu obsecno ortum dicit, communis verò cœtra hunc premit, & fatigat.

G **P**irum autem dolores Gallici à ceteris doloribus distinguuntur? etiam dissidium est. Illi enim cum à mala qualitate scaturiant, diuersimode affligunt, ita ut in vna eadēque membrana variæ excitentur dolorum differentias, quod in aliis dolorum sortibus non experimur. Deinde Dolores reliqui diuturni, à frigida causa emanant; recentes, calidi sunt, iuxta oraculum Senis, lib. 6. epid. 7. text. 4. dicentis: *Dolores antiqui, frigi; noui verò, calidi.* At verò in doloribus Gallicis evenit contraria: Nam dolor ex frigida causa, sæpe est acutissimus, mordacissimus, & intolerabilis, vt se abradi & exuri sanguis referant ægrotantes, in quorum etiæ curatione multoties experimur, dolorem calidum, mordacem & acerrimum, diuturnum esse, ac difficulter curationem suscipere.

H Insuper reliqui dolores præsidii contrarii, anodynis, & stupefacentibus consanescunt; Gallici solis antidotis mitescunt, ac leuantur, quæla sunt quæ à proprietate alexipharmacis illis reluctantur. Gallicus dolor raro fit cum tumore, Arthriticus cum eo inuadit, in omnibus, aut pluribus partibus plerunque conspicuo. Arthriticci dolores, sicut omnes aliae articulare affectiones, vere & autumno magna ex parte mouentur, iuxta Senis oraculum, 6. Aph. 5. Gallici, nullo non tempore. Præterea Gallicus dolor tenus, paulatimque ingruit; Articularis verò, subito & confertim. Gallicus dolor emittit iuxta periostium, in intima particulae regione; articularius in extimis, vbi tumor appetet, & in intimis etiam. Gallicus dolor frequenter caput exercet, etiæ alios artus etiæ premat ac fatiget; alij dolores articulares raro, aut leuem capitum dolorem comitem habent. Gallicus ferè incipit post venerosos bubones repercussos; articularius ex aliis causis emanat. Deinde Gallicus vesperi, aut noctu præcipue afflitit, quia hoc tempore humor melancholicus, qui plerumque in hoc morbo exoperat, mouetur, & insolescit; Arthriticus in omni parte diei, citra villam remissionem exasperatur, & insolescit. Hæc ergo attento animo licet perpendere, ne simplicata morbi natura Medicus fallatur, & spretis necessariis auxiliis in graviora pericula ægros præcipitet.

I Quæstio est etiam scitu dignissima: *Vtrum febris Gallica sit putrida, & aliquando in hec tam commigret?* Gravis disceptatio, & magni ad praxim momenti: Nam in Gallica lue Iecur est mala qualitate affectum, nutritio fit infausta, humores sunt vitiati, sanguis putrilagineus infectus, & omnis massa sanguinea, labe foedata: quapropter si febris excitatur, ad putridam est reducenda, quæ vel intermittens, vel continua esse potest, prout humor hic vel ille, in vasis vel extra vasa, exoperet.

J Quod si diu duret, in hec tam posse transmutari, nulli est dubium, qui Galeni doctrinam examinet ad vnguem; Is enim lib. 1. feb. 9. in fin. sic ait: *Aduenit au-*

sem ipsi cordi hac pessio, nonnunquam quidem ex seipso, sicut in excandescientiis, vehementibusque tristis ac diuturnis; nonnunquam vero ex ardentibus febribus, & ceteris vel productis, & diuturnis. Sicut enim illæ vehementia sua & intensione, roridam substantiam absumunt, & corpus colliquant: sic diutina temporis spatio calorem durantem in partibus solidia impriment, cum eas propriis humiditatibus orbatas magis ac magis efficiant. Accedunt dolores immanes, quibus hac lue infecti assidue premuntur, patientes persæpe manantia, & fistulosa ulcera, à quibus pus exit in copia multa: quare corpus resolutur, & extenuatur, & hectico calori suscipiendo redditur idoneum. Quæ omnia cum purulenta sint, calorem copiosum cordi præstare possunt, ita ut factum contrahat calorem, & subinde vniuersum corpus. Neque dicas, quod iecur potissimum laeditur, non partes solidæ: Nam si iecur calore & siccitate afficitur, quis dubitat temporis progressu illas calore hectico corripi posse? Neque obstat, quod hic morbus sit frigidus, & veneni Gallici vis cum humoribus pituitosis maiorem habeat analogiam: Nam hoc difficultatem notat, non impossibilitatem: & hæc est causa, quare raro febris Gallica in hecticam commigrat, sicut pituitosa febris, rarius quam biliosa, in hecticam transmutatur, quia frigidi & humidi humores caloris actionem retardant, faciuntque ne in maiorem siccitatem rebatur corpus. Quare transmutatio Gallicæ febris in hecticam est possibilis, quemadmodum quotidiana, & alia tam continuæ, quam intermitentes in hecticam finiuntur.

Prægrium.

VTrum morbus Gallicus, sit hereditarius & merito addubitari potest. Dari morbos hereditarios non non est: Plures enim morbi è semine genitali excitantur, quod similem inferat in fœtum morbosam qualitatem, quam ipsum emissum à parentibus præ se tulerit. Hoc confirmat Hip. lib. de genit. de morb. sacr. de aer. & loc. à morbosis enim parentibus morbosum prodit semen. Quare Auicenna 2.1. doct. 2. cap. 18. sic inquit: *Sunt morborum quidam, qui in semine hereditantur, ut leuce, manantia ulcera, podagra, phthisis, Elephas, &c.* Negandum ergo non est, prauam in semine, & morbidam excretionem, qualitatimve occultam aliquam semen insipientem adesse, quæ in posteris similem labem intulerit; parentum enim via seminis genitalis deriuantur, imò & note plures occultiores, si quæ in membris quibusdam infunt, quin filii, illorum gestus, motus, formam plerunque referunt. Hoc ita verum est, ut non solum filii postquam exierunt in lucem, sint morbi Gallici heredes, sed ab utero prodeant hac labe foedati, ulceribus, & tumoribus per totum corpus respersi, similis naribus, oculis truncatis, extenuati, crustosa scabie infecti.

Consequitione quadam dubitandum: *Virum morbus Gallicus illis filiis transferat in nepotes?* Difficile enim videtur, quodammodo, si character transit à patre in filium, pater Gallico morbo infectus licet imprimat similem characterem in filium, hic tamen ita insignitus, non nascitur hoc morbo foedatus, nepotem tamen generat lue venerea contaminatum? Nam vitiatum semen à vitiato corpore decisum, videtur necessariò fœtum vitiatum, & vitium illud debere propagari ad secundam, vel usque ad tertiam generationem, cum hæ generationes ab uno principio tantum ortum ducent. Huius eventus causa est, quod vis formatrix, licet habeat omnium paternorum simularia, non æqualiter ab omnibus illis excitatur ad opus, sed à quibusdam magis, ab aliis minùs, aut nihil.

A Quo sit ut aliquando non excitetur ad formandum membrum morbidum, ac ex consequenti ea parte sanus eudat filius; aliquando vero patris affectum in filii simili membro gignat, & filium producit morbosum, ac patri similem: quod in nepotibus formatum a vis contrario modo potest efficere.

Deinde argues: *Virum hic morbus possit diu intra corpus latere circa noxam?* Dic, quod si mala qualitas fuit impressa in parte ignobilis, parum, aut nihil totum corpus immutat. Ceterum licet, nullum peculiare indicium in corpore relinquit, interim tamen non ostiatur, neque quicquid venenum, vt 3. apid. sect. 3. com. 75. scribit Galenus, sed paulatim operatur, & immutat solidæ corporis membra, & ipsorum naturalem temperaturam peruerit. Quando tamen insigniter alterata est memori constitutio, tunc irritata natura id ad nobile derudit, & repente prava adsunt symptomata, vt lib. 1. prorrhe. sect. 2. com. 17. confirmat Galenus, posito exemplo in canis rabidi veneno. Sed in hoc nullum certum, & statutum tempus potest definiri: alij enim citius, quidam tardius, alij tardissime in hunc affectum incident, cum antea viderentur sani, & nulla labe foedati, quod ex maiore, vel minore facultate agentis, & passuti corporis dispositione evenire puto, sine qua nihil sub celo agere potest, ut testatur Arist. lib. 2. de anim. cap. 2. & Galenus 1. de diff. feb. cap. 6. disertè edocuit.

De sexu hæsitatio est non exigua: *Virum famine huic morbo, quam viri sint magis obnoxia?*

C Gallicum magis aduersari venenum: quia menstruas habent purgationes, & earum ope noxiūm extrā excutiunt. Sunt frigidiores, & ob hanc causam huius malorum fomes per adstrictos, & angustos canales minùs penetrat. Ex altera parte, viri sunt robustiores, & occurſantibus vitiis magis resistunt; & licet calidores sint, & ad seminaria contagij recipienda videantur magis proni, cum in concubitu incalescant magis, & debilitentur, tamen cum vterus sit omnis impunitatis receptaculum, sit ut promptius feminæ contagium suscepunt: morbosum enim semen virile hac de causa substantiam in utero contentam, & vasa spermatica femininarum citissime conspurcat, quæ semel correptæ periculosis ægrotant, & difficilius curantur: adueniens enim menstruus sanguis, mox à vitiola qualitate in utero impressa corrumpitur; quare in gonorhoeam foedam, ob debiliores vites, & deterima vita, deinceps facillimè incident.

D De ætate etiam est disceptatio: *Virum iuvenes seminibus facilis hoc morbo tementur?* Responde affirmatiæ: Illi enim in coitu magis incalescunt, libido amplius tentantur, & ardentes magis in venerem ruunt, quare copiosus fit influxus spirituum ad genitalia, & ob ampliorem calorem ad suscipiendum venenum viae fiunt patentiores. Contrà adultiores, præsertim senes qui frigidiores sunt, virile flaccidum habent, quod ad uteri penetralia, in quo loco venenum est reconditum amplius, vix pertingit, difficiliter incalescunt, angustas vias sortiuntur, & hac ratione ad suscipiendum contagium valde sunt inepti.

E Illud ultimò perscrutandum: *Virum aliqui pars in corpore sit assignanda, à qua Gallicum venepum ferocius infestat?* In capite si radicatur malum, eo solum loco effraenes vires suas exercet, talpas, & ossis cariem creat, atroces dolores concitat. Si artus infestat, immiserabiliter ægros excitatis nodis, tuberculis, doloribus exercet. Si cutem occupat, in ea ferinam producit scabiem, pruritum, pustulas, porriginem, fucus, varos, furunculos, nattas, nodos, & alia quæ non tantum totum corporis ambitum deturpant, verum fœtum generant, & in alia graniora vicia committant, ut lepram, ulcera manantia, ex quibus manante pure ægeri solvantur, & contabescunt.

Vera,

A adaugebis, dam absympta corporis humiditate corpùs ad contabescientiam deduces. Quare neglecta indicatione, quæ sumitur à moibo Gallico, acutus morbus ex quo plures occumbunt, 1. acut. 8. prius est curandus, & pro exigentia acuti præsidia celebranda: maxime si interna sauiat inflammatio; quæ existente in corpore, licet præsit in ipso Gallicus apparatus, omnino acutie inflammationis prospiciendum, nulla de Gallico, morbo commemoratione facta. Quare difficilior multitudo ad curandam est tunc morbi Gallici complicatio, quippe præsidia congruentia ad retundendam Gallici veneni malitiam offerre non possumus; & ob remedia vacuantia, pro acuti morbi medela necessaria; quæ suapte natura vites debilitant, dolorēsque, ac vigilias inducunt, Gallicus minimo calore nativo, & spiritibus exhaustis, vehementer insolescit, & in posteriori eius curatio laboriosissima est, & solùm longo tempore perfici potest. Quod si morbus sit chronicus, & ex f. gigidis crassissime humoribus excitetur, ut hydrops, paralysis, stupor, distillatio capitis frigida, arthritus, iecoris, ventriculi, aut lienis intemperies frigidior & humidor, vel alij contumaces & pernicioſi, ab eadem causa prognati, tunc securior est curatio, quia ambo consimilem prorsus curationem expostulant, siue eam persuaderes, aut alium modum institutas.

B Deinde in Gallicatis vietus ratio est adhibenda initiantem morbo, quæ putrilaginem corrigat, excrementitiam humiditatem ablumat, & vires ex venenosa qualitate debiliores factas, roboret. Concedenda alimenta facilis coctionis, & distributionis. Electæ carnes, C potius assæ, quam elixæ, Ova recentia, hepata gallinarum. Viæ passæ, amygdalæ toſtae. Panis biscoctus. Demum vietus ad siccitatem vergere debet. Interdicenda lacticinia, pisces, carnes crassæ, salitæ, & fumo induratæ, ceteraque prana edulia, quæ facile in corpore corruptiuntur, obstruunt, & negotium naturæ facessunt.

D Victrum instituto, antequam luis venereæ propria curationem aggrediamur, corpus expurgandum, ut viatiolescales humores deponantur: Sed prius præparandi humorib; & humorib; ebullientibus, meatib; que parentioribus redditis, impossibile veluti est, posse inueni remedium, quod contagij viam ex toto refingat & reprimat, ne partibus vicinis communicetur, aut in altas sedes commigret.

Sed si hoc negotium attentiū expendatur, inuenimus plures cautiones, & auxilia, quorum beneficio quispiam post concubitum, à Gallico veneno immunis euadat. Primo ergo, oportet ut post venerem, in qua non multum immoretur, abluat totum pudendum aqua calida, denudato præputio, & hoc per octauam horæ partem faciendum, idque manæ, & sero, bidui spatio. Hoc præsidio superstites à tanta labe persæpe euadunt mulieres, panniculos ex gossypio in calida aqua abunde madidos immittentes. Quod si hæc præstd non sint, protinus genitalia vrina lavabis. Eadem aqua calida fouenda sunt labia infantium lactentium, & natticum papillæ. Balneum toti corpori adhibitum summopere prodet, maximè si cum infecto vel necessitate coactus, vel inscius quis cubauerit. Vinum etiam calidum in hunc usum mirificè confert. Verum aqua aliis liquoribus est præstantior; resolut enim, ardorem temperat, mitigat dolorem, & non exsiccat.

E Curatio instituenda est vere, vel autumno, si morbus inducias præstat. Si tamen vrget, & in mora periculum adest, quoconque tempore potest celebrari, dummodo cubiculum recte paretur. Sed iuste inquires: *Virum complicatio morbi Gallici cum morbi acutis, sit difficilior ad curandum, quam cum diuturnis?* Responde affirmatiæ: Si enim præsente ardenti febre auxilia Gallica administres, impensè nocebis, calorem febrilem exacues, calidam iecoris, & viscerum intemperiem

Z. Similac. asper. diuina, & contusa Z. j. passular sine semine p. i. cap. 1. vener. fumar. lupul. an. M. j. fol. sen. sem. Cartham. an. Z. j. B. Coque in lib. iv. aq. ad dimidiæ partis consumptionem, coletur, & seruetur usui.

Vel fiat hoc modo.

F. Ligni Indi, lib. j. smilac. asper. lib. vi. scabios. stachad. fumar. an. M. j. Coque in lib. xii. aq. ad dimidiæ Colatura adde sacchari lib. j. B. fetua.

Corpus expurgandum pro humoris exuperantis diversitate: quare in præsencia humoris melancholici, vitiles sunt pilulæ foetidæ, Aggregat. de Agarico, quartum drachmæ addantur g. iij. pulu. cortic. radic. Ellebor. Nigr. Si prædominatur pituitosus, prosumt coccchia, Aggregat. & de fumar. cum g. iij. Trochiscor. Alhandal. Si biliosus humor infestet, pilulae de Rhab. & Aureæ, satis sunt, quibus g. iij. Diagridij permiscenda. Si veð æger magis potionis amet, parentut ex confecta, Hamech. Cathol. electuar. Elecoph. Indo Minor, cum Syrupo de Senna, de Epithym. de Polypod. Fumar. Maioti, & decocto senæ, semin. cartham. flor. cordial. passular. &c.

At ante purgationem, ad leuandam naturam, & A transpirandum corpus si plenitudo adsit, sanguis est detrahendus in quantitate modica, ex parte dextris si laboret secur; ex sinistra, sit lien sit oblaesus. Quod si pustulae adsint, aut etiam scabies infestet, hirudines venis haemorrhoidalibus apponere, non erit abs re, quantum visu foecalis sanguis ad distantissimas propellit corporis partes, ad quas ipse grauitate sua promptissime ruit.

Expurgato corpore venenata qualitas morbo Gallico insidens debellanda. Hoc opus multis perficitur praesidiis. Quare hic morbus curatur. Primo, via quadam Regia. Secundo, per vomitum. Tertio, per vnguentum, aut decoctu ex Argento viuo parata. Quartu, per suffumigia. Quinto, per mitissima medicamenta Alexipharmacum, quae reliquias humorum conterunt, & malignam qualitatem mirandum in modum terundant. Ultimo debent corrigi symptomata fera, quae ex hac hydra, tanquam ex antro Trophonio saepe propullulant.

Inquires: *Vtrum morbus Gallicus circa antidota possit personari?* Responde affirmatiu. Licet autem in morbo hoc, deleteria & maligna qualitas adsit necessaria, quae solum à medicamentis à proprietate operantibus possit refrenari; tamen si recens, & leuis est, & virus in tenui corpore consistit, circa ea aliquando mitescit. Imò vehementi, & laboriosa exercitatione sollet extirpari, vt ludo paruæ pilæ, armorum exercitatione, venatione, quarum operationum auxilio humorum reliquiae discutiuntur, internæ partes roborantur, scelicius nutritur, & sensim ac sine sensu malam qualitatatem deponunt.

Si verò vehementior sit, & neque his, neque expurgatibus succumbat, ad secundam curationis viam, quae dicitur regia, accedemus: hanc ergo compleat medcamenta Alexiteria, quae antidoti instar malam humoris prauiperniciem retundunt, vt sunt Lignum Indum, Ebenum dictum, Smilax Aspera, Radix Chinæ, & alia plura. At hæc ante totius corporis vaccinationem non sunt administranda: cum enim hæc vim habeant extenuandi, & prouocandi sudorem, si corpus impurum est motus ab his medicamentis humor, & ad cutem irruens, obstrukiones parit, f. brem concitat, & transmissio humore ad caput, epilepsiam, aliisque capitum affectus progenerat.

De ligno Indo prius agendum est, & quærendum: *Vtrum calidum sit, an temperatum?* Dic calidum esse in gradu secundo: Nam præter sensibilem calorem, quem in nostro corpore progenerat, qui secundo gradu caloris tribuitur, ex Galeno s. simpl. vlt. etiam calore manifesto, quo pollet, incidit, attenuat, aperit, sudorem mouet. Neque dicas, quod refrigerata calefacit, & refrigeret calefacta, quod temperati medicamenti proprium est, 2. simpl. vlt. ac proinde cum hoc medicamentum in corporibus calidis, & frigidis admistretur, erit temperatum. Nam illud non conceditur, quia calidum, aut frigidum, sed principaliter quia habet qualitatem morbo Gallico à tota substantia valde aduersam. Hac de causa quando biliosis, & calidis naturis conceditur, debent permisceri aliqua medicamenta frigida, quae illius calorem remittant; acre enim est, ac amarum, & ob hanc causam calefacit & exsiccat.

Eligendum crassum, ac solidum, quia in eo maior actiuitas reperitur. Recens non antiquum, non cariosum; & ita reprobatur illud, quod in particulas disiectum, appetit spongiosum, & excavatum. Deinde debet esse lene, & nodositatibus carens, vt in eo virtus æqualiter recondatur. Cortice constet integrum, non carioso, sed odorifero. Medium eius colore sit prædictum subnigro, eius verò circumferentia in albedinem, & pallorem declinet, & contractu lingua in colorem

croci mutetur, quia hoc magis reperitur in recenti, quam in vetusto. Præfertur ponderosum, & pingue, illud enim recentius est, & ab hoc igni admoto, aliquid humiditatis effluit necessario.

Ex eo decoctum sic parari debet, vt pro qualibet eius vncia, aquæ libra addatur. Sed quoniam maior virtus in cortice est, huius vncia major aquæ quantitas debet respondere, vt vis illius amplius aquæ communicetur. Illud non integrum, sed in minutissima frusta diuisum debet infundi, & parabitur decoctum hoc modo:

Z. Ligni Indi, lib. i. cortic. eius 3 iv. Infundantur in aquæ lib. xx. spatio vnius diei. & reponatur vas super cineres, vel sterlus, vel furfur, aut plumbeum vas optimè cooperatum, vt caliditatem retineat: & postea lento igne decoquatur, aut in duplice vase, quæ vera elixatio est, & multo præstantius reddit decoctum: & interdum coquendum est ad consumptionem mediatis pro delicatis b. lysis præsertim, in tempore calido, & facta decoctione coletur per pannum crassum, & servetur in vase vitro, aut vitreato, vel testaceo, non æneo. aut plumbeo, ne inde ex his metallis mala qualitas acquitur: Et inter coquendam spuma remoueri debet; hæc enim pro cur. nids ulceribus, & pustulis exterioribus summè conductit.

Quantitas huius decocti definita non potest: quia si æger fuerit languidus, vel puer, singulis viciis lib. s. offerenda est, si robustus, libra dimid. addenda sunt vnciae quatuor. Tempus sudoris certis præceptis describi nequit: aliquibus enim tres horæ tempore matutino, satis sunt; duæ verò vespere; aliis sunt necessariae quatuor, manè, vespere verò tres. Idem obseruandum est in numero dierum, in quibus pronocatur sudor; quibusdam enim sufficiunt nouem dies, aliis 20. 30. & 40. Terminus enim sudorum, solùm penes remissionem symptomatum, videlicet dolorum, tumorum, & pustularum, præstibendum est.

Aliqui, vt potentius, & efficacius reddatur decoctum, addunt (quod maximè laudo) quartam partem corticis huius ligni. Alij Aristolochiam rotundam, quantitate vnciae & dimid. aut Carduum benedictum, quantitate M. i. Hoc decoctum, si morbus urget, quounque tempore potest administrati, dummodò cubiculum recte paretur, quia dilatio vitæ periculum patit. Si morbus inducas præster, tunc ad commodius tempus, ver-

nale, vel autunnale differenda curatio est. Tempus sudandi in morbo leui & recenti, ad 20. aut 30. dies: in diurno, & graui, ad 40. produci debet. Hæc est causa, quare morbus Gallicus in principio radicium non extirpatur, quia tegi ad sumnum ad decem dies sudando accedit.

Percontaberis, *Vtrum aliqua medicamenta roboretur, in decocto permiscenda?* Lignum Indum, seu sanctum, non solùm in morbo Gallico, sed in aliis frigidis & humidis affectibus, mirabiles de se promit vires, vt in conuulsione, tremore, paralyse, vertagine, epilepsia, colico dolore, contumaci tussi, articulorum doloribus, discutiendis flatibus, emolliendis tumoribus duris, vteri strangulati, debilitate ventriculi ex frigide, & humida

intemperie contracta. Ob hanc causam optimum consilium est, pro diversitate morborum, addere huic decocto aliqua simplicia, quae partes affectas peculiariter respiciant, veluti in affectibus capitum, & neuorum, Majoranam Salviam, Rorem marinum, Stechad. In affectibus oculorum, Euphrasiæ, Chelidoniam. In Arthritide, chamaepite, chamedri. In morbis thoracis, Capit. Vener. Glycyrriz. Hyssop. montanum, Prassum, & similia. In morbis fecoris, Cichorium, Eupator. Absinth. hord. In affectibus renum, semina frigida majora Glycyrriz. In morbis henis, Asplenium, & Radices capparum. In Tamarisci. Hæc enim medicamenta, præterquam quod sudorem non impediunt, partes

in morbo Gallico affectas, nativa quadam forte robo- A instaurante, tum venenum debellari, turn vires refici- rant, & medicamenta sudorifici vires ad eas deducunt.

Vtrum autem medicamenta expurgantia in decocto sudorifico permiscenda? dubium est. Video enim plures & non postremæ nota viros, haric praxim summè approbare, quod horum vnu aliuis singulis diebus respondeat; quum enim humor peccans sit crassus, terrens, & graui, non ita prompte potest accedere ad cu- tem, neque facile evacuari per sudorem: In hunc ylum cum Ligno Indo, Smilace, Radice Chinæ, aut Saffras, infundenda volunt folia senia, Epithymum, Polypodium, & alia, quæ terrestrem humorum, qui ferè in hoc morbo redundat, per aluum vacuare nata- sunt. At methodus hæc suspecta est, & naturæ negotiū facilius: duo enim motus contrarij non ita facile ab ea tolerantur; imò perturbat, & ad diuersas re- giones inclinans, satagensque simili humorē, no- xium, per sudorem, & alii fluxum propellere, neutrā operationem perficit. Quamobrem salubriss est, ut alternis diebus in hunc ylum clysteribus leni- bus proritare ventrem; vel intermedio tempore cle- mens offerre pharmacum, cuius ope excrementitus humor per aluum educatur, dummodò æger altera die post purgationem è sudore quiescat.

Verum inquires: *Vtrum medicamenta sudorifica interdum in vino coquenda?* Plures valde laudent hoc decoctum: Nam vino vis inest mirabilis roborandi viscera, poller alexiteria vi, crassos humores incidit, obstrukções aperit, tumores & nodos emollit, resolu- uit tophos, cutis meatus laxat, penetrat magis, & vires medicamentorum alexipharmacas citissimè ad af- fectas partes deducit, copiosius sudorem mouet, & frigidis affectibus remedio est. Ex altera parte, hoc vinum, à Medicis Sanctum nuncupatum, maximè ca- lefacit, febrim inducit, est amarum, & gustui ingratum. Dic, lignum Guajacum feliciter aliquando in vino decoqui: Si enim morbus diuturnus sit, sœus, & decocto in aqua parato non succumbat, ægerque habiter in regione frigida, ventriculum fortiorum debilem, frigidis pituitosque humoribus scateat, nulli dubium est, quin istis vinum hoc utilitatem ex se prodat non aspernabilem. Si verò contrariae adsint indica- tiones, reprobatur erit, & nullius vñus.

Maior verò est dubitatio: *Vtrum praesente febri sudorifica sint celebranda?* Si enim est humoralis, iis oblatis exandescit valde; qua exacerbata timor est, ne alij grauiores morbi de novo succrescant, & periculum vitæ inimicent, vel in hec tam ipsa commiget. Insuper si hæc existente, calida & resoluentia præsidia, quæ hujc contagioni proficia sunt, exhibueris, in extenuationem, & retrorridum marasimum corpus deduces. Quid ergo facilius in agone tanto? aut quibus auxiliis contabefacit æger à tanto morbo euader immuni? Dic, quod antequam sudorifica propinentur, recessit est corpus calidum siccum, exustis humoribus plenum, frigidis medicamentis attemperare. Purga- tio lenis administranda. Apozemata offerenda, quæ biliosum, & calidum humorē leniter evacuant, facta ex sero lactis capiti, in quo madescant flores cordiales, Pulpa Cassia, Myrobalani citrini, Radix Chinæ, Smilax aspera, aut cortex Guajaci, hordeum, radice Scorzonera, Blugloss. Endiu. Borrax. Si corpus sit squalidum & siccum, & balnea prius per aliquot dies administranda, vnguentia refrigerantia hepatici admouenda. Patisana est optimæ, dummodò hordium prius coquatur in aqua, quæ fuit prius Ebno decocta. His celebratis, ad sudationes accedendum, & decoctum non est parandum in aqua simplici, sed Endiu. Borrax. Bugloss. aut Hordei. Si verò ægri macie Gallica contabescant, medicamenta coquenda sunt in sero lactis capiti, seu quod magis laudo, in iure gallinæ, aut caponis, vt sic hoc decocto alexipharmaco, & vires

frigidorum curatione, ligno quod vulgo vocatur Saffras, cuius cortex, & ligni usus duntaxat in Medicina receptus sit. Est calidum, & siccum in gradu secundo. In cuius decocto parando idem ordo seruatius, quen in superioribus antidotis administrandis supra docimetus.

Secundum curatur hic morbus per vomitum: quando enim præ sui contumacia, purgationi iteratae, sudorificisque auxiliis non succumbit, tunc utimur in robustis naturis medicamentis, quæ per vomitum expugnant hunc venenatum succum. Sed rogabis: *Vtrum hic morbus vomitionis ope posset extirpari?* Crédit enim difficile est; quod à remotissimis partibus, nempe piderito, & iunctur, possit humor ad ventriculam remeare. Adde quod hæc fortissima, & violenta vomitoria, etiæ tenacem humorē per vomitum excernat; deleteriam tamen huius morbi qualitatem non retinunt, imò vehementia sua, & acritudia naturæ negotiū faciunt, os ventriculi, & consorti lege cot lancingant, fatigant, & premunt: hinc cordis palmos, syncope, cardiacgia, vitium prostatio, & animi deliquium subsequuntur, ex quibus vires factæ inermes, ferendo morbo satis esse non possunt.

At hæc tanti remedij efficaciam non euerunt, quoniam morbi chronicis à crassis humoribus orti, vomitus ope consanescunt, vt podagra, morbus comitiae, hydrocephalus, melancholia, lepra, vt testis est Paulus lib. 7. cap. 10. Et licet hi humorē tenaces, & graues, comitio- diffissimè per inferiora vacuentur, tamen si hæc vacuatio paratur cum medicamentis electiè expurgantibus, & distantibus regionibus extra noxam eos eradicant,

Quia tamen vinum breuiter corruptitur, cum facilius, vel melle reducatur ad formam syrapi longi, & paretur hoc modo.

Z. Ligni Indi. similac. asper. an. 3. iv. Infundantur per diem & noctem, in fl. viii, vini albi, ferueant lento iugne ad tertiae partis consumptionem: Colatura adde *Fol. sen. 3. ij. polipod. Epithym. an. 3. j. Cola*, & adde sacchari q. s. & fiat syrups longus.

Alia elegans descriptio potest parari hoc modo.

Z. Fol. sen. follicul. sen. an. fl. ii. polypod. 3. ij. myrobala-nor omnium. an. 3. ij. agarici, hab. an. 3. j. B. macis, mastich. an. 3. B. gummi Arabic. ligni aloës. an. 3. iii. fumar epithym. an. 3. ij. cortic. ellebor. nigri. 3. j. B. zingiber. 3. v. Misceantur, terantur, & infundantur in sufficiēti quantitate vini albi per diem, & noctem: adde *Flor. borrag. violar. rosar. buglos. flor. an. antior. flor. mali cirei. an. 3. B. passifl. fl. ii. coriandri preparati.* Omnia parum bulliant, & postea coalentur. Vinnim in vase vitro obturato reseruetur. Dosis in aurora, 3. vj.

Insuper hic quintus modus curationis, compleetur medicamentis à tota substantia operantibus, quae conceduntur in modum pulueris, serapij aut confectionis; & est curatio mitis, & maximè utilis: his enim medicamentis non solum maligna qualitas retunditur, sed vitiosi humores, sensim clementerque vacuantur. In hunc vsum hic syrups est optimus.

Z. Myrobolanor. omnium. an. 3. B. Contundantur grasso modo & infundantur in fl. vii, succi fumar. actu fermentis, per spatium 34. horar. Postea adde *Epithym. fol. sen. polypod. recentis. an. 3. j. semin. curi. cariophyl. liquirit. an. 3. ij. cortic. radic. ellebor. nigri. 3. B. agaric. 3. ij. hermod. fl. ior. 3. iii.* Omnia bulliant sec. art, ad mediae partis consumptionem: colatura adde *Syrup. fumar. syr. de corticib. citri. an. 3. iv. sacchari rubri clarificati. q. s.* Fiat syrups. Dosis ieiuno ventre 3. iv.

Confectio sequens ad roborandas vires est præstans:

Z. Conseru. rosar. conserua borragin. conserua buglos. an. 3. iiij. mirbridat. 3. B. confect. alchermes. confect. hyacinth. an. 3. iiij. pulu. diarrhod. abbat. rium. santalor. an. 3. j. pulu. similac. asper. 3. vj. Omnia excipiuntur cum syrupo de corticibus citri, & sec. art. fiat Confectio.

Potest etiam pto nobilibus, & diuitibus parari hæc aqua Theriacalis.

Z. Ligni Indi. fl. B. aq. fumar. aq. borrag. aq. cichor. an. fl. iiij. vini albi optimi. fl. ii. epithym. polypod. an. 3. ij. conseru. rosar. conserua borragin. an. 3. iiij. theriac. optimi. 3. ij. lapid. belzaar. 3. j. rasura eboris. 3. ij. cornu Monocerotis. 3. j. agar. trachis. 3. ij. cinnamom. 3. j. B. Macerentur per diem & noctem: deinde distillentur in B. lneo Mariae. Dosis 3. iiiij. addito laccharo, & postea cooperiantur ægri, & provocetur sudor.

Aduertas tamen, quod si in hoc morbo laboret caput necesse est addamus syrupo saluiam, maioran. stæchad. Si articuli malè habeant, Iuam arthericam. Si menstrua sint retenta, tunc addantur quæ menstrua provocare nata sunt.

Vltimò curatur hic morbus, remouendo symptomata, quæ superuenire solent. Primum, est Alopecia, seu defluuium capillorum: ab humore enim virulento, maligno, radices pilorum eroduntur, & ij. decidunt, vt Galenus notauit i. sec. loc. cap. i. Munderetur prius corpus à vitiosis succis, tum vena fœsi, tum purgatione leni. Sudorifica ex Ebno offerantur. Postea Barba, cilia, supercilia, & depiles partes abluantur aqua vita, vel hoc lixiuio.

Z. Cineris abrotan. fæmin. 3. iv. cineris sarmentor. 3. ij. Fiat lixiuium, quantitate fl. iv. cum vino albo, si sit hyems sin minus, cum aqua.

Vel hoc fomentum paretur.

Z. Fœnugrac. stæchad. absinth. pulegij. roris marini. la-pabi acut. abrotan. cortic. arundin. folior. lauri. an. P. ij. Coquanius tempore hyemis in vino: sin-

minus, aquæ q. s. & seruetur decoctum cum rebus decoctis.

Et deinde vnguentur partes depiles hoc vnguento.

Z. Capil. vener. abrotan. absinth. sem. apij. cortic. arun-dinum. cortic. auellanar. cortic. amygdalar. Comburantur omnia cum pinguedine vrsi, ladano, & melle, an. part. æqual. & fiat Linimentum.

Dolores sequuntur, quibus auxiliares manus adhibere oportet: si enim dolor sevus est, & diuturnus, gerit vicem morbi, debilitat vires, & huius causa ægri sive sine pulsū redduntur, examiné que fiunt, auctore Galeno 2. acu. 47. Hæc est causa, ob quam in curatione doloris tantam curam imposuit Galenus 12. meth. ferè per totum.

Hi ergo articulos, & ossa infestant, & ægros, præstimumque vesperi & noctu excruciant, quoniam hic humor tertenus & grauis, à quo illi originem ducunt, cum flaribus nebulosis permixtus, hoc tempore insolevit & efficeretur. Dolor ergo infestat cum tumore, vel sine eo. Hic curatur anodynus, & extenuantibus, in quem vsum valet fomentum ex aqua vita, in qua prius bulliant radices althææ, quia mulcet dolorem, & partes roborat. Prodest vnguentum factum ex oleo laurino, & scorponium cum cera. Emplastrum de Ranis, seu viperinum Ioann. Vigonis summè iuuat, & maximè si paletur cum duplicato Mercurio. Præstat etiam hoc:

Z. Diachyl. maioris. olei scorpion. axung. gallin. ammo-niac. aceto acerrimo dissoluti. an. part. æqual. Misce, & fiat emplastrum.

Prodest fomentum factum ex vino albo, in quo prius bulliant Absinth. Camomil. Folia lauri, Rosmarinus, Melilot. Puleg. Lauendula, Ruta. Et desuper post fomentum apponatur emplastrum hoc.

Z. Radic. Althea. fl. B. Coquuntur, pestilentur, & infundantur per noctem in oleo scorpion. q. s. adde Axung. gallin. axung. porcin. an. 3. B. farin. fæzug. farina sem lini. an. P. ij. olei lumbric. 3. ij. B. Vnguenti Agrpp. 3. j. Misceantur omnia, & fiat emplastrum, adiecta orobi farina.

Vel vtore hoc:

Z. Succ. beronic. succi plantag. succi apij. an. 3. ij. resinæ: cera an. 3. ij. terebinth. 3. iv. Coquuntur ad consumptiōnem succorum: adde, *Visci quercini. 3. ij. B. thuris, ma-stich. aristoloch. betonic. maioran. stæchad. an. 3. B. centaurea* 3. j. Fiat emplastrum.

Tumores, Rimæ, Talpariæ, etiam peculiarem expostulant curationem: Nam apparent in vniuersa corporis mole tumores duri, scirrhosi, qui si propullulent in capite, vocantur talpæ, si in aliis partibus protuberent, dicuntur rimæ. Hæc fiunt ab humore crasto, & vitioso, in aliqua parte congesto; qui si non discutitur, ossa rodit, putrefacit, & cariem inducit. Quatuor, vt inquit Avic. 7. 4. tract. 2. cap. 2. modis terminantur, resolutione, induratione, suppuratione, corruptione. Resolutio, & suppuration laudantur solum, induratio, & curatio reprobantur. Quo pacto emollire, & discutere oportet: hinc sit ut medicamenta quæ scirrhosi tumoribus sunt velia, his valde conferre possint. In hunc vsum prodest emplastrum viperinum, vel hoc quod experimento proficuum esse cognoui.

Z. Olei laurini, olei lilior. albor. olei de scorpionib. an. 3. j. sagapeni, galbani aceto acerrimo dissoluti. an. 3. ij. pulu. radic. ireos. marchasitar. an. 3. i. argenti vini exponiti 3. ij. Misce, fiat fiat vnguento.

Fit etiam aliud admirabile, hoc modo.

Z. Emplast. viperin. j. 3. B. Theriac. aniq. 3. vi. olei viperini. 3. j. Misce, fiat emplastrum.

Aliud optimum.

Z. Pinguedinis porcinae, mercurij. an. 3. ij. Misce, fiat emplastrum.

Vngere etiam tumores aliquo alio vnguento compo-sito ex argento viuo, summo pere præstat.

Verrucæ etiam in Gallicis, circa membrum virile A'nes (Græci phygetha vocant) sive ex aliis causis exteriori orientur, quæ etiam occupant anum, pudenda, nates, & femora. Plures curatos recordor qui circa nates, & vel in corpore toto verrucas habebant, quæ nuciæ avel lanæ, & interdum iuglandis magnitudinem superabant, quæ hoc linimento ex toto sunt eradicatoræ.

Z. Vnguent. rosar. 3. B. pulu. Ioan. Vigon. 3. j. Misce, fiat linimentum.

Siverd hoc non extirpentur, aliud erit optimum.

Z. Buyri vaccini 3. B. abluatur optimè: Misce cum aqua forti. Hoc licet validum, verticis tamen applicatum, eas absunt omnino.

Vlcera, pustulæ, scabies, suam etiam exposunt curationem. His strenue relutatur spuma primæ decoctionis Ligni Indi, si cum ea vlcera abluantur. Ad delenda vlcera, & exsiccandas pustulas prædest hoc vnguentum.

Z. Vnguent. pompholyg. vnguenti cerusa. an. 3. B. pulu. precipitat. 3. j. Misce.

Vel paretur hoc modo:

Z. Sulphur. viui. 3. j. B. buyri vaccini insulsi. 3. ij. Mi-ce.

Pro delenda scabie hoc est utilissimum.

Z. Pingued. porcina. 3. viij. buyri vaccini. 3. iiiij. olei camomil. olei anethin. ftyrac. liquid. an. 3. pulu. rumicis. pulu. enul. campan. sulphur. viui. pulu. ellebor. albi. an. 3. B. salis communis. 3. ij. aceti albi. 3. j. B. Misce fiat linimentum.

Ad faciei lichenes, & impétigines.

Z. Succirumicis. 3. ij. alumin. aloës. an. 3. ij. tartari vini albi. 3. j. argenti viui. 3. j. B. axung. porcina. ftyrac. liquid. an. 3. B. terebinth. parum. Misce, fiat linimentum.

Sanguinis missio optima est. Expurgatio clemens valde prædest. Usus seri lactis caprini, in quo madefascant *Folia senna*, Polypod. Epithym. Flores cordiales, est utilissimus, & si ictur exæstuet, balneum, & saluatella fecunda, in quo sunt auxilio.

Macula in fronte & facie, aliquando maius facies sunt negotium, & feminatum præstent vultum deturpant. Præter totius prouidentiam, ablue faciem hoc decocto:

Z. Lupulor. furfur. amygdal. dulcium. daffylor. fabar. an. partes æquales. Minutum incidentur, & infundantur per noctem in sufficienti aq. quantitate decocti. hord. manè coletur expressione forte, & seruetur vultu.

Deinde appone hoc vnguento.

Z. Camphor. sacchari candi. 3. ij. sulphur. viui. 3. x. axung. porcina. 3. iiiij. cera alba. 3. j. Misce.

Plutinum prædest faciem ablueret decocto hord. sem. lin. fœnugræci, & desuper apponendum hoc vnguento.

Z. Cortic. ouor. 3. ij. libargyri. cerusa. an. 3. j. Terantur omnia tenuissime, & cum succo limon. sec. art. fiant pastilli, qui postea dissoluantur cum cremore ptissimæ, & permisceantur cum vnguento citrino, & maculæ noctu illinantur, & matutino tempore abstergantur facies, & abluantur decocto dicto.

Hoc auxilium valde excellit.

Z. Albumina ouorum. Num. ij. sacchari candi. tburis. an. 3. ij. Misceantur optimè, subigantur cum albumine: postea hæc orinæ in hinc inveniatur in fl. vini albi optimi, cum quo maculæ lauentur, agitando, & commouendo ea omnia quando ablutio facienda.

Hæc aqua stillatitia est præstantissima.

Z. Lactis caprini. fl. iiij. farina fabar. & hord. an. 3. ij. al-bumin. ouor. Num. iv. libargyri. cerusa. an. 3. iv. boracis. tartari vini albi. an. 3. j. B. Omnia distillentur in balneo Mariae.

Bubo Venereus in hoc morbo apparere solet in inquinibus, & glandulosis partibus: licet autem alij bubo-

nes (Græci phygetha vocant) sive ex aliis causis exteriori orientur, vt violento corporis motu, vlcere in pe-de, vel crute, i. meth. cap. 5. cum natura sanguinem ad partem dolentem expellere conetur, vt ipsi opem ferre possit, quia in his partibus adenosis, & laxis stabulans tumorem creat, & aliquando ex interna causa, vt in pe-ste, pestiferaque febre: tamen Gallicus bubo solum ex concubitu obsecno scaturit: cum enim aliquis cum muliere polluta concubuit, & inquinamentum recipit, hoc est, vitiosum & malignum vaporem, qui per pudendum subintrans, & ad ictur perueniens, totum massum sanguineum conspurcat, & labefactat, adiuuante ad penetrationem motu calore, & frictione partium obsecnarum, vt citissime venenosus vapor raptiatur in viscera, fit vt noxam à se depellant, & ad emunctoria humorem virulentum exonerent.

Si tumor infestet, vigetque plenitudo, præcipue cum febri coniuncta, sanguinis missio celebranda, parca tamen, vt deonera natura reliquum concoquat, & ad partes externas expellat. Sed ex qua parte sit celebra, & superna an inferna? iure merito inquires. Dic ex ralo partis affectæ cruentem esse exhaustum, sicut determinat imus lib. i. Hist. Princip. Medic. in com. Hist. 75. quæf. 49. humor enim hic suæ natura veneficus ad extrebas, minùsque præstantes detruditur corporis partes, & motus nature adiuvantur. Purgatio initiante bubore non adt. n. l. and. ne natura restet operantis impetus impeditur. Cessante fluxu, si adsit cochymia, tunc clemens medicamentum portigenum.

Tumoris huius causa, est humor crassus, atque malignus, qui cum in emunctoriis adhæscat, repellendus non est, nec resoluendus, sed ad suppurationem redutus, frictiobitis assiduis in parte affecta celebatur, cucurbitulis, & reliquis suppurationibus auxiliis. Si vero contumax sit humor, & iis ad suppurationem non possit reduci, tunc imponendum emplastrum ex radice Bryoniae, Althææ, Fermento, oleo lilijs, Butyro, axungia Gallinæ, pinguedine suilla, Maluis, sicubus, radice Ilij albi, farina fœnug. sem. lin. tritic. & vitellis ouorum. Facto pure, & aperto tumore, vlcus per multos dies non consolidetur; corpus enim per eam partem noxio vacuato succo expurgatur, impediturque ne morbus Gallicus ferocius deinceps inualeat.

Gonorrhœa Gallica, etiæ si huius morbi præludium, ita tamen sive pertinax est, vt nullis auxiliis consaneat, sciat, imò grauia symptomata indicat. Hinc vltimæ ardor, tentigo, pruritus, intensus dolor, & per partes pudibundas emanante solidite alba, flava, & aliis coloribus in signita, in viis vltimæ vlcera tetra contingunt, & carnis excrecentia vltimæ oris meatus obturantes sive pullulant.

Ob hæc non est negligenda hæc virulenta fluxio, nec temere cohibenda: Si enim suprimatur, virus altius se se insinuat, & restagnante humore ad partes superiores, totum corpus inquinat, & testes, ac interfemineum tumoribus, & fœdis vlcerbis conspurcat. His dannis occurendum secta vena in brachio; & si malum diutius premat, ex saphena hæsiens sanguis, vt partes inferiores transpirent, & ventilentur. Nonnullus humor expurgantibus vacuandus. Renes refrigerandi ptissima, lactis sero. Si non cesset effluvium, imperanda sudorifica ex Ebno, similace aspera, aut radice chinæ: & cætera celebranda præsidia, quæ aduersum hanc diram luem proficia esse suprà serpissimus.

De præcautione vltimæ agendum. Ut vero æger se mel cutatus non patiatur reciduum, optimum in sex rebus non naturalibus ordinum obseruet. A venere omnino abstineat. Roboranda viscera. Firmandum fecit epithematis, decocto ligni Indi, vel similacis alpe-

OBSERVATIO IV.

*Pilulae Aureæ, ad refranandam Mercurij
malitiam efficaces.*

Mercurius, medicamentum est effæne, & visceribus inferens vim diram, eo tamen utimur persæpe; tam intus assumpto, quām extrā apposito, vt morbi Gallici fraudulentæ vires remittantur valde: Nam eius strenua ope expulsis contagij seminarīs per spūrum, sudorem, & alui fluxum, ærgi ab hac Herculea hydra euadunt immunes; sed ante, & postea roborandæ partes præcipue, & huius medicamenti violentia corrigenda. At cùm plura in hunc usum sint ab auctoribus monumentis tradita, nullum, auro, & aliis medicamentis præstantius inueni medicamentum. Ex eo pilulae parantur in hunc modum. Dosis una in aurora, ieiuno ventriculo; altera noctu, duabus horis post cœnam. Vtere 30. diebus.

*L. Fol. anri, Num. xxxxx rafraſe eboris in tenuiſſimum
puluerem redacta, 3 j. cornu cerui, 3 j. offis de corde cerui,
3 B. margaritar. preparat. 3 B. gentiana, 3 B. coral. rubri,
3 B. sanal. curin. g. xx. agallochi, 3 j. iberiac. mi-
tridat. an. 3 j. B. coſti, 3 j. myrrha, ſpica nardi, an. 3 B.
Omnia pulueriſentur tenuiſſime, & cum guttis olei sul-
phoris, & Balsami misceantur, & fiat Massa: ex qua
fiant pilulæ ciceris instar, & iterum duplicito auio
decorentur.*

C A P V T I I.

De Angina.

Definitio.

A Ngina ab angendo , seu suffocando dicta , est inflammatio muscularum gutturis, aut faucium, ex Gal. 4. Aph. 3.4. Est autem guttus, seu larynx, ut monuit Galenus 3. de nat. facult. cap. 8. arteriarum , quae aspera dicitur, pars summa. Constat hæc tribus magnis cartilaginibus, quæ aliis secundum tracheam arteriam dissectis , nec magnitudine , nec figura similes sunt. Hacum maxima anterior est quam tangimus , foris quidem conuexa, intus autem concava , scuto maxime similis, non rotundo vndeque , sed prælongo , quale scilicet proprietate scutum appellant. Quapropter nomen huic cartilagini à similitudine scuti huius , ab Anatomicis impositum est, vocantibus eam scutiformem.

Secunda vero cartilago, quantum minor est prima tantum maior est quam tertia, in internis quidem partibus locata est, qua stomachus subsidet. Quantum autem deficit magna cartilago a perfecta circuli figura. hoc ipsa addit. Vbi autem minor haec, quae intus est, desinit, duæ quædam superiacent paruæ conuexitates. Incipit autem inde tertia cartilago, conuenientes exactè ipsis eminentiis eius concavitates sortita, ut coapplicatio harum diuarum cartilaginum duplice articulationem efficiat. Fauces Galenus lib. 4. de loc. affect. cap. 5. paulo post medium, internum oris locum vocat, vbi simul conuenient & gulae, & gutturis partes extremae. Plinius lib. 11. cap. 37. summum gulae, fauces appellat.

Sed dubium existit maximum: *Virum Angina so-
lum in guteure, & fancibus exciteur?* Galenus videtur
negare, lib. finit. Galeno adscripto, dum sic ait: *Angina*
est, que Synanche Gracis dicitur, est affectus collii acinus,
dfficilis, qui agrotum ángit præfocatione. Aut ita: *Synan-
che est phlegmone aliis extra collum, et partes tumescant;*
*aliis intratorosillas, ut simul quoque partes afficiantur respi-
rationis, & egra spiratio consequatur.* Et in lib. cui titulus
est, introductio, sic definit: Angina est circa cervicem in-

flammatio, & lib. 4. acut.com:30. Anginam solum fauci-
cium inflammationem esse assertuit. Quare angina non
solum est inflammatio gurguris aut faecum, sed in-
tonsillarum, galæ, & partium vicinarum inflamma-
tione consistit. Quod si diuidas anginam in exquisi-
tam, & notham, omnem in doctrinâ auctorum con-
traversiam auferes: Nam legitima & vera angina so-
lum fit in gurgite, vel faecibus; spuria vero, & late
modo sumpta est dicenda, quæ in circumuinicinis par-
tibus excitatur.

Insper quætes: *Vtrum guttur, vel fauces facilius pos-
sint inflammari?* Dic, has partes tumorem posse pati ve-
rum esse: sicut enim nutrituntur, sic ex rectamento in-
tumescunt, maximè quoad ex cerebro plurima humo-
ris copia ad illas confluit assidue, qui lentoie suo, si
frigidus est, infixus, & tenaciter adhaerens, non venti-
latus, acrior redditur & calidior, & sic inflammat; si
calidus, mordicat, intemperat, concitat dolorem, &
vel copia sua tumorem gignit, vel ob dictam causam
fluxionem accersit.

Deinde fantes facilis inflammationem experientur, cum in his adsit euidentia amplitudo, quae aperiendo os, aut linguam comprimendo, conspicitur, in qua gemina ostiola videntur: tum etiam guttur, hoc autem est caput asperæ arteriæ, cartilaginibus constat, quae cum solidiores sint, difficilius fluxionem suscepunt. Licet autem hoc verum sit, tamen si inflammatio magna est, raro in faucibus consistet, quin gutturi affectionem communicet, & è contraria; cum haec partes ob maximam viciniam inter se maxime consentiant.

Differentiae.

Vtrum quatuor angina differentia sint solum consi-
tuenda? etiam dubitandum. Galenus lib. 4. de loc.
cap. 5. & citatis superius locis, quadruplicem esse anginæ
differentiam ex plurim sententia asseuerat. Nam que-
dam est, per quam interni gutturis musculi inflamman-
tur: Altera, per quam inflammantur externi: Tertia
vocatur, quando in faucibus phlegmone consistit:
Quarta, quando faucium externas partes, & mentum
oblidet inflammatio. Prima à Medicis appellatur cy-
nanche; altera, paracynanche; tertia, synanche; quarta,
parasynanche, quibus nominibus quatuor inter se di-
uersas anginæ species constituebant, omnésque sub illis
comprehendebant. Cæterum non immēritò condem-
nat eorum sedulitatem, & studium in nominibus exco-
gitandis eo loco Galenus, cùm alioquî de re ipsa fuer-
int parum solliciti; multò enim præstantius est, mor-
bos per proprias differentias, & ab iis quæ ipsis insunt,
desumptas, quam per varia nomina distinguiere: atque
ideo rectius inquit Galenus Hippocratem omnes uno
synanches nomine proposuisse, tam in progn. epidem. & 4.
de rat. viti. qm̄ in alibi.

*Virum penes periculi magnitudinem, in tria tantum
membra dividatur angina? dubium est. Nam tres consti-
tuendas esse species, certius est: periculosisissimam nem-
pe, in qua vehemens adeat dolor, & spirandi difficultas,
nec inflamatio appetet; minorem, ubi sine ea spi-
randi difficultate dolor urget; leuorem, ferè sine do-
lore, & respiratione difficiili, in qua intus, vel extra,
vel utrobique tumor appetet. Quamuis autem ad hanc
scit. o illa quadrimembris referri posse videatur, consi-
deranti tamen constabit inter se esse diuersas, cum pos-
sit aliquando intus, vel extrà contineri inflamatio,
va iatis symptomatis illis; nec increscere, aut minui,*

secundum eam diuidendi rationem.
Virum ultra has, admittenda sit etiam angina, facta ex luxatione vertebrarum? dissidium est non leue. Licet autem quatuor illæ anginæ differentiæ, quatuor nominibus significatae recipi videantur à Galeno, locis suprà citatis, atque idèo à Paulo, Aëtio, & omnibus fere admittantur,

admittantur, nec à Galeno cōdeinari diuisiōnē A
putent, nisi tanquam diminutam: tamen quintam spe-
ciem addendam esse, subortam ex luxatione vertebra-
rum, eāmque tanquam exactam recipiendam, etiam
iuxta Galenum, sentit Atierhoës lib.4. collig. 51.

Venimus ut hæc necessaria doctrina prolatæ à Galeno.

Verum ut nac necessaria doctrina, proposita a Galeno
lib.4.de loc. affect. cap.3. difficilis & intricata satis , inti-
mius intelligatur, pleura scitu digna, altius ducto exor-
dio , in medium proferemus : Eo enim loco dum spina-
lis medullæ affectus persequitur , hanc non solùm à ce-
rebro exoriri asserit , & confirmat lib.de nervorum disse-
ctione, cap.1. &c 1.de vsu part. cap. 16.& lib.12.cap.11. &
lib.16.cap.2. neimpè ex posteriori eius parte , quæ cere-
bellum solet appellari, lib.art. med. cap. 11. sed esse eius-
dem naturæ , & cum cerebro ipso continuam , pronun-
tiat 2.de temp. cap. 3. & lib.3.de alim. facult. cap. 10. & 1.de
motu muscular. cap. 1. similem inquit esse cerebro com-
pacto , videlicet quia ipsa durior existit, & tanto magis,
quanto ab eo magis recedit . B

In hac ergo, præter omnia anginæ symptomata, cauitas manifesta exterius in ceruice apparebat, nempe quia orto in vertebris tumore, necesse erat ipsas cum ligamentis ab illius pondere in interiora trahi, &c in exterioribus contrahi cauitatem. Ceruix ad contactum non mediocriter dolebat, videlicet quia ubi tuberculum continebatur, vertebra ad interiora trahens. Aliis (inquit) accidit angina sub secunda vertebra, quæ dentalis solet appellari, quoniam illius processus ad caput ascendens, dentis habet similitudinem, ita à natura factus, ut primas duas vertebraes inter se vindique colligaret, ad commodam capit is, suorumque motuum dearticulationem, lib. de ossib. 7. & 8. & 12. de vsu part. 7. sed non perinde acuta, ut ea quæ in secunda vertebra sit: cum enim præstantiores sint primæ, ut potè cerebro viciniores, qui ipsas infestauerint affectus, maiorem inferent noxiam.

Licet verò in angina dicta , quæ sub dente , id est , vertebræ fuit , neque ipsa , neque fauces phlegmone laborarent , de quo etiam 3. de diff. respir. cap. 11. molestia tamen non vacabant , ob male affectæ partis vicinitatem , & consensum : contentæ autem sub mento (ita enim legendum est , non *sub genis*) tumebant quidem , sed dissimiliter iis quibus aderat inflammatio . Bubones nulli intumuerunt , hoc est , nulla inflammatio faucium adenes occupabat : bubo enim dicitur omnis adenum inflammatio , apud Gal. 1. ad Glauc. 1. Linguam insuper qui prædicta angina laborabant , facile mouere non poterant , quin & aucta videbatur , & exerta , ac ad motum inepta erat , nempe à distenta , compressaque vertebra inflammatæ premebatur ; unde etiam illiusvenæ veluti tumentes apparebant .

Ob vertebras ad fauces translatas , atque ita obstruta , vel coarctata transglutitionis via , aut deglutire non poterant , aut saltē difficilem & magna cum violētia : imò & ingestā , propter gulæ transitum angustiorēm factū , aliquando remeabant , & per nares effluebant , per quas etiam loquebantur , eo quod p̄clusa erat . nec satis expedita aspera arteria via . Spiritus insis-

sublimis erat, seu elatus, quanquam non valde; & sublimis quidem, quia altioribus thoracis partibus fiebat respiratio: nec proinde magna, ut nonnulli opinantur, sed parua potius, & densa, quemadmodum de mente Hip. explicat Galenus, *cit. de diff. respirat.* vel sublimis dicitur, quia cum paucus admodum inspicitur aer, non videtur posse ad infernas usque thoracis partes pertinere, sed in sublimioribus tantum consistere. Valde autem parua, quam vocat elata, non erat, quia nullum aliud respirationis organum affliciebatur, exceptis faucibus, & ipsa per conensem, non per proprietatem, explicante Galeno *ibidem*.

Nonnullis temporum , ceruicis , & capitis venæ tumebant , videlicet ex defluxione in has partes aliquando decumbente , 3. progn. 20. Dolores sàpè reuertebantur , calebant aliquibus tempora , etiam si alioquì non febricitarent . Plurimi spiritus angustia , & strangulatione non premebantur , (sic enim legendum , pro non suffocabantur .) Addit , quibus tumor in rectum erat , hoc est , vertebræ luxatio non ad latera , sed antrotsum , paralyticos non euafisse , nempe quia in ea non premebantur exortus neuorum . Paraplecticos autem fuisse , id est dimidietate corporis resolutos , quibus ad dextrum , vel sinistrum vergebat malum .

Columella, Latinis gurgilio, nonnunquam eliquata, attenuatavè apparebat, à frigida humoris crassitie extende, quemadmodum in distillatione accidit. Licet verò patientes nihil mali habere opinarentur, ipsum tamen duraturum, inde præfigire licebat, quoniam cùm luxatio vagaretur, constabat mali causam esse tumorem ad ceruicis vertebras, luxationis originem. Potrò resolutio, & præcitata illa symptomata in facie, ore, & reliquis partibus à tertia spinæ dorsalis coniugatione neros recipientibus, manifestius deprehendebantur.

Ex ægrotantibus vero omnibus, qui rectam habuerunt luxationem, liberè expuebant, facilèque respirabant, denique euaserunt. Qui obliquam, in paralysim inciderunt; & ex illis, qui febricitarunt, auctis symptomatibus perierunt omnes, forte etiam quia malum primas vertebreas occupauerat, quia locus erat præstantior, & cerebro vicinior. Infra secundam autem vertebram minus periculi inducebat, & magna ex parte ægrotantes euadabant post quintam.

Vtrum vagans illa Hippocratis angina, à varia luxationis causa sit concitata? inquirest. Quoniam vero in angina ea, ex vertebrarum distorsione concitata, de qua Hippocrates 2. epid. luxatio ad certiicis finem euenit, iuxta sextam & septimam vertebram, ex quarum foramine utriusque communi, fieri ad manus distribuntur, 13. de usu part. 5. nihil mitum si ad manus usque resolutio peruererit, prout ab Hipp. recte dictum est in memorata sententia. Et hoc cum tribus possit fieri modis: primo, quando latum scapularum os ab humero recedit, ex Celso lib. 8. cap. 10. Secundo, quum ossa elongantur ob laxitatem, & mollitatem ligamentorum, ex Auic. 1. 4. tract. 1. cap. 1. Tertio, quando humeri caput è proprio senu excidit, ex Paulo lib. 6. cap. 12. tamen horum euentuum causas ad triplicem classem esse reducendas, cit. de loc. 4. Hipp. mentem interpretans Galenus adiuvat.

Luxatio ergo , seu exarticulatio , à Barbaris appellatur dislocatio , & est prolapsus capitis articuli è proprio si- nu in alienam sedem : ea verò tunc sit , cùm ossa dehi- scunt , quæ inter se coniuncta erant . Ob triplicem autem causam posse vertebras luxari , & à sua positione dimo- ueri , constat : ob casum niempè ex alto factum , iustum , aut tumorem . Et tumorum quidem duo genera recen- set , vnum partium , quæ secundūm naturam corpori in- sunt , hoc est , quando musculi , ligamenta , seu nervi , quæ naturaliter in corpore existunt , præternaturaliter intu- muerunt . Alterum ; quando fortè tuberculum (quod

de generis illorum est, quae præternaturaliter in corpore nascuntur) genitum fuit, & vertebrae à suis sedibus exercent, quamvis partes ipsæ similares non intumuerint.

Ex dictis autem luxationis causis: constat illam de qua Hippocr. ex solo tumore euensis: tum quia vagans angina, à qua luxabuntur vertebrae, à casu, vel iectu orti non potuit; tum quia dixit ipse Hipp. concocta ex puse ægrotantes, neimpe coctis iam, ac suppuratis tuberculis. Denique, vt 4. de loc. cit. boni Expositoris munere fungatur, & enarratam Hipp. sententiam vndeque absoluat, proponit in medium omnes anginæ differentias, quæ suo tempore circumferri cœlant, vt per spiculum fiat, cur Hipp. vertebratum cervicis luxatione laborantes appellet anginosos, licet nec in gurgite, nec fauibus contineretur inflammatione. Et ita quidem fuisse appellatos exponit, quoniam pulmone, & thorace omnino illæsis, difficulter respirabant, in quo à pleuritide, & à peripneumonia, apud Hipp. differt Angina: in hac enim spirandi difficultas gutturi inest; in aliis autem, thoraci.

Vtrum verò *Angina orta ex circulari, & recta luxatione, sit deterior ea que ab angulosa, & obliqua concitatur?*

dubium est difficile: quod antequam extrices, aduerte apud Hippocratem lib. 2. de fratt. text. § 1. 5. 2. 5. & lib. 3. text. 2. Galenum 4. de loc. cit. cetero que proxime citatos Autatores, luxationem sub quadruplici membro comprehendendi. Angulosam luxationem vocat Hippocrates, in qua unica duntaxat luxatur vertebra. Hæc periculosa est, propterea quod contingit in ea vehementius, & cum maiori violentia spina medullam atteri, quam in circulari. Hæc autem dicitur, quæ in orbem, & paulatim fit, plurimi scilicet quadantenus luxatis vertebribus, sed non vehementer, & omni ex parte è sua sede distractis. Hæc in gibbis fit, tam interius, quam exteriùs, in qua nihil omnino patiuntur partes, quæ commotis vertebribus supponuntur.

Recta luxatio vocatur, quæ rectè ad anteriora aut exteriora procumbit. Obliqua, quæ non rectè, sed oblique & ad latera sit, in qua nervi atteruntur, subiectæque partes condoleant, & ob hanc causam in eas affatim humore confluente, tumores grauijimi inflammatorij excitantur. Ex omnibus his, angulosam, & obliquam maius periculum inferre, patet: in his enim partes tenduntur, comprimitur, inflammatur, conuelluntur, quotum omnium rationem cum nemo præclarus Galeno protulerit, sufficiet verba eius in præsenti proferre. Sic enim ait: *Cum igitur angulosa sit spinalis medulla luxatio, id est, cum non paulatim, sed affatim, perinde ac si frangeretur, pars aliqua curvatur, subiectæ pars omnes ladi necesse est. Paulatim vero facta luxatione, atque in orbem magis, nihil notatu dignum patiuntur partes, quæ commota vertebra supponuntur. Sed in obliquum luxatio, ludit omnino partes eas, ad quas nervi ex luxatis vertebribus procedentes perueniunt: idque magis in cervice, in thorace minus, sed multo minus in lumbis accidere solet, &c.* Hoc confirmat Auic. 9. 3. tratt. 1. c. 8. qui angularem luxationem in superioribus colli vertebribus contingentem, periculissimum esse sibi persuasit, quia cum motu subiacentium partium, simul & respirationem impediens necesse est.

Curatio.

Omnia inflammationum, quæ in gurgite, & fauibus excitantur, causam esse, defluxionem à capite delatam, testatur Galenus 4. acut. com. 30. *Vtrum* autem, *hac fluxio sit pituitosa, vel biliosa?* dubitari potest. Galenus 3. progn. 2. & 4. Aphor. 34. ex tenui, & acri fluxione anginam concitat, sua enim frigiditate humores pituitolos in fauces exprimit. Hoc modo hyeme apud Hipp. 3. Aph. 23. morbi laterales contingunt.

Aer

*A*sa, crassa, & glutinosa fluxione orti confirmat. Dic. In gurgite excitata angina, à bilioso humore originem dicit, quæ erysipelatis, aut inflammationis erysipelati similes naturam imitatur. Ea verò quæ in fauibus accidere solet, à frigidis, & glutinosis succis scaturit: hi enim cum non ingrediantur vnueras venas, quæ strictæ sunt, in capacioribus fauicium vasum detentæ, & stabulantes, ea in tumorem attollunt.

Sanguinem copiosum affatim in fauces, guttûrque irruentem, copiæ distendentem, acrimoniam lancinantem, inflammationem committere, nulli est non manifestum.

*D*e melancholia hæstant plures: *Vtrum ex ea possit concitari?* Cum enim hic humor sit frigidus, crassus, tardus, acutissimum morbum, qualis est angina, generare nequit; & cum sit terrenus, angustissimas venas non penetrat. Hoc modo Galenus solùm à pituitoso, sanguineo, & bilioso humore hanc inflammationem progigni affirmat. Contrà facit auctoritas Auicennæ, 9. 3. tratt. 1. cap. 8. dum sic ait: *Et hec quidem apostemata quandoque accidentum ex sanguine, & quandoque ex cholera rubea, & quandoque accidentum ex phlegmate, & raro quidem accidentum ex melancholia.* Solue dupliciter. Primo. Angina in gurgite nunquam sit ab humore melancholico, sed à bilioso, vel sanguineo; in fauibus verò generari potest: in illis enim vafa sunt ampliora, quæ hunc crassum, & terrenum humorem imbibere queunt. Dic secundo. A ceteris humoribus frequentius generatur angina, à melancholia, racissimè, vt Auicenna pronunciat: & hæc est causa, cur Galenus, ceteraque prisci de ea non meminerint: nec enim de iis quæ semel, aut bis homo videt, debet pronunciata medica confidere, momente Galeno lib. de fæt. format. cap. 2. Deinde non est negandum, ex humore frigido & crasso, aliquando acutum morbum posse concitari, si in principe parte abundet, & insolecat. Hac ratione ex melancholico, & flatulento humore fiunt Caros, Apoplexia, morbus comitialis, cordis tremor, & si quæ alia grauissima, ex quibus mortales, vel rempentè velut siderati occumbunt.

Inquires deinde: *Vtrum detur Angina frigida?* Cum enim hic morbus ab inflammatione oriatur, & hæc à calido, ferventèque humore ortum ducat, cum febre valida, absonum videtur afferere, anginam frigidam esse assignandam. Contrà docet Hippocr. 4. acut. 30. dum sic ait: *Synanche (id est, angina) fit, cum hyeme, veréque fluxio multa, & vitiosa à capite adinguulares defluxerint venas, plurimæque hæc propter latitudinem traxerint spiritum.* Cum autem & frigida, & glutinosa fuerit spiritus obstruit permutationes, sanguinemque coercens, quæ sanguinicavicas sunt, congelat, sanguinemque ipsum immobile reddit, & stabilem, &c. Dic. nullam anginam posse dici frigidam, cum sit ab inflammatione suborta, quæ cum sit in viis spiritus excitata, febrem illico afferat inequitabilem. Licet enim materia cruda sit, viscida, crassa, à capite debili & frigido prolapsa; in iis tamen partibus coercita, & prohibita difflari, putreficit, & actior redditur. Hippocrates autem non vocat anginam frigidam, sed humorum à quo ipsa emanat, qui antequam confluat in fauces, frigidus est natura suapte, qui per paulatinam congestionem eo loco retentus & infixus præ mota calorem acquirit, & tandem ea copia excrevit, vt tumorem conciter, vias respirationis arctet, & spiritu intercepto se pè strangulet.

Quæres insuper: *Vtrum Aer frigidus humidus, an calidus & secus anginam generet?* Si enim hic morbus calidus est, à frigido & humido aëre orti non poterit, sed à calido & secco, qui inflamat, calefacit, & in humoribus ebullitionem concitat. Contrà obstat Hipp. 3. Aphor. 16. qui inter morbos pluviarum multitudini familiares anginam enumerat. Dic. Aer frigidus & humidus ex accidenti anginam concitat, sua enim frigiditate humores pituitolos in fauces exprimit. Hoc modo hyeme apud Hipp. 3. Aph. 23. morbi laterales contingunt.

Aer calidus & siccus, humorum frigidum & humidum cerebro impactum liquat, & attenuat, qui fluvialior cum sit factus; in subiectas partes promptissime influit.

Dubitabis: *Vtrum reperiantur alimenta, quæ suapte natura anginam generent?* Respondeat Auicen. loc. cit. hoc modo: *Et quandoque est propter quosdam cibos, qui sunt proprii in faciendo contingere ista apostemata, sicut est Andacocha, & dicitur quod eius theriaca, est lactuca, & endivia, &c.* Dic. Non videtur extra rationem posse reperiendi aliqua alimenta, quæ gutturus partes à tota substantia debilitent, ad suscipiendosque humores aptas reddant: Sicut enim sunt alimenta, quæ certas partes recreant & roborant, vt passulae & eupatorium, lecur; buglossum & melissa, Cor; cariophylli, & maiotana, Cerebrum; capparea & eupatorium, Splenem; strobili, mel, tussilago, Pulmonem: Sic alia determinatas partes oblaudent, vt Andacocha, quæ est trifolij species, quæ racita quadam inimicitia fauces laedit, qua olim in iugulis vrebant Africi. Si verò obiicias, alimentum esse naturæ nostræ familiare, non verò aduersum, quare partes roborat, tuetur, & non prosternit. Dic, non esse extra rationem posse assignari aliquod mixtum, quod ob elementorum mixtionem via virtute prædictum sit, & ex modo mixtionis, seu à totius substantiae proprietate sortiatur alteram, & ob hanc causam dissimiles producat effectus ab illis, quos alimentum, & venenum producit. Si ultimò percontexis, quare cerasa, & fungi, apud Auicennam, anginam concitent? Dic. Quia illa copiose assumpta humidos generant succos, & excrementitos, quibus cerebrum repletum, eos faciliter in fauces demittit. Idem similiiter dicendum de fungis.

Signa.

Causarum signa venanda hoc modo. Si angina à sanguine copioso confluente exortatur, spirandi, ad deglutienti difficultas maxima erit, aderit angustia cum grauitate coniuncta. *Vtrum verò vehementiora ad sint symptomata in sanguinea, quam biliosa angina?* Responde affirmatiuè: Nam dolor etiam simpliciter maior est in sanguinea, quam biliosa, apud Auic. & Rhas. loc. cit. Ratio ex Galeno 3. progn. 18. quod dolor anginosorum emahat ex prohibita respiratione, & tumore: Sed sanguis, quia ampliori copia abundant, magis prohibet respirationem: & phlegmone quævis magis dolorifica est, quam erysipelas. Ergo, &c. Si verò in sanguinea, dolorem esse maiorem in quantitate, asperites, in intensione minorem, pronunciabis vera. Demum fluxionem adesse sanguineam, temperamentum, habitus, anni tempus, ætas, regio, aëris constitutio, ac præcedens ratio viætus indicant manifestè. Biliosum humor significant incendium circa guttur, morsus, sitis ingens, oris amaritudo, febris acuta. Si verò frigidus, crassusque sanguis confluat ad partem, dolor est exiguis, tumor citra ruborem, febris est parua, & cetera pituitosum humorum redundare contestantur.

In omnibus difficultas adest spirandi; viæ enim spiritus ob tumorem sunt angustæ nimis: & ob hanc causam ægræ difficulter respirant, impedito ductu, qui aëris ingressui & egressui inseruit; & cum non possit egredi aer, fuligines retentæ suffocationis imaginem inducent, & maximè si hic affectus æstate insolecat, quo tempore cum humores calidi & acres exuperent, pulmones proximos inflammant, & vias exulcerant. Si verò tumor sit maximus, ægræ rectè spirant, & violenter.

At dubitabis: *Vtrum in omni angina reperiatur semper respirationis difficultas?* Licet in ultimis anginæ speciebus, afferat Galenus 4. de loc. cit. spirandi difficultatem non adesse, intelligitur respectu illius difficultissimæ stranguli.

Tom. II.

lationis speciei, discrimen adducentis, in qua recta spiratio reperitur: Omibus enim communis est spiratio di difficultas, sed primæ ingens, quam orthopneam vocant, & in prognostic. per spirandi difficultatem significavit; alijs letior, seu potius angustia quædam anhefatus. Vtramque etiam difficultas respirationis nominat Galenus 4. de loc. comprehendit, quæ procul dubio in omnibus anginis reperiatur, ex colli, cervicis, vertebrarum, fauicium, guttulis, tonsillarum, denique ex cuiusvis partis circumiacentis ad respiratorum meatus inflammatione, ex superfluitatibus multitudine ibidem collecta, lib. introduct. c. 1. 3. Aphor. 16. & 22. 6. Aphor. 2. & 4. acut. cit.

Vtrum in grauissima angina adsit semper respirationis difficultas? est in dubium vertendum. Hanc describit Hipp. lib. 3. progn. 16. in hunc modum: *Angina etiam grauissima sunt, & celestè intermixta, quæ neque in cervice, neque in fauibus conspicuum aliquid efficiunt, plurimæ autem doloris inferunt, ac spirationis difficultatem, quæ non nisi erecta cervice trahatur. Hæc enim eodem die, & secundo, & tertio, & quarto strangulant, &c.* Et qua serie constat, luc sublimem, elatimè spiritum in angina conspicu grauissima, licet in peripneumonia, suppuratione, & similibus alijs thoracis & tritidinibus conspiciantur saepè: Integra enim & constante sanitate, libera ac inuolata respiratione, solius septi transuersi ministerio efficitur, cuius nervi ex conjugatione sub quarta, & quinta vertebra cervicis emergentes, progredivntur. At vbi maiori est opus inspiratione, ob auctam refrigerij necessitatem, accedit quoque actio muscularum intercostalium, & nouuquam superiorum trium, qui ex collo utrinque proueniunt.

Inflammatis ergo internis muscularis gutturis, prima, & quæ vehementissima anginæ species constituitur, cuius signa citato loco proposuit Hippocrates, quæ sunt dolor plurimus in gutture, atque cervice, respirandi difficultas tanta, vt ægotantes erecti sedere cogantur, nullaque ex calore, colore, aut mole appetat in cervice, vel fauibus dispositio: Nam cum respirationis meatus ea parte angustus sit, accedente inflammatione omnino intercluditur. Ex quo eos periclitari est necesse, deficiente omnino respiratione. Quo sit vt anginosi, erecta cervice, id est, collum erigendo respirare cogantur, siquidem illorum supinus plurimæ inspirationi obest, coincidente nitritum gutture in cervicis vertebrae; & dum spiritum trahunt summum, mouent ad operaria scopula, vna cum thorace, quam respirationem Hippocrates Galeno interprete, sublimem spiritum vocavit, lib. 3. epid. sect. 2. text. 4. in historia anginose, que apud Bitonem agebat:

Neque dicas spiritum sublimem illum esse; qui extremitis naribus sit, siquidem multi ægotantum ita respiratione, vt eas inspirando contrahant, in expirando verò dilatent. Attamen, licet hoc accidat iis qui ab angina suffocantur, vel peripneumonia, vel suppuratione premuntur, non placet Galeno exposito hæc: quia per sublimem spiritum intelligendus est ille, qui recta cervice efficitur: contendunt enim qui suffocantur, exutere, & toto thorace externum aërem magna vi attrahere, atque idecirca in his censeas qui angina laborant, sublimem appellatum spiritum esse. Neque miseris Hippocratem, tum in cit. 3. epid. tum pregn. anginosos afferre, difficultate respirandi laborasse: id enim fecit, vt nos doceret, quæ species difficultatis anhelitus hanc grauissimam anginam consequeatur.

Difficilior verò quæstio est, in qua video auctores fuisse discordes: *Vtrum pulsus in angina sit durus, parvus, frequens, & inegalit?* Si enim inflammationi contentplexis, parvitas, & durities pulsui accedit: Si ad pulmonem vergat materia, & eiū carnosas occupet partes, siquaque pulmonia, aut suppuratione, iuxta oraculum Senis 5. Aphor. 10. & 3. pregn. 20. fit pulsus vndeus,

B b 2 &

& magnus. Si humor membranosa netuosaque afficiat partes, magis quam carnem & pulmonem, pulsus conuulsus efficitur. Deinde si suffocatio est vehementes, pulsus fit parvus, & rarus, ob defectum visus. Si medicis, parvus, & creber. Si extrema sit suffocatio, & æger sit morti vicinus, sit frequens, & inæqualis: nam deficiente spiritum natura resarcire conatur, nec potest. Demum non est simpliciter vndosus, cum Auerrhoë 4. collig. 5. nisi in pulmoniam mutetur. Quapropter iuxta varios anginæ status, varius est pulsus. Et ob id, vt varium non accuses Galenum 4. de causis puls. cap. 2. de pulsu angina, qui de hoc dubio ita varia pronunciare vult est.

Vt verò priscorum dicta intimius exponantur, expli-
candum: *Virum in Angina semper adsit febris*: Respon-
de affirmatiue: Cùm enim eius essentia in inflammatio-
ne consistat & ab hac febris sit inseparabilis, ex Galeno
passim; & sit morbus acutus, ex calido, acri, bilioso, vel
pituitolo putrenti humore progenitus, in ea perpetuam
adesse febris est necesse, vt colligitur ex Hipp. lib. 2. de
morb. num. 32. §. *Febris corripit, & rigor, & dolor capitum,*
& maxilla intumescunt, &c. Ob hanc causam 5. Aph. 30.
inter acutos morbos qui sine febre fatigant, vt Apople-
xia, Epilepsia, Convulsio, & Tetanus, anginam non ad-
numerat, quia est inflammatio in viis spiritus consistens,
cum pectore, pulmone, & corde sumnum consensum
habens, quæ viscera vehementer alterat, & inflamat. Idē 2. Aphor. 19. anginam reponit inter morbos acu-
tos, qui sibi febrem comitem adiunxere; sic enim ait:
Duplicem autem est acutorum morborum natura, vel enim
in humoribus calidis solis, qui nullum obcedere locum, sed
aqualiter in omnibus animalis partibus apri sunt ex natura
sua generari; vel loco aliquo paciente fiunt, et in morbo
lateralis, pulmonis inflammatione, angina: & omnino in
acutis morbis sunt febres continua, rari enim sunt, quibus
febres non adfint, ut morbus attonitus, quem Graci Apo-
plexiam vocant. Si verò Galenus lib. cui titulus est, intro-
dutio, cap. 13. anginam nonnunquam cum febre acuta,
nonnunquam sine febre vexare afferit, cum Paulo lib. 3.
cap. 27. edocti ab Hippocr. lib. 2. de morb. num. 10. qui
non semper in angina febrem adesse pronunciat; de acuta,
& vehementi intelligendi sunt: nam hanc non per-
petuò cum angina complicari verum est, præsertim si
pituitosa sit, & è crudiori sanguine pronata. In omni
ergo angina febrem semper adesse, Galenicæ doctrinæ
consentaneum est.

Præsagium.

Ericulosissimus est affectus hic, pestifer, truculen-
tus, ferox, ex Tral. lib. 4. cap. 1. Celso lib. 4. cap. 4.
Nam aducto tumore deglutitionem impedit, respirationem intercludit, subito interficit: calor enim innatus libera ventilatione obtutus marcescit, perit, extinguitur. *Virum sit acutissimus*? etiam ventilandum. Si enim acutus est morbus, magnus est, 2. Aphor. 29.
§. *Acuti morbi dicuntur, qui præter quod celerrime iudicantur, statim etiam magnitudinem habent.* At Angina, morbus magnus dici non debet. Igitur, &c. Neque ob essentia magnitudinem, is dici potest, cùm partem minimam opprimat, neque malignus sit, cùm à languine oriat, à quo humore morbi prognati, omnium benignissimi sunt, lib. 6. epid. scit. 3. com. vtr. Neque fauces, aut guttis inter præstantes partes numerantur; non enim toti facultatem, aut materiam largiuntur, quas vites fortiantur cor, cerebrum, & hepat, apud Galenum 6. de placit. cap. 10.

Contra obstat celebrium Medicorum auctoritas, qui eam inter acutissimos morbos reponunt, vt Celsi loc. cit. Tral. lib. 4. cap. 1. Galeni 1. Aphor. 12. & lib. 2. com. 19. Sæpe enim prima die, secunda, aut tercia strangulare solet, ex Gal. 3. epid. scit. 2. com. 4. Lato autem modo fa-

ces inter nobiles partes recenserit possunt, cùm mem-
brum nobilissimum conservent; per eas enim ingredi-
tur æct, cuius ope, ac potestate ventilatur cor, & spiri-
tus vitales regenerantur.

Virum Angina pituitosa omnium sit securissima? Si enim anginæ periculum in eo versatur, quod deglutitionem, & respirationem impedit, videtur pituitosa cæteris periculosior, quoniam pituita crassa est, lenta, & visciditate sua obstruit, æctisque ingressum & egressum prohibet. Contrà facit auctoritas Galen. 3. progn. 18. pituitosam anginam securiore esse affirmans, ita vt nec morbi acuti nomen mereatur. Subscribit Auicenna 9. 3. tract. 1. cap. 8. sic dicens: *Ex prefocationibus quidem, phlegmatica est magis incolmis.* Ratio dictat, quia in mu-
sculis fauimus accidit, non internis, 4. acut. 30. Deinde patius calor magnam respirationem non efflagitat, & exiguis dolor attrahit patum. Omnia pessima biliosa, quoniam licet dolor aliquantò minor sit, quam in sanguinea, tamen frequenter citius strangulat, quia tumor à calido, biliosoque sanguine prognatus eminet magis, & maiorem occupat locum, quam pituitosus: latè enim pustula à pituitoso sanguine ortæ, humiles sunt & demissa; biliosæ, ac sanguineæ, sunt acuminatae, prominulae, ex Hippocr. 6. Aph. 9. *Lata pustula non admodum pruriunt.* Quod oraculum omnes tumores comprehendit, vt testatur Galenus in com.

Illud verò difficultius quæstum est: *Virum Angina pi-*
tuitosa inter omnes citius iudicetur? Si prima facie solu-
tere questionem tentes, judicabis piteitolam esse sanguinea & biliosa angina diuturniore, cùm humor te-
nus facilis discutiatur quam crassus; quod in morbis omnibus, & tumortibus liquet aperte. Diuturni enim morbi, à crassis & pituitosis humoribus fiunt; acuti & breves, à calidis & tenuibus: sicuti citius iudicantur tumores biliosi, quam pituitosi. Insuper flue quidem febres non adfint, ut morbus attonitus, quem Graci Apo-
plexiam vocant. Si verò Galenus lib. cui titulus est, intro-
dutio, cap. 13. anginam nonnunquam cum febre acuta, nonnunquam sine febre vexare afferit, cum Paulo lib. 3.

cap. 27. edocti ab Hippocr. lib. 2. de morb. num. 10. qui non semper in angina febrem adesse pronunciat; de acuta, & vehementi intelligendi sunt: nam hanc non per-
petuò cum angina complicari verum est, præsertim si pituitosa sit, & è crudiori sanguine pronata. In omni ergo angina febrem semper adesse, Galenicæ doctrinæ consentaneum est.

Dbens Galeno: *Et ex prefocationibus quidem, phlegma-*
tica sanatio est velocior, & facilior, hoc est, citius dis-
cuntur.

Dic, ex eo anginam pituitosam breuissime iudicari, quia humor pituitosus, crassus est, & angustissimos guttis meatus non penetrat, nec in eius substantia im-
mergitur, sed in meatus amplioribus detinetur, à quibus facilis excerni & vacuati potest, vt 4. acut. 30. testa-
tur Galenus, cuius hæc sunt verba: *Fluxionum que a capite deferuntur, quedam substantia tenues existunt, alia ex crassis, vicioisque humorib[us] constant. Quæ igitur tenues sunt, hac latè penetratis venis, in angustioribus decinentur: tales autem sunt, que guttae ambunt.* *Contrarium autem*
crassis evenit, quod non ingrediantur, que stritæ admodum
sum, venas, ante scilicet in capacioribus detinere. Hinc se-
quitur, quod angina que à pituita fiunt, leviores multò sunt, & febrem non faciunt, nec vehementem dolorem, nec ma-
gnum difficultatem respirandi, &c. Bils autem in bi-
liosa angina, & sanguis, cùm suapte natura seruidi-
sunt, tenuitatem sua exiles guttulas meatus penetrant, in quibus tenaciter immersi, atque impacti difficillime dis-
ciuntur.

Proponit Hippocrates lib. 2. Aph. 43. oraculum quodam: *Virum anginæ referantur in vitam, quibus spuma circa os apparet?* Sic enim ait: *Qui suffocatur, & a vita deficiunt, nondum tamen mortui sunt, non referuntur in vitam, quibus spuma circa os apparet.* Quæ sententia

inter legitimas non repónitur à Galeno in com. Näm A spuma in accessione epileptica circa os apparet, & grum ab ea immunem reddit, quia pituitosa materia, à qua morbus sacer, motu attenuata foras eliditur. Sed diversa ratio est in angina, ac in comitali affectu: ob prohibitam enim ventilationem, calore circa cor, visceraque spiritalia aducto, & natura conatum apponente, spuma ex ipsius substantia gignitur, (pulmo enim est spuma coagulata) præcipue si spuma flava sit, aut cruenta. Neque ob id quod aliquando plures anginosi ad vitam sive reuocati, quibus spuma circa os apparuit, Hippocratica sententia definit esse vera, quia frequentia pro perpetuis habentur, lib. de fæt. format. 2. & lib. 6. Aph. com. 58. Interpretes exponunt, nisi spuma fuerit ex saliuia, non ex pulmone: verum in ore non est calor multis, nec aëris motus validus, nec conatus ad expellendum, quæ tria ad spumæ generationem sunt necessaria, ex Galeno.

B *Virum Angina magis vere, & autumno, quam hyeme,*
aut æstate insolecat? dubium est. Responde affirmatiue: Nam in cerebro, vigente bruma humores sunt concreti, & vt in subiectas partes decumbant, valde inepti. Äestate, vigente Sirio materia absuntur, dum illo sensim ac sensim liquata exhalat, & resoluitur. De cæteris temporibus diversimodè pronunciat Hip. lib. enim 3. Aph. 20. hunc affectum inter vernales, & text. 22. inter autumnales reponit. Ergo angina pituitosa inter morbos vernales numeranda: humores enim pituitosi hyeme geniti, calore veris liquati in fauces decumbunt; ab aëre enim calefactum caput humores attenuat, & fluxiles reddit. Biliosa angina autumno præsertim excitatur, & inualescit, quoniam biliosi succi æstate progeniti, siccitate & frigiditate temporis facile ob tenuitatem ad inferas partes expressi, hunc morbum committunt. Hoc voluit Gal. cit. 22. text. Aph. dum sic ait: *Angina verò ex biliosis humoribus ortum habent, qui ad fauces decumbunt, ab illis que vere fiunt, differentes, quoniam illæ sunt quodammodo pituitosores.*

C D *Etiam quærendum est: Virum viri, & iuvenes, fre-*
quentius feminis, pueris, & senibus, angina premantur? Quod fœminæ, angina minus tententur viris, res est manifestissima: crudiorum enim sanguinem habent, & frigidiorum, qui suopte impetu ad inferiora descendit. Accidit mentria purgatio, quæ eas non solum ab angina, sed aliis morbis, qui superiorum regionem vexare solent facit immunes, Audi Gal. lib. de ven. scit. aduersus Erasistratum, cap. 3. *Velim itaque audias iam veritatem ipsam, me præcone, tibi denunciantem, quod mulier si probè pargetur, neque podagræ, neque articulorum doloribus, neque latræ, inflammationibus, neque peripneumoniis capiatur: sed neque Epilepsie, neque Apoplexia obnoxia sit, aut spirationis, aut vocis ablatione rite purgata vlo tempore infestetur.* Num verò menstruis fluentibus, aut phrenitide, aut lethargo, aut convulsionibus, vel tremoribus, rigoribus, & mulier aliquando correpta est? Num etiam vel melancholia laborant, aut vexatam, aut quæ ex thorace expueret, vel vomeret ex ventre sanguinem, aut capite laborant, aut synanche prefocatam, aut aliquibus id genus magnis, & ve-
hementibus affectibus impeditam, cui menses recte excerne-
rentur, quandoque confixi?

E *Iuuenes autem pueris, & senibus frequentius angina affligi, certum est: in illis enim sanguis calidus, biliosus, tenuis abundat, qui tenuissima guttulas vasa penetrare potest; in pueris autem si sanguinis copia abundant, ob quam causam haemorrhagia sacer laborant, 3. Aph. 27. & tonsillatum inflammatione premuntur, eodem lib. text. 26. tamen is est crudus & semicoctus, neque ita tenuis, vt ad minima vascula laryngis accedere possit: sed tonsillas tumore afficit, qui à pituitoso frigidore san-
guine, qualis puerorum est, originem ducit. Neque ob-
trudas, seniores frequenter pleuride coripi, ex Hip. 3. Aph. 30. quam inflammationem à bilioso sanguine ori-
sæ, à qua sacer ignis oritur, obfistere.*

Id equidem significat Galenus 2. prædict. com. 1. dum enim de minutis indicationibus mentionem facit,
B b 3. sic

sic inquit: *Manifestum autem est tale signorum genus A. pessimum esse: quocunque enim tuberculæ, & exanthema- tæ ad cutem ex profundo florescentia recurrunt, omnia pef- fessa sunt.* Ita Auicenna 1.4. tractat. 4. cap. 10. morbillis, & variolis detentos haudquam aëri frigido esse exponendos, ob metum retrocessus humoris, consulte admonuit. Hac de causa 3. progn. vlt. dolorificas affectiones repente occultari absque iudicatione, reprobum esse afferuit. Hoc modo dicebat Auicenna 2. 4. cap. 17. *Quatenus de istis exituris eueniunt, & occul- tantur absque maturatione; earum dispositio non caret duas rebus, aut ut redeat agitudo, aut ut redeat maior quam fuit:* & cap. de pleuris, inquit: *Exitur istæ quando occultantur, & profundantur, significant nocturnum, hoc est, periculum delirij, mortisque imminet: Si enim retro aures tumor apparet, retrocedat, materia ce- rebro, vel membranis eius communicata, mentis per- turbatio contingit; si sub axillis, vel collo, confluente homore ad cor, vel pulmonem, æger suffocatus occumbet, viis spiritus ab humore subito confluente interceptis.*

At quæres, si ceruix, & pectus cum larynge non consentiunt, cur ab illis partibus ad hanc humorum retrocessus tantoperè reprobatur? Dic, quod larynx cum cervice communicat per musculos œsophagæos. Cum colli anteriore, superiorèque parte, per continuatatem musculorum, qui ab hyoïde orti in thyroïdem inseruntur. Denique cum sterno, ob continuatatem musculi Bronchij, qui à summo sterno originem ducens, in latera thyroïdis inseritur.

Denique in angina sputum subaridum apparet, criticum esse non potest, cùm assantem calorem in parte, & toto prævalentem significet, & hoc modo apparet lento, crassum, & glutinosum. Qui in angina tumores lingua sine villa ratione repente evanescent, pessimi. In angina sine signis dolores in caput versi cum febre, lethale. Angina in pleuritidem quandoque mutatur, ex Hippocr. 6. epid. sect. 2. text. 13. Qui angina vehementer suffocantur, narium pinnas expirando contrahunt, inspirando verò dilatant, vt 3. epid. sect. 2. com. 4. & 4. de loc. 4. docuit Galenus: cùm enim naturalis respiratio solo diaphragmate perficiatur, auta necessitate, nec sufficiente iam septo, musculi intercostales accedunt, deinde sublimes, & humerales. Quod si extrema adsit necessitas, tunc musculi recti abdominis opem ferunt, & qui pinnas narium, eti cartilaginosa substantia constantes intertexunt, quotum motu illæ mouentur: duo enim sunt ad dilatandum fabricati, ex fronte suborti; alij duo constringunt, & labiorum musculis sunt continui.

Vltimè. Angina ex luxatione vertebrarum genera- ta, incurabilis est, apud Paulum lib. 3. cap. 27. Si verò 2. epid. sect. 2. prope finem, anginosos ex ha causa laborantes, omnes superstites euasisse affirmat, loquitur de luxatione ex humorum crudorum fluxione, facta. Paulus verò intelligendus de ea, quæ sit ab inflammatione distendente, & dentiformem violenter à sua sede dimouente: dolorifica enim inflammatio redditio- nis commotionem prohibet, deglutitionem impedit; & hoc modo exardescens cor, animal ad interitum dedit.

Curatio.

A Et sit temperatus, & ad frigidum aliquantulum declinans. Vixus offeratur tenuissimus, Muls aquosa, cremor ptissimæ, in debilibus usque ad tertium dñm pulli, aut gallinæ iuscum, deinde plenius cibandi jure caponis, ouis softilibus. Si ægri omnipnō deglutire nequeant, nutrientia clysteria infundantur. Potus sit aqua hordeo decocta, vel cerealia tenuis.

De somno dubitandum: *Vtrum in Angina initio vlti- tilis sit?* Dic. Somnus fluente humore in omni inflam- matione interna, & maximè in angina vitandus est. Quare in iuvene, & angina calida, odore camphoræ; in senectute, & angina frigidore, stoechados, vel rutæ, & omnino ingenio somnus interdicendus, Zoar. lib. 1. theizir, tractat. 10. cap. 14. augetur enim fluxio ad interna, & prohibetur resolutio. Mesue concedit diurnum, cùm tamen apud Auicennam. 3. 1. cap. de his qua ex somno, & vigilia protenunt, ex somno diurno distillatio in subiectas partes confluat ubertim. Quamobrem ab- sente fluxu somnus nocturnus, ut profundus, & longus, ob faustum coctionem, catarrum non gignit; contrario modo diurnus: veendum in praesentia fluxus somnus diurnus minus nocet, quia plurimum participat B de vigilia.

Eti de sanguinis missione in angina celebranda, & purgatione, plura lib. 1. Histor. Princip. Medic. hist. 74. & 75. simus commentarii, placet nunc addidisse aliqua ex Principum mente de prompta. *Vtrum phlebotomia sit ex vsu?* Nam hæc præsentaneum auxilium est, & nulli secundum, eti Zoar. lib. 1. tractat. 10. cap. 11. in merè bilijs, vel pituitosa abstineat. Sed vbi conueniunt reuelso, & magnitudo morbi, phlebotomandum est etiam in cacochymia, vt cap. de phrenitide protulimus, si vires adsint: alioquin reprobata est: in hunc sensum intelligendus est Mesue, aliter ex phlebotomia in initio plures mortuos esse: si autem tempestivè celebretur, vnicum auxilium est, ex Hippocr. 2. epid. sect. 6. circa finem, §. Anginam, & ophthalmiam venæ C sectio soluit.

Quantum vacuandum sit? dissentient auctores: Nam aliqui non plurimum euacuant, quia syncope superueniens suffocat, recurrente plurimo humore ad locum internum lœsum: quare sanguis exhaierendus est pa- rum, & frequenter quaque hora decima. Auicenna 10. 3. tract. 3. cap. 2. & Galenus 5. meth. 3. ad reuulsionem celebrandam tres horas solū expectant. Sed si valida sit angina, & robustus æger, etiam in initio copiose emittendus, in die quater.

Ex qua vena sit demendus sanguis? ambigunt etiati. Si plethora sit ingens, & non valde vigeat affectus, præstat medianæ sectio: sed si plurimum vigeat, & ob impediat respirationem æger in horas strangulari vi- deatur, tunc ob necessitatem ex cephalica celeriter subveniendum. In retentione menstrui, Trallianus talum fecat, non explicans an hoc sit faciendum ex prima, vel secunda phlebotomia. In morbo ergo vrgentissimo, à cephalica demandus sanguis; in mediocri, à saphæna: de quo argumento lege lib. 1. Histor. Princip. Medic. Histor. cit.

Si vires debiles sint, cucurbitulæ tibiis, & scapulis admotæ cum scarificatu, summum auxilium præstant, quas, si vigeat affectus, in initio apponere oportet: eti exquisitè non sit vacuatum corpus; licet enim à toto ad affectam partem confluat humor, tamen maior est utilitas noxa. Quod si plenitudo in toto non ad- sit, sed in parte inflammata tantum, tunc securè eas, vel in collo ipso iuxta secundam vertebram, affigere audebis.

D De sectione venarum sub lingua, tantoperè à veteribus pro hoc affectu commendata: *Vtrum conueniat dubitat Cælius lib. 3. acut. passion. cap. 3.* Nam fluxionem conuocat ad partem, & sèpè sanguis ex his venis extractus compelsi nequit: & cùm hic morbus impedita respiratione strangulet, si ad hoc remedium celebriandum, collum constitigatur, æger vehementius suffocabitur. At obstat Principum auctoritas, qui ha- riū venarum sectionem pro hoc curando affectu laudauit sursum. Hipp. 4. acut. 30. Galenus lib. de sang. miss. cap. 9. Neque eam condemnes, quod humorem attrahat ad partem, quia ea debet usurpari, corpore prius vacuato.

vacuato. Sic enim ait Hip. *Sanguinem ergo ex brachiis A detrabes, mox venas qua sub lingua sunt, secabis.* Galenus sic inquit: *Quocirca iis, qui in gutture, & arteria, graui torquentur inflammatione, in principio quidem aperta in cubito vena, post principium autem in ipsa lingua, magnifice prodest: incisæ videlicet venis, que in ipsa sunt, am- babus.* Sanguis autem ex illis venis ita lente excurrit, vt necesse sit aqua calida diu in ore retenta illas dilatari. Quod si aliquando succrescat haemorrhagia, facile adstringente præsidio coeretur. Et licet ex constrictione aliquod est confluxu humoris sequatur incommodum, id maiori utilitate est redimendum.

Vtrum autem sectio venarum sub lingua, ante alias va- cuationes aliquando vigeante angina possit administrari? B Responde affirmatiuè: Si enim suffocationis periculum immineat, & vrgens inflammatio ex humore tenaciter in gutture impacto concitata ægrum strangulet, quid faciendum, nisi à parte proxima sanguinem detrahere, quia solus humor actu committit affectionem grauem? Neque timeas humorum confluxum, quia satius est hac facta phlebotomia ægrum à mortis periculo immunem reddere, & aliquid cum periculo tentare, quā spe omni adempta certò perire, vt 10. meth. cap. 10. dictabat Galenus. Hæc methodus etiam veritatem obtinet, quando ob Medici absentiam; vel ignorantiam, auxilia vniuersalia non sunt celebrata, & premit saeva angina ex inflammatorio gutturis affectu suborta, quo tempore cogente necessitate, ob magnum ex procrastinatione periculum, à coniunctis vacatio celebranda.

Percontaberis: *Vtrum in suffocante angina laryngoto- mia aliquando excercenda?* Aretæus lib. 1. de curat. acut. cap. 7. eam reprobat, primò, quia ex sectione, & vulnere caliditas maior in parte inflammativa excitatur, strangulatus augerit, tuſſis concitatur. Deinde vulne- ris ora coalescere nequeunt, cartilaginea cùm sint. Sed præscindendum esse guttut veterum peritissimi confir- marunt. Cùm enim cætera præsidia non prosunt, & æger ad mortis fauces est deductus, ad extrema, & vel periculosa, imò temeraria accedere oportet: Nam quos ratio non innat, temeritas sanat, monente Celso lib. 3. cap. 9. in fin.

Inciso enim gutture plurimos ab angina fuisse leti- tatos, Albucasis lib. 2. cap. 43. commemorat: Nam qui- dam angina oppressus, & morti vicinus, ab inimico superueniente gutture forè vulneratus, tamen recuperata respiratione conualuit: Quare melius est, cum vita aliqua spe, morientis prospicere salutem, quā ob rusticum timorem, mortem certam expectare, hoc vltimo præsidio destitutum. Galenus lib. introduct. cap. 14. hanc sectionem ex Alæpiadi mente confirmat: & Paulus huius sectionis facienda modum ex sententia Antylli docet, lib. cap. 3. Subscribit Rhasius 3. con- tinent. probat Alzaharaius lib. tract. 11. cap. 9. & Auenzoar lib. 1. tract. 10. cap. 14. in capra se hac sectione vsum fuisse citra mortem inculcat. Sequentur Ha- ly lib. 3. tract. cap. 38. Auic. 9. 3. tract. 1. cap. 11. Quate in conclamatis ægris hac sectio administranda.

Licet autem Hippocrates 6. Aph. 18. ossa, cartilagi- nes, nervos discissos non augeri asseueret; tamen ag- glutinati aliquo medio posse non est denegandum; sicuti in ossibus quotidie experimur, vt Galenus testa- tur in com. Neque ab hoc auxilio deterreat inflammatio- ne augmentum, maior strangulatio, aut superueniente tuſſis: quia effuso sanguine pars ab inflammatio- ne præseruatur; & quantum ob dolorem copia humorum ad partem confluat, noxa est patua maioris utili- tatis collatione facta. Referato autem aditū spiritui, quis crederet stranguli ægrum? Tuſſis deinde non su- perueniet, quia celebrata sectione, per viam læuem & qualem spiritus fertur, non intercipitur,

Purgatio differenda non est, ob præcepis periculum vita: ea sit clemens, & mitibus medicamentis instituta. Et licet febris adsit ardens, visceraque incendio occupentur: Non tamen ob igneum inflammationis caliditatem purgationem exhibemus, sed ob humoris facientes, & souentes inflammationem. Quare multò maiorem oportet esse ex humorum noxiiorum vacuatione utilitatem, quā sit id quod sequitur ex purgantibus medicamentis detrac- mentum: erit autem utilitas maior, si humor absque noxa, & molestia valuet, vt 1. Aph. 24. dictavit Galenus. Adeoque sèpè vrgit angina, subitum strangulationis periculum minitans, vt vel eodem die, & vena tectio, & purgatio possint celebrari, vt proprio opere obser- uauit Trallianus lib. 4. sui operis, cap. 1.

Securissima sunt Cassia, Manna, syrius ex multi- pli infusione rotarum, Rhab. infusam, & si quæ alia. In pituitosa angina, validiora sunt ex vsu, vt Catholi- cum, electuarium de Psyllio, agarici dilutum. Rhasis concedit pilulas cocchias. Auicenna commendat Hie- ram, cœu à proprietate purgantem os stomachi, & gut- tur: videtur causa, quia Aloë moratur in stomacho. Sed Galenus 13. meth. cap. 19. præfert in his enicium, & mercuriale. Dic, præfert cœu minus agitantia, non cœu comodiaria.

Si verò æger deglutire nequeat medicamentum, & vires adhuc valeant, tunc utere consilio Hipp. lib. de med. purgant. num. vlt. qui loco medicamenti, clysteri e vsu est, qui cùm est acutus, vires robustas exoptat, apud Hip. 1. acut. 4. f. Posse autem validum clysterem C ex distantissimis partibus humores attrahere, probat Galenus lib. 2. sec. loc. cap. 1. tit. de curatione eorum, qui ex stomacho capite dolent, qui huius auxiliij vsum summe laudat, non solum propter educationem eorum, quæ in intestinis continentur, sed etiam ob reuulsionem eorum, quæ in caput feruntur: & lib. 4. sequente, cap. 8. ad fluxiones oculorum auxiliati asseuerat, maximè cùm clysteris ope vniuersalis vacuatio celebretur, lib. art. med. cap. 99. & lib. 6. sec. loc. cap. 1. præsertim acris, qui pro saeva angina curatione sèpè est ex vsu. Licet ve- rò febris caliditas ex eius administratione incitescat, tamen multiores licet spernere vnam indicationem, propter aliam vrgentiore, vt prudenter lib. 10. meth. cap. 2. & 6. Galenus admonuit.

De localibus hoc modo determinandum. Hæc vel sunt interna, vel externa. Illa, ferè in forma liquida adhibentur, quia medicamenta ob hanc causam magis penetrant, & diutius in parte retainentur. Verò dubi- tabis. *Vtrum in initio angina gargarismata merè repellentia sint ex vsu?* Indicationes remediorum sumuntur partrum à genere affectus, quas non oportet in singulis capitibus referre, partim à loco affecto; siquidem Galenus 9. meth. cap. 1. & vlt. indicationes curatorias ad tres tantum reducit, ab affectu, à loco affecto, & con- tinenti. Ergo indicatio ab affectu, in angina est primò repellens; deinde, adiunctio concoquentiū; pòst, resoluentium: ita vt in vigore æqualia sint, in declina- tione autem superent digerentia: & si manet durities, nihil adstringens addatur, nisi corpus sit præeuacuatum. Quate non est simpliciter recipiendum, quod à Serapione præcipitur, 2. breuiar. cap. 18. vt in augmento vincant repellentia, in statu resoluentia.

Sed quoniā lib. 1. cap. 4. argumentum de repellentibus sub exemplo phrenitis ad vnguentum agitanū, ad explicandam quæstionem accedamus. Licet enim in initio inflammationum, necesse sit, ad temperandam humoris calidi acrimoniam, ad præseruandam partem ab inflammatione vehementi, ad roboretandam, ne flu- xionem maiorem suscipiat, vt repellentia superent; in angina tamè caute his vtendum. Nam in parte laxa & molli, qualis guttur est, humor adstringentium vi coēcitus, & impactus, respirationem intercludit, & hominem suffocat, & sepe ad internas fedes restagnans, B b 1 4 confluit

confluit in pleuram, pulmonem, cor, & subito internecat. Qui enim admodum adstringentibus anginam curare tentant, in grauiora pericula ægros duxerunt, vel suffocationem acutissimam induentes, vel inflammationem augentes, ut cit. loc. testatur Trallianus. Adeo, quid sputum apprens in angina, salutem pronunciat, i. Aph. 12. hoc autem fortium repellentium usu prohibetur excerni.

Virum in pituitosa angina magis necessarius sit repellentium gargarismatum usus, quam in biliosa, vel sanguinea? Dic, in biliosa: quia bilis ob tenuitatem difficultius repellitur, & idcirco magis fortia exoptat repellentia. Id docet Galenus lib. 1. simpl. 24. sic scribens: *Quandoquidem acerum frigidum est, ac proinde id quod occurrit, repellens: At quod planè tenue est, id medicamenta anam effugiens præterlabitur, atque in parte figuratur.* At crassus humor, latus, tenax, & pertinaciter in parte inflammativa in tactus, repellere non debet, quia adstrictus vias spiritus obturatur, & concrecens postea dimoueri nequit. Quod opus contraria ratione accedit in bilioso succo; is enim cum calidus, acrisque sit, ex horum medicamentorum contactu non densatur, immo in internas sedes adstrictione exprimitur, & repellitur. Ergo magis repellendum est in biliosa angina, quam in pituitosa, immo & sanguinea; sanguis enim bile magis est latus. Nec obstat, quid conflitus sanguinis est maior, quia tantum potest bilis tenuitate fluere, quantum sanguis copia sua. Nec obstat, quod Galenus 13. meth. cap. 8. asseruit, scilicet in inflammatione vincere indicationem vacuationis, in erysipelate, refrigerationis: id enim verum est intentione curandi, non repellendi.

Virum repellentia composita sint preferenda simplicibus? explicatu difficile est. Pro parte negativa facit Auic. 5. canon. cap. 1. firmat Galenus lib. 1. sec. gener. cap. 3. ratio Auic. 2. canon. cap. 5. quia compositione multorum simplicium, est committere rem fortunæ, quia quandoque accedit illa iuvare se mutuò, & quandoque impedire se inuicem. Galenus autem ferè vtitur uno simpli comperto, 6. de loc. cap. 2. ad colicos, lib. de sanguin. mis. cap. 12. ad prouocanda menstrua, & i. Aph. 24. ad præparationem eorum qui purgandi sunt. Accedit, quod ex pluribus simplicibus paucissima agnoscuntur. Deinde in compositionibus pendet fides ex aromatario. Fei è tamen vulgo vtuntur aggregatione simplicium ad vinum scopuro, 2. canon. cap. de latte, & 41. cap. 1. & 10. quia creditur particularis proprietas intercede: e inter certa simplicia, & certa indiuidua; verum illa raro contingunt.

Nec alia ratio Aueriois valida est, 5. collig. 27. quia videlicet medicina tenuior dicit crassiora, & adstringens prohibet exitum medicamenti. At certius dixit Auicenna, quod quandoque ex ea mixtione sequitur auctio operis, & interdum impedimentum. Quare aliqui derident vulgarem usum permiscendi plurima simplicia.

Non tamen standum plurimis, credentibus per sola simplicia curationem esse celebrandam, nec Plinio deidenti nostris compositiones, lib. 29. cap. 1. Nam & in saporibus, & odoribus, ex artificiose compositione simplicium, efficiuntur cibaria longè suauiora componentibus, & odoratiore. Galenus ergo non scripsit adstringentia composita esse meliora simplici, sed quod adstringens permixtum parco digerenti, accedit magis astringere, ut crocum mixtione myrræ.

Ex loco affecto sumuntur indicationes: quando enim locus est longè mollior & rarius cutes, medicamenta lenius repellentia, quam in cute adhibenda. Cuius præcepti occasione quæres: *Virum mollibus, rarisque corporibus mitiora repellentia, quam durioribus admoenda?* Fortioribus enim corporibus, ut nautarum, pescatorum, venatorum, atque agricolarum, fortiora esse adhibenda, quam molibus, laxis, & ratis, ut puer-

A rotum, & unuchorum, & foeminarum passim confirmat Galenus, præsertim 6. sec. loc. cap. 2. 4. simpl. cap. de terra Samia, 1. per gener. cap. 20. 3. meth. cap. 7. & 2. ad Glanc. cap. 9. huius enim fortis corpora faciliter à causis alterantibus laeduntur. Ex altera parte est argumentum validum: Nam si repellentia roborant, attemperant, densant, & sic repellunt, 13. meth. cap. 16. videtur partes moliores, & laxiores, maiore cortoboratione indigere. Quare his corporibus laxis validiora repellentia adhibenda, quam densis, & dutis. Cum hoc stat: corporibus laxis leuiora repellentia esse ex usu, hoc est attemperantia, & infrigidantia citra adstrictionem multam, quæ in raro habitu, mollique carne admota, cum ob patentes poros citius penetrant, sua frigiditate meatus laxos contrahant, ac condensent. Ut hinc ratum sit, largè repellentia, quæ attemperantia dicuntur, in molli carne; vere autem percussiva, in denso habitu esse admouenda.

Gargarismatum multiplex materia est: Repellunt in initio succus punici vinosi cum cortice tufi: post Mori Celsi: supplet horum succorum vices rosacea cum aceto: & in maiori inflammatione, addatur aliiquid syrapi papauerini, vel grana camphoræ. Trallianus exhibet decoctum lantis, & rosarium cum diamanto & ad maiorem adstrictionem infundatur sumach. Succum lactucæ commendat Auic. loc. cit. cap. 11.

In principio usus Mororum maximè confert: Nam immatura mora adstringunt, repellunt, & ideo solo mortorum succo, gutturis inflammations in initio se cutasse fatetur Galenus, lib. 7. sec. loc. cap. 1. quo pacto Diamoron in hunc usum est medicamentum strenuum, quia validè adstringit, 13. meth. cap. 12. & ideo ad dysenterias, coeliacas passiones, & fluxiones omnes, est accommodatum, ex Gal. 7. sec. loc. cit.

In augmento simplex Diamoron summoperè iuuat, vel per se, vel cum aqua hordei permixtum. In statu ad vncias quatuor Diamori, adde croci, myrræ, an. 3. j. b. vel addito sapam, vel mulsam cum decocto origani, ex Galen. 6. sec. loc. cap. 1. In declinatione, Diameron cum mulsam. Trallianus laudat cum succo Raphani. Mefeuës cap. prop. commendat aq. partes quatuor, vini duas, mellis vnam. Incoquantur caricae, passulae, semina cydoniorum, altheæ.

Rogabis: *Virum Mororum succus in omni tempore Angina vtilis sit?* Videtur enim arduum concedere cum practicis, huius fructus succum in gutturis inflammationibus semper posse esse ex usu: quia in initio repellentia sunt necessaria, in statu resoluentia. Dic, hoc medicamentum in initio esse optimum, quia adstrictione sua repellit, cum immatura mora acerba sint, & styptica. In augmento cum resoluentibus mixta etiam iuuant. In statu prosunt, quia illa etiè matura nunquam adstrictionem deponunt, sed humidiora redditur, acquiruntque pro acerbitate, aciditatem; & ideo pristinam adstrictionem omnino non exiunt, sed leniunt, modicè refrigerant, retinent, & incrassant: & vel per se, vel cum variis medicamentis permixta, pro ratione temporis inflammationis, mirificè conferunt.

Diacaryon, hoc est, confessio ex succo putaminis nucum viridum, ad repellendum est medicamentum præstantissimum: quia stypticitate sua laxas partes roborat, influentes humores repellit, & cum variis medicamentis permixtum in diuersis temporibus strenue iuuat, quod in hunc usum se inuenisse primum, tradit Galenus lib. 5. sec. loc. cap. 1. rubric. titulo de stomatico medicamento ex nucibus.

Si dolor adsit, & inflammatione sit præsertim prope statum, conferit gargarisma ex lacte capriño calente, in quo medulla Cassia fistularis dissoluatur; dolorem enim mitigat, diffringit, biliosum humorem contempnet. Quamobrem a Mefeuë commendatur, & Auicen-

lib. 2.

lib. 2. tract. 2. cap. 196. nam resoluit, lenit, confert apostematis calidis in visceribus & propriè in gutture, quando ex ea fit gargarismus cum aqua solatri. Suscrit Serapio lib. de simpl. tract. 1. cap. 12.

Stercote humano, vel canino partem inflamatam illinire, vel intus per cannulam insufflare, Galenus edocuit lib. 10. simpl. tit. de stercore humano, & tit. de stercore canino. Sed hoc videtur difficile: non quia stercore horrida sint, & in remediorum usum non admittenda, cum nihil sit amabilis sanitatem in vita nostra; sed quoniam calida sunt, humorem acriorem reddunt, inflammationem exasperant. Dic. Stercota ob dictam causam in biliosa angina esse reprobanda, maximè in initio. Cæterum in pituitosa, & declinatione, ad discutiendum, summo esse ex usu. Lege quæ in com. harum Historiarum diximus, lib. 1. His. PP. Med. in com. His. 81. & 82.

His iactis ad localia externa accedamus, quæramusque: *Virum in Angina repellentia per partem externam admonenda?* Si enim in phrenite principi repellentia percussiva imponimus, 13. meth. cap. 21. cur non in angina? Dic, quia timor est, ne medicamenta adstringentia frigiditate, & siccitate sua humorem ab externis partibus ad internas repellant, sique vel augeant inflammationem, vel suffocando intermitant: nam inter extimam colli partem, & guttur, multa vasa adsunt, partesque fungosæ multo humore madentes, ideo ea vera Galenus lib. de const. art. med. cap. 17. in guttulis phlegmone, & in coxendicis dolore, 10. sec. loc. cap. 2. Quare in externa parte, olea imponimus laxantia, ut lili. albo. amygdal. aneth. camomil. cum axungis: vel vnguenta, & emplastrum quæ similes vires sortiuntur. Argumentum vero de phrenite, dispar est; in hoc enim affectu non ita celetiter recurrit humor, cum inter cutim & cerebrum, caluaria interiaceat, ob cuius soliditatem nec medicamentum penetrat, nec retrocedit humor. Adde, quod ad vitam, tuendumque cordis calorem, & eius incendium refrigerandum gutture indigemus; quo adstricto, angusto, aut occluso respiratio intercipitur.

Virum autem nidus birundinum extra appositum, salverimus sit? Prisci, & iuniores affirmantur. Nec obstat terra, cum qua est permixtus, quia hæc frigiditate & siccitate sua, repellendo humorem ad internas sedes, obesse non potest. Nam terra, ex qua birundines nidos suos componunt, leuis est, non grauis aut densa: & licet esset, caliditate sterco, illius frigiditas compensaretur; illud enim acre est, & discussorium valde. Quia vero anginosi cum sint nimis oppressi, imponi sibi totum nidum recusant, melius est formâ vnguenti, aut cataplasmatis admouere, in hunc modum.

Q. Nidos. Hirundin. cum stercore, stramine, & luto, Num. ij. Bulliant in oleo charæ melino, & lili. pilentur, & per seraceum traiiciantur: adde Stercoris canis ossa comedentis, 5. ij. æfypsi humidae, 3. jolei lili. q. s. Fiat puls in modum cataplasmatis, & loco affecto calidum impone.

Dioscorides lib. 2. cap. 49. laudat cinerem hirundinum cremaratum ad drachmæ pondus, ex oxymelite, vel etiam illitum: Hirundo enim à proprietate iuuat contra hunc morbum, ita ut, referente Celso lib. 4. cap. 4. rubric. 1. in fin. si quis illus pullum ederit, angina toto anno non corripiatur.

Si in suppurationem inflammatio inclinet, quod ex magis adaucta febre, dolore, pulsatione, & angustia, difficilioriè respiratione cognoscere, iuuanda est natura gargarismate facta ex decocto maluar, dactyl, passular. Si biliosa sit angina, misce syrum glycyrrhiz. si pituitosa, sapam; & in frigidiore, mel. Vel ex Auic. fiat gargarisma ex Diamoro, cum decocto radicis lili. Extra impone emplastrum suppurantia, vel paratum ex carnis coctis, cum sale, melle, fermento, vitellis quo-

A rum, farina tritici, croco, & oleo liliorum. Sin minùs ad fetrum configiendum. Rupta inflammatione, gar-garizentur lutea ouorum cruda cum oleo amygdalino. Post abstergatur cum mulsam; vel decocto hordei, & rodosaccharo. Post mulsam, tandem vinum stypticum prodest.

Difficultati deglutitionis, vel spirationis, Rhasis, & Auic. opitulantur cum valida percussione inter spatulas, remedio mulierum ad infantes qui suffocantur, quia ea compressione ora meatuum laxantur, forte quoniam per motum fit concusso, ad quam ea laxitas subsequitur. Auicenna iubet apponere cucurbitam ad secundam vertebram colli, cibationis tempore; quam si imponas sub mento, & ad maxillas, ex arte facies, quando videlicet humorum fluxus conquietur.

O B S E R V A T I O.

Angina canina, hirudinum sub lingua / suetu, curatur.

In grauiissima occulta angina, in qua nec foras, nec intus humor conspicitur, æger tamen suffocationis periculum incurrens, impedita ferè deglutitione, & respiratione cohinda, tumorem intus in gutture sentit, non esse procastinanda auxilia, immo eadem hora, & die celebranda, vrgens periculum indicat manifestè, & auctores satis confirmant: nam quidam, prius celebratis sectione cephalicæ, & phlebotomia ex venis sub lingua, aliisque per medicamenta purgantia, acria clystata, & cætera reuelentia, adhibitis auxiliis, intra quatuor horas visi sunt animam exhalasse, sensibus integris, constante mente. Baro quidam Illustris, cum fanus lectum esset ingressus, persens nona hora dolorem in gutture sauum, & nec respirare, nec deglutire poterat, exerta, lingua. Facies erat livida, ac si in horas strangulatur. Febris erat valida. Angustia multa. Vocantur Medici. In homine robusto, & quinquagenario utramque cephalicam simul aperiunt, & post horas quatuor, cucurbitulam applicant occipi cum scarificatione profunda, & flamma multa. Post sex horas præmisso clyster acri, venas sub lingua secandas imperant. Cum morbus non cederet, voco & ipse. Remedium citissime humorem in profundo guttulis impastum, & inflatum eradicans excogito! Omnia facta. At cum mors præ foribus adcessit, quid in praecipi morbo esset actitandum, hæstibundus permanisti. Occurrit præsidium singulare, cuius ope quatuor ad mortis fauces deductos videram subleuatos. Id intrepidè tentare sum aggressus. Exerta & eleuata lingua, oréque valde aperto, tres affigo sub lingua prægrandes hirudines, in caudice filo tenui apprehensas: vnam in medio, duas ad latera supra raninas venas. Hæc validè fugentes, & tumidiores factæ, antequam deciderent, caudam scalpello resecui, ut sic excerneretur vacuatus sanguis. Et hoc modo maiori suetu attrahentes, crærem quem emungebant, per caudam expellebant.

Æger vacuatis vnciis ferè quatuor sanguinis ex hoc vicino loco, melius respirare cœpit, & extractis hirudibus, ablutoroque ore cum calida aqua, adhuc ex intervallis sanguinis grumosi reliquias spuebat. Demum hoc generoso auxilio leuatus spuebat, & deglutire melius aquam, quam anteà per nares illiæ remittebat. Quare linctibus, & aliis reuelentibus per clystres, & frictiones crurum remedis adiutus, intra quatuor dies saluus remansit.

C A P V T III.
De Pleurite.

Definitio.

Pleuritis à parte affecta denominationem sumit, ex Gal. 2. meib. cap. 2. nempè pleura; quæ membrana est intus costas succingens. Barbari Pleuresim vocant, vt constat ex Auic. 1. 3. tract. 4. cap. 1. Frequenter etiam moibus lateralis dicitur, vt patet ex Hip. & Gal. 1. Aph. 12. & lib. 6. text. 33. Vera ergo, & exquisita pleuritis, est inflammatio membrane intus costas succingentis. Hanc definitionem proponit Galenus 6. Aph. 3. lib. 5. de loc. cap. 3. post. princ. 4. de caus. pul. cap. 8. & lib. 2. de crif. cap. 10. & alibi sapè: confirmant Paulus lib. 3. cap. 33. Aëtius tetrab. 2. serm. 4. cap. 6. 8. Trallianus lib. 6. cap. 1. Nomine autem inflammationis non est intelligenda inflammatio siccata, prout comprehendit phlogofin, seu incendium partis; ab hoc enim, nec pulsus ferrinus, nec tussis oriri possunt: maximè quia per tussim vacuatur humorum portio, quæ ex parte inflammatæ resudat.

Quæres: *Vtrum inflammatio sit essentia pleuritidis?* Nam pleura est dura & solida, & eam humor penetrare nequit, ita vt inflammationem efficiat, & idem inflammatio tentari non potest. Deinde partes internæ sunt præstantes, validæ, ac robustæ, & superflua à se depellunt; pleura autem est præcipuis partibus vicina, de cuius custodia natura est valde sollicita. Accedit quod 3. Aph. 3. Galenus affirmit, aliquando pleuritidem fieri ex biliosis humoribus, pituitosis, melancholicis, & sanguine, quam comitantur spuma flava, sputnosa, nigra, & rubra. Ergo non sit semper ab inflammatione.

Dic. Siue inflammationis nomen sumatur, pro tumor ex sanguine optimo, & mediocrem consistentiam habente, ex Gal. 2. ad Glauc. 2. siue pro quoconque tumor ex omnibus humoribus generato, vt docuit Gal. lib. 2. crif. 12. semper pleuritis in inflammatione constitit. Frequentius autem sunt inflammations in pleura, ob distillationes assiduas, ac motum thoracis, qui fluxionem continuò proritat, & accersit. Insuper pleura multo sanguine abundat, in loco calido consistit, & infirma est. Cor enim eti plurimo sanguine sit referatum, robore tamen suo, variis morborum generibus D vehementer resistit: idem Arist. 3. de part. animal. 4. cor, nullum graue vitium pati asseuerat. Neque pleura duities eam ab inflammatione facit immonem; nam ob soliditatem vasa semper habet tensa, & sic facile recipit, difficultet comprimitur, & noxium à se depellit. Deinde pleura, eis sit pars interna, non ob id est robusta, immo fluxionem promptissime recipit: ita pulmo recipiens humoribus est aptissimus, sicut & cerebrum, lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 8. Si verò Galenus ex diuersis humoribus fieri asseruit, non simpliciter, sed ex iis actu inflammationem efficientibus est explicandus.

Percontaberis: *Vtrum in Thorace cedema possit adnasceri?* Negat Galenus lib. 4. de prefag. ex pulsib. cap. 3. Compacter enim, inquit, thorax est, quæ qui eiusmodi fluxionem recipiat, & iecur non modò compactus, sed & sua naturali facultate pituitam alterat. Contra è diametro pugnat ipse Galenus lib. de const. art. med. cap. 15. dum sic ait: *Doleat in pleurite homo, quoniam affectus phlegmone est: species autem doloris pungens, quod membrana sit partis affecta substantia. Firmatur ad costam, quoniam in hanc situs est affectus locus: & quidem latissime quoque diffunditur dolor, quia & succingens ipsa membrana ad plurimum spatium extensa est. Comitatur febris necessaria, tum ob afflictum, tum ob suum offendit particula: quorum si absit alterum, non ex necessitate consequetur febris. Neque enim si phlegmone dignus doleat, omnino febricitant, quoniam à corde longe absit. Nec cum succingentem membranam occu-*

pauerit affectus: is autem vel scirbus, vel cedema fuit, &c.

Dic, cedema in dupli esse differentia: aliud enim à pura pituita, tenaci, & lenta exoritur, quod vere & absolute cedema nuncupatur, cui ob tenacitatem & tristitudinem, in compacteres partes aditus non patet. Aliud esse impropiæ cedema vocatum, cui portio bilis, aut tenuis sanguinis, tanquam vehiculum permixta est. De illo 4. de prefag. ex pulsib. de hoc lib. de const. art. med. loquutum Galenum affirmabis: Ita sanè nulla suberit inter Galenum, & Galenum controvèrsia.

Quæres deinde: *Vtrum ex inflammatione muscularum internorum intercostalium, exquisita Pleuritis concitet?* Hoc enim probat Auicenna cap. 1. loc. cit. videturque subscribere Galenus lib. 5. de loc. cap. 3. dicens, quod quando musculari intercostales laborant, etiam pleura cum ipsis consentit, & inflammatur: vice versa, quando pleura primaria affectione laborat, musculari interni cum ipsa consentiunt: Et hoc ob summam dictarum partium viciniam accidere, certum est. Quare videtur, quod Pleuritis exquisita, ex inflammatione internalorum muscularum concitet.

Sed aduersa sententia verior est. Probatur primò ex Galeno 5. de loc. cap. 3. qui, postquam dixit muscularos internos thoracis, & pleurā inter se immediatè consentire, veram tamen, ac exquisitam pleuritidem fieri asseruit, vbi succingens costas membrana primario affectu laborat. Adde quod solis muscularis intercostalibus inflammatis, cuncta exquisitæ pleuritidis pathognomonica signa euénient non possunt, dolórumque magis pulsatorius, quæ punctoriū adoritur, ex Galen. 6. Aph. com. 5. §. Si vero mediocris fuerit dolor, & præterea non pungat, vt qui in membrana succingente est, neque ad claviculam pertinet, aut hypochondria, potest carnosus costarum partibus patientibus fieri, &c. Nam quando musculari inflammantur, dolor adebet pulsatorius, 2. de loc. cap. 3. Nec igitur in pleurite, nec in pulmonia unquam pulsatio accedit, idque ob partium naturam: pulmo enim sensum non habet; ac pleuritis membranæ succingentis costas morbus est, atque in hoc spatio arteriæ sunt, quæ per intercostalia vocata spatia extenduntur, & in profundo magis delitescant, sed ad succingentem costas tunicam handquaquam pertingunt.

Auicenna autem si contrarium videtur asserere, intelligendus est, vt inflammatione muscularum internalium pleuritis dicatur per consensum, non per primariam affectionem, quod affectis his communicari pleura affectum necesse sit. Ad Galenum 5. de loc. dic., quod quando plura primario affectu laborat, & musculari interni cum ipsa consentiunt, pleuritis à pleura primò affecta denominationem sumit; si verò contraria euéniant, tunc ex pleurite exquisita, & notha affectus compotus est dicendus.

Maior controvèrsia est: *Vtrum exquisita Pleuritis, ex septi transuersi inflammatione concitet?* Mesue tract. de agritud. pect. cap. de pleurite, cum Barbarorum plurimis, non solum huius partis phlegmonen cum pleurite confundit, sed & exquisitissimam pronunciat, maximè quando septum transuersum secundum partem nervosam superiorum inflammat, quia tunica superiorum recipit à pleura, auctore Magistro, lib. 7. de vnu part. cap. 2. 1. in princ. Ergo inflammatione illius partis, & pleurae evidentur esse idem affectus: omnia enim signa quæ in pleurite reperiuntur, etim adsunt, quando pars superior septi transuersi afficitur, vt docuit Galenus 4. de prefag. ex pulsib. cap. 3. in utraque inflammatione eadem symptoma vigere confirmans.

Sed à Galensi mente dissona est hæc sententia: nam præterquam quod ille 5. de loc. affect. cap. 3. asseuerat, solum pleuritidem dici, quando pleurae inflammatione laborat, in cap. 4. sequenti agit de septi inflammatione,

tanquam

A pleuritidē, nec sputum; nec tussis adesset; cō copiosior in ea conueniret phlebotomia, quod minor contenta materia expurgatio. Sed iuxta Tralliani, & Aëtij sententias communiter ferè receperas; periculofissimè in ea sanguis mittitur. Igitur, &c.

Dic. Cūm passio hæc, quam tussim appellamus, in ita animalibus fuerit, vt spiritus itineri mundarentur; prout loquitur Galenus 6. epid. secl. 5. com. 3. seu, vt solæ asperæ arteriæ expurgarentur, per quas aët meat, 2. progn. 43. & 2. simpl. 17. ne illis obstructis, aut coartatis, ipsius aëris ingressus cum repente vita discrimine impeditur: cūmque in nulla thoracis parte, quam in pulmone asperæ ipsæ conspiciantur; credibile magis videtur, nullam tussim posse excitari, citra pulmonis; aut saltē vasorum eius offendam; quod & Galenus lib. 5. de loc. cit. significauit, tussim negans in notha pleurite, eo quod in ea nihil ad pulmonem resudet, vt sicut manu 6. Aph. 46. & 2. crif. 10. vbi causam assignans tussis in pleurite, fieri inquit, quia pulmo recipit partem eius quod exit à pleura: & lib. 2. de loc. cap. vlt. si tussis non adebet, cruda materia est; & nihil adhuc remittitur, &c. quasi non sufficiat in pectori contineri, sed oporteat communicari pulmoni, vt tussis fiat.

Auerhoës lib. 3. collect. cap. 30. motum expulsivæ pulmonis appellat, & propriam eius aëritudinem, lib. 4. cap. 5. 2. vnde haesere omnes ferè, nec immerito: Nam si tussis fuit excogitata à natura, vt illius interuentu plurimus aër simul, & celerrimè emissus, suo impetu propelleret, quæ suas vias obstruunt, ac receptacula, 2. de caus. sympt. 4. & alibi; necessarium est, vt expulsiva vis excitetur ad tussendum, & sic noxiū, sive obstruens in pulmonem ipsum depellat, vel in ea vasa, quæ sunt viæ spiritus; illorum siquidem expurgandorum gratia tussim promouet. Præterquam quod nisi noxiū ad partes pulmonis accedit, frustæ emissi aëris impulsu illud pellere tentabit, tum quia ibi expirandus aër præcipue colligitur, indequé consertim emittitur, defens in asperam quas inuenit materias, tum quia ille qui thoracem attingit, suo impulsu non potest materias colligere, atque adeò in pulmonem deferre, sed potius illarum resudationem forte impedit. Quare, &c.

Quamvis autem pulmo mouente virtute defituatur, quia contrahi, ac tussire possit, imò verò tota ea pectoris sit, 2. de caus. sympt. 3. ita tamen, cōque consensu respiratoriū musculari, natura rectè prouidente, connectuntur pulmoni, vt quainprimū in eo noxa aliqua sentitur, consertim pectoris, & septi musculari contrahantur, & vehementissima fiat afflato; qua expectoretur noxiū, priusquam pulmonem molester.

Nec obstat, quod vis ipsa pectoris ac septi, illorum gratia potissimum data videatur, atque adeò, vīpotē eorum custodiæ magis inuigilans, quovis laeso quamprimum, & impetuoso mouebit: Licet enim naturales virtutes, naturaliaque membra sibi solis operentur, animalia tamen, cuīs generis illa sunt, & cum proprio dispendio, in vīs alienos mouentur, & magis quam in propriis: sic manus, & pedes, lingua, &c. pro arbitrio, & commodo totius. Pectoris vis, & musculari pectoriū ad asperam arteriam, & pulmonem mundandum, nec etiam thorace laeso, priusquam pulmo afficiatur, ad tussendum cietur, quamvis tussi etiam expurgetur thorax: imò verò ad offendam pulmonis sine pectoris noxa tussit, non aliter ac in asthmate, solo pulmone oppreso, nihil interim per pectoris difficultem respirationem aggreditur.

E Si verò in notha pleurite, ob loci distantiam, & interiacentum partium impedimentum, nihil vitij incidit in pulmonem, tussis non succedit. Adeò verò iecore inflammatu, quoniam à compressu septo pulmo angustatur. Ad ultimam instantiam die, quod in parti defluxionis, au redundantia copia, quod injici per os expurgantur

292.

Zacuti Lusitani

expurgatur, copiosior conuenit phlebotomia, dummodo ex pituitoso humore, aut flatu lateralismorbus non triariatur, nam tunc periculosisima est, iuxta Aetij, Traliani, & aliorum consilium.

Alia differentia est, qua diuiditur pleuritis in sicciam, & humidam. Hæc dicitur, in qua aliiquid effatu dignum semper expuitur. Sicca, vocatur incosta, in qua nihil aut parum, tardè & grêque tussi relictur. Sed videndum: *Vtrum hac differentia sit admittenda?* Si enim pleuritis inflammatio est, eaque omnis ex humore fit redundantem, nec immaterialis est febris, quæ pleuritidem comitatur, perperam videtur Galen. 5 de loc. cap. 3. & 1. acut. com. 22. & 23. etiam in sicciam distribuere, ac si morbus esset immaterialis instat marasmi, & cuiusvis alterius, ab excedente, nudâque siccitate orti. Quod si dicas, sicciam appellasse, non quia à bile, aut melâcholia naturæ siccæ aliquando fiat, in qua ferè nihil expuitur, cum fieri possit, quod monuit Rhæsius 4. contin. & Auic. cap. de pleuritide, vt ob tenuitatem humoris screatio non fiat, aut propter paucitatem, natura speret insensibili transpiratione dissoluere, etiam huiusmodi pleuritis siccâ non erit appellanda.

Dic. Siccus morbus dupliciter apud Medicos usurpat: primò, & magis communiter pto eo, qui immaterialis cùm sit, ab excessu siccæ intertemperamenti dependet, cuius generis est marasmus, ventriculi ariditas, inter febres hæctica, &c. Secundò siccum appellant morbum, etiam materialem, & ex quo cuncte ortum temperamentum, in quo nulla portio materiae per proprios, proximosque meatus euacuat, vt in thoracis inflammationibus sicciam nuncupant pleuritidem, vel pulmoniam in qua nihil expuitur, in iecinoris, ventris, lenis, & reliquorum naturalium viscerum affectibus, vbi nec per sedem, nec per vesicam quicquam excrementi remittitur. In cerebri malis, cùm nihil per nares, vel palatum excernitur. In phlegmonis, aut ulceribus externis, si nihil resudet, nullâque sanies effluat. Denique in vasorum morbis, cuiusmodi febres sunt, vbi cutis ac lingua aruerunt, nec vlla humiditate, sudoreve madent, ex Hip. & Gal. 1. Aph. 12. & 1. acut. cit. Vtriusque verò generis siccæ meritò Galenus omnes condemnauit, tanquam lethales, aut longos, difficillimæque curationis: Primum 2. Aph. 26. lib. de marasma, cap. 4 & 7. meth. 5. & alibi: quare Auic. 4. 1. cap. 2. & vniuersaliter de omnibus loquens, 2. 4. tract. 1. cap. 1. impossibile, vel difficillimum iudicat, inducere siccitatem remouere, quod prius significauit Galenus, 2. Aph. cit. tum ob exiguum humiditatis actuitatem; tum quia exsiccata pars, & veluti in cinerem versa, aditum non concedit humidæ substantiæ, nec ipsam aduenientem, præ frigiditate & siccitate sibi vñire, assimilare potest: propter quod reditus non datur à senectute ad iuuentutem; nec confirmata tabes suscipit curationem, scilicet quia licet humida qualitas etiam in senem, & tabidum possit induci, humida tamen substantia, per senium & tabem absympta, ad opus vtilis reparari nequit.

Iam verò siccos morbos alterius significati, nempe ab humore ortos, sed in quibus nihil excernitur, aperte reprobauit 5. de loc. 3. & 1. Aph. 1. 2. 1. acut. cit. & 2. pregn. 44. & 3. epid. de Anazione, & 2. crif. 10. videlicet, quia crudissimi, 1. Aph. cit. sicut enim coctio securitatem, & salutis breuitatem pronunciat, ita cruditas è contra. Porro cruditatis nomine non solum coctionis defectus, sed & vel euacuationis intelligentum est, vt ex Gale. no predictis locis colligitur. Prælagit autem cruditas ita accepta, mortem, aut longitudinem morbi; non aliter ac coctio, vitam, & sanitatem: non simpliciter ex se, sed quatenus virium robur, aut infirmitatem significant, quæ ab illis indicantur.

Quod si nonnullæ pleuritides aliquando fiant ita siccæ, non propter expultricis imbecillitatem, aut humo-

ris contumaciam, sed ob illius paucitatem, & tenuitatem, atque adeò exiguæ & debiles, prout dixit Auic. 10. 3. tract. 4. cap. 4. & Rhæs. 4. contin. 3. non tollit in omni genere morbi, atque etiam in pleuritide siccitatem esse simpliciter reprobandam: ex quibus ad argumentum patet responsio.

Sed cum siccitas in propôsito significato cruditatem indicet, & ea tam ex negata in totum vacuatione, quam ex coctionis inopia intelligatur, vt diximus, posse que ad utriusque defectum mors sequi, quæ potest: *Vtrum deterius sit crudum esse humorem, an coctum, nec tamen expui?* In promptu solutio est: Nam in crudo duo ad sanitatem omnino requisita desunt, coctio nempe, & expulsio; in concocto una tantum, eaque minus operosa. Infuper, si longior mora ad utrumque opus requiritur, quâd ad solam expulsionem, cur melius non iudicabitur esse concoctum?

Quando pars superior pleurae inflammat, dolor ad iugulum ascendit, & appellatur Pleuritis ascendens; quando verò pars inferior membranae inflammat, dolor ad hypochondria descendit, & Pleuritis descendens nuncupatur, quæ differentia proponitur ab Hip. 3. acut. 10. & 11. & probat Galenus in com. repetit lib. 5. de loc. cap. 3. At dubitandum: *Vtrum hac diuisio sit recte tradita?* Probat Galenus cit. acut. dicens, superiores ipsius partes cùm inflammantur, ad claviculam, brachium, & mammam, condolentiam extendere; inferiores verò affectas, ad septum transversum & hypochondria. Sed videtur durum concedere, quod brachia, mammae, partesque alias pleurae superiores, aut hypochondria dolorem sentiant, si in his non est affectio alterans, & immitans. Sed standum est doctrina Hip. dicendumque hanc diuisiōnem esse rectam; fieri enim potest, vt quamvis in parte primaria affectus sit solutio, pars tamen coaffecta condoleat ob intemperiem: à parte enim inflammat humores & vapores ad superiores partes conuolant, si leuiores sint, si verò crassiores, ad infernas, mediis partibus nullam noxam sentientibus. Quo pacto lateri pleuritico dolenti consentit iugulum, vel hypochondrium ob tensionem, non autem partes mediae. Hoc modo ex bile in ventriculo contenta caput dolet, mediis partibus nihil noxæ patientibus. Deinde sèpè fit maior mora in parte remota. Hac ratione caput dolet, ob vaporem ab utero, aut ventriculo delatum, potius quâd interposita membra. Ultimò potest adesse maior affectus partis cum distante consensus, quâd cum intermedii: ob hanc causam ex hemicrania, ventriculus nausea corripitur, quia hæc pars cerebro vehementer consentit

Causa.

Questio est in argomento de pleuritide agitata factis: *Vtrum ea omni humore generetur?* Cùm enim pleuritis morbus frequentissimus sit, videtur non posse à bile concitari, quia illa in exigua quantitatē in corpore abundat. Neque à sanguine poterit generari, hic enim etsi in corpore redundet in copia multa, tamen lensus est, & hoc modo adhæret amplius quâd penetrat. Pituita viscida est, tenax, inepitâque vt duram pleurae substantiam peruadat. Ita melâcholia, terrestris & grauis, intimas partes, solidas non peruadit. Accedit quod pleura, pars frigida, facilis frigidis quâd calidis affectibus opprimitur.

Contra obstat Procerum auctoritas, vt Galeni. 6. Aph. 33. & 2. de loc. 9. post princip. Auicen. 10. 3. tract. 4. cap. 1. post princip. affirmantium, pleuritidem ab omnibus humoribus posse concitari, licet frequentius à sanguine bilioso, aut sanguine puro generetur. Causa ergo immediata pleuritidis est humor calidus, qui in pleura inflammationem facit: Cùm enim inflammatio, calidus affectus sit, 2. de loc. cap. cit. necessario ab humoris

calido debet generari: & hoc modo Galenus lib. 2. ad A cur solum distillationes orientur, ac cæthartæ, & non alia grauissima damna, vt Carus, Apoplexia, & alij exitiales affectus? Nimirum enim refrigerato cerebro satuitas contingit, 4. de præfig. ex puls. cap. 8. fuit etiam Carus, & Epilepsia, lib. de instrum. odorat. 3. animalia insensibilia fuit, & immobilia, 13. meth. 22. Hoc modo cerebri ventriculis compressis, sensus amittit & motus, 6. epid. sect. 1. com. 2. Sic præ nimia frigiditate compresso cerebro, fuit resolutio, Cynicus spasmus, Catalepsis, & alia damna, 6. Aph. com. 2.

Dic, quod licet apud Hip. lib. de loc. in hom. fluxionis

causa in subiectas partes, vel sit à calido attenuante, vel à frigido exprimente: & licet hæc expressio aliquibus viris doctis ita displiceat, vt Hippocratis sententiam reipliant, superioribus argumentis commoti, & irretiti, tamen vera est, & tanto auctore dignissima. Ergo defluxiones, catarchi, & pleuritides à cerebro se comprehendunt, non quidem vt interpretantur multi, per cerebrum, partes extimas cutis intelligentes, quæ frigore densatae humiditates ad intima cerebri penetraantur, explicant, quas deinde cerebrum ad inferiores partes expellit: nam hæc explanatio Galeni menti repugnat, cum ipse cit. loc. cerebrum aperte significet, non partes extimas. Solues ergo melius, si afferas, cerebrum ex contactu Aquilonij aëris refrigerari, & sic contrahi, quasi ad fugam Aquilonatis frigoris, quod vi aëris petnares attracti persentiscit, ad quam sequitur pituitosi & erudi incrementum in eo præexistentis expressio.

Quæres etiam: *Vtrum vini potus pleuritidem generet?*

Dic, quod sicut immodicum exercitium, vñus balnei calidi, immodica ira, pleuritidem generant, quia humoris commotient, calefaciunt, attenuant, fundunt, & passatores reddunt, vt in pleuram confluant imbellem; sic etiam vini immodi potus ob causam dictam. Nec obstat, quod apud Galenut 5. Aph. 5. vinum pluritas affectiones frigidas, vt conuulsionem, qualitate sua faciat, calefaciendo, atque exsiccando. Neque quod apud Hip. 6. Aph. 31. doloribus oculorum opituletur, quia crassos humoris tunics ipsorum impactos attenuat, & resoluit: Nam hæc operationes, vini sunt modici: in immodi potus inflammationes internas parit, & pleuritides.

Sed si hoc verum est, cur immoderatus vñi usus morbos frigidos gignit? vt disertè monuit Galenus lib. 3. de temp. cap. 2. in fin. dum sic ait: Sic & vinum ubi plus bibitur, quam vt vinci possit, tantum abest vt animal calefaciat, vt frigidiora vita gignatur: quippe Apoplexia, & Paraplexia, & quæ Græcæ Caros, & Comata votamus, & nervorum resolutio, & comitiales morbi, & conuulsiones, & tetani, immodicum vini potum comitantur, quorum vnum quodque frigidum est vitium. Dic, vinum immodicum nimia sua quantitate calorem naturalem opprimere, qui si debilis est, obruitur & succumbit. Nec enim semper vñus animal calefacit, æquè vt nec oleum,flammam accendit, tametsi aptissimum sit ignis nutrimentum: ita si exiguæ, & imbecillæ flammæ confertim multum oleum infundas, suffocabis eam, propterea extingues potius, quam augebis. Si verò calor innatus tobustus sit ac fortis, ex vini immoderato potu gliscit & exardescit, & hoc modo humoris funduntur, ad debilitèque pleuram attenuati, præcipiti lapsu ruunt.

Ultimò inquires: *Vtrum Muſti, aut vini nouelli nimius usus pleuritidem concitet?* Dic, quod etsi vinum nouum, quod minstem non exuit dulcedinent, frigidus sit, aquosius, excrementosum, & improbè coquatur, apud Galenum 4. simp. 13. & cap. 4. lib. de bonit. & vñi succor. & alibi, & videatur flatulentum, ob aquæ permixtum; & sic caloris pater naturalis fortitudinem, & calidorum morborum acutiem potius extingue, quam augere: tamen auctore Macrob. lib. 7. Satur. 7. graue est, crassum, ponderosum, difficultate coquile, & ob hanc causam præ mora in officinis coctionis vitiæ elaboratum, tandem

tandem ebullit & feruet, & eam caliditatem acquirit, quam in dolio comparare debebat: Quare inter coquendum, vapore suo calido, & feruido humores inquinat, calefacit, spiritus inflamat, sanguinem adurit, febres concitat, inflammations internas gignit. Hæc est causa, ob quam homines in grauissimos, periculosis, & inflammatoryos morbos incident, quum vini noui, & semicocti potu præsertim immodico vtuntur.

Signa.

Signa diagnostica pleuritidis celebratissima, quinatio numero comprehenduntur, recitanturque persæpe à Galeno, præsertim lib. 5. de loc. affect. cap. 3. & lib. 2. de crisib. cap. 10. & lib. de conf. art. medic. cap. 15. Ea sunt dolor pectorius, febris acuta, difficilis respiratio, tussis, pulsus durus, ac ferrans: quæ necessaria, & inseparabilia exquisitissimæ pleuritidis, citatis locis retulit Galenus. Quare primò de dolore agendum: *Vtrum in hoc affectu dolor pectorius reperiatur semper?* Pleuritis, phlegmone est, morbūque in magnitudine, intemperie, ac solita vnitate, quæ præter tumorem, & ruborem, dolorem inducit, ita vt ex phlegmone ipsa, ob immodecum calorem, & solutam continuitatem, ex tensione (quæ duo omni parti inflammatae accidunt, 4. de caus. puls. 7.) dolor adsit, ilque tensius; sed pectorius simul, (quo potissimum indicatur morbus hic, & à pectoris pneumonia separatur, ex Gal. loc. suprà citatis) ratione inflammata membranæ: eam enim doloris speciem propriam esse membranarum docuit, lib. 5. de loc. cit. & sicut ex mordaci causa, ita ex pectorio dolore, locus indicatur, membranam scilicet esse affectam, quia cùm pars nerua sit, & sensu acuto prædita, dum patitur, tam sensu habet, qualis solet in acus punctura sentiri, ita vt pungi videatur, & veluti foraminibus pertundit, vnde dolor membranatum, pectoris, seu pungentis nomen obtinuit: nam pleura, pars nerua est, & exquisitissimo sensu prædita.

Dolor hic debet esse continuus, cùm causa producens perpetuò adsit: multoties enim delitescit dolor, & præsente pleuride non sentitur, quia inflammatio ita est maligna, vt partis affectæ natum, & sensum illius corrumpat, & tunc summo cum vitæ periculo in sphacelum transit. Hoc etiam contingit, quando pleuridi delirium supervenit, tunc enim ægri mente non constantes dolorem non sentiunt, iuxta sensi edictum, 2. Aph. 6. dicentis: *Quicunque dolentes parte aliqua corporis, omnino dolorem non sentiunt, si mens agrotat.* Sic etiam solet sedari dolor, quando suppuratur pleuritis, quod monuit Hipp. 2. Aph. 47. Quare cùm hic dolor pertineat ad partes acutæ sentientes, & maximè ad membranas, idem pectorius dicendus est. Hoc refert etiam Galenus 6. Aph. 5. quo loco non solum dolorum differentias, ex doloris qualitate, quantitate, causa, parte affecta, sed etiam à situ, tempore, figura agnoscere docet, quas 2. de loc. cit. latissime ipse explicavit. Est autem dolor pectorius longè diversus à dolore pulsatorio: hic enim dolor solum inflammatoryos affectus in arteriis, & partibus ipsas continentibus consequitur, & membrana quæ succingit costas, arteriis caret, quia medicritas caloris illius, motu pulmonis conseruatur, sicut pars conuexa ictoris, quæ ferè est sine arteriis, motu septi transuersi in sua symmetria robusta perseuerat, auctore Galeno 4. de vñ part. c. 13. post med.

Sed dubitabis: *Vtrum pulsatorius dolor sit etiam pleuritidis signum?* Nam si ex mente Galeni 2. de loc. 3. & 13. meth. cap. 1. hic dolor ad notabiles sequitur inflammations, videtur quod pleuritici etiam dolore pulsatorio opprimantur. Dic, quod cùm semper arteriis insit, vel etiam partibus alijs arteriis continentibus, videtur quod hæc doloris species pleuriticos comitari haud possit. Ita docuit Auct. cap. 2. sit. post princip. dicens:

quod in pleurite pura, in qua pleura inflatur, non est pulsatio, id est, dolor pulsatorius, quia hæc pars multitudo arteriarum est priuata.

Nam cùm ad dilatationem arteriarum, quas continent partes propter angustiam loci à contento humore repletæ premantur necessariò, sequitur dolor ille quem pulsantem appellamus: hic vero cùm ex duobus constet dolore videlicet, & pulsatione; nec dolor sine sensu fieri possit, nec pulsatio circa arterias, idem ad pulsatorium dolorem, requiruntur & partis sensus, & arteriæ, ita vt vel ipsis insit, quia etiam sensibiles sunt, vel partibus alijs, sed arteriarum contentatum gratiæ.

Ex hoc manifestum fit, cur in peripneumonia, & pleuride, licet validæ inflammations sint, non fiat pulsatorius dolor. Licet enim membrana costas succingens, vocata pleura, quamvis inflammatæ existens, ea parte qua costis vicina est, necessariò comprimitur, & doleat, non tamen pulsatoriè, quia ibi arteriis priuatur. At media ipsis pœnæ pars, licet ad media costarum interualla arterias recipiat, ad illarum tamen motum non contiprimitur, quia arteriæ ibi existentes, quando distenduntur, per amplum, & profundum spatiū, versus cutem mouentur, ita vt non compriment membranam ipsam: vnde ea etiamsi doliter phlegmone gratiæ, non tamen pulsatoriè, arteriarum consenserunt; nimis quoniam hic dolor ad pulsationem non sequitur, vel quia membrana illa non pulsat, ea parte qua costis subest, vel quia ea quæ arterias recipit, non comprimitur.

Sed arduum est inuestigate: *Vtrum Pleura versus aliquam partem, pulsus & arteriæ priuetur?* Responde, pleura indicatur, membranam scilicet esse affectam, quia cùm pars nerua sit, & sensu acuto prædita, dum patitur, tam sensu habet, qualis solet in acus punctura sentiri, ita vt pungi videatur, & veluti foraminibus pertundit, vnde dolor membranatum, pectoris, seu pungentis nomen obtinuit: nam pleura, pars nerua est, & exquisitissimo sensu prædita.

Pater autem quod hæc febris non sit diaria: nam auctore Gal. 3. de dieb. dec. c. vii. febris diaria licet sit parua, & breuis, acuta non est, quia non solum periculo, sed magnitudine caret. Præterea, febris diaria neque ex humorum putredine, neque ex inflammatione partium internalium, sed ex inguinibus inflammatiis ortum ducit, 1. cris. 13. & reddit causam Gal. 1. de diff. feb. c. 5. quia licet ibi humor putrefact, putrid, tamen faligo cordi non communicatur, sed in loco putredinis manet circumscripta, & solum caliditas alteratione per continuum facta cordi accedit: & lib. 2. cris. 12. concomitantes inflammations internas, seruare formam, & circumatum putridarum affuerat: confirmat Auct. 1. 4. trist. 4. c. 13. Ratio suader: hæc enim propullulat ratione calidi affectus, qui inflammatione est; simul & ob læsionem particulam prope cor constitutam: idem non modò cordi ipsi, sed & corpori vniuerso immodicus calor impertitur, & febris concitatur vehementer, lib. de conf. art. med. 4. de caus. puls. 2. id quod omni febre inflammationi internæ communis est, 4. Aph. 43. & 2. 1. doct. 3. sum. 1. cap. 3. de signis aposternatum.

Præter diastam causam, duæ aliae possunt assignari, cui pulsatio quæ non aderat, vel maior quam antea inducat suppurationem. Prima, quia cùm suppuratione fiat pet quandam veluti humoris ebullitionem, commissum pugna inter naturam, & ipsum humorum; cùmque ad ebullitionem necessariò sequatur maior partis inflammatione, magis humoris fusio, duplex deinde accedit pulsationis, ac doloris causa, calor nempe auctus maiori indigens refrigerio; & ad maiorem pulsationem congenis: deinde copia humoris aucti ex fusione: auctus enim humor sicut magis implet, ita minus lœdit, & cùm distenditur; vel dilatatur arteria, ipsam magis premit, ac dolere facit; & hoc modo cum dolore sit pulsatio, ac consequenti non erat putrida, sed diaria. Dic, conceundo maiorem, non tamen calor ille ita in cordis humoribus debet esse fixus, vt remota causa intrinseca, à qua producitur ipse, per notabile tempus maneat: nam in omni febri producta, statim ac evacuat humor pu-

pulent.

tridus in venis existens, cessat febris, quoniam propter defectum causæ intrinsecæ fouentis, calor in humoribus cordis existens remittitur; vel quia portio humoris in corde existens, quæ calorem in facto esse conservabat, fuit resoluta. Ergo quamvis febris pleuritidis, remota inflammatione, removetur, hoc non tollit quin in humoribus cordis à fuligine putrida, calor in facto esse, esset productus, & ex consequenti febri illam putridam esse constat manifestè.

Neque obstar, quod 1. 4. cit. habet Auct. non esse magnas febres inflammationum, quæ sunt in panniculis, quia nempe ab exiguo pendent humor: multis siquidem intra membranas, ob earum tenuitatem, neque admitti potest, neque aggregari: Nam licet verum sit, quod membranarum tenuitas copiam non admittit, cùm tam biliolum, tenuemque suscipiant humorum, cui peruvæ sunt, validæ consequuntur febres in earum inflammationibus, quales in phreniticis, ac pleuriticis experimur, cum symptomatum vehementia, doloris, vigilæ, siccis, astuantis caloris, quæ astuantem calorem confirmant manifestè. Adde in musculis pleurae connexis, ob eorum crassitatem, multum etiam recipi humorum, & magnu fieri inflammationem: quare nihil mirum, si à multo simili, & calidissimo humorie iuxta cor aceruato, febri vehementer excitetur.

Ea vero præsente, cùm increscat, vrgatque vñus, atque adeò necessum sit pulsum manifestè alterari, dubitandum: *Vtrum præter celeritatem, & frequentiam, etiam magnitudinem acquirat?* His enim pulsus differentiis aucto satifit vñui: & Galenus quidem 2. cris. 10. magnus etiam inquit esse pulsum pleuriticorum; 4. autem de caus. puls. 8. & de pulsib. ad tyrones, 11. scribit non esse valde magnum: at vero infra c. sequenti, paruum fieri inquit, seu minorem quam oporteat; quia, vt ipse explicat cit. de causis puls. magnus calor postulat, sed quia refragatur arteria durities, minor enadit; ita tamen vt aliquando fiat paulò maior modico, nonnunquam parvus simpliciter, iuxta duritie varietatem, atque idem celer, & frequens, imò quandoque celerrimus, & frequentissimus est in pleuride pulsus, non simpliciter magnus, sed nec admodum talis, sed parvus aliquando.

Vtrum vero pulsus in pleuride sit insigniter durus? dubitabit auctores. Et licet de hoc argumento plura simus commentari lib. 2. Hist. P. P. Med. in com. Hist. 65. quo loco pulsus serrinus, qui peculiariter pleuritidi inesse dicitur, impceptibile esse confirmatus: tamen in ea tenditur, atque induratur arteria, atque adeò durus apparet pulsus, quæ tensio inflammatae partis arteriæ etiam peruidit, cámque quodammodo reddit duriori, idque multò magis si inflammatio partes neruofas occupauerit, quoniam hæc pæcatoris magis tenduntur, vt pœtè quæ sint sua sponte iam tensæ: & quia fortiores vñi secum partes vicinas intendunt, idem tensa & indurata arteria, tensionem & duritatem tactui repræsentat. Licet enim arteria quam tangimus timorosissima sit ab inflammato membro, nec ipsa simili tendit videatur, qualitas tamen inducta arteria partis laborantis reliquis corporis arteriis plerunque communicatur, nempe quia cùm arteria omnes externa quamdam membrana tegantur, quæ vel à pleura, vel à peritonæo oritur, vbi externa hæc arteria tunica vel tendit, vel emollitur, ad pleuram, aut ad peritonæum affectio ipsa progreditur, & hoc modo ceu à fonte reliquis corporis arteriis communicatur, idque multò facilius in exquisita pleuride, in qua pleura ipsa membranæ supernatum arteriarum origo primario afficitur.

At rogabis: *Vtrum inflammatory pulsus induret?* Dic, quod quamvis omni inflammationi, non solum duri, sed & mollis etiam membra, communè videatur propter tensionem pulsus indurare, vt Galenus docuit, 4. de caus. puls. 2. id quod omni febre inflammationi internæ communis est, 4. Aph. 43. & 2. 1. doct. 3. sum. 1. cap. 3. de signis aposternatum.

puls. cap. 7. accidit tamen nonnunquam ex partis, & A humoris natura, vt tantum absit ut inducatur pulsus, quin peritus ercolliatur, ut si membrum mollescere sit, & humidissimus humor, *de presag. ex pulsib. cap. 1.* & 2. atque hinc est, quod in peripneumonia, etiam sanguinea, nulla prorsus sentitur durities, *lib. 5. de loc. cit.* & 4. *de caus. puls. cap. 12.* quia exigua arteria tensio, & durities, ab humoris irrigatione, & pulmonis laxitate, mollescere, & raritate occultatur. Si nihilominus alterum deficiat, possibile quidem erit tensionem, & duritatem tactui representari, vt in hydrope ex iecoris scirto, *4. de caus. puls. 8.* credit Galenus tenetum tensionem ex humore cum mollescere membra: & 4. *de caus. puls. 12.* si pulmonis inflammatio à bile oriatur, pulsus inducatur, quia bilis est siccata, tendere, indurare: & cit. *de presag. ex pulsib. cap. 9.* sperre scribit, quod si pars affecta, spissa, & dura sit, pulsus efficiet duros, non solum scirto affecta, sed & inflammat, & dura. Idem dicendum est, si notabiliter carnosus. Quod si molles simpliciter fuerit, durum pulsus per inflammationem non constituer; atque idem musculis thoracis inflammati, ob illorum mollescere hic pulsus nunquam sit, maximè si inflammatio occupet extenuos; nam si inflammati interni, cum simul in consensu pleura trahatur, pulsus aliquantulum durus efficitur, licet minus, quam in exquisita pleurite: in hac enim notabilis durities sentitur; in non exquisita, minor; in notha, nulla; sicut inflammato septo, multa, immo & major, quam in reliquarum partium thoracis inflammationibus. Habent igitur omnes, quos ex inflammatione febris corripuit, pulsus durum, dummodo membrorum mollescere plurima non sit, & humoris natura non valde humida.

Vixum vero pulsus in pleurite sit inaequalis? granissima dubitatio est: Nam pulsus durum, & inaequale fieri in hoc, & neutrorum partium affectu, in diversis partibus arteria, ex Galeni doctrina diximus supra. Quæ tamen huius eventus sit causa vera, nunc dicendum. Nec assertas hanc inaequalitatem accidere, propter inaequalem arteria tensionem, cuius ratione pars illa arteria quæ minus tensa est, magis eleuatur; quæ vero magis tensa est, non attollitur, sed depresso manet, & hoc modo arteria similis dentibus serræ à tactu percipitur. In quem sensum videretur intelligendus Galenus, *4. de caus. puls. cap. 7 post med.* dicens, quod hic pulsus representatur, quando instrumentum inaequale durum tactui occurrit. Hinc sit ut partes arteria inflammationi, proximiores maiorem tensionem patientur, quam distantes, quare inaequalis tensio arteria, huius inaequalitatis pulsus est causa.

At hic modus respondendi non videtur verus: Nam sequeretur partem illam arteria, quæ minus tensa est, semper magis eleuari; illam vero partem arteria magis tensam, semper manere depressam. Sed hoc est contra experientiam: comprobatum enim est, in pulsu ferrino, & vehementer tensa arteria, modò vnam partem arteria, modò alteram, sine ordine magis comprimi, & magis eleuari: vix enim intelligi potest in tam parua arteria quantitate, qualis est illa quæ à Medico percipitur, alteram illius partem magis tensam, alteram verè minus existere; inflammatione enim pleura arteriam æqualiter tendit.

Non ergo pulsus ferrans, ob inaequalem arteria tensionem & duritatem efficitur, sed quia arteria admodum tensa est, & vix maximè adauertit, virtusque ob aggrauationem, & dolorem valde oppressa, & irritata; ex quo sit, ut inaequaliter, & non uniformiter arteriam distendat, ita ut vna pars arteria magis, altera vero minus eleuatur, & ita in modum serræ tactum ferat. Facultas enim distentionem maximam cum aggreditur, ratione intensi caloris, tunc à vehementi arteria tensione impeditur; rursus cum facultas ex alia parte aggrauata

sit & impedita, & ratione doloris multoties irritata & distracta, hunc motum inaequalem efficit in arteria. Et hæc doctrina est consona menti Galeni, quia pulsus vibrans, qui inaequalis est in diversis partibus arterie, sit à valido facultatis moto, ratione intensi caloris excitato, & à maxima arteria duritas & repugnantia, sine inaequali tensione arteria, ut bellè docet Gal. 2. *de caus. puls. cap. 6.* Sed sic est, quod pulsus ferrinus aliquid vibrationis habet, ex Gal. 4. *de caus. puls. cap. 7. in præcip.* Igitur & ex consequenti, hæc est potior, & veteri huius pulsus causa assignanda. Neque enim loc. super. cit. Galenus affirmat, in pulsu ferrino instrumentum inaequaliter esse durum, sed solum inaequaliter durum tactui occurrere, quod est verum: Illud tamen accidit, non quia instrumentum in se æqualiter durum sit, sed quia secundum alias partes magis eleuatur, quam secundum alias; & cum in partibus in quibus magis eleuatur, durities tactui magis representetur, quam in aliis, idem merito dixisse Galenum affirmamus, in pulsu ferrino instrumentum inaequaliter durum tactui occurrere.

Quartum signum est Tussis, de qua dubitandum: *Vixum sit perpetuum pleuritidis symptoma?* Nam sputum coloratum eius ope excernitur, à quo non solum presentis affectus, sed quodammodo etiam affecti loci indicatio praestatur. Effectus quidem, quia cum omnis inflammatio (nisi cutis densitate impediatur) aliquid humoris in se contenti remittat, ex modo, sive qualitate sputi inflammationis species significatur, num sanguinea scilicet, vel biliosa magis, &c. Cumque pleuritidis materia maior ex parte biliosa sit, sicut pulmonis, putrida, *lib. introduct. cap. 13. & lib. 2. de loc. cap. 9. & 6. Aph. 3. & 4. de caus. puls. cap. 8.* si flauum fuerit, aut pallidum sputum, magis ad pleuritidem accedit coniectura, non solum quia sputi color naturam attestatur humoris, à quo magis frequens est pleuritidis generatio, sed & quia pleuram ipsum significat affectum, hæc enim dura cum sit, densa, crassa, & spissa, crassam lentamque materiam non admittit, sed tenuem & biliosam; atque idem vel ratissimum, vel nunquam humores recipit pituitos, & propter hoc ipsum *Hip. 6. Aph. 3.* dicebat: *Qui acidum crudant, (hoc est, explicante Galeno in com. quibus pituita superabundat) à laterali morbo raro corripiuntur.*

Quamvis enim ex eo quod tussendo sputum rejiciatur, non magis pleura, quam pulmo indicetur affectus, sed tantum spiritalis aliquis venter: flauo tamen colore infectum, magis illam attestabitur; & accedentibus aliis indicis certissima elicetur pleuritidis cognitio. Quod si inflammati hepate tussis adeat, ea exigua est, & perpetuo siccata: nam ex naturali ventre licet nonnulla aliquando sursum vacuentur, vomendo tamen, non tussendo, plurima deorsum rejiciuntur. At thoracem laborantem tussis ingens comitatur, & in qua vix plurimum screatio fit.

Nec dictis aduersatur, quod Galenus *lib. 5. de loc. c. 3. & lib. de const. art. medic. 1. 5. & 6. Aph. 3. & 1. crif. 5. & alibi testatur, vario esse debere infectum colore pleuriticorum sputum, ac modò flauum, modò rubrum, aliquando candidum & spumosum, nonnunquam nigrum prodire, pro humoris inflammantis natura; & posse à quoconque inflammationem gigni, sive ea pleuritis sit, phrenitis, seu quævis alia, docuit 2. crif. 1. 2.* Nam licet demus, pleuritidem ex cuiusvis humoris superabundantia fieri posse, & pro illius varietate ita varium sputum apparere, cum tamen ex sanguine bilioso frequentius generetur, frequenter etiam erit in pleurite, pallida leu flava screatio. In pleurite tussis ferè est humida cum sputis coloratis, ut docuit Galenus *5. de loc. cap. 3.* cum enim tunica, qua partes thoracis interiores vestiuntur, non sit ita crassa & dura, ut corium externum, sed qualis est tunica oculi, & palati, ex quibus ob tenuitatem,

& raritatem aliquid semper resudat, *i. Aph. 1. 2. & lib. A* affiantur, haud dubie difficultis respiratio obviaret. Docet ergo Gal. 5. *de loc. c. 3.* thorace quoniam omnibus affecto respirationem necessarij ladi: Licet enim instrumenta respirationis sint septum transuersum, & pulmō, nam illud inter omnes corporis musculos, ad respirationis functionem animali est utilissimum, eo quod libera respiratio in bene valentibus à solo sit septo transuerso, *2. de loc. 7. & 4. eiusdem, c. 3.* hic pariter est respirationis instrumentum, non quod voluntarium motum habeat, quemadmodum thorax, ac septum transuersum, sed quia, ut Gal. ait, *6. de vsu part. c. 10.* thoracis motum sequatur, sive velut ventriculus spiritui destinatus: Quippe sicut ventriculus cibum excipit, illumque concoquit & alterat, ita pulmo aërem instar promptuarij cuiusdam in aspera ramos assumit, adeoque cor ex peculiari pulmonis substantia illius sibi allicit. Quocirca cum pulmo nullum peculiarem motum præstet, sed thorace dilatato vna etiam dilatetur, compresio que comprimatur, oportuit pulmonis substantiam fungosam, mollem, laxamque esse, si modo facile comprimi colligique, & tensus distendi, sequaque esse debeat.

At vero thorax, instrumentum sanè respirationis, musculis suis motum respirationis gubernat, ut *lib. 5. de anatomic. administ. c. 1.* docuit Galenus. Quo pacto cum hæc pars respiratoria sit, immo & proprium, præcipuumque respirationis instrumentum, nihil mitum si respirationi adit difficultas, quæ est quædam respirationis læsio. Quare sicut facilitas respirationis, quædam est naturæ operatio sit ut hæc à sanitate illa à morbo oritur semper, & læsio in eius functione appareat, seu per se, vel secundarij afficiatur, sive per consensum etiam partium tremoratum, nempe quoniam membra solent non solum vicinis compati, sed & longinquis, quibuscum habent connexionem.

Ob hanc causam alienum non est à ratione, si non modò in dolorificis thoracis affectionibus, vnde etiam vicinarum, immo & omnium partium, quam cum ipso mouentur, ventriculi scilicet, iecoris, lienis, coli, atque etiam spinalis medullæ, parua & frequens inducatur respiratione: Nam cum dolor per motum nimium augeatur, atque adeo insiprandi instrumenta plutimum dilatari prohibeat, ne vehementius pars doleat, animalis ipsa facultas, respirationis auctor, minus quam pars est, distendit thoracem, & motum intercipit, antequam pro necessitate absoluatur; quoniam vero per parvam respirationem non satis aëris attrahitur, cogit curvis ipsa mouens, maiori interpolata quiete quam sanitatis tempore, nouam actionem celeriter iterare, ut frequenter magnitudinis defectum compenset, ut quæ aëris portio semel attrahi non potuit, vicibus attrahatur.

D Porro cum thoracem Medici appellant eam corporis partem, quam à ingulo usque ad septum comprehendit, quæque à costis vtrinque circumscriptur, ita ut anteriori sui parte, ad pectorale os, ac septum ipsum pertineat; declineret vero posteriori ad spinam, & ibidem ad dorsum configatur; superiore terminum, claviculam habeat; inferiorem, septum, *lib. introduct. cap. 10. & 8. de anatomic. administ. c. 10 & 6. de vsu part. c. 2. & 7. & lib. 1. 3. eiusdem c. 6. in art. med. cap. 29.* quare etiam superior venter nancupatur *4. acut. 1. 1. 2.* quicquid Arist. 1. *de hist. animal. 7.* thoracem usque ad inguina extendat, ita ut truncu corporis complectatur; atque ad thoracis sunt, pectoris os, duodecim vertebrae lateris costæ, *lib. de ossib. c. 12.* cum succingente membrana, & musculis tam intrinsecus earum spacia repleribus, quam extrinsecus appositis; proprio affectu dicitur ipse labrare thorax, cum videlicet eorum aliqui malū adhæserit, & si interni quidem musculi costatum inflammantur, fieri non poterit, quin fluxio inflammationis causa ad membranā succingentem transmittatur, sicut è cōuerso, ac mutuò propter vicinitatem inter se compatiuntur.

Hanc tamen doctrinam intelligas velim, dummodo A pleuritis sit sine delirio, nam si simul cum illa delirium adsit, cum hoc respirationem magnam & raram, tanquam propriam habeat, ex Gal. I. de diff. resp. cap. 1. & 1. prophetic. com. 4. & 2. progn. 24. respirationem parvam & frequentem immutabit, quae pleuritidis propria est. Hoc solum veritatem habebit in magno delirio, cum parvo dolore coniuncto: si autem vehemens, quale in pleuriticis frequentissime evenit, respirationis difficultatem perfecte deuincet, quae ex delirio debebat induci, ut bellè adiuerit Galenus, lib. 2. de diff. resp. cap. 7. post. princip.

Sed si difficilis respiratio perpetuo pleuritidem comittatur, dubitat Galenus lib. cit. de diff. respirat. cap. 8. quomodo Hip. in Historia Anaxionis, non meminit difficilis respirationis usque ad diem septimum, cum à principio primi diei, doloris, febris, ac sitis meminerit. Respondet Galenus dubio, Hippocrati consuetum esse species symptomatum prætermittere, quando nec communia, nec vulgaria docet, sed ea solum quae raro accidunt, & priuata aliquam causam habent, & distinctione egent. Si autem aliquando communia, & evidenter symptomata proponit, id ex arte facit, ut non solum speciem morbi sed magnitudinem, & mores exacte patescias, ut idem Galenus scribit 2. crif. 10. eleganter.

Signa assidentia.

In exquisita pleurite dolor interdum ad claviculam, nonnunquam ad hypochondrium pertingit, qui partim ex inflammatione oritur, quae dolorem efficit extensuum, partim ex laesa particula, quia cum membrana ipsa succingens ad iugulum usque ascendet, & inferius viuuntur occupat septum transuersum, nihil mirum si vbi primariò, seu per proprietatem afficitur, doloris affectum suis extremis communicet, & iugulo magis, vel praecordiis, pro varietate contenti humoris in supernis, vel infernis partibus inflammatæ pleuræ, ex Gal. lib. 5. de loc. c. 3. & lib. 2. c. 21. & 2. de diff. puls. c. 7. & cit. de const. art. med. vbi ex hac ipsa infert, exiguum esse pleuritidem, si dolor in neutrum plura terminuin deueniat, magnam, si ad vitrumque accedit: atque ideo signum hoc ex dolore ad claviculam, vel hypochondrium, inter assidentia lateralis morbi indicia connumeratur.

In hac classe reponendum est signum illud, quod de decubitu protulit Galenus, lib. de const. art. med. cit. dum sic ait: Namque cum duplex sit succingens membrana, si pars eius exterior circa ossa valentius phlegmone infestetur, sapilius in oppositum reclinantur agri; opprimitur enim, si super affecta cubent parte. Quod si pars altera, qua incus est, id quod magna ex parte accidere consuevit in oppositum magis decumbentes dolebunt, suspensa enim est pars phlegmone irritata; si in latus per se ipsum, minus non enim ad ossa comprimitur, nec pendet, sed ab horum viro quo libera eiua sit. At affectis ambabus succingemibus partibus, super latere viro quo similiiter decumbunt, &c.

Non abs te igitur, inter assidentia signa, hæc à Galeno connumerantur, quorum natura est, non esse à morbo inseparabilia, sed ut aliquando simul inuadant, aliquando superueniant, nonnunquam autem neque omnino veniant, ut lib. 1. Aph. 12. docuit Galenus, quoniam ex iis sunt qua sèpè morbis accidentunt, ut inquit Galenus lib. 3. epid. sect. 3. com. 34. Verum hoc signum à Galeno prolatum semper mihi suspectum visum fuit; quare dubitandum: *Virum inflammata sola interna membrana, leuior sit decubitus in latus effectum.*

Cum enim Galenus, nusquam alibi pleuram duabus praeditam membranis affecteret, dubium est, quid per internam pleuram ipse intelligat: Non posse autem perficit, ut 1. 4. trit. 4. cap. 13. in fine docuit Auicenna.

costarum peristium intelligi; et eo constat, quia peristium præterquam succingens membrana non est, quia singula ossa induit, thoracem non operit. Insuper tenuissima cum sit, & nullis vasis constans, difficile solet inflammari; pleura autem frequenter: & ex ea quidem causa, per internam pleuræ partem, intersepientes membrana accipi non potest; intersepientes siquidem multò rarius, quam pleura inflammantur, & interna huius pars, ut ibidem ait Galenus, crebrius patitur. Deinde experientia compertum est, plures esse pleuritides, quibus affecti in oppositum latus facile cibant, sicut & in ægram, maximè cum omnes inflammationes internæ ex sani lateris decubitu exacerbantur: cubatione enim supra sanam partem, humor ex primitur in ægram, & inflammationem auget; supra ægram autem, ab ipsa ægra detruditur, & tumorem minuit.

Sed admittenda est doctrina Galeni, pleuram duplum esse affectuerant, sic enim habet lib. de anatomic. ad ministr. cap. 2. *Verum succingens hac membrana, omnibus infra thoracem instrumentis obducitur, quemadmodum peritonem, vasis que infra septum habentur, obtendi dictum est, ostensumque. Ex ipsa autem membrana thoracem intersepientes nascentur: atque hac sola restructura ipsius à peritoneo evanescit, quod videlicet duplex omnino sit, non una, quemadmodum illud.* Ex his manifestè constat, partem pleuræ internam inflammati non posse, quin externa coafficiatur: per internam ergo, & externam pleuram, tam intimam, quam extimam illius membranæ superficiem intelligit.

Ad experimentum vero sic responde: Primò, multoties accidere, ut decubitus sit facilis in pleurite tam in latus sanum, quam in ægram, sed hoc percipies in exiguis inflammationibus, minimum ponderis habentibus; Galeni autem sententia, intelligenda est de magnis, & effatu dignis inflammationibus, in quibus eiusmodi symptoma unum solet esse ex necessariis. Solue secundò, si dicas hoc signum in primis diebus utiliter obseruari; cum vero inflammatione accrescit, & utraque pleuræ tunica, vehementi inflammatione obficitur, tunc decubitus in latus ægram, perinde atque in sanum, molestissimus esse solet, præsertim vbi inflammationis moles ita modum excedit, ut opprimatur hoc accubitu, à pulmonis substantia cadente super ipsam: quod præsertim obseruatur in pleurite interna, quia interna pleuræ pars frequentius, quam externa phlegmone corripitur.

Signa distinguentia.

Plutima sunt signa in pleurite, quae ægos diversimodè opprimere solent, & præter illa celebratissima, quae inseparabiliter illam comitantur, adsunt & alia, ex humore contento in venis suborta, quae peculiarem Medici opem efflagitant. Cuius occasione querendum: *Virum rectè distinguatur febris in pleurite exteriores, in febrem morbum, & symptoma?* Scitum enim est in doctrina Galeni, febrem diuidi in febrem morbum, & febrem symptomata firmat 4. Aph. 37. & 7. Aph. 42. & 1. epid. sect. 3. com. 3. Licet enim quælibet febris sit morbus, ad curationē hæc diuisio est necessaria; quod enim ex humorum putredine, & vicio scaturit, qui in genere venoso abundant, & insolent, tuhæ adest totius corporis laxitudo, premat cephalalgia, conspicitur in toto corpori grauamen, sitis torquet, vena est rubra. Ob hanc causam Hippocrates in Historia Anaxionis præcepit in picere vrinam, si enim se haber secundum natum, febris non morbus, sed symptoma existit, & simul cum inflammatione cessat: quando autem vrina se habet præter naturam, febris, & morbus est, & symptoma sedata inflammatione, propter humoris vitium adhuc perficit, ut 1. 4. trit. 4. cap. 13. in fine docuit Auicenna.

Quare

Quare febris morbus in pleurite, ex aliis signis praeter pathognomonia venanda est.

Agendum deinde de sputo, ex cuius colore humorem pleuritidem facientem inuestigandum esse docuit Galenus; & licet de sputo in pleurite, plura ex Galeni mente prælibauerimus, lib. 2. Hist. Princip. Medic. in com. Histor. 19. ex cuius coctione, aut cruditate, periculum, aut salutem arguit Galenus, tamen plura supersunt enucleanda, quæ exactiorem limam prærequirunt: & primit: *Virum secundum Galeni doctrinam, sputum ab expunctione distinguatur?* lib. enim 1. de crif. cap. 5. distinguit evidenter, dum sic ait: *Est autem sputum duplex: unum quidem quod solum caret coctione; alterum vero quod etiam prauum existit: ab his vero omnibus, id quod coctum est, separatur, quod etiam propriè sputum appellant; neque enim quod sanguineum est, ac biliosum, atque spumosum ita nominamus, sed potius expunctiones vocamus.* Cum vero neque sanguini, neque bilio pallida, vel nigra commixta fuerit, id quod tale fuerit, iam sputum vocamus, &c.

Sputum in ægis nihil aliud est, ut inquit Galenus lib. 2. de diff. feb. 1. 9. quæ pars humoris pars in inflammatione exuperatis, quæ retineri non potest, sed præteniente exterius resudat. Dicitur vero sputum latius, quidquid tussi è pectori vel pulmonibus relictum. Modus autem quo contenta in thorace expurgantur per sputum. 5. de loc. 7. explicat Galenus. Lib. tamen 1. crif. c. cit. separat sputum ab expunctione, sputamine, vel sceratione, quia sputum propriè appellat, id quod coctum per tussim elicunt; sputamen vero, seu scerationem, quod in se etum est & crudum, vel prauum & malignum existit. Quia vero id quod per tussim expurgit, in pleurite v.g. vel pulmonia, est pars humoris in inflammatione contenti, variè infectum appetit, pro varietate humoris inflammationem committentis. Quare si biliosus fuerit humor, flavidum, aut pallidum sputum apparebit, ex Gal. 5. de loc. 3. si pituitosus, erit sputum & candidum; si melanicolicus, aut nigrum erit, aut lividum; si nihil horum sanguinem inficerit, rubrum. Similem doctrinam scripsit 2. de loc. c. 9. ad princip. & lib. de const. art. medic. cap. 15. ad fin.

Sed rogabis: *Virum ex sputi colore non solum affectus ipse, sed etiam affecta pars indicetur?* Neque enim videatur infectum sputum solius affectus peculiare indicium, sed patienti loco etiam commune: Nam licet portio illa coloratæ materiæ quæ excernitur, ab ipsa inflammatione resudet, itaque pars humoris in ea contéti, arque ideo inflammationis differentiam attestetur, num scilicet ex solo sanguine, vel bile, pituita, aut melanocholia permixta. ex eo tamen quod per sputum tussiendo emitatur, significat membrum aliquod spirituale esse affectum: nempe quoniam sicut ea quæ in ventriculo continentur, deorsum potissimum purgantur, & nonnulla supernatantia etiam sursum, hoc tamen vomendo sit, sic quæ in thorace, tussiendo; solæ sequimur materiæ in thoracis regione contentæ expurgantur tantum, vel maximè per tussim, quippe quod nihil aliud est, quam vehementissima quædam efflatio, qua plurimus spiritus simul, celerimèque foras erumpens, secum attrahit, propellitque suo imperio, quæ obstruunt vias suas, ita afferente Galeno 1. de caus. Sympt. cap. 4. Atque ideo, &c.

Insuper etiam ex sputi colore non solum affectus ipse, sed affecta pars indicatur: Nam si spumosum & albicans sit, pulmonem laborare significat: magis autem pleuram, si flavidum aut biliosum fuerit, cuius ea est ratio ex Galeno desumpta, 6. Aph. 3. 3. quia cum pulmonis caro, mollis cuiusdam, laxæque substantiæ sit, biliosum humorem in se coaceruare non potest, ut ex illo generetur inflammatio, facile siquidem defluit bilis tenuissima cedente pulmonis laxitate: contrà vero accidit in pleura, cuius durities, & spissitudo prohibet in-

A tra se recipi crassam lentamque materiam, qualis est pittuitosa; ac proinde pituitosis turibus vel nunquam, vel ratissime infestatur: hinc fit ut pleuriticorum sputum, candidum ac spumans non excernatur.

Deinde negare haud possumus, ex colore & affectu, & affectam partem indicari, cum id lib. 2. de loc. cap. cit. manifestissime Galenus ob oculos proponat, apposito exemplo in oculi, & linguae vitiato colore: nam si humores in corpore redundantes ex cutis colore dignoscuntur, ed quod ut ex Hipp. colligitur 6. epid. sect. 4. text. 29. & docet Galenus 1. Aph. 2. & 4. de loc. cap. 7. in cute color humoribus similis efflorescit, nisi ipsi regurgitauerint, ac in profundum recesserint: & in parte cutis experie, quales sunt oculi, vel in ea quæ cute tegitur rara, & tenuissima, ut lingua, magis ad viuum se exprimunt colores, planè quæcumque illi fuerint, simul & succi in vasis abundantes, in oculis, & lingua potissimum manifestabuntur: oculi enim mundissimi sunt, & exquisitissima quadam puritate, perluciditatèque perspicui instar clarissimi vitri, 7. de placit. Hip. & Platon. cap. 5. & 6. epid. sect. 4. com. 28. Ergo latere in illis non potest color cuiuscumque succi redundantis. Iam vero colorem lingue, succorum affectiones detegere, docet idem Hip. dicto epid. lib. sect. 5. text. 14. & 16. vbi eleganter Galenus, cum enim flaccidæ cuiusdam, rara, & inanis substantiæ sit spongiam referens, suscipit, & susceptos manifestat, & idcirco Medici frequentissime solent linguan spectare, quia eam esse viscerum speculum arbitrantur.

At hoc difficultatem inuoluit maximam: Qui enim fieri potest, ut sanguis è venis in pleuræ substantiam effulus, indéqué resudans, ac pulmonis substantiam penetrans, ad asperaque ipsius arterias derrusus, tussi adeo ruber, & integer excernatur? Dic. In thoracis regione, ob magnum calorem sanguis affluens statim calefit, atenuatur, & ad pectoris cauitatem resudatione transfunditur, indéqué breuissimo tempore ob thoracis, & pulmonis motum continuum, per ipsius visceris substantiam, & bronchia, ad asperam usque arteriam citissime penetrat; non tamen omnino purus, sed quasi integer & inalteratus, natum adhuc ita retinet ruborem, ut à puro in venis contento illum distinguere sit difficile. Neque dicas, quod à venis exclusus amplius sanguis non est, cum solum intra venas suam seuer fornam, ex Arist. 3. de animal. 2. & 9. Nam illico putrefit ex Hip. 6. Aph. 20. quia Arist. dictum intelligendum est, ac si sanguis omni nutritiendi facultate priuetur: nec enim nutritre potest, nisi ad oscula venarum paulatim alteratus accedit, & in rotis speciem conuersus apponatur, & assimiletur. Hippocraticum vero oraculum est, verissimum, dummodo sanguis per moram retentus intra partem affectam putrefiat, quod in pleurite, aut pulmoqna non accidit, quia breuissimo tempore resudat, transmittitur, & expurgitur.

Virum sputum nigrum melancholicum pleuritidem significet. Humor enim crassus, terrestris, & siccus, durans, densamque pleuræ substantiam penetrare nequit. Dic. Pleuritidem, cum sit inflammatio, à melancholia non otiri, sed à sanguine melancholico, qui ob adiumentam aliqualem tenuitatem & calorem, membranam etiæ densam perudere potest: licet non sit negandum, à melancholico sanguine, ut pote crassiore ratissime pleuritidem originem ducere, cum frequentissima causa sit biliosus sanguis.

Virum sputum album & spumosum, pleuritidem significet. Humor enim crassus, terrestris, & siccus, durans, densamque pleuræ substantiam penetrare nequit. Dic. Pleuritidem, cum sit inflammatio, à melan-

pleuram; sed pituitosus sanguis, qui cum minorem A à situ significatur, & num portio aliqua essentia ipsius affectae excernatur: ab his siquidem omnibus accuratè consideratis, & affectio, & locus dignoscuntur.

Insuper attendendum, quænam corpori vniuerso, quæ singulis specialiter partibus in affecto loco incommoda, & detimenta aduenient, quæ vel ex actione lœsa, vel colore vitiato, vel depravata figura deprehendentur. Per huiusmodi vero nocumenta aliunde communicata, significatur signum illud postremum, quod è partibus consentientibus desumitur. Esse vero per signa illa discernendum in affecti loci, & affectus inquisitione, nec sufficere aliquando unum, vel alterum indicium, ad certam illorum cognitionem comparandum, loco cit. de locis affectis eleganter ostendit Galenus.

Vtrum exquisita pleuritis à flatu generari possit, & à falsa, spuriisque distinguatur? Inter causas pleuritidis verae non comprehendendi flatulentam materiam, ea est ratio, quia flatus non derinetur, sed facile secedit ad inanem pectoris, & licet ibi aliquantisper immovetur, præmotu, & calore citò absumitur; in partibus autem externis feliciter colligitur, & ob minorem calorem loci, non resolutus, diuturnos concitat dolores. Hoc modo in ventre medio magis infestat flatulentus dolor, quia æte multo intrò, & extra inficitur, & crassioris est carnis reliquias, & à defluxione à capite rheumatica opprimitur scepē.

Ex cruditatibus plurimis, inquit Aëtius tetrab. 2. serm. 4. cap. 68. & cibis humoris crassi, ac pituitosi, ciuimodi sunt bulbi, ac fungi, & consimiles, crudi, vifosque, & tenaces humores in corpore generantur, qui aliquando reponit se in vacuum thoracis locum ingenerant, aut in ipsum etiam pulmonem. Multitudine itaque sua succingentes latera invincit membranam distendentes, inferunt dolores, & imaginatio facta inflammationis inexpertis exhibeat: quinetiam vias spiritus intercipientes vehementer spirandi difficultatem inducunt, &c. Possibile enim est, ut vitiosus, tenaxque humor, frigidus, sincerus, & impervius, in pleuram decumbat, & imputridus ibi adhæscat, distendensque flatu suo, dolorem, difficultatemque parat ingentem: at partis raritate, tentitate, ac calore illico discutitur. *Vtrumque* facile distinguuntur: Nam in exquisita & vera pleurite, illa sese ostentant signa inseparabilia; in falsa, neque adest tussis, febris, pulsus durities, neque sitis, aut caloris acrimonia opprimunt ægotantem.

Vtrum ab hepatis inflammatione pleuritis distinguatur? celebri quadam Historia explicavit Galenus, 5. de loc. cap. 7. quam nos lib. 2. Hist. Princip. Medic. Histor. 101. sumus interpretati. Ille enim lib. 2. de loc. affect. cap. 9. exactè speculatur, quo pacto indaganda sit affectio, & affectus locus, considerandūque docet, num aliqua actio in corpore lœsa appareat: Nam cum certum sit, pati membra omne cuius lœditur actio, planè ex lœsa actione pars affecta deprehendetur. Quoniam vero per consensum, aut proprietatem affici potest, ad lœsa modum iubet inspicere. Quemadmodum enim actio lœsa in genere indicat affectum locum; ita species lœsa actionis, qualitatem affectionis: atque ideo per signa inquirendum est, num propria sit, an per consensum affectio; & si per consensum, cuiusnam partis: tussis num similaris sit, an instrumentalis; sens adhuc, an fixa & stabilis, & sic de reliquis, per omnes affectio-num species discurrendo.

Vt autem morbi speciem, à qua vitiatur actio, venemur, affectam particulari oportet intueri, diligenterque notare, num tumore aliquo, aut dolore infestetur, & cuius generis vnumquaque illorum sit: constat siquidem varias esse dolorum, ac tumorum differentias: Deinde ad aliud signum ab excessis defumum progreendiendum; contemplari enim oportet partis laborantis excrementa, qualia nempè sint, & quo colore infecta, crudane, an mediocriter, costata. Vtrum, per quam expurgentur viam, quo ipso indicium

A à situ significatur, & num portio aliqua essentia ipsius affectae excernatur: ab his siquidem omnibus accuratè consideratis, & affectio, & locus dignoscuntur.

B Insuper attendendum, quænam corpori vniuerso, quæ singulis specialiter partibus in affecto loco incommoda, & detimenta aduenient, quæ vel ex actione lœsa, vel colore vitiato, vel depravata figura deprehendentur. Per huiusmodi vero nocumenta aliunde communicata, significatur signum illud postremum, quod è partibus consentientibus desumitur. Esse vero per signa illa discernendum in affecti loci, & affectus inquisitione, nec sufficere aliquando unum, vel alterum indicium, ad certam illorum cognitionem comparandum, loco cit. de locis affectis eleganter ostendit Galenus.

C Et ut miorem huius rei notitiam planam faciat, adducit in medium exemplum de lateris dolore circa nostras, spuriæ costas, ex quo sanè quamvis doloris modus, & situs, seu locus consentire videantur, non illico tamen suspicendum est hominem pleuride vexati, fieri siquidem potest ut ob iecoris phlegmonen dolor ille exciterit iuxta ipsas costas spuriæ, sub illis enim ex utroque latere iecur latitat: nam quamvis in dextra potissimum parte contineatur, lib. 4. de fu. part. cap. 7. maximam tamen inferioris septi sedis regionem occupat; totam siquidem illius dextram partem contingit, mediae vniuersæ subtenditur, sinistra vero licet non tantum, ei tamen incumbit usque ad medium costarum spatium: ac proinde in sinistrum etiam latutus pertingit, & ex utroque latere sub nothis continetur costas, ac proinde ex iecoris inflammatione poterit in illis dolor utrinque ori. Quare non sufficit dolere latus iuxta spuriæ costas, ad hoc ut coniiciamus pleuritidem adesse.

Configiendum ergo docet, ad indicium ab excesso desumptum, considerandūque num tussiendo aliquid excernatur: si enim emittatur sputum coloratum, flatum nempè, aut rufum, pleuritidis certitudinem habebimus: materia enim in iecore contenta per medium septum residuare non potest, ad hoc ut per sputum educatur: nam etiam si aliquando portio aliqua humoris ex iecore inflammatum ad pulmonem, & thoracem transmittatur, per exigua tamen est, & quæ tussiendo pelli non potest, atque ideo sicca est tussis, 2. progn. 3.

D *Vtrum quia fieri etiam potest, ut in pleuride nihil expiratur, vel quia materia nimis cruda est, nimisque impæcta, adeò ut nihil quod eiici possit, resudet, 2. crif. 10.* vel quia notha est pleuritis, in illa enim cum inflammatio thoracis musculos potissimum occupet, nihil contenti humoris per asperam arteriam expiendo remittitur: Si cum costarum spuriarum dolore, tussis inuidat sicca, nondum discernere licebit, iecorisne, an pleutæ sit ipsa inflamatio, ac propterea ad alia signa recurrendum, quibus illarum partium phlegmonæ discernuntur, quorum Galenus citatis locis magna est differentia in pulsu: in pulmonia enim adest pulsus magnus, languidus, & inæqualis, 4. de cauf. puls. 1. & alibi: in pleuride vero manifesta durities percipit.

E Alterum signum, quo hi affectus intet se distinguunt, est alii deiectio, quæ iecore inflammatu subcruenta est, & loturæ carnis nonnunquam similis videlicet quando inflammationi, virtutis sanguisque debilitas coniungitur, 3. de cauf. sympt. 2. & lib. 5. de loc. cap. 7. Vbi enim vis illa hepatis debilis & infirma existit, sanguinem exactum efficere non potest, sed incoctum, & imperfectum; unde cogitur natura illum ad intestina remittere, tanquam serosum, & inelaboratum, partimque viuum ad membrorum nutritionem, atque ideo efficiatissimum laborantis hepatis indicium. Vtrum tamen subcruenta haec excrementa, non semper

A semper iecore inflammatu excernuntur, nisi detur affectus ille qui propriè iecorarius appellatur, in quo labescit vis illa quæ sanguinem gignit; vbi nihil tale excernitur, ad exactam dignotionem vtile quidem erit dextrum hypochondrium tangere, & intueri; & si in illo tumor deprehendatur, dubium nullum relinquatur, phlegmonen occupare iecur: quod si non inueniatur tumor, non ideo tamen iudicandum, à phlegmone immune esse, possibile siquidem est, ut vel iecoris cauo contineatur, vel in ea gibbosa parte, quæ ab spuriis contegitur costis; quare nullum tactui, vel aspectui apparentem exhibet tumorem.

B Addo quod in hepatis inflammatione dolor non adest punctoriis: tunc enim pleura primario affectu non laborat, sed quandam potius experitur tensionem, à grauitate, & contractione deorsum ab inflammatu iecore suborta; qua detracta pungens non sentitur dolor, sed tensio: Quare hac doloris differentia huiusmodi affectiones facile distinguuntur.

C *Vtrum autem facilis sit distinctione pleuritidis à peripneumonia?* citato 2. de loc. explicat Galenus, dicens inflammati pulmonis indicia esse, spirandi difficultatem, cum tanta angustia, ut suffocari æger videatur, & nonnisi recta ceruice spirare possit, quod malum Orthopneæ solet appellari: Accedit autem in peripneumonia ingens hæc thoracis angustia, & multo maior quam in pleurite, propterea quod pulmone inflammatu bronchia angustantur nimis, quæ aëris sunt receptacula. Insuper peripneumonici calidissimum exhalant spiritum, ob nimium scilicet astum, quo pulmo ipse affligitur; quare ad illum extinguendum, vehementer, crebroque expirare cupiunt, & multum, frigidumque aëtem attrahere, cuius traditione immensus ille feruor quo astutus, mitescit, ac ipsi melius habere videntur.

D *Præterea cum tussiunt, sputum modò hoc, modò illo colore infectum emittunt, & spuunt semper, quia cum locus patens, laxusque sit, potest facilè contenta emittere;* non sic tamen semper pleuritici, in quibus saepe nihil expuritur, & quia crudus, nimisque impactus humor expulsioni aliquando non patet, & quia nonnunquam, eo quod in externis musculis continetur, non permeat, ut per sputum expellatur.

E Denique febrem habent acutam pulmonia laborantes, ob cordis vicinitatem, cui inflammati pulmonis calor communicatur: deinde grauitatem quandam thoraci incumbenti persentiantur; simul & dolorem in pectore, & spina, quasi ex profundo veniente: nimurum quia cum septum transuersum valde sensibile sit, & à distento, tumentique pulmone grauetur, sentitur dolor veluti ab imo, in quo insensibilis pulmo continetur, adueniens, & potissimum quidem ad pectus, hoc est, anteriora thoracis, & ad spinam, id est posteriora, quoniam hæc sunt thoracis extrema, quibus septum alligatur, atque ideo in illis magis percipitur dolor à pondere, & grauitate pulmonis, in medio thoracis locati, induetus. Ultimo utriusque affectus magna est differentia in pulsu: in pulmonia enim adest pulsus magnus, languidus, & inæqualis, 4. de cauf. puls. 1. & alibi: in pleuride vero manifesta durities percipit.

F Maior tamen est difficultas enucleare. *Vtrum pleuritici accessiones tertianarias patientur?* Id enim significauit Galenus 1. Aph. 12. §. Ac morbo quidem lateral, & pectoris magna ex parte per tertium diem accessiones fuit: quod etiam scribit, 2. de diff. feb. cap. 9. §. Quare non procul à vero est existimandum, sanguinem ipsum nonnunquam in iis quæ inflammationem patientur particulis subire putredinem, ex quo quidem simpliciores, quam ex aliis humoribus febres fieri; accessionum vero proportionem in tertiano præcipue circuitu assumere: Nam ita in iis qui

A laterum inflammationes patiuntur, est observatum, quo tempore maximè rubrum expunt, &c. idem asserit, 1. crif. cap. 7.

B At hæc doctrina viderur dubia, & obscura: quia febris quæ pleuriticos comitantur, maximè quando rubidum expunt, est sanguinea, ex Gal. loc. cit. cum sequatur idem humoris inflammationem committentis; febris autem sanguinea, est continens, nullum circulum seruans, cuius vniuersum tempus, vnicula accessio est, quæ vel semper in eodem tenore persistit, vel minuitur, vel augetur, donec iudicetur, ex Gal. 2. feb. vlt. ad fin. & 9. meth. 3. & 4. & hoc significauit Auicenna 1. 4. trist. 2. cap. 43 ad fin. dicens: *Et hæc quidem febris est continua, qua non tepeſcit propter continuatatem materici; & eius adherentiam usque ad crifin, & mortem.*

C Dic febrem sanguineam putridam, esse quodammodo biliosam, quia, ut inquit Galenus 2. crif. 12. Sanguis cum putreficeret, non amplius bonus remanet, sed iam ad amara bilis naturam transi; Nam cum putreficeret, illius pars tenuior, & pinguis, leui alteratione vertitur in bilem, & cum ulterius aduritur, vertitur pars crassior in melancholiam, ex Gal. 2. feb. 9. Quod tamen breviore tempore fit, quando sanguis putreficit extra vasa, tunc enim promptè in fluvium bilem degenerat, quia cum duplex putrefactionis causa ibi detur, nempe prohibita diffusio, & quia non gubernatur à natura, maximè, & celeriter putreficit: in venis vero etiam quando putreficit, propriam formam longiore tempore seruat, quia tunc vnicula solùm adest putrefactionis causa, impedita scilicet transpiratio.

D Ob hanc causam febris sanguinea, ex sanguine solùm circa vasa putrescente, non assunt circuitus tertianarios, nisi post quartum, & aliquando nonnisi post septimum; quod facile probari potest ex historia iuuenis serui proposita à Gal. 9. meth. 4. cui febris ex sanguine putrido, usque ad septimum, sine aliquo circuitu, perseverauit. At vero quando febris sanguinea solùm circa vasa putrescente, non assunt circuitus tertianarios; quod facilè probari potest ex historia iuuenis serui proposita à Gal. 9. meth. 4. cui febris ex sanguine putrido, usque ad septimum, sine aliquo circuitu, perseverauit.

E Hoc modo est explicandi doctrina Auverhois, lib. 2. collig. cap. 3. 1. adherentis, ex sanguine putrescente in venis, febrem generari, que nullum typum obseruat, nisi quando fuerit propter apostema nominatum phlegmon; quod in aliquo membrorum principalium est exortum; sicut in hepati, & in diaaphragmate; quia tunc in hac febre apparent circuitus tertianarum, cholera paroxysmis perimes.

F Hanc fuisse Galeni mentem iudicabis, si illius verba exactè perpendas, lib. 9. meth. cap. 5. ad princip. dum sic ait: *Quas si sine putredine consistant, ex diariatum esse generare dixi: si iis putredo aliqua vel ab initio statim, vel postmodum superueniat, ubi in omnibus venis, ac præcipue magnis ea consistit; continentis excitari febres, vbi in vnicula animalis parte, febres qua certo ambitu accidunt, &c.* Quo loco per febres, quæ ex putredine ortum habent, quæque in vnicula animalis parte consistunt, non alias videtur intelligere, quæ illas quæ ex inflammatione alicuius partis internæ generantur, & sunt febres sanguineæ, quæ statim circuitus habent: quæ solutio est valde confusa menti Galeni.

G *Vtrum inflammatis internis musculis intercostalibus major dolor adsit, quæ inflammatione pleura?* dissidium est: Dic, quod ex mente Rhasij de pleuride, major, & vehementior est, quæ in exquisita, in qua pleura prima rati inflammatur. Nec immerito: cum quia musculi illi utrinque à costis premuntur, & crassiores cum sint, magis timent per morbum; tum quia pulsantem etiam dolorem patientur, qui in pleura non datur, quoniam arterias vacat, ut supra prædictas.

Pleuritis etiam sanguinea à biliosa distinguitur ex A sputi colore: Nam in illa sputum tubescit, in hac flauescit. In illa minor adest duritas in pulsu, quia bilis calidior & siccior sanguine cum sit, arteriam magis tendit, & indurat. Ex dolore quoque distinctio fit manifesta, nam ex bile vehementior concitat, quam ex sanguine. *Vtrum autem hoc sit verum?* expendum est: Vbi enim fuerit maior continui solutio, maior dolor aderit, quia haec doloris causa maxima censetur, 3. *simpl. cap. 3.* & 3. *defract. com. 34.* At sanguis confluens in partem, copia, & crassitie sua magis grauat, distendit, & maiorem tumorem concitat. Ergo, &c.

Attamen à bilioso humore mordente, pungente, & irriterante, vehementiorem dolorem concitari, quam à sanguineo replente, Galenus 12. *meth. cap. 8.* posito exemplo in colico dolore à bile concitato, manifeste confirmat: humor enim biliosus, tenuissimus cum sit, calidissimus acerrimus dolores ingentissimos parit: sanguis enim, aut pituita, mitiores sunt humores, & magis benigni, & licet grauent, non mordent; bilis vero intemperie sua vellicat, & ferit.

Prasagium.

AB Arabibus questio solet excitari: *Vtrum sinistra pleuritis si frequentior dextra?* Rhisi 4. *contin.* 3. frequentiam tribuit laeva, ob eam causam, quia dextra pars multo robustior est, calidior, atque adeo magis resistit, & materias ad ipsam fluentes discutit, nec ita facile patitur aceruari, vt inflammat. Sed obsecies, si est calidior pars dextra videtur ob proportionalitatem debere frequentius inflammari. Dic, quod in sinistra ob arteria aortae calorem magis infestant fluxiones: calidior enim, & vberior sanguis sumpè natura excandescens, & ad hanc partem hac de causa confluens, inflammaciones saepicule parit.

Rogabis: *Vtrum pleuritis dextra sit periculosior sinistra?* Nos propositis pro vtraque parte validis argumentis lib. 2. *Hist. P.P. Medic. in com. Histor. 20.* sinistram esse acutorem, & periculosorem determinamus: Nam licet in reliquo corpore sinistra ferè omnia dicantur ignobiliora, ac infirmiora, prout docet Galenus in locis multis, & firmat Aristoteles 1. *de hist. animal.* cap. 15. atque etiam sinistrum latus absoluè frigidius sit, & debilis, non tollit hoc, quominus aliqua eius pars, nempe que prope nobilissimum cordis sinus existit, calidior, fortior, & nobilior habetur, sicut & venter ipse sinistralis, idque non modo ob qualitatuum, sed ob quantitatuum, innaturumque calorem, spiritum copiosum, & plurimum arteriale sanguinem aortæ, ac sinistri ventriculi.

Licet enim admittamus, maiorem sanguinis copiam in dextra parte thoracis aceruari, quia tamen ille minus calidus est, minusque nobilis pars ipsa, minus etiam periculosè inflammabit, nec fieri difficultior huius lateris curatio, ob magis assiduum huius lateris motum: tum quia laborantes, interim dum curantur, quiescent; tum quia suo facilitori motu, magisque expedita contractio ne facilis materialia expelleret.

Inquires deinde: *Vtrum pleuritis siccata aliquando periculum non inducat?* Dic, quod licet pleuritis siccata, quam vocant incœtam, ferè vel celeriter hominem rapiat, vel longo tempore finiatur, ex Galeno 5. *de loc. 3.* quia humoris contumaciam, malignitatem, & virtutis debilitatem arguit, humorum noxiū non potenter nec coquere, nec expellere, tamen aliquando, raro tamen, si leuia symptomata infestent, & humor sit paucus, & benignus, non est periculosa, ex Rhasio 4. *contin.* 4. nam humor à virtute forti attenuatur, vel insensibiliter exhalat.

Vtrum pleuritis hyeme frequentius infestet? Si enim sit

à bilioso humore, & hic æstate generatur, & insolevit, 1. *de natur. human.* 36. cur hyeme frequenter adueniet? Dic, pleuritides pituitosas frequenter hyeme contingere, & hoc modo Hippocrat. 3. *Aphor. 23.* pleuritidem hyemi addixit, præsertim quæ à catarrholæ defluxione originem dicit. Neque tam raro biliosa hyeme generantur, præsertim quibus ab autumno, & æstate in corpore bilis retinetur, quæ deinde densato corporis habitu, præ frigore ad internas sedes repulsa, ad pleuramque corruans, inflammationem huius partis inducit. Accedit, quod thoracis membranæ & sensiles partes, ab hyemali frigore lœduntur valde; quare ob dolorem ex toto attractis humoribus, saepissime inflammatione corripuntur.

Est etiam dubium: *Vtrum pituitosi raro pleuritide corripiantur?* Annuit Hipp. 6. *Aphor. 33.* Qui acidum erunt, non valde morbo lateralí corripiuntur. Nam pleuritis frequenter fit à bile: Ob hanc igitur causam, quibus pituita natura superabundat, raro à morbo lateralí corripiuntur. Quod si accedit pituitosis, non est magna. Videatur tamen, quod ex impropotionalitate sit maior. Dic, major est si fuerit biliosa, sed quia in pituitoso creditur pituitosa, idem parua est.

Eubitabis: *Vtrum iuvenes, inclinantes, vel senes frequenti pleuritidi magis sint obnoxii?* Dic, verè senes minime pleuritide corripiuntur, quia pituitosi & frigidis virides, frequentius, & sunt illi qui iuuentutem iam transgressi, etatem agunt consistentia, ac declinare iam incipiunt. Hoc ita esse profert Hippoc. 3. *Aph. 30.* *Vtrum banc etatem (hoc est, consistentia) progressus asthma,* (id est creber anhelitus) *morbi laterales, &c.* Obiiciens. Si iuuentus est sanguinea biliosa, & in consistentia ætate, calore iam mitiori facto, bilis acredito mitigatur, ac tenuitas deponitur, cur iuuentus pleuritidi non erit magis obnoxia? Dic dupliciter, primò: Bilis progenita in iuventute, & relata in corpore, nec discussa, actior redditur, feruet, & ad pleuram confluens, pleuritidem committit: Contrà accedit in iuventute, qua ætate bilis accrescens à forti calore resolutur. Solue secundò: Mortibi biliosi frequentius accidunt in iuventute, & ætate, quam in inclinante, & autumno, quia magis minuit bilem refrigeratio eius aliqua, & diminutio ex tempore, quam augeat malignitatem recessus eius in profundum. Verùm quia morbi thoracis frequenter oriuntur ex immoderantia vicius, cui æquè se exposunt inclinantes, sed minus tolerant, idem frequentius inclinantes, sed pleuritide prementur.

Vtrum fæmina viris frequentius pleuritide capiantur? Dic, minus accedit fœminis, quia frigidiores, & crudo, sero, que sanguine magis abundant. Deinde sunt humidores, & in natura humidis non accrescit bilis. Insuper fœminis superiora, minora sunt, & minus sanguine turgent, 4. *de placit. cap. 9.* Denique patientur statim circuitibus menstruas purgationes, quarum operi inutili sanguinis copiam deponunt. Hinc sit, ut ex minus ægrotent maribus, sicut & senes iuuenibus, licet imbecilliores.

Vtrum alii fluxus in pleuritide possit esse vtilis? Avençenna 2. 1. *doct. 1. cap. 8.* probat, dicens: lienteria sanat apoplexia lateris. Nam si Hippoc. 6. *Aphor. 17.* in morbis oculorum alii profluvium commendat, quia reuelit, & euacuat; pari ratione proderit in pleuritide, maximè cum alii fluxus præseruet à pleuritide, 6. *Aph. 33.* & ea rem sit ratio præseruationis, & curationis, 4. *de sanit. tuend. 5.* hæc enim vacuatio, quia sit per loca consueta, 7. *meth. vlt. summè à Galeno estimatur.* Contrà docet Hippocr. 6. *Aph. 16.* *Pleuritide, & peripneumonia correpro, alii profluvium adueniens, malum.*

Plures resolvunt hoc modo: Alii fluxus in fine, vel statu adueniens, est prauus; hepar enim debilitati significat: In principio, est vtilis, & est signum bonum. Quæ doctrina admitti non potest: Nam va-

catio in initio facta, reproba ferè est, ob causas multas prescriptas à Galeno, 4. *Aph. 22.* quia facultas expultrix non solet expellere id quod molestat, nisi in fine perfectæ coctionis, humoris innoxij à noxio iam separatione facta, est intelligendus: Reliqui enim humores, cum vel per diminutam, vel superfluum coctionem à mediocritate longè recedant, difficilius elaborantur, & cultum naturæ recipiunt: sanguis vero cum auctore Galeno 4. *de sanit. tuend. cap. 4.* in medio illorum existat, dulcissimus est, & concoctu facillimus. Hoc ita esse palam fecit Galenus 6. *epid. sect. 3. com. vlt. iuuenis historiam enarrans, qui pleuritide cum sputis cruentis laborans, sola vicius ratione circa sanguinis missione sanatus est.*

Nec obstat tertio, quod 2. *progn. 46.* inflammations à sanguine sint benigniores, quam ab vtraque bile: quia ibi conferunt sincerum sincerum. Non quartò, quod com. 47. cit. *progn.* omnem sincerum condemnat humorum dempto sanguine: quia non ita damnatur, vt reddat morbum prauum, sicut alij humores sinceri reproabantur. Quare rubrum sputum, eti si mite, crudum tamen existit.

Dubitabis: *Vtrum sputum nigrum sit peizi glutinoso, viridi, spumoso?* Quantum mali portendat color viridis excrementorum, latè probauit Galenus 1. *de crish. cap. 12.* dum sicut: *Si morbus malignus existit, existentibus aliis excrementis, & vomitibus viridiibus, postmodum nigri superuenient, &c.* Ex quibus verbis satis colligitur, virides colores semper per malignum morbum apparere, & magno incendio generari, & nunquam ex refrigeratione orti. Neque dicas, viridis coloris generationem, sicut & nigri, cuius est principium, pariter à causa calida, & frigida suboritur: quia non semper per viridem ad nigrum itur, sed tunc solum quando ex calore, nigri generatio existit: Nam si ex frigore in nigriti proficiatur, non per nigrum, sed per liuidum via est: Adde viridem scerationem tanto esse viridi vomitione, & viridi vtrina peiorem, quanto membra quæ intercluduntur thorace, præstantiora sunt, & cordi propinquiora, quam venter, ac venæ.

Sputum spumosum prauum non est absolutè, 1. *cris. 5.* quia solam cruditatem, nullum vero aliud insigne malum portendit; imò in pleuritide pituitosæ defluxiis est indicium, 5. *de loc. 3.* Neque obstat Hip. 2. *progn. 46.* hoc sputum vehementer condemnans: nam de admodum spumoso est interpretandus, quod ab exurente calore generatur: cum enim spuma causa sit flatus permixtus, & calor deurens: hic generat sputamen admodum spumosum & prauum, flatus autem subspumosum, quod pituitosum est, progruit. Separantur autem spuma in sputamine prauo, & crudo sive pituitoso, quia in illo spuma ex immodico calore minima est, & diu durat; in hoc vero, contrà.

Sputum glutinosum, prauum ex Hip. 2. *progn. 46.* sceratione glutinosa, inutilis est. Porro glutinosum, 11. *meth. 13.* friabili contrarium est: est enim friabile, docente Arist. 4. *meteor. cap. 8.* quod in multis partibus dividitur. Quare glutinosum, tenax est, & in se cohærentiam habet, nec partem à parte separari sinit, idque ob permixtionem humidæ aërei cum sicco terreo. Quod sit vt viscidum omne in genere crassorum retineatur, quod ex crassi, & tenuis definitione constat: Est enim tenue, 4. *simpl. 2.* quod celeriter in tenuia, & minima dissolui potest: vel cuius substantia raritate, & laxitate sua, per locos etiam angustos, & per vias arctissimas penetrare potest; crassum, quod non potest, nec in partibus minimis dissolui: quale glutinosum & viscidum, vt pituita lenta, & diversorum settinum mucilaginiæ, cydoniorum, Psyllij, Alchææ, Tragacanthæ, & similium. Hoc sputum, calorem assentiens significat, qui in pituitam agens, ipsam reddit vescidam ac glutinosam, diffusa parte aquæ, ac tenuiore.

Quæres deinde: *Vtrum rubrum sputum, crudum sit?* Dic, quod non est optimum, quia ex 2. *prog. 35.* unus humor, sicut unum elementum valde intemperat. Secundò, quia purus humor recessit à multo calore, vel frigore. Tertiò, quia permixta excretiones magis expurgant corpus. Quartò, quia 1. *Aph. 17.* sputum debet esse album, leue, consistentiaque mediocre, non rubrum, aut alio colore infectum. Id probat Auic. 10. 3. *trat. 4. cap. 5.* pleuritidis incrementum vocans, quando sputum incipit remoueri à rubidine versus albedinem, manifeste ostendens, sputum purè rubrum, crudum esse, quia morbus est in principio, & nullam coctionem admittit.

Neque obstat primò, quod sanguis sit concoctus; quia cum protinus è vasibus excidit, & in locum inflammatum incidit, pristinam bovitatem amittit, & alium naturæ

Sputum nigrum, pessimum est apud Hipp. 2. progn. 5. i. A est diurna; in contrario statu, breuior. Contrà est Aphorismus septimus lib. 3. In siccitatibus febres acuta fiant: subscriptit Galenus in com. Morbi in pluviis quidem temporibus fiant febres, & longe, nam aeris ambientis humiditas pituitos aceruat humores, & non paucas generat aquosas superficiates. Siccitas vero pauciores quidem humores efficit, sed qualitate biliostores, & ob hanc causam febres numero quidem sunt pauciores, quam in temporibus pluviis. sed acutiores. Dic, siccitas breuiores morbos efficit, finjendos per resolutionem, quia materia minuit, quam humiditas auget: Vbi autem materia sensibiliter expellenda est, vt in pleurite, & ophthalmia, morbos producit; coarctat enim poros, & excreationem prohibet.

Vtrum pleuritis sit breuior in iuvene, puer, vel senectute? B Dic. Ex Auenzoare loco cit. breuiorem esse in iuvene; in puer, & senectute tardiorem; in decrepito non concoqui. Contrà est textus eximius Galeni, 1. epid. sect. 2. com. 8. §. Atque pueris quidem, & his etiam etate prouictioribus penitus indicatum quarto decimo die morbum refert: Nam oxyssime his digeritur, & concoquitur morborum causa, &c. Solue primò. Pueri melius coquunt quam iuvenes, & citius resoluunt, ob humidum molle multo calore permixtum, expellunt tamen imbecillius, 3. de caus. sympt. vlt. quia facultate animali robusta non pollent, quam in tussi fortem expectamus: ideo videatur recte dixisse Zoar, quod pueri ex pleurite tardiū sanentur. Solue secundò. Pueri etsi valeant coctione, & citius resoluant, nihilominus tamen disparitas est in humoribus: quia iuvenes ferè ex bile laborant, pueri ex pituita. Si autem in pueris morbi citò ad statum accesserunt, ea fuit causa, quia à valida puerorum vitali, crudi humores in genere venoso sunt concocti, & sic morbus breuior factus, quam in iuuenibus. Nos autem de pleurite loquimur, in qua oportet ut humor sit concoctus, & per tussim facile excernatur.

Dubitandum: *Vtrum coctio in vrina in pleurite certam salutem portendat?* Auicenna cap. 4. sic ait: Bona vrina, bonam pleuritidem, mala, pessimam significat. Licet enim sputa indicent supra coctionem thoracis, & vrina supra dispositionem hepatis, & viarum vrinæ, 2. 1. doct. 3. sum. 2. cap. 1. in quarum partium affectibus illi praestanda fides, praesertim si febrem habeant adiumentam, 1. progn. 26. & 1. Aph. 1. 2. & 1. cris. 7. & lib. 3. eiusdem cap. 3. tamen in pleurite gratia febris, coctio vrinæ certum est ad salutem prætagium; membrorum enim internorum robuit, & imbecillitatem ostendit, 1. feb. 7. adeò vt 6. epid. sect. 1. com. 9. assertat Galenus, D tantam in febribus acutis vim esse signorum ex vrina, vt solis ipsis credendum, aliis vero simul iunctis, diuinationem firmissimam esse, & perpetuò veridicam. Quare in omnibus morbis, in pleurite, vtile est contemplari vrinam, ex Gal. 2. epid. sect. 2. com. 6. Si enim præcæps sint, periculum augent; si bona, certam spem salutis præfagiant.

Aduerte tamen rarissime euenire, vt coctio sit in toto, in parte autem inflammata perseveret cruditas, vel putrefactio. Et adhuc rarius exemplum, quod suppura inflammatione, in vasis non adsit concoctio, 1. epid. sect. 2. com. 84. Quare longè rarissimum erit, quod apparente coctione continua in vrina, in aliqua parte intra vasa sit cruditas, vel putrefactio. Causa deceptionis videtur, vel quia non considerant coctionem apparere interpolatam, non continuam; vel quia credunt coctionis signa esse sedimentum album crassum, (crassities enim pendet ex humore crudo crasso) cum quo-tamen accedit mors, 1. epid. sect. 3. com. 23. Si autem accedit in pestilentibus, vt coctio sit fallax, id euenit in humorali pestilente, per proprietatem deleteriam, propriam substantiam cordis corrupte, non per qualitatem manifestam. Vniuersaliter autem nec cogitari potest post integrum coctionem mortis, 3. cris. cap. 9.

Rogabis: *Vtrum pleuritis autumno longior sit, quam estate, ant vere?* Responderet Zoar lib. 1. Theoz. tract. 16. cap. 3. hoc modo. Pleuritis tempore frigido siccо,

A 4. de caus. puls. 7. magnam duritiem significare, vel tarditatem coctionis, vel empyema, vel tabitidinem, vel periculum intelligatur de non valde magna: superior autem sententia de valde dura.

E Dic. postrema, pessima est: nam ob malitiam humoris, & partis imbecillitatem nimiam, inflammatio conuersa est in sphacelum. Induratio, rarissima est: pleuritis enim sit in loco calido, & ab humor calido, resolutioni apta. Resolutionis accident, quando vires valent, & humor paucus est, ac tenuis, & insensibiliter discutitur, praesertim quando yniuersalia remedia præcedunt, vel quum causa pleuritidis paulatim refudans, per sputum expurgatur, que vacatio summè excellit, quia scrotatio conueniens est euacuatio pro repurgandis thorace, & pulmone. Ita dixit Auic. 10. 3. tract. 5. cap. 2. Oportet ut sit magnifica intentio, ad hoc ut sputum facile fiat.

Supparatio, media est neque enim est simpliciter præua, vt ceteræ, neque laudabilis, vt resolutionis terminatio ceteris præstat, lib. de inqual. intemp. c. 3. fit enim cum minori noxa, & humor benignior, & partem robustiore ostendit. Supparatio fit monente Hipp. 2. progn. 52. quando dolores ex his sedibus non desinunt, neque scrotionum purgationibus, neque ventris subductionibus, neque vene incisionibus, ac medicamentis, & virtutis rationibus in suppurationem verti sciendum est: materia enim calida, in loco calido detenta, si non resoluta, aut expurgatur, necessariò debet concoqui, & in pus verti.

Hippocr. lib. 5. Aph. 8. præfinit tempus convectionis pleuritidis ad suppurationem, & docet esse spatium qua-

4. de

A tuordecim dierum; quia est terminus morborum acutorum, (2. Aphor. 23.) Quicunque igitur morbo laterali laborantes, in quatuordecim diebus non repurgantur, ij ad suppurationem vertuntur. Virum autem dies convectionis pleuritidis ad suppurationem debeant numerari ab initio pleuritidis; an sputi? grauis est contraria inter Attores. Nam iuxta doctrinam Hippocratis, cum pleuritis sit morbus acutus, numeratur à tempore quo fit dolor, non à die quo incepit sputum; quod confirmat aperte Hipp. eodem lib. 4. Aphor. 15. dicens: Quicunque ex morbo laterali suppurrantur, si in quadraginta diebus repurgantur, à die quo fit rupe, liberantur; si vero non, ad tabem transirent. Quam sententiam enarrans Galenus in com. inquit: Nisi viplurinum in quadraginta diebus puris evacuatio fiat, per sputiones purgati, necesse est pulmones excedi, B pure processu temporis purfescere. Morbo igitur laterali diem decimum quartum posuit purgationis, suppurationis autem quadraginta. Utique enim contingit, & pleuriticis suppurationis, & suppurationis tabes, nisi in predictis diebus copiosa fiat humorū per sputiones expurgatio. Contùa hanc sententiam obstat Historia illa celebris Anaxionis, prolata ab ipso Hippoc. 3. epid. sect. 3. text. 79. cui pleuritis non fuit terminata decima quarta die purgatione per sputum, quæ ad suppurationem non fuit conuersa, sed porcius scrotatione, & sudore trigesima quarta iudicata. Neque respondeas, pleuritidem Anaxionis fuisse pituitosam, quæ ob humoris contumaciam ad expurgationem, & suppurationem longo tempore indiget, Hippocratem autem intelligendum esse de pleurite exquisita, quæ cum sanguinea, aut biliosa sit, si non ita in subnigrum colorem mutatus.

C Hanc transmutationem pleuritidis in peripneumoniam testatur carentia doloris: Nam pueris dolorre euangelente, alia signa pleuritidem comitantia vehementia sua affligunt, tunc enim humor à membrana costas succingente ad pulmones translatus est, & cum maiori periculo, pleuriticus factus est peripneumonicus, quod significauit Galenus 6. epid. sect. 6. com. 8. duni sic ait: Contrà vero non utiliter phlegmone lateris in pulmonarium se conuerit. Nam fit transitus humoris, à parte minus nobili ad præstantissimam. Hoc autem duobus modis posse fieri existimo: uno sugente pulmone, & humor permeante ex arteriis asperis in lœuires, & reliquam carnem pulmonis: secundò, cum humor à cerebro in pleutam delapsus resoluitur, & fluxus procdit in pulmonem.

D Pleuritis solet terminari quatuor modis, videlicet resolutione, suppuratione, induratione, vel corruptione. Hac postrema, pessima est: nam ob malitiam humoris, & partis imbecillitatem nimiam, inflammatio conuersa est in sphacelum. Induratio, rarissima est: pleuritis enim sit in loco calido, & ab humor calido, resolutioni apta. Resolutionis accident, quando vires valent, & humor paucus est, ac tenuis, & insensibiliter discutitur, praesertim quando yniuersalia remedia præcedunt, vel quum causa pleuritidis paulatim refudans, per sputum expurgatur, que vacatio summè excellit, quia scrotatio conueniens est euacuatio pro repurgandis thorace, & pulmone. Ita dixit Auic. 10. 3. tract. 5. cap. 2. Oportet ut sit magnifica intentio, ad hoc ut sputum facile fiat.

E Supparatio, media est neque enim est simpliciter præua, vt ceteræ, neque laudabilis, vt resolutionis terminatio ceteris præstat, lib. de inqual. intemp. c. 3. fit enim cum minori noxa, & humor benignior, & partem robustiore ostendit. Supparatio fit monente Hipp. 2. progn. 52. quando dolores ex his sedibus non desinunt, neque scrotionum purgationibus, neque ventris subductionibus, neque vene incisionibus, ac medicamentis, & virtutis rationibus in suppurationem verti sciendum est: materia enim calida, in loco calido detenta, si non resoluta, aut expurgatur, necessariò debet concoqui, & in pus verti.

A Er sit temperatus: valde enim frigidus, pectoris inimicus, 5. Aph. 24. nam dolorem, & inflammationem incurabilem facit, ex textu 20. antecedenti:

D Sotinus;

Tom. I. I.

Somnus, quām v'gilia longior sit, quia maximē dolorem lenit, & coquit. Quies corporis, & animi pluri-
mūm confert. De situ iacendi in lecto, dubium est: *Vtrum pleuritici sputum latus agrum, an oppositum debeat cubare?*
Respondet Aviceccna loc. cit. c. 3. & 4. quōd situs cubandi
durante fluxu, super latus oppositum, cessante autem, super
latus agrum, est ex multiplicantibus sputum: Nam magis
cocto humore, magis resudat; & magis calefacta pars
plus rarescit: quae causæ videntur potiores, quām alio-
rum existunt: antium, quōd post statum satius sit iacere
super sanum, quia pendens tumor magis resudat, & com-
primens pulmonem, plus expultricem irritat.

De quantitate alimenti, aliqua notanda. *Vtrum sint plures indicationes, quantitatē alimenti in pleurite variantes?* Quomodo varietur ex morbo alimentum, pra-
clarè ostendit Hipp. 1. acut. 1. 9. Ex natura etiam ægti va-
riatur, 1. acut. com. 44. Qui constat potis densis, magis
tolerat famem, tum quia minus refoluitur, tum quia
pleuritidi est magis obnoxius, sicut è contrario raritas
pororum non solum in bilio, sed etiam in homine
exuberantis carnis, cogit ad cibi exhibitionem, 1. 4.
tract. 2. cap. 8.

Qui lati venis sunt prædicti, licet sint naturaliter
calidi, 2. de temp. 3. melius tenuem diætam ferunt; ma-
gis enim facit abundantia sanguinis quam habent, ad
tolerandam inanitionem, quām calor ad inaniendum.
Plurimūm etiam ad vietum facit consuetudo, à qua in-
dicatio sumitur, 8. meth. cap. 9. Senes tenuem vietum
bellè ferunt, 1. Aph. 1. 3. inter alias ætates, maximē im-
patiens puerilis. Ergo ab initio præscribendus est vietus,
iuxta distantiam status, ne prope vigorem incassare co-
gamur, quod vitium in priscis Medicis reprobant Hipp.
& Gal. 1. acut. 19. & lib. 2. com. 18.

*Vtrum autem in pleurite, apparente sputo, crassius ci-
bandum?* Affi. matiué respondet Hippocrates 1. acut. 1. 3.
dum in pleurite quamprimum os madescit, augeri
alimentum præcipit: Nam in morbis, in quibus syn-
ptomata, & coctio proportionabiliter augmentur, seruan-
dum est Hippocratis præceptum, 1. Aphor. 8. *Quando
in morbis in suo vigore confiterit, tenuissimo vietu utendum
est.* In pleurite autem ante statum, cùm incipit appre-
re sputum, alimentum augendum: nam indicium est
morbi esse mitiorem, quām si foret secus, in quo
minor tenuitas necessaria est. Deinde. Peculiare est pleu-
ritidi, excretio à facultate voluntaria per impetum ope-
rante, quae in statu debilius ceteris existit, 2. Aphor. 19.
in fin. quia requirit spiritum in maiori copia, & magis
tenuem: quare exigitur robur ex cibo præstitum ad
spuendum; idèo præfertur ptissana mulsa in pleurite,
1. acut. 1. 3. neque accrescit copia humoris ex oblate ci-
bo, quia, vt ait Aviceccna loc. cit. cap. 2. sputum facit ægros se-
curos à multitudine materiae. Lege quae in hanc rem di-
ximus, lib. 2. His. Princip. Medi. in com. His. 9. 2.

De qualitate alimenti, moner Cellus lib. 4. cap. 6. vt sit
lene, carens acrimonia, adstrictione, & asperitate: hoc
enim sputum madefacit, humorum attenuat mediocriter,
ac maximē facultatem roborat. Quare in pleurite
simpliciter acuta, quae quatuordecim diebus finiri de-
bet, vietus ratio hac ratione instituatur, vt ad quartum
diem vietus tenuior sit, quām postea: nam in omnibus
inflammationibus, qualis est pleuritis, in principio te-
nuissimē cibandum, 6. meth. cap. 5. In his ergo conce-
di potest aqua hordei cum saccharo, cucurbita, vel po-
ma redolentia saccharo condita, vel affa. A quarto vi-
que ad septimum, vtile est ius pulli, aut gallinæ, vi-
tellus oui. Post septimum alimenta in maiori quantita-
te offerenda.

Prisci primum locum concedebant ptissanæ, vt con-
stat ex Hipp. 1. acut. 18. & alibi passim, cuius facultates
mirificè extollit Galenus lib. 8. meth. cap. 2. in med. refri-
gerat, humedat, non adstringit, non male turbat, sitim
leuat, non inflat, mouet aluum, sputum prouocat, som-

A num conciliat, demum est commodissimus cibus, &
non solum in febribus biliosis, & sanguineis, sed in in-
ternis inflammationibus utilissimus. Non enim tantum
modò lenit, & abstergit, sed concoquit, deobstruit, fu-
dorem prouocat, facilis est coctionis, & distributionis,
optimi est succi, patientem humorum corrigit, semipu-
tridum ad benignitatem naturæ reducit, & alias dotes
sortitur, quas Galenus lib. de bonit. ptissana, ferè per totum
enarrat eloquenter.

At quæres: *Vtrum aliquando ptissana in pleurite re-
probanda?* Hippocrates respondet hoc modo, 1. acut. 33.
*Præterea, si lateris dolor assiduus est, calidissime fomentis non
remittitur, sputumque non procedit, sed summe circa coeli-
bilitatem glutinosum sit, nisi quis dolorem, vel alii emolli-
tione, oīc. sc̄. a. vena, pro virtus exigentia, soluerit, ptissanam
autem ita affectis dederit, precipitem agit in mortem:*
& Galenus iisdem verbis confirmat in com.

Dic, aliquando in pleurite prohibetur ptissana to-
ta, de qua cū. acut. intelligendus Hippocrates, quia mul-
tum nutrit in principio, & naturam à coctione distur-
bat. Reprobatur etiam, si nimia sit repletio in intestinis,
aut vasis, quia abstensione sua defert humorum, & in iis
partibus obstructionem auger & dolorem, quare tunc
necessæ est, vt præcedat phlebotomia, aut lenitio ven-
tris, ex Galeno 8. meth. 4. Interdicitur etiam, si solita sit
in ventriculo assumptis acescere, 1. 4. tract. 2. cap. 7. vel
si odio fuerit ægotanti. Quare 1. acut. 2. 7. loco eius, pi-
ses faxatiles concedit, ex anetho, aqua, & porro pa-
ratos, sic enim condita, iucundior est, facile coquuntur,
& distribuitur, 1. de alim. facult. cap. 9. & 10. meth. 11.
C quæ condimenta in modica quantitate permisceri de-
bent, 8. meth. 5. post. med. cū illa suis viribus sint ad-
uersa moībis acutis, & ptissanam noxiā, & inutilē
reddant. Hac ratione 1. de alim. facult. cit. condemnat Ga-
lenus veteres, qui ptissanæ permiscebant satureiam, pu-
legium, cynamonum, sapam, & mel.

Inquires: *Vtrum ptissana in pleurite sit præstantior
farre?* In communī vnu iam ptissana non est recepta,
nec ea quæ tota dicitur, aut hordeacea, qualis est non
colata, nec cremor ptissana, quæ erat ptissana colata:
sed loco illius vtimur farre, quod nihil aliud est, quām
hordeum decorticatum, & in partes crassiores commi-
nutum; vel vtimur farina hordei leviter in furno de-
cocta, addito bunturo recenti, saccharo, iure gallinæ,
vel cremore amygdalatum dulcium, aut seminum fri-
gidorum, & griseis propinamus. Licet autem hæ pulces
viles sint pleuriticis, crassiores sunt, & non ita facile
à debili ægotantis calore coquuntur; quare illis ptis-
sanæ præferenda est.

Ptissana ex hordeo parata, ceteris frumentaceis gu-
stamentis summoperè antecellit. Dubitabis tamen:
Vtrum ptissana ex hordeo confecta sit anteponenda triticea?
Nam hæ magis consueta est, absque læsione nutrit,
& naturæ nostræ simillima. At in sanis hoc verum est,
in ægris noxias parit inemendabiles, & maximē in
pleurite: farina enim tritici obstruit, & copiosius
nutrit quām acutis conueniat. Lege Arist. 1. prob. 37. At
instabis: sit tot laudes attribuuntur ptissana hordeacea,
cur in acutis panis hordeaceens, cibus non erit optimus?
Dic, nimirum inter se distare ptissanam, & hor-

E deum, vt colligitur ex Aviceccna 2. canon. cap. 5. 30. hoc enim
valde inflat, ac difficultè coquuntur; ptissana per comple-
tam mixtionem & coctionem, totam flatulentiam depo-
nit: Insuper viscositas eius est læuis, quare per tempus
sufficiens ad coquendum, ventriculo lentore modico,
adhaeret, nec acrimoni, acidorum, aut acerborum instar,
naturam molestat.

*Vtrum in pleurite ptissana humorum ex thorace ab-
sterget?* merito prōpones. Concedit Hipp. 1. acut. 18. Et
se quid abius egit probè ablit. Antiquus codex legit: &
se quid excerni egit, facile ipsa excernit. Si ergo cibus, aut
excrements sit in ventre, vt Galenus ait: in com. aut

spiritualibus partibus infarcta, ea subducit. Qua tamen A
tergit, ex Gal. 3. acut. 10. *Mulsa vero, & præsertim aqua-
sa, deteriora, que minima sit, participat facultate: quod
etiam probat Hip. text. sequenti 2. 3.* Porro licet possint
seorsim condemnari, aqua, & mel in pleurite: illa,
quia aqua frigiditate sua sputum retinet; mel verò bi-
liosum humorum exacuit, & corpus acuta febri vexa-
tum amplius inflamat; tamen permixta prosunt, hoc
enim in plurimis medicamentis palam conspicimus,
quæ etsi ex venenosis rebus componantur, sumpta tam-
en post fermentationem, non solum non laedunt, sed
contra venenum mitificè prosunt, vt in theriaca patet
manifestè. Hoc modo aqua frigiditas cū mellis calidi-
tate coniuncta, tertium quoddam efficiunt, pro curandis
morbis siccis, & expectorādo humore quām aptissimum.

B *Oxymel etiam ad sputi prouocationem, vtrum concedit
possit?* dubitandum. Nam Hip. 3. acut. 2. 4. laudat, dum
inquit: *Oxymeli vocatum potum sapius quidem in his
morbis commoditatem habere reperies, nam sputum educit,
& facile reddit spirationem stitum sedat, qua occasione hy-
pochondrio, visceribusque est benevolum, mellisque inbibet
noxas, nempe quod in melle biliosum est, castigat.* Sed hoc
videtur difficile: Nam oxymel aceti ratione abradit in-
testina, exulcerat, & partes nervosas maximē laedit 3.
acut. 3. & 3. 4.

C Dic. Oxymel præter mulsum, continer acetum; ex
Galen 3. acut. 2. 4. *S. Non enim ex aceti, mellisque mixtio-
ne tantum oxymelis est compositio, verum ex mulsa pau-
lum aceti accipiente: & sequitur Melsuēs, reliqua cōposi-
tione Dioscoridis, cap. de aceto mulso, paratūque ex par-
tibus quatuor aqua, mellis duabus, & vna aceti. Hoē
medicamentum præstat vietum tenuissimum, licet ali-
quantulum magis mulsa nutrit, quia maiorem mel-
lis suscipit quantitatem: illâ tamen est efficacius ad ex-
tenuandum, abstergendum, incidentum, & referan-
dum, ex Gal. 8. meth. 4. & 11. lib. cap. 11. vacuationes
promouet, gratum est visceribus, non calefacit, nec in-
flammat, non bilescit, non corruptitur, imò sine noxa
repugnat. Quare in pleurite, ab humore præsertim
crassiusculo suborta, tūc concedi potest.*

E Si autem abradit, & est valde acre, quid maioretia
aceti quantitatē recipiat, horum omnium nihil me-
diocritè facit: nam sputum non educit, sed viscoliti
redit, affertque detinentum, ex Hip. 3. acut. 2. 6. quia
vt secandi vim habet, ita & exsiccandi, ex Gal. in com.
Vtendum autem illo in crassis pulmonis sputis, non
tanquam exsiccante, sed tanquam incidente, & deter-
gente; sic enim habet Galenus 3. acut. 10. *Ad glutino-
sum siquidem sputum, medicamentum vehementer absterge-
re oportet, quod glutinosum cum qui bronchis pulmonis in-
haberet, detergere possit humorum.* Quod si talis quispiam in
thoraci, pulmonisque medio aceruatus fuerit, iam & ma-
ior, vt probè expuatur, tum incisoria, tum deteriora
virtus est necessitas quād à succingente costas membra-
na deterget, dissecet, & tenet: Nam fieri non potest, vt
talis humor aliter per membranam quæ viscus ambit, ad
pulmonis bronchia transferatur. Quare ex arte faciet,
qui oxymel pleuriticis in potum exhibet cum syrups
expectorantibus permixtum; crudum enim humorum
fecat, & coquit, lento per sputum feliciter expar-
gat.

F *Vtrum semina frigida maiora huic affectui & tilia sint?*
Laudantur hæ vulgo in febre arida & valida, permixta
vel ptissanæ, vel laeti amygdalino, vpto semina ci-
trulli, Melonum, Cucubitæ, & Cucumeris. Verum cū
sint, apud Galenum, secca in secundo, vsus illorum in
morbis thoraci non videtur valde rationalis: imò no-
ciuus, sicut & alia diuretica: peccoris enim humorum
increassant, apud Galenum lib. 5. simpl. 13. de urinam cien-
tibus, dum sic ait: *Quamobrem puris ex thorace expu-
tiuit, ea omnia aduersa sunt, quippe cū natura eorum sit;*
vt modò dictum est, cum excaffactoriæ excaffactoriæ, sum
etiam secretoria, & coartatoria, &c.

Vtrum ova in pleuritide concedenda? Sanè videtur quod A vilia sint: ea enim ratione alicuius excellentis qualitatis non lèdunt, fere enim temperata sunt, & parum ad caliditatem declinant, ex Gal. 11. simp. tit. de ovis, nec ratione sive substantiae, solum enim que indurata sunt condemnat Gal. lib. de bonit. & vit. succor. cap. 4. mollia autem, vspote boni succi, approbat, quod fecit lib. 1. acut. com. 27. §. Verbi gratia, ovis, &c.

Dic. Ova distinguenda sunt, ex Gal. 3. de alim. facult. cap. 22. penes substantiam, tempus, & coctionis modum. Idcirco gallinarum ova præstantissima; anserum deteriora. Recentia excellunt; verusta reprobantur. Cocta in aqua præferuntur assis, & frixis; & inter cocta, tremula, & sorbilia: indurata verò pessima. His dotibus prædicta ova, et si in morbis acutis vtilia sint, tamen in principio pleuritidis nocent, quia plenum vistum præstant, i. Aph. 4. Si verò prope statum vires sint delectae, & sputum educatur, sunt offerenda: roborant enim facultatem, præsertim animaliem, vt excernendo humoris impostaū sufficiat. I. hunc vsum offert Aëtius in pleuritide co'umbas, tetrab. 2. serm. 4. c. 67. & Trallianus lib. 2. cap. 1. de pleuritide, vinum, & ius gallinæ concedit, cum Celsus lib. 4. cap. 6. Hoc autem intelligas de ovi vitello: albumen enim noxium est; nam praterquam quod è concoquitur, ex Gal. 1. 2. meth. cap. 6. & è grotantis debili ventriculo negotium facessit, frigiditate sua, & adstrictione, humorum excernendum per sputum retinet, & incrassat. Quare loc. super. cit. meth. pro curanda syncope sic ait: *Dabis verò aliquando iis ova, præcipueque eorum vitellos: virtutem enim mirandum in modum refocillam.* Quod si Galenus 1. acut. 18. prope finem, ova stomachum languentibus ipsi subiecte affirmit, de ovis præparatis cum speciebus condientibus, quæ diuersimode ipsi uteruntur, est intelligendus, vt in correlative codicibus animaduertitur.

Vtrum Testiculi gallorum pleuriticis offerendi? Affirmatiuè respondet Galenus 1. acut. 27. Quod neque alteri cuiusdam inest illorum, que Medici languentibus dare consuerunt, verbi gratia ovis, gallorum testiculis, &c. Nec immeritò, nam gallorum iuuenium testes, sunt præstantissimi, plurimi alimenti, & selecti succi, ac coctionis facilis, præsertim si lacte sint alti; hi enim ad roborandas vires summioperè prouident: Quare 12. meth. 6. syncopè correptis concedit, & 1. ad Glauc. cap. 9. lib. de succor. bonit. & vit. cap. 4. lib. 7. meth. 6. pro curanda siccitate, cum Tralliano lib. 2. cap. 21. Quare cùm cæterorum animalium testes viroso sint, insuaves, coctu difficiles, 3. alim. 6. & 7. soli laginorum gallinaceorum testiculi, & suaves sunt, & probum corpori præstant alimentum, ex Paulo lib. 1. cap. 8. 5. Accedit, quod nec crassum, aut lentum succum præbent, nec excernendo sputo incommodum. Elige testes iuniorum, & non coëuntium animalium, ex Galeno 3. alim. 3. testes enim præ coitu suo humido substagifico orbati, parum nutriunt, atque è grè coquuntur. Hos ergo apparente concocto sputo, ad roborandas vites concedes, non in initio pleuritidis, quia valenter nutriunt, quo tempore vistus tenuissimus offerendus.

Panis merito est suspicetus Meuæ: Nam azymus incrassat sputum; fermentatus rumpit ante coctionem. Ergo præstant pulces hordeaceæ, vel panis bis lotus. Panica cùm sint acerba, vel acida, vel dulcoacida, & adstrictiōnem fortiantur momentaneam, omnino fuigendā: dulcia, profundit, Cucurbitæ, vel pomæ redolentia, saccharo condita, vel assa, & saccharo respersa, sunt vtilia. Aurantia dulcia, pruna pinguis cocta, & saccharo delibuta, iuvant. Aquam Endiuia denegat Auicenna, ob adstrictiōnem. Trallianus laudat intuba cocta. Ille actualem timet frigiditatem endiuia, ferientem peritus; hic ob actualem calorem, & præparationem, admittit. Sed endiuia in calidissimo humore, sicut stillatij liquores potest concedi. Si ptisanam fastidian-

ægi, Galenus 1. acut. 27. concedit pisces faxatiles: quia boni succi sunt, & temperatum sanguinem gignunt, neque retinent sputum; de quorum temperamento, & viribus sat multa dixinus, lib. 1. Hist. P.P. Med. in com. Hist. 28. præsertim si præparentur cum aqua, porro, anetho, sale, & modico oleo. Concedit autem pisces sale conditos, & si sal calefaciat, & adstringat, quia crassos humores absterget, secat, & attenuat.

Potus in pleuriti'e biliosa, vel sanguinea, sit aqua decocta cum hordeo, violis, vel solo saccharo. In pleuritide pituitosa, vel melancholica, sit aqua decocta cum prunis, liquiritia, adianto; vel aqua Mulsæ. Dubium tamen esse potest. *Vtrum poins actu frigidus pleuriticis offerendus?* Respondet Celsus hoc modo, lib. 4. cap. 6. de laterum doloribus. *Vtendum cibis, potionibusque calidis, visitandum frigus:* hoc enim crudiorē reddit humorē sputumque excerni prohibet, & est inimicum pectori, 5. Aph. 20. & 24.

Sed quid respondemus Hip. 1. acut. 43. imperferti oxymel bibendum esse & state frigidum, hyeme verò tepidum? Huic enim præcepto aduersatur Auicenna, 1. 3. tract. 5. cap. 1. docens, in pleuritide & hyeme sumenda esse calida, & state verò tepida, seu temperata. Dic. Hip. respicit ad febrem, summaque ab ipsa subortam, quæ tum ex parte temporis, tum ex parte morbi, & state vehementissime vrget. Auicenna loquitur sumpta indicatione ab humorū collecto in pleura, cuius coctio calidis, tepidis, seu temperatis promouetur, frigidis interdicatur. Dic secundò. Hippocrates per potum frigidum, non admodum frigidum intelligit, sed non actu calidum.

De vino: *Vtrum in pleuritide vinum concedi possit?* maior lis est. Concedit Hip. lib. 1. acut. text. 22. *Verum dande sorbitonis quantitas angēda hoc obseruabitur pacto.* Nempe si morbus siccior quam ut quipiam existimet fuerit, non multum dare oportet, sed ante sorbitonem, vel mulsum, vel vinum, virum magis congruat, propinare conuenit. At huinmodi præceptum facit difficultatem maximam, quia vinum calidissimum cùm sit, febrem auget in acutis: febris autem quod est vehementior, maiorem siccitatem inducit, & hoc modo retrordi humores excretioni per sputum sunt magis inepti. Deinde repugnat Galeno, 11. meth. 9. qui in febribus continuis vini vsum interdit: & 9. simp. cap. de terra Samia, in fine, illud exhibet in febribus pestilentialibus, dummodo febris magna non adsit: & 7. sec. loc. cap. de cura affectionis hepaticæ, pro curatione medicamenta offert cum vino confecta, si tamen febris cum illis affectionibus non complicetur. Accedit celebris contextus Galeni, lib. 1. ad Glauc. cap. 14. post princip. dicentis: *Plura effe quæ vini exhibitionem prohibent, veluti si aliquod unum ex visceribus inflammationem patiatur, aut caput vehementius dolerit, aut passio aliqua qua delirare cogat, aut febris incendens in marbo crudo: magna enim, & quasi infanabilitia ex potu vini in huiusmodi affectibus, documenta proveniunt.* Quare cùm pleuritis inflammatio sit interna, & caput vehementer dolet, nam in hoc affectu fieri non potest, vt caput non lèdatur, 4. de caus. pulv. cap. 8. in eo maximè vistus vini est reprobandus, humorum enim mouet, liquat, attenuat, incendit.

Solue hoc modo. In febris, inflammationisque interne curatione, tria à Medico sunt contemplanda: febris, ipsius causa, & aliud tertium, quod ad se euocat curationem totam, vt dolor. Febris quia febris, nec vim, nec calida medicamenta, aut alimenta exoptat. Sed si frigidus, & pituitosus sit humor, qui inflammationis est causa, tunc concedi potest, præsertim aquosum, dulce, & cum modo oblatum: Nam concoquit, roborat, humoris impacti in inflammatione excretionē promovet, atque hæc ratione nocere non poterit. Hoc probat Hip. lib. 3. de morb. cap. de pleuritide ex dorso, dicens: *Pleuritides repleturum, veluti phrenitis, & peripneumonia curandas*

curandas esse, præterquam quod in pleuriticis, balneis calidis, & vino dulci vtendum est, &c. Quod præceptum intelligentem est, dummodo coctio adsit: & fluxionis impetus conquiescat, præcessent vacuationes, & vires debiles ad humoris coctionem imposterum non sufficiant.

Vtrum vinum interdum ante coctionem exhibendum? controværsia est non exigua: Galen. enim 3. acut. 2. pleuritide, & peripneumonia laborantibus non concedit, nisi coctis iam affectionibus. Si enim in febribus, 1. ad Glauc. 9. à vino omnino abstinet, antequam morbus concoquatur; quod facit etiam 11. meth. 5. majori cum ratione in pleuritide eius usus interdicetur: fluxiones enim commoquet, crudos humorum attenuat, fluxiliorēque reddit, vt in dolorificam, debilēmque partem promptius decubant.

Dic, vinum, quod attinet ad ipsius temperamentum, ex Gal. 9. method. 11. & 12. aliud esse vinum, quod est calidissimum; aliud aquosum, & remissè calidum; aliud verò mediocre, quod inter utrumque medium naturam seruat. Neutrum ante declinationem, humorisque coctionem integrām concedi potest, nisi aliquod accidens superueniat, ad quod curant̄ consilium ditti debeat, vt syncope, animi deliquium, virium debilitas summa. Si enim has non firmaveris, vini cum modo oblati ope ac beneficio, non concoquetur humor, sputum non procedet, & omnino morbus in peius ruet. In hunc sensum intelligentus Auicenna 4. 1. cap. 1. dum sic dicit: *Tu verò sis solitus in morbis, de eo quod suspicuum est.*

Accedamus ad vacuantia præsidia, inter quæ primatum obtinet phlebotomia, de cuius pro curanda pleuritide præstantia, eti lib. 1. Hist. Princip. Medic. in com. Hist. 19. simus commentati plura, non indigna scitu, placet hoc loco alia addere Laconicè, quæ lectori ad faciendam praxim vtilia sint, imò cumprimis incunda. Quæramus ergo: *Vtrum in omni pleuritide vena sit secunda?* Responde affirmatiuè: Nam si Galenus lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 8. & 4. meth. 6. in principio inflammationis externæ, in casu ab alto, vulnere, cunctione quavis, licet nulla adsit in corpore redundantia, statim ad sanguinis missionem accedit, quia evanescat, reuelliit, & partem præ dolore oppressam, atque hac ratione attrahentem præseruat, auerteritque humorum fluxum, fluentem, & fluxurum; cur illicet, & sine cunctatione vlla, in pleuritide, periculoso morbo, cuius vi plures occumbunt, 1. acut. 8. & in periculosiores morbos degenerante, non administrabitur, cùm in ea dolor adsit cum inflammatione conjunctus, & alia signa comitentur, quæ citissimam per venam sectam, præsertim inflammatu membro sanguineo, opem ex postulant. Excipe, si sit mitissima pleuritis, cui satisfaciunt fomenta, & expectorationes, vt celebri Historia confirmat Galenus 6. epid. sec. 3. com. vlt. in cuius interpretatione nostram industria adhibuius, lib. 2. Hist. P.P. Medic. in com. Hist. 22. Adde, si præcesserit phlebotomia sufficiens in morbo antecedente: Vel dejectæ vites eam sustinere nequeant: Vel si sputum vberim procedat cum tolerantia, & leuamine, quia exiguitur robur ad reuellendum, & euacuandum, vidente malo, ex eodem latere sanguis est detrahendus: quia hæc vacatio-

E fit per venas, quæ cum parte laborante maximè consintiunt. Si enim venas (inquit Galenus lib. de rigore, c. 5.) quæ nibil parti affecta communicant, incideris, neque affecta medeberis, & sanam semper offendes. *Vtrum autem in pestilenti & venenoza pleuritide, à superioribus partibus exhauiendus sit sanguis?* Respondimus affirmatiuè lib. 2. Hist. P.P. Medic. in com. Hist. 89. Excipe pleuritidem à menstrua, aut hæmorhoidali vacuatione migra, aut ex toto suppressa concitata, in qua si non valde vrgeat, è talo exhaustendus sanguis; si autem vehementer infestet, eriam actu fluentibus lochis, & brachio demandus, vt late comprobauimus, lib. 1. Hist. P.P. medic. in com. Hist. 77. D d 3

Vtrum verò præsente cacochyria etiam in pleuritide mittendus sit sanguis? controværsia esse potest. Rhasis 4. continent. citat Galenum prohibentem, quod ipse explicat de euacuante: nam reuellentem phlebotomiam omnini pleuritis expostulat. Ergo in quacunque pleuritide, à quocunque humoré concitata, sanguinis missio est celebranda: huius enim beneficio sanguis, & alii humoris ad partem inflammationis fluentes, & fluxuri cohidentur, & reuulsio sit præstantissima; & fluxi vacuantur: quæ indicationes necessariae sunt ad prohibendum inflammationis augmentum, easque 13. meth. cap. 6. explanat Galenus. Phlebotomia enim sine conturbatio-

Dé quantitate sanguinis extrahenda in pleurite, etiam dubitant Auctores: *Vtrum ad mutationem coloris sit vacuanus?* Hoc enim predixit Hipp. lib. acut. text. 10. si vero dolor ad claviculam pertigerit; aut molesta sit vel brachio, vel mamma, vel partibus septo transverso superioribus grauitas, internam cubiti venam secare expedit: neque copiose ut sanguis derrahatur, est cunctandum, sed ed usque auferendus, donec rubidior multo, vel pro puro rubido liuidus fluxerit: nam utrumque contingit.

Hic ergo tantus auctor cum Galeno, et si aliquando cautus sit prout exigit necessitas, in sanguine mittendo: nam multoties solis fomentis citra phlebotomiam, curandam esse pleuritidem edocet, 2. acut. 1. & 6. epid. sect. 4. text. vlt. & Galenus 13. meth. vlt. eam in inflammatione cerebri reformidet, quando continens est valde intemperatum: & 9. meth. 4. non emittat ante signum coctionis alimenti, & aliquando ad ditmidium cotylae evacuet, hoc est, derrahat sanguinis vncias quatuor cum ditmidia: tamen hi strenui duces copiose aliquando evacuant; imitantur enim naturam, quæ utiliter, praesente plenitudine, sanguinis libras duas, & tres interdum per nares, & varias corporis regiones expellit: maximè cum humanum corpus viginti constet sanguinis libris. Ergo parui erit momenti detracatio sex, septem, vel octo vnciarum. Gloriatur enim lib. de curand. rat. persang. mis. cap. 14. quibusdam ad sex usque libras sanguinem fuisse detractum, ita ut febris protinus extingueretur, nec villa sequeretur virium afflictio.

Ergo audacter Hippocratica methodo instructus Galenus, in com. 2. acut. & loc. cit. de sang. mis. usque ad mutationem coloris sanguinis, evacuandum consultit in pleurite: *Alius enim est qui in phlegmone est sanguis, ab eo qui secundum naturam, ut pote plus excalcatus: nam si ante crudior erat, rubrior modo, & flauior efficitur; si eiusmodi prius fuerat, ad atredinem vergit adustione.* Quare in periculo morbo sanguinem in inflammatâ parte contentum citò hac copiosa vacuatione educere conatur Hip. & signum proponit mutationem coloris sanguinis, magnum certe indicium, quod sanguis, qui est circa partem inflamatam, vel in ipsa inflammatione impactus, educitur, in quo febris radix consistit.

Hanc mutationem, et si probat Galenus *citato de sang. mis. libro*, vt summe vtilem, saepius tamen non esse expectandam docet: primò, vbi vis imbecillis non tollerat. Secundò, vbi maligna inflammatio non remittit sanguinem contentum. Et licet ferè sanguis prior extractus sit putridus magis, quia fortiora sunt interna membra externis, in quibus innatus calor intus robustior noxiū pellit ad extra; tamen in internis inflammationibus posterior sanguis corruptior est, & à priori dissimilis.

Sed cur in inflammationibus internis oportet experire coloris sanguinis mutationem? Dic ex Galeno 2. acut. & de sang. mis. cit. causam esse, quia quicquid sanguinis in parte inflammatâ continentur, id caloris abundantia in colore permutatur: quare coloris transmutatione, translatione sanguinis ex particula inflammatâ, sufficienter significat.

Virum solum in pleurite, aliisque inflammationibus internis hec coloris mutatio sit spectanda? dubitabis. Affirmatiuè respondet Rhæsius lib. 7. ad Almans. cap. 21. sub his verbis: *Qui autem calidum apostema patitur, ut pleuresim, aut ei similes agritudines, cum phlebotomatur, mutationem coloris sanguinis à propria dispositione attendere debet. Aposternate autem carens cum phlebotomatur, non debet hoc in suo sanguine obsernare, cum totus eius sanguis sit equalis, &c.* Neque obstat, quod sanguis circa cor, & iecur, propter magnum calorem horum membrorum, debeat esse nigror, & magis adustus eo, qui continetur in partibus vicinis venæ sectæ: quia sanguis iuxta cor, & iecur, licet sit calidior, non habet tamen notabili-

lem mutationem in colore: in parte enim inflammatâ sanguis est magis circumscriptus, & conculcatus, & sic à præternaturali corrumpente calore, sanguis vicinus in colore permutatur: non sic autem in statu naturali, vbi calor naturaliter operatur, & in morbis vasorum, in quibus sanguis, & alii humores, huc & illuc irrequieto motu agitati, transpirant, & ventilantur. Quare qui sine inflammatione fatigant morbi, sanguinis mutationem effatu dignam non habent. In febre enim continente uniformis est sanguis, siue putreat, siue putredinis labore non inquinatur. In tertiana, qui in iecore est, paulò est biliosior; sicut in quartana, qui in liene refidet, paulò magis melancholicus; & in quotidiana, qui est in ventriculo, pituitosior quodammodo existit: per has enim febres huiusmodi viscera magis pati fatetur Galenus lib. 1. ad Glauc. cap. 4. Non est tamen huiuscmodi humorum differentia momentanea, nec à Medico dum sanguis educitur, ita aduerti potest, ut illa in qua humores in inflammatione aduruntur.

Vtrum extracto sanguine vitiato, statim sit cohinda vacuatio? Dic, quod et si aliqui defendant, extracto sanguine vitiato, pto puro, qui prius emanabat, non esse fistendam vacuationem, donec penitus totus vacuetus putridus in inflammatione contentus; tamen securius est eam cohibere: *Quoniam vniuersus sanguis praus inflammationem efficiens, vnicā sanguinis detractione vacuari nequit, ut experimento constar; rari enim sunt, qui ex pleurite, vnicā sanguinis missione libertentur.*

Quare apparente improbo sanguine, etiam si prius sanguis non vacuetur, supprimenda vacuatio est. Primò, quoniam conjectura est sanguinem cum à parte inflammatâ recessisse. Secundò, quoniam praus hic sanguis, qui ab inflammatione in alias venas recessit, ob commodi sanguinis permixtionem, & facilem transpirationem corrigi potest, & naturæ beneficio pristinæ naturæ restituiri. Tertiò, quoniam si vnicā, caque copiosissima venæ sectione morbum extirpare conemur, iterationi deinceps locus non erit, quæ maximè in omni morbo utilis est, ex Gal. lib. de sang. mis. 16. Quartò, quia in inflammatione, atque omni affectu, in quo aliquid è venis extra effluxit, repetita sanguinis detractione est opus, ut intermedio tempore, venæ inanitæ, quod extrà effluxerat, recipiant, & secundâ venæ sectione vacuetur, ut 4. de sanit. cap. vlt. lassitudinis phlegmonosæ curationem proponens, suadet Galenus, §. *Quoniam igitur in hac, &c. Quod si totum prauum sanguinem in inflammatione contentum semel vacuare tentes, citra morbi leuamen naturam prosterne. Ex quibus constat aperte, audiendos non esse eos, qui duplice sanguinis mutationem expectant, primam in deterius, in qua sanguis in phlegmone infusus vacuari incipit, & tardius eius vacuationem prosequuntur, donec rufus in melius transmutetur, prauo vniuersim vacuato: Nam Hip. & Galenus simplicis tantum permutationis in deterius meminerunt.* Quæ autem sint signa, quæ ostendant sanguinem sufficienter esse detractum, exponit eleganter Galenus lib. de sang. mis. cap. 14.

At quæres: *Vtrum in pleurite pituitosa sit bac sanguinis mutatione expectanda?* Dic. In phlebotomia eorum qui patiuntur inflammations internas, & aliorum febricitantium, sanguinem album exuentem perpetuo iudicari putrefactum, cum tamen in se putredinis aliquando expertus sit, sed saepè ex pituitoso sit mutatio ad rubidum in inflammatâ parte, ex Hipp. 2. acut. cit. Dignoscetur ergo sitne putridus, an pituitosus, primò, quia pituitosus sanguis non est verè albus, sed minus ruber, ex Gal. lib. de sang. mis. 14. sic interpretante Hippocratem, cum inquit: *Nam si ante crudior erat, rubidior modo, & flauior in parte inflammatâ efficitur.* Deinde, albedo putrida, variegata est. Insuper, albedo pituitosa in supra parte sanguinis non locatur, sed ob grauitatem suam immediatè supra melanholiam reponitur,

que

A *quæ infirmum locum occupat: albedo vero putredinosa in supra parte sanguinis innatæ, ob inflationem ex calore putredinoso conceptam, multos scilicet flatus generante, quibus putrida, tenuiora reduntur.*

In albedine itaque pituitosa mutatio sanguinis in colorem rubidum, extractionem sanguinis in parte inflammatâ contenti denotat manifestè: nam ex putredine pituitæ color acquiritur rubeus. Ita intelligendus est Auicenna 21. 3. tract. 2. cap. 2. dicens, in morbis frigidis saepè vrinam apparere rubeam, ob putredinem pituitæ, quia pituita redditur rubea vrinam tingens: & 1. 4. tract. 2. cap. 47. de febre phlegmatica, hac de causa in ea primò apparere albam, deinde rubram, asseuerat.

B *Quæres deinde: Vtrum in pleurite usque ad animi deliquium sit sanguis mittendus?* Dubium est agitatum pro utraque parte, lib. 3. de praxi admiranda, obseruat.

117. Hippocrates annuit 4. acut. 74. & illius sententiam, ut partum Hippocraticum firmat, in com. adhibitis conditionibus quas prisci pro tam copiosa vacuatione celebranda, presupponunt; nempe si sit ætas florens, vis sit robusta, redundant sanguis, adhuc tempus, regio, temperamentum, corporis constitutio bene temperata. Reputuit Aëtius tetra. 2. serm. 4. cap. 68. §. *sanguis in pleurite mittatur, sed non usque ad animi deliquium.* Huius auctoris votum sequuntur prisci, & alii quique, qui ab Hip. tempore ad nostrum ætum in praxi inclinarere. Quare adulterinam sententiam, ex lib. 4. acut. esse sibi periuident, & Hippocrate Coo indignam: in morbis enim thoracis nunquam ad animalis facultatis defecatum est ducentus sanguis, cuius ope ad screandum in posterum indigemus; & saepè accidit ut concoquatur humor, sed præ facultatis debilitate non expellatur, 2. progn. 67. partitè ergo, & per vices, non simultanea vacuandus sanguis. At vera dicit Hippocrates, in cuius libro quarto acut. et si sint spuria oracula, & ab aliis interiecta, plura tamen sunt, quæ magni Hippocratis redolent officinam: & ideo si vehemens adsit pleuritis, cum virium robore magno, & præsentibus conditionibus reliquis, hæc vacuatio exercenda, cuius beneficio humor impactus, fluens, & fluxurus semel vacuatur, ita ut deinceps animalis facultatis robore opus non sit.

C Ante sanguinis missionem clyster præcedere debet, nî inflammatio ita vrgeat cum vehementi dolore coniuncta, ut illi soli opitulandum sit: in quem sensum intelligentius est Hip. lib. 4. acut. 75. quo loco post copiosam phlebotomiam, clysterem exhibit. Cucurbitulæ ad reuelandum in partibus distantibus affixa commodum afferunt maximum, & cum sint proximæ venæ sectioni, 2. Ap. 17. & 4. 1. c. 20. virésque non ita exhaustant, si eæ sint debiles, (quas tantoper seruare in hoc morbo debemus) & corpus sit tenerum, & rara contextura præditum, vel exangue, quale est senum, etiam incipiente pleurite scapulis infra partem affectam, ad leuandam totius plenitudinem, utilem imponuntur. Velerum loco hitudines hæmorrhoidibus venis applicatae, idem opus præstant, & plethoram præsertim melancholicam exhaustant. At cucurbitulæ scarificatae semper tutiores sunt, promptius enim reuellunt, citius, evacuant, & feliciter dolorem leuant.

D E *De purgatione: Virum in hoc affectu sit celebranda?* Purgationem in pleurite esse celebrandam, docuit Hip. 2. progn. 52. qui in ea vtitur eclegmatis, ventris subductione, venæ sectione, diaeta, & medicamentis, per quæ non intelligit fomenta, sed medicamentum purgans: nam medicamentum absolutè prolatum, purgans debet intelligi, ut constat ex ipso, 1. Aph. 21. Concocta medicari, & 4. Aph. 10. Medicari in valde acutis, hoc est, vi medicamento purgante, & 4. Aph. 1. & 2. De qua vacuatione, plura ex veterum, & iuniorum mente disceptauimus, lib. 2. Hist. PP. Medic. in com. Hist. 22. Nunc tamen cum Galeno hoc dubium breuiter concludimus, qui quæstionem hanc sic determinat, lib. 4. acut. 76: *Nam vel statim ab initio priusquam in partem aliquam firmari sint humores, medicandum; vel postea cum concolti fuerint. Quam ob causam & prima interdum die, & secunda, & quarta, & interdum quinta medicati sumus, & non in quarta solum quomodo is dixit. Ex qua doctrina constat, in pleurite, reulsionis causa, ratione humorum qui in partein affectam fluunt, & fluxuti sunt, in initio esse purgationem salubrem; eradicationem vero in declinatione, & cum humor noxius tum in vasis, tum in parte phlegmone obessa impactus, fuerit concoctus: quem humorem, qui est causa coniuncta inflammationis, si initio educere tentes, nihil proficiet, sed vires propterea; cruda enim passio non cedit, 4. acut. 22. Ergo in principio reuulsitia purgatio; in declinatione, eu-*

D d 4 cuatinua

cuatua est administranda. Quomodo autem in descendente pleurite dici possit reuulsua, cum reuulso tunc potius per vomitum debeat celebrari, eo loco explanauius diligenter.

Vtrum vero in descendente pleurite, sanguinis missio in principio facta sit utrius purgatione ardua est quæstio. Hip. 2. acut. 11. eam laudat ut utilissimam. Galenus renuit in com. Nam licet in principio huius affectionis expurgatio utilis sit, est tamen longè utilior, & tunc sanguinis detractio, præsertim cum febris nimium excedens, nec est probè cognita ægrotantis natura, sunt enim qui facile, alij qui difficile expurgantibus cedunt medicamentis. Deinde in acutis morbis, raro, & in principio, medicinis pargantibus utendum, 1. Aph. 24. maximè cum ipsa calida sint, conturbent, corpus exigit. Ergo sanguinis missio semper præferenda venit, 4. acut. 21. 6. epid. scit. 1. com. 6. Nam inanit corpus, vasa deobstruit, & præparat ad purgationem, reuelli, evacuat lenit dolorem.

Hanc methodum esse exercendam vel in descendente pleurite, à sensu ipso, qui negari non potest, confirmatur: Anatomica enim experientia constat, sanguinem è propaginibus venæ Azygæ haeriti facile posse secta eiusdem lateris affecti basilica: coëunt enim per anastomosin inueni in eodem latere propagines venæ azygæ, cum ramis & propaginibus venæ caue eiusdem lateris: nam inter axillarem, & cephalicam venam, prope jugulum, ab utroque latere quædam media oritur vena, ab axillari ferè nascens, à qua plurime productæ propagines, tandem cum ramulis venæ fine pari copulantur.

Instabis hoc modo. Si Galenus 2. acut. 11. tantoper in descendente pleurite, ob rationes dictas, phlebotomiam laudat, & purgationi præfert: cur com. 10. antecedenti sanguinis detractionem non admodum iuuare in descendente, atque idè esse utrius purgationem affirmit? Sic enim ait: *Nos vero partem eam que phlegmone obsidetur, tum celeriter, tum, quam ceteras partes, magis in acutis præsertim morbis, vacuare contendimus; quod sane interna cubiti venafacit, muloque magis, ubi sanguinis redundantia ad superiora vergere videatur, aut superiores thoracis partes affecta sint, nempe in eo malo tum brachium, tum mamma grauari solent. Verum que partes thoracis inferiores, prope septum transuersum infestant inflammationes, non abs re dolore ad hypochondrium transmittunt, quo sit ut dolores huinsodi non admodum iuuet, quæ in cubito sit euacuatio.* &c. Dic Galenus non damnat sanguinis missionem in descendente pleurite, neque multum iuuare negat, sed non admodum utilem esse, hoc est, tantam afferre commoditatem, ac si searetur in ascidente, quia partes superiores magis consentiunt cum interna vena, & sanguis ex superioribus costis gravitate sua faciliter descendit, quam ascendat à costis notis ad venam secundam. Deinde costæ superiores, spiritalibus membris viciniores, abundanter sanguine subtilliori & magis spirituoso, qui ex aperta vena citius tenuitate sua per aperitum foramen vacuatur, & excurrit; costæ vero inferiores pituitosiore, & crudiore sanguine aluntur, qui vacuationi morosus est, & magis latus. Quare venæ secundio in descendente non admodum iuuat, seu non æquè prodest, ac si adhiberetur in ascidente.

Purgatio, facta prius sufficiente sanguinis missione, in principio morbi est administranda, medicamentis clementibus, temperatis, adstringente carientibus, ne forte humor per tussim expurgandus possit impediri, vt notat Auic. 10. 3. tract. 5. cap. 2. offerendaque sunt illa, quæ superanti humoris sunt accommodata, vt sunt Pulpaæ casilæ interaneus liquor, Manna, Syrup. ex multiplici infusione Violar. & ros. Persic. Regius, sennatus, quæ dissoluuntur in decocto pectorali, cum Diacathol. Confect. Hamech, Diaprun. & alijs.

A Duo sunt medicamenta, quæ ab omnibus non adprobantur: primum est, Rhabarbarum, quod etsi adstringentem participet, ea non est tanta, vt vias expurgationis dicatas attrahere, & sputum cohibere possit, imo cum feligenti virtute attrahendi bilem ex inflammata parte, à qua ferè pleuritis ortum dicit, modicam stypticitatem participat, quæ iuuat ad penetrationem, cuius ope faciliter distantes partes permeant, & feliciter expurgat: quare eius præsertim infusum, lenientibus medicamentis admixtum, tutissime in pleurite potest concedi, ut lib. 1. diximus in *Pharmacopœa nostra*, it. de Rhabarbaro.

B Alterum medicamentum est Agaricum, de quo maior est dubitatio: *Vtrum in pleurite offerendum?* Nam adstringit, ex Gal. 6 simp. cap. prop. ideoque dysentericis confert, ex Dioscoride lib. 3. cap. 1. Deinde concitat vomitum, & concussione facta, humorem ad superiores partes conuocat; quæ autem vomitoria sunt, affectibus spiritalium partium valde nocent, ex Hip. & Gal. 4. Aph. 8. Reclamat Mesue prop. cap. de Agarico. Asthmaticis, & difficulter spirantibus concedens, quia pectus à pituitoso humor suauiter abstergit, & repurgat: Quare in pleurite pituitosa summe confert, & amplius in maligna, & populariter vagante, cuius deleteriam vim, cardiaca efficacia, alexipharmacæ præstantissimi instat, mirandum in modum coerget, ac domat, ob quam causam in celeberrima venit antidota, præsertim præparatum Zingibere, vino, vel oxymelite, quorum beneficio, exigua eius adstringit emendatur, & vis vomitum mouens corrigit. Num autem pleuritici sunt soluendi noctu, ut suader Auicenna, eius interpres vberim exponunt.

C Factis vacuationibus vniuersalibus, ad resolutionem humoris in parte affecta contenti est accedendum, ex Hip. 2. acut. 1. Hoc opus præstant olea, vnguenti, fomenta, emplastrum modicè calida, quæ tum lenire dolorem, tum humorum per halitum digerere, tum ipsum excretioni per sputum præparare nata sunt. Huius census sunt oleum Camomil. Amygdal. Viol. Lilior. Vnguent. Pleuriticum, seu pectorale, Filij Zacchariae. Emplast. de Melilot. Dialth. Martiat. de Ruta, apud Paul. lib. 7. cap. 17. & 18. Resoluentia non sunt sicca, ut farina hord. & fabar. quia resolutio non est simplex, sed per secretionem, quæ humectantibus promovetur. Fomenta parantur ex decocto Violar. Maluat. Camomil. Foenugræc. Melilot. Camomil. Aneth. parietar. & cum oleo amygdal. & aliis imponuntur in vesica bouina, vel excipiuntur cum spongia, & lateri admouentur, & postea sèpè admouentur vnguenta.

Dubitabis: *Vtrum repercuissa in pleurite super partem affectam apponenda?* Etsi in initio inflammationum repulso humoris sit necessaria, ex Gal. 1. 3. met. 9. & in art. med. cap. 9. 6. sec. loc. cap. 1. Auic. 1. 1. cap. 1. & 28. ex natura inflammationis indicatione sumpta, in pleurite tamen fructuosa est, quia pars inflammatæ, qualis est pleura, in profundo corporis iacet, & non in superficie, quare vis medicamentorum ad ipsam permeare nequit, quin ex musculis, & venis sanguis ad partem inflammatam impellitur, & augetur inflammatio: (Ob quam causam in coxendicis dolore, 10. sec. loc. 2. repellentia prohibet) tum quia humorum ad pulmones, & cor adstringitione sua repellunt; tum quia cum sint frigida, pectori inimica, 5. Aph. 24. humorumque per sputum excernendum, adstringit viis arctant, densant, & excretioni contumacem reddunt.

E Ex aduersa parte reluctatur Galenus 11. met. 15. §. Parcius vero ad pectoris quam ad ea est adstringentibus utendum: probat lib. de const. art. med. 17. sequuntur Auicenna loc. cit. cap. 3. Mesue cap. prop. de pleurite. Dic, quod licet in præceptu obseruatum sit, in pleurite exterius esse

A initio post phlebotomiam, si materia est pauca, & non est fixa, quod agnoscitur ex leuamine doloris, tunc parcus vesus extenorū repellentium potest commendari, maxime si sunt permixta discutientibus, quorum vsum ad peccus probat Galenus, non in totum prohibet: nam thorax non est emunctorium cordis, & inflammata membrana cerebri repellentia adhibentur: modica enim adstringentia repellentium iuuat ad penetrationem. Galenus vero, & ceteri auctores frigidorum vsum perimescentes, intelligendi sunt, si materia fixa est, morbus non est in principio, non præcedente vacuatione aliqua, tunc enim repellentia nimis frigida, & adstringentia valde nocent, præsertim si humor sit copiosus: ita docet Auicenna, loc. cit. cap. 3. in med. Et scias quod si materia est multa, tunc emplastrum, & epiklemata frigida, nocua sunt; & si est pauca, non nocent. Num autem in processu curationis, sit permiscendum aliquid adstringens in thoracis inflammationibus, diserte cit. 11. meth. explicitum.

B Si tamen inflammatione ad suppurationem vergit, hæc internis, & externis præsidis oblatis diligenter est adiuuanda, decocto caricatum pinguum, daçtylor. sem. maluæ, althææ, hord. f. & c. in aq. tussilaginis: & deinde adiecto saccharo, aut penidiis, pro potu offeratur. Externis emplasta, & cataplasmata imponantur suppurationis. Si vero opus sit confectionum, quod ex febris, doloris, & grauitatis notabili remissione agnoscemus, ruptio plurimis ingenis tentanda, veciferatione valida, necnon tussi vehementi, quæ ebibitis salvis, acutis, & acribas concitatibus, ut sunt oxymel, syrups de prassio, ius cicerum cum melle, amygdala dulces, & amaræ. Rupto abscessu, abstergentia sunt ex vsu, ut hydro-mel, & decoctum daçtyl. hord. liquirit. passular. Dicinde glutinaria utilia, ut hydromel permixtum cum bolo armato, thure, terra sigillata, lac chalybeatum.

C Sed quoniam timorosa est suppuration, & resolutio præstantior, & securior, idcirco summè entendum, ut humor facile per sputum extraheatur, & purgetur. Sed quia humor qui ex inflammatione residat, aeris impulsu expurgari debet, ut possit cedere, mediocrem substantiam requirit, 2. progn. 4. & 1. simp. 24. & 1. de sympt. cap. 4. Quare si materia elabitur per tenuitatem, expectoratio promoveatur incrassantibus, 4. de loc. 9. quæ humorum in initio fluentem condensent, & fluxum inhibeant, ut sunt syrups iuubitus, violaceus, nenupharinus, papaverinus, maximè si vigilia infestet. Vicia sunt iolapia, tabellæ, eclegmata, decocta expectorantia, facta ex hord. prun. iuubis. flor. viol. Adriant. liquiritia, &c. Si vero humor per classitem peccet, præstant validiora, ut syrups de hyssopo, prassio, liquirit. oxymel, decocta parata ex hord. daçtylis, ficibus, adiant. semin. vrtice, entula, tussilag. papaver. errat. scabios. sem. anisi, bombac. rad. apij, scenical. borrag. & aliis, quæ tenacem hunc humorum attenuent, & incidunt.

Dolori sedando summè debet Medicus esse interitus, quoniam ex eius saevie vires prosternuntur, fluxio augetur, accrescit inflammatio. Si anodyna extræ applicata non prosint, ad stupefacentia accedendum, quum videlicet præ doloris vehementia homo de vita pericitatur. Quare querendum: *Vtrum in hoc affectu aliquando stupefacentia exhibenda?* Dic, quod licet hæc nitia frigiditate obsint pectori, thoraci sint inimicia, humorum contumaciem reddant, sputum coercent, canales adstringant, inflammationem incurant, tamen si diuturna vigilia infestet, humor tenuis sit, & acris, dolor adsit saevus, tunc horum symptomatum virgentium habita ratione, de cura coacta, vacuato prius corpore, mitia sunt offerenda, ad maius periculum evitandum. Hoc modo loc. cit. cap. 2. Auicenna Diacodium concedit: firmat Paulus lib. 3. cap. 33. §. Quos torquent

A vigilie, medicamen diacodium delingere oportet. Trallianus lib. 6. c. 1. Approbanit prius Galenus 1. acut. 33. §. Nempe eorum quæ ex opio, hyoscyamo, & mandragora conficiuntur medicamentorum vñs, dolorosam pleuritidis affectionem non sanat, sed sensum tollit, enecatque, &c. ac si dicat: Opiata etsi causam doloris non adimant, hoc est humorem actu committentem inflammationem, quia hunc amplius impingunt, tamen sensum auferunt, & dolorem leniunt: quo ad tempus sedato, vires refocillantur, & ob somnum coctione melius peracta, adacto que calore humor concoquitur, faciliter per screatum excenit, prout 12. meth. 7. & 8. posito exemplo in dolore colico à frigida causa concitato, in cuius laetitia opia offert, ipse edocuit.

B Si vero quæras: *Vtrum in urgentissimo dolore pleuritico utrius sit bac in potum assumere, an extræ supra partem dolentem appanere?* Dic, interius assumpta præstantiora esse: exterius enim applicata parum penetrant ad partem dolentem, tardissime operantur, & in transitu ad partes internas, humores intrassant, & hac ratione dolorem, & causam eius adaugent.

O B S E R V A T I O I

Pleuritis sana, copiosissima sanguinis missione curata.

C **I**nciderat Rusticus quadragenarius, satis robustus & firmus, in pleuritidem vehementem, cum intensa febris, & tussi sicca, cuicunque corporis purpureo colore erat perfusum, & ob ingentem plethoram tumidum valde: dolor erat truculentus, sputum cruentum, vrina rubet, tensu laetitudine oppressus, præ sarcina in lecto fesse mouere non poterat, imo difficulti respiratione detentus, pessime ad oblatæ se habebat. Vires erant liberales: ætas florens. Spretis ceteris, quæ pro hoc affectu commendantur, auxiliis, in copiofa phlebotomia celebranda, contra assistentes, qui moribundum opinabantur, pertinaciter insisto, auferoque de industria sanguinem ex interna vena partis affectæ, quoisque libra tres cum dimidia fuerint exhaustæ, qua simultanea phlebotomia facta, æget se sanum esse exclamavit. Hoc exemplum nos docet, quod etsi in pleurite sit extrahendus sanguis cum cautela summa, ne inimiuamus vires, & excernendo humoris per sputum, usque ad statum sufficiant; tamen si vires ferant, multoties audacter secunda vena, antequam materia omnino in parte collecta, in posterum & partis, & totius concitet tuinam.

O B S E R V A T I O II.

Pleuritidi pittofose curanda, Syrupus eximius.

Vigebat bruma, quando quinquagenarius quidam temperamento frigidus & humidus, ex cataracta defluxione, pleuride dextra decubuit, quæ costas superiores grauiter occupauit, cum ingenti dolore coniuncta. Febris erat lenta, tussi pauca, vrina subrubra, sputum nullum. Sanguis detractus: Purgatio clemens adhibita: Fomenta varia, & vnguenta parti imposita, sed citra vtilitatem vllam. Tandem crassifcente sputo, quod ante sputosum erat, solo hoc syrupo bis in die ebibito in commoda hora, concocta per sputum, & alium eduxit, dolor est sedatus, febris remissa, & ipse ex toto sanus est factus: cuius forma esto hæc:

2. Radic. ireos, belenij, petroselinis, baragin, buglos; fenniculi; an. 3. j. folior. adianii, folior. hyssopi, tussilagin. papaver. errat. an. M. j. anisi, sem. bombacis; & malua. an. 3. j. glycyrrhizas, & comis, 3. j. passifl. coriñbiac.

OBSERVATIO V.

Pleuritis contumax, cauterio super partem dolentem apposito, caratur.

Laborauerat vir quidam satis musculosus & fortis, distillatione pituitosa, quæ in fauces & œsophagum adeo vberim irruerat, vt interclusis ferè respirationis viis, à mucoso & viscidio succo veluti, suffocari videretur. Ecce uno die dolorem sentit in costis, ac si aciculis pungenteret. Accessit rigor, quem vehemens sequuta est febris, cum tussi, & difficulti respiratione coniuncta. Secta illicò vena, purgatio administrata: reuelatio per cucurbitulas, frictiones, clysteria, ligaturas celebrata: varia fomenta applicata. His factis, perseverante adhuc in vigesimo die intenso dolore, cucurbitula cum scarificatu super partem admota, cui cùm non cederet, ne in corruptionem, aut suppurationem fieret transmutatio, carentibus ferramentis partem inurere imperauit, quorum vi cùm ichores decem horarum spatio emanarent in copia multa, superposito folio caulis butyro insulso delibero, remissus est dolor: quo mitiore factò, natura deuidix humorem copiosè eduxit per sputum, & post decem dies à morbo immunis est factus.

OBSERVATIO III.

Vnguentum pro pleuritide curanda. utilissimum.

Grauissimum symptoma dolor est, & præsertim si in pleuritide infoleat: Nam ex eius sauitie eneruantur vites, humor non conquitur, nec resoluitur insensibiliter, vel per sputum vacuatur: quare retentus in parte putrescit, ac in pus mutatur. Hanc perniciem ut effugias, parti dolenti (vacuato prius, ut decet corpore) hoc linimentum appone, quod inter alia anodyna primatum obtinere felici euentu comprobavi sàpè.

Cur *Dialthea* 3 j. *olei amygdal. dulcium* 3 β. Misce, fiat linimentum, quo calido partes dolentes, illinan- tur. Desuper tenuis puluis flor. chamælii inspergatur: tandemque folium Brassicæ calidum, ex butyro, aut pinguedine porcina inunctum superponatur, & fascia obligetur.

OBSERVATIO IV.

Pleuritis biliosa, vena saluatella sectione curata.

Svbiit mihi in mentem mirari persæpe, cur septentrionales Medici, et si doctissimi, ita flocci faciant saluatellarum venarum sectarum præstantiam, & vsum, cùm fidissimo experimento apud grauissimos auctores constet, plures, eoque præsertim venosi generis morbos, earum sectarum ope radicitus extirpari, ac deuinici. Sed habent excusationem in promptu bonam, quia in hoc terræ tractu ferè ob alimentorum vsum sanguis aquosus regnatur, crudique humores exuperant, per alii fluxum, aut aliarum venarum maiorum sectiones commodiùs extrahendi: at ab his venis tenuis sanguis plerumque emanat: Quo cùm abundaret iuuenis quidam, iracundus, bilosus, hirsutus, gracilis, in pleuritide siccum dextri lateris lapsus, pluribus tentatis vniuersalibus, & particularibus auxiliis vix leuatus est.

D

OBSERVATIO VII.

Dolor ossis sterni pro pleuritide curatus, excreto per os lumbrico, euaneat.

Quam sint portentosa, & admiranda verium symptomata, prisci, & iuniores pleno ore constantur. Vnum audies rarissimum. Vidimus tres puerulos, qui prope sternum dolore immani oppressi, tussicula, febri, difficulti spiritu, pulsu duro vexati, propleuriticis curati, nihil leuati sunt, immò applicitis auxiliis rubeant in peius. Omnes in processu morbi, viuis excretis per os vermis, à morbo immunes sunt facti.

OBSERVATIO VIII.

Pleuritis in abscessum externum, & fistulam lethalem terminata.

Prella decennis pleuritide pressa est, ratione situs, & humoris, spuria & mendosa vocata; nam symptomata non adeo erant intensa, & sputum non ita vberim fluebat. Loco affecto plurima præsidia sunt applicata, secta vena, purgatio celebrata, expectorantia adhibita. Cùmque dolor vigesimo die cessaret omnino, & miteficeret febris, tumor duriusculus in parte externa dextra

Adextra supra mamillam apparuit, cum dolore, rubore, & aliquali pulsatione coniunctus, qui ita intumuit, vt necesse fuerit desuper suppurantia cataplasmata adhibere. Facto pure, cauterio apertus est tumor, exente sanie cum pure commixta in copia multa. At cùm ab incunabulis ægra totum caput ulceribus haberet fœdatum, ex quibus tetra illuviæ emanabat continuo, & cœrebrum suapte natura humidissimum excrementa ad locum dolentem excreneret, factum est vt abscessus consolidari non posset, sed fistula est genita, cuius augmentum, cùm purgationibus vniuersalibus, fonticulis in brachiis excitatis, sudorificis ex Ebano, præsidis caput roborantibus, & aliis parti adhibitis, non posset impediti, febricula adueniente, spatio duorum annorum tabefacta, occubuit. Vitum, & foemina diuerso tempore tractauit, qui eodem lœui lateris dolore oppressi, excitatōque tumore in parte externa, infra mamillam, suppurato, & ad cicatricem perducto, feliciter evanescere.

OBSERVATIO IX.

Pleuritis exquisita, sanguinis mixta critico soluta.

Traetabamus duo Medici iuuenem biliosum, & calidum, qui exquisita pleuritide sinistrum latus occupante correptus, aliis secundum artem celebratis auxiliis leuari non potuerat. Ecce vndecimo die sanguis, advincias duas, ex sinistra nare emanavit, incremente febre, ob quam iterum ex eodem latere parcè sanguis detractus. Qua vacuatione leuata natura, per vrinæ vias cruentem vberim biduo excrenit, in die decimo quarto, cum conseruentia multa: quo factum est, vt euanecente dolore, & sublata febri, omnino sanus evanescet. Nec mirandum putes pleuritidem per vrinam iudicari: Nam contenta in thorace per has vias posse expurgari, testatur Galenus lib. 6. de loc. cap. 4. firmarunt postea Paulus lib. 3. cap. 33. Aëtius, Auicenna, & alij. Vel causa esse potest, quod vena sine pari aliquando cum emulgenti connectitur.

Butrum motus continuus pulmonis, ipsius inflammationem concitare possit? Aër frigidus nocte pulmonis maximè si ab æstate ad hyemem rigidam transitus fiat: nam à tepido aëris calore laxatae thoracis partes, propitijs, & cùm majori periculo tenduntur, & contrahuntur. Confluxus à capite in thoracem sè pulmonia est causa: humores enim in pulmonis substantia imbibiti, & firmiter impasti, pituitosi præserrim, retenti, huius partis inflammationem concitare nati sunt. Sæpè à toto corpore conflusio fit. Aliquando est angina originem dicit, vt prædicta Hip. 5. Aph. 10. Quicunque ab angina liberantur, iis ad pulmonem vertitur, & in septe diebus pereunt: si vero hoesuferint, suppurrantur. Ita pleuritidi superuenire solet. 7. Aph. 11. A morbo lateralì, pulmonis inflammatio, malum.

CIuiat etiam perpetuus ipsius motus, cuius causa ad se attahere ex vniuerso corpore, crassos, lentosque humores potens est: Si enim clamor, aut ira, pulmonem agitando & calefaciendo, inflammationem ipsi incutere valent, quanto magis motus, cuius vi maxima sit attractio, vt passim Galenus confirmat. Deinde motus fundit, attenuat, exagitat, incendit lentam & viscidam pituitam, quæ à capite ad pulmones confluens, ibi stabulans, motu, & accito calore liquefit, & acrior reddita pulmonem inflamat.

DMoueti pulmonem adeo notum est, vt probari opus non sit. *Vtrum autem à propria vi moveatur?* ardua est controversia, quia pulmo aëris est per inspirationem attracti receptaculum, & in illius vsum gratiam, mollis, ratæ, laxæque substantiae, ad recipiendum apræ, & spongea instar foraminulenta, fuisse creatum, 1. de vñ part. cap. 6. 2. de mot. muscular. vñ. Aph. 3. 3. testatur Galenus; nec proprium vñ motum habere, vel actiù ad alium concurrere, idcòque neruis destitui, sed tantum gratia vacui exitandi, motionem pectoris sequi, & ab illo cieri, demonstrat ipse 6. de vñ part. 2. & 17. lib. 7. cap. 9. lib. de vñ. ref. vñ. & 2. de placit. 4. & lib. de in. strum. odorat. 5. & 1. de diff. respirat. 4. & 14. & 18. & 2. de cauf. sympt. 4. in fin. & lib. 5. de loc. cap. 3. & innumeris aliis in locis.

EAuerroës lib. 2. collig. cap. 19. multis, nec inualidis argumentis placitum illud impugnat. Primo. Quantidu animal respirat, pulmo perpetuò agitatur, 6. de vñ part. 4. & 9. & lib. 15. cap. 6. & alibi. Atqui si consequtione tantum pectoris ferretur, non propria & insita vi, daretur motus in tota vita grauis, & violentus. Igitur negari non potest, viam aliquam, & motum peculialem habere.

Deinde, respirationis motus non solum tendit in cordis, sed in pulmonis vsum; is enim etiam exigit refrigerium, & fuliginum expurgationem, ad suum calorem conseruandum. Sed illa frigidæ aëris attractio, & fuliginum expulsio, in suum vsum & commoditatē, melius indita natura fit, quam ope alterius membrorum. Igitur à seipso, non à thorace agitur pulmo inter respirationem: nî velis naturam, vñ vim ac subtilitatem denegare, & in necessariis deficere, quod non solet; aut vñius membris curam, alterius gratiæ committere, cum nulla ferè inter naturalia reperiatur, sed singula de propriis tantum virilitatibus sollicita sint.

Insuper,

Insuper, licet pulmō thoracē cinctus existat, 8. de anatomia. administ. cap. 10. illiusque impletat cavitatem, 7. de vſu part. 9. thoraci tamen alligatus non est, sed velut pendens, nec appetet ligatura vlla qua trahi possit, & diffundi à dilatato thorace. Igitur, &c. Denique ostendit Auerroës, non concludere rationes, quibus putat Galenus suum placitum demonstrari, quantumvis perforato, aut quiescente pectoro, aut sectis nervis ad illum delatis, non amplius moueat pulmo: Nam etiam in magnis vulneribus thoracis confessim quiescat, non proinde sequitur proprio motu carere, quoniam accidit (inquit) refrigerari pulmonem per vulnus, & ex valido refrigerio impotem reddi ad motum.

Iam verò si omnino quiescit feriante thorace, cùm B non minus etiam illud in pectoro experiamur, quiescente pulmone: si vim habet ratio, oportet ut idem pariter de virtute colligas. Præterquam quod fieri rectè potest, ut uno membro immoto aliud non moueat, quamvis neutrū sit causa motionis alterius: quemadmodum etiam vbi vnum per consensum alterius lèditur; inde enim fit, ut sectis pectoris nervis ab opere cesset pulmo, non quasi ab illo distendatur, sed quia ex sectione neruorum offenditur pectus, & ad illius offenditum consentit pulmo, & sua actione priuat, id quod à Galeni doctrina alienum non est.

Ita Auerroës ingeniosissimus, sed frustà contra Galenū insurgit; neque enim adductis instantiis Galenī rationes infringit, vt paulo post constabat: nec euincit, quod conatur. Nam si seipsum agitaret pulmo, vel suis ille motus naturalis esset, hoc est, à natura, aut animali, sive à voluntate factus: non iste, quia cùm localis sit, perpetuus, ac laboriosus, & fortè omnium corporis partium robustissimus, 6. de vſu part. 10. iunctum exigebat robur, & firmitatem per villos comparatam, quibus motus localis efficitur, 3. de naturali facul. cap. 8. & thoraci prouisum fuit. At omnium filamentorum genere, præterquam venis, & arteriis, quæ delationi inferire non poterant, 6. de vſu part. cit. destitutus pulmo, insuper & nervis, & muscularis ad motum voluntarium omnino requiritur: ac proinde minus poterit ad facultatem animalem referri motus ille pulmonis, nec diffundetur Auerroës. Igitur, &c.

Non fieri autem à natura, pro quo vrget, ostenditur rursus, quoniam naturales, voluntarii motus in eundem finem, & vsum plerumque conspirant: cùm ramen ab agentibus usque ad diuersis fiant, perpetuò coherere non possunt: naturales enim perennes sunt, & nullo pacto interrupti; alij pro arbitrio cohibentur. Atqui pulmo eum ordinem, & concentum obseruat cùm thorace, qui voluntariè mouetur, vt simul cum eo incipiat, similius moueri desinat: denique ita suis motibus convenient, vt nunquam se iungantur, nec modo aliquo sibi mutuò pugnant. Igitur non distenditur pulmo à natura, nec proprio, innatoque motu, sed ad dilatationem thoracis, atque fieri ita oportuit.

Res verò in hunc modum se habet. Dum Thorax muscularum ope, atque adeò voluntariè dilatatur, sedicit à loco illo in quo pulmoni adhærebant: cùm verò E pulmo impletat nativam cavitatem pectoris, si hoc motu, & à se elongato quiesceret, necesse erat interiecto spatio vacuum accidere; cùmque illud non patiatur natura, constituit vt dilatentum thoracem pulmo sequeretur, & gratia vitandi vacui, ampliorum locum quād anteà occuparet, non quidem pristinum deferens, sed seipsum magis extendens propter quod molli, laxaque carne fuit prædictus. Quoniam verò interim dum extenderetur pulmo, interiora illius sparia magis diducta manent, similiter ne vacuum detur, succedit aëris dictas ananitates implens: & ita quidem rem fieri, evidens argumentum est, quod si aëris succedendi libertate pri-

uetur, thorax dilatari non poterit, scilicet quia non diffunderetur pulmo, nisi aliud subinde suis canales impleret; sicut nec etiam mouetur, vbi vacui periculum non imminent, cuius tamen ratione solet agitari, atque ob id sanè pectoro confosso quiescit: cùm enim tunc, ad dilatationem thoracis aëris per plagam se insinuet, & capacitatē redditam maiorem præoccupet, deficit causa ob quam mouebatur pulmo.

Ex his constat, ex pulmonis quiete in magnis thoracis vulneribus, melius collegisse Galenū pulmonis motum consequitione pectoris fieri, quād affinxisse Auerroëm, idē in proposito exemplo à motu cœlare, quia ex refrigerio lèditur motrix facultas qua pollet. Nam quantumcunque per vulnus refrigeretur pulmo: vbi primū clauditur pectus, confessim mouetur, sequens illius distentionem, & manifestè quidem ostendens, solū ob traditam causam quieuisse, neque aliunde moueri. Id autem non minus etiam confirmat, quod pectoro quiescente quiescit. Licet verò idem accidat thoraci, otiente pulmone, non proinde sequitur, quod inferebat Auerroës, ex similitudine rationis, pectus per se non moueri, quia semper cum pulmone distenditur: in pectoro siquidem musculos mouentes intuemur, nullum prorsus in pulmone.

Iam verò asserere, idē sectis pectoralibus nervis otari, quia lœso pectori consentit, à ratione protinus alienum est: Si enim pulmo dum magis afficitur, vt per tabem exulceratus, aut per pulmoniam inflammatu, à motu non desistit, quin & multo plus, ac concitatiū mouetur, quād in sanitate: quomodo in leuiori affectu, & ad lesionem ex consenu omniō feriabitur. Corruunt igitur prædictæ ab Auerroë solutiones, simul cum illius sententia, quam parum etiam fulciunt fundamenta contra Galenū adducta.

Et primum: quia licet res ad alterius motum, non ex se moueat, non propterea dicitur vehementer moueri: alioqui violentus esset orbium cœlestium motus, quo rapitur cum primo mobili; violenta similiter totius corporis, ossium, & reliqua: um partium motio; omnes siquidem ad muscularum contractionem, atque ita ad alterius motum circumducuntur. Quod si violentum esse velit, quia contra impetum gravitatis pulmonem distendit, non deorsum fert, plures alios similes in corpore reperies, ambulationem nempe, cursum, stationem, sanguinis delationem ad superna membra, &c. quorum comparatione motus ille pulmonis, violenti nomen non meretur; ad anteriora siquidem, non sursum simpliciter defert, nec graue quidquam, sed leuissimæ substantiæ membrum, maximè cùm iuxta hanc considerationem adhuc violentus diceretur, etiamsi proprius fuisset pulmoni.

Non negamus autem respirationis finem, cor esse, & in gratiam quoque pulmonis fieri, cùm tamen aëris proprie non trahi, sed potius succedere dicatur: commodissimè autem succedit, imò & commodiùs, ac celestis ratione vacui. Merito ergo constituit natura, vt ex vacui necessitate, non vi aliqua ad id destinata rapere tur pulmo, sequens distentum thoracem; & eo quidem inuenito, sola que thoracis efficientia, pulmoni & cordi necessarium refrigerium parauit: quo pacto nec necessariis defuit, neque insolitum quidquam effecit; solet enim plerumque membrorum necessitatibus, aliorum ministerio subuenire: sic appetendi pro toto curam ventriculo commisit; totius alitionem iecori: non quasi dicta membra de aliis sollicita sint, nihil enim minus cogitant, 1. de sympt. cauf. 7. sed interim dum sui tantum gratia operantur, ex mira naturæ prouidentia, ad vitam animalis conservandam, fit ut aliorum vſibus etiam inseruant: ideoque non cessat in stomacho fames: donec alimenti copia pro toto sufficiens ingeratur; dum se ab alieno, ac superficio exonerat, sanguinis materiam iecori suppediat; iecur autem sanguinem corpus uniuersum

nervum alitum p̄trogignit. Quid igitur mirum, si pectoris munere, cordis & pulmonis visibus inferiatur, solisque thorax auctor sit, & efficiens respirationis. Licet verò in ea mouearur etiam pulmo, nec pectori ligatus existat, illius tamen consecutione ferri non desinit: fortior siquidem est vacui vis ad trahendam, quād cuiusvis ligatur, nec aliqua requiritur, vacui necessitate urgente. Et de hac difficultate satis.

Nunc inquirendum: Virū laxa pulmonis substantia, & humiditas nativa, in eo inflammationem concident? Pulmo ad fluxiones suscipiens, ob sui mollem, laxamque substantiam est paratissimus, lib. de sang. mis. cap. 8. qua de causa omnem humiditatem in se imbibit, vt docuit Galenus lib. 2. cris. cap. 10. Quapropter omnes humiditates ex glandulis, quæ sunt in radice linguae, atque etiam ex fauibus & larynge, sed præsertim ex capite defluentes recipit, quæ cùm lentæ sint, & tenaciter in molli eius substantia adhærent, retentæ putreficiunt, ac circumscriptæ inflammationem pariunt.

Accedit ipsius humiditas, quæ frequentes ipsius motus, & cordis etiam calorem sustinet, ne ab ipsis exsiccatur. Pulmo ergo humidus est, quod affirmat Auicenna 1. 1. cap. 2. & primò docuit Galenus 2. de temp. cap. 3. S. Quod autem ipsum cerebri, pulmonisque proprium corpus, proximum adipi, humiditatis ratione sit, ex mollietate coniunctare licet. &c. & 1. de temp. cap. vlt. S. Minus humida quād adops, est pulmonis caro: idem asseruit etiam 4. de caus. pulv. cap. 12. nutritur enim sanguine pituitoso, scatēque pituitosis excrementis: par enim erat, membrum quod perpetuò mouetur, & labelli instar cor ventilando refrigerat, illique est adeò vicinum, existere humidum, ne perenni motu siccaretur, & cor in sui consensum traheret: h̄ enim partes suos affectus præter naturam inuicem communicant, 4. de præfig. ex pulv. cap. 7.

Quapropter dicendum, suapte natura pulmonem moderatè esse humidum, verū eius nativam humiditatem ex accidenti intendi, ratione situs, partium vicinarum, spongiosa substantiæ, quæ à dictis partibus, fluxiones promptissimè susceptat, iuvante ipsis motu, cuius vi eas ad se conuocat, vt docuit Galenus lib. de sang. mis. cap. 8. quæ in eius porositatibus & meatibus infixa, prohibitaque difficiunt, præternaturaliter incalescunt, & inflammant.

Neque obstat, quod qualibet pars nostri corporis nutritur alimento sibi simili, 6. de vſu part. cap. 17. post princip. & pulmo sanguine calido & sicco alatur, ex Auicenna 1. 1. doct. 3. cap. 2. & ex Gal. 4. de vſu part. 1. 5. purissimo, flavo, spirituoso, in cordis ventriculo præcalfacto, tenuato, siccato, igneum ac biliosam naturam ibi quodammodo adepto: Nam tenuis & biliosus sanguis, amara bilis est materia, qui à cordis furore subactus, necessariò igneum naturam adipiscitur. Hoc enim necessarium fuit, vt foramina, quæ in sua substantia quamplurima habet, & cavitates, pro aëris ingressu & egressu, seruat apertas; plurima enim humiditate laxatus in se concideret, & meatus eius occluderentur.

Dic. Natura prudens ita prouidit, vt humidus eatenius in sui substantia, & prima elementorum commixtione crearetur pulmo, vt conservare posset aperta foramina, ne ab ipsa pulmonis substantia concidente, aut humiditate crebro decidente obstrui possent; quod Auicenna significavit his verbis: Scire tamen debes quod pulmo in sui substantia, & natura, non est humidus reverenti humiditate, quia aperte ad tactum mollior est corde, & renibus, quia inter humida reponit Galenus.

Neque nego, pulmonem plurimis esse prædictum foraminibus, quæ parentia seruat in statu naturali: sed ex eo non argua esse siccum à prædominio: illa enim foramina facultatis formaticis opera sunt, quæ cum modica humiditate conseruari possunt. Accedit, quod

A pulmo mouetur ad motum thoracis, vt supra diximus & secundum trian dimensionem distenditur, ad quam, naturæ lege, aëris ingreditur, ne accidat vacuum, qui suo corpore, & mole dicta foramina hiantia perpetuè efficit.

Deinde pulmo sanguine sibi simili nutritur, & proportionato, qui pituitosus non est, neque biliosus, aut calidus & siccus, sed purissimus, flagus, tenuis, & spirituoso, qualis in alteris continetur, qui flanus & tenuis est, non ob admixtionem bilis, sed ex natura sua, vt optimè notauit Galenus 7. meth. cap. 9. qui sanguis non est siccus, sed moderatè calidus. Autem pulmonem nutriti sanguine bilioso asseverans, intelligendus de sanguine, ratione tenuis & coloris, referente naturam bilis, vt aduertit Galenus 2. ad Glanc. cap. 1.

Quæres: Virū calidissimus sanguis quo nutritur pulmo: ipsum inflammet, & exsiccat? Mitum est, quomodo pulmo perpeti motu agitatus, & incalescens, calido sanguine & spumoso nutritus, (est enim spuma coagulata) a vicinissimi cordis furore, breuissime non exsiccat, ac contabescat, & consequitione ipsum cor in tabem, & marcorem non adducat, alterum enim alteri necessariò, celerrimeque consentit, vt scribit Galenus 4. de præfig. ex pulv. cap. 2.

Dic, quod duplex subsidium pro hac præcauenda ruina parauit natura vnum externum, internum alterum: illud est, quod inter bibendum è potu aliquid ad pulmonem per guttæ, & asperam arteriam defertur, non repente totum, neque per medium instrumenti fistulam influens, sed per tunicam sensim ipsum irrorans, vt 8. de placit. Hip. & Platon. cap. vlt. Galenus asseruit. Cùm verò animanti semper bibere expediens non esset, altero indiguit natura subsidio, interno, & indeficiente, æstuolum cordis calorem, & pulmonis motiones exsiccantes contempnante; nam glandulas sub radice linguae creauit saliuam gignentes, alias ad pharyngem, laryngem, asperam arteriam, quæ omnes vocis, & loquela partes irrigant, atque humectant, quas humiditates excipit pulmo, constans substantia molli, rara, spongiosa, & laxa, cuius vi eas citissimè in se absorbet. Hoc voluit significare Auicenna loc. cit. cùm de pulmone ita scribit: In ipso vero multa humiditatis superfluitas colligitur, propter illud quod adipsum ascendit de vapore corporis, & propter illud quod adipsum descendit de catarrhis, &c.

Virū verò humiditates pulmonem irrigantes ipsum reddant humidiorē, quād sit eius natura: explicatu per difficile est. Dic, quod si dictatum humiditatum defluxus mediocris, valdeque naturalis habeatur, temperamentum pulmonis per ipsum seruatur, quale ex prima elementorum commixtione fuit creatum. Si minus eius humiditatis affluat, pulmonis temperamentum in siccius permittatur. Si verò intemperanter, & immodecē eiusmodi defluant humiditates, temporis decursu, temperamentum pulmonis in humidius permittabitur; vbi enim humor diu ad membrum defluit, illud sibi temperare solet, vt docuit Galenus 7. meth. cap. 6. Nam ante id tempus, pulmonis temperamentum in humidius nondum est versum, etiam aliquantò mollior ex huiusmodi humiditatis commercio reddatur pulmo: Membri namque molliores, humiditatem significat temperamenti, nisi causam habeat, sparsum per membra poros humorem, vt lib. art. med. cap. 5. recte Galenus asseruit. Sic senes, & qui cachexia laborant, molli & inflata habent membra, cùm suapte natura sint siccus, donec tantam iam, humiditas per poros sparsa, moram contraxit, vt temperamentum, & commixtione ipsorum permittat; perinde ac in Ascite contingit, in quo totius corporis coagulatione, ac miscella in humidum versa, humorem vndeque disseminat, vt scribit Aëtius ferm. 2. tetrab. 3. cap. 20. Hinc doctissimè Auicenna, pulmonem ex harum humiditatum

accessu

accessu, non dixit reddi humidum, sed madefactum; A nisi humiditatis mora, ipsum in sui etiam substantia, molliorem fecerit.

Accedamus propius ad pulmoniæ causas: *Vtrum Pulmonia ab omnibus humoribus generetur?* Ex sanguine copioso in pulmonem defluente, phlegmone; siue pulmoniam generari, quam angustia, & grauitas, spirandique difficultas comitantur, satis notum est, & notius quam monstrari debeat: cum enim exuperans, concutusque sanguis nec diffletur, nec possit à natura regulari, necesse est putrefieri, & corrumphi, atque febrem concitari, 2. de diff. feb. cap. 9.

Galenus autem lib. 4. de loc. affect. cap. 8. Pulmoniæ quatuor differentias cum suis indiciis enumerat : simplices duas , biliosam nempe , & sanguineam ; totidem ex his compositas, phlegimonen scilicet erysipelatodem , & erysipelas phlegmonosum : quæ inflammations ab omnibus humoribus possunt concitari, ut probat lib. 1. de loc. cap. 9. & 6. Aph. 33. cùm enim pulmonis substantia, rara sit , mollis, & laxa , ad omnes humores suscipiendos est aptissima.

Rursus. Pulmonia non magis ex sanguine, & bile, quam ab aliis humoribus sit, quinimò ex pituita maiori ex parte oritur: quod docet Galenus 4.*de caus.puls.* 12. & euidenti ratione ostendit, quoniam cùm molli, laxaque substantia constet pulmo, subtilem, biliosumque sanguinem facile affluentem continere non potest, atque adè nec inflammari, nisi à crasso, & pituitoso, quod etiam scribit Aucenna 10.3.*cap.prop.* Ergo insufficienter 4.*de loc.cit.* de peripneumoniæ differentiis agens, solius biliosæ, & sanguineæ meminit, alias omit-tens, imò & pituitosam frequentissimam, & fortè aliis deteriorem.

Dic. Supposito quod inflammatio fiat, ex cuiusvis humoris abundantia, nec insufficienter pulmonia ex sanguinea materia, cuicunque humoris commixta, sicut pleuritis generari possit; tamen frequentius à pituitosa, quam à biliosa emanat, ut *infra* dicetur: quemadmodum & pleuritis crebrius à bile, quam à pituita prodit, à melancholia autem, rarissime; quia cum pulmo levus, subtilisque substantiae sit, ideoque à subtili, & à corde elaborato sanguine nutritur, melancholicum excipere recusat, immo illius insuetam, extraneamque qualitatem ferens, ipsum à se longè latéque repellit, ut eleganter notauit Auenzoar, *lib. 1. theizir, tract. 11. cap. 2.* Et hæc est causa, quare biliosæ, & sanguineæ meminit solùm, nutrimentum pulmonis, calidum nempe sanguinem respiciens: nam in eo abundare pituitam, à qua frequentius pulmonia generatur, certum erat.

Signa.

Intra plurima signa, quæ lib. 4. de loc. affect. cap. 8. Galenus ad indagandam naturam pulmoniæ recensuit, est dolor, quem grauarem adesse pulmone inflammatu, 2. de loc. cap. 9. manifestè asseruit. Sed primò videndum: *Vtrum pulmo sit doloris expers?* Nam si pulmoni sui etiam nerui inseruntur, à sexta neruorum coniugatione deducti, 16 de vsu part. 3. & lib. de nervor. différunt. cap. 10. cur in se continens in gnam dolendi causam, vehementer nonn cruciabitur? aut cur phthisici, quibus ulceratus est pulmo, dolorem potius sentient in spathula, & pectore, maximè sinistris non ulceratis, quam in pulmone ipso, quem magis oportet doloris interueniū iudicari affectum?

Vixiusque problematis est reddenda ratio. Netui illi à cærebro deducti, per pulmonis carnem non exten- duuntur, sed extrinsecus tantum per ambientem mem- branam, lib. de plenitud. 4. ratione cuius in pulmonis mialis grauitas nonnunquam sentitur, & extensio quæ- dam in pectori, aut spina, (hoc enim genus morbi plus

Nec contaria loca solues, si asseras, in principio permutationis ad pulmonem, pulsum effici durum, propterea quod contrahuntur membranae, & arteriae; in processu autem, quando iam pulmo est humectatus à materia, consequenter arterias humidiores reddi, & fieri mollem pulsum. Nam hæc explicatio non consonat verbis Galeni, quippe qui *citato loco* firmauerit, docueritque venari humorem translatum ad pulmones, ex pulsu duro, inæqualique. Deinde si durities illa instrumenti, in principio permutationis materiae ad pulmones, per contractionem membranarum, & arteriarum fieret, sequeretur quod pulsus in principio cuiusque pulmoniaæ etiam redderetur durus quod est absurdum.

Neque subterfugies contradictionem , si asseueres ,
durum fieri pulsum in permutatione anginæ ad pulmo-
nem , id est , duriter , & cum difficultate naturam in hoc
affectu pulsum edere , ob maximam humoris copiam

quo opprimitur : Hoc enim subterfugium inane est,
& propterea nullum , dum contextum Galeni miserè in-
alienum sensum detorquet : aliud enim est fieri pul-
sum durum ; aliud naturam cum difficultate arteriam
mouere.

Ergo subobscurus locus Galeni, ex 4. de caus. puls. 12. explicandus est, si prius aduertas, pulsum in pulmonia fieri mollem, ob humiditatem arteriarum, & carnis: cum tamen inflammatio omnis pulsum induret, quia in ea tenditur arteria, ob inflamatam partis tensionem. Sed cum multae sint causae, quarum ratione maior efficitur mollitas in pulsu, quam possit pars inflammata indurare, sit ut contrarium aliquando accidat ab effectu, qui ab inflammata parte emanare solet. Hæc enim inflammatio ex pituitoso sanguine plerumque originem dicit, qui humiditate sua mollem reddit arteriam: Accedit laxa, & spongiosa pulmonis caro, quæ licet ex inflammatione tendatur, duritatem tamen nunquam acquitit; periclitatur enim ocyssime animal, cum thoraci cedere non potest prædurit.

Quapropter pulsus peripneumonicis dicrotus infrequens est, dicebat Galenus lib. 4. de caus. puls. cap. cit. quod dicrotus in variis requirat quandam duritatem; quam quidem ex pituitosa defluxione non contrahunt; siquidem biliariois munus est siccare, tendere, cogere, indurare; que quoniā minus saepe pulmonem infestat; erit quoque duritas rara, & si hæc, simul dicrotus pulsus etiam. Hæc Galenus. Ad quæ si quis tantillum appulerit animum; quæ in contrario loco traduntur, planè intelligeret; quippe cum Angina à calidis oriatur succis, à sanguine nimbè, aut bile, & in inflammationis loco putrefactus sanguis in bilem verti sit necesse; sit meritò, ut in permutatione anginæ in pulmoniam, molles pulsus non necessariò emergant, sed duri, cum constet talem pulmoniath potius à bilioso, quam à pituitoso succo excitari: nec enim huius prouentus est impossibilis, in qua durum fieri pulsus verbis dudum citatis Galenus tradiderat. Vera igitur esse, quæ in variis locis à Galeno traduntur, his manifestè intelliges; nec sententiam hanc, etsi explicatu difficilem, citata in alio loco vt cunque opponi, relutarive.

inflammato pulmoni, ut empycos comittetur, ex Hippocrate prognostic. 60. & hoc accedit, exponente Galeno in commentario propter calorem in pulmone à puressente pure concitatum, atque etiam propter tußim adiunctam: hac enim ambo calcificant vultum, & totum caput; quia scilicet ex defluxione in pulmonem decumbente, vapores in ipsum redundant. Hoc significauit Auicenna 10. 3. tract. 4. cap. 11. de signis peripneumonia, dum sic ait: Et quandoque communicat ei in extensione, & replezione faciei totius, & apparent in utrisque maxillis rubedo, & inflatio, propter illud quod ascendit ad eas ex vapore, propter carnositudinem earum, & raritatem ipsarum, & non sunt, sicut frons intacta sua. Et quandoque vehementer fit rubedo, donec seruitur tincto.

Ex altera parte sunt valida momenta rationum: Si enim fit rubedo genarum in pulmonia, ob calorem in pulmone concitatum, & tußim adiunctam, quia calor sanguinem ad faciem tenuem, & raram eleuat, & se ruber color atipiùs in ea efflorescit, & tußis innat, cuius labore, & tractione sanguis in supernas partes euelt: etiam maxillarum rubor esset magis proprius septem-

*Virum autem pulmonia à pleuritide distinguitur: di-
bitandum. Etsi enim autores proptimum caput viti-
que affectui dicauerint, cum utrisque vitiis signa sint
communia & affinia, adeò ut difficulter possint ab
inuicem se iungi, cum utraque sit inflammatio par-
tium spirititalium: tamen plurima sunt signa, quæ
hunc affectum inter se distinguunt. Dolor enim in
pleuritide adest acutior; in pulmonia gravis, & pon-
deris sensum referens. Febris in utroque affectu viget
acuta; sed in pulmonia ardentior, ob cordis viciniam.
Pleuritis in initio siccum tussim habet; pulmonia magis
humidam. Difficilior est in pulmonia respiratio: nam
cum pulmo, & thorax dilatari possint, quantum sit sa-
tis, quo dolore non impedianter, ut in pleuritide,
sit profecto, ut moueantur promptè, adeò ut præ ma-
gnitudine, & frequentia, suffocari laborantes videan-
tur, inflammatus enim pulmo, & multo humore re-
pletus, aëri emi, quantum par est, attrahere non potest:
præterquam quod calidissima pulmonis, & cordis affe-
ctio, citatiorem expostulat respirationem: bronchia
autem angustiora facta, aëris sufficientem attractionem
impedit.*

Insuper peripneumonici pulsum habent magnum, celerem, crebrum, languidum, mollem, vndosum, & aliquando dicrotum: Pleuritis obtinet omnino diuersum. Ille est magnus, & celer, ob febris feruorem, & cordis viciniam. Creber, vel minus, vel magis, propterea cauma internum, aut soporosa affectio, quæ pulmonia cōmies expostulat. Languidus fit, ob impotenciam ab ingenti intemperamento contractam. Mollis, ob rationes *futurae* assignaras.

correptis lumbicis, fieri maxillarum ruborem asseuerat. A Et Auicenna 14.3. tract.3. cap.6. faciei tubedinem proponit pio signo inflammati hepatis, §. Significans ipsum signa apostematis calidi, rubedo faciei, & exuberatio venarum.

Aduerget etiam Galenus 4. de loc. 7. quod pulmonia affecti difficulter respirent: Si vero, inquit, simul conueniant in spiritualibus instrumentis, & calor, & angustia, vt in peripneumonia, tum neque maxima, neque frequemissima, neque etiam celerrima spiratio sufficere potest, sed refondere tentant sic laborantes. Sed videndum: Vtrum peripneumonici sublimi respiratione laborent? Cum enim tres causae respirationis continentur, facultas, instrumentum, & vsus, & in hoc affectu nullum horum laedatur, videtur illi propria non esse.

Contraria facit argumentum validum: Nam ex aucto calore, aut spiritualium partium angustia spirandi difficultas oritur: quia præterquam magna, velox etiam, & crebra efficitur respiratio, maxima, celerrima, & frequentissima fit, si simul cum aëstu, angustia iungatur, vt in hoc affectu persæpe contingit; imò nec aliquando sufficit, sed erigi coguntur patientes, & recta ceruice spirare, quam respirationem, sublimem vocat Hippocrates 3. epid. sect. 2. text. 4. quia iacentes sese sentiunt præfocari. Quare qui periculosisssima hac difficultis respirationis specie laborant, orthopnoici appellantur, hoc est, nonnisi recta ceruice spirantes, vt docet Galenus 7. de comp. med. sec. c. loc. cap. 6. quia in ea iacentes suffocantur, & ob suffocationis timorem, totum corpus cum thorace rectum habent coguntur, ad facilis spirandum, vix que adhuc non sufficiunt 2. prorrhet. 5. 4. In qua difficulti, & sublimi respiratione, non facultas ipsa, non vsus, sed instrumenta afficiuntur, & inter ea, aspera arteria, præferimque eius propagines, quæ in pulmonem distribuantur; cum enim strictiores sint, promptius obstruuntur, 3. Aph. 2. 6. & 1. de diff. respirat. cap. 12. Num autem peripneumonici decumbentes melius spirant quam erecti, infra cap. 7. de difficultate respirandi, exponemus.

Præfigum.

Inter signa prognostica illud est potissimum: Vtrum D Peripneumonia pituitosa sit frequentior biliosa? Nam eti bilis tenuis elabatur, nec contineri possit in laxissimo membro, vt inflammationem efficiat, saltem continebitur crassior, atque ita magis ex sanguine, quam pituita, quæ minus in eo viscere abundat, generabitur pulmonia, quod putauit Auerrhoës 4. collect. 5. 2. Accedit quod videtur biliosa magis propria, & frequentissima, ex eo potissimum, quod ex Hip. & Gal. 2. Aph. 3. 4. & 3. 9. & passim lib. 3. de temporum, ætatum, & naturarum morbis, proportionalis sit calido & siccо pulmoni: Caloris enim in eo abundantis validum testimonium est, alimentum quod illi paravit natura, sanguis nempe arterialis in corde præcalfactus: nec poterat frigidum membrum formari, quod perpetuo, primoque excepturum erat copiam aëris refrigerantis; præcalidus siquidem, tenuisque sanguis quo alitur, ad bilem vergit.

Nihilominus expressa est Galeni sententia, locis supra citatis, frequentissimum pulmonia ortum esse ex pituita, seu sanguine pituitoso: tum quia plurimus in hoc viscere aceruatur; tum quia subtilis biliosus, ob membra laxitatem, innumeris ferè cavitatibus pleni, facile elabatur, nec in tanta copia aggregari potest, quam sufficiat ad inflammandum. In membranis vero, quas prædictus humor sua subtilitate penetrat, & propter illum densitatem fluere prohibetur, congeritur, & inflammat, quemadmodum in pleurite, & phrenitide experimur, & docet Galenus 6. Aph. 3. 3. non sic de cerebri, aut pulmonis malis.

Nec obstat, quod pulmonia sit calida inflammatio, pituita autem frigida: Non enim ea sit, nisi putrefacta, & iam præternaturaliter calida. Quod si petas, unde pulmo tanta sit refertas pituita, vsque adeò aliena ab eius temperamento, & natura sanguinis arterialis, quo alitur, 4. de v. f. part. 1. 5. & lib. 6. cap. 10. Dices, esse superfluitatem alimenti pulmonis. At solutio hæc redarguit manifeste, quia cum illius nutrimentum sit sanguis biliosus, huic potius, quam pituitæ, debet excrementum attestari.

B Nec rectè explicabis, si dicas mutari à pulmone in pituitam superflua sui alimenti, atque inde tantum abundare, tantamque rei scirentur. Sed præter alia quibus refutari posset hæc solutio, quomodo in tam parvo membro tanta excrementi moles acerabitur, & ex tenuissimo succo; præsertim cum in reliquo corpore non ita fiat, sed ea tantum superfluitas ab alimento separetur, cui expurganda sola ferè intensilis transpiratio sufficit.

Dic ergo, quod cum ex corpore vniuerso halitus perpetuò descendant ad caput, & in eo à frigiditate excedente concrescant: necessarium sit præ grauitate descendere, & in substrato pulmone laxissimo, & spongioso recipi. Cumque concreti illi, descendentesque vapores, aquæ sint, & ex permixto aere (quo pulmo scaturit, quæcumque perpetuo motu necessariò permiscer humor, quem recipit) albi, & spumosi redditur, pituitæ imaginem induunt, cuius permixtione sanguis pulmonis redditur pituitosus, & talis ut plurimum in eo redundant, & majori ex parte pulmoniam creat.

Licet enim bilis proportionalis habeatur, & innato pulmonis temperamento similis, pituita autem dissimilis, & aduersans; talis tamen non est, imò proportionalis ac similis, respectu adscititiae temperie, quam ex defluxione sibi comparat pulmo: pituitæ siquidem conuersatione non potest non pituitosus quodammodo euaderet, si modò vero dictum est à Galeno 7. meth. 6. humorem omnem, vbi diu ad membrum defluxerit, illud sibi attemperare. Cum igitur conueniant in pulmone nativa temperies calida, & adscititia frigida, sit ut permixta euadat ex calido, & frigido, illius temperatura, quantumvis ab ortu calida simpliciter fuerit; non secus quam in membris senilibus calida; & secca est, ex partium siccitate, & pituitæ humiditate. Quare nec pituita ipsa, nec morbi pituitosi, dicentur omnino improportionales pulmoni, nec ob eam causam rariores, imò vero frequentiores, ob maiorem aptitudinem, quam datur ex parte sua substantia, ad continuos, aceruandosque pituitosos potius, quam biliosos humores; atque ideo nihil mirum, si rarius à bile inflammetur. Et ex dictis quidem, ad argumentationem in contrarium adductam, patet responsio.

E Vtrum pulmonia pituitosa sit deterior, & periculosior biliosa? etiam addubitandum. Nam nos non perinde deteriore, sicut frequentiorem iudicamus pituitam: multò enim maius periculum vertitur in biliosa, vt tradunt omnes cum Auicenna cit. Primum, quia exibile acutior est, & saeviora habet symptomata, qualia ferè iunguntur biliosis morbis, magisque æstuans calor, sitis intolerabilis, phrenitidis timor, &c. ex quibus, & aliis, à toto genere periculosiores habentur citius interentes; quod breuis eorum terminatio, & vt plurimum in malum, satis confirmat, & constat apud Hip. & Gal. passim. Secundò congesta, & aceruata bilis iuxta cor, periculosissima est, quippe quam ob ignei motus velocitatem promptissime irruit, & facile commens, timor est, ne inflammationem patiat, quam eorū cum vita non patitur, vt 5. de loc. 1. Galenus edocuit.

Tertio. Licet bilis, & ab ea orta inflammatio, natuæ temperiei gratia, proportionalis videatur pulmoni;

dissimilis tamen est, & contraria, in ordine ad adscititiam, & contexturam illius visceris. Ergo ex duplice capite impropositio dicenda est, & ex consequenti periculosior, iuxta sententiam senis, 2. Aph. 3. 4. Præterquam quod eti pulmoni minùs noxia afferatur, quia similis; non idem salubrior potest appellari, videlicet quia cordi aduersissima, ratione cuius, utpote quod vitæ nostræ sedes & radix, morbi magis aut minùs salubres dicuntur. Cum igitur biliosa pulmonia deterior habeatur, & iisdem ferè de causis secundum locum obtineat phlegmona, quæ ex putrefacto sanguine gignitur, sat erat de his meminisse Galenum, in libro de loc. affectionis, maximè vbi non erat scopus de morborum differentiis agere, cum in iis libris solum affectam sedem indagare sibi proponeret.

Vtrum permutatio pulmonia in pleuritidem sit reprobanda? Pulmonia raro mutatur in pleuritidem, vt notauit Galenus 7. Aph. 11. §. Ad inflammationem autem pulmonis, morbus lateralis non admodum consequi solet: quoniam si mitis fuerit inflammatio, omnis humor noxius per spumum expurgatur; perniciosius vero, antequam costa patientur, sufficit agrum. Tamen si accidat, videtur non solùm esse periculosa, sed exitialis: Nam morbi acuti, & inflammationes internæ, si rectè terminari debent, vires robustas prærequirunt, quia auctore Galeno 10. meth. 5. Una salus pleuriticis, ac peripneumonici est virium robur, ad tolerandam magnitudinem morbi, vt scilicet usque ad statum sufficere possit: vires enim robustæ, remedia vacuantia libentissime fertunt; quare cum illæ ex præcedente pulmonis inflammatione sint deiecta, superveniente alio acuto morbo valde urgente, necessariò fatiscunt. Quare hæc mutatio in pleuritidem videatur reprobanda. In hunc sensum intelligendus est Hip. 1. prorrhet. 8. dicens: Prælanguentium phrenitides, letales.

Galenus 6. epid. sect. 6. com. 8. assertens lateris phlegmonem sanare pulmonariam, explicandus est hoc modo. Mutatio pulmonia in pleuritidem periculosa est, & lethalis, vocaturque ab ipso bona, quia minùs mala. Hoc modo 6. Aph. 5. 3. dicebat: Desipientia que cum risu sunt, securiores, hoc est, minùs periculosæ, quia nulla desipientia, secura est, vt probat Galenus in com. Ita 4. Aph. 2. 5. Bonum est sanguinem nigrum infra diuicii, hoc est, minùs malum, explicante Galeno in com. Hac ratione considerata natura partis affectæ, cum pulmo sit nobilior pleura, & transferatur humor à loco nobili ad locum minùs nobilem, id est hæc translatio est minùs mala, quam si pleuritis in pulmoniam permitetur.

Hippocrates 2. progn. 6. 4. sic pronunciat: Quibus autem abscessus sunt ex pulmoni, aut circa aures, ac suppuration, aut ad inferas sedes, ac fistulantes, iij superantur. Ex hac sententia exoritur dubium: Vtrum fistula, & abscessus facti in superioribus partibus in pulmonia, sint praefrendi illi, qui in inferioribus partibus adnascentur? Morbi materiales tum evacuatione, tum permutatione iudicantur: Si enim alter quieverint, malignius retrocedunt, 3. crit. 4. quorum cessationi, quæcumque fidere non oportet, vt monuit Hippocr. 2. Aph. 27. Cumque subitæ morborum terminaciones, solutione ve duobus celebrentur modis, 1. de dieb. decret. 1. excretione scilicet, & abscessu, sic peripneumonia solui potest, aut excretione, aut abscessu. Excretion fit bifariam: aut affatim evacuatione facta, vt haemorrhagia, deiectione, copioso mihi, & hæc solutio per crisim facta nuncupatur; aut sensim, resolutione, diciturque hæc solutio per concoctionem.

E Abscessus dupliciter fit: aut suppurante inflammatio in pulmone ipso; aut raptu materiae ad aliam partem confluentes, nimurum retro aures, aut alas, inguina, cætra. Et hoc accidere potest, antequam in pulmone

A suppurraverit, aut post. Licet autem hæc ita sint, Hippocrates loco cit. solum agit de terminatione pulmoniæ per abscessum, qui si tertio aures contingat, ad suppurationem tendere est necesse, vt à tanto modo boager euadat; si in inferioribus partibus fistula i debet.

Quid vero per fistulari intelligat, explicat Galenus in com. Nam quando in animalium corporibus, visceribus, uestibus, quedam figura fistularum modo repertur, per translationem fistula nuncupantur: propriæ namque fistulae dicuntur missorum instrumenta, quæ cauitatem obtinent oblongam. Paulus lib. 4. c. 49. fistulam definit hoc modo: Est sinus in callum obduratum, ex abscessibus plerumque constans sumptum nimurum per translationem ab arundinum fistulis appellatione. Et lib. eod. cap. 7. 7. inquit: Fistula est sinus callosus, dolore aliquantulum vacans.

B His iactis dic. Abscessus factos in pulmonia in partibus infernis, securiores esse, & ad curandum minùs difficiles; superiora enim membra nobilia sunt, & nobilioribus partibus magis vicina, & maius discrimen afferre consuevere: partibus enim inferioribus inflammatis pauci admodum pereunt, si recta curatio admittatur. Accedit quod inter curandum, ex parte foecido retro aures, peccus, aut alas, emanat & spirat vapor in internas partes, qui has diuersimode premit atque fatigat, & persæpe accidit, vt humor antequam expurgetur, in altas sedes recurrat. Quare abscessus in superioribus partibus facti, sunt difficiles, apud Galenum 6. epid. sect. 2. com. 14.

C Abscessus autem, inquit Hipp. 2. progn. 6. 7. qui ad crura sunt in pulmonis vehementibus, ac periculosis, omnes viles sunt: quia à parte nobili ad ignobilis humoris translatione fit, nempe ad crura, & articulos; quæ membra ad fluxionem suscipiendam magis sunt apta, 4. Aph. 3. 1. Auicenna sic exponit, 2. 2. 3. tract. 2. cap. 1. Et non quidem multiplicant dolores in iuncturis, nisi quoniā ipsa sunt magis vacue, quam reliqua membræ, & plurimi inotus, & debilioris, ac frigidioris complexionis, & situs earum in extremitatibus est longinquus a rectore primo. Quare Hipp. 2. epid. sect. 1. circa med. sic habet: Optimi potissimum sunt abscessus inferni, & longissime infra ventrem, & remotissimi à morbo. Et inferni articuli declives sunt, in quos natura robusta humores, vel etiam calidos longissime detinuntur.

D Quæres: Vtrum peripneumonia sit brevior, & acutior pleuride? Cum enim pleuritis à bilioso humore, pulmonia à pituitoso ferè oriatur, 6. Aph. 3. 3. brevius videtur terminari pleuritis. Hoc modo Hippocr. 2. & 3. de morb. & lib. de affectionib. pulmoniam ultra vigesimum diem produci, & lentis iudicationibus finiri asseuerat.

E Sed cum brevitas, & acuties morbi, penes ipsius magnitudinem estimetur, 1. Aph. 1. 2. morbi autem magnitudo non solum in propriæ essentiæ magnitudine, sed in malignitate, & affectæ partis præstantia consistat: 4. meth. 6. & 7. meth. 1. 2. videtur, cum pulmo sit cordi vicinus, sine quo huius visceris opus seruari non potest, eius inflammatione esse breviorem, & citius pleuritis interimere, si vehementis sit, & symptomatum vehementia ægrum premat. Si autem est mitis, & ex frigidore humore prognata, tunc æger euadit, & longiori tempore finitur, de qua lib. de morbis est exponentibus Hippocrates.

F Dubitabis: Vtrum pulmonis inflammatio in parte dextra generata, sit periculosior quam ea, quæ sit in parte sinistra? Responde hoc modo. Pulmo in vtraque thoracis amplitudine situs est, inter costas, & alteram inter sepientium membranarum: distat autem aliquantulum ab ore, ne aëris appulus statim refrigeraretur. Eius pars dextra cum sinistra iuncta, pedis bubuli, cœtini, aut alterius bisulci antralis figuram teneat, & licet inflammatio in vna parte scortum consistere nequeat, quin illid altera afficiatur; ramen si pars sinistra

inflammatur, maius periculum vertitur, quam si dextera phlegmone oblideat, quia est cordi vicinior; ad quam arteria aorta à corde percepit accedit, & à qua aëris putus peruenit ad cor. Si vero adeò augeatur inflammationis, ut bronchia, & arterias occupet profundiores, cavitatisque omnes obstruantur, tunc subsequuntur vehementi incendio, & oborta maxima spirandi difficultate, subito æger velut suffocatus occumbet.

Curatio.

Satis de aere, & victu, ceterisque rebus non natura libus parandis diximus, in *capite de pleuriide*, quæ cum pulmonis inflammationi sit valde affinis, illa praecipita pro huius curatione sufficientem, quæ eo loco vberum, ni fallor, prædictum. Solum ergo de venæ sectione agemus, pro hoc morbo curando utrissimum, & quæ in curandis inflammationibus internis summum obtinet momentum, ac potestatem maximam. Si vero vires sint debiles, vel ex natura sua; vel pulmonia ex Angina, vel pleuritide subsequatur, & ex præcedente morbo flaccescat, tunc commodissimè cucurbitulae scarificatae, vel siccæ scapulis possunt affigi, & alia per crurum ligaturas, vincula, frictiones celebrari, quæ humores redundantes ad contrarias partes retrahunt; quorum ope fluens, & fluxurus humor ad longinquam diuertitur, & phlegmones in pulmone augmentum prohibetur. Purgatio clemens summo est ex visu. Clysteria benigna. Fomenta parti inflammatæ applicata, & cetera omnia expectorantia auxilia, quæ *capite superiore* proficia esse protulimus.

De sanguinis missione residua erit solum disceptatio, quæ plurimos, vel peritissimos Medicos haec tenus male excruciat. Cum enim inter Medicos ratum sit omnes, phlebotomiam esse exercendam ex parte, in qua inflammationis viget, quod ex grauante dolore, & rubore maxillæ è directo respondentis deprehendemus, non definiunt tamen aliqui, qui semper è sinistra parte feriendam esse venam sibi persuadent: Nam ab hac parte facta venæ secio pulmonum inflammationem reuelat, partemque deriyat, quandoquidem pulmonum venæ ex dextro cordis sinu procedunt, hic autem in sinistrum parietem venæ caue inserunt, qui per alam sinistram in cubitus excurrit.

Age igitur, & pensa quantum valoris habeat opinio hæc, & quære: *Vtrum semper è directo laborantis pulmonis vena secanda?* Nam superiore rationem minimè probabo: Si enim in latere dextro sit grauitas, ab interna dextra: si in sinistro, ab interna sinistra; si visceris ipsius medium sit inflammatum, vel parenchyma totum, primò à dextro, deinde à sinistro, si vires ferant, sanguis est detrahendus.

Nec ratio superior est undequaque vera: Nam si dexter pulmo inflammatum opprimitur, non magis reuellet, patiturq; deriuabit interior cubiti sinistri vena, quam dextri, sed minus; properea quod sanguis, qui in pulmones profluit, à dextro cordis sinu per venam arteriosam ducitur; atque ad dextrum cordis sinum sanguis fertur per venam magnam, quam inibi inseritur, & quæ magis à latere dextro venæ caue, quam à sinistro propagatur.

Vbi igitur in animo est, sanguinem ad dextrum cordis specum, & inde ad pulmones profluentem reuelare, atque deriuare, id sc̄ta basilica dextra potius quam sinistra exequendum erit. At quære? Ergo eadem militante ratione, inflammatum pulmone sinistro, dexta, & non sinistra basilica tundenda erit, cum sanguis similiter à dextro sinu cordis ad eum profluat? Dic etiè, aut certè facilis tunc præsidium afferre sinistram basilicam sectionem, ob rationem quam aduersarij proponunt, ob id præsertim, quia sic amplius rectitudi, & societas seruantur.

Hæc disertissimus Galenus sedulò perpendens, lib. de sang. mis. 16. laborante latere, pulmone, septo transverso, liene, aut iecore, aut ventriculo, interiore venam, quæ per alas ad gibberi iuncturam pertingit, eligi suadet: summè tamen commendans, ut in omnibus hisce affectibus, quæ in rectum est laborantium partium vena secat; hoc enim modo venæ sectio celebrata tam perspicuam celeriter utilitatem affert, & qui laborant, & familiares eorum s̄penuerit obstupefant.

Neque obstat, quod vena arteriosa vbi à cordis emergit specu dextro, eo artificio membranis fabrefacta est, ut sanguis, quem à corde recipit, rursus retro permeare non possit, ut Galenus testis est locupletissimus lib. 6. de visu part. cap. 11. haud igitur poterit diflecta basilica dextra sanguis, qui in dextro pulmone, & vena arteriola est, vacuari: quare dextro pulmone inflammatum, non est magis eligenda dextra basilica, quam sinistra. Quippe licet sanguis, qui iam est conculcatus in inflammationis loco, & venæ arteriosæ capacitate continetur, secta basilica dextra, subito, & affatim hauriri non possit, potest tamen quadantenus, & sensim retrocedere: membranæ liquide illæ, non ut nihil omnino, sed ne repente & subito, multa & acerata sanguinis quantitas, in validis nempe thoracis compressionibus, retro ad cor remeare possit, præstant. Præterea qui fluit sanguis in dextrum cordis sinum, quique inde decubere paratissimus est in locum inflammatione obfessum, facilius longè sic dextra interna vena secta deriuatur, atque reuelatur. Porro qui iam est in inflammationis loco, & substantia pulmonis impactus, etiam hac vena secta vacuatur. Si vero videre vis alios morbos periculosos, & lethales, quibus opprimitur pulmo, & eorum curationem, de quorum numero sunt ipsius hydrops, tuberculum, & laevium arteriarum obstructio, lege quæ diximus lib. 2. Hist. PP. Medic. in com. Hist. 1. 2. & 121.

O B S E R V A T I O.

Peripneumonia, hemorrhagia copiosa indicata.

ET si Auicenna 10. 3. tract. 4. cap. 10. afferat, quod fluxus sanguinis narium non confert in peripneumonia, sicut confert in pleuresi, propter diversitatem durarum materiarum; & quoniam attractio à pulmone longior est, quam sit à velamine, & panniculis pectoris, & lacertis: quod etiam probat Galenus lib. 3. cris. cap. 3. tamen si aliquando res aliter accidat, non idè oracula desinunt esse vera, 6. Aph. 58. quia ratio contingentia non tollunt veritatem problematum medicorum, lib. de fæt. format. cap. 2. Incidit iuuenis quidam, temperamento calidus & humidus, in pulmoniam, qui antea defluxionibus erat catarrhosus valde obnoxius, & pulsus in ore, naribus, gingivis, palato frequenter vexabatur, à quibus ichor biliosus, tenuis, & mordax distillabat sèpè. Illa ita eum oppressit, variis symptomatis sauis stipata, ut cum difficulti, & sublimi respiratione, cibi fastidio, vigilia importuna, siti inexhausta, cardialgia, & dolore grauante in latere dextro percepto, & anxietudine summa, animam efflare videretur; cui plurima etiè secundum artem celebrata præsidia contulere nihil. Ecce septimo die in agone positus, caliginem in oculis persens vehementem, ut vix adstantes posset intueri. Hoc tempore, subito apertis narium tubis, tam copiose sanguis effluxit, ut intra sex horas, plusquam ad libras tres emanauerit crux: qua vacuatione facta, respirauit facilis, excrevit sputum valde percoctum, dormiuit, & concocta urina, decimo septimo perfectè est iudicatus.

Vbi igitur in animo est, sanguinem ad dextrum cordis specum, & inde ad pulmones profluentem reuelare, atque deriuare, id sc̄ta basilica dextra potius quam sinistra exequendum erit. At quære? Ergo eadem militante ratione, inflammatum pulmone sinistro, dexta, & non sinistra basilica tundenda erit, cum sanguis similiter à dextro sinu cordis ad eum profluat? Dic etiè, aut certè facilis tunc præsidium afferre sinistram basilicam sectionem, ob rationem quam aduersarij proponunt, ob id præsertim, quia sic amplius rectitudi, & societas seruantur.

A rem, & alias differentias, immutata respiratione mutatur. Ergo, &c.

Dic. Aëris est materialis causa vocis, & sermonis, qui etiè detur sufficiens pro respiratione, pro illis tamen actionibus non est satis, ad quas edendas oportet ut aëris vehementi exsufflatu ad rimulam gutturis illidatur, & percutiatur: Adde, harum operationum non unicus esse causam; quare earum interceptiones, amissionis, aut etiam læsionis causa multiplex erit, ut proponimus infra.

Ad secundum dic. Vocem non immutari, nisi eius causa immutetur; sed cum plures ad ipsam perficiendam causæ concurrent, ad unius respirationis per morbos mutationem, omnes eiusmodi alteraciones referendas non esse, ex dictis constat aperte. Per ætares ergo, & morbos, ob instrumentorum vocalium mutationem, vox immutatur. Pueri ob fistulæ vocalis parvitas, & angustiam, acutam edunt. Adolescentes, & iuvenes, instrumentis ob ampliorem calorem dilatatis, grauem reddunt. Pubertate media, inæqualis, inconcinnaque est. Ex siccitate asperæ arteriæ in ardentibus febribus, fit vox clangosa. Ex eiusdem copiosa humida, euadit aspera, & tanca.

Dubitabis: *Vtrum larynx sit potissimum vocis instrumentum?* Guttur, laryngem; seu aspera arteria caput, esse proprium, & immediatum vocis instrumentum, firmat Galenus lib. 1. de loc. c. 6. lib. de vocal. instrum. distinctione, cit. 7. de visu part. cap. 5. & lib. 6. c. 4. & 2. de placit. 4. & 5. & lib. de præcognit. ad Posthum. cap. 5. & 11. C prorrhætic. cap. 3. In gutture enim, quod Græci larynx vocant, pars quædam reperitur cartilaginea; quam Græci Epiglottin, Latini lingulam appellant, cuius figura est similis scuto, quare scutiformis etiam nominatur; hæc igitur est proprium vocis instrumentum.

Hoc atitem ita esse, facile probari potest: Nulla enim pars in nostro corpore reperitur, quæ illi similem substantiam sortiatur. Quemadmodum ergo in omnibus actionibus pars aliqua similaris constitui debet, cui præcipue hoc munus deferatur, ut visio humori crystallino, sanguificatio iecoris carni, sic pariter vox lingulæ est adscribenda. Reliquæ vero instrumenta, in aspera arteria, & thorace contenta, ut musculi, nervi, & similia que proponit Galenus 4. de loc. c. 6 in fin. ad vocem conferunt, sicuti reliqua partes oculum componentes ad visionem. Pulmonem vero eo loco inter instrumenta vocis non reposuit, quia aliorum collatione est remotissimus, præter id quod reliquis actionibus thoraci inseruit. Lingua vero cum labris simul, natis, ac dentibus, locutionis potius, sermonisve, quam vocis organum existit.

Vtrum autem sermo differat à voce? interrogabis: quantum autem inter se distinguantur, vel ex ipso Arist. constat, 4. de hist. animal. 9. & colligitur ex Hip. 3. epid. sc̄t. 3. text. 74. in historia Pythionis. s. obmutuit, vox deficiens est. Idein non modis sermonem, qui vox est, quia inter se mutuò homines loquuntur, sed & vocem latius patentem amisit, atque idè adiungit Galen. vociferari quis poterit, non loqui, è conuerso autem minime, hoc est, deperdita voce loqui. Quare, ut idem Arist. afferit loc. cit. sermo vocis est interpretatio per linguam, quæ non vocale, sed ipsius vocis explanatorium organum existit, 1. prorrhætic. 3. & hoc modo 2. de anima. 8. naturam lingua vti ad gustum, & loquitionem asserat, quia ea immediatum, & proximum loquitionis instrumentum est, sicut lingula, vocis: hoc modo balbi, & trauli, quia læsionem in lingua patiuntur, præve loquuntur.

Quapropter ita vox, & sermo sive oratio hærent mutuò, ut vbi est sermo, ibi continuò sit vox; non contra, ut vbi est vox, ibi sit sermo. Vox potest esse bruta, ut ait Plutarchus lib. de procreatione animæ: communis est enim

C A P V T V.

De Aphoniam.

Definitio.

ARgumentum de voci natura, materia, visu, instru- mentis, explicatu difficilissimum est, maximè quoniam libri de voce, quos Galenus cap. 5. lib. 4. de loc. affect. legendos monet, in nullo Græco codice reperiuntur, & liber de voce Galeni, qui circumfertur, germanus non est. Igitur primò querendum: *Vtrum definitio vocis ab Aristotele posita, sit recte tradita?* Nisi enim B vocis natura exactè prius explicetur, Aphoniam, seu vocis omnimodam ablationem, & eius causas commodè rimati non posse, mihi persuadeo: Aristoteles sic definit, lib. 2. de anim. cap. 8. post med. *Vox est sonus animalis sanguinei respirantis, per instrumenta vocalia redditus, non sine imaginatione.* Quæ definitio per omne genus causæ explicatur: Nam vox, non cuiuscunque animalis est, sed solum organa vocalia habentis. Hoc modo pisces à vocis beneficio excludit eo loco Aristot. nec sonus ab eis editus, vox dicitur, sed quidam est suffrus, bombus, aut strepitus, ut cicadarum, muscae, & apis.

Vox namque ab omni alio sono distinguitur, causa, instrumento, & fine: Licet enim soni materia sit aëris, vox non qualiscunque, sed expiratus. Instrumenta, pulmo, aspera arteria, & gutturi. Effectus causa, facultas animalis thoracem mouens, & ob id vocem formans. Finis vero, ut per eam animi conceptus patefiant. Hanc definitionem etiam Galenus proponit, lib. definit. medic. lib. de vocal. instrument. distinctione, cap. 2. & 7. de visu part. cap. 13. & lib. 8. cap. 6. & 2. de placit. 5. & 2. de motu musculor. cap. vlt.

Sed est quædam obiectio contra prædictam doctrinam. Tussis, sonus est per instrumenta vocalia redditus. Ergo sonus hic, vox est appellandus, quod non videtur dicendum. Dic, non quincunque sonum in animali factum, & per instrumenta vocalia redditum, vocem esse: in hac enim est necesse, ut aëris exiens cum expirazione, conuenienter & vt decet moueat, & in lingula conficiatur modis, & quæ modificatio, vocis formalis est causa: cum igitur tussis sit vehemens efflatio, non potest aëris exiens cum modificatione illa reddi. Ex his explicabis tenebrosum locum Arist. loc. cit. de anim. vbi dicit: *expirantem non reddere vocem, sed retinentem aërem,* quasi dicat, qui spirat sine hac modificatione, vocem non edit; & per retinentem, intelligit, reseruantem aërem, ut possit eo modo pro voce modificari: Si enim Aristoteles simpliciter intelligeret, *expirantem non edere vocem,* falsum esset, cum ex eius mente, loc. cit. dictum sit, & ex Gal. 4. de loc. cap. 6. expirationem præcedere vocem.

Quæres deinde: *Vtrum aëris expiratus sit vocis materia?* Aërem copiosum cum impetu, & violentia ascendentem, vehementer, confertim, & cum strepitu facta expiratio, quam exsufflatione appellamus, cooperantibus musculis intercostalibus, vocis esse materialiam luculenter ostendit Galenus, lib. 1. de loc. cap. 6. 2. de placit. 2. de motu musculor. cap. cit. & 7. de visu part. 5. & 1. de difficult. respirat. 2. 3. aëris enim non solum expiratio, sed reliquarum operationum, & vocis, & loquela materia est.

Obiicies duo fortissima tela. Primum. Plures sunt qui vocē priuantur, nihilominus respirant, alioqui non viuerent. Ergo vocis materia expiratus aëris dici non debet. Secundum. Eadem causa quæ vocis mutationes efficit, vocem quoque simpliciter efficere nata est. Sed per ætares, & morbos, vox in grauiorem, acutio-

enim horum cum brutis animantibus, in quibus aut vox est, aut sonus quidam, Arist. 4. de hist. animal. cit. simo & in carentibus anima, ut Plutarchus ait lib. 4. de placit. Philosoph. c. 19. licet impræcipie) & quidem aliquid significans: cui enim dubium leonis rugitu, tauri mugitu, canis latratu, vulnalu lupi, indicari rem, aut affectum aliquem fetociæ, doloris, famis, &c.

Et sicut. i. 1. prob. quæst. 60. pueros tradit, ac bestias eodem ferè modo suas appetitiones enunciare, quod illi nondum proferre literas possint. Atque hinc cap. 2. de interpretatione, alicuius esse rei argumentum, etiam illiteratos mutarum animalium sonos affirmat. Demonstrant hoc etiam illiterati strepitus; ceu ferarum, quorum nullum est nomen. Articulæ vocis, quæ sermo nuncupatur, duæ sunt partes primariae, nomina, verbæ, ut horum syllabæ; harum literæ, quæ sunt primæ voces individuæ: iure ut Albertus Magnus lib. 4. de anim. tract. i. cap. 2. sermonem definierit, vocem articulatam, & literatam que mentis conceptum enunciat, & soli homini conueniat, quia sensum animi exprimit.

Huc spectant, quæ initio lib. de interpretatione Arist. ita scribit: Ut qua scribyuntur literæ, sunt notæ eorum quæ dicimus: sic voces sine qua sunt in voce, indicia sunt eorum, quæ in animo insunt: docens referri eas conceptiones, quæ vocibus explicantur, ad res ipsas. Ita sermo, sive oratio, ut ait Plutarchus lib. de anim. procreat, est dictio in voce, sensum animi extromens, res hominis propria, ut & Arist. loc. cit. 4. de hist. & 1. polit. cap. 2. quomodo Plotinus Ennead. i. lib. 2. cap. 3. Sermo qui est in voce, inquit, eius est imitatio, qui est in anima.

Et Magister Plato pariter, in dialogo qui inscribitur, sophista, de eo, quo est ex mutua inter se notionum, seu formarum implicatione, quæ sunt in animo, efficaciam orationem tradit. Addit in Theeteto, hoc esse orationem, sive sermonem, scilicet plenam reddere per verba, & nomina cuiusque mentem vocis opera, tanquam per speculum, sicut aquam ex ipso fluxu verborum exprimendo. Quare Albertus Magnus tract. i. cap. 1. de sens. & sensil. non iniuria scriptit: Sermonem instrumentum esse, quo scientia docentis in animum transfertur auditoris. Constat verò nomine, & verbo, ut disertè Plato in Spob. exponit, atens esse duo genera illarum significationum, quæ per vocis ministerium versantur in explicanda rerum natura, nomina, & verba.

Et Aristotel. cum secutus, lib. de interpretatione, ipso in initio, sic aggressus explicare quod volebat, sermonem illum esse ac dici, cuius ope sensum exprimimus animalium nostrorum: primum ergo constituendum, quid nomen, quid verbum. Cur autem aliae partes orationis fuerint prætermissa, disputat in quæst. Plato Plutarchus q. 6. vnum indicans Homerius versus, in quem omnes illius partes coniecit iuueniliter. Rursus Plato in Theet. vim omnem sermonis, atque naturam, in verbo summa complexione docet: neque enim sine verbo nomen, neque verbam absque nomine animi sensa cumulatè exprimit. Ex quibus vocis, & sermonis distinctionis satis est conspicua. Hæc autem distinctione formalis est, & non realis: realiter enim loquendo, sermo, vox est; & illud quod addit supra vocem, solum est quod sit vox articulata, quod distinctionem, formalem solum inducit.

Vtrum soli homini data si facultas conficiendi sermonem? est etiam indagandum: nam plurima sunt animalia instrumentis praedita, quibus vox perficitur. Dic, naturam prædicta instrumenta duplicitis utilitatis causâ efformasse, ad gultum videlicet, & ad loquitionem; cum verò gustus sit simpliciter necessarius, hæc illius ratione à natura fuerunt invenuta; secundariò verò ad loquitionem, quæ non erat sicut gustus, cum ad perfeccius viendum hominibus fuerit tributa, etiam ex animæ arbitrio pendet, quo cum bruta careant, vocem proferre non possunt, licet instrumenta obtineant:

A nam voces, & loquitiones sunt signa conceptuum, seu eorum quæ in anima volvuntur; quare hominibus solum sint propriæ.

Obtrudes Arist. 4. de hist. animal. cit. ad fin. §. Vipote, &c. docentem, voces esse hominibus proprias & naturales, ut idem apud omnes significant, loquitiones vero minimè, cum studio & disciplina acquirantur. Dic, Philosophum non negasse loquitiones esse proprias homini, & naturaliter, hominemque vocem posse dearticulare naturaliter, sed esse necessariam disciplinam afferuit, ut hoc, vel illo modo loquatur. Hæc est causa, quare homines variis in regionibus, diversis loquitionibus vntantur, etiæ hæc sint naturales illis.

Svlterius roges: Num loquitiones, quas quedam aues exprimunt, sunt vere tales? Responde negatiæ: Primo, quia illis non inest à natura loquendi potentia, sed hæc loquela per artem, & disciplinam acquiritur. Secundo, quoniam per illas loquitiones, suos conceptus non exprimunt; quare merito irrationalia bruta dicuntur, quamvis enim habeant loquitionis instrumenta, voce tamen dearticulare non possunt.

Natura quibusdam avibus, brevem, & temporatum cantum commodavit. Hirundinibus matutinum; cicadis meridianum; noctuis serum; vulnis vespertinum; bubenibus nocturnum; gallis antelucanum: Quippe hæc animalia vario tempore, & vario modo occidunt, & occipiunt, carmine scilicet galli expurgiscono; bubes gemulo; noctua; intorto; cicadae obstrepero; hirundines perarguto. Mitto decem mutorum animalium immediatos sonores, distinctis proprietatibus admirandos, ut est taurorum grauis mugitus, luporum acutus vulnatus, elephantorum tristis barritus, equorum hilaris hinnitus, necnon avium instigati angores, nec non leonum indignati fremitus, ceteraque id genus voces animalium truces, ac liquidæ, quas infesta rabies, vel propria voluptas ciet. Pro quibus homini vox diuinis data, angustior quidem, sed maiorem afferit utilitatem mentibus, quam auribus delectationem.

Licet autem aliqui antores, ut Apuleius Floridor. lib. 2. & 3. decem animantia, quorum naturales, distinctas, & cuique proprias voces, quas homo exprimere nequit, proponat; tamen ex Varrone, & Spartiano, in vita Geta, certiora afferam de vocibus animalium. Migit bos, balet ouis, hinnit equus, grunnit sus, minuriunt palumbes, rugunt leones, rictant leopardi, barriunt elephanti, coaxant ranæ, frictiunt hirundines, crocant corvi, gemunt turtures, vulnus lupi, passeres pipiunt, vulpes gannunt, picæ garriunt, asini rudunt, cigni drentant, camelii blaterant, gallinas glociunt, minutæ aues minuriunt.

Hæc tamen voces ab hominum voce longissime differunt: eis enim homo tam resonam, & altam, vocem non profundat, ut quæ dicta sunt animalia; tamen eius vox, licet angustior & exilior, dulcior est, longèque flexibilior, & non vnius cuiusdam perpetui clamoris, ac toni, & cum minorem delectationem pariat auribus tamen maximam utilitatem afferit mentibus.

Proxima huic videtur quæstio: Vtrum animalia voces habentia suis vocibus suos conceptus communicent? Responde affirmatiæ cum Arist. 4. de hist. animal. cap. 9.

E de animalibus quæ vocem, quæ sonum, quæ murmur edant, quæ item loquantur: ferè enim omnia suis vocibus ad venetum concubitum congregantur, quas propriæ ologyginem vocat, §. Reddunt ranæ suam ologyginem, &c. & infra: Sunt enim singulis animalium voces propria ad victimum, & venereum concubitum, ut & suibus, & capris, & ouibus, & in eodem cap. Garrula, linguaciorēsque sunt avium minores: & infra, nonnullas aues se intelligere, & in pugna vocem emittere refert, ut coturnices, quædam ante pugnam, ut perdices; alias post partam victoriæ, ut galli.

Hæc doctrina experimento potest confirmari: nam gallina

gallina reperto alimento una voce suos pullos vocat; Aviso vero milio alia diuersa illos congregat, & ad se trahit. Galenus tamen 16. de usu part. cap. 3. ad fin. §. Porro quod principalissima sit omnium animæ actionum, (nam cognitionem mentis est nuncia) oportuit eam quoque fieri per instrumenta, &c. de voce, & de loquitione debet intelligi: vitroque enim modo animi conceptus exprimuntur. Hæc tamen est differentia inter loquitionem, & vocem, in significando, quod voces, animæ affectus, locutiones vero propriæ animæ conceptus significant: quapropter in definitione meritò dictum fuit, non sine imaginatione: quod aperit 2. de anima, cap. 8. docuit Arist. dicens: Oportet ut vox sit cum imaginatione aliqua. Quia vero in brutis animalibus hæc imaginatio non adest perfecta, fingens, & componens, idcirco loquitione carent, & ob hanc causam fortasse pueri recenter nati loqui nequeunt, quia in illis imaginatio non imperat. Vel aliter responde cum Arist. 11. sicut. probl. 30. pueros non efficere loquitionem, omnino non possunt: omnia enim immoda, & supetflua ferè noxia.

Hac ratione vociferatio, accito calore in partes internas, maius robur solidis partibus addit. Idcirco remedio est stomachicis, vomentibus, acidum ructu, atque exsufflatus colliditur, atteriturque, & ea collisione nativus calot excitatur, & hoc modo humiditates exsurgunt: quate spuma, muco, & pituitosi humores absuntur.

Causa.

Vtrum vox à variis causis possit oblati? Aphorisa, quam omnino vocis ablationem, seu obmutescentiam vocant, auctore Galeno 6. Aph. 51. tunc dicitur, quando homines contra propriam voluntatem tacere coacti sunt, neque sensa mentis exponere vello pœsto valent, quos Græci Aphonos, hoc est multos nuncupant. Ergo læsionis nomine, non intelligitur solùm actio abolita, sed & quouis etiam modo præter naturaliter immutata, ut 4. de loc. cap. 5. docuit Galenus.

Galenus lib. de diff. sympt. cap. 3. primum docet locum affectum cognoscere, ubi lœditur vox ex offenso instrumento, simulque occasionem iungit lœdendæ vocis, penes quasdam differentias. Si igitur eam penitus amittat, atque obmutescat animal, indicium est laryngis musculos suo motu destitutos esse: cum enim humanum guttum duodecim proprios habeat suis motibus inseruentes, illiusque rimam, glottidem, seu lingulam dictam, pro vocibus formandis variè claudentes, aperiensque, de quibus 7. de usu part. cap. 11. & lib. 16. cap. 4. dubium non est ipsius resolutis mutum omnino animal reddi, & tremulam, obscuram, ac partium alibi, veritatem, falsitatem, utilitatem, dampnum; ac si hæc quatuor sola inter se mutuo communicarent homines: nam duo tantum postrema vocibus exprimi. E pecudum, quod nec veritatem capiant, nec scientiam ille docet. lib. 1. polit. cap. 2.

Arist. Rhet. lib. sic ait: Sermonem vero habet solus omnium animalium homo: nam vox quidem molesta, ac inaudiens significatio est, quapropter aliis quoque existit animalibus: hucusque enim natura processit, in his, ut sensum habent incunali, & molesti, & hoc inter se significare possint. At sermo ad hoc datus est nobis, ut ostendamus utilitatem, & dampnum, atque ita inflatum, & infulatum: hoc enim præter cetera animalia hominibus proprium est, ut boni, & malii, ac insti, & iniusti, & aliorum huiusmodi sensum habent soli.

Corporis autem valetudini, & virtutum firmitati plu-

communes nuncupati, patum quidem vitiabit vox, non perdetur omnino; non sic autem duodecim propriis, aut vocalibus muscularis affectis, sive propria affectione, sive per consensum, ad aliarum partium offendam, ut ex faucium, gula, vel spiritalis via tumore, vel a sanguinis copia cerebrum, vel vasa voci famulantia obturante; tunc enim facultas motrix non mititur, vel non recipitur: vel qualibet alia noxa angustante, dilatante, aut immodice rigante laryngem. Necesse enim erit aut vocem penitus amitti, aut magnam, acutam, exire, vel raucam euadere: Nam si ut vocem edat animal, multi expirati aeris in guttulis transiit, allisso requiritur, validaque percussio, similique eruptio, atque ita ut laryngis rimula nec penitus comprimatur, nec immodice laxetur, sed eo modo sit constituta, ut ex B modice ampla paulatim adstrictiorem, & angustiorem tendat, & ex hac ad latiorem pro ratione vocum formandarum; quid mitum, si ex inflammatione musculari interni laryngis, ut accedit in lethali illa & suffocante angina, spiritus viam comprimente, occludenteque, deperdatur vox; & penes varias deprauatæ differentias, non solum ex proprij organi, sed circumiacentium partium laesione, vitietur;

Ex resolutis autem pharyngis, seu faucium muscularis, vocem laedi penes magnitudinem, & acutiem, ex eo manifestum est quia vox magna præter celeritatem percussionis, quæ efflationis vehementia conciliatur nascitur ex organi amplitudine, hoc est, ex aspera arteria latitudine; acuta è contra, ex guttulis angustia, lib.art.med.cap.69.1.prorrhet.2.com.10.1.epid.2. temp.3:& lib.6.2.4.com.24. Quemadmodum enim in tibia vox acuta efformatur, vbi digitorum ope magis implentur, angustanturque foramina, magna, & grauis, vbi satis hiant, daturque liber efflationi exitus: ita in nobis vox ipsa per acutum, & graue, magnumque variatur, propter angustiam, aut reclusionem guttulis, tribus illis quibus constat cartilaginibus, tanquam digitis, muscularum ope attemperantibus, & varie contrahentibus, claudentibus, & aperientibus rimulam, propriissimum vocis organum. Inde vox ampla, calorem etiam indicat ab ortu copiosum, cuius est dilatare: acuta natuam frigiditatem arctantem, & constringentem, quæ in pubertate grauior fit, 6.epid.2.com.26.exilis, atque acuta foeminas, pueris, & castratis, lib.1.prorrhet.de vocal. instrum. diff. cit. & 1.de sem. cap.16.

Cum igitur pharyngis muscularis resolutis contentæ fauces laxentur, & ad illarum laxitatem amplificetur arteria, quumque ampliata arteria laryngis rimula arctetur, & constringatur, necesse est sequi vocis cum magnitudine acutiem, & penes vtramque differentiam, faucium consensu, vitari vocem: sicut non minus etiam laeditur, vbi tunica faucibus, & gutturi communis, multa humiditate rigatur; rauca enim euadit, pigra, sive obscura, vtpote que lentoris, & humiditatis est soboles, quod grauedines, & raucedines, in quibus similis efficitur, comprobant evidenter, ut docuit Galenus lib.7.de zupart.cap.7. & 1.prorrhet.2.com.3. & lib.de voce, & anhelitu, ieiunorum, & cibatorum, iuuenum, & senum exemplis: ieiunis enim, siccis, & iuuenibus magis clara est, & sonora; cibatis, potis, madidis, & senibus, rauca, ob defectum levitatis arteriae: quemadmodum clangola ex immostra siccitate, 7.de zupart.2. & 1.prorrhet.2.com.12. videlicet quia exasperatur arteria, & vox in transitu inæqualiter moratur.

Deinde ad alia abditiora explananda accedamus, inquiramusque: Vtrum balbuties sermonem immutare possit? Non est in animo de vitiosis lingua affectibus hoc loco sermonem attexere, qui bene loquentes infestant, & morbi sunt, ut scissurae, vlcerae, inflammations, asperitas, & scabrities in febris, resolutio, conuulsio, vltio, ingens magnitudo, & alij: de quibus egere Aetius

tetrab.2.serm.2.cap.38. Actuarius lib.2.metab.cap.10. Egineta, Myrepus, & Cornelius Celsus; sed de illis agi, qui natura, aut casu eueniunt, nec propria nomina habent, & idè à Græcis prætermissa.

Locutio ergo in homine, multis vitiatur modis: vel enim penitus auferitur, aut ægrè fit, aut deprauatè. Primus dicitur mutitas. Interdum salua voce amittitur sermo, ut Galenus exponit 4.de loc. cap.6. aut ægrè fit locutio, quum scilicet adeat loquendi impedimentum, quod arte chirurgica, loc. cap.36. corrigere docet Aetius. Aliquando incurvatur lingua, quum nempe inferiores membranæ, quibus lingua innititur, duriores, & mutilæ à natura sunt productæ. Quum deprauatè, communi nomine dicta est Hippocrati, lib.6. Aph. 32. balbuties. Balbi ab aliis profluvio maxime capiuntur cuius causa est nimia cerebri, & lingua humiditas, auctore Galeno in com. & hi etiam Trauli nuncupantur.

Et scit. 6.lib.2.epidem in init. de physiognomia agens. Balbutientes, & celeri qui sunt lingua, sive quibus est lingua volubilis, iij melancholici, & plurimum biloſ. Balbi sunt, quum veluti impedita lingua literam explicatè non proferunt. At balborum tres esse videntur formæ: prima est, quum non potest oratio expedite proferri, sed loquens cogitur primam, aut aliam syllabam ægrè, id est, cum labore repetere: dicitur ab Hippocrate, & Arist. titubantia lingua, quidam hæsitantiam, alij hæsitationem vocant, plures batarismum à Bataro Ciren. Rege, qui semper priorem literam repetere cogebatur.

C Altera, cum loquens syllabam aliquam omittit, totum vocabulum non exprimens: blasphematum possit Latinè appellare. Tertia est, auctore Galeno 6. Aph. cit. cum loquens nequit proferre R. sed mutat in L. vt cum quis dicit Cicelone, pro Cicero, quo vitio Demosthenem laborasse Cicero scribit, 1.lib. de Orat. qui eius ipsius artis, cui studebat, primam literam non poterat dicere. Vel. C. mutat in T. vt officium, pro officium.

Suidas secundam formam eorum docet esse, qui asperius, crassiusque enunciant. Huc pertinet labdatismus, possemus item fingere sigmatismum, cum fuerint, ac sint, qui pro auro pro L. R. aut contraria S. effeſtant, & pro S. enuntiant R. & qui ante R. non possunt S. proferre, & T. pro R. Ita plures hora pro hora, & aldite, pro audire, laudare, pro laudare. Alij Iraël pro Iraël, D omnibus rebus, pro omnibus rebus. Demum infinita sunt huiusmodi vitiorum lingua genera, ob quæ locutio interturbari solet.

Enim verò nasci hæc lingua vitia ex nimia humiditate, docet Galenus Aph.32.part.2. addit frigus Arist. imbecillitatē, quæ ex inopia oritur caloris natui, prob.30.36. & 53. & 54. & 60. scit. 11. & prob.30. scit.3. & prob.10. scit. 8. Sed quid respondebitus Hip. lib.7. epid. circa initium, qui narrans quandam historiam ægrotantium, inquit, ipsis propter siccitatem linguam fuisse balbam & firmat Auic. 6. 3. tract. 3. cap. 16. Dic, naturalem balbutiem ab humiditate fieri, ut prædictum Galenus; accidentalem, & non naturalem à siccitate generari. Vel dic: Balbuties frequenter ab humiditate, raro à siccitate emanat.

E Vitiat etiam locutio à frigore, quia hoc condensat, calorem natum, & motricem facultatem pigrum reddit, ac linguam ligat, quæ ad peragendam locutionem libera esse debet, & expedita, 2.de partib. animal. 17. Hanc etiam vitiat regio frigida, assida ebrietas 6. Aph. cit. nucus, ut Rabbi Mosse 20. particul. Aph. eleganter edocuit. A lumbricis etiam impeditur locutio: vapore enim suo instrumenta vocis inquinant, & prosternunt. Vteri affectus, ut strangulatio, in cuius accessione etiam foeminae voce priuantur: ab vteri enim ergastulo, terti & venenati ascendunt vapores, vocis organa diuersimodè vitiantes. Ebrietas Aphoniam saceritatem patit, 5. Aph. 5.

Signa.

A sorij dicuntur, & plurimum ad locutionem conferunt, atque ideo si deperdantur, ipsam vitiare est necesse. Non minus etiam natum foramine obstructo, atque labro aliqua ex parte truncato.

B Sed contra ea, quæ Galenus 4.de loc. cap.6.edocuit, plurima sunt obscura, quæ difficultatem ingerunt maximam, idcirco à me in praesenti ventilanda. Quero ergo: Vtrum ex barum quinque actionum vitio possit vocis offensa deprehendi? & primo arguo sic. Licet magnus sermo multum aërem exigui videatur, ad submissum tamen exiguis sufficiet. Sed ad aërem paucum extundit, fat est naturalis expiratio. Igitur quinque illæ actions à Galeno propositæ, non omnino ad locutionem requiruntur. Quod & ipse videtur significare, lib.1.de loc. cap.6. in historia illius, qui ab alto cecidit, quique cum ad dorsum initium affligetur, licet non potuerit efflare ob intercostalium muscularum lassitudinem, vocem ramen edebat exiguum. Nec dissentit etiam 4.de loc. cit. dum ait: Seminocale reddi animal dimidia expiratione ablata, ac per consequens dimidiata etiam sermo deperdetur, & submissus, atque exilis seruabitur; Quare non abs te Auicenna 10.3. tract. 2. cap.1. Potest, inquit, vox cessare satem sonora, nec proinde auferri loqua expressa, & dearticulata, qui minorem requirit anhelitum, quam vociferatio.

Secundò. Ac copiosus cum impetu, & violentia emissus, si ad guttur accedit, & illius muscularis operantibus certo impulsu figuretur, vox prodibit, etiam nullus alius antecedat strepitus. Igitur necessaria non est stridula exsuffratio, nec sonus alius requiritur, nisi cum vox ipsa dearticulatur ad laryngem; immo alius si daretur, potius vocem obscuraret, aut prossimus impeditret, vt in tussientibus experimentum, præterquam quod se queretur tussim, & strepitus alios; vt sterentis, gargantianis, & similes, in eo à voce distinguunt, quod de genere sint sonitum eam antecedentium, non penes significans, aut non significans, contra sententiam 2. de anim. cap.8.

Tertid. Expirationis, vel ipso docente Galeno 2.de mot.musculor. vt. nullus musculus opifex est, atque ideo non alicuius actio, sed septi otium dicitur, cui tantum tribuitur, vt constat ex Galeno loc.suprà citatis. Quod si alicuius etiam membra concursus requiritur, non ex thoracis, sed abdominis muscularis petitur, vt aperte docet, lib.de caus.respirat. Igitur non sine repugnantia, 4.de loc. expirationem vocat actionem, perperamque significat, in vocis offensa ob læsam expirationem, muscularos thoracis posse esse sedem affectam.

Quartid. Nec minus etiam varius fuit in assignandis muscularis violentæ exsuffratiois auctoribus: Licet enim eos vbique fateantur intercostales, quales tam illi sint, 4.de loc. non expressi: ut autem de motu muscular. intercios ait: sequitur Auicenna, 1.1. doct. 5 sum. 2. cap. 16. de anatomia muscular. At verò lib. de caus.respirat. extensis tribuit manus exsufflandi, validè inspirandi intentis, Igitur. &c.

Vltimò. Si stridula exsuffratio vocis materiam ptestat, eamque antecedit, & guttur, proprium ipsius instrumentum ante fauces continetur, nec hæc, aut earum musculari ingressum aliquem habent in vocis formatione, quomodo faucium muscularis tribui potest defectus exsuffratiois cum strepitū, quæ infernum partium est opus, simul & arteria, ad quam aëris, impetuose ab infernis emissus eliditur, & sonitum facit quomodoque fauces locus dicentur affectus in voce deperdita, ob corruptam strepentes exsuffratioem.

At hæc non ita fortia, sunt, ut euincant. Dic ad primum. Quamvis minus aëris ad exilem vocem, submissumque sermonem, quam ad magnum necessaria sit aëris cum tamen ad vocis formationem necessaria sit aëris ad guttur allisso, & allis modulari quædam, tarditatis scilicet, aut celeritatis, nec ad percussione illam vis

vis debilis, naturalisve septi transuersi casus sufficiat, A
(eo quod percuti non potest aer, ut sonum efficiat, ni-
si cum impetu, & violentia emitatur) ideo vox, & lo-
cutio expirationem requirunt, & musculorum inter-
costalium ministerio factam, quam exsufflationem ap-
pellamus, & ea quidem destructa, vox, & locutio om-
nino cum voce auferetur. Nec ex Galeni doctrina op-
positum elicetur, cum tandem ille qui cecidit, vocem
edidisset, quamdiu penitus resoluti non fuerant mu-
sculi intercostales, nec omnino amissa exsuffratio: quia
verò dimidia expiratione seruata adhuc etiam durat,
licet non integra, non in totum auferitur locutio.

Ad secundum dic. Sicut impossibile est aërem ad guttur impetuose allidi, & sonitum non fieri, ita sine eo vocem prodire. Si enim vox sonus quidam est dearticulatus, à laryngis muscularis variè angustantibus, & ampliantibus guttur, quā aëris fertur, quomodo sine eo quod includit, poterit constare? Illi vero tussientium, gargarizantium, &c. ideo vocem impediunt, quia sunt clavis à faucium muscularis epiglottidis ore, quod ad vocis formationem oportet existere apertum; in quo exactius secundum Galenum, vox ab aliis non articulatis sonitibus, tussi, & similibus videtur distinguiri, non penes significativum iuxta Arist. Multæ siquidem veræ, & proptissimæ voces sunt, nec tamen quicquam

significant, quantumvis præcedente fiant imaginatione
ut cantantium voces.

Ad tertium dic. Expirationis nomine non venit sola
naturalis intelligenda, ac proinde licet hæc solo septo
efficiatur, non tollit expirationi in vniuersum musculos
alios præesse. Sicut enim aliquando sequitur ad septi
otium, nonnunquam ad contractionem musculorum
abdominis, ita etiam vbi velrementior, requiritur eo-
rum intercostalium, qui pectori contrahendo inser-
viant ministerium.

Ad quartum dic. Quales musculi illi sint, non satis constat: Licet vero non desint, qui arbitrentur neutri ex sententia Galeni, in proposito standum, & tam ab externis, quam internis contrahi pectus: externis quidem, dum sursum conuellunt costam cui inseruntur; internis, cum deorsum: probabilius tamen iudico, internorum ope constringi pectus, externalium dilatari; & locum *de caus. respirat.* temporis iniuria fuisse corruptum, cum enim costae in exortu suo ad vertebrae deorsum inflectantur, sit ut inferior costa externalium intercostalium munere ad superiorem adducatur, ac pectoris amplitudo maior euadat; contrahatur vero, & angustius euadat pectus, dum superior costa ad inferiorem trahitur, internalium muscularum actione.

Ad Ultimum. Aliqui non faecit, sed guttis musculos legunt, quibus vox efficitur, & illos quidem communes, per quos totus spiritalis meatus amplificatur, & comprimitur (de propriis enim iam præcesserat sermo:) cum vero communes hi nonnihil asperam arteriam contrahant ac constringant, ne (vt aiunt) quicquam in ea duplicitur, vel complicetur, neve plurimum, cum vocem homo edit, dilatetur, causæ sunt stridulæ efflationis: & quia resoluti munus illud constringendi arteriam, obire non possunt, & ea nimium dilatata strepitus saltem tam commodè non fiat, quia nec aer allidi potest, necesse est cum strepentis efflationis vitio, vocem aliquantulum laedi. Ceterum textus litera habet, faecium musculos efficere strepitem exsufflationem: nec immerito, quia cum rimulae operculum, epiglottim claudunt, efficitur ut efflatus aer vehementius allidatur, & sequatur stridor ingens qualis est ille stertentium; & gargarizantium, quanquam iij vocem potius impedian; ea enim clausa epiglottide prodire non potest, vt diximus: siquidem præter sonum ex aere ad guttur percusso, includit modulacionem quandam, & concentum, qui figurari nequit clausa laryngis rimula. Verum licet in arteria strepitus ille

Præfigium.

A Blatio vocis omnimoda , hoc est, mutitas, si simul cum surditate eueniat , incurabilis est. Balbuties si ante sextum , vel septimum annum contingat , & pueri sint balbi , mutatione ætatis sæpe curatur , cæterorum frigidorum morborum instar , qui hac ratione sponte sua curantur , vt de Epilepsia docuit Hip. 2. Aph. 45. & 5. Aph. 7. cùm enim balbuties à nimia oriatur humilitate, cui crassi , lenti, pituitosi humoris copia est adiuncta, cessant hæc ob ætatem ad sicciorum natum transmutatam, & ob exercitationem,& exsiccantem viatum.

Vitiata loquela, si à ləsione & offensa falcutatis animalis, spinalis medullæ, nervorum, aut linguæ resolutione oriatur, immedicabilis est, ob quam causam si in senibus accidat, vt plutinum incurabilis est, in iis enim potentia debiles sunt nimis. Ea verò quæ ex abscessio-

ne fræni , quod est sub lingua , intempestiuè in infantibus administrata , difficile remedium habet , sicut & illa qua diu durat : tunc enim vocis instrumenta habituali intemperie laborant , quam corrigerre arduum est . Aphonia in febribus orta ardentibus , pessima , lib. i. prorrhet . 12. & lib. i. text. 10. de qua lib. vlt. latè ageimus , quo loco de febrium symptomatis ex professo peragemus .

Curatio.

A Phonia cùm multiplicem sortiatur causam , diuersa eius quoque curatio instituenda : quare cùm symptomata circa vocem contingentia , certas & determinatas species morborum sequantur , facile ad eorum curationem ipsa quoque propuliabuntur , sublatisque affectionibus infestantibus facultatem animalem , & vocis instrumenta , vox pariter in pristinam differentiam restituetur . Quare si ex nimia humiditate , & debilitate harum partium oriatur , aër paretur ad caliditatem & siccitatem declinans . Exercendum corpus , præsertim verò vox altior mouenda : huius enim exercitationis ope humores absolumuntur , attenuantur humiditates , resoluuntur flatus . Hoc modo in sex rebus non naturalibus ea obseruare debemus , quæ in superioribus capitibus prædiximus , quum de morborum curatione facimus commemorationem , qui cerebrum , & neruos infestant : Nam præparandi humores , expurgandum corpus præsertim medicamentis formâ solidâ constructis . Pugnandum apozematis similem virtutem habentibus . Roborandum caput cucuphis , fomentis , decoctis . Absumendæ humiditates sudorificis medicamentis , quæ ex Ebeno , Radice Chinæ , vel similace aspera conficiuntur . Cauterij in nucha , & brachiis summanam opem præstant .

Si Aphonia à lumbricis ortum ducat, contra vermes pugnandum: prius enim eos necare, deinde extra corpus expellere oportet. Si ab uteri vitio contingat, hoc curato, restituetur loquela. Ex ebrietate si quispiam repente obmutuerit, conulsus moritur, nisi febre corripatur, aut ubi ad horam peruenierit, qua soluntur crapulae vocem recuperet, ut s. Aph. cit. monebat Hippocrates. Deinde causæ propterea variae sunt, ita variam significacionem & curationem ex se præbent.

Multoties accidit, ut ob copiam pituios humoris

Vocis impedimentum sequatur, qui impedit spirituum excusum obstructis nervis: tunc si expurgantia per inferiorem ventrem non sint satis, dubitabis: *Vtrum vomitus provocandus?* Respondebit Hippocrat. lib. 4. acut. 27. ubi postquam ex corrupto sanguine, neque uestibus spiritibus naturales pertransire meatus, Aphoniam oriri asseuerasset, *text. 29. sequenti*, per superiorem ventrem purgationem instituendam esse edocuit. Quod videtur difficile: vomitus enim in morbis; qui superiores partes infestant, est summe cauendus. Dic. Si cætera non conferant, & morbus in deterioris frat, vomitum præsertim leni, cuius ope clementer humores vacuentur. A præsto succurras, & alia auxilia exequaris, quæ concretum hunc sanguinem attenuare nata sunt.

B Si vero ex copioso sanguine venas subito grauiante, & vocis efformandæ instrumenta, vel ea quæ respirationi deputauit natura, replente, oriatur: tunc commodissima est ad levitatem sarcinam, sanguinis missio, ex praescripto Hipp. 4. acut. 23. *Quod autem quis repente obmutescat, id venarum interceptiones, occlusionesque faciunt, si sano absque occasione, vel fortí aliqua causa id contingit. Venam igitur brachij dextrae internam secare oportet.* Et infra signa sanguinis redundantis apponit, quo præsente, maiori cum fiducia ad venæ sectionem accedamus: sic autem inquit: *Quamplurimi horum accedunt faciei rubores, oculorum constantie, manuum porrectiones, dentium stridores, pulsus, maxillarum contractio, refrigeratio extreborum, & spirituum in venis interceptiones: quæ omnia à sanguinis redundantia oriri, rubor faciei demonstrat manifestè.*

sunt inter alas & inguina, 9. meth. 3. redundant, & partes vitales ac naturales copia sua repleat, fit ut maiori ex parte ab interna vena sit hauriendus sanguis, ut Hippocrates dixit.

De remediis aliis administrandis, Galentis lib. 7. sec. loc. cap. 1. fusè est loquutus: plurima enim eo loco proposuit, quæ ad propulsandas; seu corrigidandas causas, quæ ipsam vocem vitiant & immutant, percommode diriguntur, quæ præsidia arteriaca nuncupantur, eo quod ad sanandas & rigitudines asperæ arteriæ, & ipsius gutturis, frequenter offeruntur, quæ duo sunt præcipua vocis instrumenta; quorum virtus vel prolsus adimunt, vel saltem longè mitiora reddunt, ita ut ab iis vox quam minimum immutetur. Quædam enim leniunt, & emplasticam sortiuntur vim, alia veluti detergunt, siccant, ac digerunt, quædam medium natutam habent, & oim-

Sed dubitabis : *Vtrum in Aphoniam, interna vena brachij semper sit secunda?* Hoc affirmat Hippocrates loc. citat. acut. Sed si ex Apoplexia, aut fortis Epilepsia oritur Aphoniam, non potente virtute animali ad organa vocis influxum transmittere, quia viæ à copia humorum sunt obstructæ; & in affectibus supra iugulum, ex doctrina Galeni 4. de sanit. tuend. cap. 4. & lib. de curand. rat. per sanguin. miss. cap. 16. vena externa est secunda: cuius in iis internæ sectio administrabitur, cuius ope humor in media corporis regione redundans evacuatur solum?

Rursus. Si ab vtero frequenter sanguis menstruus ad partes spiritales ascendit, qui vomitu, & hæmorrhagia foras extruditur, in iis præsertim quæ menstrua suppressa, aut minuta habent, si is in thorace slabuletur, nervosque occupet recurrentes, nonne è tali sanguis est emitendus? Si iuxta præscriptum Hippocratis, ad originem, & originis fluxionem deueniendum est: quod ipse edocuit, lib. 5. Aph. 32. dicens: *Mulieri sanguinem vomenti, menstruis erumpentibus, solutio.*

Neque pér venam internam intelligas externam, quæ
in acutissimis cerebri affectibus ferienda est quorū,
vi Aphoni sunt ægri, quia Galen. in *com.* asseruit ex hac
vacuatione partem principem velocissimè vacuari, per
quam solum caput intelligitnt, quod inter partes prin-
cipes obtinet principatum, ob facultates principes quæ
ibi exercentur, vt lib. 8. de *vñ part. c. 6.* monuit Galen. &
firmat lib. de *diff. sympt. c. 3.* & lib. 1. de *cans sympt. cap. 1.* &
lib. 3. de *loc. c. 3.* Non quadrat expositio: nec enim con-
textus mutandi sunt citra necessitatem: velocissimè
enim, & plurimum ex iis, quæ principes sunt, partibus,
vena ea corpus euacuat: princeps autem pars, cor est,
cuius vasa si sanguine replentur, & occluduntur, subito
prævia Aphonia veluti siderati occumbunt. Pars etiam
princeps iecur est, cuius venis interceptis à sanguinis
copia, animal repente concidit; quæ non conuolat ad
partes superiores, nec ad cerebrum, sed ad vasa interna,
venam cauam, & arteriam magnam, ad eā namque affa-
tim irruens, fixus, & firmatus sanguis, ipsa replet omnino,
ita vt spiritibus commeatus denegetur, & ipsis eu-
nescientibus, nativa caliditas suffocetur & extinguitur:
ægri hac syncope cardiaca oppressi exemplò pereant,
nī prius ad mentem Hippocratis, sanguinis missione

A p r e s t o succurras, & alia auxilia exequaris, quæ concer-
tum hunc sanguinem attenuare nata sunt.

Quapropter dicendum , in Aphonia non semper internam esse secundam ; cum enim varijs sint modi interceptionis venatum, varius & diversus erit locus, a quo hauriendus est sanguis. Si enim ab occlusione vasorum cerebri , tunc externa tundenda. Si vitio instrumentorum respirationis , ut accidit in vulneribus thoracis , aut nervorum recurrentium lassione , vel syncope cardiaca , intetna ferienda. Si vitio uteri , sanguine nempe menstruo ad superatas partes testagnante & organa vocalia opplenre , tunc ex saphena minuendus sanguis. At cum sanguinis ferè in vasis maximis , quæ sunt inter alas & inguina, 9. meth. 3. redundet , & partes vitales ac naturales copia sua repletat, fit ut maiori ex parte ab interna vena sit hauriendus sanguis, ut Hippocrates dixit.

De remediis aliis administrandis, Galentis lib. 7. sec.
loc. cap. 1. fusè est loquutus : plurima enim eo loco pro-
posuit , quæ ad propulsandas ; seu corrigendas catas ,
quæ ipsam vocem vitiant & immutant , percommode
diriguntur , quæ præsidia arteriaca nuncupantur , eo
quod ad sanandas & cunctas asperæ arteriæ ; & ipsius
gutturis , frequenter offeruntur , quæ duo sunt principia
vocis instrumenta ; quorum virtus vel profus admittunt ,
vel saltem longè mitiora reddunt , ita ut ab iis vox quam
minimum mutet . Quædam enim leniunt , & eti-
plasticam sortiuntur vix , alia veluti detergent , siccant ,
ac digerunt , quædam medianam naturam habent , & om-
nia arteriaca nuncupantur , seu bechica : & in eam po-
tissimum formam plerumque rediguntur , ut commode
sub lingua contineri possint , donec liquefcant , & in
arteriam paulatim distillent .

Sed dubitabis: *Virum arteriacum medicamentum differat à bechico?* Dic, Bechicum medicamentum esse tan-

tum, quod mediante tulit a pectore expungat; cui quidem ministrant ferè omnia arteriaca, præsertim quæ abstergunt, incidunt, aut materiam suppeditant. & expulsiōni præparant; quare bechica solum eductioni profundat, arteriaca verò affectibus partium, quæ tussiendo expurgantur. Deinde bechica, seu tūssicularia medicamenta diuersa constant facultate, ita ut arteriācum pro bechico nullo modo porrigi possit: Hoc enim vel dolorem sedat, vel fluxum sistit, dissecat, attenuat, concoquit, vlcus abstergit, pus purgat, resiccat, exasperata lenit, adstringit, alterat secundūm suas qualitates pri-
mas; reliqua verò arteriaca medicamenta bechicis medi-
camēntis subministrant, præparatis humoribus ad ex-
pulsionem. Horum medicamentorum variæ sunt apud
diuersos auctores descriptiones. At quoniam ferè vox
vitiatur, raucescitur, deprauatur, aufeuitur; ob humerū
leñitorem, & cœsiliēm, qui organis vocalibus pertina-
citer sunt impacti, aliquas hanc in usum formulas bre-
uiiter describam.

24: Glycyrrhiza, purgata, 3 B. trágacanth. 3 iiij. croci
3 j. myrrha, 3 iiij. B. cinnamom. 3 i. gummi arabici, resinae
therabintin. an. 3 iiij. pulp. unar. passar sine acinis, 3 vi. vi-
ni albi dulcis, q. s. ad predicta excipienda, & forman-
da catapotia: quæ sub lingua teneantur donec con-
t. hescant.

E Vel fiat electuarium in hunc usum utilem valde, cuius
vincia in aurora offeratur.

*L. Anisi, fæniculi, cubebar tammeos, aristoloch. rotunda
an. 3. ii. vngula equina, prassij, iridis, calamentbi; hyssop,*
*enule, an. 3. iii succi glycyrrbiz, 3. ii. acori, cinnamomi, nuc.
moschat. caryophyl. an. 3. i. oxymel compoſit. ſyrup. prassij
ſyrup. de calamentb. an. 3. i. ſ. penidiorum 3. ii. pinearum in-
fusarum per duos dies in vino paſſo. 3. iii. cruci 3. ii. myr-
rhe, 3. i. mellis de ſpumati, q. s. vt fiat ſec art. Elec̄tuarium.*

OBSERVATIO I.

A OBSERVATIO III.

Aphonia ab utero orta, copiosa venæ sectione, curata.

Pro Aphonia cutanda, pileus utilissimus. Laborant rat inuenis quidam destillatione in fauces ab annis multis, ex contumaci, leno, & mucilaginoso huinore prognata, quæ cum ex habituali intemperie frigida & humida cerebri promanaret, in Aphoniam, occupatis vocalibus organis ab hoc mucoso succo, terminata est, quæ nullis unquam auxiliis corrigi potuit. Adhibita expurgantia, multiplie lege confecta. Cauteria brachiis, & nichæ insulta. Oblata roborantia caput. Conservuæ, eclegmata, sudorifica ex Ebeno. Imperata thermalia balnea, quorum beneficio crassus humor pertinaciter infixus sèpè discutitur. Tandem hoc pileo raso capiti applicito, & sic cerebro roborato, & exsiccato humore, peruicax cessavit malum. Ex oblate enim alimento cerebrum vegetius factum, optimum in posterrum, & laudabilem humorem progignens, & minimè excrementosum, huncque soli sibi releruans, in pectus, & vocalia organa amplius non transmisit; qui vero impactus erat, actu obstructionem committens, leui negotio tussicularibus, & per aluum expurgantibus medicamentis est discussus. Pilei vero capitalis hæc est descriptio.

U. Thuri, vernicis, mastich. styracis calamit. rosar. rubear. sem. myrti, an. ij. santalor. citrin. j. santal. rubri. z. j. agallochi. ij. absinth. z. j. stachad. rosmarin. salvia, beronica, an. z. j. acori, caryophyl. cinnamon. anisi, sem. fænic. an. j. baccar. lauri, pyrettri, cubebar, nucis moschate, an. z. B. maiorana, origani, serpil. calamentb. pulegij, an. ij. piperas longi, j. macis castoreij, an. B. eboris, z. B. militi torrefacti, z. iij. salis angelica sulphuris, an. ij. B. sem. paonia maris, z. B. absinth. z. j. flor. camomil. anthos, salvia, stachad. an. ij. B. spica Indica, ij. ruta sicca, cranij humani, an. z. B. dictamni, zedoaria, valeriana an. B. sem. ocy. mi, cardamomi, valeriana, an. z. B. aromatici rosati Mesuæ, diorrhod. abbatis, diamargar. calidi, diamargar. frigid. an. z. j. diagalange, diacinnamom. diacymin. an. z. B. ambari grisei, z. ij. mochi odorati, z. B. Puluerisanda pulueris tenuissime, & prius irrorantur vel vino generoso, vel aqua cinnamomi, aut Naphæ, & siccentur ad vimbram. Reponantur deinde inter sericum purpureum duplikatum anter punctum consutum: & fiat pileus super totum caput continuo gestandus.

OBSE R V A T I O II.

Ad restituendam vocem, Arteriacum medicamentum eximium.

Vidam ætate grandævus, orthopnoea laborauit importuna, ex qua ita raucus est factus, vt in grauecente malo, in totum sine voce remanserit per annos plures. Hic etiæ plura experieretur auxilia, solo hoc arteriacò medicamento, excreto per sputum huinore mucoso, & multo, sanus euasit, cuius forma esto hæc.

U. Glycyrrhiz. purgata, z. B. tragacanth. z. iij. croci, D. B. myrræ, j. cinnamom. B. gummi arabici, z. iij. pulp. vuar. passar. sine acinis, z. vj. puluer. Absinth. pulegij, calamentb. aristoloch. rotunda, radic. gentiana, enula campana, sem. melanthij, sem. urtica, origani, fænic. pulegij, hyssopi, pulmon. vulpis, fæniculi, anisi, an. B. pulp. radic. althæa, in pifflana vulgari decocta, z. j. iridis florentia, z. iij. flor. sulphuris, z. ij. B. sacchari albissimi, z. xij. resina terebinth. late prius cum aq. angula caballin. z. iv. Cum aqua tussilagin. & vino dulci, formentur pastilli hypoglossitides, quibus vtendum manè, & vesperi, & referuentur sub lingua, donec contabescant, & sensim deglutiantur.

C A P V T V I.

De Sanguinis sputo.

Definitio.

Hic affectus vocatur à Tral. lib. 7. cap. 1. reiectio sanguinis ex ore, alijsanguineam, seu cruentam sputionem nuncupare solent. Et licet omnis sanguinis ab ore fluor, sub sanguinis sputione comprehendatur, à quacunque parte sanguis erumpat, tamen propriè ea sola sanguinis reiectio appellanda erit, quæ tussi fit, & partium vitalium, thoracis, pulmonis, aut asperæ arteriæ affectiones consequitur; sputum enim solum à partibus vitalibus tussi reicitur, vt 1. de crifib. cap. 5. docuit Galenus.

Quæres: *Virum omnis sanguinis excretio toto genere sit præter naturam?* Hoc enim affirmabis certò, si sanguinis necessitatem ad corpus nutriendum, eius familiaritatem cum natura nostra, quo ipsa tanquam instrumento promptissimo viritur, contempleris: ille enim ab ea non progignitur, tanquam à corpore expellendus, sed retinendus, vt lib. de diff. sympt. cap. vi. in princip. firmavit Galenus: Nam sola excretio quæ sit per vteram, naturalis est, 3. de caus. sympt. cap. 2. dicitur autem secundum naturam, cum à natura ob conseruationem speciei sit intenta, & quia est naturale remedium, vt copia sanguinis crudi, quem foeminæ accumulant ob causas multas, vacuetur foras; qua vacuatione deficiente, ab ute morbi citò contingunt, 5. Aph. 57.

Praxis Historiarum, Lib. II.

Ex altera parte, si ad vnguem prosequaris vacuatio-nes plures, per quas sauguis utiliter extra corpus eliditur, timeo ne in aduersam abcas sententiam. Adsunt imprimis criticæ vacuatiōnes sanguineæ, quæ animalia à grauissimis morbis præsentuant, & ab iis oppressos securissimè persanant. *Menstruis enim deficientibus, sauguis ex naribus fluens, bonum, inquit Dictator summus 5. Aph. 32. & 6. Aph. 16.* Caput dolenti, ac vehementer labranti, pus, vel aqua, vel sanguis effluens per nares, aut os, aut aures, soluit morbum. Et 1. progn. 3. 2. Hypochondriorum inflammationes, sanguinis è naribus erupcio persanat.

Deinde, quid magis in Medicina tritum, quam haemorrhoidalem vacuationem à morbis præsentibus liberare, & à futuris præseruare? Extat Senis edictum, 6. epid. fett. 3. text. 37. in hunc modum: *Mariscis laborantes, neque morbo lateral, neque pulmonario, neque phagedana, neque furunculis, neque termintis, fortasse vero neque lepris, fortasse neque aliis morbis capiuntur, & 6. Aph. 11. Melancholia, inquit, & nephritide laborantibus, haemorrhoides superuenientes, bonum.* Et Aph. 21. In infantibus, si varices, seu haemorrhoides superuenient, insania solutio. Imò & sanguinem per vomitum utiliter excerni, affirmat 7. metb. 11. dum sic ait: *Plerisque ora venarum, quæ in sede habentur, vacuare superflua sunt sueta. Aliis profluens è naribus, sanguis, aut vomitus, aut alio quopiam modo in certis periodis vas aliquod reclusum.* Non enim tum in ore, tum in fauibus id malis contingere. Non desunt, quibus & per ventriculum sanguinis expulso certo tempore fiat, potissimum iis qui cum vehementem exercitationem deposuerunt, à priori tamen vietu non desiterunt, aut etiam artuum toto aliquo sunt privati.

Dic, omnes sanguinis effusiones esse præter naturam, excepta menstrua, quæ ex Galeni mente, lib. de sympt. diff. cap. 6. & 3. de eorundem causis, cap. 2. toto genere est secundum naturam: Licet enim ea quæ per nares, & haemorrhoides sanguinis effusio fit, si tempestiuè, & cum conferentia sit, & natura suo quasi nutu operante, nullo intercedente sensibili, aut effatu digno affetu, certis & statis periodis, in moderata quantitate celebrata; intra latitudinem existat sanitatis, nullam insquens actionem lassam; tamen symptoma dici potest, cum ex vasorum aliqui teferatione, ac leui anastomosi scaturiat, vt testatur Galenus lib. de aria bile, cap. 4. & probat dilucide lib. de diff. sympt. cap. 6. dum sic ait: eo quod opera natura sunt, & in ipsis usum sunt sub hoc symptomatum genere (scilicet in actione lassa) non collocabuntur: quoniam omnia que huiusmodi sunt, ad alterum symptomatum genus, nempe ad effectum præter naturam, reduci possint. Etenim si in aliqua corporis parte dissecetur vena, aut eius osculum tanto hiatus aperiatur, vt profundat ea quæ continet, huiusmodi effectum nequaquam secundum naturam esse dicemus. Licet symptoma hoc, quoniam affectum sequatur præter naturam, anastomosis quandam, aut diapedesim, intra latitudinem sanitatis sit, ex Gal. in art. med. cap. 87. quare ceu minimus lapsus, salubrium corporum adhuc retinebit appellationem, quoque videlicet ob magnitudinem affectus sensibiliter actio sit lassa. Ceteræ vero haemorrhagia toto genere sunt præter naturam, vt sanguinis effusio per anum; ex ea enim si diutina sit, timor est ne intestina lœdantur, & sanguis eo loco concrescat. Vomitus sanguinis, deiectione sanguinea perniciiosior, partes enim superas, & præcipuas lancinat, & premit. Omnibus tamè periculosior est, quæ tussiendo per interualla procedit, vt infra latius patet.

Differentia.

Vbitandum: Vtrum sanguis à variis partibus corporis excreni possit? Galenus lib. 4. de loc. affe. cap. 5. constanter affirmat, sanguinem è gula, ventriculoque vomitione, 7. Aph. 37. ex spiritalibus partibus, tussi; à

A fauibus & gurgulione, screatu; ab ore, simplici expunctione exceti. Cæterum, quia fieri nonnunquam potest, (quod se aliquando vidisse testatur Galenus) vt sauguis à capite descendat, & in guttur subito irruens, tussim moueat, tussiendóque excernatur, ne decipiat Medicus, putans è thorace, vel pulmone reiectum, quemadmodum quibusdam accidit, qui pulmone velvehementer affectum arbitrabantur, diligenter loco citato considerandum monet, num forte à capite defluerit, ne interueniat error in affecta sede indaganda. Quibus vero notis à capite decurrens sanguis internoscatur, pete ex Aretæ lib. 2. acut. cap. 2. Auic. 10. 3. tratt. 3. cap. 5.

Ktrum tres hamoptosis differentia à Galeno rectè consti- tuantur? agitandum. Galenus sic eleganter scribit, lib. 3. metb. cap. 2. *Sanè profluit ex vena, vel arteria sanguis, aut reserato eorum ore, aut tunica eorum dividita aut (vt sic dicunt) transcolatus, sine sudoris modo transmissus.* Porro dividitur ipsa tunica, tum ex vulneratione, tum contusione, tum rupture, tum erosione. Anastomosis accedit propter tum vas, imbecillitatem, tum sanguinis, qui ad os eius impetu ruat, copiam: ad hec, acrem quampiam, quæ illi extrinsecus incidat, qualitatem. Diapedesis vero, ex tunica quidem ipsa rarefacta, sanguine vero tenato oritur: accidere prærea interim potest, & ex gracilium vasorum ore ad aperto. Hæc Galenus.

Quare tres prædictæ venarum dispositiones, nempe ruptio, erosio, & apertio, satis ampliæ divisionem constituunt: Nam humoris vitium, seu prava qualitas venas erodens, ad erosionem reducit. Sanguinis impenitus, qui ruit ad orificia vasorum, vel horum imbecillitas, ex humiditate vel mollitie, vel defectu alimenti ortum ducens, extenuatis & tabescientibus partibus, ad anastomosim refertur. Fit etiam apertio à natura, hoc est, virtute expultrice humorum noxiuum expellere prooperante, vt sèpè, in crisi contingit.

Diapedesis fit, quoniam vasorum tunicae extenuantur, & rariores sunt, vel quando sanguis extenuatur, & tenuitur serosus; vel quia orificia venarum gracilium appearantur, tunc enim transcolatur sanguis, & sudoris in modum transmittitur. Hæc est causa sudoris cruentis apud Arist. lib. 3. de hist. animal. cap. 19. & 3. de partibus animal. c. 5. Theophrast. lib. de sudoribus, Cælium Rhodig. lib. 5. lect. antiqu. cap. 2. Quare etsi Galenus loc. cit. solùm tres causas referat haemoptosis, sub ruptione tamen vulnerationem, & contusionem debemus intelligere, & sub apertione diapedesim, quoniam, vt Galenus lib. 5. metb. cap. 2. edocuit, apertio est graciliū vasorum. Vel dicendum est, quod diapedesis non est excretio sanguinis, sed seri sanguinis, vt perdoctè aduerit Galenus, lib. 3. de caus. sympt. cap. 2. in med. 5. Sunt quæ quartum genus, &c.

Causa.

Hæmoptosis causæ vel sunt immediatae, vel me- diatae; internæ, vel externæ. Ruptio causæ in- ternæ immediatae sunt, aut flatus multi impetuose commoti, aut plenitudo summa venas distendens, & rumpens: Mediatae vero, sunt, vasorum durities, habiti, tuis corporis plethoricus, pectoris, & venatum angustias, tussis, vomitus; haemorrhoidalis, aut menstruarum superflusio, retentio, plenitudinem contrahens; vociatio, ponderum eleuatio, spiritus violenta cohibitio, pectoris violenta compressio, casus ab alto, percussio, vulnus, ita, coitus nimius, ingens cibis potusque pletechio.

Sed dubium est: *Vtrum flatus venas rumpere possint?* Nam illi sunt frigidi, à diminuto colore progeniti, 3. de sympt. caus. cap. 2. & lib. 6. epid. fett. 3. com. 12. crassi, neque caliditatem fortius, inepiti ad mortum; aut naturam

naturam contemplaris, inuenies ipsos esse valde mobiles, ac irrequieto impetu de loco ad locum permutari. Hoc ita esse palam faciunt dolores vagi intestinae operientes, qui à flatibus per eas partes oberrantibus scaturiunt. Ita dolores capitales, à flatu ventoso in ventriculo genito, in capiteque ascendentē emanant.

Id ipsum ostendit morbus ille veluti nouus, qui ab *Albucasi tract. 2. cap. 25.* vocatur flatus furiosus, quo denti per vniuersum corporis ambitum dolorem persint, variè huc & illuc insipientem, quia flatus, venti furiosi instar, inordinato & impetuoso motu per totum corpus transfertur. Et ita persæpe flatus solus viscera, stomachum, cervicem, pectus lecescit, & premit, vt has partes è sua sede propellat, vel in magnitudinem satis insignem eleuet, & manifestum tumorem.

Ex hac flatuosa materia aliquoties confexi & grotantes querulos, quod in cervice & pube subito exoriebatur tumor mali cydonei magnitudinem superans, qui altera die vel sponte evanescebat, vel discutientibus medicamentis resolutebatur. Nonne mola ventosa in utero adnasceatur, in qua ex flatu distendente, uterus immagnam molem elevatur, de qua *Auicenna 2.1. tract. 2. cap. 18.* Neque flatus sunt crassi, sed aëreæ substantiae participes, & præ tenuitate sua, huc illucque obseriare maxima violentia possunt. Et licet sint à diminuto calore enati, momentaneam tamen persæpe obtinent caliditatem: id enim significavit Galenus *lib. 4. acut. com. 42. §. verum cum spiritus calidus flatuosusque.* Hoc modo ex vino per putrefactionem, seu debilitatem caloris innati, gignitur acetum, quod aere est, attenuat, aperit, rumpit, & vehementer penetrat: Quia à flatu venas disrumpi, non est negandum.

Sed non satis acutè ab huius dubi solutione me extricasse dices, cum flatus in venis non reperiatur mobiles: cuius occasione dubitandum: *Vtrum flatus in venis, & qualibet nostri corporis parte, colligi possint?* Si enim flatus generantur à debilitate caloris innati, & intra venas sanguis calidus & humidus ybertim abundat, & calor adest robustus & fortis, cur eo loco gignentur flatus venas disrumpentes, maximè cùm Galenus *14. meth. cap. 7.* partes omnes recensens, in quibus flatus colligi possunt, nempè cūtem, membranas quæ ossibus & visceribus circundantur, ventriculum, intestina, ac medium horum & peritonæ spatium, de venis non fecerit commemorationem ullam.

In omnibus autem nostri corporis particulis posse reperi flatus, confirmarunt prisci, Galenus *2. ad Glanc. 6. & cit. 14. meth. Auic. 4. 3. tract. 1. cap. 16.* Rasis *tract. 3. cont. cap. 9.* Hoc ipsum non indecenter probari potest, in affectu illo qui palpitatio vocatur, in qua flatu lenta materia crassa, intra carnosum musculosumque genus inclusa continetur, ex qua etiam flatuosa collectiones oriuntur, vt *13. meth. cap. 4.* testatur Galenus.

Sed quod intra venas flatus inclusi, & deinde per corpus vehementissime commoti, dolores concident persæpe intolerabiles, *Albucasis loc. suprà cit.* satis confirmat: Nam tumentibus venis à materia flatuosa contenta, extendi quoque partes circumiacentes sensibles, excitato illo motu celeri, & furioso, non est dubitandum. Neque aleras, flatum intra venas generatum venæ ruptionem non posse efficere, nec concitare dolorem, quia venæ sensus sunt expertes, teste Galeno *lib. 16. de usi part. cap. 12.* Cùm hæc assertio ex eo loco deduci non possit: Nam illæ, ratione fibrarum neuorum, quæ illis implantantur, sortiuntur sensum.

Deinde ostenditur manifestè, flatum in venis colligi frequentissime: quia sicut contentorum in vena ab eo variatur, pro cuius copia, aut inopia, humor in vena contentus, aut subsidet, aut suspenditur, aut super-

naturat, vt 1. crif. 1. 2. notauit Galenus: quo loco pertinet, flatæ vrinæ causam, flatuolum spiritum esse affirmat. Atqui vrina eorum, quæ intra venas sunt, dispositionem & statum indicat, *4. de sanit. tuend. cap. 4.* Igitur flatus intra venas gignuntur, ac per consequens suo impetu venas scindunt, & non infrequentem hæmoptoïsim concitant.

Insuper flatus intra venas sano existente corpore, & vigente virtute non generantur: ac in statu morbo, cum virium debilium praesentia, eos colligi certum est. Hac ratione in acutè febrentibus non solum flatus, sed crudis crassisque humores, intra venas à debili calore, qualis febrentium est, cùm sit immoderatus, & improportionatus, generantur. Quum enim lenti humores, & viscidæ, ob sui tenacitatem, ab illorum calore nec discent, nec superari queunt, in halitusam, flatuosa que substantiam conuertuntur. Galenus autem eos in venis colligi expresè non afferuit, id namque satis notum erat, cùm ab illis perturbari vrinam, & variari contenta, persæpe affirmet.

Illud etiam explanationem desiderat: *Virum frigidi aëris occursus venas frangat?* Si enim, auctore Galeno *lib. 4. simpl. cap. 7.* frigidum contrahit, constringit, densaque corpora, & *lib. 3. cap. 5.* constipat, substantiam reddit immobilem, aut ægrè mobilem: quomodo potest aperire venas, fundere sanguinem, vasorum tunicas rarefacere, aut hæmoptoïsim concitare? Deinde si frigidum sanguinis sputum coercet, & curat, utileque est iis quibus sanguis fluit, aut fluxurus est, ex praescripto *Hip. 5. Aph. 23.* cur sanguinis fluxum irritabit, & comonabit?

Ex altera parte obstat cum experimento auctoritas. Nam *Dicitator summus 5. Aph. 24.* sic ait: *Frigida, qualis nix & glacies, pectori inimica, tusses mouent, sanguinis profluvia, & distillationes: & 6. epid. sec. 3. text. 14.* sic ait: *Frigidum valde venas rumpit, & tussim mouet, velut, & glacies.* Adest deinde celebris historia Galeni, descripta *lib. 7. meth. 13.* inuenis illius, qui refrigeratis spiritus instrumentis, excitata tussi, sanguinem per os reiecit. Quapropter etiæ frigidum per se densando partes, & cogendo, sanguinis profluvio compescendo utile sit, ex accidenti tamen sanguinis profluvia concitat; vasa enim indurata, dum extenduntur, fracturæ, & rupturæ magis fiant obnoxia. Adde quod frigida respiracionem impediunt, obturatis meatibus, & ad cohibitum effluvium, plenitudo accrescit, ex qua disruptio venarum sequi sèpius consuevit. Deinde frigida tusses mouent, & haec si sint valide, vasa dilacerant ac rumpunt. Denique valde frigida cerebrum debilitant, & intemperant, & distillationes mouent. Ex quibus pater ad argumenta solutio.

Quæres eris: *Vtrum dimissum exercitium hæmoptoïsim conciteret?* Galenus enim *3. meth. cap. 8.* quietem pro hæmoptoïsi curanda summe postulat. Hoc modo Celsius *lib. 4. c. 4.* quietem, securitatem, ac silentium hæmoptoïcis exoptat: Nam motus humores agitat, omnèque vacuationes promouet, teste Galeno *4. Aph. 15.* quies compescit, & retinet. Ex altera parte videtur, quod otium, & intermissum exercitium corpus plethoricum reddat, ac venas sanguine implet: exercitio enim accito calore E humores absuntur, & sic resoluti in thoracem non confluunt. Id aperte ostendit Galenus *lib. de caus. morb. c. 3.* dum sic ait: *Cum enim sanguis optimus in corpore fuerit, nullo inquinatus humor superfluo vapor ex eo incaleficiente optimus exurgit, qui nihil aliud ignem, aut acre secum inuehit.* Tale sequidem corpus, quum mediocriter stipari conigerit, brevi aut erit plethoricum, aut supra modum calciset isti quidem quibus defit vita sit, ac minimè laboriosa, plethoricum sit. Firmat *7. meth. 11.* dum sic inquit: *Non defit, quibus & per ventriculū sanguinis expulso certo tempore fiat, potissimum iis, qui cum vehementem exercitacionem depositerunt, a priori tamen vitiū non defiterunt.*

Et

Eleganter 4. de articul. 40. exercitationibus assuetos. A si eas dimiserint, in cruentas vacuationes incidere confirmat, sic enim ait: *Per multos autem videmus experiri hoc malum, quibus membrum excisum fuerit, qui vero repente vebementes exercitationes omiserint, quibus ante affuerant cum nonnulli certarent, alii foderent, vel quid biniusmodi vita genus sequerentur, nam, nisi, quemadmodum exercitationis ita aliquis idempserint cibi, aut potionis abundantia, quæ vebentur, dum exercercentur, nonnullos celeriter inuidunt ea mala, quæ à multitudine sunt, &c.* Neque negamus otium fluxiones sistere, humores quietos reddere, & mortui ineptos, quare in omni immoderato fluore consulendum; tamen ex accidenti, ob dictam causam, plenitudinem auget, & hoc modo sanguis retentus, qui exercitio transpirare solebat, ad thoracem reurgitans, venas rumpit, & profluua sanguinis promissimè excitat.

Externæ causæ sunt, quæ sanguinem fundunt, & attenuant, vt cursus, lucta, vociferatio. Diabrofis, seu erosionem excitant frequens iracundia, exercitatio in sole, praesertim aestiuo, solitudines, vigilæ, curæ, ieunia, assidue studia, alimenta calida, meri potus, quæ sanguinem excretiorem reddunt, & attenuant. Anastomofis concitant vasorum mollities, quæ distentioni ea valde facit obnoxia. Hanc efficiunt alimenta humida, quæ sanguinem serosum, & fluidum reddunt, ad emollientia, sèpè sanguis copiosus ab eo reicitur, & quantus nunquam prodit à pectori; vnde pectoris comparatione, signum ex copia peritum, soli pulmonica hæmorragia conteniet, non tamen omni, scilicet quia ut docet Galenus *5. Aph. 13.* exactè spumosus, atque adeò ex pulmone ipso, sèpè exiguis admodum visitat, nempe cùm ex substantia, vel capillaribus venis educitur, ideòque scriptis sanguinem multum, non significare simpliciter ex pulmone eductum, & quia non semper, & quia aliunde etiam; sed non à pectori, à quo nuntiata tantus prodit, quantum ex magnis vasis pulmonis.

Virum sanguis ex pulmone eictus semper fit spumosus, de quo etiam arguimus, etiæ plura, *lib. 1. Hist. Med. Hid. 3.* edisferuerimus, tamen hoc loco alia addendas quæ difficultatem habent non exiguum. Si enim è vasibus pulmonis, multis sanguis exeat, non spumat, *5. Aph. cit.* quod expressè testatur Galenus *5. & 7. Aph. cit.* Deinde apud *Hip. 2. Aph. 47.* plenitude spumans sputum aliquando reperitur, & spumosum sanguinem aliquando excerni in morbo lateralí, docet *7. Aph. cit.* Galensis quin ex gutture, & pectori, scribunt Paulus, & Aretæna. Cum ergo nec omni, nec soli pulmonica hæmoptoïsi spuma conteniat, insufficienter videtur Galenus, per huiusmodi signum proprium & inseparabile, affectionem dictam à thoracica separare.

Dic, quod cùm spuma ex duarum substantiarum mixtione conficiatur, humida videlicet vna, spirituosa altera, ita vt interim dum miscentur, mutuò confringantur, rumpanturque in varias, & minutissimas partes, ex magno violento motu, vnius vel ambarum simul, vt sit in mari ventis agitato, aut ex ebullitione à vehementi calore, vt in lebetibus, &c. *Aph. 43. & lib. 7. com. 30.* Cumque inspiratus aëris, variis in partibus, praesertim in gutture & pectori, quibus magis communicat, sanguini commisceri possit & associari, nihil mitum, si ex illis etiam spumosus nonnunquam sanguis emitatur, sed diversimode quidem, atque ex pulmonis substantia: hinc enim prodiens, secundum se totam spumat; ab illius vasis, plurimum; ex gutture, thorace, & reliquis, aliqualiter; & tantum penes superficiem.

Virum vero spuma sanguinis ex pulmone eductum, aliquæ vera sit assignanda causa dubium est difficile. Ideò enim pulmonis sanguis præ aliis spumosorū quædit, & in tota sibi sustentia, quia cùm tenet, sit, facile è copioso aere, qui in illum velut in flagrum recipit, in corde subducit, rumpit ac dividit, interficiens

validissimo motu, quo agitatur perpetuo, & ebullitio-
ne ex flagrantibus membris, que in pectoris & guttu-
ris sanguine deficiunt, saltem collatione ad eum qui è
pulmonis carne excernitur; atque idem hunc non so-
lum spumosum dixerunt prisci, sed ex illis Aretaeus,
ad spumæ similitudinem rotundum, ac parte extra par-
tem distinctum. Auicenna abscissum, non continuo
fluentem, sed per interualla, separatum, ob nimiam di-
visionem & fracturam, à plurimo aëre, plurimumque
permixto: quare sit ut ad tenuitatem, perspicuitatem,
& album colorē declinet, secundūm Paulum, & Al-
zaharauium. Adde & ob pulmonis similitudinem iam
quodammodo inducātum. Adiungit Auicenna, tenuio-
rem esse, quām ex ipsiusmet pulmonis vasis, quamvis
intra ea calidior sit, quia plus potest multa aëris per-
mixto in pulmonis carne, ad attenuandum, quām co-
etio quā intra ipsum promovetur, ad incrassandum.

Vtrum autem sanguis ex pectori erumpens, perpetuo sit
orassus grumosus. & ateretiam explicandum: Quia in ca-
lido, seu portu feruenti membro, quale est pectoris, gru-
mosus generari nequit, nec ater, crassusque, & coagulatus
sanguis, portu enim ista frigoris gelantur, & incrassan-
tis, quām caloris sunt soboles. Et sanguis quidem tunc
in grumum transit, quām è vasis, intra quā calidior est,
in aliquam excidens cavitatem, refrigeratur, 6. Aph. 20.
lib. 1. de loc. cap. 1. Si igitur ex pectori excernatur, gru-
mosus exire non potest, & ex consequenti, &c. Præter-
quam quād ob concretionem, & crassitatem prohibetur
ingredi pulmonem, & in asperam arteriam commigra-
re, ac sursum erumpere.

Dic, quamvis calidissimum sit pectoris, & illius san-
guis, quandiu intra vasa continetur, aliquantulum li-
quidus, tenuis, & lucidus, vbi tamen ab illis prodit,
crassus sit, ater, & obscurus, & in grumi similitudinem
transit, præ concepto frigore, in spatio, pectori & pul-
moni interiacente: cūm enim locus omnis extra vasa
minus caleat, quām intra, necessarium est extra vasum
sanguinem nonnihil refrigerari, cūmque suapte natura
sit concretioni aptissimus, facile gelabitur; non aliter
quam metallum ab igne semotum, quod licet caleat
adhuc, & comburatur, iam tamen coit, quia quicquam
iam de pristine calore amisit. Potest autem sanguis
quamvis gelatus, saltem guttatum ingredi pulmonis
substantiam laxam, & spongiosam, indeque in asperam
arteriam migrare; & intra eam retineri, similiisque per os
erumpere, non tamen confertum, aut impetuose.

Vtrum in thoracica hemorrhagia vehementior concite-
tur tussis, quām in pulmonica? Nam si ex aliqua venarum
pectoris ruptura, contingat sanguinem subito expui, ita
ut multā non moretur in via, liquidus excernetur, &
aliquantulum spumosus, sed multō minus quām ex pul-
mone, atque idem semper germinato conatu, tussique
vehementiore: crassor enim cūm sit, & vtplurimum den-
satus, concretusque accedat ad pulmonem, difficilem
habet ab eo egressum in asperam arteriam, & ob sui
crassitatem, & propter angustiam extenorū pororum,
à quibus semel excuti non potest, nec nisi iterata tussi;
secus ille qui à pulmone prodit. Hæc est etiam causa,
ob quam in pectoris sanguine erumpente, vehemen-
tior exacerbetur tussis, licet sanguis pulmonis, calidior
tenuiorque sit, & hoc modo expultricem stimulare
magis videatur.

Vtrum ex dolore, thoracica hemorrhagia à pulmonica
distinguitur? Nam per indolentiam, sanguis à pulmone
excretus, ab eo qui ex pectori prodit, separari non po-
test: pulmoni siquidem etiam à cerebro distribuuntur
nerui, 1. de vasa part. 3. à sexta nempè conjugatione,
lib. de neruor. diff. c. 10. & 4. de loc. c. 5. atque idem ve-
luti sibi contradicens, paulo post dolorem tribuit pulmo-
ni, licet leuorem.

Comitatur autem dolor thoracicam hæmorrhagiam
quia pectoris, graue membrum est, osseum, & ponde-

A rōsum, nēuis vndique diffusis abundans, atque idem
sensibile: cūmque ex valido tussiendi conatu ni-
mūm defatigetur, & illius partes mutuō compriman-
tur, contundantur, & ex compressione, concussione
que rupta vlcerentur, aut saltem magis rumpantur,
necesse sit, concurrentibus tot dolendi causis, dolere
membrum, alioqui valde sensibile, & nonnisi cum no-
tabili dolore sanguinem è pectori prodire, quia ex
tussiendi labore, fatigatione, ac sensibilitate ipsius tho-
racis, ob neuorum multitudinem, per illius membrana-
rias, panniculos, & lacertos interiūs, & exteriūs sparsam,
concussionē facta dolor subsequitur non exiguis; non
sic verò è pulmone, sensu destituto, laxa mollique sub-
stantia prædicta, atque à compressione aut concussione.

B Verumtamen hoc loco dubitatio congruerter venit
examinianda: **V**trum vasa sensu aliquo prædicta sint? Gal.
enim contraria conscripsisse visus est in locis multis:
Nam lib. 16. de vasa part. cap. 2. vasa omnia sensum ali-
quem habere affīmat: Contrà 4. de loc. cap. 5. erosa
vena aliqua pulmonis, nullum omnino dolorem sentiri
affirmat: repetit 5. meth. 8. dum sic ait: *quinetiam san-
guis iis qui doluerant, nec confertim reiectus est, nec mul-
tus, minūque tum ruber, calens, ceu è longinquo veniens.*
At quibus citra dolorem est reiectus, iis & confertim, &
plurimus, tum ruber feruensque expuebatur, clarè docens
quid non procul veniret. Ex quibus concludit Galenus,
*rupto in viscere pulmonis vase, nullum prorsus dolo-
rem sentiri, secūs in pectori: quasi verò vasa pectoris*
sensum participant, pulmonis verò omnino sint sensus
expertia.

C Dic veram esse doctrinam Galeni, lib. 5. meth. tradi-
tam, nempè soluto in viscere pulmonis vase, vtpluri-
mū non percipi dolorem effatu dignum, nisi raro, &
iis sanè est valde remissus, in illis dunatax, qui acutissimo
sensu à natura prædicti sunt. Adeò quippe est
exiguus vasorum sensus, vt lib. 16. de vasa part. cap. 12.
idem assertat Galenus, *arterias, & venas partis cuiusque,*
*sensus omnino esse expertes, sive illas frangere velis, sive in-
cidere, sive laqueis excipere: quæ tamen opponi, atque
aduersari apparent iis, quæ cap. 2. eiusdem libri præ-
dicent.*

D Verum in marginalibus apud codicem Græcum,
aliter contextus à multis legitur: *Arteriae, & venæ sen-
sus omnino sunt expertes, si laqueis excipere neruos
velis, qui in ea particula sunt. At hoc modo non solū
vasa, sed cuncta alia dici possunt sensus expertia, cūm
virtus sentiens per neruos interceptos non ita com-
modè possit influere.*

E Verum Galeni contextus, vt iacet, cūm explicari
optimè possit, non est cur eum in varios sensus compu-
temus, maximè cūm dictis capitum secundi non relucte-
tur. Magna enim ex parte venæ incisæ dolorem non
sentient omnino, nisi homo acutissimo sensu suapte
natura prædictus sit, ob exiguum, & valde remissum ea-
rum sensum. Hæc interpretatio Galeni doctrinæ con-
sonat: quibus enim sensus inest hebes, vlcera fauim, &
asperæ arteriae, nullum sensibilem dolorem indu-
cunt, vt ipsem testatur Galenus 4. de loc. cap. vlt. mul-
to igitur illud minus accidet vasis, quibus longè exilior
inest sensus. Prorsus igitur experitia doloris vasa sunt,
in non habentibus exquisitam, & acutum sensum: se-
cūs in habentibus. Proinde minimè sibi ipsi Galenus
oppunitur. Quia verò sèpius contingit, non adeò acutum
esse sensum, vt vasa excisa dolorem sentiant effatu
dignum, idem recte Galenus tradit, soluto in pulmonis
viscere vase, dolorem notabilem non excitari, cūm so-
lum illi quibus valde acutus inest sensus, aliquem inibi
possint percipere, cūmque contemnendum, & re-
missum.

Sed obiicies: Cur in pectori semper notabilis, &
effatu dignus dolor emergit, sive vale exeso, sive disti-
prio? Dic, quia dum vasa rumpit in pectori, simul vicinæ
partes,

A rubric. vlt. id confirmat, dum sic ait: *Auctores Medici
fuerunt, vel ex ea parte aliqua sanguinem exire, vel
rūpia, vel ore alicuius vena patet facta. Ultima minime no-
cet, prima granissimæ: ac sèpè quidem evenit, vt sanguinem
pus sequatur.*

Ruptura dicitur, cūm vena multo sanguine diducta,
atque dilatata rumpit, 4. Aph. 78. sanguinis autem
reiectione ex ruptura, vsque adeo periculosa non est,
atque prior, sed media afferuntur inter illam, & tertiam
omnium levissimam. Secunda enim hæc ex apertione
vasorum facta, nonnunquam utilis est & proficia, illis
præsertim quibus consueta aliqua vacuatio supprimitur:
cūmque ex sola influentis, nec maligni sanguinis abun-
dantia oriatur, timorem exulcerationis non inducit: plu-
res enim ob reenta invenit, ut litera statis temporibus
sanguinem vomitu detrudunt; & alij typicè, & per
circuitus fluxum hæmorrhoidum paciuntur, conante
videlicet natūra copiam exuberantis sanguinis per eam
partem expellere, cum animantis commodo, licet alii-
quando vel ob relictum ex rupta vlcus, vel ob fluxus
immoderantiam non leue periculum inducat. Denique
anastomosis appellatur, cūm venarum ora laxiora red-
duntur, apertioraque facta sanguinem ex se refundunt
in ventriculum, vel pectus, &c. qui deinde per os
elicitur, vomitu, aut tussi. Hæc sanguinis excretio levis
est, nec dolorem excitans, nec inflammationem, nec
febrem, nec admodum impetuose prædit; exiguus enim
ferè sanguis spuitur, & aliquando cum iuuamento, his
præcipue quibus menstrui, aut hæmorrhoidum fluxus
fuerint cohibiti, ex Pæulo vbi supra, tantum ab est, vt
periculum inuenitur.

Vtrum vomitus sanguinis, sine febre sit salutaris, cum
febre verò pessimus? Hippocrates affirmit lib. 7. Aph. 37.
Quicunque euomunt sanguinem, si sine febre quidem, salu-
tare; si vero cum febre, malum. Ratio dicit: si enim
vomitus cruentus, criticus sit, & sine febre accidat, solatii
plechoram, & excrentis naturæ robur ostendit: si
febris adiungatur, internam exulcerationem ventriculi,
aut tenuum intestinorum presupponit. Deinde vomi-
tus, & febris diversa praæsidia expostulant: quia ille ad-
stringentia, hæc aperientia auxilia efflagitat. Insuper
effusio sanguinis indiget plena victus ratione; febris,
tenuem requirit. Neque dicas grumosum sanguinem
in ventriculi cavitate teneunt, promptius dissoluunt
a febrili calore: Nati contrarium ratio ostendit: va-
lidus enim, & copiosus innatus, melius concre-
tum fundit, & liquat; igneus absumpta tenuiori pat-
te, indurat.

Vtrum viri, an fæmina hæmoptoisi frequentius preman-
tar? Hæc enim copiosoitem sanguinem habent, quām
viri, apud Hip. lib. 1. de morb. mulier. num. 3. Habet enim
mulier sanguinem calidorem, & propria calidior est
viro: qui quidem sanguis ad mamillas pro lacte ge-
nerando segregans, pectoris ferit, venas rumpit, &
sanguinis profusum concitat. Subscribit Celsus
lib. 4. cap. 4. §. Sepè fæmina, quibus sanguis per menstrua
non respondet, bunt sanguis. Firmat proprio exemplo
Galenus, lib. de vena. s. Et aduersus Erafistratos, cap. 1.
referens historias plurium fæminarum, que reicitis
menstruis, hæmoptoisi laborant, & tandem phthisi
consumptæ perierunt: facilis enim est ab vtero ad
pectoris sanguinis recursus, & inter has partes sym-
pathia multa, vt probat eleganter Galenus lib. 14. de
vsa part. 4. & 8.

Contra obstat auctoritas Galeni; 4. de loc. cap. 5.
vitios fæminis hæmoptoisi frequentius premi confit-
mans: illi enim sanguinem calidorem, fortius
aciorem, & tenuiorum: qui ob calorem patet, at-
tenuat, recludit; ob actinoniam exedit; ob tenuitatem
sanguinis penetrat. Hæc studiosem retinent, magis len-
tum, & viscidum, qui minus irritat, magis obstruit
& incrassat, & his qualitatibus prædictis sua granitate
ff 4 deorsum

deorsum ruit. Calidiores autem ab Hippo non qualitate caloris, sed quantitate nuncupantur, & hac causa vberiori sanguinis copiam aceruant, sed hic crudus est, illaboratus, putredini magis obnoxius: de cuius sententiae Hippocraticae interpretatione, purchra diximus, lib. 2. Hist. Princip. Med. in comm. Hipp. 144. Celsus autem non absolute feminas frequenter sanguinem spuere, sed illas, quibus menstrua statim temporibus non respondent, assuerat.

Curatio.

IN sex rebus non naturalibus rectus ordo sequandus Aër ad frigidum, & siccum declinet; huius enim opere sanguis cogitur, & incrassatur, & illius impetus coercent. Contrà calor aperit, attenuat, fundit, liquat, & fluxiones sanguinis vehementer promouet. Nimis frigidus venas rumpit, tusses mouet, ex Hippo. supra citatis locis. Hoc modo approximatio ad solem, aut ignem, aut dormire in domibus, in quibus ignis accenditur, (laconica, seu æstuaria vocant) malum. *Virium somnus hemoptoicis nocuus sit?* dubitandum. Somnus moderatus utilest: nam roboret vires, humores quietos reddit, & calore ad interiora redacto, tum animi, tum corporis quies consequitur, Aph. 15. Quare cum somnus omnes vacuationes retineat, excepto sudore, quem magis prouocat, utilitatem non mediocrem corpori conciliat, 2. i. doct. 2. cap. 15. Licet enim retrocedente calore ad internas sedes, & ad ductum, amplius ebulliat sanguis, & fluxioni aptior fiat: hoc de immoderato est affirmandum, non de naturali & modico, in quo sensim ac paulatim humores cum sanguine ad internas sedes recurrunt, in quo agitatio non adest; & licet adest, maior est utilitas qua ex retentione, virium firmitudine & furentium humorum quiete consequitur, quam si noxa, qua ex interna calefactione emergere solet. In hunc usum tantopere Medici conciliare somnum, ac tam enixa studuerunt, ita ut stupefacentia saepe in hoc affectu imperent assumenda, quorum usu sanguinem immobile manantem cohiberi posse sperant. Quare somnus hemoptoicis non mediocre solatum praestat, praesertim nocturnus, qui quieti conmodior est: diurnus enim non ita salutaris; nam praeterquam quod debilitatem, cum ratione solis, & lucis humores trahantur ad extram, cruditates parit, & sanguinem actiorem reddit.

Quies & silentium conferunt valde: vox enim partium spiritalium calorem incendit, dilatat vasorum sanguinem fluxiorem reddit. Animi passiones vitandæ. Sed dubitabis: *Verum omnes interdicenda?* De ira, non est dubium esse nocentissimam: in ea enim irrequieto motu per corpus mouentur humores, sanguis actior reddit, bilis fit feruidior, denique omnes humores notabiliter accenduntur, & incalescunt; quare plures visi sunt, qui ex concepta ira, ex variis partibus cruxem excreuerunt in copia summa. Gaudium pariter nocuum, ex quo humorum nimia (calore ad externa commoto) perturbatio sequitur. Tristitia, & mœror sanguinis refectionem commouent vehementer, praesertim si diudicarent: Licet enim calorem reuocent ad internas sedes, & sanguinis fluxum compescere videantur, tamen cum hic præ mœrore ad cor tanquam ad arcem, & spiritalia membra confugiat, ibique vniuersus, & conculcatus comprescat, & reddatur actior, acrimonia sua erudit, aperit, attenuat, & dilatat.

Balnea sunt nocentissima, quia fluxiones sanguinis acriter irritant, 1. ad Glau. 14. & 3. acut. 59. 5. Aph. 16. & lib. aduers. Erafstratum, cap. vlt. quia tepido calore vasorum emolliunt, laxant, ora venarum aperiunt, vasorum dilatant. Lege quæ diximus, lib. 2. Hist. Princip. Med. in com. Hipp. 7. Rerum rubrarum inspectio cauenda, apud Auicennam 1. i. doct. 4. cap. 2. in fin. Sanguinem enim

mouet res intuiri rubras: quapropter prohibemus illum ex cuius naribus sanguis fluit, res splendorem habentes ruborem inspicere, &c. Cur autem rubri coloris inspectio moveat sanguinem ad exteriora, vide quæ protulimus lib. 1. huius operis, cap. 13. de ophthalmia. Venus, quamvis moderata, reproba est; motu enim, & agitatione corporis incalescit sanguis, attenuantur humores, & hoc modo fluxiiores redduntur, & corpore concalfacto ora venarum dilatantur.

Cibus sit refrigerans, & incrassans, & actu frigidus offeratur: Licet enim hoc modo non ita faulte in ventriculo concoquatur, tamen haec noxa maiori utilitate est redimenda, qua ex incrassatione sanguinis deprimitur.

B At quæres: *Virum inedia hemoptoicis utilest?* Inutiliter esse rationes non inqualidæ confirmant. Natura calida & secca, sanguinis per os refectioni magis est obnoxia, quia sanguinem aceruat biliolum, acrem, qui facile effervescit & ora vasorum recludit. Sed calidæ & seccæ naturæ aduersissima res inedia est, ex Galeno 10. meth. cap. 5. in princip. Ergo, &c.

Deinde. Fames, hoc est, omnimoda inedia, corpora exsiccatur, 7. Aph. 59. Si enim aliquid defluit à corpore, (inquit Galenus in com.) sicut & antea, non amplius tam ab alimento suppleatur quæ id quod fuerit euacuum, necessarium est hoc modo corpus effici siccus. Sed vasa exsiccata, & dura, ex quolibet feruoris impetu facile distumpuntur. Ergo.

Duo tamen obstant fortissima tela, qua aliter opinari cogunt: Primum desumitur ex Galeno lib. de vena scđ. aduers. Erafstrato, cap. 3. in med. dum sic ait: *Sed è diuerso, si quis vena scđa medium sustinere imperauit, non solum mensis prius fluentes cibibet, verum etiam purgationes, qua iam inculpatè vacabantur, reprimet. Sanguis namque ciborum inopia arefit, & densior seipso redditur eamque ob rem ad fluendum ineptus evadit.* Quare sanguinem effundentibus inedia utiles; sanguis enim, humido quo antea abundabat, priuatus, accidente alia exsiccante causa, amplius siccuscit, & fit magis concretus, & veluti immobilis, redditur ad fluxum.

Secundum. Omnia præsidia reuelentia in hemoptoicis administrantur, frictiones, vincula extremarum partium, ligature, cucurbitulæ, & phlebotomia, vt sanguinem reuelant à pectori, & spiritalibus viis. Sed negato alimento, velexhibito in copia minima, sanguinis portio de novo non regignitur ad thoracem confluxi, & natu redidit auara in retinendo, & non transmittendo sanguine. Ergo in spuentibus sanguinem, non plenus, sed tenuis vicitus consulendum: nî virium languor adsit, ex diuturno fluxu, qui tenuem vicitum reuinit omnino.

E Ad primum ergo argumentum dic, calidis & siccis corporibus aduersissimam esse inediā, si febricent; nam febris est paratißima causa, quia denegato huicido nutrimentali, exarescunt, & in tabem citissime transeunt. At vero in hemoptoicis longè aliter se res habet, quia non oblato alimento in copia tanta, corpus melius nutritur, cum audeat sanguinem ad sui actionem retineat. Ad secundum dic, in spuentibus sanguinem non omnino esse cibum denegandum, sed parce offerendum, ceteris accessu vasa humectantur sita, vt nec durari, nec rumpi queant.

E *Verum acerba alimenta hemoptoicis semper offerenda?* dubium est. Nam cibus & potus, etiæ ex quounque liquore paretur, semper incrassare debet. Id docuit Hipp. 7. Aphor. 37. dicens: *Quicunque euomunt sanguinem, si sine febre quidem salutare possunt cum febre, malum. Curare vero acerbit, & refrigerantibus.* Hoc est, illis præsidis quæ incrassent, adstringant, fluentes humores coercent, sanguinis impetum compescant, & illius feruorem frigideitate sua mitigent, ac contemperent: acerbum enim vocat Galenus, 3. meth. cap. 7. quod intensem austrum est, & 4. de compoſ. medic. per genera. cap. 5. quod valde.

A & vehementer adstringit: & lib. 6. sec. loc. cap. 3. dicebat, austrum, & acerbum ambo adstringere, sed magis acerbum. Ex his omnibus ratum sit, acerbum, apud Avicennam, & reliquos Arabes, ponticum esse.

Porrò qualitas acerba, sua ipsius virtute refrigerat & exsiccatur, ex Gal. 7. meth. cap. 7. & lib. 4. simpl. cap. 6. dicebat adstringentia terrena esse, & crassa corporis substantia constata, qualitate vero frigida esse, dum sic inquit: *Quippe si ab acerbo sapore manifestè linguam contrabi, scicari, asperaque contingit, ostensumque superioribus libris est, ab unico frigidò contrabi, constringi, densaque corpora liqueat plane frigidum esse saporem acerbum.* Quoniam porrò inaquabilius desiccat, (id enim est quod exasperat) fuerit sane omnino, etiam terrenus, sequidem aquæ omnia aquabiliter penetrat, atque pernudit, eisque inseparabile est ac perpetuum, etiam si diuulsus sit, ut rursus unitatur: at terreno corpori, quod in saporibus defertur, iam ante inest diuulsionis, similius ut nunquam deinceps facile coeat. Quis si eius recorderis, quod viriusque singulatum passionis est proprium, iijdem ipsum subscriptus, ac testificabitur. *Velox* sequidem acidorum savorum transitus in sentientibus partibus fieri conspicitur, acerborum autem tardus: tum acida quidem in alto magis agere apparent, in superficie autem acerba. *Hac itaque omnia, crassarum esse partium acerba indicant, acida vero tenuum.* Hæc Galenus.

C Ex hac longa serie abunde probat, acerbi savoris substantiam, frigidam esse, crassam, veluti terram: subscribit Avicenna lib. 2. tract. 1. cap. 3. Quo autem ordine acerbus savor refrigeret, explicat Ishaac lib. diatar. universal. cap. 15. ea tertio gradu refrigerare & siccare scribens, ita ut illis qua quarto ordine refrigerant, propinquus habeatur. Et licet corporum acerborum quædam esu inepta existant, vicem tantummodo medicamenti obtinentia, ut Rhus; tamen alia dulcem quandam, etiæ obseuram admodum qualitatem immixtam habent, id est esu sunt apta, ut fructus Arbuti, Ilicis, Fagi, Corni, Silvestris pruni, & Mespili: verum hic admodum est acerbus, vixque edi potest, nec gustui incundus est, 2. de loc. 8. & ventrem strenue coercent. Quare alimenta acerba sanguinem reiicientibus concedenda.

D *Verum vero acerbis calida attenuantia permiscenda?* dubium est: quia haec dilatant vasa, attenuant sanguinem, & cum sint tenuitum partium, sanguinis fluxum acriter irritant, ut mel. Responde cum Galeno 4. de compoſ. medic. sec. loc. cap. 5. dum de astringentium facultate sic scribit: *Omnia adstringentia contrahunt, ac densant meatus: ad hec vinciunt, ac continent partium sibi in vicem coherentium substantiam, atque minus magisque hoc pro adstringentis quantitate efficiunt. Ceterum adstringendo ac derando summa corporis, quod adstringitur, virtus illorum excluditur, & in alium ire probabitur: ob quam rationem pulchre nonnulli Medicorum, huiusmodi pharmaciæ alia subtilium partium, & acri potestate prædicta indere ex cogitarunt, à quibus veluti ductæ adstringentiam vires, in profundum corpus perueniant.*

E In hunc usum Galenus 7. local. cap. 4. sanguinis refectionis curam docens, sic profatur. *Miscentur vero prædictis (puta adstringentibus medicamentis) congruentis mensura, tum calida, cum tenuitum partium existentia, que infestissima sunt prædictis tribus affectionibus, apertiori videlicet orarii, rupitioni, & corrosioni. Cuius rei gratia itaque miscentur distributionis nimis in corpore.* Etenim adstringentia, tenacia, & viscose sibi ipsis vias precludunt, quare opus habent facultatem ipsius viam struere, ac preparante. *Verum cum ex locis circa stomachum, aut alum, aut aliquod intestinum sanguis effunditur, huiusmodi pharmaciæ mixtura opus non est.* Hæc Galenus.

F Cur vero pro sanguinis refectione, pharmaca adstringentia cum attenuantibus, & calidis sint permiscenda, eleganter ipse explicuit lib. 2. ad Glau. cap. 2. post med. sic dicens: *Considera itaque, quot numero partes*

A pertransire oportet id medicamen, quod ad pulmonem sit peruenturum. Primum quidem os, & fauces, & stomachum, deinde & ventriculum ipsum, & quadam ex tenuioribus intestinis, deinde eas quæ sunt in mesenterio, venas; deinde eas quæ in canis partibus hepatis, ex quibus ad eas quæ in gibbis sunt, transsumptum, hinc ad concavam peruenit venam; postquam liquet aperit, in hæmoptoicis adstringentia semper esse offerenda: quæ vero attenuant, & calida cum illis permiscentur, in causa sunt, ut styptica tot pertransant officinas, & promptius ad affectam partem longinquam penetrare queant.

B *Vtrum Amylum in hoc affectu sit offerendum: merito inquires.* Emplasticum est, & vasa obturandi, humorē que incrassandi vim habet: succus enim tritici est, aqua videlicet prius macerato, deinde expresso tritico: hic Solis calore exsiccatus, amyllum dicitur, ut inter omnes retulit Ishaac lib. diatar. particul. cap. de Amylo: & prius firmavit Dioscorides lib. 4. cap. 183. Cum ergo lument præstet succum, & incrassantem, refrigeret mediocriter, siccet, & actia leniat, auctore Paulo lib. 7. cap. de Amylo, vel per se, vel cum aqua chalybeata, vel lacte dissolutum, saccharo, & aliis aquis adstringentibus permixtum, & ad lument ignem percoctum, quousque modice crassescat, sanguinem cohibere, fluxiones vnde cuncte manentes fistete natum est.

C Ex aduersa parte obstat ratio irrefragabilis: Video enim apud septentrionales homines, amyllum non ex tritico, sed ex furfure, præparari: hoc enim in aqua diutissime macerare solent, quoque intumescent valde, quod percolatum, & ab omni aqua exutum, deinceps torculari exprimit, ex quo succus distillat crassus, mucilaginosus, & viscidus, qui astante Sole, vel furno siccatus, in glebas albissimas redigitur. Diligentiores opifices, ut amyllum albidius reddatur, calcem cum aqua, & furfure infundunt subtilissime trituratam, cuis vi & ipsum albidius redditur, & vehementiorem vitæ agglutinatam adipiscitur.

D Verum sicut Amylum ex tritico pâratum, ad omnes fluxus compescendos est utilessimum, ob causas dictas: Sic ex furfure constructum, reprobum est, ac pessimum in hunc usum: huiuscmodi enim amyllum aperit, deobstruit, abstergit, fluxum prouocat: nam furfur calidum est, 5. simpl. cap. 8. detergit, & irritat. Sic enim ait Galenus lib. 1. de alim. facult. cap. 2. *Præterea, quia furfur nonnihil facultatis habet deteraria, merito intestinis irritatis, celere eorum fit detrectio.* Quare tantum abest ut retineat fluxiones, quin eas prouocet. Iam vero si sit cum aqua in qua infunditur prius calx, vel puluere calcis præparatum, hocum est, quia inflamat, calefacit, aperit, attenuat, & sanguinis profluua excitat.

E Potus sit aqua purissima, vel tenuis & defæcata cerevisia, vel in vitium penuria, vinum rubellum subastrigens: qui liquores vel silice candenti, vel ignitis ferreis orbiculis, vel ex purissimo auro prius chalybeantur: quia, ut 10. simpl. tit. de sero latet, dictauit Magister: lac, seu liquor alijs ex ferro siccandi vim recipit. Sic enim ait: *Porrò ubi aliam defiscantem facultatem lac habuerit adiunctam, optimum est remedium dysenteria, & omnium ventris acrum fluxionum.* Eam accipit à lapidibus, qui decolorantur, & in initium tenuiuntur igniti. Porrò eos esse oportet, quos volunt cæblicas, & lac eo usque decoqui debet, dum pleraque sero in ea humoris pars absumpta fuerit. At nos iudicis ferreis in ipsum cylindris carentibus, eandem, aut etiam meliorem facultatem efficiimus: nam ferrum adstringens quoque (ut dictum est) facultatis est particeps: repetit 3. de alim. facult. cap. 15.

F De sanguinis missione aliqua dubia explicanda. Hoc præsidium omni cruentæ excretioni esse vitissimum, vberim Galenus inculcat in locis multis, quos citauimus lib. 2. Hist. Princip. Med. in com. Hipp. 7. quia sanguinem ad contrariam partem potenter levellit. *Virum* 3. de

verò debeat fieri iterata? dubium est. Eam probat Galenus lib. 5. meth. cap. 3. dum enim docet modum, quo fluxus sanguinis deriuari reuellique possit, sic loquitur: Quòd si resolutus adhuc ager non sit, etiam vena ex eo cubito incidenda, qui profusioni è directo respondeat: ubi paululum detraxeris, mox unam horam intermittens, rursus detrubes: post iterum, atque iterum pro laborantibus viribus.

*Et cap. 8. sic ait: Quod igitur diximus, quum vel casu,
vel praetexta, acutaque voce vas aliquod in pulmone rum-
pitur, citoque dolorem confertim sanguis feruens, floridus,
multusque cum tussi expunitur, scire licet in viscere vulnus
esse. Aggredienda vero curatio est, prout nos sape sumus
aggressi, quibus utique non raro successit. Igitur vena cu-
biti interna, protinus incidenda, à qua bis, tertiaque postea
sanguis est detrahendus. Quantam enim utilitatem affe-
rat iterata sanguinis detractio in curandis fluxibus,
ostendit Galenus lib. de sang. mis. cap. 12. dum sic ait:
*Quin & reuulsionem, non leue & ipsam auxilium, quod-
que sape secta adhibetur vena, quantò maiorem in nume-
rum particulares auxeris detractiones, tantò efficaciorē
effeceris: quoniam, ut 4. 1. cap. 3. dicebat Aucenna:*
*Melior est multiplicatio numeri multiplicatione quan-
titatis.**

Ratio est in promptu : nam iterata phlebotomia fluentis sanguinis impetus melius auertitur, assuefit enim natura emittere sanguinem ad aliud longinquum locum atroca. In hunc usum Auicenna 4. 1. cap. 20. in vena sectione pro fluxu sanguinis compescendo celebrata strictam exoptat phlebotomiam; hoc enim modo sanguis excurrens pedetentim, naturam à sanguinis fluxu vehementer distrahit. Sic enim ait : Amplius vena quandoque phlebotomatur, propterea ut fluxus sanguinis ex naribus, & Maurice & ano, & pectore prohibeantur, aut ex aliis vulneribus, aut plagis, idèò ut sanguis ad id quod à parte illa est diversum pertrahatur : Et hoc quidem medicamen est forte in iuuando. Oportet vero, ut foramen phlebotomia sit vehementer strictum, & sint vices multæ que non sint una die, nisi magna necessitatis causa fuerit, sed in die post diem : & quacunque vice minoratio fiat, quantum possibile fuerit : & ad summum melius est, ut phlebotomia vices sint multæ, quam ut ipsius quantitas sit multa. Hæc Auicenna. Accedit, quod ex iterata, & stricta phlebotomia amplius seruantur vites, ex priori fluxu valde debilitatem dummodi sanguis extrahatur in eadem quantitate per plures vices, quam si esset per unicam phlebotomiam educendus.

Vtrum verò in sanguinis sputo, è talo detrahendus sit sanguis? dubium est. Dic, quod initio initiantे, quando fanguis ex toto corpore ad thoracem incipit defluere, tunc reuulsio è longinquō facta loco præstantior est, quæ non solùm in cruenta sanguinis per os reiectione, quæ ex menstrui, aut hæmorrhoidalis sanguinis retentione oritur, sed in omnibus aliis absolútè præferenda est; sanguinem enim manantem mirè cōpescit, quia natura sanguinem ad partem distantissimam transmittere assūscit, & sic efficacior multò sit reuulsio à parte præstanti. Hoc modo Auicenna 4..1. cap. 20. prope finem, rectè dicebat, phlebotomiam venarum pedis conferre ægritudinibus, quæ fiunt ex materiis ad caput declinantibus. Hac ratione comitalibus morbis, vertiginib[us]que obnoxios, ex cruribus evacuat, lib. de sang. miss. cap. 19. vt humorum momentum ad distantes partes distrahitur. Quare vel initio sanguinis sputi, vel in præseruatione, è talo cruentem exhaudire est saluberrimum. Quod si perseveret amplius, tunc ex brachio commodissimè sanguis detrahitur, è basilice, vel saluatella vena.

Frictiones optimæ sunt in cruribus celebratæ, sicut ligaturæ dolorificæ, vincula, & cucurbitulæ siccæ natibus, & scapulis admotæ, que, si vites ad ferendam sanguinis missiōnem non ita sint liberales, cū scarificati

applicentur. De censu reuellementium præsidiorum sunt
clysteres acres, qui humorum momentum deferunt ad
partes inferas. Si nilem sortijuntur vim expurgantia me-
dicamenta, præsertim si ob erosionem ex vitiolis, acti-
busque succis subortam, cruentum sputum excernatur.
At cum purgantia calida sint, moueant, & aperiant, ne-
cessè est ea exhibere, quæ præterquam quodd redundant
tes humores expurgent, ut sunt Pulpa Cassiae, Manna,
Syrpus Violac. ex ix. infus Syrup. Ros. Hispanicar. ex
plurib. infusionib. frænum etiam secum inducant, ad-
stringant, roborent, & sua adstrictoria facultate fluxum
sanguinis compescant. De horum classe sunt Myroba-
lanorum cortex, & Rhab. quæ medicamenta si prius
torrefiant, & deinde ad deponendum empyreuma ab
igne contractum, aq. plantag. vel rosac. abluantur, era-
dunt præstantiora: refrigerant enim hoc modo parata,
non mordicant, adstringunt, & fluorem coercent;
quorum usus in compescendis omnibus fluxibus salu-
taris est valde, prout latè lib. 2. Hist. P.P. Med. in com.
Hist. 83. obseruauimus.

Vluis syrporum refrigerantium, & adstringentium, cum aquis, aut decoctis similem facultatem habentibus, vehementer prodest, ut syrpus Rosac. Myrtin. papaveris, cydoneor. ros. siccari. plantag. permixti cum aq. plantag. ros. capit. Ros. Portulac. Burfæ pastoris, & cum pulu. boli Armen. Sang. dracon. Lapidis hæmatit. Trochiscor. de terra sigil. de karabe, fiat potus. Ex quibus cum conserua Rosat. antiqua, & syrupo de Portulaca, potest fieri electuarium.

*Verum medicamenta pro hæmoptoïsi curanda actu frigida
sunt exhibenda? Si enim alimenta non esse calida, aut te-
pida, sed subfrigida offerenda, proposuimus, quia frigi-
dum actu fluxiones reprimit, glutinat, coërcet, adstrin-
git; contrà calidum actu aperit diuidit, rarefacit, deob-
struit, laxat, lib. 3. simpl. cap. 5. cur eadem ratio non erit de
potioribus reddenda? Id equidem significauit Galenus
5. meth. cap. 5. dum sic ait: *Porrò confluere prohibetur, &
cum ad contraria reueliuntur, & cum ad vicina derinatur,
& per refrigerationem, tum corporis totius, tum vero præ-
cipue ipsius partis afflictæ. Hoc enim ratione etiam frigida
epota sæpe hemorrhagias suppressit.* Idem facit frigida fo-
ris in fôtu affusa, sed & posca, & vinum acerbum, aliisque
quæcunque vel astringendi, vel simpliciter refrigerandi
vîm habent.*

Difficile est explicare: *Vtrum posca sanguinens spuentibus sit virilis?* Consentunt Gal. Aëtius tetrab. 2. form. 4. Tral. & Aut. loc. cit. Solus Auerrhoës hanc methodum condemnat, lib. 7. collig. cap. 34. cum enim posca fiat ex aceto aqua dilutio ita ut bibi possit, ratione aceri. causæ.

Praxis Historiarum, Lib. II.

347

& affectui nocet eximiè; concitat enim tussim, ac flussionem auget, quia extenuat. Dic. Antequam sanguis concrescat in grumos, est periculosus vsus aceti, ob rationes dictas: At verò postquam concreuit, & lethalia excitat symptomata, tunc utilis est: tunc enim urgentiori succurrendum, etiam si sit cum noxa affectus contrarij: dummodò tamen tussis non adsit, qua præsente tutius est vti coagulis, theriaca. Diæcicum cum aqua scabiosæ, aut decocto capil. vener. glycyrrhiz. Hyssopi, aut cum saccharo rosaceo, & succo Rutæ.

Si tamen his non conquiescat sanguinis fluxus, tunc
necessè est soporifera propinare: hæc enim somnum
mouent profundum, quo sequito, enacuatio omnis
conquiescit; maximè quod hæc medicamenta fistunt,
fluxiones inerassant, & ad motum ineptas reddunt, vt
sunt requies Nicolai, Theriaca recens, Philonium Ro-
manum, & Persicum, & plura alia. Hoc enim ex descri-
ptione Meluæi cap. de *sputo sanguinis*; in compescendo
sanguinis fluxu vnde aquæ manante est mirabile Dosis
drachma una, cum 3 j. syrapi de plantagine, & vncis
tribus aquæ plantaginis. Si flœt sanguinis non cessat,
& vires non sunt dejectæ, bis in die assumendum: in
hoc enim præcipiti morbo à mitioribus irchoasse, à ra-
tione est alienissimum, vt dixerit 5. meth cap. 15. prodidit
Galenus: sicuti enim cætera omnia, ita & illud ab
Hippocrate est traditum: *Extremis morbis, extreme ex-
quisita remedia optima.*

Illud verò non reticendum dubium: *Vtrum in immo-
dico sanguinis fluore, illicet ab initio validissimis adstringen-
tibus etendit?* Cùm enim ex hac immoderata euacua-
tione nimium vires resoluantur, fortissimis adstringen-
tibus obuiandum, quæ non modò fluorem compelcant,
sed vulnus agglutinare cicatricéque obducere queant,
vt sunt quæ ex Opio, Alterco, aliisque id genus patari-
tur medicamentis: si enim alia mitiora, non narcotica
medicamenta priùs experiri velis, extra artem facies:
nam si vulnus statim in initio non consolidatur, nec
fluxus, & tussis cohibeantur, exigua, vt iij sanentur
in posterum, est fiducia: cùm phlegmone inuadat
protinus, vlcusque euadat purulentum, ex quo ta-
bes emanabit certissimè; iuxta Senis edictum,
lib. 7. Aph. 15.

Si neque his sanguis ex pectore erumpens compesci possit, & adstringentia intus assumpta non prosint, extei- riū medicamenta similes facultates obtinentia sunt admouēnda, vt sunt aquæ Plantag. Rosar. Portulacæ, solani, cum bolo Armeno, sanguine Draconis, oleis ad- strigentibus permixtæ. Virūm bac remedia pectori sint admouēnda: lis est, & controuersia apud Galenum: nam lib. 5. meth. cap. 8. ea concedit, dum sic ait: Ma- ximè ad rem pertinebit, si etiam postero die, modo fortis cùbans sit, parum sanguinis ab incisa iam vena rursum de- trahatur: tum vittu, medicamentis que eodem modo in quartum usque diem utatur, pectore interim, si astas sit, undique melino, rosaceo madefacto; sin hyems, nar- dino unouenio.

Contra reprobationem lib. meth. cap. 6. dum sic ait:
At vero quae extrinsecus profluenti particulae, admouentur, tum adstringentia, tum circa adstrictionem frigida; bac ipse, veluti plerique Medicorum, non ubique probo, sed mihi contra omnino quam fieri res postulat, ipsum sanguinem intrare compellere; ac venas quae in alto sunt, implere videtur. Vidimus enim quosdam eorum, qui ex pulmonibus sanguinem reiicentes, ex thorace refrigerato manifestè lesos, eque ut qui sanguinem vomuerunt; nonnullos, quod venter foris effet refrigeratus: eodem modo & eorum, quibus de naribus sanguis profluxit; aliqui ex capillis refrigeratione deteriorius babuerunt. Quare videntur reprobanda, tuisse enim mouent, venas magis replent, sanguinem densatis externis meatibus, frigiditate; & siccitate sua intrare compellunt.

Solutio cum Galeno hoc modo. Ipse enim cap. 6: in

fin. hæc medicamenta probat, dummodo tamen sit prius vacuatum corpus. Sic enim ait: Ergo nec omnino, nec sine discrimine, nec omni tempore, loca qua circa particulam unde sanguis profluit, sunt posita, refrigeranda suaserim, imo postea quam in alia prius auerteris: ut exempli gratia, in naso, ubi sanguinis missione (ut diximus) sis. usus vel artuum frictione, deuincitione, vel ad hypochondria defixis cucurbitis, &c. Similem sententiam protulit lib. de const. art. medic. cap. 17. dum hæc medicamenta reprobat ante totius vacuationem. Solue secundo. Galenus cap. 6. interdicit vehementer adstringentia, cap. vero octavo, mediocriter frigida, & siccâ admittit.

*Vtrum adstringentia actu frigida, vel calida, thoracis
debeant admoueri? dubium est: Nam veliemens frigi-
ditas musculos immobiles reddit, tussim excitat, ferit
pectus; excellens caliditas aperit, dilatat vasa, san-
guinem ad fluxum paratiorem reddit. Ergo tepida
admouenda, vt noxam extremorum euitemus: lenis
enin calor penetrationem medicamentorum maxi-
mè iuuat.*

OBSERVATION I.

[*Syrupus pro compescendo sanguinis fredo*,
præstantissimus.

Pro coercendo sanguinis fluore, ex quacunque parte, præsertim spiritualibus partibus emanante, celerem, & validam opem expostulante, omnibus aliis medicamentis excellit syrups hic, qui si celebratis prius euacuationibus vniuersalibus, interdum assumatur, inirabilem opem præstat, propterea diutino experimento sape adinueni: fitque hac forma:

24. Conserua symphyti majori, 3 ij. conserua rosar. antiq. 3 iii. folior. plantagin. M. j. boli armeni, sanguin. Dracon. an. 3 iii. lapid. hematit. 3 iii. mumia, 3 ii. tragacanthi, 3 iii. amyli, 3 ij. sem. Portulac. sem. plantag. an. 3 B. sem. papaver. albi, 3 ii. coralli rubri, 3 ii. santalor. rubeor. 3 iii. B. trochifcor. de terrasigillata, trochifcor. de karabe; arillorum vuar. exficcator. an. 3 ij. B. lentium excorticatar. 3 B. hypocistifidos 3 v. margaritar. preparat. 3 j. sorbor. immaturor. num. iiiij. mespilor. num. liij. carnis cydoneor. 3 ij. rosar. rubear. fiscar, 3 j. cornu cervi vsti, 3 B. diarrhodon. Abbat. 3 iij. diamargar. frigid. 3 B. cinnamom. elect. 3 B. Coque secundum art. in sufficien. aq. quantitate, quo vsque remaneant libræ quatuor, adde succi plantagin. succi verbena, an. 1b j. succi liquiritiae, 3 v. Bulliant simul omnia, quo vsque absumentur succi: adde Gummi Arabici, 3 vj. Cola, & cum syrapi rosacei, q. s. fiat sytupus.

OBSERVATIO II.

*Aqua stillantia, pro retinendo sanguinis fluxum
mirabilis.*

L. **A**lbumina ouorum bene prius conquassata, Num.
xx. sorbor. immaturor. Num. x. mespilor. Num. v.
folior. plantagin. M. ij. gummi tragacanth. 3 iiiij. hypocisthid.
3 iiiij. balauſtior. 3 B. mumia, sang. Draconis, boli armeni,
terra ſigillata. maſtich. an. 3 iiij. karab. 3 B. roſar. rubear. 3 j.
conſerva symphyti maioris, 3 j. B. electuar. diarrhod. diamar-
gar. frig. triſantal. aromatici roſat. an 3 ij. B. trochis. de
ſpodio, trochis. de karabe, an. 3 iiij. carnis cydoneor. tb. B. ſem.
acetos. portulac. plantagin. an. 3 j. aquarum portulac. roſar.
plantagin. vini granator. an. 3 v. decoctionis duarum per-
dicum, tb. iiiij. ſucci plantagin. tb. B. Cum mīca panis al-
biflīimi, iuſu in vino granatorum, fiat diſtillatio. Ex
quo liquore diſtillato aſſummat æger bis in die, quantita-
tem vnciarum duarum, aſſumpta prius vncia vna conſer-
vare roſar. antiqua.

688

OBSERVATIO III.

Vomitus sanguinis ex interuallis recurrens, hominem à pluribus morbis immunem redditum.

IN malis erat iuuenis quidam biliosus, & calidus, & perpetua mœstitia vexabatur, cum frequenti rugitu, & murmure ventris, qui sœniis tormentibus excruciatuſ, accedente febricula, & subsecuta vigilia importuna, gracilis est factus, & extenuatus nimis. Huic, ac si hec̄tia febre laboraret, Medici post repetitas vacuationes, fôraneellas cruribus affixas, & alia deobſtruētia auxilia, balneum, & lactis caprini potum imperant per plures dies. Sed quum iis celebratis malum amplius ingrauesceret, natura quæ semper prouida est in animalis commodum, aliam viam quæſiuit, cuius ope à tantis malis corpus posset reddere immune; quo factum est, ut semel, bis, ter, & multoties quater in mense, per vomitum, præcedente prius dolore hypochondrij dextri, vomeret merum sanguinem, nullo alio colore infectum, in copia adēd multa, ut qualibet vice, tres, quinque, decem vñcias; & interdum libram placide, nullo infestante symptomate oppressus reiiceret. Quæ vacuatio cùm toto anno perseveraret, æger habitum corporis meliorem recuperauit, & optimo vieti nutritus, pinguisculisque factus, à morbis omnibus per multos annos saluus remansit.

O B S E R V A T I O N I V.

Sanguinis sputum criticum.

A Num agens decimum quartum puer, carnosus, & obesulus, incidit in ardenter febrem, à qua, vacuationibus per venæ sectionem, & purgationem celebratis, cæterisque refrigerantibus auxiliis, liberari non potuerat: & cum morbus trascenderet decimum quartum diem, neque mitesceret, ecce per spiritum simplici screatu multam sanguinis copiam impermixti excernere cœpit; qua vacuatione febris cessauit, ac lenia facta sunt symptomata, quæ illum antea oppresserant triculenter. Post sex menses iterum in febrem validam labitur, quæ solum sanguinis spiro biduo emanante conquicuit, et si plura prius essent factitata auxilia. Quod infortunium cum ad quadragesimum annum, bis, & ter in anno durasset, & timor esset, ne ex sanguine ad partes superas confluente, alij thoracis, & gutturis morbi funesti superuenirent, purgato multoties corpore, & reperita in accessione, & extra ipsam phlebotomia, fontanellis cruribus affixis, plurib[us]que alijs incrassantibus oblatis auxiliis, exhausto tot vacuationum generibus sanguine, per duos annos integrè euanuit. At deinceps turgentibus vénis, lasso toto corpore, & veluti aculeis compuncto, majori cum impetu recruduit, ita ut ad octogesimum annum persistaret: quo tempore dysenteria correptus diem suum obiit. Quam vacuationem criticam, neque præsidia vacuantia, neque veneris vifus præuestere potuerunt. Aded durum, & difficile est, naturam à suo præfixo ordine distrahere!

OBSERVATION V.

Ex nimio risu, sanguinis sputum, tabes, mors.

Disputaturus Cicero lib. 2. de *Oratore*, de locis iocorum & facetiarum, quæ risum audientium conciliant, quæsita aliqua proponit de risu, ac primum quid sit ipse risus, quo pacto concitetur, ubi sit, quo modo existat, atque ita repente erumpat, ut eum cupientes tenere nequeamus & quo modo simul latera, os, venas, vultum, oculos occupet; & cum videatur res leuis, & qui à securis, nimis, insipientibus denique moueat, tamen habet

A vim, nescio an imperiosissimam, & cui repugnati minime potest. Erumpit enim etiam in uitis sapè, nec vultus modò, ac vocis exprimit confessionem, sed totum corpus vi sua concurrit. Huius, cum moderatus est, magna est utilitas: partes enim præsertim thoracis, præ mortu concalcent, & calorem roti citè communicant. Quo pacto risus prodest modicus, quibus caput & thorax frigida intemperie laborant, subtristibus item, ac melanocholicis remedio est. Veiùm si nimius est, & diu duret, viscera comittouerit, faciem, spiritalèisque partes accendit, accito calore vasa dilatat, & rumpit. Cum ergo tres socij in lecto discumberent, duóque inuitè alterum apprehenderent, & illius subalas longo temporis spatio titillarent, factum est ut ipse in risum immodicum prorumperet, (magnus enim est in illis partibus venularum, atque arteriarum concursus, quæ titillatæ incalescunt, & spiritum subinde ex concalfactiōne genitum per uniuersum corpus diffundunt) & præ concussione veluti sanguine accedit palæstritis, choreas agentibus, & gladiatoriis, rupto aliquo vase in pulmone, sanguinem cum tussi floridum per os excrenit, qui postmodum accidente febricula, & vlcere sordecente, cum corporis extenuatione summa, nullis proficiētibus auxiliis, intra annum phthisi consumptus fuit. Est enim risus, vibratio quædam septi transuersi, & musculorum thoracis, & oris, quæ si nimia sit, & repentina, harum partium vas dilatat. Rectè ergo sibi consuluit Aristoxenus, qui referente Æliano lib. 8. cap. 13, valde à risu abhorruit, & rectus ut hæc damna euitaret, sibi prospexit Anaxagoras quem nunquam risisse, nec subrisisse priscorum do-

B

C Atissimi memoræ mandarunt.

O B S E R V A T I O   V I .

Ptyalis mus cruentus, sanguinis missione ex talo,
& hirudinum suetu, leuatur.

Ptyalismum Græci vocant, sputionem frequentem, quando quis citra tussim excernit saliuam per os, quod malum excitari ob cerebrum humiditatibus refrigeratum, vel propter otis ventriculi inbecillitatem, ob quam pituitosus humor in ipso affatim regurgitat, (saliua enim ex pituitæ genere existit) 3. de loc affect. cap. 7. affirmat Galenus. Et licet hoc excrementum, sicut alij superuacanei humores salsi, amati, nitrosci, & alia qualitate peregrina infesteti, per sputum à natura tanquam onerosi expellantur, sanguis raro per hanc partem detruditur, quia hunc familiarem succum ipsa pro sui nutritione vehementer reseruant. Licet autem hoc verum sit, tamen aliquando coacta, ipsum per varias partes, apertis naribus, & hemorrhoidum tubis, quin per veterum, aures, & oculos; & in aliis per os sine tussi, vomitu, aut molestia vlla satagit extrudere, quando iecur gignendi sanguinis est nimis ferax, & sanguis serosior est, & vasa rara. Quidam in florenti ætate constitutus, candidus, obesus, & rubicundus, corpore quadrato constans, continuo per sputum sanguinem impermitem, & sanguinem excernebat, ita ut saliuæ eius tota esset sanguinea. At cum ex sanguine mediocrem consistentiam habente, & cum hepatis firmitudine, oriretur hoc malum,

E (excretus enim sanguis per saliuam , crassior erat , & satis rubicundus) copiam deoneraui tenui dieta , purgantia exhibui , clysteres indidi , refrigerantia obtuli , somnum moderatum consului , balneum ad temperandum iecoris incendium adstrinstraui , fontanellam cruribus affixi . His celebratis , nec tantillum affectus succubuit , imò procedente continuo cruento sputo , æger : vitam suam degebat incolumis . Cùm verò timor esset , ne ex rapta sanguinis ad caput , alijs ingrauescerent immanes cerebri , & nervorum affectus , cum hoc Herculeo malo , quod septem annorum curriculo ægrum excruciauerat , iterum depugno . Cucurbitulas hypochondriis effigie

affigo cum copiosa flamma, & scāificatu profundo. Epithematis roboro iecur, sanguinem refrigerantibus potionibus attempero. Lauacris, ex attemperantibus medicamentis paratis pedes affidūe abluo. Sanguinem incrasso, & pigrum ad motum reddo amylo, ptissana, farre, frigidis clysmis. Tandem peruicax malum sola sanguinis missione ex talo, per interualla celebrata, bis, ter, vel etiam quater in mense, & alternatim impositis hirudinibus super mariscas, intra duos annos cessauit omnino.

quibus respirationibus la sis , quæ est diminuta , &c de-
prauata , Dyspnœa nominatur ; abolita vero respiratio ,
apnœa appellatur à Galeno 4 . de loc. affec. cap. 7 . ante fin
In hoc prænominata species communicant , quidc ca-
reant febre . Quæ autem cum febre fiunt , ad alias affec-
tiones , seu inflammations spiritalium , seu reliquarum
partium subsequuntur .

C A P V T VII.

De difficili Respiratione.

Definitio.

Vtrum definitio respirationis à Galeno tradita sit opinio
ma? Primo inquirendum, sciendūmque non posse
nos, causas, & differentias huius affectus indagare, quin
natura, & essentia respirationis cognoscatur, ita docente
Galenos lib. de difficult. respirat. cap. 1. Est ergo respiratio
naturalis, actio composita ex dilatatione, & contractio-
ne, & duabus quietibus thoracis, & pulmonis, facta à fa-
cultate motrice voluntaria, ut mediocritas nativi caloris
conseruetur, & spiritus in corde, & cerebro generetur,
ut auctor est Galenus lib. de salub. diata, com. 2. & 8. de
placit. cap. 8. & 6. de loc. affect. cap. 5.

Hæc respirationis definitio, omnes causas continentem
respirationis comprehendit, & genus, & differentias,
quibus à quamplurimis aliis actionibus, quæ in corpore
fiunt, distinguitur, scilicet ab actione seu motu naturali;
& vitali, qui aliis instrumentis, & facultatibus distinctis
perficiuntur. Instrumenta vero quibus respiratio integrè
completut, quamplurima sunt, ut lib. de causis respirat.
ferè per totum docuit Galenus. Quædam enim ad defen-
dendum aërem à natura sunt concessa, veluti sunt os, na-
res: aspera arteria, & illius propagines. Alia sunt, quæ
motum efficiunt, qui respiratio dicitur, cuius præcipuum
instrumentum, septum transuersum existit. Musculi
eriam thoracis intercostales, supercostales, & recti abdo-
minis. Denique ea quæ mouentur in respiratione, sunt
thorax, & pulmo: thorax quidem à prædictis musculis
mouetur, proindequé à facultate animali; pulmo vero
nullum habet proprium motum, sed continenter mo-
uetur ad motum thoracis, ut lib. 6. de respiratione part. cap. 10.
ante med. notauit Galenus, & nos supra, cap. 4. de pulmonia
latè ostendimus.

Vtrum definitio difficultis respirationis recte à Galeno proponatur? Etsi auctores non de quacunque difficultis respirationis specie, sed de asthmate, quia frequentius primit & fatigat, peculiarem faciant commemorationem, nos de omnibus differentiis non pœnitenda proponeamus. Dicimus ergo quod apud Celsum, lib. 4. cap. 4. difficultatis respirandi sunt differentiae tres: quarum prima, dum modica est, neque ex toto strangulat, Dyspœna appellatur, quæ est crebra, seu densa respiratio citra sonum, anhelationem, & febrem. Cum vehementior est, ut spirare æger sine sono, & anhelatione non possit, Asthma vocatur. Cum vero eò accessit, ut æger nonnisi recta cœrvice spiritum attrahere possit, Orthopnœa dicitur.

Quare asthma, anhelationem esse deniam, ac crebram respirationem citta febrem, fatetur lib. 7. de compos. medic. sec. loc. cap. 6. in princip. & 3. Aph. 26. qualis currentibus accidit; aut quoquis alio modo ad vehementem ductis motionem, ex Gal. 3. epid. sect. 2. com. 4. & lib. 6. eiusdem. sect. 4. com. 4. in princip. Nam respiratio, sicut quilibet alia nostri corporis actio, tripliciter laedi potest, diminutè, depravatè, aut abolitè, vt Galenus saperet, docuit, præcipue verò lib. art. medic. cap. 80. in fin. Ex

quibus respirationibus la sis , quæ est diminuta , & de-
prauata , Dyspnœa nominatur ; abolita vero respiratio ,
apnœa appellatur à Galeno 4. de loc. affect. cap. 7. ante fin
In hoc prænominata species communicant , quod ca-
reant febre. Quæ autem cum febre fiunt , ad alias affe-
ctiones , seu inflammations spiritualium ; seu reliquarum
partium subsequuntur .

Vtrum vero asthmatis definitio , ut recta sit admittenda
dubium est : nam Galenus definit locis citatis , quod sic
difficilis respiratio citra febrem , cum sono , & anhelatione . At lib. 6. Aph. com. 46. asthma vocat difficilem
respirationem , non solum eam quæ sine febri consistit ,
sed eam quæ febres consequitur . Deinde Pulmonia
correpti , qui anhelosè respirant , & asthmate laborant ,
febri sunt detenti . Adde quod , cum per difficultem re-
spirationem non bene ventilato corde , hoc excedat ,
necessariò debet febris adesse . Dic . Dupliciter hoc no-
men asthma accipitur apud Medicos , ut notat Aucinella
10.3. tract. i. c. 39. aliquando latè , pro omni anhelosa re-
spiratione , siue ex febris vehementia , siue exercitio im-
modico , vel ex quacunque causa prognata ; interdum
strictè & propriè , pro anhelosa respiratione cum sonitu ,
quæ ab humore pituitoso , crudore tuberculo enascitur ,
quæ cum affectio diuturna sit , & curaru difficilis , nomen
asthmatis propriè sibi vindicat . De primo significato
intelligendus Galenus in aphorismis . Pulmonis vero
asthmate non occupantur , sed orithopneia , quam spiri-
tum sublimem prisci vocauere . Denegato vero restige-
rio cor non gliscit , nec febris accrescit ; astuofus enim
illius calor à pituitoso , frigidoque humore , à quo oritur
asthma irritatur , de mitescit .

Vtrum asthma sit difficultas respiratio? dubitandum.
Firmant Paulus lib. 3. cap. 19. Aetius tetrab. 2. serm. 4. c. 17.
Avicenna loc. cit. cap. 38. Nam eius essentia consistit in
hoc, quod sit symptoma in actione laesa respirationis,
modo superius explicato, quae luditur depravata: cogi-
tur enim facultas animalis motiva, ob vitium in pectore
existens, frequentius respirationem efficere. Quare non
solum sit frequens, sed partia, respectu aetatis qui attra-
hitur, quoniaam ob impedimentum in cavitate thoracis
repositum, patua aeris quantitas ingreditur; et si thorax,
sicuti in naturali statu, aliquantulum magis dilatetur.

Quinimò dicendum est, quod hæc paxia acris attrac-
tio est causa frequentis respirationis: cum enim aer in
exigua quantitate attractus, vsui aducto sufficienter non
satisfaciat, fit ut ad aliam respirationem efficiendam,
facultas citius irritetur, & sic frequens respiratio con-
surgat. Esse autem parvam, respectu aëris qui attrahit-
ur, dilucidè probat Galenus lib. 7. sec. loc. cap. 6. in
princip. quo loco de asthmaticis verba faciens, sic inquit:
Minus est enim quod inspirant, quam pro rati respirationis,
quamvis thorax plurimum ipsis dilatetur. Probat etiam 4.
de loc. cap. 7. post med. docens, quod in illis ægrotantibus,
in quibus tumor, vel angustia sub flammæ calore in spiri-
talibus est, in his thoracis quidem dilatacio maxima est: id
vero quod inspiratur, non solum dilatationem proportione
non assequitur, verum etiam minus, quam secundum na-
turam inspirari solet, attrahitur. Vnum certum est, il-
los esse asthmaticos, qui illam dispositionem in pecto-
re habent.

Differentia.

Vtrum varia dyspnœa species sint constituenda? In his enim proponendis solerter admodum, lib. 4. de locis cap. 7. suam expedit sententiam, iungens quasdam dyspnœæ species ex spiritalium angustia, in quibus (perinde ac in peripneumonia, quam in in exemplum adducit) plurimum etiam dialatatur thorax, frequenter, ac celeriter, simili modo difficulter respirent patientes. Solent autem quandoque ex catari ho accidere, ut cum ob defluxionem à cerebro (qui euentus fieri videntur)

frequentior est) pulmonis arteria nimirum opplentur, A suppuratione, asthmate, magno aliquo, crudoque tumore ad pulmonem orto, angina, &c. in quibus prae magna coartatione, & angustia viarum, difficillimae sunt respirationes, pro varietate tamen causatum inter se diversae, simul & ab ea, quae in peripneumonia accidit. Quoniam vbi ex catarrho, asthmate, crudo tuberculo, aut suppuratione fuerit dyspnœa, sine febre oritur, nec spiritus calidus, vt in pulmonia, nec multis expiratur, quia scilicet efflare, & calidum expirare, solius aucti caloris proprium est: non quasi duo haec auctio calore perpetuo iungantur; siquidem presente angustia fieri non potest efflatio, sicuti nec multi aëris ad sua conceptacula attractio, quanquam plurimum thorax dilatetur.

Pròd si dyspnœa fiat ob collectam saniem, spatio contendo inter thoracem, & pulmonem, (hoc est, ex empyemate, sine suppuratione, quæ nihil aliud est, quam sanie collectio in praedicta cavitate, secundum Galennum 4. de loc. cit. & 6 Aph. 27.) manifestum inducit suffocationis periculum: cum ex aceruata puris copia vasa pulmonis nimirum angustentur; insuper & febris pleurumque adit, multiplicans adustas fuligines; nec liberè, sufficiente, ve fiat illarum expurgatio; ob magnam angustiam loci, non potest diu durare, quin suffocetur exiguus calor, maxima iuncta virium imbecillitate, quæ malum hoc necessariò comitatur. Suppuratio enim perpetuo ad morbum aliun sequitur, morbumque aliun fecit semper habet adiunctum, à quibus impossibile est vires non deiici, ac labefactari.

Addiderim, in hac difficilis respirationis diff. Cenaria ex suppuratione, licet secundum multas sui partes plurimum dilatetur pectus, non perinde tamen multum, (magna siquidem thoracis distensio virtutis robur efflagitat) & penes hoc ab illis etiam speciebus distingui, quæ à defluxionibus, asthmate, & tuberculo oriuntur, in quibus vires non necessariò imbecilliores redduntur, sicut in pulmonia: haec enim acutissimus morbus cum sit, sepa viribus adhuc robustis solet accidere: in asthmate autem, frigidis, crassisque humoribus in pectori concoctis, firma potest virtus perdurare; ex pituita namque, velut semicrudo succo, in sanguinis defectu nutritur animal.

Quam autem ex angina accidit, à praedictis dissidet, quoniam angustia non existit in cavitatibus quæ aërem suscipiunt, sed in viis quæ transmittunt, gutture, fauci, &c. Ruris in hac plurimum aëris unica vice inspirare possunt difficultè respirantes, non sic quum ex tumore, defluxione, asthmate, empyemate, aut pulmonia, propter impedimentum ipsum ingessum ex coartatione, obstructione, ratione cuius non nisi modicus spiritus attrahit, quantumvis plurimum dilatetur thorax; atque adeò magna fit respiratio, sed in qua paucum aëris inspiratur, & minus etiam, quam quum secundum naturam habebat animal: quare etiam sine aucto calore, cogit celeriter & frequenter respire, ad magnitudinis defectum compensandum. Magna enim quamvis dicatur huiusmodi respiratio, sic dicitur ob magnam pectoris & pulmonis dilatationem, non in ordine ad inspiratum aërem: nec enim illius quantitas, propter angustiam instrumentorum magnitudini dilatationis respondet: tunc enim duæ haec magnæ respirationis differentiae iunguntur, (de quibus 1. de diff. respirat. c. 13. cit.) & inspirati aëris copia pectoris dilatationi respondet, cum sine spiritalium angustia calor increvit, ut in ardentibus febribus absque inflammatione, aut tumore, &c.

Vtrum doctrina Galeni circa differentias difficilis respirationis possit admitti? Si de differentiis dyspnœa dilectendum est ex Galeni mente, optarem vnde implicatas, aduersus eius doctrinam, objectiones expediti, quorum prima est. Si magnitudo caloris, (quæ nobis inest per comparationem ad animalia cetera) vbi primù debita

refrigeratione priuatur, sponte fuit, gliscit, & excandesceit: atque in angustia spiritalium ex catarrho, asthmate, & aliis memoratis, sufficiens aëris copia ad debitu refrigerium non ingreditur, quomodo non iungetur calor auctus, & calidum non expirabunt patentes? Quod si admittas, manifestè euincitur, perperam distinxisse Galenum huiusmodi species dyspnœæ, ab ea quæ ex peripneumonia fit, per hoc quod in illis calidus non emittatur spiritus. Ruris si non increvit calor, quosrum celeriter, & frequenter respirant, quemadmodum asserit Galenus?

Secunda. Si morbus omnis virtutem debilitat, quod omni contratio proprium est, alterum scilicet infingere, minuere, & oppugnare, quia prius se non potest in subiectum introducere, quā alterius resistens vires refringat, tantumque diminuat, quantum sui introducendum est: quomodo in angustia ex asthmate, & aliis, virium imbecillitas non iungetur, & in eo ab ea, quæ ex suppuratione fit, distinguuntur? Maximè testante Avençena 1. 4. tratt. 1. cap. 9. ægrum omnem debilem esse, atque ideo omni alimentum facilis digestionis tribuendum. Quinid ob diminutam virtutem, quæ perpetuo datur in morbis, prescribitur in omnibus minor virtus quantitas, quam in sanitate. Igitur, &c.

Tertia. Si in angina coartatio, & obstructio in gutture adest, viisque per quas ingreditur aëris, vnde plurimum unica vice poterunt respirare anginosi difficulter respirantes.

Quarta. Vbi magna fit respiratio per longum spatium, thorax cum pulmone dilatatur. Sed ad magnam dilatationem necessariò multa aëris portio sequitur, ad replendam vacuitatem, nisi illam admittas. Igitur impossibile erit in asthmate, catarrho, tumore, &c. pectus nimirum dilatari & non multum inspirari.

Sed cum Galeni doctrina semper seruanda sit firma, & inconcussa, idcirco obiectiōibus ita satisfaciendū. Quare ad primam fatemur intendi, augerique calorem, & tandem marcescere ac perire, si debito refrigerio priuetur, debitaque transpiratione: hinc enim ex cutis densitate, prohibitoque effluvio febres, pueris ex frigore petniones oriuntur, & plantarum radicibus ex grandine adiutor: Verum in spiritalium instrumentum angustia ex frigida materia, præterquam ex illius accessu, & vicinitate calor minutur, atque increvit prohibetur, defectus refrigerij ex multo aëre unaquaque vice attracto, celeritate, & frequenter compensatur. Quamvis enim multus aëris semel inspirari non possit, celeriter tamen, & frequenter attractus, perinde ferè refrigerat: quod si id sufficiens non præstet, tractu temporis febris subsequetur; sed non proinde omni angustia iungetur. Vnde, &c.

Ad secundam. Solū euincit, vires in morbis debiliores esse seipsis in statu sanitatis, sed non simpliciter debiles: Licet enim saepē ad morbum sequatur debilitas pluris que ex ægris vires habeant inutilidas, non tamen necessariò omnes, vt colligitur ex Gal. 7. meth. 11. & lib. 11. cap. 20. Avençena vero dum ait: si ager est, ergo laetus, & ex eo aut non digerere, aut tardare, videlicet quia debilis: Intelligatur maiori ex parte, per comparationem ad seipsum sanum.

Ad tertiam. Non adeò obstructæ sunt viæ, occulsimque guttur, vt aëris ingressus prohibeatur omnino, imo & multi, saltem successivè; nisi illa sit pericolosissima angina, quæ confessim suffocando interimit.

Ad quartam. Licet dilatati pectoris tota inanitas repleatur, non proinde multus aëris ad conceptacula, vasaque pulmonis trahitur: atque ideo multum inspiratio dicatur, quantumvis in magna dilatatione nihil vacuum relinquitur.

Vtrum vero præter simplices difficilis respirationis differentias, alia composta sint adnumeranda? maxima est controuersia. Nam Galenus lib. 4. de loc. affect. cap. 7.

postquam simplices difficilis respirationis differentias proposuit, ad compositas transit, quatuorque huius generis recenser: magnam nempe simul & raram; magnam densam; paruam raram; paruam densam; à quibus totidem effectus simplices significantur: à magna rara, delirium à magna densa, vrgens vsus, nimisque intensus calor; à parua rara, excedens frigus, præcipue pulmonis, & cordis; parua densa: dolor vel spiritalis organi, vel alicuius membra, quod cum respirationi mouetur.

Et quidem ex magna rara spiratione phrenitum significari, præterquam Hippocrates docuit, 1. progn. 24: vel inde constat, quod cum respiratio sit animalis facultatis opus, ab arbitrio, & imaginatione dependens, eamque habeant lassam delirantes, nihil mirum si phantasmatum multitudine, quibus occupantur, detinenti, respirationis, & reliquarum functionum arbitrariarum prorsus obliuiscantur, nec eas exerceant, nisi valde puniente, stimulantèque necessitate, ex longis intermissionib; quare magnas fieri est necesse: sic enim bibere, ac deficere longo tempore cessant, sed intermissum opus quantitate compensant, 2. de diff. respirat. cap. 3. & lib. 3. passim.

Porrò cum solum effectum magna rara respiratione significet, & in virtutis imbecillitate haec fieri videatur, ne deceptio contingat, & æquiocatio errorem pariat, docet cit. de loc. Galenus, non esse putandam magnam, eam quæ virtute debili fit, licet musculis omnibus peccoris efficiatur, sed sublimem potius appellandam, vtpote à sublimioribus musculis factam; imo & ex Hippocrate etiam paruam, videlicet quia per eam multus aëris non ingreditur, nec in profundas thoracis partes penetrat, 1. progn. cit. & 1. de diff. feb. 12.

De magna densa, paruaque rara manifesta res est. A parua autem crebra dolorem indicari, ex eo putabis, quia cum dolorifica causa mota, plus quiescente molestet, atque ita dolens membrum motum, multò magis crucietur, multum dilatari non potest, imo paulo post ab incepto motu desistit; quare parua euadit respiratio, ac subinde densa, in deficientis magnitudinis subsidium. Licet autem velocitas soleat frequentiam antecedere, vtpote magis ad refrigerandum accommodata, non tamen semper præsit, maximè præsentे dolore, videlicet quia celeritas motus, non aliter quam magnitudo, dolentem partem vexat & fatigat, ac proinde velocitate postposita densitas comparatur.

Consequenter iungit cit. loc. Galenus, differentiam aliam malæ respirationis, eam nempe quam brevi tempore intercipitur, & vix interposita quiete reuocatur. Huius causam afferit muscularum thoracis conulsionem, aut inmodicum calorem cogentem quamprimum iterare. Tandem omnium pessimam adducit, in qua non tantum intercipitur, sed prorsus aboletur respiratio, quæ Apnea vocatur: Quanquam, inquit, fieri non potest, vnde dempta ex toto respiratione vivat animal, atque ideo putandum potius, in apnoea spirationem quideam adesse, sed præ exiguitate latere sensimque effugere, nisi animalium ex exemplo in terra latebris degentium, existimare mavis, sola transpiratione, quæ cordis & arteriarum motu efficitur, posse in nobis calorem simul, & vitam seruari, sine motu illo, quem cerebri ope exequitur thorax, non aliter ac in plantis sola etiam transpiratio sponte facta, calorem tuerit & vitam.

Verum haec seriò examinanda. Quare querendum: Vtrum doctrina Galeni circa compositas difficilis respirationis species sit vera? Initio sumpto à priori differentia. Sic insurgo. Licet respiratio inter animales functiones numeretur, & de illarum sit genere quæ pro arbitrio sunt, nisi tamen ex industria cohibeatur ipsa, sit, etiamsi non imperet animus, aut aliarum rerum occupatione detinetur: nec enim quotiescumque respiramus, præmitatio, nec sentimus eam, aut recordamus. Igitur quam-

tumuis delirantes lassam habeant imaginationem, & occupatione phantasmatum detenti, animalium functionum obliuiscantur, hanc vnam non intermittere, vel quia magis pro necessitate, & arbitrio, vel quia præ consuetudine, & facilitate, etiam mente alienata, sequitur: quod & in dormientibus, quibus voluntas non est, & in aliis experimur. Igitur, &c. Præterea si longo tempore respirare cessant, ita etiam bibere, & comedere; Atqui non propterea multum, licet raro; quare ab Hippocrate, prognost. 16. & Galeno ibidem paucibibi dicuntur: Igitur licet in illis rara spiratio sit, & ex longis intermissionibus edita, non proinde magna.

Secundò. Magis vrgens vsus ad motum semel tentatum prosequendum, quā dolor ex motione ad intermissionem incepit. Ergo quamvis membrum dolens magis crucietur, non definit tamen motum prosequi, sicut nec definit motum incipere: maximè quia cum ex necessitate quamprimum tursus debeat moteri, & ob paruum refrigerium ex intermissione motu, & quia subinde talor incepsit, longa non possit esse quietes, præstabilitur occasio majoris defatigationis & doloris, ex interrupto, intercepitò motu. Quare parua non erit dolentibus spiratio; imo nec necessariò densa, sed potius velox. Si enim magna non sit, propter molestiam partis dolore oppressa, & crebritas magis fatigat, magisque vires dissoluit: quomodo in subsidium molestia, differentiam illam assumet, à qua plus molestatur multo, maiusque suscipit nocumentum?

Tertiò. Renovatus motus, breuique quiete interrupitus, idem prorsus videtur ac parvus densus. Igitur per præram Galenus, diversas species dyspnœæ constituit, paruam densam, & paulo post, breuique quiete interceptam respirationem. Probatur antecedens: Quia tunc motus dicitur renovatus, cum antequā debitum spatium compleat, intercipitur ad oppositum; hunc autem parvum appellamus, simul & denum, quia exigua interposita quiete iteratur:

Deinde. Licet conusluti instrumentum, aut nequam, aut cum difficultate moueat, vbi tamen incipit, sequitur quoad fieri potest, potentiam mouentem, quam diu ipsa ad motum impellit, sine eo quod in media operatione quiescat. Similiter multis calor cum magnam exigat respirationem, non patitur interrumpi, sed semel integrum motum perfici. Igitur neutra ex dictis dispositionibus significatur per interceptam respirationem: & confirmatur, quia plorantes pueri, vt dicebat Galenus 6. Aph. 5. 4. & nos passim experimur, ita respirant, cum tamen fletus tempore nec connulsionem habent, nec augmentatum calorem. Igitur, &c.

Sunt haec quidem argutè obiecta: at suati habent solutionem commodam: Dic ad primum. In delirantibus, etiam detenta & occupata imaginatio, non imperat opus vñque adeò ad vitam necessarium, & per somnum etiam seruatum quo tempore obruta est, & ab aliis functionibus prorsus feriatur. Causa est nimia phantasmatum, quibus detinentur, occupatio, ob quam aut penitus, aut sufficienter respirare obliuiscuntur. Hinc sit vobis mingere, deicere longo tempore cessent, quoniam harum functionum non recordantur, aut non apprehendunt impressiones illarum in sensibus factas: Autem tamen necessitate, quum iam valde vrgentur, exercent has operationes ex intermissionib; longis, easdemque magnas, quia diu admodum ab iis celiuntur, inter quas respiratione haec numeratur. Pascum autem bibunt, quia sitis vehementia, minus quam refrigerij vrgens.

Ad secundum. Fatemur dolens instrumentum, imo aliо qui habens in quiete, ob vrgentem, vñm moueri: cum tamen motum, ex inquieto tensione magis crucietur, & doleat, sui damni vitandi gratia, cogit ab incepto motu desistere, nec vñcens progrederi, imo & in seipsum contrahi. Quoniam vero ab illi vrgentur, tentat

sus increascentem: unde mouetur quidem, sed parum, & frequenter; sic vsui, & proprio damno, quoad licet, seruens. Magnitudinis autem defectum frequentia potius, quam celeritate compensat: quoniam cum ex motu parti dolenti potissimum molestia accedit, si celeritatem assumeret, magis discruciatetur. Atque idem, &c.

Ad tertium. Negamus antecedens, est enim propriè reuocatus, interceptusque motus, ut constat ex Galeno 6. Aph. cit. quod à patuo longè absit. Vterque autem densus, aut rarus potest appellari, pro varietate quieris, illius nempe, quæ inter utrumque motu, dilatationis videlicet, & constrictione existit. Iam vero quod attinet ad indicium ex intercepta respiratione defusum, dicendum, eam quidem significare conuulsionem iunctam duritie instrumenti: cum enim ita afferunt instrumentum propriæ potentiae mouenti non obsequatur, in media operatione quiescit, iterumque à virtute ipsa attollitur violenter: quare intercepta euadit respiratio.

Dicitur vero etiam ex aucto calore nasci, dummodò imbecillitas facultatis motricis iungatur: multus enim calor per se, motum non interrumperet, sed integrum semel efficeret, magnamque respirationem; citò autem facit quiescere iuncta debilitas: nec proinde tamen sola potest esse causa huius respirationis, quia licet sola citò quiescat ab opere, non tamen cœptum motum iterat, quod ad interceptum requiritur. Vnde, &c.

Significat ergo differentia hæc mala respirationis, aut conuulsionem cum duritie instrumenti, aut multum calorem cum motricis facultatis imbecillitate. In pueris autem hæc respiratio, causam habet mœrem ex spirituum perturbatione conceptum, qui nervos concutient, motum integrum perficere, integrèque inspirare non sinit: id quod etiam in iratis experimur. Verum præ anxiate, & tristitia humiditas à cerebro liquata defluit ad septi nervos, & ad conuulsionis modum replens; spirationem interturbat, nec adhuc septum ipsum liberè distendit. Cur vero similiter non expirent, ratio est, quia cum expiratio, cessatio quedam sit, vel ad cessationem, septique otium sequatur, non est cur interseceretur, cum iuueretur potius à causa, quæ impedit respirationem, sibi oppositam.

Num vero Apnea, inter difficultis respirationis species sit adiumentanda, cum vita non possit seruari absque respiratione vila, & hæc sit ab illa inseparabilis, quia viuentem non respirare, & respirantem non vivere est impossibile, auctore Galeno 6. de loc. cap. 5. Responde affirmativè: nam sine vila, nec sensibili respiratione potest animal viuere, cum souendo exiguo calori ad arcem collecto, & ibi conculcato, (vt in fortia Apoplexia, & truculenta vteri strangulatione interdum contingit) transpiratio sola satis sit: de quo negotio factis multa leges lib. 3. Histor. Princip. Medicin. com. Hist. 9. qnaest. 17.

Causa.

Ex multiplo causa potest difficultas respirationis exorti. Primo, ob viarum spiritus compressionem, quæ originem habet ex angina, pleuritide, pulmonia, empyemate, hepatis inflammatione, aut lienis; hydropo, foetus in utero gestatione, flatuovo multitudine: haec enim causæ, septum transuersum, thoracem, pulmonem, asperam arteriam, aut latyngem comprimere solent. Deinde ex secca intemperie thoracis, aut pulmonis excitatur; aut ex septi transuersi frigiditate, 7. met. cap. 8. ante fin. aut ex imbecillitate thoracis, vt lib. 9. met. cap. 10. confirmat Galenus. Rursus ex immodicavacuatione, halitibus metallorum, fumo carbonum, vapore domuum, calce, aut gypso recenter illigatum, 7. de res part. cap. 8.

A vel quando ab utero venenati vapores eleuantur, quæ respirationem vitiant, & perturbant.

Emanat etiam ex crassis humoribus vias spiritus impedientibus, qui paulatim propter aliquam intemperiem, vel imbecillitatem in bronchiis pulmonis coaceruantur, vel à capite, aut aliis partibus defluunt; & per paulatinam congestionem in pulmone retenti, tuberculum aliquod crudum, & durum excitant, quod asperam arteriam, & bronchia coartando, & obturando, difficilem admodum respirationem efficere natum est, vt 6. epid. sec. 4. com. 4. & 7. sec. loc. cap. 6. docuit Galenus.

B Ut Antipatro Medico accedit, cuius historiam lib. 4. de loc. affect. cap. 8. Galenus describit, & nos lib. 2. Histor. Princip. Med. Histor. 12. eam sumus interpretati. Ratio est in promptu, quia viæ spiritus, quibus confertim attrahitur, & expellitur, sunt aspera arteria, & eius bronchia; quare ex ipsorum lassione, respiratione laeditur: At vero, per arterias leues, licet sint viæ spiritus, per eas tamē paulatim, & sensim aëris suppeditatur; & idem quando comprimitur, quia non supeditatur aëris sine molestia, & cordis calore, ipsum cotafflitur, & pulsus inæqualis in omni genere inæqualitatis efficitur.

C Verum singula magis dilucidè sunt explicanda: & primo: *Vtrum flatus difficultatem respirationis facere possint?* Cū enim pulmo in continuo motu sit, ipsius aeris expirati vi, tum resolutur, tum expurgatur. Adde quod flatus asperas arterias præcludere nequeunt, sine quatuor coalescentia, subsidentia, compressione, constipatione, aut obstructione difficultas respirationis non efficitur, ex Galeno 1. de diff. respirat. c. 10. cū tenuioris substantiae sint, quam ut possint obstruere. At facile dubium hoc resolues, si dicas, flatus non posse generare difficultem respirationem diuturnam, quæ solùm à causa fixa permanente & obstruente ortu dicit: hoc tamen non impedit, quin hæc à flatu crasso, caliginoso, & nebuloso, à liene, corde, ventriculo, utero, & aliis partibus eleuator, subito obstruente possit concitari, quæ citò cessare solet discuso vapore: quod firmat Auct. 9. 3. tract. 1. cap. 38. §. Et quandoque fit asthema propter ventositatem, contractam in membris anhelitus, comprimentem anhelitus.

D *Vtrum pulmonis siccata intertemperies inter difficultis respirationis causas sit reponenda?* Cū enim siccitas pulmonis suapte natura laxi cauitates conseruet, respirationi officere non potest. Contrà tenet Aucten. loco nuper citato: §. Et quandoque fit, sed rarò ex exsiccatione pulmonis, & siccitate eius, & aggregatione, &c. annuit Rhasis 4. contin. cap. 1. confirmant etiam Chymista, aurifices, fabri ferrarij, & qui in metallorum fodinis diutius versantur, quibus ob metallicam igneam qualitatem sicciam inspando attractam, pulmo, a thorax frequenter exsiccantur, & indifficilem, ac suspiciosem respirationem incurunt. Nam modica siccitas meatus amplitudinem conseruat; immoda expresa humiditate, & hac ratione absumpta, attenuat, coarctat, & adstringit.

E *Vtrum à sola pituita asthema generari possit?* etiam controversia est. Galenus firmat tum locis supra citatis, tum 3. Aph. 31. & 5. de sanit. tuenda, cap. 8. Dic, verum, & propriè dictum asthema, prout anhelosum respirationem sine febre includit, à solis pituitosis, crassisque humoribus generari frequenter: hoc tamen non tollere, quoniam, etiò raro, à bile crassa, aut sanguine multo ac lento, non è pulmone effuso, (putresceret enim, vclus faceret, & febrem) sed intra ipsius venas aducto, citra inflammationem, & febrem concitetur: hi enim humores, sicut & melancholicus, copia sua obstruunt, & densam respirationem efficiunt.

Ex

A Ex hac consideratione solues aliam quæstionem: *Vtrum preter durum tuberculum in pulmone genitum, alij etiam abcessus coctiles inter asthmatis causas sint numerandi?* Nam Galenus 4. de loc. 8. & 6. epid. cit. ex crudo solùm tuberculo difficultem respirationem oriri posse confirmat, quod de vero asthmate, morbo chronicō, intelligendum puto. Ceteros vero abscessus calidores, qui citò suppurantur, eandem obstructionem in locis dictis efficere posse non est negandum; sed ij neque diu durant, & cum febre consistunt, quæ duæ conditiones, febris videlicet cætentia, & chronicā natura, ad asthma constituant concurrunt. Quare alij abscessus hunc affectum producent, si late significato mentem auctorū exponas. Id etiam significavit Aëtius, tetrab. 2. serm. 4. cap. 5. 7. cū sic ait: *Fit autem coarctatio locorum inspirationis, quum aut crassorum, aut tonacium humorum multitudo bronchia pulmonis obstruxit, aut tumor quipiam abscessui simili in ipso, consuffit.*

B *Vltimò querendum: Vtrum ex uteri suffocatione difficultis respiratio possit concitari?* Responde Galenus lib. 6. de loc. affect. cap. 5. quo loco apnoeam ad uteri subsequi suffocationem affirmat. Ex semine enim in uteri cauitate retento, prohibito difflati, & putrefacte, eleuantur halitus crassi, densi, multi, & frigidi, qui per arterias & nervos, ad thoracem & pulmonem transmissi, spiritus vias constipare, cerebrum refrigerare, septum transuersum, primum respirationis instrumentum, pigrum ad motum reddere possunt.

C Neque obicias, semen calidum esse, neque intra uterum putrescens adeò posse refrigerari, vt superioribus partibus, etiò cum iis plurimum habeat consensum, frigiditatem communicare queat: Nam licet ex putredine calor suscitetur, 4. meteor. 4. & 11. metb. 8. tamen finita putredine, res quæ putruit, relicta à regimine naturæ, frigida euadit, euanecente & exoleto calore innato, vt constat in cinere, aceto, lacte in grumos conuerso, sanguine coagulato. Ita in semine muliebri, quod collatione virilis frigidius est, constat aperiè, quod diu in utero retentum, à calore non gubernatum, excedente frigiditatem nanciscitur, & beneficam; qua, ob summum quem obtinet consensum cum diaphragmate, illi immobilitatem conciliat, vitales spiritus corruptit, facultates debilitat, ita vt omnimoda interdum respirationis cessatio sequatur.

Signa.

D *M*ulta quidem perdoctè Magister vigilansissimus edocuit, lib. 4. de loc. cap. 4. dum de difficulti respiratione egit eximiè. In cuius mente enucleanda quærendum primo: *Vtrum ex vitiata respiratione possit affecta sedes indicari?* Cū enim plura sint respirationis instrumenta, aspera nempe arteria; pulmo, thorax, musculi intercostales diæti, & septum ipsum transuersum, (licet diuersimodo, nec eodem genere causæ inserviant, sed quedam, vt via; vnum, vt aëris receptaculum; alia tanquam eius functionis agentia) non poterit certa determinataque sedes affecta monstrari, ex vitiata respiratione in genere: ex una tamen specie, non modo loci, verum etiam affectus indicium aliquod licet elicere.

E *Quare eam difficultem respirationem per quam plurimum dilatatur thorax, ita vt anterius sursum ad iugulum, posterius ad spatulas, lateraliter ad humeros, seu epom ides (loci namque sunt ad humeros attinentes, 1. de articul. 4.) simul moueat, aut calor excessum in pectoris regione, pulmone, vel corde; aut angustiam, vel coarctationem in aliquo instrumento respiratorio; aut denique mouentis facultatis imbecillitatem significare docet.* Nec immerito vnum ex tribus his, ex praedicta respiratione colligit Galenus, quoniam cum tres illæ sint tam respirationis, quam pulsus continentia cau-

fæ, vsus, facultas, & instrumentum, 1. de caus. puls. i. necessariò ex effectus mutatione, in aliqua ex illis mutatio indicatur.

F Verum auctum quidem vsum, primumque ex illis tribus dignoscere ex pulsu, expiratione, & caloris acrimonia iuxta thoracem sensati. Si magnus fuerit, frequens, & celere pulsus, expiratio multa; confertimque facta, hoc est, cum frequentia, & celeritate; immo & cum vehementia, quam exsufflationem appellant, in qua multum & confertim expiratur; 2. de res part. utrobius cap. 5. & alibi.

G Denique si pectori manu imposita, thorax flagrare videatur, calor excedens certissimas habebis notas in corde & stantib; vel pulmone: quod amplius enim superest indicium; hominem febre, eaque ardenti teneri; vt dicebat Galenus lib. de marcore, cap. 5. Accedunt etiam faciei, oculorumque tubor, capitis ardor, sitis, & reliqua. Quod si incendijs signis non ita apparentibus, difficilis illa adsit respirationi, in qua plurimum dilatatur thorax; angustiam habebit aliquod ex respiratoriis organis, aut enim afficeret guttur, pulmo, thorax, aut septum ipsum; & affecti quidem gutturis indicia petes, ex cap. de pulmone; aliorum, ex infra dicendis.

H Ad tertiam causam; imbecillitatem videlicet facultatis in spira, deinceps progreditur; euénit namque, vt omnes etiam thoraci parts dilatentur, ob spinæ imbecillitatem, sive ex proprio affectu, sive virtus cerebri contractam: quamvis illud non assequantur plurimi periti Medicorum, qui cū superiores thoraci parts quiescere solitas, videlicet etiam moueri, nullo exuberante calore ad id cogente, conjectabant ab aucto potius mouentis facultatis robore, quam imbecillo, ac minuto proueniare: sed perperam, cū multis iam mortuiro, infernis, & supernis thoraci musculis spiritum trahere, ipsi cerebri viderint, omnibus pene membris resolutis, quibus tamen vim mouentem, constat esse imbecille. Euentus autem causam assignat Galenus, quoniam duri quiescit, valerque animal, solius septi ope efficit respiratione libera, & violentia carens; eo infirmo; vel necessitate magis aucta, intercostalium etiam musculorum auxilium conturrit: Si maiori adhuc animal egest respiratione; superiores etiam musculi operantur, ac secundum omnes partes dilatatur thorax, vt constat ex superioribus, & demonstrat Galenus lib. de res part. & loc. supra citatis:

I *C*ū igitur praedicta organa etiam ex spinæ consensu possint usque ad debilitari, vt singula non sufficient, necesse erit in vitæ subtilium omnia simul concurrens; & ex imbecillitate difficultem respirationem fieri: Porro quoniam ex triplici occasione contingit thorace in ita dilatari, ex aucto nempe calore, angustia alicuius organi respiratorij, & infirmata facultate, ab vna; aut alia fieri, ex dilatationis modo dignoscere: Maxima enim distensio à calore aucto, dummodo vires constent: minor ab angustia minima, nec multa, sive non frequens, à facultate imbecilla: Firmabis autem conjecturam, si simul narium pinnae mouentur, quod tanquam peculiare debilitatis indicium, non modo 4. de loc. cit. sed 1. de diff. respirat. cap. 23. iungit Galenus. Si vero cum facultate robusta, calor, & angustia iungantur; quod accidit in peripneumonia, omnium maxima sicut, & frequentissima respiratione.

J *H*æc sunt, quæ ex mente Galeni 4. de loc. cit. colligi possunt. Sed contra multa sunt, quæ plurimum urgunt, quæ exponere oportet, vt sic ipsius doctrinia euadat illustrior. Et primò sic: *Vtrum difficultis respiratione, vel calorem adiunctum, vel organi respiratorij angustiam, vel facultatem imbecillum significet?* Quæ pro arbitrio inchoari possunt, & terminari; maiora, vel minoria fieri; celeriora, aut tardiora, dummodo secundum voluntatem quovis modo immutari; causam aliam quantumvis urgenter certò attestari non valent. Sed hujusmodi est

est respiratio, igitur difficilis ea, de qua 4. de loc. agit A Galenus, aliquem ex tribus memoratis affectibus certò non significabit. Non auctum, excedentemve calorem, quoniam respirationis magnitudo non minus etiam sequitur ad animalis spiritus inopiam, quod 4. de loc. cap. 7. non subicit Galenus: ideo enim ea accidit currentibus, & fatigatis, vt exhaustus spiritus restituatur, 3. de caus. puls. c. 13. nonnunquam propter respirandi negligientiam, quemadmodum delirantibus accidit, 1. progn. 29. & 1. de diff. respirat. 22. & ad spectacula stupentibus. Non etiam angustiam alicuius respiratorij organi significabit, quia de illorum numero cor non est, illius tamen affectio non minus respirationem, ad quamlibet differentiam pro necessitate immutat, quam instrumentorum, quæ in ipsis cordis gratiam operantur.

Denique, quod nec certò, imò nec vllatenus ostendat mouentem facultatem labefactatam, multis contendit potest: Cùm enim respiratory facultas cerebri sit, non cordis, & ad huius mala plerumque talis fiat respiratio, videbatur ex ea potius colligenda facultatis cordis, quam motricis cerebri imbecillitas. Deinde respirationis, & pulsus differentiae proportionales sunt, & inter se mutuò respondent. Sed infirmata pulsifica vi pulsus redditur minor quam ante. Igitur similiter eveniet in respiratione: & ex consequenti magna, de qua hic, non poterit vim imbecilliter attestari: Maximè quia cum debili facultate exiguis datur calor; ad illius enim proportionem augentur, & infirmantur vires. Atqui ad exiguum calorem tuendum parua sufficit respiratione, imò & talis requiritur, quia à magna potius extinguetur. Igitur ea quæ fit thorace secundum omnes partes dilatato, non potest sequi ad imbecillitatem virtutis. Et ex consequenti, &c.

Dic. Licet respiratione libera & sana, ex mera caloris necessitate oriti non dicatur, propter ingressum quem simul in ea habet voluntas, ad accelerandum, vel retardandum, quin & ad mortem usque etiam retinendum, prout ostendit seruus iratus, apud Galenum, lib. 2. de motu muscular. cap. 6. cùm tamen voluntariae actiones vsibus etiam natura inferuant, & respirationis motus in caloris innati conservationem dirigatur, nihil mirum si ex respiratione illa magna, vnum è tribus colligamus, ex quibus indicatur mutatione in aliqua ex tribus continet D

Et si autem sub vsu aucto, animalis etiam spiritus inopia, & alia in argumento adducta comprehendantur, satis fuit principalioris meminisse, in quo alias vsus sub-intelligendos voluit: neque enim illum ex spiritus defectu, propositum 4. de loc. cap. 7. omisit. Quod si aucti vsus indicia mediocria non sint, nec aëstantem calorem præ se ferant, & totum thoracem æger mouere videatur, nisi ex debilitate oritur, constrictio in pulmone erit, gutture, vel thorace: vbi enim præ angustia quam patitur, organum vnum sufficienter, & quantum antea solebat, non distenditur, conuenient talia in deficientis subsidiis.

Iam vero respiratione, licet non minus immutetur ad cordis affectionem, quam cerebri, seu agentis pectoris, seu instrumenti, &c. cùm tamen finis sit, ac vsus respirationis, & cui illa famulantur, aut vsus, aut instrumentum, deficientibus aucti vsus indicis, non cordis, sed alicuius organi angustia ex tali respiratione indicatur. Demum aut imbecillitas modo dicto ab aliis affectibus distinguenda, mouentis facultatis, non cordis, quæ diversa est: quamvis enim ob illius affectiones, & vita debilem, plerumque contingat totum thoracem multum dilatari, fit tamen respiratory organis, & vi animali iam per consensum infirmatis, ad spiritus, & naturalis caloris defectum.

Nec putes, magnam esse huiusmodi respirationem;

A impossibile enim est talē fieri, vitali, & animali facultatibus ferè prostratis: verum quia in omnibus simul organis perficitur, & in altum, antè, & retrò pectus distenditur, operantibus cum septo intercostalibus, & sublimibus musculis, ingens appetet respiratione, cùm talis non sit, nec magna in respirando inanitas, quia per magnum spatium vis debilis thoracem dilatare non potest, sicut nec etiam pulsificas arterias, quare virtibus exiguis, minor naturali fit pulsus: ex quibus ad arguenda proclivis responsio.

B Virum ex pulsu differentia illa magna respirationis possint explorari? etiam addubitandum. Que in instrumento, efficiente, motibusque differunt, similes mutationes ab una causa non suspiciunt. Atqui in omnibus distant pulsus, & respiratione: huius enim instrumentum, pectus est cum pulmone, & aliis supra memoratis; agens, animalis virtus; motus tardus: pulsus è contra velox, quinque enim ferè pulsat cor interuerso vnius respirationis; pulsifica facultas, naturalis; instrumentum cor cum arteriis, lib. de vsu puls. 1. & 1. de diff. respirat. cap. 5. Perperam igitur ex pulsu Galenus explorat, & quam ex tribus occasione, magna illa respiratione oritur, cùm inter se diuersimode varientur, & plerumque alterum illorum opus sine alterius mutatione, pro virtute sui instrumenti, vel facultatis. In phrenite enim, læsa animali facultate, magna rara euadit respiratione, cum pulsu paruo frequenter; in pleurite, vitiat respirationis instrumento, densa paruaque fit, pulsus magnus, & sic in ceteris.

Dic. Si in tribus illis distant pulsus, & respiratione, in totidem etiam mutuò conuenient, pīmō videlicet in motibus, quia ex duobus contrariis pariter componuntur, per duas cessationes, seu quietes distinctis. Secundò, in vsu, quia eiusdem gratia fiunt, refrigerandi nempe innatum cordis calorem, distensione; nutriti animali spiritum, & expellendi fuligines, contractione. Tertiò, & in quietibus, quia utroque externa, ea nimis quæ post dilatationem fit, brevior; interna, sequens ad contractionem, maior.

Quemadmodum vero operationes illæ non subeunt subitas mutationes à causis, quæ interuentu instrumenti, vel facultatis, in quibus diffident, mutant: sic similiter immutantur, vbi tercia continens causa, vsus scilicet in quo conuenient, suscipit mutationem. Atque ita, quæ cuncte immutant, intercedente mutatione vsus, ambas functiones similiter mutant, tam ad magnitudinem, celeritatem, & frequentiam, vt exercitatio, vigilia, balneum, febris, &c. quam ad oppositas differentias: quod tamen intelligendum est, dummodo aliquid non interueniat, eam mutationem impediens in una, non in alia functione. Ob hanc rationem post assumptum cibum, ex vsu aucto pulsus quidem magnificatur, sed parua efficitur respiratione, scilicet quia per magnum spatium dilatari non potest septum, ob tumentem ex alimento ventriculum, & occupantem distentionis locum: Verum respirationis partitas frequentia compensatur, & quoad fieri potest, similis efficitur pulsu, de quo pulchre Galenus cit. de vsu puls. Ac proinde merito, 4. de loc. 4. ex pulsu docet explorare, num ob excedentem calorem fiat proposita respiratione: proportionabiliter siquidem immutantur, aucto, vel diminuto vsu; non sic autem variatio instrumenti, vel efficiente causa, penes quæ distant, vt diximus. Quare nihil mirum, si in pleurite, vitiat respiratione instrumento; & in phrenite, læsa animali facultate, non conueniant inter se pulsus, & respirationis differentiae.

E Altiori vero speculacione indiget: Vtrum caloris excessus potius ex inspiratione, quam ex expiratione sit venans: Ex duobus contrariis motibus, quibus constat respiratione, respiratione regenerationis causa fit, expiratio, vt adusta excentrant fuligines, lib. de vocal. instrum. diff. c. 8. 2. de placit. 4. 8. tñsa. 4. 2. de mot. muscular. & 1. de diff. respiratione.

A trahendum, agitat, etiam natura externas illas narium partes, alioquin semper otiantes, vt ipsa simul in defientis septi, & aliorum instrumentorum subsidium, aëris tractionem iuuent: eo modo quo morti propinquū hiant, quasi ita plus aëris intra pectus recepturi; & sicut per eos aliquid attrahere volentes, labia contrahimus, i. de diff. resp. cit. Propter quod ibidem, 4. de loc. 4. & 7. signum hoc exsoluta virtus, & lethale pronuntiatur, maximè si inter expirandum pectus collabatur; hoc est, subito cadat, non paulatim demittatur: responderet enim talis pectoris collapsus, corporis ad pedes procidentia, & manus in aëre relata prolapsu, de quo 1. progn. 15. Quod si aliquando in anhelantibus ex immodico cursu equis, & in hominibus præ iracundi, efferatis ebulliente intra pectus calore, ob validum aëris tractum eae etiam aliae consecutione quadam moueri videantur, (non aliter ac cordis motum aures illæ hærentes imminentur) protinus ex vehementia, celeritate, & frequenter respirationis, diuersum deprehendens ab eo alarum motu, qui virtutem imbecillitatem fit; in hac enim parvus est, tardus, & rarus anhelitus, atque ideo ab omnibus instrumentis, etiam antea quiescentibus peractus, vt diximus, & 4. de loc. cap. 7. Galenus edocuit.

B Illud etiam proponendum. Vtrum differentia difficultis respirationis oritur ex debilitate, à duabus reliquis, ex calore, & organorum angustia, signis possit distinguiri? Quamvis difficultis respiratione, quæ à Grecis dyspnœa nuncupatur, & stricte, & propriè quidem aliquando accipiatur, pro ea tantum spirandi læsione, in qua velox est, & crebra, similiusque parua respiratione, densi spiritus nomine comprehensa, 3. de diff. respirat. vlt. & 6. epid. sect. 3. com. 9. & sect. 4. cop. 4. quandoque tamen latè, & generaliter sumitur pro qualibet respirationis offensa, simplici, aut composita, sive velox, sive tarda sit; frequens, aut tarda, magna, aut patua, vehemens, aut languida; aut demissa quæcumque alia læsa respirationis species (dummodo apnœam excipias, quam spirationem non dixeris; cum abolita potius functio sit, atque adeò symptoma quoddam; pertinens ad genus aliud diuersum; lib. de diff. sympt. cap. 3. & 4.) Ita 1. de diff. respirat. cap. 1. cum lequentibus, & 4. de loc. cit. in quo Galenus docet, quomodo ex difficultate spirandi, affectum pectus distinguendum sit.

C Quare eo loco adducta in medium magna illa spiratione, in qua plurimum eleuat thorax, tres illius differentias numerat, quas simul cum causis prosequitur: Primam, in qua musculi omnes valde distenduntur; Secundam, cum soli intercostales. Tertiam, vbi cum intercostalibus simul præcordia mouentur; hoc est, septum ipsum transuersum magna elevatione motetur.

D E Si in vniuersum igitur musculis omnibus spirantem ægrum inuenias, talis respirationis causam puta, vel viatum imbecillitatem, vel viatum spiritus angustiam, vel multum in corde, & pulmone astutam calorem. Quod si haec causæ concurrant, vt accidentem non unquam, paulo post interitum expecta: fieri enim non potest, quin calor immensus imbecillem facultatem confessim dissoluat, præsertim viatum angustia etiam accedente. Si duæ, seruari quidem poterit æger, sed difficer, quoniam ex calore vehementi, iuncta sive imbecillitate, sive viatum angustia, extinctionis, aut suffocationis imminent periculum.

E Posse autem tria illa musculorum genera, eorum videlicet qui in diaphragmate sunt, intercostalium, & sublimium, propter viatum vitium imbecillitatem, simul concurrent ad spirationem efficientiam, & non minus quam ob auctum vitium, aut angustiam spirantem, ex supra dictis, liquet manifeste. Porro speciem hanc ex imbecillitate, à duabus reliquis, ex calore niente, & organorum angustia, dignoscere potissimum tarditatem, & raritatem, (adde paritatem, ad alias comparatione facta;

& efficax indicium ex narum pinnis contractis, de quo supra) demum & exsufflationis defectu, quia viribus debilibus, nulla per os facta exsufflatione solis naribus ferè spiritus egreditur. Insuper nec thorax, etiamsi omnibus musculis secundum se totum moueat, plurimum dilatari potest, nec celeriter, & valde frequenter: è contraria vero, vbi ex excedente calore, aut spiritalium partium angustia, spirandi difficultas oritur.

De Orthopneia illud inuestigandum: Vtrum Orthopnoici melius respirent recti, quam decumbentes? Qui iacentes sese sentiunt praefocari, & recta cervice spirant, periculosisima specie respirationis laborant, & Orthopnoici dicuntur. Avetelianus lib. 3. Chronion, c. 1. ex aliorum sententia sic ait: Pessima, inquit, cum sit forte à contrario sensu nomen recta obtinuit, non secus quiam fel dicitur dulce; Asthiops, albus; facinorosus homo, probus. Et ex tali spirandi difficultate pectoris angustia significatur, quia non facultas ipsa, non vsus (licet aliquando iungantur) per se efficiuntur, sed instrumenta, & inter caspera arteria, praesertimque eius propagines, qua in pulmones distribuuntur: ex eo enim quod strictiores sint, accedit promptius obstrui, & angustiores reddi, ut 3. Aph. com. 2. 6. & 1. de diff. respirat. cap. 1. & 7. de comp. med. sec. loc. cit. Quia de causa licet plurimum dilatetur pectus in huiusmodi affectione, minus semper spiratur, quam pro necessitate & vsu, ob impedimentum aeris ingressum ex angustia, & constrictione viarum, propter quod nunquam aere satiantur ægi.

Cur vero si decubunt, suffocati videantur, & erexitur? At facilis spirent, id est surges consentur, causa una est, quia ex decubitu spiritalis via strictior, & angustior redditur, magisque difficultis fit respiratio: cum enim decumbentibus thorax supra spinam concidat, necesse fit pulmonem cum bronchiis simul, à pectore grauante comprimit & angustari, atque ita reddi spirationem difficultiorem. Corpore autem erecto bronchia magis hiant, magisque ampliatur spiritalis meatus, partim quia in directum extenduntur, partim, quia minus in se concidere prohibentur, ex Galeno 4. de loc. 7. & 3. progn. 1. 6.

Rursus erecto homine pectus multò facilis distenditur, quam quis situ decumbente: Nihil mirum, igitur, si in subsidium mali usque ad eum virgintis, erigentur. Antecedens patet, si omnes decubitus species percurras: in supino enim venter spiritalis prociduus, cum quoquoversus inter spirandum moueat, ascendit, quod sine aucta difficultate fieri non potest. In prono, ab incubente corpore dilatari prohibetur: nec minus in lateralibus, ab opposito latere grauante. Sola igitur superest sine impedimento, & facilior, erecta corporis figura, in qua liberius potest thorax ad latus moueri.

E At contraria est argumentum validum in hunc modum. Quod validis, robustisque sanis difficile est, & laboriosum, debilibus ægris fit difficultius, & laboriosius. Atqui statio, & recta corporis figura etiam saepe fatigat, quia musculi omnes in actione sunt; decubitus, propter musculorum otium, ad quietem facit. Igitur pessimum exit, ac difficile respirantibus surgere, & redire, quod docuit Hip. 1. progn. 2. 3. non alleuiabuntur, aut facilis spirabit corpore erecto, sed multò magis decubitu supino, quo vires imbecilles conservari, repararique scribunt multi, & confirmant ex itinere defatigati, qui eum situm eligunt: aut si in dextrum, similius latus decumbant, quem decubitum Hippocrates commendauit 1. progn. 1. 6. & Aris. 6. prob. 7.

Dic. Faciemur ægotantes stando nimium desatigari, & imbecillas eorum vires ex eo situ reddi imbecilliores, quam sedendo, aut decumbendo: instante siquidem musculi omnes in actione sunt; in sedente pars quiete, pars vero mouetur; in decubente vniuersim, serè omnes otiantur: quare tanquam inclinat, & commodius

A ægris præcipimus decumbere, quoniam ex otio muscularum omnium corpus sustinentum, vires vel repellantur, vel saltem non dissoluuntur. Verum si pectoris angustia laborent, nec liberè respirare valeant, ob magis virgens opus, saltem pectus eleuare commodè consulemus, quoniam ita ob rationes superius notatas contraria vero, vbi ex excedente calore, aut spiritalium partium angustia, spirandi difficultas oritur.

B Nec verò Hippocrates in prognosticis factum improbat, sed malum pronunciat residere, ratione mali quod inde significatur, angustia nempe pulmonis, aut æstuans in praecordiis calor, vel granissimus alias labor, non patientis ægrum liberè sufficienterque eo situ respirare, quod magis quiescit, minùsque debilitatur, sed surgere, responderé cogit, & peiori situm eligere, in mali virginioris subsidium, quod ex supino, aut laterali decubitu nequaquam paratur, vt dictum est supra. Supinus vero quantumvis dicatur infirmitas vires reparare, pectoris tamen angustiam, & laborem auget, propter quod si multum duret, ob eleuantis se thoraci difficultatem, potius debilitat. Fatigati vero ex itinere, si eam figuram elegant, pectore non laborant; & licet non ita liberè respirent, leue datum ferunt, ob melius quod sequitor bonum, ex quiete, & virium reparacione. Quia vero eas insinuat exhaustas, nec potentes corpus sustinet, simpliciter & absolute reprobatur hic decubitus in significando, 1. progn. 1. 4. subscrifit Auicenna 2. 4. tract. 2. cap. 2. 4.

C Hic enim decubitus, regentis corpus facultatis, affirmantis illud per musculos, debilitatem præstendit, quæ non potest, vt consuecat, corporis molem superlatu firmare, quin statim in ventrem, aut in dorso decidat, traxta ab insita gravitate; quare imbecillis natura morbo haud poterit resistere. In dextrum autem, atque sinistrum latus decubitus, licet simpliciter tam in sanis, quam in ægris commendetur, quia ita suauius soporantur, vt Arist. inquit, difficultorem efficit respirationem, ex dictis supra: atque ita, &c. Quod si Auicenna scipit 18. 3. tract. 1. cap. 18. prope. med. dormire super dorsum esse ex iis quæ lapidi renum, & vesicæ conserunt: id de solo tempore exitus calculi intelligendum puto, ad quem supinus decubitus haud secus conferre potest, quam fœtinus per scalas descensus, & inæqualis equi vectio, quæ tamen eo morbo infestatis extra paroxysmum non leviter nocent: in excludendo tamen calculo in renibus, vel vterebus, vel in collo vesicæ impacto, super dorsum jacere, ob viarum laxitatem, calorem ampliorem, vel celerem expulsionem, prioniorēque ad exitum possum, conferre aliquid posse rationi consonum est. Ita ex mente Plini lib. 28. cap. 4. supinus decubitus omnibus aliis affectibus incommodat, præterquam oculis idque (vt teor) ratione aversionis humorum, qui in eos possunt illabi.

D E Ilud etiam discutiendum: Vtrum duo dyspone species, ex calore, & organorum angustia à debilitate ortæ, penes magnitudinem, celeritatem, & frequentiam distinguantur? Si enim hac ratione distinguerentur, à prima ex imbecillitate orta, sequeretur tres illas differentias in respiratione pariter, & pulsu (quæ variato vsu sibi matuò respondent) necessariò simul ac æquè augeri, & qualibet immutata oppositas tres simul acquireti, paruitatem scilicet, tarditatem, & raritatem. Atqui non minus magnitudo, quam paruitas, citra aliarum mutationem reperiuntur, vt constat 1. de caus. sympt. cap. 3. & 4. & 1. de præfag. ex pulsib. cap. 1. & lib. 3. cap. 2. Igitur non distinguuntur necessariò penes illa tria. Deinde si non nisi vnu aucto acquiritur magnitudo, & duabus adhuc reliquis facultatis, & instrumenti causis inuariatis, atque plerumque ea sine aliis sufficit: vnde in organorum angustia sine calore excedente magnificari potest insuper & accelerari, & crebescere si nec accidere, est opus:

Dic. Non ideo Galenum difficultem respirationem de-

qua

A qua agebatur, quæque ex calore, & viarum angustia distinxisse per magnitudinem simul, celeritatem, & frequentiam, ab alia ex imbecillitate, & hanc ab illa, per oppositas differentias, quasi vellet omnes simul necessariò, aucto, aut diminuto vsu comparari, atque ita inter se esse inseparabiles, cum non ita, immo potius successivè acquirantur, vt latè lib. 4. His. P. P. Med. in com. His. 8. explicuimus ad Galeni mentem: sed quia per illas discernenda erant, aut alias, parum aucto parumve diminuto vsu; aut omnes simul, vt cum nimis increverint, quod ferè semper contingit calore in corde, & pulmone astante; vel nimis decreuerint, magnave adfuerit virium imbecillitas; nam tunc prædictæ differentiae, nisi aliquid impedit, perpetuo coniunguntur.

B Consequenter enucleandum: Vtrum stertor Asthmatis proprium sit signum? Nam stertor fieri non potest, nisi humor ad asperam arteriam delatus, ibi retentus ferueat, & strepitum edat, (Arabes Oregmonem vocant) quod significavit Hip. 2. progn. 48. dicens: Mala etiam creatio, quæ non expurgatur, nec proiicit ipsa pulmo, sed omniam plenitudinem feruet in gutture, &c. cui feruori respiratione sublimis superuenit. Atqui huiusmodi humoris feruor in omni astmate, cœu in eo quod à tuberculo crudo oritur, non inuenitur. Ergo. At contraria obstant grauia auctorum vota: Nam Aretaeus lib. 1. Chronion, cap. 1. & Celsus lib. 3. cap. 4. tit. de difficultate spirandi. c. cum vehementior est, vt spirare ager sine sono, & anhelatione non possit, asthma. Galenus lib. 3. de diff. respirat. cap. 6. Auicenna 10. 3. tract. 1. cap. 3. 9. Quare propriæ illi convenit hoc signum, tanquam frequentissimum, dummodo tuberculum crudum excipias, à quo si oriatur asthma, tunc sonitus non adest, qui ab humore pituitoso, & crasso generatur solum.

Præfigium.

V Trum respirationis parua & rara, inter difficultatis respirationis differentias composita sit omnium pessima? Ita probat Gal. cit. 4. de locis affectis, edocitus ab Hip. lib. progn. text. 2. 4. dum. sic ait: Spiritus autem qui creber est, significat dolorem, aut inflammationem in regionibus quæ supra praecordia sint: qui vero spiratur magnus, multoq; interposito tempore, delirium indicat: qui frigidus de naso, & ore erumpit, admodum exitialis est. Quando enim frigidus de naso, & ore spiritus exit, valde letialis est, quia nativus calor extinguitur, qui aëriem caelificare non potest, quod lib. de utilitate resp. c. 3. iterum confirmat: respirationis enim organa nimis sunt perfrigerata, in quibus cor, vitæ principium ac insiti ignis fons collocatur.

E Hæc respirationis species à Galeno dicitur parua & rara, 3. epid. sect. 3. com. 74. in hunc modum: Didicisti autem, tum in primo de difficultate respirationis, tum secundo in præfigio, (ubi hanc distinctionem sumus interpretati: spiritus si frequens sit, dolorem significat, vel inflammationem supra septum transversum) parum esse quendam, ac rarum spiritum, qui cum refrigeratur cor, & moritur iam homo, sit. Quod symptomate quadam inseparabili Hippocrates indicauit hisce verbis: Si frigidum est naribus, & ore spiratur, exitiale iam est admodum: intelligens per spiritum frigidum de ore, & naribus expiratum, paruum & raram respirationem. Ut enim magnus & frequens, immobidum calorem ostendit, atque idem est calidum spiritum dicere, ac magnum & frequentem: ad eundem modum parvus & rarus, non aliud est quam frigidus.

Quia tamen frigidus adnotata manu percipitur tactu facilis, quam rarus & parvus visu, continetque spiritus frigidus causam, propter quam petniosus existit; ideo frigidum Hippocrates dicere maluit, quam parvum & rarum. Hunc Hip. lib. 3. epid. sect. 3. text. 74. tenuem, & immunitum appellauit, quia interdum properante ad extinctionem naturali calore, addo rarus, ac parvus,

A immunitusque est, vt vix intelligas, an spireret æger.

Licet enim aliae difficilis respirationis species periculosæ sint, hæc tamen certam perniciem præsagit in acutis morbis, ingentem caloris penuriam præsignificans. Nec obiicias, acutè febricitantes frigidum non posse expirare, siquidem in corde calor febrilis est accessus, & in eo viget ignea febrilis caliditas: Nam etsi prope mortem calor sit intensior moderato & naturali, timè quantitas, & copia eius est immunita valde. Quamuis autem caliditas sit propriæ calefacere, & permeare, cum qualitatum omnium sit efficacissima, lib. de conf. art. med. c. 9. & 3. de caus. sympt. c. 3. tamè quantitatem ad agendum requirit: quia ex sententia Gal. lib. 3. de temp. cap. 4. centesima unius scintilla pars, est quidem omnino genere ignis, ceterum adeò nos non erit aut exalfacit, vt corpori incident, ne sensum quidem ullum sui exciteret.

Ex his, Galeni doctrina dilucidè explicatur, lata 6. epid. sect. 4. com. 3. dicentis: cor prope mortem frigidam intemperie laborare: tuic enim, vt eodem loco dicebat Hippo: Signa mortifera apparent, per cutem, nares, calidas vapor: prius nares spiritum frigidum reddunt. Quod intelligi debet de frigidâ intemperie, quæ sequitur diminutionem quantitatis caloris nativi, non autem frigidâ intemperie, quæ sine caloris intentione infestat.

Obiicias deinde cum Gal. lib. de utilitate resp. c. 3. in modo. Si cor est frigidū, quo pacto ergo respirationem? Dic: Licet calor in ventriculo cordis quantitate paucus reperiatur, qualitate tamen est intensus, & ob id inspiratione indiget. Solue secundò. Respiratione non solum expedit, causâ refrigerationis caliditatis nativiæ per inspirationem, sed etiam expurgationis fuliginem per expirationem, quia tamen non possumus expirare, nisi prius inspiremus; idcirco inspiramus, vt postea expitemus, & vt aëris expiratus fuliginosa recrementa secum deducat. Adde, respirationem non solum necessariam esse ad refrigerandum calorem, sed etiam ad vitium spiritum regenerationem.

Quæres: Vtrum feminæ difficultati spirandi sine magis obnoxia viris? Dic, quod licet feminæ sint frigidiores viris, pituitosiq; magis abundant excrements, densiore sint prædicta corporis habitu, per quem vaporum, & humorum effluxus non ita liberaliter spirat, & viri minus excrementsi sint, calidores, & graciliores, & ferent raram habeant carnis contexturam: tamen illæ difficultate spirandi minus tentantur, quia per vterum, menstrualisque purgationes singulis mensibus totam crassorum humorum illuviam deponunt. Hoc ita esse peculiari elogio demonstrat Gal. lib. aduersus Erasistratum cap. 5. in fin. dum sic ait: Vt enim itaque audias tam veritatem ipsum, me præcone tibi denunciarem, quod mulier se probi expurgetur, neque podagræ, neque articulorum dolibus, neque elateris inflammationibus, neque peripneumoniis. Sed neque epilepsia, neque apoplexia obnoxia sit: aut spiratio, & vociis oblatione rite purgata illo tempore infestetur, &c. Vterus enim cum sit totius corporis cloaca, & emunctorium, 1. Aph. 2. & 5. Aph. 70. & 6. de loc. 5. facile, & promptè ex eo omnem recipit immundiciem, & maximè à partibus spiritalibus confluentem, cum quibus ratione vasorum obtinet sympathiam summam, vt lib. 1. 4. de vnu part. 4. & 8. per bellè dictauit Galenus.

Etiadu dubitandum: Vtrum iuvenes frequentius difficultatem spirandi incurant, quam pueri, & senes? De sensibus nulla est dubitatio, iuxta oraculum Senis, 2. Aph. 40. Raucedines, & grauedines in valde sensibus coctionem non admittunt, testante etiam Galeno in com. Neque enim hi soli morbi senes comitantur ad mortem, sed etiam nephritis, (id est passio reni) podagræ, morbus articulatis, coxendicu[m] dolores, & quæ laxiori intestino, & spleni frigide insunt dispositiones, & præterea crebri anhelitus, (quos Graci asthmata vocant) tussis, &c.

De pueris maior est dubitatio: cum enim plurimum habeant calidi innati, spacio crudos non aceruant, cura

tionem aurem rheumatici affectus positam esse in contumaciam, 2. Aph. 40. Galenus afferuit. Verum contra edocuit Hippocratis 3. Aph. 26. 30. & 31. quibus locis asthma pueris, & senibus familiare esse confirmat. Licet enim pueri concoquunt alimenta, & illis quantitate calor insit magnus, qualitate tamen mitior est, quam ut excrementa ex cibo genita concoquere, & attenuare possit. Inde ob vberem caloris copiam corporisque raram contexturam, cum citissime resoluantur, plurima appetunt, quae probè haud coquunt; quare obstructio succrescit, ex qua omnis morborum farrago scaturit, si fidem adhibemus Galeno, lib. de succor. bonit. & virtut., cap. 2. cuius causa cum viscera non ventilentur recte, nec deinceps munere suo fungantur appetimè, ex inepte elaborato alimento, (sunt enim voraces, & intempestivè ingerunt) succorum crudorum copia increscit, quæ non solùm difficulti respirationi, sed longis, periculosis que morbis eos facit aptissimos, vt epilepsia, vermis, vesicae calculis, strumis, crudis tuberculis, vt infinitis proptermodum locis Gal. confirmat, præsertim 2. progn. vlt. & lib. 3. eiusd. com. 28. 5. de placit. 7. & 3. epid. sect. 3. com. 53. & lib. 6. sect. 3. com. 25. & 3. de cauf. sympt. cap. 3. iuvennes ob retentricis, expultricisque robur validissimum è concoquunt, & excernunt, & siccior, acierique caliditatem crassas materias superant, & resoluunt: et si verum sit eos semel correptos, periculosius ægrotare: nam difficultas respirandi, quæ ferè à crassis oritur humoribus, iuuentū est impropotionalis.

Asthma, & Orthopneæ miserrimè vexant illos, qui male formato sunt pectoris, & angusto thorace, vel à natura, vel ex accidenti, vel ex gibbositate, quæ dorsum ad externa distorquet, hi enim in his partibus maximam debilitatem contraxerunt, & à leuissima causa offenduntur. Quare ex mente Hippocratis 6. Aph. 46. iij ante pubertatem moriuntur. Maximum etiam vertit periculum, quando cum acuta febre difficultas respirationis coniungitur: crassa enim materia à febri calore exsiccata, crassior fit, & difficilius excernitur. Adde quod cum acuta febris plurima aëris frigidi inspiratio ne indigeat, & hæc propter angustiam fieri nequeat, brevi tempore non recte ventilato corde suffocantur, & moriuntur. Si vero febris mitis superueniat, reprobanda non est, velut de febre, quæ convulsioni superuenit, vt iudicat Hippocrate, 2. Aph. 26. & 4. eiusd. 57. hæc enim crassos humores coquit, lentos attenuat, & disscutit, resoluit. Denique asthmatici, & orthopnoici periclitantur maximè, si vires valde sint imbecilles, citissime enim in sincopen, & mortem subito incidere solent, quam pulsus inæquaes, & intermittentes vero prænunciant.

Curatio.

Asthma, & orthopneæ cum in causa, & patre affectione, quo tempore imbellies ægri suauiter hoc modo recumbentes, vires refocillant; qui decubitus laxum corpus efficiendo, faciliorem vaporibus commeatum præbet, attamen sua diuturnitate eodem concoquendo resoluit. Cæteri vero auctores eadem decubitus laudantes, de accessione interpretandi: quia in summiso, & supino decubitu viatum spiritus augetur angustia, super illas thorace concidente; erecta vero figura sedentibus ægris, viæ spiritus dilatantur magis, ex Gal. 4. de loc. cap. 7. post. princip. & 2. prorhet. 54 & 3. progn. 16. in fine.

Præsente accessione aer attemperandus, vt ne præfrigiditate vehementi humorum crassum incruderet, qui ferè huius affectus causa esse solet, nec præ caliditate ita liquefaciat, vt fluxilior factus, ex capite maiori cum impetu in thoracem confluat, suffocationisque periculum exciteret. Sominus præterea in accessione, quantum fieri potest, evitandus, ob suffocationis quod imminet periculum. Si vero ob vitium lassitudinem, & debilitatem, eo ut æger indigeat, brevis sit, & interruptus, ex

A Rasio 4. continent. cap. prop. de asthmate. Diurnus, & præfertim meridianus, noxius, sanis & ægris inutilis, 2. progn. 11. debilitate enim, fluxiones mouet, cruditates parit, flatus eleuat.

Virum difficulter respirantes, & asthmatici, capite elevato, an submissio debeant dormire? dubium est. Auicenna 5. 3. trah. 1. cap. vlt. sic ait: Et oportet secundum omnem dispositionem, vt assidue demissionem capitum, & teneat declinare pulvinar, vel capitale. Hæc Auicenna ex correctione Bellunensis Contrà Oribasius ex Antyllo, lib. 6. collectaneo. cap. 1. Figura autem decubitus eorum, quibus caput laborat, in sublimè vergat, præterquam in phreniticis, quoniam in iis humilem, atque inclinatum decubitum volumus, quia decubitus in sublimè elatus, quodammodo eos perturbat.

B Qui siuum in somno erectum reprobant, suum fulciunt placitum Aristotelis sententia, qui 10. probl. 53. querens, cur homo omnium animalium maximè tussiat, sternetur, & grauedine afficiatur? respondet id fieri, quia cum homo recta basi se in sublimè modo stirpium attollat, hinc prouenit, eius cerebrum plurimos ex infernis partibus vapores, sursum recta convergentes facilimè recipere.

Sed consistamus tantisper, & hanc de ascensi vaporem in accubitu erecto doctrinam contemplemur: Si enim vapores difficilius ascendunt demissio capite, quam elevato, cur non eundem decubitum in ophthalmia, & dolore capitatis, & aliis morbis, qui ex inferioribus elato humore, aut vapore constant, approbamus? Deinde, si æquè per lineam rectam, à corde, seu hepate ad caput in homine fit transitus, & in ipsis brutis, videtur decubitus erectus in asthmate, & aliis distillationibus à capite magis approbandus: siquidem humores cum suapte natura graues sint, difficilius erecta figura, quam demissa in caput ascendunt; ad illa enim quæ sunt sublimia, difficilius perueniunt graui, quam ad ea quæ humilia: Quare in hunc sensum loco cit. ad finem capitum, dixit Oribasius, decubitus à pedibus altiore replete caput, & instrumenta sensuum: quare Celsus lib. 4. cap. 4. sublimem decubitum summopere probat.

Qui ergo respondendum sit Auicennæ, submissum decubitum approbanti, iam exaudi. Hic enim auctor eum esse præstantiorem asseverat, quando affectiones rheumaticæ cerebrum per proprietatem infestant, quia videlicet ibi humor est genitus, nam facilis descendit, quia grauis est, sicuti humor parieti hærens promptius labitur, quam solo effusus, quo planum est. Si vero distillatio per sensum venter, approbandus sublimis decubitus, ex altorum mente: hac enim figura caput constitutum, vapores, & humores difficilius absorber, imò à se longissime arcet.

Solue secundò. Auicenna intelligendus est de præventione, quo tempore imbellies ægri suauiter hoc modo recumbentes, vires refocillant; qui decubitus laxum corporis efficiendo, faciliorem vaporibus commeatum præbet, attamen sua diuturnitate eodem concoquendo resoluit. Cæteri vero auctores eadem decubitus laudantes, de accessione interpretandi: quia in summiso, & supino decubitu viatum spiritus augetur angustia, super illas thorace concidente; erecta vero figura sedentibus ægris, viæ spiritus dilatantur magis, ex Gal. 4. de loc. cap. 7. post. princip. & 2. prorhet. 54 & 3. progn. 16. in fine.

Exercitum fugiendum ex Celso loco cit. qui solùm lentam deambulationem asthmaticis, & difficiliter anhelantibus consulit. Hæc crassos humores concoquit, glutinosos fecat, partes robustiores efficit, & suavitatem calorem accedit, vt prædictos humores per insensibile halitum, discuteret queat. Exercitatio contra, quæ idcirco in hoc affectu summe vitanda, quæ ægris ad anhelationem pronos facit; cum enim sit motus vehemens voluntarius, immutans respirationem, quam

difficilem facit & factam adauget, 2. Aph. com. 20. & lib. A scarificare, strenuum leuamen præstant, femoribus, iliis & scapulis affixa.

De purgatione: *Vtrum in accessione sit celebranda?* disputant auctores. Renunt plures, quia conuenientior, quia ex edicto Hippocratis 6. epid. sect. 5. text. 23. *Venus morbis à pituita remedio est*, crassos enim humores discutit: Nam ex concubitu venereo, ob motum, accitio calore, excrementa per corporis habitum expurgantur, dilatatis vasis, & cutaneis poris patentioribus factis. At reprobatur est ob causas multas: Prima, quia in hoc affectu caput est imbecillum valde, cui venitus vpus summe est aduersus: nihil enim est quod amplius illius incommoda persentiscat, quam cerebrum. Vt pote laxum, molle, friabile, & exangue, & ex spiritibus animalibus ad præstantissimas actiones perficiendas refectionem habens. Secunda, quod concussione valida thoracis, plurima humoris copia ad ipsum concurrit, debilitas, & ad recipiendos humores promptissimum reddit. Tertia quia timor est, ne præ valido motu, vasa thoracis à mucoso humor madida, disrumpantur. Quarta, quia ex vehementi motu, difficilis, ac crebra respiratio efficitur. Quare assidua venere videntes in grauiora damna incurunt, ex frequentioribus internalis accessione miserabilem oppressi, cum ab ea abstinentes raro apprehendantur. Non nego venitus vpus pituitosis morbis vtilem, dummodi alia non adgit potior indicatio: quæ à viribus desumitur, quas, præsertim animales, asthmaticis infirmas adesse, lib. 4. de loc. 2. Galenus inculcat.

Diuertendus est à thorace humor ingenio omni, frictionibus crurum, vinculis dolorificis, cucurbitulis, ligaturis, clysteribus acribus, & aliis reuelentibus auxiliis, prot lib. 1. huius operis c. de epilepsia monuimus. At quæres: *Vtrum vomitus in accessione provocandus?* Non defunt qui suadeant, præsertim quando præcessit in ventriculo mucosi humoris copia multa, quam vomitu excernere salubre iudicant, quia humor crasso venter distentus respirationem maximè impedit. Cæterum cum viscosum succum clystere, & balano elidere facile possimus, à ratione videtur alienum, vomitum mouere: attracto enim humor à partibus omnibus ad vitalia membra, vehementi conatu, æger in suffocationis periculum incurrit, meritisque est ne materia in cesophagum adducta asperam arteriam opprimat, & suffocationem inducat.

Entendum summopere, vt sputum facile fiat, & tenax humor in pulmone, & eius bronchiis pertinaciter infixus, per sputum educatur. Hoc opus præstant expectorantes syrupi, decocta, eleginta, sive looch, & cætera quæ pectus à crassis humoribus repurgant, illos secant, attenuant, detergunt, concoquunt, digerunt, quorum copiam supra cap. de Aphonias proposuimus.

Duo sunt præstria magna, sanguinis missio, & purgatio, quæ in accessione asthmatica videntur esse magni momenti, & multi vpus, & idcirco quærendum: *Virum sanguinis missio conueniat?* Si enim plurima humoris copia repletar, calidi, acris, à c. pite subito defluentis, quo auxilio promptè succurras, ne strangulatur æger, nisi phlebotomia, ignoro prorsus. Qua si diuturna non sit affectio, vires inualidæ humor tenax, & frigidus; sed virtus sit firma, affectio recens, & cætera consentiant, suffocationisque periculum imminent, tunc parcè demandus sanguis, vt fluens, & fluxus reuelat humor, spiritalia membra transpirent, & detracta copia, vasa pulmonis, & thoracis melius dilatentur; maximè si suppressio aliqua sanguinis adit vacuari consueti: tunc enim si retenta, aut minuta sine menstrua, ad tali sectionem intrepide accedes. Contrà è basilica, vel cephalica, si æger per os, aut nares sanguinem ex interuallis vacuare erat consuetus. Si vero vires satis firmæ non sint, aut alia adfuerint, quæ sanguinis detractionem dehortari solent, cucurbitulæ

E ac crassis humoribus sunt obviri. Etenim pharmaca quæ eiusmodi ipsorum humoribus abstergent, necessario quidem tressus mouent, non vero facile per sputum reicitur quod absterget est, ob crassitudinem videlicet. Quapropter humeratione plurima opus habent, quod facile effervatur. Idem affert 3. acut. com. vlt.

Contra docent Arabes cum Meliæ cap. prop. qui parcum potum illis concedunt: multus enim resplendens consequenti

consequenti difficultatem respirationis adauget. Contrauersiam hoc modo resolute. In prandio, & cena parcissimè bibendum, ob rationem dictam, & ne ventriculi concoctio interturbetur. Noctu, & interdiu copiosius, præcipue coctione paracta. Hæc solutio est ad Auicennæ mentem, 10.3. cap. 40. anti med. cum inquit: Et oportet ut elongentur inter cibum, & potum, & non satiscentur ex aqua subiò, immò pluribus vocibus. Idem docuit Mesue dicens: Et potus super cibum est iis malus, quare oportet ut expectetur supra cibum diu, deinde bibat parvus hora post horam.

Hac instituta vietus ratione, si nihil sit quod impedit, vena secunda basilica, siue mediana, siue tali, partis mandantis consideratione facta. Propinentur deinde medicamenta, quæ incidunt, abstergent, humorumque crassitudinem, & lentorem attenuent. Hæc longo temporis spatio offerri debent: nam humor contumax est, lento, mucosus, & viscidus. Præparatis humoribus, clementia expurgantia porrigitur; à violentis enim crassus humor & glutinosus, absympta parte tenui amplius induratur, & expulsioni fit magis ineptus. Syrupi sunt optimi, capil. vener. liquoritiae, de Hyslop. De Praesio, Oxyrhynchus simplex, & compof. Debent dissolui curii aqu. faencul. vel decoct. capil. vener. Hyslop, Prassij, Scabios. Betonic, Passular. sicuum, Dactylor. Inter expurgantia præstant Agaricus trochiscatus, Catholicum, Diaphoenicum, Elect. Indum, Pilulae Aggregat, Alcapang. Cochia, de Hierœ.

Corpore expurgato, mitificus est, & maximè laudabilis, à Galenoque & aliis priscis probatus terebinthinae vñus, calefacit enim, abstergit pectus, viscera à biliosis, & pituitosis humoribus repurgat, ex Galeno 5. de sanit. tuend. cap. 9.

4. Terebinthin. abietin. lota. semel cum decocto glycyrrh. 3 j. Dissolue in decoct. pectoral. aut oleo amygdal. dulcium & fiat potus.

Si in hac forma, ad assumendum sit horribilis, dissolue cum vitello oui: Vel ea in bolos cum saccharo, vel pilulas redigatur.

Denique ut reliquæ humorum in thorace, capite, cæterisque visceribus infixorum, paulatim vacuentur, vñis etiæ erit alterius diebus syrupos expurgantes offerte diluculo, quantitate quinque vñciarum.

4. Radit. enula campan. aristoch. rotunda. an. 3 j. hyslop. montani. capil. vener. an. M. j. glycyrrhiz. rafæ, & contusa, 3 j. prasj. M. j. passular. 3 j. Dactylor. sine nucleis. N. x. sicuum pinguium; N. vj. prunor. ex acinat. N. xij. amydal. dulcium, 3 j. strobylor. 3 j. inuinbar. 3 j. sem. vertice, 3 j. B. radic. ireos, 3 j. B. thymis. M. B. tussilagin. M. j. sem. lini. fænugreci, an. 3 j. flor. violar. flor. borrag. flor. buglos. an. 3 j. B. fol. senna, 3 j. epibhym. polypod. sem. cartham. an. 3. iii. cinnamomi, 3 j. Coque secund. art. in sufficienti aq. quantitate, quoique remaneant ff. ij. In colatura infunde per noctem, Agarici trochiscati, 3 j. mechoaca, 3. iii. Cola iterum, & adde Syrup. de senna, Syrup. de epibhym. an. 3 iij. Syrup. ex plurib. infus. violar. 3 iij. Cum saccharo, omnia bulliant lento igne, quoique acquirant consistentiam syrapi longi. Cola, serua.

His peractis exhibenda sunt, quæ intemperiem frigidam & humidam pectoris corrigan, partes spiritales E. roboret, sputum ptoucent.

4. Theriac magna, miurridat. an. 3 j. diamoschi dulcis, confect. Diaxyloaloës, an. 3 j. B. confervæ borrag. confervæ capil. vener. an. 3 j. B. confect. hyacinth. confect. alkernes, an. 3 j. sem. anisi, 3 j. cinnamon. 3 j. pulu. pulm. vulpis, 3 j. B. pulp. passifl. pinguium, 3 j. penidiarum, 3 j. sacci hyslop. fuscæ liquiritia, an. 3 j. Cum hydromelitis, & sacerchi, an. part. aqua lib. fiat confervæ.

Virum Ius Galli veteris, Asthmaticis prodeſſe possit: diuum est. Arabes laudent: alij diffudent, quoniam hoc auxilium ratione, & experimeto noxiū, & inutile esse sentur. Si enim gallum infarcias, & concoquas

A cum expurgantibus, vt Senna, Carthamo; cùm hæc paucissimam admittant ebullitionem, vim omnem soluendi amittunt, igneis partibus dissolutis, sicut cæteræ attenuantia, & discutientia, vt Marrubium, Prassium, Hyssopum, Adiantum. Si carnem galli contempleris, partes illæ nitroſæ, quibus maximè prodeſſe ius galli veteris prisci sibi persuasere, tanquam terrestres subſident, atque in percolatione reſiciuntur; cæteræ vero ex cete, pedibus, alis musculosis & neruosis partibus remanentes, crassæ sunt, ac lentæ, quæ potius incrassant humorum, eumque excerni prohibitent.

B At his reiectis, fidendum est antiquorum dictis. Gal. enim lib. 11. simp. ius gallorum subducere aluum affirmit; nitroſis enim partibus constat, quarum ope ventrem proritat; cuius doctrinam omnis Medicorum chorus firmat, & amplectitur, præsertim Mesue tract. de ſimpl. med. fac. c. de iure Gallorum, si in eo ita coquantur medicamenta flatus dissoluentia, & pituitos humores expurgantia. Neque obiectiones superiores quicquam euincunt: quæ enim tenui substantia gaudent, & vehementer eubullitionem non tolerant, in fine coctionis infunduntur, vt vis eorum liquoris cotimunicetur, ne præ mora evanescat. Contrà quæ crassa & solida substantia constant, in prima ebullitione infunduntur. Deinde Medici ius galli in potum exhibent, non residentiam, quæ solum clysteris modo infusa prodeſſe solet. Et licet hoc ius subsidens crassa constet substantia, & obſtruere videatur, potentia tamen attenuat, deobſtruit; aperit, incidit, crassos humores attrahit, sputum mouet, flatus discutit: Quare hoc ius non solum asthmaticis, sed affectibus frigidis, & melancholicis summo est auxilio, extirpatque pituitosum, vel melancholicum humorum, pro varia medicamentorum permixtione quæ concoquuntur. Quare si morbus à melancholico succo scaturiat, vt Manna Melancholia, febris quartana, erratica, lienis durities, lepra, cancer, & alij cutanei affectus, melanogoga in fundere oportet. Si ægritudo sit pituitosa, phlegmagoga sunt vtilia.

Ergo ad ius purgatorium, eligatur Gallus rufus, plurimum annosus, sed tamen adhuc ad motum, pugnam, & coitum alacer, & in dimicando validus, tenuis inter macrum, & pinguem, furfure, melle, & pauco sale prius nutritus, plurimum defatigetur, & exenteratus infaciatur. Agarico, senna, floribus cordialibus, sem. cartham. hyslop. marrubio, passulus, adianto, polypodium, cymino, thymo, saureja, aniso, cinnamomo, prunis, inuinbis, radic, enula campana, epibhymo, pulmon. vulpis tritura, sale, anetho, dactylis, sicibus: Quæ omnia apposita aq. quantitate sufficiunt, quoique caro ab ossibus separetur. Medicamentorum vero infundendorum quantitas, varianda pro virium tenore, anni tempore, temperamento, &c.

Fontanellæ in brachiis adaptæ, summum auxilium præstant. Cucupha exsiccantes capiti applicitæ, optimæ. Sudorifica ex Ebene, similac aspera, & radice Chinæ parata, exsiccant, roborant, thoracem abstergent, flatus discutunt, crassos humores absument, dummodo in decoctione apponas medicamenta sputum mouentia, & respicientia pectus, vt radices Helenij, passulas adiantum, iuiubas, &c.

Suffumigia per os accepta humorum in thorace contentum ablumunt, sed caue ne in accessione hoc auxilium exerceas; periculum enim suffocationis vertitur: nam hoc tempore aere libero indiget ærotans. Forma esto hæc:

4. Thuris, mastich. myrra. syracis calamit. an. 3 j. gumm. iuniperi, 3 j. Cum terebinthina fiant formulæ cicerales.

Dubitabis: Virum Asthmaticis Arsenicum potum offerendum? Arabi primarij suffumigia ex Arsenico parant ad exsiccandum. Audacieſ in eundem vñus in potum proponant: ita ait Auicenna 9. 3. tract. 1. cap. 40. de cura asthmatis. Et ex medicinis fortibus est Arsenicum cum gumi-

piñi, ex quo fiant pilula ad asthma. Et detur in poru arsenicu cum aqua mellis. Idem afferit lib. 2. tract. 2. cap. 49. de Arsenico. S. Datur ad potandum cum hydromelle, cum gummi pini, ad tuſſim antiquam, & sputum sanet. Firmat 10.3. tract. 5. cap. 6. de cura vñcerum pectoris, & cura phthisis, dum sic ait: Et quandoque administrantur in hac ægritudine genera suffumigationum, & exsiccantium, & mundificantium, quibus fit suffumigatio cum trajectorio. Et ex iis sunt illa qua recipiunt arsenicum.

A At si verum debemus affirmare, periculo non caret ut suffumigis, in quæ ingreditur arsenicum, tantum abest ut commodum sit illud per os exhibere: nam venenosum est, partibus præcipuis infensum, & suffitu applicitum recta thoracem permeat, cor inquinat, pulmonem lædit, inflamat, cum ex Paulo lib. 7. tit. de arsenico, caustica vi prædictum sit. Neque dicas, in exigua quantitate oblatum posse offerri, & permixtum aliis medicamentis cardiacis, quæ illius malitiam redundant, patetque principes roborent, velut præcipitatum cum rho-dosachato exhibemus: Quoniam cùm plurima sint, quæ vehementer exsiccant & abstergent, frustra, & cum incommodo summo illud est exhibendum, quod in parca quantitate etiæ sit assumptum, semper nocere solet: præcipitatum autem ferè offertur in morbis petrinacibus partium extremarum, vt morbo Gallico, in quo partes præcipue affectæ non sunt; contrà in asthmate, & phthisi partes vitales præstantes laborant.

Amplius. Arsenicum esse venenum, & quidem pessimum, & præsentaneum, docet Dioscorides lib. 5. cap. 29. si enim poterit, facit alij; & intestinorum cum grauissima erosione dolores. Deinde plantis, brutis, & metallis est aduersum valde. Quare suffira arsenico plantæ pertinet. Mutis, lupique, si ex eo ederint, nec aquam bibere possint, non solum mortiuntur, sed in rabiem adeo efferruntur, vt sui genetis animalia inuidant, & quacunque monorderint, eademi cotriplantur fabie, vt totum genus brevi pessum eat. Hac arte domum mutibus scatentem facile expurgabis: eadem fylas & nemora liberabis lupis. Imò auro, & argento est venenum: est enim natura sulphureum, calidum, siccum, idque putrefactuum, mordacium, vrente facultate prædictum, idque tam combustum, quam vñtionis expers, ex mente Alberti Magni, lib. 5. mineralium, cap. 5.

Dic ergo pro tutela Autic. Arsenicum Arabum esse Tragacanthum Græcorum. Deducitur hæc expositio ex Auti, ipso, qui 4. 4. tract. 2. cap. 1. de cura casus, & offendis ad lapidem, aut parietem, aut aliud, illud aslumendum imperat, dum sic ait: Et arsenico est virtus mirabilis, in omnibus quæ sunt necessaria de incarnatione, & resolutione sanguinis, & prohibitione noximenti, cùm in poto sumitur. Quæ omnes Tragacantho conuenient facultates: cùm enim auxilia contendere cum morbis, in magnitudine, & celeritate, dicendum, non est auctorem tantum in morbo non ita saeuo, & perniciem minante, vt casus, & offendis, tam pernicioſum venenum obtulisse. Vel si pro arsenico, arseni legas, quam cinnamomi nigri spicem esse testatur Auenzoar, lib. 2. de cura rerum calculi agens, Arabes à tanta calumnia liberabis. Quod si tuberculum durum asthmatis sit causa, curatio tentanda, quam proposuimus lib. 2. Hist. PP. Medic. in com. Histor. 12. & lib. 1. de praxi admiranda, obs. 112. Num vero in affectibus thoracis, à crassis succis subortis, humida, vt monuit Trallianus, an sicca & calida, vt voluit Gal. sint offerenda, lege lib. 2. Hist. PP. Med. in com. Hist. 36.

O B S E R V A T I O I.

Importunum Asthma, cauterio, in capitib. ambitu & nucha celebrato, persanatur.

Consulit famigeratissimus Aëtius, tetrab. 2. ferm. 4. cap. 57. in fin. in asthmate diurno & saeuo, cerui Tom. II.

A tem & pectus candenti ferro invtere, vt humor in thorace impactus vñceribus diutius fluidis permanentibus, extrahtatur foras: quod auxilium præterquam quod crudelissimum est, & raro in vñus admittendum, violenter ex toto conuocat humorum ad pectus, & malum conduplicat. Dicam quod fidissimo experimento adiuveni. Plures asthmatici, per circuitus grauissimis accessiōibus oppressi, magna remediorum silua reſterata sapientis, vix opem sensere vñlam. Tandem cùm à capite fluxio irueret in pectus, excitatis, in circuitu capitib. vñtionibus multis, aliquandi leuati sunt, per vñcera paulatim sanie emanante. At cùm ex habituali cerebri intemperie, de nouo humor noxiū regenitus in thoracem confluere, excitato fonticulo in nucha in posterum sunt præseruati: nam quidam ex longioribus intellectuallis cessatione premebantur, alij eam experiebantur leuibus symptomatis comitatem. Plurimi, præsertim iuniores, omnino sanati, qui si forte longo temporis decursu fontanella erat occlusum, & supprimebatur sanies, eò aperto cauterij actualis, vel potentialis ope, & emanante pure, ad pectoris sanitatem reuertebantur. Tantæ utilitatis, & efficaciaz est, vacuationes ad originem fluxionis exercere!

O B S E R V A T I O II.

Orthopnoea ex lauum arteriarum pulmonis obstructione, ex flatu crasso suborta, per circuitus inuidens, Ebene decocto curata.

Pauci fuere Medici, qui de obstructione lauum arteriarum pulmonis diligent conscripserint, apud quos constat solum ab humoribus crassis; aut tuberculo pulmonis originem ducere, prout 4. de loco 8. prosista historia Antipatri celebri, docuit Galenus. Hanc solum ex omnimoda pulsus inæqualitate esse venandam, vñanimiter firmant: quæ cùm causam habeat fixam & permanentem, continet & incessanter afflit. Aliam tamen esse assignandam causam, nempe flatum crassum & nebulosum, suo tempore arterias has oppletit, vñs edocuit. Cùm enim pluim os teperit videare syncope prehensos, citra respirationis difficultatem vñlam, & in pulsū inuenire inæqualitatem, noti solū in multarum pulsationum cumulo, quam systematice vocant, verū in vna arterie distensione: (hanc pulsationes erant magnæ, & paruæ; celeres, & tardæ; ratæ, & frequentes; validæ; & imbecilles; decurtatae, intermitentes) præfatus periculum, remedia præscripti, de salute delperans. At factum est ut ægris purgantium, & enematum carminantium ope excito per vñrumque ventrem flatu multo, deinceps convaluerint. Plurimis ventriculus, alij leni, multis vñtus, serosi, & flatulentī scatent copia multa. Quod malum cùm per multos atnos veluti in orbem per pavoxymos inualeſceret, phlegmagogis, hydroagogis, raborantibus parti mandanti admotis, vt fomentis, viuentis, emplastris: tabellis, pulueribus, conservis adhibitis: fonticulis in cruribus excitatis: denique Ebeni, & Smilacis asperæ decocto per plures dies exhibito, cuius beneficio ciebatur sudor, omnino scubuit.

O B S E R V A T I O III.

Ad Asthma ex flatu subortum; elecampanum mirabile.

Sæpè accessio Asthmatica ex flatu subortis, qui ex ventriculo elatus asperam occupat arteriam, & cõmprimit. In accessione plura solent machinari auxilia;

carminantia, & discutientia. In præseruatione hoc ele- A
ctuarium est valdè proficuum roborat enim naturales
partes, & mirandum in modum flatus absunt, di-
luculo assumptum quantitate vnciæ semis, super bibi-
to mero.

*U. Theriac. Andromachi, Mithridatij, confect. Alker-
mes, confect. hyacinthor. an. 3. B. conserua flor. anthos, conser-
ua flor. salvia, conserua flo. borrag. an. 3. B. aromatici rosati,
diarrhod. Abbatii diamarg. calidi, diamarg. frigidi, an. 3. l.
agallochi, 3. j. sem. carui, sem. marathri, sem. anisi, an. 3. j.
glycyrrhiz. rasa, & contusa, 3. ij. cinnamom. electi, 3. B. cho-
ris, 3. j. acori, 3. B. diamoschi dulcis, 3. B. diacymini, diazin-
giber. diatrion pipereon, an. 3. j. conserua radic. enula, con-
serua absinth. Roman. an. 3. B. pulp. sem. cartham. 3. ij. me-
choac. 3. j. tartari vini albi, dianisi, 3. ij. radic. chinæ 3. ij.
Omnia haec excipiuntur cum sacchari, & mellis, an. part.
æqualibus, & fiat electuarium.*

O B S E R V A T I O N I V .

Importuna orthopneæ, Noctua puluere curata.

Tradunt experimentatores, nullum esse pro diffi-
cultate spirandi salubrius puluere noctuæ, auxilium.
Quod quidem esse vanum semper mihi persuaseram,
monitus consilio Galeni, qui *io simpl. tit. de sanguine columba, in fin.* veluti irridet Medicum noctuæ sanguine,
aut carne vtentem in difficultate respiratione, citra utili-
tatem ullam. Tandem virgente asthmatico; qui pro sui
salute nullum praesidium intentatum reliquerat. hoc re-
medium tento. Assumo noctuam, & viuam in ollam C
coniicio, & superposito operculo in fornacem immitt-
to: ex qua combusta puluerem tenuissimum paro, ad-
iecto saccharo, quem cum potu omni epotandum impero.
Post mensim accessiones non ita fortes recurrere.
Audacior factus ex puluere cum melle electuarium pa-
ro, cuius semiunciam manè, & noctu propino. Hoc au-
xilio adiutus æget decumbere potuit, & ab eo plures
alij haud exiguum sensere opem, qui antea quoque ali-
quot non paucis annis in sedili noctu capiebant som-
num, omni auxilio destituti: Nam vt ait Paulus lib. 7.
*r ubrica, de sanguine noctua: Sanguis cum vino, aut aqua
potus, spirandi difficultatem adiunat.*

C A P V T   V I I I .

De palpitatione Cordis.

Definitio.

De cordis affectibus potissimum & frequentioribus, nempe palpitatione, & syncope, in his duobus capitulo disceptabimus. Sed antequam de illis agamus, de cordis temperamento, nutrimento, eius sero, & adipore, quædam prælibemus, in quibus ditimendis auctores plurimi inter se fuere discordes. Et primò querendum: *Virum cor sit omnium membrorum calidissimum?* Hoc ita esse scribit Galenus, 1. de temp. vlt. ante fin. §. *Sanguis verò à corde suum accipit calorem, &c. & lib. defæt. format. cap. 3. ante fin. §. Cor verò quasi quendam ignis focum animalia sunt fortita, & lib. de vnu puls. cap. 2. ad fin. agens de calore cordis, affirmat esse veluti flamمام, & 2. de temp. cap. 3. sic ait: *Calidior verò non modò his, sed etiam omnibus planè corporis particulis, quod etiam sensu clare deprehendas licet in pectoris animalis dissektione, si digitos in finistrum eius suum immiscis, inuenies enim locum hunc omnibus, que in animali sunt, non paucò calidiorum.* Repetit lib. de inegal. intemp. c. 5. & lib. 5. de loc. affect. cap. 1. cor, fontem caloris natui appellat. Idem scribit Arist. 2. de part. animal. cap. 7. post med. §. Sed enim cor, & iecur. Probat Auic. 1. 1. cap. 2. ex fabrica, & constitutione cuiusque animalis perfecti: si enim originem*

caloris influētis, opus respirationis, & pulsus, summo & diuino artificio, ad excedentem cordis caliditatem attemperandam fabricatum, spiritus vitales calidissimos ab eo progenitos contemplemur, ipsum esse membra- rum omnium calidissimum inueniemus.

Neque obiicias primò. Cor est membrum organi-
cum, ex triplici fibratum genere constans, membranis,
venis, arteriis, & nervis, quæ more aliarum partium
spermaticarum, frigidæ sunt. Dic, quòd licet hæ partes
innata sua temperatura frigidæ sint, & carni cordis con-
trà opponantur; tamen hæc tum calore suo, tum ma-
iore mole, & substantia sua dura, compaæta, (densi-
tas enim materiæ ad actionem valde conductus) alias par-
tes valde superat.

Neque obliicias secundò : carneis cordis esse crassam,
solidam, frigidam, sicciam, & terreæ temperaturæ parti-
cipem. Nam ex secundis qualitatibus temperamenta
inixorum non colliguntur , cùm calx, arsenicum, subli-
matum, & similia habeant temperaturam ignis ; at verò
substantiam, & qualitates secundas , terræ. Hoc modo
caro cordis igneam obtinuit temperiem , cùm secundæ
qualitates substantia terræ emanent.

Ncque obiectas tertio , quod cor nutritur sanguine
crasso,& spiso, lib.6.de v/su part.c.17. Nam ita fuit con-
stitutum à natura , vt proportione respondeat alimen-
tum membro alendo : est autem cor fibrosum, ob robur,
quo indiguit ad validas , & perpetuas motiones obeun-
das ; crasso ergo indiguit alimento , præsertim parte ex-
terna , quæ à vena coronali nutritur , & hæc à caua ori-
tur , ante ingressum cordis , ne sanguinem calore tenua-
tum ed ferat. Pars verò intima cordis, sanguine nutritur
tenuiori , & elaboratori , è cordis sinibus sibi proximis
atraet ; non enim ed fertur vena coronalis, sed in par-
te extima fuit exhausta. Crasso ergo sanguine nutritur
pars extima cordis, & minùs crasso, intima; vtroque ta-
men admodum calido , vt proportio semper alimenti ad
alendam partem seruetur.

D Neque obiicias quartò. Cor in cibum assumptum est difficultis coctionis , & sanguinem mel. ncholicum p̄abet. ex Galeno lib. 3. de alimento facili. cap. 12. Cor, substantia quidem caro est fibroſa , ac dura, idcōque ad coquendū est difficile , & tardē permeat ; si tamen pr̄bē conficiatur, alimentum corpori exhibit non paucum neque mali succi. Nam cor mortui animalis , æthericas spiritales, igneasque partes amisit, ita ut melanthonicum succum giguere sit aptum, perinde ac sanguis, à quo spiritus euanuit , & cutis , quæ licet viuente animali esset temperata, in cibis sumpta , vitiosum succum ex se p̄abet. Deinde cor animalis mortui non est ita calidum, sicut in vivo , quia forma cadaueris non expostulat pro sui conseruatione eam caliditatem, quam forma viuentis requirit, ut existat in illa materia, in qua nunc est forma cadaueris. Quare Galenus absolutè non asseruit , cor in cibo administratum in sanguinem melancholicum permutari , sed ex dura, ac fibroſa substantia constare affirmat , ob quam tardē permeat , & difficile concoquitur. Licet autem hoc proferret , nihil argumentum concluderet, cūm aliud sit loqui de temperatura corporis mortui , aliud de temperatura hominis vivi.

E Neque obiicias quintò, quod aqua inuenitur in pericardio ab ipso corde genetata: quia illa circa cor gignitur ex vapore sanguinis, & spirituum ad pericardium accedente, cui aut ea vis peculiaris data est propter eius aquæ, cor ipsum irrorantis usum, aut sufficit ipsius tunicae densitas, ac frigiditas, præ qua vapor detentus in aquam conuetetur, non aliter quam in operculo olla, aut in vasibus distillatoriis experimur. Cur verò cor dicatur ab Auerio frigidum, ratio est, quia ad illius basim, quæ nobilior est, eius pars copiosissimus adnascitur adeps, cuius efficiens causa apud Galenum videtur esse frigus, qua de re infra disceptabimus.

Virum Cor sit spiritu vitali calidius : etiam litigium est apud

upud auctores. Auicenna enim *i. i. cap. 2.* in primo loco A calidorum numerat spiritus, deinde cor. Deinde cor est membrum organicum, constans ex pluribus partibus frigidis; spiritus est res similaris constans ex calidis. Insuper sicut non est inconueniens, quod flaua bilis generetur ab hepate, & sit calidior ipso; sic spiritus à corde generatus, hoc erit calidior. Ita sensit Auerrhoës *lib. 2. collig. cap. 2. & 3.* & prius docuit Hippocr. *lib. de carnis, num. 7.* Cuius etiam non leue argumentum est, ipsius tenuitas, & mobilitas, & calor qui per animi affectus ad eius præsentiam, sicut frigus ad absentiam, affectum sequi solet.

De sero Pericardij quæstio etiam potest excitari: *Vtrum sit naturale, vel præter naturam?* Cæterum antequam ad explicandas causas palpitationis cordis accedamus, inter quas nimiam seri copiam, Pericardij capacitatem contentam numerat Galenus, *lib. 5. de loc. aff. &c. cap. 1.* quærendum. An serum illud, tempore naturalis constitutionis ad aliquem vsum reponatur, an potius semper ibi sit præter naturam? Aliqui solùm in cadauere repetiri persuadent: Nam vapores iuxta cor infrigidati vertuntur in aquam. At redarguuntur manifeste ab Hippocrate, quod in febre, & febore haemorrhagica

Nec obstat, quod agens passo debeat esse præstantius, & propter quod vnumquodque tale, & illud magis: Spiritus autem sunt calidi, propter cordis efficiens, & gignentis calorem. Ergo cor spiritibus est calidius. Dic, quod duobus modis potest considerari, spiritum vitalem esse magis, aut minus calidum, quam cor: Primo modo respectu totius cordis, quatenus compositum quoddam ex venis, arteriis, neruis, membranis, fibris, & carne includit: alio modo præcisè tantum, respectu partis simplicis determinatae, cui ut principali auctori generatio spirituum tribuitur. Si ergo cum toto corde conferatur spiritus, ipso calidior erit; si vero cum carne ipsius cordis spirituum generatrice comparetur, tunc cor spiritibus est calidius.

B

pocrate lib. de corde, num. 1. proferente hoc terum in naturali statu inibi contineri, ut esset æstuantि cordi in medelam. Cum enim cor perpetuo motu agiterur, & sœpè incalescens gliscat, ubi incaluit, eleuat vapores, qui in hac membrana solida densati, non aliter, ac in operculo ollæ, in aquam concrescunt: quod etiam sit partim ex generatione sanguinis, & spiritus, simul à quantuor vasis in ipso corde implantatis: partim ex potu ebibito, paulatim per asperam arteriam in pulmones de-lapso. Quare non solum in cadaveribus, sed animalibus viuis reperitur, quod in ipsa corporis dissectione obseruui, cuius visus est, ut cor irroretur atque madefaciatur; ne ob petrennes motus inflammetur.

Vtrum pinguedo circa cor generetur? explicandum. In

Solute secundò. Spiritus vitalis , statim ubi primum generatur , non sortitur maiorem caliditatem , quam ipsum cor à quo producitur , sed post suam productio- nem , intensiorem caliditatem sibi comparat , duplici titulo : Primo , ab intrinseco prin. ipso ipsius spiritus , quia illius forma intensorem calorem expostulat pro sui conseruatione , quam habeat cor. Secundo. spiritus perpetuò mouetur , & per motum etiam intenditur cali- ditas. Verum licet ob has causas spiritus videatur abso- lutè calidior corde , non permanet tamen cum tota illa intensione caliditatis , nec maiorem haber caliditatem quam cor : ab aëre enim per inspirationem attracto magis attemperatur , quam cordis substantia ; cum illi aëri prius , & immediatus occurrat : Ex quibus parebit solu- tio ad argumenta.

C cor spiritibus ex curioso.

corde adest fennor caloris innati , & perpetua motus agitatio : quare opus fuit ut hoc viscus circumdaretur naturali quopiam pinguedinis circulo , ut congruenti humiditate motibus assiduis esset opportunius , néve ab excedenti calore squalidum facilè redderetur , aut con- flagraret , sed decente humiditate perfusum conserua- retur Quam doctrinam vnanimis Anatomicorum com- probauit opinio , qui ex visu ipso edocti . & anatomica experientia muniti , pinguedinem , aut adipem in cordis viscere inuenierunt.

At posset hoc experimentum improbari , cum Gale- nus contrariam sententiam palam proferre non dubita- uerit.lib.1.de temperam.cap.vlt.in fin.dum sic ait: *Cerebro est humidior adeps , cui concretio contingit propterea quod membranis adiacet ; crasso namque oleo est firmilis , eo quod*

Per transennam dubitabis: si spiritus temperati di-
cuhitur, apud Galenum 5. *simpl.* 9. quomodo dici pos-
sint calidiores corde? Dic, quod quamvis sint calidissi-
mi, cutis comparatione, sunt tamen symmetri, & tem-
perati quoad iustitiam, in ordine ad functiones suas, D
quoniam naturæ opera abundantia spiritus, & innati
caloris, benè & ad vnguem temperati ope, perficiuntur.
Hoc modo intelligendus est Galenus 1. *Aphor.* 14.
& *lib. de rigore*, cap. 6. dum natuum calorem, tempera-
tum vocat.

Vtrum verò Cor sit humidum? etiam dubitandum. Auicenna 1.1. cap. 2. siccum constituit. Reclamat Galenus 2. de temp. vlt. & lib. 2. cap. 3. cuius sententia magis placet: sequuntur Arist. 3. de partib. animal. cap. 4. Averrhoës lib. 2. collig. cap. 3. Non enim dicitur humidum ob copiam sanguinis, & spirituum, sed propter iudicium tactus, quoniam cordis caro mollior est cute. Auicenna autem de corde vnà cum musculosa carne intelligendus, quæ durior est cute, & ex consequenti siccior, siue viuum, siue mortuum cor contrectemus.

cordis viscere generari. Quare pro germana Galeni interpretatione aduertendum est, duplum in corpore humano reperiiri adipem, quandam temporariam, atque acquisitam, alteram genitiam, & à naturæ primordiis in quibusdam partibus ad necessarios eorum usus contrahitam. Cùm itaque Galenus dicit in corde pinguedinem non gigni, sicuti nec in aliis calidissimis partibus, quia ob eximum calorem coire ibi non potest, de acquisitione est intelligendus, non de naturali, quæ in quibusdam E partibus usum præstare videtur.

Vtrum autem in corde pinguedo à calido, vel frigido generetur? ardua est antinomia apud auctores. Sed primò, ne laboremus in æquiuoco, proponendum est, in animalium corpore tres inueniri substantias, adipem, pinguedinem, & seuum: quod si Gal. 1. 1. *simpl. tit. de adipe, & pinguedine*, nullam fecit mentionem de seuo, quemadmodum neque Avicenna 1. 1. cap. 2. ea est cæta, quia sub adipe comprehendit seuum, non aliter quam auctores, qui sub adipe pinguedinem comprehendunt. Inter has substantias hæc differentia constituitur, quod in humidissimis animalibus, veluti in sue, dicitur pinguedo;

in siccis, veluti in capra, & bone, vocatur seuum; at vero in temperatis animalibus, vt homine, & aubus, appellatur adeps.

Secunda etiam inter has tres substantias versatur differentia, quod licet haec ex sanguine generentur, nihilominus tamen secum sit ex sanguine magis crasso, sic facile crescit, & non resolutum: Pinguedo ex tenuiori & hamidiori sanguine constat, sic facile liquatur, & difficilius crescit: Adeps vero medianam naturam obtinet. Haec doctrina colligitur ex Galeno 11. *simpl. citat.* & Aristot. 2. de partib. animal. cap. 5. Plinio lib. 11. *natural. hist.* cap. 37. Cum ergo haec omnes substantiae ex sanguine fiant, iure optimo dubitamus, an sint temperamenti calidi, an frigidi.

Habent autem temperaturam frigidam in ordine ad cutem, expressè proposuit Avicenna *loco citato*, quum in ordine frigidorum, post adipem, & pinguedinem, collocavit cutem. Secundò deducitur ex Gal. art. med. c. 5. 2. vbi agens de signis corporis calidi, dicit corpora minima habere pinguedinis, quod calidiora existunt, & c. 5. 3. inter signa frigidæ temperaturæ pinguedinem reponit. Sic lib. 2. de temper. c. 4. ad med. vt probet feminas esse frigidiores viris id probat ex pinguedine, §. Adeps ex habitu frigiditate semper gignitur, &c.

Tertio deducitur ex Galeno 1. de temper. vlt. in fin. adipem, & pinguedinem, circa frigidas, non circa calidas particulas generati afferente. Quartò probatur ratione. Quæ frigore concrecent, & liquantur à calore, sunt de natura aquæ. Sed adeps, & pinguedo sunt huiusmodi. Ergo frigidam temperaturam sortiuntur. Major est Arist. 4. meteor. 4. 6. & 7. Minor experientia satis est comprobata. Ita Auerrhoës 2. collig. cap. 2. dicebat: *Inter corpora frigida, & humida, imprimis est adeps.*

Pro altera parte sunt valida momenta rationum. Nam Aristot. 2. de partib. animal. cap. 5. dicit, adipem & seuum, esse sanguinem coctum. Ergo utrumque calidum est. Et lib. 3. de partib. cap. 9. ad med. assertit, finem optimæ constitutionis esse sanguinem, adipem, & seuum. Deinde, animalia boni habitus, & qua benè nutritur, sunt pinguedia. Ergo si pinguedo est terminus optimæ constitutionis, à calore necessariò generabitur. Et 1. de element. cap. 6. post med. adipem secundum exuperantiam inter calida, & humida reponit. Et lib. 1. simpl. cap. 4. pinguedinem habere virtutem calefaciendi, & humectandi asseverat. Sed pinguedo mortui animalis calida est. Ergo in vivo erit multò calidior. Et lib. 4. de vñ part. c. 9. Dagens de omento, pinguedinem esse calidam confirmat, arguendo ab ipso sensu desumpto, quod ea vita vice olei. Et lib. art. medic. cap. 9. adipem & pinguedinem numerat inter partes viuentes, quæ viribus animalium gubernantur. Ergo si solùm fieret per concretionem à frigore, neque viueret, neque facultatibus animalium obtemperaret.

Probo ratione. Adeps, & pinguedo generantur ex parte sanguinis tenui, leui, & oleosi, quæ facile inflammatur, & in bilem convertitur. Ergo calidam temperaturam sortiuntur. Antecedens patet ex Galen. 4. de vñ part. cap. 9. & quod haec substantiae sint oleosæ, deducitur ex Gal. 3. de alim. facult. cap. 11. & 16. de vñ part. cap. 2. Secundò: Adeps generatur in partibus calidis, vt renibus, & corde. Ergo calida est natura snaptæ. Neque asseras, circa hanc partem inueniri membranas, circa quas ob natum eatum frigiditatem generatur: quod licet ita sit, tamen ob magnam viciniam & propinquitatem, membranae incalescent, maximè cum congelatio non fiat à quacunque frigiditate, sed ab intensa formaliter, & in actu. Quare in præsenti duo sunt statuenda: Primum, quomodo generetur pinguedo: secundò, qualis debeat esse eius naturalis temperatura. De primò.

Sit prima conclusio. Pinguedo non generatur ex sanguine per concretionem à frigido. Patet, quia adhuc viante animali tanta frigiditas non reperiatur, quæ congelare

A posit, ex Gal. 2. de temper. cap. 3. in princip. Secundo, quia adeps, & pinguedo sunt partes viuentes, ex Galen. in art. med. c. 9. & 6. de placit. c. 8. quæ à natura generantur, & a seipso gubernantur. Consequentia multiplicitate confirmari potest. Primo, quia in media pinguedine inueniuntur partes glandulosæ, quæ per concretionem à frigido formari non poterunt. Secundò, quia pinguedo sit ex sanguine, interuentu facultatis formaticis partium spermaticarum, quibus assimilatur. Ergo, si pinguedo est pars viens, & gubernatur viribus animæ, non potuit hoc assequi à solo sanguine, neque à concretione frigiditatis, sed tale opus ab aliqua facultate vienit perficitur, mediante calore, tanquam principalissimo instrumento concoquente: quare illa calida erit.

Tertio. Concretio, congelatio, & liquatio sunt passiones quæ accidunt rebus, sine mutatione propriæ formæ. Sed quando sanguis convertitur in pinguedinem, corruptitur forma sanguinis. Ergo pinguedo non fit per concretionem à frigido. Antecedens deducitur experimento aquæ, mellis, olei, metallorum, quæ liquantur, & concrecent, salua manente propria forma. Consequentia probatur, quia calor qui sequitur formam sanguinis, in rorū mutatione in pinguedinem, quod non conspicitur in congelatione, si verum est sanguinem amittere propriam formam, & accidentia propria, ad hoc ut in pinguedinem mutetur.

Quarto. Si pinguedo fieret per concretionem à frigido, non solùm circa membranas, sed circa quacunque alias frigidas partes, deberet generari, videlicet circa ossa, cartilaginiæ, ligamenta, & similia, quæ sunt ipsis membranis frigidiora. Sed hoc est falsum. Ergo. Nam neque generatur circa omnes membranas: quia si generatio pinguedinis esset tribuenda ipsi membranae, in quacunque parte inueniatur membrana, debuisse generari, cum unaque actio oriatur ex propria specie substantiae, & ratione situs variari non possit. Ergo solùm ex intentione naturæ ob aliquos fines, mediante calore generatur.

Ex qua doctrina colligo, in cerebro non fuisse generata pinguedinem ob multis causis: primo, defectu materiae, quia sanguis, quo nutritur, non est oleosus. Secundò, ne cerebri motum, & expurgationem fuliginum impedit. At vero in corde fuit generata, quia sufficiens in eo materiae quantitas abundat, immo in eo consultò reponit, ut ipsum humester, & ab exsiccatione defensat. Quare si ipsius intensa caliditas non obstat, multò maior copia pinguedinis ibi generaretur. Circa renes, lumbos, & omentum generatur, quia in iis locis materia redundant, & densitas membranarum harum partium resolutionem non impedit, auctore Aristotele 4. de partib. animal. cap. 3. Hoc modo in operculo ollæ ebullientis, cuius meritò vapores prohibent resolvi ob densitatem, quamvis actu sit calidissimum, & similiter in vasis distillatoriis, & in cerebro vapores ascendentis vertuntur in aquam, non ob frigiditatem, sed quia caluaria, & dura cerebri membrana, sua densitate vapores retinet, & eorum prohibent resolutionem.

Circa ossa non generatur pinguedo, quia pars tenuis sanguinis ab illis attracta transit in medullam, quæ pinguis est, in carne non generatur, quia portio illa sanguinis, ex qua pinguedo constat, prius in nutritionem carnis convertitur: & cum caro sit mollis & rara, in ea non detinetur pars sanguinis oleosi, & tenuis; sed aut resoluitur, aut ad aliud spatum confluit, quod inter veram cutem, & membranam carnosam interiacet, in quo à densitate tunicarum coercita, abit in pinguedinem. Neque obicias Galenum, afferentem, in lib. art. med. c. 5. 9. in corporibus frigidis & siccis, pinguedinem esse per carnem dispersam: eo enim loco loquitur de carne musculorum, quæ membranis inuoluitur, circa quas adnascitur pinguedo.

Sit secunda conclusio. Pinguedo ex se, & natura sua calida

calida est, non autem frigida. Probatur, quia natura pinguedinis est ignea, & aërea, ut ex eius levitate possimus colligere, & ex Arist. loc. cit. & lib. 3. de Historia animal. cap. 19. Deinde illius effectus à calore emanant: resoluti, suppurrati, dolores leniti, velociter accendit, & inflammat, quod non ex tenuitate, substantiae accidere ceterum est, cum sit crassa & viscida, sed ratione caliditatis, cum ex sanguine, qui calidus est, tanquam ex materia, & à calore tanquam efficiente generetur. Neque instes, quod in eius generatione pars tenuis sanguinis sit resoluta, & sit generata à calore remiso membranarum: nam etiam caliditas pinguedinis est remissa, & cutis temperamento proxima, etiæ valde recedat per humiditatem.

Hunc pinguedinis calorem apertis verbis confirmat Arist. scit. 8. probl. 8. & probl. 4. eiusdem sectionis ita scripsit: *Pinguedo autem calida est nisi humectata fuerit*, id est, nisi aquosis humoribus abundauerit, ex otio, & valde humida ac frigida vivendi ratione. Et scit. 3. 1. probl. 22. *Ob copiosum*, inquit, *adnatæ membranae adipem nemo unquam persensit in oculo frigus*. Præter calorem enim quem pinguedo ex sua habet natura, ut indumentum auger reflexione sua calorem, & lentore suo, prohibet aëris percussione ingressum.

Superest solùm argumenta pro parte contraria adducta demoliri. Dic ad primum. Ex contextu Galeni in arte parva, non colligi pinguedinem esse frigidam, ex eo quod afferat, maiorem copiam pinguedinis generari in corporibus frigidis, quæ n calidis: nam hoc ex sanguinis defectu contingit, qui ob calorem magis absuntur, quare deficiente causa materiali, maior etiam copia pinguedinis deficiet. Similiter intelligitur Galenus 2. de temper. 4. adipem ex habitu frigiditate semper gigni confirmans, hoc est, in maiori quantitate, non vero, quia generetur ex frigido. Si vero 1. de temper. vlt. adipem semper generari circa frigidas, & non circa calidas particulas afferat, rectè infert, cum supra ex ipsis mente ratum sit, generari circa membranas, quæ sunt frigidæ.

Ad rationem, ex 4. meteor. desumptam responde: verum esse pinguedinem liquari, & fundi à calore, sed non inde sequi frigidam esse, licet etiam à frigore concrecat: cum multa reperiantur liquata à calore, quæ non concrecent à frigore, ut patet de metallis, melle, & similibus, quæ non per concretionem à frigore, sed à modico calore sunt generata. Solue secundò. Nullum est inconveniens, ut illa quæ modico calore sunt concreta, liquentur à calore intenso, qualis est calor febrilis, aut solis: immodicus enim calor sic est contrarius in operatione modico calori, sicut frigiditati: & iuxta hanc considerationem, non solùm pinguedo, sed etiam caro liquatur à calore immodico, quamvis per calorem sint concreta, dicente Galeno 2. progn. 3. 8. Solue tertio, & magis solidè, concedéque verissimum esse, omnia quæ concreuerunt à frigore, à calore liquari; sed ex eo non sequi omnia quæ à frigore concreuerunt, esse frigida, ut de melle, & calidissimis vnguentis patet. Aliud enim est, quod aliqua in suo principio generantur à frigore per concretionem, & aliud, quod illa quæ fuerint generata à calore, & tractu temporis calida easerunt à frigore concrecent. Quod vero 4. meteor. 6. & 7. assertur Aristoteles, frigore concreta ad naturam aquæ, vel terræ pertinere, de natura respectu modi substantiae, & non de natura temperamenti intelligatur, ut ex ipso Arist. patet, qui exemplum de vino apposuit, quod esse calidum, dubitat nemo.

Verum adhuc superest argumentum, quod solutionem expostulat, cur Galenus voluerit adipem ab excedente frigore concreceret: sic enim ait lib. 1. de temper. c. 2. Quoniam adeps cogitur per id quod valde est frigidum, idcirco calefacta liquatur ceterorum coagulatorum ritu. Plures ex hoc loco arripiunt occasionem calumniandi Galenum dum insolenter hoc modo insurgunt. Partes

A omnes actu calent influxu; & naturali calore. Sed res potentia frigida, actu calida, liquandi potius, quam coagulandi vim habet, ut ferrum, aut quacunque alia frigida substantia excafacta. Non potest igitur in corpore adeps cogi, per id quod est valde frigidum.

Sed fatendum ingenuè, quid Galenus proferat hoc loco: neque enim ad eam opinionem ille deuenit, vt revertit ipsis, vt crediderit à positiva & actuali frigiditate, concretionem illam pinguedinis in exanguibus partibus, viuente animali semper produci, & conflare: aut à frigiditate particulae potentiali, haud obstante actuali calore, id accidere afferuerit, philosophici oblitus axiomatici. *Actio omnis sit ab ente in actu*: quin hoc ipsum alienissimum eo loco à Galeni mente est, quippe qui per id quod est valde frigidum, potius designet diminutum, remissumve calorem natum, qui saepissime ab eo frigiditas nuncupatur; quemadmodum ventriculum cui imbecillis est innatus calor, frigidum semper appellare moris est. In hunc sanè modum, quæ ab intentio calore liquata sunt, quisnam inficiabitur à valde remiso calore coagulari posse? Ex hac doctrina conciliabis Avicennam cum Galeno: ille enim 1. 1. doct. 4. cap. 2. pinguedinem inter partes frigidas reponit; nam per frigiditatem, remissum calorem intelligit.

His præfinitis agiternus: *Vt rūm palpitatio cordis differat ab eius tremore?* Nam Galenus 2. de caus. sympt. cap. 2. illam separat à similibus symptomatis, nempe conulsione, tremore, & rigore: tremore enim constat ex duabus motibus contrariis, quia componitur ex motu sursum à facultate facto, & motu deorsum à grauitate membrorum; docetque eo loco causam tremoris consistere in vi mouendi, modò vincente, modò vincta, idque exemplis ostendit, primo in capite tremente; secundo in manu, tertio in oculis; quartò in onere humeri imposito; vltimò, in timore quouis timor namque delicit vires, quoniam retrahit spiritibus, minus relinquit musculis, quarti ut possint sustinere corpus. Insuper, ultra facultatis imbecillitatem, narrat Galenus eo loco alias duas, nempe frigiditatem nerorum, vel cerebri. Denique tremorem efficiunt gaudium immodicum, humiditas laxans, & sic citas motui renitens. Quæ omnia quo intervallo à palpitatione distent, coniiciet facile, qui in Galeni doctrina est tantum versatus.

Differentia.

Vtrum Idiopathica cordis palpitatio à sympathia disinguatur? pluribus in locis, & præsertim lib. 5. de loc. affectis Galenus inculcat, qui inter morbos cor per proprietatem opprimentes, palpitationem reponit. Nam posse hoc membrum vera, & legitima palpitatione corripere, pluribus argumentis disceptauimus lib. 2. Hist. Princip. Medic. in com. Hist. 40. Illa vero quæ per propriam, & primariam affectionem fatigat, perpetua est; quæ autem per consensum, ex interuersis insurgit & inuidit.

Hæc à variis nostri corporis partibus, ad cor flatus transmittentibus emanat: Primo & frequenter ab utero, qui magnam cum corde obtinet sympathiam, & cognitionem. Partes enim vocis, & pectoris cum genitalibus eximium consensum obseruant. Hinc abortientium mammilla graciles sunt, s. Aph. 3. 7. Tussis diuturna, vbi testis intumuit, 2. epid. scit. 2. text. 11. Hinc ex suppressione menstruarum cordis palpitatio contingit, ut in vidiis, & iuuenulis quotidiano euentu experimur, quod afferit latè Hip. lib. de virginum morbis, sed per rotum. Hinc vocis mutatio ex Veneris visu, ad roticulum refractione contingit. Oritur consensus ex matutinis venas connexione, quæ è mammis per rectos abdominis musculos descendunt, & cum ascendentes ex

E

quod afferit latè Hip. lib. de virginum morbis, sed per rotum. Hinc vocis mutatio ex Veneris visu, ad roticulum refractione contingit. Oritur consensus ex matutinis venas connexione, quæ è mammis per rectos abdominis musculos descendunt, & cum ascendentes ex

Mh 3

connexione per arterias, tum spermaticas, tum hypogastricas, quae à corde ad vterum descendunt.

A liene per consensum non tardò oritur palpitatio: cùm enim hæc pars melancolici humoris copia di- stenditur, ac repletur, vapores ex se eruerat in cor, qui palpitationis causa sunt. Lienosos autem, & melan- cholicos esse flatulentos, probat Arist. 4. prob. 31. quo loco quærens, cur melancholici sint libidinosi? id contingere affirmat, quia flatu redundant. Hac ratio- ne melancholia hypochondriaca, vocatur flatulenta à Galeno 3. de loc. cap. 7. Hoc modo lienosorum sanguis dilutus est, aqueus, serosus apud Arist. 9. prob. 4. quia melan- cholici ob caloris debilitatem sero abundant; qua- re eorum sanguis ichorosus est, auctore Hippocrate 6. epid. sett. 2. text. 28.

A ventriculo hæc sympathica palpitatio sèpissimè scaturit: cùm enim sit receptaculum pituitæ, & ex hac flatu eleuentur continuò ad cor, ob maximum quem cum eo obtinet consensum, nihil mirum si ab hac parte palpitatio, imò & syncope scaturiant. Ex intestinis ori- tur persæpe, dum in illis vermum copia succrescit, qui suo veneno, tetroque vapore cor premunt, lancingant, & vexant. Ab hepate non infrequenter producitur, eleuatis multis, crassisque vaporibus, non solum per arterias à corde ad hepar demandatas, verùm per insig- nem venæ cauæ ramum, in cordis dextram partem implantatum. A pulmone etiam per consensum susci- tatur, ob connexionem per arteriam venosam, & per venam arteriosam, per quæ vasa flatu crassi eleuantur, qui irruentes in cor, palpitationem afficere nati sunt. Hoc modo asthmatici, & qui lævium arteriarum pul- monis obstructione, à crasso humore, vel tuberculo crudo excitata laborant, palpitatione frequentissimè corripiuntur.

Causa.

Veram cordis palpitationem necessariò fieri à fla- tu, tanquam à causa interna, eleuato à crasso, frigidóque humore vbertim contendimus, lib. 2. Histor. Princip. Med. in com. Hist. 40. Virùm verò palpitationis plures externæ causa sint affinanda? dubitandum est. Primo est otiosa vita: nam otium eneruat vires, labor firmat, ex Celsi lib. 1. cap. 1. exercitium flatus absunt, roboratis membris, accito calore. Secundò est satie- tas, ex nimia enim copia alimenti ventriculus grauius, nec concoquit, nec transmitit ad hepar chylum, quare gignuntur flatus, cruditates oriuntur, excitantur obstrunct ones, operationes demum impediuntur. Temulantia frigidos morbos gignit, 3. de temper. 4. 8. & flatum copiam excitat, vnde ebrietas: Vinum enim in acorem versus ventriculum impensè refrigerat, & illius tonum labefactat. Iunge cibos crassos, frigidos, melancholicos, quorum catalogum lege apud Gale- num 3. de loc. cap. 7. Venenum etiam adnumerandum, vel eptum, vel ab animalibus ejaculatum. Illud, si est frigidum, flatus gignit; si calidum, cordis calorem depopulatur, & partium symmetriam dissoluit, & sic de- bilitato calore nativo oriuntur flatus.

Signa.

Non est multum operosum palpitationem agno- scere, cùm illa facillimo negotio presentiatur. Causarum signa venaberis hoc modo. A flatu emanantem ostendunt anteacta vita, ciborum frigidorum præsumptorum copia, ventris murmur, oscilla- tio frequens, per virumque ventrem flatus excretio, autum sonitus, dolores vagi per totum corpus ober- rantes, qui deinceps repente conquiescant. A qua parte excitentur, ex cuiusque partis symptomatis ma- nifeste distingues. Ex aqua in pericardio contenta,

A vel scirrhoso aliquo tumore ibi adnatō, venaberis ex totius corporis contabescentia, iugi febricula, pulsatio- ne vehementi.

Præfigium.

Vtrum tempore frigido, & hyemali palpitatio amplius inflescat, quam calido, & aestivo? Nam si hic af- fectus à flatu oritur, minùs generabitur hyeme, quia calidiora hoc tempore multò sunt viscera: ita prædicta Aph. 1. Aph. 15. Ventres hyeme, & vere natura calidissim. Retracto enim calore ad internas sedes, hæc roborantur ac vigint, coctiones perfectiores sunt, humidum de- perditum restauratur, spiritus regenerantur, & non so- lū in partibus interioribus, sed externis perfectiores sunt coctiones, ob maiorem quietem, quæ coctioni famulatur eximiè, 4. acut. 44. & retinentur spiritus: Quare si tempore hyemis somni sunt longissimi, ob duas causas, videtur quod flatum hoc tempore minùs generetur, quām aestate, in qua plurima sit spirituum resolutio, & apertis cutis spiraculis innatus calor assi- duè exhalat, facultates debiles sunt, coctiones infau- stæ, & hoc modo plurima flatum copia regnatur: Nam somnus assimilatur hyemi; vigilia, aestate: tem- pore autem vigilæ, imperfectiores esse coctiones omnes, probat Galenus 1. de sympt. caus. cap. vi. & 3. de causis puls. cap. vlt. §. Cur autem, &c. & 3. epid. sett. 2. com. 3. §. Pari modo, &c.

C At obstar commune Medicorum edictum, afferen- tum hiemem pituitosorum motborum esse feracem, ex quibus flatum copia emanat. Hoc modo 2. cris. cap. 5. quotidianam familiarem esse hyeme affuerat: Licet enim hoc tempore interiora magis caleant, & ratione somni longissimi flatus resolui videantur; ta- men obstant plura, quæ hoc tempus frigidis morbis, & palpitationi magis obnoxium reddunt: idque tripliciter accide eleganter notauit Galenus 1. de natur. hu- man. com. 36. Primo, quia aë frigidus per hyemem inspiratus non solum extimam cutem attingit, sed penitissimè irruens, etiam os ventriculi refrigerat; cuius rei manifesta sunt argumenta, minima sitis per hyeme, quod stomachus gaudeat alimentis actu calidis: refrigerato autem ventriculo, impedita humorum at- tractione, non est mirum portionem alimenti manere sub forma pituitæ. Secundò. Hyeme plus appertimus, cùm calor tunc sit robustus, & confidere possit: hoc modo in pueris, licet coctrice excedant viros, in illis tamen ob ingluviem crudi humores amplius redundant. Tertiò. Hyeme alimenta assumpta pituitosa sunt, & flatus pariunt, vt legumina, olera, mustum, rapa, suilla.

E Deinde ex perfectiori coctione tempore hyemis celebra, aucto in quantitate calore, plurima sanguinis copia accrescit: sed is pituitosus est, refrigerato à con- tinente calore, coctio enim, & aliæ operations natu- rales, magis pendent à quantitate caloris nativi, quām ab intensione, vt lib. 1. Aph. 15. probauit Galenus. Et his de causis plurima pituita hyeme excrescit. Hoc autem planè ostendunt ructus copiosi, hoc tempore per vitramque regionem excreti; ventriculi, & capitis dolores à flatu suborti; pituitosi vomitus, frequentes à capite destillationes, & alia vitia quæ ex frigiditate persæpe emanant.

Virum masti, & timidi palpitationi sint obnoxij? Responde affirmatiè. Hæc enim animi pathemata, si diu perseuerent, concalculo calore nativo, spiritu, & sanguine ad internas partes recedentibus, illum suffo- cant, refrigerant, & extinguunt: quare inter causas refrigerantes, merus reponitur, apud Galenum 1. de præfig. expuls. cap. 2. ex qua refrigeratione, debiliori facto innato calore, flatus progignitur. Si autem fe- bris ex his animi passionibus subsequatur, illa morbi

& agitationi spirituum attribuenda est. Si verò lon- go tempore perseuerent, caloris substantia resoluta re- frigerant.

D Deinde palpitatio per proprietatem in corde gene- rata, quia continuò affligit & premit, periculosior est ac deterior illa, quæ per consensum, & ex interuallis aggreditur, intermittentium februm instat, quibus continuae periculostiores sunt, ac saeviores, 4. Aph. 43. Denique ea quæ à causa interna progreditur, peior est, quām quæ à causa externa oritur: vehementiorem enim arguit causam. Hac ratione facies Hippocratica magis exitiosa est, ac lethalis, si violentia morti facta sit quām si à procaractistica causa, vt immoda vigilia, alii fluxu, fame, &c.

Curatio.

ATenuans virtus huic affectui salubris est, ex Gal. 5. de loc. cit. cap. 1. oritur enim à flatu, crudis & pituitosis succis: nō corpus extenuatum sit, ac ex lon- go malo macie confectum; tunc enim urgentioris indica- tionis est habenda ratio. Hac ratione esisti ratione humoris, & flatum vigilia sit optanda, quia digerit, & resoluit, tamen quia corpora hoc morbo appre- hensa extenuata sunt, debilia, humectationem, & refe- rationem dasiderantia, idcirco somnus est apprimè sal- lutaris. Animi pathemata vitanda, vt quæ cor mi- randum in modum exigent, & perturbent. Veneris vslus nocivus: vires enim exhaustit; corpus enim elab- oratissima substantia priuat. De vino maior est dubi- tatio, num eius potus huic affectui utilis sit. Dic quod cùm habeat omnes facultates aduersus flatus, in cura- tione admittendum est: pituitam enim concoquit, flatus discutit, roborat vires, lento succos attenuat, vires reficit, spiritus restaurat.

D Deinde querendum: Vtrum in hoc affectu vena sectio ex brachio, an ex talo sit administranda? Galenus 5. de loc. cit. eam probat omnino: subscrifit Auicenna 11. 3. tract. 1. cap. 7. dicens, omnes morbos cordis, phlebotomia, & ea sola, benè habere; plenitudinem enim, quæcumque ea sit, exhaustit, & copiam detrahit va- porum lacerfentem cor, citta molestiam villam. Deinde reuelit à corde, parte præstantissima peccan- tem succum.

D Hoc autem intelligas de curatione sola, vel quando cor per proprietatem laborat. Quando verò per con- sensum affligit, & ab aliqua parte, præsertim inferna, vt ab utero ex menstruis retentis, vel haemorrhoidibus suppremissis eleuatur vapor teter, & crassus, palpitatio- nem effecturus, tunc ratione præcautionis, vt humor noxius ad distantissimas diuertatur corporis partes, commodissima ex talo venæ sectio est: hoc auxilio vertiginosos, ac epilepticos præseruat Galenus lib. de sang. miss. cap. 19.

E His præsidis succidunt ordine, & potestate, cucurbitula tum siccæ, tum scarificatæ, quæ clementer re- uellunt, & sarcinam humoris, præsertim melancolici deponunt. Affigantur suris, femoribus, lumbis, & scapulis. Hirudines summan vtilitatem præstant sedi affixa: eosdem enim vslus præbent, etiamsi vacuatio aliqua melancolica suppressa non sit. Quum autem malum inueterascit, & humor prauus pertinaciter cor- di est infixus, tunc supra mammillam lævam cucurbitula scarificata apponatur, & scissuræ biduo conseruentur cum aqua salita, vt hoc modo ichores cor opprimentes sensim, ac sine sensu vacuentur foras. Vel super sca- rificatam cucurbitam tres in eundem vslum hirudines appone: quarum suetu faculentus humor vacuerit.

F Clysteria optima sunt tam in curatione, quām præ- cautione ipsa, eo modo parata, quem cap. de Epilepsia prodidimus. Vacuantia per aluum, saluberrima, quæ flatus resoluant, & crassos humores expurgent. Post

A quæ vacuantia per epictasis offerenda, prot latè præ- scripsimus cap. de Melancholia. Ea tamen obseruata le- ge, expurgantia porriges, vt sint cum cardiacis permix- ta, vt medicamenta vis hoc modo corrigitur, possitque alexiterij ope ad cor deferri, hōcque viscus roborare, cuius præstantia est multa, & dignitas inter nostri cor- poris partes eximia.

B At in hoc vitio restant plurima symptomata debel- landa. De quorum numero sunt virium prolatio summa, extremorum frigiditas, anxietas, cardiogmox, cardialgia, pulsuum abolitio, vigilia, inquietudo, quæ omnino artifices ancipes reddunt, multipliciter tot- quent, atque fatigant. Et ne vires vitales præcipiti lapsu ruant, à vapore diro, crasso, venenosoque oppug- natæ, citò auxiliares manus adhibere oportet, ne ægræ morte subita occumbant, vt belle dixit Auicenna 3. 1. doct. 5. cap. 1. §. Ille cui tremor cordis assidue acciderit, de seipso sit solitus, ne morte subita intercipiatur.

C Virtutis vitali occurendum, ne repente labascere possit, admoto hoc epithemate super papil- lam læuan.

Z. Aquæ rosar. lib. 3. q. melissa, q. bugloss. an. 3. iiiij. q. angelica 3. iiij. pulueris diamargariton. frig. 3. i. croci, g. x. granor. tinctorum, caryophyllor. an. 3. j. vini albæ generosi, & odorati 3. iiiij. Misce, fiat epithema pro corde.

Aliud in forma solidæ.

Z. Conseru. flor. anthos, conserua flor. bugloss. an. 3. ij. theriac. magna, 3. j. B. Mitbridatij, 3. j. confect. Alchermes, 3. ij. diamoschi dulcis, confect. de hyacinth. an. 3. j. offis de corde cerui, eboris in scobem redacti, an. 3. B. foliorum auri, Num. vj. Cum guttulis vini, & stillatitia aqua ex floribus arantiorum fiat epithema, quo calidæ illinatur cor.

Z. Per os cardiaca assumpta, saluberrima. Lapis Bel- zaar orientalis Cornu rhinocerotis, os de corde cerui Theriaca & cætera alexipharmacæ præsidia, quæ omnia possunt reponi in conserua hac, que in- terdiu, & noctu offerri potest, & liquoribus alimen- tiis permisceri.

Z. Theriac. 3. ij. Mitbridatij, 3. j. confect. latificantis Rhæsis, confect. de hyacinth. electuar. alkermes, an. 3. B. conserua rosar. conserua violar. conserua flor. ciebor. conserua flor. bugloss. an. 3. pulu. caryophyllor. cinnamom. an. 3. j. B. diamoschi dulcis, pulu. diamarg. calidi, electuar. de gemmis, an. 3. B. moschi odorati, 3. viij. lapid. belzaar Orientalis, 3. xx. offis de corde cerui, 3. B. agallochi, 3. B. ainsi, 3. j. Cum syrupo de corticibus citri, & buglossa, misceant omnia, & fiat conserua.

Z. Pro discutiendis flatibus roborando corde, ventri- culo firmando, puluis potest institui, qui post pastum assumptus, plurimum iuvat, superbibito haustu actiæ naphæ, vel generosi vini, vel iusculis utiliter pet- miscetur.

Z. Coriandri preparati, 3. j. B. mastichæ chia, 3. B. anisi, 3. j. cinnamon. elect. pulueris diarrhod. pulu. aromatic. an. 3. j. glycyrrhiz. 3. ij. margaritar. preparat. D. ij. diamoschi dulcis, 3. j. B. buglos. cum suis floribus cæsicata, & pulu. nerifata, 3. ij. ambari grysei, 3. viij. moschi odorati, 3. v. agallochi, 3. iiiij. sacchari ad pondus omnium: fiat puluis.

Z. In potum iulapi ex iisdem composita offerri pos- sunt, quorum formulas reperties cap. de Melancholia. Si à veneno oriatur palpitatio, cardiaca, & alexipharmacæ medicamenta, optima sunt. Fonticuli cruribus affixis, summo sunt ex vslu, præsertim si ex utero, & partibus inferis malum inueterascit. Aurea medicamenta, salutifera, de quorum viribus pro roborando corde, aura ve- nefica retundenda, refrænando humor melancolico, fiat plura lib. 1. Hist. PP: Med. in cap. Hist. 3. 6.

OBSERVATIO I.

Depalpitante corde, sacculus eximus.

Vidua melancholica, habitu hirsuto, & nigro, cùm thalamo maritali esset à longo tempore priuata, ex non bene recurrentibus lochiis, & semine suppreso, in cardialgiam, & animi consternationem validam incidebat sàpe. Cessantibus his in palpitationem cordis delabitur, quæ ita eam miserè, & assiduè afflxit, vt cor è propria sede continuò exilite videretur, costas effraetum. Huic multoties ex tali, gibberóque extactus sanguis. Hirudines mariscis affixa. Frequenter expurgatum corpus. Cauteria in crutibus affixa. Oblata chalybeata medicamenta. Cardiaca, epithemata, opia varia imperata, sed citra leuamen vllum. At cùm per proprietatem iam vrgeret malum, cum vehementi totius corporis tremore, & saltu coniunctum, ex flatu crasso, nebuloso, & tetro scaturiens, decoctum smilacis asperæ, & ebeni assumpit per plures dies; quod cùm non conferret, ad thermalia balnea accedere est coacta, citra vtilitatem villam. Tandem sacculo supra cor apposito ex cardiacis rebus confecto, ex toto succubuit affectus: cuius forma esto hæc.

2. *Aromatici rosi* Gabrielis, diamochi, diarrhodon. Abbat. diamarg. calidi, diamarg. frig. an. 3. j. coral. rubri, 3. j. B. rafura eboris, sem. angelica, 3. B. zedoaria, valeriana, dictamni, been albi, been rubri, an. D. j. galanga, D. B. seric. crudis torrefacti, sem. ocyssi, cardamomi, an. D. j. flor. citranguilli, flor. salviae, buglossi, nemophar. anthos, oriflor. mari- ni, camomil. an. D. j. B. cinnamomi electi 3. j. sem. anisi, fœniculi, carui, caryophyllor. an. D. B. agallochi, D. B. cyperi, calami aromatici, an. 3. B. rosar. rubentium, P. B. macis, D. j. B. margaritar. preparat. D. j. granorum tintoriorum, D. j. B. doronici, D. B. diacymin. 3. B. camphora, gr. xij. croci, gr. vij. offis de corde cerui, cornu ceruini, cornu monocrotis, an. D. B. diambra, D. j. santalar, citrinor. santalar. rubor. an. D. j. ambra gryphaea gr. xx. moschi odorat, gr. xxx. lapid. belzaar, gr. xx. Puluerisanda puluerisentur subtillisimè, & irrorata ptiùs cum aqua melissæ, naphæ, cinnamomi, & generoso vino odorifero siccentur ad vimbram, & immittantur inter pannum sericum purpureum interpusum consutum, & fiat sacculus cordialis supra leuam mamillam continuò gestandus.

OBSERVATIO II.

Ex purulentis testibus palpitation suborta, fonticulus infra inguina excitatis, ex toto persanatur.

Enata est cuidam inflamatio in testibus, cum duri- tie, & dolore vehementi coniuncta. Aeger erat vir robustus, & fortis, & qui à multis annis Gallica scabie corpus habebat conspurcatum. Secta fuit primò basilica ex vtroque latere vena, postea ex saphæna sanguis detractus. Demum topicis administratis, & expurgantibus per alum clémenter oblatis, euitati non potuit, quin in abscessum, & tandem in vleera tumores finirentur. Verùm cùm longo temporis spatio, putores, & corrupti humores per vlcera manantia vacarentur continuò, nec sudorifica, & vnguentia mercurialia prodesse possent, Medicorum voto adstringentibus in parte affecta impositis multoties vslus est, quorum vi vleera ex toto sunt consolidata, & ad cicatricem perducta. At cùm alacriter viueret, ecce intempesta nocte de tremore cordis quæri cœpit; quo per annum ita miserè est vexatus, vt sàpe cum extremorum frigiditate, pulsu debili, & obscuro, anxietudine, & vigilia in horas moriturus speraretur, & timor esset ne vapor malignus cerebrum, & partes nervosæ concuteret. At cùm hic affectus, vt par erat, ex suppressa sanie per vlcera assiduè manare solita, ortum duceret, hanc vacua-

tionem iterum protocare satius duxi. Sed cùm per eandem partem inutile esset hoc opus celebrare, quia est posita in decliti loco, in medio sordium confluxu, & fluxionibus hac de causa valde obnoxia, ob quas facile abscessus, vlcera, fistulae, & morticinium partis subsequuntur: idcirco similem excitare decreui. Affixi cauteria duo in femoris parte superna iuxta inguina, ex quibus cùm virosum humores paulatim vacarentur, sensim ac sine sensu à palpitatione omnino liber evasit, in posterum sola præseruatione vslus: nam singulis mensibus crasso, & magis terrestri vacuato humore medicamenti purgantis ope; nullum amplius malum persensit.

OBSERVATIO III.

Palpitatio subito internecans, ex abdita causa prognata.

Quidam in consistente ætate constitutus animi deliquio vexabatur assiduè. Adhibita plura auxilia quæ flatus eliderent: nam ita in eo abundabant, vt etiam à somno, superueniente orthopneæ, cum strepitu quodam per os erumperent. Sed illa profuere nihil. Tandem ingrauescente malo, & accessione oppressus, subito occubuit. Aperio thorace, inuenti pulmones flatu distenti. Pericardio dissecto, inter magnæ arteriæ ramum, & venæ arterialis radicem, carneæ excrescentia, dura, & concreta, colore nigritima reperta, quæ binas ferè vncias ponderabat.

CAPUT IX.

*De Syncope.**Definitio.*

Plutima intricata satis, & ardua de Syncopes causis, ad Cleanthis lucernam, contra iuniores abundè disceptauimus, lib. 2. His. Princip. Medic. à com. His. 45. usque ad His. 51. Nunc deposita leonina, praxim pacate explicandam aggredimur, quærentes: *Vtrum Syncopes definitio tradita à Galeno, omnium sit optima?* Definitur ergo à Galeno 12. meth. cap. 5. præcepis virium lapsus.

DLicet enim Celsus, Aretæus, & Auicenna multipliciter definiunt, tamen Galenica est præstantior: Syncope enim est subitus omnium facultatum defectus. Cùm enim in hoc morbo cor maximè labore, & patiatur, facultalque vitalis plurimum debilitetur, sit vt non solum hæc sed omnes aliæ totius corporis facultates, ab operationibus ferientur, & cessent; pereunte autem actione cordis, & illius influxu non demandato, necesse est reliquarum partium actiones cessare, vt diserte docuit Galenus lib. 5. de loc. cap. 1. firmant Paulus lib. 3. cap. 34. Tral. lib. 12. cap. 3. tit. de syncope, qua in febribus accedit. Dicitur lapsus virium præcepis, hoc est, repentina & subitus, vt hoc modo ab aliis cordis affectibus distinguatur, in quibus vires paulatim deficiunt, donec mors appropinquet.

EX hac doctrina patebit responsio ad locum Auicennæ, 1. 3. tral. 2. cap. 2. proponentis signa syncopes paulatim aduentis: nam etiæ causæ dissoluentes aliquando sensim, & latenter operentur, tamen cùm ingrauescent, syncopen subito committunt. Quare Auicenna proponit signa antecedentia syncopen. Deinde quamvis ex cerebri magna affectione, vt Apoplexia subitus virium lapsus subsiquatur, is non est dicendus syncope, sed tunc suffocatio sequitur, & repentina mors, ob fuligines detentas, & eas expurgantis respirationis defectum.

Præ maiore tamen explicatione, dubitabis: Vtrum exsolutione

exsolutione virtutis, animi deliquium, & syncope, inter se distinguantur? Licet enim inter se similitudinem habeant, sunt tamen affectus distincti: Exsolution enim virtutis, est illa virium debilitas, per quam sensus, & motus perturbatur, & deficiunt, veiūm secundum aliquam partem seruantur. Animæ deliquium est illa virium debilitas, in qua sensus, & motus cum exigua tamen pulsus debilitate deficiunt; quare hic affectus maiorem virium lapsus præsupponit.

Hos affectus distinguunt se oraculo quodam prædictis Hippocrates, lib. 7. Aphor. text. 8. dicens: *A tuberculi intus ruptione, virium deficitio, vomitio, aut animi defectio fit.* Non nego apud Hipp. & Gal. aliquando inter se confundi. Patet ex ipso 2. Aphor. 41. dum sic ait: *Qui frequenter, ac fortiter absque causa manifesta deficiunt animo, de repente moriuntur:* quo loco per illud verbum [exoluuntur] non solum laborantes patientes exsolutionem, sed etiam eos qui animi deliquio vexantur, intelligit. Deinde Gal. lib. 1. ad Glanc. c. 14. ante med. §. *Eas vero qua habentur, &c.* affirmat Medicos consuēisse de vna re hæc duo nomina proferte. Sed prior modus loquendi, de distinctione inter exsolutionem, & animi deliquium visitior est, & apud Medicos magis receptus.

Vltimus verò affectus, qui nominatur Syncope, multò maiorem virium debilitatem quædam prædicti duo affectus præsignificat; & hac ratione hoc affectu apprehensi, non solum in animalibus actionibus, sed & vitalibus maximam debilitatem patiuntur, & ita mortui iacent, viuendo colore destituti, sine respiratione, & pulsu, vel eo valde debili & exiguo, frigido sudore reperi. Inueniri autem maiorem virium debilitatem in syncope, quæ in animi deliquio colligitur ex Galeno lib. 12. meth. cap. 5. circa finem, docente, quod quando succi crudii propter multitudinem, & crassitudinem exiguo animalis meatus obstruunt, syncopen producunt; quando verò non obstruunt, neque onerant, syncopen non inferunt, sed animi deliquium. Ergo syncope gravior, & periculosa est affectus animi deliquio.

Accedit auctoritas Galeni 1. ad Glanc. 14. ante med. §. *Omnem præterea, &c.* dicentes animi deliquium syncopen antecedere. Ergo in illo affectu minor datur virium debilitas, quæ in syncope. Idem firmat Aëtius tetrab. 2. ferm. 2. cap. 10. affirmans animi deliquium differre à syncope, quod illud repente impedit, & sensu motu, citra sudorem, hominem priuat; syncope verò & dormientes, & vigilantes premit, & cum sudore frigido, qui syncopticus dici solet, à summa retentricis debilitate prognato interficit. Ergo in syncope maior, quæ in animi deliquio virium debilitas adest.

DVirium verò animi deliquium, & syncope perè maiorem, vel minorem debilitatem, ad eandem facultatem pertinentem inter se distinguantur? ardua est antinomia, & apud autores valde controversa. Non desunt qui putent, hos affectus differe secundum magis, & minus, & ita ad eandem facultatem vitalem primò, & per se pertinent: quare quando cor maximè lœditur, & facultas vitalis plurimum patitur, tunc syncope producitur, & facultatis vitalis lapsus datur, ipsa facultate vitali, & corde primò, & per se laborantibus; ceteræ verò facultates, quæ cum corde potissimum obtinent cognationem per consensum laborant, quoniam eius influxu omnes indigent ad operandum.

Hi sic ratiocinatur. Quando propter aliquam vacuationem, aut vitium cordis, spiritus vitales deficerent, incipiunt, & facultas vitalis debilitatur, tunc cor sanguinem, & spiritum ex vniuerso corpore quodammodo attrahit, facultatem enim validissimam habet; tuncque reliqua partes ob mutuum consensem, opes suas, sanguinem nempe, & spiritum ad cor transmittunt; quo fit vt eodem tempore influxus facultatis vitalis, & caloris innati minuantur, qui à corde ceteris partibus solet impetrari. Hoc impedito influxu, facultas animalis quæ in ce-

A rebro sedem habet, statim deficit: spiritus enim animalis, quibus veluti instrumento vitur, ob maximam evitatem facile resoluuntur, & ipsum cerebrum, vtpote frigidum, laxum, & exangue, deficiente inservient, vehementer lœditur, & debilitatur. Quare ex his constat manifestè, quod in hoc exemplo facetas viriles potissimum, & per se lœduntur, etiæ illa noxa lenis sit, & facultas vitalis lapsus ad syncopen requisito, aliena & facultas animalis lœditur per consensum cum corde.

Prima pars huius sententia, quod in syncope cor, & facultas vitalis primò, & per se patiantur, relata videtur; facultates, & partes per consensem, ab omnibus conceduntur: quod autem in animi deliquio etiam facultas vitalis patiatur, & accidat ob debilitatem eius, probat Galenus 2. Aphor. 41. vbi docet, quod illi qui fortiter exluntur; ob virtutis vitalis imbecillitatem hoc patiuntur: verum autem est, vt probauimus *suprà*, exsolutionem virtutis, & animi deliquium esse idem, aut inter se parum differre.

Deinde patet ex Galeno 1. ad Glanc. cap. 14. in med. §. *Sed & neruus, &c.* affirmante animi defectum ex distinctione vitalis roboris emanare. Firmat Galenus 7. Aphor. 8. exsolutionem, & animi deliquium in ruptiōnibus, ob vitalis spiritus excretionem contingere assuevans. Ratio dicit: Si enim animi deliquium, & syncope, ad eandem facultatem non pertinerent, & ex eadem parte affecta non emanarent, lequeretur diuersam curationem dictis affectibus esse instituendam, quæ diuersis partibus affectis opem ferret. Sed animi deliquium, & syncope iisdem auxiliis curantur, ut concors est omnium in medentium opinio, euariantibus solum in hoc, quod efficacia pro syncope, leuiora pro animi deliquio immperantur. Ergo dicti affectus, penes magis, & minus inter se solum distinguuntur.

Alij contrariam sententiam tenuerunt, ac si hæc, hæc in syncope pati cor, & facultatem vitalem primò, & per se, reliquas verò partes per consensem; in animi verò deliquio, solum cerebrum; quare solum animi subitus erit lapsus, & nequaquam ad facultatē pertinebit vitalem. Prima pars huius opinionis non indiget probatione, quia superadditæ opinioni est consona valde. Quod verò animi deliquium ad animaleti facultatem solum sit referendum, probat Aëtius terrab. 4. ferm. 4. cap. 68. docens, quod animi deliquium si verhemehs est, non accidit cum cor affectus expers permaneat: Ergo iam admittit Aëtius, quod saltem animi deliquium leue, sine cordis affectione, & noxa facultatis vitalis potest contingere.

Secundò probatur ex Auic. 1. 3. tral. 2. cap. 9. vbi docet, quod casus virtutis quandoque perducit ad syncopen, & quandoque ad id quod est infra syncopen, hoc est, ad animi deliquium; vbi virtus non destruit nisi à nervis, aut lacertis. Ergo admittit Auicenna, animi deliquium solum pro lesione, & defectu facultatis animalis, illa natque est, quæ in nervis, lacertis seu musculis, pro sensu & motu existit.

Vltimo sic confirmo. Tunc debet assignari animi deliquium, quoniam datur subitus lapsus facultatis animalis, & motus, sensuque deficiunt ob spiritum animalium defectum. Sed spiritus animales necessarij pro sensu, & motu, possunt deficere in cerebro, sine eo quod deficiant spiritus vitales, requisiti pro actione facultatis vitalis cordis, & quin in corde eidens vitium existat. Ergo animi deliquium rectè potest orihi solum ob vitium cerebri, & facultatis animalis lœsionem. Major cum consequentia eidens est. Minor verò ex eo probatur: Nihil enim obstat, vt si aliqua causa corrumpens spiritus applicetur potius cerebro, quam cordi, quod tunc spiritus animales pro sensu, & motu necessarij, in cerebro deficiant, non deficientibus spiritibus vitalibus in corde, qui ad operationem facultatis vitalis requiruntur.

Verum utraque sententia vera est, cum hac tamen limitatione, ut vniuersaliter non accipiatur: & ita dicendum est, animi deliquium aliquando oriri posse corde, primò laborante, & facultate vitali, & laborante cerebro & facultate animali per consensum; quia non potest negari, quin præcisè propter diminutionem influxus, qui à corde cerebro communicatur, cerebrum per consensum lœdi possit, ut in ipso sensus, & motus deficiant, & sic animi deliquium excitetur. Quare hæc doctrina saltem aliquando vera est, ut probant auctortates pro prima sententia adductæ, quibus ab auctortibus secundæ sententiae commode satisfieri non potest. Cum hoc non negamus, etiam aliquando animi deliquium oriri posse, solum laborante cerebro primò & per se, & ex sola laſione facultatis animalis: nam ratio præcipua pro secunda sententia adducta, meo iudicio hanc partem sufficienter probat; ipsamque auctoritas Aetij, & Auicennæ stabiliter evidenter.

Aduertas tamen, quod quando contingit animi deliquium, primò & per se laborante cerebro, & facultate animali laſta ob spirituum animalium defectum, statim breui tempore cor, & facultas vitalis cum cerebro consentiunt, ob magnam cognitionem, quam inter se partes principes obſeruare solent: & sicuti in ſomno videimus, quod tetrahente cerebro spiritus animales ad se, etiam cor ſanguinem, & spiritum quodammodo attrahit; ſic ſimiliter quando cerebrum in animi deliquio, ob spirituum animalium defectum, spiritus animales ad ſe retrahit, etiam cor mutuo quodam consenſu, ſanguinem, & spiritum ad ſe quodammodo retrahere debet: ex qua retractione aliquam laſionem ut patiatur eſt neceſſe. Quod ita eſte, experientia firmitat: nam ſemper in his qui animi deliquio laborant, color faciei aliquantulum albeſcit, & partes extērñæ aliqualiter refiſerantur, magis vel minūs, pro maiori vel minore ſanguinis, & spiritus ad interiora retractione, qua in animi deliquio reperiuit, cuius ratione totius corporis refiſeratio contingit, ut lib. 9. meth. cap. 4. conſiriat Galenus.

His ſuppositis, reponde auctortibus Galeni, in confirmationem primæ sententiae adductis. Gal. enim eo loco non docet, quod animi deliquium ob virtutis imbecillitatem, aut spiritus vitalis excretionem oriatur ſemper; nam intelligi debet, quod illud sit verum aliquando, non tamen ſemper. Ad rationem dic, quod quando animi deliquium ob affectum, qui primò exiftit in cerebro, & spirituum animalium defectum excitat, tunc in curatione aliqua debet eſte varietas à curatione syncopes, quoniam præſidia qua spiritus animales reficiunt, capiti potissimum ſunt admouenda; in syncope vero cordi applicita, ad spirituum vitalium regenerationem strenue inuant.

Ad Aetium, & Auicennam pro prima sententia citatos, Dic, hos auctores non docere animi deliquium ſemper oriri, ob ſolam facultatis animalis laſionem. Ratio vero tantum probat, quod spiritus animales aliquando in cerebro deficere poſſint, non defiſcentibus spiritibus vitalibus in corde, quando ſcilicet cauſa spiritus corrumpens, potius cerebro, quam cordi applicatur.

Obiicies contra prædictam doctrinam hoc modo. Si animi deliquium admittendum eſt, ortum per primogeniam affectionem cerebri, & facultatis animalis laſionem, ſequeretur quod illud non eſſet animi deliquium, ſed ſomnus præter naturam aut affectio ſoporosa: nam ille nihil aliud eſt, quam priuatio ſensus & motus, ex affectu præter naturam in cerebro exiſtente. Sed conſequens illud eſt falſum: ille enim qui animi deliquio corrumpit, nec naturaliter, nec præter naturam dicitur dormire. Ergo viderur, quod animi deliquium nunquam per primogeniam affectionem cerebri poſſit excitari, ſed ſemper primò laborante corde, & facultate vitali laſta, & ſolum per conſensum laſo cerebro: fi-

A enim hoc ita ſit, quamvis in animi deliquio detur priuatio ſensus & motus, nihilo minus facile diſtinguitur à ſomno præter naturam, ſicuti syncope etiam diſtinguitur.

Dic, quod etiamsi aliquando animi deliquium ob primariam affectionem cerebri, & facultatis animalis laſionem oriatur, non ſequitur quod ſomnus ſit præter naturam: Ad hoc enim ut deit ſomnus naturalis, aut præter naturam priuatio ſensus & motus, spiritum animalium debet ad eſſe impeditus motus, qui à cauſa naturali, vel præter naturam, meatus cerebri compriſimente, vel obſtruente profiſcitur, & hoc modo ſomnus deficiuntur quod ſit priuatio ſensus, & motus, non quælibet, ſed illa qua ex primi ſenſorij ligamento, hoc eſt, obſtructione, compressione, coniunctuia meatum cerebri oriuntur, per quos facultas animalis, & spiritus coſmunicantur. At vero quia in animi deliquio per primariam cerebri affectionem ſubotto, datur ſubita priuatio ſensus, & motus, non per compressionem, aut obſtructionem meatum, ſed spiritum animalium defectum, & facultatis animalis debilitatem, id est animi deliquium, non eſt ſomnus præter naturam.

Vtrum pars potissimum affecta in syncope, ſit cor? Responde affiſmativè: Hoc probat Galenus 2. Aphor. 41. inter cordis morbos acutissimos, syncopen reponens: ſubſcribit Auicenna loco citato cap. 6. In hoc enim affectu omnium partium corporis operationes laeduntur, & veluti deficiunt: Ergo in syncope vitium exiſtit in parte, à qua omnes dependent in eſte, & conſeruari, veluti eſt cor, cuius inſluſu omnes partes indigent ad operandum, ex Galeno 5. de loc. cap. 1. & 7. meth. vlt. Cor non patiuntur quomodo cumque, ſed grauitate, ut laboret ſymptomate in actione valde diſminuta, vel potius ſecundum medicam conſiderationem in actione abolita; nam ad ſenſum in syncope operationes cordis deficiunt, vel magis imminuntur, quam in quoconque alio cordis affectu, & per conſenſum cum corde etiam aliarum omnium partium operationes laeduntur valde: & hoc eſt quod dicebat Galenus citato meth. loco, quod syncope præcepis eſt vitium lapsus, hoc eſt, omnium operationum facultatum ſubitus defectus. Quare eſt syncope, ſymptomata in actione abolita cordis, & per conſenſum illius, etiam actionum aliarum partium corporis. Hoc firmat Auicenna 2. 1. doct. 3. cap. 1. ante med. docens, quod ex ægritudinibus qua agnoscuntur ex modo quietis, id eſt, ex ceſſatione ab actione, ſunt ſicut Apoplexia, Paralysis, & Syncope. Datur ergo in syncope ſymptomata in actione abolita.

Cæterum cum in corde plures ſint facultates, ſcilicet facultas pulſifica, & generatiua ſpirituum vitalium, & reperiatur etiam facultas concupiſibilis, & irascibilis, quære: *Vtrum syncope facultatis pulſifica, vel alterius in corde residentis ſit ſymptoma?* Dic, Syncopen, cum ſit ſymptomata in actione abolita, operationes omnium facultatum deſtruere; ſed haec noxa potissimum ad pulſificam, & ſpiritum generatiua pertinet, ex qua actione abolita, ſit ut ſanguis arterialis, & ſpiritus vitales reliquias corporis partibus non coſmunicantur, feſtantibus illis ab actione omni. Ad quod ſymptomata producendum in reliquis partibus, præter cor, nihil conducit, quod facultas irascibilis, & concupiſibilis in corde residens non operetur: influxus enim ſpiritus vitalis, & calor inſluſtis à corde, aliis partibus media actione facultatis pulſifica & generatiua ſpirituum reſtare communicatur, qua in reſpiracione, irascibilis, & concupiſibilis non operetur, reſpirat in homine dormiente, & vigilante, nulla animi paſſione affecto. Eſt ergo syncope, potissimum harum facultatum ſymptomata, cum media actione illarum, & non facultatis concupiſibilis, & irascibilis, ſeu animoſa; omnes corporis partes vi-geant, roborentur, & viuant, & influxum vitalem à corde accipiant.

E ſequitur, quod illud non eſſet animi deliquio, ſed ſomnus præter naturam aut affectio ſoporosa: nam ille nihil aliud eſt, quam priuatio ſensus & motus, ex affectu præter naturam in cerebro exiſtente. Sed conſequens illud eſt falſum: ille enim qui animi deliquio corrumpit, nec naturaliter, nec præter naturam dicitur dormire. Ergo viderur, quod animi deliquium nunquam per primogeniam affectionem cerebri poſſit excitari, ſed ſemper primò laborante corde, & facultate vitali laſta, & ſolum per conſensum laſo cerebro: fi-

Si vero vltro inquiras: An syncope potius ad facultatem pulſificam, vel generatiua ſpirituum magis pertineat? Responde, magis proprium eſte ſympotoma facultatis pulſificæ, ex cuius actione abolita, vel maximè diſminuta calor naturalis cordis corrumpitur, & aer pro generatione ſpirituum vitalium non attrahitur; ob quam noxam facultas generatiua ſpiritum deficit ab operatione ſua; & concupiſibilis, irascibilis etiam otiantur, & partes calore, calorem influentem à corde non recipiunt.

Capita.

Causam in ſententiam priuatiuam ſyncopen, videlicet in ſyncopen, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirituum vitalium ſubitam aggregationem in corde, latè probabilitatem, PP. Medic. in cap. Hist. 5. 1. nunc de causis exteris ſyncopen.

Eas propoſunt Galenus 1. ad Glauco cap. 14. lib. 12. meth. cap. 5. 346. Auic. 1. 3. trac. 2. cap. 6. In vniuerſalim syncopes, eſte ſpirit

inquinant labo dira: & licet in primis qualitatibus non ita generosas vires exerant, tamen deleteria vi, & maligna efficaci antipathia partes internas putrefaciunt, & corruptiunt. Calida spiritus, & sanguinem impensè absument; frigida, mortificant, sanguinem congelant, spiritus reddunt immobiles, quo instrumento cessante partium symmetria destruitur, & ruit: Sicca humidum primigenium absument, spiritus extinxunt siccitate sua, & hac ratione sanguinem resoluunt, & dissipant: Humida cor putrefaciunt, viscera emolliunt, & illorum tonum perturbant.

Alia etiam causa addenda: *Virum vermes syncopen excitare possint?* Mirasunt quæ auctores de vermis reperunt symptomata, ex eorum enim saevicie, aut vapore veneno nascuntur Epilepsia, Aplexia, omnium nostrorum corporis partium dolores truculent, ventriculi anxieties, tremor cordis, bulimus, colica affectio, stranguatio subita, convulsio, saltus totius corporis. Quare si hæc miseranda mala ex vermis emanant promptissimè, cur syncopen euene posse negabimus? Id manifestè probat Auicen. 1.4. tract. 2. cap. 13. de regimine sudoris superflui, plura prescribit auxilia, vt fumi vnguentu adstringentia ex stypticis medicamentis parata, quæ cutis spiracula arcent, obturent, humorem incrassent; quæ si non sufficiant, ad narcotica accedere quandoque necessitas cogit, quæ materie tenacitatem incrassent, & meatuum raritatem adstringant; in quem vsum etiam peritiores frigiditatem aëri conciliant machinamentis pluribus, & quod magis est ægrum, flabellis ventilant; continua enim aëris mutatione corpus magis refrigerat, apud Arist. 1. prob. 13.

Signa.

Abs re mihi visum est, proponere signa, quæ praesentem ostendunt: nam si actu adeat, sui ipsius signa præbet manifesta. Futuram præagiunt pulsus parvus, fatus, ac debilis, & interdum omnino deficiens, 10. meth. c. 3. Respiratio pulsus similis est. Faciei color, qualis est hominis mortui, foedus, pallens, Deficit sensus, & motus. Antecedunt inquietudo, corporis iactatio, adeat extremitatum frigiditas, totum corpus veluti exangue & eneruatum iacet, qua ratione syncope mortis imaginem refert; quo signo ab Aplexia, & reliquis soporosis affectibus distinguitur, qui somni, & non mortis imaginem præbent, in quibus pulsus solum alteratur propter mortem. Similiter Apoplectici non recordantur post accessionem quæ ad ea sunt; syncope prehensi, maxime. Ab Epilepsia differt, in hac enim corporis convulsio accedit; in syncope minime. Ab averti strangulatu, quoniam in hoc affectu respiratio auferitur, non tamen pulsus, nō cum syncope fuerit complicata.

Dicitur deinde, vt ex saeuo dolore, ictu, percussione, humoris mordacitate, vel acrimonia ad ventriculum confluentis, & variè infestantis, ægri animo linquant, syncopæque apprehendantur. Aliquando ex copia crudorum humorum in ipso redundantium, vel ex vniuerso corpore ad hanc partem confluentium contingit, qui quidem eo loco infixi, & stabulati compriment, arterias, vias obstruunt, hoc modo prohibito accessu sanguinis ad membra, partes refrigerantur, & impedita nutrione, vel calor instans suffocatur, vel extinguitur. Quare magna ex parte syncope, propter consensum oris ventriculi cum corde, concitari solet, ex Galen. 5. de loc. 2. & alibi sæpe. Addit Auicenna loc. cit. aliam causam, quia ventriculus est pars, in qua variæ humoræ colliguntur, ipsum multipliciter opprimentes, cum enim sit lacuna pituitæ, 13.3. tract. 1. cap. 16. in eo magna humoris pituitosi copia cumulatur, & ad ipsum ex liene humor melancholicus confluit vberum; & si alimenta in hac parte corruptantur, solent generari substantiae, quæ indicibiles qualitates retinent, 3. de sympt.

A caus. cap. 1. ad fin. & cap. ult.

Superest solum de causis syncopes residua disceptatio? *Virum sudor immodicus syncopem concitet?* Firmat Gal. 1. ad Glanc. 1.4. dum ex vacuatione nimia toridæ humiditatis in febribus ardentibus & colliquantibus, in debilibus oriti animi defectum; in robustis vero ex immoderatis sudoribus idem euene affirmat: repetit 3. acut. 17. Ratio dictat: Nam si immodica vacuatione biliosi humoris sequitur syncope, cur non morietur ex sudore superfluo, siquidem illi biliosa substantia est permixta, 10. semp. tit. de sudore. Accedit quod erumpente sudore, aperris, & concalcatijs poris, vel etiam in critico sudore, in quo inutilis materia à natura valida excernitur, multa spirituum copia vacuatur, vires debilitantur, & furficiuntur. Ite precipiti lapsu ruunt: quare criticus, & syncopæ pars sudor si immoderatè excurrat, comblandiuntur. In hunc vsum Auicen. 1.4. tract. 2. cap. 13. de regimine sudoris superflui, plura prescribit auxilia, vt fumi vnguentu adstringentia ex stypticis medicamentis parata, quæ cutis spiracula arcent, obturent, humorem incrassent; quæ si non sufficiant, ad narcotica accedere quandoque necessitas cogit, quæ materie tenacitatem incrassent, & meatuum raritatem adstringant; in quem vsum etiam peritiores frigiditatem aëri conciliant machinamentis pluribus, & quod magis est ægrum, flabellis ventilant; continua enim aëris mutatione corpus magis refrigerat, apud Arist. 1. prob. 13.

Illud tamen signum explicationem desiderat: *Virum sudor frigidus, tenax, & crassus à syncope sit inseparabilis?* firmat Galenus 3. de caus. sympt. cap. 2. dum sic ait: *Quare nunc ad sudores transversi est tempus, de quibus haec tenus saltem dictum est: quod interim resoluto corporis habitu proueniunt, vocatürque ea pressio syncope: cui contrarius status est, qui in decretrum incidit sudoribus, qui virgine robustam naturam indicant, non autem resolutam, atque eiusmodè quidem sudores corpus expurgant.* sequitur Aretæus 2. de caus. & signis actior. cap. 3.

Quare præsentem iam syncope ertiumpunt sudores tenaces, & frigidæ, præcipite circa frontem, tempora, & cervicem, qui vocantur syncoptici, & diaphoretici, & à dissolutione humiliæ substantiæ oriuntur, quare infirmata terentrice propria humiditas substantifica nequit retineri; immo configiente calore ad cor, & partes extimas deserente, frigidus erumpit è corpore sudor, non ex recrementia quadam humiditate, vt putarunt plures, sed ex propria partium humiditate substantifica tenuis soluta emanans, vt inter omnes firmavit Aetius, tetrab. 2. ferm. 1. cap. 10. Hoc autem contingit, quando natura symptomatice procedit, videlicet quando humores non continentur in corpore morbi ratione, quod fit vitio & debilitate facultatis corporis retentricis, adiuuante ad id nimia totius corporis raritate, meatuum amplitudine, atque tenuium humorum multitudine; quod in eo pathemate contingit, quo immodicis sudoribus, languescente ventriculo, totum corpus digeritur. Hoc Celsus lib. 3. cap. 19. Cardi con vocat de quo verba faciens Galenus lib. de rigor. tremor. & palpit. c. 5. sic inquit: *Si per sudorem digesti, sicut tremuli, vt in deliquiis cardiacis, & stomachicis, calfacere hos extremum malum est: quippe contrarium his potius conuenit, nempe cutem densare, & quæ refrigerant, adstringunt, coarctant que meatus adhibere non quæ calfaciunt laxant, & adaperiunt.* Ergo hic syncopticus sudor emanat frigidus, quia natulus calor extinguitur, vel proximus est extinctioni, & ppter materiam quæ solvit, est crassus, viscidus, & glutinosus, Galeno auctore 4. Aphor. com. 37.

Presagium.

Syncope est acutissimus morbus, ex Gal. 2. Aphor. 41. in fin. quia mortis est imago quedam, & illi proxima existit. Quando enim valida est, & confirmata, nullus est remedium locus, nec curationem admittit, ex Paulo lib. 3. cap. 4. & Auicenna 1.3. tract. 2. cap. 6. tunc enim frictionibus, vinculis dolorificis, odoribus, aquæ frigidæ super faciem asperzione, vel medicamentis sternutatoribus adhibitis, ægri non redeunt ad actiones suas: & caput supra thoracem, aut humeros delabitur: actioque pulsandi, & respirandi est abolita: quo tempore facies viridis, aut livida, ob maximam caloris nativi extictionem conspicitur. Si vero vires aliquantulum constent, ad sanitatem ægrotantes redeunt persæpe. Videndum deinde, an præcesserit causa aliqua manifesta, qualis est timor, vel tristitia: Qui enim viribus valent, ob hæc animi pathemata raro succumbunt, vt 5. de loc. cap. 1. Galenus edocuit. Si tamen syncope sine causa manifesta frequenter euenniat, subito mortem inducit, ex Hippocrate 2. Aph. 41. dicente: *Qui frequenter, ac fortiter absque causa manifesta deficiunt animo, drepente moriuntur.* Probat 1. progn. 8. dum enim Hippocraticam faciem describit, sic loquitur: *Interrogare oportet, vigilante homo, aat venter vehementer solitus fuerit, aut famæ illum oppresserit: & siquidem aliqnd horum confessus fuerit, minori cum periculo est: iudicantur autem bac per diem, & noctem, si obhas causas talis fuerit vultus.* Si vero nullum horum dixerit, neque in predicto tempore destiterit, signum esse perniciustum credendum est. Confirmat Galenus in com. dum inquit: *Summè exitialis, & insanabilis morbus est, per quem statim inter initia vultus exitiosus sine exteriori*

A causa extitit: minori vero cum periculo est, si propter aliquam causam evidentem accidentit, verbi gratia propter vehementem infommiam, aut inopiam alimenti, aut alijs florunt.

Vtrum vero syncope deterior sit censenda, que à propriis cordis morbis excitatur, quam illa qua per consensum alias partium ortum dicitur, etiam addubitandum. Et videatur quod in syncope per consensum cor non perpetuò laborat, sed per interualla, atque malum non ita efficax est, & radicatum, quare oppugnantibus causis non ita debile factum resisteret, & earum noxas faciliter declinabit. In corde vero quasi firmatum malum sensim & perdetentim illius virtutem prosterat, ac labefactat. Et licet in principio cum solum affectus est per consensum, vicepotè incipiens, & pusillus, à corde assueto non sentiatur, tamen paulatim in dies magis ac magis increscente, & crebris concusso corde, & insigniter debilitato, frequentior, ac vehementior syncope recurrat, adeò vt in opinatio ægri moriantur.

Vtrum syncope orta ex solutione continui in corde, omnium sit pessima? Hippocrates 6. Aph. 18. sic ait: Vesica disessa, aut cerebro, aut corde, aut præcordiis, aut aliquo ex tenieribus intestinis, aut ventriculo, aut iecore, lethale est. Nam vt Galenus docet in com. Quod quidem cor vulneratum mortem affert necessario, unum ex iis est quæ in confessu habentur. Quare syncope quæ ex solutione continui in corde excitatur, omnium est deterima: quia facultas vitalis est norma cæterarum, & illa languente, aut deficiente, aliarum partium tonus illicet dissoluitur. Ex illis vero quæ per consensum aliarum partium excitantur, illa periculosior est, quæ per sympathiam cerebri euene soleat; minus periculosæ, quæ per consensum ie- coris; & denique levissima, quæ ex ventriculo suscitatur, vt fusi & doctæ monuit Gal. lib. 1. meth. cap. 3. & 6. omnium mitissima quæ ex vtero suscitari solet. Liceat enim ex hac parte in ligni, & venenati eleuentur vaporess, & semine retento, aut sanguine menstruo putrefacto elati, tamen hoc malum inuadit ferè valeudinarias, excrementis refertas, & non ritè purgatas: & hoc modo huic vitio assuefactæ, non ita premuntur, immo leuisibus praefidiis discusso vaporess, videlicet foetidis naribus, & odoratis vtero appositis, citò reuulsunt, quæ vteri strangulatu, & deinde syncope grauerit erant apprehensæ.

Galenus lib. 5. de loc. cap. 1. proponit dubitacionem. *Vtrum syncope orta ex intemperie cordis, periculosa sit ea, quæ ex morbis partium instrumentalium concitat?* Respondetque negatiuè, dum sic ait: *Porrò veriusque partis tum oris ventriculi, tum cordis dispositiones aut à forti duntur intemperie, aut veneno humore, non rurquam ab eripit, aut inflammat, aut alio quopiam præter naturam tumore fieri solent. Igitur exigua quidem cordis intemperie, pulsus arteriarum, pro sua quæque natura, varians: de quibus in libris de pulsibus dictum est. Maiores vero, per proprias quidem similarium partium intemperies, subitam mortem non induunt: per eas vero quæ ad instrumentales partes, pertinent, subito enecare possunt, sed precedentibus prius signis quibusdam, quorum unum ab Hipp. dictum est: Qui sapit, & multum exoluatur, sine causa manifesta, iij repente moriuntur, &c. Ratio dictat: Nam calida in ardentiibus febribus intemperies, frigidis curatur; & frigida venena, calidis, & cardiacis adhibitis superantur, sapit: Obstruentes vero, & comprimentes causæ, vbi cor, suaptè natura in repellendo validum, semel apprehendunt, difficillime, & rarissime elidi queunt. Mitiorem ergo syncopen patitur cor, vt pars similaris, quæ ut instrumentalis.*

Curatio.

Actu præsente syncope prima intentio curativa in eo consistere debet, vt spiritus dissolutio prohibetur, & deficiens regeneretur, necnon ut sanguis, &

spiritus qui ad eum subito erant retracti, ad partes extremitates reuocentur, ne integrum suffocationem pati possint. Quare si aliqua vacuatio praesens est quae vires disoluat, haec omni diligentia supprimenda, praesidiis, quae vnicuique vacuationi immodicæ sunt utilia. Porro spiritus reficiendi, & restaurandæ vires. Hoc opus præstant odores quam citissimè, ex Hippocrate lib. de alimento, num. 11. cuius mentem probat 2. Aphor. 11. Utiles sunt odores herbatum, fructuum tedolentium, Ambra, Moschi, sed præcipue mirificè prodest odor ex alimentis eleuatus, ut vini generosi, & antiqui, carnis assæ, ut galinæ, aut caponis, panis recentis statim à furno extra-eti, & vino odorifero, aut aqua naphæ irrorati.

Liquida amplius sunt ex vsu, quia ægris solida contenerne nequeunt. Inter hæc principatum obtinet Vinum, celestè enim nutrit, & vires mitandum in modum institutus, 3. de temper. cap. 2. & 2. Aphor. 18. Quare hic affectus quantum ad se attinet, semper viui optimi repentinam oblationem efflagitat, ut affatim dissipati spiritus regenerentur, & collapsæ vires restaurentur: Eius tamen oblatio verenda, imò prorsus arcenda, si syncopes causa ex iis extiterit, quæ vini potum impediunt, quæ 1. ad Glauc. cap. 14. retulit Galenus nempè vehemens capit dolor, interna inflammatio, febris ardens in morte crudo, affectio aliqua quæ delirare cogat, magna enim, & penè insanabilia mala ex vini potu oriuntur. Quæ si vera sunt ut profecto sunt verissima, luce meridiana clarissimè liquet, planè aberrasse plures, quippe qui in syncope cum phrenite ipsum propinare non dubitant, vbi vires labuntur.

Tunc enim mirabiliter confert aqua carnis, quæ multipliciter parati solet. Est enim ius gallinæ, aut caponis, aut arietis, aut omnium simul permixtorum, aut succus hæritum carnium assatarum per compressionem in torculari extractus, aut aqua per distillationem in vase æneo, aut balneo Mariæ extra etæ. Quare quando humor malignus, & aura venenosa cor concutunt, premit, & feniunt, pugnandum Alexipharmacis, odoriferis, quæ spirituum copiam regenerent, virulentum humoris malitiam refrænant, & cor mitandum in modum roborent. Fit in hunc modum.

Z. Caponem integrum confractum cum suis offibus, carnis cruris arietis sine pinguedine. tb. iij. Abluantur cum aqua Ros. Naph. generoso vino. Cum his carnibus misce: Diamargariton. frigid. galanga. margarit. prepar. electuar. de gemmis. confect. hyacinth. confect. alkermes. cinnamom. diamoschi. dulcis. diambra. an. 3. B. lapidis belzaar. 3. j. gallochi. 3. j. rasura eboris. 3. iij. offis de corde cerui. 3. j. rasura unicorni. 3. iij. Santal. citrini. santal. rubri. an. 3. j. coral. sem. citri. contus. an. 3. B. Irrora omnia prius cum Vino, & Aqu. Naphæ, teponi in balneo Mariæ. Aqua quæ distillauerit, reseruerit vnu. Dolis 3. iij. vel iv.

Iulapia intus assumpta sunt utilesima in eundem usum, præsertim si febris ardens, maligna diuexerit.

Z. Aq. rosaf. 3. iv. aq. buglos. borrag. cardui benedict. acetos. an. 3. iij. aq. naphæ. melissa. an. 3. B. confect. alcherm. confect. hyacinth. an. 3. j. succi limon. 3. B. pulp. tamarind. 3. iij. margar. preparat. 3. j. coral. rubri. 3. B. fol. auri. N. iiij. pulu. diamarg. frig. 3. iij. Misce fiat potus.

Non solum intus, sed extra supra cordis regionem, apponi debent auxilia, quæ cordi robur indere, & spiritus regenerare queant, ut epithemata, sacculi, vnguenti, olea.

Z. Aq. rosaf. meliss. buglos. naphæ. an. 3. iij. santal. citrini. & rubri. an. 3. B. coral. 3. j. diamarg. frig. 3. B. croci pulserati. 3. j. camphor. 3. iij. lapidis belzaar. 3. viij. olei de scorionib. Matthiol. 3. B. vini albi. parum: Fiat epithema, apponatur calidum.

Vel si hoc modo vnguentum.

Z. Olei rosaf. nymph. viol. an. 3. j. vnguenti naphæ. 3. j. B. santal. rubr. rosaf. rub. an. 3. B. theriac. magne. 3. j. diamarg. 3. g. x. moschi odorati. ambari. an. 3. g. v. Fiat vnguentum.

Vel aliud paretur hac forma:

A *Z. Axungia naphæ. 3. j. B. olei violar. olei spice. an. 3. j. B. pulu. granorum Kermes. 3. j. B. zedoaria. nucis moschata. cinnamom. an. 3. g. viij. diamoschi. diambra. an. 3. g. iv. Cum circa fiat vnguentum in regioni cordis apponendum.*

Vel si hoc modo vnguentum.

Z. Flor. borrag. buglos. nempharis. rosfar. violar. arantior. an. 3. iij. pulu. diamb. frig. 3. j. santal. citrin. & rubri. an. 3. j. diamb. diamoschi. an. 3. g. viij. Irrora prius aq. vitæ. Naphæ. & Maluatico. siccæ ad vimbram, & intra sericum tubrum reponere, & sacculum para pro corde.

Pro ægris mediocribus fortunæ, loco epithematis, hoc fomentum viile est pro roborando corde.

Z. Flor. violar. betonica. borrag. salvia. buglos. stachad. lauendula. roris marini. arantiorum. rofar. an. 3. B. folior. scabios. pimpinel. scordij. an. M. ij. folior. aceto. (M. ij. sem. citri. cornu cerui. vfti. an. 3. B. flor. camomil. P. ij. zedoaria. 3. iv. phu pontici. nardi celtica. sem. anisi. cinnamom. an. 3. ij. galange. nucis moschata. macis. an. 3. j. B. Coque omnia in tb. iij. aq. quoisque abulti. tur libra dimidia, & decoctum seruetur cum rebus decoctis, addendo vncias quatuor generosi vini.

Inter cætera præsidia, quæ pro roborando corde præcorum peritissimi per laudarunt, est Buglossum, sive ex floribus conferuam efficias, sive eius stillatitiam in potum assumas, aut folia, & radices faccharo condias: venum videndum: *Virum in syncope, & aliis cordis affectionibus sit ex vnu?* Nam vnanimi consensu probant Medicis in cordis affectionibus cunctis, quia ex Arabum decreto illustrat spiritus, & subinde cordi firmitudinem conciliat. Neque obiicias ex Galeno lib. 8. meth. cap. 2.

C affirmante, in omnibus fructibus, & oleribus exiguum esse quod est utile, plurimum quod est inutile: minimè enim eo loco inficiatur Galenus, quibusdam oleribus non exiguum vim medicamentosam esse; solum enim attinguit, quantum ad nutriendum corpus spectat, olera omnia plures inutiles partes sortiri, id est, nutritioni non aptas, exigua vero utiles, quæ humatum corpus alere natæ sint. Cum itaque buglossum, ex Dioscoridis sententia, lib. 4. cap. 112. vino injectum animi augeat voluptatem: subscrigit Galenus 6. simpl. cap. 80. & Paulus lib. 7. tit. de bugloss. ipsum vino infusionem, lætitiam animi conciliare affirmet, his tantis auctoribus fides est adhibenda. Neque Buglossum satiunum, si loquaciam absolute de nutrimento, malis succi est, sed medium in iis quæ boni, malique sunt. D ab his qui doctrinam Galeni sectantur, iudicandum. Et enim lib. de succor. bonit. & virtio. cap. 14. pari ratione lactucam nec bonam, nec malam succi simpliciter constituit, sed medianam in his quæ boni, malique succi sunt. Quamobrem infra cap. vlt. eam innoxiam; malum, & cucurbitam mali succi non esse dissentat. Differunt porro (ut manifestè liquet) inutile, & noxiū, seu vitiōsum.

Insuper quod in syncopali accessione debet administrari, est retrahere spiritus, & sanguinem ad externas partes, ne ob subitum ad cor retrocessum, innatus ignis possit suffocari, & extinguiri. Necesse ergo est facultatem animalē, & vitalē veluti consopitas excitare, subita, & violenta gelidæ aspersione super faciem ægrontantis: quod præceptum magni facit Galenus, 1. ad Glauc. c. 14. hoc enim auxilium spiracula cutis cogit, & constipat, & spirituum prohibet resolutionem. Hunc usum compleat frictiones fortes, & asperæ, vincula dolorifica, cucurbitulae sine scarificatione partibus superioribus, & inferioribus admota. Hac tamen lege eas admouere licet, vt si syncope ex immodicæ superiori vecuatione oriantur, videlicet vomitu, sanguinis ex ore, aut naribus effluo, tunc in inferioribus partibus affigendæ; si vero ex vtero, hemorrhoidibus, aut profluvio concitetur, tunc superioribus applicentur, ex Gal. loc. cit. ad Glauc. Agrotantes etiam extandi sunt errhini: neque displicer intra os aliquod medicamentum immittere calidum, quod

quod facultatem consopitam irritet, & stimulet; inter A quæ confessio Ancardina primas tenet.

Dubium tamen est maximum: *Virum presente syncopali accessione sanguis sit detrabendus?* Græcorum scientissimi confirmant. Hippocrates enim lib. 4. acut. text. 27. docet, quod quando quis sanus existens, repente obmutescit absque causa manifesta, illud accedit ob interceptiones, & occlusiones venarum, per quas Galenus in com. repletiones vasorum intelligit, quæ à copia scaturire solent; tunc enim virtus grauatur, & calor extinguitur, cum aliquid suffocationi simile patiatur. Inter affectus autem qui ab hac summa plenitudine emanant, numerat Apoplexiā, Epilepsiam, & Syncopen, in quibus omnibus morbis æger repente obmutescit, quia organa vocalia nimia humorum sarcina sunt obstruta.

Quod autem Hippocratis sententia *suprà citata de syncope loquatur*, constat ex ipso, in text. 26. sequenti: referens enim symptomata, quæ ex hac venarum interceptione oriuntur, numerat extremonum frigiditatem cum pulsus carentia, quæ esse potissima syncopes signa *suprà prædictum*. Quo pacto in syncopali accessione, ex nimia sanguinis copia vasa replente, suborta, vena secunda est, ex Hipp. præscripto, loc. cit. acut. text. 24. Neque asseras, hoc præsidium esse celebrandum, antequam inuidat accessione, nam contra te habes Hippocratem ipsum, lib. cit. acut. text. 28. qui illud probat, quamvis extremonum frigiditas præcesserit, quam refert in text. 26. & 27. docens ante sanguinis missionem fomenta calida prius esse abhibenda, vt sanguis qui ob interceptiones venarum erat frigidus, & veluti concretus, dissoluatur, & faciliter vena seca exire possit, quo tempore syncopalis accessione præsens est.

Eandem methodum inculcat Auicenna 11. 3. trac. 2. cap. 10. quo loco casus virtutis subito euidentis curationem adducens, docet necessariam esse phlebotomiam, si ex repletione sanguinea otiatur. Nullo enim remedio citius occurrit, quæ sanguine missio, dempto enim onere, & copia grauante, inpeditur ne spiritus integrè corrumpantur; nam si hoc præsidium negligenter, spiritus per suffocationem corruptetur, & euaneat. Cae tamē ne id exequaris, si nimia, cum pulsus omnino deficiente, extremonum frigiditas adsit; signum manifestum sanguinem penitus esse concretum, quo tempore si vena secatur, sanguis per apertum foramen non exibit. Vtendum ergo est sanguinis missionis loco, remedis quæ sanguinem fundunt, extenuant, & fluxiliorem reddunt; de quorum genere sunt frictiones, fomenta calida, & potionis quæ sanguinem crassum liquidant, vires sortiantur, vt sunt Mulsæ, & Oxymel simplex, præsertim si sint dissoluta cum theriaca magna, aut Mithridatica antidoto. Si vero ab utero syncope concitetur, vena seca, in talo in ipsa accessione, utiles est valde.

Neque obiicias contraria sententem Galenū lib. 12. meth. cap. 3. in princip. qui in syncope nullo modo sanguinem esse mittendum asseuerat: Nam quamvis vacuationem desiderent, eam tamen citra maximum dispensum non tolerant. Deinde reproba videtur phlebotomia, & nullius usus, cum spiritus resoluat, & amplius accessionem conduplicet. Dic, eo loco loquutum Galenū de synope orta ex copia succotum crudorum, qua præsente noxia est nimis, quia vires adesse non possunt: & si vacuationem tentes, extracto sanguine, cuius ope crudi succi coquuntur, ipsi crudiores, & frigidiores redduntur, & morbus in posterum remedium non habet. Et licet detracto sanguine, in partibus externis statim virium subsequatur debilitas; deinde tamen detracta copia, & deposita multitudine, quæ calorem naturalem, & spiritus suffocat, calor innatus ventilari incipit, & spiritibus regeneratis syncopalis accessione remouetur, & vires aliquantulum collapsæ, odoribus, & alimentis oblati refocillantur illico;

D e Syncopalis accessionis præcautione. Quando Syncopæ actu ægrontantes non apprehendit, syncopalis tamen accessio imminet, præcautio necessaria est, quæ causam respicit; quæ cum diversa sit, id est pro illius varietate distinguenda. Verum etsi à quacunque causa oriatur, utile est, cor, cerebrum, sicut, & ventriculū robore, vt 12. meth. cap. 5. bellè dictauit Galenus. Deinde in præcautione, mirificè semper iuuat, intus, & extræ cardiacis medicamentis vti per se, vel cum aliamentis permixtis, quæ præterquam quod tueantur vires, spiritus etiam vitales regnent.

Si ergo syncope sit humerosa, & ex copia crudorum succorum prognata, aëris sit lucidus, & calidus; nam calidissimus, noxius, cuius vi humores crudi liquantur, & extenuati in aliquam principem partem delati, subito suffocare queunt. Hoc modo balnea, vitanda, aëris frigidus interdicendus, quia incrudat, & iecoris, aliarumque partium internarum obstructiones auget, & alias de nouo producit. Somnus sit moderatus: crudos enim humores resoluit, & concœquit. Exercitum sit parcissimum. Cibus extenuans, & tenuissimus. Si vires constant, Mulsæ in qua hyssopus decoctus sit, ex Galeno 12. meth. c. 3. post quartum diem duorum vitella, extrema auricularum, & hepata gallinarum concedi possunt. Potus sit vinum album cum aqua decocta hyssopo modicè dilutum.

Post viatum vacuatio sequitur, quæ præcipue venæ sectione, & purgatione célébrari solet. Hæc auxilia reuertit citato loco Galenus; admittit Trallianus; ob causas multas; quorum auctorum rationes, sicut & conciliacionem non est cur proponamus modum, cum in hoc argumento fusè simus spatiati, lib. 4. Hist. PP. Medic. hist. 39. Quare si crudi humores sint permixti cum sanguine, neque ab huius natura valde distent, ad leuandum copiam, utile est sanguinem detrahere: quia sanguinis missio licet interdum necessaria non sit, naturam tamen plurimum leuat, vt diserte 4. cap. 20. monuit Auic.

Hac vacuacione facta, humores crudi coquendi paulatim syrups de corticibus citri, de duab. radicib. Borrage, Rhodiæ, dissolutis aqua foeniculi, seu decocto Sem. Anisi, foeniculi. Salu. Majorana, addito puluere Cinnamomi. Expurgatio per epierasin celebrari debet lenibus phlegmagogis, inter quæ Agaricum trochiscatum tenet principatum, infusum in aq. foeniculi, vel decocto Sem. Cartham. Polypod. Epithymi, vel Polypod. Quod si vires debiles sint, clysmata sufficiunt parata ex decocto Melilot. Chamæmel. sem. lin. foenugi. Mercurial. Beta; permixtis sale, hiera, Benedict. & Diaphœnic. Ventriculus fouendus vnguentis, fomentis, sacculis, & emplastris; quorum descriptionem quæcavat infra, cap. de debilitate ventriculi.

Si tamen ex biliosi humoris ad ventriculum confluit, syncope oriatur, quæ iniuncta ab Arabus dici solet, quam colliges ex oitis amaritudine, siti immodicæ, anxiitudine, & ventriculi dolore, biliosi humoris vomitu, vt initio accessionis tertianæ, & febribus ardentibus accidit, attemporamento opus est, & averseione illius ad alium, & corporis extimam superflui. Illud consequis si in die intermissionis, vel maioris quietis, offeras quæ refrigerandi vires fortius, vt Iulapia frigida, & quæ biliosi humoris acrimoniam retundunt. Auertitur humor ad intestina lenibus clysmatis; & si repat ad os ventriculi, vomitione clementi; & ad cularem retrahitur, clysmatis tuto corpore admotis. Si non sufficiente hæc, & humoris biliosi copia in ventriculo fit infixa tunc in intermissionis die, vel alia leuiora hora, medicamentum lenè exhibendum: maximò enim virium dispensio naturæ ordinetur percutit, qui imputitate relata in primis venis, maximèque in ventriculo, alia remedia exercet, reliquo fonte, à quo emanat otigo omnium malorum.

Ventriculus fouendus, & roborandus. Iecur, pars mandans, epiphematis, & vnguentis roborandum. Resnes qui consolij lege afficiuntur, attemperandi, impensis vnguentis super dorsum. Deinde si his omnibus accedit natura calida, & sicca, gracilis, cum raro corporis habitu coniuncta; tempus adsit calidum, similius & regio; præcesserint balneorum calidorum vius; clus similium alimentorum; & ægri nimis resoluntur: Aët frigidus utiles est; sin minus, arte parandus. Corpus olei refrigerantibus, & adstringentibus vngendum, vt cutis meatus cogantur, spirituūmque resolutio possit impediri. Esca parum, & sèpè offerenda, i.

Aphor. 17. eaque ex lenta materia constet: Offerendum Amylum iure gallinæ dissolutum; carnes coquendæ cum cotoneis, & pyris.

Virum verò *Cerebrum suillum syncope oppressi offerendum* Galenus 12. *meth. 6.* id concedit assūm, non elixum, quod licet præbeat alimentum tenax, & minimè dilabili, tamen in ventriculo, & iecore, ob crassitudinem, à debili ægrotantis calote vix concoquitur, aut elaboratur, imò insuperatum remanet, corruptitur, vires minimè reficit. Sed cùm Galenus extenuatis corporibus, & debilibus, voluptatis causa concedat, non erat cur tanto-pere pluribus esset iniurius, quia hoc alimentum magis prodest, dum firmum corpori præstat nutrimentum, quam noceat, si non ita faustè in ventriculo concoquatur; quia minus nocumentum maiori utilitate est redimendum: præserit si sit (vt inquit Galenus) diligenter assūm; ignis enim ope, maior lento pars est absurpta; vel in albo iure anetho, & porro præpara-tum, sic enim anima humiditas resoluitur, nam ali-menta hæc crassitudinem, si quæ iuri communicatur, promptissimè demunt.

Si dolor vehemens syncopes sit causa, illi solum Medicus debet esse artitus. Sedandus est statim admotis anodynīs, quæ calida sunt, & tenuibus partibus constant *s. simp. 19.* Si vero adē vrgeat, vt vires immodecē prosterat, stupefacientibus pugnandum, offerendum Philonium; hæc enim cùm intense frigida sint, sensum partis auferunt, quo ablato, evanescit dolor, de quibus agit Galenus 2. *sec. loc. cap. 1.* & *lib. 9. sequenti, cap. 4.* & *lib. 12. meth. cap. 1.* & *8.* Si dolor ex inflammatione, vel fluxione emanat, vacuatio per venæ sectionem est utilissima; tunc enim vires non sunt essentia-liter debiles, sed oppressæ per aggrauationem, ex Gal. 2. *act. 48.* & tunc alimentum est inutile, vt optimè aduertit Avicenna 11. 3. *tract. 2. cap. 8. §.* Et plures Medicorum student in cibando.

Si Syncope oriatur in febribus pestilentibus, & malignis, maligna qualitas alexipharmacis reprimenda. Si ab vtero eueniat, aut lumbricis, præsidia suis capitibus latè proponam. Si ex veneno, mortuive animalis venenosi, Alexiteria remedio sunt. Si animi affectus Syncopen excitent, ij moderandi, & æger in contrarium statum permundandus. Refrænanda ira: tristitia corrígenda, & vehementes alij animi motus mitigandi.

O B S E R V A T I O I .

Syncope ex vermis admiranda, Allij ope curatur.

Peri gula, ingluviisque nimis sunt dediti, & hoc modo plura alimenta congerunt, quam concoquunt, aut ob continuos, & inordinatos motus elaborant. Maxime si crassis edulis effuscent, vt laeti, caseo, crasse cerevisiae, carnis salitis, fumo induratis, leguminibus, & aliis, quæ pituitosos & muculos succos, qui ferent vermis materiam subministrant, gignere consueverunt. Ob hanc causam in septentrionali regione nulius est morbus verminatione frequentior; qua ratione

A in puerum curandis morbis, et si febris coniuncta sit, de vermis necandis debemus esse solliciti. Narrabo historiam veram. Vocatus eodem die ad curandos tres pueros, qui febre maligna erant detenti. Auxilia varia pro febre, frigida & humida; pro prava qualitate corporis habitu coniuncta; tempus adsit calidum, similius & regio; præcesserint balneorum calidorum vius; clus similium alimentorum; & ægri nimis resoluntur: Aët frigidus utiles est; sin minus, arte parandus. Corpus olei refrigerantibus, & adstringentibus vngendum, vt cutis meatus cogantur, spirituūmque resolutio possit impediri. Esca parum, & sèpè offerenda, i.

Aphor. 17. eaque ex lenta materia constet: Offerendum Amylum iure gallinæ dissolutum; carnes coquendæ cum cotoneis, & pyris.

B In pestiferis, malignisque febribus, fluxum alii suboriti dirūm, colliquantem, & sensim ac sine sensu vires, & spiritus resoluentem; ex quo, exhausto ac liquato totius corporis habitu, & lancinata facultate vitali à malefica aura, syncopen excitari nouum non est. Qua quum esset detentus iuuenis quidam, & venter solueretur immodecē, omnifaria adstringentia per utrumque ventrem obtulimus sine utilitate villa. Tandem Crystallina conserua assumpta, & desuper rosacea ebibita, vel aqua stillatitia cydoniorum, mala qualitas est refrænata, & fluxus omnino cohibus. Magna enim est Crystalli contra venenum facultas, & in adstringendo vis; cùm enim sit gemma ex Plin. lib. 37. cap. 2 facta, non ex aqua, nivèque congelata, per annos durata, quæ cùm omne calidum excluderit, in lapidem crescit in locis frigidissimis, & montibus altis, alioquin igni, Solis radiis, & calidis locis admota liqueceret, glaciei, aut nivis instar; sed ex humore omnium purissimo in terræ visceribus gignatur, eo modo quo Beryllus, Adamas, aut alij id genus lapides generantur, refrigerat, ac fluxum compescit; prouinde in tenuissimum puluerem trita utiliter datur dysentericis, & cùm sit veneni antidotum, omnem fluxum malignum compescit & sanat, ventriculum roborat, immodicis vomitionibus remedio est, & contra cholera est tenuissimum alexipharmacum.

O B S E R V A T I O II .

Syncope ex interuallis recurrens, cum pulsus omnimoda inæqualitate coniuncta, Ruetu, & Ebeni ope curatur.

*S*equitur genarius, ad extremam pauperiem redactus, quem frigidis, flatuosis, crassisque edulis per multum tempus vii esset coactus, in syncopen ex interuallis incidebat, in cuius accessione omnimoda inæqualitas, quam vteres systematicam vocant, in pulsu conspiciebatur. Huic cùm plura, ac varia essent ad præseruandum inculcata auxilia, quæ flatus discuterent, ac pituitosos humores expurgarent, & nulla admitteret; tandem accessio syncopalis ruetu soluebatur. Cùm vero accessio recuteret fortissima, pulsu obscurissimo, & facie subuitidi comitata, quæ similiter ruetu est soluta, cogente neccessitate remedia est amplexus. Exsiccante victu est vsus. Carminantia clysteria admisit. Sacculi flatus discutentes super cor, & ventriculum, à qua parte foueri malum sentiebat, impositi. Medicamentum purgans sèpius oblatum. Denique hoc electuario semel in septimana assumpto, copiosè soluta alio, & flatibus per sedem vbertim propulsis, à syncope est præseruatus. Dosis erat vncia vna, superbibito mero aut decocto radix Chinatum.

E *2. Radicis smilac. asper. 3 j. radic. chin. 3 v. cortice ebeni. 1b. epithym. polypod. fém. cartham. an. 3. ij. B. anis, marathri, anetb, carui, dauci. an. 3. j. cinnamon. 3 ij. cortic. fennic. petrosel. apij. graminis. aspar. an. 3 ij. passif. corinthiac. 3 ij. folior. sem. 3 j. Coque sec. art. quovsque remaneat fb. B. in colatura infunde. Agarici trochiscati, 3j. B. Cola itatum, & adde meebac. 3ij. fol. sen. 3 ij. smil. asper. 3iv. rad. chin. 3 ij. pulp. fém. cartham. 3 iv. anis 3 j. cinnamon. 3 B. tartari zini albi 3 ij. pulp. passif. pinguium 3 j. pul. uerisanda puluerisentur, adde theriac. 3 ij. mitrid. 3 ij. diagaleng. 3j. B. diatromiphereon 3 j. aromatici rosati 3 ij. Puluerisanda puluerisentur, & excipiuntur cum vncij duabus*

Praxis Historiarum, Lib. II.

duabus syrapi de senna, & cum sacchari, & mellis an-

part. æqualibus, fiat sec. art. Conserua, & seruetur in vase vitreato.

O B S E R V A T I O III .

Syncope, ex alti fluxu maligno, colliquante suborta, electuario Crystallino curata.

B In pestiferis, malignisque febribus, fluxum alii suboriti dirūm, colliquantem, & sensim ac sine sensu vires, & spiritus resoluentem; ex quo, exhausto ac liquato totius corporis habitu, & lancinata facultate vitali à malefica aura, syncopen excitari nouum non est. Qua quum esset detentus iuuenis quidam, & venter solueretur immodecē, omnifaria adstringentia per utrumque ventrem obtulimus sine utilitate villa. Tandem Crystallina conserua assumpta, & desuper rosacea ebibita, vel aqua stillatitia cydoniorum, mala qualitas est refrænata, & fluxus omnino cohibus. Magna enim est Crystalli contra venenum facultas, & in adstringendo vis; cùm enim sit gemma ex Plin. lib. 37. cap. 2 facta, non ex aqua, nivèque congelata, per annos durata, quæ cùm omne calidum excluderit, in lapidem crescit in locis frigidissimis, & montibus altis, alioquin igni, Solis radiis, & calidis locis admota liqueceret, glaciei, aut nivis instar; sed ex humore omnium purissimo in terræ visceribus gignatur, eo modo quo Beryllus, Adamas, aut alij id genus lapides generantur, refrigerat, ac fluxum compescit; prouinde in tenuissimum puluerem trita utiliter datur dysentericis, & cùm sit veneni antidotum, omnem fluxum malignum compescit & sanat, ventriculum roborat, immodicis vomitionibus remedio est, & contra cholera est tenuissimum alexipharmacum.

2. Crystalli preparati 3 iv. eboris in tenuissimum puluerem redacti, cornucerui, an. 3. offis de corde cerui. 3j. margar. preparati. 3 ij. B. conserua, rofar. antiqu. 3 j. conserua symphyti 3 B. confect. hyacinth. confect. alkermes, an. 3 j. B. specier. diatragacanth. 3 j. specier. diapapaer. 3 j. B. miclete 3 B. lapid. hematites, coral. rubri, carab. mastich. boli armeni, an. 3 j. rhab. tosti 3 j. B. sumach, acacie, an. 3 B. bals. stior. gummi arabici, granor. myrti torrefactor. an. 3 j. B. sem. coriandri torrefacti, sem. nasturtij torrefact. an. 3 B. sem. plantag. acetos. portulac. lactuc. an. 3 j. arillor. zuar. torrefactar. 3 j. B. trochis. cor. de carab. de terra sigillata, de spodio. an. 3 B. cymini infusi in aceto prius chalybeato, deinde torrefact. 3 j. B. pulu. cortic. myrobalanor. citrinor. prius torrefactor. an. 3 B. succi plantag. succi cydonior. an. 3 j. B. Puluerisanda puluerisentur, & cum Syrupo Myrrillor. & Rosar. seccar. fiat. Confectio.

O B S E R V A T I O IV .

Ex continuo fluxu puris per anum, quidam Gallico morbo infectus, in syncopen incidente sèpius, fonticulis, & Ebeno curatur.

G Allica lues, multiplex hydra verius appellanda, Antidotis, & Alexipharmacis, quæ eius malitiam refrænant, luculentiter persanatur; sed cùm altas egit radices, difficile eradicatur, imò præstat inducias, non pacem, & hoc modo ægri post adhibitam curationem sèpius reciduant. Quidam quum vleribus Gallicanis, in ore, fauibus, pudendo, esset miserè foedatus, sudorificia ex simulace aspera parata, ter ex interuallis assumpti, & bis vñctus hydrargyrio, vix conualescere potuit, & vitio in vitium mutato, biennio passus est fluxum puris foetidissimi per sedem in copia tanta, vt velut ex fonte perenni, riui huius virulenti humoris continuo fluenter vbertim. Humor erat calidus, acris, & morax, vt totum rectum intestinum abraderet, & vlera

cutisque excoriationes excitaret. Hic ob fluxum immodicum, syncope ex interuallis premebant, à qua, epoto generoso mero, & odoribus naribus admotis evadebat. Curatio tota reposita erat in coercendo fluxu, attemperandis visceribus, crassefaciendo corpore, quod erat extenuatum nimis, mala morbi Gallici qualitate retundenda. At cùm fluxus exsiccantia, macies humectantia expostulent, ab hac indicatione sumere exordium satius duxi. Sanguis emissus est ventilationis causa. Ex purgatio clemens frequenter adhibita. Serum lactis cum foliis sennæ, florib. viol. & borrag. & aliquando Rhab. medicatum per multis dies oblatum. Balnea sammo præsidio fuere. Laetis potus mirificè iunit. Ptisana consulti valde, & refrigerantia iecori, ac renibus, & robotantia ventriculo admota. Pro humore absumento, & conspicio fluxu, Ebeni decocto ad triginta dies exhibito vñi sumis, cuius ope copiosè mouebatur sudor. Hoc ordine gubernatus, & exsiccante vñctu adiutus, à fluxu, & syncope saluus remansit: & ne in posterum ex habituali partium intemperie purulentus humor gigneretur, vt ipsæ spirarent, deriuacionis causa, & vt ad latenter humor recurreret, bina cauteria cruribus affxi.

C A P V T X .

De Phthisi.

Definitio.

A Git solertia Gal. lib. 4. de loc. cap. 8. de sanguinis refectione ex pulmone, simul & vleribus in quæ plerumque terminatur, & in fine agit de exulceratione, in qnam vt plurimum pulmonica haemorrhagia cessat. Definitur ergo à Gal. 7. Aphor. 16. totius corporis extenuatio, cum febri tenui, consequens ad insanabilis pulmonis vlera. Sed primo videndum: *Virum vlera pulmonis ab aliis thoracis vleribus distinguuntur:* Citato enim loco varia vlerum generata proponit Galenus, in thoracis regione euientium, peccore scilicet, aspera arteria, etiisque larynge, pulmone, & eius vasis.

Vlerum asperæ arteriæ, ac gutturis indicia tradit, purulentum sputum, illudque exiguum, & dolorem. Eorum vero quæ in pulmone sunt, purulentum item, sed & plurimum sputum, indolentiam, & tamenitem aliquod eius visceris substantiam referens; quod & gutturi communis est, cuius exulcerationem non minus etiam significat particula ab eo deducta. Verum vlera hæc ad thoracem attinentia, non solum locis, sed & causis, atque etiam prælagio, & curatione differunt, frequentia sunt & periculosa, præsertim ea quæ pulmonem infestant.

Sed paululum nobis immorandum in eorum differentiis plenis explicandis, & initium sumentes ab indicis in præsenti traditis, arguimus contia sic. Fieri potest vt vlcus tam gutturis, quam pulmonis nequam saniosum sit, sed simplex, vt dicunt. Atqui ex simplici, seu non sanioso vlerere, sanies, aut pus non emititur. Igitur ex purulento sputo non elicetur certum indicium gutturis, aut pulmonis vlererati. Major notissima est ex Galeno 5. meth. cap. 8. & 14. vbi scribit sanasse se pulmonis vlera antequam fierent saniosa: & colligitur ex 4. Aphor. 8. 1. vbi expressè habetur; ex solo erumpente sanguine vlercationem indicari: nec vero ad omnem sanguinis spuitionem sequi, purulentum sputum, docet idem Galenus lib. 7. Aph. 15.

Secundò. Vera, & exquisita tabes, quam Hip. phthisim appellat, quæque ex eius doctrinalib. 2. de morib. part. post med. & lib. de intern. affec. circa. princ. & Gal. 3. Aph. 10. vlerosa est pulmonis dispositio, præter puris effluxionem ex rupto abscessu in thorace, aut defluxum

I i 3 aliunde,

aliunde, aut proprium pulmonis affectum, ut pulmoniam, &c. causas habet frequentissimas, salsum, acréme que catarhum, aut rupturam vasis ex repletione, vel quacunque alia ruptionis causa, ex Gal. 1. epid. scđt. 1. com. 17. Sed tam ex salsa, acréque distillatione, quam ex rupto vase, potest pulmo sine sanie ulcerari. Igitur, &c. Et confirmatur, quia ut auctores referunt, multi phthisici nihil saniosum expuerunt.

Tertio. Suppurati in pectore, vel gutture ulcerati, cum corporis macie, febre lenta, ac exigua, &c. purulentum emitunt sputum. Atqui illi phthisici non sunt. Igitur indicium ab hoc sputo desumptum, fallax est & incertum, utpote quod nec omni, nec soli phthisi conueniat.

Licet infra in signis proponendis, huius questionis veritas amplius elucescat, fateamurque non omne vclus esse purulentum; nec tale etiam semper apparere phthisicorum sputum, sed nonnunquam cruentum tantum, ut Rasius putat 9. ad Alman. cap. 5. 4. imò vt retur Aretianus, etiam sanio pulmonis ulcere, primò, sanguinem, vltimò album & purulentum, aut aliquando nullum, quia vel occultatur, vel præ crassitie, & virtutis imbecillitate excreari non potest: non tollit tamen hoc, quo minus tabidi eo sputo rectè explorantur, in plurimi siquidem, vel omnibus ferè, tale tandem spectatur, cum (nisi celerrimè, & prima, vel secunda die, & admodum prouidè subueniatur) ulceratus pulmo maiori ex parte dilanietur, atque saniosum fiat vclus, nec (nisi raro) usque adeò crassum est pus, aut ita debilis expultrix, ut tussi vehementi illud pellere non possit.

Ad secundum. Si pulmo pure per pectus effuso ulceretur, ex rupto thoracis apostemate, vel proprio ipsius, dubium non est purulentum, & affatim excreari, non minus quam si à salsa, acréque distillatione à capite, vel sanguine ex pulmone ipso erumpente; (quæ sunt frequentiores phthisis causæ) per moram enim in pulmonis cavitibus calid's & humidis detenta, putrescent & corruptuntur, atque in saniem mutantur, quemadmodum omnia quæcumque in alieno loco vehementius calefiunt, ut scribit Galenus lib. 1. progn. 42. Quod si aliquando accidat, materiam tanta esse acuitatem præditam, (sue defluxio sit, sue sanguis erumpens) ut ad pulmonem accedens protinus erodat atque exulceret, antequam per moram in saniem convertatur, pro tunc purulentum non apparet sputum, sed cruentum tantum; temporis tamen processu, incremente materia, saniosum prodibit, nisi aliquid obsteret, videlicet quia ob crassitatem, aut virtutis imbecillitatem expectorari nequit.

Ad tertium. Quando suppurati in colum habent, nec ulceratum pulmonem, etiam cum febre lenta, & aliquantula corporis gracilitate, phthisici nequaquam sunt; nisi eos ita velis appellare, quia sic paratissimi sunt ad phthisim, & in eam deuenient, nisi intra quadraginta dies sufficenter repurgentur, ut prædictit Hip. quod sanè coniicies ex imperfecta sanie purgatione eos verò qui ita dispositi sunt, tabidorum nomine non dedignatur Galenus 1. epid. scđt. 1. text. 18. Verum non erunt simpliciter, & absoluè tales appellandi.

Vtrum vero Phthisici sint appellandi, quibus ex pecto-
ris, vel apera arteria ulcere diuturno, adeò corporis consum-
ptio, & extenuatio, cum tussicula quadam, & hecica febre
&c. orta ex prohibita cordis ventilatione propera viceris
diuturnitatē? dubitant auctores: Et multi nec impro-
babiliter ita arbitrantur, tum quia non aliter quam
phthisici tractantur; tum quia non assequuntur, ad
quam aliam huiusmodi dispositio referenda sit: præ-
terquam quod propriissima phthisis videtur nominari
à Galeno 5. meth. 11. Quod si alibi definiti consum-
ptionem corporis, &c. consequentem ad vclus pulmo-
nis, supplendum, & partium continuarum, hoc est, cannae
ipsius & concomitantium, id est, pectoris. Expressit au-

A tem tantum, inquiunt, pulmonem, quia illius vlcera cum febricula, &c. sunt difficultioris, & desperatae currationis.

Dubitandum deinde: Vtrum Phthisis multiplex sit accepito? Galenus, tabis, seu phthisis nomine omnem corporis colligationem, extremamque inaciem à quacunque causa proueniat, nonnunquam comprehendit, ut constat ex lib. de finit. medic. ultra med. & 3. Aphor. 10. Secundò sumitur tabes, seu phthisis, pro corporis consumptione cum tussicula, & lenta febre, quæ pulmonis, vel thoracis, vel faucium, aut asperæ arteriæ ulcerationem comittatur, cit. lib. finit. medic. nonnunquam pressius, & magis propriè accipitur, pro demolitione, sive extenuatione totius corporis ex pulmonis ulcere, de quo Hip. 5. Aphor. 9. 11. & 15. & lib. 7. Aphor. 16. B Appellatur autem hæc propria, exquisitæ tabes seu phthisis, & definitur à Galeno ubi supra, ulcerosa pulmonis dispositio.

Quares: Vtrum Phthisis & Tabes ad conuertentiam dicantur? Solutio patet ex dictis: Nam verè phthisicus, hecticus est; non è contra, tabidus, aut hecticus, est phthisicus. Latius enim patet tabes, quam phthisis. Illa namque communis est atrophie, cachexie, & phthisi, ex Cell. lib. 3. cap. 22. in quibus omnibus tabis differentiis gracieſcit corpus, & summa macie conficitur, sed extrema ferè in phthisi propriè dicta, ob hecticam febrem quam haber annexam, saltem in processu morbi, ex pulmonis ulcere. Ulceratus enim pulmo, cum præ imbecillitate debite ventilare non possit, necessarium fit, cor ab extraneo calore corripi, & nativo dimitto, consumptioque humido, in ipso hecticam sequi, & marcorem in toto.

Neque interrogas: Vtrum Phthisici longo tempore vivere possint? Nam si præternaturalis calor, iugis, hecticus, & pusillus, carnosum genus, & demum solidas partes assidue depopulatur, & corpus in dies magis ac magis tabescit, & absuntur, cur phthisici tamdiu superstites durabunt, & vix ad vigesimum tertium annum, cum pulmonis ulcere, & hecica febre? ut de tabida quadam memorat Auic. 10. 3. c. 18. Dic possibile non esse ut in vera, & propriissima phthisi, à qua cum pulmonis ulcere, hecica febris est inseparabilis, vita prorogetur; nec auctorum experimenta credenda, nisi vel in paratis ad phthisim, quos etiam phthisicos appellat Galenus 1. epid. scđt. 1. com. 18. vel in improbia D quadam phthisis specie, memorata à Rasi 4. continent. & Auicenna in qua ob crassos & glutinosos humores, asperæ arteriæ ramis, & pulmoni ipsi infarctos, vitiantur respiratio, tussis inducitur, & sequitur in toto gracilis, aliquando cum febre, nonnunquam circa eam.

Sed præterquam quod dicta, & gritudine, ad asthma potius, quam phthisim referenda est, ut placuit Auicenna, aperte conuincitur, non esse de ea intelligendos auctores: tum quia de phthisicis simpliciter loquuntur, tum quia eos lacte tractabant, quod in proposito exemplo conuenire non poterat. Vel dic. Viuunt verè phthisici longo tempore, quia accedit nonnunquam vclus incrustari; crusta autem inducta, & sanie expurgata, cùm putridi vapores cordi non communicentur, E potest intermedio tempore artis auxilio hecica remoueri, atque ita vita produci, quanquam crusta iterum ablata, cum ulcere febris renouetur. Hoc manifestè asseruit Galenus 4. de loc. cap. 6. impedit namque crusta febris conseruationem, cùm ea mediante vapores putridi non perinde in cor abire possint; deinde oborta tussicula vclus denud dilacetatur. Neque putas mirabile, continuante hecica phthisicos tandem durare, si debito regime trahentur, partim nempè exsiccante, partim extergente, in ordine ad vclus; partim humectante, & infringidante habito respectu ad febrem: sic enim fieri potest, ut & festina corporis exsiccatio prohibeatur,

& mortis accessus dilatetur; per viam siquidem exsiccationis phthisis potissimum intermit.

Causa.

P Ræter alias Phthisis causas, illæ sunt frequentiores, à quibus accedit pulmonem exulcerari, pus nempe, sanguine in pectus effusa, sive contactu pulmonem erodens, & exulcerans, 2. progn. 60. & 5. Aph. 15. sive ex proprio pulmonis abscessu illic aceruerit, sive rupto in thorace tumore; denique ex multa à cerebro, aut aliunde defluxione, quæ diu in pectoris cavitate retenta, nec expulsa, putrefit tandem, & corruptitur, atque in saniem conuersa exulcerat. Secunda occasio est acris, falsaque à capite distillatio. Tertia, & fortè omnium frequentissima, sanguinis eruptio, maximè ex pulmone ipso, 7. Aph. 15. vel saltum ex illius vase, & ed magis si liberè non distilleret: receptus enim, & detentus in pulmonis cavitatibus, acuitur, putreficit, & corruptitur, ac consequenter exulcerat; idcōque 7. Aph. 15. & 16. A sanguinis, inquit Hippocrates, sputo, pus, a pure, phthisis, &c. Verum non ex quacunque sanguinis eruptione, pus sequitur, aut phthisis statim timerit; sed ex maligna illa, & omnium pessima, quæ propter erosionem (Græcis diabrosis dicitur) fit, 2. de præfig. ex pulsh. cap. 1. & 5. meth. 14. Ex rupta enim quandoque fine periculo effunditur, iis præfertim, quibus confueta aliqua vacuatio erat suppressa. Ex anastomosi (ita apertione vasorum appellat, 7. de sput. part. 9.) 5. meth. 2. sine dolore, sine febre, sine inflammationis periculo, sanguinem vtiliter, illis quibus menses, vel hemorrhoides non fluunt.

Forrò quamvis prædictæ sint frequentes Phthisis occasiones, tamen ex in examen trahendæ. Et primò videndum: Vtrum pus ad spatum thoracis effusum phthisim concitet? Nam distillationes acres, mordaces, salsa, diu intra pulmoni latent, quin phthisim efficient. Ergo pus multo tempore intra cavitatem thoracis immorabitur, quin vclus, & phthisim concitet. Obstat tamen auctoritas Hippocr. 5. Aph. 15. dicentis: Qui ex morbo laterali suppurrantur, si in quadraginta diebus purgantur, à die qua fit ruptio, liberantur; sin minus, ad tabem transiunt. Firmat Galenus in com. dum inquit: His enim omnibus, nisi plurimū in quadraginta diebus puris evacuatio fiat per expunctiones purgati, necessarium est pulmonem exedi, pure progressu temporis putrescente. Dissimilis autem ratio est in falso, & acri humore, ac in pure: hic enim benignior est, & concoqui, putique assimilari potest; pus vero è pulmonis, aut pleura vomica in cavitate, thoracis effusum, malighiore induit naturam, & putredinem; quare non gubernatum à natura, & diu retentum, acris fit magis erodens, & exulcerans.

Vtrum vero acris catarrhus phthisim progignat? Dic quod etsi distillatio mordax, à capite in pulmonem delapsa, aliquando à natura corrigitur, & in benigniorem naturam possit reduci; tamen si salsa humor sit lentus, & vasis pulmonis tenaciter affigatur, præ mora non ventilatus, acriorque redditus, putreficit, & acrimonia sua erodit, & exulcerat. Ita Galenus 6. epid. scđt. 3. com. 18. excrementa actia in pulmonem delapsa, tabis periculuni inferre affirmat. Imò Hippocrates lib. 2. de morb. docet fieri phthisim à pituita crassa, viscidâ, & lenta, quæ in pulmones delapsa, putreficit non ventilata, & erodit. Hi humores crassi, lenti, glutinosi, quandoque pulmonem, laxum, molle, tenerum, spongiosum, adscititia diliunt humiditatem, qua ipsum ad putredinem redditum parvissimum; quare cùm canalibus priuetur accommodis, ut tantam pituitosi humoris copiam possit expellere, putreficit, ulceratur, & tabo infectus calorem putredinosum cordi communicat; qui mox hecicus fit, & sensim introducta siccitate, ob humidum exhaustum, corpus liquat & absunt.

Sed quæres: Vtrum ab aëris siccitate possit oriri phthisis? Si enim ex humiditate nimia, & purredine pulmonis, concitat phthisis, cur Hip. 3. Aph. 16. contraria protulit sententiam, dicens: in siccitatibus autem, tabidunes. Neque asseras, in siccitate aëris constitutione bilem generari, quæ cùm acris sit, exulcerat, aut pulmonis vias asperat, & valida excitata tussi, eius vasis disruptis excitat phthisim: Nam hæ sunt causæ ex accidenti, quas eo loco Hippocrates non enumera. Dic, ab siccitate phthisis oriri non posse, cùm ea hujus effectus remedium sit, 5. meth. 12. & hoc modo Tabidianus aëris siccitate sua phthisim curat. Ergo Hippocrates de vera tabe non est interpretandus, sed de alia tabis impropria specie, quam totius corporis consumptionem vocat, absque pulmonis ulcere: tabes enim hæc ex siccitate, & & inopia nutricatus oritur; & ob siccitatem emaciato corpore, fit atrophia, & tabitudo excitatur.

Omitto varias causas externas, quæ ex accidenti phthisim inferre possunt. Aëris immodicè calidus, aut frigidus. Alimenta acria, calida, vaporosa, alia cæpæ, porra, & alia vaporosa, & acria edulcia, aromatibus condita, salsa, fumo indurata. Labores, vigilæ, immodicum exercitium, lucta, cursus, venatio. Animi accidentia, quibus corpus extenuatur, ac tabescit; quas querat qui velit apud Aretium, lib. 1. de cans. & signis diuersis.

Signa.

D Vo sunt phthisis signa pathognomonica, si tussi cum expunctione purulenta, febris accedit lenta; De iis igitur dubitandum: Vtrum vera, exquisitæque phthisis, sine sputo purulento possit consistere? Licet verum sit, quod necesse est, vt prius sanguis, aut quævis alia materia in saniem conuertatur, quæ exulceret pulmonem, & phthisim efficiat, non omni tamen phthisi purulentum iungitur sputum; sed omnino corporis consumptio cum febre ex pulmonis ulcere: vel quia necessariò omni non inest, sed sufficiunt dicta ad eam constituendam; vel quia nonnunquam ob puris crassi- tem non excreatur, aut propter expultricis imbecillitatem, quod valde periculosum, imò potius lethale existit, apud Hip. 7. Aph. 16.

Sicut ergo multi sanie excreantes, phthisici non sunt, vt suppurrati, &c. ita nonnulli possunt esse phthisici, sine eo quod monstrant sputum purulentum; & dignoscuntur quidem ex aliis memoratis notis; iunctis antece- dentibus catus. Quandoque enim ulcerato iam pul- mone sanguinem tantum appetat sputum, & ex eo vera etiam phthisis significatur, accendentibus aliis in- diciis, vt colligitur ex Galeno 5. meth. 8. & 14. & 4. Aph. 9. 1. ubi renum ulcera ex solo sanguinis mixtu ait nonnunquam indicari; id quod etiam de pulmonis, & aliarum partium ulceribus intelligendum est. Quin & addunt aliqui, non solum in vera phthisi cruentum sine pure aliquando exscreari, sed & nonnunquam etiam purulentum, non sanguinis sputo præcedente, aut permixto: idque ex citata Hippocratis doctrina disiunctu loquentis, elici potest; ait enim, si sanguinem, aut pus minxit, &c. Quod si obliuia: ergo purulentum sputum non dicitur ad conuertentiam cum phthisi, nec omni, nec soli conuenit, cur ergo Medici cum Galeno, ex purulenta sputo tabido explorant? Dic. Cum plurimæ phthises illud sputum commonstrant, & quicunque pululentum expuunt, si intra quadraginta dies non purgentur, phthisici evadant, ex Hippocr. 5. Aph. 15. obtinuit ferè usus, vt phthisici exploratio- ab sputo purulento pendeat, si certe signa etiam ap- parente.

Percontaberis: Cur quidam phthisi affecti sanguinem, & non pus purum; & e contrario, alijs pus purum, & non sanguinem, per seum morbi tempus extrudere assolent

assolent? Respondent plures, tabis duplum causam existere: alteram quidem vitiosam pulmonum substantiam genitiam, nempe corruptioni paratissimam; alteram vero humorem excedentem. Adduntque, qui ab ortu vitiosos nasci sunt pulmones, alios a cruenta excretione, alios circa hanc tabidos discedere.

Sed elegans causa est reddenda huius eventus: nam pro varietate partis ulcerata, hoc, aut illud accidere, certum est: Si enim vclus vasis alicuius substantiam exedit, tota excretio cruenta semper fit; purulenta autem non appetet ob permixtum sanguinem: è contra purulenta semper, & non cruenta, vbi visceris vclus à vasis procul abest. Eadem profecto ratione Galenus 7. Aph. 75. in renum ulceribus quandoque solum sanguinem, nonnunquam solum pus cum lotio profundi meminit. Si enim, inquit, simul cum vasis alicuius maiusculi rupture, maxime excretione inciderit, sanguinis subsequetur excretio; si vero omnia hac abfuerint, solum pus excerni solet.

Vtrum purulentum sputum à pituita crassa certis signis possit distingui? consequenter inquirendum. Plures enim errores & deceptions, inter judicandum de praedicto sputo solent accidere: Videlicet inde dignoscetur, sitne purulentum, an potius pituita crassa & viscosa. Medicos plerumque deludens, arbitrantes saniem esse. Primo, ex graui, tetroque odore: Si enim vehementer fecerat sputum, præsternit carbonibus inuestum, vel supra argenteam peluim ad ignem impositum, pus est, iuxta sententiam Hip. 5. Aph. 11. vnde omes, & Avicenna 2.1. doct. 3. cap. 6 de vrinis: Nam licet sputum omne humorale, etiam alicuius feitoris sit particeps, saniosum tamen, nimis foetidum est, 4. Aph. 81. & tale siquidem super carbones sentitur, quia vapor exhalans graueolentem demonstrat. Ita scribit Galenus 1. alim. 2. Verum pus, & graueolens est, & lentum; crudus vero succus crassus, & colore illi duntaxat est similis, et qui neque graueolens est, neque latus.

Secundum indicium ex modo substantiaz desumitur, & traditur ab Avic. cit. Pituita veræ substantia, lenta est, & conculta, nec se patitur diuidi in partes; pus autem dum commouetur, facile diuiditur, & separatur, vt pote quod materia quædam adiuta sit, veluti cenis ex lignis, à calore præternaturali facta, de quoq; alibi. Vnde tertium elicitur indicium ex colore, puris enim cineritius est, sive ad subcitrinum declinans, vel (ut aliqui explicant) albus cum quadam citrinitate, ab extraneo, & adurente calore acquisita; in pituita autem simpli- ter albus.

Quatum adiungit Serapio tract. 1. sri breviori, c. 27. Si sputum in aquam projectum descendat, fundumque petat, pus est; si supernatet, pituita. Dummodo sputum ipsum non semel, sed sèpè, & per aliquot dies educatur, imò & cum gravi tussi, vt ab imo pectorre prodeat, quod admonuit Avicenna, ne forte quod à capite distillat, inspiciatur; vel materia salivialis, non ea qua in vlcere continetur, quæque nonnunquam ob crassitudinem, vel virtutis imbecillitatem quamprimum non expuitur. Deinde supra calentem aquam prossicatur; nam si frigida sit, & densata, delicensum prohibet. Rursus paulo post inspiciatur, non longa interposita mora: nempe quia fieri potest, vt flatus pituita permixtus per motam exhaleret, atque ita fiat graue, & descendat sputum pituitosum, atque pro purulento non sine errore induceret. Esse autem flatus pituita permixtos, à quibus illa detenta prohibetur descendere, ex eo persuadetur, quoniam coctionis initium, seu coctio imperfecta, nihil aliud feret operari, quam flatus generationem, prout experimus in aqua, paulo postquam igni approximatur. Cumque pituita, vt pote quæ crudus est humor, & sanguis imperfecte coctus, per diminutam tantum, & ini- tiatam coctionem etiam generetur, nihil minus si flatus habeat coramixtos, & illorum opere supernatet, non ali-

A ter ac lignum, quantumvis magnum, & alioquin ponderosum, propter aëreas partes excedentes, aquæ innata, quæ supra aquam prohibent gravitare: descendat autem pus, & imum petat, vt pote quod perfecta coctione gignitur, à qua flatus primum geniti, interim dum coctio ipsa incipiebat, dissoluuntur; nec est à quo in aquæ superficie detineatur, prohibeatürque descendere pus ipsum, suapte natura gravis.

Febbris etiam phthisicos comitatur, de qua videndum: Vtrum putrida sit, vel hecica? Non defunt qui putent putridam esse, vt pote ex putrefacte pulmonis substantia profectam: At licet ex hac causa, & putridis succis, & pure inibi commorantibus, febris simul excitetur putrida, tamen quid obstat, hauc mox hecicam ob allatam rationem secum ducere? Cùm enim impurum, atque plus iusto excalcatum, sic affectus pulmo aërem cordi impertiatur semper, nequit vt decet cordis viscus eveniari; quare excandescens, & gliscens, necesse est vt propriam partis humiditatem, qua nutritur, præternaturalis depascatur calor, & inde carnosum genus, & demum solidas partes depopuletur.

Hoc ita perpetuo accidere, palam faciunt cuncta hecica febris signa in vera phthisi comparere solita. Ab initio profecto in lotio conspicies superficies illas oleagineas iis similes, quæ in solo lacte colliguntur, & quæ in summo refrigerati iusculi concreuerunt. Febriculam identident aspectibus aequali, nisi à cibo hora vna, aut altera paululum inualescentem, ceteraque verissimæ febris hecicae indicia, quæ Galenus lib. 1. de diffe. feb. cap. 10. retalit.

Quæres deinde: Vtrum mox cum generatione purulentia ulceris in pulmone, an processu temporis, hecica inuadat febris? Dic, posse per aliquot dies vclus purulentum pulmonis, nondum producta hecica febre, cum putrida affligere, quæ illicet in hecicam migrabit, ob rationem dictam. Quod initio affectus semper accidere est par, dum vclus adhuc exiguum est, & exigua puris quantitas aggregatur. Hoc item temporis spatium, pro varia cordis temperatura, etiam variare, nemo negabit: etenim calidum, ocyus; frigidum, tardius in hecicam labitur.

Vtrum à phthisi febris sit inseparabilis? atduum est dubium. Galenus varia sentire visus est: nam 1. epid. sect. 3. com. 9. tabidos febre laborare nunquam cessante affirmat; at lib. 4. de loc. affect. c. 5. contraria scribit, accidere posse, febrem hecicam idoneis adhibitis praesidiis in phthisi extirpari, incurato manente pulmonis vlcere, aut mendoso curato. Id potissimum euenerit, vbi vclus ex interuallis, sanie præ adiuto calore resiccata, crustosum redditum est: impediret nempe crusta febris conservationem, cum ea mediante, nidores putridi non perinde in cor abire possint, ita vt melius sic pulmo interficiat ventilationi cordis. Sed ferè accidit deinde, vt tractu temporis, ob desuentem à capite humorem exicitur tussis, & dilanietur vclus, & crusta deponatur, quo factio sanguis de nouo cum pure expuitur, subindeque febricula hecica repullulat.

Plutes conspexi, quibus insperato purulenta excretio cessavit, ac similiter à febricula immunes, humectantibus præsidiis resicti, facti sunt; sed recrudescente morbo, expectorato pure iterum febri oppressi, tare consumpti perierunt. Potest ergo in vera phthisi febris per aliquot dies euanescere, non curato vlcere. Lenta itaque febris hecica, spitionem purulentam, aut cruentam cum tussi sequens, inseparabile phthisis, & proprium est indicium.

Vel si asseras aliquando phthisim non veram sine febri posse consistere, vera propones: Nam Serapio tract. 2. cap. 4. aliquando tabem asthmaticam sine febre posse inueniri, sibi persuasit, quod morbi genus Avic. cit. loco descripsit: Et nomen quidem phthisis conceditur alia agitundini, cum qua non est febris, sed pulmo est susci-

piens humores grossos, viscosos ex catarro, qui effunduntur ad A ipsum semper, & constringit meatus eius; quare patientes cadunt in constrictiōem anhelitus, & suffim frequentem, & sunt verè procedentes cursu asthmatis.

Galenus autem loco cit. epid. tabidos febre laborare incessante affirmans, de tabe, non de phthisi intelligendus, in quo affectu crusta in vlcere progenita, cessat puris creatio, cum febri, & tussi. Tabidi vero hecica febre perpetua premuntur, præsertim quando calidæ distillationes diuturnæ in thoracem confluent, bronchiisque pulmonis infarcient; quibus à crassa materia obstructis, & denegato cordi refrigerio, impeditaque ventilatione, febris resurgit pusilla, quæ perpetuo comitari solet ipsos usque ad mortem.

De phthisicorum pulsu non utilis controuersia obtueratur: Vtrum sit durus? Nam lib. de pulsib. ad tyrones cap. 11. & 4. de caus. puls. cap. 11. mollem esse ait, & languidum. Lib. tamen 3. de presag. ex pulsib. cap. vlt. inter alias causas quæ pulsum durum efficiunt, esse febrem hecicam assertum, quæ phthisis comitatur. Dic, pro vario huius affectus tempore, pulsus aliquando est mollis, quando pulmonis vclus est scordidum, ad quam partem ut pote debile mucosa excrementa confluent assidue, quæ arterias irrorant & humectant; interdum durus, quando affectu ingraescens, resiccataque corpore, & humido absumpto, contabescit corpus: ex qua distinctione Galenus cum seipso conciliatur vere.

De respirationis difficultate maior est hæsitatio: Vtrum phthisis perpetuo comitetur? Responde affirmative: cùm enim difficultis respirationis tres causæ à Galeno proponantur, 4. de loc. cap. 7. virium imbecillitas, vehementis in corde, pulmonique calor, & viarum spiritus angustia, omnes in hoc affectu teperiri, certa res est: int illis enim imbecillitas adeat, & obstructis viis à crasso humor, & ab vlcere vniuersit, & constipatis, difficulter anhelant. Id significauit Galenus 7. Aph. 16. dicens: *Eo usque extenuati vivunt, donec per ea que expunt, posunt pulmonem expurgare; quam vero intus manent, obsequantur quidem via spiritus, patientes vero strangulantur: quod Avicenna significauit his verbis, loc. cit. Et quandoque est interceptio sputi propter debilitatem virtutis, & tunc fortasse constringit anhelitus eorum, usque quo fiat quasi non sensibilis. Ob puris ergo copiam, ob humores à capite affectis confluentes, atque ob vclus, cum bronchia pulmonis, quæ sunt aëris viæ, obstruantur, difficiliter anhelitum excitari non est dubitandum.*

Ex Galeni etiam sententia eruitur dubium: Vtrum in phthisicis capillorum desunt? Dum enim Hippocratem interpretatur, 5. Aph. 11. dicentem: Qui tabe molestam, si capilli à capite desunt, lethale, sic scribit in com. Si vero & ex capite capilli desunt ita affectis, lethalem esse notam dixit: quoniam ultimi alimenti defectus ostenditur, atque aliquando humorum corruptio. Prima causa est vera: quia ab hecico præternaturalaque calore capillorum materia cutis spiramentis impedita absuntur, & præ cutis tenuitate promptè exhalat. Hoc modo apud Galenum 1. sc. loc. cap. 2. plantæ ob humoris inopiam resiccatæ, arescant, nec frondes producunt, vel ob humoris alieni ab ipsatum natura commercium, vt vrinæ, muriæ, lixiæ, eadem ratione pili, aut propter humorum, à quibus nutriti consuenerant, defectum, aut vitium corruptuntur. Neque obiicias, ob cutis siccitatem, & conniventiam à marcido calore factam, pilos desluere non posse, imò constipata cute retineri: Nam naturalis membrorum siccitas pilorum casui resistit; illa enim eti si exsiccata sint, vili tamen recremento ad pilos nutritiis apto non priuantur, quo prorsus exsiccata phthisicorum cutis destituitur.

Quamus autem aliquando diuturna huius visceris vlcera, arescente sanie, & in crustam versa, sanguinisque expunctione cessante, sanata videantur, dubia tamen est, incertaque illorum sanitas, cum leti de causa rufus rumpantur, & excoriuntur, & ad pristinam exulcerationem pulmo redeat: quod manifestè deprehendes si sanguis iterum erumpat, & cum eo simul ramentum aliquod

V Trum vlcera pulmonis curationem admittant? Galenus lib. 4. de loc. cap. 5. eleganti oratione docuit ex antiquorum mente, pulmonis vlcera nequaquam curationem admittere; quod non modò ratione, verum ex-

perimento sibi persuadebant: ratione quidem; quoniam vt soluta, vlceraque pars vniuersit, glutinarique possit, quies omnino requiritur (per motum liquiderum rumpit dilaceratürque vulnus.) Atqui pulmō, valido, iugisque motu inter respirandum agitat. Igitur impossibile est solutum, aut vlceratum sanari.

Experimento autem; quia neminem vñquam ita affectum viderint restitutum: pro quibus etiam adferri possunt, tum ipsius Galeni lib. cit. cap. 8. & auctorum testimonia, referentium phthisicos multos, quorum nullus euasit: tum ob fundamenta non invalida: Nam vlcus sanari non potest, nisi sanies expurgetur; cùm igitur ea non possit è pulmone inferne purgari, eo quod pectus inferna parte penitus occlusum existit, sola superest sanie purgatio superna per tussim. Atqui tussis compressionis vehementia vclus rumpit, dilaniat, & amplificat. Igitur vlceratus pulmō videtur omnino insanabilis.

Deinde phthisi, seu pulmonis vlceri ferè annexa est febris, & totius corporis tabes, ob cor non sufficienter ventilatum, & vapores à scordido vlcere cordi communicatos. Iam vero vlceti exsiccatoria debentur permixtis calidis, ad penetrationem, ob partis affectæ distantiam, 5. meth. 11. febri. & corporis marcorum frigidas humidaque: ab his excrementum, & puris materia augetur, atque vulneris sanatio impeditur; ab illis corpus in dies marcescit, absumitur, & exsiccatur. Igitur, &c.

Sed non placet Galeno antiquorum sententia, quia suo decipiebantur experimento, putantes nullum fuisse sanatum ex hæmoptoicis, quibus laborabat pulmō, solisque euasisse qui è pectori expuebant, cùm tamen alioquin forte euenerit, & ex sanatis nonnulli è pulmone expuerent. Ratione vero ex motis perpetuitate, similiiter non subscriptis, ob septi transuersi vlcera; quæ tamen sanantur, non obstante perpeti illius motu, qui potius curandi difficultatem, quam desperatam omnino curationem inducit. Atque ita non diffitetur Galenus 3. cū ratiū quidem esse difficilissima pulmonis vlcera; maximè propter sanie, & puris vacuationem: quia cùm per superiorum partem purganda sit, & venter spiritalis nec à natura habeat, nec ab arte patiatur subfluxionem, sola tussi potest expectorari materia; quo remedio morbus tussus innalescit: vnde licet sanandi oriantur difficultas, non tamen omnimoda impossibilitas. Curationem liquideum etiam pulmonis vlcera admittunt, & obductæ cicatricē nonnunquam ex toto sanantur, vt se experimentum testatur Galenus, dummodo celerrime succurratur; & primo, vel altero die, antequam contingat inflammatio, quæ febre dignoscitur; ea enim prætente, desperata res erit, frustraque veram sperabis consolidationem, quia cùm oborta phlegmone, hunc in maiori quantitate quam pro pulmonis alimento abundans, in pus, & sanie vertatur, atque expurgari desideret, nec possit nisi per tussim, vt diximus; hæc autem disanians rursus exulceret, & ex vlcere phlegmone excitetur, fit vt permutas operas malum redeat in orbem, & in dies augeatur, vnde prorsus incerta, & ferè impossibilis redditur curatio pulmonis ita vlcerati.

Quamus autem aliquando diuturna huius visceris vlcera, arescente sanie, & in crustam versa, sanguinisque expunctione cessante, sanata videantur, dubia tamen est, incertaque illorum sanitas, cum leti de causa rufus rumpantur, & excoriuntur, & ad pristinam exulcerationem pulmo redeat: quod manifestè deprehendes si sanguis iterum erumpat, & cum eo simul ramentum aliquod

aliquid excernatur. Licet enim huiusmodi excretiones, aliquod sanguinis scilicet, & ramenti, cuiusvis partis ulcerationibus communes sint, quod tussiendo eviciatur; aliis ramentis praecedentibus signis iudicantur ex pulmone fieri: siquidem ex gula, & ventriculo ulceratis, vomitu eduntur; ex renibus, & vesica, cum urina, 4. Aph. 75 ex intestinis, per defecationem, &c.

Virum thoracis vlera sunt insanabilia? etiam disceptandum. Nam ea Galenus, non modò recentia, sed etiam diuturna, magna ex parte glutinari, & veram curationem admittere afferuerat, ob maiores, quas pectus habet, ad illorum sanationem commoditatae, videlicet exigua vasa, duritiem rupturæ magis resistentem, atque ad vlera minora; carnositatem, quæ facilis consolidationem admittit; puris defluxum in septum, quo purgato, promptius, cute, & callo obducuntur, & glutinantur, multò minore tempore quam pulmonis, impedimentum in respiratione naturali nullum, denique facilem auxiliorum conneatum, & admonitionem; extra enim ad pectus, intra ad ventriculum, unde ad cauam venam, & ex ea ad costas meant, ex Auct. 10. 3. tract. 4. cap. 18. cum tamen ad pulmonem non possit accedere medicamentum, nî prius in corde concoctum, & virtù exiguam, aut ferè nullam iam deferens; & similiter si exteriorū admoveatur.

Verum esti hæc vplurimū vera sint, quæres: *Virum in pueris vlera pulmonis citius sanentur?* Accidit enim non raro, vt propria, veraque phthisis, sicut & Epilepsia, Apoplexia, Mania, & desperati, alioque grauissimi morbi nonnunquam sanentur, praesertim in pueris, quum iam ad pubertatem accedunt, quod & confirmat experimentum, & testatur Rhasius: vnde Auctenna 10. 3. tract. 4. cit. scribit, infantes magis, & facilis à phthisi curari, videlicet quia naturales virtutes, à quibus prauis excrementi concoctio, expulsio, vno, ac consolidatio speratur, eo tempore robustiores sunt. Rursus corporis constitutio, quia fluida & laxa, magis resolubilis, magisque ad expurgationem parata, & quia magis mollis, facilioris consolidationis, idè namque in ea aetate vniuntur soluta, imò & regenerantur solida. Diximus, quum ad pubertatem accedunt, quia antea, quandiu lactantur, innatus eorum calor licet plurimus, propter humidi copiam, qua abundant, parum admodum potest, adeò vt debilis à Galeno appelletur; post pubertatem autem cum iam minuatur, saltem quantitatè, & largescat, à pristino etiam robore in agendo deficit.

Virum facilis curenur vlera substantia pulmonis, quam vasorum? etiam dubium est. Dic, quod cum vleris sanatio in exsiccatione potissimum consistat, & puris expurgatione, 5. meth. 8. 1. & passim, & integro, sanoque pectori pus in vlerato pulmone contentum, eo solùm remedio, vel maximè possit extrotsum purgari; quo rursus innouatur vleus, & de novo inflammatur (quia interim dum tussiendo distenditur pulmo, tumperatur, & dilaniatur, & ad rupturam sequitur sanguinis fluxus, & inflammatio:) nullam ferè salutis spem præbent pulmonis vlera, præsertim ea qua illius substantiam occupant. Licet enim carnosa sit, & præ mollitie facilis vnit, & coalesce videatur, minore que sanguinis copia ex ipsa pulmonis carne, quam è vasis erumpat: sanabilia tamen non sunt, saltem verè, hoc est, vera & firma cicatrice, non tam ex continui motu perpetuitate, quam ob difficultem, & desperatam puris expurgationem, in qua totius curationis cardo continetur, adeò vt scribat Galenus cit. lib. de meth. medend. incolument, cum vase sanguineo rumpi iunctum ramum afera arteria, quam fernari integrum, videlicet, quia sic liberius in asperam arteriam defluit sanguis, & extra pellitur. Si vero per solam asperam transcoletur, cum lente injicit, periculum est ne coeat, & per motum in granum conuertatur, putrefiatque, ac pulmonem ipsum putrefaciatur.

Cum igitur sanguis, vel sanies è vasis facilis expurgatur, neque illa omnino respuant glutinationem, quia non usque adeo dura, imò inter dura, molliora, 5. meth. 7. facilis curabuntur vasorum, quam substantia pulmonis vlera; quinimò frequentissime sanari, testatur Galenus ibidem, & cap. 1. 2. maximè si ante inflammationem subueniatur. De larynge, & aspera arteria inflammati, similis, sed urgentior ratio est, vt cum minori periculo, imò securius sanentur, & ob vleris paruitatem, & facilem puris conneatum. Iam verò quæ thoracem infestant, ferè incolumia esse, & multò minoris periculi, ex supra dictis constat manifestè.

Quænam aetas, aut natura phthisi subjiciatur magis, explicamus, lib. 2. Hist. Princip. Medic. in paraphrasi Hist. 36. quo loco iuvenes, & alatos (pterygodes Græci vocant) quibus thorax adeò angustus est, vt spatulae in morem alarum promineat, collum oblongum, gracile, mollis cutis, albus color, phthisi esse valde obnoxios, ex Hippocrat. 6. epid. sect. 3. text. 18. explicante Galeno in com. & 3. Aphor. 13. & 4. acut. 8. determinamus.

Nunc inquirendum: *Virum Phthisis fit morbus hereditarius?* Responde affirmatiuè: ita experimentum docer frequentissimum, valida ratione confirmatum. Si enim, vt lib. de sacro morbo, num. 6. ex pituitoso pituitosus, ex bilioso biliosus, gigantur, ex lichenoso lienosus, ex gallicato gallicatus, ex elephanticō elephanticus, ex surdo surdus, ex muto mutus, ex Epilepticō Epilepticus, ex cæco cæcus, ex calculoso calculosus, ex podagrico podagricus progignitur, & ex aliis vitiis in parentibus fixis, & radicatis, similia via in filiis, nepotibus, & descendantibus repullulant: cur ex tabido tabidus, & ex phthisico phthisicus non progenerabitur? semen enim à sanis sanum, à morbidis morbosum decidit. Quippe quocunque morbo patet, cum generat, tenetur, cum semine transfert in prolein, ita vt non minus morborum, quam possessionum heredes fiant. Hoc modo maternus sanguis, primum fetus alimentum, vt altera est temperamenti & constitutionis causa, ita & morborum & affectionum, quos mater eo tempore patitur: traducuntur enim in his duabus substantiis parentum via, quæ licet in primis annis, dum vigent ac præsunt humiditates, & principia naturalia sunt robustiora, delitescant, & non apparent, postea tamen per adolescentiam, absumpta nativa humiditate, tunc ea eluent, & in actum morbosum deducuntur. Quare si hereditaria via insunt in toto corpore, partibus præcipuis, cerebro, corde, iecori, ventriculo, & aliis ignobilibus partibus, & infima sortis membris, cur in pulmone ea conspici negabimus? Aut quia semen à solis testibus deciditur? Id equidem non puto, licet enim materialiter ab his solùm defluat, descendit tamen ab aliis partibus præcipuis formaliter: vt enim semen generetur, opotet vt ex aliis principiis plurima spirituum copia transmitatur, quia spiritus genitius, qui est instrumentum facultatis formaticis, omni spirituum genere illustratur. Hac ratione non solùm in membris nobilibus, sed infimis, vt pilis, artibus, & aliis, stigmata, & milie defectuum sortes, à parentibus derivatae, in filios, nepotes, & familiam totam særissime transferuntur.

Virum Phthisis fit morbus contagiosus? Responde affirmatiuè, vnamini Medicorum voto munitus: Nam in hoc affectu concurrunt omnes ad contagium conditiones requisita, quas ex professo explicamus, lib. 1. Hist. Princip. Medic. in com. Hist. vlt. quest. 49. Vapor enim, qui ab vlero pulmonis, per patentes exhalat respirationis vias, est putridus, lentus, facile inficienda paxi aetherens, maliginus, & eructatus per expiracionem, ex pectoro, sumilem affectum producit in alieno corpore: ferè enim ad fomitem phthisici, renascitur phthisicus, & sic de ceteris, ob sympathiam quam vnum membra cum alio habet. Non nego, quin per contagium

tagium aliquando dissimiles morbi producantur: Licet enim communiter definiatur, quod sit infectio, & corruptio transiens ab uno in aliud similis; tamen quia perspè non adest dispositio sufficiens corporis in sciendi, dissimilis morbus interdum præducitur nulla enim causa tam efficax est, quæ circa patientis aptitudinem agere possit, vt 1. de differ. febr. 4. & lib. de caus. morb. 1. testatur Galenus, cum actus sint in paciente disposito, 2. de anim. Hæc est causa quæ in constitutione pestilentis, quæ maximè est contagiosa, 1. probl. 7. aliqui non incident in pestem, vt senes, melancholici, & qui laudabiles habent in corpore humores; hi enim maximè resistunt. Et sicut seminarium contagionis semper laedit, quando tamen est imbecillum, morbos concitat leuiores; & quando corpus ad dissimilis morbi generationem dispositum est, tunc similis morbus in specie non generatur, sed in malignitate. Hæc est causa, quare cum tabidis conuersantes non sunt tabidi, sed aliis morbis feedantur; similiter appropinquans laboranti pleurite maligna, non in pleuritidem, sed in aliud morbum incidit malignum.

B Phthisis ergo, morbus est contagiosus: Nam ex pulmone, & vniuerso corpore, per expirationem, & transpirationem, emanant halitus crassi, lenti, fœdi, corrupti, maligni, ex sordido vlero pulmonis, in quod tetra puris illuviis stabulatur, elati, qui vim habent corrumpendi, & similes morbos generandi; hi enim in aere recepti, ipsum inficiunt, quem propter necessitatem respirationis, & transpirationis continuò haurimus, (velim enim, aut nolimus, aërem attahimus, 9. meth. 1. 4.) & inficiuntur. Neque obiicias Aristotelem, qui cit. probl. solam pestem dicit esse contagiosam; nam hoc protulit Antonomastice, quia ea excellentiō quodam inficiendi modo, & manifeste, ceteros, promptissimè afficit. Quare non negavit Philosophus, quod plures alii morbi sint contagiosi, vñusquisque videlicet in gradu suo.

C Quæres deinde: *Virum feminæ virus in phthisim facilius incident?* Illæ enim frigidiores sunt, & excrementis abundant ob caloris inopiam, quæ cum non regulantur à natura, putrescent, accia redditur, & ad ipsarum, molliorem pulmonem, & in agitatem delata, ipsi exulcerant, & vleus concitant: præterea patiuntur menstruas purgationes, quæ cum sacer non sint ita fausta, recurrentibus lochiis ab utero ad thoracem, ruptura venarum pulmonis frequenter subsequitur; ob quam causam plurimas, præsertim non vacuato sanguine per inferiores vénas, in phthisim incidisse, appositis histriis confirmat Galenus, lib. aduersus Erafistrateos, ap. 1. quare menstrua purgatio superueniens, quando morbo acuto, vel aliis grauissimis sunt deteritæ, illas persanat, & ab aliis mirè præseruat. Hac ratione Philistis Heraclidae vxor, vt refert Hippocrates lib. 7. epid. num. 57. etsi acuto morbo fuerit correpta, tamen ob menstruas purgationis superuenientis commoditatem, ab eo eas aut absunt. Hinc sit vt si foeminae recte valeant, & typicè, debitòque ordine, & quantitate menstruas habeant purgationes, rarijus phthisi, quam viri premantur. Hi enim calidiores sunt, sanguine pollent bilioso, & magis acri, qui ad pulmonem delatus, eius venas facilis reflare potest.

D *Virum Autumnus inter anni tempora, corpora phthisi magis reddat obnoxia?* Responde affirmatiuè: Nam hoc tempus per se phthisim generat, quia ob inæqualitem suam corpora nostra diversimodè alterat, præsertim cerebrum, quod cum suapte natura debile sit ut potè laxum, molle, friabile, & exangué, has mutationes integrum membra facilis persentiscit; & hæc de causa plures acrè, & saltes fluxiones eo tempore mouentur, quæ ad pulmonem confluentes exulcerant. Ita intelligendus est Hippocr. 3. Aph. 22. docens: *Autumno fieri plurimos astios morbos, febres quartanas, erraticas, lienos, aquam intercitem, & tabem.* Et licet 3. Aphor. 9. dubitet

E Galenus, de quanam tabis specie loquatur Hippocrates, an scilicet de pulmonis vlcere, an vero de quacunque corporis macie à quacunque causa emanet: tamen de phthisi interpretandum est, Celsi auctoritas non cogit asserteré, lib. 2. cap. 1. qui postquam recensuit morbos fetinos, & lethales, qui a state exoriantur, sic profatur: *Vix quicquam ex his in autumnum non incidit, sed oritur eo quoque tempore febres incerta, lienis dolor, aqua intercitem, tabes, quam Graci phthisi nominant.* Quid plura? Nonne id tempus corpora phthisi, ceterisque existentibus morbis reddet obnoxia, quod eadē ad pestem maximè disponit? Hoc autem esse autumnum, quum calorem innatum inæqualitate sua multipliciter debilitet, innatum minuat igne, ipsitus extinguit, loco nuper citato protulit Celsius, dum sic ait: *Autumnus dinitis malis fatigatos, & ab aestate tantum proxima oppressos interimit, & aliis nouis morbis conficit, & quosdam longissimis implicit, maxime quartanis, quæ per hyberem quoque exercant, neque aliud magis tempus pestilentie patet, cuiuscunque ea generis pestis est.* Non ergo negabimus, autumno peculiare esse, vt phthisim generet, cum frigore, & siccitate inter cetera anni tempora principiis vitæ sit aduersus magis: Nam hyems per humiditatem & astas per calorem, & extenuatio ordinunt; in calore vero, & frigore sit temperatus. Tabiantis præ ceteris laudat à Galeno, lib. 5. meth. cap. 1. ob causas multas latas lib. 1. Hist. Princip. Medic. in paraphrasi Hist. 3. quia est siccus, & interris curandis vleribus accomodiatus valde. Neque obiicias Tabiatum locum, calidus est & siccus, ob Vesuvij montis viciniam, perpetuò flammæ euomentis, vt loco citato confirmat Galenus, qui huius loci naturam exactè describit, & sic maxime thoracem inflamat; ac febrem exacuit: Nam oppidum ubi agrotantes degabant, ab ipsius cacumine valde distat. Et licet ignis vis accederet, erat tamen refracta, quæ siccitate sua vleus conglutinat, putrilagine absumpta. Celebris est historia apud Medicos de furtitia, quæ iuxta ignem laborando, nisi phthisica esset plusquam viginti annos hoc munere via vitam prodixit.

Curatio.

E X sex non naturalibus rebus, Aer primas tenet, qui puto hoc curando morbo ad siccum paulisper deuenire debet, solius vleris habito respectu, à quo febris, & extenuatio ordinunt; in calore vero, & frigore sit temperatus. Tabiantis præ ceteris laudat à Galeno, lib. 5. meth. cap. 1. ob causas multas latas lib. 1. Hist. Princip. Medic. in paraphrasi Hist. 3. quia est siccus, & interris curandis vleribus accomodiatus valde. Neque obiicias, quod Tabiatum locum, calidus est & siccus, ob Vesuvij montis viciniam, perpetuò flammæ euomentis, vt loco citato confirmat Galenus, qui huius loci naturam exactè describit, & sic maxime thoracem inflamat; ac febrem exacuit: Nam oppidum ubi agrotantes degabant, ab ipsius cacumine valde distat. Et licet ignis vis accederet, erat tamen refracta, quæ siccitate sua vleus conglutinat, putrilagine absumpta. Celebris est historia apud Medicos de furtitia, quæ iuxta ignem laborando, nisi phthisica esset plusquam viginti annos hoc munere via vitam prodixit.

Sæger non sit initialis, per matre nauiget, vt Celsius titat. loc. commendat: Nam marinus aer ob saluginem, & salis coquementum vlera exsiccat, eorumque soldati absunt. Cibus sit optimi succi, facilis distributionis, tenuis, & liquidus, qui convenerentes præ siccitate vias humectet, & ad partes longinas facilis penetret. In hunc usum primo abstergentia, humectantia, & ratione febris infrigidantia sunt utilia, vt ptilana; deinde vero incrassaria, & glutinosa, quæ alimentum præbent lentum, pingue, & minimè dilabile; vt Amyrum, Orla, Alica, Caro cancerorum fluuiatilium, & testudinum nemoralium, quæ sunt plurimi nutrimenti, sed crassi, & lenti; quæ etsi difficiliter coquantur, ex Atticenna lib. 2. tract. 2. cap. 1. 50. Oribal. lib. 2. cap. 1. 54. Aerio tetrab. 1. serm. 2. cap. 1. 45. tamen multum, ac fitum nutrimentum præstant: de quorum genere sunt etiam caro lirnæ, Ranarum, & animalium extrema. Saccharum rosaceum est monenti magni, vt lib. 2. Hist. Princip. Medic. in com. Hist. 3. latè prædiximus.

Sed inquires: *Virum suilla caro a phthisicis possit concedi?* Affirmatiuè responderet Hippocrates lib. 6. epid. sect. 3. text. 6. dum significat: *Cum vero iacti contabuerint, præbete*

Prabere suillas assas oportet. Galenus sic explicat in com. Tuncque suillas carnes tofas exhibere consuluit: suillas quidem carnes, quod mulum nutrunt; tofas vero, quod solidam, & in exiguum molem adstrictam, non humidam laxaque carnem creent.

Ex altera parte obstat Galenus lib. 7. meth. cap. 6. dum enim de tabidorum victu verba facit, sic loquitur. Porro omnium, quos nouimus, ciborum maximè nutriti sūilla caro est: verū non aquæ ac predicta, concocta facilis est; præterea glutinosum succum, crassumque generat. Hoc etiam affirmat. 2. ad Glanc. cap. de quartana, & lib. de rem. d'not. cap. 26. Quare ea à victu phthisicorum eliminanda; iij enim cùm languidam habeant concoctam, hoc edulium tam difficile concocta superare nequeunt.

Dic cum Galeno lib. 11. meth. cap. 11. nihil difficultius esse, quām inuenire remedium, quod etsi magnificè prospicit, aliqua ex parte non noceat; quare maiori utilitate minus damnum est redimendum. 1. Aphor. 24. Hoc modo in pauca quantitate, & concocta cum aliis probis edulii sūilla cato est concedenda: firmum enim, st. bile, & solidum nutriti mentum præstat. Et cùm humidum alimentum huic morbo detentis, ut potè extenuatis, sit valde proficuum, rectus fecisse Hippocratem iudicabis, qui sūillam carnem illi sedendam consuluerit: assatione enim partes magis excrementos & absumentur, & caro facilior redditur ad concoquendū, & probioris succi, magisne humectat; nam assa sunt humidiota elixis: lictè enim appartere videantur siccā, substantiæ sunt humidiōra, ex Aristotele 4. meteor. 3. & lib. 2. de alim. facult. cap. 44. & 3. simpl. 14. & 15. quia in elixione tam interna, quam externa, humidiitas, per moram inter concoquendū est absumpta; in assatione, solum externa exhaustit: crux enim ab igne inducta, huius actionem impedit vehementer.

Potus sit aqua hordei adiecto saccharo, vel decocta, cum pissalis, aut glycyrrhiza. Vinum interdum offerre licet, præst. si vites sint debiles, & febris remissa, vlcus enim exsiccat, & ad puris repurgationem vites adaugit. Lac inter omnia alimenta, & medicamenta phthisicis est præstantius auxilium: nutrit per bellè, squalidum, extenuatumque corpus mirificè reficit. Obserum refrigerat, & abstergit; ob butyrum, impinguat, & crassifacit, ob caseum vlcus exsiccat. Eligendum muliebre, cùm nutritre in animo est; cùm vero abstergendi necessitas vrget, tunc præfertur Asinum, Camelinum, aut equinum, quia tenuitate pollent vehenienti, & hoc modo siccas, & arentes partes oxyssimè penetrat asinum. Quoniam vero de lactis temperamento, multiplici eius utilitate pro curandis tabidis, ordine, & modo assumendi, differentia lactis pro animalibus à quibus desumitur, plura ex auctorū mente sumus loquuti, hæc omnia legat qui velit lib. 2. Histor. Princip. Medic. in com. Hist. 2. & 3. & lib. 4. in com. Hist. 44.

Circa Chirurgica auxilia dubitandum *Vitrum phlebotomia phthisicis sit utilis?* Hippocrates lib. 5. epid. num. 2. eam confirmat, quo loco virum in Oeniadis morbo detinent, tabescēt, ac consumptum, nullis pharmaciis adiuuantibus, secta vena in utraque manu quovsque exanguis redderetur, utilitatem percepisse, & à morbo liberatum fuisse proponit Galenus lib. 5. meth. cap. 14. in vlcere pulmonis hoc auxilium approbat manifestè, dum sic ait: Ceterū de mittendo his sanguine scire illud licet: *Quicunque parum habere sanguinis videbuntur, iis ad quendam succum probiorem (sicuti predicti) reductis, detrahere sanguinem poteris, tum rufus reficere eisdem etiam rufus purgare, ac rufus reficere, denique si res suader, sanguinem mittere, potissimum quibus veluti limus, vitiosus & crassus totus est sanguis.* At qui validi sunt, multique sanguinis, iis statim a principio detrahendus. Ex cuius Auctoris sententia constat aperte, in initio, quā-

A do vires adhuc sunt robustæ, & larga sanguinis copia in corpore continetur, vtilem esse phlebotomiā: Nam ventilat viscera, & sanguinem biliosum detrahit, qui ad partem vleratam confluens, sanguinis de novo concitat profluvia, exulcerat, diffluat, & vlcera exasperat. Si vero sint debiles, ex carnes: extenuati, & inaniti, & morbus vergat versus statum, & vites labescant, tunc cane & angue pejus fugienda venæ sectio est; si enim iis sanguinem mittas, moribundum corpus illicet præcepis dabis in mortem.

De purgatione major est hæsitatio: *Vitrum illis comoda sit?* Negat Hippocrates, alii fluxum iis tanquam perniciōsum detestatur, lib. 5. Aphor. 12. *Quibusque tæbe laborantibus, capilli à capite deflunt;* iij alii profluvio supernuente moriuntur. Quare in tabidis maturo consilio lenienda aliis. Contrà ipse Hippocrates 4. Aphor. 8. Tabidos vero (inquit) per inferiora, caudentes superiora. Galenus hoc præceptum esse obseruandum in phthisi asserat, in com. §. Per tabidos autem intelligere oportet eos, qui morbum à Græcis phthisi nominatum patiuntur. Repetit id auxilium, & tanquam proficuum consulit in pulmonis vlcere, lib. 5. meth. 14. dum sic ait: *Oportet autem in principio nullius rei aquæ esse sollicitum, quām ut neque tuffant, neque ex capite aliquid in pulmōnem defluat.* Cœnitur id triplici presidio, purgatione pri- mū: Secundò, medicamento, quod diapermato dicitur: Tertiò, ipsi capiti prouidendo. Quod purgat, diuersas facilitates habeat oportet; cuius generis nostra sunt pilulae, que ex Aloë, Scammonia, Colocynthide, Agarico, Bdellio, &

C Gummi Arabico conficiuntur, ad plures videlicet excrementorum purgandas species.

Purgatio enim clemens in principio, cùm vites adfiant, celebrata, cum Rhabarbari infuso, pulpæ cassiae interaneo liquore, Manna, Sytupo Violat, aut Rosar. solutio, vitiosum succum exhaustit, præseruat vlcus ne amplius sordecat, & à thorace reuelliit. Cœne ne per superiora vacuationem molaris: Nam augescet inde pulmonum vlcus, & ex vomitus violentia ad superiores partes sanguine commoto, & excitata tussi vas aliquod lacerabitur. Hippocrates autem 5. Aphor. loquitur de iis, qui sunt morti vicini; purgatio vero in iis est administranda, in quibus vites firmæ sunt, & non adhuc exto dejectæ.

Quæres: *Vitrum phthisicis validis medicamentis sint expurgandi?* Nam si habent imminutum virium robur, cur cit. meth. eos talibus euacuat, vt colocynthide, scammon. &c. quæ febrem exacuant, humorem mordaciorem reddunt, corpus debile eneruant, & exagitant? Dic primò. Ea exhibuit in initio, quando vires valent, quantitate parua, & correcta iis quæ horum acrimoniā attemperant, vt superbibita prisana, 2. acut. 13. Solue secundò. Salsuginosam pituitam, suapte natura crassam, & à capite defluentem, quæ præstat occasionem falso catharro, & vasa erudit acrimonia sua, sanguinis profluvia excitat, & vlcus dilaniat, à viis ductuum valde semotam, detrahere tentat his medicamentis, quorum efficaciam Bdellio & Gummi Arabico retundit: Hæc enim sua emplastica vi partes internas roborant, & lenore, ac crassitie acres scammonij, & colocynthidis vires coercent, & refranant.

Vitrum balnea phthisicis conferre quæant? Nam si vlcus exposcit exsiccationem, balneum, ut potè humectans membrum molle, ac laxum, videtur interdicendum. Dic, quod balneum in tæbe utilestimum sit ob plures causas à Galeno in meth. lib. de rati. vlt. & alibi toties recitatas: Nam in phthisi videtur approbadum, ob maiorem indicationem quæ à febre tabida defunxit, quæ cum in phthisi fere eveniat, & à causa conseruante, iam independens sit, & sensim ac sine sensu corporis absunt, illi soli tanquam urgentiori attendendum. Quapropter balneum phthisicis summo est auxilio: acres humores

humores contemperat, astuantem viscerum calorem A demulcat, connutrit, quia artas præ calore vias reserat, per quas patentes nutritiū ad distantissimas penetrare potest corporis partes; sputum facilitat, sanie detersit, somnum procurat: quibus omnibus recreata natura, & facta alacrior, optimo regenerato sanguine, vlcus conglutinat, & carnem deperditam generat, quorum omnium operum, naturam esse opificem & auctorem, lib. 2. meth. cap. 3. dilucidè confirmat Galenus. Cœne tamen ne balnea concedas iis, qui ex sanguinis sputo in phthisim inciderunt: Nam ea sunt noxia, quibus sanguis fluxit, aut fluxurus est, 3. acut. 5. 9. quia fluxiones sanguinis acriter irritant, 1. ad Glanc. 14. vasa enim emollient, & relaxant, lib. de vnfct. aduersus Erasistratum, cap. vlt.

Ultimo querendum: *Vitrum balneum ex laete phthisicis accommodum?* Responde affirmatiuè: nam hoc, præter recitatas commoditates, insitam, & consimile naturæ nostræ humiditatem conciliat, & hoc modo eam deperditam mirificè resarcit, calorem febrilem attemperat, & naturalis caloris symmetriam suo tempore tuerit, ac fouet. Nec obiicias, quod lac omne in uniuersum crassi est succi, & ob butyrum, lentore suo, & ob caseum, siccitate sua, curis spiracula condensat, & futuroidæ exhalationis prohibet effluxum, quare exsiccat: Nam temperamento moderate calidum, & humidum cùm sit, accidente amplius actuali calore, contrarios producit effectus, & tabidis, phthisicisque remedio est. Oinitio cœterā humectantia auxilia, vt tabellas, pulvires, vnguentu resumptiua, aquas stillatitias, conseruas, & alia; quotum formulæ lib. 4. huins operis, cap. de he C Etia febre proponemus.

OBSERVATIO I.

Prodigiosa tæbes, lacte, & eius balneo, curata.

Anni aguntur tres, ex quibus vocatus à Belga colono ditissimo, iuxta oppidum dictum Leyda, quod milliaribus septem à ciuitate Amstelodamensi distare videtur. Ostendit vxor eius filium suum in lecto facientem, septendecim annos natum. Hic detectis stragulis apparuit in lecto ita atfectus, vt trans cutim ossa singula numerare posses. Facies erat Hippocratica, pulsus durissimus, corium intentum, aridissimum, (skeleton dices) edebat varia, loquebatur promptè, dormiebat, surgebat è lecto, & baculo innixus lentè gradiebatur per domum, simile instar. A Medicis plures expurgatus, operi vix sensit villam. Lactis vsum parentibus commendauit eximiè. In domo vaccæ in stabulo aderant multæ. Asinum, nec caprillum in eo terræ tractu non potuit inueniri. Refectiones solū opus erat, in corpore quoq; annorum spatio ita tabefacto. Mutauit regimen. Obtuli pedes veruecinos cum oryza, & lacte vaccino percoctos. Pultes esstandas consulo interdu, paratas ex mediocri cerevisia, lacte, vitellis ouorum recentibus, butyro insulso, saccharo, & mellis momento, adiecta farina hordei, & oryzæ, quo cibo delectabatur apprimè. Ingressus est in balneum aquæ dulcis tepida per quindecim dies. Lactis potu trium mensium spatio est vslus cum commode magno: Quibus remediis, & vnguento per totum corpus adhibito, noctis tempore, ex butyro cum axungia gallinæ parato, pinguisculus est factus. Tandem quum in domo lactis copia adesset summa, dolium oblongum, & humile, lacte tepido repletum, sum machinatus, in quo ipse per horam supinus iacebat: & egredienti post duas horas, pullum assum lacte prius laginatum offerebam. Quo vltu curiosè refectus, septem mensium spatio, à mente Martio usque ad Autumnum, nitidus, pulcher, & obesus quasi.

Carnis gallina, caponis, testudinum nemoralium, ranarum, limacum, an. 3. j. B. conserva rosar. antiqua, lib. 3. conserva violar. & borrag. an. 3. ij. paſſular. enucleator. 3. i. prunor. sine nucleis, Num. x. ficuum pinguisum, Num. iiiij. paner. albi. 3. iii. gummi arabici, amyli, tragacanth. an. 3. j. sem. portulac. maluar. melon. citrulli. cucumer. cucurbit. cydonior. mundator. an. 3. B. succi liquoritie. 3. ij. spodij. 3. j. nucleorum pini, amyli. dulcam. an. 3. B. sem. anisi. fenicul. vrtic. an. 3. B. cinnamomi, 3. i. B. coral. rubri, bolt armari. terra fragillata, rosar. seccar. an. 3. ij. pimpinell. vngul.

OBSERVATIO II.

Phthisici, aëris exsiccantis opé, in longum tempus interdum vitam producent.

Phthisicos in multum tempus aliquando vitam prorogasse Auctorum Historiæ contestantur. Est oppidum apud Lusitanos fertile, & amoenum, à vulgo Palmeta, vocatum, in cuius circuitu piniferarum arborum est copia multa. Ad hunc terræ tractum, aliquot verè phthisicos, à me, & aliis peritissimis Medicis deploratos, memini me transferre solitum. In hoc aere exsiccante, per aliquot mensium spatium commorantes, etiæ imbellis & infirmi, tussi non ita ferina furenti detenti. Tandem per multos annos in eo loco habitantes, vlcere crusta obducto, aut callo obdurato, ad longissimum tempus vitam sani producerunt. Alij reciduantes, oberto iterum sanguinis sputo, phthisis consuēti sunt.

OBSERVATIO III.

Phthisis deplorata, limacum stillatitio liquore persanatur.

Ancrorum fluuiatilium carnem, & aquam distillatam, contra phthisim valenter auxiliari, apud Medicos sancitum est. De iis nullum unquam feci experimentum, cùm ad manus meas hactenus non pervenerint. Horum loco stillatitio limacum liquore persanatur. Et vltius sum; sed bis cuin vtilitate summa. Erant phthisici quibus ossa præ inacie crepitare videbantur, consumpti, & ad mortis fauces deducti. Hi spretis cœteris auxiliis, quibus antea creberimè per duos annos vtebantur, sola aqua distillata limacum assumpta in aurora, quantitate trium vñciarum per quadraginta dies, pingues euaserunt; quam ego distillare imperabam hoc modo.

Y. Limaces tenellas, ante Sois ortum collectas, & calida aqua decoctionis liquiritia, & adianti ablutas, Num. 200. ouorum recentium. Num. 2. 5. sacchari albissimi 3. iiiij. conserva rosar. verna. lib. 1. Reponantur omnia in balneo Mariz, & aqua quæ distillauerit, in vslum referuerit.

OBSERVATIO IV.

Pro phthisi curanda, aqua mirabilis efficacie.

Omnia, quæ ad phthisicos curandos parantur aquiliorum, longè efficacissimum mihi semper vsum est hoc præsidium: Et est aqua stillatitio mirabilis, cuius quum quatuor vñciarum in aurora ieuno ventriculo assumerent, & totidem tribus horis post cenam, aliquot hoc morbo detent, & conclamati, superstites reuixerent, alij in longum tempus vitam protulerunt. Refrigerat, abstergit, sanie repurgat, exsiccat, vlcus conglutinat, carnem generat, animi vigorem conciliat. Viscida, putrida, excrementsa, quibus phthisici abundant, extenuat, incidit, à putredine præseruat, calorem natuum roborat, vires refocillat, spiritus vivificat, deinde huius ferini morbi est tutissimum Alexipharmacum. Utile per mensem.

Y. Carnis gallina, caponis, testudinum nemoralium, ranarum, limacum, an. 3. j. B. conserva rosar. antiqua, lib. 3. conserva violar. & borrag. an. 3. ij. paſſular. enucleator. 3. i. prunor. sine nucleis, Num. x. ficuum pinguisum, Num. iiiij. paner. albi. 3. iii. gummi arabici, amyli, tragacanth. an. 3. j. sem. portulac. maluar. melon. citrulli. cucumer. cucurbit. cydonior. mundator. an. 3. B. succi liquoritie. 3. ij. spodij. 3. j. nucleorum pini, amyli. dulcam. an. 3. B. sem. anisi. fenicul. vrtic. an. 3. B. cinnamomi, 3. i. B. coral. rubri, bolt armari. terra fragillata, rosar. seccar. an. 3. ij. pimpinell. vngul.

Zacuti Lusitani

vngul. caballin. adiam. veronica. lupulor. an. M. B bedera. A hos Greci quidem Empyros, Latini suppuratos appellant. Subscribit Atetæus lib. I. de caus. & sign. diurnor. morbor. cap. 8. Differentia sunt plures: Nam pus aliquando totam thoracis obtinet cavitatem; interdum partem sinistram, aut dextram. Multoties humor benignus est, vel acris & mordax. Non raro materia ex qua fit pus, est sanguis, & haec est suppuratione vera; aliquando est putrida, quæ puri assimilatur valde, & haec est suppuratione falsa, de cuius causa & curatione ampliorem ex auctorū mente dilacide commemorationem fecimus, lib. 2. Hist. P.P. Medic. in com. Hist. 27.

O B S E R V A T I O V.

Phthisicus, excitata fistula iuxta os sternum, in longum tempus vitam protracta.

Non cessant plures, quæ non imi subsellij Medici, in phthisicis confirmatis infamare cancria, quia calida sunt, & ceterum, ex quod omnis mali featurigo est, inflammant, & membrum suapte natura imbecille debilitant: quare ex ipsorum voto, illa affixa syncipi, qua pars sagittalis sutura coronali committitur, vel brachiis ad fines muscularum deltoidum, sicut linea sunt, & profusa nulla. Sed cum frequens huius mali occasio, sit actis distillatio, à qua sanguinis, & deinde puris sputum, ob vlcus sequi consuevit, ea dictis locis excitare, consultus semper mihi visum fuit. Nam si huiusmodi curatio solùm respicit pulmonis vlera, qua fluxionem eridentem à capite pro causa habent, illa ad alias partes minus nobiles reuulta, minus copiose in pulmonem decumbet, vlcus minus sordescet, febris mitescet, & hoc modo agri vitam, serum ritu, vt verbis Galeni utar, lib. 7. meth. cap. 6. protractant non ita molestè. Inuisi phthisicum mensibus decem, cui omnia, at circa opem villam paravi auxilia. Ipse remedium tædio confectus me dimisit, & ego illum pronunciato prius assistentibus præsagio, tanquam conlamatum, & citò moriturum deserui. Erat enim gracillimus, & ex interuallis suborto alii profluuo cœliaco tentatus. Ecce vna dié de dolore hemiceranico dextrae partis vehementer queri coepit, & altera iuxta ossis sterni viciniam, intensissimo fuit oppressus; & non inuantibus anodynus, sed ulteriores enim vacuationes erat ineptus) & flatum discutientibus, tumor apparuit rotundus, datus, fastigiatu, ad cuius extremitate omnino dolor cessauit. Pure confecto apertus, tandem nullis auxiliis potuit evitari, qui in fistulam abierit, per quam continuo virulentus emanabat humor.

D Sed qua ratione, & via minimè explicuit, atque sermonis sui obscuritate implexus, adiungit per quosdam nexus, quibus pulmo arteria apud spinam conjungitur, sanguinem in pulmonem, vel circa ipsum deriuari, cum oportuerit nexus illos, membranas non esse, vel fibrofa corpora, quia haec ad sanguinis delationem nihil conferunt, sed vasa potius ab illa arteria prodeuntia, atque idem non interminata, cuius naturæ essent, nullo modo expoluit.

Illi sectatores hoc ipsum quodammodo condemnantes, autemabant per arteriam pulmoni substratum, sanguinem ex thorace per asperam arteriam deferri, ad quam extrema substrata arteria partes transeunt, & per eam etiam sanguinem in pulmonem transmitti, ad procreandam inflammationem; in cuius generatione non parum etiam Erasistratus, quippe qui arbitrabatur, sanguinem nullum in arteriis contineri, vt constat ex Galeno libello ita in signito, putabatque non aliter fieri phlegmonem, quæ ex coincidentia sanguinis & spiritu impulsu in finibus arteriarum, siquando intra eas suscipitur, provt lib. 7. cap. 2. meth. clarissimè diffseruit Galenus; vel quem turgentibus venis per earum anatomicas sanguis in arterias præternaturaliter incidit, de quo etiam 6 de vñ part. vlt.

Galenus vero cit. lib. 5. de loc. affectis Erasistratorum tricas flocci faciens, & inanes rugas, in eorum solutionem inuehitur, in qua manifestam contradictionem ostendit in ipsis Erasistrati dictis, ac proinde fieri non posse,

A fieri docet per extrebas asperæ arteriæ partes, eo quod illarum ora, quæ reliquorum duorum vasorum in adiacentem pulmoni membranam patiter terminatae multò latiora sunt; idque duplice de causa: prima, quia cùm aspera arteria cartilaginosa sit, ac proinde insigni quadam prædicta duritate fieri non potest, vt illius partes concidant, aut omnino occludantur instar aliarum, quæ moliores sunt. Secunda, quia ipsius aspera os ex natura amplius est, quæ venæ & arteriæ venæque arterialis. Cùm igitur tria haec sint in vniuersum pulmonis vasa, omniumque propagines, licet numero æquales in ipso pulmone sint, quantitate tamen dispare, eo quod illæ quæ ab aspera arteria prodeunt, reliquæ magnitudine superant, nihil mirum si per has extrebas asperæ arteriæ partes, pus è thorace in pulmonem derinetur, idque expirationis tempore, interim dum contrahitur thorax, similius cum eo pulmo: tunc enim cùm in se concidant exprimuntur ad similitudinem spongæ manubris compressæ, & quas continent materias, in asperam arteriæ in piopellunt, quæ deinde per fauces tussiendo expiuntur.

B Verum quia necessarium erat pulmonem vhementer contr. hi, vt pus, aut humor ex thoracis vacuitate pulsus, in asperæ ipsius arteriæ ora tec: percetur, vt valida fieri compressio, oportuit tussim accedere, quo symptomate natura animalia donavit, in subsidium pulmonis, videlicet vt tussis intencio vehementissima fieret expiratio, qua multis aëris simul, & celeriè emis-sus, quicquid noxiū ad pulmonem accedit, celeriè expelleret.

Causa.

Empyema verum ex pleuride suppuraata interdum ortum dicit, quando materia plurima præ virium imbecillitate resolvi non potuit, sed retenta in suppurationem abiit. Ita Hippocrates docuit 5. Aphor. 8. Quicunque in boe lateral laborantes, in quatuordecim diebus non repugnantur, si ad suppurationem vertuntur: de quo negotio latis multa egimus supra, cap. de pleuride. Fit etiam ex angina præcedente, quæ in pulmoniam permutata, si septem diebus non interficit, ad suppurationem necessariò veritut, vt 5. Aphor. 10. dictauit Hippocrates. Quicunque ab angina liberantur, iis ad pulmonem vertiuntur, & in septem diebus perenni: si vero huius effugerint, suppurrantur. Fit etiam ex pulmonia, ex Hipp. lib. 1. de morb. num. 18. Si peripneumonia correptus in indicatore iis diebus non purgetur, sed relinquat in pulmone sputum, ac purita, suppurratus fit. Generatur etiam quum thorax vulneratur, & vulnus penetrans fuerit: quando enim externum foramen apertum conseruatur, per illud pus expurgatur; quo occluso, internaque vulnus parte non sanata, purèque ad interiore thoraci capacitatem refluente, Empyema concitatur, & forte præ vitium imbecillitate per tussim non excreto pure, suffocatio subita accidere consuevit.

Sed hoc loco dubium insurgit: Virum vulnerati non repurgato pure per partem exterioram, sicut empymatici? Nam si natura humorem subiectum potest concoquere, & sanguinem permutare in pus, poterit purulentam materiam vel per durissimas partes, ex quo ducuntur tussi propellere: illi enim tanquam potenti nihil impossibile, ita vt per ossis medullum, peccantem & superfluum humorem possit expellere, 7. Aph. 59. Dic cum Hipp. affirmatiæ. Hic enim auctor, lib. 1. de morb. a. n. 18. vñque ad n. 25. postquam varias Empyematis causas edocuit, per otium legendas, n. 31. quandam afferit, quando aphoraz ab hæsta, vel pugione, vel iaculo vulneratur, & si interna, & externa pars simul fuerint sanata, sanus penitus homo euadit; si vero externa quidem sanata fuerit, inter in verò exponamus huius transsumptionis viam quam illi non sunt assequunti, quæramūque: Virum possit assignari via certa, per quam pus è cavitate thoracis in pulmonem transferatur: Galenus enim loc. cit. de loc. affect. hæc sedulò perpendens, hanc viam

puris ad thoracis canitatem deferatur, quæ à natura non possit per sputum foras propelli, tunc eo loco stabulans, parit suppurationem.

Sed consequtionis ratione alia explicanda difficilior disceptatio: *Virum Empyematici moriantur ex non repurgato purè?* Galenus enim 5. de loc. 3. hoc prædictum: Quem enim imbecillæ vites nec validè possunt, nec celeriter agere, vt tuiss excitetur, robusta est opus facultate, quæ, quia vt plurimum non datur, ob vires à morbo præsen- te, & eo qui præcessit, labefactatas, expuere non possunt: quare creberimè moriuntur, puto scilicet intra thoracem relitto, & a gravi suffocante.

Verum hæc difficultatem involvunt maximam, quia si pus, materia est cocta iam, & à natura viæ; coctio autem celeritatem iudicij, & viæ securitatem, ac citam portendit sanationem, 1. epid. s. et. 2. t. et. 4. & 2. progn. 26. & 1. crif. 5. s. & à recidiuando immunitatem pollicetur, quia ab iis quæ in morbis incocta relinquentur, recidiua sunt, non quum vniuersus humor coctus est, & superatus, 2. Aphor. 12, quomodo mors subsequi potest empyicis, & frequenter, puto licet exactè concocto, quomodo huiusmodi state poterit cum ea fide, quam soler coctioni tributæ; præfertim toto iam humore concocto. Si enim in morbo materiali etiam integræ concocto circa excretionem sanare non sufficit, virtus quæ concoquere potuit, expellere etiam poterit: idem namque 2. Aphor. 9. vbi iam natura concoxit, (licet nulla adhuc sequitur sit expulsio) superfluum putat evacuare.

Deinde ea quæ in thorace continentur, per scretum tamum purgari non possunt, sed & per vesicam, & secundum ex Gal. lib. 6. cap. 4. & colligitur ex 6. Aphor. 6. atque etiam per vterum, & cutem, nonnunquam per crurum abscessus, 2. progn. 67. idque utrissimum & longè securius, quam si suis evacuantur: tum quia membra illa vtpotè à natura vacuationibus destinata, 2. Aphor. 21. corporis excrements facilè, & sine noxa suscipiunt; tum quia si per cor transmittantur, manifestum vitæ discrimen inducit, ob membra principatum, (ratione cuius, nec viâ transitus per cordis regionem præmateriæ duci permittuntur) si per asperam arteriam, nonnunquam suffocatio repente inducit. Ergo supputati, cum ex imbecillitate virtutis animalis tussire nequeant, non proinde morientur ob non repurgatum pus, vt Galenus cit. lib. de loc. affirmit.

Dic. Non negamus coctionem veram, tempestivè incipientem apparere, & continuò deinceps sine intermissione perseverantem, vt plurimum indicare totum humorum, plenè, integrè in statu concoquendum, atque idem magnam spem boni prebere; certissimam verò, si toto iam humoré concocto iungatur excretion: quid enim timendum restat ex materiali morbo, unde illius causa potest inguere mors, edomito iam, & plenè concocto vniuerso humor, similiq[ue] iam accedente critica evacuatione, à quibus non domantis tamum naturæ, sed & expellentis noxia, robur indicatur?

Atamen quia præsepe etiam continua, nec intercisa eocesse, eaque totius humoris, deficit nonnunquam expulsio ad salutem omnino requisita, non elicetur ex tali coctione certum sanitatis indicium; nempe quia ea apparente pereunt sanguinem & ægi: id quod plurimum accidit, vbi expulsio à facultate pender alterius generis à concoquente; hæc enim perpetuò naturalis est, expultrix aliquando animalis: fieri autem potest, vt deficit hæc, illa existente robusta; atque adeò possit virtus ipsa naturalis concoquere, animalis verò nequeat expellere, vtpotè quæ copioso spiritu indiget ad operandum, & ob eius defectum ut plurimum in morbis, plusquam reliqua virtutes, deicitur ac labefactatur, prout experientia ostendit, & testatur Galenus 2. Aphor. 29. idque in pectoris morbis, pulmonia,

A pleuride, suppuratione, & aliis magna ex parte experimut, in quibus, quia facultatis animalis, & cerebri auxilium requiritur ad expellendum, sèpè præ debilitate mouentis thoracem facultatis, deest exscreatio, vt docet cum Galeno, Hippocrates, 2. progn. 67. Subscriptus Rasis 10. contin. 1. & mors non raro evenit, prout 2. act. 27. retulit Galenus subsequuntam fuisse, declinante iam pleuride, ob suppressam exscretionem ex adstringente victu.

Hinc fit ut ad virtutis animalis, ne deficiat, robur promouendum, comparandumque, Hippocrates text. 25. cit. lib. consuluerit, in pectoris morbis, quod magis apparuerit concoctio, copiosius ægros esse cibundos, contra ordinem à se traditum in aliis morbis obseruandum, in quibus prope statum tenuis nutritiendos esse ægros edocuit, in principio largius, 1. Aphor. 10. cum aliis. Cùm igitur in suppuratione, puris exscretio dependeat ab animali facultate, ea autem plerumque debilis sit, robusta existente coctrice: nihil mirum si hac potente concoquere, illa non possit expellere, & moriantur supputati, etiam cum toto humor integre & exactè cocto, scilicet quia in materiali morbo, coctio sanare non potest, circa vacuationem.

Ad id verò quodd addebat, etiam thoracis vomicam per vrinam, aliū fluxum, &c. denique & aliis viis quam per asperam, in & tutius expurgari. Dic, quod cùm spiritualia membra, nec à natura habeant, nec ab arte patientur subfluxionem, co quod in septo, tanquam in sacco, continentur, tussi potissimum excernenda sunt C materiae, quæ in ventre spissiti continentur: quod si aliquando deorsum purgantur, raro fit. Qua verò via ad vesicam, aut fecessum descendant, lib. 2. Hist. PP. Medic. in com. Hist. 26. dictum est.

Signa.

In signis Empyematis describindis palmam præripuit Hippocrates lib. 2. progn. text. 60. dum sic ait: *Omnes autem purulentos agnoscit his indicis conuenit. Principio si febris non dimittit, sed interdiu tenuior, noctu vehementior est. Si sudores multi superveniant, ac insuendi cupiditas est, nec tamen quidquam dignum commentatione expunt. Si oculi cani redduntur, maxilla verò ruborem trahunt, & vngues manum curvantur, digiti verò potissimum summi calcant, atque in pedibus tumores sunt, neque cibum appetunt, ac pustula circa corpus erumpunt.*

Omnia hæc decem indicia significativa sunt expendenda, quibus Medicus verè putulentos agnoscere debet, eos scilicet qui pus effusum in concavu thoracis continent; non tamen omnes sed eos qui pus diu reseruant, vt Hipp. sententia 61. sequenti comprobant manifestè, qui aut phthisi iam sunt, aut proximè futuri: sunt enim plures in thoracis concavatibus pus habentes, verèque supputati, & Empyematici, quibus hæc non adsunt signa, cùm spatio quadraginta dierum repurgati, interdum euadant.

Primum quæres: *Virum suppuratorum febris, hectica sit, an purida?* Respondet Paulus lib. 3. cap. 32. in hunc modum: *Suppurari semper febri hectica laborant, quoad sursum omnia fuerint educta.* Accepit à Galeno in com. cit. progn. quoniam huiusmodi febris, si ipsi fidem adhibemus, 1. de differ. febr. 9. viscerum collectionibus non recte curatis superuenire solet. Est ergo supputatorum febris hectica, cùm sit radicata membris, non tamen simpliciter & absolute, sed cum putrida complicata, vapor enim adhuc putridus à putrefacte pure eleuatus, cor impetrans, febrem de genere putridarum committit, pro ratione humoris, à quo inflammatio primò fuit generata.

Quæres: *Virum ab empymate febris sit inseparabilis?* Cùm enim pus in cauitate thoracis continetur, parte tan-

ram propinqua cordi, & retentum, prohibitumque difflari, putrescat, nihil mirum si febrem perpetuam excitet, putrida fuligine iugiter per alterationem continuam cordi communicata. Contrà obstat Hippocratica sententia, 2. progn. 63. *Hi vero potissimum supersunt, quos febris eodem dimiserit die post eruptionem.* Quod videtur difficile, quoniam supputatos nunquam febris deserit, sed eos perpetuò comitat, quoniam cor à putris putri vapore obsidetur semper, donec tota putris colluvies funditus sit abolita.

Dic. Hippocratem non velle, supputatis qui seruari debent, facta eruptione, febrem omnino dimittere, sed mitiore redi, adeò vt si præcedentis febris vehementia conferatur, quasi cessare sit visa, quod cùm sit, bonum est indicium, quia denotat humorum supputatum quantitate esse exiguum, & qualitate benignum, nullamque cum eo permisceri incoeti, inquieti, malignive humoris portionem, quæ præcedentis febris magnitudinem sustinet, aut conservare queat. Cæterum dixit Hippocrates febrem dimittere, non quidem dum eruptio sit, sed eodem die, postquam est facta, quia eo tempore, quo eruptio efficitur, à puris commotione febris exacerbatur, & vehementiam hanc exiguum recipit, non parvam tunc vaporum copia à pure commoto, atque agitato ad cor ascendente. Hoc Auticenna voluit 2. 1. doct. 3. v. 10. quo in loco de abscessu verba faciens, inquit: *Cum aperitur, apparet febris maior, propter exitum materia.*

Dubitabis deinde: *Virum supputatorum febris granulos noctu, quam interdiu infest?* Dic Hectici incaescunt à cibo, vna duabūs horis interpositis; idcirco quod calor eorum veluti sepultus, in membris aefactis, post irrotationem, & alimenti in membra conuersationem, exerit se, ac vigorosior efficitur: nam ex Galeno in com. cit. loc. progn. & 1. de diff. febr. 9. quoties hectici edunt, ac bibunt, simile quiddam accedit, quod in calce evenit aqua perfusa. Nam si calci, ac lapidibus calefactis aquam infundas frigidissimam, multò calidiora sentiuntur: ita etiam membra arida, ab humida substantia irrorata, quæ quia copiosius noctu ingeritur tam potulenta, quam esculenta, ex ea partes irrigatae, vapores mittunt, qui febrilem caliditatem veluti elucere faciunt, vt latè lib. 4. Hist. Princ. Medic. in com. Hist. 41. disceptauimus.

Verum interrogabis, cur intra tam breue spatium, duarum: triūmè horarum, calor incrementum sentiatur in membris aridis; in pulsu verò vehementia, & celeritas? Si enim incrementum à cibo excitatur, in huius humiditatem caliditas arida membrorum agit: Atqui cibus antequam nutrit, tres coctiones pertinare debet, quæ in tam breui temporis spatio fieri non possevidentur. Quare aliunde, & non à cibo, & in calore, & in pulsu mutatio sequitur.

Dic. Quando alimentum coctu facile est, vrgētque necessitas, citò aliquid alimenti percocti mandatur, nec est necesse, vt alimentum assumptum vniuersum exeat è ventriculo: Nam aliqua pars eius, antequam tota massa chylosa secedat accedit ad membra, eaque nutrit vaporis instar. Duplex enim, ex multorum mente, est delatio nutrienti ad membra: quædam nutrienti per omnes coctiones elaborati, per quam membra restaurantur, & humectantur, ex qua calor increvit ob palpuli appositionem, & hanc veram nutritionem appellant. Alia est delatio non veri nutrienti, neque per omnes coctionum officinas ritè confecti, sed tantum quorundam vaporum substantiæ chylosæ per membra; ex quibus quamvis fiat vera nutritio, fit tamen refocillatio quædam, per quam membra irrorantur, & hac humectatione calor increvit: & sic fit duplex calor accessus, quidam duabus horis post cibum; alter tempore veræ partitionis, & distributionis nutrienti per membra, hæc multo post fit, omnibus coctionibus tranfactis.

E Quæ opinio circa nutritionem vaporosam, quam Tom. II.

vngues mangum incurvantur, quia caro supposita, & ad eos rectos sustinendo consumpta, haudquaquam muneri sufficit, sed ipsos inclinate, & incurvati permittit.

Vtrum tussicula arida à suppuratione inseparabilis? Nam si empyematicis puris adest copia intra thoracis cavitatem contenta, cur illud promptè non educunt, sed inani tussiendi cupiditate continuò vexantur? Dic Empyici cupiunt frequenter tussire, quia illis aspera arteria est exsiccata valde, & à vaporum actuum à pure eleuatorum halitu lancinata, à quo pulmo lèditur vehementer; & irritatus tussiculam siccā assiduè mouet. Cur autem nihil expuant, et si plurima materia in thorace stabuletur, causa est puris crasities, atque viscidas: accedit densitas pulmonem succingentis membranæ quibus addenda potissima causa, nempè facultatis exercitricis languor. Quare et si illi tussie ndi cupiditate laborent, ob virtutis debilitatem nihil expuunt.

De Genarum rubore est etiam dubitandum: *Vtrum empyematis sit indicium?* Responde cum Hippocrate loc. cit. affirmatiuè: quia maxillarum rubor peripneumonicis, phthisicis, & purulentis commune est signum: quod dupli de causa accidere, in com. disertè confirmat Galenus, tum quia calidi vapores ad caput, faciemque ascendunt, quos spongiōsae suscipientes genæ, ruborem repräsentant; tum quia ob tussim qua infestantur ægti, ex motione illa sanguis tenuis ascendet, & in genis persistens, est in causa vt rubescant. Neque dicas, vapores natura aërea constantes, omnisque coloris expertes, rubrum colorem maxillis trahi non posse: Nam retenta, ob doloris, aut laboris magnitudinem, respiratione, sanguis à respiratoriis membris contractis, ad faciem facile expirant; accidunt vapores puris acres, & calidi faciem inflammantes, à quacunque parte supera & infera, ob calorem, sanguinem in maiori copia attrahentes, qui maxillas accendere, & in illis ruborem excitare, possunt.

Vtrum summorum digitorum calor inter indica empiematis sit reponendum? Si enim flammeus calor æstuat in thorace, & visceribus, & hic ritu cucurbitæ ad se sanguinem attrahit ad partes intimas, 4. Aphor. 48. & 7. eiusd. com. 1. cur extremarum partium frigus non sentitur, sed calor? Dic. Pulpæ interiores digitorum magis ardentes, ob eandem causam qua volæ manuum ob intemperiem calidam iecoris ardore solent: emergunt enim concurrūntque ad manus copiosæ venæ, & arteriæ fuliginēs adustas deferentes. Quare hoc signum tabidis ex suppuratione peculiare est, plurimum enim habent in thorace putrescentem conclusum succum, à quo multa fuliginum copia ad partes extrebas devehitur. In pulpis verò digitorum amplius conspicitur, quia partes sunt humidiores & magis carnosæ, in quibus calor hecticus gaudens humiditate, & ad eius presentiam ebulliens, copiosior sese tactui repräsentat amplius, quam in cartilaginosis, ossisque thoracis particulis, in quo ob innatam siccitatem, sui caloris gradum non ita eructat. Adde quod cùm calor ille marcidus, & devrens, ultra summitates digitorum non extendatur, ibi vñitus, ardenter appetit. Argumentum verò aduersum, dissimile est, & non evincit: quia calor tabidorum non ita ad partes internas retrahitur, vt extrebas partes possit deserere, veluti accidit in lipyris, de quibus expoundens Hippocrates, in quibus inflammationis internæ calor adeò vehemens est, vt ad se attrahat, modo cucurbitæ, ex toto corpore sanguinem: iis qui ita se habent, viscera perfruntur, externæ verò partes frigescunt, propter defectum sanguinis ad viscera se recipientis, vt 7. Aph. cit. notauit Galenus.

Dignum est etiam inquisitione: *Vtrum pedum tumor sit huius affectus indicium?* Dic. Licet pedum tumor conspiciatur in hydrope, hydrope pulmonis, heistica

febre, mōrbis diuturnis, & non tardò adsit in conualescentibus, tamen in suppurationis hoc experimur manifestè, illorum enim calor vitalis, debilis est; non enim cor, ob vitium pulmonis à pure fœtido concusso, ventilatur rectè, aut sufficienter transpirat: & naturalibus partibus noxa communicata, officina coctionis debilitantur eximiè, & hac ratione crudorum succorum copia progignitur, non potente calore alimentum conficeret; quo in flatum conuerso, & ad pedes delato, in ipsis tumores propullulant: cùm enim illi sint frigidæ, offciæ, exangues, & remoti à fonte caloris, & positi in inferno situ, hunc crudum succum discutere nequeunt. Neque obiicias, hac ratione manus etiam posse intumescere in hoc morbo: Sunt enim cordi viciniores, & positæ in loco sublimi.

Vtrum inappetentia sit proprium suppuratorum symptoma? Dic, quod cibi fastidium, licet à pluribus exoriatur causis, hoc de quo Hip. cit. progn. agit, profertque eueneri purulentis solummodo referunt ad mortificationem, sensuque defectum, ob virtutis sensitivæ debilitatem summam. Nam esto membra sint inanita, & exsiccata, ad quorum dissolutionem, & inanitionem facile cætera sequuntur symptomata ad appertenientiam, & famem requisita quæ proponit Galenus 1. de sympt. cauf. 7. (& sunt partium inanitarum sensus, earumdem inanitionem sentientium suetio, tractio à venis, iecore, & ventriculo, tristis quidam sensus quo ventriculus suetionem sentit, & tandem animalis appetentia) tamen tractus naturalis vel non sequitur ob extinctionem caloris nativi; vel si sequitur, ob virtutis sensitivæ defectum, suetionis sensus non sentitur, proinde nec appetentia: quod voluit significare Galenus in comm. in verbo tunc iam & cibum fastidunt, scilicet appetente facultate pariter cum aliis quasi emoriens; quod signum quando adest, mors est in limine, nec aliqua ratione euitari potest, dummodo perseverueret.

Addiderim, vapores à puris vicini putrilagine eleuatos; ipsique calori nativo maximè infestos, & os ventriculi, appetentia sedem impentes, ciborum fastidium generare. Hoc modo Parium sine empyemate cum perpetua inappetentia, vsque ad centesimum diem vitam traduxisse, narrat Hippocrates lib. 3. epid. sectione 3. text. 72, dum eum à cibo abhoruisse bis repetit.

Aliud signum etiam est exponendum: *Vtrum pusulas in corpore apparentes empyema demonstrent?* Dic pusulas has acres & erodentes, multiplici de causa empyeticis superueniente: primò, quia puris in cavitate pectoris aceruati saniosior, subtiliorque pars, per vias à natura destinatas ad cutem propellit, qua parte firmata & retenta, acridemque majorem ob putrefactionem acquires, in pustulas abit, quas phlyctēnas Græci vocavere. Secundò, quoniam in arido corpore, & incalente corde, mordentes ichores in corpore gignuntur, qui ad cutem propuls, & collecti incalescunt, & ipsam rariorem effectam penetrant & has papulas producunt; atque tunc magis hæ efflorescent, quum cessante tussi sputum retinetur.

Vtrum prater Hippocratica, alia etiam adsint suppatorum signa? Responde affirmatiuè. Ea sunt ventris profluuium, quum facultas naturalis suo munere præ debilitate non fungitur & hoc modo nec attrahere, vel alterare, vel retinere potest alimentum. Pilorum etiam adest defluuium, ipsorum enim radices à vaporibus mordaci bus exeduntur, neque siccata præ calore cutis vapores exire, & simul vñti permitit. Sputi præterea foctor, quem à putredine ipsius puris retenti ori certum est: quod si super carbones repónatur, grueolentiam ex se prodit manifestam. Hæc autem cùm purulentos sequuntur qui phthisici iam sunt effecti, idcirco ea Hippocrates non opposuit, quæ omnia signa communia esse & phthisi, & empyemati Paulus edocuit lib. 3. cap. 32.

Quo

Quo loco hic auctor adiecit maxillarum liuorem, quum A reliquo humore tendente ad suppurationem: alius ergo scilicet innatus calor incipit extingui. Celsus hanc Hippocratis sententiam transcriptit, lib. 2. c. 7. Quæ signa si simul coniungantur, non solum ægrum suppuratione laborare indicant aperte, sed in difficultima, mortuque propinqua affectione esse constitutum, manifestè demonstrant.

Alia etiam signa ex Hip. 2. progn. 59. possunt adiungi, quæ partem suppuratione obfessam, significant, nempe dolor, calor, & pondus, accubitus in incolumentis conspicuus. Dolor partem affectam manifestò ostendit, quemadmodum & calor: Nam, vt inquit Hip. 4. Aph. 39. Qua parte corporis calor continetur, ibi morbus existit. Dolor accedit, quia pus in vna tantum parte circumscriptum, ipsius latera sensibilia perringit, intemperie afficit, & distendit, ex qua distensione pulmo, et si natura sua parum sensibilis, coafficitur, & dolor exsurgit grauans, & obtusus.

Calor oritur occasione puris, quoniam cùm hoc fiat cum putrefactio aliquæ, ex Gal. 4. meth. cap. 5. per putredinem cuncta corpora calefiunt, lib. de cauf. morb. cap. 2. & quæ vicina sunt, calefaciunt. Est ergo contemplandum, vtrum alterum latus calidius sit quam aliud: hac enim ratione in latere calidiore, puris subesse collectionem coniicimus. Licet autem sit factum pus, & cessante naturæ coctione & ebullitione humoris, calor debeat esse remissus, iuxta oraculum Senis, 2. Aph. 47. tamen semper remanet vestigium aliquod præternaturalis caloris, qui in parte externa sensatus conspicitur. Pondus etiam partem affectam ostendit, cubans enim æger super latus incolumente, persentit molem quamquam C vita seruatur: ita duo quasi animalia, dextrum, sinistrumque in vnum animal coniungens, diuturniorem illis vitam comparavit. Ergo cùm prædictis membranis intersepiat thorax, ita vt duo concava efficiant, in eo rectè sequitur, suppurations opprimentes vnum latus nullam habere societatem cum iis, quæ alterum fatigant.

Pater id amplius in magnis thoracis vulnibus penetrantibus, in quibus repente animal, parte dimidiatum vocis, tum respirationis priuatur; voce autem, atque respiratione plenè distituitur, si venter vterque fuerit confossus. Ergo in suppuratione in vna parte thoracis existente, materia dextræ partis in sinistram, nec è contrario, quæ est in sinistra in dextram transmeare potest, intersepiente membrana, tanquam muro quodam nativo, transitum impediens. Ob eam igitur rem censem Hippocrates citato loco ediscendum, num æger in vtraque parte habeat pus, an in altera dunraxat, vt eleganter in com. cit. progn. adiurit Galenus: Si enim vtraque inflammatio tam laevæ, quam dextræ partis suppurrata rumpatur, in vtroque latere sentietur pondus, maximè in opposito, & eo supra quod decumbit. Quare quemadmodum in empyemate totum thoracem occupante, fluctuatio in toto pectori sentitur, quum æger in lecto deuoluitur, sic quum vinum affligit latus, in vno tantum latere percipitur. Secùs accidit in pulmone, ac in partibus quæ intra peritonæum consistunt: in his enim per omnes sedes circumfluit pus, aut quiuis alius humor in abdominis cavitate contentus. Idem accidit in pulmonia suppurrata, ac tupta vomica, quando in vtramine partem, dextram, ac sinistram pus decumbit, quoniam totus pulmo membrana intersepiente tegitur, ac vndique obvoluitur. Si verò quæres, vtra suppurationis vehementior, aut periculosior, dextra, an sinistra? Solue eo modo, quo diximus de pleuride, lib. 2. His. PP. Med. in com. His. 20. quo loco tam pleuridem, quam suppurationem lateris sinistri, deteriore esse quam lateris dextri determinauimus.

Quæres vltimè: *Vtrum medico necessarium & vile sit cognoscere suppurationis initium?* Dic quod sic: quia si citè suppurrat, citè rumpitur. Ade magni ponderis, & momenti esse, suppurationis incipientis cognitionem,

vt p̄ficit̄ eius initio, Medicus à remediis resoluētibus, suppurrantibus, & evacuationibus deficat. Resoluentia enim tunc nocua sunt, licet aliquando p̄fidente suppuratione concedatur evacatio, ob metum magnitudini exituræ, ex Auic. 3. 4. cap. de cura exiturarum, & 10. 3. tract. 4. cap. 11. de cura Adubellati in stomacho, in princip. Vnde Auicenna 10. 3. tract. 5. cap. 2. inquit: *Quum phlebotomas, & enemas, & non sedantur accidens, tunc sc̄ias quod prohibitio collectionis, quam quaris, est difficilis.* Non ergo iteres phlebotomiam, ne congeletur materia, qua est habitus collectionem. Prodest etiam agnitus principij suppurationis, ne forte Medicus à symptomatis increscentibus possit perterriti, febre sc̄ilicet, rigore, dolore, & ponderis sensu in affecto loco ex Auic. 10. tract. 4. cap. 7. existimans hæc mortis causa cœnire.

P̄fagium.

CVM docuisset Hipp. in superioribus p̄fagiis signa, quibus suppurations debent agnoscendi, citius, tardiusve rumpendæ, insuper & quibus cognoscerentur purulentæ: ostendit lib. 2. progn. 63. ex suppuratione facta in thorace, non omnes perire, sicut nec etiam seruari. Morituros vero ex propriis signis docet agnoscere, similiter & seruandos; sic enim ait: *Hic vero potissimum supersunt, quos febris eodem die dimiserit post eruptionem: ac cibum citius appetunt, & sui liberati sunt, & venter exigua, & consenserit deicere, & pus album, laue, concolorque est, ac vacuans pituita, & absque labore, ac valida tussi expurgatur.* Itaque optimè quidem sic, ac celerimè vindicantur: si minùs, qui ad hæc proximè accedunt. Moriuntur vero ijs, quos febris non deserit, aut cum videatur deserere, denso incalescens, innocescit, & sitiunt, nec cibum appetunt, alius humida est, pus viride, linidimque expanunt, vel pituitosum, spumosumque. Pereunt, si hæc adsint omnia.

Sed circa oratione dubitandum, & primò: *Vtrum febris remissio, & cibi appetentia post rupturam, in suppurationis salem portendant?* Licet enim, vt supra diximus, in suppurationis febris non ex toto eradicetur, & dum repurgantur, perpetuò febricent, ex Auic. 10. 3. tract. 5. cap. 4. quia pus non vniuersum exit à parte suppuraæ; & esto exeat, ita ut nihil humoris purulentæ remaneat in particula, sed caro optima gignatur in parietibus, & cauo ulceris, putridi tamen vapores à pure leuati, cordi communicati febrem suscitant: tamen post rupturam, felicem exitum exoptamus; hic ex febris remissione est expectandus, facta collatione ad impetum p̄cedentis, qua intenſior appetit quum abscessus aperitur ob materiæ exitum.

Deinde febris remissio post rupturam, ad bonum iudicat, quia pus quantitate esse exiguum ostendit, qualitate benignum, & absque miscella inuicti humoris; & non aliunde ab aliquo humorē depravato soueri, qui p̄cedentis febris intensionem sustinere, & conservare possit; quod signum si cum aliis bonis ab Hippocratis conjugatur, citissima sequitur salus. Quemadmodum enim exitiosis omnibus signis in unum consiprantibus, velox mors expectanda est; sic contrariis, certissima salus, ex Hipp. lib. 3. progn. text. 2. vbi: *Simplicissime febres, ac signis firmata securissimis, quarto die, aut citius finiuntur.*

Laudatur in suppurationis appetentia cibi, & eius contrarium reprobatur: alimentum enim abhorre, & fastidire reprobatur ab Hipp. in magnis morbis, vt 7. Aph. 6. & in longis difficultatibus intestinorum summe condemnatur, 6. Aph. 3. Nam cum hic casus aduenit, & omnino interierit appetentia, opus ad vitam necessarium, mors timeri post. Et licet appetitio actio ad os ventriculi solum per se attinet, tamen cum alterius partis coalescens coafficitur, inappetentiam patitur: nam à thop-

A race vapores virulentæ ac foetidi, ad linguam & palatum ascendunt, & per tunicam has partes vestientem, qua internæ ventriculi membranæ continua, communisque est, 4. acut. 6. ori ventriculi communicantur, qui hanc partem debilitantes, & prosternentes, fastidium concitant.

Vtrum sitis parentia, pus bonum, & aliis exigua, atque constans, in suppurationis ad bonum indicent? Respondet Hippocrates affirmatiuè cit. loc. progn. eo enim loco approbat parentiam sitis; improbans affectum contrarium; quia signum est quod putridi vapores à thorace eleuantur, qui ventriculo communicati ipsum exsiccant, diuillunt, & intemperant. Alius autem exigua, ac constans, spem salutis pollicetur: Nam multa deiectione, est B reproba, 5. Aph. 14. *A tabe habito, aliū profundum superueniens malum.* Constantis coquentis naturæ robur ostendit, 2. progn. 13. & 1. cris. 11. coctio enim cogit, incrassatque 2. progn. 33. 4. acut. 4. & 4. meteor. 1. etiæ enim deiectione solum primo & per se venarum, & non thoracis affectiones ostendat. 1. cris. 14. tamen secundariò spiritualium partium dispositiones efficaciter demonstrat, Pus etiam optimam si exeat, salutem portendit: Si enim vrantur, aut secentur, & pus purum effluxerit, & album, evadunt; si vero subcruentum, faculentum, ac foetidum perreunt, vt dictauit Hippocrates 7. Aph. 44. quoniam optimum pus 1. progn. vlt. robustam concoctionem partis ostendit, & qua sanguinem in phlegmonoso tumore inculcatum contuta est concoquere, & in substantiam vertere, sed cum non posset ob puris dissimilitudinem cum alendis membris, eum in partibus spermaticis, tunicis vasorum, membranis, ossibus, ligamentis, & similiibus reseruans, tanquam sibi futurum alimentum, coxit, incrassauit, & inter coquendum simile reddidit: quare solidis partibus agentibus, qua albæ sunt, pus evasit candidum.

Sed rogabis, *Vtrum suppurationis post ruptionem cum pessimi signis intereant?* Affirmatiuè responderet Hippocrates, lib. cit. progn. Sed obstat contra eius doctrinam argumentum validum, quia si ruptio est crisis, & terminatio inflammationis suppuraæ, videtur ægrum non posse interire, quia post crism, declinatio sequitur, in qua laborantem emori est impossibile. Dic: Nemo in vera declinatione moritur, vt Galenus toties in libris de crisis affirmit, & quamvis ruptio sit terminus suppuraæ inflammationis, non sequitur quod omne illud quod postea insequitur, sit declinatio: Nam multoties nouus morbus aduenit, suos etiam terminos habens, intra quos si cessat, liberantur ægri; si vero hos transierit, tabescunt. Hoc in angina suppuraæ manifestè conspicitur, cuius ruptio, terminatio & crisis est: verum post illam sapè mors contingit, vel quia pus per asperam arteriam descendens, suppurat, vel phthisis occasio nem præberet.

Empyici, qui ex morbo laterali suppurrantur, si in quadraginta diebus purgentur à die qua sit ruptio, liberantur; si vero non, ad tabem transiunt, inquit. Hipp. 5. Aph. 15. Quo oraculo, quadraginta diem, tanquam terminum quandam medium proposuit, & magis frequentem: non tamen ita absolutum, certum, & determinatum, vt citius, aut tardius, illa puris repurgatio, aut in tabem transmutatione fieri nequeat. Coniectura enim assecurat potest Medicus probabili, vt si puris in thoracis cauitate contenti copia non expurgetur intra quadraginta dies, ab illius acrimonie & corruptione, laxa, tenellaque pulmonis substantia exulceretur, & sequatur tabes, licet hoc ante, aut post quadraginta diem, pro humoris suppuratione varietate possit contingere. De quo argumento fat multa supra, cap. de Pleuride.

Disceptandum est: Vtrum purulenta materia thoracis capitale, per sputum periculosa, quam per infernam regiunt expurgetur? Externi pus empycorum pueros, vires, afferum, & abscessus, veterum doctissimi explanarunt.

A explanarunt. Excretionem materiæ purulenta per sputum, perniciosem esse, licet sit magis familiaris in thoracis morbis, facit illud argumentum, quoniam morosa est, paulatim, & sensim per sputum excitata tussi thoracem repurgans; quare cunctatur in via, & malignitate sua molles pulmones obliterat, & ulcerat; cuius reliquæ remanentes in thoracis cauitate, cum præcrastifie, & virtutis debilitate semel educi non possint, tenta corruptuntur, & in malignam abeunt natum, vclus etiæ in pulmone, ex quo phthisis, & mors certò impenitent.

Infernæ vero, partes sunt excrementis recipiendis magis idoneæ, assuetæ, latiores, & minus præstantes, per quas citra exulcerationis, aut alterius noxæ periculum, humor etiæ virulentæ exceti potest. Huc forte respiciens Paulus lib. 3. cap. 3. in hac verba protumpit: *Rupto abscessu pus educitur, nunc purum, nunc faculentum, & nonnunquam sursum abscessus erumpit, quando etiam periculofior est: nonnunquam infra.* Nec dicas, per infernas partes vacuatum pus, ventriculi, & intestinorum facultatem labefactare, ac dysenteriam multoties parere ferè insanabilem, quia ita virulentæ est materia, & acrimoniæ capax, vt exulceret vias per quas pertransit: Nam si hæc per superiores partes vacuetur, partes nobiliores amplius afficiet, & vitia immedicabilia excitabit, ob causas dictas.

Vtrum empyma falsum sit periculofius vero? Falsum empyma concitati ex serolo, aut pituitoso humore, ex capite, aut corpore in thoracis cauitatem delapsi, Hipp. sicut lib. 1. de morb. num. 18. confirmat Aëtius terrab. 1. serm. 4. cap. 65. de pectori suppurationis: & nos plura diximus lib. 2. Hist. PP. Medic. in com. Hist. 27. Hoc vitium esse periculofius potest firmari, quia pituita lenta, & viscosa in eam partem confluxa, copia obstruit, & subitam suffocationem inducit, frigiditate spiritus extinguit, & lentore suo pulmoni adhærens, retenta, acrionæ redditæ, præ mora, magis affixa exulcerat, & phthisin excitat.

Aduersa tamen pars verissima est, quia falsum empyma saltem in initio non comitatur febris, & vna solùm adeat indicatio qua sumitur à causa; in vero ad est lenta febris & hecita, & diversæ indicationes insurgunt, quædam à causa, alia à febri delumpta, ita vt quod remedium lentori puris abstergendo proficuum est, id febri maximè repugnat. Deinde vetum empyma ostendunt alia signa truculenta, qua phthisin constituant nominata *sipræ.* Accedit, quod pituita simplex, cum sero sit, in pus verum transmutari non potest, sed puris similitudinem tantum acquirere; contraria sanguis, cum sit ad nutriendas partes accommodatus, in pus veri potest, ex quo perniciose damna exorti, quæ ex pituita in eum locum dalepsa, est certissimum, quia calidius est, acrius, & magis malignum.

Curatio.

A Er sit temperatus. Cibus facilis coctionis, & distributionis, velut in phthisi. Potus moderatus, ne eius copia respirationis membra comprimantur: frigidus aetui, nocuus; ferit enim pectoris, & pus expectorandum incrassat. Acida vitanda. Amplectenda pectoris, Malfa: haec enim 13. meth. 11. clementer, & securè empycorum pus per sputum educt, crassos succos attenuat, secat, detergit, 4. de san. tuend. cap. 4. Clysteres optimi sunt, qui reuelunt humorē ad partes inferas. Cucurbitæ iuuant inferioribus partibus admotæ: Cùm enim ob thoracis calorem, dolorem, pondus, puris ebullitione in parte affecta, ad hanc ex toto corpore pluvia humorum illuuius confluat vberim, qui affectum fouent, & argent, eorum momentum ad infirmas, minùsque præstantes detrudere, consultius semper mihi visum fuit.

Instituta commoda victus ratione, & obseruatio debito ordine in sex non naturalibus rebus, ad materiæ contentæ expunctionem accedere oportet; nam si intra quadraginta dies non repurgetur, nullus deinde erit remedio locus, sed excitata phthisi deinceps ægrum occupabit mors. Quare ea quum ad suppurationem declinat, modice calfacientibus, & huic etiæ antibus est adiuuanda, vt Galenus docet. 5. simpl. cap. 5. Ea vero pars quæ in suppurationem abiit est attenuanda, secunda, per medicamenta arteriaca resicanda.

In hunc usum quæres: *Vtrum in curatione empymatis indicatio sumenda sit à febre, an à suppuratione?* Dic, quod quamvis suppuratorum febris sit complicata cum putrida, & hecita, curationis prima & potissima indicatio, non à febre, sed à suppuratione sumi debet: huiusmodi enim febris, viscerum, collectionibus superuenire solet, 1. de differ. feb. 9. & est veluti accidentis suppurationis; quare sanari non potest, nisi prius suppuratione sanetur. Hinc sit ut præcipius Medici scopus in pure euacuando versetur. Idcirco aliqui non neglecta febre, vires, quoad maximè fieri potest, roborant, ut optimè Auicenna insinuat, 10. 3. tract. 5. cap. 5. dum sic sit: *In huiusmodi quidem hora, necessaria est virtus confortatio cum carnibus, & cibo temperato: & non confides febrem, & non dimittas dare carnes, timore febris, nam ipsa febris non sanatur dum sanies perséuerat, & cum confortatur ager ad expurendum, cessat febris procul dubio.* Ratio dicit: quia totius corporis extenuatio ortitur à febre, rotidam partium humiditatem absumente; febris autem à pure contento in thoracis cauitate consertuatur. Ergo febris sanari non potest, nisi suppuratione sanetur.

In hunc finem non leuia arteriaca propinanda, quæ cap. de Pleuride descripsimus, sed fortiora, quæ cap. de Difficili respiratione sunt proposita. Hoc modo Galenus 13. meth. cap. 18. solius puris ratione habita, offert illis, in quorum thoracis spatio aliud per sputum repurgandum continetur, tenuatoria, quorum ope via aperiuntur, & humores discentur, ac dissipentur, præsertim quum crassæ substantiae sunt, & glutinosæ, quales in iis sunt quos empycos vocant. Eligenda primò pectoris, cremer, Malfa, Vricta, semen, decoctio Origani, Calamenthi, Hyssopi, Pulegij, Valentiora sunt Illyrica, Iros Radix, Marrubium. Galenus lib. de parat. facilis, cap. 27. ex scilla rosta falsamentum parare iubet, ad pus empycorum repurgandum. Acria, & valentissima, cum Galeno 5. simp. 12. canenda, ne resoluta humoris parte tenui, reliqua durior fiat, crassior, excretionique magis inepta. Qæd si ea exhibeas, humectantibus portionibus permiscenda cura, ut ex hotum admixtione, acrius medicamentorum vis mitescat, ac temperetur.

Quod si pus ad aluum, vel vesicam natura detrudere conetur, ut aliquando, raro tamen accidit, & cum artis gloria vidit, & curauit Ioannes de Vigo lib. 2. de apostemat. tract. 5. cap. 1. hic motus licet rarus, arte iuuandus mitibus diureticis, & lenibus clysmatis, ut citius vacatio lenta acceleretur, & pus per cor & arterias celerius descendat, antequam anxietudines, & animi deliciae ex eius mora sequantur. Hoc modo Aëtius terrab. 2. serm. 4. cap. 65. empycorum pus frequentius per sputum, aliquando ad aluum, aut vrinæ vias inclinans, emollientibus aluum, aut vrinam prouocantibus auxiliis repurgare consultit.

Dubium est: *Vtrum in empymate phlebotomia aliquando utilis?* Dic. Si inflamatio in suppurationem commigret, sit copia multa, acris, & cruda, & facta disruptio sanguinolentus humor per tußum excretatur, ex parte affecta, ad hanc ex toto corpore pluvia humorum illuuius confluat vberim, qui affectum fouent, & argent, eorum momentum ad infirmas, minùsque præstantes detrudere, consultius semper mihi visum fuit.

etum excitent primatio morbo grauiorem. Si vero suppura vomica verum empyema constituit, tunc vires valide esse non possunt, quia puris factor, acrimonia, & malignitas spiritus resoluunt, vitalem facultatem labefactant, naturales vires eneruant: quare eo tempore sanguinis missio penitus fugienda.

Pus in cunctate thoracis contentum, externis exciscantibus thoraci ipsi admotis est resoluendum; & licet calefacient, maior est utilitas quam sumitur a puris resolutione, quam sit id, quod ex febris sequitur incremento, nocumentum. Spongia ergo imbuatur decocto, vel linteum duplicatum, & pectori applicetur. Parabitur decoctum ex Aristolochia, Rad. Iros, Althæa, Thym. Hyssopo, Origan. Prassio, Melil. Camomil. Spic. Nardi, Sem. Dauci, Agarico. Post quorum admotionem, pectoris regio illuvatur vnguentis, ceratis, & emplastris, factis ex oleis Camomil. Anethin. Liliac. Irino, Cerato filij Zacharia, Melilot, puluere Pulegij, Iros, Spicæ. In eundem usum conferunt Thetiaca, Mitratium, Athanasia. Si vero times, ne exsiccantum vi, tenuiore humoris parte absumpta, reliqua induretur, emollientia cum resolventibus permisce, ut est Althæa radix, & si quæ alia.

Dubitant plures: *Vtrum Lac in empyemate sit ex usu?* Recusant aliqui, quia est crassi succi, pus incrassat, & excretioni contumacius reddit: & cum tota curationis spes sit in repurgatione puris, magis amant vstitutionem, vel sectionem, quo remedio, facto emissario, tota puris machina extra educitur. Sed si affectio diuturnior sit, imbellies vires, febris calor virgeat vehementer, tabescat æger, maximè si copiam non multam puris thorax contineat, tunc salubre præstat commodium latens usum, præsertim asinini; quod cum tenuius sit, percutus à pure repurgat, ipsius foliditatem abstergit, foetorem corrigit atque emendat, nutrit perbellè, extenuatum corpus mirificè humectat, atque incrassat. Equum asinino est persimile: & si hoc assumere ægri resuscit, caprillum, aut bubulum maximum auxilium praebent.

Vltimò disceptandum: *Vtrum sectione, vel vstitutione inter tertiam, & quartam costam celebrata, empyci pectoris aperire licet?* Empyicos esse vrendos, vel secundos, quando desperata salus est, ceteraque præsidia non iuvant, veterum peritissimi exarantur: *Nam ubi unica via salutis, eisque dubia est, illa eti cum periculo tentanda; melius enim est nos aliquid agentes periclitari, quam agrum omni spe adempta certò perire, vt eleganter 10. meth. 10.* dicituit Galenus. Per vstitutionem autem non intelligimus tantum, excitanda esse vlera in partibus pectoris externis, quod voluit Celsius lib. 3. cap. 22, sed penetrandum esse usque ad thoracis cauitatem, vt per apertum pus intus contentum expurgari possit. Si vero Paulus lib. 6. cap. 4. eam condemnat, intelligendus, si multa puris copia simul exauriat: sic enim habet:

Sunt qui scapellum quoque adhibere audeant: inter quintam, & sextam costam, transversa linea paululum obliqua cutiem incidunt: deinde aculeato cultello costas succingente membrana perforata, pus excernunt. Verum istis, & qui usque ad pus adiunxit, vel protinus mortem inferunt, cum una insarabiles inducunt. Quo pacto autem vstio huiusmodi penetrans molienda sit, explicant Hip. lib. de loc. in homin. lib. 2. & 3. de morb. & de internis affectionib. Aucten. cap. de empyemate. Caeu tamen ab hoc præsidio, quando vires insigniter sunt lapsæ, aut suppuratio in phthisim insanabilem & transmutata: Si enim eo tempore vras, aut seces moribundum corpus in certum interitum, exhaustis viribus, & resolutis spiritibus, præcepit ex tempore dabis. Ob hanc causam consultissime monuit Hippocrates lib. 6. epid. sect. 7. text. 11. vt tabescentes statim eramus.

Galenus 6. Aphor. 27. in empyematicis magis vstitutione

A nem amat, §. *Vfione igitur indigent, qui plurimum habent pus, vt qui desperent per sputiones posse expurgari, &c.* Hippocrates loc. cit. secare iubet inter costas, primò nonacula, deinde scalpello acuto. Conciliantur facile, si asteras illos esse vrendos, quando purulentæ materiæ caliditas mitior est, & ægri debilitas perforationem dehortatur: tunc enim cauterio potentiali, cutem, subiectosque musculos corrodere, & postea cum phlebotomo extra dolorem, ad internam thoracis partem foramen perducere licebit. Si contraria adsint, ferro candente latus aperiere est utilius.

B De loco sectionis, & vstitutionis in empyemate, varij varia proponunt. Quidam inter secundam, & tertiam costam hoc opus celebrandum imperant, quia hac parte sectio facta diaphragma non lacerat. Alij, de quorum numero est Guido Cauliacensis tract. 3. doct. 2. cap. 5. inter quartam, & quintam hoc opus exercent, ne septum, membrum nobile ac nervosum, cultro tangatur, & laceratur: quod timuit Hip. lib. 3. de morb. num. 27. dicens: *Quod si pra crastitudine humor non fluat, neque spexit, sit in pectori, verum spiritum frequentem trahat, & pedes intumescent, & tussicula aliqua adsit, ne te decipiant hac, sed thoracem pure plenum probemoris. Proinde in terra Erebriade, liquida, & valde trita, & tepida linteum tenue tingito, eoque thoracem circumcirca integrum, qua parte primum resiccatum fuerit, ea secato, aut vrito, quam proximè ad septum transuersum; cauendo tamen ne hoc ipsum ledas.*

C At Hippocratis admittenda sententia, qui lib. de internis affectionibus, sic ait: *Costam tertiam ab ultima, usque ad os secato: deinde cum terebra caua ultra perforato; & ubi perforata fuerit, aqua parum emitto.* Hic ergo puris extrahendi modus securior est: eo enim paulatim pus extrahitur, & foramen ad libitum claudi potest, nec illus subest timor, vt diaphragma apertione pungatur. In qua autem parte collectum fuerit pus, in ea quoque sectio molienda: quod si in utraque, utrobique secundum. Caeu tamen ne per apertum foramen aer ingrediatur, & vitalia membra præternaturaliter refugiet, & alteret: Licet enim continuo aerem insipremus frigidum, citta lassionem ullam: tamen ille ingreditur sensim, & pedentem, & asperam arteriam, pulmonesque ingressus, & reconditus, in cor paulatim deducitur. Externus vero non attractus, nec prius contemperatus, affatim & repente ingrediens, spiritales partes suo contactu refrigerat, & sapè spiritum vitalem extinguit.

O B S E R V A T I O.

Verum Empyema, Testudinum Syrupo, & Ebeni decocto, curatur.

L Aborauerat quidam pleurite saeva, & incœcta, in qua cum omnia ferè remedia incassum tentarentur, in pessimum Empyema delapsus est: febris erat assidua, continuum sanie sputum, spirandi difficultas, tubebant genæ, aderat fastidium summum. Medicus de thoracis sectione iam deliberabant, à qua ille cum perhorreret validè, ad alia tentanda præsidia se accingit. Idcirco expectorantia adhibita. Laetus imperatus potus, quod assumptum per dies duodecim, & incremente Medicorum consilio flocci fecit. Corpus erat mirè emaciatum, pus excernebatur in copia multa: Et cum ab hoc in cavitate thoracis contento, cetera symptomata tanquam à primo fonte scaturirent, illud resoluere statuens, reficio corpus hinc etiatis, exhaustum. Cumque in hunc finem plurima se se ostenteret medicamentorum sylua, nullum aliud, excepto laete, præstantius esse, experimento felici adiueni, quam testudinum nemoralium usum: quem carnes, cum ovis, recte prius elotas cum decocto radicis

radicis Iros, longæ Aristolochiae, & Ehulæ Campanæ, in balneum Mariae coniicio, & ex aqua stillatitia syrum cum sacchari & mellis, an. partib. æqualib., conficio: cuius vncias quatuor, adiectis vncijs duabus aquæ scabiosæ, in aurora ægrotanti offero; & vt somnum capter post haustum, maxime emitto, quo paraclœ, sudor obrepit per cutem suauis. Quem syrupum, tribus horis post coenam, reperendum impero. Humeatatio sic corpore, & solidis membris refectis, ad sudationes leues, parata ex decocto Ebeni accedo, quibus semel in die, aut alterius diebus usus sum. Vix quindecimi dierum spacio hoc auxilio usus est, quando alacrior redditus, minuto puris spito, febricitabat remissus, dormiebat suauius, respirabat faciliter, audiens appetebat, concoquebat feliciter; & exsiccante regime vrens, ad trigintaque sudationes accedens, cessante omnino excretione puris, & absente febre, pinguiculus factus, omnino à morbo est seruatus. Magna ergo est Ebeni potentia, apud Dioscoridem lib. 1. cap. 91. de Ebeno. Paulum lib. 7. tit. de Ebeno; nam mirificè siccet, detergit, atque subtiliat. Et licet nostrum, veterum Ebeno tantum sit proximum, & Guaiacum nominetur, tamen eius decoctum ebibit, vlera repurgat à sanie tam interna, quam externea, ita potenter, vt miraculi instar absumpta omni putrilagine, ipsa conglutinet, & regenerata carne, ad cicatricem perducat; denum vescitas efficacissime sifit, cuiusque generis illæ sint distillationes. Quare ad absumerit dam saniem, & humiliatatem excrementum, vnicum est alexipharmacum.

C A P V T XII.

De Ventriculi debilitate.

Definitio:

Q Via vero paulo ante, pro ingenij nostri capti, quantum nobis non incuriosa lectio adminiculatur, enarrantes curationem morborum, qui partes vitales infestant, orationem contextuimus, subit nunc, ut quæpiam non indigna scitu, de curatione morborum, qui partes naturales opprimit, explicatida prætexamus, & illustremus etiam quæstionum varietate, & floribus, mirisque observationibus exornemus.

E Scutabar solicite admodum, & curiosè nupet quanta esset potentia & necessitas ventriculi, sed in solutionem problematis huius incidi facillime, cum à Galeno decentatum sit ubique, summam esse huius partis sympathiam cum partibus reliquis. Deinde cum sit promptuarium alimenti, primâque officina coctionis, & ilius os exactissimo sensu sit præditum, sit vt plurima excreta, crudique humores eo generentur loco, quæ in variis partibus delapsa, varia vita possint excitare. Ob hanc causam scribit Hippocrates lib. 7. epid. sect. 3. text. 1. *Ventris torpor, omnium confusio.* In hunc sensum Serenus, Medicus antiquissimus, in suis carnisibus, ventriculum Regem totius corporis esse, non insece pronuntiat. Quare si vel minimum afficiatur, aut diuturna officiæ vacuitate reddatur ignavior, tota naturalis œconomia statim labascit, ac corruit.

D Debilitas ergo ventriculi, omnium corporis vitiorum causa est monente Galeno in com. cit. nuper loci epidem. Ex præua enim chylosi, non sit laudabilis hematosis, quare nostri corporis partes impuro sanguine altæ, variis morborum generibus confluantur. Ob hanc causam inquires: *Vtrum ad faustam coctionem ventriculi, necessaria sit alimenti preparatio in ore?* Dic, quod cum summum, & supremum naturæ opus, sit nutritio, quia tamdiu animal vivit, quandiu nutritur: ita plurima machinamenta ipsa fabricauit, vt nutritionis ope posset flo-

A ridum, & robustum permanet. Hoc opus alimentis per assimilationem perficitur; illa non potuerunt similia euadere, nisi prius plurius transmutationes patuerentur: quare in ore, ventriculo, venis, mesentericis, iecore, venis, & in singulis partibus prius conciduntur.

B Prima ergo transmutatione ea est, quæ in ore celebratur, vt 1. doct. 4. cap. 2. docet Avicenna, dicens: *Omne nutriendis mastificatione quadam recipit digestionem.* Alimentum enim solidum, & durum, non solum dentibus diuiditur, frangitur, & conteritur, sed contactu linguae, & aliarum partium quæ sunt in ore, transmutatur verè, nam tunica linguae, & aliarum partiū oris, communis, & continua est cum tunica interna cœphagi, ventriculi, & intestinorum, vt 4. de vſu part. cap. 8. & 6. sp. 32. & 1. prorrhet. 30. retulit Galenus.

Quare sicuri tunica interna ventriculi facultate constrictrix prædicta est, sic tunica palati, & linguae facultatem sortitur alteratricem. Accedit etiam, quod in glandulis quæ sunt in radice linguae, generatur salvia, quæ non solum habet facultatem abstergendi, sed concomitandi, & scorpiones, animaliaque venenosa soler interficere, vt 3. de natural. facult. cap. 7. & 10. simp. cap. de salvia, affirmavit; præsertim si sit hominis ieui, famelic, aut sitibundi, tunc enim maiori vi prædicta est: & lingua inter omnes partes, pro corporis mole, maiores suscipit venas, arterias, & nervos.

C Hinc fit, vt evidenter inter omnes partes, totis temporamentum exprimat: sic etiam salvia, quæ in ipsa generatur, quæ pto gusto, & nutritione summe est necessaria, quarum erat instrumentum. In ore ergo transmutatione fit, quæ videtur speciem mutare. Hoc ita effat in carne, & pane, & alimentis reliquis in dentibus interuallis, detentis, quæ post aliquot horas, colores mutant, & sapores: in vino rubro in ore detento, quod deperdit colorem. Quare hæc alteratio non solum alienis duris, sed omnibus aliis est propria, & peculiaris.

D Er licet illa nullius coctionis causa fiat, ex Arist. lib. 2. de partib. anim. lib. cap. 3. vtilis tamen est, vt coction ventriculi perf. Etiam celebratur: quia in ore non solum generatur, quæ pto gusto, & nutritione summe est necessaria, quarum erat instrumentum. In ore ergo transmutatione fit, quæ videtur speciem mutare. Hoc ita effat in carne, & pane, & alimentis reliquis in dentibus interuallis, detentis, quæ post aliquot horas, colores mutant, & sapores: in vino rubro in ore detento, quod deperdit colorem. Quare hæc alteratio non solum alienis duris, sed omnibus aliis est propria, & peculiaris.

E Et hoc scilicet nullius coctionis causa fiat, ex Aristoteles 10. sect. prob. 47. Quare homines habentes dentes raros, & paruos, sint brevioris vita: respondetque hoc accidere, quia partes ob attritionis defectum depravatae nutritur.

In ventriculo alimenta omnino speciem mutant, & in aliam substantiam transformantur: qua ratione ducti veterum nonnulli, coctionem ventriculi appellabant corruptionem, in qua quædam substantia perfectior alimentis generatur, quæ vocatur chylus, seu chylamen, vt lib. de atra bile, c. 3. Galenus aduertit, quæ puluis, aut cremori præssane similis est: & hæc chylificatione & facultate alteratrici ventriculi, mediante calore illius, & partium vicinarum quæ ipsum circumdant, perficitur, 3. de natural. facul. cap. 7.

F Hoc loco Galenus affirmit, alterationem factam in ventriculo, majorem esse ea quæ efficitur in ore, minorē vero alteratione, quæ in iecore celebratur. Hinc artepta occasione dubitandum: *Vtrum artis ventriculi ad vitam magis necessaria sit actione iecoris?* Nam si coction ventriculi, & iecoris immediate speciem mutant, & transmutant substantiam, vna major esse non potest, quam altera. Si autem alia constitutur major, hæc debet esse coction ventriculi, tum ratione passi, tum agentis alimenta enim magis distant à chylo, quam à sanguine & humoribus reliquis; cdm sit humidior & fluidius; quare minor dispositio in sanguificatione, quam in chylificatione remouetur. Deinde ad coctionem

ventriculi,

Zacuti Lusitani.

ventriculi, non solum ventriculi, sed cordis, iecoris, liebis, omenti, septi transuersi, arteria magnæ, & venæ cœtuæ caliditas concurrit. Igitur actio ventriculi, animali ad nutritionem simpliciter est necessaria, vt 4. de vñf. part. cap. 1. Galenus aduertit, dicens sine labore ventriculi omnia alimenta esse inutilia, vbi per laborem, actionem ventriculi intelligit. Hinc sit, vt ventriculi in animatio sit iecoris inflammatione deterior, quia de prauatur sanguificatio, neque iecinore in ventriculo male concocta corrigeret. Deinde ob consensum cum corde, febris oritur malignissima, lipyria, ex Aëtio tetrab. 2. ser. 1. c. 89. & ob sympathiam cum cerebro, ferina neruorum, & cerebri virtus expallulant, teste Galeno 1. de sympt. caus. cap. 2. Hoc modo lib. 1. meth. c. vlt. quo loco de dignitate partium, & earum necessitate exactè disceptat, & 11. meth. 15. actionibus iecoris, & ventriculi semper esse propaciendum in morbis affirmat, quia sunt partes principes, & earum officia toti sunt maximè necessaria, cum non ex cibis quos vñsquisque accepterit, alimentum corpori supeditetur, sed ex iis quæ in ventriculo, & iecore rectè sint concocta; quod etiam 4. de sanit. uera. cap. vlt. in fin. confirmat.

Sed quid respondemus Galeno 6. de placit. cap. 6. in med. affirmanti actionem iecoris magis esse vitæ necessariam, quam sit actio ventriculi, quia sine ea animalia vivere nō posseunt; ventriculus autem, si cibos conterere non possit, animalia possunt perdurare, vt in quibusdam nationibus, quæ solo lactis potu, & cibis liquidis vivunt, experimunt constat manifesto. Solue dupliciter hunc obscurum locum. Primo. Actio ventriculi duo includit, primum est communio, & contritio, & eliquatio. Alterum est introductio formæ chyli, quam chylificationem vocamus. Prima actio non est simpliciter necessaria, de qua intelligendus Galen. vt constat ex contextu ipso: nam vñs est verbo conterere. Chylificatione vero si est necessaria, vt nullum alimentum animalia ad nutritionem possit esse vtile, nisi prius formam chyli in ventriculo, aut intestinis suscipiat.

Solue secundo. Ablata actione ventriculi, animalia vivunt, verum cum labore plurimo, quia aut ægotant, aut sunt celerius ægotatura, neque durabunt diu. Notabis vltimò, quod quemadmodum alimenta externa, quando non sunt preparata, vt decet, in ventriculo non concoquuntur, sed incocta manent, aut corrupti; quando autem diminutæ sunt preparata, solent in ventriculo calido, & robusto concoqui exactè, quia proportione illi respondent: non enim rectius concoquitur alimentum quia tenuius est, aut magis preparatum, sed quoniam ventriculo concoquenti est magis proportionatum: Similiter ea quæ in ventriculo non sunt concocta, aut sunt corrupta, neque in iecore, neque in partibus poterunt transmutari; quæ autem diminutæ sunt concocta, rectè possunt in iecore in sanguinem verti, quando ipsum fuerit calidum, aut robustum. Ex his facilè disces, quare Galenus 5. Aph. 26. & lib. de bonit. & vit. succor. cap. 5. in fin. nihil esse in cibis, quod æquè ad succi bonitatem conferat, quam vt facile in ventriculo concoquantur.

Vtrum vero ventriculus principalius concoquat proprio calore, an calore partium vicinarum, dubium est. Hanc partem confirmant rationes multæ. Prima, quia causa vniuersales, & primariae principalius concurredunt in effectum, quam secundariae. Sed caliditas cordis, & iecoris respectu actionum omnium partium, habent se sicuti agentia vniuersalia, & primaria. Ergo, in actione ventriculi, principalius concurredit caliditas partium vicinarum, & illi actio ventriculi potissimum est tribuenda.

Secunda. Ventriculus habet se sicut lebes, & viscera quæ circumdant, velut ignis, auctore Galeno 3. de nat. facul. cap. 7. Sed quæ concoquuntur in lebete, potius calore ignis, quam lebetis concoquuntur. Ergo, &c.

A Tertia. Caliditas vicinarum partium est multò fortior quam sit caliditas ventriculi. Ergo, &c.

Pro contraria parte facit & illud argumentum, quod coctio ventriculi perficiatur à facultate alteratrice illius, quæ vim habet chylificandi, & quæ dimanat ex modo substantiæ ventriculi: Nam facultatum proprietates modum substantiæ partium insequuntur, ex Gal. 6. de placit. cap. 8. in med. & 7. de placit. cap. 5. quæ sicut requirit certum modum substantiæ, sic determinatum temperamentum, & calorem exoptat, cum sit actio determinata; hic vero proprius est ventriculi, & non partium adiacentium calor.

Solue dubium hoc modo. Coctio vñiuersaliter comprehendit & eam transmutationem, quæ communio, & eliquatione perficitur, & eam quæ propriè appellatur chylificatione. Ad priorem principalius concurredit aliorum viscerum caliditas, cum in illis maior caliditas efficacia vigeat. Ad posteriorum transmutationem, propria ventriculi caliditas p̄cipue concurreat: ceteris, alimentum corpori supeditetur, sed ex iis quæ in ventriculo, & iecore rectè sint concocta; quod etiam 4. de sanit. uera. cap. vlt. in fin. confirmat.

Solue secundo, dicendo, respectu obiecti determinati interdum calorem remissorem, esse intensiore fortiorum: venter enim qui temperatum fortit calor, perfectius transmutat alimenta, quam ventriculus calidus. Hoc modo struthiocamelus, & aues pusillæ, suo languido & remesso calore, fertur, & semina duressima conterunt, quæ animalia calidiora, imò nec ignis valeant confidere.

Obiecta vero sic dissolues facilè. Licet enim verum sit, causam vñiuersalem, & primariam principalius influere in effectum, vt docet Arist. 8. phys. cap. 5. calor ventriculi non excludit calorem cordis: Nam hic insitus calor est, gubernatus ab influente ex corde cum spiritu, sine quo nec ventriculus, nec alia pars poterat actionem afficere, vt constat ex Gal. 5. de loc. cap. 1. Quamvis autem Galenus ventriculum comparet lebenti, & alibi assertat ventriculum in animalibus sic se habere, sicut terra respectu plantarum, cui sunt affixa, vt 1. de sympt. c. 7. ipse prædictus, hæc similitudo non est ordinaria, quia nec lebes, nec terra habent facultates insitas, quibus prædictus est ventriculus; in eo tamen conuenient, quod ventriculus est veluti receptaculum, & promptuarium, sicut & illa.

Illudvero commode hoc loco agitandum: Vtrum ventriculus in gratiam propria nutritionis, an in commodum aliarum partium operetur semper? Galenus enim pro certo affirmat, facultates naturales in sua tantum nutritiois gratiam operari, nec sollicitas esse de aliorum commoditatibus: sic 6. de placit. 8. 3. de natural. facult. 13. lib. de motib. liquid. 11. 9. sec. loc. 2. Et 2. Aph. 18. ventriculo loquens, sibi soli, inquit, alimentum trahere, atque suis tunicis apponere, & ubi fuerit satiatus, vt se exoneret, reliquum tanquam superfluum pellere: non quod curat, aut, norit, aliis vtile esse, 5. Aph. 39.

Huius placiti ea ratio assignanda: quoniam in eo differunt organa animalia à naturalibus, quod hæc sola natura cœca, & parum grata; illa, anima, & cogitatione regantur. Atqui cogitatio est, quæ corpori toti præstet: Igitur illi incumbet totius, & singularium partium prouidentiam habere. Et per consequens sola animalia organa, quibus præsidet cogitatio, intelligentia, ac diuinatis particeps, in vñsum, & communitatem illorum expedient operas suas; non naturalia, cum mente & ratione careant, sed sui tantum gratia operabuntur, sibi que tantum inseruent, nihil de alienis utilitatibus anxiæ: quanquam rectè prouidente natura fiat, vt dum sibi seruiunt, non parum etiam conferant aliis aliorum; & dum superflua, onerosaque expellunt, aliis alientem materiam præstent.

Hoc modo, ait ipse de natural. facult. cap. 7. nihil in rerum natura reperiatur, quod trahat propter ipsum attrahere, sed vt eo, cuius per tractum fit compos, fruatur. Hac ratione iecur attrahit chylum, suæ solum utilitati intendens, nullam de ventriculo curam habens; & ipsum in sanguinem vertit, reliquum verò pellit, & corpori permittit. Hinc sit, vt membra priora præparent posteriores, non ob horum fruitionem, quorum non sunt sollicita, sed sibi tantum laborant, & mouentur. Hoc pacto vbera lac fugunt, vt eo nutriantur, nulla de infante prævisione facta. Testes semen gignunt, quod sibi in alimentum parant, nihil de posteritate cogitantes. Cerebrum spiritus creat animales, quibus imaginatur, cogitat, aut reminiscitur, nihil curans de muscularis, aut nervis.

Ex his colliges, non habere ventriculum facultates binas, alias, vt est instrumentum coctionis, quæ communes vocantur, & in gratiam totius corporis finiuntur; alias, vt est pars similaris, quæ nutriti postulat, quæ propriæ dicuntur: etsi enim vterus attrahat semen in formationem foetus pro nutritione propria, & vesica fellea fugat bilem expurgando sanguinem, & ad sui nutritionem sanguinem attrahat; ramen necessarium fuit, vt hæ partes ob varios usus duplices sortirentur facultates, quod ventriculus non accidit, qui non duplices, sed simplices quatuor obtinet.

Hæc est firma Galeni sententia, sed contra eam sunt obiectiones plures: Et formatrix proponi potest primò facultas, quæ nos ab initio fingit: hæc modò matem, modò fæminam generat, nullius propriæ, sed communis virilitatis gratia; nihil enim ex varietate lucratur, sed propagandi generis humani causa, quod sine sexuum diversitate non constaret. Secundò, vis afferenda est in medium, quæ nos iam in lucem editos alit: naturalis siquidem vteri facultas, edito in lucem foetu, confessim sanguinem; quem singulis mensibus per vterum excrenebat, ad vbera mittit, ad comutandum in lac, & in eo opere durat per biennium ferè, vñque quo foetus jam ablactari queat, & vti solidiori cibo; quo tempore rursus lac in vberibus minuit, & ad vterum sanguinem remittit, quasi nouæ conceptionis aida, peracta foetus prioris lactatione.

Tertiò. Naturalis est obiectanda, quæ nos adultos gubernat, nobisque inseruit alendis, in ventriculo, corde, vasis, hepate, cerebro: ventriculus namque alimenti copiam non sibi sufficientem, sed toti corpori alendo trahit; cum enim sibi minimum sufficeret, pergit tamen assumere, nec ante cessat, quam pro totius captu expletatur. Hepat, & vasa sanguificant, non quod sibi tantum, sed quod toti sufficiat corpori. Cor spiritus vitales pro toto etiam creat. Cerebrum animales, ad sensus, & motus per organa distribuendos.

Denique tam intra, quam extra corpus multa inuenies, quæ absque peculiari usu sine fine operantur. Septum enim vel nobis inuitis, & vñluti solo naturæ instinctu, in cordis refrigerium perpetuò agitatur. Pectus per tussim in pulmonis subsidium. Palpebra nictant, tuendorum oculorum gracia. Vbera lac gignunt, ad educandum foetus. Testes semen, ad generationem. Vterus audissime attrahit, concipit, & gestat, sæpe etiam cum insigni damno. Vtraque vesicca attrahit, vna, bilem, altera, vtinam, nulla cum utilitate sua.

Sine vlla etiam propria cœlum perenni circuitu nobis Solem impertit moderatum; terra, alimentorum copiam; piscium, mare; arium, æther; sidera, influxus; suas vires, medicamenta; & mille alia id genus naturæ agentia nobis gratis operantur, adeò vt magis de alienis, quam de propriis usibus sollicita videantur, & non raro cum proprio dispendi, & iactura, prout in ascendentia aqua ad vacui fugam experimur, & in disrupto vtero præ foetus exclusione, & aliis. Neque Galenus ab hac sententia est eliminandus, cum vel sui

A placiti immemor, vel forte tantis rationum momentis conuictus, scriptis 6. de placit. 7. hepati ventrem præparare: & 1. de caus. sympt. 6. in valorum cacochymia, qualitatem alimenti contrariam expetere: quod etiam dixit 4. simpl. 10. quasi sentiens, ventriculum pro hepate agere, & de totius commoditate sollicitum esse, ac per consequens de aliis.

Superioribus hæc etiam est addenda ratio: Ventriculus attrahit alimenta medicamentosa, non sui causa, verum in gratiam membrorum, vt auctor est Galenus lib. 1. de caus. sympt. cap. 6. dum sic ait: Venter visceribus, venisque subseruit, & quales hæc succos requirent, tales appetit, nempe affectioni contrarios: crassis quidem, qui attenuant; tenuibus, qui crassant; glutinosis, qui dissecant; exasperantibus, qui leniant; ad eundem modum calidis, qui frigidis sunt; frigidis, qui calidi; sicut siccis, qui humidis; & humidis, qui siccis. Repetit 4. simpl. 10. §. Nam si præter, &c. Ultima obiectio est huiusmodi. Vesica attrahit vrinam, & cystis fellea bilem, & vterus semen. Sed iis non fruuntur hæ partes, cum iis attractis non nutritantur, sed sanguine. Ergo, &c.

Ad primam tamen respondet Galenus 14. de vñf. part. 10. non formare vim naturalem varios sexus, aliqui boni communis, & alieni gratia, sed eam varietatem constitui magis ex materia necessitate, & temperamenti qualitate, quæ ad eam cogit, quam ex formæ nativæ prudentia: hæc enim cum in humano semine vna sit, inquit ipse, vnum tantum; & potest, & intendit, nempe matrem, euadit verò quandoque fomina, ex materia ineptitudine ad inarem.

Secundam explicat Galenus 11. de vñf. part. 8. duffi afferit, non sequi semper ad nativæ conatum, & benignitatem, eam vberum plenitudinem, sed ad valotum compositionem. Connexuit enim nativa vteri vasa cum vasis vberum eo consilio, vt quandiu foetus esset intra vterum, ad eum transferretur sanguis, foetus alendi gratia, non solum à reliquo corpore, sed ab vberibus, foetus verò excluso, sanguis ad vterum remearet, in lac revertendus. At trahentibus ipsis, cessantque editi in lucem foetus tractione, sursum concidunt, & naturali vberum facultate in lac revertit, in propria, non foetus alitatem. Nec verò Arist. mutuam illam sanguinis delationem sursum, deorsum, & è contraria in gratiis, & foetis iam ad vteri naturalis facultatis prouidentiam refert.

Ad tertiam. Quanquam, inquit, plus alimenti attrahit ventriculus, quam propriæ alitioni necessarium sit;

D nec suus satietur appetitus, donec tota capitate repleatur alimento, quod toti corpori sufficiat: causa tamen cur tantum appetat, tantòque desideret impleri; noti corporis necessitas est, sed sui ipsius propria, leuandi nempè molestiam, & anxietatem, quam patitur à suggestibus membris. Cum enim ad vñiuersum ventriculi spatiū vasa accendant inesse aucta suggesta, nisi adspicitur alimento, à ventriculi humido, substancia, sit vt nisi ad summum usque totus ventriculus repleatur, vasa quæ ori eius implantantur, adhuc ventriculum ipsum diuellant, ac lacessant, vnde totus impleri cogitur, nec prius à tractu cessare, quam cesser valorum suetio: sic non quod corpori beneficiat, sed quod nulla sui parte molestiam vellicationem, suetionemque patiatur; atque ita sui tantum gratia appetit, trahit, & assumit.

Sic hepaticus non in corporis, sed in sui alimoniam, & vasorum quibus abundat, sanguine turgentium, chylum allicit. Cor sibi spiritum creat, quo pulsat, & viuit: sibi etiam cerebrum suos, quorum ministerio imaginatur, cogitat, & reminiscitur: sibi vbera lac, quo moriuntur, & semen testes: septum autem præterquam cum tussim, & seminis attractione, sepius autem palpebris, tanquam organo pectoris, & nictantibus palpebris, tanquam organo animali, imaginationis imperio agit.

Sic hepaticus non in corporis, sed in sui alimoniam, & vasorum quibus abundat, sanguine turgentium, chylum allicit. Cor sibi spiritum creat, quo pulsat, & viuit: sibi etiam cerebrum suos, quorum ministerio imaginatur, cogitat, & reminiscitur: sibi vbera lac, quo moriuntur, & semen testes: septum autem præterquam cum tussim, & seminis attractione, sepius autem palpebris, tanquam organo pectoris, & nictantibus palpebris, tanquam organo animali, imaginationis imperio agit.

vtilitas in sola alitione consistit, nec solius alitionis y grata crea alliciunt similia, aduersa repellunt, sed & voluptatis etiam, & tuendi temperamenti. Ita Galenus.

Nec 6. de placitis, voluit ventriculum operari, hepatis, aut membrorum, gratia, sed tantum quiddam agere, ex quo hepatis, & totius vtilitas sequatur. Duth vero alimentum attrahit vasorum cacoymia, contrarium, simul ipse laborat, aut sua ipsius vasa, vt se explicante Galeno constat, ex cit. de sympt. caus. atque adeo sibi prouider, non aliis. Vbi enim totius habitus non conuenit cum temperamento ventriculi, is sibi tantum conueniens appetit, quantumvis corpori noxiom, quoniam, vt idem Galenus ait, i. de sympt. caus. 7. maiorem prouidentiam habere non potest, tuendi alienum, quam proximum temperamentum.

Ceterum quanvis naturalia agentia, & quae sola natura reguntur membra, inter agendum magna ex parte secundum rationem agant, nec ita aliorum commoditatibus videntur, vt suo ex opere aliquid etiam non lucentur; negari tamen non potest, ita aliquando alienis vibus in errore, vt nullum sibi comparent emolumen- tum, quin potius dispendium, & damnum.

Non enim elementa, cælum, sidera, & Sol, ex comoditatibus quas nobis præstant, sibi villas reportant; non medicamenta, dum nobis suis vibus servant, non palpebrae nictando; aut uter ex gestatione, & partu, quo potius discutuntur, & non patrum incommodeatur: id quod & in multis aliis inuenies, in quibus irrationalis operatur natura, nobisque insitæ facultates naturales, non propter suam, sed alienam vtilitatem; & in eam quidem pletunque fertuntur, tanquam in scopum suorum actionum. Cum enim natura, sicut & Deus nihil faciat frustra, necesse est vt semper in finem aliquem tendat, & gratia alicuius agat: verum quia rationis est expers, nec finem præcognoscit, nec in illum tendit propria, vt dicitur, operatione, (quo pacto agunt quae ratione, & cogitatione fertuntur) sed aliena, vt lapis, aut sagitta quae ab homine iaculaatur, & propterea dicebat Auerthoës 12. metaphys. directa à non errante intelligentia.

Quod si hæc non minùs imperat, ac prouider, (ne amplius dicamus) facultatibus omnibus, quam mens nostra variis corporis nostri membris, atque mens ipsa, vnaque in cerebro cogitatio, instrumenta sua, musculos nempe, non minùs ad aliorum vtilitatem, quam ad suam dirigit, imperatque pro vario, aut corporis, aut animæ vlo, modò quidem curibus gressum, modò linguæ loquela, aut manibus motum, sine aliqua ipsorum partium quae mouentur commoditate, deficiunt siquidem, & fatigantur motu: cut superior illa intelligentia perinde non imperabit naturalibus instrumentis, modò in suos, modò in alienos vlos?

Negari igitur non potest, facultates naturales aliorum etiam gratia aliquando operari; ac proinde nihil minus, si sanguifica illa iecoris, communis dicatur, & pro toto laborare, si non ex propria intentione, & sibi cognito vlo, eo quod irrationalis cum sit, fortè sui operis finem ignoret, saltem ex creantis industria omnia præsipient, & benignè dispensant.

Vltimæ vero rationes, & subobscura loca, etiæ aniam præbuerint pluribus, etiæ doctissimis, vt Galenum acriter reprehenderent, tamen intelligenda sunt, quando succi, & intemperies viscerum, & membrorum, communicant ventriculo, quod magna ex parte fit. Os enim amarum redditur per biliosas febres; dulcescit, redundante sanguine in vasis. Quare pto se, & non pro aliis experit hæc contraria ventriculus; licet his profit ex accidenti, quae simili cacoymia occupantur.

Ad postremam rationem dic. Non sola nutritio, est fruitio, sed etiam voluptas, aut temperamenti consuetudo. Sed uter semen attrahit, eoque fruitur ob vo-

luptatem: vtraque vesica, vrinam, & bilem, quibus natura sua gaudet, & conseruatur, ob similitudinem quæ inter ipsas intercedit. Magnes ferrum, electrum paleas, & omnia natura constantia simile attrahunt, contrarium vero repellunt; & deinde assimilant sibi ipsi ea quæ attraxerint, quas operationes quum exercent, magnopere iuvant totum corpus. Ita lien ex hepate in seipsum faciem sanguinis prolectat; vesica, bilem; & renes, vrinam, vt eleganter dictabat Magister, 9. secund. loc. cap. 2. §. Didicisti autem, &c. Sed instabis: Si bilis, & vrina attrahunt pro tutela, & conservazione vesicae vtriusque, & pro expurgatione totius, cur ibi non retinentur, sed expurgantur; hoc enim modo attrahitur, & retinetur ferrum à magnete? Dic: Bilis, & vrina retenta actiora fiunt, & expulsi vescica stimulati; ferrum vero, quale ab initio fuit, perseverat, & magnes non sentit irritatum vllum.

Postquam ventriculus cibum transmutavit in chyli, & saturatus est, reliquum tanquam onerosum a se repellit ad intestina, & venæ mesentericæ, veluti baiuli, deferunt ad venam portæ, vt de vlo part. cap. 2. auctor est Galenus: iecur autem per ilias venas veluti per manus, partem benignam chyli ad se allicit, pars autem recrementitia, & sicca remanet, quæ permixta cum humore bilioso, & aliis humiditatibus faciem, & sternus constituit.

Deinde percutandum: Virum ventriculus inter coquendum, vera nutritio nutritur chylo? Galenus respondet affirmativè, 3. de facult. natural. cap. 13. in med. & 4. de sanit. tuend. vlt. in fin. & 2. Aphor. 18. docens ventriculum puriore chyli partem tunicis suis apponere, agglutinare, & assimilare, quibus actibus perficitur nutritio, 10. de facult. nat. 11.

Hæc doctrina confirmatur primò. Quælibet pars nutritur alimento sibi simili. Sed ventriculus cum chylo in substantia, & colore similitudinem habet. Ergo. Secundò. Ingestus cibus non modò famem ventriculi sedat animalem, sed & naturalem, quod non fieret, si ventriculus tremorosa non aleretur substantia. Rem ita se habere sensus firmat manifestè, quippe antequam prima illa ciborum absoluatur concoctio, conspicimus vires affatim refici, quæ antea per inedias erant deiecta, atque venas omnes amplius intumesce- re, sanguinemque in ipsis increscere; quod cum assumptus cibus tam repente facere non possit, cogitus fateri illud accidere, quia quem sibi traxerat sanguinem per inediam ventriculus, sinit ad hepar fluere inox ingestu cibo: subinde quem antea ob defectum auare retinebat iecur, modò ad reliqua membra vel trudit, vel relabi sinit; quo pacto poterunt profecto exinanitæ venæ pauculo movente in maiorem molem intumescere.

Tertiò Sicut lac est superfluitas mammarinæ, & sanguis, iecoris; sic chylus est superfluitas ventriculi, vt constat ex Gal. 5. Aph. 39. Ergo sicut in mammillæ nutriuntur lacte, & iecur sanguine, sic ventriculus debet nutriti chylo, qui non dicitur, nec est superfluitas secundum qualitatem, sed quantitatem.

Quartò. Venæ quæ implantantur ventriculo, non oriuntur ex vena caua, quæ sanguinem ad singulas partes pro earum nutritione defert, sed ex vena portæ, quæ solum chylum distribuit, & sanguinem defere non potest, quia simul confunderetur chylus cum sanguine, & vtraque substantia corrupteretur.

Quintò. Nihil attrahit propter ipsum attrahere, sed propter fruitionem attracti; quare diuersa est fruitio, quæ facultati tractici respondet. Cum ergo ventriculus cibum attrahat non solum, sed etiam conficiat, coquat, atque committat, dupli fruitione gaudeat est necesse, videlicet voluptate ex conuenientia tracti, & nutritione cocti, atque commutati: hinc fit vt

chylo vera nutritio nutritur, quæ tribus actibus constat, appositione, agglutinatione, & assimilatione.

Sextò. Cibum ore suscepimus desiderat ventriculus, & magna auditate amplexatur, ita vt in eo melius coquendo, seipsum vndique cogat, ac comprimat, quod nisi ex eo nutritur, vix credi posset. Quotum enim traheret ex ore cibum, in subsidium indigentia sua, si sanguine, & non cibo esset reparanda? Frustra, enim appeteret, traheret & coqueret alimentum, cuius non est indigus. Non est ergo absonum, quod ventriculus, intestina, mesenterium, prima, ruda, ignobiliora, minimè sanguinea, & impuro succo constantia viscera, selectissima, & defæcatissima chyli parte nutriti possit non negamus; nam eo nutriebatur in vetero: sed familiarior ejus nutritio ex chylo est, quo deficiente, sanguinem attrahit ex iecore benignum, aut rubrum purum, ex Auic. 10. 3. 3. cap. 1. qui status raro cum ventriculo famescere coniungitur, quoniam iecur priusquam ventriculus solet inaniri; inanitum autem non permittit ventriculo benignum sanguinem rapere, sed virulentum, & excrementum, vt auctor est Galenus lib. 3. de nat. facult. cap. 13. Id sane foetibus continet, dum utero materno includuntur, atque per magnas inedias. Ex qua doctrina ad secundum, tertium, & quartum, patet argumentum solutio.

B Ad quintum. Sanguis, melius paratusque est alimento, quam externus vibus, nutritio ventriculo; imparatus vero est, quam chylus iam confessus, qui paratissimus est, vt in ventriculi substantiam committetur.

Ad sextum. Quamvis sanguine benigno, aut viciato nutritur ventriculus, id non facit nisi dealbando, & in substantiam chyli similem conuertendo. Sicque vnius ventriculi, etiæ plures materiae remotiores statuantur una tamen propinquior est, chylus nempe, qui vltiori altatione, in alteram magis immediatam commigrat, nimis in semen, quo omnia membra radicalia nutritur; nam eo vna quævis pars nutritur, quo genita est ex succo, seminalia semine, carnosæ vero sanguine. Ventriculus autem ex semine ab initio fuit formatus: Ergo & semine debet nutriti: cum enim seminale membrum sit, & vim habeat assimilandi sibi alimento, hoc in substantiam seminalem commutat.

Ad septimum. Concede maiorem, nega minorem: Nam os non nutritur sanguine, sed medulla, ex Hipp. lib. de alimento, num. 12. §. Medulla est alimentum ossis, & 3. de facult. natural. 15. §. Estque alimentum, qualis carnis sanguis, talis ossibus medulla.

Ad octavum. Alimentum omne debet pertransire coctiones tres, sed hoc de nutritione mollis carnis, non de nutritionis organis est intelligendum.

Ad vltimum. Quinti Galeni 6. de placit. dicit, quod membra præparant, totas materias, & integras aliis tradunt, holuit nutritionem membrorum, ex materiis quas præparant, ab ipso multoties concessam adimere; quas redintegratio. Sed nec ventriculus, nec aliud vllum membrum ab initio dignitur chylo. Ergo non ipso, sed illorum altero nutritur.

Septimum. Plus distat sanguis ab osse, quam à ventriculo. Ex sanguine autem os nutritur. Igitur & ventriculus.

E Octavum. Nihil nutrit, ex Gal. 3. de temp. cap. 2. antequam in ventriculo, iecore, & venis sit concoctum. Ergo chylus, cui duæ alterationes deficiunt, nutritre non poterit: Nam per has coctiones multiplicia excrementa separantur alitioni inepta, à quibus cum non sit expurgatus chylus, non nutrit.

Nonum. Omnis membra quæ materias aliis præparant, totas eas atque integras, illis quibus præparant, solent referuare, vt 6. de placit. cit. monuit Gal. Nullam ergo chyli partem ventriculus assumit ad nutritionem, sed sola fruitione qualitatua vitatur. In hunc sensum intelligi-

eiusdem naturæ sint tunicae ambæ, & in sui gratiam chylifcent, & cum vtraque eadem vasa recipiat, de vtriusque nutritione similiter est pronunciandum.

Nec alij recte respondent, dum chylum in ventriculo confectum, priusquam ventriculum nutriat, virtute venarum ventriculi in sanguinem communari aseuerant: Nam ventriculus, chylum quem pro nutritione assumit, tunicis suis apponit, reliquum permittens venis, vt deducant ad iecur: venæ etiam illæ chylum continent, nonnihil in rubeum mutatum, sanguinis enim forma, & sustentia, non datur ante iecur.

His penitulatè notatis, intimius ad rem accedamus, quærentes: *Virum à debilitate ventriculi plurium symptomatum acernus excitari possit?* Tam præstans pars est ventriculi orificium, vt ab antiquis cor fuerit appellatum, propterea quod grana symptomata, & qualia cor soler inducere, ipsum committat. Porrò licet huiusmodi pars, instar aliarum corporis, proprios affectus, & per consensum patiatur, lib. 5. de loc. cap. 6. nonnullos primi generis proponit; secundi autem eos tantum prosequitur, qui oris ventriculi cæteris partibus eveniunt: syncopen namque inducit in corde, convulsiones in cerebro, epilepsiam, carum, flatuosam melancholiæ, ac mille alia symptomatum genera, reliquis partibus illi consentientibus, inuenire solet. Per proprietatem verò dicitur laborare ventriculi os, in abolita, & depravata appetentia, ciborum corruptione, pica, canina fame, cardialgia, nausea, singultu, præter intemperantias, & inflammationes, quæ illi tanquam simili, & instrumentalis membro solent accidere.

Nec mirum, ex ipso ventriculi ostio oriri prædictos affectus in præstantissimis membris: nam cùm exactam habeat sentiendi vim, dolores plerunque patitur, à quibus virium exsolutione sequitur, non tam ex magnitudine, quæ ex doloris proprietate, ob commercium cum corde, ratione cuius dolor ille fit aptior ad deliquium induendum. Denique vel quia ob vicinitatem cum corde, communicatur illi valida intemperies, à qua dubium non est vires subito collabi, & syncopen accidere:

Iam verò ipsius stomachi vitio epilepsiam etiam fieri, convulsiones, & alia symptomata in cerebro, cœdendentibus habitibus vitiosorum humorum, per magnos, mollesque nervos à sexta coniogatione deductos, præterquam quod satis constat, nonnullis historiis cit. loc. de loc. affect. Galenus confirmat. Prima de iuuenie quodam Grammatico, qui ex nimia lectione, cogitatione, ita, aut inedia subito epilepsia corripiebatur; idque non alia de causa, nisi quia stomachum haberet sensu acutissimo præditum, à vehementissima quavis animi intentione, protinus bilis refluxum ad ventriculum, & ab ea symptomata, rapto in consensum cerebro, patiebatur.

Hoc modo nonnulli per febres, ex bile porracea in eo aceruata, convulsionibus capiuntur, 5. Aphor. Alij ex cruditate insomniis tumultuosis, & terribus imaginibus molestantur. Alij melancholicis symptomatis, humore nempè melancholico ex liene in ventrem ipsum irrueunt, & subsequente inde in cerebrum evaporatione, detinentur: similiter aliæ partes, ob consensum cum malè affecto ventriculo, summam interdum cladem sensere.

Ex ventriculi capacitatem, quam fundum seu inanitatem appellant, emanant etiam symptomata dira: Nam cùm eiusdem fierè naturæ sit, iisdem penè affectibus subiicitur, quanquam superior pars, veluti acutiori sensu prædicta, grauioribus infestetur: dummodò mala expipias, quæ ad coctionem sequuntur: hæc enī in parte inferiore principaliter pronouetur, atque ad eam potissimum attinent cruditatis vitia maiora.

Virum tamen abolita, aut corrupta appetentia, ad debilitatem oris ventriculi sit referenda? dubium est: Nam si

A vel ipso docente Galen, appetentia nihil est aliud, quædam quædam alimenti tractio, qua queritur restaurans in subsidium præcedentis inanitionis, videtur quod ad omnes corporis partes pertineat, cùm haec facultatem habeant, propriam sibi materiam attrahendi, vt 4. de vñ part. cap. 7. & lib. 9. cap. 4. Galenus edocuit.

Quod si dicas, appetitum omnibus particulis communem, esse functionem naturalem; illum autem stomachi animalem, qui ad sensationem suctionis membrorum sequitur, ferturque magis in externum, quædam præsentem cibum, nec perpetuò adest, sed deficiente tantum in ventriculo alimento: Redarguitur, quia præterquam quod si reliquis membris ventriculo ipso, dignioribus solus naturalis sufficit, cur & in ipsi non sat erit, maximè cùm sui tantum gratia appetat, & trahat, non in vñtrio totius corporis, iuxta Galen, placitum, qui non oritur solum; sed toti ventriculo eam appetit, 4. de vñ part. cit. imò & intestinis ipsis.

Mitto nunc cuiusnam facultatis ventriculi symptoma sit: naturales enim virtutes ministrantes, cùm quatuor tantum à Galeno constituantur, & vnicuique tres symptomatum tribuuntur species, duodecim euadunt facultatum naturalium symptomata, tam in ventriculo, quædam in aliis membris, inter quæ abolita, aut depravata appetentia nequaquam comprehenditur. Neque ad animalem facultatem potest referri: appetentia siquidem sensus non dicitur, sed aliud quipiam ad eum consequens, 1. de caus. sympt. 7.

Solue. Cùm circa perfectiora magis inuigilet natura, & in illis plura soleat ad eundem vñtrum excogitare instrumenta, pro tam necessaria vita nostræ actiones, qualis illa est appetendi alimentum, in reparationem substantiae perpetuò deficiens, soli naturali appetitu etiam plantis communi, non commisit, sed insuper animalem addidit ab illo toto genere distantem, quem soli ventriculo, & maximè eius orificio cum exactissimo indigentia sensu inseruit, vt huic interuentu ad cibum sumendum excitaretur animal. Nec immerito, quia cùm in similitudinem plantarum, non semper proximum, & paratum habemus alimentum, sed extrinsecum, & distans oporteat requirere: cùmque vniuersa membrorum tractio, per media vasa, & iecur, ad ventriculum terminetur, nullaque iam super sit particula à qua ventriculus ipsa trahere possit, necessarium fuit eum exacta vi sentiendi esse præditum, quæ fugientium à se vasorum diuulsionem sentiret, & animali appetentia, quæ vellicacionis sensu excitata in cibum feretur externum, & pro ventriculo ipso, totoque corpore appeteret, sive huic etiam gratia, sive tantum per accidens trahat; reliquis autem membris satis fuit naturalis, quia cùm inter se veluti in circulum trahant, nec sensu ita exacto polleant, mutuas suctions non sentiunt, nec in externum ferri possunt alimentum, quæ appetentia operatio.

Hinc solus ventriculus ex sensata suctione dolet. Hinc solus famescit, solisque cibi, ac potis sumptione afficitur voluptate, videlicet quia in eo solo ante cibum sentitur vellicatio, fugientibus ab eo vasis, cœu, à terra stirpibus, & cum dolore, ac cruciatus vellicantibus. Accidente verò alimento, quia vasis ad ipsum inseritis, suictio, & mortis cessat, repente etiam cessat molestia, & consequitur voluptas, pro ratione sedatae molestiae.

Insuper præterquam quod delitiae, & doloris causæ tantum magis imprimunt, quanto copiosiores, & magis confertim accedunt; accedit autem totius corporis alimentum ad ventriculum membris autem exiguum, & sensum, ventriculus amplioribus nervis, quæ membris prædictis est, atque adeò multo plus sentit, & præcipue orificium: in eo necessarium fuit, & sensum vigere, & minus expetendi nutrientum externum, in vñtrio totius.

Quamvis

Quamvis autem appetentia animalis ex sensata me- A deficit, magis propriè dicatur imbecillitas, quædam cùttæ faraïcarum suctione promovetur, (hoc enim obiici poterat) non proinde oportuit plurimas ventriculi ori implatari, sat enim erat tractionis imperium eidem occurrere, & ex percepta diuulsionis molestia, acutissimo sensu, quo pollet, pñr reliquis dolere: fundo vero, ac intestinis plures mesaraicas opus fuit inesse, quia inde per eas, tanquam arbor, à radicibus, & veluti manibus quibusdam, iecur alimentum attrahit, vt lib. 5. cap. 7. de loc. affect. & lib. 6. cap. 3. & 6. de placit. 8. & alibi, Galenus edocuit.

Iam vero abolitam, seu depravatam appetentiam nulli dubium est, symptoma esse appetentia animalis, quæ perit, aut depravatur, pereunte, aut læso suctionis sensu. Num vero naturalis aliqua facultas detur à trætrice distincta, qua naturalia instrumenta appetant quod sibi conueniens est; an sufficiat naturæ instinctus, ad modum inanimatorum corporum, in quibus facultates non sunt, non est huius loci disputare.

Maioris tamen negotij inquirere: *Virum Cardialgia inter affectus peculiares debilitatis ventriculi numeretur?* Licet enim in cardialgia, sive cordis dolore, aut mortu, stomachus nonnunquam primariò afficiatur; ea tamen affectio in corde sit, noxa in ipsum transmisla, huiusque visceris propria est, non secus quam stomachica syncope, vt 4. Aph. 65. notauit Galenus. Ergo Cardialgia non ventriculi, sed cordis affectio est.

Dic. Quamvis nonnulli vocis appellatione decepti, Cardialgiæ (quæ, vt inquit Galenus 2. meth. 2. à parte affecta, & affectu ipso nomen assumpit) inter cordis mala numerauerint, perinde ac cardiogmon, & morbum cardiacum, ea tamen omnia ad ventriculi os (à quo, quia etiam cor à veteribus fuit appellatum, denominationem receperunt) tanquam propria symptomata pertinere, auctor est Galenus in locis multis. Cardialgiæ enim, dolorem, sine mortuum cordis, hoc est, oris ventriculi definit, 2. de placit. 8. & 4. Aph. 17. & 65. ab acribus, mordentibus que succis, 1. de caus. sympt. & 5. de vñ part. cap. 4. ipsius ventriculi mordicationem applicauit. 2. autem de placit. cit. euénire dixit, non solum ægritudinem vexatis, verum etiam his qui diutius ieuium tolerant, præstent vbi vehementi exercitatione fatigati cibum nullum assumpserint, atque etiam mordentibus, nempè quia vehemens exercitatio, & mordor efficiunt, vt bilis flava in ventriculum irruat, à qua morbus ille, & dolor excitatur.

Deinde cardiogmon idem prorsus esse, & cùm cardialgia coincidere, constat ex Gal. 4. Aph. 65. Quod si iuxta aliorum expositionem, de qua etiam Galenus ibi, pro cerebro, & veloci cordis motu, palpitacioni simili accipias, ad viscus ipsum, seu cor pertinebit. Denique stomachi quoque vitium, esse cardiacum, colligitur ex Galeno lib. definit. med. paulo post med. Tral. lib. 7. cap. 11. Aërio tetrab. 3. serm. 1. cap. 1. Cell. lib. 3. cap. 19. Ex quibus colliges, affectionem esse à reliquis cardiacis diversissimam, vt pote quæ cum acuta, & æstuosa febre euéniat, vt Aëtius testatur, & non solum ab acribus, mordentibus que succis ortum ducit, sed & eisdem venenosis, ac virulentis, vt Tralliano vñtrum est, cum nimia corporis imbecillitate accedens, immodico sudore, faciei, ceruicis, & corporis, ac cum extremorum refrigeratione, ac siccitate, testibus Aëtio, & Celso, adeò vt in syncopen propè ducat: Ab aliis, licet cor propter vicinitatem, & commercium cum ore ventriculi, in consensum sèpè trahatur, & vbi increuerint, nonnunquam etiam vehementer afficiatur, non ita tamen periculose, ac in cardioaco morbo.

Debilis ergo ventriculi, à qua tot mala scaturiunt, & emanant, definitur à Galeno lib. de diff. sympt. cap. 4. quando ventriculi facultas à suo munere deficit: & cùm præcipuum huius partis munus sit, alimentum concoquere, sit profecto, vt cùm venter in coctione

A deficit, magis propriè dicatur imbecillitas, quædam cùttæ faraïcarum suctione promovetur, (hoc enim obiici poterat) non proinde oportuit plurimas ventriculi ori implatari, sat enim erat tractionis imperium eidem occurrere, & ex percepta diuulsionis molestia, acutissimo sensu, quo pollet, pñr reliquis dolere: fundo vero, ac intestinis plures mesaraicas opus fuit inesse, quia inde per eas, tanquam arbor, à radicibus, & veluti manibus quibusdam, iecur alimentum attrahit, vt lib. 5. cap. 7. de loc. affect. & lib. 6. cap. 3. & 6. de placit. 8. & alibi, Galenus edocuit.

Sed quæres: *Virum Ventriculi coctio rectè à Galeno definatur?* De hoc arguento eti plura lib. 4. in com. Hist. 15. tamen pro complemento huius capitii, de eo liceat per pauca delibera, diuersa ab illis quæ illo loco tradita sunt. Galenus enim lib. 3. de caus. sympt. cap. 1. plutes antiquorum refert opiniones, qui multipliciter ipsam definiēbant. Alij enim ventriculi coctionem per ciborum attractionem fieri rati sunt, cuius quidem opinionis Erasistratum fuisse constat, vt 3. de nat. facult. cap. 6. refert Galenus. Alij putrefaciendo concoquere ventriculum arbitrabantur, in qua opinione persequeruntur Empedocles, & Praxagoras. Tertia, & verior sententia erat Hipp. Galeni, & omnium propemodum veterum Medicorum, qui coctionem, esse alterationem cibi in propriam, ac familiarem nutriti qualitatem affirmarunt: ita definit Galenus lib. 1. de natural. facult. cap. 4. & lib. 3. eiusd. operis, cap. 4. & 7. & lib. de sympt. dif. cap. 4. & lib. 3. de sympt. caus. cap. 3.

Hoc manifestè appetet in ventriculi coctione, & sanguificatione, in quibus alterationibus priores alimenti qualitates, vt odor, color, & sapor, à calore nativo partium mutantur in alias. Nec tamen sentiendum est in hac coctione solas qualitates mutari, sine introductione nouæ formæ substantialis: quia vera est genitio, quæ nihil aliud est, auctore Arist. quæ mutatio huius totius in hoc totum, nullo sensibili manente eodem; & sic in omni coctione naturali verè corruptitur forma substantialis alimenti, & verè adest generatio humoris, aut materia informatur à forma videntis. Quando ergo Galenus definit coctionem, per mutationem qualitatum alimenti in aliti qualitatem, intelligendum est ad mutationem qualitatum alimenti, vñtrum etiam eiusdem alimenti substantialis formam mutari quod sane his verbis significavit ipse, 1. epid. 2. com. 4. coctio in concoquentis substantiali deductio quædam est eius, quod concoquitur: quo loco per deductionem nouæ formæ substantialis: quia vera est genitio, quæ nihil aliud est, auctore Arist. quæ mutatio huius totius in hoc totum, nullo sensibili manente eodem; & sic in omni coctione naturali verè corruptitur forma substantialis alimenti, & verè adest generatio humoris, aut materia informatur à forma videntis. Quando ergo Galenus definit coctionem, per mutationem qualitatum alimenti in aliti qualitatem, intelligendum est ad mutationem qualitatum alimenti, vñtrum etiam eiusdem alimenti substantialis formam mutari quod sane his verbis significavit ipse, 1. epid. 2. com. 4. coctio in concoquentis substantiali deductio quædam est eius, quod concoquitur: quo loco per deductionem nouæ formæ substantialis: quia vera est genitio, quæ nihil aliud est, auctore Arist. quæ mutatio huius totius in hoc totum, nullo sensibili manente eodem; & sic in omni coctione naturali verè corruptitur forma substantialis alimenti, & verè adest generatio humoris, aut materia informatur à forma videntis.

Virum vero causa proxima coctionis sit nativus calor? indagandum est. Et pro parte negativa sunt argumenta. Primum. Coctio eiam sit à calore extraneo. Ergo non à solo calore naturali. Probatur antecedens, ex Galeno 5. Aph. 10. 2. 2. & 1. epid. 2. com. 10. & 4. quibus locis omnia quæ mediocriter calefaciunt coctiones efficere assuerat; cuius generis sunt boni succi cibi, fomenta, cataplasma, frictio lenis, balneum, quies, &c.

Secundum. Digestio, est coctio, ex Auct. 4. 1. tract. 2. cap. 7. docente ad commodam humoris vacuationem requiri ciudem coctionem, sive digestionem. Sed digestio non sit à coctione, cùm illa nihil aliud sit, vt ex verbi significacione constat, quæ alimenti in corpore distributio, quæ ab expultrice simul, & attractrice peragitur, vt lib. 2. de. facult. natural. cap. 2. firmavit Galenus.

Verum à solo calore naturali fieri coctionem per se, immediate, & primariò, cœti supra locis docuit Galenus, & lib. de præcognit. ad Posib. cap. 1. nativus hancque noster calor in coctione efficienda principij vicem obtinet, præcipuumque agens habetur. Hoc patet factum Atistole lib. 4. meteor. cap. 2. dum sic ait: *Arque perfectionis exordium à nativo calore provenit, quamvis ab aliquo externorum*

externorum adminicula ad calcem usque perduci soleat, quomodo alimentum per balnea, & id genus alia concoquuntur; verum principiū vicem internus calor occupat. Itaque calor naturalis est, qui primò, & per se coctionem operatur, quandoquidem omnium operationum quae in corpore sunt, auctor ipse est, & causa, ut ipse testatur 1. Aph. 3. & 15. & lib. de art. med. conf. cap. 12. & 6. epid. sect. 4. com. 13. & 25. & sect. 5. com. 5. alibi saepe. Quare fomenta, balneum, & cætera iuvant coctionem, non efficiunt; natuum enim calorem fount, & eidem robur adiiciunt, ut 5. simpl. 5. iterum confirmat.

Pro secundi argumenti solutione quæres: *Virum Coctio, à digestione distinguatur?* Dic, quod licet ab Auicenna, & Arabibus hæc duo inter se confundantur, (etsi in latissimo coctionis significato eorum sententia possit admitti) tamen propriè, strictè, & verè, longè sunt diuersa: Nam digestio, auctore Galeno 2. de facult. nat. cap. 6. nihil aliud est, quam ordinata alimentorum distributio, seu concocti, ac confecti alimenti, & in sanguinem conuersi in corporis particulas omnes attractio, quam natius calor molitur, ut lib. definit. medicar. ante med. docuit Galenus. Idem affirms 4. de vsu part. cap. 17. quo loco vnum esse coquendi alimenti instrumentum, aliud distribuendi pronunciat. Eadem distinctione colligitur ex Gal. lib. quod animi mores, cap. 3. vbi loquens de vino sic inquit. *Nam reuera si eo commode utaris, & concoctioni, & digestioni, & sanguinis generationi, & nutritioni, confert abundè.* Quare digestio, seu distributio, à diuersis facultatis, nempe expultrice, & attractrice, & non à concoctione perficitur. Quapropter 4. de sanit. 7. diuersa pro distributione alimentorum, & eorum coctione auxilia proponit: pro illa calidiora; pro coctione mitiora. Nam in digestione non vna tantum facultas operatur, velut in concoctione concoctrix, sed duæ facultates naturales eodem tempore, attr. cætrix videlicet, & expultrix. Concoctionem tamen ipsam, ac distributionem, seu digestionem, velut & alia naturalia opera ab ipso calore innato primò perfici, præter citata loca 1. Aph. 15. & 2. lib. eiusdem operis, com. 7. diligenter probauit Galenus.

Causa.

Inquirendum primò: *Virum causa debilis coctionis ventriculi, ex inopia succi melancholici ab splene ad ventriculum delati oriatur?* Galenus lib. 5. de vsu part. cap. 4. in fin. annuere videtur, dum enim huius succi, ab splene confluentis ad ventriculum, vtilitatem, & vsum perpendit, sic inquit: *Constat ergo, quod quemadmodum hac noxia esse memorabatur, properea quod retaret cibos diutius in ventriculo concoqui, atram certè bilem non modò non laderet compriemus, sed & actionem insuper ipsius adiuuare: Nam ventriculum contrahit, ac intendit in se ipsum, cogitque cibos ad vnguem complecti, ac retinere, quousque fuerint percolti.* Sæpi enim siccitate ventriculum corrugat, & adstringit, & hoc modo retentum alimentum non elabitur, sed detentum melius concoquitur. Id affirms Auicenna 1. 1. doct. 4. cap. 1. propositum, §. *Vtilitas vero accedit, quia in os stomachi quasi mulgendo proficit, & hec quidem vtilitas duobus est modis.* uno, quia os stomachi stringit, & confortat, & infissat, &c. Quare si in modica copia ad ventriculum confluit, coctionem iuuat ratione dicta; si in pauca, viuat, cum ante tempus constitutum chylus elabatur è ventriculo.

Sed in hoc arguento elucidando sunt dubitaciones plures. Prima. Melancholia, excrevcentum quadam est terrem, & grauissimum. Ergo impossibile videtur, quod à liene sursum ad ventriculum deferratur, atque inde in cerebrum, melancholica symptoma inducatur; maxime cum bilis leuissima, deor-

sum potius ad intestina descendat, & ne ventriculum offendat, ac eius operationes impedit, ratissimè, & nonnisi ex vehementi causa in ipsum fluat, 1. de temp. 6. & colligitur ex 7. Aph. 17.

Prætereat dubitant Anatomici periti, quanam via demandetur: Nam si per ductus aliquos, seu vasorum propagines vslui ventriculi confluit, non potest coarctare, constringere, robore, & retinere; cum amara sit amarum autem abstergit, incidit, separat, disiungit, penetrat, calefacit ordine tertio, si fides præstanta est Galeno, simp. 19. & 5. eiusdem, cap. 2. 18. & 26. Auicenna lib. 2. tract. 1. cap. 3. Serapioni lib. de simpl. temp. cap. de sapore amaro. Si per ramulos, vel à liene, vel à iecore exortos: Non primum, quia ori ventriculi, non fundo, coctionis sedi asseruntur implantari: præterquam quod cùm in omni parte ventriculi chylificatio vigeat, coctus iam, dulcis, & elaboratus prodiret succus ille à liene; quo pacto nec vtilis ventriculo accederet, nec opus esset ab ipso splene purgari. Non secundum, quia tunc à iecore diceretur confluere, non à liene ipso, ac proinde, &c.

Dic. Supposito, quod lienem, & fel iuxta hepar natura formauit, vt sanguinem à fæce, & igneis portionibus emundaret fel bilem, ne si cum sanguine per vasa simul distribueretur, breui totum corpus exureret, atque humidum exsiccaret: Lien melançoliam sua crassitie, vasa & meatus obstructuram, nisi lienis vi in propriam alimoniam traheretur: Quærunt, num ab eo portio aliqua melançolæ in ventriculum eructetur, etiam sanitatis tempore. Rursus ad fundum, vel illius os, & in quem potissimum vsum, & omnes ferentur ad ventriculi os melançolam naturaliter transmitti, (neque enim morbos, & præternaturaliter fluere quispiam afferuit) potissimum iuuandæ coctionis gratia, ex Galeno 5. de vsu part. cap. cit. cùm enim frigida & secca sit, atque adstringens, non exiguum ad concoendum, corrugatione sua, ventriculo communitatem affert.

Quamvis autem naturaliter grauis sit, sursum tamen ad ventriculi os ascendit, ob speratam vtilitatem diutam; non autem bilis, etsi leuissima, (saltem in pari quantitate, nec enim aliquid etiam illius ad ventriculum fluere, negauit Galenus, vbi supra, 5. de vsu part.) videlicet ne sua acrimonia, & mordacitate, ciborum exitum ante coctionem festinaret, ex Galen. ibidem, & Auic. 13. 3. tract. cap. 16. sed infernè potius ad intestina descendit, ad fæcum expulsionem excitandam; quod non immerit 1. 1. de humoribus, Auicenna miratur, & creatoris industriam, sicut in reliquis extollit.

Eructatur autem melançolæ portio, antequam concoquatur, 5. de vsu part. cit. quæ præ crassitie in liene concindere non potest; non aliter quam ab hepate in splenem ipsum illa sanguinis portio, quæ iecur permeare non potuit: id quod monstrat vena ipsa deferens melançoliam in stomachum: antequam enim lienem ingrediatur, ramum ad os ventriculi diffundit, illud in star coronæ circumdantem, cuius aliqua portio crassior in fundum elabitur, iuuandæ coctionis gratia. Quicquid aliqui opinentur, prius melançoliam in splene concoqui, & partes eius crassiores, quæ in sanguinem conuerti nequeunt, in ventriculum effundi in dictos vslus.

Quare etiam potest: *Virum pellente liene, an potius attrahente stomacho, ad iuuandum coctionem in ventriculum succus melancholicus deferatur?* Nonnulli putant ab stomacho trahi, & eo solù tempore, quo alimentum concoquitur, vt illius interuentu magis fausta concoctione perficiatur: idque confirmant ex Auicenna, quem ita interpretantur, dum 1. 1. doct. 4. cap. 1. in hæc verba prorumpit: *In os stomachi quasi mulgendo proficit, hoc est, ipso cum violentia trahente, tempore necessitatis. Ceterum hoc videatur magis rationale, quam naturale opus.*

Credendum

Credendum ergo, quod sicut perpetuò à felle, bilis ad intestina defluit, in expulsionis vslum, quam excitat, quia mordax, acris, & stimulans: ita portio melançolæ à liene ad ventriculum regurgitat, quæ quia frigida, styptica, stomachum comprimit, constringit, & densat, & ad meliorem retentionem, & coctionem, ventriculum ipsum disponit, infrigidando, & constringendo; duties enim, & cortugatio, ad quietem & alimenti retentionem facit, quin & ad concoctionem, quæ quiete potissimum celebratur, 1. de caus. sympt. vlt. & 4. acut. 44. cùm enim contrahitur in se, & constringitur ventriculus, melius retinet, 3. de natur. facult. 13. promptiusque cibos amplexatur, atque exactius concoquit, 2. Aph. 38. Hanc ergo conmoditatem præstat alia bilis moderata in ventriculo; quæ si minori copia confluit in ipsum, non ita fausta concoctione celebratur. Num verò in aliud vslum, nempè ad excitandam appetentiam, in ventriculi os regurgitet, lib. vlt. tract. de feb. symptomatis, tit. de inappetentia, disperabimus.

A robore ventriculi coctio melius perficitur, ab imbecillitate vitiatur. Sed cùm hæc potentiam à suo scopo aberrare faciat, dum ventriculus in alimentorum confectione defluit, idcirco imbecillis dici meretur. Sed videndum: *Virum coctionis tria sint symptomata?* Non plura autem, nec pauciora esse, ostendit Galenus lib. 3. de caus. sympt. cap. 1. §. Quod si nulla, &c. Quare cruditas ventriculi est triplex. Præmatura sit, quum nulla prorsus in ventriculo concoctio sit, à Græcis dicitur omnimoda cruditas, & Apepsia. Altera est, cùm alteratio in ventriculo sit, sed non ut oportet, cùm semicrudum relinquatur alimentum, & nominatur Bradypepsia. Tertia est depravata coctio, quæ licet apud Græcos nomine caret, tamen Dyspepsia potest nuncupari, in qua licet natura, diu & multum circa alimentum coquendum incumbat, attamen degenerat in alienam qualitatem, nutriendo corpori contrarium.

In eodem tamen capite Galenus prædictorum symptomatum causam satagens explicare, illam in genera, & species diuist. Communem verò causam ait esse facultatis coctricis ab scopo aberrationem: aberrat autem bifariam, vno modo, quando facultas ipsa labrat; altero, vbi aliquis externus error incidit. Vtque autem horum modorum rursus dividitur: quippe facultas ipsa bifariam læditur, vno modo, ob intemperies, quæ eius essentiam occupant; altero, ob aliquem morbum instrumentalem. Externus autem error triplex est, unus in ventriculi excrementis, siue in ipso nata sint, siue in ipsum confluxerint; alter in cibis; alius in tempore somni, vt quod sit brevior, prolixior, nocturnus, vel diurnus.

Sed cùm debilitas stomachi fortasse sit causa omnium ægritudinum corporis, monente Auicenna 13. 3. tract. 2. cap. 4. idcirco hæc omnia prius sunt diligenter examinanda. Et primò quærendum: *Virum excrementa, ventriculi coctionem interturbent?* Respondet affirmativè: cùm enim tripliciter in ipso succrescant, coctionem vitiant. Hæc ex variis corporis partibus in ipsum confluunt, quæ integrum caloris actionem in alimenta impediunt, imò obruto calore cruditates moliuntur. Aliquando redundant in ipso, cùm enim expultrix languescit, excrements excernere nequit, quæ si plus retineantur, corpus, & ventriculum exagitant, & morbos committunt, ex Gal. lib. 1. de sanit. tuend. cap. 11. §. Cum verò edendum: & eodem lib. cap. 3. Quare cùm ex tribus coctionibus quæ in corpore sunt, excrements emanent, si retinentur & eo loco stabulantur, concoctionem manūs fausta sit; quo pacto si illa foras per vomitum non pellantur, omnis generis cruditas emanat.

Deinde quærendum: *Virum ventriculo nequaquam affecto possit ladi concoctio?* Multis de causis ventre ipso minimè læso concoctionem frustari testatur cit. de caus. sympt. Galenus, & repetit lib. 1. de loc. cap. 3. Et pro maiori huius, & superioris questionis expositione, aduentum est, tripliciter posse contingere corrupti alimentum in ventriculo, vnde tres resultant corruptio differentiae. Prima, vbi alimentum corruptum vitio ventriculi, quia scilicet cùm afficiatur intemperie aliqua, vel phlegmone, concoquere non potuit. Secunda, vbi biliosi corrupti humores in ipso coaceruantur, quorum contagio ingestum alimentum corruptum. Tertia, ob prauam ipsius alimenti qualitatem, quia scilicet putridum ex se, aut omnino corruptioni obnoxium, vel quantitate immoderata, vel inordinate sumptum; qualitatis enim vitium in alimento etiam quantitatem comprehendit, & ordinis errorem, vt quia crassum præcedit tenue: hanc tertiam corruptionis differentiam, Galenus cruditatem appellat.

B Si itaque alimentorum vitio, corruptio illorum in ventriculo contingat, dubitabant antiqui Medici, numer ex hac cruditate, coquendi actio dicenda esset læsa: & nonnulli quidem affirabant, alimenta ob sui vitium corrupta, nec coquendi actionem vitiatam arguere, nec cruda, coctave esse dicenda, sed tantum non cocta, ac si idem non esset, aliquid per negationem, & per nomen infinitum pronunciare, vt contra eos, lib. 1. de caus. sympt. cap. 1. §. Quod si nulla, &c. Quare cruditas ventriculi est triplex. Præmatura sit, quum nulla prorsus in ventriculo concoctio sit, à Græcis dicitur omnimoda cruditas, & Apepsia. Altera est, cùm alteratio in ventriculo sit, sed non ut oportet, cùm semicrudum relinquatur alimentum, & nominatur Bradypepsia. Tertia est depravata coctio, quæ licet apud Græcos nomine caret, tamen Dyspepsia potest nuncupari, in qua licet natura, diu & multum circa alimentum coquendum incumbat, attamen degenerat in alienam qualitatem, nutriendo corpori contrarium.

C In propria difficultate, si verbōrum proprietas obseruetur, contendit eo loco Galenus, noti esse dicendam actionem læsat, quando non vitio; culpave ventriculi, sed potius obiecti, perit & frustratur concoctio: Nam cùm actio importet motum ab agente membro prodeunte, nunquam dicetur læsa, ipso membro incolumi durante. Cum ergo in quaestio problemate, ventriculus omnino vitio caret, noti dicetur eius actio læsa, sed potius passum ipsum alimentum; scilicet non evictum, nec mutatum, quæ admodum si manus v. g. lamina ferram perfringere non possit, non dicitur simpliciter impotens, aut inutila manus, sed tantum lamina ipsa integra, & infracta.

D Rursus læditur concoctio illæso ventriculo, ex Galeno 3. de caus. sympt. cit. ob alimenti copiam immodi- cam. In hunc modum quærendum: *Virum alimentum calor, vel resolutioni proportionandum?* Galenus lib. 1. acut. com. 4. in fin. resolutionis proportionis definientiam esse quantitatem alimenti asseverat, dum sic ait: Nempe si nihil è nostro effueret corpore, alimento opus non esset; sed quoniam effuit, idèo huius proportione cibi quantitatem definimus. Quibus igitur per cuticulares meatus parum exhalat, fieri potest, vt bis summam consilamus inmediam; & magis, vbi virtutem ab initio validam habuerint, &c.

E Contraria videtur obstat Hippocrates, lib. 1. Aphor. 15. dicens: *Qui crescent, plurimum habent calidim innotescit, plurimo igitur egent alimento.* Quo loco proportionata calori, vel resolutioni proportionandum? Galenus lib. 1. acut. com. 4. in fin. resolutionis proportionis definientiam esse quantitatem alimenti asseverat, dum sic ait: Nempe si nihil è nostro effueret corpore, alimento opus non esset; sed quoniam effuit, idèo huius proportione cibi quantitatem definimus. Quibus igitur per cuticulares meatus parum exhalat, fieri potest, vt bis summam consilamus inmediam; & magis, vbi virtutem ab initio validam habuerint, &c. Contra videtur obstat Hippocrates, lib. 1. Aphor. 15. dicens: *Qui crescent, plurimum habent calidim innotescit, plurimo igitur egent alimento.* Quo loco proportionata calori, vel resolutioni proportionandum? Galenus lib. 1. acut. com. 4. in fin. resolutionis proportionis definientiam esse quantitatem alimenti asseverat, dum sic ait: Nempe si nihil è nostro effueret corpore, alimento opus non esset; sed quoniam effuit, idèo huius proportione cibi quantitatem definimus. Quibus igitur per cuticulares meatus parum exhalat, fieri potest, vt bis summam consilamus inmediam; & magis, vbi virtutem ab initio validam habuerint, &c. Contra videtur obstat Hippocrates, lib. 1. Aphor. 15. dicens: *Qui crescent, plurimum habent calidim innotescit, plurimo igitur egent alimento.* Quo loco proportionata calori, vel resolutioni proportionandum? Galenus lib. 1. acut. com. 4. in fin. resolutionis proportionis definientiam esse quantitatem alimenti asseverat, dum sic ait: Nempe si nihil è nostro effueret corpore, alimento opus non esset; sed quoniam effuit, idèo huius proportione cibi quantitatem definimus. Quibus igitur per cuticulares meatus parum exhalat, fieri potest, vt bis summam consilamus inmediam; & magis, vbi virtutem ab initio validam habuerint, &c. Deinde quærendum: *Virum ventriculo nequaquam affecto possit ladi concoctio?* Multis de causis ventre ipso minimè læso concoctionem frustari testatur cit. de caus.

quantitate, multum est in nutriendo. Dic secundò. Alium mentum debet esse proportionatum resolutioni, nî aliquid obster, vt virium debilitas, quæ resurgentem ex morbis frequenter comitatur.

Seconda pars, verissima est: Nam alimentum calori naturali coquenti respondere debet, tanquam effectus producendus ex sua causa; cum enim illud offeratur, vt conquerum in sanguinem corpus nutrit, in ea quantitate assumentum est, qua possit conuerti, & concoqui: Si plus ingeritur, manet incoctum, cruditates, & morbos parit, & corpus non nutrit, sed famescunt membra, i. meth. 15. Deinde alimentum debet esse æquale calori naturali, tanquam conseruans, & conseruatum; cum enim calor noster compositus ex naturali, & influente, perpetuo resoluatur & euanescat, ob subiecti sui humiditatem, vt praesens, qualis est, conseruetur si multum est, multum debet esse alimentum, alioquin deficiente materia extinguetur. Insuper. Cum calor naturalis otiosus nunquam sit, nec omnino ab operatione cesseret, nisi semper circa alimentum occupetur, si materia deficit, ad humidum substantificum absumentum se conuertet; quare cum vitium debilitate carnium subsequetur extenuatio. Neque contra hanc doctrinam proponas Athletas, lib. 1. Aph. 3. quorum calori minimè responde-re debet alimentum: Propositio enim nostra solùm est intelligenda, quando præsentem calorem conseruare intendimus, qui, intra sanitatis limites est constitutus, i. de sanit. tuenda, 8. qualem Athletarum non esse, nullus it inficias, cum à symmetria recedat, quorum habitum esse perniciosum, ex quo timetur abruptio vasorum, & nativi calor sequitur extincio, Hipp. ibi. inculcat

Vtrum satietas viciet coctionem? Auicenna 1. 3. tract. 2. cap. 36. sic ref. ondet: *Scias quod plures agritudines in stomacho sequuntur satietatem nauseatiam.* Alienam ergo eam, cum ex rebus magis inimici stomacho, si repletio; & propter illud non augetur corpus gulosi, quia cibus non digeritur, quare non nutritur ex eo corpus. Ille autem qui à cibo abstinet, dum in ipso remanet adhuc aliquid, appetitus augeatur, quoniam stomachus eius bene digerit cibum. In hunc sensu dicebat ipse 3. 1. doct. 2. cap. 7. in princip. Quod enim in corpore est deterius, est nutritiens super nutritiens quod non est in digestum mittere. Quoniam non ex iis qua deuorari quispiam, sed ex iis qua probè in ventriculo concoixerit, fit nutritio. vt lib. 1. 1. meth. cap. 15. monuit Galenus. Plurimus enim cibus distrahi naturam à coctione, & remainens incoctus, grauat & opprimit ventriculum, cuius calor, velut ignis à congerie lignorum obrutus, & suffocatus perit, & extinguitur. Hinc Auicenna loco nuper citato sic profatur. *Quot namque homines superflue se repleuerunt, & suffocati interierunt?*

Deinde: *Vtrum famis coctionem perturbe?* Responde affirmatiuè cum Auicenna, loc. cit. in princip. dum sic ait: Sed tolerare famem, stomachum virilem is replet humoribus. Famelicens enim ventriculus, denegato conuenienti alimento, ex omni corporis parte, ad nutritionem sui, vel inutiles prolectat humores, qui à sua natura cum alieni valde, in corruptelam vertuntur, & multipliciter coctionem interturbant, si postmodum offeratur esca. Adde quodd arescens ventriculus coctioni fit magis ineptus, & humido absumpcio debilior factus, non amplexatur, aut retinet, sicut ad faustam coctionem opus est.

Satietas ergo, & famis ventriculo nocent apprimè, iuxta Senis edictum 2. Aph. 4. *Vtrum verò satietas, aut inedia magis sit sanitati ventriculi molestia?* dubitabis. Dic, quod licet diæta omnibus tam sanis, quam ægris sit maximè necessaria, lib. 1. de alim. facult. cap. 1. Ob quam causam, ea Medicina pars quæ vocatur Diæterica, hoc est, victum instituens, cæteris omnibus, nempè conseruatrice, refectrice, & præcautrice est præstantior, quia in se ipsa continet, monente Galeno introduct. cap. 8. & idcirco anteponenda Pharmaceutice, & Chirurgi-

a. t. acut. 16. explicat Damascenus Aph. 160. & huius beneficio, plures morbi funesti, ac soluti difficiles, felicem habuerint exitum, ex Auic. 4. 1. cap. 1. post med. in §. Licet multis prolixarum agritudinum, &c. & Galeno lib. de theriac. ad Pamphilian. cap. 1. Celsi lib. 2. cap. 6. §. *Neque villa res magis adiuuat laborantes, quam abstinentia,* &c. Hippocrates 6. epid. sect. 4. text. 22. dicente, sumnum sanitatis studium esse non satiari cibis: Tamen cum idem Hippocrates 1. Aph. 5. victum, & inedia in sanis, & ægris periculosum esse statuat, ideo ad sanitatem ventriculi non absolutè præferenda inedia venit. Si enim plurima exhibeas alimenta, grauatus, non rectè concoqui, sed ex crudo aliquo modo nutritur, & ciborum multitudini assuiscit, vt si postmodum per breve temporis spatium à cibi multitudine abstineas, ad sanitatem redeat; id quod ubi ex inedia contabuit, sperare ferè non licet: quod etiam in causa fuit, vt Galenus 7. meth. 7. siccitatem, longius tempus postulare affirmeret, quam humiditatem, vt etiam insanabilis euadat, si consumata sit; ex qua hec tamen ventriculi aliquando suboritur, eolo Galenus confirmat.

Illiud vero non ineleganter discutietur dubium: Vtrum panis esus stomachum roboret, & coctionem iunet? Pro parte negativa est argumentum validum. Præter acutem sensus, infirmitas etiam otis ventriculi potissimum facit ad vitiosorum humorum refluxum in ipsum ventrem, à quibus concoctis oritur debilitas, i. sec. loc. cap. 1. de his, quibus ex stomacho caput dolet. Atqui inter alimenta, panis etiam portione exigua assumptus, grauis & ponderosus est, difficultè coctionis, quantumvis purissimus, plurimumque fermentatus, & subactus pulcherrime, i. de alim. facult. 2. Ergo si panis in stomacho residet diu, oneri est in primis molesto: quod si non concoctus satis, dilapsus fuerit, hepar infaricit, ac mesaraicas.

Dic. Panis, materia dicitur alimentosa, quia omnium ciborum veluti materies est, & illis omnibus permisceatur semper; quare theriaca omnium alimentorum appellatur. In ventriculo, cui est alimentum familiarissimum, facile concoquitur; licet enim obsonia delicata, exquisitè sæpiculè respiciamus, hunc unum retinemus, à quo nunquam abhorremus, duntaxat sani. Idem succi optimi, temperati, durabilis, minimè excrementi, bene fermentatus, purus, & pulchrè subactus, ac in cibano ad ignem moderatum assatus, bellissime concoquitur, cit. de alim. facult. & in parua quantitate exhibitus, vim maximam habet roborandi ventriculum, suffocatus perit, & extinguitur. Hinc Auicenna loco nuper citato sic profatur. *Quot namque homines superflue se repleuerunt, & suffocati interierunt?*

Hinc patet, rectissime fecisse Galenum, s. de loc. cap. 6. qui pro curatione Grammatici illius, epilepsia ex ore ventriculi suscitata laborantis, huic ad præcautionem biliosi refluxus in ventrem, ex acuto illius sensu, & imminentis epilepsia, roborandi gratia panem exhibuit, eumque sine obsonio, & potu. Quoniam autem multa reperiantur edulia, concoctu faciliora, & citius roborantia, tamen exiguis panis vsus obtinet principatum, i. & 6. de sanit. tuend. cap. 10. Auic. 3. 1. doct. 2. c. 7. Tral. lib. 1. cap. de epilepsia. Quare si panis sit electus, & vt debet paratus, non grauat ventriculum, imo iuvat coctionem, roborat ipsum, ac firmat.

Consequenter dubitandum: *Vtrum panis minus grauet ventriculum, & faciliter coquatur, quam caro?* Pro carne facit ratio, quia majorem ducit cum humano corpore similitudinem, proinde ex ea minus pronenit nocimenti, & hepatis, aut mesaraicatum obstructio leuior, ac curationi minus obsistens, imbibentibus membris longè proclivius. ob cognitionem, carnis saccum, quam panis.

Vtrum contraria sententia amplectenda, ob causas multas. Prima: Illud alimentum magis nutrit, & facile concoquitur, quod nobis magis est, simile, & familiare,

auctore Galeno 4. meth. 7. & 3. de temp. 2. & 6. de sanit. A *nes (vt nuper cit. loco assertit Auicenna) ad multas perducent agritudines, qualis est hydrocephalus, &c. Quod prius prædictum Galenus lib. de succor. bonit. & vit. cap. 2. §. lectoris porrò obstructionem comitatur distributionis impedimentum, &c.*

Solue secundò. Repletio panis omnium est pessima, & damnanda magis: quæ propositio præterquam quod nullum habet auctorem insignem, cuius votum hoc ita esse concedamus, haud scio, an illi laudi potius tribuendum, quam vertendum vitio. Nimirum hoc illi alimonæ copia, pro rata eius parte, coniuncta cum durabilitate, conseruat, vt vsu illius nimio, sanguinis exuberantia distendantur vene, non fluidi, non diffusibilis, sed permanentis, durantisque, quo nutritum corpus, repletumque, in maiorem molem assurgit, impeditisque obprohibitam difflationem meatibus, non ventilatur rectè, nec transpirat; & hoc modo repentinis modis, tanquam in Athletico habitu fit obnoxius. Et panis ergo vsu modico, corpori accedit alimentum durabile, & firmum; qui si negligatur, mensuramque iustum excesserit, inter omnia alimenta magis officit redundancia sua.

Rogabis: *Vtrum panis recenter è furno extraclusus magis vivit coctionem, quam pridianus?* Athenæus apud Orbachium, lib. 1. collect. cap. 9. Calidos recentes frigidis magis calore suo promouere coctionem asseuerat. Deinde si plurima alimenta, vt melius coquantur in stomacho, actu calida assumuntur, vt caro, pisces: cut panis, calidus magis replebit, si frigidus magis durescit, crassiorque redditur? Accedit auctoritas Simeonis Sethi, qui frigidos panes edendos vetat, cum non concoquantur probè, neque boni sint.

Reluctatur Hippocrates lib. 2. acut. text. 34. dum sic agit: *At iure miraberis, si didiceris, quantam mazam turbationem, tumorem, flatum, terminaque mazam deuorare non assueto pariat, si præter consuetudinem ingesta fuerit; vel qualiter panis calidus deuoratus sicim inficit, & repentina plenitudinem, quod tum exsiccat, tum tardè descedat.* Senis sententiam firmat multa. Nam si panis calidus edatur, inflat, ventriculum grauat, termina exicit, sicim inducit: Licet enim panis calidus humidior sit, & humectare videatur magis, tamen cum humiditas hæc sit aërea, ex qua crassi vapores eleuantur, ventriculum distendentes, & coctionem perturbantes, id est exsiccat, & retentus hac causa replet, & facile corrumpitur.

Recte igitur Auicenna 3. 1. doct. cit. commendat, vt panis assuatur frigidus, non calidus: plurima autem alimenta, vt caro, eduntur calida, quia cum crassa sint, & difficilius coquuntur, ab actu calore melius parantur: panis vero dum frigescit, vapore evanescere, qui ventriculum perturbat, & sursum ascensens, panem descendere ad istum ventriculi non permittit, porosior, redditur, & facilior concoctu. Pisces vero calidus edatur, quia cum eo loco solam nitit, ostendere, carnosum alimentum nobiscum habere similitudinem secundum substantiam suam.

Vtrum repletio panis magis debilitet ventriculum, replete carnis? Auic. enim 3. 1. doct. 2. cap. 7. de regimine eius quod comeditur, & bibitur, maius sequi detrimentum ex pane non concocto in ventriculo, quam ex carne asseuerat. Ex hac sententia in prouerbium abiit: *Omnis repletio mala, sed quae sit ex pane, est omnium pessima.* Contraria faciunt plura: panis enim coquatur faciliter carne, temperatio est, naturæ nostræ magis familiaris, & idcirco in sanguinem citius conuertitur.

Solue dupliciter. Auicenna pronunciatum est verisimum, non quod difficilius panis concoquatur, sed quia crudus, seu corruptus manens in ventriculo, ad crassius, & viscosius cum magis vergat, carne difficilius expellitur. Quare diu inhærens, obstruit, & obstructio-

innato est amicum, cum temperatum sit, & substantiam habeat sanguini, & carnibus similem. Quare Ishac lib. 3. dicitur, sic ait: *Vinum bonum dat nutrimentum corporis, sanitatem reddit, & custodit.* Calor eius est similis naturali calori, citoque conuertitur in naturalem, & mundissimum sanguinem: digestionem confortat stomachi. Est conueniens omnibus atatibus, & omnibus regionibus. Accipit à Paulo lib. 1. cap. 95. Ceterum vinum calorem genuinum refocillat, unde concoctio melior, & sanguis probus evadit, cibum per omnia corporis membras, ut quod facile penetreret, deducit. Quamobrem ex morbo emaciatus reficit, corporisque ipsorum auget: & maximè si sit senile, quibus exhibere, moderatum tamen, vt feliciter roborato ventriculo concoquunt, & reiuenescant, consulit Plato lib. 2. de legib. & firmavit Aëtius tetrab. 1. serm. 4. cap. 30. Quare vinum cum modo assumptum, ventriculum firmat, ac coctionem iuuat.

Si vero Hippocrates lib. 2. acut. 3. 4. & Galenus eodem lib. com. 28. vinum infirmare ventriculum asseuerant, de diloto sunt intelligendi. Sic enim habet Hip. *Dilutum enim cum infirmitate humorem reddit ventrem superiore, flatu sive in inferiore.* Galenus sic ait: *Dilutum vero ventris tonum seu robur exsoluit: præsertim si sit præter consuetudinem assumptum.* Dic secundò. Vinum aquosum debilitat ventriculum, flatus parit, impedit coctionem, quia calorem natum remittit, & eneruat, præsertim si sumentis ventriculus frigidus sit, languidus, imbellis,

Venit rogabis: *Vinum mutationem repentina in cibis, vel potu, coctionem perturbet?* Quanta sit potentia consuetudinis, lib. de consuet. ferè per totum in Aph. lib. acut. meth. & alibi docuere Hippocrates, & Galenus. Hic ergo 4. de sanit. tuend. cap. 4. affirmit, mutationem à cibo ad potum, à vino antiquo ad nouum, à tenui ad crassum, à vino ad aquam, humorum gignere acrimoniam: Esto enim ad frigidiora mutatio fiat, fit tamen ad ea quae sunt deterioris succi: quare per ebullitionem alimenta corruptuntur, & in prauissimos cibos degenerant, qui coctionem valde interturbant; quod ita esse variis exemplis, lib. 2. acut. 34. Hippocrates probat.

Vinum magis ldat ventriculum mutato in potu, quam in cibo: Et videtur ciborum mutatio deterior, quoniam hi inter se multò magis differunt, quam aquæ, aut vina.

Præterea cibi magis permanent in corpore, magis per moram alterant, vina magis diffluunt. Contra facit auctoritas Aristotelis, 1. prob. 14. vbi quærens, propter quid aquæ mutatio sit magis morbosa, quam ciborum, inquit, hoc idè est, quia multò plures aquæ vtuntur ad bibendum, condidendum, & coquendum. Probatur ratione hæc sententia. Nam insueta ex eo solùm lèdunt, quia per insolitam alterationem, naturam ad contrarium mutant; potus vero ob sui tenuitatem statim totum ventriculi penetrat substantiam: quare prius quam ab ipsa mutetur, hanc multum alterat prius, & offendit. Dic. Vraque mutatio pessima est. Cibus diutius durat in ventriculo, & per moram magis agit, & alterat. Potus efficacius immutat, quia cum statim excernatur per vrinam, partes per quas pertransit, vehementer immutat.

Vinum plus ventriculo obfit mutatio vini nigri ad albū, quam albī ad nigrum? Hippocrates 2. acut. 3. 4. vtramque mutationem condemnat. Obstat Auerrhoës 5. collect. c. 40. dicens: *nigredinem esse colorem, qui est obiectum visus, non tactus; quare huic nocebit, non illi.* Dic. Color in se nullo pacto mouere potest sensum tactus, sed visus: sed quia color niger, ferè adhæret materiæ crassæ terestris, idè mutatio à vino albo ad nigrum nocentior est, & coquenti ventriculo maius negotium facit: Crassum enim est granat ventriculum, & cum ferè dulce sit, viscerum excitat tumefactionem, ex Gal. 3. acut. 1. nescire enim rebus dulcibus intumescit, 13. meth. cap. 14. Al-

bum autem aquosum est; & aquæ tum substantia, tum colore simile, quippe est album, perspicuum, tenui, facile alteratur, secedit citè per vrinam, 3. acut. 2.

Inter res non naturales, tertium locum habent somnus, & vigilia. Circa illum quærendum: *Vinum diurnus debilis coctionis causa sit?* Hippocr. lib. 2. prognost. text. 11. Somnum diurnum reprobat, tanquam contrarium coctioni, nocturnum approbat, vt naturæ humanae utilissimum. Somnus enim coctiones promovet, calorem innatum robustiorem efficit, & alias praestat utilitates, quas ex Galeni, prisco, utique mente retulimus, lib. 1. Hist. P.P. Medic. in com. Hist. 14. & lib. 6. Hist. 2. Diurnum perniciosum esse sic confirmo. Eo tempore dormendum est, quo somnus animali maximè conduit. Sed tempore nocturno maximè est utilis. Major cum consequentia est optima: nocturnum enim somnum commendant multa, tenebrae, fagus, & copiosum alimentum: Nam ultra quod nox tum sua humiditate, tum silentio somnum allicit, teste Paulo lib. 1. cap. 97. noctis tenebrae ad eum prouocandum faciunt plurimum, eas enim fugit spiritus tanquam sibi oppositas; lucem, vt amicam, & familiarem, ob sympathiam semper exoptans ex Auic. lib. de medicin. cordial. cap. 2. ob quam fugam somnus conciliatur, sicut ex accessu ad exteriora vigilia. Frigus autem exhalationem in cerebro congelat, spiritumque meatus densans, commeatum prohibet. Et cum ex diurno exercitio corpus dissipetur, hanc inanitionem fames sequitur, & appetititia, pro qua sedanda necessariò copiosum ingerit alimentum; quo oblato, natura coctionis gratia, calorem, & spiritus retrahit ad viscera;

C ex qua retractione, ex alimento vapores ad caput eleuantur, qui somnum apprimè conciliant.

Quapropter somnus non nisi nocturno tempore, dissoluto calore, ob animi, corporisque præcedentes diurnas actiones capessendus, qui, si rectè eo utramur, cibum elaborat, humores concoquit, dolorem lenit, laxitudinem solatur, interna laxat, animi ægritudines obliterat, absolutam coctionem molitur. Hic proximus est matutinus, qui sit prima luce vñque ad partem diei tertiam Celsus lib. 2. cap. 4. interpretatur, quartam diei horam, quod idem est, nam hæc in decimam nostro more incidit, quia, vt lib. 1. cap. 2. prædictum Celsus: *Si per noctem non est alimentum integrè confectum, tantum abest, vt matutinus ldat somnus, ut sequid aliud summi pere conductat.*

Diurnum ergo somnum obesse, præsertim si paulò longior sit, patet apertè: Nam ultra quod, est contra naturam, & consuetudinem, prolixus esse non potest, prout idè ad exactam alimenti coctionem insufficiens. Rursus profundus, placidusque non est, tum propter lucem, spiritus & calorem ad extra trahentem, aërisque ambientis calorem, tum maximè ob crebras excitantium voces. Quare si diurnus esse non potest ob causas dictas, erit necessariò minor moderato, qui mouet flatus, eos non absunit, cruditates parit; hinc caput grauiatur, fluxiones mouentur, perturbatur concoctio, stupidi sensus redduntur.

Denique ex somno diutho, membrorum laxitas subsequitur, & mollities: cum enim cerebri, neuromque meatus magis dehiscant diu, quam noctu, sit vt per somnum exhalatio illa calens ascendens magis perforat meatus illos, & neurom genus cum suo principio emolliat; cui incommodo multo minus obnoxia est nox, refrigerato, densatōque cum ipsis neutrīs cerebro. Sicut enim corrigit si aqua frigida permisceas, non emollies, sed calida, & quemadmodum aquæ potu, licet humidiores ebrietas non indicitur, sed vini, quia calida humiditas penetrat, non frigiditas corporis exhalationes, dormientis cerebrum, & neutrīs per diem calentes percutiunt, non ita per noctem refrigeratos.

Vinum Vespertinum, Meridianumque somnus coctionem ventriculi invenit: Responde affirmatiue: Vespertinus enim

enim ob causas multas reprobis est, quia eo tempore Sol à nobis recedit, cuius calore, & vicinia calor noster naturalis recreatur maximè. Hæc est ratio, ob quam ut plurimū ægrotantes ad vespertinum tempus peius habent, ob Solis recessum, accidente etiam temporis malitia ex mutatione lucis ad tenebras; sicut leuius matutino tempore, ex oriente iuri Sole, nobisque appropinquant. Cum igitur noxius sit omnis somnus diurnus, ea hora erit detergimus, quoniam noxia omnia plus lèidunt, calore innato, debili existente. Præterea somnus ille noxius eo tempore perdurabit, ob frigiditatem incrementem, quæ est in causa, vt non excitetur dormiens, atque adeò dure offendens ille somnus.

Medium locum obtinet inter vespertinum, & matutinum, meridianus, cui si quis indulgere debet, has conditiones obseruet est necesse. Dormias parum, sedens potius, quam decumbens, nudatis pedibus. Parum, vt solū calor colligatur, & vires ex negotiis, & vigiliis dissipatae recréentur; quem somnum lib. 2. de diet. debilibus concedit Hippocr. & Celsus lib. 2. cap. 2. studiosis ob lucubrationes nocturnas, & Galen lib. 8. meth. cap. 2. in paciente febrem diazion, ita assueta non negat. Si enim liberè, & prolixè captetur somnus post meridiem, coctionem inchoans, & non absoluens, plura parit incommoda. Sedere autem potius iuuat, quam decumbere, quia sedens facilis experegit, & minus grauiatur caput. Pedes autem nudi commendantur, vt perspiratio illa condescendentem exhalationum copiam possit retrahere. Hic ergo quamvis seruatis prædictis conditionibus minus lèdat, ab eo tamen quantum fieri potest abstinentum: quo tempore lenti deambulationibus, & animi laxamentis indulgendum, nisi lassitudinis sensus adsit, aut præcedente nocte somnus interrupitus sit, aut nihil, vel parum dormierit homo.

Somno contraria est vigilia: *Vinum hac quum immodecum ldat ventriculum debilitet?* inquires. Etsi enim mortuæ vigiliæ commoda sint multa cum excrementa résoluta, & sanguinem per totum corpus pro partium nutritione distribuat: tamen quum immoderata est spiritus absunit, calorem innatum coiminuit, humidum extinguit, & dissipatis viribus morbos frigidos progignit, qui ex viscerum debilitate emanate solent; sed præcipue debilitat ventriculum, quo imbelli reddito infusa sequitur concoctio. Id peculiariter elogio cecinit Hippocr. 2. acut. vlt. sic dicens: *Fortis vigilia, potus, cibosque tum crudos, tum incotos reddit, corpus dissipavit, excoctionemque, & capitum gravitatem parit.* Cū enim in immodicis vigiliis calor vitalis, & spiritus ad partes externas, & cerebrum diffundantur, horum sit in ventriculo inopia, idcirco exhalante vigilia per halitum, nec coquente quæ in imo sunt, flaccidit concoctrix, & cæteræ illi famulantes virtutes in opere languent.

De motu, & quiete, illud inquirendum est: *Vinum motus post prandium, coctioni ventriculi utilis sit?* Approbat Hippocrat. 2. acut. 2. 3. Quod si dormire non queant, plures lentè deambulando absoluunt circuitus. Subscribit Galenus 3. de sanit. vlt. 5. In proposita vero natura, quum vel validæ lassitudine, vel immoderata siccitas corporis afficit, prandium minus esto; tum ab eo ad cenam longius interponatur tempus, plurimum quiescat, exiguum tamen quippe inambulet, quo cibus per erectam agitationem conclusus subsideat.

Contra facit eximius contextus Galeni, lib. de succorbonit. & vlt. cap. 3. in fin. dum sic ait: *Quemadmodum enim omnium maximè commendatur ad sanitatem, exercitatio ante cibos, sic à cibis motus vñusquisque vel imprimit damnatur, eo quid à ventre alimentum ante coctionem distribuatur, crudorumque ita humorum vis colligatur in venis, unde morborum genus omne progigni soleat, nisi prius aut laboribus pluribus dissipetur ipsi, aut concoquatur, inque sanguinem vertantur à tecoris, venarumque facultate.* Firmat Auicenna lib. de remouendis nocumentis, qua

accidunt in regimine sanitatis, tractat. 4. cap. 25. Concluia facilè hos auctores. Quia fortis motus post cibum, non solum est ob causam dictam, de quo 3. de sanit. intelligentius Galenus, leuem enim & patrum laudat lib. 2. acut. Hoc docuit Auic. 3. 1. doct. 2. cap. 7. post princip. 5. Amplius parvus motus post cibum, facit ipsum ad fundum stomachi descendere. Acuit deinde calorem, & viuaciorem reddit, vt coctioni sufficere possit.

Vinum vero mutatione insueta à motu ad quietem plus actionem vitiet, quam à quiete ad motum? altioris est disputationis. Mutationem omnem ad insueta, præsterim repentinam, corpori vniuerso, ventriculo, cæteris que partibus summam afferre imbecillitatem, testatur Hippocrates lib. 2. acut. text. 50. quia ab extremo ad extrellum fit transitus, quod vetuit Hipp. 2. Aphor. 5. 1. In his igitur permutationibus, quod affatim quidem, atque repente sit periculosest valde; quod vero paulatim, tutum: natura enim has subitas inæqualitates citra viuum dispendium non tolerat, quia in his repentinis motibus, varie & diversimodo spiritus, quorū copia præsente, facultates rectissime valent, alterantur, & resoluuntur. Assenerat ergo in cit. sent. quod sit malum, hominem, qui per quatuor quiete dies, subito moueri, & vice versa.

Maius ergo sequi malum à quiete ad motum, quam à motu ad quietem, citato acut. loc. text. 53. significavit Hippocrates, dum scribit: *Multiplex itaque in ventre est lesio: Nam si reliquum corpus diutius otium subito ad laborem vehementer secesserit, multo magis lèdatur, quam si ex multa defatigatione subito ad orium, ignaviamque desciuerit.* Oportet autem & illis ventrem a ciborum multitudine cessare: alioquin lesio in corporer fiet, & totius corporis granitas. Vis audire sententiae causam huius explicitam? Dic, quod vbi fit mutatio à motu ad quietem, fit mutatio ad remedium, cum contraria contraria sint auxilia; contra accidit à quiete ad motum: quare si ab otio ad negotium te transferas, maius senties incommodum, hæc enim mutatio ob dictam rationem, dampnum, & offensionem corpori affert; difficeret enim coctio ventriculi perficietur distracto exercitio vi ad externas partes calore: hinc tarda concoctio, digestionis inopia, ventris segnities, omnium confusio, impuritas vasorum certò emanant.

Venit Hippocr. contextus, quoad vtramque partem patitur obiectiones multas: & contra primam. Quies, & motus modum si excesserint, lèdunt, & sunt res præternaturales. Ergo mutatio ab immoderato motu ad quietem, & è contra, non solū non lèdet, imo iuuabit. Antecedens est Hipp. 2. Aph. 3. & Gal. ibidem, & colligitur ex ipso, 1. de sympt. caus. 6. & Auic. 2. 1. doct. 3. cap. 2.: quo loco sanitatem, & voluntatem consistere in reditu à præternaturali ad id quod naturale est, asseueravit.

Deinde. Idem Hippocrates 2. Aph. 48. pro dolore curando ex nimio labore contracto quietem commendat. In omni corporis motu, vbi laborare coepit, quies statim lassitudinem aufero. Ergo inter hæc duo, mutatio vnius in alterum non est nocua, imo utilis. Præterea nimius motus cum suo affectu, & nimia quies, res sunt præternaturales. Atqui hæc omnia indicant remotionem sui per adæquatum contrarium. Ergo nimia quieti, nimium applicare motum, non erit abs re.

Aduerte, Hippocrate pronunciassæ 2. Aphor. 5. 3. & cum eo Gal. 6. epid. scđ. 3. com. 27. & alibi sæpè, quamlibet subitam, & magnam mutationem veherentem lèdet naturam. At hoc intelligentem esse de statu naturali: Nam in præternaturali, quandoque ob maius periculum exitandum, subito & repente, vel etiam cum ipsius naturæ incommodo Medicus mouet, & evacuat. Vel dic: *Coronat, & vlt. cap. 3. in fin. dum sic ait: Quemadmodum enim omnium maximè commendatur ad sanitatem, exercitatio ante cibos, sic à cibis motus vñusquisque vel imprimit damnatur, eo quid à ventre alimentum ante coctionem distribuatur, crudorumque ita humorum vis colligatur in venis, unde morborum genus omne progigni soleat, nisi prius aut laboribus pluribus dissipetur ipsi, aut concoquatur, inque sanguinem vertantur à tecoris, venarumque facultate.* Firmat Auicenna lib. de remouendis nocumentis, qua

Insupèr hæc ratio contemnenda non est, videlicet subitam contrarij applicationem ex eo laderé, quia naturam perturbat, quæ cùm in reducendo sit agens potissimum, id per paulatinam applicationem promptius præstabit. Dic tertio, principium Hippocraticum præcipue verificari, quando subita mutatio est corruptiō eius, quod etsi malum sit in se, naturæ tamen per consuetudinem ut naturale inest.

Ex dictis, ad primum, & tertium argumentum solutio patet. Ad secundum dic. Hippocratem *in illo aphorismo* non loqui de nimio motu per aliquot dies celebrato, sed de eo qui exercitij terminum circumscriptit, in quo etiam potissimum quiescere paulatim confert: nam subita quies nocet. Patet in equis, hi enim post longos cursus si quiescant, defatigantur amplius: præ calore enim, adaperti pori à circunstante aëre promptè implentur, refugientque ad interiora calore, vniuersa corporis moles impensè lassatur.

Maior verò pro secundi dubij explicatione est difficultas, plura enim sunt, quæ videntur probare magis nocte mutationem à motu in quietem, quàm è contra : & primò sic. Quies minus prodest ad sanitatem; motus magis utilis est. Ergo mutatio ad motum, erit melior mutatione ad quietem. Ostenditur antecedens, quia per motum , calidum innatum roboratur , quo vegetiore facto resoluuntur excrementa; quies verò infrigidat, & in corpore torporem inducit, ex Celso lib. i. cap. i. §. Siquidem ignavia corpus hebetat, labor firmat: illa maturam senectutem; hic longam adolescentiam reddit.

Secundò. Illa quæ homo naturaliter appetit, & in quæ magis fertur, magis videntur prodesse, quam ea in quæ non inclinat. Sed insito appetitu magis appetitus motum, quam quietem. Ergo ad ipsum ex quiete mutatio minus nocebit. Tertiò. Motus, & quies, siue comparentur dum ambo lœdunt, siue dum iuuant, semper motus magis iuuat, & minus nocet. Ergo, &c. Motus enim dum lœdit, corpus, & humores inflamirat, quies vero mortificat. Sed minus mala est inflammatio, quam extinctio. Ergo.

Porrò Hippocraticæ doctrinæ veritatem firmat ratio valida; quia motus corpus fatigat, exsiccat, & resoluit valde, quæ omnia præsens quies sanat: Subitus vero motus mala quietis non sanat: Cùm enim ex hac, copia crudorum succorum accrescat vehementer, accedente motu, iij ad vasa intempestiùè confluent, morbōsque patient periculosos, & graues. Ad hæc. Motus cùm vni universaliter magis proficit quiete, error qui in ipso committitur, maior erit. Obiectis sic responde. Ad primum dic, motum illum solum prodesse qui paulatim fit, & tempestiùè adhibetur: argumentum vero non convinxit, nisi de hoc loquatur motu, de quo non est Hippocr. explicandus. Similiter dic ad secundum, & tertium, si quidem solummodo vim habent, quatenus motum magis innare quiete, apud omnes in confessu est. Ergo, ut semel concludam, magis coctionem ventriculi prosternit mutatio à quiete ad motum, quam è contra, ut disertissimè cui. loc. prædictis Hippocrates.

De iis quæ retinentur & excernuntur, faciamus verba, & primum: *Vtrum excrementa facalia retenta coctionem ventriculi perturbent?* Concedit Auic. 1.3.3. tratt. 2.c.36. de rebus quarum vsu nocetur stomacho: *Et scias quod probibitio facis, & ventositas est maximi nocimenti; quandoque enim ascendit propter illud fax ex revolutione ad resolutionem ad superiora donec credit ad stomachum, & impedit nocimento maximo.* Quot enim horrenda mala afferat ventris suppressio, referunt ex professo Paulus lib. I. cap. 44. Celsus lib. I. cap. 8.

Cum enim aluinum excrementum gracieolentiae sit
particeps, ex Hipp. 2. progn. 17. imo si experimento, &
Aphrodisae fidem adhibemus, lib. 1. probl. 29. huma-
num omnium animantium maximè frœteat, quod ho-
mo vario, humidoque cibo magis cæteris vtatur, atque

plusquam sit satis, impotuisse priusquam indigeat, gulæ indulgeat, minùsque se exerceat, sit ut retentum, & prohibitum difflati, putrefact insigniter, & vapores ex se eructe tetro, qui ventriculum multipliciter prosterunt, atque fatigant.

Virum omnis intemperies concoctionis actum deiiciat?
etiam dubitabis. Prætermisso tamen tumoribus, ulceribus, & praus ventris conformatiōnibus, coctionum vitiis, cruditatibus, de intemperantia ventriculi, quæ cum humore, aut sine ipso oriuntur, & ab illis emanant, modò agendum. Intemperantia quæ imbecillitatem patit, multiplex est. Calida acuit calorem, & ad excandescētiam perducit; quo adaucto & exuperante, coctio vitiatur, cùm non quiuis calor sit coctionis instrumentum, sed ille qui proportionatus est, & commensuratus; at ab v̄stiuo & igneo calore putreficit alimentum, & corruptitur. Similem siccitatis adaucta lapsus secum affert, alimenta enim fuliginem redolent, & in nidorem vertuntur. Frigida intemperantia facultates eneruat, spiritus minuit, calorem innatum debilitat. Humida naturalem ignem obtundit, suffocat, & tandem minuit. Quod si vtraque cum materia premat exuperante, debilitas sit inemendabilis, habituallis, & fixa.

Signa.

G Alenus lib. 1. de loc. affect. cap. 3. omissis logicis di-
sceptationibus , docet agnoscere affectiones à
sommo cruditatis genere exorsus : in quo negotio ex-
plicando diuagatur latè , nec abs re : siquidem cùm
exempla sint veluti quædam exercitia , non parum vti-
litatis afferunt ad vniuersalia præcepta explicanda ;
ideoque ipse lib. 2. de loc. cap. vlt. exercitia excitata ad
illustrandam, confirmandamque doctrinam à se traditam
asseuerat.

Cum verò cruditates noctu sint frequentiores, Galeni quidem tempore ob copiosas, opiparásque cœnas; nostro autem, quoniam non sola noctu cœna concōquitur, sed plurima pars ex prandio alimenti relinquitur, non immeritò de cruditatis speciebus acturus, ab eo exorditur, qui manè exurgens ructum emittit nido-rosū, à quo cruditas significatur. Quoniam verò prima cruditatis diuisio est, qua diuiditur in eam quæ ex alimento pendet, vel ex ventriculi vitio, non abs re interponitur à Galeno breuis quædam, sed docta de cœna interrogatio.

Si itaque ille , qui ructum emisit nidorosum , hoc est referentem adustum odorem , cuius nomen ab ignis nitore deditur , quia à caloris excessu ortum habet , & vt plurimum in calidis , biliosisque naturis reperitur , ex Galeno 8. meth. cap. fateatur nidorosa se comedisse alimenta , qualia sunt frixa omnia , nemo procul dubio inficiabitur cruda , & incocata illa euasisse , ventriculo nihil perpresso.

Nidorosa autem, & difficilia concoctu alimenta, significat Galenus esse frixa omnia, quæ ex frumento constant, & maximè, si mel recipient, ut sunt antiquorum Itria, quæ quædam placentalæ erant ex sesamo, & melle constantes, & oleo affuso frixæ. Dè Itriis meminit Galenus *i.alim.ii.* & Athæneus *lib.4.cap.19*. Eorum similitudinem referunt, quæ nostro tempore pretiosiora, ac delicatiora parantur, & ex frumentacea massa, butyro, saccharo, amygdalis permiscentur, quæ postea butyro friguntur, saccharo tandem, cinnamomóque irrorantur, licet similiter nidorosa etiam sint, obstruant, difficilè coquantur, & perméent, præsertim quæ sine melle parantur, *i.3.metib.cap.13*.

Inter nidorosa, & difficilis coctionis recenset frixa
omnia, quæ quidem testante Gal. lib. de succor. bonit. &
vit. cap. 7. adeò obnoxia sunt corruptioni ventriculi, vt
ad similem corruptionem, & cruditatem reliqua per-
mixt.

mixta alimenta trahant. Denique & raphanos difficilis
coctionis esse ait, & putidos, foetidosque generare
ruetus 1. de loc. 3. & 2. alimen. 7. vbi contra vulgi opinio-
nem idiotas carpit, qui post cœnam iuandæ coctio-
nis causa radiculas edunt, ex eo forte quod apud Dio-
scoridem lib. 2. cap. 103. legitur, digestionem iuavate,
per quam quidem non concoctio, sed distributio in-
telligenda est, ex Galerio lib. defin. med. magis enim ob-
est, quam prodest coctioni raphanus, malus est stomacho,
ruetus mouet, et si acrimonia corticis, & foliorum,
distributionem iuuet, ex citat. auctoribus, & Aueni. lib. 2.
cap. de raphano.

Sed inquires : *Virum semper cruditas acida à frigideitate oriatur?* Cruditatem aliquando fieri propter caloris defectum, interdum ob eius excessum, certum est ; perpetuum tamen oriri ob inopiam caloris innati, qui cum in coctione non operetur, quatenus calor est, sed ut est accommodum instrumentum formæ agentis, ab utroque excessu, tum caloris, tum frigoris valde lœditur, & diminuitur, quare utroque modo sequitur ciborum cruditas. Distinguuntur tamen, quia in cruditate facta ab excessu caloris ructus excitantur acidi, siue nidorosi, ab ea vero quæ fit ob immunitum calorem, acidi mouentur ructus. Vnde fit, ut hæc cruditas quæ cibos in acidum verrit, in naturis biliosis non reperiatur ; illa vero maximè, ut constat ex Auic. 4. i. tract. 1. cap. 34. & Galeno S. meth. cap. 5.

Quapropter vertitur in dubium: *Vtrum semper causa
acidi ructus, sit frigiditas?* Galenus aperte confirmat
1. de loc. cap. 4. & 2. de temper. cap. 5. & 3. de causis sympt.
4. & 5. & 8. meth. cit. Ob eam causam dicebat Hippocrates
6. Aph. 33. eos qui acidum eructant, morbo lateralí non
corripi: Nam aciditas teste Gal. 4. *simpl. 15.* oriti potissi-
mum videtur, dum à calido quidem mutatur, vt tamen
non superer id; quod ex acidis ructibus, vel maximè
coniicias: Nam hi haudquaquam, vbi nulla prorsum
facta est mutatio in ventre ciborum, excitantur, quem-
admodum nec vbi optimè concocti, sed tantum vbi
semicocti fuerint. Vocat autem semicoctos ipse, qui à
ventriculi calore alterationem perpessi, non etiam per-
fecte ab eo superati fuerint.

Trallianus aliter opinatur, lib. 7. cap. 14. & lib. 12.
cap. 1. quem etiam Auerrhoës citat lib. 3. collig. cap. 26.
ostendens acorem non modo à frigiditate, sed etiam
à calore proficisci. Primo; quia constat experimento
quosdam habentes ventriculum valde calidum, vertere
cibos etiam calidos, ut potè vinum in acorem. Secun-
dò, id concludit à iuuantibus, & nocentibus, plures
énim habentes ructum acidum, refrigerantibus sana-
ti sunt, qui anteā à calefacentibus ladebantur. Ter-
tiò. Lac, pisanæ succus, & quæcunque eius sunt ge-
heris tempore astiū citius aescunt, quam hyeme;
postulante ædes frigidas, ut in his reposita pluscu-
do perdurent tempore. Ultimò, Auicenna 4. 1. tractat. 2.
cap. 41. asserit in puerō causone correpto, lac assu-
mptum præ calore verti in acorem. Hoc modo vinum
calore aescit, non frigore: & 13. 3. tractat. 1. cap. 17.
ante fin. inquit eructationem aliquando aescere à
caliditatē, quum inuenit materiam dulcem, & fa-
cit illam ebullire, & in tali adesse signa caliditatis,
& inflammationis, & sitim, & innari ab iis que in-
frigidant.

Solue primò. Acor non fit ob omnimodam frigiditatem, hæc enim integrā coctionis ablationem efficit, sed fit ob debilem calorem, qui concoctionem incipit, sed non perficit, quod *simpl.cit.* docuit Galenus. Idem constat ex *Auicenna* 13.3. *cit.ad med.* & ob eam causam Hippocrates 6. *Apk.i.* ructum acidum post longas intestinorum laxitatem euénientem vt vtilem laudat. Quo loco, subdit Galenus: *Simile quid acidis saporibus vsu euénire, quod borealibus ventis accidit, vt tenuis scilicet essentia sunt similiusque frigi di.* Ex quibus colligit, eos sine calore

A non nasci, sicut nec ipsum boream. Ab hoc calore quidem ebullitione inefficiente, nondum tantum alterationem perficiente, in lacte, vino, & succis omnibus qui acescunt, partes ignea, & aerea, quae prius inera, dissipantur & resoluuntur prompte, ut potest ad digestionem, & resolutionem habiles; terrestriores verò, atque aquosa, cum discuti præ crassitie nequeant, funduntur, atque attenuantur satis, unde sapor oritur acidus, represso utique calore, & interna frigiditate simul cum essentiæ renitute vincente.

Solute Secundò, Licet Galenus i. de loc. cap. 4. asserat,
si in ventriculo cibi non suaptè natura saporem acidum
referant, necessariò causam efficientem huius saporis,
frigiditatem esse, id est, ut ipse interpretatur) intempe-
riem aliquam frigidam ventriculi, vel aliquem humo-
rem vitiosum frigidum infestantem ventriculum: hoc
tamen non tanquam perpetuum, sed solum tanquam
frequentissime contingens, intelligendum est, quia
8. metb. cap. 5. ad fin fatetur corruptionem acidam in na-
turis calidis evenire, sed admodum raro.

Solute tertio. Acor non semper à frigiditate ventriculi exortitur, sed aliquando fit ob humores frigidos in ventriculo impactos, quod constat ex 2. de temper. & 1. de loc.cit. & 2. acut. 22. Quare fit ut et si ventriculus calidus sit, si tamen copia frigidorum accrescat humorum, ciborum aciditas sequatur, & hoc modo vinum, lac, ptisana in habentibus ventriculum calidum sèpè acescant.

Concedendum præterea est ; in ventriculo calido non habente humores frigidos, has substantias interdum aescere, sicut quando Soli æstiu exponuntur, utrobique enim eadem ratio est : quia scilicet calor innatus humorum, cum exiguis sit, a calore Solis vel ventriculi ebullit, & dissipatur, ideo ea frigida redduntur, atque ita aescuntur. Quare huius acoris causa immediata, frigiditas est, licet mediana causa fuerit excedens calor, ad dissipationem enim caloris innati prædictarum rerum frigiditas sequitur.

Concludo itaque , saporem acidum à frigore interno
rei acescentis oriri semper , et si ab externa causa , calida,
aut frigida in eam dedicatur dispositionem : à frigida
verò per se , à calida verò per accidens ; omne enim quod
acescit , frigidum est. Redditus autem huiusmodi à cau-
sis refrigerantibus , ut in ventre cibus . A calefacienti-
bus vero , quoniam hæc quoque ex accidenti aliquan-
do refrigerant , calorem nimurum natuum extrahendendo ; maior enim calor , calorem minorem educit , ac fo-
rás euocat ; quo educto subiectum refrigeratur , proprio
calore destitutum : ac proinde vina languida calore
acescunt ; quod vehementibus non accidit : Nam hæc
cum fortiora sunt , magnos tunc motus , tum calorem ci-
trà corruptionem tolerare possunt ; simili quoipam illis
euéniente , quod corporibus humanis. Quoniam , ut
ex his quæ robusta sunt , à Sole , & validis exercitiis ro-
bustiora redduntur ; à quibus prosteruntur , digerun-
tur , perfrigeranturque , quæ non sunt huiusmodi : sic vi-
na natura calida , motus velut ventilans , Sol excalfaciens ,
flammasque iuxta ardentes celerius concoquunt , cuius
utilitatis gratia nonnulli illa in Solem efferunt , & igne
excalfaciunt ; ut quædam sanguinem insuauiascant , fumi con-

E excarciavit, ut quedam laxe intulitam habeat, tam con-
trahentia qualitatem. In Asia namque, referente Ga-
leno 4. *simpl.* 14. in tegulis ædium & state omne prope
in lagenas transfusum imponebant; postea in edita cubi-
cula, sub quibus infernè multa flamma lucebat, tran-
sportabant, in summa autem ad meridiem, Solēmque
cellas obuertebant, in quibus & citius mātūrēcebant,
& potii idōnea reddebantur.

Quæres: Vtrum ructus acidus frequentius post prandium, vel post cœnam superueniat? Respondet Hipp. lib. 2. acut. text. 22. in hunc modum: Quod si supercœnauerint, acidum ructant. Quod oraculum videtur difficile: Nam si ructus acidus ex frigore ortum habet, & maior est caliditas

ditas in ventriculo post cœnam, cur post hanc superuenient? Deinde ructus acidus imperfectam arguit coctionem. Sed nocturno tempore natura concoquens est fortior, & coctiones sunt perfectiores, quam diurno. Ergo ructus post prandium magis eveniet.

Dic. Natura statim post prandium alimenti coctionem non aggreditur, quia eo tempore ferè abstinet à coctione; post cœnam verò cruditas sequitur, acida quidem plurimum, quandoque nidorosa, quia ventriculus ex se, vel ex cibis supra modum calet. Si verò expultricis fortitudo, vel retentricis debilitas dominetur, acidi non sequuntur ructus, sed humidissimæ deiectiones; quia ut coctio incrassat, sic cruditas humectat, & cum his agi melius ex parte naturæ existimandum est, deterius est enim vitiata retineri, quam mox expelli. Secundum autem argumentum rectè concluderet, aqualem scilicet alimenti portionem melius concoqui post cœnam, quam post prandium, si ex hoc, residuum alimentum incoctum non superesset, ad cuius molem adiunctam concoquendam, natius calor est impotens, & imbellis.

Vtrum Galenus signa cruditatis nidorosa, & acidæ rectè distinxerit: explicandum: Nam si æger ructans nidorosum, referat nihil se comedisse, constabit plane, non alimenti, sed ventriculi virtus cruditatem contingere, & à calore ortum habere, forma siquidem cruditatis nidorosæ, calidam, quemadmodum acida, frigidam ventriculi affectionem demonstrat, ex Galeno loc. suprà citatis, quod perpetuum sit, an frequens, suprà determinauimus.

Verum licet ita sit, non comparatur ex eo integra, exactaque notitia eorum, quæ dignosci oportet, vide licet num intemperies aliqua calida, vel frigida, vel vitiosus humor ventriculi corpus infestet, qui cruditatis sit causa. Id verò explorare docet Galenus 1. de loc. 3. exhibitione alimenti difficulter suscipientis suspectum humorem, vt v. g. nidorosa apparente cruditate, habente ortum à calore, venabimur quidem ventriculum bile non redundare, si ægram nutriamus cibis qui in bilem difficulter commutentur, huiusmodi sunt, panis, chondrus, seu alica, de qua Galen. 1. aliment. 6. est que quoddam glutinosum frumenti genus, veluti triticea pīsana, ex Galeno cit. testacei pīces, cockleæ, animalium intestina, & pedes, quorum est in bilem difficilima conuersio. Si ergo hæc, & similia in cruditate nidorosa offerantur (vt revera puto offeruntur, quoniam etiam in igneo ventriculo in bilem conuerti non possunt) nihilque bilis excernatur cum eo, quod vomitus expellitur, colligitur non contineri, redundantē in ventriculo bilem, quæ cruditatis sit causa; immo si prædicti cibi concoquuntur, indicium erit siccum, & igneum inesse calorem, quod significavit Galenus 2. de temperam. cap. 6. vbi inquit: *siccum, & igneum calorem ventriculi, qua concoctu difficultia sunt, panem, faullam, & bubulam carnem commodius, quam pīces saxatiles concoquere.*

Vtrum signis possit cognosci, an humor: vel intemperies cruditatis causa sit? Nam si in prædicta nidorosa cruditate, que cunque cibaria temere offerantur, fieri quidem potest, vt etiam bilis non superabundet in ventriculo, ipsa tamen alimenta in bilem conuerti parata, ab igneo ventriculi calore aduarantur, & permixta bilis vomitu excernatur, atque ita deludemur eomieatura nostra, opinantes bilem in ventriculo redundantem, & esse cruditatis causam, cum tamen ea fuerit ex alimento genita. Quare ne frustremur, illa oportet exhibere, quæ certè scimus non esse in bilem conuertenda.

In acetosa verò cruditate, mel exhibere iubet citat. de loc. nimis, quoniam calidum cum sit, & suapè natura in bilem promptissimè conuerterat, in illis qui calidam habent naturam, calidumque ventriculum,

ideoque illis, & iuuenibus sit valde inimicum, & infalitare, 1. de alim. fac. 1. & 2. de nat. fac. c. 8. Cūmque acetosa cruditas à ventriculi frigiditate, siue immateriali, siue humori permixta ortum habeat: planè vtile erit mel, & amicum ventriculo, in quo cibus acepsit, atque idèo Galenus præbet illud in eo, qai præ frigore acidum ructat. Quare si eo exhibito ructus acidi aliquantulum minuantur, ipsūque mel probè concoquatur, iure optimo coniiciemus à frigido humor ventriculum infestati, ab eo que ortu in habitu cruditatem.

Num verò ea intemperies immaterialis sit, nudaque qualitas, an potius cum humore permixta, deprehendemus, si ad ea quæ vomitu, alioque deficiuntur, respiciamus: Nam si biliosis aliquis humor, vel pituitosus excernatur, cum quo assumptum alimentum prodeat, submersum, & inductum, & velut in illius naturam permutatum, dubium non est à præto humor in ventriculo contento alimentum corrupti, & generari cruditatem; pars siquidem est vitiari, & corrupti, si cum humor vitiioso permiscetur. Quod si nulla in excretis appareat humoris permixtio, sed assumpta deiecentur, per exigua facta in illis mutatione, indicium est à simplici, nudaque qualitate ventriculum opprimi.

Procurato itaque vomitu, his qui ad vomendum sunt faciles, vel deiectione, difficulter vomentibus, iuxta illud 4. Aph. 6. & 7. deprehenditur, si innat in ventriculi spatio, & amplitudine, noxius humor, cruditatis causa. Est verò ventriculi tunicis imbibitum, & immersum ostendit nausea, & inanis quædam vomendi irritatio, quæ in proposito exemplo consequitur tam in calido, quam frigido humor: Vtriusque autem disciriem ex siti, & fame petendum est, 1. de can. f. sympt. 7. calidus autem si sit humor, sitim & ciborum appetentiam inducit; si verò frigidus, non sitim, sed appetentiam excitat, quæ magis in frigido ventriculo vigeat; quemadmodum coctio, & sitis in calido, 2. art. med. cap. 62.

Nec mirum est, dari simul in homine nauseam, & famam: licet hæc ad humiditatem defectum in ventriculo sequatur; illa verò ad superabundantiam: sèpè enim contingit, vt per quædam interualla simul prædicta symptomata inuadant, id quod in fame canina experimur. Ad iecor etiam iubet respicere, num aliquid perspiciat, & calidâ, an frigida labore intemperie, siue ea præternaturalis sit, siue naturalis, quod propriis signis dignoscetur, 2. art. med. cap. 37. & 38. quibus diuidicabimus num ex iecore biliosi, aut pituitosi humores, qui cruditatis sint causa ad ventriculum ipsum confluant; quod etiam de liene considerandum est: fieri enim, vt his ita perspectis & consideratis, simul etiam ex habita notitia eorum quæ ab ægro assumuntur, non solum laborantis, affectique loci cognitionem assequimur, sed etiam ipsius affectus præternaturalis, & quibus cutatiua indicatio desumitur: remedij quidem qualitas, & species ab ægritudinis essentia desumitur, 2. methodo 7. & 1. acut. text. 3. 1. alim. 1. 4. 1. & altis in locis; quantitas verò, & materia, & applicandi modus, ab ipso paciente loco: nam licet quantitas remedij, & moibo ipso potissimum etiam indicetur, 3. simpl. 1. 2. art. med. 89. 1. Aph. 23. quia tantum alteranda est pars affecta, quantum à suo loco naturali recessit, 7. meth. 1. 3. autem tamen nonnunquam, & minuitur pro ratione laborantis loci. Ab his itaque duobus, affectu scilicet, & loco affectu, curatoriæ sumuntur indicationes, quamvis in lib. meth. docuerit à sano, & ægro temperamento desumi, in quo sibi non repugnat, vt lib. 1. in introitu ad praxin, quæst. 68. explicuimus.

Vtrum imbecillias ventriculi ex humore quolibet prægnata signis possit cognosci? addubitandum. Si enim ex humiditate oritur, aderunt grauitas capitum, somnus prolixus, ventris inflatio ex flatuum maxima copia prægnata, fluctuatio rugitus, dolor, tensio, quæ omnia symprœmatæ ad uita frigiditate increscunt, & exasperantur.

eur. Caliditatem ventriculi manifestè ostendit natura eorum quæ excernuntur: nam ea nidorosa sunt, & prætolentia; caliditas sentitur in ventre, quæ mox à potu leuatur: ægri siti premuntur; cibum fastidunt; amarorem linguæ, acrimoniam, mordacitatem, anxietatem, nauseam, vomitum, & inquietudinem patientur; incesti sunt, cogitabundi, insomnes, præsertim si adiungatur siccitas: tunc enī adest vomitus æruginosus, cum siti vehementi coniunctus. An verò hæc omnia ex iecore, vel aliunde emanent, supra ex Galeno posuimus.

Presagium.

Værendum primò. Vtrum cruditas acida in calidis naturis sit deterior nidorosa? Nam nidorosa est si absolute, deterior habeatur, tamen in ventriculo calido minus grauis est, cum illi sit magis propotionalis; acida vero, licet suapè natura leuior sit & facilior, quia diffimilis, difficilior tamen habetur. Hoc confirmat Galenus 8. meth. cap. 5. vbi acidam minus esse periculosam his naturis affirmat. Hac ratione si comparationem feceris ad naturam corporis cui succrescit, tunc sicut acida in biliosis est deterior, sic nidorosa in pituitosis grauior.

Quæro secundò: Vtrum ex ventriculi debilitate omne morbi genus enasci possit? Ventriculi morbos magna cum difficultate curari arguant plurima: Nam hæc pars exquisitissimo sensu prædicta est, magnūque consensum cum omnibus partibus inuicem obseruat. Quare ipsius debilitas omnium ægritudinum causa est, auctore Auicenna 13. 3. tract. 2. cap. 4. §. Et scias quod debilitas stomachi, fortasse est causa omnium ægritudinum corporis.

Ventriculus imbellis ex quacunque causa non rectè alimenta transmutat in chylum, ex hoc non ritè elaborato varij morbi in ventriculo enascuntur. Si pituitosa materia prægnitur in copia multa, & est acerosa, acris, falsa, vel melancholica, accidenti ulceræ, ardor, dolor, inflammatio, cardiogmōs, obstruictio, vertuca, sanguinis vomitus, flatus, tensio, inflatio, nausea, deiectionio appetitus, atrophia, & alij grauissimi morbi in ipso generantur, qui vel subito, vel diutino temporis spatio interficiunt.

Et cum plurimum quod inuenitur in stomacho, aut generatur, sit phlegma, vt testatur Auicenna loc. cit. tract. 1. cap. 16. §. Et causa in hoc est, quod chylus est naturæ propinqua phlegmati: Quum ergo non digeritur digestione integræ, non sunt sanguis, & cholera, & melancholia. Quapropter cum corruptio alimenti, & defectus primæ coctionis non ita feliciter in secunda coctione, quæ sit in iecore, possint reparari, plures, siue immedicabiles omnium partium morbi insolestant, ab hoc solum fonte prognati, vt hydrops, alii profluua diu perseuerantia, calculi, vrinæ suppreffio, & alij, qui difficilli-
mam postea habent eradicationem.

Vtrum hecæ ventriculi incurabilis sit? dubitandum. Siccitatem ventriculi confirmat nullum plane medium admittere, docuit Auicenna loc. cit. cap. 23. dum sic ait: Et scias quod cura malitia complexioñis que accedit stomacho, in virtuque qualitatibus actius, facilissima est, propterea quia facile inuenimus medicinas contrarias eis, vehementis virtutis. Verum cura que accedit ex malitia complexioñis in virtuque qualitatibus passius, est difficultas, & propriæ complexioñis scicæ: Nam oppositio cuiusque earum, est cum virtute debili impressionis. Desumpit ex Galeno 7. meth. cap. 7. quo loco siccitatem ventriculi absolutam, & marcidam, nullum auxilium admittere asseuerat, quod enim semel, & perfectè exsiccatum est, substantiæ humectari non potest: siccitas enim valde resistit, & corrigitur per humiditatem, quæ valde iners est, & in agendo pigra. Finit Auicenna loc. cit. s. 29. in Tom. II.

in hunc modum: Hæc enim agritudo est quedam hecæ stomachi. Quum ergo confirmatur, curationem omnino non suscipit, & neque est possibile, vt occupatio sit ad humectandum ipsum solūmodi. Sicut enim marasmus totius corporis est incurabilis, 7. meth. 6. §. quem autem marasmus occupauit, hunc sanare non tentabis: ita marasmus ventriculi nullam curationem admittit.

Curatio.

Atis plura supra in causarum explicatione, de sex strebus non naturalibus disceptauimus. Nunc ad cætera curatiua auxilia properemus, expatiante per singulas intemperies, & humores stylo, ex quibus debilitas ventriculi, & omnis cruditas frequenter scaturiunt. At cùm non possit curari pars, quin de toto memorabilem habeamus prouidentiam, idcirco ventilandum: Vtrum Hiericus ad expurgando omnes humores ventriculo affixos sit utilis? Nam Galenus in hac re varius videtur, & planè dubius. Lib. enim 7. meth. cap. 11. cui subscribit Paulus lib. 1. cap. 7. curans ventriculi intemperiem quæ cum humore affligit, hieram propinat; sed quos humores expurget, eo loco non explicit.

Aloë in tota hieræ compositione præpolleret, & exuperat: sed hæc solam bilem educit, ex cit. loc. meth. & 6. de sanit. tuend. cap. 10. §. Sed nec aloë valde conductis, de pituitosis succis loquebatur) cum ei biliosi trahendi humoris facultas sit: Et 1. de loc. cap. 4. in acida cruditate concedit Diatriumpipereon; in nidorosa verò absinthium, & hieram ex Aloë paratam: & infra, in colico dolore ab humoribus acribus suberto, aloën administrat.

Dic, vtile esse hieram ad pituitos humores tenues educendos, qui sunt tunicis ventriculi impasti, ex Gal. 8. meth. cap. 2. §. vbi humiditas, &c. & 7. meth. cap. 1. §. præstantissimum medicamentum, &c. Solue secundò, cum Meliæ. Hieræ est phlegmagoga ob vim Aloës, quæ crassos humores euacuat, 1. sec. loc. cap. 2. & ob atomata, ob quorum tenuitatem viscidos humores expurgat, vt firmat Gal. loc. cit. de sanit. tuend. §. Eoque excoxitata est complicito, quam picratim vocant, quæ acrimonia, calorèque eorum quæ in se habet, crassos, & lento succos difficit, ac de tergit: Nam Alatum, Diocoridis testimonio lib. 1. cap. 2. pituitam expurgat; spica, & cinnamomum vim fortificat, attentiantem: quorum ope humores lenti, tenuiores redditi facili negotio excernuntur.

Vtrum ad vacuando humores ventriculi tunics impasti, Hieri cum melle sit conficienda? Negat Auicenna lib. 2. cap. 66. dum sic ait: Et permixtio illius cum melle minuit virtutem eius adeo, vt forsitan non soluit attrahendo, sed extrabil quod ei obniat, &c. Hoc ipsum testatur Meliæ cap. prop. quod loco aloën melli permixtam, minus purgatoriam reddi affirmat.

Ex altera parte facit ratio, quoniam mel per se diectorum est, vt probat Galenus 3. alim. 39. Hoc modo deebat Auicenna 13. 3. tract. 1. cap. 33. Hieram mixtam cum melle valenter expurgare. Sic enim ait: *Commixta enī cum melle, quamvis sit plurimum remanens in stomacho: quod deduxit ex Galeno 7. meth. cap. 11.* Dic Hieræ parata cum melle ex se valentius expurgaret, nī frustraret operatione sua: cùm enim mel acre sit, citius alia medicamenta ad intestina prorrudit, acrimonia enim sua vim expultricem priorit: quare expurgantia non retinentur, nec ad actum reducuntur, quod ad felicem expurgationem Medici exoptant, cum Antic. 2. part. cantic. tract. 2. cap. 5.

De dosi Hieræ digladiantur Medici, quoniam diffidium inueniunt in doctrina Galeni: *Vtrum in virtute ventriculi* in certa quantitate offerenda: Lib. enim 2. sec. loc. cap. 2. maximam hieræ quantitatem, drachmam vnam esse testatur, minimam drachmam semijs: Quod tamen eiusdem Gal.

voto, lib. 8. eiusd. nomin. cap. 3. rubric. 5. nec ratione, nec A lib. 3. cap. 23. Plin. lib. 21. c. 4. Mesuēs, & Arabes ceteris. Ea enim intet omnia medicamenta præcipuam obtinet prærogatiā, cūm hæc, et si clementia sint, purgent, sed debilitent, & inquietent, auctore Auic. 3. 1. doct. 2. cap. 1. hæc tam manè, quām serò, tam antè, quām post cibos assumpta roborat, neque eos corruptit, qui potius à putredine tuerit, ut ex citatis Mesuēs, & Auic. loc. 1. constat aperte.

*Si in medicamentis non purgantibus amarot supererit adstringētionem, ille magis ventriculum lædit, in purgantibus verò, minime: cūm enim amarot intentio in partibus tenuioribus, & purgantibus medicamentis consistat, simul cum humore purgato expellitur; remanent autem adstringentes, vt pote terretres, & crassæ, quæ ventriculum roborant. Quare Aloë illum tuerit, ac firmat, et si amarot vincat adstringētionem. Addiderim ex Auerrhoë, lib. 5. collect. cap. 27. amara potius esse medicinalia, quam cibalia: *Et uniuersaliter non ingreditur natura amaritudinis in re cibali, quia illa non est nisi medicinalis; & dulcis ingreditur in cibos, & medicinas.* Demum aloë, & ex ea parata Hiera, amara, est, cūm crassa & terrestri substantia constet, ex Gal. 4. simpl. 19. Auic. lib. 2. loc. cit., & idē ventriculum roborat, non ob amaritudinem, sed ob adstringētionem. Ob hanc causam, 12. meth. cap. 16. absinthium Ponticum in iecinoris, & ventriculi phlegmone, magis quam vulgaria laudat, quia in Pontico adstringendi facultas non parua inest, in reliquo verò omnibus amara quidem qualitas est vehementissima, adstringēto verò, aut planè obscura, aut probris nulla sentitur.*

Vetuntamen de medicamento hoc allata omnia intelligenda, vbi in puluerem, aut catapotiorum massam redigitur, & asseruatur: Si enim melie in electuarij consistentiam excipiatur, eius opportuna quantitas vincit sappissimè excellit. Sic sanctidem venit expōnendus lib. 8. sec. loc. cap. 3. rubric. 5. dum moderatam exhibitionem ad drachmas sex progredi scribit.

Verūm hoc omissa, alia non contempnenda dubitatio est perscrutanda. Vtrūm purgantia medicamenta hicre sint addenda? Cūm enim sola Aloë, cetera simplicia hieræ compositionem adornantia pondere excedens, lento- C rum, crassorumque succorum ex ventriculo expurgationem completere minime possit, cūm imbecillam facultatem expurgatoriam sit nacta, & tardissimè operetur, necesse est aliud medicamentum, Agaricum Rhabarbarum, Diaphœnicum, & similia permiscere, quod illius vim intendat.

Quamobrem laude digni non sunt, nec exiguum ab exquisita Galeni methodo recedere videntur, qui sola simplici hiera eiusmodi crassum succum è ventriculo extrudere coniurat: sappè enim hæc tenax materia tunicis ventriculi adhærens, attenuata, & in halitus conuersa, ventrem distendit, & tortina excitat. Tenues igitur succos depellere è ventriculo hiera simplex potest, à Themisone, & Asclepiade prius commendata; non valde tenaces, & crassos, nisi prius extenuentur, & inciduntur.

Vtrūm Hiera ventriculum roboret? dubium est. Galenus renuit, qui licet lib. 6. simpl. tit. de aloë, eam gratam esse stomacho asseueret, tamen cit. lib. sec. loc. eidem esse infestam, & subfissionem parere affirmat; ob quam iniquam qualitatem, quia ipsa medicamentosa existit, mastiche, & cinnamomo egere, non sine ratione prodidit, quæ hanc illius medicamentosam qualitatem refrænare, & eoēcere sint apta. Deinde 6. simpl. cap. de abrotano, Galenus amarorem valde lædere ventriculum, adstringētonem verò iuuate affirmat. Sed in aloë, ex Galeno 6. simpl. cap. prop. multū superat amarot adstringētionem. Ergo Aloë tantum abest, ut roboret stomachum, quin potius offendat, subuertat, & labefactet; & ex consequenti Hiera, quæ tam copiosam illius quantitatē, ceterorum medicamentorum ipsam adornantiam collatione facta recipit.

Deinde si cuncta animalia, amara exhortescunt, au- store Galeno lib. 4. simpl. 20. quia illis sunt, inimica, nec nutrunt, ex Auic. 2. canon. tract. 2. cap. 3. §. Amarum est granis substantia siccā, & propriæ illud ipsius purum non recipit purrefactionem, ex qua animal generetur, nec purum ipsius nutrit animal, &c. quomodo Aloë poterit robo- rate ventriculum?

Pie. Quantum ventriculo vacuando, & roborando conferat Aloë, cit. loc. docuere prisci; firmat Dioscorides

lib. 3. cap. 23. Plin. lib. 21. c. 4. Mesuēs, & Arabes ceteris. Ea enim intet omnia medicamenta præcipuam obtinet prærogatiā, cūm hæc, et si clementia sint, purgent, sed debilitent, & inquietent, auctore Auic. 3. 1. doct. 2. cap. 1. hæc tam manè, quām serò, tam antè, quām post cibos assumpta roborat, neque eos corruptit, qui potius à putredine tuerit, ut ex citatis Mesuēs, & Auic. loc. 1. constat aperte.

*B Si in medicamentis non purgantibus amarot supererit adstringētionem, ille magis ventriculum lædit, in purgantibus verò, minime: cūm enim amarot intentio in partibus tenuioribus, & purgantibus medicamentis consistat, simul cum humore purgato expellitur; remanent autem adstringentes, vt pote terretres, & crassæ, quæ ventriculum roborant. Quare Aloë illum tuerit, ac firmat, et si amarot vincat adstringētionem. Addiderim ex Auerrhoë, lib. 5. collect. cap. 27. amara potius esse medicinalia, quam cibalia: *Et uniuersaliter non ingreditur natura amaritudinis in re cibali, quia illa non est nisi medicinalis; & dulcis ingreditur in cibos, & medicinas.* Demum aloë, & ex ea parata Hiera, amara, est, cūm crassa & terrestri substantia constet, ex Gal. 4. simpl. 19. Auic. lib. 2. loc. cit., & idē ventriculum roborat, non ob amaritudinem, sed ob adstringētionem. Ob hanc causam, 12. meth. cap. 16. absinthium Ponticum in iecinoris, & ventriculi phlegmone, magis quam vulgaria laudat, quia in Pontico adstringendi facultas non parua inest, in reliquo verò omnibus amara quidem qualitas est vehementissima, adstringēto verò, aut planè obscura, aut probris nulla sentitur.*

C Si autem Mesuēs in canonib. uniuersalib. theorem. 2. amara stomachum fiturare asseruit, non absolutè verum censiari debet, sed tunc solùm, quando vna cum amaritudine adstringēti vim coniunctam habuerint. Habet enim absinthium, amaritudinis tatione, vt detersorium sit; non tamen tantam vim detergendi obtinet, vt puitam ventriculo hærentem, vel etiam eidem innatantem, absque alterius rei adminiculō, valeat expurgare, sed contrā potius ineptiore reddit vacuationi. Hinc est quod dicat Galenus 6. de sanit. 10. absinthij portiōnem illis esse aduersissimam, quibus pituitosus humor à capite in frigidum natura ventrem defluit, vt quæ succum pituitosum ipsum ventri affigat, cūm detergendi vim non habeat, quæ adeò sit existimanda. Verūtamen si thisceatur mellī, aut vino absinthium, aut vītique, (hoc est, mulso) adepta detergendi vi, pituitosus quoque iuare non est negandum.

D Galenus citatis locis plurium remediorum, simul & hiræ pro expurgando ventriculo occasione docuit. Varianda enim sunt iuxta varias ipsius ventriculi affectiones: aliquando enim ventriculus ipse flaccescit, & laxatur, præsertim non abundante humoris copia in ipsius ore, sed tenui quadam humiditate; quo tempore accommodatissimus est absinthij v̄sus, & utrissimum sunt remedia adstringētia, intus, extrāque apposita. Non nunquam verò redundat tenuissimus humor, & imbibitus, immersusque existit, cui malo vtiliter auxiliatur aloë, quæ quidem non lota valentius purgat, lota verò minus, sed roborat ventriculum magis, 7. meth. 11. 8. sec. loc. cit. & 3. simpl. Demum vbi crassior humor in ventriculo demersus est, ab hiera præsentaneè educitur, quæ ex vtraque aloë, lota scilicet, & illota, cum aromatibus preparatur, à quibus tenuitatem, & penetrationem assunit.

E Vtrūm verò præsente febri, aut calida siccā intemperie ventriculi, Hiera sit porrígenda? merito dubitandum. Gal. sic respondet, 8. sec. loc. cap. 2. Quam etiam febricit ambibus dare aliqnis audierit, non vobis, sed valde dibilis sit febris. Quidam vero etiam ex illota aloë pharmacum multis sit febricitibus exhibuerunt, deindeque cūm cum nihil manifeste laffsent, in aliis rursus magnam experti sunt cladem. Quafe ex mente Galeni, in febribus biliosis,

*& afdentibus; calidis siccis naturis, tempore calido, hoc amplius onera, & gravis. Igitur, &c. Responsio erronea: Deerrandi occasionem, Damocritis verba suppeditant, quæ lib. 8. sec. loc. cit. Galenus refert, & firmat, quæ sic habent: *V̄sus malagmatum omnium, que ventriculo induuntur, & stomacho, simul interaneis, est tempus in quo, qui cibis congestus est, non amplius residet, sed alium iam subiit.* Quibus verbis certata, & emplastra firmantia ventriculum, toto tempore coctionis cibi, non esse impoñenda valetudinarii, Damocrites probare videtur.*

Sed qui huius auctoris verba hoc modo interpretantur, ab huius, imò Galeni mente non parum exorbitant: Si enim adminiculō ventriculus imbecillis vñquam indiget, est potissimum toto cibi elaborationis tempore, quare omnibus machinamentis, & ingenis attractione ventriculus oblaedi possit.

Vacuatio instituenda penes humoris peccantis ideam, & naturam: Nam redundantē bilioso humor in ventriculo, summe profundus ihabebat dilutum, aqua latetis, myrobalani citrini, elect. Ros. Nicol. aut Mesuēs, Diaprunum laxat. Pituitam expurgant Agaricus, elect. Indum, & Diaphœnicum. Si forte melancholia exuparet, iuuane diafema, confect. Hamech simplex. Euacuationem tamen plurima cautela instituere oportet: cūm enim pars præstans sit, & toti communis, simultaneam vacuationem circa maximum vitium dispendium non tolerat: Quare leuioribus vti pharmaci, & iterariis satius est quam fortibus, & confertim exhibitis; ex subita enim vacuatione sappè venter ita redditur languidus, vt coctioni in posterum non sufficiat. Hæc si in forma solidā porrigi queant, multò erit vtilius: liquida enim prius è ventriculo dilabuntur, quam opus suum perficiant.

Quod si malum ampliori vacuatione indigeat, eam iuxta humorē excedentem moliri oportet, iis præsidis, quæ lib. 1. huius operis, 7. cap. 3. de dolore capitis, præscriptis.

C Post expurgationem vitiōsi humoris, roborate ventriculum oportet: incipiat enim Galenus sui temporis Medicos, lib. 1. de humorib. com. 12. quod solū de vacuando humorē erant solicii, cūm nullam de partium firmitudine facerent commemorationem, ex quarum robore humores noxijs non regenerantur, vel saltem ad benignum reduci corriguntur. In hunc vsum plurima stomachica conficiuntur, quæ flaccido, imbellique stomacho opposita, ipsum tuentur, ac firmant.

*D Placet ergo perscrutari: *Vtrūm Emplastra firmantia ventriculum, anteriori, vel posteriori parti, sint apponenda?* Dic. Licet verum sit in morbis ventriculi, præsidia esse admouenda in anteriore parte, quia est magis carnosā, & minus ossea, quam spina; tamen si posteriori parti applicentur, plūrimum iutant. Hoc confirmat Galenus 13. meth. cap. 17. dum sic ait: *Voco hoc loco stomachum, & galum, quam propriè Graci stomachum appellant: nonnullum enim ita etiam vocant os ventriculi, velut cūm stomachicè anima lingui aliquos dicunt. Verūm in gula, quæ propriè vocatur stomachus, cataplasmata spina dorsi impinnim, non autem in anteriori parte, idem facimus & quia os ventriculi phlegmone vrgetur, siquidem spina gula superiaceat, per collum & pectus deorsum usque ad ventriculum porrebitur. Facit etiam ratio, quia loco spinæ os ventris copulatur. Adde quod si in anteriore, & posteriore parte auxilia apponuntur, ex horum virtute, membra ventriculum circundantia, vt peritonæum, omentum, & alias circumuinctorum partes, validiores redduntur, & sic opes suas debili, & flaccido ventriculo matuò præstant. Lege Galenum lib. 7. sec. gener. cap. 12. ad fin. qui hoc negotium vberim expediet.**

*E Maioris verò negotij est explicare: *Vtrūm stomachica emplastra, existente cibo in ventriculo, sint interdicenda?* Nam si tempore quo concoquitur cibus in ventriculo, & afdentibus; calidis siccis naturis, tempore calido, hoc amplius onera, & gravis. Igitur, &c. Responsio erronea: Deerrandi occasionem, Damocritis verba suppeditant, quæ lib. 8. sec. loc. cit. Galenus refert, & firmat, quæ sic habent: *V̄sus malagmatum omnium, que ventriculo induuntur, & stomacho, simul interaneis, est tempus in quo, qui cibis congestus est, non amplius residet, sed alium iam subiit.* Quibus verbis certata, & emplastra firmantia ventriculum, toto tempore coctionis cibi, non esse impoñenda valetudinarii, Damocrites probare videtur.*

*F In hac verò serie diligenter expendenda est Galeni mens: *Vtrūm remedia rapida ventriculum debilitem?* Ille enim respondet lib. 8. meth. cap. 5. in hunc modum: *Eft autem abundē calens talium quodque, cūm primū impunitur, quippe qua tepida sunt, omnia ventriculi firmitudinem dissolunt.* Omnia enim quæ ventriculo extrinfescunt adhiberi debent, non solū opus est vi humorē, sed contingit vt dolor, & angustia nonnullū insuffant, præsertim vbi sic affecti liberalius se impluerint. Non nego consultius esse, vt tempore deuorationis cibi, ne ventriculi calor exiguus flaccescat, vnguentus aliquo roborante foneatur, quod illi minus onerosum sit, & graue.*

*G In hac verò serie diligenter expendenda est Galeni mens: *Vtrūm remedia rapida ventriculum debilitem?* Ille enim respondet lib. 8. meth. cap. 5. in hunc modum: *Eft autem abundē calens talium quodque, cūm primū impunitur, quippe qua tepida sunt, omnia ventriculi firmitudinem dissolunt.* Omnia enim quæ ventriculo extrinfescunt adhiberi debent, non solū opus est vi humorē, sed contingit vt dolor, & angustia nonnullū insuffant, præsertim vbi sic affecti liberalius se impluerint. Non nego consultius esse, vt tempore deuorationis cibi, ne ventriculi calor exiguus flaccescat, vnguentus aliquo roborante foneatur, quod illi minus onerosum sit, & graue.*

H Neque obstat primō, quod tepida habent calorem gratum & familiarem, cuius ope facultates, & partium actiones adiuvantur, non dissoluntur. Dic. Quod etiam verum sit, tepida esse incunda, tamen laxant, quia habent vim dilatandi meatus, & fluxiones protocant, quas non discutunt, sed potius liquant, & veluti

M m 3 imbibunt.

I Tom. II.

imbibunt, & emolliendo partes, eas resoluunt. Quæ verò calida sunt, quia iniucunda, & contristant, partes contrahunt & corrugant, ex qua contractione robur ventriculo compatur.

Neque obstat secundum contextus Hippocratis acut. 39. qui ita habet: *Cum autem dare volueris, per quam tepidum habebis Eo enim loco oxymel tepidum propinat, virginioris habita ratione, nempe pleuritidis, & peripneumonias: in his enim curandis morbis, calorem momentaneum refugit ob vero bi malitiam; quare accedit ad tepidum, cœn magis coct oni vtile, quam sit frigidum, minusque morbo pericolosum, quam sit calidum. Licet ob diuersas indicationes, tum humoris concoquendi in thorace, tum sedanda sitis gratia, acut. 43. in pleuride oxymel propiner, hyeme, calidum, astre vero frigidum, non vero tepidum; quia siue intus offeratur, siue externis partibus admoueatur, viscera semper debilitat, & eneruat.*

Vitrum magnum irrigationibus proroborando ventriculo sui preferenda? Respondet Auicenna 13. 3. tract. 1. cap. 2. in principio, in hunc modum: *Curatur stomachus cum eis que bibuntur. Et cum epithematis, & embrocis cum aqua, in quibus decoquuntur medicinae, & linimenta, & vintionibus ex oleis, & vnguentis factis cum crassis decoctis in aqua, in quibus decoquuntur medicinae: sed linimenta & emplastrum meliora embrocis, embroche enim sunt debiliis impressionis. Tum quia emplastrum, & linimenta per membrana diutius agunt, tum etiam, quoniam densando potos mole sua, innarum calorem coquenter retinent, & eius prohibent resolutionem, qui robustior factus coctioni fit accommodus valde. Fomenta autem, emplastrum, linimenta, culcitra, ori ventriculi apponere oportet, in frigida quidem causa, calida, vt Myrrham, Aloëm, Mastichen Absinthium, Olibanum, Zingiber, Spicam, Cinnam. Mentham Anisum, Catyophyl. Ladanum, nucem moschitum, Agallochum, Galangam, Diacymin. Dianisum, Theriac. Schoenant, &c. Quare in acetosa cruditate, si non speramus posse commodè emendari corruptionem ciborum, & repletionem per promouentia coctionem, procuretur vomitus. Si in intestinis adsit, patetur clyster, si his non leuetur æger, purgatio commoda est: qua peracta, roboretur ventriculus, intus, & extre auxiliis adhibitis. Quid si debilitas persistet, & fomenta, emplastrum, consuetæ non iuuent, balneathermalia, & sudorifica ex Ebeno summe prosumt.*

Dubitabis: *Vitrum procurando frigido intemperamento ventriculi, Diatripon pipereon vtile sit?* Galenus enim 1. de loc. affectis cap. 4. hoc medicamentum in hunc usum miris laudibus effert, præsertim ubi frigidus fuerit humor, ac ructus acidi emitantur: quare ius præsentaneum est auxilium ex tribus piperis generibus paratum, teste Galeno 4 de sanit. suend. cap. 5. quo loco tam simplicis, quam compositi diatripon descriptiones traduntur. Exhibendum autem cum aqua si æger febricitet; si minis, cum vino, vt proprio exemplo confirmat in Imperatore, attritione ventriculi laborante, lib. de praconit. ad Posth. cap. 11. cui ad ventriculum frigidum firmandum, obtulit vitrum pipere inspersum, cum utilitate summa.

Piper enim flatus discutit, roborat ventriculum, valenter, hoc est, in summo calefacit & exsiccat, teste Galeno, 8. simpl. c. prop. Quare Auicenna 2. canon, tract. 2. cap. 556 calidum & siccum in quarto gradu constituit, cum Ishaac lib. diatar. particul. tit. de pipere, & prius prædixit Dioscorides lib. 2. cap. prop. vitram mouet, concoquat, elicit; discutit caliginem, que oculorum claritati offendit; horribus febrium ambitu repetentium, pota, vel illitu succurrit; serpentum istibus auxiliatur; partus ex utero trahit; conceptum abortu vitiatur, si feminæ post congressum cum viro, vulva adnoliatur; ad tuum, & virtus pectoris, potu, vel eclegnate proficit,

A angina cum melle conuenienter illinitur; capitum pituitam elicit; si cum vua passa commanducetur; somno dolores finit, appetitiam inuitat, cibi apiditatem molitur, coctionem iuuat iuuentis inspersum. Galenus 4. de sanit. cit. ad robordum. ventriculum, excellentius candidum esse assertum: causa est, quia ante maturitatem est collectum, quare subamarum redditur, & inacerbum; succus vero nigrum, cum enim post perfectam maturationem sit collectum, acris. cit. Virum autem Diatripon pipereon. in nidorosa cruditate possit concedi: dubium est. Respondet Galenus 8. metb. cit. affirmat, quo loco iuuenes diatripon simplici fuisse vsos etiam in nidorosa cruditate cum virilate affirmat. Sed reprobatur à Tralli. iro. loc. cit. docente hoc medicamentum in hac cruditate esse inutile, & valde noxiun. Dic. Si cibus in superiori parte ventriculi existat, & vomitus sit difficultis, tunc posthabita consideratione febris, commode administrari potest diatripon p. pereon vt cibus descendat, & dissolvantur flatus, qui huiusmodi occasione suscipi solent, & ad firmam diutius ventrem; hoc enim vtile est, et si febris caliditas aliquantulum increbat, qua de causa aloëm, & mastichen admittet, eorum sunt illi præsentanea remedia: nisi enim, inquit Auer hoës lib. 7. collig. c. 7. in calida affectione robur, astringentibus, & familiariibus quamvis calidis procinetur, in vita periculum æget. incurrit. Ego conciliandi inter te hi auctores: Nam Galenus robur ventriculi respexit, Trallianus febris contemplatur, utque vera proponens.

In calido intemperamento, & humore simili prosumt cydonea, santonum vtrumque, Rosa, Corallum, Agresta, acerosa, hord. Intybus, cichorium, buglossa, pondicum, Margarita, siccus limon. Granatorum, Aranci orum acidorum. Portulaca, plantago, lactuca. Quæ omnia in nidorosa cruditate proficia sunt, siue intus assumpta, siue exterius adhibita. Si cibus adhuc continetur in stomacho, vacuetur vomitu, quod cognoscetur ex persistenteria ructus, & grauitate sensata in ventriculo. Trallianus inter omnia extollit potum aquæ calidæ; hæc enim humores corruptos eluit, & ad inferiorem ventrem propellit, siccus humor, sientes leuat, inflammatos spiritus, & meatus laxiores efficit. Si cibus in intestinis adsit, clyster vacuandus clementi, & leni, quem sequantur inedia, & sanguinus, quod auxilium summè commendat ad leuamen repletionis, Auicenna prosumt.

D. 1.4. tract. 1. cap. 34. Si hæc non iuuant, pharmacum benignum porrigenendum. Peracta purgatione, vnguentis, & pulueribus roboretur ventriculus. Si hæc non sunt satis, Balneum est ex vso. Pissava, & serum in quo rhubarbarum madescat, mirificè iuuant. Quid si his non roboretur ventriculus, & humoris vel frigidæ, vel calidi copia, continuo ex habituali huius partis intemperie generetur, tunc vt hæc pars sparet, siue que excrementa ad extremas, debilesque partes emitat, tutissimum est in crure fontanellam aperire, per quam corrupti humores paulatim repugnentur, ne stabulati in ventre, ob consensum quem cum præcipuis partibus seruat, aliquam ruinam in posterum concident. De ceteris morbis qui ventriculum fatigant, sat plura diximus lib. 2. His. Princip. Medic. ab His. 53. usque ad His. 67. & lib. vlt. de febribus, peculiarem faciemus commemorationem, quo loco de febrium symptomatis vberitatem loquemur. De ventriculi inflammatione, non est cur modo verba faciam, cum eadem curativa indicationes, cap. sequenti, de hepatis inflammatione sint proponendæ.

E. H. 67. & lib. vlt. de febribus, peculiarem faciemus commemorationem, quo loco de febrium symptomatis vberitatem loquemur. De ventriculi inflammatione, non est cur modo verba faciam, cum eadem curativa indicationes, cap. sequenti, de hepatis inflammatione sint proponendæ.

O B S E R V A T I O I .

Ad frigidam ventriculi intemperiem, roborandum stomachum, discutiendos flatus, promouendam coctionem, pituitos humores vacuandos, pilulae eximia.

Nihil æquæ imbecillum ventriculum à causa frigida firmat, quam vsus harum pilularum, quarum ope, plures aliis auxiliis non proficiuntibus conuoluerunt, vexati tormentibus ventriculi, flatu distenti, acetosa cruditate oppressi, vomitu importuno ctuciati, fastidibundi, inappetentes, decolores, naufragabundi, demum tristes fricti, & melancholici, & atrophia correpti, ad mortis fauces deducti.

B. 2. Aloës elec. succo rosar. lote 3 j. B. rhab. lec. 3 ij. agarici recenter trochis. 3 j. B. folior. senna Oriental. 3 ij. B. bier. simpl. 3 j. cinnamom. 3 B. macis, zingiber. piperis albitan. 3 j. calami aromatici, myrra, mastich. an 3 B. croci, 3 j. ligni aloës. 3 B. myrobalanor. Indor. & chebulor. an. 3 j. absinib. Pontici exsiccata, 3 B. sem. anisi 3 j. rhabonici 3 B. cum syrupo de absinthio, mina citoneor. cum aromatico, zibetto, & ambari cinerit, 3 xx. moschi odorati, 3 xxx. Fiat magdaleon inuoluntur aluta, & seruetur ad vsum. Dosis bis in hebdomada, drachma semis: ex qua fiant pilulae tres sine custodia.

O B S E R V A T I O II .

Ad debilem ventriculum ex frigida causa, Vinum mirabilis efficacia.

C. 2. Conserua anibos, acori, absinthij, melissa, mentha, fumi terra, flor. caryophyl. flor. arantij, an. 3 j. cinnamom. elec. 3 ij. B. nucis moschat. 3 vj. caryophyllor. 3 v. anisi 3 B. sem. faenical. 3 v. zingiber. 3 iv. aromatico. rosati, diarrhodon. abbat. an. 3 B. theriac. 3 j. ambari 3 B. moschi 3 xx. mihridat. 3 B. electuar. alkermes 3 v. sacchari candi puluerisati 3 vj. Omnia crasso modo confusa, & simul mixta, in Alembico reponantur, & infundantur per triduum in sufficienti quantitate vini generosi, addendo sextam partem aq. Rosar. fiat distillatio, triduo. Exhibit liquor fragrantissimus, seruetur in vase vitro. Dosis vna vna singulis diebus ieuno ventriculo.

O B S E R V A T I O III .

Frigidioribus ventriculi affectibus vnguentum pretiosissimum.

D. M. Irrha elec. aloës hepatica, spica nardi, thuris, muniae, mastich. an. 3 j. carpopalami, olei de liquidambar. an. 3 B. olei anisi, olei mastich. an. 3 ij. ladani, 3 B. croci 3 ij. macis, belzoini, cinnamomi, an. 3 ii. miuæ cydonior. aromatic. 3 j. flor. camomil. & sambuci, an. P. iv. syracis calamit. 3 ij. sem. dauci, anisi, cumini, faenical. an. 3 v. cardamom. 3 B. ambari, 3 xx. moschi 3 xij. terebinthin. ad pondus omnium. Omnia crasso modo conterantur, miscantur, in alembico distillentur ad ignem suauem. Oleumque distillationis præstantissimum, vel referuerit solum in vase vitro, vel cum cera permixtum in vnguentum redigatur: quo in aurora, & tribus horis post cenam tota regio ventriculi illinatur. Vtere, pro roborando flaccido ventriculo, & sumnum presidium experieris.

O B S E R V A T I O IV .

Ad debilem ventriculum à causa calida, portuata, præstantissima.

I. Veneris erat gracilis, & excarnis, temperamento calidus & seccus. Hic biennio solam ardente Sitio, dolore, incendio, & ardore ventriculi vexabatur immuniter, citra febrim vllam, & ex interuallis bilioso vomitus, singulu, cardoggino premebat immuniter, fastidibundus, & vigil. Cumque timor esset, ne posset ex nimio bilis ab hepate ad os ventriculi affluxu, inflammatione tentari, aduentante vere præseruationem instituit. Sanguis missus est, clementer, sapient cholagogis expurgatum corpus. Serum lactis iisdem præsidii præparatum, diu oblatum. Balneum per multis dies applicatum. Saluatæ seccio administrata, fonticulus cruci affixus. Plura epithemata iecori, dorso, & ori ventris applicata. Inflammat præmodiū potiones oblatæ, que tum leuarent harum patrum incendium, tum flaccidas vires roborarent. Tandem solo portalacæ vsu per uicax malum conquerunt: Nam vsus eius syrupo diluculo per mensim, quantitate duorum vnciarum, superbibita ipsius stillatiria aqua, & noctu herba emplasti modo ventriculo adiuncta, sequentibus annis in hil mali persensit. Huius remedij laudes decantant prisci, inter quos præcipui sunt Galenus lib. 6. simpl. tit. de portulac. Paulus lib. 7. codem tit. Portulacæ pro bilioso stomacho refrigerando præter alios, memorabiles vsus traduntur. Astringit, ventriculi inflammations sedat, ardorem mulcet, biliosum humorum ref. an. t. incendium compescit, siue arcit, iis qui siti cruciantur, bibendi desideria restinguunt, sacros ignes illita lenitardenti, & astutanti ventriculo imponit cum polenta. Succus eius potus ventriculum feruidum, tenes, & vesicam iuuat. Cuius semen similis esse effectus, Leontinus litteris commendavit, auctor vetustissimus.

C A P V T XIII.

De hepatis inflammatione.

Definitio.

I. Ecur à Medicis, prima, præcepit gignendi satignis officina constituit, de cuius excellētia aliqua in medium proferens, inquit: *Vitrum hepaticum inter nobiles corporis partes præstantissimum?* Galenus lib. 7. de placit. cap. 3. ad init. ex sententia Platonis, in iecore animam concupiscibilem constituit, cuius proprium munus est rerum iucundarum fructus: & hoc modo lib. 5. de placit. cap. 4. ad init. reponit voluntatem, dicens: *Anima quidem facultates tres esse numero, quibus cupimus, irascimur, & ratiocinamur, &c. Idem docet 4. de placit. cap. 6. ante med. 5. Quod autem cognoscere dicit, &c.*

E. Deinde. Iecur facultatis altricis focus est, cum in eo sanguis alimentum totius corporis conficiatur, ex Gal. 7. de placit. cit. Est viscus carnosum, calidum & humidum, fons & origo gratiis humoris, ex Gal. 4. de vfa part. cap. 12. & 23. Est sanguinis, & humorum officina, quare in eo facultatis naturalis sedem prisci constituit: Nam, vt Galenus docuit locis citatis, oportuit alimenta ab omnibus excrementis expurgari, & hoc modo in prima coctione ventriculi, crassa recrementa expurgantur, quæ per aluum solent excerni. In secunda vero coctione, quæ in iecore & venis sit, excrementa tenuia & melanholi expurgantur; biliosum & folliculo felis, & melancoliam à liene; serosa superfluitas à renibus, quæ loco cit. confirmat Galenus, exemplo pistorum in mandando Mm

tritico, & expurgando vino. Maximus ergo actionis A. iecoris principatus, vt profert Galenus 7. meth. cap. vlt. cùm inquit: *At verò iecoris opus omnibus particulis necessarium est: non tamen adeò salsem perpetuam necessitatem habet, sicuti ipsius cordis, vbi post cor, collocauit siccum. Non ergo est negandum, iecur ratione officij, & visus esse vi cus inter nostri corporis partes præstantissimum: cùm enim vita consistat in humidu, videtur iecur esse inter membra nobilia reponendum, cùm sit essentialis humiditatis fons. Si vel d' hanc prærogariam naturæ periti cerebro attribuunt, quod sit humiditatis origo, h'c est accidentalis; in eo enim superfuitas multa indigestionis ratione concipitur. Affluunt etiam illuc, & à reliquis partibus evaporationes multæ, quæ loci frigiditate percussæ resilunt. Infestat quoque aët per meatus multis.*

Virum iecur sit sanguis concretus? Pars negativa sua- derit hoc modo. In concretione, res que concrescit, secundum substantiam increaserit. Sed hoc non fit nisi à frigore. Ergo si iecur est sanguis concretus, à frigore concresceret: quod videtur impossibile; quia vivente animali non potest ita intensum frigus reperiiri in corpore, quod congelet, alioquin frigens homo interiret, vt 6. epis. 6. 7. 2. com. 27. & 2. de temp. 3. prodidit Galenus.

Solue hoc modo. Iecur esse sanguinem concretum, firmant Galenus 4. de vñ part. 1. 2. 6. de placit. cap. 8. in med. lib. de fiet format cap. 2. ad fin. Anicenna 14. 3. tract. 1. cap. 1. in initio: & idè calidum est. Concrescit autem, & gelatur sanguis, quia spiritus à corde acceptus evanescit, & in substantiam iecori valde similem transmutatur. Neque à frigore concrescit, vt aliqui inepit persa e sibi: sic enim esset velut grumus, & putreficeret, nature que viribus non insigniretur.

Obi ne causam Galenus, & Anicenna loc. cit. veluti concretum esse dixerunt. Concrescit autem à vi for- mative, spirituum, & calidi innati beneficio, ex præ- tissimo sanguine, illuc, summo naturæ artificio effuso, & hoc pacto miris naturæ viribus decoratur: Nam in generatione hepatis, quod de sanguine tenue existit, evapora, & euaneat; quod verò remanet crassum, hepar existit. Hanc doctrinam inculcat Galenus lib. 4. de vñ part. cap. 1. 2. 6. Qui etiam si eins consideraueris natu- ram, &c. Quomodo autem à calore, tanquam à causa remota, resoluta parte fiat concretio, & qua ratione sit opus naturæ, docet eleganter Galenus lib. 6. de placit. Hipp. & Plat. cap. 8. in med. dum sic ait: *Nihil itaque mirandum, si iecoris etiam corpus ex propria sua natura functionem propriam consequuntur est maximè rubrum enim cernitur, perinde ac sanguis, non qui ab aëre frigido circumfuso spissatus ac coagulatus fuerit, caliditate eius extinta, atque inde è refrigeratione, nigro contracto, sed qui à calore innato perficiente magis, quam vitiante, con- creuerit, &c.*

Iungit verò Galenus de iecoris temperamento tra- stationem paulò obscuriore: *Virum ipsum calidum sit? Respondet affirmatiuè: Nam iecur sanguinis est offi- cina, & vnaquæque pars tantum habet de calore, quan- tum de sanguine, ex Galeno 1. de temp. cap. vlt. ad fin. & 5. Aph. 18. & 40. & lib. 3. de vñ part. cap. 2. in med. Qua ratione idem Galenus 2. de temp. cap. 3. dicebat, quod omne exangue frigidius est sanguine prædito: E*

Quæ propositio semper est vera, nisi quando vna pars alteri sanguinem defert, vt constat in vena, & arteria, quarum temperies non est calida ad portionem sanguinis, & spirituum quos deferunt, quoniam exiguum sibi, multum verò aliis partibus tribuant: quare hæc vasa frigida sunt suæ naturæ, eti ratione sanguinis, temperata à Galeno dicantur, 1. de temp. cap. vlt. Constat deinde experimento, animalia enim exangua frigida sunt, & formidolosa apud Arist. 4. de partib. animal. c. 5. Insuper partes animalium ingesta frigidiores sunt, quam sanguines.

Obiicies. Nutritio à simili sit, 6. de vñ part. cap. 10. in med. Sed partes semifinales, semine nutriuntur, quod est calidus sanguine, 1. de sanit. tuend. cap. 2. Ergo membra semifinalia exanguia, calidiora erunt sanguineis. Dic. Etiam si semen est calidus sanguine, cùm sit plu- rima spirituum copia per fusum, quum tamen ad nutri- tionem elaboratur, tenuis illius pars, in qua potissimum caliditas consistit, resolutur, & remanet crassus, frigida, quæ in fine elaborationis, similitudinem in substantia habet cum parte nutrita. Obrutes vltius dicens, quæ quum sanguis concoquitur, non sit eadem resolutio? Dic. quod semen multò magis concoquitur, vt ex illo pars seminalis constituantur, quam sanguis, vt pars carnosa generetur. Ex iis constat aperte, cor- ruere paradoxum illorum, qui hoc potissimum fieri argumento, partes spermaticas esse calidores sanguineis acriter contendunt.

Colliges deinde iecur esse calidum necessar d, mo- nente Galeno lib. 4. de vñ part. cap. 12. Primo, quia, vt 2. de facult. naturalib. cap. 14. ad init. ipse aduertit, alteratio, qua alimentum in aliti naturam convertitur, qualitatem maximè actiuan, videlicet calorem efflagi- tat. Secundò, vt alimenta ex proprio organo conf. cto- nis calorem mutarent, & hac ratione nutrire possent affluentius, & per partes distantissimas felicius penetra- rent, & distribuerentur.

*Consequenter dubitanum: *Virum iecur sit humi- dum?* Dic. Iecoris humiditatem insignem demonstrant plu. a. Primum, humida ac mollis substantia, qua con- stat, est enim velut sanguis, qui ad eum locum concre- uit. Secundò, quia est sanguinis totius corporis origo, sanguis autem omnium maximè post pituitam, humer. Quin & humiditate nutrimentali humidior statuitur, quam pituita, sicut pituita humidior est humiditate aquæ, & madefactua.*

Quare si pituita humidior est absolue humiditate aquosa; humiditate vero naturali & magis temperata, sanguis: ita hepar humidius est pulmone substantifica humiditate, & pulmo magis est madefactus ex aquosis illis humiditatibus, quæ continuò ex cerebro, glandu- lis sub lingua radice saliuam gignentibus, alisque ad laryngem, & asperam arteriam humiditatem transmit- tunt, vt hac ratione, vocis, & loquela partes irrigentur, atque humedentur.

Hac ratione, eti humiditas nutrimentalis sanguinis, Dac iecoris, temperatio sit humiditate aquosa pituitæ pulmonis, ac glandularum; in nostro corpore ad hu- midius alterando, & temperamento passiu rum per- mitendo, maiorem vim fortuntur iecur, & sanguis, quam pulmo, & pituita: Omnia enim nostri corporis membrana, ex sanguine à iecore profecto alenda sunt, qui si humidior, aut siccior, corpora humiliota, aut sicciora reddit. Ergo, vt cor est origo caloris, ita hepar humili- tatis nutrimentalis focus est, & minera. Ex iis intelliges contextum Galeni lib. art. med. cap. 29, qui sic se habet:

Magna verò ex parte calidi cordis temperatura vniuersum corpus calidum reddit, nō hepar obsterit. Quoniam scilicet iecur in nostro corpore humectando, non solùm pulmone, verū & omnibus nostri corporis partibus est potentius.

*Verum antequam ad definitionem accedam, duo dubia paulo vberius proponere non abs re existimo, siquidem de hepatæ, naturali organo, & de facultate altrice discepto. Primum: *Virum naturales potentiae induit ita sint, vt absque subdio aliunde expectato operationes suæ possint exercere?* Galenus lib. 1. de loc. cap. 7. sic profa- tur: *Atque in bac replatum differunt naturalia instrumen- ta ab animalibus instrumentis: siquidem naturalibus cognatam vim esse, animalibus verò instrumentis à principio veluti lamen à Sole, ipsum desuere iam ostensum est. Quo loco facultates naturalis insitas esse, & non aliunde depen- dentes, instar animalium quibus sentimus, & mouemur, manifeste**

manifestè affirmat, inferens ex hoc, quod membrum si patitur, qua naturale est, hoc est, si læsionem habet in naturalibus actionibus, manifestum sit per consensum non laborare denegatæ facultatis. Num autem hoc discrimen sit verum inter animalia, & naturalia instrumenta, & an facultates naturales insitas sint & innatae, tum veterum, tum iuniorum peritissimi, prolixas satisfecerunt quæstiones: Nos Galenicam senten- tiam amplectimur, qua docemus cit. de loc. loco, eas insitas esse.

Cur verò hæc, eti in iecore sedem habeant, innatae ita sint, vt circa auxilium aliunde expectatum, membra per se ipsa possint, & sufficient vegetabilis operationes exercere, non sic autem animales, sed aliunde, & per interna pendentes: pauci, qui hanc doctrinam Galeni defendunt, dilucide explicarunt. Aphrodisius lib. 2. B. probl. 60. huius problematis solutionem inquirit, non tam sufficienter soluit: Naturales quidem, cùm ad vitæ rationem pertineant, quæ alitione consistit, illarum opus continuum, ac propterea eas affixas esse oportebat; animales autem ad bene vivere cùm tan- tum faciant, nec semper operari necesse erat, rectè poterant per interualla accedere, & non inesse membris.

Non satisficit Philosophus hic eximius, quoniam magis depender animalium vita à facultate vitali, magisque continuum in nobis esse oportet illius actionem, quam naturalem virtutem: cessante siquidem vel per momentum pulsatione, finitur vita; non sic autem, licet per notabile tempus non nutriamur. Nec idem tamē pulsandi vis arteriis inest, sed à corde mandatur, quantum illius operatio perpetuò, & sine villa intermissione sit exequenda.

Natura sèpè cogitut vites quædam integras adiicere membris; alias verò non, sed quæ per influxum expe- cterantur, vel deriuarentur: & illud quidem fuit perfe- ctioris operis intentio, & desiderium. Ex eo autem, quod naturales partibus affixa sunt, naturalia munera perfe- ciunt exercentur, perfectiisque vitales, & animales functiones facultatibus suis aliunde fruuntur: dum enim naturalia membra sui tantum gratiæ operantur, nec vnumquodque solicitor est de alterius commoditate, nisi singula in se vites haberent, quibus utilem ma- teriam attraherent, & alias denum ad alitionem necessaria, vel non nutritentur omnia, vel saltē in opere se impeditent, inter se mutuò trahentia; singulis autem suas habentibus, & principales actiones in omnibus debite fiunt, & communis hæc tractio, & concoctio, quam in stomacho, & iecore pro toto sit, non impeditur, sed vberius promouetur.

Iam verò pulsationem arteriarum magis ordinatæ, magisque perfectè fieri, expectata à corde facultate, ex eo constat, quoniam si insita sibi vi arteriæ mouerentur, nulla legi tenerentur concentrum in suis moribus cum corde obseruare, imò frequenter accideret, vt ad cordis distensionem contraherentur ipsæ, vnde secum sèpè mutuò pugnarent, suorūque motuum fine frustarentur: Nam cùm cor, & arteriæ dilatationibus suis repleantur, cor quidem per arteriæ venalem sinistro illius ventriculo insertam, trahens aërem è pulmone, qui veluti quoddam est spiritus promptuarium, 6. de vñ E part. cap. 2. arteriæ autem secundum extremitates suas, externo aëre repleantur, prope medium partem, venali sanguine; versus os ad cor terminatum, spiritu, & sanguine arteriali: Vbi verò contrahuntur, sese inaniant, & exonerent, Cor, combustum aërem, spiritum, & sanguinem arteriale fundendo in arterias, & per corporis ambitum: Nisi sanè arteriæ à distento corde vim susciperent, qua tunc distenderentur, & similiter ab eo contracto constringentem, euenerit, vt exclusum aërem à corde non reciperent, quia di- stenderentur ad illius contractionem; nec etiam aëris

à pulmone traheretur; quia arteria venalis, si vi insita moueretur, contraheretur eo tempore, quo cor ipsum dilatatur.

Ad hæc autem elutanda, melioris perfectiorisque conditionis gratiæ, consultò instituit natura, vt vis illa pulsatrix arteriis non inesset; sed opportunè tempore à corde deriuaretur; & propter illud ipsum, sentiendi, mouendique organis insitas facultates denegaret agnoscentes quippe perfectiores fore illorum functiones; si in eas à propriis virtutibus non prodirent, sed aliunde deriuatis. Et in motibus res quidem satis manifesta est; temerarij siquidem fuissent, si propria vi, propriisque impetu musculi mouerentur, nec magis imperium fa- cultatis, quam influxum à cerebro expectassent.

Denique exactiores euadere rerum externarum co- gnitiones, simili luce accende ad sensum organa, pro- batur ex eo, quoniam cùm illa solùm apprehendant, & dignoscant sibi subiectas qualitates, neque has exactè & perfectè, nisi imaginatione, & sensu communi simul aduertente, imperantè, necessarium erat sensus ipsos exteros denuntiare internis apprehensiones, receptorūque obiectorum imagines demandare, omnèque omniuti in uno communi tensorio coirent; vt ita & plenè cognoscentur, quæ singuli sensus per- ceperant, & multa alia, quæ alioquin laterent, nisi ra- tiocinatione, & discursu comprehendenterent. Atqui si sensus innatis facultatibus suorum obiectorum agnitiones consequerentur, illas sibi tantum reseruent, nec ad communem fontem transmitten. Ergo oportuit ab illo agnoscendi vim suscipere, nec aliter pos- se agere.

*Illud vero difficile admodum, & arduum inquirendum dubium, in quo per pauci industria suam exercue- rint: *Vtrum conueniant inter se;* & *affimilantur, &* Galenus voluit, *naturales virtutes altrices;* & illa qua magneti inest ad trahendum ferrum? Nam ille 1. de loc. eff. cap. 7. sic docet: *Ergo ut magneti lapidis vis inest, qua ferrum attrahere potest, ita naturalia quoque instru- menta omnia facultatem habent, qua actionem suam per- ficiunt,* &c.*

Articet Galenus ita proferat, longè tamen diuersæ videntur: nutritoriæ siquidem animatae sunt, & animæ vegetabilis potentiae: non sic autem vis illa magnetis, sed proprietas quædam ex quatuor elementorum mix- tione resultans, multò inferior & imperfectior illis, quemadmodum magnes ipse in ordine ad ea quæ vivunt, & animæ vi funguntur: Progressio insuper alimenti ad membra, multò aliter fit, quam tractio ferri ad magnetem. Ergo nec in modo operationis, nec in illius principiis conueniunt. Probatur antece- dens, quia ferrum mouetur, quia trahitur à magnete, at verò sanguis fertur ad membra, non quidem ipsi trahentibus, sed sponte sua in aqua que pars sanguinis inuenitur ad illud membrum; cuius, dum generabatur, similitudinem aliquam suscepit: Ex ea nainque consequitur, posse ad tale membrum moueri; id quod in elementis palam fit, inter quæ vnumquodque motu alterius mouetur, cuius qualitates, & similitudinem recipit: sic aqua ab igne calefacta, extenuataque, ignis instar sursum condescens, in flatus, vel halitus re- soluitur.

Sed parum hæc, iinò nec alia licet fortiora, vege- rint, ad euertendam similitudinem inter altrices fa- cultates, & tractricem magnetis; nisi ex ea euaderet suspecta sententia Galeni, quasi existimat vites nutritoriæ ab anima non proficiunt, sed à natura; hoc est, ab inanimata forma; atque ita nec plantæ, nec anima- lia, quatenus aluntur, nec quæcumque solo vegetabilis principio fruuntur, animata dicenda esse, sed naturalia iuxta Stoicorum placita, idque expressit 1. de natural. facult. 1. quatuor 4. de vñ part. 13. affirmat quæstionem esse de nomine, indagare, num principium nutritionis, anima-

anima dicendum sit, an potius natura; ac si in re cūm Peripateticis, & Arist. consentia 2. de anim. afferentibus animalia esse nutritionis agens, plantasque, & omnia quae nutriuntur, animata: ne mēpē quoniam si natura, & anima distinguuntur in eo, vt ex Aristot. colligitur, 2. phys. 1. quod natura ad vnam tantum loci differentiationem inclinat, anima autem ad plures; & vis nutritoria dum perficit nutritionem, mouet alimentum, sursum, deorum, & ad reliquias positionis differentias: cur non animata dicetur, si ea vel sola, vel potissimum animam in corpore tuerit? Vnuunt siquidem, & durant animata omnia, quandiu nutriuntur, vel animalia ipsa, licet reliquias actiones amittant; moriuntur autem breuissime, si nutritione priuentur. Quare, &c. Nec sanè differtur Galenus, quem lib. de marasma, cap. 1. non solum animalia, sed plantas, & seruina viuentia appellat; plantam est autem sola animata viuere, cūm vita ipsa sit affectus animæ informantis corpus animalium.

Nec verò adducta 1. de loc. 7. similitudine, afferre voluit, inanimatas esse altrices facultates, aut eiusdem rationis cum tractrice magnetis: cūm lib. 1. de sem. c. 7. eas animatas appelleat. sed tamen inditas esse, & affixas membris quemadmodum magneti sua facultas inest, nec illi aliunde influit. Verum quanvis non negauerit Galenus, diuersi ordinis esse prædictas virtutes, nullibi tamen, quod legerim, expressis satis, in quo animæ, aut potentiarum essentia consistat: eò tamen videtur inclinasse, vt existimaret, nec animam, nec potentias eius, quippe manifestam esse temperamento superius, aut diuinius, vt colligitur ex lib. quod animi mores, cap. 5. & 4. met. cap. 4. & lib. 5. cap. 7. & alibi plerumque facultates, corporis nostri temperamentum dicit esse, in eoque illarum essentiam consistere.

Nihilominus tamen credi potest illud afferuisse, quatenus vt Medicus agebat, cuius considerationi cūm ea tantum subiiciantur, quæ mutationem suscipiunt, nihil mitum, si animæ, & vitium eius superiore dignitatem non expresserit, cūm tamen eam sensisse videatur, cūm rei magnitudine oppressus firmiter fatur. 6. epid. sect. 5. com. 5. se animæ substantiam nescire, cāmque appellavit spiritum, agnoscens rem esse incorpoream, & longè diuiniorum spiritu, aut temperamento.

Non dissimiliter etiam conuenit cum ferri tractu à magnete, delatio sanguinis ad membra, quam sanè anima ipsa operatur mediante trahente virtute, & qualitatum temperamento; nec enim sanguinis riuuli ad superiores partes ascenderent, nisi superiorum membrorum trahendi vehementia cogerentur, in quibus cūm ceu magnetibus coerciti, descendere prohibentur.

Quare negandum est, sanguinem sponte ferri ad membra, ob similitudinem, & consensem quem cum illis comparavit: Nam præterquam quod sanguis, peculiares membrorum similitudines non consequitur in se, aut venis, nisi in membris ipsis, postquam illis adiunctus est, & à quibus non amplius mouetur, si forma membra similitudo causa est motus, ad certum, peculialemque motum, non aliter ac forma ignis, similitudo sanguinis cum carne moueret sanguinem ad motum: cūm ergo caro deorsum tantum feratur, & eadem sit in brachio, & etiæ eundemque habeat utroque motum, tantum deorsum mouebitur sanguis, non verò sursum ad brachium, licet cum eius carne similitudinem comparauerit: quod cūm planè absurdum sit, affirmandum est, sanguinem non ex se ferri ad membra, esēque similem modum facultatum naturalium cum membris naturalibus, quem seruat tractrix ferri in magnete.

Ex his constat, merito adiecisse Galenum, quod sicut in eo conueniunt, si tam firma, solida, & dura

A fasset animalium, quād lapidum constitutio, non minus quam hi, sponte sua, & soliditate se tuerentur, perpetuoque operationes suas naturales ederent, sicut perenni nutruntur, animata: ne mēpē quoniam si natura, & anima distinguuntur in eo, vt ex Aristot. colligitur, 2. phys. 1. quod natura ad vnam tantum loci differentiationem inclinat, anima autem ad plures; & vis nutritoria dum perficit nutritionem, mouet alimentum, sursum, deorum, & ad reliquias positionis differentias: cur

non animata dicetur, si ea vel sola, vel potissimum animam in corpore tuerit? Vnuunt siquidem, & durant animata omnia, quandiu nutriuntur, vel animalia ipsa, licet reliquias actiones amittant; moriuntur autem breuissime, si nutritione priuentur. Quare, &c. Nec sanè differtur Galenus, quem lib. de marasma, cap. 1. non solum animalia, sed plantas, & seruina viuentia appellat; plantam est autem sola animata viuere, cūm vita ipsa sit affectus animæ informantis corpus animalium.

His præhabitūs, ad definitionem inflammationis hepatis accedamus, de cuius essentia, & materia, lib. 1. huius operis, cap. 4. & hoc lib. cap. 3. de phrenite, & pleurite plura prædiximus. Quare definitio inflammationis huius, eadem est, quæ tribuitur inflammatio omnibus ceteris, quod sit tumor iectoris, cum dolore, calore, durities, & renitentia, cuius essentiam, & causas cūm Galenus late delineat, lib. 5. de loc. cap. 7. eas, sicut & signa, infra Lanconicè explicabimus.

Causa.

V Trūm citra inflammationem, simplex, nudiq; in temperies calida in hepate sit concedenda? difficultas est plena litigis, & controversiis: Nam Galenus 1. de temp. 2. & 2. & 6. de sanit. tuend. cap. 1. notat, veteres negasse simplices intemperantias, quorum sententiam sequutus fuit Auerrhoës lib. 2. collect. cap. 4. afferens intemperantias esse solidum quatuor: & lib. 3. cap. 1. in fin. §. Sed difficile est imaginari, agitatem materialē esse simplicem: & in 1. canic. tract. 1. text. 2. sic ait: Possibile est inueniri simplicem intemperiam verbo, & divisione, non autem in effectu: & text. 2. 3. sequenti, ubi postquam ex sententia Auicenna tetulit, nouem esse temperamenta, vnum æquale, octo inæqualia, quatuor composita, & quatuor simplicia, dari simplices intemperantias impossibile esse asseverat: & 1. canic. tract. 2. tex. 16. post med. sic fatur: Impossible est secundum exquisitam veritatem, esse morbum ex sola caliditate, vel frigiditate, vel humiditate, vel siccitate.

Hæc Auerrhoës sententia confirmatur primò. Formæ variantur pro varietate materiae. Sed qualitates actiue in ordine ad materiam habent vicem formæ. Ergo facta varietate in qualitatibus primis, necessariò fiet variatio in passiuis, & è contra. Ergo intemperies simplex assignanda non est. Maior est nota. Minor confirmatur apud Aristot. lib. 4. meteor. cap. 1.

Secundo. Numerus temperamentorum, numero humorum responderet. Sed solum quatuor assignantur humores. Ergo solum statuetur quadruplex temperamentum. Maior est vera in membris materialibus, qui ab aliquo ex quatuor humoribus debent generari. Minor est euidens. Consequentiam probo, quia cūm quilibet humor duas habeat qualitates magis excedentes, intemperantia erit composita.

Tertiò. Qualitates actiue generant, & producunt passiua. Ergo, &c. Antecedens est ipsius Auicenna, dum sic ait: Caliditas maior quam oportet, reddit corpus siccias quam oportet, & siccitas maior, corpus efficit frigidus. Licet enim siccitas sit luna caloris, dum ablutum humiditatem, calorem minuit; pariter excedens humi-

ditas

ditas, corpus facit frigidius: quum enim sua multitudo calorem suffocat, consequentie quadam frigiditatem inducit.

Quarto. Quantitas innati caloris cuiusque mixti responderet quantitati humidi radicalis; quod ostendunt flamma, & oleum in lucerna; & innatum calidum, ac radicale humidum in animantibus, quæ simul aucta sunt in pueritia, & adolescentia, simulque marcescent in senecta, & naturali morte. Quare impossibile est dari duo corpora (vt iuuenis, & pueri) caliditate paria, si alterum sit humidius.

Galenus lib. 1. de temp. cap. 8. simplices intemperantias esse concedendas, efficacissime demonstrat. Primo. Datur calor cum humiditate in sanguine, & cum siccitate in bile. Ergo datur cum temperamento passiuarum; magis enim distat extremum ab extremitate, quam à medio. B Galeni verba hæc sunt: Si namque necessarium omnino non est siccum esse que calida sit, sed licet eam & humidam esse; propior namque siccæ temperaturæ media est, quam humida. Frigidam etiam simplicem dari, sequentibus verbis confirmat: Si necesse non est frigidam temperiem esse humidam, sed licet & siccum eam fieri, manifestum est median quoque esse posse: quippe qua vicinior humide est, quam siccæ. Simili ratione vtitur in siccæ, & humida tantum.

Non minus efficax ratio ex transmutatione sanguinei in pituoso consurgit; fit enim transitus in ipso per medium actiuarum, manente lapsu in humiditate. Temperatus insuper tam in actiuis, quam in passiuis homo, quem Auerrhoës admittit, potest à valida aliqua causa incalescere, similique à causis conseruantibus impediri, ne in passiuarum oppositione mutetur.

Insuper. Omne quod hominum decreto fieri valet, multo perfectius gignetur à natura. Nos verò simplicem intemperaturam humidam paramus, miscendo aquæ fermenti parem modum glaciei, & frigidam tantum miscendo glebae, tantundem aquæ frigidæ. Ergo constitutus has intemperaturas componet natura.

Deinde. Calidias vnum altero dicitur; 1. Aph. 15. & 3. simpl. 6. aut quia quantitatè augerit, aut quia qualitatè intendit. Ergo manente eadem humidi, & eadem quoque calidi quantitate, fieri potest, vt qualitas caloris augeratur, aut minuitur; quod vel aquæ exemplo constat, quæ frigida cūm sit, ignis actione primò temperatur, deinceps feruida fit, parum, aut nihil quoad qualitatem attinet exsiccata.

Præterea. Humida intemperies non minus dependet ex humido aquo, & pituitoso, quam ex aëre, & sanguineo: quamvis ait cum hoc, calidum ad proportionem augeri possit; cum illo tamen calore carente nequit augeri. Adde quod quamvis variatio calore, necessariò varierit humiditas, & contraria, quod Auerrhoës prætendit: non tamen necessarium est, vt quantum augerit calor supra moderatum, tantundem etiam augerat humiditas, nec vt quantum humiditas decrescat, tantundem minuitur calor: à pueritia enim in iuuentutem temperatur humiditas, non tamen calor, & accretit humiditas, non autem calor; consistentibus contemporantur calor, & augerit siccitas, quæ in sensibus magis est exulta, quam calor sit immutatus.

Ad hæc, Non sufficit quælibet variatio, si exigua sit, nam hæc in considerationem Medici non venit: dogma enim sempiternæ passionis, à Medico qui est artifex sensualis, non consideratur: id enim calidum iudicat, in quo calor euidenter percipitur, & sic de frigido, & reliquo passiuis qualitatibus est intelligendum. Quare fieri potest, vt quis temperamento, quoad actiue qualitates, calidior, aut frigidior polleat, quoad passiua autem dignosci nequeat, aut siccitas, vel humiditas exuperet. Quare hoc corpus simplicem habere intemperaturam censendum est.

Morbos ergo simplices intemperantiae, in hepate,

& quamvis alia parte sunt constituta; & ab ipso etiam Auerrhoë curantur, lib. 7. collig. c. 23. Sunt autem morbos efficaciores naturalibus. Ergo naturales, quæ minorem vim gignendi qualitatem adiunctam fortuntur;

nulla ratione negari possunt. Quare & ipse Auerrhoës lib. 2. collig. cap. 1. palinodiati recantat; in hæc verba proutimpens: Et nos videmus, quod si nos exiremus ab intentione publica multitudinis Medicorum, efficit difficile intelligere, & ideo nos loquimur de hoc nimis. Et abut error qui accideret ex hoc in arte, est multum perius, & ideo non facimus hic nouum preceptum: quo loco nouem proposuit temperatulas, quæ à Medico, tanquam artifice sensuali considerantur, quatuor simplices, & quatuor compositas, vñamque temperatam in ipsarum medio constitutam.

Nec Auerrhoës argumenta multum vrgent. Dic ad primum, & concede ex qualitatibus primis alias habere qualitatem formæ, & alias materiae; negabis tamen quæcumque facta mutatione in qualitatibus actiuis, statim etiam fieri mutationem in passiuis: qualitates enim actiue, & passiuae elementorum, intenduntur, & remittuntur; formæ autem substantiales non: & hoc modo facta mutatione in forma substantiali, aut in materia, variatio sequitur; quæ non sit, si in qualitatibus actiuis, aut passiuis accidit varietas, cūm intemperantiae in diuisibilib; non consistant.

Dic ad secundum; quod numerus temperamento sum non respondet numero humorum, & elementorum; respondet tamen numero modorum, quibus elementa, & humoris cum suis qualitatibus diversimodè coniungi possunt, & hoc modo ob excessum vnius, aut duarum qualitatum varia consurgunt temperantiae: licet enim quilibet humor duas habeat qualitates excedentes, in generatione morborum; & similiter elementa in productione mixtionis, nihilominus tamen, quando per morbos duo humoris concurrunt, conuenientes in una qualitate, v. g. in calore, & disconuenientes in passiuis, v. g. in siccitate, & humiditate, generaliter intemperies simplex: & similiter ad mixtionem si concurrant quatuor elementa, & non semper ad eandem mensuram qualitatum reducantur, tunc intemperies naturalis simplex consurgit, scilicet quando duo elementa symbola in una qualitate, & dissimilata in alia exuperant.

Dic ad tertium. Qualitates actiue generant passiua; verum hoc concessio, non dati intemperantias simplices non inferes, quia qualitates actiue generant passiua, & è conuerso, non per se, sed ex accidenti, & non sub quacunque mensura, sed sub certa hoc efficere certum est.

Dic ad ultimum. Verum est semper calorem naturali seruare cum humidu proportionem: non tamen ex eo sequitur, quod non possit variari calor sine humiditate, & è contra, tam in sanitate, quam in statu prætor naturam, vt supra explicuimus.

Deinde agitanda, componendaque est discordia noctis tempore frequens: Vrum intemperantia calida in secore sola diu duret? Auicenna 1. i. de Et. 1. c. 3. sic ait: Ita tamen quatuor non diu permanent, quia brevi tempore durant: caliditas namque maior quam debet, reddit corpus siccias quam oportet, & frigiditas maior quam debet, si valde fuerit superflua, velocius reddit ipsum ad frigiditatem, quam siccitas maior; quasi plurima non fuerit, conseruat ipsum prolixiori tempore, ad ultimum vero reddit ipsum frigidus quam debet.

Hanc sententiam despiciunt ex Galeno 1. de temp. cap. 7. ante fin: qui intemperantias simplices non esse negandas, sed non perpetuo in illo statu durare assertur; & dilucidè lib. 6. de sanit. suend. cap. 2. b. med. §. Sanè dictum est à nobis in libris de temperamentis, fieri non posse, vt qualibet dia duret, quia ipsa sibi alteram necesse

necessitate adscicit. Cuius doctrinæ fundamentum est A ex eodem Galeno desumptum, quia caliditas major quam oportet, reddit corpus siccus, & sic de cæteris. Quod autem solet adduci, quod temperamentum quodlibet habeat latitudinem, verissimum est; verum, ut notat Auicenna, in hac latitudine durare nequit, nisi cum alia qualitate, quam fatali necessitate acquiritur.

Verum hæc Auicennæ sententia non videtur consona doctrinæ Galeni, quia si intemperantia simplices non durant sub statu illo, sed in consensu alias qualitates attrahunt, inutile, & superfluum esset Galeno de illis agere, illarum signa adducere, & quando sunt morbosæ, illarum curationem aggredi. Secundò. Ipse Auicenna 1.4 tract. 3. cap. 9. ut tradat causas hecicæ sequentur, sic ait: *Et causa faciens cadere in eam, aut est frigus dominans cum debilitate corporis.* At hæc ætas est frigida, & frigus non parit humiditatem, sed siccitatem. Ergo frigiditas maior, corpus humidius non reddit, prout Auicenna prædixit. Confirmatur, quia Auicenna 3.1. doct. 4. cap. 1. sic afferit: *Cum autem calidum existit cum siccitate, possibile est, ut complexio illa duret in sua dispositione.* Ergo siccitas non statim frigiditatem inducit.

Tertiò. Non videtur rationi consentaneum, quod frigida intemperies producatur ab humiditate: Nam si humiditas maior producit frigiditatem, vel hoc facit efficienter per se producendo frigiditatem, vel ex accidenti, suffocando calorem, ut insinuat Auic. 3.1. doct. 4. cap. 1. Calidi verò cum humiditate societas non durat, quia humiditas quandoque superat caliditatem, & extinguuit ipsam. Sed neutro modo id facit. Ergo. Major est vera. Minor è sufficienti partium enumeratione sic confirmo. Humiditas id non facit efficienter per se producendo frigiditatem, quia hoc solùm frigiditati debetur: nec secundò ex accidenti, suffocando calorem, suffocatio enim à nulla sit qualitate, sed à mole, & quantitate corporum, ut in suffocatione exterius satis apparet.

His fortasse rationibus plures persuasi, afferunt, quod quando Auicenna dicit, simplices intemperantias sub illo statu diu non manere, de intemperantia morbosæ sit intelligendus, ut de calore, v. g. qui febris est, exsiccat, frigiditas in hydrope humectat; non autem de intemperantia simplicibus naturalibus esse interpretantur existimant. Sed hæc solutio est contra Auicennæ mentem: hic enim postquam affirmavit nouam esse intemperantia, sic loquitur: *Ista quatuor non diu durant.* Vides quomodo particula illa *ista*, refertur ad temperaturas, de quibus immediatè fecerat commemorationem.

Hac superiori opinione aliqui commoti, concedendas esse intemperantias simplices, & diu permanere posse arbitrantur: hæc enim à primordiis generationis sunt comparatae, & ideo diu durant, cum sint in habitu: corpora enim quæ has intemperantias sunt asequuntur, à generationis principiis, sunt insalubria, quæ à debili calore non resoluta in corpore redundant, & humectant; non alia ratione, quæ qui producit ignem, non dicitur calefacere per se, sed per ignem. De siccitate etiam pronunciandum est cum Galeno, ex accidenti etiam producere calorem, & etiam frigiditatem: produc calorem per illas ætas, per quas augetur animal; at verò frigiditatem per illas ætas, per quas imminuitur. Inducitur caliditas quando augetur animal, quia tunc est magis accommodata tempes, ut generetur bilis, quæ valde calida est; vel quia à siccitate calori coniuncta producitur in effectu intensior caliditas, quæ à calore, & humiditate. Inducit siccitas frigiditatem, quando imminuitur animal, quia in presentia siccitatis, minuitur humidum in quantitate, & imminuta quantitate, imminuit calor in quanto, & consequenter ex defectu consurgantis calorem, frigiditas inducit.

Vltimò. Humiditas inducit frigiditatem, non suffocando calorem mole, & quantitate humoris habentis humiditatem, cum hoc cuiuslibet humoris, tam calido, quam frigido communis sit, sed superando caliditatem, ut si inveniatur. Aristoteles 4. meteor. cap. 1. quo loco generationes rerum fieri afferuit, quando caliditas, & frigiditas vincuntur, & terminant humiditatem, & siccitatem;

Nam à principio generationis quanto magis accrescit corpus, tanto magis, ac magis exsiccatur; neque in villa mutatione, ætas corpus redditum humidius, ut toties Galenus confirmat:

Dic ergo verius, intemperantias simplices immodeicas, & in excessu magno, solas non posse permanere, nec durare diu; moderatas verò ita perseverare posse, Galenus 1. de temp. vlt. ante finem, memorie commendauit, §. Sed cum triplex genere sit calidi temperamenta differentia, &c. & lib. 6. de sanitat. tuend. cap. 4. circa finem, §. At qui frigida natura sunt, &c. Quo loco docet Galenus, quod dum datur intemperantia frigida in excessu, & media in siccitate, & humiditate, tunc debemus excitare, & firmare calorem, & vietus ratione medium adhibere. Ergo quia frigida intemperies erat exigua, humiditatem trahere in consensu non potuit, cum debilis esset, tarda nimis, & insensibilis fere, quæ ab ipsa mutatione oritur: Medicus autem insensibilis permutationes non considerat. Id enim solùm calidum indicat, in quo calor evidenter percipitur: cum verò evidenter non excedunt, media tempes iudicatur.

Obiecta explicabis hoc modo. Dic ad primum. Galenus quando agit de intemperantia simplicibus, illarum signis, & curatione, de moderatis, non autem immoderatis est intelligendus. Dic ad secundum. Frigiditas non solùm est causa humiditatis, sed etiam siccitatis, quæ impedit nutritionem, & calorem imminuit, quæ coctionis principium est; at verò humiditatem extra neam parit, ut in sensibus sit manifestum. Hoc modo Auicenna 3.1. citat, intelligendus; eo enim loco de modica temperie calida loquitur cum siccitate coniuncta, dum haec cum calida, & humida intemperie in excessu compatauit.

Tertium, & ultimum argumentum expostulant, ut explicemus, quomodo humiditas frigiditatem producat, quo dubio exposito, de reliquis qualitatibus primis aliqua annotabimus. Omnes quatuor qualitates primæ, actiua sunt, & vnaquæque earum per se sibi similem producit, at verò alias dissimiles ex accidenti. Hoc modo calor ex accidenti siccitatem inducit, humidam substantiam absumento, ad cuius consumptionem consequitur siccitas. Secundo modo calor ex accidenti siccitatem inducit, quatenus interuentu caloris aliqua producitur substantia siccra, quæ per se corpus exsiccandum existimant. Sed hæc solutio est contra Auicennæ mentem: hic enim postquam affirmavit nouam esse intemperantia, sic loquitur: *Ista quatuor non diu durant.* Vides quomodo particula illa *ista*, refertur ad temperaturas, de quibus immediatè fecerat commemorationem.

E Hac superiori opinione aliqui commoti, concedendas esse intemperantias simplices, & diu permanere posse arbitrantur: hæc enim à primordiis generationis sunt comparatae, & ideo diu durant, cum sint in habitu: corpora enim quæ has intemperantias sunt aequata, à generationis principiis, sunt insalubria, quæ à debili calore non resoluta in corpore redundant, & humectant; non alia ratione, quæ qui producit ignem, non dicitur calefacere per se, sed per ignem. De siccitate etiam pronunciandum est cum Galeno, ex accidenti etiam producere calorem, & etiam frigiditatem: produc calorem per illas ætas, per quas augetur animal; at verò frigiditatem per illas ætas, per quas imminuitur. Inducitur caliditas quando augetur animal, quia tunc est magis accommodata tempes, ut generetur bilis, quæ valde calida est; vel quia à siccitate calori coniuncta producitur in effectu intensior caliditas, quæ à calore, & humiditate. Inducit siccitas frigiditatem, quando imminuitur animal, quia in presentia siccitatis, minuitur humidum in quantitate, & imminuta quantitate, imminuit calor in quanto, & consequenter ex defectu consurgantis calorem, frigiditas inducit.

Vltimò. Humiditas inducit frigiditatem, non suffocando calorem mole, & quantitate humoris habentis humiditatem, cum hoc cuiuslibet humoris, tam calido, quam frigido communis sit, sed superando caliditatem, ut si inveniatur. Aristoteles 4. meteor. cap. 1. quo loco generationes rerum fieri afferuit, quando caliditas, & frigiditas vincuntur, & terminant humiditatem, & siccitatem;

at verò tunc fieri cruditates, quando passiuæ qualitates dominantur supra activas.

Disceptatione verò dignum est: *Vtrum ex intemperantia calida simplici, vel composta, inflammatio in ictore possit progredi?* Quum ictus calore exstuat, bilis in corpore copia redundat, quæ vel à toto, & genere venoso ad ipsum ictus ob calorem, & dolorem attracta, vel ex loco fitimenter adhærens inflammationem committere potest. Quod si nuda intemperies eam efficiere est apta, cur non composta, quæ magis ignefacit ictus, incendit humores, eosque à genere venoso potius attrahit?

Inflammatio hæc ab humore calido progignitur, tanquam ab interna causa, ut sanguine vel bilio hu[m]ore, qui extra venas effusi inflammantur, & putreficiunt, quare in hoc membro tumores oriuntur erysipelatodes, & phlegmones. Dubitabis: *Vtrum ædema pituitosum in ictore innascatur?* Renuit Galenus lib. 4. de præfag. ex pulsib. cap. 3. *Compactius, inquit, est ictus, quam ut hu[m]us modi fluxionem recipiat sed ex sua naturali facultate pituitam alterat.* Annuit lib. eodem 4. de præfag. ex pulsib. cap. 8. Sed villa subest inter Galenum, & Galenam controversia. Enimvero de simplici cedemate à pura pituita, tenaci, & lenta diffundere videtur, cui ob tenacitatem, & cæstitudinem in angustioribus ictoris partibus aditus non adest: aliter procul accidere v[er]sus ostendit, si portio bilis, aut tenuis sanguinis tanquam vehiculum permixta sit.

Sed agamus de ceteris huius inflammationis causis, quarum omnium pleniorum dilucidationem, lib. 5. de loc. cap. 7. Galenus tradiderat, queramusque: *Vtrum à bile æruginosa hepatis possit inflammari?* Hepatis inflammationem à bile oriri, monstrat vomitus bilis, (scilicet quod ictus eam in ventriculum transmittat) primum sinceræ, id est, quæ alteri humoris permixta non est, prout explicat ipse Galenus 3. epid. scđ. 2. com. 8. & 2. progn. 38. vel quæ aquosa humiditate priuat, 6. Aphor. 6. ex adurente, exsiccanteque calore, quæque flava iam, ut pallida est, & multò periculosior, vt deinde vitellina, hoc est, similis crudo oubrum luteo, cuius similitudinem flava refert, vel cocto cui pallida assimilatur, quæ ex flava per adustionem fit, 1. cris. i. 2. Denisque vel æruginosæ, magis adhuc crescente incendio, de qua 5. Aphor. i. & 7. Aphor. citat. Igitur à bile æruginosa hæc inflammatio generatur.

Obstat argumentum validum. *Æruginosa bilis usque ad eodē pernicioſa est, & maligna, ut diu intra corpus contineri nequeat cum vita, sed necesse sit quamprimum pellici, aut p[re] malignitate celeriter interire, ut colligitur ex 5. Aphor. 1. & lib. 7. com. 6.* quia nativam humiditatem omnino exurit. Ergo possibile non erit, quod exibile hac ictus inflammetur, ut vomitus saquatur æruginosus, & vivat animal, quin & ex illa putrefacta febris ascendatur, & multò minus, ut per mortem longiori patiat hecicam.

Dic. Biliose febres non solùm oriuntur ex rubea, citrina, flava, & pallida bile, sed ex vitellina, atque æruginosa, quæ generantur per flauæ adustionem, consumptio[n]e liquoris serosi, qui in omnibus succis reperitur, 6. epid. scđ. 2. com. 8. Posse verò ex æruginosa febrem induci, manifestè colligitur ex Gal. 5. Aphor. i. vbi refert, quod ea euomita febris omnino cessavit, nec cessaret quidem, nisi ab æruginosa fieret. Insuper si ea semper in atram conuertitur, & intra corpus moratur usque ad huius generationem, quod impedit, quoniam antequæ in atram conuertatur, extraneo contrapiatur calore, & febrem concitet, maximè cum ab alijs non raro pernicioſioribus, magisque venenosis oriatut succis. Quinid si nunquam fuit visa febris à bile æruginosa orta, cur auctores, præsertim Zoar. lib. 3. tract. 2. cap. 6. & Auerrhoës 7. cap. 12. illius curationem tradidissent? Quare, &c.

A Causæ externæ sunt omnes, quæ sanguinis abundantiam procreant, in quorum albo vsus ciborum calefacientium reponitur, qui sanguinem aciem generant exercitum immodicum, jejunia, curæ, vini genitos potus. Denique quidquid calefacere, & dolorem inferre potest, hanc affectionem potenter excitat: maxime si accedant ætas vigens, tempus calidum, suppressio alicuius vacuationis confuerat, quæ per veterum, & matris per circuitus repetere solet.

Signa.

B *Vtrum ictoris inflammatio, ab inflammatione musculorum abdominis tactu distinguatur?* Galenus lib. 5. de loc. effectis, cap. 7. postquam inflammationem in gibba, aut sima, seu concava ictoris parte posse fieri pronunciauit, quia non parum momentanea est ad curandum vtriusque dignatio, traditurus indicia quibus discernantur, in memoriam revocat puinerum, ac siunt musculorum abdominis, intrâ quibus ictus ipsum sub peritonæo consistit. Cum vero illi octo numero sint, duo recti, quatuor obliqui, ex quibus duob[us] descendentes dicuntur, totidem ascendentess, duob[us]que transuersi, 5. de anatomic. administ. cap. 6. & 7. & 5. de v[er]su part. 14. & 6. meib. 4. ac triplici eorum pari, recto nempe, transverso, & obliquo descendentem, conegantur peritonæum, & sub eo adhuc repositum hepatis, 4. de v[er]su part. 14. non poterit tactu deprehendi huius visceris phlegmone, etiam in gibba contenta, nisi magna admodum fuerit, aut incubentes musculi vehementer extenuari. Quare ictoris inflammatio dignatio aliunde quam per tactum petenda.

C Hinc fit ut Galenus 6. de loc. cap. 1. non alia ratione, facilis percipi lienis inflammationes, quam ictoris pronunciauerit. Idem probat lib. 2. de loc. cap. 7. de eadem ictoris inflammatione loquens: *Ergo si nihil exterritur, à quo indicium accipi possit; satius est prædiatorum dextram partem tangere; quod si nullus inueniatur tumor, nec sic quidem desistere opinet: Nam fieri potest ut in sima ictoris parte sit inflammatio, vel in gibbis tantum, sed non omnibus, verum ius tantum quæ à notis costis integratur. Quibus verbis manifestè afferit: inflammatio existens in ictoris partibus simis, tactum nullum habere indicium posse; quemadmodum nec illius, quæ obsidet visceris partes gibbas, quæ à notis intet guntur costis.*

D Quod si ex musculis recti inflammantur, facilis est per tactum dignatio: cum enim toti sint carnei, oblongi, & secundum rectum per medium totius ventris extensi, ut pubis ossa: insuper & à hullo alio exteriori musculo tegantur, vbi timent, se facile tangent, præbent, tam ex situ, quam figura; perinde enim ac musculi ipsi, figura sunt oblongi tumores, & per medium ventris extensi, vmbilicum etiam comprehendunt: Secundum locum obtinent obliqui, à thorace descendentes: Tertium, ascendentess dicit. Ultimum, transuersi: quia enim reliqui substantiant, ac in multis operiuntur tendonibus, tactum effugient illorum tumores; at ferè omnino qui visceris substantiam obsident. Quare ictoris inflammatio tactu deprehendi non potest, & per eum ab inflammatione musculorum abdominis distinguatur.

E *Vtrum in inflammatione musculorum abdominis, prima talui recti se[s]e representent, ut voluit Galenus?* difficultas est non exigua: nam hæc doctrina suspecta videtur & ambigua. Si enim inter epigastricū musculos, obliqui reliquis incumbunt, ita ut descendentes omnibus strati dicantur, 5. de anatomic. administ. cap. 6. & 6. meib. 4. secundo loco stetcent ascendentess tertio recti, quoniam 5. de loc. 7. rectos primos recentes, nullum que alio musculo conegi pronunciat, sibi manifeste contra

contradicens? Nec minus in transuersorum positu , illic enim secundos constituit; lib. autem *cit. de loc.* vltimos. Quod si omnium extimi habeantur obliqui , deinde transuersales , illorum tumores erunt tactui magis expositi , eoque facilius deprehendentur , tum ex ratione suis , tum ex modo sua substantiarum : cum enim tenuiores sint , minusque carnosí quam recti , minus occultabunt tumores , non secus quam iecur suos in summa corporis gracilitate.

Dic. Si simplicem situm prædictorum musculorum abdominis consideres, quod fecit Galenus 6. *meth. citat.* cum constet obliquoruim nerueas tenuitates rectis musculis expandi; negari non potest, obliquos ipsos magis obuios esse, & inter eos omnium extimos descendentes, deinde rectos, ultimos, ac magis reconditos transuersales: quia enim musculorum ope venter constringendus erat ad excrementorum expulsionem, ut ceu minibus quibusdam compressa deorsum pro pellerentur, 5. *de vñ part. 14.* necesse fuit penitorem locum obtinere transuersos, quorum fibris, tanquam fasciis transuersim cingerentur intestina, ac validè compriterentur.

Adde quod, quia simul cum rectis maximè momentanè sunt, in constringendi, premendi, atque adē expellendi munere, obliquæ ad robur, & firmitudinem tantum additæ; idè s. de *vſu part.* vbi de vſibus, ac munere partium agit, primum rectos, & transuersos recenseret, velut in opere digniores, vltimò obliquos, velut in situ priores, & magis superficiarios nullibi secum repugnans. Nam quamvis s. de *loc.* asserat rectos nullo musculo externo tegi, atque adē eorum tumores tactu facilius dignosci, musculi nomine audit nervosas tenuitates: ac proinde etiam illæ obliquorum rectis musculis incumbant, quia tamen præ sui tenuitate tactum non impediunt, meritò s. de *loc.* inquirens per tactum horum musculorum tumores, rectos primo loco numeravit; quanquam enim substrati sint aliis, quia tamen toti ferè carnei sunt, vbi tument, facillimè agnoscentur: nec minus etiam reliqui, qua parte carnei sunt, præter transuersos, qui vel d.fficillimè, vel tactum omnino effugiant, tum quia omnibus substrati, tum quia multis obliquorum tendonibus operiuntur: cùm enim totus venter vndique esset æqua carne contingendus, atque oportaret musculos sese intersecare, extenuauit eos natura in tendines.

Verum non possumus ex alio loco signa inflammatio-
hepatis melius venari, quam ex ipso Galeno, qui *cit. de*
*loc. libro ea proposuit ad vnguem, quorum plura *suprà*,*
cap. de Pleurite sunt annotata, dum de distinctione hu-
iis affectus ab hepatitis inflammatione egimus, ideo nunc
alia brevissime referemus. Quae autem recenset indicia
sunt, dextri hypochondrij grauitas, dolor totum hy-
pochondrium retrahens. & ad claviculam nonnunquam
protensus, scilicet vbi phlegmone praे magnitudine ad-
ed grauat, ut praे pondere, ac mole etiam jugulum retrahat
deorsum. Tussis excitatur, quia compressum à tumore
septum pulmonem angustat, fit autem ob dolorem
exigua, simul & propter angustiam. Rabet primò lin-
guæ color consimilis materia phlegmone; deinde tem-
poris progressu, phlegmone magis incalescente, fit niger.
Fastidium ingens ex communicato incendio, quare com-
patiente ventriculo appetentia deiicitur. Ob eandem cau-
sam sitis inexhausta consurgit.

De febre iungenda est dubitatio: *Vtrum in hoc affectu semper sit acuta?* Etsi plurima symptomata in ictoris inflammatione apparent, quando tamen erysipelatis particeps est, calor, & sitis magis urgent, atque adeò febres ipsæ longè vehementiores sunt, propter biliosi humoris feruorem, erisipelatodem inflammationem efficientis. Appellantur hæc causus, seu ardens, quæ præterquam quod acuta, perniciosa etiam est, atque maligna, 4. *Aphor.* 48. Fit vero ubi intra vasa, atque ideo vniuerso

corpore biliosus humor putreficit, & ad istum moderatum peruenit ferorem, sed potissimum circa ventriculum, pulmonem, & iecur, & præcipue, ac maximè, quia huiusmodi partes cum corde magis communicant, 1. epid. sect. 1. com. 9. Id prædixit Galenus 3. cris. 3. §. Soluit autem lienis, & hepatis inflammationes sanguis è naribus profluens, quando hæc viscera vñâ cum acutis febribus habent inflammationes.

Ex quibus colliges, perpetuò ferè in febre causode iungi flammeam dispositionem alicuius visceris interni, prout recte s. de loc. 7. coniectat Galenus: atque in ea, præsertim si ardentissima sit, ventriculum, pulmoneum, vel iecur, focum, seu mineram esse; inde enim facile vicio cordi communicatur ardor, & tractu temporis causus transit in marasmiū, quemadmodum lib. 7. meth. 6. & lib. de marasmo, cap. 5. & 6. docuit Galenus.

Adest ergo in iecoris inflammatione febris ardens, quia hæc ad viscerum nobilium inflammationes subsequitur, ut notauit Paulus lib. 7. cap. 46. cum Aëtio, & Alexandro, *prop. cap. de inflammatione hepatis*, cuius commentem semper esse febrem acutam persuasere sibi. Deinde in hac parte præstanti, cùm feroꝝ humoris ebullientis velut in foco increſcat, & sanguis præ copia obſtruat, &

non ventilatus sufficienter, putrefact, fuligines putridæ illicè cordi communicatæ, continuam, & ardentem concitare febrem natæ sunt. Quate ex inflammatione iecoris, quæ mobus est magnus, & lethalis, *io. metb. 5.* febris acuta, & magna exortetur semper. Si vero Hippocrates *2. prorrhet. 21.* asseuerat in hac iuflamatione non semper febrium adesse acutam, intelligen-

inflammatione non tempet febrem adiecit acutam, intelligendus est, quando cum bilioso, & tenui humore portio quædam pituitosi permiscetur; & phlegmonem constituit: Nam quælibet inflammatio hepatis, cum sit morbus periculosus, magnus, & acutus, febrem constituer magnam, & acutam.

Porrò num concavum, vel gibbum hepatis inflammetur, ex eo dignoscetis, quod in simae partis inflammatione, fastidium, sitis, nausea, & vomitus biliosus vehementer excedunt, propterea quod pars haec ventriculo magis communicat; sicut est contra difficilior respiratio, tussis, & dolor vehementior, maximè inter respirandum, & qui dextrum iugulum pertingat, si in gibbo phlegmone sit, eo quod septo vicinior; sub septo enim incur locatur, maximam inferiorem illius sedem occupans. Vtiusque tamen partis inflammata commune est.

penis. Vt etiamque tunicae pectorales membranatae communia est, dolorem etiam circa costas spurias nonnunquam excitare; his nempe, quibus iecur membranosis quibusdam, ac exiguis vinculis connexum est, nothis costis, nec enim ab illis pendet, ac inhæret in omnibus animalibus, prout refert Galenus 4. de *vñ part.* 14.

De pulsu maior et controveneria: *Vtrum sit durus, vel mollis?* Galenus 4. de caus. puls. 7. asseuerat, pulsum inflammationis iecoris similem esse illi, qui in omnibus inflammationibus reperitur, nempe inæqualem, & durum; contrà 5. de loc. 7. vndolum esse, magnum, velocem, & frequenter affitmat. Solue hoc modo. Inflammatio in iecore dupliciter fit, 6. Aphor. 6. vel in carne, vel in membranis: quando hæ sunt affectæ, cum sint partes duræ & densæ, pulsum indurant. Si patitur caro, cum sit mollis & laxa, pulsum vndosum efficit, & mollem.

Vtrum ventris constrictio, iecoris inflammationem comitetur? Dic, in iecoris inflammatione ventris constrictio-
nem necessariò adesse, (nisi simul iungatur ventris im-
becillitas, quam sequitur cruenta proluvies) propter
vehementem exsiccationem fæcum, à fugente ac exsic-
cante inflammatione; vndè & necessariò pauca efficitur
deiection, dura, & difficilis expulsionis, eo quod à pauca
expultrix non irritatur, à siccitate impeditur, lib. 3. cap. de
colica, sicut ab humiditate iuuatur, 1. 1. doct. 6. Galeni
doctrinæ subscribunt, Aëtius tetrab. 3. serm. 2. c. 3. Pag.
lus lib. 3. cap. 16.

Presagium.

V Truncus iecoris inflammatio consistens in parte conuecta
sit periculosa ea, qua in parte concava affligit? Ga-
denus lib.6.epid. scit. 2.com. 14. sic ait: Ideo namque ut plu-
rimum abscessus in superioribus excitari, difficiliores sunt
quod membra illa manus, quam inferiora discrimen afferant,
cum veraque eodem affectu vexata sunt. Sine enim cere-
brum, sive gutta, aut gula, aut pulmo, aut pectus, aut cor in-
flammata sint mortisera agritudo: membris infra iecur in-
flammatis pauci admodum pereunt, potissimum se recta cu-
ratio adibibeatur. Quin et iecoris ipsius conuexum, concavum
onge periculosum est, et nonnulli ipsum inter superiores cor-
poris totius partes, quemadmodum et os ventriculi repo-
nunt, &c. Annuit Aucenna 14.3. tract. 3. cap. 1. §. Et apo-
stema quidem quod est in gibbositate, deterius est apostema-
te quod est apud concavitatem, &c. Et merito quidem,
quoniam huius partis inflammatio, maiori, quam illa, in-
ter respirandum dolore, & febri, laborantem afficit, ma-
gisque tussim excitat, atque dolorem usque ad dextram
partis iugulum, ut detrahi videatur, extendit.

Contrà concavæ partis inflammationem esse pericu-
dosiorem ea, quæ est in sima, affirmat Galenus s. de loc.
cap. 7. & hoc non videtur absonum à ratione : Nam fa-
stidium: nauſea, ſitis, vomitus biliosus eam comitantur;
ad eft & folliculi fellis ingentissimus ardor, ita ut pru-
na illic exiſtere videatur: quæ omnia cùm ſint vehemen-
tiora, illius inflammatio peticulosior dicetur; deteriorior
enim, & acutior habetur morbus, quem grauiora ſym-
ptomata ſequuntur.

Dic. Periculosior est morbus qui partem nobiliorem
obsidet: cum verò hepatis gibbum præstantius habeatur
concauo, & magis cordi, & reliquis spiritalibus membris
communicet, insuper & sanguine puriori alatur, negat
non potest deteriorem esse illius inflammationem, quam
tumvis concauo inflammato symptomata vehementiora
videantur, magisque timenda: hæc enim accidunt non

videtur, magnaque timenda: nac enim accidentit, non tam ob maiorem gravitatem morbi, quam ob maiorem consensum, quem iecoris sima pars cum ventriculo habet. Imò vero quamvis maiora appareant, non idem peiora censemuntur, quia ignobilis membra, quam spirituum. Accedit quod causa patte phlegmone oblesse, protinus etiam venas, quae in mesenterio sunt, vna phlegmone laborare est necesse, quando ex ea quae ad portam pertinet, omnes sunt ortae, ut scite 13. meth. cap. 14. protulit Galenus. At cum multipliciter morbus deterior dicatur, vel propter symptomatum magnitudinem, vel partis laesa praestantiam, idcirco hanc perniciem diuersatione cum Galenus consideraret, idem modum partem conuexam, modum concavam inflamatram periculosorem esse affirmavit. Quia concocta inflammatione facilius pars concava per mesarai venas, & intestina expurgatur, quam gibba, per emulgentes, vrteras, & vesicam, quia docente Galeno 7. meth. 13. in fine, intestina assuetata sunt iecinoris superflua tolerare. Non autem inflammatio in vna parte iecoris, alia illa, diu possit persistere, negantem partem sequitur Galenus lib. 5. de loc. c. 7. dicens in neutra parte exquisitè posse consistere inflammationem solam, nam omnium eius partium carnes inter se continuantur. An vero inflammatio iecoris sit deterior inflammatione lienis, firmat Hipp. 1. progn. 29. docens inflammations ortas in hypochondrio dextro, esses periculosiores ortis in parte sinistra: Nam iecut prima ratione à natura factum est, ut sanguis gigneretur lien vero secundaria, ut à fæce purgaretur.

Curatio.

Omnia quæ in inflammationibus internis, *suprà esse* obseruanda circa res non naturales protulimus, in hepatitis inflammatione esse exquenda sit manifestum. Venam esse secundam è directo lateris dolentis, Gale-

A nius inculcat, i3. *meth. cap. i i.* Nam pars princeps est, & antequam humor stabuletur, maiora damna effecturus, quam citissime reuellendum, vacuandum. Si vires sint debiles, cucurbitulae scarificatæ infra regionem iecoris impositæ sunt ex vnu. Utiles quoque sunt hirudines haemorrhoidalibus venis impositæ. Nec displicet dextram saluatellam secare, si vacuatione facta ex maioribus venis adhuc insolecat affectio.

B Deonera sarcina, Epittemata iecoti imponenda, ea-
que pro temporum diuersitate varianda. *Vtrum autem in
omni tempore huius inflammationis adstringentia semper
sint permiscenda?* dissidium est. Quamvis sit actionis
iecoris principatus, docet Galenus lib. 7. meth. cap. vlt.
dum inquit: *At vero iecoris opus omnibus particulis per-
necessarium est: non tamen adeo saltēm perpetuam necessi-
tatem habet, sicuti ipsius cordis, vbi post cor, iecut collo-
canit: & lib. 11. meth. cap. 15. iuxta finem, non alia ratio-
ne iubet vti adstringentibus, quum superuacanea in ie-
cur, aut in ventriculum confluunt, nisi quia è primori-
bus admodum hæ partes sunt, & resolui robur ipsarum
est pernicioſissimum, cum, vt munus suum obeant, vel in
ipſis morbis sit necesse.*

Hæc quoque causa est, cur in iecoris inflammatione, medicamentis quæ extinsecus adhibentur, semper sunt admiscenda adstringentia, non modò in phlegmones generatione, verum etiam vbi nec quicquam amplius affluit, nec est in laborante particula quod repellit posse: Cuius rei inscius, delirus Theſſalicus ille Attalus testis est, cuius historiam proponit Galenus 13. meth. cap. 15. & nos eam sumus interpretati, lib. 2. Histor. C Princip. Medic. Hist. 102. qui cum Theagenem Philosopham iecinoris phlegmone laborantem foliis relaxantibus curauerit, eum breui tempore interfecit: imposuit enim cataplasma ex pane, & melle, haud intelligens viscus hoc mediocriter adstringi debere, propterea quod altricis facultatis principium sit, & venosum ab hoc oriatur genus.

Virum in initio inflammationis huius, discutientia, ant repellentia sint admonenda? est dignum scitu. Arabes solis repellentibus, Graeci solis discutientibus utuntur. Illi inflammationem persanare conantur succo portulacæ, solatri, Rosar. Santal. Camph. Oleo Myrril. Omphacino. Hi imponunt Mastichen, Aneth. Carnotil. Conciliabis eos facile hoc modo. Arabes contemplantur principium morbi, quando paucissima humoris copia in parte inflammatæ est recepta, & plurima adest humoris fluentis, & fluxuri: quo pacto timor est, ne humor impetu magno in cor, & spiritalia membra repulsus restagnet. Graeci considerant principium simpliciter, quo tempore, cum adhuc humor fluxus sit in parte contentus, turius est repellentia mixta cum discutientibus admouere. Neque ea apponenda sunt actu frigida, vel potentia frigidissima. Nam indurant, fneatum bilis obstruunt, penetrare nequeunt, & fuligines ex inflammato iecore per cutis spiracula exhalantes coërcent, ac retinent, quo calido cohíbito effluvio intenditur gliscitque calor, excandescit iecur, febris increscit, & inflammatio deterior multò sit, ac perniciösior.

Addenda superioribus est quæstio : *Vtrum dinersa hepatis partes inflammatae diversis praesidiis sint curandi?* Respondet Galenus 3. crif. cap. 3. in hunc modum : *Solutus autem lienis, & hepatis inflammations, sanguinis & naribus profluens, quando hec viscera una cum acutis febribus habent inflammations, & omnes que sub hypochondriis sunt calidae, & acuta inflammations fluxus sanguinis narium solvantur.* Itaque hypochondriorum inflammations sanguinis per nares factum profluuum iudicat, dummodo tale sit decretorio extra quem nullum iudicium bonum possit. Oportet autem scilicet hoc est, per dextram fluere sanguinem, ex dextra quidem nare, hepate paciente, vel locis sub hypochondrio dextro positis; ex sinistra autem, Na 2 lieue,

tiene, vel locis hinc vicinis. Quicunque autem sanguinis A fluores & transuersim sunt, hoc est, obliquè, & transuersim sunt, vicio dantur, tanquam violatæ, & perturbatæ natureæ indices. Hoc firmat Galenus i. progn. 32. edoctus ab Hip. 3. prorrhet. 33. docet etiam lib. de sang. mis. cap. 14. & 6. epid. sect. 2. com. 12.

Potò sunt alia vacuationes, iecoris inflammationi congruentes, per quas etiam prius ægrotationis diebus illi qui-hunc mōrbum patientur, liberantur. Huius rei grauissimus testis est Galenus 3. cr. cit. dum sic ait: *Hepatis vero conuexa quidem partes patientes, tribus potissimum modis crisibus obediunt, fluxibus sanguinis e nare dextra, sudoribus bonis, & vrinis abundantibus; simus vero excrementis alii vomitibus, & sudoribus.*

Verum conuexa parte affecta, prouocantia vrinam exhibebis, mitia illa quidem, & prius vacuo corpore, ne forte ex calidis amplius inflammetur iecur, & humores intempestiæ attraheantur. Quare in principio offeres, quæ calorem mulcent, & vrinas moueant, quæ sunt semina melonum, cucurbitæ: deinde eunte inflammatione in suppurationem, vel resolutionem, valentiora porrígenda, vt apij, aut radicis eius decoctum. Si tamen suppurationem tentauerit natura, tunc mitioribus, & facto iam pure, abstergentibus videntur erit, vt paulatim purulenta materia per vrinam expurgetur, quo tempore porrígues decoctum hordei, fœniculi, apij, cum saccharo, & melle.

Parte caua laborante purgantia administranda, lessimæ illa quidem & mitissima, vt Manna, Cassia, Syrupus ex multiplici Rosar. Persic. aut Violar. infusione paratus: Si enim alter feceris, iecur, & viscera inflammabis, & euocabis humorum ad affectam partem, qui ibi infixus vehementiores dolores excitatur, maximè cùm ope expurgantium nihil à parte inflammatum possit educi. Hanc ergo vacuationem tentabis leuibus expurgantibus clysmis, aut medicamentis suauibus, in declinatione solùm, in qua iam deferuit calor, & symptomata sunt sedata.

Propter auctorum pugnantium votum, latius inquirendum: *Vtrum in inflammatione iecoris purgantia medicamenta cum cibis permiscenda?* Hippocrates renuit omnino: Nam lib. de alimento num. 4. sic ait: *In alimento medicina, malum.* Suffragatur ratio: Nam cibus medicamento permixtus ob humorum attractos facile corrumpitur, & citra partium alimoniam crudus à ventre deiicitur; & si forte cibum partes attraheant, is est vi-tiosa qualitate infectus. Deinde cibus medicamentum actionem obtundit, & impedimento est maximo, quominus pharmacum reducatur ad actum; & hac ratione ob medicamentum, à iecore, & venis non attrahitur: quare alter alterius actionem impedit, idcirco ieiuno ventre medicamentum, solùm & impermixtum est offerendum.

Contra facit Hippocrates lib. de alim. num. eodem, dicens: *In alimento medicina, optimum.* Cum enim tres classes medicamentorum extens apud auctores, quædam benignorum, quæ minimum ab alimento natura recedunt, cuiusmodi sunt pruna, violæ, manna, serum lactis, Cassia medulla, rosæ Alexandrinæ saccharo, vel melle conditæ. Alia est malignorum, in quibus vis, & substantia venenata inest, vt scamoatum. Elleborum, & Colocynthis. Tertia, mediocrius, vt Rhab. Aloë, Senna, atque Agaricum. Tudo igitur placida medicamenta cum cibo offerri possunt; sic enim natura ea suauius amplexatur, cùm alimentum his permixtum minimè corrumpatur, cùm parum ab eorum facultate descuerit. Neque quod à iecore attrahitur, est prava infestum qualitate. Mediocria, quorum tenuis pars ad humor em. attrahendum permeat, nullo pacto cum cibis permisceri debent, hæc enim alendo corpori minime sunt idonea, & nulla eorum portio in corporis substantiam facili.

De medicamentis exolucentibus quid dicendum? quæ si in ventre persistant, eorum vapor ad altiores partes permeat, à quibus noxiū humorem attrahunt: hæc oppositam penitus naturam cum alimentis habent, ob id cum eis commisceti non expediat. De his fortasse loquutus est Hippocrates cit. de alimento, dicens: *In alimento medicina, malum.* Nam omnes prædictæ noxae, ob horum permixtionem, facile consequuntur.

Sed quid dicimus ad Hippocratem, 6. epid. sect. 5. text. 29. haec valida medicamenta cum cibo permiscentem, dum enim veratrum exhiberi præcipit, tunc latere, & comedere iubet, vt celerius, minorique molestia suam actionem perficiere valeat. Duo autem potissimum sunt modi, vt oxyüs medicamentum erumpat, balneum aquæ potabilis, & cibus; his enim corpus humectatur, quod Hippocrates monuit, dum ait: *Ad veratra qui non facile purgantur, corpus antea humectare expediet aliamento, & quiete.* Nempe alimentum, vt Galenus inquit, potest sumi eo tempore, quo veratum accipitur, aut in praecedenti vieta, ex quo nimis humoris attenuantur, & via succis, qui in ventrem deferuntur, patefiant, & quo corpora fluxa redduntur: ob id, 4. Aph. 13. monet, vt veratum assumpturi plurimo eibo, & quiete corpus humectent.

Deinde Galenus 13. meth. 15. cum medicamento exoluente cibum admiscet, dum Cartharium, Mercuriale, Epithymum, & polypodium in inflammatione partis caue iecoris, magisque remittente phlegmone cum cibo pexmixta propinare audet, quibus validis virtutis in praefixa coctis, & patim tunsis, ac in tenuissimum puluerem redactis, qua etiam ratione nigri veratri corticem exhibere non est veritus. Quod sine dubio fecit, tum vt praefixa temperie, & lauitate vis medicamenti obtundenter porsus, in cuius rei gratiam illam post pharmacum bibendam præcipit, 2. acut. 12. tum vt cibi iucundi, tanquam vehiculi ope, iecur medicamentum non respuat, imò potius attrahebat; & hoc ad cauam partem, à qua necessariò per alumum causam noxiā debemus educere, penetrans, & obstructos, angustosque meatus peruidens, humorum crassum, & vistum vacuare queat. Ex qua doctrina, Hippocrates cum seipso in lib. de alim. conciliari potest.

Si vero inflammatione in suppurationem vergere videatur, quod ex intensiori febre, maioriisque dolore corrumpitur, & citra partium alimoniam crudus à ventre deiicitur; & si forte cibum partes attraheant, is est vitiola qualitate infectus. Deinde cibus medicamentum actionem obtundit, & impedimento est maximo, quominus pharmacum reducatur ad actum; & hac ratione ob medicamentum, à iecore, & venis non attrahitur: quare alter alterius actionem impedit, idcirco ieiuno ventre medicamentum, solùm & impermixtum est offerendum.

Contra facit Hippocrates lib. de alim. num. eodem, dicens: *In alimento medicina, optimum.* Cum enim tres classes medicamentorum extens apud auctores, quæda benignorum, quæ minimum ab alimento natura recedunt, cuiusmodi sunt pruna, violæ, manna, serum lactis, Cassia medulla, rosæ Alexandrinæ saccharo, vel melle conditæ. Alia est malignorum, in quibus vis, & substantia venenata inest, vt scamoatum. Elleborum, & Colocynthis. Tertia, mediocrius, vt Rhab. Aloë, Senna, atque Agaricum. Tudo igitur placida medicamenta cum cibo offerri possunt; sic enim natura ea suauius amplexatur, cùm alimentum his permixtum minimè corrumpatur, cùm parum ab eorum facultate descuerit. Neque quod à iecore attrahitur, est prava infestum qualitate. Mediocria, quorum tenuis pars ad humor em. attrahendum permeat, nullo pacto cum cibis permisceri debent, hæc enim alendo corpori minime sunt idonea, & nulla eorum portio in corporis substantiam facili.

OB SER

OB SERVATI O.

Iecoris inflammatio seu, immuni dolore affigens, hirudinibus supra partem affectam admotis, persanatur.

IN omnibus inflammationibus internis, à calidissimo fermento sanguine concitatis, sanguinem copiosè esse emittendum, vnamimenter docuere prisci; Arabes & iuniores omnes confirmarunt. Erat vit quidam robustus, carnosus, & rubicundus, cui hepatis inflammatione laboranti, inter initia vberitatem sanguinem extraxi ex basilica vena, dicta putrilagine infectum, & cætera sunt administrata auxilia, que in hoc morbo à peritis factitari solent. Transacto decimo quarto die, temissa est febris, symptomata leniora facta: at dolor ita truculenter saeuit, vt præ illius ferocitate febris intensior accreuerit, & ipse debilior factus totas noctes insomnes duxerit. Imposita anodyna, clystres refrigerantes, & reuelentes inditi, purgatio clemens adhibita, saluattella dextra secura: cùmque dolorem ex sanguine crasso, & præ caloris incendio adusto originem' ducere coniectarem, cucurbitula scarificata super partem dolorem imposita vñsum, quod auxilium tantopere commendat Galenus lib. 13. meth. cap. 19. Graci, & Arabes confirmant: Ex qua vacuatione cùm tantillum leuati cœpisset, altero die appositis binis cucurbitulis siccis supra eandem partem, & applicatis quatuor magnis hirudinibus, quarum ope sanguis limosus, & cassus extractus est in copia multa, omnino à dolore saluus remansit.

CAP V T XIV.

De hepatica affectione.

Definitio.

Vtrum hepatica affectio sit etiam venarum passio? Nam si sanguifica facultas venis per se inest, quæ in hoc affectu lœditur, non solius hepatis, sed etiam venarum erit affectio. Deinde, si 6. de placit. 3. & 4. de vñ part. 12. & in multis aliis locis, testatur aperte Galenus, vasa sanguinem conficeret, modo hepatis simillimo, tationem assignans, ne distributionis tempus periret, atque citra materiæ elaborationem esset otiolum; quod & experimento monstrat aliquorum animalium, in quibus citra iecur solæ venæ conficiunt alimentum: quomodo 5. de loc. 7. sui ipsius oblitus soli iecori addixit facultatem sanguificanti, addens quod si alicubi reperiatur, propria ipsius visceris iudicetur, & ab eo influxisse, cùm lib. 1. de loc. cap. vñ. in vñiuersum negauerit facultatis naturalis influxum, cuius generis est sanguifica illa, 6. de placit. cit. & vt ipsemet 2. de natural. facult. cap. 4. ait, eadem cum concoctrice etiam venarum, quam fixam, & independentem perpetuò pronunciat.

Nec dicas, vbi natura lumen virtutum influxum negavit, de particularibus, ad propriam cuiusque partis nutritiæ necessariis, cuiusmodi sunt trahens, retinens, alterans, & expellens esse intelligendum; non de vñiuersali, ac sanguinis effectrice, quæ vñiuerso corpori alimentum operatur, quæque in iecore, tanquam in fonte & radice adesse, & ab eo oriri assurrit, 6. de placit. cit. & lib. 3. e. 1. & 2. de sanguin. mis. 6. & 2. acut. 47. & 2. præfig. 37. & alibi: Nam, præterquam quod Galenus omnes naturales virtutes sine distinctione in suis membris esse dixit, nullam influentem, aut naturalis spiritus esset admittendus quo illa deferretur, aut contra sola qualitatæ diffusione communicaretur, propterea cit. 1. de loc. ipse prædictit, nisi sanguinem delatorem admittat.

N° 3

Præterea

A Addit deinde, quod Aulcenna monuit 16. 3. cap. de dysenteria, raro esse, quod fæculentus incipiat fluxus frequens, vt ad lotium nuncupatum succedat. Porid quanquam iecoris imbecillitas, & cruentæ deiectiones ad eam consequentes, aliquando citra inflammationem, ac febreum eueniant, iungitur tamen nonnunquam, ac propterea Medicos horruntur, vt peculiaria vtriusque mali indicia cognita perspective habeant, vt si quando hepatica affectio (sic enim appellatur malum), in quo dictæ deiectiones sunt, propterea quod ad hepatis essentiam pertinet, virtuta præcipue illius facultate, 3. de caus. sympt. 2. & lib. 3. sec. loc. cap. 7.) cum inflammatione iungatur, ea sponte, exacteque decernat, & præterita dicens, prætentia agnoscens, futura prædicens, quod Medici consummati est, 1. epid. sect. 2. text. 48. non solis ægris se faciat admirabilem, sed & nominis celebratorem, gloriam, & laudem (quam & prudenter, & honestè auctoritatem censem) comparet apud vulgus.

Ergo hepatici, seu iecinorosi vocandi sunt, ex Gal. loc. nuper cit. quando videlicet citra aliquod manifestum in viscere malum, in propriis affectionibus facultas imbecillatur. Sequuntur Paulus lib. 3. cap. 48. Alexand. lib. 3. cap. 8. Ita cœlaci, seu stomachici vocantur, qui neque inflammationem, neque aliquem præter naturam tumorem in visceribus habent, sed quibus tantum imbecillitate laborat ventriculus, seu stomachus. Cùm vero vñscus hoc, non vnam duntaxat, sed plures actiones facultates habeat, contingaque sapè vnam ipsatum præcipue ledi, interim duas, aut tres, atque etiam quatuor, vt attrahentem, retentricem, & expultricem, in hoc affectu solùm alteratrix, quæ principalissima, & sanguifica dici solet, affectur, vt 6. de placit. 4. ipse admonuit. Propter quum iecinoris imbecillitatem dicimus, horum earum ex qua facultates illæ, quæ singulis corporis partibus sunt communes, imbecilles redduntur, intelligere volumus, alioquin non illi solùm, sed aliis effet communis affectio.

Majorem tamen inuoluit difficultatem, indagare: Vtrum hepatica affectio sit etiam venarum passio? Nam si sanguifica facultas venis per se inest, quæ in hoc affectu lœditur, non solius hepatis, sed etiam venarum erit affectio. Deinde, si 6. de placit. 3. & 4. de vñ part. 12. & in multis aliis locis, testatur aperte Galenus, vasa sanguinem conficeret, modo hepatis simillimo, tationem assignans, ne distributionis tempus periret, atque citra materiæ elaborationem esset otiolum; quod & experimento monstrat aliquorum animalium, in quibus citra iecur solæ venæ conficiunt alimentum: quomodo 5. de loc. 7. sui ipsius oblitus soli iecori addixit facultatem sanguificanti, addens quod si alicubi reperiatur, propria ipsius visceris iudicetur, & ab eo influxisse, cùm lib. 1. de loc. cap. vñ. in vñiuersum negauerit facultatis naturalis influxum, cuius generis est sanguifica illa, 6. de placit. cit. & vt ipsemet 2. de natural. facult. cap. 4. ait, eadem cum concoctrice etiam venarum, quam fixam, & independentem perpetuò pronunciat.

Nec dicas, vbi natura lumen virtutum influxum negavit, de particularibus, ad propriam cuiusque partis nutritiæ necessariis, cuiusmodi sunt trahens, retinens, alterans, & expellens esse intelligendum; non de vñiuersali, ac sanguinis effectrice, quæ vñiuerso corpori alimentum operatur, quæque in iecore, tanquam in fonte & radice adesse, & ab eo oriri assurrit, 6. de placit. cit. & lib. 3. e. 1. & 2. de sanguin. mis. 6. & 2. acut. 47. & 2. præfig. 37. & alibi: Nam, præterquam quod Galenus omnes naturales virtutes sine distinctione in suis membris esse dixit, nullam influentem, aut naturalis spiritus esset admittendus quo illa deferretur, aut contra sola qualitatæ diffusione communicaretur, propterea cit. 1. de loc. ipse prædictit, nisi sanguinem delatorem admittat.

Tom. II.

Præterea. Si solum sicut vim hanc sanguificandi haberet, tanquam à coœtrice aliorum membrorum distinctam, in totius alimoniam, & vsum, aliquotum membrorum gratia diceretur operari, & distinctas etiam habere tracticem, retentricem, ac expultricem, quæ communis vñi inseruient; insuper & particulates alias, quibus nutritur ipsum, sicut renes, vesica, vterus, &c. At iuxta Galeni sententiam, naturalia membra, instar ratione prædicti animalis, non operantur, sed de propriis solum commoditatibus sunt sollicita; nec præter vnam coœtricem, tracticem, &c. in iecore vñquam admisit, vt s. de loc. 7. & s. p. alibi. Igitur illa quam habet, communis est omnibus membris, non ipsi peculiaris.

Verum antequam hæc patefiant, prius determinandum: *Virum venæ sanguifuerit?* Quamvis Galenus contra priscos contendat, & obtineat, iecoris carnem in sanguificando præstare, imò & vniuersum propriam cuiusque visceris in sua functione, (eo quod consentaneum est illam existimare opificem, vel saltem præcipuum organi partem, quæ ipsi propria est, non aliis communis; iecoris verò caro nusquam alibi in corpore reperitur) non negat venas sanguinem perinde confidere, licet imbecillius. Si enim hepati, quod ipse ait, assimiles sunt, & ab eo originem ducunt, quid mirum si similiter elaborent succum ad membrorum nutritionem aptum? id verò faciunt propria, & insita vi, non à carne mutuata, quod adducta fundamenta coniunctuunt.

Neque enim in animalibus iecore destitutis, dabis vnde mutuetur vis illa, aut conficiatur alimentum, nisi propria virtute, ac temperamento venarum & cavitatum, intra quas suscipitur ad sui elaborationem. Nec verò Galenum aduerantem inuenies: quanquam enim satis non explicauerit, in id tamen videtur magis inclinasse, vt colligitur ex citato de vñ part. vbi venis, cùm eas distributionis instrumenta fecisset, facultatem sanguinis efficientem indidit, nedum per eas fertur, tempus ipsi alimento frustra periret.

Addo quod idem iecur dicitur sanguificationis auctor, quia eundem modum substantiæ habet cum sanguine ipsi simillimo, s. de placit. At similitudo hæc substantiæ influere nequaque potest. Igitur nec facultas ipsa, cuius dispositio dicitur mixtio, sive similitudo illa, quod si dicas, hanc ipsam venis inesse, eo quod hepatis sunt assimiles, & primum ab eo germin ducunt, vt diximus cum Galeno; ac proinde sat esse virtutem communicari, quemadmodum sola etiam pulsatilis, & spiritum gignens absque similitudine aliqua à corde communicatur arteriis: Responderi fortasse poterit, quod quamvis ita sit, oportuerit tamen vitalem melioris vñs gratiæ influere, sanguificam verò insitam fuisse, vt vberius promoueretur coctio, & magis copiosè alitura materia elaboraretur.

Cæterum quamvis hæc causa sit, cur indita vna, altera verò influens fuerit, instantiam tamen non soluit, vt consideranti patebit: neque videtur posse constare, nisi fateantur vim gignentem spiritus arteriis non communicari, aut non communicata similitudine accedere. Vtunque tamen sanguifica, de qua nobis sermo, indita credenda est venis, non obstante quod Galenus s. de loc. 7. ita eam iecori addixit, vt pronunciarit, quod si alibi reperiatur, propria tamen ipsius iudicetur: Nam vel iecoris nomine sua etiam vasa, ac germina comprehendi; vel de facultate loquitur sanguinem rubrum gignente, quæ solius iecoris est.

Nec verò hanc alibi reperiti voluit, sed vt maximè propriam iecoris affirmaret, addidit: *s. causa aliqua fuerit,* &c. Nihilominus propria hepatis iudicetur, nec immorit: siquidem ruber ille sanguis secundum substantiæ proprietatem, colorem, & reliqua, ita huius visceris carnis attestatur, vt eius solius effectus credatur. Atque ad eum modum intelligendum est, quo s. de placit, s.

A scribit, sanguinis generationem à iecoris carne otiri: & paulo post, dum reprehendit eos, qui à corpore exangui, quale venarum est, sanguinem generati dixerint; de rubro enim loqui, constat ex contextus serie, dum inde probat in iecore confici, quod viscus hoc maximè rubrum cernatur, perinde ac sanguis quem similem facit.

Non posse autem vasa sanguini ruborem præstare, simili argumento colliges: nam cùm alba, exanguiaque sint, & quem elaborant succum sua induant similitudine, non secus quām iecur sua rubefaciens, nequam quam poterunt, saltem colore, & temperamento proprio. Quod verò nec adscitio, probatur, quoniam licet admittamus vasa ab hepate calorem suscipere copiosum, quo non parum in suis actionibus iuuantur; ille tamen sufficiens non est ad eam rubedinem inducendam: Nam quamvis colores, qualitates sint de numero secundatum, & hæc ad primas sequantur; imò & alteratur rubor à prima calidi in humidum operatione oriens: indi tamen tantus nequit, quantum in succis conspicimus, ex solo primarum qualitatum temperamentis; nec iecur suo solo vñque adeò excedente humores tingit, sed potius rubra eius caro. Cùm ergo calor ille ab hepate vasis præstitus, sit minor, nec deferat colorem qui assimiles, ruboris causa non erit. Et per consequens, &c.

Id verò breuiter, at exactè discutiendum: *Virum rubedo in sanguine, à iecore, vel venis emanet?* Vniuersum vasorum sanguinem rubrum experimunt, sed vnde emanet rubedo explicata difficile est. Quidam referunt ad rubefaciens facultatem iecori peculiarem, & venis communicatam; sed audiendi non sunt, his saltem qui nullius facultatis naturalis influxum admittunt. Insuper cùm rubor ille nequaque sit ad alendum necessarius, (cum siquidem déponit sanguis, antequam in membra mutetur, & priusquam assūmar multa alia) superflua videtur ea facultas, superfluousque illius influxus. Deinde si non minùs rubedo est in extremarum partium, quām propinquarum, imò & quām in iecoris ipsius succo; nec possibile sit vim illam rubefaciens pariter in fonte propinquu, & remotis vigere, qua probabilitate crederemus ab hepate communicari?

Rubet igitur intra vasa sanguis, imò & totus vasorum succus, tam ante, quām post iecur contentorum, ex commercio sanguinis ab hepatis carne rubefacti, non à rubefaciens virtute venis insita, aut influente. Sic proinde illis deneganda est vis succum aptè elaborandi ad corporis alitionem, idque indita atque innata, ex proprioque temperamento profecta, quantumvis operet etiam influentis à iecore, & circumstantium membrorum, in eo opere finatur. Neque enim Galenus alicubi voluit, facultatem iecoris, licet corpus gubernet, in totumque influat, ab ipso communicari membris: (non enim omnibus communis est) nec ita in eo viscere oriri, quasi instar aliarum principum inde emanet, sed quia ibi potissimum viget, indéque in vniuersum influit cum apta materia, ex qua alitur, & gubernatur corpus; propter quod principis, & communis facultatis nomen merito obtinuit.

E Verumeni mero siquidem in hunc locum incidimus, enucleabimus difficultem quæstionem à nostro instituto non alienam: *Virum communis illa facultas, ac illi servientes ministeria in vñsum totius operantes concedenda sint in iecore, venis corde, & cerebro, distinetæ à propriæ per quas hæc membra aluntur?* Et non desunt quibus videatur? Primo, quia facultates, quæcunque feruntur in variis obiectum trahendum, vario tempore retinent, varias imprimit formas tractæ materiæ, denique & vario tempore à se propellunt varia excrements, varia censenda sunt (vna siquidem, quatenus vna est, vnum semper & idem operatur.) Arqui ventriculus, vñg. communibus facultatibus in eius cavitate sitis,

A per oblongos villos in cibum fertur externum, retinet milititudinem quandam cum membro acquirit, via est ad secundum, per quam in membra substantiam transit, In singulis autem partibus alendis materiæ primùm ad ampliora spatha trahuntur, deinde ad minora, in quibus plenius concoquuntur, non diuersa coœtrice, sed vna & eadem vñterius procedente: Sic in ossibus, testibus, vñberibus, &c. in amplioribus meatibus, alimentum in medullam, semen & lac commutatur; in minoribus in membra substantiam, non varia, sed vna eadēque virtute. Nec diuersas arguit tractrices, trahi cibum in cavitatem, per villos; ad poros, solo temperamento absque ductibus: siquidem per exiguum spatium, sanguis, & virtutes deferuntur eadē, nec proinde diuersæ, aut traditionibus diuersis.

Minùs vñget secunda, ex similitudine vñriusque vesicæ, & vteri: Nam cùm per vasa sanguinum alimentum trahant, & diuersis temporibus, ac viis fellea bilitym trahant, vñriaria serum, vterus semen, non iam nutritionis gratia, sed ob vsum valde diuersum, nec tam varia possint vna facultate peragere, nec essent fuit præter poprias sue altioni necessarias, & sufficientes, alias insuper communis habere quibus diuersis temporibus, finibus, & obiectis agant.

Iam verò cavitates, quibus aliqua membra formantur, non arguunt necessariò distinctas specie operationes in illis, & per consequens nec diuersas facultates quibus efficiantur, licet ita caua membra quidpiam habeant peculiare, nempe plures materias excipere, confidere, aut aliquid simile: non enim à testibus, aut iecore, quibus quædam animalia super alia donantur, diuersum opus efficitur à seminalibus, vel sanguineis vasis, sed idem copiosius, & magis elaboratum; solet enim natura varia excogitare instrumenta, non solum ad operis varietatem sed & ad perfectionem.

Denique obiici potest locus, ex lib. de diff. sympt. cap. 5. vbi Galenus de symptomatibus agens facultatum naturalium ventriculi: *Quædam, inquit, eueniunt, ut est coctionis totius organum, alia longè varia facultatum similiter naturalium, ut pars est nutriti postulans.* Quæ verba aperte significant, binas esse naturales facultates ventriculi: communis alias in totius ministerium, alias singulares in suum; id quod similiter de iecore, ac aliis membris pro toto operantibus videtur asserendum.

Sed non est cur binæ concedantur facultates naturales inter se distinctæ, quibus membrum sui ipsius, & totius nutritionem ministret, cùm vna, & sibi, & toti possit infervire: Nam si circa vnum alimentum ventriculus negotiat in sua cavitate, ac corpore, seu cavitatis angustis, idque alitionis, tanquam proprij finis gratia, cur non vna & eadem tractrice, creditur ad cavitatem, & poros attrahere, vñca etiam & vbiique retinere, concouere, & tandem expellere superflua; atque adeò pro se, & pro toto operari, vna facultate, data vñitate obiecti, pariter & finis?

Quamvis autem externum alimentum in ampliæ cavitatem primò excipiatur, indeque in chylum iam versum, atque adeò sub alia quodammodo forma ad poros ventriculi trahatur, alimentum tamen adhuc est, licet præditum iam similitudine quadam cum membro, in cuius tandem substantiam paulo post transit, procedente coctione in poris, quæ diuersa non est ab illa priori, quam subit alimentum in cavitatem, sed illa eadē magis progressa, nec diuersa tractrix, retentrix, expultrix, aut coœtrix, sed vna, quæ modò in alimentum contentum in cavitatem, modò in attractum, insertumque meatibus operatur: sicut eadem vis est, qua ignis materiam alterat, & tandem in seipsum conuertit. Vna ergo est facultas, quæ in ventriculo chylificat, & nutrit, vñque sanguificans in iecote, eaque propria ipsius, quamquam etiam commune opus conficiat: id quod s. de loc. 7. aperte fatetur Galenus, ibi: *Sanguificantem facultatem propriam hepatis esse diximus, &c. & significauit 3. de caus. symp. 1. 2. Aph. 2. 8. & alibi.*

Nec verò rationes in contrarium adductæ, cogunt admittere duplices facultates. Non prima, quia, vt diximus, circa idem alimentum elaborat ventriculus, donec in sui substantiam commutet, propter quod tam in cavitate, quam poris in ipsum agit: nec censenda sunt cæsiones specie diuersæ, sed prior qua alitura materia si-

Causa.

A Ffectum hunc esse symptoma in genere noxæ functionum naturalium, alteratricis, ac magis speciatim sanguificæ ipsius iecinoris, que non ablata, neque depravata est, sed diminuta, ac imbecilla, locis cœtatis firmauit Galenus. Huius imbecillitatis causa, quamvis intemperies esse potest, sed calida præsertim, ac frigida: Hæc aliquando sunt nudæ, & solum qualitatis excessus, interdum cum exuperantia alicuius humoris affligunt.

Noxa autem oblaesa facultatis sanguificæ, percipitur ex specie excretionis maximè simili carnium lotulae, præsertim cruentatum, atque recenter enectatum. Quinidò si quis id quod excretatur, aquosum sanguinem nominet, recte quoque illud interpretari videtur, Nn 4

vt cit. locis scriptis Galenū. Multoties enim faci san-

guinis similia excreta per aluum deiiciuntur, ita
vt qui excernit sanguis, & nigror quam pro natura,
& splendens apparet, utpote languine, & nigra bile
commixta: quod malum, est iplus iecoris superflua-
santis sanguinem indicium; sicut quando excernitur
sanguis dilutus, hepatis refrigerati est potissimum si-
gnatum.

Vtrum vero loca deiectio, à frigido, & splendens, à calido
oriatur iecoris intemperamento? dubium est maximum. In-
firmitum, debilitatumque iecur creat crudum, tenuum, &
aquosum sanguinem, 5. de loc. 7. sed cruenta deiectio,
eaque crassa, faculenta, & splendens, ad sanguinem sequi-
tur supra modum coctum, 3. de caus. sympt. 2. & 5. de loc.
cit. Ergo perperam hanc sanguinæ excretionis speciem
coctriceis in hepate imbecillitatē addixit. Præterea si lo-
tia illa à frigidiori orietur iecoris intemperie, hæc à
calida adurente, & superassante sanguinem, vnde ad illam
succederet, vndé à frigido affectu sanguis aduretur, aut
adurens calor?

Dic. Concoctriceis iecoris sicut per frigus infirmata,
 pituitosum gignit, tenuem, & semicoctum sanguinem;
 ita vbi per calorem deficit à proba, exacta que conco-
 tratione, humores assans incrassat, sanguinemque reddit
 faci splendenti similem, incoctum, atque imperfectum.
 Nec obstat, quod 3. de caus. sympt. 2. cruenta hæc excre-
 tiona, crassa, & splendens dicit sanguinem esse ex-
 ætè coctum, qui ob impeditam quavis occasione distri-
 butionem, ad intestina redit, & ea specie eiicitur: nam de
 ea face splendente loquitur, quæ ex tremore plus æquo
 in iecore, nec distributo fit sanguine: per moram enim
 etiam à mōdico calore exsurgit sanguis, & in crassam
 faciem convertitur: de hac autem 5. de loc. cit. non est
 sermo, sed de ea quæ pro causa habet immodicum, & su-
 perassantem calorem, à quo imbecillitatur iecoris facul-
 tas, & à proba coctione deficiens, pro sanguine cruentam
 illam producit differentiam, à qua faculenta dicta
 nascitur dysenteria.

Quamus vero ea ab immodico calore oriatur, à fri-
 gore lotiga, vt diximus, nihil mirum si huic, & maiori
 ex parte, quod cum Galeno monet Auicenna cit. loc.
 superueniat: quemadmodum enim ad frigidos affectus
 putrescente materia febris plerumque sequitur, quod
 in Gallico morbo, & aliis experimur; ita fieri recte po-
 test vt tenue, & aquosum excretum præ imbecillitate
 non excretum putrefiat, & licet frigidum accen-
 dat calorem, & febrem, à qua ipsummet superassetur,
 & in fæcis speciem excernatur, non iam liquidum, re-
 tenuere, & lotigæ simile. Eodem modo dicendum est de
 intemperie humida, quæ sola huius visceris actiones
 exsolueret, & imbecillitatem paret; sicut & de sicca, quæ
 spiritus resoluendo, & humidum, iecoris robur vehe-
 menter lœdit.

Signa.

Vtrum rubida proluvies sit firmum imbecillis facultatis
 sanguificantis signum? merito in dubium est ver-
 tendum. Galenus firmat 5. de loc. 7. §. Itaque in primo
 statim aditu obviā nobis venit quidam, peluum è cubiculo
 efferens, continentem tenuem crux saniem, carnium nuper
 mastatarum ablutioni hand abstolem, evidenterum af-
 festi iecoris indicium, &c. Contrà facit argumentum
 huiusmodi. Si cruenta deiectio vsque adeò firmum
 foret imbecillæ facultatis sanguificantis signum, per-
 petuò iudicaretur mala, utpote quæ principis membra
 summan debilitatem ostenderet. Atqui ex sententia
 Hippocratis 4. Aph. 47. Cruentæ excretiones, & liuidæ,
 & fecidæ, quod magis videtur, si bene exeat, aliquando
 bona. Igitur, &c.

Dic. Infirmitate coctriceis iecoris cruentam, eamque
 lotiuam electionem, tanquam infallibile signum, non

A immerit adduxit Galenus; Cùm quatuor excremen-
 torum cruentorum differentias recenseat, 3. de sympto-
 caus. 2. & lib. 2. de loc. cap. 4. quas omnes dysenteria no-
 mine comprehendit. Prima. in qua plurimus sanguis
 non noxious quidem, sed optimus, & sola quantitate
 peccans excernitur à toto, acciditque magna ex parte
 his, quibus suppressa est consueta vacuatio, vt men-
 strui in foentinis, ob amissum aliquod validum exerci-
 tium, vt conuersis à vita laboriosa ad desidiam, serua-
 to eodem vietū ordine, vel ob causas plures, cit. loc.
 à Galeno allatas. Secunda, quæ propriæ dysenteria dicitur,
 in qua sanguinis fluor sequitur ex intestinorum
 vlcere. Tertia, in qua aditus, & splendens san-
 guis, facie similis excernitur ob adurentem hepatis
 calorem. Quarta denique, in qua aquosus, inco-
 dus, ac carnium lotigæ similis, quæ non aliam cau-
 sam habet, quæ iecur imbecillitatum ob frigiditatem
 insignem, non potens sanguinem exactè elaborare;
 ac propre deiectio, seu fluor hepaticus simpliciter
 vocatur, licet etiam tertia similiter hoc nomine
 appelletur.

Quamus autem cruenta excretio in se spectata,
 nullo habito respectu ad causam, vel modum pro-
 deundi, omnis ferè mala sit, quacunque occasione cue-
 niat, imò & nonnunquam peior quam hepatica, si ta-
 men causa ipsa, affectione consideretur, perpetuò
 morbosa est, & reprobæ hepatica, cùm perpetuò principi-
 bus membra imbecillitatem, nec facile emendabilem
 ostendat; ceteræ vero excretiones cruentæ, vt critica,
 et si feco, & colore, substantia, inemendabili malitia sa-
 piissime peccent, tamen multoties laudabiles sunt si bene
 exeat, vt prædictum Hippocrates.

Vtrum in hepatica affectione deiectio semper appareat
multa, & liquidæ? controversia est non inutilis. Galenus
5. de loc. affect. cap. 7. affirmat: sed contra eius doctrinam
est argumentum validum. Quanquam possit recte iecur,
citra propriæ facultatis imbecillitatem, inflammari,
prout 5. de loc. affect. 7. 11. meth. vlt. & 8. sec. loc. 7. docet
Galenus, sicut è contra imbecillitati absque inflammatione,
vbi tamen complicatur mala, ventis stipatio ad-
est, dura, ac pauca deiectio, 2. progn. 3. Ergo si in ægo
proposito à Galeno 5. de loc. 7. uterque affectus iungere-
*tur, pauca potius, & dura, quam multa, & liquida ege-
 ret, & per consequens videtur Galenus non modò*
circa morbi cogitationem deceptus, sed & suis diuina-
tionibus frustratus, atque adeò quæ memorat in con-
textu citatæ historiæ effusisse, famæ, aut laudis cupidi-
ne raptum, vt sui exemplo ad inanem gloriam aucu-
pandam turpiter excitaret, non sine artis, & nominis pe-
riculo, præsertim cùm ipse alibi, vulgi laudem, tanquam
inutilem, fugiendam monuerit.

Dic. Sequitur profluuium diuturnum, & copiosum
 ad iecoris imbecillitatem etiam cum inflammatione, quo-
 niam languida facultas cùm sit, sanguinem generat excre-
 mentum, tenuem, & aquosum, qui ad ventrem trans-
 missus fluxum illum excitat subcreuentum, nonnunquam
 torridum, sed copiosum: Quanquam enim inflammatio
 vim habeat exsiccandi fæces, minuendi, & indurandi,
 aque adeò constipandi potius, quam humectandi aluum,
 tanta tamen copia liquidi, & aquosi succi, quanta à iecor-
 re imbecilli gignitur, adeò exsiccati non potest, vt ventris
 constictio lequatur.

Licet enim ob adurentem calorem torrida aliquantulam
 fiant excreta, copiosa tamen prodeunt si
 imbecillitas adsit, imò & sine ea nonnunquam, vt 3.
 epid. sect. 1. in historia Hermocratis. Quod si progn. 3.
 in hydrope ex inflammatione iecoris, atque adeò iun-
 ito imbecilliti, non fluor, sed ventris potius adest
 constipatio, si istud quia aquosus humor, à quo fluxus
 erat excitandus, & copiosa futura deiectio, totus ferè
 ad peritonæum lœbitur, non ad intestina, reliquum ab
 inflammatione torretur; atque ideò venter constipatur
 cum

A exhortum præ fluore corpus non roboret, imò vires in
 maiorem debilitatem præcipitet, ea reprobæ erit, &
 inutilis. Accedit alia ratio desumpta ex Galeno in cōm.
 dum sic ait: *Fluenie alio sanguinem non detrahe: nam*
si post detractionem persenerat fluor, virtutem profiter-
nit. Hinc fit vt in diutino fluxu ob imbecillitatis
 vires, vel ex eo debilitandas, nullo modo sit secunda
 vires.

B Verum cùm iecur, & ob eius consortium viscera
 excandescant, & ob hanc causam humores torrefiant,
 & adurantur, quartendum est auxilium quod cauma
 internum attemperet, iecoris feroitem compescat, cor-
 pus transpirare faciat, fluentem humorē ad aluum
 reuellet, & hac ratione fluxum coërcet. Quare si
 vires adsint, basilica tundenda; sin minus, saluarella
 dextra secunda, quæ cùm sit à distantissimis partibus
 celebrata, potentius reuellit. In hunc usum cœur-
 bitæ optimæ sunt scapulis affixa, præsertim si sint
 scarificatae: nam plenitudinem deponunt, lib. de cu-
 curbit. prop. cap. & 2. ad Glau. cap. 7. & mitificè ad
 contrarium partem diuertunt: hæ si hypochondrio
 dextra affigantur, strenuam operm præstant in retinen-
 do fluxu, 5. meth. 3. & lib. de curand. rat. per sang. mis-
 cap. 7. & 11.

C Non nego præceptum Hippocraticum optimum
 esse, imò veridicum, ac salutare: commodum enim est,
 & utile, ad roborandas vires, ante venæ sectionem sta-
 inachum confirmare, ne ex ebullitione & motu hu-
 morum, bilis ad ventriculum reputat, cardialgiam effe-
 ctura. Hac ratione in diurno fluore, quando vires
 suspicamur esse exhaustas, à sanguinis missione super-
 sedere oportet, vt Galenus cit. loc. admonuit; quæ si su-
 scipiatur, moderata sit, & sanguis extrahatur in copia
 pauca: Minus ergo detrahendum est quam plenitudo
 commonet, ne geminata vacuatione vires proster-
 nantur. Idcirco fluente alio sanguinem non detrahens
 copiosæ: aliquid enim relinquendum est fluxui vires pro-
 sternenti.

D Purgatio exercenda cum cautela summa: In hunc
 usum utilia sunt cholagogæ, inter quæ excellunt, quæ
 cum modica adstrictione leniter expurgant: ex his prin-
 cipiatum obtinet Rhabarbarum, maximè torrefactum;
 de cuius eximia vi pro compescendo fluxu plurima diximus
 lib. 2. His. Princip. Medic. in com. His. 8. Hoc enim me-
 dicamentum solum innoxium est, quia expurgat, robo-
 rat, & fitrat, ex Aueri hoë lib. 5. collig. cap. de Rauet, dum
 sic ait: *Et Galenus, & alij Medici dicunt, quod constringit*
ventrem, & nos videmus quod purgat, & est mirabi-
lis aliis medicinis purgatiis, quia frenum suum est cum
eo, quoniam nulla medicinarum purgatiarum est sine ve-
neno aliquo in aliqua parte suis, ita excepta, eo quia confor-
tit omnia membra corporis, ideo possumus dare ipsum pro
purgatino, refranare alias per ipsum medicinas, &c. Ante
 expurgantia concoquæ humorē syrups, vel decoctis
 adstringentibus, qualia sunt quæ pro coërcendo fluxu à
 Medicis præscribuntur.

E Facta expurgatione commoda, ad corrugandam in-
 temperiem accedere opus est, intrinsecis, & extrinsecis
 medicamentis adhibitis: sed cùm inter hæc, ad refri-
 getandum iecuri, balneum summoperè præstet, viden-
 dum: *Vtrum in hoc affectu vtile sit?* Pars affirmativa sua-
 deri potest hoc modo, quia balneum humorē reuel-
 lit ad cutem, quod probat Galenus lib. 1. ad Glau. 14.
 §. *Balnea vero in fluxionibus quidem ad ventrem apertissima*
 sunt, &c. Hac ratione in superputgatione optimum est
 auxilium: nam calefaciendo partes externas dilatando
 meatus, & auocando à partibus intimis ad extimas flu-
 xum per aluum compescit, vt auctor est Auicenna 4. 1.
 cap. 7. de modo succurrenti dispositioni eius, in quo
 superfluit ventris purgatio. 6. *Quoniam ergo ventris purga-*
tio superfluit, ligæ extrema superius, & inferius incipiens ab
confert ventrem confirmare oportet. Quare cùm venæ sectio

poteris fac ipsum sudare in balneo, aut vapore aqua calida, sub pannis suis, capite exteriori strato, &c. quod consilium accepit a Paulo lib. 7. cap. 7. S. Si purgatio maior sit impen- diu, cunctis inficari debet, & lauari calida: ante balneum vi- nium tenui, fuluum, & flanum dari, &c.

Obstat irrefragabilis auctoritas Hippocratis dum 3. acut. 59. eos non esse lauandos monet, qui in morbis alium plus iusto humoridorem habent. Balneum enim emollit, laxat, eneruat partes, viscera debilitat, humores extenuat, & ad fluendum aptissimos reddit. Verum ob superiores rationes cogimus afferente, balneum cogente necessitate in hoc affectu posse concedi: et si ad praesens fluxum adaugeat, in posterum tamen attemperando iecur, & reuellingo ad cutem, fluxum sifit, maximè cum humores viles ad vitam, cum summo virium dispendio excernantur. Hippocratem autem intellige de fluentibus excrementis; Paulum vero, & Auicennam de fluxu vtilium humorum, ex quorum nimia vacuatione labascunt vires: Si enim corpus excrementis redundant, atque aliud fluit natura suapte, balneum est incommode, quod ea ad viuierum corpus reuellat, quod 3. acut. cit. Galenus significauit in com. dum sic ait: Quibus complura (excrements intellige) per ventrem subducuntur, iis balneum sifit, ea ad corpus viuierum reuelleris, atque hac occasione detrimentum affert. Hac ratio ne in redundantia crudorum succorum, à balneo summoperè abstinet, 4. de sanit. tuend. cap. 5. quia humores crudos mouet, agitat, & per corpus distribuit, ipsosque ad vevas intempestiu, & ad corporis habitum potenter attrahit.

Aliud occurrit dubium scrutinio dignum: Virum in hoc affectu narcotica medicamenta offerenda? Hac enim calorem viscerum immodicum attemperant, incrassant, somnum mouent, cuius ope fluxiones omnes cohibentur, & tandem alium nimis humentem coercent, qua ratione laudantur phylonium Persicum, & Romanum, Theriaca recens, & alia. Hoc præceptum docuere Paulus & Auicenna: ille enim lib. 7. cap. 7. de superpurgatione, sic ait: Quod si enucleatio perseveret, artus vinculis excipientur, quæ à summo deorsum distributa constringant, & non nihil sanguinis, & spiritus excipiunt. Dabiturque potenti theriaces ex carnis viperarum momentu, deducit enim in cutem, subitoque reuelliit humorum in ventriculum fluxum, obtunditque medicina purgantis, quod eum virosum est, & medicatum. Huius penuria dabis pastillos theriacos, præterea compositionem diaffermaton, & philonium appellatum. Subscribit Auicenna 4. 1. cap. 7. eodem titulo. §. Quum ergo purgatio superfluit, in potu parum theriaces, aut philonij tridu.

Quapropter ex arte faciunt, qui in nimio ventris fluxu opiate, assumenta imperant: Nam, ut recte Razes notauit, lib. 8. continent. cap. 1. Nulla est medicina in capite viscerum intestinorum, absque opio, aut Alterco, aut similibus mixtis, cum ea desiccent, consolident, stupefiant sensum, & constipent ventrem. Nec afferas, in hoc affectu vires esse deiecas, quæ ex nimia horum medicamentorum refrigeratione amplius deiciuntur: Nam modica quantitate sunt offerenda, & correcta iis quæ eorum frigiditatem retundant. Si enim Galenus 1. 2. meth. 1. & vlt. & alibi passim, ea in colico dolore, vel etiam ex frigida causa concitato, offerenda monet, ob vires ex vehementi dolore resolutas: Si enim ob dolorem ægris in animi deliquum incurrit, exanimisque sicut, 2. acut. 48. cur ob eandem causam illa exhibere recusabimus? quæ si refrigerent, & debilitent, melior est noxa quam mors, quæ ex diutino fluxu vires extinguente imminent certissime.

Accedamus ad propriæ Hepaticæ affectionis curationem, in qua ob frigiditatem, & innati caloris deficitum aliud redditur tenuis, liquida, & lotura carnium recenter maestaturum persimilis. Roborate ergo in ea opotest iecur, & calfacere moderate: cum enim viscus

A hoc suapte natura sit calidum, nunquam ad tantam frigiditatem peruenire poterit; quare si comparetur ventriculo, semper ipso calidius est: id est si nimis calefiat, aucta eius caliditate, naturalis eius temperatura flaccescet, & destruetur.

Illud etiam addubitandum: Virum dulcia in hac affectione sint ex vsu? Cum enim in illa, cum sit à frigida causa, & debilitate iecoris contracta, mucosus, & latus succus redundet, adsintque obstructiones hac ipsa de causa enata, dulcia inutiliter offeruntur, difficilia concoctu cum sifit, & obstruant natura suapte. Hoc manifeste probauit Galenus lib. 13. meth. cap. 13. dulcia omnia inflationem iecoris, & lenis maximè producere asseuerans: qua auctoritate muniti non deerunt, qui mel, dulciaque omnia in hoc affectu, iecorisque obstructione prorsus detersentur, quod voluit Auicenna 14. 3. tratt. 3. cap. 12. præsertim cum crassi sint succi, & ob dulcedinem facile, & intempestiu à membris inculta attrahantur, & venas foeda impleant illuviae, quod notauit Galenus lib. 3. acut. 1. §. Senso vero manifesta continuo efficitur & in ventris ore, quod dulcibus assumptis delectatur, modo animans secundum naturam habuerit. Visceris agitur hoc pacto dulci gaudere succo, plurimumque ipsius celeriter attrahentia, quæ valerit, frui, aliisque par est.

Cæterum partis alterius munimenta illos vehementer deterrent: Dulcia enim mitem habent caliditatem 4. simpl. 8. & 19. & 3. simpl. 3. Galenus deinde 8. secund. loc. cap. 7. de via passa sic loquitur: Via passa, licet contemptibilis videatur ob usum familiarem, tamen roboret hepar, quantum exquirit effectum viscus, habetque vim aliquæ concoquendi crudos humores, & coercendi maligna, existens etiam secundum substantiam iecori familiaris, &c.

Præterea lib. 8. sec. loc. cap. cit. dum pharmaciun Andromachi enarrans ad hepaticos, ita ait: Vinum nutrit, concoquit, roborat, & putrefactioni resistit & si intemperies iecoris ex humiditate facta sit, & frigiditate, eam circa omnem molestiam, ac securè persanat. Eadem est & melis facultas, preterquam quod non condensat substantiam corporum, qua contingit, sed pro hoc vim extergendi vinum ciendi, & aperiendi, ac puro habendi meatus, non parvus, & non nihil sanguinis, & spiritus excipiunt. Dabiturque potenti theriaces ex carnis viperarum momentu, deducit enim in cutem, subitoque reuelliit humorum in ventriculum fluxum, obtunditque medicina purgantis, quod eum virosum est, & medicatum. Huius penuria dabis pastillos theriacos, præterea compositionem diaffermaton, & philonium appellatum. Subscribit Auicenna 4. 1. cap. 7. eodem titulo. §. Quum ergo purgatio superfluit, in potu parum theriaces, aut philonij tridu.

D Addo quod dulcia usui quidem sunt, post vacuacionem lentotum, crudorumque humorum, si enim ante offerantur, eacoquiam augment ob causas dictas: Nam vacuata causa, ex mente Auicenna 14. 3. tratt. 1. c. 20. conuenient hepati, quod impinguatur eis, & magnificatur, & confortatur: si enim hæc mediocrem obtinent dulcedinem, succos crassos non gignunt, iecur roborant, ut passim exacinat, omni tempore sunt admittenda, & laudanda. Dulcia ergo in hoc affectu virtus sunt. Sed si hoc est verum, cur vinum dulce dampnatur? Dic, quia præ majori tenuitate citissimum ob dulcedinem attractum penetrat, & rapitur ad viscera, succos crassos & lentes secum deferens.

Instituto vietu, præparandi sunt humores crudii, & crassi, Rhodomelite, hydromelite, syrupe de absynth. Foenicul. cum aquis, vel decoctis quæ similem facultatem fortiantur. Expurgandi Agarico, Rhab. pilulis-mastichinis. In iecoris tamen vietiis præsertim frigidis, expurgantia administrabis lenia, vehementia enim non sustinet, neque solida; quia liquida sunt utiliora, hæc enim vias angustas & locorum interualla, quibus à ventriculo distat, promptius penetrant.

Omitto electuaria, syrups, pastillos, vnguentum fo- menta, & alia roborantia auxilia, quæ intus, & extra assumi, & apponi debent: ea enim facilè describet vel mediocriter in arte versatus, qui historiam Theagenis Cynici, 13. meth. 1. sec. aliam, 11. meth. 16. attento animo perlustrante.

Aliqua

OBSERVATIO I.

Virum è Rhapontico paratum, pro Hepatica affectione præstantissimum.

Ad firmandum labefactatum iecur, ad adstrictio nem eorum quæ per alium continuo extrahuntur, cœtius caula labascunt vires, & ægri in tabem fæpissime incident, summum habetur præsidium, Rhaponticum Græcorum, ex Ponto ad nos allatum. Radix est nigra, majori centaurio similis, minor, & rufior paulo, sine odore, fungola, minime ponderosa. Probatissimum, quod teredines non nouit, si gustu sit glutinosum cum quadam adstrictione, & commanducatum impallescet, colorēmque reddat ad crocum inclinantern. Hoc præter alias commoditates, spleneticis, & iecinotolis remedio est, auctore Dioscoride lib. 3. cap. 2. firmant Galenus 8. simpl. cap. 57. Aëtius tetrab. 1. serm. 2. cap. 61. Paulus lib. 7. tit. de Rheo. Et licet masticatum, in pilulas redactum, tabellas, bolos, & alias fornas, rhabarbari instar concedi possit; tamen vinum ex eo paratum, in cachexia, hydrope, obstructionibus internis, & præsertim Hepatica affectione maximo ægitorum commodo propinare soleo. Sic enim magis penetret eius vis, & citius operationem suam absolut.

V. Rhapontici Græcorum elect. & recentis 3. iij. cas. lignæ 3. B. Pistetur rhaponticum crassiori modo, & maceretur in ib. xij. vini optimi, tenuis, & veteris per noctem: manè fiat decoctum ad tertias, quo in frigidis intemperie vtetur valetudinarius, utilissimum.

OBSERVATIO II.

Electuarium, pro nitrio fluxu Hepatico utilissimum.

Quando nimia iecoris debilitas adest, ex diuturnis & copioso fluxu concitata, cæteraque non profundit auxilia, nullum præstantius hoc electuario est auxilium; assumpto ieiuno ventre, cum vino, aut liquore chalybeato, quo etiam, si in hoc, & alio immodico fluxu utraris, vel ventrem inferiorem illinas, au clysteri permittas, ex arte facies.

V. Rosor, siccari aut viridium, 3. j. plantag. M. j. bordi, P. ij. oryzæ toste, P. j. lentiū exorticatar. tost. 3. B. boli armeni, terra sigillata, trochis. de spodio, & trochis. de carab. an. 3. j. mastich. amyl., an. 3. j. lapid. hematit. coral. rubri, an. 3. j. sem. plantag. portulac. papaver. albi, an. 3. j. grator. granator. assator. sang. dracon. an. 3. j. calami aromatis. cassia lignæ. an. 3. j. bistort. 3. iiij. burse. past. 3. j. Fiat decoctum in sufficienzi aq. quantitate, prius ter chalybeata, quo vsque remaneat ib. q. In colatura infunde: Myrobalanor. citrinor. tost. contritor. myrobal. Indor. tost. myrobal. chebul. tost. an. 3. j. Colatur adde: Conservat. rosar. antiq. 3. j. mictela 3. j. lapid. hematit. coral. rubrich. rab. mastich. boli armeni. an. 3. j. rhab. tost. 3. j. Rhapontic. 3. j. pulu. cortic. myrobalano. omnium tost. an. 3. B. sumach. acacia. an. 3. j. balansior. gummi arabici. granor. myrti torrefact. an. 3. j. Cymini, nasturtij, infus. in acet. prius chalybeat. deinde torrefactor. an. 3. j. iecoris lupi, 3. j. spodij, 3. B. eboris in tenuissimam scobem redacti. cornu ceruini prepar. an. 3. j. electuar. de gennais, confect. alkermes, confect. hyacinth. an. 3. j. cinnam. anis. an. 3. j. succi plantagin. 3. j. Phylon. Persic. 3. j. Puluerisanda puluerisentur tenuissime, & excipiuntur cum syrupe de Mentha. & myrrillor. & fiat secund. art. conserva.

OBSE

OBSERVATIO III.

Aqua sanguinaria hepatis animalium, ad Hepaticam affectionem, mirabilis.

Iecora animalium, & præsertim humanum, & lupinum, ad robotandum Hepar, esse strenuum auxilium, vñanimi Medicorum voto sanctum est. Membra enim certa, alia etiam similia tacito naturæ consensu, sese mutuò fount, & respiciunt. Quare cùm tota curationis spes consistat in hoc affectu, vt labefactatum iecur confirmetur, idcirco hanc in hunc vñsum aquam distillate soleo, ex qua si æger singulis auroris assumptis vñcias tres, procul dubio sanitatem recuperabit.

Hepatis humani lib. 1. Hepatis lupini 3. iiiij. Hepatis gallinae, & anseris, an. 3. j. Hepatis caprilli, asinini, apri, leonis, an. 3. iiij. Hepatis perdicis, 3. iiiij. Hepatis arietini lib. 3. b. Omnia hæc hepata minutim incidentur, & abluantur vino generoso, & deinde aqua vita: reponere in Balneo Mariæ, & addere Carnis cochlearum 3. iiiij. calami aromatici 3. j. cinnamomi 3. iv. metha M. j. coriic. citri 3. iij. aromatic. rosati, diacyminis, dianisi, diarrhod. diacalaminth. theriac. mithydratij, an. 3. iij. vñar. passar. 3. B. cornu ceruini, 3. iij. mellis optimi, lib. 3. vini generosi albi odoriferi, lib. iij. sanguine testudin. 3. iij. pulu. fantalor. omniu. pulu. schænathi, 3. iij. rafas. 3. B. iunici odorati, 3. iij. rafas. eboris, 3. iij. B. vñcornu, g. x. offis de corde ceruini, g. xx. confit. alkermes 3. j. saccarii, lib. B. aquæ eupatorij. lib. iij. Madefiant omnia tri-duo in predictis liquoribus, & postea in eodem balneo destillentur.

CAPT XV.

De Hydropo.

Definitio.

Sequitur vt explicemus naturam hydropsis, morbi gravissimi, quæramusque: *Vtrum eius definitio sit recte tradita?* Auicenna 14.3. tract. 4. cap. 4. sic definit: *Hydropsis est aggritudo materialis, cuius causa est materia extra-nea, frigida, ingrediens membra, & tumescunt per eam, aut membra manifesta omnia, aut loca vacua partium, in quibus sunt regimen nutrienti, & humores.* Sed clarior is doctrinæ gratia sic defini: *Hydrops est tumor totius abdominis ortus à materia frigida, in frigido hepatæ producta.* Materia frigida in frigido hepatæ generatur: cuilibet enim hydropsis speciei commune est, vt iecur frigida in temperie laboret, qua mediante sanguificandi actio lœditur: iecur enim hoc modo affectum, boni & inculpati sanguinis loco, generat aquosum, flatuosum, aut pituitosum, vt docuit Galenus 5. de loc. cap. 7. & 2. progn. com. 1.

Neque ex citata doctrina inferas, in hoc affectu duas adesse ægritudines, scilicet tumorem totius abdominis, & frigidam iecoris intemperiem: Nam vera hydropsis essentia in frigida iecoris intemperie solùm est constituta: tumor enim symptomatis rationem habet, qui ipsam intemperiem sequitur, velut umbra corporis: nullum enim inconueniens est, vnum morbum esse symptomata alterius, à quo sequatur.

Nunc expedienda est alia quæstio: *Vtrum hydrops ex lœso hepatæ semper emanet?* Galenus lib. 5. de loc. affect. c. 7. Erasistratum redarguit, qui, vt ipse refert 2. de natur. facult. cap. 8. ob solam obstructionem, via vñsumque angustiam, quia sanguinis distributio, præter quæm tensio, & aquosus impeditur: puro & sincero propter suam crassitudinem in visceris substantia remanente, excitari sibi persuasit: cùm hunc affectum ex vitiata sanguificandi actione accidere certum sit: huius vero cùm hepatæ instrumentum sit, atque adeò sanguificationis, aleñusque materia organum, planum sit ad ipsum pertinere in-

bum, qui commune vitium nutritionis ex vito nutritientis sanguinis importat. Græcis Hydrops, nobis aqua inter cutem nuncupatur, apud Celsum lib. 3. cap. 21: nomen ex aqua, tanquam à materia, sive à symptomate sumens, eo quod humor aquosus passionem hanc necessariò comitatur, teste Auteliano lib. 3. cap. 8. & quamquam difficile videatur, etiam in tympanite reperitur, 4. acut. 111.

Iure igitur pronunciat Galenus, non posse huiusmodi affectum generari, nisi hepatis saltum per consensum afficiatur, 5. de loc. 7. & lib. 6. cap. 1. & 2. de natur. facult. cap. 8. in princip. §. Est enim ea prima generandi hydropsis causa, ex sanguificationis defectu proveniens, simili genere, atque ea, qua ex ciborum concoctionis defectu fit diarrhoea, atque in tali hydropsis genere, nec aliud vñscus ullum, nec iecur scirro est effectum.

Verum contra hanc doctrinam sic insurges. Si pituitosum sit, deprauatumque alimentum, necessariò ex illo similis sanguis accrescit, quantumvis sanguificationis agens existat incolume. Atqui non potest inde non se-qui nutritionis lœsio in toto. Igitur si eam importat aqua intercus in omnibus membris ex vito alementis materiae, illœs iecore nonnunquam continget.

Præterea. Si ob ventriculi offensam prænè concoquatur cibus, à perfectione deficit sanguis, etiam à sano hepate elaboratus; non enim primæ coctionis error, sive defectus in secunda emendatur. Sed ventriculus potest ita lœdi, vt insigniter delinquit, altero illo viscere nihil interim perpresso. Igitur, &c. Denique si præ imbecillitate, aut impedimento, renes serum sanguinis non expurgent, serosus, impurus, & excrementarius per membra distribuetur; cùm vero ita resistat ultimæ assimilationi, membris accedens in eorum substantiam non conuerteret, sed iuxta manens, totamque corporis molem tumefaciens, hydropem efficit, idque sine iecoris vitio: quod admittit Trallianus lib. 9. sui operis, cap. 3. referens Galenum 3. de sympt. caus. c. 2. §. Vbi autem renes serosum humorum attrahere non valent, vene illum transmittunt, & subitaneos hydropum status inducent. Nec dissimiliter sanè inducetur, si ab vñuersa totius carne, ob contractum vitium, frigidus, & pituitosus sanguis instar aquæ distillet, prout scribit Paulus lib. 3. citat. cap. Quare, &c.

Cæterum quartis non possit negari, ex præs vitiis que cibis deprauatum generari sanguinem, serosus tam, atque inconfectus, (quæ propria est hydropsis materia) sanguificantis membra ineptitudinem, sive imbecillitatem plurimum arguit. Iam vero ex materia inventriculo male elaborata, licet possit etiam sanguificationis deficere à probitate, & perfectione ad commodam nutritionem requisita: si tamen chylificationis error exiguis sit, non impeditur humorum generatio in iecore. Quod si magnus, ob insignem ventriculi offensam, impossibile erit iecur ipsum non trahi in consensum, ita vt suo etiam peculiari malo, non solius ventriculi, crudus euadat sanguis, & ineptus ad alendum.

Iam vero ex renum vitio non satis expurgantium serum, posse sanguinem impurum, & qui conuerri nequeat, distribui, ad hydropem committi, improbabile non est; quin & ex membrorum omnium vitio, quod Paulus consideravit: verum euentus hi, rarissimi sunt, de quibus artis præcepta non traduntur, sed de frequentioribus. Atque ideo Galenus, & auctores in vñuersum, aquam intercutem solius hepatis passionem esse sunt arbitrati. Solue secundò. Affectus à Tralliano relatus, non est verus hydrops, sed similitudine quadam, quam habet secundum ventris tumorem: Nec enim vere potest hydrops nuncupari, si cùm tumore ventris vitiata sanguificatione non adsit.

Adde quod licet reperiantur hydropes particulares, vt pulmonis, vteri, scroti, brachij, pedis, capitii; tamen hi citra lœsionem primariam hepatis excitari nequeunt:

Praxis Historiarum, Lib. II.

tificiosè magis, quæ ex locorum diversitate, in quibus materia recipitur, tumoresque sunt, vt constat ex Gal. 4. acut. cit. vbi auctorem eius libri reprehendit, eo quod duas tantum species tradiderit; innuens Hippocratis divisiones, à materia potius, quæ à locis colligi, ad modum illius qua febris in diariam, humoralem, & hepticam diuiditur.

Licet autem in ascite, aqua ad ventris regionem, inter peritonæum, & adjacentes partes aceruerit, 1. de nat. facult. 13. 4. Aph. 1. & lib. 7. com. 5. 5. Auic. vbi suprà. cap. 5. perinde ac flatus in tympania; atque adeò in vna, atque altera venter pariter intumescat, diuersæ tamen ab omnibus constituuntur, ob materiae à qua pendent, diuersitatem, quia in prima, aquosa est; in secunda, flatuosa appellatur, & sicca, 4. Aph. cit.

B Quod si hyposarcam obiicias, quæ tertia constituitur species, cùm tamen à priori solùm loci diversitatē videatur diffire, nempe quod in illa crudus, aquosusque humor per vñuersum corpus spargatur, non in ventre tantum aceruerit. Dic, non paruum etiam distractum in vñiusque materia reperi: ea enim in ascite simpliciter aquosa est; in anasarca autem, quamvis etiam cruda, pituita tamen est, & sanguis licet imperfectus; & parum elaboratus: Is vero cùm in membra totus distribuat in hyposarcam, perperam ab Erisistrato sola obstructio, & viarum angustia distributionem sanguinis impediens, causa hydropsis asserebatur, prout recte §. de loc. 7. Gal. euincit contra ipsum. Solùm ergo differentia, quæ sumuntur ex parte materiae, cuius ratione tres confurgunt species huius morbi, dignæ sunt consideratione: aliae enim, à remissione, & intensione affectus, à tempore brevi, aut diuturno, à coniunctis; vt quando est cum febre, tussi, aut sine his, minùs præcipuæ sunt.

C Inquires primò, num possibile sit quod aqua, vel flatu transmitrantur per venas ad alias corporis partes, & fiat alia hydropsis species; sicut quando hæ materiae in abdomen descendunt. Dic, in hoc exemplo solùm est diuersitas ex parte loci, & non ex parte materiae; quod licet sit rarissimum, non tamen impossibile.

Sequitur vt inquiramus: *Vtrum ex aliis humoribus præterquam à pituita, seroso humor, & flatu, hydrops generari possit?* Si enim magna sanguinis copia in corpore reperiatur, & multo maior possit reperi, vt patet in plenitudine quoad vasa, in qua vena, & arteria videntur abrupci, non negandum est, hunc in cavitatem ab dominis posse confluere, hydropem creaturum. Dic, nullo modo ex bile, vel melancholia tumorem abdominis posse generari: nam si immodec exuperent, prius alium tumorem excitabunt, ex quo corpori ruina immeat. Adde quod natura ab illis irritata, ad eorum expulsionem illuc insurgit. De sanguine minor est hasistiatio: cùm enim sit familiarissimus partibus, ab ipsis præ nutritione attrahit, quare extra venas non expellitur.

E Verum antequam ad reliqua accedamus, maior machina prius demolienda est: *Vtrum serosus humor à iecore translatus inter peritonæum, & omentum, hydrops causatur?* Nam multi capere mente non possunt, quo pacto serosus humor à iecore translatus in capacitatem abdominis hydropem committat, quoniam hac ratione ascites æquè omnes inuaderet, & distribuendis humo-ribus videntur natura inutiliter vias, ductusque tam multos destinasse.

F Minimè enim hi intelligere queunt, quomodo serum in hydropem per cæcos meatus percoletur in capacitatem illam inanem, & non identidem sanitatis tempore, vel in aliis quoque affectibus: Experimento enim compertum est, iis qui ex vena diebus viginti superpressa, extincti sunt, nihil quicquam per cæcos illos ducuntur in abdominis capacitatem effluxisse. Ergo necesse est vt in ascite, quoniam exsuum, apertum, ruptum, scissum, & in aliis, quoniam exsuum, apertum, ruptum, scissumve aliquid est, serosus humor, ut pote tenuis, sine sanguine solus (vt solet per renes) excidat, & in abdominis

capacitatem illabatur, hanc secus atque suppurrans pleuram exesa, aut discissa succingente costas membrana, affatim in thoracis capacitatem irruit; non enim aliter tantam collectionem præter naturam illuc fieri credendum est. Adde ideo illos quibus lenis, iecur, vel mesenterium veteri scirro obduruit, hoc modo prehendi, quandoquidem viscerum substantia, siccitate, humorisque penuria, ceu rimis quibuldam dehincit, eorumque ambiens membrana diffingitur, vt non amplius tenuem serum continere possit, atque sensim quasi ex scissa olla, sinat destillare in vacuum abdominis spatium. Nec hoc placitum ab Hippo mente putant esse remotum, qui lib. 7. Aph. sententia 55. id affirmat, dum scribit: *Quibus hepatis aqua plenum eruperit in omentum, iis venter aqua repletur.*

Cæterum pro virili reprobanda est opinio hæc: Gal. enim expertissimus, cui major fides adhibenda est, quām cæteris Græcis, Latinis, & Arabibus cunctis, qui ex eius facundissimis fontibus aquam vberimè scaturientem hauserunt, Hippocrate excepto, refluxionem illam seri in abdominis spatium è iecore, per occultos illos meatus in venas refumi, absorberique posse, demumque excerni per vinas, & ventrem, adstruit lib. 7. Aph. 54. quandoque naturam, (quod mirandum est) per exiles illos, & minimè patentes meatus, etiam si materia quām maximè crassa sit, ad illum inanem locum viam moliri, & inuenire, atque inde iterum ad venas, palam eo loci testificatur.

Quod si transsumptio hæc in admirationem hos autores duxit, quo pacto non magis mirantur crassissimum illud pus, quod in empyemate è thoracis capacitate ad pulmones, nonni si per ambientem membranam, & cæcos ductus traducitur? Nec verò ob id membrana in sensibiles rimas fatiscit, etiamsi nonnunquam ita admiranda sit puris quantitas, vt Gal. affirmat 5. de loc. 2. puris heminas nouem, & decem in hac affectione interdum extrudi, & expectorari, & Auic. 10. 3. duas heminas paruas, aut heminam magnam, & plusquam per horam excerni se vidisse, testatus est. Non est ergo dubium, per exiles meatus amplam seri quantitatem à iecore in spatium abdominis vacuum deferri; quod non negavit Auic. 14. 3. tract. 4. cap. 5.

Audiendi verò illi sunt, qui Galenicam sententiam irridunt: Nam ascites peræquè omnes non inuadit, licet per eosdem meatus serum ad illam cauitatem fluere sanitatis tempore eodem modo possit: quia non semper natura è iecore per poros occultos serum ad cauitatem illam vel trudit, vel elabi sinit, nisi duntaxat ubi iardin eius quantitas apud iecur immoratur, nec eam ob imbecillitatem, ad alia distantiora loca, & magis opportuna expellere potest.

Porrò hoc in Ischuria diurna perinde non contingit, quia cùm iecut valeat, non sinit nimiam seri copiam apud se dia immorari, sed illud, quia potens est, ad longinas venas, vel alia naturalia excretionis loca remittit. Quod si simul contigerit, vires iecinoris labefactari, utique ascites inuader ille, quem ab instrumentorum vrinæ vitio ortum nonnunquam contrahere, Auicenna proprio capite memoriæ commendauit.

Præterea. Ex heparis scirro hydrops sequitur, non quia siccitate, humorisque penuria viscerum substantia rumpitur in rimas, sed quia hepar nimia humoris mole grauatum, ac debilis redditum infrigidatur: quo in temperato vitiat sanguificatio. Neque Hipp. 7. Aph. 55. ibi, quibus iecur aqua plenum eruperit, & adstruit in alcite aliquid in iecore rumpi, sed vt Gal. interpretatur in com. de hydatibus, hoc est, aquosis tumoribus, qui in tunica iecut ambiente sapè nasci solent. Hipp. solum verba facit, quorum aquam non sensim, vt in hydrops, sed subito & affatim in abdominis capacitatem irruere, si rumpantur, merito prodidit.

Est etiam dissidium: *Vtrum in variis hydropis speciebus,*

A in diverso loco aqua colligatur? Aurelianu in leucophlegmatia, seu anasarca, aquam colligitur inter meatus, & potro ipsius carnis asseuerat, eo modo quo aqua in spongea referatur; in ascite, inter peritonæum, & intestina. Verum Galenus non solum in ipsis spatiis carnis, verum in venis colligi arbitratur, ita vt quotiescumque generatur sanguis, & cum illo plurima aqua progenitus, hæc cum illo permixta perneat venas, & immode dicere repleat. Hæc ergo si multitudine sua venas non aperiat, sed in aliquam determinatam decumbat corporis partem, præcipue verò inter peritonæum, & intestina, tunc ascites generatur, auctore Magistro, 7. Aph. 55.

Postremò dicendum: *Vtrum varius sit modus collectionis aquæ in hydope?* Auicenna loc. cit. rectius de hoc argumento est ratocinatus, sex constituens modos quibus aqua colligitur. Primus. In Anæ. rea, in qua cum sanguine permixta penetrat omnes corporis venas, eo modo quo per rariores partes pertransit, & transcolatur. Secundus Quando flatus qui in venis reperiuntur, simul cum aqua commixti, vsque ad ipsa vasa distendunt, vt venatum orificio aperiantur, quibus reseratis aqua & flatus vna exeunt, & his ipsis in ventre collectis tympanites excitatur. Tertius. Quum aqua in magna quantitate inundat, ita vt sua mole ora vasorum distendat, quare tunc subito tumor propullat. Quartus. Cum facultas expultrix, à salutine, & acri monia aquæ irritata, sponte illam per ora venarum in ventrem expellit, ex cuius transitu ipsa vasa corrindi contingit, quibus exsisis facilius aqua colligitur, vt 7. Aph. 55. norauit Galenus. Quintus. Quando venæ quæ deficiunt chylum, aut franguntur, aut arroduntur, quibus fractis, & dato exitu in spatium illud, scilicet inter peritonæum, & intestina, facilime aqua quæ continetur in venis, ad illas partes defertur. Hoc etiam modo tumor abdominalis subito efficitur. Ultimus. Fit tumor in regione abdominis per umbilicales venas, qui modus est in feminis, ubi foetus non est in utero, per huiusmodi venas repurgatur vrina. Ubis foetus est in utero, cùm conclusa sit via ad vrinam pertinens, per easdem vias aqua in ipsum ventrem potest deponi.

Causa ergo interna immediata est hepatis refrigeratio. Mediæ sunt omnes, quæ natuum calorem minuere possunt, vt inflammatio iecoris, huius partis scirrus, immo & durities lienis: magnus enim lien humore melancholicum attrahit, ex quo factus tumor hepaticus refugiat. Hac ratione consuetæ vacuationes suppressæ, vt hæmori hæmidum, vel menstrui; vel nimis excurrentes, hydropem accersunt: ab illis enim suffocatur calor, & debilior factus sanguificandi munere aberrat, 6. Aph. 12. à superfluo fluxu, exhaustis spiritibus sanguinique vacuato fatiscunt vires, & præ imbecillitate loco sanguinis generatur aqua, pituita, aut flatus. Inter causas externas numeratur ær crassus; nimius potus vel vini, vel aquæ frigidæ; cibi crassi, frigidæ, & melancholici.

Signa.

Ecce, aut sunt vniuersalia, aut particularia. Inter illa numeratur primò color faciei, qui albicans est, sunt enim hydropici, male colorati, ac macilenti, quod vitiat intus lateant humores, & ob infelicem conditionem sanguis non saturato colore nitent, sed aquosus, dilutus instar aquæ, in qua recens mactata caro abluta est, appetit. Hos difficilis respiratio comittatur; nam præ pondere aquæ, pituitæ, & flatus, adiuncto ventre, septum transuersum comprimitur, quod cùm liberè moueri non possit, difficilis respiratio inducitur. Vrina est pauca; aqua enixa quæ bibitur, & humiditas alimentorum in ventre colliguntur. Hæc rubra ferè appetit; facultas enim debilis serum à sanguine sparare non potest.

Vtrum

Vtrum in omni hydope pedum tumor reperiatur? Dic. A stat, quod præter iam dictas causas, nativæ & suavis humoris, quo rigari partes solent, inopia laborant: Nam cùm hi exangues, attenuati, penèque tabidi sint, vrbis partibus omnibus conueniente almonia destitutis, sit vt sitis in eis intendatur, sequenti nimis humoris inopiam, & caloris copiam, siti, vt 1. simpl. 30. per bellè edocuit Galenus.

Salsus verò humor huius pertinacis sitis causa est. Quæri etiam potest, cur salsa, siticulosæ magis sint, quām amara, si illa humentiora sunt, & minorem obtinent calorem? Dic, quia amatorum minus desumimus, salorum verò plus: nam illa abhorret natura, salsa appetit, & vt grata palato vehementer concupiscit, vt 6. de caus. plantar. cap. 1. notauit Theophrastus. Hinc fit, vt ea condimenti loco habeantur, nullumque edulium existat, eorum quæ igne præparantur, quod salis omnino expers sit.

Deinde hoc symptoma tam vehementer hydropicos cruciat, ac lancinat, vt hoc multis interitum attulerit inenitabilem: In hunc sensum scribit Celsus lib. 3. cap. 21. aquam inter cutem facilius in seruis, quām in liberis tolli, quia cùm desideret farem, sitim, mille alia tædia, longamque patientiam, promptius iis succurrunt, qui facile coguntur, quām quibus inutilis libertas est. In quem sensum celebrem afferit historiam eo loco, cuiusdam hydropici, qui cùm summa diligentia custodiretur, denegato potu, vrina sua epota interit: Cuius interpretationem lege, lib. 2. nostra His. Princip. Medic. in hist. 125.

His signis adnumeranda sunt difficultis respirationes: cùm enim venter intumescat, & pituita, flatuque distendatur, si vt compressum septum transuersum liberè moueri non possit. Vrina est pauca, & rubra: aqua enim ebibita, & alimentorum humiditas potius ad ventrem, quām ad vias vrinæ corriuat. Quoniam autem facultas iecoris debilis, sanguinem à sero separare non potest, hac ratione vrina languinea appetit. Neque instes, dicendo ob hanè causam etiam, aquam in ventre hydropicorum contentam, tubidam necessarij eua. uram, quia aqua quæ per peritonæum transcolatur, à crassiori sanguinis parte redditur purior, & idcirco rubra non conspicitur.

Circa excta perscrutandū: *Vtrum Alius dura in hydope conficiatur?* Affirmat Hippocrates 2. progn. text. 3. dum sic ait: *Quibus accedit aqua inter cutem, venter non deficit nisi dura;* ac pro necessitate: subscrifit Celsus lib. 2. cap. 7. §. *Venter nihil reddit, nisi agrestis durum.* Nec facit contra hanc doctrinam historia Medici Sicili, qui iecoris inflammationem patiens, agresti non deficit, & dura, sed cruenta, sitilia carnis lotus excretiebat: Nam in hæc iecoris inflammatione, ipsius visceris debilitas erat coniuncta; iecut autem citra imbecillitatem posse inflammati, constat ex Galeno 11. meth. ult. & 8. sec. loc. cap. 7.

At hæc responsio non omni ex parte videtur esse vera, quia quotiescumque iecoris inflammationi hydrops supernenit, necessarij in viscere debilitas adest, aliqui enim non fieret hydrops, quod malum alia ratione non excitatur, nisi facultate in essentia languida existente.

E Alia ergo excogitanda est ratio, quæ ex Galeni commento solū elicitur: *Quidquid deiectionis humidum, ac tenue habetur ad inimicam peritonæi sedem transmittitur;* hoc autem deiectionem non solū exiguam, aridamque reddit, verum etiam vrinam minuit.

Licet autem hæc ratio vera sit, vt poterit ex Galeni mente deprompta, illa tamen prior explodenda non est: etiæ enim iecut inflammatione tentatum, debile sit, non in omni tempore ita est flacidum, & imbellit, vt deiectionis similis carni lotus statim sequatur; præcipue si inflammatione vehemens non fuerit. Insper. Similis efficitur deiectionis propriez vehementem iecoris, vel adiacentium membrorum calorem, quemadmodum in-

1. crif. 11. Galenus animaduertit. Adde quod à calore A sosis in anasarca, fit ut pro humoris varietate pulsus fiat varius. Quare in tympanite, auctore Galeno 4. de caus. puls. cap. 4. pulsus est subdurus, & aliquantulum tensus, ob tensionem ex flatu subortam. In ascite similiter subdurus appetet; humor enim congestus cum sit falsus & mordax, arteriam indurat: efficitur tamen minor & crebrior, ob facultatem debilem, & adauictum vsum. In anasarca, quoniam non solùm in abdomen, sed in vniuersa corporis regione nimia humiditas redundat, fit pulsus mollis, vndosus, & languidus, teste Galeno 4. de caus. puls. cap. 4.

Præfigium.

Etiā explicandum: *Virūm ædemā circa ventrem, propriūm sū hydropericorum iudicium?* Hippocrates lib. 2. progn. 3. sic ait: *Quibus autem à iecore aqua inter cutem incipiunt, circa ventrem ædemata sunt, partim in dextra parte, partim in sinistra consistentia, desinentaque.* Hęc cedemata in hydropicis fieri consueverunt, propterea q̄ iōd cutis vniuerso pituitoso sanguine nutritur, atque idcirco iis qui aqua inter cutem laborant, non solūm in ventre, verū etiam in erubibus peculiaria esse solent; quae cū alterius dispositionis sunt symptomata, nulla propria curatione egent, satis erit cura ipsa perficere; alijs oxyrhodino, vel oleo cum sale, vt tradit Galenus lib. 1. 4. metb. 4. & lib. 2. ad Glauc. cap. 3.

Galenus, vt ad Hippocraticum contextum pateat solutione, duplē interpretationem apponit, quoniam cutis vniuersa in tumorem pituitosum eleuator ob pituitosum sanguinem, ita vt si digitō prematur, cedat, sed paulo pōst ad pristinum redibit statum, & idcirco dicit existere, ac defīdere: *Vel vt per hęc verba, significet, prædictos tumores occultari, & iterum redire, quare inconstantes sunt, vt pote qui nunc vnam, nunc aliam partem attollunt, ac mox delitescent; quod quidem fieri cernes, donec calor naturalis aliquid possit operari: cū enim tumores illi ex humore lento constent, quoquo modo fuso, & in crassum spiritum conuerso, si natūrā calor robustior fiat, materia illam discutit, & absūmit, qua diffusa, pars detumescit, donec causa, à qua prior tumor fuit generatus, non accesserit; quae si insolescat, tumor non resolutur, quia pusillus calor pituitosum humorem p̄r debilitate nequit dissoluere.*

Obtrudes, cur dixerit Hippocrates, aliquos tumores fieri circa ventris partem dextram, alios circa sinistram. Galenus de hac re nihil conscripsit. Dic. Hippocrates cedemata vocat proprię tumores pituitosos, sic à Medicis vocatos, qui p̄t̄er hydropicum tumorem totius ventris, sunt modò in sinistra, modò in dextra parte, prout scilicet ab uno, vel alio latere morbus securit.

Perscrutaberis: *Virūm febris ab hydrope sit inseparabilis?* De ascite maior est dubitatio, quia cū aquam in se recondat, quae febri contraria est, videtur quod aliquando hydropici febri carere possint. Verū cū aqua illa humiditas, salsa sit, acris, & mordax, & mora, coarctationeque calidior, vitiosior, & putredinosa sit reddita, febrem excitat, lentam tamen, iugem, & continuam. De tympanite, si absolute loquatur, cui videlicet nullus alijs humor cum flatu sit permixtus, quod rarum est, illud affirmare possumus, quod aliquando, saltem in principio detur sine febris sine qua potest constare anasarca, quae licet ex pituitoso humoris originem ducat, cū tamen is extra venas sit constitutus, non ita eot premit, atque fatigat. Ceterum si diurnus sit morbus, & humor in habitu corporis repositus, prohibeat ventilari, & derelictus à regimine naturae patreſeat, & cum flatulenta materia, plurima aquosum humoris copia insolescat, tunc frequenter hydropici febri sunt detenti, ex H. p. lib. 2. de morb. & Galen. 1. Apb. 16. quod significavit Auic. 14. 3. tract. 4. cap. 8. dum ait: *Et accidunt eis plurimum febres tepida, &c.*

De pulsi etiam dubitandum: *Virūm sit durus?* Cū enim in hydrope imbellē iecur ob causas multas, loco sanguinis succos ab huius natura valde diuersos gignat, aquosos in ascite, flatuosos in tympanite, pituitos

A sosi in anasarca, fit ut pro humoris varietate pulsus fiat varius. Quare in tympanite, auctore Galeno 4. de caus. puls. cap. 4. pulsus est subdurus, & aliquantulum tensus, ob tensionem ex flatu subortam. In ascite similiter subdurus appetet; humor enim congestus cum sit falsus & mordax, arteriam indurat: efficitur tamen minor & crebrior, ob facultatem debilem, & adauictum vsum. In anasarca, quoniam non solūm in abdomen, sed in vniuersa corporis regione nimia humiditas redundat, fit pulsus mollis, vndosus, & languidus, teste Galeno 4. de caus. puls. cap. 4.

B Consequens est ut rimemur, exponamusque: *Virūm Ascites sū periculosor Tympanite, & Anasarca?* Sunt autem non inualida que suadent, Anasarcam ceteris magis esse periculosam. Firmat Hippocrates, 4. acut. 111. ibi: *Hydropsum due sunt nature, quorum hypoascidios si aggreditur, vitari non potest.* Sequitur Caelius Aurelianus lib. 3. tardar. passion cap. 8. subscribit Celsus lib. 3. cap. 21. In hoc enim hydropericis specie, omnia membra laesa sunt, 1. crif. 12. & adeo in vniuerso corpore tumor, & non solūm actio sanguificandi, sed nutriendi, & tertia concoctio laesa est, quae damna in ascite, & tympanite non apparent. Insuper difficultior est curationis: humoris enim qui à viis ductum sunt valde remoti, per purgantia medicamenta magno cum labore vacuantur.

C Pro Ascite est firmissimum argumentum: Illa enim species hydropericis est deterior, in qua datur maior recessus ab statu naturali, ex Galeno 1. ad Glauc. cap. 1. Sed ascites, à maiori frigiditate oritur, quam tympanites, & anasarca, 4. Apb. 11. §. *Videtur autem à maiori frigiditate generari aquosus hydropericis.* Igitur, &c. De tympanite certum est: nam flatum generatio à calore minuto oritur. De pituita probatur: hęc enim est alimentum semicoctum, & coctio licet remissa debet fieri à calore,

Aetius tetrab. 3. ferm. 2. cap. 20. magis periculosum tympanitem esse affuerat, secundo loco reponit ascitem, tertio, anasarcam: materialis enim causa tympanitis sunt flatus, ad quos evacuandos nullum inuenitur medicamentum purgans, sicut ad vacuandam pituitam, & aquam. Ego cū vnuſquisque morbus reddatur deterior, & periculosior, ex curationis defectu, idcirco Aetius huic se addixit opinioni: In ascite enim utiliter celebratur sectio abdominis, punctio administratur in scroto, ruptoria erubibus affiguntur; quae omnia praesidia inutilia sunt in tympanite, immo summoperē nocent. Præterea in tympanite major est recessus ab statu naturali: flatus enim in modo substantia magis distat à natura sanguinis, quam pituita, & aqua.

D Verū firmiter amplectenda est Auicennæ sententia, 14. 3. tract. 4. cap. 4. §. *Et sunt homines, quibus videtur quod hypoparca est deterior alii, quoniam corruptio in ipsam communicat hepatis, & omnibus venis corporis, & carni, ita ut destruatur plurimum digestionis tertia.* Et ex eis sunt quibus videtur quod ipsa est lenior tympanite. Verū dignus est, vt sit ascites malignior illis omnibus, &c. Sequitur Rasis lib. division. cap. 65. In hac enim hydropericis specie symptomata saeuora insolescunt, sitis inexhausta, totius corporis grauitas, & torpor, difficultis respiratio, ita vt ærgi suffocari videantur; syncope, ob aquam in cauitatem thoracis resudantem suborta, & ob vapores spiritus vitales extinguentes excitata.

E Deinde Ascites difficultius tympanite, & anasarca cūfatur: Nam aquosus humor in hac specie excitatus continetur inter intestina, & omentum, qui nec per voynitum, nec per vénas, nec per alium, nec per infénsilem halitum, hinc cū magna difficultate potest euacuari; at vero flatus multo commodius; pituita vero

A es sit crassior, facilis, cū in ambitu totius corporis stabuletur, per sudorem, & alii fluxum vacuatur. Præterea, in anasarca celebratur sanguinis missio, 4. acut. 111. in ascite verd, & tympanite nequaquam. Igitur, &c. Accedit, quod ob humorē salsum & nitrosum, vlcera excitantur, quae difficile postea habent correctionem. Adeo major humidus substantifici deficiens, vt patet in macie, quae asciticos comitari solet, quae etiam ob ferina symptomata vires dissoluentia, incrementis & confirmatur.

B Superest solūm argumentis pro contraria parte adducis respondere. Hippocrates ergo 4. acut. intelligendus est de illa anasarca, in qua externa membra ob magnitudinem lesionis compatiuntur, & non de anasarca absolute, vt est quædam hydropericis species ab alijs distincta; quomodo Auicenna explicandus afferens dari aliquam anasarcam, quæ secundo, au tertio die intermit. Vel dic, ipsum ex aliorum sententia fuisse loquutum.

C Ad argumenta quae pro sententia Aetij sunt proposita, dic verum esse, non reperi medicamenta purgantia, quae vacuent humores, à quibus flatus eleuantur: multa tamen sunt resoluentia, quae intus, & extrā applicata, flatus discutere nata sunt, & multo melius, quam aqua vacuantur, aut resoluentur. Dic secundò, quod licet in ascite celebrantur vistio, apertio abdominis, & alia praesidia, quae valde vices eneruant, & mortuum suapte natura lethalem, magis periculosum reddit; tamen ea alijs non conferentibus, ob maiorem virilitatem sunt administranda. Adde in ascite ob superuenientia symptomata, intemperiem habitualem, & fixam corrigit difficultius, ob quam causam inter alias species est magis periculosa.

D Ultimo arguento responde, quod si tota massa sanguinea in iecore existens, in tympanite conuertereatur in flatus, verum esse quod assūmebatur, nempe magis intercidere in tympanite officium sanguificationis, quam in ascite. Verū quia in illo minor sanguineæ in materia portio in flatum commutatur, in maiori eius parte intra sanguinis formam manente; in ascite tota ferè conueretur in aquam, hac de causa non continent vesceri, quod assumptum est, magis videlicet frustrari sanguificationem in tympanite, quam in ascite. Minorem verò sanguineæ materiae portionem in tympanite in flatum commutari, & maiorem in ascite in aquam conuerti, arguento est, quod partes omnes nostri corporis, citius, & magis contabescant in ascite, quam in tympanite; quod non alia occasione, quam ob maiorem benigni alimenti penuriam eueniens est arbitrandum. Solue secundò, ratione temperamenti magis conuenire flatum cum sanguine, quam hunc cum aqua, quia hęc est frigida, flatus vero calidus & humidus, sicut sanguis.

E Obiicies argutè hoc modo. Actio sanguificandi magis vitiat in tympanite, quam in ascite. Ergo tympanites deterior est: in hoc enim actio est laesa depravata, cū loco quatuor humorum producatur flatus, at vero in ascite actio sanguificandi est diminuta, iecur enim debiliter suo munere fungitur, cū alimenta exacte conuoquere nequeat. Solue sic. In omni hydrope hepatitis operatio laeditur: in ascite, & anasarca laeditur imbecilliter; major tamen adeo huius functionis, quae sanguinis est generatio, imbecillitas in ascite, minor in anasarca: At in tympanite iecoris actio depravata procedit, cū in alienam naturam alimenta ipsa conuertantur. Fit enim actio imbecillis ab imbecilli hepatitis calore; depravata vero non simpliciter à naturali imbecillo, sed cum miscella calotis præter naturam: aliter enim sanguis flatum copia gigii non posset, qui teste Galeno 3. de caus. symp. 2. à caloris alicuius præsentia originem ducuntur. Quare sanguinis generatio in ascite, & anasarca laeditur debiliter, in hac minis, magis in illo; at in tympanite depravata, quo sit ut hęc quam

F alia species, deterior censeatur, quia actiones depravatae præiores sunt imbecillibus. Verum tamē cū gratitatis haec exigua in tympanite sanguinis portionem labefactet, imbecillitas vero in ascite in causa sit, vt vniuersa ferè sanguinea massa in aquosum humorē vertatur, asserete possumus, ascitem non solūm quoad symptomata, verum quoad originem, tympanite perpetuū esse deteriorē.

G Ad tertium argumentum responde, non omnem tympanitem ex habituali intemperie partium abdominis otiri. Adde quod sicuti in tympanite calida intemperies est habitualis, sic in ascite, frigida: Quare cū haec maiorem recessum ceteris paribus præstet, idcirco ascites deterior est: frigidam autem intemperiem lienis, vnitriculi, & intestinorum, hydropericis esse causam, docet Galenus 5. de loc. cap. 7. ante med. §. Igitur sententia causa, &c.

H Argutheis pro sententia illorum, qui anasarcam ceteris deteriorē esse affirmant: Responde primò, concedendo illū morbum esse prauorem, in quo plura membra sunt laesa: cū vero in ascite contingat: (nam partes quae timent in anasarca, ex defecitu alimenti exsiccantur, & marcescent in ascite) non est dubium, quin ascites ceteris speciebus sit deterior: Solue secundò, si dicas, non perpetuū illum morbum esse deteriorē, in quo plura membra, aut actiones viiantur, cū vnicā actio intensè laesa maius dannum inducat, quam plures alia actiones remisit laesa: & hac ratione deterior existit sola sanguificatio laesa in ascite, quam reliquæ actiones laesa in anasarca; falsumque est affirmare, morbum totius corporis esse semper deteriorē, quam vnius partis determinata: febris enim diaria, etiā sit vniuersalis, salubrior tamen est tunc more venenosus, qui vnam determinat partem occupat, atque infestat. Quod autem deservit ex difficultate curationis argumentum, satis supérque supra est assertum, ascitem ad curandum esse deteriorē. Quare primo loco periculosior est ascites, secundo loco tympanites, tertio anasarca.

I Indagandum: *Virūm tuſis hydropericis suprūmenis, mala sit?* Hippocrates lib. 2. progn. text. 3. sic ait: *Quibus autem à iecore aqua inter cutem incipiunt, tuſire quidem cupiditas est, sed nihil excreant commentatione dignum.* Quo loco ad aliam aqua inter cutem differentiam accedit;

D quae à iecore primario affecto originem ducit, inter cuius signa, propensionem ad tuſendum enunterat, dum leuis tamen ea tuſicula sit, & circa virilitatem vilam, quia licet tuſiant, nihil excutunt mentione dignum.

J Verū instabis, vnde cupiditas accidat tuſendi, si iecur in haec hydropericis specie tantum laesum est, non autem pultno, citra cuius offendit, impossibile est ipsam excitari, ex Gal. 5. de loc. cap. 2. Dic. Verū est non accidere tuſim absque pulmonis noxa, vel in se primario genita, vel aliunde comunicata, vt ab inflammato iecore, quia compressum septum pulmonem angustat, ac proinde extuffant laborantes, 5. de loc. 6. quare ob tuſim aliquando hepatitis inflammatio pro pleuride est habita, & ob dolorem in parte dextra, & ob tuſim quae iecoris inflammationem consequitur, vt constat ex celebri illa historia Medici Siculi, ad quem cum Glaucone Philosopho inuisendum Galenus accessit, qui quidem pleuriticum se esse putabat, quum inflammatione hepatitis esset oppressus.

K Cut vero absque pulmonis laesione non fiat, tatio est in promptu, quia cum solae arteriae tuſi expungentur, per quas aer ingreditur, & egreditur, quæque in solo pulmone repertuntur, recte à natura constitutum fuit, vt ante pulmonis noxiam nulla excitaretur tuſis, quae nihil est aliud, quam videntur tuſi, quædari efflatio, qua plurimus simili, celerrimeque de fotis spiritus vitales extinguitur, propellunturque summo impetu, quæ-

O O 3 via

vias spiritus obstruebant, ex Gal. 2. de sympt. caus. cap. 4. Non ergo abs re omnibus animalibus natura tussim indidit, eo solùm tempore quo pulmo lèditur; tantò magis respiratoriis asperæ arteriæ canalibus prouidens, quād magis in eorum occlusione, præceps, repentina nūmque vitæ vertebaratur discrimen.

Hinc fit, vt miro artificio vasa hæc à prima constitutione singulariter minuerit, ea magna ex patte cartilaginea constituens: Nec enim in totum pôterant ob distentionis, contractionis que varietatem, in sese conuovere, & concidere, vt attenuatoria obstructioni non subessent: & ne etiam coarctatoria obstruktione prædicta yasa tentarentur, iustissimè tussim illis indidit, qua celerimè multus aët, & confessim per asperam emissus, quicquid noxiū obstructurūm per ea va-sa incideret, expurgaret.

Verū aduerte, quod Hippocrates de tussi intelligendus est, quæ à iecore incipit, initiante hydrope; signum profecto maximum à iecore inflammato o-i-ginem ducere: Nam aucto morbo omnes hydropici plurimū intumescente corpore tandem tussi premuntur, quod pessimum est signum, lethale, & ferè desperatum, iuxta Senis oraculum, 6. Aph. 35. Aqua inter cutem laborantibus, tussis superueniens, malum, iam enim adeò excrevit aqua, vt asperas pulmonis arterias occupans, tussim excitet, quod exitiosum, & penè dirutum.

Sed præstat explanare: Vtrum tussis in hydrope per consensum iecoris eveniens, ab ea quæ sit primariò affecto thorace, signis possit distingui? Dic quod tussis quæ in hydrope ob iecur inflammatum superuenit, est irritamentum quoddam tussiendi, potius quām vera tussis, & sic eam cupiditatem quandam, & propensionem ad tussiendum. Hippocrates cit. loc. progn. appellat; quæ verò accedit aspera arteria, sero & tenui humore decupata, vera est tussis, vehemens, difficilis, quæ à māteria in pulmone contenta, vi morbi, & præ copia, à capacitate ventris, tum per conspicuos, tum per cæcos ductus regurgitante, ac spiritales partes, vitæque præsidia expugnante, ortum dicit, de qua intelligendus Hippocrates 7. Aph. 47. dicens: Aqua inter cutem labo-rans, si tussi corripiatur, desperatus est.

Ab alterius verò tussis causa, quæ male affectum iecur perpetuò concomitant, ægi irritantur, sed confestim conquiēscunt, vix etiam tussire aggressi; experientia cognoscentes frustra se tussire, quod vacuati nequeat id quod molestem est, quia in thorace non continetur. Hæc igitur tussiendi cupiditas ab hepate originem habet, ob id quod nonnihil serosi excrementi, ab eo per venam cauam, & venam arteriosam, instar sudoris cuiuspiam, in asperam arteriam exprimitur; vel quod diaphragma ab eodem hepatæ ob tu-morem opprimitur, vel ob grauitatem infiæ detrahitur, quando viscus tuberculo grauius, & viribus languens effectum, deorsum vergit: alligatur enim iecur quibusdam fibris septo, quibus deorsum reuulsis, vñā etiam septum trahitur, & ab hoc membranæ, quæ thora-cis interiorē partem comprehendunt, ex quo angustia spicitalibus partibus accidit, quæ hanc inaneam tussim affidit mouet.

Sequitur vt inuestigemus: Vtrum alii fluxus in hydrope reprobus sit? Dic. Per gracilia intestina, & mesenterium, digestæ sunt venæ mesaraicæ appellatae, à quibus exigitur succus, & per quas transi exectus ad iecur in sanguinem vertendus, cui clauditur, & intercipitur transitus prædictis partibus inflammatis. Quare cum venæ in distributione alimenti nequeant suam operam iecoti præstare, illud in ieiuno, & reliquis manerint intestinis, & eas partes grauat, quo sit vt statim, utpote debiles, id omne pellant deorsum per inferiorem aluum, & hæc est prima diutini alii fluoris causa. Altera. Materia illa dum in intestinis moratur, à ca-

lore inflammationis, qua partes illæ vexantur, retenta acrior redditur, & mordax, ynde pungit intestina, & ad excretionem proritat.

Sed hic diutinus alii fluxus ventrem non emollit; neque dolorem sedat; vt lib. 2. progn. 2. prædictit Hippocrates, imò eo adueniente venter non detumescit, quia non qualia oportet purgari, purgantur: Nam vt detumesceret, erat necessarium, humorem in ventre contentum, esse vacuatum, non cibum corruptum, cui non est liber aditus ad iecur; vt enim vacuatio conseruat, peccans humor vacuari debet, 1. Aph. 2. & 25. Quin dolorem non sedat: nam alimenti corruptio, & perennis excrementi biliosi retentio, tum ex putredine, tum inflammatione, & vehementi calore ieiuni, vehementer mordent intestina, & diarrhoeam concitant ferae immedicabilem; ex qua dolor amplius insolevit, cum internus ardor, & habitualis intemperies, premens diu & importunè, de nouo eadem generet excrementa. Denique deficiente nativo calore, & imbecilliori reddito, gignuntur cruditates, cum plurima flatuosi spiritus copia coniunctæ, quo repletæ intestina urgunt, intendunturque, & vehementi dolore premuntur. Quo fit, vt alii fluor diuturnus in hydropticis, lethalis sit, cum ex obstruktione hepatis, & venarum debilitate ferè emanet, & cum corpus commodo priuetur aliamento, tandem contabescit, & perit.

Excutiendu[m] est: Vtrum senes, vel pueri hydrophi magis sint obnoxii? Aretæus lib. 2. de causis, & signis diaurn. morb. cap. 1. postquam afferuit hanc calamitatem viris, mulieribus, & cuicunque ætati esse communem, subdit, in vocatam anasarcam, & leucophlegmatiam pueros faciliter incidere: iuvenes ad consistendi. vsque ætem, inundationi ilium esse obnoxios; senes, cum sint caloris nativi inopes, omnibus generibus esse expositos, cum frigidum sit illorum corpus.

Curatio.

Quamvis fusè de hydrophis curatione plura simus. proloquuti, lib. 2. Hist. Princip. Medic. ab Hist. 116. usque ad Hist. 125. inferamus hoc capite breuiter tamen aliqua remedia, Medicis futura non iniucunda. Primus ergo scopus in curando hydrope, circa nimiam corporis humiditatem absumendam debet versari, quod opus præstari non potest, nisi partes, à quibus malum hoc scaturit & fouetur, corrigantr. Quapropter iecur roborandum: nam hoc altricis facultatis est principium, in quo pro nutritione animalis humores generantur; idcirco si hæc pars afficiatur, aliae etiam quæ ab humoribus aluntur, debent necessariò coaffici.

Hæc omnia membra corrigi non possunt, nō totum expurgetur corpus; quod opus, vt feliciter administretur, in sex rebus non naturalibus ordo est obseruandus. Aët sit calidus & siccus, serenus, non pluviösus, neque ventis agitatus, aut crassus; hic enim, præsertim si sit frigidus, huic affectui summoperè nocet. Alimentum solidum esse debet, non liquidum, neque concoctu difficile. Carnes viles sunt, modicè siccæ, passerculi montani, perdices nouellæ, pulli columbini, turtures, quæ carnes potius edendæ assæ, quām elixæ. Panis sit nauticus, optimè fermentatus, cum modico anisi, aut fenicul. Vitandi fructus. Legumina fu-gienda, piscicula, & cætera quæ crassos, & flatulosos humores, gignere nata sunt. Potus sit vinum album, tenue, antiquum, per mixtum decocto eupatorij: vel sit aqua decocta cinnamomo, aniso, vel Chinæ radice. Parcissimè bibendum, sicutque clamosa alijs. ingenis compescenda, non potu, quia illis est nocentissimus.

Verū, quia variæ species huius affectus variam, & diversam curandæ rationem expostulant, idecirco de curatione

curatione cuiusque speciei agendum, & primum de

Ainsarea, In qua, si corpus sit robustum, florens, & morbus sit in principio, sanguis est emittendus, provt lib. 4. acut. 1. 1. prædictit Hippocrates, ibi: Si difficulter stirauerit, fueritque anni tempus astinum, & viguerit etas, ziribusque fuerit valentibus, sanguinem è brachio tolles; Præsertim, vt Galenus notat in com. si bic effectus ex suppressione alicuius vacuationis consueta ortum duxerit. Excedenda in quantitate modica, durimodique humor pituitosus à sanguinis natura non recedat valde.

Vacuatio etiam humoris pituitosi est necessaria, præcedente præparatione, facta cum syrupo de absinth. Rhodomel. duabus rad. cum aceto, Byzantin. oxymel. simpl. & scillitic. qui dissolui debent cum aq. fenicul. vel absinth. vel decocto anisi, Cinnamom. Apij, Asparag. Origan. Eupatorij, Asplenij, & passifl. B Humor pituitosus expurgandus est Agarico. Sen. Sem. Carth. Mechoaca, Diaphœnico, Elect. Indo minori, Hier. simpl. vel cum pilulis de Agaric. Cochiis, fœtidis, vel aggregatiis.

Facta aliqua vacuatione per medicamenta moderata vtendum est decoctis diureticis, concoquentibus, & incidentibus crassos humores: & sic offertendum Apozema singulis diebus, ieiuno, ventriculo, quantitate sex vñciarum, assumpta prius tabella vna Diarrhod. Abbat. aut drachma vna trochis cor. de thabar. vel de eupator. & fit hoc modo.

25. Cortic. radic. cichor. borrag. bugloss. eringij, asparag. petroselin. fenicul. an. 3 j. eupatorij, asplenij, adiant. absinth. an. M. 1. & B. passifl. sine nucleis folior. borrag. cichor. abilamni. an. M. j. cicer. nigrov. P. iiij. anisi, cinnamom. an. 3 j. & Coquantur sec. art. in sufficienti aq. quantitate, quo- vsque remaneant ib. iij. facta colatura, addit. sacchari, melis an. part. equal. Fiat apozema.

Postea reiteranda sunt medicamenta, quæ efficacius expurgant, sicutque per epicrasin vacuatio instituenda, pro quo vñsi hic Syrupus utilis est, assumptus quantitate vñciarum quatuor, alternis diebus, vel de tertio in tertium, prout patientur vires, dissoluat utque prius cum aq. fenicul. vel Absinthi. vel Eupatorij.

26. Eupator. M. ij. adiant. borrag. cichor. absint. pontic. ering. petroselin. an. 3 j. B. sem. anisi. sem. fenicul. an. 3 ij. cinnamom. 3 j. B. epiphym. polypod. an. 3 j. sem. cartham. 3 ij. cortic. ligni Indi 3 j. radic. Chin. 3 j. smilac. asper. 3 j. B. folior. sen. 3 iv. Coquantur omnia in tb. viij. aq. vsque ad media part. consumptionem: In colatura infunde Mechoac. 3 iij. agaric. trochis cor. sec. art. 3 iij. rhab. elect. 3 iv. ligni aloës, aromatic. rosat. an. 3 j. B. Colaturæ adde, Syrup. de epiphym. 3 v. syrup. de eupatorio, 3 iv. syrup. de sen. 3 iij. Syrup. cichor. Nicol. cum rhab. 3 ij. Omnia bulliant, quoisque acquirant consistentiam lycupi longi, qui aromatizetur cum 3 j. pulu. Diarrhod. Abbat. & feruerit in vase vitro.

Pituitoso humoris sufficienter vacuato, frigidæ iecoris intemperies medicamentis intus assumptis, & extra applicitis est corrigenda. In quem vñsum etsi in probata Officina plurima sit medicaminum copia parata, quæ in modum pulcrius, vel tabellarum assumpta, hoc opus extinè præstant; hoc amen Electuarium experimento à me felici est compertum, quod quantitate vñciæ semis in aurora assumptum, superbibita aq. eupatorij, vel quod magis probo, haustu ab absinthini vini, mirabilem in firmando hepatæ opem affert.

27. Theriac. antiqu. Mitbridat. an. 3 j. electuar. Alkerm. 3 ij. confect. biacynth. 3 iij. aromatici rosat. 3 ij. diamargrit. calidi, 3 B. diarrhodon. Abbat. 3 ij. B. dialacca 3 iij. cinnamom. elekt. 3 ij. diacircum. 3 iv. trochis cor. de rhab. trochis. de eupator. & trochis. diarrhod. an. 3 j. B. iecoris lupi preparat. 3 ij. pulu. cortic. ligni sancti. smilac. asper. radic. Chin. ligni zocati saffras, an. 3 j. B. ambari, moschi otiorati. an. 3 g. x. Omnia excipiuntur cum melle; &

A saccharo, & fiat Electuarium.

Exteriori hepatis parti, in eundem vñsum optimum est vñguentum sequens.

28. Olei de spica. & de absinth. an. 3 ij. olei majestic. 3 j. B. succor. cichorij. egyptorij. apij. absinth. acetirosat. an. 3 j. puluer. absinth. memb. baccar. lauri. santalor. rubear. rogar. rubear. an. 3 j. Bulliant omnia ad succorum consumpcionem, & cuim cera fiat Vnguentum.

Regioni abdominis admouenda sunt medicamenta; quæ vim fortiant resoluendi, & exiccati, & in primis parabitur fomentum.

29. Origani, pulegij, absinth. an. M. ij. camomil. M. j. thym. artemisia. an. M. B. nepita. M. j. fanugreci, 3 ij. salis, 3 iv. sulphuris pulueris, 3 v. Coque in æqualibus partibus aquæ, & vini albi, in tb. viij. aq. ad medie partis consumpcionem.

Post fomentum, imponendum vñguentum in eundem vñsum.

30. Vnguenti aregon, marciat. an. 3 ij. vnguenti dialthea compo. 3 j. B. olei capparum, & de absinth. an. 3 ij. cortic. radic. capparum, 3 j. cortic. radic. tamarisci, 3 ij. Cutem certa sec. art. fiat. Vnguentum.

Vtile etiam est humorum pituitosum in singulis partibus impactum evacuare, & exiccare. Hoc opus præstat balneum ex arena calida, præsertim marina, maximè si calor Solis adit fetuensissimus, qua torum corpus cooperire, & fricare, salubre est auxilium, & resoluendo humoris, partibusque roborandis utilissimum. Partibus tumefactis admouenda sunt reïoluentia emplastra.

31. Salvia. ruta. majorana. an. M. j. stachad. rotis marini, an. 3 j. pulegij. organi. bimi. an. M. B. melilot. 3 ij. chamañel. M. ij. fœnugreci, 3 j. B. sem. lin. 3 j. B. salis, 3 j. sulphuris, 3 j. B. baccar. lauri 3 j. Coque in sufficienti aq. quantitate, quoisque remaneant tb. iij. addit. stercoris. caprini. 3 iij. stercoris columbin. 3 ij. furfuris macri, 3 j. farina orobi. & lupinor. an. 3 ij. cum oxymelite, q. sit latiss. fiat Cataplasma.

Sudores mouete cum decocto smilacis aspe. Ligni sancti, & Radic. Chinæ per multos dies, innificè præstat: sicut Balnea naturalia, præsertim aluminosa, salfuginosa, & sulphurea, præstantissima sunt. Fontanellæ crutibus applicitæ plurimū iuuant, quarum ope spiritat iecur, & humores in habitu corporis, intimesque visceribus infixi expurgantur.

32. Tympanitis curatio his remedis perficitur. De sanguinis missione illud notandum primum, quod licet aliquando, raro tamen in hoc affectu utilis esse possit, prout lib. 2. Hist. Princip. Medic. in com. Hist. i 18. diximus fusè: tamen ferè non est celebranda, quia, vt 4. acut. 1. monuit Galenus: Nullus tympaniam, vel ascitem curare per sanguinis missionem est ausus. Calor enim innatus valde imbellis est, & flatuum adest copia multa, ad quorum resolutionem calore est opus, qui in sanguine perseuerantiam obtinet.

Purgatio saluberrima, vt colluies crudorum humorum exhauiatur, nam vt Cælius Aurelianu[s] docuit sapienter, falsum est existimare ullam hydropis speciem esse sine aqua: & licet 4. acut. 209. asserat Galenus, in ascite reperiiri aquam, & flatum in tympanite, intelligendus est ex se ipso, ex 4. Aph. 11. quo loco comparsus ascitem, & tympanitem, dixit, in ascite plus esse aquæ, & in tympania repetiri multis flatu cum aqua. Idcirco medicamenta quæ pituitosos humoros euacuant ad dissolutionem flatuum summe conducunt, hi enim ab illis fouentur, & progenerantur. In hunc vñsum præter dicta supra, quæ assumenda, & reiteranda sunt, vñsis est Syrupus sequens, oblatu alterius diebus quadruplicata.

33. Cortic. radic. fenicul. petroselin. graminis, asparagi. rubea timororum, an. 3 j. radic. trid. recentis, 3 iij. asari, cortic. radic. tamarisci, & cortic. radic. capparum, an. 3 j. B. siccæ; O. 4. siccæ;

ficula, buglossa cum suis radicibus, an. M. ij. eupatorij. capil. V. A *soldanella, 3 j. agarici trochiscati 3 v. epithym. polypodij, an. 3 ii. Coque omnia in vino, absente febre, si vero adsit in aqua, ad quantitatem lib. ij. Post fortē expensionem infunde Rhab. in petia ligari, 3 B. cinnamomi flor. borrag. buglossa genista, an. P. ij. epithym. 3 j. polypod. 3 j. ligni Indi, smilac. asper. an. 3 j. Coque sec. art. in lib. x. aqua ad mediæ partis consumptionem: colaturæ adde Syrupi de eupatoria, byzantini, & de epithym. an. 3 iv. syrup. de cichor. Nicol. 3 v. Sacchari albi quod sufficit, fiat syrups.*

In quem vsum optimi sunt clysteres flatus dissoluentes, vacuantes, & emollienses, bis in hebdomada inieci.

Z. Sem. lini 3 B. foenicul. 3 iii. furfum. P. i. sem. anisi, & foenicul. an. P. i. baccar. lauri, 3 B. ruta, M. B. origanum, thym. puleg. absinth. an. P. i. melilot. 3 iii. cinnamom. 3 j. stercoris caprini, 3 j. bete, M. B. salvia 3 ii. rorismarin. 3 j. B. sem. cartham. 3 iii. folior. sen. 3 j. Coque in sufficien. aq. quantitate ad lib. j. adde rhodomet. 3 j. olei laurini, & ruacei, an. 3 j. bier. Picra compos. diaphænic. benedicta, an. 3 ij. mafse pilular. de Agarico, 3 B. cum sale fiat Clyster.

Roborantia intus assumpta optima sunt, quæ suprà retulimus. Hic puluis dissolutus in vino, est utilis.

Z. Coriand. anisi, an. 3 B. cinnamom. piperis albi, caryophyl. an. 3 ij. macis, 3 j. calam. aromatici, 3 B. ligni aloës, 3 j. B. ambar. g. x. moschi odorati, g. vj. Sacchari albi ad pondus omnium. Tere omnia separatis, & serua.

Prosum inunctiones per totam abdominis regionem administratæ. Hoc vnguentum est multi vsum.

Z. Oleor. terebinthin. ruta, macis, nucis moschata, de piperib. & de ebeno, an. 3 B. olei laurini, & absinth. an. 3 ij. olei costini 3 j. vnguent. Agrip. 3 j. Misce: adde macis, caryophyl. nucis moschata, an. 3 ij. ruta, ligni aloës, absinth. an. 3 j. Cum cera fiat vnguentum.

Prosum conserua Anthos, flor. Stœchad. Zingiber, cortic. Citri, quibus si addas diagalangam, Dianisum, & Diacyminum, cum theriaca, & Mithridatio, viscera roborabis, & flatus mirè dissolues. Vel fiat hoc electuarium, quod ad firmandum labefactatum iecur, est nulli secundum. Dosis vncia vna ieiuno ventriculo, superbibito vno veteri, tenui, cuius potus ad tympanum curandam salutaris est summe, apud Serapionem cap. de hydrope.

Z. Pulp. passifl. enucleata. 3 j. croci, g. x. calami aromatic. 3 j. cinnamom. 3 j. sem. spica, 3 B. iunc. odorati. D. ij. myrræ, 3 j. B. theriac. 3 j. diagalang. diatri. n. pipereon. diacurcum. an. 3 iii. caryophyl. macis. an. 3 B. Cum mellis, & sapæ, an. part. æqual. fiat electuarium.

Sudationes ex ebeno, optimæ Balnea thermalia, vtilia. Emplastra ventri admota, saluberrima. Hoc est proficuum.

Z. Ruta, absinthij, pulegij, an. M. i. cymini, sem. anisi, & marathri, an. 3 B. thymi, origani, an. M. ij. sem. lin. 3 j. baccar. lauri, 3 B. fol. lauri, M. B. Coque sec. art. in sufficien. quantitate vni, & aq. salsa an. partib. æqualib. vñque quod remaneant lib. ij. adde Salis, 3 j. nitri 3 B. sulphuris, 3 v. stercoris vaccini & caprini. an. 3 iv. cineris quercus & vitis, an. P. B. baccar. lauri, 3 iii. Cum vino oxymelite scillitico, & aqua vñcæ, fiat cataplasma ventri apponendum.

De curatione Ascitis illud etiam asserendum, sanguinis missionem inutilem esse, & nullius vsum, cum in vacuando humore pituitoso totus cardo consistat. Per aliquod temporis spatium, syrups, & aliis præparantibus præsidii vti est necesse; post quæ vacuatio aquosæ humoris est aggredienda, assumpto per plures d. es hoc syrups.

Z. Radic. valeriana, pimpinell, helenij, ebuli, an. 3 B. vñcæ filicetris, 3 j. medulla sem. cartham. 3 v. sem. anisi, 3 B. sem. foenicul. 3 iii. gratiola, eupatorij. vert. an. M. i. veronica, scabiosa, betonica, cardui benedicti. an. M. B. flor. genista, & sambuci, an. P. ij. passifl. Corinthisiac. 3 j. B. senna, 3 B.

soldanella, 3 j. agarici trochiscati 3 v. epithym. polypodij, an. 3 ii. Coque omnia in vino, absente febre, si vero adsit in aqua, ad quantitatem lib. ij. Post fortē expensionem infunde Rhab. in petia ligari, 3 B. cinnamomi flor. borrag. buglossa genista, an. P. ij. epithym. 3 j. polypod. 3 j. ligni Indi, smilac. asper. an. 3 j. Coque sec. art. in lib. x. aqua ad mediæ partis consumptionem: colaturæ adde Syrupi de eupatoria, byzantini, & de epithym. an. 3 iv. syrup. de cichor. Nicol. 3 v. Sacchari albi quod sufficit, fiat syrups.

Plura sunt medicamenta, quæ aquam, & serosos humores per aluum expurgant, vt sunt Pilulæ de Mezereo, Elaterium, soldanella, succus radicis Iridis, & sambuci, quæ præsente febri intensa offerenda sunt cum cautela multa; & si exhibeantur, assumenda sun in forma solida: Nam si in potu propinentur, facile ob calorē insignem, intestina, ventriculum, & alia viscera insiguntur iædēnt.

Z. Pilular. de Mezereo, g. viii. elaterij. g. ij. pilul. Altaphaninar. D. i. aromatici rosi, D. j. Misce, fiat bolus. At experimento compertum est, succum radicis Iridis secundū aquam è ventre exhaustire; sed cum labefactet stomachum, tantisper eius malitia melle rosaceo est corrigenda, hoc modo:

Z. Succi radic. ireos depurati, 3 ii. hydromel. 3 j. misce fiat haustus vñus.

Vel hoc modo:

Z. Decoct. radic. ireos, 3 B. pul. rhab. pulu. triasantalor. an. D. B. rhodomet. 3 j. Misce, Offeratur ieiuno ventre.

Vel hac forma:

Z. Decoct. radic. ireos facta in ag. bord. 3 iv. rhodomet. 3 j. B. Misce, fiat potus.

Vel ex radice ireos fiat conserua:

Z. Radic. iridis excorticata, lib. j. mellis 3 xiv. Fiat conserua, eo modo quo fit conserua cydoniorum. Adde Anisi sem. foenicul. cinnamom. an. 3 ij. agallochi 3 j.

Vel vtere hoc modo:

Z. Semin. cartham. conquassati, 3 iii. radic. ireos, 3 j. cinnamom. D. j. Infunde per noctem, in 3 iv. feri laetis captini, vel vini albi tenuis.

Vel assūne alternis diebus succum radicis Ebolum, vel sambuci, qui in vacuando serosos humores stimulat, etiam efficaciam fortuntur.

Z. Succi radic. eboli, & suci radic. sambuci, an. 3 j. rhodomet. 3 i. Misce pro haustu vno.

Intermedio tempore viscera debent roborari tabellis factis ex solo Rhab. & saccario. In hunc vsum plurimum prosunt tabella: Diarrhod. Abbat. cum duplo Rhab. vel Aromatic. Rosat. cum Pulu. Trochisc. de Rhab. Eupatorio, & iecore lupi, & Trochisc. de capparib.

Ventriss regio vniuersa fouenda est decoctis roborantibus, & resoluentibus flatus, quorum ope vnguenta, & cataplasmata intimis penetrare possunt: Inter quæ decta hoc primatum tenet.

Z. Melilot. camomil, salvia, rorismarini, origani, pulegii, thymi, artemisia, folior. lauri, absinth. eupatorii, maiorana, calamith. nepita, ruta, an. M. B. folior. eboli, sambuci, caulin rubror. an. M. j. folior. quercur, cupressi, lentscici, rubi, an. M. B. thymelæ, soldanella, an. M. j. flor. canomil, 3 ii. flor. iridis, 3 iv. sem. anisi, marathri, cymini, aneth. an. 3 ij. nitri, 3 j. salis, 3 j. alumin. 3 B. sulphur. 3 ii. Fiat omnium decoctio in lixiu, facto ex cineribus quercuri, aut stipitum caulinum, additis lib. ij. vini, & lib. j. aq. vñcæ, & cum spongiis foveatur venter tumidus antecubum, & desuper apponatur emplastrum de Baccis lauti, aut vnguentum Attanitæ maius. (Si vites ferant) aut minus, quod per inferiorem ventrem mirum in modum aquosum humorum expurgat. Vel vtere emplastio proposito lib. 2. de præxi admirand. obs 53. Vel cataplasmata supiæ descripto. Vel appone vnguentum hoc.

Z. Vnguenti Marca. Aregon. dialeciae compos. & vnguenti Agrip. an. 3 j. olei anethin. ruta, iñini, capparum, an. 3 j. terebinth. 3 j. pulu. soldanel. quart. j. Misce cum cera fiat vnguentum.

Euacuanda est etiam aqua per sudores; hoc perficitur clibanis,

A libanis, laconicis, hypocautis, in solatione, cursu, exercitio, & ambulatione, quæ omnia, & eorum vsum late proponit ex antiquorum mente Oribasius lib. 8. collect. cap. 7. Nostro quo ob ægitorum debilitatem, solum in lecto utimur medicamentis, quæ in potum assumpta sudorem mouent, inter quæ fidissimo experimento compertum est, decocto ligni sancti sudorem excitare, vel, si æger ferat, balneis vtendum sulphureis, nitrofis, & bituminosis, quæ præterquam quod roborant, flatus mirificè resoluunt.

Aqua etiam euacuatur per cauteria, aut vesicatoria, toti ventri, & Aph. 32. in modo tumenti scoto affixa: huic enim parti admota, mirabiliter ægros ab Orci faucibus liberarunt: nam tota aquosum humoris machina ad sordum præcipiti lapsu ruens, per aperta foramina est vacuata. Sed generofissimum auxilium apud veteres est compunctio, seu ventris perforatio, quam, quia opus est periculo plenam, exercere pertimescebant; euacuatio enim plurimo spiritu cum aqua, vires concidunt, & deinceps æger nullum remedium habet.

Cælius tamen Aurelianus lib. 3. tardar. passion, cap. de hydrope, eam apptobat, alioquinque aduersas rationes confutat eloquerent. Nam ego non semel feliciter sum expertus in iis, quibus adhuc inerat virtutum robur, febris non aderat intensa, nec erant extenuati nimis: ij. roborato hepate, & medicamentorum ope firmatis visceribus, eductaque paulatim aqua sanati sunt.

Modum perforandi proponit Paulus lib. 6. cap. 8. vel cum gladio, vel cauterio; sed hic modus securior est: Nam ignis roborat, & septum in partibus apertis inducit. Securissimum tamen est, quem præscribit Galenus lib. 14. meth. cap. 13. dum sic ait: *Nec illud dixisse sufficiet, quod humor qui in hydrocele visitur, alienus à corporis substantia tota natura sit, sicut etiam quæ in ascitis hydroperibus continetur aqua, quorum certè evacuationem, vel medicamentis quæ digerunt, molimur, vel chirægia: in hydrocele quidem immisso syphone, in hydroperibus vero adhibita punctione, quam parvæntem vocant.* Quare sicut in ramice aquæ, seu hernia aquosa, syphone ab scoto eductur aqua, sic etiam ab hydroperiorum ventre, eodem instrumento facilè exhaeritur. Est autem sypho, acus argentea oblonga, palmi magnitudine, intus caua, in culpide perforata, quæ sensim in ventre immisso aquam emungit; qua extracta, nec foramen vestigium postea in cute appetet, nam concidentibus partibus foraminis, cutis sponte sua occidit. Si atrem per forenem scalpello pattem, non potest deinde ligatura decenter adaptari, vt aqua non erumpat, & cum distentus sit venter, & turgeat aqua, facile hæc vulnus dilatatur, & aperit.

Pars in qua punctione celebrari debet, varia erat apud antiquos: plures enim apertione ad latera vmbilici moliendam esse persuaseré sibi, quæ parte ilia sunt vacua, & inania, & musculi excarnes: Alij si lien erat affectum, ex parte sinistra; si ictur, ex dextra sectionem faciendam esse arbitrabantur, & meritò sane, quoniam in his partibus administrata compunctione quamplurimitis fuit saluti. Alij huius remedij loco crura scarificabant, quo remedio aqua in ventre contenta suo pondere præcipiti lapsu ruebat in partes inferas. Sed horum auxiliorum loco fontanellæ cruribus affixæ mirabilem utilitatem præstat, per quas serosi humoris continuo emanant.

OBSERVATIO I.

Ad vacuandas humoris aquosos, aqua stillatissima mirabilis efficacia.

*C*vñctis pro hydrope curando remedis nullum fortius, & præstantius inueni, quam hoc, quod si quadraginta dierum spatio, alternis diebus, quantitate

duarum drachmarum, iterum atque iterum expurgato corpore à serosis succis, assumat æger, miram sentier utilitatem, vel in desperato hydrope; ita vt intermedio die, assumat tabellam vnam Diacircumæ, & desuper ebibat generosum vinum, quod si fuerit cum absinthio prius patatum, erit excellenter.

Z. Flor. Persicor. lib. j. flor. ebolor. lib. j. B. flor. sambuci, lib. B. flor. genista lib. ij. scammonij, 3 j. turpeti, 3 j. B. columbid. 3 j. cinnamomi, agallochi diarrhod. abbatis. aromatici, an. 3 j. B. theriac. confect. Alkermes, an. 3 iii. ceryphyllor. D. j. B. moschi, D. ij. ambari elect. 3 j. rhodomet. lib. j. Macera per dies xij. in lib. iii. geneosi vini, & lib. j. aq. vitæ, & vñcij tribus Balsami. Repone deinde in vase vitreo, & distilla, exhibet liquor suauissimus, quem vase vitreo reserua ad vsum.

OBSERVATIO II.

Conserua ex Bryonia, pro hydrope curando, præstantisima.

R Adicem Bryoniae Albæ, facultate calidam & siccam esse, in tertio gradu, ita excedentiis caloris, cum expurgandi vi potentissima, Dioscorides, Galenus, Arabesque metioribz commendarunt. Illius succum, & stillatissimam aquam, pituitam, bilem flaram, & serosos, aquososque humores per vomitum interdum, frequenter per infernæ aluum vacuare, iidem austiores vñanimitate contestantur. Sed cum liquida, quæ cuncte ea sint, in hydrope sint suspecta nimis: ex ea patare soleo conservam, cunctis sane remedis potentissimis anterendam. Vtere ea de tertio in tertium triginta diebus, quantitate drachmarum trium, & desuperabile haustum generosi meri. Eam initiat conserua cydoniæ ad lentum ignem conficies.

Z. Radicis Bryoniae filicetris, succulenta, recentis, lib. j. romatici rosati, 3 ii. scobis ebolis in minutissimam farinam redacta, 3 j. ligni aloës, 3 j. moschi 3 j. ambari. g. xx. anisi, 3 iii. margarit. preparat. 3 B. cinnamom. 3 j. turbith. 3 j. C. Cointundantur ornia quovisque in vnam massam redigantur, & irrora vno albo, potentij, tenui, ad ignem apponantur, iniectis, prius libris duabus mellis optimi, & vna sacchari albissimi, & tandem coque, quovisque iustum spissitudinem acquant. Serua in vase vitreo.

OBSERVATIO III.

Vinum Ebulinum, & sambucinum, ad aquas hydroperorum educendas, eximium.

Z. Semin. ebolor. matur. lib. j. sem. sambuci, lib. B. Conconde, & in torculari succum exprime, deinde infunde per decim dies in quadruplica vini ali. bi. quætitate, adiecta vñcia cinnamomi: coque ad lentum ignem, quovisque abflumatur libra vna, colla, & serua. Huius vñcia vna in aurora epota, flatus dissolvit, eoque cum serosis humoribus per aluum valenter deturbat. Vtere quovisque venter detumescat, & æger melius respire, ac minus crucietur siti.

OBSERVATIO IV.

Hydropicus desperatus, perforatis illis in natura, & vacuanda copiosa aqua, præter omnium spem, consanescit.

*N*aturæ potentiaz nihil esse impossibile, vñque firmavit Galenus. Imbellis vires ad nullum opus sufficere, idem auctor est in locis multis. Quare non mirari non possum, cum asciticum quendam animo contemplor, qui totò ventre nimis turgidus factus, tote

toto corpore tabidus, siti inextinguibili oppressus febricula iugi vexatus, vigil, inappetens, algii profluui diurno, & tussicula detentus, pro mortuo habitus, ad vitam est reuocatus. Cum enim affines de funere essent solliciti, & æger præ ventre plurimum distento, se mouere non posset, natura, quæ semper est prona in animantis commodum, sponte orificio sibi parauit in ambobus illis, sub splene, & iecore, per quæ spatio decem dierum, emanarunt riuiorum instar, plusquam quadraginta aquæ limpidæ libræ: qua tanta vacuatione facta, cum exanimis esset, vini generosi potu ad se paullatim rediit, & commoda vietus ratione, roborantibus auxiliis, & sudoribus ex Ebeno patatis, ex toto sanus eusit.

OBSE R V A T I O V.

Aqua inter cutem laborans, liberalissimo & fus aqua marina potu, & copioso alio fluxu suberto, liberatus.

Quinquagenarius cum hydrope premeretur immaniter, & siti immisericorditer vexaretur, & potum illi assistentes denegarent, ecce intempera nocte, ex lecto in quo iacebat, cuius fenestra erat littori maris vicina, ex phiala funiculo appensa aquam in magna quantitate haustæ, & epotauit: hinc factum est, ut venter in vastissimam molem assurget, & ipse in ultimum mortis periculum se pœcipitaret. At cum marina aqua salugine, & nitrostate sua ventrem proriter, ex Galeno lib. de attenuant. vñl. rat. cap. 3. quod proprio exemplo Galenus ostendit 1. de cans/symp. cap. 7 eorum qui in nauigio, deficiente aqua dulci, marinam epotarunt; iij enim fluxa alio, cum mortu velimenti celeriter obierunt. Ob hanc causam æger noster, bona fane fauente fortuna, in immodicum aquosum humoris fluxum circa acrimoniam, ardorem, aut molestiam ullum lapsus est, qui per decem dies duravit ita importunè, ut de virtutum omnimoda iactura, calorisque natu extinzione timor esset; sed cum magis ac magis, oberto hoc alijs profluio, detumesceret venter, idcirco humorem fluere permisi, de viribus solum instaurandis valde sollicitus. Tandem suppressa sponte alio, & omnibus ditis symptomatis minoribus factis, exccante regimine in posterum vñl. à tam truculento malo liber eusit. Ob rationem hanc prudenter assertuit Celsus lib. 3. cap. 9. Quos ratio non iuuat, semper sanat.

C A P V T X V I.

De Calculo Renum, & Vesice.

Definitio.

Calculus Renum est corpusculum quoddam durum, toto genere præter naturam, instar lapidis seu topi, in substantia, seu sibi tenui progenitorum. In hoc enim à topo, callo, & vertuca diltinguitur, quæ licet duritatem obtineant, lapidis tamen formam non repræsentant. Exigit verò præsens doctrina, ut primò de calculo tenui, deinde verò particulatim de lapide vesice dicamus. Igitur querendum: *Vtrum sit morbus an causa morbi?* Res est dubia: Sicut enim ossa frumentum in ventriculo contenta, & intestinis, etiam si præter naturam sint, addita numero partium, nemo vocat morbum, sed causam morbi, sic de calcolo in renibus, & vesica dicendum est. Deinde calculus lœdit actiones mediante repletione, & obstructione cavitatis vesice. Igitur non est morbus, sed causa morbi: Nam Gal. lib. de differ. morb. cap. 7. docet obstructionem esse

morbum; humores crassos, & viscidos efficientes obstruktionem, esse causam obstruktionis. Igitur similiter calculi in renibus, & vesica erit causa obstruktionis.

Dic. Vna & eadem res, respectu diversorum, & morbus, & causa morbi, & symptoma esse potest. Deinde vñs & idem morbus, sub diversis constitutionibus, ad diversa morborum genera sapissime pertinet. Hoc modo vitiligo, si consideretur quatenus in parte affecta continetur humor impactus, & fixus, partis nutritionem impediens, morbus est in numero, quia est præter naturam; si respicias humor qui partem intemperat, morbus est in temperamento; si consideretur quatenus variat colorem partis, symptoma est in colore mutato. Ita Elephantiasis, quæ lepra Græcorum appellatur, interdum est in numero, quoniam sit additus substantia partis, quia ille humor stabilis partem labefactat; aliquando dici potest morbus in temperamento, quoniam intemperat; sœpe dicitur morbus in figura, hoc enim corrosio partibus viciatur; multo tamen in superficie, cum cutem maculis, & tuberculis reddat inæqualem; & quatenus descedat colorem, symptoma potest appellari in colore mutato: sic de scabie, & alijs curaneis affectibus indicandum.

B Dic vñterius. Licet Galenus 5. de loc. cap. 1. in med. agens de calculo tenui, pure contento in cavitate thoracis, grumo sanguinis, & alijs quæ præter naturam in cavitatibus partium continentur, docet antiquam fuisse quæstionem, an scilicet hæc addita præter naturam, essent de partium affectarum numero, an solum partes ab illis dicerentur affici, illam que disputacionem esse dialecticam, neque ad curationem conducere posse assertueret; soluenda tamen est, dicendo prius, calculum tenui, & vesice, non esse morbum, sed causam morbi: quia repletio, & obstructio est effectus vesice, calculus vero est causa illius, à Galeno tamen inter morbos numeri reponitur, non quia sit morbus, sed quoniam his assimilatur, indicat enim sui remotionem, sicut & morbus; ob quam causam Auicenna 2. 1. doct. 1. cap. 6. plura esse pronuntiat quæ morbis anumerantur, & non sunt morbi, velut sunt affectus pilorum.

Solue secundò. Calculus vesice, & est causa morbi, & est morbus in numero: quatenus enim replet, & obstruit, morbi causa est; quatenus actiones vesice, hoc est, excretionem vñl. quæ illius contractione efficitur, impedit, morbus est. Neque insit hoc modo. In calculo non est sanitas. Ergo nec morbus: Quia argumentum hoc sophisticum est; satis enim est quod sanitas reponatur in parte, in qua calculus continetur: cum enim se habet secundum naturam vesica, ut nihil illi deficiat, nec aliquid præter naturam sit additum, tunc sana est; cum igitur retinet calculum, quem ex natura lege retinere non debebat, tunc ægotat: quoniam phlegmone, cedema, & erysipelas sunt morbi, in quibus non reponitur sanitas: eodem modo calculus erit morbus, etiam in eo non sit reposita sanitas.

Neque obiicias secundò in hunc modum. Calculus non est pars animalis. Sed morbus dispositio est præter naturam partium viuentium. Non igitur erit morbus. Satisfacie si dicas vermes, & calculus vesice esse partes, non quidem de substantia membra organici, sed vitiosas intra earum cavitates contentas, ab intrinseco genitas, non vero ab extrinseco, idcirco earum actiones cum primò laetant actiones, esse morbos. Hac ratione lignum, aut ferrum quando infixum est in aliqua parte, etiam si numero partium sit additum, non reponitur inter morbos, quia est extrinsecus, sed potius inter causas morborum est reponendum.

Solum hominem calculorum generationi esse magis obnoxium animalibus ceteris, ex Aristotelis mente diximus lib. 2. His. Princip. Medic. in com. hist. 128. Lapides non solum in renibus, & vesica, sed etiam in aliis

alii nostri corporis partibus generati, variis veterum, & recentiorum testimoniosis ratum fecimus, lib. 1. His. Princip. Medic. in com. His. 70. et si in renibus, & vesica, propter lapidosæ substantiam transiit impeditum, frequenter coalescant. Virum tamen arena, & calculi in interiori renum cauo, vel in propria substantia generentur? etiam explicandum.

Nec desunt qui putent, arenas non in interiori cauo, sed in propria renis substantia produci, eo solum ducti argumento quia duræ sunt, ac rubæ, tenisque substantiam, colorēmque retinent. Sed illis plane aduersari Galenum certum est, quippe qui lib. 6. epid. sect. 1. com. 5. ad finem, a perte fatetur, tum arenas, tum calculos in renum cavitatibus etiam produci; sic enim ait Galenus: In commentariis etiam de naturalibus potentissimis, quidquid in venis sero, tenuisque cum sanguine permixtum est, renem ad se ipsum attrahere demonstrauimus: meatibus autem id in renis ventriculum percolantibus latius patefactis, aliquid etiam ex crassioribus succis simul illabitur. Quando igitur istud calcificatum in renis cauo impactum renacius inherescat, aliquid aliud eiusdem materia ex vena cana suscipiens, sibique apponens, plus augetur; semper enim quod recens influit, priori circum affigitur, atque ita insigni magnitudine topus grandescit, &c.

Nec verò argumentum oppositum pluris est estimandum. Nam licet calculus, aut fabulum, non in substantia, sed in cauo producatur, potest tamen tum colorum tum substantiam, renum substantia haud absimilem acquirere: accidit quippe rubrum conflari calculum ex sanguinis portione, bilis, alteriusve succi commixtione cum tenaci pituita, ita ut è lenta pituita nonnisi album, aut subcineritum calculum produci contingat, ut dudum citato commentario Galenus edidisset.

Hinc fit, ut in renibus calculus, & fabulum subrubri sœpe sint coloris: quod contingit, quia sanguis cum pituita permiscetur; in vesica potius albi, cum pituita in eius cavitatem pura prolabatur sœpe, in renibus transcolata prius, & subinde à sanguine prorsus secreta. Haud igitur atenarum color similis colori substantia renum, arguit eas magis in substantia, quam in cauo produci, etiæ canum subalbidi prorsus sit coloris. Nec ita ratione consonat, eas magis in corpore, quam in cauo renum generati, cum hic eis pateat locus, non perinde in substantia, utpote admodum compacta, & spissa.

Causa.

A Gendum primò de materiali lapidis causa, Vtrum sit materia crassa, viscosa, & lenta? Huius materialis esse copiam humoris crassi & viscosi, in renibus, aut vesica aceruari, agnoscent omnes cum Galeno 6. epid. sect. 1. com. 6. & sect. 3. com. 15. & lib. de renum affectione, in locis multis, sive pituita sit, aut lenta melancholia, genita à pituitosis, & melancolicis cibis, quos Auicenna vocat materiam materie. Sicut enim ex terra viscosa, & aquosatis participe materia, lapidosa corpora generantur, calore tenuem partem resolvente, & crassorem densante; ita in corpore nostro lapides proereantur: quare causa propinquæ calculi est humor viscosus, lensus, & crassus, hunc vero non solum pituitam ipsam, sed materiam purulentam, & sanguinem in phlegmone aggregatum esse posse, docuit

Auicenna 18. 3. tract. 2. cap. 16. & 4. parte canicorum, ex melancholia lapidem generari docuit, & Rhafis 10. continent. docebat dignoscere ex colore lapidum, humorem ex quo generantur. Demum ex quolibet humore ori posse non dubito, dummodo lenor cum crassitate coniungatur.

Cum enim affectus hic, corpusculum sit instar lapidis durum, toto genere præter naturam, atque adeo morbus in numero, propriè in excessu, lib. de diff. morbor.

cap. 8. ad sui generationem consistimere materiali requirit, multam quidem, lapidis corpulentia, & mollescentem. Insuper cum, interdum dum generatur, magna fiat evaporationis, & resolutionis, nisi copia adsit, non erit unde calculus fiat; minùs, si desit crassitas, quia tenuis humor facile elabitur, ac moram concretionis non patitur, propter improportionem quam habet ad lapidem, ex modo sua substantia; multo minùs deficiente lentore, qui porissima causa existit compactionis, seu agglutinationis, ad calculum generandum omnino requisita, 6. epid. sect. 3. cit. nam si induratus ab auge humor interueniente lentore in vnam sustantiam non coeat, nequaquam lapidescet, quin potius comminuetur, & solutus ad formam arenæ manebit, idcirco enim crebram areharum expulsionem nos à lapide tutos redere, scripti Auicenna.

In causa efficiente non dissentunt auctores, sed uno ferè consensu calorem immodicum fatentur. Ignem appellant Alexander, & Paulus, seu ardorem circa renes, ut loquitur Aëtius, nec immixtum: Nam cum res non aliter in duritatem concrescant, quam vel per magnam congelationem à frigore vehementi, aut per evaporationem, seu resolutionem partium tenuium, seu humidarum ab immodico calore: nec viventi animali tantum possit frigiditas intendi, ut ab ea intra corpus lapis concrescat, sit ut ad solum calorem referendum sit, vel igneum, vel paucum; hic enim in mediocri præsertim materia, pœta mota illam in lapideum vertit, quod expresse dixit Galenus lib. de renum affectionibus, cap. 2. Lege quæ de hoc argumento diximus, ad Galeni mentem, lib. 2. His. Princip. Medic. in com. His. 37.

Causæ externæ à quibus lapides generantur, sunt omnes illæ quæ succum crassum, lendum, & viscidum lignere solent, inter quas reponi primo loco solent motus inordinatus, vel concubitus, vel studium, vel balneum, vel potus immodicus post cibum. Nam distracto calore à ventriculo ad cerebrum, & partes extinas, inculta relinquent alimenta in ventriculo, & plurima pituitosi humoris copia accrescit, quæ ad renes confluens lapidū generationi est accommodata valde. Vita otiosa, pra postera alimentorum assumptio, vsus ciborum qui ante perfecitam præcedentis coctionem ingeruntur, summoperè hunc affectum fouent.

In particulari vero generant hunc affectum carnes siccæ, salitæ, fumo induratae, & quæcumque alimenta viscidum succum generant, mucosum, & crassum. De horum numero est potus vini crassi, turbidi, aquæ limosæ, & faculentæ, 4. epid. sect. 4. com. 9. Iuvant ad calculum procreandum succus, diuturna equitatio, saltus: hic enim motus vehementer renes inflammat. Decubitus in cultris plumis hoc dampnum erit inducit; lumbi enim ex plumatum concepto calore incalescent, hepatis venæ, & emulgentes dilatantur: argumento est; quod Septentrionales homines, præsertim Germani, Poloni, Vngari, qui tōto anno in his cultris decumbunt, hoc tormento immisericorditer cruciantur; si vero aliqui ab eo sunt immunes, ad temperamenti, & corporis dispositionem calculorum procreationi aduer- sam reiiciendum puto.

Etiam proponendum: Vtrum decubitus super dorsum huic morbo originem prefert? Negat Auic. 18. 3. cit. cap. 18. dum sic ait: Et dormire super dorsum, est ex eis qua lapidis conferunt. Quod oraculum nisi commodè interpretetur, quomodo cum recta curandi methodo consentiat, haud quaque intueor: ex hoc enim decubitu multò magis laeduntur nephritici, & calculis augmentator, quia declinare facit viscosas materias ad renes, & calorem fouet, atque adeo tam passuum, quam actionum principium intendit, & auger.

Attamen licet decubitus soporibus laboriosus sit, & absolue reprobarer; 1. progn. 14. & ad renes materias detrudat, cōsique non parum excalfaciat; sicut tamen nonnunquam

nonnunquam virtus refolutis confert, & ex longo iti-
vere fatigatis, quia eo situ membra omnia in imum de-
cumbentia orientur sita & in nephritide, ad cuius gene-
rationem vehementer nocet supra dorsum cubare, pro-
dest aliquando, videlicet quum detrudendus est a reni-
bus, vel veterib. lapis, cuius expulsionem, & descensum
iuuat, compressione, laxitate, & colote; quo nomine in
accessione nephritica ab Auicenna laudatur, non aliter
quam tunc temporis festinus descensus, equitatio, & alia
reliquis temporibus noxia commendantur. Quare decen-
itus supra dorsum, est ex eis quae conferunt ad lapidis
generationem, & augmentum.

Quares deinde: Vtrum vsus perdicis calculum genera-
re possit? Quod enim alimentum adstringit aluum, no-
xiis etiam humores, & pituitam praesertim lentam reti-
net & coercet quae materiam praestat gignendis calcu-
lis. Perdicem autem adstringere, Gal. & ceteri confir-
mant. Contrà docet Gal. lib. 6. de sanit. tuend. cap. 11. dum
enim de custodiendis iis qui calculo laborant, verba
facit, sic inquit: Opima vero iis, qui ita sunt affecti, caro
est. vt ex aliis perdicum, proxima attagenarum, & burno-
rum, & merularum, & turdorum, &c. Est enim optimi
succii, & mediis inter tenuem & crassum, lendum & fri-
abilem, ex lib. de attenuante diaria, cap. 8. Quare ex aliis
laudabilius est, secundum Gal. 3. alim. 19. & Auerrhoëm
lib. 5. collig. cap. 32. Ob hanc causam utiliter orosis con-
ceditur, succus enim eius tenuior est, & minus latus,
quam gallina, cuius carne velocius alit, 3. alim. 9. est
enim in actis temperata, & idcirco subfrigida vocatur
ab Averrhoë 5. collig. cap. 32. cum in passuis ad siccita-
tem declinet, ex Ishaac lib. dietar. universal. cap. 48. ob
quam causam costa sufficienter aluum adstringit, &
febrifugibus interdictum. Quod si 7. meth. 6. à Gal. con-
ceditur in siccitate materiali ventriculi, causa est, quia
facile coquitur, nutrit vbertim, & debiles refocillat:
maximeque quibus ventriculas natura sua humidior
est, aluum enim fluentem sifit, ex Auicenna 3. 1. doct. 2.
cap. 7. in fin. §. Scire quoque debes perdicem esse sicciam, &
ventrem adstringere. Quare haec aus in hoc affectu
utilis est.

De Laete etiam dubitandum: Vtrum inter calculi can-
sus sit adnumerandum? Affirmat Gal. 6. epid. sect. 3. com. 15.
cum id, praesertim si sit ouillum, aut vaccinum, crassissi-
mi sit succi, & ad lapidum generationem aptissimum:
Licet enim ratione seri abstergat, & ratione butyri
emolliat, tamen ob caseum calculo materiam submini-
strat, 3. de alim. faci. t. cap. 17. §. Quando caseus ad calculo-
rum in renibus procreationem valde est noxious, &c. Caseus
autem crassum praestat cibum, quod probat Galenus 4.
Aph. 76. quo loco vidisse refert filamenta in vtrinis ma-
gitudine semicirculi, & semipedalia, quae ex crassa
materia erant generata; patientes autem toto anno vlos
fuisse orbis, fabis, & caseo tam veteri, quam recenti,
6. de loc. cap. 3. ipse confirmat.

Sed si hoc verum est, cur 6. de sanit. cap. 11. Lac omne
universalum reprobatur, asinino excepto? Lac vero sic affectis
reliquorum animalium est prohibendum, unum vero asini-
num concedendum, propterea quod ceteris omnibus est te-
nuis. Solue hoc modo. Omne lac est crassi succi, asinini
tamen cum sit liquidius, & humidius, salubrius est
iis qui gracie sunt, excarnes, siccii, & calidi; & licet lac
tam contrarium sit calculo, tamen ob gracilitatem id
concedit; gracile enim corpus calidum est, 9. meth. cap. 5.
§. Si namque natura gracilis, temperatura autem calida, &
siccata, maximè evacuationibus offenditur, &c. & hac ratione
ob dolores nephriticos facile resolutur, & contabe-
scit; quod ad prohibendum futuram siccitatem, & ex-
evacuationem, lac offerre cogente necessitate opus est: in-
terdum enim licet spei nere vnam indicationem, pro-
pter aliam urgentiorem, vt scite 10. meth. cap. 6. docuit
Gal. 5. Ego enim talium quoque non paucis frigidam dedi-
tuimus esse ratu phlegmenas in presens angere, quam sinere

A hominem heclicam febrem incurtere. Reperit eodem lib.
cap. 1. §. Sanè plerumque, &c.

Signa.

ET si lib. 2. Hist. Print. Medic. in com. Hist. 94. plura de
distinctione colici doloris à nephritico sumus praefati, quo loco doloris renalis indicia altius sumus speculati, tamen nunc breviter de iis disserere, opera preventum mihi est visum. Hippocrates enim lib. 6. epid. sect. 1.
text. 6 ea proponit in hunc modum. In renem dolor gra-
uis, cum cibo implentur, vomitique pituitam; cum vero do-
lores abundaverint, aruginosa: & leuiores quidem euadunt
liberantur vero cum cibis vacuati fuerint, arenulaque
ruffa subsident, & cruendum meint; stupor femoris è dire-
cto pejuri.

De primo ergo signo, grauius est controversia inter
Hippocratem, & Auicennam; Vtrum Nephriticus dolor à
ciborum repletione exacerbetur? Affirmat cit. loc. Hippo-
crates. §. In renem dolor grauius, cum cibo implentur. Cum
enim multitudine alimentorum granantur renes & po-
tissimum intellectum Colon, quod est supra renes situm,
fit ut post repletionem ciborum, grauius se habeant
patientes, qui cruciatus nephritico opprimuntur. Sub-
scribit Auicenna 1. §. tract. 1. cap. 17. inquiens: Et reple-
tio cibi facit calculus vehementius existare dolores, & pro-
priè quando descendit cibus ad intestina, & pertransi: eis
Caterum quia difficile videtur ex alimentorum reple-
tione premi renes, quia ventriculus in altiori parte pos-
tus est, idcirco nequit Galen. in com. quod nomine ci-
borum Hippocrates duo intelligit, & ingesta alimenta
qua exeriori assumuntur, & recrumenta fæcalia qua in
intestinis recipiuntur; qua doctrina ex Hippocrate
confirmatur, lib. 1. acut. 45. dicente: At si super cibato
prior cibus non descendit, virtusque valida fuerit, & flo-
ruerit etas, glande est utendum quo loco de alimentis in-
gestis loquitur aperte. Et alibi sic ait: Quibus cibus in in-
testinis occlusus est, nisi quis prius ventrem subduxerit, &
forbitonem dederit, vehementer ladet: quo loco de aliis
excrementis est intelligendus. Quapropter in vitroque
sensu vera est Hipp. doctrina, excrements enim fæcalia
ratione situs intestini coli, renes grauant eorum qui cal-
culo illorum laborant: ingesta vero alimenta si in ma-
gna copia fuerint assumpta, idem grauamen praestant,
quoniam ex iis plurima recrementa fæcalia separantur.

Contra obstat Auicenna 10. 3 tract. 3. cap. 10. asseuerans, renalem dolorem fieri forte in hora vacuitatis. Verum
ne pluribus solutionem ambagibus Auicennæ contex-
tum, Hippocrati, & sibi ipsi tam aduersum obscurerimus,
& actioris indicij lectores perturbemus, praesertim
cum ipse cuncta feret, quae nobis scripta reliquit, ab
Hippocratica, & Galenica artipiat segete in suum hor-
reum. Ideo inuenimus aliam, excepta prima, tantæ repugnantæ conciliationem, in Galeni monumentis, qui
cit. epid. com. non modò ex ventriculi, & intestinorum
repletione renum dolores irritari assertur, sed à reple-
tione venis ingruente, vtpote non minus renum sub-
stantiam grauante, atque compriente. Ita ut verissime
cum Auicen. Afferere possimus, simil tempore quo
venæ alimento intumescunt (quod procul dubio con-
tingit, dum prima nutritionis instrumenta à cremono-
sa vacuant substantia, facta eius digestione ad ve-
nas) renum dolores fortes etiam fieri, & irritari. At-
que hoc pacto nullam prosus caliginem apud Auicennam offendit, sed egregiam, & constantem Gale-
ni doctrinam, quam se vbiq; interpretari ingenue
possit.

Secundum signum est vomitus humoris pituitosi,
deinde aruginosi: cum enim lapis ex materia crassa, &
pituitosa genetur, que in ventriculo redundant natura
suape, & generatur, de nat. human. com. 39. fit ut ægra-
tantur hunc humor in principio vomant; in fine
verò

verò cum ob vigilias, dolores, febres, ex sanguinis
& bilis assatione, aruginosa bilis generetur, fit ut
hanc ægri vomitu excernant; hanc enim fieri ex por-
racea per maiorem adustionem, 2. progn. 47. consi-
mat Galenus.

Tertium desumitur ex Galeno 6. de loc. 3. si dato me-
dicamento frangente lapidem, arenula, aut lapidis fru-
stula cum vrina excernantur, tunc enim affecta sedes, &
curationis modus agnoscentur; si enim illa medicamen-
ta assidue offerantur, illorum ope calculus in plures
diuisus portions excernetur.

Quartum signum est vrina cruenta: si enim angula-
ris lapis est, in descensu dividit vias, & sanguinis fluxum
excitat; si autem est laevis, & æqualis, sua magnitudine
hoc etiam præstat; in transitu enim vias dilacerat, &
dilatat, quare imbelles ægri sanguinem dilatum cum se-
roso humiditate permixtum per vrinam effundunt, & ita
redditur cruenta, qua teste Hippocrate 4. Aphor. 18.
¶ 75. vrina, aut renum exulcerationem, aut imbecillita-
tem significat.

Quintum signum est, si crus, è directo lateris patien-
tis stupore afficitur, vel testiculus eiusdem lateris retrahitur
hōque accidere certum est, non ratione com-
munionis neruorum, tunicarum, membranarum, aut
ligamentorum, sed vasorum; è vena enim caua, & arte-
ria magna, non parvæ vasorum portions deriuantur
adrenes, & testiculos, ratione quarum hæ partes mag-
num inter se obtinent consensum: illa anima vasa vtrinque
ad crura bifurcantur infra renes, & descendant ad
vtrumque crus pro nutrimento; quare mirum non est,
monente Galeno lib. 6. epid. si crux consentiant cum
renibus. De testiculorum verò retractione illa est cau-
sa, quoniam, ut inquit Hippocrates 2. progn. 10. tes-
tes si retrahantur, aut pudenda, dolor vehemens, &
mortis significatur. Quare cum renalis dolor sit saevus,
partes corporis externas magis infrigidabit, redacto ad
interiores sedes sanguine, & spiritu, & colis, testicu-
lorumque retractione sequetur. Accidit autem vt. crus
è directo lateris dolentis stupescat, ob consensu, quem dextra cum dextris, & sinistra cum sinistris ob-
seruantur solent.

Vtrum verò arena subsistens, vesica calculum porten-
dant, magnâ contentionem certatum est apud auto-
res, & non desunt nostro sæculo peritissimorum pri-
marij, qui acriter de hoc arguento digladientur. Hippo-
crates lib. 4. Aphor. 79. sic ait: In quorum vrinis velut
arenula subsistunt, iis vesica calculo laborat. Et primò
contra Hippocraticam doctrinam insurgit Galenit,
in com. qui hoc modo profatur: Non solum vesica, sed
etiam renes possunt laborare: Itaque manifestè mancus est
aphorismus, sine quia Hippocrates ipse dimidiam partem
sermonis neglexit, sine quia librarius omiserit: siue enim
in vesica, siue in renibus calculi generentur, una cum vri-
nis excent arena species.

Secundò Hippocrates sibi ipsi aduersatur lib. 3. Coacr.
sect. 2. Aphor. 16. dum ita habet: Arenula cum vrina
excreta indicant calculum esse in renibus. Ideo reprehendi-
vnter veteres Medici, qui putabant eas esse signum cal-
culi vesicae. Neque enim hoc videtur experimento con-
firmatum axiom: plurimi enim arenas excrentur, qui nunquam vel renum, vel vesica calculo labo-
rant, contra plurimi sunt calculosi, in quorum vrina
arenula apparetur vñquam.

Dic ergo, & fortasse verius, quam ij qui in conciliando Hippocrate cum Galeno, & seipso, tantopere se ma-
cerant & torquent, cum illi nullam conciliationem ad-
mittant, & Galenus apertissimis verbis mancum es-
se hunc Aphorismum in com. pronunciet, cum ex ejus
mente dimidiam partem sermonis neglexit, vel quia
primus librarius omiserit. Nec dubites: Licet enim
Aphorismi à magno Hippocrate sint conscripti, vt fit
marunt Rufus, Pelops, Lyceus, Soranus, Domus, Atta-

lio, & plures alij, qui Hipp. interpretes extitentes, quod ex
grauitate sententiarum patet manifestè, tamen ad finem
libri septimi nonnulli noti sunt additi, vt Galenus ad-
uerit lib. 4. derat. vlt. in proœmio; alij sunt interiecti vt
Galenus scribit 7. Aph. 47. & 63; & lib. 5. Aph. 62. & 63.
& lib. 6. Aph. 26. & 44.

Si vtrā quæras: Vtrum subsistens arena, certum, &
firmum sit calculi indicium? Responde negatiū: Nam in
ardentibus febribus ex adustione sanguinis in venis, ex-
cernuntur sedimenta arenosa, præsertim in declinatio-
ne, circa calculi suspicionem. Sententia verò Hippo-
cratis, & Galeni supra citata, afferunt arenas cum
vrina excretas, calculum vel vesicæ, vel renum porten-
dere, sunt magna ex parte vera, sicut pronunciata cæ-
tera quae à Medicis pro perpetuis habentur; tād enim
B contingentia non tollunt veritatem problematum me-
dicorum, vt doctè confirmat Galenus 6. Aphor. 58. Er-
go arenulæ vel calculum in renibus, vel in vesica præ-
fagiunt: hoc autem ex ceteris signis lapidis in vesicæ, vel
renum, vel ex arenarum colore coniectabis. Si enim sub-
rufa fuerint, calculum renum; si cinerit, vel albæ, cum
in vesica adesse significant. Sed neque hoc signum cer-
tum est, quia à vesica rufa, à renibus albas excerni
quandoque compertum est: nec enim lapidis renum, aut
vesicæ hoc indicium fidum est, sicut nec cetera quae
calculum renum, & vesicæ significant: omnia enim su-
prà numerata nec soli, nec perpetuò calculo renum con-
ueniunt, sed sola coniectura iudicandum, num calculus
in his partibus sit infixus:

Ad differentias lapidum accedamus: Ex suntunt ex
coniunctis; vt si cum febre, aut sine febre euentiant. A
loco, vt in renum substantia, vel cauo, vel in rene dex-
tro, vel in sinistro, vel in utero: Si generentur in ve-
sicæ, aut sunt in eius cavitate, vel in eius fundo, aut
ceruice. A figura, vt si sunt angulosi, rotundi, asperi.
A colore: alij enim albi sunt, rubi, flavi, nigri. A sub-
stantia: quoniam alij sunt molles, friabiles, duri; qui à
materia magis, vel mitius compacta generantur. A nu-
mero, quod vñus, vel plutes sunt, prout materia est mul-
ta, vel pauca; vel lenta & glutinosa, quae facile vñit
& concreset.

Presagium.

Vtrum calculus renum, vel vesica, sit morbus heredita-
ritarius? Responde Galenus hoc modo, 6. Aph. 28:
Accedit ad hanc causam, ob quas plerique incident in poda-
gras, quod multi, & patres, & avos habent podagrictos, in
quibus semen erat vitiatum, atque ideo posteriori vebmentio-
rem fecerunt partem imbecillitatem: ideo ab ottu, & à
parentibus, plurimi sit hereditarius hic morbus: Enim
verò si ex Hipp. lib. de aere, aqua, & loc. num. 36. ex pitui-
to pituitosus, ex bilooso biliosus; ex tabido tabidus,
ex podagrico podagrictus, ex lienoso lienosus genera-
tur, cur ob parentum semen vitiatum, ex calculoso non
sit calculofus?

Vtrum calculus ex hereditate contractus, incurabilis sit?
controversia potest esse non exigua: Cū enim omnis
morbus hereditarius sit in habitu, non contractus per
assuetudinem, sed per natinam constitutionem, vt pote-
E ex principiis generationis originem ducens, maximè
cum euacuatione curari non possit, omni auxilio medi-
co careté videtur.

Dic, hereditarios morbos in dupli esse differen-
tia: Alij enim sunt, qui in potestate characteris, in pa-
tre, & filio citra actualem morbum radicati existunt;
quales sunt omnes qui membris principalibus, & so-
lidas partibus præsunt: huiusmodi enim hereditarij
affectus non magis possunt curari, quam naturales
affectus, aut conditions aliqua naturaliter & ex prin-
cipiis, naturalibus contractæ, partis alij, aut toti affixæ,
huiusmodi difficulter, aut nullo modo curantur, de quibus
sunt

Sunt argumenta intelligenda. Alij sunt morbi hæreditarij, qui prorsus curatōnem admittunt, licet cum difficultate, quales sunt qui ex patre Gallicis, humoribus, aut calculoso morbo affecto in filiis eluentur: Nam patet virtuoso charactere infectum habet iecur: iecur quoque filii eodem insignitur, & ij ad tempus curantur, sed processu temporis in eadem vita reincident. Denique omnia vita hæreditaria, quæ characterem majori ex parte in humoribus habent impressum, licet difficulter carentur, propter reueriones qua in varias partes transserunt, curabiles tamen sunt; admittunt enim vacuationes, & tenutritionem, dummodo hoc opus aggrediat, usque ad ultimum adolescentia tempus: corpus enim durius, substantia eius siccior & solidior, mutatione etatum efficitur, quo tempore ipsum mutare est impossibile, ex humidiori enim carne facile aliquid mutari potest, aut alimentis, aut medicamentis, aut virosis obscurari, aut in meliorem substantiam modum permutari; quod autem inueteratum est, & ex innatis principiis contractum, haud facile mutationem recipere potest.

Si vero præcurationis gratia filios calculosos, vel lue venerea, articulorum doloribus, cutaneis affectibus vexatos curare volueris, ne suos filios eadem labe foedatos progenerent, à teneris annis hoc opus aggreditur, oblatis medicamentis iuxta naturam, & idem affectus hæreditarius, quo patrem fuisse conspurcatum est compertum. At si morbus actu parentes oppresserit, tunc ne in filios degeneret, omnibus auxiliis illi modo virilibus pugnandum est, ac si hæreditarius non fuisset. Si vero omnia hæc prodelle non videantur, & si iij in lucem exstant simili modo foedati, necesse erit parentum vita ordinem mutare, quid sanguis fiat aliquo modo diuersus.

Vtrum vero dolor nephriticus caterorum viscerum doloribus sit intensior? considerandum est. Plinius lib. 25. nat. hist. cap. 3. de doloribus ita distinguit: *Qui gravissimi ex his sint discernere, stultitiam proprie videri posse, cum suis cunctis ad praesens quisque atrocissimus videatur.* & subdit: *De hoc tamen iudicauere ani experimento, aspermos cruciatus esse calicorum à stillicidio vesica, proximum stomachi, tertium eorum qui in capite doleant, non ob alios ferè morte conscientia.* Hæc Plinius.

Sed alio modo controvergia est explicanda: Nam si ille dolor est acerbior, & saeuior, ex cuius cruciatu dura patemata, aut mors impendit manifestè, ventriculi, aut tenuum intestinorum dolorem, vehementiorem, magisque atrocem, quam reliquarum partium esse verè affirmabimus: Neque enim ex capitis, sicut nec ex calicorum vesicali dolore, ita citò homines intereunt, ac stomachi, & gracilium intestinorum dolore. Accedit, quid Galeno auctore, 3. de loc. cap. 5. & 1. de cauf. sympt. cap. 7. & 9. de vñ part. 11. nulla est pars quæ adeò exquisitè sentiat, ac ipsum ventriculi os, quare dolore cruetur acerbiori est necesse.

Additum quid cùm appetentia, molestus quidam, ac tristis sit sensus à motibus naturalibus factus, & motus naturales violentia careant, tristem, & molestam sensationem efficere nequeunt, nisi in membro sensu exactissimo prædicto, quod nè minimum quidem sensum fugere posset. Else vero ventriculi os animalis appetentia instrumentum, testatur Galenus lib. 4. de vñ part. cap. 7. dicens: *soli ventri, & maximè vñ partibus, que ad os eius pertinent, sensum indigenia, & inanitionis naturam tribuisse, excitantem, & pungentem animal effere cibaria: effeque hanc acuminis ipsius sensus potissimum causam, docet idem lib. 9. eiusdem operis, cap. 11. dum sic ait: Plusimum autem venter, & os eius sentire videatur, è quod appetentia instrumentum factum est, propter quam hac pars ventris sensu exactissimo est predita, quam qui vehementer esuriant, maxime conirabi, ac velut conuelli, & indignari sentiant, adò bene sensibus facta existit.* Est igitur ob causam hanc, os ventriculi, quinimodo

A & totus ipse venter eximio sensu prædictus. Quapropter hic ipse præ omnibus internis, doloribus intensior est, ad quem syncope stomachica, animi deliquium, virtus exolutio, & alia dura animi pathemata, ob consortium quod habet cum partibus præcipuis, sequi sæpissime consueuerunt.

Dignissimum perscrutatione est dubium: *Vtrum arena vrina humores à calculo magis securos reddat?* Hip. 4. Aph. 79. ex arena in vrina calculum præsagit in vesica; probat Gal. lib. de ren. dign. t cap. 4. dum sic ait: *Ac tennes arenula haud magno negotio quidecum excernuntur; quod quæ faciunt, nec agrotare se putant, um doarem nullum sentiunt.* Verum nihil est in hac re contemnam, cum tempore omnia grauiora reddantur. Quare securus videtur non excerni. Subscribit Auic. 18. 3. tract. 2. c. 17 §. Et dicitur quod quando sani, & proprietas mingunt vñ inam nigrum cum dolore, & absque dolore, indicat quod lapis compleetur in vesica: & confirmatur significatio in omnibus illis, si vides arenam residentem. Conträ facit ipse Auic. cit. loco, c. 16. dum sic ait: *& in illo in quo est sediment arenosum in vrina, non aggregatur lapis, quoniam materia non est retenta.*

Dic. Arenula ex renibus, vel vesica prodeunte, cum praesentia signorum nephritidis, confirmant iudicium cerro lapidis præsentis, ex Hip. & Auic. suprà cap. 17. sine praesentia autem signorum lapidis, sed in dispositione sanitatis, arenosa excernentes, minimè, vel raro evadunt lapidosi: arenæ enim eo tempore excretæ, rorub expulsive & materiam paucam, vel cum exiguo calore coniunctam significant, quare non concrescit lapis. In iis autem qui emingunt vrinam claram, licet non habeamus indicium de praesentia materiae, tamen de robore expulsive, & inopia materiae certi non sumus. Videtur ergo excretione arenarum in dispositione sanitatis magis secura, quam clara.

Addendum etiam dubium est: *Vtrum alius laxa præseruit à calculo?* Dic. Aptiores sunt ad lapidem qui aliis sunt siccæ, & ad omne genus morbi ex plenitudine, lib. de aere, aqua, & loc. in fin. & 6. Aph. 33. §. dicebat vero ipse lib. de aere, aqua, & locis; eos qui babent ventrem naturam humidum, minimè morbo laterali, atque altis morborum generibus corripi. Quare rectè dicebat Zoar. in prefat. In habendo ventrem mollem conservatur sanitas nutu Dei. Præsertim quid hæc duo mutuò sibi seruunt, apud Auic. loc. cit. cap. 16. & 4. Aph. vlt. *Mictio noctu plurima facta, parvam significat dejectionem:* Nam laxa alius, quia diuerit eò crassitatem humoris, & non retinetur, à calculo præseruat. Ex his liquet, pronos ad diarrhœam, vt balbos, ad lapidum generationem esse ineptos. 6. Aph. 32. vel qui assuefecunt vomere sæpè, vel qui interdum in dolores podagricos incurunt, ob quam causam humor à renum viis longissime avertitur: Nam, vt notauit Avice. 5. 3. cap. 11. rarissime accidit duo membra in uno corpore esse æquè debilia; quare fit, vt si intestina prædebilitate ex toto superfluos humeros excipient, ipsum in sanitate integrè conseruent.

Adiungendum etiam erat de sexu, & ætate, sed quoniam lib. 2. loc. cit. de eo arguento satis est dictum, breuiter modo respondemus, inter sexus, musculos aptiores, quia in feminis collum vñscæ breue est, & amplum, ad vterum terminatum; additur excretionem mensuram omnem plenitudinem exhauiens, ex Avice. 18. 3. tract. 2. cap. 3. Inter ætates, senes, & pueri: in his enim ætatis plurimè gignitur humor crudus; senibus, ob imbecillitatem coquendi; pueris inter dentitionem, & pubertatem, 3. Aphor. 26. ob ingesta plurima, præsertim praua, vt lac, ex quo crassus humor prægnitur, & fructus, nechon ob incompitos motus à cibo, 6. epid. sect. 3. cap. 15. cui autem pueri vñscæ calculi, senes renum lapillis plus sunt obnoxij, cit. lib. Hist. anno-

Deinceps de periculo huius morbi dicendum: *Vtrum sit gravissimum?* Galenus 6. de sanit. quend. c. 6. id affirmit

vix enim hic incipiens affectus curari potest: & si per annum durat, nullum curatum vidisse fatetur, 6. epid. cit. neque iuuenem, neque senem, quia intemperies illa sit habitualis, quæ nullo modo remoueri potest: & licet ad tempus esset hic catrifex morbus, recrudescit postea insolenter, cum de nouo recrumenta ex debilitate diuturna, & veluti connaturali facta regenerentur; quare per bellè notauit Aretæus lib. 2. de diuturnor. morbor. curat. cap. 3. quod facilius eterum à pariendi munere abstrahes, quam calculos renes à gignendis calculis. Laborant enim iam renes intemperie fixa, & radicata nimis, quam Galenus hec dicere consuevit. Accedit quid hunc atrocem morbum patientes, ob vigilias dolorésque assiduos, excarnes sunt, & graciles, & ex frequenti vñl medicamentorum frangentium lapides, facilissimo negotio tabescunt. Deinde à crassa, & viscida materia, à qua fouentur lapides, vel à lapide ipso supprimuntur vrina, in vteribus visceris propullulant, & debilitatis renibus incontinenter redditur vrina, & sèpè cum ardore intolerabili, quibus tantis malis vexati regoti tandem occumbunt.

Insuper quemadmodum raucedines, & gtauedines in valde senibus non concoquuntur, 2. Aph. 40. ita renum, & vñscæ via in valde senibus non curantur, 6. Aph. 6. cum enim frigidi, siccæ sint, à tempore proprio, 2. de temper. 2. fit vt affectus frigidus in ipsis incurabiles sint; habent enim in se fouentem dispositionem, & natuam ventriculi, & iecoris debilitatem, ob quam copia crudorum humorum excrescit, ex qua generationi lapidum sufficiens materia suppeditatur. Ultimè. Cum diuersi calculi generati possint, plurimi, pauci; longi, breves; asperi, laeves; magni, parvi; multi, longi, asperi, & magni periculosiores sunt paucis, brevibus, laevibus, & parvis; hi enim sicut excernuntur facile, ita illi exulcerando vñs vrina, & renem, aut supprimendo vrinam, sunt periculosi valde.

Curatio.

Duo sunt quæ in curatione huius affectus super sunt exequenda: primum est, præseruare ægrotos, ne in illum incident quando lapis non est concretus; secundum, genitum lapidem frangere, & expellere. Primum completur, si intemperies renum, calida & deurens corrigitur, impediatürque ne crassa, & viscida materia copia in corpore accrescat. In hunc vñl vianda quæcunque crassum succum procreant, difficulter coquuntur, & distribuuntur, quorum copiam cum superioribus capitibus singulatim referamus, non est cut hinc iterum proponamus.

Vtrum Casus à vñl calculorum sit eliminandus? non conuenit inter auctores. Galenus enim 4. Aph. 76. causam reddens, cur plurimi per vrinam filamenta excernerent semipedalia, eam esse scribit, quoniam toto anno vescebantur fabis, orobis, & caseo antiquo, & recenti: repetit lib. 6. de loc. cap. 3. eandem autem esse filamentorum materiam, & calculi, loc. cit. Galenus inculcat: illa enim in venis: calculi vero in renibus, & vñscæ generantur.

Accedit auctoritas Avice. 18. 3. tract. 2. cap. 16. & 2. canon. cap. 127. qui inter causas lapidis, caseum, vel siccum, vel recentem enumerat. Num autem vetus sit recenti deterior, affirmatiuè respondet Galenus 3. alim. 16. est enim praui sacci, lib. de bonit. & vit. succor. cap. 6. ob causas multas: Nam est valde acre, & igneum ex coagulo, quare patatissimus gignendis calculis, scilicet igneum, & crassum; addit enim Galenus 3. alim. cit. quod licet attenuantia permixta crassis, crassitatem corrigit, quandoque tamen secus accidit, vbi maius damnum ex alia malitia, nempe ex attenuante accedit, v. g. quia coagulum absunt omnem humorum casei, id reddit illum difficilis coctionis, & praui succi.

Tem. I.

A Itaque magis obest vetus ex permixtione, & adstrictio ne coaguli, quam recens; & ob hanc causam apud Ha- ly. 5. Theoric. 26. potenter gignit lapidem, obstructio nem, & cephalæam, maximè vbi repleto ventriculo ex cibo, & potu exhibetur; grauat enim ventriculum, & reliqua alimenta corrupti inalitia sua. Nec dicas, ipsum post carnes potissimum pingues commendari, 3. alim. cit. hoc enim ob aliquatenus adstrictiōnē pingue dinis pronunciat Galenus.

Clysteres sunt lenes, dolorem mulcentes, qui huino rem crassum, & viscidum clementes per album deturbant; acres vitandi: dolorem enim augent, renes inflammat, fluxiones mouent, obstructions impingunt. Hunc vñl præstant plura per os assumpta, quæ fæces induratas emolunt, & mollem alutum redundunt, vt bityum recens, vel oleum amygdalinum recenter extractum, vel cum magna, aut pulpa cassiae dissolutum.

At occurrit hoc loco dubitatio: *Vtrum clysteres in dolore nephriticō sint medicamentis purgantibus præferendis?* Dic, clysteres antecellere: nam præterquam quid le-

nunt dolorem, facalia recrumenta in intestinis contenta, quæ renes opprimunt, & grauant, enauant, & idem summopere in hoc affectu commendantur: etiam medicamentorum lenientium vñl, quibus vtinat in clysteribus integer peruenit ad renes, cum inter tunica intestinorum, quæ transpirabilis est, & renes, nihil mediet: illa enim renibus superponuntur. Vñl autem medicamentorum anteponuntur clysteres, præcipue si illa sint valida, hæc enim valde nocia sunt; intensum enim cum fortiantur calorem, renum intemperiem exacuant, violenter ad partem dolentem humores commouent, & obstructionem, inflammationēque adaugent: humores enim ex acribus medicamentis agitatos, renes ad se, affecti calore, & dolore, attrahunt evidenter.

Non oblitetanda disceptatio est: *Vtrum in dolore nephriticō sit vena secunda?* Cum enim longissime à parte tentata fluxione reuellendum sit, nequam ad cati trahendum, ex Gal. 13. meth. cap. 11. cit. si vñgeat dolor, ad arte imperandum squalorem renum, ad com-pescendam humorum agitationem, ad deobstruendas vias per quas lapis permeare debet, ea utrissimum celebrabitur, præsertim si corpus sit plenum, & vires valeant.

Obtrudes. Si colicus dolor, & renalis, in initio illud præsidii curantur, cur raro ille dolor vñscæ sectione curari præcipitur, & sic colica, & plebotomia raro consentiunt, a. 1. cap. 3. in renali vero dolore Medicamenta frequentissime exercent? Die primò, quod tenes sunt partes nobiliores intestinis; & ob hanc causam in dolore nephriticō citius à parte præstanti reuellendum humor. Secundò, colicus dolor fit ferè à frigida cati, flatu, viscidâ pituita, excrementis retentis, lumbricis, quare turpe, & calamitosum est sanguinem emittere, ne extracto sanguine, cuius ope absuntur flatus, ac crudi succi coquuntur, ad frigidorum succorum copiam ducatur aeger, maximè cum plura adiut auxilia, quæ hoc opus citissimum præstent, vt sunt medicamenta purgantia, & clysteria: At vero in nephriticō etiatiu, E cùm calor igneus vñgeat circa renes, reuulsionis, & at temperamenti causa sanguis emitendus; qui calor si adsit in colico dolore, vel sit ab acribus succis, vel inflammatione concitatus, tunc intrepidè vena secari, ob dictam causam.

Verum æquum est, vt antequam hinc discedamus, paucis disputemus: *Vtrum ex poplite, an ex gibero sit secunda vena?* Hip. sic ait 6. epid. cit. In renem dolor gravis, popliteum incidere, &c. repetit lib. de ossium natum. 12. oportet igitur vena sectiones in dolibüs in dorso, & in coxæ discessibus a popliteis facere, & a malleolis farinsecus: Subscrifit Gal. lib. 6. Aph. 36. dum sic ait: *Quod autem dicitur, separe*

lib.7.cap.26. Celsus edocuit, quo loco modum incisio- A nis, & alia omnia quæ tunc obseruanda sunt, proposuit diligenter, & recentiores sedula cura cum felicissimo euentu sunt imitati.

OBSERVATIO I.

Conserua ex ligno Nephriticō, pro præseruatione, & curatione calculi præstantissima.

Renum obstrūctio frequentissimam habet causam, calculum; rarius à sola crassa, lentaque pituita obturantur. Vtramque causam inter cætera præsidia amo- litur lignum Nephriticum: nam calculum minuit, & atterit, & viscosum humorem, arenosāmque substanciam abstergit, & vasa vrinaria proprietate quadam mundificat, & repurgat; quare magis prodest in præseruatione, impediendo hac ratione ne generentur cal- culi, quam curatione, et si in hac, suam etiam, eamque non contemnendam utilitatem præstet. Auxiliatur insuper iis, qui citra calculum, vrinæ suppressione ob mucosam pituitam suborta, & flatu laborant. Affertur ex noua Hispania, & est crassum, & enode, materie pyri. Et licet solum eo vtantur Medici, assulatim, & minutum inciso, macerato in aqua limpida, & relicto in ea quoque à bibentibus absumentur, quæ post di- midiam horam ab infusione ligni, cæruleum colorem dilutiorem contrahit, cum qua diluitur vinum, & non solum in renum vitiis, sed iecoris, & lienis obstrūctionibus, cùm calidum, & siccum sit in primo gradu, mi- rabilis effectus ex se præbet; tamen ex eo in puluerem tenuissimum redacto, conseruam paro, & misceo alia medicamenta, quæ similes facultates sortiuntur, imo puluerem in vinum, & ius carnium immittit, in d̄tos v̄sus. Conseruæ dosis alternis diebus pro præseruatione, sunt drachma duæ, superbito vino tenui Rhenano, vel simili. Pro frangendo, & expellendo lapide, singulis diebus vtor in aurora, quantitate vnicæ dimidiæ: Fiat hoc modo.

Ligni nephritici in subtilissimum puluerem redacti, 3 ij. lapidi Iudaici preparati cum succo limonum 3 j. spicer. lithobr. 3 ij. cicer. rubror. 3 iii. sem. raphan. 3 iiij. Theriac. mitridat. an. 3 ij. senin. veronic. 3 ij. B. flor. alth. bu- glof. & violar. an. 3 ij. radic. fenicul. acori. gentian. an. 3 v. milij solis 3 B. lapid. lyncis, 3 j. radic. anondis, eringij, bar- dan. an. 3 j. virga aurea, 3 iv. sanguin. hircin. 3 ii. B. semin. mespilor. 3 ij. pulu. anis Trogloidytic. 3 B. sacchari candi, 3 j. pendior. 3 ij. Omnia excipiantur cum saccharo, 3 ij. Oxy- melitis scillitici, & 3 iij. syrup. capilli vener. adde Anisi, 3 j. cinnamom. 3 ij. & sec. art. fiat. conserua.

Vel ex puluere solo ligni nephritici, cum saccharo, fiant etiam tabellæ, vel conserua.

OBSERVATIO II.

Calculorum incredibilis numerus, diu citra noxam excretus.

Quidam florente ætate præditus, arenosa, calculo- saque nativa constitutione ita erat affectus, vt à pueritia totam, ferè vrinam excerneret arenosam: in iuuentute, calore intensiori facta, & lutulenta materia in lapides coacta, singulis diebus emittebat sexaginta, & aliquando plures, calore albos, tenuos, rotundos, du- ros, lucidos, ciceris parvissimi magnitudine, (margaritas dices subalbidas) quos circa molestiam, dolorem, vrinæ suppressionem, ardorem, aut incommodum vrum emittebat semper. Hic omnibus celebratis auxiliis, à tanto malo inimicu leuati potuit.

OBSERVATIO III.

*Sabulum quotidie excretum per vrinam
in copia multa.*

Germanus quidam in consistente ætate constitutus, ita calidissimo temperamento erat præditus, vt circa renes, & iecur, ardorem assidue intolerabilem persentiret. Hic cùm vorax esset, & Baccho nimium indulgeret, arenosum sedimentum emisit sex annis continuis, in copia tanta, vt colata vrina, resideret in panno lineo sabuli dimidia libra, excreta cum ardore summo. Is plura tentauit, incassum tamen, auxilia. Hic præter balnea, attemperantia præsidia, intus & extræ admota, solo Spadanarum aquarum v̄su leuamen accepit.

OBSERVATIO IV.

In famina repertus mira magnitudinis lapis.

Fœminas licet rarius dolore nephritico accerrime tentari, experimento fidissimo auctores comprobant: tamen istiusmodi cruciatu vexata quinqua genera- ria, & duodecim diebus suppressa vrina, celebratis pluribus auxiliis, solum balneo oleagineo adiuta, excrevit cum vehementi dolore, patientis instar, calculum oblongum, durissimum, asperum, inæ qualē, subni- grum, qui pendebat grana, 37.

OBSERVATIO V.

Suppressionis vrinæ causa rarissima.

Septuagenaria cùm vrinæ suppressione premeretur immaniter, adhibitis præsidii leuata est. Ecce post duos menses guttatum eam coepit excernere, cum renum, vreterum, & vesicæ dolore summo. Tandem diu his tormentis cruciata, nullo modo potuit reddere vrinam per decem dies, et si illi plura fuissent ad excludendum calculum, quem Medici vnanimiter rebantur esse mali causam, auxilia machinata. Illa ergo omnino suppresseda, animi deliquio arrepta, ex halitu forsitan putentis lotij concitato, occubuit. Secundo cadauere patuit omnibus non fuisse lapidem, sabulum, aut grumum, sed lentam, gypſamque pituitam, ob quam vreteres veluti callo erant obstruti, qui exitum totalem vrinæ emit- tendæ denegauit.

OBSERVATIO VI.

*Vermes vivi in renibus inueniti, eorum
abscessum simulantes.*

Olyssipone in Xenodochio militum Hispanorum, meis oculis vidi exemplum admitandum. Decumbebat in lecto iuuenis quidam, satis robustus, & fortis, & qui à pueritia veluti dolore renum fuerat oppressus, qui sensim ac sine sensu, pedentimque ita accreuit, & immaniter illum excarnificauit, vt spretis omnibus præsidii tam vniuersalibus, quam particula- ribus, eum per duos annos ad mortis fauces deduceret. Extenuatum est corpus cum febre iugi. Insolenter illum vexarunt fitis, ardor sensatus in regione renum, alii nimia asthmatio, vigilia importuna. Demum accedente nimio fastidio tabidus vrim finiuit. Adsuī Medicus doctus, in offerenda præsidii satis diligens, præt̄o semper fuit Chirurgus eximus, qui Gulielmus vocatur. Hic cadaver dissecuit, adstante eruditorum Medicorum, & Illustriss. Virtorum corona, & quæsito loco in quo adsuī mali causa, nempe renibus, in quibus ager dicebat

dicebat lignum acutum, aut cultellum se portare infi- xum, inuenti sunt in utroque renum cauo, vermes crassi albi, viui, dimidiij digitij indicis longitudine, qui interiora ita atroserant, vt totum corpus conta- fecerint.

CAPUT XVII.

De Diabete.

Definitio.

Alenus lib.6.de loc. affect. cap. 3. caput de Diabete gradstruit, quod licet curaturo Medico non sit sum- moperè necessarium, quia hic affectus infrequens est, rarissimus, & ab eo bis solum visus; quem in Occidente nunquam se vidisse, part. 8. Aph. Rabbi Moses affimat, tamen cùm post Galenum plures eum tractasse, & cu- trasse glorientur, necesse est de eo aliqualem facere com- memorationem.

Diabetes ergo nihil aliud est, teste Aetio tetrab. 2. serm. 1. cap. 1. quæm affectio diuturna circa renes consistens, multum potum inducens, vna cum hoc, quod quicquid biberit, simul vt acceptum est, per vrinam eiicitur. Paulus vero lib. 3. cap. 45. sic definit: potionis transmissio est, ptotinus, qualis fuerit assumpta. Galenus loc. cit. de loc: sic ait: velox exitus existit per vrinam; ac exuberanter, eius quod potatum, eodem à sua qualitate non mutato. Ita definiunt Oribasius lib.9. synops. cap. 35. Trallian. lib. 9. cap. 8. Aetius tetrab. 3. serm. 3. cap. 1. Auic. 19. 3. trast. 2. cap. 17. Haly Abbas 9. Theoric. cap. 34.

Opportune expendendum est: *Vtrum diabetica passio ad solos renes sit referenda?* Hoc enim affimat Galenus lib.6.de loc. cap. 2. absonum enim putat hunc affectum referre, ventriculi, intestinorum, hepatis, aut venarum quæ in mesenterio sunt, seu earum quæ ab hepatæ exortæ ad renes tendant, imbecillitatæ neque etiam vesicæ: nam neque ea à renibus vrinam trahit, sed ipsi per vreteras ex- cernendo, in vesicam mittunt, quemadmodum neque in testina à ventriculo attrahunt.

Sed contraria obiecta nonnulla, quæ pro maiori ex- plicatione expedire oportet. Et primo. Si cum siti iecoris vehementi, orta ab immido calore, eius retentris imbecillitas iungitur, sine villa mora potus ad renes com- meabit, & ab illis in vesicam, siue velox, & perpetua lotij profusio. Insuper & non minus si membra omnia inctioni præposita, perinde atque canales laxentur. Ergo insufficienter videtur Galenus 6.de loc. cit. solis renibus diabetem addixisse.

Deinde. Quanquam membra inanita trahant, & arescentia, seu æstuaria, in siccitatæ, æstuque subsidium appetant liquor, solus tamen ventriculus, in quem tota tractio terminatur, 4. de v̄su part. 7. famescere ac sitire dicitur. Igitur cùm proposita affectio inexplibilem sitim potissimum importet, ad ventriculum ipsum propriè pertinebit, non secus quæm lienteria, & fames canina, licet etiam in his fluxus sine intermissione iunga- tur. Vel cur ad vesicam non referatur immodice tra- hentem, & præ refentricis imbecillitate continere ne- queuntem, si suos habet oblongos villos, quibus ad sepe per vreteres serum pellicit, j. de v̄su part. cap. 15. s. p. eque siue imbecillitate, siue resoluta, continuum, atque inu- luntarium concitat vrinæ fluorem?

Dic. Quamvis æstuans iecur inexplibiliter ferè sitire faciat, & ex nimio ardore roborata, austre tractrix, vehementer attrahat, & ventriculum celeriter exhaustat, non fugit tamen potum sincerum, perinde ac renes, quibus est innata proprietas pellicendi liquor, si vero præ tractricis debilitate non retinet, simul cum potu cibum etiam distribuet, nec ad solos renes, vt

diximus, atque adeò velox totius potus profusio in vesicam, nec diabetes succedit. Quamvis autem Are- tæ, & Auicennæ, ex meatuum laxitate oriri etiam di- catur, dictis non repugnat; cùm ad debilitatem renum, laxitas, & apertio viarum principiū vrinæ sequatur, ipsique ab igneo calore (quæ est causa fre- quentior) immodice stientibus, vniuersus potus à ven- triculo rapiatur. In hunc verò licet tractio terminetur, & quia eius appetentia est animalis, sitis manifestetur præcesserat tameq; inexplibili illa renum, à qua con- citat, quæque tractionis antecedentium partium, vena cœa, lecoris, & mesaraicarum, quin & ipsius ven- triculi, cœa existit; ac proinde merito Galenus ante- cedentes tractiones ad diabetem pertinere dixit, hoc est, ad vrinæ profluvium perpetuum, & continuum, ex im- modica renum tractione, & omnimodo retentionis de- fectu ortum; nec enim tantum importat situm simpli- citer, quæ solius ventriculi est, sed renum potissimum, cum aliis explicatis.

Non posse autem ad vesicam referri præpositum inorbum, constat, quoniam serum, vt diximus, pellen- tibus renibus, per vreteres descendit in vesicam, non trahente ipsa; quemadmodum nec in intestina chylus, eorum vi, sed propellente ventriculo: Nam recti villi quos habet vesica, faciunt ad ingessum vrinæ in ipsam, non ad tractionem è tenibus; neque enim per vreterum inanitatem ad renes, vñque diffunduntur, (quod tamen oportebat, si tali muneri inserirent) sed extremitate in tantum vreterum ferè contingunt, ad ingre- sum iuandum, qui difficilis est, facilis pet vreteres ipsos descensus: solet autem natura villos tantum adde- re, gratia delationis promouendæ, vbi vel frateria per longum spatium deferenda est, vt in sanguinis distribu- tione per vasa; vel difficultem habitura comineat, vt serum ad vesicam.

Nec illud dissimilandum dubium: *Vtrum Diabetes subito, an paulatim generetur?* Viderit enim huiusmodi morbi diuturna creatio, & quæ longo tempore parturi- tur, vt loquitur Aretauus, nec 6. de loc. 3. Galenus diffi- cultet, dum ait paulatim crescere: Iam si hoc agnoscunt omnes, referentes huiusmodi affectum inter chronicos, quomodo subito fieri dicunt, & veluti iam in vigore constitutus apparere more acutorum, quorum princi- piū, & augmentum propter breuitatem non sentiuntur, quanquam necessariò præcesserint: Nam dici subito accidere, quia cum symptoma sit virtutis naturalis, sine sensu sit; præterquam quod Auicenna non placet, 19. 3. trast. 2. cap. 17. quia non minus in diabetæ sensu adest, & voluntas retinendi vrinam, quæ fæces in lienteria, atque adeò pariter, sine voluntate, ac sensu; & coacte sunt: innumeræ ferè symptomata ad animalē virtutem pertinentia subito eueniunt, mul- taque paulatim, facultatum naturalium. Dic, quod quamvis Diabetes incipiat paulatim, & insensibiliter veluti vîres latenter capiat, & non nisi tardè veluti fa- cies agnoscat, non ita subito in brevi tempore, ac mor- bus acutus.

Superest discutienda celebris disceptatio: *Vtrum Galenus diabetem caninæ appetentia recte comparauerit?* Summis Medicorum stragis lib.6.de loc. affect. cap. 3. diabetem similem facit affectum cum lienteria: sicut enim debilitate ventriculi retentrice, accidit per infes- torum ventrem assumpta illicè expelli absque villa transmutatione sui, quem affectum, lauitatem vocat intestinorum; sic ob debilitatem renum, sequitur inter- dum tam celer, perpetuaque vrinæ excretio, vt ebi- bitum, simul vt potatum est, sine villa mutatione, plus iusto per vrinam excernatur, & si velox transitus li- quoris ebibit, qui nihil immorans in renibus, oxyssimè foras emingitur.

Sed hoc placitum excutendum est: Si enim animalis est ventriculi cupiditas, qua cibum, potumque appetit,

illa autem renūm, inōd omnium membrorum, qua sibi necessaria, & deficiētia quārunt, omnino naturalis; atque eiusdem ordinis cum appetendi actione censemur tractio, siue trahens facultas eadem dicatur cum appetente, siue ab ea diuersa: qua similitudine renūm attractio ex cava, cohæribit cum alimenti tractione ab ore in ventriculum, maxime cum deglutitione perficiatur musculis ad gula initium insertis? quod præter Auicennam 1. i. docet 6. cap. vlt. & 16. 3. tract. 1. cap. 1. docuit Galenus lib. de digest. vocal. instrum. cap. vlt. cūm inxta illius sententiam, motus omnis musculorum voluntarius sit, & animalis.

Dic, esse symptomata diuersatum facultatum, atque licet diuersa, non impedit conuenire in aliis, appetendi nempe insatiabilitate, & trahendi vehementia. Ut veð superior Galeni doctrina intelligatur recte, agendum: *Virūm deglutitione sit actio animalis, & tractio renūm à cava naturalis?* & num adeò inter se se assimilentur hæ tractiones, vt ambæ pariter, ventriculi scilicet ab ore, & renūm à cava, naturales sint, à virtute naturali profectæ; an verò illa, hoc est, deglutitione, functio sit animalis, voluntaria & imperata; altera naturalis? Et transglutitionem quidem, non à sola vi naturali, sed ab animali etiam seu voluntaria per musculos fieri, suadent aliqua, nec inualida, (non quid ad animalem ventriculi appetentiam sequatur: multæ siquidem actiones merè naturales sunt, non nisi præcedente sensatione, vt vrinæ, & faciem excretionis) sed primò, quia feriante omnino tractrice naturali ventriculi, vbi volumus, alimentum ingerimus, quin & pro arbitrio continemus in ore, vel inuito, & vehementer appetente ventriculo: Nam & in media coctione, (quo tempore concoctrix, retentrixque facultas agunt, & quiescit attractrix, cuius otium illæ excipiunt) inōd & præsente spontino vomitu, quem expultrix, retentrix opposita exequitur, & cum fastidio ingerit, si liber, deloramus. Igitur negari non potest, quod voluntas habeat ingressum in deglutitione, & per consequens animalis facultas.

Secundò. Si merè naturalis esset transglutitione, perpetuò fieret alimenti tractio in animalibus, similiter arque in plantis. Sed non decuit animalia ad perfectiores sensus, & motus creata, perpetuò occupari instar plantarum, in quaendo, sumendōque alimento. Igitur alimenti deglutitione non est naturalis, sed ab arbitrio dependet. Adde quid si hac ipsa de causa, & vt ex Platonis sententia scribit Galenus 4. de vñ part. 18. ne hominis vita fōrida foret, & à Musis, & Philosophia aliena, decuit, ne perpetuò egereret, vim animalem præesse faciem excretioni, haud dissimiliter oportuit etiam, ex eadem ratione, præsidere voluntatem, & virtutem animalem primo ingressui alimenti; perpetuò siquidem egererent, quæ assidue, & sine intermissione vescuntur.

Tertiò Inflammatis, vel resolutis musculis galam circumdantibus deglutitione manifestè impeditur, vt constat ex Galeno lib. 4. de loc. cap. 3. vbi ex sententia Hippocratis, 2. epid. sec. 2. ad fin. inter anginæ species tam numerat, in qua interni musculi gula inflamman- tur, cum magna transglutiendi difficultate, cuius etiam meminit Auicenna 9. 3. cap. 8. De transglutitionis verò defectu, ex eorundem mulciorum resolutione, mentionem fecit Aëtius tetrab. 2. serm. 2. cap. 33. cum Halyabbe lib. 9. theoret. cap. 24. At nisi musculorum ope, & virtutis animalis, perficeretur deglutitione, impediri nequaquam posset, vel auferri ad eorum resolutionem. Igitur præter tractricem naturalem, concurrunt etiam vis animalis, quæ per musculos operatur, ad delationem alimenti ab ore in ventriculum; atque adeò deuoratio non est motus solùm naturalis, sed simul ex animali, seu voluntario compositus, ut pote per musculos etiam factus, sic recte prouidente natura, ne si naturalis tantum foret, & perpetuus, animal à dignioribus operationibus

A auocaret; vel si soli voluntati committeretur, per defi- diam, aut obliuionem cum vitæ discrimine omittetur, cohereretur.

Neque his repugnat Galenus lib. 6. cap. 3. naturalem appellans motum transglutitionis, atque adeò significans ad naturam nostram pertinere: Nam quia post primam deuorationem ad guttur, quam gula musculus exequitur, maxima deglutitionis pars à tractrice naturali fit, ministerio villorum, naturalem simpliciter dixit transglutiendi motum, non negans id quod expressit cit. de digest. vocal. instrum. musculis simul etiam peragi.

Minùs obstat, quod contra Auicennam, & ita opinantes, contendunt plures, ex eo potissimum quid gula, seu cesophago nulli musculi insunt, alioqui futurum, vt etiam intet vocis instrumenta, cesophagi orificium simul cum epiglottide numeraretur, quod nemo tam Philosophorum, quam Medicorum, ausus fuit vñquam affirmare: Licet enim gula peculiares musculos non habeat, ex numerosis tamen laryngis, cùm quidam gula ipsam circumdant, & gutturi connectantur, iis vñtus ad detrudendum alimentum; voluit enim natura, vt deglutitionem etiam iuarent, licet ad vocem potissimum fuerint destinati, cit. de digest. vocal. instrum. Et de his intelligendus est Auicenna, vbi de lacertis meri facit mentionem, eorum enim ope animal pro arbitrio alimentum destrudit in stomachum, concurrentibus simul alimenti ipsius grauitate, naturali tractrice, & oblongis, seu rectis villis, quibus operatur. Num verò iuuet expultrix cum suis circularibus, cap. 10. lib. superioris, tit. de gula paralyse, est explicatum, & docent Halyab. 3. theoret. cap. 24. Aueri hoës lib. 2. collig. cap. 9.

C Verum quomodo rectis villis trahendi manus perficiatur, non satis constat: quidam enim opinantur villos ipsos prius extendi vñque ad contactum alimenti, (trahi siquidem nihil potest ab aliquo, nisi trahens, & trahendum adhaerent) cùmque gula non pertingat alimento deglutiendum, necessarium omnino erit ad epiglottim ascendere, vt cit. loc. testatur Aueri hoës, atque adeò rectos villos per quos attrahit, prius extendere deinde quiescente parte inferiore villorum. interim dum superior apprehendit, séque colligit super contactum alimentum, cōque apprehen' o paulatim quiescit, contrahere, & in ventriculum detrudere; ita vt duobus moxibus constet deglutitione, tribusque quietibus, duabus scilicet numeratis, & tertia quæ motibus contrariis omnino interponitur: Necesse verò esse, motum illum dilatationis præcedere, præter adductam causam, confirmant ex Galeno 3. de nat. facult. cap. 8. vbi non aliter ventriculum per gulum cibos attrahere asseuerat, quam nos manu eos admouemus: cùm ergo prius extendatur manus ad cibum capiendum, quam contrahatur, vt ori possit admoueri; similiter, &c.

E Insuper, ex eodem Galeno ibidem, nobis deglutientibus, larynx manifestè sursum eleverat. Sed laryngis tunica, continua est cum gula. Igitur hæc pariter cum illa inter deuotandum extendetur. Præterea. Vbi datur constrictio motus, concedenda est etiam distensio. Sed hæc ex sententia Arist. lib. de respirat. antecedit. Igitur priusquam contrahatur gula, dilatatur ad deglutiendum præstern docente ipso Arist. 8. Hist. animal. famis tempore non solùm gulum promi, sed & ventriculum ipsum in os aliquando ferè demandari, prout refert Galenus 3. de facult. cit.

Caterum non extendi rectos villos cum gula, ad deuordendum, sed contrahi tantum, præterquam quid nunquam Galenus ipse de tali extensione meminit, sed de sola retraktione deoīsum, & per eam cibum in ventriculum detruere passus docet, vbi de proposito loquitur; & manifeste deducit ex eo, quoniam si vñus oblongus villus, & esset ad naturaliter dilatandum,

& constringendum gulam, vñus perinde musculus suf- A ficeret ad similes motus arbitrarios peragendos. Atqui ad extendendum, & contrahendum quodus, natura pa- rauit oppositos musculos, internum, & externum, quorum contractione pro arbitrio dilatetur, vel con- stringatur. Igitur vñus, isque rectus villus internum, se simul, & gulam non extendet, & constringit; præstern cùm vñ tantum sit, tam musculi, quam villi operatio, contractio nempe sua longitudinis.

Deinde vna facultas, cum uno instrumento vñrum tantum peragit, & potest. Igitur tractrix, eiusdem recti villi beneficio non extendet, & constringit gulam, nec villus ipse, cuius naturalis operatio est contractio, se ex natura vñquam dilatabit, maximè nulla ad id cogente necessitate, cùm vel ex ipso Galeno 3. de nat. facult. cit. & alibi, utræque gula tunica, per quas sui villi protra- buntur vñque ad os ipsum pertineant, & ad alimentum trahendum pertingant.

B Quanquam verò per gulam, & recta illa stamina, ve- veluti per manus ad le ventriculus trahat, & ventriculi tractio cum illa manuum assimiletur, non proinde ne- cessare est, quod sicuti manus prius extenditur, quam contrahatur, idem etiam fiat in ventriculi tractione: nam præterquam necesse non est similia in omnibus conuenire, etiam mesenteri venæ iecoris manus dicuntur, nec ideo tamen dixeris ad trahendum distendi.

Iam verò inter deuordendum quantum larynx eleuatur, tantum subsidet gula, trahiturque deorsum ob eiusdem tunicae continuitatem, tantum abest quid pariter cum larynge sursum feratur, cit. de nat. facult. non secus ac in ferrea rota (cuius exemplo vñtus Galenus 7. de vñ part. cap. 7.) quæ ciconia, seu scrobs appellatur, uno vase subsidente, vas alteri extremitate catena alligatum in subli- me effertur. Non negamus autem membrum quod con- stringitur, posse dilatari, sed non extensione villorum, cùm tam extensio quam constrictio membra contractio villorum perficiatur, neque eisdem, sed oppositis, prout varijs exigunt motus.

C Denique in ingenti fame ventrem sursum in os rapi, præstern in pilicibus, quibus prope os situs est, cit. de Hist. animal. 2. non probat inter deglutiendum extendi, sed quemadmodum vterus in partu præ expulsionis con- natu, quem non extensus, sed contractus adhibet, ad factum extrudendum, plerumque simul etiam procidit, & relaxatur, dum alterum nititur deicere; ita & ventriculus præ vehementi fame immodicè sugens, totus ferè extra rapitur ad ingerendum, contractus tamen. Ex quibus ad questionem in initio propositam patet responsio.

Causa.

A Gitandum modò de causa Diabetis: *Virūm à calida renūm intemperie oriatur semper?* Cui questioni affirmatiue priscorum doctissimi respondent. Si enim Galeni doctrina est standum, affirmantis renes in hoc affectu excellentissimam vim in attrahendo obtinere, cur à frigida intemperie oriiri affirmabimus, cùm à calida intemperie attractionem fieri, à frigida impediti, vñanimitate Medici, & Philosophi contestentur. Deinde hypochondriorum, vniuersique corporis aestus, & ardor insignis, qui diabete correptos grauitate infestare soler, in renibus succensam esse calidam intemperiem planè demonstrat, & in hepate, & genere venoso, ve- hementer fixam, à qua sanguis liquatur, funditur, & eius maior portio in serum mutatur, & à renibus attrahitur, cuius nimiam quantitatem cùm retinere nequeant, ad vesicam protrudunt, hincque tanta lotij copia emittitur. Hac ratione corporis moles extenuatur; quare Aretæus lib. 2. de caus. & sign. diurn. morbor. cap. 2. diabe- tem esse scripsit, carnium, ac membrorum colliquatio- nem in vrinam.

Præterea liqueare, fundere, separare, attrahere, solum à calore perfici posse, adeò notum est, vt probatione non indigeat, & dilucide firmavit Gal. lib. 5. impl. c. 1. §. Si quidem quod faciliter ad se trahant renes, quod in sanguine aqueum, tenuique, ac serofum est, vrraque bac conferunt, nempe totius sanguinis primum fusio, deinde separatio, quo- rum neutrū abque valido calore peragi queat. Addit quod prisci, maximè Trallianus, vniuersi corporis refrigera- rationem, & humectationem, in his qui diabetem patiuntur, commendarunt, nempe lactis, præstern ouilli potum, quia humectat valde, suavitatem attempat, vñaque incrassando, sanguinem fusioni minus aptum reddit. De- dum, diabetici curantur sicut hecīci, balneo, quia ambo calida intemperie laborant.

Neque obiicias contraria sentientem Aretæum, & Auicennam loc. cit. §. Ex frigore dominante corpori, aut re- nibus. Et quandoque facit illud potus aqua frigida, aut ob- sessio vehemens frigoris in totum penetrantis, &c. qui hanc affectionem à frigida renūm intemperie oriri persuasere sibi, maximè cùm sic virinam emitant crudam, quam à sola debilitate; orta ex frigiditate emanare non eunt inficias: Nam immoderata diabetis causa, est im- modica intemperies calida, quam ab excedenti frigidi- tate, hoc est, nativi caloris inopia proficiunt certum est; Quare à positiva caliditate per se, diabetes; à priuatu; per accidens, hoc est, debilitate nativi coloris, quandoque emanat, putredinis instar, quam ab excedenti cali- ditate, & à peregrina frigiditate scaturire, 4. meteor. 1. Philosophus concedit.

Sciscitandum deinde: *Virūm omnes naturales facultates in diebete sint oblaſe?* Nam Galenus 6. de loc. cap. 3. attractricem, & retinentem summoperè laedi affirmat; & lib. 1. de crisi. cap. 12. virtutem retentricem simul; atque etiam alteratricem eorundem renūm extinetas, seu ablatas esse in hac affectione assertur. Quare tres di- uerſæ renūm facultates in diabete oblaſuntur: Attra- trix immodec attrahit, & hac ratione plurima vrinæ copia ad renes accedit; retentrix officium suum non peragit, alioquin non tanta celeritate vrinæ profluiuntur sequeretur; sed cùm serosa materia in renibus non per- sistat, idcirco alterationis ablatio adest: Verum attractrix primò & per se laeditur, retentrix adeò imbecilla est, vt ablata dici possit, concoctrix ideo extincta est; quapropter vrina excretur cruda, & incosta.

Cum verò ab intemperie calida renūm, cui illid iecoris, & vñarum nimia caliditas jungitur, hoc vitium emanet, necesse est vt biliosi, & acris humoris in corpore copia exciscat, maximè si præcessent febres ardentes, æstiuo præstern tempore generata, ciborum calido- rum, & mordacium vñlus, vini generosi immodicus potus, immodicum exercitium, importuna vigilia, applicatio ad igitur iuxta renes, Venus immodica, & alia quæ calefaciunt iecur, venosum genit, & corpus vniuersum; pro salsorum, & acrum humorum copia propullulat.

Signa.

S Ignis evidenter cognoscitur hoc malum: Nam scipiosior multò redditur vrina, quam potus afflu- mitur, quia ab immodico, & exurente calore refun- tota serosa humiditas liquatur, & attrahitur, & cum ea partium congenita humiditas resolutur, & evanescit. Quapropter viscera ipsis exuri videntur, antrum linquuntur, fastidio premuntur, ex ore saliuam albam, & spumantem reddunt, siti incompescibili vexantur, & ex violenta seri attractione illis, abdomen corrugatur, tandem hecīci febre detent, extenuantur & contabescunt.

Presupponit

Præsagium.

EX superioribus manifeste patet, quād dirus, pertinax, & exitialis sit affectus hic, qui si semel invaserit, (tard autem accidit) interficit: Nam ob excedentem renūm caliditatem, non solum humores venarum, verū etiam totius corporis immoderatius liquantur, & attrahuntur; quare subsequitur retorrida siccitas, velut in marasma accedit persæpe, quæ in immedicablem tabem transit necessariō, maximē cū plures instrumentorum cuiusque generis actiones, & vires sint impeditæ: quæ si ex toto perierint, aut sint abolitæ, deterrimas est morbus, & nullum postea æger remedium habet.

Curatio.

IN pluribus conuenit huius affectus curatio cum hætica febre: quoniam in sex rebus non naturalibus iordō fetuandus est, vt corpus refrigeretur, & humectetur, fermentur tenes, & eorum exuberans caliditas attemperetur. De magnis auxiliis sic determinandum: Si affectus incipiat, & vires adsint, ad ventilandum, & refrigerandum, sanguis è basilica potest emitti. Lenia expurgantia in eundem vsum possunt concedi, quæ acrum humorum momentum per alium decubent, provi lib. 2. Hist. Princip. Medic. in com. Hist. 138. docuimus. Vomitus prodest, præsertim quibus salsa pituita in ventriculo abundat. Clysmata utilia, si sint lenia, & quæ reñum calidam intemperiem demulcent. Balnea summoperè iuuant, linimenta, vnguenta super renes, & hepar apposita, summo sunt ex ysl. Narcotica valde prosunt: nam attemperant renūm feruorem, profluuum coercent, somnum conciliant. Quod si salsa pituita, acris, & mordax, è capite in renes decumbat, Fontanella brachii affixa mirificam utilitatem præstat. Quoniam verò horum remediiorum formulas ad refrigerandos tenes, & hepar, cap. de Tertiana exquisita, & Hætica lib. 4. sumus vberius descripturi, & in aliis locis sunt res propositæ; idcirco modò calamo habendas præstatu satius duco.

O B S E R V A T I O.

Diabetes, frigidissimo balneo, curatus.

Homo erat in iuuenili ætate constitutus, gracilis, litacundus, & vni potui generosi valde assuerus. Hic febri ardente oppressus, & curatus, in diabeticam incidit passionem; nam quemcumque liquorum biberat, illicid inalteratum per vrinam reddebat. Hic, cùm arderent vilcerā, dorsum peruri videretur, sitique premeretur incompescibili, quotidie nonaginta ferè libras tum aquæ, tum cerevisæ ebibitas, citissimè per vrinam excernebat, nulla in colore, sapore odore mutatione facta. Plura, sed circa fructum vllum auxillia tentata. Tandem cùm in dies extenuaretur magis, & præcordia flagrarent incendio, subito in lacunam aqua gelidissima plonam nudum sponte sua se se proiecit, sanguine bruma. Sequenti die portauit minus, non tam angustiosa sti oppressus. Utilitatem contemplatus, idem prosequitur auxilium, per horam in balneo frigidissimo immoratus; in quod cùm viginti diecum spacio semel in die in

F I N I S L I B R I S E C V N D I.

ZACVTI

A aurora ingredetur, ex toto sitis est ablata, renūmque reentrice robustiore facta, vigotior est redditus, & vrinam tempestiuè excernebat, nulla in posterum sit cruciatus.

Verūm hic liber iustum iam est adeptus molem, in quo, sicut superiore, & cæteris, ne mireris quod crebriter in Galeni vireta, cuius doctrinam inconcussò animo tuemur, diuertamus: Nam vir est in medica scientia celebris, & qui voculis nostris, vel indisertissimis haudquam indiget. Si quid tamen in hac industria nostra, vel eloquentia, vel bonarum artium cognitionis eluxit, si quid fuimus, id omne vel nos à Galeno accepsisse, vel ipsum sibi se defendendo suppeditasse, facile existimari patimur, ac volumus; maxiniè cùm vniuersæ Republicæ medicæ, illius illuceat summa sapientia amplitudo, atque maiestas: quare remis velisque, hucusque sumus adnixi, vt huius artificis eminentissimi doctrina suo restituatur nitor, ab omnique prorsus labo defæcata, sincera, & integra in Medicorum aras offeratur.

In huius ergo facundissimi auctoris scriptis, in libris de locis affectis, sec. gener. & sec. loc. plurima morborum genera repertuntur, quorum ille ex sua, & veterum mente peculiare curationem instituit, quæ ad partes vitales, & naturales pertinere videntur, de quorum curatione in his libris non meminimus, quia ad symptomata febrium possunt reduci. Quare ne in vastam molem hæc excrescant volumina, neve eadem iterum repetamus, placuit ad librum 5. in quo de curatione symptomatum febrium agendum est apprimè, eorum præxim reseruare: Nam hæc symptomata vel febres præcedunt, vel cum ipsis enascuntur, vel in medio impetu insiliunt, vel finita febri apparent. Antecedunt lassitudo, dolor capitis, sudor superfluus, Nausea, Vomitus, Inappetentia, diarrhoea, cholera, sternutatio impotens, Dorso incendium.

Incidente febri apparent, Colicus dolor, intestinorum tortina, hæmorrhoides, hæmorrhagia, tussis, dysenteria, icterus, lachrimarum fluxus, fames canina, laetitia gultus, ventriculi dolor, sitis immoda, animi deliquium, syncope, cordis palpitatio, vermes, rigor, conusilio, & aphonia.

In medio febrium insultu, propullulant parotides, stilla sanguinis è naribus, frigiditas extremorum, sanguinis mihius, heparis dolor, Vigilia immoda, somnus profundus, cœliaca, lienteria, heparis incendium, Aurum tinnitus, Vertigo, Tenesmus, difficultas respirandi, difficultas transglutiendi, singultus, Aphtha, linguae scabrities, linguae nigredo, delirium, Vrinxæ pressio, Vrinxæ ardor.

Finita febri, proferunt se se ventriculi languor, tumor pedum, heparis scirrus, lienis scirrus, alius adstricta, corporis, & axillarum fecor, ventriculi inflatio, corporis macies, difficultas ambulandi, Articulorum dolores, surditas, obtuso visus, vnguum scabrities, incendium in volis manuum ac pedum, cutis scissuræ, totius corporis rubedo, Porrigo, Verruca, Pediculatio, Scabies, & pruritus.

De horum omnium symptomatum curatione singulatim eo loco peragemus. Nunc adspirante Diuino Numinis, cui sit honor, & gloria in sæculorum sæcula, ad tertium librum adspiremus, in quo mulierum morbi penitulatæ examinantur,

ZACVTI LVSITANI. PRAXIS HISTORIARVM.

LIBER TERTIVS.

DE MORBORVM MVLIEBRIVM curatione agens.

PRÆFATIVNCVLA.

VM elegantissimum, & pulcherrimum mulieris corpus contemplo, in eo maiestatem quandam supra naturalem adesse non dubito, cùm pulchritudo ipsa nihil aliud sit, quād diuini vultus, atque luminis splendor in rebus insitus, per corpora formosa relucens. Mulieris enim corpusculum, omni aspectu, tantumque est delicatissimum, caro tenerima, color clarus, & candidus, cutis nitida, caput decorum, cæsaries venustissima, capilli molles, lucidi, & protensi, vultus augustior, prospectus hilarior, facies omnium formosissima, ceruix lactea, frons explicata, spatiosa, & splendida, oculi vibrantes, micanentesque, amabili hilaritate & gratia contemperi, supra quos supercilia in tentiem gyrum composita, eadémque cum decora planicie, decenti distantia sunt diuisa, & quorum medio descendit nasus, æqualis, & intra rectum modum cohibus, sub quo os rutilum, & tenellis labris conformi compositione venustum, intra quæ tenui risu dentes emicant, minutuli, & æquo ordine locati, eburneo candore nitentes. Circumsurgunt maxilla, genæque tenera mollitie, rostro fulgore rubentes, pudore, ac verecundia plenæ. Subest mentum orbiculare decenti concavitate iucundum, sub hoc collum est gracile, & longiusculum, rotundis ex humeris erectum: sequitur gula delicata, & albicans, mediocri crassitie fulta. Vox suavis, pectus amplum, & eminens, æquali carne vestitum, cum mammilarum duritie, illarumque simul, ac ventris orbiculari rotunditate. Latera mollia, dorsum planum, & erectum, brachia extensa, manus teretes, digitique concinnis iuncturis protensi, ilia coxaeque habitiores, suræ carnosæ, extrema manuum, pedumque in orbicularē ductum definita, singulaque membra succi plena. Ad hæc incessus, gressusque modestus, motus decentior, gestu digniores, totius præterea corporis ordine, atque symmetria, figura, ac habitudine, longè latèque in omnibus speciosissima, nullaque in tota creaturarum serie æquè amabilis, neque spectaculum ullum adeò mirandum, neque miraculum perinde spectandum, vt nemo, nisi cæcus omnino, non videat, quantæ tantæ pulchritudinis capax est mundus vniuersus, id in mulierem simul congreguisse, vt ob id illam omnis creatura stupescat, & multis nominibus amet, ac veneretur. Quod si hæc sensu patent quotidiano, & ex pulchritudine, quæ est compositio partium omnium

omnium cum proportione operibus accommodatissima, rimatur Gal. ex art. Medic. & corporis salubritatem, & robur, cur fœminæ, tot tantisque, imò saeuissimis morbis sunt obnoxiae natura suapte? At qui Philosophorum, Medicorumque volumina, attente perlegerit, huius rei velut miraculosæ causam meritò mirabitur, cùm exemplum quod vnicum duntaxat subiiciam, præstò sit ad manum. In menstruo latet omne damnum: hic enim sanguis, præterquam quòd à quartana, epilepsia, elephan-tiasi, morbis melancholicis, & alijs pernicioſissimis ægritudinibus fœminæ præferuat, si singulis mensibus, statuto ordine, & debita quantitate per uterum emanet, nulla labe fœdatus; si ob plures causas retineatur, aut plus iusto effluat, miseranda mala concitat, & ipsas in graue periculum deturbat. Accedit ad hoc, aliud naturæ commutare, morbos patitur hac de causa funestos, diros, immedicabiles. Si vero hic menstruus sanguis post partum non rectè profluat, aut nimium fluat, iisdem, vehementioribus tamen, opprimitur ac vexatur, cùm ex partus languore imbellis succumbat, & si res rectè eueniat, in posterum ex utero, tanquam ex perennissimo fonte emanant morbi monstroſi, Lernæi, insuperabiles, Herculea clava, hoc est apta, concinnaque remediorum methodo persanandi. Hanc nos, quoad poterit, seruabimus in hoc libro, primò, communium fœminarum, deinde grauidarum, po-stremò enixarum curationem proponentes. Incepitis annuat Deus Opt. Max.

A. *Morbos oportet primum ex Diis exordiatur curationem: quali difficiles mulierum morbi, perardui, periculosi, & graves, non humana ope, sed diuina potentia solùm possint persanari.*

B. *Si enim earum morbos attentè timeris, & in actuosa praxi solito animo attendas, procul dubio perspicies symptomatum rarorum reciprocantes fluctus, inuias voragine, & inexplicabiles remediorum nexus, ita ut ira quam partem inclines, prorsus ignores. Et ut à menstruo sanguine sumamus exordium, quid magis difficile, & laboriosum, quam fœminam nimio sanguinis fluxu per uterum emanante, viribus iam exhaustam, in vitam reducere, celebrata phlebotomia ad reunellendum fluxum? quæ cùm ob debilitatem extremam vehementer videatur noxia, ea tamen postremus huius symptomatis coercendi cardo consistit: & sic huius auxiliij deliberatio Medicos ob contrarias & aduersas indicationes, dubios reddit, & ancipites.*

C. *Rursus. Si menstruus profluat per uterum statuto tempore sanguis, & ex apparatu morbo. concitetur fœbris, ex humore intra venas stabulante enata, quid faciendum sit, hæsit artifex: si enim accisos menses provocare conetur vena secca in partibus inferis, timor est ne effervescent sanguis in visceribus, seu symptoma inducat, aut in aliquam partem principem irruens inflammationem internam committat; quæ si acciderit magis difficulter reddit curandi viam: si autem etiæ rem ex gibbero demas, purgationem menstruam sursum euocas, quæ omnia Medicos vel peritissimos sapientiæ decipiunt.*

D. *Quid referam de morbis truculentis grauidarum, in quorum curatione, ob ancipites & dubios euentus, Medici sapissime vacillant, & dearrant? Si namque miseras fœminas in primis, aut postremis gestationis mensibus inflammatio partis principis exerceat, quid faciendum in agone tanto hæsitant ipsi: si venam secas pro urgentia morbi, & periculi ratione, timor est ne exhausto pabulo pereat fœtus, & sequatur abortus, cuius violenta vi implacabiles morbi expellulant; si differt præsidia, saeuies morbi mortem accelerat.*

E. *Accedamus ad morbos enixarum funestos, cutati difficiles, inenarrabiles, ac prorsus diros, in quos ferè incident inopinato laxatae, & ex granitate partus debiles factæ, insomnes, doloribus oppressæ, maxima pudendatum partium dilatatione vexatae, acerbolatur diuulsione, excrementorum acreidine fatigatae, adeoque vitibus prostratae, examinesque redduntur persæpe, ex lochiorum nimio effluxu, ut eas iam moribundas, exhalatiusque animam expentes, & saui enim dolores illas inquidunt, angores intinanæ, hostiles cruciatus, funestæ æruginæ, ut parturitio ipsa, vel etiam naturalis, dicenda sit grauis, ardua, & periculo-plena.*

F. *Muliebres autem morbos esse periculosos, & exitiales, dubitat nemo qui in arte medendi est exercitatus. Cum enim illi ex vno ferè principio scaturiant, nempe menstruo sanguine, verè affirmare possumus, eos deleteria semper imbutos esse qualitate. Si namque is sanguis retineatur, et si sit putus, & nulla labe fœdatus, coercitus tamen, & non ventilatus, purgescit, febres malignas, aliaque horrenda vitia accersit.*

G. *Grauidarum morbos esse periculi plenos, ratio dictat: nam in illis morbi natura sua difficiles, gravissimi, ac exitiales, extrema, auxilia, sanguinis nempe missio-nem, & expurgationem expostulant, tenet concep-tio: quare non possunt Medici illis validum aliquod auxilium adhibere, auctore Galeno s. apb. 55. Si ergo haec pro multitudinis ratione non celebrentur, in dete-rius tuat affectus, necesse est; quare si mulier grauida aucto morbo corripatur, lethale, dicebat Cous senex.*

CAP V T II.

De difficultate & periculo muliebrium morborum.

A. *Ntequam ad singulos mulierum morbos curando descendamus, de eorum grauitate, & periculo disputationem hoc loco pertexemus: Virum muliebres morbi virilibus sint grauiores & curati difficiles; Respondet. Dictator summus in hunc modum, lib. de natura mulieb. num. 1. Qui redi tractare vult fœminarum mor-*

Huc alludit eiusdem oraculum, lib. 1. de morb. A num. 3. dicens. Si mulier vtero gerens peripneumonia, pleuritide, phrenitide, & ardente febre corripiatur, aut erysipelas in vtero fiat, necessitatem habet, ut ab ipsis permutetur. Altera causa addenda ex Arist. 4. de generat. animal. cap. 6. dicente, bruta, dum vtero gerunt, magna ex patte optimè valere, mulieres plerumque ægrotare: illa enim excentur, laborant, excrementa ablumunt; hæ in otio viuunt, & ob sedentariam vitam excretorum copiam accutulant. Postrema causa est, quod ob depravatum aperitum, praisucci cibaria inordinatè ingurgitant, quæ licet vbi assumpta sunt, bellè videantur concoqui, tractu tamen temporis, in ipsis gestationis mensibus postremis corrupta, febres malignas excitant, vt de cucumeribus pronunciat Galenus, lib. de alim. facult. cap. 6.

Enixarum morbos esse periculosos, ac diros, facile probari potest: cum enim fetus in vtero per totum conceptionis tempus dulcissimo sanguine alatur, impurum respuit, auctore Hippocr. lib. de natur. puer. num. 39. sit vt vniuerso corpore, terri & spuri ciuipe sit excrementi colluuius, ex illo præter elaborato sanguine suborta, quæ enixus commotione exagitata, fervens, & ebulliens, halitus ex se eructat noxios, & virulentæ plenos, qui suam corpori cacoethiam impertinentur abunde, ex quorum fonte saeuissimi gerinant morbi, symptomata dira. Audi Senis expertissimi interpretem grauissimum, lib. 1. epid. sect. 3. com. 21. sic loquentur. Illud certè in omnibus mulieribus, quarum impedita à partu est purgatio, sciendum est, & memoria tenendum, esse qua in extremum mortis discrimen veniant: per paucas admodum, que modicè infestata sunt, propterea quod plurimis vteris inflammatur; quibusdam in ipso partu sanguis effusus diversa sit qualitate, his bilius, illis melancholicus, aliis virulentus, aut pituitosus, aut mediocriter bonus, sed exquisitè inculpatus haud unquam: nam eius optima portio in factus incrementum est insumpta. Demonstrant naturam eius, symptomata qua consequuntur cohabitam à partu purgationem: id quod huic accidit, de qua hoc loco verba sunt, rigor, acuta febris, sitis, biliosus affluxus, delirium, vigilia, convulsiones, palpitationes, crux cruda, & iumentorum persimilis. Itaque morbi sunt pessimi, in quibus utique membrati succi abundant, &c. Reperit 3. eiusd. operis, sect. 3. com. 73. & lib. 2. prorrhet. com. 48.

Superiori quæstioni proxima est & illa: Virum morbi muliebres sint admirabiles, diuinis? Hippocrates lib. 1. progn. text. 4. sic ait: Si quid in morbis diuinum fuerit, illius quoque habenda prouidentia. Sed quid per diuinum intelligat, litigium est apud Auctores. Per id aliqui intelligunt iram Deorum, quasi morbi ab iratis Diis mittantur; vetum hæc opinatio refutatur à Galeno, cum Hippocrates nuncquam hoc crediderit: At ne in afferendis variis interpretum expositionibus tempus conteramus, Galenus per diuinum, aërem intellexit, sequutas Hippocratem, qui 1. epid. conf. 2. com. 3. aërem qui supra nos est, coelum appellat, dum ait: Cælum erat procellosum, & nubilum.

Sed licet hæc explanatio vera sit, admittit & ille in com. cit. sententia Hippocratis, explanationem aliam latet veram, dum sic ait: Non simpliciter, quæcumque causas habent incognitas, aut inopinabiles, diuina vocamus, sed vbi mirabilia habeantur duntaxat. Diuinum igitur, est arduum, occultum, admirabile, apud Galenum, vti & apud Platonem lib. de coniunctio. Cum itaque in cunctis ferè mulierum morbis, & in quolibet illarum statu plurima occurrant difficultia, ardua, admira- randa, diuinum quidpiam proculdubio illis inest.

D hæc instrumenta propria sanitate, & vita fruuntur; contraria si viciuntur, ægrotant, & tunc enascuntur morbi, qui à priscis vocantur muliebres, quod contingent circa instrumenta, quæ sunt propria mulierum, non autem communia viciis.

E Instrumenta hæc sunt vterus, & mammæ: vterus, vt conceptui, & partui subseruat; mammæ, vt nutritioni partus famulentur. Horum instrumentorum duplia sunt officia, alia propria, communia alia: illa sunt tria, conceptus, partus, & menstruorum purgatio: ex communibus est nutritio, quæ alteratrice, attractrice, retentrice, & expulsive perficitur. Accident ergo morbi circa vterum, si laedatur conceptus; deinde si laedatus partus, vltimò, si laedantur menstruae purgationes, quæ omnia propria vteri opera dicuntur. In concepitu plurimi euenient morbi: si enim numquam, aut raro fiat, appellatur sterilitas; si concipiatur aliquid, quod naturam humana non representet, sit mola. Partus, aut est celerior quam oportet, & abortiunt fœminæ; aut tardior, & emoritur; aut ex gemellis, uno mortuo, alter exit ex vtero vivus, & yecatur. Vopiscus, à Plinio lib. 7. cap. 10. Vel partus exit cum dolore, & anxietate parientis plutima, & appellatur partus difficilis: aut exit fœtus pedibus, non capite, & dicitur à Plinio loco citato Agripa. Impedimenta operationes menstruorum, aut quia non fluvit, aut nimis profluunt, & appellantur menstrua suppressa, retardantia minuta vel superflua.

Vel

CAPVT III.

De numero muliebrium morborum.

N On indigna quæstio censer debet: Vtrum fæmina pluribus morbis sint obnoxia, quam viri? Respondet Hippocrates lib. 1. de morb. mulier. num. 87. in hunc modum: Periculosa vero sunt, & plerunque acutes, & magna, & intellectu difficultia, eo quod mulieres participant morbis, & aliquando neque sciunt quod agrotant, priusquam morbos experiantur à mensibus, & seniores factæ fuerint, tunc autem necessitas, & tempus ipsas morborum causas docent; & quandoque non cognoscitibus ex quo morbo agrotent, morbi incurabiles sunt, antequam doceatur Medicus ab agrotante, ex quo morbo agrotet. Verentur enim narrare etiam si sciant, & pre imperitia, & ignorantia turpe sibi id esse putant. Sed & Medicis simul peccant, non exactè morbi causam percontantes, sed velut viriles morbos sanantes. Et multas novas ab huiusmodi affectionibus corruptas. Quare statim causam interrogare oportet: multum enim differt muliebrium morborum, ac virilium curationis, &c.

C Ex qua doctrina colligere licet, fœminas multorum morborum esse participes, hæcque variis morbis, & diversis à virorum affectionibus frequente corripi, & ob id diuersam medendi rationem exposcere: nam præterquam quod iisdem frequentius subiiciuntur morbis, quam viri, quia debiliores illis sunt, frigidiores, & morborum impetus declinare nequeunt; etiam aliis, iisque saeuissimi sunt obnoxiae, ratione vteri, cum hic omnium muliebrium morborum causa sit, vt perbellè docuit Hippocrates lib. de loc. in hom. num. 20. ex quo diuerso sexu, quo sunt à natura constitutæ, omnis earum peculiari emanat conditio.

Sexus ergo inter se differunt, per signa potissima, & manifesta, quæ à conceptu, partu, & educatione partus desumuntur; & natura mulieri largita est instrumenta ad partum, & conceptum necessaria, quibus illa à mare distinguitur. Hæc vero cum operationes proprias, & peculiares habeant, quæ ex temperatura peculiari emanant, qua vbi secundum naturam se habuerit,

D hæc instrumenta propria sanitate, & vita fruuntur; contraria si viciuntur, ægrotant, & tunc enascuntur morbi, qui à priscis vocantur muliebres, quod contingent circa instrumenta, quæ sunt propria mulierum, non autem communia viciis.

Instrumenta hæc sunt vterus, & mammæ: vterus, vt conceptui, & partui subseruat; mammæ, vt nutritioni partus famulentur. Horum instrumentorum duplia sunt officia, alia propria, communia alia: illa sunt tria, conceptus, partus, & menstruorum purgatio: ex communibus est nutritio, quæ alteratrice, attractrice, retentrice, & expulsive perficitur. Accident ergo morbi circa vterum, si laedatur conceptus; deinde si laedatus partus, vltimò, si laedantur menstruae purgationes, quæ omnia propria vteri opera dicuntur. In concepitu plurimi euenient morbi: si enim numquam, aut raro fiat, appellatur sterilitas; si concipiatur aliquid, quod naturam humana non representet, sit mola. Partus, aut

E est celerior quam oportet, & abortiunt fœminæ; aut tardior, & emoritur; aut ex gemellis, uno mortuo, alter exit ex vtero vivus, & yecatur. Vopiscus, à Plinio lib. 7. cap. 10. Vel partus exit cum dolore, & anxietate parientis plutima, & appellatur partus difficilis: aut exit fœtus pedibus, non capite, & dicitur à Plinio loco citato Agripa. Impedimenta operationes menstruorum, aut quia non fluvit, aut nimis profluunt, & appellantur menstrua suppressa, retardantia minuta vel superflua.

A vel non fluvit, vt decet, & oriuntur affectus plures, vt fluxus muliebris, menstrua alba, gonorrhœa. Opera communia laeduntur, vel ob similes, vel instrumentarios morbos: ob illos vterus laborat intemperie, aut nuda, aut cum affluxu humoris. Instrumentarij morbi sunt, vel in continuo solutione, vel in mala conformatio: ob illam enascuntur vlcera, vulnera; ob hanc, quando moles vteri tota augerut ob inflammationem, flatum, aquosos humores, saniem, & generatur hydrocephalus vteri. Vel situs vteri permittatur, & inclinat sursum, vel deorsum, & gignuntur vteri strangulatio, & procidentia. Morbi autem, qui laedunt proprias mammilarum operationes, sunt qui nutrimentum partus, hoc est, lac permittant, & alterant, sicutque accident lactis defectus, abundantia, crassitudo, liquiditas, acrimonia: quo pacto verisimile est, fœminas plures, & grauiores B ob multas causas natura suapte, persanare intendens, duo à Medico esse peragenda inculcat: primù, vt vtratur prædictione mortis nam illa artificem à calumnia liberat, ex Hip. 1. progn. 4. & Galeno lib. de conf. art. med. cap. 16. Secundum, vt nullum generosum auxilium celebrate aggrediatur, & hoc modo citatis locis pro contraria parte adductis, est intellendus; imperans ne deplorati à Medico, magnis remedis pertraentur. Hac curandi methodo vltus est 6. Aph. 8. monens in cancro ulcerato, in quod omnino salus est desperata, non esse ægrum relinquendum, in quo etsi non possit exequi præsidium magnum, applicetur paruum, & abluatur sanies.

C Hæc doctrina intelligenda est in morbis longis, in quibus mors imminet certè; at vero in acutis, etiam si mors præ foribus adsit, æger desiderius non est, & non solum per minoria, sed per maiora renedia curandus. Hoc docet Auic. loc. suprà cit. §. Et non desistat à rationali cura, quoniam aliqui citra spem omnem mirabiliter sanantur: repetit 2. 4. tratt. 2. cap. 3. §. O quanta signa timorosa viribus, &c. quod desumpit ex Gal. lib. de art. med. conf. cap. 18. ante med. docente, aliquando in morbis, præsertim acutis, inopinatam mortem, vel salutem contingere. Horum eventuum ea ratio assignari potest firmissima, quoniam acutorum morborum non omnino sunt certæ prædictiones ad salutem, vel mortem; vt disertè inculcat Hippocrates lib. 2. Aphor. 19. de quo argumento lege lib. 1. Hist. Princip. Medic. in com. hist. 63. Dub. 3. aliquas præscriptorum auctoritates quæ ad hoc institutum comprobandum summè sunt utiles.

D Non ergo miseræ fœminæ, acutissimis, & desperatis morbis etsi oppressæ, à curatione explodenda: licet enim Hippocrates 5. Aph. 30. acutos morbos grauidarum iudicet lethales, qui cum mortem certè inferant, omnia, vel extrema respiciunt auxilia; incasum celebranda: tamen verbum lethale non ita presse à Medicis sumitur, cum Galeno §. Aph. 2. sed pro morbo qui admodum crebit, non tam ex necessitate mortem interficit: imò lethalis morbus interdum sumit pto maligno, 2. crit. 5. sapè cum maligno confunditur; lib. de bonit. & virtute succor. cap. 1. & 3. progn. 2. malignantum autem sapè curationem admittere: experimento constat frequentissimo.

CAPVT V.

De prouidentia Medicis in curandis morbis fœminarum:

M Edicorum clarissimus in diuinis suis prognosticis libris, admirabilem in limine sententiam præfatus, sic inquit: Medicum vti prouidentia, vt mihi videatur, optimum est: & licet Galenus in camomilae prouidentia, præsensionem, & prædictionem intelligat, quia Q q 2 necessa

necessarium est Medico futura praedicere, ut ex longo maiori praemeditatione remidia prepararet, ut morbus radicibus extirpetur, & præhabito præfigo ægri illi melius obtemperent, & hic præfigiens à culpa mortis immunis evadat; tamen nomine prouidentia aliquid aliud intelligendum est, quo ut recte explicetur, dubitate licet.

Vtrum Medicus in curatione foeminarum, plusquam in aliis, debet esse prouidus: diligens & expertus? Medicus in omnibus morbis curandis debet esse diligens, expertus, & prouidus, & citò præstare manus auxiliares: nam occasio præceps, dicebat Hippocrates lib. 1. Apb. 1. quam capte debet, hoc est, rimari tempus opportum ad agendum (teste Cicerone lib. 1. Officior.) est ne-

cesse: cum hac proponeret, propter artis materiam, hoc est corpus, quod continuo fluit, & momento temporis transmutatur, & continuo tendit ad siccitatem per omnes ætates. *1. de sanit. 2. lib. de marasma, cap. 4.* ob quam causam circa eam non solùm Medici vulgares, sed celebres solent hallucinari, lib. 2. ad Glauc. cap. 1. Quare Hippocrates in Epistola ad Crateuam dicebat: *Ab omni guidem arte aliena res, dilatio est, verum maximè in Medicina, in qua dilatio, vita periculum parit.* In hunc sensum dicebat Hippocrates lib. de morb. sacro ad fin. in singulis rebus oportere occasionem cognoscere, quæ velocissimè transit, tum ob dictam causam, tum ob celerissimum motum humoris, qui in nostris corporibus diuersam dispositionem breui tempore excitat; quæ ratione remedia quæ ante aera erant vtilia, deinde reprobantur, & nullius vsus: & similiter vires, quæ modò sunt validæ ad tolerandum remedium, postea redditæ sanguidæ & imbellæ, ipsum ferre nequeunt; hinc sit ut præsidia certo tempore celebrata conferant, intempestivè vero administrata lardant, ex Galeno 3. de temp. cap. 3. in med. & ideo dicebat Auicenna 1. 4. tract. 2. cap. 7. Phlebotomia cum postponitur à principio, non est amplius impenso: & Auicenna 2. 3. tract. 2. cap. 7. in fin. dixerit alterius, quod medicamentum quandoque confert in una hora, & deinde nocet: repetit 4. 1. cap. 1. §. Et cum hoc secundum unam medicationem, &c. Demum si occasio in chronicis morbis maiorem habeat latitudinem, quam in acutis, in quibus medicari oportet eadem die, tardare vero, piaculum sit, 4. Ap. 10. cum ea quæ celeritatem desiderant, celeriter peragere oporteat, 1. acut. 8. quanto magis in acutissimis mulierum morbis, qui vehementissimè st. pati symptomatis, oxyssimè properant ad statum, & per se lubit interneant, cum sint saevi, funesti & gaudiæ.

In his Medicum debere esse expertum, imò dexterum, varietas symptomatum, quorum truculentia illæ ex improviso lancingantur, manifester demonstrat. Virgines enim, vidua, grauidæ, & enixa, etiæ eodem morbo premanunt, diuersum multoties expostulant auxilium, quæ firma memoria præditus debet esse Medicus, ut solerti ingenio præsidia disponat. Moniales enim, aulicæ, otiosæ, vitam sedentariam agentes, diuersam propter modum efflagitantes curandi viam, ab vxoratis, veneti deditis, concubitu ventibus, ruralibus, exercitatis, & laboriosis. Certa ergo, & indubitate Medicus periti, pro labyrinthis morbis curandis, debet esse experientia, quæ si sit mala, ad totius animalis interitum terminatur, in quem sensum dixit Hippocrates lib. 6. epid. sect. 2. text. 29. Nihil temere experiatur Medicus. Est autem experimentum, comprehensio, observatione, & memoria illius, quod frequenter, & eodem modo à nobis visum est, ex Galeno lib. de sect. cap. 2. & lib. de optim. sect. ad Thrasibul. cap. 11. Quare recte poterit definiri experientia, quod sit memoria eorum, quæ sèpè & eodem modo perspecta sunt; hinc sit, ut ex pluribus experientiis, tota ars constituantur, quod significauit Galenus 1. proibit. sect. 3. com. 33. dicens, Hippocratem ex multa experientia quam fecerat in particularibus,

A collegisse vniuersalia. Quare Arist. 2. post. olt. experientiam fieri ex sensu asseruerat, quia necessarium est individualia eiūsdem speciei eadem ratione operantia efficere sensations, ex quibus particularibus sensationibus debet fieri memoria, & ex particularibus memoriae actionibus elicitor quoddam simulacrum, quod peculiari nomine vocatur experimentum.

Quod si in foeminarum morbis curandis Medicus debet esse diligens, & expertus, cur non prouidus? ut imminentium symptomatum reciprocantes astus, humerisque irrequietos motus anceps, & refrænet, cum in cuncto mulierum statu plurima propullulente difficultia, ardua, admiranda, que prouidere tam difficile est, quam quod maximè. Hinc factum est, ut verutissimus Magister lib. 1. de morb. mulier. num. 87. Medicos in creper, & coarguat, qui attente non rimantur cuiusque morbi muliebris causam, conanturque eosdem sanare virilium more, nescientes multum differre, mulierum ac virorum curationem suscipere.

B Nomine autem prouidentia, quid Galenus cit. loc. intellexerit, suprà ostendimus: verum num aliud possit significari, dubium est. Neque à ratione alienum puto intelligere studium, curam, & diligentiam, quam in cuiuscumque morbi curatione Medicus obseruare debet, in cognitione morbi, causa morbifica inquitenda, symptomatibus perscrutandis, & in omnibus aliis, ex quibus indicatio potest desumti, aut variati illud quod iam indicatum est.

C Non desunt qui affirment, prouidentiam duplarem continere significationem, prima, ut non solùm futurorum cognitionem: sed etiam operationem significet; qua ratione Deus dicitur prouidere creaturis, & gubernatores ciuitatis hac ratione publicæ salutis prouidentia, secunda, qua præsensionem, & prædictionem, quam Galenus in com. nihil existimat esse, nisi præcognitionem eorum rerum, quæ sua natura sensibiles sunt, antequam videantur. Et licet utraque ratione sit intelligendum illud verbum, [prouidentia] siquidem Medicus non solùm debet habere cognitionem morbi, sed etiam simul debet operari applicando remedia, ut morbus ex toto possit devinci, & non debet care cognitione earum rerum sua natura sensibilium: tamen hæc interpretatione videtur difficilis: nam præsensio, & prædictio diuerso modo usurpat apud Galenum in com. illius sententia, afferentem, præsensionem in anima nostra existere, prædictionem vero esse eorum quæ sunt præcognita, pronunciationem. Ergo cum cognitione interna, vel intellectus, vel potentiarum interiorum, sit res distincta ab actione potentia loco motiæ, dicendum est præsensionem, & prædictionem inter se differre, quod aperiè constat ex sententia 2. sequenti Hippocratis, in eodem lib. Prognosticon, dicens, præsentiens, & prædicens, &c. quod magnam inter se obtineant distinctionem.

D Clic utrumque, nempe præsensionem, & prædictionem, intelligendum esse iuxta Galeni doctrinam, 4. de presig. ex pu' fib. cap. 1. affirmantis præsensionem rei futurae per ea quæ apparent, prædictionem existere, vel rei futurae ex præsentibus seculi offerentibus signis & indicis, pronunciationem. Quare etiæ optimum sit Medicum uti prouidentia, præfertim si internam signorum cognitionem ad rectam remediiorum applicationem obtineat, magnam tamè absque dubio autoritatem sibi comparat, non solùm præsentiendo, siue obtinendo cognitionem internam, sed etiam præfigiendo.

E Afferendum etiam est, nomine prouidentia intelligendum esse, iudicium adæquatum, ex pluribus actibus constans: Medicus enim leuibus coniecturis dispositionem præsentem, & futuram, venari non debet, sed ratione, & discursu, ut hac ratione unum ex alio inferendo rectum iudicium proferre queat: si enim leuibus coiecturis

coniectutis ducatur, incertum iudicium erit; nam si validæ coniecturæ non sunt infallibles, sed tantum ad veritatem proximè accedunt, leues erunt magis remotæ à cognitione veri. Accedit, quod coniectura, etiæ artificiosa, media est inter omnimodam scientiam, & omnifariam ignorantiam, ut 1. de loc. c. 2. Galenus docuit paulò ante finem, & magis, aut minus ad veritatem accedit, pro intellectus diuersitate, & earum rerum de quibus fit coniectura; & quanto intellectus est perfectior, & perspicacior, tanto magis ad veritatem accedit; & quanto plura, aut minora sunt ea, de quibus fit coniectura, tanto maiorem, vel minorē obtinet certitudinem. Ergo Medicus non solùm leuibus coniecturis, sed discursu, & ratione vti debet, ut optimum proferre iudicium possit.

B Neque obijcas, quod ad rectum iudicium profertendum sola coniectura sufficit sine discursu, cum illa non sit actus solius potentia cogitativa, sed intellectus, & simul cogitativa. Accedit ratio desumpta ex doctrina Galeni 2. acut. 37. dicentis, artificiosa coniecture tantum illius esse, qui vites omnium eorum, quæ ad artem medicam pertinent, didicerit, memoriaeque mandauerit, ac magna adhibita diligentia in artis operibus se exerceuerit. Ergo artificiosa coniectura ad rectum iudicium profertendum sola sufficit.

C Dic verum esse, coniecturam non esse actum solius potentia cogitativa, sed etiam intellectus: inde tamen non est inferendum, ipsam solam ad rectum iudicium de morbis profertendum sufficere posse, quoniam actus intellectus non semper discursu, sed simplici apprehensione obiecti perficitur, quæ sola non est potens ad prædicendum, nisi fiat illatio vnius ex altero. Prædicta vero omnia à Galeno assignata loc. cit. nullo modo sine discursu, & ratiocino effici possunt. Quare coniectura ad discursus prolationem sola non sufficit. Medicus ergo in intricatis morbis foeminarum persandis, non solùm debet esse diligens, & expertus, sed prouidentissimus.

C A P V T VI.

De sanguine menstruo.

Tria sunt vniue salia principia, ex quibus mulieres morbi, velut ex vberimo fonte scaturiunt, nempe Menstruus sanguis, Semen, & Lac. Menstruus sanguis, & semen generationis nostræ sunt principia, ex his vitiatis, & putredine labefactatis emanant omnes morbi grauidarum, enixa, viduarum, virginum, & ceterarum foeminarum, qui ad conceptum, & partum, pertinere dicuntur. Ex lacte propullulant alij, qui circa partus educationem persæpe versantur, & nutrices, lactantesque opprimunt, atque fatigant. Nam lac crescit in mammis, deficit, liquidius redditur, serofus, calidius, & aliis multis inquinamentis foedatur: quare nutrici in mamillis superueniunt durities, tumores cancerosi, vlcera, papillarum fissuræ, & rimæ; & infantibus reprobo lacte nutritis non minora damna succrescere solent, ut Aphthæ, diarrhoea, lumbri, maces, vesicæ calculus, catarrhus, distillatio, febris, scabies, pruritus, vlcera, cutis defecationes, & alia ægritudines quæ difficultem deinceps obtinent correctionem. Quomodo ergo horum morborum causas exactè calere possimus, quin menstrui, seminis, & lactis naturam ad vnguentum prius cognoscamus, haudquaquam intueor. Idcirco à menstruo sanguine sumamus exordium.

Quæramusque primum: *Vtrum sanguinis menstrui definitio à Galeno tradita, sit optima?* Galenus lib. 1. 4. de vnu part. cap. 8. sic definit menstruum. Est profluvium ordinatum sanguinis excrementum, vtilis, sed crudi:

Tom. 11.

A Quam definitionem prædixerat Aristot. 1. de generat. animal. cap. 20. & 4. de partib. animal. cap. 10. seu poteris describere hoc modo: Sanguis menstruus excentrum est alimenti ultimi partium carcinorum, quod certis temporibus, & statis periodis moderata quantitate per vterum expurgatur, ad animalis generationem, & nutrictum.

B Appellatur vero naturale profluvium, quoniam ut docet Galenus lib. 3. de cauf. sympt. cap. 2. in med. §. Præterenimeam, qua mulieribus per vterum erumpit, cetera sanguinis pluſcula vacuaciones, toto genere præter naturam sunt, illa vero sola multitudine. Ordinatum autem dicitur, prout excludit alios sanguinis per vterum fluxus, qui cum è causis præter naturam scaturiant, nullum ordinem obseruant. Vocatur excretionis, & superflus, quoniam redundant in corpore, licet eiusdem sit naturæ cum eo, qui in venis mulierum reperitur. Utile autem est, ceterorum fluxuum vteri collatione facta, in quibus sanguis tantum inutilis excluditur. Cruditus autem dicitur, ad differentiam feminis, quod coctum est, elaboratum, & purum, ex Arist. 1. de generat. animal. cap. 20. & 2. eiusd. cap. 3. & multo spiritu plenum; quare apud Auicennam 3. de animal. 3. huius substantia excretio plus debilitat corporis, quam si sanguis menstruus quadragesies copiosior vacuetur. Expellitur ergo à natura singulis mensibus per vterum, quoniam quantitate molestat, & premitt. Hoc enim modo animalia ad concubitum excitantur, quia semine turgentia, natura hoc copia abundans extra corpus expellere satagit, ut lib. 6. de loc. cap. 5. docuit Galenus.

C Antequam vterius progrediatur, de generatione menstrui disputandum: *Virum à frigiditate, vel caliditate ortum ducat?* Parmenides cum existimat mulieres esse calidores viris, generareque calidorem sanguinem, & magis feruidum, à calore fluxus menstruorum emanare sibi persuasit: sanguis enim nimium excrescens, & actior, irritat naturam ad sui excretionem. Hæc opinio potest suaderi Hippocratis auctoritate, qui lib. 1. de morb. num. 3. foeminas esse calidores viris, asseruerat quod placitum falsum est, & omnium auctorum menti aduersum, nam foeminae sunt frigidiores viris. Quo pacto autem Hippocrates sit intelligentius, diximus vberim lib. 2. Hist. Princip. Medic. in com. Hist. 144.

D Potius ergo est amplectenda doctrina Galeni. lib. de ven. sect. aduersus Erafstratum, cap. 7. dum sic ait: Nonne ipsa natura mulieres cunctas singulo mense evacuat, sanguine superfluo foras effuso? Muliebre enim genus, ut quod domi ageret, neque vehementibus laboribus exerceretur, aut sub claro sole viueret, ac ab utraque hac multitudinem humorum coaceruaret, ipsam evacuationem plenitudinis, tanquam remedium naturale, obtinere opus habeat, & vnum quidem istud natura opus est: Ex qua doctrina constat manifestè, ex frigiditate foeminarum menstruam purgationem ex vtero emanare; quare ob debilitatem nativi caloris, neque vltimum alimentum totum conficeret, neque in substantiam corporis conuertere queunt.

E Obijcas hoc modo: Foeminae sunt pinguiores viris. Ergo si vtile nutrimentum in substantiam corporum nutritorium non convertitur, imò tanquam onerosum singulis mensibus, per vterum excernitur, graciliores essent viris, & extenuatas magis, quod non experimunt. Dic. Foeminae etiæ totum alimentum vltimum non perficiant, tamen tantum concoquunt, quantum sat est, tum ad restaurandum id quod est desperatum, tum ad pinguedinem augendam: cur autem potius in pinguedinem conuertatur, mulierum adiposa, & pinguis humitas facit, quæ frigiditate concrescens in adipem abit. Hac ratione vtræ pingueſunt, & spes.

F Ex hoc dubio emergit & illud: *Vtrum sanguis con-*

Q q 3 finit

fluat in vteri capacitate per resudationem, an vasorum re-
servationem? Aristoteles illud affirmat, 2. de generat. ani-
mal. 4. hoc ratione, & experimento est magis conformes:
nam in tanta quantitate è vasis resudare non potest,
quod per reservationem vasorum commodius perfici pos-
tet. Accedit quòd sanguis è vasis exiens tenuissimus est,
menstruus verò crassus, terrestris, melancholicus.
Dehinc ergo vasa, & paulatim, sensimque san-
guinem crudorem, & minus elaboratum in uterum
eructant.

Altior verò est disceptatio: *Vtrum fæmineo corpori sa-*
lubrius esset, sanguinem quotidie per uterum excerni? Na-
tura enim vt à tanta mole se exoneret, plura cum sui
commodo singulis diebus è corpore expellit, vt fæces,
vrinam, inutinum, sudorem. Accedit ratio valida: nam hoc
excrementum si diu moretur in utero extra propria vasa
à quibus deciduntur, in eo tanquam in cloaca corporis
invieris stabulans, & retentum, ob copiam non venti-
latum, & putrescens, sœua concitat mala, ferina quidem,
& grauia, quæ ante menstruationem, fœminas, & præ-
sertim virgines, quibus uteri claustra non ita hiant, pati
conspicimus: quoniam ex copia retenti sanguinis, acci-
dunt uteri, & umbilici tortuosa, lumborum cruciatus,
& halitus in cerebrum elevato, exortuntur pertinaces
cephalalgiae, & alij cerebri & nervorum motibi contin-
gunt lethales, sœui, & diri. Præterea diu coercitus, ob-
struit vasa uteri copia sua, aut præcipiti impetu excur-
rens, haemorrhagiam concitat immedicablem, à quibus
tot, & tantis malis imminentibus præseruantur fœ-
minæ, si singulis diebus sanguis hic per uterum lente,
& placide excreneretur.

Verum pro aduersa parte sunt rationes multæ. I.
 Quoniam si fœminæ quotidie expurgarentur, essent in
 perpetuo dolore, & vita esset plena calamitatibus, &
 miseriis, cùm sanguis decurrens, sèpè sit acris, & mordi-
cet, interdum flatu plenus, & distendat. II. Fœminæ
non conciperent: cùm enim uterus est madidus, elabitu-
re semen, nec adhæret, oportet enim, vt tota uteri
interna superficies sit aspera, cuius rei causa, scorta non
concipiunt, & mulieres frequenter coœuntur, quoniam
semen in loco humidiori non retinetur, sed elabitur,
imò extinguitur, ex Hipp. 5. Aph. 6. 2. Qua præsumidos
uteros habent, non concipiunt, extinguitur enim in eis ge-
nitura. III. Non ita frequenter conciperent fœminæ:
cùm enim in anteriore, & superiore vulva apice parti-
cula quædam appareat, quæ ab Auicenna virga, ab aliis
clitoris, seu Veneris amor, & dulcedo appellatur, &
hæc perfricata à virili pene torpente excitet facultatem,
fœminasque ad concubitus illecebras irriter, at-
que stimulet, si hæc assiduo sanguinis excurrentis fluxu
madescat; pars hæc flaccescit, & amittens asperitan-
tem, attrito genitalium inter se non ita commoda fit,
nec voluptas, citra quam fœminas, præsertim sanas
non concipere, existimarent plures. IV. Essent fœ-
minæ ingratiores viris, neque hi tam fœdem cocubi-
tum appeterent, si illatum genitalia perpetuò cruento
maderent.

Magna contentione certatum est apud auctores:
Vtrum perindica menstruorum excretio ad folium Luna mo-
tum sit referenda? Affirmat Aristoteles 2. de generat.
animal. cap. 4. & 7. de hist. animal. cap. 2. asserens menstrua
 moueri ut plurimum decrescente Luna, quia Luna fœ-
minæ naturæ ab antiquis creditur, ex humoris abundan-
tia cui dominatur: nam humecta vi gignendi po-
testati materiam suggestit, cùm ex mente præcorum, &
Porphyrij, vt refert Plutarchus in lib. de Iside, ex fonti-
m, & fluminum evaporationibus nutritur, sìque inter omnes planetas humectior, quum sit extima celo,
finitima terris, quarum vicinia ascendentis humoris
concepit copiam, vt Ptolemaeus Astrologorum princeps,
& in Mathematicis ingenij eminentissimi, pluribus in
locis satis confirmat.

Hoc probat exemplis Macrobius lib. 7. *Saturnal.*
cap. 16. dum sic ait: *Ergo non mirum, si ratione propri-*
tatis qua singulis ineft, calor solis arefacit, lunaris hume-
cit. Hinc & nutrices pueros alentes operimentis obtengunt,
cum sub luna prætereunt, ne plenos per etatem naturalis bu-
meti amplius lunare lumen humectet. Hoc quoque notum
est, quia si quis diu sub luna somno se dederit, agè excitatur,
& proximus fit insano; pondere pressus humoris, qui in omne-
ius corpus diffusus, atque dispersus est proprietate lunari,
qua ut corpus infundat, omnes eius aperit, & laxat mea-
tus: & in eodem cap. supra sic dicebat: Sed nescio quæ
proprietas, & quanam natura ineft lumini, quod de ea
defluit, qua humectet corpora, & velut occulto rore made-
faciat, cui admixtus calor ipse lunaris pereficit carnem,
cui diutuè fuerit infusus. Cui verò decrescente lunâ
potissimum menstruæ purgationes, causa est quia tunc
corpora hominum, & animalium, sunt frigidiora, &
humidiora, & mulierum præsertim, quæ hoc tempore
humiditatem externam, veluti intumescent, præsertim uteri
vasa, quorum ora aperiuntur, & naturæ expellenti di-
ligentissime cedunt.

Hanc fuisse sententiam Galeni, ex ipsius verbis satis
 constare arbitror: Nam lib. 3. de dieb. decretor. cap. 2. ita
 habet: *Luna frigus auget, incrassatque, animantia implet:*
ad hec, menstruorum statum tempus mulieribus conservat,
&c. Quare non est dubitandum, causam periodi men-
struorum referendam esse ad Lunæ motum, præsertim
decrecentis, quo tempore excrementitia illa humiditas
in corpore accrescit, & mole sua naturam ad sui excre-
tionem irritat. Quod si hic sanguis ita copia redundet,

C *vt calore suo, & acrimonia naturam laceat, tunc ex-*
cretio anteuersti, aut bis in mense etumpit; remoratur
autem, aut omnino interciditur, quum adeat humorum
crassis, cùm viarum angustia multa. Neque obrudas,
hoc modo necessarium esse, vt omnibus fœminis eodem
ferè tempore menstrua prorumpant, nimurum decre-
cente Luna: Non enim in omnibus fœminis eadem
viuendi ratio, idem habitus, sanguis idem, quæ omnia
menstruam purgationem accelerant, aut retardant; ob
quam etiam causam illa non semper æquali tempore in
omnibus durat.

In constituenda verò sanguinis natura, & conditione,
 multiplex oritur ambiguitas: *Virum ille sit benignus,*
& purus? Plures affirmant: nam ex sententia Hippocratis,
 lib. 1. de morb. mulier. num. 7. ille exit ex interuallis,
 victimæ iugulatae sanguinis similis, rubens: cùm enim
 sit nostræ generationis principium, purior est pars, ea
 quam nutritioni fœminarum sciungit natura, & ex
 qua infans in utero nutritur. Deinde lac ex menstruo
 sanguine conficitur, vt probat Galenus lib. de ven. s. t.
advers. Erasistrat. cap. 5. quibus enim menstrua nimis
profundunt, lac minuitur. Lac autem quo alitur infans,
elaboratum esse, & purioris naturæ, nullus negatur
vnquam, & firmat Arist. lib. 4. de generat. animal. cap. 1.
 Præterea. Si tanta est menstrui impuritas, cur grauidæ
grauius non ægrotant, quæ quibus alia de causa
menstruum supprimunt, cûrve sœuiora non sunt sym-
ptomata mensibus ultimis? Quare siue sanguis men-
stru sit excrementum secundæ coctionis, & ab hepate
tanquam superfluus pellatur in truncum venæ cauæ,
siue sit tertia coctionis, à carnibus saturatis post ter-
tiā coctionem excretus, quantitate solùm peccat, &
non qualitate, quasi sit venenatus, aut naturæ nostræ
grauius infensus.

Nos tamen firmioribus rationibus nixi, eum vene-
nosum esse, malignum, & impurum, & contendimus,
cum Plin. lib. 7. cap. 15. & lib. 28. cap. 7. Columel. 11. re-
fristic. cap. 11. Eliano 6. de Hist. animal. cap. 3. 6. Solino
in polyhist. cap. 4. Galen. 6. de loc. cap. 5. & alii: ex cuius
commerciali & labore, purum sanguinem quo fœtus nu-
tritur in utero, vitium contrahere, & hac ratione infan-
tes inficer. & fœdere, docuit Galenus lib. 5. Aph. 60.
adæque

A *adæque hoc vetum est, vt ob hanc causam nullus*
mortalium variolas, aut morbillos enadere possit, vt
constans est Arabum opinio; pro qua fulcienda fusus
disceptauimus, lib. 2. Hist. Princip. Medic. in com.
Hist. 3.

B Exempla proponit Plinius, hoc modo: *si menstruus*
sanguine tenella vitis tangatur, in perpetuum ladietur, steri-
lescant tactu fruges, moriuntur infesta, exuruntur hortorum
germina, hebetescit speculi candor, eborisque nitor, canes in
rabiem aguntur, ferrum rubigine obducitur. Fauent illi ra-
tiones optimæ: Nam menstruus sanguis est venenum,
ex cuius potu plutes fatuos remansiisse, alios veluti side-
ratos vitam miseritatem traxisse testantur auctores, qui
proprium caput de sanguinis menstrui veneno propo-
nunt. Deinde. Ita huius sanguinis noxius est vapor,
& veneficus, vt Chirurgorum peritissimi affirmant, ob
vnam solam causam, vulnera, & vlera, ad sanitatem &
cicatricem nunquam potuisse reduci, quoniam fila-
menta, cum quibus erant abstensa, erant facta ex indu-
sisiis menstruo delibutis. Ad hæc certum est, & experi-
mento firmatum, lib. 3. collect. cap. 7. concubitum cum
menstruata lepram inducere & hac ratione infantem
elephanticum euadere. Insuper menstrua purgatio, ritè,
& tempestivè eueniens, à plumbis, sed præsertim we-
lancholicis in orbis liberat, vt lib. de sing. miss. cap. 12. ex
professo retulit Galenus; qui suapte natura sunt mali-
gni, ferina, melancholicæ, & sœui, vt cancer, Phagedæna,
Elephantiasis, Melancholia, vlera dolosa, & cacoëthi-
ca, psora pertinax, & alij cutanei affectus, qui sunt veluti
immedicabiles & proflus dit. Quæ omnia vitia pro-
pullulant, si hic tristis, niger, & fœculentus sanguis, reten-
tus, vel suo halito superas partes inficiat; vel ad eas ab
utero restagnans, cum quibus summum obseruat con-
sensum, sua mole obstat, aut vapore concutiat. Hinc
emanant truculenti affectus, quos hac de causa subotiti
dictauit Magister summus, lib. illo aureo de virginum
morbis, ferè per totum. Ii sunt, Horror, erroreæ febres
acuta inflamatio, infania, putredo, clamor, timor, formidō, anxietas, strangulatio, mortor, phantas-
mata circa oculos obuersantia; quæ dannata non ex
sola exuberante quantitate, sed ex ipsius sanguinis
menstrui malitia eueniunt, curatio ab Hippocrate pro-
posita indicat manifestè, dum sic ait: Caterum, vt hinc
liberentur, est sanguinis detracitio. Næque infantes in virgi-
nibus ex semine suppresso, retento, ac purrefacto, hæc
horrida nala ortum habere, quod suapte natura quoniam
est labo fecundatum, ea efficere potest veneni promptissi-
mi instar, auctore Galeno 6. de loc. affec. cap. 5. qua ra-
tione Hippocrates infra monet, vt his tormentis op-
pressæ cohabitent cum viris: Nam hoc imperat, vt ob
viri consuetudinem viæ latiores fiant, & patentes ma-
gis, sanguinisque excretioni aptissimæ. Deinde viro
vtinente, concipiunt, & post partum larga sanguinis
copia per uterum effluit, quæ ante, hanc symptomata
caterium excitauerat abunde: Ob quam causam
(inquit) mulieres viro iunctæ, steriles, magis hæc pa-
tientur.

C *Vltimè. Qui plerosque ex affectibus sanguinis men-*
strui negat, rationi repugnat, quotidianò mulierum
experimento, falsitatis, & periuicaciæ fit reus. Illæ enim,
antequam erumpant, & eruptionis tempore, plurima
patiuntur symptomata ob dictas causas: sic enim habet
Hippocrates lib. de virgin. morb. cit. Caterum virgines nu-
biles, & matuta viro, hoc magis patiuntur, vna cum men-
strum desensus, antea non valde hinc afflictæ. Postea enim
sanguis in uteros infusit, velut effluxurus: quoniam igitur oscu-
lum exitus non fuerit apertum, sanguis autem amplius influ-
xerit, propter cibos, & corporis augmentum, tunc sanguis
non habens effluxum, pra multitudine residit ad cor, & ad
septum transuersum. Quoniam igitur hæc repleta fuerint, cor
fatuum sit, deinde ex fuitate torpedo, ex torpedine deli-
rum apprehendit. Ob hanc rationem diuina lege cau-
tum erat, Lenit. 18. & 20. ne quis cum muliere men-
struera concumberet, quæ domi manere, neque in tem-
plum ingredi cogebatur.

D Rationes verò superius adductæ, levissimi sunt mo-
menti. Nam tam in cacochyma, quam in sana muliere
menstruus sanguis est natura sua malignus: ille enim
quo fœtus in utero nutritur, est purior sanguinis pars,
quam ab illo, qui menstruus futurus est, sep. rat natura,
qui purgatio est, & excrementum purioris: Id docuit
Gal. 1. prorhet. 48. dicens: Absumpto in fœtus alimentum
vitili, qui in vasis erat sanguine, sed permanente vitiose,
qui singulis mensibus anteæ excernebatur. Fœtus itaque se-
parat in utero puriorum sanguinis partem, quam in ali-
mentum accipit, non tamen ita integrè levigari potest,
vt aliquid impuri non relinquatur, quod post partum
per varias partes infans expurgat, vt per vlcera in capite
enascientia, ex quibus cum ritè ichores profluxerint, ille
à morte sacro fit immunis, vt lib. de morb. sacro. num. 20.
dictauit Hippocrates. Ex hoc fonte exanthematum copia
in infantibus præsertim erumpit: cum enim sanguis ille
ad plenum non potuit repurgari in utero, extra eum na-
tura velut crisi quadam ad partes externas detrudit, qui si
biliose fuerit, morbillos; si crassi, variolas con-
citare solet.

E Ex hac parte puriori lac conficitur, quod cum in
fungosis mammis amplius laborebatur, à carne earum
alba, in lac abit. Grauidæ autem, quibus ferè menstrua
supprimuntur, grauius non laborant; quoniam sanguis
hic etiam in nutrimentum fœtus conuertitur, deficien-
te puro: nam necessitate quadam natura coacta ad sui
nutritionem persepe non solum vitiosum sanguinem,
sed venenosum humorum, imò fæces prolestat. Hinc
fit vt hæc de causa, utero gerentes grauissima mala pa-
cientur, ptemantū: que cibis graviatate, sèdo facie
colore, lieñis tumore, varicibus, malacia, atqne, vt vno
verbo dicam, ab retento menstruo puriori sanguini
permixto, in omne morti genus procliviores sint,
quæ utero non gestant. Hinc autem natura
intus continet, ne si viam patefaciat, cum eo vtile fœtus
alimentum simul emanet. Itaque nouæ prolis procrea-
tionem instituens, in vitæ discrimen parentem plerum-
que addicit.

F Sequitur, vt perscrutemur, in quibus corporibus
*menstrua emantur, quæramusque: *Vtrum fœmina inter-**

G *catera animalia menstruas purgationes copiosiores habeant?* Aristoteles respondet 6. de hist. animal. cap. 8. affi. mans

H *menstrua non fieri neque in piscibus, neque in avibus,*

I *sed solummodo in iis animalibus, quæ sanguine sunt*

J *prædicta, & sunt viuipara, vt mulier, vacca, equa; canis:*

K *inter quæ copiosiora mulier menstrua habet; in brutis enim recrœmitia hæc materia in pilos vertit, in cornu-*

L *na, cutem duran, virinas crassas. Deinde illa exercentur,*

M *ac vno tantum vescuntur cibo; fœminæ octo sunt, se-*

N *dentariæ, in exercitatio vario vietu vntuntur: ob quas eansas*

O *exrementum sanguinem si frequentius aceruant; quæ in*

P *natura statis mensibus extra corpus eliminat, & eas à*

Q *plurimis morbis præseruat.*

R Addendum huic est aliud dubiolom: *Vtr*

debilis, potius pituitam conficit, quam sanguinem, & A expultrix tarda euadit, quæ materiam hanc excernere nequit.

Vtrum menstrorum quantitas certa possit assignari? etiam controvèrtem. Responde negatiuè: nam Hip. lib. de morb. mulier. scribit duos, vel tres dies, assignat Aëtius quatuor, Paulus lib. 3. cap. 60. certam quantitatem non proponit: cùm plurimæ, duobus, tribus, quinque, & alia septem diebus purgantur. Verum tamen nulla certa quantitas dierum potest definiti, diuersa enim est pro varietate temperamenti, coloris, etatis, regionis, structuræ viatum, vietus rationis, exercitijs, & aliarum rerum quæ accelerare, vel retardare vacuationes solent. Vt plurimæ mulier sana nunquam purgatur minùs secundo die, neque plus tertio, si hos terminos purgatio pertranscat, vel morbosæ est, vel sterilis. Quantitas moderata, apud Hip. lib. 1. de morb. mulier. binas cotylas Atticas non transcendit, cotyla autem nouem constat vncis, aut decem ad summum, ex Gal. Sed neque in hoc quicquam certum potest constitui: Virgines enim ob viatum angustiam minùs purgantur; adultæ, ob earum amplitudinem, & robustorem calorem, vbertim; senescentes, ob debilem calorem, sanguinisque inopiam, minùs: gracieles, cùm haud modica sanguinis copia redundant, 6. epid. sect. 3. com. 29 copiosius; pingues, minùs, menstrui enim materia in adipem absuntur: otiosæ, plus; exercitatae, labo-riosa, biliosa, iracunda, minùs, labore enim, & calore materia resolutur.

Vtrum vero quantitas discreta puerperij, certa possit describi? dubium est scitu dignum. Et supposito, quod diuersimodè excurrant post partum menstrua purgationes, variisque habeant latitudinem, ob etatem, corporis formationem, figuram diuersam, consuetudinem, enixus formationem, figuram diuersam, consuetudinem, enixus discriben, ob varietatem sexus, regionem, distincta climata, temperiem, vita-institutum, & reliqua, tamen artificiosè nimis venerandus senex lib. de nat. pueri, num. 10. & 11. durationis tempus demonstrat in hunc modum: *Atqui purgationes à partu mulieribus ea gratia fiunt, quod primo tempore usque ad dies quadraginta duos in fæmella, in masculo vero ad dies triginta, paucissimus sanguis in augmentum pueri descendit: & infra, num. 13. sic ait: Argumento est purgatio à parte que in fæmella fit in quadraginta duobus, in masculo in triginta, ut tardissime contingit.* Ratio dictat: nam quæ fæmellam gestant, crudiori sanguine abundant, frigidore, & excrementoso magis, qui cùm redundet in vtero, in copia multa, eum longiori tempore extra vterum eliminat natura. Quæ marem vtero ferunt, minori excrementorum copia scatent, & cùm calidiori constent temperamento, crudorum humorum copiam absuntur.

Nec obstat sententia eiusdem Hippocratis lib. 1. de diata, num. 19. dum sic scribit: *Non in equali temporis spatio omnes fetus exornantur, sed alij citius, alij tardius, prout singuli & ignem, & aliamerum fuerint nati.* Alij itaque in quadraginta ac tribus diebus scaturiant, ac formantur, aliqui in quatuor mensibus. Idem firmat Aristoteles 7. de hist. animal. cap. 3. dum sic ait: *Purgationes autem accidunt plurimi, cùm conceperint, ad tempus quoddam, scilicet triginta dierum, maximè si concepta fæmina est. A parte etiam purgationes eodem dierum numero conse- qui volunt, quanquam non æquè ita diligenter eveniunt, &c.*

Dic. Liber de dieta non est germanus Hippocratis, imò norhus, adulterinus, ex ipso Galeno 1. acut. 18. & alibi. Textus autem Aristotelis est mendosus, cùm Hippocratis doctrinæ ab omni sæculo receptæ è diresto se opponat, firmanti tardius multo fæminam in vtero efformari ipso mate; & cùm purgationes conceptionis temporibus respondeant, necessariò affirmandum, hunc potius illud idem cum ipso Hippocrate sentire.

Si autem inquiras, num Hippocratea doctrina, de locorum duratione, opponatur metis assignatis in scriptura sacra? Dic, quod etsi diuinus yates Moses, cœlesti numine afflatus, videatur aduersum oraculum profere, tamen ambo hi sunt inter se concordes. Audamus illum, dum ineffabile pentateuchon opus exarauit, dumque Leuitas instruit, cap. 12. ibi distantissimos puerperij assignat terminos, & diuinam ex numinis prescripto Hebrais sanxit legem: *Mulier si conceptio semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus, iuxta dies separationis menstrua, & die octava circuncidetur infantulus: ipsa vero triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis sua, omne sanctum non tanget, neque ingreditur in sanctuarium, donec impleantur dies sua purificationis. Sin autem fæminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadiis, iuxta ritum fluxus menstrui, & sexaginta sex diebus manebit in sanguine purificationis sua.*

Dic. Quod licet difficile sit, hanc prouinciam aggredi, arduumque sit horum principum tam discordes sententias conciliate, tamen Sacrofæcta Scriptura proponeit metam tantum mulierum, non solum sanarum, verum earum, quæ actu ægrotant, vel futurae sunt ægrotæ: Hippocrates autem terminos prescriptis earum, quæ sub latitudine sanitatis continentur. Quæ conciliatio ex ipsiusmodi verbis Hippocratis elicetur, tum lib. de natur. puer. num. 10. tum 1. de morb. mulier. num. 98. Mos autem sacri eloquij dilucide patet Lesitic. cap. 15. si alterum capit eiusdem Leuitici perscrutemur, in quo Legislator Moses statuit purgationis mensium typicorum terminum, septimum diem, per quos & immunda erat fæmina, & separata, qui terminus iuxta Hippocratis doctrinam lib. 1. de morb. mulier. num. 15 & 6. epid. sect. 1. text. 7. Arist. 7. de hist. animal. cap. 2. non sanarum tantum, verum & sterilium, & morbosarum est, cùm sanæ ex eodem Hippocrate, tertio, aut ad summum quarto die suum claudant terminum. Si igitur in menstruo fluxu, meta, quam adserit supremum numen, sanas, morbosas, ac steriles comprehendit, simili ratione sub carceribus puerperij tamdiu productis, & sanas, & morbosas comprehendet enixas.

De quantitate continua puerperij etiam dissidium est: *Vtrum certò possit cognoscî?* Respondet Hippocrates lib. de natur. puer. num. 12. libratum fere triginta in enixa fæmineo, in virili autem duodeviginti: quo loco cuiusque diei dosim mensuralem assignat puerperij, ad Atticam heminam alteram ac semissem, primis saltæ diebus, paulò plus, aut minùs, pro temporis puerperij ratione. Alij legunt cotylam, quæ mensura Attica est, quæ habet quartaria duo, sive Italicas vncias mensurales nouem, quæ ad septem cum dimidia ponderales reducuntur. Sed ineptè cotyla cum hemina confunditur, cùm re distinguantur: nam hemina vncias nouem tantum capit, at cotyla vncias septem cum dimidia. Quare Hippocrates dicens fæminas per singulos primos dies primæ saltæ hebdomadæ puerperij, cotylam viam cum semisse reddere, intelligendus, quod purgabunt per singulos hos dies, vncias tredecim cum semisse mensurales Italicas.

His questionibus proxima est & altera: *Vtrum sanguis lochij deterior sit, & venenosior sanguine menstruos?* E Proferam summi dictatoris sententiam lib. de natur. puer. num. 12. quæ sic habet: *Exit autem sanguis, siquidem valetudine mulier fruatur præsentî, etiamque futura, qualis à victimâ, isque citò concrescit.* Quod si mulier non sanâ sit, nec sanitatem consequitur, tum purgatio parior procedit & specie quidem deterior, & qua non citò crescat.

Galenus videtur aduersari huic doctrinæ, dum 3. epid. sect. 3. com. 7. sic fatur: *Menstrorum suppressio offendit, tamen non perinde ac si à parte supprimantur, officit quid non abundantiam modo, sed insignem etiam humorum pariat præsumptam.* Nam meliorem sanguinem ad se factum nutrimentum

nutrimenti causa alliens, relinqnensque deteriore, causa A est ut pregnantes prænis humoribus impletantur. Probat 1. epid. sect. 3. com. 21. §. illud in omnibus mulieribus, &c. Sanguis enim hic post partum exiens, & magis melancholicus, quam menstruus, vt lib. de aria biles, cap. 8. & 1. prorrh. sect. 2. com. 4. 8. affirmat Galenus, præsertim tamen 3. epid. nuper. cit. dum sic ait: *Est vero menstrua vacatio, non solum vacatio, sed purgatio: verum non est aquabilis tam multitudine virtusorum humorum, neque pari spatio oneris circuitibus congeritur, quanta dum partum gerit.* In vniuersum vero melanolicus appetet sanguis, quem à puerperio evacuant.

Galenus vnicam solum statuit causam vitij sanguinis, quem post partum evacuat natura, quod scilicet puriori parte sanguinis, relicta inutili & impura, nutritur in vtero fœtus. Præter hanc alia assignandæ: B mors scilicet, & retentio huius calidæ & humidæ substantiæ, in calido loco, posito in parte declivi, in quam excrements affatim decurrent, quæ ex horum transcursum, accedente prohibita difflatione, citò putrescit, ac vitiat. Adde alias causas inuitabiles, quæ puritatem sanguinis vitiant ac corrumpunt, vt sunt varia pathemata, & anxieties granularum plurimæ, ob quas natura distracta alimentum ritè non conficit, hinc excrementorum prouentus. Iunge prauorum alimentorum vsum, ob picam, qua frequenter laborant; otium, vitam sedentiam, & alia plura.

Ex iis sit manifestum, suppressionem puerperij detiriorem esse retentione menstrua purgationis: saeuiora enim, & plura ex illa retentione sequuntur symptomata, vt Hippocratis lib. de morb. mulier. in multis locis, & Auiencia 21. 3. tract. 2. cap. 3. 5. testantur abunde: vterus enim post partum debilissimus remanet, in eoque vel prauus humor supprimitur, vel de novo ob dolorem ad eum ex superioribus partibus confluit, noxas graues patit. Accedit, quod quantitas quæ retinetur post partum, quantitate multò maiot est illa, quæ ex mensium diminuta vacuatione erumpit.

Qua ergo ratione Hippocratem, & Galenum reddeamus concordes, si ille sanguinem puerperij exire incipit, sicut è victimâ; hic haud inculpatum esse arbitratur, imò vitiolum, & impurum? Concilia dupliciter. Hippocrates contemplatur sanguinem puerperæ sanæ, vel talis futurae, qui haud dubie ad sanguinis inculpati victimæ probitatem accedit. At cùm hæ natura rarissimè reperiatur, idē frequentissimè perpendit D Galenus, & prauitatem aliquam semper in puerperio adesse existimat. Solue secundò. Hippocrates interpretandus est de sanguine, qui à toto funditur corpore, qui in exquisitè fano corpore, laudabilis est, vt sanguis è victimâ; Galenus exponendus de sanguine tantum, qui in vasis umbilicalibus, & secundinarum concluditur, qui limosus est, fæculentus, & niger, & quampri- mū post cruenta aquosa statim vna ferè cum ipsis se- cundis emanat.

Nunc perscrutandum: *Vtrum possint assignari via, per quas menstrua sanguis in vterum prolabitur, & ab eo extra prorumpit?* Dic. Natura sagax in animantis commodum, & vsum, propaganda speciei rationem non ignorans, sanguinem separat, eumque per venam cauam descendenter, peculiari bus eiusdem ramis huic operi dicatis, in diuersas vteri partes transmittit, partim ad vteri collum, partim ad corpus, in quarum partium venis retinetur, quo usque mole ex crescens, irritet naturam ad excretionem sui, aut fecuti gignendo alimentum præstare possit. Neque mireris tantam quantitatem eo loco posse retinerti, circa noxiam ullam: nam molle est mulieris corpus, laxum, raru, & veluti fun- gosum, & haec ratione sanguinem refluentem ab vtero, & ad ipsum fluxurum recipere potest, sive is postea per tipicas periodos emanet, sive ad nutritionem fœtus reseruerit.

Via autem, per quas ab vtero menstrua pofluere solent, sunt innumeræ propagines, quæ ex vena causa descendente in vterum inseruntur, ex quantum diuisi- nibus, vesca, rectum intestinum, & partes his vicinæ alimentum suscipiunt, quæ postea in vteri cervicem, in parte minima eius interiori desinunt, sanguinemque menstruum periodice profundunt. In grauidis autem erumpunt menstrua ex interfluis, & persépe usq[ue] ad pariendi tempus, citra fœtus incommodum, aut abortus périculum, si ab exterioribus venis erumpat vel per vteri cervicis vasa excernatur potius, quam per acetabula ipsa, hoc est, per ora venarum quæ in vteri capi- citatem desinunt, per quæ attrahitur alimentum, & fœtus inuolucra fiunt, vt 1. de sem. cap. 6. dicitur Gale- nus explicuit; quibus disruptis, & dilaceratis, sanguis ab vtero prodit, ex qua vacuatione fieri abortum est necesse.

Vtrum vero sensim, & paulatim singulis diebus è toto corpore: an subito, semel, & confertim confundat sanguis in vterum menstruam purgationem effecturus? à paucissimis agitat. Et pro vtraque parte rationes ad- sunt: Si enim quotidie separaret natura in vasis super- ioribus sanguinem, ad vterum transmittendum, in perpetuo dolore versarentur fœminæ, dum excurrit ille; in transitu enim vasa distendit, concitat dolorem, agitat corpum, & vapore suo naturam perturbat, cùm suapte natura pâs sive sanguinis limosi, & nigri: Quarè consultius videbatur totum simul, & semel confluere ne p[re]t[er] mōra extra locum suum stabulat, & prohibitus diffliari, computresceret, symptomata concitaret fœmina, & concresceret, siccq[ue] non exiret fluidus, sed conglobatus, neque victimæ nuptiæ mactatae formati referret, vt citi- de nat. puer. Hippocrates firmit. Neque vterus cùm sit exiguus, tantam copiam sanguinis recipere; nec nisi cùm noxa insigni retinere posset.

Vterum probabilest est, & naturæ ordini consentaneum magis, sanguinem illum singulis diebus ad vterum ipsam transmittere, sicut ad cætas corporis partes excrements detridit, quæ ex coctionibus superesse solent: Nam inter coquendum, vtiliorum sanguinis partem ad se nutritienti causa alliens impuram, & magis fæcalem, per vasa huic tñneri destinata remittit in vterum, vt scilicet in eo adsit semper materia conceptui accommoda, & necessaria; si vero totus simul conflueret in quantitate tantâ, summa ebullitione esset in corpore facta; ex qua in non leue p[re]cūlulum fœminæ incurrerent. Cùm vero singulis diebus transmittatur ad vterum per venas cœauas descendenter iti copia exigua, sicut ad alias vicinas partes nutritiæ huius: dolorem excitare non potest, aut indestiam ullam: neque in grumos concrescit, cùm à prouida natura in venis à concretione feruerit intumis, in vasis multos. Vterus autem fœtum si gestat mōlis māoris, cur sanguinem iam iam extrâ vterum effluxutum non retinet?

Inquires denud: *Vtrum sanguis menstruas purgationes effecturus, colligatur in vtero ipso attrabente, an natura transmittente?* Dic, menstruas purgationes fieri, natura solum expellente materiam illam, quæ ex postrema concoctione redunt, alioqui neque conueniens, neque ad tempus nutritio fieret. Neque dicas, vterum in grauidis fœtus alendi gracia sanguinem allice: Nam attractio illa non est vteri munus, sed fœtus. Delabitur ergo sanguis in vteri cœitatent, vt singulis mensibus expurgari possit, in animantis com- mōdūp[er].

Illud etiam considerandum: *in generatione menstruorum, aliquis sit finis à natura intus?* Respondet Aristoteles 2. de generat. animal. 4. menstruas purgationes fieri in mulieribus, tñm p[ro]pter necessitatēm, tñm ob vtilitatem: cùm enim mulier frigida sit, & otiosam vitam, agat, ac cruda materia superet in vasis superis; eam singulis

gulis mensibus per uterum expurgat. Utile est humanae speciei propagatio, quae per conceptum compatur. Alter finis est, ut conceptus, purissima sanguinis menstrui parte, & magis elaborata, in utero nutritur, & ut ex eo lac gignatur, quo extra uterum infans nutritur.

Virum ad uteri nutritionem, menstruum sanguinem natura transmittat? Negativè respondet Averrhoës 3. collig. cap. 3. & 29. Nam si illud verum esset, quomodo post quinquefimum annum nutritur uterus, cum post hoc tempus ferè menstrua deficiant, & quomodo ante decimum quartum annum, si non apparent. Deinde qua ratione nutritur uterus animalium, quae carent menstruis, aut foemina, quibus nunquam menstrua profluxerunt. Denique cum natura præstabit pro nutrimento, sanguinem ita inutilem, & excrementum utero, ut nouam problem inficiat, & conspurcat. Non igitur menstruo sanguine alitur fetus.

Præterea exquitendum: *Vtrum foemina, quibus menstrua nunquam fluxerunt, innoxie vivere possint?* Cum enim ex lege naturæ in foeminae menstrua contingent, videatur omnes necessariò pati debere purgationes illas, quae singulis mensibus per uterum excurrunt. Id quidem verum est ut supra ex Galeni mente prædictimus, nō excipias plures, quae viragines dicuntur: haec enim cum solidæ sint carnis, exercitio deditæ, & calore abundant, totum sanguinem ferè in partum substantiam convertunt, ejus crudiorum partem absument, & huius residuum per halitum insensilem digerunt.

Menstruis carent pingues à natura; nam haec sunt exangues, angustasque obtinent venas, si quis vero sanguis supereat, citò in adipem concrescit: haec hac de causa innoxie vivunt, cum sanguinem in sui substantiam transmutent, vel præ caloris vehementia illum resoluant, & absument, cum ad virilem naturam, & corporis habitum accendant, & moribus similes viri sint, robustæ, ac fortes.

Vtius explicandum: *Vtrum foemina circa menstrua concipere possit?* Si enim menstrua purgatio in foetus vsum, & gratiam, à natura est intenta, manifestum fit ea deficiente conceptum fieri non posse. Respondet Aristoteles 3. de hist. animal. cap. 2. in hunc modum: *Conceptus mulieribus à profluvo menstruorum sua natura contingit: Et quæ iis carent, steriles magna ex parte existunt: verum fieri potest, ut aliqua etiam sine eorum profluvo concipient, videlicet quibus tantum humoris colligitur, quantum iis que purgantur restare solet post purgationem, quanquam non tanta copia est, ut foras possit effluere.* Proles ergo sine menstruo externo dati potest, non tamen sine interno: cum enim menstruum ad conceptum maximè faciat, concipere non possent mulieres vllæ, nec conceptum foetum alere, nisi à venis in uteri cauitatem saltem proflueret, et si non ea copia, ut extra uterum pelli possit.

CAP V T VII.

De Semine.

Difficile argumentum de Semine est, arduum, intricatum, in cuius explicatione Philosophorum, & Medicorum primarij naufragium fecerunt, & ad mortes mulierum perfringendos, summe vtile, ac necessarium. In eo ergo enucleando tantisper immorabitur, ab eius definitione sumentes exordium, quærentes primum: *Vtrum seminis definitio à Galeno tradita sit optima?* Varij variè Semen definiunt. Alij hoc modo: Semen est principium, & elementum, tam actuum,

A quam passuum corporis humani, ex parte sanguinis aërea, oleosa, & pingui, vi testium in se, & seminarii vasis elaboratum, & tanquam excrementum, quantitate, & non qualitate degradans, expulsum, & intercedente concubitu in uterum, à mare, & foemina ejaculatum, & sibi inuicem permixtum, vim habens tale quidpiam generare, quale est id à quo deciditur, ad specie conseruationem. At hi potius describunt semen, quam definiunt.

Aristoteles sic definit: Est excrementum alimenti vltimi partium solidarum. At Philosophus seminis tantum materiam designat, verum formam, & efficientem non delineat. Alij sic: Semen est ex quo primū oriuntur ea, quæ secundū naturam constituantur, non ut ex materia, sed ut ex efficiente principio. Sed hæc neque seminis formam, neque materiam explicat, & semini vim tantum efficiendi tribuit, cum ipsum etiam materia sit principium.

Galenus libris de semine, forte ab Hippocrate mutatus, sic definit: *Semen est corpus liquidum, calidum, & spirituositum, facultate formatrice præditum, in vasis spermaticis, ac testibus elaboratum, proper humani generis propagationem.* Hæc definitio, seu potius essentialis descriptione, causas omnes complectitur. Dicitur corpus liquidum, quia omne semen est quedam species substantiae humidæ, sive humoris fluidi à ceteris separati. Ex quo, inquit Aristoteles 2. de generat. animal. cap. 2. patet mendacium Ctesiaz Cnidij affirmantis semen elephanti aded siccessere, & durari, ut electro simile efficiatur. Liquidum deinde, non est aqueum, sed moderate crassum. Fit ergo semen ex eo puro sanguine, qui nutritis partibus solidioribus supereat: natura enim non tantum speciei, quantum individui conserandi studiosissima, quotidie vberimum alimentum parare voluit, ita ut potius exuperaret, quam deficeret; id vero quod supereat, in vasa seminaria seposuit, ut postea generationi efficienda possit inseruire. Quod autem ex sanguine semen conficiatur, testantur Veneti immodicæ dediti; in fine enim concubitus sanguinem pro semine excernunt: imò Aristoteles 4. prob. 6. & 7. appellat semen excrementum alimenti sanguinei vltimi; quare quæ nimio concubitu vtuntur, graciles sunt, exangues, pallidi, quoniam pura, & elaborata substantia & ex sanguine facta orbantur.

Verum antequam vltius progrediatur, in examen vocandæ sunt quæstiones plures illustres, ac inextricabiles, quæ seminis naturam exactè explanant, quarum prima est: *Vtrum seminis substantia spirituosa ex multiplici spiritu componatur?* Dic, quod semen ex variis, & diversis partibus constat, nempè ex parte crassa, quæ causa materialis vicem gerit, & ex qua partes spermaticæ generantur; & ex parte spirituosa, quæ efficientis causa locum habet.

Si vero perconteris, quænam sit substantia spirituosa in semine existens? Respondent plures, quod in semine triplex reperitur spiritus, naturalis, animalis, & vitalis: quæ sententia probatur hoc modo. Vna ex causis sterilitatis, ex communi Medicorum voto, est membrorum principalium morbus. Sed hoc non potest contingere, nisi quia à qualibet parte principe, ad semen

E generandum, peculiaris confluit spiritus. Ergo pars spirituosa seminis, ex spiritu naturali, vitali, & animali componitur, cum partes principes ad seminis substantiam solùm mediæ spirituum communicatione concurrant. In hunc usum ad testes deferuntur nervi, arteriae, venæ. Deinde similitudo filiorum ad parentes, ad aliam causam, nisi ad spirituum diversitatem, non potest reduci. Omitto alia argumenta, & auctoritates Galeni, quia infrafferunt in disputatione, *An semen decidatur a tota?*

Contra rāmen sententia verior est: nam in semine diuersitas spirituum non reperitur: Non naturalis, hic enim

etiam, præterquam quod ab omnibus non admittitur, A in alios usus confluit in testes, ad actiones videlicet facultatum naturalium, & sanguinis elaborationem. Neque instes esse necessarium ad actionem facultatis generatiæ naturalis: quoniam hic spiritus ad conseruacionem individui solùm est necessarius, auctore Avicenna 1. 1. doct. 6. cap. 1. & non speciei.

Spiritus animalis etiam non est necessarius: nam, præterquam quod hic ex plurim peritissimorum hominum voto non defertur ad omnes partes secundum substantiam, sed solùm secundum irradiationem seu illustrationem, tantum ad sensum, & motum partium utiles est. Hinc sit, ut in partibus quæ non mouentur, nervorum implantatio non reperiatur. Igitur substantia spirituosa seminis ex spiritu animali non componitur.

B Neque obiectas substantiam spirituosa seminis ex his spiritibus fieri, tanquam ex materia, ex qua ortum dicit generatio substantia spirituosa seminis: Nam ex materia cuiuslibet spiritus, substantia spirituosa seminis potest produci. Ergo si ex unione aliorum spirituum, nihil de novo recipit, cur multiplicatio spirituum est assignanda? Neque iterum instes, quod substantia spirituosa non est eiusdem rationis secundum suas partes omnes, sed partium diuersitatem in se continet, atque ita ex multiplici spiritu debet componi: quoniam his spiritus solùm possunt referre partium similitudinem à quibus deferuntur, ut cerebri, cordis, & aliarum partium, quod idem de vitalibus dicendum est. Quod non potest admitti, alioquin esset necessarium, ut spiritus vitalis, sicut & naturalis, in singulis partibus corporis recipiunt alterationem quandam, ut similitudem partium hoc modo possent conseruare, quod est impossibile: & sic similitudo filiorum ad parentes, ad hanc causam reduci non debet, ut infra latius explicabimus.

Quapropter substantiam spirituosa seminis, solùm ex spiritu vitali, communicato per arterias, produci affirmamus. Quæ assertio ex impugnatione alterius sententia sat is patet, & amplius probatur hoc modo: Ideo enim testibus natura concessit præparantia vasa, quæ ex arteria magna originem dicunt, ut sanguis arterialis, & spiritus vitalis pro generatione seminis communicarentur.

C Neque argumenta opposita quicquam concludunt. Dic ad primum. Sterilitas potest contingere vitio partium principali, etiam ab illis partibus nihil communicetur, quoniam propter ægritudinem iecoris, (etiam nulla detur generatio spirituum naturalium) & illius frigiditatem intemperiem, sanguinis crudis, & putridi accrescit copia multa, sicut si adhuc intemperies calida iecoris, generatur sanguis biliosus, ex quo semen prolificum generati nequit natura suapte: quod etiam de ægritudinibus cordis est affirmandum, tunc enim spiritus in minore quantitate vitales gignuntur, ex quibus in moderata copia genitum, tanquam ex materia proportionata pars spirituosa seminis, sive spiritus genitius producitur. Idem tamen dicendum de morbis cerebrorum, quia etiam à substantia ipsius nihil decidat pro generatione seminis, statim tamen reliquæ partes corporis principes in consecum ducuntur. Vena autem in testibus viles sunt, & necessariae, ut sanguinem pro generatione seminis restituant. Nerui illis implantantur, ut facultatem sentiendi, quæ communicatur per omnes partes, communicent.

E Sed adhuc est difficultas non exigua: *Vtrum ex parte seminis crassa pars spermatica generentur?* Galenus enim 1. de facult. natural. cap. 5. tunicas arteriarum ex sanguine fuisse productas asseuerat: quod etiam 2. lib. cap. 3. confirmat, ossa, cartilaginiæ, venæ, arterias, neruos, & reliquæ partes seminales, licet natura sua exangues, ex sanguine tamen produci statuens. Ergo pars crassa seminis, in genere causæ materialis non concurrit. Acci-

dit, quod partes spermaticæ in maxima copia in corpore abundant, ut ossa, nerui, cartilaginiæ, ligamenta, substantia cerebri, quibus generatridis tantillum semen sufficere nequit. Ergo sanguis partium spermaticarum materialis est causa. Quam opinionem sequitur Aristoteles 1. de generat. animal. cap. 2. & vlt. quo loco virile semen solùm habere rationem principij actiui, sanguinem vero à foemina ministratum materia vicem gerere affirmat.

Amplectenda tamen est doctrina Galeni, lib. de semin. cap. 4. quod pars seminis crassa concurrit in genere causæ materialis pro generatione partium spermaticarum: nam in foetu prout pluri pars reperiuntur albæ, seminis naturam referentes. Confirmatur, quia facultas formatrix statim mouetur ad operationem, cum sit agens naturale. Ergo tunc circa aliquam materiam agere debet: Non circa sanguinem, quia adhuc non est. Ergo circa propriam materiam seminis, cum nulla alia possit assignari.

Ad Aristotelem vero dic, iuxta Hippocratis mentem, lib. de natur. human. affirmantis, quod licet exigua substantia seminis ad uterum accederet, suscipit tamen incrementum ex sanguine: secundum quam doctrinam, omnes partes nostri corporis, ex sanguine, licet non immediatè, dicuntur prout, quia semel quod est materia proxima partium spermaticarum, generatur ex sanguine, suscipiente mutationem substantiale in testibus. Quare non erit absurdum, si afferas, remota nostri corporis partes ex sanguine generari.

Ad aliud argumentum dic. Verum est exiguum intra uterum seminis quantitatem contineri, nihilominus tamen incrementum partium, ex sanguine accedit per iuxtapositionem applicito, cum enim semen non sit viuens, ceterorum viuentium instar, per intus sylceptionem nutriti non potest. Ex iis constat manifeste, falsò plures auctores existimasse, sanguinem non attrahi à venis uteri, quovisque omnes partes spermaticæ sint integrè formatæ: Quia cum exigua sit molles seminis, non est sufficiens pro integra perfectione partium spermaticarum; tum etiam quia aliquid resolutur de substantia seminis, ad quam reparandum, & restituendum necessarius est sanguis, pro complemento partium spermaticarum. Quod etiam probatur: Nam membra principalia, ut cot, & iecur produduntur ex sanguine, antequam partes spermaticæ sint in totum formatæ. Ergo ante integrum partium spermaticarum formationem colligitur in utero sanguis, ex quo partes spermaticæ incrementum suscipiunt.

F Supereat deinde explicandum dubium: *Vtrum ab aliqua facultate fiat attractio sanguinis, pro integrâ formatione partium spermaticarum?* Respondent plures: Semen dum in utero perficiatur, statim operationes naturales attractio, retinendi, expellendi exercere; licet enim non sit viuens, obtinere tamen facultatem formatricem, cuius operatione fit attractio, retentio, nutritio, & similia opera perficiuntur. Sed hæc solutio non potest admitti, quoniam attractio, & retentio à facultatibus corporis naturalibus proficiuntur. Ergo facultas formatrix, quæ ex sua natura non est vitalis, has operationes exercere non potest. Deinde semen non est vitalis, nec ab ea actiones facultatum vitalium, scilicet attractivis, & retinientis emanant, est dicendum.

Gobiices. In magnete, etiam non sit viuens, repeatitur facultas attractrix ferri. Ergo etiam in semine instantiatur facultas attractiva sanguinis, pro complemento partium spermaticarum, & carnosarum. Verum contra instantiam hoc insuffit argumentum, quod constitutæ; nam præter attractorem esset necessarium constituenda

constituenda facultas retentrix, & expultrix, & quod est absurdum, cum multiplicatio facultatum citra necessitatem non sit constituenda, præcipue cum facultas quæ est in semine, ad producenda certa & determinata organa, sit determinata solum. Adde, nam adhuc in testibus existens, attraheret sanguinem pro nutritione ipsorum, & sic in illis non esset necessaria facultas attractrix.

Quæstionem solue hoc modo. Attractio sanguinis, necessaria pro integra formatione, & complemento partium, sit facultate attractrice ipsius utri. Neque obiicias, utrum solum attrahere sanguinem pro sua nutritione, ad substantiam deperditam reparandam: Alioquin facultates operarentur cum cognitione sui, quod est absurdum: nam aliquæ partes nostri corporis plus attrahunt, aut retinent alimenti, quam sit necessaria pro nutritione sui; nam etiam agant propter se, attrahunt tamen magis, quam ex naturali inclinatione conuenit. Utilitas vero, quæ ex hac attractione sequitur respectu aliarum partium, est per accidens; quod in ventriculo, & iecore sit manifestum, in quibus partibus substantia alimentaria major generatio datur, quam ea quæ pro nutritione est necessaria. Legendus in hanc rem Galenus, lib. 9. de compof. medic. sec. loc. cap. 2.

Maior est in sequenti dubio explanando discordia: *Vtrum seminis substantia sit homogenea, vel heterogenea?* In semine reperiuntur partem spirituosa, & partem crassam, supra protulimus: Sed hoc videtur creditu arduum & difficile, quia in testibus actione facultatis generativa, generatur utraque substantia, spirituosa, & crassa seminis. Ergo in qualibet parte seminis reperiuntur vis generativa, siue facultas formatrix, cum contrarium nulla ratione, nec experimento possit suaderi.

Dices, utramque substantiam in testibus generari, sed partes spirituosa seminis, & crassas non esse continuas, informatas una forma substantiali, sed diversa, ita ut tantum sint duæ substantiae diuersæ, permixtæ per iuxtapositionem, atque ita solum produci facultatem formatrixem in parte spirituosa seminis, propter debitam dispositionem in substantia seminis, quæ dispositio in parte crassa seminis non reperiatur, ideo in ipsa à testibus facultatem formatrixem non produci. Hæc solutio licet aliquibus probabilis videatur, & proxime accedere ad veritatem, non est tamen amplectenda. Dic ergo, partes crassas, & spirituosas seminis, esse eiusdem speciei, & tantum una forma informata. Superior vero opinio præterquam quod nullum habet fundamentum efficax, ut infra patebit, semen ab una, & eadem facultate testuum producitur. Ergo totum semen continuum est, & una, & eadem forma substantiali, secundum partem spirituosa & crassam informantur.

Obiicias. Substantia seminis est spirituosa. Ergo sicut in externis rebus spuma fit per permixtionem duarum substantiarum, sic etiam fit in semine, & ex consequenti formarum duarum discontinuitas erit assignanda. Dic: in generatione spumæ substantiarum diuersarum permixtio reperiatur, ut 2. Aph. 46. & 2. progn. 47. docuit Galenus. Semen autem dicitur spumosum, solum propter similitudinem; & sic sernatur in semine vera continuitas quoad formam substantialiem, quia aliquæ partes ipsius sunt magis tenues, & spirituosa, quam alias, quæ ob temnitatem suam facile exhalant, & corrumpuntur.

Obiicias iterum. Si haec partes unicum ens per se constituant, sequitur quod semen non ita citò possit corrumpi, quoniam una pars in tam breui tempore non agere in aliam usque ad corruptionem, ut patet in partibus viuentibus, quæ non ita citò, & breuiter tendunt ad corruptionem. Dic, in viuentibus in statu na-

turali, & in semine esse rationem diuersam: semin enim ex sua natura cum sit destinatum ad generationem, in parte spirituosa eius adeò retinet virtutem, siue facultatem formatrixem, ut corrumpat partem crassam in qua recipitur, ad quam corruptio seminis consequitur; quod ita in viuentibus non contingit, hæc enim à natura potius ad suam conseruationem sunt producta.

Verum altioris indaginis est inuestigare: *Vtrum pars spirituosa seminis ab aliquo agente posse corrumphi?* Si pars spirituosa seminis vicem gerit cause efficientis, pars vero crassa, tantum causa materialis rationem supplet, dignum est inquisitione, à quo agente hæc pars spirituosa seminis corrumpatur? Dices, partem spirituosa seminis conuerti, & mutari in vaporem, ob naturam suam, cum maxime tenuis sit, & illico resoluatur, ut in corruptione spirituum vitalium palam sit, qui ob summam ruitatem statim evanescunt. Non placet solutio: superest enim adhuc explicandum, à quoniam agente fiat hæc mutatio in vaporem: tum etiam quia ex corruptione substantia spirituosa seminis, symptomata veneno finitima concitarentur, velut ex partis crassa corruptione scatent, ut 6. de loc. cap. 5. proprio exemplo fit manit Galenus.

Solues deinde, negando ex parte illa spirituosa seminis, utpote exigua, post corruptionem posse venenosam symptomata excitari, sicut ex crassa; illa enim ex parte crassa, non vero ex spirituosa subiunguntur semper. Solutio hæc, imperfecta est, & ambigua: non enim explicat, quare ex corruptione spirituosa partis seminis non eveniant eadem symptomata, sicut ex corruptione partis crassa, immo potius intensiora ex corruptione partis spirituosa deberent sequi, si verum est illud Philosophorum, & Medicorum effatum proprio experimen-*to cit. de loc. lib. 2.* Galeno confirmatum, in semine, lacte, sanguine menstruo, & aliis, substantiam quampiam quod perfectior est, eò in deteriore mutant labem, & perniciem, quoniam suæ corruptionis valentissimam causam agnit.

Neque assertas, partem hanc seminis tenuem remanere in corpore, conuersam in spiritum complantatum: Nam spiritus hic à Medicis non admittitur. Secundò, quoniam eadem remanet difficultas, à quoniam agente pars spirituosa seminis corrumpatur, ut ex ipsa spiritus complantatus producatur.

Peccatores aliqui hunc nodum extricant hoc modo: In parte crassa seminis facultas formatrix etiam adest, quæ partem spirituosa seminis corrumpit, quia producit in illa dispositiones incompossibilis cum substantia spirituosa seminis, ita ut pars crassa, & tenuis seminis adiuicem corrumpantur: quæ solutio deduci potest ex mente Galeni 2. de sem. cap. 5. assertis, in toto semine rationem utrinque principij actiui, & passiui reperiuntur. Sed hæc responsio est contra ipsum Galenum, qui lib. 14. meth. cap. 8. facultatem formatrixem tantum in parte spirituosa reperiit asseuerat. Nec instes, quod in parte spirituosa quoad maiorem efficaciam viger: Nam haec ratione fortiori vim in parte crassa, ob maiorem multitudinem materiae obtineret. Ex hac doctrina patet error assertorum, facultatem formatrixem repetiri in parte crassa seminis solum quantum adesse, non tamen quantum ad operari: hi enim non assignant aliquod impedimentum, propter quod facultas formatrix in partibus seminis crassis, ab operationibus cesseret.

Dic ergo, & fortasse melius, partem spirituosa seminis corrumpi à parte crassa, ratione contrariarum qualitatum, vel ab alia quavis substantia occurrente, quare ita spirituosa substantia attenuatur, vel mediis, alijs qualitatibus disponitur, ut in aliquem flatum, vel spiritum convertatur, vel insensibiliter per cutem resolviatur, symptomata autem non concipi, quoniam

sitionam substantia ipsa citissime resoluitur, maximè cum hæc corruptio ratione putredinis non contingat.

Solue secundo. Non est inconveniens, quod eadem pars spirituosa seminis sit principium actuum, & passuum, secundum diuersas rationes formales. Paret hæc solutio in agentibus æquiuocis, quia lumen in aëre potest produceret adeò vehementer calorem, ut degeneret in ignem: & sic explicatur, quod pars spirituosa seminis, licet habeat facultatem formatrixem, quæ est causa æquiuoca formationis partium, est tamen in potentia formalis pars spirituosa ad recipiendam delineationem in eadem parte, quoniam agens æquiuocum effectum productum in se recipere potest: licet enim habeat in actu virtuali, effectum, est tamen in potentia formalis ad recipiendum effectum formalem, quia actus virtualis compatitur cum potentia formalis, non enim potentia formalis priuationem tollit. At vero agens vniuocum, cum formaliter habeat formam, non potest esse in potentia formalis respectu formæ iam introductæ, quia potentia formalis dicit necessarij priuationem actus formalis, sicut potentia ad calorem, dicit priuationem caloris: & ita implicat, quod agens vniuocum calidum habeat calorem sibi in potentia, respectu caloris iam introducti; iam enim idem calor, est, & non esset simul in eadem re: At vero semen cum sit in actu virtuali respectu priuationis partium, cuius sit agens æquiuocum, est in potentia formalis ad recipiendum delineationem partium in parte spirituosa.

Non desunt qui hanc doctrinam contemnunt, & impugnant. Primo. Quia nihil potest habere qualitatem naturalem, aut potentiam conformatam, quæ virtute contineat aliam, quam recipiendo formaliter, se corrumpat. Ergo facultas formatrix in partem spirituosa agere non potest, in qua residet, producendo delineationem partium, ad quam sequitur corruptio. Confirmatur hæc opinio, ex definitione violenti, tradita ab Aristotele 3. Et hic cap. 1. quæ his verbis exprimitur: *Id igitur violentum esse videtur, cuius principium est foris, nibil prorsus eo conferente, cui vis est illata:* ex quibus violenti communis definitio deducitur. Violentum dicitur, quod est à principio extrinseco, passo non conferente vim. Deinde si aliquis habeat qualitatem naturalem, quæ sit principium effectuum corruptionis, & antea non erat, est ratione alicuius impedimenti, quod antea non erat, & modò aufertur: hic autem modus productionis, est per emanationem à principio interno. Ergo non potest esse violentum: alioquin Aristoteles rationem violenti non recte descripsisset. Quare concludunt, quod licet in qualitatibus perfectibilibus necessarij sit admittenda nostra solutio, in qualitatibus tamen corruptibilibus, nequaquam; quod in emanatione frigiditatis ab aqua, & in motu grauium & letiū manifestetur.

Hæc tamen argumenta eti si videantur ardua, non convincent. Dic ad primum. Nullum est inconveniens, quod aliquod mixtum habeat qualitatem conseruatiuam, & quod ex accidenti, ratione suæ operationis sequatur corruptio, ut patet in calore nostro, qui mixta ipsa ab ortu ad interitum exsiccat, ad senectutem vsque, atque ita sensim, ac sine sensu ad mortem necessarij nos perducit. Deinde calor ipse, deficiente humida substantia, quæ est pabulum caloris, corrumpitur, & ita calor agit in humidum, in quo continetur, producendo ibi siccitatem, tanquam effectum secundarium; quæ siccitas tractu temporis viuens ad mortem dicit: quod etiam contingit in generatione animalis ex semine: Nam ratione facultatis formatrixis, formatio partium emanat; ratione vero caloris, ex molissimo semine, venæ, cartilaginiæ, arteriæ, & ossa, media siccitate formantur, alioquin quomodo durities in membris

consurget: Quod etiam postea contingit in adolescentibus, in quibus membra efficiuntur duriora, continuata, & assida actione caloris iti humidum: nam ratione caloris, sicciora, durioraque redduntur, & hac ratione ad senectutem, tandemque ad interitum partes deueniunt. Hanc doctrinam eleganter docuit Galenus 1. de sanit. in end. cap. 2. & lib. de marcō, cap. 4. quibus in locis ipse affirmat, necessarium esse, ut generationis principia, sanguis, & semen, sint hutridissima, ut ex illis membra formari queant, neve ita à calore tam citò possint exsiccati, & hac ratione ad debitam mollitiem, partes nostri corporis accederent, & ultius actione caloris, media siccitate, ad commode ratum robur iuuentutis; qui calor, cum perpetuā operetur, eadem membra extenuat, rugosaque reddit humiditate absumptrā; ex qua siccitate senectus; & tandem mors.

Ex qua doctrina colliges, quod etiam si calor iutalis, qualitas conueniens sit, & naturalis, nihilominus tamen ad interitum nos perducit, producendo siccitatem in eadem parte, in qua est, tanquam causa æquiuoca: Quod etiam eodem modo dicendum est de facultate formatrix, quæ etiam si qualitas naturalis sit seminis, nihilominus corruptipræ partem spirituosa, in qua inest, delineatione media, quia delineatio-*nis, & formationis partium causa est æquiuoca.* Quæ etiam doctrina evidenti ratione confirmatur: quoniam substantia spirituosa non potest corrumpi, quin multetur in vaporem, & sic insensibiliter per spiracula cunctis resolviatur, nam multò antea quam fieret partium omnium conformatio, evanescet, & sic nulla generatio esset possibilis, deficiente facultate formatrix, quæ cum sit accidens, necessarij corrumpetur corupto subiecto.

Ad confirmationem dic. Violentum duplicitur sumi: primo modo, quum non sequitur ex lege, aut infinito naturæ, & hæc est vera, & propria acceptio violenti, veluti est mortis sursum in lapide. Secundo modo sumitur violentum cum sequitur leges à natura dictatas, ita ut inter causas naturaliter operantes, ordo seruetur naturalis.

Et ad maiorem huius rei explicationem, aduerte, alias esse generationes, & corruptiones, quæ statuto quadam ordine, & solum à principio extrinseco sunt, & certa quadam, & naturali rerum successione, nullo agente violenter operante extrinsecus accedentes, quæ generationes, & corruptiones naturales dicuntur: huiusmodi est generatio naturalis in semine etiensi, & similiter generatio plantæ: licet autem generationes, & corruptiones hæc flant à principio extrinseco, qualitatibus naturalibus mediis; oportet tamen ut ex hac doctrina colligamus, alias esse generationes, quæ dictum ordinem non seruant, neque successionem, sed casu, & fortuito ab extinsecis agentibus contingunt: huiusmodi est generatio ignis ex ligno, ab agente calido, quæ necessarij dicitur violenta, non ex eo quod ignis genito sit violenta, sed quod ab interno principio rei non fiat; immo solum ab extrinseco agente, calido violenter operante. Atque ita recte dixit Aristoteles in cap. cit. interitum & corruptionem, esse naturalem, & violentam: hæc dicitur, quæ ab extrinsecis producitur, ut ex morbo, & gladio; naturalis vero dicitur, quæ per senectutem contingit, appellaturque naturalis interitus, cum ab interna, naturalique causa proficiatur, scilicet à calore humidam substantiam depascente. Quæ doctrina etiam haberet veritatem in facultate formatrix, quæ siccitas tractu temporis viuens ad mortem dicit: quod etiam contingit in generatione animalis ex semine: Nam ratione facultatis formatrixis, formatio partium emanat; ratione vero caloris, ex molissimo semine, venæ, cartilaginiæ, arteriæ, & ossa, media siccitate formantur, alioquin quomodo durities in membris

contingit: Aristoteles in cap. cit. interitum & corruptionem, esse naturalem, & violentam: hæc dicitur, quæ ab extrinsecis producitur, ut ex morbo, & gladio; naturalis vero dicitur, quæ per senectutem contingit, appellaturque naturalis interitus, cum ab interna, naturalique causa proficiatur, scilicet à calore humidam substantiam depascente. Quæ doctrina etiam haberet veritatem in facultate formatrix, quæ siccitas tractu temporis viuens ad mortem dicit: quod etiam contingit in generatione animalis ex semine: Nam ratione facultatis formatrixis, formatio partium emanat; ratione vero caloris, ex molissimo semine, venæ, cartilaginiæ, arteriæ, & ossa, media siccitate formantur, alioquin quomodo durities in membris

uenit, neque potest esse naturale, quia solum agebat de motu violento grauium, & leuium, ad quem modum propria natura rei grauius minimè conductus; & sic patet, quomodo Aristoteles definiuerit solum violentum per se, non verò violentum per accidens, ut in nostro calore nativo ducente nos ad interitum, & in operatione facultatis formaticis palam sit.

Aliud argumentum solum probat, quod quando aliqua qualitas conductus ad corruptionem, modò emanet, quæ antea non emanabat, id accidere, quia adest impedimentum, scilicet alia qualitas contraria, emanationem impediens; veluti accidit in emanatione frigiditatis ab aqua, dum est calida, & perseverat causa calefaciens, tunc enim non emanat frigiditas, quoniam ob præsentiam caloris emanatio impeditur. Hoc vltius patet manifestè, in partibus exterioribus intensa frigiditate laborantibus, ut in rigore febrium, & in lypria febri ex aliqua interna inflammatione oborta, in qua retrocessus sanguinis, & spiritus evidenter conspicitur ad partes intimas, ita ut hæ vrantur, externæ verò algescant, & rigeant, quo tempore datur intensissima frigiditas in partibus extimis, à principio intrinseco emanans. Non ergo est inconveniens, id quod est corruptuum, à principio intrinseco emanare: hoc autem in partibus spirituosis seminis non ita se habet; hæ enim corruptuntur, quia naturaliter fit hac operatio actione facultatis formaticis, quod eriam in calore naturali, sua naturali actione nos ad interitum ducente, fit manifestum.

Subtilissimus Galenus lib. 14 de rufi part. cap. 3. postquam plura de partibus generationi inferuentibus, diligenter, vt semper solet, perscrutatus fuit, addit, quod in semine reperitur spiritus, & propria substantia seminis, ex quibus seminis substantiam constituit ipse esse materiam generationis, spiritus verò esse principium effectivum in generatione. Huius doctrinae occasione, vt incepsum argumentum ad vmbilicum perducamus, determinandum: *Vtrum facultas in semine reperta, ab aliis qualitatibus distinguatur?* Hæc difficultas adeò est ardua, & neruosa, vt Galenus lib. 4. fiet. format. cap. vlt. se ignorare essentiam huius facultatis fateatur. Dubitat ergo an facultas formatrix cuiuslibet foecundæ, si Deus, vel anima. Aicenna 2. 1. doct. 7. sum. 1. cap. 2. duas in semine constituit, aliam quæ temperiem singulis partibus tribuit, quæ à Medicis alteratrix nuncupatur; aliam quæ organa producit, & facultas formatrix membrorum appellatur: cum eniam consistentia seminis non possit producere immediate operationes suas, facultatibus tanquam instrumentis vtitur, & sic facultate formatrix indiget, vt organa adeò diversa possit producere.

Sit ergo conclusio veritatem questionis explicans manifestè: Facultas generativa existens in semine, diversa est à qualitatibus constituentibus temperiem seminis, & à facultatibus vitalibus corporis. Hæc conclusio probatur experientia: quamplurimi enim inueniuntur homines, habentes perfectissimam temperiem, in quibus vitiata conformatio reperitur. Ergo facultas hæc formatrix diuersa est à qualitatibus elementorum: quod docuit Galenus 2. de temper. cap. vlt. quo loco veteres Medicos, & Philosophos reprehendit, qui temperaturam ex magnitudine, aut figura totius corporis constare asseuerabant. Deinde qualitates existentes in semine non possunt disponere omnino in materiam, ita ut ex vi dispositionis producatur forma chyli generati, quia ultima illa dispositio quæ reperiatur in semine, & organizationis nomine explicatur, emanat à facultate formatrice vltimo disponente materia seminis, ex vi cuius organizationis introducitur forma viuentis.

Obiiciens hoc modo. Forma naturalis in productione rerum naturalium, vt in productione ignis, sit

Afficienter, instrumentaliter per concursum calotis. Et ego etiam temperies seminis potest organa accidentaliter efficere, cùm multò perfectior sit forma substantialis ignis, & instrumentaliter producatur à calore. Accedit, quod partes similares nostri corporis, media solum alteratione temperamenti, alimentum disponunt, ut in materiam ipsius alimenti forma viuentis possit introduci. Ergo à primis qualitatibus, sine necessitate facultatis formaticis, conformatio etiam fieri poterit.

Dic: quod ad productionem ignis, organorum productio non est necessaria, quæ in productione viuentium est requisita; neque diversitas partium, quæ emanat ex parte determinata quantitatis: & hac ratione introductio formæ ignis, sit solum ex vi alterationis calefactiæ. Neque ex eo quod forma ignis sit perfectior in organis accidentaliter, sequitur, quod si à qualitatibus disponitur materia pro introductione formæ ignis, etiam producuntur organa à qualitatibus primis: Nam pro causa efficienti, & effectu debet assignari debita proportio: homo enim generat hominem perfectiorem equo, non tamen potest generare equum.

Ad confirmationem responde, quod in nutritione partium omnino non disponitur alimentum solum alteratione primarum qualitatum, sed aliquid producitur à facultate nutritive, cuius merito introducitur forma viuentis, & forma alimenti expellitur: præterquam quod in materiam illam alimenti introducitur forma sine organizatione vlla, quia iam præsupponitur producta in prima generatione animalis, & ita illa non dicitur generatio simpliciter, sed solum secundum quid, quæ à Philosophis ad generationem nuncupatur.

Dic vltius. Hæc facultas formatrix, seu generativa in semine existens, distincta est specie à facultate generativa seminis testium, & ab aliis facultatibus nostri corporis vitalis à temperie partium est distincta. Sed generatio emanans à facultate seminis non est actio vitalis. Ergo facultas formatrix, vitalis non erit, cum semen non viuat.

Clarioris verò doctrinae gratia aduertere oportet, quod hæc facultas formatrix potest duplice considerari: primo modo, quatenus media facultate formatrice generatio proli, aut foecundæ attingitur, atque hoc modo certum est, quod ad generationem substantiam

Dlem non potest concurrens in genere causæ principalis, cum hæc facultas sit accidentalis, forma autem producta per generationem, substantialis est, & sic accidens, ex omnium mente Philosophorum, in genere causæ principalis productionem substantiam non attingit. Secundo modo consideratur hæc facultas, respectu formationis partium, ad quam conformatio concurrens in genere causæ principalis, atque ita partium delineatio, facultatis huius formaticis est effectus. Probatur evidenter: Nam hæc facultas formatrix perfectio est multò essentialiter, quam accidentalis organizatio. Ergo efficienter, tanquam à causa æquiuoca, à facultate formatrice, partium conformatio producitur: quod Auic: loco supra citato ostendit dicens: *Virtus formatrix imprimis est illa, ex qua præcepto creatoris sui procedit membrorum delineatio, et ipsorum roboratio, concavitas, foramina, levitas, asperitas, situs, & alia similiter quæ ad formacionem attinent: Quod etiam 1. de facult. natural. cap. 5. docuit Galloquens de intestinis, & ventriculo, vbi inquit: quod conformatio intestinorum, & ventriculi ad aliam facultatem pertinet, quam formaticam appellamus.*

Sed contraria obstante autoritates multæ. Nam Gal. cit. lib. 1. de facult. distinguunt facultatem productivam partium similarium, à facultate productiva dissimilarium, sive organicarum, quoniam partes similares sunt à temperamento, dissimilares ab alia facultate productiva organorum.

organorum. Hanc doctrinam firmat Aristoteles 4. meteo. cap. vlt. demonstrans à quanam virtute partes similares fiant, ac dissimilares, tandemque concludens, similares à qualitatibus elementorum, dissimilares ab animalis natura, vel ab alia causa fieri asseuerat: quod etiam docet lib. 1. de generat. animal. cap. 3. nam mollia, dura, lenta, rigida, & quoconque alios affectus, qui in partibus viuentis sunt, calor, & frigoris vi; carnem verò, & os à primis qualitatibus minimè fieri arbitratur: quo capite tum effectus emanantes à primis qualitatibus, tum ab organizatione partium, manifestè proponit. Et lib. cit. cap. 3. post med. habet hæc verba: *In eis in semine hominum, quod facit ut fœcunda sint semina, scilicet calor, istaque non ignis, non talis facultas aliqua est, sed spiritus qui semine, sibimusque corpore continetur. & natura, quæ in eo spiritu etiam proportione respondet elemento stellarum.*

B Quibus verbis Philosophus demonstrat, partium similares formationem à sola temperatura, non verò à facultate formatrice emanare.

Auctoritates explanabis hoc modo, si prius asseras, in semine non inueniri duas facultates diuersas, quantum una producat partes similares, alia dissimilares: nam facultas quæ producit carnem, aut os, aut alias partes similares, illas cum determinata magnitudine producit, & secundum alia accidentia, quæ se habent ex parte conformatio, secundum animalia exigentiam. Quare facultas non est diuersa, sed eadem est productiva partium similarium, & dissimilarium: quod ratione evidente suadetur. Partes dissimilares solum sunt partes similares prout vnitæ, sic enim organum, sive partem similarem constituant. Ergo facultas quæ producit partes similares, dissimilares producit, quod etiam debet intelligi de aliis rebus pertinentibus ad conformatio, ut patet de figura, quæ cum sit modus contingens in corpore ex terminacione quantitatis, ad temperiem sequi non potest.

C Ad Aristotelēm verò, & Galenū loc. cit. sic responde, dicens illum solum loqui de natura partium similarium, à temperamento seminis emanante, non verò de magnitudine, & aliis rebus existentibus, in partibus similaribus, ad conformatio pertinentibus. Huius rei ratio est evidens; quoniam partes dissimilares habent temperiem, secundum temperaturam partium similarium, atque ideò dixit Aristoteles, quod similares emanant solum à temperamento, considerata temperatura ipsarum, non verò conformatio, aut magnitudinem, quoniam secundum hanc rationem à facultate formatrice producuntur.

D Sequitur, ut obscura alia quæstio agitur: *Vtrum semen concurrens ad generationem substantialem foecundæ, concurreat instrumentaliter, vel tantum dispositione in genere causa materialis?* Plures, cum contraria sententia argumenta insolubilia esse sibi persuaderent, illorum difficultate conuicti, partem negatiuam defendere maluerunt, videlicet quod semen non habeat aliquam efficientiam respectu generationis substantialis. Probantque primò, quoniam causa efficiens debet esse perfectior suo effectu. Sed semen est imperfectius prole generata. Ergo semen ad generationem substantialem effectiu non concurrens.

E Nec valet, si asseras hoc argumentum tantum probare, semen non concurrens ad generationem substantialem, ut causa principalis, posse tamen, etiam si imperficiens substantialem foecundam, concurrens in genere causæ instrumentalis: Nam contraria facit argumentum hoc, quia omne instrumentum agit, in quantum motum à principali agente; sed semen non agit ut motum à generante, quia contingit semen adesse, generante non existente: quod argumentum etiam potest pronunciari de existentia generantis, quia generans non est intime coniunctum. Ergo semen ut instrumentum generationis non concurrens: cuius rei ratio est, quia quodlibet instrumentum agit in virtute causæ principalis: Semen autem non agit in virtute causæ generantis, nihil enim potest agere in virtute eius, quod non est. Ergo cum semen concurrat ad generationem, etiamsi generans non adsit, aperte sequitur, quod semen in virtute generantis non agat, sed alia causa productiva substantiae est assignanda.

Probat secundò sententiam suam: Nati efficiens causa dum operatur, debet existere. Sed semen in instanti generationis non existit. Ergo semen non concurrens instrumentaliter in genere causæ efficientis ad substantiam generationem, cum in instanti generationis semen iam sit corruptum. Tertiò arguunt hoc modo: Semen, ut infra agemus, concurrens in genere causæ materialis ad proli generationem. Ergo non potest concurrens ut causa efficiens, & materialis, cum hæc in actionibus transiuntibus non possint coincidere simul. Confirmant deinde: quia nihil potest agere in seipsum, ut i. de generat. cap. 7. docuit Aristoteles, quod sequeretur, si semen ad generationem foetus efficienter concurreret. Ultimò. Nihil agit in destructionem sui. Sed ex generatione viuentis sequitur corruptio seminis. Ergo semen ad generationem proli efficienter concurrens non potest.

Auctores in hoc soluendo dubio in varias diuisi sunt partes: qui enim accidentia subiectari in materia prima arbitrantur, consequenter affirmant, quod accidentia ad productionem substantiam instrumentaliter concurrent, quia illa sunt in generationis instanti, & manent post generationem ipsam. Cæteri, qui accidentia subiectari in toto compagno asseuerant, illa non posse concurrens instrumentaliter ad productionem substantiam, propter defectum existentia, asseuerant, quia in instanti generationis non existunt, & ut sic solum depositi in genere causæ materialis concurrent.

Solute tu hoc modo. Etiamsi accidentia subiectentur in toto compagno, adhuc facultas formatrix concurrens in genere causæ instrumentalis ad productionem formæ substantialis. Hæc conclusio patet præsupposita necessitate instrumentorum naturalium, hæc enim accidentia sunt virtutes actiæ, quæ substantiam in ordine ad operationes perficiunt, ut potentia omnes animalia, calor, & frigiditas. Patet deinde, quoniam in hoc distinguuntur hæc accidentia, ab accidentibus aliis, quæ solum ad substantiam ornatum inserunt, ut albedo, nigredo, &c.

D Argumenta verò aduersa extricata hoc modo. Dic ad primum. Causa efficiens principalis debet esse perfectior suo effectu; ut verò causa instrumentalis, nequam, ut patet in generatione ignis, facta instrumentaliter à calore. Ad conformatio dic, quod accidentia operari in virtute substantiam, non est quod aliquam motionem à principali agente instrumentum requirat, sed sat satis est, quod accidentis sit virtus ipsius agentis, & hac ratione in virtute substantiam operatur.

Dic ad secundum, quod ut aliquid sit causa efficiens alterius, satis est quod existat simul tempore cum effectu, ita ut nullum inter causam, & effectum tempus interponatur; non verò requiritur, quod sit causa efficiens in eo instanti naturæ cum effectu, quia etiam ratione dispositionis existens in aliquo compagno, ad productionem formæ substantialis concurrent: licet enim non sit in eodem instanti naturæ, in quo est substantialis forma, sunt tamen in eodem instanti temporis, ita ut primum non esse dispositionem, sit substantiali formæ primum esse. Quare quoniam semen non sit in eodem instanti naturæ, in quo est generatione foecundæ, quia tam in tempore immediato, hoc sufficiat, ut semen instrumentaliter concurreat, præcipue ratione prioritatis, ut ita dicam, naturæ, reales non sint, in quibus unum sine alio existit, sed prioritas solùm rationis.

Ad tertium iam respondimus *suprà*, quærentes, An in semine diuersæ partes reperiuntur, quatum altera sit efficiens, altera materialis. Ad ultimum argumentum. Dic, quod nihil agit per se in destructione sui, per accidens tamen contingit, ut sequatur destructio rei, sicut ex actione dispositionum ipsarum corruptio per accidens sequitur, quia eorum subiectum corruptitur: ita similiter per accidens contingit, quod ex actione seminis sequatur corruptio ipsius.

Vt vero hæc solutio explicetur magis, adverte, quod inter generationem viuentium, & non viuentium maxima diversitas adest: In his enim secundum probabilem sententiam, in generante existit, & non in passo, solum enim calor in igne generante est instrumentum, calor vero existens in ligno, scilicet in passo, solum dispositiæ concurreat: At vero in generatione viuentium, tam in generante, quam in materia seminis, in quam introducenda est forma viuentis, est propria virtus instrumentalis, licet remota, respectu generationis: nam in generante est potentia generativa existens in testibus, in semine etiam est propria virtus, scilicet facultas formatrix, quæ doctrina est Aristotelis, dicens generationem viuentium esse naturalem, non autem generationem non viuentium: illa enim à principio intrinseco fit, quoniam in semine facultas formatrix existit; hæc contra, à principio extrinseco est.

Obiicies. Sicut accidentia dispositiva materiæ ligni, ad introductionem formæ ignis, sunt violenta ipsi ligno, sic etiam virtus illa instrumentalis, scilicet facultas formatrix, quæ reperitur in semine, est violenta. Paritas rationis probatur: quia ratio ob quam accidentia sunt violenta, est, quia tendunt ad corruptionem ligni. Sed etiam facultas formatrix, quæ in semine est, tendit ad corruptionem seminis, & productionem viuentis. Ergo in hoc nulla potest differentia assignari.

Dic. Sunt quædam formæ, quæ per se à natura quæ non intenduntur, sed per accidens, ut via scilicet ad aliud: nam Embryo prius viuit vita plantæ, deinde vita animalis, ultimò vita hominis, quia illi gradus priores à natura sunt intenti, tanquam via; sic similiter si habet forma seminis, quæ natura sua ad viuentis productionem solum aspirat, & ita ad introductionem formæ viuentis per accidens corruptitur. Accedit quod dispositiones productæ ab agente extrinseco, in generatione viuentium, sunt violentæ, quod facultati formatrix, quæ in semine est, non conuenit, quoniam etiam ad formam viuentis disponat, est tamen qualitas naturalis in semine existens.

Solus secundò, argumentum illud, dicens semen habere partes heterogeneas, ut probauimus *suprà*, quærum quædam sunt actiæ, aliae vero passiæ; & hac ratione virtus illa quæ existit in partibus actiis, scilicet facultas formatrix, non est semini violenta, immò potius naturalis, respectu partium in quibus inest: & hoc sufficit, ut dicatur naturalis respectu seminis. In ligno vero, respectu generationis ignis, non est eadem ratio, quia omnes partes quas habet lignum, homogeneæ sunt, nec vero heterogeneæ, quemadmodum sunt illæ partes quæ in semine reperiuntur, quatum aliae sunt merè actiæ, aliae vero passiæ.

Difficillimum vero explicatu dubium est: *Virum substantia à prima causa, vel à generante in virtute seminis principaliter producatur?* Communis Medicorum, & Philosophorum sententia est, quod accidentia separata à proprio connaturali subiecto, producunt substantiam in virtute cause principalis, scilicet generantis, & ut instrumenta eius separata, non autem ut instrumenta primæ cause, aut alterius cause vniuersalis suppletis defectum cause particularis. Probatur primum, quoniam virtus seminalis in absentia generantis, gene-

rat substantiam viuentem, mediante facultate relicta in semine. Ergo generans in genere cause principalis, media operatione facultatis formatricis, substantiam producit.

Neque solus argumentum hoc, quod semen non solum est instrumentum operationis propter facultatem formatricem, sed etiam ratione formæ substantialis ipsius seminis: Nam contra hoc est, quia semper remanet eadem difficultas, siue sola forma seminis sit vitalis, siue non: cum semper longè imperfectior sit, quam anima, quæ generatur. Ergo solum debet concurrere facultas formatrix instrumentaliter; generans vero in genere cause principalis.

Probatur secundò hæc sententia, quia inanimata habent sufficientem facultatem ad generandum in genere cause principalis, sicut ignis generat ignem, in qua generatione peculiaris influxus causæ primæ, aut alicuius causæ vniuersalis non adest. Ergo etiam animata, cum ex sua natura sint perfectiora, substantiam in genere cause principalis producent, ita ut speciali concursu primæ causæ non indigant.

Probatur tertio. Omnis actio productiva substantiæ debet ab aliquo immediato agente emanare, ut omnes Philosophi in lib. 7. physic. cap. 6. confirment. Sed forma substantialis agentis, v. g. generantis, substantiam immaediately producendam, nisi mediis accidentibus, attingere non potest. Ergo hæc accidentia sunt, quæ substantiam in virtute generantis producunt: quia quemadmodum Sol non tangit immediate mineralia, nisi media luce, & calore; sic similiter homo hominem, nisi media virtute seminali producere nequit.

Quoniam autem hanc opinionem perissimi viti amplectantur, difficillime tamen defendi potest, quia aduersus eam grauissima argumenta insurgunt: Nam accidentia virtute propria substantiam non producent. Ergo nec etiam quatenus sunt virtutes substantiæ. Patet sequela: hæc enim virtus, vel est substantia, vel accidentis: Si primum, ergo iam subito subiectatur in accidenti, quod est contra Philosophos omnes: Si secundum, vel est quid relatum, vel absolutum: non relatum, ut de se patet, cum relatio nullius sit accidentiarum; nec etiam ut absolutum, quia adhuc renaret accidens, sicut antea, & sic eadem ratio semper virget. Confirmatur, quia iam accidens virtute propria produceret substantiam, & non in virtute substantiæ, alioquin daretur processus in infinitum.

Nec respondas huic argumento, quod virtus illa non est aliquid superadditum accidenti, sed ipsumm accidens, quod ex sua natura est mixtum substantiæ, ita ut sit sensus, accidens agit in virtute substantiæ, quia ex sua natura est virtus illius: Nam semper remanet eadem difficultas, quoniam facultas formatrix, ut est virtus generantis, vel aliud quodvis accidens, non dicit minorem perturbationem, quam sola facultas formatrix. Ergo hæc adhuc, prout est virtus generantis, substantiam non producit.

Huic argumento poteris respondere, quod calor per se solum potest esse instrumentum substantiæ, ita ut omnis, illa entitas excludatur superaddita accidenti, quoniam certum est, quod instrumenta naturalia, & facultas formatrix non agunt per aliquod superadditum, sicut instrumenta artificialia; cum hoc tamen non debemus excludere coniunctionem ad substantiam, aut esse virtutem illius.

Quare in calore, aut facultate formatrice duo considerantur: primum, quod calor, aut facultas formatrix sit accidens talis speciei, atque ita calor non est mixtus substantiæ, nec productionem illius attingit, sed solum adest, quod calor sit causa alterius: calor, & facultas formatrix causa delineationis partium, &

hic calor tantum non dicitur dimanare ab aliqua certa substantia, sed abstrahitur calor à forma substantiali cuiuslibet mixti.

Secundo modo consideratur calor, aut facultas formatrix, quatenus à forma substantiali emanat, secundum quam considerationem reddit vigorosior ad operandum; & sic explicant, quod ex diuerso genere coniunctionis caloris ad diuersas formas, producat calor diuersos effectus: nam coniunctus cum substantia animalis producit carnem, & sanguinem; cum foemina, producit lac, quod non facit in vitro, quamvis calor utriusque sit eiusdem speciei: quod idem dicendum est de facultate formatrice, quæ ex sua natura est virtus generantis; & sic afferunt, quod licet accidens sit imperfectius substantia, & in genere cause principalis substantiam producere non possit, tamen per modum substituti, bene potest in virtute generantis hoc efficiere, ita ut generans sit causa principalis: quod confirmant in instrumentis artificialibus attingentibus productionem rei artificialis, & in naturalibus instrumentis, ut semen imperfectius viuente producit viuens, quod eriam de seminibus plantarum, & arborum intelligentem esse, sibi persuadent.

Sed quoniam in hac difficulti questione posset aliquis aduersam tueri sententiam, videlicet quod Deus est causa principalis supplens defectum causæ particularis, veluti contingit in generatione plantarum; & arborum, presupposita dispositione ex parte tetra; hoc modo satisfaciens, quod in animalium perfectiorum generatione, in quibus formæ educuntur de potentia materiali, semen ad productionem substantialem instrumentaliter concurreat cum operatione tamen causæ primæ, quam influxum generantem in hominē supplex; tamen semen decisum in hac opinione instrumentaliter non concurreat, quia anima rationalis per creationem producitur: dicimus tamen quod homo generat hominem, quia producit semen, in quo facultas residet formatrix, quæ pro introductione animæ rationalis organa operatur necessaria. Ex his inferre poteris, non recte sequi; quod homo non generat hominem, nec leo leonem; quia facultas existens in semine est virrus relicta ab ipso generante, quæ corpus ipsum delineat; ut sine alia causa particulari Deus formam substantialem producat, & sic dicatur homo causa proxima respectu generationis substantialis.

Virum semen sit colligamentum, vel excrementum? Non pauca Peripateticæ intentant, dum excrementum esse multis confidunt. Primo, colligatio res est præter naturam membrorum; cum naturalem membrorum concretionem dissoluat. Secundò. Crassi homines multo minus secundi sunt; nam crassum ab ægente colligantem multo magis distillat, quam gracie. Tertio. Colligatio, siue ex venere, exercitio, vel febre fiat, non habet in corpore locum peculiarem quod defluat. Sed semen, cæterorum excrementorum instar, fæcis, vîna, lactis, bilis, habet peculiare conceptaculum, meatus seminarios. Ergo, &c. Quartò. Si esset colligatio, semper läderet. Atqui perspèce feddit corpus alacrius, quare eius visus salubris est, ex Gal. in art. med. t. p. 82. & abstinentia lädit, ex ipso, 6. de loc. cap. 3. & in grauissima donna, corpora præsertim mulierib[us] precipit, ut plurimis historiis eo loco Gal. confirmat. Ergo. Quinto. Atque florentes, sanii, robusti, plurimum semen in coniubitu ejaculantur; contra senes, valetudinarij, & infirmelles. Ergo, &c. siquidem imbecilla magis colligantur robustis. Ergo non est colligamentum, sed aliam sanguinei excrementum.

Ita Aristoteles i. de generat. animali, t. p. 3. Sed dum hæc fatur, sibi ipsi pugnantia scribere videntur: excrementum enim definit, 2. de generat. animali, cap. 4. id quod incoctum, & terrenum simul in corpore restringeret; semen vero coquiment, non terrenum, sed aëtem, spumosum

lparosum. Deinde si excrementum est, & quid inconstat, quomodo ipsi tam insignis gignendi vis inest, vt testatur ipse?

Excrementum ergo interpretetur, semen esse, sola quantitate redundans, quæ nihil aliud est, quam pars alimenti, ad conuersionem in membra proximè accedit, nec tamen id omne verum semen est, sed quod è testum nutritione superfluit. Quamvis enim seminaria totius corporis membra, substantia quadam alba, semini valde simili nutritantur; verum semen, maximè coctum, vi genetiva præditum, in solis testibus, & in uolutis meatibus, à natura, ex via arte fabrefactis generatur: quod enim infœcundum semen est, seminis appellationem non meretur.

Virum semen fit animatum; Auctores certarunt utrumque. Peripatetici vna cum magistro suo, semen esse solum in potentia ad vitam sibi persuadent: Nam anima est actus corporis physici, organici. At semen non est organicum, sed homogeneum, & simile. Ergo semen anima non informatur. Aduersa tamen sententia est magis probabilis: Nam Galenus lib. de marasma, cap. 2. tria esse viuorum genera asseuerat, animalia scilicet, plantas, & semina, quæ marcore cortipi inibi inculcat, qui morbus ex nimia siccitate oritur. Ergo cum hæc morbosa affectio semini contingat, semen animatum erit. Et 2. de facult. natural. cap. 3. in semine reperi faciliatatem attrahentem arbitratur: Et lib. 1. de sem. cap. 8. in semine esse principium motionis pronunciauit. Ergo semen animatum est, cum anima sit principium motus. Et eodem lib. cap. 11. semen masculinum nutriti à semine feminino asseuerat: quare cum nutritio sit actio vitalis, semen viuet, & erit animatum. Probat Arist. 2. de generat. animal. cap. 3. dum semina, & plantas, viuere stirpium instar, edocuit. Deinde operatio vitalis emanat à potentia vitali. Sed semen habet operationes vitales, quia attrahit, & retinet. Ergo habet animam, quæ harum operationum est principium. Præterea. Semen naturalem calorem sortitur viuiscum, quia generatio qua producitur viuens, est actio vitalis. Sed semen generat viuens. Ergo viuit semen, cum operetur actione vitali.

Neque respondeas huic argumento, facultatem in semine existentem esse vitalem, etiam si semen non viuat: nullum enim esse inconueniens, quod facultas reperiatur in subiecto non viuente, tanquam in medio quodam ad speciei propagationem destinato. Sed hæc solutio non est vera, quoniam subiectum vitale ex sua natura vitam expostulat, sine substantia viuentis concursu, prout circa facultatum vitalium operationes anima insuit. Deinde facultas v. g. quæ est in semine, est vitalis: ergo etiam operatio emanans ab hac facultate erit vitalis.

Semen ergo viuit, & animatum est. Præcipuo vero argumento (plura enim indiscriminatum auctores convergunt, quibus solutio facilis reddi potest) sic responde. Semen, vt est potentia animatum, ira & organicum; cum primùm vero incipit exercere animæ opera, iam est prædictum validum ex veteri trahentibus. Dic secundum cum Simplicio lib. 2. de anima, cap. 6. quod anima est actus corporis organici, dupli ratione: una secundum quam organum effingitur, formatumque, vt inde sit anima organum; altera secundum quam iam virtutis organo formatum: illa quidem est in seminibus, & in conceptibus; hæc vero in editis iam animantibus. Dic tertio, quod semen, non prius est simile, cum parte constet ætherea, & spirituosa, quæ diversæ rationis est à crassiori, & magis corpulenta substantia. Quin in parte illa ætherea verius residet anima, est enim apud Galenum 1. de semin. cap. 10. spiritus is per se mobile principium, quare & animatum; siquidem anima motionis fons est, atque origo. Aristoteles in 2. de generat. animal. cit. seminum fecunditatem

A in huiusmodi spiritum retulit, cuius natura cum cæli- tis inseratur, diuinatatem præ se fert, & quoniam varia productus organa, cum elemento stellarum quandam videtur habere similitudinem.

Sed iam tempus est, vt ad aliam difficultem quæstionem explanandam, ptoperemus: *Virum semen ab omnibus partibus corporis decidatur?* Hippocrates lib. de morb. sacro, num. 4. & lib. de aëre, aq. & loc. num. 3. sic ait: Cum semen genitale ab omnibus corporis membris procedat, à sanis quidem sanum, à morbis morbosum, sicut ut ex calvis calvi gigantur, & ex distorto distortus, eadémque ratio est circa alias formas, & sic ex macrocephali, macrocephali. Idem etiam citatis locis probauit Hippocrates, experimento proprio edoctus, qui ex sectione venarum retrò aures, reddi homines steriles affirmati causa est, quod semen genitum in capite, ad organa generationis, posito hoc impedimento, descendere nequeat. Confirmat eius sententiam Auicenna 2. 3. tract. 1. cap. 3. dum hæc protulit verba: *Et Hippocrates dixit in suis intentionibus, quamplurimum materia spermatis à cerebro descendere, ex duabus venis quae sunt post aures, & propter hoc datur sterilitas ex scissione venarum.* Hac ratione leges monent humanæ, ut furibus amputent auricula, ut steriles remaneant, ne scilicet fur alium furem sibi similem generet: quod etiam docuit Arist. 1. probl. 56. querens, cur Eunuchi, seu spadones, calvi non sunt; quia (inquit) obnient plurimam substantiam cercibri, atque hoc con ingit, quia venerem non exercent. Ergo semen ab omnibus partibus deciditur.

Probatur primò hæc sententia. In seminis emissione in toto corpore delectatio persentitur. Ergo in toto corpore semen generatur. Antecedens patet experientia. Consequentia vera est, quia solum in illa patte persentitur dolor, vbi adest obiectum naturam corrupti: quare in illis partibus, in quibus delectatio sentitur, etiam debet adesse obiectum illam delectationem producens. Sed in omnibus partibus sentitur voluptas. Ergo ab omnibus partibus semen deciditur.

Secundò. Filii producti assimilantur parentibus non solum in specie, sexu, & effigie, sed in magnitudine corporis, & temperamento. Sed causa huius similitudinis solum potest esse, quod semen ab omnibus partibus corporis decidatur, referens similitudinem partum à quibus dimanat. Ergo, &c. Nec enim illa ratio assignari potest, cur possit contingere, vt si semen ab illa parte non procedat, filii parentibus assimilantur partibus in exterioribus signis, ut barba. Ergo, &c. Accedit quod patres manci, claudi, generant filios sanos, & nulla labe in aliqua parte foedatos. Ergo ut generetur pes v. g. aut manus, non est necessarium, vt ab illa parte descendat: pariter de reliquis nostri corporis partibus pronunciandum.

Tertiò. Claudi, Epileptici, Elephantici, & quæcumque alia ægritudine infecti, filios generant claudos, epilepticos, leprosos, & alia quavis ratione affectos. Sed hi moibi solum ex vicio seminis emanant. Ergo. Patet maior experimentum in morbis hereditariis, in quibus semen vitiōsum similem morbum in filio producit. Ergo ab illa parte deciditur semen, quod similiter de omnibus aliis partibus est dicendum.

Quartò. In seminis emissione, in toto corpore maxima sentitur debilitas, quod non alia ratione contingere potest, nisi quia ab omnibus partibus semen deciditur, quod loco cit. docuit Auicenna. Ultimò. Quælibet pars nutritur ex eadem materia, ex qua fuit generata. Sed partes spermaticæ fuerunt in principio fabricatae ex semine. Ergo similiter in semine nutritur; & hac ratione in partibus spermaticis semen generabitur, atque ab ipsis ad organa generationis descendet. Major confitit ex Galeno 2. de semine, cap. 2. docente, quod quemadmodum partes carnosa ex sanguine, ita spermatica ex semine nutritur, & generantur, cum eadem generationis, & nutritionis materia sit.

His rationibus conuicti plures, semen generari in A omnibus partibus spermaticis totius corporis contentantur, à quibus virtute testum attrahatur. Sicut enim in liene propria virtus attrahens melancholiā repertur, & renibus sua inest trahens serositatem, ita similiter in testibus est assignanda, quæ semen, vt proprium alimentum, natua quadam proprietate ad se allicit. Quæ ratio videatur desumpta ex Galeno, z. Apb. com. 28. in ultimis verbis, quo loco, vt reddit causam, ob quam podagrici, epileptici, aut alio modo infecti gerent filios similibus morbis foedatos, eam esse determinat, quia semen est vitiōsum in articulis, & in cerebro; & hoc modo membra genita imbecilla redduntur. Semen itaque defert vitia illarum partium, à quibus decisum est, ob quam causam fœtus producitur inquinatur eisdem morbis, quibus parentes antea erant conspurcati.

Hæc sententia, præterquam quod ab Aristotele impugnatur, 1. de generat. animal. cap. 18. est aduersa communis Medicorum Scholæ, qui rationibus muniti, contraria tenuunt, & defendunt. Primò. Generatio similes est in quibusdam plantis medio semine, sicut in animalibus. Sed in illis semen ex rotâ planta non deciditur, quia partes singulæ non expellunt singulam portionem seminis, ex qua semen integrum producatur. Ergo neque in animalibus semen ex omnibus partibus expellitur.

Secundò. Ex similitudine filiorum ad parentes non rectè infertur, quod semen ex toto corpore decidatur: nam filii non solum suorum parentum, sed aurorum, & proauorum à quibus nullum expellitum semen, immo cujusdam hominis ignoti figuram, & similitudinem referunt. Deinde similitudo filiorum ad parentes sappenitentia seruatur in pilis, vel vnguis, ex quibus pro generatione nil deciditur: quin filii interdum assimilantur parentibus in exterioribus signis, ut barba. Ergo, &c. Accedit quod patres manci, claudi, generant filios sanos, & nulla labe in aliqua parte foedatos. Ergo ut generetur pes v. g. aut manus, non est necessarium, vt ab illa parte descendat: pariter de reliquis nostri corporis partibus pronunciandum.

Tertiò. Semen non generatur solum in partibus similibus, neque in dissimilibus, neque in utrisque simili. Ergo. Non à similibus, quia in animalium generatione, seruatur etiam similitudo filiorum ad parentes in partibus organicis, vt pater in similitudine faciei: Neque à partibus dissimilibus, quia hæc ex communi Medicorum voto, solum sunt partes similares ad inuicem coniunctæ; & sic partes hæc non efficiunt aliquam operationem sine actione partium similium. Non ex utrisque simili, sequeretur enim ex compositione partium, ortum ducere; similitudo autem formalis ab aliqua compositione non dependet. Insuper. Si semen à toto decideretur, etiam id de sanguine esset dicendum, qui solum est materia partium carnolarum, ita vt sanguis ex toto corpore pro formatione partium carnolarum descenderet, quod esse falsum nullus non videt. Ultimò. Semen, quod in aliquo tempore est masculinum, postea est foemineum, quoniam tempores seminis diuersimode alteratur. Ergo non generatur masculinus sine foemina, ex eo quod semen à toto corpore procedat: nam in semine pars propria, & determinata sexus non inuenitur.

Neque in contrariam abeas sententiam, eamque vt probabilem iudices, quoad substantiam spirituosa, ita vt ex singulis partibus procedant spiritus vitales, recipientes aliquam alterationem ab ipsis partibus, ex quibus pars spirituosa seminis generatur, quæ suo modo iuxta partium diuersitatem, heterogeneam sortitur naturam, & similiter facultas generativa quæ in semine resideret, quæ spiritus vitales ab ipsis testibus attrahuntur.

Hæc enim solutio inefficax est: ex illa enim sequeretur filios assimilari solum suis parentibus, quia ab illis tantum decidunt spiritus, cum etiam auis, & proavis assimilantur sepe, docente ipsa experientia. Redargues etiam hoc modo: Multoties enim homo mutilus, & priuatus aliqua parte, filium integrum generat, & quoad omnes suas partes sanum; quod esset impossibile, si esset necessarium quod spiritus vitales vndeque à testibus attraherentur, cum à partibus defectuosis attractio aliquius spiritus sit impossibilis.

Non ergo est necessarium, quod semen ab omnibus nostri corporis partibus attrahatur, neque quoad substantiam, neque quoad causam. Hæc conclusio hac ratione probatur: nam facultas formatrix à testibus producitur, vel à propria forma seminis dimanat, quæ facultas partium nostri corporis est delineativa. Ergo hoc solum erit facultas, quæ ideam, & similitudinem omnium partium nostri corporis effingit.

Ad argumenta vero contraria facilis est responsio. Ad auctoritatem Hippocratis, dicentis ex sectione venarum retrò aures sterilitatem subsequi, quia ob eam, sanguinis vel seminis ad partes genitales communicatio impeditur. Dic, quod licet vera sit Hippocratis sententia, tamen scitis his venis, homines redduntur steriles, ob causas tres, quin concedatus semen ex cerebro profluere: prima, ob assiduum illorum nervorum exiccationem, tenum, & partum generationi inferuentium robur, & similitudinem resolucentem. Secunda, quia ob assiduum motionem obirebat coquendis affectus, ex quo subvertit vehementissimis dolibus, partes genitales euangelentibus spiritibus infirmantur valde. Tertia, ob sanguinis vacuationem ex sectione copiosam, cuius ratione infrigidatur corpus, & semen infœcundum gignitur, iuxta quam rationem Auicenna, & Aristoteles interpretentur, est necesse.

Ad primum argumentum respondent plures, voluntatem, & delectationem non solum persentiri in parte affecta, verum in aliis corporis partibus, propter consensum, & connexiohem magnam, quam ipsa inter se obseruare solent, vt in dolore ventriculi, & intestinorum satis sit manifestum: Quæ solutio non est vera, quia, vt 1. de loc. cap. 7. docuit Galenus, nulla pars patitur per consensum, nisi quando aliquid communicatur noxiū, & extraneū; vel quando deficit id quod communicari debebat. Sed in seminis emissione partes aliae nostri corporis non immutantur, cum à semine nihil recipiant. Ergo per consensum delectari non possunt. Confirmatur: nam aliae partes non habent obiectum à quo immutentur. Igitur sensatio voluptuosa in illis non percipitur. Antecedens patet, quia ex obiecto, & potentia oritur notitia: deinde si ea voluptas sentiretur, in quocunque tempore fieret sensatio; neque similis in omnibus partibus, sed in aliis prius, in aliis posterioris excitaretur. Dic ergo, quod sensatio voluptuosa persentitur tantum in partibus, per quas transit semen, quoniam in semine reperitur qualitas quædam tangibilis, quæ ab ipsis partibus sentitur, ex qua sensatione voluptas percipitur.

Ad secundum argumentum dic. Ex similitudine filiorum ad parentes, non rectè colligitur; quod in omnibus partibus sentent generetur, & ab aliis expellatur, vt pater in similitudine aurorum, & proauorum, à quibus non emittitur semen. Ad confirmationem responde, quod podagrici generant fœtus habentes eodem morbo, vel paratos vt incident in ipsis, ex accidenti, non necessario & per se, non quia semen ab illis partibus descendat, sed quia facultas formatrix virtualiter similitudinem omnium partium continet. Hæc solutio manifesta in aliis partibus, in quibus semina ab unica determinata parte producuntur, integrum arborem generant; & in plantis, quæ medio semine similem

plantam secundum partes aliquas, quas, dum generant, non habebant; & insitione arborum, in quibus partula illa arboris, quae alteri arbori inseritur, totam feret, arborem in sui similitudinem commutat, ita ut fructus, ac flores similes illi producat. Certum tamen sit, quod hæc omnia in portione determinata illius partis virtuiter continentur, velut facultas formatrix similitudinem omnium partium in se continet: aliquando tamen propter vitium semenis, sive secundum qualitatem, sive secundum substantiam, membra defectuosa, aut parata ad morbum producentur, ut constat in hereditariis morbis; et si hi impedianter perspèctuā, quia licet in semine virili detur vitium, ex commoda ratione, & perfecta materia sanguinis, vel perfectiori semine à femina suppeditato corrigi solet; quapropter fetus sanus generatur, & integer. Ex qua doctrina tertium argumentum dissolues.

Ad quartum dic. Ex vsu Veneris, in toto corpore sequitur debilitas summa, quoniam partes purissima, ac elaboratissima substantia orbantur, ob continuam testiculum attractionem, pro seminis generatione. Deinde. Venus non solum ob spiritus vitalis dissoluti copiam debilitat, sed ob motum, agitationem, voluptatem, quæ vires prostrerunt impensè, ex Aucenn. 20. 3. tract. 1. cap. 1. ita ut plures in ipsa concubitus voluptate expirant, monente Galeno 1. de semin. cap. 2. exigua enim semenis quantitas excreta, cum sit ex plurimo sanguine generata, summopere innatum spiritum resoluit: est enim semen ex sanguine in labyrinthis testiculorum plexibus summa cura, & solerti naturæ ingenio fabractum, velut amyrum ex farina, docente sic Aristotele, 4. prob. 2. semen enim ex sanguine magis pingui, & oleoso generatur, ex Hip. lib. de genitur. in princip. & Gal. 1. de semin. 16. Cerebrum autem hanc noxiam citius, & magis persistit inter partes reliquas, quoniam est album, laxum, rarum, friabile, & ad resolutionem spirituum illicet fatiscit; & cum sit pars ultima, & non habeat aliam supra se, à qua possit suscipere sanguinis defectum, & ab eo continua attractione testes sanguinem allicant, citò resoluitur. Hinc sit ut oculorum pinguedine resoluta, ipsi concaui reddantur in iis qui Veneri nimis indulgent, veluti aliae partes nervosæ, quæ cum frigide sint, citius ob Veneris usum succumbunt; sicut & ventriculus, cum sit centrum partium attrahentium, ut in fame, & siti satis patere arbitror.

Huic quæstioni proxima est & alia: *Vtrum semen verum, & prolificum solum in testibus, an verò in omnibus partibus nostri corporis spermaticis generetur?* Dic primò. Semen non prolificum in omnibus nostri corporis partibus, & aliorum animalium perfectorum generatur. Hæc conclusio defenditur à Galeno 1. de sem. cap. 15. & 16. quo loco inquit, quod partes spermaticæ sicut generantur ex semine, ita debent ex eo nutriti, non aliiter ac partes carnosæ, quæ nutriti ex sanguine, quoniam ex eo generantur: Deinde alimentum debet assimilari partibus nutriendis, non solum in primis quantitatibus, verò etiam in aliis.

Iuxta hanc conclusionem, communis illa Medicorum propositio facile intelligitur, videlicet, quod eadem est materia generationis, & nutritionis: quemadmodum enim partes spermaticæ generantur ex semine; ita similiter ex substantia simili semini nutriti: non enim requiritur, ut omnino eadem sit materia pro generatione, & nutritione, sed sufficit quod aliquando sit similis, licet semen pro nutritione destinatum, non sit prolificum. Neque obiicias hoc modo: Per nutritionem reparatur similis substantia, ac fuit deperdita. Sed quod deperditur à partibus spermaticis, est verum semen. Ergo ex eadem materia reparatio fieri debet: Nam id quod deperditur ex partibus spermaticis iam non est semen, sed peculiaris substantia diversa, viuens;

A præterquam quod per nutritionem nunquam reparatur substantia ita perfecta, sicut est ea quæ actione caloris resoluitur, sufficit solum quod substantia deperdita similis sit.

Dic secundò. Verum semen, & prolificum solum generatur in testibus, propria virtute, & facultate generativa semenis. Omitto in præsenti, an hæc facultas seminis productiva, sit facultas nutritiva testium, vel alia facultas distincta, quæ dicitur generativa, de qua re legendus Simplicius in lib. 2. de anima cap. 2. & 3. Probat: Nam detractis testibus, vt in spadonibus non conficitur deinde semen. Ergo per propriam virtutem in alia parte non generatur: si enim in aliis partibus generetur, ad vasa spermatica, & alia loca generationi inferuentia expelleretur, & hac ratione spadones possent generare. Hanc sententiam dilucidè confirmat Galen. lib. 2. de sem. cap. 10. & lib. 14. de vsu part. cap. 10. Nam illud semen prolificum appellatur, quod est generationis principium in animalibus perfectis: sed hoc solum generatur in testibus, ex sanguine, & spiritu vitali preparato, tanquam ex materia, in vasis spermaticis; postea verò sanguinis formam substancialē semenis recipit, in porositatibus carnis glandulosæ testium.

Vtrum semen verum specie extinguatur ab eo, quo partes spermatica nutritiuntur? dubitabis: Si enim aduertas, ex superiori doctrina colliges, semen prolificum generatum in testibus, non differre solum accidentaliter à semine producto in aliis partibus spermaticis, ut aliqui (falsò tamen) sibi persuadent, assuerantes semen à testibus productum habere proprietatem quandam, seu facultatem accidentalem, scilicet facultatem formaticam, cuius merito sufficiens est generationis instrumentum: Semen verò ex quo aliae partes seminales nutritiuntur, prædictam facultatem non sortiri, quare hæc distinctione solum erit accidentalis, cum ab accidentibus semenis desumatur: Nam ex accidentibus propriis specifica rerum distinctione colligitur: si igitur semen prolificum habet facultatem sibi propriam, à reliquo semine erit distinctione, ex quo partes spermatica nutritiuntur; nam haec dicuntur nutriti ex semine, solum per similitudinem, quoniam substantia ex qua nutritiuntur, semini in aliquibus accidentibus communibus similis est, videlicet in albedine, &c. Deinde testes proprio modo substantia, semen producunt ab aliis partibus spermaticis distinctione; & quod magis est, semen secundum communem, & probabiliorem sententiam, à facultate nutritiva non producitur, hæc enim ad substantiam viuentem terminatur tantum, sed ab alia facultate, quæ dicitur generativa, quæ solum semenis productionem intendit. Ergo cum principia effectiva essentialiter sint distincta, evidenter sequitur semen prolificum specie distinguiri à substantia illa, ex qua partes spermaticæ corporis nutritiuntur.

Vtrum in venis, & arteriis spermaticis verum semen generetur? Responde negatiuè, cum hoc solum in testibus generetur: dicuntur enim vasa spermatica ab officio sanguinem enim pro generatione semenis preparant: Neque enim semen generant, cum eandem cum aliis venis, & arteriis nostri corporis, sortiantur naturam & temperamentum, in quibus semen verum non dignissimè prædictum. Neque refert, quod testetur Galen. lib. 14. de vsu part. cap. 10. sanguinem in his vasis spermaticis contentum albescere: quod etiam docet 1. de semin. cap. 16. Nam peculiaris illa substantia alba, in venis spermaticis ante testium coctionem apparet, verum semen non est, sed solum per similitudinem dictum. Si vero vltius inquires, an possit in his venis, & arteriis spermaticis semen generari, virtute communica à testibus per influxum? Dic, quod cum sphæra activitatis testium, vltus ad hæc vasa extendatur, in partibus proximis testibus potest verum semen generari: sicut enim facultas generativa sanguinis communis

catur

A *Princ. Medic. in com. Hist. 9.* Sed cum multa sint eo loco proposita, & soluta, quæ illius probabilem opinionem reddere videbantur, vnum restat soluendum grauissimum dubium, quod est huiusmodi. Si femina præstat vtrumque principium, actuum, & passuum, & intra se habet debitam materiam, scilicet sanguinem, & emitit semen in quo facultas formatrix refidet, cur illa sine mare non concipit, & parit?

Itaque disputandum: *Vtrum mulier sine congreßu virtus possit concipere?* In cuius questionis, alioquin ob varias scribentium opiniones per se obscuræ, explicatione, forte dices, alias partes non generari ex sanguine, sed ex semine, videlicet ex patre crassâ semenis, quæ non ita in seminis, sicut in viris reperitur, hancque esse causam cur sine viro concipere nequeat. Sed impugnatur solutio hoc modo: neque enim adest defectus ex parte principijs efficientijs, facultatis videlicet formaticis, quam mulier habet eiusdem rationis cum viro, & semeni communicat, ex cuius parte crassa partium spermaticorum generatio emanat. Ergo mulier citra viri congreßum poterit concipere.

Dic. Etiam si semen in mulieris efficienter, & materialiter concurrat ad generationem fetus, non tamen se sola concipiet, quoniam illis semen ad generationem non est sufficiens, quia solum cōcurrat ut causa partialis cum semine viri, quare cum causæ partiales concurrant, una siue alia ad productionem fetus non sufficiet: In hoc enim partialis causa à totalibus distinguuntur, quia idem effectus à duabus causis totalibus eiusdem ordinis non potest produci, alioquin una ex causis esset supervaria. Quamobrem femina, & vir, respectu generationis sunt partiales causa: quæ solutio deponit ex doctrina Galeni, lib. 14. de vsu parti. cap. 7. §. Atque ita vtrumque semen in vnum conspirat, &c.

Obiicies contra. Causæ partiales hoc modo se habent, ut effectus productus viriique causæ correspondat ita ut in effectu repetatur aliquid simul partialiter diuersum, quod correspondat huic causa partiali, & non alteri, ut patet in diuersis causis partialibus portantibus aliquem lapidem, in quibus qualibet causa partialis producit impulsum in hac, vel in illa parte determinata: quod respectu semenis feminei, & virilis locum non habet, nihil enim potest assignari in fetu productu, quod à semen femineo, vel masculino producatur. Ergo cum una pars fetus ab uno semine non producatur, & alia pars ab alio non exeat, illa femina, rei futuræ, vel generatæ, causa partialis non erit.

Solute obiectionem hoc modo. In omnibus effectibus productis à causis partialibus, non datur productio in effectu secundum unam partem, ita ut secundum illam non procedat ab unaquaque causa partiali, quia ad rationem causæ partialis sufficit, quod effectus productus, ab utraque causa quoad fieri, dependat. Quod manifeste patet: nam adhuc partes eiusdem semenis concipiuntur partialiter, & tamen in effectu substantiali non potest assignari pars effectus, quæ vni, & non alteri correspondat. Præterquam quod adhuc in effectu possunt assignari aliquæ partes, quæ præcipue semini fœminæ, vel masculino corresponeant, ut patet in similitudine filiorum ad parentes: illi enim in aliquibus partibus, matri; in aliis verò patri assimilantur.

Instabis. Causæ partiales quæ sunt eiusdem ordinis, ea ratione se habent, ut crescente una effectus solum producatur ab illa, ita ut postea sit causa totalis respectu productionis effectus. Ergo potest crescere semen viri, & mulieris, ita ut vnum, alterius activitatem suppleat: quod argumentum in vitroque semine obtinet veritatem; nam adeo potest in perfectione semen viri crescere, ut semen fœminæ activitatem supplete possit.

Hic arguendo respondebis, quod semen fœminæ ut distinctum à sanguine, non est semper simpliciter necessarium

necessarium ad generationem naturalem, cui sufficit A aliquando semen viri, à matre autem communicatur sanguis, tanquam materia partium carnosarum: nam & 14. de vñ part. 6. & 7. semen virile perfectius esse fœmineo asseuerat Galenus. Ergo ex materia perfectio-
nis semen viri sequitur, quod supplet concavam semi-
nis fœminei, quia major actiuitas minorem supplet, vt in aliis partialibus causis sit manifestum. Deinde si suppo-
namus virum esse maximè fœcundum, & in eo maiorem
seminis quantitatem reperiri, quam illa quæ absolute est
necessaria ad generationem, tunc necessarium est conce-
dere, generationem emanare à semine viri, fœmineum
que semen neque propter quantitatem, neque propter
actiuitatem esse necessarium.

At inepte responde, & repugnantiam inuoluis: Fi-
lius enim, vt experientia docet, & patri, & matri assimili-
latur. Ergo cùm hoc fieri contingat, necessarium est
quod utrumque semen ad generationem fecundare con-
currat. Hoc euidenti ratione probatur: Non implicat,
imò de facto contingit, quod semen fœmineum sit per-
fectius semine virili, vt constat in fœmina temperata, aut
biliose, viragine dixa, & viro pituitoso, & frigido. Ergo
in hoc exemplo, semine fœmineo masculinum vincente,
mulier sine viri congressu poterit concipere. Sed experi-
mentum docet contrarium. Ergo utrumque semen est
necessarium.

Huic diffi ili argumento, cum communi Medicorum schola satisfacie, quod semen mulieris aliquando est fortius quam viri; non tamen potest mulier se sola concipere, quia in hoc exemplo eius semen est nimis calidum, & in illa diutu defectus ex parte sanguinis, deficiente materia sufficiente, & necessaria pro genera-
tione partium carnosarum: huius enim sortis fœmina, biliose & calide, menstrua carent purgatione, vel solū diminutam habent mensibus singulis, ex Arist. 2.
de generat. animal. cap. 5. dicente: Reperiuntur interdum mulieres viragines, & viri fœminei: illis defunt menstrua;
huc semen inest frigidum, & exiguum. Ita videtur sentire Galenus 2. de femin. cap. 6. inquietus, quod dum non datur conceptio, semper datur defectus, vel in principio actiui, puta in semine, vel in materiali, v. g. in sanguine. At in semine virginis, licet principium actiuium sit sufficiens, deficit tamen sanguis communicandus pro generatione prolixi, quem ob caliditatem & siccitatem, ipsæ prius absunt.

Verum hæc solutio impugnatur primò: Licet enim viragines non præbeant adeo copiosam sanguinis abundantiam, vt possint integrum fecuram producere, nihil omnino tam ad imperfectam generationem inueniuntur in illis sufficiens quantitas sanguinis: Quod patet, quoniam si morbis premantur acutis, copiosas va-
cuationes per phlebotomiam tolerant animosè, nam pro conceptione exigua quantitas est necessaria, imò docente Arist. loc. cit. mulier potest concipere circa menstrua. Ex qua doctrina sequitur, has fœminas sine semi-
ne viri posse concipere, & pati aborū, quod experientia maximè repugnat.

Impugnatur secundò. In illa solutione asseritur, mulieres frigidas, & calidas non concipere: illas, quia se-
men generant infecundum, hoc est, non ita coctum, prout conuenit ad generationem, has quoniam licet semen fœcundum emittant, deficit tamen in illis san-
guis. Sed sic est, quod reperitur fœmina, quæ neque ita frigida, neque calida sit, sed medium habeat tem-
peraturam, in qua tum sufficiens aderit semen pro genera-
tione, tum necessaria etiam sanguinis quantitas. Ergo hæc fœmina optimo temperamento prædicta, poterit se sola sine viro concipere, cùm habeat suffi-
cientem calorem pro coctione seminis, sanguisque pro genera-
tione partium carnosarum non deficiat: quod quam contrarium experimentum sit, omnibus est manifestum.

Neque ipsis, quod virago non concipiet se sola, quoniam pars crassa seminis deficit in quantitate suffi-
ciente, pro generatione partium spermaticarum: nam hic defectus solū arguit, quod non fieri integra
constitutio partium spermaticarum. Deinde hic defec-
tus potest suppleri ex nimia seminis quantitate, quæ pro delineatione partium spermaticarum sufficere po-
test: neque enim impossibile est semen in majori quan-
titate emitte, quam illa quæ simpliciter est necessaria pro
generatione.

Fœmina ergo sine viro, etiamsi fecunda sit, nullo modo concipere potest: nam uterque sexus ad uterum conceptum est necessarius. Quomodo ergo, & qua ne-
cessitate uterque concurrat? suprà explicuimus.

B De causis voluptatis in concubitu, plura sumus præ-
fati, lib. 3. Hist. Princ. Medio. in com. Hist. 19. nunc Utrum
seminis excretio sit naturalis, vel animalis disceptandum.
Cùm enim excrementum sit, instar menstrui sanguinis,
& fœcum alti, à natura pellitur. Deinde semen excre-
tioni musculos non destinavit natura, qui in vasis, præ-
sertim mulierum, spermaticis non inueniuntur, quæ tam-
en semen, non minus quam mares, excernunt. Esse
animalem patet: nam nunquam nisi præcedente imagi-
natione perficitur. Accedit, quod in excretione semen
crux & brachia contrahuntur, & eam tardiorum, vel
celeriores, pro voluntatis arbitrio reddimus; & perpe-
tuò cum voluptatis illecebris sit, voluptas autem sentien-
di dicitur affectus. Ergo mixtam ex animali, & naturali,
esse actionem, affirmamus.

CAPV T VIII.

De Lacte.

D E Lacte deinceps disceptandum, quod confici inti-
mamis quotidiana docet experientia. Sed illicet video te hæsitantem, obiciuntē inquit Utrum mammilla
lac generent? Nam si frigida sunt, albæ, laxæ, glandu-
losæ, friabiles, quomodo actionem officialem, quæ altera-
tione, & coctione perficitur, edere possunt, cùm glandulis actionem omnem denegat Galenus, & solum
eis vñ tribuat, quod vñuersi corporis redundantiam
attrahant ad se, absorbeant, & emungant in animantis
commodum?

Dic. Duo à Medicis glandularum genera constituuntur: alia enim fulciendis vasis, & humorum, recremen-
torumque superfluis excipiendis, sunt à natura tributæ; alia ad succos animali viles generandos sunt compara-
tæ. Illæ, nec nervos, nec venas, nec arterias continent; hæ
væla habent conspicua, sensuque exquisito pollent. Illæ,
verè & propriè glandulæ dicuntur: has, glandosa corpo-
ra verius appellaueris: de harum numero sunt testes, re-
nes, cerebrum, quod ab Hippocrate corpus glandulosum
nominatur, & mammae, quæ actionem propriam habent,
& vñ; actio, lactis est generatio, ad quam præcipue
eas creavit natura, 1. de vñ part. cap. 2. similius ad
cordis, visceris nobilissimi, tutelam. Hæc licet sint frigi-
da, laxæ, & velut exangues, tamen per moram coquunt,
& diu, importunè agendo, proprio temperamento
sanguinem in lac commutant.

De definitione sequitur, vt disputationis: Utrum lac
sit sanguis superflus, mutatus, & dealbatus in mammis?
Hanc definitionem proposuit Aristoteles lib. 8. de Hist.
animal. cap. 10. firmat Alexander 2. probl. 80. Contra te-
nerum Empedocles, lac nihil aliud esse, quoniam pus asseuerans,
cuius opinionem redarguit Aristoteles, 4. de gene-
rat. animal. cap. 8. Nam lac est concoctum, pus vero
corruptum. Sed si pro corruptione intelligamus concoctionem,
Philosophum à columnis liberabimus:
nam apud veteres coctum appellabatur putrefactum:

Imò ipse Aristoteles 4. Topic cap. 5. refert hunc Empē-
doclem vocasse vinum, aquam in ligno putrefactam,
hoc est, concoctam.

Lac est sanguis, cùm enim ex eadem materia fiat lac,
& semen, vt pluribus locis docuit Galenus, fit manife-
stum, vt si semen ex sanguine generatur, ex eodem
quoque generetur lac. Neque enim in corpore alia
substantia reperitur, quæ in tanta copia redunt, vt
tam vberem lactis quantitatem præstare possit. Argu-
mento est, quod lactantes succulentæ, carnosæ, rubi-
cundæ, iuvenculæ, robustæ, lac generent continuè in
copia multa; contrà excartes, graciles, pallidæ, senes,
& debiles. Quare copiosissimum benigni alimenti ad
mammam repositum natura, vt in illis facillimè, & citissi-
mè lac possit progredi.

B Deinde frustra plures Aristotelem condemnant, quod
dixerit lac sanguinem esse superfluum. Quare ad subse-
quentem sententiam explicandam accedere opus est:
Utrum lac fiat ex sanguine puro? Communis enim Medi-
corum sententia tenet, ex menstruo, & superfluo san-
guine lac generari, multisque rationibus id confirmant
quibus auctoritas Galeni consentit manifestè: Nam
eadem est lactis, & sanguinis menstrui materia, apud
Galenum lib. de vena sectione aduersus Erasistrat. cap. 5.
& lib. 14. de vñ part. cap. 8. Quibus enim lac in mamma
apparet, menstrua deficere incipiunt; & è contra,
quibus supprimuntur menstrua, lac in mammis colli-
gitur: ita vt pro minuendo lacte nullum sit præstantius
venæ sectione ex talo auxilium; maximum enim esse
consensum utri cum mammis per vasa conspicua, lib.
14. de vñ part. cap. 4. & 8. docuit Galenus. Imò 5. Aph. C
39. dicebat Hipp. quod si mulier que neque peperit, neque
in utero habet, lac habeat, signum est menstrua defecisse.
Deinde grauidis, quibus menstrua retinentur, postquam
natura ex sanguine parenchymata, & carnosas omnes
partes conformauit, & nutriti, lac tertio, quartu
mense in mammis apparet, ad quas ipsa prouidissima
paulatim transferre studet, non ad nares, aut hæmor-
rhoïdes eum detrudens, (nam ad has partes via ab utero
non ita commodè sunt, & exiguum societatem habent)
vt in posterum puello alimentum præstet.

Pro contraria parte adest Hippocratis auctoritas lib.
de nat. pueri, num. 4. & 1. de morb. mulieb. num. 3. scriben-
tis, lac fieri ex sanguine pinguisimo, & dulcissimo.
Deinde cur lac, alimentum pro nutriendo infante tam
necessarium, deberet fieri ex sanguine menstruo; spur-
co, impuro, veneno, maligno, & hac ratione nutrica-
tui valde inepto, cuius reliquiæ etiæ multoties concoctæ,
& elaboratæ, aetæ in feruorem, & ebullitionem, summo
puelli futuræ essent exitio.

Dic, lac fieri ex sanguine menstruo; hoc est, ex pat-
te eius magis cocta, ac pura: natura enim sagacissima
de puello solū curam studioissimè gerens, patem
sanguinis menstrui inutilem ab utili separans, hac pro
lactis generatione vtitur, eam in mammis sensim de-
trudens, & sicut intra uterum ex eodem sanguine
menstruo pro nutritione foetus partem dulcissimam ab
spucissima separavit, ita extra uterum hoc accidere est
dicendum. Si ergo duas partes in sanguine menstruo
constitutas; austores haec ratione inter se concordes
reddes.

E Illud quis magis mirabitur, quod Hippocrati pla-
uerit lac fieri ex uteri tumore, comprimente sanguinem
ad vbera, cuius causa quærendum: Utrum lac fiat
ex pinguedine omenti? Hippocrates lib. de natur. pueri,
num. 2. 1. sic fatur: Est autem hec gignendi lactis causa:
Quum uterus factu tumens, ventrem mulieris presserit, si
compressio illa, eo plene fiat, pinguisimum quodque tam à
sibis, quam à potibus, in omentum, & carnem resilit. Nam
quemadmodum si quis pelleto copioso oleo innuxerit, ipsius
que imibi fuerit, as postea pelleto presserit, illa hoc com-
pressu oleum resudabit: sic certè ubi ventre, continens in se

quidquid in cibis & potibus, pinguedinis erat, premitur ab
vtero, in omentum & carnem, pingue resudat: ac si mulier
quidem carne sit rariore, celerius eo quod inde resilit fruitur
sin autem minus, tardius. Quin & pecora ipsa prægnan-
tia, nisi morbiā fuerint, patu ciboque, eam ob causam pin-
guiora redditur. Nec verò diversa est in muliere ratio:
Namque pingui calecente & candido facto, quidquid ma-
tricium calore dulcescit, exprimitur, & concidit in mam-
mas: si quidem tum hec tum aliae persimiles venulae in mam-
mas, atque uterum protenduntur: quum autem peruenit in
uterum, iam speciem lactis induit; eoque exiguo puerulus
fruitur. Mamma rorò ubi lac exceperunt, replentur, & ex-
tuberant, atque postea quidem, quam mulier pepererit, prin-
cipio motus facto, lac se in mamma recipit, si mater pue-
rum latet. Hæc est obscura, & tenebrisca Hippocratis
de lactis generatione opinio.

Contra seipsum verò ab ipso extat celebri prolata
auctoritas, 5. Aph. 39. dicente: Si mulier que non conce-
pit, neque peperit, lac habet, mensæ ei defecerunt. Quibus
verbis lac ex menstruo gigni ad mammas ab utero
confluente significat, idque absque ullo compressu; si
quidem nec grauidam esse, nec peperisse mulierem
asseuerat. Ob hæc tam repugnantia loca, plures sen-
tentiam latam lib. de natura pueri esse fabulosam, ant ab
alio auctore insertam arbitrantur; licet alii eum insci-
tia arguere non erubescant, cùm omnia, etiæ Medicinæ
patens, solus scire hanc potuerit. Hanc tu si sano modo
interpreteris, non dubito quin Hippocraticam esse exi-
stimes. Primi mensibus natura maximam sanguinis co-
piam absunt pro generatione, nutritione, accretione
partium carnosarum; ac quoniam incipit foetus moueri,
quia perfecta est partium omnium conformatio, tunc
minori copia indiget foetus ad nutritionem sui; quia
exiguus sit partium exhaustus: quare redundantem
sanguinem à calcitante foetu utri vñla, thole, ac thonu
compressa, in superiores partes, & in mammis poriis,
quam in alias compriment, ob maiorem hæc tunc
utero societatem habent, & mira prouidentia detru-
dunt, ex quo alimentum iu ipsi puello mox iti luceni
edendo docta conficiat natura. Non est ergo irriden-
sus, imò amplectendus Hippocrates; quia lac gratia-
rum, ex adipi omenti ab uteri tumore, ad mammas presso
gigni contetur.

Adiucianus & aliam circa lactis generationem con-
trouersiam: Utrum lac per coctionem, an solum per coloris
immutationem generetur? Fieri per coctionem, patet:
Nam lactis generatio est coctio facta à calore innato
mamillarum, quia lac frigore dissoluitur; igne autem
concrescit: & illæ præparant illud in nutritum
foetus per coctionem, & citissime actione sua simile
reddunt in lento; & albedine; assimilatio autem in
substantia, sola coctione perficitur. Quare lac est san-
guis concoctus in pectore, in quo caloris efficacia vi-
get. Contrà faciunt rationes multæ: nam si fieri per
cococtionem, mammae essent calidores vñis, quia in
vñis aliis corporis non sit lac. Deinde coctum non po-
test incurrari. Sed sanguis si in mammis in lac coitiuer-
teretur, recrudesceret. Ergo. Præterea, coctione omnia
sunt calidiora, 4. meth. 1. Sed lac est frigidius sanguine.
Ergo per coctionem non sit. Insuper coctione omnia
sunt perfectiora. Sed lac non est perfectius sanguine,
& ideo à partibus quam citissime rapitur, & tanquam
thesauris naturæ in corpore setuatur. Ergo. Ultimò.
Galenus 1. de sanit. tuend. cap. vlt. postquam dixit
puellos extra uterum ideo delectari lacte, quia est
simillimum nutritum ei, quod ex utero assu-
meant; addit lac paucissimum mutationem esse
adeptum.

Dic. Lac sit ex sanguine menstruo exacte concocto.
Probat Galenus 16. de vñ part. 1. 2. & 7. de vñ part. 2. 2.
quibus locis lac fieri ex sanguine non exiguè mutato,
quod concetto asseuerat. Ob hanc causam
hæc est, perfectè concocto asseuerat.

cum concoctione partes inutiles separentur, viles, &c. A las confert, ut ex eo preparat lac, infantem recenter in lucem edendū, nutriturū. Nam toto concepus tempore in his communibus vasis, seu promptuariis alimenti, sanguinem acer- dā, non recteque elaborata sanguinis partes attenuantur, crudiores concoquuntur, ad mediocremque consi- stentiam redacta, in lac suauissimum, & dulcissimum transmutantur, cum omnia coctione reddantur suauiora, ac dulciora.

Argumenta solues hoc modo. Mammæ esse frigi- diores venis, constat aperte: nam sunt glandosæ, spon- giosæ, & veluti exangues, & firmat Galenus 5. Aph. 40. subscritibit Alexander 2. probl. 80. Attamen ob viciniam cordis, & aliarum partium thoraci, calecent suffi- cienter, vt possint aptè concoquere. Hoc modo ventri- culus non suo solū sed circumiacentium partium ca- lote, cibaria in chylum commutat. Quod autem co- etum non possit incrudari, verum est; sanguis autem quām in mammis in lac vertitur, non incrudatur, imò perfectius coquitur, & elaboratur. Propositio autem Aristotelica, qua docemur omnia per coctionem fieri calidiora, non est omni ex parte vera, imò ferè veritatem obtinet; cum spiritus animalis fiat ex vitali, quo est mi- nus calidus. Intellige ergo Philosophum, dummodū pars concoquens calidior sit. Hac ratione lac est frigi- dius sanguine, licet ex hoc per vteri elaborationem generetur. Ita explicabis aliud axioma: neque enim perpetuò omnia per coctionem fiunt perfectiora, cum hoc magna ex parte contingat. Hoc modo ex sanguine dulci, & bene elaborato, ad partem phlegmone obfusam confluentem, sit pus per coctionem, virosum,olidum, tetricum, & insuave. Ergo lac paucissimam mutationem in mammis est adeptum, quoniam sanguis shape na- tura calidus, exiguo tempore indiger, vt elaboretur. Vel si afferas, lac exiguum mutationem quoad dulcedinem, & pinguedinem fuisse adeptum, pronunciabis vera, quia sanguis dulcis est, & pinguis.

Invenuta quæstio non est: *Virum in viniparis solum generetur lac?* Aristoteles lib. 2. de hist. animal. cap. 4. re- spondet affirmatiuè: Quare viuipara generant lac, non ouipara: illa enim perfectiora sunt, perfecta autem longiori tempore egent ad complementum, & nutritionem, quare lacte indiguerunt; ouipara autem quo- uis alimento statim aluntur. Præterea in ovis albumen, laetis vicem supplet, exclusus ergo pullus alio lacte non eget. Hæc omnia mira sagacitate, & eximia doctrina natura gubernat, quæ gressilibus lac præberet, alitibus verò non minori prudentia negavit, ob naturæ siccita- tem, que lac gignere nequit, vt 14. de vñ part. cap. 4. scribit Galenus: quæ sanè causa partialis est, & citra hanc facultatem, & instinctum, minimè sufficeret; mul- ta enim gressilia, quibusdam alitibus sicciora, lac ha- bent: quare minor siccitas huic instinctui iuncta, lac impedire potuit in alitibus, ne laetis, & vberum gra- uitate offendetur volatus.

Hac ratione alites vesica & multitudine intestino- rum sunt priuata, quorum vñlum aliis suppleuit natura, numerum intestinorum eorundem cæcitatem, & reuolu- tionibus, quæ difficilem transitum præstant alimentis, donec à fecore exsugantur. Defectum mingendi suple- uit, plumbis, exercitio, & stercoris humidioris excretio- ne, teste Aphrodiseo 4. probl. 111. Lac suppleuit alis, rostro, & amore, cuius stimulis percitat vndeconque volantes, labore summo alimenta conuehunt, quæ prius ab ipsi ore contrita rostro suo, pullorum ori in- dustria summa apponunt.

Major verò labor insumentus in explicanda quæ- stione: *Vtrum possit assignari aliqua pars in vtero, à qua pro lacte conficiendo sanguis in mammæ regurgitet?* Gal. 14. de vñ part. cit. sic ratiocinatur. Murus est vteri, atque mammarum consensus per venas conspicuas: quare natura ex ipsis, qualitate, & longitudine sunt tanta, ut fœtus non meddæ affluenter nutritur, verum etiam superfluum quid- piam semper congerant, sanguinem exhausti, & in mammil-

A las confert, ut ex eo preparat lac, infantem recenter in lucem edendū, nutriturū. Nam toto concepus tempore in his communibus vasis, seu promptuariis alimenti, sanguinem acer- dā, non recteque elaborata sanguinis partes attenuantur, crudiores concoquuntur, ad mediocremque consi- stentiam redacta, in lac suauissimum, & dulcissimum transmutantur, cum omnia coctione reddantur suauiora, ac dulciora.

Quæ tam doctè prolata solutio placere debebat vi- ris eruditis, quibus non videtur sufficere ea communio vasorum, quoniam vasa, inquiunt, ascendentia ab vtero ad mammæ, gracilia sunt, & ascendunt; grandia autem vasa, & descendenta sunt rami cauæ vena descendentiæ ad crura: cum ergo eadem sit communicatio inter vtraque vasa, superfluus vteri sanguis magis regurgita- bit ad crura, & tumor vteri postremis mensibus sanguinum in mammis in lac vertitur, non incrudatur, imò perfectius coquitur, & elaboratur. Propositio autem Aristotelica, qua docemur omnia per coctionem fieri

calidiora, non est omni ex parte vera, imò ferè veritatem obtinet; cum spiritus animalis fiat ex vitali, quo est mi- nus calidus. Intellige ergo Philosophum, dummodū pars concoquens calidior sit. Hac ratione lac est frigi- dius sanguine, licet ex hoc per vteri elaborationem generetur. Ita explicabis aliud axioma: neque enim perpetuò omnia per coctionem fiunt perfectiora, cum hoc magna ex parte contingat. Hoc modo ex sanguine dulci, & bene elaborato, ad partem phlegmone obfusam confluentem, sit pus per coctionem, virosum,olidum, tetricum, & insuave. Ergo lac paucissimam mutationem in mammis est adeptum, quoniam sanguis shape na- tura calidus, exiguo tempore indiger, vt elaboretur. Vel si afferas, lac exiguum mutationem quoad dulcedinem, & pinguedinem fuisse adeptum, pronunciabis vera, quia sanguis dulcis est, & pinguis.

Ob hanc causam in hydropticis deficiente hoc in- stinctu, ventris tumor ad pedes detrudit humorem, non ad mammæ: Multoque magis admiranda opera sunt, quæ post partum accidere videmus: tunc enim decurrente ab vtero sanguine vbertim, mammillæ copioso sanguine replentur, ex hac sola lege naturæ, cur ergo non magis ante partum repleri incipient, acciden- tente vteri tumore simul, ac sanguinis abundantia? Vis enim quæ ad fœtum, dum vtero gestatur, sanguinem mittit pro alimento, cur quum idem fœtus iam exclu- sus in vberibus penderit, sanguinis cursum ad vbera non conuertet? Et si vis eadem ad duodecimum annum, & non antè, mammæ vñ cum vtero auget, & in senecta minuit, contrahit, ac contemnit, quoniam in iuuen- ta enim gressilia, quibusdam alitibus sicciora, lac ha- bent: quare minor siccitas huic instinctui iuncta, lac

impedire potuit in alitibus, ne laetis, & vberum gra- uitate offendetur volatus.

D

Nonne veluti miraculosum est, quod post partum à recenter nato puello frequenter fieri videmus: Ipse enim, postquam in lucem editus est, lac statim sugere ore gestit, tanquam alimentum sibi idoneum, suave, dulce, concoctu facile, & simile illi quo in vtero ale- batur, cum id antea non per os, sed per vmbilicum hau- ritet. Quæ admiranda opera, non casu, aut fortuitò, sed artificiose sagax molitus natura in animantis commo- dum, quæ ob hanc vtilitatem communibus vasis, vtero, & mammis est vsa.

Instinctu verò, & naturæ ductu hæc præstari, nōrunt naturalium rerum periti, qui huius prudentissimæ magis- træ arcana rimantur: *Vtrum autem puerus in lucem editus, naturali instinctu, natura impetu, vel facultate formati- na instructus lac exigit?* quæstio esse potest speculatione digna. Si enī formaticis facultatis in recenter natis munera contempleris, inuenies eam omnia natura- lia continere in eximia doctrina, editumque infan- tem industria: summa conservare. Hinc auctores pro diuersa doctrina, quam in facultatibus naturalibus

animad-

animaduertebant, diuersa nomina illi imposuerunt. Alij facultatem regitiam nuncuparunt, quoniam omnes facultates gubernet, & illis regendis citissimam opem præstet.

Ab attractione verò commodi, & repulsione inutilis & incommodi, at si commodum, vel incommode dignosceret, sensum couenientis, & disconuenientis appellauit Plato. Huius ope, & auxilio, non solum sensum organa, sed membra etiam omnia naturalia attrahunt vtile, & noxiū respunt, vt Galenus 1. de cans. Symp. 6. & Auicenna 9. de animalib. cap. 7. contestantur. Ita in sanitate animalia attrahunt similiæ, in morbo contraria appetunt, quoniam horum naturalem quendam sensum habent: sic cor, & facultas pulsifica ab hac altera facultate proprium vñlum videtur agnoscere: aliter in febriente non augerentur pulsus, nec per fe- bres ephemeras distentio esset maior, & in putridis contractio.

Sic omnes musculi agnoscent operationem suam; quam etiam artifices ignorant. Sic plurima animalia, dum ægrotant, non modò in contraria feruntur, sed certa medicamenta nobis ignora, naturali quadam du- ctu monente, inquirunt. Ex his constat, non aliam ab hac, facultatem intelligere, qui instinctum quendam naturalem, aut doctrinam insitam facultatibus singulis inesse tradunt. Siue ergo naturalem instinctum, aut naturalem sensum appelles, de nomine disputatio est.

Ab hac diuersam non arbitramur facultatem discre- tiuam, aut separatiuam ab auctoribus appellatam, cuius videtur meminisse Galenus lib. 1. Aph. 22. & lib. 4. com. 22. & lib. de diff. Symp. cap. vlt. & Auicenna 14. 3. tract. 1. cap. 29. & tract. 4. cap. 6. & 15. 3. tract. 1. cap. 3. & di- lucide explicat, lib. 2. canon. cap. 4. dum sic ait: *Virtus an- tem qua diuidit, & ponit vnam quamque complexiōem, ad partem quam meretur, ita ut non ponat virtutem resolu- tuam, in parte materia qua effundit ad membrum, ne- que in frigidatiuam in latere materie effusa ab eo, est natu- ra docta obedire creatori sublimi, & glorioso. Quæ au- tem est hæc natura, nisi ea quam corpora nostra præ- cepto sui creatoris fingere dixerat, lib. 1. doct. de virtutib. cap. 2.*

Huius virtutis discretiæ opera admiranda in aliis summiopere eluent. Cum enim humor non habeat vim trahentem, aut pellentem, sequitur quod in inflam- matione, medicamentum constans ex repellente, & re- soluente citra hanc virtutem prodesse non possit. Hæc D est virtus quæ separat, & applicat auxilia indigentibus partibus, ita ut repercursorum apponat humoris fluenti, & discussorum, humoris iam fixo. Hac ratione in medicinis cardiacis præcipit admixtio calidi, ob spi- rituum robur, & in medicamentis resoluentibus hepatici apponendis, & impetratur admixtio styptici, ut robur partis principis conseruetur.

E Alia sunt discretiones, in quibus hæc virtus vires suas eximias exerit, & demonstrat: nam in crisisbus ante excretionem discernit, 7. Aph. 22. & 4. com. 22. in prin- cipio status concoquit, in medio separat, in vltima parte expellit, ex Galen. 1. Aph. 13. iudicatio est, subita in morbo, vel ad sanitatem, vel ad mortem mutatio, fit autem natura separante à bonis mala, & ad excernendum propertate. Neque instes, ex coctione separatio- nem sequi, quin à facultate aliqua secerente auxiliū adueniat: Nam non adeò constat de separatione, quæ à coctione fit, quin potius coctio, præsertim incipiens, ob feruorem, & agitationem omnia confundit, ac miscet; quare in quibusdam morbis, vbi humores sunt separati, ante coctionem sanguinem non emittimus, & quoniam coctio primū aduenit, phlebotomia- mas, quia illi cum sanguine sunt permixti. Hac ratione Auicenna in quartana ad sanguinis missionem, coctionem expectat. Deinde separatio quæ coctionem sequi- tur, paulatim, & cum ipsa coctione fit per totum morbi

tempus, de qua non agit Galenus in loco illo, sed de ag- tatione subita, quæ nocte ante excretionem facta, ad expulsionem statim futuram præparat.

Hac ergo omnia, non nisi à facultate aliqua, quæ magnam nostri corporis curam gerit: quæque docta, & potens est, præstari affirmandum est, quæ ab Auicenna 16. 3. tract. 5. cap. 1. factor potens nuncupatur; quam concedendam esse, & inquirendum eius instrumentum, sicut & aliarum, vt possimus illi labascenti operi ferre, monuit Auerrhoës lib. 3. collig. cap. 16. Hæc in pri- mo ortu partes, ex semine, vnicuique membro effor- mando secrevit, & commodo loco disposita. In prima alimenti distributione, sanguinem crassum ab hepate in inferiora, & tenuiore in superiora transmisit. Igitur hæc omnia à separatrice, quæ docta est, & omnia in no- stro corpore sapienter ministrat, quam sive instinctum, aut naturalem sensum, seu facultatem regitiam naturæ impetum, aut viua formaticem appelles, vera propones, cùm de nocti solū quæstio sit.

Virum vero commodius esset sanguine extra uterum ali- puellum, & non lacte agitatio est non exigua. Et videtur quod esset præstantius extra uterum nutriti sanguine dulcissimo, purissimè, quo ob familiaritatem, & consuetudinem promptius reficerentur vires, cùm ille non constet tam lento succo, sitque calidior lacte, & hac ratione in tenello infantis ventriculo facilis, & feliciter concoquatur. Respondet aliqui hoc modo. Ali- mentum quod dulcissimum est, ed magis nutrit, quia iucundum & familiare est partibus nostris, cùm & ori, & pa- lato sit amiculum; quia omnium quæ nutriunt, communi- nis dulcedo sit: nā quicquid nutrit, aut plus, aut minus est dulce, vt eleganter docet Gal. 4. simpl. 15. quare si sanguis lacte calidior triplicem coctionem subiret, red- deretur à nimio calore amarum, & sic nutritioni fieret ineptum, cùm amarum nutriti animalium aduer- sum sit, infantisque interimat, vt docuit Averrhoës lib. 5. cap. 27. dicens: *In aqua maris, quæ est multum amara, potest vinere aliquid animal, propriea quia amaritudo est in extremo, nutritiamento animalium aduersa, & est dulcedo interficit infantes, quando multum ea vntur, eo quod sunt in ultimo hu- miditatis. Et vniuersaliter non ingreditur natura amaritudo in re cibali, quia illa non est nisi medicinalis, & dulcis ingreditur in cibos, & medicinas, &c.*

Non quadrat solutio. Primo, quia etiam hac ratione concessa, lac semper esset amarum, cùm ex sanguine dulci per triplicem coctionem in mammillis genere- tur. Secundò, quia Galenus 4. simpl. 19. scribit: *amarorum corporum constare generationem admodum ex calfactis dulcibus, sive ab igne, sive à calore ingenito; quia protinus consenserit quoque sicciora apparent, quoniam cum absu- matur semper, ac defuat ab eis humor in vaporē à calore solitus, necesse est reliquum terrestrius, sicciora que effici- quippe cum dulce; præterquam quod calidum sit, sive plus, sive minus, necessario sane è humidum plus mitiusve est: cùm illud corporis nostri natura maxime simile existat, ipsa verò sit temperatè tūm calida, tūm humidā. Quare quod ex dulci superfluo prouenit, perinde ut calx, cinisque calidum sicciorumque necessari efficitur.* Repetit eodem libro, cap. 22. Sed sanitatis tempore ingenitus calor non est adeò igneus, vt sanguinem adurat, & admodum excalfaciat: Ergo licet sanguis triplicem coctionem patet, amarus haud redderetur vñquam.

Alij ex eo præstantius esse lacte, & non sanguine nu- trii puellos extra uterum, sibi persuadent, ne ea susti- ne faciliè venarum oscula aperirent, & ita sanguis, natura thalaurus efflueret: At hi calumnia natura præ- texunt, quæ tūm effundere, tūm retinere sanguinem pro- necessitate non ignorat: nā copia sanguinis proficiunt, & di- elababorati solū pro nutritione férunt, singulis die- bus debet affluere ad mammas, in maioriisque quanti- tate generari, quæ circa vñlum dispendium ipsum alet, S s quin

qui venarum oscula referantur, quae occludit ipsa, & recludit tempestiuè quando optimè valet, & statim legibus vtitur, prout referatis hæmorrhoidum, narium, aut vteri tubis, aut occlusis quotidie experimus; est enim vis in corpore retentrix, qua suo tempore vrinam, aluinæ fæces, & cætera superflua retinet & coerct in animalium commodum. Neque instes, ferinum esse, sanguinoros esse infantes, ac si hoc magis inhumanum esset, quæm esse lactuoros, cum lactis substantia defæcata sit, & alter thesaurus naturæ possit appellari.

Non defunt, qui putent, sanguinem ab vberibus exsuctum, neque in chylum in ventriculo, neque in iecore in sanguinem posse conuerti: sed qua ratione id consentit, non video. Nonne sanguis interdum suillus, adiecto præsertim saccharo, à pluribus absorbetur, B cuius fæcalia recrementa per aluum excernuntur? nonne alia multa rubra, eti sanguine frigidiora, per os in ventriculum deturbantur, vt cerasa, quasi in liquorum conuersa, in ventriculo in chylum mutantur. Quid si hæc vera sunt, & quotidiano firmata experimento, cur sanguis exhaustus, & in ventriculum demissus, cum calidus sit & humidus, ab eo in substantiam cremori similem non transmutabitur, quæ alterata in iecore, & cæteris partibus, nutrit vberium.

Soluenda tamen est antinomia hoc modo. Sanguis calidus est & humidus, & in se putrefactionis principia continet, quare si in flaccido puelli ventriculo non bellè coquuntur, non gubernatus à natura, putreficit; lac autem frigiditate sua putredinis causis magis resistit. Solue secundò. Sanguis est substantia perfectissima: quare extra propria yasa effusum, in grumos lethales abit, & crescentis in ventriculo debili, symptomata concitabit veneno finitima, quæ refert Galenus lib. de bonit. & virtute succorum, c. 4. & lib. 6. de loc. cap. 4. Ad sanguinis enim grumefacti præfertim, pulsus fit parvus, frequens, & ager cum anxietate resolutus: quæ difficiliter corrigitur, quia sanguis lentore suo, & crassitie (abundat enim pituita multa, & melancholico succo) tum pertinaciter tunicis ventriculi adhæret, tum ob terrestrem portionem lente mouetur, & non nisi tardè foras extruditur.

Neque instes hac ratione etiam lac esse condemnandum, quia lac extra propria yasa eiecitum citè corrumptur, 8. meth. cap. 4. & in imbelli puerorum ventre coagulatur, & venenosa parit symptomata, quæ lib. 6. cap. 2. 6. refert Dioscorides. Nam lac ob dictati ratione tardius sanguine putreficit, & non ita in ventriculo moratur, cum sit sanguine liquidius, serosus, nec tot crassis partibus constet, ob aqueam partem qua abundant in copia multa, & ob butyrum emolitis fæcibus, & citata alio, facilius per inferiorem ventrem extruditur. Quapropter hoc præstantissimum alimentum, in pueroru[m] subsidiu[m] prudens fabricavit natura. Adde quid hottendum, & terroris plenum esset nutritibus, viribusque deficerent, & in horas fierent exanimes, si sanguinem iti quo vita consistit, ab vberibus fluere consiperent. Vtius. Si nutrices exhausto multo latete a voracibus infantibus, extenuantur, & in dies sunt debiliores, per tam longum tempus lactare non possent, si sanguinem exigerent ipsi, cum hæc substantia excolendo campo continerem frænis, nisi ardua se offerret de regimine menstruatæ, eaque utilis, & necessaria methodus, à nemine animaduera, qua à Medicis spreta, miserrimæ foeminae, tot tantisque malis oblitæ, in pericula immania incautè labuntur. Quare in earum gratiam primo loco agitanda est quæstio: *Vtrum Medicus menstruata maximam curam gerere debeat?* Menstruus sanguis suapte natura vitiosus, & niger, præsertimque in vtero per mensem, vel diu retentus, cum excurrit, halitus ex se eructat caliginosos, & terros, qui partes superas lancinant, & premunt. Cum enim vterus omnium morborum mulierium causa sit, apud Hip. lib. de loc. in hominum, f. 9. & maximum per nervos, arterias, & venas grandissimas, cum omnibus nostri corporis partibus contensus obtineat, fit ut natura expellere

runt. Firmat Galenus in com. dum sic ait: *Cum antem adenes in mammis sint exangues, & albi, proprium issunt humorem, talem qualis est lac, atque amplius huius faciunt, quando plus alimenti defertur ad ipsos. Plus vero defertur octauo, & nono mense conceptionis, quando abundant opere plena sunt communes vena mammarum, & vteri, sicut in animalium prægnantium refectionibus manifestè conspicitur.* Fit etiam tale quandoque, licet raro, quum mulier gravida non est, quando ad similem peruenient venæ repletio- nata sit, & alter thesaurus naturæ possit appellari.

Plures conciliant hos auctores, vt dicant lac posse generari ante conceptum, non verum, in modo aquosum, & dilutum, minùsque saporiferum, & dulce, quod erit nutritioni valde ineptum: nam verum mira prouidentia naturæ (quæ vis quædam est à Deo insita) gignit foetus caula. Sed cum virginibus possint supprimi menstrua à sola sanguinis copia, qui dulcis purpureus sit, & mediocriter crassus, qui nec sanguinis missione, vomitu, hæmorrhagia, hæmorrhöide, aut aliqua cruenta vacuatione minuatur, cur ex eo lac verum, & legitimum in matribus non generabitur, si sponte sua in eas sanguis decumbat, quod fatetur Hippocrates in Aphorismis? Si antero in alio loco id negauit, causa est, quoniam hoc raro contingit, vt Galenus s. Aph. protulit in com. quæ autem rara sunt, contemnunt Medici, qui solum frequentia tractant: neque enim ex iis quæ semel, aut bis homo vidit, debet pronunciata medica confidere, lib. de fæt. format. cap. 2. dicebat Galenus. Lac ergo citra conceptionem, eti s. raro, & in conceptione frequenter, gignit potest, tertio, quartóve mense; tunc enim carnosis partibus, & parenchymatis generatis, in quibus efformantibus plurimam copiam sanguinis exhaustus natura, cum ad vbera emitit: ex quo, si nutriti puerum Hippocrates assueret lib. de nat. pueri: Et eo latte fruitur aliqui sanguinis fluentibus, morbi evenient; non fluentibus autem, ex vero morbi contingunt.

C E Dicuntur sanguinis fluentibus, qui proxima est lactis materia, in matrum contentum, qui pertinet lactis materia, intellige. Vel si aleras, tempore indigentiae posse lac alburnum à mammis in vasæ defluere, rursusque à facultate venatur alteratice excoqui, & in sanguineni verti, Hippocratem à plurimorum calumnis liberabis. De tempore generationis lactis, incertum est, sed ferè lac generatur in mammis à duodecimo ætatis anno, usque ad quinquefimum; nam hoc tempore intermedio educitur sanguis menstruus, quem esse lactis materiam supra prædiximus. De lactis & feri temperamento, plura diximus lib. 4. Hist. princip. Med. in com. Hist. 44. & lib. i. in com. Hist. i. o. de cuius vnu prout alimentum, & medicamentum est, legib. 2. com. Hist. 35. & lib. 4. com. Hist. 44.

C A P V T IX.

De Regimine Menstruata.

Ibenter ingeniolum meum artis in hoc amplissimo excolendo campo continerem frænis, nisi ardua se offerret de regimine menstruatæ, eaque utilis, & necessaria methodus, à nemine animaduera, qua à Medicis spreta, miserrimæ foeminae, tot tantisque malis oblitæ, in pericula immania incautè labuntur. Quare in earum gratiam primo loco agitanda est quæstio: *Vtrum Medicus menstruata maximam curam gerere debeat?* Menstruus sanguis suapte natura vitiosus, & niger, præsertimque in vtero per mensem, vel diu retentus, cum excurrit, halitus ex se eructat caliginosos, & terros, qui partes superas lancinant, & premunt. Cum enim vterus omnium morborum mulierium causa sit, apud Hip. lib. de loc. in hominum, f. 9. & maximum per nervos, arterias, & venas grandissimas, cum omnibus nostri corporis partibus contensus obtineat, fit ut natura expellere

expellere illum, ipse extenuatus, & ad exitum properans, ebulliat ex calcatus, uterumque, & partes vicinas, præsertimque posticas distendens, cruciatu[m] excitet intolerabiles. Hinc vteri tortu[m] propulsant, lumborum dolor superuehit, accedunt cephalgia, vertigo, oculorum caligo, faciei pallor, corporis inflatio, tristitia, metus, insomnia varia, deputata imaginatio, febres errore, & alia symptomata sua, quæ foras tandem excreto sanguine conquiscent; qui si non exeat liberaliter, eosdem, & grauiores morbos concitare potest: nam menstruorum tempestiu[m], & debet fluentium quanta sit utilitas, passim Galenus inculcat, lib. de ven. scit. aduers. Erasistratum. cap. 5. & 6. de loc. cap. 5. & prius explicavit Hippocrates 1. de morb. num. 6. & 7. & lib. de virg. morb. num. 1. 2. & 3. Deinde si hic sanguis in calidis biliosisque foemini, quæ vteri acetabula hiantia habent, & tenui, calidoque sanguine abundant, ob has causas nimil excurrat, plura mala prehendere foeminas est necesse: cum enim sanguinis, ne statis sane viuisci copia corpus orbatur, frigescit, torpet, extenuatur, tabescit, & tandem commodo alimento ptiuatum, occubat; vel ferè refrigerato iecore, officinique sanguificationis, impensè debilitatis, in cachexiam, aut hydrope maliabitur immedicablem: Quare solerti industria, vigilanti cura, sedula opera, Medicus menstruatas in sex rebus naturalibus gubernet, est necesse, vt eas à tantis hisce, & extremis incommodiis præseruare possit: Nam, vt bellè Hippocrates prædictit, lib. 5. Aph. ext. 5. 7. Menstruus largius fluentibus, morbi evenient; non fluentibus autem, ex vero morbi contingunt.

A prima ergo ie non naturali exordium sumamus, quæramusque commaticè aliqua, quæ in hoc instituto magis sint contraria; quotum pristinum est: *Vtrum fluentibus menstruis aer debeat parari calidus, frigidus, vel temperatus?* Frigidum aëteris menstruatis esse viliorem, ex eo potest coniectari, quoniam inspiratus sanguinis motum coerct, halitus ab vtero ascendent, ne in superas partes vel sicutur, retinet, & à sauginis nimio fluxu praecaret; quod quæ opprimitur, in grauissimam damna incurrat est necesse. Sed cum in menstruatis, occasio omnium morborum ferè à sanguinis retentione emanet, idcirco aëter calidus præstantior erit: raserat enim obstruetas vias, sanguinis trahit attenuat, & vasorum ora obliterata, vi sua aperit. Hac ratione apud Hip. lib. 5. Aph. 2. 7. Suffitum aromatum muliebria dicit, hoc est prouocat ea, quæ ex vtero in mulieribus euacuantur, in menstruis purgationibus, & à partu. Quapropter, vt Galenus ait in com. cum causa retentionis menstrui sit sanguinis crassitudo, vel obstructionis vasorum quæ ad vterum pertingunt, vel horum obseratio, vel totius substantia densatio, sit vt ad auferenda hæc incommoda, aëter calidus amplius prostr. Ut vero has noxas i[n]timiennes foeminae possint declinare, ne aëris calore nimil menstrua excurrant, vel frigore supprimantur, tutissimum erit aërem temperatum eligere; qui si non inueniatur, vel arte parati non possit, calidus frigido salubrior multo erit, ob dietas causas.

Quærendum iam de cibo; & primò de acetosis, *Vtrum menstruatis præfessi possint?* Delicatula enim foeminae, præsertimque quæ cibi fastidio, ob vapores à menstruo ventriculo communicatos, premunt, naufragabundæ sunt, & ad oblata mortis, acerum s[ic] sepe estitare solent, & edulia aceto condita, aut acetosis, vt omnipacio respersa, & quod plus est, hoc auxilio menstruas purgationes facilius cieri, prouocari que sibi persuadent, acetosis enim sapor non est simplex, aut impermixtus, sed ex acido & acri compitus, quid probat Galenus 4. cap. 12. dum sic ait: *Diversis itaque viribus omphacij, acerique succus constat; quippe quod acetum accedit ex putrido calore acrithonia quadam, atque ob id Aristoteles recte dixit, acetum proprio vini calore, frigidum esse, adscitum vero calidum.* Quare Serapio tit.

Tom. II.

A de sapore acetoso inquit: *Acetositi aceti misceretur acuitas, & punction.* Imò aceti aciditati acrimonia iuncta est, quoniam illi portio aliqua caloris præter naturam permiscetur, si enim, vt Galenus ait 4. simpl. 3. à calore naturali incipiente quidem concoquere, sed nondum perficiente: at acerum cum ex putredine generationem sortiatur, calor præter naturam empyreuma seruat: nam etiæ vinosa vini partes, dum ipsum in acetum transit, refrigerentur, aqueum tamen excrementum putreficens adscitum caliditatem obtinet, velut cætera omnia quæ putrescant; quæ sane cuncta, si Galeno fides est adhibenda, lib. de can. morbor. cap. 2. & 1. de diff. feb. 7. calidiora ob putredinem redduntur, ob id certè quid extraneus inductus calor vniuersam corporis putrefcentis occupet molem, etiam si ab ipso internus & genuinus corrumpat: siquidem teste Aristotele 4. meteor. 1. putrefactio est proprij, naturalisque caloris in unoquoque humido existentis: ab externa caliditate corruptio. Quapropter acetosa cum parte acri constent sibi permixta, & acris omnia calidissima sint, ex Galeno 3. acut. 2. 4. simpl. 18. cui subscriptiunt Theophrastus lib. 6. de can. plantar. c. 1. Auicenna lib. 2. tract. 2. c. 3. Averroës 5. collect. 27. Serapio lib. de temperamentis simpl. cap. 2. Ishaac lib. diatar. vniuersal. cap. 1. i. asserentes hunc saporem esse calidum in quarto gradu, eo quid ab eo vehemens caliditas est inseparabilis, sic ut acetosa prouocent menses, deobstant canales, humores attenuent, atque incident.

Verum hæ vulgi opinio, Galeni voto prima facie inuita, contra se habet sumnum Medicinæ antistitem, qui eloquio gravi totam rem determinat, lib. 3. acut. 39. dum sic fatur: *Mulieribus autem, longè magis quam viris, aduersatur acetum; nam vterum dolore afficit.* Et Galenus in com. sic ait: *Quod acetum suapte natura neruos offendat, testatur experimentum, & ratio demonstrat: nempe exangues sunt, & ideo frigidæ, facileque ab iis quæ refrigerantur, & tenui, habent partes, afficiuntur, medicamentis leduntur præterea à refrigerantibus omnibus; sed substantia aceti, quod terrium sit partium, in eorum mengit profundum, atque in omnes ita penetrat partes, ut neminem quidem ex eis illas maneat.* Vterum autem Anatomici ferè omnes, neruosum esse dicunt. Hac ratione Galenus i. acut. 27. Oxytel in acutis propinare suader, nisi affectis in languente neruis, & in muliere, vtero. Siue ergo vterus neruosus sit, siue fibrösus, ex Galeno 6. de vfu part. 8. siue per quadam similitudinem neruosus solum nuncupetur, 6. epid. scit. 1. com. 2. post med. 8. At eorum sermo, qui neruosum esse vterum prædicant, secundum aliquam significationem vterus, secundum aliquam falsus esse putandus est: quod modò non controvert, à prædominio infrigitat, adstringit, repercutit, roborat, vt 1. simpl. late Galenus edocuit: Licet diuersis etiam partibus, nempe acribus, & tenuibus constet; quare vteri fibræ ab eo reficiantur, vteri purgamenta non expellent, sicutque vel retenta vterum dolore afficiunt, vel in cor & cerebrum delata, grauissima & perniciosa, ma mala inducent;

De Butyro vero ita dubitari potest: *Vtrum Menstruatis sit ex vfu?* Nam pluri[m] effluente menstruo, torminibus oppressa, ipsum ad ignem dissolutum, insulsum præsertim, & saccharo, aut melle respersum, quantitate ttium, aut quartior vnciatum epotare solent cum vtilitate suâ: cunctis ope & beneficio, dolores vteri, ventrisque conquiscent, flatus dissoluuntur, cunctis menstruas, humectat corpus, reficiuntur vteres, & aliis mouentur.

Butyrum enim quod ex pingui lactis parte depromitur, optimum alimentum præstat, cum per se, tum per mixtum, & digerentis.

Et apud Ishaac lib. 5. scit. 1. & apud Auicennam est lib. 1.

lib. 2. canon. cap. 116. calidum, & humidum in primo. De Butyro vero non cocto, id est, recenti, distincto capite loquutus est Aucenna. *lib. 2. canon. cap. 113.* quo loco lenificatum, & ventrem soluens esse assuerat. Quapropter ad lenendum dolorem hoc auxilium non displicer, experimento assiduo confirmatum.

Neque instes butyrum esse calidius oleo, & in corporibus calidis siccis facile inflammari, & in bileyem converti; quare foeminae dolore vexatis, & ob hanc causam ad febrem paratissimis noxiis erit: licet enim oleum plus ardent in lampade, quam butyrum, & habeat aequalitatem partium pingue, butyrum vero ad mixtionem serofarum, est tamen calidius oleo, & citius a calore innato inflammatur, quia eti aquosatum partium princeps sit, aliae tamen partes sunt calidores. Quod autem oleum extra citius inflammatur, causa vero B detur esse, quia aquosis partibus caret; quod vero butyrum intra citius, causa est quoniam calor innatus partem serosam superat, quod extra non facit: reliquum ergo vnguis, & calidius citius inflammatur, cum magis alat, & a calore nativo amplius obrineatur. Denique si partibus aliis constet, serosis exceptis, cum haec sint temperatae, vel ad caliditatem, & humiditatem paucis declinent, calefacere non possunt.

Succedit & illa quæstio: *Virum Menstruatis carnis viperinae usus utilis si?* Lusitanæ foeminae, illæ prefertim quæ Transtaganam habitant regionem, calidam sicciam, ardente Sirio, laboribus defestæ, quum triticum expurgant, spiculas colligunt, timenterne ne ob calorem excedentem suppeditant menstrua, viperinam carnem, dempto capite, & cauda, lotam prius calida, adiesto sale concoquunt cum origano, pulegio, & nepita, eamque cum iure esitant, quo auxilio faustè mouentur menstrua, & dissoluuntur flatus.

Nec earum experimentum Medicorum decretis repugnat: Vipera enim calefacit, exsiccatur, & nativa quadam forte humorem melancholicum per varias regiones, praesertim externas, detrudit. Neque carnis viperinae usus noxius est, si caput, & caudam prius adamas, in quibus partibus venenum præcipue conficitur, lib. de theriac. ad Pif. cap. 9. & Auc. lib. 2. tract. 2. cap. 6. illamque deinceps sale, anetho, aqua calida, acero, qui vino ablues diligenter, hac enim ratione preparata alimentum præstat corpori nostro, ex Theophrasto lib. 4. de cauf. plantar. cap. 10. cuius rei consej. Ägyptij, viperis vesci soliti sunt, ut auctor est Galenus lib. 3. de alim. fac. c. 3. quod prius prædixit Plinius lib. 7. cap. 2. & lib. 19. cap. 6. quinam longam senectam agunt, qui eas esilitare consueverunt, fit mente sic Dioc. lib. 2. cap. 16.

Sed & illa quærenda dubitatio est: *Virum Menstruatis usus magis concedenda elixi?* Menstruatae sanguinis fluxu laborant, quo excreto corpus debilitatur, & vites fatiguntur, maximè si largius menstrua erumpant, animo hincidunt, si graciles sint & extenuatae; ex halitu enim tetro ab vetero eleuato superuenit fastidium, quod cardialgia, palpitatione deinceps subsequuntur. Hinc sit, ut cogente necessitate id offerendum sit alimento, quod magis nutrit, ac citò vites reficiat: quam prærogatiuam habere alimentum affum, firmat Aucenna 3. 1. doct. 2. cap. 7. 9. *Amplius scire debet, &c.* Quia propriam humiditatem retinet plus, quam elixum; quapropter affa, ab Auc. 7. 4. tract. 4. cap. 2. & Arist. 4. meteor. 3. commendatur magis ad impinguandum. Hoc ita esse ratio confirmat, quoniam ignis penetrans affa, præcristis externis intro in eis detinetur, & ibi attrahit, & coquit humidum, unde affa caro magis humida est intro, quam extra. In elixis contat, validior enim calor ebullientis aquæ, minorem carnis internæ calorem, & cum eo humiditatem, que ipsi subiectur, ad se attrahit. Si experimento hoc confirmes, inuenies verum: ex affa siccii distillat, quam ex elixo: Affa ergo cum siccii lib.

Astante humidiora elixis, plus nutrient, & humiditatem deperditam reficiunt.

Neque instes cum Celso lib. 2. cap. 18. iurulenta magis alete affis: nam intelligendus est de toto cocto, carne scilicet, & iure, in quo substantifica carnis humiditas manet, non vero de decocto sine iure. Succus igitur repositus ab affo plus humili habet substantifici, licet qualitatè sit minus humidus, quam succus ab elixo repositus. Hoc modo interpretandi sunt Galenus 3. alim. 2. & Aristoteles 10. prob. 5. afferentes elixa esse humidiora affis.

Neque obiicias hoc modo: Si siccitas ignis quia aduersatur humiditat accidentaria, eam siccatur, cur non siccabit etiam humiditatem substantificam, cum illi non minus opponatur, quam accidentaria? Licet enim calor ignis non magis aduersetur vni, quam alteri humiditati, diuetus tamen situs in affo, & elixo, est causa, ut in eo humiditas nutriens conseruetur, non in elixo. Quare affa magis nutrit elixis, & hac ratione debilibus in maiori copia concedenda.

Licet autem hoc verum sit, tamen affa reproba sunt in menstruatis, quia adstringunt, ex Hippocrate lib. de affectionib. num 44. *Carnes percocta ad fecesum, optima sunt; affa vero magis siccunt:* & lib. 3. de dieta, num. 24. & 25. ad alii fluxum coercendum, affata & tosta summopere laudat. Sic Auc. 16. 3. tract. 2. cap. 7. pisces affatos, & cetera torrefacta, pro compescendo alii profluui commendat.

Adde quod affa elixis difficilius concoquuntur: argumento est, quod ad cœnam toleramus vaccinam elixam, noxam vero accipimus ab affa arietina, eti si tenuior, & leuior. Hæc est causa, ob quam Galenus 3. alim. 12. docet affa solū à valido ventriculo concoqui, & cap. 3. ex piscibus, qui tenue alimentum præstant, solū robustis affos concedit. Itaque conclusio in menstruatis, in quibus menstrua potius cire, quam coercere est in animo, ut in iis quæ menstruas purgationes suppressas habent, vel à partu lochia non rectè excernunt, affa reproba esse, quia difficilius concoquuntur, & adstringunt, ob siccitatem ab igne in superficie contractam; affatio enim magis siccatur alimento, 3. 1. doct. 2. cap. 7. elixatio vero humectat. 3. alim. 2. Elixia ergo eti minus nutrit, citius per alium descendunt.

Quod si ob fastidium, & voluptatem, affa iis foeminae concedantur, praesertim carnes, haec pingui aliquo prius vngendæ, ut siccitas ab igne contracta auferatur, & acrimonia mitecat: hoc enim modo substantifica carnis humiditas melius conseruatur, apud Ishaac lib. de mensal. dietar. cap. 34. Si vero Galenus 2. simpl. c. 5. videtur docere affa vñcta reddi sicciora, sicut placentas in oleo frictas: In causa est, varia ignis dispositio: (omne enim pingue per se semper humectat) si enim multus ignis cum oleo adsit, ut accident in frictis, tunc desicit; quoniam pinguedo olei inflammata natuam humiditatem fricti depascitur. Si vero paucus ignis cum pingui existat, ut in assutis palam conspicimus, tunc pingue modico suo lento, tanquam nutrimento extenuas affi partes, ne deuriantur, defendit, & cutis spiracula obstruendo, in internis partibus prohibet desiccationem, atque hoc modo substantifica humiditate magis conseruata, affata quæ vnguentum, humidiora euadunt.

De potu illa antinomia elucidanda: *Virum Menstruatis vinum offerendum?* Dic: Etsi multa sint quæ vini potum interdicant, & Galenus 3. alim. 40. & lib. quod animi mores. cap. 10. veluti notet Hippocratem, qui nullibi concessit, vinum, ut alimentum, sed medicamentum, & Plato lib. 2. de legibus, Carthaginenses, & Lacedæmonios illos condemnat, qui in castris, senatu, studiis, regenda Republica eo vi solent, tamen, si in mordeca quantitate assumatur, mulieri menstruatae, sanæ, & temperatae plurimum prodest potest.

Si enim lumentis temperamento, attati, & calor sit proportionatum, latidiles præstat utilitates, ex Galeno 7. meth. 6. nam fluentibus menstruis vini potus quam aquæ salubrior est. Ita enim docuit Galenus. At vero memoratorum vinorum virtutes, comprehensiam aquæ virtutis aduersam quodammodo natura habent, cum nec inflent præcordia, immo si inflatasint, subsidere faciant; nec inibi morram trahant, propter caloris mediocritatem: addit quodcum digestio viae aperiant, & pariter impellant, ac nutrimentum sursum agant: ad celeritatem deductionis in corpus conducunt. Sunt præterea boni succi, & ad miscenda, concoquendaque ea, quæ in ventriculo, & venis sunt, idonea. Iam vires quoque organorum adaugent, & expellendis excrementis viam faciunt: eoque sit, ut etiam talia vina, præter cetera, vinas moueant, quando & ipsa totum corpus celeriter transirent, & imperu cursus sui excrementa secum expellunt, &c. Ergo cum vinum in modica quantitate assumptum flatus dissoluat, aperiat, citè corpus permetet, sit boni succi, roboret vites, excrementa expellat, vrinam moueat, menstruatis auxilio erit.

Addit Ishaac lib. particul. dietar. tit. de vino, quod cibi deliderum excitat, & bonum saporem aliis cibis, & potibus præbet: Quare, inquit, vinum competens est omnibus sana habentibus corpora, quia sanitatem custodit. Moderata autem potionis quantitas ea est, quæ nec ventriculo innat, nec fluctuationis sensum inuicit, ex Galeno 7. meth. 16. §. *Potionis is modus erit,* &c. Deinde vinum adauget calorem, ac vites robustiores efficit, lib. de cauf. morbi. cap. 3. & Auc. 2. 1. doct. 2. cap. 11. §. *Vinum in sua essentia fortes efficit sanos, & viviscat virtutem,* propterea quod velociter præbet augmentum in substantia spiritus: & languentes celertim reficit, 2. Aph. 11. §. 18. & 3. de temp. 2. Quare ab eo recreatæ vites, fatiginem felicius per veterum excentur.

Insuper Menstruatae, ob halitum homotis commoti anxiæ sunt, ac melancholicis imaginationibus tortuantur, quibus si vñti offeras potum, eas mites facies, & hilariores: nam hic potus animam mitiorem efficit, ex Galen. lib. quod animi mores, cap. 3. & spiritus cordis reddens lucidores, ab angore liberat, 1. de sanit. tuend. cap. 11. Menstruatae ergo moderato sint vini potii asfuetæ: cuius immoderatus vñs innumerata dama ciftissimè infert, nisi duo excipias, scilicet venena frigida eibilia, & morsus animalium, quæ refrigerando intermixtum: in his enim casibus abunde indulgenter mero, ex Dioscoride lib. 5. cap. 7. Galeno 3. simpl. cap. 20. Si vero priscorum scientissimi illud interdicunt, causa est, quia in vini potu committuntur noxæ inemandabiles.

De motu, & quiete illud inuestigandum: *Virum exercitum illis salubre sit?* Dic: quod licet exercitio accrescat calor in corpore, humores siant ad motum promptiores, meatus aperiantur, & hac ratione menstrua felicius videantur posse à natura expelli; tamen illud reprobum est, & valde noxiun. Primo, quoniam exercitium est motus vehemens voluntarius, immutans respirationem; quare mutua illa, velocique contractione, & dilatatione spiritus, ab vetero attrahit sanguis, & menstruum supprimit. Secundo. Exercitio, ob accensum calorem, & spirituum ebullitionem, ratificat spiritus cutaneis prouocatur sudor; hinc autem euocat humorum ad cutem, & reuocat ab vetero. Tertiò. Frictio attrahit humorum à centro ad circumferentiam, partem maximè aduersam vetero, cui natura sanguinem destinat. Sed frictio, & exercitium eisdem sortiuntur vites, ex Galeno lib. de pueri epilept. cap. 4. Ergo exercitium menstruatis interdicendum, sicut & reliqua, quæ ad cutem humores deferunt, & naturam ipsam ab excretione sanguinis per veterum directunt, ut balnea, plications, &c.

De vacuatione illud dubium agitandum: *Virum clyster actu fluente menstruo possit admitti?* Plures negant, Tom. II.

E quotidiam tunc aliud non est conueniens regio, per quam humores noxijs sint deferendi, sed veterus: & natura ad contrariam partem distrahit promptissime, quoniam ob viciniam ex recto intestino; cui veterus superiacet, citissima fit attractio. Dic. Si morbus virget acutie sua, & non patitur inducias, clyster utilis est; tum ad vacuando humores qui in viis ductuum stabulantur, tum vt hoc facto auxilio, cetera comodiū celebri possint. Neque clyster attrahit ab vetero, aut naturam ad aliam partem auocat, cum ab intestinis solū euacuet, si mollis sit, non acutus; quem non esse fluente menstruo administrandum, ratiō dictat; (eius enim vñs perturbatur natura, & humores ab vetero violenter attrahuntur) nisi periculissima adsit affectio, suapte natura lethalis, vt Apoplexia, Epilepsia, vertigos, cephalalgia senea, palpitatio, & alia adhuc symptomata, quibus celerrimè auxiliares manus adhibere oportet; tunc enim cogente necessitate virginiori malo opitulari est necesse, subditis acribus balanis, & inditis clysteribus acutis, quibus si nimis aliud proficiat, tunc de salute ægri non desperandum: sèpius enim alii fluxus, menstrua purgationis loco excenit; & plures foeminae post partum excitato alii fluxu à natura, à grauissimis morbis euaserunt, præsertim si fiat cum conferentia & tolerantia; nam natura defectum purgationis veteri, alio citata supplere studet, vt frequenti fidissimo, que experimento compertum est.

De Veneris vñs quid dicendum: *Virum illis salubris sit?* Dic. Commoto sanguine in veteri ergastulo, ebulliente, ac tenuiori facto, semen etiam rugget, tillat, fertur, & sibi evacuationem affectat: quod si eo cœreatur, maximè nocet, & symptomata veneno similia excitare potest, vt proprio experimento in foeminae, & vñris docuit Galenus: quare veneris vñs sanitatis tempore salubris est, auctore Galeno in art. med. cap. 8 i. Licet autem parcus veneris vñs sanitatis tempore edmodus sit, ob causam dictam, si tantum intercellulum in eius vñs adhibetur, ut nec resolutio aliqua percipiatur, & seipso homo quodammodo leuior factus, ac melius spirare videatur: tamen in menstruatis eum dissuadet, tñ vehementer, priuè quoniam foetus conceptus tempore menstruationis, elephanticus euadit, ex Alzacharia lib. 2. tract. cap. 14. Deinde, motu, calore, & ebullitione ex concubitu contractis, sanguis ad ambitum corporis promptè evacuat, accende voluptate, que prot maiori vel minori est, magis vel minus referat curis spiraculis; ad superficiem attrahit, cuitis deliciis natura intenta, aliis partibus, & non vetero sanguinem destinat. Ebullitionem autem feminis refrigerantibus auxiliis, & semen minuentibus melius, quam vñris vñs compescendam esse, ex eo sit manifestum; quoniam concubitus, concusione, & labore corpus cœrebit, inflammat; & exagit, quæ feminis ebullitione illico fluente menstruo sedatur; nam eo vacuato partes avara factæ, pro sui nutritione sanguinem reseruant, & feminis materia hac ratione ad tempus deficit.

Sed iam tempi est, ut ad phlebotomiā accedamus; *Virum actu fluente menstruo sanguinis missio sit ali quando celebranda?* Aucenna sic responderet, 4. 1. cap. 26. *Præterea menstruata non minuantur, nisi propter magnam necessitatem, sicut est necessitas retinendi foris sanguinis spuum, quum virtus fuerit conueniens;* &c. Etsi sanguis menstruus, qui in foemina sana ad veterum singulis membris defertur, non differat ab alio sanguine, sed solū sit quantitate excrementum, vt ex Galeno mente 3. de cauf. sympt. 2. supra prædictum, qua ratione est alterum nostræ generationis principium, & nutritum fœtus in vetero existens; quoniam tamē quando vitiosi humores redundant, simul cum eo expurgantur; & licet non exuperet, proprie moram in vñs veteri vitium contrahit, nihil mirum si hac vacuatio, a veteribus, & Hippoc. 5. Aph. 6. Galeno purgatio appellatur, und ab Hippoc.

Si mulieri vtero gerenti purgationes procedant, impossibile est fætum esse sanum: & Aph. 6.1. Si mulieri cessent purgationes, negne febi: neque rigore superuiente, & fastidio cibi incident, iudicia ipsam in vtero habere.

Tempore ergo eius menstruæ purgationis vena secunda non est, ne naturæ motum impediamus, aut præcipitemus. Hoc autem intelligendum est, dummodò illa vacuatio, ex lege naturæ, modum non excedat, aut diminuta sit, vel simpliciter, vel habita ratione vrgentia morbi. Si enim in nimia copia sanguis per vterum erumpat, tunc tutò sanguinis missio ex brachio potest administrari, ex Galeno lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 18. §. Secta enim in cubito vena mulierum reuelare purgationes affolent. Deinde fluentibus menstruis si incidat aliquis morbus grauis, ac periculosus, qui pro sui curatione citissimam vacuationem offlagitet, & superiores partes premat & conicutur, ex superioribus partibus mittendum esse sanguinem, latè probauimus lib. I. Histor. Princip. Medic. in com. His. 77. Nam si in pleuride sœua, suffocante angina, truculenta Epilepsia, acutissima Apoplexia, vel ex talo sanguinem emitas, vel expectes naturæ motum, vt plenitudini, vel acutie morbi possit sufficere, antequam morosa illa vacuatio prodesse queat, æger occumbet. Oportet ergo vrgentioris mali habita ratione, ex superiori, propinquiori parte sanguinem emittere, impositis priùs femoribus cucurbitulis, vel fricatis cruribus, vel sanguine missio ex talo, vt vtrique indicationi satisficias.

Rursus. Si diminuta menstrua purgatio sit, & ad partes superas restagnet, & sputuri, aut vomitus sanguinis subsequantur, tutissimum est venas tali tundere, iuxta Semis oraculum, s. Aph. 32. Mulieri sanguinem vomenti, menstruis erumpentibus, solutio aduenit. Nam vt Galenus ait in com. Eris retractio simul, & evacuatio sanguinis ad superiora tendens; hoc etiam experientia comprobavit utiliter scripsi: nos vero ex ipsa permoti, natura opera quæ bene gerantur, imitabimur, & mulieres hæc passione laborantes, missio sanguine euacuabimus.

Præterea. Si fluens actu menstruus sanguis non sit pro multitudinis ratione, qua ratione motum illum imperfectum supplere possumus, nisi sanguine missio; Id veridico oraculo edocuit Galenus lib. 9. meth. cap. 5. dum sic fatut: Itaque si tempore mittendi sanguinis, menses moueri contingat, aut hemorrhoides sit reclusa, si inspecto fluentis impetu ipse satis fore videbitur, qui solus, quod requiri, euacuet, naturæ rem omnem permittet; si minus, tantum ipse detrahens, quo ex coniunctis ambobus perficiatur quod postulas, &c. Subscriptit Aëtius tetrab. 2. serm. I. cap. 71. Licet enim fluente menstruo, si morbus sit placidus, mitis, ac signis firmatis securis, neque temere naturæ motum perturbare, aut confundere fas sit; tamen si non sit integer naturæ motus, nec pro multitudinis ratione, ipsum completere oportet, scilicet tali venis, idque quantum morbus postulauerit, & vires vna permittant: Si enim aliter feceris, & naturæ motum non coimples, ex procrastinatione auxili sequetur maximum morbi incrementum, & ærotanti vna ingens vitæ periculum; vt enim Galenus I. Aph. 20. edocuit: Si integræ indicatio facta iam est, vel abducitur, totum natura permettere, & nihil nos nouare oportet; vbi vero non integræ indicatur, id quod E deficit, supplere nos conuenit.

Maior ratiæ concertatio est pro tutanda doctrina Galeni: Vtrum vena sectio ex talo celebrata, menstruo actu fluente, illud prouocet, vel retineat? Nam si infernæ venæ sectiones vnicè menstrua prouocant, ex Galeno lib. de sang. mis. cap. 18. §. Plenitudines enim ex suppressis mensibus ortas omnino per crura vacuabis, siue venam secare, siue scarificare conueniat: secta enim in cubito vena mulierum reuelare purgationes affolent. Quo loco facta collatione inter sectionem cubiti, & tali, illam cohære: menstrua, hanc prouocare assenerat. Quare si hæc men-

A strua eliminat, quantò magis illud perficiet, si natura adminiculetur, quæ secta poplitis vena sarcinam vterius deponit, & morbum vel breuiorem facit, vel ex toto finit. Hinc Medici vnu ipso edocti immunitæ fluentibus menstruis, inferna vasa quamprimum ferire student, cum emolumento summo: hæc enim secta, locum, & pariter expellendam materiam aptè disponunt, meatus fluxioni aptos reddunt, naturam eiam maiori cum impetu expulsionis opus aggredientem potenter excitant, & portionem in corpore reliquam extrahunt, ne ad superas partes recurrens principem aliquam obsideat partem. Quare sectio è poplite actu fluentibus menstruis, vt ea prouocans, exercenda, neque enim renellit ab vtero, sed ad ipsum attrahit, & menses prouocat, vt eleganter, & dilucide firmat Galenus lib. de sang. mis. cap. 18. dum enim cubiti sectiones sanguinem ad superna corporis attrahere afferunt, sic deinceps profatur: Quæ vero ex cruribus, tantum abest ut retrabant, quin poriūs menses prouocant. &c.

Obtrudes primò Galenus lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 18. in inflammatione vteri, poplitis venas secundas consulit, quod etiam facit 13. meth. cap. 6. & 11. & lib. 2. ad Glanc. cap. 2. Sed inflammatione omnis, ad sui remotionem, expostalat & indicat reuulsionem. Ergo sectio è poplite ab vtero renellit. Dic primò Galenum eo loco loqui de inflammatione facta, in qua necessaria solùm est euacuatio, & non reuulsion: Nam in incipiente vteri inflammatione, P. ulus, Aëtius, & alij Medicinæ procetes, è cubito reuulsionis causa sanguinem exhausti. Dic secundò, Galenum eo loco minime præcipisse solùm sanguinis missione partium inferiorum, cum 4. meth. 6. & alibi passim, incipientes phlegmonas sanguinis missione reuulsiva esse curandas asseueret; quod opere ipso obseruat 10. sec. loc. cap. 2. & 2. ad Glanc. 2. ibi enim inflammations ischiaticas, & genit occupantes, cubiti sectione persanat. Quare cum Galenus cit. de sang. mis. præcepta traderet curandi recentes inflammations renuim, & partium similium, in recentibus mittendum esse sanguinem à superioribus; in vetustis, ab inferioribus pronunciavit: & cum hoc dixisset, subiungit, maius auxiliu percipi ex sectione venarum inferiorum partium, quasi significare velit, quod vbi est recens, id est, vbi incipit, mittendus sit sanguis à superioribus, sed tandem vacuationis causa ab inferioribus: Et hæc, meo voto, huius difficilis diffcultatis est explicatio germana.

Obtrudes secundò Galenus lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 18. crurum sectiones per tres, aut quatuor dies ante mensum periodum facere consulit, haudquam ipsi iam prosilientibus, ne horum fluxum remoretur secta in talo vena. Dic, intelligendum esse Galenum in suppressione menstrui: cum enim tunc non spectetur purgatio menstrua, sanguinis missio è poplite facta ante consuetum purgationis tempus, menstrua promouebit.

Obtrudes tertio. Si fluentibus menstruis celebratur sanguinis missio ex partibus inferis, fatigentibus viribus, acciderit lipothymia, & reuocato sanguine ad cor repremitur menstrua, ob quam illis fluentibus hoc diffuaderit auxilium, lib. aduersus Erafistrateos, cap. 3. Dic: Fluentibus menstruis, si celebretur sanguinis missio copiosa, animi contingit deliquium, maxime si vires non sint ita liberales; contrà, si parca fiat, & vires tollent, non accidet lipophytia.

Quapropter utilis est temperiuæ infernæ venæ sectio, diminutè ipsa natura operante: Cum enim crurum vasa, & vteri communia sint, & inter se connexio nem habeant, illa secta deruant, & euacuant, ab vtero; hinc sit, vt natura loca inanita satagens replere, à corpore toto vixit sanguinem ad vterum, atque ita attractio fiat. Accedit etiam, quod cum tollat obstructio nem relaxatis vasis, sanguis facilius ad vterum confluit.

Non

Non ergo venæ sectio è talo, actu fluente menstruo, illud A coërcet, sed prouocat.

De animi pathematis ultimò dubitandum: Vtrum menstruatis nocere possint? Animæ accidentia plurima operantur in corpore nostro, quod non solum primariò caliditate, & frigiditate alterant, vt colligitur ex Arist. lib. de com. animal. gressu, post med. sed secundariò reliquas qualitates inducendo, ipsum vehementer irritant. Hac ratione Galenus I. feb. 3. febres ex animi passionibus excitari affirmat, & Hipp. 6. Aph. 23. pronunciauit: Si timor, & tristitia longo tempore perseverent, melancholiā adesse significatur: & non solum merus, & mœstia, melancholicum humorē in corpore adauertum ostendunt, sed etiam ex ipsis corpus afficitur.

Auicenna 2.1. doct. 2. sum. 1. cap. 14. per animi passiones, non solum intelligit affectiones potentia irascibilis, & concupisibilis, sed & animæ rationalis, vt spem, timorem, sollicitudinem, & his similia, à quibus, etiæ diversa ratione, corpus alterari constat manifestè, vt Auicenna cit. loc. edocuit. Quare timentibus, aliis & vtrina solvantur, rigor, & pallor supervenient, 8. probl. 17. & pilorum erectio accidit, probl. sequenti. In verecundia aures rubent, 32. probl. 8. Iratis continuò oculi prominent, & rubicundi sunt, 31. probl. 3. quorum omnium causas consignat Galenus 2. de caus. sympt. cap. 5.

Ob animi ergo affectiones alterantur corpora nostra, medianibus spiritu, & sanguine, non solùm quia sunt naturæ instrumenta, 2. de caus. sympt. cit. docuit Galenus, sed quoniā naturæ motum sequuntur, vt firmat Aphrodisæus 2. probl. 21. Auicenna 2.1. cap. 14. cit. omnes perturbationes, quæ ad animales affectiones sequuntur, ad vim, & potentiam refert imaginationis: quare oscitanti oscitando ut plurimum respondemus; & si aliquis secatur, vritur, vel vim patitur, animo dollemus, & perturbamur, quorum omnium causa ad naturam communem, hoc est mutuari hatutæ sympathiam referenda est, ex mente Aphrodisæ lib. 1. probl. 32. Arist. 7. probl. 2. & 3. Vel dic: Cogitationem, meditationem, & similia, corpus alterare, quoniā facultates spiritibus indigent, qui ex tenuiori sanguinis parte generantur; quibus absumpsis, sanguis qui in corpore remanet, crassior redditur: qua ratione ex meditatione, & studio sèpe habitus melancholicus acquiritur.

Ex iis constat dilucidè, immodicos animi affectus, quoniā corpus alterant, & à statu naturali auerunt esse interdicendos, & præcauendos. Quæ sententia ex eiusdem Galeni doctrina est interpretanda, 4. de placit. cap. 6. §. Quod autem cognoscere, &c. quio loco inquit, duplex esse principium appetitus in nobis, vnum rationale, & alterum animale seu naturale; hoc quidem naturæ motu in propriâ fertur actionem, obiecto præsente, vt videlicet causa præsente irascendi, illicè adest appetitus vindictæ, quemadmodum oblata videndi occasione, oculus videt, qui animi affectus cum naturales sint, omnino cuitari nequeunt, ab altero tamen principio apperitio, scilicet rationali corrigi possunt. Hoc est quod significant Galenus lib. art. med. cap. 8. 1. dicens animi immoderatos motus esse coërcendos, etiæ aliquando corrigi non possint, vt quando naturalis appetitus vincit rationalem, vt Galenus cit. loc. explicuit, carnine quando Euripidis sub Medeæ nomine: Ira est posterior conflitio meo.

Quare si animi affectus ob has causas sunt interdicendi, quantò magis in menstruatis. Tumor, mœtor, & tristitia, reuocato sanguine, & spiritu ad corporis arcem, sanguinem menstruum conuocant ad intrâ. Gaudium ad ambitum corporis calorem cum deferat, naturam diuertit ab vtero. Moderati animi affectus etiæ non iniquam conferant, vt ex Galeno colligitur 6. epid. cit. 5. xvi. 9. posito exemplo in ira, quæ in frigidis car-

dis affectibus excitandam esse monet, tamen cum hæ totum corpus calefaciat, cutis spiracula aperiat, sudorem moueat, toto corpore exardecscit, valde fit vt ad superficiem corporis ex omni regione humorem expellat, & hæ ratione ab vtero quæ longè reuellerat. Noxi ergo sunt, & omnino præcauendi in menstruatis animi affectus, ob causas dictas.

CAPIT X.

De menstrui suppressione.

Definitio.

Enstrui suppressio, est sanguinis qui singulis membris per vterum excerni consueverat, omnimoda retentio. Et licet symptoma in tria genera dividatur, in qualitatem mutatam, actionem laesam, & ea quæ excernuntur, & retinentur præter naturam, menstrui tamen retentio, est symptoma de genere eorum, quæ immodice retinentur, pertinens ad abolitam omnino actionem. Vtrum autem hoc symptoma, ceterorum instar, semper ex morbo enascatur? ventilandum est. Galenus constanter affirmat lib. de diff. sympt. cap. 7. hanc symptomam sequitur morbum, velut umbra corporis.

Sed plura sunt, quæ probant posse dari symptomata, quæ ex morbo non oriuntur: rigor enim non erescitur à febre, sed ab humorè acri per musculos moto. Deinde tremor superueniens timori, & virtutum lapsus ad syncope, sunt symptomata non sequentia, morbum, sed inopiam spirituum. Sic ligatio nervi tollit sensum, & arterias, pulsus. Præterea. Ob virtutum alimenti sequitur depravata concoctio. Ad hæc. Vetus austus in ascendente, & febriente, inducit celerei pulsus, & respirationem. Insuper. Tussis, sternutamentum, & pandiculatio, sunt symptomata etiam sanorum. Ultimò. Omnimoda menstrui suppressio, fœminas sanas, & optimæ valetudine fruentes sèpius consequitur. Ergo menstrui suppressio, sicut & alia symptomata, non perpetuò sequuntur ad morbum.

Affirmandum ramen est cum Galeno, symptomata immediate à morbo produci. Quare constat symptomata omnia oriuntur, aut immediate, aut intercedentibus aliis, dummodò in corpore morbus sit, à quo producatur, vel actionum laesio, vel causa aliqua morbos, quæ vel symptomata efficiat, vel alium affectum, à quo identiter oriatur. Quod si citra morbum sit, symptomata non est, vt caloris reuocatio ad interna, ex quo accidentia varia succrescant. Huius classis est exactior sensus, vt doloris oris ventriculi, & in capite tinnitus aurium, & alia huius naturæ; quæ symptomata non sunt, quia nec primò, nec secundariò morbum sequuntur, quamvis in corpore morbos sit causa. Cum vero morbus præfuerit, vel causa ipsum iam efficerit, tunc quidem ea quæ antea passiones erant naturales, verè & propriè symptomata sint.

His positis dic ad primum. Causa rigoris est intemperies fiens in membris, irritans expultricem, non secus quam convulsionis in epilepsia. Deinde inopiam spirituum morbum constituit; nam si eorum copia non obest, defectus nocebit. Ad tertium dic. Sola symptomata in ægris apparentia sequuntur ad morbum, & de his est intelligendum Galenus; cruditas autem ex aliamento etiam in sanis reperitur. Ad quartum dic. Vetus austus tam in ascidente, quam febriente, morbus est, ceterum diuersimode: nam in febriente ob inopiam spirituum, in febriente proprie caloris excessum. Ad quintum dic. Galenus cit. loc. de sympt. diff. est, defecitus nocebit. Ad tertium dic. Sola symptomata in ægris apparentia sequuntur ad morbum, & de his est intelligendum Galenus; cruditas autem ex aliamento etiam in sanis reperitur. Ad quartum dic. Vetus austus tam in ascidente, quam febriente, morbus est, ceterum diuersimode: nam in febriente ob inopiam spirituum, in febriente proprie caloris excessum. Ad quintum dic. Galenus cit. loc. de sympt. diff. est, defecitus nocebit. Ad tertium dic. Sola symptomata in ægris apparentia sequuntur ad morbum, & de his est intelligendum Galenus; cruditas autem ex aliamento etiam in sanis reperitur. S 4 cuius

cuius conditionis est, oscitatio, pandiculatio, sternutatio, tremor in senibus, & qualitates mutatae ex amore, aut animi passionibus. Ad ultimum dic, per menstrui suppressionem, non esse intelligendam eam quae plerumque à causis secundum naturam proficiuntur, sed eam quae à causa morbosa ortum dicitur, quam multiplicem esse infra disceptabimus.

Causa.

Illud primò examinandum: *Vtrum assignari possint causae secundum, naturam, menstrua retinente*: Dic Menstrua retinentur aliquando secundum naturam, nullum incommodum patiente foemina; nam ante decimum quartum annum ex lege naturae menstrua non apparent, post quinquagesimum deficiunt. Deinde vtero gerentes ferè menstruis carent; sanguis enim qui est menstrui materia, abit in alimoniam foetus, & transmutatur in lac natura suapte. Insuper naturæ robur, atque partium corporis nativa caliditas, suppressionem menstrui inducunt: sunt enim quædam foeminae, & quæ robustæ ac calidæ, vt viti, quas viragines Medici appellare consuevere, suntque carnosæ, vel hirsute, quas habere pulsus majores, & celeriores pulsibus virorum, ob robur, & caliditatis augmentum, 3. de caus pulscap. 5. testatur Galenus. Hæ ob dictas causas sanguinem excrementum, ob abundantem calorem conterunt, & absument.

Hoc etiam ob vitæ studium sèpissime contingit; experientia enim compertum est, agrestes foeminas, saltatrices, & cantatrices, ruris laboribus, & exercitio valde dedita, menstruis carere: quoniam sanguis, qui debet esse menstrui materia, labore, sudore, calore, & transpiratione per habitum corporis promptè resoluitur, ex Aetio terrab. 4. serm. 4. cap. 5. 1. Productæ agitudo suppressionis menstrui solet esse causa: corpus enim vacuationibus per sanguinis missionem, & purgationem celebratis exhaustum, vitesque debiles & flaccidae, sanguinem in ea copia non generant, vt & reficiat corpus, & per vterum erumpat. Idem dicendum, si ex aliqua parte larga aliqua præcessit haemorrhagia, tunc enim natura auata sanguinem pro nutritione partium referuat, vterisque haudquaque transmittit.

Naturalis conformatio etiam huic vitio præbet occasionem. Aliæ enim sunt ita macilenta, debiles, excarnes, & ieiuniis vicesque parsimonia corpus macerant, vt natura pro corporis nutritione sanguinem reserueret. In aliis sanguinis copiam natura, quandoque in opere errans, per alias partes, & non per vterum eliminat, idque persæpe præstat maximo cum earum commodo. Experimento enim confirmatum est, plurimis menses per aluum, nares, haemorrhoides, os, aut aliam regionem profiliisse.

Sequitur, vt inquiramus: *Vtrum plures causæ menstrua occidentes ad unum enchyridion possint reduci?* Tam multæ causæ ab auctoribus proponuntur, vt eas in proportionum reponere, arduum sit, & laboriosum nimis. Conabor tamen eos omnes, breui quodam epilogi enumeratas, in syllogen veluti redigere.

Menstrua cohibentur, vel vitio totius corporis, vel partis. Illud ex triplici capite emanat. Ex abundancia, penuria, austeritate. Ex copia, quia plenum corpus sibi vias occecat, & occludit, ne sanguis ad infernas sedes delabi possit. Vel quia solito factum obesius: hæc enim corpora pauci esse sanguinis, venarum angustia indicat manifestè, quippe sanguis in pinguedinem degenerat. Hæc causa licet non cutetur, nihilominus consideranda est, quia mulieres steriles reddit.

Ex penuria, menstrui accidit suppressio, vel quia ex diutino, grauque morbo reddit corpus exangue,

A Albertus Magnus lib. 9. de animalibus, firmat se vidisse virginem, quæ cùm vigiliis sese macerarent, non pingabantur: huic affectui curatio nulla debetur, sed restauratio. Vel quia sanguis est cacoehymus, quem idcirco natura ad vterum non transmittit. Ex passionibus animi etiam menstrua retinentur. Timor, metus, moestitia, solicitude, conuocato sanguine ad arcem, ipsum ab vtero distrahit. Partis vitio etiam hic affectus continet: quæ enim obstructionem iccoris, lienis, aut mesenteri patiuntur, menstrua purgatione vel omniho carent, vel eam m'utam experiuntur.

Vitio vteri menstrua supprimuntur. Quando nempe vteri corpus, durum, & densum est, ex Galeno 3. de sympt. caus. cap. 4. & 6. de loc. affect. cap. 5. & 6. Aph. 28. Hoc etiam efficiunt cicatrices, si morbus sit in substantia, vt hypersarcosis, hoc est, carnis excrescentia: callus, qui adeo magnus potest proigni, vt vterum obstruat: vteri pinguedo. Si morbus sit in intemperie, vt propter intemperamentum calidum, ex Auicenna; vel frigidum ex, Hip. lib. de aere, ag. & loc. qua ratione septentriionales non purgantur: & lib. de nat. mulier. aeti tribuit causam suppressionis. Frigidum intemperamentum reddit facultatem expellentem languidam. Si morbus sit in conformatione: hac ratione venarum angustia suppressionis est causa, 3. de sympt. caus. cap. 4. Oris vteri occlusio idem facit, 5. Aph. 28. Distortio eiusdem, contractio pudendi, de quibus Hippocrates in lib. de morb. mulierum.

Vitio sanguinis menstrua cohibentur. Quando enim crassus est, non potest solita foramina penetrare. Si est lentus, parietibus, & venarum tunicis, osculisque adhaerens, expultrici resistit. Multus, vasa vteri occludit, & inficit. Parcus, cùm sensim delabatur, expultricem non excitat.

Vterus male affectus non suscipit, vel quia venæ fermentes ad vterum menstruam purgationem, comprimentur, ex Galeno lib. 5. Aph. 57. vel quia obstruuntur ob crassitatem, ibidem, & 5. Aph. 28. vel propter sanguinis grumositatem, 2. epid. text. 5. vel propter sanguinis frigiditatem: vel ob robur ipsorum, quæ in vtero sunt vasorum, adeo vt quod influit, non admittant. Intellige tamen robur factum medicamentis: nam vterus, pars est debilis natura suapte. Vel quia contrahitur vterus à siccitate, & hoc ad meatus obstructos reducitur, de quibus Galenus 6. epid. sect. 1. com. 7. A siccitate conniuet os vteri in iis, quæ venere non vntuntur, Hip. lib. de genit. & 1. de morb. mul. & 1. epid. sect. 5.

Non transmittit vterus, vel compressione partium vicinarum, vel vteri inflammatione, vt tumore duro, incensione, de qua lib. de nat. mulier. Vel obstructione, facta vel ex sanguinis copia, vel crassitatem, 6. epid. cit. 5. Aph. 57. & 5. Aph. 28. & ex quolibet humore crasso, & lento. Vel ex distortione, vt *ayad popu*, hoc est, ascensus, *ayad popu*, hoc est, descensu: *ayad xaiotu*, ad latera conuersione. Distortio debet intelligi contra naturam, quoniam ceruix vteri naturaliter obtorta est, sed parum per totum tempus, quo neque menstrua fecuntur, neque adest actualis enixus, neque venus exercetur, vt 14. de susp. cap. 3. monuit Galenus.

Occluditur vterus ab obstructione diæta. Constipationes, à morbis in substantia iam dictis. A membrana, quæ à prima conformatione circa vteri collum facta, mulierem impersonatam reddit, vt Auicenna est auctor, 21. 3. tract. 3. cap. 25. Sic enim huiusmodi foeminae dicuntur. At hoc rurum est. Aliquas se vidisse auctores enarrant, quibus propterea nunquam mensies fluxerunt, & quod mirabilis est, usque ad multos annos incolentes vitam produxerunt. Ex coalescentia, ex cicatrice iam dicta, quam præcessit ulcus. Ex subsidentia, vt ex vasorum inactione. Ex rebus adstringentibus, quod faciunt mulieres, vt virginitatem mentiantur. Ex compressione,

presso, vt sit ab omento nimis austro vterus comprimatur, quare apud Hip. 5. Aph. 4. crassæ non concipiunt. Nec audiendi sunt plures, qui omentum non posse descendere ad os vteri sibi persuadent. A tumore præter naturam, vel in partibus extimis vteri, vel in partibus vteri circumiacentibus.

Circa causas inquires: *Vtrum ab intemperie vteri calida, menstrua suppressantur?* Intemperie frigidam menstruarum retentionem efficere, ratio dictat, cùm frigiditas proprium sit constringere, & condensare. Hac ratione foemina Romæ aquam frigidissimam ex niue potantes, nullo pacto, aut proflus diminutè purgabantur, vt lib. de ven. scit. aduers. Erasistratis, cap. 3. retulit Galenus. Frigidum enim non solum sanguinem incrassat, densat, & ad motum pigrum reddit, sed canales adstringit, vias coarctat, vterum corrugat, per quas partes sanguis effluere deberet.

Calidam intemperie menstrua supprimere, videtur difficile, & valde dubium, siquidem caliditas aperit, sanguinem attenuat, eumque ad motum fluxionem reddit, qua ratione Medicis ad prouocanda menstrua, calida auxilia offerenda esse, sibi persuadere semper. Dic, triplici de causa hoc posse contingere, ex Auicennæ mente, 2. 1. 3. tract. 2. cap. 25. Prima, quoniam quælibet intemperies deinceps actum virtutis, & naturæ robur dissoluit, ex Galeno lib. de inqual. intemp. cap. 3. quare nil mirum, si læsa vteri temperie, eius actio vicietur. Secunda, vbi vteri laborat calida intemperie, tenues & subtile humores resoluuntur, remanent crassi, & terrestres, qui vasis tenaciter adhaescentes, ea obstruunt, occluduntque. Adde quod nimia, & exuperans caliditas vias arterias, inaniendo siccet, & connuentes reddat. Tertia, quoniam vteri insignis caliditas sanguinem absunit, & licet à toto attrahat, plures tamen resoluti:

Signa.

D E menstrua suppressionis signis, eorumque causis, plura prædictum lib. 3. Hist. Princip. Medic. in tom. Hist. 1. 2. 3. 4. 5. ea propontit Galenus lib. 6. de loc. affect. cap. 5. suntque in vteribus lac non ob grauidationem, verum restagnante menstruo sanguine ad vbera. Totius corporis grauitas, eiudemque tensio, aut phlegmonosa laessitudo, à copia, & calore sanguinis, per vniuersum corporis habitum recurrentis. Anotexia, quoniam vberiori alimento fructus corporis. Inæqualis horror, cum aliquo perfrigerationis sensu coniunctus, à vaporibus eleuatis ex retento sanguine, musculos fermentibus, & acti, frigidaque vi depravatum illatum motum inducentibus. Dolor lumborum, vena caua supra inodum repleta, ac distensa, à copiosoque sanguine infarta. Coxæ ob viciniam dolent, quia ratione crura vaillant. Collum dolet, tenuiore sanguinis parte in superiores partes conuolante. Cerebrum dolore opprimitur, quoniam à vapore acri, ex vtero, cum quo maximum habet consensum, lancinatur. Sinciput intolerabilis dolore corripitur, ob eandem causam, 6. epid. sect. 1. text. 2. ita vt ex dolorc ipsius, vel partis postica, vel media, vteri anticam partem, medianam, vel posticam venari possimus. Vrinx nigra apparent, regurgitante hac materia ad vrinx vias. Vteri tumor, præsertim si retento sit diuturna: tunc enim si nec à natura, nec ab arte vacuatio sit, tumor circa inguina suboritur solet, aut circa illa ostendens nimis ex intenbris partibus aliquam inflamatam esse.

Ante tempus constet purgationis, tortuina circa vmbilicum adesse solent, non potente sanguine crasso, ob illarum partium angustiam, & obstructionem, artus & connuentes vias penetrare. Si ob causam frigidam menstrua supprimantur, color in facie albicit, somnolentia adact, & ad motum pigrities, sitis non infestat,

pulsus est tardus, vrina tenuis & aquosa, aliquando turbida, furfuraceis recrementis refeta. Aluinæ faces muco saturatae apparent. Foemine in venerem inimicæ ruunt. Si ob causam calidam cohibentur menstrua, color in vultu adeo purpureus, sitis molestia, pulsus est velox, somnus brevis, vrina flava, agilitas ad motum conspicitur, ingens appetitus. Si vero ob nimiam corporis extenuationem, inediem, laborem, vel aliquam ægritudinem, vel causam externam contingat, signa ab ægris deprenduntur manifestè.

Duæ tamen circa signa difficultates explanationem merentur: prima. *Vtrum suppressam menstruam purgationem perpetuò febris comitetur?* Oriens febres, easque interdum ardentes, ex retento putrefacto bilofo sanguine in venis, & ab vtero in eas recturrente, certuni est; idque edocuit Galenus 6. de loc. cit. & probat 6. epid. sect. 1. text. 2: dum sic ait: *Calidæ autem, vehementè que febres ab vtero proueniunt, neminem in artis operibus versatum praterit, &c. & infra, sic: Inter omnes corporis partes, pluri mas grandissimæ que venæ vteri habent: cùmque eos aut menses, aut à partu purgamenta suppressa sunt plegmone aliquæ vicinque ortæ male accipiunt; ipsos sanguine compleri necessum est. Quo deinde purgante si febris excitetur inter synochorum species ipsam communiter opus est: nam id genus febrium ex putrefcente sanguine accendi offensum est: & vero calentum vaporum vim, hanc partam in caput submittunt, &c.* Deinde quis negabit, ex retento menstruo, eoque præter naturam in vtero conciliato, prohibito transpirari, & putredinosè affecto, posse fieri inflammationem vteri? At hanc febris ardentissima consequitur, 6. epid. sect. 1. 4. §. *Occido & nigra sapientia in modi lingua efficiuntur. Tales vero lingua & ab arteriæ in membro (id est, ab vtero) sapientia sunt: nam & hoc plegmone correpto calidissima febris adseruntur, &c. reperiuntur 3. prorrhet. 27.*

Febrem lentam adesse in foeminae, quibus menstrua non rit, aut nullo modo respondent, experimento quotidiano est compertum in illis, quæ vteri obstructione laborant, & præsertim in virginibus, quæ cum vici amplexus haec tenus non sint expertæ, vix actæ impedimento sunt, quotminus sanguis defluere queat: quum enim viro iam matru ex ephesis excederint, natura duce, sanguis menstruus ad vteri venas ab hepate defluit, qui cum ob illarum angusta oscula, quæ nondum patuerint, viscosis quoque & crudis humoribus obstrueta, & denique ob sanguinis crassitatem, ètempore nequeat; tum tuus per venæ cavae, & maioriisque arteriæ propagines, ad cor, hepar, diaaphragma, & præcordium venas regurgitat, quo tempore communicatis toti capiti vaporibus, innanis adest temporum doldr, cephalalgia sœua infestat, circa viscera symptoma grauia expullulant, cardialgia, cordis palmarum, anxietas, stomachi debilitas, infatio, vomitus, difficultas respitandi, vrina tenuis, & decolor, pallor faciei, & veluti albicans virorum, amentia, delirium; Epilepsia, & quod magis est ex non recurrente menstruo, latente que obstruktione, visceribus pertinaciter adhaescente, miseræ foeminae pusilla, iugi, assidua, lentaque febri torquentur, vt eas ab hedonicis vix distinguere queas: nam ex carnes sunt, gracieles, extenuatae, quoniam ob obstructas, minimeque patentè vias, alimento ad partes nutriendas non recte transirent, sensim ac sine sensu corporis absuntur. Quæ menstruam suppressionem, tum febres ardentes, tum lentes, & ignauæ comitati solent.

Num vero continuo comitantur? Affirmat Actius, refragatur experimentum, quoniam plures sunt quæ retentione menstrui laborant, & non febri. Concilia Aetium hoc modo: Febres continuo comitantur suppressionis menses, si retento sit diuturna, & obstrukcio artus & connuentes vias penetrare. Si ob causam frigidam menstrua supprimantur, color in facie albicit, somnolentia adact, & ad motum pigrities, sitis non infestat, ex qua calore, & febri accendi patet. In recente namque,

Zacuti Lusitani

namque exigua, & non multa existente viscerum, & vteri obstructione, à retentis menstruis suborta, febris non excitatur. In diurna verò, ac magna, ea conséquitur continuè: quinid Galenus dicebat, 8. meth. 4. *Obstructionis magnitudinem discerni ex ipsa magnitudine febris, ut qua ex maiori obstrukione, maior; ex minori, minor concitetur.*

Illud etiam valde controveturum est: *Vtrum ex menstruis suppressis maior dolor concitetur in sincipite, quam occipite?* Dictator summas sic fatur 6. epid. sed. 1. text. 2. *Quibusunque ex desperditione circa uterum, & tumoribus, in capite gravitatem permutatur, in sincipite dolores. Galenus in com. multipliçem huius eventus causam assignat: Primum, quia vapores illi calidi per arterias subnolant in caput, quae per collum ab utraque infundibuli parte, recta in sincipit discurrent. Deinde, cerebri halitusosa excrementa per sincipit præcipue diffitantur; siquidem in ipso futura latissima sūt, & ipsa caluaria subtilissima plurimisque meatibus perniciosa. Præterea membranula quedam, crassum cerebri inuolucrum pericranio vocata tunica connectunt, & multitudine tenium conceptaculorum per suturas exilit: aquos autem magnitudine effectus magis, sensibiliora naturaliter corpora percipiunt; magis vero sentientia ab inferentibus dolorem causis magis cruciantur. His sane de causis in sincipite dolores sunt.*

Hæc suminorum virotum doctrina magnam in se innoluit difficultatem: nam si ob vasorum communicationem eleuatis vaporibus, in sincipite moiores apparent dolores, hac ratione potius in occipite vehementius insolecent, quidem (vt ex anatomes peritia constat) pars postica cerebri, pluribus, & majoribus, venis abundant, quam antica. Dic. Sincipiti vapores, per arterias, & non per venas communicantur, quæ cùm feruidiorum sanguinem contineant quam venæ, acri sua qualitate plus eam partem lancingant, & ferunt, adjunctis etiam alijs causis, quas supra Galenus proponit. Neque asseras, halitusosa excrementa, ob futuratum copiam facilius transpirantia, non retineri momentaneè, vt possint dolorem infere: Nam cùm hæc pars sit, veluti capitis expurgatorium, ad eam continuè confluent, & ex inferiori corporis regione regurgitant, quæ cùm ob copiam absumi nequeant, grauant partem, quæ repleta amplius dolet.

Prefagium.

Quantam, & quam efficacem vtilitatem fœminis cunctis menstrua purgatio tempestiuè eueniens, qualitate, & quantitate moderata; quantum, & quam præsentaneam ruinam ea suppressa, & riè non erumpens afferre soleat, superiori capite, & præferrim lib. 2. *Hist. Princip. Medic. in com. Hist. 1. 16. ex priscorum mente, ex professo explanauimus: Nunc, quoniam calumniantur plures Hippocratis diuini mentem, in aphorismis suis, excitanda est quæstio: Vtrum superflua menstrua vacuatio, ipsius retentione sit periculosior: Præceptor summus sic habet, lib. 5. Aph. 57. Menstruis largius fluenter, morbi eueniunt; non fluenter vero, ex utero morbi contingunt. Ex qua tanti contextus serie constat manifestè, menstrui retentionem esse periculosiorem ipsorum fluxione immoda: in illa enim, & totum corpus, & uteru sūa laborant; in immoderato vero sanguinis effluvio solum corpus afficitur. Id asseruit Galenus in com. In immodicis vero evacuationibus nullatalis accedit uteru passio; adeò ut per compatiendem rationem totum corpus una laboret: quare sit verisimilis in sola retentione menstruorum dixisse Hippocratem, morbos contingere ex utero, &c.*

Deinde. Illud vitium erit periculosius, à quo plures eruscuntur morbi. Sed à suppressis menstruis plura, & magis sœua damna propullunt, quam ex nimis fluentibus. Ergo, &c. Non probò veterum mentem,

A qui testante Galeno in com. cit. sent. ex copia plurimos morbos, ex defectu nullum enasci sibi persuadebant, cùm ex hoc plurimi emanent, operations lœdentes manifestè. Verum ex copia, videlicet menstrui retentis, plures exurgent truculentis funestis, diri: cùm enim hic sanguis crassus, ac lentus, per venas vteri compressas, & obstructas, penetrare, & erumpere nequeat, neque illæ tantam sanguinis copiam, obstructæ, & oppletæ admittant, fit ut retentus ille in utero, conculetus, & prohibitus difflari, putrefact, & omnis generis inflammationes concitet; quin & ad altas partes eius vapor malignus eructans, cum quibus mirabilem consensum obseruat, perniciosos & lethales pariat affectus: Eos in vniuersum recenset Hippocrates lib. 1. de morb. mul. num. 4. 5. & 13. *Lumborum tensio granis, inordinata febres, horror in toto corpore sensatus, fœmine hystericas passionibus lancingantur, venter fit durus, dentibus strident, vigilant, cibum abhorrent. Perseuerante malo per menses multos, omnia hac sunt: agis calamitosa, & funesta. Inuadit amentia, sequitur epilepsia, mox excipit si poplexia, & tandem mors. Potò ante hæc, & alia quæ Hippocrates lib. de virgin. mor. recenset ferè per totum, fœminæ iactantur, leipsas torquent, anxiæ sunt, siti preimum, incendio flagrant, vix vritam reddunt, cùm ad vesicæ collum uterus labatur, voce torpida sunt, difficiliter respirant, inflantur pedes. Si vero sanguis retentus crassus fuerit, & pituitosus, in utero, & extra eum frigidos morbos parit; si terrestris, & faeculentus, melancholicos; si acris, & feruidus, acutos: qui si ad aliquam priuatum irrepserit partem, inflammationem eius partis concitate est potis.*

Præterea. Illud malum periculosius erit, ac dererius, ex quo subita mors subsequi potest. Sed ex copia menstrui sanguinis retenta, & ad aliquam partem principem decumbente in copia multa, partis calor suffocari repellere potest: at ex nimia copia sanguinis per uterum excreta, vires paulatim sensim deficiunt, & subito non extinguntur. Ergo periculosior est sanguinis retentio eius evacuatione immoda, nō sanguis suppresus, vomitu sanguinis, vel haemorrhagia vacuetur, prot. 5. Aph. 32. & 36. præceptor asseruit: de quo argumento legat qui velit, lib. 3. *Hist. Princip. Medic. in com. Hist. 3.*

D

Curatio.

Circa viatum, aliisque res non naturales administrandas, capite superiori fuimus multi, nunc ad remotionem causæ accedamus, quæ cùm sit sanguis retentus, ad eum extrahendum properabimus, secando venam. Verum prius dubitandum: *Vtrum in omni mensum retentione sit vena sectio celebranda?* Responde negatiuè: nam si sanguis, aut humor quispiam, in quo adhuc sanguinis secutatur idea, exuperet, de venæ sectione, ceu de adæquo auxilio deliberandum: si autem humor peccans à sanguinis natura sit valde alienus, imò cacochyria amplius affligat, sitque sanguis omnino corruptus, aut putridus, nullatenus in ipso sanguinis seruata specie, tunc de purgatione determinandum, maximè si suppressio sit antiqua, & diurna, prot. lib. 3. *Hist. Princip. Medic. in com. Hist. 4.* determinauimus.

Non itaque in omni mensum suppressione, ius summi exercet venæ sectio. Primo enim non habet locum, quando menstrua circumciduntur, tota vteri substantia densata, ob frigidam causam, vt 5. Aph. 28. probauit Galenus, tuuc enim præsidia calorifica persant, quæ tollendo causam frigidam, uterum in meliorem statum reducunt. Secundo, respuit venæ sectionem plurimi affectus materiei exortes, vt qui in simplici intemperie constanter morbi deinde in situ, figura, & numero aucto, cùm situs, & figura vteri vitientur aliquando

a laborioso partu, violento abortu, tum à formatione, Adum stricta fuerint efformata vase, vel cauitis occlusa; ut & numerus; adnascente membrana vteri osculum occludente. Tertio. Non est necessaria venæ sectio in iis, quibus ex morbo graui, diurno, haemorrhagia larga, vel assiduis jejuniis, aut fame, sanguis est exhaustus, & corpus nectare vivifico est defraudatum; quo tempore refectio optima, vacuatio reproba est. Quartio. Inutilis est venæ sectio in iis fœminis, quæ ob nimiam pinguedinem vteri oscularum comprehendentem, non expurgantur; tunc enim curatio, inedia, exercitio, vigilia, alimentis calefacientibus, exsiccantibus, resoluentibus perficitur.

Commoda tamen est, & salutifera valde, quando coaceruator sanguis præter naturam retentus, grauissimum affectuum auctor, quam redundantiam, vel si magis vocare plenitudinem, deponere est necesse vena secta: ex qua sectione consequuntur vtilitates plures, commoda non minima; nam imminentes nonnullos morbos præcauemus, & factos minuimus. Deinde ablatæ origine mali, si natura dejiceps non respondeat; omni cohætu muliebria mouenda, internis ablatis, & externis appositis auxiliis, aliis simul chirurgicis adiunctis, vt scarificationibus femorum, quas in obesis, & candidis fœminis, in quibus ob vasorum tenuitatem venas tundere non licet, tantopere lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 1. commendat Galenus, circubitus ligaturis, frictionibus, fomentis, balneis, suffitu aromatum, pessis, vtrerinis elysteribus: inter quæ, ceu strenuum auxilium palmam defert sanguinis missio, quam ex infernis partibus semper esse celebrandam, acriter pro Galeni tutela contendimus, lib. 1. *Hist. Princip. Medic. in com. Hist. 77.* quod loco aliquando ob vrgens periculum, ex morbo graui, & sui acutie perniciem, minante prognatum, vel etiam æctu fluente menstruo, raro, ac securè posse scindi venas supernas proposuimus.

Nunc exoluendum est dissidium: *Vtrum ad prouocanda menstrua, vena sit secunda, ante, an post menstruationis tempus?* Galenus lib. de curandi rat. per sang. mis. cap. 18. sic inquit: *Qua vero sunt ex curribus, tantum abest ut retrahant, ut etiam menses promoneant: ac ubi id facere volueris, tempus consueti mulieri circuitus, tribus quatuor diebus antevertens, aut vena incisa, aut scarificationis malleolis curvis unius, pauculo vacuato; deinde posterio die similiter facito in crure altero, &c.* Ex quibus verbis dilucidè constat, tempus idoneum intendi sanguinis in hac affectione esse, tribus, vel quatuor diebus ante consuetum purgationis tempus: tunc enim magis fluxilis redditur sanguis, & impetus naturæ amplius promonet: adde quod eo tempore inficit fieri secrecio, & agitatio. Renuit Paulus lib. 3. cap. 6. de mensum suppressione, qui non ante, sed decem diebus post transactam purgationem menstruam, sanguinem emitendum consulit, §. Itaque si etas non prohibet, aut habitus, aut aliud quidpiam, venam oportet incidere, idque non ante statum mensum tempus, sed ubi iam praterierit, decem dies superadiuantur.

Antinomia atdua, & quæ hactenus male tortis interpretatur. Dic. Galenum loquutum de suppressione omnimoda, in quâ præstat ante tempus consuetum, sanguinem emittere, vt naturam pigram & inertem, ad summum mutuus perciendum irritemus; Paulum vero intelligendum, de menstruis diminutè fluentibus: cùm enim natura imperfectè euacuat, id quod deficit, supplere nos conuenit, vt i. Aph. 20. & propriè exemplo obseruat Galenus 9. met. cap. 5. §. Quod si tempore mittendi sanguinis, menses moueri contingat, aut haemorrholis sit relata, si simpefacto fluenti impetu, ipse satis fore videbitur, vt solus quod requiris, evacuet natura rem omnem permittet, si minus, tantum ipse detracet, quo ex coniunctis ambobus per sciatur quod postulas, &c.

Facta phlebotomia, menstrua suprimantur ob intemperiem frigidam, cum frigidorum humorum copia, obstructionem efficientem, præparantia humores optimi sunt, si ramen prius lenias alium, neque prouocantia menses offertur in principio: sunt enim eo tempore venæ obstructæ valde, & compactus sanguis; quare auctis obstructionibus vitium rueret in deterius. Diu ergo humores attehuandi, ac meatus aperiendi syrupo simili.

Syrup. de duab. radicib. sine aceto, syrup. capil. vener. byzantini. & de quinque radicib. an. 3. B. decoctionis sabina, cicerum nigror. eringij, rubra tintor. facta in aq. fœnicul. & apij 3. iii. Misce fiat syrups.

Humoribus ritè attenuatis, frigidis incisis, meatis apertis, phlegmagoga sunt vtilia, Agaticum, Turbith, Elect. Indum, Diaphœnicum, Pilulae de Agatico, Coccia, Fœtidæ, Indæ, de Hiera, de Serapino. Quod si suppressionis causa, humor sit melancholicus, imperanda Melanagoga.

His peractis, ad medicamenta quæ menses prouocant, & residuum humoris euacuant, accedemus. Hoc dicoctum est probatum valde, assumptum singulis diebus, ab vnciis v. vsque ad viii.

S. Sem. fœnicul. dauci, anisi, petroselin. an. P. ii. fol. sen. epibym. polypod. sem. cartham. an. 3. iii. prunor. enucleator. Num. x. Coque in tb. x. aq. ad partis tertiae consumptio: colaturæ adde syrup. byzant. 3. v. syrup. capil. vener. 3. iii. syrup. rof. Persex plurib. infus. 3. ii. sacchari 3. iv. Omnia bulliant, & seruentur vslui.

Fortius est hoc.

S. Radic. cichor. endiu. apij, eringij, an. M. j. radic. ireos. M. ii. applenij. tamarij. eupatorijs. matricaria. an. M. ii. nepit. puliegij. thymi. an. M. j. capil. vener. rubra tintor. folior. pimpinellæ. fœnicul. astarag. eringij. petroselin. an. 3. j. Coric. ligni. Indi 3. j. simlac. affer. 3. j. B. radic. chine 3. ii. sem. cartham. conquassati 3. ii. fol. sen. 3. iv. epibym. 3. v. anisi. 3. ii. puliegij. origan. an. M. B. Coquantur omnia sec. art. seruato ordine coctionis, in tb. xxx. aq. ad media partis consumptionem: In colatura infunde Rhab. elect. agarici, an. 3. iv. pulu. ligni Aloës. pulu. aromatici roſati. an. 3. iii. pulu. hier. simplici. Galeni, 3. B. Colaturæ adde syrup. de quinque. radicib. de epibym. de sen. & de eupatori. an. 3. ii. syrup. capil. vener. 3. iv. syrup. de artemisia 3. ii. Cum faccharo, & melle, an. part. æqual. Bulliant omnia, quoique acquirant consistentiam syrupi longi.

Rectè expurgato corpore, ad roborandas partes, flattusque abstinentes accedere oportet. In quem vsum interpretari. Dic. Galenum loquutum de suppressione omnimoda, in quâ præstat ante tempus consuetum, sanguinem emittere, vt naturam pigram & inertem, ad summum mutuus perciendum irritemus; Paulum vero intelligendum, de menstruis diminutè fluentibus: cùm enim natura imperfectè euacuat, id quod deficit, supplere nos conuenit, vt i. Aph. 20. & propriè exemplo obseruat Galenus 9. met. cap. 5. §. Quod si tempore mittendi sanguinis, menses moueri contingat, aut haemorrholis sit relata, si simpefacto fluenti impetu, ipse satis fore videbitur, vt solus quod requiris, evacuet natura rem omnem permittet, si minus, tantum ipse detracet, quo ex coniunctis ambobus per sciatur quod postulas, &c.

S. Myrræ elect. calamenth. mont. an. 3. B. pul. pul. fol. pinquium, 3. ii. ruta recentis, conserua capil. vener. an. 3. iii. fabia 3. v. aromatic. roſat. diarrhoea. Abbotti. an. 3. ii. trochis cor. de rhab. 3. ii. B. dialac. magn. 3. i. theriac. magna. 3. ii. electuar. alkerm. 3. B. confit. hanc. tub. 3. iii. lapid. bell. zaartic. D. j. cum melle. q. f. Ficæ electuarium.

Vasa dilatanda, humor deinde crassus preparandus, obstructions aperiendæ fomentis, latacris, factis super ventrem

ventrem & renes, ex herbis, & medicamentis supradictis: in quem vnum hoc Vnguentum praestat.

Z. Olei amygdal. amar. olei capparum, vnguent. agrip. succi artemis. ruta, fabiae, an. 3. B. olei Lilior. albor. irini, sesamini. an. 3. ladanii depurati, 3 iij. Cum cera alba, fiat Vnguentum.

Emplastrum super pubem applicatum, optimum est: cuius forma esto haec.

Z. Farin. lupinor. fl. B. Nigella 3 ij. myrrha 3 j. ellebor. 3 B. artemisa M. ij. Misceantur omnia, & cum felle tau-tino fiat emplastrum.

Pessaria plurimam praestant utilitatem, si vetero indantur.

Z. Succi mercurial. 3 j. pulu. radic. gentian. pulegij, an. 3 ij. pulu. nigel. 3 j. Cum terebinthina fiant duo, aut tria pessaria, magnitudinis digiti humani.

Clementius pessarium est hoc.

Z. Pulu. castor. 3 j. B. moschi, g. iij. olei sesamini terebinthin. q. sit satis.

Quod si denique fortioribus opus sit, ex Galbano, bdelio, serapino, opopanace conficiantur. Fortissimum est, quod ex radice cyclamini paratur. Hæc tamen intra collum vteri diu non morentur, ne ab illorum caliditate nimia partes illæ tenellæ exulcerentur. Suffumigia ex dictis herbis, & rebus odoratis parata, optima sunt, mensisque strenue prouocant, ex Hippocratis metite, *s. Aph. 28.*

Si ob nimiam caliditatem suppressantur menstrua, humidis auxiliis pugnandum, maximè si flava bilis, simul cuti calida & sicca intemperie, exuperet: nunc enim attemperanda bilis, sanguis ex talo mitteundus, C chologoga offeranda. Si melancholicus humor in causa sit, fortiora praesidia administra. Si tamen auxilia non profint, tunc, vt spiret vterus, partesque superæ humorem peccantem à se depellant, tenuissimum est fontanellam in cruce aperire; huius enim auxilij ope, putores corruptaque humores vacuari solent.

Cum vero menstrua ferè supprimantur à frigida humida intemperie, cum copia lentorum, & tenacium humorum coniuncta, à quibus causis augmentur obstruc-

tiones obturanturque canales, si cætera non inueni, ad vnum chalybis accedere oportet; de quo etsi aliqua, lib. 1. His Princip. Medic. in com. His. 82. & lib. 3. in com. His. 4. simus proloquuti, contenderimusque eius beneficio menstrua moueri, cum constet ignea, & sulphurea vi, etsi à predominio frigidum sit, & siccum, & fluxus coercent; tamen formulas, quibus ipsum est vario modo propinandum, reseruauimus ad praxin, in-dagantes primò: *Vtrum ferri, an chalybis vñs, ad pronocanda menstrua magis utilis sit?*

Ferri ergo, ex mente Alberti Magni, lib. 4. cap. 8. est metallum mixtum ex argento vino, terrestri, ponderoso, lutulento, & immundo valde, & ex sulphure impuro terrestri, cuius virtus conuertit ipsum argentum viuum in ferri speciem, & ideo est scabrosum nimis, & rubiginem facile contrahit, ob sulphuris admixtionem, & ea que tangit, fuligine promptè afficit.

Ferri genera multa sunt: aliud enim est molle plumboe vicinus; aliud fragile, & ærosum, rotarumque vñibus, & clavis maximè fugiendum; aliud rubiginem celerius sentit. Ferri à chalybe distinguitur, sed discriben nullum est essentiale, sed accidentale; nam chalybs, est ferri, sed ferri magis defacatum, ac depuratum: est enim subtilior, & aquosior pars ferri ex ferro per distillationem extracta, & ideo durior est, & compactior, propter vim ignis, & partium subtilitatem, quæ duriores efficiuntur, quando ruruntur: est autem albina propter maiorem à parte terrestri separationem, & cum nimis induratur, tunc scinditur, & percussum ob nimiam sui desificationem communuitur.

Deinde nota breuiter, de ferri rubagine, scoria, squamma, scobe. Rubigo est purgamentum & vitium

A ferri, ferrum ipsum rodens, quod purgamentum alio nomine dicitur ferrugo, cuius vires describunt Dioscorides lib. 5. cap. 48. & Plinius lib. 34. cap. 15. Scoria, est ferri purgamentum, & sordes, qua igne excoquuntur, & dicitur scoria, quia de ferro excutitur: hæc autem sola, recrementum vocatur à Dioscoride lib. 5. cap. 49. & ab aliis, ferri excrementum, & stercus. Ferri scoria differt ab squama, quæ mallo decutitur, quod squama ferrariis fornacibus, quibus ferri metallum funditur, indita liquefit, & iterum in ferrum coit. Scoria verò, quod inutile sit ferri recrementum, inane, & spongiatum modo spumosum, nunquam ferrum effici potest. Scobs ferri est id, quod à ferro minutissimum decidit, dum lima politur, vel alio modo perforatur, vel tunditur, & re ipsa ab squama ferri differre non videtur.

Ergo tam ferrum, & ex eo decisa, quam chalybs, adsstringunt, fistunt, secernunt, profluvia cohibent, facto ignes, & papularum eruptiones reprimunt, redduntis digitorum, pterygis sebris palpebris remedio sunt, cum aceto illita, gingivis firmant, podagræ inuncta prosunt, capillorum defluvia explent, calidis & humidis morbis remedio sunt; asthmati, articulorum doloribus, ventriculi debilitati, & mollitiei, aurium sanie, fluxui stomachico, hydropi, fluxui menstruorum immodico, vrinæ, hæmorrhoidibus, ani egressioni, cæliacis, dysentericis, & omni immodicæ vacuationi auxiliantur. Rursus hæc contrarios effectus sortiri, firmissimum docuit experimentum, prisorum auctoritate munitionem, qui ad comminuendos magnos lienes, prouocanda menstrua referandas internas obstructiones, ferrum. & chalybem summis celebrarunt laudibus, & encomiis: Neque mireris: nam ferri duplii poller facultate, adstringente una, aperiante alia, cum diuersis partibus constet, Aloës, & Rhabarbari instar, quæ tum expurgant, aperiunt, attenuant, incidunt, tum adstringunt, fistunt, robort. Quare illa ob argenti viui, & sulphuris copiam sibi commixtam, referant, & mirificè menstrua prouocant; sed chalybis vñs ob partium maiorem subtilitate est præstantior, & ita vel citra exercitum eo si ægri vrantur, maximam utilitatem persentisunt.

Vtrum varius sit modus preparandi, & assumendi chalybem, pro mouendis menstruis? non immerito percontaberis. Dic altiori tamen ducto exordio. Ante chalybis vñs, debet esse bellè expurgatum corpus, verno præsertim tempore, in quo curatio hæc commodiùs administratur, facultates optimè valent, & organa promptius sunt disposita; vel autumnali, si tam longo tempore curatio differri nequit: non æstiuo, quoniam etsi ratione caliditatis, medicamentum citius distribuatur, in eo tamen vires languent, & ratione exercitij timor est ne accendarur febri: in hyeme humores sunt concreti, canales adstricti, & ab frigiditatem ambientis, exercitum fieri nequit.

Hoc medicamentum in puluerem tenuissimum, & laevigatissimum redactum offertur in aurora, quantitate drachmæ vnius, & in debilioribus, binorum scrupulorum, dissolutum in vñciis sex decoctionis capil. vener. Asplenij, Eupatorij, vel alterius aperientis liquoris actu calidi; hoc enim modo assumptum, oxyüs penetrat, quam commixtum cum serapiis capil. vener. Eupator. de duab. aut quinque radicibus: Nam præterquam quod potio est ingrata, & gutturis parientibus adhærens, vomitum concitat, lentore suo in via moratur, & difficilius comeat per corpus. Aliqui in vino assumendum chalybem imperant, sed turbat corpus, inflammat, fistim mouet, qua cruciatæ foemina coguntur intemperie in fine exercitij, raro corpore madido, potum assumere, quo nihil ipsis est nocentius.

Assumpto chalybe, per vnam horam integrum vehementer exerceatur foemina, extra ciuitatem, aut domum, ascendendo per loca acclivia, & declivia, neque exerci-

tiuum intertrumperet debet, quovsque domum reuertatur, A & statim in lecto decumbat; in quo si sudor erumpat, nulla ad eum prouocandum diligentia facta, abstergi debet, & ibi quiescat per tres, aut quatuor horas. Quod si somnus obrepatur, admittatur, & horis quinque transactis alimentum sumat optimi succi, facilis coctionis, & distributionis, assūm potius quam elixum. De cætero, vietus sit extenuans, & exsiccans.

Spatium dierum, quo prædicto medicamento uti debemus certo numero describi non potest: aliquibus enim duodecim, aliis viginti, multis triginta satis sunt, & aliquando usque ad quadraginta extendi solet. Et non solum ex hoc numero dierum, spatium assumptionis chalybis circumscribitur, sed ex remedij conferentia, & tollantia, vt si faciei, & laborum color præcesserit albus, rubidus subsequatur; si ad motum agiliores repellantur, & non defatigentur, & præcedens obstructio- B num durities non persentiantur, ac menstrua erumpant, si illorum adfuerit suppressio. Quo præsidio administrato, medicamentum purgans in fine est offerendum, vt crassi humores liquati per alium trudantur. Deinde per plures dies commoda vñctus ratio administranda. Quod si virium imbecillitas, aut alia occasio prædictum exercitum efficere non permittant, loco illius totum corpus, ante, & post chalybis assumptionem, linteis asperis fricandum; nam frictio aspera est loco exercitij, ex Galeno lib. de puer epileptico, cap. 4.

Multiplici modo chalybs præparatur, secundum variam affectuum complicationem: nam præparatur in acero, vino, rosacea, lacte. sero cipriño, oleo amygd. dulce. Si enim humores crassi sint, aut obstructiones scirrhose, in aceto præparatio fiat. Si vero imbecillitas ventriculi adsit cum frigiditate coniuncta, cum vino. Si febris, vel vehemens iecoris caliditas cum ventriculi debilitate, in aqua rosacea. Si acutus adest ventriculi sensus vel ægrotantes in hebetam proni sunt, ob magnam ventriculi, vel totius corporis siccitatem, postquam ter, aut quater in aceto maceratus fuerit, vel in vino, tunc ad asperitatem; & siccitatem remouendam, in lacte, vel oleo amygdal. dulcium præparetur. Limabitur autem tenuiter in affectibus vteri, iecoris, lienis, & obstructionibus ventris; in affectibus autem ventriculi, crassi sculpi, hoc enim modo magis in eo moratur, & operationem suam strenue completer.

Vtrum cum chalybe cardiaca permiscenda? scitu est dignum: Nam Chalybs inimicitiam habet cum partibus nostris, & ex illo ventris dolor accedit, cephalalgia, oris siccitas, & inflammatio sequuntur, quo pacto inter venena connumeratur ab Auicenna 6.4. tractat. i. cap. 48. Quod intelligendum est de non corredo, neque temperatu, aut in moderata quantitate assumpto. Quare consultis semper mihi vñsum est, cum eo permiscere, quæ illius vim adaugeant, cum parte affecta habeant similitudinem, & maleficam vim corriger queant; de quorum numero sunt Theriac, Mithridatum, electuarium Alkermes, & hyacinthorum, Diarrhodon Abbat, Aromatic, rosat. Cinnamom. Zingiber.

Quapropter qui in puluere assumere recusat, vrantur, conservant, à quantitate 3. ij. usque ad iij. quæ fit in hunc modum.

Z. Limatura chalybis preparati, 3 ij. specier. diarrhod. Abbat. cinnamom. 3 B. lapid. belzaartic. 3 j. Cum melle, fiat confectio.

Quod si lien scirrho, & obstructione afficiatur, patitur hoc modo.

Z. Limatur. chalyb. preparat. cum aceto, 3 ij. specier. diarrhod. Abbat. pulu. radic. capparum, pulu. radic. asplenij, an. 3 j. theriac. antiqua, 3 iij. Cum melle, fiat confectio.

Vel sic.

Z. Specier. diarrhod. diacircum. an. 3 j. cortic. radic. rumin. bee. sem. danci. an. 3 j. caryophyllo. 3 j. B. chalyb. minutissime preparati 3 ij. Cam melle despumato, fiat Electuarium Tom. II.

Vtrum cum chalybe expurgantia per aluum permiscenda? etiam controvettendum. Non desunt qui electuaria ex chalybe conficiant, cum Agarico, pulpa seminis carthami, Mechoaca, fol. sen. & alijs: Qua Praxis nullo modo est amplectenda: nam si institutum Medici est roborare, obstructa aperire, infarcta referare, & sudorem mouere, incisis crassis humoribus, ac dilatatis canalibus exercitijs ope, cur contrarium motum procurabit citata aliud? Deinde assumentes chalybem, fatigantur exercitio, exercitato sudore, cur ergo vacuatione per aluum in eadem die cruciabuntur? Præterea vis infectio naturæ, qua ex hac motuum inæqualitate vehementer prosternitur: quantopere autem inæqualitas molesta sit naturæ, perbellè probauit Galenus 3. Aphor. 4. & 2. de cauf. puls. cap. 14. Satis ergo sit, vt patet crassior humoris per interualla per aluum expurgetur, quiescere duobus diebus, in quibus medicamentum clemens possit offerti. Neque Galenus lib. de theriac. cap. 16. Aëtius tetrab. 3. serm. 3. cap. 11. Paulus lib. 7. tit. de ferro, Rasius, Auerrhoës, Halyabbas, & alij, qui ad absumentos magnos lienes, contumacésque obstructiones eradicandas, chalybe vñsi sunt, hunc cum expurgantibus permiscere confuerunt.

Syrupus fit ex chalybe, hac forma confectus.

Z. Scoria chalybis preparati, 3 vj. passular. sine nucleis 3 iv. Macerentur per tres dies, in fl. iv. aq. lupul. graminis, & rubeæ: In fine trium dierum bulliant ad consumptionem tertiaris partis, & facta colatura addere radix rubeæ, rumicis, an. 3 ij. radic. sœnicul. & radic. capparum, an. 3 j. asplenij. 3 B. capillor. vener. M. ij. Iterum bulliant, & in ultima effervescentia, addere syrupi acetos diarhodon. syrups de eupator. an. 3 ij. oxymel. simplic. 3 j. sacchari, fl. ij. fiat serapium.

Pilula ex chalybe conficiuntur hoc modo:

Z. Chalyb. preparati. 3 j. trochisci. de myrrha 3 iij. dialac. diacircum. antidot. hemagog. mithridatij. an. 3 ij. Misceantur omnia, & fiat massa, ex qua formentur pilula magnitudine granorum piperis, sumatque laborans singulis diebus, aut septem, & mox exercitio vtatur.

Vinum chalybeatum, inter cæteræ sui generis, componentes hac forma simplicissimum:

Z. Vini albi optimi, fl. iiij. In id proiice octiduo vñcam vñam chalybis bene igniti: colata, & serua. Dosis ab vñciis vj. usque ad viij.

Vel parabis aliud efficacissimum:

Z. Chalybis preparati. 3 j. trochisci. de myrrha 3 iij. dialac. diacircum. antidot. hemagog. mithridatij. an. 3 ij. Misceantur omnia, & fiat massa, ex qua formentur pilula magnitudine granorum piperis, sumatque laborans singulis diebus, aut septem, & mox exercitio vtatur.

Tunc facta colatura cum forti expressione, reponatur vinum in vase vitro, & obturatum serueratur decem diebus spatio in fornace calida, & singulis diebus agitetur. Demum ex chalybe fiunt Trochisci, tabellæ, & alia, quæ facile parati solent, si naturam simplicium contemplaverit, mur, quæ cum chalybe possunt permisceri.

O B S E R V A T I O . I

Ad pronocanda menstrua, aqua stillatitia eximia.

Consultum mihi vñsum est describere aquam stillatitiam, cuius ope ac vi, formam plures, quibus diu menstrua erant retenta, à ditis dannis immones euasere, quæ antea nullis vñquam auxiliis consanescere posuerant: Cuius vñcias sex calidas acti, cum sacchari

O B S E R V A T I O N . IV.

Menstrua per vteri labra, emanantia.

momento assumptas, in aurora, recte prius vacuato corpore, laborans deglutiat, & longo exercitio corporis fatiget. Nam vterum roborat, satus discutit, canales aperit, crassos humores incidit, faciem roseo colore decorat, & tandem menstrua prouocat. Cuius forma est hæc.

24. Herbarum matricaria, artemisia ruta, melissa recentium, an. M. iv. nepite, pulegij, origani, calaminti, an. M. j. radic. rubea, & radic. rumic. an. 3 j. cortic. radic. capparum, cortic. radic. tamarisci, an. 3 j. B. asplenij, eupatorij, capil. vener. an. M. ii. sem. petrofelin. fœnicul. anisi, an. 3 j. B. cinnamom. elect. 3 ii. flor. anthos, 3 iv. flor. buglos. borrag. violar. salvia, an. 3 iii. radic. borrag. buglos. asparag. endiu. eringij, gramin. rufi, an. 3 j. sabina, M. ij. B. His ritè contulisti, adde cardamomi 3 j. cafforij, myrrhe, croci, an. 3 j. Superaffunde aqua cinnamomi lib. iiij. fiat distillatio ad B siccitatatem per alembicum in balneo vaporoso. Ex stillatatio liquore fæcibus siccis iterum affuso, & fortificum-expressione, omnem aquam elicies, ac in vase vitreo bene obturato seruabis.

O B S E R V A T I O N . II.

Ad mouenda menstrua, vterumque reborandum, Syrupus utilissimus.

24. A. Q. borragin. lib. viij. aq. artemisia lib. j. B. aq. sabin. lib. i. aq. ruta lib. B. aq. marrubij 3 iii. Infunde per tres dies, rhab. elect. 3 j. B. agarici elect. 3 B. absinth. 3 B. cinnamom. 3 B. anisi 3 iii. diarrhod. Abbai. aromatici rosati, an. 3 iv. ligni Aloës optimi, 3 iii. Bulliant tantillum, C cola, adde iterum: vini albi generosi lib. j. aq. flor. arantior. 3 v. aq. stellaria cinnamomi, 3 v. Infunde iterum in liquore: eupatorij, capil. vener. artemisia, asplenij, sabina, an. M. ij. nepite, pulegij, an. M. j. succi matricar. succi mercurialis, an. lib. B. nucis moschatae, macis, an. 3 B. flor. anthos, & flor. salvia, an. P. ij. Passifl. sine acinis, P. iii. Coque ad mediæ partis consumptionem: cola, adde syrup. cichor. Nicolai, syrupi byzantini, syrup. de duab. rad. sine aceto, an. 3 v. theriac. antiqu. mitridatij, an. 3 B. sacchari, q. s. vt fiat Syrupus.

Hic mirabile est auxilium foemini cunctis, quibus pre debilitate, & obstruktione viscerum, menstrua nullo modo respondent, praesertim si inflentur crura, facies sit abunde pallida, & cutis cum virore albicit, cachexia laborent, & fastidio summo ex ventriculi debilitate, & velut mortificatione enato. Dosis viciae v. in aurora, & post assumptionem, vehemens sequatur exercitium.

O B S E R V A T I O N . III.

Ad cienda menstrua, remedium facile, & inanditum.

*M*acerant sese cum Medicis Pharmacopœi in præparando chalybe, quod auxilium ad promonenda menstrua, referandasque contumaces obstruktiones prædicant esse propè diuinum, cùm alijud facilius sit ad manus, minoris precij, & utilitatis incredibilis. Est terra qua in minoris ferri reperiatur, quam si sicces ad vmboram, teras subtilissimè, & in lauorem redigas accuratè, eadēque quantitate, ordine, & fortina, in iisdem malis ægrotantibus offeras, mirabilem, imò excellentiorem utilitatem, quam ex chalybe percipies, propt̄ sapissime, felicissimè tamen sum expertus. Nec miteris: nam terris plures insunt admirande vires, propt̄ Dioscorides, Galenus, Paolus, & cæteri Medicinæ Principes vñanimi consensu affirmant; maximè verò illi, qua in fodinis ferri reperiuntur.

C A P V T . XI.

De menstruis immodicis.

Definitio.

*E*t si quantitas sanguinis menstrui, qui per vterum singulis mensibus excernitur, certa mensura definiri nequeat, sed diversa sit penes temperamenti, victus

vidius rationis, & vitæ studij varierat, tamen ex A mente Hippocratis lib. de morb. mulier. post princip. quem sequitur Aëtius, moderata menstrui quantitas, est mensura duarum heminarum, quæ nouem continet vñncias, ex Galeno 1. sec. gener. cap. 1. & 11. Quando igitur hæc menstrua vacuatio modum non seruat, neque in tempore, neque in quantitate, sed excedit, & superflua est, immoda mensum purgatio vocari solet: vt v. g. si menstrua diebus consuetis, & tempore consueto copiosius, & abundantius fluunt, quam solent, aut frequentius, aut pluribus diebus, quam oporteat, etiam immoda est menstrua purgatio; si simul aduertamus, in evacuationibus naturalibus, non solum quantitatem, qualitatem, & genus substantiae quæ excernitur, esse contemplanda, sed an fiat cum animalis commodo, aut noxa, vt lib. de differ. sympt. cap. vlt. testatur B Galenus.

Pars quæ afficitur, est Vterus, ad hunc siquidem purgationes tanquam ad partem omnium maximè infirmam confluunt, auctore Galeno 5. simpl. cap. 22. Quando enim menstrua purgatio recte procedit, & modice fluit, feminas beare solet commoditatibus multis, & eo tempore vterus recte valet; si autem immodicè, & intempestiè fluat, veluti in præsenti affectu, vterum per se solum, vel simul cum toto corpore, vel aliquibus eius partibus affici demonstrabit.

Vtrum autem assignari possint vasa, per qua immodicus sanguis confluat ad vterum? dignum est contemplatione. Omnes ferè per vasa seminaria deferri sibi persuadent, sed immerito: cùm potius per vasa, quæ ex vena caua in regione lumborum alio modo in foeminis ramificantur, permeat, & hæc est causa ob quam Galenus 5. simpl. cit. arbitratur vterum sanguinem non attrahere menstruum, sed hunc à natura in ipsum derrudi. Essentia ergo huius affectionis consistit in symptomate in excretis immodicè, cùm substantia quæ retineri debebat, saltē secundum partem, extra corpus per vterum vacuetur.

Sed cùm symptomata hoc in excretis, insequatur aliud, nimium alicuius facultatis actionem lœsam, dubitandum: Vtrum semper ad actionem lœsam facultatis expulsive consequatur? Dubitandi ratio inde desumitur, quia sanguinis euacuatio, præsertim post partum, immodicè facta, ferè ex ruptione, aut apertione venarum originem habet. Sed facta vasorum ruptione, necessarium non est sanguinem expelli, cùm more liquidorum, sine eo quod expellatur, exire possit. Ergo symptomata hoc in excretis, actionem facultatis expulsive non semper insequitur.

Dic duplice: primò, quod adhuc quando sanguinis vacuatio ex prædictis causis excitatur, hoc symptomata actionem lœsam facultatis expulsive sequitur, cùm præsertim post partum, totam sanguinis quantitatem in venis vteri contentam necessariò non expellat, tempore gestationis seruatam. Verū quia excernitur maior sanguinis quantitas, quam tempore prædicto in venis reteretur, idēc secundò melius huic difficultati facies satis, si afferas hoc symptomata non necessariò actionem lœsam facultatis expulsive semper sequi, cùm in ruptione, vel apertione vasorum, sanguis, & reliqui humores propria grauitate ad vterum descendant; E quare initia rei liquidæ facile fluunt, & extra corpus vacuari queunt. Certum tamen est, hoc symptomata sequi actionem lœsam, quæ vel debet esse actio depravata per intensionem facultatis expulsive, vel abolita facultatis retentricis.

Causa.

*V*trum ex variis causis possit immoda sanguinis evacuatio contingere? Causas plures reperi præter naturam, quæ sanguinem per vterum immodicum Tom. II.

emanare cogunt, res est manifesta apud auctores: nam vel oriuntur ex vitio humorum; vel ex parte instrumentorum vteri; vel ex consensu alterius membra, cum quo vterus cognitionem habet, & sympathiam mutuam; vel ex toto corpore, quod huic malo materiam præparat.

Primo crisis ratione solet hæc immoda vacuatio accidere, quando natura velut sarcina oppressa, superfluum, & excrementitum sanguinem per vterum eliminat, aut cùm iecur maiorem sanguinis copiam progrediatur, quam pro nutrientis partibus sit necessaria, quod fieri solet ob vitam desidem: dimissum exercitum, copiam alimentorum bene nutrientium, dñegetam attractionem in partibus externis, quæ ob prægressum morbum infirmatæ, ab intimis non attrahunt sanguinem in sui vslum, & si trahunt pte debilitate neque concoquunt, neque absunt; vel quando deficit aliqua pars quæ ex sanguine antea nutritur, aut propter alicuius vacuationis consuetæ retentionem, aut propter sanguinis redundantiam citra lœsionem actionis, cum prouidentia naturæ, & facultatis expulsive, de animalis commodo.

Deinde contingit ob sanguinis, vel vteri vitium. Si primum, sæpe ob facultatis retentricis debilitatem, sanguinem retinere non potest, evenire certum est; sanguinis acrimoniam, ex calidiori cibo, & potu acquitam; vehemens exercitum, balnea naturalia, ob quas causas sanguis tenuior, calidior, & acrior redditur. Insuper quoniam sanguifica virtus, ob debilitatem, sanguinem nimis serofum generat; vel quia ob iecoris calidam intemperiem, ille tenuis, & biliosus proligatur.

C Ex vteri vitio hæc emanat pte vacuatio immodica: quando hæc pars facultate poller validam attrahendi: licet enim vterus menstrualem sanguinem non attrahat natura suapte, interdum tamen ob calorem immodicum, qui fluxionis, solet esse causa, sanguis copioso ad ipsum attrahitur. Accidit etiam ob alicuius vasis vteri rupturam, quæ ortum dicit ex casu, percussione, ponderis eleuatione, laborioso partu, abortu difficiili, violenta secundinatur elevatione, denique ex violento concubitu sæpe originem dicit. Huic vitio etiam occasionem præstant vteri vleera, præsertim maligna, dolosa, & cacoethica, menstrua acria, mordacia, & vteri vasa dum fluunt, erodontia, rhagades, & scissuræ vasorum, & vteri, quum virulento humore replentur, qui per totum vteri corpus disseminatus, vasa erudit, aperit, dilatatur, dilaniat.

Vtrum variis modis sanguis ab vtero erumpere possit? deinceps explicandum. Galenus huic quæsito satisfacit lib. 5. meth. cap. 2. dum sic ait: Sanè proficit è vena, vel arteria sanguis, aut referato eaurum ore, aut tunica eaurum difusa, aut (vñ sic dicam) transcolatus, sine sudoris modo transmissus. Porr̄ dividitur ipsa tunica, tum ex vulneratione, tum contusione, tum ruptione, tum erosione. Anastomosis accedit propriè tum vasi imbecillitatem, tum sanguinis, qui ad os eius imbeuuat, copiam: adhuc, acrem quandam que illi extrinsecus incidat, qualitatem. Diapedesis vero ex tunica quidem ipsa rarefacta, sanguine vero tenuito oritur: accidere præterea interim potest, & ex gracilium vasorum ore adaptato, &c. Sanguis ergo ab vteri vasis tribus modis profluere solet, per anastomosim, vel diapedesim, vel diæresim. Anastomosis dicitur apertio oscularum venarum, vel arteriarum. Diapedesis, sanguinis per poros, vel transpiracula venarum, vel arteriarum, percolatio. Diæresis, ruptione, vel scissio vasis. Causas ob quas, hoc vel illo modo, sanguis è vasis erumpat, explicit etiam 5. Aph. 5.7. & 3. de sympt. caus. cap. 4. & lib. de sympt. diff. cap. vlt.

Anastomosis causis nimiam humiditatem addere possumus, qua vasa replentur, & hac ratione & quavis causa orificio venarum, & arteriarum poterunt recludi, vt in hydropem patientibus constat manifeste, in quibus

quibus ob vasorum humiditatem sanguis solet effluere. A Diæresis, sive diuisio vasorum, ob corrosionem contingit, potestque ob sanguinis multitudinem accidere, præsertim si cum flatuoso spiritu coniungatur, velut in rupido non infrequentem appetet, à cuius flatibus copiosis vasa interdum rumpuntur: fatus enim distendendo causa ruptionis esse solet. Diapedes fit, quum rasa plus iusto sunt rara, aut sanguis rarissimus, & aquosus valde; quo tempore instar sudoris, sanguis percolatur, & hac ratione sanguinem erumpentem, sudorem sanguinem appellat Aristoteles 3. de Hist. animal. cap. 19. quas causas copiosius referit Aucenna 4.4. tract. 2. cap. 16.

Signa.

Vtrum sanguinis per uterum immodica vacatio, sola artificiosa conjectura possit deprehendi? Difficile admodum est, certam, & determinatam menstrua purgationis quantitatem circumscribere, quæ immodica, & exuperantis vacuationis mensura sit, cùm hoc sola artificiosa conjectura deprehendi possit; quoniam cùm moderata menstrui quantitas sit mensura duarum heminatur, & pro varietate temperamenti, & atatis, viuendi rationis, diversimodè sanguis singulis mensibus excernatur, arduum est cognoscere, an hæc vacatio superflua sit, an diminuta, tum propter difficultatem mensurandi vincias sanguinis, cùm sanguis qui repurgatur, non reserueretur, nec in vasis colligi posset, sed in linteis imbibatur; tum etiam quoniam contigit, vt sanguis foeminae, quæ frigida temperatura praedita est, ob plures causas copiosius excurrit, si robustior sit, minus exerceatur, vel ob sanguinem serosum, quo nativa sorte abundat, ex interuallis sanguinis fluxum experiat.

Secunda conjectura, ex qua colligere possumus sanguinis evacuationem esse moderatam, ea existit, quia sanguis primò vacuatus, ferè optimus est, & in copia multa; secundo loco est faculentus, & niger, ultimò purulentus: à quo ordine, & modo vacuandi recedit natura, quando evacuatio immodica est. Verum ex hac conjecturacerta notitia deduci non potest, vt immoderata vacuationem esse argere possimus, cùm non solum quando facultas expultrix naturali modo operatur, eum ordinem seruet, & vacuandi modum, sed etiam quando in statu violento, & præter naturam sequitur expulsio, liquidem in utroque statu, priùs debet vacuari id quod tenue est, & facultatem amplius irritat, deinde crassum, quod in superpurationibus patet euidenter, in quibus tenui priùs vacuatur quam crassum, & postremò crassissimum.

Tertia defini potest conjectura ab expellendi modo: quando enim vacuatio moderata est, eamque natura suis legibus nixa gubernat, sensim & paulatim fit, siquidem ex hac ratione vacuandi, noxa subsequitur minor, cùm minor subsequatur virium iactura, at verò quum evacuatio immodica est, subito & affatim humor expellitur. At ex prædicta conjectura, menstruum purgationem modum excedere colligi non potest: expertus enim sum in foemina multis, velocissimam fieri menstruan evacuationem, citra noxam, quin sequentibus diebus ultra procedat: accedit quod per mensem, ob alimenta ingesta calida, possit referuari copia humoris acris, & mordacis, qui vehementer irritans expultricem, eam ad sui excretionem stimulet, & copiosam primo die moueat expulsionem sine noxa villa, cùm vacuetur humor qualis oportet, vt colligitur ex Hippocrate lib. 1. Aph. 2. In perturbationibus ventris, &c. & 2. Aph. 20.

Certior ergo, & magis veridica conjectura, ex tolerantia, & conferentia est definienda: nam quando confert, & ex ea nullum symptoma sequitur, & facile toleratur à menstruata, humor in quantitate, & qualitate de-

bita vacuatur: Quum ex sanguinis vacuatione, magna debilitas consequitur, & citra leuamen vites dissoluuntur, diminuto calore naturali, & spiritibus resolutis, vt colligitur ex pulsu debili, frequenti, cibi fastidio, visus obtenebratione, auditu graui, aurium tinnitu, animi deliquio, & conuulsione, quoniam in hac evacuatione non sequitur conferentia, & tolerantia, id est ex prædicta conjectura, immodica vacuationis certius iudicium colligi potest.

Sed ex hoc adhuc certa conjectura defini non potest, ad immoderatam vacuationem dignoscendam, cùm eadem symptomata ad diminutionem sanguinis menstrui subsequantur saepe: si enim virtuosus in utero, aut alia parte supprimatur humor, malignus, & prauus, coramque communicetur, pulsus fit patuus, frequens, & de-

B bilis: si irruat in cerebrum, adsunt tinnitus aurium,

conuulsio, animi defectus. Ergo præcisè ex conferentia, & tolerantia, immoderata vacuationis signum deduci non potest; quare nō huic conjectura aliæ accedant, quod vacuetur multa sanguinis quantitas, aut simul subita excretio adsit, prædictam vacuationem modum excedere non iudicabis. Quas omnes conditiones videtur amplecti Hippocrates, lib. de morb. mulier. ostendens quantum danni immodica vacatio afferte consuecat recensens symptomata quæ illam frequenter comitantur.

Causæ dignotionem hoc modo perpendes. Si ex diffusione, & ruptura, immodica sanguinis quantitas subito, & affatim excernitur; si ex erosione, exigua copia expellitur, eam tamen saeuus comitatur dolor, ratione enim acrimoniae, & mordacitatis continuum soluitur. Humorem ex sanguinis vacuati colore percognosces: nam si pallidus & tenuis fuerit, bilis cum sanguine exupet; si fuerit albus & crassus, pituitam crassam dominari certum est.

Sunt etiam alia multa signa huius vacuationis immodica, quæ fusæ à Galeno traduntur, lib. de plenit. vlt. Si enim à causa oriatur externa, ea ab ægrotante patefiet. Si ab interna, saepe facultas expultrix vasorum officia recludit, vt humores noxi os foras eliminet per regiones multas: quoniam si morbus acutus præcessit, & crisis modo erumpat, vel torus corporis habitudine depravata, vel ratione multitudinis succorum, vel alicuius vacuationis retentæ causa eueniat, præterquam quod laudabilis est sanguis, citra vitium exolutionem protulicitur, & foemina ex ea fluxione tantum abest vt debilitatem sentiat, vt in dies magis ac magis meliorem colorum in vultu acquirat. Quod si sanguinis vitio contingat, ille continuo erumpit, & confertim, & in principio facilè toleratur, signaque adsunt plenitudinis, à Galeno lib. cit. de plenit. adducta. Si fuerit sanguis corruptus, adeat graueolentia. Si tenuis, & aqueus, ex modo substantiaz cognoscetur. Si tamen neque plenitudinis, neque cacozyne signa apparent, ex vitio vasorum contingit, quæ aut mollia sunt, aut dura, aut tenuia, sive illud ex morbo, sive ex natura contingat. Quod si ex morbo oriatur, molles intemperie siccum consequitur, tentitas atrophiam: nam molles, & tenuia, facile frangi, rumpi, & recludi solent, quin erosioni sunt paratissima. Dura rumpuntur, cùm non possint amplius extendi, quare apud Hippocratem, frigida venas frangit, 6. epid. sect. 3. text. 20. quoniam frigiditate sua venarum tunicas, duras, & extendi contumaces reddit, & hac ratione ruptioni paratores efficit, quod eleganter testatur Galenus 3. de cauf. sympt. cap. 2. §. Talia sanè omnia, &c. 6. de loc. cap. 5. 6. epid. sect. 3. com. 37. 2. de facult. naturalib. cap. 8. quibus locis propinat colorem foedum, pedum œdema, vniuersi corporis tumorem, cibi fastidium, vitiatam concoctionem, & alia.

E

Præfigium.

Præfigium.

Vtrum ex immodica sanguinis vacuatione menstrua, facilius sequatur hydrops, quā ex ea quæ post partum contingit? Speculatio est non inutilis. Ex immodica sanguinis profusione per uterum, grauissima dampna emanat, citatis locis, sed præsertim 2. de facult. naturalib. cap. cit. docuit Galenus: ad evacuationem enim nectaris viuisci, quo partium omnium viuacitas recreatur, plurima spirituum copia exhaustur, flaccidunt vires, & refrigerato iecore hydrops superuenit. Aliquando præcedit animi deliquium, aut syncope, ex Galeno 1. ad Glauc. cap. 14. quæ symptomata mortem minantur, tunc enim vacuato sanguine non solum per uteri venas, sed arterias, & resoluto spiritu animali, & vitali in copia multa, cor, & cerebrum afficiuntur valde.

Quapropter licet omnis sanguinis excretio periculosa sit, 5. Aph. 32. 5. 57. 15. & 60. & 21. 3. tract. 3. cap. 3. & 6. de loc. cap. 5. & letales morbos secum afferat, quoniam purissima substantia vacuata corpus orbatur, cùm virium substantia non solum in partum temperamento, sed in sanguine, & spiritu reposita sit, 12. meth. 5. tamen inter eos hydrops promptius succrescit, ob causam dictam. Verum ea est differentia inter immodicam vacuationem menstruam, & nimium sanguinis fluxum post partum, quoniam in illa certius hydrops consequitur, quia sicut hæc subito fit, eadem ratione repente cessare solet, ita vt frigiditas producta facilè remittatur, vt testatur Paulus lib. 3. cap. 62. dum sic ait: C Immodica purgationes mulieribus oboruntur, interim mensura fieri plures, ac fortiores circa manus, quoniam per inferiores partes sunt evacuationes, quemadmodum quando per ora venarum hemorrhoidum sanguis profluit, aut venae cessant, &c. Contrarium autem in immodica menstrua vacuatione contingit, cùm hæc pedetentim fiat & paulatim, & lentè frigiditas introducatur, & modo substantiaz hepatis perfrutato, ipsum habituali frigida intemperie afficiatur, vnde tandem concitatur hydrops.

D

Vtrum immodicus sanguinis fluxus febrem concitet? difficilis quæstum est: Nam de febre in hoc vitio excitata, nullam auctores faciunt commemorationem. Certum tamen est ex nimio sanguinis fluxu, febrem accendi, quæ interdum iuxta humoris naturam biliosa, pituitosa, vel melancholica existit; quoniam iecur ob largam vacuationem debilius redditum, humores generat vitiosos, quos non rectè gubernat; hi autem recti à regimine naturæ, facile labet, & putredine fondantur.

E Deinde iecoris imbecillitas est in causa, vt humores vitiosi sanguine permixti delitescentes ferocius insolentia, si quidem sanguinis tutela, & fræno destituti, ia non amplius retinentur, sed à facultate expultrice, a' eorum prava qualitate irritata, ad regiones excretionibus destinatas, aut ad partes ignobiles transmittuntur, in quibus recenti, ac concyclati, inflammantur, & putrefiant. Quare sicut phlebotomia, facta agitatione in spiritibus facit febrem diariam, & debilitatem vires, putridam concitat, & evacuando humidam substantiam, hecticam producit, in quem sensum intelligentus est Aucenna, 4.1. cap. 20. §. Et scia quod sanguinis missio facit febrem, & facit putrefactionem, &c. Si nimia sanguinis copia vacuata, omnis generis febrem efficere nata est, quia exiccat, resoluit, inflammat, debilitat: id significauit Aucenna 21.3 tract. 1. cap. 2. & 2. 1. doct. 1. cap. 5. dum dicebat: Et nimius sanguinis exitus facit dominum cholera.

Rogabis: Si humores vitiosi cum sanguine redundant, cur cum illius excretione non excluduntur? Dic, quia sunt crassi, viscidi, terrestres, & hac ratione fluxui valde inepti, quales sunt pituita, melancholia, & aliqua species bilis præter naturam: humor vero serosus, &

A bilius ob sui tenuitatem facile fluunt. Notabis ultimè, immodica fluxionem diurnam, curationem non admittere, quoniam venarum vteri ora diu aperta, diutinem, veluti callum acqutunt, ita vt in posterum difficillimo negotio constringi possint, & maximè si senescentes arripiat, quoniam illas ad hydropem præcipitat, vt 6. de loc. cit. Galenus confirmat.

Curatio.

Satis multa de vietis, sive sex rerum non naturalium administratione, lib. precedenti, cap. 6. de sanguinis fluxo, sumus præfati, nunc ad reliqua explicanda proponemus. Si enim fluxus, immodicus sit, etiæ criticus, vires tamen summe debilitentur, immutentur pulsus sensus, & motus deficiant, & color viridis, vel lividus fiat, tunc spreta fluxus causa, ad eum cohibendum, ne forte subito spiritus resoluantur, accedere oportet. Quare reuelendus est humor ad partes superas, brachiorum frictionibus, ligaturis, vinculis dolorificis: hæc enim dolore concitato, naturam ad superiores partes, vna cum sanguine, & spiritu diuertunt. Sed in hoc condendo dogmate, video auctores Principes inter se discordes: Iccidit dubitare licet: Vtrum in immodico sanguinis fluxu per uterum, artus superiores, vel inferiores fricandi? Galenus enim lib. 1. ad Glauc. cap. 14. prope med. dum immoderatos sanguinis fluxus per uterum, aut ora venarum, quas hemorrhoidas vocant, curare consoluit, ex partibus superioribus præsidia reuulsoria celebranda esse affirmat; sic enim ait scientissimus auctor: Oportet autem nexus fieri plures, ac fortiores circa manus, quoniam per inferiores partes sunt evacuationes, quemadmodum quando per ora venarum hemorrhoidum sanguis profluit, aut venae cessant, &c. Contrarium autem in immodica menstrua: nam si tunc crura fortius ligantur, sanguis aliquid ad partes inferiores attrahitur; contra autem fit in fluxibus sanguinis factis per nares, atque vomitibus, in quibus crura sunt vehementius alliganda.

Contra è diametro aduersantur alii, quorum voto repugnare nefas est, imperantes in hoc affectu cruram fricare, & ligare, & incipere à radice coxarum ad inferiores, cùm hæc omnia potius menstrua euocare, quam sistere, & reuelere nata sint. De horum numero sunt Paulus lib. 3. cap. 62. §. Imprimis igitur extremi artus ab aliis, & inguinibus, vinculis excipiatur, &c. Aucenna 2. 13. tract. 2. cap. 4. in princip. sic ait: Quum ergo superfluit fluxus sanguinis, oportet vt ligentur utrique pedes, a radice coxarum versus inguina, &c. subscribit Aetius terrab. 4. serm. I. cap. 64.

Concilia tantos auctores hoc modo. Licet extra rationem omnem videatur, in immodico uteri fluxu, inguina, & crura ligare, cùm tantum absit, vt hoc præsidium fluxum reuellet, quinidem eum magis alliciat, ac intendat, attracto utique sanguine deorsum, & satius fit alas, ac brachia ligare, inguina, ac crura intacta prætermittere; tamen hoc de incipiente fluxu est intelligendum, in quo superiores artus sunt ligandi & fricandi: at vero in processu illius, postquam iam magna copia humoris est vacuata, præsertim si momentaneus, & immodicus sit fluxus, tunc ne vires subito fatiscant, & extinguantur, non solum bracia, sed crura sunt liganda, & fricanda, quoniam in immoderato sanguinis fluxu per uterum, non solum sanguis, reliquaque arrepto imperu humores ex partibus superioribus, sed etiam inferioribus ad ipsum confluent, & si fluxus reuocanda est ad suam originem, ad manus, & crura, imperum sanguinis in uterum irrientis reuelere oportet.

Alia non minoris momenti circa reuelentia auxilia agitanda quæstio est: Vtrum cucurbitula, farinifera si b mammis apponenda? Hippocrates hoc auxilium approbat summè, §. Aph. 5. o. dum sic ait: Adulserit velis menstrua cohíbere, cucurbitulam quam maximam mammis appone. Illud

*U*nus ad cuncti post eum, præsidium confirmant, & s. metb. A multi fecit Galenus, & alibi saepe: nam motu, dolore, & calore sanguinem ad partes superas attrahit potenter. Sed cucurbitula non apponatur mammis, sed iuxta illas, quod significat Hippocrates verbo illo [ad mammas,] quod ut melius fieri possit, mammilla subleuâdæ, & vni- cuique cucurbitula lati orificij cum multo igne affi- genda: hoc enim modo agglutinata, potenter attrahit ad partes superas, maximè si non seruel, aut bis, sed ter apponatur: maximum enim consensum cum vetero, ra- tione valorum, mammilla obseruant.

Vt vero cucurbitula efficaciorem vtilitatem, & com- modum præstant, ex scarificandæ, citius enim reuelliunt humor, quando simul attrahitur ad partem contrariam, & euacuatur, quam si tantum attraheretur; & Galenus viderit apnuere in com. dicens: Melius autem est non ipsiis mammis, sed sub ipsis partibus inferioribus firmare cu- curbitulam: ubi maximè sunt ea que ad ipsas vene de subter veniunt, quasi dicat, cum venæ in ea parte sitæ sint, ab iis non solum reuellere, sed vacuare oportet. Deinde si fluxio ad partem contrariam est reuocanda, ita vt si ex superioribus partibus, fluat sanguis, ex inferioribus re- uulso celebretur, & è contra: & si Galenus lib. de cu- curbitula per sang. mis. cap. 18. in suppressis mensibus scarifi- ficat femora, & crura, cur in immodicis non scarificabit brachia, & partes superas cum commode multo? Qua- propter scarificatio celebranda sub mammis, sanguisque pro virium tenore educendus.

Quod si his auxiliis humor ad partes superiores non reuellatur, sanguinisque haemorragia remitti non pos- sit, si vires validæ sint, sanguinem ex vena interna cu- biti mittere præstat: dextri quidem, si maior grauitas in dextra veteri parte sentiatur; sinistri vero, si in sinistra, præcipue tamen si sanguinis fluxus ex calida causa cor- rosionem efficiente originem ducat. Ea tamen partite & per interualla celebrari debet, & ex qualibet se- ctione paucula sanguinis quantitas, facta tenui scissura extrahenda, vt hac ratione natura distrahatur ad partes superas.

Quum bilis redundat sanguini permixta, eam medi- camento aliquo benigno, clementi, non effræni edu- cere oportet, corpore prius præparato syrups, & cau- sam, & affectum respicientibus, vt ros. simpl. de ros. siccis, Myrt. portulac. dilutis cum aq. cap. ros. portu- lac. plantagin. Inter omnia excellit Rhab. in substan- tia, aut infuso, aut modicè tostum, permixtum cum sy- rupo ex rosis rubris facto ex pluibus infusionibus, vel, cum eo qui fit ex rosis Perficiis, aut violis, Manna: pulp. Cas. Eleæt. Ros. Mel. aut Diacathol. Cortices My- robalanor. citrinor. modicè torrefacti viles sunt. Post hæc iecur attemperandum, ac roborandum, ne in posterum calidum sanguinem gignat, sed tempera- tum: In hunc vsum vnguent. rosac. ceratum santalin. aut refrigerans Galeni summè præstant, aut linimen- tum sequens.

U. Olei absinth. olei spica, an. 3. j. butyri insulæ rosacea sape abluti 3. j. B. pulu. Santalor. rubror. puluer. spica. an. 3. j. aceti rosæ. 3. B. succi cichor. 3. B. Misce, & fec. art. fiat linimentum.

His factis in aurora, & interdiu, medicamenta assu- menda sunt refrigerentia, incrassantia, & adstringentia, frigida actu.

U. Syrup. papauer. myrt. rosar. fccar. portulac. an. 3. j. aq. plantag. cap. rosar. & bursa pastoris. an. 1. B. trochis cor. de carab. de terra sigillata. de spodio. an. 3. B. pulu. bol arme- ni, & coral. rubri. an. 3. j. Misce.

Conditum parari potest ex interuallis assumendum, superbibita stillatitia cydoniorum.

U. Conserua rosar. antiqu. 3. j. conserua. symphitii majoris. 3. j. margaritar. selectar. coral. rubri. loti cum ag. ros. & sub- missimè pulueris sat. an. 3. j. lapid. hematit. semin. plantag. & portulac. an. 3. j. Cum syrup. Rosar. fccar. ex infusione, &

syrupo papauer excipiantur omnia, & fiat conserua.

Dormituræ foeminae ad conciliandum somnum, & sistendum fluxum, in iusculis semina papaueris albi, & Rhos culinarij offerenda sunt, addito amylo. Vel so- poriferum præscribatur hac forma, si fluxus validius perseveret.

U. Philonij Persic. 3. j. lapid. hematit. 3. B. syrapi cydo- nior. 3. j. aq. plantag. q. s.

Pastilli sub lingua retineantur, præsertim nocturno tempore.

U. Boli armeni preparati, terra sigillata, an. 3. j. gummi Arabici, gummi tragacanthi, amyli, an. 3. j. macis, 3. j. spica nardi 3. B. penidior. 3. j. Misce, & cum syrupo myrtino fiant orbiculi lupinorum instar.

Mirificè iuuat hæc conserua, incrassat enim humores, & sanguinem retinet, cum eum ad motum ineptum reddat, siue fluxus ex diuisione, siue à corrosione ortum ducat.

U. Micteta, requieci Nicolai, conserua rosar. rubrar. an- tig. an. 3. j. B. pulu. spodij. sang. Draconis. trochis cor. de carab. lapid. hematit. preparat. mastich. thuris. gummi tragacanthi, gummi Arabici, an. 3. j. Cum syrupo de sorbis, Mespilis, & Myrtillor. omnia excipiantur, & fiat conserua. Dosis in aurora vncia vna, superbibita aqua stillatitia cydonior Rosar. Portulac. Plantag. sanguinar. quæ aquæ prius bis, & ter chalybeantur, fluorem enim hac forma promptius compescunt.

C Remedias extra admota valde etiam profundunt, quæ cor- robandi, & meatus adstringendi vim sortiantur, in parte anteriori circa pubem, & posteriori circa lumbos, & os sacrum imposita. In hunc vsum vtilia sunt vn- guenta facta ex oleo rosaceo, omphacino, myrtillor. & cydoniorum: inspergantur pulueres ex Rosis, Myro, sanguine Draconis Balaustiorum. Emplastrum contra rupturam optimum est. Vnguentum Comitissæ frugi- ferum. Vel hoc sit ex vslu, quod non contempnendam ex se pandit vtilitatem.

U. Gummi, Arabici, gummi tragacant bi torrefactori, an. 3. B. vtriusque corallii, offium dactylor. combustori, hypo- cisthidos, an. 3. j. acacie, cortic. arbor. glandium, myrtillor. sumach. an. 3. j. scoria ferri preparat. mumie, sanguinis Dra- conis, boli armeni, terra sigillata, mastich. spodij, an. 3. j. gallarum, cortic. thuris, an. 3. j. B. styracis calamite, trochis. de succino, de spodio, de terra sigillata, an. 3. j. fuliginis cami- ni, plumbi vsti, an. 3. j. radicis bistorta, radic. pruni sylue- stris. an. 3. B. colophonie, gluvinis piscium, an. 3. j. resina. q. s. Misce, & gluten piscis optimè prius teratur, & aceto acerimo exactè maceretur, & fiat ceratum.

Mirum etiam præbet beneficium, hoc auxilium. Ac- cipe gallinam vnam, & infaciatur cortandro siccо, & radice consolidæ, & optimè coquatur in olla mediocri, plena aqua prius chalybeata vsque ad consumptio- nem medietatis, & ex hoc iure assumat laborans vincias octo.

In sessus summè iuuant in aqua frigida, in qua prius incocta sint poma cupressi, Myrtus, Rosa, plantago, Portulaca, Bursa pastoris. Pessuli vtiles sunt madefacti succo plantaginis, portulacæ, aut Bursæ pastoris, pulueribus restriktiis irritati. Clyster veterinus est saluberrimus, pa- ratus ex succo plantaginis, & per vnuam intromissus, quo solùm auxilio fluxum sanguinis retinuisse gloriatur Galenus 5. metb. cap. 5. cum quo aliud medicamentum aliquando permiscere solebat, sed ipse illud non expli- cuit. At ego felicè experimento ihmisco succi stercoris equini, vel asinini recentis vincias quatuor, de cuius lau- dibus infra. Vel addere oportet succum Bursæ pastoris, solani, adiecto puluere lapidis haematis.

Plura ab auctoribus recensentur, quæ à tota sub- stantia sanguinem sicut, inter quæ sterlus asinini principatum obtinet, de quo dubitandum: Vnum in sanguinis fluxu compescendo sit offerendum? Non deflunt qui de equino id affirmant. Illud ergo non solùm in hoc sanguinis,

Engainis fluxu, sed in omnibus aliis parti exterioti ap- ponunt, sed intus assumptum in pulueris forma propria- nunt, cum syrupo adstringenti, aut aqua huic usui ac- commoda permixtum.

Cæterum in hoc auxilio exhibendo difficultatem intenio maximam, cum stercora sint à prædominio calida, vt apud omnes in confessu est: siquidem in intestinis animalium, à quibus sunt decisa, cum illis magna portio humoris rectementiti permiscetur, cuius ratione recrumentum illud caliditatem non exiguam participat: Quare hoc oblato præsidio calido, natura suapè fluxus sanguinis promouetur potius quam coercetur.

Dic. In recremento asinino, & equino diuersæ par- tes reperiuntur, crassæ nempe, in quibus reposita est adstringendi vis; cum enim hæc animalia alimentis crassissimis vescantur, hordeo videlicet, & paleis, in par-ibus crassioribus horum alimentorum virtus innenitur crassa, quæ facta separatione partium humidaturn & tenuum, efficacior multò remanet ad sistendum: siquidem in intestinis horum animalium, mesaraicæ venæ sanguis quod tenuis est, ob idque crassiores partes aptiores ad incrassandum remanent, & retinentur. Licet vero in his recrementis portio bilis, calida, & tenuis sit permixta; tamen hæc ex accidenti iuuat, & est in causa, vt partes illæ crassæ promptius distribuantur, & adhærent. Quid si in hoc præsidio virtutem occultam velis assignare, cuius beneficio sanguinem compescat, non recusat, nec Galenus negavit in locis multis, qui se scripsisse librum, de remedis operantibus à qualitate occulta, gloriatur.

C

O B S R V A T I O I.

Emplastrum ad immodicum sanguinem men- struum compescendum, vtilissimum.

*N*ihil æquè fluxus veteri immodicos, à quacunque causa prognatos sicut, ac compescit, quam emplastrum hoc super pubem, & posteriori parti admotum. Vidi plures, quæ non conferentibus cæteris auxiliis, solùm hoc conualuere:

U. Sanguin. dracon. boli armeni, gypsi, an. 3. B. thuris, mastich. aloës, an. 3. j. pilor. leporis, pilor. talpe combustorum, an. 3. j. B. succi acacia. & succi hypocisthidi. an. 3. B. carab. terra sigillata, cortic. interior. castanear. an. 3. j. scoria ferri preparata subtilissimè, 3. j. B. sem. aceto portulac. cy- donior. plantagin. an. 3. j. B. Terantur omnia diligentissime, & excipiantur oleo Myrtino, & parum coquan- tur: postea adde picis, & ceræ, q. s. vt fiat emplastrum.

D

O B S E R V A T I O I.

Pilula ad supprimendum sanguinis fluxum, eximia.

*Q*um homo de vita periclitatur, ob immanem dolore, alii fluxum diuturnum, vel ingentem haemorrhagiam, tunc si cætera non conferant, ad maiora accedere affectus necessitas cogit. In hunc vsum opia- ta, seu stupefacentia quæ somnum mouent, fluxiones omnes sicut, quemadmodum 1. 2. metb. vlt. & 9. sec. loc. cap. 4. Galenus edocuit, vtilia sunt, quæ vt diutius retenta in ventriculo operationem suam perficiant, in solida forma sunt offerenda. Accipe ergo binas pilulas tribus horis post cenam, syrupo papauerino inuolutas, alias duas in aurora ante pastum diebus singulis, & mira- beris effectum.

U. Radic. bistorta, acacia, hypocisthidi. sang. dracon. boli armeni, amyli torrefacti, semin. nasturtij torrefacti, balaustr. gallarum, sumach, confolide maioris,

A mutie, tragacanthi, resar. gummi arabici torrefacti, spodij, cinnamoni, lapid. Hamatit, succini flavi prepa- rati, an. 3. j. opij Thebaici, 3. ij. specier. diambras 3. iv. specier. aromatic. rosat. Mesua, 3. ij. specier. diamarg. calidi, 3. ij. B. croci Orientalis, 3. B. Cum succo Bursæ pastoris, & plantag. formentur pilula, & de- corentur.

Muliebre profunium.

I Mmodicis vacuationibus per veterum hic affectus similis est; veterque enim, immodica veteri purgatio dicitur, de cuius essentia & causis, satis multa lib. 3. His Princip. Medic. Histor. II. nunc que deficiunt, perficiamus. Nam sicut propter totius corporis vitium, & alias causas, aliquando immodicè euacuatur, ita interdum veterus aliquid malum, & vitiosum expellit, docente Galeno 3. de sympt. cauf. cap. 4. & hæc est causa, quare hic affectus à Galeno lib. de diff. sympt. cap. 7. & 6. de loc. 5. Paulo lib. 3. cap. 6. 3. Aërio tetrabil. 4. fér. 4. cap. 65. muliebre profluuium appellatur.

Definitur à Paulo, quod sit distillatio recrementi totius corporis. Aëtius dicit esse diuturnam veteri distilla- tionem. Galepus 3. de sympt. cauf. cit. & 6. de loc. 5. af- firmat esse purgationem corporis, propter culpam to- tius, citra vitium veteri: nam quemadmodum humores vitiosi per renes, & vesicam solent expurgari, citra cæ- terarum partium incommodum, eodem modo per veterum ipso minimè expungato, excerni solent. Distin- guitur hic fluxus à mensium purgatione immodica, quia in hac, sanguis excertitur, in illa vero sanguis vi- tiatus, qui aliquando est cruentus, velut sanguinis sa- nies, interdum pallidus, candidus, serofus, & multoties semen: nam quemadmodum mares gonorrhœam pa- tientur, sic etiam foeminae; quod seminis profluuium, vel propter facultatis retentricis vasorum præparan- tum, vel testium imbecillitatem, vel ob seminis acri- moniam accedit, monente Galeno 6. de loc. cap. vlt. Di- stinguitur autem à fluxu aliorum humorum, ex Auicenna 2. 1. tract. 3. cap. 23. ex materia decursu per vuluam: si enim semen est, ex interuallis contingit in quantitate pauca; quod si magna copia erumpat, ex modo sub- stançia dignosci potest, & qualitatem enim obtinet, & splendorem.

Causa huius affectus semper solet esse cacoehymia, quando citra imbecillitatem veteri, vlcus, vel calorem contingit, quod humorum vitium vel ex debilitate fa- cultatis alteratricis, & retentricis, tam iecoris, quam to- tius corporis, aut ob seti sanguinei copiam, ob imbe- cillitatem facultatis separatrixis iecoris, obstructionem, aut cutis constipationem enatam, emanare solet, vt cit. lib. de diff. sympt. Galenus affirmat.

Signa sunt ferè omnia, quæ malum corporis habitum consequuntur. Sicut enim cæteræ immodicæ & diu- turnæ vacuationes, iecur, ac ventriculum, resoluunt, sic hic affectus vlcera prosternit, ac mitum in modum debilitat. Quare adeat cibi fastidium, & depravatus corporis habitus, ad quem hydrops consequitur: tume- scunt pedes, facies fit subalbida, & cachecticæ similes, totius corporis color viciatur: nam coctio, distributio, & separatio alimenti sit infausta. Summa tristitia foeminae premuntur, quam lumborum grauitas, & dolor co- mitantur. Pudendum perpetuò humidum est, vt testatur Paulus lib. 3. cap. cit. Adeat in deambulatione, & quovis leui motu defatigatio, quam difficilis respiratio sequitur, ex Hippocrate lib. de nat. muliebri, num. 10 quod fere- rentur: postea addere picis, & ceræ, q. s. vt fiat emplastrum.

Prælagium. Eccepsis hoc vito affectæ raro conci- piunt,

piunt, cum ex assiduo excrementorum defluxu vterus A debilis, & intemperatus sit factus, & utrumque semen ob humiditatem, & laxitatem vteri non retineatur, sed elabatur foras. Ob quoniam etiam causam nimis maledictus vterus excidit, & elabitur, maximè cum hic affectus eas præsertim attipat, quæ corpus valde laxum habent, veluti sunt quæ laboriosum partum, aut abortum sunt expertæ, vel quibus ex nimio concubitu vteri corpus nimis laxum est, aut quæ prava viuendi ratione vsæ sunt, aut exercitium dimiserunt. Rarò accidit virginibus agrestibus, & exercitatis. Demum vteri profluvium si diu durer, foeminas in hydropem, tabem, & alios funestos morbos præcipitate soler.

Curatio perficitur iisdem auxiliis, quibus immodicam sanguinis vacuationem esse curandam superiori capite protulimus. Quare si sanguis plurimus causa sit, basilica lateris dextri secunda. Si bilis exuperet, cholagoga offerenda. Si humor melancholicus, exhibenda melanogoga, assumptis præcis suis syrups, & decoctis, crassum, terrestre: èngue humorum præparantibus. Quid si serofus, aut pituitosus humor exuperet, accommodis pharmaciis expurgandus. His factis institutum Medicis eo solum collinet, vt nimiam, & excrementitiam humiditatem exsiccatibus absuumat, vt docuit Galenus lib. de præcogn. ad Posthum. cap. 8.

De præsidis extrinsecis sic determinat Avicenna 21. 3. tract. 3. cap. 24. vt prius vterus abstergatur mundificatus, deinde cum stypticis. Ad mundificandum vterum à viscosis, & crassis humoribus optimum est indere in vluvum, corrum carminatum, quod prius maledicti terebinthina. Vtile est etiam immittere pilas parvas, factas ex foliis mercurialis modice contusis in oleo anethino, quod auxilium mirabiliter vterum abstergit, atque repurgat, maximè si ter supponantur in nocte. Idem præstat commodium, decoctum Martabij, aut mercurialis succus per siphonem injectus. Deinde offerantur roborantia, & quæ illum à proprietate firmare nata sunt, vt Diambra, Diamoschum, Tryphera magna sine opio. Dosis drachma una, & dimidia cum decoctione myrtillorum: Vel assumat ægra hunc puluerem, qui summam vtilitatem præstare solet.

24. Coral, rubor, cornu cervi usq., renupharis, thuri, masich. sem. rosarium, spodij, berber, sumach, sem. nasturtij torrefacti, an. 3 j. Fiar pulos, dolis drachma una, & dimidia: sumatur auroris tribus cum modo vino. Vel ex iisdem pulueribus fiat cum saccharo ele- C stuarium.

Prodeit etiam summi, ter exhibere in potum cum aqua plantagin. drachmam unam & dimidiad stercoris capitini exsiccata, ignorante foemina. Hoc etiam utilissimum est.

24. Succi stercoris afini recentis, syrup. myrti. an. 3 j. Milce, offeratur ter.

Clyster vterinus proficiens est, paratus ex decocto scorpiæ ferri, aluminis, Bursæ pastoris. Suffumigium ex stercore oviollo valde iuuat. Emplastrum ex stercore arietino factum cum glutine eotoriorum, sublimè præsidium pro hoc supprimendo fluxu. Idem præstat pessarium paratum ex puluere scorpiæ ferri, & cincere ligni tamatisci, cum albumine oui, & intra vluvum appositum.

At inter hæc omnia, balnea naturalia optima sunt, præsertim ferrea, nitroa, sulphurea, gypsea, aluminosa: si vero desint, artificialia etiam iuuant, facta ex decocto nucum cupressi, sem. agni casti, sumach, Myrra, Rosemarino, Hypocisthida, Alumine. Prisci vtebantur balneo siccico, ex arena marina parato, ad Solis feruentissimi aestum corpore reposito, & valida fricatione agitato. Si non prosint, ad sudorifica ex Ebeno, Radice Chine, & smilace aspera parata, accedere oportet; nam huius auxilio ope, provocato sudore, viscera robortantur, & excrementitia humiditas absuumitur, & ab vtero ad am-

bitum corporis auocatur humor: & nocturno tempore assūmunt ægra vnciam dimidiā huius electuarij, Ebeni decocto calido superbibito.

24. Theriac magna, mitbrida. an. 3 j. diambre, diamoischi, aromatic. rosat. diarrhod. abbatis, diamarcari. calidi. an. 3 ij. chloris in minuissimum puluerem redacti, 3 iiij. panis nauicri tenuissime triturati 3 j. radic. smilac. asper. radic. chine. cortic. ligni Indi. an. 3 l. folior. senne, 3 iiij. turbith. 3 j. confect. hyancimb. 3 ij. confect. alkermes, 3 iiij. anisi, 3 j. cinnamom. 3 l. conserue flor. stachad. conserue flor. salvia, an. 3 j. rosar. 3 j. l. radic. bistorta, 3 j. Puluerisanda puluerisentur tenuissime, & excipiuntur cum syrupo rosar. siccari, & sec. art. fiat conserua.

Vel vtris hac, quæ in orni fluxu muliebri est probatissima.

24. Cinnamom. caryophyl. zingiber. an. 3 j. macis, nunc moschatae cardamomi, rosar. rubr. coriandri, piperis longi, diarrhodon. abbat. santalor. rubor. erici crudi, an. 3 j. moschi, q. xxx. ambra. 3 j. Cum sufficienti sacchari quantitate fiat puluis, ex quo paretur conserua, vel formentur trochisci.

Si ex ventriculo hoc oriatur vitium, ille roboretur vnguentis, emplastris, culcitris. Hoc vnguento in robando ventre apud me familiare est.

24. Olei absinth. cydonior. masich. de spica, an. 3 j. galanga, caryophyl. ar. 3 j. absinth. pontic. mentha siccæ, an. 3 j. l. aromatic. rosat. diarrhod. abbat. coral. rubri, masich. rosar. rubr. an. 3 j. cinnamom. 3 l. Cum sufficienti cerata quantitate, fiat vnguento sec. art.

Non minoris efficacia est, si cætera non prosint, fontanellam crudi affigere, vt recrumentia humiditas in vterum à toto confluxura, illius ope quotidie va- C cuetur.

O B S E R V A T I O III.

Muliebri profluvio curando, Emplastrum eximium.

Muliebri fluxu correptis, & hac de causa corpore extenuato, expurgato prius recte corpore, longè omnium optimum est, Emplastrum hoc renibus apponendum.

24. Consolida majoris, M. ij. baccar. myrti, P. ij. Bulliant lento igne in sufficienti quantitate vni rubri: adde in fine myrra, thuris, an. 3 j. Postea fortiter coletur, & exprimatur: Colatur æ adde masich. absint sanguin. dracon. scoria ferri preparata, cor. al. rubri, terebinthina, an. 3 j. seu hircini 3 j. l. olei myrti, omphacini, amygdal. dulcium, an. 3 ij. Bulliant ad consumptionem decoctionis: postea coletur, & adde croci, lithargyri, boli armene, terra sigillata, an. 3 j. minij 3 j. Coque lenio igne, & cum ceræ nouæ sufficienti quantitate emplastru m.

C A P V T XII.

De Vteri suffocatione.

Definitio.

D E Vteri strangulatu plura legat qui velit, lib. 3. Hift. Princip. Medic. Hist. 9. hic de huius affectu, natura, & curatione peragamus breuiter, qui affectus teste Paulo lib. 3. cap. 71. est vteri recursus ad superiora. Et licet verum non sit, vterum propria substantia ascendere ad superiora, vt præscorum plures confirmant, intelligendus est. Paulus, ac si dicat, vapores ab vtero elatos ascendere ad partes superas, quæ sua prava & frigida qualitate insciunt, & prostrernunt, & cerebrum, cor, septum transuersum, ventriculum

iecur, lienem, & reliquas vicinas partes attrahunt in A sui consensem.

Videndum primò: Vtrum omnes ab vtero affectus sub nomine suffocationis vteri possint comprehendendi? Dicitur à Latinis hic affectus, vteri strangulatus, seu suffocatio, & communis dicendi modo, morbus vterinus appellatur; neque ignorat lata significatio, sub hoc omnes vteri affectiones posse comprehendendi. Hic affectus propriam obtinet naturam, in vteri ascensi ad superiora: semper enim siue sursum æqualiter fuerit retractus, siue inæqualiter ad latus alterutrum, vteri strangulatus excitatur, qui inter prava, & fæuissima symptomata quæ concitate solet, respirationem maximè laedit, ita ut quamplurimæ suffocatæ, cohibita & intercepta respiratione, è vita discedere visæ sint.

Etsi varia, & diuersa symptomata hic affectus concitate possit, tamen non simplex est, vnicus, & ab uno fonte prognatus, sed multiplex, vt graphicè (nō fallor) lib. 1. Hift. Princip. Medic. Hist. 9. disceptauimus. Omnes tamen à prava intemperie, vel ex maligno vapore ab vtero supernis partibus communicato originem ducente, 6. cap. 5. Galenus confirmat. Ob quam causam in hoc affectu, nausea, difficultas respiratio, illius priuatio, vomitus, cordis palpitatio, anxietudo, animi deliquium, syncope, dolor capitis, vertigo, vteri furor, morbus comitialis, convulsio, sopor, & alij emergunt qui sub nomine suffocationis vteri significantur, quoniam hæc omnia symptomata, ad vterum tanquam ad radicem, & fontem sunt referenda. Neque ab hac doctrina alienus est Avicenna, 21. 3. tract. 2. cap. 16. dum dixit: Hæc agritudo similis est epilepsia, & syncope, & eius initium est à matrice: quoniam hi omnes affectus per confusum ab vtero emanant, vt tetrab. 4. ferm. 4. cap. 68. Aëtius, Celsus lib. 4. cap. 20. Aretæus 2. acut. 11. docent ele- ganter.

Magna enim est vteri cum omnibus nostri corporis partibus societas, & cognatio. Cum cerebro per membranas; & nervos consentit; cum corde per arterias; cum iecore per venas; cum ventriculo, intestinis, sepo transuerso, & pulmone per vias manifestas, & alias occultas, quæ licet nobis sint ignoræ, naturæ tamen sunt manifestæ satis. Quapropter cum hic affectus in vteri retractione, vel pervectione consistat, vitium esse in situ, & aliquando in figura, & ad morbum in compositione esse reducendum, certum.

Verum dubitatio maxima est: Vtrum Vteri strangulatio, morbus sit frigidus, an calidus: Cùm enim ferè ex sanguine menstruo retento, & semine supplex non vacuato oriatur, calidum esse affirmabimus: has enim substantias non exigua prædictas esse caliditatem, omnibus compertum esse reor. Deinde hic affectus corripit præsertim iuvenes, ætate florentes, temperamento calidas, in quibus sanguis feruer, & ebullit; qui si in vteri ergastulo stabuleur, incalescit, putret, & cordi flammam veluti dispositionem citissime communicat. Præterea virginis, viduæ, à concubitu cui erant assidue, abstinentes, furiunt, agitantur, incalescunt: quo denegato, partes omnes quæ hac vacuatione transpirabant, excandescent, & hac ratione calor excedens in corpore excitatur. Hoc ita esse vtero præfocatæ demonstrant, quæ accessione oppressæ sitim ingentem, incendium in visceribus, & crebram respirationem patiuntur.

Dic primò, affectum hunc frigidum esse: nam calor nativus in eo quasi strangulatur, quo minuto, respirationem eriam diminui est necesse. Ob hanc rationem Soranus apud Aëtium hanc affectionem flatuosam refrigerationem appellat. Et idem Auerrhoës: 3. collig. c. 29. in hoc affectu non solùm vteri functiones, verum etiam omnes corporis actiones laedi, & corpus mulierum necessarij refrigerari affimati, quia à vaporibus, prauis, nativus calor refrigeratur.

Dic secundò. Licet semen, & sanguis menstruus calidæ sint substantiae, tamen cum in vtero, & vasis spermaticis stabulantur, & diu retinentur, præter natum incalescent, & sic putrescent, & corruptiuntur: quæ etiæ in principio calidiora appareant, 4. meteor. cap. 1. tamen nativo calore, ab extraneo fortiori, extra educto, subiectum refrigeratur proprio calore destitutum. Quo fit vt frigidi vapores, spuci, & caliginosi ab vtero eleuati, in quo deteriore labem suscepunt, caput, cæterasque partes vicinas concutiant, & maligna qualitate posternant.

Causa.

D Isceptatum est assidue à viris Medicinæ peritis, Vtrum strangulatio vteri, præter sanguinem, & semen retentum, ab aliis etiam causis possit concitari? Dic, causas huius affectus in triplici esse differentia: quædam enim externæ, seu primitiæ sunt, vt aë frigidus, corporis meatus constipans, & vterum infrigidans, & portus etiam, & alimenta praua, & crassi succi; somnus superfluus, & immoderata vigilia; immodicus, & incongruus balnei usus; diurna veneris abstinentia. Aliæ sunt antecedentes, vt totius corporis, aut vteri frigida intemperies, ob quam excrementorum resolutio impeditur. Angustia, & viatum obstructio, per quas etiam vterus solet expurgari. Indebita seminis, aut menstrui, & corruptorum humorum, venenosorum retentio, qui in vtero, velut in cloaca quadam infixa, & prohibiti difflari, putrescent, & suo prauo vapore partes superas miserrimè instar sputi tabiosi, si cutem attigerint, aut præsentanei veneni instar feriunt, & concutunt, spiritalia opprimunt, vasa respirationis intercludunt, cor lancinant, cerebrum labefactant: hinc extremonum accidit frigiditas, angor, palpitatio, vocis priuatio, vocalibus organis à maligna aura interceptis, & nativo calore veluti orbatis. Quæ omnia à materia prava deleteria vterum replente oriri certum est: nam vteri inanitionem tot excitare portenta, & monstra, veluti aliqui persuaderi sibi, rationi non est consentaneum, cum vterus ipse sit veluti humidatum sentina, & excrementorum lacuna; neque hac de causa ad tantam possit sufficiatatem deuenire, vt ab ea vteri retractione possit excitari. Huius ergo sœui affectus, etiæ frequens causa sit seminis; & sanguinis menstrui retentio, tamen ab aliis virulentis humoribus posse excitari non cundum inficias.

Signa.

S igna in dupli differentia sunt constituta. Alia enim affectionem hanç à semine retento oriuntur, & quo grauissima damna subsequuntur: cùm enim semin substantia quædam sit elaboratissima, & plurima spirituum copia referta, quum corruptitur, vehementissimam causam arguit, ac deteriori labo, & putredine affici solet, cæterarum substantiarum perfectissimum instar, quæ licet diu integræ, inculpatæque persistant sine corruptione villa; tamen si putrescant, in maligno reine abeunt perniciem, vt poma odora, vitellum ouï, lac, cadaver humanum, quæ fœdata, omnium maxime putrescent.

Hinc Aphonia, membrorum torpor, syncope, omnimoda vitium iactura, pulsus, & respirationis priuatio, delitamenta insolita, desperatio, angor, tristitia, formido, febris erroneæ, & alia quæ assistentes grauiter terrant, Medicos in ambiguitatem adducunt, cùm signa excedentis caloris in visceribus, & in habitu corporis insignem refrigerationem persentiant, maximè cùm alia funesta damna ex hoc perenni fonte scaturiant, quæ illos dubios, & perplexos reddunt: adsunt enim in hac accessione ab huiusmodi causa prognata, horribiles

biles dentium fragotes, truculenta epilepsia, dita con-
vulsio, inordinatus totius corporis, & interdum vnius
partis motus conuulsus. Demum ita ferocia, & ple-
na timoris sunt symptomata, quæ ab hac causa emanant,
vt si iplas accessione grauissima oppressas cir-
cumspicias, à dæmone vexatas esse asserere non du-
bites.

Alia signa sunt, quæ ex sanguine retento hanc affe-
ctionem oriri significant. Nam cùm sanguis sit beni-
gnus natura suapte, & pro partium nutritione ad ultimum à natura seruetur, vt si corruptatur, clementiora,
& benigniora parat symptomata. Quare imminenter
accessione adsunt: pigritia ad ambulandum, torpor
membrorum, languor, imbecillitas, corporis refrigeratio:
pallor faciei, tristis aspectus, ventris murmur ex
flatuoso vapore subortum.

Alia præsentem accessionem demonstrant, vocis, &
respirationis lesio, motus, & respirationis priuatio,
conuulsio, & comitalis morbus, apparente aliquando
in ore spuma, præsertim illis quæ temperamento fri-
gido prædictæ sunt, & pituita abundant. Clamant,
luctuosa suspiria reddunt, & cum magna desperatione
delirant, quæ omnia signa principium suffocationis
vteri manifestè demonstrant. Accedunt etiam pro-
fundus somnus; dentium stridor, ob nocumentum
mandibularum musculis conuulsum? oculi, ob
debilitatem musculorum palpebrarum clauduntur;
hæc autem accident, quando accessio est in augmento;
quæ si amplius inuolent, ac siant fortiora, vigorem
eius prælagint. Cæterum cùm hæc mitescere incipiunt,
maxillæ rubent, sensus, & motus apparent, &
præteriorum recordantur, & ex locis muliebribus,
ore vteri ad aperto & laxato, humiditas quædam excen-
titur, cum ventris strepitu, & mutuore, oculi pau-
latim attollit, & aperiti incipiunt, tum accessionis de-
clinatio adest.

Neque his solum signis Medicus ad indagandam
causam mali ac quiescat oportet, sed eam exactius spe-
culari debet: nam si sanguis retentus huic vitio occa-
sionem præstiterit, ex temporum pulsatione cognoscet,
capitis dolore prope oculorum radices, grauitate totius
corporis, menstruis suppressis, lacte apparente in
mammillis, si foemina grauida non sit: quod si ea ve-
nere ad libitum fruatur, & menstrui suppressio adsit,
indictum tunc certum est, ab hac causa affectum hunc
originem ducere.

Si menses supprimantur à flava bile, symptomata
erunt grauiora: aderit vigilia, sitis, incendium, delirium,
febris. Si humor pituitosus causa fuerit, apparebunt
sopor, pigritia, &c. A melancholia si oriatur
malum, omnia erunt magis horrenda, vt desperatio,
mentis pertubatio, timor, tristitia, major respirationis
lesio. A sanguine redundante scaturire malum, cognos-
cetur ex habitu corporis carnosus, & rubicundo, facie
purpurea, vita otiosa, & pæcessit vsus alimentorum,
quæ sanguinem generare nata sunt.

Præfigium.

MOrbus hic periculosus est, præsertim si diu durat,
in consensum cerebro, & magis ac magis debilitato,
grauiissimi morbi huius partis, & neruorum superue-
niunt, qui ad interitum deducunt, maxime si respira-
tio lœditur, minuitur, rarior sit, obscuratur, & amittitur.
Pari modo si pulsus non solum languescit, &
Inæqualis est, sed intermittit, & deficit, mortem immi-
mentem præsigit; à veneno enim vapore ab vtero
elato, spiritus vitalis extinguitur, & cordis atonia ex-
toto corrut, & labascit, præsertim si sudor frigidus, &
lentus è corpore erumpat, similis illi qui syncopæ su-
peruenient selet.

Affectio hæc hyene, & autumno præfertim inuale-
scit: his enim temporibus, vterus, & cæteræ corporis
partes maiorem refrigerationem experiuntur. Propor-
tionalis est iunioribus, sterilibus, viduis, castis, & illis
quæ ritè non purgantur, aut viti confuerudine non
fruuntur. Si à cœla externa ortum ducat, minus est pe-
ricalosa, quæ ea quæ à causa interna scaturit; multo
enim ex alimentis acetosis, & frigidis illam excitari,
experimento competunt est.

At cùm affectio hæc cum aliis grauissimis maximam
similitudinem habeat; idcirco ab illis est prius propriis
signis distingueda. A syncope distingues: nam in hac
facies livida, & pallida appetet com pulsu deficiente, &
frigido sudore, vt similis mortuo videatur; in strangu-
latis vtero; è contra, est rubra, & tumet, neque is appetet
pulsus. Ab Apoplexia, quoniam in vteri strangulatu
neque gemitus, neque stertor, neque omnimoda sensus,
& motus priuatio, aut totius corporis refrigeratio
apparent; quæ omnia adsunt in Apoplexia. Ab Epilep-
sia, quia hoc morbo correpti conuelluntur, spumam
ab ore emittunt, & intellectum cum lassione in memorie
amittunt; vtero strangulatæ, excitatæ, eorum quæ præ-
cesserunt, recordantur. A Lethargo, febre, quæ lethar-
gicos comitatur, & pulsus magnitudine; strangulatæ
verò non febriunt, sed pulsus obtinent paruum, sub-
missum, & qui vix à Medicis percipitur. A Catalepsi,
quoniam in hac affectione oculi aperti sunt; in vteri
strangulatione, clausi. A venenatis, nam hæc cum extre-
morum nigredine, sudore frigido, & vomitu apprehe-
duntur; strangulatæ livore carent, & nigredine. A
lumbricis, quoniam quibus verminatio contingit, vox
omino ferè dereditur, pulsus inæqualis redditur,
parvus, & obscurus, quæ omnia in suffocatione vteri
non eueniunt. Cætera verò problemata, cur viti fo-
minarum consortio non videntes, similibus pathematis
non prementur? cur grauidis vteri strangulatus non
contingat, si menstruum per vterum excurrat? cur strangu-
latae viuant sine respiratione & pulsu, siquidem re-
spirationem à vita, & hanc respiratione non posse se-
parari docuit Galenus 6. de loc. 5. ita vt respirantem non
viuere, & viuentem non respirare, sit impossibile? solu-
ta inuenies lib. 3. Hist. Princip. Medic. in com. cit.
hist. 9.

Curatio.

Dplex medendi scopus huic vitio utilis est: alter
quum foemina accessione apprehenditur; alter ex-
tra accessionem, in qua etiam de præcautione agen-
dum. A primo scopo faciamus exordium, circa quem
triplex indicatio insurgit: Prima, quæ vterum ad pro-
prium locum convertere docet. Secunda, quæ euapo-
rationem ab vtero ad superiora impedit. Tertia, quæ
materiam in vtero infixam, ex qua præui halitus eleuan-
tur, extra vterum eliminare suadet.

Prima compleetur clysteribus acribus, quorum formu-
las lib. 1. c. de Epilepsia, & Apoplexia descripsimus, vincu-
lis dolorificis in partibus inferis, aspermis frictioni-
bus cum sale, & aceto feruفات, celebratis, quæ toto
paroxysmi tempore debent administrari his enim for-
tibus medicamentis facultas expultrix excitata, noxiū
humorem repellit ad inferas partes, & fit promptior re-
vulsio excrementorum, & vaporum, quæ tumultuarie,
& assidue in partes superas obrepunt.

Fœmina iaceat in lecto supina, & capite eleuato, &
inferiores partes sint declives. Totus venter manibus
erit fricandus, non circuncircata, sed manus debent
comprimi versus partes infernas, iunctæ oleo laurino,
irino, rutaceo, sesamine, Naphæ, spicæ; huius enim auxili-
ij ope, flatus ab vtero eleuati discutiuntur, vterus redit
ad proprium locum, & humor impactus feliciter ac-
tuatur, vt à natura possint expelli.

Dum

Bum hæc parantur, naribus apponere oportet, quæ
fætidum ex se odorem expirant; cùm enim calida sint
& actia, facultatem animalem consopitam excitant, fla-
tus discutiunt, & vterum ad proprium locum derubant:
Ea sunt suffumigia parata ex pennis perdicis, ca-
pillis vñis, cimicibus, calceo veteri, sulphure, asa fœ-
tida, galbano, opopanace, serapino, ruta, nigella, thymo,
sinapi, quoru vaporem, & fumum olfacere oportet.
Parti inferiori, & intra vterum indenda, quæ iucundum,
& suaevem ex se eructant, vt Moschus, Gallia mo-
schata, Ambarum, lignum Aloës, Styx, Cinnamo-
num, Caryophyllum, vel ex iis in prunas ardentes con-
iectis, fiat puluis ad suffitum per vuluam. Hoc est à me
admonendas iubet, quoniam interpretari debet, vt ap-
ponantur infra ipsum.

2. Sem. melanthij, 3. B. styracis calamit. schoenanth.
calami aromatici, spica nardi, an. 3 iij. rosar. rubr. 3 ij.
gallia moschata, 5. vj. Fiat puluis.

Virum verò vterus odoribus moueatur? dubium est ar-
duum, quod cùm perfuctorè attigerimus, lib. 2. Hist.
Princ. Medic. in com. Hist. 47. eius hoc loco vberior ex-
plicatio reddenda. Suaevissimis enim ipsum odoribus de-
lectari, ingentemque ab ipsis voluptatem suscipere, si-
cuti à malis indignari, & molestiam ferre, ex eo con-
stat, quod aromatum suffru expandit, rebus verò
fœdis, & pessimum odore spirantibus refugit, atque
contrahitur. Hinc est quid Galenus 1. ad Glauc. c. 14. in
defectu animi ex vtero, naribus ea quæ fœtidissimum
odorem obtinent, vtero autem odorata, & quæ laxare,
ac calefacere possint, medicamenta adhibere, non sine
maxima ratione consuluerit.

Idem, sed vice versa, in vteri procidentia facere Me-
dicis præcipiunt, nempe odores iucundos, Ambarum
nimis, moschum, Galliam moschatam, Aliptam
moschatam naribus continenter admonere, fœdos ve-
rò & tetros muliebribus locis; ob idq; taurino, vel bu-
bulo fœrcore vterum per infundibulum suffunt, idque
etiam facere solent Ammoniaco, sagapeno, opopanace,
per se, aut vrina fœrente solutis. Muliere sic circum-
testa, vt vapor fœdus nares non attingat, sed per ipsis
bonus, & voluptuosus solum ingrediatur: ad hoc vt
uterus, qui infrà ad eius collum, & non nunquam
foras egressus est, ac procidit, sursum, ac in suum locum
ascendat. In vteri autem strangulatu, fœtentia hæc, quæ
dicta sunt, naribus admouent, suauiter verò olenia
subtus ponunt, vt descendat, ac in propriam sedem de-
labatur.

Neque hæc vterum odorandi sensum habere con-
firmant, sed à natura ea obtinere: Verùm appetitus hic
grandissimorum odorum, quo vterus flagrat, non anima-
lis existit, sed naturalis duntaxat, qualis viscerum est
dulcium ciborum: vt enim hæc, dulcia audissimè alli-
ciunt & oblectantur, respuunt amara, nullo sensu gu-
stus, sed affectu tantum naturali; sic vterus naturali af-
fectu ad bonos odores mouetur, aërsatur eos qui fœ-
tentis sunt.

Solue secundò. Dolor, & tristitia in omni sensu ad-
sunt, cùm sint passiones sensus, veluti voluntas; non pos-
sunt autem hæc fieri, nisi actio fiat confertim, & simul-
tanè: cùm ergo fœtida, ingrata, & olfactui inimica na-
turam fœdere, sp̄ritus animales, qui pro sensori
innumeribus perficiendis, abundant in copia multa, simul
cum sanguine, & sp̄itu vitali, ad suum principium re-
trahuntur; hi verò vaporibus ab vtero eleuatis obuiam
facti, ipsos partim caliditate qua pollent, attenuant, ac
resoluunt, partim violento illo motu ad inferas partes
deturbant, relaxant, & aperiunt vias, ac virulentiam à
semine, & sanguine menstruo relictam, extra vterum
propellunt.

Odorata vtero admota contrarium efficiunt: nam
vis sensibilis cum spiritibus, & sanguine ad obiectum
percipiendum affatim mouetur, & cum eis vapores ab
vtero eleuati iterum ad eum conuolant, & præcipiti

A lapsu tuunt, quo tempore odora, & grada vtero apposi-
ta, sua tenui, & calida facultate illorum frigiditatem
corrigit, crassitatem attenuant, laxant vias, ac dilatant.
Ob hanc causam Galenus cit. ad Glauc. odorata simpli-
citer supponenda mulieribus hysteris non affirmat,
sed quæ laxare, & caliditatem possunt imperauit.

Cucurbitæ in inferis partibus appositæ, vterum
deorsum vehementissimè attrahunt, siuque fatus
discutiunt. Imponantur siccaæ infra umbilicum, non
verò supra, vt quidam faciunt inconsultè, alioquin vte-
rum ad superiores partes auerterent: neque Aëtius ali-
ter præcipit excercendum, dum iuxta umbilicum eas
admouendas iubet, quoniam interpretari debet, vt ap-
ponantur infra ipsum.

Si verò his præsidii accessione non cesset, intra nates
immittantur, calamo intruso, pulueres ad sternutamen-
tum prouocandum, quoniam, vt dicebat Senex 1. Aph.
35. Mulier qua vterinis molestatur, superueniens sternuta-
tio, bonum, & vt Galenus confirmat in com. Quoniam
vterinis suffocationibus, superueniente sternutatio, patiens
aliquantulum leuat, non solum quia est bonum sternutatio
sponte adueniens, iis quæ ita se habent, mulieribus, sed quo-
niam & causa, vt quæ sit huius passionis remedium. Signum
itaque bonum existit, quia naturam ostendit, & proprietatum
meminisse motionum, & quæ prius torpebat, excitari, ac re-
uiuscere, quandoquidem aliquam cūcīt superfluitatem.
Quapropter mirificè ob dictas causas sternutatio pro-
delle solet. Eam parabis hoc modo.

2. Piperis, sinapi, pyrethri, castori, sagapeni, ellebori
albi, nicotiana electa, an. 3 j. Tere omnia tenuissimè, &
fiat puluis intra nates immittendus.

A vino omnino cauendum: nam fetè odorum est,
& vterum sursum euocat, exagitat corpus, inflamat,
vapore suo caput replet, fatus eleuat. Si tamen syn-
cope, aut nimia adit virium resolutio, pauxillum
offerendum, & hoc modo intelligendus Hipocrates,
lib. de natur. mulieb. post princip. §. & aperto ore vinum
infundito.

De phlebotomia quærendum: Vtrum in accessione
celebranda? Dic. Si accessione à semine retento originem
ducit, ea minimè exercenda, sed propriis auxiliis ad
absuendum semen accommodatis pugnandum. Si
verò à sanguine menstruo retento concitetur, ea præ-
sentaneum auxilium esse censeretur, dummodò vires ad-
sint, ætas floreat, & foemina pleno vixti sit assueta, ve-
næ sanguine turgent, tunc intrepidè non solum se-
mel, sed bis, & ter in talo secunda vena: cùm venas
grandissimas habeant, plurimo, crassiores sanguine re-
plentur, qui retentus, prohibitus difflari, & in vtero
concultatus, putrescit, malignamque induens na-
turam, superas partes aura venenata ferit, lacinat, &
premit, & maximè si sanguis per nares, aut vomitum
excernatur, quia tunc si menstrua erumpant, salubre
est, iuxta Senis edictum, lib. 5. Aph. 32. Si minus, vt
Galenus monet in com. prouocanda menstrua secta fa-
phæna. Neque aëras, in accessione foeminae esse
torpidam, ad ferenda remedia ineptam, totumque
sanguinem in visceribus esse collectum, & hac ratione
minimè vacuari posse secta vena, naturamque sui mu-
neris esse oblita, foeminaque in accessione esse, in
qua iuxta Celsius lib. 2. cap. 10. impium est, & ab arte
alienum sanguinem mittere: Nam sententia Celsius in-
telligenda est, de morbo qui præstat inducias, non acu-
to, atque lethali; non verò de truculento, & ex se exitum
minante, in quo, quoque tempore exerceatur phle-
botomia, maximam commoditatem præstat. Natura
verò excitatur, & ad partes inferas auocatur crutum fri-
ctione, vinculo, balneo, quæ phlebotomiam ex talo
præcedunt necessariò; quorum ope sanguis concretus,
& crassus liquefit, attenuatur, & fluidus factus ad mo-
tum redditur paratissimus. Si vires non ferant, vtero
scarificationibus factis in foemina, nam hæc casdem com-
moditates

moditates præbent, quām phlebotomia. Vel hitudines A

Vomitum consulunt plures, quem Auicenna, & Aëtius propriis capitibus perlaudarunt. Verū cùm hoc præsidium non reuelat, sed ad partes superas humorem attrahat, omnino admittendum non est, nī vteri strangulatus ab alimentis, & potibus initium habeat, & pituitosus succus in ventriculo redunderet in copia multa, naturāque negotium facebat; eo enim tempore, etiam vterus ad superiora retrahi videatur, nihilominus vtilis est, ex eo enim maior vtilitas, quām noxa subsequi solet.

Transacta accessione, studendum est ne iterum revertatur, quod fiet, si humor exuperans vacuetur, aut illius generatio impediatur. Si ob retentionem seminis eueniat, concubitus salubris est, cuius ope partes genitalia incalescunt, laxantur, dilatantur, & humiditates in vtero retentae, quā tandem in beneficam debebant abire naturam, extrā funduntur. Quare si licet fœmina viri consortio possit frui, nullum illi vtilius, & accommodatus potest imperati auxilium, cùm ex semine retento, putrefacto, venoso, dita, & terroris plena impostetur concitentur symptomata, quād difficilem postea habent correctionem, quā Galenus 6. de loc. cap. 5. proposuit, & nos appositis exemplis lib. 3. Histor. Princip. Medic. in com. Histor. 9. ex veterum mente recitauimus. Hæc est causa, ob quam Hippocrates lib. de genit. in med. dixit, mulieres quā coēunt, magis sanas esse, quām reliquas; quod non solum contingit ex eo, quid semen non retineatur, atque putrefact, sed quoniam ipsis menstruæ purgationes felicius excurrunt, ob causas diætas.

Si verò hoc auxilium consequi non possit, omni cura studendum est, ne abundet semen; quod si exuperet, copiāque sua fœminam molester, id discuti & euacuari oportet. Interdicenda sunt alimenta, quā plurimum nutrunt, sanguinem generant, & semen. Præparandi humores crassi, frigidi syrups, inter quos primarium locum obtinent syrups Botrag. Cichor. Capil. Vener. de duabus Radicib. sine aceto, Byzan. de Menta, Artemisia, & Nenuphar: Dissoluantur cum aqua Borrag. vel decocto Capil. Vener. Glycyrrhiz. Sem. dauci, Anisi, fœnicul. Dictamni, Radic. Angelic. au. Bryonia. Expurgetur humor cum pilulis de agarico, Aggregat. de Hiera, Rhab. Senna, & similibus.

His factis, ad minuendum semen, & absimendos flatus accedere opus est, oblatis tabellis Diagaland, Diatrion piper. & Diacalamenho. In quem usum sequentes viles sunt.

C. Sem. agni casti, vrtice, lactuce, plantag. portulac. an. 3. j. flor. nemphar. & papaver. an. 3. B. cornu cervi cfti. coral. rubri. an. 3. j. B. Cum saccharo dissoluto in aq. ros. fiant tabellæ sec. art.

Neque minoris momenti sunt trochisci Rhafis, sèpè à me experti, quorum descriptionem proponit cap. de strangulatu vteri.

C. Sem. cicutæ, menthastræ montani, sefæleos, aristolochiae rotunda, rubia tinctorum, folior. agni casti, foliorum ruta, an. 3. j. Cum syrupo de Artemisia, parentur trochisci sec. art. Desuper assumentur quatuor, aut quinque vnciae aq. fœniculi, aut decoctionis radicis chinæ, aut similacis asperæ.

A medicamentis purgantibus abstinentum, cùm enim nullum detur, quod semen electiuè expurget, potius nō cent, nam corpus commouent, & agitant humores; & licet semen vacarent, hoc opus perficeretur cum molestia multa, illud enim later in testibus, & labyrinthis vasis semen continentibus. Solùm ergo vtendum est illis, quā reliquos humores in corpore redundantes evanescere nata sunt. Tuitius tamen remedium est, in hunc usum, tribus horis post cenam, vnam aut alteram pilam offerre per plures dies.

A dore subfrigido vniuersali cessabat perpetuò. Tertio mense vterus accreuit in aliqualem molem; quare obstetricum iudicio in grauidationis suspicionem incurrit. Quarto mense eleuato vtero in maiorem molem, vterinis symptomatis miserissime opprimitur: Sæpius enim in die syncope affecta, respirationis difficultate, corporis refrigeratione, & motu inordinato, torpore, sensus & motus priuatione quatieratur immuniter, cum meru, tristitia multa, & somno profundo. Hæc ad se rediens, ex pube vapores ascendere ad cerebrum, & præcordia verus, qui oculis caliginem, & corpori torporem inducebant, manifeste se præsentire dicebat. Tandem cùm Medici plurima pro vteri strangulatu machinarentur auxilia, & omnes eam grauidam esse purarent, cùm vterus in maiorem molem continuò accresceret. Ecce vna die, pubis infando, crudelique dolore cruciata, ac si inguina perforarentur, summa cum angustia, anxietate, cordis tremore, sudore frigido, exanguis, pallida, sine voce, sine sensu, sine pulsu, eiecit per vterum frustum carnis nigrum, solidum, compactum, cydonij mali prægrandis magnitudinem superans, aculeis rotundis, paruis, extrā protuberantibus circumseptum, quo expulso, illa quā pro deplorata erat habita, à morte, & à strangulatu vteri conualuit.

OBSE

Pro præseruatione ab vteri strangulatu, pilula Hysterica præstantissime.

C Vm vteri strangulatus à semine retento, menstruo suppresso, humoribus virulentis in vteri capacitate, inundantibus, aut aliis malignis ichoribus ortum ducit, Medici in vacuando toto, roborando, & mundando vtero omnem calculum imponunt, ne iterum in eundem morbum relabantur fœminæ. Mihi inter præsidia hoc satis fuit in usus similes. Si enim illæ, vnam, aut binas pilulas per menem, tribus horis à cena assumperint alternis diebus, proculdubio sanitatem accipient.

C. Agarici elect. 3. iv. elaterij preparat. esula. an. 3. B. spica nardi, mastich. ros. rubear. cinnamomi. an. 3. B. aloës. 3. j. B. iridis Florentia. 3. j. castorij, ammoniaci, galbani, sagapeni. an. 3. j. B. myrra, croci. an. 3. j. stibij preparat. 3. j. Cum succo Matricariae, Mercurialis, & aqua vita, sicut Magdal. & seruetur usui.

CAPVT XVII.

De Vteri procidentia.

Definitio.

V Teri procidentia, est vteri ad inferiores partes prolapsus. Quum enim vteri corpus per fœminæ pudendum erumpit, & pendens prædicta figura conspicitur, vteri procidentia appellatur. Et lieet vterus, antè, retro, supernè, infernè, vinculis vndique sit ligatus, tamen procidit, non quid ex toto à ligamentis solutus prolabatur, sed quia illis laxioribus factis, facile sponte sua usque ad illam partem demittitur.

Causa.

C Ausæ, aliae sunt internæ, externæ aliae. Hæ plures sunt, vt exercitum immodicum, oneris gravis gestatio, sternutatio frequens, percussio supra vterum, vociferatio magna, strepitus ingens, venus assida, maximè post partum, aut in purgatione ipsa, terrot, lignorum sectio, saltatio vehemens, casus ab alto, pedum ac lumborum frigus. Internæ causa sunt, vteri inflammations,

OBSE

Vteri suffocatio ab infrequentí causa originem dicens.

E Xemplum inauditum propono, non solum strangulationis vteri, quā nonnunquam, etsi raro, ab aliis causis præter semen retentum, & sanguinem menstruum coercitum oriri potest, sed ad rei admirandæ nouitatem palam faciam. Laborauerat quadragenaria fœmina mensibus septem, animi deliquio, quod ex interuallis cardiogmos comitabatur, adeò vt assumptos cibos illico vomitione rejeiceret. Et licet menstrua suo tempore decurrenter affluenter, tamen secundo mense, bis, tērue tremore quatieratur totius corporis, qui su-

mariones, soluta vnitas, humiditas excrementitia membranas vteri relaxans, quibus laxatis vterus proprium situm non seruat; & hæc causa est omnium frequentissima, præsertim si præcessit vita otiosa, vsus alimen-torum frigidorum, ex quibus excrementorum crudorum copia gignitur. Huic etiam malo originem præ-bent praua fcetus extractio, violenta secundinæ depul-sio, spiritus cohibitio, plaga, partuum frequentia: omnia enim hæc vterum dilacerant, membranas dis-rumpunt, ligamenta soluunt, & vterum ad inferiores partes præcipitant.

Signa.

Signa notissima sunt: Nam vbi obstetrix locos mu-
stiebres tangit, & dest in vteri ostio grauitas, & tumor
qui forma, sed varia, pro affectus vteri, & colli eius
amplitudine. A tumore vteri, stercus, & vrina suppri-
muntur, rectum intestinum, & vesicæ collum compri-
miente. Febris comitatur, sanguis plurimus erumpit,
premit dolor magnus partium, quibus connectitur vte-
rius, putà, ilium, lumborum, ossis facti, hypogastrij,
& pudendi. Si ligamenta mucore multo laxata sint,
indolenter excidit, præcessit victus ratio humidior,
nudos diu scemina in frigida continuit pedes, vel
aërem frigidorem admisit, seu fluente menstruo, seu
puerperio.

Præfigium.

Licet omnis mutatio situs in utero, pessima sit, & C
lauissimorum morborum praenuntia; non solum
enim foeminae steriles fiunt, & ingratæ viris, verum
persæpe intereunt: tam ex uteri procidentia non ita
foeminae decedunt; nam quamvis totus prolabatur, &
putrilagine affectus huore occupetur, amputatione cu-
ratur: mulieres enim sine utero vivere possunt, vt pos-
to exemplo ostendimus ex prisorum mente, lib. 3. Hist.
Princ. Med. in com. Hist. 7.

Curatio.

Tripex in hoc affectu medendi ratio insurget : Prima, quæ vterum ad proprium locum reducit. Secunda, quæ reductum tuetur, & efficit, ne iterum decidat, remota causa, quæ prolapsum excitabat. Tertia, quæ vterum in propria sede confirmat. Circa priam mulier collocanda est supina, pedibus elatis. Si vterus tensus sit, aut tenitens, emollientibus fouendus. Si vesica, aut intestinum rectum, inter quas partes vterus sedem sortitur, sint repleta, vrina prouocanda, fæces prolixiæ. Si flatus has partes induret, & reductio ineptas reddat, foimenta flatus dissoluentia admouenda, foetida vtero applicanda, odora naribus apponenda. Cucurbitulæ scapulis, & supra umbilicum affigenda.

Circa secundam curandi rationem , eam medicatio-
nem efficies , vt si corpus fuerit plenum , sanguinem
mittas , vel superabundantes humores euacues. Sed
quoniam ferè excrementitia humiditas est in causa , vt
labatur vterus,idcirco pituitos humores expurgare , & E
vterum exsiccare oportet leuiter , & paulatim , ne tota
humorum copia in partes inferas confluat. Quare tu-
tius est ex interuallis vomitum ciere , & clysteribus vti
qui calefaciendi,& exsiccandi sortiantur vires. In quem
vsum utiles sunt insessus exsiccantes, inunctiones, suffu-
migia ex Lauro,Betonica,Aniso,paucio Cinnamom. Li-
gno aloës, Rorëmarin. Puleg. Absinth. Si caput ad vte-
rum humiditates demittat , fontanella in brachio , vti-
lissima. Exsiccantur humiditates serosaë balneis natura-
libus, sudoribus ex ebeno, exsiccante victu , & aliis que
calefaciunt, & exsiccant.

O B S E R V A T I O.

*Id firmandum veterum in situ suo,
emplastrum excellens.*

Est mihi pro procidentia vteri firmum experimen-
tum de emplastro hoc, quod pectini, & lumbis ap-
positum, mirificè vterum roborat, confirmat, humidi-
tates exsiccat, & ipsum retinet in situ suo.

L. *Summitat. rubi, folior. myrti, folior. lentisci. an. Mij*
hypocistibid. 3 B. fol. cyperi, M. B. nucum cupressi, 3 iv. cen-
taurij minor. rosar. rubrar. flor. an. flor. camomil. anethi,
saluie. an. P. j. absinth. Pontici, M. B. gallar. b. storta, burse
pastoris. an. 3 iij. sang. draconis, lapiatis hematitis, an. 3 iij.
Coque in vino rubro, prius ter chalybeato, quod sit sa-
tis, ita ut remaneat $\frac{1}{2}$. B. adde Olei mastichini, & myrrin.
an. 3 iv. terebinth. B. j. Coque iterum tandiu, quo usque
absumatur decoctum cum oleo: Iterum adde Thuris,
galbani, styracis, picis sicca, an. 3 ij. mastich. 3 B. pulu. con-
solid. maioris, 3 iii. sem. lanendulae, coral. rubri, myrrillor.
an. 3 j. ambari, 3 viii moschi, 3 v. ladani, 3 B. & secun-
dum art. fiat emplastrum, & super corium tenue arieti-
num extendatur.

C A P V T   X I V .

De Vteri inflammatione.

Definitio.

Vteri inflammatio, est tumor in vteri substantia, ex sanguinis affluentis copia prognatus. Hac ratione distinguitur à tumore vteri, qui sit in hydrope, ex flatu, scirro, & alia quavis substantia mucosa, quæ vterum in maiorem molem eleuare potest: Nam hoc loco, nomine inflammationis, non siccam, sed eam quæ fluxio- nis sanguineæ soboles est, intelligendam puto, cætera- rum inflammationum instat, quas dolor, tensio, tubor, calor exurens comitantur, quam inflammationem, phle- gmonen Græci appellare consueuerunt. Inflammari er- go potest vterus ex qualibet hymore, cum sanguine exuperante permixto, hancque accidere in parte anti- ca, postica, superna, fundo, cervice, certum est, & intet omnes antiquissimi auctores Moschlio, & Cleopatra confirmarunt.

Neque intes, vterum frigidum esse, neruosum, vel fibrosum, dissitum à fonte caloris, in quo flatus redundant, mucosi humores crudi, putitosi, proptereaque frigidis morbis esse obnoxium: Nam vterus venas grandissimas habet, 6. epid. sect. 5. com. 14. quæ sanguine sepiissimè turgent, & per vterum menstruæ purgationes typicè statim mensibus decurrunt: à quo sanguine, vel abundante in ipsis venis, vel menstruo retento, vitiato, putrefacto, inflammatio frequenter emanat.

Causa.

Ex sanguine feruente ac tenui, per exiles venas à cava delapso in vterum, vel ex menstruo retento, & putrefacto, huius partis fieri inflammations quotidiano exper

Præfigum.

perimento compertum est : Si enim vterus , pars reci-
ens , debilis est , iecur squalidum , igneum , corpus plu- A
mo sanguine redunderet , quis dubitat ab affluente co-
oso sanguine in vterum prolapso , concitari inflam-
ationem posse , sicut quando vel menstruus sanguis à
uto nimia copia excurrat , vel suppressus & maximè à
artu non ventilatur , sicque prohibitus difflari putre-
at , & phlegmonem concitat ? Quare causa primaria
nterna est plenitudo sanguinis , vel uniparsalis in venis ,
el particularis in vtero existens .

Verum autem à semine retento per se uteri inflammatio
posit concitari possit, & controversia est maxima inter au-
tores. Annunt Arabes, & præsertim Auicen. 21.3.
act.4. cap.10. Et quandoque fiunt apostemata in matrice
propter eleuationem spermatis, &c. Si enim turgeat semen
in utero, retineatur, & putrefaciat, quis dubitare poterit
ab eo copioso ad ducto posse fieri inflammationem?
Dic, quod etsi hoc verum sit, tamen vera inflammatio
solo semine retento, vel putrefacto concitari non
possit, cum haec per se à copioso sanguine originem du-
cat. Verum quidem est, ab hoc fonte, conuulsiones,
affocationem, & alia grauissima damna emanare, non
tamen uteri tumorem. Cum hoc tamen negandum non
sit, ex accidenti hoc effici posse: si enim semen suapte
atatura calidum, in utero affluenter redundans, titillat,
irritet uteri facultatem ad expulsionem sui, & dolorem
accersat, humor ex toto confluit ad ipsum, ob do-
rem, calorem, & debilitatem; quare concurrente
humore ob causas dictas, phlegmone principium
derit. Hac ratione ex foeda, virulentaque alia sub-
stantia, in ipso utero impedita, gigni posse tumorem
uteri est verisimile. Externæ cauæ apud Auicennam,
sunt saltus, percussio, concubitus immodicus, partus
aboriosus, abortus, flatuum copia, exercitium immo-
deratum, frigiditas nimia; haec enim vel dolorem infe-
rendo, vel retinendo excrementa, ex accidenti inflam-
mationi generationem præstant, cum fluxionem simul
accersant.

Curatio.

Vpposita optima victus ratione , quam in cæteris inflammationibus obseruandam esse prædiximus, enitendum primò, ne inflammatio augeatur ; quod opus cum multiplici præstari possit præsidio , nullo alio promptius quam venæ sectione perficitur : sed in hoc remedio stabiliendo Galenum fuisse discordem rentur colures , quare querendum : *Vtrum in hoc affectu commodi sit venam secare in brachio, vel in crure ?* Nam lib. de vena sectione, cap. 18. §. Porro uteri inflammationes, magis etiam quam renum, à venis in crure sectis inuantur : & lib. 13. metb. cap. 11. idem confirmat, §. Renibus verò, & vesica, & pudendo, & utero sic habentibus, qua in cruribus sunt sita, ac precipue qua circa popliteum sunt, si minus, eas qua iuxta malleolos, &c. Contrà suaderet faciendum, lib. de humorib. com. 13. §. Itaque si dextra uteri pars male affeta sit, è dextro brachio, dextrisque crure mitendus sanguis. Hac enim ratione auertitur sanguis, ne in inferas partes possit delabi, quod est axioma vniuersale Galeni , latum 13. metb. cap. 6. §. Quippe preceptum in contrarium reuulsionis in omnibus talibus commune est. Neque igitur cum vel circa sedem, vel aliam huic vicinam partem phlegmone incidit, alium deiicies: neque cum in vesica, vel cole, vel re-nibus est coepit, pharmaca qua urinas prouocent, bibendas dabis: nec si mulieri in utero, vel pudendo infedit, menses huic prouocabis, sed ad partes que maximè longinque sunt semper reuulsionem facies, estimata scilicet tum phlegmones magnitudine , tum corporis totius statu. Subscribunt Paulus, & Aëtius proprio cap. qui in uteri inflammatione potius à cubito , deinceps à talo sanguinem fundendum impearatur.

gna-

Igna elegantissimè proposuit Hippocrates , lib. 2. de D
morb. mulier. num. 10. §. Si verè vteri inflammati fue-
nt , &c. De quorum numero sunt ardores , ac dolores
in locis muliebribus percepti , præsertim lumbis , pecti-
ne , & toto ventre. Adest capitis dolor , delirium , pro-
nnodus , somnus , colli conuulsio , ceruix , multis tenuibus
enulis instar telæ aranearum variegata. Venter nunc
utus , nunc mollis , interdum tumidus appareat. Vexant
omitus , & animi deliquia. Febris est acuta , valida , ve-
temens , ob maximum consensum vteri cum corde , ex
Gal. 6. epid. selt. 1. com. 2. & 3. prorrhet. com. 27. & 6. epid.
ct. 5. com. 14. §. Calidas autem vehementesque febres ex
uteri phlegmone accendi , neminem in artis operibus versa-
rum præterit , quia uterus plurimas , grandissimasque venas
abet , in quibus , aut prope ipsas , si sanguis putrefacat , febrem
succendi de synochorum genere est necesse .

Ægræ grauissimo capitis dolore torquentur, in similitudine maximè, quoniam vapores à putrescente sanguine elati cerebrum distendunt, lancingant, & premunt. Si sit inflammatio in parte anteriore, dolor magis perstinem infestat, & vrinæ suppressimuntur, vesica enim ab inflammato vtero comprimitur. Si in posteriori parte consistat, lumbi dolent, ardent, retinentur fæces. Si afflantur latera, inguina apparent dura infirma. Si in veteri ore progerminet, hæc pars tactu percipitur dura, rigida, ardens. Speciem verò humoris ex signis facile percipies, quæ vnumquemque humorem redundare in corpore significant, de quibus sèpe plura in superioribus capitibus protulimus. Si verò in suppurationem vergat, ex signis puris hentis cognosces manifestè.

decreto. Purgatio tarda offerenda , quoniam defert ad infirmas partes humorum momentum. Quod si expurgantibus vti necessitas cogat, ea sint lenia, & iam eunte inflammatione in declinationem , præmissis præparatis syrups, quæ prædominantis humoris acrimoniam contempent.

Vniuersalibus vacuationibus celebratis , ad ea præsumdia accedendum , quæ parti tepida apposita affluxum humorum impedire possunt, vt sunt aqua Plantag. Solani, Ros. Endiu. cum sanguine draconis, aur boli armeni: & si dolor vrgeat, misceantur cum oleo Ros. Ouro. farina hord. fabar. cum decoct. Maluar. Violat. ex quibus cum succo plantag. vel solani , vnguentum parabis, vel Cataplasma. Si verd dolor. vrgeat, accedes ad oleum papauer. adipem anserinum , butyrum insulsum oleum,

oleum Violar. Lac muliebre, albumen ouj, coriandrum A & lescat, & foetum, vel matrem interimat. Quod si ob foetum, vel dejectas vires, ex alia parte sanguinem mittere tentes, præterquam quod parum fuuabis, in grauiora damna eas coniicies: si enim ex mariscis sanguinem exhauiendum cures, extracto à viciniori loco sanguine, foetum præcipitas, exanimas, & abortum concitas: si cucurbitas scarificatas dorso affigis, terres ipsas, vnde metu percusse foetum sustinere nequeunt, imò ipsum intempestiuè excludunt.

O B S E R V A T I O.

In inflammatione uteri, cucurbitula, scarificata super pubem, remedium celebre.

E T si Medici edocti à Galeno in locis multis, solum in pleurite, pulmonia, inflammatione hepatis, ventriculi, lienis, cucurbitulam scarificatam imponendam consulant, sufficienter prius vacuato corpore, vt causa coniuncta elidatur foras, tamen in inflammatione uteri ob eundem usum, esse utilissimam, non semel adiuueni. Cùm enim foeminae dolores paterentur immanes infra umbilicum, quos tumor in eadem parte, vigilia, febris ardens, anxietas, paraphrenitis, lingua fuliginosa, exusta comitabantur; neque hæc symptomata sœua, tot vacuantibus, & alijs cederent auxiliis, vt apponenter cucurbita magna super pubem, vel in parte in qua tumor magis percipiebatur, derasis prius pilis, imperauit, idque cum scarificatione multa: qua vacuatione celebrata, lochia emanarunt copiosè, & illæ symptomata mitiora expertæ sunt. Hac ergo sarcina ex viciniori loco deposita, paulatim paucis applicitis conualuere.

C A P V T XV.

De Regimine pregnantis.

Q Væro primo: *Vtrum morbi granidarum sint græves, difficiles, lethales;* De regimine prægnantis Medicus debet esse valde sollicitus; si enim ordinem, & modum quo ipsa debet gubernari, negligat, atque contemnat, ipsa his præceptis orbata, maiora pericula in posterum experietur, graibusque morbis oppressa, vel abortum faciet, vel occumber, Ut verò toto animo, cura, ac diligentia hac præcaueat, & stinet prius necesse est, quæ funest, diri, & insuperabiles sint ipsorum morbi, quos, quum semel apprehenderint, tam difficile est curare, quæ esse Medicum, adeò intricati, horribiles sunt, & exitiales, vt in eorum curatione per quam viam, & semitam Medicus ingredietur, penitus ignoret.

Hanc gravitatem, periculum, ambiguitatem faciunt plurima. Cùm enim menstruus sanguis, virulentus, & malignus natura suapte, tot mensibus retineatur in utero, in quo tanquam carcere quodam circumscriptus non recte ventiletur, & sic putrefaciat, & in veneficam abeat naturam, nil mirum si plurimos morbos E excitet terribiles, ac insuperabiles, quorum sauitiem coercere, & retinere, aptis accommodatisque præsidis difficulter possumus.

Acuti morbi triplici curantur auxilio, venæ seftione, purgatione, & recta ratione victus. De primo auxilio agendum. Hoc non ea securitate, sicut in alijs potest administrari: nam sicut affectus remedium est, sic illatum vires exhauit, cùm alimentum foeti detrahatur. Quare antiqui in illis, hoc auxiliij genus tantopere pertimescebat, & magis si foetus sit maior. Hinc sit vt non extracto, sanguine,

A ne, pro plenitudinis, & morbi ratione morbus inflescat, & foetum, vel matrem interimat. Quod si ob foetum, vel dejectas vires, ex alia parte sanguinem mittere tentes, præterquam quod parum fuuabis, in grauiora damna eas coniicies: si enim ex mariscis sanguinem exhauiendum cures, extracto à viciniori loco sanguine, foetum præcipitas, exanimas, & abortum concitas: si cucurbitas scarificatas dorso affigis, terres ipsas, vnde metu percusse foetum sustinere nequeunt, imò ipsum intempestiuè excludunt.

B Purgatio in illis celebrata etiam sua habet incommoda. Hæc perturbat, exagitat, mouet, licet sit clemens, & in modica quantitate oblata; emollit enim acetabula, quæ laxiora facta foetum non sustinent. Si sit violenta, & pharmacos fortibus parata, febris concitat, irrequieto cursu humores, huc & illuc furibundè per corpus impellit: foetum interimit, calore, amarore, & attractione noxij humoris ad uterum: demum abortus est causa. Ob hanc rationem, solum à quarto ad septimum mensem, turgeante materia princi expurgandas esse gaudiæ monuerre in editis. Denique si per aliam regionem medicationem moliaris, nempe vomitum, violenter corpus perturbas; si per clysterem lenem, foetum præcipitas; si per validè attrahentem, in ea damna illas coniicias, quæ ex medicatione oriti prædiximus.

C Victus ratio in morbis acutis tam necessaria, in illis administrari nequit, ne foetus nutrimento suo defraudetur: quare Medicus non potest in illis vt parco victu, qui licet sit foetui salutaris, debilitat vires, corpus inanit, foetum exanguem reddit, qui cùm non possit à matre sustineri, nec nutriti, necesse est vt ruit in deterius, & maximè, si sit maiori qui maiori alimento indiget.

D Deinde plura sunt, quæ morbos grauidarum ad curandum difficiles reddunt: neque enim huius difficultatis ramedia in causa sunt, quod pro morbi indigenia non possint administrari, sed alia latent abscondita, quæ ipsos graues faciunt, ac ferinos: ipsæ enim cùm utero ferunt, non exercentur, vivunt in otio, & vita sedentaria, & maximam crudorum succorum copiam accumulant. Hæc est causa, ob quam Arist. 4. de animal. generat. cap. 6. bruta utero gerentia magna ex parte optimè valere asserit, quia exercitio omnem prauum humoris colluuiem absument.

Accedit copia alimentorum praui succi, quibus illæ malacia, & alio depravato appetitu laborantes, per totum grauidationis tempus, intemperanter, & intempestiuè vescuntur. Deinde foetus dulcissimo sanguine nutritur, deteriore relicto, qui cùm longo temporis spatio sit retentus, putreficit, totum corpus, etiam si recte à natura gubernetur, citò inquinat, & odore suo prauo spiritus foedat, vires prostrernit, foetum perturbat.

E Quid dicam de animi pathematis, quibus ipsæ multoties inopinatæ subiiciuntur; nam irascuntur, timent, facilè in varias figuræ, auditu quoq; nuntio, permutantur, marent, tristantur, à quibus omnibus commouetur corpus, spiritus euanscunt, corpus contabescit, sanguis aduritur, febris concitatur, quæ ob apparatus in corpore præexistens, sœpe in malignam, alteriusve conditionis sortem degenerat, & foetum vel acutie, vel diuturnitate interficere nata est.

F Ex his discant Medici, quo in periculo versentur, quum morbos grauidarum curando assumunt, semperque cautæ & maturo consilio remedia in illis celebranda curent, quoniam mulierem grauidam capi aliquo acuto morbo lethale dicebat dictator summus. Aph. 30. ex ipso enim expectandum, & funesta mortis, ita vt lib. 1. de morbi. 3. de earum salute desperet Hip. dum sic

sic ait: *Si mulier utero gerens, peripneumonia, pleurisid. A phrenitide, aut ardente febre corripiatur, aut erysipelas in utero fiat, necessitatem habet, ut ab ipsis perimitur.* Quo pacto diuinus Hippocrates, seu ratissimum exemplum afferit, 1. epid. sect. 3. text. 30. cuiusdam utero gerentis in littore decumbentis, quæ cùm atrocissimo laborasset morbo, sauvissimis stipato symptomatis, citra matris, ac foetus perniciem, decimo quarto die, ab eo absolute immunis evasit.

Quæro secundò: *Vtrum in granidis alius provocanda?* Ex superioribus ratus fit, ac manifestum, de nullo alio statu foeminarum Medicos debere esse magis sollicitos, quam de illis quæ utero gerunt. Quapropter omni vi, ac studio contendendum est, vt ipsæ in omnibus rebus non naturalibus ordinem seruent, vt hoc modo gubernatae, in optimâque symmetria constituta, cursantibus iniuriis minus fiant obnoxiae, & imminentibus malis effitere possint.

Quoniam verò Auicenna 21. 3. tratt. 2. cap. 2. de regmine pregnantis, plurima præcepta docet, quæ ad præseruationem illarum à plurimis morbis, summe sunt necessaria, idcirco in hoc capite huius auctoris mentem interpretabimur apprimè, & alia addemus ex Medicorum sensis, quæ tanti auctoris mentem illustrent, ac exornent.

Proponit ergo Auicenna primum præceptum hoc modo: *Oportet vt assiduent lenificationem suarum naturalium, semper cum iis quæ leniunt cum equalitate, sicut sunt Alesfida begi pinguis, & sicut frasco, quem stringitur natura valde, &c.* Plurima mala propinat ventris suppressione, nam ab excrementis retenitis eleuantur halitus ad caput, ceterasque partes principes, qui ipsas premit, ac lancinant. Ex iis oritur cephalalgia, oculorum caligo, vertigo, & alia miseranda mala eveniunt, maximè in utero gerentibus coercita alii excreta interdum abortum concitant, magno enim cum abortus periculo aliud suppressit: fæx enim indurata, magno, vt pelli possit, indiget enixu, quo frequentissime disruptum est ex vinculis aliqua, ac sanguis profusus, & hac ratione abortus timendus, præsertim in iis quæ incur fortius siccum, & igneum, à cuius immodico calore absumpta humidiori parte indurantur; qua ratione ex tenesmo subsequi abortum, lib. 5. Aph. 49. firmavit Hippocrates.

D Offerenda ergo illis in hunc usum lenientia, cum præmeditatione summa, & his roborantia, & odoriferis permiscenda, vt robusti partium conseruamus, quibus ex interuallis utendum, ne forte ex lubricantium usu cotyledones possint humectari, & laxiores factæ foetum, vt decet, continere nequeant. Leuissima sunt pruna Damascena sacccharo condita, passulæ Corynthis saccharo resperæ. Aqua hordei Syrupo Rosar, vel violar. ex plurib. infus. permixta. Oua sorbilia, beta, Malua, Mercurialis decoctum cum saccato. Lactis serum, in quo per noctem flores cardiaci madescant, adiecto anisi momento. Quod si his venter non respondeat, uterina manna, bolis ex pulpa cassia paratis, adiecto rheo: aut clysteria confienda ex pingui iure auium, adiecto saccato rubro, butyro infuso, oleo amygdal. dulcium, axungia suilla, vitellis ouorum; quibus si non excitetur, aliis, mannam adiicies, aut syrum ex multipli violar. infus. paratum, catholicum. Si verò tormina vexent, aliisque vehementer renitentur, non dubitarem radicem polypodij, cum mondico aniso, in iure suis, vel galli veteris incoquere, vt hoc modo natura irritata muneris sui non obliuiscatur.

E Quæro tertio: *Vtrum balneum utero gerentibus possit concedi?* Auicenna sic moneret: *Quod si superfluitates in eis multiplicentur, oportet vt assiduent balneum, namque eis exercabile est, nisi apud propinquitatem.* Docet ergo Auicenna, in omnibus mensibus, excepto in ultima parte noni, quando foemina est partu propinqua, balneum esse reprobum, noxiū, & inutile, & hoc ob causas multas dictum puta: prima, quoniam balneum debilitat vires, emollit vincula, relaxat, & ad retentionem fecundus inepta reddit; chordæ enim aqua madefactæ flaccidæ sunt, & laxæ facile rumpuntur. Cruditates parit, & quod peius est menstrua mouet, & fluxiones sanguinis acriter irritat, 1. ad Glau. cap. 14. & lib. de venæ seft.

tamus: qui enim exercitum reprobant, quia calèfacit, inflammat, debilitat, spiritus resolut, febrem concitans, statim mouet, & multoties præcipitato foetu, abortus est causa, de nimio exercitio, aut intempestivo sunt intelligendi: nam moderatum, excreta resolut, quæ ex foeminarum, & præsertim grauidarum otio, & vita sedentaria colliguntur, vires leuat à superfluitatum tentarum copia oppressas, coctionem meliorem procurat, distribuit sanguinem, & spiritum, quibus ad membra felicius accendentibus, harum partium viuacitas recreatur.

Ergo in illis fugienda omnimoda quies, cruditatem enim parit, & ligamenta laxat. Ad otium fugiendum, exercitia lanificij optima sunt. Non exercitetur primo mense foecrationis, sed fictione brachiorum, & partium superiorum utatur: quoniam vt bellè dictabat Galenus 4. Aph. 1. cum utero foetuum connexus, eandem habent proportionem, quam fructus cum plantis. Hi squidem in prima generatione debilitibus pediculis continentur, & ideo facile decidunt, quando vehementer ventus ipsos concurrit; postea verò autē difficultem habent à plantis dissolutionem sicut rursus cùm perfecti sunt, sponte sua sine vi extrinseca decidunt. Eodem modo & conceptus, in primo quidem tempore seminis infectionis, si quando saltare contigerit mulierem, aut in lubrico cadare, sine quouis alio modo, vel secundum animam, vel secundum corpus moueri vehementius, facillime disruptum est: sic etiam quando iam perfecti sunt: tempore vero intermedio firmiores habent coalitum, quare mulier utero gerens potest tunc fortiores motus sustinere sine foetus offensione.

Ob hanc ergo causam in primo mense, nullo modo exercitatio permittenda. Secundo rara, & lenta concedenda. Tertio expeditior celebranda. Quarto, quinto, & sexto, sine timore moderato exercitio per planum, non acclive, aut declive iter, est utendum, Vitandum cursus. Saltus omnino interdicendus, hic enim ad abortum est opportunissimus, vt proprio exemplo psaltrice, libro de nat. puer. numer. 4. ostendit Hippocrates, maximè qui retrò fit, & uno pede agitur. Cauenda coniugio super ventrem. Fugienda vociferatio. Risus vindictus, præsertim immodicus; mutua enim pectoris contractione, & dilatatione, natura impellit versus partes inferas, & compresso utero, foetus intempestiuè excernitur. Ob hanc causam sternutamento vt non debet, neque nates violenter emungat, tussiat, neque onera leuet, equo, aut curru vehatur, duris sellis insidet, cymba non feratur, etsi procellæ non infestent; ex his enim motibus corpus conturbatur, 4. Aph. 14. & ligamenta eo tempore non ita firma, dilacerantur, atque rumpuntur.

Septimo mense, & octavo, & usque ad dimidium noni, detrahere de exercitio conuenit; minus enim moderato instituendum est, ne vincula quibus nestitur infans, iam propè maturescentia, & teneriora facta, disruptum est, cymbo non feratur, etsi procellæ non infestent; ex his enim motibus corpus conturbatur, 4. Aph. 14. & ligamenta eo tempore non ita firma, dilacerantur, atque rumpuntur.

E Quæro quartò: *Vtrum balneum utero gerentibus possit concedi?* Auicenna sic moneret: *Quod si superfluitates in eis multiplicentur, oportet vt assiduent balneum, namque eis exercabile est, nisi apud propinquitatem.* Docet ergo Auicenna, in omnibus mensibus, excepto in ultima parte noni, quando foemina est partu propinqua, balneum esse reprobum, noxiū, & inutile, & hoc ob causas multas dictum puta: prima, quoniam balneum debilitat vires, emollit vincula, relaxat, & ad retentionem fecundus inepta reddit; chordæ enim aqua madefactæ flaccidæ sunt, & laxæ facile rumpuntur. Cruditates parit, & quod peius est menstrua mouet, & fluxiones sanguinis acriter irritat, 1. ad Glau. cap. 14. & lib. de venæ seft.

Sed aduers. Erafistat. cap. vlt. dilatat enim vasa, sanguinem extenuat, liquat, & ad motum paratum reddit. Quando vero foemina est partu vicina, eo uti commode potest, maxime ab umbilico infra; nam dilatatur utrum, ac partes vicinas emollit, vt faciliter exequuntur factui cedant: & si forte ante optatum tempus ex via balnei excurrentur infans, non abortus, sed partus naturalis vocandus est, quia tempore constituto a natura exiit in lucem.

Quarto quintu: *Vtrum caput grauidarum sit vngendum, aut laudandum?* Auicenna sic habet: *Et non oportet ut vngantur capita eorum, & fortasse accidet eis coryza, quare accidat tussis, & commouetur fatus, & post abortus.* Caput, & thoracem, aliasque partes ab extremis iniurias in grauidis esse ab aere frigido custodiendas, ne forte ob distillationem, & tussim commoueat fetus, & concitetur aborsus, res est manifesta: nam *frigidum est inimicum pectori, cerebro, &c.* ex Hippocrate 5. Aph. 18. Exunctione enim calida, curis spiraculis apertis, facile externus illabitur aer, qui si semel penetreret, cerebrum refrigeraret, eti si restius, qui licet calidissimus, cerebro frigidior est, ex Galeno 4. de usu part. cap. 9.

Sed hoc preceptum difficultatem involuit maximum: si enim foemina balneo capitis miti erat assueta, cuius vi sordes sicca, & alia capitis incrementa expurgabant, si toto tempore gestationis fit illota, laetetur planè, & in distillationem incurrit: capilli enim in globos sese contorquent crassos, & crisper, & auctis sordibus cerebrum non recte ventilatur, imò cruditates generant, & crassos succos, qui catarrham gignere nati sunt. Vel ergo Auicennam de vnguentis rubificantibus intellige, que cum acria sint, distillationes, & tusses moment. & fetus commotionem, & abortum concitant, quibus perspè ad flaus, aureos reddendos capillos ipse vtuntur, vel de frequenti frigida lotione, quæ supra dicta damna concitat manifestè, ob causas dictas. Assuetæ ergo, ex longioribus interuallis, & cum eustodia multa, caput abluant; insuetæ vero, quoad fieri potest, non lauentur.

Quarto sexto: *Vtrum veneris usus vtero gerentibus salubris sit?* Auicenna sic inquit: *Et oportet ut evitent coitum in proprie. Cut? quia à concubitu abstinentes, ab abortu, & à superficatione sunt magis immunes: nam vires eneruantur, tam elaborata substantia feminis orbata, & fetus defraudatur pasta suo, quoniam plurima sanguinis benigni copia in semen reparandum abit. Deinde ex percussione ventris, & corporis motione, fetus oblaeditur, & vterus ad semen virile recipiendum totus inhians, & astuans dilatatur, & conturbatur, & maximè si celebretur primo mense, quo tempore debiliter vinculis conceptus adhæret.*

Ex altera parte videtur in iis concubitus commodus, maximè si salaces sint, & coitus flagrantissimæ, in quibus si semen retinetur, & à vitio menstrui retenti consupatur, ipsas in grauissima pericula impellit, & veneris illecebris prurientes, tristantur, moerent, odio habent omnia, inappertentes sunt, iugiosæ, & insomnes, ex quibus eneruati vires, fetus languescere, & debilitari est necesse. Concubitu ergo uti debet vtero gerens, moderato, & ex interuallis, præsertim translatu mense secundo, quia grauida libidinosa est, imò sola cum equa masculum admittit, dicebat Arist. 7. de hist. animal. & 2. de generat. animal. mediis mensibus concubitus minus nocet. In principio noni cautè venus agenda, quoniam, ut scribit Aristot. 7. de hist. animal. 4. fetus solent exire muco oppleri, ubi mulier hoc tempore vtitur concubitu. In fine noni, & prope partum coitus eti frequens, commodior est, ad partum enim preparat.

Quarto septimo: *Vtrum grauida ab animi affectibus praecaudenda?* Auicenna sic prædictit: *Et oportet ut deni-*

A tent iram, & non superueniat eis quod faciat trifari, & timere, & elongentur ab eis omnes reliqua causa abortus, & proprie in mense primo, & usque ad viginti dies, &c. Plurimas esse causas inferentes abortum à Medicis sanctum est: aëris enim intemperantia frigida, corpore prius calefacto, & humectato, illis nocet eximiè, sicut aëris factus, plures enim ex fumo extinctæ lucernæ abortiere, referente Arist. 8. de hist. animal. cap. 24. quoniam fretor cum ex vapore corrupto ostiatur, nil mirum si hic spiritus inficiat, fetus præsertim, cum tenera, mollique carne constet, pluribus eventibus obnoxia. Odor enim bonus roborat, prauus subuenit: quare auertenda cloaca, sentinæ, & quicquid tetricum ex se emitit odorem.

Cauendum à teneris, solididine, tristibus nuntiis, tonitruis, terræ motu, bombardarum sonitu, cibi repletione immodica; quoniam ventriculus grauatus, & intestina excrementorum copia onerata, uterum compriment mole sua: à vestibus nimis arctis; hac enim sola de causa plures compresso, & contractato utero, & veluti suffocato fetus abortum fecerunt. Incendar per viridaria, & loca amœna; euict voluptates ingentes, ac animi intensos dolores, quin tranquillam vitam agat, & pacificam.

Animi affectus eliminandi, ab his enim animis diversimodè alteratur, & ab statu naturali auertitur, ex Gal. cap. 85. art. med. & 5. de placit. cap. 6. § *Quod autem cognoscere, &c.* Quo loco duplex esse principium in nobis appetitus affirmat, vnum rationale, animale alterum, seu naturale: hoc, naturæ quidem motu in propriam fertur actionem, obiecto præsente, ut videlicet causa præsente irascendi, illic adhæsus appetitus vindicat, quemadmodum oblata videndi occasione, oculus vider; qui animi affectus cum naturales sint, omnino vitari nequeunt, possunt tamen ab alio appetitu, videlicet rationali, corrigi, atque emendari.

Quare, si ex mente Galeni, animi immoderati affectus in vniuersum sunt coercendi, quanto magis in grauidis, & præsertim si corrigit nequeant, ut quando naturalis appetitus, rationalem vincit, ac superat? Ira enim inflamat, febres concitat, turbat corpus, biliosos humores auget, sicut concitat, 17. prob. 3. quia cordis latera concurrit, & motu suo spiritum, & vaporem calidum largiorem excitat. Denique succos omnes, & sanguinem incompositè mouet, ex quibus fetus nimium conturbatur, & commoto calore ad partes externas, debilis fit, & eum commodè retinere nequit. Idem diuerso modo præstant tristitia, metus, timor, solicitude, curæ, imaginationes variae, in quibus sanguine ad corporis arcem conuolante; frigescunt viscera, minuuntur coctiones, sanguinis impeditus ad membra distributio, & arescente corpore fetus contabescit, extenuatur, & perit. Demum grauida timore affecta, redditur melancholica & tristis, quia spiritus ex hac fuga ad cor obtenebrantur, imò omnia membra exiccantur, ita ut ad ossa perueniat siccitas, & pinguedinem, & carnem recentem colliqueret, 1. de articul. 29. quin minuto, & conculcato calore vires debiles factæ, fetus non retinet; quare timor animi delicia concitat, 2. de can. sympt. 5. & abortum facit, 5. Aph. 45.

Quarto octauo: *Vtrum acuta grauidis offerenda?* Respondet Auicenna loc. cit. *Et oportet ut deuident omne acutum, ut capparis. Cibos à Græcis acres vocatos, à Barbaris acutos, à grauidarum mensis esse ablegandos, multæ suadent rationes, quoniam sapor acris omnium est calidissimus, ex Theophrast. 6. de can. plantar. cap. 1. quod probat Galenus 4. simpl. 18. & 3. acut. com. 2. est enim edulium acre, quod fortiter dum gustatur, excalcat, velut piper, pyrethrum, nasturtium, allium, cæpa, & id genus omnia. Id confirmat Auicenna lib. 3. tract. 1. cap. 3. qui acuti saporis substantiam, tenuem esse,*

& calidam literis prodidit: & infra ait: Acutum autem est calidius, quoniam est fortius ad resolutionem, & ad incidentem. Subscribit Averrhoës 5. collect. cap. 27. S. Quod dominatur supra acutum, est multis calor cum multa siccitate, & subtilitate, & propterea calor illius est fortior omnibus aliis. Annuit Serapio lib. de temperament. simp. cap. 2. § Subkarria acuta est ignea, & modus acuti saporis est, quod quando gustatur, calefacit calore fortis, & mordicit inter edendum linguam, & quod inuenit ex carne; & virtus eius prima, est virtus calidior omnibus aliis saporibus.

B Si hæc vera sunt, ut profecto sunt, cur ab edulis grauidarum acuta non eliminabimus? Inflammant enim sanguinem, bilem acriorem reddit, sanguinem qui debet esse pro alimento fetus dulcissimus, consplicant, cohibent alium, reprimunt virginem, capit dolum generant, suboque viroso vapore cerebrum distendunt, & superfluo calore somnum in illis tam necessarium perturbant.

B Audi Israh lib. 2. diatar vniuersal. cap. 1. Sapor acris est calidus in quarto, eo quod sua incensio ignea est, adeò ut cuius imposita, cam exulcerent, 3. de temp. cap. 3. Neque instes, acria, ut sunt cæpæ, alia, eti cuī admota eradicant, intus assumpta hoc non efficiunt, imò nutrit, licet viscera interiora omnia, molliora sint, teneriora, & calidiora. Nam cit. de temperam. lib. docuit Galenus, id fieri propterea quod illa mutantur, alteranturque, dum in ventre concoquuntur, & in venis in sanguinem vertuntur, & propterea etiam quod uno loco non permanent, sed in multis partes diuisa quoquoever sum feruntur. Addit & quod non solum multis succis miscentur, sed etiam cibis cum quibus sumuntur. Ad hæc, quod celeriter eorum & concoctio, & partium separatio perficitur, ita ut quod conueniens in eis est, assimiletur; quod superuacuum & acre, per aluum, virginem, & sudorem excenatur.

Quamvis autem acria edi possint, illa scilicet quæ dulcem quandam obtinet qualitatem admixtam, 4. simpl. 18. tamen in his adeò documentum non exiguum, quod capiti cuncta infesta sint, eidēque negotium facessant, quia calor ascensens sursum humoris defert, quod Theophrastus significavit, 6. de caus. plant. cit. dum ait, acrem saporem esse, qui deliquat, atque mordendi vim habet, aut qui calorem humoris participem loco superno excenit.

Hinc Zoar lib. 1. Theizir, tract. 8. cap. 22. omnibus acutis, sive cæpis, sive alliis peculiare esse dicebat, caput fumis, vaporibusque replere; quare visui potissimum nocent, & materia existunt cæcitatibus. Et deinceps in hoc libro, tract. 9. cap. 8. sic inquit: *Neceſſe omnino est, ut prohibeas in omni specie epilepsia, & in omni accidente malo, cerebro superueniente, allium, & capam, & his similia, quoniam proprietatem habent magnam cerebrum perturban- di.* Auicenna 33. tract. 1. cap. 1. sic confirmat: *Acuta, sicut porrum, oculis nocent; etiam & visceribus, ex eodem Auic. lib. 2. tract. 1. cap. 4.*

E Ex iis ergo edociti Medici, acria edulia vehementer grauidis interdicant, quæ rebus aromaticis, ut pipere, Caryophyllis, Zingibere, Cinnamomo, oleribus acribus, ut alliis, cæpis, & similibus, assidue in alimentis utuntur, nam ab vsu omnium acrum abstinendum esse, nos docuit Galenus 2. alim. cap. vlt. & potissimum, cum is qui ipsis vescitur, natura biliosus fuerit, solis enim, qui vel succum pituitosum, vel crudum & crassum, ac lentum aceruerunt, eibi huiusmodi sunt accommodati.

Sapor acris, testimonio Galeni 3. simpl. 27. extenuat, perpurgat, digerit, pertrumpit, attrahit, & escharam, sive crustam efficit. Auicenna quoque lib. 2. tract. 1. cap. 3. & 4. operationes acutatis esse affirmat, resoluere, incidere, putrefactare, & ageri te Melsi in canonib. vniuersal. theorem. 1. & 8. sic scriptum reliquit: *Acute medi-*

B camentum facile inflammatur, mordet, penetrat, aperit, irrit, separat, resoluit, à longinquu attrahit, siccat, emaciatur, fistulam facit. Quare grauidæ ab vsu acrum sunt interdicenda.

Quarto decimò *Virum amara grauidis concedenda?* Auicenna loc. cit. renuit, dicens: *Et oportet, ut deuident amarum, &c.* Et meritò sanè, quoniam amara gustui sunt ingratisima, & ab alimenti natura prouersus aliena, cum ex mente Galeni, 4. simpl. 9. à caloris excessu generentur, ut bilis, nitrum, vina valde vetusta, ac numerosa semina, ut ruta potissimum sylvestris, Tordylij, spondylij, melanthiique, & mali medici, item lupini, orobi, & alia huiusmodi, & calida sint ordine tertio, ut ipse protulit 6. simpl. tit. de abrotano, quare strenue calefaciunt, pariter & exsiccant, & ideo ut scribit idem, 4. simpl. 20. *Omnibus propè amaritudibus, nedum hominibus, etiū sunt inepta:* Quippe cum animal omne, plus minusque sibi humidum, amara autem fistula, haud aliter quam cinis. & puluis: Itaque nec cinerem, nec puluerem, nec fauillam, nec calcem animal vulum efficiat, nec eorum qua plena amara sunt, quicquam. Quod deinceps lacus asphaltitis, seu bituminosi exemplo ostendit, in quo ob amaritudinis exuperantiam, nullum nec animal, nec planta inesse conspicitur: imò cum duo fluij in eum confluant longè maximis, pisciumque copia scatentes, præcipue qui prope Ierichonem fluit, quem Iordanem nominant, nullus omnino piscium fluijorum ostia excedit, ac si capti quis in lacum iniiciat, celeriter mori conspiciet, &c. Et consequenter subdit: *Ad eō est omnibus, tum hominibus, tum plantis inimicum, quod exactè amarum est, & quod squalidum pariter, ac siccum est, atque natura velut fuliginem ab affatione referens.*

In hunc sensu dicebat Auicenna, 2. canon. tract. 1. cap. 3. *Amarum est grauidis substantia, & propterea illud ipsius purum non recipit putrefactionem, ex qua animal generetur, nec purum ipsius nutrit animal.* Subscribit Averrhoës 5. collect. 27. dum sic ait: *In aqua maris, qua est multum amara, non potest vivere aliquod animal; propterea quod amaritudo est in extremo, nutrimento animalium aduersa, & est dulcedini contraria propter siccitatem solum: ob idque interficit infantes, quando multum ea utuntur, eo quod sunt in ultimo humiditatis: & vniuersaliter non ingrediuntur natura amaritudinis in re cibali, quia illa non est nisi medicinalis.*

Amara ergo nullo modo sunt concedenda grauidis, quoniam sanguinem acuunt, & inflammant, cum vel ex dulibus superassatis, vel falsis nimium excalcentur, sive ab igne, sive à calore naturali generentur, ut 4. simpl. cap. 19. testatur Galenus: siquidem absurda semper, ac defluente ab eis parte humidiore, in vaporem à calore soluta, necesse est, ut reliquum crassius, terrenius, siccissimique remaneat, ut 5. simpl. 2. 19. ipse afficit: quare amara linguam radunt, ex Auic. lib. 2. tract. 2. cap. 3.

Duo tamen obices remouendi, priusquam ad alterum dubium accedamus. Primum, cur tantopere amara nostris corporibus aduersa sunt, & intensa caliditate ea inflammant, si ex mente Galeni 5. simpl. 26. ea absque manifesta caliditate meatus repurgant, abstergerunt, extenuant, humorum crassitatem incidunt; Dic, Galenum collatione ad acria facta id pronuntiasse, quæ ad eos vehementer excalcentur possunt, ut escharam moliantur, & vrant, quorum comparatione, amara absque manifesta calefactione humorum classitatem incidere, & alia quæ dicta sunt, opera exercere à Galeno dicuntur.

Secundum: Si amara visceribus nocent, infestaque sunt, ex Auic. lib. 2. tract. 2. cap. 3. cur Absinthium in ventriculo roborando plurimam obtinet facultatem? quem tantopere tuerit, ac defendit, ut passim Galenus inculcat, & apposita historia confirmat, lib. de theriac. ad Pison. Dic. Illud virtutem hanc non ob amaritudinem, Vn. 4 sed

O B S E R V A T I O

Pilule, ad Picam grauidarum, mirabiles.

Appetunt ergo ipsæ absurda, & varia esculenta in A conceptu ipso, quæ ante gratuidationem nec per somnium nouerant, nec gustarant vñquam, acida, acerba, acris, vinosa, foetida, sordida, lutum, cimoliam, gypsum, farinam, legumina cruda, calcem, salem, carbones, cineres, lanam: Nam sicut in fame canina appetens facultas circa qualitatem ciborum aberrat; ita in Pica, circa qualitatem, aut speciem eorundem, labitur & errat.

Causa huius mali assignanda in hunc modum: Fœtus ex utriusque menstrui parte nutritur, imparior relicta, ad ventriculum confluens, hoc vitium concitat, & suam ipsi inducit intemperiem, donec crebris vomitionibus, quibus granidae premuntur, absumatur, vel ab adultiori fœtu, pluri alimento indigo, attrahatur: ventriculus enim famelicus impurum aliquando nutrimentum in suis, & fœtus alitionem prolectat. Num autem in hoc malo, simile, an contrarium expertat ventriculus, loc. cit. discrepanimus.

Signa sunt manifesta. Verumtamen ex euomiti humoris colore, odore, & ab ægra percepto sapore, peccantem humorem venari oportet. De præfigio quid? Licet auctores post tertium mensum cessare, ob causas dictas, afferant vñanitatem, tamen interdum tanta eduliorum pranorum copia assūmitur, vt timor sit, ne ob multitudinem innatus possit suffocari calor, aut ea crudorum succorum excrescat quantitas, vt in posterum in alijs mensibus, alia excitentur damna, quæ difficilem habeant correctionem.

Curatio hoc modo perficitur. Ab humore exupante ventriculus leni vomitorio mundandus, facto ex aqua calida, in qua oxymelitis momentum permisceatur. Expurgantia dimittenda, ne tenellus fœtus eorum vi naufragium faciat, aut infirmata retentice, aut acetabulis laxatis. Si tamen res èd miseria deueniat, vt timor sit, ne assiduis vomitionibus fœtus concussus excernatur, aluum tunc roborantibus mouere oportet, in quem vñsum pruna sennata modico anisi, aut cinnamomi irrorata mirè prosunt. Pilula quoque ex Aloë illota, cum puluere schoenanthi parata, strenue confert; omnes enim reprobos humores, citra abortus periculum, placide abstergit.

Auticenna 13.3. tract. 2. cap. 1. post vacuationem, iejuno ventre cyminum masticandum monet, aut cardamomum, & cubebas assumendas imperat, in puluerem tenuissimum redactas, cum saccharo albissimo permixta. Cappares initio mensæ, optimæ, vt humorum crassities incidatur; in medio, oliuæ conferunt: stomachum enim sua siccitate roborant, & appetentiam excitant; in fine, vñæ passæ laudantur, sua enim concoctionis vi, tum lento humores benigniores reddunt, tum per bellè nutriti, & corpus impinguant. Eleæ aues, saluberrimæ, præsertim montane, vt palumbi, passerculi, turtures, excrementitiam enim humiditatem, quæ in hoc affecta in ventriculo redundat, exsiccant, & absumunt. Inter salsa menta sinapi multum conducit: mucidam enim, & viscosalam piritam parietibus ventriculi tenaciter adhærescentem abstergit, & per vtrumque ventrem, promptè evacuat. Vinum concedendum, absinthio medicatum. Ventriculus oleis, fomentis, vnguentis, & emplastris roborantibus fouendus.

De curandis morbis acutis fœminarum, non est cur hoc loco verba faciamus; hi enim triplici curantur præsidio, vena sectione, purgatione, & vinctus ratione: quæ præsidia pro eorum medela, cùm lib. 3. Histor. Princip. Medicorum ab Histor. 13. & 14. distin-
cte sint enucleata, non est, cur modo de illis agamus de nouo.

Plura sunt symptomata, quæ grauidas infestare solent truculenter, nam illis accidenti vteri inflatio, dolor, imbecillitas, scirrhous: inappetentia, dolor ventris, cordis palpus, tussis, aliud adstricta, aut laxa nimis, crurum inflatio, fluxus sanguinis ab vtero, & alia immania vitia suppullulant, quæ solerte Medici operam desiderant: sed cùm hæc, & alia symptomata, quæ illis superueniunt, in libro ultimo sint fusè explicanda, in quo febrium symptomata adamassim explicitur, ab eorum curatione supersedere, lectorem ad eum locum remitens, consultius iudicauit. Hoc consilio ductus, curationem morborum acutorum grauidarum omnia quia illorum curatio parum à communibus differt, præsidia, sanguinis missionem, purgationem, & vinctus rationem excipias, de quibus præsidis leges, lib. 3. Histor. Princip. Medicor. in com. D. 13. cit.

Duo ergo solum circa grauidarum curationem exigemus, primùm de Mola, secundùm, de mortuo fœtu. Illa sic definitur à Galeno 14. de vñ part. cap. 7. & 14. meth. cap. 13. est caro informis, & inutilis, inarticulata, dura, in vtero mulieris genita, instar vteri conceptus, vel variarum figurarum. Vel hoc modo definiens: est caro informis, & inutilis, quo subuentaneo volatilium correspondens. Itaque caro hæc rudit, non eodem modo quo vermes in vtero generantur, à calore tantum concoquente, & humore crasso atque viscidio, sed ex semine virj, & mulieris ab spiritu gignitu eo efformatur, cuius rei argumentum præbent membranæ quibus integratur, & fœtui multoties alligatur cum motu quodam tremulo, quem vteri tumor sèpè committatur.

Deinde notandum est, quod quemadmodum Naturæ, quæ in perpetua indiuidui successione continuatur, longè utilius est aliquid creare, quam nihil; ita in vtero generationi à natura destinato contingit, ab spirito illo gignitu, & à calore, quem non sine ratione sui domiciliij architectum veteres Philosophi appellarent: qui si materiam conuenientem adinuenerit ex vtriusque sexus semine, pulcherrimus fœtus ad vtriusque exemplar diuinitus fabricatur; aut vni magis, quam alteri similem, pro ratione materiae, & viribus imaginatricis facultatis, tanquam optimi moderatoris.

Si

Si vero ipse calor vteri imbecillior sit, materia autem A subiecta, qualitate, quantitate, consistentia, aut mixtione alicuius extranei, vt sanguinis crassi, aut alterius vitiosi succi, ad tantam perfectionem sit ineptior, aliquid, & non nihil generat, sive animatum, sive rude & vitæ expers. Hæc est ratio, ob quam aliquæ mulieres cùm novem mensum spatio vtero gestassent, & omnibus, quæ in legitimo partu euenire solent, mirificè respondentibus, tandem nihil aliud, præter animalia ranis similia, cum purgationum cruentarum, & corruptarum copia multa, in lucem ediderunt.

Sed videndum: Virum sola mulier molam concipiatur. Responde affirmatiuè, cum Aristotele 6. de hist. animal. cap. 18. Cur autem hic inutilis conceptus in sola muliere contigit, causa est, vt inquit Auerthoës super cap. 6. B lib. 4. de generat. animal. quia copia menstruarum abundant. Quod autem ab Arist. 6. de hist. animal. 30. & 4. de generat. 6. citetur, & à Galeno lib. de theriac. ad Pison. cap. 1. vñsam patere molam, sano modo est accipendum: nam vñsa non parere molam informem, sed cùm hoc animal tota hyeme lateat, plurima pituitæ copia repletur, quæ fœtum madore, & mucore opplet, atque ita obductus ita obscuratur, vt nulla forma apparet; quum autem fœtus in lucem editus est, à matre lambente hic mucus ex toto aufertur, ita vt quæ primo intuitu videbatur caro inutilis, & informis, destrato mucore fœtus appareat.

Causa.

Causam huius affectus proposuit Hippocrates lib. 1. de morb. mulieb. num. 88. qui tunc molam fieri affirmat, quotiescumque multis sanguis menstruis, & paucum semen, & morbosum concipitur, in quo quum spiritus genitius, qui opificis vicem gerit, imbellis est, eius vis corruit, & menstruum effluvium regere nequit. Et hac ratione monstra in retum natura contingunt, quia scilicet ægræ cum ægris conueniunt, & ebrij cum ebriis, ex quorum consensu, tam sanguis menstruus vñus, quam semen alterius corrumpuntur, teste Galeno 11. de vñ part. cap. 12. Hanc definitionem etiam retulit, lib. de sterilib. num. 20.

Signa.

Difficile est molam vteri à vera vteri gestatione distinguere: in illa enim menstrua supprimuntur, venter paulatim accrescit, & mammae augmentur. Cautè ergo signa depromenda sunt, cùm nulla affectio sit magis fallax & illusoria, ita vt per initia in quibusdam mulieribus de fœtu concepto suspicio sit, vt notauit Paulus lib. 3. cap. 69. Primum ergo signum est, quia in mola gestatione color adest in facie plumbeus, qui in verè vtero gerentibus non contingit.

Secundum. In mola gestatione citissime venter accrescit, secus quam in vera vteri gestatione, cùm enim sit imperfecta fœtura, citius suscipit augmentum, quoniam facultas formatrix in partibus distinguendis non est ita occupata. Addit Paulus loc. cit. quod venter est durior, & aliquantulum renitens.

Tertium ex parte motus desumitur: nam Hippocrates lib. 1. de morb. mulier. in vera vteri gestatione, si masculus est tertio mense, si fœmina, quarto fœtum moveri affirmat, cùm Paulus loc. cit. nullum in his temporibus percipi motum affirmet. Sed quomodo à calamine tantum auctorem liberare poteris, si experimento certum est, in mola, transacto primo mense quandam motum tremulum, arteriarum motu similem persentiri, quia citius accrescit, & per venas nutritur, & à fortiori motu continuum, representat? Dic, nullum motum in mola per interualla, & ad maiorem distantiam sentiri, cùm hic proprius sit illatum, quæ ve-

rum conceptum gerunt, quoniam in mola continuus est.

Quatum desumitur ex prævis dispositionibus, quibus molam gestantes assidue opprimuntur: doloribus enim sunt oppressæ, macie laborant, febre lenta detinentur noctibus singulis, decolores sunt, fastidiosæ, immortigeræ, melancholicis imaginationibus vexantur, vteri strangulatum, & animi deliquium paciuntur; quæ omnia in gestantibus verum conceptum, contrario modo contingunt.

Quintum. Si medis mensibus copia sanguinis tertiæ, faculenti, & nigri ab vtero erumpat: cùm enim à fortis calore non gubernetur, quin facultas formatrix debilitis sit, facile dissoluitur caro illa rudit, & informis. Ex his interpretaberis Hippocratem, qui libro de sterilibus, paulò post med. sic profatur. Si vna molafiat, interimitur plures, & dissoluuntur, bene terminatur: quasi dicaret, si mola liquefat, & sanguis ille per vterum emaneat, citò resolutur; si autem concreta remaneat, interficit.

Præfigium.

Mola est morbus periculosus, & sèpè quum diu durat, in hydropon finitur, mole enim sua suffocat calorem innatum. Deinde si sunt plures, & natura illas extra vterum propellere nititur, pathemata adsunt dira, quæ fœminas persæpe ad interitum deducunt. Sanguinis enim fluor immodicus ex vtero prodit, immanes adsunt circa vmbilicum, & pubis regionem dolores, vigiliae, angores, animi deliquium, pulsus interclusus eas fatigant; & ipsæ exanimis, syncope correptæ sèpè occumbunt.

Curatio.

Molæ curatio difficultis est, quæ cum prædictione est aggredienda: nam plures loco molæ extra-hæderæ, abortum prouocant. Tora autem diligenter enitemur, vt mola ab vtero citò pellatur. Hoc autem consequemur, si ipsa præparetur, vt possit expelli, & vt expultrix irritetur, vt excitata noxam grauante expellere possit. Ut autem hæc commodissime fiant, corporis prius vniuersalibus remedis est euacuandum, purgatione nempe, & sanguinis missione, cùm enim morbus hic in numero sit aucto, sui ablationem indicat, vt 14. meth. cit. docuit Galenus.

Varia auxilia describit Hippocrates lib. de sterilib. num. 20. & 1. de morb. num. cit. sed inter hæc solum de cucurbitulis agit, quas ad laterum mollitudinem affigendas esse prædictis, clystere per sudorem injecto, & collutionibus immisssis intra vterum, quibus auxiliis sanguinem multum vacuare contendit. At dices: si hoc est Hippocratis institutum, cur venæ sectio non erit admittenda, quæ has utilitates commodissime præstat?

Quæres ergo: Vtrum venæ sectio è tali procuratione mola utilis sit? Nam videtur esse fuculnea, & nullius vñs: cùm enim mola à sanguine crasso, concreto, viscido, & frigido oriatur, & vires præ tanta mole sint debiles, & offuscatae nimis, has debilitatis venæ sectio magis, & naturam ad expulsionem inertem, & pigram reddet, quapropter alii auxiliis pugnandum, quæ expurgare corpus, duritatem mollite, & expellere nata sint.

At si veritas est amplectenda, pro mola curatione phlebotomiam esse multi vñsi, inueniens: hæc enim copiam demit, præparat ad reliqua auxilia corpus, co-thyledones laxat quibus vtero hæcer irritat facultatem. Deinde mola est res toto genere præter naturam, sui ablationem indicans. Hæc res præter naturam, causam habuit semen imbecille, & sanguinis menstrui copiam

copiam immodecam: & hæc ultima causa actu semper efficit, dum nutritionem, & augmentum parat, & simul fouet: Quare quicquid valet causam efficientem, & fountem tollere, & vna auulsionem præstat, præstantissimum erit auxilium ad abigendam molem: talis autem est phlebotomia; ab utero enim reuellit, pabulum retrahit, partum abigit.

At cum affecta pars, vterus sit, ab ipso proximè sanguinem retrahemus, & vacuabimus; & in ipso maximam circa sanguinem commotionem excitabimus. Has omnes indicationes, sola vena sectio ex infernis partibus celebrata adimplere potest. Neque approbes plurium Medicorum assertiones, quibus conantur probare, prius in cubito esse feriendam venam, deinde in talo fibi persuadent: Quia hæc retrahit ab utero, non pronocat, ex infernis vero partibus celebrata, directe reuellit, vacuat commodè, commotionem in utero non levem excitat, dilatationem vteri præstat. Demum animuit Hippocrates loc. cit. qui lumbis seetas cucurbitas consulit, subdititia per utramque aluum ad sanguinis evacuationem commendat: præstantior ergo multò est vena sectio ex infernis partibus celebrata, quam illa quæ è gibbo à pluribus admittitur.

Præparetur humor purgandus syrupo de artemisia: postea purgetur frequenter cum ijs, quæ crassos humores evacuant. Extra, & intrà ponantur emollientia, deinde actiona, quæ ad factum mortuum, & secundas expellendas virtutis esse, infra dicemus.

Laxantia utero apponenda, ut viæ emollientur, dilatentur, & facilem exitum molæ præstare possint: in quem usum frequentem forum cum spongiis, & filtris, ventri, inguinibus, lumbis, & coxendicibus frequenter adhibere oportet. Inter fomenta hoc semper iudicauit felicissimum.

Z. Althea, maluar. cum suis radicib. an. M. j. radic. aristoloch. rotund. & aristoloch. longa, an. M. j. folior. artemis. mercurial. matricar. salvia, hyssop, calament. an. M. b. sem. lin. althea, faenegraci, anis, leuistic, an. 3. B. flor. chamael. melilot. rorismarin. genista, arthemis. an. P. j. furfurum, P. j. Coque in sufficienti aq. quantitate, quoque remaneant ib. x. adde Olei olinarum, ib. iiij. olei chamomil. ib. j. olei amygdal. dulcium, ib. b. olei lilio. albor. 3. iv. Cum filtris aquoue, & deinde dictas partes inunge sequenti linimento.

Z. Vnguenti dialthea compos. 3. ij. empl. filij Zacobar. 3. iii. vnguenti agrip. 3. iv. buryri recentis, 3. j. s. D. axungie gallina, axungie anseris, an. 3. j. medulla cruris vacca, 3. j. styracis calamita, 3. ij. pulp. colocynthid. pulp. radic. vitris que aristoloch. an. 3. j. olei de lilio, q. s. Misce, & fiat linimentum

Per os indenda, quæ irritent, laxent, aperiant, dilatent, emollient, quæ sequenti capite proponentur. Si vites labantur, refocillandæ. Si animi deliquium adficit, cardica offerenda, quotum copiam lib. 2. cap. de syncope descripsimus.

OBSERVATIO I.

Ad expellendam molam, pilula eximia.

Inter præstantissima præsidia, quæ ad elidendum ab utero molam felici eventu sum expertus, hoc est principium: Si enim foemina quinque noctis, tribus horis post cenam, septem assumperit pilulas, præcedente victus ratione optima, & præparato corpore, procul dubio eam excenerit:

Z. Boracis; 3. j. carabes, asari, cinnamom. nigelle Romana, & nigelle vulgaris, sabina, an. 3. j. galbani, saff. fætida, opopanax, bdellijs. an. 3. j. myrrha, 3. B. trochiflor. Albal. 3. j. pulp. colocynthid. 3. B. Cum Balsamo, & acetoscillitico fiat massa.

OBSERVATIO II.

Mola admiranda, intra quatuor horas interficiens.

A Longo tempore foemina quadrageneria, hirsuta, & tristis, conquerebatur de pubis pondere, & grauamine, & cum iam septies peperisset masculam problem felicissimè, nunquam hoc signum persenserat: cùmque alia foemina, & obstetrics conceptum verum semestrem in utero adesse sibi persuaderent, quia aderat inappetentia, tumor ventris in dies magis ac magis increcebat semper, menstrua à primo mense defecerant, in mamillis apparebat lac, crura erant inflata, & demum alia signa aderant, quæ veram grauidationem ostentabant. At illa cum multoties ante in utero habuerit, molam se gestare certò prædicebat. Ecce uno die, in aurora subito frigido sudore madescit, linquuntur animo, citra pulsus vnum: vino refocillata oculos apertis, aphona, conuulta: tandem cum cardiaca remedia nihil prodecent, & sanguinis ab utero fluxus immodicus incessanter erumperet, excrevit molam solidissimam, rotundam, nigerrimam, gagatis colore, & ita prægrandem, ut cydonium magnæ molis magnitudine excederet; qua expulsa, appoplectice instar intra quatuor horas expiravit. Adeò illuforia sunt molæ signa, quæ si vna est, & magna mole constat, veneni promptissimi instar, miserias foeminas in exitum præcipitat.

OBSERVATIO III.

Mola in utero duodecim annis perdurans.

T Rigenaria ex suppresso menstrui effluvio, in utero dolorem, & aliqualem duritiem sex mensium spatio persensit, increvit durities cum tumore per annos tres, ita ut capitum castrati magnitudinem repræsentaret. Nullus in tumente parte aderat dolor, calor, aut mutatus color. Vocati Medici vnanimitate, foecundum esse uteri contestantur. Quare alterantia propinata, expurgant corpus, chalybeata medicamenta multoties propinat, omnis generis emollientia applicant, sed citra virilitatem villam. At cum ipsa iam duodecim annis infortunium hoc esset perpessa, medicamentorum pertæsa, sola olei fæce ter in die duritiem illinebat, cuius auxilijs, aut forte auxiliorum quæ præcesserant, ope, tumor aliquantulum est emolitus, & in dies magis ac magis mollier factus, in ichores subsanguineos per mentem ex utero continuò emanantes, solutus est, quibus sanguinis grumosi & concreti nucis juglandis magnitudine, molarum instar erat permixta copia multa. Tandem omnino euanscente tumore, mulier ebeni decocto, & fontanellis in cruribus affixis, exsiccantique victus ratione est præseruata.

CAPUT XVII.

De fœtu mortuo.

Causa.

E Moritur fœtus in utero, ob causas multas, quas licet lib. 3. Hist. Princip. Medic. in com. Hist. 17. recitemus, nunc comaticè recudere opus est. Perit ergo ob alimenti inopiam, eius malitiam, plethoricam dispositiōnem, ob quam præ multitudine sanguinis suffocatur, aut solitis acetabulis iectu, saltu, tussi, sternutamento,

vel humiditate nimia laxatis, ex epoto pharmaco A quod valde menses prouocet, sanguinis missione nimia, prægresso morbo ardenti, qui vires attruit, & sanguinem communis, vel ob partus difficultatem: diu enim in osculo vteri detentus, obruitur, & suffocatur.

Signa.

C Vm infans moueri non sentitur, & inferior matris venter rigescit, circa umbilicum immanis dolor excitatur, in facie ac labii liuidus color appetit, oculi, & nasus stupent, foetida emititur respiratio, & ex utero prodeunt humores dira labe foedati, tunc fœtum interisse certum est.

Præfigium.

T Ruculentus affectus, & qui plurimas è medio sustentat. Ob vigilias enim, ac dolores, ipsæ exanimis sunt, & magis si sanguis immodicè per uterum excurrat: tunc enim debiles factæ fœtum expellere nequeant, & sapientissime subito occumbunt, præsertim quæ inexpugnabili dormiendo necessitate premuntur, ob humiditates, & vapores corruptos à fœtu eleuatoris, quorum vi, & malitia citò resoluuntur.

Curatio.

H AE ergo vino, selectis alimentis, & odoramentis refocillandæ, mortuusque fœtus, illico, quoad fieri potest extrahendus, ne frigiditatem utero communicet, quæ deinceps vix coripi queat, aut ipse putridus, confusur uterum, & vlcera fœtidie sua exciter immedicabilia. Excitanda ergo est foemina frictionibus, vinculis crurum dolorificis, & cucurbitulis in parte domestica affixis.

Ventri inferiori fomenta admouenda, quæ capite superiore prædiximus. Post hæc illine totum ventrem hoc linimento.

Z. Olei castor. & rutacei, an. 3. vj. fimi columbi, 3. iv. myrrha, 3. ij. castorij, opopanax, an. 3. j. Cum felle vaccæ, & succo rutæ, fiat linimentum.

Irritanda natura hoc suppositorio:

Z. Succi Medullæ colocynthid. viridis, & Succi ruta, an. q. f. Excipiantur lana, & calida actu supponantur. Defectu vero colocynthidis viridis, coquenda est sicca in vino, & vtendum colatura eius.

Intus offerenda sunt quæ vias laxant, aperiunt, dilatant, & naturam irritant. Hoc decoctum præstantis est.

Z. Cianamom. elect. 3. ij. dictamni Cretensis, 3. iiij. boracis, 3. j. Suum ægra cum aq. Artemisiæ.

Præstantissima etiam est hæc potio.

Z. Radic. altheæ, petroselin. rubia tinctorum, an. 3. B. dictamni Cretensis, sabina, artemisia, an. P. j. cicer. rubror. P. B. Facta decoctione sec, art. in tribus libris aquæ, & vna vini albi, colatur adde amiodoti hemagogi, 3. iii. cianamom. elect. 3. ij. trochiflor. de myrrha 3. B. croci 3. j. Puluerisatis puluerisandis fiat potio.

Hæc tamen medicamenta præsente febre sine vino offerantur: Si tandem vallis remedii extrahi non posset, ad yncum accedendum, de quo, eius utilitate, modo immittendi eum in uterum, & extraheendi fœtum, legendus Hippocrates lib. de exectione fœtus, & alij, quorum numerum descripsimus lib. 2. praxis admiranda, ob. 165.

Tom. II.

OBSERVATIO I.

Pessarium ad extrahendum fœtum mortuum præstantissimum.

F Ortiora auxilia esse celebranda in fœtu mortuo, quæ in vivo, ratio dicit: nam ad felicem partum duobus opus est, & ope infantis, & matris; in mortuo autem desunt infantis vires: quare remedia debent esse irritantia magis. Inter cetera, hoc est mihi firmissimum remedium, nempe huiusmodi pessarium intra vulvam intromissum, suo enim feruote vehementissime prouocat vrinam, menstrua mouet, dilatat uterum, & fœtum deorsum præcipitat.

Z. Sagapeni, galbani, ammoniaci, an. 3. j. ellebor. albi, B. colocynthid. an. 3. v. cantharidum, g. vj. Confice supra fitorum in mortario sine igne, cum felle taurino.

OBSERVATIO II.

Pro extrahendo fœtu mortuo, secretum facile, & expertum.

M irabilis, quod in tam facilis remedio, tanta vis recondita sit, quod ego feliciter sèpius sum expertus, quæm vehementissima præsidia nullo esset ex usu.

Z. 3. iv. vnuatum putridarum suspensarum. cuiuscunque sortis sint. Projice in feruentem aquam per horæ dimidium, eas supra ardentes prunas impone, & suffumigium recipiat foemina septies in die per vulvam, quadrantis spatio.

CAPUT XVIII.

De Regimine enixa.

F Inis unius mensis est principium alterius 4. acut. i. dicebat Galenus: ideoque cum foemina non mensis decimum diem pertransit, summam sui curam gerere deberet, vt facilis, & felix partus illi adueniat. Quare in aere verset ut temperato, ad calidum inclinante, parumper exercitetur, coitu utatur frequenter, cibis vtatur emollientibus. Balneum ab umbilico infra, salubre est, aut fortis ex emollientibus herbis paratus. Suffumigia odorata frequentius subdita, vtilia sunt, ex Moscho, ambra, Cinnamomo, Agallocho, Gallia Mo-schata, Caryophyllis, ladano, & styrace calamita, ex quibus formentur pastilli carbonibus inspergendi. Sed suffusus humidus securior est, paratus ex decocto Nardi, spicæ Celticæ, Artemisiæ, sabinæ, pulegij, lauri, calamintæ.

Quando vero partus appropinquat, caueat à fumo, vento, & frigore, imò verset ut in aere odoro, non multum luminolo. Lineis quoque calidis styracem, aut thus redolentibus per ventrem comprimenda est, nec stricte, nec laxè: nisi enim fasciae ventrem comprimant, aere subingrediente locum fœtus, uter inflatio foemini sapientissime contingit. Ind hæc compressio ad purgationis immodecantiam corrigendam, est utileissima, ex Aëtio tetrab. 4. serm. 4. cap. 5. In calido lecto sit constituta. A motu in lecto, quoad possit, abstineat. Recreadæ vites aromate saccharo condito, vt cortice citri parum asso, & vino generoso infuso.

Vrina, & sterlus vacuentur emolliente clysmate. Inungantur venter, pudendum, perinæum, & ossa coccygis fomentis, vt ad partus faciliterem meatus dilatentur. Nutriatur cibis boni chymæ, iure pingui gallinæ, in quo ciceræ nigra, & faenugraci semina, cum pulvere, x x cinnamomi

cinnamomi incoixerint. Deinde sedeat enixura per A horam vnam, extendens pedes suos inferius; hoc enim modo fetus ad descensum aptior fit. Resupinetur postea horum dimidiæ spatio super dorsum, ut fetus hac figura conquiescere possit. Si vero fetus ad uterum non perreptat, tunc scalas ascendat acclives, & per declives descendat, ut ad exitum moueatur fetus.

Compressio anhelitus optima est sicut & sternutamentum, hoc enim facultatem irritat expultricem, & infantem concutit. Pudibunda partes illanuntur, simul & alia, cum oleo turaceo, amygdalino, lilio, albo, in quo effervescent prius artemisia, cæpa, allium, origanum, & alia huiusmodi. Fumum recipiat intra vulvam ex myrra. Cauendum fetu existente viuo, à fortioribus medicamentis, ne fetus ipsorum violencia intereat.

Cum autem fetus descendere incipit ad os uteri, hiat vulva, dolores augmentur, secundina appetet, & ichores copiosè emanant, tunc, & non ante in sella locetur. Tria enim commoda ex hac mora sequuntur, quod infans egressum non tentat ante integrum conversionem sui; deinde vites matri, & fetus integræ ad hanc emissionis horam perseverant; accedit quod nec uter ab ære externo refrigeratur, nec aqua ante tempus vacuata, in superfluis conatibus partum siccum reddit.

Virum verò figura ad pariendum varia si: etiam disceptandum. Responde affirmatiue. Si enim mulier ea est, ut leui occasione, eius uterū soleat extrā laxari, & procedere, præstantius est, ut pariat decumbens in lecto supina, alioquin melius parit erecta, & è collo alterius foemina suspensa. Interdum prona figura more quadrupedum est conuenientior, ita ut caput mulieris supra pavimentum firmetur, & venter super femora, & gennasia, quæ figura in muliere multum pingui aptior est, sic enim vulva delabens, cervicem rectè extendit, auctore Aëtio loc. cit. & Paulus lib. 3. cap. 76. sic ait: *Vulna sic abdomen tendens è directo ostioli habebitur.* Sic etiam uterū os agitur infra, & omentum suprà reprimitur, ita ut os uterū iam non compressum ab omento, sed ab eo liberum, aditum infantī facilem præstare possit. Supina figura mihi est patienti gravis, nam à viro forti, retro sustinetur, in qua foemina pedibus inniti debet, & dorso, non natibus, aut coccygi, hæc enim libera est relinqua, ut retrocedere possit; ita namque ossa coccygis cum osse sacro articulantur, ut reflecti possit coccyx in externam partem, & foramen sic latius reddere in expulsionē infantis, & duræ facis. Quare si mulier innitteretur natibus, nec coccyx retrocedere possit, nec fetus liber aditus concedetur, qui sane error frequentissimus est, & maximè uitandus. Interdum verò ad eum bellis mulier est, & ex febribus, aliisque morbis exhausta, ut lecto decumbens parere tantum & possit, & debeat.

De obstricte quid dicendum? Sit experta, longos & graciles digitos habeat, vestibus suis spolietur, ne ab ipsis possit impediri. Linæ calida ventri, nucha, & dorso patientis imponat, & manus, ac partem brachij sibi inungat oleis de Lilio, S. lamino, Amygdal. dulcium, ac pinguedine Gallinæ, quas suauiter immitat tangendo, mouendo, & reducendo foetum, ut facilis partus contingat.

Vterum ipsa diutius non dilaniat, sed suauiter omnia loca intus, & extra inungens, placide, leniter, ac circa compressionem, fetus caput rectè ad osculum dirigat, os pectinis eleuet, & pingua dicta sine intermissione effundat. Tunc iubeat spiritum detinere, & ad inferiores partes propulsare, moneatque patientem, ne spiritum in gutture congreget, inde enim, ut Aëtio placuit, gutturis tumor, & vasorum eius loci dilatatio contingit, quæ affectio est immadicabilis; quare oscitatio in parentibus, lethalis esse censerit.

Spiritum etiam infra agunt, respirationis detentio, & ad inferiora voluntaria propulsatio, oris apertio, clausor inspirant, & magna per nares aëris inspiratio, clamor magnus, ac subitus: nam quamvis clamor fiat aëre inspirato, ob vehementiam tamen, ac celeritatem, pluma pars aëris concussa, infra cum violentia pellitur. Sternutamentum vero, & vomitus spiritum magna vi ad inferiora deducunt.

Nec erit inutile, sacculos duos ex gossypio factos aqua rosacea madentes oculis imponere, & linteo ligare, ne præ valida expressione atque dolore oculi exprimantur, quod in partibus frequentissime contingere, notauit Paulus lib. 3. cap. 22. Sitis quoad fieri possit, toleranda: si enim patientes sitiant, inquit Auicenna, plus aëris inspirant, & infantes ipsi siti matris incalcentes, & anxijs, respirationem magis exoptant, & exitum querunt.

Virum autem enixa naribus odores admouenda litigium est apud auctores. Dic. Foetida admouenda, nî virtus sit debilis, aut delicata foemina illa enim virtutem non dissecetur, quoniam plurime præster spem mitabiliter sanantur, maximè cum non liceat viuum interficere, pro vita alterius redimenda. Ob magnitudinem quoque genuum, si partus difficilis fiat, curet obstetrica leviter ipsum manibus suis attrahere, & si non possit, eum cum margine panni linea vinciat, & leviter ter, aut quater attrahat; quod si non cedat, attrahat violentius. B. Forcipibus vero, tenaculis, aut incisione, fetus viuo existente, nullo modo vtendum est. Si vero gemini, aut tergeminii sint, & collum uteri obsederint, reliqui ad fundum uteri propellantur, & is qui paratiot videtur, extrahatur; omnia tamen sensim, suavitèque citra confusionem ullam celebrare oportet, ne vis aliqua fetui infiri possit. Vbi vero fetus præster naturam figuratus nascitur, naturalem reddere figuram decet, partim pellendo, partim adducendo, partim flectendo, partim in rectum agendo: Et siquidem manum, pedem præmisserit, non inde attrahere oportet, magis enim impingit, luxatur, vel abrumpitur. Quare digitis humero infantis, vel collo admotis, præmissa pars ad conuenientem locum introducatur. Præstat etiam valde, acu manum, aut pedem infantis præmissum pungeret, ut sentiens ipse dolorem partem retrahat. Pessima sane figura in ventrem est, aut in dorsum, aut in latus: si manus, & pedes nascantur simul, aut pedes, & caput; huic proxima, cum manus, & caput simul educuntur: hi namque partus, nî in rectam naturæ figuram reducantur, sunt exitiosi. Læthalis quoque est, cum supplex nascitur super genua sua, quare curandum est, ut eius crura, tandem eleuentur, donec caput descendat. Quod si ex voto non contingat, dum est viuus, non incidatur: nam melius est naturæ eum sic relinquere, quæ est factor potens, quam emortuo foetu, ipsum fortunæ committere.

Si partus ob nimiam pinguedinem difficultis sit, pariat A prona, vt diximus supra, & aliqua offerantur, quæ partum facilem reddere queunt. Quod si ex nimia sanguinis mole uterū restagneret, & mulier parere non possit, sectio ex talo utilis est, ex Hippocr. lib. 1. de morb. mulierum. 110.

Si fetus sit magnus, & uterū parvus, pingua intus; & extremitate admouenda, os uteri dilatetur, & fetus violenter, aut vno extraheatur. Magnus fetus, si viuus sit, non dissecetur, quoniam plurime præster spem mitabiliter sanantur, maximè cum non liceat viuum interficere, pro vita alterius redimenda. Ob magnitudinem quoque genuum, si partus difficilis fiat, curet obstetrica leviter ipsum manibus suis attrahere, & si non possit, eum cum margine panni linea vinciat, & leviter ter, aut quater attrahat; quod si non cedat, attrahat violentius. B. Forcipibus vero, tenaculis, aut incisione, fetus viuo existente, nullo modo vtendum est. Si vero gemini, aut

tergeminii sint, & collum uteri obsederint, reliqui ad fundum uteri propellantur, & is qui paratiot videtur, extrahatur; omnia tamen sensim, suavitèque citra confusionem ullam celebrare oportet, ne vis aliqua fetui infiri possit. Vbi vero fetus præster naturam figuratus nascitur, naturalem reddere figuram decet, partim pellendo, partim adducendo, partim flectendo, partim in rectum agendo: Et siquidem manum, pedem præmisserit, non inde attrahere oportet, magis enim impingit, luxatur, vel abrumpitur. Quare digitis humero infantis, vel collo admotis, præmissa pars ad conuenientem locum introducatur. Præstat etiam valde, acu manum, aut pedem infantis præmissum pungeret, ut sentiens ipse dolorem partem retrahat. Pessima sane figura in ventrem est, aut in dorsum, aut in latus: si manus, & pedes nascantur simul, aut pedes, & caput; huic proxima, cum manus, & caput simul educuntur: hi namque partus, nî in rectam naturæ figuram reducantur, sunt exitiosi. Læthalis quoque est, cum supplex nascitur super genua sua, quare curandum est, ut eius crura, tandem eleuentur, donec caput descendat. Quod si ex voto non contingat, dum est viuus, non incidatur: nam melius est naturæ eum sic relinquere, quæ est factor potens, quam emortuo foetu, ipsum fortunæ committere.

O B S E R V A T I O.

Ad præservandas enixas, ne in morbos labantur syrpus eximus.

Purima, eaque frequentissima mala, quæ enixis superuenire solent, ex menstrui retentione ferè oriuntur, & maxime cum alia duas foetus inuolentes intra uterum, iam extrâ prodierint. Plures causam hujus evenitutis esse confirmant, quod alia duas membranae facultatem expultricem plus irritant, quia in medio ipsarum toto gestationis tempore vrina ipsius foetus continetur, quæ sicut faciliter reddit partum, & foetus expulsionem, media irritatione, sic ea adiuuante potest aliarum duas membranatum excretionem moliri.

Hæc solutio etiæ vera videatur, difficultatem tamen maximam inuoluit: Nam etiæ vrina retenta possit adiuuare expultricem foetus, minime tamen aliarum duas membranatum exitum parare potest, quia foetus expulso non solum opera facultatis expultricis ipsius vteri perficitur, sed etiam facultatis animalis foetus, quæ irritatur mediante sensatione à potentia tactu eiusdem foetus: At vero secundina solum opera facultatis expultricis expelluntur, etiæ eadem sensatio intercedat. Ergo supposito, quod chorion membranatum parietibus magis est propinquæ, difficile videtur obalchorio, posse expelli. Accedit, quod inter illas duas membranas, & uterum, interponatur chorion, per quam ha-
bitus acres, & vrina facultatem expultricem irritantes, vtere

C A P V T X I X.

De secunda derelicta.

Uutes sunt truculenti affectus, qui enixis ob membra struunt retentum, vel immodece fluens superuenire solent, vt febres, pleuritis, phrenitis, alii fluxus, angina, difficultis respiratio, conuulsio, uteri inflammatio, paralysis, coxendicis dolor, qui omnes peculialem non expostulant curationem, præster eam quam in superioribus libris tradidimus quam repeterem, nihil est aliud, quam chartas implere. Solùm ergo de duobus affectibus, puta de Secunda derelicta post partum, & de Torminibus, peculiarem faciemus commemorationem.

D e f i n i t i o.

Secunda est membrana quædam ex iis quæ foetus inuoluunt, quæ veluti radicatio multorum vasorum est, quam prisci auctores Chorion nuncuparunt, quod sanè nihil aliud est, quam vasorum multitudo membrana tenui connexorum, quæ haud facile numerare queas, Galeno auctore, lib. 15. de usi part. cap. 5. quod etiam aliis nominibus appellare coniueat, vt constat lib. 5. Aphor. 49. & Paulo lib. 6. cap. 75. Latini secundam, aut secundinam vocauere, quod velut secundum domicilium, ac receptaculum sit, & fetus induitum; quam membranam, quoniam ex umbilico pueri pendet, & umbilicus postremus ab uteris exit, propterea foetu excluso, foras prodire necesse est in naturali partu.

Adde quod nomine secundinarum interdum intelleguntur omnes membranae foetus ambientes, quæ post exitum infantis, in utero relinqui solent, quia cum natura conetur ipsum in lucem edere, ut hoc prosequatur minori labore, ante partum à vestimentis & involucris, quæ partum retardare poterant, peculiariter cura exonerat, ut solus in lucem prodeat, præsertim cum certissimum sit, partum naturalem, & præster naturam, dummodo viuus existat, non solum opera facultatis expultricis uteri, sed etiam facultatis animalis ipsius foetus perfici.

Virum membrana chorion necessario continetur intra uterum, foetu extra ipsum emissum? dubium est grauissimum, maxime cum alia duas foetus inuolentes intra uterum, iam extrâ prodierint. Plures causam hujus evenitutis esse confirmant, quod alia duas membranae facultatem expultricem plus irritant, quia in medio ipsarum toto gestationis tempore vrina ipsius foetus continetur, quæ sicut faciliter reddit partum, & foetus expulsionem, media irritatione, sic ea adiuuante potest aliarum duas membranatum excretionem moliri.

Capil. vener. eupatorijs, asplenij, an. M. j. flor. cordial. 3. iii. sem. frig. an. 3. j. anis. sem. foenicul. cinnamom. an. 3. ij. glycyrrhiz. 3. j. B. scordij, tormentilla, melissa, scorzonera, an. M. iii. asari 3. j. nucis moschata, baccar. Juniperi, an. 3. B. matricarie, artemisia, ruta recentium, an. M. ij. confit. alkermes, confit. hyacinth. an. 3. iii. diamarg. 3. iv. Coquuntur omnia in sufficienzi aq. quantitate, quo vsque remaneant lb. iiij. Colaturæ adde syrpus. capill. veneris, syrpus. glycyrrhiz. an. 3. viii. syrpus. de artemisia 3. iii. cum saccharo fiat syrpus fec. art.

vtero communicantur: quare minimè videntur expelli posse aliae duæ membranæ, quin expellatur chorion.

Ex qua impugnatione infertur ratio, propter quam facilior sit expulsio fœtus extra vterum, quā membranarum: illa enim sit opera duplicitis facultatis, naturalis vteri, & animalis muscularum fœtus; hæc verò tantum ope facultatis naturalis vteri perficitur. Verū hæc ratio aliquam difficultatem etiam in se inuoluit; nam etiam membranarum expulsio, eodem modo fieri poterit, siquidem succedit dupli facultate operante, vtrāque tamen naturali, quia cū membranæ omnes duplii informantur anima rationali, veluti partes fœturae, in ipsis potentia naturales reperiuntur debent, atque adeo expulsio membranarum duplii facultatis naturalis opera perficitur.

Hæc tamen rationi responderi potest, membranas fœtum ambientes, non informari anima rationali fœtus, aut matri, sed toto tempore gestationis, per iuxtapositionem aingeri, non viuentium instar, & ita operatione facultatis expultricis vteri, extra ipsum mitti. Verū hæc solutio defendi non potest, quia omnes membranæ fœtum inuoluentes, instar aliarum partium spermaticarum ipsius fœtus, ex semine fuerunt productæ. Ergo sicut reliqua partes informantur anima, sic & omnes membranæ. Patet consequentia, quia hæc partes ipsi fœtui pro illo statu quo in vtero continentur, vsum & commoditatem præstant. Ergo consonum est eadem forma informari, ac aliæ partes. Confirmatur hæc ratio: quoniam omnes venæ existentes in chorio, anima rationali informantur, siquidem in ells accidentaliter, & substantialiter, sunt eiusdem rationis, cum venis alijs fœtus, nam mathematicè continuatatem seruant. Ergo etiam membranæ, in quibus dictæ venæ continentur, anima informari debent.

Confirmatur secundò: Nam etiamsi venæ repertæ in chorio non informantur anima, neque continuarentur mathematicè cum aliis venis fœtus seleni arteriæ existentes in ipsis membranis debent anima informari, cū in ipsis motus dilatationis, & contractionis reperiatur, qui actus vitalis est. Ergo cū actio vitalis animam præsupponat, dicendum est, omnes tunicas, in quibus arteriæ reperiuntur, anima informari, quoniam finis propter quem arteriæ partibus distribuuntur, est ipsa rum vivificatio.

Prædictæ ergo rationi respondet primò, verum esse membranas omnes anima rationali informati; non tamen ex hoc inferendum esse, expulsionem ipsam, postquam fœtus in lucem est editus, duplii facultate perfici, naturali vteri, & ipsarum membranarum, quoniam solum quando fœtus in vtero continebatur, anima informantur, non autem postea; debita enim vno tunc deficit, quarvis reliqua dispositiones optimæ sint, & sic anima ab ipsarum deficit informatione. Dic secundò, quod etiamsi membranæ informantur anima, postquam fœtus extra vterum expellitur, in ipsisque facultas expultrix reperiatur, & earum expulsio, opera duplicitis facultatis perficiatur, adhuc fœtus exercitio facilius est, quia sit à facultate animali, quæ motus efficit multo vehementiores.

Relicta ergo solutione potissima, difficultati respondendum puto. Licet membranæ omnes coalitum continuata mathematica, in probabili opinione cum fœtu obtineant, & qualem tamen fixionem non continent; chorion enim minorem, aliæ verò duæ membranæ maiorem obtinent connexionem: & sic mirum non erit, membranarum chorion magis detineri, fœtu extra vterum missu. Accedit quod membrana chorion maiorem cum vtero, quā cum fœtu cognitionem habeat, hac ergo ratione retentionem pati potest, alijs duabus expulsi.

Neque instes, quod reliqua duæ membranæ intra

A chorion continetur, & sic esse impossibile violentari retentionem pati, reliquis extra vterum emissis: Nam licet prædictæ membranæ continetur intra chorion, illarum expulsio cum violenta ipsius retentione contingere potest, cū enim maiorem cum fœtu connexionem obtineant, quando expellitur extra vterum, potest separare à se chorion, ipsarumque continuatatem remouere, & hac de causa citius ipsarum expulsio sequetur.

B Non instes secundò, omnes tres membranas, anima rationali fœtus informari, & sic esse necesse, vt maiorem continuatatem, & fixionem cum ipso obtineant, quā cum vtero: Nam multoties ea quæ contigua sunt, maiorem habent fixionem, & difficilius separantur, quā ea quæ sunt continua, vt experientia constat. Præterquam quod membrana chorion continuatatem mathematicam cum vtero, mediis acetabulis obtinere non potest, cū opinio probabilis sit, ea quæ differunt specie, secundum materiam, & secundum quantitatem posse continuari.

Sed relicta hac difficulti quæstione, ad aliam arduam accedamus: *Virū secundinarum retentio fit morbus in numero addito?* Practici ferè omnes respondent affirmatiuè: nam sicuti constat ex Galen, lib. de diff. morb. c. 8. lapidem renum, aut vesicæ esse morbum in numero, non quidem rerum naturalium, sed præter naturam, ita de secundinis retentis est pronunciandum.

C Hæc doctrina etsi vera sit, insufficiens tamen est, cū secundinarum retentio non solum morbi rationem, sed etiam symptomatis obtineat, ex eorum numero quæ immodicè retinentur: debebant enim secundinæ, statim ac fœtus extra vterum missus est, excerni, & ob hanc causam earum retentio, symptomatis habet rationem in excretis.

Dic: Nil obstat quin secundarum retentio, rationem morbi in compositione obtineat; potest enim eadem res secundum diuersas rationes formales, habere rationem morbi, & symptomatis, quod tantum de symptomatis in qualitate mutata intelligi debet, & in his quæ præter naturam, diuersa tamen ratione retinentur: Licet enim hæc duo genera symptomatum, simul obtingant rationem morbi, & symptomatis, different in hoc, quod ea quæ retinentur immodicè, non habent rationem morbi in temperamento, sed tantum in compositione; at verò symptomata qualitatis mutantæ, tantum habent rationem morbi in temperamento.

Sed videtur, quod secundinæ detentæ non possint obtinere rationem morbi in numero addito, quia cū ratio morbi constitutatur in hoc, vt lædat operationes sensibiliter, videtur quod non possit assignari aliqua actio læsa in vtero, respectu cuius habeant rationem morbi: Nam licet secundinæ retentæ lædant in alijs partibus operationes, prædicta læsio ab illis, tanquam à morbo, non dimanat, sed tanquam ab efficienti causa, quatenus vapores eleuati ab ipsis, medio morbo in partibus productæ, operationes lædunt.

E Et si respondeas secundinas retentas lædere nutritiōnem ipsius vteri non est omnino verum, quia si ante fœtus expulsionem retentio secundinarum non lædet nutritiōnem, cur postea læder; siquidem nihil de nouo acquirunt, ratione cuius læsio nutritiōnis sequi possit. Quod si dicas, secundinas non acquirere aliquam realitatem quantitatis, sed tantum formalitatem morbi: obstat, quoniam formalitas acquire non potest, realitate noua, siquidem ab ipsa dependet. Ergo noua illa formalitas acquire non potest. Quare eti respondeas, in secundinis retentis acquiri realitatem potentia localis, ex qua sequitur ratio morbi, læsio operationum, adhuc assignata solutio defendi non potest: Numerus enim partium constituens sanitatem, non perficit operationes in statu naturali, respectu nutritiōnis. Ergo

A Ergo numerus constituens morbum, nulla ratione nutritionem lædere poterit. Dic ergo, secundinas retentas lædere sanguinis expurgationem, præsertim quando ab vtero separatae non sunt, sed adhuc cum ipso sunt contigua; ratione enim quantitatis illarum, mala sanguinis expurgatio subsequitur, quatenus illius exitum impedit solent.

B Ex huius argumenti decisione constat manifestè, partem affectam in hac ægritudine esse vterum, licet non semper secundum, vnam & eandem partem afficiatur, cū interdum secundinæ in eadem parte continetur, ac antea existebant, quando fœtus sine separatione, & continuatatis solutione in vtero aderat. Interdum verò continentur in vtero, facta iam diuisione circa alias partes ipsius vteri, vel in fundo, instar conuolutæ pilæ: quæ distinctione ad curationem summopere prædest. Neque obstat, si dicas secundinas non esse accidentia, & sic non posse in vtero inhætere, & ex consequenti ipsum non posse esse partem affectam: Quia vt aliquid morbi rationem sortiatur, necessarium non est, intrinsecè partem afficer per inhæsionem; sufficit enim quod parti adhæreat, maximè cū secundinæ, quando in eadem parte, ac antea continebantur, coalitum sufficientem, & veluti vniōnem cum vtero sortiantur, præcipue si mathematicè in ea parte inhærent.

Causa.

C Hippocratica doctrina ad causæ cognitionem plurimum conductit: sic enim habet lib. 1. de morb. mul. num. 64. Si mulieri secunda in vteris relata fuerit, hoc sic contingit. Si per vim ruptus fuerit umbilicus, aut ab obstetrica per imperitiam resectus, qua videlicet umbilicum pueri prius incidit, antequam secunda ex vtero exiasset, & vteri sursum retrahunt secundam, utpote lubricam, & diffusam, & in seipsis detinent, &c. Ex quibus verbis duæ violentæ retentionis causæ depromi possunt, nimurum reflexio ipsius umbilici fœtus facta violenter, vel ob obstetricis imperitiam cœniens. Idem enim contingit in expulsione secundinarum, quod accidit in expulsione mortui fœtus, quia cū huius motus deficiat, à quo expulsio extra vterum adiuuatur, violentam patitur retentionem. Idem in expulsione secundinarum contingit, siquidem in vitro exemplo facultas expultrix impotens redditur.

D Ceterum cū secundinæ possint intra vterum reteneri, facta diuisione, & instar pilæ conuolutæ; vel si remaneant cum vniōne, situs aliquantulum varietur, huius differentiæ causas tradere oportet. Oritur ergo primus existendi modus, ob magnam vteri debilitatem, ex fœtus expulsione sequutam, præsertim si partus difficilis sit, vel quia os vulnus est clausum, vt contingit in iis, quæ maximam adstrictionem partium naturalium sortiuntur ex natura sua. Secundus, ex forti acetabulorum vniōne contingit, quando ita vehemens est, & membranæ ita tenues, vt facile ob fœtus calcistrationem, sine coalitus diuisione disruptantur, quod etiam ob defectum compressionis vteri potest accidere, quæ ab inundante, & excrementitia humiditate originem ducit.

E Viro verò secundarum retentio à bonis odoribus, aut gelida potu possit concitari? dubitandum. Plures sunt practici periti, cap. de secundinarum extractione, qui hunc affectum ex animi pathematis, bonis odoribus naribus admotis, gelida potu, & omnibus aliis quæ puerperas alterare possunt, generari sibi persuadent. Sed quo modo fieri possit, non video, neque ipsi explicant: Varius tamen, & diuersus est, iuxta concursum huius, vel illius cause: nam quando intercedunt animi passiones, secundinarum expulsio ob actum appetitus sensitivæ deficere solet, ratione cuius potentiarum distractio sequitur, irritatique à secundinis illata non sentitur,

A quia deficit anima concursus, ob illius limitatam vicitudinem. Et licet odores proptet eandem rationem, violentam retentionem excitare possint, tamen ex alio fonte hoc oriri est certissimum, nimirum quia cū vterus ratione odoris, aut, vt melius dicam, ratione alterius qualitatis simul existentis cum re odorifera, recurrat ad supernas partes, deficit contractio, sine qua secundæ expelli nulla ratione possunt. Et quamvis ob potum aquæ frigidæ maxima detur compressio versus partes inferas, tamen quoniam ratione frigiditatis sensus torpescit, sit vt ad percipiendam irritationem à secundis excitatam, ineptior fiat, & hac ratione ipsæ retinentur.

Signa.

B A Nullo hucusque tradita sunt signa, quibus secundinarum retentio possit cognosci, quia facile ob defectum conspicitur: nihilominus tamen aliqua signa oportet adducere, ex quibus modum existendi secundinarum in vtero venari possimus, an vnitæ, vel diuisæ existant instar conuolutæ pilæ. Hoc primò ex motu secundinarum facto ab obstetricie cognoscere, quia cū secundinæ pendent per vas umbilicale, facta attractione aliquantulum valida, si multum resistat, signum est firmiter in eadem parte esse vnitæ; si vero non ita resistat, sed tracioni cedant, verisimile est in pilæ modum circa aliquam vteri partem esse conglomeras, præsertim si cum sanguine monstruo aliquæ pituitæ viscidæ portio expellatur, à qua secundinæ humidiore redditæ, eam sibi circumvolutionem comparauerint. Hoc etiam ex doloribus in partu repertis, facile coniicias: si enim ante partum dolores maximi non præcesserint, sed remissi multum, ipsas fuisse disruptas, & vtero vnitæ remanere, est coniectandum; si vero intensissimi dolores præsuerint, signum est disrupti venas, & arterias, quæ sunt ligamenta secundinarum cum vtero, & ipsas in formam pilæ convolutas esse.

Prefagium.

C Secundas non protinus exire, graue est, & pericula plenum, auctore Hippocrate lib. 1. de morb. mulierum. Grauia enim ex earum retentione symptomata oritur consueverunt, nam & menstrua purgatio supprimit: ex quibus duabus causis eleuantur vapores, qui partes superas lancingant, & feriunt, venter sit durus, & in mole accrescit, dolor totius corporis, præcipue partium inferiorum concitat; quæ omnia sunt multo fortiora, si febris adsit acuta, quam vteri strangulatio ferè in sequitur. Hoc periculum palam fecit Hippoc. 2. epid. sect. 2. text. 18. quo loco de vxore coriarij sermonem instituens, inquit, secunda partem in vtero fuisse relata, à qua stranguria fuit subsequita: quod symptomata vel ex nocturno illato musculo vesicæ, quando media pars secundæ in vtero fuit relata, vel ex aliqua intemperie eidem parti ex putredine ipsarum communata, ortum habuisse non est dubitandum.

D Inquires: *Viro ex secundinarum retentione, si extractio non possit, necessario morbus subsequatur?* Plures temnunt Aëtium terrab. 4. ferm. 4. cap. 2. 4. in med. & Auicennam 2. 1. 3. tract. 2. cap. 16. in med. quod afferant, secundinas non statim esse extrahendas: Si enim non fuerint edeta, perturbari non oportet, quia intra paucos dies in se niem conuessa, & putrefactæ excedunt. Sed ineptè tantos auctores condemnant: ipsi enim extrahendas non esse non imperant, sed monent Medicos, ne difficiant, aut subsequitis grauissimis symptomatis non perterritantur, nam si præsidis aptis non cedant, ipsa putrefactæ expellentur ferè, licet ex ipsarum retentione mortem subsequi multoties, non sit negandum:

Si enim ex retentione fœtus mortui, eleuatis vaporibus fœtidis, & partibus præcipuis communicatis, excitantur pathemata dira, ex quibus necessariò subsequitur mors, cur ob eandem rationem ex secundis retentis mors non continget?

Ex hac ratione colligi potest, communem sententiam vulgo receptam falsam esse, qua constanter assertunt, secundinas retentas, & non extraeras necessariò mortem inducere: Nam fœtus mortuus solet pluribus diebus in utero retineri, viuente matre, melius multò secundinæ poterunt longiori tempore seruari, quin certò subsequatur mors, siquidem maior vaporum quantitas debet eleuari ex fœtu mortuo, quam ex membranis. Ergo si fœtus mortuus excerni solet quin subsequatur mors, melius multò poterunt expelli secundinæ.

Dic. Si secundinæ præsidii adhibitis extrahi non possint, non necessariò ægra occumbet, siquidem multoties ipsiis retentis, eti principibus partibus noxa communicetur, non introducitur ultima dispositio, ex qua separatio animæ rationalis subsequatur. Si vero mors contingat aliquando, ea temeritati, & audacia obstetricum imponenda est, ha cùm manum in os vulvæ coniiciunt, tam violenter hoc opus exercent, vt uterum dilaniant, ulceribus & inflammatione afficiant, ex quibus mortem subsequi posse, dubitat nemo.

De Curatione.

Cum vna ex causis retentionis secundinarum, sit secundum Hippocratem loc. cit. intempestua vmbilici refection, idè antequam auxilia huius ægritudinis in medium proponatur, præmittere oportet, secundas non esse ab vmbilico resecandas, quoque extra uterum extrahantur; potius enim dum intus continentur, absque violentia vlla paulatim trahantur, vt semper fœtui coiunctæ remaneant: quod si non fuerit possibile, fœmina sedeat in sella ventri exonerando destinata, ex quo loco pendens fœtus, sua grauitate secum secundas afferat. Quare hoc modo, ex Hippocratis mente loc. cit. secundas extrahere oportet; si vero possibile non sit, ad maiora auxilia accedere cst necesse.

Sed percontaberis: Vtrum ad refectionem vmbilici multum tempus sit differendum? Ex vna enim parte violentæ secundinarum retentionis, ex sectione vmbilici intempestua, periculum imminet; ex alia, si diutius differatur, fœtus periclitabitur, aut morbosus evadet. Dic. Si tentatis remediis, viginti quatuor horarum spatio, nihil proficiat ægra, nec leuetur, vmbilicus secari debet, & partem alteram abscessam femori parturientis vehementer alligare oportet, ne ad uteri cauitatem possit reuerti. Non nego, aliquando anticipatam vmbilici refectionem esse necessariam, quando videlicet vascula vmbilicalia, mucore vel pituita viscida sunt referata, tunc enim medicamenta aliqua sicca apponere oportet, quorum ope pituitosus, frigidusque humor possit ablumi.

Illa vero hoc loco non inutilis questio excitabitur, ex mente Hippocratis deponpta, qua quæsi solet: Vtrum tussis, & sternutamentum ad secundinarum expulsionem sint ex vsu. Nam pro hoc opere perficiendo, siue secundæ utero sint connexæ, siue in modum pilæ convolutæ, vñanimitate auctores sternutationem commendant, freti oraculo Hippocratis s. Aph. 49. sic profant: Ut secunde procident, sternutatorio apposito, nares comprime, & os: & licet idem affirmet Galenus in curationem tamen adducit, propter quam iubeat Hippocrates, post impositionem sternutatorij, nares & os apprehendere. Ratio est in promptu, quia facta apprehensione oris, & narium, si consequatur sternutatio, difficultas aëri exitre potest; quare hac ratione maiorem compressionem

A subsequi est necesse, vt facilius expellantur secundæ. Eandem sententiam adduxit Hip. sententia 35. antecedenti, dicens: Mulieri que uterinis molestatur, aut difficulter parit, superueniens sternutatio, bonum. Gal. in com. sternutamentum in omnibus affectionibus uterinis non prodeste affirmat, siquidem in eiusdem partis exulcerationibus, abscessu, inflammatione, erysipelate, adiumento esse non potest, quin saepissime nocumentum maximum infert: Quare Hippocrates de uteri strangulatu est intelligendus, cui si sternutamentum superueniat, remedio est, non solum, quia est bonum signum, in mulieribus quæ strangulatione laborant, sed etiam ut causa, quia est huins morbi præsidium. Quare sicut sternutamentum pro secundis pellendis præstat eximiè, sic tussis eandem utilitatem præstat.

B Sed quo pacto sternutamentum, & tussis hoc efficiant, obtinet difficultatem: cùm media sternutatione expellatur id, quod irritat cerebri ventriculos; quare excerni non poterit id, quod in utero infixum est, & tenaciter adhæret. In tussi autem eti abdominis musculi comprimantur, & hac de causa expulsio membranarum inuari possit, quia hæc compressio fit versus partem superiorum, secundæ haudquaquam poterunt expelli; quæ etiam actio versus partem supernam in sternutatione contingit.

Dic, verum esse, per sternutationem, & tussim solum expelli, quod in ventriculis cerebri, & bronchiis pulmonis continetur: nihilominus mediis his actionibus possieri secundinarum expulsionem, non esse negandum,

C quatenus ad compressionem illarum partium, etiam musculi aliarum comprimuntur, & expellitur id quod in cauitate earum adhæret. Quamvis enim in utraque actione compressio muscularum abdominis fiat versus thoracem, tamen cùm uter in parte inferiori sit, & compressio fiat in aliis partibus abdominis, existentibus infra thoracem, & uterum, fit ut aëris expulsio per thoracem, & secundinarum per uterum fieri possit. Accedit quod septum transuersum in utraque actione etiam comprimitur, quæ etiam est causa, vt expulsio secundinarum etiam adiuvetur. Accedit commotio ex sternutamento in toto corpore, à parte supra ad infernæ, & ex tussi, in thorace excitata, quæ ad prædictæ actionis perfectionem non patrum conductit. Sed opus sternutamenti, actione tussis validius est, cùm in illo natura à parte supra ad infernæ expellere conetur; at vero in tussi, ex thorace. Illud autem infectis pulueribus intra nares per cannulam prouocabitur, ex castorio, Pipere, Sinapi, Nicotiana, &c.

E Ex hac doctrina infertur, remedia omnia, ex quorum actione sequitur compressio partium inferiorum, pro curatione huins affectus, multo esse ex vsu, vt sunt suffumigia fœtida naribus admota, ex vngulis equi, asinæ, fimo equi, Bouis, Columbatum, Aquilæ, semine porri, vrtice minoris, allio, Elleboro albo, Aristolochia rotunda, asa foecida, Sagapeno, Nigella; hæc enim uterum comprimendo, qualitate sua utero aduersa, sternutamentum prouocant. Vel parentur ex ruta, Prassio, Abrorano, cum oleo Liliorum permixtis, ex quibus supra prunas positis suffumigium per nares fœmina accipiat. Vel fiat hoc modo.

F. Myrra 3. B. galbani, opopanax, an. 3. B. elebori nigri, 3 j. Conſianter tabellæ cum felle taurino, imponendæ super prunas pro suffumigio, quod etiam per partem inferiorem est recipiendum: Quo celebrato, obſtrix leni motu excitato, secundinas extrahere conetur.

G. Vtrum autem suffus aromatum secundinas expellat? contemplandum. Non desunt qui respondeant affirmatiue, cùm muliebria ducant, vt s. Aph. 28. Hippocrates edocuit, vt Cinnamomum, Nardus, Iuncus odoratus, Artemisia, Sabina, Dictamnum, Pulegium, & huīus census alia. Sed non recte explicant Hippocratem

Nam Galenus in rōm. per muliebria, solum menstruum A purgationem intelligit, quæ cùm ob crassitatem expelli non possit, suffitum ope attenuata facilius per uterum excurrit.

B Neque instes, per illud verbum [muliebria] nō solum menstruum purgationem esse intelligendam, sed omne quod in utero continetur quoniā vna ex causis violentæ retentionis secundinarum, odores sunt boni, quos licet fœmina recipere per partem inferam, & nares apprehendere, vt illi à potentia olfactiva percipi minimè possint, præcipue quando cohabetur respiratio. Sed cùm impossibile appareat, vt parturient tanto tempore possit per os, & nares respirationem cohibere, necessariò suffitus debent persentiri: quare hoc auxilium suspectum est, & in praxi pro hoc morbo non admittendum.

C Vtile etiam est fœminam spiritum cohibere, versus inferiores partes compunctione facta, & maximis vocierationibus exclamare, sed hoc cum præmeditatione faciendum, ne inflammatione aut haemorrhagia subsequantur. Saltus præsertim pede retrogrado facti, etiam conseruant. Vitandus vomitus, ex quo eti ventris commotio, & facultatis expultricis excitatio sequantur, tamen hæc ventriculi actio est maximè violenta, & menstruum purgationem euocat ad partes superas.

D Si celebrata non sufficiant auxilia, & lochia sint minuta, sanguinem mitte ex talo, ex quo præsidio commouetur natura, & irritatur ad partes inferas, & eo naturæ defectum supplemus. Cantharidum vñus ab aliquibus, magis encomiis celebratus, sive per os, seu suffumigij instar, noxius, ac inutilis: nam partes exulcerant, & corrodunt, vehementes dolores, & cruciatus excitant. Castorium intus assumptum, vel suffumigij instar applicatum, confert eximiè, nam ex mente Galeni 1. simpl. iti. de Castorio, menses prouocat, citra laisionem ullam.

E Quod si febris fuerit remissa, præsidia ab Hippocrate lib. 1. de morb. loc. citat. sunt imperanda, vt alia cocta, vel assata, in vinum proiecta. Vtere etiam puluere Spica Nardi, Rutæ, Baccar. Lauri, radicis fœniculi cum vino, & succo porti, Petroselini, Apij, Lapathi acuti, Ebulorum. Si non sint satis, fortiora offerenda, vt decoctum Asari, Myrræ, Gentianæ, Rubeæ tintoriorum, adiectis Borace, & Trochiscis de Myrra. Vel fiat ex semine Dauci, Dictamni, Sem. Porti, Castor. Lumbricor. terrestrium, Prassij, Verbenæ. Galbanum, & Myrrham per os assumere, quantitate drachmæ, dissoluta in aqua Sabinæ, summoperè præstat.

F Balsamum quantitate duarum drachmarum assumptum cum vino, efficacissimum remedium est. Testiculi equi vino dissoluti eadem dosi assumpti, mirè iuuant. Clysteres irritantes, optimi sunt, vt facultas expultricis excitetur. Inferiores partes illinenda oleo Castor. Rutæ, Lilio. cum puluere Sabinæ, & Aristoloch. Coagulo leporis, & croco, & cum Balsamo, & cera fiat vnguentum. Pessaria optima sunt, facta ex Castor. Myrra, Sagapeno, quæ postquam parata sunt, madesiant in decocto cucumeris Aſinini, & felle vaccino.

G Cæterum cùm secundinæ retentæ debeat putrefieri, ex quarum putredine, & graueolentia caput, ventriculus, & alia principes partes inficiuntur labre dira, eas tueri oportet. Fouendus ventriculus roborantibus vnguentis. Caput præseruandum suffitum fœtidarium. Si adhuc retinentur, manu obſtricis extrahendæ, prius adaperto utero cum speculo matriis; alia enim vehemens subsequitur dolor. Si sanguis erumpat in copia multa, adstringentia offerenda, quorum ope haemorrhagia possit cohiberi.

O B S E R V A T I O.

Ad expellendas secundas, puluſ præfantissimus.

P Lutes plura in hunc vñum commandant auxilia. Ego Dei misericordia, plurimas in agone constitutas liberaui hoc puluere, exhibito in vino, quantitate drachmæ vñis & semis, cum saccharo, cuius forma esto hæc.

Q. Carabes, tenuissime pulverata, 3 j. castorij, 3 B. di- Etanni, pulegium, an. 3 j. cinnamomi, 3 j. boracis 3 j. B. spica nardi 3 j. myrræ 3 j. B. rubæ tintoriorum 3 j. croci 3 v. Fiat puluis subtilissimus.

C A P V T X X.

De Torminibus à partu.

Definitio.

T Ormina sunt dolores, qui post partum puerperis in parte inferiore ventris, inguinibus, renibus, laterum mollitudine, spatio duorum vel trium dierum, per interualla exacerbantur. Cum enim à conatu facultatis expultricis, menstruum purgationem excernere properantis, euenniant, & in primis tribus diebus in maiori copia sanguis erumpat, fit ut tempore in his partibus dolores amplius excrucient. Quapropter essentia huius affectus in symptomate actionis læzæ depravata facultatis tactiæ consistit: & pars affecta est uter, cùm potentia tactiæ ipsius, à qualitate tangibili, immediate dolores, & cruciatus excitante, immutetur.

Non obstat vero contra hanc doctrinam, quod in hac affectione dolores interdum à renibus in laterum magnitudinem protendantur; quare videtur quod non solum uter, sed hæc partes sint sedes huius affectus: Quia licet possint affici renes, hoc ex vitio, & consensu uteri contingit; cùm enim conceptio fiat in utero, & toto tempore gestationis, fetus in ipso contineatur, & in partu magnopere uter laboret, ratione consonum est partem affectam tantum esse uterum.

Perscrutaberis: Vtrum tormina post partum sint continua, an per interualla exacerbantur? Nam cœlia efficiens doloris semper præsens in utero continetur. Ergo incessanter, & non per consensum affligerent. Respondent plures rationem ob quam dolores post partum per interualla excruciant, esse, quia cœlia dolotis intra uterum non continetur semper, sed è venis maximis per interualla expellit ad ipsum. Sed non aptè respondent, quoniam hæc tormina ex humore contento in venis non oriuntur, sed ex flatibus, qui post suam ipsorum generationem semper in utero persistunt: neque est necessarium, ex alia parte communicari, cùm in ipso possint produci, ex sanguine crasso, & pituitoso, toto gestationis tempore in utero stabulante. Ergo prædicta solutio inutila. Confirmatur: Nam quando colicus dolor ex flatibus concitat, etiam suas habet periodos, quamvis in intestinis producant flatus. Ergo etiam substantia flatuosa in utero generetur, dolor ab ipsa exortus, suas etiam poterit habere exacerbationes.

Nec dicas, quod ratio assignata saltem veritatem obtinet, quando tormina, & dolores ex menstrua purgatione originem ducunt: Nam adhuc superest gradere rationem, ob quam ex venis per interualla humores trudantur ad uterum, & non continuè, quod in prædicta ratione non assignatur.

Secundò responderi potest, causam efficientem me-

diam, nimirum flatum, & humorem crassum semper in vtero continet; dolores tamen non esse continuos, quia qualitas tangibilis, solutio continua, aut intemperies, à qua dolor immedie excitatur, per interualla producitur, quoniam ad illius productionem conditio necessaria non semper adest, cùm prædictæ causæ ad productionem qualitatis tangibilis, debeant descendere ad partes, in ipsiisque soluere continuum, quod ob conatum facultatis expultricis contingit, appositum ad expellendam causam, producentem tangibilem qualitatem. Quæ solutio, etiæ magis ad veritatem accedit, ex toto tamen difficultatem non eradicat, certum enim est tangibilem qualitatem immediate dolorem excitantem, ab humore crasso, vel flatu produci, quando debita datur approximatio, quæ ante conatum facultatis expellentis causam irritantem, assignari nequit.

Ex dictis constat, quod ratio propter quam dolores non sunt continua, sed repetunt per internalla, emanat ex eo, quod facultas expultrix, per periodos conatum assumat. Sed quomodo possit esse hoc verum, si illa est agens naturale, non impeditum, explicatu est perquam difficile. Respondebis hoc modo. Ut facultas expultrix per periodos conatu assumat, necesse est ut obiectum irritans semper adsit, quantitate, & qualitate determinata, ita ut aliquo horum deficiente, expulsio cesseret continua; & quia in humoribus crassis, vel flatibus in vtero existentibus, non adest semper quantitas, & qualitas determinata ad irritandum, sed per interualla in ipsis acquiritur, idcirco tormina non esse continua. Verum hæc solutio non videtur esse consona ratione: Causa enim à qua dolores post partum oriuntur, non eodem modo se habet, ac causa antecedens, & efficiens intermittentem febrem, cùm in hac non semper reperiatur, quod necessarium est ad irritandum, sed per interualla acquiratur: At vero causa doloris efficiens, in quantitate, & qualitate sufficienti ad irritandum, semper in vtero adest.

De quantitate nullus dubitat, nam hac tanta interdum vterus abundat, ut in ventre magna suspensio excitetur, ut in tympanite, & colico dolore manifestè patet. De qualitate etiam constat, quia hæc in flatibus necessaria, debet esse frigiditas, si quidem iij ab intrinseco, & ex natura sua constant frigiditate. Sed hanc non possunt acquirere per interualla, quin potius frigiditas ob moram in corpore remitti debeat à calore, qui in illos agit perpetuò, illorum frigiditatem remittens. Ergo alia causa inquirenda est, cur tormina à partu per interualla exacerbantur. Quando enim dolor non oritur ex flatu, sed ex humore crasso in venis vteri retento, non datur causa, à qua prædictus humor post partum possit acquirere qualitates per circuitus irritantes, si ea gestationis tempore non fuerint acquisitæ.

Dices secundò. Causa huius eventus est, quod diversis partibus vteri, causa irritans applicatur: hæc enim in partibus, in quibus antea continebatur, non irritat de nouo, cùm ab assuetis passio non fiat, & iam produxit totum, quod producere potest ad irritandum; & nisi aliis partibus vteri communicetur, vel irritare, vel dolorem excitare nequit, siquidem doloris vrgentia, immunitationem factam in facultate expultrice, ab obiecto irritante, presupponit.

Hæc solutio quæsumus intropius non explicat, tum quia non assignat causam, ob quam irritans causa, & producens tormina diversis partibus vteri applicetur, præsertim si in parte, in qua antea retinebatur, mutatione de nouo non adest; tum quia etiæ veritatem habebat, in dolore orto ex flatu, qui cùm leuis sit, modò versus partem superam, nunc in partem inferam, impulso suo monetur, tamen in dolore ab humore crasso non est omnino vera: præcipue si hic vteri vasus adhæret. Neque dicas, idem posse affirmari de humoribus crassis, qui innata graviitate deorum moventur,

A cùm aliquando contingat, ut hi ad partem superam recurrent.

Dic quamvis flatus, vel humor crassus perpetuò irritant expultricem facultatem, dolor non est continuus, sed per interualla recurrit, etiam si facultas, agens sit naturale: cùm enim facultas, quando conatum assumit in expulsione flatus, vel alterius irritantis causæ, ob vacuationem, & spiritum exhaustum debilis remaneat, sit, ut conatum assumptum ad umbilicum perducere non possit, quoque aliquantulum reparetur, & ita postea iterum ad expulsionem insurgat. Hoc patet in diarrhoea evidenter, in qua etiæ tota quantitas quæ expellitur, præsens sit, & irriteret, continuò non expellitur, sed per interualla, nam prius necesse est ut à natura facultas expultrix reparetur.

Huic dubio addendum aliud: *Vtrum primiparis tormina à partu contingant?* Responde affirmatiue: Nam illæ flatu abundant, & humoribus crudis, ex indebito regimine, toto gestationis tempore acquisitis. Si vero obsterices hoc denegant, intelligendum est, quod illæ minus intensos dolores quam ceteræ patientur: nam in partibus ad ventrem pertinentibus maior quantitas adest calidi innati absumentis flatus. In primipatis concoctio ventriculi est robustior, quia alios partus, in quibus ingens sanguinis copia vacuatur, non sunt expertæ, & ideo reliquæ facultates naturales sunt robustiores, & hac de causa maior sanguinis quantitas excrenit, minore intra vterum remanente: quare sit, ut absumptris flatibus, horumque causa feliciter vacuata, minores post partum quam ceteræ enixa dolores experiantur.

Causa.

Sicut tormina intestinorum, ex mente Galeni s. Aph. 11. à flatu scaturiunt, sic vteri tormina ex eadem causa originem ducunt. Hæc substantia flatuosa vel in vteri cauitate stabulatur, & plus iusto vteri parietes distendendo, intolerabiles concitat dolores, vel in meatibus vteri pertinaciter adhæret, & tormina parit. Deinde ex aere recepto in vterum post exitum infantis, interdum emanat, quia cùm gestationis tempore tota cauitas vteri sit repleta, non datur in ipsa compressio, neque reuertitur ad pristinum statum, & locum; quum vero fetus ex D vtero exit, ad cauitatem illam replendam aet necessario debet accedere. Sæpe ex frigore emanat hoc vitium, ex partu suscepito, ob obstericias imperitiam, ac imprudentiam enixa.

Interdum causa huius affectus, sanguis crassus est, qui ob venatum angustum affatim repurgari nequit; quare coerctus, & retentus, cruciatus intolerabiles concitat, qui vacuato sanguine cessare solent. Nequedicas, venas vteri, sensus expertes, vel prædictas remitto, ceterarum instar, 16. de vñ part. 12. non immanes cruciatus pati posse: nam iij non in venis, sed in vteri substantia excitantur, quam distensione sua premunt, atque fatigant. Ex sanguine tenui, & mordaci, etiam potest oriri hoc malum; hic enim humor non solum distendit, sed suis qualitatibus intemperando dolorem excitat.

Sigma.

Si ex flatu hic dolor originem ducat, ex inflatione ventris, rugitu ipsius, dolore vago per omnem ventris regionem percepto cognoscetur, maximè si præcessit vñs alimentorum, quæ flatus gignit, consueverunt. Si ex sanguine limoso, & crasso oriatur, ex antea vita dignoscet, & ex sanguinis excreti natura, consistenti, & colore: si enim fuerit albus, vel niger, humorum pituitosum, vel melancholicum redundare significat. Sanguinem tenuem, & acrem ostendunt, doloris

doloris vehementia, acrum ciborum vñs, sitis intensa, A g. x. flor. camomil. & sambuci, an. 3. j. Omnia tenuissime puluerisentur, & triturentur ad vñbram,

C A P V T XXI.

De regimine infantis.

Quomodo sit gubernandus infans, eiusque tenerum corpus ab iniuriis externis, mobisque præcaudendum, hoc loco breviter dicemus. Et primum quærendum: *vtrum umbilicus sit resecandus, & sale eius corpus inspergendum?* Aetius tetrab. 1. serm. 4. cap. 3. umbilicum quatuor à ventre digitis resecandum docuit

B scalpro acuto, omnem aliam materiam harundinum, ac vitri, ut ne quid atteratur, reprobans. Deinde contentus in, ipso sanguis limosus exprimatur, spongia abstergatur ac lana carpta obturatur, & cum filo, aut gossypio tenuiter retorto ligetur citra dolorem, ex Auic. 3. 1. doct. 1. cap. 1. neuæ præ laxitate resolutus, intereat infans, quum vero exciderit umbilicus post quartam diem, cochlearæ testam vñstam tritam loco inspergere, & deinde ligare oportet.

Galenus lib. 1. de sanit. tuend. cap. 7. postea moderato sale per se tenuissimo rotum corpus conspergit: sic enim ait: Ergo recens is natus infantulus, cuius corporis constitutio ornata vacat, primum quidem fasciis deligitur, sed corpori prius toti sale modice insperso, quod eius densior, solidiorque iis que intus sunt, partibus reddatur. In vtero enim aquæ cum reliquis mollis erat, cùm nec durius vñllum externum corpus inibi contigerit, nec aëris usquam frigidus inciderit, quorum commercio contracta, densatique, & quam ipsam prius, & quam reliqua membra, densior, duriorque fieri. At quoniā iam editus infans, in frigore, & calore, atque inter corpora multè seduriora veretur, necesse est, ob hec ipsa nimirum naturale eius tegmen preparari quodammodo a nobis, reddique ad indolentiam, & tolerantiam quam apertissimum par est. Idque facit insperso sale in natura temperata, quæ si paulo humentior sit, puluere foliorum myrræ, ceu adstringente, & magis siecante vti iubet. Auicenna, ut probatissimum reddat sal, admisces semen cannabis, costum, sumach, foenugræcum, origanum. Auerrhoës lib. 6. collig. cap. 6. hanc salis insperionem reprehendit nam eius acrimoniam nostra artas non fert, deinde percutim raram vitiosi succi transpirant, qui si ex salis adstrictione cohíbeantur, periculum imminent. Sed hunc auctorem intellige de sale vñlo, qui acris est, & magis adstringens, sal vero tenuissime puluerisatus, nullam noxam inferre potest; nam suavis est, cùm sit lœpis, & cuti benevolus. Consultum tamen est totum corpus abluere vino, in quo rubentes rosæ prius effundantur.

Sordes deinde naribus insitæ, digitis exprimendæ, Os, atque aurium meatus purgandi. Palpebra diducendæ. Oculi detergendi. Podicis otificium per circuitum E dìgito minimo mouendum, & aperiendum, illico enim excernit per sedem subnigra quædam iecinoris recrementa, & tunc infans molibus linteis, ac fasciis inuoluatur. Galenus nil aliud præter lac maternum offert, Paulus lib. 1. c. 5. melle optimè despumato quamprimum nutrit, hoc enim detergit, & lactis concretionem ippedit. Alij ad præcaudendum infantes ab epilepsia oleum salasimum, vel amygdal. dulcium cum saccharo, & seme Pæoniæ. Hoc enim remedium nutrit infante, & pituitosos humores per secessum suauissime expurgat, qui si non vacuantur, ad epilepsiam in posterum præparant corpus imbellæ. Plures imperant rhombæ, sed pro illis est suspecta, eius enim potentia, illorum virtute maior est, & flaccidum corporculum facile resoluit, in natumque spiritum extinguunt.

Vtrum vero post lactationem pluribus circumstantiis opus sit, ad infantis educationem? meritò inquires. Dic, quid postquam lac fuit nutritus infans, eoque præcipue materno, quod illi est simillimum, ex Galen. i. de sanit. mend. cap. cit. & Anicen. 3. i. doct. 1. cap. 2. (nisi mater sit aliquo morbo feedata) idque bis die, aut ad summum ter, plurimum enim assumptum, crudum remanet, & ad epilepsiam, aliisque morbos parat, quia corruptitur: abluatur bis, aut ter infans aqua calida hyeme, aestate temperata, non autem debet in balneo diutius morari, non enim ut supercalescat, aut tubeat eius corpus, sed ut humescat, aut mundetur, hoc lauacrum instituitur, linteis deinde mollissimis abstergatur, & exsicceretur.

Nutrix à lotione, antequam fasciis obvoluta infante, eius membra tangere debet, & quod extendendum fuerit, diuidet, ac extendet, & comprimentum comprimet, & hoc opus leniter peragere oportet. Infantis vesica premenda, ut virna exitus fiat facilior. Extendenda manus, & brachia ad genua usque. Pedes utique leniter ducendi retro ad dorsum, & ante ad caput, ut membra omnia, quod oportet, flecti condiscant. Non sunt autem supra ventrem firmandi, ne lèdantur viscera, in quo peccant nutrices, quae infantes pronos continent, donec paulatim omnes fascias componant.

Oculi infantis serico viridi sunt tergendi. Nares oleo dulci intus linendæ, ac defecandæ. Deinde infantem latare oportet, & ad somnum inuitare. Dormiat è latere, capite, quā reliquum corpus elatiore. Cuna non est vehementer mouenda; concitus enim motus ad Epilepsiam parat, & lac in ventriculo contentum fluctuare facit. Immature ad progrediendum omnino cogendus non est, ne crura corporis pondere videntur. Ita quum valet à gressu ascendens non est: sumnum enim commodum ad vitam, eiisque durationem & sanitatis tutelam præstat exercitium, & ita animali omni à natura est præstitutus exercitij modus.

Vtrum alter à latte cibis infantis sit propinandus? dubitabis. Dic, sole latte ali debere puerum, quoad priores dentes, quos duales appellant, emiserit, quod septimo ut plurimum mense contingit, ex Paulo lib. 1. cap. 9. Si tamen ante hoc tempus, cibum alium vehementer appetit, & ipse sit succulentus, & viuidus, & spes sit quod possit concoquere, offeratur. Post ortum versus dualium, solidius alimentum exhibendum. Durusculum tamen dentibus cibum non atterat: nam dentes molestas, materiam ex qua alii dentes sunt gignendi, attritu dissipat, & resoluit, & fragmenta dura non contrita deuorat, quae in sola deglutitione, strangulatum, tussim, vomitum mouent, & ventriculo negotium faceant, & cruda remanentia obstructiones, & alia symptomata in posterum accersunt.

Auicenna primò offert panem, quem infanti mastiquerit nutrix, deinde panem cum aqua mellis, aut aquoso vino, vel latte. Aëtius micam panis ex vino mulso, aut dulci, cum latte propinat, deinde oua sordilia concedit. Sed cum vinum ne gustare quidem suadeat Galenus, quippe quod haustum, hunc etat nimis, & corpus calefacit, tum caput halitus replet, si qui calido & humido constant temperamentu, auctore Aristot. lib. de somn. & vigil. cap. ultimo, & panis sola masticatione nutricis paratus, durior sit, ac solidior, quam vt primis puerorum cibis conueniat, & si plurimum in ore contineat nutrix, donec satis madescat, tunc pluri, quam opus est, salua consupatur: Idcirco melius est, vt assumat micam panis coctam ex aqua, melle, oleo, butyro, & ad mellis consistentiam redactam. Utiles est etiam rica panis ex iure pulli Gallinacei, consummata Gallinae, vitella ouorum saccharo, aut melle irritata, optima, summopere præstant. Possunt etiam eo tempore concedi molles carnes, quae in gallinatum præ-

cordis inueniuntur. Hæc alimenta, si bene coquantur, citra ventris intumescentiam, aut inflationem; si puer non redditur somnolentus, aut torpidus virinasque habeat lacteas, summopere prosunt, & illi firmitudinem, roburque conciliant, & hæc magna ex parte vinti mensibus apud Aëtium, aut duobus annis contingit. Quod si firmus sit, debet ablactari; sin minus, alteri nutrici duorum mensium spatio debet committi, ut recenti lacte, atque abundante eum reddat vegetorem. In ablactatione, hyemem rigidam, & feruentem astatem cauere oportet: nam ultimum hyemis, & postremum astatem eligere oportet. Non subito, sed latenter ab ubere desuescat, & fiant ei glandes ex pane, & saccharo, quæ offerantur ipsi dum mamillas quærit, & lac affectat. Quod si ablactatus incidat in morbum, rursus ei lac concedatur; & ubi cessauerit morbus, corpusculum renutriatur lacte, & hac ratione iterum ablactetur.

O B S E R V A T I O

Antidotum ad preservandos infantes ab Epilepsia ante lactationem offerendum.

Multa ad preservandos infantes ab Epilepsia hæreditaria tentauit persæpe antidota, quæ excrementum humiditatem viscosam, & sordes melancholicas in ventriculo congestas, & intestinis, suauiter expurgarent per aluum, (quæ si non excernerentur, præparent ad Epilepsiam caput) neruofuscum genus roborarent, malignamque qualitatem morbo caduco insidente domarent, atque compescerent. Omnia frustranea inueni, hoc dempto, quod in hunc usum felicissimum semper inueni: cum enim in pluribus libertis multorum, qui omnes hoc oblato melius habere, periculum fecisset, expertissimum fuisse contestor, atque profiteor: Nam quibus hoc præsidium ante lactationem fuit oblatum, Epilepsiam in progressu astatis non persens, cum ceteri ante eos Epilepsia efficiuntur.

24. Folla testudinum aquaticarum, Num. ij. theriaca smaragdor. 3 ij. succi ruta 3 B. rasura cornu cerui 3 B. crani pueri, & foemella, 3 iii. vngul. alces, unicornu, an. 3 j. pul. pullorum hirundinis adustorum, 3 B. paonia maris 3 j. thuris 3 B. Excipientur omnia cum olei sesamin, amygd. dulcium recentium, Mellis albissimi, sacchari albi solidissimi partibus æqualibus, & siue Electuarium molle, dito minime in os infantis indendum.

C A P V T X X I I .

De electione nutricis.

Pura de nutricis regimine, & electione tradidimus lib. 2. His. Princip. Medic. in com. His. i. nunc quæ ad hoc argumentum supersunt enucleanda, completere oportet. *Vtrum ad electionem nutricis, plures necessaria conditiones animaduertenda.* Eligitur nutrix ex partu naturali, quando nouem mensibus vtero gestauit, ex abortu enim, aut septimestri partu non probatur; imò lac eius, quæ frequenter abortit, suspectum est apud Auicennam. Ex salubritate, necesse est vt sit recte sana, ex parentibus orta nulli morbo præseruit hæreditatio, aut contagioso obnoxia. Ex temperamento, medium habeat nutrix: si enim temperatus puer est, huius lactis usus, temperatura optima seruat; si minus, ad eam reducitur. Nec probo reductionem pituitosi infantis per biliosum lac, quoniam morbis ex uteroque humore forte reddetur opportunus, & tantam contrarietatem non adeò recte tolerat aetas infantis tenera,

& satius est duobus annis reduci ex usu lactis temperati ad optimam naturam, quam id uno anno consequi ex bilioso usu, & altero, in biliosam naturam transferri.

Eligitur præterea nutrix ex compositione: si enim medio sit prædicta temperamento, omnium extremitum statim occupabit medium, nempe gracilitatis & crassitiei, mollitiei & duritiei, glabri & hirti, calor & frigiditatis, humiditatis & siccitatis, nigri & albi. Capillo potius constet nigro, quam rufo. Collum habeat validum, amplum pectus, omnes animi functiones naturales, animales, & vitales, & inculpatas. Ex magnitudine mammilarum etiam eligenda. Paulus lib. 1. cap. 2. ubera magna in nutrice requirit. Aëtius moderatur, non rugosa, sed plena; magna verò, & patua improbat: hæc quoniam patum lactis exhibent: illa, quia plus, quam opus est, lactis præparant, quod in mammillis retentum corruptitur, infantem lædit, matrem grauat. Nos magna ubera probamus cum Paulo, nimis tamen protensa, & laxa, abhorret Auicenna. Mediocres probandæ in uberibus papillæ; magnæ enim offendunt gingivias, ac linguam, impedient, ne deglutitionem iuvet. Patua ægræ apprehendi possunt, maxillas premunt, atque fatigant. In papillis meatus nec nimis angusti sint, nec lati, & cavernosi: ejaculatum enim per angustos meatus lac sublinitem os pelliculam ferit, & vclus igneæ caliditatis inducit. Latiores meatus, qui papillas cauernolas reddunt, dum affatim emitunt lac, parunt persæpe suffocationem.

Eligitur insuper ex numero partum præcedentium: nam melius est si bis, aut ter pepererit nutrix; nam ex primo partu ubera, quæ nunquam lac antea procreaverant, minus vtile creant, postea vero secundo, aut tertio partu utilissimam conficiunt, velut iam edocet, & confiendo assueret. Ex salubritate liberorum, oportet ut eos habeat viuos, & robustos, nec ulli Epilepsia, aut alio contagioso morbo decesserint.

Ex sexu infantis quem peperit, satius est vt sit partus masculi: nam hic est foemina perfectior, quare utrius etiam lac generabit. Reclamat experimentum, calidius enim est hoc lac: quæ enim masculum gestant, calidores sunt, & agiliores, & calidius lac post partum præbent. Dic, si foemina temperata sit, præstare lac eius quæ peperit masculum; si intemperata in calore, salubrissus esse lac, eius quæ enixa est foemella. Ex menstruo, lactationis tempore retento, nutrix probanda: nam menstruis fluentibus lactationis tempore lac imminuitur, aut vitiatur, prout lib. 2. His. Princip. Medic. in com. His. cit. disceptauimus. Faciem fuso non dehonestet, nam præter mentis impotentiam, quam arguit, lac vitiatur ex cerusa, sublimato, & aliis huiusmodi. Nutrix una esse debet: nam experimentum compertum est, ex lactis diuersitate, infantes lædi. Quare non probo quarundam matrum consuetudinem, quæ præter id quod liberos suos nutrunt, nutricem quoque coadiutricem habent: Imò condemo Medicorum consilium præcepis, qui leui quavis de causa nutricem mutant; habet enim lactis iam visitissimi permutatione incommoda sua, quæ non sine gravi necessitate sunt subeunda. His omnibus addere oportet indicium firmissimum, ex ipso latte desumptum, cuius probationem lib. cit. His. reperies.

C A P V T VLTIMVM.

De Lactis defectu, abundantia, crassitie, tenuitate, acrimonia, fatore, & coagulatione.

De Lactis morbos correctione breuiter hoc capite peragendum, squidem à priscis hoc negotium est adamassim exaratum. De defectu primò initiandus sermo. Quando lac imminuitur, corruptitur, aut omnino extinguitur, inspissatur, attenuatur, præstat alterius nutricis lac præbere: ita monet Aëtius tetrab. 1. serm. 4. cap. 6. quod de magnis viriis intelligendum, non enim leui de causa est permutandum. Si deficiat lac, nutricis sanguis contemplandus, ex Gal. præcepto: aut enim paucior est quam conueniat, aut dererior. Si paucior, victus offerendus humectans, & excalfaciens, Aliamenta offerenda, quæ sanguinem generant plurimum, vinum, iuscula, succus carnis, auum carnes, vitella ouorum, lac, cicera, amygdala, pineæ, farrum ex hordeo. Si sanguis parvus, est corrugendus; si biliosus, contemplandus, expurgandus. Pituitos, medicamenta exceptat non multum calefacentia, nihil autem desiccatia. Si cacoehymia salsa sit, expurganda; ita & acida, Pituita dulcis, & insipida, sanguine permiscetur, huic coctionem, & non expurationem, sūmptuose prescribit Galenus.

Procurantia lac, sunt patum calida, primo nempe, aut secundo ordine, non sicca. Hac ratione mouendo lacti probant Eruca, Foeniculum, Anethum, Sesamum, Anisum, Melanthium, Pastinaca: & ybi pituita crassior est, atque frigidior, Smyrnium, Apium, Sion, Polium, Pulegium, Rosmarinus, serpillum, Trifolium, Vitex, Raphanus, Menta, cæpæ assæ, atque elixæ. Si signa caloris adiunt, & nutrix biliosa sit, lac augent Lactuca, Malva, Spinacia, hordeum, papaver. Herba virentes nutrici offerenda: siccæ enim, plusquam oportet, excalfaciunt & desiccant, sanguinem pauciores, & crassiores gignunt, lac potius extinguant, quam prouocant.

Optima sunt sorbitiones ex oleo, fermento, & saccharo, addito sesamo, fœniculo, pulegio, aniso, Pifana, cum fœniculo, & anetho viridi optima est. Pultes probant ex farina fabar, cum lacte, saccharo, & vitellis ouorum. Quiuscumque nutrix, brachia exerceat, ubera leui manu perficeret, aut decocto fœniculi per spongiam, vt sanguis ad eas attrahatur, & venæ quæ ibi sunt dilatentur.

De lactis abundantia querendum: *Vtrum corruganda est in ea adimenda plures non laborent, sed errant:* Nam ex lactis copia valde distenduntur mammæ, & persæpe non modò dolent, sed etiam inflamantur; & pueris hæc nimia quantitas obest, hi enim hac ratione in convulsiones incurunt, quoniam leui illa lactis vi facilè percelluntur. Deinde lac præ copia in mammillis detinentur crassescit, crassefactum corruptitur, exulcerat, variis morbis prædit. Ergo lac si sponte defluat præ copia, symptoma est in genere excretorum immidice.

Causa, sanguinis copia esse censetur, vel in toto corpore redundans, vel quia per loca consueta, nempe menstruas, aut hæmorhoïdales purgations à natura non excernit. In curatione duo sunt obseruandi scopi, primus, vt lac excedens dissipetur, & exsiccetur, Secundus, vt luxuries naturæ in gignendo lacte compescantur. Pro primo, tenuis victus optimus, vigilia salutaris ab siccus præstat, exercitium vtile: potus exiguis: alimenta paucum nutrientia, offerenda. Si lactis copia ex sanguinis abundantia originem dicit,

ducit, venæ sectione minuendus, non solum è cubito, sed talo celebranda; hac enim celebrata prouocantur menstrua, & impetus sanguinis è mammis ad uterum longè deflectitur. Super mammillas imponantur medicamenta, quæ lac exsiccant, vel innata vi id consumunt, vt emplastrum facta ex aceto, Muria, cum puluere cymini, agni casti, farina oryzæ, hord. fabar. lentium, lupinorum, ruta p̄sylli, alumine, thure, & aliis.

Crassities corrigitur citid; nam plurimum malorum est causa: Hepatis, & reliqui corporis vasa obstruit, & febris putridis pueros obnoxios reddit, coctu contumax est, epilepsia, & morbis ex cruditate ipsos exponit, abscessus, & furunculos circa corpus infantis progenerat, ventrem cohicit, flatus gignit, inflat, retinet urinam; & eo vientes puelli, pituitam vomunt, inappetentes sunt, torpidi, difficulter spirantes, somnolenti, decolores. Nutrix alenda est minus nutritive, & attenuante viatu. Utatur iure pulli elixo cum petroselino, & croco. Bibat aquam cinnamomi, aut utatur vino. Offeratur ei oxymel cum puluere foeniculi. Lac attenuat puluis ex cinnamomo, foeniculo, origano. Moderato utatur exercitio. Vbera frequenter abluit decocto nepite, aut calaminthæ.

Tenuitas lactis plurima damna parit: Infantes gracieles, & inualidos reddit, ventrum fluidum facit. Aquoso lacti prolixus somnus, utilis. Alimenta offerenda, quæ plurimum, & crassum succum præstant, vt oryzæ, pedes, & extremitates animalium. Acri lacti prolunt alimenta boni succi. Balnea dulcium aquarum, quæ corpus nutricis humectent, & contemperent. Exhibenda potionis medicamentosa refrigerantes. Si lac prauo odore sit præditum, Nutrix clementibus medicamentis expurganda. Alimenta putredini obnoxia vitet. Coctio ventriculi procuranda, sicuti enim putredinis fœtor, ita bona coctionis suavis odor est soboles. Huic malo, confectione aliqua odorata, calida aut frigida, pro ra-

A tione indigentiae, utilis est. Ambram, moschum cibis permiscere, & ea cum vino aromatico bibere, summopere præstat.

Coagulatur lac, & nodos in vberibus sepiissime conicit, & ferè degenerat in abscessus. Cum hoc accidit, puer ex illo vbera non lactetur. Sugatur tamen lac, ne id quod de nouo gignitur, coaguletur à caseato lacte ibi existente; & pars coagulati quæ incipit dissoluī, non extrahitur, sed putreficit, & vbera exedit.

Dissoluitur lac, si nutrix utatur in cibo mentha, petroselino, croco, cinnamomo, & caulium iure. Abluatur mammilla cum aqua, vino, & aceto una permixtis. Aut decocto foliorum Plantag. Malu. Viol. Ros. Camomil. Melilot. radic. Althææ, Fœnugræci: & desuper apponatur linimentum ex oleo ros. amygd. dulc. succo apij, petroselini, aceto, in quo prius coagulum leporis sit dissolutum.

B OBSERVATIO.

Ad defectum lactis, electuarium egregium.

Liceris prius infusi in latte vaccino, aut ouillo, 3 iii. Coryza sepius abluta, & exsiccata, & 3 ij. tritici, & hord. excorticato. & tritorum, an. 3 iii. amygdal. dulcium excorticatum. 3 j. sem. papaver. albi, 3 j. b. sesam. triturati 3 iv. puln. lumbricor. terrestrium, 3 iv. sem. anisi, 3 j. crystalli. 3 j. b. succi foeniculi. 3 ij. mellis 3 iiij. butyri, 3 iv. sem. porri 3 b. sem. aneth. 3 j. succhari albi, ib. j. Omnia cum lactis l. q. decoquantur, ad consumptionem tertiae partis, quando iam electuarium aliqualem spissitudinem acquisierit.

Sed tempus mihi videtur, ut huic Libro finem imponamus, ex quo si Lector candidus, lenta manu praefidia decerpit, non dubito, quin ad foeminarum morbos per sanandos, viilem sibi gazam comparare queat. Modò ad febres speciatim curandas accedamus.

FINIS LIBRI TERTII.

ZACVTI

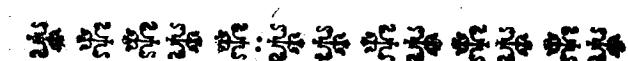
ZACVTI LVSITANI, PRAXIS HISTORIARVM.

LIBER QVARTVS. DE CVRATI ONE FEBRIVM AGENS.

PROLOGVS.

RGVM ENTVM difficillimum in hoc quarto Praxis Historiarum Libro, supereft enucleandum, quod de curatione febrium, inscribitur. Hoc quām frugiferū sit, nemo non videt, qui ad Hippocratis aras non ieunus accedit. Nam Diaria premit lassitudine: Putrida excrementorum fœtore fatigat: Acuta symptomatum fœnitie oppugnat: Biliosa rigore concussuo lancinat: Pituitosa horrore ferit: Melancholica ossium confractione dilacerat: Erratica diuersimodè opprimit: Elodes superfluo sudore corpus colliquat: Horrifica perpetuo horrore cutem fatigat: Maligna miris symptomatis stipata totum perdit: Peſtifera illorum pernicie insolens, viscera labefactat, & extinguit labe dira. Omnia ergo febrium extat in hoc Libro mentio plena: Vniuersa enim ipsarum curatio distinctè proponitur; earundemque insidiæ aptissimis remediis destruuntur.

CAPVT I.

De Aere.

E Febrium natura, essentia, divisione, differentiis, causis signis, ac præfigio satis fusè toto Libroquarto Hj. Princip. Medic. prædiximus, & in cæteris plura agitauimus, quæ febribus curandis conferunt apptimè. Idcirco nunc in eatum curatione vniuersali erimus breuilioui: Liceat tamen nobis per fœcundissimos sex rerum non naturalium campos tantisper spatiari, ab aëre primò exordium sumentes.

Vtrum aër in curandis febribus summam potestatem obtineat? Aëris pro curandis morbis, præcipue vasorum, summam esse postulat, ostendunt plura: nam facilè commeat ad cor per inspirationem attractus, & cùm nos semper circumstet, assimilat corpora nostra, & sanitatis nostræ statum variè immutat, eaque suo temperamento aded condisponit, vt in alterando vincere alimentum, ex Hippocratis doctrina probari non incongruè possit, 6. epid. sect. 5. text. 20. Solum vertere in morbis longis conuenit. Agit enim continuò, neque manet in corpore instar alimenti patiens, & refractus, sed semper accedit nouus, qui per vniuersam cutem ab arteriarum distentione rapitur in viscera, & alimenta potiusque sibi attemperat, & eorum interuenient corpus nostrum; & non tantum qualitate alterat, sed etiam materia, substantiaque, spiritus alit.

Tom. II.

A Quare diurnitate temporis, & mora plus potest quām medicamenta: & licet alimentum ob multitudinem formæ validius alterare videatur, tamen ocius agit aër, tardius cibus propter crassitatem. Accedit quodd aëris noxæ nobis magis ignotæ sint, quām alimenti in quem sensum verè protulit Galenus 1. epid. sect. 1. com. 1. Aërem corporum symmetriam turbare: Quod etiam 1. feb. c. 4. lib. de vñ puls. c. 5. lib. de utilit. respirat. c. 4. & 5. & in art. med. c. 8. diligentissimè comprobauit. Quare omnium ferè morborum, imò vita, & mortis causam esse, lib. de flatibus, num. 6. libentissimè contestatur.

B Ob hanc causam cùm febris sit morbus frequentissimus, cum omnibus implicatus, ex Hip. lib. de flatib. n. 7. §. primum autem à communissimo morbo febrili exordium sumam, & qui omnium morborum comes, &c. sedulò inuestigandum: Vtrum aër mundus, & purus, pro febrium curatione utilis sit? Aërem putridum, & immundum humores corporis, præcipue verò in corde contentos, cùm recta permet ad cor, putrefacere, docuit Galenus lib. 1. de sanit. tuend. cap. 11. cum Auic. 2. 1. doct. 2. cap. 11. fœdus enim est, crassus, & putredini paratus, spiritus omnes labefactat, vires communivit, tristitiam inducit, febres excitat pestilentes, recidivas parit, ventriculum subvertit, nutritionē perturbat, non solum inspiratus, verùm etiam arteriarum motu per cutem intus attractus.

Ob hanc causam Galenus loc. cit. Optimum aërem in pulmones attrahere, omnibus iuxta salubre esse, scriptum reliquit, talēmque fore, si nec agnisi, nec paludis halitus sit perturbatus, nec ex profundo specie pestilentem auram exspirante infectus; nec qui ex cloacis, qua magnam aliquam

Y urbem,

urbem, aut numerosum exercitum purgent, vitium contrahit; nec qui ex animalium, olerum, aut leguminum putredine, aut fimo coquinatur; nec qui propter stagnum, aut fluviis vicinum nebulosus est, nec qui vicinis undique montibus in cano loco inclusus, nullum recipit per flatum, suffocans enim putrescere est, similis ei qui in domibus quibusdam est inclusus, in quibus propter putredinem, aut diffusus defecatum plurimus aceruatur siccus: eiusmodi enim aer omni planete etatis noxius est; sicuti qui purus omnino est, nulli non etatis est utilis, &c.

Ratio est in promptu, quia cor primariò in febri afficitur; ergo necesse est, ut robore suo noxas imminentes evitent, causisque moribifis strenue relutetur; quod peraget si spiritu puro, mundoque, vtratur, ut instrumento commodo: Hunc autem ex aere purissimo, minimeque sordido nutriti, tanquam ex optimo pabulo, lib. 12. meth. cap. 5. auctor est, sic enim habet Galenus: Ergo animalis spiritus cerebrum veluti fontem esse, clarè ostendimus, qui partim ex inspirando, partim ex eo quod reticularis plexus suppeditat, irrigatur atque alitur. Vitalis spiritus non aquæ euidentis demonstratio erat, sed tamen eum in corde, & arteriis contineri existimare, alienum à ratione non est, secundumque nutritum maximè quidem ex inspirando, sed tamen & ex sanguine, &c. Reperit lib. 7. de vsu part. 8. & lib. 8. cap. 1. 5. simpl. 9. & lib aduers. Lycum, cap. 7. Est ergo aer inspiratus spirituum materia commodissima: sicut enim externum ignem sine aeris euentilatione suffocari, atque extingui videmus, ita etiam de spiritibus, & calore innato imaginari oportet: nisi enim per assiduam inspirationem, & transpirationem calor naturalis refrigeretur, & diffletur, spiritum perire est necesse; aere enim nutritive, conferuante, temperante, depurante, sive segregante indiget, cum nutritio, conservatio, & temperatio caloris nativi per aeris attractio- nem praestetur; depuratio per eiusdem expulsionem perficiatur.

Dubitabis deinde: Vtrum in febribus aer luminosus sit eligendus? Dic. Præter plurima, quæ in luce commendatione, & admiratione sunt digna, ante omnia est eius incomparabilis munditia, & puritas; nam cum per omnia permeat etiam sordidissima, omniaque purificet, atque emendet, nulla tamen sordium contagione inquinatur. Deinde cum ægris gaudium sit conciliandum, nil illorum animum amplius exhilarat, & delectat, quam lux, cum sit iucunda & amabilis; quidquid enim luce vacat mens nostra eo perturbatur, quod tenebra illi suscepit terrorem incutient. Quare Salomon Eccles. 11. sic ait: Dulce lumen, & delectabile multis videre Solem: & senex Tobias cap. 5. sic dixit: Quid gaudium mihi erit, qui in te nebris sedeo, & lumen celi non video. Tanta est lucis iucunditas, venustas, & amabilitas.

Contrà facit Hippocrates lib. 4. acut. text. 48. dum sic ait Decubere autem in conclavi obscuro debent. Nec displicet Hippocratis consilium: lux enim calorem, & spiritum euocat ad partes externas, & hoc modo naturam ab humorum coctione distrahit, & interturbat. Dic. Si febris sit implacida, anxiola, immorrigera, de qua cit. loc. Hippocrates, tunc remedio est obscurus domus, quia obscuritas somni est illecebria; lux enim auersa ad somnum conciliandum summe conductus, ut lib. 6. prob. vlt. Aristoteles notat. Quod sub his verbis significauit Galenus in com. cit. loc. Hippoc. Nunc. decubitus obscura in domo, non tanquam maturiorum auxilium, sed tanquam difficultis tolerantie, inquietationisque, quæ ob molestiam, angorēmque sit, correctorium volunt, ut experimur in mania, phrenite, malignis febribus, & aliis morbis.

Si vero febris sit mitis, benigna, vel putrida, domus modice lucida ægrotis maximum solarium afferre solet. Deinde cubiculum lucidum, à vaporibus noxiis est immune: nam vt Mactrobius docet 1. Saturnal. c. 17. Sol generat ex ore suo lucem; radiorum enim splendor, propin-

quantem Solem longè latèque precedens, atque caliginem paulatim extenuans tenebrarum, parit lucem. Cœlum enim agit in mundum inferiorem, non solum per motum localis, sed etiam per lucem, quatenus per eam producit calorem, cuius ope halitus terri ex calore putredinoso eleuati, qui dominum inficiunt, blandè, sensimque absumentur, ita Aristoteles lib. 4. de part. animal. cap. 5. & 4. de generat. animal. cap. 2. Albertus Magnus lib. 1. meteor. tract. 1. cap. 12. & lib. 2. de cœlo, tract. 3. cap. 2. & 3. Averrhoës com. 1. in 1. meteor.

Vtrum cubiculi splendor, noxiis febrentium vapores disoluat? quæstio est obscura. Calefacere lucem sic confirmo, quia Sol, Luna, & Stellæ per lumen calefaciunt hæc inferiora, quod ita esse plurima experimenta contestantur. Primo enim Aristot. 4. de part. animal. cap. 5. dicit noctes plenilunij esse tepidiores, quod tunc Luna splendeat maiori luce: Secundò, quia ipecula combustoria ignem concipiunt, ex sola reflexione solarium radiorum. Tertiò, quia loca aprica luci exposita, cæteris paribus sunt calidiora umbrosis. Quartò, infima aëris regio calidior est, quam media, cuius rei non potest reddi alia ratio, nisi quia in infima sit à terra reflexio solarium radiorum, quæ tamen ad medium non pertinet. Denique dies est calidior nocte, quoniam dies luce gaudet, qua nox catet.

Neque obstat primo. Si lux calefaceret, etiam exsiccat, cum calor exitum halitibus aperiendo, siccitatem soleat inducere. At consequens repugnat experientia: Luna enim in plenilunio, plus noctis luminis, magis mouet humores, ut qui pituitosis morbis laborant, satis confirmant. Dic. Necessaria non est sequela maioris, neque enim necessariò inter se connexæ sunt caliditas, & siccitas, ut patet in plurimis, quæ cum calida sint, humiditatem obtinent non exiguum: quare Luna est per lumen calefaciat, per aliam tamen vim idem corpus, eodem tempore humectat.

Non obstat secundò. Ex oriente Sole excitantur flatus frigidusculi. Lux ergo Solis parit frigus, non calorem. Dic. Lux Solis aduentante Auto, per se calefacit, per accidens vero refrigerat; exhalationes enim calefactas suscitat, quæ deinde suo motu aërem communes, frigus generant: Hoc autem esse per accidens, indicat illud, quod venti forent frigidiores, si lux abesset.

Non obstat tertio. Si cœli calefacerent per lumen, frigus per se non efficeretur in mundo, atque adeo elementa frigida, ut terra, & aqua, essent aliena ab intentione naturæ coelestis, quod videtur absurdum. Probatur sequela, quia cœli non agunt nisi lumine, & motu. Sed lumen, & motus generant calorem, non frigus. Ergo frigus nunquam per se efficietur. Dic. Negatur sequela maioris, ad cuius probationem afferendum est cœlum agere in hæc inferiora, non solum motu, & lumine, sed occultis influentiis, ut constans est Philosophorum sententia.

Non obstat quartò. Nulla potest assignari causa, ob quam lux calefaciat. Ergo, &c. Dic. Albertus Magnus lib. 2. de cœlo, tract. 3. cap. 3. idem lucem esse calefactuam, quia est dissolutua materia, asseuerat: sed cum probabilissimum sit, lucem esse causam immediatam caloris, frustra alia causa est inquirenda.

Non obstat quintò. Si lux esset causa caloris, inter primas qualitates recenserit non deberet. Sed contrarium statuant Philosophi. Ergo. Dic. Caliditatem, frigiditatem, siccitatatem, & humiditatem esse qualitates primas, non simpliciter, sed in genere qualitatum tangibiliū: non ergo in hoc genere, sed in alio, lux est prior calore.

Non obstat sexto. Saturnus refrigerat, Iupiter, Venus & Luna luce superant nonnulla astra, & tamen non ita calefaciunt, ac faciunt illa. Ergo lux non est causa caloris. Dic. Omnes stellæ quam lucide, calefaciant,

magis att minus, pro ratione luminis quo potiuntur, si paria sint cætera: interdum enim contingit, ut alias nanciscantur; qualitates, per quas contrarios effectus producent; hæc igitur multoties impedimento sunt, quominus ad proportionem lucis secundum se spectatae, calor producat, qui producetur in gradu apto otiri ex ea luce simul cum alijs qualitatibus, & ita de Ioue, Venere, & Luna est philosophandum. Non est ergo negandum, ob calorem à luce productum, tum cubiculi vapores, tum ab ægio per expirationem, & transpirationem eleuatos, aërem inficienes, posse resolvi.

Sed obiici potest hoc modo. Si aer lucidus calefacit & hac ratione vigilias excitat, inflammatis spiritus, incendit humores, cur pro febribus curatione utilis est? Dic. Aëris, et si æctiuus, minus calet quam cerebrum, sive ruptum alicuius caput manibus curemus, sive etiam experiendi gratia, animali, cuius cranium exciderimus, deinde meningibus dicissis tangere voluerimus. Insuper, si aer cerebro esset calidior, haudquaquam ab eo refrigeraretur: nunc autem etiamsi æctas fuerit, facile refrigeratur, indigetque etiam tum foueri citissime, ut affirmat Galenus 8. de vsu part. cap. 2. Quare si aer cerebro membro frigido, frigidior est; si cum corde conformatur, quod æctas semper, & maximo calore abundat, erit frigidissimus, a quo per inspirationem, & transpirationem attracto excedens hæc flamma iugiter temperatur, & igneus calor mitescit ac refrænatur. Quare ambientis calor, respectu huius calidissimi visceris, est mitis, suavis, & frigidus.

Sed agamus de qualitatibus primis: Vtrum pro curatione febrium aer sit eligendus frigidus? Licet autem calor præter naturam in corde accensus, frigiditatem, ut contraria, pro sui remotione, exoptet, tamen plures sunt febres ex crassis humore prognata, quæ ex pertinaci viscerum obstructione emanant, quæ calefactoria præsidia efflagitant, quorum vi lentus, & viscidus humor concoquatur, crassus liquet, viscidus extenuetur, ut quotidie experimur in hydrope, & febribus productis, in quibus vicissim calidum siccum, præscribimus, & aërem similem insipitandum imperamus: Ita docuit Galenus lib. 8. meth. cap. 4. dum de febribus ex obstruktione subtortis memorabilem fecit commemorationem, quo loco quamplurima proposuit auxilia in hunc usum, quæ calida sunt, & non mediocriter extenuant, ex Auicenna 4. 1. cap. 24. de sanationibus oppositionum.

Dic. Febris, quæ calor est immodicus, refrigerium expostulat: cum vero aëris assidue inspiretur, & citissime permeat interna, si frigidus sit, sit ex præsidio curantibus vnum, ut 9. meth. 14. notauit Galenus. Hoc dogma manifestè confirmat Galenus lib. 10. meth. cap. 8. qui postquam temperatum aërem esse vtilem assertuit pro curanda Hæcæta febre, in hæc verba prorumpit: Aëris igitur, si admodum calidus sit, aut admodum frigidus, pro calido inducendus arte contrarius est, subterraneis inveniens domibus, quæ & frigidissima sint, & maximè perfractæ, & ad septentrionem versa, tum auris quibusdam quæ ipsi sint suaves, opera nostra paratis: alias ex Eupis, in quos se deiciant multi aquarum fontes: alias aqua frigida de vasis in vasis transfusa. Iam hoc statim etiam somniferum est. Præterea domo assidue aqua, quæ profus frigida sit, aspersa: ac rotis plurimis bumi fusi, aut vitium capreolis, aut ruborum summicatibus, aut lenticulari ramis, aut denique reliquarum, quæ refrigerent stirpium aliquibus. Turba quoque hominum ingredi prohibita, nam id quoque domum calefacit. Atque ita quidem calidissimum aërem refrigerare est tentandum. Si vero modice frigidus sit, hoc esse contentos oportet, nihil aut machinantes, aut de temperie eius alterantes. Hæc Galenus, cui subscripti Aëtius tetrab. 2. serm. 1. c. 7. 8. & Auicenna 1. 4. tract. 2. cap. 10. §. Et oportet, ut sit aëris infrigidatus, quantum possibile est, &c. Aëris ergo plurima ratio est ha-

A benda, sine quo neque sanitas conseruari, neque motibus potest persanari. Si vero aliquando febientes in aëre calido versari, Galenus imperavit, id fecit majoris periculi præcauendi gratia, ad causam febris respiciens. Hac ratione, inquit Galenus 1. Aph. 16. si quis simul febricitauerit, & ea laboret dispositione, quæ aqua inter cutem nominatur, ad ambos affectus respicientes, qui contraria exigunt curationem, utrique eorum solerter resistimus, sicuti & in aliis omnibus pari modo copulatis, tunc enim, ut ipse supra in eod. com. dicebat, ad id quod magis urget obuiantes, non humidum, sed siccum vicuum exhibemus.

Sed tempus est, ut de altero problemate differatur: Vtrum aëris frigidissimus febrentibus utilis sit? Galenus aperte responderet in hunc modum, lib. 10. metb. cap. 8. Qui vero aëris frigidissimus est, utique quatenus respirando attrahitur, admittendus est, et qui calorem, qui est in corde, admodum refrigeretur: non tamquam quatenus intrinsecus aërum contingit, quippe id densat cogitque cutem, ac eorum que combruntur, & putredinosorum humorum effluxum transpirare prohibet. Siquidem per pulmonem, quod rarum viscus est, difficile non est, ut cum qualitas ipsius, tum etiam substantia ad cor facile perueniat. At per cutim fieri nequit, ut eius vel qualitas, vel substantia ad cor perueniat, ut pote prius densaram. Nam quod in libris de simplicium medicamentorum facultate, de iis que rebemeter adstringunt, est dictum, id hic quoque revocari ad memoriam debet, ac sciri, quæ nimirum frigidus aëris est, hunc cutim densandam, semper sibi ipsi viam precludere. Scire tamen licet, maius fore ex frigida inspiratione commodum, quam ex cute densanda incommodum, præsentim cum operimentis banc calefacere licet. Hactenus Galenus, ex cuius præclarâ doctrina, totam in hoc quæsito controversiam euaneſcere p̄mitamus.

Verum affinis subsequitur disceptatio: Vtrum febrentibus aëris humidus sit saluberrimus? Si enim febris est passio calida, & siccata, aëris contrariis qualitatibus debet esse illi aduersus. Hoc modo vixit humidus febricitantibus omnibus connenit, 1. Aph. 16. Aëris enim humidus febrentium corpora, suapte natura resolutioni paratissima contemperat, faribundos spiritus, etiūque irrequietos motus, & humorum acrum ebullitionem lenore subtorsis memorabilem fecit commemorationem, quo loco quamplurima proposuit auxilia in hunc usum, quæ calida sunt, & non mediocriter extenuant, ex Auicenna 4. 1. cap. 24. de sanationibus oppositionum.

Contrà facit grauissima senis auctoritas, l. 3. Aph. 15. dum sic ait: Ex anni autem constitutionibus, in uniuersum siccitates imbribus sunt salubriores, & minus mortiferae. Quare aëris humidus cutem emolit, corpus humectat, excrementis obnoxium reddit, pigrum & iners facit, & auger putrefactionem, monente sic Galeno in com. Siccitates imbribus anteponit, nec sine ratione: nam in siccitatibus superflua humiditates digeruntur; per imbris autem intra corpus collecta, putrefiunt, nisi quis singulis diebus collectas exterius expurget. Dic. Cum animalium, ac hominis vita, calido, & humidu[m] constet, seruatur innatum humidum humidu[m] aëre, & à siccō reficatur, dissipatūque; humiditas tamen aëris putredini obnoxia est magis, quam siccitas. Est ergo tuenda, ac producenda vita humiditas aptior, seruanda vero sanati commodior in uniuersum siccitas: Veruntamen in febribus curandis, humiditas summe confert, ob causas dictas.

Ex iis consurgit non ignobilis disceptatio: Vtrum aëris in febribus ita possit parari humidus, ut non semper excedat? Nam si hoc verum est, cur humidum pro curatione febribus exoptamus, aut paramus? Illud tamen a Galeno admittitur, lib. 7. Aph. 5. 9. quo loco concludit animalia hyemis tempore in terra latibulis dilitescenti nihil, aut parum resolvi, quia interius calor temporis frigiditate robustior est factus, & in aëre non veſtantur; hic enim nos ambiens, ea quæ sunt in corpore extenuat, atque in vaporē resoluit; Quare apud Auicennam 2. 1. doc. 1. c. 3. Tom. II.

& 3. 1. doct. 3. cap. 3. mortis causa esse censetur, quia A rum rerum exemplis comprobatur: nam rosa, viola, aliisque pleraque bene olen, & tamen frigiditatem prae se ferunt. Insuper opium odore probatur, vt firmant. Diocorides lib. 4. cap. 55. Plinius lib. 20. cap. 18. in fin. quod tamen frigoris vehementia enecare, omnibus compertum esse reor. Rursus. Quando Galenus lib. 3. de loc. affect. cap. 9. odores calidos, vt thuris, & styra- cis, capitum dolorem efficere pronuncianit, insinuat clarissime aliquos frigidos esse, nam calidi aduersus frigidos dicti sunt. Hoc modo est explanandus Aristoteles 3. prob. 13. cum ait, odorem omnem caput tentare: nam id de calido est intelligendum; frigidus namque odor tantum abest, vt caput grauet, vt eius grauitati medeatur, dummodo a frigore orta non sit. Sunt igitur ex odoribus calidi quidam, alij frigidi, quibus suauiter debet redolere domus, in qua febribus habitare debent. Num verò hi sint, vel illi, cognoscere docuit Auicenna lib. 2. tractat. & cap. suprà citatis, eleganter.

Dic. Aer ambiens nos semper exsiccat, ac resoluit. Patet: Si aliquis aer non exsiccat, esset quia frigidus est. Sed aeris frigiditas nequit eò peruenire, vt non resoluit; quare cit. loc. Auic. dicebat: Aer in omnibus resoluit dispositionibus, propter virtutem Solis, & Stellarum. Addenda est alia ratio. Aer quantumvis humidus, nostram substantiam difflando dissipat, vt lucerna in humido loco contenta, non solum à proprio calore resolutur, sed aeris motu & ventilatione, illius substantia disaggregatur, ac resoluitur. Si verò Galenus, & Auicenna. loc. cit. humidum aerem humectare; & corpori aliquid adiicere asseuerant, de humiditate excrementitia sunt intelligendi, quæ substantiae nostræ difflationem non prohibet, sed minuit.

Agendum deinceps de odore est, vestigandumque. Vtrum aer rebus odoratis refrigeretur? Galenus enim i o. meth. cap. 8. cùm documenta tradit, quomodo aer pro curatione febribus sit parandus frigidus, præter varia ingenia quibus hoc opus machinatur, etiam rosas plurimas per humum fundit: Cui dogmati nequaquam assentietur, qui odorata omnia calida esse, cum Galeno 4. simpl. 22. sibi persuaderet. Hoc placitum ipse etiam confirmat lib. 2. alim. facult. cap. 15. vbi de fructu iuniperi verba faciens, sic ait: Perspicuum igitur est, quod calefacit quidem, tum propter acrimoniam, tum etiam maxime propter odorem, ac gustum aromatibus adsimiles; omne enim odorum calidum est. Et Aristot. lib. 10. probi. 10. odorem omnino à calore effici scriptum reliquit: cui sentientiae subscripta Theophrastus lib. 1. de cauf. plantar. cap. 27. odorata procul dubio caliditatem fortiori asseverans. Et idem Aristot. loc. præcitat, petens, cur omnia odorata, tam semina, quam plantæ vrinam ciere possint, responderet, quia illa calida, & tenuia sunt; & quæ talia sunt, vrinam citant.

Dic cum Auic. 2. canon. tract. 1. cap. 3. non omnia odorata esse calida, sed aliqua frigida: sicut enim reperiuntur aromata redolentia calida, ex Galeno 5. Aphor. 28. & 2. alim. cap. de iuniperi, sic res frigidæ, suauiter olen, vt Rosa, Viola, Nenuphar, aliisque pleraque, 1. 4. tract. 2. cap. 10. Aliter namque odore Rosarum cerebrum non iuuaretur, quum à Solis exustione laborat, vt lib. de instrum. odoratus, cap. 4. & 6. Galenus scriptis: Et lib. 13. meth. 21. cùm iubet odores naribus obiicere, ad cerebrum, quod in phrenite summopere incaluit, refrigerandum, non de aliis, quam de frigidis intellexit; hi namque sunt, & non calidi, qui sopire, & caput refrigerare queunt: in quibus licet evaporatio à calore fiat, & ratione principij effectu calida sit, ratione etiam materiae semper frigida est, quia in ea partes frigidæ reliquias superant, sicuti & in ipsa materia ex qua eleuatur.

In hunc sensum idem Galenus lib. 2. de simpl. medicant. facult. cap. 3. Odorata, non esse in vniuersum calida, asseverat, dum sic ait: Nec enim quicquid bene redolat, calidum est, nec si quid calidum est, bacter bene olen, quod multa-

B facientis, quia ea ablata virtute, protinus supinum, aut pronum verritur, ab insita grauitate reactum. Hic ergo in latus decubitus, laudari debet, quia animalem facultatem robustam esse ostendit, quandoquidem corporis molem in latus voluere, eandemque in illo continere, ac seruare, ne decidat, potens est.

Non immixtum Hippocrates, hunc in febribus, aliisque morbis vexatis laudari accubitum, quia plurima naturæ commoda corporibus sanis, pariter & ægris, ex eo comparantur. Vnum quippe, facilior transitus, atque permeatio deorati iam cibi, ab ore ventriculi ad eius fundum, in quo, teste Galeno 5. de loc. cap. 5. concoctio perficitur. Alterum est, caloris ventriculi augmentum ex iecinoris complexu, quod alteratrix facultas robustior reddita, alimentum feliciter concoquat; quod contingit, cum homo in latus sinistrum decubuerit. Hinc Celsus lib. 2. cap. 3 referens hæc Hippocratis verba, dixit: Non periclitari agrum, si in latus dextrum, aut sinistrum procubueris.

Sequitur, vt inuestigemus: Vtrum febribus super latus dextrum, vel sinistrum debeant decumbere; Auicenna 3. 1. doct. 2. cap. 9. & 1. 3. 3. tract. 3. cap. 5. super dextrum latus inchoare somnum, deinde verò corpus voluere, & supra sinistrum redormire consuluit. Ex hac doctrina pater, non esse assentiendum Theophrasto, qui, vt Plinius refert lib. 28. cap. 4. celerius alimentum in dextro lateris, quam sinistri decubitu concoqui asseruit. Auicennæ enim consilium summopere probo, quia elaborato iam in ventriculo alimento, eius ad intestina opportunior fit exitus, & distributio. Ob hanc causam Aristoteles 6. probi. 7. scripsit incundius esse super dextrum latus obdormisce, quia dextra pars quæ omnis motionis principium existit, diurno labore fatigata, magis quiescit, nec pendet, nec mouetur; v. l. quia ita decubenti, dexter oculus occluditur, nec à lumine percuditur, ob idque otio perficitur, quia in videndo, non secus quam dextra alia, in suis quibusque functionibus, magis fuit fatigatus: & antequam alimentum assumptum in ventriculi fundo figatur, noxiū est, corpus in sinistrum vertere, quoniam alimentum in ventriculi os, quod teste Galeno 4. de r. part. 2. in laevam partem vergit, & sensu exquisitissimo prædictum est, facile delabitur, vnde turbatio, somni interruptio, nausea, & vomitus sèpe contingunt; quo sit vt is, qui medicamentum purgans assumperunt, decubitus in latus sinistrum interdicatur.

D De decubitu febribus, ut possimus condemnamus: Responderet Hippocrates lib. 1. progn. 15. in hunc modum: Si verò proclivior est, ac deorsum delabitur subinde ad pedes, maioricum periculum est. Summan enim esse debilitatem facultatis corpus sustinentis præostendit, & hoc symptomum pessimum est, & solum, in demortuis, vel proximè mortuis conspicitur, vt lib. de rigore, cap. 4. eleganter Galenus edocuit. Ego itaque ne decubentem quidem hominem, si caput quidem sublimius habet, pedes autem humiliores, circa motum omnino esse dixerim: sublabitur enim D facile ad pedes ex sublimiori in declive vergens, nisi motu contrario huic renatur. Hoc autem & Hippocrates asserebat. Si verò præcepis agitur, & à lecto in pedes delabitur, grauius periculum minatur. Nam ad pedes sublabi decubentem, virtus extremitate imbecillitatem nota est firmissimam. Stare etenim, aut sedere, aut surgere non posse, grane quidem, sed minus grane periculum innuit: quippe cum plurimi agrotantes ad hæc deueniant, disiuntque ad extremitatem nondum imbecillitatem delapsi. At cubare non posse videntur, sed bid quoque veinti mortuum, & inanimatum corpus deorsum deferri, extremitum malum fatetur Hippocrates.

E De regimine febribus, ut possimus condemnamus: Responderet his vltimis verbis, in quam partem, pronam videlicet, vel supinam, defundit corpus in latus collocatum conuertatur, dicens in illam positionem verti, in quam maior irreperitur grauitas.

Ex his conatur, corpus in latus decubens, non posse eo loco vel tantillum persistere, aut in illa figura manere, nisi altius vittus opera, ibidem illud manere facientis,

sic prædixit Auicenna: Supinè autem dormire: est malum, & ad multas preparans agravitudes, scilicet Apoplexiam, Paralysem, & incubum, quoniam superfluitates ad posteriora declinare facit; quare retinentur, nec per suos incedunt canales, qui in partibus sunt anterioribus, sicut nares, & palatum. Idem protulit prius Galenus lib. de inf. odor. in fin. & 5. de lac. cap. 4. dicens, à decubitu supino nullum auxilium sperari, quod facilius ad infernas partes ferantur alimenta.

Deinde quærendum: Vtrum supinus decubitus in febribus semper sit lethalis? Dic, non esse perpetuò existiale: si enim euenerat ob ignauiam, ebrietatem, aut somni profundi occasionem, cum stertore, vt 2. de motus muscular. cap. 4. prædixit Galenus, non semper mortem portendit. Adde quod crassorum, & frigidorum humorum copiam, qui in visceribus pertinaciter delitescant, attenuat: nam hæc quoque, auctore Auic. 2. 4. tract. 1. cap. 4. supini decubitus causa, est absque periculo mortis. Supinus ergo decubitus, omnibus aliis affectionibus, & partibus noxiis est, præterquam oculis, quibus, vt auctor est Plinius lib. 2. cap. 4. conducit, idque fluxus in eos illabentis, auerterendī causa.

Sed adhuc dubitandum, de decubitu prono: Vtrum in febribus roribus sit? Dic, in morbis acutis semper pessimum esse: motricem enim animalem facultatem, impotentem, ac adeò collapsam esse significat, vt corporis molem erigere, nec super latus continere possit, quoniam ventrem, ac thoracem per inspirationem in sublime eleuando, vel non satisfacit febri, vnde respirandi necessitas adaugetur, & insensus calor non satis ventilatus, magis ac magis intenditur; vel frequenti illo, ac difficulti thoracis ascensu, vires alioqui languidas plus fatigat, atque prosternit, quam rectus, aut quiuis alius iaciendi modus.

Vltima dubitatio: Vtrum declinis decubitus in febribus, ut possimus condemnamus: Responderet Hippocrates lib. 1. progn. 15. in hunc modum: Si verò proclivior est, ac deorsum delabitur subinde ad pedes, maioricum periculum est. Summan enim esse debilitatem facultatis corpus sustinentis præostendit, & hoc symptomum pessimum est, & solum, in demortuis, vel proximè mortuis conspicitur, vt lib. de rigore, cap. 4. eleganter Galenus edocuit. Ego itaque ne decubentem quidem hominem, si caput quidem sublimius habet, pedes autem humiliores, circa motum omnino esse dixerim: sublabitur enim facile ad pedes ex sublimiori in declive vergens, nisi motu contrario huic renatur. Hoc autem & Hippocrates asserebat. Si verò præcepis agitur, & à lecto in pedes delabitur, grauius periculum minatur. Nam ad pedes sublabi decubentem, virtus extremitate imbecillitatem nota est firmissimam. Stare etenim, aut sedere, aut surgere non posse, grane quidem, sed minus grane periculum innuit: quippe cum plurimi agrotantes ad hæc deueniant, disiuntque ad extremitatem nondum imbecillitatem delapsi. At cubare non posse videntur, sed bid quoque veinti mortuum, & inanimatum corpus deorsum deferri, extremitum malum fatetur Hippocrates.

A Vicenna, auctor sanè grauissimus, & qui doctrinam Galeni de febribus, per varia monumenta dispersam, in vnum volumen satis fermentata, & utile congregavit. sen. 1. 4. tract. 2. cap. 8. plurima medicamenta proposuit circa regimen febribus, in generali, quæ vt huic capiti inferamus, & explicitius est necesse: nam ad omnis generis febres cyrandas conferunt apptimè.

Quare

Quare dubitemus: *Vtrum prescribere victum unicuique A febi accommodum, sit difficile?* Affirmatiue respondet Galenus 11. meth. 15. Ratio est, quia *victus non sine notabili errore institui potest*, nisi præcognoscatur futura morbi duratio, 1. cris. 3. & lib. cit. meth. 13. Medicus enim inepie *victum prescriber, futurum statum non præcognoscens, & nisi ad illum respiciens victus modum ab initio adhibuerit, fieri non potest, quin aliquid malum afferat ægrotanti.* Præcognitione autem status, & durationis morbi, difficultima est. Quanta vero ex tenuitate *victus virtutis comparatur, lib. de attenuante victus ratione, cap. 1. docuit Galenus.*

*Vt vero hanc doctrinam percipias ieiunius, adverte *victum ita distinguere, lib. de reperi medicina, vt plenus siue exsus dicatur, quod comeditur; tenuis, quod sorbetur; tenuissimus, quod potatur; tenuissimus in extremo, omnimoda abstinentia.* Sed exactius forte Galenus 1. Aph. 4. & Auic. 1. 4. tract. 2. cap. 8. illum sequutus, determinat *victum plenum esse eum, qui reddit vires robustiores quam antea erant, qualis est *victus sanorum.* Victum modicum esse illum, qui vires conseruat, non auget; tenuem esse eum qui conseruat, sed debilitat, hoc est illas moderata debilitas conseruat: quam *victus diuisio- nem significavit, 3. acut. 17.* Præterea *victus tenuis subdividitur in differentias tres, in simplicem tenuem, qualis est tremor pilorum; in tenuissimum, qualis est mulsus, vel syrpus 2. de fract. 29. & in tenuissimum in extremo, quod est nihil sumere, vel aliquid de meliorato exhibere.***

Morborum differentiae, iuxta quas *victus variari debet*, sunt sex. Prima, *morbis chronicis*, qui ultra quadragesimum diem extendit. Secunda, *acutus ex deciden- tia*, qui usque ad quadragesimum. Tertia, *simpli- citer acutus*, qui usque ad vigesimum. Quarta, *exactè peracutus*, qui usque ad decimum quartum, de quo loquitur Hippocrates 2. Aph. 23. dicens: *Acuti morbi in quatuordecim diebus indicantur. Quinta, peracutus simpli- citer, qui usque ad septimum. Sexta, exactè peracutus, qui usque ad quartum protractus. In morbo itaque exactè peracutus, conuenit *victus extremè tenuissimus: in peracuto simpliciter, tenuissimus: in exactè acuto, te- nuius; in aliis modicis, ratiomè autem plenus, nō morbos excipias ex consumptione subertos, in quibus ad restaurandas vires, indicatione sumpta ab ipso morbo, plene, & copiosè nutritre cogimur.**

Si autem adhuc perges inquirere: *Vtrum febri- entes minus sint cibandi sanis?* Dic, in his aliter *victum institui*, quibus plurimum *victus plenus conuenit, ratiō victus modicus, nunquam victus tenuis: quia vires habent va- lentes, & ob hanc causam *victum plenum conficerere possunt.** Febientes autem, & ægri præcōncoquunt, 1. 4. tract. 1. cap. 9. Quare non est diuertenda natura à coctione. Præterea impura corpora quo magis nutriuntur, magis lādūntur, 2. Aph. 10.

Obiicies primò. In nulla ægritudine *victus tenuis conuenit, hic enim vires minuit, & morbus usque ad statum augetur, 2. Aph. 29.* Quare *victus processu morbi amplius debilitata, ob victus tenuitatem, minus poterit superare morbum, quam in principio: in hoc autem non potuit vincere morbum. Ergo multo minus in statu poterit superare.*

Solue dupliciter. Primò. Ratio bene concluderet, si causa morbi in statu esset tanta & qualis, quanta & qualis est in principio, quod non conceditur: nam humor in statu in minori copia fatigat, & est magis concoctus quare sit, vt licet in statu vires debiliores appareant, & morbus maior, quam in principio, attamen natura magis potest deuincere, & causam morbi excernere, quam ægrotare. Præterea processu morbi, solum debilitatur facultas animalis; naturalis autem, à qua expectatur *victoria morbi, robustior est in statu, quam in præcedentibus tem- poribus morbi, ex Galeno 2. Aph. 29. dum sic ait: Morbo*

autem consistente, cum iam natura concoxit, superfluum est vacuare, cum propter alia, cum quia vis animalis magna ex parte, eo tempore est defatigata, licet duo alia, vitalis scilicet & naturalis maximè fortes persistant. Solue secundò. In statu plus potest virtus, (etsi sit debilior) ob antecedentem motam agendi, qua materia disposita est, sicut Sol hora secunda pomeridiana, licet debilior sit, magis ca- lefacit, quam meridie.

Obiicies secundo. Saltem si ab initio morbi, virtus est par, vel inferior morbo, non conueniet *victus tenuis*, quia virtus cum eo minuetur, quare vincetur. Dic. Licet per *victum tenuem*, in proposito exemplo debilitantur vires, tamen morbus etiam minuitur, *causa illius aliquatenus denuda, quod ad sanationem ægri est utile valde, B qui ex magnitudine morbi, & malitia causa, maximo periculo erat expositus.*

*Vtrum autem *victus in extremo tenuissimus, febrentibus, & aliis ægris consulendum? incertum est.* Hippocrates utique sic putat, 1. Aph. 7. dicens: *Vbi morbus peracutus est, statim extremos habet labores, & extreme tenuissimo victu- tendum est.* Subscibit Galenus in com. In quibus vero, morbi vigor statim futurus est, hoc est, in primis quatuor diebus, in iis possumus *victu extremè tenuissimo viti.* Idem affirmit 4. acut. 44. docens *soritionem esse concedendam post septimum, vel nonum diem ante quos nullum ali- mentum esse offerendum asseuerat.* Sed plurimi morbi iudicantur ante septimum, vel in ipso septimo, vt morbi extremè paracuti, & peracuti simpliciter. Ergo in his morbis *victus exactè tenuissimus, ut ille est.* Deinde, Hippocrates simul cum Galeno, lib. 4. acut. 47. usque ad maturationem morbi, non esse exhibendum cibum confirmant. Sed maturatione morbi est status. Ergo ante statum non est concedendus *victus*: Hic enim in morbis materialibus non offertur, nisi ad restaurandas vires. Sed hæc circa cibum usque ad statum possunt perseverare. Ergo, &c.*

Pro parte contraria, fortissimæ *vigent rationes, quæ in nullo morbo, integrum cibi abstinentiam admittunt: Nam 6. epid. sect. 3. text. 26.* Hippocrates magnas, & repentina vacuaciones summopere cauet. Sed adueniente morbo, nihil de cibo exhibere, usque ad statum, est magna & repentina mutatio, quam natura circa noxam tolerare nequit, 2. Aph. 5. 1. quia tempore sanitatis surrebat alimentum, sine intermissione villa. Ergo *victus exactè tenuissimus, nunquam est præscribendus.* Accedit quod in morbis extremè peracutis, vires eximiè resoluuntur, ob vehementem pugnam, & fortissima symptomata, quibus necesse est ut reluctantur vires, quæ si denegato alimento debiles reddantur, morbo succumbent. Præterea in febribus pestilentibus, non potest concedi *victus exactissime tenuis, sed ægri ad accipiendum ali- mentum sunt cogendi, ex Galeno 3. epid. sect. 3. com. 5. 8.* subscibit Auicenna 1. 4. tract. 4. cap. 4. Imò 1. Aph. 17. cibum concedit in morbis, qui ex humorum corruptiope excitantur. Sed morbi pestilentes ferè sunt acuti, & extrelos statim habent labores, hoc est, saevissima symptomata, quæ labores Hippocrates solet nuncupare. Ergo in omnibus morbis extremè peracutis, *victus exactè tenuissimus non est præscribendus: nunquam enim est deserenda virtus propter morbum, cum præcipua Medici intentio in virtutis custodia consistat, ex Auic. 1. 1. cap. 1. §. Ipse quoque semper sis sollicitus de vir- tute, &c. & prius predixit Galenus 9. meth. cap. 13. §. Pri- ma igitur omnium indicatio est, quæ à virtute desumitur, &c. Deinde Galenus 2. acut. 20. sic ait: *Illa qua lādūnt sanos, magis lādūnt ægros.* Sed tenuissimas *victus lādūnt sanos.* Ergo *victus non est concedendus, cum illorum vires magis preferantur.**

Quæstionem sole hoc modo. In morbis exactè peracutis, *victus exactè tenuissimus constanti virtute potest concedi ob rationes dictas.* Argumenta vero sic sunt solvenda. Dic ad priimum. *Piaceptum illud Hippocraticum, [repentina vacuaciones cauenda] intelligendum est de euacua-*

A & quia febris plus ceteris omnibus solitos nos habet, & quia præterquam quod febris est, etiam magnitudo illi nota- bilis accessit, idcirco contrarias indicationes inducit, atque obumbras, &c. Dic, Galenus ibi non agere, de indicatione vitium, hæc enī locum non habet in febribus diariis, de quibus solum loquitur.

Obiicies secundò. Hippocrates, & Galenus 1. Aph. 7. & 10. *agrum in statu morbi tenuissime nutritum esse asseuerant, liberalius vero ante statum. Igitur in statu morbi, vires liberaliores sunt, & morbus maior quam in principio, & tamen tunc Hippocrates, & Ga- lenus docent minus de cibo exhibendum esse, in prin- cípio vero plus.* Ergo videtur, quod morbi maiorem curam gerant, quam vitium. Dic, non commendari illum ordinem cibandi, quasi morbi indicatio præ- B polleat virium indicationi, sed quia eo modo commo- dè subuenit utriusque: scilicet morbo, & viribus, sine no- tabili lāsione utriusque.

Obiicies tertio. Apud Hip. 2. acut. 37. in *victu ægro- rum, maior error est, qui fit per crassitatem, quam per tenuitatem, cum tamen qui fit per crassitatem, sit contra indicationem morbi, qui vero fit per tenuitatem, sit contra indicationem virium.* Dic. Licet qui per tenui- tam, contra indicationem virium peccans, leuius pec- cet, id contingit, quia statim potest alimentorum ope subueniri errori per tenuitatem; quod si error per te- nuitatem longo tempore duraret, maior esset quam er- tor per crassitatem. In *victu itaque ægrotantem, ma- ior & potentior indicatio est, que sumitur à viribus, quam quæ à morbo.* Num autem virtus, an morbus C *victum indicet, lege lib. 3. Hispr. Princip. Med. in com. Hisp. 11.*

De quantitate, qualitate, & tempore alimenti exhibendi in febrentibus, sequentibus capitibus discepta- bimus, nunc de difficulti quæstione agendum: *Vtrum præsentem febre, ad sustinendam in diem, temperamentum frigidum & humidum sit apertissimum?* Auicenna 1. 4. tract. 2. cap. 8. §. Et sunt de hominibus, &c. docuit alias esse staururas, ad sustinendam in diem ineptissimas, in quibus etiam præsentē febre, non oportet ut exquisita te- nuitatem *victus, ab hac enim maximè lādūntur.* Aliqua tamen ex in temperatis naturis, non modò non lādūntur præsentē febre, sed maximè iuantur, de quibus meminit Gal. 8. meth. 8. quo in loco inter intemperatas complexiones primū locum concedit frigidæ humi- dæ; secundum, humidæ tantum; tertium, frigidæ tan- tum, quartum, frigidæ sicciæ, & hanc ultimam asserit ex inedia maximè lādi: *Quod non intelligatur simpliciter, sed ad dictas intemperatas collatione facta; siqui- dem reparatio substantiæ deperditæ, potissimum per- ficitur calido humido, quæ in citato temperamento maximè deficiunt. Tandem docet Auicenna, tem- peramentum siccum tantum ex longa inedia ma- gis gracilescere, sed facilis refici quam frigidum siccum.*

Verū etiam circa *victum febrentium considerandum est dubium: Vtrum concurrentibus duabus indica- tionibus, virium, & morbi, dignitas virium maxima sit habenda?* Indicatio virium, *victus exhibitionem præ- scribit, 1. acut. 44. & 10. meth. 5. & 1. Aph. 4. morbi autem indicatio, potius abstinentiam *victus demonstrat, vt pluribus in locis confirmat Galenus, quæ ex profes- so recitauimus lib. 3. Hispr. Medic. in com. Hisp. 11.* His igitur duabus indicationibus, in aliquo ægro concurrentibus, indicatio quæ sumitur à viribus, omniū potentissima est; ab illis enim potissimum indica- tio sumitur, secundo loco, ab ipso morbo, 9. meth. 13. & proinde, vt docet 1. Aph. 9. in statu morbi, concur- rente aliquo symptome debilitante vires, cogimur alimentum exhibere, & vt Auic. notauit, 1. 4. tract. 2. cap. 8. cum timetur causus virtutis, tunc melius est ægrum natrite, tunc enim proper indicationem vir- tutis, contra indicationem morbi, alimentum con- ceditur.*

Obiicies primò. Galenus 8. meth. vlt. in fine, indica- tionem quæ à morbo sumitur, omnibus aliis præferen- dam docet, sic enim ait: *Quippe quæ à febre desumitur in- dicatio, ea reliquis magnitudine, quæ ex dignitate, aut po- testate, aut quoniamcunque appellasse libet, spectatur, utique superior est, potissimum si longè à natura recessit: sequide-*

Dic. Ieiunio, & contemplationi deditos, qui ex lon- ga meditatione, siccum temperamentum contraxerunt. Ultra rationem talis temperamenti alias potiores cau- sas habere, quare ieiunij faciliè ferant, scilicet quia otiosi

otiosi sunt, & parum exercentur, ex quo sit, ut parum resolvantur; tum etiam quod ratione contemplationis, cui valde sunt adstristi, in iis facultas naturalis à suo opere distrahit; tum etiam quia abundant crudis fuscis, qui paulatim concocti, tandem corpus nutriunt: deinde parsimoniae sunt assueti, & per rata interualla cibam assumunt.

Alias verò rationes sic extrica: In humidis enim plus humorum crudorum aceruari, quam in siccis, proinde illos magis inediā ferre, quia non exhibito alimento illis humoribus crudis nutritiuntur, quos in sanguinem conuertunt, ut 2. acut. 30. docuit Galenus. Ad Hippocratem 1. Aph. 13. Responde, eum eo loco agere de facilitate sustinendi inediā, penes varietatem aetatis? Galenum verò 8. meth. cit. penes varietatem temperamentorum, supposito quod aetas sit par, quorum non est eadem ratio: Nam pueri licet sola humiditate differant à iuuenibus, ob magnam resolutionem, quam pariuntur, ob nimiam membrorum humiditatem, & mollitatem, difficilius inediā ferunt, quam iuuenes: quod non similiter contingit in temperamento humido, & siccō, supposita eadem aetate: Licet enim humidum, carnem habeat molliorem, & ad resolutionem magis pararam, quam siccum, tamen hæc varietas molilitie carnis, & promptitudinis ad resolutionem, non est tanta inter nominata temperamenta, ac inter pueritiam, & iuuentutem; & plus potest ad magis ferendam inediā in humidis abundantia humorum crudorum, qui scatent, quam in siccis maior duritie membrorum resolutioni renitens. Quæ licet probabiliter dicta sint, C tamē videtur eandem rationem militare in utrīque, nempe in aetatis, & intemperamentis, quia, ut Galenus 4. de articul. 25. docuit, quæ Hippocrates de vino profert, de aliis etiam omnibus intelligenda sunt, quæ eandem vim sunt sortita, ita ut si aliquid notet de tempore hybetno, id similiter intelligendum sit de aetate temperamento, regione, & consuetudine, hyemis proportione respondentibus. Quare si pueri difficilius ferunt inediā, quam iuuenes, eadem ratione, ceteris partibus id fieri, in temperamento humido proportione respondente pueritiae, ad iuuentutem collatione facta.

Verūt probabilius existimatrem, temperamentum humidum, ob facilitatem suę resolutionis, citius incurere famem, quam siccum, quod ob connivitatem meatum, & sui humidū soliditatem tardissime resolvitur. Neque id negat Galenus 7. meth. cit. solum enim eo loco explicuit, quodnam ex temperamentis à nativa temperie recedentibus, ab inediā minus lèdatur, & immetur. In qua consideratione, licet humili citius faciescant, quam siccii, tamen illi ex inediā maiorem uitatem percipiunt, tum quia adueniente inediā, coquuntur humores crudi, qui in iis magis redundant: tum quia, ex Hip. 7. Aph. 59. Corporibus carnes humidæ habentibus famem adhibere conuenit, fames enim corpora siccata. Opposita autem contingunt in siccis; in iis enim redundant bilis, & per inediā amplius augetur, quæ per coctionem, nec in sanguinem verti, nec nos nutritre potest, sicut pituita, 1. acut. 30.

Præterea inediā corpora siccata, non contemperat, E in modo exiccando, illorum in temperiem auget. Ex quibus constat, licet siccii tardius incurvant famem, quam humili, tamen postquam in illam incident, ab inediā magis lèdi, & ex ea citius incidere in febrem, quæ doctrina Galeni menti est consona valde, 8. meth. cit. Neque existimandum est, illam Hippocratico præcepto esse contraria, 1. Aph. 13. cum enim Hippocrates ibi asserat, pueros difficillimè ieunium ferre, & Galenus in com. interpretetur, facilitatem ferendi ieunium, consistere in non appetendo, & nihil inde mali sustinendo, difficultatem verò in opposito, doceatque pueros, si non assumpserint alimentum, plus offendit, videntur

pueros non modò famem citius incurtere, quam iuuenes, verūt & postquam in illam incident, ab ea magis lèdi: & idem dicendum est de temperamento humano, ad siccum comparatione facta; in utrīque enim eadem est ratio.

Quare in proposita difficultate dic: Si loquamur de difficultate incidenti in febrem, ob inediā (quo pacto loquitur Galenus 8. meth. cit.) tunc temperamentum humidum minus lèdi ex inediā, quia ex hac minus febit, quam siccum; & ex diaria febre, si inediā tolerat, minus transit in febrem plurimum dierum, scilicet hecticam, aut humoralem. Si autem loquamur de aliis noxis ieunij, quales sunt resolutio corporis, & propriæ substantiae, absumpcio, tunc dic humidum temperamentum, ob facilitatem suę resolutionis, amplius lèdi ab inediā, quam siccum, sicut & pueritiam collatione facta ad iuuentutem, & temperamentum calidum & humidum, ad calidum siccum: nisi forte humidum, redundantiam humorum citra corruptelam contraxerit, ut assiduè contrahit, tunc enim non modò non lèditur ab inediā, in modo ab ea percipit utilitatem; quod Gal. 8. met. cit. notauit diligenter: quod etiam significauit Auicenna 3. 1. doct. 2. cap. 7 post med. dicens corpora humida naturali humido, veloci resolutioni apta esse, nec tandiū ferre famem, quantum siccum, nisi in eorum corporibus humidum non naturale, nutritioni tamen aptum reperiatur.

Quod si quis obiiciat ex Galeno, 2. de temp. 9. Quibus late sunt vene, iis copia sanguinis adeat, & hi citra noxiam cibo abstinent; qui autem habent venas strictas, contraria. Atqui priores sunt sanguinei, calidi humili. Igitur hi citra damnum inediā ferunt, quæ doctrina superiori aduersatur valde. Dic, Galenum ibi non conferre varias temperaturas inter se, sed solum significare in unoquoque temperamento, quo venæ ampliores sunt, & plus de sanguine habent, eò magis inediā tolerare: alioquin si eo loco, inter varias temperaturas comparati fieret, sequeretur sanguinem, cum habeat venas latas, magis inediā ferre, quam pituitosum, in quo venæ strictæ sunt, quod nemo concedet. Quo autem annitempore corpora sana, vel ægra inediā faciliter tollent, disertè, nō opinione aberro, explicuimus ad menem Galeni, lib. 3. Hist. Princip. Medic. in com. Hist. 24.

De Reginime particulari Febricitantium.

Svis locis singula agitata sunt, & in examen vocata. De ouis, lib. 1. Hist. Princip. Medic. Hist. 59. De piscibus, lib. 1. Hist. 28. Carne suilla, eodem loco. Saccharo, lib. 2. Hist. 33. Saccharo Rosaceo, lib. 2. Hist. 33. Pane, lib. 2. Hist. 32. Pepone, lib. 1. Hist. 28. Oleo, lib. 3. de præxi admiranda, obf. 124. de lentibus, lib. 2. Hist. 2. Denique licet de Aceto, Sale, Melle, Pomis, Persicis, Granatis, Pyris, Cydoniis, hordeo, & multiplici materia alimentosa, pro curandis febribus, plura protulerimus non indigna scitu, supersunt tamen soluendæ dubitationes duæ: Prima, circa fructus; Secunda, circa Amylum versatur.

Circa primum querendum: Vtrum fructus & olera ante coctionem, Febricitantibus concedi possint? Auicenna sic inquit, 1. 4. tract. 2. cap. 7. in princip. Et omnes fructus nocent febricitantibus cum ebullitione sua, & corruptione sua in stomacho, &c. Cauendum ergo docet à febribus, & oleribus, utrumque enim nomine fructuum intelligit. Fructus horatij fugaces sunt, & respondi neant possunt, nisi perturbata eorum substantia, præi succi sunt, & pauci, plurimaque recrementitia humiditate abundant, ut constat ex Galeno, lib. 2. de alim. facult. 2. & qualis est eorum substantia, talis sanguis qui ab eo prægignitur, ut idem refert Galenus 2. de alim. facult. 6.

Ex fructibus horatij, sanguis generatur aquosus, & A declinat, ex Galen. cit. simpl. & 4. simpl. 5. id intet ea quæ tenuis, qui in febribus ebullitione est paratissimus, & putredini, & citra febre id efficere potest promptissimè; cum enim non ita sit nutriendis partibus familiaris, ab illis, tanquam inutilis reicitur, & à regimine naturæ derelictus putredic, & febre incendit: ob quam causam, horum fructuum usus est perniciosus valde, & febribus occasionem præstare solet, ut proprio experimento probat Galenus lib. de bonit. & vit. succor. cap. 1. & 2. de alim. facult. cap. 2. Superflua enim illa humiditas, in quibusdam fructibus potissimum separatur post primam coctionem, veluti sunt vicia, fucus, mora; in aliis fructibus non separatur, nisi post secundam coctionem, veluti sunt melones, cucumeres, citrulli, & cucurbitæ; in aliis fructibus exiguum est, quod in prima, & secunda coctione secernitur, sed remanet usque ad tertiam coctionem, ut sunt pyra, cydonia, & malva Persica. Verūt omnibus fructibus horatij commune est, ut petulcentur in prima coctione, ne corrumpantur, nisi celeriter descendant, ut Galenus 2. de alim. facult. confirmauit: Hæc est causa cur illis sal permisceatur, ut excitata facultate expultrice ventriculi, celeriter descendant.

Hæc Auicenna doctrina, non de omnibus est intelligenda: nam mala granata, mala medica, & cerasa acidæ multò potius solent corrigerे feruorem, ebullitionem, & putrefactionem sanguinis, bilisque calorem, & acrimoniæ contemperant. Eadem doctrina intelligenda est de oleribus, quia omnia sunt recrementia, & præi succi, ut 2. de alim. facult. 40. notauit Galenus, de laetitia. & lib. 8. meth. cap. 3. in med. Similiter etiam de leguminibus est intelligendum.

Ex iis constat, quam iniuste, & contra artis præcepta, in febribus Medici vtantur pro victu tenui, fructibus, tam crudis, quam assis, vel saccharo conditis, oleribus, & leguminibus, quoniam etiam si probè coquuntur, cacochymiam augent: quæ de causa Galenus 2. de alim. facult. cap. 6. à cibis præi succi abstinentem monerit, qui in febricitibus periculum patientur corruptionis. Multò utileius, & artificiosius esset, alio modo febricitantes nutritre; cum victus tenuis duplex sit, auctore Galeno 1. Aphor. 4. quidam qui parum nutrit, veluti sunt fructus, & olera; alius, qui etiam multum nutrit, suapte natura, quando exhibetur in parua quantitate, parum nutrit, qui alteri præstat, cum nec facile corrumpatur, nec corpus repletæ excrementis; veluti est caro pulli, hepaticæ gallinæ, aut caponis, extremitates avium, inscula gallinæ, aut pulli, ptisana, aut sorbitio ex farre colata. Si verò vires reficeret præstat, morbóque aduersari opus est, & prohibere ne cibus putrefaciat, in febre biliosa, & sanguinea paranda est sorbitio, ex iure pulli, vel gallinæ alterato cum hordeo, oxalide, lactuca, endiuia, addito succo granatorum, limonum, aut arantiorum. In febre pituitosa debet propinari ius gallinæ cum ciceribus, petroselinum, vallis pannis, Aniso, radice foeniculi, & Apij. In febre melanocholica cum flore Borraginis, vallis pannis, Asplenio, radice Borragi, Buglos. Solum tamen voluptatis gratia, ad excitandam apperentiam, laxandum ventrem, roborandum ventriculum, fructibus, & oleribus est vtendum. Hoc modo Galenus 2. alim. facult. 2. & 3. solum fructus fugaces, ad caliditatem ventriculi corrugandam, & corporis squalorem contemperandum concedit.

Accedamus ad aliam dubitationem: Vtrum amyllum febricitantibus sit offerendum? Verūt ut ad enucleandam questionem patet aditus, eius inuestigandum est temperamentum. Galenus 1. de alim. facult. cap. 9. ipsum temperatum facit, ita ut nec calefaciat, nec refrigeret, panis loti instar. Si 8. simpl. cap. de tritico, id frigidum constituit, comparatione tritici intellexit, quod calidum est in primo. Amylum in passus ad siccum

citra mordacitatem desiccant, illud enumerat: repetit 4. sec. loc. cap. 1. Ishaac lib. dietar. particular. cap. prop. intet frigida & siccata illud reponit, cum Auicenna lib. 2. ca. tract. 2. cap. 6. Neque obstar eius auctoritas, cit. loc. 250. firmantis esse humidum: per hoc enim intelligit lentum, & tenax. In hunc sensum intelligendus est, 1. 3. tract. 4. cap. 7. dum humidum esse confirmat, sed oppiatum, propter lentorem; qua etiam de causa 3. 1. doct. 2. cap. 7. confectiones ex amylo cum saccharo opilare asseuerat. Neque recte obiici, si hoc modo argumenteris: Amylum sit ex tritico, quod in passus temperatum est; 8. simpl. cap. de tritico. Ergo amyllum etiam erit temperatum, & non siccum: Nam in amylo, ob multis perfusiones aquæ, & insolations, humidum innatum tritici humescit, & tenuatur; & ex consequenti resolutione, & pars sola terra siccata telinquitur; sicut terra per multis irrigationes laxatur, & adueniente Sole calor eius nativus absuntur, & sit arena: ideo etiam terra mense Aprili indiget aquas quoniam ob multis hyemis perfusiones, succedente Sole inaruit.

Insuper adiuste, Amylum adstringere, ex Dioscordi lib. 2. cap. 94. & Galen. 4. sec. loc. cap. 1. rub. 2. & quia ad strictione sua consolidat. medetur dysenteria, apud Galenum 1. simpl. 34. & 1. alim. 8. emplasticum enim est, lentum, & humoris biliosi tenuitatem incrassat, elusque acrimoniæ retundit. Neque ob hæc condemnas Galenum, 1. simpl. cit. contra Herodotum, qui illud non adstringere asseuerat: cum de vehementi adstrictione sit interpretandus; amyllum enim clementer adstringit, ex Galeno 1. alim. 8. docente amyllum, insignem adstrictionem non habere.

Ex supra dictis constat manifestè, Amylum in febribus putridis non esse concedendum: obstruit enim ob lentorem, adstringit, & arctat humorē, quos natura extra corpus expellere satagit: adstringentia autem reproba sunt in iis febribus, ob causas citatas à Galeno, 2. acut. 13. Deinde Amylum difficulter coquirit, & distribuitur, ex Ishaac lib. dietar. particular. cap. prop: In febricitis verò febribus summo interdum est ex usu nam ob modum substantiae tenacem, & lentum, siccum crassum præstat, & minimè dilabile, quas conditiones in edulis febriciti, 7. meth. 6. exoptat Galenus. Quamvis autem siccitate incommodet, iuuat ob alias videntiores rationes, præsertim cum eius adstrictione leuis sit. Prodest etiam in febribus, quæ à distillatione acti, mordacique tussi ortum ducunt, lentore enim suo humorem tenuem incrassat, & fluxiones à capite in thoracem, aliasque inferiores partes prolabentes leviter fitit.

CAPV T IV.

De Forma Victus Febricitantium.

A Ntequam ad victus formam febricitantium explicati- dam accedamus, inuestigemus primò: Virum Galenus victus rationem rectè definit: Plura de præstantia partis Medicinæ instituuntis victum poterant adduci, sed hoc argumentum solum celebrioribus auctoribus fulciatur: Idcirco enim Hippocrates i. lib. Aphor. cum Galeno sent. 4. nullam aliam esse partem magis præstantem, quam eam quæ victus rationem præscribit; asseruere; illas enim tres partes Medicinæ, Galeno explicatas lib. de const. art. med. c. 19. & zool. ipsa continent, & præcautri- cem, quæ à Medico, furmo in pretio habetur, ex Gal. lib. introduct. cap. 8. nam excellentius est morbus noti admit

admittere, quād ab illo liberari, vt exemplo gubernatoris nauis, eo loco docuit ipse Galenus. Deinde Diætætica omnibus est necessaria, ex Gal. i. de alim. facult. c. 1. §. Sine alimento autem vivere neque in secunda, neque aduersa valetudine possumus, &c. Insuper est fundamen-tum, fulcrumque firmissimum, sine quo reliqua præ-sidia conferre non possunt. Hac ratione intemperantes, vinosos, gulæ & ventri deditos, neque purgatione, ne-que sanguinis missione magnopere adiuueris, ait Galen-nus lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 7. optima enim vietus ratione, morbi periculosis, & contumaces, felices habuerunt exitus, cùm auctore Celso lib. 2. cap. 16. nulla res magis adiuuet laborantem, quād tempestiu-a abstinentia. Huius partis excellentiam, & efficaciam probè cognoscens Auerroës, lib. 7. cap. 31. in seipso fe-bre ardentissima laborante, & liberato superueniente podagra, ad attusque noxio humore criticè transmissio, nullo alio ad tot profliganda mala, se vsum fuisse auxi-lio, quād dieta palam contestatur.

Oportet ergo vietus rationem definire, ad Galeni-mentem; non enim potest fieri, vt alicuius rei specifi-cas differentias inueniat ille, qui eam definitione prius non explicuerit. Definitur ergo vietus ratio, seu dieta, quod idem est, ex Hip. i. acut. 6. §. Sed de dietæ ad eff. vi-etus ratione, &c. quod sit ductus per consuetas materias: & per has non intelligit res naturales, scilicet elementa, temperamenta, humores, membra, facultates, actiones, spiritus; neque res preter naturali, vt sunt morbus, causa morbi, & symptomata; sed non naturales, vt Aët, cibus & potus, somnus & vigilia, motus & quies, quæ retinen-tur, aut evanescunt, animi accidentia: quæ dicuntur no-bis intrinsecæ, non quod instat rerum naturalium, no-stri corporis constitutionem ingrediantur, sed quia sunt inevitabiles. Quare non intelligit Galenus per consue-tas materias, ea quæ accidentaliter, ab extrinseco, & non necessariò nobis occurunt, vt ignis, percussio, vene-num, morsus animalis venenosus. Vnde Galenus lib. 3. epid. sect. 3. com. 9. nomine vietus, sonnum intellexit, & hac ratione in lib. de sanit. tuenda, vietus rationem accepit, quod est vietus rationis communissimum signi-ficatum.

Neque obstat, si assertas Galenum in lib. de sanit. tuend. non solum vietus rationem accepisse, prout res non na-turales comprehendit, cùm etiam sanguinis missione meminerit, & purgationis: Quia in illis libris, quando sanguinis missione recordatur, & purgationis, non solum de conseruanda sanitate agit, sed de ea à morbis præcauenda. Quapropter cùm curationis, & præcauio-nis eadem sit ratio, lib. de sang. mis. cap. 8. idc illatum vac-uacionum fecit mentionem. Quando vero Galenus in aliis libris tantum agit de sanitate tuenda, solum vietus rationis, prout comprehendit res non naturales, facit commemorationem.

Secundo modo sumitur vietus ratio, vt includit ali-menta medicamentosa, quantitatem, & qualitatem ali-mentorum, & potus, tempora vniuersalia, & particula-ria, in quibus debent administrari, & vt comprehen-dit fomenta, balnea, clysteres, cataplasma, sanguinis missionem, purgationem: quam vietus rationem solum conuenienter aegris confirmat Galenus, i. acut. 44. § metb. 15. &c. 3. epid. sect. 3. com. 9: in qua significacione sumi-unt vietus ratio à Galeno, & Hippocrate in libris de rat. vieti. in quibus de venæ sectione, purgatione, & reli-quis citatis remediis, sub nomine vietus rationis disce-pitat. Hoc modo sumitur vietus ratio ab Hippocrate, 2. de nar. human. ext. 2. dum inquit: Morbi vero sunt par-tim à vivendi ratione, partim à spiritu, cuius attractione vivimus.

Tertio modo sumitur vietus ratio, propriissime tantum pro-potu, & vietu; in qua acceptione sumitur ab Hippo-cr. i. Aphor. cum sequentibus: quæ vietus ratio hoc modo sumpta, licet conueniat sanis, & aegris, in Aphorif-

A mis tamen solum de vietu Hippocrates loquitur, vt com-pet aegris.

Magni est etiam momenti ad curandos morbos, in-uestigate: Virum pluribus numeris vniuersa vietus ratio absoluatur? Dic, ex Galeno, & Hippocrate, omnem vietus tractationem, quinque capitibus definiri. Primum est forma vietus: hæc desumitur ex distantia status morbi, & ex robore virtutis, lib. 1. Aphor. com. 4. & 2. acut. 36. & 37. Licet vires tantum indicent vietus rationem, ex Galen. i. acut. 44. in fin. §. Virtutis vero custodia, solam indicat alimoniam. Firmat com. 43. sequenti, & 11. metb. 14. Quare in forma vietus, considerantur alimenta, vt ali-menta sunt, & nutrunt, de quantitate, & qualitate eo-rum, nulla commemoratione facta.

Secundum, est quantitas vietus, utrum sit in multa, vel parua quantitate concedendus, & hæc ex multis re-bus colligitur, vt patet ex Hippocr. & Galeno, i. Aphor. 13. 14. & 15. Tertium est vietus qualitas, utrum scilicet debeat concedi calefaciens, vel refrigerans, exsiccans, vel humectans, extenuans, vel incrassans, quam qua-litatem ex contrarietate esse asequendam probauit Hippocrates, lib. 1. Aphor. 16. Quartum est tempus op-pportunum, in quo vietus ratio est concedenda, utrum videlicet offerenda sit manè, vespere, vel alio tempo-re, quod lib. 1. Aphor. 11. & 19. docuit Hippocrates. Quintum est numerus cibationum, quia vietus qua-ntitate perspecta, quæ debet aegris concedi, indagare est necesse, utrum illa quantitas temel sit concedenda, vel bis, vel plures partienda, quemadmodum ex Hippo-crata, & Galeno, i. Aphor. 17. est colligendum. Ne-que te suspensus reddat, quod Galenus i. Aphor. 19. ad tria tantum capita, vniuersam vietus rationem deducat, scilicet quantitatem, qualitatem, & utendi modum, quia sub tertio capite, vietus formam, tempus oppor-tunum ad vietu, & numerum cibationum compre-hendit.

De vietus forma tantisper disceptemus, contempla-murque: Utrum vietus diuisio à Galeno traditi, sit optima? Dic formam vietus triplicem esse, ex Galeno i. Aphor. 4. quo loco formam vietus diuisit, in ea quæ co-meduntur, sorbentur, vel bibuntur; quæ diuisio colli-gitur ex Hippocr. lib. 1. de fract. 45. & lib. 2. acut. 46. Idem docet Aulicenna 1. 4. truct. 2. cap. 8. Quia ratione aliis est vietus plenus; aliis, vietus conseruans, seu mediocris; & aliis tenuis. Plenus dicitur ille, qui vires auger & robo-rat, qualis est vietus sanorum. Conseruans, vires parum debilitas conseruat, & hic aegrotis conceditur. Tenuis diminuit vires.

Ritus. Vietus plenus est triplex: exquisitè plenus, moderatè plenus, & simpliciter plenus. Ille dicitur, qui multum nutrit, & nutrimentum difficulter resolubile præstat, qualis est vietus agricultorum: in qua classe collocantur alimenta, quæ succum crassum, & glutinosum relinquent, corruptioni, & resolutioni valde ineptum: vt caro suilla, bubula, caprina, & omnes carnes sale con-ditæ, quæ alimenta potentissime nutrunt, & eorum suc-cus in multum tempus perdurat. Vietus moderatè plenus acquiritur ex aliamentis, quæ maximè nutrunt, sed humorē in corpore non relinquent ita constarem, qualem vietus exquisitè plenus, quem vietus Aulici obseruant: hunc constituant gallinæ, capones, perdi-ces antiques, &c. Vietus simpliciter plenus perficitur ex aliamentis, quæ vires augere queunt, eis in corpore non relinquent nutrimentum ita potens, ac perfectum, sicut vietus exquisitè, aut moderatè plenus, cùm enim celerius nutriant, eorum nutrimentum celerius resoluitur, 2. Aphor. 18. optimum tamen aliumentum in corpore re-linquent: hoc vietu viuntur ciues, vt est caro arietina, pisces saxatiles, &c.

Vetus conseruans triplex est: aliis exquisitè, aliis mediocriter, aliis simpliciter conseruans. Ille ferè vietus plenus simpliciter constitut: nam in summa

supre-

supremi, supremum infini-atttingit. Hunc vietus con-servant pulli gallinacei, & perdices nouæ, qui vietus rectè potest conseruare vires quales accepit. Vietus mediocriter conseruans, conseruat vires, licet non ita perfectè vt superior, vt v. g. Pulli dimidium, Amylum, &c. Vietus simpliciter conseruans, multo minus retinet vires in eo statu, quales accepit, quād mediocriter con-seruans: in huius vietus classe reponuntur oua sorbi-lia, far colatum, passeres, & reliqua.

Viets tenuis etiam est triplex: exquisitè, medio-criter, & simpliciter tenuis; huius definitionem suprà diximus, & quibus morbis prodest possit deter-minauimus. Neque obiicias vietus exquisitè tenuem non esse constitendum: nam hic cùm sit omnimoda inedia, potius subtrahit alimenta, quād admini-strat: Quia (vt respondent plures) per vietus non tantum intelligendum est alimentum cum potu, sed illa quæ circa aegrotos administrantur, & in hanc utili-tatem libros de ratione vietus Hippocrates constituit, vt 3. epid. sect. 3. com. 9. Galenus affirmat. Hæc interpré-tatio nullo modo potest admitti, quia omnino subtra-hendo vietus, nihil administratur, alia enim remedia non conceduntur, ex eo quod subtrahitur vietus, sed alia ex ratione. Dic ergo, omnimodam abstinentiam reæ appellati vietus exactissime tenuem, licet ali-mentum subtrahatur omnino, quia vietus ratio non tantum pro applicatione cibi, & potus, sed pro eorum subtractione accipitur, vt supra in ultima acceptance vietus rationis monuitus.

Neque statutam vietus diuisionem à Galeno, con-denmes, quia vietus plenus nunquam auger vires, neque ipsas perpetuò conseruat: nam vires naturales cum calore minuuntur, & decrescent, sicut & ani-males, quoniam in adolescentibus licet vires videantur fortiores, quād in pueris, hoc propter instrumen-torum promptitudinem contingit; hac ratione senes si viantur vietu pleno, illorum virtutes omnes valde fatiscunt. Insuper vietus conseruans, nullas vires æqua-les relinquit, sed humoribus, & humiditatibus paulatim absumptis, tum quæ debebant agglutinari parti-bus, tum iis resolutis, quæ illis iam erant appositæ, eas debiliores multo, quād antea in statu naturali erant constitutæ.

Dic, Galenum in diuisione loqui de augmento vi-tium, vel conseruatione, vt huic naturæ, vel ætati con-venit. non autem absolutè, quod semper vires auget: Si enim quispiam in senectute habeat vires debiles, vel hoc ob magnam resolutionem, vel immoderatos mo-tus contingat, & pleno vietu vtatur, illi accrescent vires; & si vietu conseruante nutritur, vires debiles in eodem statu persistunt: Quod insaliis ætibus est affir-mandum, & in conualescentibus patet manifestè, hi enim alti crassiore, & pleniore vietu, paulatim vires robustiores acquirunt. Qualis autem vietus, vnicuique morbo tam acuto, quād chronicò conueniat, supra ex-plicuimus.

C A P V T V.

De quantitate vietus.

S Atios debere obseruare varium ordinem, in as-suendo cibo, allatis variis sententiis lib. 3. Hist. Prin-cip. Medic. Hist. 24. distinctè notaimus. Modò expla-nabimus: Utrum in febricitantibus, varia quantitas sit statuenda in exhibendo cibo? Considerata forma vietus, quem ob consuetudinem, vel resolutionem solebant asserere sanitatis tempore, in ipsis cibis esse varian-dum docuit Hip. lib. de veteri medecina, num. 2.

Variatur ergo quantitas vietus secundum tem-pe-ramenta: in siccis minor quantitas concedenda, quād in humidis, quia resoluuntur minus ex, Gal. lib. de succor-bonit. & vit. cap. 10. Sunt enim plurimi, qui calore ablu-dant ita absument, & forti, vt ob maximam resolutio-nem, in diem tolerare nequeant, quibus si alimoniam, & hanc densæ, & compactæ materiæ, denegare con-seruans: in huius vietus classe reponuntur oua sorbi-lia, far colatum, passeres, & reliqua.

B Variatur secundum diuersas ætates: Puero maiori in-digent vietus quantitate, quād senes; & adolescentes maiori, quād iuuenes; & hoc modo de reliquis ætati-bus sentiendum: Puero enim maiore copia caloris abundant, & cùm sint humidiiores, citè resoluuntur, ex Hip. i. Aph. 13. & 14.

C Variatur secundum tempora anni: Vere, & hyeme alimenta in maiori copia sunt exhibenda, quād æsta-te, & autumno, hyeme siquidem ob retractum calo-re ad internas sedes, calor naturalis fortior est, contrà æstate, & autumno est debilior, cùm sit ad partes exter-nas distractus, ob quam causam magis resolutur. At cùm hæc difficultatem in se inuoluant maximam, idcirco indagandum: Utrum in aegris, æstate, vel hyeme liberalior cibus exhibendus? Et viderur plenius exhibendum esse cibum æstate: Nam necessitas cibi est propter resolutionem; si enim animalis corpus non resolueretur, cibo non indigeret: quare pro quantitate eius quod ex corpore defluit, proportionalis debet esse alimenti quantitas, vt 1. Aph. 15. rectè Galenus confirmat. Si igitur æstate maior adest, ob calorem ambientis, resolutio (hoc enim tempore sanguis, & spi-ritus, ob tenacitatem facile exhalant) videtur æstate li-beralior escam esse concedendam aegris, quād hyeme. Propterea Galenus i. de rat. viet. com. 44. constituit duos aegrotos, pleuritide, aut morbo acuto laborantes, quorum alter æstate aegrotet, alter hyeme, illi pleniori vietu, ei vero qui decumbit hyeme, tenuorem concedit.

D Contraria tamen sententia admittenda est, quæ est germana, & conformis Hippocratis menti, i. Aph. 15: & lib. de vit. priuato, in primis sententiis, in quibus affir-mat, plenius esse cibandum hyeme, deinde vere, tertio loco autumno, & multo tenuius æstate: Etsi enim hoc tempore maior sit exhibendii cibum necessitas, hunc virtus ob debilitatem tolerare nequit: neque enim quantitas cibationis resolutioni semper responderet; etiam si ex hac illius necessitas emauerit, nam in ætate pueritiae est maior refectio, quād sit resolutio, quia pueri non solum debent nutriti, sed angeri, & per morbos acutos febriles multò maior est resolutio, quād debet esse adiectio. Sic, etiam æstate etiam plurima sit resolutio, refectio illi non responderet, nam propter virtutis imbecillitatem est difficilis.

E Hac ratione Hippocrates hyeme copiosius exhibet aliumentum, quād in temporibus ceteris, non quia ma-ior sit resolutio utilis: nata etiam multò melius sepa-rentur, & resoluantur excremienta, ob natum caloris ro-bur, dissipatio utilis est minor; quantitas tamen cibi eo tempore augetur, videlicet calor naturalis multitu-dine sanguinis, & spiritus tobatores, ambientis frigiditati possit repugnare, ne vincatur, vt eleganter in com-predicta sententia hanc obiectionem explicat, & solvit Galenus:

Ad locum vero i. acut. 44. sic responde, quod eo lo-co non considerat solum tempus præcisè, sed alias in-dicationes simul cum indicatione temporis: & quando con-stat, hyeme viitatem esse validam, & corpus ple-num, tunc per morbos acutos tenuissime esse cibandum, quoniam virtus eum vietu tollere potest, vt morbus efflagitat: contrà autem si æstate adhuc indicationes, reliqua, licet conueniat sanis, & aegris, in Aphorif-

ostendunt, quas *æstas debilitat natura suapte*, tunc pli-
nius est cibandum, ut virtus vsque ad morbi vigorem
possit persistere.

Galenus 1. *Aph. 17. infin.* monet, in veris medio, &
in fine, parum, & raro esse cibandum, tunc enim cor-
pora periclitantur, ne ob humorum, qui hyeme fuerunt
coaceruati, liuationem, in plethoram incident, quare
*Auic. 2. 1. doct. 2. cap. 6. dicebat: Nihil est quid magis pra-
ferret à morbis veris, quam phlebotomia.* In autumno, in-
quit Auicenna 1. 4. tract. 2. cap. 8. quia assimilatur mor-
bis ex corruptione, si virtus constet, plurimus, & saepe
offerendus cibus: quod si languida sit, vt ferè est, copio-
sus alimentum concedendum, hoc enim tempore robu-
stiores vires multò melius tolerant.

Variatur *victus* ob regiones diuersas: quoniam in
pluribus regionibus alimenta non sunt ita succulenta,
quare in his sèpius, & in maiori quantitate offerenda,
sanguis enim est iis progenitus non ita est constans, ac
lentus, sed fluidus, & aquosus plus satis, vt patet in Gal-
lia, Italia, & septentrionali plaga: Contrà in aliis regio-
nibus, in quibus alimenta cum sint solidiora, humorum
generant resolutioni renitentem valde, si nutrimentum
in minori copia propines, ex arte facies; præsertim si
homines ex humidioribus regionibus in has se transfe-
rant, quibus si in maiori quantitate concedas, valde no-
cebis, cum hoc vberi exhibito alimento citè ægrotent.
Hac ratione in Hispania carnes, pisces, olera, fructus,
herbae, ob soli, cælique temperiem, & clementiam, ali-
mentum ex se præstant solidum, tenax, & minùs dilata-
bile; ob quam causam ægri in his regionibus parcìus
sunt nutriti. Hoc præceptum eleganter indicavit
Celsus, lib. 3. cap. 4. §. Plerique ex antiquis tardè dabant,
sæpe quinto die, sæpe sexto, & id fortasse vel in Aſia, vel in
Ægypto cali ratio patitur: & infra idem confirmat. §.
Nam potest primo die, &c. Sicut enim in diuersis regio-
nibus, medicamenta euariant, ex ipso, in prefatione, §.
Differre quoque pro natura locorum genera medicina, &
alind opus est Rome, aliud in Ægypto, aliud in Gallia, &c.
Sic etiam alimenta, quæ pro varietate regionum diuer-
simè sunt offerenda.

Variatur *victus* ob diuersum vitæ studium: Nam
agricolæ, rurales homines laboribus, & vehementibus
exercitiis assueti, vt fossores, mœtifices, victu solido, cras-
so; & multo per sanitatem nutriti, quum incident in
morbum, denegato alimento oxyssimè resoluuntur,
ideoque iis ægrotantibus, maior esca offerenda. Alij
verò in otio, & mollitie viuentes, & studio dediti, cùm
minùs resoluuntur, quum ægrotant parcìus sunt ciban-
di: cùm consuetudo semper sit seruanda, ex *Hip. 1.*
acut. 2. & 44. cui maximè obseruenda. Medicum debe-
re esse attentum, nullus it inficias.

Variatur *victus* quantitas, iuxta maiorem, vel mino-
rem resolutionem à calore naturali contractam: calor
enim quæ calor calefacit, rarefacit, resolvit, ex *Gal. 1.*
de sanit. tuend. cap. 1. Omne enim agens naturale vsque
ad ultimum potentiae agit, & nisi impediatur, mini-
mè ab opere cessat: qua ratione calor humidum radi-
cale semper resolvit, qui ad sui pabuli assumptionem
etiam consumitur; quare ipse, vtpote directus ab ani-
ma, eiisque potentias, qua naturalis, deperditum hu-
midum restaurare intendit, ex assumptis alimentis.

Quam ob causam, iuxta quantitatem resolutionis, ali-
menti quantitas est varianda, ex Galeno 1. *Aph. cit.* vt
aliud humidum, simile deperditio generetur: qua ra-
tione crescentibus, quia maximè resoluuntur, maior
copia concedenda, 1. *Aph. 14.* quod significat Hippo-
crates, iuxta toleriam ieiunij, 1. *Aph. 13.* quam lenes
tolerant, & non pueri, ob vehementem resolutionem à
plurimo calore innato profectam, quæ in senibus, ob
caloris inopiam, inuenitur raro.

Variatur deinde *victus* quantitas, iuxta diuersita-
tem humorum qui in corpore superabundant: Si enī
naturali,

crudi succi exuperent, alimenta partè exhibenda:
nam denegato victu, ipsi à natura concocti, in pro-
bum succum vertuntur. Hoc modo in terræ cauer-
nis, & latibulis vigente bruma animalia degentia,
sine cibo vivunt, cùm scateant humoribus piritutosis,
qui per vltiorem coctionem, in sanguinem migrant:
& plures homines spatio quatuor dierum, & vsque ad
septimum possunt perdurare sine cibo, ex Hippocra-
te in lib. de carnib. num. 13. Quod aliquorum ægrotan-
tium exemplo docuit Galenus 12. *meth. cap. 3. §.*
*Siquidem longissime, qui ita sunt affecti, cibi abstinen-
tiam ferunt, &c.* In his ergo corporibus: quibus crudi-
orum succorum copia inest, ob debilitatem caloris,
exigua adest resolutio; quare quum ægrotant, multo
temporis spatio, sine alimento, aut imperato tenui
B victu, possunt permanere, vt 13. 3. tract. 2. cap. 2.
notavit Auicenna. Secùs accedit in quibus tenuum,
& biliosorum copia accreuit, qui cùm celeriter resolu-
uantur, quum ægrotant, pleniore, copiosoque victu
sunt reficiendi: quos si triduana inedia maceres, in
tabem, & in motu præcipites dabis, quod appo-
sita historia perbellè firmavit Galenus 10. *meth. cap. 4.*
cuius explicationem per otium legelib. 4. *Hist. Princip.
Medic. Hist. 10.*

C A P V T VI.

De qualitate victus.

DE qualitate *victus*, questionibus octo sequenti-
bus absolvetur tractatio. Prima: *Virum victus
humidus, febrentibus viri sit?* Qualitas *victus* duplex
est, quædam sumitur ex alimentis, vt alimenta sunt,
hoc est, si præbent multum, vel paucum nutrimentum,
facilis, vel difficilis concoctionis, tardæ, vel citæ di-
stributionis, crassæ substantiæ, vel tenuis, qua ratione in
alii fluxu alimentum concedimus, quod qualitate in-
crassante præditum sit, in aliis morbis propinamus
tenuia, vt iuscula; & sèpissime ratione superuenientium
symptomatum: qualitatē nutrimenti respicimus: hoc
modo in pectoribus, ob nimiam oris ventriculi sensi-
bilitatem, & acutiem, alimenta difficilis coctionis ex-
hibemus, ne illa quæ facile concoquuntur, possint
aduri. Contemplamur etiam in qualitate alimentorum,
eorum usum optimum, aut malitiam: ex plurimis enim
generantur persæpe humores prævi ad corruptionem
valde parati, vt de peponibus lib. 2. de alim. facult. cap. 4.
dictabat Galenus. Idem etiam significabat Hippo-
crates lib. 2. Aph. 36. dicens, illos difficulter purgationes
ferre, qui utuntur depravato cibo, quia, vt notat Galen-
sus in com. hi deputatum sanguinem in corpore ser-
uant, alimenta autem proba, vel reprobis in ordine ad
sanguinem, qui ex ipsis generatur, denominari, passim
Galenus inculcat.

Rursus. Alia qualitas consideratur in alimentis, vt
medicamentosa sunt, quatenus illa sunt calida, fri-
gida, humida, vel sicca, extenuantia, vel incrassan-
tia, de qua qualitate intelligendus est Hippocrates in
lib. de alimento, num. 3. dicens: *In alimento, medica-
mentum optimum, id est, qualitas medicamentosa, quæ
contrariatur morbo, vt si effectus consistat in obstruc-
tione, alimenta offerantur, quæ aperiendi facultatem
fortiantur.*

His breuiter propositis, agitur quæstio hoc modo.
Si qualitas hæc medicamentosa consideratur à Mediciis
in ordine ad morbos, omnisque curatio per contraria
celebratur. 1. *meth. 3.* & alibi passim; & febris essentia
in colore constitit, cur *victus* humidus, & non frigidus
ab Hippocrate conceditur, 1. *Aph. 16.* qui calor præter-

naturali, & igneo magis est aduersus, & contrarius: A bus gaudent, ex ipso, 8. *meth. cit.* Quæ verò sunt intem-
perata nimis, similibus non gaudent, sed laeduntur, ex-
cessu intemperiei maiore redditio per similia: nec enim
senectu, vltima, frigidis, sed calidis delectatur, & vel
etiam per morbos rectè afficitur. Contraria autem po-
stulant temperamenta naturalia per sanitatem, dum ea
ad melius transference, est in animo.

Insuper. Morbus, naturale temperamentum, & con-
suetudo, quin in unum consenserint, tunc qualitas vi-
ctus quam simili indicant, exhibenda. Quoniam autem
morbus, & consuetudo, inter se possunt esse aduersa,
vt si morbus calidus siccus exposcat victum humidum,
consuetudo verò prohibeat, calidis enim & siccis ali-
mentis, æger erat assuetus: tunc ratio consuetudinis
habenda, nam præualet morbo; qua ratione, *victus*
B qualitas minuenda, quam morbus indicat, vel *victu*
temperato solūm sit viendum, habito respectu ad con-
suetudinem, morbum, & temperamentum, hoc enim
semper, cum morbo, in indicatione qualitatis *victus*
consentit, quia morbus sui ablationem indicat, per
quam ad temperamentum pristinum æger reducitur,
cui indicationi naturalis ægrotantis temperies, semper
consentit.

Expedire ergo breuiter quæstionem oportet hoc
modo. Si morbus, & causa inutu inter se aduersentur,
vt si febris sit ex humore frigido orta, qualitas *victus*
potius causa, quæ affectui debet esse contraria, quia
illius indicatio potentior est indicatione affectus, ex
Gal. 7. *meth. 1. 2. §. Vbi aliud efficiens, est aliud quod ab eo
efficitur, ipsa causa spectanda est.*

Est tertia quæstio: *Vtrum in prescribenda qualitate
victus in febrentibus, indicatio que sumitur à morbo, sit
præstantior indicatione, que sumitur à virtute?* Soluunt
quidam. Quoad qualitatem cibi, major indicatio su-
mitur à morbo; quoad quantitatem, à virtute: & si
morbus est intensior, quam virtus sit imbecillus, tunc
morbi indicatio vincit. Probant ex 1. *Aph. 10.* vbi in
statu, in quo virtus est languida, præcipit Hippocrates
attenuare. Dic. Indicatio virtutis abolute præstanti-
or est, 9. *meth. 1. 3.* Nam sine ea curatio perfici nequit,
ex Auic. 1. 4. tract. 2. cap. 3. §. Et si non efficit illud quod
pertinet ad virtutem, esse necessarium subtiliare cibum, vlti-
ma subtilizatione.

Si enim totam latitudinem virtutis, toti latitudini
morbi conferas, indicatio virtutis præstantior est: nam
natura est morborum medicatrix, 6. *epid. sect. 3. tekt. I.*
Licet enim curatrices indicationes à morbo, causa mor-
bi, & symptomate desumantur, quia cùm sint res præ-
ter naturam, sui remotionem indicant, tamen cùm na-
tura sit primarius sanitatis artifex sanitatem constituat,
& morbos soluat, & iudicet, ex Galeno lib. de optim.
sect. ad Thrasibul. cap. 26. ab ea sumenda indicatio est,
quia, vt lib. de opt. sect. cap. 41. retulit Galenus, auxilia
medica cauas morborum per se extirpare nequeunt,
nisi adminiculum naturæ sibi comparent, quæ reliqua
opera per se efficit, cùm veluti aduersatrix morbo se-
 opponat semper, 1. *meth. 3.* Quare ipsa potissimum est
curationis principium, & interdum sola sufficit conco-
quendo, quia robore suo causam morbi expellit, &
intemperiem corrigit, non solūm quando morbus est
mitis, vt Galenus 1. de loc. 2. affirmat, dicens: *Soli illi
morbi, externo agent auxilio, quos natura præ magnitudine
vincere nequit: sed quando morbus est grauis, & peri-
culosus, vt febres acute, internarum partium inflam-
mationes, eo indigeni, quæ licet in hominibus robu-
stis, citra artis medica auxilium sæpe solui solent, vt
lib. 7. collig. cap. 31. eleganter Averrhoës docet, non ra-
men semper.*

Si tamen inæqualiter comparentur mensurae virtutis,
& morbi, tunc indicatio morbi ejus præstantior: v. g. Si
magnitudo morbi, fuerit in gradu secundo, & virtutis
imbecillitas in gradu primo, tunc vincit indicatio morbi;

quamvis enim virtus morbos superet, & robore suo, non tamen per se insinuat, quæ necessaria sunt, ad curandos morbos, sed ex accidenti, quatenus auxilia adhiberi permittit. Dicta autem Galeni, quod virtus omnium prima custodienda sit, eique deficiente statim opitulandum, intelligantur in ea existente imbecillima, cui non potest comparari gradus morbi intensissimus, ad contraindicandum virtuti.

Est quarta quæstio : *Vtrum possit assignari gradus virtutis imbecillis, quæ possit restituī per cibum?* Responde negatiūè, quia aliqui viuunt cum priuatione pulsus, alij cum pulsu moriuntur, & forsitan posset assignari, si moribus sub vario gradu naturam non p̄focaret. Cæterū, num virtus possit restituī semper sub vna mensura, ignorata à Medico? anceps est dubium: & defendi potest, quia cùm sub minori mensura graduum vitæ viuat melancholicus, in prima generatione, quām temperatus, ita etiam ex minori mensura virium potest restituī. Nec obstat, quod temperatus, puriora habeat instrumentorum organa, quæ restitutioni maximè conferunt, ac proinde virtus temperati, in minori gradu videtur posse reparari. Nam hic nonnisi vehementi causæ ægrotans succubuit, quæ maiorem gradum requirit, vt possit restituī.

Est quinta quæstio: *Vitrum in febribus, vitiliis sit minuere cibum in quantitate, an in qualitate?* Dic ferè, & præsertim in acutis, melius est minuere in qualitate: hic enim cibus, qualitati morbi, & appetitui magis conuenit, & à concoctione ipsius minus naturam impedit. Si tamen virtus est debilis, & ad cibum multæ quantitatis appetitus valde inclinat, tunc melius est, quantitatem minuere, & hoc exequimur laborantium voluptati aliquid condonantes. Perinde etiam sumpta indicatione ab aliquo virginete symptomate, cibum diminutum interdum in quantitate exhibemus, vt in colico dolore, lapide, & dolore renum, dolore ventriculi; in his enim concedimus quæ contempulant, & neque impleant, neque grauent, vt ius pulli, pullæ, aut cicerum.

Sexta quæstio versabitur circa olera : *Vtrum febrietibus præstent alimentum exigua qualitatis?* Affirmat Celsus, lib. 2. cap. 7. Galenus 2. alim. 39. 8. meth. 2. & lib. epid. sec. 4. com. 2. nam ex centum drachinis oletum, non fiunt decem sanguinis. Deinde ex Hippocrate 2. diatar. ad med. *Lactuca corpori debilitatem quandam inducit* : subscriptis Auienna 2. 1. doct. 2. cap. 15. in fin.

Nec obstat primò vulgi opinio , quod olera faciant ad sanguinis augmentum , quia è contra conferunt doloribus dor si sanguineis. 2. canon. cap de spinachiis. Nec secundò auctoritas Serapionis tract. simpl. cap. 249. & antiquorum apud Galenum, 2. alim. 11. quod lactuca generat multum sanguinem : Nam in textu Serapionis, addenda est particula [non ,] & prisci ita inducebantur opinari , quoniam ex eius frequenti esu, pruritus , excitatatur in corpore toto , quem ex sanguinis incremento accidere sibi persuadebant : at ineptè coniebatabant , quia sanguis aquosus , ex illa progenitus, & in venis ebulliens , pruritum excitat. Nec obstat tertio, quod lactuca lac prouocet , apud Dioscoridem lib. 2. cap. 129. Illud enim facit, quia sanguis ex illa procreatus , est aptus pro introductione formæ lactis : Et hoc insinuauit Ishaac in dietis particul. cap.prop. quod auger lac , propter bonitatem sanguinis quem generat : sed hoc non intelligas absolutè , sed propter bonitatem sanguinis , apti pro generatione lactis: cum enim lac , sit medium inter sanguinem , & pituitam , 5. simpl. 12. gerando lacti accommodissima est lactuca , cum sit frigida & humida.

Septima quæstio non est silentio inuoluenda *Vtrum canones antiquorum, in prescribendo ritu febricitantibus, nostro anno, à Medicis sint obseruandi? Anceps dubitatio,*

controversia plena, iure enim videntur præcepta antiquorum infringenda, in imperando victu, cum tenuis illorum, nobis sit tenuissimus, ut ius pulli, oleracea. Rursus modicus priscom, ut pullus, pulla, extrema arietis, nobis est victus tenuis.

Hunc usum esse præferendum, suadent plura: Nam tempore Hippocratis erant robustissimi, & patientissimè inediā tolerabant; homines nostri æui, debiliores, & à parentibus imbecillimis procreati, indulgent Veneri, gulæ, Baccho. Audi Galenum 2. de fractur. 27, ingenuè sic proloquentem: *Periculosum ergo est veratrum dare, antequam corpus victu præparetur, cum sapientis non facile sit, ut quales homini supersint succi, dignoscantur.* Hippocratis seculo, veratrum album fortasse tutò

Bsumebatur, ob rationem vietus eorum, qui curabantur, qui vita genus non otiosum sequebantur, aut intemperans, sed laboriosum, paucisque alimentis erant contenti, sic vere crassos succos nulla ratione contraherent, neque enim nos latet fieri hos, cum otio, & abundantia. Quod si vim astimaueris corporum eius seculi, quam ex eiusmodi vitiis comparabant, magis adhuc dari veratrum permiseris, cum que vomitus affert incommoda, ferre homines illi facile potuerint, &c.

Hæc est causa, ob quam Hippocrates suo tempore, in febribus & acutis morbis, vtebatur cremore ptisanæ, quia robustiores homines, & in victu sobrij hunc victum facillimè tolerabant. Ergo nostro ænu, libera- lius febrientibus est concedendus victus, quia hi, cùm C sani sunt, vel ægrotant, longo interuallo distant ab antiquis. Ut enim peroptime notauit Celsius lib. 3. cap. 4. *In rebus multūm differentibus, praeceptum per- petuum esse non potest.* In hunc sensum meritò dicebat Ishaac i. theoretic. in prefat. *Multa dicunt Hippocrates, & Galenus, quæ nunc sequi non statuimus.*

Superest de qualitate victus inquirenda disceptatio, de qua prisci etiam dubitarunt: *Virum in feribus, maius peccatum sit in victu, recedere per tenuitatem, an per crassitatem; In qua questione, auctores ex diametro inter se aduersantur, prater Barbaros, qui magis laedi agros in victu recedentes per tenuitatem, quam per crassitatem vnamiter asseuerant.*

Suum placitum sequentibus rationibus sic confirmant. Hippocrates 1. Aph. 5. tenuem victum condemnat, dicens: *intenui vietu agri delinquunt, quo sit ut magis ladantur.* Quicunque enim error committitur magnus, maior in hoc sit, quam in paulo pleniori vietu. Ratio dicit, quia hoc vietu debilitantur vites, ita ut usque ad morbi vigorem durare non possint; contrarium autem in vietu pleno contingit, cuius ope virtutes roborantur, & in suo vigore fortes persistunt, & vegetiores factae imminentibus malis validè resistunt. Ergo, &c. Nam multò melius est morbum augeri, quam ægrum ob debilitatem, non posse accedere usque ad statum.

Rursus. Si ægri tenui victu vtuntur, clām coguntur sumere alimenta, ex quorum vīsu amplius lēduntur, & cūm debitum ordinem non obseruent, in grauiora symptomata incident promptissimè. Accedit quōd ægri non sunt assueti vti victu tenui, & natura gaudet consuetis, ex Galen. 8. metb. 9. & Hippocrat. 1. acut. 10. quia consuetudo est altera natura, 2. de temp. 4. & 3. simpl. 18. explicat Aristoteles lib. de memoria, cap. 3. Nec dissuadet Hippocrates, qui 1. Aphor. 4. in morbis, in quibus non conuenit, reprobat tenuitatem. Ergo deterius est victum recedere ad tempias.

Ex altera parte, obstat celebris Hippocratis sententia, lib. 2. acut. 37. sic docentis: Ciborum autem adiectioni intendendum multo minus: nam subtrahere omnino sanguinem expedit, ut ager sufficere possit, donec morbi vigor maturuerit. Nam ut Gal. monet in com. Quod plus est, noxas inemendabiles facit, verum quod minus est, facile emendatur.

mendatur. Ex tenuiori enim victu, aliqualis virium debilitas solum consequitur, quae oblato alimento statim corrigitur; ex paulo crassiore, infinita propemodum damna emanant, quae difficulter deinde correctionem tolerant.

A tu morborum, maius peccatum esse victimum recedere per crassitatem, quo tempore natura à coctione causat morbos non est distrahenda; ob quam causam, remissimum victimum esse porrigitur in morbi vigore, i. Aph. 7.8. & 9. imperat Hippocrates. Alij arbit-

Secundò potest confirmari hæc sententia, ex Hippocrate 2. acut. 48, qui posito exemplo, in ægris laborantibus debilitate per essentiam, & debilitate per aggrauationem, docet deterius esse, concedere victum oppressis debilitate per aggrauationem, quām per essentiam, quia, vt Galenus explicat in *com. sēpe* in *plethosicis*, propter vehementem dolorem, animi deliquium, vel syncopen, vel alia superuenientia symptomata, fatiscunt vites, quo tempore si ægrotanti alimentum offeras, magis nocebis, quām si hæc B trantur, Hippocratem *in lib. Aph.* non comparete victum tenuem, ad victum crassum, ita vt significet magis peccare accedentes ad tenuitatem in victu, quām ad crassitatem, mentem vērō Hippocratis esse probare errores commissos, ab illis qui vtuntur victu tenui, difficulter tolerari ab eisdem, quām si committerentur ab aliis, qui victu crasso vtuntur. Alij denique Hippocratem 2. acut. intelligunt, de morbis ignotis, quem i. *Aphor.* de cognitis esse interpretandum contendunt.

accidens ex debilitate per essentiam. Ergo deterius Sed quorundam in proponendis auctorum tam variis,

est victum recedere ad crassitatem , quād ad tenuitatem .
Tertiō . In aliquibus morbis , victus ratio debet procedere attenuando , & non incrassando , ut lib . 2 . *Histor . Princip . Medicor . Histor .* 92 . ex veterum mente , latè probauimus . Ergo deterius est victum recedere ad crassum . Antecedens patet : In morbis enim extremitate acutis , & peracutis simpliciter oportet ut victu tenui , & tenuissimo , & in nullo morbo necesse est ut victu

crasso, neque crassissimo, ex Hippocr. i. *Aph.* 7. & 10. Ergo, &c.
Quartò. Virtus debilis facilius tolerat viētum tenuem, quām crassum, quia tanquam obiectum sibi proportionatum, ipsum superat: omne enim agens, operatur secundūm dispositionem *passi*, ex Arist. i. *de generat.* & *corrapt.* cap. 7. & Galeno i. feb. 4. Crassus autem viētus, virtuti non est similis, neque proportionatus, cùm hic, illius robur, ad sui coctionem efflagitetur, quod in omni morbo flaccescit.

Quintd. Posituum nocumentum, deterius est priuatio. Sed detrimentum quod sequitur ex vietu crasto, est posituum, cum sit actuale causæ morbificæ incrementum: & eueniens ex vietu tenui, est priuatiuum, cum sit solū defectus, ex denegato cibo profectus. Ergo. &c.

Ergo, &c.
Scio quid plures, pro difficilium locorum expositione, ratiocinentur auctores, dum quidam in acutis recedere ad crassitatem, peius esse persuasere sibi in chronicis, ad tenuitatem. Qua solutione, locos inter se tam aduersos, conciliari posse intelligunt. Alij ita suadent. Si iusto modo reficiendus est æger, satius arbitrantur, per totum morbi decursum vergere ad paulò pleniorē, quia propter viētus tenuitatem, & dis-suetudinem natura lœditur. Præterea cùm omnes homines naturali quadam propensione, virtutis imbecillitatem pertimescant, redundunt parum confidentes, & obtemperantes, quando illis tenuis, & exquisitus viētus præscribitur, & hac de causa clam, & inuitè coguntur assumere alimenta, & in vehementes noxas incurunt. Deinde. In morbis superueniunt sœua symptomata, vigilia, inquietudo, anxietas, dolor, motus inordinatus alui, & sanguinis profluvia, ex quibus vires admodum debilitantur, quibus paulò pleniorē viētu strenuè est succurrendum, ut virtus corroborata, facilius ferat usque ad statum. Insuper contingunt errores, à quibus vires lœduntur vehementer, & saepius præter Medici spem, morbus producitur. In particulari vero cibatione, si à iusto modo recedendum est, præstantius censem, ad crassum declinare, quam ad tenuem, sicut in bilioso iuene, ut Thessalii ignorantiam deterget, 10. meth. 3. obseruauit Galenus.

Non desunt qui asseuerent, in principio morborum
deterius esse victimum recedere per tenuitatem, quia
tunc natura, non est coctioni intenta, alioquin enim
non poterit peruenire usque ad statum: At vero in sta-

v. syncope, cardialigia, apoplexia, epilepsia. Ex iis constat, quanta sit frugalitas, & tenuis victus laus, dignitas, ac præstantia.

Illud verò Galeni testimonium vel apertissimum est depromptum ex lib. 2. acut. 20. docente ex victu sanorum sumendum esse exemplum, ad victum ægrorum. Quod si sanis quoque corporibus inutile est, vbi aliqua necessitas famem facit, quantò inutilius est in corpore etiam ægro? Sed sani multò magis læduntur ex peccato per crassitatem. Ergo Maior est nota. Minorem probat Galenus 2. acut. 33. quem sequitur Auicenna 3. 1. doct. 2. cap. 7. ad initium. §. Et scias quod nihil est deterius, &c. & parum infra: Ex cibo autem nullus est replendus ita, &c. & infra monet, aportere sanos surgere à mensa cum reliquis famis: nam monente Hippocrate 2. Aph. 17. Vbi alimentum plus ingestum est, id morbum facit. Quia ratio ne 6. epid. sect. 4. text. 22. omnem doctrinam tuendæ sanitatis ad duo capita reducit, dum inquit: Possessio tuenda sanitatis, non satiare cibis, & impigrum esse ad labores. Quæ multè particulariùs, & latius interpretatur Galenus, lib. de succor. bonit. & vit. cap. 1. probat Celsus lib. 2. cap. 16. §. Quod si sanis quoque corporibus, &c. & infra. §. Neque villa res magis adiuuat laborantem, quam tempora abſtentia.

Conclusionem autem nostram habere etiam locum in morbis chronicis, hac via conficiemus. Defectus ex denegato cibo, multò facilis corriguntur, non solum ex Galeno, 2. acut. 37. sed & 7. meth. 6. post. med. §. Quoniam qui ita se habent, &c. & 2. Aph. 7. & 1. progn. com. 8. in fin. At verò damna ex abundanti cibo, refaciuntur difficilius, quia corruptio accrescit. 2. Aph. 10. differtur concoctio, 1. Aph. 8. augentur obſtructions, ex Auicenna 1. 4. tract. 2. cap. 7. Quoniam morbi chronici, propter victum attenuante inveniuntur extimè, ex Galeno lib. de attenuante dieta, in princip. à quo defūmpfit Auicenna 4. 1. cap. 1. §. Ex tempore autem, &c. quo loco plurimas ægritudines chronicas, subtilis regiminis ope, fuisse ex toto extirpatas affuerat: & 1. 4. tract. 2. cap. 7. §. Scias, quod si non cognoveris febrim subtilia regimen, &c. & cap. 8. §. Et cum ambigua si tibi dispositio, &c. Ergo in omnibus morbis deterius est victus recedere ad crassitatem, quam ad tenuitatem.

Vt verò melius à superioribus argumentis te possis expedire, adverte Hippocratem, 1. Aph. 5. non comparare peccatum per tenuitatem in victu, cum peccato per crassitatem, sed conferre errores, qui contingunt vtenti bus victu tenui, cum erroribus, qui contingunt vtenti bus victu crasso: si enim victus tenuitatem reprobaret, non doceret aliquando conuenire victum tenuissimum in extremo, lib. 1. Aph. 7. & 8.

Deinde. Plures in soluenda hac quæſtione, uno errore satis triuiali ſeſe irretiunt, existimantes, peccatum per crassitatem in victu, roborare virtutem in morbis acutis, cum potius debilitatem excitet momentaneam, ex Galeno 1. Aph. 1. §. Cum verò poſtea, &c. Quod infra confirmat 2. Aph. 10. §. Impura corpora quanto magis nutrita, tanto magis ladi, & 7. Aph. 63. §. Si quis cibum febricitanti dederit, ut sano robor, ſic febricit morbus, & 2. Aph. 8. §. Si quis à morbo cibum aſſumens, & Aph. 31. ſequenti. §. Eius qui ex agritudine bene cibatur, &c. Quod latius docuit Hippocrates lib. de loc. in hom. num. 54. §. Si igitur ſuperauerit, &c. Ex quibus ad arguments catena ſolutio patet.

Vltimo loco, explodendæ ſunt obiectiones aliquot, non modò, quia cum maioribus pugnant, ſed etiam, quia rationi aduersantur, quarum prima eft. Peccatum reñitatis ducit ad inanitionem, quæ eft repletione de terior. Dic, cæteris partibus repletione eft deterior, quia aliqua ſubito occidit, vbi æqualis inanitus illud non faceret. Secunda. Facilius corrigitur nocumentum repletionis, quam inanitionis. Ergo lapsus ſubtiliationis eft deterior. Dic, in rigore non valer consequentia:

A Nam facilis emendatur in temperies calida iecoris, quam cubiti tortura, nihilominus lapsus in temperie iecoris eft deterior. Neque inſtes, in hoc exemplo vale re, quia natura non tolerat nocumentum tenuitatis, quod corrigitur per repletionem, ſicut tolerat nomen tum plenitudinis, cui ſuccurrit per tenuitatem, 2. acut. 40. Dic. Si transitus ex tenuitate ad crassitatem, eft moderatus, bene toleratur à natura, & melius quam ex crassitatem ad tenuitatem, & de hoc non eft intelligendus Hippocrates, ſed de transitu valde distante, vt ab inedia ad cibum copiolum.

B Tertia. Alicuius corporis diæta, vt ptifana in aliquo morbo acuto, eft proximiō extremo ſubtiliationis, quam repletionis. Ergo in hoc, declinare per tenuitatem, eft deterius. Dic, quod ſicut illa diæta eft proximiō extremo ſubtiliationis, quia ſic morbus eam poſtulat, ita magis lædetur per lapsum æqualem, versus repletionem.

C Quarta. Assignetur victus, cum quo durabit æger vsque ad statum, & cum minori non durabit. Igitur hic peccatum tenuitatis eft deterius. Dic. Cibus legitimus eft ille, cum quo duriat, & cum minore durare potest.

C A P V T VII.

De Tempore Vniuersali exhibendi victum in febribitibus.

D Victus rationem fecit in morbis debere procedere extenuando, ſatis diximus lib. 2. Histor. Princip. Medicor. bifor. 92. nunc indagandum: Vtrum in morbi ſtatū vniuersali, victus tenuissimus ſemper exhibendus? Firmat Hippocrates lib. 1. Aphor. 8. Quando morbus in ſuo vigore conſiterit, tenuissimo victu viendum eft. Subſcritbit Auicenna 1. 4. tract. 2. cap. 8. dum ſic ait: Et dignior horarum ad ſubtiliationem, eft ſtatus, hic enim eft vehementia occupationis natura in pugna materiei, & non aportet, vt ab ea recedens, occupetur re alia, & proprie apud crifim, &c.

E Ex quibus locis patet, commodiffimum tempus ad attenuationem victus, eſſe ſtatū morbi vniuersalem, nam in particulari non ita ſe res habet. Quod etiam affirmat 1. meth. cap. 5. Nec immeritò, quia natura in ſtatū vniuersali, coctionem humoris morbiſifici intendit ſumim: ita docet 1. Aphor. 7. 9. & 10. & 2. acut. 15. & 18. & 1. ad Glacon. 13. A quo ope re diſtrahit, oblato cibo: Quare hic eo tempore in maiori copia exhibitus, erit nocentissimus. Ab ſtatū itaque morbi ſumitur indicatio ad victus tenuitatem.

F Quapropter cum cibus ſit concedendus crassior, quando virtus eft fortior ad concoquendū, & mihi occupata, quod eft in principio, videbit in ſtatū tenuiſimus eſſe cibandum. Deinde morbus in principio eft minor, & in processu vires maiores acquirit, & fortior fit, ex Hippocrat. 2. Aphorism. 30. Sed quod in morbus eft intensior, minorem alimoniam deſiderat.

G Verū contra hanc doctrinam plura obiici poſſunt. Primo. A tempore nulla ſumitur indicatio, 3. meth. & 4. nec ad victum, nec ad remedia. Dic dupli citer. Ab ipſo tempore morbi nulla ſumitur indicatio, per ſe, ſed à morbi conſtitutione, & magnitudine, quæ pro vario illo tempore variatur. Dic ſecondo. A tempore ſumptu phylſice, prout eft mensura mortis primi mobilis, & diem, hebdomadam, mensem, & annum conſtituit, nulla ſumitur indicatio. Si veq ſumatur

A nuendum eft, quod fecit Galenus 6. meth. 5. cum Traliano lib. 1. cap. 13. & Paulo lib. 3. cap. 64. qui in inflammatione vteri, triduo ſuſtinet agram in integra inedia. Septimè. Si in augmento morbi, aut in ipſo ſtatu ſuſtueniat aliquod ſymptoma virtutem proſternens, cui crassiore victu ad roborandas vires citiſſime obuiandum, eſti ſedato ſympotome, ad victum priſtum redire, status ratio nos adinoneat. Octauo. In febribus quæ ab initio florent, & vigint, ſeu iſſimè infenſtant, circa iudicium verò, & in iudicio imminuuntur, de quibus Hippocrates 1. epid. ſect. 3. text. 10. tunc in initio ad imminuendam cauſam cibandum tenuiſus: Non. In febribus malignis, pestilentibus, in quibus ab atra venenosa lancinat vires proximæ ſunt extinctioni, in ſtatu plenior vietus offerendus; ægi enim qui in peſte viriliter comedunt, & generosè biberunt, ab ipſa ſunt liberati, vt docent Galenus 3. epid. ſect. 3. com. 77. & Auic. 1. 4. tract. 4. cap. 4. Hac ratione in febribus colliquantibus, in quibus vires vehementer refoluuntur, in ſtatu plenius alimentum propinat, 12. meth. 3. ne collabuntur vires: nam mihi estimanda eft noxa, quæ in ſtatu contingit ex pleno cibo, quam mors, quæ ex lapsu omnimodo virum, toto corporis habitu resolute, imminet certiſſimè. Decimè. In ſtatu aliquando crassus cibandum, quando eft timor arefactionis, aut lapsus in heſticam febrem, 1. 4. tract. 2. cap. 2. quum enim à febrili, & torrente calore, primigenia partium humiditas ſenſim, ac ſine ſenſu digerit, tunc humectante victus, eoque pleno, qui lapsu ſiccitatſe futuræ caſtiget, in ſtatu vtendum eft.

C Restat vltimè reddenda cauſa, cur Medici noſtri temporibus, in initio morborum, tenuorem victum concedant? Quia haec victus institutio, ad concoquendas reliquias alimenti ſemicofci, quæ in ventriculo, aut primis vasis hærent, ſumimè conduceit, tunc enim haec de cauſa iuuat, prima, vel altera die victu tenuiore vti, deinde ſequente virium debilitate, victum incrassate, cum hac tamen conſideratione, vt viribus hac ratione roboratis, rursus imminuatur victus vsque ad ſtatum, in quo etiā attenuante victu opus fit, ex Hippocrate in loc. citatis, tamen, ſi ob præcedentes vacuationes, & ſympotatum vehementiam, vires adsint languidiores, tunc in ſtatu plenius alimentum, coacti neceſſitate exhibemus. Ex quibus patet manifeſtè, ob plures, varijsque conſiderationes, in initio morborum, tenuem cibum, & in ſtatu plenum eſſe portigendum.

D Verò ex dictis emanat dubitatio non mediocris. Vtrum in febribus preſcribendus ſit victus, in ordine ad ſtatum, vel declinationem? Græci, dictis vietur instituunt ſolū in ordine ad ſtatum, vt ita cum hoc, vel illo victus poſſit vsque ad hoc tempus perdurare: nam ve Auicenna inquit, 4. 1. cap. 1. §. Crifis eft, &c. Forma vietus in febribus, tamē, ſi ob præcedentes vacuationes, & ſympotatum vehementiam, vires adsint languidiores, tunc in ſtatu plenius alimentum, coacti neceſſitate exhibemus. Ex quibus patet manifeſtè, ob plures, varijsque conſiderationes, in initio morborum, tenuem cibum, & in ſtatu plenum eſſe portigendum.

E Hoc ita eſſe celebrandum, ſuadent multa. Primò, quia 12. meth. 6. ſuccis qui febrim excitatiſerant, iam ad coctionem venientibus, carnem condeit, cuius eſum anteā non permittebat. Secundò, 1. acut. vlt. in principio exhibet cremorem ptifanæ, deinde toram ptifanam. Tertiò, Celsus lib. 1. cap. 16. afferit principia morborum, famem, ſitimque deſiderare. Quartò, Hippocrates, & Galenus 1. acut. 10. & Auicenna 1. 4. tract. 1. cap. 8. afferunt, ſi phlebotomandū eft, aut purgandum, aut dolor ſedans, nihil cibi exhibendum eft, quovſque haec ptaſidia celebrentur; ferè autem in omni morbo acuto, in principio eft neceſſarium aliquod ex dictis auxiliis, 1. Aph. 24 & 2. Aph. 24. Quinto. Vbi morbus ita affligit copia ſua, vt timor ſit, ne repente ſuffocare poſſit: tunc in initio tenuiter cibandum. Sexto. In vulneribus, & vlceribus, ex Hipp. lib. de vlcib. & in inflammationibus: in harum enim principio, maior attenuatione vietus eft, quam in processu morbi; in his quippe defluxionem cohibere conatur, cui operi magna inedia ſumopere conſert, nam in vulneribus, & vlceribus ſuperuenient phrenitis, conuulſio, patalysis: tunc ergo quovſque haec ſympotoma remittantur, atte-

G Ob hanc cauſam, de nulla alia re, Medicus debet eſſe magis ſollicitus, quam de prænotione ſtatum, idque tribus de cauſis, 3. crif. 5. Galenus conſirms: prima, quia victus ratio, in nullo morbo poſteſt: reſtè ptaſcripti, abſque præcognitione ſtatum, vt ex Hippocrate, & Gal. in cit. Aph. conſtat euiderit. Secunda, quoniam de ſalute, aut morte ægrotantis, manifeſta noxia haberi non poſteſt, niſi ſtatu poſteſt, non ſecus Medicus debet virtutem custodiſſe, ac conſeruare, vt ad ſtatum perueniat.

H Ob hanc cauſam, de nulla alia re, Medicus debet eſſe magis ſollicitus, quam de prænotione ſtatum, idque

Non obstat primò, quod à vigore non sumatur forma vietus: nam sunt morbi qui ab initio videntur, ex Hipp. i. epid. sct. 3. text. 10. Dic. In his morbis vietus non est instituendus ab statu, sed à iudicio. Neque contraria arguas, quod Auic. 4. i. cap. 1. §. Et quanto ageritudo, &c. loquens de morbis qui in principio florent, in iis viatum instituat respiciens vigorem: nam duplex est vietus, generalis, qui in omnibus morbis sumitur ab statu, in quibus à iudicio, prescribendus est. Alius est vietus partialis, qui variat ad magis, & minus, intra latitudinem unius formae vietus, & de hac institutione particulari intelligitur Galenus, quod in morbis qui florent à principio, desumitur à vigore.

Non obstat secundò. In febribus homotonis, quartum natura tota, status est, vietus non potest institui in ordine ad statum. Dic. Institutio vietus est ab statu, non exclusiuè, sed inclusiuè, & in his febribus à postrema parte status, vel media, in quibus maximè viger.

Non obstat tertio. Cur in ordine ad declinationem non instituitur vietus, si unum est ex quatuor morbi temporibus celebratissimum: Dic. Sicut quadruplex est corporis conditio, 2. acut. 44. ita quadruplicem

institutionem facere oportet, & cùm una conditio sit à principio morbi usque ad statum, sequitur quod una erit vietus ratio usque ad statum. Deinde vietus instituitur usque ad tempus, in quo potest deficere natura, quod est status. Insuper. Virtus in declinatione est fortior, facta collatione ad morbum, & aliquando absolute; quare sicut est robustior, perinde nouam vietus rationem expostulat. Adde quod licet à pugna transacta in statu, in quo fit crisis, 3. cris. 5. 4. Aph. 22. & 1. Aph. 12. & à fortioribus symptomatis, quæ sunt in vigore vehementiora, 2. Aph. 29. & 30. lacesita, debilior videatur, tamen hæc quæ potuit concoquere, poterit deinde expulsa causa morbi, qua veluti sarcina ante premebatur, qualicunque, vel mediocri vietu adiuta, & robora, humorem noxiū à se depellere. Postremò cùm vietus prescribatur ad roborum agrotantem, vt sc̄ientibus periculis, & morti possit resistere, non videtur in ordine ad declinationem instituendus, quia in hac, si sit universalis & vera, nullus mori potest, ex Galeno 3. cris. cap. 5.

Hoc verò loco paulò obscurius dubium est expediendum: Vtrum certis signis Medicus possit cognoscere, num virtus possit durare usque ad statum? Dic, quod virtus, seu vires, sunt facultates, sive potentiae, quibus nostrum corpus gubernatur, & sunt causæ primæ efficientes cunctarum functionum in nobis, ex Galen. 1. de facult. nat. cap. 2. ad fin. & cap. sequenti, & 1. simpl. cap. 1. Auic. 1. i. doct. 6. cap. 1. Tres autem sunt principes facultates in nobis, vitalis, animalis, & naturalis, quas omnes existimauit Galenus simul cum Platone, & Aristotele esse animæ efficiem, certis organis applicitam, vt constat ex 5. de placit. cap. 4. & lib. 6. cap. 2. ad initium. Cæterum cùm hæc virtutes corporeæ, de quibus nunc agimus, non solum ex anima, sed etiam ex determinatis corporis partibus dependeant, quænam sint hæc partes explicandum est.

Galenus 11. meth. cap. 1. & 3. existimat, quod virium substantia ex spiritu, carnosis partibus, & verè solidis consurgit, quæ tria non solum ratione sua substantiae, sed etiam ratione temperamenti, vires constituant. Cū autem temperamentum in nobis ratione differat à potentia, quoniam illud formam mixtionis sequitur, & representat, potentia verò ab anima profluunt; id est Galenus 11. meth. 1. affirmauit; vires possunt cum dictione temperamentum, vel seorsim ab eo considerari, etiamsi in temperamento, milles eas constituant, vt constat ex lib. 7. meth. cap. 3.

Ergo signa quibus cognoscimus, num virtus sufficie-

Acut. 44. & 1. progn. com. 8. quæ ad quatuor capita reducere videatur idem Hippocrates, 2. acut. 37. Primum est robur, aut imbecillitas. Secundum, morbi species, Tertium, natura. Quartum, consuetudo. Per robur autem, non solum facultatis vitalis intelligere oportet, sed etiam oris ventriculi, 1. acut. 44. cit. ante med. & etiam facultatis retentricis, 1. progn. cit. ad init. Quod patet Galenus 1. Aph. 13. docet, decrepitos frequentius esse nutriendos. Per speciem autem morbi, peculiarem illius modum & naturam intelligit: qua ratione Galenus 10. meth. cap. 4. docet, in febre colliquante statim à principio esse nutritum, concludens, & quanto hoc citius cibaueris, tanto magis febrem prohibueris. Eamdem rationem regio, & anni tempus habent. Per naturam intelligit temperiem, in qua significacione assuinit infra Hippocrates, 2. Aph. 34. qua ratione Galenus 8. meth. 8. ad init. docet, temperiem calidam & siccum, minus inediam ferre, & magis ab ea laeti. Ad hoc caput reduci debet, totius corporis habitus, rarus aut densus, mollis aut durus, & etiam amplitudo venarum, sive angustia, sic etiam similiter artus. Per consuetudinem autem in reliquis omnibus peculiare exercitium.

Et sic in uniuersum intelligere debemus omnia, quæ cibum indicant esse concedendum; contraria vero demonstrant inediam. Hac ratione Galenus lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 9. in fin. ex his omnibus sanguinis extrahendi quantitatem indicari alseuerat, quod etiam docuit 9. meth. cap. 5. post. med. §. Attendenda vero cum vena secunda indicationibus sunt, &c. Ob rationem quam ipse prudenter notauit, 11. meth. 14. ne videlicet intempestiuè, citra necessitatem ullam nutritre coagatur.

Proxima huic questioni est & alia, ad praxin summae necessaria: Vtrum facultas requisita, vt eger sufficere possit usque ad statum, sit naturalis, animalis, an vitalis? Dic. Omnim facultatum seruandarum debere Medicum esse sollicitum, vt disserit explicat Galenus 7. meth. vlt. & lib. 9. cap. 10. & lib. 11. cap. 9. quibus locis, omnes has res esse seruandas, manifestè edocuit, cùm quælibet earum sit maximè necessaria ad vitam: quod etiam firmavit Oribasius, 1. Aph. 9. Attamen multò magis seruanda est facultas vitalis, de cuius robore Medicus summam curam habere debet, cùm hæc sit norma, & basis cæterarum; hæc enim, vt lib. 5. de loc. effect. cap. 1. docuit Galenus, sine aliis permanere potest, non autem è conuerso: & mediante cordis temperie, reliqua nostri corporis partes, suas actiones perficiunt, quod Auicenna docet, 1. i. doct. 5. cap. 4. in med. aliarum fundamentum illam appellans. In hunc sensum Galenus lib. 6 de loc. effect. cap. 5. querit, vtrum respiratio, ad conuentientiam cum vita dicatur: Quare 7. meth. vlt. maximam esse cordis, eiusque officij dignitatem, non semel inculcat. Ob hanc causam, 1. acut. 44. post med. dicebat Galenus: Sic sanè unum cibandi scopum communem profrui tum sanis, tum languentibus esse demonstrabimus, is autem facultatis vitalis custodia est.

Si vero facultatem naturalem, cum animali conferas, hæc anteponenda est quoad presentiam, ex Gal. 5. de loc. 1. & 7. meth. vlt. quoniam deficiente facultate animali, illici cessa respiratio, & vita. Si tamen comparatur quoad robur, tunc naturalis anteponenda est, ex Gal. 7. meth. cit. Nam facultatis concoctionis, & naturalis robur, ad sanguinis optimi generationem, & causas morbiæ concoctionem plurimum conductit, inquit potius ex hoc, alterum emergit dubium, quoniam haec ratione Galenus 11. meth. cap. 9. in med. §. Nam & nunc pulsus, vim, &c. facultatem naturalem esse præferrandam vitali alseuerat.

Dic tamen, quod simpliciter vitalis facultas, genera-

ter ceteris est præstantior, & illis anteponenda; particulariter autem pro curatione morbi materialis, & pro

coctione humoris peccantis distrahitur, qui derelictus à regimine naturæ amplius putrescit, & febrem vehementiorem accedit. Ob hæc meritò Galenus affirmat, cit. 1. Aph. cit. quod neque cùm iam ad sunt accessiones, neque cùm haud ita multò post affutare sunt, cibus dandus est, sed cùm declinant, aut cessant.

Ergo in febribus continuis, quæ continentes sunt, cibus est offerendus secundum consuetudinem, tempore scilicet, quo in sanitate cibari consueverant, vel secundum facilem tolerentiam, aut hora diei magis temperata, vt notauit Rasis 9. ad Almans. cap. 5. atque iuxta unam, vel alteram indicationem, hoc modo cibus est offerendus.

In continuis quæ exacerbationes habent, vel intermittentibus, cibus in declinatione, aut interuallo accessionis exhibendus, iuxta legem traditam ab Hipp. 1. acut. cit. reliqua vero paroxysmi tempora, in hunc usum sunt inutilia, quare in illis interdicendus cibus, 4. acut. 39. Sunt enim tunc vites à vehementia symptomatum oppressæ valde, sed expectandum, vt caliditas ad pedes descendat, hoc est, transiungetur calor ex thorace, & partibus superis ad inferiores.

Ab hoc præcepto excipe calidas, & biliosas naturas quæ denegato alimento exsiccantur, & exandescunt, in quibus durante rigore potius, quam post febris inuasionem, ægros esse nutriendos, posito celebri exemplo docuit Galenus, 10. meth. cap. 4. §. Sin due hora ab initio inqualitatis interposita sunt, nutries tunc quoque, modò horror adhuc duret. Hac ratione 1. ad Glauc. 14. in accessione, micam panis vino adstringente delubram, offert iis, qui ob calidum, & siccum temperamentum summè resoluuntur, & ob spirituum & sanguinis tenuitatem, in syncopen facillimè incident. Hi sunt picrocholi, & infœlices à natura, quibus stomachus amara bile redundat, & os ventriculi maximè sensile est, & ob hanc causam cardinum, & animi deliquio sunt opportuni in quibus Auicenna 4. i. cap. 20. §. Subtilitatem vero sensus, &c. ante febris inuasionem, bucellam panis concedit, omphacij succo irritatam. Hoc enim modo, humidum nutrimentale liquidius calorem in se suscipiens, retrahit actionem illius à membris solidis: Ut enim loc. cit. meth. idem dicebat Galenus, corpora calida siccâ cum febricitant, oportet viribus esse valentibus; his enim aduersissima res, inmediata, & febrium paratissima causa: quare in iis, in declinatione exhibendus cibus, non expectatio interuallo, quia febris non cessat, nisi oblate esca, ex Galen. 10. meth. 4. §. In nullo namque squalido affectu commode finitur accessio, priusquam ex humido victu humectatio accesserit.

Dic ulterius. In accessionibus, in quibus interuallo inter utramque accessionem fuerit amplius, opportunitas tempus ad cibum offerendum, est interuallo, quæ declinatio, quia tunc æger à præternaturali febris calore liber, perfectius concoquit. In iis vero accessionibus, in quibus parvum est interuallo inter utramque, potius in ipsa accessionis declinatione, quæ in interuallo, cibus est concedendus, 1. acut. 46. & 4. text. 39. Si enim expectetur interuallo, cum parvum sit, alter paroxysmus recurret replete ventre,

Vtrum vero in declinatione prioris accessionis, in continuis per subingressum, sit porrigitur cibus? major est difficultas: Si enim in declinatione prioris accessionis, cibus exhibetas, occurret alia accessio, ventre pleno; si vero longissime ab utroque tempore nutritus æger, cùm declinationis tempus breue sit, necessario in statu accessionis concedetur cibus, contra Hippocratis præceptum supra citatis locis.

Galenus 11. meth. vlt. proponit, & solidi questionem hoc modo: Contemplari debet Medicus affectum, naturam affectus: & morem principij, seu rigorosum; si enim adeat inflammatio in ventriculo, icore, aut

quouis viscerum præcipuo, tunc neque in principio, A neque iuxta illud offerendus cibus: in hac enim determinata accessionis parte, sanguis & spiritus, vnaque humores conuolant ad viscera, & superuenientibus vomitu, & alii fluxu, corruptur cibus. Quare si declinatio valde propinquia est principio alterius accessionis, minus noxiuus est cibum præscribere in statu præcedentis accessionis, quam in declinatione ipsius.

Est etiam consideranda natura affectus: si enim vehemens est, & intensus febris calor, periculosum est cibum in vigore exhibere, magisque præstat in principium alterius accessionis incidere: quia cum vigor fit vehementissima accessionis pars, & adhuc intensus calor, cibus ab eo adiutatur, & corruptur, & hac ratione febris accrescit nimis, ægrotque, acrior facta calore, sensim in hec tam labitur, extenuato corpore, cum partes inflammatum sanguinem renuant propterea, & denegato probo sanguine, extenuentur, & contabescant.

Est etiam considerandus mos principij, & rigoris fututi: nam quando accessio est compressa, quia tunc cum sanguine & spiritu, ad partes internas recurrunt noxijs succi, incommodum est in initio cibum exhibere: quando est compressa, & non multum virget, tunc in principio æger cibandum. Vnum sciendum, nullam posse præscribi methodum, certam, qua veluti manu duci, tempus cognoscere possimus, in quo ante accessionis invasionem, cibus citra noxam possit concedi; hoc enim ex cibi quantitate, & virtutis robore emanat; ille enim si sit tenuis, & quantitatis parua, virtusque concoctrix robusta, breui tempore conficitur; si vero contraria longo.

Sed breuiter soluenda est obscura antinomia, ex cuius extricatione superior doctrina de exhibendo viatu, fieri magis dilucida, & clara: *Vtrum natura exhibito alimento, a coctione cause morbifica possit distrahi?* Galenus 1. Aph. 8. sic habet: *Quod ubi morbus in suo rigore conficit, viatu tenuissimo utendum est, tum propter casum magnitudinem, tum propter morbi coctionem. Neque enim distrahere oportet naturam, ad alteram nouam coctionem, cum eo tempore, vni humorum morbum facientium fortiter vacet, & haud ita multo post ipso sit evictura.* Nam quando Medicus conatur, ut natura concoquat humorum copiam, alimentum ægrotanti negat, ne videlicet natura ad cibum recenter assumptum distrahit, quod sit quando pars chyli quæ in iecore est, vel iuxta ipsum, cum multo facilis in sanguinem conuerteri possit quam pars putridi humoris, vel jam putrescentis; ideo ad cibum se conuertit natura, & à putris humoris abstinet coctione, quem, antea quam haberet in quod ageret, ad benignum reducere conabatur. Ob hanc causam in accessionibus cibum interdicendum esse, toties confirmant priisci in locis dictis.

Verum hoc creditu videtur difficile: Nam vel natura distrahit, quia facultas concoquens, existens in illa parte, in qua reperitur morbus, vergit ad aliam partem, ad concoquendum cibum: At hoc est impossibile, cum illa vnicuique parti naturaliter conueniat. Ergo ab una parte in aliam mutari non potest. Neque naturam distrahi existimes, quoniam calor innatus, ab uno loco confluit ad alium: cum ille, mediante quo facultas concoquens, & aliæ operantur, sit insitus, & in quounque loco sedem suam habeat. Neque recte dubium extricabis, si assueres distrahi naturam, quoniam calor influens, suas opes ad unam partem transmitte, aliis omissis: nam ille in omnes partes quoquoventur, secundum earum indigentiam distribuitur. Ergo Galeni doctrina non potest admitti.

Dic. Distrahi naturam, nihil aliud esse, quam calor in fluenter non ita vires suas partibus transmettere, ut erat necessarium, pro actuazione caloris innati. Hoc autem quadrupliciter contingere certum est. Pri-

A mò propter motum corporis, huius enim ratione calor non influit ad internas partes, vt debebat, sed ad externas: hac ratione in motibus corporeis, partes calidiores sunt, sicut in vigilia.

Secundò distrahit natura, ob motum animæ, vt patet in studio, & cogitatione fixa quibus si quis nimis sit intentus, calor influens conuolat ad caput, & officinas coctionis deserit; qua ratione post prandium vel cœnam, curæ, solicitudines, molestia, cogitationes noxiae sunt, & in ventriculo cruditas superuenit, quæ est omnium morborum causa, atque origo.

Tertiò distrahit natura, quando maximus dolor in corpore sicut, vrgéisque acutie sua, vel adeat vehemens inflammatio; tunc enim sanguinem, & spiritum confert in ad parrem affectam transmittit natura, ut tantis malis opem ferre possit, & ita calor influens à partibus sanis distrahit ad ægros. Non enim in dolentem partem solum ex vicinis sedibus succi decumbunt, sed etiam ex longinquis: nam propter innatum quendam consensum, cæco impetu, partium omnium facultas, ad excernendum id quod infestat, magno conatu insurgit, vt 13. meth. cap. 5. & alibi saepè predicit Galenus.

Quartò distrahit natura, quando vitiosis humoribus in corpore existentibus, cibus offertur, ad cuius, tanquam suauioris coctionem se conuertit, & ex illo sanguinem generatum, ut magis probum, ad sui nutritionem partes attrahunt, relatio noxio quem naturali appetitu respunnt, & solum coactæ necessitate, tempore indigentia amplectuntur. Quare in statu vniuersali morti, vel particulari accessione, cibus ægrotanti non concedas, vel parcissimum offerne ad nouam coctionem alimenti naturam distrahas, quæ semper fertur in id quod melius est. Verum quæres: cur non æqualiter natura in noxiis humoris, & cibum operatur? Dic. Hoc euenit ob objecti varietatem: sicut enim ignis facilis comburit stupas, ut pote paratisimas, quam ligna, eadem ratione natura ad chylum concoquendum, qui à calore nativo facilis permittatur, quam putris humor, facilis se conuertit.

CAPVT IX.

De numero & ordine cibationis.

Vtrum in febricitantibus varius sit ordo in assumendo cibo? Dic primò. Si virtus est debilis, & adest moribus ex defectu, vel corruptione humorum, quantitas diuisa ægris est concedenda, hoc est, parum, & sape, 1. Aph. 17. Parum quoniam virium imbecillitas non potest simul totam multitudinem alimenti sustinere: sapientia, quia multis indiget dispositio. Si enim cum virium debilitate, ex immoderato fluxu v. g. oborta, expostulante adiectionem, alimentum in maiori quantitate, quam calor pusillus & imbellis coquere possit, concedas, lades vehementer, nam exhibes objectum improportionatum calori coquenti, & hac ratione naturam fatigas, citravilitatem ullam, alimenta enim non se concoquunt, vt 7. meth. cap. 6. ante. med. eleganter Galenus adiurit, dum sic ait: *Si enim nutrimentum ipsum, scipsum concoqueret, ac in partes digereret, præterea alendis partibus assimilaret, & quibus alimento plurimo est opus, adhæseret, procul dubio maximè nutritive cibo esset opus.* Verum quoniam non aliud est, quod nutrimentum desiderat, aliud quod ipsum conficit, sed quod nutriendum est, ipsum sibi & nutrimentum attrahit, & mutat, & concoquit, & adiungit, & assimilat: ad duo nimiri nobis, in opportuno cibo eligendo, spectandum esse dicit, unum ipsius cibi naturam, alterum, vires suas proprias, instansque. Itaque ex his illud patet, nec planè quod maxime nutrit, optimum esse

his corporibus, quæ refici magis egent, ut potè quibus A concoquendi facilitas non est; nec etiam quod facilissimum concoctu est, cum scilicet ipsum nequeat maximè esse nutritius &c.

Dic secundò. Quando virtus constat cum corporis inactione, vel humorum corruptione, multa alimenta, & sape sunt concedenda. Hoc vero præceptum, de illis ægrotis intelligatur, qui subito ob aliquam vaccinationem sanguinis, alii, &c. sunt extenuati: Nam defectus, citam, & multam alimoniam expostular, quam robusta natura transmutare potest, quam plurimum, & sape offerendum nutrimentum, ex Galeno 2. Aphor. 7.

Dic tertio. Quando virtus est debilis, & neque repertur defectus, neque corruptio. & alimenta ob accessionem non possunt concedi, tunc raro, & plurimum offerendum nutrimentum: plurimum offerimus, etsi vires non ita sint valentes, ratione accessionis, quoniam aliud tempus non ita idoneum adest, ad exhibendum cibum; raro, quia non indiger dispositio.

Dic quartò. Si vires sint fortes, cum plethora dispositio, raro, & parum offerendum cibus. Parum non ob debilitatem, quia cum sit robusta, multum potest tolerare, sed ut remoueat illa plethora dispositio; qua eriam ratione, raro exhibendum alimentum, ne corrumpatur: nam impura corpora quamvis magis nutrit, tantum magis laedit.

Dic quintò. Tempore æstatis, parum, & sape offerendum. Illud, quoniam vires debiles ex æstu, calore ambientis, resolutione spirituum, sudore multo, propter denique noctes brucos, plurimam alienam tolerare nequeunt. Saepè, quia dispositio quæ hoc tempore in corpore reperitur, ad actionem expostulans, multis indiget.

Dic sexto. Tempore hyemis, plurimum, & raro offerendum alimentum. Illud, quoniam vires hoc tempore fortiores, & ventres hyeme calidissimi, vigent, & valent, & recte conficiunt. Raro, quia dispositio copiose potum, ob minorum resolutionem, frequentem ciborum administrationem non exoptat.

Dic septimo. In veris medio, seposita consideratione de principio illius, & fine, quia tunc habita ratione ad æstatem, vel ad hyemem, sunt concedenda alimenta, cum principium vnius temporis coincidat cum fine alterius, 4. acut. 1. parum, & raro exhibendas cibos. Dic. sicut conceditur in plethorice. Parum, quia humores concreti per hyemem, funduntur, liquantur, & aduentante calore fertur, & ebulliunt: quare si hoc tempore plurimam offeras escam, in plethora dispositio, non corpora labuntur. Raro, quia ita ob minorum resolutionem corporis dispositio expostulat.

Dic octavo. In autumno, quia ob æstatem præteritam, corpora sunt repleta prauis humoribus, ob fructus assumptos, caloris innati resolutionem, ac debilitatem, ob exercitium immodicum, si virtus est valida plurimum, & sape offerendum: illud, quia virtus ipsa potest concoquere; sape, quoniam ita expostulat corporis affectus. Si virtus fuerit debilis parum, & sape offerendum cibus, nam vires imbelles plurimam alimoniam concerne non valent.

Dic vltimo. Quod supra assertum est de temporibus, idem offerendum de æstibus, regionibus, & consuetudine: quoniam pueris plurimum, & sape offerendum, valide enim resoluuntur, & virtus corporum est fortis; senibus, ob contrarias causas, parum, & raro. Dummodo non sint constituti in ætate decrepiti: nam tunc parum, & sape concedendum cibus: ita in aliis æstibus sentiendum est, proportione seruata. Ex quibus patet, cum Galeno loc. cit. semper alimenta concedenda esse, habita ratione morbi, & virtutis.

Sub numero cibationis, vel utendi modo etiam comprehenditur ordo, & varietas, quæ seruanda est in assumendo cibo, ita ut alimenta facilioris costis onis assumantur prius, subsequuntur crassa: de qua questione satis multa, lib. 2. Hist. Princ. Med. Hist. 80. protulimus, quo loco de varietate, & voluptate, quam debemus sape concedere ægris, cum Hippocrate lib. 1. Aphor. 38. Partium deterior cibus, aut potus, suauior tamen, minus nocere solet, commemo rationem satis amplam fecimus: aliquid enim ægrotis gratificandum, ut multo melius obtemperat Medicis, ut scilicet prædictus Senex, lib. 6. epid. sect. 4. text. 8. quo loco lege, num in ægris copiosius debeat esse cena, an prandium,

CAPVT X.

De potus usu, & utilitate in febricitantibus.

DEBUTUS USU, & utilitate in febricitantibus, plura lib. 2. Histor. Princip. Medicor. in com. Histor. 54. nunc quæ magistra lectio nobis suppeditavit, aperiens. In febribus aquæ frigide potum, si enīm pectorate auxilium, si tempestuè offeratur, pluribus locis facetur Galenus: firmat Avicenna 1. 4. tractat. 1. cap. 7.

§. Et non prohibras ei aquam frigidam: Nam frigidus potus, summè aduersatur febribi, eius vim reficit, arida membra humectat, sitim mulcet, biliosi humoris acrimoniam retinet, somnum procurat, ventriculum præ calore debilem recreat; viscera refocillat. Ex iis patet, maximè esse accusandum Erasistratum, qui, monente Galeno 3. acut. 4. ægrotantes siti ericiabat.

Si enim potus usum in febribus contempleris, ex omni hand aspernandum sequi utilitatem ingentes: trplex enim est potus, permixtus, delatius, & sedatus sitis. Ille permixtus, & liquat alimenta in ventriculo, qui non post cibos, sed simul cum illis paulatim est accipiendus, sic enim alimenta permisceruntur magis. Alter potus est, qui alimenta defert, & non offerendus, antequam cibi sint concocti. Postremus sedat sitim, & cum cibis, & post cibos potest assumi.

Incidente coctione, sitis solet superuenire, quæ quando leuis est, qualis sape enīm, incalcentibus & exsiccatis, ex evaporatione alimenti, his partibus, per quas humor defertur, tunc non est utiles potus ad secundam sitis, sed potius somnus; hic enim humectat, & iuando coctionem, efficit ut alimentum ex ventre descendat, & cesset evaporation, quæ sitis causa erat. Hoc modo quando aliquis à somno excitatur, & sitim leuem patitur, non debet bibere, quia vigilia illius sitis est remedium cum distributionem alimenti adiuvat, & euocat calorem ad partes externas, ex Hipp. & Galeno 6. epid. sect. 3. text. 13.

Quando vehemens sitis est, qualis accidit ob potus defectum, aut vini meritoris potum, aut saltem cuncti calidi usum, tunc somnus non potest esse remedium sitis; quare cum ob molestiam sitis, non obrepatur somnus, & quoniam ob molestem sitis, non obrepatur somnus, & concedendos est potus, quoniam defectui succurrere, & excedentem caliditatem corrigere, theorema est rectum à Galeno 5. Aph. 27. & 6. epid. sect. 4. com. 17. Si autem ex ventriculi affectu, aut iecoris, aut totius corporis calida & secca constitutione, sitis emanat, in exigua quantitate, ad levandam sitim, & molestiam, aufendam, offerendus potus, ut Galenus 7. meth. cap. 6. admonebit, & Auicenna notat. 3. 1. doct. 2. cap. 7. post med. & 8. sequentiis post princip. Quod loco de siti mendosa agens, post cibos assumptos, præcipit ut virgente siti, os frigidis cibis abluitur; quæ si non sit sat satis ipsius tantillum paulatim

paulatim, veluti fugendo, per vas angusti orificij deglutiatur, ut diutius frigiditas, & humiditas aquæ, in partes oris, & gulae intimum penetrate queat. Ex hac doctrina colligitur, non circa rationem, febrientibus clamosa sit vexatis, concedi posse, ut os gelida irroretur, & ex ea gargarismus patari possit, ut in curatione febris ardoris, tetrab. 2. serm. 1. cap. 78. notauit Aëtius.

De aquæ potu usque ad satietatem; plura controvèrunt prisci, vnamiterque affirmant, illam esse concedendam in febribus, qua oblatæ natura recteata, & robustior facta, peccantem humorum per vomitum, & sudorem propellit. Hoc præceptum, opere ipso obseruauit Galenus, lib. 9. meth. cap. 5. & 11. meth. 9. in curatione febris continentis: & lib. de caus. procatarct. cap. 2. in med. in huius rei confirmationem, Gorgiam testimoniū adducit, qui s' p' se viderit, in febre ardenti, magna cum utilitate propinasse, & lib. de consuetud. 1. Quare 4. acut. 22. totam spem profligandæ febris ardoris, in potu aquæ ad satietatem usque reposuit, modò non sit exitialis affectus: qui enim lethaliter laborant, nec potu frigidæ, nec alio præsidio consanescunt, quia morbus superauit naturam, quæ ubi victa fuerit, æger postea remedium non habet, ut 4. acut. 22. docuit Hippocrates.

Verum cùm sint plura, quæ obstant argumenta, dubitandum: Vtrum aquæ potus, usque ad satietatem, securè in febribus possit concedi? Nam si in aliqua febri proderet, id esset maxima in ardentis febre biliosa. Sed haic nocet, ex Hippocrate 3. acut. 40. vbi biliosis aquam denegat. Ergo. Deinde si concederetur, esset ad sedandam sitim. Sed hanc utilitatem non præstat, ex Hippocrate ibi; nec sitim sedat. Insuper si propinanda est, eo tempore esset, quando evidentes sunt concoctionis notæ, & febris salutem pollicetur. Sed tunc frustra offertur, & non sine formidine magni momenti. Igitur fugienda est.

Quartò. Auicenna 13. 3. trattat. 5. cap. 15. de anxietate ventriculi, affirmat, aquam frigidam non esse bibendum, sed calidam, quia conturbat, laedit, & auger febrem. Præterea. Aqua frigida propinanda est, ut Auicenna docet loco citat. §. At fortasse conuertitur in phlegmaticam, &c. vel ut febris sanguinea, vel biliosa transiuntur in pituitosam, quæ maiores inducias præstat; vel ut expellatur materia noxia per sudorem, vomitum, vrinam, ventris fluxum. Sed neutrum est verum, quia nec sanguis, nec bilis possunt mutari in pituitam, cùm coctum non possit incrudiari; nec aqua virtutem habet soluendi ventrem, nec prouocandi sudorem, aut aliquam vacationem, ut docet Hippocrates 3. acut. citat. §. Neque sputum educit, neque aluum deticit, neque vrinas mouet, &c. Et in febre sanguinea, non solet sanguis utrile, aut vomitu, aut alii fluxu, aut vrina expurgari. Ultimò. In nulla febre conuenit, quia in diazia non est opus refrigeratione tanta. In heptica non potest tolerari, sine magno vitæ periculo, ob maciem, extenuationem, & imbecillitatem summam: neque in putrida febre, ut supra probauimus. Ergo, &c.

Vtrum Galeni doctrina est amplectenda: Plurimi enim ex hoc potu mirifici adjuti sunt, si offeratur cum conditionibus positis à Galeno, 10. meth. cap. 5. quas nos lib. 4. Hist. Princip. Medic. in com. Hist. 1. latè exposuimus. Ergo pro solutione primi argumenti, dubitandum: Vtrum aqua in febribus exhibita, in bilem transmutetur? Dic. Verum esse, ut Hippocrates docet, aquam frigidam, suum officium & vnum habere, in solis morbis acutis, non tamen omnibus, neque quovis tempore, præcipue vnde in biliosa febre, quando apparent concoctionis notæ, & copiosa sumuntur. Sententia autem illa Hippocratis loc. citat. acut. quod aqua in biliosis est biliosa, triplicem sensum habere potest. Primus adducitur à Tralliano lib. 6. cap. de vita pleuriticorum, asse-

A rente illam non esse biliosam, sed sua frigiditate, & humiditate illi repugnare, sicuti aqua repugnat igni. Ar cùm non nutriat, nec humectet substantiæ, inediæ ratione, corpus amarulentum & siccum reddit, sanguine exalfacto, & in bilem mutato. Si igitur aqua cum cibis offeratur, biliosa non est.

Alter sensus est Auicenna, 1. 4. tratt. 4. cap. 4. de cura febris pestilentis, afferentis, quod aliquando aqua plura exhibetur in febribus calidissimis, est valde iuuentuua, quia febrim extinguit; contrà autem si offeratur in quantitate pauca, tunc enim acrimoniam acquirit, & febris caliditatem accedit: instar aquæ, quæ si prolixia paucia in fornacem, calorem auget; si plurima, & copiosa, ignem &flammam extinguit.

Postremus sensus est, ut aqua, sive in magna, aut parua quantitate offeratur, non sit biliosa: nam aqua non transit in bilem, hoc enim est impossibile, quia aqua est simplex, bilis autem mixta & composita. Præterea cùm flava bilis, igni sit proportionalis valde, sicut aqua non transit in ignem, nisi mediante aere, sic aqua non potest transit in ignem, nisi mediante sanguine: quod si affimes, committes absurdum. Dicitur ergo biliosa, quia cùm sit tenuis, & facile alterabilis, quando flava bilis in ventriculo, iecore, & venis abundat, illius qualitates acquirit, & licet essentialiter transmutata non sit, saporem tamen, colorem, & reliquas qualitates bilem consequentes repræsentat.

Solute secundò. Quando sitis ex abundantia caloris in ventriculo, & his partibus quæ ad os pertinent, ortum dicit, tunc aqua est optimum præsidium. Si vnde ex calore totius emanet, cùm illa difficulter distribuantur, & diu in ventriculo immoretur, tunc sitis sitim leuatur aqua decocta cum aliqua re calefaciente, aut viño permixta; modò actu offeratur frigida, tunc enim promptius penetrat, & vini tanquam vehiculi ope faciliter perineat. Quare aqua vino permixta, sitim, & magis refrigerat, quam aqua sola, ex Galeno 10. simpl. cap. 5. Deinde quando sitis, ex humili toridi inopia ortum dicit, illi aqua remedio non est, nec enim nutrit, aut humectat substantiæ. In hunc sensum intellegendus est Hippocrates, dum aquam, sitim non sedare afferuerat.

Solute tertio. In febre calidissima, apparentibus signis perfectæ coctionis, aqua frigida utrile, & sine timore potest offerri, ut breui iudicetur febris, & certior sit salutis spes; nam si morbus, in sanitatem iturus est, debet concoqui, & excerni, ut 2. progn. 67. notauit Galenus. Si igitur humor est crudus, & natura non molitus eris, Medicus aliquam artificiale tentabit, vel medicamento expurgante, vel potu aquæ frigidæ, ut morbi causa radicibus eximatur.

Solute quartò. In febre pituitosa, vel melancholica, aqua frigidæ potus, utrile non est, neque in magna, neque in parua quantitate, nec in prandio, nec in cena, neque permixta cum syrups, neque cum aliis medicamentis, quæ ad mitigandam sitim, & retundendam caliditatem offerri solent, quia auger putredinem, cruditates, & obstrunctiones, & visceræ laedit: Nec in febre biliosa, vel sanguinea, quando humor vitiosus in ventriculo, præsertimque in eius tunics impactus est, quia ob potum aquæ magis imbibitur, sed utrile est aqua calida, non quæ actu sit calida, aut tepida, sed quæ nullo artificio sit refrigerata, aut cum aliqua re calefaciente decocta.

Quintum argumentum expostulat, ut breuiter in dubium vertamus: Vtrum ob potum aqua, febris biliosa, aut sanguinea possit degenerare in pituitosam? Dic. Tribus modis hoc potest contingere: Primo, quando vigente febre astuosa, refrigerantia conceduntur in excellenti gradu, ut viscerum cauma mitescat, ac temperetur; tunc enim in ventriculo, iecore, & venis crudorum succorum copia increvit, & hac ratione cessante febre

febre sanguinea, vel biliosa, superuenit pituitosa.

Secundo modo hoc euenire potest, quando simul abundant flava bilis, & pituita, & acceditur febris prius in bile, vt pote inflammationi magis parata deinde vnde in pituita. Hoc supposito, cùm bilis tenuis sit, faciliter concoquit, aut resoluitur, & videtur quod febris biliosa mutetur in pituitosam, cùm sauviora cessant symptomata, quæ biliosum humorum ferè comitantur.

Tertio modo hoc obseruari solet, quando sola flava bilis redundat, quæ cum immodice refrigeretur, pituitæ conditions & qualitates acquirit: quamvis enim tunc essentialiter in pituitam non transeat, tamen ob refrigerationem, crassitatem & lentorem admittit, & calorem atque acrimoniam amittit; ob quas qualitates, non sit in febre tertio in tertium, sed singulis diebus, instar febris pituitosæ, suas facit accessiones. Hoc modo intelligentius est Galenus, quando 6. epid. scit. 6. com. 6. phrenitatem permutari in lethargum afferuerat.

Sextum argumentum solues, si affimes, quod licet aqua virtute aliqua medicamentosa prædicta non sit, tamen cùm recreet naturam calore astuante oppressam, hæc potentior, & alacrior facta, per sudorem, peccantem humorum detrudit, imò per vrinam, ventrem vtrumque, & sanguinis è naribus profluuium, ob eandem causam.

Vltimum argumentum solues, si affimes, in febre heptica, aqua frigidæ potum esse vtilem, in sui principio, quo tempore æger viribus valet, largaque sanguinis copia in corpore est congesta, citra extenuationem cùm euidentem. In secunda tamen, & tercia specie nocet exemplè, ob maciem, & imbecillitatem summam, vt Galenus firmat lib. de marcore, cap. 7. in princip. In febre diaria iuuat aliquando, quum ex ira, insolatione, ebrietate ortum ducit; huius enim potus beneficio, spiritus inflammati temperantur, & eorum caliditas excedens retunditur, ebullitio coercetur, & inordinatus eorum motus refrænatur. Num vnde in magna quantitate sit concedenda, & an affatim, vel paulatim, lib. 4. Histor. Princip. Medicor. Hist. cit. disceptauimus.

C A P V T X I.

De tempore exhibendi potum.

Sequentes ordinem commodum, poste aquam in superiori capite diximus de aqua vnu, & vtilitate, agetur nunc de tempore offerendi potum: Vtrum in febribus continuis, aqua potus sit concedendus, in declinatione, vel statu? Respondet Hippocrates lib. 1. acut. text. 46. in hunc modum: Tempus autem danda sorbitinus, tum per initia, tum per omnem morbi decursum, hoc maximè seruare oportet. Nam si pedes frigi fuerint, non à sorbitione modo, verum quoque & maximè à potu temperandum: at cùm caliditas ad pedes descederit, tunc dare expediri. Ex qua docta verborum serie constat manifestè, tempus opportunum in intermittentibus febribus, & in continuis ad exhibendum potum esse declinationem. Loquitur autem fuisse de continuis in citato contextu Hippocratem, pater ex verbis ab eo infra protulatis, §. Sane tempus valere admodum, putandum, cùm in morbis omnibus, tum pricipue in acutis, & potissimum quibus febris vehementer subierit, periculumque summum.

Quod autem declinatio sit tempus magis accommodatum ad exhibendum potum, constat, quia tunc viscera melius habent, & calor ad extrebas partes iam est expansus, plurimaque humoris peccantis portio, facientis accessionem, est consumpta; quo tempore, exuncto calore febrili, & frigiditate, ac humiditate potus

recreata natura, potentius reliquias humoris expellit per sudorem. Hoc significauit Hippocrates, dum dicit: Cùm caliditas ad pedes descederit, quoniam, vt Galenus aduertit in com. Accessionis principium fit, calore omni, toto ex corpore ad cor, thoracemque concurrent: incrementum, cùm paulatim ad extrebas corporis partes se expandit status, cùm ex aquo totum occupat corpus. Vnde rüm declinatio contrarium principio modum habet, per spirante scilicet caliditate, atque medium corporis relinquentem.

Potus aquæ, in principio maximè nocet, etiæ calore ad internas partes restagnante, viscera exardescant, si ille que vrgeat vehementissima; & etiam in augmento, licet in hoc minùs: Si enim his temporibus, aquam concedas, resolutionem humoris impedis, & es. in de tertio in tertium, sed singulis diebus, instar febris pituitosæ, suas facit accessiones. Hoc modo intelligentius est Galenus, quando 6. epid. scit. 6. com. 6. phrenitatem permutari in lethargum afferuerat.

Hanc sententiam etiam confirmavit ipse, 4. acut. text. 40. in fin. dum sic ait: Quam si pedibus frigentibus, aliquando quis liberit, ea bis omnibus multo magis nocebit: frigent autem non modò in principio, sed adhuc in augmentatione accessionis. Hanc methodum approbat Aëtius tetrab. 2. serm. 1. cap. 79. qui ob dictas causas in declinatione particulari offerendum potum aquæ frigidæ sibi persuasit.

Quare in statu adhuc interdicendum aquæ potus. Neque obstat, quod Aëtius cit. loco in vigore propinat, præstans si fuerit interpolata biliosa, eductus à Galeno 2. crisi, dicente: Tempus bibendi, in paroxysmis tertianis exquisita, esse, quum calor aequaliter quoquoq[ue]s expanditur, nihilque plus thorax extremitatibus calerit: quod tempus vigoris est. Nam hi auctores non sunt intelligendi de declinatione, cùm in ea, extrema plus thorace caleant, iuxta mentem Galeni, 1. acut. 46. qui declinationem tunc esse affirmat, quando perspirat caliditas, atque medium corporis relinquit. Ergo interpretandus venit Galenus, de vltima vigoris parte, quæ coincidit cum declinationis principio, 4. acut. 1.

De quantitate exhibenda aquæ, certum sit, non esse offerendam usque ad satietatem, quia hæc copia solùm in statu vniuersali conceditur, humoré omni ex parte concocta. Si vnde ad hanc mensuram accedas, noxas inenmendabiles facies; refrigerato enim ventriculo, & iecore, humoréque crassiore reddito, prorogatur febris, & hydropis, alteriusq[ue] morbi chtonici imminent periculum. Ergo affatim offerendus hic potus, ut notat Galenus lib. 8. de marcore: explicuit 1. acut. 43. Cum ergo febris fuerit, constante virtute, tunc non solùm non offendes dans frigidam, verum & iuuabis abunde. Potio autem frigida huicmodi tant a sit, quantum frigida aqua æger inspirando haurire possit. Quare intellectus moderata quantitatem, quæ paulò maior sit consueta, & ad libram vnam usque accedit. Num autem in morbo, vel sanitate utrile sit potus pluialis aquæ, an fontanæ, acriter ventilauimus lib. 1. Hist. Princip. Medicor. Hist. 7.

De vino, num possit in febribus concedi, vetus est quæstio, eam sedauimus cum Galeno lib. 4. Hist. Princip. Med. in com. Hist. 9. quo loco album, aquosum, tenuem, cocto humoré, in declinatione posse offerri; vinorum vnde, flauum fuluum, esse noxiū determinauimus. Si tamen vtria pergere insistas, num vinum poteris, hoc est, ex pomorum succis prælo confectum, febribus vtile sit: Respondeo, hunc potum factum ex acidis pomis, febribus salubriter posse concedi; si enim defecatum sit, & diu in dolis ebulliat ac ferueat, musti instar, nec caput ferit, nec status patit.

De ceruizie potu maior est lis, & controversia;

Vtrum

Zacuti Lusitani

Virum in curatione febrium posse admetti? Inter varias opinantium ambiguitates affero, in omnibus febribus, tūd posse concedi, potus loco, si sit tenuis, ex electo hordeo, & optimo lupulo parata, à sordibus munda, diu, in doliis referuata: non condita aromatis: quæ febrem accendere nata sunt, & caput ferunt, non sit recens, sed in qua crassa hordei pars, & lutulenta ad imum vasis residet.

Timent plures eius potum, quia tum fatus generat, tum inflamat ob lupulum: Sed errant, nam inter coquendum illi euaneant, & hac ratione frigiditate sua febribus curandis est utiles valde, & præter iucunditatem, & consuetudinem, ob quam septentrionalis plague incolæ, eius potu assiduo, mistum in modum delectantur, etiam nutrit: quare est alimen tum medicamentosum, & astius febribus valde proficuum.

Neque lupulorum caliditas est tanta, vt febrem, exacerbat, nam præterquam quod lupuli salicarij flores in partua quantitate aquæ permiscerunt, in tenui, & imbecilli cerevisia, quare frigida euadit & humida, superante in illa aquæ qualitate, ac substantia, cum parum hordei sit admixtum, euadit potus tantisper amarus, cuius ratione, ventriculo flaccido, debilibusque visceribus firmitudinem conciliat.

Plurimas autem, easque non aspernabiles esse lupulorum vires, pro curandis febribus, præsertim chronicis, robotandis viribus, aperiendas obstructionibus, leuiter mouenda alio, procuranda lætitia, veteres vñanimitate consummarunt: Nam lupulus moderatè refrigerat, sanguinis ardores competit, stomachi inflammations sedat, ex sero potus, bilem regio morbo laborantibus detrahit, pituitam in vetustissimis morbis, tunicas vasorum pertinaciter adhærentem, clementer educt per aluum. Deinde eius succus fronti illitus, in capitis dolore, qui medium capitum occupat, summè prodit, & obstructionibus remedio est; quare eius infusum, aqua ex eius floribus extracta, syrups ex eius succo confectus, pro febribus, cuiuscunque generis illæ sint, proslunt eximiè, sicut & cerevisia, quam similes effectus præstare, experimento diutino com pertum est.

Sed vltimo loco superest de potu, & cibo dubitatio per pulchra: *Virum plures errores ab agris, & sanis, in potu, vel cibo committantur?* Dic. Non solùm febricitantes, sed etiam saui, in potu magis delinquent, quam in cibo: homo enim inter animalia cætera, plurimo potu vtitur, multo enim calido innato abundat, quod potionem in magna quantitate efflagitat. Hinc fit vt ob immodecam humiditatem, morbis ex putredine maximè sit obnoxius.

Consequenter quæres: *Virum paccatum in potu sit deterius, quam in cibo?* Responder Celsus lib. 1. cap. 2. in hunc modum: *Sepe signa intemperantia subest, durior est in potione, quam in esca.* Licet plures corrigerentur locum, legentes pro verbo, durior, [tutor.] Sed errant, primò, quia immodecantia potionis ferè maior est, cum multum grauer potio ventrem. Secundo. Quoniam potio magis opponitur innato calor, ex cuius copia citius extinguitur calor, quam ab esca, ignis instar. Tertiò. Multus potus incoctilis est, & vix à natura superatur, imò est in causa, vt alimenta non coquuntur, quia interponitur ipsi alimento, & ea reddit lubrica ante coctionem. Hinc fit, vt quod magis homines abstinent à potu, eò vivant salubiores, & minùs morbis obnoxij.

Sequitur ordine, tertia dubitatio: *Virum immodecantia in aqua sit deterius, quam in vino?* Dic. Aqua magis lædit omnia membra, dempto capite: vnum enim caput magis prosternit, atque fatigat, quam cæteras partes, ex Auicenna 3. 1. doct. 2. cap. 8. Et scias, quod maius nocentrum non est, nisi in ipso cerebro: firmat Galenus 5.

Aph. 5. dum sic ait: *Repletis nervis talis conuulsio fit. Sola autem facilissime eos replere vinum, vt quod calidam habeat temperaturam; talis siquidem natura, promptè omnia subintrat, cum præsertim non admodum crassam substantiam habuerit. Substantia igitur copia, vinum nervis affert conuulsionem.* Causa facilis est: aqua enim frigiditate sua moratur in ventriculo, mole sua coctionem perturbat, respirationem compresso septo transuerso impedit, demum innatum ignem suffocat, atque extinguit. Vinum si est vetus, etiæ inflamat, citò resoluitur, nec eius noxa diu durare potest in partibus inferis, promptè enim secedit per vtinam, & distantes partes penetrans, abit in sudorem, nec ita calori innato opponitur. Si est nouum, & non integrè coctum, citius per ventrem descendit.

C A P V T XII.

De Somno.

ORitur hoc loco non contemnda dubitatio de somno: *Virum in omni tempore febris, utilis sit Auicenna 1. 4. tract. 2. cap. 7. tribus propositionibus* concludit, quo tempore somnus in febribus sit prohibendus, aut admittendus. Quarum prima est. In principio febris, somnus prohibendus est, maximè quando annotatio est compressa, vel simul inuadit cum vomitu, vel alui fluxu, vel adest inflammatio in visceribus. Huius triplex est ratio: prima, quia quando inuadit cum rigore, horrore, & refrigeratione, hæc symptomata prorogantur, vt febris vix ad statum pertueniat. Secunda, quia somnus exprimit humores versus viscera, & fluxum humoris auger ad interiora. Tertia, quoniam ex somno, humores non concoquuntur, sed incocti, deteriores redduntur. Secunda propositio. In declinatione somnus concedendus, quia iuuat. Tertia propositio. Quando somnus fit in statu, non solet nocere, sed prodesset, & id est permittendus.

Sed hæ propositiones, subiectæ sunt infantis multis. Nam ex opposito docet Auicenna 2. 4. tract. 1. cap. 49. dicens: *Somnus, qui fit in principio febris, salubrior est: & paulò infra subdit: Et in principio febris fit, & non ita nocet:* Nam symptomata quæ apparent compressa, non prorogantur, sed cessant omnino, cum per somnum, perceptio mordicationis humoris etiam cesseret: quare Auicenna 1. 4. tract. 2. cap. 12. de regime rigoris superfici, docet, succurrendum esse medicamentis opatiis, quæ somnum conciliare nata sunt.

Secundò. Somnus fistit fluxiones, & euacuationes cohibet, quia quieti similis est, 4. Aph. 14. & 15. & 2. acut. vlt. in fine, Auic. 2. 1. doct. 2. cap. 13. de his quæ proueniunt ex somno, & vigilia. Igitur non anger fluxum humoris commoti ad vilcera, sed potius cohibet, & immobilem reddit.

Tertiò. Somnus concoquit, vigilia digerit, 12. met. 3. in med. retracto enim, & vnto calore in partibus intimis, non solùm coctio, quæ fit in ventriculo, & quæ fit in iecore & venis, sed quæ in singulis partibus, perfectius fit, cum calor naturalis, naturalium actionum sit opifex, ex Galeno 3. de can. puls. 9. & 6. epid. sect. 4. com. 13. & 1. Aph. 15. Igitur somnus non prohibet coctionem, sed promouet; quare in omni tempore morbis vigilius est.

Quartò. Somnus non solùm nocet in principio, sed in statu, & declinatione: Nam in illo tempore nocet, quia calor distributionem ad partes externas, & cauam accessionis impedit resoluti. Sed somnus hoc etiam efficit in statu, & declinatione. Ergo sicuti nocet in principio, sic etiam

etiam in statu, & declinatione, imò cum virtus ex præ- A sum delitescentem portendit, qui à calore naturali non superetur, aut dometur, nec gratiam naturæ possit compare, deterior redditur, halitusque transmittens a l partes principes præcipue in cerebrum, veterum concitat, aliisque perniciose parit symptomata, quæ naturæ debilitatem morbique victorian planè ostendunt, & de hoc somno Hippocrates intelligendus, 2. Aph. 1. dicens: *In quo morbo somnus laborem facit, mortale.* Non enim de somno in principio accessionis, nec de eo, qui affectus soporofos comitatur, est interpretandus, tunc enim non minatur, cum sit porportionalis, nec de eo, qui ex errore concitat, sed propter causas traditas. In hunc sensum potest explicari doctrina Auicennæ, 1. 3. tract. 4. cap. 1. §. Et quidam humorum sunt, &c. Quod quando humores maligni, in profundo corporis latenter, solent manifestas malignitatis sue notas prodere, non per vigiliam, nec per leuem somnum, sed per profundum; tunc enim summe fetuent, extenuantur, agitantur, & ob validam retractionem caloris & vniuersalem vapores eleuantur, qui facultates principes diuer simod piebunt atque fatigant.

B Nota tertio. Hæc doctrina non solùm de temporibus particularibus cuiuscunque accessionis, sed de universalibus est intelligenda: in principio enim, quia oppressa est natura, minùs conuenit somnos, magis in augmento, & multo magis in statu, & maxime in declinatione; eius enim ope vites reficiuntur, humoris reliquæ coquuntur, & absolumuntur. Hæc est causa, ob quam longissimus somnus conceditur in declinatione, in principio admodum breuis, in mediis temporibus mediocris. Quod si in statu, sudor immineat aut erumpat, summoperè iuuat somnus, si præcedant coctionis notæ, somnus enim omnes vacuaciones cohibet, excepto sudore, quem magis prouocat, vt ex mentis Auicennæ, lib. 2. His. Princip. Medic. His. 77. latius connoteretur.

C Sic sentiendum est pro diuersitate febri: Si enim humor magis peccet quantitate, quam qualitate, qualis est pituita, melancholica, aut tertiana nocturna, quæ somnus non prodit, sed nocet. Contrà si peccet humor, & qualitate plus virgat, quam quantitate, vt febris biliosa orta ex sincera bile, quæ tenuitate, caliditate, acrimonia premit, ac virtutem fatigat, tunc somnus, proficuus: Idem pronunciandum est de postrema parte incrementi, quam principij naturam representare, certum est.

D Nota secundò. Somnus in principio neque perniciē, neque aliquod graue symptomata, vt Gal. ait 2. Aph. 1. sed solùm prorogationem febri minorat, quia natum principij æmulatur, & est illi proportionalis valde: sicut enim in principio, calor ad interiora retrahitur, sic somnus accidit ob motum caloris ad intima, vt eo loco Galenus affirmit; & docet Hippocrates 6. epid. sect. 4. text. 13. & sect. 5. text. 30. At illa noxa quæ ex somno oritur, exigua est & non est positiva, sed priuativa, cum ad absentiam vilitatis vigiliæ sequatur, vt Galenus docet in em.

E Quando somnus in declinatione non iuuat, noxa non est priuativa, sed positiva; non enim solùm protractus febri, sed intenditur & exacerbatur: & si inflammatio viget, aut fluxus fatigat, tunc hæc omnia exasperantur valde, & symptomata ingrauescent, vt dolor capitis, delirium, sopor, anxietas. Hoc modo in statu, & in postrema parte augmenti, præsertim in declinatione, quando ex errore in victu non contingit, nec ob alterius accessionis complicationem, & profundus est, & perseverans, perniciem minorat: nam si quo tempore aliquid solet esse utilissimum, tunc non prodest, mortem portendit, vt 2. Aph. 1. Galenus affirmit: vel enim retrocessus humoris maligni ad partes internas significat, velut in bubone maligno, febre pestifera, & in cachexia quotidie experimur; vel humorem veneno.

F Tom. I. I.

G Dic ad tertium. Verum est in somnis calore, & effabi, & vniuersaliter semper corroborant, interdum enim magis

magis opprimitur, magisque fit præter naturam; simul A primariò calefacit, ex accidenti verò refrigerat, sic quies primaria ratione infrigidat, ob causas dictas, aliquando tamen ex accidenti calefacit, cum humiditates excretitias coërcet, in quibus putredinosus calor excitatur, qui solidis membris communicatus tantum hecicam gignit. Tertiò. Auicenna eo loco agit de hecicam senectutis, quæ non est febris sed frigidus affectus, ut lib. de marcore, cap. 4. Galenus affirmat.

C A P V T . X I I I .

De Motu, & quiete.

*S*equitur ut de motu, & quiete disputeretur: *Vtrum motus & quies febricitantibus conferre possint?* Dic. Motum, laborem, & exercitium febricitantibus aduersari summe: hi enim quietem desiderant, & ex motu, corpus nostrum diuersum modè alteratur, quia calefit, vel refrigeratur, humectatur, aut exsiccatur, ut firmat Galenus art. med. 6. 85. Neque ob hæc semper motum calefacere existimes, quoniam aliquando refrigerat, & humectat, ut 2. 1. doct. 2. 6. 1. 2. firmavit Auicenna: & hoc accedit ex modo motus, vel ex loco in quo sit: si enim immoderatus fuerit, resolutus, & quia attenuat sanguinem, & spiritum absunt, ex consequenti refrigerat. Hoc modo in febribus, absumpio calore nativo ab ardenti calore, frigida respiratio redditur, ut docuit Hip. 6. epid. sect. 4. text. 30. & in acuta febre, frigidus erumpit sudor,

C 4. Aph. 37. Ex loco: nam qui in aqua mouentur amplius frigescunt, & humectantur. Quare motus omnis febricitibus noxius est: nam moderatus calefacit, immodicus resolutus, & frigefacit, corpùsque debile extenuat, atque tabefacit, calorem aciorem reddit, spiritus inflammat, & extinguit. Ex iis fit manifestum, iure Hip. condemnasse Prodicum, qui cursibus, ac exercitationibus internebat febientes. Sic enim ait Hip. lib. 6. epid. sect. 3. text. 31. *Prodicus febientes interficiebat cursibus, luctationibus, fortibus calidis. Malum febriculorum in nimicum fami circuitibus multis, cursibus, frictioni.* Et Gal. in com. sic responder: *Quod autem febricitantibus, & decubatio, & cursus, & fortis calidus, & luctatio undique calorem in corpore augentes, officiant, neminem eorum, qui in aris exercitatione versati sunt, preterit. Prodicus verò non rationalem modo auxiliorum inuentiōnem, sed etiam empiricam observationem ignorare videatur.* Negat enim ratio, labore & labori mederi, hoc est, noxa noxam, & malo malum: nam contraria, non similia infestanti vitio adhibere auxilia conuenit. At ille similia adhibere videtur, siquidem & ambulationibus, & luctationibus, & fortis calido, & fame veitur, &c.

Igitur motus febricitibus est nocentissimus, quibus conuenit iacere in lecto, & quiescere: nam quies infri-gidat, & vt cit. loc. firmat Auicenna, humectat, & similis est somno, 4. Aph. 14. & 15. tum quia prohibet caloris augmentum, tum quia detinet superfluitatum vacuationem. Neque obstat celebris auctoritas Auicenna, 3. doct. 2. cap. 1. dicentis: *Et dimittens exercitum incidunt in hecicam.* Quare Hippocrates 3. de med. officio, text. 2. 28. dixit: *Vsus roboret, otium tabefacit: & Celsus lib. 1. cap. 1. pronunciat: Labor firmat, otium eneruatur.* Quod cit. lib. com. 32. 6. plerique igitur, & ratione confirmat, & experimento. Dic tripliciter. Primo. Auicenna loquitur de statu sano, in quo dimittens exercitum confuetum incidit in morbos, & hecicam. Secundò. Sicut motus

C A P V T . X I V .

De clystere, & glande.

A Nte phlebotomiam in febribus tantoper vtilem necessarium esse clysteris usum, si methodice, & legitimè curandum est, monet Gal. in locis multis, quos citatus lib. 3. Hist. princ. Medic. Hist. 30. quo loco de eius utilitate & differentiis fatis plura. Illud hoc loco inuestigandum: *Vtrum clyster admixto sale in febribus imperandus?* Lenitionem ventris esse necessariam in febribus putridis veteres confirmant, quia cum febricitantes iaceant in lecto, & faeces propria grauitate non descendant, calorique febri indurentur, fit ut vsu clysteris foras trudantur, ne retentæ, & maiore conceptio calore, difflari prohibitæ, amplius inquinentur, & pungent. Præterea. Intestina non solum recrementa ventricali, sed ictoris, & toris corporis solent excipere, ut monuit Galenus 2. pregn. 14. Quare si hæc clysteris operæ non excernantur, præ mora deienta, acrimoniam concipiunt, febrem angent, suo retro vapore caput concutunt, & varia symptomata inducunt. Insuper si qui humores vitiosi in intestinis, & venis mentenit etiæ sunt impasti, putrescentes chylum corrumpunt. Hi enim licet non sint causa febris potissima, solent tamen morbum fouere, & irritare, qua de causa symptomata deinde succrescent horrenda, & timoris plena.

D Clyster ergo hac de causa efficaciam maximam habet, in curandis præsertim venosi generis morbis. Utimur deinde eo, ad discutendos flaues, ad sedandos intestinorum dolores, acres humores contemprandos, interficiendos vermes, reuellos ad infestas partes humores, vniuersum corpus vacuandum, abstergenda intestina, agglutinanda vlera intestinorum: ferè tamen in febribus utimur ad febrilem calorem attemperandum, conciliandum somnum, & nutriendum; potissimum tamen est illius usus in febribus, ad emolliendas faeces, atque ad abstergendos, & expurgandos humores intestinis adhærescentes.

E Hi duplēcē differentiam sortiuntur: alij vocantur communes, quia communes habent intentiones intestinis necessarias, qui vim habent emolliendi, abstergendi, & expurgandi, & parantur à Galeno 1. 1. meth. 9. ex aqua, oleo, & mulsa, & ab Auicenna 1. 4. trah. 2. cap. 7. ex decocto maluarum, betæ, oleo rosac. violac. sacharo & sale:

Rogabis, num sal miscendum in clystere. Dic. Si methodice curatio debeat institui, in febribus salis usus cum abstergene decocto permixti, omniodius omititur, & maximè ubi addantur soluentia clysteri: citra sal enim magis moratur, & reducitur ad actum in intestinis. Solum enim sal iuvat in iis, qui moram clysteris non tollerant, vel ad stimulandam, & irritandam facultatem expultricem, si modò hæc sopita sit. Hac ratione. Galenus 8. meth. 5. pro cruditate curanda, cum abstergente clyster non miscet salem, quoniam eo loco coctionem corrupti alimenti procurat, cuius exitum non vult accelerare, aniquam sua sponte ad intestina descendat.

Si

A Si verò à febribi æstu eleuantur flatus, hoc utere artificio. Primo. Minus flatus pellitur per utrem, quam per syringem. Secundo. Oportet ut percepto flatu in utre, molliter aperto ore sinatur exire, solet enim ascendere. Tertio. Maneat in utre quarta pars liquoris maximum flatulenta, utpote suprema. Quartò. Omnia artificiosissime. Construatur canalis utris diuisus in medio pariete, modo explicato ab Auicenna, 16. 3. trah. 4. cap. 11. in principio.

B Adde aliam quæstionem utilem in praxi: *Vtrum clysteres acuti aliquando infundendi in febribus?* Solue hoc modo. Acres clysteres non solum ex intestinis, sed universo corpore vacuant, & à superioribus partibus reuelunt, & parati solent ex decocto Betæ, Mercurial. Sem. Garth. Polypod. & electuar, aut pilulis scammonium recipientibus. Solent etiam fieri ex decocto Veratri, Turbith, Colocynthid. Centaur. minoris, quorum usus reprobans est in febribus acutis, debilitat enim maximè, & perducit ad febrem, ut 1. 4. trah. 2. cap. 18. docuit Auicenna, præsertim in febris principio, quando humor est crudus. In declinatione tamen concocto iam humor interdum prodest solet; maximè si vacuandus humor, intestinis vicinus sit, & non sit vehementer impastus, veluti si inflammatio partem cauam ictoris occupet, ut 13. meth. cap. 15. Galenus admonuit. Solet etiam commendari, quando in febribus superuenit sopor, Apoplexia, aut alijs similibus affectus, vel in intestinis crudorum humorum copia stabulatur, qui neque concoqui, neque alii lenioribus enematis possunt vacuari. Simili modo quando alius nimis est adstricta.

C Et sicut ad usum clysteris communis, statum virtutis, aut ætatem contemplati non oportet, quoniam in decrepis, pueris recenter natis, debilibus, securè potest administrari, sic ad usum clysteris acuti valida virtute opus est, ut lib. 1. de rat. vi. text. 45. notauit Hippocrates: *At si nuper cibato cibus prior non descenderit, virtusque valida fuerit, & floruerit etas, sublinere oportet;* si verò virtus imbecilla fuerit, glande est viendum. Qui de acuto clyster est intelligendus, qui ut diximus valenter attrahit, perturbat, resolutus, & labefactat vites.

D Neque ob hæc existimes, veteres solum clysteribus actibus fuisse usos, qua ratione ad horum usum validiores debent esse vites, quam ad glandes, quoniam illos cognouisse lenes, & communes vocatos, certum est. Aëtius enim terrab. 2. serm. 2. cap. 10. & Paulus lib. 1. cap. 44. parant ex hordeo, oleo, melle, & decoctione maluarum. Imò Galenus 8. meth. 5. ex sola mulsa, & oleo conficit, ad emolliendas, & abstergendas faeces; in quem usum similem infundendum curat, 9. meth. 11. in febribus piatidis. Quare si clyster acutus comparetur cum glande acuta, vel enema lene conferatur cum clementi glande, semper minus virium robur pro glande, quam pro clystero est necessarium: glandes enim ad colonum intestinum non ascendunt &, ob hanc causam minus turbant, quæ etiæ vapores in totum corpus emittant, non ita tamen ut clysteres alterant.

E Sunt autem glandes, penicilla, quæ anno subiiciuntur, Græcis Balani, vel suppositoria dicuntur. Conficiuntur lenes, mediocres, acres. Illis utimur, ut notauit Paulus, lib. 1. cap. 45. stercoris excernit gratia, & in quibus id, quod per clysterem inditum est, non cegerit. Finguntur ex radice betæ, melle, suillo adipe, sale, siccū inuersa, butyro. Hoc remedium in febribus est visitatum valde, in quibus, irritationis maioris causa, etiam medicis diocribus utimur, quæ parantur ex melle solo, adiecto salis momento, vel permixta aloë, hiera picra simplici, vel agarico. Acres cum fiant ex validis medicamentis purgantibus, recipiantque nitrum, euphorbium, colocynthidem, scammonium, fortes vites expolstant, & à distantissimis partibus strenue, vel humores tenaces, & crassos reuelunt, & attrahunt. His utimur in cerebri, pectoris, intestinorum affectibus grauissimis, ut apoplexia, epilepsia, Cephalalgia, difficultate respirandi, colica

ad recipiendū clysterem debeat esse supinus, an ad latum de-

Tom. II.

AA 2

colico dolore, & iliacō, & aliis. Ab his in febribus cauendum, ni aliquod superueniat symptoma, in quod curantis consilium ditigi debeat, vt in soporiferis capitis affectibus, quando in febribus valde ardentibus materia ad caput facile rapitur. Similes, sed mitiores effectus praestant Globuli, & noduli, quād rotundum animosculum minū lacescant, irritent, vel rodant, cūm non ita sint dolorifici; vt qui non diu ei adhæscant, sed penitus delabuntur, digno indice impulsi. Eorum usus ad excrementa educenda utilis est.

C A P V T X . V .

De Phlebotomia.

Non solum cuncti ferē Medici consūmati, & docti, verū media plebe homines proletarij, inscijs, & anisi, vel experimento ipso edocti, sibi persuāsere semper, inter generosa medica præsidia nullum esse præstantius, aut ad omnes ægritudines curandas efficacius, quād sanguinis missione: de cuius usu in plurimis morbis, déque eius scopis, et si tam multa proferant magna argumentorum contentionē auctores omnes & nos habito respectu ad putridas febres, lib. 4. Hist. Princ. Medic. Hist. 9. plura sūtūs præfati, tamen tria solum sunt inquirēndā modō. Primum: *Vtrum in omnibus febribus sanguinis missio utilis sit?* Pro parte negatiua non inualidæ adsum rationes: Nam in diaria, quis audiit sanguinem mittere, cūm humoris sit expers, & alteratione solum sit vtendum, quæ spirituum calorem attemperet, eorumque furiosos motus compescat? Deinde in febre hec̄tica, noxia est, quia calor præternaturalis non est radicatus in humoribus, sed solidis, & corpus renutitionem desiderat, non inanitionem. In putrida febre, multoties sanguis non est inuidendus: nam putredo sanguinis missione non curatur, 11. meth. 14. & in quotidiana sanguinem non extrahit, 1. ad Glanc. 12. & Auicenna in ea emittit, si vrina sit grossa, & rubra, 1. 4. tract. 2. c. 6. & in tertiana notha non semper, cod. lib. 6. sed adhibita distinctione multa, vt si adsum plenitudinis signa. Præterea Galenus lib. de ven. sect. aduers. Eras. 6. non omnes febres in principio esse curandas venæ sectione asseuerat. Et 12. meth. 3. in syncopali sanguinem non educit: sicut 1. ad Glanc. c. de tertiana exquisita, venæ sectionis non meminit. Et lib. de const. art. med. 19. solam plenitudinē venæ sectione persanat, reliquos ab ea diuersos humores, vacuatione, & alteratione. Ultimò Auic. 4. 1. c. 20. in febribus magnæ rarefactionis, quales sunt ardentēs, sanguinem non esse vacuandum imperat, ne æger ad cholericorum ducatur ebullitionē.

Verum tamen in omnibus febribus venæ sectionem posse esse ex usu, & præsertim in putridis, in quibus celebratur frequentissimè, extra rationem non est: nam venæ sectione refigerat quia calidam substantiam educit, 10. meth. 10. Leuat naturam sarcina, & onore oppressam, vacuata plethora; quare 11. meth. 15. Saluberrimum censet in omnibus febribus venam scindere, non contumis modō, verò in omnibus aliis quas putrescens concitauit humor. Ventilat deinde sanguinis missio corpus, viscera deobstruit, reuelliit, & fluxurum fluentemque humorē alid auertit. Euacuat denique è truncō corporis: quare in morbis vasorum, & in inflammationibus internis præcipuum potestatem obtinet.

Sed quoniam pluribus in locis, de eius præstantia diximus apprīmē, ad dissoluenda argumenta accedamus. In diaria mittit sanguinē Galenus, non omni, quia quæ ex inflammatis spiritibus ortum dicit, sponte sua circa magni auxiliū opem, facile resolutis spiritibus, & vel sola alteratione euanciscit, sed in ea quæ ex obstru-

ctione ortum dicit. Sic enim inquit lib. 8. meth. c. 4. Sed quæ ex parva oritur obstruzione, ea (vt dictum est) saltē inter initia similiā diariis est: Protrahit tamē inclinationē, suspectare redditur, quād putredinis indicia in pulsū adhuc non appearant, quippe nisi virtuosus succus penitus transpiraret, necesse est putrefact. Ergo vt trāspiret, maiore iā auxilio est opus. At siquidem vel puer, vel senex sit, sanguinem detrahere non licet: inter has estates, ubi agro robur non defit, secunda vena est, etiam si plenitudinis signa non adfit.

In hec̄tica potest etiam sanguis emitti in principio, quando vites valent, & larga adhuc sanguinis copia in corpore est contenta, ad cauma viscerum temperandū, præsternit si ad ardentes febres subsequatur, ex quibus iecur redditum est equalidum, & igneum. Deinde in hec̄tica complicata cum putrida, hanc enim 10. meth. 5. & 1. feb. 10. concedit Galen. sanguis mitti tutissimè potest: prius enim curanda est putrida, sanguinis missione, & purgatione, quād hec̄tica adiectione. Præterea si in phthisi sanguinem emitendum suader Galenus, 5. meth. cap. 14. à quo affectu febris est inseparabilis, & hec̄tica, & vitium robur magis imminutum, quād in hec̄tica, cur in incipiente hec̄tica aliquando venæ sectio, ad maius periculum exitandum, non administrabitur? Sic enim ait Gal. *Quicunque parum habere sanguinis videbuntur, iis ad quendam succum probiore (sic u. predictimus) reducunt, detrahere sanguinem poteris, tum rursus reficere: eosdem etiam rursus purgare, ac rursus reficere, denique si res suadet, sanguinem mittere, postquam quibus veluti liquimus vitiosus, & crassus torus est sanguis. At qui validi sunt, multi que sanguinis, iis statim à principio est detrahendus.*

Ad aliud dic, putredinem non sola sanguinis missione curari, sed licet alia expostulat remedia vacuantia, & abstinentia, tamen illi phlebotomia semper est ex usu. Si verò 1. 4. tract. 2. cap. 7. in febre putrida sanguinem non erimit, quando vrina est ignea, & citrina, eam omnino non prohibet, sed solum docet, apparente vitrum robore cum vrina rubra, & crassa, sanguinem audacter esse extrahendum; non sic, quando vrina citrina est, & ignea: quoniam illa superabundantis sanguinis est indicium, qui magis copiotam vacuationem effigilit; vrina verò citrina, biliosi humoris est germe, in cuius præsentia cum maiori cautela secunda est vena, quia timetur victoria bilis, & illius effervescentia. De quo argumento pro Auicennæ tutela, lege quæ diximus lib. 1. Hist. Princip. Medic. Hist. 63.

Ad id verò quod dicebat Auicenna loc. cit. c. 55. responde: Non esse tunc sanguinem mittendum, quia ex copia succorum crudorum, virium timetur debilitas, præcipue quia plerumque tunc sanguis bonus, est in pauca quantitate, vitiōsi autem humores, in multa. Dic deinde Galenum aduersus Eras. solūm reprehendere Medicos, qui in principio omnium febrium, indistinctè sanguinem emittebant. In syncopali verò febre, hoc auxilium interdit, quia in hac vites debiles præsidia vacuantia non tolerant, & citra vacuationem, in syncopen facilē incident. Præterea 1. ad Glanc. non fecit commemorationem, de mittendo sanguine, in tertiana exquisita, quia in eo libro, medicamenta prætermittit, quæ ex longa tractatione librorum de methodo suppleri debent, vbi generaliter docuerat, in omnibus febribus putridis, sanguinem esse mittendum. Vel dic, propterea non membrinisse sanguinis missione, quia cūm sit morbus facilis, & salubris, & citò finitur, non ita sanguinis missione indiget; vel id fecit ob alias causas, quæ latè tradidimus lib. 4. Hist. Princip. Medic. hist. 25.

In tertiana verò notha, si reliqua non dissuadent, sanguis est mittendum; ne c. oppositum eo loco vult Galenus. Ad id verò quod mo nūt, lib. de const. art. med. Dic, eum ibi loqui de sanguinis missione, quæ debetur tum ratione febris, quatenus ex accidenti refrigerat, tum ratione putredinis, quæ in febribus putridis ex obstruktione oritur.

Sequitur.

A Sequitur, vt alia quæstiones viles ventilentur, & A quæramus: *Vtrum in omnibus febribus non acutis, in principio sit exercenda?* Auicenna sic respondet, 4. 1. 6. 20. post princip. A minutiōne cauendum est, in omnibus non acutis febribus, in sui principio, &c. Ob quam sententiam à pluribus, iisque primæ notæ Medicis, hic auctor cum Arabibus aceritatem accusatur, cūm tamen eius doctrina non sit futilis, atque absurdaj, in modo maximè conformis menti Galeni. Quare sic me dicentem exaudi.

Docet ergo sit loco Auicenna, in febribus non acutis, in principio, cauendum esse à venæ sectione. Colliges quod sicut supra non omnino prohibuit in febribus exquisitè biliosis venæ sectionem, quando dixit in illis à minutiōne cauendum esse; sic de non acutis intelligentiam esse, vt constet his incipientibus sapientiè necesse satiam esse, & cum maxima utilitate celebrari. Solūm ergo vult, cum cautione esse faciendam, in principio febrium non acutatum, quoniam multoties, in eatum principio, omittenda est, tanquam noxia, & in progressu morbi exequenda, quod superius docuerat, dicens: *Et cūm in eis occiderit, in eorum principio, phlebotomia penitus dimittatur, &c.*

Per febres autem non acutas, intelligit eas, quæ ab aliis humoribus à sanguine, ortum dicunt, & præser-tim intermitentes, in quām principio, et si necessaria sit sanguinis missio, præsternit cūm sanguis insigniter redundant, sèpè tamen noxia est, & vilius in morbi progressu exercetur: vt in tertiana, non nisi post tertium patoxismum, si fieri potest, vt 1. 4. tract. cap. 39. monuit Auicenna, & quotidiano experimento in quotidiana, & quartana compertum est.

Verū non est admodum facile discernere, in quibus febribus ex cacochymia subortis, noccat venæ sectio, incipiente morbo, & in quibus proicit; quod ex peculiari doctrinā cuiusque febris, non erit multū difficile cognitu. Magis tamen dilucidè percipi potest, ex tribus scopis, quos atulit Galenus 4. de sanit. tu. c. 4. verè aureo, duos quidem expressè, tertium verò implicitè, & virtute. Primus scopus post med. capit. 5. cūm inquit: *Vbi paululum, vel circa sanguinem, &c. est qualitas cacochymia: Nam si intensa est, ita vt humores valde recedant à natura sanguinis, vel ad crudum vel ad vistum, prohibetur venæ sectio: hinc Auicenna parum infra dicit: Causa ne perducas agrum ad cholericorum ebullitionem, vel ad frigidorum cruditatem. Si verò à natura sanguinis non valde recedant, venæ sectio imperanda.*

Secundus scopus, est in eodem capite, parum infra, cūm inquit: *Inspicere verò & quantitatem conuenit, &c. nempè quanticas cacochymias sanguinis: Nam si cacochymia multa est, & sanguis paucus, non conuenit sanguinem mittere; si verò sanguis est multus, & cacochymia exigua molis existit, venæ sectio utilis est.*

Tertius scopus, est locus vbi continetur cacochymia, quia si reposita est in vasis, cum sanguine permixta, cuius rei indicia sunt, signa plenitudinis, vrina rubra, crassa, & eò magis si turbida sit, initio sanguinem emittere præstat: Si verò purus sanguis, & laudabilis, in venis consistit, cacochymia verò extra venas, tunc inutilis est venæ sectio. Qui scopus licet videatur ibi à Galeno prætermisso, virtute tamen in illis duobus videtur contineri: quia si humor vitiōsis parum abest à natura sanguinis, eum cum sanguine permixtum natura referat, cūm ea mixtione corrigi possit. Si verò intemperamento multū recedit, immodiicāque cruditate fatigans, stabulat in vasis iuxta hepar, ad exactam sanguificationem, separatus à sanguine, tunc concoqui, & ad benignum reduci potest. Si verò immodiicē incaecit, & exustus est, demandatur à vasis, vel ad carnem, vel ad cutem, vel aliquando ad primam corporis regionem. Adde humores ex parte crudos, præ lentore, & crassitie vasis adhaesentes, & sanguini non exacte permisceti; humores verò minūm calidos, ob tenacitatem facile sanguinem penetrare,

E neque sequitur.

neque ab eo secedere, neque cum illo exquisitè permisceari.

Neque putandum est, cacocheimam in febribus solum innuere venæ sectionem, quando intra vasa consistit, quoniam etiæ intra venas sit reposita, potest non exactè cum sanguine permisceri, quod sèpè in principio harum febrium contingit: nam aliquando ob crassitudinem, interdum propter maximam tenuitatem, non exquisitè cum eo permiscetur.

Ex iis liquidò constat, quando in progressu morbi sit salubris venæ sectio; quæ anteà noxia erat, & incommoda, quia cùm per coctionem, humores moderantiam temperamenti, & substantiæ admittant, melius cum sanguine permisceruntur. Præterea sèpè initio morbi cacocheimici, non æqualiter vasa occupat cacocheimam, processu tamen illius, in augmento, & in statu, ubi præcesserunt aliqui naturæ cum morbo confluet, in quibus humores agitantur, & sanguini permisceri solent, meritò sanguis extrahitur, cùm iam sit vitiosus, propter cacocheimam exactam cum eo permixtione. Hac ratione ipse 1.4. tract. 2. cap. 64. ante fin. in quartana, sanguinem mittit apparente coctione, dum sic ait: *Cum ergo agritudo digesta est, tunc bonum erit phlebotomare ex basiliæ*, non quid requiratur coctio ad sanguinis missionem, sed quia signum est, iam esse permixtam cum sanguine melancholiæ.

Similiter hac ratione commoti, experimento didicimus, sanguinis missionem post purgationem, in dictis febribus summo esse ex vaso, non solum quia minor facta cacocheimam, respectu sanguinis, sanguinem destrahendum indicat; vel ex purgationis agitatione sèpè sequitur sanguinis ebullitio, quæ deinceps sanguinis missionem mitescit, & temperatur: sed potissimum, quoniam purgationis beneficio, facta est humorum mixtio cum sanguine, quæ ad phlebotomiam maxime prædestinat.

Ex iis patere arbitror, ad sanguinem mittendum, vel non mittendum, in principio harum febrium, esse attendendum ad tres scopos dictos, nempe ad cacocheimam qualitatem, quantitatem, & locum, siue miscellam cum sanguine, ita ut si tres omnes adsit, vel saltem duo, statim mittendus sit sanguis; si vero omnes tres defint, vel saltem duo, abstinentem sit à phlebotomia, quoniam progressu morbi, utilis esse potest. Constat ultimò, quæ iniquè à multis reprehendatur Auicenna, quid in principiis morborum phlebotomiam esse dimittendam, & post coctionem, admittendam imperauerit: quoniam rationibus ex supra dictis, non multum erit operosum respondere.

Illud etiam, clarioris doctrinæ gratia, potest in dubium verti: *Vix in pura cacocheimam in febribus, ventilationis causa, citra plenitudinem, sanguinis missio possit esse ex vaso?* Pars affirmativa ostenditur, primò ex Galeno 11. meth. 15. docente, utilissimum esse in omnibus febribus putridis sanguinem emittere: constat autem plures ex iis febribus, à sola cacocheimam ducere ortum. Secundò, quia lib. de sang. mis.: o. monet, in cacocheimia pituitosa, etiam præsente febre, non esse vtilem phlebotomiam; in cacocheimia vero melancholica, maximè. Tertiò, quoniam Auicenna 1.4. tract. 1. cap. 29. in cacocheimia phlebotomiam concedit, modò non adsit in sanguine diminutio. Contrarium videtur adstruere Auicenna, 4.1. cap. 20. s. *Vnusquisque autem eorum phlebotomatur, &c.* Dum phlebotomiam perpetuò fieri, aut propter sanguinis plenitudinem, aut ob humoris malitiam, aut propter virtutem asseuerat.

Explica quæstionem conclusionibus tribus, quarum prima est. Phlebotomia reuulsiva sèpè utilis est in cacocheimam puram, Satis constat hæc conclusio in pleurite, & aliis inflammationibus tñc biliosis, in quibus comodissimè sanguis emittitur, ne humores, præcipiti la-psi, ad partem inflammatam confluant, quæ calore, &

A dolore ipsos ex distantissimis partibus attrahit vberium. Tunc enim turpissimum est, paulatim vacuate sanguinem, atque per interualla digitum imponere, vt s. meth. 3. & alibi sèpè monuit Galenus: *Quanto enim maiorem in numeru particulares auxeris reuulsiones, tanto officiarem efficies, vt lib. de curandi rat. per sang. mis. cap. 2.* notauit Galenus.

Secunda conclusio. Phlebotomia vacuatiua, in pura cacocheimam non conuenit, nisi secundum determinationem suprà traditam à Galeno 4. de sanis. tuend. cap. 4. Nullatenus enim mittendus est sanguis, si cacocheimam magna sit impermixta sanguini, si vero sit patua, cùm ea hi permixta sanguini, sanguinis missio tunc utilis est: maximè si cacocheimam, melancholica sit, hæc enim ob humoris crassitudinem magis permiscetur sanguini, ob huius motum, & perpetuam ebullitionem; minus vero si cacocheimam sit biliosa, bilis enim tenuitate sua, sanguinis permixtionem maximè refugit; adhuc multò minus, si pituitosa sit, pituita enim lentore suo, sanguini exactè misceri non potest, hinc sit vt in plenitudine pituitosa, parcissimè sit secunda vena, vt latè ex priscorum mente monuitus, lib. 2. Hist. Prince. Med. hist. 78.

Tertia conclusio. In pura cacocheimam, licet non sit sanguini permixta, sanguinis missio ventilatiua, sèpè prodesse solet. Hæc maximum præbet vsum, & utilitatem, quæ licet humores non euacueri, solam tamen corporis refrigerationem, & transpirationem procurat; nam vacuatis fuliginibus adustis, ventilantur vasa, & deobstructis meatibus, & cauitatibus internis, putredo, prohibetur. Neque hæc doctrina à Galeni mente diffusa est, vt tentat plures, qui lib. 8. meth. cap. 4. sanguinem mittit in diaria, orta ex obstructione, vt inducta ventilatione, vasorum impeditatur putredo, quæ ab illis causis, frequentissimè oritur consuevit, sic enim ait: *Sed que ex parva oritur obstructione, ea saltem inter initia similis daturis est. Protracta tamen inclinatione, suscita redditur, quævis purredinis indicia in pulsu adhuc non appareant: quippe nisi virtuosus succus penitus traspiret, necesse est ut purifiat. Ergo ut transpires, maiori auxilio opus est.* At siquidem vel puer, vel senex sit, sanguinem derahere non sicut: inter haec etiam, ubi virium robur ego non desit, secunda vena est, etiam plenitudinis signa non adsit.

Rufus. In febre biliosa, & ardentissima, sanguinis missio expedit, non vt euacuans, neque reuelliens, sed vt refrigerans auxilium; neque enim ex ea maius commodum expectatur, quæ totius corporis habitus refrigeratio, ita enim affirmat Galen. 1. Aph. 23. Nam in ardentissimis febribus, si usque ad animi deliquium sanguis mittitur, statim totius habitus refrigeratur, & febris extinguitur: & lib. de sang. mis. 1. Sic itaque affectos agrotos expedit usque ad animi deliquium agere, noui enim quodam ipsorum ex animi deliquio necessariò perfrigeratos.

Sed contra superiorum doctrinam obstant plura. Primo. Si phlebotomia debet celebrari, vel propter plenitudinem, vel propter malitiam ipsius sanguinis, dicendum videtur, malitiam sanguinis apud Auicennam, non solum dicere purredinem ipsius sanguinis, sed etiam huius permixtionem cum pravis succis, & ita comprehendere cacocheimam. Præterea, quomodo verum erit, quod Galenus afferit, plethoram curari sanguinis missione, frequenti balneo, exercitationibus, frictionibus, fomentis, & inedia; vitiū autem succorum, purgatione, quæ cuique superanti succo sit accommoda, corrigi, nulla de phlebotomia mentione facta? Dic. Id non negat etiam in cacocheimia posse vtilem esse phlebotomiam, sed solum significat, in plethora, sanguinis missionem, & in cacocheimam, purgationem potissimum esse ex vaso.

Secundò. Nulla existente in corpore plenitudine, aut malitia sanguinis, sèpè utiliter sit sanguinis missio, vt quando totura corpus, aut aliqua pars eius contusa est.

& similiter interdum celebratur gratia præseruandi sanguinem à putrefactione, qua ratione in febre diaria ex obstractione, in qua tamen sanguis nec quantitate, nec qualitate peccat, concedit phlebotomiam Galenus 8. meth. 4. imò in magna penuria, & inanitione sanguinis, sèpè utiliter exercet, quemadmodum in copiosa hæmorrhagia.

Dic. Omnis phlebotomia, per quam præcipue intenditur vacatio, fit propter sanguinis multitudinem, vel malitiam, vel virtutem, quod Auicenna cit. loc. edocuit. Verum tamen hoc præsidium sèpè exercetur ob alias commodos vasis, vt gratia derivationis, vel reuulsionis, vel causa refrigerandi: & de huiusmodi venæ sectione argumenta sunt intelligenda, nec de ea loquitur Auicenna. Dic præterea, Auicennam intelligendum esse, de multitudine sanguinis, & malitia, quæ iam adsumt, vel debent adesse, idque vel in toto corpore, vel in aliqua eius parte. Quare facta notabiliter percussione in aliquo membro, sanguis emititur, quia licet in toto corpore, quantitate, & qualitate moderatus sit, tamen confluentibus humoribus ad partem percussam, dolore affectam, sanguinis copia deinceps ad eam irruit, ad quam cohibendam, commode sanguinis missio exercetur, vt scilicet pars præseruet ab inflammatione.

Sed expendamus coepitam de phlebotomia in febribus tractationem: *Vix in febribus, in plenitudine quoad vasa, liberalius sit sanguis emittendus, quam in plenitudine quoad vires*: Quando contenta in corpore, vt spiritus, corporis recrumenta, primæ, secundæ, & tertiae coctionis, & humores, in naturali statu, in quantitate, qualitate, & modo mixtione, mediocritatem, & temperiem conuenientem seruant, tunc animal viget, valet, & floret; contraria si accidit, animal ægrotat, & dolet, vt lib. de natur. hum. text. 19. disertè Hippocrates firmat.

Hinc sit duplex, hac de causa, in humoribus peccatum excitetur, plenitudo videlicet, & cacocheimia. Plenitudo, redundantia est omnium humorum ex æquo, seruata veteri proportione, vel solius sanguinis. Ita definit Galenus 2. sec. loc. cap. 1. post princip. Nomine sanguinis, non est intelligenda sanguinea massa, vt nonnullis placet, affirmantibus, ex alimentis solùm non generari, sed semper alios humores gigni, ob diueritatem partium, quibus constant alimenta; indéque non posse accrescere sanguinem, sine reliquis humoribus affluant. Sed hoc falsum est: nam si in hac definitione, nomine sanguinis massam sanguineam intelligeret Galenus, nagationem committeret: & quamvis verum sit, ex quolibet alimento, quando non corruptum in iecore, sed concoquatur, simul cum sanguine reliquos humores generati, ex quois inquam, quantumvis intemperato, vel temperato, generatur tamen plus vnius humoris, quam alterius, ex alimentis, pro natura temporis, vt lib. de natur. hum. text. 32. cum sequentibus protulit Hippocrates: Qua ratione pituita, hyeme accrescit, vere sanguis, ætate flava bilis, autumno sicca melancholia; & pro diuersitate alimentorum: Sic plus vnius, quam aliorum humorum in corpore redundat, & pro diuersitate temperature iecoris, aut totius. Hac ratione corpora temperata, quæ iecut habent temperatum, ex alimentis temperatis, plus sanguinis, quam aliorum humorum, seruata veteri proportione, generare solent, possunt in plenitudinem incidere, quæ est redundantia solius sanguinis, vt quartum humorum significat: Nam quando accrescit aliquantulum sanguis, & vna cum ipso vnu humor exsuperat, non vocatur simpliciter plenitudo, sed cum adiectione, plenitudo biliosa, si bilis accrescat, vel pituitosa, vel melancholica, vt 2. sec. loc. notauit Galenus.

Deinde plenitudo duplex est, aut quoad vasa, aut quoad vires. Illa replet cavitates venarum, & arteriarum,

A ita ut tumeant, & distendantur, quæ plenitudo in habitu Athletarum reperitur, qui non simpliciter bonus dicitur, quia periculosus est, & ideò illicet soluendus, 1. Aph. 3. petulit, tamen enim, ne vasa præ mole nimia rumpantur, vel suffocetur calor, cum præ copia non adit locus vacuus in arteriis, ad recipiendum aerem; quo impedito, ille ob fuligines retentas, extinguatur diffusari prohibitus, aut timor sit, ne natura præ onere gravata, humorem, ad partem aliquam principem propellat, & subita adit obmutescit, vt Hippocrates prædixit, 4. acut. text. 23. ex nimia repleione vasorum, & arteriarum prognata.

Altera est plenitudo quoad vites, quæ non replet vasa, sed vires premit & grauat. Auicenna 2.1. dol. 3.

B cap. 6. agens de repleione quoad vires, in ea non esse peccatum in quantitate, sed in qualitate asseuerat, & idò humores esse inobedientes, & superare naturam confirmat. Contrà Galenus 2. Aph. 17. & 1. de diff. feb. cap. 73. ante fin. plenitudinem quoad vires, sine corrupienda possit incipere arbitratur: id enim quod mediocre est, quantumvis vtile sit, virtuti languide multum, & molestum appetit. Quare celerrime hæc plenitudo sollet secundum qualitatem immutari in corruptelam, vt cit. loc. Galenus edocuit; cùm enim virtus langueat, & opprimatur, non potest regere humorum, & transmutare vi decet, qui non diffusatus, nec à natura gubernatus, facile purrescit.

C In plenitudine quoad vasa, vites nec premi, nec grauari solent, nam sicuti humorum, & carnis moles accrescit, sic augentur vires, quoniam partes nutritur recte, & suas perficiunt operationes, & hac ratione roborantur vires, & multò sunt robustiores, vt lib. de plenit. c. 7. notauit Galenus, reprehendens Erisistratum, & Asclepiadem asserentes, semper in plenitudine vires augeri, quod falsum est: nam interdum antea plenitudine, minuuntur vires, & minuta plenitudine augentur. In plenitudine tamen quoad vires, premuntur vires, quia accrescit humorum quantitas, non accrescente robore virtutis; quando quantitas humorum non accrescit, sed eadem permanet, & virtus dissoluitur, necesse est, virtutem premi, & grauari: utrumque contingit in plenitudine quoad vires, vt lib. de plenit. cap. 10.

D confirmat Galenus. Ex his constat, quantoperè hallucinentur asserentes in plenitudine quoad vasa, vires premi & grauari, sicut in altera plenitudine, hac ratione solùm innixi, quia natura cavitates venarum, & arteriarum concessit illis, iuxta tenorem propriæ virtutis: igitur si repletur & distendantur, vt grauenter, & premantur est necesse. Sed hi à Galeni, & Auicennæ inente, imò à communī Medicorum voto, & veritate recedunt: quoniam recte colligebant, si in plenitudine quoad vasa, vires non accrescerent, iuxta multitudinem tenorem, vt supra ex Galeni mente demonstrauimus. Igitur recte semper multitudinem tolerabunt.

E Plenitudo quoad vires multiplex est, altera refertur ad facultatem animalem, quæ ex difficultate sensus, & motus agnoscitur. Altera ad vitalem, quæ ex inæqualitate pulsus, & ordinis perturbatione dignoscitur, vt lib. de plenitudine, cap. 4. & 11. in princ. & latius lib. de pulsib. ad tyrones, cap. 11. & 2. de caus. puls. 1. in fin. & 3. de caus. puls. cap. 6. Galenus admonuit: quibus locis docuit agnoscerre facultatem oppressam præ onere, ab ea quæ languet per essentiam; & plenitudinis quantitatem inæqualitatè pulsus, magnitudine & paritate, crebritate & tarditate, frequentia & raritate, vehementia & languore, ordinisque perturbatione dignoscere demonstrat: Nam tunc plenitudo est maior, quando pulsus inordinatus: & quando pulsationes parus & languidae, sunt copiosiores, minor est perturbatio: & si pulsationes magnæ, & vehementes sunt copiosiores, minor est noxa, & plenitudo minor. A A a 4. Plenitudo

Plenitudo, quæ ad facultatem naturalem refertur, nullum habet signum artificis, quo possit cognosci, auctore Galeno lib. de plenit. Nam etiam Galenus i. ad Glanc. 14. & lib. de sang. mis. cap. 6. affirmit, statum facultatis naturalis agnoscendum esse, ex nutritione, colore recrementis primæ, & secundæ coctionis, certum est, ab illis nullum euidentis indicium sumi posse, cum illa indicia non solum in plenitudine quoad vires, sed in cacoymia sèpè appareant. Similiter ex grauitate sensus, & motus, non potest cognosci, quoniam venæ obscuro sensu præditæ sunt, & vix illa grauitas appareat, quia in corporis profundo sita est, lib. de plenit. cap. 9. in princip. notauit Galenus: quo loco satis esse iudicavit, hanc plenitudinem, ex inæqualitate pulsus, & ordinis perturbatione agnoscere, quia intor venas, & arterias mutua est communicatio, venæ enim arteriis, & arteriæ venis permiscuntur, vt Galenus affirmat lib. 16. de usq. part. cap. 16. in med. Quare quando plenitudo est in venis, reperitur etiam in arteriis, & sicut grauitat facultatis naturalis, sic etiam vitalis. Hoc tam eni amaduerti non potest, quando humores contenti in venis sunt crassi, tunc enim arteriis communicari nequeunt: quare perpendenda sunt alia signa, ex mente Galeni loc. cit. quæ ex sensu grauitatis, virio coloris, nutritionis, recrementorum primæ, & secundæ coctionis, deponuntur.

Plenitudo quoad vasa, debet agnoscere ex tumore venarum, tensione dolorifica circa manifestam causam, robore virtutis, modò affectus febrilis non præcesserit, nec animi pathema calor siccum, vt ira, aut exercitium, balneum, frictio, aëris insolitus calidi. Agnoscerit etiam ex suppressione aliquius vacuationis consueta, vt & ex venere, lucta, exercitio.

Vtraque plenitudo intra limites sanitatis reperiatur interdum, vt lib. de sang. mis. Galenus notauit: nam quemadmodum qui onus gestat, non statim cadit, sic qui vtraque plenitudine laborat, non illicè ægrotat. Minantur haec plenitudines morbos, nisi illis vacuatione celeriter succurramus, & hoc insinuabat Hippocrates, lib. 2. Aph. 5. dicens: Spontanea Lissitudines morbos pronunciant.

His suppositis, quæ necessariò in tractatu de phlebotomia in febribus celebranda, erant præmittenda, questionem solue hoc modo. In vtraque plenitudine, vitissimum remedium, est phlebotomia: sed in plenitudine quoad vasa, celerius accedendum est ad sanguinis missionem, & tantum extrahendum, quantum exigit plenitudo, quoniam in hac, maius adeit virium robur; in plenitudine quoad vires, minus, in illa enim premit cum obstructione putrido, quæ non ita liberali sanguinis missione curatur, cum aliis indigeat remedis deobstruentibus, & comtemperantibus: quare ad spatium curationis aliquid debet reponi, 11. meth. 14.

In plenitudine hac, ægri in periculum suffocationis non ita incurunt, & ob id festinanter sanguis non est detrahendus; qua ratione in synocho puri aliquid sanguinis, qui solidis animalis partibus proprium est nutritum, est relinquendum, & non ex toto vacuandum. Nec obiicias serum illum synocho puri laborantem, descriptum à Galeno 9. meth. 4. quem vena facita vñque ad animi deliquium, pessanuit: id enim effect, quia iuuenis erat, & robustus, & protinus cum humorum putredo incepserat, sanguinis detractionem molitus est.

Ilicè ergo, & sine cunctatione, in plenitudine quoad vasa, detrahendus sanguis, quo remedio nullum certè commodi, & cuius vim nullum medicamentum purgantis genus imitari, aut asequi, multo que minus vincere valer. Quare Avicenna 1. 4. tract. 2. cap. 45. de curatione febris sanguinis loquens, sic ait: Euacuatio non est aliqua sicut phlebotomia: & Galenus 9. meth. 4.

cum dixisset in synocho imperti validi existente virtutē, & ætate permittēre, expedire sanguinem vñque ad animi defectum emittere, si bdt, hoc præsidio omisso, ita fabricantes in summum discri men venire, nisi eos vel virium robur, vel largum sanguinis præfluum, vel sudor copiosus, ex manifesta pernicie cripiat.

Quapropter ne mirearis Galenum, si magis solicitus fuit, in demendo sanguine confertim in plenitudine quoad vasa, quæ in plenitudine quoad vires, cum illa plurimis periculis sit obnoxia: cum enim vasa ad immodicam accedunt repletionem, vt 9. meth. cap. 5. Galenus prædictus, tum pertumpere vasa, tum recludere solet, verendaque symptomata inducit, nempe obtrusionem, distentionem, tumorem, ruborem. Firmat lib. 2. de natur. human. com. 1. dicens: Quæ ad vasa dicuntur plenitudo, & ora apparet, & disruptus ipsa vasa, & aliquid mortem subitam inducit, si forte pores corporis in rotum obtraherit. Hoc modo intelligendum est Celsus lib. 2. cap. 2. in hunc modum scribens: Ergo si plenior aliquis, & speciosior, & coloratior factus est, suspecta sua bona habere debet, quæ quia nec in eodem habita sustineret, nec viri progreai possunt, ferè retro quasi ruina quadam renosuntr.

Vt enim his dimissis, aliud argumentum, & difficilius, aliud enucleandum exequamur, querentes: Vtrum affectus in genere, experientia in febribus per se vena sectionem, sint solum tres? Respondet Galenus eleganter, lib. 9. meth. cap. 11. dum sic ait: Memineris vero mihi ad ea quæ dicuntur sunt, quorum causa vena sectio petitur. Nam quoniam bac sanguinis vacuandi causa adhibetur, sanguis autem inutilis natura est, viri probi hanc administrari conuenient, sic ut quod inutilis natura sit, semper. Et autem sanguis natura inutilis bifariam, vel cum propriam qualitatæ ad vngue non seruat, nec amplius nutritre sicut prius, cum virilis esset, potest; vel cum ita multisudine crevit, ut aut vires premat, aut tunc venas, tum arterias, vel distendat, vel fundat, vel obstruat. Ac in his quidem missis sanguinis virilis est, cum vacuantum præsidiorum una: in aliis, cum quod humorum vehementiorem impetum ad diversam partem resiceret, vel ad latera derinet. Postulat autem semper valentes vires, quæ modo vacuationis eius respondent. Ad hec igitur respicientes, sanguinem detrahimus, alias seruimus, alias bis, vel ter, vel sepius, ut in sequentibus patet. Hactenus aurea Galeni auctoritas, quam iure merito memoria sempiterna contineri præcipit, utpote quæ brevibus persistat tres dictos affectus, per se vena sectionem expostulantes, & eam semper & perpetuo indicantes.

In vniuersum ergo tres, citato loco proponuntur affectus, quorum causa vena sectio expetitur, videlicet plenitudo sanguinis, vitium sanguinis tale, ut inutilis natura sit sanguis, siue actu, siue potentia propinquus, & motus, seu impetus sanguinis præter naturam fluentis, ad aliquem locum. Atqui in lib. 2. Hist. Princip. Medic. hist. 19. subnotauimus, toto celo aberrare illos, qui sibi falsò persuadent, Galenum voluisse, solam plenitudinem cum scopis postulare vena sectionem vacuatoriam, minimè verò hanc requirere sanguinem vitiosum, seu corruptum, sed huic deberi reuulsoriam vena sectionem, non vacuatoriam, cum hæc opinio menti Galeni sit aduersa valde: Nam lib. eodem, cap. 10. clarissima suam exponit sententiam in hunc modum: Quod corruptum est, id alienum à natura est, quod tale est, id est auferendū dictat: affectus namque corruptela vacuanum esse præcipit, idque vena incisa, vel purgatione, &c. Sanguis ergo qualitate peccans, naturæque inutilis, vacuationem indicat, & postulat.

Porrò demonstramus apertius, sanguinem inutilem, & vitiosum, præsente, aut futura magnitudine morbi, & virium robore, primo, & per se indicare in principio morbi, sanguinis detractionem, deinde concocto morbo, purgationem: Nam si quod corruptum est, se auferendum

nem, nempe collatione facta ad magnum virium robur. Hinc constat Galenum disertè dixisse, lib. art. med. cap. 89. putridos humores in vasis indicare alterationem, & vacuationem, hanc quidem per venæ sectionem, per menses, per clysteres, &c.

Accedamus iam ad alia fundamenta, quibus potest confirmari, sanguinem inutilem, & vitiosum, seu corruptum, nusquam postulate venæ sectionem, nec eius ratione, vñquam sanguinem esse mittendum, præsentibus etiam scopis. Primum desumitur ex Galeno 11. meth. cap. 8. docente curare, & evacuare quæ putruerunt, nulla sectionis venæ mentione facta, in §. At vacuationem illius per urinam, dietationes, vomitum, ac sudores molliemur, &c. Et sequenti capite: Ergo expellenda quæ putruerunt, per urinas, alium, & sudores sunt. Quod si ad os ventriculi, impetum aliquando capiant, etiam per vomitiones.

Cæterum, eti alij aliter respondeant, mihi præcipuum argumentum esse videatur, quippe in præsenti contextu reticet in particulari venæ sectionem ad vacuationem putridi, & corrupti sanguinis, quia iam satis supérque ad id, eam in superioribus commendauerat, lib. 9. cap. 10. & 11. & ad vacuationem vitiosi sanguinis, 8. meth. & cit. libro, etiam venæ sectionem comprehendenter, ad educenda putrida, omnium efficacissimam, dum ait in genere, quod iam corruptum est, omniratione vacuandum; aliarum autem meminit vacuationum, quia de iis hucusque mentionem non fecerat, vt doceret non solam venæ sectionem, ad vacuandos putridos humores sufficere, sed aliis etiam opus esse, quæ vacuant per urinas, feces, vomitum, & per sudorem.

Obtrudes deinde hoc modo. Venæ sectio simul evacuat vtile, & inutile; at purgatio vitiosos solum humores, & putridos. Sed aduertere debes, existente vñrum robore, & morbi magnitudine, in principiis febrium maximè, hoc est, toto cruditis tempore, longè præclatius iuagementum subsequi ex venæ sectione, vacuato putrido sanguine, quæ nocumentum ex vacuatione innoxij, & ex aliqua vitium jactura. Sed & expurgatio non solos sinceros, putridos, & vitiosos succos educit, imò solum aliquos viles, & non putridos.

Hoc modo promiscue, & citra delectum, Agaricum attahit pituitam, tam putridam, quæ non putridam, atque etiam bilem, & tamen maius sequitur commodum, ex vacuatione putridi, quæ ex vacuatione vñrum, & virium resolutione, detrimentum. Sed quia de his, ut teor, satis supérque agitauit, ne actum agere videar, ad scopos venæ sectionis, quæ in hoc capite me spectant, iam accingor, quærentis.

Vtrum ad celebrandam venæ sectionem, tres scopi sint necessarij? Principio itaque, vt à notione nominis auspicietur, aduertere oportet, nihil aliud dici scopos sanguinis detractionis, quæ requisita, vel conditio nes, intentiones sanguinis missionis exercenda, sine quibus illa methodice administrati, nec debet, nec potest, ad quas potissimum Medici attendere debent, ne aberrare contingat. Sumitur autem à sagittariis scopi denominatio, quippe qui sagittas suas dirigunt ad scopum.

Scopi ergo præcipui sanguinis detractionis, sunt ex 4. acut. 19. & 4. meth. 6. morbi magnitudo, virium robur, & ætas florens, sine quibus nusquam sanguinem mittere licet. Nos referimus hos scopos ad duos duntaxat principes, & præcipios, ad morbi magnitudinem, & virium robur: Nam serum ætas, in virium verbo comprehenditur, apud Galenum lib. de curandrat. per sang. mis. cap. 8. ob idque illis non mittitur sanguis, quia non valent vires; si enim fortè in iis robustæ sint, existente morbi magnitudine præsenti, tuto ea celebrari potest, vt concludimus ex Galeni mente, lib. 1. Hist. Princip. Medic. hist. 5. Ac pueros ante decimum quartum annum,

annum, non excludi à sanguinis detractione, nec ipsum A Galenum eos ab hac vacuatione arcere, vbertim diximus lib. 1. Hist. Princip. Medic. hist. 80. Sed dimittamus isthac de pueris, iam dilucidè eo loco agitata pro Galeni tutela, & rem aliùs exequamur.

Illa ergo tria sunt, quæ venæ sectionem indicant, alio tamen, atque alio modo: Nam magnitudo morbi eam indicat, quia pro sui medela efflagitat; virtus robur indicat, quia non prohibet, sed permittit, quod contraindicare dicimus, non quia repugnat, sed quia contrario modo indicat, sic explicante Galeno lib. de sang. mis. 13. in princip. & 1. acut. 45. Atas flotens indicat, quatenus virtus statum ostendit, quod coindicare dicitur. Agamus primò de magnitudine morbi.

Galenus lib. de totius morb. temp. cap. 5. affirmit, omnem morbum ex natura sua habete magnitudinem, quoniam vim infert naturæ, & illius actionem laedit: dicitur tamen magnus, vel in propria specie, vel facta comparatione ad vires, quia illis est superior. Triplex ergo proponitur à Galeno lib. 4. meth. cap. 6. & 7. morbi magnitudo: alia enim sumitur ex magnitudine substantiæ, alia ex partis præstantia, alia ex cacoethia, seu malignitate. Quocunque modo sumatur magnitudo ad venæ sectionem, morbus debet esse magnus: Nam etiamsi in propria specie morbus sit exiguis, si in parte principe constat, aut malignitatis sit particeps, virget hac ratione multò magis, quam ille qui magnus est in propria specie, & ideo magno remedio indiger, qualis est venæ sectio. Nam quando exiguis est, & lenis, neque venæ sectione, neque externo indiget auxilio, vt dicebat Galenus lib. 1. de loc. affect. c. 2. in fin. Quinimò etiamsi acutus sit ex natura sua, quando mitis est, venæ sectionem non efflagitat. Hac ratione dixit Hippocrates, in acutis morbis, si vehemens videatur morbus, quam doctrinam 2. acut. 1. & 6. epid. sect. 3. com. vlt. ipse confirmat.

Venū rogabis: *Venū per magnitudinem morbi, acutes sit intelligenda?* Nam febris hectica, diaria, principum partium intemperantia, jecoris scirrhos, cœdema magnum alicuius partis externæ, sunt morbi magni, qui venæ sectionem non expostulant. Igitur magnitudo morbi, non est scopus requisitus ad venæ sectionem. Nec afferas, in his affectibus vires non constare: nam cum plurimi eorum, vires perspè solent esse valentes.

Non desunt, qui sibi persuadeant, per magnitudinem, esse intelligandam morbi acutem, quia Galenus 3. acut. 19. confundit magnum cum vehementi, & morbus vehemens ille dicitur, qui magnam vim habet, & celeriter mouetur, & in hoc consistit vehementia, vt docet Galenus 3. de diff. puls. cap. 5. At morbus acutus ille est, qui magnitudinem habet, & celeriter properat ad statum, 2. Aph. 19. Igitur pro morbo magno, acutus intelligendus est. Hi plenè falluntur: hoc enim concessio, sequeretur morbos chronicos non curari venæ sectione, cum opponantur acutis, quod est contra Galenum 4. acut. 19. plurimos chronicos morbos venæ sectione indigere affirmantem, quando prædictis subiacent scopis.

Objecta hoc modo dissolues. Morbus magnus ex natura sua, solum indicat magnum remedium, sicuti est venæ sectio, purgatio, vehemens alteratio: at tamen hoc, vel illud remedium distinguendum sit, est petendum ex parte affectus, & natura causæ, vt latissime lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 6. Galenus explicuit: Nam in morbis plenitudinis, utiles est venæ sectio, sicut in morbis cacoethiæ purgatio, Galeno auctore 4. Aph. 47. & 1. Aph. 23. in fin. & lib. de sang. mis. cap. 7. quibus locis præcepit considerare, qualis sit humor, qui exacerbari solet, vt hoc modo, vacuatione præcautio per venæ sectionem recte celebrari possit: quod firmavit cap. 6. antecedenti, §. De secunda vena consilio

initio, &c. cùm prædicti affectus, etiamsi sint magni ex plenitudine non orientur, ideo venæ sectionem non expostulant.

Venū contra hanc doctrinam plura supersunt obiecta, querendūque est: *Venū citra plenitudinem, sanguinis missio possit celebrari?* Nam Galenus lib. de sang. mis. cap. 3. in princip. sine plenitudine sanguinem emitit, in inflammationis principio, quæ ob iustum, dolorem, aut partis debilitatem concitatur: & cap. 9. sequenti affirmit, scopus venæ sectionis, plenitudinem non admittere: & 4. meth. 6. & 4. acut. cit. reprehēdit Menodotum, qui solum in plethorica vocata syndrome sanguinem emittebat, cùm citra plenitudinem sanguis sit detrahendus, quando aliqua pars distorta est, aut quicquam cecidit ex alto, aut plaga est percussus.

Secundò Galenus 11. meth. 15. saluberrimum iudicat in omnibus febribus venam scindere; non tamen quælibet febris ex plenitudine concitatur, aut in ea adest plenitudo. Tertiò. Quomodo Galenus præcipit ad eligendam venæ sectionem, aut purgationem vtendum esse distinctione: si idem 4. de san. tnend. c. 4. ante fin. affirmit, quod quando opus est venæ sectione, impeditur tamen propter ætatem, virtum imbecillitatem, aut timiditatem ægroti, tunc aliud largius sit mouenda: & 4. meth. 6. plenitudinem sine venæ sectione posse corrigi inculcat, nam prodesse solent frictiones, balnea, inedia, & purgatio. Igitur non est opus distinctione. Accedit axioma Aucennæ, 10. 3. tract. 5. cap. 2. ad fin. Soluionem ventris omni die factam, à phlebotomia exsuffare, affirmantis.

Solute hoc modo obiectionem primam. Sanguinis missio exercenda est præsente plenitudine, quando remedium est vacuatorium; quando vero exercetur reuulsionis gratia, vt in citatis exemplis, citra plenitudinem celebrati potest, imò in affectu contrario plenitudini. Ad secundam dic, locum Galeni 11. meth. intelligendum, facta suppositione, quod adsit sanguinis abundantia, vt constat ex ratione, & ex particula illa, vt prædiximus supra, videlicet in calce cap. 9. eiusdem libri.

Ad postremam dic, quod quando adest plenitudo, & nullus morbus grauis præsens est, venū ex interuallis solet corripere, protinus opus est venæ sectione, vt illius generatio prohibeat. Quod si ex interuallis non inuidat, neque multitudo sanguinis crassi adsit, neque homo sit intemperans, citra venæ sectionem corrigi potest inedia, frictionibus, & balneis, ex Galeno lib. de sang. mis. 10. Quando morbus grauis est, & prætermittitur venæ lectio, tunc opus est medicamento, quod aluum soluat, quoniam posthabita venæ sectione, sanguis putrescit, cuius pars tenuis vertitur in bilem flauam, crassa in atram, qui humores iam indigent purgatione. Ex hac doctrina intelligitur locus Aucennæ, 1. 4. tract. 2. cap. 7. dicentis: *Et quum postponitur phlebotomia, non est amplius intentio.* Quando plenitudo est vel biliosa, vel pituitosa, aut melancholica, tunc sanguinis missio, & purgatio valde præstant: & si ob aliquam causam prætermissa fuit sanguinis missio, optimum est consilium, medicamento purgante aluum subducere, vt videlicet facta euacuatione alterius humoris peccantis, exonerata natura, & potentior reddit, sanguinis plenitudinem in nutritionem partium absunt, vel insensibiliter digerat.

Secundus scopus, est virtus robur. Hujus non potest certus gradus præfiniri, sed experimento, & prudentia illud debet Medicus præcognoscere, conferendo morbum cum virtute, & prouidendo quæ post vacuationem ægrotanti contingere possunt: oportet etiam adesse robur, quod non modò possit sufficiere præsentem vacuationem, sed etiam ea, quæ probabile est, postea ægro posse supervenire. Quare virtus robur non tantum exigitur præsens, sed etiam immensis,

venū

A requisitos, in medium afferamus, querentes: *Venū in febribus plures præter tres ab Hippocrate propositos, ad venæ sectionem sint contemplandi? quoniam Galenus 4. de rat. vlt. in morb. acut. com. 19. in fin. reprehēdit auctore in illius libri, eo quod prætermiserit cœli statum calidum & siccum, qui prohibet venæ sectionem: & lib. 11. meth. cap. 14. §. Et omnino quidem non mittes, &c. in tempore æstuoso, cœli & statu calidis & siccis, affirmat non esse sanguinem mittendum: & lib. 1. ad Glauc. cap. 14. post princip. idem docet: Quo loco addit, consuetudinem magnam vim habere ad euacuationem, & sicuti in consueis intrepide vacuationes exercemus, sic in disfuetis minime, etiamsi reliqua hottentur: & in lib. 9. meth. cap. 5. ante fin. inter ea quæ dehortant venæ sectionem, non solum constituit ætatem puerilem, cœli statum calidum, & siccum corporis habitum, verum os ventriculi imbecillum, aut admodum tensile, aut amara bile abundans. Præterea gestatio pueri in utero prohibet sanguinis missionem, ex Hip. 5. aph. 31. Ergo plures alij scopi sunt assignandi.*

Dic, alios esse scopos sanguinis missionis, alios quantitas sanguinis extrahendi: nam priores sanguinem esse mittendum indicant, quantitas autem extractionis sanguinis non solum deprehendit ab his, sed à plethorica dispositione, suppressione alicuius vacuationis, viuctus ratione. Et 1. ad Glauc. 14. proponit symptoma, quæ quantitatem sanguinis vacuandi minuere solent, veluti est vigilia, conuslio, dolor, consuetudo, vel disfuetudo, quæ cùm virtutis, & plethora dispositionem significant, quantitatem indicant; & 11. meth. 14. post med. adiungit putredinem, & obstructionem, quæ omnia minus esse vacuandum indicant, quæmæ gradiūtudo commonet, quia cùm non curentur per sanguinis missionem, sed per alia auxilia, ne cogamur intempestivæ nutritre, ad curationis spatium aliquid sanguinis relinquentum est. Quando igitur plura ex his conuenient, quæ solent sanguinis quantitatem immittunt, omnino prohibent venæ sectionem, vt cœli status calidus siccus coniungatur cum simili regione, & natura corporis habitu raro, & molli. Hoc modo locis citatis est Galenus interpretandus.

Consuetudo non indicat necessitatem vacuationis, sed solum tolerantiam, vt lib. de consuetud. ad fin. Galenus affirmit. Dissuetudo non tollit necessitatem, sed difficultem tolerantiam insinuat. Quare quando Galenus affirmit, dissuetos non esse euacuandos, etiamsi reliqua suadent, intelligendus pro morbi magnitudine, & plenitudinis ratione.

E Gestatio fetus in utero, non prohibet venæ sectionem, sed solum minutum quantitatem, quia foetus est species vacuationis, lib. de ven. sect. aduers. Erasif. cap. 5. Quare si utero gerens graui morbo prematur, phlebotomia est in minori quantitate, & non tantum sanguinis extrahendum, quantum exigit dispositio, quænam aliiquid relinquentum est foetū, sanguinem absumi. Ex iis patet, grauidam abortum facere, si illi pro ratione morbi sanguis extraheatur: de quo instituto copiosam legi disceptatione, lib. 1. Hist. princip. Medic. Hist. 32. & lib. 3. Hist. 22.

F Cruditatis ventriculi, & corruptela, siue sit ventriculo, siue in primis venis, & faciem retentio in febribus, solent differre venæ sectionem, non tamen impedit, nisi affectus vrgeat acutie sua, vt Galenus inquit lib. 9. cap. 4. ante med. & lib. de sang. mis. cap. 10. & Auc. 14. cap. 10. ante finem. §. Scito præterea quod phlebotomia, &c. Num autem cruditas venarum impedit venæ sectionem, ac si sanguinis missio sit de genere eorum, in quibus expectatur concoctio, lege lib. 1. Hist. princip. Medic. Hist. 4.

Illud vero in calce huius capituli, ad praxis valde necessarium, animaduertere oportet, circa propinquos venæ sectionis scopos: *Venū per se ipsa, & per se soluta indicente.*

n dicent vene sectionem? Responde negatiū: nam per accidentis indicant aliquando venæ sectionem, & aliquid purgationem. Nam 4. meth. 6. scopos indicate sanguinis missionem vel purgationem faciet: quod intelligit non per se, sed ex accidenti, aut mediate, nempē ratione affectus coniuncti, indicant per se venæ sectionem, vel purgationem.

Quapropter improbabile est afferere, semper, & perpetuò hos scopos ex accidenti indicare venæ sectionem, quod sic confitmo. In curatione, summa indicatio contraria est. Sed magno morbo non est contraria sanguinis missio, magis quam purgatio. Igitur. Patet, quia venæ sectio est auxilij species, magnitudo morbi est quantitas, aut intensio. At quantitati quantitas opponitur, non species. Ergo magnitudo morbi per se non indicat sanguinis missionem, sed tantum magnum auxilium; non hoc certum, aut illud: Ex magnitudine enim morbi, illa solum sumitur indicatio, quam Hippocrates 1. Aph. 6. his verbis proposuit: *Extremis morbis, extremè exquisita remedia optimam sunt.* Quare similiter magnis morbis, magna remedia conueniunt. Igitur sanguinis missio indicatur per se, à qualitate, aut à specie affectus; ex accidenti, à magnitudine, quia magnum auxilium est. Hoc firmat Galenus lib. de sang. mis. cap. 6. §. De secunda vena consilio in iusto, pra oculis habentes principales hosce scopos, nempē plenitudinis tam quantitatem, tam qualitatem, & virium robur. Denique non proinde sanguinis missio necessaria est, quia magnitudo morbi, cum virium labore coniuncta est, sed quia corpus laborat aliquo eorum affectuum, qui sanguinis missionem expostulant.

Pergamus vlt̄. Galenus 1. Aph. 2. in vehementi dolore, cum summo virium labore, quale postulant vacuationes factae ad animi deliquium, docet prius faciendam esse distinctionem, an id missione sanguinis, an purgatione exerceri debeat. Igitur magnitudo affectus, cum virium labore magno, non semper indicat venæ sectionem, sed interdum vberem purgationem.

Rursus. Magnitudo morbi, & vitium robur, semper indicant ex accidenti vacuationem, quia iis scopis praesertibus, perpetuò, adest affectus, vel indicans per se venæ sectionem, vel purgationem. Expressa, & præclarata est Galeni sententia, 4. meth. 6. ad finem ita habens: *Præberi tamen vacuandi indicationem, ab ipsa agitundinis vi, seu magnitudine, in eo libro non diximus, quia longiorē demonstrationem hoc requirebat:* & proinde iure admittatur Hippocratis soleritiam *in iusto capitio*, quod in omni morbo, indicationem sumat à magnitudine affectus, longa quippe retum obseruatione, & demonstratione opus est, ad hoc ut intelligeret verum esse, & perpetuum dogma in arte medica, magnitudinem morbi, & vitium robur, semper indicate venæ sectionem. Pronunciatum hoc esse verissimum, confirmat in *medio capitio*, dicens: *Nunc illud docere volo, tum ipsam morbi siue magnitudinem, siue vim appellare liber, pro indicatrixe quadam sanguinis detrahendi, vel purgationis adhibenda statuendam esse.* Tum vero Hippocratem, hanc omniam quos nouimus, primum indicationem adiunquenisse. Ex quibus coram dilecide, hos scopos indicare sane vacuationem, sed interdum eam sanguinis detractione factam, & quandoque purgatione.

Praetera. Morbi magnitudo non indicat per se, sed per accidentem, seu per aliud, vel mediatam, ratione scilicet affectus coniuncti, per se postulantis purgationem, vel venæ sectionem, ut manifeste explicuit Galenus lib. de sang. mis. cap. 7. dicens: *Eadem ratione in quibus pars quapiam grauior ista est, aut utcumque incipientem habet inflammationem, etiam magnam fore suspicamus, curacionem ab inanitione auspicamus, aut purgatorio medicamine exhibito, aut vena incisa, prope nimurum alterum alterius magis conuenire videatur.* Hac Galenus, quæ abunde

A sufficere poterunt, ad conuellendam opinionem eorum, qui semper, & perpetuò illos scopos per se indicate venæ sectionem, assuerant.

Insuper. Afferere nusquam dari morbi magnitudinem cum virium labore, quod tolerare possit venæ sectionem, quin detur simul effectus per se indicans venæ sectionem, & vena sit secunda, est profecto Galenica doctrinæ, rationi, & experimento oppositum. Nonne sapè sepe effectus maximus flatuosus colicus effectus, cum virium labore austro, quin sit necessaria sanguinis detracitio? in modo solet esse nocentissima, nisi coniungatur alius effectus, per se venæ sectionem expostulans, quique magis vigeat. In modo ex Galenica sententia manifeste constat, cum virium labore austro, & morbi magnitudine, aliquando expurgandum esse, minimè sanguinem mittendum, nempē in effectibus magnis ex cacochymia extra venas, & ex cibo corrupto in ventriculo. Denique. In hydrope, alcite, & tympanite quandoque ita vires valent, vt possint magna remedia perferre, ut expurgationes cerebras, & paracentesis in alcite, & tamen nemo hos effectus venæ sectione curare audet, 4. acut. 1. 11. Non igitur semper apparentibus scopis, sanguis est emitendus, sed aliquando purgatio celebranda. At de his satis. Cætera de vsu, ac utilitate phlebotomiae in diuersis morbis, ut menstruatis, & febribus, lege lib. 1. Hist. princip. Medic. hist. 7. De ea, quam ad animi deliquium prisci facere consueverunt, cum commodo multo, lib. 1. Hist. 9. & de Arteriotomia in febribus, & aliis morbis celebranda, lib. 2. Hist. 4. De saluatellarum præstantia mita, pro febribus curandis, lib. 1. Hist. 4. In disenteria, præsentim adiuncta febris, lib. 2. Hist. 8. In hydrope, lib. 2. Hist. 1. De extractione sanguinis per hirudines, & scarificatas cucurbitas, lib. 1. Hist. 4. Plura sumus profaci.

C A P V T XVI.

De concoctione humorum ante purgationem.

D Iuinissimus Hippocrates sic prædictus, lib. 1. Aph. 2. 22. *Concocta medicari, aique mouere, non cruda.* Approbat Galenus in com. Eos vero qui sunt in aliqua corporis parte firmati, neque alio auxilio mouere oportet, neque medicari ante coctionem, tunc enim naturaliter ipsam habemus evacuationi adminicularem. Videatur siquidem ipsa post coctiones, humores discernere, & superfluitates expellere, quo in tempore sunt indicationes. Humores enim ad purgationem debent esse præparati, hoc est, tenues, & nullum lentorem participantes, hoc enim modo cum sint fluxui parati, sunt apti ad purgationem. Deinde foramina, per quæ debet fieri purgatio, debent esse aperta, & nullam habere obstructionem, & hoc est quod Hippocrates dicebat, 2. Aph. Corpora ubi quis purgare velit, oportet fluida facere, ut 1. Aph. 24. protulit Galenus,

Ex quibus deducitur aperte, ambo hæc que dicta sunt ad purgationem requiri, nec unum sine alio sufficere: Nam si humores concocti, & fluxioni fuerint parati, meatum autem adfuerit angustia, aut obstruictio; aut si hi quidem sint referati, laxioresque redditi, humores vero crudi, & ad fluendum inepti, prævæ, vitiosæque purgatio succedit: quo pæcto virumque consequi est necesse, in humoribus concoctionem, ac præparationem, & in meatibus laxitatem, & apetitionem, si vacuatio felicitate celebrari debet.

Vtrum vero humores sint ante purgationem concocti, dubitandum. Auicenna 1. 4. tract. 2. c. 7. sic ait: *Et in non evacuans materialam indigestam in calido, aut frigido,* nisi

nisi propter necessitatem. Fortasse enim multiplicatur vacatio alterius humoris non preparari cum digestione, ut evacueri; & fortasse vocet vacuatio maturationis; & fortasse permiscetur tam ea malignum cum bono, propere quod mouetur malignum absque digestione sua.

A & illius ordinem perueris: Nam purgatio fit medicamento attrahente, natura vero expellente, 1. Aph. 2. 4. hæc autem nonnisi coctum expellit, quem crudum cum medicamentum attrahere nitatur, reluctatur illa, & hac ratione commota pugna intra viscera, vites labuntur, tormina succrescent, intenditur febris, infestat delitium, dolor capitis superuenit, & anxietudine, vigiliisque oppressum corpus, nimis resolutur, & natura delecta, in posterum ad superandum morbum remanet inualida.

B Proxima est, ut explicemus: *Vtrum in febribus ad purgationem necessaria sit concoctio, obscura, manifesta, vel perfecta?* Triplicem enim concoctionem Galenus proposuit lib. 1. de cris. cap. 1. 7. Obscura, seu debilis, quæ non excludit principium; manifesta, quæ est signum augmenti; perfecta, quæ statum morbi ostendit. Et videtur quod non quælibet coctio sufficiat, sed quod debeat esse perfecta, quoniam Hippocrates præcipit concocta medicari, & non quæ concoquuntur, ut ait Galenus lib. quos, quib. & quando, cap. 3. qui humores firmatos, postquam fuerint concocti, esse purgandos assuerat. Igitur terminum, & perfectionem ad purgationem expostular. Deinde non alia ratione coctio necessaria est ad purgationem, nisi vt medicamentum habeat fauorem naturæ: cum igitur natura non adiumentetur, nisi perfecta coctione, quia expellit solum in fine coctionis, ut constat in perfecta crisi: Igitur perfecta coctio est expectanda.

C Hanc rationem magis dilucidè approbat Auicenna, 4. 1. cap. 4. ante med. §. Omnis præterea medicina, &c. Similem sententiam afferit 4. 1. cap. 3. §. Et quarta quidem est hora vacuationis, &c. Praeterea idem docet Hippocrates 4. acut. 4. 3. dicens: *Quibus in principio urina nebula, & crassa existunt, hos annentibus catenis subpurgare conuenit; quod si urina tenuis, tales non purgabis: & in com. docet Galenus, corporis purgationem esse vitandam, cum in humoribus cruditas adest, quod Hippocratem explicasse affimat, cum dixit, urina tenuis, tanquam haec præcoctionis notas habeant.* Hæc etiam doctrina potest confirmari ex Hippocrate lib. de medicam. purgantib. in fine, vbi docet, in acutis febribus non esse vtendum medicamentis purgantibus, nisi postquam quatuordecim dies præterierint: id est, postquam morbus fuerit concoctus, sic enim huiusmodi verba interpretatur. Galenus 4. acut. com. 64. Deinde 4. acut. 22. maxime reprobat vsum medicamentorum purgantium, inter initia inflammationum, quia cruda passio illis minimè cedit, cuius sententia meminit 4. Aph. 1. Sed coctio humorum in venis, similis est coctioni inflammationum, 1. feb. 6. Quemadmodum ergo inflammata, in principio non soluuntur, ita etiam in aliis morbis, in principio expurgatio facienda non est.

Hanc methodum recipit, & confirmat in prædictarum sententiarum commentariis Galenus, & amplius 1. cris. 9. vbi docens humores quietos non esse ante coctionem expurgandos, causam reddit, dicens hos purgantium medicamentorum tractioni difficulter obediens; nam hi retenentur à natura ad concoctionem, & locis in quibus detinentur, impasti adhærent. Aliam addit rationem, 1. Aph. 22. quia naturam habemus adminicularem, cum ipsa post coctionem humores discernat, & superfluitates expellat.

E Adiiciamus & hanc. Ante coctionem noxijs humores à bonis discreti, & separati non sunt, & sic viles simul cum noxijs vacuantur. Alia aliter confici potest ratio, ex Hip. 4. acut. 44. docente: *Venire ab initio cystere duces, sed medicamenta purgantia non adhibebis: nempē si ventre moueris, urina non maturabitur febrisque cura tum sudorem, tum indicationem in longum protrahetur tempus.* Quibus verbis insinuat, morbo crudo purgationem factam, coctionem impedit, & retardare: morbus enim materialis, citra coctionem humoris morbifici, solvi non potest: medicamenta vero purgantia debilitant vires, & coctioni aduerstantur; haec enim moderato calore, & quiete perficitur, at medicamenta purgantia immodicè calida sunt, 1. Aph. 2. & corpus exigit, 4. acut. com. cit. Impeditur ergo coctio, ac proinde citra crism, protrahetur febris, quoniam si citra coctionem evacuare, humorum noxijs insistas, naturam perturbas, & recidiva causa sapè esse solent, vacuentur, & ut quæ recidiva causa sapè esse solent, vacuentur, & ut

nullum appareat mortis periculum, ob dictas causas eo tempore, secundum Galeni doctrinam, 1. Aph. 22. perfecte concocto humore securissime administrari purgatio potest.

In morbis diuturnis, quia materiam ad unum criticum iudicium non reseruant, nec simul concoqui, aut expurgari possunt, & ob longitudinem morbi, & partium principalium imbecillitatem diu contractam, semper de novo humor accrescit, idcirco omni tempore purgatio potest concedi paulatina, quia humor ex interualis preparari, & idoneis medicamentis expurgari potest. Hoc enim modo natura efficere solet, quoniam crassos humores, à quibus morbi chronicci scaturiunt, paulatim concoquit, & paulatim expellit. Hippocrates verò lib. 4. aur. nomine principij, primos morbi dies intelligit, quo tempore in morbis acutis, concoctio manifesta apparere solet, & in biliosis nebula, propter levitatem & tenuitatem humoris, non solum manifestam, sed perfectam coctionem significat.

Illud etiam potest queri dubium: *Virum coctio humoris putridi sit diversa à coctione humoris semiputridi?* Dic in venosi generis morbis, teperitur pars humoris, quæ ex toto iam purruit, quæ vacuatione, hoc est, phlebotomia, & purgatione indigeret; pars semiputrida, quæ refrigeratione, ventilatione, & concoctione curatur. Idem affirmit Galenus lib. 11. meth. cap. 8. docens, omnino putridum vacuatione sanari; quod verò semiputridum, per motum, & perspirationem frigidam: putredinemque in viventibus, ad similitudinem fieri corporum non viuorum, quæ putreficiunt; primò enim putridum fecatur, & reificetur, semiputridum aëri frigido exponitur.

Neque hæc doctrina est aduersa ipsi Galeno, afferenti cap. 89. art. med. putridis humoribus sola coctione esse auxiliandum: nam curatio semiputridorum, quatuor modis perficitur, ex Gal. loc. nuper citatis. Primò, motu excitante innatum calorem, & refrigeratione extingueente aliquid extranei, non aliter quam semiputridis rebus confert motus similiter, & aëri expositio, cuius rei causa est, quia cum putrefactio fiat, excessu caloris extranei, & diminutione innati, refrigerantia caloris cohident excessum; & ventilatio innatum roborat & auger. Secundo, per ablationem dispositionis, quæ humorem ad putredinem aptum reddit, id est, caloris, & humiditatis, quarum qualitatum excessum retundunt acida, frigida siccá medicamenta, modò non obstruant: ventilationem procurant medicamenta aperientia, & rufacentia, quæ connuentes, & constrictos meatus deobstruant, quod cit. meth. explicitum Galenus, §. *Stipatum, densumque curatur relaxato eo, omnique ratione refracto.* Tertiò, per reducentia humorem ad mediocritatem temperamenti, & substantiae, ut sic natura facilius concoquat, ita Avicenna ait 1. 4. tract. 2. cap. 7. quod digestio quidem in grossa, est equatio eius cum subtilitate; in subili vero, aquatio eius cum ingrossatione. Quartò, per medicamenta augmentia calorem innatum, quæ in quantitate augent, & non in qualitate, ut sic perficiuntur, & concoquuntur, quæ moderato, & leni calore debent esse prædicta: in quem vsum proficiunt fomenta, balnea, vini potus, moderatum exercitium, frictio lenis, & emplastrum. Quæ qua ratione iuuent coctionem, diximus lib. 1. Hist. Princip. Medic. Hist. 66. Ex iis patet, sibi non contradicere Galenum, qui quatuor dictos modos, sub una coctione comprehendit.

Deinde duas sunt species concoctionis, quæ in nostro corpore fieri solent: videlicet ea, quæ simpliciter coctio dicitur, & elixatione similis est, quæ circa alimenta, & ea quæ benigna, & vicia sunt nutritioni, versatur, & hæc à calore in humido existente perficitur. Altera est matutatio, quæ succos crudos concoquit, & naturationi fructuum similis est.

Insuper, quando humoris putrent, & naturæ gra-

tiam nequeunt admittere, quia nullo modo possunt vinei à natura, statim à corpore sunt expellendi; quod enim immorantur diutius, ed magis putreficiunt. Hac ratione, corruptio in ventriculo chylo, illid per vomitum, vel aluum expellendus est, ut 4. de sanit. iuend. 3. Galenus edocuit. Si verò concoqui possunt, concoctio est tentanda, licet enim humor non fiat benignus, & nutritioni vtilis, tamen superatur, & vincitur, & cum minori molestia à natura expellitur; facultas enim expultrix, solum in fine coctionis operatur, 3. de dieb. decretor. cap. 8. post princ. & siue ab arte, siue à natura, commoda vacuatio fieri debeat, semper coctio procedere debet, deinde separatio. 4. Aph. 22.

Praeterea, Galenus 1. epid. sect. 2. com. 44. asseuerat maturationem morbi, esse coctionem eorum quæ præter naturam sunt, & coctionem nihil aliud esse, quam deductionem eius quod concoquitur, in substantiam concoquentis: nam natura nunquam sine suo frustratur, siue circa hanc, siue illam materiam versetur, semper enim aliquid vtile nutritioni reddit, & quando se rectè habet, & cibetum concoquendum illi est familiaris, plurimum est quod in substantiam partis redundat; quando pravia aliqua dispositione labrat, & nulla familiaritas intercedit, exiguum est quod in substantia concoquentis deducitur. Ex quibus fit manifestum, quænam sit coctio, quæ humoris putridi debetur.

Ea coctio quæ humoris semiputrescenti vtilis est, reductio est ad benignum: nam solus hic ad pristinam naturam redire solet, ut 2. Aph. 17. in fin. confirmat Galenus: cum enim caliditas aliena nondum fecerit separationem humidi à siccō, neque dissolutionem humidi vaporosi cui inhæret: caliditas propria, cessante actione caloris extranei, per alterationem contrariam, ad pristinam naturam reddit: contraria autem in humore putri, cum caliditas præternaturam non solum calficerit, sed iam humidum à siccō euidenter separauerit, & dissolutionem humidi excitarit, tunc licet extranea caliditas ab actione cesseret, impossibile est, ut ad antiquum statum reduci possit.

De hac reductione ad benignum, intelligendus est Galenus lib. art. med. cap. 89. cum inquit: *est alteratio, que facit cessare putredinem, manere eadem substantia.* Huius enim coctionis ope, incipiens putredo reprimitur, & remanet humor: qui alteratur, in corpore benignus, & nutritioni vtilis: neque ea definitio, coctioni humoris putrentis conuenit, quia tunc substantia illius rei quæ putreficit, non verè dicitur manere in corpore, cum alitioni sit inutilis, neque sub propria specie persistit, cum aliam formam acquirat, ut puris, aut alterius rei quæ puri assimilatur. Quare coctio quæ vtilis est humoribus putridis, differt ab ea, quæ semiputridis necessaria est.

Ex hac questione sequitur & alia, non minoris momenti: *Virum syrapi ante purgationem in febribus, ad concoctionem noxijs humoris sint concedendi?* Dic affirmativè: Semiputridus enim humor, & qui ad gratiam naturæ reduci potest, illorum vsum concoquitur, & preparatur: cum enim in acutis, & ardentibus febribus, humor exuperent biliosi, qui suo calore, mobilitate, acrimonia, tenuitate concoctioni repugnant, hos crassiores, & minùs mobiles reddere oportet, ne tantum negotium naturæ facessant, vel irrequiero motu per corpus agitati, in aliquam præcipuam partem possint decumbere: quare in uno loco quieti, promptius, & feliciter concoquuntur. Hoc est quod significavit Avicenna 1. 4. tract. 2. cap. 7. dicens: *Humoris autem cholericæ digestio est, ut conuersus à sua subtilitate fiat spissus.* Si cum febre, alii profluvium copuletur, syrapi refrigerantes, & incrassantes sunt ex vsum. Sunt praeterea alii humoris, qui licet biliosi sint, crassi tamen existunt, quos frigidis aperientibus syris, piæparare

præparare opörter. Demum syrporum vsum, in febribus A humores concoquuntur, hoc est, vincuntur, loquentibus nobis in latiori coctionis significato, quando vixum, coctum appellamus, ut accepit Galenus 2. acut. 4. & firmauit prius Arist. 4. met. cor. 1. §. *Quod vixum est, coctum est, quia eius acrimonia est refracta.* Hac ratione bilis cruda, actior est, & flauescit; cocta verò minus facet, & palitet, quia per coctionem evicta est, & quodammodo partibus similis secundum qualitates reddit. Hac ratione sanguis laudabilis, quando inflammationem committit, crudus est; quando verò transmutatur in pus, dicimus esse coctum, non quod redditus sit nutritioni vtilis, nec in substantiam partis conuertatur, sed quia à natura partis integrè superatur, & similitudinem contraxit cum partibus solidis, & acquisivit qualitates, quibus quodammodo illis incipit esse familiaris: ita constat B ex doctrina Galeni, 1. progn. vlt. & 1. feb. 6. Quoniam tamen neque in modo substantiae potuit comparare similitudinem, neque nutritre, tanquam quidpiam inutile, è corpore excerpti debet.

Virum in humoribus crassis syrapi extenuantes sint ex vsum; deinde disceptandum. Legitur namque apud probatos auctores, in humoribus reperiti primum crassum; deinde lento, & tenax, quod id est atque non fluidile; demum glutinosum, siue viscosum, quod id est atque adhærens vasis, quæ diuersum postulant curationis modum: Nam crassum quæ tale, attenuationem expostulat; tenax, & lento, incisionem; glutinosum, ac viscosum, abstensionem, ut inter ipsum, & corpus cui adhæret, penetret medicamentum, & inter ea separationem faciat: obstruit enim viscosum, tunc quia adhæret, tum ob suarum partium continuatem, ex Avic. loc. cir. & notauit Galenus 5. de vsum part. cap. 4. §. *Quarum curatio, &c.*

Extant ergo tria pro humoribus coquendis necessaria, attenuatio, incisio, & abstension, quæ formales sunt rationes medicamenti distinctæ: nam licet hæc omnia semper siant, mediantibus partibus calidis, diuerso tam modo hæc comparantur, quoniam attenuatione fit à calido, quatenus alterante, & comminuente substantiam crassam, ut patet in igne, qui mediante calore, attenuat lignum, & in cinerem conuertit. Incisio fit à partibus calidis, non quæ calidis, sed tenuibus, & lento substantiam penetrantibus ipsamque diuidentibus, ut patet in acero, quod non ob calorem, sed tenuitatem incidit, & aceroso syrupo, qui ex mente Avicen. attenuat, incidit, & euacuat. Abstensione à partibus calidis, non quæ calidis, sed amaris, & nitrofis, 5. simpl. 1. 2. Collige ex iis, assignat posse viscosum, quod non sit crassum, ut in albamine oui palam conspicimus; hoc enim non habet partes terrestres, sed aqueas: similiter reperiри crassum, quod non sit viscosum, ut constat in caseo, qui cum crassus sit, glutinosus tamen non est.

Dubitabis: *Virum oxymel in febribus pro preparandis humoribus crassis virile sit?* Respondeat Trallianus lib. 5. c. de curat. diaria ex obstructione, non rectè concedi ipsum, pro præparandis humoribus crassis per adustionem, sed per cruditatem: quum enim sunt crassa per adustionem, reddunt tenuia, si ea rebus liquidis dilutas, & humidis; hac ratione lutum aqua permixtum, tenuie redditur, & bilis vitellina assaltione reddita, potionē frigida & humida, tenuis evadit, & liquida. Crassa verò per cruditatem, aut humoris crassi permixtionem, qualis est bilis vitellina in tertiana notha, sicut tenuia, rebus calefacientibus, attenuantibus substantiae crassitatem, & incidentibus lentorem; qua ratione pituitam viscidam, & crassam oxymelite, & Rhodomelite incidimus, & attenuamus.

Alia explicanda dubitatio: *Virum syrapi preparantes humoros in febribus putridis, ferè sunt calidi?* Viderunt quod sint frigidi, nam materia febris semper calida & tenuis est, & infrigitationem expostulat. Secundò, Aqua

frigida sèpè facit illud, vt inquit Avicenna 1. 4. tract. 2. c. id est, concoquit humores calidos, & tenues. Tertiò, Febres biliolæ frequentius infestant, per comparationem ad alias febres, ex Galeno 2. cris. 9. ad med. Sed humor biliolus non expostulat coquenter calida, sed frigida. Igitur, &c.

Dic pro coctione humorum putridorum, sèpè vitilia esse coquenter frigida: cum tamen putridæ febres frequentius ab humoribus crassis, viscidis, viscerumque obstructione ortum ducant, ut plurimum coquenter offendit, tamen attenuantia, incidentia, & obstruentia, ac proinde calida. Ad primam ergo, & secundam rationem respondit. Ad tertiam dic, ferè febres ducere ortum ex bile, sed ea crassa, & per adustionem terrestriæ redita, cui præparandæ, & concoquendæ attenuantia, & concoquenter sunt exhibenda.

Altera dubitatio: *Virum syrapi adstringentes pro humoribus putridis concoquendis, ante coctionem possint concedi?* Avicenna 1. 4. tract. 2. c. 7. sic ait: *Et quoniam tu infrigidas de istis febribus, tunc non infringides cum eo, in quo sunt sypticitas, & inspissatio, sicut sunt trochisci infigidates, nisi post digestionem, & euacuationem.* Que loco monet, non esse in febribus putridinis videntur rebus adstringentibus, & siccâibus, veluti sunt trochisci de rosis, de camphora, de spodio, & similibus, nisi post coctionem, & euacuationem humoris morbifici, vel secundum totum, vel secundum partem.

Causa in promptu est: nam ob adstrictionem, augentur obstructions, & ob siccitudinem, humorum vacuatio, & resolutio impeditur; quare augetur febris, cum adstrictis meatibus non transpiret corpus, & humoris impasti, & retenti, coerciti, præ mora non ventilati, amplius putrefiant. Post coctionem verò, & euacuationem concedi possunt, quia ex illorum vsum, internæ partes firmantur, & sunt robustiores.

Hac ratione Galenus 1. acut. 18. in vixu febris putrida, pessimam laudat, & prohibet adstringentia: *Et sic dimittantur, inquit, ex adstringentibus pyra agrestia, & mespila & quacunque huiusmodi, atque ex frumentaceis lens, & similia, &c.* Et paucè in frigida, sic ait: *Nemo siquidem adstringentibus vixit in orbis, nisi propter symptomata, quod animalia deliquunt inditas, vel propter immoderatum vixus profluvium: cogunt siquidem, cōstringuntque corpora, viāque in distributionis, nū alimonias, sum eius qua foras fit, perspirationis, cōtinere faciunt, quas reclusas, apertasque esse cōducunt.*

Obtrudes, & meritò sane hoc modo. Galenus principio febris pestilentis concedit terram sigillatam, quæ adstringens est. Dic. Eo loco respexit ad id, quod vixit reliqua indicatione, quæ à putredine defumitur: conatur enim antidoto debellare malignam qualitatem humoris fouentis pestis, cuius vi, & ope venenosus furor in frænatur, & retunditur. Hac ratione vixus nimius acidorum, ut arantiorum, limonum, tamarindorum in putridis febribus, & malignis, licet noceat, cum illa exasperent membra, & inæqualiter desiccent, 4. simpl. 7. & obstruant, tamen quoniam malignitatis vehementiam coercent, & ebullientium humorum impetum, & acrimoniam contemperant, in modica quantitate offerri possunt. Hinc fit ut Alzaharvius c. de synocho, & Rasius 4. continent. codem titulo, syrump de acido citri, & tamarindos vehementer commendent, frigiditatem enim, & siccitudine putrefactioni sanguinis per quam in bilem vertitur, refragantur.

Obtrudes secundò. Galenus 10. meth. 3. malum punicum concessit iuueni cuidam febricitanti: Nam illud edulium non obtulit ratione febris, sed ad roborandum stomachum, ex triduana inedia debilem factum, ne forte ob hanc causam, biliosi humoris copia in ipsius confluet; est enim, inquit, optimus cibis bilioso stomacho, quia adstringit, & firmat: At hoc nomine illud prohibet, 3. meth. cap. 14. in inflammatione iecoris, quia arctat carnales, humorēque excerpti prohibet.

Quæres deinde: *Virum in febribus ante vacuationem A*
syrum atenuantes, & aperientes possint esse ex usu & Re-
spondet Galenus hoc modo, 11. meth. c. 4. Cœpisse à san-
guinis missione conueniet; & abundantia enauata, tunc
ad extenuandos humores venire; ab hoc ad remittenda,
qua sunt constricta, & rarefacienda qua sunt densata. Ex
his manet apertum, condemnando eos, qui non
deposita plenitudine antea sufficientem phlebotomiam, in
febribus syrum exhibent acetosum, de oxyssaccharo, &
similes, cum hæc methodus aduersetur Galeni præcepto,
lato 8. meth. cap. 4. §. Præstat autem virtutis succi maiore
Parte vacuata, ad detergendas obstrunctiones accedere: si
pluer feceris, metu est ne ipsas magis impingas, &c. Neque
objicias Galenum, qui lib. de sang. mis. cap. 12. ante venæ
sectionem, medicamentis extenuantibus utitur: nam
eo loco agit de crudis humoribus, quæ nō prius exte-
nuentur, fluxiles non sunt, immo inepti ad phlebotomiam:
Si enim circa præparationem vena scindatur, portio
sanguinis optimi, cum sit flux lior, & tenuior egreditur
prius, relicta cruda, & lenta: 11. verò meth. de crassis,
non tamen crudis, & ineptis ad phlebotomiam, est in-
telligendus, in quibus sanguinis missio, attenuationem
præcedere debet.

Colliges ex hac doctrina, hos syrups non esse con-
cedendos, nisi post vacuationem excrementorum, in
prima regione existentium, quæ clementi pharmaco,
vel clyster expurgante perfici debet: Nam syrups ob-
deobstructionem, sicut phlebotomia ob tractum, ad
vasa, prauitatem humorum transmittunt, qui in prima
regione abundant. Hanc doctrinam confirmant experi-
menta, ab Auerrhoë citata, lib. 7. collect. cap. 1. Ob hanc
causalam in principio febrium, trochiscorum aperientium
vitus est interdicendum, ante coctionem, præcipue in fe-
bribus, quarum causa præcipua in prima regione, vsque
ad hepar consistit, ex Auicenna 1. 4. tract. 2. cap. 7.

Quæres etiam: *Virum quantitas sy. uporum certa pos-
sit describi?* Hippocrates 2. acut. 4. exhibet oxymel ad
vencias quatuor & semissim, varianda tamen est pro va-
riete morbi, & corporis dispositione. In febribus bi-
liosis, quando totum corpus ardore, siisque opprimitur,
minus syrups, & plus decocti, aut stillatitiae aquæ exhibe-
mus, vt sic portio ad distantiissimas corporis partes pe-
netraat, liquiditate sua, arida membra irrigans, sitim,
incendiunque compescat, somnum conciliat, corpus
humectet, febrilis caloris acrimoniam compescat, ac
ficcitat reluetetur. In morbis verò regionis primæ,
plus syrups, minus aquæ concedendum; hac enim ra-
tione, pous lentore suo, morans in via, ac detentus, hu-
mores eti si crassos concoquit diu, & importunè. Offe-
rendi sunt in aurora, non pasto ventriculo, ne cibo, po-
tusque humorè, illorum vis exsolecat, & debilitetur;
non tamen famelico, ne natura ex fame languida, in sui
alimoniam conuertat, aut debilis facta, ad actum redi-
gere nequeat. Vespere possunt etiam concedi, ac longè
a cibo, aëstate frigidi, hyeme verò calidi, vt 4. acut. cte.
Hippocrates prædit.

At in calce capitum, hoc seorsim dirimendum est du-
bitum: *Virum præter coctionem intentam à natura, in hu-
moribus putridis expellendis, inducat ipsa qualitates pre-
parantes ad expulsionem?* Natura in humoribus putridis,
non reducibilibus ad benignum, sed qui debent expelli,
non videtur inducere qualitates præparantes expulso-
ni postquam non potuit assequi intentum primum,
de inducenda forma membra: nam hoc imaginari, est
ratione alienum, sequeretur enim naturam discurrere.
Deinde natura in materiam, ex qua non potest corpus
alere, sèpè qualitates inducit, quæ magis renituntur ex-
pulsioni, vt quando ex sanguine facit pus, quod propter
crassitatem magis expulso est in primum, quam sanguis,
ex quo fuit generatum. Præterea, in humore eriam ex-
pellendo, quando magis procedit concoctio, tanto ma-
gis apparent qualitates ad formam membrorum præparan-

tes, vt albedo, & qualitas, & crassitatem in pure; quare no-
xiuum eriam humorem, intendit natura conuerte in
membra. Dicendum ergo tam in humoribus proficiens,
quam putridis, naturam, assimilationem & conuersionem
intendere; putridi tamen ex accidenti redduntur
aptiores expulsioni, quia à natura euicti.

Nec aleras, Auicennam profiteri partem affirmati-
vam, 1. 4. tract. 2. c. 7. dicentem: *Quod digestio, id est, co-
ction in materia purida, est reductio ad mediooritatem, ut
scilicet facilis expellatur:* quod dilucidè firmat 1. 1.
doct. 6. c. 3 afflans operationem facultatis digestiæ in
superfluitatibus esse, vt si non possit transmutare in pro-
prias substantias, præparet ad expulsionem. Suadetur
primò hæc sententia. Natura non expellit humoros no-
xiuos in principio morbi, sed post coctionem. Ergo per
hanc eos præparat expulsioni. Secundò. Quemadmodum
in sanis natura parat laudabilem & utilem humorum fa-
cilitati nutritiæ, ita debuit parare in ægris noxiis hu-
morem facultati expulsiæ. Ergo, &c.

Dic ad rationem primam. Natura in principio putri-
dos humoros non expellit, sed post coctionem, non
quia per eam intendat inducere qualitates expulsioni
parantes, sed quoniam ex vniuersali præscripto, nonnisi
post coctionem expellit, cum huius ope, humoros ab
ipsa vincuntur, & ab utilibus separantur, & ideo ad sui
excretionem irritant expultricem, & hac ratione facilius
expelluntur cocti, eti si habeant aliquam qualitatem
excretioni repugnantem magis, quam in principio,
nempe crassitatem. Ad alteram rationem dic, facultatem
coctricem tam in sanis, quam in ægris, cum sit una virtu-
tum naturalium, semper idem intendere, licet ob
ineptitudinem passi, non semper idem consequi queat.
Si verò de præparatione humorum, an incrassantibus,
vel attenuantibus perficienda sit, plura scire affectas,
lege lib. 4. Hist. Princip. Medic. Hist. 15.

C A P V T XVII.

De Purgatione.

In morbis præstantiorem esse vacuationem factam
per aluum, ut pote magis consuetam, & naturæ fa-
miliarem, docuit Auerrhoës lib. 6. collect. cap. 21. *Virum*
autem in febribus putridis, purgatio sit celebranda? du-
biū est non mediocre. Nam Galenus lib. 11. meth. cap. 9.
in iis solū legit medicamenta, quæ leniter aluum
subducunt, veluti est ptissima, oxymel, mulsæ, & similia:
& quando his alius non responderet, clysteribus viendum
esse præcipit.

Subinde horritur, vt medicamenta calida sicca in-
terdicantur, quæ febrem adangent, & humoros inflam-
mant. Eadem profus ratione 8. meth. 4. mulsum, &
oxymel reprobat, in quibus incoquuntur origanum,
hyssopus serpillum, & alia huiusmodi. Et lib. 1. ad Glauc.
cap. 14. agens de curatione febrium continuarum, solū
meminit venæ sectionis, vietus rationis, & aquæ frigi-
dæ, medicamenta purgantia prætermittens, sequutus
Hippocratem 1. Aph. 24. concedentem purgantia me-
dicamenta in morbis acutis, quando turgent humoros;
& lib. de medic. purgant. num. vlt. in præparatione eorum ad
administrationem, postquam remiserit febris, & postquam
quatuordecim dies præterierint, furore iam in decli-
natione sedato, cum acuti morbi, quatuordecim diebus
terminentur.

Timet ergo medicamentorum purgantium calidita-
tem, ita vt non solū in febribus morbis, verum in iis
qui febri omnino carent, immo tempore æstatis, ea sum-
mopere interdicenda esse, præcipiat Hippocrates, 4.
Aph. 5. *Quod sexuta.* inquit ipse Galenus, hoc tempore
nostra

nostra natura, eam qua à medicamentis purgantibus exsistit, A
non fert acritudinem, quare & plures hoc tempore purgati
incident in febres, & natura ex eis imbecillis, magis ex
purgatione dissipatur: quid dicendum erit de acutis
morbis, cum quibus febres sunt complicatae; 2. Aph. 19.
in quibus igneus calor viget, & innatus ignis à calore
præter naturam depopulatus, imbellis est valde, & vi-
scera bilioso humoris inflammata, ex calidorum medi-
camentorum potu, vehementer excandescent?

Quamobrem vacatio facta per clysteres lenes,
magis videtur optanda, quorum vsls vites non dissolu-
vit, & mire proficit. In hunc sensum intelligendus est
Auicenna, 1. 4. tract. 2. cap. 7. §. *Et magis dilectum est*
apud me, &c. clysterum in febribus utilitatem tantoper
commendans. Hac ratione 2. acut. 11. in pleuri-
*tide descendente, qualis solet esse pituitosa, vel me-
lancholica, & in qua maius auxilium erat ex purga-*
*tione expectandum, quia alii humoros à sanguine pec-
cant, ob febri feroem, & caliditatem siccitatēque
medicamenti purgantis, & eius naturam malignam,
venam potius secundam proposuit, cum tutius sit auxi-
lium, minimè perturbet, & exagitet, & maximè si
ægroriantis natura ad vnguem non agnoscat; tunc
enim oblata medicamenta concitare videnta sympto-
mata, quæ in omnibus morbis, præserim acutis, noxas
affirunt non contempnendas. Ob has causas Asclepiades,
referente Celso lib. 5. cap. 1. medicamentorum purga-
tium vites pertimescens, illorum administrationem de-
lument omnia.*

Verum non ob has rationes, febribus iudicata-
menta purgantia sunt deneganda, & non solū in acu-
tis, sed chronicis morbis, & inflammationibus in-
ternis. Hac ratione Galenus, præsente ignea febri cali-
ditate ea concedit, 1. Aph. 24. ob maiorem utilitatem
ex illis comparatam, quam sit id quod potest sequi de-
trimentum: & 13. meth. 15. in inflammatione iecoris,
præter vticam, & mercurialem, etiam obtulit nigri ve-
ratri corticem: & 14. meth. 19. mulieri Romanæ Her-
pete in malleolo labonti, Scammonio serum lactis
medicatum concessit. Non ergo solū leniter aluum
subducentia, sed electiæ attrahentia, immo exfoluentia
propinanda. Neque prisci ea condemnant, sed illis
vtendum esse mitius, cautiusque, in continuis, quam in
alii morbis, qui febrem sibi comitem non habent, &
adhuc multò maiori cautela, quam in intermittentibus,
vt prudenter, & discretè docuit Tullianus lib. 12. meth.
cap. 3. ob rationes plures, quas ex professo proposuit
lib. 1. Hist. Princip. Medic. Hist. 8. 3.

Sed maior machina, grandiusque negotium aggredi-
endum est, dummodò breuitas cum differendi me-
thodo, quantum rei utilitas dederit, in disputione ser-
uetur. *Virum medicamenta purgantia, præter turgentiam,*
vrgentiam, aut malignitatem, in initio febrium putridarum,
materia solū existente multa, tuò possit concedi? De
humore turgentis satis plura, lib. 4. Hist. Princip. Medic.
Hist. 17. de veneno, edem lib. Hist. 48. quibus in hu-
moribus citra coctionem offerenda esse purgantia, latè
ex Galeni mente contendimus. In humoris multo, &
etudo, eam esse celebrandam, eti prædiximus lib. 4. in
com. Hist. 9. prope finem, quoniam tamen obstrepero non
cessarunt quidam contra me, in re momenti tanti, do-
ctrinam eo loco allatam, veram esse, & Galenice me-
thodo valde consentaneam demonstrabo, ex qua argu-
menta illorum soluentur ad plenum.

De purgatione ergo reuulsiva, consentiunt omnes,
eam celebrandam esse in principio: Dissentunt ta-
men, num humor morbidicus quiescens, actu mor-
bum committens, possit, & debeat aliquando expur-
gari, non expectata concoctione? Plures partem ne-
gantem amplectuntur, Hipp. & Galenii testimoniis mu-
nitæ, qui semper ad purgationem, coctionem expe-
ctant, excepta turgentia, vrgentia, & malignitate: pro
TOM. II.

qua sententia possunt adduci rationes, quas attulimus
suprà, dum coctionem, & præparationem humoris sem-
per esse necessariam ad purgationem, contendimus cum
Auicenna 1. 4. tract. 2. cap. 7. §. *Et non evacuas materiam*
indigestam.

Partem tamen affirmantem sequuntur omnes Ara-
bes, qui persuaseri libi, in principio morborum, vien-
dum esse purgatione, quam minoratiua appellant,
quando materia est multa, quæ scilicet ita quantitate
excedat, vt ex eius copia, vehementer periculum immi-
neat, nō statim purgatione minuatur. Quare in anticipi-
tate graui morbo, cuius semper & symptomata sœua
sunt, & minimè turus exitus, statim per initia, non uti-
ter solū, sed etiam necessariò, vtendum est medica-
mento; nam prudentis non est Medici, concoctionem
expectare, quæ fortasse futura non est.

Probat hanc methodum Auicenna 1. 4. tract. 2. cap. 7.
dum sic ait: *Et similiter si times victoriam humoris, &*
magis necessaria cautela est evacuatio, e si non est digestus,
non moneas, nisi in principio. Quod etiam exprestè docet,
4. 1. cap. 3. ad med. §. Et similiter cum non fuerimus securi,
quid virtus ad matutinalis horam perduret, evacuabimus
eam. Hoc etiam obseruat 1. 4. tract. 2. cap. 5. ante med. vbi
agens de quotidiana, inquit: Ego verò non diligo expecta-
tionem coctionis, potius enim ita legendum est, legitur
in antiquis codicibus, quam vt correxit Bellunensis: Ego
verò non diligo, nisi expectationem coctionis, nam verbum
(nisi) abundat, vt constat ex his sequentibus verbis: immo
opere, vt evanescat ex ea aliiquid.

Hoc modo intelligenda est sententia Hippocratis, 2.
Aph. 29. quæ de purgatione minoratiua intelligi debet,
vt constat ex Galeno in com. dicente, *melius est, in prin-*
cipiis morborum evacuare, quod minorem iam factam mate-
riam, natura possit concoquere. Nec prædictam sententiam
ille de humoris turgentibus interpretatur, præsertim
cum hi ob motum, & qualitates prætias, potius sint radi-
ciius purgandi, quam minuendi. Pronunciavit ergo
Hippocrates eam sententiam de morbis, in quibus ob
multitudinem materiae, periculum est ne virtus non
possit concoquere, in quibus vult aliquam illius por-
tionem, in principio, purgatione esse extrahendam, vt
deinceps residuum natura possit concoquere.

Dicitur hæc purgatio minoratiua, quia minorem fa-
cit materiam, naturam leuat, impedimentum tollit co-
ctionis, quæ in principio celebrari debet, quod insidem
rationibus suaderi potest, quibus lib. 4. Hist. Princip.

D Medic. Hist. cit. ostendimus, humorum turgentem sta-
tim esse expurgandum: Eadem enim dama, quæ se-
quuntur ex turgentis humoris, ex multo subsequi est
verosimile, nisi illicè, & sine cunctatione expurgetur;
periculum enim est, ne vites ex nimio pondere defi-
cient, caliditasque febrilis augeatur, & in augmento,
vel statu ebullientes humoris, attenuati, & commoti,
in aliquam decumbat præcipiam corporis partem.
Deinde sicut turgens ob motum irrequietum, facile
attractioni cedit medicamentorum, ita etiam materia
multa, ob copiam vbique medicamento occurrit. At
verò humoribus vitiosis multis, solū purgatione me-
deri nobis est concessum. Quare exemplò nulla ex-
emplaria coctione, ad evitandum maius periculum, eos ex-
tra corpus eliminare decens est.

Quod si obliuant, Hippocratem, & Galenum abs-
lutè præcepisse, semper coctionem expectandam esse ad
purgationem, solūque excepto materiam turgentem.
Responde primò. Illos loqui solū de curatione
ordinaria, sive methodica, in qua coctio semper expe-
ctanda est ad purgationem, in materia morbi quiescen-
te; non verò de cura coacta, in qua ob multitudinem
humoris, sœua pericula impendent. Quare Mèdecis ex-
pertus, occurrent ei quod magis viget, coitus indicatio
ceteras oblinuant, 7. meth. 1. 2. medicamento purgante,
in initio oblati, tanta futura dama præuidebit.

Responde

Responde secundò. Purgationes hæc in initio factas A &b arte, in materia multa, simpliciter non esse bonas, utrarium enim semper cum prato, bonum: quare ab Hippocrate, & Galeno reprobantur. Verum si spectemus maius incommodum quod sequeretur, nisi in principio celebrarentur, possunt laudari: hac enim ratione natura, ut sese exoneret, aliquas promovet vacuationes in principio morbi, cum utilitate multa.

Responde tertio. Hippocratem, & Galenum prohibentes purgationem ante coctionem, esse intelligendos de purgatione eradicatione, non vero de minoratua, & reuulsiva; hanc enim 2. Aph. 29. in initio morborum celebratam summoperè probant.

Responde quartò. Hippocratem 1. Aph. 21. solùm excludere à purgatione, ea quæ absolute errata sunt, admittere tamen ea, quæ aliquo modo sunt concocta, siue obscurè, siue manifestè, siue perfectè. Quare purgatio iuxta rationem coctionis administranda: Nam quando obscura est, qualis datur in principio, ex Galeno 1. trist. 17. potest purgatio offerti, sed patet. Quæ vero manifeste concocta sunt, purgationi sunt magis accommodata. Radicitus vero expurganda, quæ integrè, & ad plenum sunt concocta. Et hoc modo purgatione vti possumus in morbis præsertim diuturnis, in principio, augmento, & statu; in his enim ob distantiam status semper materia morbi accrescit ex vieti. Quæ methodus non solùm in morbis periculosis est exercenda, sed in salubribus utriusque celebratur, ut humor faciliter concoquatur.

Neque contra hanc doctrinam obliicias Hippocratem, 4. acut. 44. vbi innuit, purgationem in principio factam coctionem impedit, quia, ut inquit Galenus in com. purgationes coctionibus aduersantur, corpus enim vehementer mouentes fatigant, & vehementer calefaciunt: Nam hoc intelligendum est de iis medicamentis, quæ fere in usu erant apud antiquos, non vero de nostris, quæ cum benigna sint, & clementia, minimam, vel nullam agitationem faciunt in corpore nostro, ex quibus maior est utilitas, ex vacuatione humoris profecta, quam sit id quod sequitur ex agitatione detrimentum.

Deinde purgatio in initio instituta, crism non impedit, quæ non sit in principio, sed in statu, 3. trist. 6. Ita à copia, & satcina levata in principio natura, humorem feliciter domat, ac regit, & a putredine defendit. Neque sicut cum Hippocrate, 4. acut. 22. crudam passionem non cedere, ac proinde in principio inflammationum medicamentis purgantibus non esse videntur; quam sententiam referens, 4. Aph. 1. videtur transferre ab inflammationibus ad venosi generis morbos, cum putredo quæ sit in vasis, similis sit ei, quæ sit in inflammatis particularibus, ut 1. feb. 6. docuit Galenus: Nam licet Hippocrates cit. loc. intelligatur tantum de purgatione vacuaria illius humoris, qui est in parte inflammatu, impensus, non vero de reuulsiva, quæ in principio fieri debet, ut lib. 2. His. princip. Medic. His. 22. latius diximus: nihilominus tamen, quia humor impensus, ob copiam, partis extinctionem minatur, coacte exercenda est purgatio vacuaria in initio, quæ humorum minuar, nec coctio expectanda est, quoniam licet humor, ante eam, purgationi sit ineptus, & difficile sit eum extra corpus elidere, non tamen impossibile, quia quando unica salutis ratio adest, et si dubia, melius est aliquid agentes periclitari, quam ægrum ablata spe interire, ut 10. metb. 10. post med. notauit Galenus. Similiter facientrum, quando ob humoris multitudinem, & malignitatem, partis corruptionem timetur, tunc enim statim vienit scarificationibus, lotionibus ex muria, ut aliquid humoris infixi vacuerit: Quia vero in similibus inflammationibus internis, scarificatione vti non possumus, statim occurrimus purgatione, quæ portionem humoris impacti destrahat, & eradicet.

et Hac ratione curatio celebranda est in materia multa,

quando periculum impendet; & licet non immineat, non propterea minoratua formidanda in principio purgatio est, quod humor sit crudus, & natura non habeamus adminicularem: quoniam natura à principio statim coquere incipit, cum sit naturale agens, & tunc iam datur coctio, licet occulta; quare aliqua humoris portio, saltem in posteriore parte principij, expulsi est parata, nec natura huic vacuationi repitetur, sed tantum eradicatione, præsertim cum humor noxius non habeat qualitates amicas naturæ: quamvis enim natura cum ad coctionem retineat, quia tamen illi est molitus, facto quodam irritamento leui, à medicamento purgante, non refragabitur, in modo illius extremonem promouebit.

B Neque vterius obliicias, in hoc præstando opere, Medicum non imitari naturam, quæ nunquam vacuat, nisi post coctionem, 4. Aph. 22. Nam non est similis ratio, inter vacuationes factas à natura, & ab arte, ut constat ex Hip. 4. aph. 21. reprobante deiectiones nigras, & variegatas factas à natura, quas a medicamento excitatas ille probat. Deinde Galenus assertens, Medicum debere imitari naturam, non est intelligendus, quasi velit, quod semper debeat naturam imitari, in tempore vacuationis, quia aliquando debet Medicus quietere, quando ipsa operatur. 1. Aph. 20. & aliquando quiescente natura, debet Medicus operari, ex Avicenna 1. 4. tract. 2. cap. 7. 8. Et si natura non mouet, moue tu, &c. Sensus ergo huius propositionis est, quod Medicus deber naturam imitari, ita ut operetur, quod natura operaretur in simili, si à causis morbificis non esset impedita. Quare Medicus, tam in his quæ facit natura, quam in iis quæ non facit, eam imitatur, quia illud efficeret, si posset, vt in venæ sectione, & in ossis luxati repositione palam sit. Quia vero non potest in principio expurgare, adiuvatur à Medico, quando opus est, & aliquando in principio natura irritata evanescat, quæ vacuationes, licet semper simpliciter reprobentur, comparatuè sèpè viles sunt. Ex iis patere arbitror, posse solui omnia argumenta, quæ contra doctrinam latam à me, in lib. 4. His. Princip. Medic. His. cit. afferre possunt aduersarij, cum nostræ rationes fitmæ sint, & perspicue, Galenique menti consenteant, cuius verbis seipsum interpretantis, illis solùm occurrendum satius duxi. Cætera quæ de purgatione poterant animaduerti, superioribus libris iam sunt proposita. Num in die critico, purgatio sit administranda, lege in introitu ad praxin, precepto 4. Num in die accessionis aliquando purgatio celeb. anda, lib. 4. His. Princip. Medic. in com. His. 32. De conditionibus obseruandis antè, & post purgationem, in modo in die purgationis ipso, sat multa in introitu ad praxin, in preceptis multis.

E Consultit Galenus 1. metb. 9. & ex eo monuit Avicenna 1. 4. tract. 2. c. 7. vt si forte febris putrida non sit integrè eradicatione, vacuantur remediorum ope, offerantur ea, quæ humorum peccantem vacuant per sudorem, & vienam, de quorum præsidiorum usu, lib. 4. His. Princip. Medic. in com. His. 9. Si vero febris his non conquietat auxiliis, monet vt refrigerantia intus offerantur, in quorum classe, pissa obtinet principatum, de cuius utilitate mira lege lib. 2. His. 23. cuius naturam in humectaudis visceribus, retundenda ignea caliditate, & biliose, retorridoque humor vacuando, emulatur serum lactis, de cuius efficacia, lib. 2. His. 109. Si tamen caliditas præter naturam adhuc persistat, febrisque diu persistueret, embrocationes optimæ sunt, & balnea utilissima, inquit Avicenna 1. 4. tract. 2. c. 7. de quorum potestate, in eradicandis putridis febribus, lib. 4. His. 44. & infra, de curatione febrium particulari, plura in uno quoque capite præponemus. Quod si solidas partes torridus calor depopulari incipiat, lactis potus summa est ex usu, de cuius admiranda vi, pro præseruando corpore,

A corpore à febri hectica, & iam lapso in eam, persanando, lege lib. 2. His. 25. 8. & lib. 4. His. 44. De vere, num febribus aliquando comoda, lib. 3. in com. His. 9. Animi autem pathemata, an interdum condunt, lege lib. 2. His. 114.

De curatione Febrium particulari.

C A P V T X V I I I .

De Febri Diaria.

D È essentia, causis, signis, & præsigio febri Diaria, pluta lib. 4. His. Princip. Medic. ab His. 4. usque ad 7. sumus commentati: nunc de curatione agendum, quæ quam necessaria sit, in lib. 8. metb. cap. 2. docuit Galenus, ne in putridam, si diu duret, ob morbosum corporis apparatus commigret; vel in hecticam, vt in diaria ex longa inedia excitata, cit. loc. euensis protulit Galenus, cuius curandæ methodum docuit Galenus, à cap. 2. usque ad ultimum.

C Diaria ergo vel simplex est, vel composta: illa exquisita vocatur, quæ semotis causis extrinsecis, à quibus est facta, per se existit, simpliciterque curationem expostulat; hæc cum suis causis foventibus simul perfuerat, ideoque compositam inductionem efflagitat.

Simplex, recta sex terum non naturalium administratione curatur. Vacuatio in ea interdicenda, quæ operæ venæ sectionis, vel purgationis celebrati solet. Inter alterantia, principatum obtinet balneum, i. ad Glauco 2. firmat Auerrhoës 5. collig. cap. 5. refrigerat enim, humidat, euacuat sensibiliter, & insensibiliter apperiendo pores, lib. 10. metb. cap. 10. quo loco partes balneorum, quibus præcipue vtebantur antiqui, enumerat: prima, est aer calidus; secunda, aqua tepida, vel calida; tertia, aqua frigida; quarta, locus, ubi detergebantur; & vngabantur corpora. Aer calidus, & aqua tepida, ex accidenti refrigerant, laxato corporis habitu, & exclusis fuliginosis vaporibus. Haec duæ partes, mitificè laudantur in hac febre: quoniam tertia, hoc est, balneum frigidum reprobatur, media enim frigiditate, cutis adstringitur, & febris protrahitur; idcirco non est administrandum frigidum lauacrum, nisi imminentis hectice suspicio sit: deinde leuis frictio imperanda, superposito vnguento, facto ex oleo violaceo, nenufarino, vnguento resumptuo, aut refrigerante Galeni.

D Febris diaria ex labore, eadem methodo curanda. In balneo æger immoretur diutius: ex nimio enim labore, ingens in corpore siccitas conipatur. Quies utilissima.

E Febris diaria ex bubone, hoc est, extumore calido partium externatum, præcipue illarum, quæ in emunctoriis partium nobilium existunt, ex quo, alteratione per continua facta, calor spiritibus communicatur, eos inflammans & accendens, de cuius febris curatione meminit Galenus, 1. feb. cap. 5. & 8. metb. cap. 6. Nam cessante inflammatione, febris mitescit, vt 1. 4. tract. 1. cap. 35. docuit Avicenna. Curatur autem inflammatione, sanguinis missione, purgatione, alteratione, & aliis præsidius, quæ inflammationi sunt accommodata valde.

F Febris diaria ex adstrictione pororum parvæ, ex Galeno 8. metb. 4. curatur meatuum apertione, quæ diuersimode celebrari debet, pro diuersitate causatum; à quibus sit adstricatio. Hæc excitatur à causa, extrinseca frigida, adstringente, vt aere boreali, balneo frigido, aluminoso, salso, solis vietione, laborioso exercitio, frictione dura, humoris crasso spiracula cutis obturante.

A lentore suo. Si à causa frigida siccata oriatur, balneum iuuat, quod sequatur frictio, cum resoluentibus oleis celebrata. Si ex constrictione meatuum interna ortum ducat, balneum inutile, quia putridam concitat, nisi æger in declinatione vniuersali sit constitutus. Si vero tanta fuerit repletio, vt ob frictionem magis obturatur pori, tunc vacuatio præcedere debet per phlebotomiam: cacoxymia vero coctionem per attenuacionem, & detensionem molitur Galenus, 8. metb. 4. quoniam obstructio parva est, & in minoribus tertæ regionis venis solùm recondita; quare sudorificis potius, quam vacuantibus est retrahenda. Coctio perficitur oxymel. Simpl. Oxyfach. sytupo acetoso, de acido citri: & si quæ in prima corporis regione existit, pharmacum offertur benignum & clemens, vel mollis insidatur clyster. Remissa febre, nulla existente putredinis notâ, balneum, salutiferum præsidium est.

B Febris diaria ex cruditate orta, in prima corporis regione, 8. metb. 5. quam Avicenna loc. cit. cap. 34. rectius diaria appellat ex nausea, seu satietate, & à succo crudo in ventriculo, & intestinis impacto, à quo eleuantur vapores nidorienti, qui sua caliditate spiritus cordis inflammant, curatur vomitu, parato ex decocto camomillæ, aut seminis raphani, si crudus humor innatet in ventriculo; si vero in insimo ventre exuperet, clystere, & interdum leni expurgante medicamento curanda.

C Quod si cum prædicta febre, aliud nimis facit soluta, considerandum, an id quod vacuat, sit illud quod est corruptum, tunc minimè cohendus fluxus, quo perteget fluxus, ventriculus cum tota regione abdominis oleis, & emplastris cortoborandus. Virum vero in diaxia oria ex cruditate nidorosa, cessante fluxu, ventriculo, roboretur admonenda! Galenus consulit, imperatque apponere fomenta ex oleo, & absinthio, & purparum nardino vnguento imbatam. Trallianus i. 2. lib. cap. 1. reprobat, quoniam huiusmodi medicamenta calida sunt, & idcirco febrem accendunt. Neque afferas, Galenum eo loco commendare ea medicamenta, in cruditate acetosa: nam, vt aperiè constat ex contextu, Galenus solùm ibi agit de nidorosa; de acetosa vero differit ad capitum finem.

D Non despiciendum consilium Tralliani, iubentis in cruditate dicta, ad roborandum ventriculum, viendum esse fomentis, ex oleis, & pulueribus, quæ simul & refrigerandi, & roborandi vires obtineant: de quorum cœtu plura sunt, vt cenantha flos, hoc est, vitis silvestris, balaustia, santala, Cortalia, Oleum Rosace. Melinum, Myrtheum, quibus, si opus fuerit, addenda alia, quæ licet calida sint, maiorem tamen vim augendi, & roborandi innatum calorem fortunantur, vt oleum de Mentha, Mastich. de Spica, Absinthio. Pro expositione tamen Galeni, dic, eum in simili cruditate commendasse illa medicamenta, postquam cessavit copiosus fluxus, ex quo vittus facta est debilis, quo tempore caliditas iam evanuit, & ob magnam spirituum resolutionem frigiditas ventriculi adeat, maximè si flatus resoluendi redundant. Hanc fuisse Galeni mentem, colligitur, quia inferius subdit-

E si ventriculus inrūs vittur, utilius esse ceratum, quod ex melino conficitur, & alia quæ roborandi, & refrigerandi obtinent potestatem.

O B S E R V A T I O.

Daria ex solis ardore, curatio illustris.

Vuenis erat gracilis, & hirsutus, qui cum feruente canicula exerceretur impensè, ita incaluit, & lassatus est, accidente cephalalgia seu, cum febre iugi, ut decumbens in lecto, totus exuri videretur. Ille, ut contraria contrariis, suauem querundam curaret, totum corpus nudum gelida aspergi, & floribus Rosatum contingi, capiteque niueum imponere iubet, quo remedio constrictis cutis spiraculis, mitandum in modum corpus incaluit, & febris eit exasperata. Ingrediens ergo, niuem abiicere impero. Vixum frigidum humidum instituo, balneum aministro, accommoda medicamenta ad retundendum spirituum calorem, & roboranda viscera igni occupata, deglutienda impero. Quibus celebratis, somnus obrepit, sudor copiosus erupit, post quem integrè febris cessauit.

C A P V T X I X.

*De febri sanguinea imputri.**Definitio.*

Febris sanguinea imputris, Græcis synochos appellata, est illa, quæ ex sanguinis effervescencia, seu simplici inflammatione concitat, ex Paulo lib. 2. cap. 27. Dicitur synochus, à continuo fero, ex Gal. 2. feb. cap. 1. 1. Est autem synochus, continua, continens, & acuta febris. Continua est, quia cor premit continuè, 2. crif. 6. quo loco continuam febrem dicit illam, quæ ad infibricationem, antequam ex toto soluatur, non definit, etiæ declinatio aliqua sensibilis appareat. Continens est, accessionibus enim, & exacerbationibus caret, 9. meth. 2. in qua vna accessio ab initio ad finem perpetuò manens, in multis dies portigitur. Acuta est ab Auicenna dicta, 1. 4. tract. 2. cap. 43. quia citò per citim, & cum vehementia symptomatum terminatur, quæ magis propria est acuti morbi descriptio, 2. Aph. 23.

Hæc in tres species diuiditur, 9. meth. 3. & 2. feb. 9. & 6. epid. sect. 1. com. 29. in Epacmaстica, hoc est, perpetuò accrescente, in Paracmaстica, hoc est, perpetuò decrescente, & in Acmaстica, seu homotonam, hoc est, eundem seruantem tenorem. Accrescit, 9. meth. 2. quia plus humoris accedit, quæm resolutio: decessit, quia plus resolutio: quæm accedit: seruat deinde eundem tenorem, quoniam æquale est, quod resolutio: ei quod accedit. Causæ cur hoc accidat, potissimum sunt, varietas obstructionis, & facultatis in resoluendo vapores: in magna enim obstrukione plures vapores retinentur, quæm resoluuntur; in parva, contra. Nec vero existimes, Galenum velle, dictas species semper æqualiter procedere in tenore dicto, id enim falsum est: Nam etiam in illis contingunt inæquales quædam, & inordinatae motiones, etiæ exiguae, quarum ratione per temporum interualla, modo levius habent, vt 1. epid. sect. 2. com. 3. docuit Galenus. Neque inferas, dati quartam speciem, quæ perpetuò sit principium, quoniam hæc curationem non recipere, vt potè cruda semper.

Causa.

It synochus ex sanguine, non prope est quartus humor, sed ex massa sanguinea, in vasis maioribus, juxta alas, & inguina, ferufacta. Nam si leuis fuerit causa,

A diariam excitat; si vehemens, synochum sine putredine facere consuevit. Præcipue tamen causæ sunt, cutis constipatio, aut adstricatio; magna sanguinis redundantia, sive ex suppressa haemorrhoidam, menstrui, natum, aut alterius partis vacuatione oriatur, sive ex immode-rato, & copioso alimentorum vsu, quæ plutimum, & optimum succum gignere possunt, vel nimis calida sunt, & sanguinem inflamant: cum enim in majori quantitate vapores eleuentur, vt diffundi nequeant, ebullit ex ipsis sanguis, ea ratione, qua concrescit, & feruet mustum in dolis: nam omne subiectum calidum, refrigerationem, & ventilationem desiderat sibi proportionatam, quæ si non fruatur, maiorem caliditatem concipit. Sanguis vero non ventilatus, quamvis statim celefiet, non statim putrescit, tum quia illius natura magis putredini resistit, tum quia natura eum, quantum potest, conservat, & à putredine tuerit ac defendit, ob nutritionis necessitatem. Quare sanguis diu citra putredinem durare potest inflammatus, postea vero ob prohibitam ventilationem putrescit, & ex synocho impetri, putris concitatur, nisi Medicis solertia ægum ab imminenti damno præseruet.

Signa.

Huius febris signa, eadem sunt quæ febrem diariam ostendunt, at sunt vehementiora: quare fascies calida est, & rubra, adeo lassitudo multum distendens, quæ omnes artus occupat, ob quam causam, ægræ frequenti iactatione defatigantur, venæque sanguine repletæ maxima distensione turgent. Dolor circa frontem, & tempora infestat. Ægri natum præritu, & somno torquentur profundo, in quo rubra simulachra repræsentantur. Visitur difficilis respiratio, quæ ex magna vaporum copia pectus distendentium, & ex summa venarum jugularium repleione originem dicit. Vrina est crassa, tubra, at concoctionis particeps. Cutis non est calida, sed suauem madore perfusa. Cutis est densa, primo enim occurrit, calor suavis, postea vero acrior persentitur, si diutius manum admoueat.

D De pulsu huius febris, magna est controversia: *Virum sit equalis?* Galenus 9. meth. 3. afferit esse æqualem, vehementem, medium inter mollem, & durum. Contrà obstat auctoritas Auicennæ, 1. 4. tract. 2. cap. 43. §. Et pulsus eius est magnus, leuis, fortis, plenus, velox, frequens, valde, diversus, non plurima diuersitatis, &c. hoc est, inæqualis, & 1. ad Glauc. 5. legimus, pulsus inæqualitatem, omni febri esse communem. Dic, in synocho imputri adesse quandam pulsus inæqualitatem, sed eam exiguum esse, quod aperte infra insinuavit Auicenna dicens, est diversus, non plurima diuersitatis; ob quam causam, 9. meth. cit. esse æqualem affirmavit Galenus. In omni itaque febri, adeo pulsus inæqualitas, non tamen semper est notabilis, sive manifesta; quare sensata pulsus inæqualitas, dicitur proprium, & peculiare indicium, non tamen inseparabile febrium putridatum, quoniam scilicet aliquæ ex iis, manifesta pulsus carent inæqualitate, vt constat in tertiana exquisita, cuius pulsus ob dictam causam, æqualis nuncupatur à Galeno, 2. crif. 3. & 2. de cauf. pul. cap. 1.

Dubitabis deinde: *Virum in hac febre, pulsus ad sit ve-hemens?* Auicenna cit. loc. confirmat: Obstat tamen non inualida ratio, quoniam vehementia pulsus, à robore virtutis emanat; virtus autem in tam magna febre robustior non est, imo debilior multò existit, quæm ante. Dic ex 3. de præsag. ex pul. 1. Licet calor multus occupe cor, tamen adhuc facultas robusta est, & pulsus maximus edit, ac vehementer, quia ad debilitandam facultatem cordis, non sufficit quævis caliditas præternaturalis autæ, nisi iam facta, & æqualis sit, vt eo loco confirmat Galenus; & constat aperte; ex 1. de præsag.

ex pul. cap. 4. & quanvis in febri, virtus debilior A dignum deesse videatur: *Virum synochus caterorum morborum ritu, quanvis tempora percurrat?* Galenus placet, tum lib. 1. crif. cap. 2. tum lib. de totius morb. temp. 1. & 3. & Auicenna 2. 1. cap. 7. & 1. 4. tract. 1. cap. 3. morbos omnes salubres quatuor tempora percurtere: Nam morbis singulis, vt & singulis animalibus, suæ insunt ètates, & fatales temporum cursus, vt Plato refert in *Tymeo*; nam morbus cum tota sua intensione non incipit, & magnitudine, sed paulatim intenditur, donec ad summam vehementiam perueniat.

Oppositum demonstrant argumenta non inualida. Primum, Febris continentis vna datur species, quæ à principio ad finem usque semper accrescit, & tota est augmentum. Assignatur & alia, quæ à principio ad finem usque semper decrevit, tota est declinatio. Admittitur & altera, quæ à principio usque ad finem semper permanet in statu eodem, ita ut neque declinet, neque augeatur, sed tota sit status. Ergo saltem hi morbi, quatuor tempora non habent.

Secundum. Morbus, res est simplex, & similaris. Ergo non potest habere quatuor tempora. Antecedens est notum, quia morbus non est veluti domus, quæ ex variis partibus componitur, ita statim cum incipit, totam suam essentiam habet, solum differens magnitudine ab ipso morbo, qui postea existit, vt lib. de morb. temp. cap. 1. & lib. de totius morb. temp. cap. 2. & 1. de loc.

C cap. 2. ante fin. confirmat Galenus. Consequentia est manifesta: Morbus enim in primo suo insultu, totam suam essentiam habet, quam in quaue res, in illo genere potest habere. Accedit, quod tempora essentialia morbi, ita dicuntur, ut partes quædam assignentur, eius essentialiam distinguentes. Sed morbus non recipit variationem, quia omnis morbus constituitur in eis talis, penes quod est, & per se ludit operationes. Sed major, vel minor operationum laesio, nullam essentialiem variationem in rebus constituit. Ergo.

Tertium. Morbus qui incipit à materia cocta, vel putrefacta, non potest quatuor tempora habere. Ergo, &c. Antecedens est notum, quoniam principium est totum cruditatis, & necessitati morbus, qui incipit à materia cocta, aut putrefacta à fortiori, caret principio cruditatis. Posse autem morbum à materia cocta originem ducere, certissimum est, quando v. g. in venis distantissimis à corde, aut aliqua parte remota, extra venas, aliquis humor peccans colligitur, qui paulatim concoquitur, sed cum sit quietus, & non irritet, morbum non concitat, donec post coctionem monatur, & naturam ad excretionem stimulet. Tunc morbus ille priuatus principio. Deinde. Quando febris diaria, in augmento, aut statu mutatur in putridam, hæc incipit à materia cocta: nam afferente Galeno 1. feb. 7. in principi, inseparabile signum est à febribus diariis, continuo in vrina, statim prima die. Quod autem febris à materia putrida incipiat, experimento quotidiano compertum est, quo docemur, in principio vniuersali febri, extrahi per sanguinis missione, non solum sanguinem putridum, sed corruptum. Quod incipiat à materia maligna, posito exemplo in atra bile, docuit Hippocrates 4. Aph. 22. & posito exemplo in bile æruginosa, 3. epid. sect. 3. com. 75. in historia illius phrenitici, qui primo ægritudinis die, euomuit multa virulenta, æruginosa, & tenuia. Confirmatur hoc argumentum, in febribus, & inflammationibus, quæ à materia putrida sunt, in hunc modum. Materia in inflammationibus vertitur in pus, & materia quæ concoquitur in vena, per febres, simul putrescit, & simul concoquitur usque ad statum, in quo ipsa est summè cocta, & putrefacta. Sed hæc ante morbum erat putris. Ergo morbus ab illa dependens, ratione putredinis, priuatur principio. Maior est Galeni, 1. progr. 1. & vero vim quandam seruet, permixta quadam coniunctio efficitur, ex calore naturali, & præter naturam sequide calore naturalis conognitis

D symptomaticum: Quia vero continua, & continens, id est periculosa, minùs tamen quæm ea, quæ putredinis patet est. Ex tribus autem speciebus, periculosior est Epacmaстica, quoniam semper accrescit, deinde Actmistica, sive Homotona, omnium minimè Paracmaстica; ex Auicenna loc. nuper cit.

E Virum vero synochus quarto die finiatur? etiam dissidium est: Nam Galenus 3. crif. 4. id affirmit, cum 2. feb. 1. & apud Auicennam loc. cit. cap. 43. usque ad septimum extendatur: eni aduersatur idem Galenus 9. meth. 4. dicens, synochum non putridam, diem quartum non excedere, quin in putridam febrem transmutetur; quare saltum synochus imputris, semper in quarto finitur. Dic. Galenum 9. meth. cit. intelligendum, synochum finiti in quarto, nō Medicus obuiam eat putredini medicis auxiliis, nam tunc ad septimum usque prorogatur synochus imputris, vt cit. loc. docuit Galenus. Putris vero licet ut plurimum quarto finiatur, 3. crif. cit. quandoque etiam accedit ad septimum, manens adhuc synochus, post quem redditur vero bisiosa. Finitur ferè cum vacuatione sensibili, aut insensibili: illa vel haemorrhagia, vel sudore præstat, hæc cum resolutione occulta, sub vaporis forma. Solet etiam permutari in febrem ardente, tertianam, continuam, vel variolatum, aut morbillorum criticam, vel symptomaticam expunctionem.

Illud vero ultimò, etiæ sèpè quæsumum, quia afidum, & in cuius explicatione varius videtur Galenus, discutendum; ne in arguento de febribus aliiquid scitu-

concoquit, præter naturam puerificat. Minor patet ex suppositione. Consequens est vera, quia si aduenient morbo, magis intenditur putredo, non potest assurgere principium illius morbi, ratione putredinis, quæ ante morbum præterat.

Quartum. Si omnes morbi, quatuor tempora habent, hoc esset, quoad alterationem materiae, aut quoad symptomata, aut quoad essentiam morbi. Sed nullo horum modorum percurrent quatuor tempora. Ergo, &c. Maior est vera cum solum affectus præter naturam inueniantur, vedelicet causa, morbus, & symptomata, quoru ratione, à Medicis tempora contemplantur. Non inueniuntur quoad alterationem materiae, quia absoluta coctione in statu vniuersali morborum, nullus gradus coctionis acquiritur, nec deperditur, & sic alterato à materia, priuatur declinatione. Neque quoad symptomata, quoniam morbi acutum incipiunt, sive lymphomatis firmantur, & carent principio, ex Hipp. lib. 1. epid. sect. 3. text. 10. Neque quoad essentiam morbi, hic enim penes eam, nullam suscipit varietatem. Confirmatur, quia omnes morbi lethales, necessariò carent declinatione, cum sit impossibile, quod vllus in ea, si sit vniuersalis, emori possit, ut 3. crif. 5. & 9. firmavit Galenus.

Quintum. Morbi immateriales, non possunt habere quatuor tempora. Ergo non omnis morbus, &c. Antecedens probo, supposito quod tres sunt species febris hættica, & quod in ultima specie, calor sit remissior, quam in duabus antecedentibus. Ergo saltem in hac, quatuor tempora non adiungunt. Discutitur hic deducitur ex Galeno lib. de marasino, c. 5. per totum, quo loco ex pulsu, & respiratione, in hac specie calorem præter naturam, in quanto, & quali esse imminentem colligit. Deinde Morbus hæreditarius, ex virtute seminis contractus, non potest habere principium, cum ex semine, & simul cum ipso animali sit productus, reliquorum accidentium instar, quæ simultanea actione, cum certa, & determinata intensione producuntur.

Sextum. In morbis non debet assignari principium, distinctum ab augmentatione, ex Gal. lib. de morb. temp. c. 2. & lib. de totius morb. temp. c. 1. & 2. quia principium dicuntur, ex Gal. eodem lib. de tot. morb. temp. c. 3. totum illud tempus, quo morbus in generatione existit. Sed morbus nunquam est in generatione, ab augmentatione differens, D quia accidens est, & a primo insultu, protinus generationem simul acquirit, & ad incrementum festinat, nulla figura, nec conformatio paticum. Nunquam igitur erit in principio ab augmentatione diversus. Confirmatur ex eo, quod ait Galenus 1. de loc. affect. c. 2. ad med. morbum videlicet calidum, & frigidum, & humidum, & secum protinus ab initio, cum primum corpus temperaturæ, quæ bona valetudini debetur, limites excrescit, eandem sibi ipsi naturam habere: quamvis enim ad id interdum sit exiguis, ut neque à nobis cognosci, neque laborantium sensu percipi possit, nihilominus famem propriam habet speciem: & quemadmodum res similares, quando sunt, iam sunt, & non habent tempus in quo generentur, in quo non simul augeantur, morbus autem res similaris est, ex Gal. cit. videtur morbus, non habere principium ab augmentatione diversum.

Septimum. Purgatio saepe repeatè sanat incipientem ophthalmiam, siquidem ex iis, inquit Galenus 13. meth. cap. 1. quibus oculi tentari phlegmone caperunt, non nullos sola purgatione per alium, uno die sanatos vidisti. Missio deinde sanguinis usque ad animi deliquium, confessim etiam synochum sanat, ex Gal. 9. meth. c. 4. Insper. Si in principio morbi pendentis à materia turge, pharmaco eradicatione purgante vitatur, morbus ipse statim declinabit, sine augmentatione, & statu. Denique narrat Galenus sect. 5. Aph. 1. & 12. merh. vlt. cuidam iuveni humoræ æruginoso per vomitum vacuato, statim convolutionem, & febreem cessasse. Ergo, &c.

Vltimum. Crisis perfecta est repentina mutatio ad

A salutem, id est, subita morbi solutio, lib. 3. crif. cap. 2. & lib. 1. de dieb. decret. c. 2. vbi absolutam vocat crism, id est, perfectam, eam quæ nihil morbi reliquit: Hæc autem in statu plerumque contingit, lib. 3. crif. cap. 6. Ergo non reperitur in morbis declinatio, quoniam perfecta crisis in statu accedit, & ipsa nihil humoris telinquit, quod aperte concedit Galenus, lib. de optim. sect. ad Thrasibul. cap. 47. §. Quando vero crisis bona in argomento contingit, quod fieri potest ex Galeno lib. 3. crif. cap. 5. 6. & 12. & 1. epid. sect. 3. com. 24. & 30. & Auic. 2. 4. cap. 80. si perfecta sit, morbus statu, & declinatione priuabitur; si vero imperfecta, morbus cum minui statim incipiat, eo quod subita sit mutatio ad melius, 1. de dieb. decretor. cap. 2. si non declinatione, saltem statu carebit. Non igitur qui quis morbus, quatuor tempora sortitur.

Nec argumentis auctoritates desunt. Prima est Hipp. lib. 1. epid. sect. 3. text. 10. afferentis, dari aliquos morbos, qui statim in principio vigent, ac florent. Ergo in iis morbis, deficit augmentum. Secunda auctoritas est Galeni, lib. de totius morb. temp. cap. 1. §. Tempus itaque nullum, inflammationis generationi singulariter principium tribuitur, ab eo quod augmenti est diuersum, sed unum est in universum, a primo insultu usque ad statum, affectu incremente, &c. Ergo in inflammationibus, non reperiuntur nisi tria tempora, si principium ab augmentatione non est distinctum.

Tertia est Galeni lib. de optim. sect. ad Thrasibul. cap. C 47. quo Galenus non solum reprehendit illos, qui affirmanit omnes morbos percorrere quatuor tempora, sed hoc esse falsum pluribus rationibus confirmat: primò, quoniam Apoplexia statim in prima invasione, totam habet magnitudinem. Secundò, quoniam in principio morbi persanari possunt, facta vacuatione à natura, fluxus sanguinis ex utero, natibus, haemorrhoidibus, sudore, alijs fluxu, quorum vacuationum interuersio, non solum remittitur, & declinat morbus, sed impeditur, ne deueniat ad illam magnitudinem, ad quam perueniret, si humor peccans à natura non fuisset euacuatus. Quarta est Auicenna 2. 1. truct. 1. cap. 7. § Scire debes, quod plura agitudines quatuor habent horas. Ergo ex sententia Hippocratis, Galeni, & Auicennæ, non omnis morbus habet quatuor tempora.

Vt vero hæc huius questionis enodatio, magis eluiscat quam ex plurim mente, intricata, confusa, & absque suis principiis vagante reliquit Galenus, notabis primò, eam de morbis lethalibus non esse intelligendum, quos non habere quatuor tempora, certissimum est, vt lib. de tot. morb. temp. cap. 1. & 1. de crif. c. 2. ipse edocuit, cum ratum sit, ex iis aliquos solum habere principium; alios principium, & augmentationem; alios principium, augmentationem, & statum: propterea mors in hoc, vel in illo tempore contingit. Sed cum tribus de causis in morbis lethalibus, ægti occubant, aut propter suffocationem caloris nativi, vel vehementiam morbi cum violentia subuentis virtutem, aut facultatis debilis resolutionem, ex Galeno 3. de crif. 9. in fin. Qui moriuntur in principio morbi, pereunt suffocato calore; qui in augmentatione, & statu, ex violentia morbi; qui in declinatione particulari, ex resolutione virtutis dedunt. Ex his colliges, patientes internas inflammationes, aut morbos ex copia succorum crudorum subortos, maiori ex parte in principio morbi; vehementissimi febribus oppressos in vigore; virtutis exsolutione, & crebra syncope per vniuersam morbi constitutionem vexatos, in particularibus declinationibus occubentes.

Nota secundò, morbos salubres, quosda habere causam, hoc est humoræ, quos materiales vocamus; alios ea carere, quos immateriales dicimus. Ex illis quidam crisi, alij sine crisi, simplici solutione finiuntur. Rursus ex materialibus, alij incipiunt tanquam à termino à quo

quo, à materia cruda; alij à materia putrida, & maligna; A alij, ex aliorum voto, à materia cocta, quod placitum mihi semper visum est difficile, quod scilicet humor coctus, iam euitus, & superatus à natura, sit causa productiva alicuius morbi, ad cuius expulsionem, materia cocta, iterum de novo concoqui incipiat.

Nota tertio. Reperiuntur morbi, qui breuissime tempora percurrunt, vt eos illis carere, verisimiliter sit pronunciandum, vt 1. crif. 17. Galenus edocuit, vt in feva angina velociter strangulante, & fortis Apoplexia palam conspicitur, in quibus aliqua tempora deficere non est dicendum, et si sensus ea non assequatur, & cognoscatur, vt lib. de totius morb. temp. cap. 4. ad med. elegantissime docuit Galenus, §. Nullus siquidem tam subito symptomate corripitur, ve bi quibus cervix detruncatur, quanquam horum quoque sectio, secundum aliquod tempus habetur, & secundum, & tertium, & quartum, vt sic chirurgus rem qualiter dividat, &c. Sed iure affirmandum est, omnia tempora reperiuntur, quanquam ea à sensu non percipiuntur: Nam in omni mutatione, quæ incipit, & definit, necessariò debet assignari tempus, in quo incipit, & in quo finitur, & in quo angerit, & viget. Cum ergo omnis morbus, sit qualitas quæ intenditur, & remittitur, absolute praedicta tempora sunt assignanda, et si sensus ea minimè percipiat.

His iactis, si prima conclusio. Morbi materiales salubres, quoniam habent tempora essentialia sua magnitudinis, sive incipiunt ab humore crudo, vel cocto, vel putrido, sive finiuntur crisi, vel solutione. Probat Galenus 1. crif. 2. & 3. crif. 9. lib. de tot. morb. temp. cap. 3. Subscrimit Aetius retrab. 2. serm. 1. cap. 20. & omnes principes confirmant, dummodo eorum aliquod, neque ab arte, neque à natura vacuatione praescindatur, vt supra argumentis comproubamus.

Secunda conclusio. Morbi immateriales salutares, sive sunt facti, vt febris hættica, sive fientes, vt febris dia- ria, & alia febres, habent quatuor tempora. Probat Galenus lib. de totius morb. temp. cap. 3. §. Quapropter nullus morborum, qui soluitur, est, qui non percurrit, hoc quatuor tempora, &c. Si enim morbus salubris, vt soluitur, debuit declinare: Ergo habuit magnitudinem, à qua declinat. Rursus. Si morbus magnitudinem fuit assequitus: Ergo antequam ad ipsum perueniret, habuit augmentationem, & antequam augeretur, necessariò habuit principium. Ergo de primo ad ultimum, omnis morbus qui declinat, & soluitur, debet quatuor tempora obtinere.

Ad primum argumentum dic. In febribus continetibus omnia tempora reperiuntur, quæ ob breuitatem, & angustiam non percipiuntur. Hæ febres non vocantur semper crescentes, semper vigentes, & semper declinantes, ex eo quod secundum se, totæ sint augmentationem, & declinatio, sed quoniam hæc tempora habeant longissima, & conspicua, reliqua vero admodum brevia, & quæ difficiliter percipi possint.

Ad secundum dic. Morbus aliter à Philosophis, & Medicis consideratur: ab illis præcisè, secundum esse prædicamentale, vt est qualitas, sine respectu ad aliud; ab his, quatenus corporis actiones laedit, & diuersimodè secundum maiorem, vel minorem intentionem premit, vel variam dependentiam à causa, vel varium eius motum: & hac ratione morbus salutaris quatuor habet tempora; non autem si in rigore philosophico loquendum sit, secundum quæ considerationem, statim in principio, totam suam essentiam habet secundum magnitudinem, non tamen totam suam magnitudinem. Cum ergo de essentia morbi, secundum medicam considerationem loquatur Galenus, & magnitudo tempora constitutæ, hinc factum est, quod cum dicitur morbus habere tempora essentiæ, huius nomine non debeamus intelligere speciem, sed magnitudinem speciei, & essentiæ, subiectam ex maiori, vel minori intentione, vel ex varia dependentia à causa, & illius motu. Quare ad Galenum dic. 1. de loc. 2. & aliis locis citatis, loquuntur philosophicè, & non medicalè. Ad confirmationem dic, morbos non suscipere varietatem, secundum speciem, & essentiam, sed secundum magnitudinem essentiæ, quæ varietas ad usus medicos satis est: quoniam licet morbus ab initio totam suam essentiam habeat, non habet totam suam magnitudinem, & tempora distinguunt magnitudinem morbi, non autem eius essentiam. Vocantur autem essentia, tempora, non quia sunt partes componentes & distinguentes essentiam, sed quoniam circa causam, & symptomata non versantur.

Ad tertium dic. Morbi possunt incipere à materia cocta, putrida, aut maligna; negandū vero hos morbos, quando salutares sunt, quatuor tempora non percurrentur. Ad probationem de coctione, concedimus principium esse totum tempus cruditatis, sed materiam illam coctam, de novo recrudescere, ob febris aduentum, & hac ratione à noua illa cruditate, febris principium statuitur. Dic secundò, nullum morbum incipere à materia cocta, tanquam à termino intriseco, qui in latitudine illius morbi claudatur, ita vt sit verum dicere, quod stante humorè cocto, & salua qualitate coctionis, febris putrida habeat suum esse existens à parte rei, cum repugnet febrem esse putridam formaliter, & in actu, & materiam esse coctam formaliter, & in actu, cipiendo coctionem, vt est qualitas formaliter, & in actu, à putredine distincta.

Quod vero obicitur, in exemplo febris diaria, quæ transit in putridam, apparere vrina coctam, nihil probat, quia cum diaria sit in spiritu, in facto esse; & in humoribus, in fieri, nullum inconveniens est, quod humor laudabilis, qui causa febris non existit, sit coctus. Et licet febris diaria, sit plurimum dierum, quæ habet suum calorem in sanguine, & in facto esse, non est negandum, quod vrina sit cocta, quia hæc ab humorè emanat, à quo febris fuit generata, sed est signum alterius humoris laudabilis, quare non repugnat, quod ex eo generetur febris, antequam aliquam nouam dispositionem præter naturam sibi adsciscat.

Possit autem febrem incipere à materia putri, vel maligna, non negamus, quia hæc cum non sit concocta à natura, cruda existit ex Hipp. 2. act. 44. appellante illa esse cruda, quæ à natura euicta non sunt. Ad confirmationem, quæ maximam difficultatem involuit, facile respondebis, si breuem tractationem de generatione puris, latam lib. 4. Hipp. Princ. Medic. in com. Hipp. 9. perpendas. Concede tamen verum esse, quod dum materia vertitur in pus in inflammationibus, & reducitur ad benignum in venis per febres, in hac alteratione, sunt & semel humorè putrefacti, & concoqui, & simul & semel humorè putrefacti, & concoqui, & semel humor laudabilis, qui causa febris non existit, febrem ab illa materia ortu ducentem putri, aut inflammatione, principio carere.

Ad confirmationem dic, illa media alteratione, per quam generatur in inflammationibus pus, & in febribus materia reducitur ad benignum, & simul putrefactio & concoqui acquirentur, formaliter, & in actu coctionem, & putredinem non reperi, sed per compositionem, & putredinem non reperi, scilicet ad coctionem, & putredinem. Quamobrem in illa materia putrida, quæ febrem concitat, quando alteratur, & concoquit, statim in principio, totam suam essentiam habet secundum magnitudinem, non tamen totam suam magnitudinem. Cum ergo de essentia morbi, secundum medicam considerationem loquatur Galenus, & magnitudo tempora constitutæ, hinc factum est, quod cum dicitur morbus habere tempora essentiæ, huius nomine non debeamus intelligere speciem, sed magnitudinem speciei, termino illi media alteracionis, quæ acquiritur in generatione puris. Et quando per febres, materia reducitur ad benignum, & quando per febres, materia reducitur ad benignum, & semel humor laudabilis, qui causa febris non existit, febrem ab illa materia ortu ducentem putri, aut inflammatione, principio carere.

qualitate acquisita, per medium alterationem corrigentem putredinem, coctio & putredo intendantur, non tanquam duas qualitates formaliter distinctae, constituentes tertiam qualitatem compositam ex extremitate, sed quia inueniuntur in una simplici qualitate, solum per comparationem ad extrema, non alter quam albedo, & nigredo acquiruntur, & in mediis coloribus inueniuntur.

Ad quartam dic. Omnes morbos habere quatuor tempora, vel quoad alterationem materiae, vel quoad symptomata, vel quoad essentiam. Et ad maiorem argumenti respondet quidam, cognosci declinationem quoad alterationem materiae, quoniam virtus est subtila, & subflua, habens sedimentum album, laeve, & aequalis, & in quantitate pauca, quae in statu erat flava, cum sedimento albo, laevi, aequali, sed copioso. Ratio est in promptu, quia in statu calor febrilis non est sic latenter, vt in declinatione, & materia peccans non est sic immutata; post quae omnia gloriantur se inuenisse signa declinationis, quae ab aliis minime sint annotata. Sed deceptus est, cum Galenus 1. de crifb. 7. & 8. & lib. de tot. morb. temp. 3. nos doceat cognoscere declinationem, quoad alterationem materiae, aliquo signo peculiari, ex remissione morbi & symptomatum & materia efficientis morbum immunitatione: quare supra Galeni doctrinam, nihil addidit manifeste. Si enim humor peccans minutus in declinatione, sedimentum in minori quantitate apparebit, cum morbus & symptomata in declinatione sint remissa, quapropter color in virtute erit multo similius colori qui in statu naturali aperte solet.

Neque obiectio Galenum, afferentem in locis dictis, sed pricipiu lib. de tot. morb. temp. cap. 3. in declinatione vniuersali relinqu aliquem humorem, qui coctionem desiderat: Nam ex eo non infertur, in declinatione vniuersali, humores concoqui: Si enim humor morbum efficiens est uniformis, absque dubio exacta & perfecta concoctio sit in statu; si vero est dissimilis, tunc licet facta sit concoctio, vera declinatio non est, quia dum humor secundum unam partem concoquitur, & secundum aliam remanet crudus, aut putridus, morbus vero non declinat, sed falsa declinatio est: & hoc modo, per coctionem potius debemus intelligere, vacuationes paulatim factas, per virtutem, & alium, vt 3. progn. 2. 4. explicuit Galenus, afferens naturam mederi humoribus crassis per coctionem, hoc est, per paulatinam excretionem, per virtutem, aut aliud fluxum celebratam, cum in declinatione humores crassi relinquuntur, qui sunt veluti cinis, quos natura per eas regiones evacuat.

Ad probationem, de morbis habitibus statum in principio, in quibus non videtur principium dari, nec augmentum quoad symptomata, dic, ob breuitatem non sentiti, vt de febribus continentibus supra assertimus, quoniam ea tempora sint assignanda, eti non percipientur. Ad confirmationem, quod non dentur quoad essentiam morbi, in secundo arguento satisfecimus, dum tempora essentialia vocari praediximus, non quia sint partes componentes, & distinguentes essentiam, sed quia circa magnitudinem essentiae, & non circa causam, aut symptomata morborum versantur. Ad instantiam de morbis lethibus, solutio necessaria non est, cum haec questione de iis non sit intelligenda, quos non posse habere quatuor tempora libenter fatemur.

Ad quintum dic. Falsum est afferere morbos immateriales quatuor tempora non habere: nam species tres febribus hecticis, potius appellanda sunt tempora, quae in tota huius febris constitutione considerantur, quatenus calor febrilis, in partibus solidis existens, aequaliter, & in eodem tempore, tres illatum humiditates non absunt. Ut vero haec doctrina rectius intelligatur, suppono ex Gal. lib. 10. meth. c. 11. §. Siquidem in singulis simpliciis, ac

A primarum, &c. Omnes partes semifinales triplici substantia constare, carnosa, membranosa, ac fibrosa, ea igit, ut omnes haec substantiae in una simplicissima vena reperiantur. Sicut ergo est triplex substantia sic etiam triplex humiditas consideratur, has substantias reparans atque reficiens, quae humiditates dicuntur ros, cambium, & gluten, & est illa radicalis humiditas, cuius merito partes continuantur, iuxta quas humiditates, tempora febri hectica consurgunt. Licet verum sit, quod febrilis calor, partes solidas in facto esse extirpiat, & per modum habitus, secundum omnes tres illas substantias, non tamen secundum omnes sit aequalis consumptio, tempore eodem, cum prius torida humiditas, secundum cambium, & tertio gluten absumentur.

B Iuxta hunc ordinem, quatuor tempora febri hecticae sic constituo. Principium vniuersale sit prima febris hecica species, in qua calor in facto existens, & in habitu, toridam partium solidarum humiditatem absimit. Augmentum, quando cambium absumentur: Status quando gluten. At vero declinatio, quando praedictae substantiae, suo ordine restitui, & reparari usque ad sanitatem incipiunt: quae de temporibus sensibilibus febris hecicae sunt intelligenda. Si vero Medicus, antequam secunda, aut tercua species adueniat, sanatum aegrum iudicaverit, tunc tempora breviora sunt, eti a nobis non percipientur.

C Ad instantiam dic, in tercia specie, marasmo dicta, calorem solum esse immutatum in quanto, sed non in qualitate; quare nullum est inconveniens, quod pulsus, & respiratio viui immutato respondeant, cum ad hoc ut qualitates primae operentur, ultra rationem principij efficiendi quo possint, efficientem quantitatem ex parte subiecti efflagitent. Adde, hunc marasmon esse lethalem, nos autem loquimur de salubri morbo: Nam, quos marasmon iam occupauit, hos sanare non tentabis; eti enim caliditas corrigi possit, non tamen siccitas, vt 10. meth. 10. docuit Galenus.

D Ad obiectioem de morbis hereditatis, dic. Falsum esse afferere, quod morbus a principio generationis incipiens, ex seminis virtu contractus, caret principio, quoniam subiectum cui aduenit ille morbus, est animal actu viuens intra uterum, & morbus non se exercit, antequam sit animal, sed cum sit affectus adscitius, animal iam generatum, & viuens pre-supponit. Illud autem quod unum producit cum ipso factu, quantumvis virtutem sit, naturale ramen, insitum, & congenitum, sanitatem non excludit, sed solum in corpore proximam aptitudinem ad morbos relinquit. Hoc modo intelligendus Hippocrates 3. epid. sect. 2. text. 3. dicens filiam Euryanactis patrem fuisse natuam rebem id est, fuisse dispositam ad rebem, ob aptitudinem, & inclinationem, a principio generationis relatum.

E Ad sextum dic. Temporum distinctio, proposita a Galeno, in inflammationibus, & in febribus eas consequentibus, intelligenda est de iis inflammationibus, a quibus excrements sensim non excernuntur, sed in ipsis contenta manent quoque resolvantur, vel in pus mutata vacuentur. Alter vero distinguenda sunt tempora, in iis inflammationibus, e quibus ob membrana obducta tenuitatem, sensim aliquid resudat, & sensim vacuatur, vt accidit in Petipneumonia, Pleuritide, Ophthalmia, & reliquis huiusmodi, in quibus tempora ad usus medicos, ex cruditate & coctione illius, quod educitur, commodi distinguntur.

F Ad septimum supra satisfactum est. Octavum. Solum concludit auxiliis medicis postea morbos, aliquando alias quibus temporibus priuati, vel a natura moliente critum: Nam quando critis, in augmento contingit, poterit quidem morbus vigore casere; si vero perfecta critis accidat in statu, declinatio ita brevi affluer, vt & conceidi, & negari ad libitum possit.

Auctoritatibus sic satisfaciendum iudico. Ad primam,

ex Hipp. 1. epid. Dic nullum esse inconveniens, quod dentur febres continuae, in quarum principio detur status: non tamen inde sequi, quod ante illum statum, duo tempora non praecessent, scilicet principium, & augmentum, quae ob sui breuitatem, a Medico neque sentiuntur, neque cognoscuntur. Ad locum Galeni lib. de morb. temp. cap. 1. Dic. Galenum per illa verba solum voluisse, totum illud tempus inflammationis, a primo insulto, usque ad statum, esse continuum, cum una non sit alteratio, sed non negat, quod seruata continuata alterationis diuersa tempora assignentur: & hanc fuisse Galeni mente, colligo ex eodem cap. ad finem, in §. Hussius autem proprium singulariter generationis tempus dinsum non est. Ad locum ex lib. de optima secca ad Thrasybul. cap. 47. Dic, ibi Galen, fuisse loquutum, de temporibus morborum, quae sensu percipientur & cogitocuntur; quae tempora in omnibus morbis inueniri negat Gal. & nos libenter fatemur, cum supra dictum sit, in morbis aliqua tempora obscurari, ob breuitatem suam, & hoc modo argumentum de Apoplexia est explicandum.

Ad secundam, & tertiam auctoritatem Gal. responderet quidam, post critum optimam dari declinationem, eti a nobis breuitatem non sentiatur. Ratio est, quia licet causa morbifica vacuetur, non cessat qualitas morbifica morbus introducta iam impressa, sed per alias horas perdurat, & interdum per integrum diem, ex Gal. 2. pror. ret. 17. versus finem, posito exemplo in ligno calefacto ab igne, quod postquam separatum est, per aliquod tempus calorem conseruat. Quando autem vacuationes sunt in principio, a natura, vel ab arte, non possunt C morbum in medio cursu reprimere, & eum sequentibus temporibus priuare, sed haec solum sunt breviora, vt morbus sublatuus esse videatur, quin reliqua tempora persentiantur, & ob hanc causam ratu in morbis fieri critum, quod auxiliis medicis praevertatur, & impediatur.

D Contraria sic insurgo. Morbus est effectus causae morbificae. Sed adiecta causa, augetur magnitudo effectus, & immutata minutur. Ergo si in principio, vel augmento, causa morbi ob vacuationes reddatur minor, necessario ex natura rei, morbus debet minui, & priuari augmento, & statu, vel statu solo. Responde ergo cum distinctione quadam, quod interuentu vacuationum, quae sunt in principio, vel augmento, ab arte, vel a natura, quando non vacuatur tota causa morbi, cum fiat sine coctione, & separatione in augmento, necessario in corpore, portio humoris peccantis relinquitur, quae alteratur, & concoquitur; secundum quam materiam remanentem post vacuationes, quatuor tempora morbi considerantur: sed quia humor in exigua quantitate abundant, breviora sunt, & non sentiuntur tempora aduenientia post vacuationem, & humor per insensibilem halitum, sine criti evanescit, & hoc est quod Gal. vocat, praescindi morborum tempora medicis auxiliis, id est, contrahi, vt non appareat, lib. de opt. sect. ad Thrasybul. c. 4. in principiis & hoc modo dicendum est, quando vniuersa materia vacuat in principio, quando videlicet morbus ab humor turgente ortum ducit.

E Ad auctoritatem Avic. dic. Illum intelligendum esse, de temporibus morborum, quae sensu percipientur, & non de aliis, quasi afferat Avic. plurimas esse aegritudines, quae quatuor habent sensibiles horas: neque ex eo inferas, posse assignari morbos, quatuor tempora non habentes. Ex quibus ratus fit, & manifestum, febres continentis, ceterarum aegritudinum instar, quatuor tempora percurtere.

Curatio

H Vius febri curatio, tribus potissimum perficitur auxiliis, ex Galeni mente, 9. meth. 4. & 5. Venae sectione usque ad animi deliquium, de cuius utilitate in

A continentibus febribus, sat multa diximus, lib. 1. Histor. princ. Medic. in com. Hist. 9. frigidæ potu ad satietatem usque, de cuius auxiliis efficacia, lege lib. 2. in com. Hist. 5. & lib. 4. Hist. 1. & Balneo, de cuius potestate & eximia, lege lib. 4. in com. Hist. 4. In his torus curationis cardo consistit. Omitto ordinem in sex rebus non naturalibus, alterantia, & refrigerantia praesidia, quae infra cap. de febre ardente proponemus, quorum via sanguinis fervor mitescit, ardor infrenatur, & eius furibundus motus, ne in partes principes repat, obtunditur.

B Circa phlebotomiam in hac febre tam necessaria primò dubitandum: Virum in debili virtute, in continente sanguinea, loco phlebotomia manus, sit secunda venae in fronte? Avicenna 1. 4. tract. 2. cap. 46. de cura febris sanguinis, post sanguinis missionem usque ad animi deliquium, eam valde commendat in hac febre, sicutque prædictum: Quod si dispositio non tolerat phlebotomiam in manu, phlebotometur vena quae est inter duos frontis, &c.

C Hæc doctrina suspecta videtur, ob causas multas: prima, quoniam cum sanguinis magna abundantia, inter alas & inguina, vbi sunt vascula maxima, in hac febre exuperat, 9. meth. 3. versa ampla secunda interna in brachio: non ergo tenues ramusculi querendi, de quorum numero esse venam frontis, patet ex Galen. 3. epid. sect. 3. com. 6. quae cum locale remedium sit, ex partibus supra iugulum solum evacuat. Secunda. Illa vena secunda est in hac febre, quæ cum caua maximam societatem habet, qualcum esse brachij internam, patet ex Galen. 13. meth. cap. 18. vena autem frontis, a visceribus longè est remota. Tertia. Timor est, ne secta vena in fronte, humores ebullientes convolent ad caput, & in eo inflammationem excitent: ob quam rationem, in phrenitide interdicunt phlebotomia ex vena frontis. Quod si viuum iacturam pertimescit Avicenna, cur non secat venam, quæ est in manu, inter digitum minimum, & annularem, quam in splenis, & hepatis aegritudinibus tantoper commendant, 2. 2. 3. tract. 2. cap. 24. ex cuius sectione, cum paucia spirituum copia evanescent, minus eneruantur vires? Securius ergo multò erit, si vitium debitum adsit, secare saluatellam in manu, aut poplitis, pedisve venam scindere, vt hoc modo, humor a partibus supernis, & praecipuis, in quibus ingens sanguinis copia cumulatur, possit auerti. Commodo ergo Avicennam interpretabimur, loquentem de febre sanguinis, in qua adeo passio aliqua quæ delirare cogat, tunc enim virginitori succurrentum, maximè cum delirantes brachium porrigerere recusent; ob quam causam, Arabes in saeva phrenitide, prius ad sectionem venæ frontis accedunt imperant.

D Dubitabis: Vrum in febre sanguinea, loco phlebotomie, purgatio sit admistranda? Galenus lib. 4. de sanis, tuend. cap. 4. sic ait: Quod si quis vel propter etatem, vel timiditatem permittere se Medico, ad sanguinem vel modo de trahendum, nolit, huic deiencia largius alius est. Aut si id quoque suspectum habet, alia ratione edendum supernum est, &c. Ex quo loco perspicitur manifeste, quod vbi morbus sanguinis missionem expostulauerit, si vires eam non sustineant, aut propter etatem, alia ratione quavis, aut si ager non pareat Medico iubenti venam secare, quod sapienter contingit, tunc purgatione est viendum, quæ bilem vtramque, & pituitam evacuet. Satius enim est, vt solus sanguis redundet, quam cum eo ceteri. Et pars insuper plenitudinis demittit, facta expurgatione, & promptius humores ventilarunt, quia antea in venis consultati, diffusi impediebantur.

E Quod si ex plenitudine, & cacoehymia permixtus est effectus, (vt in eo corporis statu, de quo Gal. agit loc. cit.) vbi vitroque opus est auxilio) huic aliis largius ducenta, quam si venæ sectioni daretur locus, vt nimis sola

sola purgatio, virtusque vacuationis usui sufficiat. Si **A** non autem venæ sectio erit ex usu.

Commoda etiam venæ sectio est, in diuturnis obstrunctionibus hepatis, à crassa, vilcosa, & ægrè mobili materia subortis, ut ex venæ sectione, quæ humores agitat, impacti in iecinore humores motum accipiunt, & pharmaco expurganti promptius pareant. Et licet attenuatio aperientibus perficiatur, tamen hæc in obstruktione contumaci, cum nimis calida sint, vehelementer excalfaciunt. Quare satius est, ut motum expurgationi necessarium, humoris præstemus, venæ sectione uti, quam calidioribus, maximè incidentibus, ac detergentibus medicamentis. Hoc est quod sub compendio pronunciauit Auicenna: Sed cum antiquatur oppilatio, indiges phlebotomia basilica, & solutio. Phlebotomia sci-licet, ut commoneat, & solutio, ut vacuet materias, que moneri coepereunt.

B Sanguis etiam sæpè emittitur, tentandi causa, tantillo sanguine extracto, ut noxius humor expellatur, in lepra sanguis atenosus, in quartana niger, & crassus; nam in quartana si tenuis, ac flauus exierit, & in melancholia, illico suppeditandus. **1. ad Glau. cap. de quartana, & 3. de loc. cap. 7.** Refrigerat etiam venæ sectio, **10. meth. cap. 10.** quia calidam substantiam educit. Plures ergo sunt, in omni febre, & morbo, venæ sectionis utilitates, ut nullus planè videatur morbus, in quo eius usus non sit admittendus, si non vacuandi, saltem diuerendi, refrigerandi, deobstruendi, minorandi, commo-
uendi, aut alimentum subtrahendi, sin minus tentandi gratia. Quod auxilium, sicut & cetera, si non prospicit, & febris perdureat, in aliam febris speciem permutatur, ut in synochum cum putredine, ardente, aut malignam, vel in aliam similem, quæ peculiarem curationem efflagitat.

O B S E R V A T I O

Continens febris, nullis artis præsidii cedens, ve-
nitui cruento copioso ex toto succubuit.

D Ex hoc loco non inferas: in omni febre particula-
tim sanguinem esse mittendum, plurimæ enim sunt, in
quibus sanguinem mittere, minimè expedite, quum sci-
licet virga aquosa extiterit, aut quam citrina, igneaque
sit, ex Auic. **1. 4. tract. 2. cap. 7.** Solùm enim sensus est,
quod in omni febrium genere, sanguis mitti debet, vbi
cum humore peccante, plenitudo aliqua fuerit adiun-
cta, copiosa quidem, si plenitudo fuerit ad vas, mino-
rans verò, si plenitudo fuerit ad vites, ut parte materiæ
detracta, natura reddatur potentior supra residuum. Si
verò neutra fuerit plenitudo, aut impedientia affuerint,
aut defuerint aliqua, quæ ad sanguinem mittendum
adhortantur, sanguis detrahendus non est.

Vterius queramus: *Virum in omni febre, & morbo, sanguinem aliqua ratione mittere conueniat?* Plurimæ sunt venæ sectionis utilitates, ob quas in omni febre, &
in morbo, commodè venæ sectio est celebranda. Nec de-
sunt, qui summa cum ratione venam incidunt, ut pars
alimenti subtrahatur: natura enim minus impedita in
conficiendis multis alimentis, tota contra in morbum
convertiscit, & ipsius causæ concoctionem aggrediens,
brevis illam superat, si vires præstent constent. Hac
ratione inedia, & virtus tenacitatem, tantoperè Me-
dici commendant.

Sanguis etiam vtiliter vacuat, deobstruendi, &
putredinis inhibendi, causa: Nam eorum, inquit Galen-
sus **9. meth. cap. 4.** qui ex sola obstruzione febricitarunt,
nemo in putredinis febrem incidit, qui prius sanguinem
misserat. Distinguunt tamen obstructionis causam: nam cum
alia ex abundantia, alia ex qualitate succorum, videlicet
quia tenti, aut crassi sunt, incidat, in ea quam copia fa-
cit, sanguinis missio est preferenda; in ea verò, quæ ex
succorum qualitate consistit, attenuantium usus,

C A P V T X X.

De febre sanguinea putri.

D E febre sanguinea generata ex sanguine putre-
scente, num sit distincta à biliosa, pituitosa, &
melancholica

melancholica, satis actum est lib. 4. *Hist. Princ. Medic.* **A** in com. Hist. 9. nunc explicandum superest: *Virum febris sanguinea, sit simplex, vel composita?* Plures putant febrem hanc, esse compositam ex febre sanguinis, & ex febre alterius humoris, quoniam in re putrefacente, est assignanda pars putrefacta, & pars putrefacta. Ergo in sanguine reperitur alia substantia, in qua transiuit illa pars sanguinis putrefacta, ab ipso sanguine integro distincta.

Hæc opinio nulla ratione defendi potest, imò continet multa suspecta, nè dicam falsa, cum difficultas proposita, non sit de sanguine, vt notat sanguineam malam, de quo verè possumus pronunciare, dari biliosa sanguinem, melancholicum, & temperatum, sed de sanguine, quarto humore, à reliquis specie distincto. Deinde ex ea sequitur, febrem ex sanguine putrido esse compositam, ex febre sanguinis, & ex febre alterius humoris, quoniam sanguis per putredinem vertitur in bilem: quoniam licet fateamur, semper sanguinem per putredinem verti in bilem, noui tamen immediate mutari in bilem putrefactam, est concedendum, nam prius mutatur in bilem, antequam ipsa bilis putrefacta. Ergo illa febris erit putrida sanguinea simplex, antequam bilis sit putrefacta, cum post eius putrefactionem, febrem hanc, ex duabus humoribus putridis esse composta, non sit denegandum.

Accedit veneranda auctoritas Galeni, **2. feb. vlt. §** Aut ob putrefactionem feruentes febrem unam accidunt *syno-
chum appellatam*, que à principio ad finem usque, nullam
habet intermissionem, &c. Ex quo contextu patet, Galenum
dixisse vnam, ut febris notet simplicitatem: & constat amplius, quoniam à principio usque ad finem, nullam habere
intermissionem asseuerat; nam si esset composita, necesse
fieri circuitus haberet, ratione humoris, ad illam compositionem conuenientis.

D Deinde. Quando sanguis, determinata putredine ita patrescit, ut mutet formam, necessariò datur putredo, ante hanc mutationem formæ. Ergo febris ex hac putredine sanguinis generata, erit simplex, & non compo-
sita. Antecedens est verum, quia cum putredo sit qualitas, disponens ad mutationem formæ substantialis, non sub quocunque gradu, ultima dispositio introducitur, licet sub quocunque gradu sit qualitas, quæ dicitur putredo. Consequentiam probo: hæc enim febris ex putredine sanguinis concitata, antequam mutet formam, neque est biliosa, neque pituitosa, quia adhuc est san-
guis sub propria forma, & supposito quod assumeret
circuitus tertianos, sub propria forma sanguinis, non
ideò biliosa erit; iuxta quam doctrinam dicebat Auic.
1. 4. tract. 2. cap. 3. 6. Qui indicat tertianam per paroxysmos,
errat in ea. Ergo pari ratione, qui febrem sanguinis iu-
dicat per paroxysmos, errat.

Non nego sanguinem per putredinem velociter cor-
rumpi, sed celeritas durationis, rei naturam non tollit:
quare Galenus dicit sanguinem per putredinem conuerti
in bilem, & melancholiæ; sed de quacunque putredine
non intelligatur, sed de illa duntaxat, quæ ad formam
substantiale terminatur: Nam sicuti calefactio, non
sub quocunque gradu, est ultima dispositio ad formam
ignis, sic putredo sanguinis, non in quocunque gradu, est
ultima dispositio ad formam bilis, & melancholiæ, maxi-
mè cum forma bilis, & melancholiæ, sub eodem gradu
putredinis non generetur.

Dic ergo, hanc febrem esse simplicem, & non
compositam: Nam illa febris dicitur simplex, quæ
ex unico humore dependet, unicam formam substantiale
habente, ut in omnibus febribus palam conspi-
citur. Sed quoniam hæc febris, ex sanguine putre-
do generata, quandiu suam simplicitatem feru-
t, tempus sensibile non habet, hinc fit ut Medicus, qui
constituit genera & species, iudicans sensu, san-
guinem in hoc simplici statu nunquam sentiat, qui

Tom. II.

ad naturam humoris facientis periodos possit reduci. Sic Galenus 2. cris. 9. febrem ex putredine sanguinis, feruare proportionem circuitus tertiani alle-
uerat, posito exemplo in pleuride sanguinea, in qua circuitus de tertio in tertium manifestè conspi-
citur, in qua sputum est rubrum: sed sputum rubrum, non producitur nisi à sanguine, manente sub propria forma sanguinis. Quare hæc febris, quando luam simplicitatem feruat, non dicitur biliosa, quia iam sit corrupta forma sanguinis, sed solùm, quoniam per putredinem, sanguis modum substantiæ, & qualitates naturæ bilis convenientes acqui-
sunt.

B Ex hac causa contingit, ut huius consensu ratione, aliquando concitet febre, quæ de tertio in tertium, suas facit accessiones. Sic Galenus 2. ad Glau. 1. §. *Quod si ex sanguine, & flava bile, &c. ex sanguine tenuissimo, sub propria forma, oriri exquisitum erysi-
pelas asseuerat, quoniam repetitio accessionis, non tam sequitur formam humoris, quam certam quanti-
tatem, & qualitatem eius, quæ omnia cum in sanguine putrefcente inueniantur, non est mirum, quod ali-
quando in febre sanguinea putrida, circuitus tertiani reperiuntur: iuxta quam doctrinam, 2. cris. cap. cir. affe-
rit Galenus, hanc febrem, ex sanguine putrido genera-
tam, quodammodo esse biliosam, hoc est, secundum quid, id est, circuitus, non tamen secundum formam humoris.*

C Hæc doctrina amplius confirmatur. Omnis febris continens, caret circuitibus, & exacerbationibus. Sed febris ex putredine sanguinis, est verè continens. Ergo, &c. Tunc sic. Febris ex putredine sanguinis, caret circuitibus, & exacerbationibus. Ergo constituendum est quartum genus febrium simplicium putridarum, ab aliis tribus distinctum, quæ circuitus habent. Neque Galenus ab hac sententia est discors, 2. cris. 12. ad fin.

D §. *Quare in omnibus talibus, &c. quo loco non negat, dati plura genera febrium quam tria, sed solùm obclu-
ras indicationes esse omitendas, & claras tradendas
asseuerat, quæ ipsam ægritudinem reddant manifestam;* & ob id clarioris doctrinæ gratiâ, hanc febrem ad genus febrium putridarum reducit, quoniam sanguis per putredinem, naturam bilis acquirit, & curationem illius febribus expostulat, quæ cum illa similitudinem habet. Hinc fit ut solùm Galenus connumeret genera febrium putridarum, quæ non sola ratione, sed sensu à Medico percipiuntur.

Virum verò sanguis, & alij humoris intra venas, & extra eas putrefascit? agitandum. Plures negant ex antiquis peritissimi, quia ibi non generantur vermes, ut refert Trallianus lib. 12. cap. 2. quoniam feruor præser-
uat à putredine, quem intra venas inueniri certum est.

Deinde locus est conservatius locati, & venæ sunt loci naturalis sanguinis, & aliorum humorum. Verum à veritate dicitur opinio hæc: Nam in venis, & extra eas, & in quacunque alia corporis parte, putrefacti hu-
mores, maximè si locus calidus sit & humidus, & hu-
mor præ copia, à natura non gubernetur, aut transpiret. Licet autem ipse feruor in venis, si non diffletur, pu-
trefacti, cum ratione feruoris, vapores & fuligines eleuentur, meatus obstruentes. Ita ut ad hanc ob-
structionem, prohibita sequatur ventilatio, & ad hanc putredo.

Neque obiicias, extra venas humoris putrefacti non posse, quia partes sentientes mouentur, & motus à putredine præseruat, ut patet in morbo regio, œdemate, scirro, in quibus humor non putrefactit: Nam extra eas putrefacti, non solùm in loco putredinis, quando manent circumscripti, sed dum per partes sentientes mouentur, ex quorum motu fuligines eleuantur, quæ cutis meatus obstruant, & impedita ventilatione putredinem concitant. Si verò putredo per se non accidit,

CCc 2 est

est quia nimis calor, eorum vapores absunt, vias di-
latat, reliquias resolut insensibiliter, aut per sudorem.
Pari ratione, vt humor putrefact, non solum necessaria-
tum est, vt sit intra venas, sed vt calorem præter naturam
suscipiat, cuius calor is defecet, humor in oedema-
te, scirro, & morbo regio non putrefact; si vero cale-
scit, putrefact solet, vt in eisdem inflammationibus
pater, quin ad suppurationem declinant.

Causa.

CAUSÆ putredinem in sanguinem inducentes, sunt
cille, quæ sanguinem plus iusto calefaciunt, & ac-
cident, dummodo acutiores sint, & vehementiores,
quam quæ in synocho sine putredine accidere solent,
quoniam fuliginosa recrementa non diffusa, aciota
redduntur, in quibus calor mordacior redditus, magis
intenditur, & sit præter naturam. Evenit etiam, quan-
do hamores ob prohibitam ventilationem, & vaporum
copiam, sicut in statu naturali non mouentur. Tria
autem sunt, quæ sanguinem ad putredinem mouent,
prohibita ventilatio, calor nativus austus, & præter
naturam redditus, & priuatio motus humorum, ut ex-
pliuit eleganter Galenus 8. meth. 7. & 11. meth. 8. & 1.
de diff. feb. cap. 4. calida enim corpora, in calido & hu-
mido loco quieta, & detenta, nō diffentur, statim pu-
tredinent.

Hæc omnia accidunt frequentius benè nutritis, pa-
rum exercitatis, sanguine plenis, denso habitu prædi-
cis, quibus non solum ob hanc causam, in cute adest C
densitas, sed illis quibus ob humores tenaces, & cras-
cos, in tenuibus venis, aut maioribus iecoris, obstruc-
cio perseverat: ex his enim halitus putredinosus ele-
vatur, qui sanguinem inficit, & eum ad dispositiones
putredinis recipiendas reddit promptissimum.

Signa.

IN hac febre omnia signa adsunt, quæ synochum sine
putredine ostendunt, & alia etiam concomitantur,
quæ putredinem manifestè significant: calor enim
actor est, & intensior, quam in illa, non ita tamen
mordax, velut in aliis febribus putridis conspicitur.
Vrina est crassa, rubra, perturbata, foetida, & nullo
sedimento prædicta, aut obscurio, saltem in principio. In D
pulsi notæ putredinis apparent: nam præterquam
quod celer est, & frequens, habet maiorem contra-
ctionem, quam dilatationem; maior enim necessitas
ad expellendi fuligines, quod febrium putridatum
proprium est, 1. feb. 7. ad med. §. Proprium vero, &c. & 3.
de pref. ex puls. cap. 7. post princip. §. Sed hoc perpetuum
est. Pulsus ob copiam grauantis humoris, est inæqualis,
& inordinatus. Tunc corpus lassitudine grauatiua di-
stenditur, quoniam id vaporum quantitate nimia op-
primunt. Cutis tumet, rubet, facies inflatur, & sit pur-
purea, oculi scintillant, & eorum vena rubro colore
suffunduntur. Demum febris putrida, aliis signis insi-
gnit, quæ lege lib. 4. Hist. Princ. Med. in com. Hist. 9.

Praesagium.

Ratò hæc febris in gracilibus excitatur, aut illis qui
rato sunt corporis habitu prædicti, neque in frigido
temperamento, aut ætate: sèpius in iis, qui sanguine
turgent, calidi sunt, carnosí, succulent, densa carne con-
stant, & calidis recrementis sunt referti. Hæc febris vel
statim inuadit, vel impetu superuenit, & facilè in at-
dentem commigrat, maximè si perseveret diu. Peticu-
losa sèpè est, præsertim si sevis stipet symptomatis,
in eiùsque principio, alijs fluxus contingat; hic enim,
citra morbi leuamen, vires prosternit, cum accidat
morbo existente crudo, & æger ad causæ morbificæ co-

A ctionem sufficere nequeat; ob quam causam, multoties
in malignam degenerat.

Solutur aliquando apparentibus in quarto die ma-
culis latioribus, aut eminentioribus, vt sunt morbilli, &
variolæ, potissimum si signa coctionis præcedant: aliter enim iudicium erit difficile, & periculo plenum.
Cùm autem triple sit huius febris species, illa pericu-
losior censenda, quæ semper accrescit; minus pericu-
losa quæ à principio decrecit; quæ autem semper eo-
dem modo affligit, periculo non vacat, sed medium mo-
dum seruat.

Persæpè finitur sudore, hæmorrhagia, alijs fluore, &
vrina. Si in quarto, notæ concoctionis appareant, in
septimo iudicatio fit, iuxta Senis edictum, 4. Aph. 71.
Iudicium factum per fluxum sanguinis est optimum,
deinde per sudorem: bonum est etiam per aluum, &
per vrinam. In sexta die facta iudicatio, praua est, &
dolosa, etiamsi præcesserint concoctionis signa, vt 1. de
dieb. decret. 4. fatetur Galenus. Pessimum est, & grum
maxima inquietudine perturbat, difficultate respirationis,
ventris inflatione, & rugitu premi. Ex Hipp. 4. Aph. 66.
& 67. Prauum est pustulas, maculas liuidas, aut nigras per
cutem apparere: ægrotantes involuntarie lachrymari: à
sweo excitatos, laborem sentire, vt 2. Aph. 1. Hippocra-
tes docuit.

Curatio.

CVratio huius febri, sicut aliorum morborum, à
proba victus ratione inchoanda est. Quando vires
sunt robustæ, & citò expectatur vigor, tenuissime ci-
bandum. Refrigerantia & humectantia offerenda. Ex-
crementa prius vacuanda. Sanguinis missio ad animi
defectum celebranda, de cuius vilitate supra. Expur-
gandum corpus cholagogis. Peracta purgatione, Apo-
zemata refrigerantia, & reserantia administranda. Vi-
ceria roboranda, & refrigeranda iis auxiliis, quæ sequenti
capite latius proponentur.

O B S E R V A T I O.**Rarum synochi genus, quarto die interficiens.**

NON est adeò mitis synochus, præsertim si cum pu-
tredine sit conjunctus, grumbusque stipet symptomatis, vt plutes ea correpti, ab ea immunes evadant.
Ad manus nostras accessere quampluimi, qui præ-
dente rigore, in febrem synochum lapsi sunt, quos ru-
bor, tumor, & sensatus calor in toto corporis ambitu
comitabantur, vehemens cephalalgia, fastidium ingens,
inquietudo, anxietas, jactatio, cordis palmus, & cardial-
gia, quæ omnia malignitatem vehementem adesse si-
gnificant internam. Omnibus secta copiosæ vena,
cardiaca, & refrigerantia oblata. Administrata purga-
tio, & celebrata reliqua auxilia, quæ refrigerarent cor-
pus, veneni malitiam retunderent, vires roborarent, &
sanguinis ardorem compescerent. His omnibus non
proficientibus, pustulæ ampulloso, ichorofo sanguine
plenæ, in vniuersa corporis superficie, die tertio, vel
prope quartum enatae, quæ post paucas horas, rup-
tare, in vlcus degenerantur cauum, sordidum, & dolo-
sum, ita vt in ambitu liveceret caro, emanante sordidie
multa. Ægri cum agone citò peribant, mente constan-
tes, animi deliquio oppressi, veterosi, implacidi, im-
mortigeri. Synochus ergo putrida contemnda non
est, cùm aliquando immisericorditer omnes de medio
tollat.

CAPVT**C A P V T X X I.****De febre ardenti.****Definitio.**

FEBRIS ardens, est febris biliosa, continua, nullam
accessionem, neque remissionem sensibilem ha-
bens, sed eodem modo semper perseverans, vt collig-
itur ex Galeno 2. feb. 2. & 2. crif. 6. quæ inter omnes fe-
bres exurentissima est, & ratione vehementissimi ar-
dens, qui in ea viger, floret, & flagrat, vocatur ardens,
& ab Hippocrate ignis, per ægrotos plures, vt constat
ex ipso, 1. epid. sect. 3. text. 19. 2. 1. 2. 3. 24.

B Huiusmodi febris duplex est, altera exquisita, & alia
notha. Illa duplex est: quædam fit, quum venulae
tempore æstiuo exsiccatæ, acres ad se attahunt humili-
tates, quas Græci ichoras vocant, 4. acut. 1. & 4.
Aph. 58. quæ doctrina intelligenda est, de venis mi-
noribus exstentibus in visceribus, vel iuxta viscera,
non autem de illis venis, quæ iuxta cutem repositæ
sunt. Akera est; quando humor in vena causa putrefact,
& reliquias venas magnas iuxta cor occupat, ex Galen. 2. crif. 6. Febris autem ardens notha, ex pituita salsa,
putrescente in ventriculo, iecore, vel pulmone, origi-
nem ducit, vt 4. acut. 13. docuit Galenus.

Causa.

FEBRIS ardentes causæ variae sunt, aliæ sunt internæ,
externæ aliæ. Illa est humor biliosus putrescens,
aut effervescent, in omnibus vasis maximis circa cor,
qualia sunt vasa pulmonis, ventriculi, & iecoris, præ-
cipue partis conuexæ, vt 4. acut. 1. & 1. epid. sect. 2.
text. 73. monuit Galenus. Ob quam causam, non so-
lum erysipelata partium principalium solet hæc febris
comitari, sed affecta, & inflammata gula, & iecino
intestino excitatur, 4. acut. 1. & cerebri biliosam inflam-
mationem sequitur persæpè, 1. prorher. 18. & henis
phlemonen, 6. epid. sect. 3. com. 9. Quare febris ardens
à bile putrescente in venis generatur, quicquid aliter
putet Auerrhoës 3. collig. 4. & lib. 7. cap. 12. quia bilis cal-
ida est & sicca, & minimè obnoxia putredini, & bilis ca-
lera non in venis, sed in fellis folliculo reperitur: nam
bilis etiæ sit potentia sicca, actu est humida, & putre-
re potest. In itatu autem naturali in venis non reperitur, at
in morbo maximè.

D *Virum verò aestate generata, fiat per solam attrac-
tionem, an depulsionem bilis?* controverbia est. Hippocra-
tes 4. acut. 1. sic ait: *Causa fit quum venula, tempore
æstiuo exsiccate, acres ad se attrahunt humiditates, quas
ichoras vocant.* Firmat lib. 2. de morbi, & lib. de affect. Contra facit ipse Hippocrates lib. de affect. in init. quo
loco febrem ardenter fieri asseverat, quotiescumque
bilis, per corpus commota, tandem in parte firmatur
ac persistit; quare per motum, à natura expellitur,
maximè cùm sit acris & mordax, & ad sui expulsi-
onem naturam irritet ac stimulet, quæ in venis accensa,
concepta putredine, febrem accendat. Dic. Causum
vel fieri aestate, vel hyeme. Hoc tempore factus, rarissime
sine attractione generatur; corpora enim tunc exusta,
& arida, & ac præsertim venæ, & viscera ichores ad se,
& succos facilissime attrahunt. Hyeme excitata, conci-
tatur per depulsionem bilis, cùm enim eo tempore cor-
pora campingantur, fit vt succi acres & mordaces, repel-
lantur intrò, & accensi causum progignant. Num verò
febris ardens generetur à bile abique putredine, respon-
dimus affirmatiuè, lib. 4. Hist. Princ. Medicor. in com.
Hist. 10. in fine.

E Causa febris ardentes nothæ, est pituita salsa, quæ
Temp. II.

A huiusmodi reddita est vitione, vel certa, & determina-
ta pyredine, quæ ad eius salcedinem est necessaria, vt
lib. 2. Hist. Princ. Medicor. in com. Hist. 73. agitauimus.
Potest etiam falsa reddi, si plurimis, & prauis
ichoribus peruseatur. Quare pituita illa, dum putre-
scit in vasis iuxta cor, febrem ardenter concitat, &
non naturalis, quoniam diuersa temperie, & mitiore
natura est prædicta.

Externæ sunt, quæ in humoribus intensum calorem,
vehementemque feruorem excitare queunt, vt im-
modicus labor, immoderatum exercitium, superflua
vigilia, copiosus vini meracissimi, & alterius liquoris
calidissimi potus. Vsus ciborum calidorum, ita diu
perseverans, sitis vehemens, cui gelidæ potu, non sit tem-
pestiu satisfactum, præsertim si æger in aère calido
versetur, vt 4. acut. 3. prædictum Hippocrates. Hæ enim
causæ corpus ad maximum mouent calorem: hinc fit
vt ob dispositionem materiæ, & causæ agentis ve-
hementiam, & locum in quo humores putrescant, febris
ardens generetur.

Signa.

VTRIUM sitis infatiabilis, & ardentissimus calor, sint
signa pathognomonica febris ardentes? Annuit Galen.
4. acut. 1 & 3. epid. sect. 3. com. 34. hæc enim signa
propria sunt, & pathognomonica causæ symptomata,
que ob vehementem caliditatem, & siccitatem febris
eveniunt: sitis enim fit vel ob caloris copiam, vel hu-
motis inopiam, & siccitatem, 1. simpl. 30. Hoc ita esse
alia superuenientia signa confirmant, quæ illa duo
pariter comitantur, quoniam ratione immodicæ calidi-
tatis, lingua apparet nigra, & fuliginosa, 1. de loc. 5.
aspera, & arida, 4. acut. 4. & 1. 3. quoniam calor repertus
in febre inflamat sanguinem, & bilem, ignis instat,
qui exhalationi humorum similem fuliginem reddit, 6.
epid. sect., com. 14. Neque solùm in febre ardenti, repe-
ritur siccitas in lingua, sed in fauci, ita vt ob siccita-
tem, ægri loqui non possint, nō prius humectentur
fatigati, docente Galeno 7. de vñ part. cap. 14. in fin. qua
de causa, vox fit clangosa, vt 7. de vñ part. cap. 7. docuit
Galenus.

E Si tamen febris ardens non sit exquisita, sed notha,
vt quando generatur ex pituita salsa, vel à flava bile
peinxira cum pituita, tunc symptomata remissiora
sunt: Quare nec calor est ita intensus, nec sitis ita
vehemens. De huius natura sunt febres illæ, descri-
pita ab Hippocrate 1. epid. sect. 1. text. 9. & 3. epid.
sect. 3. text. 34. quibus locis, illos ægrotos febribus ar-
dentes correptos, non fuisse valde sicculosos as-
seruerat. Quod etiam accidere potest, quando cum
febre ardente, exigua tussis conspicitur; huius enim
leuiter irritantis motu, humiditates à capite, & vi-
cinis pattibus descendunt, quæ linguam humectant,
ex Hippocrat. & Galeno 4. Aph. 54. & 6. epid. sect. 2.
text. 25.

Pulsus in febre ardente est celerior, frequentior, &
inæqualior, quam in synocho putrida, quoniam celerior
est in eo contractio dilatatione, & quies externa, bre-
uier; & idem non est tam magnus, quam in synocho,
neque ita vehemens: quæ omnia ob vehementissimum
calorem eveniunt, & quoniam facultas vitalis, non est
in hac febre ita robusta, sicut in synocho: Ob quam
rationem respiratio est magna, celer, & frequens: idem
continuè respicit, aperientes os, vt excretione ignis
spiritus leuentur, vt 4. acut. 4. notauit Galenus. Adeo
etiam in hac febre, cibi fastidium, vomitus biliosus, ven-
tris mordacatio, defecatio liquida & biliosa, Vigilant, mente
aberrant, ob raptum biliosi humoris ad caput, vt ex
Hippocr. loc. nuper cit. Aetius terrab. 2. serm. 1. cap. 8. &
Paulus lib. 2. cap. 19. annotarunt.

Hæc tamen seu signa non apparent semper, sed
præserunt

præsertim, quando febris ardens ex flammæ viscerum oritur dispositione, tunc enim bilis effervescent, commota, & agitata ebullit, & ad superas partes ascendit; vèl quando ex erysipelate ictoris, ventriculi, ieiuni intestini, biliosi humoris copia, ad intestina confluit, & impedita distributione ciborum, vehementia apparent symptomata. Adest dolor capitis vehemens, ob raptum biliosi humoris ad caput, cuius vapore, ipsum inebriatum repletur, distenditur ac dolet. Ob sanguinis feruorem, & permixtionem cum bilioso humore, apparent in cute pustulae: & si causus malignitatis sit particeps, puncticulae per totum corporis ambitum enascuntur. Vigilia superflua ægros infestat, ex maxima cerebri caliditate enata. Premunt anxietudines, angustiae, cardiogmos, maximè si humor acris & mordax ad os ventriculi repat. Vrina est flava, ignea: humor enim in hac febre biliosus redundat.

Præsagium.

Si in febre ardente exquisita, in qua apparet lingua aspera, sicca, nigra, non reperiatur sitis, quæ priùs aderat, lethale: delirium etiam significat, 2. Aph. 6. vel extinctionem facultatis sentientis, & appetentis præostendit, quæ sensibilia valde immutantia non presentis, vt notauit Galenus 3. epid. sect. 2. com. 3. in *historia Euryanactis*. Quare rectè dicebat dictator summus, 2. prorrhet. text. 22. *Sitis que non ex ratione levat, mala*.

Hæc febris si incipiat cum rigore, malum est, quia rigor ardentes febres iudicare solet, 4. Aph. 58. *A febre ardente habito, rigore superueniente, solatio*. Iudicantia autem statim in initio apparet non debent, quoniam indicatoria non indicantia, partim lethalia sunt, partim difficilis iudicationis, ex Hip. 3. sect. 1. text. 9. Perfectæ enim iudicationes, peracta coctione perfici debent, alioqui si in initio contingent prauam qualitatem irritantem significant, vel naturam debilem præostendunt, quæ humorem nec retinere, nec concoquere, nec suo tempore expellere potuit, vt 7. Aph. 4. notauit Galenus, & 4. Aph. 2. & 22. dum sicut: *Quando aliquis incipit morbus, si quid excernitur, nihil tunc excernitur natura ratione, sed sibi omnia symptomata eorum, quæ præter naturam sunt in corpore, d' sp' scionum. Quo enim in tempore, à causis morbum facientibus natura grauatur, & adest cruditas humorum, tunc aliiquid utrilibet euacuari est impossibile: siquidem oportet coctionem præse, subsequi vero discretionem, & postea vacuationem, ut bona sit crux, sine iudicium*.

Pessimum est, si in fronte, & claviculis appareat sudor, quia syncope minatur, præsertim si frigidus sit, 1. & progn. 26. & 4. Aph. 37. Reproubit est, extrema refrigerari, tunc enim sanguis in partibus exterioribus est coaceruatus, quo cum exteriores recrurent, & florent, eo priuate emoriuntur, quod in febribus ardenteribus lipitiis contingit: quod significauit Hippocrates 4. Aph. 48. dicens: *In febribus intermittentibus, si partes exteriores sint frigida, interiores vero vrantur, & sic habeant, lethale est*. Repetit 7. Aph. 1. & 26. quod ex triplici causa contingere, Galenus notauit in com. vel ob magnitudinem inflammationis interiore, præquaenius sanguis, ad partem inflammatam retrahitur, & sic vruntur interna, externa frigent; vel ob natum caloris extinguiem; vel vehementem dolorem, qui medium corporis regionem occupat, cuius causa retrahitur ad intima calor, externas partes descrens. Quare febres ardentes non recalescentes, malignæ, apud Hip. 5. prorrhet. 61.

Reprobum est, si in hac febre videantur reperiiri affectiones plures, quæ in diebus paribus excitentur, quoniam indicantur ad malum in sexto, si velociter moueantur ex Hipp. & Galeno 1. epid. sect. 2. text. 75.

A Nam morbi qui diebus paribus solent iudicari, mali, & reciduas facete consueuerunt, 4. Aph. 61. quoniam si mors non eueniat, in longum tempus solent produci.

Inutile est, si vrina nigra, & pauca eueniat, & aliud sit dura: illud enim, sanguinum humoris biliosi vistionem significat; hoc totum aquotum sanguinis nimia adiustione esse absumentur præstendit, ob quam causam, alium duram reddi, est certissimum. Graue etiam malum est, cibos valde fastidire, corpus vehementer iactare, profunde dormire, semper vigilare. Vox clangosa si accidat, ex gatone valde reficato, lethalis, 1. prorrhet. 13. Reprobantur etiam summe capitis dolor, corporis insidita grauitas, conuulsio, motus tremulus, 4. Aph. 66. & 67. Omnia enim hæc ex bilis feruore, omnes humoris agitati, & spiritibus permisceri significant, quæcum pars viciose capiti communicauntur.

Inutiles sunt lachrymæ involuntariae, quia mortem minantur, 4. Aph. 52. & epid. sect. 1. text. 21. & 1. progn. 10. & lib. 2. Coacar. text. 3. 6. maximam enim debilitatem sententis cerebri præsagit. Inutilis est sanguinis stillicidium ex naribus: in febribus enim ardenteribus, quælibet exigua excretio praua est, sive per vomitum, nares, venitem, utrum, aut aliam regionem contingat; imbecillitatem enim naturæ, superflua expellere tentantis, sed perficere euacuationem non potens, portendit, ex Gal. 1. prorrhet. 47.

Optimum est sanguis, si coctionis signis prius appartenibus, & adstante vitium robore, in die decreto, largum sequatur sanguinis profluum, vel sudor copiosus ex toto corpore erumpat, 4. acut. 10. & 1. epid. sect. 2. text. 63. Dicebat enim Hippocrates: *Febribus autem ardenteribus, hæc accidebant: quibus rure, & languer sanguis per nares erupit, ea de causa maxime seruatur, nec ullum noui, si rectè ei erupisset sanguis, in hac statu emortuum*. Probat etiam 4. Aph. 58. docens, solo fimbrem ardente, præcedente rigore, dummodi sequatur copiosus sudor, vel vomitus biliosus, vel alii deiectio; tunc enim robusta natura hominem concoquit mortificum, & euacuationem perficit.

Vtile est etiam ægrum facile ferre morbum, grauiter non angi, neque valde fastidire, facile respirare, modico somno iuuari, alioquin hæc signa essent praua, quoniam si ea quæ iuuare solebant, non profundit, lethale, 2. Aphor. 1.

Bonum est corpus æqualiter calidem esse, nullum dolorem sentire in parte vlla, ad ea quæ offertuntur rectè se habere, 2. Aphor. 33. & maxime si vrina sit in colore, substantia, & contentis, laudabilis, ex Hippocr. 2. progn. 26.

Dignam tamen est speculatione præsagium illud: *Vrnum tremores in febribus ardenteribus facti, delirio soluanur?* Hippocrates sic prædixit 6. Aph. 26. Qui in febribus ardenteribus tremores sunt, delirio soluanuntur. Galen ab alio interiectam esse sententiam retur in com. Plures ita explicant: Possit contingere, vt in vasis maximis reperiatur copia bilis, & in cerebro copia pituitæ, quæ ob caliditatem febris liquata, à cerebro ad neruos transmittatur, & tremorem efficiat: & si tunc superuenit delirium, quoniam cerebrum & nerui calefiant immodecè, huius caloris ratione, pituita conqueritur & resoluitur, in quo salus tremoris consistit.

Deinde. Rigor superueniens febri ardenti, hanc soluit, etiamsi superueniat cum delirio, quoniam ob agitationem humoris, vaporibus acribus cerebro communicatis, delirium accidit, 3. cris. 2. Eodem modo, transmissio humore bilioso ex venis ad neruos, & ob ebullitionem commoto, & cerebro communicato, superuenit tremor cum delirio, qui febrem facit cessare. Haec expositione non potest admitti, quoniam si humor biliosus, vel eius vapor transmissus ad cerebrem, efficiens

efficiens delirium, resoluit materiam tremoris, iam potius exit prognosticum ad solutionem tremoris, quæ ad solutionem febris ardenteris; hæc enim non delirio, sed aliqua sensibili vacuatione soluitur. Insuper si tota materia febris ardenteris transponeretur ad neruos, & aliqua eius portio, in illa transmissione communicata capiti, delirium excitaret, iam eo tempore, simul euenerint delirium, & tremor, & ita delirium non solueret tremorem, vt Hipp. asseverat. Si tamen ante tremorem contingat delirium, vt 3. cris. 2. docuit Galenus, quia ante crisim solet antecedere delirium, tunc transposita materia ad neruos, potius tremor solueret delirium, quæ contra, quod est contra Hippocratis contextum, qui prius teperit tremorem, quæ delirium confirmat.

Neque afferas, tremorem illum statutum ab Hippocrate, posse sumi pro rigore, quoniam tunc notabilis vacatio, ad solutionem febris ardenteris consequetur, quæ præsente delirio non contingit; & hac de causa, nullo modo hæc sententia poterit esse præsagium febris ardenteris, sed tremoris veri. Impropriè igitur ab aliquo dictum est, febrem ardenteris à tremore solui. Hæc enim dicere Hippocrates consuevit, aliis quibusdam superuenientia soluere eorum substantiam, quæcunque omnino hominem liberant, non quæ alteram generant passionem, quæ nihilominus sit prima periculosa, vt notauit Gal. in com.

In senibus, raro febres ardentes contingunt, frigidum enim est illorum corpus, 1. Aph. 14. ob quam causam Auicenna 1. 4. tract. 2. cap. 6. ad fiu. febres secum, vocat sepaltas, quoniam calor præternaturalis, ramificatur ad proportionem caloris innati, ex Auerrhoë 7. collig. cap. 2. Si vero in senili corpore excitetur, lethalis est, nam causæ magnitudinem, cum virium imbecillitate præstendit. Est ergo causus, in natura frigida, tempore frigido, & regione frigida periculosus valde. Frequenter excitatur in adolescentibus, iuuenientibus, pueris; in his tamen ob nimiam humiditatem, quæ calor aduentis acrimoniam retundit, mitior, & lenior existit. Si vero pueri hac febre derenti tabescant, in hec tam, & marcorem promptissime transcurrunt, cum periculo summo; est enim puerorum substantia, facile transpirabilis, & resolutioni valde obnoxia, vt notauit Galenus lib. 9. meth. cap. vlt. §. Ergo puerorum substantia, omnium facillime digeritur ac dissipatur, propterea quod est omnium humidissima, &c.

Curatio.

Cura huius febris, simillima est curationi febris tertiana exquisita, eo solùm distans, quod ampliore refrigerationem, & humectationem exoptet: ob quam cauam, in ea sèpè perueritur curatio, quæ debetur causæ, cum oporteat aliquando, ad plurimum refrigerantia ante vacuationem accedere, quod preceptum in humoralibus febribus, ferè non obseruamus. Illicò ergo aggredienda curatio est; propositis ante oculos documentis, quæ in sex febribus non naturalibus, semper amplectenda sunt, in febre omni.

Depositum igitur communis materia, per enema lene, aut mite pharmacum, ad euacuationem accedere opus est: *Vrnum verd in febri ardente, ea per sanguinis missio nem debeat celebrari*? ambigunt plures. Nam Hippocrates 1. epid. sect. 1. text. 9. & sect. 2. text. 63. & 66. & 3. de crisib. cap. 3. & 4. acut. 10. febribus ardenteribus familiare esse ait iudicium, quod per sanguinis è natibus effluvium celebratur. Si igitur natura soluit febrem ardenterum sanguinis fluxu, cur Medicus, eam non molietur vena secta. Præterea Galenus lib. 11. meth. cap. 15. §. *Sabuberrimum igitur est*, &c. salutare esse ait, in omni febre sanguinem emittere: & Auicenna 4. 1. cap. 20. post principi docet, phlebotomiam multories esse uilem in

febribus, licet planè necessaria sit, quoniam eius opere, redundantia omnis exhaucitur, & hac ratione natura fit fortis super materiam.

Pro contraria parte stant Paulus lib. 2. cap. 30. Trallianus lib. 12. cap. 3. Aëtius tetrab. 2. serm. 1. cap. 78. qui in curatione febris ardenteris, hoc auxilium prætermitunt:

sicut Galenus 1. ad Glanc. in tertiana exquisita. Solue præhabita distinctione hac. Si febris ardens corripiat naturam calidam siccum, quæ cum febricitat, maximè resoluitur, & viribus non constat, 10. meth. 5. post med. maximè præcedente vietus ratione calida, in regione calida, & tempore astuoso, phlebotomia non est celebranda, ne flaccescat virtus, sed vt usque ad statum perdutare possit, quo tempore magis est depugnatur. Si corripiat naturam temperatam, & bilis cum sanguine exuperet, aut cum illo sit permixta, tunc utilis est venæ sectio. Hoc colligitur ex Avic. cap. de causone, cum dicit: *Et non phlebotometur, fortasse enim inflammabit eos, & fortasse innabit eos*: insinuans, si simul cum bile peccet sanguis, sanguinis missionem esse proficiunt: sin minus, nocere. Quare in prædominatio bilis, parca tantum exercetur, quam euentuviam vocant, vt illius beneficio deferuerat sanguis, fuligines adiusta in vasis redundantes transpirent, & humor calidus à corde, visceribusque auertatur: ex qua distinctione, argumenta facile solues.

Facta sufficieni venæ sectio, alterantia, & refrigerantia sunt offerenda, quæ biliosi humoris ardorem compescant, eiisque impetuoso motus refrangent. In hunc usum, interdiu, præsertim infestante siti iulapia offerantur.

24. *Aq. rosar. cichor. acetos. buglos. cardui benedicti, an. 3. iiii. syrap. violar. de succo limon. de acetos. citri, granator. an. 3. iiij. folior. auri puluerator. Num. iiii. pulp. tamarridor. 3. B. margaritar. preparat. pulu coral. rubri, pulueris sanitator. rubor. an. 3. j. fragmentor. smaragd. hyacinth. rabi ni. sapphiri. an. 3. B. rafura eboris. D. j. succi limon. 3. j. lapid. bel. Zartici. 3. xx. sacchari albissimi. 3. j. Misce. Conferunt etiam tabellæ suaves, iorobantes, refrigerantes, & cardiacæ, ante, & post purgationem assuenda.*

25. *Sacchari albissimi. dissoluti in aq. rosar. B. pulu. sanitator. albor. coral. margaritar. an. 3. B. fragmentor. lapidum pretiosor. offis de corde cerui. D. j. Fiat electuantum, in tabulis ponderantibus diachmas duas, vel tres.*

Si adsit suspicio veneni, (humor enim venenosus, sèpè latet in corpore, 6. de loc. 5. & 2. prorrhet. 17) maximè iuuat rasura lapidis Belzaartici, puluis unicolorum.

Cum remotio febris ardenteris, in vacuatione humoris biliosi, & extinctione caloris præter naturam consistat, idèo offerendum medicamentum purgans, clemens & benignum, ex mente Pauli lib. 2. cap. 30. & ante purgationem, humor præparandus syrapis, qui febris ardorem compescant, & à putredine præseruent, quod significauit Hipp. 2. Aph. 9. Piosunt syrap. Acetos. Nymph. de Ribes, Oxyfacchar. Granator. Rosac. Violar. permixti cum aqua Borrag. Buglos. Cichor. Acetos. Rosar. Melon. Cucurbit. Portulac. decoct. Hord. Medicamenta expurgantia simplicia sunt Rheum, Pulp. Cass. Manna, consuetua Rosar. Alexandrinat. Syrapus Ros. Pers. vel Violar. ex plurib. infus. Succus Ros. Pers. Infusio Fol. Sen. aut decoctum. Ex compositis iuuant Diacathol. Diaptun. Simpl. Ele. Lenitius. Ex quibus cum saccharo possunt parati boli.

Post purgationem, ad sitim remouendam, iorobantia, & refrigerantia imperanda, vt sacchatus Rosaceum, vel radix scorzonerae caules lactucæ, aut cœcurbitæ saccharo conditæ, superbibita aq. Endiu. Buglos. aut oxalidis, vel sicut hæ tabellæ.

generatur, suam naturam, & qualitates servet, ideo de genero febris ardoris esse censetur. Vraque enim febris, ab eodem humore originem ducit; differunt tamen quoniam humor biliosus, in causo intra vasa consistit, in exquisita autem tertiana per partes sentientes defertur, 2. prorhet.com. 7. lib. de trem. & rigor. cap. 7. Quare toto tempore, quo tertianae exquisitae accessio durat, febris ardoris symptomata eluent, 2. crif. 3. post princip. Hinc fit ut febris illa, cui tempus accessionis est breve, & initium cum rigore, & cum sudore soluto, & incipit cum vomitu bilis, & per alium biliosa deficiuntur, febris exquisita vocetur à Galeno, 2. de diff. feb. cap. 8. ab ardente differens, quoniam febris ardoris, habet in venis vna cum sanguine flauam bilem plurimam ebullientem: tertiana vero, eandem bilem habet in toto corpore eundem, ac motam, vt 4. Aph. 5. 9. notauit Galenus.

Causa.

Tertiana exquisita à bile fit, vel inflammata, vel putrefacta, de qua Galenus 10. meth. 5. & 1. epid. sect. 2. com. 20. tanquam ab immidiatâ causa, quæ si intra venas sit, continuam efficit, si vero extrâ, in prima scilicet regione, in ambitu corporis, aut minoribus venis, intermitteat. Obiter tamen nota, tertianam exquisitam, maiora afferre symptomata, calorem scilicet, fumum, & angustiam; continuam velò tertianam, minora, quoniam bilis sanguini mixta, ob huius qualitates mitescit, separata vero redditur ab omnibus illis, quæ bilem copiosiorem generant, cùmque ferardiorem, ac magis putredinolam reddunt, qualia sunt calida alimenta, quæ apud Auicennam 3. 1. doct. 2. cap. 7. corpora ad febres maximè disponunt, videlicet, nutrientia que aquositatem generant, & humorum crudum, & grossum, & cholera. Immodicis præterea labor, vigilia superflua, cura, mœror, ita ingens aestas, calida & secca regio, ætas, & similia.

Virum autem ad Tertiana exquisita generationem, nō solum bilis sit necessaria, sed concursus rerum gigantium bilem? dubitandum. Annuit Galen. 2. feb. 3. 4. Aph. 5. 9. 2. crif. cit. Hæc enim omnia plurimam bilis copiam prognoscere consueuerunt, teste Galeno, 2. de temp. cap. 6. Neque igitur, hoc concessio, sequi tertianam exquisitam non posse in sensibus repetiri, nec in alia regiones, & alio tempore anni, quam in calidis & seccis, contra experimentum, & Hippocratem 3. Aph. 19. Mortbos omnes in oranibus temporibus fieri afferentem: Nam Galenus cit. loc. non vult, concussum illorum omnium, omnino ad productionem febris tertianæ repetiti, sed solum significat, illa vt plurimum concurrens. Solummodo ergo explicat, quod si aliqua tertiana fiat, cum illorum omnium concursu, merito possit iudicari, eam tertianam exquisitam esse. Dic secundò. Aliud esse tertianam puram, aliud exquisitam: nam ad illam solum opus est, vt ex bile sincera, sine permixtione aliorum humorum generetur; ad exquisitam vlt̄a id requiritur, vt in regione, & tempore anni calido secco, & cum concusso aliorum signorum, de quibus locis citatis loquitur Galenus, euenerat.

Cause ergo tertianæ exquisitæ, aliae ipsam mouent, aliae materiam suppeditant, aliae morbum & materiam mortificam augent. Prima feruorem in corpore excitant, & calefaciunt immodecum, vt calidorum alimentorum vsus, inedia, labor, cura, vigilia, mœror, vehemens ira, ætas iuuenilis, natura squalida, biliosa, exusta, æstium tempus, regio calida & secca, accessus intempestivus, & diuturnus ad ignem: hæc enim cause bilis adaugent, & ipsam vehementer inflammat, ita vt bilis exuratur, & putescat, febris inque tertianam conciter, & perspè continuam.

Similiter etiam febrem tertianam generant omnes

A causa, quæ existente corpore bilioso, fuliginum adusta, rum effluvium cohibent, vt decubitus in locis frigidis, & humidis, quoniam acrum excrementorum exhalatione impedita, bilis effervescit, & putet: & si materia est pauca, quam ad habitum corporis natura potest, transmittere, tertiana febris concitatur; si verò multa, tertiana continua generatur, quam natura præ onere succumbens, ad ambitum non possit excernere.

Signa.

Signa eleganter proponit Galenus, 1. ad Glanc. cap. 5. & 2. de diff. feb. cap. 7. Primum est rigor, de quo dubitandum: *Virum in tertiana exquisita, rigor validus semper per appetat?* Responde affirmatiuè cum Gal. 2. crif. 3.

B qui tertianam exquisitam inuadet cum valido rigore afferuerat, in quo laborantes sentire veluti pungentes aculeos confirmat: Nec dissuaderet ratio, quoniam causa huius rigoris est humor tenuis, & acris, qui celeriter per membra sentientia extra venas mouetur, qui maximè irritans, rigorem illum efficit vehementem. Quare triplex videtur ad hunc validum rigorem causa concurrens. Prima actimonia humoris, & caliditas irritans facultatem ad expulsionem; quare quod acrior est humor, & calidior, tantò rigor est vehementior. Secunda, facultas mouens vehementer per membra sentientia humorum, ob id, quod facultas est robustior, cùd rigor validior existit. Tertia, est acutus sensus patientis, cuius ratione facultas expultrix, ad expellendam humorum per membra sentientia, excitatur.

Rigor in tertiana exquisita, in primis accessionibus est vehementior, in posterioribus vero remissior: quod contrario modo in quartana contingit; quo pacto est interpretandus Hippocrates 6. epid. sect. 1. text. 9. dicens: *Qui in valido rigore ascendunt, non admodum mitigantur, nisi prope statu.* Nam coctionis ope, humorum ad inediocitatem veluti rediguntur; quare humor melancholicus redditur tenuior, biliosus, crassior. Ex parte igitur rigoris, tertiana distinguitur à quartana, & quotidiana; hanc enim nunquam praecedit rigor, nec in principio, nec in progrediendo morbi, sed solum refrigeratio. Quartana vero non statim ab initio inuadit cum rigore vehementi, & licet progrediente febre, magnum habeat rigorem, tamen hic non inducit sensum, quasi pungatur, ac percussatur corpus, quod sit in tertiana, sed quasi contundantur ossa, & refrigescunt corpus, vt 2. crif. cit. 1. ad Glanc. 5. docuit Galenus. cum Auicenna 1. 4. tratt. 2. cap. 62. Quod si tertiana à principio statim inuadat, cum vehementi rigore feriente, & pungente carnem, & in statu particulari habeat amexum copiosum sudorem, non est dubium, hanc tertianam exquisitam esse, ex Antic. 1. 4. tratt. 2. cap. 37.

E De pulsu illa agitanda quæstio: *Virum si parus, tardus, rarus, ac debilis?* Responde non esse ita tardum, ac rarum, vt in quartana, sed eius tarditatem ferre ascendere ad eum modum, qui est secundum naturam, vt 2. crif. 3. docuit Galenus. Quando tamen ad incrementum peruenit febris, fit pulsus magnus, celer, & frequens, quæ omnia maximè augmentur, quando accessio in vigore existit. Fit pulsus magnus, quia facultas valida est, & instrumentum recte dispositum, vrgētque vsus, à quibus causis pulsus magnum concitari, 1. de can. pul. 5. testatur Galenus.

Distinguit deinde cit. crif. Galenus tertianam exquisitam à quartana, & quotidiana, quia licet in principio accessionis vniuersusque febris, pulsus reddatur parvus, debilis, tardus, & rarus: illa tamen mutatio maxima sit in quartana, minor in quotidiana, adhuc minor in tertiana. Quare quod lib. de typis, cap. 5. dictum est, pulsus tertianæ minorem esse pulsus quotidiana, & maiorem pulsus quartanae, quoq; primaria partem

partem recipiendum non videtur: Nam siue intelligatur de pulsus mutatione, præsente iam febri, siue in ipsa accessionis invasione, arduum videtur pulsus tertianæ minor esse pulsū quotidianæ: Hinc colligo le-

gendū esse contextum: *pulsus tertianæ maior est pulsus quotidiana.*

Inquires: *Virum pulsus tertianæ careat omni inæqualitate, excepta febribus?* Galenus 2. feb. cit. ex pulsū distinguunt tertianam, ab aliis febribus, quoniam pulsus illius, nec in uno ictu, nec in collectione plurium, aliquam habet inæqualitatem, quamvis (vt inquit) hoc raro sit, & paucis accessionum principiis, soleat accidere. In aliis enim accessionibus, exceptis tertianis exquisitis, manifesta appetit pulsus inæqualitas.

B Nec obstat, 1. ad Glanc. cap. 5. afferens pulsus tertianæ, omnis inæqualitas præterquam febribus experientem esse, & quod eodem lib. cap. 6. concedit, in pulsū tertianæ esse inæqualitatem aliquam, licet multo minorem, quam in pulsibus quartanæ, quod aperte testatur Auicenna 1. 4. tratt. 2. cap. 36. Ergo pulsus tertianæ, non caret omni inæqualitate. Dic. Galenus id assertisse, non quasi pulsus tertianæ omnino expers sit inæqualitatis omnis, sed quia nullam inæqualitatem habet, collatione facta ad alias febres putridas, præcipue si tertiana sit exquisita, qualis est illa, de qua 2. crif. loquitur. In hunc sensu intelligendus est, 2. de can. pul. 1. explicans culas inæqualitatis, vbi testatur non habere pulsus inæqualem, hoc est, notabiliter inæqualem. Hoc modo interpretandus est, 9. meth. 3. & 4. cap. affitans synochum habere pulsus æqualem, iuxta quam explanationem, 1. de dif. feb. 7. dixit, pulsus inæqualitatem esse signum proprium febrium putridarum, sed non inseparabile: proprium, quia non conuenit diariis, nisi per accidens, quo sensu 1. ad Glanc. 2. febres diarias etiam habere pulsus inæqualitatem edocuit: non inseparabile, quia aliquæ sunt febres putridæ, quæ non habent manifestam pulsus inæqualitatem, quæ sunt illæ, quæ supra proposuimus.

C Dubium tamen non inelegans, hoc loco exponendum: *Virum inæqualitas febribus, in aliquem finem, à natura sit intenta?* Inæqualitas febribus, altera est, quæ reperitur inter dilatationem, & contractionem, alia in

D vnica tantum pulsatione: prima non vere dicitur febribus, & ita p. otius diuersitatem temporum febris ostendit, quam ipsam febrem; quare in statu febris, rythmus æqualis existit, quia reperitur æqualis necessitas attrahendi aërem, ad refrigerium cordis, & fuliginosa recrumenta expellenda, ideo tunc dilatatio, & contractio æqualitatem seruant, reliquis vero temporibus, quoniam usus indigentia est inæqualis, ipse inæquales existunt. Hinc fit, vt in augmento, quoniam expurgatio fuliginum magis vrget, contractio sit maior, quam in declinatione, quia magis vrget refrigerij necessitas, quo tempore dilatatio est maior, & hac ratione, non vere dicitur febribus. Alia vero inæqualitas, quæ in vnica fit pulsatione, duplex est: altera in qua, arteria secundum omnes partes, non æqualiter tangit unum digitum, vel plures, & hæc non est inæqualitas febribus. Alia quæ inæqualitas febribus est, dicitur illa, quæ in vnica pulsatione animaduertitur, quando scilicet arteria, velocius mouetur in principio, & sine dilatationis, quam in medio, vt recte lib. 1. ad Glanc. cap. 6. Galenus edocuit, & reditul 4. de can. pul. cap. 14.

E Ultima est maxima, & à natura summa cum solertia comparata, quia motus in principio, & fine eiusdem dilatationis, ex indigentia refrigerij dependet; in medio vero dilatationis, pulsus redditur tardior, grauata facultate ab humorum sarcina. Hæc etiam inæqualitas, remanet tempore intermissionis in exquisita, licet in omnibus febribus, pulsus ad naturalem redeat statum, ex Gal. 1. ad Glanc. cap. 5. cum enim pondus in facultate ex

A humore intus delitescente, excitetur, non erit mirum ipso præsente humore, dictam inæqualitatem reperi. Inæqualitas autem febribus sit, conante natura intemperie repertam in febre remouere, & ob indebitam fuliginum transpirationem concitatam; quare meritò dilatationem accelerat, in fine vero, vt per sequentem contractionem excreta fuliginea expellat, ad comprehendam dilatationem properat, medium vero dilatatio- nis tardius est extremitis, ob rationem dictam.

O比ies, Galenum sibi vehementer aduersari, dum 2. de diff. feb. cap. 3. docet, in tertiana exquisita, tempore intermissionis, non reperi signum in pulsū putrescentia humoris, cùm 1. ad Glanc. 5. afferuerit, tempore intermissionis reperi inæqualitatem febribus in exquisita, & 1. ad Glanc. cap. 2. diarias distinguunt à febribus putridis confirmat, quod finita febri diaria, pulsus redeat ad naturalem statum, quoniam neque remanet humor, neque supersunt fuligines, à quibus diffusio possit impediri; at vero in intermittentibus, licet tempus intermissionis sit longum, vt in tertianis, & quartanis, numquam in ipsis pulsus ad naturalem peruenit statum, sed in ipsis febribus vestigium relinquitur.

Dic. Galenum 2. feb. 3. non loqui de inæqualitate febribus, de qua sermonem facit, 1. ad Glanc. 2. & 1. sed de proprio signo febrium putridarum, scilicet de inæqualitate; quæ inter contractionem, & dilatationem reperiatur, quoniam in putridis, contractio est velocior dilatatione, præsenti in incremento, ex Gal. 1. feb. 7. Deinde loquitur de calore febribus, qui etiam tempore intermissionis non reperiatur.

Præterea aliud signum est huius febribus, nempè calor, qui est multus, & acris, quia est equalis calor febribus ardentes, de quo signo dubitandum: *Virum calor tertianæ exquisita, à calore febrium ardentiis distinguatur?* Nam Galenus 2. crif. cit. 9. Et si manum imposueris, & Calorem tertianæ, imposita manu supra carnem, primo occursum multum, & acrem apparere, ac veluti cum quodam vapore elatum, paulo post tamen à manu deuinci afferuerat: causa est, quia humor biliosus in febre tertiana, cùm tenuis sit, & sparsus per corpus à caliditate manus superpositæ, facile dissipatur, & resoluitur.

De huiusmodi calore intelligendus Hippocrates, 6. epid. sect. 1. text. 28. dicens, febrium alias acutas esse, sed à manu evitas: contrà autem contingit in ardenteribus febribus, in quibus, quanto diutius manu impositam continueris, tanto molestior, atque insuauior earum calor apparebit: humor enim amplius calefit, nec à caliditate dissipatur, cùm intra vasa in magna copia existit. Hæc magis distincte videtur explicuisse Auicenna, 1. 4. tratt. 2. cap. 36. dicens: *Et tertiana caliditas, si salior caliditate causonis, & quanto prolixius manus tangent corpus, non additur inflammatio, in modo quandoque minuitur.* Colliges Auicennam non optare vniuersaliter in tertiana, quod eius calor imposita manu remittatur: aliquando enim à tanta copia bilis originem dicit, vt apposita manu non mitescit.

E Ad signum ab excreta accedendum, quærendumque: *Virum Vrina in tertiana exquisita appareat aliquando alba, & cruda?* Galenus cit. crif. in ea exerciti vrinam valde biliosam afferuerat, quare ob mixtionem humoris biliosi, vrina exit perspè subflava, & interdum flava, & substantiam mediocrem habet, in qua si appareat nebula alba, vel appendiculum optimum, ultra quartum circuitum non extendetur, 4. Aphorism. 71. in initio tamen accessionis, & tempore quietis appetat alba, vel cruda, vel mediocris coloris. Hujus varietatis causa humor est biliosus, in diverso loco contentus, qui si reseruetur tempore quietis iuxta se, & maiores venas, intensi colore vrina insignita apparebit, in accessione vero apparet rubidior, humor bilioso ad vasa minima, partes corporis extreimas, corporisque ambitum

ambitum transfinisso. Si tamen humor biliosus in minoribus venis persistat, tempore accessionis, vrina erit intensior, ad pancreas & viscerum venas confluente humore; tempore vero quietis, erit remissior, quoniam humor biliosus, magis ab emulgentibus distat, quemadmodum in accessione proprius ad illas accedit.

De duratione accessionis in hac febre, superest nos dus explicandus: *Virum duodecim horas transcendat?* Nam Galenus 2. *cris. cit.* duodecim horis comprehendendi assuerat, qui terminus ob bilis tenuitatem, quae resolutioni paratissima est, longissimus est. Nec obstat Aucicenna 1. 4. *tract. 2. cap. 37.* docens, *tertiana pura paroxysmum durare à quatuor horis, usque ad duodecim;* nam significat illum terminum non esse certum & determinatum, cùm sèpè citius, aliquando tardius finitur, quod aperte facetur 1. 4. *tract. 1. cap. 4.* dicens, *longissimam, & breuissimam eius durationem esse, à tribus horis, usque ad quatuordecim;* citra quem terminum, frequentissime septem horis durat, ex Gal. 2. *cris. cit.* & Aucic. 1. 4. *tract. 2. dicens:* *Et est secundum plurimum perueniens tertiana ad septem horas, que aliquando intra illas soluitur, sèpè ultra producitur.* Hæc varietas ex humoris quantitate, qualitate, labore, debilitate virtutis, raritate, vel densitate corporis, & aliis externis causis dependet, quæ humoris resolutionem procurant, aut retardant, nunquam tamen paroxysmus tertianæ exquisitus, ultra duodecim protrahetur horas, 4. *Aph. 59.*

In principio accessionis, apparet vomitus, nam vigente humore, portio aliqua bilis à natura transmittitur ad ventriculum, 2. *cris. cit.* interdum in declinatione, tunc enim iecur, & partes internæ, in quibus bilis sita est, hanc superatam, post accessionem expurgant, quo tempore biliosæ deiectiones apparent, 2. *feb. 3.* In declinatione etiam erumpit sudor calidus, vaporosus, totum corpus æqualiter perfundens, sicut in balneo contingit, qua evacuatione febris omnino conquiescit, ex Galeno, & Aucicenna *loc. cit.* Facile expurgatur bilis in hac febre, per vomitum, deiectionem, & sudorem: in quem sensum 1. 4. *cit.* vomitum in initio paroxysmi, aut auferre, aut leuare febrem, verissime confirmat Aucicenna, quoniam morbi omnes materiales, si humidus sint, hoc est, habeant vacuationem annexam humoris noxijs, salubriores, & breuiores sunt, ut constat ex Gal. 1. *sent. 22.*

Deinde exquisitam tertianam cognoscet, si plures eo tempore vagentur. Si similia adsint symptomata, quæ febrem ardenter comitantur. Quare sitis, ob intensum calorem, & confluum humoris biliosi, ad ventriculum, est intensa. Adeò capitis dolor, infestat vigilia, corporis iactatio conspicitur, dolor grauissimus in renibus percipitur; plurima enim biliosi humoris copia, ad renes transmittitur. Delirium aliquando vexat: quæ omnia refert Aucic. 1. 4. *tract. 2. cap. 36.*

Præfigium.

Tertianam exquisitam esse salubrem, & non acutam, ostendimus lib. 4. *Hist. Prince. Medic. in com. Hist. 26.* quād septem circuitibus terminari docuit Hipp. 4. *Aph. 59.* quæ citius, tribus videlicet accessionibus finitur ex Aucic. & ultra non producitur ex ipso 1. 4. *cap. 2. tract. 4.* & 37. vt enim continuæ numerantur per dies, sic intermitentes per circuitus: *Quod enim est unica accessio in intermittentibus, id in continuis una dies, ex Gal. cit. Aph. & 3. progn. 7.* Hæc etsi in omni tempore possit excitari, 3. *Aph. 19.* tempore tamen calido solet generari, sicut in iuvenibus, temperamento calidis siccis, laboriosis, immodice exercitatis, vigilantibus, ieiunantibus, præcipue si præcessit alimentorum calidorum usus: nam ob has causas, humor biliosus, in magna copia in corpore exuperat.

Curatio.

Galenus loc. citatis, curationem tertianæ exquisitæ, quæ putrida est, ex propria eius natura emanare affluit: nam altera indicatio ab intempérie, alia ab eius causa delomit: illa cùm calida sit & secca, refrigerationem & humectationem indicat; hæc, humorum vacuandum esse præcipit, vel per vomitum, vel per alium, vel per vrinam: ita firmant Paulus lib. 2. *cap. 20.* Aetius *trat. 4. serm. 4. cap. 9.* Aucic. 1. 4. *tract. 2. cap. 39.* & 42. *in fin.*

B **V**ictus similis instituendus, ac in ardenti febre. Hanc vitellinum esse ait, 2. *ad Glauc. 9.* qui refrigerat, & humectat, cuiusmodi sunt olera, in quibus numerat laetucam, cucurbitam, blitum, atriplicem, inter quæ præcipuum locum concedit lactucam, 2. *alim. 40.* De his ergo dubitandum: *Virum cruda in tertiana exquisita a concedenda?* Quoniam licet omnia olera paucissimum sanguinem gignant, & præiunt succi, tamen lactuca non multum gignit, nec mali succi est, non tam omnino laudabilis: itaque probioris succi cit, & plus sanguinis gignit, quam alia olera. Sed si olera præuum sanguinem generant, immo lactuca exiguum habet quod nutrit, & multum quod est inutile, & excrementum, ex Gal. 8. *meth. cap. 2.* cur aspergit victus conuentiens, & febricitantibus vtilis?

Dic. Quod sanguinem exiguum gignat, non inconvenit: nec enim corpus est, sanguinem, aut vires augeare, sed tantum has modice debilitas conseruare, non labantur, 1. *Aph. 4.* ad quem usum illa sufficiunt. Hæc etsi partu sint succi, tamen ob magnas alias dores, quas habent, commendantur; sunt enim facilis coctionis, & ut plurimum ventrem molliunt, ac frigiditate, & humiditate sua febri opitulantur. Præterea non offertur nisi cocta, quo paclio præstantiora multò euadunt: per coctionem enim resolvuntur flatus, qui in omnibus oleribus superabundant, facilius coquuntur, & coctionis ope remittitur frigiditas, ex qua tumet humorum cruditas, obstructio, & in febribus humoribus incrassatio, & hoc modo preparata redduntur melioris succi; nam ex lib. de attenuante *v. Elu. cap. 1.* olera cruda, frigidiora sunt & pituitosiora, atque proinde magis excentientia sunt coctis.

De victus forma, tempore, quantitate, & qualitate, satis in regimine febricitantium in generali. De refrigerantibus auxiliis, internis, & externis, prouocantibus vrinam & sudorem, superiori capite multa prædicta. Sangonis missio vitissima est, ex pectorum mente, caque ante tres accessiones celebrata, ut acriter pro Galeni: utela decertrauimus, lib. 4. *Hist. Prince. Medic. in com. Hist. 25.* evacuat enim, refrigerat, venilat, naturam leuauit, & sanguinem calidissimum, ac tenuissimum in bilem conuertendum, extra corpus eliminat.

Præparato, & cocto humore, clemens medicamentum per alium expurgans portigatur, absolute vigore; & hoc contingit, quando tertiana ad quintam, vel sextam peruenit accessionem: experientia enim competentum est, hoc modo tractatos ægorantes facilis euadere, quam si medicamentum vomitorium concedatur, etsi bilis leuitate sua sursum magis efficeratur, quod significauit Galenus 1. *ad Glauc. cap. 9.* *Iuuat autem per inferiores partes bilis expurgatio, &c.* Idem docuit Hipp. lib. 2. *de morb. tit. de febre ex bile,* docens post quartam accessionem in tertiana exquisita, medicamentum deorsum purgans concedendum esse: subscribit Actuatorius 3. *meth. cap. 19.* Clemens sit medicamentum, quoniam humores biliosi, cùm tenues sint, ad expurgationem sunt paratissimi, ex Gal. 1. 4. *meth. cap. 7. ad fin.* & 3. *progn. 23.* Post purgationem Apozemata offerenda quæ refrigerent, ac bilem expurgent. Salueteilæ dextæ sectio, est utilissima, & cætera quæ superiora capite diligenter notauiimus.

Vltimò

Vltimò querendum: *Virum curatio tertiana continua, & tertiane duplicit, sit eadem cum curatione tertiana exquisita?* Affirmatiue respondet Aucicenna, 1. 4. *tract. 2. cap. 39. in fin.* Et scias, quod cura tertiana continua, est cura tertiana interpolata, sed est declinior ad observationem dispositorum digestionis, & ad infrigidandum, cum syrupo acetoso, facto cum seminibus, ut semine citruli, & semine endivia, &c.

Differentia etiam est: nam in tertiana continua, major febris adest, & idem tenuiore, & magis refrigerante victu vitudine est. Quoniam autem materia coniuncta, & antecedens intra venas consistit, coctio amplius promouenda: crassior enim humor, extra venas, ut in tertiana exquisita, expelli non potuit. Et si cut in exquisita, in die intermissionis; sic in continua, in die remissionis, auxilia administranda; & in tertiana duplice, in die leuiori accessionis. Si autem æquilater accessiones vrgeant, in hora mitiori, auxilia celebranda.

O B S E R V A T I O.

Ad refrigerandum iecur, humorēmque biliosum clementer vacuandum, Electuarium eximium.

Biliose febres leuiter sunt tractandas, quoniam bilis natura sua calidissima, ac toribus pharmacis exhibitis exasperatur, efficeratur, & excandeat. Tractavi plures tertianæ exquisitæ prehensoris, qui pluribus tentatis, conualescere non potuerunt: Hi hoc electuario oblatto, per aliquot dies, in die intermissionis, & in continua tertiana, in die remissionis, in aurora quantitate vnciæ, superbibitis vnciis quinque aquæ endiuæ, ex toto sani facti sunt.

Z. *Tamarindor. 3. j. flor. omnium cordial. an. 3. iii. bord. mundi. P. ij. fol. lactuc acetos. cichor. borrag. an. M. j. B. prunor. acetos. sine nucleis. N. x. sem. acetos. endiu. lactuc. melo. citruli. cucurbit. an. 3. ij. B. conserua violar. rosar. borrag. an. 3. j. Coque in s. q. feri laeti caprini bene depurati, quevisque remaneat ib. j. in colatura infunde rhab. elect. 3. ij. rhabontici optimi 3. ij. B. Colaturæ adde pulp. cass. 3. j. B. pulp. tamarindor. 3. iiiij. pulp. prunor. acetos. 3. iiiij. pulu. rosar. 3. iiij. pulu. santalor. 3. j. B. pulu. coral. rubri, & margaritar. an. 3. j. Excipient omnia cum sytupo de Ribes, & sec. art. fiat Conserua.*

C A P V T X X I I.

De Tertiana Notha.

Definitio.

Tertiana notha, est febris de tertio in tertium diem repetens, facta ex bile, & pituita mixta. Hæc eiusdem est generis cum exquisita, quoniam à bile ortum dicitur. Dicitur vero notha, quod ex bile generatur alteri humoris admixta: vel generatur ex bile vitellina, quæ ob crassitatem, longiorum accessionem habet, quam exquisita, quæ ex calidiori bile progignitur. Quare utraque tertiana, non solum in caula, verum symptomatis, in modo caloris, in temporibus, magis, vel minus, secundum maiorem, vel minorem crassitatem humoris distinguuntur. Ideò notha pro varia humoris miscella, varia est. Hæc vel est simplex, & tertio quoque die repetit, vel duplex, singulis diebus suam exacerbationem habens: quoniam tamen exacerbationes haæ, de tertio in tertium correspondentiam habent, ideò duplex vocatur: vel quia duplex origo, seu minera vitiosi humoris in corpore

A adest; vel quoniam in eadem minera, tanta copia humoris colligitur, ut singulis diebus stimulans naturam, efficere accessionem cogat.

Causa.

Causa huius febris, est bilis vitellina, quæ fit ex permixtione bilis cum pituita. Utrum antequam ad causas explicandas ulterius accedamus, naturam bilis vitellinæ, generationem, & temperamentum breviter præstabilit exquirere. Primo *Virum Vitellina bilis flava sit?* Inter biles præter naturam numeranda est Vitellina, quæ si coloris species, aut est naturalis, aut naturali multum proxima. Flava enim est, auctore Galeno 2. de facult. naturalib. 9. nam licet bilis flava recalcata, mutet consistentiam, & seri dissipatione reddatur crassa, colorum tamen aut non mutat, aut intra terminum flavi, flavior redditur. Ita firmat Galenus 1. b. simpl. tit. de felle, dum sic ait: *Sero retremento flava bili commixto, pallidum constitui contingit, sicut & flava pluscum ex calfaetam, consistencia reddi crassam, colore autem flauam.* Ex quo loco deduces, flauum, colorum in vitellina bile esse intensorem, quam in flava, & hanc intentionem maiorem in vitellina bile significauit Galenus cit. de facult. nat. vbi post flauum, addit igneum.

Virum bilis vitellina sit crassa, & ex flaua bile præsata generetur dissidium est inter auctores. Galenus controversiam ex toto dirimit, cit. de facult. natural. sic dicens: In sanguine generando quicquid abunde crassum ac terreum, ex ciborum natura, in nutrimento fertur nec commodè à naturali calore alteratur, id licet ad se trahit. Quod vero assūm ut sic dicam, vñstumque nutrimenti est. (fuerit sane hoc calidissimum in eo, ac dulcissimum, qualia sunt tum mel, tum adeps) id quum flava bilis factum est, per fells vocata vasa expurgatur. Est autem hoc tenuis, humidusque & fluidum, non quale, cùm ad ultimum est excoctum, flauum, igneum, & crassum, vitellis ouorum simile. Fit ergo bilis vitellina, ex flaua naturali, à calore plus iusto alterata, discussa vtique ab ea, atque digesta omni tenui, serosaque humiditate, & ideo crassa redditur, atque flaua, adeò ut similis evadat tum colore, tum consistentia, vitello oui crudi, ex Galeno lib. de atrabile, cap. 2. quam Auetroës 4. collig. cap. 22. summè calidam esse, ex Galeni sententia affirmat: verum rectè non concludit, cùm æruginea multò calidior sit ex Gal. 1. simpl. cit.

Intimius inquires: *Virum bilis Vitellina ouo crudo, recti, vel cocto simili sit?* Auetroës 3. collig. cap. 3. translatis contextum Galeni lib. de atrabile, cap. cit. dicens, vitellina bitem, simile effe vitello ouo nati eo die: sed incepte, primò, quoniam apud Galenum legitur studi, non recentis, sic enim ait: *Bilis autem flava, ut tenui mixta humiditate, & colore pallidior, & consistencia humidior redditur, ita cùm diffusa ipsa admitti fuerit, crudorum ouoruū vitellis simili apparet, atque ob id vitellina vocatur, &c.* Secundò, quoniam vitellusoui, parum ex æte mutatur in colore, præsertim intra primam septimanam. Tertiò, quoniam cùm bilis vitellina sit flauissima, & oua antiquitate magis flauescant, similior erit vitello ouo antiqui, quoniam recentis. Quartò, nam vitellina bilis similitudo, cum vitellooui, intelligenda potius est in consistentia, & modo substantia, quam in colore, quia ouorum vitelli non sunt vnius coloris, sed quidam pallidi, alii rufi, & interdum flavi visuntur; substantia vero est vna, crassa scilicet, perinde atque bilis, cuius serum sicut absumpsum.

Ob id Galenus separatim dixit, bitem vitellinam, flauam esse, & vitellis ouorum similem, lib. de atrabile, 2. de fac. & 10. simpl. quoniam scilicet verbo flauum, exprimit colorem; similiudine autem cum ouorum vitellis, modum substantia. Quia vero hæc similitudo

DD d in

respersum ; si verò crudii humores exuperent, merum A offerendum.

His constitutis, de recrementis educendis, cura habenda: quæ si in ventriculo redundant, leui pharmaco, si, in incertis; enemate educenda: & ad sanguinis missio- nes properandæ, dummodò plenitudo adsit, & vites fecant, quam post primum, aut secundum paroxysmum celebrare oportet extracta bis, aut ter copia sanguinis, quæ plenitudini, & robori virtutem respondeat.

Humor, præparetur fortioribus medicamentis, propter humor, magis vel manus ab humor faciente tertianam exquisitam recesserit. A minoribus inchoandum: si contraria incedas, obstruktiones magis augmentur, §. meth. 4. Præparatio autem materia antecedens, & eius quæ inter venas consistit, præstantius aperientibus, quam refrigerantibus perficitur, dummodò id fiat remissio calore. Permissenda semper, quæ viscera roboarent, ut spica Nardi, monente Auertho 7. collig. cap. 12. Sunt ex vi Rhodomel factum cum saccharo, syrups Capil. Vener. Cichor. Fumar. Oxymel, simplex, & compo- situm, syrups acetosus. De diabibus vel quinque, rad. Byzantin. & Eupatorij. Humor expargetur Agarico, Rhab. Cathol. Diaphœnic. Fol. sen. sem. cartham. Diafen. Dia- cartham. Pilalis de Agatic. Rhab. Aggregat. & aliis, compo- sitis, quorum descriptionem, & formam in aliis capitibus suprà descripsi u.

Quiescat æger biduo, & assimat tabellam diarrhodonis per se, vel cum duplo Rhab. superbito ha- stia aq. Biglos. vel Cichor. Cum autem febris hæc, ex humor crasso & lento originem ducat, qui etiam singulis diebus de novo aggregatur, ob iecoris, & ventriculi coctionem ineptam, idè fortioribus attenuantibus, & aperientibus remedii vti fas est, quibus pargantia per aluum possunt permisceri, ut exemplo posito in curatione inflammationis iecoris docuit Galenus 13. meth. cap. 15. §. Procedente autem tempore, &c.

2. Vuar. passar. sine semine, 3 ij. prunor. sine nucleis, n. xiiij. bord. P. j. sem. melon. cucurbit. an. 3 j. falior. borrag. & ci- chor. an. M. j. B. radic. cichor. apy. petroselin. buglos. scorzonera. endiu. capparum. an. 3 j. sem. anisi. P. j. fol. sen. 3 v. epithym. polypod. sem. cartham. an. 3 ij. flor. cordial. 3 B. adiant. eu- patory. apleni. an. M. j. cicer. rubror. num. xx. Coquere sec. art. in sufficiens aq. quantitate, quousque remaneant lib. ij. in colatura infunde sec. art. rhab. elect. 3 ij. agarici trach. scari 3 ij. Cola, & deinde omnia coquantur, quousque absimatur pars dimidia: colaturæ adde syrups byzantin. 3 v. syrups de senna. syrups ros. persic. ex ix. infus. an. 3 ij. Omnia bulliant, & aromatizentur cum 3 j. pulv. diorrhod. Abbatis. coral. rubror. mastich. an. 3 B. cum cera fiat vnguentum.

Iecur etiam roberandum, medicamentis quæ vim habeant aperiendi, ac fundendi humores: hoc fieri sequenti fotu, qui medicamentis etiam patabitur, quæ iecur roboarent, ne eius virtus flaccescat, & resoluatur.

2. Fumar. cichor. an. M. j. B. flor. chamele. melilot. fœ- nigraci. an. 3 B. summitat. absinth. rosar. fœnigraci. an. P. j. iunci. odorati. spica nardi. an. 3 j. B. Bulliant omnia sec. art. in lib. iiiij. aq. & lib. B. vini albi, & vniuersis duabus aceti vini albi, ad consumptionem vnius librae, & decoctum seruetur, cum rebus decoctis. Vel hoc modo:

2. Absinth. empatorij. fumar. cichor. an. M. j. cyperi. 3 B. spica nardi. santalor. rubror. an. 3 ij. Coquuntur omnia coquantur secund. art. in quatuor partibus aq. & duabus vini albi, & vna aceti albi, & decoctum seruetur cum rebus decoctis: quo actu calido, potest iecur foueri, & deinde apponatur sequens vnguentum.

2. Olei Absinth. Pontici, vnguent. rosar. vnguent. santalin. an. 3 B. vnguent, de oppilatu. succor. quart. j. aceti ros. quart. j. fœci cichor. 3 B. Misce, & sec. art. cum pauca cera, fiat vnguentum.

In intermediis diebus, utiliter conceduntur tabellæ

Aromatici Rosati, vel Diarrhodonis Abbat. cum aq. Absinthij, vel decocto, quæ in tertiana notha potius, quam exquisita, apparente coctione, esse concedendum, docent Galenus 1. ad Glanc. 9. Tral. 12. lib. cap. 6. abstergit enim, ventriculum roborat, aluum, & vrinam prouocat, ex Halyabbat. 3. præl. 13. quoniā, vt notat Melius cap. de Absinth. tatione amaritudinis, & nitrositatis, ab obstruktione liberat, bilem fluam, & humorem biliosum à ventriculo, iecore, venis repugnat, 6. simpl. cap. de absinth. & 8. sec. loc. cap. 3. & 6. de sanit. tuend. cap. 10.

In his etiam tertianis nothis, magna cum utilitate decoctum chamæmeli conceditur, quoniam ex mente Dioscorid. lib. 3. cap. 131. Gal. 3. simpl. cap. 10. mentes mouet, & vrinam, & vitiis iecoris, circuitibus que febrium remedio est, præsertim si pituita, & melancholia redundant: gratum enim, si quod alterum, medicamentum, ex Auic. 2. can. cap. 1. §. quod debet concidi hoc modo:

2. Flor. Chamæmel. P. iij. comar. absinth. P. iiij. Coquantur omnia sec. art. in lib. iiiij. aq. quousque remaneant lib. ij. B. add. sacchari 3 ij.

Propter vi jum & laisionem membrorum instrumentalium, ventriculi scilicet, iecoris, & lienis, crudos & flatulentos humores, ad superas partes conuolantes, & ad inferas descendentes cruditates, ex ventriculi improspeta coctione profectas, & hac ratione sanguinem fit, id est redditum, apparente in palpebris, & pedibus tumores; in iecore, & liene durities persistunt, ex luctuoso humoré prognata: id est has partes frouere, ac roborare oportet, ne in maiora damna ager possit in posterum relabi. Quare fo- nendus ventriculus sequentibus decoctis, & vnguentis.

2. Summitat. absinth. rosar. rubrar. an. P. j. spica nardi. majtib. an. 3 j. B. cin. namom. 3 B. For. ch. amel. flor. meliloti. flor. anethi. an. 3 B. Bulliant in lib. ij. aq. & vna vini albi, & decoctum seruetur, cum rebus decoctis. Vel hoc modo:

2. Absinth. M. j. B. rosar. rubrar. P. j. B. flor. chame- mel. P. B. spica nardi, ligni aloës, cyperi, cinnamom. majt. ch. an. 3 ij. schæna. ti. 3 j. menthe fœcia. M. j. Coquuntur omnia in aq. & vini alb. an. parte æquali, & decoctum seruetur, cum rebus decoctis. Ex quibus facta debita triturazione, poterit parati sacculus applicandus ventriculo.

Post fotum apponendum vnguentum.

2. Olei absinth. Pontici olei masti. biv. olei de spica. an. 3 j. pulu. diorrhod. Abbatis. coral. rubror. mastich. an. 3 B. cum cera fiat vnguentum.

Iecur etiam roberandum, medicamentis quæ vim habeant aperiendi, ac fundendi humores: hoc fieri sequenti fotu, qui medicamentis etiam patabitur, quæ iecur roboarent, ne eius virtus flaccescat, & resoluatur.

2. Fumar. cichor. an. M. j. B. flor. chamele. melilot. fœ- nigraci. an. 3 B. summitat. absinth. rosar. fœnigraci. an. P. j. iunci. odorati. spica nardi. an. 3 j. B. Bulliant omnia sec. art. in lib. iiiij. aq. & lib. B. vini albi, & vniuersis duabus aceti vini albi, ad consumptionem vnius librae, & decoctum seruetur, cum rebus decoctis. Vel hoc modo:

2. Absinth. empatorij. fumar. cichor. an. M. j. cyperi. 3 B. spica nardi. santalor. rubror. an. 3 ij. Coquuntur omnia coquantur secund. art. in quatuor partibus aq. & duabus vini albi, & vna aceti albi, & decoctum seruetur cum rebus decoctis: quo actu calido, potest iecur foueri, & deinde apponatur sequens vnguentum.

2. Olei Absinth. Pontici, vnguent. rosar. vnguent. santalin. an. 3 B. vnguent, de oppilatu. succor. quart. j. aceti ros. quart. j. fœci cichor. 3 B. Misce, & sec. art. cum pauca cera, fiat vnguentum.

Si processu motib. durities adsit in splene, hoc fo- mento prius vtendum est.

2. Radic.

2. Radic. cortic. capparum fumar. lupuler. an. M. j. ta- marisci. P. j. apleni. absinth. an. M. j. fœnugraci. 3 B. sem. fœnicul. an. j. aneth. lini. an. P. j. radic. althaea. M. j. B. Co- quantur omnia sec. art. in quatuor partib. aq. & duabus aceti vini albi, & vna vini, & decoctum seruetur vni.

post formentum lieni apponatur vnguentum.

2. Olei de cappar. olei amygdal. amarar. & anethini, an. 3 j. B. succi fumar. 3. Bulliant omnia lento igne in duplice vase, ad consumpcionem succorum, postea adde: pulueris canne, cortic. Radic capparum, pulu. apleni, an. 3 j. oxymel. simplic. 3 j. em cera sec. art. fiat empla- strum.

Siverd tumor durusculus sit, hoc appone vnguentum.

2. Olei capparum. olei amygdal. amarar. an. 3 j. me- dulæ offis viri, axurgie gallina fine sale, an. 3 B. ammoniac. dissoluti in aq. 3 ij. pulu. eupatori, tamarisci, & radic. cappar. an. 3 j. trochis. de myrra. 3 B. cum cera fiat vnguentum.

Si verò vehementer tenitatur, sequens emplastrum imponere.

2. Emplast. diachyl. diaquil. maior. facti cu ammoniac. 3 j. emplastris de mel. lot. emplast. de mucilag. nib. an. 3 B. Milce, extendatur in aluta, ad formam mediæ lunæ, prolixe.

Quo tempore potest assumi syrpus Cichor. Nicoli cum Rhab. vnciarum duarum quantitate, cum vnciis tribus aq. Absinth. vel concedetur drachma vna. Trochis. de Eupator. vel Absinth. qui Trochisci liquefiant in vnciis duabus aq. Cichor. Quod si omnia non iuuent, ad illius venæ sectionem accedere oportet, quæ saluatella vocatur.

O B S E R V A T I O.

Ad tertianam Notham productam, Aqua stellatitia mirabilis.

Inter plurima, eaque præstantissima auxilia, quibus feliciter in productis tertianis, cæteris non conferentibus, vñus sum, hoc est firmissimum: Aqua scil. stellatitia, cuius vñus vitatur æger in quietis die; vel hora magis remissa, quantitate quatuor vnciarum, ventre ieuno: deobstruit enim viscera, ac ipsa roborat; aluum & vrinam mouet.

2. Radic. cichor. oxlaparh. oxalid. erythrodani. felicis. an. 3 v. eupatori. hepatic. absinth. pontici. spica nardi. cen- taur. minor. an. M. j. chelidon. rosar. rubrar. an. lib. B. cortic. fraxini. radic. capparum. radic. tamarisci. an. 3 j. genista. Hyperic. buglos. an. P. iij. rasura. eboris. cinnamon. an. 3 ij. Rhab. 3 ij. Crassiusculæ contusa omnia indantur in vas vitreum, superaffundite acetum passulati lib. j. sacchari optimi. lib. ij. aq. eupatori. aq. cichor. an. lib. j. aq. flor. eboli, & aq. solopendria. an. 3 ij. Macerentur octiduo, distillentur, & aqua vase vitro ad vñus reserueretur.

C A P V T X X I V.

De semiteriana.

Definitio.

Magister lib. 2. crif. c. 9. dum institutam de digno- tione febrium compositarum disputationem prosequitur, docetque difficile esse, has in prima die agnoscere, omnes intra quatuor primos dies dignosci asseuerat, & ad huius rei confirmationem pro exemplo proponit febrem semiterianam, dicens: Si innudat fe- bris aliqua horrida, &c. Febris ergo semiteriana, siue hemitritæ dicitur, febris composita ex biliosa, & pitui- sa; quæ compositio, ob combinationes varias, mul-

tiplex esse potest, quæ ex tertiana, & quotidiana inter- dum scaturunt. Atia enim fieri potest, ex ambabus continuo; alia ex ambabus intermittebus; alia ex quotidiana continua, & tertiana intermitte; alia ex quotidiana continua, & quotidiana intermitte, & hoc modo quatuor combinationes sunt, quas 2. crif. cit. & 2. feb. 7. Galenus enumerat.

Hæmitritæ ergo, ab Hippocrate 1. epid. sect. 1. text.

29. Semiteriana dicitur, non quod minor sit tertiana, hac enim magis est periculosa, ex Galeno lib. de typis, cap. 4. Sed quoniam conditiones, & circuitum tertianum modo obseruat, eis non innudat cum rigore, neque cum sudore, 1. epid. sect. 3. com. 5. tamen cit. loc. Gal. definitur febris composta ex quotidiana continua, & tertiana intermitte: quam definitionem amplectuntur Græci, subscribunt Ishaac, Serapio, & Haly.

Sed merito dubitandum: Vñum febris composta ex tertiana continua, & quotidiana intermitte, si dicenda vera semiteriana? Dic. Galenus hatum febris compositionem, verum hæmitritæ appellat, 2. feb. 8. §. Vna igitur sola adhuc mixtio, &c. Quod probat, quoniam hæc febris, & continua, & tertiana intermitte: mihi persuadeo, quoniam hæc febris, horrida non est, sed potius cum rigore inuidit, quem excitat tertiana intermitens, excreta extra vase bile, sicut in cæteris fieri consuevit.

Quare quinadmodum in febre composta ex tertiana intermitte, cum quotidiana continua, horror, & non rigor excitatur, quod scilicet acrimonia flauæ bilis, à pituita qualitatibus remittatur; sic in composta ex tertiana continua, & intermitte quotidiana. Deinde hæmitritæ, ex bile & pituita, in vnam formam redactis non constat, alioqui qualitatibus vnius, ab alterius qualitatibus refractis, horror, qui medium est inter rigorem, & simplicem testificationem excita- retur: sed cum foci distincti sint, distinctæque febres, non est cum tertiana intermitens, in illo rigorem non exciter.

Si igitur secundum Hippocratem cit. loc. hemitritæ, febris est horrida, & iuxta mentem Galeni 1. epid. sect. 3. com. 5. caret accessione, cum rigore incipiente, & 1. ad Glanc. 5. Semiteriana incipit cum paucis rigore, sicut quotidiana, quartana, atque aliquæ ex continuis, magis conuenient descriptio hemitritæ, febri compo- sitæ ex tertiana continua, cum quotidiana intermitte, quæ è converso. Posuit autem Galenus 2. crif. & 2. feb. eit. exemplum exquisiti hemitritæ, in tertiana intermitte, & quotidiana continua, quia cum quotidiana intermitens sit valde rara, rarer etiam erit confusa cum tertiana continua: & id est posuit frequentius exemplum, in complicatione tertianæ inter- mittentis, cum quotidiana, continua licet alia compo- sitio. vbi acciderit, semiteriana etiam summo iure dici possit.

Causa.

Xquisitus hemitritæ, secundum Galenum expo- stulat, vt neque tertiana superet quotidiana, neque è conuerso quotidiana tertianam, sed æquales sint vires vnius, atque alterius, cit. feb. 6. Si enim quidam humor, alium exuperet, non verus dicitur hemitritæ, ex Gal. cit. Febrem autem compositam ex duabus intermittentibus, à verò hemitritæ excludit Galenus, quia non est febris continua 2. feb. cit. Febrem vero compositam ex ambabus continuis non esse verum hemitritæ affirmat, quoniam non est febris horrida. Semiteriana autem, secundum mentem Hippocratis 1. epid.

epid. sest. 1. text. 23. debet esse febris horrifica, acuta, continua, & non intermitens. Huius causa est bilis, & pituita, putrescentes: qui humores si pares, ac æquè potentes fuerint, exquisitam faciunt semitertianæ; si vero alter exuperet, tunc vnius mitiora, quam alterius sunt symptomata: veluti bile superante, symptomata tertianæ maiora sunt; si pituita, quotidianaæ continuæ efficiuntur firmiores.

Signa.

Signa huius febris, ex modo motus desumuntur, ex ingrauescat: si crebras habeat horrifica illas accessiones, & die intermedio mitiorem. Cognoscitur etiam ab excretis, si sint biliosa, pituitosa commixta; si vitrea sit intensi coloris, cum copia spuma, & eius duratione. Cognoscitur vltimè, ex iis quæ præcesserunt, ut si homo biliosus antea, inducerit pituitosis cibis, vel è contra; aut si quævis natura, cibis contrariis, vel potibus sit vla. Signa autem hemitritai non exquisiti, desumuntur ex signis vincentis humoris: Si enim bilis superet pituitam, signa, & symptomata tertianæ magis elucent, & hac ratione febris erit horridior, feruidior, & intensa magis: excretiones per vomitum, aluum, aut sudorem magis apparetur, quam in eo, in quo vincit pituita: in quo quidem horror non est ita validus, sed solum simplex ad est extremonum refrigeratio, & magis durans pulsus est minor, & tardior.

Sed audienda sunt, quæ de huius febris signis, dubitant interpres. *Vtrum semitertiana sit horrifica?* Dic. Ita appellatur, non quod inuadat cum rigore, sed quod per magnam accessionis partem, horror producatur, ex Gal. 1. *epid. sest. 1. com. 23. & lib. de morb. temp. cap. 8. & 2. feb. 8.* Hic autem motus horrificus, duplicitur sit, aut ex brevibus interuallis aut, per duplicationem motus, ex Gal. in cit. com. Ratio primi motus est, quia cum componatur ex quotidiana, & tertiana, bilis citius incalens extra calorem euocat, pituita vero cum difficiens præ frigideitate inflammetur, intrò calorem cogit: quare concitata pugna inter vitramque, nonnunquam calor extra expanditur, nunc reuocatur in internas sedes, & varijs horrores exurgunt, vt docuit Galenus 2. feb. 8. *g. Cum vero ab innassione. &c.* Secundi motus ratio esto hæc, quoniam accessiones tempore sunt diuersæ, ex Gal. 1. *epid. sest. 1. com. 23.* vt si non eodem tempore simul inuadant, sed vna prius, alia tardius, vtpote in vigore, vel declinatione alterius. Distinguunt tamen hemitritai horrores, ab illis, qui in febribus malignis accidere consueuerunt, quia in his magis in initio febrium apparent, & vsque ad septimum; at in hemitritæ per totum morbi decursum, magisque quando ad statum febris accesserit; hoc enim tempore, humoris præ feruore liquari incipiunt.

Postulat hic locus, vt amplius perscrutemur: *Vtrum semitertianam necessario cerebri horrores comitentur?* Pro parte negante, videatur esse Hippoc. qui 1. *epid. sest. 3. text. 5.* hanc febrem persæpe adesse in iis, qui tabe, diuinitatisque morbis conflixerunt, in quibus horrifici illi motus non conspiciuntur. Non desunt, qui huius sententiae auctoritate permoti, nomine semitertianæ ab Hippo in præsenti loco, intelligi etiam simplices tertianas continuas, sibi persuadeant, quæ cum tertio die ingrauefiant, & ad infibricationem non finiantur, semitertianæ modum obseruant; ha autem, eti si sint continuæ, cum horrore, seu parvo rigore incipere possunt, iuxta Galeni mentem, 1. *ad Glauc. c. 5. & 4. Aph. 46.* ob sensatam enim bilis actimoniam, vel malitiam, intra vla, se exonerare, & initio singularum accessionum, per horrores extra mitte, natura conatur, quod vel ob virtutis debilitatem, vel humoris copiam consequi nequeat. Hoc modo intelligendus Galenus, *lib. de typis*, *cap. 4.* dum

A essentia febris horridæ non esse, horrifica illas repetitiones, & idè nomine semitertianæ, etiam alias febres simplices esse intelligendas, quæ tertio exacerbatae, ad infibricationem non veniunt, & horrorem habent, licet non cum crebris repetitionibus coniunctum. Neque hoc videtur abesse à mente Galeni, qui 1. *epid. sest. 3. com. 5.* sic profatur: *An vero eam unam, quam propriè ego vocare consuevi, horrifica repetitiones facientem, an etiā eam, qua absque his sit, digna est arterie: si enim tabidis, & aliter diu agrotatibus soleat accidere haec febris, fortassis etiam horrore careat, vocabimus eam semitertianam, si die secundo, iterum inuadat, &c.* Si autem Galenus 1. *epid. sest. 1. com. 23. & 2. feb. 8.* per horridam febrem docet non intelligere Hippocratem, quæ cum horrore B incipit, sed eam quæ crebras habet horrifica repetitiones, intelligendum, quod nomine horridæ febris, plurimùm accipiantur illæ crebræ repetitiones, non tam semper, quæ expositor videtur esse ad normam Galeni, 1. *epid. sest. 3. com. 5.*

Dic tu, & fortasse melius, illam tertianam, quam Hippocrates cit. loc. *epid. prædixit* comitari tabidos, & morbos diurnos, non esse simplicem tertianam, sed verum hemitritæum, ex tertiana, & quotidiana compositum: ex hec tico enim calore, aut diurna febre, assuntur humoris, & hac ratione exuperat bilis; & ex debilitate facultatum, ob tabem, vel diurnum morbum contractam, crudorum humorum copia propullat, ex quibus fieri hemitritæum res est manifesta.

Quod vero attinet ad febrem, pacis expendit: *Vtrum semitertiana sit febris continua;* Hippocrates si mate videtur, 1. *epid. cit.* Galenus scribit 1. *epid. sest. 3. com. 5.* dum sic scribit: *At nullam ex is que ad integratam evadunt, semitertianam vocare Hippocratem ostendit.* Contrà affirmat lib. de typis, cap. 5. *Est autem non semper continua, verum & intermitens reperiunt semitertiana febris.* Idem docet 1. *epid. sest. 3. com. 1.* Dic. semitertianam febrem continuam esse, verum liber de typis, in quo Galenus profert, esse intermittem, sputius est, & tanto vito indignus, sicut alter locus epidemion est corruptus, & legendum potius est, ex semitertianis.

Præfigium.

DEBRIS hæc periculosa est: nam continuò affigit, & vehementia secum afferit symptomata. Hoc ita esse, lib. de typis, cap. 4. Galenus prædit. Periculosa porrò semitertiana, vt quæ non os ventriculi solummodo, ac neruosa partes, & summatim media attingat, sed & veterosa cathaforas, vigilasque cum delirio, ac syncopas diaphoreses inferat, lingenam præterea valde exsiccet, atque animi defectum inferat.

Vtrum vero sit morbus acutus? controvèrsum est. Hippocrates sic ait 1. *epid. sest. 1. text. 13. infestabant illos plerosque hac incommoda, febres horrifica, continua, acuta, non intermitente, &c.* Auicenna negat 1. 4. *tract. 4. cap. 17.* qui cum produci usque ad septem menses afluereat, qui terminus non acuti morbi, sed chronicæ signum est manifestum. Ita Galenus 1. *Aph. 12.* semitertianas medias facit, quoad durationem, inter febres dentes, quas causodes vocat, & inter lipyrias, quas typhodes appellant. Ratio dictat, nam hemitritæus compitus est ex pituitosa febre, quæ longa est.

Dic. Licet semitertiana, quoad totam suam constitutionem sit morbus chronicus, vtpote ex pituitosa febre compitus; quoad particulares tamen accessiones, dicitur ab Hippocrate morbus acutus, ob grauiam symptomata, quibus fere semper stipatur, quo nomine apoplexia, & Epilepsia à Galeno morbi acuti censentur, 4. *de cauf. puls. cap. 21. g.* *Diurni morbi,* quem Orthopneam vocant, atque sunt accessiones, vt morbi comitiales. Hoc modo intelligendus Galenus, *lib. de typis*, *cap. 4.* dum

dicit inquit: *Traditum itaque ab Hippocrate est, ipsam A non modo inter acutos morbos, sed etiam inter diurnos connumerandam esse.*

Curatio.

Auctores proprium caput de huius febris curatione non instituunt, forte quod ad modum tertianæ nothæ, quæ ex bile, & pituita conflatur, pertractandam esse rentur. Quare in sex rebus non naturalibus, idem seruandus ordo, quem in curatione tertianæ nothæ supra prædictum. Sanguinis missio instituenda, quoniam febris continuò affigit, ex Celso lib. 5. cap. 8. maximè si corpus plethoricum sit, & humoris cum sanguine permixti. Concoquendi humoris, purgatio, administrationis decoctum. Laudatur ab Auicenna, Absinthij decoctum, de quo supra. Bilis, & pituita per epieras expurgentur. Vomitus cum decoctione Raphani, & syrupo Acetoso prouocandus. Viscera roboranda, prout cap. de Tert. notha supra monuimus.

O B S E R V A T I O.

Semitertiana sudorificis ex radice China ex toto succumbens.

Acceſſi ad curandum ægrum, qui à longo tem-

C

correptus. Ecce de industria, accessionem uno die facit. Etiam contemplor, inuenio eum hora secunda pomeridiana, cum debili, & parvo pulsu: præcesserant refri- geratio in corpore percepta, sputum multum, acidus ructus. Accessio producebatur ad octodecim horas, & multò magis in augmento, quod præter alias partes accessionis, extendebatur nimis. Ager facie erat inflatus, cachectici instar, vitra rubra, sitis pauca, corpus humidum, sudor nullus, fastidium ingens. Demum omnia signa aderant, quæ quotidianam exquisitam significabant manifestè. Altero die, decima hora matutina, eum inuasit horror: pulsus erat celer, & aliquatenus durus: vitra cruda, tenuis, & decolor: apparuit vomitus pituitosus, cui aliqua portio porracei humoris erat permixta. Tandem cum madore, iuxta thoracem, & ceruicem percepto, veniebat ad infibricationem. Visus his signis tam variis, febrem hanc non esse tertianam notham, sed semitertianam, mihi persuasi. Pro qua eradicanda, et si docte Medici plura remediorum genera imperassent, quæ ad obſtructions auferendas, roborandam iecur, tuenda viscera naturalia, expurgandos crassos, seruos, & tenues succos, absumendos flatus suminoperè proſunt, tamen ager in eodem perfeuerans statu, per menses quinque, imò in peius ruens, in hydropem mihi fuit visus relapsurus. Quapropter, meo, & cutantium voto, ad sudorifica altumenda accedo, parata ex radice China: hæc enim radix aquosos humoros exſiccat, viscera roborat, flatus absunt, deobſtruit, & lentum succum liquat, & in habitatum digerit; cuius decocto, facto in aqua endiuæ, & lupulorum, cum quindecim dierum ſpatio vteretur, ſemel in die, in hora remiſſori, ſudore excitato, febrite desit, facie tumor euauit, vites ſunt robustiores factæ, ita vt post duos menses, optimo

vtens vietus regimine,
omnino sanus
euerit.

E

vsque quiescamus diuidendo. Præterea si pituita generaliter sumpta, succus quidam crudus dicitur, quod est omni pituitæ commune, quomodo crudum humorem, vnam constituit pituitæ speciem;

Dic. Non defunt qui afferant, idèo pituitam ab Auicenna non fuisse definitam, i. e. quia vulgaris definitio fortè salsa non conueniebat. Sed præstat afferere omnibus speciebus communem, & vnamquamque suapte natura habere, quod succus sit frigidus & humidus, albus, viscous, &c. atque ita in dicta definitione explicari, quid secundum naturam, tali humoris conueniat, non quid semper actu habeat. Quare licet salsa phlegma, actu frigidum non sit, non tollit hoc posse dici frigidum, humidumque succum; non aliter ac hydro-pis materiam frigidam dicimus, et si actu caleat, & vt talis, sicut inducat; & aquam, frigidum & humidum elementum definimus, quamvis aqua ebulliens sit, & actu frigiditatem non habeat: nempe quia essentialis definitiones, (quales Medici arbitrantur illas humorum, quæ per temperamenta traduntur) non solent explicare, quæ actualiter insunt, sed quæ secundum naturam conueniant, à quibus necessarium est actu recedere, quæcunque præternaturalia sunt, inde liquidem talia dicuntur.

Solue secundò. Quemadmodum in bile atra, terreæ portiones abundant, & multè plures, quam igneæ, ita in salsa pituita, aqueæ, copia & mole superant adustas: ratione igitur illatum partium frigidatum, quibus constant, possunt frigide appellari, quantitatue tamen, qualitatue enim ponis calidae, qualitate liquidem & vehementia non minus vna, quam alia calefacit & virit, scilicet, quia adustæ partes intermixtae, si quantitate superantur, superant potentia & intensione: & in eum quidem sensum Galenus 3. de caus. sympt. cap. 2. versus finem, dixit bilem atram frigidam esse, ac cinerem, & acetum, & addens locis, saliam pituitam, calidam, alibi frigidam.

Quæres. Cur 2. de nat. facult. vlt. & 3. de loc. 7. non patitur Galenus, alimenti serum, aquosum sputum, mucum à cerebro distillantem, pituitam appellare, cum succi quidam sint frigi, & humili? Dic. Sicut non omnis substantia fluida & liquida, in corpore nostro reperta, potest humor appellari, nisi illius formam adi-

piscatur in organis coctionum, & secundam, aut saltem primam in ventriculo fuerit experta, quod ad alendum apta efficiatur, ita nec pituita, quantumvis frigore & humiditate pollet, vt constat ex 2. de natural. facult. adducto: idque confirmat ratio, quia si pituita semicocti alimenti excrementum definitur, 1. alim. 2. & 1. progn. com. 10. & alibi passim dicitur succus à sanguinis perfusione deficiens, crudusque & inconfectus sanguis, nonnisi per coctionem in organis illius generabitur, ac proinde nihil tritum, si sputum aquosum, & reliqua à pituitæ speciebus relictantur, cum non tard 3. alim. cap. 3. & 3. de sympt. caus. cap. 2. pituitos succos, ab aquosis & crudis etiam distinguat.

Ad secundum dic. Præternaturalis pituita, quam insignis qualitatis expertem, ac insipidam appellat, lib. de atra bile, cap. 2. & 3. de loc. 7. nulla qualitate infectam, & 2. de facult. natural. dulcem, diuersummodo numeratur, etiam ipso Galeno, inter naturalis pituitæ species, vt constat ex locis in argumento adductis, & pluribus aliis. Dulcem autem pituitam appellat insipidam, quia dulcis, ac insipidus sapor, inter se reciprocantur, hinc saxe aquam dulcem, nonnunquam insipidam appellamus; vel quia cum dulcis, sit vtilis, & conueniens ad alendum, non sine causa denominationem imposuit naturalis, de quo 14. meth. cap. 14.

Licet vero etiam 3. de loc. cit. plures tradidisse videatur; omnes tamen ferè ad ternarium numerum reducuntur, illius nempe quæ crudior est naturali, aut magis cocta, aut ysta. Sub priori comprehenduntur

A vitrea, acida, & illa, quæ crudus succus simpliciter distinguitur. Secunda dulcis, quæ etiam pituita alimenteraria nuncupatur, & quamvis incoctus sanguis, magis tamen cocta, quam ipsam naturalis, atque idèo in dulcem conuersa. Tertia salsa, quæ non distinguitur ab acri, lib. de atra bile cit. ac proude pto acrum legendum 3. de loc. cit. est, amarum: Græca enim dictio αλυπόν, salsum, acrē significans, etiam pro amaro sumitur. Quanquam verò amara pituita detur, vt in sputo appetat, quod quandoque manifestè amarescit, & illius meminerit Galenus, rara tamen est, nec inter simplices, de quibus frequens est sermo, numeranda; talem siquidem efficit permixta bilis, cuius propria est amaritudo, lib. de atra bile cit. Quemadmodum etiam acerbum creat permixta melancholia, licet sine huius miscella probabile sit, posse pituitæ acidum, præ frigoris vehementia in acerbum transire, quod scribit Auicenna 1. 1. cit. Sed tanquam rara, etiam fuit à Galeno omessa.

B Iam verò gypsez, quam adiungunt, quæque non tard in articulis visitur, non neminit, quia propriè humor non est, nec in vasis, aut ventriculo gignitur, cuiusmodi etiam erunt, aut rarissimæ aliae, si quæ dantur, maximè cum in libris de loc. affl. 1. 2. pro

C Portò quamvis pituita naturaliter accepta, dicatur crudus succus, & propriè quidem, sed latè sumptas definiuntur, humor in aliumenti confectione infra sanguinem subsistens, 4. de sanit. suend. cap. 7. quod omnis pituita habet; presè tamen, & angustiore significato sumitur, lib. de plenit. vlt. & 2. crif. 1. 2. pro quadam pituitæ specie, crassa, & graui, crudus succus specialiter dicta, ob multam grauitatem, & crassitudinem quam habet, sine flatulentia pituitæ propria: Hac in edacium, orisorum, & crapulorum vrinis subsidere solet. Ob quas etiam differentias Galenus, crudum hunc succum distinxit ab acida pituita, ad quam poterat renocari, cum acidi saporis sit particeps, non secus ac reliqua pituitæ crudiores, ad naturalem.

Causa.

D H Is de differentiis pituitæ sic breviter prælibatis, hex tam multis, quæ de hoc instituto in medium poterant adduci, dubitemus vltè: Virum ex omni pituita, quotidiana ortum ducat? Dic. Pituita multiplex est, vt nuper diximus. Ex salsa non sit quotidiana exquisita, quia est humor calidus & siccus, ex quo ea generari nequit, cum sit quotidiana summe contrarius: Sed ab ea causus notus originem habet, si in determinato loco putrefascat. Ab aliis verò pituitæ speciebus, quotidiana exquisita generatur, sed maximè à dulci; hæc enim facilius ceteris potrefascit. Hac ratione ratus ab acida fit, acidum enim putrefactioni resistit. Vitrea quoque, quia ratione frigiditatis tard putrefascit, tard febrem accedit: quæ enim putrefascit, à calido perpeti est necessarium. Pituita ergo præsettum dulcis putrefascens, inter causas febri quotidiana numerata.

E Internæ etiam sunt intemperies frigida humida, ætas puerilis, & senilis: illa, ob vitæ intemperiantiam, & inordinatos thotus, & humidiorum viscerum intemperiem, ob quam caufam, crudorum humorum copia excrescit. Senilis ætas, ob frigidam intemperiem ventriculi, hepatis, & totius corporis, à qua omnes coctiones prosteruntur, sive siccitas, sive humiditas coniuncta sit. Quotidianam etiam generant, natura pituitosa, vel frigida, vel humida, corporis obesitas & crassitudo:

tudo: hæc enim omnes causæ, pituitam adaugent, A ob obstrukiones progernerant, & hoc modo prohibita ventilatione, pituita putreficit, quæ huius febris causa est coniuncta.

Signa.

B E A proponit Galenus 2. crif. cap. 5. quo loco facilius num est, quotidianam exquisitam, à tertiana distinguere afferuerat: tum quia nec in principio, nec in progressu temporis, inuadit cum rigore; tum quia in invasione accessionis, pulsus nullum ordinem, aut æqualitatem habet, tum etiam quia in quotidiana, præsente iam febre, non adeat tanta pulsus magnitudo, & vehementia, quanta in tertianis exquisitis manifestè conspiciuntur.

Præterea quia in quotidiana non adeat vehementia calor, nec appetitus frigidus: in hac enim febre, lingua, totumque corpus humidissimum est, crudisque humoribus plenum: Nec appetit sudor in principio, ubi humores adhuc crudi sunt; progressu tamen temporis, ubi humores iam aliqua ex parte, à natura concocti sunt, nec adeò pertinaciter in cutis, & carnis meatibus hærent, ægri sudare incipiunt.

C Eodem etiam loco distinguit quotidianam, à quartana: primò ex pulsu, hic enim in quotidiana minor est, & quæ celer, & frequentior, ob causas superioris dictas. Secundò, ex rigore, vt enim docet 2. feb. 4. quotidiana incipit ab extremitum frigescatione, atque horrore potius, quam rigore. Tertiò, ex concursu rerum non naturalium, à quibus oritur quotidiana, cuiusmodi sunt vita otiosa, crapulosis dedita, ætas puerilis, hybernum tempus, temperamentum pituitosum.

D Circa signa quotidianæ, illud primò inquirendum: Vtrum in quotidiana, pulsus debilis, & parvus existat? Responde affirmatiuè, quoniam ob excessum pituitæ, virtus debilitatur eximiè. At rogabis, quæ sit causa, quare pituita plusquam alij humores, facultatem debilitat? Dic id ob varias causas contingere, primò ob frigiditatem pituitæ, naturæ nostræ aduerbam valde. Secundò, ob multitudinem, lentorem, & crassitudinem illius, ex quibus magna obstructione suborta, membrorum sufficiens transpiratio impeditur, quare denegato aëri transitu, qui est spirituum commodum alimentum, virtutum subsequitur debilitas. Tertiò, quia ab excessu pituitæ lœdit os ventriculi, quod est receptaculum pituitæ, & hac ratione ob loci vicinitatem, virtus cordi communicato, prosteruntur vites, & syncope æger prehenditur, quæ frequenter in invasione huius febri contingit, ob causam dictam, vt 1. 4. tract. 2. cap. 47. docuit Auicenna.

Secundum signum est, quod accessio inuadat hora vespertina, quoniam vt docet Galenus 6. epid. sect. 1. com. 15. partes diei proportione respondent partibus anni, ita vt nocti similis sit hyems, scilicet intemperamento, & quia in hyeme, & parte nocturna diei, viget pituita. Quare vesperti, hora proximè præcedente noctem, inuadit accessio pituitæ, scilicet quotidiana, quod 12. met. 5. in fine, monuit Galenus, dicens: Qui ex succis pituitosis laborant, hos quotidie accessiones exercent, præcipueque ad vesperam, & noctu, non mane, nec usque ad meridiem.

Tertiù signum est, longitudi augmenti, cuius causa est natura pituitæ, quæ difficillime solet inflammari, ob lentorem suum, & frigiditatem nimiam. Auicenna 1. 4. cit. hanc febrem, propter obstrukiones quæ interponuntur, tempore augmenti, quandoque in uno statu per duas horas permanere afferuerat, ac proinde nos decipere, perinde ac si consisteret, cum tamen postea procedat augendo; & similiter habere stationes quasdam, tempore declinationis, affirmat.

Quartum signum est, calor sensatus, qui in febre

quotidiana, non æqualiter tangentí representatur, ob meatum obstrukiones multas, sed offert tangentí, quasi cribro colatus eset, vt Auicenna inquit.

Quintum signum est, quod qui febrem dictam patientur, iecore male affecti sunt, quoniam pituita dictam febrem excitans, obstruendo, & frigiditate, atque multitudine sua iecoris calorem extinguit.

Sextum signum. Ructus acidi hanc febrem antecedunt, qui imperfectam concoctionem, à frigiditate prognatam concomitantur, vt constat ex Galen. 6. Aph. 3. 1. Cui signo addi potest ætas, consuetudo, anni tempus, regio, vita otiosa, crapulosis dedita, & aliae res non naturales, quæ pituitam augere natæ sunt: quibus omnibus concurrentibus, præferrim si eo tempore, hæc febres plutes inuadat, esse pituitosam certò potest prædicti.

Septimum signum. Quotidiana potius incipit cum frigiditate extremitum, aut corporis horrore, quam rigore, vt 2. feb. 4. docuit Galenus. At hoc non ita intellegendum est, quasi Galenus velit, hanc febrem nunquam cum rigore inuadere, id enim falsum videtur: nam quamvis pituita dulcis ob crassitudinem, & tempestem suam, membris sufficientem noxam ad excitandum rigorem non inducat, 2. de caus. sympt. 3. & 2. feb. 6. tamen pituita acida, & vitrea, ob frigiditatem & acimoniam cum rigore inuadit, 2. feb. cit. Pituita autem salsa, vt ibidem docet Galenus, & Auicenna, non inducit verum rigorem, sed horrorem.

Octavum. In hac febre, non adeat vehementia calor, aut sitis, quoniam totum corpus humidissimum est, gratia liquefactæ pituitæ. Nec appetit sudor in principio illius, ob cruditatem, crassitudinem & viscositatem humoris; progressu tamen temporis, cum humores iam aliqua ex parte concocti sunt, & attenuari, & non adeò pertinaciter in cutis, & carnis meatibus hærent, ægri sudare incipiunt.

Nonum signum. Vena in primis diebus est alba, & tenuis, ob copiam obstruktionum & frigoris, deinde solutis obstruktionibus, & increcente putredine, apparat crassa, turbida, & quandoque rubida. Notabis tamen, vena non fieri vere rubet, sed magis tinctam iuxta statum, & declinationem: tunc enim solutis obstruktionibus, bilis retenta simul cum vena vacuatur.

De vltimo signo, dubitatio est non exigua: Virum interuallum in hac febre, omnino à febre liberum euadat? Responde negatiuè, exceptis paucis, 1. ad Glauc. 7. Sed contra obiicies: Ex humoribus multum relinqui, tempore interualli; quare cum melancholia sit humor omnium crassissimus, plus illius relinquetur in interuallo, & hac ratione magis apparebit vestigium febri melancolicæ, quam in interuallo pituitæ.

Dic. Ratio non conuincit, ob multas causas. Prima, quia interuallum febri quotidiana, multè minus est, quam quartana; durat enim per sex horas, cum tamen in quartana duret per duos dies. Secunda, quia etsi melancholia crassior sit, tamen pituita multè magis glutinosa est, & in multè maiori copia aceruatur. Tertia, quia etsi in interuallo quartana, plus relinqueretur de humor, quæ in interuallo febri quotidiana, tamen melancholia, quæ relinquitur in quartana, valde terribilis, minusque vista est; quare non potest conseruare vestigium febri, sicut pituita in interuallo pituitosæ.

Obiicies secundò, etiam in aliis febribus intermittentibus, interuallum nunquam esse à febre liberum, 1. ad Glauc. 2. quo loco, quantumvis multum temporis inter primæ accessionis finem, & sequentis initium intercedat, tamen adhuc febri signum manere, ipse asseuerat. Dic. Diuersa ratio est, quia in febre quotidiana, interuallum non est reuera omnino liberum

à febre; in aliis verò intermittentibus, in interuallo nulla quidem relinquitur febris, sed solum quoddam illius vestigium, neimpe putredinosi calor, quod ex velocitate contractionis, & acrimonia tactus, potest dignosci.

Præsagium.

OMnis morbus chronicus, omnino non est secundus, cùm enim crassitum, & tenacitatem arguat cause morbificæ, humor difficulter resolutur, maximè cùm semper facultates debiles sint, nec vñquam febris ad infibricationem perueniat, quia vaporibus accensis, assidue cor opprimitur: in quem sensum, rectè cit. loc. dixit Auicenna, sicut raro contingit quartanam continuam esse, sic raro reperiiri quotidianam, quæ integrè possit eradicari. In hac cibi fastidium est pessimum signum, præsentim si cum nauca sit coniunctum, copiam enim in ventriculo crudorum humorum præostendit, quorum occasione non solum hæc pars, vñrum vñuersum corpus, eximiè debilitatur, ita ut febris tolerari nequeat, vt cit. loc. Galenus, & Auicenna confirmarunt.

Agitatum video à doctioribus: *Virūm quotidiana diurna, longior, & deterior sit nocturna?* Respondebat Hippocrates lib. 1. epid. sect. 3. text. 6. in hunc modum: *Nocturna non adnudum lethalis, longa tamen est; diurna longior: sunt quibus ad tabem vergat.* Subscrigit Auicenna 1.4. tract. 2. cap. 54. dum sic ait: *Diurna est, cuius paroxysmus accidit in die, & eius tempus in nocte, & nocturna est è converso, & veraque sunt mala: sed diurna est longior, & deterior, & facit cadere multoies propter longitudinem suam, & suum euentum in calore diti, in hecticam.*

Dic, quod licet vñaque non vacer periculo, & longa sit, tamen diurna est magis periculosa, vt affirmat etiam Galenus in com. Accessionem enim habet longiorem, & ad tabem dicit: nam incipit interdiu, & habet principium & augmentum longum, vnde status erit longus, remittetur verò in nocte. Longa etiam sit, quia esl cæsset noctu, hæc remissio non est tuta; hoc enim tempore corporis habitus densatur, calor putridus ad viscera contrahitur, putrida excrements retainentur, ex his inquietudo sequitur, accessione præter ordinem producta. Deinde aliud incommodum sequitur ex cibatione noctu oblata, cùm intet noua accessio, quare tunc intempestiva est. Præterea æger vigilare cogitur, idēd dissipatis spiritibus debilitatur valde: quare cùm non exhibeat alimentum tempore debito, & vigilet necessariò, clām, sensim, ac sine sensu contabescit. Quamvis autem hoc periculum, etiam intelligendum sit de aliis febribus differentiis, tamen in quotidiana magis imminet, quæ aut est diurna, aut nocturna; reliquæ verò neutra esse possunt, quoniam eadem die possunt incipere, & finire, breviores enim accessiones habent. Quotidiana verò, cùm accessionem habeat ad minimum durantem octo decim horas, necesse est vt sit diurna, vel nocturna. Quod si eueniat, vt tertiana perpetuo incipiat interdiu, & partes noctis occupet, vt si incipiat à meridiis, ad vesperam, necessariò finietur noctu, nec erit periculosa: in hac enim error in victu non contingit, alimentum enim præbemus in die, & nocte somnum imperamus, quoniam sequentem diem quietum habemus; in quotidiana verò ex instanti accessione, noctu cibare cogimus.

Curatio.

QVAMVIS in omnibus febribus, vñendum sit alimenti frigidis & humidis, quibus conserueretur natura, & auferatur febris, in hac tamen febre, eti ratione febris vñ debeat ipsi, ex alia parte ob indicacionem, quæ sumitur à causa, offerenda sunt alimenta,

A quibus humor pituitosus, latus, & viscidus calefacit, tenuetur, & abstergatur. Propinanda ergo sunt alimenta moderata calefacentia, & incidentia.

Circa victus formam variant interpres: *Virūm in initio quotidiana, victus tenuis sit offerendus?* Galenus 12. meth. 3. & 4. in febre orta ex succis crudis, solam mulsum offert, cùm enim æget vñctum tenui victu, plurimum pituitæ in alimentum absuntur. Auicenna 1. 4. cit. in principio huius febris, vñctum tenuissimum præscribit, §. Et fortasse est contentus aqua hordei in primis tribus diebus. Ex altera parte, est validissima ratio, cùm enim quotidiana, morbus longus sit, non potest æger propter vites, vñque ad statum, cum tenui victu conseruari, aliqui in statu pleniori cogemur exhibere cibum.

Dic. Si vites tolerant, necessariò cogimur in primis diebus abstinentiam imperare, ita ut exiguum, aut nullum vñctum, si vites consentiant, exhibeamus; aliter enim humorum copiam minuere non possumus. Si verò vites, vñque ad statum, cum hoc vñctu non sufficiant, in secunda parte principij, vberius nutriimus, cùm copia minuta sit, postea verò in statu subtrahimus. Auicenna verò id facit, ad cognoscendum, num quotidiana à paucu humore, cōque tenui ortum ducat: si enim hoc ita accidat, quoniam statum breuem habet, cùm eo vñctu sinuetur quotidiana; si minùs, vñctus præscriben-dus mediocritas, in ordine vñque ad statum, quod præscribit Auicenna cap. cit. §. Quod si certò sciretur, quod

C status eius effe tardus, non subtilaretur reginæ, quam vi-ctus rationem tentatiuam præcipit, 1.4. tract. 2. cap. 65. in curatione quartanæ, & cap. 68. primis tribus hebdoma-dis, prohibens carnem, & vñctum mediocrem, solùmque concedens tenuem, deinde verò vñctum, in ordine ad statum, mediocrem imperans. Potus sit aqua cocta cinnamonomo, aniso, radice petrofelinæ, aut mediocris cereu-sia: & in debilibus in principio vinum aquosum, deinde mediocre imperandum.

De phlebotomia, illud inuestigandum: *Virūm in die pari, vel impari sit celebranda?* Dic. Si pituita sit permixta sanguini, vel vñcta appareat crassior, & rubicundior, vñctilis est. Quidam imperant in die impari exercendam esse, ratione sanguinis peccantis, qui cùm vertatur in bilem, exacerbatur per dies impares, sicut bilis. Dic. Exequen-dam eis venæ sectionem in die, & hora, qua æger leuius habet: quod si æqualiter opprimat accessio, in die pari vel impari id facere, nihil vetat.

E Ad præparantia accedamus, quorum vñctu humor, aptus efficitur ad expurgationem. Sed *virūm hoc in quotidiana, ortu à pituita quanis, sunt offerenda?* diffidium est. Dic. Victus, & reliqua non naturalia, & alia præparantia pituitam, in hac febre inclinent ad calidum & siccum, & facultate attenuandi, & incidendi prædicta sint, magis aut minùs, pro ratione & varietate peccantis pituitæ. In vñctua enim, necessaria sunt magis calida & siccata, magisque attenuantia, & incidentia. In acida minùs: adhuc minùs in dulci, & insipida. In salsa oportet illa temperata esse in actiuis, & effectiue humida, quod optimè docuit Trallianus lib. 12. cap. 7. Huiusmodi enim pituita, lñctit appareat humida, tamen facultate siccata est, vt aqua marina. Deinde calidam esse, inde constat, quod intestina rodat, sicut bilis, & grauissima tormenta, id est, dysenterias suscitet. Præterea, vt loc. cit. idem auctor docet, ea pituita sâpe nequit, per ea quæ calefaciunt, & siccant extenuari & diffundi, sed potius adhuc etiam crassior efficitur, vt in sa-le contingit.

F Præparantia sunt, quæ attenuant humorum crassum cùmque vel per vñctu vias, vel aluum detrudunt: sed hæc *virūm in principio, ante vacuationem offerenda?* controvergia est. Nam videtur quod Galenus, & Auicenna dubij sint, in hac obseruanda praxi, dum cap. de quotidiana, à principio vñctum attenuantem, & incidentem, sumique diureticorum vñctum præcipiunt, cùm vñctum que-

que ex ipsorum mente, ante vacuationem valde noceat, A vt patet ex lib. 8. & 11. meth. cap. 4. Diutetica verò offerre ante vñctualem per aluum vacuationem prohibet. Auicenna 1.4. tract. 2. cap. 7. quoniam obstrunctiones augent, deducendo humores ad vias angustas.

B Respondent aliqui, Galenum 1. ad Glanc. 12. præcipere tria dicta, ita tamen vt primum, hoc est, vñctus attenuantis, & diureticorum vñctu, & secundum, videlicet ventriculi roboratio, sicut post tertium, scilicet post vacuationem per vñctum, & aluum celebratam: & hoc videtur consonum illius menti, 11. meth. cap. 10. vbi deobstantia, ante vacuationem nullo modo permittit. At hæc solutio non satisfacit, cùm Galenus statim à principio, hoc est, in primis diebus, attenuante vñctu, & diureticis vñctum imperet in hac febre, & Auicenna 1.4. tract. 2. cap. 55. in §. cit. idem consulat, in tribus principij diebus: quo tempore materia existente ex toto cruda, euacuatio non potest dictorum exhibitionem præcedere.

C Dic ergo, in hac febre à principio, leuem attenuationem possit esse ex vñctu, qualis fit melle Rosaceo, Oxy-melite simplici, & syrupo acerbo simplici, aut Capil. Vener. cum decocto scenicali, vel petrofelinæ. Quod videtur docere Auicenna cit. loc. cùm dicit: *Et conuenientiores medicinae, que administrantur in principiis, sunt geleniabin, (hoc est, mel Rosaceum) vñque ad diem septimum.* Quibus verbis docere videtur, vñque ad prædictum terminum, ad alia attenuantia non esse trans-eundum, quæ etiam simul sunt diuretica, scilicet ad syrups de radicibus, syrump acerbosum compostum, cum decoctione radicum, quoniam hæc non nisi post septimum, hoc est, post aliquam præparatiō-nem, & euacuationem non sunt concedenda, tunc enim ad integrum concoctionem humoris comparandam, fortibus vñctis est. Vt verò hæc feliciter eueniant, communes vias vel clystere, vel pharmaco clementi abstergere oportet.

D Præparandus ergo humor ex syrups dictis. Expurgandus frequenti purgatione per interualla, ex Tralliano, cum Agarico Trochiscato, Turbith, Electratio Indo, Diaphœnic. Pilul. de Agarico, &c. Laborandum vt humores ad concoctionem perueniant, ne in vñctu degenerent, cùm enim diutius in corpore coërcentur, magis adhuc ab omnibus præsidis, quæ calefaciunt, & evidentur extenuare, crassifiant, vt non amplius, ne medicamentis quidem ad purgandum efficacibus, promptè succumbant, cùm difficiles ipsi ad motum, & terrestres magis, ex dictis præsidis euadant.

E Vomitus post cibam, vñctilis est, ad euacuandam pituitam in ventriculo impactam, quæ ibidem retenta putrescit, & partes vicinas consputcat. Hoc dictat Auicenna 1.4. tract. 2. cap. 55. §. Et omnes eius species co-municant, &c. Quod si his febris non eradicetur, & diureticis medicamentis non succumbat, & aliis quæ pituitosos humores per aluum deturbant, necesse est prospicere ventriculo. In quem vñctum vñctile est, per duos vel tres dies, in aurora sumere tabularum ex pulueribus Aromatici Rosar. Gabrielis drachmas sex, aut vñctiam vñctam, superbibitis aq. Absinth. aut scenicali vñctiis tribus. Vel fouendus ventriculus oleis, pulueribus, & vñguentis, dictis cap. de tertiana nocte. Confert etiam emplastrum ex Mastiche madefacta absinthij succo, & liquefacta super alutam. Vñctilis est sacculus repletus pulueribus menthæ, absinth. Rosar. rub. Coriand. præparat. Mastich Ligni Aloës, Cinnamom. Spicæ, &c. Pro corroborando iecore fiat hoc epithema.

F. Aq. absinth. 3. iiiij. aq. endiu. 3 j. vñcti albi, 3 j. aceti rosar. 3 B. scenicalor. rubror. 3 j. cinnamom. spicæ, schizanth. an. 3. vij. Misce. Vel fiant huiusmodi pultes:

G. Succi apij, absinth. cichor. an. 3 j. olei absinth. & spicæ, m. 3 j. B. scenicalor. rubror. 3 j. farina bordet. parum. Milce.

H Sed agamus de febre latice: *Virūm à quotidiana dif-ferat?* Nam Auicenna 1.4. tract. 2. cap. 48. ad hoc pitui-tosæ febris genus reducit febrem, quam à latendo La-ticam vocat, quæ hec illi similis sit, dicit continua sit, & quod vñctuæ exacerbations non habeat: qua de causa eam esse similem hecticæ asseruit, quoniam continua, lente, & sine molestia ægrum corrigit, non autem quod immaterialis sit, sicut hec; nec etiam quod ex pituita non putrida lignatur, cùm ab hac, absque putredine, nulla febris possit concitari. Generatur hæc febris ex vñctuæ contumaci obstructione, metenteij, iecoris, lenis, atque omenti, Curanda more quotidiana, purgatione, aperientibus validis, præcedente sanguinis missione, quam maiori cum audacia effe celebrandam, quam in quotidiana periodica, quoniam continua sit, & causa eius lateat intra venas, ratio dicitur.

I *Virūm autem sivilis sit hec?* non est explicatu facile. Licet enim ob lenitatem caloris, hecticæ sit similis, & per se nimis corporis extenuationem inducat, tamen ab illa tripliciter distinguitur. Primo, ex tactu cutis, quæ in hec apparat siccata, corrugata, & durat in quotidiana, mollis, & humida. Secundo, ex pulsu, nam in hec durus est, in illa mollis. Tertio, quia hec tanta per vnam, vel duas horas post cibum intenditur, quod non similiter fit phlegmatica, sed potissimum exacerbatur vespri, & viget noctu.

J Inter pituitosæ febres, Epiala, numeranda, in qua in toto corpore simul sentitur contrarius affectus, nempe calor, & frigus, ita vt in quacumque minima particula, tam interna, quam externa, calorem, & frigus simul sentiant ægrotantes. Eius causa duplex, pituita vñctea, vel acida, leniter & non secundum omnem sui partem purtrecta, ex Gal. 2. feb. 6. nam illi duo humores, cùm vehementer frigidi sint, putredini maximè resistunt, & si per sensibles partes moueantur, sine putredine rigorem efficiunt, quem non subsequitur febris; si verò ex toto purtrectant, quotidiana fit cum rigore, & febre ad ipsum sequuta. Si denique leviter, & non secundum omnem sui partem purtrectant, eleuatis vaporibus calidis à parte putrida, & frigidis à non putrida, præterea eius calore exiguo frigiditatem non obscurante, Epiala gi-gnitur febris.

K Sed quomodo in eadem parte simul possint illa contraria sentiri, si nihil motibus contrariis simul moueri potest? Dic, omisis aliis interpretationibus, revera vñctam & eandem partem adæquate non posse simul sentire frigiditatem, & calorem; & in Epiala id fieri, secundum corporis partes diversas, sed adeò exiguas, vt sensu discerni non possint, sintne eadem, an diuersæ: ac proinde sensus iudicat totum simul refrigerari, & incalcentur, quia nulla sensibilis pars est, in qua illa duo non reperiuntur, & eam fuisse Galeni mentem, aperte constat, ex lib. de ineq. in temp. cap. 8. Curatur vt pituitosa febris, ex Aëtio teatrab. 2. serm. 1. cap. 87. sed in ea vtore calidioribus, & magis extenuantibus auxiliis, quia eius causa crudior, & frigidior existit.

L Inter pituitolas etiam ab Arabibus numeratur Lipyria, in qua interiora calent, & exteriora frigent, seu Lipyria febris est illa, in qua calor, & frigus simul per totum corporis partem sentiuntur, at non eadem corporis parte, vi in epiala, sed in diuersis, intus scilicet calor, & extra frigiditas, ex Gal. lib. de ineq. in temp. cit. dicente: In ipsa ramen accessionis innatione, aliqui febri-stantium tum rident, sive verò febricitant, tum ambo sen-tiunt, frigus immodicam, & calorem vñctam, verum non eodem loco: quippe cum possint, que excaffacta sunt partes, manifeste à refrigeratis discernere. Nam innatæ in ipsi visceribus calorem sentiunt, in externis partibus vñctas frigus.

figus. Tales per primò febres sunt, que Græcè lipyria vocantur, præterea quoddam ardentissimum febrium genus perniciōsum. Quod iugur in his, maioribus portuonibus accidit, hoc in epialis contingit minutus, &c.

Hoc autem non intelligas fieri, inuadente accessione, (plutus enim ex intermittentibus tales sunt) sed perdurante febre. Huiusmodi autem febrem validè reprobant Hippocrates & Galenus 4. Aph. 48. & 2. presag. 4. quoniam licet illa frigiditas extremorum, varias causas possit habere, traditas 7. Aph. 26. tamen si in febre acutam incidat, inflammationem aliquam in visceribus adesse denotat, quæ undeque ad se, eucubitulæ instat, sanguinem, & spiritus in partibus externis contentos attrahit: quare hæ refrigerantur. internæ valde excalunt, aut extinctionem caloris nativi in partibus externis, summamque virium debilitatem denotat: cum enim vires ob intenissimam febrem imbellis sint, exteriæ partes frigescunt, interiores vero calefiant, quoniam naturalis calor paullatim contrahitur.

Primùm lipyria inter pituitas intermittentes febres respondet: dissidium est: quia Galenus 4. Aph 48. docet nec se vidisse vim quam, nec mente concipi posse, hoc fieri in intermittente febre, sed solis accidere febribus, quæ causas ab incendio nominantur, pernicioſis, & valde malignis lipyritis. Dic. Si per febrem lipyriam, eam intelligamus, in qua simpliciter interiora calent, & ex exteriora frigescunt, hunc quidem affectum repetui posse, in febre intermittentे pituita, de eaque loqui Auicennam 1.4. tract. 2. cap. 48. & hoc in ea posse contingere, constat ex Gal. 1. progn. 4. vbi concedit in morbis longis, (hi autem sunt, qui à crassis, & pituitis humoribus sint) posse internis calefactis, exteriæ refrigerari, nec id ab Hippocrate periculosum dici, sed solum si contingat in febribus acutis. Si autem lipyriam dicamus, in qua interna vruntur, exteriæ partibus refrigeratis, apud Græcos probatum est, hanc affectum non posse reperi in febribus intermittentibus, aut pituitosis: nulla enim pituita quantumvis purrefacta, potest sic partes internas deutere, sed solum reperi in febribus continuis, intensissimis, & malignissimis, idque 4. Aph. cit. Galenum significare affitimus. Ab Epiala differt, quia in hac calor, & frigus in iisdem partibus sentiuntur; in Lipyria, in diuersis. Hæc longioris est durationis, quam hemitritæus, ex Auic. cit. & cum sit à bile intus accensa, & à pituita extrinsecus refrigerante, ad vitrumque humorem curatio dirigere debet. Quomodo vero curatur sputia lipyria, seu illegitima, quæ ab inflammatione partium internarum generatur? Dic curandam esse, more inflammationis, aut ardentiæ febris, prot. lib. 4. Hist. Princip. Medic. Hist. 38. notauimus. De febre syncopali humorosa, & minuta subtili, ciusque curatione, lege lib. 4. Hist. Princip. Medic. Hist. 39. & lib. 2. huius oper. cap. 9. de syncope.

O B S E R V A T I O.

Ad quotidianas, aliasque febres productas, facile, sed utile auxilium.

In febribus longis, quotidianis, quartanis, & aliis magis productis, quæ cum typo infestant, necessaria esse auxilia, quæ obstructiones aperiant, vitram prouocent, ventriculum, & viscera reborent, flatus discutiant, sudorem moueant, vnamini Medicorum decreto sancitum est. Inter hæ febriculum priuatum obtinere, illi confirmant. Plures tractauit, qui his febrilibus paroxysmis diu erant oppressi, quibus cætera medicamina longo tempore oblata, profuerant nihil, qui exhibitis vnicis quatuor succi radicis febriculi, cum facchato, in aurora, ieiuno ventriculo, decem dierum spatio pristinam sanitatem recuperarunt. Plurimis enim

A in lecto bene coopertis, copiosus mouebatur sudor, aliis inuicida lentaque pituita, per os cum screatu effluebat. Alis ructus erumpabant fecidi, & croupitus cum strepitu multo.

C A P V T XXVI.

De Quartana.

Definitio.

Quæ fert sese quedam putrida febris, Quartana, sic dicta à communi accessionum, ac exacerbationum circuitu: cuius natura consistit in calore febili, ab humor melancholico accenso, ac purgato. Huius duplex assignatur differentia, pro diueritate loci, in quo patrebet humor. Alia est continua, etiæ hæ sit rarissima, ex Gal. 1. epid. sect. 2. com. 2. & 1.4. tract. 2. cap. 4. humor enim melancholicus, cum p. u. sit, nunquam ita vberitatem accrescit, quod extra venas, à natura non expellatur in liensem. Alia est intermittens, & hæ vel est simplex, quartu quoque die repetens, vel duplex, aut triplex, ex Gal. 1. ad Glauc. 1. & 2. feb. 2. Duplex repetit duobus diebus, & intermittit uno: triplex vero singulo quoque die.

Cum eodem modo repeatat duplex tertiana, vel quotidiana, ex Gal. 2. crit. 9. dignoscetur ab aliis triplex quartana, tum qualitate caloris, tum ex propriis vniuersi febri symptomatis; tum denique ex ipso repetendi modo, quia scilicet unus paroxysmus, alteri proportione responderet, de quarto in quartum, in anticipatione, postpositione, vel aliis symptomatis, quæ ipsum paroxysmum concomitantur: nam qui per paroxysmos iudicat, errat in iudicatione, ex Auic. 1.4. tract. 2. cap. 3. 6. & prius docuerat Galenus 2. crit. 6. Quare unaquæque febris, propriis signis, quæ illius naturam consequuntur, est dignoscenda.

Causa.

Causa antecedens est in dupli differentia: Nam aliquando est humor melancholicus, qui patrificet, vt part. 5. cap. 13. de febribus docuit Ishaec; interdum non est humor melancholicus naturalis immediatè patrefactus, sed terra bilis, quæ ex adulstione sanguinis, & bilis generator, quæ licet ob adulstionem aliqualem calorem expostulet, à predominio tamen frigida est, vt 2. feb. 5. docuit Galenus. Causa coniuncta varia est, pro diuersitate causarum: quilibet tamen sub forma vaporis, immediatè, & præternaturaliter calefacit cor.

Causas externas, sicut & alias connumeravit Galenus 2. feb. 1. Sunt cibi & potus, frigidi & siccii, & maximè crassi, anni tempus, scilicet autumnale, & omnia alia, quæ his ad proportionem respondent, & humor melancholicum in magna copia gignete queunt, vt latè proponit ipse 3. de loc. 7. Quare hanc febrem excitat nimia tristitia, & præsertim in senili ætate, verùm ferè alium morbum consequitur, vt docet Galenus 1. epid. sect. 2. com. 21. Quomodo ex tertiana ætua generatur quartana; cum enim subtiles humores vomitu vacuentur, vitra, sudore, aut deiectione alii, pars crassa remanet, ex qua quartana, & febres erraticæ, originem ducunt, quin determinatum circuitum habeant, 1. ad Glauc. 5. Reddit causam Galenus 3. progn. 27. quoniam hæ erraticæ, ex humoribus, qui habent partes diuersas generantur, quales dispositiones in humor melancholico inueniuntur, ex Galeno loc. nuper cit.

Signa.

Praxis Historiarum, Lib. IV.

601

Signa.

Ea tradit Galenus 2. crit. cap. 4. Primum desumitur ex pulsu, qui inuadente paroxysmo, minor, tardior & rarius est, quam aliatum febrium; ac in statu illius efficitur maior, celetior, & frequentior quam ante: quod intelligendum est, dummodo in statu minor sit quam tertianæ, & maior quam quotidianæ. Sed cum explicatio huius signi ardua sit, querendum: *Vitrum pulsus in inuasione quartana minor sit, quam in inuasione aliatarum febrium?* Dic. Difficile viderur, nam Galenus 2. crit. cit. aperitè concedit, dicens, quartanam paruos, debiles, tardos, & ratos adeò pulsus facere in inuasionibus, sicut nulla altera dispositio. Idem sentit Averrhoës 4. collig. 30.

Oppositum sentiunt, Avicenna, 1. 4. tract. 2. c. p. 47. Halys, & Serapio, de signis febri phlegmaticæ. Dic. multitudinem humoris, & eius frigiditatem, in febre phlegmatica suadere pulsus fieri minorem, quam in quartana, è contra vero frigiditatem melancholia, iunctam siccitat, per quam arteria redditur inobedientis dilatationi, esse in causa, vt in quartana pulsus reddatur minor, quam in quotidiana. Quia igitur, superante modò una causa ex dictis, modò altera; deinde pro varia quantitate humoris, pulsus aliquando in una appareat minor, interdum in altera: hæc est causa, cur auctores citati, in diuersas sententias abierte, vnuquisque præferens illud, quod expertus fuit. Occasionem etiam varietati illorum subministravit, quod pulsus in inuasione utriusque febri, quartana, & quotidiana, adeò parvus est, vt difficile iudicare possimus quis eorum minor sit.

Vitrum vero in intervallo quartana, aliquod relinguatur vestigium febile? dubitandum. Aperitè respondet Galenus 1. ad Glauc. cap. 6. assertens, cum febris cessaverit in quartana, pulsus esse tardior, & rariores naturali: Quæ verba significant manifestè, in intervallo quartana, non modò non teliqui febrem, sed etiam nullum illius vestigium; cum enim pulsus tunc temporis afferatur tardior, & rarius naturali, patet calorem non excedere, sed potius frigiditatem.

Dic. In intervallo febrium putridarum, licet nulla relinquatur febris, tamen manere in pulsu aliquod eius vestigium, quod 1. ad Glauc. 2. docuit Galenus: Hoc tamen vestigium febile, excessum aliquem caloris non denotat, vt constat ex loc. cit. 1. ad Glauc. cap. 6. in fin. sed solum est, quod quies externa sit frequentior naturali, & systole velocior, quia scilicet in intervallo febrium intermittentium, adhuc reliquæ vaporum putridorum remanent, ad quorum expulsionem, sequitur celeritas contractionis, & frequentia quietis externæ, & acrimonia caloris, & ex his, reliquæ vestigium febri intelligitur. Accedit quod in putridis, tempore interualli, in arteriæ motu, inæqualitas reliquitur.

Percontaberis: *Vitrum tempore interualli, æger dicatur laborare quartana?* Nam si tempore interualli, æger est à febre immunis, cur afferetur adhuc laborare quartana? Dic, quod si non adest laesio sensilis actionum, non constituitur quis actu æger, licet actu habeat causam morbi, vt arthriticus, epilepticus, recidivatus, & qui à cane rabido est percussus; hi enim sunt neutri, lib. de const. art. med. cap. 23. Verum quoniam in quartario, functiones sunt lesæ, etiam in die interualli, ob frequentiam, & prolixitatem accessionum, idè etiam tunc æger est.

Neque contradicit Galenus 5. de placit. 2. assertens quartanarium in die interualli esse extra morbum: Falso namque legitur. Solum enim scribit in loco eo, quartanarium in die interualli esse extra pathos, id est, extra symptomata accessionis. Si vero quæras, quo modo tunc ægrotet, si non febri? Dic. Intemperamento partis mandantis, ac recipientis, ac intemperamento foci, seu minerali: sæpe etiam intemperatura

A morbos totius, quod notat inæqualitas febtilis in pulsu percepta. Quod si adhuc contendas, idem esse de recidivatu, quandoquidem habet morbum in causa sua, quemadmodum quartanarius in die interualli. Dic, diversam esse rationem, quia humor ille nondum inducit febrem, circuitu certo, sicut in quartanario, (quod etiam intelligendum est in tertianario) quare recidivatus non est dicendus æger.

Secundum signum desumitur ex rebus naturalibus, quæ melancholiæ augere natæ sunt, vt sunt v.g. tempus autunnale, regio, ætas, & virtus, æque temperatura frigida & siccata. Neque obiicias Galenum lib. art. med. cap. 37. afferentem, temperaturam frigidam sicciam, non aceruare melancholiæ, sed calidam, cuius vi humores exuruntur, atque assuntur, & in melancholicam naturam converuntur: Nam hoc tam ex calore extero, quam interno hepatis, per accidentem contingit, vt augeatur in humoribus fæces, & melancholia.

Tertium signum est, si quartana eo tempore plutes populariter corripiat.

Quartum signum est, si æger febres erraticas, inordinatas, & nullo circuitu ordine inuadentes passus sit, quæ ab humorum varietate oriuntur, qui tractu temporis degenerant in melancholiæ, vt docet Galenus 1. epid. sect. 3. com. 23. His adde, si æger lienosus sit, id est prægrandem liensem habeat, nam hic ingentem melancholiæ copiam adesse in corpore præstendit: vnde merito à Medicis liensem, siis est auctorem decterum est, firmante id ipsum experientia; nam splen crassum, faculentum, lutulentumque sanguinem ad se alliciens, est in causa, vt præexistens in corpore, agilior, hilior, & splendidior reddatur.

Quintum signum, si vitra in principio alba, tenuis, & aquosa appareat: cuius eventus causa, est obstructio meatus à melancholiæ; in statu vero vitra est vitrea color, pro diuersitate humorum. In declinatione est aliud, quando nigra, ob humorum per vitram vacuatum, qui est sua natura niger. Sextum est longitudo paroxysmi, durat enim viginti quatuor horæ, firmante Serapione, 6. breviari. cap. prop. oritur enim ab humor crasso, & terrestri, qui difficulter potest resolvi.

Sextum signum est rigor inferens sensum, quasi ossa frangantur, & caro contundatur: Nam humor faciens quartanam, cum in principio paroxysmi defertur per membra, ob crassitatem suam, non potest versus cutem expelli, immo cum in profundo maneat, nimium aggrauans membra, ibi stabulans, & infixus frangit ossa, & carnem contundit. Neque obiicias Rasiū 10. ad Almans. c. 8. 9. centem, quartanam cum parvo rigore incipere, quod etiam affirmant Galenus 2. feb. 5. & Auicenna 1.4. tract. 2. c. 6. & 62. Ii enim non de principio vniuersali, sed de principio paroxysmi sunt intelligendi, cum augelcente morbo, & humor per putredinem excalfacto, & attenuato, fit vehementis rigor. Non adest in hac febre vomitus biliolus, & aliquando cum sudore finitur copioso.

Presagium.

Videndum primò: *Vitrum quartana sit securissima?* Hippocrates sic prædictit, 1. epid. sect. 3. text. 4. dicens: *Quartana omnium febrium securissima. Subscrabit Galenus 1. ad Glauc. c. 8. §. Ex intermittentibus quartana handquaquam periculosa.* Celsus lib. 3. cap. 15. confirmat, §. *Quartana nemine ingular, quia humor melancholicus, crassus cum sit, & acutatis ac vehementiae expersus, non multum naturam lacefit.* Accedit, quod tempus intermissionis, in hac febre longum est admodum, in quo natura recreari, atque refici, ad seipsum redire, non multo negotio potest: quoniam, vt ex Hippocrate manifeste colligitur, lib. 4. Aph. 43. (*Febræ quæcunque non intermittentes, tertio die fortiores sint, magis periculose; quæcunque autem modo intermiscent, periculum absesse significat*) periculum ægrotantis, si in villa te, maximè affuditate

assiduitate accessionis, atque symptomatum continetur: Ex quibus pater, quartanam nunquam in exitum finiti, sed semper ad ægrotantis salutem.

Sed si haec vera sunt, cut Hippocrates 3. progn. 7. febre hanc pro exemplo morborum posuit, qui bonum, ac malum habent euentum? Dic. Hippocrates hoc loco non de qualibet quartana verba facit, sed de illa tantum, quæ ad acutos sequitur morbos, quæ cùm viribus superueniat imbecillis, & ex humore crasso & adusto consistat, periculo non vacat. Denique quartana grauis est, atque molesta, quæ à vehementi lienis, aut acerius visceris affectu originem dicit, dicente Galeno 1. epid. sect. 3. com. 4. multos quartanas febre ex liene laborantes, aqua inter cutem deinceps, illa occasione collecta, sèpenuerit fuisse defunctos, præsertim si sit duplex, aut triplex: Nam simplex toto genere falibus est, quæ absque alio viscerum affectu, primigeniæque affectione contrahitur, quæ non solum secura est, sed à magnis morbis prehensos evidenter liberat, vt propria historia lib. 1. apid. sect. 3. com. 4. firmavit Galenus: cuius explanationem legat, qui velit, lib. 1. Hist. Princip. Medic. Hist. 30.

Inquires: *Vtrum quartana sit longissima?* Hippocrates sibi contradicere videtur: Nam 1. epid. cit. eam longissimam esse affirmat. Contrà 2. Aph. 25. quartanas æstiuas facit breves. Dic. Quartana est unus ex morbis longissimis, & quotidiana longior, adeò ut dicat Auicenna 1. 4. tract. 2. cap. 63. aliquando duodecim durate annos, licet Galenus lib. de typis, cap. 4. ad biennium tantum prorogari scribat. Huius longitudinis causa, est melancholia, quæ frigidissima, siccissima, crassa & terrea cum sit, difficulter immutatur, & à natura elaborationem admittit. Cum tamen pituita, quotidiana effectrix, etiam si multa, frigida, crassa, & lenta sit, naturæ tamen accommodatior, propter humiditatem habeatur, quo sit ut facilius concoqui, & naturæ cultum suscipere possit. Aphrodisaeus 1. prob. 84. huius longitudinis causam retilit, in cancrosum quandam dispositionem, soluto difficilem, in partibus relicta. Alij prædictæ diurnitatis occasione, occultam proprietatem inuexerunt, idoque propria & peculiari antidoto egere aiunt, qua sola curetur, quo sit ut sponte potius, quam arte soluat. Hippocrates verò cit. Aph. quartanam vocat breuem æstiuam, cum hyemali collatione facta, quæ magnitudine causæ, difficultate curandi, & symptomatum accessione, longissima est: exhausto enim corpore per æstatem, & corpore vitiosis succis repleto, ex improba victus ratione suboris, contrahitur hecita quedam intemperies, maximè cùm ob meatuum eo tempore angustiam, & libertatem transpirandi negatam, materia contumax fundi nequeat, & quartana in longum tempus producitur. Omnis ergo quartana longissima est, æstiuia tamen, etsi sua natura longissima, respectu hyemalis, minùs est longa.

Curatio.

ET si plura circa victimum, pro melancholicis parandum, lib. 1. cap. de Melancholia, simus præfati, placet hoc loco, aliqua in propositum breuiter proponere, & dubitare: *Virum in victu quartane, varia conditiones sine obseruanda?* Forma ergo victimus non sit tenuis, sed mediocris, ut sufficere possit vñque ad statum, qui longus est. Quod si Auicenna 1. 4. tract. 2. cap. 65. primis tribus septimanis, victimum tenuem præscribit, utitur cura tentativa, ut scilicet certus sit, an quartana à multo humore oriatur: nam si à paucis, tali victimus forma finietur; si aliter, statim victimum mediocrem præscribit, subtiliando in ordine ad statum, ut docet ipse, in §. *Quum ergo peruenierit ad tempus, &c. & Gal. 1. ad Glauc. i. 1. §. Si verò in statu morbi, &c.*

Victus qualitas an debeat esse calida, vel frigida, controverti potest: nam quando quartana, ex calida

ecoris intemperie ortum dicit, frigida alimenta, & humida videntur concedenda, sic enim exuperantia bilis, genita per maiorem exustionem melancholie, aptè corrigitur. Verum cùm indicatio, quæ sumitur à causa, sit potior illa, quæ à febre depromitur, & necessarium sit crassum hunc humorem concoquere, & expellere, idè melancholia excessus, modicè calefacientibus, & humectantibus corrigitur, ut ferina illius natura mitescat ac temperetur, & ut sanguis pelliculus, clarus regeneretur; ex alimentis enim frigidis & humidis, magna flatuum, & recrementorum copia progignitur, & crudior redditur humor, etsi sit per adustionem genitus, aliisque grauissima incommoda subsequuntur.

B A uicenna loc. cit. tres conditiones in victu quartana exoptat, quarum prima, ut non sit crudus, hoc est, fluuoſus, imò resolutus flatus ab humore melancholico eleuatos: secunda, ut non sit crassus, imò subtilians crassum: tertia, ut non sit stypticus, imò ventrem soluens. Ex his conditionibus patet, arcendos esse quartanarios, à flatuosis cibis, crassis, viscidis, adstringentibus, calidis, siccis, quia adstringunt, & aliis quæ latè recentet Galenus lib. 3. de loc. affect. cap. 7. amplectenda verò esse, quæ sunt boni succi, facilis coctionis, & distributionis, optimum sanguinem generant, eaque licentiosius offerenda, propter ingens fastidium, quod quartana affectos comitati solet, quodque in quartanis, pro deteriore signo habendum, quam in aliis febribus, quia cum melancholia faciat ad naturalem famam, ex Paulo lib. 3. cap. 49. si ab ea fastidium emanet, à deteriore putredine in ipsa, quam in aliis fieri affirmabimus. Paroxysmus autem debet occurtere, ventre vacuo: quare in die accessionis, nihil edendum, nisi accessione transfacta. Potus sit aqua decocta radice scorzonerae, Eupatorio, Cinnamom. Aniso, aut Corticib. Citri. Vino vtendum albo, tenui, ac mediocriter calido, non rubro, aut crasso, hoc enim melancholi gignit, & excrementa multa, 3. de loc. 7. & 4. acut. com. 111.

Alius quotidie respondeat: nam ægri tum ratione febris, tum siccitatis humoris, ad deficitum non existantur, quare eligendus victus, qui ventrem mollem efficiat. Ut ilia in hunc usum sunt, pruna saccharato, præsertim rubro decocta, borrago, malua in iure carnis elixa; sin minùs, clyster mollis paretur, iniiciendus noctu, cum paucis sale, ut per noctem detentus, fæces emolliat, & vias lenificet, ex Gal. cit. ad Glauc. Enemata fortia cauenda, maximè ante coctionem, sic enim habet Auicenna loc. cit. cap. 63. §. Et si ribi non videatur bonum uti potionibus, administrare loco earum clysteria, sed oportet ut sint levia: & non concedatur confortatio eorum, nisi quando consequitur agritudo statum, &c.

Vtrum sanguinis missio in hac febre utilis sit? Dimentandum: Nam in copia crudorum succorum, illa reproba est, ob causas multas, quia vires non possunt esse valentes; & extracto tenui, & laudabili sanguine, & ad huius humoris coctionem necessario, crassus in corpore relinquatur. Dic, quod si crudorum succorum copia adsit, præstat prius eos pharmaco extra corpus educere, ne inanitis venis, attrahatur humor fæculentus, facta venæ sectione, ad eas, loco illius qui fuit vacuatus, & hac ratione duplex, vel triplex quartana excitetur: quod significauit Auicenna cap. 64. loc. cit. Nam sanguinem mittere in quartana, inanitis venis, est trahere humorum ad ipsas, & componitur quartana cum quartana.

Quare si non adsint signa plenitudinis melancholie, minimè est sanguinis missio celebranda, quod di-gnoscet ex habitu corporis sanguineo, venis turgidis, suppressa sanguinis vacuatione, ætate iuvenili, anni tempore vero. Quod si vena incisa, fluens sanguis, crassus

ac

ac niger appareat, detrahendus; contrà verò si tenuis ac flavius, supprimendus: signum enim est, melancholi non in venis, sed extra venas, in liene scilicet, & prima regione abundare, quod etiam docet 3. de loc. affect. cap. 7. At licet hoc ferè sit verum præceptum, perpetuum tamen non est: nam ut inquit Auicenna 1. 3. tract. 4. cap. de curat. melancholie, multoties incipit exire sanguis tenuis; procella verò evacuationis, crassus & niger, quia sanguis existens in exterioribus erat probus, in interioribus, corruptus, & putredo in profundo, & trunco corporis est recondita. Vena seccetur interna, vel communis, in brachio sinistro, ex Galeno cit. ad Glauc.

si verò ex iecore ortum ducat, in dextro brachio ferienda vena, ut Aëtius monuit, tetrab. 1. serm. 1. cap. 68. Hirundines matris affixa, plenitudinem melancholicam

B

mitte deponunt, ex Hip. 6. Aph. 11. Facta plebotomia, instituenda purgatio, de qua queri commodiſſime potest: *Vtrum in principio possit administrari?* Dic cum Galeno affirmat, qui cit. ad Glauc. cap. 11. clementem solum approbat purgationem, *Quartanam in principio medicocriter, ac leniter tractare oportet, nullum forte medicamentum, aut vacuationem exhibentes.* Si aliter feceris, ægrum præcipitem dabis in mortem, quia ipsis expurgantibus oblatis, ex simplici sit duplex, ex duplice triplex; humor enim in principio crudus, rebellis, & contumax, medicamentis non cedit, & resoluta vacuataque parte tenui, crassa relista, beneficium naturæ tardissime admittit, & hac ratione morbus producitur. Deinde crudo existente humor, medicamentum eradicationum non evacuat, sanguinem & carnem colliquat; hinc victimum sequitur debilitas, & iactura summa. Præterea agitur & commouetur humor, magis acceditur, ac putreficit.

Clementia medicamina tunc administranda, quando in prima regione excrements redundant, aut lien melancholici humoris copia turgescit: tunc enim ad leuantam naturam, & minorem materiam faciendam, lenis in principio potest purgatio institui, ut cap. 63. dilucidè monuit Auicenna, dicens: *Et si oportet ut vacuetur à principio, de humor faciente febrem, aliquid proprie alleuiationem, & non propter mundificationem, vel eradicationem; illud enim apud digestionem fit: & non oportet ut fiat provocatio in primis cum fortitudine.*

D Quapropter non possum non vehementer condemnare illos, qui medicamenta fortia (elleborismum vocant) in principio huius febris administrant, quorum usu, humore existente crudo, vigente hyeme, quartanarios felicissime personasse tantoper gloriantur. Quod si hoc aliquando contingat, quod exhibita valida purgatione, quartana cesset, non propterea id probandum, cum sit rectum ab errore, ex Auicenna cit. cap. §. *Et si Medicus iam presumferit, & solutione eduxerit molacholia in principio, aliquoties solutione forti, & prohibuit agitum penitus, sed est rectum ab errore, &c.* Dies purgationi idonea est, quæ præcedit accessionem. Num autem in die accessionis, sit medicamentum offerendum, vel in ipsa apprehensione, ut lib. de affectionib. Hippoc. prædixit, ventilauimus lib. 4. Hist. Princip. Medic. in com. Hist. 32.

Deinde. Sicut in principio nocua sunt valida expurgantia, sic inutilia sunt diuretica, sudorem prouocantia, & insensibiliter digerentia, ut Theriaca, Mithridatium, & similia; quæ cum humorem crudum, nec resolute, nec vacuare queant, eadem excitant symptomata, quæ ab expurgantibus sequi, supra monuimus, quod docuit Galenus cit. ad Glauc. cùm dixit: *Nullum forte medicamen exhibentes.* Si verò Galenus, theriacam, succi Cyrenaici cum castorio permixtionem, Piper, Myrrham, quartanis utilia esse docet, lib. de trem. cap. 7. & lib. de theriac. ad Pison. cap. 15. intelligendus, si hæc tempore sumantur, post coctionem; si verò incocto humor concedantur, nocebunt impensè, ex lib. de

Tom. II.

A pregn. ad Posth. cap. 2. Quare hotum loco vtendum Diaktionipiperon, Aromatico Rosato, Diat. hodi. Diatmoscho, Diambra, & similibus. Quibus autem medicamentis sit præparandus, & expurgandus melancholicus humor, cap. de Melancholia, lib. 1. determinauimus.

Lien, pars affecta in hoc morbo roborandus; patitur enim obstrunctiones magnas, duritiem, dolorem, quoniam in eo magna succorum crudorum, & flatuorum copia stabulatur, idem mundificantibus, & resoluentibus vtendum, dictis supra, cap. de Tertiana norba. Vomitus in die intermissionis, ante cibum, à Galeno commendatur. Rigori vehementissimo, excitato in accessione, opitulandum; nam fatigat ægrum, deutes facta valida concussione frangit: Quare pedes fouendi, spinalis medulla vngenda oleis, & calidis vnguentis, quæ ad conuulsionem utile praediximus.

Cum Quartana sit opprobrium Medicorum verius nominanda, & Medicorum operam, & medicamenta deludat, vulgus approbat alimenta prava, quæ concedit in copia multa. *Vtrum ve. ò his cibis vtendum sit in quartana?* dubium est. Dic. Inuitant, si humor sit coctus: primò, quoniam hæc alimenta, in magna quantitate exhibita, in ventriculo corrumptunt, à quibus natura robusta cum irritetur, copiosam mouet vacuationem per vomitum, vrinam, aut dejectionem alii. Deinde. Natura torpens, & ferè morbo connaturalis facta, alimentorum suauium, eti reproborum usu, recreata, & robustior reddita, humorum peccantem concoctum, per varias regiones euacuat, cum commodo multò. Neque hoc imitandum: nam concoctio humoris melancholici, difficulter agnoscit potest, & si ante coctionem hac vitiosa alimenta, ut carnem sullam, pisces crassos, aceraria, legumina, & his similia offeras, pro spe rata salute, sèpè obrepit mors. Eadem etiam ratione, subitus & vehementis motus, productas & inueteratas sanauit quartanas, in robustis ægris; qui si debiles sint & pusilli, ex eo sicut ex timore subito moriuntur, ut 2. de sympt. caus. 5. docuit Galenus.

Curatio quartanæ continuæ, eadem est cum curatione quartanæ intermittentis, tribus solum differens, auctore Auicenna 1. 4. tract. 2. cap. 66. primò, quod in continua, minor cibi quantitas, & minus crassa offeratur, quoniam in intermissione. Secundò, quod in continua copiosior sit phlebotomia, quia humor melancholicus viget intra venas, cum sanguine mixtus. Tertiò, quod in continua, minor cibi quantitas, & minus crassa offeratur, quoniam in intermissione, cum à continuo febre, internæ partes amplius incalcent: ideò medicamenta calida alterantia, quæ in intermissione conceduntur, inutilia sunt in continua.

Ad genus quartanæ reducuntur quintanæ, sextanæ, septimanæ, nonanæ, erraticæ, & siquæ alia reperiuntur longiores febres, quæ cum ab humor melanocholico, crassiore facto, & in minori quantitate purtrecto, ortum ducant, eodem modo tractandæ sunt, quo curatur quartana: quarum quidem febrium curatio negligenda non est, hæc enim præsertim quintana, pessimæ sunt, ut ex veterum mente disceptauimus, lib. 1. Hist. Princip. Medic. in comment. Hist. 32.

O B S E R V A T I O I.

Expurgantia in quartana intempestiæ oblate, immiedicabilem noxam, & mortem afferunt.

IN catalogo meo, in quo euentus memorabiles ægrotum reponere solco, exstant historiæ silentio non præterea.

EEC 2

tertundæ multorum, qui cùm quartana essent affecti, ab expurgantibus medicamentis, in dama irreparabilia lapsi sunt. Alij crudo existente humore, duplicem, & triplicem sunt deinceps experti. Quidam in febrem continuam, quæ ad eum in viscera securit, mensibus septem, ut habitualis facta, agnitus ad interitum deduxerit. Plutes in fluxum alii delapsi, in maciem tantam deuenerunt, ut hec torum instar, vitam tandem cum morte commutarent. Erat quidam colonus, robustus & fortis, qui cùm quartana premeretur mensibus quatuor, impatiens, & immotigerus, morbum violenter eradicare contendit, quare in hunc usum drachmas quinque Dialessæ, & tres Confect. Hamech, in die intermissionis, confilio cuiusdam Medici assuendas curat, in decocto melanagogi dissolutas. Sed quo effectu audi, vix tres horæ pertransierant, quando lingua est facta nigra, sitis adfuit inexhausta, febris increvit ardenterissima, & vacuato humore per sedem in copia multa, superuenit delirium feruum, & ferox, & post viginti horas apparentibus patetibus, veluti suffocatus occubuit.

O B S E R V A T I O II.

Ad quartanam contumacem, saluatella sectio in pede, mirabilis.

Non cessant Medici vñanimiter decantare vñitatem, quæ ex sectione venatum quæ sunt in brachio, inter minimum digitum, & vicinum, in morbis venosi generis productis, tertiana, quartana, & aliis consimilibus sequi solet, ob causas multas, & ideo vocantur saluatella, quia agrotantes saluant. Verum cùm consipere semper, imò temper, Medicos in curanda quartana, operam & oleum perdere, tentauit ad unum remedij genus accedere, quod rationi non erat contrarium, ac repugnans, Nam sicut ex mente Auicennæ 2.2.3. tract. 2. c. 24. *Sicut phlebotomia saluatella, vñilior est quam basiliæ, eodem modo phlebotomia rami sciatricæ, vñilior est quam sectio sciatricæ, in dolore coxendicis, ob cognationem, quam minus digitus habet cum scia:* Sic in quartana venam secui in talo, hirudines matriscis affixi, primò tamen de totius corporis prouidentia, indicatione habita, contuli nihil. Secui ramum ischiaticæ, inter minimum digitum, & vicinum, profui multum: nam ex duplo, facta est simplex; ex simplici euaserunt plutes, non quia sanguis in pauca quantitate, ex hac exili vena, ad longinquum, vel crassior fuit extractus, sed quoniam, anularis digitus in manu, maximum cum visceribus, & in pede cum liene, & hepate obtinet consensum. Hinc sit ut vellitato, & compuncto hoc digito, tam in n. v. u., quam pede sinistro, animi defectu collapsi, & moribundi, ad vitam reuocentur.

C A P V T X X V I I .

De febre Hectica.

Definitio.

Satis supérque dictum est, lib. 4. de febribus, febrem dividendam esse, penes materiam, in qua acceditur: quare febris in communis triplex est genus, Diaria, Humoralis, & Hectica, prout calor febribus, in spiritibus, humoribus aut solidis partibus acceditur, & est in facto esse. Paulò tamen vñilior agitandum est: *Vñrum definitio febris hectica à Galeno tradita, sit verissima?* Ille enim, de feb. c. 7. ante med. dicit, quod febris, quæ firmiter solidas animalis partes occupat, est hectica; per quas, omnes partes viuentis intelligit, prout distinctæ sunt à partibus humidis, scilicet humoribus, & spiritibus. Appellatur

A autem febris habitualis, hoc est, stabilis, & solitu difficultis, quemadmodum habitus, ut Galenus eo loco affirmat: quare sic definitur ab eo: *Hectica febris illa est, que febrem calorem haber accensum, & in facto esse.*

Vel hoc modo definiti potest: *Est caliditas præter naturam, accensa in partibus solidis cordis, & reliquis partibus viuentibus totius corporis, habitualis facta, aqualis, & à causa independens, exacerbationibus carens.* Hæc definitio explicanda est per partes suas. In caliditate præter naturam, conuenit cùm omni febre in communis, quæ per illam solet definita, à Galeno 8. meth. i. & ab Auic. 1.4. tract. 1. cap. 1. Hæc caliditas debet esse in facto esse, & permanens in partibus cordis solidis, in quo à diaria, & humorali distinguitur. Debet esse habitualis, & quæ à subiecto difficulter eradicetur, habitus instar. *Æqualis sit cùt necesse,* lib. de ineq. intemp. 5. & 8. meth. cap. 1. Caliditas eius est independens à causa, quod de causa materiali, & subiectua non est intelligendum, nam sine hac, caliditas illa præter naturam, sicut & reliqua accidentia, realiter conseruari non potest, & materialis causa sunt partes solidæ, & viuentes totius corporis: Intelligatur ergo de causa efficiente, particulari, conseruante, & præter naturam, quia caliditas præter naturam hecticæ, ab aliquo humore, instar humoralis, non dependet: & hoc est quod voluit significare Galenus 8. meth. vlt. cùm dixit, quod nulla causa febres hecticas accedit, id est, à nullo humore acciduntur, & conseruantur, postquam semel fuerunt producuntur: Nam si absolute id pronunciaret Galenus, eius doctrina esset falsa, quoniam febres hecticæ, sicut & omnes alii effectus in rerum natura producti, sine causa efficiente nequeunt produci.

Calor hecticæ est independens à causa præter naturam: nam quod caliditas præter naturam in conseruari, à causis naturalibus, nempe sanguine & spiritu pendeat, negari non potest, sicut calor naturalis partium tempore sanitatis, quantumvis habitualis sit, & æqualis, ab eodem sanguine & spiritu conseruatur. Quam doctrinam veram esse, ex eo conuincit, quod quotiescumque in hecticis, sanguis & spiritus ad partes interiores atraheuntur, vel ratione rigoris superuenientis, vel animi deliquij, tunc partes exterioris sensibiliter refrigerantur, morbum frigidum patiuntur, qui febri hecticæ immediate contrarius est. Ergo sine dubio caliditas febri hecticæ, à causis naturalibus, videlicet sanguine & spiritu, in conseruari dependet.

Caliditas hecticæ febris, exacerbationibus caret: nam hæ oriuntur à noua mutatione causæ, à qua aliæ febres dependent, hectica vero non habet causam. Quam doctrinam intelligas velim, de febre hectica, nulli humorali coniuncta, & quantum est ratione sui; aliter enim in ea, ratione febris humoralis, insignis aliquando exacerbatio adest.

At circa definitionem quærenda sunt aliqua, quæ illum magis illustrent, ut facti caloris significatum amplius innoteat, præter plurima quæ lib. 4. Hist. Princip. Medic. ab Hist. 40. usque ad 45. subnotauimus. Et primò sic: *Vñrum Galenus effectum in futurum, sientem, & factum, melius quam Archigenes divisit?* Ille enim lib. i. de loc. effect. cap. 2. aliquibus mediis contra Archigenem insurgit, proponitque quandam effectum divisionem, multò exactiorem, illa Archigenis, quam quidem magna facit, eo quod sit vñilior, & præstantior tum ad prædictionem, tum ad curationem ipsam, refertque huiusmodi divisionem omnibus ferè Medicis fuisse incognitam, ea est effectum in futurum, sientem, & factum iam: cui aliamp similem tradit, vñi eam effectibus intemperanti speciatim adscripsit.

Futurum effectum vocat *eo loco*, illum qui ita à causa oritur, ut ea separata & remota, non maneat vña dispositio: sientem, qui partim factus est, & partim sit, in quo licet causa remota, impediatur fieri id, quod

nondum productum erat, nihilo minus manet pars illa, A quæ iam producta erat, & facta; ideo enim sienti morbo duplex curativa intentio deberet, una ratione cause, alia ratione dyscrasie relata. Dénique factum vocat effectum, qui fieri desit, quicquid iam finitus manet, & productus, quantumvis causa sit finita, & exhausta. Singula vero divisionis membra explicat, propositis intellectu passionibus, à bile confluente excitatis, licet facti, permanentisque effectus, terro loco numerati, exemplum non assignavit, eo quod ex aliis aperit colligebatur.

Quæres tamen, in quo huiusmodi divisionis effectum, in futurum, sientem, & factum, differat ab illa Archigenis, & in quo maior eius præstantia continetur, B cùm omnia illa effectum genera, videantur comprehendendi in membris illis, ab Archigeno relatis: futurus nempe qui facile soluitur, ad agentis causa ablationem, quicquid causam non habet particulae inherenterem, sed transiunt, nec firmum adhuc producentem effectum, siens in eo, cuius agens causa in parte existit, factus vero, in stabili, & permanente, difficile solutu, & partis essentiam ludente.

Sed licet vnius divisionis membra, ad alterius membra reduci possint quous modo, multò tamen exactior est illa Galeni, & in duobus potissimum excedit priorem, primò quoniam per posteriorem Galeni, facilior est, & compendiosus agnoscendi via: Secundò, quoniam vñilior est, & aptior ad curationem instituendam, similius ad prædicendum. Primum ostenditur: Nam ex ægri relatione agnoscit Medicus, quenam actio in eo sit læsa, atque ita referente ægro, primum genus morbi assequitur: cùm vero ex omni læsa actione, passio organi semper significetur, ut cit. de loc. Galenus ostendit, procul dubio constabit Medico de loco passo, nullaque de eo quæstio relinquatur, si hac via Galeni incedamus, qua iuxta triplicem actionis læsa, triplicemque effectus differentiam, voluit etiam in tria membra diuidi organi passionem, dicens tot modis pati, & affici organum, quot modis actiones in eo læsa apparent, quod Archigenes non concedit, sed solum vbi affectus permanens est, & stabilis, vel saltem causam habet partis adhærentem.

Secundum vero constat ex eo, quoniam cùm iuxta prædictam Galeni divisionem, effectus diuidatur in factum, id est, qui iam membra substantiam seu temperamentum mutauit; & in sientem, seu quod idem est, in eum, qui causam habet operantem, ita ut iam aliqua ex parte mutauerit; & denique in eum, quem futurum appellamus, cuius causa in opere est, & nihil tamen adhuc effectit, quod causa ablata relinquatur, de quo genere dicit Galenus 1. de loc. 4. & 8. meth. 1. *Quæ in generatione febris est, solius causa ablatione cessat:* vbi prius compertum fuerit, ex quoniam dictorum genere, sit producetus effectus, cognita magna ex parte remanet via, methodisque curandi. Futurus siquidem, solius causæ ablationem per curationem requirit; factus alterationem, mutationemque substantiae membra; siens denique, vñrumque. Quæ quidem ad curandam vñilitas, non ita ex Archigenis divisione elicetur, quemadmodum nec certa præfigiendi ratio, quoniam non est perpetuò verum, ut effectus à causa abeunte genitus, facilior sit, & leuior illo, qui causam haber permanentem, partique inhærentem; vt manifestè constat in dysenteria, quæ licet à bile per intestina transiente oriatur, sapientem difficeret est, & periculosior morbus, alijs causam contentam in parte habentibus, ut in tertiana dilucidè patet.

Vñrum calor hecticus, sit factus, & æqualis? dubitandum. Ex illa divisione constat manifestè, calorem febri hecticæ esse factum, æqualem, habitualem, permanentem, & qui difficulter à subiecto potest remoueri. Et licet omnis febris, cùm morbus sit, præternaturalem

nonendum

caliditatem factam prærequisitat, prout distinguitur à caliditate in fieri, non tamen omnis febris dicitur caliditas præter naturam facta, & æqualis, id est, æquale in partibus producta, & quæ amplius non sit in fieri: Nam in febre humorali, partes corporis, non uniformem, sed valde diversam habent caliditatem. prout scilicet magis, vel minus vicinae sunt humoris præter naturam calefacto, à quo illa febris solet excitari. Prætereat caliditas febris humoralis dicitur esse in fieri, quia caliditas existens in partibus, sape est in actuali intentione, & quando hanc non habet, saltet in conseruari à caliditate humoris dependet, qui febris est causa; quod in caliditate febris hecticæ non repetitur, ipsa enim vñterius non est in produci, sed in omnibus corporis partibus, æqualiter, & uniformiter iam est producta, & ab humore aliquo in conseruari non dependet. Est ergo febris hectica, habitualis, facta, & æqualis.

Obiicies primò. Licet in hectica, omnes partes sint calidæ, non tamen æqualiter: Nam sicut in statu sano, quædam partes sunt calidores, frigidiores aliae, hoc est, minus calidæ, qualia sunt ossa respectu carnis, sic in statu morbo, cùm calor præter naturalis ramificetur ad proportionem caloris innati, ut verbis Auerrhoës utr, partes quæ sunt minus calidæ, à magis calidis poterunt calefieri, & hac ratione, febris hectica non erit continens, atque æqualis. Dic. Non negandum in hectica, partes aliquas alii esse minus calidas: negandum tamen, illam ab alia posse offendit, similitudine facta ad corpus sanum, in quo non omnes frigidæ æqualiter, calidæ sunt, & inter se tamen non alterantur, quoniam à forma impediantur, quæ cuiusque partis temperamenti conseruare nititur. Quæ solutio firmatur à Galeno, lib. de ineq. intemp. cap. 6.

Obiicies secundò. Febris hectica interdu leuior est, noctu accrescit, 2. progn. 60. Ergo circuitus habet. Dic. Per particulam noctu, intelligendum post cibum: nam incrementum caloris in ea durat, toto tempore coctionis cibi, vsque ad eius distributionem, quæ cùm noctu magis celebretur, inde euénit quod hecticæ febres accrescant noctu, ut cit. progn. notauit Galenus, & docuit Auicenna 10. 3. tract. 4. c. 22. 8. *Quæ sit vehementis cum cibo, & in nocte, secundum modum, quo sit vehementis cum eo febris hectica, propter humectationem corporis cum cibo.*

In calce definitionis, explicanda illustris controversia est: *Vñrum essentia febris hectica, in calore, & sic citare consitit?* Quidam ita ratiocinantur: Febris hectica essentialiter ineludit siccitatem, non tamen quamcunque, sed morbos; & hac ratione febris hectica, est intemperies composita ex intemperie calida habituali, & ex intemperie siccæ morbosa, etiæ hæc non semper habitualis existat.

Opinio hæc non incongrue probari potest, ex Galeno 1. de diff. feb. cap. 9. ante med. quo loco, signa hecticæ adducens speciei primæ, huius signum, ariditatem tamen occurrit esse affirmat. Ergo si in prima specie siccitas reperitur, majori iure aderit in alijs speciebus, in quibus primigenia humiditate amplius absumpta, corpus exsiccatur, & contabescit. Ergo siccitas erit de essentia febris hecticæ, in communis: nam illud quod conuenit omnibus speciebus alicuius generis, de essentia ipsius generis etiam debet esse.

Secundò. Diuersa species febris hecticæ, constituitur per consumptionem diuersatum humiditatum, ut ex Galeno colligitur, 10. meth. cap. vlt. Ergo qualibet species febris hecticæ, alicius humiditate habet sibi adiunctam consumptiōnem, ad quam sequi siccitatem, notum est. Hac ratione, in qualibet specie febris hecticæ, primarius Medicus scopus est, ut infrigideret, & humectaret, 1.4. tract. 3. cap. 4. Ergo in quacunque specie febris hecticæ, siccitas reperitur.

Dic

Dic cum Galeno, febrem hec̄ticam, solūni esse intemperie calidam simplicem, & non calidam sicciam: Nam si siccitas morbos, esset de essentia febris hec̄ticae in communi, omnibus speciebus huius febris esset adiuncta. Sed prima species datur aliquando, sine siccitate. Ergo, &c. Probatur minor ex Galeno 1. de diff. feb. cit. post princip. quo loco primam speciem concitari, propter quandam velut effervescentiam natuæ humiditatis, citu eius consumpcionem asseuerat. Ergo cùm siccitas solūni sequatur post consumptionem humiditatis, iam per aliquod tempus admittenda est hec̄tica, citra siccitatem, iuxta Galeni mentem, maximè cùm ille infrā statuat, quod siccitas propria est febribus hec̄ticis, quæ tabi sunt proximæ, nam illa quæ tabidae non sunt, sèpius sine siccitate constat.

Præterea tunc datur febris hec̄tica, quando in partibus solidis, reperiuntur calor præter naturam productus in facto esse, & independens. Sed hoc sine siccitate morbo a partium viuentium potest contingere. Ergo etiam poterit dari hec̄tica, sine siccitate morbos. Minor probatur, quando enim partes solidæ putrescant, & putredinis ratione, calorem præter naturam retinent, illum habent, in facto esse, & independentem, prout necessarium est ad generationem febris: Ita Galenus 3. de præfig. ex pulsib. cap. 3. circa finem febrem hec̄ticam pestilentem, ob putredinem partium solidarum cordis oriri affirmat. Sed sic est, quod quando partes solidæ, ratione putredinis, habent calorem febrilem, & in facto esse, tunc in ipsis non semper reperiuntur siccitas morbos, quinimò putredo maiori ex parte cum excedente humiditate existit: Licet enim, vt 4. meteor. 1. Aristoteles notat, ea quæ putrescant, in fine siccitatem contrahant, in principio tamen humidiora redduntur. Ergo hec̄tica ex partium solidarum putredine enata, non solūni sine siccitate morbos, sed citra villam consistere potest, quod in magna peste contingere posse, non dubitat Galenus 1. feb. 9. in med. nisi velis intelligendum Galenum de hec̄tica tabida, quam etiam cum calore præter naturam includeat siccitatem morbos, non ibo inficias, cum Galeno, 1. de diff. feb. cap. 8.

Dic vltimò, quod cùm in qualibet specie hec̄ticæ, etiam in illa quæ est primæ speciei, calor producatur in partibus solidis, in facto esse, per quandam velut vstio- nem magis, quām per putredinem, idèo ferè semper cum febre hec̄tica, etiam primæ speciei, aliqua siccitas præter naturam coniungitur: vstæ enim partes, calorem in facto esse sibi adscunt, & necessariò à causa calefaciente exsiccantur. Verum siccitas primæ speciei, non est intensa, ita vt ab illa actiones lèdantur sensibiliter, & manifestè: quare illa morbos non est, licet sit præter naturam.

Argumenta hac ratione solues. Dic ad primum, quod Galenus loco cit. non adducit ariditatem corporis, veluti signum febris hec̄ticæ inseparabile, sed solūni tanquam signum, quod frequenter cum illa coniungitur: neque affirmat, hanc siccitatem, statim in prima die febris apparere semper, sed in secunda, & tertia, quando partium humidarum aliqualis facta est dissipatio, quam aliqua consequitur siccitas. Hoc modo Galenus lib. de marasmo, cap. 7. post princip. asseuerat, febrem hec̄ticam in prima die, à febre diaria exactè non posse distinguere. Ergo ex doctrina Galeni, corporis siccitas non semper febrem hec̄ticam comitatur.

Ad secundum dic. Quod licet in qualibet specie febris hec̄ticæ, frequenter reperiatur alicuius partis consumptio, & ex consequenti siccitas aliqualis, id tamen non semper est verum, vt ex supra dictis constat, & patet in 7. cùm adduxerimus modum, per quem qualibet species hec̄ticæ constituitur. Ad vltimum dic. In qualibet specie hec̄ticæ, non solā refrigeratio, sed humectatio utilis est: sed hæc non expedit ratione præsentis siccitatis, sed futura; quare humidis oblati,

A vtile est semper corpus præseruare, ne in lapsu detinctorum, hoc est, in secundam, & tertiam speciem delabatur æger.

Vlra quærendum: *Vtrum febris hec̄tica in communi dividatur in hec̄ticam absolutam, & in hec̄ticam marasmodem?* De speciebus hec̄ticæ lib. cit. 4. prætermis Medicorum sententiis, breuiter disceperimus, nunc dicendum febrem hec̄ticam in communi, in duas species diuidi, in hec̄ticam scilicet absolutam, & in hec̄ticam tabidam seu marasmodem, vt lib. 1. de diff. feb. cap. 8. & 9. Galenus annotat, & lib. 10. meth. cap. vlt. ante med. quo loco de laborantibus febre hec̄tica agens, firmat, quod illorum quidam marasmo urgentur; hoc est, marasmodem febre, quidam vero prementur hec̄tica, nondum tamen marasmo tentantur. Quare hec̄tica in communi, ex Galeno, in citatis duas species est diuidenda, quod etiam docet Trallianus lib. 12. cap. 4. in princip.

Ex quibus duabus species hec̄ticæ, prima constituitur solūni per calorem febrilem productum in facto esse, in partibus solidis, ita vt sit intemperies facta, & æqualis, sine aliqua siccitate morbos, quæ ratione sui, sensibilitate operationes lèdat. Secunda vero species hec̄ticæ, quæ dicitur tabida, simul cum calore præter naturam, facta, & æquali, per siccitatem etiam morbos, in partibus solidis introductam, constituitur, ita vt illius ratione, sensibilitate lèdat operationes, & manifeste.

C Itaque hæc tabida febris, est intemperies calida & siccata, ex Gal. lib. cit. de diff. feb. cap. 8. & 9. sequenti, monente, quod quando in hec̄tica, humiditas, ex qua particulae nutriuntur, in corde reseruantur, & sensibilitate non minuitur, solūni febris hec̄tica existit, nondum tamen tabida; cùm vero iam res eò periculi peruererit, vt nihil ex ea humiditate supersit, tunc exquisita tabes existit. Cùm ergo ex præsencia humiditatis sequatur, vt partes solidæ cordis non sint siccæ, & ex eius defecitu, siccitas in partibus necessariò comparetur, rectè infertur, secundum Galeni doctrinam, primam speciem hec̄ticæ, per solūni calorem factum, sine siccitate saltem morbos, esse constituendam.

D Rursus, Febris hec̄tica tabida, & marasmodes est duplex, altera quæ simpliciter tabida, seu tabida incipiens nuncupatur, quæ ex siccitate morbos, orta ex consumptione rotida substantia, & carnosæ originem dicit; alia, quæ exquisitæ tabida appellatur, & non à qualibet siccitate, sed à maxima ortum habet, veluti est illa, per quam partes solidæ, id est, fibrosæ, & membranosa, ex consumptione humidæ substantia, siccæ redduntur evidenter. Hanc distinctionem 1. feb. 9. attulit Galenus. Vtraque tamen per maiorem siccitatem, quā in vna, quām in alia reperiuntur, inter se distinguitur: in tabida enim rotida partium carnosarum humiditas, in exquisitæ tabida, propriæ partium solidarum substantia est absumpta. Deinde calor præter naturam in hec̄tica, quæ non est tabida, minus est habitualis, & fixus; in hec̄tica tabida incipiente, magis in exquisita, maximè: quæ maior radicatio caloris hec̄ticæ, in hac, quām in illa specie, ex diurniore mora in subiecto emanare solet, cuius ratione magis fixum habet mixtionis modum in partibus, & his est magis connaturalis factus, & ita cum maiori difficultate ab ipsis remouetur. Notabis tamen, has species febris hec̄ticæ, species non esse, si physicè loquendum sit; Nam si medicè loquamus, utilis est in has species diuisio, nam eam diversitatem arguunt, quæ præfigium, & curationem febris hec̄ticæ, aliquo modo euariat; & idèo hæc species à Medicis appellantur partes, gradus tempora, quibus omnibus nominibus, eadem res significatur.

E Ad secundum dic. Quod licet in qualibet specie febris hec̄ticæ, frequenter reperiatur alicuius partis consumptio, & ex consequenti siccitas aliqualis, id tamen non semper est verum, vt ex supra dictis constat, & patet in 7. cùm adduxerimus modum, per quem qualibet species hec̄ticæ constituitur. Ad vltimum dic. In qualibet specie hec̄ticæ, non solā refrigeratio, sed humectatio utilis est: sed hæc non expedit ratione præsentis siccitatis, sed futura; quare humidis oblati,

Causa.

Causa.

E Tsi febris hec̄tica à principio possit invadere, nulla alia præcedente febre, vt 4. lib. nota iustus, frequenter tamen alias subsequitur febres, ardentes præsertim, & quæ corpora calida, exhausta, gracilia, siccata, & exarcnata apprehendunt, ex quibus primigenia humiditas, diu, & per moram ab adurente calore, sensim, ac sine sensu absumuntur. Deinde causæ aliae sunt veluti dispositiæ, quæ corpus ad calorem hec̄ticum recipiendum aptum reddunt, vt insignes, & diurnæ vacuationes, quarum vi, corpus humiditatibus exhaustur, & solida membra in dies magis atida sunt, quibus si aliqua calefaciens accedit causa, facillimo negotio in ipsa, calor in facto esse introducitur.

B Disponunt ad hec̄ticam febrem, inedia, exercitium vehemens, vigilia, tempus aestuum, regio aestuosa, curæ, tristitia, quæ omnia membra solida promptè exciscant. Aliae sunt causæ, quæ plurimum calorem, & siccitatem magis immedietè in partibus producunt, vt ardentes febres: acutæ, quæ incendio vehementi, rotidam & propriam humidam partium substantiam liqueficiunt, & insensibiliter resoluunt, & hac ratione, calorem habitualem in ipsis producunt. Hec̄ticam etiam gignunt productæ febres, quæ licet natura sua non sint intensæ, tamen diurnitate temporis, exhausta propriæ partium humiditate, furtim, claramque corpus contrabefaciunt. Huius etiam febris causa sunt, viscerum vehementes inflammationes, pulmonis, pleuræ, ventriculi, icotis, maximè si præsidia frigida, & retortidum calorem attemperantia, non offerantur tempore.

C Progignitur etiam ex vlcere pulmonis, & partium internarum, à quo exustæ fuligines, perpetuo cordi communicate, ipsius substantiam pauxillatim depopulantur, & ipsam febrem accidunt, quæ etsi in principio putrida, & contagiosa existat, temporis tamen tractu, ob caloris continuatatem, cordis substantia in dies magis ac magis, siccior, & calidior evadit, donec in habitu calorem contrahat, ita vt etiam vlcus postea curatur, calor præter naturam in corde permaneat, & sine causa fouente perseueret; quo tempore, iam febris hec̄tica est generata, quam non repugnat, cum alia putrida esse coniunctam: quas omnes hec̄ticæ causas, 1. feb. 8. & 9. adducit Galenus.

Signa.

P Rimò tradenda signa hec̄ticæ febris in communi, postea proponenda, quæ vnicuique speciei propria sunt. Primum. Caliditas præter naturam in ea exigua est, ob vaporum defectum: nam calor multitudine multitudini effluxuum, & vaporum ex æquo respondet, vt 2. feb. 9. in fin. Galenus edocuit. Quare cum in hec̄tica calor ex humorum putredine non emanet, sed in partibus solidis exsiccatis sit radicatus, idèo fuligines eleuatae exiguae sunt, ex consequenti calor pulsus, qui etiam primo occurso debilis ad tactum appetat, postea tamen per moram, aridus, & mortax persentitur.

E Secundum signum. Caliditas hec̄ticæ semper est sibi æqualis, & similis, nullam annotationem comprehendit, aut incomprehensam, incrementum, vigorem, seu remissionem habens: in ea enim, nulla fit humoris ex vna parte ad aliam expulsio, neque putredo, ex qua modò maior calor, quām antea excitetur; caliditas enim in hac febre, fixa est, & à causa, quæ ipsam augere possit, independens. Quod si aliquando in hec̄tica, annotatione aliqua sentiatur, ea non ratione sui, sed complicata alterius febris causa contingit.

Tertium signum. Ille qui laborat hec̄tica, se febri-

A citate non percipit, nec calorem cum dolore sentit, vt cap. 5. lib. de inequal. in temp. docuit Galenus: Nam partes solidæ non calefiant, aut alterantur, sed calefactæ sunt, quare non sentiunt, quoniam citra alterationem non sit sensus, vt lib. 2. de anim. cap. 5. firmat Aristoteles. Quare neque hec̄ticæ dolent, cum dolor citra sensum non sit: quam rationem 3. de præfig. ex pulsib. sap. 3. Galenus confimat.

Quartum signum. Hec̄ticæ, vna, vel duabus horis ab assumptione cibi, incalescent, ita vt calor qui augetur, speciem annotationis referat incomprehensæ. Causam affert Galenus 1. de diff. feb. cap. 9. & lib. 2. progn. com. 60. Idem enim hec̄ticis contingere videtur, quod in calce, & lapidibus calefactis; si enim frigidam aquam infunderis, multò calidiores sentientur, nutritio in ipsis humida substantia atida caliditatem: quasi diceret Galenus, idèo in hec̄ticis vna, aut duabus horis à cibo, calor augetur, quia tunc etiam totum alimentum, à ventriculo non sit egressum, vaporosa tamen eius pars, ad hepatic, & cor pervasit, qua præsente atida partium caliditas, tanquam passum sibi proportionatum, humidam illam substantiam calefacit, & in ipsam profiliens, ebullitionem concitat, quam antea ob subiecti siccitatem excitare poterat, ex qua effervescentia caloris in humida illa substantia alimentitia, plurimi & calidi eleuantur vapores, qui totum corpus perducentes ipsum calefaciunt, & hac ratione caliditas maior ad tactum, quām antea persentitur.

Quare post paucas horas ab assumpto cibo, hec̄tica, laborantium corpus, solito magis ignescit, atque hoc signum à prima ad ultimam speciem febris hec̄ticæ, omnes comitatur. Hoc autem augmentum igneum, à febrium putridarum augmento dignoscitur, quoniam in putridis, principij signa præcedunt, non in hec̄tica. Deinde in hec̄tica augetur ignis, quaçunque hora æger cibetur, putrida, suas habet statutas horas, & humoris, motum sequitur. Tertiò, Incrementum hec̄ticarum durat usque ad distributionem alimenti, ad quod putridæ non respiciunt. Num autem Galeni similitudo inter calcem, & aquam frigidam partes corporis, & alimentum, sit vera, quam impugnauit Averroës 4. collig. 33. disceptauimus lib. 4. Hist. Princip. Medic. in com. Hist. cit.

Quintum signum ex quarto deducitur, quod scilicet, cum calor augmento à cibo, pulsus in hec̄ticis ad magnitudinem, & velocitatem augetur: Nam aduentante alimento, virtus aliquo modo roboratur, & arteriæ siccæ, ex vapore humido molliores redduntur, quare pulsus maior, & velocior evadit. Quod intelligentum, dummodo cibus ita copiosus non sit, vt vires grauet, tunc enim sit pulsus inordinatus, & inæqualis, vt 3. de præfig. ex pulsib. cap. 6. in princip. Galenus edocuit. Hæc magnitudo pulsus non simpliciter, & absolute dicenda est, sed facta collatione ad præcedentem statum, non vero ad sanitatem ipsam, cùm omni hec̄ticæ febre, nec magnus, nec vehemens reperiatur pulsus vt 3. de præfig. ex pulsib. cap. 7. in med. Galenus confimat: Facultas enim vitalis, essentialiæ debilitatem, ex intemperamento facto, & æquali cordis prognatam, manifestè ostendit: quare pulsus est celer, & multo frequens, & ob arteriæ siccitatem durus tangenteribus sentitur.

Ex vrina certum aliquod signum, in hec̄ticis desummi non potest, vt 3. de præfig. ex pulsib. 4. nota iustus Galenus: quoniam vrinæ color, substantia, & contenta, ex Galeni doctrina, ex diuerso humorre intra vasa redundante, cum sero permixto, in febribus generantur, qui in hec̄ticis, febri occasionem non præbet, cùm solidæ partes solūni sint affectæ. Licet autem in principio vrina sit cocta in tertiana tamen specie, ob virtutis debilitatem, aliqualiter tenuis & cruda conspicitur: quorum primum, in febre diaria, & in putrida, humorre iam

iam concocto animaduertitur; postremum verò in A febre putrida, humore existente crudo, reperitur. Neque instes, in febribus omnibus, præcipue vrinæ solum esse propiciandum, ex Gal. 1. c. 7. Nam eo loco agit de febribus putridis, quatum causa in vasis consistit. Quamvis autem hoc verum sit, in hec tamen semper inspiciendæ: si enim bona sunt, magnum afferunt ad salutem momentum; si prauæ, amplificant morbi periculum, ut 3. epid. sc. 2. com. 6. dictavit Galenus.

Nunc proponamus signa, quæ vnicuique speciei propriasunt, incipiamusque cum Gal. 1. feb. 9. ab illis, quæ tabide febris propria sunt: In ea enim, oculi sunt immotice concavi, in quibus orides siccae conspiciuntur, quales in his adsunt, qui sub Solis ardore, longo itinere puluerulento sunt confecti; & in eis flos vitalis, & purpureus est extinctus, quoniam dissipatis spiritibus & sanguine, quorum præsentia viuidus color enitebat cum hilatitate summa, color in facie liuidus apparet. Palpebras ob virium languorem, & siccitatem attolere nequeunt. Tempora ob carnis consumptiæ, sunt valde collapsa. Cutis præsertim faciei, est siccata, intenta, dura. Demum tota corporis compago est arida, ita ut dicat Galenus, quod si partes ad ventrem attingentes, nudato corpore conspiciantur, neque ex intestinis, aut visceribus aliquod superesse videatur. Quale præcordia versus thoracem vehementer contraacta reperiuntur.

Pulsus in hac febre gracilis est, & valde debilis, frequens, & manifestè durus, quem ob prostratum virium robur, maximam arteria siccitatatem, & vsum ad auctum fieri, res est manifesta. Denique cognoscitur hæc febris, ex acrimonia maxima, quam calor febrilis ob intensam cutis siccitatatem, tactui representat. Quæ omnia signa si adhuc simul, cum signis communibus copulata, tabidam exquisitè febrem præstendunt, quam tertiae speciei constituitur.

Præsagium.

Hæc tamen marasmodes ab intrinseco incurabilis, 10. **M**erh. c. 10. quia humiditatem solidarum partium, & qualiter perdiret resarcire est impossibile: sicut enim senium vitari non potest, lib. de marasmo, cap. 5. ita nec marasmus. Deinde partes inualidæ, & ad attrahendum infirmæ, nutrimentum attrahere nequeunt, & si trahunt, illud per conuenientes vias ad extremas usque permeare nequit, & hac ratione partes alimento orbatæ, atescunt, & tabefiunt. Insuper siccæ intemperies, omnibus simplicibus deterior, 7. meth. 10. quoniam renitit valde, & corrigitur per humiditatem, quæ valde in agendo est pigræ. Relique verò duæ species, etiæ curationem admittant, 1. feb. 8. & lib. de margin. cap. 6. difficultè tamen auxiliis succumbunt, licet hec tamen primæ speciei facilis curationem suscepit, nam calor præter naturam, refrigerantum ope potest remoueri.

Curatio.

Febris hec tamen à causa aliqua souente non dependet, quare in curatione illius, solum à natura febris sunda indicatio est, quæ per contraria indicat remotionem sui: adhuc sola refregerantia, & humectantia expostulat, ut Galenus 10. meth. 6. in fin. & cap. 7. & 8. sequenti, & Auic. 1. 4. tract. 3. cap. 4. in princ. confirmat. Hac ratione aer, cibus, potis, & alia quæ vel intus, vel extræ administrantur, ad frigidum humidum inclinent, est necesse. Vacuationes incongruæ sunt, quoniam hec tamen est immaterialis morbus. Solum reficiendæ vires alimenti optimo, probi succi, facilis coctionis, & distributionis, lento & tenaci, ut exsiccatis partibus possit ad-

hærcere. Restaurantia offerenda, inter quæ primarium locum obtinet lac, cuius potu hec ticos impugnari multoties, & sanitatem recuperare experimenio compemimus: de cuius præstantia pro instaurandis hec ticos, lib. 2. Hist. Princep. Medic. in com. Hist. 35. & lib. 4. Hist. 44. fusæ sumus proloquuti. Inter alia præstidia, quæ probè nutriunt, facile coquuntur, & hec eos nutritie humectant, & impugnant, sunt limaces, Ranæ, testudines, ex quibus parate soleo compositionem, cui Confectio ex testudinibus nomen est inditum, quæ ad hos effectus complendos, mirandum in modum succurrerit, quæ sic paratur.

C 2. Carnis testudinis aquatica, 3 iij. Coque in aqua, vel iure hædi, cum excorticato hordeo: Strobylorum per horas iij. in aq. calida rosacea prius infusorum, 3 ij. amygdalar. dulcium mundat. 3 iij. gummi tragacanth. infusi in aq. rosar. sem. pupaner. albi, lactuc. portulaca, & sem. frigidor. an. 3 ij.

Singula seorsim contundantur, & miscantur: addere electuar. resumpniu. diamarg frigid. an. 3 ij. succhari albi, dissoluti in aq. buglos. q. f. haec secund. art. electuarium, auro decoratum, ad formam magnam Tabellatum. Dosis in aurora, vñica dim dia, superbibitis vñciis duabus ioris pulli, vel gallinæ decocti, cum hordeo, portulaca, & lactuca.

Laudatur ptissima, fat. Vitelli Ouorum, aquæ stillatæ ex limacibus, ranis, testudinibus, anguillis ablutis sine pelle cum aq. Ros Partes præcipue refrigerandæ, roborandæ, humectandæ, ut hepatic, cot., ventriculus, vnguentis, oleis, epithematis, succulis. Intus offerenda eadem, quoniam copia diversimodè recantata est apud auctores plures, quam hoc transferre, Medico ingenuo esset indecorum valde.

De balneo, eiisque partibus, satis plura cit. lib. 4. prædictimus. Balneum ex lacte, vel ex lacte aqua permixto, optimum est, de quo etiæ Græci non meminerint, tamen Auicenna 1. 4. tract. 3. cap. 6. permittere emulsionem laeti super hec ticos membra, antequam ingrediatur balneum, consoluit: approbat Serapio tract. 8. cap. 12. ex hac enim emulsione, hec ticos magis humectantur, vel si patetur ex nutrientibus aliis rebus, ut iure gallinarum, arietis, bubulae, etiam erit præstantissimum.

O B S E R V A T I O.

Pro Hecc tica curanda, vnguentum ex cassia præstantissimum.

Ad auferendam hec ticos febris siccitatem, per os blata humectantia parum iuuare, ratio dictat: nam ob conuenientes vias, rugosus meatus, cutaneos poros præ siccitate obstructos, nec alimenta, nec medicamenta ad partes extimas, commodè accedunt, etiam si debili hec ticos calore coquantur, actuuntur. Quid ergo agendum, in angustia tanta? Totam cutem contractam & rugosam humectare, oblinire, demulcere, ne in lapsum inmedicabilem siccitatim delabatur, qua si semel occupetur, nullum postea remedium habet. Eligenda ergo sunt humectantia lenta, pinguis, quæ lentore suo diu in cute morata, humiditate sua oleosa, humiditatem nostram nutrient, & infocillent. Inter tot ab auctoribus conscripta, hoc vnguentum est expertissimum, cuius usus, præsterrim post balneum, undecim hec ticos crassos vidi, qui lacte, & farre deinde nutriti, sanitatem recuperarunt. Totum corpus à planta pedis usque ad collum vngi debet, & postea fundone cooperatus æger per horam vigilet. Huius forma esto hæc.

C 2. Pulp. cassie fistularis, lib. 8. butyri recentis infus. 3 iij. axungia galinae, medulla cruris vituli, an. 3 x. vnguenti resumpti vnguenti sibi zacharia, an. 3 iiiij. olei nemopl. rosar.

rosar. violar. ap. 3 iiij. olei papau. 3 j. fl. mucilaginis sem. psyll. semicydonior. althæa aq. ros. extract. an. 3 iij. iuri pin-guis capitis castrati, 3 vj. lat. muliebris, 3 v. succi sem-perini, 3 ij. aq. album. ouorum agitatorum prius, 3 iiiij. farine hordei, 3 ij. pulu. rosar. santalor. coriandri preparat. coral. rubri, an. 3 ij. Misceantur omnia, cum sero lactis caprini, aqua hord. & rosacea, & sec. art. fiat linimentum, pro hec ticos mirabilis efficaciam, quo, matutino tempore, & nocturno tribus horis post pastum, vti est necesse.

A hæc pestilentes constitutiones, pestis nomine comprehendi & possunt, & debent, dummodò sub allata pestis definitione sunt deposita.

Causa.

A Etiam causam esse communissimam motborum omnium popularium valde communum, vt Hippocrates asserit lib. 2. de nat. human. latè tradidimus lib. 4. Hist. PP. Medic. Hist. cit. Virum autem à variis causis, secundum Galeni doctrinam, possit secundum totam sui substantiam alterari aëris dubium est grauissimum. Galenus lib. 1. feb. 4. quatuor causas proposuit: Prima est copia cadaverum inseptitorum. Secunda, aqua immota, retentæ in lacubus, & stagnis. Tertia, constitutio æstuosa excedentis caloris, & ticcitatis, qualis fuit illa tempore Thucydidis, relata à Galeno 1. feb. cit. & cum similis constitutio, ex illius mente, non sufficeret ad dignendam illam truculentam pestem, addidit & quartam causam, dicens, ex Africa accessisse aliquod semen pestis, ex quo illa tanquam à vehementi causa emanaret.

Hæc sunt causæ propositæ à Galeno, cui omnes post eum scribentes de peste, assentiuntur. Cadaverum inseptitorum multitudo pestem excitat, quia ab his vapores eleuantur terti, putridi, dita labi fecdati, qui aërem in tota substantia corrumpere nati sunt. Ob quam causam, aquæ stagnantes immotæ pestem excitant. Eodem modo putrei occlusi diu, quando deobstruuntur, vapores ex se emitunt venenosos. His causis annumerandus terræ motus, cuius fragore vapores putridi in cauernis terræ retenti, exhalant, qui inficiunt aërem, & eum respirantes coinquinant. Hinc fit, vt verum sit problema Aristotelis, 4. sc. 1. p. ob. 2. 1. cum annum esse pestiferum affirmans, qui valde pluviosus est: aëri enim ob copiam vaporum putridorum, alteratur eximiæ, & corruptitur.

Virum inquinamentum, & semen pestis, ad conuertentiam dicuntur: Hæc quarta causa, explicata satis est difficilis, quid nempè per semen pestis Galenus intelligat. Sed relictis plurim expositionibus, per semen intelligere puto, certam illam malignam qualitatem, cuius efficacia aëri in tota substantia corrumpitur, & alteratur, & cuius vi ipse pestifer efficitur, ita ut pestis sit origo. Accedit, quod alij Galeni interpres, loco vocabuli Latini, semen pestis, transferant inquinamentum pestis, seu sordidem contagiosam pestis, & hæc est illa perniciofa qualitas, quæ aërem pestiferum redit.

Hæc interpretatio ex mente Hippocratis potest deduci, hoc enim vocabulo usus est, quando proposuit causas, ob quas pestis omnia animalia simul non inficiebat, etiæ ab aëre esset excitata, qui æquè omnibus est communis, & inter alias, quas subdit rationes, inquinamentum pestiferum existens in aëre, esse id, quod quædam animalia aliis illæsis inficere affirmat, quia illis est aduersum, his minimè: Quare idem est, inquinamentum pestis, ac semen pestis, dummodò sub his nominibus comprehendatur illa perniciofa qualitas, quæ pestem generate solet, quando in aëre gignitur, vel ei communicatur: nam si est sordida, ipsum immunandum; si lenta, contagiosum reddet, ita ut lentore suo, & vapore maligno, illos quos attingit, inficiat, quæ pestiferi aëris sunt conditiones proprieæ.

Sed inquires, à quo fonte emanet hoc semen, & quomodo aëri communicetur, eum in tota substantia alterans. Dic, semen pestis, hoc est, illam sordidam, & malignam qualitatem, contagiosam, & lentam, oritur ex omnibus illis causis supradictis, quæ aërem præcessit. Secundo quælibet facilius est responsio: nam vapores cadaverum inseptitorum, cloacarum, &c. pessimæ illæ-

iam concocto animaduertitur; postremum verò in A febre putrida, humore existente crudo, reperitur. Neque instes, in febribus omnibus, præcipue vrinæ solùm esse propiciandum, ex Gal. 1. cris. 7. Nam eo loco agit de febribus putridis, quarum causa in vasis consistit. Quamvis autem hoc verum sit, in hectica tamen semper inspicienda: si enim bonæ sunt, magnum afferunt ad salutem momentum; si prauæ, amplificant morbi periculum, ut 3. epid. sect. 2. com. 6. dictauit Galenus.

Nunc proponamus signa, quæ vnicuique speciei propria sunt, incipiamusque cum Gal. 1. feb. 9. ab illis, quæ tabidæ febris propria sunt: In ea enim, oculi sunt immodecum concavæ, in quibus lentes siccae conspiciuntur, quales in his adsunt, qui sub Solis atdore, longo itinere puluerulento sunt confecti; & in eis flos vitalis, & purpureus est extinctus, quoniam dissipatis spiritibus & sanguine, quorum præsentia viuidus color enitebat cum hilatitate summa, color in facie liuidus apparet. Palpebras ob vitium languorem, & siccitatem attolere nequeunt. Tempora ob carnis consumptiæ, sunt valde collapsa. Cutis præsertim faciei, est sicca, intenta, dura. Demum tota corporis compago est arida, ita ut dicat Galenus, quod si partes ad ventrem attingentes, nudato corpore conspiciantur, neque ex intus, aut visceribus aliquod superesse videatur. Quare præcordia versus thoracem vehementer contracta reperiuntur.

Pulsus in hac febre gracilis est, & valde debilis, frequens, & manifestè durus, quem ob prostratum vitium robur, maximam arteria siccitatem, & vsum ad auctum fieri, res est manifesta. Denique cognoscitur hæc febris, ex acrimonia maxima, quam calor febrilis ob intensam cutis siccitatatem, tactui repræsentat. Quæ omnia signa si adsinis simul, cum signis communibus copulata, tabidam exquisitè febrem præstendunt, quam tertiae speciei constituitur.

Præfagium.

Hæctica marasmodes ab intrinseco incurabilis, 10. metb. c. 10. quia humiditatem solidarum partium, & qualiter perdire est impossibile: sicut enim senium vitari non potest, lib. de marasmo, cap. 5. ita nec marasmus. Deinde partes inualidæ, & ad attrahendum infirmæ, nutritum attrahere nequeunt, & si trahunt, illud per conuenientes vias ad extremas usque permeare nequit, & hac ratione partes alimento orbatae, atescunt, & tabescunt. Insuper sicca intemperies, omnibus simplicibus deterior, 7. metb. 10. quoniam renitit valde, & corrigit per humiditatem, quæ valde in agendo est pigra. Reliquæ verò duæ species, etiæ curationem admittant, 1. feb. 8. & lib. de marc. cap. 6. difficilimè tamen auxiliis succumbunt, licet hæctica primæ speciei facilis curationem suscepit, nam calor præter naturam, refrigerantium ope potest remoueri.

Curatio.

Febris hæctica à causa aliqua souente non dependet, quare in curatione illius, solùm à natura febris sunda indicatio est, quæ per contraria indicat remotionem sui: adeoque sola refrigerantia, & humectantia expostulat, ut Galenus 10. metb. 6. in fin. & cap. 7. & 8. segmenti, & Auic. 1. 4. tract. 3. cap. 4. in princ. confirmat. Hac ratione aëris, cibis, portis, & alia quæ vel intus, vel extra administrantur, ad frigidum humidum inclinent, est necesse. Vacuationes incongruæ sunt, quoniam hæctica est immaterialis morbus. Solùm reficienda vires alimento optimo, probi succi, facilis coctionis, & distributionis, lento & tenaci, ut exsiccatis partibus possit ad-

hæretere. Restaurantia offerenda, inter quæ primarium locum obtinet lac, cuius potu hæcticos impugnari multoties, & sanitatem recuperare experimento compemimus: de cuius præstantia pro instaurandis hæcticis, lib. 2. Hist. Princ. Medic. in com. Hist. 35. & lib. 4. Hist. 44. fusè sumus prosequuti. Inter alia præsidia, quæ probè nutriunt, facile coquuntur, & hec eos nutritice humectant, & impugnant, sunt limaces, Ranæ, testudines, ex quibus parare soleo compositionem, cui Confectio ex testudinibus nomen est inditum, quæ ad hos effectus complendos, mirandum in modum succurrerit, quæ sic paratur.

Carnis testudinis aquatica, 3 iiiij. Coque in aqua, vel iure hædi, cum excorticato hordeo: Strobylorum per horas iiiij. in aq. calida rosacea prius infusorum, 3 ij. amygdalar. dulcium mundatæ, 3 iiiij. gummi tragacanthæ. infusæ in aq. rosar. sem. papaveri. albi. lactuc. portulaca, & sem. frigidor. an. 3 ij.

Singula teotism contundantur, & misceantur: addere elephas. resumpnius. diamarg. frigid. an. 3 ij. succhari albi. dissoluti in aq. buglos. q. f. haec secund. art. el. Etuarium, auro decoratum, ad formam magni unius Tabellatum. Dosis in aurora, vñica dim dia, superbitus vñciis duabus iuri pulli, vel gallinæ decocti, cum hordeo, portulaca, & lactuca.

Laudatur ptissana, Far, Vitelli Ouorum, aquæ stillatæ ex limacibus, ranis, testudinibus, anguillis ablatis sine pelle cum aq. Ros. Partes præcipue refrigerandæ, roboranda, humectanda, ut hepatic, cot, ventriculus, vnguentis, oleis, epithematis, sacculis. Intus offerenda eadem, quorum copia diuersimodè recantata est apud auctores plures, quam hoc transferre, Medico ingenuo esset indecorum valde.

De balneo, eiisque partibus, satis plura cit. lib. 4. prædictum. Balneum ex lacte, vel ex lacte aqua permixto, optimum est, de quo etiæ Græci non meminerint, tamen Auicenna 1. 4. tract. 3. cap. 6. permittere emulsionem lactis super hæctici membra, antequam ingrediatur balneum, consoluit: approbat Serapio tract. 8. cap. 12. ex hac enim emulsione, hæctici magis humectantur, vel si paretur ex nutrientibus aliis rebus, ut iure gallinarum, arietis, bubulæ, etiam erit præstantissimum.

O B S E R V A T I O.

Pro Hæctica curanda, vnguentum ex cassia præstantissimum.

Ad auferendam hæcticæ febris siccitatem, per os blata humectantia parum iuare, ratio dictat: nam ob conuenientes vias, rugosus meatus, cutaneos poros præsiccitate obstructos, nec alimenta, nec medicamenta ad partes extimas, commode accedunt, etiam si debili hæcticorum calore coquantur, actuuntur. Quid ergo agendum, in angustia tanta? Totam cutem contractam & rugosam humectare, oblinire, demulcere, ne in lapsu iuxmedicabilem siccitatim delabatur, quæ si semel occupetur, nullum postea remedium habet. Eligenda ergo sunt humectantia lenta, pinguis, que lentore suo diu in cute morata, humiditate sua oleosa, humiditatem nostram nutrient, & refocillent. Inter tot ab auctoribus conscripta, hoc vnguentum est expertissimum, cuius usus, præserrim post balneum, undecim hæcticos crassifactos vidi, qui lacte, & farre deinde nutrit, sinitatem recuperarunt. Totum corpus à planta pedis usque ad collum vngi debet, & postea sindone cooperitus æger per horam vigilet. Huius forma esto hæc.

Cassia fistularis, lib. 8. butyri recentis infusæ, 3 iiiij. axungia gallina, medulla cervi vituli, an. 3 x. vnguenti resumpniæ vnguenti folij zacharia, an. 3 iiiij. olei nemupin rosar.

rosar. violar. ap. 3 iiij. olei papau. 3 j. fl. mucilaginis sem. pphylli. semicydonior. althæa aq. ros. extract. an. 3 iiij. iuris pin- guis capitis castrati, 3 vj. lactis muliebris, 3 v. succi semiperuini, 3 ij. aq. album. ouorum agitatorum prius, 3 iiiij. farine hordei, 3 ij. pulu. rosar. santalor. coriandri preparat. coral. rubri, an. 3 ij. Misceantur omnia, cum sero lactis caprini, aqua hordei, & securart. fiat linimentum, pro hæcticis mirabilis efficaciam, quo, matutino tempore, & nocturno tribus horis post pastum, vti est necesse.

A hæ pestilentes constitutiones, pestis nomine comprehendi & possunt, & debent, dummodò sub allata pestis definitione sint repositæ.

Causa.

A Erem causam esse communissimam mortborum omnium popularium valde communum, ut Hippocrates asserit lib. 2. de nat. human. latè tradidimus lib. 4. Hist. PP. Medic. Hist. cit. Vrinæ autem à variis causis, secundum Galeni doctrinam, possit secundum totam sui substantiam alterari aer? dubium est grauissimum. Galenus lib. 1. feb. 4. quatuor causas proposuit: Prima est cōpia cadaverum inseptitorum. Secunda, aquæ immota, retentæ in lacubus, & stagnis. Tertia, constitutio æstuosa excedentis caloris, & siccitatis, qualis fuit illa tempore Thucydidis, relata à Galeno 1. feb. cit. & cum similis constitutio, ex illius mente, non sufficeret ad gignendam illam truculentam pestem, addidit & quadratam causam, dicens, ex Ethiopia accessisse aliquod semen pestis, ex quo illa tanquam à vehementi causa emanaret.

Hæ sunt causæ propositæ à Galeno, cui omnes post eum scribentes de peste, assentiuntur. Cadaverum inseptitorum multitudo pestem excitat, quia ab his vapores eleuantur terti, putridi, dita labi fœdati, qui aerem in tota substantia corrumpere nati sunt. Ob quam causam, aquæ restagnantes immotæ pestem excitant. Eodem modo putei occlusi diu, quando deobstruuntur, vapores ex se emitunt venenatos. His causis annumerandus terra motus, cuius frigore vapores putridi in cauernis terræ retenti, exhalant, qui insciunt aerem, & eum respirantes coquinantur. Hinc fit, ut verum sit problema Aristotelis, 4. sect. probl. 21. cum annum esse pestiferum affirmans, qui valde pluviosus est: aer enim ob copiam vaporum putridorum, alteratur eximiè, & corruptitur.

Virum inquinamentum, & semen pestis, ad conuerten- tiam dicantur? Hæc quarta causa, explicata satis est difficultis, quid nempe per semen pestis Galenus intelligat. Sed relictis plurim expositionibus, per semen intelligere puto, certam illam malignam qualitatem, cuius effacia aer in tota substantia corruptitur, & alteratur, & cuius vi ipse pestifer efficitur, ita ut pestis sit origo. Accedit, quod alij Galeni interpres, loco vocabuli Latini, semen pestis, transferant inquinamen- tum pestis, seu sordidum contagiosum pestis, & hæc est illa perniciofa qualitas, quæ aerem pestiferum redit.

Hæc interpretatio ex mente Hippocratis potest deduci, hoc enim vocabulo vñs est, quando propositus causas, ob quas pestis omnia animalia simul non inficiebat, etiæ ab aere esset excitata, qui æquè omnibus est communis, & inter alias, quas subdit rationes, inquinamen- tum pestiferum existens in aere, esse id, quod quædam animalia aliis illæsis inficere affirmat, quia illis est aduersum, his minimè: Quare idem est, inquinamen- tum pestis, ac semen pestis, dummodò sub his nomi- nibus comprehendatur illa perniciofa qualitas, quæ pestis generare solet, quando in aere gignitur, vel ei communicatur: nam si est sordida, ipsum immunum; si lenta, contagiosum reddet, ita ut lentore suo, & vapore maligno, illos quos attingit, inficiat, quæ pestiferi aeris sunt conditiones proprieæ.

Sed inquires, à quo fonte emanet hoc semen, & quomodo aëti communicetur, eum in tota substantia alterans. Dic, semen pestis, hoc est, illam sordidam & malignam qualitatem, contagiosam, & lentam, oriæ ex omnibus illis causis supradictis, quæ aërem corrumpunt, ea corruptione, ut pestem inducere posset. Secundo quæsito facilis est responsio: nam va- pores cadaverum inseptitorum, cloacarum, &c. pessima illa

illa qualitate affecti, aëri ipsam communicant, quum illi permiscerentur.

Dubium extricatu difficile est: *Virum prater causas pestis, à Galeno propositas, alia etiam ab Arabibus & Astrologis allata sint admittenda?* Auicenna 1.4. tract. 4. cap. 2. prater inferiores, & propinquas causas pestis, alias proponit superiores, & remotas, afferitque esse certas formas, & figuræ, in quibus cœli, & astra suos effectus producent: Certum enim est, & apud Philosophos ratum, in omnibus generationibus, corruptionibus, alterationibus aliis naturalibus, quæ in inferiori mundo sunt, orbæ cœlestes, & astra, ut agentia superiora, & potissima concurrent; & ob hanc causam. Philosophus 4. meteor. cap. 2. sublunarem mundum esse continuum, aut vi alijs exponunt, contiguum superioribus rationibus affuerat: quod nullus mortalium hactenus dubitauit, & innumeris exemplis lib. 3. cris. cap. 2. confirmat Galenus.

Sol, Luna, astra, planetæ, orbæ cœlestes, mirabilia producent in sublunari mundo. Hæc astra tempora anni dividunt, & menses, excitant ventos, pluviis, niuem, pruinam, tempestates, serenum tempus, noctem à die distinguunt. Hac ratione agricultæ, ac nautæ planetarum occasus tantoperè speculantur, & Medici astrorum conclusus ad morborum curationem, ex mente Hippocratis, lib. de aere, loc. & aqua, & alibi, auidè, attenteque rimantur.

Magna ergo est potentia astrorum in hæc inferioria. Quare non circa evidenter rationem, in proposito negotio afferunt Astronomi, stellas crinitas præcedentes, Solis, & Lunæ portentosa deliquia, & congressus errantium siderum, pestilentes constitutiones interdum excitat. Inficitur ergo aëris, aliqua maligna qualitate cœlitus demissa, ex cometis præcedentibus, & lunarium deliquiis, quæ potens est eos afficere, qui morbosum in corpore apparatum retinent, cæteros nimis.

Insuper, quod prauos effectus producat in his inferioribus Solis deliquium, nobis argumento sit, quod qui eundem laborantem intuentur fixè, occæcantur facile, vt 10. de vfa part. cap. 4. prodidit Galenus. Neque afferas hoc accidere, vi lucis disgregante visum: Id enim magis fieret à non laborante sole, quod est falsum. A prauo ergo influxu hoc fieri, est dicendum, oculosintuentes offuscante, & offendente.

Neque obiicias cum Autroë, astra non posse aliquid mali influere, sed semper operati bonum: Nam etiæ influxus siderum quilibet, simpliciter dici possit, & debeat bonus, tamen pro varietate materiæ dispositæ, saltem ex accidenti quodam, praus interdum effectus potest in aëre, & his inferioribus edere. Cùm enim cœlestia corpora sint agentia naturalia, sunt prædicta virtute alterandi, & immutandi elementa, & mixta, idque operantur lumine, motu, & influentia, quibus corpora humana ad varias, & malignas affectiones, pro varietate particularis influentia, disponuntur.

Hæc doctrina deduci potest ex Hip. qui sic debet lib. 3. Aph. 8. In legitimis temporibus, ac convenienter seruantibus temperaturam, morbi legitimi, ac boni indicij sunt; in tempestu autem non legitimi, & mali indicij. In qua sententia, Hippocrates per morbos constantes, intelligit sparsos, & aliquos morbos epidemicos, qui non ita interficiunt. Ergo si hæc alterationes benignæ, aut malignæ, ex aëris alteratione naturali, vel præternaturali emanant, vna & altera mutatio ex astris oritur, quæ in naturali concurrent clementes, & benignæ, quas Astrologi Fortunas appellant; & in præternaturali inclemtes & malignæ, quas ipsi Fortunas vocare consueverunt. Inferes ex his, eriam astra benigna, morbos sparsos, & constantes; maligna autem, epidemicos, pestiferos, & inconstantes generate. Astra

A enim suos effectus producent, inter quos, morbos esse connumerandos, mediante aëre, non est denegandum, quem qualitatibus manifestis, aut occultis, quas in fluentias vocant, immutant & alterant.

Hoc placitum non incongruè ex Galeni sententia deponi potest, qui lib. 3. de diab. decretoriis, c. 9. ex sententia Ägyptiorum, dies caniculares benignos esse, & clementes, quando cum cane adiungatur aliquis planeta benignus, confirmat; contrà, hos dies esse inclemtes, & malignos, quando planeta adsit malignus, aut aliquis aspectus malignus simul concurrat.

Astra ergo, & planetæ aspectu suo, & coniunctionibus variis concurrent, & in cœlo diuersas formas, & figuræ efficiunt. Harum facit mentionem Hippocrates 1. de nat. hum. text. 7. quando Medicos monet, ut præsentis vaganti constitutioni, morbis, temporibus, formis, & ætatibus reluctentur valde. Quare per formas intelligent easdem figuræ, & formas stellarum, & orbium cœlestium, quas Auicenna enumerat.

Sed videtur absonum; afferete astra, & orbæ cœlestes posse immittere pestem in hæc inferioria, habereque in se influxus malignos, & pestiferos: Cùm enim ad conservationem mortalium, & omnium rerum sublunarium, sint à Deo creara, quæ immutabili quadam varietate, & æquabilitate gubernant, non videtur possibile, posse ex se emittere, & influere qualitates pestiferas, venenatas, quas non habent, quantum vi & efficacia, humanum genus veluti possit extingui. Adde quod ex Peripateticorum mente, influxus negantur, cùm pro certo sibi persuadeant, Aristotelem v. lusile, orbæ cœlestes, & astra solo motu, & luce efficiere operationes suas, quin aliquis alias influxus concurrit. Quare non desunt, qui has influentias Astrolorum irideant, & contemnunt, & tanquam imaginatias floci faciant, cùm iij hactenus rationem promere non poterint, cut in illis figuris, & aspectibus, & non in aliis, influant illæ influentiae, & non aliæ; quæ cùm ad libitum sint inuenient, reales effectus producere non poterant, ut est pestis, & alia visibilia, & sensibilia, quæ causas sensibiles, videbilem motum, & lucem astrorum, & orbium cœlestium verissimè habent.

Cæterum hac commoda gaudent explicatione. Orbæ cœlestes sunt pulcherrimi, perfectissimi, perpetui, sed ab hac perfectione non degenerant, quando ex se influxus pestiferos, venenosos, malignos, ob peccatorum flagitium, & sceleris emitunt: Si enim ipse Dominus cœlorum, omnis visibilis, & inuisibilis creator, perfectissimus, pulcherrimus, & ipsis orbibus, ac astris, infinitè melior, mortales ipsis pœnis affligit, cur negabimus orbæ cœlestes pestem, & alia dannia coniicare in sublunarem mundum, quum similitudinem suppliciorum sint instrumenta?

Peripatetici autem, licet in sui Aristotelis monumentis, nomen influentia non inueniant, reperiuntur tamen alia vocabula, quibus eas significari constat manifestè: Nam Aristoteles, omnibus Philosophis consentientibus, per lucem intelligit, non solum perspicuitatem, qua Sol, astra, & orbæ cœlestes mundum inferiorem illuminant, & tenebras fugant, verum virtutem & potentiam qua operantur, & omnes actiones suas mirabiliter exercent: hanc virtutem vocare Philosophi influentiam.

Illæ verò formæ, & figuræ imaginariae non sunt, sed reales, & excellentes, siquidem orbium cœlestium & astrorum dispositionem demonstrant, in illa hora, & tempore, quo eas influentias ex se emittunt, quarum ope, varios operantur effectus, ob modum operandi diuersum, quem habent astra, & orbæ motibus suis, quorum vi & potestate, tam differentes formas & figuræ, reali, & non imaginaria dispositione efficiunt.

Præter præcipuum pestilentæ causam, & communissimam, quam aërem esse diximus, sunt etiam aliæ coadiuvante

coadiuvantes causæ, quæ pestilentiam suaptè natura fouent, & augent, & aërem, loca, tempestates ad eam præparant: Hæcum aliæ sunt internæ, externæ aliæ. Ex hominum naturis, excipiendæ pesti maximè omnium obnoxij sunt, quorum corpora sunt imbecilliora, impura, cacochyma, aut quæ ex intemperantia, vietus depravata ratione, labore, concubitu nimio, imbecillitatem virium contraxere tantam, ut pestilentii veneno relatari nequeant: Quare rectè dixit Arist. 7. prob. 1. eos præcærteris pesti labefactari, qui depravato constant corporis habitu.

Mollia, rariorâque corpora, celerius aliis naturis pesti corripiuntur: cùm vénenata, tum materia, tum qualitas, pluribus ac patentioribus viis, per arterias in præcipuum viscus, totumque habitum subeat, nec difficile penetreret. Calida, & humida corpora, cùm putredinis morbis sint obnoxia, sic & pesti. Demum ut ædes antiquæ quæ non firmæ sunt, impetu ventorum faciliter corrupti, quæ quæ firmis fundamentis nixæ: sic homines, quibus ex fato vita imbecilla, ac brevior futura est, celerius & grauius, pestifera cœli conditione tentantur.

In præparantium exteriarum causarum genere cœnsentur, locorum situs ad austrum, loca maritima, cœnosa, ventis salubribus carentia, conclusa, nec libertè perflata. Ex tempestatibus austrina omnium maximè pestilentia ansam præbet: Nam Austri flatus corpora labefactant, laxant, torpida reddunt, ex Hippocr. 3. Aph. 5. & 17. Celso lib. 2. cap. 4. Idem dicendum de Eutis, & Subsolanis, qui quamvis origine, naturâque ab exhalatione, omnes calidi, siccique sint, quia tamen humidæ regiones perflant, humorem acquirunt, quem vñâ cùm caliditate aëri inducunt: Quare si annus totus austrinus sit, calidus & humidus, pestilentiam maximè accersit. Ex anni temporibus autumnus: nam ex inæqualitate eius, corpora redduntur imbecilla, & pesti maximè obnoxia; contrà, æstate feruissima pestis seminarium absuntur, & rigente bruma putredo coërcetur.

Signa.

DIN pesti symptomata horrenda, & grauissima superueniunt, & quod peius est, omnia fallacia sunt, infida, & maxime incerta. Ea autem præcipue ex calore, pulsu, & vrina desumuntur, de quibus omnibus, etiæ fuscis, at ad Principum mentem sumus proloqui, lib. 1. Hist. Princip. Medic. in com. Hist. vlt. tamen sub epilogo hæc refriicare fas est. Calor sèpè ad tactum exterius, nec admodum intensus, nec perutens videtur, quamvis ægri interius magno flagore incendio, vt 6. epid. sec. 1. com. 29. literis prodidit Galenus. Pulsus adfunt omnino celeres, crebri, non præualidi, sed imbecilles magis. Aliis pulsus sunt moderatis similes, vt in hec tis pestilentibus contingit. Respiratio est frequens, graueolens. Vrina non semper eodem modo appetet, nam quibusdam est conturbata, aliis tenuior, plurimis colore, crassitudine, & sedimento, sanis similis.

Ægri sitiunt vehementer, cibam respuant, patiuntur bilis vomitum, præcordiorum distensiones, dolores, frigidos sudores, extremorum frigiditatem, stillam è naribus, æstum in thorace, linguam adustam, aridam. Ex humoribus vitium esse, & ex iisdem febrem excitari pestilentem, cognoscere ex obortis bubonibus, anthracibus, oris foetore, & efflorescentibus per vniuersum corpus puncticulis. Hic interius magis aëstu laborant, etiæ exterius calent minùs, percipiuntque Ægri sèpè se febre inæqualiter laborare. Sitiunt magis, & aridam linguam perpetuè habent. Iis adsunt deliria, comata, vigilia. Si solidæ cordis partes sunt accensa, febris est exigua, æqualis; quam nec ipse Æger percipit evidenter. Pulsus, & vrina moderatis similes, 3. de presag. ex

A puls. 3. Apparet mox anxietudines, angustiæ graues, mœores, cardialgia, tremores, oscitationes frequentes, sensuum interceptiones, somnus profundus, qui nocentissimus esse solet; nam venenosus succus ad interiores partes adactus, partes principes percellit; quare ab eo omni conamine arcendi.

Porrò iis materia turgens sapissimè est, quæ stare loco nescit, sed modò in hanc, modò in illam partem truditur à natura, eius malignitatem non ferente. Dia-triapestilens citissimè intermitit, uno nempe die, nam ab spiritibus putridis & corruptis, originem ducit, quæ omnia refert Paulus lib. 2. cap. 35.

Presagium.

PESTIS mortifera est, crudelissima, & nulla crudelior ipsa, propter auditorum sententias firmavit, lib. 4. Hist. Princip. Medic. in com. Hist. 46. Auicenna loco cit. diuinit signa per quatuor tempora anni, quæ pestem præsagiant manifestè. In Autumno, inquit, aduentantem pestem possimus præsagire, quando in fine aëstatis, & principio autumni apparent in aëre ingentes ignes, qui cœlum ipsum, mare, & terram comburete videntur. Apparent etiam luces, & splendores magni, qui noctem pellucidam reddant, & perspicuitate plenissimam, præcipue si cometa adsit, aut stellæ vagantes è cœlo decidere videantur.

Quare hoc loco, breuiter subdifficile dubium expendum: *Virum apparentes ignes, & stellæ vagantes in cœlo, pestem præsagiant?* Nam si hæc apparitiones oriuntur ab exhalationibus siccis, quæ in supra aëris regione, transmutantur in figuræ dictas, auctore Arist. 1. meteor. cap. 7. & 8. solum siccitatem præsagient, ob magnam exhalationum copiam, quæ sunt vapores calidi siccii, qui in has figuræ absuntur. Plures Auicennæ, & Astrologorum sententiam irritant. Alij vario modo eorum mentem interpretantur.

Solue tu hoc modo. In cometis, & aliis signis, quæ in cœlo apparent, & in terra, binæ causarum differentiae debent considerari: alia enim vocantur materiales, aliæ efficientes dicuntur. Illæ nihil aliud, præter siccitatem significant. Hæc, si ad Astrologorum opinionem rectè pensentur, ex certis influentis emanant, quas certis aspectibus, & cœlorum dispositiōnibus, planetæ & stellæ efficientes, & ideo Astrologi cometas, & alias apparitiones, planetarum partus vocare consueuerunt.

Hæc sententia non incongruè probari potest, ex ipsa opinione Astrologorum: hi enim cometam habitu colorem, & figuram similem naturæ planetæ, aut stellæ magnæ regnantis affuerant; de quorum cœtu primi extant Ptolomæus, & Haly Abenragel, qui recenti de argomento cometarum disceptarunt, & variis rationibus, & historiis muniti, euentus bellorum, stellitatis, morborum pestilentiarum, ad cometas subsequutos palam faciunt: & hæc est causa, quare ad variis cometas, & in diuersis locis apparentes, diuersi effectus sequuntur.

Quare sic apparitiones sunt signa eorum, quæ in posterum contingere debent, siquidem sunt planetarum partus. Accedit, quod iuvant influxus stellarum, ad disponendum aërem, & corpora, vt influxus ipsi promptius operari possunt, rectè ad patientium, inferioribus corporibus dispositis: & hæc est verior expositio Auicennæ. Hoc modo morborum Epidemicorum causa sunt terræ motus, siquidem eclipsis, & aliorum planetarum superiorum partus sunt, & effectus. Quapropter cometæ & alia apparentia in cœlo, tempore autumni, aut alio quovis tempore, pestem, & alias calamitates præsagiant, secundum locum cœli, quem occupaverint, aut colorem quo sunt insigniti, aut stellam à qua procedunt.

Hyeme si aëris sit nebulosus, & turbidus, & ad pluviam inclinet, & non pluat, remaneatque siccus, morbos pestilentes significat. Sed hoc signum valde suspicere à pluribus asservatur, idcirco dubitandum: *Virum hyems siccum, pestilentes morbos portendat?* Nam hæc constitutio siccum, non solum hyeme, sed in aliis temporibus cœnient, morbos pestiferos portendit, ut acciderunt aestate nebulosa, turbida, & pluviis carente, in qua contingere morbi immanes, lethales, pestilentes, ut refert Hippocrates *epid. sect. 1. text. 9.* ita cœnient quando annus fuerit austriacus, calidissimus, squallidus, impluvius, ipso contestante Hippocrate, *eadem loco.* In hunc sensum Aristoteles *16. prob. 52.* ventos austriacos, pluviis carentes, febres efficere asseuerat. Ergo, &c.

Secundò. Constitutio nebulosa, turbida, non solum quando fuerit siccum, impluviia, sed si sit nimbosa, morbos facit pestilentes, ut probat accidisse in quadam constitutione, Hippocrates *lib. 3. epid. sect. 3. text. 1.* dicens: *Autumnus erat turbidus, nebulosus, pluviatus, accessit hyems austriaca, & pluviata.* Quare constitutione austriaca, siue sit humida, siue siccum, morbos est, & malignos morbos praesagit. Ergo signum Aucennæ videtur suspectum, & maiori indigens explicatione.

Dic. Signum esse certum: nam constitutione austriaca, in quocunque tempore anni contingens, siccum, nebulosum, impluviatum, morbos malignos significat; ostendit enim concurrere aliquam influentiam superiorum, quæ pluviatum coerget, et si huius signa apparet manifesta. At hoc si hyeme contingat, certius pestiferos morbos præliget, quoniam fortiorum influentiam praestendit, tempore quo pluviæ decidunt natura suæ.

Hoc modo possumus ad secundam dubitationem respondere, dicendo constitutionem austriacam, cum signis pluviatum, siccum esse magis morbos humida, & pluviata. Hocque secundum qualitates manifestas esse verum non intelligas, sed occultas, & sunt influentiae, quæ pluviatum retinent, alioqui certum est, constitutionem humidam & pluviatum, esse siccum magis morbos.

Ver, inquit Aucenna, austriacum, frigidum, & impluviatum, præterim si subsequatur astatis principium simile, modò lucidum, modò turbidum, diurno tempore calidum, noctu frigidum, morbos pestiferos praesagit. Hoc signum probari potest, ex doctrina Hippocratis *epid. sect. 1. text. 6.* nam hæc dicitur, noctisque varierates, in luce, tenebris, frigore, calore, diuersimodè aërem alterant, corporaque ad morbos venenosos disponunt, maximè si aliqua maligna qualitas concurrat simul, & aëri communicetur. Hæc omnia si aestate accident inconstante, varia, austriaca, patum calida, noctibus inquietis prædicta, diebus turbidis, tunc morbos similes expectare oportet.

Quod si animalium venenosorum generetur eo tempore multudo, ut anguum, ranarum, lacertorum, murium, & aliorum quæ ex putredine oriuntur, tunc certò pestem possumus praesagire: Hæc enim influxum venenosum ostendum, qui sicut fœdita animalia producit, ita venenatas, & pestiferas progignit, maximè si vagentur morbi contagiosi, ut variolæ, morbilli, puncticulae. Ita Aristoteles *1. prob. 22.* multiplicationem ranarum paruarum, esse signum pestis asseuerat. Si moriantur aues, causa pestis oritur à radice superna. Si animalia terrestria subito occumbant, in inferna regione sitam esse causam pestis, indicium est.

Præservatio.

Inquires primò: *Virum præservatio à Pestis sit possibilis?* Responde hoc modo. Si quispiam contempla-

tur vehementiam, & efficaciam huius mali, varium item, & incognitum modum, quo corpora humana adoritur; nonne præseruationem impossibilem arbitrabitur? Deinde. Quis poterit esse impedimento, quominus stellæ, aut planetæ certis aspectibus, & locis, ex se qualitates pestilentiales iacentur? Et quis obuiare poterit, ut coniunctiones & influentiae, quæ aërem sanum & purum, reddunt venenosum, non influant? Et quod medicamentum, tam alexipharmacum inueniri potest, quod influentiae subtilissimæ, quæ viscera penetrat tam efficaciter, aduersetur. Dic. Quod licet nullum medicamentum possit assignari, quod concursus astrorum impedire possit, tamen hoc potest esse, ut illorum influentia non corruptant, nec interficiant: medicamenti enim theriacalis vi, & efficacia, ita corpus muniti, ac roborari potest, ut influentia malignis, & aliis agentibus putredinosis reluetur, siquidem præsidia alexiteria sunt influentia illis venenosis efficaciora; nam, ut perdoctè dictauit Ptolomæus: *Vir sapiens dominabitur astris.*

Super omnia placandus assiduis precibus Dominus, peccatis & vitiis repulsi. Aëris in primis ignibus odore fundamentalibus rectificandus, protus fecisse Hippocratem legimus, ita monente Galeno *lib. de theriac. ad Pison.* c. 16, cuius historiam lege *4. lib. Hist. Princ. Med. Hist.* 49. Duo enim commendat Hippocrates *lib. 1. de nat. human.* text. 9. ad præseruationem pestis: primum, ut cor pauca indigeat respiratione; secundum, ut aëris sit familiarissimus, & putus, & nutriendis spiritibus aptissimus, qui qua arte sit patandus, eo loco notauimus. Ad præseruandum, summè laudatur Arsenicum, aut agentum viuum, sinstro lateri appensum: Sed siculum, & noctum est auxilium, de quo lege *lib. 2. com. Hist.* 89. Quo loco venena supra cor gestare, inutile esse determinauimus. Sepelienda corpora peste demortua, quia contagiosa sunt, & aërem inquinant, ut *lib. 2. com. Hist. cit. perleges.*

Partes principes medicamentis roborandæ, ut hoo modo, imminenter veneno possint reliquatæ; hæc dicuntur Belzaartica, theriacalia, alexiteria, alexipharmacæ, Antidota. De horum cœtu sunt theriaca, lapis Belzaarticus, cortex radicis chamæleontis albi, Tormentilla, semen aceris, Vnicornu, Terra Lemnia, semen citri, & limonis, Coccus Maldiviensis, lignum Aquilinum, lignum Colubrinum, Mithridatum, & alia plura tam simplicia, quam composita, quæ *citatis locis* retulimus.

Citria mela saccharo condita, utrissima sunt, & veneno resistunt. Succus eorum saccharo inspissatus, pesti, & venenosis morbis mirabiliter resistit, sicut & limonis, ac arantiorum acidorum, radix scorzonerae saccharo incrustata, & eius syrups, mirandum in modum roborant cor, & veneno resistunt. Conserua Violarum, Buglossæ, Borraginis, Flor. Stœchados, Conserua acetosæ, rosæ, cerasorum acidorum, Myrobalanor, malor. Persic.

De Alliis maior est controversia inter Auctores: *Virum ad pestis præseruationem, in cibis sint admittenda?* Galenus ea videtur reprobare, *lib. 1. de diff. feb. cap. 4.* dum pro præseruatione pestis, à pravis edulis esse fugendum docet, & inter hæc, allia connumerat, & cœpas. Dioscorides *lib. 2. cap. 14. de allis.* ea siticulosa esse asseuerat, quare reproba erunt, & nullius vñs, siquidem sitim, & calorem internum inducunt, ad frequentemque anhelationem promptissime cogunt.

Solue dupliciter. Allium vi pollet contra venenum, & est Alexipharmacum præstantissimum, cuius odorem venenosa animalia auersantur, ita ut si eius nidorem vel leuissimè persentiantur, illiè occumbant. Plinius enim *lib. 2. nat. hist. cap. 4.* tigres, & leones, interficere omnes, exceptis iis qui allio vñcti sunt, asseuerat. Quare allium crudum facit sitim, & est mali succi; coctum verò, &

assum, cùm actimoniam deponat, eis non ita nutrit, corpus non replet malis humoribus, nec est siticulosum. Solue secundò. Allium, ut nutrientum, in peste reprobandum, ut medicamentum, summoperè iuuat, licet enim aliqua ex eius esu corpori malitia accedat: tamen maior est utilitas, quæ ex eius vi consequi solet alexipharmacæ. In hanc sensum intelligendus Galenus *12. meth. cap. 8.* quando allium theriacam vocat rusticorum, cuius esu sanatum fuisse rusticum, colico dolore laborantem, celebri quadam Historia enarrat Galenus *lib. 1. meth. cap. cit.*

Virum ad præseruationem pestis, necessaria sit sanguinis missio? magnum inter Medicos haec tenus fuit certamen.

Sunt qui negant: nam secca vena, spiritus exhaustus, debilitato & flacciditate corpore, videtur quod immensus, iam amque veluti ceruicibus impendens pestilentia, minimè arceri possit; inò vñs sunt multi, vitium in primis, deinde etiam consentientium reliquorum facultatum langore interisse; experimento enim competitum est, in præcauenda peste, corporis vitium integratam esse necessarium. Quare auersanda vena seccio est, nisi viribus maior adsit plenitudo, aut certè venarum distensio. Quare si phlebotomiam exerceas, debili corpore existente, venenum faciliter in eot & venas penetrat, atque ita vites vacuacione immunitæ, insilienti pernicie, vix vñquam, nec nisi ægre obstable re possunt; inò humores naturales, secca vena exagitat, promptius labem contrahunt. Si tamen in venis adgit vitiosorum humorum redundantium signa, viresque sint vegetæ, tunc parcè phlebotomandum, aut scarificandum, aut admotis hirudinibus sanguis detundus, ut natura deconerata, imminenter veneno relutteret, subtrahaturque fomes in corpore latens, cui venenosæ qualitas promptissime adhæret.

Huic proxima est de peccantiū humorū purgatione controversia: *Virum decernenda sit, an omittenda?* Ac profectò, qui sano sunt corpore, difficile ferunt medicationes, *2. Aph. 3. 6. & 37.* idque non sine corporis detrimento, viriūque iactura; nihilominus tamen, si qua in venis impuritas, & cacochymia subest, purgans medicamentum adeò nihil obesse putandum, ut magnum adiumentum sit allaturum. Quare corpus, & humores ad faustum purgationem præparentur prius, ut *1. Aph. 22. & lib. 2. text. 9.* admonuit Senex. Benignum exhibendum pharmacum, cui antidotum nonnam permiscendum, nam illius vñtes infingit & obterit; motuūque contrarietate, humanam naturam granius offendit, atque percellit.

Cæterum, sicut in pestilentia scabies è toto corpore erumpat, ex fonticulis, aut vñcibus diuturnis, aut fistulis, hemorrhoidibvs fordes emanent, horum omnium tunc temporis sanatio, minimè cura esse debet, vt nec corporis aliorum affectuum, per quos viscerum impuritas, interioraque omnia expurgari consueverunt; tunc enim tantum abest vt noceant, vt post vñiuersalem corporis vacuationem, artibus à plerique multis hoc casu admoueri solita cauteria, tum quæ acto, tum quæ vel sola potestate vrendi vitæ habent, non paucis bene cessisse, experientia ipsa abundè testatur.

Curatio.

AB aëte capiamus exordium. Hic sit clarus, lucidus, odoros; sin minus arte paretur, aestate quidem inspersis per domum herbis redolentibus frigidis, hyeme, calidis. Cibus facile, valenter, proboque nutrit, parcius, siquæ sèpissim assumedus, vt vires tam inanimi vitio resistere queant. Quare ad pleniorum potius, quam tenuiorum victum sunt cogendi, qui enim viriliter comedunt, à morbo liberantur. *1. 4. tract. & cap. 4.* Potus, si febris nulla, tumoresque nulli fuerint, sit vi-

num album, aut tubellum, tenue, putum, odoratum, ac pro citoisque consuetudine vel meracum, vel dilutum, magis minuscule. Somnus modicus utilis est, nō natura pestilens virus foras pellere, & excludere nitatur, excitato carbunculo, bubone, aut sudoribus: siquidem per somnum caninato calore, vñs spiritus intrò recessant, ibique conduntur, humores verò à superficie, atque extima cute velut in centrum retrahuntur, quare timor est, ne contagionis seminaria intrò condantur. Excreta leni enemate, aut balano educenda. Animi perturbationes caudæ.

De sanguinis missione digladiantur Medici, num in curatione pestis sit utilis, & ex quo loco sit administra?

Hanc item leges iudicata, *lib. 4. Hist. Princ. Medic. in com. Hist.* 47. Sicut & controversiam de purgatione, num in peste necessaria sit, *codem lib. com. Hist.* 48. Quare ab horum auxiliorum explicazione, nunc supersedere satius duxi, sicut à bubonis, carbunculæ curatione, quæ perito potius Chirurgo conuenit, quād Medico, & nos *lib. 1. praxis admiranda, Obs. 122,* & 123 plura prælibauimus.

Nunc ad sudorem prouocationem accedamus: His sunt promovendi iis; quorum vis est venenatam petrinicem ex alto ad cutem transferre: Nam Celsus *lib. 3. cap. 7.* rectissime dixit, *ingenitum sudorem effusum, ferè pestis auxilium esse presentissimum.* In quem vñsum aqua hæc sudatoria est efficacissima.

Z. Pimpinel. tornæ illæ dictamni albi, serpentine, genitane, Zedoaria galanga, an. 3 v. piper. longi, caryophyllor. macis, an. 3 j. theriaca, zij. camphora. Ð j. cornu cervi. 3 B. Omnia ex vini generosi, & aq. scabiosæ æquis partibus macerata in duplice vase distillentur. Hæc aqua exhibita quantitatem vñciatum trium, tempore frigido summe præstat. Quod si æstas sit, possunt addi levina melon. cucurbit. folia bortag. bugloss. Cardui Benedict. & vñciis tribus possunt admisceri oxysacchari vñcie binæ, adiecto sacchari momento.

Cor roboretur epithematis, ut veneno reluctari possit:

Z. Cortic mali medie. citri, santalor. rubror. santalor. albor. coral. rubri, albi, camphor. offis de corde cervi, scobis eburnea, Zedoaria, croci. an. 3 B. aq. rosi. viola. flor. bugloss. Ð aceris. an. 3 iiiij. Arida in puluerem conitura cuna liquidis misceantur.

Aliud.

Z. Eleæt è gemmis, confect. alkermes, confect. hyacinth. theriac. an. 3 j. satali rubri, coticis citri, xyloaloës, macis, an. 3 B. camphor. croci, moschi, an. 3 iiiij. vini generosi. 3. 3. ij. ag. melis. 3 ij. aq. rosi. 3 iiiij. ag. cinnamom. 3 j. jaceti rosi. 3 ij. Misce.

Aliud refrigerans.

Z. Ag. solan. lactuc. portulac. oxalid. nymphæ, bugloss. melissophylli, an. 3 j. aceti rosi. 3 iiij. santalor. omniu. spodij. rosar. grani tintor. juncei odorati, an. 3 j. camphor. Ð j. Sicca cum aquis misceantur.

Hoc vnguentum etiam summè præstat cordi admotum.

Z. S. mali. citri, offis de corde cervi, ramæ cornu M - noceroris, sucini albi, santalor. rubri, rosar. an. 3 B. olei. & viola. an. 3 j. axangie naphe. 3 ij. B. confect. alkermes, 3 j. aceti paulum. Misce, & fiat vnguentum.

Robotat cerebrum, & cor, odorati malum citrium.

Arantium, Rosas, Santala, aut Globum hunc:

*Z. Omnia santalor. rosar. viola. nymphæ, amaraci. an. 3 j. coriandri, 3 j. camphor. Ð j. cum tragacantho, ag. Acetos. Ros. diluto excipiatur. Si verò tempus sit frigidum, adde styrax, Belzoïnum, ladanum, & similia. Viscera, & cor præse, tim antidotis roboretur, quorum copiam tam simplicium, quam complicitum. *1. loc.* retulimus. Symptomatis verò quæ superuenient solent, obuiandum est auxiliis, quæ *lib. 1. pr. 4. tract. & cap. 4.* peculia proporciantur, quot vñc. sunt, infra pedleges.*

OBSER.

O B S E R V A T I O.

Electuarium ad pestem domandam efficacissimum.

Conservaria borrag. bugloss. fol. nymphae, acetos. an. 3. ij. conserva flor. anthos; 3. B. thuriac. 3. j. succi seordis, quinquefolij, acetos. an. 3. j. succi limon. 3. B. succi citri, 3. j. cinnamon. 3. B. dictamni Cretensi. 3. B. bals armeni, 3. j. cornu cervi, ramenti coeci Maldiniensis, scobis ebore, an. 3. j. lapid. belz. aartici. 3. xx. electuar de gemmis, effect alkermes, M. libidarij, an. 3. ij. cortic. citri, orallirubri, an. 3. j. radie. angelica, radicis Zedoaria, an. 3. B. Cum accido citri, sacchato p̄parato, & mina mytobolanor. saccharo conditatum, excipiunt omnia, adiecta vicia vini odoriferi, g. x. Moschi, & ambari 3. v. & fiat consuetua. Ex quibus pulueres, stillatias aquas, tabellas, sytopos potest prudens Medicus, pro occasione, & temporis varietate p̄parare.

De febre pestilenti.

Pestis non idem est quod febris pestilens, nam pestis prout genus potest reperiri sine febre, contrā verò febris pestilens; prout est species, non potest dari sine peste, vt 3. epid. sect. 3. com. 25. 55. & 57. notauit Gal. Nam verum est, quod in corpore alicuius particularis potest generari humor, qui communicatus fomite, sua venenofitate aërem extrinsecum inficiat, & febrem pestilentem constitut, quam describit Gal. in qua sine febre apparuerunt vomitus, diarrhoeæ; & in alia, de qua fuit loquutus 3. epid. sect. 3. com. 25. in qua ob decubitum humoris ad brachia & crura, gangrenæ & sphaceli, vberitatem emanarunt: & sic optimè definitur hæc febris pestilens, quod sit calor extraneus, malignus, contagiosus, qui ex his quos corripit, maiorē partem interficit. Huius febris triplex assignatur differentia, pro diversitate substantiarum, quam prædictus ealor adorit: nam si afficiantur spiritus, diaria pestilens consurgit, quam posse dari, diximus lib. 1. Hist. Princ. Medic. in com. Hist. cit. si partes solidæ: hec tica generatur putrida, ac pestilens; si in humoribus humoralis pestilens insurgit, & hæc frequentius infestare solet.

Causæ huius febris, aliae sunt procatasticæ, aliae antecedentes, coniunctæ aliae. De procatasticis satis cap. superiore dictum est. In diaria, causa antecedens est vapor spiritibus permixtus, ita vt ex vitroque causa immedia ta huius febris emanet. In humorali sunt humores, qui hanc qualitatem venenatam in se admittunt, ex quibus eleuantur vapores, qui febrem producere nati sunt.

Signa, ex diversitate substantiarum: quam calor pestilens apprehendit, venanda: var. aque nomenantur à Gal. lib. de cib. boni & mali succi. cap. 1. lib. 3. de præsag. ex pulsib. cap. 3. & 4. lib. de inqual. in ep. cap. 48. & 4. Aph. 48. & 3. epid. sect. 3. com. 57. & 6. epid. sect. 1. com. 29. & lib. 9. simpl. c. de terra Samia, & lib. de aria bile, cap. 9.

Ea autem desumenda eriam sunt, ex qualitate mutata, actione lœsa, excretis & retentis. Ex qualitate mutata: febrilis calor remissus apparet, cum aliquali actinomia coniunctus, & hoc accidere certum est, quoniam spiritus vitales ad partes internas recessantur, in quibus intensissimus calor est accensus. Color faciei, præfertim in labiis, mutatur eximiè, & ad cæruleum, & plumbeum vergit, sicut totius corporis ad rubrum declinat, hæcque de causa puncticulae, apparent, papulae, variae cutis efflorescentiae, motbilli, variolæ, abscessus retro aures, sub axillis, & in inguine.

Ex actione lœsa, signa depromenda. Adebat anxieta do, cum corporis iactatione confundita, agiti inordinato motu, huc & illuc mouentur, ita vt neque linteamina possint supra se ferre, ingenti siti, vomitu, fastidio, vigilia, delirio, difficultate respirationis & eius factore cru-

ciati. In facultate vitali læsio notabilis animaduertitur, & hac ratione pulsus est debilis, patuu, inæqualis, aliquando ad frequentiam, & celeritatem declinans, quoniam hæc febris, versus has differentias pulsum non immutat, sed cum reinisso calore spiritus resoluit, & temperamentum cordis euertit, & ideo exsolutionis, animi deliquium, syncope, extremonum frigiditas, treberrimæ ægros infestare solent.

BSigna ab excretis, & retentis, læsionem facultatis etiam demonstrant: quare insolescunt alii flusus, etiam vomitu æruginoso, & atrabilario coniuncti, quæ omnia magnam & malignam succorum adiunctionem significant, vt perbellè 3. epid. sect. 3. com. 57. & 4. Aphor. 21. notauit Galenus. Vrina est crassæ, perturbata, & aliquando tenuis, aquosa, cum intensissimo foetore, persæpè ad viriditatem, & nigredinem declinans: quod non multum à naturali statu mutetur, id in febre hec tica pestilenti contingit; hæc enim omnia signa, humorali solùm sunt peculiaria.

Præsagium ex ipsa febris acutie desumes: fætide enim omnes quos corripit, interficit, & est extremè peracutus morbus, valde pernicioſus, ita vt præsente virium debilitate, spatio decem horarum, & pro maiori, vel minori debilitatis gradu, usque ad septimum, interficiat. Certissima mortis signa sunt, timor, tristitia, cibi fastidium pertinax, faciei color liuidus, aut nigricans, extrematum partium frigiditas, viscerum cauma intensissimum, vomitus portaceus, æruginosus, niger. Deiectiones foetidæ, variægatæ. Vrina tenuis, aquoia, sine contento villo, foetida, liuida, atra, aut crassæ. Sudores frigidi, sanguinis stillicidium undeque fluens, somnolentia, balbuties, cordis palpitatione, omnium rerum obliuio, pustulatum, & tumorum delitescentia, convulsio, lipothymia, syncope. Salutem portendit exanthematum, maculatum, bubonum, carbuncularum exitus tempestivus, quoniam partium principaliū, à quibus emanant, rebat & firmitudinem ostendunt. Sunt etiam signa salutaria, quæ illis funestis, & lethalibus sunt omnino contraria, & aduersa.

Præcautio huius febris, similis est illi, quæ pesti vitilis est. Curatio perficietur hoc modo. Non sunt audiendi, qui naturam huius febris, in maligna qualitate esse D constituendam pertinaciter contendunt, solis Alexipharmacis esse tractandam sibi persuasi: nam causa à putredine, & cacochymia maligna ortum dicens, afferenda est, si virium robur adit, phlebotomia, & purgatione; circa quorum auxiliorum opem, hæc putrida febris eradiciari nequit, ex hac enim vacuatione, magna utilitas consurgit, quoniam ablato subiecto extinguitur accidentis. Quare pro virium tenore, præmisso clystere ex interna vena, venæ sectio celebretur, purgationis gratia medicamentum clemens offeratur. Concedantur deinde, quæ cor roborent, & qualitatis pestilentiis effraenes vites coercent, quorum copiam superiori capitulo proposuimus.

De febre maligna puncticulare.

Evid sit febris maligna, eius natura, multiplex significatum, & quibus signis hæc insidiosa, dolorosa febris sit agnoscendâ, dixi lib. 1. Hist. Princ. Medic. in com. Hist. 82. Febrem puncticularem, à præcis fuisse cognitam, docui ex illorum mente, lib. 2. com. Hist. 3. Nunc aduerto, febrem hanc puncticularem, in qua maculae purpureæ, morsibus pulicis similes apparent, esse putridam, prout ex pulsu, ex modo caloris, & vrina colligere est, à quibus Galenus putredinis signa videntur, lib. 9. meth. cap. 3. & 1. feb. 7.

Verum

AVerum licet sit de putridarum genere, nulli illarum est adstricta, sed per omnia vagatur, & est continua. In hac febre etiæ continua sit, accidenti rigores, quia licet sit intermittens, iuxta Hipp. 4. Aph. 63, tamen ij sacerdissimum ægrotantes preuenti, suborti à vaporibus malignis, elevatis ex materia maligna, intra venas impacta, qui partibus sentientibus communicati, rigores excitant, in quibus saepè febris ad tantam peruenit remissionem, vt intermit tens videatur, & Medicos saepè deludat, qui rigoris specie decepti, cam intermittentem, & salutarem esse sibi persuadent.

Quod autem hæc febris per omnia putridarum genera vagetur, experimento competitum est, quoniam aliquando repetit per circuitum quotidiane, tertiane, quartanæ. Neque ex hoc dicas, intermittentem non posse esse malignam: hoc enim esse falsum, determinauit lib. 1. in com. Hist. cit. Hac ratione hæc febris est popularis, contagiosa, nam præsente in corpore morbo apparatus excitata, siue sit biliosa, pituitosa, aut melancholica, in eadem regione habitantes similiter ea corripiuntur. Et licet huius contagiū ad distans non sit, neque per fomitem, vt accedit in peste vera, est tamen contagium, quod ad contagiū potius referri debet.

Nunc in dubium vertendum: *Virum febris maligna à pestilenti, à simplici putrida distinguuntur*. Pestis est genus supremum respectu pestis, & morbi maligni, & hoc modo illius collatione, omnes morbi contagiosi, sunt maligni: & hæc reperitur differentia, inter pestem, & febrem malignam, quod illa indiscriminat maiorem partem mortalium corripit, & interficit; hæc vero solū, secundum corporis apparatus determinatum premit atque fatigat, cuius natura inconstans, fallax, & dubia existit: quare difficultia, & suspecta sunt illius indicia, nam cum signis saluberrimis, & sano corpori similibus, simul alia lethalia habet. Insuper hæc febris, non semper à causa communī ortum dicit, & pestilenti, sed ex morbo apparatus plerumque emanat, etiæ aliquando cum ea pectinare repertiatur aëris inquinatum, quod simul cum morbo corporis dispositione, sit etiam febris principium.

Hac ratione hæc febris inter putridam, & pestilentem media est, à quibus propriis signis distinguitur. Differt à pestilenti, quia hæc ab aëris infectione, tanquam à causa communi oritur semper, & apparatus morbosum prævium non requirit, sed omnes corripit quantumvis sanos, secundum analogiam, & aptitudinem, quam ex natura sua sortitur; febris vero maligna, contrario modo originem dicit. Deinde differt à peste, quia hæc circa prohibitam difflationem inuadit & corripit, deuastando, & septicorum medicamentorum instar, partium nativam temperiem corruptendo; maligna vero, semper cum putredine, & prohibita transpiratione corripit & inficit, licet aliquale semper contagium sit necessarium, in quo à febribus simpliciter putridis differt. Ultimè distinguitur à pestilenti, nam hæc ex cordis substantiæ, spirituum, aut humorum inquinamento emanat, vt ex anhelitus graueolentia satis constare arbitror; in maligna vehemens solū infectio, humorum, intra vasa inualescit.

A putrida simplici, excellentia, & intensione putredinis differt: in ea enim maligna, deterria, & variis signis inueniuntur, quæ deteriorem & periculosiorē eius conditionem constituunt, & quod peius est, signa coctionis in vrina adsunt, quibus præsentibus sacerdissime ægri vel inopinatæ mukoties occumbunt; quæ signorum fallacia, dolus, & incertitudo, in putrida raro repertiuntur. Ab illa etiam distinguitur, quoniam in putrida proportionati circuitus adsunt; in maligna, varijs, diversi, & inæquali: nam ea totam cum inficiat massam sanguineam, improportionales accessiones excitat, ob varietatem humorum, qui in ipsa massa comprescentur.

Tom. II.

Causæ huius febris, aliae internæ sunt, externæ aliæ. Hæc sunt aëris inquinatus, seu putrefactus, qui vel secundum primas qualitates solū, vel secundum has, & secundas, ex modo substantiæ alteratur. Illam modum propositum Hippocrates, 3. Aph. 8. & 9. & 1. epid. sect. 1. temp. pest. 7. dicens: *In Thaso ante Arcturum, & sub Arcturo, multa & magna, spirante Aquiloni pluvia. Mutatione enim temporis, humorum tempesies permutatur, & aliquando à naturali statu exorbitat, & morbi pestiferi generantur, ob quam causam in hyeme, & post hyemem, hæc febris exacerbatur & inualescit.*

Alteratur etiæ aëris, secundum omnes qualitates suas, siue ab astris, siue à quacunque causa communi: & hoc dupliciter contingere certum est, quia si vehementi, & sordida alteratione hoc accidit, pestem, & mortbos pestilentes mouet; si vero non sit alteratio intensa, sed circa morbosum corporis apparatus excitata, febris propullat maligna, veneficiis suis symptomatis stipata. Hanc generant virus stagnantium, & immotarum aquarum, cibi praui succi, ex quorum frequentia in corporibus acquiritur dispositio ad putredinem malignam generandam, quam aptissima: idem efficit in tempesies crassorum ciborum assumptorum vius, vita otiosa, venus assida, ex quibus obstructions, & cruditates emanant, virésque premuntur, ac labefiantur, quæ in posterum neque corrigit humores, neque resistere morbificis caulis possunt, & hac ratione corpora ex quavis leui causa in hanc febrem persæpedebuntur.

Causæ internæ, aut sunt antecedentes, aut coniunctæ: Illæ, sunt morbos corporis apparatus, plethora, dispositio, aut cacochymia, ratione cuius non recte gubernantur humores, sed maligna qualitate infecti putrescent, præseriique sanguis, qui cum calidus & humidus sit, ebullitione spinosus effervescit citio, & concepta putredine formam propria amittit, & detrusus in cuicunque, puncticulas giguit, quandoquidem sanguis habet majorem similitudinem ad excitandam hanc febrem, quam humores ceteri: quare ex illo putredente, synochus cum putredine maligna consurgit, variis, inæquali pernicioſis symptomatis comitata.

Signis hanc febrem dignoscendam esse, illius acutes, fallacia, malignitas, ex qua evidens viæ periculum imminent, manifestè demonstrant. Sumuntur ergo primò ex qualitate mutata, actione lœsa, excretis & retentis. Ex qualitate mutata, calor est ita mitis, & remissus in principio, vt eum paululum recedere à naturali arbitrentur Medici, aut saltē non febribus interficit, & corripit, deuastando, & septicorum medicamentorum instar, partium nativam temperiem corruptendo; maligna vero, semper cum putredine, & prohibita transpiratione corripit & inficit, licet aliquale semper contagium sit necessarium, in quo à febribus simpliciter putridis differt. Ultimè distinguitur à pestilenti, nam hæc ex cordis substantiæ, spirituum, aut humorum inquinamento emanat, vt ex anhelitus graueolentia satis constare arbitror; in maligna vehemens solū infectio, humorum, intra vasa inualescit.

Ex actione lœsa, varia sumuntur signa, pro diversitate facultate, à qua actio emanat. Apparet pulsus parvus, languidus, & omnino inæqualis, patitur enim facultas vitalis, & spiritus vitales à maligna humorum putredine resoluuntur. Est autem aliquando ita inæqualis, & citra omnem ordinis perturbationem, vt salutem similiis naturali exempli prouisa: sed hæc fallacia facile detegetur.

FFF 2 detegetur

detegetur, si cætera venenata signa contempleruntur, quæ animantis ruinam promptè præsagiantur.

Ex noxa actionum animalium, varia defumuntur indicia: quare læditur facultas appetitiva, seu tactiva ventriculi, & concitat sitis adeò clamosa & dira, ut caloris febrilis modum & intensionem exuperet, & quod magis est, apparente lingua scabra, aspera, & siccata, ægri non sitiunt vehementer, quoniam humores interdum sunt frigidi, crassi, & longè à ventriculo protrahunt, ita ut putredo soli cordi propinquior sit. Quod si ex hac causa non euenniat, vel delirium significat, 2. Aph. 6. vel extinctionem facultatis portendit: Quare in Coacis prænitionib. Sitis præter rationem soluta, malum.

Ingens cibi fastidium ab hac febre est inseparabile, & eò magis, quod venenosæ humores amplius fuerint in ventriculo infixi: nam ex calore, & maligna qualitate, ita facultas prostratur, vt si ægri ad comedendum cogantur, protinus cibum assumentum vomitione reüssiant. Deinde ægri sunt inquieti, anxi, & querilibet decubitus ferunt per molestè. Adest molestus capitis dolor, præsertim in sincipite, à vaporibus malignis eleuatis, qui cum prærauæ qualitate infecti sunt, caput diuerterunt fatigant. Vigilant, & si dormire incipiunt, à spectris inquietantur, & turbulèis insomniis conficitur. Adest delitium, cum omnium potentiarum electricum noxa coniunctum. Somno profundo tentantur, quando cum biliosis humoribus, crassorum etiam, & frigidorum succorum adest copia multa.

Ex noxa facultatis naturalis, etiam sua deponuntur signa. Vrina etiæ aliquando tenuis appareat, & decolor, ferè crassa est, perturbata, ac rubra, quam sedimentum diuulsum, crassum, & inæquale comitantur, quæ ex ingenti putredine, agitatione, & ebullitione magna humorum, ortum dicit. Quomodo autem in hac febre, possit apparere vrina similis sanæ, si tota massa sanguinea est putrilagine maligna infecta, lege lib. 1. in com. Hif. cit. Excrements foecida sunt, & graueolenta, quæ internam putredinem in visceribus vigere demonstrant.

De præsagio quid? Puncticulae, huius febris sunt velut pathognomonicum signum. Sed percontaberis: Virum in puncticulis ad præfigum plures conditiones sine assignanda? Responde affirmatiuè: Nam primò animaduertendum est tempus, in quo apparent: quoniam si in principio, aut in augmento reprobæ sunt; aliarum excretionum instar, quæ si exant in initio, ad bonum iudicare est impossibile, naturam enim lacestam à deleteria qualitate ostendunt, quæ irritata humorum ante tempus necessarium exire permitit, 4. Aph. 22. Si vero critici, præcedentibus signis coctionis erumpant, perfectam iudicationem significant.

Secundò. Colorem earum attendere oportet, ex quo humor exuperans dignosci debet. Rubræ mitiores sunt, & sanguinem citra intensam putredinem præosten-

A dunt. Liuidæ, aut nigrae reprobantur, magnam enim humoris arguent adiunctionem. Tertiò. Contemplanda est etiam paucitas, aut multitudo illarum: hæc enim in decretorio die eueniens, cum signis coctionis, optima est, paucitas est deterima; minuta enim vacuatio deterima, ob multas causas latas à Galeno 2. prorrhet, 47. Non nego quod maculae in magna copia erumpentes, cum intensa febre, sint perniciose; sicut paucitas, cum remissa, non ita perniciosa. Quare cætera signa ex conferentia sunt consideranda. Quartò. Harum macularum perseverantia in cute, est attendenda: Nam si occultentur, & retrocedant, periculum minantur: humor enim malignus, in altas sedes restagnat, dira damna effecturus. Accidit retrocessus vel à frigore ambientis, quia ægri non sunt rectè cooperi, vel quia partes inanitæ à nimia adiunctione, & malignitate febris, ex ambitu corporis attrahunt promptissime, ex Hipp. 6. Aph. 25.

De Curatione. Circa præsidia magna, hactenus Medici in variis dispersi sunt classes: nam circa administrationem sex rerum non naturalium, præcepta obseruant, quæ in superiorib. capit. sunt proposita. In sanguinis missione, apparentibus puncticulis celebranda, tota apud eos lis fuit, & controversia. Alij retrocessum per timecentes, ex cute solum vacuabant, impositis humidis cucurbitis, ad quam natura excrements detrusi: oblatis Alexipharmacis, quæ venenosam hujuscem malo naturam retunderent præpotenter. Verùm irridenda

C est opinio hæc: nam si adhinc vites, & plenitudo ingens, tantum abest ut retrocedat humor, quin potius levata natura ab onere quo premisit, facilius & promptius humorem peccantem ad exterinas partes detruat. Hac ratione Auicen. 1. 4. tratt. 4. cap. 12. de Venerolis, præsente plenitudine, apparentibus illis, sanguinem mittere non recusat. Cucubitala scarificata, dorso, ac femoribus impeditæ, optimæ, sicut & hitudines mariscis affixa. Plenitudo deposita, purgatio celebranda, prout lib. 4. in com. Hif. cit. actiter faciendum esse determinauimus: quæ si non sufficiat, ad Apozemata deueniendum, cum quibus Alexipharmacæ sint permixta. Sudor excitandus. Epithemata cordi admouenda. Perres principes roborandæ, de quibus omnibus satis suprà.

Supersunt varia, eaque maligna symptomata corrigenda, quibus citissime opitulandum, ut sitis intensa, cibi fastidium, vomitus, nausea, singultus, alii fluxus, dolor capitis, vigilia immoda, somnus profundus, delitium, animi deliquium, syncope, sorditas, cordis tremor, parotides, & alia quorum exacta curatio, cum in sequenti libro sit descripta, eam iterum repetere, Medico ingenuo foret indecorum. Hic enim liber iustum iam nactus finem, sicut & quartus Hif. Princip. Medic. Lectorem docent apprimè, quomodo in curandis febribus, generatim, & speciatim, tutò incedere, & ægros à tantis malis liberare possit.

FINIS LIBRI QUARTI.

ZACVTI

ZACVTI LVSITANI PRAXIS HISTORIARVM,

LIBER VLTIMVS.

DE SYMPTOMATVM FEBRIVM curatione agens.

PRINCIPIVM.

Ostqvam superioribus Libris, mala quæ non vni solum partiverùm plerisque infesta sunt, descripsimus, quo in sensu febres, morbi pestilentes, pestis ipsa, contagiosi, & venenati morbi esse censentur, tempus est ut ad symptomata earum persananda accedamus, quæ quām sœua sint, ac perniciose, ipsa febrium natura manifestè ostendit. Febres enim præcedunt pathemata dira, quæ corpus grauatum, & veluti sarcina oppressum præsignificant. Alia cum febre ipsa pro pullulant, & inualescent, quando ferocius morbi furoi se se foras expromit. Plura in medio febrium insultu insolescunt. At cum hic morbus vniuersum corpus depopuletur, natuque caloris harmoniam labefactans, officinas coctionis debilitet, atque virium jacturam, absumento suo extraneo calore primigenium humidum, machinetur, nihil mirum, si finita febre ægri palleant, artibus contremiscant, manibus vacillent, vigilant, aspidis cruditatibus premantur, ardorem in visceribus patiantur, & alia experiantur damna, quæ ex minutiōne caloris innati ab extraneo depopulati subsequi solent, & pluribus lancinantur symptomatis, quæ ex hoc perennissimo fonte sœpe scaturiunt. Horum omnium proponetur curatio Laconice, at distinctè in hoc Libro, in quatuor capita, & varios numeros diuiso. Tu modò benignas atres accommodes, nostros errores perhumeranter corrigas, stilumque meum dextrè interpreteris.

CAPV T I.

De Symptomatis præcedentibus febres.

NVMERVS I.

De Laſitudine.

 IPPOCRATES lib. 2. Aphor. 5. sic prædictit: Spontanea laſitudines morbos pranunciant. Cū enim duplex sit laſitudo, spontanea, laſitudo, alia, quæ fit cū quis ab immoderato exercitio, vel etiam consueto se fatigat, vel cū Tom. II.

se ab otio ad exercitationem transfert, de illa intelligendum Hippocratem docuit Galenus, 2. de causis symp. c. 5. Explicatus enim horrois, & rigoris causas, prius duas molesti sensus species, horrorem, & rigorem anteecedentes, præter inæqualitatem, laſitudinem enarrare incipit, eam in spontaneam, & non spontaneam diuidens, & vnamquamque harum triplicem esse affuerans, videlicet tensiūam, vlcerosam, & plegmonosam, quarum sensus in membris perceptos, & eorundem causas Galenus in contextu explicat eloquenter. Est ergo laſitudo, affectio corporis, in qua si vel minimum quis moveatur, sensio quadam excitatur phlegmonosa, aut vlcerosa, aut tensiua.

Sed antequam progrediamur vlt̄a, agitandum: Virum corpus sponte laſitum, sit neutrum? Ut hæc controversia explicetur, reliq̄is plurimis, quæ ad cap. 6. art. 3.

art. medic. Galeni, antiqui proponunt interpres doctis-
simi, aduentum, neutrum siue dicatur de corpore,
siue de causis, aut symptomatibus, tribus modis posse
considerari: primò per negationem utriusque extremi,
quatenus medium neque ægrum est, neque sanum, per
formalem participationem sanitatis, aut ægritudinis, &
hæc dispositio nuncupatur neutra prius significati. Se-
cundo modo dicitur neutrum per participationem
utriusque extremi, scilicet sanitatis, & ægritudinis, aut
per participationem formalem in uno membro, ut illius
membrorum magnitudo, aut figura sit bona, temperies au-
tem vitiola, aut è contra; aut in diuersis membris ha-
bet sanitatem, & ægritudinem, & hæc dispositio hoc
modo accepta, neutra secundi significati appellatur.
Tertio modo vocatur neutrum per successionem, &
tractum temporis, & hoc corpus nominatur neutrum,
quod ægrotet hyeme, bene valeat estate, aut quoquis
alio tempore, & hæc dispositio, vocatur neutra signifi-
cati tertii, de qua prædicti Hippocrates 3. Aph. 2. Natu-
raru[m] alia ad estarem, alia ad hyemem bene se habent.

Hac supposita doctrina, nulli dubium sit, de facto
posse dari neutrum per participationem extremitatum,
in secundo, vel tertio significato, aut quando in una
parte organica, est vitiola compositio, sed laubabilis est
temperies, & è contra; vel quando una pars est sana, &
alia ægra, vel quando idem corpus uno tempore rectè
valet, & in alio ægrotat.

Solum tamen circa neutrum primi significati, diffi-
cultas potest esse non exigua, *Num detur aliquando*
corpus, quod neque sanum sit, neque ægrum? quod videlicet
in se aliquam medianam dispositionem negantem
utrumque extremitatem sortiat, si de subiecto capace
sanitatis, & morbi, quale est corpus humanum, lo-
quamur.

Solute controversiam hoc modo. Si loquamus in ri-
gore physico, statim ac incipit morbus, totam suam
habet essentiam, ut testatur Galenus 1. de loc. cap. 2. ad
fin. §. *Cum itaque causa agit in corpore, &c.* Sic similiter
sanitas. Hoc modo neutra dispositio non datur, & hoc
voluit Aristoteles in postpradicamentis, cap. de oppositis,
quoniam sanitatem, & morbum, esse contraria in immediata
ascuerat, quod 4. topico. cap. 3. etiam confirmat, quo sensu
Galenus lib. de partib. art. med. cap. 5. hanc questionem D
excitat, & consecutione doctrinæ cap. 7. sequenti duas
tantum esse dispositiones, scilicet sanitatem, & ægritu-
dinem, se alibi demonstrasse affirmat. Hac ratione lib.
de sanit. ad Thrasibul. cap. 7. post sanitatem in habitu,
esse sanitatem in affectione, & postea esse ægritudinem,
nulla facta commemoratione de dispositione
neutra, constanter edocuit.

In hoc sensu loquutus est, 2. de temp. cap. 4. ante fin.
dum agens de intemperantia morbos, & sana, interual-
lum, & latitudinem sanitatis esse, à perfectione operatio-
num usque ad manifestam noxiam actionum, qua mor-
bus cognoscitur, contestatur. Hoc voluit Auicenna 1. I.
cap. 2. ad med. §. *Hoc autem apud Medicos, &c.* Neque
hæc doctrina solum antiquis Medicis est conformis,
sed ratione consona semper mihi esse visa, quoniam inter
moderatum, & immoderatum, æquale, & inæquale,
qua sunt contraria positiva, nullum darit medium, ex
quo sit, ut sanitas in æqualitate, & moderatione consi-
stat, morbus in inæqualitate & immoderatione, ut Galen
lib. de diff. morbor. 2. & Aristot. 6. physic. 3. prædi-
xerunt.

Si verò lato modo, & secundum Medicam con-
siderationem loquendum sit, absque dubio neutra dis-
positio est admittenda. Hæc doctrina est Galeni lib. art.
med. cap. 8. ad fin. §. *Qui verò imbecilles edunt operationes,*
&c. Quo loco postquam Galenus, ex sensibili, & in-
sensibili læsione actionum, neutram dispositionem
constituit, in hæc prorumpit verba: *Ita tamen ut horum*
omnium sensus sit index, non ipsa natura rerum inspicia-

*tur, nec periculum sit, ut in dogma perpetua possibilis-
tate incidamus.*

Auicenna cap. 2. 1. & 2. 1. doct. 1. cap. 2. & 3. tres
dari dispositiones secundum Medicos affirmat, scilicet
sanitatem, & ægritudinem, & neutram dispositionem.
Hoc modo intelligendus est Galenus, quando pluribus
locis tres has dispositiones admittit. Hæc, doctrina ve-
ritat erit, si accipiamus sanitatem, & ægritudinem stri-
ctè, ut sanitas est affectus secundum naturam, integras
& perfectas operationes efficiens, non tamen cum sensibili
læsione comprehendemur, tunc neutra dispositio
cum insensibili læsione est admittenda. Hac distinctio-
ne teat intellecta, & loca contradicentia conciliabili-
mus, in quibus modò neutram dispositionem conce-
dit, modò negat; & argumenta dissoluemus, qua
tam fusè pro vtraque parte à pluribus proponuntur.

Ex iis constat, corpus sponte lassum, esse neutrum,
cum non habeat operationes manifestè læsas, at eas de-
biles, & imperfectas sortiatur: pigrum sit ad motum,
vigilet, sitiat, non ita appetat, & torum corpus sit grauatum,
ac contractum satis: denum operationes san-
rum instar non edat, sed aptum sit, ut ex majori copia
humoris generata, & partibus infirmioribus factis, in
morbum incidat.

Quapropter entendum summè, ut lassitudini citò
opituletur. Sed video te illicò obiciem: *Vtrum*
amni lassitudini citò remedia administranda? Nam si
corpus lassum, est neutrum, & non actu ægrotet, vide-
tur nullum præsidium illi forte consulendum, cum le-
ues morbos natura sèpè persolan, 1. de loc. cap. 1. In quem
sensu intelligendus est Auic. 4. 1. 6. 1. dicens: *Et scias*
*quod non orans repletio, seu complexionis malitia suo me-
dicatur contrario, sed sèpè sufficit multa regimini bonitas.*
Quare lassitudo potius vietu, & quiete, quam præsidii
videatur expugnanda.

Dic. Non spontanea lassitudo curayda est: nam
morbos prænunciat, quæcumque ergo ea sit, siue vice-
rosa, siue tensiva, siue phlegmonata, illicò remediis
persananda. Si enim à cauâ prægressa, utpote inordi-
nata corporis motione emanet, auxilis aptis eliminanda,
ne vltro increseat, & in aliquam febrilem disposi-
tionem degeneret. Quæ enim (inquit Galenus 4. Aph.
3. 1.) ex moribus multis lassitudines accidenti, iis propria &
peculiaris est caliditas articulorum, quare in iis nihil mi-
rum est ad articulos abcessu decumbente, ut qui una
cum musculis laborauerint, atque ultra modum concu-
luerint.

Si verò à causa interna lassitudo non spontanea or-
tum ducat, tunc maiori diligentia curatio aggredien-
da, quoniam in maiora dannâ sèpè commigrat. Audi
Hippocratem 4. Aph. 3. 1. Febricitatibus lassitudinem ha-
bentibus, in articulis, & circa maxillas possimum abces-
sus sunt. & Galenus in com. sic ait: *Spontaneis autem*
lassitudinibus, una solaratione, fluxiones ut decumbant in
articulis, enent, sicut & omnibus aliis ferè morbis, qui per
*abcessus iudicantur, quod scilicet ipsi spatia ampliora ido-
nea habeat ad superfluitates suscipendas. Rariores igitur*
in ceteris morbis sunt abcessus, in lassitudinibus vero plus
*& præstissim spontaneis, & maximè omnium que à ple-
niitudine sunt.*

In lassitudine ergo præsidii celebranda, ne humor
lassitudinem committens, abcessum generet, quoniam
ex præsentia lassitudinis in febribus, prædicendum est
futurum abcessum circa articulos, vel maxillas, loc. cit.
docuit Hippocrates: & lib. de morb. ante med. §. *In febribus ad articulos, &c.* Hoc tamen inelligas, dummodò
alia duo considerentur, quæ Hippocrates proposuit 2.
progn. 3. 4. scilicet signa crudelitatis diutius perseverantia,
& reliqua indicia non existentia, ut 3. vñf. 2. Iatius Galen
edocuit. Iuxta hunc sensum 3. porreb. com. 7. 1.
affirmat, ad abcessum requiri, quod utrū non sit
cruda, tunc enim crisi non sit, nec omnino conœcta,

nam tunc morbus vacuatione, non permutatione finie-
tur, quia, ut inquit Auicenna 2. 4. tract. 1. cap. 12. For-
tior virtus requiritur ad crisi evacuationis, quam permu-
tationis.

Triplcem esse numero lassitudinis differentiam, Galen cit. loc. Aph. & 4. de sanit. etiend. cap. 7. 8. 9. & 10. confirmat: vlcerosam, tensivam, & phlegmonosam. Illa excitatur, cum in corpore copia acrum excrementorum aceruerat: fitque à nimia exercitatione, inale-
scientibus, & acriteribus factis humoribus. Alia est tensiva, qua exercitationem sequitur, nulum excremen-
tum abundans ostendens, sed eam in musculis teli-
etiam dispositionem, qualis inter exercitandum aderat, hæc autem est fibrarum eorundem tensio. Phlegmo-
nosa fit, quem copiosum excrementum musculi inter
exercitandum attraxerint, in qua ægri partes veluti
contulsa, & inflammatione oblessa, partim à multitudine
occupatas, & tensas, & partim calorem, & acre-
dinem sentientes habent. Paulus lib. 1. cap. 10. alias proponit differentiam, quam exsicciam vocat, in qua
corpus ad motions quadammodo pigrum redditur,
non tamè eo modo quo in aliis lassitudinibus. Per
eum musculi exsiccantur, & corpus squallens contra-
ctumque appetet.

Vlcerosæ lassitudini medebimur, ex mente Auicen-
na, vniuersali frictione, multa, molli, ex multo oleo
parata, cui non sit aliqua adstringendi vis. Tensiæ au-
xiliabit frictione pauca, molli, ex oleo dulci, ac gelido parata. Phlegmonosæ opitulantur refrigerium, &
vacuatio: hæc verò mollissima frictione, & oleo co-
pioso tepido fit, temperato balneo, quiete multa, fre-
quenti vntione. Exsicciam opeum fert aqua calens,
qua contrahat, calefaciat, & toboret cutem. Apothera-
piæ exercitatio, qua tum in motu, tum in frictione, &
pauca, & molli, & tarda sit. Præterea solium similiter
calidum. Protinus autem in lauaca frigida exilant,
ut nimis ip[s]is robur in cute, una cum calore con-
stet.

Spontanea quoque lassitudinum genera totidem
occurrunt, qua copiam humorum in corpore adesse
præstendunt. Vlcerosa ab acribus, & mordentibus fit
excrementis, in qua laborantes se pati per vniuersam
eurem functionis sensum, ac si acibus pungerentur, D
referunt. Huic auxilio sunt, quiete, somnus, sorbitio
paucissima, sed boni succi: si ab his ad consueta mu-
nera se non accingant, tunc ad maiora remedia, san-
guinis nempe missione, & purgationem acceden-
dum. Si crudus succus exuperet, attenuandus apome-
lite, acetò mulso. Quod si hypochondria distendan-
tur flatu, resoluentia flatus erunt ex vsu, ut diatriponi-
pereon, dianisum.

Tensiæ à plenitudine ortum dicit, ob quam solidæ
partes, maximè vasa, in quibus succi continent, disten-
duntur. Huic sanguinis missio satis est. Phlegmonosæ
ab vtrâ causa, nempe vitiolo succo, & boni succi
abundantia scaturit, & est veluti composta ex vlcerosa,
& tensiva: in hac adest doloris magnitudo cum calore,
& muscularum tumore coniuncta, ita ut ossa con-
tundi videantur, ob quam cauâ ossularia dicitur.
Opem præstat sanguinis missio copiosa, & interdum
vque ad animi deliquium facta. Quod si quis san-
guinis missione neglexerit, aut omnino morietur, aut
bona fauente fortuna immunis euadet, maximè si su-
perueniat hemorrhagia, aut aliqua sanguinis vacuatio
per aliquam regionem contingat, aut copiosus sudor
erumpat, ut doct. lib. 4. de sanit. cap. 10. Galenus edo-
cuit.

O B S E R V A T I O.

Ad lassitudinem ab exercitio ortam, vnguentum
præstantissimum.

Oliverum liquor oleum est, cui natura dedit, te-
pificare corpus, & contra algores munire, ei-
demque capitum feruores refrigerare, quod mirari pos-
sis. Quam multis polleat remediis, vel per se, vel cura
aliis mixtum, neminem enumerate posse existimo,
quando & à vivo nullus pretiosior succus. Hic præter
innumeras medicamentos vites, corpus à perficitio-
nibus vindicat, ipsumque gerendis rebus habilius ac
promptius reddit, quo si quis perungatur, longo itinere,
exercitiisque delasatus, vigorem roburque acqui-
ret. Ita Democritus, ut Diophanes ait, interrogat-
us, qua ratione homines inoffensa valetudine dege-
rent, ac vigorem illum animi custodire, respondisse
fertur: si externa corporis oleo, interna melle linire-
tur. Hac ratione palæstræ, gymnaſtæ, gladiatores, exer-
citatorio in ludo versati, post validas exercitations,
totum corpus oleo perungebant; hac enim ratione, artus,
neruosæque & musculosæ partes attrita, & ob ve-
hemens exercitum concusſæ, lacerata, & penè exsucce-
sumque appetet.

¶. Olei veteris, & pellucidi, lib. ii. origani, 3 iii. vnicis
3 ij. laerpitij, 3 ij. Cum Ceræ, q. s. fiat vnguentum.

N V M E R V S II.

De dolore capitis.

Doloris, essentia, & causis, satis actum lib. 3. His.
Princip. Medic. in com. His. 28. de eius curatione à
variis cauâs, lib. 1. huic Operis, cap. 3., nunc de eo per-
sanando, quum febribus superuenit, de cuius curatio-
ne prisci peculiarem facultatem fortunat, hæc est
vtilissima, qua totum corpus lassum inunctum, maxi-
mè superueniente somno, ab omni lassitudine fieri im-
mune.

Vt ergo horum auctorum mentem rectè percipias,
adverte citato loco Hippocratem per dolores, ut foler,
non intelligere dolores ipso, sed dispositiones ex qui-
bus dolores generantur, ut Erysipelas, phlegmonen,
podagram, & similia, qua cum dolore fieri apta sunt.
Deinde Hippocrates per vetustos dolores, intelligit
diuturnos, quique longo tempore durarunt; nouos
verò vocat, qui nuper incepunt, quique brevi tem-
pore molestarunt. Insuper Hippocrates frigidos dolores
eos appellat, qui à frigidis humoribus ortum ducunt,
quemadmodum calidos, qui à calidis excitati sunt hu-
moribus.

Ex iis hanc Hippocratis sententiam in hunc modum colligere possumus. Diurni dolores in Crano facili, a frigidis, recentes autem à calidis humoribus generantur: cùm verò duo sint in corpore humores calidi, sanguis scilicet, & bilis, plures dolorum nostrorum à sanguine, quām à bile ortos esse confirmat. In hunc sensum dubitare licet: *Nun dīpositiones frigide perpetuō à causis frigidis, an verò à causis calidis generantur?* Negatiua pars potest suaderi in hunc modum. Podagra, & paralytis sunt affectus frigidis, & tamen sāpē à causa calida oriuntur. Ergo. Major patet nam his affectus potissimum remediis calidis persanantur. Minor est manifesta, quād dicti morbi à vino ferè originem ducunt, quod esse calidum dubitat nemo, & probat Galenus vbique passim.

Secundū. Dispositiones calidæ possunt oriri à causis frigidis. Ergo & frigidæ à causis calidis. Consequentia est recta: non enim maior ratio est de uno, quām de alio. Antecedens ostenditur in hunc modum. Febres puritæ sunt dispositiones calidæ, vt factentur omnes, & tamen sāpē numeris à causis frigidis, vt aere frigidissimo, orū habent. Adeo quod vñto, cùm sit effectus calidissimus, à causis frigidis excitari potest, exemplo sit pruina, ex qua etiæ intense frigidissima, fructus, & arborum folia deuntur. Patet amplius in dolore colico, & nephriticō, qui licet affectus sint frigidæ, à causis tamen calidis emanant: collicus enim dolor multo èt à bilio, nephriticus ve-rò ab immo-dica renū caliditate, excitantur. Constat deinde in acore, qui quānus sit morbus frigidus, à causa calida sāpē proficiuntur, vt lac, & vīnum, & alia, quā tempore aestiuo aere asperguntur, sunt per-

Dic. Dispositiones frigidæ à frigidis, calidæ ve-rò à calidis perpetuō generantur. Hanc sententiam insinuat Hippocrates in hac sententia, approbat Galenus in com. & alibi sāpē. Affectus frigidæ remediis calidis, calidi frigidis curantur. Ergo frigidæ à causis frigidis, calidi à causis calidis semper oriuntur: alioquin curatio-tuta non esset. Argumenta ve-rò solue hoc modo. Causæ morborum, aliae sunt per se, vt potio vini, aut calidum medicamentum dicitur causa per se febris; aliae sunt per accidens, vt si Paulus tribuat vinum Petro, ex cuius po-tione subsequatur febris, Paulus illius febis dicetur causa esse per accidens.

Paralysis ergo, & Podagra, affectus cùm sint frigi-di, per se, & immediate à causa frigida oriuntur; per accidens ve-rò à causa calida, vt vīni potu immo-dico: cùm enim hoc in majori copia eibit, quām vt à calore nostro enīci possit, incoctum remanet, & ex cruditate frigidum redditur, ex Galeno 3. de temp. cap. 4. & hac ratione alia frigidiora vitia gignit, & humidiora, quoniam ab humiditate exui nequit, sicut nec aqua, cùm tamen à frigore suo præcipue spoliatur; qualitates enim patientes difficulter separantur, quām agentes.

Dic ad secundū. Negandum est antecedens: & ad primam confirmationem dicendum, febres puritæ per se quidem oriuntur à caliditate nimia, quā putredinis immediata causa existit; per accidens ve-rò, à frigiditate aëris ambientis ori, non eundum inficias. Hæc enim curis spiracula condensans, vaporum, & fuligineum adustarum prohibet exhalationem, & hac ratione non recte humores diffundi, inò transpirati prohibiti, præternaturaliter incalcent, & febres accen-dunt. Hac ratione apud Galenum 2. de loc. cap. 2. à frigore corrupti sunt, & putruerunt pedes; ob hanc causam acerius tritici, etiam vigente bruma, solet sāpē comburi.

Dic ad tertium. Colicus dolor appellatur à Medi-cis affectus frigidus, quoniam à frigiditate ferè ortus dicitur, nam ab humorē biliose perspē etiam oritur,

A qui calidus affectus nominatur, & quem frigidis curandum præcepit 7. & 12. meth. vlt. Galenus. De nephritis verò, dic affectum esse frigidum, & ab humoribus crassis & viscosis ori, quamvis eadem à calore, vt à causa formalis einaner.

Dic ad vñtum. Acotem esse affectum frigidum, idēque à causa frigida, siue priuatua, id est defectus caloris originem ducere: ve-rò lac, vinum, pissa, & similia tempore aestiuo à nimia caliditate asperguntur, hoc accedit mediately, & per accidens, quānus vehemens aëris caliditas, naturalem rei quā acescit, corruptit, ad cuius affectum immediatè sublequitur acor. Eodem modo prædicta in ventriculo calido faciliter asperguntur, non quod ventriculi caliditas sit immediata causa acri-tis, sed defectus caloris naturalis illius rei quā acescit, qui defectus, frigiditas dicitur. Ex iis omnibus ad quæstionem solutio patet, si alteras, dolores febribus acutis, & biliosis superuenientes, cùm recentes sunt, à causis calidis originem ducere, & frigidis esse curandos. Eos ve-rò qui in febribus pituitosis, diurnis contingunt, à causa frigida oriti, & calidis esse tractandos. Quā solutio experimento crebro fit manifesta: quoniam in febribus ardētibus, humorē qui conuolant ad caput, sunt acres, mordaces, & biliosi, & dolores ex illis excitati frigidis applicitis ferè conquiescant. Qui ve-rò in chronicis febribus, diurnis, ad caput irruunt, sunt pituitosi, frigidæ, flatulentæ, & calidis admotis leniuntur, ac cessant.

Ergo dolores in febribus adē insolenter inuale-scunt, vt nō illis sedandis auxiliares adhibeas manus, æger periculum vite incuriat, quo nomine curationem & ipsi efflagitant. Hi ab immo-dico febribus calore generantur, hoc est, à bilio calidæ humorē, vapori bus calidis siccis, ex iecore, & venis eleuatis, gene-rantur.

Ne ergo adacto dolore infirmantur vires, & ad caput eo oppressum; tanquam in partem debilem de-cumbant iij, qui per venas, & corpus oberrant humorē, & paraphrenitidem, phrenitidem, & alias cerebri affectus proliguant, illicè prouidendum repellentibus, quā ad inferiores partes impetum humorum ad caput repentinum dilatrehare nata sunt, vt Galenus 2. sec. loc. cap. 2. docent. Per clysteres itaque reuulso fit, & ligaturis extrematum, & pluribus internum partium frictio-nibus.

Auicenna 1. 3. tract. 2. cap. 10. pedum ablutionem cum calida summa laudat, tepido enim calore vaporum acrum inf. à deturbat, cōsque demulcer, & contempnerat. Cucurbitula liceat, à femoribus usque ad scapulas imposita, mirè iruant: in longinquisibus enim partibus primò imposita, præstantiore moluntur reuulsionem, 4. 1. cap. 17. Purgantes, & refrigerantes clysteres, qui à iecore, stomacho, & capite attrahant, profunt apprimè: Enema enim est medicamentum nobile, inquit Auicenna 4. 1. cap. de Enemate, in attrahendo superfluitates à membris principaliibus superioribus: Clysteres enim non solum alii excreta deponant, sed successione quadam, totum corpus evacuant, 4. 20. & 2. sec. loc. cap. 1. ris. qua Archigerves consequenter ad primam dictiōnem scripsit. Clyster mollis sit ex decocto hord. Maluar. Violat Prunot. adiecto Polp. Cas. interaneo liquore, & oleis Violat. Ne-nuph. Ros. citra salem, hoc enim modo melius retinetur, ac promptius evacuat.

Roborandum caput, à quo repellendus humor, im-positio oxyrhodino lincipi, de quo etiæ plus, lib. 1. huius Operis, cap. 4. de phrenitide, etiam hoc loco quærendum: *Vñtrum in omni dolore capitis, oxyrhodinum semper imponendum?* Responde negatiuè: sāpissime enim non est admouendum. Primò, quando cum dolore catarrhus coniungitur, ex Auicenna 1. 3. tract. 2. cap. 10. §. *Omni autem soda, cui associatur rheumatismus, non*

non deelines ad infringandū caput, & humectandū cūm absinthij infuso: cūm enim sit humor leuior chylo, supernatat ei, in ore eius consitens; pituitosum verò hiera expurgat, præcipue si in tunicis sit imbibitus, quia cūm crassus sit, in fundo magis adhæret.

In dolore ab immateriali capitū intemperie genito, vt ab ardore Solis, vel immo-dico febribus calore, etiam purgatio est utilis valde, ex Auic. loc. cit. cap. 1. vt feliciter vacuato calido humorē refrigeretur caput: qua etiam modo prædicta in ventriculo calido faciliter asperguntur, non quod ventriculi caliditas sit immediata causa acri-tis, sed defectus caloris naturalis illius rei quā acescit, qui defectus, frigiditas dicitur. Ex iis omnibus ad quæstionem solutio patet, si alteras, dolores febribus acutis, & biliosis superuenientes, cùm recentes sunt, à causis calidis originem ducere, & frigidis esse curandos. Eos ve-rò qui in febribus pituitosis, diurnis contingunt, à causa frigida oriti, & calidis esse tractandos. Tertio. Si sanguis, vel alijs humorē valde sit in capite impactus, tunc enim resolutio solūtia sūnt ex vñtu, vt 13. meth. 6. cap. Galenus edocuit, §. *Sed si sanguis in particula, quam plebgmone prehendit, vehementer sit impactus, non est amplius reperientibus viēdū, sed cum digerere est tempestinū.* Ultimò, si dolor capitū sit malignus, aut ex iecu animalis venenosū contractus, tunc enim dilatare meatus oportet rarefacientibus, vt veneni vis in ambitum corporis euocetur.

Si dolor virgeat, anodyna pro-sunt temporibus ad-mota, vel oleni Violac. mixtum cum lacte muliebri, vel pultes ex farina hord. Panis medulla, Oleo Ros-Vitel. Ouorum, aq. Rosac. Pulu. Ros. Santalor. Neque in aliam ab eas sententiam, etiæ video Galenum 2. sec. loc. cit. de his qui ex stomacho caput dolent, dicentem in cephalalgia per consensum (qualis est ea, de qua nunc agimus) nullum præsidium capiti esse applicandum: Nam intelligendas est, de euacuantibus, aut attrahentibus, non ve-rò de repellentibus, & roborantibus; hæc enim dolori capitū per consensum admoueri possunt, auctore Auic. 1. 3. tract. 2. cap. 33.

Circa vacuantia illud quærendū super phlebotomia: *Vñtrum in omni capitis dolore sit celebranda?* Dic. Auicenna lib. 3. cit. cap. 11. Sanguinem mitti in sanguineo dolore, & in bilio sanguis etiam aliquantulum redundet, sic similiter in dolore melanocholico. Rasis 9. Ad Almans. cap. 1. in sanguineo solūtia venæ sectionem admittit, in bilio, purgationem. Si ve-rò non tolerent vires, cucurbitula scarificatae in scapulis & collo, plurimum iruant. De loco confruentia est apud auctores, Auic. loc. cit. cap. 29. secat ex opposito, §. Oportet, vt fiat tantum phlebotomia in contraria parte doloris. Rasis loc. cit. ex eodem latere venæ sectionem celebrandam imperat. Dic. Etiæ ex eodem latere facta præstantior sit, quoniam cum reuulsione euacuationi mixta, rectitudo, & commonitas seruantur, tamen si in corpore replethorico, qāsertim si fluxionis origo ab aduersa parte eueniat, ex contrario latere primam sectionem exerceas, non errabis. Vena ferienda communis, si plethora corpus laboret. Si ex parte inferna fluxio decumbat, ex crure, sicut si dolor ex nimia humorū commotione concitetur, qualis in casu accidere consuevit. Si humor non est in motu, sed aliqua pars est fluxa, cephalica tundenda. Si dolor persistet, venæ particulares secentur, vt nasi, frontis; hanc enim plurimum commendat Hippocrates §. Aph. 68. Galenus 2. sec. loc. 2. Auic. cap. 1. & 38.

Non minus dubitandum de purgatione: *Vñtrum in omni dolore capitis utiliter posse concedi?* Rasis loc. cit. non solum in bilio, sed in sanguineo expurgat, ob facilem transmutationem tenuis partis sanguinis in bilem: quam præsente febri, Auicenna faciendam imperat lenientibus, & lubricantibus, calida interdicens, quoniam in corpore malam qualitatem relinquunt, 1. 3. tract. 1. cap. 19. Instituantur expurgantia iuxta indigen-tiam partis, à qua fluxio in caput irruit, & iuxta humoris conditionem, & partem stomachi quam occupat, ex Gal. 2. sec. loc. tit. de iis, quibus ex stomacho caput dolet, quo loco bilem in stomacho redundantem, purgat

A absinthij infuso: cūm enim sit humor leuior chylo, supernatat ei, in ore eius consitens; pituitosum verò hiera expurgat, præcipue si in tunicis sit imbibitus, quia cūm crassus sit, in fundo magis adhæret.

B In dolore ab immateriali capitū intemperie genito, vt ab ardore Solis, vel immo-dico febribus calore, etiam purgatio est utilis valde, ex Auic. loc. cit. cap. 1. vt feliciter vacuato calido humorē refrigeretur caput: qua etiam modo prædicta in ventriculo calido faciliter asperguntur, non quod ventriculi concitatur. Sic enim ait Auicenna: *Vomitus ve-rò est ex iis, in quibus non sit innatū in curis agritum capitis, nisi sit per communitatē materie in stomacho.* Qua ratione leuis vomitus bis in hebdomada provocandus. Si ve-rò dolor sit per proprietatem cerebri, nocuus est, sicut & in affectibus partium supra septum, vt in pleuritide, & peripneumonia, 4. Aph. 18. Motu enim suo ad partes superas humorē euocatur.

O B S E R V A T I O I .

C *Ad Calidum capitis dolorem, emplastrum utilissimum.*

D Olor capitū inter innatū tormenta numerantur, perspē ferinos concitare cerebri affectus, ob causas multas, præsertim si à bilio, & erodente humorē ortu ducat. Huic vniuersalia, & particula-tia auxilia si non pro-sint, hoc emplastro viere, temporibus & sincipiti adhibito, cum utilitate summa,

E 2c. *Violar. maluar. oxyacanth. acetos. sempernisi, fol. laetuce, an. M. j. fol. nenuph. Num. iii. flor. cinsdem. 3 ij. flor. aneth. & camomil. an. 3 ij. flor. sanbuci, 3 ij. sem. la-eluc. papaver. albi. & portulac. an. 3 j. B. coriandri viridis, M. B. Coque in sufficienti aq. quantitate, quoisque rema eant ib. ij. addit. Farina hord. 3 j. farina fabar. 3 B. farina lentium, quart. j. vitellor. ouor. Num. iii. aq. albu-min. ouorum, 3 ij. aq. ros portulac. plantagin. an. 3 j. B. pulu. ros. santalor. rubror. coral. rubri. mastich. abfinth. salvia. an. 3 j. pulu. boli. armeni. thuris. an. 3 ij. gallochi, 3 j. olei nenuphar. 3 ij. olei pap. ouer. 3 j. B. olei camomil. 3 j. vnguenti rosac. 3 iij. vnguenti populei, 3 ij. pulu. fol. hyoscyam. 3 opij, 3 B. croci. 3 x. philonij Persic. 3 j. B. cum lacte muliebri: omnia iterum in mortario plumbeo conqascentur, & fiat cataplasm.*

O B S E R V A T I O II .

E *Ad dolorem capitis frigidum, emplastrum excellens.*

F 2c. *Paeonia maris. 3 ij. angelica, 3 iii. ruta, salvia, betonica, an. M. j. flor. orijmarini, flor. stachad. an. 3 ij. galang. cardamom. sem. ocyti, an. 3 ij. anisi, marathri. an. 3 j. melisse, M. j. B. flor. arantior. 3 B. Coque in sufficienti aq. quantitate, quoisque remaneant ib. ij. addit. Aq. vita. B. B. aq. cinnamomi. 3 ij. balsami, 3 j. stracis liquide. 3 B. calami aromatice, 3 ij. ligni aloës, 3 j. B. mastich. 3. iiiij. abfinth. 3 ij. flor. camomil. 3 B. thuris, 3 j. caryophyller. 3 ij. macis, 3 ij. cinnamon. 3 j. vitellor. ouor. Num. iiiij. aromatici ros. diarrhæa. Abbac. an. 3 ij. theriac. recentis, 3 B. Puluerisanda puluerisentur subtilissime, & cum 3 ij. vini Maluatici, & 3 ij. aq. Naphæ, & 3 iiiij. aq. Melisse, omnia conqascentur, adde Olei Vulpin. olei castor. olei ruta, olei de ebeno, an. 3 j. B. farina orobr. 3 ij. farina lupinor. 3 ij. croci, 3 xij. philonij*

philony Persic. 3 iij. philony Romani, 3 ij. opij, g. viij. Fiat emplastrum pro depiorato capitis dolore nulli secundum, praescitum si post pituitosas febres infelcat.

O B S E R V A T I O III.

Pro dolore capitis diurno curando, fontanella in sincipite excitata mirabilis

Referam tibi in propatulum, exemplum doloris capitis intensissimi, & eius curationem, quam felicissimè in praxi quinque sum expertus. Aderat febris non ignava, quæ remediis accommodis est remissa, sed illi superuenit dolor capitis tam intensus, diurno tempore magis, quam nocturno affligens, ut ægri eo miserrimè excruciantur, mortem appetenter libentissimè. Accesere Medici periti & graues, quidam Gallicum dolorem, alij à vertibibus exortum constanter affirmantur. Spreta remissa febre, sudorifica ex Ebno propant: vnguenta toti corpori mercurialia applicant per dies plures, quorum vsu per sputum copiosa vacatio est facta, sed citra leuamen vllum. Cùm hæc esset celebrata, ad remedia interficiunt vermes offerenda, properant alacritate magna, à quibus diu usurpati, cùm laborantes in peius ruerent medicamenta negligunt, ac Medicorum openi, ut vanam contemnunt. Alij cauteria in nucha, brachii, tetro aures excitarunt, sed sine vilitate villa. Verum cùm dolor ferocius, circa bregma inualesceret, qua parte nec tumor, nec ardor, nec calor sentiebantur ab ægris, iubeo ut derasis pilis, lamina ferrea imponatur, ex quo auxilio cùm ampullæ fierent, & humoris copia ex iis efflueret, biduo aliquod leuamen persenserent. Alacrior factus, vesicatorium imponeo, ex quo majori vacuatione aquosus humoris sequuta, maius sibi leuamen compararunt. Hoc circumspiciens, fontanellam in sincipite cauterio aperiendam curo, quod auxilium tam mirabilem openi attulit, ut solo eo post mensem, vacuata fôrditie per vlcus, à tanto malo duò immunes euaserint; alij in totam vitam fontanelam conservarunt.

O B S E R V A T I O IV.

Intensus capitis dolor febri superueniens, hemorrhagia consanevit.

Erat quidam carnosus, & rubicundus, qui febri prehensus acuta, ab ea non euadebat frequentissime per annos plures, quoque dolor in toto capite excitabatur, forte quoniam biliosus humor è venis reperbat in capite. Hic effuso per nares multo sanguine, feruent & calido, sanitatem perfectam comparabat. Quod si vacatio erat imperfecta, missus ex brachij, aut nasi venis sanguis, remedio erat.

N V M E R V S III.

De sudore superfluo.

Vtrum sudor & vrina eundem habeant generationis modum? Sudor, inquit Aujcenna 2. canon. cap. 657. est aquositas, sanguinis, cui pus cholericum est admixtum. Accepta est hæc definitio à Galeno 10. simpl. tit. de sudore. Quo loco sudorem, tandem habere materiam, quam vrinam, & eundem generationis modum asseuerat, siquidem vrrique ex ebibito humor re conitat generatio, excalfacto simul in corpore, & biliosæ non nihil substantie adepto. Quibus verbis symptomatico, quam critico explicari potest. Quid vero in æstate, non in hyeme sudor crumpat, causa est

A pe aquositatem bibiti potus, non nisi biliosi humoris tecum habentem permixtum, cuius pars deorsum ad vrinam vergens, vrina fit; quæ vero in corporis summa emergit, sudor appellatur, auctore Aristot. 2. prob. 4.

Galenus loc. cit. aliam agnoscit differentiam, videbet quod etiam sudor & vrina eundem habeant generationis modum, tandemque materiam ex qua gerantur, diversorum tamen præbent significaciones, vt 4. de sanit. mend. cap. 4. probauit aperie: sudorem quippe, eorum quæ in toto corpore non continentur, notam esse, vrinam vero solum eorum quæ in venis abundant, asseuerans. Et paulo inferius Subdit: *Sicut vero vrina, succorum qui in vasis sunt, qualitatem prodit; ita sudor, aliudque quæ per uniuersum animalis habitum apparent, eos qui illuc sunt affectus demonstrant.*

Dubitant Medici. *Vrini sudor sit vacatio naturalis?* Galenus lib. de diff. sympt. cap. 6. dubium proponit, sed non resolutus. Dioclis tamen, quem ibi citat, existimat, omnem sudorem esse præter naturam, ea ratione ductus, quia omnibus quoad corpus attinet, bene administratis, & alimento recte à natura superato, nunquam humor sensibiliter, id est, per sudorem, per cutem expellitur. Accedit quod sudor æstate, in qua calor nativus languidus est valde, maximè apparet, minimè hyeme, quo tempore naturales facultates optimè valent: quare cùm oriatur à facultatis debilitate, videatur esse præter naturam, quam sententiam insinuare videtur Galenus 3. metb. 3. cùm assert, tenuius excrementum, materiam sudoris, aliquando exire visibiliter, quoties vel naturalis calor languet, vel plurimo alimento, vel vehementiori motu vtitur animal.

Dic. Si loquamus de sudore in ægris, tunc si critice fiat, id est, superante natura, naturalem esse; quod si non fiat critice, sed à debilitate facultatis retinentis, vel ab alia causa præter naturam oriatur, etiæ vacatio præternaturalis: quod similiter de omnibus vacatioibus traditur à Galeno 2. Aph. 22. Si autem sudor in corpore sano fiat, naturalis vacatio est, non secus ac alii, & vesicæ excrementorum vacuationes, & crassioris illius, quod partim in materiam pilorum, partim in fôrdes transit. Ita Galenus cit. de different. sympt. Dioclis sententiam, etiæ probabilibus nitratur rationibus, duram tamen esse, & inefficacem asseuerat: Nam

D materia sudoris naturaliter colligitur etiam in homine optimè sano, 1. de sanit. 12. & excernentis facultatis ope, per loca hinc vacuationi maximè destinata expellitur: quare nec est actio lassa, nec symptomum præter naturam.

Dioclis rationes hoc modo persolue. Omnibus quoad corpus attinet, recte administratis, aliqua adhuc in corpore relinquuntur, quæ cùm per insensibilem vacuationem excerni nequeant vtiliter per sudorem vacuantur, aliquando à sola natura interdum ab eadem adiuta à balneis, exercitio, & Solis calore moderato, 3. de cancri sympt. ad fin. Quare sudoris vacatio in homine sano, non violenta, sed naturalis est censenda.

E quamvis autem vacatio sudoris per insensibilem transpirationem, multò robustioris facultatis operatio sit, non proinde tamen natura præternaturaliter imbecillis iudicanda est, si hanc materiam in forma humoris euacuet, sed satis est si ea quæ redundant euacuet, aërea quidem insensibiliter, aquæ per sudorem.

Neque obstat, quod 1. prorrhet. sect. 3. com. 33. omnem desudationem, vel copiam in sudantibus partibus, vel debilem retentricem demonstrare asseueret, ex quo inferti potest, sudorem esse præter naturam. Id enim de sudore morbo intelligendum, de quo 4. Aph. 34. *Vbi sudor, ibi morbus?* quod tam de sudore symptomatico, quam critico explicari potest. Quid vero in æstate, non in hyeme sudor crumpat, causa est

A noxiis, aut redundans, quam per quam aliis quispiam evanescunt. Tertio loco que recte sit tramis, quam que non recte: & post haec, quæ facile tolerantur: deinde quæ cum coctione, & decretorio die. Hac enim omnia adesse conuenit perfecte indicationi, cui si quid horum defit, vel plura, neque absoluta, neque integras indicatio. Non ergo duas conditions ab Hippocrate satis sunt.

Dic. primò. Galenum loqui de crisi, quæ sit per locum peculiarem, id est tota requisita necessaria esse prædictum; Hippocratem vero de crisi generali, & totius corporis, qualis est quæ sit per sudorem, quæ ut optima dicatur, illis duntaxat duabus conditionibus indiget. Dic secundò. Sub his duabus ceteræ omnes comprehenduntur, quæ ad sudorem necessaria sunt, ut Galenus in expositione prognostici innuerit.

Instabis, ex dictis inferri, vnam solum conditionem sufficere, nimurum febri ablationem, quoniam si haec adfuerit, nil aliud erit spectandum. Dic. Necesse est ut in die iudicatorio fiat crisi, ne item morbus reverteretur, nam ut lib. 3. progn. sect. 22. cecinuit Hippocrates: *Siquidam febri desinit, non cum indicis solutionis, neque in diebus decretoriis, recidivam expectare oportet:* quod respiçiens Hippocrates, inquit lib. 2. Aph. 27. *His qua non ex ratione levant, fidere non oportet, quia sunt pernicioſa sine signis levantia, & mortem indicant, ut lib. 2. progn. 17. optimè notauit Galenus.* Ita dolores absque iudicione soluti, inutiles. Quia quando evacuationes huiusmodi non sufficiente copia succedunt, ea inquam, quæ multitudini humorum peccantium possit respondere, indicium est, intra corpus materiae morbifæ relictum esse aliquid, quod morbum reuertit faciet, iuxta sententiam Hippocratis, 2. sect. Aph. 12. *Quæ relinquentur in morbis, recidivas facere consueverunt.*

Dicendum ergo est, sudorem optimum & bonum, in febribus ad bonum ferè iudicare semper, si à morbi coctione fiat, si per uniuersum corpus, si diebus iudicatoriis, si febrem & symptomata sedauerit. Has conditions explicit per bellum Hippocrates 4. acut. 10. dum sic ait: *Solitudo ægritudi, si sudores superuenerint iudicatoriis, legitimi, cum urinis albis, crassiisque, & levibus substantiis.* Et Galenus in com. sic ait: *Cum igitur in acutis febribus, per sudores, ichoras feruentes expulerit, morbum sanat, si utique morbo iam cocto superuenerint.*

Contingit tamen multoties, ut sudor ita consertim, diuque erumpat, ut vites debilitet, habitum corporis colliqueret, & tandem contabefaciendo, corpus ad interitum deducat, ceterarum evacuationum etiæ criticatum instar, quæ si immodicæ sint, spiritus exhaustant, vires enervant, & tandem eas ad extremam perniciem detrudunt. *Vrini autem superflui sudor, secundum varias causas, diversimodè curandus sit?* merito inquires. Aucenna 1. 4. tract. 2. cap. 13. varias causas affert, ob quas largius in febribus sudores erumpant. Si causa sit nimia humoris tenuitas, incrassantibus potibus, & cibis vtendum. Si sit raritas meatuum, frigiditas aëris, & agitatio commoditatem præstant; continua enim aëris mutatio magis infigidat corpus, ex Aristot. 2. prob. 24.

Eager plurimis stragulis non cooperiatur, nec somno plurimo vtatur, omnes enim vacuationes somnus cohierit, excepto sudore, quem magis prouocat, apud Auic. 1. 1. doct. 2. cap. 8. Si hæc non sufficient, ad fortiorem accedendum, nempe ad vnguentam, quæ cutem infigidat, atque adstringunt, quæ parantur ex Oleo Ros. præsertim Omphacino, myrrillor. Et cutis pulueribus adstringentibus inspergenda, & pars quæ copiosius sanguinat, perungenda. Si autem sudoris multitudine, sit immoderantia ciborum recenter assumptorum, imperanda diæta. Si causa sit succorum copia, tunc vacuantibus vtendum, iuxta Hippocratis sententiam, 4. Aph. 41. Quod si his non retinatur sudor, imò copiosius erumpat, narcotica multo sunt ex vnu: nam incrassant, curispiracula

est

spiracula condensant frigiditate sua, & humorem ad A motum pigeritum reddunt. Assumenda rosata Nocuella Nicolai, Mictera, Requies Nicolai, Philonium, iñò & ipsum opium. Num autem ad cohibendum sudorem, ejus abstentio utilis sit, latè diximus lib.2. *Hist. Princ. Medic. in com. Hist.* 44. Cæteram, verò materiam medicamentariam pro coercendo sudore, lege apud Paulum lib.2. cap.47.

O B S E R V A T I O.

Ad cohibendum sudorem, vnguentum præstantissimum.

Erant duo iuvenes gracie, excarnes, toto corporis habitu molles, & rarissimi. Hi sanguine æstente igni laborarunt, à quo medicamento:um ope cùm essent leuati, in criticum sudorem tam copiosum, & diuturnum lapsi sunt, vt ex eorum corporibus quatuor dierum spatio tuiuli veluti emanare conspicereatur vbertim. Et lieèt febris, quæ anteā seuis symptomatis erat stipata, euaneſceret, tamen illi aded vitibus etant exhausti, vt facie Hippocratica prædicti, animam in horas exhalare viderentur. Visus his, in cohibenda hac superflua vacuatione, omnem conatum impono. Vtis incrassans cibis refocillo. Pro potu vtori vino rubello, subaustro, ter, quaterve chalybeato. Frigidam toti corpori inspergo. Metum incutio. Testes gelidissima in die decies abtergo. Sytupos, decocta, pulueres, & tandem narcotica propinno. At cùm ex meatuum raritate sanguina sudor contractum erumperet, eos densare, & occcludere satago hoc vnguento, quod cuti biduo frigidum admotum, paulatim sudorem omnino cohibuit. Huius forma fuit hæc.

Y. Olei myrtillor. lib.iiij. olei roſomphacini, lib. B. olei paſuerini, 3 ij. ſucci bursa paſtoris, 3 iiij. Bulliant olea quoque abluuntur ſuccus: adde ſarcocolla, 3 B. alces, 3 v. thuris, 3 iiiij. myrra, 3 ij. coral. rubri, 3 ij. aluminis vſi, 3 B. ceruſa, 3 j. B. lithargyri, 3 ij. pompholygos, 3 j. B. folior. plantag. M. B. lapid. bernardis, 3 j. ſarg. dracon. 3 j. Cum cera fiat vnguento.

N V M E R V S IV.

De Nausea, & Vomitu.

*V*trum nausea, & vomitus ad conuentientiam discantur? merito percontabetis. Responde negatiè: si enim virtusque naturam pensaueris ad vnguem, hos motus inter se aliquam dissimilitudinem habere inuenies. Nausea enim est inanis vomendi cupiditas, qua ventriculus circa manifestam excretionem ad vomitum provocator. Vomitus vero est pranus expultricis facultatis ventriculi motus, quo ea quæ in eius capacitate, seu latiori spatio existunt, ac ipsum contristant, & in se fluitant, reliquantur quam citissime per stomachum.

Licet autem in vtrisque, ventriculus potissimum afficiatur: differunt tamen primò, quoniam in vomitu perpetuò aliquid extra excernit; per nauseam vero nequaquam, quamvis ad eam vomitiones interim consequantur, aliquando non. Secundò in causa, quia in vomitu maior adest in ore ventriculi humorum copia, vel vitium, quæ ventriculum pondere, & tensione grauant, & ipsum ad vomitum excitant; in nausea vero minor redundat humorum multitudo, at prauitas eorum magis affligit.

Si ciborum sit hæc copia, facile ex ægri, vel adstantium sermonे percipitur. Si sine cibis sentiatur tenio, humorum exuperare indicium est. Bilioſus dignoscitur, siti, ardore, oris amaritudine, morsuoris ventriculi. Pi-

tutus ex contrariis causis iudicabitur. Salsus ex simili qualitate in ore percepta deprehendetur. Cognoscere ab vniuerso corpore ad ventriculum humorum defluere, ex grauamine rotius corporis, cutis colore, vrina, & excrementis cæteris. Si ab aliqua parte confluat, æger affecti membra læſionem indicabit, vel antea vita, aut retentio alicuius vacuationis confuetæ id etiam amplius patet, maximè si insigni aliquo interuallo urget affectio. Verum si nihil horum adit, & frequenter, intentaque infestet, ventrem ipsum esse affectum primò, & per se, redundantesque humoris in ipso generari, certum est. Si vero vomitus statim post nauicam obortum, etiam citra violentiam comitetur, humorum noxiū in lato ventriculi spatio esse censendum est: si autem nausea quidem excitata fuerit, sed nihil no: atu dignum per vomitiones effervatur, noxiōs succos in ore ventriculi esse infixos, intelliges, vi notat Trall. lib.7. cap.1:, & prius adiuit Galenus lib.8. sec. loc. cap.3.

Verum inquit: *Vtrum vomitus superfluus in agris semper sit periculosus?* Dic. Nausea, & vomitus non vacant periculo: nam præterquam quod si alimentum foras relictum, eo orbatum corpus tandem conabescit; si praui humoris vacuentur, ægri conturbantur, & vacuato etiam vili, vitibus deficiunt, & extenuantur. Deinde vomitus prauarum affectionum interdum præladium existit: quia vt 7.lib. Apb.3. Hippocrates notat: *A vomita ſigillata, & oculorum rubor, malum.* Licet autem vomitio utilissima sit, si pituita, ac bile permixta, quam maxime fuerit, si non multa, nec crassa sit, 2. progn. text. 38. tamen quæcumque ea sit, si diu duret, corpus agitat, mouet humoris, spiritus exhaustus, & ideò cohibenda.

Illud vero non dissimulandum dubium: *Vtrum Vomitus morbos integrè indicare possit?* Finiti plurimos morbos per vomitum, 3. præfag. 50. Hippocrates docuit: & 3. tris. vlt. firmavit Galenus: sicut enim natura, quæ est folicita de animantis vtilitate, per narē, aluum, haemorrhoides, vterum, peccantem humorē excernit; sic per os emittere solet, maximo cum ægrotantis commodo. Ob hanc causam, illi signa ſedula diligentia assignarunt, quæ vacuationem per vomitum prenuntiant.

Audi Hippocratem, lib. cit. progn. in hunc modum alloquenter: *Si quis per febrem non exitiosam dixerit caput dolere aut etiam tenebricosum aliquid ob oculos obuerſari, aut si oris ventriculi morsus in eo extiterit, biliosa vomitio aderit.* Sin rigor quoque prebenderis, & inferiores hypochondrii partes frigida fuerint, adhuc citius vomitio aderit, &c. Horum prius est capitī dolor, ortus per consensum à ventriculo, non per primigeniam affectionem; nam humor in capite contentus, non per vomitum, sed per palatum, & narēs excerni solet, ex Gal. 4. Apb.2. evaportante utique ad cerebrum, contento in ventriculo humore.

Secundum signum. Tenebræ ante oculos apparet, quia vapores à ventriculo eleuati ex nimia caliditate, & adiustione nigrefiunt, ad caputque ascendentis sua qualitate spiritus visuosi afficiunt, turbulentiorēque reddunt albugineum humorē, qui splendidus est, & purus natura ſuape. Hinc enenit, vt æger ante oculos tenebricosum quidpiam obuersari existimet, haud ſecus ac cum exterius aer, fumidum quiddam, aut tenebricosum recipit. Quod autem ab humoribus in ventriculo collectis, caput doleat, & imagines quædam oculis obiiciantur, has sententia 1. de loc. 2. comprobavit Galenus. Hæc est causa, cui suffiſſis ſitilia ante oculos apparere interdum ægri imaginentur, collecto in ore ventriculi tenui excremento, quare vaporibus quibusdam in oculos ſublevatis, in eos vififica facultas incidens, iſdem imaginibus, quales per ſuffiſſiones infestate ſolent, afficitur: idque maximè enenire ſolet iis, quibus oculorum humor exquisitus purus eſt, aut vififica facultas quam facillimè

facillimè ſentit. Cæterum cùm hæc duo signa etiam à vaporibus à pulmone ad caput elatis otiantur, ita diffihgi debent: quando enim ſunt gratia pulmonis, ſine horum dolore, aut admodum obſcurò prodeunt, quia in pulmone verus dolor non adest, lib. de plenit. 4. & 1. de loc. cap. 1. si vero ſiat ventriculi cauſa, ſunt cum mortu coridis, id eſt, oris ventriculi dolore.

Iste mortuus cardiognos vocatur, & eſt oris ventriculi acutissimus dolor, ab humorum acrīum ſecundū plurimum mortu obortus: non enim ſoli vifeeti, quod ſua natura palpitar, cordis nomen fuit apud antiquos ſinditum, ſed etiam huic ipſi parti, quam ventriculi os nuncupamus, vt innumeris in locis, ſed præſertim 2. de placit. cap. 8. Galenus edocuit, & 2. epid. retulit Hip. ſub his verbis: *Mulier cordis dolore vexabatur.* Quod ſimiliter ſignificavit Plato in Thymo, dum inquit: *Tenduntur à lingua venuſa ad cor, ſaporum nuxia.* Quo loco haud quaquam intelligit id vifcus, quod ſua natura pulsat, atque in thorace continetur, ſed potius os ventriculi, quod eſt appetentiæ instrumentum, vt 9. de uſu part. 11. probauit Galenus. Funt ergo vomituri cardiogmi, quia à confluente in ventrem bile, ventriculi os mordet, quod ob magnitudinem neruorum quos habet ſentientium, nihil in eo infestans latere, aut occultari potest, eſt enim hoc oſculum acutissimo ſenſu præditum, vt 1. de cauſ. ſymp. c. 7. & 3. de loc. cap. 5. & 9. de uſu part. c. 11. & 12. mort. cap. 5. affirmat Galenus.

C Tertiū ſignum eſt rigor, qui magna ex parte vomitionem biliosam ſolet præcurrere: Rigor enim ſit, quando membra ſenſibilità mordentibus excremētis punguntur, atque mordentur, quod ſolum ad rigorē excitandum ſatis eſt, vt perpetuò vellientes ſucci per vniuersa corporis habitum, veloci motu deferantur.

Quartum ſignum, cùm inferiores hypochondrii partes frigidæ fuerint; extremitorū enim frigiditas in ima parte hypochondriorum, raptum caloris, & bilis ad ſuperiora ſignificat. Quod ſignum eſt verum in ratione ſigni, 1. 3. tract. 5. cap. 12. Nam in ratione cauſe potius vomitum ſit. Neque contradicentem afferas Auicennam 4. 1. cap. 11. qui caliditatem extremitorū, vomitum iuare afferuit; hic enim de caliditate tepida eſt intelligentus, que relaxando & debilitando ventriculo, vomitum pronocat.

Quintum, agitatio labij inferioris, & multæ ac tenues ſaliuæ effluxus: illa ortum habet, quoniam tunica interna ventriculi, eadem vefit gulam, os, & labia, 4. de uſu part. 8. 3. de natura facult. 7. & 4. acut. 13. & 1. 1. tract. 4. cap. 1. Hac de cauſa concuſſio labij inferioris, mortu ſin ore ventriculi veheſtentem ſignificat, quoties ab acriorī bile in ore ventriculi collecta mordet. Et quia bilis hæc, præ ſuſ leuitate fluitare in ſuperficie ſolet, qua occaſione ad gulam ascendit, ventriculi fundum relinques, ſecum etiam pituitam, que illi obtia fuerit, deferens, & ex fauibus colliquans, nihil mirum eſt, ſi hoc tempore, crebrè ex ore, ſaliua tenuis, & pluriſima effluat. Sed cur dicta conuulſio ſolū in labio inferiori conſpicitur? Dic. Id fieri cum propter maiorem conneſſionem, tum maximè quia maxilla inferna mouetur, & ſuperna immobileſt.

E Quando ergo hæc ſigna præcedunt, vomitū prænuntiant, qui viflis ſepiſſime eſt, perſpē à natura factus in accessionum initis, necnon & in continuis febribus; ſi humor ſponte ſua ad os ventriculi imperum faciat, ex Gal. 1. 1. meth. 9. Eſt etiam proficiens fastidiosis ex biliolo, & mordente humorē, 1. prorrhet. 17.

Quamvis igitur permittendus sit vomitus, quum à natura fit, cùm non fit ex evacuationibus, in quibus laudabilis ſubſtantia excernit, ſicut in fluxu ſanguinis; tamen ſi naturæ modum excedat, & alimentum continuo euomatur, timorique fit ne ex priuatione alimenti, exſiccatum corpus contabescat, ſupprimendus eſt.

Tom. II.

A iis, quæ cauſam vomitus abolere ſolent (nam vomitus vomitum curat, dicebat Hip. in Epidemias, euacuando cauſam) & datis, quæ roborare ventriculum natæ ſunt.

Quare ſi ex retentricis facultatis debilitate, immodi- dicus vomitus vehementer infester, qualis ex nimio potu, vifeida & frigida pituita in ſubſtantibus contingere ſolet, occurendum clysteribus, & purgatione, deinde calidis, & adstringentibus vtendum. Purgatio iuxta ideam humoris inſtituenda, parata ex medicamentis quæ vna expurgent, & roborent, de quorum numero eſt Rhabarbarum in ſubſtantia exhibutum, vel ſi febris non fit acuta, illi Aloëm, & Agaricum addere eſt necesse: nullum enim medicamentum ad expurgandum biliosos humorē excogitari potest præſtantius Rhabarbaro, & præſertim ſi in eius ſocietatem admittatur terebinthina abietina, quæ omnia paulatim & in exigua quantitate ſunt offrenda, ne ſcilect ex diſtantibus partibus ad ventriculum humorē allient.

Ad firmandum ventriculum, exhibendi ſunt ſyrupus de Menth, Rosat, Cydonior, Offa panis, & vua paſta in vino macerata ſumine proſunt, ſicut & tabellæ Aromatici. Extérius fouendus eſt ventriculus oleis de Absinth, Maſtich, Menth, Cydonior, Balsamo, ſuperasperſis pulueribus Aromatici, Absinth, Menth, Agallochi, Cinnamom, Maſtich. Ex quibus cum miua cydoniorum cum aromate, cataplasmata aut vnguentia parati poſſunt. Prodelt emplaſtrum ſtomachicum, de Gallia moſchata, ex ſola maſtiche. Quæ omnia medicamenta ſumopere iuuant, ſi vomitus ex vitiata ventriculi coctione, vel per impotentiam, vel corruptionem, ortum ducat; accidit enim, vt alimenta etiam ſint proba, & eleſta, ſi diu in ventriculo retinentur, non concoquuntur, vel corrumpantur.

O B S E R V A T I O I.

Ad coercendum vomitum, pilula eximia.

L Aborauerat æstate media iuuenis quidam, quadrangula continuis diebus, vomitu aded laborioso, cui febris continua erat adiuncta, vt alimentum omne illid, & humorum porraceum, vomitione reſiceret. Vocati Medici, ob febris ſanguinem mitunt, corpus expurgant, clyſteres reuelentes indunt, roborantia ventriculo imponunt, carnem affam irroratam aq. Ros. & Maluatico, ſuperasperſis pulueribus Coral. rubri, Rosar. Santalor. Maſtich. & Absinth. Vnguentum Comitissæ, Emplaſtrum Diaphoenicum ex ſecunda descriptione Melue, foienta, decocta, & alia adminiſtrant, quæ ad firmandum ventriculum ſumopere præſtant. Sed cùm vomitus non ceſſaret, & æger veluti tabidus factus præſidia omnia illid euomeret, vt affumat binas pilulas ſingulis auroris, inſiſto. Sic factum. Tantum enim in modum ventriculum roborarunt, aliquali per alium humoris biliosi vacuatione facta, vt illis quinque affumaptis, & deluper captato ſomno, à vomitu & febre ſanus eualeſerit, qui optimis recreatus alimentis, poſt mensem, pinguisculus eſt factus. Pilularum forma fuſt hæc.

Z. Rhab. elec. 3 ij. rhapontic. optimi, 3 j. aloës hepatica prius per noctem imbibita ſucco rosar. 3 j. rosar. 3 j. maſtich. 3 ij. crystal. preparat. 3 B. myrobalanor. citrinor. 3 ij. cinnamon. 3 j. gummi arabici torrefact. 3 j. Cum ſyrupo Myrtillorum fiat magdaleon.

O B S E R V A T I O II.

Ad compescendum vomitum, cataplasmata viliſſimum.

Q Vidam quotidiana febre diueraria oppreſſus, in tam importunum vomitum incidiſ, vt decem diebus G G g

Abus continuus alimentum omne euomens, cum pituitosi humoris copia multa, velut exanguis redderetur. Variæ præsidia sunt actitata, quæ viscosi succi, pertinaciter in tunicis ventriculi infixi, nimiam molem, tum vomitu, tum alii secessi eliderent, tum ipsum ventriculum nimia humiditate madentem firmarent. At cùm affectus rueret in peius, & æger ad Orci fauces esset deductus, pro narcoticis & loporiferis, quorum usum ad conciliandum somnum, & hac ratione retinemendum vomitum, alij consuluerant, hoc emplastrum ventriculo, & spinæ dorsi impositum, fuit adiumento summo.

B 24. *Conserua symphyti maiori, 3 iiiij. conserua cydoniorum, tb. j. masti. b. absinth. nucis moschate, cinnamom. sebænam. b. curvis, agallochi, syracis calamite, calami aromatici, iunci odorati, aloës, cypri, an. 3 iiiij. caryophyllor. 3 B. ambari, g. x. moschi, g. viij. Puluerisentur omnia tenuissimè, & conqualentur: addit. fol. menie 3 B. flor. chamael. 3 iiij. spica nardi 3 ij. olei mastich. olei absinth. an. 3 iiij. B. olei cydonior. 3 ij. vini albi odoriferi 3 v. aq. rosar. 3 ij. aq. naphe, eq. melisse, an. 3 j. B. balsami, 3 iiij. aq. cinnamom. 3 j. Omnia misceantur bene, cum mica panis tosti, & sec. art. fiat cataplasm.*

O B S E R V A T I O . III.

Vomitus biliosus importunus, saluatella dextra sectione, curatus.

Hecpar omnium ferè morborum, præsertim qui va-
sa infestant, auctor est, cùm sit sanguificationis officina. Quare quum retoridum est, & excandescit, biliosum humorē ad utrumque ventrem expellere satagit. Si ad intestina, dysenteriam excitat, quæ et si sit vclus intestinorum à rodente, aciūque humore expulso contitatum, tamen ab hepatis intemperie calida fouet in orbem; hinc fit ut omnes ægri in peius ruerint, quia Medici de iecore roboranda, & refrigerando, non fuere solicii, vt 4. de articul. com. 40. bellissimè dictabat Galenus. Ex hoc perenni fonte, quum biliosus, mordensque humor in ventriculum impetu facit, ipsum vellicat & ferit, adeò ut ipsum cogat alimentum intus retentum extrā efficeret. Quærenda origo mali, huic sedulò incumbendum. Refrigerandum fecur, roborandum, biliosi humores in eo, & venoso generi exundantes, sursum & deorsum expurgandi. Sed cùm his ex artis lege administratis, vomitus adhuc insolescat, accedere oportet ad id præsidium, quod multis fuit saluti. Secunda vena saluatella dextra, inter minimum, & annularem digitum, quæ cum iecore summam habet cognitionem, ex Paulo lib. 3. cap. 49. & illud, genüsque venosum mihi ventilat, ex ipso lib. 6. cap. 40. dum sic ait: *Quæ extrems partes intercurrunt, superiacetibus vinculis exceptis, & manu frictione, & pedum incessu diuidentur, in sinistra quidem manu cùm lien male habet, venam que inter paruum, & annularem digitum porrigitur, præcipue incidentem, cùm iecur affligitur, in dextra. Non extrems partia inantitio, è longino magis fasta, effaciore molitur reuulsionem, &c.* Huius auctoris præcepto inunitus, plurimos à bilioso vomitu, cæteris non conferentibus, hoc generoso celebrato præsidio liberaui.

N V M E R V S V.

De cibi fastidio.

Causas propriorum ventriculi symptomatum, id est, abolitæ, difficilis, & depravataæ appetentia, lib. 1. de causis symptomarum cap. 7. perbellè exponit Galenus, quo loco quid sit appetentia, & naturalis fames, & quomodo fiat, luculentissimè descriptat. Fames ergo in duplice est differentia, quædam enim est naturalis,

alia præternatalis: hæc tursus duplex est, alia à Medicis canina vocatur, de qua infra cap. 2. num. 9. alia pica nuncupatur, quæ feminas utero gerentes, saltem in primis tribus mentibus premit atque fatigat, de qua lib. 3. Hist. PP. Medic. in com. Hist. 14. Fames naturalis nimia humiditate madentem firmarent. At cùm affectus rueret in peius, & æger ad Orci fauces esset deductus, pro narcoticis & loporiferis, quorum usum ad conciliandum somnum, & hac ratione retinemendum vomitum, alij consuluerant, hoc emplastrum ventriculo, & spinæ dorsi impositum, fuit adiumento summo.

24. *Conserua symphyti maiori, 3 iiiij. conserua cydoniorum, tb. j. masti. b. absinth. nucis moschate, cinnamom. sebænam. b. curvis, agallochi, syracis calamite, calami aromatici, iinci odorati, aloës, cypri, an. 3 iiiij. caryophyllor. 3 B. ambari, g. x. moschi, g. viij. Puluerisentur omnia tenuissimè, & conqualentur: addit. fol. menie 3 B. flor. chamael. 3 iiij. spica nardi 3 ij. olei mastich. olei absinth. an. 3 iiij. B. olei cydonior. 3 ij. vini albi odoriferi 3 v. aq. rosar. 3 ij. aq. naphe, eq. melisse, an. 3 j. B. balsami, 3 iiuj. aq. cinnamom. 3 j.*

B Secundum, naturalis tractus membrorum ab hepate, & hepatis à ventriculo. Tertium, etsi diuulsio in ore ventriculi, ex vasorum actione percepta. Quartum est tensus eius diuulsionis. Postremum, animalis appetentia, qua cibus exterior appetitur. Hæc symptomata eo ordine le consequuntur, vt primum, insit animalibus, quatenus ex calido & humidu, & ex vi scilicet clementi constant. Secundum, & tertium, ex vi vegetabili, quatenus sunt animata, & in hoc plantis assimilantur, quarum instat semper sunt in opere. Quartum, & quintum illis insunt, quatenus animalia sunt tensum participatio: ideò autem animalia super plantas eguerunt actione duplhei haec, quia alimentum distans requirunt, non patatum semper & proximum in plantarum similitudinem, & planta enim ex instinctu naturæ, tota ex radicis fibris attrahit, & membra animalia vniuersam vim trahendi in ventriculum converunt, à quo medianibus vatis metaracis, instar fibrarum multiplicibus, quicquid in eo continetur, exsugunt.

Insuper fames est quartum illud symptomata, nempe sensatio illa diuulsionis, quod Galenus cui. de sympt. causis confirmat: quicquid alij contendant, opinantes famem esse postremam illam appetentiam cibi exteriori, cùm Aristoteles 2. de anim. cap. 3, fan. ex. d. finit per appetentiam calidi siccii, sicut verè per appetitum frigidū humidu. Sed hæc opinatio non est consona menti Philosophi: si enim vulgaris verborum significatio est obseruanda, fames nihil aliud est, quam sensatio illa suctionis, quarto loco numerata; nam torqueri nos dicimus fame, & famem rem esse molestiam, & quodam iam perisse fame, quæ omnia falsa existerent, si fames solum appetentiam, vel ingestionem cibi significaret.

Virum fames sit effectus naturalis, an præter naturam? etiam controvencendum: Qum enim in fame perpetuò intercedat dolor, qui lymphæa præter naturam dicitur, fames erit effectus pater naturam. Secundò. In fame & sibi, perpetuò appetitus contrarium constitutio: ni præsenti: sibiens enim ex: alfactus, & aridus, fertur in potum refrigerante, & humectantem.

Dic. Naturale multipliciter dicitur, vt colligitur ex Galeno lib. de marcore, cap. 2. Primo enim modo dicitur, id quod sequitur ad opera naturæ, licet ad ipsius opus non sit intentum, quomodo sensitus, & mors in hoc significato, naturalia esse dicuntur. Secundò dicitur naturale, id quod operationem naturæ includit, à natura intentam. Tertiò dicitur naturale, quod ab aliqua causa præter naturam non dependet.

Dic. Fames iuxta has omnes verbi naturalis interpretationes, naturalis est effectio. De prima nulla est dubitatio inter auctores. Iuxta secundam, ostenditur, quia si natura non intenderet sponte sua molestiam illam, os ventriculi in quo diuulsionis illa sit, tam multis nervis non muniret, exactè diuulsionem etiam minimam sentientibus. Ex quibus non sequitur, naturam in animali intendere malum & dolorem: Nam intendit dolorem, non tanquam finem, sed tanquam medium; malum vehementius, nempe marcorem seu totius corporis resolutionem prohibens. Quemadmodum enim natura, ad speciei durationem, genitalibus membris ex retento semine vehementem molestiam instituit, vt ad concubitum

cubitum pro speciei duratione incitarentur: sic etiam A non minorem, ori ventriculi indidit, ex deficiente cibo, ne eius sine quo vivere non possumus, obliuiscetur, luxa tertiam significationem, fames omnis, quæ non à causa aliqua præter naturam, sed à sola vasorum suctione, de qua modò agimus, dependet, naturalis affectus dicetur. Alia vero quæ à pituita acida, vel ab immodiaca ventriculi frigiditate originem ducit, præternaturalis censenda erit.

Causa proxima, & immediata famis naturalis, est suetio ventriculi, seu ipsius diuulsio à succo vasorum facta. Colligitur hæc sententia ex Galeno, 1. de caus. sympt. cit. vbi famem per sensum diuulsionis definit. Causa vero temtor, duplex potest assignari: prima, quam etiam tradit Galenus cap. cit. est defectus, seu inopia humili chylosi inita ventriculi cauitatem, à quo antea venæ logebant.

Secunda causa est portio melancholiae, à liene in ventriculum transmissa: Nam si in immoda quantity succus melancholicus confluit in ventriculum, famem caninam excitat; si in parua copia influit, famem naturalem generat. Quod experimento satis comprehenditur est: quando enī perit appetentia, acidis fructibus solet reparari: De quo argumento alibi latius disceptauimus.

Si ergo in ore ventriculi sensus suctionis pereat, vel suetio non fiat, aut corpus ipsum non inaniantur, affectio fit quæ à Græcis Anorexia, à Galeno interdum, à oria, & cibi fastidio nuncupatur, vt patet 4. Aph. 17. & lib. 6. sent. 3. & lib. 5. Aph. 61. Huius vitij duplex causa statuitur ab Alexandro lib. 7. cap. 7. aut intemperies quædam, aut humores in stomacho contenti: si enim intemperies ea sit, vt sensus oris ventriculi destruant, vtique suetionem non sentit.

Intemperies potissimum calida est, quæ solida corpora relaxando resoluit, atque ad attractionis functionem reddit imbecilliora. Et licet ad excitandam appetentiam frigus in ventriculo non parum conferat, nam & vacua reddit corpora, ac ipsius tunicam cogens, constringensque famem concitat, tamen si immodicum est, ipsam excitare valet, vt lib. 2. com. 20. Aph. Galenus affirmit, §. Senum igitur corpus, cum frigidum efficiatur, tantam angeri contingit in ore ventriculi frigiditatem, vt appetitus deficit. Hæc enim vites deiicit, & eas veluti emortuas reddit.

Calidam ventriculi intemperiem contestatur sitis, frigidam, sitis carentia ostendit. Si cum calida intemperie, biliosi quoque redundant succi, aderunt oris amaritudo, ventriculi mortus, ac rosio, & si putrescat bilis, comitabitur febris. Contraria reperiuntur, quando à frigida ventriculi intemperie, cibi fastidium excitatur.

Inappetentia negligenda non est, cùm appetentia sit opus ad vitam maximè necessarium, auctore Galeno 6. Aph. 3, præsertim si in declinatione totius morbi, appetitus deperditio accedit, aut vites ex se, vel ex immodiaca vacuatione ad extremam debilitatem sint deductæ: sequitur enim totius corporis extenuatio, & æger marcere artreps, tabefactus occumbit.

Si ergo ex calida intemperie, cibi fastidium originem ducat, cibi & potus sunt exhibendi, qui refregerant, & roborent. Si cum intemperie biliosi humores redundant, si expurgandi clysteribus, aut clementi purgatione. Extra, ad firmandum os ventriculi, imponenda quæ superiori numero de vomitu protulimus. Si à frigida intemperie oriatur, roborantia calida offerenda, vt Theriaca, Diatriponipereon, & alia quæ similes facultates fortiantur. Si cum intemperie frigidi, crassi, & viscidi redundent succi, si preparandi medicamentis, & postea vacuandi, quæ pituitos humores è corpore educunt. Roborandus stomachus emplastris, ac foementis, quæ syriæ descripsiuntur.

Tep. II.

O B S E R V A T I O . I.

Ad cibi fastidium ex frigiditate, pilula optima.

T Oro ferè anno ægrotauerat iuuenis quidam, temperamento frigidiori præditus, cibi fastidio, ita ut nullum alimentum, vel etiam pessimum assumendo, gracilis, & extenuatus cùm esset, vix præ debilitate ambulare posset. Ortum esse vitium hoc ex frigida intemperie, cui pituitosi & viscidi humoris copia erat adiuncta, ostendebat priuatio sitis, acidi ruetus, saliuæ lenitas & viscida per sputum excretio, somnus profundus. Huic cùm plurima ex roborantium, & vacuantium silua, diu essent imperata, ab illis nec tantillum leuamen cùm acciperet, ope hatum pilularum appetitum recuperauit.

24. Aloës 3 iiiij. agarici 3 jj. myrræ, mastich. an. 3. B. rhæb. elect. 3 ij. hier. simpl. 3 B. cinnamom. 3 ing. ber. an. 3 j. ambari, g. xx. moschi odorati, g. x. Excipiantur omnia cum tyropo, de absinthio, fiat Massa: ex cuius scrupulo uno singantur septem catapotia, aut bracteolis obducta, per horam ante pastum deglutienda.

O B S E R V A T I O . II.

Ad cibi fastidium ex calore, cataplasma utile.

Cum febribus calore, & ardore ventriculi existuant, & ipsi præ biliosi humoris abundantia, relaxante os stomachi, cibum nec appetere, nec deglutire, aut eius nomen audire queunt; nec remedia, aut amicorum consilia ad assumendum alimentum cogentia, quidquam prosunt: ego ex hoc cataplasmate ore ventriculi, & spinæ dorsi imposito, plurimum semper adiumentum sensi. Vt eō, & mecum consenties.

25. Carnis vaccina è lumbis extracta, tb. ij. Pictetur tenuissimo cutello minutissime. Vini odoriferi. 3 iiiij. addit. aq. rosar. 3 jj. succi rosar. 3 jj. Omnia deinceps conqualentur tenuissimè. Adde carnis pyror. saccharo condita, conserva cydonior. 3 jj. succi hypocrystidos 3 jj. succi cydonior. 3 jj. miuæ cidior. cum aromate, 3 jj. puluer. sorbor. succor. myrrillor. myrobalanor. citrinar. an. 3 B. sem. plantag. acetos. sumach. an. 3 jj. hord. tofii 3 jj. coriandri succi torrefacti. 3 j. mentha. summatum lenti sci. rubi. an. M. j. granor. myrræ. arrillor. vuar. torrefactor. an. 3 jj. mastich. 3 j. rosar. 3 jj. coral. rubri. 3 jj. B. olei myrrillor. olei ros. incomplet. olei cydonior. an. 3 j. B. rasur. eboris. cornu cerui vsti. an. 3 j. Cum succo plantaginis omnia prius puluerata tenuissimè, misceantur bene, & fiat Cataplasma.

N V M E R V S . VII.

De Diarrhoea.

E Vando alius liquida, & frequentius quam ex constipatione fertur, affectus hic vocatur à Græcis Diarrhoea, vt patet ex Hipp. lib. 3. Aph. text. 25. & 30. & lib. 6. sentent. 36. à Latinis alii profluvium, à Celso lib. 4. cap. 19. ventris fluxus nominatur, qui copiosior est alii fluxio, diuturna, sine phlegmone & exulceratione, auctore Galeno 1. epid. secl. 2. com. 36. Hippocrates etiam perturbationem appellat. 1. Aph. 2. Est ergo ventris fluxus, evacuatio, & præter naturam eorum, quæ per alium exterruntur.

Hic varius est, pro varietate causæ: vel enim est biliosus, aut pituitosus, aut melancholicus, aut attabiliarus, aut sanguineus, aut veluti lotus carnis recenter maestæ, aut purulentus, aut colliquatus, aut liquefatus, coagulatus, aut denique chylosus.

G G g 2 Diarrhoea

Diarthaea symptoma est in genere excrementi mutantis, in quantitate, qualitate, & tempore: est etiam symptoma in genere actionis laesae facultatis expulsiveis. Causa illius est coctio vitiata ventriculi, aut distributio impedita, aut humoris abundantia, ex toto corpore, aut ex parte aliqua in ventriculum, & intestina confluens: mediante enim iecore, intestina cum vniuerso corpore consenserunt habent, & ideo non solum excrementsa lecotis, sed etiam totius corporis suscipiunt, ex Galeno 2. progn. 3.

Dubitabis: Vtrum in diarrhoea, venter inferior solam afficiatur? Licet delectio optima, quæ mollis, constansque est, & eo tempore secreta, quo secunda valetudine assuevit quantitatèque est pro ratione cibi assumpti, colore subrufa, nec admodum graueolens, non solum inferiorem ventrem rectè valere, sed etiam nihil in eum decumbere ex aliis visceribus præter naturam, ostendat, vt cit. progn. docuit Hippocrates: quibus verbis per inferiorem ventrem, non solum ventriculum ipsum, & simul ieiunium cum omni intestino intelligit: non tam sequitur, vt contraria delectio confestim indicet, eundem inferiorem ventrem præter naturam se habere; nam fieri potest, vt ille in suis operibus robustus sit, tamen vitio aliunde communicato non seruer conditions dictas: contingit enim aliquando, vt ex iecore, liene, aut aliqua quauis alia parte, seu corpore toto, vel duabus, pluribus, in eundem ventrem excrementsa decumbant, & suo mortufo intestina ad excernendum vellicant, & excident.

Pars affecta in diarrhoea, his signis est dignoscenda. Si à iecoris vitio, fluxus originem ducat, ipsius præcessere affectus, & aderunt signa, que iecur male afficitum ostendar. Si ex liene emanet, hæc pars aliqua ægritudine laborat. Eodem modo quando pituita, aut alijs humor, à capite confluit in intestina, signa aduersi cerebri præsestunt distillationes. Deinde fluxus cerebralis augetur post somnum, ex Auicenna 16. 3. tract. 1. cap. 3. & diminuit tempore vigilie: hoc enim tempore rectemente cerebri absolumuntur, & per has regiones expurgantur, in ventrèque confluere nequeunt. Tempore vero somni coercuntur, & facultas expulsive fortior sit, à cuius robore transacto somno expelluntur. Præterea distillationes fluunt per guttur in ventrem, & intestina, in qua parte ægritudinem gravitatem, & noxam. Si humor ex alia parte in intestina descendit, adsumt signa, qua patrem illam male affectam significant. Si ex vniuerso corpore, signa conspiunt redundantiae in toto. Interdum fluxus ab ore ventriculi in pueris emanat, quando dentire incipiunt, iuxta oraculum Senis, 3. Aph. 25. dente enim gingivam perforante, in hac non solum pruritus, & dolor excitantur, sed consequentia quadam fluxiones adueniunt, quæ in ventrem, & intestina descendentia sunt alii fluxus causæ. Similiter etiam in balbis, ob humiditatem tunicae linguae, quæ cum ventriculo continua est, & intestinis, aut ob pituita copiam à cerebro descendenter, alii profluvium contingit, vt 6. Aph. 32. Hippocrates docuit. Subscribunt Galenus in com. Auicenna 16. 3. tract. 1. cap. 2.

Alii fluxus post cruditatem, aut alias cibi corruptam summoperè prodest, præsterrit si nitidosa sit: aliis enim adstricta post cruditatem, solet esse maximè noxia, & febrem accedit, ex Galeno 8. meth. cap. 5. §. Sin adstringitur, grauis est; si quidem ex adstrictione eius, viciose natura in febres promptè incident. Contraria si aliis redditur statim lubrica, à morbi gravitate præseruat, impedita distributione ad venas, eius quod corruptum est, cum expellatur, foras: Hinc Galenus 1. de alim. facult. cap. 7. alii fluxum, vnicum esse cruditas remedium asseuerat; ob quam causam, cit. meth. cap. 5. in cruditate alimentum non præbet, nisi ubi corrupta sint euacuata.

A Vtis est etiam alii fluxus, in corpore cacochymo, 7. meth. 11. Sunt quibus diarrhoea & cholera, omnem corporis redundantiam educant, &c. Commendatur etiam alii fluxus in affectionibus oculorum, ab Hip. 6. Aph. 17, reuulsorium enim, & evacuatorium auxilium est, ob quam causam, in capitibz affectionibus prodest eximiè, ex Hippocrate 4. Aph. 28. dicente: Ainsi profluvium sanat surdarem.

B Verum si diu durat, & morbo diuturno superueniat, ægræ existente debili, exitum portendit: sic profatur Celsius lib. 4. cap. 19 Vno die fluere aluum sèpè prævalentine est, & plurius si febris absit, & intra septimum copiquescat; purgatur enim corpus, & quod intus laetus erat, extra evictus. Verum spatum periculosum est, interdum enim termina, ac febribulas excitat, virèque consumit, &c. Non ergo alii fluxus despiciendus est, & præcipue in febribus, in quibus eius curatio difficultor est, animaduersionemque & conjecturam exposcit, vt docet Trallianus lib. 8. cap. 5.

C Alii fluxus vel est criticus, vel symptomaticus. Si ille adsit, coctionis signis præcedentibus, & natura perfectè operante, nihil à nobis est de nouo moliendum: cùm iis quæ ex ratione leuant, fidendum sit, vt lib. 2. Aph. 27. Hippocrates monet: Nihil enim in principio ad bonum evanesci est possibile, cùm omnia sint casus præter naturam earum que sunt in corpore dispositionum. Oportet enim prius subsequi discretionem, postea coctionem, 4. Aph. 22. Fluxus ergo si morbum perfectè eradicare valet, debet cocto morbo superuenire, 3. trist. 4. Quare si natura perfectè euacuat, & integrè, nihil nos operando mouere conuenit, sed totam curationem naturæ permettere oportet. Hoc est quod protulit Auicenna 1. 4. tract. 2. cap. 7. dum sic ait: Si natura mouet, aut monit, tu sine eam, & operationem eius, si autem nec mouet, nec monit, supple tu motu, & hora eius, vt 1. Aph. 20. Hippocrates, & Galenus confirmant in com. Quare si natura imperfectè agit, nos medicamentum porrigitur lene, & cum cautela multa: quoniam, vt cordate prædictit Auicenna 4. 1. cap. 3. Solvere ventrem super veniris fluxum, valde timorosum est.

D Si fluxus sit in principio febris, & ex irritamento naturæ factus, cohiberi non debet: natura enim humorum noxiūm utilem excertit, qui tandem retenus in corpore debebat fieri causa morbi, sed vietus ratione optimè instituta, naturæ negotium permitendi, et si non sit pro plenitudinis ratione; in quem sensum intelligentius Galenus 1. ad Glauc. 14. §. Quod si febris fuerit cum alii profluvio, alia non est opus vacuatione.

E Quæ doctrina licet ferè vera sit, maximè si speramus quod deinceps natura sufficiat, tamen non est amplectenda semper, cùm in dysenteria ad reuelandum, & succorum acrimoniam attemperandam, utillissimè venæ sectio celebretur, & in diarrhoea biliosa ex iecore, & venarum intemperie calida oborta, eadem sit saluberrima, & in opere pratico frequentissimè exercenda; similiter & purgatio medicamentis corroborantibus parata, vt latè lib. 2. Hist. PP. Med. in com. Hist. 8. 1. discep-tauimus.

F Alii fluxus quando complicatur cum febre, curatio-nis est difficilioris; ea enim quæ profluvii fluxui, nocent febri, & è contra. Curandus igitur est aëre frigido: cibo boni succi, facilis coctionis, & distributionis, in principio modicè adstringente, deinceps vero vehementiori virtute adstringendi prædicto. Hic non sit liquidus & humidus, sed siccus, & constans. Potus sit aqua, vel cerevisia chalybeata. Vinum si vires desint, & febris adsit ignava, sit adstringens: alioquin vitandum, quia omnem vacuationem promouet, & fluxum auget. Exercitum fugiendum, amplectenda quies. Somnus omni diligentia prouocandus, fluxum enim mitte compescit.

G Alii fluxus etiam curatur abscissione causæ. Hanc medicamentis per aluum expurgantibus, esse celebran-dam,

A dam, loc. cit. notauius: nam fluxus fluxum curat, va-cando causam. Hæc medicamenta viscera debent firmare hypocritate sua, vñaque humorem biliosum de-trudere ad intestina ipsa: de horum cœtu præcipuum est Rhabarbarum, sed quoniam in hoe partes ignæ vigent, quæ sua acri vi irritant, & excitant intestina ad deiiciendum, ideo torrefacimus ea, vt ignis mordican tes partes euanescent. Hoc modo torremus Myrobalanorum cortices, vt vis aliqua tenuis, & acris affatione absumatur.

B Aliqua tamen in huius auxilij administratione sunt pernotanda: primum, vt ad purgandam causam mor-bificam in initio, quando non tam vehementis adstric-tionis necessitas adest, Rhabarbarum in substantia offeratur, nam per torrefactionem vis purgatrix resoluitur, quæ ad vacuandam copiam humoris, quæ in principio magis viget, summe conductit. Secundum, vt post torrefactionem, semel vel bis abluitur aqua Rosarum, vel plantaginis; ex ignitione enim medica-mentum acrimoniam comparat, quæ lancinando intestina ad fluxum expulsive irritat: notum autem est in doctrina Galeni, vt constat ex 9. simpl. in proæmio, vsa reddi acriora.

C Ad purgationem, si morbus morosè incedit, humor præparandus est cum iis quæ adstringunt, incrassant, calorem attemperant, acrimoniam retundunt, quæ omnia naturæ concoquenti sunt irapendimento, vt sy-rupi Rosar. Myrtillor. Cydonior. Rosar. siccata permixti cum aqua plantag. Rosar Pottulac. Cydonior. vel ali quo adstringente decocto.

D Si vero fluxus immodicus sit, & purgandi necessitas instet, neque præparatio, neque coctio expectanda, sed illicè expurgatio administra; cùm enim humor in motu sit, & à natura non retineatur, medicamenti attractioni non reluctatur. Quando tamen ita immodicissime fluit, vt vites omnino dissoluunt, tunc neglecta purgatione, variis auxiliis adstringentibus occurrentum, vt 12. meth. cap. 1. Galenus edocuit.

E Medicamenta autem ex quibus fomenta, cataplas-mata, emplastra conficiuntur, sunt Bolus Armenus, Terra sigillata, Sang. Dracon. Corallum, Rosa, semen Oxalid. & Plantagin. Balaustia, Hypocisthis, cornu cerui, semen cynini, & Nasturtij torrefacti, & prius in aceto macerati, Galla, Cortex mali Granati, puluis Sumachiorum, semen Mytri, semen Bistortæ, Cortex churis, Mastiche, Cydonia, pyra agrestia. Quæ cum oleis adstringentibus, Cydonior. Myrtillor. Omphacij, aut aq. Chalybeata permixta, in varias formas possunt parari.

F Prodest etiam emplastrum Diaphœnicum ex 2. de-scriptione Mesiae, contra Rupturam, de Pelle arietina, Emplastrum ex Cydoniis, aut conserva Cydoniorum, de-coctis in Aceto Chalybeato, cum mica, panis terrefacta, miua Cydoniorum cum pulueribus dictis. Quoniam ve-ro multoties non sufficit causam fluxionis euacuate, idcirco necessaria est in contrarium partem reuelatio: in quem vsum 6. Aph. 5. vomitus ab Hippocrate commen-datur. Utiles etiam sunt frictions, & ligaturæ, cucurbitula dorso, & hypochondriis admotæ, similiter & balnea, 1. ad Glauc. 14.

G Si hæc non ex toto fluxum eradicent, vacuantibus per vrinam vtendum, iuxta Hippocratis, & Galeni men-tem, 4. Aph. vlt. In quem vsum præstat potus factus ex semine Melon. & cucurbitæ, cum Rosacea Chalybeata, puluere Corallorum, Margarit. Præparat. & Syrupo Cy-donior. Ius Gallinae optimum est, alteratum cum radice Petroselinii, Apii, Asparagi, fœniculi. In diarrhoea pituitosa sudoris prouocatio optima est, præsterrit si ex radice Chinæ, vel Smilace apera paretur; mirificè enim hoc auxilium à ventre ad cutem humorum attrahit, fluxus que causam absumit.

H Expurgato rectè corpore, lactis Chalybeati vsum, præsterrit in diarrhoea biliosa confert eximiè, ex Gal-

O B S E R V A T I O I .

Ad fluxum alui compescendum, potus stillatitus mirabilis efficacia.

IN longis diuturnisque alui fluxionibus, abhorrent **ægti** alimenta, quin medicamenta assumere, quare liquida faciliter deglutiuntur, & minori cum difficultate absorbentur. Idcirco cùm **ægti** alui profluui premontur, cæteraque non prosumt, vitilissimum semper iudicauit potum stillatitum aliquandiu offere, cuius vi ac ope venter retinetur, rororantur vires, somnus provocatur. Exhibe ter in die mane, meridie, & noctu. Dosis cochlearia duo, actu frigida.

Z. *Binas perdices media etatis, pinguis, exenteratas, in frusta discinde, in phialam vitream capaces immitte. Adde mastic. 3. B. rosar. siccari. 3. j. carnis cydonior. immaturorum, lib. j. carnis pyrorum, lib. B. omphacij, lib. B. sem. lactuc. papa- uer. albi, cydonior. portulac. plantag. an. 3. B. sorborum immaturorum, mespilorum. immaturorum. an. 3. j. margaritar, preparat. 3. iii. coral. rubri, 3. ii. santalor. curinor. & rubror. an. 3. ii. micleta. 3. B. fol. plantag. & acetos. an. M. ii. radic. bistorta. 3. ii. album. ouor. N. x. conserua symphyti maioris, 3. ii. conserua rosar. antique, lib. B. vini rubelli odoriferi, lib. ii. Omnia reponantur in vase bene clauso, ut nihil evaporet: collocetur deinde in balneo bene ferido per octo, aut decem horas, & prius iniiciantur viciae octo chalybis præparati. Tunc omnia vi ignis ebullire sinantur, quoque perdices in minutissimas particulas sint redactæ: exprimantur pectea omnia per torcular, & in alembico distillentur. Emanabit liquor pupureus, visu delectabilis, gustu suavis, cum stypticitate exigua permixtus.*

O B S E R V A T I O II .

Emplastrum contra fluxum alui, celeberrimum.

Z. *Vcum cupressi, acacie, gall. arum, balaustior. an. 3. B. tragacanti, gummi arabici, an. 3. ii. sanguinis draconis, boli armens, thuris, an. 3. j. mastich. 3. viii. resinae 3. xviii. cera 3. ix. Misce secund. art. & fiat emplastrum, ventri inno, & spinæ dorsi apponendum.*

N V M E R V S VII .

De Cholera.

Est aliis fluxus, quem Græci cholera vocant, Latini biliosorum fluxum, barbari cholericam passionem appellant, qui nihil aliud est, quam immodica per utrumque ventrem perturbatio, ex continua ciborum cruditate proueniens, vt docuit Paulus lib. 3. cap. 29. Hæc à validâ expultrice perficitur, quod sibi molestum est, expellere properante in febrium initio: quo tempore, etsi per inferiorem ventrem frequenter noxiū humorem detrudat, tamen cùm copia est multa, & vires magis liberales, per vomitum expellit. Cùm enim ventriculus duplex fortius orificium, supremum, & infernum, vt 3. de sympt. cauf. cap. 2. Galenus affirmit, si abutitur ad excernendum id quod mortu, vel pondere ipsum infestat; & quoniam noxa toti ventriculo communis est, sic vitroque vtitur in vocatis cholericis.

Percontaberis: *Vtrum alui fluxus à cholera sit inseparabilis?* Nam videtur aliquando posse contingere cum suppressione alui: Hippocrates enim 5. epid. text. 77. refert Erychidem cholericæ passione laborasse, circa fluxum alui: & 4. acnt. 103. in cholera ventrem adstritum repetiti affirmat. Dic cum Auicenna, 16. 3. tract. 1. cap. 2. non semper in cholericæ passione simul repetiti vomitum, & alui fluxum, licet semper perturbetur

A ventriculus in parte superna, & appareat irritamentum, & propensiæ ad expellendum: interdum enim unum sine alio, ob variam corporis constitutionem inuenitur: in his enim, quibus os ventriculi valet, vomitus non appetet; in quibus vero intestina retentrice valent facultate, non adest alui fluxus, sed vomitus. Solue secundò, duplicum constituendam esse cholera: alteram humidam, factam ab humoribus acerbis; alteram sicciam, à flatu mordaci concitatam: utriusque communis est generationis modus, at in secca per utrumque ventrem ruetus resonant, & crepitus; in humida, fluxus alui cum vomitu premit, & affigit.

Præter vomitum, & alui fluxum, adest ventris inflatio, ob flatus ex cruditate concitatos, & apparent tormenta, ob distendentes flatus, & acrimoniam humorum prognata. **ægti** ob laborem oris ventriculi, & motum pungentis humoris, anxietudine vexantur. Situs ob summatum humoris euacuati copiam, ob quam causam crura, & brachia conuentuntur. Excreta non sunt uniformia, sed biliosa, aquosa, fetida, viridia.

Ex succorum corruptela originem dicit hoc vitium, qui impetu factò irruunt in ventriculum, & intestina, aut ex cruditate, & corruptione ciborum. Cruditas, vel ex alimentorum copia, aut ex præpostero ordine ea assumendi, vel immodico motu post cibum, aut ex alimento incoctili natura sua, aut ex præparationis modo, quoniam male est assūmum, aut elixum, vel retinet qualitatem acidam, nidorosam, aut est nimis dulce, acre, & sic bilescit, aut vitiosa qualitate prædictum est, vt sunt olera, legumina, fructus horarij qui hunc effectum concitant, vt pepones, cucumeres, mala præcocia. Ex potu aquæ frigida oritur nonnunquam, aut ambientis frigiditate, vel quia nudis pedibus incessus celebratur: que omnia desumpta sunt ex Hippocrate 7. epid. num. 80. & Galeno 3. de caus. symp. cap. 1. quo loco modos generationis vitiatæ coctionis tradit eleganter.

Vtrum cholericæ passio, orta à causa externa, minus sit periculosa, quam que ortur à causa interna? Nota aliquas propositiones ab Auicenna prolatis loc. cit. cap. 2. quæ ad præsagium cholericæ passionis conferunt apprimè. Prima est. Quando cholericæ passio incipit à causa externa, & cruditate, incolunior est illa, quæ fit à causa interna, & reiterata corruptione. Causa est in promptu, quia in illa, omne quod corruptitur, solet expurgari, & non remanet intemperies in ventriculo; contraria autem in hac, humores vitiosi in venis latent, & similiter intemperies in iecore, & venis adest, quæ morbum fouet. Interdum incipit ex cruditate ventriculi, & continuo augetur, ob corruptelam quæ in venis adest: laborante enim ventriculo cum intestinis, yena cum iecore compatiunt, & contendunt illi opem ferre transmitendo quæ in illis sunt, quæ commota, cùm antea non irritarent, modò sic stimulant & lancingant, vt natura præcipitur, & veluti furibunda tam inutilia, quam utilia confert excernat.

Cholericæ passio est familiaris æstati, & autumno; tunc enim ventres concoquunt difficulter, quoniam innatus calor rapitur ad extra, flama bilis accrescit, homines vauntur oleribus, peponibus, cucumeribus, fructibus horarijs, superbibita gelida, parunt sibi cauent, nudi incedunt, aëris nocturno se exponunt ob quas causas ventriculum & partes vicinas debilitari, nemo non videt.

Afflueri incurtere in cholericam, minus laeduntur & pericitantur; morbi enim consueti minus periculum inducent. In hoc morbo si superuenit frequentia, & ardor vrinæ, bonum est signum: nam hæc causam cholericæ passionis deritari ad vias vrinæ præsignificant. Si in ea febris non adest, nec sœva symptomata prement, tuta sœpe, & utilis est, quoniam per hunc fluxum tota humorum colluvies expurgatur, vt ex Galeno constat, 7. metb. 11. §. Sunt quibus diarrhoeæ, & cholera, &c.

Si

Praxis Historiarum, Lib. vlt.

Si vero febris corripit, periculosaque symptomata vexant, timorosa est: ob sui enim malignitatem, & vacuationem immodicam, vires citissime resoluuntur, & magis ac magis concitata subuersione ventriculi, & vomitu, ægri apparent facie Hippocratica ipsius, exanguis, & ad mortis fauces deducti.

Illico ergo huic affectui opitulandum, nam si in eo auxiliari differas, nulla postea suffragia prosunt. Si ex corruptione ciborum concitetur, toto illo tempore quo expurgatur venter, neque cibum, neque potum, neque aliquid aliud offerendum. Si vero pigre natura vomitu, aut alii fecessu excernat, eam leniente clystere, faciliter vomitorio, aut abster gente medicamento adiuuare oportet, qualis est aqua hordei cum saccharo; cruditatem enim ventriculi deponit, facitque eam descendere ad aluum, ex Auic. 3. 1. doct. 2. cap. 7. post med. §. Quod si hoc ei deficerit, &c. Si veter expurgatus sit à nocuis sucis, & fluxus, nausea, grauitas iam cessarint, ventrem rororare, & vires recicere oportet.

Si à causa interna cholera scaturiat, & symptomata grauia non sint, fluxus non est cohibendum. Sin contraria infestent, omni remediorum genere est coercendus, ne subito ob immodicam vacuationem vires concidant. Offerenda Alexipharmacæ, & symptomata corrugenda, vt 16. 3. tract. 2. cap. 1. Auicenna edocuit, & suprà de alui fluxu proposuitus.

O B S E R V A T I O III .

Contra cholericam syrpus præstantissimus.

Nihil est affectus sœuor passione cholericæ, in qua ob immodicam vacuationem per aluum, & vomitum, spiritus resoluuntur, euaneantur vires, & siti clamor oppressi ægri, ac insomnia correpti, animam exhalarunt. Ex infinitis propemodum, quos cholericæ habui affectione correptos, nullum, vt verum fatear, vidi ex ea occubuisse. Ecce representat se mihi miles quidam veteranus, castelli cuiusdam apud Olysioponenses celebriter præfectus, qui cùm sub dio pernoctaret ad autoram usque, debilis, & insomnis, ingentem præcocium fructum, cum ouis fixis, superbibita frigidissima, assumpsit copiam. Somno cùm se committeret, expergefactus, subsultum in ventriculo, & tormenta iuxta pubem persentiens, in tam horrendum vomitum, & enormem aquosum humoris alui fluxum lapsus est, eum pulsu vario, submerso, obscuro, intercidente, anxiate, animi deliquio, & convulsione crurum, vt biduo trecenties deficeret, & sexagesies euomeret, pallidus, exanguis, sine pulsu ferè, sine voce, & respiratione interclusa. Non defuere illico remedia varia, sed profuere nulla. Narcotica sola offerre, temerarium erat, vires enim erant sepulta valde. Ex tempore serapium pato, ex quo cùm cochlearia quinque assumeret, palpebras aperuit, fluxus aliqualiter est cohibitus, siti infestauit minus; & triduo eo usus, pauplatim vires assument, restitutoque magis fluxu, ad vitam reuocatus est.

Z. *Vini austeri rubelli, lib. ii. aq. ros. lib. j. aq. portulac. aq. plantag. an. lib. B. Infunde in his aquis, alumin. vsti 3. ii. tragacanti 3. ii. gumi Arabici 3. ii. amyli torrefacti, 3. ii. Coque quoque absimilatur lib. j. Cola, & iterum infunde micleta 3. iii. requies Nicolai, 3. ii. philony Persic. 3. j. B. mastich. 3. ii. rosar. 3. v. lapid. hematit. coral. rubri. carab. boli Armeni. sumach. acacia. balaustior. granor. myrti. cymini torrefacti. an. 3. ii. Coque iterum quoque absimilatur libra: cola, adde syrapi de sorbis, syrapi de mespilis, an. 3. v. syrapi ex infus. rosar. siccari. syrapi. myrti. an. 3. iii. Cum saccharo fiat syrups, aromatizatus cum 3. iii. trochiscor. de terra sigillata.*

Ne ergo contemnas hunc affectum, qui etsi in Lusitania nostra, & Amstelodamo paucos iugulet; in

A Oriente, ubi vocatur patrio sermone *Mordexi*, plures quos corripit, ex tempore iugulat: & in Mauritania, & Arabia, est lethalis ferè; in quem affectum incidunt Arabes frequenter, quia continuo ferculum eliant frigidum, ex pane concilio, cum oleo subacto, quod vernacula lingua *Cuscus* vocant, quod cum massa sit cruda, & ad ignem parum cocta, difficulter in ventriculo quem inflat, & cholera concitat, concoquitur.

N V M E R V S VIII .

De sternutamento importuno.

In febribus præsertim cathartosis, sternutamentum leuante frequenter, docuit Hippocrates 2. progn. 49. dicens: *Grauedines autem, & sternutamenta per omnes morbos, qui in pulmone fatigat, praire, & superuenire, malo est, sed in aliis morbis exitiosis sternutamenta utilia sunt.* Sternutamentum enim, vehemens est naturæ motus, quo flatuosum ex capite spiritum propellere nititur, præsertim ubi mordax, & calidum constiterit excrementum, vt tradit Galenus 7. Aph. 5. Hæc est causa, cur qui Solem intuentur, & pennam in nates immittingant, sternutare soleant, quod Aristoteles lib. 3. problem. animaduertit, quoniam Sol caput calfaciens, ocyus spiritum ex humore elicit; & penna excitans expultricem cerebri facultatem, etiam in actum ducit. Hinc facile possumus intelligere, cur dormientes non sternunt: tunc enim facultas tempore somni consopita est, atque submersa, & excrementum non sentit, ipsa autem nisi irritetur, officio suo fungi non potest. Adde quoddormientibus calor intus constitut, quo sit vt interiores dormientium partes calidores reddantur, spirituque magis abundant, exteriores minùs.

Vtrum sternutamentum plurimis morbis remedio sit? Sternutamentum non modo cerebrum expurgat, sed etiam quæ in partem eius posteriorem, atque in fauces irruunt, valido succusse, reuellit, facitque sua valida concussione, §. Aph. 49. vt excrementa absimilantur. Quinimò si superueniat singultus, singultus cessat, iuxta dictum Aristot. 3. 3. prob. 1. & §. in quo multo maior cernitur concussio, quam in tussi, validior enim habent spiritus impetum sternutamenta, quam tusses.

Sternutamento non ab eis quæ asperis arteriis, sed naribus molesta sunt, spiritus violenter emititur, cum quo ex prioribus cerebri ventriculis non nihil excerni solet: Nam sicut tussis inuenta est vt mediante illa plurimus simul, celestremque foras actus spiritus, attractat, propellatque suo impetu, quæ vias spiritus obserderunt, 2. de caus. symp. 4. sic sternutamentum à natura sicut inuentum, vt cerebrum, nariumque viæ exonerant, & deobstruantur.

In plurimis morbis sternutamenta utilia sunt, modò non apparent in principio, nam tunc potius naturam à causis morbificis irritari, quam cobit ipsius significant;

E postea vero prosunt, non aliter quam reliqua signa mox apparentia, de quibus 1. Aph. 12. Licet autem hoc ita sit, tamen si sternutatio est nimia, & importuna, sumptoper laedit, enī sit violentus motus, & cerebrum concutiat, & thorax; quare eo interueniente, pectoris, pulmōque dilacerantur, præcipue si pulmonem, & thoracem vlcus, & inflammatio tentauerint. Neque aliqua ratione in morbis pectoris sternutamentum conferre potest, nisi adsit abscessus: tunc enim concussione irritata natura abcessum rumpit.

Ergo cum sternutamenta sicut à flatibus, siccis, & vaporibus nares mordentibus, & in febribus ab aceti, & pungenti humore; si diebus superueniant criticis, & quando speratur aliqua sanguinis per nares vacuatio, nullo modo sunt exhibenda. Si vero importumè xen-

xent ægrotantes, præsertim in thoracis affectibus, & A validam concussione corpus fatigent, dolorēmque capitis incurant, febrem excuant, somnum perturbant, tunc offerenda sunt remedia frigida, quæ biliofum humorem frigiditate sua incrassant, cūisque acrimoniam refranant, de quorum genere censentur, quæ suprā de dolore capitis adnotauimus, tum bregmati, tum naribus admota.

O B S E R V A T I O.

Sternutatio importuna, narcoticō curata.

CVM status mordax à febrili calore dissolutus, aut acris humor nares vellicant, & feriunt, pruritus in ea parte vehemens concitat multoties, cum sternutatio coniunctus. Vidi quenam, qui ex acti defluxione catarrhosa per nares continuo emanante, adeo sternutamento frequenti, toto mense est concussum, ut nec comedendi, nec bibendi, aut dormiendi tempus haberet. Huic plura adhibita, quæ inutilem vacuarent acerimi humoris copiam, eūmque ad alias partes distraherent. Purgationes varie, sanguinis missio, clysteria, cucurbitæ, frictions, ligaturæ in partibus extremitatis celebratae, diuersimoda remedia naribus, bregmati, hepatis, vnde etiam mali suspicabantur originem, & temporibus sunt adhibita, quæ actis humoris efficaciam retunderent, ac facultatem animalem consopirent. At cum febris adhuc vexaret, factusque esset gracilis, & excarnis, & timor esset ne præ insomnia, & hoc violento motu agitatus, resolutis viribus, vel aucto febrili calore, in extremam maciem, aut hecicam laberetur, narcoticum assumendum iussi, tribus horis post cenam, meri duabus vnicis superbibitis: cum semel veteretur, ex improviso (mirum dictu) sternutatio post profundum somnum conquieuit.

2. Philonij Persic. 3. j. opij g. iiij. croci g. v. Myrrhe g. iiiij. Cum saccharo, & puluere glycyrrhizæ, fiat bolus.

N V M E R V S V L T I M V S.

De dorsi incendio.

N viris calido temperamento præditis, melancholicis, lautè viventibus, vino deditis, otiosis, ante februm accessum, adeo in dorso incendium, & caliditas nimia ita acceditur, ut ea parte ipsi exuri videantur. Hoc vitium foeminas præsertim viduas, & virgines, etiam premis atque fatigat, de quo affectu Cremonis auctor antiquissimus, tract. de passionib. stomachi, cap. i. aliqua protulit in lucem.

Aretæus lib. 1. de canis. & signis acut. morbor. cap. 8. illud recte descripsit, dicens esse morbum quendam venæ caue majoris rami, quæ cor etiam per dextram eius partem ingreditur, quæ dum morbo quouis ex plenitudine laborat, protinus si incalcescat, arteria seundum dorsum sita, dianum communicat. Hac igitur vena vniuersa, ægrotundines & acutas, & validas patitur: nam tota vna est, atque continuo.

In hac ergo vena concava per dorsum perreptante, ante februm insultum, inflammatio sentitur, ex crasso, & retortido sanguine progenita, qui dum in saeviora mala non degenerat; arteria quæ iuxta dorsum sita est, vitium communicat: Quod vitium ex apparatu morbo, plenitudine nimia, visceris alicuius calore mordaci, alterius humoris, aut excrementi adustione originem dicit.

In his quibus arteria haec incalcescit, inquit Aretæus, cutis præ incendio interno squallida, rugosa, atque aspera est, in qua calor mordax, sensatus, acrisque per senit, somni tumultuosi sunt: aliud quibusdam

nihil reddit, quibusdam exiguum, acre, biliosum: lotum acre, inordáque est. Ægri, pæ incendio, quod in spina dorsi sentitur, anxijs lunt, inquieti, siccicoli, perwigiles, facie decolores, lingua aspera prædicti. Huic male illud occurendum: nam citò infibrem degenerat, vel dorsi, tenùmque efficit inflammationes, quæ si vehementes sint, celeriter hominem tollunt.

Si ergo ex dorsalis venæ, & arteriæ calore immido, dorsi incendium emanet, sedula diligentia sanguinem emittes, venis sc̄tis in cubito. Verum, quia rationi consonum est, sicut in ardentesimis febribus, vites præ nimio calore periclitari, & laborantem animi deliquio premit, non semel totum emittere, sed per interualla vacuationem repetere opus est. Si fecundis menstruas non ritè respondeant, lectio è talo remedio est, vel hitudines mariscis appositæ, multo sunt ex visu: nam pertinacissimè sanguentes, ex dorso, ac lumbris superassatum sanguinem audissimè exhausti, in quem sensum dixit Hippocrates 6. Aphor. 10. *Renum meribus hemorrhoides superuenientes, bonum.* Huius vacuationis loco, cucurbitulæ scarificatæ per dorsum, cum profunda scarificatione mirabiliter prossunt.

Evacuatione facta, viscerum eauma extinguere est necesse, potibus frigidis paratis ex aqua Rosacea, acetos. Buglos. Hord. cum Syrup. de Ribes. granator. Oxy. sacchar. Violac. &c. Alexipharmacis additis: Nam si ignem internum frigidis compescere non studeas, in aliquem deteriori affectum commigrabit hoc vitium. Hac ratione Epithema dorso, & cordi admovebis, vt harum partium excandescens calor mitescat, ac temperetur.

Purgatio raro administranda, nam agitat corpus, ac mouet humores. Si vero inclinante affectione, aliqua elucceant biliosi humoris signa, clementibus medicamentis vtendum, quæ cum refrigeratione inutiliter humoris copiam euacuent, vt sunt Pulpa Cassiae, Manna, serum lactis, tamarindi, syrups ex multiplice infusione violatum, quorum loco refrigerantia clysmata administrabis. Cae à diureticis, calidis, aperientibus: Sin adhuc intemperies restet, vtere saluatæ sc̄tione, quæ mirandum in modum, viscera, venosum genitus, & hepatis refrigerat, ventilat.

O B S E R V A T I O.

Ad dorsi incendium. Syrupus de nīne cum sero-lactis, extimus.

Q Vidam vigente Sirio, adeo dorsi incendio est vexatus, vt illud comburi sibi videatur, aidentisque faces in ea parte esse repositas existimaret, circa febrim villam. Vniversalia auxilia celebrata. Balneum tepidum, & deinde frigidum administratum. Apozemata varia oblata, quæ viscera roborarent, & eorum calorem extinguerent. Tandem hoc syrupo viginti dierum spatio exhibito, quinque vnicis in aurora oblatis, omnino sanus est factus.

2. Niuis, lib. iiiij. Seri lactis caprini. lib. iiij. succi omnipotencij 3. v. succi acetosa iiiij. Bulliant omnia usque ad consumptionem succotinum: Infunde deinde per noctem. Rosar. 3. iiij. fol. portulac. & lactuc. an. M. ij. Fol. Nenuphar. M. ij. Flor. Nenuph. 3. iiij. Sem. lactuc. Plantagin. Portulac. an. 3. iiij. Conserua Borragin. V. solar. Buglos. Acetos. an. 3. iiij. hordiæ conquassati. 3. j. tamarindor. 3. b. Radic Endivie. & Buglos. an. 3. sem. quatuor frigidor. maior. an. 3. b. sem. quatuor frigidor. minor. an. 3. j. Flor. Cordial. 3. j. Coque usque absumentur lib. j. b. Colatura adde: Syrup. Endiu. 3. iiij. Syrup. Granator. 3. iiij. Syrup. de ribes. 3. iiij. b. Omnia deinceps bulliant, addita sufficieni sacchari quantitate, fiat syrupus mediocris consistentia.

C A P V T II.
De symptomatis cum febre prognosticis.

N V M E R V S . I.

De Colico dolore.

D E colico dolore, plura lib. 2. Hist. PP. Med. in com.

Hist. 89. quanquam autem omnes ventris dolores à Medicis vocentur colici, non quia vniuersi ad colum pertineant, cum multo plura sint, quæ dolere possint intestina; nec tam ob symptomatum similitudinem, & causatum, quæm quia omnes vehementes in colo accident, propter maiorem huius intestini aptitudinem, ad coaceruandos & retinendos crassos flatus, frigidos viscidosque humores, à quibus vt plurimum dolores intestinales oriuntur: non mediocres tam, imo omnium vehementissimi, in tenuibus excitantur intestinis, & vehementiores in ileo, non ex frigidis flatibus, aut humoribus, vt diximus, quia facile diffundantur, aut defluunt à tenuibus, sed magna ex parte ab inflammatione, vel induratis fæcibus, lib. finit. med. ultra med. 3. de sympt. onus. cap. 2. 3. epid. sc̄t. 2. com. 6. & 2. Aph. 22. & lib. 6. com. 44. & 7. Aph. 10.

Intestina dolore oppressa, ex vniuerso corpore peccantem humorum ad se allicit: quum vero causis mortificis prævalent, noxios à se depellunt succos. Habent ergo vim attrahentem, & expellentem, quartum vi, ac ope utile attrahunt, inutile à se propellunt, quas virtutes cum plurimi ad tauim usque pernegerent, placet de hac controversia, antequam progrediamur vlt̄, aliquid præfari.

Dubitandum ergo: *Vitrum intestina facultates habent communis naturales?* si enim naturales omnes facultates, in singulis membris considerandas, non semel præmonuit, ad comparandam notitiam de locis affectis, Galenus, cur lib. 6. cap. 2. de loc. affectis, solius dysenteriæ meminit, quæ vitiata arguit expultricem & fortè innuens, vim illam ex naturalibus solam intestinis adesse, quod etiam videtur docuisse, 4. de usu part. 8. & 3. de naturalib. facult. 7. & 11. quibus locis virtutem iis denegat attractricem, & oblongos seu rectos villos, quibus operantur: contra ea quæ in eodem opere de natural. facult. vniuersaliter pronunciauit, nempe singulis partibus quæ nutritur, inditas esse illas facultates. Et de attractrice expresse loquitur Auicenna 1. i. doct. 4. cap. 1. & doct. 5. de membris. & 1. 6. 3. tract. 1. cap. 1. nec sine probabilitibus fundamentis: Nam si omnibus, quæ aluntur partibus, vis quædam concessa est, qua attrahunt sibi familiare alimentum, cur ea intestinis denegabitur ad chyli attractionem, qui suum est, & conueniens alimentum.

Deinde motum alimenti ad totius nutritionem ordinatum, sicut naturalis est, ita mitem esse oportet, & durantem. At si chylus (ex cuius delatione ad intestina vniuersi corporis nutritio dependet) ab ipsis non allicitur, sed trudatur tantum à ventriculo, violento & præternaturali, nec diurno motu feretur. Igitur, &c. Insuper oblongi seu recti villi, tractici solūm interuiunt, atque hos etiam, præter transversos, inquit Galenus 4. de usu part. 17. in intestinis reperiit. Ergo illis denegari non potest facultas, cuius ministerio dicantur, & per consequens nec reliqua, quibus subordinatur attractrix.

Dic. Nemo inficiatur, vires naturales, quibus perficitur nutritio, non minùs quam in reliquo corpore, in intestinis contineri, atque adeo attractricem, qua pecu-

liare alimentum intra suos meatus allicit. D scepticatio tamen est, num habeant communem attractricem, quæ per villos operetur, quæque chylum à ventriculo attrahat ad ipsorum cavitates. Et Auicenna 16. 3. cit. illam iis concedit, sed imbecilliorum quæm ventriculo, dum sic ait: *Penetrans in intestino, pasit à duabus virtibus, quarum una est expulsiva stomachi, altera attractiva intestini.*

Galenus tamen aperte contra sentit, & ex Arabum numero nonnulli, præsertim Auerhoës, & Halyabbas, 3. theor. 29. dum nullam mentionem faciunt attracticis intestinorum, sed expulsive tantum, qua toti corpori inferunt, atque adeo cum Galeno 6. de loc. cap. 3. scribunt, mitti à ventriculo in ea, non attrahi ab ipsis.

Elle verò ita sentiendum, præter Galeni testimonia, suadet ratio: Nam præterquam quod superflueret vis illa, cum sufficiat à ventriculo detruidi alimentum, si adesset: non parum incommodaret, ante completam chylificationem trahens, & retinente ventriculo promouens expulsionem. Deinde alimenti tractio per amplus canales fit, per oblongos villos, eosque internæ tunicae membra trahentis insertos, vt 3. de natural. fac. cap. 8. Galenus affirmit: Cū enim trahi non possit materia, nisi tangatur, & ea quidem parte, quæ sibi patet commatus ad internam cavitatem, vbi concoquenda est, interius oportet esse locatos villos, quorum ope defertur. Atqui si quos villos rectos obtinent intestina, non interius, sed exterius habent. Igitur non ad attrahendum, & per consequens.

Adde quod in solis crassis reperiuntur, cum tamen ad sugendum chylum essent inferendi tenuibus, ventriculo ipsi cohærentibus, & in quibus primū recipiunt chylus, non in crassis distantibus. Quare metit neganda intestinis est communis attractrix, quæ per villos operetur.

Cæterū non perinde sunt priuanda rettentrice, cum enim etiam in ampla sua cavitate coetricem obtineant, ventriculo adsimilem, licet debiliorem, 4. de usu part. 17. (perinde ac venæ sanguificantem, ne delationis tempus circa alimenti elaborationem periret naturæ) concedamus licet retentricem, quæ coquenti virtuti omnino ministrat. Non ideo tamen necessarij illis sunt oblongi villi, sat enim erat ipsorum intestinorum asperitas, inæqualitas pinguedinis, & lento, quin & ipsorum anfractus, suis revolutiones, ad exiguum retinendi moram quam præstant. Cū ergo distinctas non habeant, à peculiaribus aliorum membrorum virtutes naturales, præter expulsivem qua eninē, & vniuerso inferiunt, satis fuit de affectibus huius meminisse Galenum.

Patùm autem urgent rationes pro contraria parte adductæ: quoniam ad primam, ex dictis patet responsio. Ad secundam vero perinde non erit operosa: Neque enim facit motum violentum, in passum vi ferri, aut impetu, aut ab externo agente, non iuuante passo, alioqui omnes ferè dabis violentos ab extrinseco motore prodeentes; quin & violentissimam sanguinis distributionem ad superiora membra, & ex ead. causa, (extranea siquidem est membris vis hepatis propellens sanguinem) & quia præ sui grauitate deorsum portiū inclinat, cum tamen naturalis sit sanguinis delatio ad nutritionem ordinata, cuius etiam gratia mittitur in intestina chylus, qui sua innata grauitate descensum iuuat. Imo vero licet huiusmodi motus inde violentius diceretur, non proinde deficeret; perpetui enim sunt in vita, illi cordis, arteriarum, & pectoris, non tamen violentia carent.

Ad tertiam. Non ad trahendum, vt diximus, sed in rotis & firmatent circulatum, atque adeo attractricem expulsivem

expulsionem iuvandam, rectos villos obtinuerunt A et cassa intestina, praeceritum rectum, cuius circulares praefaecum copia, & pondere magis periclitabantur, & inserti parti extinxerunt rectis, veluti fasciis quibusdam, magis summi continentur illi: quatenus solùm ad duracionem, sed & ad expulsionem facere externam intestinorum membranam, docet pluribus in locis Galenus.

Colicus ergo dolor sic definitur: *Est dolor intestini laxioris, quod colon vocatur.* Colon enim cum sit pars intestini crassi, à dextra iliorum regione procedens, ad sinistram cincturæ modo pertinet, ut lib. 3. cap. 43. Paulus edocuit. Generatur ex defluxu ad intestina humoris febrem efficientis, qui aut biliosus, aut pituitosus esse solet, aut ex intestinorum inflammatione, aut flatibus, qui vitiana coctione elegantur, aut ob vietus, & potus errorem, aut immodica faciem retentione.

Colicus dolor vehementis est, sed Iliacus maior, quia intestinum ileon, cum sit ex tenuibus intestinis, magis sensibile est, quam colon. Licet autem ileon inter tenuia reponatur, sunt enim tria tenuia, duodenum, iersunum, & ileon, & totidem crassa, cæcum, colon, & rectum) & ratione originis, post ventriculum, prius sit ileon, quam colon; ratione tamen sius aliter est, cum propinquius sit ventriculo colon, corpus zona instat, versus anteriorum partem totum cingens; duci enim originem à dextro latere iuxta tenet, & iecur, stomachum, ac lieneum tangens, vergit ad sinistrum tenet, deinde verò per id latus iusta descendit. Hæc est causa, quæ in colico dolore, in his omnibus paucibus sentiatur dolor, præsertim in sinistro latere.

In colico ergo dolore, sentitur dolor supra vñ. biliacum, in Iliaco infra: cum intestina crassa excepto recto, superiorum fortiantur sicut, quam tenuia. Nec infera, colicos affectus potius esse curandos medicamentis per os sumptis, quam clysteribus: licet enim sursum vergat, ab inferiori tamen originem ducit,

In colico sicut adest vomitus, & nausea, & sapè retinentur fæces. Colicus dolor ex humore generatus bilioso, cognoscitur ex siccis, immodico stomachi ardore, intensa febre, bilioso vomitu, vrina ignea, oris amaritudine. Curatur vomitu leni, qui humorem redundantem evacuat, ipsūque ab intestinis teuelli, clysteres reficiant, anodynus temperatis, purgatione clementi, iulapiis attemporantibus, que bilioso humoris acrimoniam redundant. Quod si persecuetur dolor, aut adsit febris, iecurique squalidum, aut venæ incendio affectus, humorum biliosum in intestina detrudant, tunc ad præseruandum ea ab inflammatione, & viscera ventilanda, phlebotomia est utilissima, dummodo eam ex brachio prius exercetas, si dolor superas partes magis infester; si tamen stercus aut vrina supprimantur, & inferiores partes doleant nimis, tunc in talo secerit, iuxta Pauli sententiam, lib. 3. cap. 43. postea verò epithematis refrigerantibus iecur illinendum.

Inflammationem colici doloris esse causam plura demonstrant. Febris ardens, acris & firmus in ventre calor, frequens bilis vomitus, sitis incomprehensibilis, E abolita fæcum detectio, suppressio vrinæ, non solùm ob dolorem, sed compressionem ab inflammatione inducat. Si omnia vehementer virgeant signa in hoc lethali morbo, prius è brachio, deinde è talo mittendus est sanguis: licet enim phlebotomia, & colica raid coniungantur, quod 4. 1. cap. 20. pronunciat Auicenna, tamen aliquando in positis exemplis esse necessariam, ratio dicit. In hac refrigerantes clysteres summoperè proson.

Si colicus dolor ex pituita vrinæ, acida, salsa conciteretur, quæ nonnunquam suis qualitatibus infrigidando, & mordicando intestina, & flatu distendendo pungunt & lancinant: Curatur vomitu, carminantibus, & phlegmagogis clysinatis; quæ si non sufficiant, ad me-

dicamenta purgantia deueniendum dummodo tamen eotum virtus, primam regionem non transcendat, inter quæ præcipuum locum obtinet ius galli veteris, cuius plures descriptions tradit Auicenna, 16. 3. tract. 4. cap. 2. & lib. 2. canon. cap. 296.

Ex flatu suborta cognoscitur colica, quod dolor de una in aliam partem mutatur, adeat ventris rugitus, præcessit vsus alimentorum, quæ flatus gignunt, aut coquuntur difficile. Curatur prius vomitu cause antecedentis, flatum resolutione, clysmatum carminantium ope celebrata, per alum expurganibus medicamentis. Carminantibus etiam extensus vtendum est, sive ex oleis flatus discutientibus patet vnguentu, sive B fomenta conficias, sive sacculos, aut cataplasma, vel cœcurbitam siccacum multa flamma ventri impinas, quam incantamenti instar prodelle ad resoluendos flatus, 12. meth. cap. 8. firmavit Galenus. Robotantes, & flatus resoluentes tabellæ offerendæ, ex speciebus diætis, diacymini, aromatici isolati, aut diatrippiperone confectæ, cuius loco prosunt vinum Hippocraticum, aqua vñæ, vel extracta ex floribus cinnamomi.

Ex fæce retenta dolorem generatum, ex calore iecoris, & grauitate in intestinis percepta dignoscet. Prostunt emollientes clysteres facti ex oleo, & butyro, vel ex decocto maluar. Althææ, Fœnugræci, Sem. Lini, cum oleo communis, vel amygdalino, vel ex iure pingui, aut decocto extremitatu animalium. Tota ventris regio illinenda oleo amygdalar. dulcium, lumbic. C litor. albor. & butyro suillo.

O B S E R V A T I O.

Ad colicum dolorem à flatu, emplastrum celebre.

EX plurimis emplastris, quæ fidissimo experimento. E pro curando dolore colico à flatu suborto, habeo comperta, vñam est præstantissimum, quod non nisi euacuato corpore, supra partem dolentem est impossendum.

2. *Vini generosi odoriferi, lib. ii. ag. vite, lib. j. ag. cinnamom. 3. ij. balsami 3. ij. olei de liquidabar. 3. j. olei rintac. & camomil. an. 3. ij. olei cerebimbin. olei anisi, & de costo. an. 3. j. olei amygdal. dulcij 3. ij. olei de bacis lauri, 3. j. B. flor. camomil. 3. ij. flor. flechabados, & rorismarim. an. 3. ij. anisi, cymimi, dauci, cinnamom. an. 3. j. B. ligni Alces, 3. ij. B. calam. aromatici, 3. j. styracis calamit. 3. j. B. styracis liquida, 3. j. absintij 3. ij. Puluerisanda puluerilentur, & miscantur in mortario bene, & fiat Cataplasma.*

N V M E R V S II.

De Iliaco dolore

SÆpiissime in tenuiore intestino affectus quidam sortitur, quem ileon Græci appellant, qui licet ab eisdem caulis, ac colicus dolor oriatur, frequentius tamen ab inflammatione, vel induratis fæcibus ortum dicit, ex Gal. loc. cit. à quibus na ilei meatus occcluditur, vt nihil omnino, etiam cum acerbitate clysteres, per inferiora descendat, 6. & 7. Aph. cit. propter quod videbatur antiquis conuolutum esse in nodum intestinum in hac passione, atque inde volvulus, ac chordapsus fuit appellata. Ex atrocissimo verò, ac intolerabili dolore, quo miserissime vexantur laborantes, interpretantur Arabes nomen ilei habuisse, hoc est, *Domine nosferens*, ab ἐλεῳ, quod Græcis misereor est, quasi sit malum misericordia dignissimum: Quod vitium intestino ileo magis familiare est, tum quia ob copiam vasorum suggestum, magis patet inflammationi; tum quia vicinus crassis intestinis, à quibus magis facile, quam superiora.

superiora, potest excrementa recipere: quæ duæ sunt A os exire. Quinimò si non obstante angustia, & coartatione ilei, stercus ascendit, cur non descendet facilis ex innata grauitate, & assuetudine descendendi. Maximè cum pateant viae suppositoriis, & clysteribus: nam si in eiusmodi morbo iniciantur, ita velociter ascendunt, vt sorberi videantur. Insuper cur stercoris vomito pernicioseissima, ac lethalis habebitur, si per eam mali causa excernitur, & tollitur viarum angustia?

Dic. Quanquam vomitus non semper adsint, multis tamen, & laboriosissimis nauis vellicantur agrotantes, toto notinunquam ventris motu, ad eos sursum præternatratam concitato: in volvulo enim, præsertim maligno & desperato, cum tenuissimæ partis exigua via adeò sit interclusa, ut nihil omnino possit ad inferiora transmitti, desperans propter obstructionem expulxit, tanti mali causam, & retenta excrementa deorsum trudere, (id quod primùm tentat, incipiens iuxta naturæ ordinem à superioribus contractionem) cogit diuerso ordine contra naturam mouere, & ad superiora noxiā materialē propellere, contrahendo inferiora, (incipit enim hic constringendi motus inferne, non secus quam contractio extimæ membranæ gulae, in orificio ventriculi, ad vomitum) idque tanta vi, impetu, & violentia, vt & sedem ita adstringat, vt ne specilli quidem extremum suscipiat, prout loquitur Arateus, & absorbeat infusa, & toto tenui intestino trajecto, ieiuno pyloro, ventriculo, ac gula, per os eiiciat stercus, vel iam in ileo contentum.

Aliqui putant euomi potius corruptum cibum, quam stercus omnino perfectum, eo quod ultimam perfec-

tionem in colo acquirit, & quod forte inde per ileum concidere non potest, propter impedimentum obstructionem. Celsus ait, existente inflammatione in inferiori parte gracilis intestini, excerni per os stercus; non ita si in superiori. At si ab induratis fæcibus mortibus oriatur, cur tanto ad superiora conatu non videntur, imò & rupta inflammatione obstruente: non descendant autem ex eadem causa, & sedis præclusione, vt diximus. Signum verò paruum & lethale est, stercoris vomito, tam in ileo, quam colico dolore, propter eam quam significat naturæ perturbationem, & molestiam adeò intolerabilem, quæ cogit per aduersam, & ab expulsione tam alienam viam excernere. Nec obstat vacuati aliquando morbi causam, & tolli, vel minui obstructionem, quia sæpe simul cum noxio, vires extremitè fatiscunt, & ex inutilis vacuatione, interitus protenditur.

Maior tamen difficultas est: *Vtrum in ileo nulla profusa deictio reddatur?* Ita voluit Galenus loc. suprà citatis. Sed videtur sibi esse aduerfus, 3. epid. sect. 2. com. 6. quo loco de fauissimo & perniente ileo verba faciens, vrinæ, & deiectiōnū meminit; atque adeò non minus in huiusmodi morbo, quam in reliquis omnibus, contemplandas præsertim vrinas, commendauit Galenus ibidem. Quoniam sicut prava, & graueolentia excentia, interitus & perniciem minantur, 2. progn. de deiectiōne, & vrina, & alibi, & in proposito 16. 3. E cit. vbi & flatum deorsum pelli notat & fecidit, ac tertarium; ita & contrà bona, magnam secundum Hippocratem, & Galenum, præbent salutis spem, in omnibus morbis.

Dic. Cum in ileo, saltem extremo, nihil prorsus excentri aperte doceat Galenus 3. de nat. facult. de eas. sympt. 6. epid. & 7. Aph. cit. vbi inseparabile signum esse huic passionis dicit: mitum videtur, quod in textu illo 3. epid. (ex quo tam citò mors fuit sequuta, vt & stercoris vomitum magis huic morbo familiarem anticipauerit) deiectiōnes habuerit laborans: & putant aliqui nullas habuisse, atque ita apud Hippocratem legendum.

Alij interpretantur, crudem illud, & tenui deiectum, non

non fuisse portionem aliquam excrementi , saltem ab expultrice facultate pulsari , (cum tota sit ad superiora conuersa) sed quidpiam ichori simile , calore hepatis , & maledicentis liquefens . Sed nihil prohibet , etiam in tanta obstructione , & sedis angustia , tenue quidpiam illabi , vel etiam excreta ab ipsa expultrice , per omnes vias scite conante exonerare , & infernem prius tentante , quin & crepitum etiam emitte , flatu turtius descendente , & exstinctum per initia querente : is ab Auicenna fecunditas damaatur , dummodi immodecum talis sit , nam modice foecidus , melior habetur , quam purus & totius factoris expers , propter majoriem quam arguit intestinorum obtiunctionem ; nam etiam in parte factoris absencia , non minus quam immoderantia reprobatur .

Esse vero in volvulo perinde ut in omnibus intestinorum morbis , considerandas dejectiones , nemini dubium est , cum propriae sint illorum superfuitates , & vim ferre totam habeant praebendi de ipsis iudicium , 1. cr. s. & lib. 3. cap. 3. & 3. epid. cit. & alibi . Num vero etiam Hippocrates in proposito morbo de vrinis meminerit , ac si in affectibus , qui venarum nou sunt , indicationem haberent , etiam Galenus mouit : & quanquam 1. & 3. cr. & 3. pregn. morborum inferioris ventris significacionem eruditatis , aut coctionis , non ab urina , sed alii excrementis petendam doceat , quemadmodum cerebri , & pectoris affectionum , ab ipsu , ibidem , & 2. pror. 2. non vult tamen esse omnino contemnendam , quin potius in omnibus morbis contemplandam , inspicienda que urinam , consulto admonet , fine capit is sint , sive thoracis , pulmonis , aut intestinorum . Nam quatuor principaliter indicet in morbi jecoris , & valortum , ubi C supra , & 6. epid. sect. 1. com. 6. quorum excrementum est urina , atque adeo potissimum sit inspicienda in febribus , quarum materia in urinam continetur) quin & in renuum , meatuum per quos defluit , & velicet dispositionibus ; secundario , & minore principaliter in illis , quae febrem habent annexam , pleuritide , pulmonia , &c . (in quibus coctionis dignatio praecipue ab sputo quaerenda , quia pars est materie morbifica .) In particularibus tamen , nec febribus vitiis , non parum etiam significativa est urina , quatenus si bona , indicat non esse conjunctum aliquod vniuersale malum , hepatis , aut valorum ; nec particulate illud in totum corpus permeasse , quod non exiguum praebet salutis spem ; facilius siquidem partis , quam communis totius vitium sanatur , dummodo in aliis partibus sint : si vero mala sit urina , e contrario . Atque ideo Galenus 3. epid. cit. commendavit , ut tam in ventris affectibus , quam thoracis , pulmonis , & neurom , urinas inspiciamus , nec temere ab Hippocrate fuerunt in volvulo contemplatae , recteque scripsit à prauis exitium portead , ob tractum in consensum iecur , vasa , & corpus vniuersum . Quod si à bonis dixit , parvani , aut nullam speciem salutis desumi Auicenna , de proposito tantum morbo intelligendus est , quia cum sanissimus esset , & extrema inducens symptomata , non sat erat bona urina ad bene sperandum , nec de interitu dubitandum , iuncto ex urina prava indeo cum aliis letalibus . Verum non proinde putes , in pleuritide , & aliis particularibus affectibus , non esse bene sperandum de probitate urina , cum oppositum expresse doceat Galenus ipse , 1. cr. s. 7. & dilucidè lib. 3. eiusdem cap. 3. Curatur iisdem , sed vehementioribus remedii dolor iliacus , quibus Colicum tractandum esse sapra prædiximus , cum ab iisdem causis oriatur .

OBSERVATIO I.

Ad dolorem iliacum in stercore indurato .
remedium certum .

N on mediocri dolore iliacum premebatur non ignorabilis iuuenis , ex fæce retenta suberto , cui Medici

varia præsidia administraverant , quæ ad emollienda alii excreta patari solent . Esteruerat in copia magas auellanas , quæ cum concoctu sint difficiles , tardè permeant , imo pertinaciter partibus adhaerent , ita stercus indurantur , ut octo dierum spatio alcum non redderet , quin acerbissimo dolore vexatus , pituitæ mucosæ , vomitus enormes ex interuallis patiebatur . Tandem ut melius emollientur fæces , bis in balneum Oleagineum est ingressus , à cuius egressu tantisper leuato , obtuli epotandam libram unam tepidam omenti arietini liquefacti ; post cuivis potum dormiuit , & primò crepus , & iuctus emittens , aluum dejicit copiosè . Hoc ergo præsidio ter dende admissio in minori copia , per interualla excreta deponens , à dolore conualuit .

OBSERVATIO II.

Pro dolore iliacco ex resiccata face , præsidium expertum .

M ala cotonea crassi sunt sacci , difficilis coctionis & distribuuntur tardè : non sibi ipsi viae præcludunt ad strictione sua . Hæc cum puellus ingluviis deditus devorasset in quantitate multa , ita illi suppressa est alius , ut suberto vehementi & saeuo dolore infusa vmbilicum , quem assida crudi humoris vomitio comitabatur , cum fastidio summo , illum in horas animam efflare confirmasset . Illicemollientia clysteria varia indita , sed præseruum ex omento veruecino , butyro , & pinguedine porcina . Lenia expurgantia per os oblata . Balneum ex emollientibus medicamentis administratum . Oleum amygdalinum in maga quantitate ebitum . Tandem cum nihil medicamenta proficerent , impero , ut vniuersa ventris inferioris regio , stercore vaccino recentissime collecto illinatur . Tantum profuit auxilium hoc , ut ter celebratum in die , ventrem mollieret adeo copiosè , ut post duos dies , subsidente ventris duritie , se sanguinem exclamaret .

OBSERVATIO III.

Dolor iliacus ex inflammatione subortus , celebre cataplasmate curatus .

D ecennis puer , gracilis & excarnis , post offas bunturo medicatas in maxima copia assumptas , simul cum pyris crudis , in tam saevum incidit , pubis , versus partem sinistram , dolorem , ut malle se mori , quam hunc atrocem dolorem ferre inculcaret . Febris erat acutissima , sitis inexhausta , vomitiones enormes , & assidue , vigilia importuna , fastidium sumnum . Hunc intestini ilei inflammatione laborare , cum aliqua à crudo succo obstructione facta , certum erat . Extremo secta Basilica in brachio vitroque . Sed cum post septem dies , tota vmbilici , & abdominis regio , in magnam molem accresceret , & suppressa omnino alio , penitus retineretur urina , ex tali sanguis emissus . Tandem cum affectus nullis cederet remediis , tumorem resoluere , dolorem leuare , aluum mouere cogitavimus , quod cum multiplici præsidio tentare conaramur , balneo , omento veruecino supra partem tumefactam imposito , actu calido ab animali extracto , emollientibus vnguentis , vesicis admotis plenis medicamentis flaviis discutientibus , dolor tamen immisericorditer cum vexabat , cum inappetentia tanta , ut solum lac ab vberè extractum , idque in exigua quantitate esistet . Denum quid in conclamato æstro agerem , animo hætabam . Tandem hoc applicito emplastro supra ventrem , post dies tres detumuit tantisper ventre , dolor sedatus , urina excreta , fæces vacuatae , quæ

Praxis Historiarum , Lib. vlt.

A quæ in principio erant chyloæ , & albæ , postea croceæ . Tandem rupta largiter aluo , cibum assumit : & post decem dies omnino euangelente tumore , & cessante febre , sanitatem recuperavit . Cataphlasmatis forma esto hæc .

Z. Maluar. violar. parietarie; an. M. j. camomil. M. j. B. althea 3 j. B. sem. lin. sem. fœnugreci. an. 3 j. meliloti 3 ij. Coque in sufficienti aq. quantitate , quoque remaneat lib. j. Colatura adde olei sesamini , olei amygdal. dulciun. camomil. anethini. an. 3 j. B. vnguent filij Zacharia. 3 ij. buryri insulsi. 3 ij. vnguenti dialthæ. 3 j. B. vnguenti Agrip. 3 j. pulp. cas. fistular. 3 ij. pulpa pomorum dulcium prius aspergim. 3 ij. vescellor. onor. Num 3ij. farina hordei 3 ij. farina fabar. 3 j. fœnugreci 3 j. B. flor. camomil. 3 ij. flor. anethi 3 ij. B. Omnia bene in mortatio conqualentur , & secundum art. fiat cataplisma .

NUMERVS III.

De hemorrhoidibus .

D e hæmorrhoidum origine , & causis , lib. 1. His. PP. Med. in com. His. 9. dictauimus plura . De ipsatum fluentium utilitate , & nimis fluentium , aut suppressarum noxis , lib. 2. His. 116. Nunc satis sit demonstrate , natum perspè sanguinem , ob febrilem calorem retorridum , exsiccatum , & hac ratione factum melancholicum , crisis ratione in febribus ad venas sedis dettudere , qui si placide referatis hæmorrhoidum tubis excernatur , febrem finit . Sed cum præ crassitie sua , & lentore , expelli non potest , cunctatur , & copia sua tumorem creat in his venis , cum inflammatione , calore , dolore , & rubore , qui durus & dolens vigilias parit , stercus & urinam impedit . Has hæmorrhoides Medici appellant cæcas , quia ab his nihil sanguinis fluit .

C um autem dolor vires prostrerat , per abscissionem causæ curari debet : quare si æger non ita deiectas vires fortior , sanguinis missione ex brachio facta curandus est , iuxta mentem Galeni lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 19. Quæ si non contulerit , sectio tali imperanda . Et purgatio clemens administranda . Dolos sedandus , impositis super partem affectam frigidis , & repellentibus auxiliis , nam hi tumores naturam inflammationum redolere solent . Repellont aq. Ros. Portulac. Plantag. albumen oui , lac , oleum Ros. In augmento , & vigore miscenda repellentia cum resoluentibus , vt Ol. Camomil. Mucago. Sem. Psyllij. Fœnug. Althæa . In declinatione resoluentia vtilia sunt , in seclusis , balnea ex Parietar. Althæa , Malua , Viol. Fœnug. Sem. Lin. Si vero dolor nimius adfuerit , addenda sunt folia Hyoscyami , lactucæ , papaueris . Denum imponenda fomenta ex oui vittello , lacte , mica panis , Oleo Ros. & Papauer . Quæ si non prosint , ipsis cæcis & tumentibus hæmorrhoidibus , hitudines non solùm semel , sed bis sunt affigenda . Si vero immodecum fluant , ægrumque larga sequuta sanguinis vacuatione debilitent , tunc cohibendum est fluxus , vena secta in brachio , incassantibus auxiliis intus assumptis , adstringenti purgatione , & quæ causam foras eliminet , quæ omnia lib. 2. hñius operis , cap. 6. de cruenta spuriione descripta inuenies . Exira super partem affectam adstringentia impones , quæ numero sequenti , persistendo sanguinis fluxu è natibus , & lib. 3. cap. 11. de menstruis superfluis proponuntur .

OBSERVATIO I.

Pro sedando dolore hæmorrhoidum , remedium certum .

N ullum est symptomata , quod magis conterat vires , quam dolor , cuius sauitie ægti in animi deliquium incurunt , exanimæisque sunt . Pro hoc sedando plura

Tam. I. 6

A Medici solent imperare auxilia : Verum nullum semi-cupio facto ex lacte tepido præstantius est , in quo si æger per horam , aut dimidiam horam sedat , extempore sanus euader , viere lacte vaccino , ouino , equino . Quod si libram olei papaueris , & dimidiam violacei , in balneum proicias , excellentius præsidium administrabis .

OBSERVATIO II.

Ad compescendum nimium hemorrhoidum fluxū , syrups eximius .

B Hic syrups in hunc usum est utrissimum , quo plurimes ex hoc fluxu conclamati , sanitatem sunt consequunt . Dosis vñcia tres , ter in die , in aurota , vesperi , tribus horis post cenam . Sumat æger actu frigidum , aut si fieri possit , nunc refrigeratum .

Z. Succor. plantag. verbena. depuratori. bursa pastoris. an. lib. ii. Bulliant in eo , gummi Arabici 3 iiiij. sanguin. Draconis , for. bor. immaturor. myrtillor. mastich. an. 3 j. Cola , & adde Syrup. mitillor. Syrup. Rosar. siccari. Syrup. plantag. Syrup. de portulac. an. 3 iiiij. lapid. hematites , 3 ij. coral. rubri 3 j. B. Fiat syrups secundum art .

NUMERVS IV.

De hemorrhagia .

C Icet hemorrhagia pro omni sanguinis fluxu ex quæcunque parte erumpente sumatur , tamen proprie de eo fluxu à Medicis intelligitur , qui per nates emanare solet . Solet autem in febribus superuenire perspè crisis ratione , ut 4. acut. 10. & alitis pluribus sententiis lib. 3. His. PP. Medic. in com. His. 3. confirmat Galenus , tamen aliquando ob multis causas erumpit in copia multa , ita ut eum compescere sit necesse .

Virum in vñciens affectus , quos profluuium sanguinis sequitur , tres sint , erosio , ruptio , apertio , sive anastomosis , edubitandum . (Hæc synonyma sunt apud Gal. 4. Aph. 78. 3. de cauf. sympl. 2. & 5. meth. 2.) Nam cit. meth. 4. quattum modum , nempe diapedes in assignat , sive refudationem , ab anastomosi , & apertione distinctum : Sanè profluuit ex vena , vel arteria sanguis , aut referato earum ore , aut tunica earum diuisa , aut ut sic dicā , transcolaris , sive sudoris modo transmissus . Quo loco in tradendis causis anastomosis , & diapedesis , tanquam distincta genera ea constituit , cum 3. de cauf. simpl. cit. refutet eos , qui diapedes in tanquam genus quartum constituant : Est autem minimè quartum , sed vel exiguorum vasorum apertio , sicut anastomosis , magnum . Diff. sunt secundò , quod per diapedes in potius ferum , quam sanguis , ob rarefactam tunicam effluere solet , vaporis , & sudoris modo transmissum ; per anastomosis autem sanguis ipse emanat .

Virum excretionis sanguinis , tres cause interne sint eosituenda ? cum Galeno rimantur plures , qui 3. de cauf. sympl. cit. tres esse causas internas manifestè proposuit , nempe facultatis robur , sanguinis vitium , & vasorum sanguinem continentium noxam . Prima causa in morborum iudicis appetit , in quibus facultas robusta , id quod contrastat ac molestiat , extrahit detruit , & hac ratione sanguinem per nates vñciens expellit , quia ita acris est & mordax , vt acrimonia sua , vasa in quibus continetur , erodat ; vel quia adeo in corpore acrevit , vt auctus in vasis contineti nequeat , sed ea distendat , ac tumpat .

Erosionis causa est vitiosus aliquis humor , ita falsus & mordax , vt vasa erodat . Ruptio causa (præter externas & manifestas , quas 3. Aph. citavit Galenus) sunt secantia , diuellentia , fatus validi , inæquales motus pectoris , vehementes exclamations , aut inægens frigus , ex His. 6. epid. sect. 3. test. 14. & 5. Aph. 24. multoties abundantia sanguinis , à qua venarum tunicas

H H

ita distenduntur, ut rumpantur: ob quam causam 3. Aph. 29. & 5. eiusd. 9. iuuenes sanguinis refectioni ex ruptura esse obnoxios, asseuerat Galenus.

Est denique assignanda penes mollitatem, & duritatem, vitiola vasorum constitutio, ex Galeno 3. de sympt. caus. cit. 6. Ipsorum vero vasorum vitium in immodica molitatem, duritatem, & tenuitatem consistit. Vasa enim molia, aut ex nativa formatione, aut humiditate acquisita, facile franguntur ob debilitatem; tenuia vero ex airophobia redita, viriusque ratione, tum ob debilitatem, tum ob siccitudinem ipsam. Resudatio, sive diapedesis, pro causa habet tunica vasorum raritatem, cum sanguinis tenuitate, & serositate coniunctam, vel exiguorum vasorum apertione causam sortitur, ex Galeno supra.

Virum affectus, ex haemorrhagia sequuta vario modo suu agnoscendus? Dic. Si sanguis in quantitate nimia statim a principio excernatur, ruptio, & vel apertio timenda, licet ferè qui ex apertione emanat, in minori copia excernatur, quām qui ex ruptione, ex Auic. 10. 3. tract. 3. c. 5. Qualis autem sit ex his, ita venaberis: Nam si aliqua ex externis causis præcesserit, ruptioem conjectari oportet; si vero ea non adsint, substantia sanguinis contemplanda: Si enim tenuis sit, ab apertis, & reseratis vasis; si crassa, potius a ruptis emanat. Ob hanc causam in iunioribus, in quibus tenuior est, & biliosior, maiori ex parte venae apertiorum; in senibus vero, in quibus crassior, glutinosior, & frigidior sanguis redundat, potius rumpuntur, quām aperiuntur. Deinde si præcedant causæ sanguinem calefacientes, & ipsum diffundentes, non præexistentibus plenitudinis signis, potius apertio coniectanda. Si vero haec cum summa sanguinis copia copulentur, ruptura suspicanda, maximè si tussis valida, aut vehemens motus coniungantur. Præterea ruptioem, quæ est solutio continuo subito facta, ut plutum dolor aliquis comitari solet, ex disruptione excitata: quod videtur consonum menti Auicennæ: qui c. 5. cit. agens de signis apertiorum, postquam verba fecit de signis erosionis, & rupturæ, sic inquit: *Et signum eius quod est ex apertione orificiorum venarum est, ut non sit omnino dolor.* Erosionem denique agnoscet, quid falsus præcesserit catarrhus, & diuturnus.

Virum inter orines hemorrhagias, ea que fit per narres sit minus periculosa? etiam determinandum. Respondebat Galen. affirmatiuè, 5. Aph. 3. dum sic inquit: *Cum vero multa sint loca, per qua sanguis potest evanesci, omnibus aliis quidem aut maius, aut minus inest detrimentum? sola autem que fit per narres evanescere, innocua est.* Secundo loco, quæ per haemorrhoides: licet enim melancholiæ, & cacochymiam sanet vacuatio haec, 6. Aph. 21. & 6. epid. sect. 3. text. 7. propter immoderantia peticulum, magis periculosa est, quām ea quæ per narres celebratur: Nam facilis deorsum, quām sursum sanguis effertur. Tertio loco, illa quæ per sedem, hoc est, intestina sit, ob laesionem quæ ex concretione sanguinis, in longo transitu in intestinis, timetur. Quartus locus haemorrhagia per vomitum attribuitur, quia etiæ vallis sit aliquid, 5. Aph. 32. grauiam tamen symptomata eam nonnunquam sequuntur: hic enim motus magis violentus, laboriosusque est dejectione. Omnia pessima, ferina illa spuitio, quæ ex pectori erumpit, nā ex ea puris sputum, & phthisis frequenter scaturire solent, 7. Aph. 16.

Curatio sanguinis fluxus è naribus, quatuor remediorum generibus curatur: primò vixtu refrigerante, & adstringente, in quo maximè laudatur qui glutinosus est, qualem cap. cit. de cruenta spuitione præceptissimus. Aer sibilis sit. Pous sit aqua chalybeata: vitandum vim, sanguinem enim, & fluxum adauget; silentium, animi, & corporis quies summe conducunt. Dubitabis:

Virum in sanguinis fluxu curatio ab adstringentibus, an ab affectus, & causa prouidentia sit incipienda? Dicit Galenus cōtraversiam hoc modo, 5. met. 3. dum sic ait: *Ac si ex vulnere, vel clamore, vel casu perruptum vas est, utique*

in his causa desit. Si vero ex abundantia fieri potest ut vas etiam amplius rumpatur, effectrice saltem adhuc manente, causa: atque in hoc quidem affectu, vacuanda quamprimum abundantia est; abbinc sanguis suppressendum; mox vclus ipsum curadum. Vbi vero effectrix causa iam desit, primam efftere sanguinem expedit, post vclus sanare. Ex quibus inferes, præiente causa, quæ vas in dies rumpat, ut sanguinis copia; vel ipsum erodat, ut humoris acrimonia, ab illarum prouidentia incipiendam esse curationem: Si vero haec non adsint, vel illis iam satisfactum sit, indicationem quæ sumitur à fluxu, indicationi affectus anteponendam esse, ratio dicit: Cūm enim sanguis sit humor benignus, in quo calor noster perseverantiam, & domicilium habet, statim a principio, quoad fieri possit, est retinendus, maximè si è pectori erumpat, vel pulmone; qui si visque ad quartum diem non sistatur, incurabilis redditus affectus, & ex vulnere phlegmone, ex hoc vclus insanabile efficitur, 5. met. 11. & 14. Signum autem phlegmones, febris est.

In hunc modum vtendum est illis medicamentis, quæ causam haemorrhagia auferre queunt. Ut si sanguis sit biliosus, offerantur quæ bilem vacuare, nata sunt, & sic de ceteris. Si vero fluxus causa, nimius sit feruor, & sanguinis ebullitio, ut in acutis febribus contingit frequentiter, tunc refrigerantibus, & incrassantibus venum, qualia sunt tritum Santal. Diamargarit, frigid. cum aqua Plantag. Portulac. acetos. Et si addas syrups adstringentes, ex arte facies, ut syrupum Oxalid. granat. Cydonior. Myrrillor. Ros. siccator. Papaver. cum puluere boli Armeni. Coral. Sang. Dracon. Lapid. hematites. Emplastrum deinde, & agglutinaria optima sunt, ut Trochisci de spodio, de carab. de terra sigillat. Philonium Pers. Theriaca recens. Hæc autem postrema urgente necessitate offerenda, quia virtutem debilitant, & nativo calori sunt infestissima, ex Gal. 7. sec. loc. c. 4. ipsum enim extinguunt, & spiritus immobiles faciunt.

Curatur deinde reuelentibus auxiliis, quæ sanguinem fluentem ad contrariam partem avertant. Hunc vnum complent frictiones etiæ, & brachiorum. Cucurbitula citra scarificationem Hypochondriis affixa, è regione qua sanguis fluit. Sanguinis missio, præstantissimum est remedium, quo solo sanguinem è naribus compescuisse, Galenus gloriat, lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 14. Ita ut si ex nare dextra fluat sanguis, è dextro latere, si è sinistra, è lævo hauendus sit sanguis, partitè, & per interualla: quanto enim maiorem in numerum particulates auxeris reuulsiones, tanto efficaciorem efficies. Nam, ut 5. 3. tract. 2. c. 8. docuit Auicenna: *Phlebotomia est res melior, quæ fluxum sanguinis fistit.* Quæ si in brachio fœta non conferat, ex distantibus, & extremitatibus, ut manu, vel crure celebranda, iuxta Trallianum lib. 2. c. 5. & Auicennam 10. 3. tract. 3. cap. 6. §. *Et rectius est, ut inclinetur sanguis eorum ad partem inferiorem, cum phlebotomia sapientia.* Sic enim fit præstantior reuulsionis ex Paulo lib. 6. cap. 40. Timor subitus, vtilissimus; sic enim calor cum sanguine, ab extimis ad intimas conuolat sedes: sicut aqua frigidissima in faciem ærotantis repente inspersa, plurimum iugat.

Naribus, collo, & fonti admouenda, quæ refrigerant, & repellunt, qualia sunt gypsum cum albumine oui, aceto, aqua, Ros. & sanguine draconis, Balaustis, Myrril. Thure, pilis Leporis, Trochisci, de Carab. Quod si fiat turunda crassa ex gossypio, tela araneatum, liquoreoui, pulueribus dictis, & intra narcs intromittatur, diutiusque ibi persistat, potentius sanguinem cohibebit.

O B S E R V A T I O.

Prodigiosa narium hemorrhagia, amuleto curata.

Iudicium Medici docti, magni faciendum est, inquit Galenus 1. epid. sect. 3. com. 1. cum sit dignum consideratione,

& pulmone infixorum, expulsorem moliti posse, nullum est dubium.

Illud etiam investigandum: *Virum tussis, à facultate animali, an naturali perficiatur?* Motus concussus, mere naturales sunt, ut sternatio, singultus, rigor. Sed tussis est concussus motus. Ergo, &c. Deinde si esset motus animalis, voluntatis arbitrio subiaceret. Sed sèpe, velim, nolimus, ad tussim excitatur. Ergo. Insuper Galenus 2. de sympt. caus. 6. & 6. Aph. 39. tussim virtutis expultricis validum motum esse docet. Sed expultrix facultas naturalis est. Ergo.

Contrà obstat dilucidus Galeni contextus, 2. de caus. sympt. 4. vbi sternutamentum & tussim, symptomata voluntaria facultatis esse affirmat. Dic tussim, partim esse animali, partim naturalem motum, qui licet unus sit, utriusque tamen facultatis concursum desiderat; motum enim exoptat animali, musculorum thoracem contrahentum, validissimum, & expultricis etiam thoracis partium irritatum naturalis conatum, ut cit. loc. notauit Auicenna.

Tussis est symptomata in genere actionum mortuum depravatum, 2. de caus. sympt. quod ad mortuum sequitur in via: nunquam enim animal ad tussim excitatatur, nisi ad cavitates asperæ pulmonis arteriæ aliquis humor obstruens accederet, ad quem repurgandum natura prouida tussim instituit, vias omnes apertas, & reclusas procurans, ut facile & liberè spiritales partes transpirent, & hac ratione à morbis reddantur immunes. Quo pacto negari non potest, hinc affectum, si modum seruet, & expirationis actionem non perturbet, esse naturalem, à natura animalibus tributum, ut thoracis partes, suapè natura pituitosis excrementis mandantes ventilentur, & à sordidie obstructione vindicentur. Si tamen tussis sit diururia, assida, notatu digna, & actiones thoracis oblaedat, præternaturalis affectus dicendus est.

Tussis ad omnem sequitur materialem intemperiem sed humidam præsettum, sive humor à capite defluat, sive alionde ad pulmonem confluat. Hinc sit, ut qui cerebro, toroque corpore humili sunt, pituitosis defluxionibus frequenter infestentur, tussiculosque sint, 6. Aph. 2. quare humidum temperamentum ex cerebra tussi significatur, 2. de temp. cap. vlt.

Tussis differentia plures sunt: alia enim est secca, humida alia: ex hac sequitur sputum; ex illa nullum, 6. epid. sect. 2. com. 2. 4. Alia est continua, alia per interualla afflit. Quædam leuibus, alia grauissimis symptomatis fatigat. Alia est recens, & à causa procatarctica ortu dicens, alia diuturna, & à principiis generationis acquisita. Quinta sumitur à partis, quæ primariò afficitur, varietate: nam quædam per primigeniam affectionem alicuius partis spiritalis generatur, quædam per consensus alicuius membra alterius regionis, ut hepatis, lienis, ventriculi, vteri, &c. Quæ postremè differentia non parum ad curationem conducunt: tussis enim inquietata, veluti reliqui morbi diuturni, difficilius, & potentioribus præsidis curatur.

Tussis variæ sunt causæ, ex Tralliano lib. 5. cap. 1. Externæ sunt aët frigidus, sive ob præsentem constitutio nem Aquilonarem, ex Hip. 3. Aph. 5. Si Aquilonia sit tempestas, tusses viginti, sive ob anni temporis naturam, & qualitatem, 3. Aph. 23. Hyeme vero morbi laterales, pulmonis inflammations, grauedines, atque raucedines, tusses, &c. Nam hyeme pituitæ adest in corpore copia multa, cuius causa pituitosa distillationes in fauces, & thoracem propullulant. Aquilo frigiditate sua pectoris partes ferit, lærisque, 3. epid. sect. 3. com. 6. 6.

Aëris impuritas ex fumo, aut puluere contracta pulmonis arteriis asperitatem inducit, ex Gal. lib. de diff. sympt. cap. 7. Auic. 10. 3. tract. 3. cap. 1. quoniam lib. de caus. morb. cap. 7. fumus guttor exasperat, tussimque concitat, arteriarum cavitates obstruit, & ita difficulter respire

respirare cogit. Multa sunt, inquit Averrhoës 3. collig. A tant: hi enim putridos, malignosque vapores ad pulmonem emittunt, qui partes spiritales lancingant & vellicant, ut priscī vnamiter docuerunt.

Coniuncta, & immediata tussis causa, quæ frequenter est humor pituitosus, à cerebro in pulmonem descendens, eiusdemque arteriarum cavitates infarcens, 6. Aph. com. 2. Minus frequens est sanguis ex rupta, erosa, aut aperta vena scaturiens, qui tussim mouet, veluti pus ex suppura, roptaque, pulmonis vomica, aut pleuritide, 7. Aph. 8. Rara est corporum grandini similiū, & calculorum intra pulmonis cavitates generatio, 4. de loc. cap. 8.

Signa tussis sunt manifesta: verum causæ cognitæ difficiles. Nam tussis interdum per consensum fit, exasperatique ad incrementum morborum, à quibus dependet, ut pleuritidis, peripneumonias, inflammationis iecoris, aut scirri. Ea vero quæ per essentiam fit, si à causa externa oriatur, calida, frigida humida, aut secca, facile ex ægrotante dignoscetur. Si vero ab interna originem ducat, intemperiesque frigida sit, causæ prægressæ refrigerantes satis indicabunt, si calida, ex causis antecedentibus venabimur, & sic de cæteris pronunciandum. Reliqua signa ex morbis, à quibus scaturit, sunt rimanda, veluti si corpora grandinosa, aut calculi intra pulmonis bronchia concreti, tussim, excitent, irrita erit tussis, & inanis, aut certe paucissima materia crassa, purulenta, & glutinosa educeretur absque utilitate illa. Si denique vermes in causa C sint, signa aderunt, quæ ipsos in corpore redundare demonstrant.

Tussis etiam supernenit iis, qui denso, durōque constant corporis habitu: in hoc enim vapores non transpirant, quare horum copia ad cerebrum conuolat. Hinc fit, inquit Arist. 2. de part. animal. cap. 7. & 10. prob. 5. 3. vt homo omnium animalium maximè, deinde vero aues distillationibus premantur. Deinde hæc corpora cum non rectè diffentur, & transpirent, excrementis abundant, & fluxionibus magis sunt obvia, quam rara, & mollia, quæ illis minus morbosca sunt, & putredinis morbis minus occupantur.

Tussis etiam causa est ventriculi debilitas, à qua terra humorum colluvies accrescit. Iecoris tumor, & inflammatio, mole sua pulmonem comprimens, & calore intemperans, tussim mouet. Idem facit D pleuritis, ob dolorem, & intemperiem. Pulmonis phlegmone, ob intemperiem, & angustiam. Hydrops, qui in magnam molem ventrem atollens, pulmonemque comprimens, periculissimam tussim mouet, 7. Aph. 35. & 6. Aph. 47. aquosa enim humiditas adeo est adaucta, vt iam asperas occupet arterias.

Alia etiam causa tussis esse potest, humorum in cætro latentium circa febrium accessiones commotio, vt notauit Hippocrates in Coacis, §. Qui circa accessiones tussim, & leuiter defudant, maligne habent. Cum enim calor ad partes initias ab extensis, in principio accessionum retrocedat, in ipso motu attenuat, ac secat viscosos succos, qui in cætro pertinaciter adhæret, & magnam vaporum copiam ad thoracem emittens, tussim concitat si forte in cætro, & thorace, tanquam in minera & foco, lenti viscosisque humoris stabulentur. Hoc modo in initio accessionis, suffocatio Asthmatica, aut Orthopnoea accedit molestissima, cum ferina tussi. In aliis pro varietate partis debilis, articulares dolores, hemicrania, cephalgia, vteri, ventriculique dolores contingunt.

Delitium tussim concitat: Nam humor infantiam faciens, calidus cum sit ha mores in cætro præexistentes colliquat, atenuat, & in pulmonem distillare facit. Materia parotides efficiens, & ad vias spiritus conuersa tussim mouet, vt inquit Hip. lib. Coacar. Abcessus ad aurem solam tussicula cum spurationibus. Vermes etiam in intestinis, ventricu loque contenti, tussim ferinam exci-

His defluxionibus caput est magis obnoxiam, quoniam cum sit rectum domus calidæ, 4. de usu part. 9. continuo vapores à partibus infernis elatos suscipit, & absorbet. Accedit, quod cerebrum frigidum est & humidum, & exactè alimentum non concoquit, nec in sui substantiam transmittat: quare ingens excrementorum copia succrescit, quæ si sint fuliginosa & tenuia, per suturas caluariae exhalant, & in pilos abeunt; si crassa, limosa, per patentes meatus vacuantur. Ideo prouida natura nates, aures, oculos iuxta cerebrum apposuit, ut hæc excreta continuo emungerent, maximè cum caluaria sit densa, & illis repurgandis non sufficiat, vt lib. de sanit. tuend. cap. 13. eleganter dictabat Galenus.

Materia catarrhi sæpe est frigida, aliquando calida: et si enim cerebrum frigidum sit, nonnunquam tamè intemperie calida afficit, ob causas multas, quales sunt victus calidus & siccus, aëris ambientis caliditas nimia. Defluxio calida agnosceatur ex rubore faciei, oculorum, excreti tenuitate, & acrimonia. Frigidam arguit capillis frigiditas, excreta crassa, victus ratio prægressa, & cætera, quæ biliosi, aut frigi humoris germina esse cententur. Causa fluxionis sæpe est calida, aliquando frigida: illa enim liquefacit humiditates in cætro contemnas, & attenuat, meatusque dilatat; frigida comprimit ipsum, velut manus quædam exprimit humiditates & excreta, non aliter ac spongia cum comprimitur, aquam à se deponit, vt Galenus lib. 3. Aph. 12. asseuerat. Verum quidem est, quod C causa materialis catarrhi, & efficiens, possunt nonnunquam sibi mutuò contrariari, potest enim esse materia defluxionis calida, & causa eam promovens frigida, & è contra potest esse materia frigida, & causa eam efficiens, calida; quæ animaduersio magis est ad curationem momenti.

Circa curationem plura sunt notanda, & primò quærendum: Vtrum in catarrho debitus victus ordo in sex rebus non naturalibus obseruandus? Ab aëre faciamus exordium. In catarrho sive frigido, sive calido aër temperatus eligatur: calidus liquat, frigidus constipat, ac comprimit. Ob hanc causam summè nocent aëtus, insolationes, venti australes, aër nocturnus, nunquam, si fieri potest, velandum caput, ex Celsi lib. 1. cap. 4. odore tam frigidi, quam calidi summè lœdunt. Cibus sit modicus, ex Auicenna loc. cit. §. Et ea nnnia indigent alienatione satierat, nausentiae, & demissione repletioris ex cibo, & vino, &c. Sit boni succi, facilis coctionis, non vaporosus.

Potus non sit vinum, nec frigida, ex Auic. 5. 3. træst. 1. cap. 13, illud enim vapore suo uimis caput replet; hæc cerebrum refrigerat, coctionem humoris impedit, fluxionem adauget: calida ergo sit oportet ex Auic. cit. Et potus aqua calida est iuuarius in catarrhis, maturans eos. Sit cocta cum prunis, passulis, Adianto, Glycerhiza. Sit parca: copiosus enim potus coctionem humoris removatur, ex Auic. §. Satiat, & famem patiatur.

Motus, & exercitium lœdunt, quoniam mouent, agitant materiam, & perturbant, à coctioneque distractibunt naturam, pro qua quies necessaria est. Hac ratione sternutatio in principio catarrhi nocua sunt, ex Auic. Sternutatio nocua est in principio aduentus catarrbi. Neque obstat Ralus cap. prop. de catarrbo, ea non præcedente vacuatione concedens; id enim facit de tentativa cura, vt scilicet coniectet, num catarrhus à leuissima causa ortum duxerit: vel eam curationem exequitur in corpore ab excrementis immuni.

Somnus, & vigilia modum non excedant; hæc enim resolut vires, ac cerebrum debilitat: maior tamen vigilia solita laudatur ab Auic. §. Et vigilia quantum potest. Prolixior tamen magis conuenit in catarrho frigido, quam calido; humor enim frigidus diutius concoqui debet: somnus superfluus, inutilis; caput enim replet,

ac nimis humedat. Animi affectus catendi, quoniam sanguinem mouent, & humores, qui agitati, intus extræ ebullientes, incalescent, & exhalantibus fuliginitibus ad partes superas caput replent.

His celebratis noxius humor præparandus. In materia calida utiles sunt syrapi Ros. Viol. Ieiubin. In frigida, Borrax. Capil. Vener. Liquirit Rhodomel. Si hi non sufficiant, utere Oxymel. Simpl. vel Compos. Syrup. de Præsio, Hyssop. &c. Digesto humore purgatio celebra, prius lenientibus, ex Rasio, cap. prop. §. Et incipiatur à fluxu ventris, &c. Et infat: Solvatur natura ex rebus qua non exasperant, sicut hac decoctio, &c. Medicamenta enim exiccantia cærationem impediunt; expulsrix enim thoraci iuatur humiditate. Deinde Rhubarb. & Agaricum, pilulaeque concedi possunt. De sanguinis missione Melius lib. 2. cap. 8. sic determinat, eam esse celebrandam in catarrho calido, in corpore pleno, & catarrho suffocatio, & in quo febris etiam infestat.

Humor deinde ad contrarias partes renellit, fricationibus manuum, eturum, vinculis dolorificis, cucurbitolis appositis brachiis, collo, natibus, encinate leni, præsertim in fluxione calida: Materia enim mobilis agitata, & mota, cum tenuior sit, facile conuolat ad caput: ob hanc causam hæc reuelentia auxilia in vigore phrenitidis reprobantur ab Auic. 1. 3. træst. 3. cap. 5. & Tis. lib. 1. cap. 19. Hæc indicatio etiam complectur sudore, & balneo, ex Gal. 6. de sanit. cap. 9. quam methadum opere ipso obseruauit, & merch. 13. in nobili illa Romana, quam in balnum demisi. Consule lib. 2. Hist. PP. Medic. Hist. 9. Sudores ab Auic. conceduntur, 1. 4. træst. 2. cap. 7. bellè vacuato corpore: Parantur in humore calido, ex Chynæ radice; in frigido, ex aspera Smilace vel Gujacico ligno.

Si humor cum periculo in palatum irruat, errhini ad nates deriuctur, & sternutatoris. Si ad nates, ad palatum, medicamentis quæ vocantur apophlegmatifina, quorū formulas tari in calido, quam frigido humor, quæ lib. 1. huīs operis, cap. de dolore capitis. Deriuatur etiam humor fonticolo ad aperto in occipite, brachiis, vesicatoriis admotis ponē aures. Cauterium commissuræ coronali invistum, summè laudatur. Bregmati sinapis mos inponere, valde præstat.

Vtrum autem in catarrho fluxus retentio necessaria sit? addubitandum. Dic. Valida reperimentia ante integrā vacuationem nocua sunt, quia sit retentio in membro principe; quare ea solū in perseverante catarrho Ralus concedit, atque ita in principio reprobantur repellentia Gargarismata. Quæ modice sistunt, incrassant materiam, humoris acrimoniā contemporant, admitti in initio possunt, vt Diapapauer, Diatragacanth. Amylom, pilulae de Cynoglosso; & in frigido catarrho Thus, succus Liquititia, Myrra, Crocus, Opium.

Cogimur tamè aliquando, in initio uti reperimentibus validis, & tepercumentibus fluxum, & in suffocatio catarrho cum angina coniuncto, & in eo in quo tussis adeo sicca cum importuna vigilia coniuncta. Tunc Gargarismata repercutientia posstant admitti: In calido, ex decocto Rosar. Lentium, Cortic. Granator. In frigido, cum decocto Thuris, Vernicis, Myrræ; vel retenta in ore pilula, facta ex Thure, Styrace, Vernice, cum cera, quibus Opium ex Auic. cit. addi potest. Ex quibus etiam suffumigia parari possunt.

In materia etiam tenui, & consueta fluere ad pectora, Gargarismata virilia sunt: vel in corpore patato ad suffocationem, vt in Asthmaticis contingit; vel in multa humoris copia. Loco horum, in ore, vel sub lingua tenenda, pilulae bechicæ, Camphora, Mucilago Phyllij, Diacodium, Diapapau.

Capiti etiam prospiciendum, roborandum cæbrum, intemperies frigida corrígenda. Hæc indicatio complectur lotione capitis ex lixiuio, in quo decoquuntur Tom. II.

tur medicamenta , quæ cerebrum robore nata sunt, A
vt Salu.Sampfuc.Stœchas , Rosmarinus , Camomilla,
Rosa. Vel sicut sacculi capiti admouendi , vel Cucu-
phæ ex Thure,Sale,Saluia, Vernice , Iuniperi, Myrto,
Ladano.Num autem in defluxione catarrhosa , ad sputi
prouocationem , crassus humor attenuandus , & tenuis
incrastandus,lib.4- Hist.Princip.Medic,in com. Hist.15.
latè prædiximus.

OBSERVATIO.

Syrupus iufsi inueterate & utilissimus.

Ex tuis homines multoties decedunt è vita. Sæpe
enim thoracis partes infaciuntur humore mucoso,
& lento, à capite delapso, qui pertinaciter bronchiis
pulmonis adeò adhæret, vix ut foras elidi possit, quin
eo loci potius stabulans, obstruit, & cordis transpiratio-
nem impedit, quod gliscens, & denegato refrigerio
excandescens, incenditur, & calorem concipit præter
naturam, ingem, & diuturnum, qui in hecticum citò
commigrat. Ni ergo partes spiritales, tam multo hu-
more madentes abstergas, ac mundifices, coërcitus hu-
mor, & non diffatus, acrior redditur, & sæpe exulcerat,
vt 4. de loc. 8. positis exemplis Galenus significat. Pro
hoc opere compleund, maximam vi reponui semper in
Syrupo hoc, qui quater in die assumptus, binatum vincia-
rum quantitate, sputam artifice repurgat. Eius est hæc
forma.

Z. Strobylor. mundatorum, Num., o. vrtice recentis,
M. B. flor. vio. ar. 3 j. siccum pinguium, Num. vi. dactylor. sine
nucleis. Num. v. passular. sine nuclei, 3 j. B. scabiosa. hyssopis,
prassi, adiant. an. M. j. sem. card. beneuict. bombacis, anis,
foenicul. papaver. albi, an. 3 j. B. trifoli. agin. glycyrrhiza, enula
campana, iridis, an. 3 j. cimamon. 3 j. pulegi, thymi, ca-
lamenth. an. M. B. flor sulphur 3 j. B. Coquae sec. att. in
sufficienti aq. quantitate, quoique remaneant tb. iij.
Colatura adde mellis optimi, 3 iiij. syrup. de prassio. jyrap.
glycyrrhiza, an. 3 v. oxymel. simpl 3 iiij. oxymel. scaltitici 3 j.
B. Omnia iterum bulliant, & sec att. fiat Syropus aroma-
tizatus cum z. iiij. specier. diaiteos.

NUMERVS VI.

De Dysenteria.

In febribus s^epissime accedit Dysenteria: cùm enim totum corpus calore exæstuet, & natura humorem malignum, & veluti turgentem, ad aliquam conetur, vel etiam præcipuam, excernere corporis partem, de hominis salute & commodo, semper, quoad potest, felicita, cum ad partes ignobiles, nempe ad intestina transmittit, qui cum acris sit, & mordax, ipsa abradit & exulcerat. Deinde febres diarrhoea soluuntur, ex qua ob dictas causas illicè concitatut dysenteria. Exulcerantur autem intestina, eis acri sensu prædicta sint, quia excrementa in illorum anfractibus immorantur, quæ retenta, actiora redduntur, & per moram abradunt & exulcerant.

Hæc à Grecis dicitur dysenteria , à Celso lib. 4.c. 10. difficultas intestinorum nuncupatur. Nomen accepit à particula lœsa, ex Gal. 2. meth. 1. & à difficultate officij, ex Aureliano cit. Tormina vord nominantur, quoniam ex vlcere intestina dolore torquentur maximo.

Sanguinis per inferiora euacuatio quadrupliciter fieri potest, docente Paulo lib. 3. cap. 12. & Galeno 3. de sympt. caus. cap. 2. post. med. §. Ceterum differentia sanguinolenta excretionis. &c. Primo, ex sanguine redundante, & tunc sanguis purus excernitur, quemadmodum idem Galenus multo latius docet, 5. de loc. affect. cap. 7. multo post med. §. Similiter alia quadam carent, &c. Secundò, ob iecotis imbecillitatem, & tunc vacuatio loturæ

& vehementioris motus , ideò suum effectum velocius A
imprimit ; morbi enim acuti , quales sunt biliosi , qua-
tuordecim diebus iudicantur , hoc enim tempore hic
humor suum præstat opus ; tardius pituita ; tardissime
melancholia , cùm crassa terrenaque sit ; atra bilis multò
velociorem motum habet , & idèo citius exulcerat . Ne-
que obiicias , quòd salsa magis exulcerant quàm ama-
ra ; quoniam id intelligendum est , seruata paritate , &
dummodò nihil sit quod impedit , quia in pituita sal-
sa , illius humiditas exulcerationem prohibet ; in flava
verò bile , caliditas , & acrimonia sunt causæ , quòd citius
exulceret .

res , nec minores vires sortiantur , & omni prorsus mor-
dicatione careant t quod etiam confirmare videatur
Aretæus : *i. chronion 5. in med. 5.* Sed maturanda negotia
sunt , &c. Siquidem certa remediorum quantitas est
maximè conjecturalis , ex lib. de sang. mis. in initio . Hinc
fit , vt Arabes vlcera atrabilaria , noli me tangere appellent ,
quod ex Hip. sententia confirmatur , 6. Aph. 38.
Cancros occultos habentes melius est non curare ; curati enim
citius pereunt : non curati in longius tempus perdurant.
Quare dysenteria facta ab attra bile , pessima . Quæ à
pituita salsa fit , deterior , quàm quæ à flava bile , cùm ob-
lentorem magis in transitu adhæreat intestinis , & ob-

Dignoscet dysenteriam ab aliis fluxibus cruentis, quod in his solum sanguis excernitur; in dysenteria major copia vitiosorum humorum, & longe minor sanguinis, cum ramentis, & mucoribus intestinorum. In dysenteria item excretio semper fit cum torminibus, & cruciatu; in aliis vero fluxibus, sive his. Denique in dysenteria, minutæ fiunt excretiones, & brevibus interuallis; in aliis copiosiores.

Intestina tenuia, an crassa esse affecta coniicies, pri-
mò, ex loco doloris: Nam si supra umbilicum sit, gra-
cilia; si infra, crassa esse lœsa affirmabis, ex Auic. 16. 3.
tract. 1. cap. 3. Secundò, ex tarditate, vel celeritate deie-
ctionum post dolorem: Si enim celer sit, ex crassis; si
larda, ex tenuibus fieri existimandum, ex Gal. 1. *de loc.*
cap. 3. Tertiò, ex mixtione sanguinis cum stercore: Si
enim hæc valde permixta exeat, gracilia; si impermix-
ta, crassa esse exulcerata, iudicandum, ex Gal. 6. *de loc.*
cap. 2. Ultimò, ab excretis: Nam si cum excrementis
exeat ramenta crassa, & copiosa, crassa intestina sunt
exulcerata; si verò pauca, & tenuia, gracilia patiun-
tur.

Perniciosa est hæc affectio, & fere exitialis, præsertim in pueris, senibus, & grauidis. *Virum vero dysenteria factum*, *inabile omnium*, *se pessima*: in dubium vertendum, iuuamentum affectu consuevere. Num vero expurgantia sint torrefacienda, diximus lib. 2. *Hist. P.P. Medicorum Hist.* 77.

cta ab arrabile, omnium sit pessima: in dubium vertendum. Hippocrates in suis diuinis oraculis, 4. Aph. 24. sic prædictit: Difficultas intestinorum si ab arrabile incepit, lethale est. Galenus in com. sic ait; Ab illa, qua à quibusdam rufa, ab aliis bilis flava nominatur, magna ex parte incipit intestinorum difficultas, abrasis primam propter

humorum acritudinem intestinis; deinde etiam exejus, adeo ut exulcerentur. Hanc igitur intestinorum difficultatem sa- D pe sananimus. Quia vero ab atra bile fit, insanabilis est om- nino, cum nihil differat à cancro ulcerato. Quae Hip. sen- tentia etiam refertur à Gal. 5. de vnu part. 1c. lib. de atra bile, cap. 5. in med. & 2. de facult. nat. cap. 9. parum ante med. sc 1. de difficult. respirat. cap. 9. Quare Auicenna 2. 1. cap. vle. quod atra bilis sive vomitu, sive per alui flu- xum excernatur, reproba semper sit, & perniciosa asse- perat.

Hæc autem doctrina intelligenda est, dummodò dysenteria non sit critica, ex Aëtio tetrab. 3. serm. 1. cap. 43. ante med. Quando enim atra bilis influit aliunde, & morbo alteri superuenit, præcedente coctione salubriter excernitur, iuxta Senis edictum, 7. Aph. 5. *A furore difficultas intestinorum, bonum*, quia à capite noxijs humores transferuntur ad inferiora. In hunc sensu intelligendus Hisp. 6. Aph. 48. *Lienofis, difficultas intestinorum, bonum*. Ros. Si dolor sit vehemens, addatur adeps Gallinæ, aut vitellus ouj, aut adeps anseris, vel hincinum seuum, quod dysentericis vilius esse quam adipem suillum; 11. *simp. cap. de de pinguedine*. docuit Galenus, *Qui verò mordicationes perpetiuntur, &c.* Si dysenteria pituitosa sit, clyster ex sola mulsa, aut decoctione betæ, satis est.

Quare difficultas intestinorum ex atra bile generata, difficilem habet curationem, quia incurabila ulceræ in penitioribus intestinorum locis concitantur, ex lib. de atra bile, cap. 5. in med. Nam acris humor, qualis est bilis, & pituita falsa primò abstergent, deinde abradunt, postea exulcerant; atra verò bilis illicè abradit, & crassificie sua pertinacissimè inuolucris intestinorum adhærens, exulcerat, & illa velocissimè depascitur, quæ ulcera solum ferro, & igne in partibus carnosis, & externis curari solet: cum hic humor sit omnium pessimus, ex Gal. in lib. de art. med. cap. 16. ante med. &c. ut inquit Galenus 14. meth. cap. 9. expostulat præsidia, quæ nec ina-
dimant, sicut ex decoct. Rosar. Plantag. Myrti, Aca-
ciae, Hypocisthid. Rhu coriariorum, cum Pulu. Boli An-
meni, sang. Dracon. Fugienda medicamenta acria, &
corrodentia, quia maximum periculum inferunt, ex
Auic. cit. & Dioscorid. lib. 2. cap. 68. quæ omnia per os
sunt offerenda, si ulcus superiora occupet intestina. In
quem usum, lac chalybeatum est utileissimum. De qua
te lege Hist. 2. lib. 1. Hist. P.P. Medic. Super ventrem ad-
mouenda adstringentia multipliciter legi confecta, quo-
rum formulas num. cit. repetit. Symptomaticis deinde
occurrendum, ut dolori vehementi, vigilie, inappeten-
tia, syncopæ. Quando pre-doloris retententia, ægri-
tia, HH h 4 vita

vitæ periculum incurunt, opia summè prosunt, velut A
est Philonium Persicum, Theriaca recens, &c. Vigiliæ,
syncopæ, inappetentiae auxiliantur plurima, quæ infra
próprios numeris describentur.

O B S E R V A T I O.

Pro dysenteria, pilulae expertissimæ.

Pessimus morbus, dysenteria est, cum qua Medici
luctati, operam, & oleum perdiderunt persæpè: nám
ægri fastidio summo, non assumpto alimento contabe-
scunt, immò vigiliis, deiliendi frequentia, nixu impor-
tuno, dolore oppressi, resolutis spiritibus equalidi appa-
rent, extenuati, & nullis proficientibus auxiliis penè
cadaverosi redduntur. In agone tanto quid tentare,
multoties hæsi. At excogitauit pilulas lentes magnitudi-
ne, quatuor binæ per se, vel in potu deglutitæ, ter in
die, mane, vespere, & noctu longè post cœnam, pluri-
mos ab Orci fancibus liberarunt.

Z. Rhab. elect. & torrefact. 3 j. B. cortic. myrobalanor. citrinor. torrefactor. 3 j sem. coriandri torrefact. 3 j B. sem. plantag. sem. aceros. an. 3 j. sumach. 3 j. B. mastich. olibili, mentha sicc. rosar. rubr. ar. mar. garit. fr. parat. an. 3 B. coral. rubri. santalor. rubi or. sang. dr. acon. bo i air ment. an. 3 xij. ph. lon. Persic. 3 ij. micle. e. 3 j. granor. myrti. anillor. zuar. torrefact. an. 3 j. trochis for. de electro. trischis for. de ter. sigil. an. 3 j. Exciptiantur omnia cum ceta alba liquefacta prius ad ignem, & fiat massa, ex qua ad ignem pilulæ parentur lentis magnitudine, & decorentur.

N V M E R V S . V I I .

De Ictericia.

DE morbo regio egit Galenus vberissimum, lib. 5. de loc. cap. 7. quem febribus superuenire, latè eo loco apposita celebri Historia confirmat, quam lib. 2. Hist. PP. Medic. dilucide proposuimus. Quare pro illius tr. aiori explicatione, liceat mihi Galeni mentem, eo loco exponere, & obiectiones aduersantes dissoluere. Ex quibus arquati, seu auriginosi morbi essentia reddetur magis enucleata, & conspicua.

Igitur Galenus vesicæ felleæ exemplo , de cuius morbis tandem agit ; rursus ostendit , quantum ad cognitionem loci affecti , quin & affectuum nullatenus antea cognitorum , faciat consideratio naturalium quatuor facultatum. Considerantes quippe (id quod ex libris de natural. facult. & s. de usu part. constat) felleæ vesicæ vim quandam inesse , qua ad se attrahit bilem , & à massa sanguinaria separat (perinde ac renes , id quod est veluti serum , & hinc melancholiam) posséque accidere , vt huiusmodi vis , facta interdum imbecilla in suo trahendi munere deficiat , vnde siat necessarij , vt simul cum sanguine permixtum maneat biliosum extrematum , & sequatur illius refusio per corpus vniuersum ,

A Porro ad Ictericæ species discernendæ , & affecti-
loci notitiam exactè comparandam , inuestigate docet,
vbinam , & qualis bilis redundet : idque potissimum
ab excrementis, urina , & sudore petendum : Nam cùm
urina & sudore bilis fluxit, &

Bris indicatur inflammatio, à qua sanguis in bilem mutatus per corpus defertur, & inducit autigo; si vero citra febrem fiat, tamen cum gravitatis sensu in eadem præcordiorum parte, simul etiam alba prodeant excreta, obstructionem adesse in cystis fellis meatibus trahentibus, vel pellentibus, procul dubio putandum. Si autem citra gravitatem talia deficitur, certum est, vesicam hanc bilis susceptricem, imbecillitate labore, vel attractricis, quæ ex iecinore allicit, vel expultricis, quæ ad intestina propellit.

Benigne si post balneum in strigilis cavitate (quo instrumento vtebantur prisci in balneis ad fordes, & sudorem abstergendum, 3. acut. 51. 14. meth. 1. 10. simpl. tri. de sudore, 1. sec. loc. 4. & 4. de sanit. tuend. 4.) paucus, & aquosus sudor colligatur, coniuncties bilem huius morbi causam, et assam esse, & contumaciam; plurimam vero, ac fluam in toto corpore redundantem, si plurimus sudor eiusdem qualitatis, & substantiae cum bile, in strigili relinquatur: eundem enim colorem redundantis succi, gustum, & modum praese fert, dummodi sine oleo abradatur, 4. de loc. 7. & 10. simpl. cit. Oleum namque permixtum impedit certum iudicium de extracta fonde.

Quando autem moribus regius, à crassa bile depen-
det, curandum docet naturalibus, sponte naſcentibus
balneis, vietū humido, & modicè attenuante. Medicamen-
tis veſo, cibis, & potibus apertientibus, ac exie-
nuantibus, quum ab obſtructione orrum trahit; deinde
Dpurgantibus chelagogis, nec ſemel exhibitis, ſed n̄ ce-
dat morbus, iteratis, debilitibus pimō, poſtea valen-
tioribus. Oportet autem al. quando bis, ac ſepiuſ in
aurigine purgare, quia multoties vesica bile repleta,
bilem præ copia nequit expellere, quemadmodum in-
terdum accid. t. vrinariæ vesicæ: veſuum in hac (inquit)
propter expultricis naturalis imbecillitatem, vel quia
ob profundum ſomnum, aut aliquam vrgentis negotij
ocēpationem, ſopitar, aut diſtrahit vis affinalis. In
fellea autem cysti ob ſolam intemperiem, & facultatis
expellentis imbecillitatem, ſcilicet quia naturale instru-
mentum eſt, ſolaque naturali facultate, nullius animalis
interventu operatur. Hæc eſt dilucida, genuināque
Galenī loc.cit.de iſtero doctrina.

E Verum contra plurima faciunt argumenta, quæ il-
lius doctrinam probant fuisse satis incultam. Quæren-
dum ergo: *Virum Galenus in enumeratione causarum
morbi regi sit diminutus?* Et primò sic. Quemadmodum
ex imbecillitate trætricis folliculi fellei oritur icterus,
ita ex eiusdem virtutis labore, 15. 3. cap. 3. Rursus etiam
non minus ex feroido solidorum temperamento, ali-
mentum in bilem commutantium. Videtur igitur di-
minutus Galenus, in enumeratione causatum morbi
asquari.

rum contractio, quæ in parte distenta fieri nequit, ob impedientem redundantiam, (proper quod yrnam aliquando suppumi scriptit, 3. de caus. sympt. cap. 2.) atque adeo quia nec pellitur ad intestina bilis, nec amplius ad impletam vesicam attrahitur, per corpus vniuersum simul cum sanguine effunditur, illudque pallido insigcit colore, ac ictericum reddit.

Rursum, quia sicut etiam ad vehementem tractionem sequitur plenitudo, ita ad hanc imbecillitas etiam ipsius tractricis, quod praeterquam quod euidens est, docet Galenus *s. de loc.* 7. Auicenna cit. Ergo pariter species illa ex accurata copia, ad priorem ex infinitate tractricis referenda erat, atque adeò duas tantum constituendæ.

Deinde , si pro varietate curationis medicæ , species multiplicantur , & diuersæ putantur , quæ distinctam postulant curationem , sicut omnino eadem , quantumvis diuersa , quorum non variatur curatio , cur ex imbecillitate expultricis , quæ diuersimodè curatur , prout diuerso etiam associatur temperamento , & distinctam etiam speciem non constituit ? Maximè cum admonuerit omnes facultates considerare ob diuersa mala que

marum dispositionum sint signa, 4. Aph. 47. Non nega-

Tertio. Si in morbis, laudabilis est excrementorum simplicitas tempestivè exequuntur, ut colligitur ex 4. Aph. 21. & 22. & habetur expressè Aph. 47. nempe quia corpus à prauis, & morbificis humoribus expurgant, propter quod 2. 1. cap. 2. de vrinis, in ieteritia inquit, *quātū vrinis plus fuerit in inēta, erit sanus, videlicet quia significat dominium, & robur naturae pellentis superfluum bilis, quā potest; pura autem, & vel parum tincta, imbecillitatem, & hydropis periculum minatur, & 15.3. cit. cap. 4. quād magis intincta, laudabilior, & magis significativa sanitatis hepatis, quomodo 5. de loc: 7. ab excrementorum, & vrinæ puritate coniicit illæsum iecur?*

Contra hoc quod dicitur, non solum in ieteritia, sed etiam in aliis morbis, ut in hepatica, laudabilitas est pura, & sanorum similis vrina, ut potest, quæ incolore iam, & illæsum arguit iecur ipsum: cùm enim magna sui parte superfluitas, & excrementum, & serum humorum, simulque cum ipsis, per se secundum conditionem in iecore generetur, a de vnu part.

Quartò. Si eiusdem qualitatis cum medicamento oportet esse alimentum in morbis, 1. Aph. 16. 41. cap. 12. 6. de placit. 7. 1. crif. 1 2. 6. epid. sett. 5. com. 15. proba, & naturalis appetens, sui visceris incolumentem ostendit.

2. &c alibi : tam regiminis siquidem , quam medicamentis indicatio à morbo desumitur. 1. *alim.* 1. *iuxta fin.* 1. *act.* 3. 2. *meth.* 7. cur icteritiam ex bile contumaci , & crassa , calidis balneis , dissolventibus curandam victu humido persanare docet ? Et si non est aperienda ob- structio ante euacuationem , iuxta sui ipsius præceptum , ab omnibus obseruaturn , cur 5. *de loc. cit.* sibi aducens , aperientia , atque extenuantia primùm adhibere iubet , deinde quæ bilem euacuent.

Vltimò. Vrinæ excretio est functio merè naturalis, propterea naturalis expultricis vesicæ, ut lib. 1. *Hist. PP. Medic. in com. Hist.* 107. latè probauimus. Ergo quemadmodum imbecillitata expultrice vesiculæ fellis, sequitur ea plenitudo, ob bilem expurgatam, ad solius etiam debilitatem suæ excretricis aceruabitur vrina in vesica, nulla habita consideratione facultatis animalis, utpote quæ nullum habet ingressum in opere excernendi vrinam; præterquam quod illius destrunctionem, lassionem, vel resolutionem, potius immodicus fluxus, quæ retentio sequatur, ut cap. 4. lib. 6. de loc. ap. positis exemplis Galenus confirmat.

D est, quin attenuans alimentum. At quia licet sit bilis ex natura, ne à valde attenuantibus magis arescet, atque adeò incrassaretur, modicè attenuantem, cùmque humidum vietum consultò instituit, & præscribit quidam in obstructione ante purgationem modicè aperientia quæ non tam deobstruendi, quam præparandi gratia ipse concessit.

Ad ultimum dic. Quia ad exceptionem vrinæ prærequiritur molestia, & irritatio, quæ sensationem supponit, s. de usu part. vi. & 3. de facult. natural. 12. Insuper & relaxatio musculi, vesicæ osculum constringentis, sphincteris nempe, neque is absque voluntatis imperio. Sicut etiam exercitio vrinæ potest opus anima-

Sed hæc non exvertunt doctrinam Galeni. Dic ad primum. Sufficienter dicebatur sub specie turgentia, comprehendendi eam ex robore tractricis, ab Auicenna relata, omissam autem ob infrequentiam, Paulus memorauit lib. 3. cap. 50. idque sine vitio: Nam licet Dogmaticus, ratos etiam morbos supra Empiticum agnoscat, & curet, necessarium tamen non est, artificem de his quæ raro eveniunt, valde sollicitum esse, ad artis imitationem, quæ frequentiam potissimum considerat.

agit, aut feriatur, dici excretio vrinæ potest opus animale per accidens, scilicet quia ad sensum molestiæ sequitur, & ad otium facultatis animalis sphincterem mouentis, prout lib. 2. loc. cit. disceptauimus.

Est igitur Icterus, symptomata in genere qualitatibus corporis mutatae, nimiri colotis, emanans à vitiis biliosi excrementi in cutem transmissi, quod quidem in ea stabulans, febrem non concitat, putredinem, rigorem, aut pustulas, veluti in erysipelate, & herpete, quia bilis excrenitur, more & modo naturali: Nam sanguis natu-

Iam verò ad grauanteim, ac nitiis distendenteim copiam, licet virium prostratio nasci possit, Non ita tamen necessariò, ac impeditus exitus ex obstructione, & attrahendi impotentia, ob locum non datum receptioni: quare admixtione non separata bilis, impurus fit sanguis, & talis per corpus fusus icteritiam inducit. Quia verò ea ex simili occasione oritur, vbi datur expulsiveis infirmitas (quia enim excretio non fit, impletur vesica, & amplius nequit ad se bilem attrahere) idèo Galenus distinctam speciem non constituit, ex imbecilli- ralis, & naturaliter ad extimas sedes prodit, calore, & colore viuido, & rubicundo eas afficit, quod in herpete, aut erysipelate non contingit. Deinde in alijs cutaneis affectibus, bilis morbum generat, in ictero non morbum, sed solùm qualitatem mutat, citra ictum actionum vitium. Ultimò Bilis in cutaneis affectibus à validis non solùm ad potosas partes, sed ad carnosò spatiis, facta priùs dilaceratione, & excisione confluit; in auringine verò ad cutaneos solùm meatos transmittitur, in quibus infixa, nec fessicata, nec alla vita generat, et huius titulatur

tilatur & transpirat, per totum corporis ambitum refusa, quo sit ut eius actinomia hebetetur, & mitescat.

Triplex esse icterum, felleum, hepaticum, & criticum, certum est. Felleus sit ab immodica plenitudine vesiculae fellis, patuitate eius, imbecillitate attractricis eiusdem, obstrukione, ut diximus supra. Hepaticus ab hepatis obstrukione, scirro, inflammatione, intemperie calida, venatum, & totius corporis exutente calore, imbecillitate. Criticus est duplex, iudicans, & non iudicans, de cuius essentia & natura, sat plura l.b. 2. H. 97.

PP. Med. in com. Hist. 97.

Ex naturae robore fieri agnosces, si febris quæ ante erat vehementer, cesserit, præcesserit, concoctio, & extremitatem tuum alii, tum vires pura sint. Ex poto veneno generatam ostendunt maculae, quæ per vniuersum corporis ambitum enascuntur luteæ, nigrae, cæruleæ, & diverso colore præditæ. Ex eduliorum corruptione, quia corpus cum tumore pallescit, maximè iuxta ventrem crura, & facies subturnida, ac flava appetet. Ex totius corporis calore nimio, quia alii, & vires excrementa minimè à naturalibus distant. Ex ictoris calore immenso, quoniam alii excrementa, rufa colore saturata excertuntur, adeoq; fastidium, bilis vomitus, parris dextæ inflamatio gravitas, & aliquando tensio, colore ægri insigniti sunt pallido, cæruleo, plumbico. Demum ex hepatis inflammatione, obstrukione, scirro eueneat venaberis, ex signis, quæ prædictos affectus concomitari solent.

De præfigio nil certum potest scribi, ob causarum differentias, à quibus aurigo securit. Indubitatum tamen est, hunc morbum diu perseverantem, esse periculorum, quoniam eum difficiles, & periculosæ ægritudines comitantur, ut ictoris durities, scirrus, hydrops. 6. Aph. 40. & 44. Num autem in septimo, vel ante, aut post ipsum, in febribus possit bilis ad cutem salubriter effundi, eo loco agitauimus.

In febribus si euenerat criticæ, nullum negotium mouendum. Si imperfecta sit crisia, iuuanda, & curandus affectus à quo prodit. Si est materia cruda, aut multa, coquenda, aut minuenda sanguinis missione, purgatione, aperientibus. Si ex veneno, vt et præsidis auocantibus ad partes externas, frictionibus, cucurbitulis, inunctionibus, & cardiacis. Si ex intemperie totius corporis, utilis est vene lectio, purgatio clemens, frigorifica, balncum. Si ex ictoris incendio ortum ducat, eadem vehementer prosunt. Iuuant etiam saluatellæ, fistio, ptisana, serum lactis caprini, Epithemata, infrigidantes potionem. Si ab obstrukione, aperientia sanant, Apozemata deobstruentia, Rhabarbarum multiplicitate conficitur, & præcipue si per noctem in sero lactis indebet, maxime prius vacuato corpore, cui malo chalybeata medicamenta multo sunt ex vnu: quæ omnia, quoniam pluribus in locis patefecimus, non est cor modò in describendis eorum fortulis, sinus multiloqui. Si cutis deformitas adsit, curato morbo, & ablata causa, sperandum est facile sponte sua resoluendum. Si tamen bilis crassa sit, & cutis densa, colorque pallidus non euanescat, tunc vtere dulcis aquæ lauacio, vel in aqua prius coquæ Absinthium, Runicem, prassium, Lupinos. Fo'ia Raphani, & si quæ alia.

Icteria nigra est vitiosas totius corporis color, tendens ad nigredinem, propter excretionem humoris melancholi ad cutim, quando scilicet hic in corpore præter naturam turgescit, & abundat, vel ratione morbi melancholici, vel alimentorum causa, quæ huius humoris generationem vehementer promouent, quorum syluam latè proponit Galenus 3. de loc. 7. vel ratione intemperie frigidæ & sicca hepatis, vel ratione obstruktionis lenis, ob quam impeditis viis, licet ex ictore, & venis, humorum melancholicum repurgare nequit. Huius curatio in euadatio, ne humoris melancholici con-

sistit, & in prouidentia, ne in posterum similis humor in corpore generetur. Quomodo autem virumque fieri debeat, cap. de melancholia. lib. 1. huins operis, exaratum inuenies.

O B S E R V A T I O .

Ad auriginem, pedicularum usus, utilissimus.

Non cessant Medici infamare vulgus, ut pote inquietum, quod citra delectum ullum, in ictero à quaunque causa prognato, pediculos quatuor, vel sex oug forbili commixtos viuos bis, & ter deuorando ptebeat: cùm id superstitionis sit horribile, & inutile. Ego huius præsidij spississime feci experimentum, idque, commodum esse inueni perspice, & multi usus; nativa enim proprietate animalculum hoc, iecur roborat, quod auriginosi morbi domicilium esse, vnanimi Medicorum consensu ratum est.

N U M E R U S VIII.

De Lachrymis.

Lachryma, sudor, & viena, sunt eiusdem naturæ, & materiae, auctore Theophrasto l.b. de sudoribus: *Vtrum ex viscerum perturbatione elevatis vaporibus ad cerebrum, Lachryma generentur?* dubium est pluris affirman, sed pars negativa tenenda: afferunt enim, quod vb'cunque viscera aliqua ratione occupantur, & perturbantur, vapores plurimi in cerebrum ascendunt, qui in eius cavitatibus reteniuntur, in aquam tandem ratione frigoris illius condensantur, qui in forma aquæ per oculos ex râmittuntur.

Verùm hæc opinio defendi non potest: Nam si viscera occupantur aliqua ratione, hoc in motore & tristitia contingere debet, tunc enim lachrymatum tuiuli vbertim effluere solent. Sed multi sunt, qui simul ac motient, statim lachrymantur, in quibus affirmative non possumus, quod tam cito viscera occupata mittant vapores in cerebrum, qui in aquam, & lachrymas illiæ conuertantur. Deinde, lachrymæ omnes, ferè sunt salsa: Si ergo hæc opinio vera est, quæ ratio saliedinis assignari potest? Insuper, non est in voluntate hominum lachrymari, vbiunque liberet, sed tamen videamus plurimos, qui quotiescumque volunt, lachrymas sine vlla occasione promouent. Ergo, &c. Ad hæc Timentes non lachrymantur, cum tamen viscera, & præcipue cot occupentur. Denique si hoc est verum, non poterit reddi ratio, cur in tuis, & gaudio fiant lachrymæ, cum tanen eo tempore viscera non occurrentur.

Dic ergo, & fortasse melius, Lachrymas nihil aliud esse, nisi humoris potulentis portionem, quæ in cerebro, & præsertim venis oculorum continetur, quæ per dilatationem, aut compressionem illarum venarum, foras erumpit. Dubitabis: *Vtrum sois homo lachrymetur?* Si enim hæc est vera natura lachrymarum, cur solus homo lachrymas effundet, si animalia plura, etiam ex præscripto naturæ, huiusmodi humiditatem etiam in oculis continent. Dic animalia etiam lachrymat, ut Apros, Ceruus, Crocodilos. Sed hæc non sunt veræ lachrymæ: Solus enim homo potest venas oculorum dilatare, aut comprimere vehementer: solus enim vehementer gaudet, mœter, appetit, vult, desiderat intensam enim sortitum voluntatem, gaudium, aut mœstem.

Causæ lachrymarum tam naturales, quam præternaturales, ad huiusmodi compressionem vel dilatationem reduci debent. Differentiae plures sunt: alia enim dicuntur frigidæ, calidæ, aridæ, quæ auctore Galeno 6. epid. s. 1. com. 2. 3. exiguae fluunt, & statim ac defluxerunt,

unt, exsiccantur. Aliæ sunt crassæ, tenues; copiose, paucæ, salsa, amarae, dulces. Aliæ quæ sunt cum morbo, illæ sine eo. Rursus, aliæ sunt spontaneæ, aliæ iuuitæ. Illæ dicuntur, quando quispiam propria voluntate, eas emitit, ob gaudium, risum, mœstorem.

Lachrymæ calidæ, teste Philosopho 5. prob. 3. 4. à calore capitum generantur. Frigidæ, à paucæ calore concoquente, exemplo eorum, qui diuuntis morbis oculorum laborant, quorum cerebrum calore orbatum, frigidum intensè euadit. Hæc etiam aliquando apparent in ridentibus: vniuersus enim calor in ambitum corporis effundit. Sicce, à calore exsiccante, percurrente orrum ducunt; sicut crassæ, à calore concoquente, & incrassante. Et obiter notabis, crassæ lachrymas tenuibus minus esse periculosas: Illæ enim calorem robustum, hæc in concoquendo debilem significant.

Lachrymatum copia, ex Auicennæ mente 3. 3. tract. 2. cap. 26. vel nativa est, vel accidentaria: Illa à primordiis fit generationis, & fit in illis, qui caruncula lachrymali priuantur; natura enim sagax, in angulis oculorum carunculas construxit, vt oscula venarum eò pertinentium clausa cōtineant, ne humiditates illæ lachrymarum possint defluere. Accidentaria causa est multiplex, vel absumptio & corrugatio nimia illius carunculae, cuius causa, humiditates imbibere non potest, hōcque infortunium solet euenire, quum Chirurgi morbos oculis calida nimirum, & exsiccantia medicamina imponunt, quæ carunculas illas absumunt, & exsiccant. Accedunt aliæ causa, nempe debilitas facultatis retentricis, & concoctricis. Paucitas lachrymarum fit, vel ab humiditatibus inopia, vel ab excrescentia carunculae lachrymalis, quæ mole sua meatus lachrymales occludit.

Salsæ lachrymæ sunt, quia pars dulcis & concocta, in nutritum cerebri transmutatur; pars vero cruda & terrea, humiditatibus lachrymali commiscetur. Amarae vel ob bilis, vel ob vaporum biliosorum admixtionem generantur, qui cùm à valido capitum calore præassunt, salsa, & deinde amari redduntur: Nam quod salsum est, plusquam ex calfactum amatum redditur, vt 4. simpl. 20. & 21. confirmat Galenus.

Vtrum in febribus lachrymae appareant? dignum est consideratione: Quoniam exurens calor, omnem materiam lachrymarum videtur absumere. Verùm in illis contingere, vel ob morbos oculorum, Ophthalmiam, Palpebrarum aspredinem; vel ob conatum naturæ, quæ humoris serosi copiam, in capite redundantis, per oculos excernere satagit, testatur Galenus 6. epid. s. 1. com. 3. Apparentes in morbis acutis, febribus putridis, & sanguineis, secundum Auicennam, ex inflammatione cerebri generantur, vel quia cerebrum male affectum vaporibus inebriatur, qui in aquam conuersi, lachrymis continuo occasionem præbent; qui etiam, cùm caliditatem participant, pituitam & serosos humores liquant, & iij in lachrymas transmutantur. Accedit, quod ex calfactum cerebrum humiditates ex vniuerso corpore attrahit. Præsertim vero lachrymæ in febribus diariis vigilatius cieri solent, ex mente Auic. 3. 3. tract. 2. cap. 26. cùm enim hæc ex superflua vigilia orientur, & hæc conditionem præcipue cerebri imbecilliter, fit ut diminuto calore, serosi & crudi humoris copia in corpore excusat, quæ in lachrymas vertitur promptissime.

Si vero citra ægritudinem lachrymæ euenant, ex priuatione carunculae lachrymalis accidere certum est. Voluntariæ causam habent, vel compressionem, vel dilatationem voluntariæ factam. Involuntariæ variis de causis accidenti, vel à frigore comprimente, & condensante, ex Gal. 4. simpl. 2. vel ob retentricis facultatis debilitatem, vel ob res acres pungentes oculos, quam ob causam cæpæ, & allia ante oculos distracta lachrymas mouent, vapores enim inde elati, oculos lancinant, & pungunt acrimoniam sua; iij autem percussi, à se lachrymas excutuntur.

Aegros nolentes illachrymari, pessimum, ex Hipp. 14. progn. 1. o. § Si enim lucem effugiant, aut nolentes illachrymenur, exsitosum, quod etiam scripsit, 4. Aph. 5. 2. Hæc enim affectio sequitur imbecillitatem detentoriæ in cerebro facultatis, dummodò non adsit in oculo phlegmone, aut in palpebris asperitas, aut à capite defluxio descendat, aut aliqua manifesta conspicatur causa, in quam meritò symptomata hoc referti possit. Hoc tamen intelligendum, si cætera signa sint peccataria, si enim ea recte se habeant, non sunt lethales, sed haemorrhagiæ portendunt.

Lachrymæ frigidæ, reptibæ, quoniam vehementem cerebri frigiditatem, sicut salsa intensam caliditatem significant. Crassæ, si tenuibus superueniant, optimæ; B coctionem enim, epid. 2. 80. & humoris inopia præostendunt. Tenues ex cruditate emanant. Copiose largam in cerebro humiditatem denotant. Natiæ, prauæ, & incurabiles.

O B S E R V A T I O I.

Copiosus effluxus lachrymarum, setone ad numcham indito, caratur.

Qad oculos, in tam copiosum lachrymarum fluxum incidit biennio, vt emanante semper aqua per carunculas lachrymales, imminui tibi visum inculcat. Hunc intolerabilis dolor capitis, ac tam inmanis premebat, noctu præsertim, vt plures noctes, hac de causa, insomnes diceret. Huic expurgatum multoties corpus. Sudorifica ex Ebeno administrata. Roboratum capit. Sed cum affectio esset inueterata, & habitualis, solùm setone ad nucham affixo succubuit, cuius ope cum ichores expurgantur continuo, factum est, vt humiditates à capite fluentes in oculos, deriuarentur in nucham: ob quam causam, post tres menses, à lachrymarum copioso fluxu securus evasit.

O B S E R V A T I O II.

Lachrymarum effluvium salsum, balneo capiti administrato conquitur.

A Ristoteles 2. meteor. cap. 3. de mari salsedine verba faciens, ob id mate salsum reddi asseuerat, quia Sol tenuiores aquæ partes extrahens, & in vapores effundens, crassiores veluti torret, atque adurat, quæ vna cum crudioribus aquæ partibus permixtæ, salsidinem efficiunt: Quare partes humoris terrenæ, aquæ materiæ commixtas, calor externus præfassans, adurens, siccansque, salsum saporem producit, si que à terreno siccо, quod in aquo humido, caloris vi præassatum, attenuatumque existit. Ob hanc ergo causam, nimirum videlicet hepatis & capitis calorem, incidit iuuenis quidam biliosus, & temperamento calidissimus, in affiduum lachrymarum effluvium salsum, quod ita calidum erat & exutens, vt genas fluendo, E vehementer acrimonia sua mordicaret. His pustulas patiebatur, in toto capitis ambitu, rotundo schemate siccans, fissuras labiorum, vlcera in pulpis aurium siccæ & aspera. Verùm cum timor esset, ne hic mordax humor in oculis coercitus, alia dira, vicia efficeret, expurgatum corpus multoties. Refrigentia oblata. Imperatum vniuersale balncum. Sepius sanguis è talo, & gibbero emissus. Fonticuli crux, & occipiti affixi. Tandem solo balne, capiti ralo, bis in die per mensem administrato, affectio hæc ex rotolo succubuit. Restè ergo prædicta Galenus 6. de sanit. compend. cap. 9. dum in hunc modum facta: Non committere, vt quod nonnulli Medicorum faciat, qui omni capiti medicamentum, quod ex thapsis, & simplici compонит, applicant,

applicant, id ipsi quoque faciant, quando si ex calida intemperie caput male habet, ita medicamenta noceant. Expedite igitur hoc frequenti balneo, potabilis aqua fons, quod & calidos vapores, qui in capite sunt, euocemus, & totum corporis temperamentum melius reddamus, &c. Repetit lib. 13. meth. cap. 22.

NUMERVS IX.

De Famine canina.

De causis famis naturalis, diximus supra, cap. 1. num. 5. nunc ad causas famis præternaturalis accedamus, afferentes eas in duplice esse differentia: aut enim ab auctis causis famis, originem ducit, quas loc. cit. binas esse affirmamus, scilicet suctionem venarum, & influxum melancholie, & hæc canina appellatur; aut denique ex redundantia prauorum, humorum scaturit, qui in ventriculo pertinaciter inhærent, quæ ab auctoribus pica nuncupatur; in qua a similia, vel dissimilia appetantur edulia, illis qui in ventriculo stabulantur, determinauimus graphicè, lib. 3. Hist. PP. in com. Hist. 17.

Huius, sicut & famis naturalis, præcipuum esse organum os ventriculi, est affumandum, quia licet in reliquo membris fiat etiam indigentia, non est tam verus suctus; facile enim cedunt venæ, & eis iecur, atque ei ventriculus. Est itaque canina appetentia, deprauatus cibi appetitus, in intensione, seu magnitudine peccans, ex oris ventriculi vitio prodiens.

Causa, est corporis inanitio, que concitari potest ab extrinseca caliditate, exercitijs videlicet æstiui, balnei, vel à vietu parco, famis tolerancia diurna, superflua vigilia, veneris immodico vsu, vacuatione aliqua insigni, vermbus, colliquante febre, & ab alia quæ causa calida, quæ corpus dissipate nata est. Et hæc dici potest illegitima appetentia canina; nam vera concitari non potest, quo usque ventris os frigido aliquo intemperamento affectum sit, quo factum imbecillius, alimentum ingestum, nec continere, nec confidere valeat idque protinus vomendo reiciat. Quo fit, ut vera & genuina caninæ appetentiae ratio, potius sit acidorum succorum, sive pituitosi sint, sive melancholicæ, copia, os ventris, eius substantiam permeans, vt Galenus testatur, 6. epid. sect. 3. com. 37. & 6. de loc. cap. 1.

Sed dubitari potest, de quo etiam diximus, lib. 1. cap. de melanholia: Vtrum immoda portio melanholie, ab splene ad ventriculi os præternaturaliter transmissa, famem caninam excites? Nam quemadmodum sanitatis tempore, modica portio melanholie, ab splene ad ventriculos naturaliter delata, non exiguum præstat ad appetendum commoditatem, quin & ad alia natura opera; sic immodicè, & præternaturaliter confluens, vitiat, nonnumquam destruens, sè appetentiam excitans vitiosam, & contumacem. Cùm enim naturalis fames à diuulsione, ac mortuus fugientium vasorum excitetur, & melanholicum excrementum acetositate, qua poller, 2. de facult. nat. vlt. mortum inferat suctui vasorum similiter, & quem ventriculus non potest ab illo venatum discernere, appetentiam proritat naturalis affectus similitudine, sed immodicam & deprauatam, 1. de caus. sympt. 7. 2. Aph. 21. 6. epid. cit. 15. 3. tract. 1. cap. 2. & tract. 2. cap. 1. Auerrhoës firmat, 3. collect. 32.

Nec mirum, excitari stomachum ad famescendum, perinde ex melanholia, atque ex venatum mortu, quia non dissimiliter etiam pulmo, ex nudo immateriali frigore, a quo molestatur, quam ex contento intra se humore, ad tussim mouetur. Addendum, promoueri etiam à melanholico succo appetitum, quia, vt inquit Areteus 1. de diastasis affectibus, cap. 5. vigilare

A facit, vigilia autem edax, 6. epid. sect. 4. text. 20. eo quod digerit, dissipat, & dissoluit; ad dissolutionem vero penititia, & indigentia sequitur, atque adeò fames, in reparationem & subsidium dissoluti.

Verum quidem est, quod appetitum deiicit, & subvertit melanholia, vbi præ maligna, aut acri qualitate, magis pungit & stimulat ad expellendum, quam acetositate acuat ad attrahendum; atque hinc, fastidium ingens, praesertim cum nausea, aut vomito, perniciolum in mortibus habetur, tum propter virium dissolutionem, quæ ex omnimoda abstinentia timeatur, tum quia indicatur subesse maligna qualitas, non patiens naturam quidpiam attrahere, recipere, aut retinere.

BA frigido ergo ortitur ventriculi intemperamento canina famis, vt tetur Galenus 2. Aph. 21. §. Cum enim canini appetitus, vel propter solam intemperaturam frigidior, vel propter humoros acidos fieri consuerint, quos exorbitus os ventriculi, & Quoniam frigidus ventriculus appetit valenter: cuius explicanda dubitationis gratia, illud enucleandum: Virum ventriculus frigidus magis appetat, quam concoquat; calidus vero è contra?

Hanc propositionem stabiluit Galenus lib. art. med. cap. 62. quæ triplici modo potest intelligi: primo modo, vt comparetur coctionis ventriculi calidi, cum coctione ventriculi temperati, & appetitus frigidi ventriculi, cum appetitu ventriculi temperati. Quod autem

Ccalidus melius concoquat, quam temperatus, & frigidus magis appetat, probatur ex Galeno 1. de caus. sympt. 6.3. docente auctum calorem, quando ob sui excessum non adurit alimenta, coctionem promouere, praesertim si alimenta dura sint, & difficilia concoctu. Sed aliquando calor excedit moderatè, & cibos non adurit. Ergo tunc temporis melius concoquet, quam temperatus. Secundò. Quælibet facultas naturalis addicta est huic, vel illi temperamento, ad suam actionem, vt concoctrix calori. Ergo in calido temperamento melius perficietur concoctio, quam in temperato. De frigido autem, quod magis appetat, quam temperatus, experimento probat: Nam aduentante hyeme, ventriculo circa partem superiorum infrigidato, tantum abest ut appetitus minuatur, quin potius augetur. Ergo ventriculus temperato frigidior, similiter magis appetet, quam temperatus.

Hanc sententiam eximiam licet approbare & confirmare, tamen cum unaquaque pars temperata, eandem habeat rationem cum toto; hoc autem temperatum perfectiores edat operationes, quam quodlibet intemperatum, vt 1. de temp. cap. vlt. & in art. med. cap. 8. & lib. de conf. art. med. cap. 3. confirmat Galenus, fit ut ventriculus temperatus magis concoquat, & appetat, quam calidus, & frigidus.

Neque obstat prima ratio, desumpta ex Gal. 1. de sympt. caus. cit. Etsi enim ventriculus calidus multum concoquat, non tamen ita perfectè, sicut temperatus; præstabilita enim cuiusque actionis, non penes intentionem, sed perfectionem cognoscitur. Neque obstat secunda: quia quamvis quælibet facultas addicta sit huic, vel illi intemperamento, vt concoctrix calido; nihilominus non excessu caloris, sed moderato calore gaudet ac perficitur. Quare Gal. 2. de temp. 6. longè post princ. de ventriculo agens temperato, dixit: Ventriculus quidem bene concoquit, si temperatus est; male, si intemperatus: per calorem quidem, si ructus edit ridofo; per frigus vero, si acidos, &c. Neque experimentum de ventriculo temperato, qui ob infrigidationem magis appetit, omnino est certum; hic enim appetitus non per se, sed ex accidenti contingit, & ideo magis appetit, quam possit concoquere, & plura illi aderunt excreta, quam antea: corpus autem temperatum non magis appetit, quam possit concoquere, & ideo paucissima supererunt recrementa, ex Galeno lib. art. medic. cap. 8.1.

Secundo

Secundo modo sententia Galeni potest explicari, A si ad contrarium dispositionem comparatio fiat, ita vt sit sensus: Ventriculus calidus magis concoquit, & minus appetit, quam ventriculus frigidus; & è conuerso, hic magis appetit, & minus concoquit, quam calidus. Hec expositio etsi placeat doctissimis, mihi haud arrisit inquam: In ventriculo enim calido, maior est resolutio humidi, quam in frigido. Sed ad proportionem resolutionis, se habet tam naturalis, quam animalis appetentia. Ergo in calido ventriculo maior erit appetitus, quam in frigido. Ea enim quæ in aliquem finem collimat, debent esse proportionata fini. Sed appetitus humidum perditum solum instaurare conatur. Ergo, &c.

Præterea ad viae conseruationem, necessarium erat ventriculum calidum, maiorem alimenti quantitatem assumere. Ergo cum natura in necessariis non deficit, maiorem appetitum illi, quam frigido præstare debebat.

Tertio modo explicari potest prædicta sententia, si fiat comparatio coctionis ventriculi, ad ipsius met appetitum, & appetitus ad coctionem, ita vt sit sensus, quod in ventriculo calido maior sit concoctio, quam appetitus in frigido vero è contuerso. Hæc expositio inter omnes probabilius est: cum hoc tamen stat, ventriculum calidum maiorem habere appetitum, & coctionem, quam frigidum. Testimonii vero, & rationibus quæ ab aliis solent adduci, satisfacias quæso verbo uno: nempe si caliditas in ventriculo calido, potest deiicare appetitum, respectu suæ propriae concoctionis; & frigiditas in ventriculo frigido, potest promouere appetitum, respectu concoctionis suæ.

Obicies contra prædictam doctrinam: Si ventriculus calidus magis concoquit, & minus appetit, & frigidus è conuerso, sequeretur quod alimentum ventriculo calido, in maiori quantitate debeat offerri; quam fuerit appetitus; frigido vero in minor, quod à ratione videtur alienum: Nam Auicenna 3. 1. dott. 2. cap. 7. §. Ex cibo enim nullus, & 1. 3. 3. tract. 1. cap. vlt. §. Ille autem, &c. docet semper à mensa esse surgendum cum reliquis famis: quare Hippocrates 6. epid. sect. 4. text. 2. 2. in duobus sanitatis tuendæ præcepta repository esse confirmat: Exercitatio salubris, non satietas cibi, promptitudo ad labores.

Dic. Alimenta ob duplē appetentiam assūmuntur, aliam veram & naturalem, quæ ex diuulsione ventriculi originem ducit; alteram fictam, seu voluptuosam, ex recordatione anteactæ voluptatis factam. Iam vero secundum priorem appetentiam, de qua Galenus lib. art. med. cap. 62. ventriculo temperato tantum esse concedendum, affirmat, quantum appetat; calido magis; frigido minus. Secundum vero posteriorem, de qua intelligendus est Auicenna in dictis locis, omnibus ventriculis minus esse condonandum, quam pro dederio appetant, affirmat. In hunc enim finem conservatrix Medicina pars inuenta est, quam quantitatem, qualitatem, & ordinem in ingerendis cibis exactè præscribit.

E Dignosces facile causas huius affectus, si eas quæ præcesserunt, agnoueris: nam si euacuatio aliqua immoda per aliquam corporis regionem non præcessit, existimandum est ex frigiditate ventriculi proficiere præstissim si ructus acidi agrotantem molestent. Periculosisissimus est affectus hic, quoniam in hydropem, aut tabem sape commigrat.

Quod si à vehementi, & nimia corporis fiat inaniatione, iis occurendum quæ spiritus exhaustos reficiant, vt odoramenta: quod si hæc alimento sanguinifera naturam, erunt commodiora, vt vinum, quod citissime vtramque substantiam instaurat. Si vero ex acido, vel alio vitioso succo emanet, ori ventriculi, vel substantia tenaciter impasto, vomitus sumnoperere

prodest: Purgatio vtilis est, facta iis quæ intemperie frigidam corrigunt, & humores è ventriculo expurgant, secant, liquant, fundunt, vt Agaricum, Tuber, Thymus, Terebinthina, Hieracium. Diuretica multo sunt vniuersalia, vt decoctum ex Thymo, Origanum, Hyssopo, Pulegium: condita è speciebus calidis, vt Aromatico, Diarrhoeo, Dianiso, &c. Sin autem hæc finem non conseruantur, vtere decocto Ebini, vel Similacris asperæ per plures dies exhibito.

OBSERVATIO.

Ad famen caninam ex frigiditate subortam, vi-

num generosum præstantissimum.

QVinquagenarius in vietu sobrius, & parcus, & qui cum esset flatuum in ventriculo inundatum copia distentus, ab omnibus prauis edulij succis, & flatulentis cibis penitus abstinebat: Ecce subito in imaginationem vanam, quia se condemnatum esse, ad inferos proclamat. Verum etsi esset immotigerus, & ad præsidia medica ferenda contumax & rebellis, tamen cerealia, & interdum aqua, in qua folia senne per noctem madebant, cibis, balneo, hirudinibus sed affixis euratus est. Ceterum post viginti dies, in tam ingentem famam lapsus est, vt omnia cibaria, cuiuscunquam fortis esent, circa delectum, incompositæ, & in magna quantitate, relutantibus etiam domesticis esitaret, quorum ferè totam portionem, cum non tolleraret ventriculus, reuoinebat. Hic tandem vino hoc præstantissimo, cuius potu nimirum delectabatur, curatus est: Nam frigidam oris ventriculi intemperiem corrigit, expurgat elementer per altum, acidos succos extenuat, flatus melancholicos discutit, spiritus reficit, nutrit, & contra melanholiam unicum est auxilium.

QVini maluatici, lib. v. vini absinthiis, lib. iiiij. ag. vlt. & lib. iiij. ag. stillaritia anisi, lib. j. b. ag. cinnamon. lib. j. Rhodamel. lib. b. syrup. absinthi. 3. v. ambari, 3. iij. moschi, 3. j. b. Aloës elect. 3. j. hiera simpl. Galeni 3. v. nucis moschatae, 3. iiiij. cinnamon. 3. iij. anisi 3. b. calami aromatici, 3. iij. ligni Aloës 3. ij. mentha secca, M. j. b. sacchari elect. lib. iiij. aromatici rosati, dianisi, diagalang, diacinnamion. an. 3. ij. theriaci 3. b. confect. hyacin. 3. iij. lapidis belzaar. gr. xxx. Omnia in tenuissimum puluere redacta, cum vino triduo referuntur, & quotidie bis agitantur: posita in balneo Maris reponantur & distillentur. Emantibus liquor suauissimus, fragrantissimus, colore rubeus, cuius vnicæ quatuor calide, ieuno ventriculo ebibit, summam flaccido ventriculo firmitudinem conciliant.

NUMERVS X.

De lasione gustus.

QVæres primò: Virum gustus organum insipidum esse porteat? Insipidū saporem inter sapores esse connumerandum, ex eo Philosophi arguunt, quod à nullo alio sensu, præterquam à gustu percipi illud possit. Dicitur autem in insipidum, vt Galeno placuit lib. de oculis, part. 5. c. 1. ex eo quod ad linguam accedens, nihil in ea facit, aut ob id, quod nulla insigni gustabili qualitate gustum afficit, nec dulcedine, nec amaritudine, nec aciditate; quod euénit ob maximam similitudinem, quam obtinet cum organo gustus: nam, vt Auerrhoës ait, lib. 3. de anim. com. 4. omne recipiens debet esse dentatum à natura recepti. Hæc est causa, cur gustus habita aqua, sinceraque habeatur, & nec dulcedine, nec acriditas, nec acerbitas, nec alterius saporis participes, sed quemadmodum aqua optima, omnis qualitas, quæ ad gustum attinet, expers esse celerent: nam si sapor aliquis gustui innatus est, alio ipse extrinsecus percipere

percipere non valeret, quia teste Arist. 3. de anim. cap. 4. A quod intus est, prohibet alienum.

Quares secundò: *Verum gustus animalibus varius fuerit concessus?* Responde affirmatiuè. Patet, quia quæ nobis insipida videntur, alii animalibus sapida apparet, vt paleæ equis. Sic stercore humano, canes sua si simè veluntur, nobis prorsus olfactu, & gustu perquam horrendo, & cucumeres sylvestres a fini auidissimè edunt, quos gustus noster tantopere renuit, & auersatur. Ratio est, quia, quemadmodum Galenus docet 8. sec. loc. cap. 7. alimenta secundum totam suam substantiam, proprietatem, ac familiaritatem habent, ad ea quæ aluntur, & lib. 4. simpl. cap. 10. dicebat, nec eduliorum, nec medicamentorum vnam esse animantibus omnibus speciem, sed pro sua vnam quamque familiaris substantia, simul & affectione, tum delectari tum iuuari ab utrisque, atque ob id alia aliis apparere iucundiora. Quapropter, inquit Theophrastus lib. 6. de caus. plant. cap. 2. non solum quod agit, verum etiam quod afficitur, nosse oportet, præseri cùm non idem sapor percipiatur ab omnibus, quippe nihil prohibet, vt idem censem Theophrastus, vt quod homini dulce est, id amarum aliqua ex reliquis animantibus sentiant, & è conuerso. Plinius itidem lib. 10. cap. 7. ex eduliorum multiplicitate, qua animalia vniuersa afficiuntur, conjectatur, non tamen solum, sed etiam gustum cunctis inesse, nam cur alii sapore appetunt, si gustus experia sunt? Et quemadmodum in saporibus, quibus illa delectari solent, diuersitas est, sic & in gustandi, edendique modo, discrimen reperitur: alia enim suunt, alia lambunt, sorbent, mandunt, vorant. Sed de his fatis? ad gustus historiam redeamus.

Quaro tertio: *Virum lingua, gustus organum sit constituta?* Os inter alios visus à natura est fabricatum, vt gustui inferiat; licet in eo munere præcipuum sit organum, lingua ipsa, cui profectò in gustandi munere, cæteræ partes oris veluti consentire videntur. Os enim præparationi ciborum, aeris susceptioni, & egressui dicatum est. Constat ex gingivis, quæ dentibus firmandis sunt idoneæ. Adeò & palaturna pars oris superior, in cuius extremo foramina duo conspicuntur, naso contigua. Vuula appendet ea parte, vñque ad lingue radicem, aërem attemperans, & compescens. Adiunt & fauces, quæ aperto satis ore conspicuæ sunt. Sunt etiam glandulæ vtrinque iuxta isthmum sita, perpetuò saliuos irrigantes. Ab his lingua præcipuum gustus organum visitur, quæ profectò in ore triplici officio fungitur: uno quidem solis hominibus proprio, cuius ministerio dicta est voluntatis nuncia; duo insuper habet officia, omnibus animalibus communia, primum est alimenta hinc inde in ore mouere, quod vindique ea attestat exactè, alterum ministerio gustandi assistere. De cuius figura, substantia, neruis, venis, ligamentis, frænulo, & musculis plura, scripsimus 6. lib. Hist. P.P. Medic. in com. Hist. 4. scit. 1. tit. de lingua.

Oportuit, inquit Galenus 4. simpl. 15. innasci animantibus organum, quod naturæ similitudines, ac dissimilitudines discernendi potestate polleret, quod cognoscens rerum naturas, familiaria quidem eligeret, aliena vero refugeret: huiusmodi ergo lingua est, quæ exuberanti sensu non calida modò, frigidaque, humida, atque secca, sed etiam quæ familiaria, quæque non familiaria agnoscit. In hanc enim duntaxat particulam, complures inseruntur nerui, cum aliæ omnes, aut vnius tantum, aut duorum sint participes, nec eorum ipsorum ita magnorum tamè.

Sed superest explicandum, quid sit sapor. Hic, auctore Theophrasto 6. de caus. plantar. cap. 8. partis est siccæ terrenæque in humido demissio: vel partis siccæ per humorē ex vi caloris percolatio, quod forte à priori nihil differt. Arist. lib. de sens. & sensibil. cap. 4. Saporem, passionem esse dicit, à secco terreno ipso humidio

factam, gustus alteratricem, qui in potentia est, vt sit in actu: est enim in potentia eodem docente Arist. lib. 1. de anim. cap. 10. in fin. gustus quidem instrumentum gustabile autem id, quod gustum ipsum actu facere potest.

Cum gustus officium sit, sapore dijudicare, vt idem Arist. est auctor 3. Ethic. cap. 10. Quærendum quartò: *Virum saporum differentia, octonario numero comprehendantur?* Dic: Saporis species sunt acerbus, austerus, acidus, dulcis, pinguis, salsus, amarus, atque acris, qui sanè cuncti ad octonarium numerum sunt redigendi. Nec insipidum adiicias, siquidem hic à Theophrasto omisus est, 6. de caus. plant. cap. 1. vbi ex professio de saporibus agens, eorum tantum quos retulimus, mentionem facit. Auticenna etiam lib. 2. canon. tract. 1. cap. 3. non videretur illum inter saporem connumerare, dum ait: *sapores esse penitus otio, & vnum priuatum sapore, qui est insipidus.*

Verum si insipidum gustu solo, non sensu alio percipitur, atque cognoscitur, cogimur illud inter saporum species recensere, cùm sit nimis sapor, partis degustatrixis passio, sic tradente Arist. lib. de sens. & iis que sentiuntur, cap. 1. Quemadmodum enim scribente Galeno 6. epid. scit. 1. com. 29. febres tactu, ita saporem gustu sentiuntur. Accedit, quod cùm insipidus, & saporem reliqui priuatiè opponantur, debent omnes in eodem genere collocari, cùm hæc sit contraria lex, vt in eodem genere ponantur, & maximè distent. Igitur insipidus, ad saporis genus priuatiè reducetur.

Deinde. Acerbus, & austerus non videntur specie differre, cùm sola intensione, & remissione differentiam obtineant; magis autem, aut minùs, vt Philosophi loquantur, non variare speciem, notius est, quām vt probari debeat. Sed quod duo hi sapore, modo tantum qui dictus est, & non alio differant, ex Galeno liquet, 4. simpl. cap. 8. scribente, austerus, acerbum esse exolutum; quo fit vt sæpe vnum pro alio sumatur: & lib. 1. eiusdem operis. cap. 1. dicebat, acerbum ab austero intensione sola differre: quod similiter lib. 1. simpl. cit. confirmat, dicens: *At quod nos adstringens vocamus, haud temere à Theophrasto dictum repertas: videtur enim idem significare quod austerus, aut certè commune esse genus tum huius, tum etiam acerbi.*

D Insuper quæramus quintò: *Virum sapor pingui, dulcis, seu vñctus idem significant?* Pinguem, seu vñctuosum saporem à Teophrasto additum esse, & à Platone in sermone de propriis lingue sensoriis praetermissum, paulò vero ante plantarum succis adscriptum, vbi vinorum ab oleoso, & melleo discernebat, ait 1. simp. cap. 38. & causam reddit dicens, pinguem à Platone omisum, vt qui ad gustum nihil attineret; pertinet enim magis ad tactum, quām ad gustum: quod si ad vtrumque attinet; cùm pluribus sensibus percipiatur, sensibile erit commune, & non vnius gustus proprium.

Cæterum Arist. 2. de anim. cap. 10. & lib. de sens. & sensibil. cap. 4. manifestè sub dulci pingue complexus est Galenum in hac re à multis dubium fuisse proclamatur: nam lib. 4. simpl. 9. cùm dixisset fructus oleosus & dulces esui solummodo esse aptos; deinceps cap. 10. subdit, fortassis & pingue ipsum dulce existere, & quidquid nutrit, è genere esse dulcium. Libro tamen primo eiusdem tractationis, cap. 39. dulce, & pingue in hoc conuenire afferuerat, quod ambo velut inungunt, atque implent, ac in statum suum exasperatas, ac veluti erosas linguæ particulæ restituuntur; differe tamen, quod hæc omnia cum voluptate à dulci fieri contingat, à pingui vero sine voluptate.

E Verum tamen quatenus pingue nutritus est, debet in dulcium genere contineri, si modò verum est quod Galenus 4. simpl. 9. & 25. roties repetit, nutritre præter dulcem qualitatem nullam omnino posse, & omnium quæ nutriti communè dulcedine esse, ac quicquid patrit, aut

aut plus, aut minùs esse dulce, subscribens sanè in hoc Aristotelis lib. de sens. & iis que sentiuntur, cap. 4. dicentes, omnia dulci nutriti, vel simplici, vel mixtum. Vnde Auticenna lib. 2. canon. tract. 1. cap. 3. impossibile esse dicebat, quin in omni nutritiente apud Medicos insit dulcedo aliqua.

Quæres sextò *Virum acetosus sapor, idem sit atque acidus?* Autem ab aliquis acetosum saporem à prædictis esse distinctum: Verum hic Auticenna, idem est atque acidus; apud Galenum vero simplex, & impermixtus sapor non est, sed ex acido & acti permixtus, atque compositus, quod ex 4. simpl. cap. 12. probari non incongrue potest, vbi sic legitur: *Diversis itaque viribus, omphacis, acerisque succus constant, quippe quod aceto accedit ex putrido calore acrimonia quedam: atque ob id Arist. recte dixit, acerum proprio vim calore frigidum esse, adscitio vero calidum; at omphacis succus calorem non habet.* Et rursus lib. 1. eiusdem operis, cap. 2. 4. *Acetum (ait) ex contrariis qualitatibus compositum est, perinde ut lac.* Vnde Serapio, titulus de sapore aceto: *Acetositati aceti miscetur acuitas, & pungit.*

B C Quæres septimo: *Virum sapore singuli vario modo sint explorandi?* Dic. Cognoscuntur sapore singuli ex affectione, quam linguae imprimit, eo modo quo docet Galenus 1. simp. cap. 39. cuius verba hæc sunt: *Porrò quando quod lingue nostra admotum fuerit corpus, valde desiccatur, contrahit, & in multam profunditatem usque lingam ipsam exasperat, sicut pyra filiæstria immatura, & corna, eiusmodi omne acerbū appellatur, ab austero intensione duntaxat diuersum.*

At quod nos adstringens vocamus, haud temere à Theophrasto dictum repertas: videtur autem idem significare, quod austerus, aut certè commune esse genus tum huius, tum etiam acerbi. Quæcumque vero lingam dum contingunt, non contrahunt eam, nec constipant, velut adstringentia, imò contrà planè agere apparent, nempe detergere, & ablere, etiam si adstringentiam quidam admixtum sit, hac omnia salsa cognominamus. At que his etiam magis detergent, adiò ut etiam exasperent, amara nominantur. Porrò que mordicant roduntque, idque cum validæ quadam caliditate, atria vocantur. Si vero sine hac mordent, acidæ: ceterum hec fermentandi quoque vim obtinent. At que velut inungunt atque implent, ac in statum suum restituunt exasperatas, ac veluti erosas linguæ particulæ, hec si cum voluptate manifesta continent dulcia; sin hæc sine, pingua vocantur. Hæc Galenus, Ex cuius verbis facile quispiam colligere poterit, quæ sit cuiusque saporis affectio, quæ natura.

D Quæres octavo: *Virum vari sapore, varia temperamenta sortiantur?* Dic. Ex saporibus acerbus, austerus, & acidus, temperamento frigidæ sunt, dulcis, salsus, amarus, & acris calidi, vt fusa satis enarratione, 4. simpl. cit. probavit Galenus, cui Auticenna subscribit lib. 1. tract. 1. c. 3. inquietus: *Non est possibile, ut sapore dulcis, amarus, & acris, & salsus sint nisi in substantia calida; nec ponit, & hypoticus, & acetosus nisi in substantia frigida.*

E Porrò ex his, acris omnium est calidissimus, mox amarus, post hunc salsus, & deinde dulcis, cuius calor (vt ait Galenus 4. simpl. cap. 9.) non immodecè calorem nostrum exuperat, sed velut aqua calida, cuius contactus voluptati est maxima, vbi refrixerimus, hactenus videbit nos excalfaciens, dum concretas frigore in nobis particulæ fundat, non tamen soluat, fecit, distractavit, continuum: ea enim, vt vtrillissima est, & maxima afficit voluptate, sic omne edulium dulce calidum sanè omnino est, sed non tanto calore excedit, vt is lœdat ac molestus sit, sed inter limites se continet fundentis, laevigantis, ac mollientis,

Nec tamen censendum est, dulce omne calidum existere: contingit enim modice dulce aliquod esse frigidum, scilicet quando plurima corporis ipsius substantia, aquæ extiterit, sed non adiò tamen frigidum, vt id quod valde acerbum est, aut acidum, sed sicut illa

A potius, quæ tepidum calorem possident, quæ Galeni est sententia, 4. simpl. 7.

Sapor pinguis in calore, dulci proximus est, nam ex tenui, non quidem ignea, sed planè aërea materia nascitur, quæ in calore, & frigore quodammodo temperata est, humoris tamen virtusque aërei particeps magis, ac proinde vis eius, atque facultas est relaxare, emollire, & humectare. Quare dulcia in medio amarorum, & insipidorum collocare possemus, & contraria constitutere amarum, & insipidum.

Ad gustanda vero symptomata accidentes, quæreas: *Virum gustus variis de causis auferatur, vel immunitur?* Satuendum est, homines aliquando prorsus gustu priuari, nonnunquam diminutè: & veros rerum saporem percipere posse, ac non raro in gustus iudicio falli, existimantes & iudicantes dulce, amarum esse, & sapidum, insipidum, & sic vice versa de reliquis saporibus, quos lingua falsò mentitur.

Hæc sanè virtus prodeunt, vel à facultate animali, aut vitio nerui ad linguam descendantis, vel tunicae ipsam vestientis: quæ etiam vbi cumque sint, suboriri possunt vel à cerebri intemperie, vel à tumore, obstructione, compressione, aut continui solutione: quod etiam contingit tunica linguae intemperata, vel humore aliquo intus, aut extra irrigata, aut tumore affecta, maximè cùm illi vniuersus corporis apparatus consenserit; siquidem, vt Hippocrates rectissime docuit, 6. epid. scit. 3. texti. 10. Lingua lotum significat.

Verum frequenter gustus deprauatur in febribus, vel quia lingua, & præserit secundum summitatem, vbi ex sententia Aristotelis collocatur gustus, imbuitur succo biliofo, aut amaro, aut alias putrido; vel deprauatur, quando ex ventriculo vapores putridi, & præui exhalant in palatum, & linguam, adeò ut vehementer eam inficiant, nam tunica quæ vesti linguam, est ea quæ ventriculum ambit, vt 4. acut. 1. 3. & alibi docuit Galenus. Tunc enim id quod est in lingua, impedit, ne exaneati sapore integri percipientur.

Huic symptomati diligenter opitulandum, nam agri gustu priuati, alimenta abhorrent, & hac ratione deficiunt, & extenuantur nimis, & præserit in pestiferis febribus, in quibus 3. epid. scit. 3. com. 17. scribit Galenus, vsque adeò ægros, & gustum, & appetitum habuisse impeditos, v, amplius mori mallent, quam cibum assumere.

Curatio autem propria est, quæ febribus utilis est, cùm enim tunica ventriculi biliofo, amaro, putridoque succo sit imbuita, & ex consequenti hoc humoris lingua sit delibita, fit ratum, vt sanguinis missio, pharmaca expurgantia, clysteria, tum ab ore ventriculi, tum à lingua, vapores & humores detergent, & abluerint. Lingua est abstergenda aqua hordei, feto lactis, Syrupo Rosaceo cum melle Rosaceo permixto,

O B S E R V A T I O.

Contra lassitudinem gustus, Syrupus expertus.

P Lura sunt quæ ventriculum, & linguam abstergere queunt, sed nullum efficacius est auxilium pepponum succo: si non inueniatur, vttere succi acetosæ, & portulacæ, an. partæ æquali, ex quibus cum saccharo secundum artem fit syrupus in hunc usum expertissimus. Hoc ablui potest lingua, & totum os: quin etiam si de glutiatur, mirandum in modum ventriculum à putridis humoribus absterget. Deinde febris acrimoniam retundit, acres succos contemporat, lento si qui in ventriculo redundant, secat, & attenuat, appetitum excitat, sitim restinguat, somnum procurat, & pestiferis febribus magno est ex usu.

De Ventriculi dolore.

DE Ventriculi dolore, debilitate, languore, nouem historias sumus interpretati, lib. 2. Hist. Princ. Med. à 53. incipientes, nunc sat sit dicere, ventriculi dolorem vel contingere in febribus acutis, & malignis, vel in chronicis & diuturnis. Quum enim humor malignus, in ardenti, & pestifera febre, virulentus & morax, à toto confluit ad ipsum, excitatur cardialgia, & cardiogmos, hoc est, morsus stomachi, & dolor: videtur enim ab hoc acri succo ipsum morderi & lancinari, & prælertim os eius, quod cùm maxime sensile sit, promptius noxam persentiscit.

Hac de causa, ob dolorem nempe, vires prosteruntur, ægri fiunt exanimis, & ducto in consensum cerebro, cum quo maximum sympathiam ventriculus obtinet, accidit convulsio, superuenit delirium, vigilia infestat, & alij cordis & hepatis superueniunt affectus, qui ægrum miserrime torquent atque fatigant. Ob dolorem enim corpus non nutritur, cruditates generantur, & tandem obstrunctiones contingunt, & sp. titibus, ac humoribus excandescitibus, & inflammatis, febris acrior redditur, & intensior.

Hoc symptoma curata causa, & vacuato humore mordaci & acri, eoque attemperato conquiscet: nam pugnandum est alexiteris, julapiis, ptisana, refrigerantibus clysimis, sectione venæ, clementibus pharmacis, & aliis, quæ huius humoris naturam venenosam, actemque coercent, & refrarent. Ori ventriculi frigoris, cum anodynis permixta imponenda. Totum ouum cum lacte muliebri, & rosacea permixtum. Offia panis succo Peponum, Acetosæ, Pampinorum vitis, oleo Omphacino irrorata, addito Pulu, Coral, Ros, Margarit. Præparatar. Non inutile erit, vesicam bouinam ori ventriculi, lacte vel muliebri, vel caprino semiplenam imponere. Si verò dolor ferocius inualefacit, pugnandum narcoticis, vt requie Nicolai, Philon. & aliis.

In diuturnis febribus, à crasso humore subortis, dolor ventriculi suboriri consuevit, quoniā pituitosus humor copia grauat, flatu distendit, ac premat. Curandus ad curationem, causa efficientis febrem, & aliis quæ pro curando colico dolore à flatu suborto, à Medicis celebrari solent auxiliis, quorum formulas suprà cap. 2. num. 1. prædictas.

OBSERVATIO I.

Ad ventriculi dolorem intensissimum, ex causa calida prognatum, syrupus eximius.

QVidam cùm febre maligna esset vehementer operatus, tempore æstiuo, & ori's ventriculi dolore, cum voritu bilioso, per interualla quateretur immaniter, eum ferina oppresse symptomata, delirium, convulsio, vigilia importuna, & alia, quæ imminentem mortem præfigebant certissime. Plura, variaque tentata auxilia, quæ inutilem vacuarent humorum copiam, humoris mordacitatem coercent, roborarent ventriculum, & venenosam qualitatem refringerent. Hæc autem nullam atralisse opem, constitit aperte, donec hoc solo syrupo, quater in die oblato, duarum vniuersarum pondere, à dolore euasit omnino, à ceteris symptomatis mitius se habuit, & sanitatem excitata hemorrhagia die 3. est consequitur.

Quccip. portulac. & succi fol. plantag. an. 3. B. succi pepon. 3. ij. succi acetos. scorzon. 3. j. succi pimpin. & scabiosa. an. 3. j. B. succi scordy. 3. B. succi ros. rubrar. 3. ij. succi pimpin. vitis. 3. iii. succi linom. 3. ij. B. succi ciri. acidi. 3. B. succi cirti. cirti bene matur. 3. j. B. succi absinth.

A 3. iii. succi menha. 3. B. succi fol. papaver. albi. 3. B. succi flor. violar. 3. j. succi flor. nymphæ. 3. B. succi cydonior. 3. iii. Omnia secundum art. misceantur. cum saccharo albissimo, permixtis 3. ij. Philon. Perfici, Croci Orientalis, gr. ix. & fiat syrupus aromatizatus gr. xxxx. Belzaartici lapid. Orientalis, & 3. ij. Specier. Diamargarit. Frigid. & 3. j. Specir. Diarthodonis Abbatis.

OBSERVATIO II.

Ad dolorem ventriculi ex frigido succo, & flatu subortum, in chronicis febribus, puluis utilissimus.

B Qvi febribus productis laborant, obstruktionibus scacent, cruditates patiuntur, infausta coctione ventriculi, eiusdemque dolore premuntur, & flatu melancholico redundant. Hic puluis pro complendis omnibus his intentionibus confert, & à me est sepius expertus, si potum quemlibet eo iuxores, vel vigesies in die, quantitate scrupuli vnius.

Q Cinnamom. 3. ij. aromatic. ros. diarhod. Abbat. an.

3. j. myrobalanor. nigror. 3. j. rhab. 3. B. rhabontic. veri. 3. ij.

Zingiber. 3. B. caryophyllor. 3. j. macis. 3. B. galang. 3. B. zedoaria. 3. ij. puluer. pellicula interioris, ventriculi galline.

3. ij. ligni aloës. 3. iiij. liquoritæ. 3. iiiij. coriandri preparati.

3. ij. cornu cervi. 3. offis de corde cervi. 3. ij. anisi fæniculi.

an. 3. j. B. coriandri preparati. 3. j. spica nardi. cardamom.

an. 3. ij. mastich. 3. B. rosar. rubrar. 3. ij. scobis eborea. 3. iiiij.

aspplenij. adiant. eupatorij. an. M. B. margaritar. preparat.

3. ij. lapidis belzaartici. gr. xxx. Omnia puluerentur te-

nuiissimè, & irrarentur vino odorifero, siccentur ad

vibraram, misce Moschi. gr. xx. ambari. gr. xij. sacchari ad

pondus omnium.

NUMERVS XII.

De Siti.

DE Siti, eiūque immediata causa, lib. 2. Hist. Princ. Med. in com. Hist. 7. protulimus plura. Hæc præuissimum est symptomata, cui si sit insatiabilis, illico succurrenti docuit Hippoc. lib. 6. epid. set. 3. com. 33. dum nos claudere, & tacere imperat. Auicenna aliquid retinendum esse in ore adnotauit, 1. 4. tract. 4. cap. 10. dum sic ait: In principio assiduare gutturi patientis agritudinem acutam, aliquid, ut remaneat os, & guttur humidum. & non exicetur, est iuuatinum valde: subscriptit Aëtius tetrab. 2. serm. 1. cap. 78. Quare proprium remedium est abluere os aqua frigida, aut hordeo decocta, cui tantillum aceti permisceatur, aut vini albi, serti lactis, aut lactis caprini. Vtile est etiam in ore versare frustulum peponis, cucumeris, caulis lactucæ, folium lactucæ, prunja passa, aut eorum nucleos, aut mucilaginem semenis psyllij, aut cydoniorum.

Præterea linguam à fuliginibus detergere oportet semine psyllij in ligatura, aut cydoniorum: psyllium autem ex interuallis permutandum est; interna enim eius pars est acuta, corrosiva, & venenosa. Quod si ægri siti intolerabili crucient, necesse est, vt dictis remedii non-conquiescant, & illis tantillum aquæ concedendum, vt sitis sedetur, & molestia auferatur, tunc enim maior vtilitas sequitur ex potu quam sit noxa ex ablato potu, quod mirificè docuit Galenus 7. meth. 6. ante fin. §. Verum si sitibundi fuerint.

His præsidis refrigerata lingua & humectata, alterazione per continuum facta, vtque ad os ventriculi, sedatur sitis, que ex caloris copia, & humoris inopia ortum dicitur, 1. simpl. 30. Somnus etiam sitim sedat, docete Hippocrate 6. epid. set. 4. com. 33. & Auicenna 1. 4. tract. 2. cap. 17. ad fin. sic ait: Et sitis quando fit ex siccitate, abscondit eam somnum; & quando fit ex calore, al. scindit eam vigilia. Tussis etiam leuiter irritans, tussira sedare

Praxis Historiarum, Lib. vlt.

fedare potest, ex Hipp. 4. Aph. 5. 4. Quum verò in lingua, ob excedentem siccitatem, excoriations fiunt, abluenda est cum saccharo, soro lactis, lacte caprino, aq. Hord. cui syrupus Rosaceus sit permixtus. Fauces, aut submentum lenientibus abluere oportet, vt oleo violaceo, butyro vaccino, lacte muliebri, aqua Rosar. & cum cera, & mucilagine semenis psyllij, fiat linimentum.

OBSERVATIO.

Loch, ad sedandum sitim, utilissimum.

Q M 3. B. sacchari candi violati pulueris, amyli, tragacanth. an. 3. j. syrups. violac. q. s. Misce.

NUMERVS XIII.

B

De Animi deliquio, & syncope.

DE animi deliquio & syncope, plura fatis lib. 2. c. 9. de syncope lib. 2. Hist. Princ. Med. Hist. 4. 2. cum seqq. &c. Hæc enim pathemata, præsertim in febribus malignis contingunt; in quibus venenosa qualitas, spiritus vitales resoluit, ac cordis temperamentum labefactat; quare hoc viscus à deleteria aura præcipue concussum, propriam operationem exercere nequit. Curatio in refractione huius malignæ qualitatis, spiritalium refectione, conseruatione proprij temperamenti consistit.

Has omnes indicationes compleat alimenta optimi C succi, facilis coctionis, & distributionis, quibus Alexipharmacæ medicamenta admiscere oportet, quæ temperata sint, ac febrilem calorem non intendant, sed magnam spirituum copiam regenerent, & eorū ad propriū temperamentum reducant. Inter hæc, & plura quæ cit. loc. protulimus, ius Gallinæ hoc modo paratum obtiner principatum.

Q Iuris caponis. 3. vj. iuris galline. 3. vj. aq. naphæ. 3. j. B. vini albi odoriferi. 3. j. vitellor. onor. Num. ij. electuar. de gemmis, 3. j. Misce, & hoc liquore vtatur æger pro potu continuo. Vel hac distillatione solum.

Q Carnis arietin. sine adipe. 1b. vj. capones duo. gallinas duas iuuenes. Contundantur carnes, infraerganturque supra ipsas, Pulu. margaritar. preparat. diamarg. frig. dia. moschi dulcis, specier. diatrium. santalor. an. 3. j. pulu. cortic. citri, sem. oce. of. an. 3. j. electuar. de gemmis, confect. hyacinth. confect. alkermes. an. 3. B. folior. aur. Num. vj. Omnia deposita sec. art. in Balneo Mariae, distillentur. Cuius distillationis, manè, ante prandium, vel ante cenam, vel singulis quatuor horis, accipiæ vnicam dimidiam.

OBSERVATIO.

Ad animi deliquium, & syncopen, vnguentum perutile.

INter varia Vnguenta, & Epithemata, quæ ars nostræ summa cum utilitate cordis regioni pro corrigendis his diris pathematis, imponere iubet, hoc vtrorū cum emolumento summo.

Q Vnguenti naphæ. 3. ij. pulu. diatrium. santalor. dia. marg. frig. an. 3. j. elect. de gemmis, confect. hyacinth. an. 3. B. specier. diambre. & diamochi dulcis. an. 3. j. succi pomor. redolentium, succi pimpinel. & scordy. an. 3. vj. olei de scorpio. nibus Matthioli, 3. B. Misce, & fiat linimentum.

NUMERVS XIV.

De Cordis palpitatione.

C Ordis palpitationem à flatulenta materia oriri, latè lib. 2. Hist. Princ. Med. in com. Hist. 40. & l. 2. huins-

ce Operis, cap. 8. determinatiūmus. Cùm enim febris natum calorem minuat, & depopuletur, ex eius imbecilitate, flatum copia in corpore excrescit, qui cùm maligni sint, cor præsertim in febribus venenosis lancinant, premunt, fatigant, ad quorum excretionem viscus insurgens palpitat.

Curatio in eo consistit, vt toboretur cot; absūtanur flatus, venenosa qualitas retundatur. Primum assequemur vnguentis, epithematis, sacculis, & aliis extræ applicatis, quorum vi, & ope hoc viscus flaccidū, & ab aura venenosa assidue concussum, robustius fiat, vt tanto malo reluctari possit. Horum formulas, cit. loc. proposuimus. Flatus resoluentur medicamentis temperatis, quæ non inflammat, sicut maligna qualitas resfranabit alexiteris, superiori numero descriptis.

OBSERVATIO

Ad palpitationem cordis in febribus ortam, Electuarium optimum.

Q Onserue myrobalanor. nigror. conferue myrobalanor. citrinor. an. 3. iiiij. conferue bugloss. 3. ij. lapid. belzaar. gr. xx. scobis eboreis tenuissimè puluerata, 3. ij. cornu monocerotis, gr. x. cornu ceruini, 3. j. confect. hyacinth. 3. ij. pulu. scordy. 3. ij. anisi. 3. B. cinnamom. 3. j. succi corr. cirti, 3. B. Cum syrupo de scorzonera, & corticibus citri, excipiantur omnia, & fiat Electuarium.

NUMERVS XV.

Dr verminatione.

ET lib. 2. Hist. Princ. Med. in com. Hist. 68. de vermis. Ebus sint recitata plura, præstat tamen quæ desunt, hoc loco addere breuissime. Quemadmodum ergo in magno mundo, animalia quædam non ex seminibus, sed ex putredine generationem habent: ita quoque proportionabiliter in paucis mundis, partia quædam animalia gigni conseruerunt; unde vermes quoque sobolem esse putredinis, aut putrentis materiæ, adeò apud omnes in comperto est, vt de hoc vñquam dubitauerit nemo. Igmar, vt in proterbio ferè est, putredinis mater est humiditas, id est ex humida materia, & in humidis corporibus, vt Galen. 4. simpl. 20. in. & in locis humidis, vermes gigni frequentius solent: ham locus ad eorum generationem non nihil confort. Præterea verò cùm humiditas nihil possit, nisi accedit etiæ calor, præsertim verò in generandis vermis, cùm neccesse sit, vt calor omnino materiam superet, præcipue si animal procreandum sit, ex Gal. 3. Aph. 26. inde sit, vt calor fortior sit necessarius ad generandos vermes, ex putri matetia, quædam ad aliam putredine rationem.

Quæres primò: *Vtrum tres in uniuersum assignande sint lumbricorum species?* Réponde affirmatiue. Alij enim sunt lati, alijs teretes, alijs ascarides, prout Aristoteles lib. 5. de hist. animal. cap. 1. o. Galenus, & cæteri Principes confirmant, præter Hippocratem, & Celsum: Nam hic ascarides, ille verò latos, silentio prætermisit, licet Hippocrates lib. 4. de morb. iuxta finem, lati mentionem fecerit dum ait, *bunc in puerulis intra matris uterum adhuc existentibus, veluti i. teretes produci.* In Aphorismis tamen lumbricum latum prætermisit, cuius causam tradidit Galenus 3. Aph. 26. dicens, *Hippocratis non fuisse propositum, de omnibus agere passionibus, quæ mortaliibus eveniuntur, sed de illis tantum, quæ in singulis sunt etiatis.* Quare mirum non est, si in Aphor. lumbrici lati non meminerit, vt qui nulli conueniat etiati. Celsus ob id ascarides subtilissime dicere possumus, quia hī non ita crebro homines infestant, ac reliquæ hec adeò seu ita inducent symptomata, veluti lati, teretesque, sed imitantur sedi pruritum, & commotionem excitant.

Auicennam autem si diligenter introspiciamus, A tres, non quatuor species, velut nonnulli falsi arbitrii, agnoscimus inueniemus: nam per longos, vnam, per latos & rotundos, alteram; per ascrides, paruos seu minutos, tertiam intellexit: ut probanda sint ea exemplaria, in quibus tres, non in quibus quatuor, in capitio titulo, initioque proponuntur.

Quares: *Ex tribus speciebus qua frequentior?* Dic. Primam esse constituendam: nam secunda est infrequentior: tertia medium locum habet. Fecit autem solummodo 2. *progn.* 28. Hippocrates mentionem de rotundis, teretibus, non vero de iis qui ascrides, nec qui lati, cucurbitinue dicuntur, quia illi in recto intestino gignuntur, & sine deiectione ferè semper descendere solent: hos vero cum raro admodum gignantur, non ignorans bonum quoque esse, sine deiectione descendere, quorum generatio (esto vera) sit 3. *Aph.* 26. ingentis, & immensæ ferè longitudinis, ita ut intestinorum longitudinem adaequare videantur, qui ob amplitudinem, prolixamque longitudinem, fasciae, & tenax nuncupantur, ut Paulus *lib.* 4. *cap.* 5. 8. Aetius *tetrab.* 3. *serm.* 1. *cap.* 4. arbitratur.

Non defunt, qui tantos autores reprehendere sint ausi: nam haec species, non ramenta, aut intestinorum pelliculae in vermes sunt veræ. Hos tamen defende: licet enim afferant esse versionem interna tunicae intestinorum, in viuum corpus: Eorum dictum per metaphoram accipendum; si namque vera esset membranarum versio, non adderent similitudinis insinuationem, scilicet, ut ita dicam.

Quid ergo est hoc, quod Paulus, & Aetius veluti membranam appellant? Dic præter duas membranas, quibus intestina constant, in munimentum biliosæ, & erodentes facies, datur tertia quædam substantia, per vniuersa intestina parte interna diffusa, adiposa quidem, pinguis, & lenta, quæ inflammanti ex motu calori repugnaret. Hanc tertiam substantiam per intestina fusam, vocarunt Paulus & Aetius veluti membranam, quam totam in latum lumbicum verti, ex lumbici longitudine satis constat. An vero ex quolibet humore præterquam pituitoso, & num solum in intestinis generentur, lege *lib.* 2. *Hist.* cit.

Illud modò tertio loco querendum: *Verum inter etates pueritiae, & adolescentiae, ad lúbricorum generationem sint aptiores infantia, & senectute?* Dic. Licet in infantibus corrumpantur excrements, putrefactaque, nondum tamen eorum calor ita emicuit, ut possit omnino materiam superare, nimia enim humiditate est velut ligatus: & quamvis satis possit ad putrefaciendum, non est satis ad procreandum animal. In pueris vero, & qui adolescenti, neque materia deest, neque ea calor vis, quæ ad generandum animal sit efficax. In senibus denique licet non deest materia, deest tamen calor. Sed quid dicendum Auicennæ, afferenti infantiam esse aptissimam ad gignendos vermes? Dic. Per infantiam, pueritiam intelligere: nam propriæ infantia est ab ortu, vlique ad tempus emitendi dentes, & vlique ad septimum annum; pueritia vero vlique ad decimum quartum.

Quarto loco inuestigandum: *Verum propter aliquem usum in corpore generentur?* Auicenna 1. 6. 3. *tract.* 5. *cap.* 1. concedit generari propter corporis purgationem: nam sicut in magno mundo melius est ex putredine vermes gigni, eum mundificantes, quæ ipsam putredinem sic remanere; similiter in homine satis est ex putredine animalia illa gigni, quorum generatio causa est, ne vapores è putrefacta materia elati, & capiti, & cordi communicentur. Plures Auicennæ reprobant opinionem: quæ enim purgationis commoditas, (præsertim vbi est tam prompta facilisque, ut in intestinis, excrementorum purgatio) conferri queat cum multis, & magnis lumbicorum incommodis, epilepsia, conuul-

sione, delirio, febre, alui fluxu, fastidio, colica, tremore cordis, fame canina? Concludo ergo satis esse non gigni, & si gigantur, præstare multò genitos interfertos educere, quæ sinere. Quare in ratione signi, & causæ reprobandi.

Quinto loco querendum: *Verum pariant?* Legitur apud Hipocratem *lib.* 4. *de morb. prop. fin.* folios teretes parere, quod vulgus communiter recipit, inductum forte exiguate, numerique eorum; mira enim sunt quæ de multitudine eorum ab auctoribus conscribuntur. Plures negant: primò quia nec sexum diuersitas appetit, nec coeundi occasio. Rursus non videntur tot pulli ab uno animali posse progredi, nec ea est loci capacitas, ut partus producere queat; sed qui exigui sunt nascentes, temporis tractu maiores redduntur. Latini enim non edunt foetus, quicquid alij sentiant, è quorum numero est Aristoteles 5. *de hist. animal.* *cap.* 19. Si vero aliquando aliqui excernuntur, seminis cucumeris instar, idcirco fit, quia latus abrumptus, & ab eo veluti segmenta deciduntur: Latus enim ex congerie vernum constat, & vbi ij per aluum exirent, indicium lati praebent, non aliter quæ arenae lapidis.

Sexto quæres: *Ex tribus speciebus, qua sit censenda de terior?* Dic. Deterrimi lati, vtpote maiores; minùs mali ascrides, quia minores: quoniam, ut ex Herodoto testatur Aetius, semper maiores minoribus sunt deteriores. Præterea, quia remotiores sunt à precipiis membris. Insuper, cum sint proprie exitum, cum ipsis factibus sæpe expellentur. Denique remedium interficiens, & expellens facilis eos attingit. Teretes medium fortuntur locum, ut ex Auicenna colligitur loco cit.

Illud vero ultimo loco difficultissimum inquires: *Verum lumbri ad sui excretionem, collectionem præcipiant?* Dic. Videtur eam optare Hippocrates, dum *lib.* 2. *progn.* 18. sic ait: *Ac lumbicos quodque teretes, ei ne illi indicationem morbo, descendere vna cum deiectione idoneum est?* Dic. Licet vermes non coquuntur, excrementa tamen quæ cum ipsis deiciuntur, concocta esse oportet: quare si excernantur, morbo existente crudo, symptomatis rationem habent, & prauas passiones ostendunt, nam initio morbi apparentes, ingentem putredinem, & calorem extraneum dominari, ac plurimam adesse materiam, quæ illius putredinis capax sit, ostendunt.

Commodum ergo est illos excerni, morbo in indicationem tendente; illo enim tempore, natura quicquid noxiū est, expellere satagit: quod docuit Aetius *tetrab.* 3. *serm.* 1. *cap.* 39. dicens: *Lumbri in febribus, & absque febribus sunt, multitudine, magnitudine, colore, & tempore inuicem differentes.* Circa enim morbi principia geniti, subfstantiam ex subiecta recipiunt corruptionem, circa consistendi vigorem, ex morbi malignitate; circa declinationem, ex transmutatione ad melius, qui & celeriter excernuntur, natura eos ad exteriora, non secus ac cetera excrements, propellente. Aetio subscriptit Paulus *lib.* 4. *cap.* 5. 8. §. *Circa februm initia, &c.* Addit Aetius de teriores esse maiores minoribus; multos paucis, rubros albis, & viuentes mortuis. De quo argumento, *lib.* 2. *Hist.* cit.

Difficilis morbus verminatio est, periculosus, exitialis: cum enim in pluribus præcipuis partibus vermes generentur, ut corde, cerebro, pulmone, & aliis, in illis grauissimos procreat morbos, intolerabiles cephalalgiæ, epilepsiam, apoplexiam, aphoniam, stuporem, cordis saltum, tussim ferinam. Denique nullum est venenum tam præsentaneum in corpore genitum, quæ hoc, nec semen corruptum ac putre: quia vici sunt lumbri illa perforasse, delirium induxisse, & varios morbos simulasse.

Ilico ergo hoc ferinum vitium domandum, antequam

quam miseros ægrotantes, pueros præsertim, interficiat. *Verum autem difficilior sit curatio vernum, præsente febre, quam citra ipsam;* ventilandum, Dic, difficilior est curationem præsente febre. Ratio est in promtu: Nam lumbri solùm interficiuntur amaris, 14. *mech. vlt.* quæ hæc si obtuleris saeiente febre, impensè nocebis: Si enim Galenus *lib.* 8. *mech. cap.* 4. pro curanda diaria iridem, & Apium reprobat, quia sunt plus iufla calidiora, & idcirco febrem accidunt, cur nos vigente febre maligna, in qua viui in initio, magno impetu per vtrumque ventrem erumpunt; aut putrida, in cuius augmento ferè apparent, concedemus amara, Absinthium, Lupinos, Aloëm, Allium, Lignum columbrinum, & alia huius sortis plura, quæ spiritus inflammare, humores incendere, sitim mouere, vigiliam, & alia pathemata dira excitare nata sunt? Quare dignior est indicatio, quæ sumitur à febri, quam quæ à lumbri: Maximè cum possimus depugnare acetosis, & acidis, quæ tum febrem sedant, tum vermes necant, ex quibus parandi pulures, emplastræ, potionis. Ut sunt granum coriandri, sumach, Acacia, Hypocisthis, semen acetosæ, plantaginis, portulacæ, earumi stillatitiae aquæ, folia, & succus, malum granatum acidum, cortex mali granati, pruna acida. Flos, & radix ipsius, lactuca, lac asinæ, acidum citri, limonum, & arantiorum, Tamarindi, & alia quæ pituitosam materialian incident, & attenuant, cum sapor acidus frigidus sit simul, & partium tenuium, ut ex Galeni mente, 4. *simpl. cap.* 3. laepius protulimus. Cautius ergo, mitioraque, febre præsente, pro vermis enecandis præsidia sunt offerenda, ob causas dictas,

OBSERVATIO I.

Ad vermes necandos, in febribus malignis. potio vitilissima.

2. *P* *Vlp. tamarindor. acetosor.* 3. *v. sem. acetos. portulac. plantag. an.* 3. *B. syrup. de succo limon. syrup. acetos. an.* 3. *ij. ag. acetos. portulac. an.* 1. *b. j. theriac. magna.* 3. *B. confet. alkermes, confet. hyacinth. an.* 3. *B. cornu cervi.* 9. *j. coralline.* 9. *j. B. scobis eboreæ.* 9. *ij. succi limon.* 3. *B. lapid. belzaartici.* gr. xx. *coralli rubri preparat.* 9. *B. Misce, fiat potio ex interuallis assumenta.*

OBSERVATIO II.

Ad febientes verminosos, puluis vitilissimus.

2. *C* *Orallin. cornu cervi preparat. offis de corde cer. ui, an.* 3. *j. scobis eboreæ.* 9. *j. scordij.* 3. *j. rhab.* 9. *iii. rhabontici veri,* 3. *ij. aloës succorinæ lata cum ag. aceròs.* 3. *j. B. coral. rubri,* 3. *j. dictamni,* 9. *ij. semen. portul. lactuc. acetos. an.* 9. *B. Omnia puluerentur tenuissime, & seruentur ad vnum.*

OBSERVATIO III.

Lumbricus Monströsus.

In malis erat biennio septennis puella, miserisque terminibus cum febri oppressa affiduè, cui Medicis eti dextræ auxilia præscriberent, nullam openi vñquam afferre potuerunt. Ecce intempera nocte sitibunda valde, gelida potum assumit in quantitate multa. Post eius potum increvere dolores, vomitus inanes, tenebrimus, vigilia, desperatio, omnium facultatum prostration, & iactura summa, quando enormi vomitu excretuit lumbricum, palmi ferè dimidi longitidine, toto corpore lœuem, sanguine saturatum, latum indicis ferè latitudine, capite aranæ prægrandis forma constan-

te, 24. seriatim pedibus exilibus, & breuissimis iniunctis, reptare per domum incepit, at tardissimè. In phialam projectus, spatio duarum horarum superiuit: Puella vero sola conserua de acido citri, superbibit aqua portulacæ, in posterum præseruata:

NUMERVS XVI.

De Rigore:

Dicitur Rigore, eius natura, & causis lib. 4. *Hist. Princip. Medic.* multa. Is aliquando tanta ferocia, diu &c. importunè, præsertim in quartana febre ægrotantes premit, vt eos lasset, ossa diuexet, membra dilaniat, & vires communiat. Cum enim in pituitosis febribus, vapor crassus efficiens rigorem, per membra sentientia, inæqualiter, cum sensu frigiditatis dolorifico eleuetur, qui membra diuersimodè concutit; reciprocò illo motu caloris & spiritus, à partibus internis ad extimas, & ab his ad illas, spiritus iæfacti résolutuntur, & calor substantia dissipatur.

Huic ergo symptomati, frequentissime etiuenti in accessionum initio, generoso animo Medicus debet reluctari, quatuor horis antequam accessio adueniat, imò in ipso rigoriferò insultu. Ante accessionem externa, & interna auxilia admoienda, quæ membra interne roborant. fatus discutiant, crassos humores secant, & accessionem breviorem efficiunt, Partes externæ præsertim spina dorsi, vsque ad os coccygis, founiæ lauacris, paratis ex Absinthio, salvia, maioran, pulegio, origano, camomilla. Vnguentia ex similibus construenda. Interna sunt theriaca, diatriumpipereon, Diaspoliticum, cum vino dissoluta, nam hoc 7. *Aph.* 5. 6. soluit rigores, quia vapores discutit. Neque vñs medicamentorum calidorum timendus, quia hæc in febribus pituitosis offeruntur, non in biliosis, in quibus rigores breuissimi sunt, vtpote à tenui, flammæoque humor prognati.

OBSERVATIO I.

Pilula ad rigoriferos insultus salutari.

2. *P* *Iper. gr. iiiij. aromatici ros gr. x. ligni aloës gr. viii. cardamomi, gr. vj.* Cum Rhodomelite fiat pilula, quatuor horis ante accessionem assumenta.

OBSERVATIO II.

Pulnis, ad terrificos rigores vitilissimus.

2. *M* *Acis, gr. v. cinnamom. gr. viii. carpophyllor.* gr. iiij. moschi, gr. iiiij. piperis, gr. iiij. Puluerentur tenuissime, & cum vino generolo sumantur haustu vno.

NUMERVS VLTIMVS.

De conuulsione.

E *Conuulsionem in febribus euénire, docet Galenus lib. 1. ad Glauc. cap. 14. dum sic ait: Sed neque si quis simul, & distensione neruorum laborauerit, & sanguinis egreditur missione, huic tantum semel mittere oportet, quantum exigit morbius, sed aliquid etiam accidenti est relinquentum, cuius causa sapientes euénirent, & vigilia molestant, & vires agri debilitantur, &c. Cum autem duplex sit conuulsio, ex repletione, & inanitione ex Hipp. 2. Aph. 2. 6. & 6. Aph. 3. 9. & alibi, docet vt si conuulsio ex repletione accidat, vacuantibus præsidis cutetur, ex repletione accident, vacuantibus auxiliis, sanguinis missione, & cæteris vacuantibus auxiliis. Loco enim sanguinis missione, reliqua vacuantia remedii*

remedia subintelliguntur, ita tamen ut minùs detrahas, quā plenitudo commonet, nam aliquid symptomati est relinquendum. Si verò in febribus ex inanitione, ea contingat, quā valde mortifera esse solet, humectantibus, & reficientibus est persananda. Qualia autem remedia vtrique speciei sint accommoda, lege lib. 1. *huius Operis cap. de conuulsione*, sicut lib. 2. *cap. de Aphonie*, plura perleges: hoc enim symptoma cum febre pronasci multoties solet. Quare cū nihil desit eo loco, quod ad conuulsionis, & Aphonie naturam, & curationem indagandam facere possit, satius mihi visum est, ab eo loco depromptum iiri, quā hīc superflue reperere.

CAPVT III.

De symptomatis, quae in medio febrium insultu ingrauescent.

NUMERVS I.

De sanguinis stilla.

IN febribus haemorrhagiam è naribus vtilem esse, & ipsas iudicare, passim vbiique testatur Galenus, & nos ex illius mente probauimus, lib. 3. *Histor. Princip. Medic. in com. His*. 4. Sed debet ad crīsim largè, ritēque fluere: nam multoties guttam, & minute excernit, quod est pessimum signum. Quātendum ergo. *Vtrum stilla sanguinis semper reprobata sit*: Dic affirmatiū. Nam si morbus sanguinis profluuiū iudicari debet, id debet esse copiosum, sed si lente parcēque sanguis è naribus emanet, quolibet tempore inutilis habendus est, & non modò morbum non soluit, nec minuit, sed malum portendit, & lethale ac exitiosum signum existimatur.

Hoc ita esse, ratione suadente obseruarunt prisci, idque primò Hippocrates docuit 1. *prorrhet. feli*. 2. *text. 46*. *Si vomitus bilios, exiguae fuerint, malum est, tum alias, tum narium stilla etiam est prava*: quae Galenus exponens, inquit: *Excerni paucia in aegris, unum quoddam ex signis est, que ex toto primitatem ostendunt, sine sanguis per naribus excernatur, sine alio quopiam modo superfluum expellatur*. Nihil enim eorum quae decretoria sunt, exiguè secerni conuenit; sed quae ita vacuantur, omnia duorum alterum subeunt, nam vel quod non queant tolerari ob copiam, ab affectis partibus effunduntur, vel imbecillitatem naturae ostendunt, que proponit quidem superfua expellere, sed nequit.

Ex hoc vniuersali, ad particulare deueniamus. Nominus enim quod sanguinis è naribus stilla, malum semper est, præterea quod natura satagat, quod superuacuum est excernere, sed ob propriam imbecillitatem nequeat, vel sanguinis crassitatem, vel partium densitatem, vel quædam ex his, vel omnium concursum. Deterius est quium æstat, vel autumni temporibus contingit, nempe his diebus flava redundant bilis, ambiensque nos aër, calidus est: quo fit vt sanguinem, vtramque ob cauam, bene fluentem esse oporteat, & magnitudo quædam causæ indicetur, ob quam fluere prohibetur, vt Galeno placuit 4. *act. 67*.

Causam huiusc rei, robur Hippocrates *cit. loc.* esse inquit, quod Galenus non recipit, sed è contra, ob partium, & corporis debilitatem fieri asseuerat, nisi per robur fortè Hippocrates densitatem intelligat. Nempe de his Galenus hæc verba scribit, 1. *prorrhet. com. 1. text. 1*. *Sudores quoque qui cœperunt, sed protinus cessaverunt, prava sunt; depletiones item, & que per sanguinis eruptiones, vel in mulieribus per veterū vacuantur. Omnia quidem hæc deteriora hæc sunt, quæ nullo apparent pacto*,

B

In hisce febribus familiarissimum est sanguinis profluuiū, eloque prodeſile solet. At narē pauca stillare, comitem esse malignarum febrium, voluit Galen. 1. *epid. sect. 2. com. ad t. 7. 4.* vt copiosa sanguinis profluuiū, lenium. Sed quo tempore sanguinis stilla sit magis pernicioſa? Hippocrates, vt nuper diximus, in iudicatione perniciōsum existimat; nisi multis sanguis fuerit effusus. Sed inter omnes dies, pares magis abhorruit, in quorum congerie quartum tanquam perniciōsum habet, dum 1. *prorrhet.* sic inquit: *Stillatio è naribus pernicioſa, tum alias, tum si quarto die cœperit, quod Galenus exponens, ait: Cum itaque stillatio sanguinis è naribus semper malum signum sit, absoluta morbi malitia significatur, si quartā die fiat: Videtur, siquidem natura collectam in cerebro abundantiam conari expellere, sed nequire. A quo desumpit Aëtius tetrab. 2. serm. 1. cap. 1. 2. 4. Distillationem sanguinis narium, qua in quarta contigerit, pessimum indicium esse, Hippocrates afferit, collectam enim multitudinem in vniuerso corpore, aut in capite ostendit stilla sanguinis, aut inculcat, aut cōdensatis meatibas. Nam iudicatoria non iudicantia, vel lethalia, vel difficile iudicium habent. Qua ratione si iudicantia in diebus iudicatoriis nihil iuuant, sunt eradicatu difficultia; quæ verò in contrarium repunt, sunt lethalia, vt ex Galeno patet 3. *prorrhet. 3. 5*. Quare cū stilla sanguinis in quarto non iuuat, vel difficile saltem iudicium ostendit, vel lethale signum erit. Quod si in omnibus paribus hoc veritatem habet, eò magis in quarta, quia si eo tempore acriores sunt accessiones, malitiā sāpe demonstrat; sin autem peius, cū omnia in quarta exacerbata sint, & perinde vt terius, grāvia habeat symptomata, plusquam alio tempore deliret, ventérque liquida, exigua, biliosa deiicit, iudicium breui expectandum est.*

Eam autem si semper stilla mala est, *Vtrum superflatio pessima?* indagandum. Hæc non vñomet diē, sed interēctis aliquibus horis, vel pluribus diebus fit vñote quarta, vel quinta, vt de Philisco, Sileno, & aliis scribit Hippocrates; vñuentem non ex æquo, nec omnibus indifferenter affectibus stilla sanguinis malum commonstrabit. Ob id cum limitatione, & exacte aduertendum

E

Iam autem si semper stilla mala est, *Vtrum superflatio pessima?* indagandum. Hæc non vñomet diē, sed interēctis aliquibus horis, vel pluribus diebus fit vñote quarta, vel quinta, vt de Philisco, Sileno, & aliis scribit Hippocrates; vñuentem non ex æquo, nec omnibus indifferenter affectibus stilla sanguinis malum commonstrabit. Ob id cum limitatione, & exacte aduertendum

Aduertendum est, eam prauum esse signum, cū comate laborante affligit, cum capitū, lumborum, hypochondriorum, collique dolore; Hipp. auctore, 1. *prorrhet. 1*. Perniciōsum deinde erit indicium, præstertim superflua, in morbis thoracis, & pulmonis, sic enim lib. 2. *Coacar. prænot. c. 16. text. 50*. docuit Hippocrates: *In morbis pulmonis valde rubicunda sanguinis stilla, mala sunt*: quod verbum [*rubicunda*] ambiguum est: nam Galenus expuītiones sanguinis verè rubras, in affectibus pulmonis minus malas esse censet. Quare arbitror [*aire*] debere legi; quæ verò ex hoc sanguine consistunt, pessimæ sunt.

B

Virum verò stilla atris sanguinis, sit peior stilla sanguinis rubri? Responde affirmatiū, & maximè si crassæ substantiæ fuerit; nigricans enim color extialis est, & morbum ab atta bīle ortum habere ostendit, qui solitu difficilis est, & perniciēt minor. Malam etiam Hippocrates stillam iudicat in pleuritide, cū citato libro, & cap. text. 4. 3. ait: *In lateris dolore stillatio sanguinis de naribus, mala est*. Insuper si surditate, ignorāque quis laborauerit, velut stilla, mala, ita è contra larga fluxio, bona.

Grauius deinde est, si succis & vrinis incoctis, stilla sanguinis è naribus accidat, quod Hippocrates docuit 3. *prorrhet. 70*. *An & quibus eiusmodi urina, stillationes è naribus frequentes? Malignitates sequidem in succis incoctis, addit Gal.* et si ad caput ferantur, stillationes magis è naribus malignas faciunt: & vt vniuersim dicam, in omnibus capitū affectibus, stilla malum ostendit. Præterea in febre ardente, cū vigiliæ præcesserint, & ex oculis acris lachryma effundatur, venæque ipsorum sanguine plenæ appareant, tunc si stilla superuenerit, procul dubio delirium portendit, ex Galeno 5. *de loc. affect. cap. 3*.

Cæterū si intercepta aluus, parua, nigra, & in spiras circumducta ad necessitatem dimiserit, & per narē eruptio fiat, malum censet Hippocrates; ea enim excrementa plusculo tempore retinentur, ob igneā caliditatis copiam, & flagrantem arque ardentem circa medium corporis affectionem esse ostendunt. Horum autem excrementorum excretio, quæ capratur deiectiones vocant, siue sponte fiat, siue Medici diligentia, glande imposta, vel inieicto enemate, omni huic superueniens sanguinis stillatio mala, vt 2. *prorrhet. 6. Gal.* diligenter aduertit.

D

Verū morbi species interdum hanc stillæ noxam excludit, adeò vt si superuenerit, parum, vel nihil mali demonstret: quod quidem in febre intermittente aliquando contingit, etenim non ita peculiare symptoma, in continua fieri solet, ratione sedis morbosca causæ, quocircè vitium noxiū humoris paruum demonstrat. Quintam si continua fuerit, & ortum à pituita duxerit, malum exiguum ostendit.

E

Amplius stillam sanguinis excipimus, quæ fit circa febris initium cū sternutatione. Hoc significavit Hippocrates in *Coacis*, lib. 1. *text. 155*. *Quibus febribus incipientibus, sanguis è naribus, sternutatione fiente, distillat, solutionem significat*. Quod ratione confirmatur, cū sternutamenta validam cerebri, & capitū facultatem significant; fecūs autem in affectibus thoracis, in quibus & stilla sanguinis, & sternutatio in principio, vtraque mala.

Consuetudinem tamen contemplari oportet, quoniam si eo tempore, quo erat sanus, stilla sanguinis illi erat consueta, & febre correpto illi contingat, nullum malum formidandum. Quippe consuetudinis ratione, videmus Hippocratem 1. *progn. 10*. & 1. 4. multa à lethabilibus excipere, velut de oculis apertis in somno, dentium stridore, & aliis.

Cæterū cū stilla redundantiam in capite vt plurimum demonstret, hæc potius venæ sectione, vt Galeno placuit 3. *prorrhet. 49*. quā vomitu, vel ventris turbamento

tione indigere videtur; & magis si superstilla infestet, que naturam magis grauatam, & à maligna qualitate oppressam ostendit. Deinde Alexipharmacæ offrenda, & ea quæ biliosi, retoridique humoris efficaciam redundant.

OBSERVATIO,

Stillæ sanguinis, in febribus ferè funesta:

P

Risci stillam sanguinis condemnarunt; nos vñpli- triū eam esse deterrimam experti sumus. Plures vidi, quibus ea accidit in febre ardente, maligna, cum delirio coniuncta, omnes periere. In peste, & puncticulis si apparet, omnes occubunt. In ardēte simplici si accidat, ad mortem agros deducit. Vis causam audire, ea est potissima: Naturam enim grauatam, at non potentem excernere ostendit. Quæ vacuatio in aliis morbis non ita est mortifera, velut in malignis, in quibus vires sunt prostratae nimis, & oneri, ac malignitatē ferè succumbunt.

NUMERVS II.

De Vigilia superflua.

I

IN febribus malignis & ardētibus, vigilant ægi, quoniam facultas animalis, acrum & calidorum vaporum copia, ex visceribus eleuatorum, interturbatur; quare hi cū biliosi sint, & deudentes, cerebrum irritant, pungunt, lacessunt, & somnum, qui fit humectato primo sensorio, arcent. Deinde somnus consistit in quiete, vigilia in motu: in illo enim calor, & spiritus ad interiores partes adacti, veluti conculcantur, & quiescent; in hac ad partes externas effunduntur, & continuo motu agitantur. Quare non est mirum, si in febribus acutis, spiritus inflammati, irrequieto motu, huc illucque impellantur, facultatē que animalem quiescere minime finant, quandoquidem exficcato & excalcificato cerebro, vigilia accidit, sicut somnus eo humectato contingit.

Ad videndum: *Vtrum vigilia immoda, corpora extenuet?* Quot dama vigilia immoda secum accersat, non est operosum demonstrare: Nam hæc, plusquam ratio expostulet, corpus nostrum extenuat, 2. *Aph. 28*. quia eodem Galeno auctore, com. 3. *eiud. lib. immoda vigilia fit*, propter calorem, anteriem cerebri partem obsidentem; aut propter bilis abundantiam, aut siccām intemperiem, à quorum quolibet facilē consumi corpora possunt. Adde, quod immoda vigilia, vt 12. *met. cap. 3. legimus*, quidquid in nobis humidum, aut halituolum est, digerunt.

Deinde hæc, vbi modum excedit, vt auctor est Aucenna 2. 1. *doct. 2. cap. 13*, corpus exiccat, & cerebri bonam temperaturam corripit, sensus debilitat, virtutem deicit, desipientiam parit, cruditatem efficit, & cibi potius coctionem impedit; quod Hippocrates lib. 2. *act. com. vlt. his verbis testatus*: *Vehemens vigilia, tum cibi, tum potionis cruditatem facit*. quam sententiam enarrans Galenus inquit: *Quæ enim ad vigilias insueta fit mutatio, crudiores tum cibos, tum potus efficit; ad somnum verò mulsum, cūque studio quodam accersitum, segnitiem corporis, & capitū grauitatem*. Quare in febribus, vigilia arcenda omnino, licet enim coctionem alimenti aliquando iuare possit vigilia, vbi superfluus humor illam impedit, qua quidem ratione, crassæ & humida corpora non paruum auxiliū ex vigilia sibi comparare solent, attamen vilitas hæc ex accidenti est; quæ verò ex somno suscipitur, est primaria, & per se.

Ergo

Ergo vigiliae occurrendum citissimum: nam in febribus prompte phrenitidem accersit. Auicenna 1. 4. tract. 2. cap. 20. plurima auxilia proponit, quae illam arcere, & somnum conciliare valent: idem facit 3. 1. tract. 4. cap. 6. proponitque loco *sapra citato* plurima auxiliarum genera, quae extrinsecus apponi solent. Primum est, ut intra nares attrahatur oleum de papauere, cum oleo de semine lactucae, Nenupharis, & cucurbitae: hæc enim frigido suo, & humido halitu, cerebrum humectant, & potentias veluti stupefaciunt.

Salubre est etiam bregmati vnguentu soporifera apponere, & si necessitas vrgeat, ea cum opio permiscere oportet, aut in potum Philonium assumere, embrochas capiti adhibere, ex lacte plurimum, deinde ex humectantibus herbis paratas. Lotio pedum cum eodem decocto infrigidante constructa, est etiam utilis. Potiones somnifera offerenda, ex syrupo Papauerino, & aqua Violar. aut lactucæ. Sed quoniam *cap. de phrenitide*, plura de hoc argumento conscripsimus, & alia præsidia legere possit, qui velit apud Aëtium *tetrab.* 2. *serm. 1. cap. 116.* Paulum *lib. 2. cap. 42.* idcirco alia hic addenda non sunt.

O B S E R V A T I O

Ad desperatam vigiliam, pilula opia, utilissima.

Vbi semel moriendum est, à leuibus inchoare præsidiis est inutile, dicebat diuinissimus Galenus lib. 10. metb. cap. 10. Nam tunc melius est, anceps auxilium experiri, quam nullum. Ad somnum conciliandum, nullum esse præstantius medicamentum opio, Medici vnanimiter iurant, sed illud in permixtum exhibere tantopere verentur, quia frigidissimum est, & membra mortificat. At errant iudicio meo: nonne enim in visceribus igneus viget calor, qui illius frigiditatem remittere potest? Maximè cùm hoc lingua appositum, amarissimum sit, amara autem calorem excéderentem sortiri, vbique Galenus asseruit. Quapropter cùm phrenitici, pte vigilia conclamati sunt, illis sepe opium in pilulam redactum, aut eam dissolutam, in iure aliquo propinare soleo, cum uitilitate multa.

Opij, gr. vj. croci, gr. v. castori, gr. ij. Cum succo hyoscyami fiat pilula, quæ in iure reposita, cum illo sepe transglutitur.

N V M E R V S III.

De Difficultate respirandi.

Vtrum difficultas respirandi in febribus, à pluribus causis ortum ducat? Constrictio anhelitus symptoma est lastæ actionis, quam Auicenna 10. 3. tract. 1. cap. 23. sic definit: *Constrictio anhelitus est, ut non inueniat aer, in quo exercitatio fit cum anhelitu, meatum, in parte sui motu, nisi strictum, in quo non penetreret nisi pulsus.* Hæc accidit febricitantibus ex ipsis mente, 1. 4. tract. 2. cap. 3¹. aut propter spasmum, & siccitatem, quæ accedit in lacertis anhelitus.

Hæc causa ad vitium instrumentorum pertinet; nam ob spasmum, id est, conulsionem, certum est non posse moueri, vt expedit, thoracem, dum dilatatur, aut comprimitur. Secundam causam proponit eo loco: *aut propter causam prefocatiuam descendenter ad guttur eorum.* Quæ causa constituit motuum compositionis immédiate, in via scilicet, per quam aer attrahi debet.

Tertijs causam his verbis adducit: *aut propter debitatem, que dominatur in nervis venientibus ad membra.* Anhelitus ratio est in promptu, quia debili existente vi,

A quæ in neruis residet, in musculos thoracis insertis; motus sufficienter fieri non potest: deinde calor febrilis spiritus animales, qui ad respirandum sunt necessarij, resoluit.

Hæc diuersitas causarum, varium curandi modum expostulat: nam prima causa, quæ à siccitate fit, curatur (vt inquit ipse) hitmeantibus vnguentis, & emplastris: nam si oleum Viol. Nenuph. Amygdal, cum butyro insulso, & axungia Gallinæ thoraci admoueris, musculorum thoracis siccitatem auferes, & æger promptius dilatato thorace, respirare poterit.

Secundæ cause occurrit cum eis, quæ prohibent strangulationem, & ad hoc opus complendum esse necessariam æquationem complexionis in cerebro asseuerat: cùm enim hæc pars sit, in qua spiritus animales generantur, & ob intemperiem calidam resoluantur, oportet ad optimam temperiem reducere, & hoc appellat æquare; quare intemperies auferenda frigidis humidis, hic enim vietus conciliat somnum, in quo spiritus illi libertim generantur.

Collum inungi debet cum iis, quæ infrigidant, & humectant: nam nerui thoracis ab illa parte exorti ita alterantur, vt contraria intemperie corriganter. Oportet etiam ex eius mentè, ventriculo apponere, quæ eius cauma attempent, vt portulacam, Santala, Rosaceum, & alia, quæ per consensum Diaphragmatis, cerebrum humectent.

N V M E R V S IV.

De Difficultate deglutiendi.

De deglutitione naturali, aut difficiili, lib. 2. *Hist. PP. Medic. & 1. huius operis*, egimus diffusè, de qua Auicenna 1. 4. tract. 2. c. 34. & 10. 3. tract. 1. cap. 4. in febribus generari, ipse auctor docet, cùm febris fuerit sanguinea, & conclusa, ipsamque ex abundantia sanguinis circa gulam oriri, vt in synochis febribus, & angina affuerat: venas enim ascendentes per prædictas partes replet, quæ ratione hæ coarctantur,

Curationem esse docet, si celebretur phlebotomia, quæ ad demendam sarcinam totius, & gulae, præstantissima est. Vietus sit parcus, reuelentia auxilia celebrentur, per enemata, suppositoria, & alia, quæ humores impactos ad inferiores sedes reuelere solent.

O B S E R V A T I O

Ad difficultatem deglutiendi ex siccitate oboram, vnguentum optimum.

Quantum oporteat Medicos de humectandis fauibus esse solitos, hoc exemplo fiet manifestum. Iuuenis quidem retorta febre laborans, post quindecim ab initio febris dies, deglutire nullo modo potuit, quare necessarium erat infusis per clysterem illum nutrire, paratis ex iure pulli, saccharo, vitellis ouorum. Lingua erat scabra, nigra, sitis inexhausta, oris, & palati siccitas ita erat intensa vt corium durum diceret. Omnes linguam esse resolutam affirmabant: nam eam pte duritie mouere non poterat, collum erat aridum, & rugosum. Verum cùm plura tentarentur, quæ febrilem astum demulcerent, incassum tamen, auxilia, hoc symptoma ex siccitate muscularum laryngis ortum esse prædicti: quare imposito per duos dies, post forum ex lacte tepido, hoc vnguento, collo, deglutire coepit, & musculi illi qui præ siccitate erant nimium constricti, humidis appositis sunt dilatati, & actionem suam in posterum celestunt.

Vnguenti filij Zacharia, 3 ij. olei viol. amygdal. dulcium,

Praxis Historiarum, Lib. vlt.

rum, ros. an. 3 j. & vnguenti ros. 3 ij. vnguenti resumpti. A 3 j. mucilaginis sem. psylli, mucilagin. cydonior. extracta in aq. ros. an. 3 j. cum laetis muliebris 3 ij. fiat vnguentum, & tepidum applicetur.

N V M E R V S V.

De frigiditate extremorum.

Orni frigiditatem extremorum, calore ad interiores sedes adacto, quotidie in initis accessionum experimur. In febribus malignis, ardentibus, & acutis hoc symptoma eueniens, docuit Hippocrates lib. 4. Aph. 48. *In febribus non intermittentibus, si partes exteriores frigant, interna verè vorantur, ac si cum habeant, letale:* repetit 7. Aph. 1. hocque accidere in com. refert Galenus, quia ob inflammationem internam, in visceribus oppriméntem, totus calor qui in superficie corporis est, ab interno adurent, r̄tu cucurbitæ attrahitur, quod accidere in febribus lipyriis, asseuerat ipse.

B Verum in malignis, aliisque ardentibus, aut synochis hoc etiam accidere, vsus quotidianus planum facit: nam in beneficis febribus, spiritus absuntur, & depopulantur à venenata aura: quare calore nativo orbatae partes extremae, suapte natura exangues & frigide, morticinium patiuntur. Aliquando pte grauante sanguinis copia, totus suffocatur calor, & obruitur, vt ad externas sedes contulare nequeat.

C Symptomati huic iuxta varietatem causæ reluctabimus: nam si in malignis febribus accidat, tunc præterquam quod calor ad partes externas reuocandus cucurbitulis, frictionibus, auacris ex herbis calefacientibus paratis, Antidotis pugnandum, quæ deleterios vapores extinguere queant. Si ob nimiam sanguinis copiam, vasa opplement, & transpirationem impediens, calorēmque innatum suffocantem contingat, venæ sectio summo est ex vsu.

O B S E R V A T I O.

Ad reuocandum calorem ad partes exteriores, potio utilissima.

U. A Q. cardui benedict. 3 ij. aq. napha, 3 j. B. aq. pa. Apauer. erratic. 3 viii. dictamni, 3. ij. laqid. bel. Zaar. gr. x. rasura eboris, gr. w. rasura unicorni, gr. iiij. theriae. E. j. confect. alkermes, confect. hyacinth. an. 3 j. Misce, & fiat potio calida assumenda, quæ spiritus generat, calorem ad partes externas prouocat, & malignitatem refrænat.

D

N V M E R V S VI.

De Dorſi incendio.

Effervescente bile, sanguineaque inflammato valde, spiritibus in febribus pte incendio veluti in furorem adactis, partes illæ calorem immodicum persentis promptissime, in quibus sanguis plerumus abundat, in vasis maximis retentus, & stabulans, cùmque per dorsum vena sita sit, quam concavam Areatus 2. tard. passion. cap. 2. appellat, multo, eoque calidissimo sanguine plena, sit vt ea in parte ægri summum grauamen sentiant, dolorem, pruritum, & calorem adeo superfluum, vt lumbares musculi veluti exuri videantur, & præsertim in virginibus, in quibus menstrua, vel suppressa, vel minuta sunt.

E Quare huic symptomati, auxiliares manus illico adhibere oportet, ne ob dolorem huius partis, & calorem febris increscat, vel ad aliquam partem principem decubant iij, qui in eo loco infixi sunt humores. Cauma ergo internum attemperandum sanguine misso, cucur-

bitulus super dorsum affixis, hirudinibus mariscis impensis, vacuatione clementi, clystere leni. Hirudinum feruor coquescendum iulapiis frigidis, humidis, ptifasna, vieti simili. Vacuato rectè corpore, super partem imponere oportet, quæ refrigerant, humectant, dolorem leniunt, vt Oleum Rosaceum, Violarium, Nymphaeæ, cucurbitæ, cum aqua Rosar. Laete muliebri, Vnguento refrigerante Galeni, & aliis quæ similem facultatem sortiuntur. Quod si affectio non conquescat, tutum erit ex vitroque talo, si vires adsint, sanguinem effundere, præsertim in viris quibus hæmosthoides sunt suppressæ, vel foemini quæ statim temporibus hysterics affectionibus premuntur: Si vero finita febris adhuc in limbis ardor iuualeat, tunc balneum est salutare valde: prodest serum lactis caprini, multiplici legge paratum: nec dispergit è saluatella sanguinem emittere. Verum perseverante malo, fontieulus in cruce dextro excitatus, auxiliabitur summe.

O B S E R V A T I O.

Ad dorſi ardorem, remedium singulare.

CAtnosis quidam vir, candidus, & rubicundus, ita sanguinis gignendi ferax erat, & dorſi incendio temebatur, cum pruritus summo, vt malle se mori, quam similes flammæ in lumbis, velut faces ardentes persentire, profiteretur, quæ molestia illi somnum auseferebat omnino. Plurima præsidia vniuersalia, & particularia tentata. Tandem cum nec vieti frigido & humido, nec balneo, nec fonticulis in crute affixis, aut per interualla hirudinum ope adapertis mariscis, leuaretur, ad me venit, qui cum omnium remediorum farraginem à Medicis exhaustam summa cum ratione, consiperem, impero, vt æstate & vere, singulis mensibus, in suburbium accedat, & nudus ingrediatur in riuiulos, in quibus nascentur hirudines, in eoque loco per horam immoretur, & natet. Videres animalcula dorſo, & toti cuti tenaciter adhærentia, veluti siphonibus sanguinem fugentia. Exclusis cum digitis hirudinibus, & sanguineis riuiulis per cutem erumpentibus abstersis, cum lex mensium spatio hoc auxilium frequentaret, plerumque leuamen sensit, & se esse veluti fanum exclamauit. Quod si autumno, aut hyeme, hirudines in lacubus in quibus habent, non apparent, octo, aut decem lumbis semel in mense impositæ, remedio erat.

N V M E R V S VII.

De Somno profundo.

Plura de Lethargo, & aliis soporiferis affectibus, fuisse lib. 1. huius operis, disceptauimus. Nunc sat fit dicere, in febribus malignis, & aliis acutis, somnum inexigubilem concitari, quando cum bilioso humore, crudi lentique succi, in quibus sanguis plerumus abundant, in vasis maximis retentus, & stabulans, cùmque per dorsum vena sita sit, quam concavam Areatus 2. tard. passion. cap. 2. appellat, multo, eoque calidissimo sanguine plena, sit vt ea in parte ægri summum grauamen sentiant, dolorem, pruritum, & calorem adeo superfluum, vt lumbares musculi veluti exuri videantur, & præsertim in virginibus, in quibus menstrua, vel suppressa, vel minuta sunt.

De iis breuiter memoriam refricare licet. Quantu sunt soporosi affectus. Primus dicitur Coma, siue cataphora; secundus Carus, sopor, siue suberti; tertius Lethagus, siue veterinus; ultimus Catalepsis, siue Catoche.

Coma est quædam ad somnum propensiæ, siue insomniatione, ex Galeno 1. prorrhee. Coma duplex est, alterum somnolentum, alterum vigili, ex lib. de comate, cap. 2.

cap. 1. Vtique commune est caput grauare, oculos clausos habere, & ad dormiendum ægrum inclinare. Distinguunt tamen, quoniam in comate somniculofo, mox d.u., & profunde dormiunt, non inordinatè mouentur, loquuntur, nec delirant, & vocati non respondent, square Galenus *lib. de comat. cap. 3.* eos immobiles, & ægræ, id est, inuocibiles nuncupauit. At verò in comate vigili non dormiunt, licet ad somnum inclinent, ex Gal. *3. epid. sett. 3. com. 9.* quoniam à calore bilis, vel pituitæ putridæ, irritantur, & à somno prohibentur. Rursus ægri inordinatè mouentur, loquuntur, & delirant.

Coma vigil duplex est, aut enim dicitur absolutè vigil, aut vigil pigrum, ex *citato de comate 2.* Vtique commune est, ægros ad inordinatos motus compellere, qui loquentes delirant, & vocati respondent: Distinguunt tamen, quia in simpliciter vigili, ægti cùm excitantur, tunc magis impetuose mouentur, vociferantur, & delirant, at verò in pigro, cùm exitantur, minùs se mouent, loquuntur, & delirant: in ipsa tamen ad somnum inclinatione magis resipiscunt. Huius comatis pigri meminit Hippocrates *3. epid. sett. 1. text. 4.* & *39. antecedenti. comatis simpliciter vigilis fecerat com memorationem.*

Causa comatis somnolenti, est intemperies frigida humida, vel materialis, vel immaterialis, ex Gal. *4. epid. sett. 1. com. 7.* Causa verò comatis vigilis, est pituita simul cum bile permixta, ex Gal. *4. de presag. ex puls. cap. 8.* Paulo *lib. 3. cap. 6.* vel sola pituita putrefacta, quæ humiditate sua soporem inducit, & putredine acrimoniam, & calorem sibi adsciscens, vigilam excitat, & hanc ratione affectus medius generatur, typhomania dictus, ex Gal. *3. epid. sett. 3. com. 16.* & *45.* & *lib. de comat. c. 1.* vel etiam sanguis, & bilis simul, ex Gal. *1. prorrhet. 1.* vt sanguis, & pituita simul, x Auic. *1. 3. tract. 4. cap. 2.* Aëtius *terrat. 2. serm. 2. c. p. 6.* à vaporibus calidis & humidis, in febre sanguinea etiam fieri asseuerat: quod licet in prima, secunda, vel tertia de verum sit, si tamen ultra quartam perseveret, iam non ex vapore sanguinis, sed ex bile, & pituita in cerebro stabulantibus, fieri est credendum, ex Gal. *1. prorrhet. 1.*

Carus, est longus, altus, & profundus somnus ægræ excitabilis, cum laßione rectricum facultatu, & sensu, & motu, ex Gal. *2. prorrhet. 19.* & *4. de loc. cap. 2.* & *lib. de diff. sympt. cap. 3.* Eius causas tres frequentes, cit. *de loc. recente Galenus:* Prima est intemperies frigida, aut humida, aut utraque simul, præsertim materialis, (licet ab immateriali etiam fieri posse, afferat Auicenna *1. 3. tract. 4. cap. 3.*) Secunda est vaporum multitudine, præsertim si maligni sint, qui gtauando, replendo, & spiritus resoluendo soporem excitant; quod symptomata tertiarum pernicioſarum, & aliarum febrium malignarum accessionibus, in vigore accidere, experimento comprobatum est. Tertia est cerebri, vel musculorum temporalium compressio, ex vulnere, casu, vel percussione facta. Potest etiam addi & quarta, quam ex Galeno *3. epid. sett. 1. com. 7.* & ex Auic. *1. 3. tract. 4. cap. 1.* possimus colligere, nempe spiritus, & caloris natuui resolutio, licet haec ad secundam causam possit reduci. Alij quinque adiuncti, nempe validum capitum dolorem, spiritus ad cerebrum reuocantem.

Lethargus, est maxima, & inexpugnabilis dormiendo necessitas. Hic ab aliis soporofosis affectibus distinguitur: nam in eo putreficit pituita, & febrem accedit; in aliis verò minimè, ex Galeni voto, *13. meth. cap. 21.* & *4. de presag. ex puls. 8.* & *3. de loc. 5.* Dicitur autem *citato loco* vitium phreniti secundum speciem contrarium: non quod Lethargus etiam in cerebro inflammationem non excitet, sicut phrenitis, sed quia uterque affectus à diversis causis proficiuntur, phrenitis enim à bæbe, lethargus à pituita ortum ducit.

Catalepsis, est affectus, in quo ægri oculos habent

A apertos, ob retractionem muscularum oculorum, & veluti congelati sunt. Hic duplex, alias vchemens, in quo facultas animalis est conserta valde, qui nec sentiunt, nec mouentur, sed totum corpus habent distensum, & instar ligni rigidum, & rectrices etiam actiones lœfas habent, illæsa scilicet respiratione. Alius est mitior, in quo immobiles manent, nullam partem mouentes, vident tamen, audiunt, & recordantur eorum quæ acta sunt, ex Gal. *2. prorrhet. com. 10.*

Causa huius affectus est intemperies frigida & secca materialis, ex *2. Aph. 3.* cùm enim hic morbus subito fiat, & auferatur, ab immateriali intemperie gigni non potest, sicuti *3. de loc. 7.* de apoplexia, & epileptia docuit Galenus. Est igitur eius caula, succus melancholicus vel atrabilarius, vel sanguis melancholicus, qui humores postremum ventriculum obdentes, & sua frigiditate, ac siccitate comprimentes, facultatis motuæ delationem, & nervorum contractionem excitare possunt. Quare non est mirum, si corpus distentum maneat, & rigidum, cùm pars posterior cerebri oblaedatur, quæ motus principium est. Neque ipsis: melancholicos necessariò debere fieri catalepticos: Nam intemperies in melancholia, multò minor est quæ in catalepsi. Hæc ex Galeni monumentis in compendium redacta, sicut dicta satis.

Curatio perficitur reuulsione humoris, qui in caput irruit, venæ sectione, extermorum vinculis dolorificis, asperis frictionibus, acutis clysteribus, & balanis, oxyrhodino tepido bregmati imposito, expurgantibus pituitos succos. Humor fluxus attenuandus calidis syrups: phlegmagogis deinde vacuandus. Apophlegmatismata optima sunt, sicut & errhina, quorum formulas lege delcriptas *lib. 1. huins operis, cap. de Apoplexia, & de Lethargo.*

O B S E R V A T I O.

Lethargus, cauterio in plantis pedum excitato curatur.

Q Vantum profit, ad partes extremas corporis humorem reuellere, docuit Paulus *lib. 6. cap. 40. in fin. dum sic ait: Nam exiremarum partium inanitione è longinquæ magis facta, efficiaciore molitur reuulsionem in pede.* Accessi ad Lethargicum, qui tribus diebus ita profundè dormiebat, vt nullis factis tum vniuersalibus, tum topicis auxiliis expurgiceretur. Hoc ductus oraculo, sinapismos in plantis pedum excitauit, profuere nihil. Tandem duobus cauteriis bene ignitis in ipsis plantis excitatis, ad vitam reuocatus est; & deinde emanante fôrditie multa per ulceratas partes, Agatico, & Castorio oblati, in undecimo fanus euauit.

N V M E R V S VIII.

De Parotidibus.

D E Parotidibus egimus *lib. 1. Hist. PP. Medic. in com. Hist. 6. 3.* Nunc afferimus, quod parotides sunt inflammations, quæ fiunt in partibus adenosis iuxta aures, solentque superuenire febribus, malignis ex imperfecta crisi; & hoc potissimum accidit, quando à principio cerebrum compatitur, quod si validum extiterit, noxiū humorē ad partes vicinas detrudit. Deinde licet haec parotides, crisis ratione euenant, non sunt minùs lethales, quæ ipsa febris: nam apparent, & non accrescent, sed retrocedunt; aut licet accrescant, remanet tamen intensa febris, & pulsus varietas persistit sicut antea, & æger tanta virium imbecillitate laborat, vt magnum auxilium tolerare nequeat, vel sufficere non possit, donec excitata parotis ad suppurationem veniat, aut resolutionem. Aliquando parotides salutares

salutares sunt, quando scilicet vites supersunt, vt impactū A humorem vel resoluere, vel suppurrare possint.

Vtum his quocunque modo accident, illicè occurrendum. Prouidendum ergo, ne parotides accrescant, quod calefacientibus, attrahentibus, & laxantibus fortibus perficitur, vt Oleo Amygdal. dulcium, Camomil. Aneth. Dialthæa simplici. Ad præseruandam partem, & reuellendum humorē, ne in affectam partem decumbat, vena secunda ex affecta parte, ac cæcumbitulæ humidæ scapulis apponenda: Tumque transite oportet ad alia medicamenta localia, quæ citra magnam attractionem emolliant, & discentiant, quibus vtendum, donec parotides sint discussæ.

B Quod si hoc consequi non possimus, securius est super partem affectam, aliquod emplastrum suppurrans imponere: At utrius erit partem fouere decocto fol. Maluar. Melilot. Aneth. Rad. Althææ, Fœnugræc. Sem. Lin. Parotides postea ignito cauterio ante perfectam suppurationem aperiri debent, quia materia venenosa quæ citissimè è corpore educenda, nam ex diuturnâ mora periculum imminet, ne cerebrum, & partes vicinas inficiat, & retrocedat ad ipsum, ac mortem inducat. In iis autem quæ celeriter augmentum suscipiunt, medicamentis attrahentibus vt non oporet, vt *6. sec. loc. cap. de parotidib.* docuit Galenus, sed ea debent imponi, quæ habent vim leniendi, & sedandi dolorem, quale est emplastrum, quod describit *cit. loc. Galenus*, compositum ex farinâ hordei, mulsa, & aliis.

Si verò parotides lentè & pigrè protumpant, valde attrahentia utilia sunt, vt emplastrum ex cæpâ cum theriaca magna. Non displicer cucurbitulam super partem imponere. Si verò difficultas transglutiendi ægrum premit, emplastrum è nido hirundinis imponendum. Si tamen parotides non accrescent, & suffocationis periculum impendet, & humor nimis venenosus est, atque malignus, tunc optimum consilium erit, ipsas cauterio, præfertim ex auro parato, aperire, vt immodica venenosi humoris quantitas facilius transpire. Si parotides ad resolutionem vergant, vtendum post fomenta emplastro Meliloti, Diachylo, de Mucilaginibus. Si supputent, aliorum abscessuum venenosorum instar, diu aperitæ seruandæ. Cætera petantur ex *cit. lib. 1. Hist. Princip. Medic.*

N V M E R V S IX.

De Lienteria.

E N febribus malignis symptomata quoddam grauissimum excitari solet, quod lienteria, seu lauor intestinorum nuncupatur, de quo *6. de loc. cap. 2.* Galenus egit eximiè. Nos quæramus primò: *Vtrum Lienteria ex intestinorum lauitate oriatur?* Ex lauore inditum fuit Lienteria à veteribus nomen, ob ignoratam operationem, & huius affectionis causam: cùm enim nihil aliud sit, quæ velox eorum quæ comeduntur, & bibuntur exitus, absque vila transmutatione, alteratione in ventriculo facta, videlicet, quia talia celerrimè deiiciuntur, qualia fuere deuorata, incocta, atque omnino cruda, *lib. finit. medic. pag. 6. ante fin. 1. epid. sett. 2. com. 3. 6. 3. Aph. 2. 2. & lib. 4. com. 12. & lib. 6. com. 1.* Putabant veteres id fieri propter intestinorum lauitatem, æquilitatemque contractam ex catarrice, genita in interna eorum cauitate, post longam dysenteriam; à qua quidem cicatrice, quia densa, & æquaria, tum etiam lauia redduntur intestina, perdantque natuam asperitatem, quæ iuxta eorum sententiam causa erat retentionis alimenti in intestinis, excitari mortuum contendebant, atque ideo lauitatis ei nomen imponuerunt.

Sed merito improbat à Galeno opinio simul, & appellatio deductio, ex rei ignorantia orta, de qua

6. *Aph. 1. & lib. de diff. sympt. cap. 4. cum Platone*, in illis qui primi rebus nomina imponuerunt: nec immerito, quia cùm naturis, & substantiis incognitis propria nomina attribui non possunt, nec singulis, vt vel multis vno, vel una multis simili compelletur, vnde æquiuocatio & confusio, atque adeò error in scientiis.

C Non esse verò retentionem alimenti ad asperitatem intestinorum referendam, sed potius ad animæ facultatem, stimul & temperamentum, præterquam alibi monstrat Galenus *6. Aph. cit. exemplo vesicæ*, quæ sine rugis, asperitatè vlla, statu certoque tempore retinet vrinam, non secus quæ ventriculus alimentum amplectitur, & comprehendit: ac proinde causam velocis excretionis, & sine aliqua transmutatione ciborum, (quod Lienteria importat) non esse intestinorum lauitatem, prout opinabantur antiqui, (de quorum mente videtur loquutus, *lib. definit. in med.* & sentit Aëtius *terrat. 3. serm. 1. cap. vlt.* cum Areræ *lib. 2. tard. passion. cap. 10.*) sed potius retentionis lauationem, aperte docuit ipse *lib. de diff. sympt. cit. & 3. de sympt. caus. 2. lib. 2. Aph. 20. & lib. 3. com. 2. & 30. & lib. 6. com. 1. & 2. epid. sett. 1. com. 5. 3.* Quando enim præ omnimoda imbecillitate, facultas retentionis cibos nequaquam amplectitur, ipsi nihil prorsus concoquuntur, cùm non possit operari concoctrix, deficiente retentione) & celeritatem studi, incoctaque deiciuntur, ex citata, vt loquitur Galenus *2. de caus. sympt. vi excretoria*, ad immodicum motum, ex retentionis facultatis priuatione, cuius proprium symptomata dicitur Lienteria, *lib. de diff. sympt.*

Quæro secundò: *Vtrum Lienteria, ad intestinorum exulcerationem sequatur?* Porro quoniam velox ciborum exitus, non minus frequenter sequitur ad intestinorum ulcerationem, hæc eadem etiam à Galeno tradidit *præcitatiss. Aphorismis*, non secus quæ vesicæ ulceratio, causa etiam traditur stranguria, *6. de 100. 2. & diabetis. 2. cris. 1. 2.* Vtobiq; enim levius pars ulcerata, noxam ex mortu, & contactu materia, properat expellere. Hæc quæ ad ulcerationem sequitur lienteria, à calidis succis acris, & mordacibus, magna ex parte ortum habet, *6. Aph. 1. lib. aduers. Julian. c. 4.* & alibi, quia & internam superfiem intestinorum abradunt, & sua acrimoniam irritant ad expulsionem, *5. de vsu part. 4. & 2. aph. 20.* Nonnunquam ad dysenteriam consequitur, *6. Aph. 4. 2.* cuius comes dicitur, *lib. definit. med.* Itò ad eam frequenter succedere, firmat Aëtius, *vbi supra*, & approbavit Celsus *lib. 4. cap. 6.*

Quæro tertio: *Vtrum lienteria ex debilitate retentionis oborta, ab omni intemperie gigni possit?* Responde affirmatiue: Nam ab omnibus imbecillitatib; potest retentionis ciborum exitus, non minùs frequenter sequitur ad intestinorum ulcerationem, hæc eadem etiam à Galeno tradidit *præcitatiss. Aphorismis*, non secus quæ vesicæ ulceratio, causa etiam traditur stranguria, *6. de 100. 2. & diabetis. 2. cris. 1. 2.* Vtobiq; enim levius pars ulcerata, noxam ex mortu, & contactu materia, properat expellere. Hæc quæ ad ulcerationem sequitur lienteria, à calidis succis acris, & mordacibus, magna ex parte ortum habet, *6. Aph. 1. lib. aduers. Julian. c. 4.* & alibi, quia & internam superfiem intestinorum abradunt, & sua acrimoniam irritant ad expulsionem, *5. de vsu part. 4. & 2. aph. 20.* Nonnunquam ad dysenteriam consequitur, *6. Aph. 4. 2.* cuius comes dicitur, *lib. definit. med.* Itò ad eam frequenter succedere, firmat Aëtius, *vbi supra*, & approbavit Celsus *lib. 4. cap. 6.*

Quæro tertio: *Vtrum lienteria ex debilitate retentionis oborta, ab omni intemperie gigni possit?* Responde affirmatiue: Nam ab omnibus imbecillitatib; potest retentionis ciborum exitus, non minùs frequenter sequitur ad intestinorum ulcerationem, hæc eadem etiam à Galeno tradidit *præcitatiss. Aphorismis*, non secus quæ vesicæ ulceratio, causa etiam traditur stranguria, *6. de 100. 2. & diabetis. 2. cris. 1. 2.* Vtobiq; enim levius pars ulcerata, noxam ex mortu, & contactu materia, properat expellere. Hæc quæ ad ulcerationem sequitur lienteria, à calidis succis acris, & mordacibus, magna ex parte ortum habet, *6. Aph. 1. lib. aduers. Julian. c. 4.* & alibi, quia & internam superfiem intestinorum abradunt, & sua acrimoniam irritant ad expulsionem, *5. de vsu part. 4. & 2. aph. 20.* Nonnunquam ad dysenteriam consequitur, *6. Aph. 4. 2.* cuius comes dicitur, *lib. definit. med.* Itò ad eam frequenter succedere, firmat Aëtius, *vbi supra*, & approbavit Celsus *lib. 4. cap. 6.*

K K k xam

xam Lienteria sequatur, saltem magis principaliter ad illum spectare, atque adeò potius ventricoli lœvitatem, ut sentit Galenus *cit. Aph.* quām intestinorum dicendam, sumpto nomine à symptomate insigniori.

Dic. Affectus hic, & ad ventriculum, & ad intestina pertinet, prout ipse scripsit. *4. Aph. 12. & lib. 6. com. 1.* Nam h̄i in his morā faceret, detinere utique cibus, aliquantulum concoqueretur, nec crudus omnino exiret. Licet verò omnimoda cruditas, seu coctionis carentia, vt loquitur Galenus, maiorem arguat ventriculi offensam, quām intestinorum, imbecillius coquentium, atque ita in Lienteria penes eum potius, quām intestina noxa existat, recte tamen lœvitas intestinorum nuncupatur, quidquid Galenus de hac acriter reprehendat antiquos: Nam & nominis definitiones, per vulgariora, & manifestiora tradenda; notior autem est vulgo intestinorum lœvitas, quām ventriculi, in proposito malo, quia ab excrationem omnibus patet, que ab ipsis sit intestinis. Vel, vt interpretantur alij, dic intestinorum nomine, ventriculum, & omnia interanea comprehendi, quemadmodum & per alium, *4. Aph. 12.* omnia alii instrumenta, ventriculus scilicet, & intestina intelliguntur, & h̄c ventriculi nomine, de quo solum meminit, *ad initium com. 6. Aph.*

Quero quartò. *Virūm Lienteria expultricis, vel alteraricis facultatis sit passio?* Nam si velox excretionē studi alimenti, motus depravatus est expultricis facultatis, immodicē & intempestivē, priusquam fiat concoctio, ex cernentis, *3. de symptom. caus. 2.* insuper & excretum ipsius similiter symptoma est, *lib. 2. eiusd. operis, cap. 3. ad fin.* illāque alteratricis potentiae, *lib. de diff. sympt. cap. 4.* cur Lienteria alterutri harum facultatum non tribuitur, aut potius expultrici, cuius præcipue lassitudinem refert, vt ex traditā constat definitione, quæque in intestinis emineret, & causa est, ut omnino crudi deficiantur cibi? Neque enim cruditas, inquit Gal. *cit. Aph.* facit, vt citō excrentur, sed è contra, quia citō excrentur, idē nullam propterea subeunt coctionem: quinim si exalceratio sit occasio duorum, non est ad expultricem referenda, quæ accedentis alimenti contactu festinat expellere.

Dic. In lienteria (præter duo genera morborum, ad quorum alterum consequitur, intemperantias nempe imbecillantes retentricem, & ulcerationem) consideratur excretio immodica & intempestiva, cruditas, cuius illa est occasio, & retentricis defectus; quæ omnia symptomata, sunt noxæ functionum naturallium, & suarum facultatum, retinentis, coquentis, & expellentis: huius depravata actio, priorum abolita. Sed quia vna deficiente retentione, perit necessariò concoctio, & sequitur depravatus expulsionis motus, meritò retentrici, neutri aliarum tribuitur intestinorum lœvitas, otta ex imbecillitate retentricis: non colestrici, quia cibi non idē deficiuntur citō, quia crudi, sed contraria, quia non retinentur, & citō deficiuntur, crudii exeunt. Minus expultrici, quia non ita perit eius actio; & quanquam definitio tradatur per velocem, & præternaturalem excretionem, atque adeò motum depravatum illius, symptoma tamen hoc, ad aliud consequitur abolitæ actionis retentricis, qua debilitata, impossibile est illæsæ edi aliarum functiones, quantumvis sanæ & incolumes permaneant facultates ipsæ, tantus est inter naturales potentias consensus, tantaque ad recte operandum, dependentia ab una. Dum verò affectus oritur ab ulceratione, quanquam etiam adsit retentricis priuatio, festinus tamen exitus crudi alimenti, ad irritatam expultricem est referendum, & tunc immediate sequitur ad morbum, scilicet ulcerationem; non sic illa quæ ex imbecillitate, quia immediate ad aliud symptomæ succedit, nempe priuatum actionem retentricis, ut diximus.

Quero quintò. *Virūm Lienteria sit morbus acutissi-*

Amus? Lienteria in qua cibus nequaquam retinetur, affectus acutissimus est: cùm enim quidquid assumitur, confestim deficiatur, nec homo septem dierum spatio, qui terminus est acutissimum morborum, integrum possit inediā sustinere, breuissimè in eam tabis speciem deueniet, quæ dicitur atrophia. Sed quantumvis intestina non retineant, totus cibus crudus non efficitur. Igitur non potest ad illa referri, acutissima Lienteria. Probatur minor, tum quia prius quam in illis recipiatur, poterit in ventriculo, licet debilitato, saltim secundum tenuiorem partem concoqui, tum quia necessarium non est, nec viuente animali possibile, ut simul cum ventriculo tota ulcerentur intestina, vel adeò intemperentur, ut nihil propterea præ imbecillitate remoretur in illis alimento, vel saltim in aliqua intestini parte: atque adeò non videtur hæc ipsa affectio, ex intestinis, sed alia diuerla, in qua quidpiam etiam crudum, sed non omnino deficiatur, & qua potius sola intestinorum regio, quam corpus vniuersum exhauriatur, id quod ex Hipp. colligitur, *6. Aph. cit.* dum longam appellat intestinorum lœvitatem, numerans eam inter chronicos, morbos, de quibus tamen non foret, si totum alimentum ingestum velociter excernentur, propterea absque aliqua coctione, nullaque parte in corpus distributa, est assignata causa.

Dic. Variant scribentes, num in Lienteria totus cibus efficiatur crudus, an saltim majori ex parte, & saltim aliquid concoquatur, cuius tenuissima portio distribuatur, quod nonnulli ex Hipp. colligunt, *6. Aph. 1.* dum longam appellat lœvitatem intestinorum, (diu enim non duraret æger, si totus cibus ingestus excernetur) & ruetus ait in ea apparere, qui sine aliqua coctionis actione fieri non possunt. Alij è contra, totum cibum excernunt prout deuoratum, atque adeò malum esse acutissimum, saltim ortum ex ulceratione. Dici verò in Aphorismis intestinorum lœvitas longas, ortas ab imbecillitate à frigidis & humidis, considerato scilicet tempore morborum, ad quos sequitur, diarrhoeas videlicet, ac similes alias ventris dispositiones.

Relictis tamen variis opinionibus, sat si agnouisse, in affectione hac, ventriculum simul, & intestina esse affecta. Nec verò necessarium est omnia pariter, & singulas membrorum partes ab ulceratione occupari; sat enim est ulcerari partem membra, ut à toto expellatur alimentum totum: siquidem membrum constituit, ad dolorem partis ulceratae, & festinat excernere accedens alimentum. Si verò causa sit imbecillitas contracta ex intemperie, totum simul membrum affectus occupabit, sin minus, retinebitur in fano cibus aliquantulum, nec ita velociter, apt omnino crudus excernetur, atque adeò non sit lienteria, sed cœliaca passio.

Hic affectus varias sortitur curandi conditiones, penes diuersam causam, à qua oriti *sprā* prædiximus. Si ab acri, mordaci, biliosoque succo, facultatem expultricem irritante purgatio iterata ex Rhabatbaro, & Corticib. Myrobalanor. Citrinor. satis est. Si ob imbecillitatem, & resolutionem facultatis retentricis ventriculi, & intestinorum, adstringentia & corroborantia proficiunt: quæ si sint Alexipharmacæ, erunt utiliora. Quare offendit sunt Syrupi Ros. siccari. Mytil. Cydonior. de Corticib. Citri. Intestina, & ventriculus debent fouveri fomentis, emplastris, oleis, & aliis, quorum formulas *sprā* traximus.

O B S E R V A T I O

Ad Lienteriam ex imbecillitate retentricis, emplastrum egregium.

*24. M*afich. *3. j. B.* Ladanij depurati *3. B.* Puln. Coral. Rubri, Margarit. preparat. Ligni aloës, Diarrhod. Abbat. Cyperi, an. *3. j.* Gallia moschata Meſue *3. B.* Ambari. Moſchi, an. *3. vj.* cum cerebiuthina, & cera fiat emplastrum.

N V M E R V S X.

De Cœliaca.

Cœliaca etiam accedit febribus, præsertim malignis, hæc affinis est lienteria, solaque magnitudine differens; quare easdem habet causas. Incipit enim cœliaca, adactaque passione fit lienteria. Est igitur Cœliaca secundum Paulum *lib. 5. c. 41.* & Aëtium *etrab. 3. serm. 1. cap. 37.* alii fluxio diurna, in qua liquida, humentia, malisque cocta egeruntur excemta, ventre præ imbecillitate ea digerere nequeunte, & corpore simul marcescente.

Hac doctrina permoti plures, sub lienteria eam comprehendit arbitrantur: quare dubitandum: *Virūm affectus sit diversus à Lienteria?* Galen. *6. de locis c. 11.* nullum inter eas discrimen tradit, quapropter propterea confundi videntur, quod etiam assertit Paulus *tib. 3. cap. 6.* Quare ex *6. Aphor. 1.* per intestinorum lœvita-

A tem, cœliacam dispositionem intelligent, quia diurna est, & aliqualem habet alimenti coctionem, quæ per acidum significatur ruetum: aciditas enim à coquente, licet imbecilliori calore fit, ut tradidit Galenus *lib. 4. simpl. cap. 15. & 3. de caus. sympt. cap. 1. & 2. de temperam. cap. 6.*

Verum licet ab iisdem ferè orientur causis, distinctæ tamen passiones sunt: Quoniam in hac, quia non ita languet facultas, nec tam citō, neque omnino cruda, ut in lienteria, egeruntur cibaria, sed liquida & humentia: Quanquam enim non coquatur integrè alimentum, liquatur saltum, & ex medio chylosum descendit, continuo, liquidoque fluxu tentara alio.

Hoc loco querendum est: *Virūm Cœliaca passio, ventriculi, vel intestinorum sit?* Virūm affectus acutissimus? Sed cùm de iis latè capite de lienteria disputarim, idē Benigne Lector, cum Deo, qui omnium reçam initium finisque est, cui laus gloriæ in æternum sit, acquiesco.

F I N I S.

DEO OPTIMO MAXIMO,
CREATORI COELI,
ET TERRÆ, PATRI
SAPIENTISSIMO, CLEMENTISSIMO,
ac summe Misericordi.

GRATIARVM - ACTIO.

PRIMITIAS Historiarum mearum Tibi soli Cunctiponti dicam, quo
 diuino clypeo munitas, totius orbis insignes Professores, Medici om-
 nes, summis laudibus extulerunt. Ergo si fuisti Princeps ac primus Dux,
 modo illarum coronidem in tui sanctissimum subsidium accipias, supplex ob-
 testor. Principes, Magnates, Nobilesque, quibus lucubrationes nostræ
 consecrare solemus, sunt arrogantes, superbi, dolosi, vanitatis plenissimi;
 Tu Mansuetus, pius, verus, sapientia plenissimus. In te ergo semper posui
 fiduciam meam, & in te anima mea requieuit semper. Quare sicut Z A-
 CV TV M, seruum indignum tuum, iustenem, & elinguem prorsus fonsisti,
 excelsa tua dextera strenue patrocinatus, sic eum nunc decrepitum, eiusque
 opera tutator, sustine, foue, & eum pro voluntate tua, ad suprema tua
 arcis sedem efferto.

F I N. I S.

INDEX

INDEX
LOCVPLETISSIMVS
RERVM ET VERBORVM,
QVÆ IN HOC SECUNDO ZACVTI LVSITANI
VOLVMINE CONTINENTVR.

Prior numerus paginam, alter columnam, litteræ vero a, b, c, d, e,
 columnæ partem assignant.

A

- A**bscessus euientes quando crudus
 est humor quando reprobandi. pagina 60.
 col.1.b
 Abscessus facti in pulmonia in partibus infer-
 nis securiores sunt, & ad curandum minùs difficiles.
 321.c.2.b
 Absinthij aqua quibus affectibus medeatetur. 100.c.1.e
 Absinthij syrtupis pituitæ præparandæ, & ventriculo
 roborando utilessimus. 103.c.2.b
 Cur illum roborat cum sit amarus. 503.c.2.e
 Absinthij trochisci quibus affectibus utiles. 122.c.1.b
 Eius oleum cui usui. 123.c.1.e
 Abstergentium differentiæ plures. 66.c.2.a
 Eorum temperamentum quale. c
 Abstergentis facultatis essentia in quo posita. 67.c.1.a
 Acidi cibi siue acres grauidis non offerendi. 502.c.2.e &
 503.col.1
 Accessione sœua putrescente sanguis mittendus. 183.
 c.2.c & 184.c.1.a
 Vide, *Febris*.
 Accidentia quomodo dicantur operari in virtute sua
 substantiæ. 463.c.2.d
 Accidentia separata à proprio connaturali subiecto
 producent substantiam in virtute causæ principalis,
 & ut instrumenta eius separata. 464.c.1.e
 Contrarium probatur. 465.c.1.c
 Acerba hæmoptoicis concedenda. 336.c.2.e
 Iis calida attenuantia permiscenda. 337.c.1.d.c
 Acerbum in quo differat ab austero. 642.c.2.c
 Acerbulum quarta hemina pars. 76.c.1.d
 Acetosa aqua cui usui. 99.c.2.b
 Acetosa cur menstruatæ appetunt. 475.c.1.e
 Acetosus sapor ex acido, & acri constat; ibid. &
 col.2.a
 Acetum vterum dolore afficit, & neruos offendit. c
 Acetum quid aurum inflammationibns auxilij conferat.
 257.c.2.d.e
 Achor affectus est frigidus. 612.c.2.a
 Non fit ob omnitudinem frigiditatem. 401.c.1.e
 Non semper à frigiditate ventriculi oritur. c.2.b
 Achores, siue viceta manantia qua dicantur. 139.
 col.1.d

Top. II.

- Eorum causa humor nitrosus & falsus. c.2.a
 Eorum signa, & quid discrepent à tinea. 6.c
 Pueri cui huic morbo magis obnoxii. e
 Affectus est contagiosus. 140.c.1
 Huius curatio instituitur. 140.c.1.e
 Acida ratione alimenti non medicamenti prohibentur.
 85.c.1.c
 Acida oculorum affectibus noxia. 252.c.1.e
 Actio corporis vitiata laborantem eius locum indicat.
 51.c.1.c
 Acutes morbi, & magnitudo morbi differunt. 554.
 c.1.c
 Adeps quid, & ubi generatur. 356.c.1.c.d
 Adeps hircinus, qua arte conseruandus. 80.c.1.b
 Adgenerationis appellatione quid veniat. 462.c.2.c
 Adstringentibus ante coctionem pro putridis humoribus concoquendis non vtendum. 559.c.2.b
 Ägri non ornatum Medici, sed auxilium querunt. 3.
 c.1.d
 Ägris aliquando gratificandum oblectamenti causa,
 quos suauia & familiaria plurimum juvant, 22.c.1.d.
 & seqq.
 Ägyptij viperinis carnibus assueti diutissimè viuunt.
 476.c.1.c
 Ägyptiaci vnguenti facultas eximia. 126.c.1.c
 Äer ambiens est Medici ad sanitatis confirmationem,
 & morborum curationem instrumentum. 34.c.1.d
 Äer marinus exsiccat vlcera. 47.c.1.d
 Patrius & nutritius cæteris præstantior est. c.2.b
 Ab Äete indicatio sumenda. 57.c.1.c
 Äer ambiens qua ratione curationem præscribit. 57.
 c.2.c.d
 Ob eius in vnaquaque regione varietatem, variis re-
 mediis vtendum. 58.c.1.b
 Äer que Medicinæ medicamenta suppeditet. 76.c.2.c
 Äer expiratus vocis est materia. 323.c.1.d
 Äeris frigidi occursus an venas frangat. 332.c.2.b
 Äer calidus fluentibus menstruis commodus. 475.
 col.1.c
 Äetis ad curandos morbos facultas eximia. 521.c.1.b
 Putridi, & corrupti incommoda. c.2.b
 Luminosus in febribus reprobatur. 322.col.1.c &
 & seq.
 Äer qua arte refrigerandus. 523.c.1.d

KKK 3 Frigidissimus

Index Rerum,

Frigidissimus febribus vtilis.	c.2.b	Aloë triplex, est succotrina.	86.c.2.e
Humidus saluberrimus.	c	Hepatica.	87.c.1.a
In febribus an ita parati possit humidus, vt non semper exsiccat.	e	Caballina omnium infusa.	ibid.
Prout variè alteratur exsiccat, vel humectat.	524. c.1.a	Adulteratur.	b
Aët ambiens semper exsiccat & resoluit.	6	Vis eius, & proprietates.	c.d
Rebus odoratis refrigeratur.	c	Quibus morbis medeatur.	ibid.
Ætas purgationi minus commoda.	34.c.2.a	Oculorum humiditates absunt, haemorrhagiam compescit.	e
Æstate parcis cibandum.	531.c.2.a.c	Totum corpus expurgat à proprietate substantiae.	col.2.b
Ætas temperata similibus conseruatur, vt & intemperata.	46.c.1.a	Lædit hepar calidum.	c
Ætas peculiare sibi vietus rationem exigunt.	531. c.2.a	Non aperit ora venarum, sed fluxum sanguinis fistit ad strictione sua.	d
Ætas quæ ad vernum generationem aptior.	646. c.1.d	Hyeme non offerenda.	88.c.1.a.b.c
Affectuum diuisio triplex, cum adeò facilis est, vt ad causam ablationem cesseret. Cum à sublatâ adhuc remanet. Cum affectus ipse à causa non hærente producitur.	51.c.1.d	Aloë à cibo assumpta an sit ex vsu.	88.c.1.c.d
In triplici illa affectus & actionis laesæ organum patitur.	e	In soporosis affectibus concedenda.	e
Affectus primarij cognitione quid importet.	54.c.1.e	Correctione indiget.	col.2.a
Quinque notis distinguuntur primigenij Affectus.	col.2.b.c	Tribus de causis laudanda.	b.c
Affectus erotici vis.	211.c.1.b	Aloë in tota hieræ compositione præstantior est.	403. c.2.b
Vide, Amor!		Alopecia defluvium est pilorum inæquale, & per areas factum.	137.c.2.c
Affectus tres in febribus per se venæ sectionem experientes.	552.c.2.b	A vulpe nomen sortitur.	ibid.
Affectus corruptelæ vacuandum esse præcipit, vel venâ incisa, vel purgatione.	553.c.1.a	Dicitur & Ophiasis a serpentum gyris.	ibid.
Affectus frigi à caufis frigidis criuntur, non à calidis.	62.c.1.c	Alopeciæ ab Ophiali differentia.	138.c.1.c
Agaricum quid, eius natura, proprietas differentia.	91. c.2.e	Eius causæ. ibid. Signa, e Præsagium.	ibid.
Temperamentum.	92.c.1.a	Alopecia curatu facilius quam Ophiasis.	138.c.2.a
Vtilitas.	b	Eius cutatio instituitur.	b.& seq.
Varia correctio.	c	Reinemud Alopeciæ præstantissimum.	139.c.1.b
Præparatio.	ibid.	Alterantium varia genera.	75.c.1.a
Duplex eius substantia.	d	Althæa magistralis syrpus pituitam, purulentamque saniem, & arenulas expurgat.	104.c.1.a
Vsus.	e	Alui fluxu vrgente parè euacuandum & phlebotomandum.	27.c.2.a
Quibus affectibus medeatur.	c.2.a.b	Alui fluxus diuturnus in hydope reprobis est.	430. c.1.c
Agarici trochisci cui vsui, & qua arte parandi.	122. col.1.d	Alius laxa an à calculo seruet.	438.c.2.c
Agrestæ, seu succi vuarum immaturarum, syrpus quibus affectibus opitulatur.	103.c.2.a	Aliui fluxus post cruditatem, aut aliam cibi corruptelam, maximè prodit.	610.c.1.e
Alarum siue pinnularum nasi motus in sanis imperceptibilis est.	347.c.1.d.e	Vt & in affectibus oculorum.	col.2.a
Albedo excellens an visui magis officiat, quam nigredo.	251.c.2.e	Quid faciendum si criticus sit.	b
Albumen qui quid oculi affectibus conferat.	253. col.2.e	Quid si in principio febris, & ex irritamento naturæ fiat.	d
Vide, Diarrœa.		Quando cum febre complicatur difficultius curatur.	o
Albumen in ouis lactis vicem supplet.	472.c.1.e	Quid tunc auxiliij est.	ibid.
Alhandal trochiscorum efficacia mira.	122.c.1.e	Qua ope eius causa absconditum.	ibid. & 621.c.1.a
Alimenta medicamentosa quæ.	75.c.1.b	Quibus medicamentis curatur.	c.& col.2.tota
Alimenta peculiares corporis partes recreantia.	283.c.1. a,b	Potus stillaritus ad eum compescendum.	622.c.1.a
Alimentum calori, vel resolutioni proportionandum.	395.c.2.d.396.c.1.a	Emplastrum huic vsui celebrerrimum.	d
Alimenta nidorosa sunt frixa omnia.	460.c.2.d.e	Alui fluxus à cholera an inseparabilis.	c
Alimentum dulce naturæ amicissimum, amarum verò inimicum.	473.c.1.b.c	Vide, Diarrœa.	
Alimenta sunt medicamenta.	532.c.2.d.e	Amarum animalium nutritioni inimicum.	473.c.2.c
Alimenta ob duplēm appetentiam assūmuntur, aliam veram, & naturalem, aliam fictam & voluptuosam.	641.c.1.d	Amarorum corporum generatio vnde.	d
Allium, pro vermbus necandis tutissimum præsidium.	368.c.2.b	Amara & frigida qua ratione conueniant.	66.c.2.d
Allij vis contra venenum, est & alexipharmacum præstantissimum.	604.c.2.e	Amara gustui ingratissima & ab alimenti natura aliena.	503.c.2.a
Yt nutrimentum in peste reprobatur, vt medicamentum, maximè iuuat.	605.c.1.a	Grauidis non offetenda.	c
		Quomodo dicuntur stomachum firmare.	e.504.c.1.a
		Ambari fragrantia mulieres extinctæ.	6.c.1.d
		Ammoniacum succus est ferula in Africa, iuxta Cyrenen, eius temperamentum, & probatio.	95.c.1.c
		Amoris insani vis.	211.c.2.b
		Eius sedes in oculis ponenda.	d
		Cur dicitur Heros, & vnde hæc vox.	212.c.2.b
		Amygdalarum dulcium olei temperamentum & vsus.	122.c.2.e
		Item Amararum.	123.c.1.g
		Amylum ex tritico hæmoptoicis offerendum, non autem ex fufure.	337.c.2.a.b.d
		Qua arte apud Septentrionales patatur.	c
		Amyli temperamentum.	529.c.1.c
		In febribus putridis non concedendum.	c.2.c
		Prodest	

& Verborum.

Prodest iis quæ à mordaci tussi, acrīque distillatione oruntur.	d	Gargarismata merè repellentia in initio sunt ex vsu.	d
Ana, multitudinem medicamentorum æqualem significat.	76.c.1.b	An magis in Angina pituitosa, quam in biliosa, aut funginea.	288.c.1.a
Ananas, fructus Brasiliensis cuius virtus pro calculo frangendo efficacissima.	441.c.1.e	Angina an mororum succus semper vtilis sit.	288.c.2.c
Anasarca quænam hydropis species.	426.c.2.b	In Angina repellentia medicamenta per pattem exterrnam prohibentur.	289.c.1.b
Anastomosis apertio oscularum venarum, vel arteriarum appellatur.	487.c.2.e	Laxantia vtilia sunt.	c
Quomodo fit in menstrui fluxu.	ibid.	Nidus hitundinum extra appositus mortific iuuat.	
Anatome dux Medico est ad sui, & naturæ cognitionem.	70.c.2.e	ibid.	
Eius vtilitas.	71.c.1.a.b	Angina canina hitundinum sub lingua suetu curatur.	
Principes nobilissimi eam in deliciis habuēte.	c	289.c.2.b	
Angina desperata emplastro de nido hitundinis sanata.	126.c.2.a	Animæ plantarum dinisibiles, & extensæ.	78.c.2.d
Animalia quæ secundum se tota, vel secundum partes vsui Medico infestuant, & qua cautione seruanda.	80.c.1.b	Animæ vitiæ & mulieris par dignitas & excellentia.	448.c.1.b
Animalia est actus corporis organici.	465.c.1.b.c	Ab animalibus quæ à pharmacopolis desumantur.	
Animalia quæ secundum se tota, vel secundum partes vsui Medico infestuant, & qua cautione seruanda.	76.c.2.c	76.c.2.c	
Animalia facultates etiæ specie distinctæ, sibi mutuo opitulantur.	555.c.1.c	Animalia corpora tribus substantiis constant, adipè, pinguedine, & seño.	355.c.2.c
Animalia varium ab hominibus gustum fortuntur.	b.	Animalis facultates scientiarum parentis.	19.c.1.a
Animantia voces habentia, conceptus suos vocibus suis communicant.		Animi deliquium in quo à syncope differat.	324.c.2.c
Quando propriæ fit animi deliquium.	c.2.c	Quibus curatur. Vide, Syncope.	
Animi facultas scientiarum parentis.	19.c.1.a	Animi pathemata menstruatis plurimum nocent.	479.b
Corpora nostra alterant, & à statu naturali auertunt.	c.d	c.i.a.Quid sub eorum appellatione veniat.	
Animi affectus in utero gerentibus periculosi.	502.c.1.c. & seqq.	Corpora nostra alterant, & à statu naturali auertunt.	
Anodyna quæ dicantur, eorumque dolori sedando facultas explicatur.	63.c.1.d.e	Animi affectus in utero gerentibus periculosi.	502.c.1.c.
Antidotum hæmagogum quibus proprietatibus existimatum,	119.c.1.b	Periculissimus est affectus.	d.c
Antidotum in Epilepsiam paruulis ante laetationem offerendum.	518.c.2.b	Angina pituitosa an omnium securissima.	c.2.a
Antimonij vsus in apoplectis reprobatur.	93.c.2.c	Biliofa omnium pessima est.	b
Antimonij palueris vsus ad nostram vsique atatem ignoratus.	113.c.1.d	Pituitosa omnium breuissime judicatur.	e
Quibus medetur affectibus.	c.& c.2.tota	Anginosi quibus spuma circa os appetat, an desperatae salutis.	e.& 285.c.1.a
Vide, Stybum.		Ab aëtre frigido & humido ex accidenti enasci potest.	e
Analasach, pondus est vnius aurei cum dimidio.	76.c.1.d	Potest ab alimentis.	283.c.1.a
Aphonia est omnimoda vocis ablatio, seu obmutescens.	325.c.2.2.	Angina sanguinea vehementioribus symptomatis obnoxia est quam biliosa.	283.c.1.d
Vnde fit.	d.e.& 326.c.1	In omni Angina semper difficilis respiratio reperitur.	
Si cum surditate fiat, incurabilis est.	328.c.2.b	ibid.	
Aphoniae causæ variæ vatiam eius curationem faciunt.	328.c.2.d	In grauissima, semper etiam sublimis.	c.2.b
Vel à lumbricis fit.	e	Pullus quinam in hoc affectu reperiantur.	e.& 284.c.1.a
Vel ob copiam pituitosi humoris.	ibid.	In Angina semper adest febris.	b
Vel à copioso sanguine venas subito obstruente.	329.c.1.b	Periculissimus est affectus.	d.c
In Aphonia, brachij vena interna secunda.	329.c.1.c	Angina pituitosa an omnium securissima.	c.2.a
Aphonia curationi pileus vtilissimus.	330.c.1.a	Biliofa omnium pessima est.	b
Aphonia ab utero orta copiosa sanguinis missione curata.	330.c.2.c	Pituitosa omnium breuissime judicatur.	e
Aphorismi Hippocratis etiæ ab ipso conscripti nonnulli tamen nothi & adulterini additi.	437.c.1.c	Angina vere magis quam autumno insolecit.	b
Apjj aquæ temperamentum, & vsus.	400.c.2.a	Iuuenes verò pueris & senibus frequenter.	e
Apium quid Epilepsie curandæ conferat.	185.c.1.a	Tumoris euanscentia in Angina non semper reprobatur.	285.c.2.a.b.c
Apnea inter difficultis respirationis species numeranda.	344.c.1.d	Angina frequenter viri & iuuenes premuntur, quam foeminæ, pueri, & senes.	c
Kkk		Iuuenes verò pueris & senibus frequenter.	e
Apo		Tumoris euanscentia in Angina non semper reprobatur.	e

Index Rerum,

Apoplegmatismi quod medicamenti genus, & cui vslui.	65.c.2.a	Aquæ vitæ utilitas, vslus, præstantia.	101.c.2.tota
Apoplegmatismatum variae species indicantur. 129 c.2.b		Somno parando inseruit.	102.c.1.b
Apoplecticus circa vllam respirationem & pulsim viue- re nequit.	190.c.1.a	Aqua contra hæticam, & phthisin, qua arte paranda,	c
Apoplectici in quorum ore spuma appetet an ad vitam reuocentur.	192.c.1.b.c.d	Aqua infrigidantes sunt, aqua scorzonerae.	99.c.1.d
Apoplexia à percussione dicta.	187.c.2.c	Borruginis, Buglossæ.	c.2.a
Variae eius appellationes.	188.c.1.a	Cichorij, oxalidis.	b
Eius definitio Galenica expenditur & elucidatur. b.c		Papaueris erratici.	c
In Apoplexia an respiratio ab aliqua virtute superstite celebretur.	col.2.b	Cucurbitæ, portulacæ, lactucæ.	d
Cerebrum in ea afficitur.	c	Plantaginis.	e
Sed magis ventriculi quam corpus cerebri. ibid. & 189.c.1.a		Capitum rosatum, Rosatum.	100.c.1.a
Apoplexiæ differentiæ recte à Galeno numerantur. e		Solatri, florum venupharis.	b
Tribus portissimum distinguitur.	col.2.b	Citoniorum.	c
Rarè à pessima & desperata Apoplexia quis euadit. d.e		Aqua concoquentes pituitam sunt, aqua scabiosa.	
ibid.		ibid.	
Apoplexiæ distinctio à Caro, Epilepsia, & Catalepsi. 190.c.1.d.e		Melissæ.	d
Apoplexiæ causa à Galeno allata an solum admittendæ. c.2.b.c.c		Menthæ.	e
Carotidum arteriarum, vel jugulatum venarum compressio eam subito inducit.	191.c.1.a	Absinthij.	ibid.
Apoplexiæ immediata causa non potest esse fatus nebulosus.	191.c.2.a	Fœniculi, Apij.	col.2.a
Frigus immateriale potest eam excitare.	d	Euphrasæ, Stœcados, Chelidonæ.	b
Potest & decubitus supinus.	192.c.1.a	Naphæ.	c
Apoplexiæ quæ signa praecedant.	d	Aqua capitis affectibus auxiliantes, & ventriculi fatus, & dolores venoris discutientes.	d
Apoplexiæ curatio instituitur.	193.c.1.a	Aliæ hepati, spleni tenibus, utrumque opitulantes.	e
A sanguinis missione inchoanda.	ibid. & 194.c.1.b	Aqua melancholiam concoquentes, sunt Fumaria, Lupiæ.	101.c.1.a
In Apoplexiæ accessione an cucurbitula hypochondriis imponendæ.	193.c.1.c	Aqua bilem in pectore concoquentes sunt, Asari, Cuscute, Scopolendrij corticis, & foliorum Tamarisci, Thymi.	b
Clysteres ex vino quid iuuent.	e	Aqua variis affectibus accommodata, vt aqua hordei.	101.c.1.b
Quid sternutatoria, & an ante totius corporis vacuationem imperanda.	ibid.	Scordij.	c
An Theriaca & odora medicamenta palato & natis bus admouenda.	col.2.b	Cerasorum dulcium.	d
Antimonio non vtendum.	d	Aluminis.	ibid.
Sinapis & dropaces maximè probantur.	e	Lanfranci.	e
Apoplexiæ qui-differt ab vteri strangulatu.	494.c.2.b	Aqua antiepileptica dicta qua arte paranda.	101. c.1.c
Apozemata & decocta qui-differtunt.	127.c.1.a	Aqua hysterica ad vteri fatus discutiendos.	ibid.d
Varia pro intemperiei varietate conficiuntur.	ibid.	Aqua cinnamomi cui vslui.	102.c.1.e
Pectoralis conficiendi ratio.	b	Aqua Theriacalis vslus contra venena, & quomodo paranda.	c.2.a
Pro curatione tertiana nothæ.	ibid.	Aqua ophthalmica ex quibus conficitur.	102.c.2.b
Pro humore melancholico.	d	Aqua ad oculorum ruborem, & lacrymas exsiccandas.	c
Purgatiuum in decoctione coquendum.	e	Aqua morbi Gallici reliquijs conterendis utilissima.	279.c.1.e
Appetentia abolita ad debilitatem oris ventriculi referenda.	392.c.2.e	Aqua Magistralis pro iis qui occulte morbo Gallico curati desiderant.	c.2.d
Appetentia quantum vitæ intersit.	619.c.1.d	Aqua stillatitia pro retinendo sanguinis fluxu mirabilis.	393.c.2.d
Appetentia duplex naturalis, & voluptuosa. 641. c. 1, d.e		Aqua ad curandam phthisin mirabilis.	377.c.2.d
Appetitus principium duplex, rationale & animale, seu naturale.	501.c.2.c	Aqua stillatitia ad euacuandos humores mirabilis efficiacia.	433.c.1.e
Aqua puteales, cur hyeme calent, & æstate frigent.	45.c.1.b	Aqua matinæ liberalissimus potus aquam intercutem, copioso alii fluxu suberto curat.	434.c.1.b
Aquæ australium insalubritas, septentrionaliumque benignitas explicatur.	56.c.2.e.57.c.1.a	Aqua stillatitia vslus ad euocandos menses.	485.c.2.e
Aqua ex dulci quæ medicamenta sumantur.	76. col.2.e	Qua arte paranda.	486.c.1.a
Aqua definitur substantia liquida ab omni forde sepa- rata.	99.c.1.a	Aqua potus ad satietatem vslque in febris concedendus, sed positis conditionibus.	542.c.1.a.b
Aquæ australium differentia triplex.	ibid.	In bitem transmutatur.	e
Qua arte extraendæ, & cui vslui sint, explicatur.	b.c	Aqua in biliofis est biliofæ sententia triplicis sensus. 542. c.1.e.col.2.a.b	
Aqua frigidis thoracis affectibus propria.	xeo. c.2.d	Vino permixta faciliter penetrat, magis que refrigerat.	c
Aliæ fatus & ventris dolores absumentes, ibi- dem.		In febre calidissima, coctione perfectâ, utilis.	d
		Secus in pituitosa & melancholica.	d
		Aqua potus febrem biliosam, aut sanguineam in pituitosam mutare potest.	e
		Aqua potus in febris continua in declinatione con- cedi-debet.	543.c.1.d
		In principio maximè nocet.	col.2.a

& Verborum.

Et præcipue frigentibus pedibus.	b	Asthmatis curatio instauratur.	350.c.1.e.& 351.
In statu interdicendus.	c	An copiosus potus Asthmaticis conueniat.	c.2.e
Non offerendus est vslque ad satietatem.	d	An ius galli veteris.	351.c.1.e.
Immoderatus deterior est quam vini	544.c.1.e	Asthmaticis Arsenici vslus, tam in suffumigiis, quam in potu prohibetur.	352.c.2.e.353.c.1.a.
Aqua frigida febrentibus tutò conceditur, si tempe- stiuæ.	541.c.2.b.c.& seq.	Astra quomodo morborum curationem indicent.	35.
Vslque ad satietatem.	542.c.1.a.b.	Astra studiis fauentia quæ.	7.c.2.d
Aqua sudatoria venenum à corde ad cutem trans- ferens.	605.c.2.b.c.	Astrorum vslis in hac inferiora.	602.c.1.a.b
Aquilonius fatus corporis meatus obstruit, idoque purgationi repugnat.	34.c.1.e	Qua ratione aliud mali influunt.	d.e
Arabes Medici, eorumque clarissimi interpretes com- mendantur.	10.c.1.a	Eorum aspectus & conjunctiones possunt pestem cauare.	col.2.tota
Arboris appellatione quid veniat.	77.c.1.b.	Astrorum mutations quid conferant evacuationi.	34.
Arbuscula quæ dicatur.	ibid.	c.2.e.& 35.36.c.1	
Arena cum vrina excreta calculum renum indicat.	437.c.1.d.	Auaritia Mædico fugienda.	3.c.2.b.e
Vide Calculus, Renes.		Est vicij omnis metropolis.	d
Argenti amor arx improbitatis & viij omnis metro- polis.	3.c.2.d	Auctorum lectio varia minus certa & probanda.	8. c.2.d
Aristoteles accuratè Medico legendus.	10.c.1.a	Audacia nimia, & citra præmeditationem, inconstan- tiam, & ignorantiam arguit artificis.	13.c.1.b
Multa ad Medicinam spectantia enodavit.	b	Medico exēcanda.	ibid.
Eius interpres Medici laudantur.	c	Auicenna Arabum Medicorum princeps, cum Genitilis illustratio legendus.	10.c.1.d
Aromatici rotati vslus ad pituitos humores absumen- dos.	118.c.2.a	Auibus cur nullus vesicæ, multorum intestinorum, la- etis & vrinæ vslus, & quid illorum vicem suppletat.	
Aromatum suffusus muliebria dicit.	475.c.1.d	472.c.1.d.e	
Artis variae definitiones expenduntur.	20. c.1.e.c.2.a	Aureus, pondus est solido, & exagio æquale.	76.
Arts Medica factua est, quæ opus factum corrigit, & illustrat.	b	c.1.b	
Architektonica est & imperatrix.	d	Auriginis curationi pediculorum vslus utilissimus.	638.
In quantum dicitur scientia.	e	col.2.a	
Arts Medica cur muta dicta, & Medicus item.	3. col.2.a	Vide Iterum.	
Arts Medica nulla censemur imperfectio, quid Medicus finem suum non assequatur.	20.c.1.a	Auris interna verum est auditus organum.	255.c.1.b
Arts Medica, sive auxilia Medica, licet tempore & di- gnitate posteriora, in executione prima sunt.	48. c.1.e	Auris inflammatione quid intelligendum.	ibid.
Venenum est præsentaneum quo suffitæ plantæ pereunt.	c	Eius causa.	col.2.a
Arctinum pondus est drachmae semis.	76.c.1.d	Signa.	c.
Artemisia syrpus duplex, & cui vslui.	105.c.2.d	Aurum dolor periculosior est dolore oculorum.	256.
Arteriarum medicamentum quid, & in quo à Bechico differat.	329.c.2.e	c.1.a	
Ad restituendam vocem saluberrimum.	330.c.1.d	Inuenes grauius eo affliguntur quam senes.	c
Artus an superiores vel inferiores in modico sanguinis per vterum fluxu fricandi.	489.c.2.b	Lenibus medicamentis is affectus curandus.	c.2.d
Asarum non idem est ac Baccharis, Nardum sylvestre appellatur, eius temperamentum.	91.c.1.a.b	Non iis quæ vomitum mouent.	257.c.1.b
Ascarides lumbricorum species.	645.c.1.d.e	Infundenda in aures medicamenta sint actu calida, sed mediocriter.	c
Ascites pessima est hydropsis species.	428.c.2.c	Acetum rotato mixtum mediocriter instillandum.	
Difficiliusque Tympanite & Anasarca curatur.	e	c.2.d	
Asa ad impinguandum elixis compodiota.	476. col.1. d.e	Stupefacientia urgente necessitate, infundi possunt.	258.c.1.a
In menstruatis reproba sunt.	c.2.b	Puris in aure collecti signa Medicum deludunt.	9.
Difficilius concoquuntur.	c	Aurum inflammatio lœuæ hirundinum lœtu curata.	258.c.2.d
Pingui aliquo inungendæ, vt humiditas conserue- tur.	d	Aures cur furibus amputentur.	466.c.1.b
Asthma importunum cauterio in nucha celebrato cu- ratum.	352.c.1.e	Aurora studiis commoda.	8.c.1.a
Ad Asthma ex flatu subortum electuarium mirabile.	354.c.1.a	Austerum in quo discreper ab acerbo.	642.c.2.c
Asthma est difficilis respiratio cum sono & anhelatio- ne citera febrem.	341.c.1.e	Austrini fatus auditum hebetant, oculis caliginem of- fundunt, & caput grauant.	34.c.2.c
An ista definitio admittenda.	c.2.a	Autumnus ad purgationem accommodatissimus.	34.
An sit difficilis respiratio.	c	c.1.e	
Asthma à sola pituita generari potest.	344.c.2.e	Autumnus minus cibandum quam vere aut hyeme.	31.
An eius proprium signum sit stertor.	349.c.1.b	c.2.a.c	
		Autumnus multorum morborum parens, & phthisis præcipue.	371.c.1.c
		Auxilium ægris non differendum Medico, ne eos in vi- ta discriben adducatur.	13.c.2.b
		Axungia anatis qua arte conseruatur.	86.c.1.b
		B	
		B Accharis non idem est ac Asarum.	grætra
		B Baetath, pondus est nouem granorum.	76.c.1.d
		Balbi ab aliis profluvio facile capiuntur.	33.c.1.a. 326.
		c.2.b	
		Balbuties sermonem impedire potest.	ibid.
		Ij melancholici sunt, vel biliofæ.	ibid.
		Balborum	

Index Rerum,

- Balborum tres formæ assignantur. c.d
Balneum quid, eisque duplex differentia. 130.c.1.b
Balneum aquæ dulcis moderate calidæ corporis ad purgationem parat. 33.c.1
Quænam ipsius vsum impedian. d
Breue tempus requiritur inter ipsum & pharmatum. e
Balnea aquæ dulcis sunt Gallico morbo pernicioſa. 28.c.1.e
Naturalia, nitrea sulphurea, artus firmant. c.2.b
Balnea hæmoptoicis nocentissima. 336.c.1.e
Balneum phthisicus vtile. 376.c.2.e
Ex lacte potissimum. 377.c.1.b
Quod exemplo notabili confirmatur. d
Balnea naturalia pauliebri profluvio curando proficua. 491.c.1.c
Balneum gradiſis quid officiat. 501.c.2.e
Quid iuuet. 502.c.1.a
Balneum ex lacte, vel ex lacte aqua permixto cui vſui. 600.c.2.e
Balsami proprietates eximiae. 123.c.2.e
Quibus medetur. ibid.
Eius dosis. 124.c.1.a
Chirurgorum præsidium vtilissimum. b
Balsamum pro excludendo calculo præstantissimum. 441.c.1.e
Barba & pallium non faciunt Philosophum. 3.c.1.a
Basilicæ dextæ sectionis in ictoris inflammatione vtilitas. 25.c.1.d
Basilici vnguenti proprietates. 126.c.1.c
Beechicum medicamentum quid, in quo differat ab attireaco, eorum facultates variae. 329.c.2.c
Bellaria ex Rhabarbaro cui vſui. 81.c.1.e
Benedicta in clysteribus, non per os administranda, huic vtilitas ad humores pituitos, bile permixtos vacuandos, & colicum dolorem sedandum. 110.c.1.a
Bellis, octo vncias continet. 76.c.2.a
Bilibra, sextariorum duorum mensura. 76.c.1.d
Bilis quibus syrups disponitur, & temperatur. 103.c.1.c
Quibus purgatur. 106.c.2.& seqq.
Bilis quibus electuaris purgatur. 108.c.2.c.& seqq.
Bilis purganda pilulae perutiles. 111.c.1.d.& seqq.
Bilis attra ex succo melancholico, an deterior è quæ ex flava bile generatur. 202.c.1.a
Bilis attra deterrima est. d
Vide, Melancholia.
Bilis sanguini menstruo permixta quibus medicamentis educenda. 490.c.1.d
Bilis leniter vacuanda. 581.c.1.c
Bilis vitellina vnde generetur. 582.c.1.a
Et vbi. e
Bilioſi purgationibus, & venæ ſectione caute vacuandi. 37.c.1.d
Veneris vſus ipſis aduersissimus. ibid.
Bilioſi temperamenti signa. 37.c.2.a
Borraginiſ aqua cui vſui. 99.c.2.a
Borraginiſ ſyrups bilis adiſtæ affectibus opitulatur, & qua arte parandus. 106.c.1.e
Bradypepsia dicitur cum alteratio in ventriculo fit ſemperudo alimento relicto. 395.c.1.c
Bronchium pulmonis, quid. 51.c.2.b
Vnde illud expui contingit. ibid.
Eius ligamenta quibus ex causis rumpi, diuidique contingat. f.c.2.c
Briportum in dignoscendo alimento, & veneno fugiendo fagacitas. 202.c.1.e
Bryonia in quo à radice Mechoaca differat. 93.c.1.
Bryoniae radicis mira facultas pro hydrope curando. 433.c.2.b
Buglossæ aqua cui vſui. 99.c.2.a

- Buglossæ ſyrpus cui vſui, & quomodo parandus. 106.c.2.a
Butyrum an menstruatis conueniat. 475.c.2.e
Eius facultates optina. ibid.
Recens non coctum ventrem ſoluit. 476.c.1.a
Facile in corporibus calidis ſiccis inflammatur, & in bilem conueritur. ibid.
- C
- Cacochymia in vasis, & extra vasa indicia. 549.c.2.d.e
Vitraque in febribus venæ ſectione tenuanda. 550.col.1.d
In Cacochymia pura, ventilatua ſanguinis miſſio, etiam citra plenitudinem prodeſſe potest. ibid. & col.2.b
Cadus, amphora trium vrnarum. 76.c.1.c
Calculoſis cur ſupinus decubitus imperatur. 192.c.1.c
Calculi rēnum definitio. 434.c.1.d
Est & morbus & morbi cauſa. c.2.c
Eius materia crassa, viſcosa, & lenta eſt. 435.c.1.d
Eius cauſæ extēna. c.2.c
Decubitus ſuper dorsum in hoc modo reprobatur. e
Perdicis vſus huic affectui vtilis. 436.c.1.a
Lactis vſus, aſinino excepto, prohibetur c.d
Calculi ſigna enumerantur. c.2.tota. & 437.c.1.a
Calculus rēnum vel veficæ an hæreditarius. ibid. c.2.d
An incurabilis. e
Ex qua parte vena ſecunda in hoc affectu. 439.c.2.e
440.c.1.a
Calculum frangentia medicamenta enumerantur. 440.c.2.c.d.e
Calculus veficæ cur dictus funestus, miserabilis & atrox. 441.c.2.d
Eius curatio eadem quæ calculi renalis, ſolūmque intentione differt. e
Calculi ad curationem conserua mirabilis. 442.c.1.a
Calculorum numerus incredibilis citra noxam excretus, ibid.e
Calor nativus an cauſa proxima coctionis. 393.c.2.d
Caloris excessus ex expirationis potius, quām inspiratio- nis ſpecie venandus. 346.c.2.e.347.c.1.a.b
Calor naturalis eti qualitas conueniens, & naturalis, corpus tamen ad interitum perducit. 461.c.2.b
Caloris naturalis maior vel minor calefactio, reflo- tio, & rarefactio, victus rationem variat. 532.col.1.d
Camomillæ olej proprietates. 112.c.2.d
Cancrorum ſluuiatilium vſus phthisicus commendatur. 375.c.2.e
Cantaridum vſui ſecundatum expulſionis noxijs. 515.c.1.c
Capparum oleum flatibus & obſtructionibus obſtit. 123.c.1.e
Capillorum veneris ſyrpus quibus medetur affectibus. 105.c.1.b
Capillorum deſquuum ſymptoma eſt, non morbus. 138.c.1.a
Capitis frigidis affectibus aquæ ſalubres. 100.c.2.d
Capitis dolores externi ad oculorum radices non po- riguntur. 145.c.1.c
Quando à flatuoso, & calido vapore oriri iudican- tur. d
Quando à bile. e
A pituita redundantia. c.2.a
Quando per proprietatem, & primigeniam affectio- nem & per conſeuſum. d
Capitis dolor permanens an morbus, vel ſymptoma. 143.c.2.c

& Verborum.

- Maxime präcauendus eſt. 144.c.1.b
Eius curatio instituitur. e. & c.2. & seqq.
Quid si ab ardore oriatur. 145.c.1.c
Si ab intemperie frigida. col.2.b
A ſiccitate. ibid.
A plethora. c
A bile quibus curatur. ibid.
A pituita. 146.c.2.a
A Melancholia. 147.c.2.a
An ei ſyrpi de aceto parati conueniant. b
Capitis lotio, aut vinctio, an grauidis congruat. 502.c.1.a
Capitis doloribus non ſemper oxyrhodinum imponen- dum. 612.c.2.e
Præcipue quando ex multitudine crassorum humo- rum aut vaporum ortum ducit. 613.c.1.a
Capitis in omni dolore venæ ſectio probatur. c
Purgatio. e
Vomitus. col.2.b
Capitis ad calidum dolorem emplaſtrum vtile. c
Item ad frigidum. e
Capitis diurno dolore ſedando fontanella in ſincipite inſpirabilis. 622.c.1.a
Capitis dolor intensus febri ſuperueniens hæmorha- gia conſaneſcit. ibid.
Carabes trochisci quibus medentur. 121.c.2.c
Cardialgia an inter affectus peculiares debilitati ven- triculi numeranda. 393.c.1.b
Cardiogmos & cardialgia coincidunt. 393.c.1.d
Vide, Cor.
Caro magis ventriculum grauat quām panis. 396.c.2.e
Carotidum arteriarum, vel iugularium venatum ſectio, vel compressio Apoplexiā inducit. 190.c.2.e
Carthami ſeminis temperamentum, & vſus. 94.c.1.b
Catus, ſopor, ſubeth, eſt profundus ſomnus cum pinci- pium facultatum laſfione. 173.c.1.c
Quo pacto in hoc affectu cerebrum laeditur. c.d
Huius cauſæ quinario numero explicantur, e. & col.2.a.b.c. & 652.c.1.d
A lethargo quibus ſignis diſtinguitur. 173.c.2.d
Apoplexiæ finitimus eſt. 174.c.1.a
Eius curatio. b
Cafus calculoſis reprobus, recens præcipue. 439.c.1.d
Caffiæ fistularis variæ appellationes. 83.c.2.a
Eius deſcriptio. b
Quænam probatior. ibid.
Eius temperamentum, & facultates. e
Eius medulla à ſemiuncia ad vnicam, & ſemifem- paruam ante paſtum ſumenda. d
Quibus modis offertur. d.e
Caffiæ fistularis pulpa in quibus correſtione indiget. 84.c.1.a
Tutò grauidis propinanda. b
Vi diſuretica prädicta eſt. c
Aqua ex eius pulpa floribus ſtillatitia, vel conſervua ex iis patata ad febres ardentis vtilis. d
Cortex pulpe caffiæ menses prouocat. col.2.a
Ex caffiæ vnguentum pro hecīa curanda præſtan- tissimum. 600.c.2.d
Castorium odore & gusto homini infestissimum. 44.c.2.c
Quibus affectibus medeat. d
Eius temperamentum, & vſus. e
Dolis. 95.c.1.a
Castorium intus affumptum, vel ſuffumigij instar ſecun- dinas expellit, & menses prouocat. 515.c.1.c
Catalepsis variæ appellationes, & in quo eius ſubſtantia poſita eſt. 175.c.1.e.col.2.a.b
Catalepsis qui diſſert ab vteri strangulatione. 494.c.2.b
Catalepsis, affectus eſt ſoporofus. 652.c.1.e
Duplex eſt. col.2.a
- Huius cauſa intemperies frigida & ſicca materialis. b
Curatio remiſſione humoris perficitur. c
Cauterio in plantis pedum curatur. ibid.
Cataphoræ definitio, cauſæ ſigna, curatio. 174.c.1.b
Cataphora eſt ad ſomnum propensi. 651.c.2.e
Vide, Coma.
Cataplaſma quid, & ex quibus conficitur crudum, & coctum. 128.c.2.d
Cataplaſma ad expurgandas prægnantes vniſtilico ap- ponendum, mitæ vtilitatis. 505.c.2.d
Cataplaſma vtiliſſimum ad vomitum compescendum. 617.c.2.e
Cataplaſma ad cibi ex calore fastidium, perutile. 619.c.2.c
Catapotia in capitis affectibus, & quo tempore prä- benda. 146.c.2.c
Catarri nomine quid intelligendum. 632.c.2.e
Eius materia. 633.c.1.b
In Catarro victus ratio in sex rebus non naturali- bus obſeruanda. 633.c.1.c
Fluxus retentio in eo quando necessaria. c.2.d
Caules herbarum cui vili & quo tempore colligendi. Ex iis lac & lacrymæ edocuntur. 78.c.1.b
Caulium calidorum & frigidorum ſpecies. 130.c.2.b
Cauſa efficiens principalis eſt nobilior & perfectior ſui effectu. 463.c.2.d
Vt dicatur efficiens quid requiritur. ibid.
Cauſe partiales quomodo agunt. 469.c.2.c.d.e
Cauterij potentialis vſus. 129.c.1.c
Cauterium in plantis pedum excitatum lethargum fa- nat. 562.c.2.d
Cenna, octaua vnicæ pars. 76.c.1.c
Centenarius, centum libratum pondus. c.2.b
Cephalalgia differentia triplex, prima ſumitur ex cor- porum natura & aptitudine. 141.c.2.e
Secunda ex loco dolente. ibid.
Tertia ex parte affecta. 142.c.1.a
Cephalalgia aut quiuis aliis dolor, in ita per conſen- ſum poſſic in parte fieri, vt caput vel alia pars du- lens intemperie aut continuo ſolutionem patiatur. 142.c.1.b. & seqq.
Cephalalgia cauſæ enumerantur. col.2.d
Signa. 143.c.1.b. & seqq.
Curatio. 144.145
Cephalalgia à flatu ſubortæ curatio. 147.c.2.e
Ab inflammatorio cerebri affectu. ibid.
Ex deleteria qualitate, aut lue venerea. 148.c.1.a
Per ſympathiam ventriculi. b
Per ſympathiam à jecore. c
A toto corpore ſubortæ. ibid.
Ex ebrietate. d
Ex caſu aut percusſione. e
Cephalæ & cephalalgia differentia. 148.c.2
contumaci Cephalæ conſerva vtiliſſima. c
Ceramium, mensuræ Italica ſpecies. 76.c.2.b
Cerasorum acidorum aqua cui vſui. 100.c.1.b
Cerasorum item dulciu. 101.c.1.d
Ceratum quid. 128.c.2.b
Cerebri emundatoria quæ. 64.c.2.e
Quibus purgandum ſi frigido humore turgeat. 65.c.1.b
Cerebri ſubſtantia inflammati potest. 199.c.2.a
Periculofor eſt eius inflammatio quām membrana- rum. 150.c.1.d
Cerebrem ſentit. 151.c.1.b
Eius inflammatio periculosa. 152.c.1.b
Cerebrum in epileptia patitur ut pars instrumentalis. 176.c.2.a
In eius ventriculis ſpiritus animalis conſinetur. 177.c.1.c
Cerebri ventriculorum obſtructio. Epileptiæ cauſa immedia. 180.c.1.d
Cerebrum

Index Rerum,

Cerebrum in Apoplexia affectum esse probatur.	188.
c. 2.d	
Cerebri substantia in affectu melancholico læditur.	94.
c. 2.b	
Cerebrum ex nimio Veneris vsu quid detrimenti patitur.	468.c.1.c
Cereus potus tutò febricitantibus conceditur.	544.
c. 1.a.b	
Ceruicis cum larynge communicatio in quo posita:	286.c.1.b
Chalcus, pondus est duorum granorum ciceris.	76.
col. 1.c	
Chalybs melancholiae flatuosæ præsens remedium.	210
Charmes, pondus grani hordei.	76.c.1.c
Chelidonia aqua visionem clarificat.	100.c.2.b
Cheme, cochlearia duo continet.	76.c.2.b
Chimicorum dogmata ridicula & sanæ doctrinæ aduersa.	14.c.2.&c 15.c.1
Chinæ radicis proprietates eximiæ.	585.c.1.c
Chirothecarum ambarum redolentium odore mulieres emortua.	6.c.1.d
Chirurgiæ præstantia commendatur à Medicinæ Princibus, qui in ea excelluerunt.	71.c.1.e
Eius nobilitas, necessitas, arduumque & indefessum studium.	col. 2.d.e
Chirurgiæ facultatis primarij.	10.c.2.b
Chirurgus diuersus à Medico artifex.	71.c.2.b
Sit iustis & immisericors.	ibid.
Sit Medicinæ peritus.	e
Chœnis mensura trium cotylarum, & sesquifextatij.	76.
c. 2.b	
Cholera nigra ex melancholia naturali, aut ex flava bile generatur, non ex pituita.	197.c.2.b
Vide <i>Melancholia</i> .	
Cholera varia appellations, quid sit, & vnde oriatur.	622.c.1.d.e
A causa externa an periculosior è quæ à causa interna.	col. 2.c
Familiaris est æstati, & autumno.	e
Cholera assueti minus læduntur.	ibid.
Huic statim occurrentum quacumque ex causa.	623.
c. 1.a.b	
Syrtus contra eam eximus.	c. d
Chorion secundæ siue secundinæ nomen.	511.c.2.c
An necessariò contineatur intra uterum, fœtu emiso.	d
Vide <i>Secundina</i> .	
Cibus & potus minus probabilis aliquando ægris concedendus.	22.c.2.a
Quod in morbis, cum acutis, tum chronicis experientia indicat.	b.c
Cibus multus in quibus ante purgationem præmittendus.	32.c.1.d
Cibus opportunè oblatus optimum medicamentum.	43.c.2.a
Cibi acuti & acres qui dicantur, ij grauidis non offendendi.	502.c.2.e
Calidi sunt.	503.c.1.b
Cibus in febribus in qualitate potius quam in quantitate minuendus.	534.c.1.b
Cibus vario ordine febricitantibus præbendus.	540.c.2.d & 541.c.1
Cibi fastidio, siue ex calida, siue frigida intemperie orto, quibus occurrentum.	619.c.1.c
Pilulæ ad cibi fastidium ex frigiditate eximiæ, col. 2.a	
Ad cibi ex calore fastidium cataplasma.	c
Cichorium vnde frigidum & amarum.	66.c.2.e
Cichorij aqua cui vsui.	99.c.2.b
Cichorij cum Rhabarbaro syrpus hepatis obstructibus, & tertianis noctis vilissimus.	107.c.1.b
Cina, sextiorum quinque mensura.	76.c.1.e
Citoniorum aqua cui vsui.	100.c.1.c
Citoniorum syrpus alijs fluxibus & ventriculo interperato maxime opitulator.	103.c.2.e
Citoniorum oleum cui vsui.	122.c.2.b
Citri aqua vtilitates.	100.c.2.c
Cion coiticum, syrpus duplex, quibus morbis medetur.	106.c.1.c
Clysteris varia appellations, eiisque differentiae.	128.c.1.a
Attemporatis exemplum Euacuantis, Anodynij.	b
Abstergans.	c
Adfusa gentis.	ibid.
Sarcina.	ibid.
Nutientes.	ibid.
Vatis eius quantitas pro ætatis & morborum varietate.	d
Tepidus infundendus.	ibid.
Clysteres ex vino Apoplexiæ remedio sunt.	192.col.1.e
Clysteres in dolore nephritico sunt purgantibus medicamentis anteponendi.	439.c.2.b
Clysteres menstruatis non concedendi, nisi acuto morbo virgente.	477.c.1.c.2.a
Clysteres sale mixti, an & in quibus febribus imperandi.	546.c.2.b.c.& seqq.
Clysteres acuti aliquando viles, & ex quibus parantur.	547.c.1.b
Validam virtutem exigunt.	c
Etsi non transcendunt cœcum intestinum, à capite tamen, & remotis partibus vaporum communicatione reuelunt.	d
Clysterum ad recipiendum qui situs desideretur.	e. & c.2.a.b
Clysteres nutrientes quibus potissimum conueniant.	b.c
Cochlear omnium mensurarum pars minima.	76.c.1.d
Coction ad purgationem requisita, an debeat esse manifesta solum, an perfecta.	41.c.2.a.b.c
Solutur illud dubium.	e. & 42.c.1.a
Coctionis apparens est potissima bona crisis conditio.	60.c.2.c
Facit cessare putredinem, quāque id explicationem patiatur.	62.c.1.a
Coctionis causa, proxima an calor nativus.	393.col.2.d
Coction à digestione distinguitur.	394.c.1.b
Debilis coctionis ventriculi causa, an ex inopia succi melancolici ab splene ad ventriculum delatioriatur.	394
An ad iuuandam coctionem pellente liene, an potius attrahente stomacho, in ventriculum succus melancolicus deferatur.	394.c.2.c
Coctionis tria symptomata.	305.c.1.b
Coctionem ventriculi excrementa interturbant.	395.col.1.d
Coction læditur illæso ventriculo.	e
Læditur satietae naufragia.	396.c.1.c
Coction fame læditur.	396.c.1.d
Coction panis esu iuuatur.	396.c.2.b
Vinum coctioni officit.	398.c.1.b
Coction mutatione repentina in cibo, & potu læditur.	398.c.1.b
Sed magis in potu.	c
In vino albo ad nigrum.	e
Læditur somno diurno.	c.2.a
Vespertino, & meridiano.	e
Immodicæ vigiliæ.	399.c.1.c
An motus post prandium huic officiat.	d
An mutatio insueta à motu ad quietem magis noceat coctioni, quam à quiete ad motum.	e.2.a
Excrementa	

& Verborum.

Excrementa foecalia Coctionē impediunt.	400.c.1.e
Omnis denique intemperies.	col.2.a
Coction humoris semipurescens vtilis, dicitur reducō ad benignum.	558.c.2.e
Vide <i>Coctionis</i> .	
Celiaca vnde.	
Eius causa, signa, præsigium, curatio.	655.tota
Coction astrorum quid ad curationes commodi aut incommodi afferat.	35.c.2.e
Colici doloris à nephritico differentia.	439.c.2.d
Colicus dolor cui affectus frigidus appellatur.	612.c.1.e
Colici doloris definitio.	626.c.1.a
Colicus doloris iliacus cur minor.	626.c.1.b
In colico dolore sentitur supra umbilicum dolor, in iliacō infra.	c
In Colico dolore vomitus, nausea & fæces retentæ sentiuntur.	d.ibid.
Colicus dolor ex bilioso humore quomodo curatur.	d
Eius inflammatio quibus percipitur.	e
Colicus dolor ex pituita vitrea quibus curanda.	ibid.
Ex flatu quæ cognoscitur & curatur.	col.2.a
Ex fæce retenta quæ percipitur, & quibus ei occurritur.	b
Emplastrum ad colicum dolorem ex flatu.	c
Collyrium membrorum quid.	465.c.2.d
Collyrium album Rhafis cui vsui, & quibus paratur.	121.c.2.c
Collyrij differentia triplex, siccum quippe, liquidum & mellis consistentiam obtinens.	129.c.1.e
Colocynthidis genera duo.	93.c.1.a.b
Probata à reprobata quibus dignoscitur.	ibid.c
Eius temperamentum, & vsus.	d.e
Colon quid.	626.c.1.a
Colutea Theophrasti in quo differt à Senna.	98.c.2.b
Comatis definitio.	174.c.1.b.c
Huius cauæ, & signa.	d
An detur Coma criticum.	e
Eius curatio eadem quæ lethargi.	col.2.a
Comatis vigilis varia appellations.	c
Coma duplex, somnolentum, & vigil.	651.c.2.e
In quo inter se differunt.	652.c.1.a
Coma vigil duplex, vigil, & vigil pigrum; quid vtrique peculiare.	b
Comatis somnolenti, & vigilis causa.	ibid.c
Cometa quid portendant.	602.c.1.b
in iis binæ causarum differentiaz considerandæ.	603.c.2.d
Comitialis morbus, vide <i>Epilepsia</i> .	
Comitissæ vnguentum quibus affectibus inseruit.	124.c.2.c
Compositionis in Pharmacia acceptio.	75.c.1.b
in Concēptu qui morbi eueniunt.	450.c.2.d
Conchula pondus drachmæ semis.	76.c.1.d
Concilia Medica, consultationesque à quibus auctoribus petenda.	10.c.1.e
Concoctio quomodo omnia facit calidiora.	472.c.1.b
Vide <i>Vetus</i> .	
Consuetudinem quanti faciat Medicus.	38.c.2.a
Eius vis in cibo & potu multam ad curationem iuuat.	b
Consuetudo vacuationis tolerantiam, non necessitatem indicat.	58.c.2.d
Victus rationem docet.	533.c.2.a
Consultationes quanti Medicis faciendæ.	11.c.2.d
Quanti sunt momenti ut ægri morem gerant.	e
Non sunt publicè celebrandas, & ex pluribus protomedicus eligendus.	12.c.1.a
Contagium venenosum an morbi Gallici causa potentissima & immediata.	266.c.2.d
Nihil Contemnere, elegijs etiopi modo Medicis vtile.	13.c.1.d
Continuit	

Index Rerum,

- Contini solutionis speculatio ad Chirurgum potius spectat quam Medicum. 71.c.2.a
Contrarium non semper perimit contrarium. 45.c.1.a
Controversiae Medicinæ quibus ducibus legendæ. 10.
c.1.e
Contumacia quale in Medico vitium. 4.c.1.a.b
Conuictus in Medicos coniecta. 21.c.1.e
Eluduntur. col.1.b.& seqq.
Conuulsionis definitio. 176.c.1.b
Conuulsion in morbo comitali an ad conuulsionem ex inanitione, vel repletione referenda. 176.c.1.e
Conuulsionis caninæ causæ tam internæ quam exter-
næ. 231.c.2.e
An in ea pars ægra ad se sanam atrahat, aut è contra.
232.c.1.c
Vide *Oris tortura*.
Conuulsionis definitio. 235.c.2.e
Galena conuulsionis definitio an proberetur. 236.
c.1.a
An morbus sit vel symptom. e.& col.2.a
An ad solos nervos referenda. col.2.c
Conuulsionis sub appellatione an veniat *Oris tortura*.
236.c.2.e
An tumor, palpitatio, & rigor. 237.c.1.a
An à paralyti distinguitur. c
Conuulsionis species à Galeno assignatae an solùm ad-
mittendæ sint. col.2.tota
An solùm differentiæ quæ ab Hippocrate. 239.c.
tota
Conuulsion ex iectu, vulnere, punctura nerni ad con-
nuisionem ex inanitione, vel repletione non refe-
renda. 239.c.2.b
Conuulsionis causa ex inanitione an positiva sit, an
pruativa siccitas. 240.c.1.b.& seqq.
An in hec ticos cadat. col.2.e
An generetur à frigiditate congelante. 241.c.1.a
An ab immodicō frigore. c
An sit plena doloris affectio. col.2.e
Conuulsion siccata an humida deterior. 242.c.1.b
Minùs periculosa est in pueris quam senibus. Con-
nuisions pueris ex vigilis, pauore, & luctu, ac-
cidunt. col.2.b
Conuulsion ex inanitione difficilius curatur quam ex
repletione. e
Ex flatu & torpida refrigeratione concitatae cura-
tio. 243.c.1.a
Conuulsion orta ex scabie intempestiuè suppressa, e
artificiosè renuersa sanatur. ibid.
Conuulsion duplex est, ex repletione, & inanitione.
647.c.2.e
Quibus præsidis utraque curanda. ibid. & 648.c.1.a
Cordis in conseruatione lagax & prouida natura. 45.
c.2.d
Cor omnium membrorum calidissimum. 354.c.1.e
Non est spiritu vitali calidius. c.2.e
Humidum est. 355.c.1.d
Quomodo pinguedo circa cor generetur. col.2.b
An à calido vel frigido. e
In eo cur non generetur pinguedo. 356.c.2.c
Cordis palpitatio ab eius tremore discrepat. 357.c.2.b
Idiopathica cordis palpitatio à sympathica distingui-
tur. c.2.e
Cordis palpitatio à liene per consensum sæpiissimè ori-
tur. 358.c.1.a
A ventriculo. b
Eius cania interna flatus est. c
Quod signa ostendant. e
Cordis palpitatio an hyeme & vere magis insolecat quam æstate. col.2.tota
Huic obnoxij sunt mœsti & timidi. ibid.
Huic curatio instituitur. 359.tota
Sacculus ad cordis palpitationem percommodus.
- 360.c.1.a Vide *Palpitatio*.
Cordis regio aduersus syncopen quibus munienda.
647.c.1.e
Cor in syncope præcipue afficitur. 362.c.2.b
In febribus primariò. 522.c.1.a
Cor pestis tempore quibus epithematis roborandum.
605.c.2.c
Vnguentum ad id præstantissimum. 3
Cordis palpitatio à materia flatulenta oritur. 45.c.1.e
Eius curatio. col.2.3
Electuarium ad eam in febribus ortam perutile. b
Corporis humani mutationes vnde petuntur. 17.c.2.5
18.c.1.
Corpus humanum est Medicinæ subiectum. 18.c.1.e
Corpus qua arte ad purgationem præparandum. 31.
c.2.3 tota. 33.col.1.
Corpora calida & sicca caute phlebotomanda. 36.
c.2.b
Corporis habitudo ad euacuationes faciendas à Medi-
co consideranda. 37.c.1.b
Corpora macilenta purgationes respuunt. e
Obesa item. col.2.d
Corpus quibus signis calidum & siccum esse depre-
henditur. 37.c.2.a
Corpora mollia rara & laxa sanguinis missionem non
ferunt. 38.c.1.a
Corpora quadrata carnofa solida, tutò purgatione &
missione sanguinis curanda. 38.c.1.c
Carpora sana & temperata vñi similium conseruanda.
43. c. 2. b. c.
Corporis muliebris formositas eleganter descri-
pta. 447.
Corporibus siccis quid ex inedia noctimenti eueniatur.
528.c.1.e
Corpora impura quo magis nutriuntur, eo magis la-
duntur. 536.c.1.d
Corpus an dari possit sponte lassum, vel neutrum.
610.c.1.a.b.
An aliquod quod neque sanū sit, neque ægrum. c.d
Corruptelæ affectus vel sanguinis missione, vel pur-
gatione vacuandum monet. 553.c.1.a
Corruptionis corporis humani quibus ex principiis
appetitur. 19.c.2.d
Alia necessaria, & innata exterior & naturalis. e
Non necessariò per temporum inordinationem in
nobis oritur. ibid.
Corticum temperamentum. 133.c.1.e.c.2.a.b
Corus, modios triginta capit. 76.c.1.e
Cotoneum pomum cardiacum, veneno resistens ideo-
que in eo scammonium præparatur. 86.c.2.d
Cotyla nonem vñciatum mentura. 76.c.1.c.456.
c.1.b. col.2.d
Creationis rerum omnium ordo recensetur in quo
mulier cæteris antecellit. 448.449
Cremissus, solidum aureum est & 18.vñciæ pars. 76.
c.2.a.
Crisis tempore non euacuandum. 27.c.2.c
Nisi maxima necessitas vrgeat. 28.c.1.a
In idem tempus incidit cum accessione. b
Crisis perfecta quæ dicatur. 566.c.1.e
Cruditatis diuisio est in eam quæ ex alimento, & eam
quæ ex vitij ventriculo. 400.c.2.c
Cruditatis acida nō semper à frigiditate oritur. 401.c.1.a
Cruditatis nidorosæ & acidæ signa an à Galeno re-
stè distincta. 402.c.1.a
An signis cognosci possit, an humor vel intem-
peries cruditatis causa sit. e
Cruditatis acida in calidis naturis deterior est nidorosæ.
403.c.1.b.
Cruditatis ventriculi, aut venarum an venæ sectionem
indicit. 555.e.2.e
Cuscus quid apud Arabes. 623.c.2.a
Cubicul.

& Verborum.

- Cubiculi splendor an noxios febrentiun vapores dif-
ficiat. 522.c.2.a
An lentisci ramis refrigerandum. 524.c.2.b
Cucurbitæ aqua cui vñsi. 99.c.2.d
Cucurbitula scarificata sub mammis apposita men-
ses cohibet. 489.c.490.c.1.a.b.
Calcitra super vmbilicum gestata ad foetum firman-
dum vtilissima. 505.c.1.e
Curatio vt tuta fiat, quibus constare debet. 23.c.1
Curare melius quidquid non docet, sophisticum est,
& ab arte alienum. 1
Cyathus drachmarum decem pondus. 76.c.1.d
Cynicus spasmus. Vide *Oris tortura*, *Conuulsion canina*.
- D.
- D** Archimimum, pondus est drachmæ semis. 76.
c.1.d
Dauic, pondus sex granorum hordei. 76.c.1.c
Decamech, pondus est drachmæ vnius. d
Decocta paradis, & vacuandis mensibus commoda:
483.c.2.b,c,d.
Decubitus supinus an Apoplexiæ generare possint.
192.c.1.b.
Cur calculosis imperatur. c.d.
Laboriosus est, & in calculosis reprobus. 435.c.2.e
Decubitus in latus optimus est. 525.c.1.a.b
Et præcipue dextrum. c
Decubitus lupini incomoda. d.e
Oculos lredit. c.2.b
Pronus in morbis acutis semper pessimus. ibid.
Declivis in febribus improbatur. c
Deglutiendi difficultas vnde generatur, & quibus
præsidiis ei occurrentum. 650.c.2.c.d
Vnguentum ad id præstantissimum. e
Delirium quid? Eius variae differentiæ. 150.c.1.c
Varij gradus. c.2.a.b
An sit signum pathognomonicum lethargi. 169.
col.1.c.
Delphinium & Lenna in quo differunt. 98.c.2.a
Denarius, argenteus est, & octava vñciæ pars. 76.c.2.a
Dentum doloris definitio. 260.c.2.e
Dentes & ossa in quo differant. 261.c.1.a
Seni prædicti sunt. ibid.
Eorum vñsus. c.d
Dentum doloris causa. e
Dentes intumescere & inflammari possunt. 259.2.c.2.
tota
Dentum dolorem per consensum quid causetur. 260.
c.1.a.
Huius doloris signa, & præsigium. c.d
Dentes exsiccantibus & frigidis conseruantur. ibid.
Ab intemperie frigida quibus curandi. c.2.b
Nimia siccitate. d
Ab humorum redundantia. e
Siccum sanguinis pientia sanguis mittendus. ibid.
Si vigente dolore vires imminentur, stupefa-
cientibus vtendum. 261.c.1.b
In Dentibus calculi generantur, quod exemplo con-
firmatur. c.& col.2.tota
Dentifriciorū differentia duplex, assignatur. 129.c.2.d
Destructionem sui nihil per se querit, quod aliquan-
do per accidens fit. 464.c.1.a
Dei cultus rebus omnibus præmittendus. I
Sacerorum, Ethnicorumque ea de re sensus. ibidem
& 2.
Deus animum, & conscientiæ puritatem, non sacri-
ficia inspicit. 2.c.1.e.c.2.a
Deus summus Medicus est, & solus vita mortisque
potestatem habens. 2.col.2.d
Deus in quibus generationibus vicem formæ substan-
tialis supplet. 465.c.1.c
Diabetes quis affectus, an ad solos renes refertendus?
443.c.1.b.c.
Paulatim generatur. col.2.c
Caninæ appetentia rectè à Galeno comparatur. e
A calida renum intemperie semper oritur. 445.col.
1.d
Tres diuersæ renum facultates in hoc affectu ob-
laduntur. col.2.d
Huius morbi præsigium, & curatio. 446.col.1.
a. b.
Diabetes frigidissimo balneo curatus. d
Diacalaminta cui vñsi. 119.c.1.a
Diacarthamum flauæ bili, & pituitæ educendæ per-
utile quomodo parandum. 110.c.1.b
Diacyaron repellens medicamentum in Angina com-
mendatur. 288.c.2.e
Diacatholicon vulgare, sed vtilissimum, omnibus
ætatibus accommodum. 109.c.1.a
Diachyli simplicis, & compositi vñsus. 126.c.2.b
Diacinnamomum cui vñsi. 118.c.2.d
Diacnicu syrupus quibus affectibus vtilis. 107.col.
2.a
Diaciondion vigiliis & ferinæ tñsi, aliisque proflui
pernitile. 117.c.2.a
Diacoston quibus affectibus vtile. 118.c.2.e
Diacurcum magna & minor iisdem affectibus me-
dientur. 119.c.1.a
Diacyminæ electuarij species tenaces humores absu-
mens. 118.c.2.d
Diadicamnum cui vñsi. e
Diagalangæ proprietates. 118.c.2.d
Diagridion quomodo præpatandum. 86.c.2.e
Diærefis dicitur ruptio, vel scissio vasis. 487.c.2.e
Quomodo fit in menstrui fluxu. 488.c.1.a
Diæta cæteris Medicinæ partibus anteponenda. 396.
c.1.e
Diæta seu vietus rationis acceptiones variaz. 330.c.1.e
b Vide *Viétus ratio*.
Diaphysopum asthmaticis quid conferat. 118. col.
2.e
Dialacca major & minor quibus medetur 119.
col.1.a
Dialthæ vnguenti simplicis, & compositi vñsus. 125.
c.1.d
Diamanna Mesuæ, & Diacassia Mesuæ, & Magistra-
lis quomodo paratur, & cui vñsi. 109. col. 1.
d. e.
Diamargaritum frigidum à quo compositum, & cui
vñsi. 117.c.1.b
Diamargaritum cõmune ventriculum & vterum gra-
uidarum roborat, estque Auicennæ electuarjo ex
margaritis præstantius. 504.c.2.c.d
Dambra quibus malis opitulatur. 118.c.2.e
Diamori vñsus, in Angina vtilis. 288.c.2.c
Diamotusia Mesoës quibus morbis profit. 118.col.
2. e.
Diamoschi dulcis facultates & vñsus. 118.c.1.e
col.2.d
Diamoschi amari. 119.c.1.a
Diamyrræ proprietates eximiæ. 119.c.1.a
Dianisum electuarium quibus affectibus vñsi sit. 118.
c.2.d
Diapalma quibus profit. 127.c.1.b
Diapapaueris vñsus bilis & sanguinis ardori tempe-
rando mirabilis. 107.c.1.e
Diapedes is sanguinis per pores seu transpiracula
venarum & arteriarum percolatio. 487.c.2.e
Quomodo fit in immodico mestruo fluxu. 428.c.1.a
Diapenidion thoracis affectus, tussim, vocis iactram,
tabem, & purulentos excretae sanat. 147.col.2.a
Diaphœnici ad pituitam purgandam vtilitas, omnibus
frigidis affectibus offertur, & quædosi. 109.c.2.c
Qua arte administratur. d.e
Diaprußium

Index Rerum,

- Diapruſſum thoracis vitiis opitulatur. 119.c.1.a
 Diaprunis ſimplicis vſus, febribus malignis perutilis.
     108.c.2.d
 Diaprunis laxatini idem vſus, ſed potentior. e
 Diariæ ſimplicis & compositæ differentia. 563.c.1.b
     Item Diariæ ex labore, ex bubone. d
     Ex adſtrictione pororum parua. e
     Ex cruditate in prima corporis regione. col.2.b
 Diariæ ex ſolis ardore curatio. 564.c.1.a
 Diarrhodon Abbatis cui vſui, & qua arte paratur.
     117.c.2.b
 Diarrhodonis Mefue trochisci quibus medeantur.
     121.c.2.e
 Diarrhoeæ obnoxii purgandis, an humorum conco-
     cio, & canaliculæ aperto p̄mittenda. 32.c.1.e
     An permifcenda vomitoria medicamenta. col.2.b
     Qui Diarrhoeæ obnoxij. e.33.c.1.a
 Diarrhoea, eſt alii proſluuum, varium pro cauſa va-
     rietate. c.2.e
     Symptoma eſt in genere excrementi immutati, in
         quantitate, qualitate, & tempore, & etiam in
         genere actionis laſe facultatis ex pultricis. 620.
         c.1.a
     Quib. signis pars affecta in diarrhoea dignoſciuntur.
 Diataryum faculetatem habet multi ſeminis gene-
     randi, & veſicæ, remunq; imbecillitatē opitulatur.
     119.c.1.a
 Discordij aduersus peſtilentes morbos, febrēſque
     malignas vſus mirificus. 118.c.2.c
 Diſenna malancholicis humoribus vacuandis peru-
     tile. 111.c.1.a
 Diſiphur palati & pectoris humores tenuat. 119.
     c.1.a
 Diathamaron aſthmati opitulatur. ibid.
 Diatragacanthum calidum ſoporofis & thoracis affe-
     tibus prodeſt. 119.c.1.a
 Diatragacanthum frigidum quibus affectibus vtile.
     117.c.1.c.d
 Diatrion ſantaloni ventriculi, cerebri, & hepatis affe-
     tibus vtile. ibid.
 Diatrion pipereon tenacibus humoribus abſumendis
     vtile. 118.c.2.d
 Corando frigido ventriculi temperamento eximiū
     eſt. 406.c.1.d
 In nidorosa cruditate concedendum. col.2.a
 Diaturbit maioris & minoris vſus, & præparatio.
     110.c.2.d.e
 Diaxalois confection alexipharmacæ eſt, & quibus
     morbis proſit. 118.c.2.a
 Diazingiber quibus aff. oribus vtilis. d
 Dies ſtudiis & labori deſtinatus. 8.c.1.b
 Die critico quando natura aliiquid tentat euacuare, an
     liceat Medico aliiquid efficere. 28.c.2.d
     Vide Febris.
 Digestio & coctio in quo differunt. 394.c.1.c
 Dilatio ab omni artifice aliena, in Medico vitæ peri-
     culum parit. 13.c.2.a
 Dinos, vide Vertigo.
 Diponditum, duarum librarum pondus. 76.c.2.a
 Dispositiones calidae à cauſis frigidis oriſi non po-
     ſunt. 612.c.1.b
 Diffinido quando purgationem prohibet. 38.c.2.e
 Diues vir bonis euadere non potest, ſi Platoni cre-
     datur. 3.c.2.d
 Diuitiarum non poſſeffio affligit, poſſeffio torquet,
     & amifſio conſumit. 4.c.1.a
 Diuinum apud Hippocratem & Galenum quid ſonet.
     450.c.1.d
 Doctus in quo à prudente diſtinguitur. b.c.2.c
 Dogmatica & Empirica Medicina in quo diſcrepent
     16.c.1.a
     Vide Medicom, Medicina.
- E
- E Beni proprietates, vide apud Dioscoridem. lib.1.
     de Ebno. Gaiacum nominatur. 387.c.1.b
 Ebullitio ſanguinis, veneris vſu non compreſcenda.
     477.c.2.d
 Eclegmatum appellatione quid intelligendum, eo-
     rum variæ vtilitates. 108.c.1.d.e
     c.2.a.b
 Formæ variæ. c.2.a.b
 Eduliorum prauorum vſu aliquando ægi conuale-
     ſcent. 22.c.2
     Vide, Cibus.
 Electaria vnde ſic dicta. 108.c.2.e
     Quæ bilem tenuant, ea ſunt, Diaprunis ſimplex. d
 Diaprunis laxatium. e
     Electarium de psyllio. ibid.
 Rosarum Mefue. 109.c.1.a
     De ſucco roſarum Nicolai. ibid.b
     Lenituum Rhafis. c
     Lenituum de manna. d
- Electaria

& Verborum.

- Electaria pituitam purgantia, ſunt Diaphœnicum.
     109.c.2.c
 Electarium Eleſcopi, ſeu Epifcopi, eniū vtilitas mira
     in colicis doloribus. d
 Electarium Indum minus. e
     Et multa quæ colliges ex pag. 110. tota.
     Melancholiam purgant, Dialenna. 111.c.1.a
     Confeſſio Hamech. ibid.
     Polypodium Magistrale. b
 Electarium de geppis ſine ſpeciebus, & cum ſpe-
     ciebus cui vſui. 117.c.1.e
 Electarium de ſcoria ferri. c.2.e
 Electarij de bacca lauri Rhasis vſus. 118. col.a.
     2.e
     De aromatibus Galeni. ibid.
 Electarium de granis tinctoriis ad venena & peſti-
     feros affectus mitiſificè prodeſt. 118.c.2.b
 Electarij ex citro Mefue vſus. c
     Lithontribi. 119.c.1.c
 Electarium ex chalybe ad Hypochondriacos affectus
     eximium. 210.c.2.c
 Electarium mirabile ad asthma ex flatu. 354.c.1.a
 Electarium pro nimio fluxu hepatico perutile. 423.
     c.2.c
 Electarium roborandis partibus, & flatibus diſcu-
     tiendis, corpo expurgato menſtruuo. 483.col.2.e
 Electarium ex margaritis Auicennæ ad grauidarum
     Ventriculum & vterum roborandum iuuat. 504.
     c.2.c.d
 Electarium pestis veneno reluctantis. 606.c.1.a
 Electarium ad cordis palpitationem in febribus or-
     tam prætantissimum. 645.c.1.b
 Elixa minus affis nutrit, & impinguant. 476.
     col.1.e
 Elleborus duplex, niger & albus. 96.c.1.c
     Quomodo cognoscitur, corrigitur. ibid.
     Eius vſus, & doſis. d.e
 Embrocha quid, & ex quibus fiat. 129.c.1.a
 Embryonis triplex vitæ gradus. 464.c.1.c
 Empertron & ſenna in quo diſſerunt. 98.c.1.b
 Empirica ars in quo à rationali Medicina diſſertat. 15
     c.1.e. & c.2.
 Empiricæ Medicinæ & Dogmaticæ fundamenta ex-
     cutiuntur. 15.16.17
 Emplaſtrum Zachariæ cui vſui. 126.c.1.d
     Meliſoti. e
     De Mucilaginibus. ibid.
 Emplaſtrum de nido hirundinis anginam desperatam
     fanat, multisque aliis affectibus perutile. 126.c.2.a
 Emplaſtrum diachylon ſimplex, & compositum qui-
     bus vtile. b
 Emplaſtrum apostolicum. c
     Diaphœnicum Alexandri. ibid.
     Oxicratum Vigonis. ibid.
 Emplaſtrum ſtomachicum Magistrale. d
     Aliud pro matrice Magistrale. ibid.
     De bacca lauri. e
     Contra rupturam Magistrale. ibid.
     De pelle arietina. 127.c.1.a
     De ranis, ſeu viperinum. ibid.
     Aliud Magistrale contra dolores articulorum. b
     Aliud de Geminis. ibid.
     Diapalma. ibid.
     Triapharmacum Galeni. c
     De Gratia Dei. ibid.
 Emplaſtrum ceroneum. ibid.
 Emplaſtrum Iſiſ. d
     Ex Gallia moſchata Mefue. d
     De Centaurea. De Betonica. ibid.
 Emplaſtri & cerati affinitas, & quid vtrique. 128.c.2.b
 Emplaſtrum mirabile ad ſomnum conciliandum. 208.
     c.1.e

- Emplaſtra ventriculum firmantia in poſteoriō parte
     applicanda. 403.c.1.d
 Stomachica emplaſtria cibo in ventriculo exiſtente
     interdicenda. 405.c.1.c
     Item roborantia. 406.61.b
 Emplaſtrum obſtructionibus aperiendis utile. 484.
     c.1.a
 Emplaſtrum ad menſtrui fluxum immodecum compe-
     ſendum perutile. 491.c.1.c
 Emplaſtrum ad capitis calidum dolorem. 613.c.1.c
     Perutile ad frigidum. e
     Aliud ad alui fluxum ſedandum. 622.c.1.c
     Aliud ad colicu[m] dolorem ex flatu. 626.c.2.c
 Empyematis definitio expeditur. 378.c.1.c
     Fit ex pulmonia. 379.c.2.d
     Vulnerati non repurgato, pure per partem extera-
         nū ſunt Empyemati. e
     An ob id moriantur. 380.col.1.a
 Decem Empyematis ſigna ſigillatim expen-
     duntur. col.2.d
     An Empyematicorū febris ſit hecīca, an putrida. e
     An ab iis inseparabilis. ibid.
     An grauius noctu, quā interdiu infestet. 381.c.1.c
     Sudores in iis ad retentīcem virtutis debilitatem
         referendi. col.2.c
     Oculorum cavitas & vnguium curuitas eos ſemper
         comitatur. d
     Tufſicula arida. 382.c.1.a
 Empyematis indicium an ſit ſummorum digitorum
     calor. c
     An pedum tumor. e
     An inappetentia. col.2.b
     An pufula in corpo expellere. d
     Alia Empyematis ſigna p̄ter Hippocratica. 382.
         c.1.e
     Rigor inter eius ſigna reponendus. 383.c.1.c
     Pondus in thorace. e
     In vno thoraci latere contineri potest, nec alteri
         communicari. col.2.a
     Medico perneceſſarii eſt eius initium cognoscere. e
 Empyici qui ex morbo laterali ſuppurrantur, ſi in qua-
     draginta diebus purgantur à die quo fit ruptio, libe-
     rantur, ſi vero non ad tabem tranſeunt. 384.c.2.d
 Empyema falſū, vero minus periculosū eſt. 385.c.1.b
 Empyematis in curatione an indicatio ſumēda ſit à fe-
     bre, an à ſuppuratione. 385.c.1.a
     Huic aliquando venæ ſectio neceſſaria. c.2.c
 Empyematis desperata ſalute pectus aperiendum ſectio-
     ne, vel vſtione inter tertiam & quartam cofam
         celebrata. 386.c.1.c
 Empyema teſtudinum ſyrupo, & ebeni decocto cura-
     tur. c.2.d
 Endiuia ſyrupus morbos biliosos attenat, hepati &
     renibus affectis opitulatur. 103.c.1.d
 Enema, ablutio. Vide Clyſter.
 Enixæ curatu diſſiciles. 449.c.2.c
     Periculofis, ac lethales earum morbi. 450.c.1.b
 Enixæ qua cauſione regendæ. 509.c.2.d.5 10.tota
 Enixarum naribus foetida admouenda. 510.c.2.b
 Quibauxiliis cauendū ne in iis foetus extinguitur. c
     Syrupus eximis iis à partu exhibendus. d
     Vide Granida.
 Epiala fbris pituitosæ ſpecies, vnde, & quibus ex
     cauſis generatur. 591.c.1.c
     Epilepsia definitio. 175.c.2.c
     An fit conuulfio, aut motus conuulſiuſus. d
     In quo à conuulfione diſſert. 176.c.1.b
     In Epilepsia motus eſt contra naturam. c
     Quomodo in ea cerebrum patitur. col.2.a
     In Epilepsia an ventriculus anterior, medijs, aut
         posterior afficiatur. 177.c.1.a
     Epilepsia treſ diſſerentia. col.2.d. & ſeqq.
     An

Index Rerum,

An prima recte à Galeno constituta.	178.c.1.e	Eurhinum lalo olfactui efficacissimum.	260.c.2.d
An secunda.	c.2.a	Eurorem sateni ingenui, & constantis animi eff.	5.
Epilepsia causa duplex.	c	col.1.e.	
An crasso aut tenui humore semper oriatur.	d.&	Reprehendere docti & vtilis est.	c.2.e
179.c.1.& 2.a.		Efficiens rerum, non nomina religiose querenda.	11.
Eius causa potest esse nuda, & immaterialis eius qualitas.	179.c.2.b	c.1.d.& c.2.	
A bile, sanguine, pituita, & melancholia ori possit quibus probatur.	d.e	Eulæ herba lactariz differentia duplex.	94.c.2.a
Eius immediata causa est cerebri ventriculorum obstructio.	180.c.1.d	Eulgæ parva, magna pernicioſa & venenosa.	ibid.
Cause externe enumerantur.	e.& col.2.a	Eulæ vsus temperamentum, defis.	b
Praesentem Epilepsiam quæ denotant?	c	Euacuationes in diebus criticis non facienda.	27.
Quæ dignotionem eius differentiarum.	d	c.2.c.	
Quæ hysterical Epilepsiam præcedant.	e	Nisi virgeat morbus.	28.c.1.a
Epilepsia pituitosa, infrequentior est melancholica.	181.c.1.a.b	Quid prius obseruandum.	c
Epilepsia melancholica pernicioſior est pituitosæ.	c	Vide Purgatio.	
Infantilis & puerilis ætas Epilepsia magis obnoxia.	d	Eunuchi seu spadones cur calvi non sint.	466.c.2.b
Est affectus hæreditarius.	col.2.b.& seqq.	Eupatorij syrpus pituitosis humoribus tenuandis vtilissimus.	107.c.1.d
Ante diem decimum quartum est morbus acutus.	182.c.1.c	Eupatorium trochiscatum cui visu.	122.c.1.d
Etatis mutatione sanatur.	d	Euphorbium raro à Medicis administratur ob caloris vehementiam.	94.c.1.c.d
An pueri ad etatem calidiorem accedentes, ab ea consanescant.	col.2.a	Quod feligendum.	e
Epilepsia frequentius tentantur mulieres quam viri.	183.c.1.a	Euphrasiaz aqua hepatis, & oculorum affectibus prodicit.	100.c.2.b
Non tamen ad ea quæ in cerebro generatur.	ibid.	Exagium, pondus drachmæ cum dimidia.	76.c.1.b
Epilepsia facile corripuntur vertiginosi.	c	Exanthematum in infantul. scopia vnde oriatur.	455.
Antiqua ægræ sanescit.	d	c.2.b.	
Eius curatio instituitur.	e	Excrementa faecalia coctioni obnoxia.	400.c.1.e
Causa eius quibus remouenda.	183.c.2.a	Excrementum quid? An eo nomine donandum se-men.	465.c.2.e
Epilepsia veneris vsus concedendus.	184.col.1.c.& seqq.	Excretiones magnæ pessimæ.	39.c.2.d
Quando pro ea curanda sanguis è lalo, aut cubito mittendus.	col.2.c.d	Exercitum quid sanitati conferat.	477.c.1.d
An apium eius curationi sit ex vsu.	185.c.1.a	In menstruatis improbatur.	ibid.
Epilepsia contumaci stybij vsus perutilis.	185.c.2.a	Exercitia quæ grauidis conueniant.	501.c.1.e.& seqq.
Sinapisimi, stillatitiae, &c.	d.e.& 186.col.1.a.b	Exolutio virtutis quid? Distinguitur a syncope, & animali deliquio.	361.c.1.a
Gagatis lapidis suffitus ex vsu est.	col.2.c	Experientia initium à casu, fortuna & animantium imitatione deducitur.	27.c.1.b
Præcipue si ab utero oriatur epilepsia.	ibid.	Non sufficit ad artem constituendum.	c
Si per consensum à ventriculo oriatur quid tandem.	d	In quo differat ab experientia.	e
Quid si ob impactos tenaciter ventriculo crassos humores.	ibid	Experientia vt fiat quæ aduertenda.	17.c.2.b
Si ex uteri vitio.	e	Experientia ex sensu fit.	452.c.2.a
Epilepsia si per consensum cum extermis partibus oriatur quid moliendum.	186.c.2.e.187.c.1.a	Experimentum quid?	452.c.1.e
Si pueris accidat.	b	Experimentum ex multis experientiis constat.	17.c.2.a
Si non sit morbus hæreditarius.	c	Quibus ex causis periculosem.	ibid.b.c
Si ex concreto lacte.	d	Experimentum eorum est quæ sæpe simili modo contingunt.	16.c.1.e
Si vitium sit hæreditarium.	e	Expirationis nullus musculus opifex est.	327.c.2.c
Si puer prouectioris sit ætatis.	ibid	Extremorum frigiditas in febribus malignis vnde oriatur, & quo auxilio calor reuocatur.	651.c.1.ad
Epilepsia ex grumolo sanguine in collo vesicæ retento enata, eo excreto curata.	c.2.b	F	
Epilepsia ab infantibus quo antidoto tutò arcebitur.	188.c.2.d	Faciei morbi ante corporis vacuationem medicamentis non infrigidandi.	41.c.1.a
Epilepsia qui differt ab uteri strangulatione.	494.col.2.b	Facultate triplici omnia animalia gubernantur, appetitice sive naturali, vitali, & ratiocinatrice.	48.c.2.d
Epithema cui vsu, & ex quo fiat.	129.c.2.b	Facultatum omnium robur ad euacuationes summe necessarium.	48.c.2.e.& 49.tota
Epithymum flos est planta iuxta thymum nascentis.	96.c.1.d	Facultatum, præsertim vitalis, robur ad euacuationem est contemplandum, quomodo ad eam impedirem virium læsio, & debilitas cognoscitur.	50.c.1.d
Præstantius colligitur in Apulia, & Creta, & Hispania.	c	Facultates principes meritò plures constituuntur.	150.col.2.d
Eius proprietates, & dosis.	ibid	Ex iis sensus communis excludendus.	151.col.1.tota
Epithymum flos est planta iuxta thymum nascentis.	108.c.1.b	Facultates restrictrices tres sunt, ex quarum læsione trplex exurgit phrenitidis species.	151.c.2.e
Erhinorum differentiae, & vsus.	65.tota. & 129.col.1.a	Facultates restrictrices sedibus disiunguntur.	152.c.1.b
Erbina medicamenta oculorum affectibus noxia.	153.col.1.c.	Facultates principes animæ per organa operantur.	col.2.e.

Facultas

& Verborum.

Facultas sensitiva & motiva differunt.	c.1.e	Minùs sunt cibandi sanis.	d
Facultates sensitivæ inter se distinguntur.	c.2.b	Quibusnam vietus in extremo tenuissimus præscribendus.	c.2.b.e
Magis immateriales spiritibus purioribus, & splendidis communicantur.	e	Febre præsente quodnam temperamentum ad sustinendam in edam aptissimum.	527.c.2.c.528.c.1.tot.
Facultas naturalis ventriculi frustra duplex admittitur.	419.c.1.c	Febricitantibus an ante coctionem fructus & olera conueniant.	528.c.2.d
Facultas sanguifica quibus signis oblaedi percipitur.	col.2.e.	Sorbitiones ipsis accommodatissime.	529.c.1.d.
Rubida proluitus inter ea censetur.	420.c.1.e	Amyli vsus an febribus conueniat.	c.2.e.
Facultas formatrix etiæ qualitas sit seminis, corrumpit tamen partem spiritualem in qua inest.	461.c.2.b	& seqq.	
Facultas formatrix concurreat in genere caue instrumentalis ad productionem formæ substancialis, quamvis accidentia subiectentur in toto compositione.	463.c.2.c	Febricitantibus variam vietus ratio statuenda.	531.
Non est semini violenta, sed naturalis.	464.c.1.d.	c.2.a. & seqq.	
Facultas formatrix quomodo concurreat ad generationem substantiæ, eiisque duplex acceptio.	462.	An humidus vtilis sit.	532.c.1.533.c.1.tota
Facultatis formatrix variæ appellations, eadem est que discretiva.	473.c.1.c	Quæ indicatio præstantior in præscribendo iis vi-	c.2.e.
Eius opera admiranda.	d	etu, an quæ à morbo, an quæ à viribus sumi-	
Facultatis formatrix munera in pullis recenter natis.	472.c.2.e.	tor.	
Facultas requisita vt æger possit vsque ad statum sufficere an sit naturalis, animalis, an vitalis.	538.c.2.c.	Præstat alimentum exiguae quantitatis.	c
Facultatem vitalem robustam esse, & posse vsque ad statum sufficere quo signo indicet Galenus.	539.	An standum sit veterum canonibus in præsen-	e
Fallere nec falli Dei est, hominis contraria.	5.c.1.e	victus præscriptione.	
Famis naturalis causæ.	640.c.1.b	In febribus maius est peccatum recedere per crassi-	
Eius organum est os ventriculi.	ibid.	tem quæ per tenuitatem.	535.col.2.b.536.c.1.d.
Famis canina causa est corporis inanitio.	c	Varia ea de re opiniones exutiuntur,	534.col.2.c.
An ab immodata melancholia portione, à splene ad ventriculi os præternaturaliter transmissa coabitari possit.	d.e	& seqq.	
A frigido oritur ventriculi intemperamento.	c.2.b	Februm in accessione à cibis abstinentum.	539.col.1.e
Quibus præsidii curatur.	641.c.1.e	In Febribus continuis, quæ continentis sunt, tempora-	
Vinum ad famem canicam ex frigiditate, genero-	641.c.2.b	ris habenda est ratio, quo ægri in sanitatem cibari, solebant. Item facilis tolerantia, horæ diei tem-	c.2.a.
sum artificiosè paratur.	641.c.2.d	peratioris.	
Farina calida in primo & secundo gradu.	132.c.1.d	Exacerbationis vel intermissionis tempore non ci-	b
Frigidæ in secundo.	e	bandum.	
Fasciculus est quantum mensurâ brachij capitul. 75.	c.2.d.	Quod in calidis & biliosis naturis locum non ha-	
Fastidium purgationem prohibet.	31.c.2.c	bet.	ibid.
Febris in infantibus quomodo eliminanda.	69.c.2.e	In declinatione prioris accessionis, in continuis per	
70.c.2.a.b.		subingressum, an sit cibus exhibendus, & quid in eo casu attendendum.	e.& 540.c.1.a
Febris Gallica putrida est & in hepticam aliquando commigrat.	267.c.2.e	Natura à coctione causæ morbifice non est auer-	
Ea præsente an sudorifica celebranda.	271.c.d	tenda.	ibid.c.d.& seqq.
Febris phthisin perpetuò comitatatur.	372.c.2.d	in Febricitantibus varius est ordo in cibo assūendum.	
Ab empyemate inseparabilis est.	380.c.2.e	col.2.d.e.& 541.c.1.tota.col.2.a.	
Et in eo grauius noctu quam interdiu infestat.	381.c.1.e	Febris aquæ frigidæ potus tempestius admodum,	541.c.2.b
Farina calida in primo & secundo gradu.	132.c.1.d	salubris.	
Frigidæ in secundo.	e	In quibus vsque ad satietatem concedi potest.	543.col.1.
Fasciculus est quantum mensurâ brachij capitul. 75.	c.2.d.	in Febribus quando clysteribus acutis vtendit.	547.c.1.a
Fastidium purgationem prohibet.	31.c.2.c	Febrientium situs ad recipiendos clysteres qualis esse debeat.	547.c.1.e
Febris in infantibus quomodo eliminanda.	69.c.2.e	Febris diaria alia simplex est & composta. Simplex	
70.c.2.a.b.		quomodo curanda.	563.c.1.b.c
Febris Gallica putrida est & in hepticam aliquando commigrat.	267.c.2.e	Quando ex labore, balneo & quiete iuuatur.	d
Ea præsente an sudorifica celebranda.	271.c.d	Quid si ex bubone, & partium externalium calido	
Febris phthisin perpetuò comitatatur.	372.c.2.d	tumore.	ibid.
Ab empyemate inseparabilis est.	380.c.2.e	Si ex parua pororum adstrictione.	e
Et in eo grauius noctu quam interdiu infestat.	381.c.1.e	Si ex cruditate in prima aëris regione.	563.c.2.b
Febris biliola non solùm ex rubea, citrina, flava, pal-		Ex solis ardore diaria curatio illistris.	564.c.1.a.
lida, sed & vitellina ac æruginosa bile nascuntur.		Febris sanguinea impuris, Græcæ synochus dicta, in	
413.c.1.e.		tres species divisa.	564.c.1.c.d
in Febrientibus motus, & exercitatio reprobatur,		Eius causa e. Signa.	col.2.b
quies verò proficia.	546.c.1.e	Pulsus in ea vehemens.	e
Febris lenta mulieres quibus menstrua non probè fluant, perpetuò comitatatur.	481.c.2.a.b	Minùs velox quam in cauſa.	565.c.1.a
Quæd conciliatur.	e	Vide Synochus.	
Febricitantium cubiculum lentisci ramis refrigerari potest.	524.c.2.b	Febris sanguinea quæ dicatur.	301.c.2.a.b.
In latus decumbe debent.	525.c.1.a.b	Febris sanguinea, aut biliosa in pituitosam ob nimium aquæ potum triplici ex capite degenerata potest.	
Dextrum præcipue laudatur.	c	542.c.2.c.543.c.1.a.	
Decubitus supinus reprobatur.	d.e.& c.1.a	Febris sanguinea putris an simplex vel composta.	371.c.1.tota.
Pronus pessimus est.	c	Hojus	
Vt dechlius.	d	L1 4	

Hojus

Index Rerum,

Huius causæ & signa.	b.c
Praefagia.	e
Curatio.	c.l.2.c
Febris ardens duplex exquisita & notha, eiūsque definitio.	573.c.1.a.b
Causæ variaz.	c
An æstate generata sit per solam attractionem, aut depulsionem bilis.	d
Nothæ febris ardentes causa est pituita salsa.	e
Sitis & calor immodicus an signa Febris ardentes pathognomonica.	573.c.2.b
Praefagia Febris ardentes.	574.tota
Curatio.	575.c.1.d. & seqq.
Conserua mirabilis ad eius reliquias absolumendas	577.c.1.c
Vide <i>Synochus</i> .	
Febris tertianæ exquisitæ definitio.	577.c.1.e
An à bile sincera generetur.	c
Eius causæ.	578.c.1.b
Signa col.2.a.Praefagium.	580.c.1.d
Curatio. col. 2. tota.	
Febris tertianæ nothæ definitio.	581.c.1.e
Causæ, col.2.tota, & 582.c.1.	
Signa col.2.tota præfagium & curatio. 583. & 584	
Ad Tertianam notham aqua stiliatitia mirabilis.	583.c.1.c
Febris semitertianæ definitio.	583.c.1.e
Febris composita ex tertiana continua & quotidiana intermitente an dicenda sit vera semitertiana. 583. c.2.b.	
Causæ semitertianæ.	col.2.e
Signa.	584.c.1.a
Praefagium.	col.2.d
Curatio.	585.c.1.a
Exemplum semitertianæ sudorificis ex radice Chinæ ex toto succumbentis.	585.c.1.b
Febris quotidianæ definitio.	585.c.2.c
An ex pituita oriatur.	586.c.2.d
Quibus signis internoscitur.	587.tota
Praefagia Febris quotidianæ.	590.c.1.a
Eius curatio.	e. & seqq.
Februm in medio insultu quæ symptomata ingraue- scant.	648. & seqq.
Febris cum paralyxi complicari potest.	227.c.2.e
Quando complicatur, prius curanda.	228.c.1.a
Febris ex nimio menstrui fluxu concitari potest.	489. c.1.
Februm omnium malignitas recenset.	521
Aëris ad eaurum curationem facultas eximia, col.1.b	
Purus & mundus multum iuuat. col. 2.b.522.c.1.a	
Luminosus improbatur.	c
An cubiculi splendor noxios febrentium vapores discutiat.	col.2.a.b
Febricitantibus frigidus aër eligendus, vel arte parandus.	523.c.1.c.d
An frigidissimus vtilis sit.	col.2.a
An humidus.	c
In febribus an ita parati possit humidus, vt non semper exsiccat.	e
in Febribus continuis aquæ potus in declinatione concedendus.	543.c.c.d
In principio noctius.	c.2.a
Frigidibus pedibus,	b
In statu interdicendus.	c.
Non offendendus ad satietatem.	d
Febris quartanæ definitio.	592.c.1.a
Causa.	
Signa.	593.c.1.a
Praefagium.	col.2.e
Curatio.	594.c.1.e. & seqq.
Febris hæticæ definitio Galenica expenditur.	596. c.1.e. & seqq.

& Verborum.

Fœminæ inter cætera animalia cur menstruas purgationes copiosiores habent.	455.c.2.d
Fœminæ sine menstrua purgatione illæsa viuere possunt.	458.c.1.b
Et sine menstruo externo concipere.	ibid.d
Fœmina per quid concurrit ad productionem substantiarum.	465.c.1.c
Nec idcirco principalius agit.	c.2.b
Fœmina sine congressu viri concipere nequit.	469.c.2.a
Fœmina muliebri profluvio affectæ raro concipiunt.	491.c.2.e
Quibus signis eo laborare dignoscuntur.	ibid.b
Fœniculi aqua quid corporis affectibus auxilijs præbeat.	100.c.2.a
Fœniculi syriacus qua arte conficiendus, pituitam ex capite præparat, & viscerum obstructionibus occurrat.	205.c.2.b
Fœtida enixarum naribus admouenda.	510.c.2.b
Quæ inter Fœtida tutissima sint.	c
Fœtida nulli sunt vsui, virola plurimo.	e
Fœtidum & virosum quæ differant.	496.c.2.c
Fœtus in utero puriori sanguinis menstrui parte nutritur.	455.c.1.a
Hanc ab impuriori separat, cùmque perfectè non possit separare, à partu per varias partes expurgat.	b
Fœtus emortui causæ enumerantur.	508.c.2.e
Signa.	509.a
Praefagium.	b
Curatio.	c
Pellarium ad eum extrahendum.	c.2.a.b
Aliud secretum facilè & expertum.	ibid.
Fœtus ne in utero extinguitur quibus occurrendum.	510.c.2.c
Quibus si magnus sit & uteru parvus.	511.c.1.a
Quid si multiplex, aut præter naturam situs.	b.c
Folia herbarum quando colligenda.	78.c.1.a
Formæ naturalium rerum productio.	462.c.2.e
Formicarum olei proprietates ad coitum, & vasa spermatica roboranda.	122.c.2.e
Fotus euaporatio calida est ad emolliendum, laxandum sedandumque dolorem.	128.c.2.e
Ex quibus conficitur omnibus medicamentis præmitendus.	ibid.
Fragorum aqua cui vsui.	100.c.1.b
Frigiditatis extremorum in febribus malignis causæ.	651.c.1.b
Et quo auxilio ad partes exteriores calor reuocandus.	d
Frigida quomodo abstergendi vim habeant.	66.c.2.d
Vnde amarorem fortiuntur.	ibid.
Frigus extremum Apoplexiæ causa esse potest.	191. col.2.d
Frigus convulsionem generate potest.	241.c.1.a.c
Frigus torpidas intemperies, & memoria defecutum causatur.	216.c.2.e
Fructus calidi in primo, secundo, & tertio gradu.	131. c.1.e
Frigidus in primo.	col.2.a
Fructus substantia est ex semine & carne composita.	78.c.1.e
Qui differat à suo semine.	ibid.
Quando ad vnum medicum colligendi.	c.2.e
Et de eorum maturitate.	ibid.
Fructus horatij fugaces & prauis, paruique succi.	528. c.2.e
Fructus plurius morbis obnoxia quæ viri.	450.c.2
Fœminæ pro status varietate & conditionis eodem morbo affectæ variam exigunt curationem.	452. c.1.d
Fœminis si quotidie per uterum expurgarentur, quæ incommoda.	454.c.1.c
Fœminæ	
Quomodo præparanda. c. Melancholicis hypochondriacis medetur.	d
Fumaræ pilula bili adustæ & pituitæ salsa & Gallicis affectibus viles.	111.c.2.b
Fumaræ syrupus compositus ad melancholicos affectus plurimum prodest.	107.c.2.d
Fures cur auribus amputentur.	466.c.2.b.467.c.2.b
G	
G Albanum succus est ferulæ in Syria nascentiis quod & pacu à Barbaris nuncupatur.	95.c.1.b
Quibus conditionibus eligendum, eiisque usus.	ibid.
Galen quantum debeat ars Medica.	9.c.1.d
In quibus libris, obscurus fuit.	e
Et quibus interpretibus eius doctrina illustretur.	col.2.
Galenæ Chirurgiæ peritissimus.	71.c.1.e
Gallæ Molchatæ Mefuës emplastrum ad ventris inferioris robur, eximium.	127.c.1.d
Gallicus morbus. Vide, <i>Morbus</i> .	
Gallinæ ius insulsum an purgationis die commodè exhibeat.	146.c.1.b
Gallorum Gallinaceorum testiculi pleuriticis viles.	308.c.1.c
Gargarismatum usus.	63.c.2.b
Gargarismata ex quibus fiunt, eorumque utilitates.	129.c.2.c
Garrulitas in Medico damno.	3.c.1.d
Contemplatissimam facit Medicinam.	ibid.e
Generationis nostræ principia, semen, & sanguis menstruus.	453.c.1.d
Generations & corruptiones naturales quæ dicantur.	461.c.2.d
Quæ violentæ.	ibid.e
Generationis viuentium, & non viuentium disparitas.	464.c.1.b
Generatio viuentium vt fiat ordine naturæ ex non casu, generanti, non primæ causæ tribuenda.	465. col.1.d
Nec cœlo.	e
Ghish pondus est libræ vnius cum dimidia.	76.c.1.c
Glandularum genera duo, earumque differentia & officia.	470.c.2.d
Gobuli & noduli cui usus.	548.c.2.a
Gomor, quindecim modiorum mensura.	76.c.1.e
Gonorrhœa virulenta à communi gonorrhœa qui- bus signis distinguitur.	267.c.1.e
Vide <i>Morbus Gallicus</i> .	
Gracilitas corporis purgationem tenuit.	37.c.1.b
Et præcipue ventris inferioris.	d
Item sanguinis missionem.	ibid.& c.2.d
Granum minimum mensurarum genus, debet esse certum & determinatum.	75.c.2.c
Grauidæ curandæ strenuam Medici industriam requiriunt.	68.c.1.c
Iis venæsecchio nocua.	d.e
Grauidæ cur tot mala patientur, & tanta corporis premantur grauitate.	455.c.1.c
Grauidarum morbi curatu difficiles ac periculosi.	449. c.2.c.e. & 450.c.1.500.c.1.d.e.
in Grauidis venæsecchio periculosa.	ibid. c.2.a
Purgatio.	
Victus ratio difficilis.	e
Alimentis prauis succi intemperanter vtrintur.	ibid.
Animi pathemata frequenter experientur.	ibid.
Si acuto morbo capiantur mors expectanda.	501. c.1.a.
Iis	

Index Rerum,

Iis qua cautio & quibus aliis mouenda.	d
Quæ ipsius exercititia conueniant.	ibid.e & col.2.a.b
Quæ prohibeantur.	c.d
Quo tempore ab exercitio eas reuocare conuenit.	d
Balneum ibis reprobum.	e
Inminente partu vtile.	502.c.1.e
An caput vngere aut lauare ipsis conueniat.	b.c
An veneris vlus salubris.	d
Ab animi affectibus præcaudæ. e. & col.2.a.& seq.	e
A cibis acutis.	c
Grauidæ ab amaris abstineant, quæ sanguinem acuunt, & inflammant.	503.c.2.tota
Quo vini genere tutò vtentur.	504.c.1.b.& seqq.
Grauidaruin ventriculus & vterus an plus electuario ex margaritis Avicennæ, quam diamargarito communi roboretur.	54.c.2.c
Quibus præsidii eatum cor & cæteræ partes firmantur.	505.c.1.a
Sæpè in abortus præcautione phlebotomandæ.	505.c.1.e
Culcitra super vmbilicum ad fœnum roborandum perutili vtantur.	e
Conserua ad emolliendam earum aluum eximia-	col.2.b
Cataplasma ad eas expurgandas.	d
Pica quis earum afficitus.	ibid.e
Huius causa, signum, & curatio.	506.col.1.a.b.c
Pilulæ ad id mirabiles.	col.2.a
Guidonis Cauliacensis in arte Chirurgica peritia cæteris anteponitur.	10.c.2.b.c
Gulæ affectus remediis spinæ impositis curatur.	53.c.1.d
Gulæ descriptio.	233.c.1.e
Paralyti affici potest.	col.2.a.& seqq.
Gummi plantarum quando colliguntur, inspissantur, adulterantur.	71.c.2.c.d
Non habent determinatum durationis tempus.	71.col.2.e
Gummi calida in primo, & secundo gradu.	131.c.2.e
In tertio & quarto.	132.c.1.a
Gustus natura aquæ est, & omnis saporis expers.	641.c.2.e
Varius est animalibus concessus.	642.c.1.a
Eius organum, lingua.	c
Gustus officium sapores dijudicare.	col.2.a
Gustus variis ex causis tollitur, vel immittitur.	643.c.2.a.b
Gusti læsio diligenter occurrentum.	c
Syrupus ad id eximus.	e
Gutta Gamba varias sortitur appellations Recens ad nos allata, Inter gummas numeranda.	15.c.2.e
Non est succus resinorum rhabarbari. Insipida est, & mediocriter purgat.	116.c.1.a
Eius vires mirabiles.	b
Quæ dosi offerenda, & quibus morbis auxilio sit.	c.d
H	
Hæmoptoïsis quietem postulat.	332.c.2.d
Hæmoptoïsi viri fœminis frequentius tentantur.	335.c.2.d
Hæmoptoïcis an acerba alimenta semper offerenda.	336.c.2.e
An actu frigida.	338.c.2.c
Vide Sanguis, Sputum	
Hæmorrhagia an pleuritidi familiaris.	304.c.2.c
Hæmorrhagia thoracico à pulmonica distinguitur.	334.c.1.e
Hæmorrhagia pulmonica ob erosionem concitata cæteris periculosior.	335.c.1.d
Ad Hæmorrhoides vnguentum magistrale qua arte	
parandum.	125.c.1.c
Hæmorrhoidum origo, causæ vtilitas.	629.c.1.b
Earum curatio instituitur.	c.d
Dolor earum certo remedio sedatur.	e
Fluxus nimis sytupo compescitur.	col.2.a
Hæmorrhagia etiæ omnè languinis fluxum significet, peculiariter tamen pro fluxu è naribus intelligitur.	
629.c.2.e	
Affectus eam præcedentes sunt erosio, ruptio, aperio, sive anastomosis, diapedesis, sive resudatio, eorumque omnium differentia.	ibid.d
An tres eius causæ internæ.	e
Hæmorrhagia per nares minus per nosa.	630.c.1.d
Eius curatio.	e. & col.2.ab
Amuletum ad prodigiosam hæmorrhagiam præstantissimum.	col.2.e
Hepticam aduersus aquæ vitæ præparatio.	102.c.1.b
Hepticæ febris definitio expenditur.	596.c.1.e
Eius essentia an in calore & siccitate consistat.	597.c.2.d
Eius diuisio in hepticam absolute, & marasmodem.	598.c.2.a
Eius causæ variæ enumerantur.	599.c.1.a.b
Signa.	d & seqq.
Curatio.	600.c.1.e
Vnguentum ex cassia ad eam præstantissimum.	col.2.d
Hæstici convulsionibus tentari nequeunt.	240.c.2.e
Hemina pondus libræ & vnciarum trium.	76.c.1.c
In quo differt à cotyla.	458.c.2.d
Hepatis frigidis affectibus, hydropi, & morbo regio aquæ salubres.	111.c.2.e
Hepar sanguinis est, & humorum officina.	407.c.2.d.e
In eo animam concupiscibilem posuit Plato.	d
Facultatis altricis focus est.	e
Hepat infirmum an à cochleis ex proprietate roborandum.	423.c.1.a
Hepat lupino iecore roboratur.	c.d
Hepatica affictio vino à Rhapontico parato iuuatur.	
422.c.2.a	
Aqua stillatitia ex hepaticis animalium mirabilis	424.c.1.a
Hepatico fluxui nimio electuarium vtile.	423.c.2.c
Hepaticæ affectionis definitio enodatur.	417.c.1.d
Est etiam venarum passio.	col.2.d
Huins causa vnde petuntur.	419.c.2.e
Hepatica in affectione an semper appareat deictio multa & liquida.	420.c.2.c
Cùm duplex sit hæc affictio duplē sortitur cu randi rationem.	421.c.1.e
Narcotica in hoc affectu an offerenda.	422.c.1.c
An dulcia.	col.2.a
Herbæ nomine quid intelligendum.	77.c.1.b
Quo tempore colligenda.	78.c.1.a
Herbæ quæ dicantur temperatæ.	130.c.2.d
Calidæ in primo & secundo.	ibid.
In tertio.	e
In quarto gradu.	131.a
Frigidæ in quatuor gradibus.	b.c
Hermodactylus qui dicatur?	91.c.2.a
Tres eius differentiae.	ibid.
Qui selectior, eius natura, proprietates.	91.c.2.a
Hermodactylorum Magistralis syrupus pituita è capite, ventriculo, & iuncturis educendæ vtilissimus;	107.c.1.e
Hermodactylorum pilulæ biliosos & pituitosos humores euacuant.	111.c.2.b
Hiera picra efficacissimum contumacibus morbis ex pituita crassa medicamentum.	110.c.1.d
Hiera picra composita iisdem morbis, sed mitius vtilis est.	e
Hiera diacolopynthidos corpus crassis humoribus purgat, & melacholicis affectibus prodest.	110.c.2.a
Ad Hæmorrhoides vnguentum magistrale qua arte	

& Verborum.

Hiera picra cum agarico flatus totius corporis discutit, & visioni imbecillæ optiulatur.	110.c.2.b	col.2.e
Hieræ Logadij vtriusque efficacia mirabilis.	b.c	425.c.1.a
Hippocratis diuinæ responsio Artaxerxi, qua se & Medicos diuitiarum contemptores esse debere indicat.	3.c.2.c	e
Hippocrates & Galenus errores ipsi saos ingenuè tentantur.	5.c.1.e.c.2.a	col.2.c
Hippocrates qualis audierit apud veteres.	9.c.1.b	c.2.e
Brevis, & obscurus & quibus interpretibus illius doctrina elucebit.	c.& seqq.	426.col.2.a
Hippocrates quantum in Chirurgia excelluerit.	1.c.1.e	b
Hirudines dorso in eius ardoribus applicatæ mirificè iuuant.	651.c.2.b.c	e
Hircundinis nidi emplastrum mirabile ad Anginæ curationem.	126.c.2.a	d.e
Holca octaua vnicæ pars.	76.c.1.e	427.c.2.c
Homerus de optimo Medico quid sentiat.	6.c.1.e	Non semper febris.
Homo curiosum animal & relquias prudentius.	5.c.1.d	428.c.1.d
Facile in rebus conjecturalibus decipitur.	e	Quænam ex tribus Hydropis speciebus periculis losior.
Homines magis curiosi quam studiosi.	9.c.1.e	429.c.2.c
Homo quid ad hominis generationem conferat ex Paracelsi sententia.	15.c.1.b	Tussis ei superueniens an reproba.
Hominis dignitas Medico contemplanda.	18.c.2.b	An tussis in Hydrope per consensum iecoris eueniens, ab ea quæ fit primariò affecto thorace signis possit distinguiri.
Eius elogia veterum Philosophorum præstantissima.	c	Alui fluxus in Hydrope reprobatur.
Ad intelligentum & agendum natus.	d	Omnibus attributis Hydrops ommunis.
Eius constitutio cuncta exedit mixta animata.	e	431.c.4.2
Hominis cui erecta corporis constitutio.	19.c.1.a	Eius curatio instituitur.
Respondet animi facultati.	ib.d.	Aqua stillatitia mirabilis ad aquosos humores va cuandos.
Idem est quod eius sit sapere & contemplari.	c	433.c.1.e
Homo in quo à cæteris animalibus differt.	19.c.2.a	Vinum ebulinum.
Homini soli loquendi facultas concessa.	324.c.1.d	col.2.e
Homini soli veræ lachrymæ peculiares.	638.c.2.e	Conserua ex Bryonia Hydrope curat.
Hordei aquæ facultates, inter stillatitias aquas numerantur.	101.c.1.c	Hydropicæ mirabilis naturæ opera curati exemplum.
Humidum citius famem incurrit.	528.c.1.d	Aliud Quinquagenarij cuiusdam largo aquæ marinæ potu, & copioso alui fluxu persanati.
Humiditas est putredinis mater.	645.c.2.d	434.c.1.b
Humor quibus conuenientiis dicitur in partem, locum congruum inclinare.	26.c.2.b	Hydrops ex immido menstrui fluxu & puerij facile sequitur.
Humores incidenti priusquam purgans medicamentum propinetur.	31.c.2.a.b	34.col.2.a
Humorum viscosorum copia purgationem impedit.	d	Hyems vacuationi incommoda.
Humoris qualitas quæ, & quibus cognoscitur.	39.c.1.e.col.2.a	531.c.1.b.e
Humoris vergentia & inclinatio rectè perpendenda.	40.c.1.b	Hypochondriacis electuarium ex chalybe egregium.
Humores si ad nullum determinatum locum propenstant quo excernantur, quid faciendum.	41.c.1.d	210.c.2.c
Humoris quantitas quibus cognoscitur.	42.c.2.b	Hypochondriaca Melancholica. Vide Melancholia.
Humori peccanti non est per principem partem faciendus transitus.	46.col.1.e.col.1.a	Hypochondriorum tensio medicamentum purgans impedit.
Nisi maxima vrgeat necessitas.	c	31.c.2.d
Humorum superabundantium quantitas vixius rationem variat.	532.c.1.e	Hyssopi syrapi efficacia.
Humores ante purgationem an concoquendi.	556.c.2.e.557.c.1	Hyssopi conserua pectori & palmoni prodest.
In morbis acutis id locum non habet.	c.2.c	105.c.1.e
Nec in morbis diurnis.	558.c.1.a	I
Humoris putridi coctio an diuersa à coctione humoris semiputridi.	558.c.1.b	Alapa radix est ex India Occidentali, in eosdem vslus venit cum radice Mechoaca.
Humoris noxij ad concoctionem an syrapi ante purgationem in febribus concedendi.	c.2.d	433.c.1.e
An syrapi extenuantes.	559.c.1.	Ichores in infantilis à menstrui impuritate oriuntur.
Humorum ad concoctionem tria necessaria, attenuatio, incisio & abstersio.	c	455.c.1.b.
Oxymel ad concoctionem plurimum iuuat.	d	Si ritè fluant hos à morbo sacro immunes reddunt.
Hydromel inter sytupos numeratur.	104.c.2.e	ibid.
Eiisque vtilitas.	ibid.	Ictericus nigra vnde oritur.
Hydropis definitio enucleatur.	424.c.1.c.d	Pediculorum vslus Ictero vtilissimus.
Ex lafo hepate semper emanat.	e	66.c.1.a.
Hydropes particulares etiam ab affecto hepate oriuntur.		Ictericus concretus.
		Quo pacto concrescit & gelatur sanguis.
		68.c.1.b.
		Ictericus calidum est.
		Humidum.
		in Iecore an citra inflammationem simplex nudeaque intemperies sit concedenda.
		410.c.2.c.
		in Iecore intemperantia calidam dia duret.
		Inflammatio

Index Rerum,

Inflammatio in Iecore ex interperantia calida simpli- ci & composita progignitur.	413.c.1.a
Nascitur vt œdema pituitosum.	b
Bile æruginola inflammatur.	e.d.e
Iecoris inflammatio quomodo tactu distinguitur ab inflammatione muscularum abdominis.	413.col.2. b. c.
Iecoris in inflammatione an febris ardens semper re- periatur,	414.c.1.e.& col.2.a
An véntris constrictio.	e
An Iecoris inflammatio in parte cōnexa consistens sit periculosis quam quæ in concava.	415.c.1.a
Cur in ea inflammatione temper adstringentia mis- tenda.	415.c.2.b
In initio huius inflammationis an discutientia sint ex vsl, an repellentia.	c
Iecoris diuersæ partes inflamatæ an diuersis præsi- diis curandæ.	e
An pungentia medicamenta cum cibis præmiscentia in hoc effectu,	416.c.1.c
Iecoris dira inflammatio hitudinibus supra partem affectionem ad motis sanata.	417.c.1.a
Vide <i>Hepat.</i>	
Iecoris lupini proprietas hepatis roborativa.	423.c.1.c
Ieiunio & inedia quænam temperamenta facilis as- fuescant.	527.c.2.d.e. 528.c.1.tota
Iliacus dolor vnde sic dictus.	626.c.1.e
Cur Miserere mei nomen illi impositum.	ibid.
Dolor iste intensior est quam colicus,	627.c.1.a
Fæces aliquando in Ileo per vomitum excernuntur.e.& col.2	
Iliaci doloris ex indurato stercore orti remedium cer- tum.	628.c.1.e. & col.2.b
Iliacus ex inflammatione dolor celebri cataplasmate curatus.	628.c.2.d
Imaginationis perfectio ex quo colligitur.	170.c.1.c
Eius actiones tripliciter lèduntur.	d.& seqq.
Quomodo lèditur in Lethargo.	171.c.1.c
Imaginatio quomodo lèditur in melancholia.	195. c.1.e
Imperitia malus thesaurus.	13.c.1.b
ex Inflammatione quæ incommoda.	c.1.tota
Inanitio corporis quibuscum causis concitatatur.	640.c.1.
Fame caninam generat.	c
Incubus, quis affectus, vnde oritur.	213.c.1.e
Eius causæ & signa.	col.2.a.b.
Quibus potissimum naturis familiaris.	d
Eius curatio.	e
Certum ad eius curationem præsidium.	214.c.1.b
Indicatio est inuentio eorum quæ agenda sunt.	26.c.1.a
Sive demonstratio remediorum quæ pro morbi cu- ratione expedient.	b
Item comprehensio iuvantis simul cū comprehen- sione nocentis.	ibid.
Communissima à natura morbi desumitur.	c
Indicationes morborum à Luna, aut ab astris su- mantur.	35.c.2.e.36.c.1
Indicatio omnium prima ea est quæ à virtute sumuntur.	
48.c.1.a. Quod elucidatur.	c.2.b.49.c.2.b
Indicationes curatrices duas à morbo & sano mem- bri temperamento desumuntur.	53.c.2.a
Indicatio à iuvantibus & nocentibus, pro remediis adhibendis sumenda.	55.c.2.e.56.c.1.e
Indicationibus duabus concurrentibus virium scilicet & morbi, potior à viribus sumenda.	527.c.1.d
Indusiorum menstruis delibitorum malignitas.	455.c.1.b
Inedia vigilias inducit.	55.c.1.b
Vix eam ferunt qui impuro sunt corpore.	e
Inedia caput tentat, & prauos succos ad ventriculum inducit.	144.c.2.e
Inedia incommoda in temperamentis siccis.	528.c.1.e

& Verborum.

L	Ac plantarum vnde;	71.c.1.c	vtriusque causæ, sicut & paucitatis & falsoe dñis, & amoris.
L	Lactis virginei vsus ad faciei pustulas, cæterosque cutis affectus extergendos & exsiccandos efficacissimus.	102.c.2.c	Cur, & in quibus febricantibus contingant:
K	Irat granorum quatuor pondus.	76.c.1.e	Voluntarium & inuoluntarium causæ.
L	L		Frigidæ reprobæ.
L	Ac plantarum vnde;	71.c.1.c	Lacrymarum effluxus copiosus setone ad nucham indito curatus.
L	Lactis virginei vsus ad faciei pustulas, cæterosque cutis affectus extergendos & exsiccandos efficacissimus.	102.c.2.c	Item balneo capiti administrato.
L	Lac muliebrium morborum principium, quæque ab eo in nutrices, & infantes redundant symptomata.	443. c.1.d.e.	Lanfranci aqua vnde nomen sortitur, eius facultates & vsus.
L	Lac ex menstruo sanguine conficitur.	454.c.2.d	Lapides qui in usum medicum veniunt:
L	Lactis generatio sit in mammis.	455.470.c.2.c	Lapidis lazuli varia nomina, vsus, &c.
L	Non est pus.	ibid.e	Vide Lazulus.
L	Et sanguis superfluus mutatus & dealbatus in mammis.	471.c.1.a	Lapidum terræque specierum qualitates:
L	Eadem eius est quæ sanguinis menstrui materia.	d	Lapides frigidi in secundo gradu.
L	An fiat ex pinguedine omenti.	e.& col.2.a	Lapides pretiosi frigidi siccii in primo gradu.
L	Lac in mammis apparens sine conceptu, aut partu, menstruorum defectum indicat.	b	Larynx est potissimum vocis instrumentum.
L	An per coctionem generetur, aut per caloris immutationem solum.	d	Lassitudo duplex, spontanea, & laboriosa.
L	Fit ex sanguine menstruo perfectè concocto.	e	Spontaneæ citè opitulandum.
L	Viviparis solum commune est.	472.c.1.c	Lassitudo non spontanea morbos nunciat.
L	An possit assignari aliqua pars in utero, à qua pro lacte conficiendo sanguis in mammae regurgitet.	472.c.1.e	Si à causa interna oriatur, maxima diligentia occurrendum.
L	Lac ante conceptum generari potest, sed imperfetum, aquosum, & minus sapidum ac dulce.	474. c.2.c.	Lassitudinis differentia triplex, ulcerosa, tensiva, & phlegmonala.
L	In conceptione tertio, quartóve mense.	c	Earum curatio instituitur.
L	In mammis à duodennio mense ad quinquagesimum ut plurimum generatur.	d	ad Lassitudinem ex exercitio vnguentum optimum:
L	Lactis defectui quibus præsidii occurrendum.	519. c.2.a.b.	621.col.1.a.
L	Eius abundantia qua cauione corrigenda.	e	Laterum oleum, seu philosophorum lethargo, & perdita memoria prodest.
L	Eius crassities vnde?	520.c.2.a	121.c.2.d
L	Tenuitatis eius damna.	b	Lauendulae conserue facultas, quibusque morbis occurrat.
L	Vnde coagulatur, & dissoluitur.	c.2.a	Lazuli lapidis variæ appellations:
L	Electuarium ad eius defectum pertutile.	b	Quomodo probatur.
L	Lacca Magistralis syrpus morbillorum, & variolarum curationi efficacissimus, & qua arte parandus.	105. col.2.c.	Non est venenum.
L	Lactucae aquæ ad refrigerandum, & somnum conciliandum præstantia.	99.c.2.d	Varius illum lauandi modus.
L	Lactucae caulis saccharo conditus cui usui.	120.c.2.c	Eius temperamentum & vsus.
L	Lactuca debilitatem corpori inducit.	534.c.1	Lectionis varietas tumultuaria improbat.
L	Vnde lac prouocat.	e	Legumina flatuosa, melancholica & terrena esse vnde colligitur.
L	Lacrymæ plantarum quando lac dicantur.	71.c.1.c	Lenientia parum ante cibum exhibenda.
L	Qua arte colligendæ.	c.2.b.c	Lentisci ramis an febrentium domus refrigeranda.
L	Lacrymæ sudor & urina eiusdem naturæ.	638.c.2.b	524.c.2.b.
L	An ex viscerum perturbatione eleuatis vaporibus ad cerebrum generentur.	c	Lethalis vocis germana acceptio, pro maligno & crudeliter interiente.
L	Vnde eorum salledo.	d	Lethargi definitio expenditur.
L	Sunt humoris potulentí portio, quæ in cerebro & renis oculorum continetur.	e	An inflammatio sit de eius essentia
L	Ad quid tam naturales, quam præternaturales reducendæ.	ibid.	in Lethargo an cerebrum, vel eius ventriculi patiantur.
L	Lachrymarum variæ differentiæ.	ibid.	In quo à phrenitide distinguitur.
L	Quibus ex capsis, & vnde oriuntur.	639.c.1.a	Pars postica cerebri an magis affecta in Lethargo, quam antica, aut media.
L	Lachrymarum copia, vel nativa, vel accidentaria,		Cerebrum in hoc affectu per essentiam afficitur, licet aliquando per consensum.
M	M		166.col.1.b.c.
M			Lethargi intemperies frigida statuitur.
M			Pituita in Lethargo an humidâ magis quam frigida qualitate officiat.
M			167.c.1.e
M			An necessariò in hoc affectu putrefat.
M			Lethargi causæ exdem sunt quæ pituitæ.
M			168.c.1.c.
M			In quo distinguitur ab affectu memoriae deperditæ.
M			A caro, ab Apoplexia, à Catalepsi.
M			A syncope, ab uteri strangulatu.
M			col.2.a. & 494.c.2.b
M			In Lethargo pulsus est intercurrens.
M			Delirium est eius signum pathognomonicum.
M			639.c.1.d. & seqq.
M			In Lethargo imaginatio non solùm diminuta, sed cum errore lœditur.
M			171.c.1.c
M			Lethargi

Index Rerum,

Lethargi p̄fagium.	e
Curatio à victu inchoanda.	c.2.b
Aqua mulsa, aut aniso, cinnamomo, aut semine ſceniculi decocta vtilis.	d
Vinum conceditur.	ibid.
Lethargus qua cautione sanguinis missionem postulat.	172.c.1.
Lethargi cauterio retrò aures sanati exemplum.	173.
c.1.a.	
Lethargus summa est & inexpugnabilis dormiendo ne- cessitas.	652.c.1.e
In quo ab aliis soporosis affectibus, & plenitide distinguitur.	ibid.
Libræ diuſio in mensuralem, & ponderalem, vtra- que explicatur.	75.c.2.a.b
Est maximum officinarum pondus.	c
Vtraque duodecim vncis constat.	b
Librorum varia lectio à Seneca carpitur.	8.c.2.c
Lien quibus auxiliis & cautione curatur.	66.c.1.b
Lienis curationi quando adstringentia necessaria.	163.
c.1.c.	
Lienteria an ex intestinorum lœvitate oriatur.	651.
col.1.d.	
Ad intestinorum exulcerationem sequitur.	c.2.c
Ex debilitate retentricis oborta ab omni intempe- rie gigni potest.	d
An passio ventriculi, an intestinorum.	e
Lienteria an expultricis, vel alteratricis sit passio.	654.
e.1.b.	
Morbus est acutissimus.	c.2.a
Ad eam ex retentricis imbecillitate ortam empla- strum eximiūn.	653
Ligna increscente luna plantanda & decrescente fe- cunda.	35.c.1.c
Ligna calida.	133.c.1.c
Frigida.	b
Lignum Indum calidum est ac temperatum.	270.c.1.d
Non solum in morbo Gallico, sed & in aliis affe- ctibus frigidis & humidis vtile.	c.2.d
Linguae utilitas & officium, eius actiones duæ, sen- tiendi, & mouendi.	234.c.2.a.b
Eius laſio & paralysis vnde oritur.	c.d
Linguae via sermonem impeditia ex quibus causis petuntur.	326.c.2.b.c.& seqq.
Lingua est gustus organum à natura destinata.	642.
c.1.c.	
Lingua ob fuscitatem excoriata quibus medendum.	645.c.1.a
Linimentum quid, & ex quibus parandum.	128.c.2.a
Liquidambar oleum sic dictum, cuius proprietates mi- rabiles.	123.c.2.e
Liquiritiae syrpus qui fit, & quibus morbis occurrit.	105.c.1.b
Liquores plantarum varia sortiuntur nomina, & qui à tuccis differunt.	71.c.1.c
Lithargyri vnguentum quibus morbis vtile.	124.
c.2.a.	
Loch ad sedandam sitim vtilissimum.	645.c.1.b
Lochiorū duratio assignatur; eorumque quantitas dis- creta & continua.	456.c.1.c.& col.2.a.d
Eochij sanguis deterior est sanguine menstruo.	456.
c.2.e.& 457.c.1.	
Locus conueniens in quem humor inclinat quas fer- uet conditions.	26.c.2.b.c
Locorum affectorum cognitio quantum Médico ne- cessaria.	50.c.2.c.d
Locus afficitur ex vitiata actione.	51.c.1.b
Ex affectuum diuisione.	d
Ab iis quæ excernuntur	e.52.c.2.c
Ali situ. 53.c.1.d. Doloris proprietate.	e
Locus affectus defumitur ab iis quæ secundum natu- ram in partibus continentur.	52.c.1.b

& Verborum.

Lux calorem concitat.	522.c.2.tota.
Ex contentis præter naturam in parte.	ibid.d.e.
Ex calculo vesicæ, lumbricis, sanguinis grumo, col.2.b.c.	
Locorum affectorum varietas ex locorum varietate coniectanda.	53.c.1.e
Locus affectus à symptomatibus elicitor.	c.2.c.d
Loci dignitas ad hominis nobilitatem facit, & bruta- rum animantium.	449.c.1.a
Lohoc, seu linctus quod medicamenti genus, & cui vici.	108.c.1.d
Vide Elegma.	
Loquela vitiata quando immedicabilis est.	328.c.2
Vide Sermo.	
Loquendi principium à cerebro emanat.	325.c.1.b
Loquela quibus causis vitiatur.	326.c.2.d
Loquutio soli homini conuenit.	324.c.1.e
Loquutiones animantium non verè loquutiones.	c.2.b
Loquutionis vicia ex quibus causis oriuntur.	326.col.2
327.c.1.	
Vide Vox, Sermo.	
Lues venerea. Vide <i>Morbus Gallicus</i> .	
Lubrificantia qui ad abstersionem conferant.	66.c.2.b
Ludouici Dureti sagacitas in Coacis prænotionibus explicandis commendatur.	9.c.1.b
à Lumbricis suffocatio qui differt ab vteri strangulatu.	
494.c.2.	
Lumbricus in utero progenitus strangulationis fero- cissimæ cauſa.	467.c.1.a
Lumbricorum tres in vniuersum species assignantur scilicet, teretes, & ascarides.	645.c.2.d
Quænam ex illis tribus speciebus frequentior.	646.
col.1.a.	
Vnde generantur.	b.c
Lumbricorum generationi quæ aptior ætas.	646.
c.1.d.	
Lumbrici an propter aliquem vsum in corpore gene- rentur.	e
An per generationem in corpore pullent.	c.2.a
Ex tribus speciebus quæ deterior.	b
Ad sui excretionem num coctionem prærequitant.	c
In febribus, & absque febribus sunt multitudine, colore & tempore differentes.	d
Amaris interficiuntur.	647.c.1.a
Lumbrico portentoso septennis puella oppressa, enor- mi vomitu euadit.	647.c.1.e
Luna vitæ nostræ moderatrix, cuius motiones à Me- dico obseruandæ.	35.c.1.a
Eius potestas in hæc inferiora.	ibid.& seqq.
Lunæ à mutationibus an indicationes ad curationem sumuntur.	35.c.2.e.36.c.1.e
Luna increscente morbi humidiores faciunt. 35.c.2.a	
Corpora etiam sana eius mutationibus obnoxia.	b
Eius mutations septem.	ibid.
Luna mater mundi ab Ægyptiis dicta, à Sole graui- da.	ibid.
Quantum minor terra, & quantum ab ea distet.	c
Lumen à Sole mutuantur, vnde illi varia facies.	ibid.
Regina cæli dicta à Hieremia.	ibid.
Eius mutationes obseruent Medici ad vacuandum.	d
Luna fœmineæ naturæ à veteribus Astronomis credi- ta.	454.c.1.e
Causa est periodica menstruorum excretionis.	c.2.b
Lupinus, pondus est 3ij.	76.c.1.c
Lupulorum temperamentum, & pro curandis chrono- cis febribus, obstructionibus aperiendis, &c, pro- prietas.	544.c.1.b.c
Lupus cur infensatas species disconuenientia non eli- git, ouis contra.	195.c.2.e
Lusitanarum fœminarum consuetudo, ne menstrua præ nimio calore suprimantur, carbes viperinas pa- ratas comedendi.	476.c.1.b
Lux	
Bilioſis, & facile in syncopem labentibus, post mo- di alimenti sumptionem.	
Medicamentum affuetum expultricem ad exercien- dum non prouocat.	39.c.1.a
Medicamentum vel simplex, vel compositum. & quid per vtrumque intelligendum.	75.c.1.c.d
Medicamentorum variæ facultates.	c.1.e
Medicamenta quælibet quæ in vsum medicum ve- niunt, vel sumuntur ab animalibus, totis, vel eo- rum partibus, vel excrementis, vel ex terra, aqua dulci, aëre, plantis.	76.col.2.c.d. 77.c.1.a
Medicamentorum purgantium duplex differentia ex- pliatur.	86.c.1.c.d
Medicamenta pituita purgantia enumerantur.	91.c.1.c
Medicamenta simplicia bilem purgantia.	80.col.2.a.
vñque ad 91. Simplicia purgantia pituitam à 91.vñ- que ad 96.	
Medicamenta simplicia melancholiam purgantia.	96.
97.98.	
Medicamenta aërea & aquæ.	133.c.1.c
Marina calida.	d
Medicamenta temperata quæ dicantur.	133.c.2.c
Quæ calida in primo gradu.	d
Quæ in secundo.	134.c.1.a.b
Quæ in tertio.	c
Quæ in quarto.	e
Medicamenta frigido in primo & secundo gradu.	c.2.a.b
In tertio & quarto.	d
Sicca in primo & secundo.	e
In tertio & quarto.	c.2
Humida in primo, secundo & tertio.	135.c.1.a.b
Medicamenta roborantia in decocto misceri possunt.	270.c.2.d
Medicamenta expurgantia an in decocto sudorifico permiscenda.	271.c.1.c
Medicamenta sudorifica interdum in vino coquenda.	c
Praesente febre an celebranda.	d
Medicina præ ceteris scientiis cautum requirit artifi- cium.	i
Medicina libera est & Deorum munus.	4.c.1.c
Medicinæ facultatis apud Ægyptios præstantia.	7.c.2.a
Medicinæ studia qua m. thodo & arte tenenda.	7.c.2.
8.c.i.	
Ad Reipubl. vtilitatem sunt referenda.	ibid.
Medicinæ totius scriptores celeberrimi suis titulis & elogiis insigniti ordine enumerantur.	9. & 10
Medicinæ rationalis & empiricæ fundamenta excu- tiuntur.	15.16
Dogmaticæ præstantia statuitur, & empiricorum fundamenta euertuntur.	col.2.d
Medicina cur ars coniecturalis dicta.	15.c.2.b
Medicina dogmatica vna agendi methodo, & experi- mento integratur.	17.c.1.d
Medicinam cognoscere homine ignoto impossibile.	
18.c.2.a	
Medicinæ ab Aucenna definitio.	19.c.2.c
Medicina in quantum dicatur ars, & scientia.	20.c.2
& 21.col.1.	
Eius difficultas explicatur.	ibid.b.c
Medicinæ excellentia aduersus indoctos probatur.	21.
c.2.c.d.	
Eius inconstantia vnde?	22.c.1.a
Vnde controvrsie.	b
Medicus quanta debeat obseruantia Dei cultum ve- nerari 1.2. Eique cor sacrare.	c.2.d
Medici vestitus honestus ab Hippocrate requiritur.	2.
c.2.c.	
Carpitur quorundam huius temporis infolertia.	ib.
Medicis rectus qui à Sophistis & artificiosis & cog- noscatur.	3.c.1.b.c
Medicamentum matutino tempore & ieuno ventri- culo sumendum.	29.c.2.d
Medicus loquax, ineptissimus, & contemptibilem fa- cit Medicinam.	3.c.1.e
MMm a est	

Index Rerum,

- est ægrotanti morbus alter. ibid.
Prudens sit, grauis & paruiloquus. ibid. & c. 2. a
Argenti contéptor, iuxta Hippocr. doctrinā. ibid. b, c
Medicus circa mercedem qui le getat ex Hippocratis
præscripto. 4.c.1.b, c
Inuidiam fugiat. e
Medici superbi & insolentes ab aliorum cœtibus eli-
minandi. 4.c.2.c
Medici contumacia carpitur. 5.c.1.a
A doctiori vinci non illi iniuriæ vertitur. b
Nec impossibile ab indocto. ibid.
Medicus Hippocratis & Galeni exemplo errores
suos fateatur. 5.c.1.e.c.2.a
Non persistat in errore, sed ab eruditis corrigi se
patiatur. 6.c.1.a
Cautus sit in odoribus gerendis. c
Quibus scientis eruditus vt perfectus sit. ib. c.2.b
Prudens sit naturâ necesse est. c. & 7.c.1
Studioſus præ cæteris, & indefessè literis incum-
bens. ibid.e & c.2
Ratio eius studiorum traditur. ibid. & 8.c.1
Librorum ipsi paucitas commendatur. c.2.c
Auctorum Medicorum delectū quem faciet. 9.10
Cauebit à curatione desperati morbi. ibid. c.2.c
A falsis pollicitationibus. 11.c.1.
Medici definitio nobilissima. ibid.
Quibus debet virtutibus ornari. ibid.b
Medici auari vel triuiales, qui morbos attollunt,
sunt maximo ægrotis detrimento. 11.c.1.e.c.2.a
Vt ignari & deceptores qui graues parui faciunt. b,c
Medicus colloquutorem habeat & consultationes
amet. ibid.d,e
Ægros paucos assumat curandos. 12.c.1.b
Et decem tantum uno die inuisit. c
Quatenus in nominibus rerum inquirendis solli-
citus esse debet. d, & c.2.
Nihil temere aggrediatur, nec contemnat. 13.c.1
Morbos non differat. col.2
Cautè p̄fragiat. ibid. & 14.c.1
Chymicorum & Paracelsi doctrinam paruipendat.
ibid.col.2
Rationalem doctrinam profiteatur. 15.16
Experimento vtatur. 17.c.1.e
Sit in captanda occasione sollicitus. c.2. & 18.c.1
Subiectum suum nobilissimum inspiciat. ibid. & 19
Et sanitatem vt primarium finem contempletur.
c.2.c
Artis suæ difficultatem probè teneat. 20
Imperitæ plebeculaæ calumnias temnat. 21
Ægris gratiosus sit. 22.c.1
Citóque & iucundè curet. c.2.
Rectitudinem teneat, et si nulla sit alleatio. 23.c.1
Et præcipue in euacuationibus. c.2. & 24
Naturam rectè operantem imitetur. 25.c.1.e
Euacuet si non mouerit natura. 26.c.1.e & c.2
Alioqui cessaſt ab euacuatione. 27.c.1
Præcipue in die decretorio. c.2.c & seqq.
Horam in qua administranda remedia obſeruet. 28
A validis purgantibus abstineat. 30
Prius corpus pluribus modis præparet. 31
Medicus in omnibus mediocritatem feruet. 33.c.2.d
Ad euacuationes tempus accommodatū eligat. 34
Aſtrorum mutationes obſeruet. ibid. & 35
In frigidis & calidis temperaturis, & humoribus,
per sanguinis mifionem euacuet. 36.c.2
Et diligenter quæ corporis habitudo maiores ferat
euacuationes inspiciat. 37
Conluetudinem oblerueret. 38
Humoris qualitatem. 39
Eiusdem vergentiam, & inclinationem. 49.c.1.b
Locum per quem euacuandum. c.2.c
Tempus morbi in quo euacuandum. 41.c.1.e
- Modum & qualitatem contempletur. 42
Non omnem morbum suo semper contrario medi-
cetur. 43
Corpora sana & temperata similiū vſu seruet, in-
temperata verò contrariorum vſu reducat. ibid.
c.2. & 44.45
Humorem peccantem per partem principem vel
affectionem non euacuet. 46.c.1
In morbis chronicis soli mutationē imperet. 47.c.1
Naturam semper adiuuet. c.2.d
Facultatum robur aduertat diligentissimè. 48.c.2. &
seqq.
Locos affectos agnoscat. 50.c.2.c. & seqq.
Primarium affectum. 54.c.1.e
Si non nouerit morbum, subtiliter regimen. 55.c.1
A iuuantibus, & nocentibus indicationem iuuat.
55.c.2.56.c.1
Nouerit quantum ex vnaquaque regione remedia
varient. 56.c.2.57.58
Ad vrgentia attendat. ibid.c.1.e. & c.2
Vacuationes symptomaticas non minimi ducat.
59.c.1. & seqq.
Fortia symptomata in statu contingentia non per-
timelcat. 60.c.2.e. & seqq.
Prius dolorem sedet. 63
Vigiliis citissimè opituletur. 64.c.1
Non nisi vacuato corpore à parte affecta euacuet.
c.2. & 65.66
Virorum & fæminarum morbos curādi discrimen
attendant. 67.c.1.e.c.2
In curandis grauidarum morbis strenuus sit. 68
Vt in morbis puerorum & senum. 69.c.1
Infantium præcipue. c.2.c. & 70
In anatomia probè versatus sit. ibid.c.2.d
Chirurgica facultate. 71.c.1.e
Et pharmaceutical arte, cuius synopsis elegantissi-
ma traditur. à pag. 73 ad 135
Medicus si ex coniectura auxilia applicet, cantus sit,
nec propositum aperiat. 56.c.1.e
Medicus an in curatione fæminarum plus quam in
aliis morbis prouidus es & expertus debeat. 452.
c.1.a
Medicus qui se in lethalium & desperatorum morbo-
rum curatione gerat. 451.c.2
Medicus sit prudens & futura prospiciens. 451.c.2.e.
& 452.c.1
Medicus menstruarū maximā curā gerat. 475.c.1.b
Medimna, mensura sextariorum duorum. 76.c.1.e
Medimnus, chœnica quadraginta septem continet.
76.c.2.b
Mediocritas Medico commendatur in vacuationibus.
33.c.2.d
In ea consistit bene institutæ reipublicæ status. e
Eius utilitates. ibid. & 34.c.1.a
Ex ea proverbiū illud, Ne quid nimis. b
In rebus omnibus modus est. ibid.
Omnem eam esse virtutem Orator decernit. c
Ab ea si recesserit Medicus, ægros præcipites in
mortem tradit. d
Melancholia nocturno tempore dominatur. 8.c.1.a
97.98
Melancholia qua ope purganda. 65.c.2.a.96
Melancholia quibus aquis concoquitur. 101.c.1.a
Melacholia quibus syrups preparatur. 106.c.1.e.c.2.a
Quibus purgatur. 107.c.2.d. & seqq.
Melancholia quibus electuariis purgatur. 111.c.1.a.b
Quibus pilulis. 112.c.2.a
Melancholiæ redundantis signa. 145.c.2.b
Melancholia morbus est pericolosus. 206.c.1.e
Melancholiæ forma duplex, naturalis quippe, & bilis
atra, sive aduasa cholera. 207.c.1.e
Eius curatio instituitur, ibid. & seqq.
Melancholiæ

& Verborum.

- Remedia ad eam conseruandam propè divina.
219.c.1.c.d
Ad eam comparandam & tenacissimam, singulare
& facile præsidium. c.2.d.e
Victus ratio ad memoriam fouendam instituitur.
220.c.1.c
Menstruorum retentionem patientes odorum vi ali-
quando suffocantur. 6.c.1.c
Menstrui laboriosa curatio morborum muliebrium.
difficultatem aperit. 449.c.2.b
Menstruorum operations vnde impediuntur. 450.c.
2.e. & 451.c.1.a
Menstruum muliebrium morborum origo. 453.c.1.d
Eius definitio.
Descriptio, & cur naturale profluum ordinatum,
excrementitum, vtile, & crudum. c.2.a.b
A frigiditate oritur, non à calore. ibid.d.e
Menstruum an confluat in vteri capacitatem per resu-
dationem an valorum refectionem. 454.c.1.a
Quid mali si diu in vtero moretur. b
Menstruorum periodica excretio ad motum Lunæ re-
ferenda. 454.c.1.e. & seqq.
Menstrua in omnibus fœminis eodem tempore, scilicet
decrecente luna, proruimpere non necessarium.
454.c.2.b.c
Quid benigni & puri sortiantur. d
Vites tenellas lèdunt, si attingant. 455.c.1.a
Sunt venenū ex cuius potu infatuati remanent. ib.
Quibus morbis liberant si tempestivè fluant. b
Quos inducant si supprimantur. c
Menstruum si statuto tempore & debita quantitate
fluxerit à quibus morbis mulieres seruat. 448
Secus quibus affectibus obnoxia. ibid.
Menstruata cum muliere concubitus lepram inducit,
& partum elephanticum generat. 455.c.1.b
Olim à lege dñina prohibitus. ibid.e
Menstrua quibus in animantibus manent, & in qui-
bus copiosiora. 455.c.2.d
Eoru eruptionis tempus assignatur & cessationis. ib.
Menstruorū certa quâtitas nequit assignari. 456.c.1.a
Varia est pro temperamenti varietate. b
Menstruum quibus viis in vterum prolabitur & ab
eo extra prorumpit. 457.c.1.a
Menstruū quem ob fine à natura generatur. 457.c.2.e
Non ad vteri nutritionem à natura transmittitur.
458.c.1.a
Menstrua quibus nunquam fluxere, innoxie vivere
possunt. 458.c.1.b.c
Menstrui sanguinis malitia. 474.c.2.e.475.c.1.a
Tempestivè fluentis vtilitas, & nimis excurrentis
incommoda. b
Menstruata an à Medico curandæ. 474.c.2.e. & seqq.
An ipſis frigidus, calidus, vel temperatus aëri paran-
dus. 475.c.1.c
Menstruatis an acetosa conueniant. 475.c.1.e. & 2.c.d
An butyrum. e
Viperinæ carnes paratæ earum suppressionem pro-
hibent. 476.c.1.b.c
Iis minùs affa, quam elixa congruunt. d. & c.2
Vino sanæ & temperatæ vti possunt. c.2.e.477.c.1.a
Exercitio abstineant. d
Non clysteribus vacuandæ, nisi morbi acutes vr-
geat. c.2.a
Veneris ex vſu quæ ipſis incommoda. c
Quæ ex venæ sectione. e
E talo si sanguis mittatur moderate & tempestivè
iuuantur. 478.col.2
Quid ex animi affectibus detrimeti patientur. 479.
c.1.tota
Mestrui suppressio quid? In tria genera dividitur. 479.b
Id symptoma, sicut & cætera temp̄ ex morbo
enascitur. c.d
Menstrua. M M M

Index Rerum,

- Menstrua secundum naturam aliquando retinentur.
 480.c.1.a.b.c.d.
 Cohibentur ex copia, & penuria. e
 Ex vteri. col.2.a
 Sanguinis menstrui.
 Ab vteri calida intemperie. 481.a
 Menstrua suppressionis signa varia. d.e
 An febris eam perpetuo comittetur. c.2.a
 Menstruorum ex suppressione an maior sincipitis, quam
 occipiatis dolor con citetur. 482.c.1.a
 Menstrui retentio, superflua eius vacuatione pericu-
 losior est. d.& seqq.
 Quæ ex eâ symptomata. col.2.a.b
 Non in omni eius retentione venæ sectio cele-
 branda. c.2.d.e. & 483.c.1.a
 Quibus fœminis commoda & salutaris. b
 Menstrua ad prouocanda an ante tempus menstrua-
 tionis phlebotomandum, vel post. d.
 Quibus decoctis humores attenuantur, & Men-
 strua vacuantur. c.2.tota
 Menstrua chalyb.s vñsi euocantur. 484.485.
 Aquæ stillatiae. ibid.e
 Syrupi præstantissimi. 486
 Tertia mineralis singulari virtute mirabilis. e
 Menstrua per varias corporis partes emanantia. 486.
 c.2.a.
 Per vteri labra. b
 Per pollicem sinistri pedis. c
 Menstrui moderata quantitas est heminarum duarum,
 & quid Hemina. 487.e.1.a
 Menstru: fluxus immodus crisis ratione contingit.
 487.c.1.a.
 Ob sanguinis vel vteri vitium. b
 Ob alicuius vasis vteri rupturam. c
 Tribus modis ab vteri vasibus profluere potest. e
 Menstrui fluxus immodus quibus coniecturis potest
 deprehendi. 488.tota
 Ex eo facilis sequitur hydrops quam ex puer-
 rario. 489.c.1.a.b.
 Ex eo febris concitatatur & accendit. d
 Menstrui in immido fluxu an artus superiores vel
 inferiores ligandi & fricandi. 489.c.2.b
 Sub mammis cucubitala scarificata apponenda.e.&
 490.c.1.a.b.
 Quod si non iuuet, vena cubiti interna secunda &
 per interualla parcè mittendus sanguis. c
 Menstruo sanguini si permisceatur bilis qua ope euo-
 canda. 490.c.1.d
 Menstrua fluxio si nimia fuerit, quibus auxiliis tam in-
 ternis quam externis curanda. 490. col. 1. d. &
 col.2.tota
 An sterlus astinuum auxilio sit. c.2.e. & 491.c.1.a
 Emplastrum ad id utilessimum. c
 Pilulae. e
 Menthæ syrups simplex & compositus cui vñsi. 106.
 c.1.d.
 Menthæ conseruæ utilitates. 121.c.1.d
 Mercedem quam exigere debeat Medicus ab æstro. 4.
 c.1.b.c.
 Mercurius venenum non est. 272.c.2.b
 Multiplex eius genus assignatur. c
 Factius calidus est, fossilis frigidus. d
 Mercurialis vnguentæ ieuno ventriculo commodiùs
 exhibentur. 273.c.1.c.d
 Mercurius à proprietate substantiæ humorem Galli-
 cum per sputum euacuat. 274.c.2.e
 Metalla quæ in vsum medicum veniunt. 76.c.2.d
 Metalla temperata. 133.c.1.a
 Frigida in secundo gradu. ibid.
 Meteororum quartus Aristotelis liber ad Medicinam
 præcipue spectat. 10.c.1.d
 Methodorum error, morborum prædictione ad va-
- ticipatores, non ad Medicos spe etare. 13.col.
 2.c.
 Methodus vñsu atque exercitatione comprobata à
 Medico semper seruetur. 15.c.2.e
 Quæ sit dogmatica & recta procedendi via.
 ibid.
 Methodus est via recta, & vniuersalis curationis
 morborum. 26.c.1.a
 Per indicationes perficitur. ibid.& seqq.
 Metron ad omnes mensuras spectat. 76. col.
 1.e.
 Micleta qualitas frigida & adstringens hepatis &
 ventriculi intemperiem tollit. 117.c.2.e
 Mineralium temperamentum. 132.c.2.d.e
 Minij vnguentum, malis ulceribus & cicatricibus
 antiquis medetur. 124.c.2.d
 Mithridatum à Rege Mithridate inuentum, quibus
 aff. & bus vtile. 120.c.1.b
 Mūa citoniorum cum aromate & sine illo cui vñsi.
 106.c.1.b.c.
 Mūa centum drachmarum pondus. 76.c.2.a
 Modius, vnde dictus, sextarios duodecim capit. 76
 c.1.e.
 Mola in vtero quid? 450.c.2.d.e
 Mola grauidarum definitio. 506.c.2.d
 Soli mulieri conuenit. 507.c.2.d
 Eius causa. c
 Signa color plumbeus; venter citissime crescens. d
 Motus. e
 Praeæ dispositiones. col.2.a
 Si mediis mensibus sanguis teter & faculentus ab
 vtero erumpat. ibid.
 Molæ prælagium. b
 Curatio. d. & 508.c.1
 Pilulae ad eam expellendam eximæ. ibid.e
 Mola admiranda intra quatuor horas interficiens.
 col.2.a.
 Alia duodecim annis in vtero perdurans. c
 Fœtus emortui multæ causæ. col.2.e. & seq.
 Vide Fœtus.
 Mollificantia & ventrem humectantia purgationem
 præcedere debent. 32.c.1.d
 In quibus id locum non habet. e
 Morbillis & variolis syrpus accommodatissimus.
 105.c.2.e.
 Morbilli à sanguinis menstrui impuritate erumpunt.
 455.c.1.a.
 Morbi non ornatu aut eloquentia, sed remediis curan-
 tur. 3.c.1.c.d
 Morbi in leues, mediocres, & lethales diuisi, lethali-
 um morborum inculcabilium enumeratio, à quo-
 rum curatione cauebit Medicus. 10.c.2.c.d
 Morbos paruos attollere auari & trivialis est Medicus.
 ibid.
 Ut magnos parui facere, & quæ ex vtroque
 damna. 11.c.2.a.b
 Morborum acutorum prænuntiationes incertæ. 14.
 col.1.b.
 Morbo vehementi vehemens auxilium. 22.c.2.e
 Ut diutino, diutinum. 23.c.1.b
 Morbi quomodo ea quæ agenda sunt indicent. 26.
 c.1.d.
 Morborum indicationes an à Luna aut astis fiant. 35.
 c.2.e
 Morbi tempus in quo purgatio fiat obseruandum
 Medico. 41.e.2.tota
 in Morbis acutis perfecta requiritur coctio vt pur-
 getur æger, in longis autem sufficit manifesta. 42.
 c.1.a.b.
 Morbus omnis suo non semper contrario curandus.
 43.c.1.c.
 Sed optimo vietus regimine. d
 Morbi

& Verborum.

- uari possint. col.1.e
 Grauidæ hoc aspectu oppressæ qua cautione cu-
 randæ. 279.c.1.b
 Morbi Galici reliquiæ aquâ ad id mirabili expura-
 gantur. e
 Vini sancti beneficio ex Auctoris inuento partes
 principes roborantur. c.2.b
 Aquæ Magistralis pro iis qui morbo Gallico oc-
 cultè curari desiderant. d
 Morborum hæreditariorum differentia duplex expli-
 catur. 437.c.2.e
 Morbi viriles an muliebribus curatu difficultores.
 449.col.2.
 Morbi desperati qua cautione curandi. 451.c.2.a
 Morbi muliebres ex sanguine, lacte, & semine veluti
 ex vberimo fonte emanant. 453.c.1.d
 Morbi hereditarij an ad semen ex omnibus corporis
 partibus derivationem referend. 466.c.2.d.467.
 c.1.c.
 Morbi prægnantium sauvissimi & difficultimi. 500.
 c.1.d.e.
 Vide Granida.
 Morbi acuti triplici auxilio curantur. ibid.c
 Morborum differentiæ explicantur, iuxta quas vietus
 ratio varianda. 526.c.1.c
 Morbus, naturale temperamentum, & consuetudo,
 vietus rationem indicant. 533.c.2.a
 Morbi status vniuersalis vietus tenuissimum exigit.
 536.c.2.c.d. & seq.
 In principio vniuersali morbi aliquando tenuior
 vietus, & in statu plenior offrendus. 537.c.1.e
 c.d.& seqq.
 Quid ex hac vietus tenuitate, utilitatis redundet.
 col.2.e.
 Morbi per magnitudinem an acutes intelligenda,
 554.c.2.c.d.
 Mororum succus Anginæ an in omni tempore utiles.
 288.c.2.d
 Moschi ambarique odor fœminas suppressas aliquan-
 do extinguit. 6.c.1.d.e
 Motus naturæ quibus conditionibus à Medico iu-
 uandus. 26.c.1.e. & col.2.tota
 Motus corpus humanum diuersimodè alterat. 546.
 col.1.b
 Motus febrientibus nocentissimus. 546.c.1.e
 de Mucilaginibus vnguenti proprietates eximæ. 126
 c.2.a.
 Mulieris pulchritudo corporea suis elegantissimis
 coloribus adumbrata. 447.
 Vide Fœmina.
 Mulierum morbi curatu difficultimi. 449
 c.2.d
 Periculosi & exitiales.
 Vide Morbus.
 Mulieres nioibi an sint admirabiles ac diuini, &
 quid sonet illud diuinum. 450.c.1.d
 Mulieres calidores virus iuxta Parmenidem & Hip-
 pocratem, quod conciliatur. 453.c.2.c
 Muliæ profluuium vnde oritur. 491.c.2.b. & seqq.
 Vide Profluuium.
 Muliebrium appellatione an sola menstrua veniant.
 515.c.1.a
 Muliæ in aliui fluxus vñsus commendatur. 46.c.2.d
 Mulla & apomel in pleuride offerri potest. 36
 c.1.b.
 Muliæ diuisio multiplex explicatur. d
 Musculi interni intercostales an maiorem concident
 dolorem, quam inflammata pleura. 301.c.2.e
 Musa Ænea, sive zazenea Meunes cui vñsi. 118.
 col.2.d.
 Myrobalani fructus sunt ex Ægypto Syriaque nobi-
 les. Quinque illorum genera. 89.e.1.d
 ibid.
 Flavi. Chebali,

Index Rerum,

- Chebali, Indi, Emblici, Bellerici. e
 Secundo ordine exsiccant, & primo refrigerant.
 col.2.a.
 Omnes lente aluum subducunt. 89.c.2.b
 Obstructionibus obnoxij. ibid.
 Peculiare vniuersusque generis temperamentum assignatur. ibid.c
 Iis in substantia minori quantitate vtendum quam in infuso. d
 In infusione quomodo administrantur. ibid.
 Torrefacti alii fluxus compescunt. ibid.
 Quosnam Myrobalanos veteres cognouerint. 90.
 col.2.a.
 Myrobalani omnes sunt diuersarum arborum fructus. b
 Myrobalni saccharo conditi proprietates. 120.c.2.e
 Myrra trochiscorum proprietates. 122.c.1.c
 Myrti ex fructu syrpus cui vsui. 103.c.2.e
 Mystrum, chemen vnam & quartam eius partem seu cochlearia duo cum dimidio continet. 76.c.2.b

N

- Namyisia ob retenta menstrua, hispida & barbata. 11.c.1.c
 Namysia, & Phaeitus exempla apud Galenum Medicos non terreat. 20.c.1.b
 Naphæ aqua, cui vsui. 100.c.2.e
 Naphæ vnguentum febribus malignis & cordi exhilarant perutile. 125.c.2.a
 Nardi olei proprietates. 123.c.2.a
 Natura mira prouidentia in viuentium, & vegetantium conseruatione. 25.c.1.b
 Natura omnium opifex, & medicatrix morborum, Medicus vero minister. 25.col.2.e & col.2.a.b
 Natura ars est diuina. c
 Nullo moderamine gaudet. d
 Eius scientia Medico pernecessaria. e
 Eius motus quibus conditionibus iuuandus. 26.c.
 2. tota.

- Natura si moueat, aut mouerit, ab evacuatione cessandum. 27.c.1.a
 In statu morbi non vacuationibus impedienda. col.2.c.

- Natura in die critico qna arte ad evacuationem adiuuanda. 28.c.2.e
 Vide Crisis.

- Naturæ particulares solum experientia noscuntur. 38.c.2.c
 Ex iis arts conjecturalis. ibid.

- Natura intemperata contrariis curanda. 44.c.1.b.c
 Est à mediocritate parum recedat. c.2.a.b

- Natura auxiliis Medicis iuuanda, 47.c.2.e
 Est primarius animalis artifex & morborum medicatrix. ibid.
 Primas in curatione obtinet tempore, dignitate. 48.c.1.b.c

- Quid ergo Ars Medica iuuet, ostenditur. ibid.d.e
 Natura in febricitantibus an exhibito alimento à causa morbis coctione distrahi possit. 540.c.1.c.d

- Quid sit naturam distrahere, & quibus modis distractatur. e. & c.2.a.b.c
 Nausea & vomitus an conuertantur. 616.c.1.e
 Vide Vomitus.

- Nebula non est perfectæ coctionis signum, sed manifestæ. 41.c.2.b
 Negligendum nihil Medico est, vt nihil contemnendum.

- Nenupharis florum aqua cui vsui. 13.c.1.d.e
 Nenupharis syrpus bili attemperandæ infernit. 104.
 c.2.a.

- Nenupharis conseruæ vtilitates. 120.c.2.d
 Nenupharis oleum tumores omnes à causa calida prenatos curat, formum conciliat, &c. 122.c.2.e
 Nerui soli an sint conuulsionis causa. 236.c.2.c
 An ab humida & pituitosa materia solum conuelantur. 239.c.2.e
 Nomina rerum qua diligentia inuestiganda & tenenda. 12.c.1.d
 Non adeò Medico necessaria sunt. ibid.c.2.c
 Nouilunij tempore purgatio aut phlebotomia non celebranda. 35.c.2.d
 Non studiis minùs commoda. 7.c.2.d.e
 Somno concessa est, non dies. 8.c.1.a
 Numisma, argenteus est, octaua vnciæ pas. 76.c.2.a
 Nuptæ quot affectibus ab utero subiacent. 67.c.2.e
 Nutritio non fit ex iis quæ comeduntur aut bibuntur, sed ex iis quæ in ventriculo concoquuntur. 29.
 c.2.d.

- Nutritionis partium corporis dispositio. 462.c.2.b
 Nutricis ad electionem quæ conditions necessariae, 518.c.2.e & 519.c.1.tota.
 Nutrices pro infantium laborantium curatione purgandæ. 70.c.2.a
 Nucis moscatæ conserua cui vsui. 121.c.1.c
 Nucis moscatæ oleum quibus affectibus commodum. 123.c.2.e
 Nucum oleum in clysteribus vtile, multæque eius proprietates. 122.c.2.d

O

- Obesi, & pingui habitu ab omni vacuatione arcendi. 37.c.2.d
 Morbis frigidis obnoxij. ibid.
 Obolus, pondus medij scrupuli. 76.c.1.c
 Obseruationum Medicarum scriptores commendantur. 10.c.1.e
 Obstructiones purgationem impediunt. 32.c.1.b
 Obstetrix qualis esse debeat, & quodnam eius officium. 510.c.1.c
 Occasionis germana definitio. 17.c.2.d
 Praecepit & Medico captanda. ibid.
 Quid prodest eius cognitione. e
 Huius inuentor Medicus est. ibid.
 Occasionem premendam quo emblemate nos docuerit Aulonius. 18.c.1.c
 Eam nemo nisi iudicio & experientia insignis noverit. d
 Plus aliquando iuuat quam virtus ipsa. ibid.
 Huic seruendum. ibid.
 Oculi rard cerebri evacuationi inseruiunt. 64.c.2.e
 Oculi affectibus aqua ophthalmica efficacissima. 102.
 c.2.b.
 Item alia ad eorum ruborem. c
 Oculi ex omnibus coporis partibus pluribus morbis obnoxij. 246.c.2.a
 Oculus mediis coloribus recreatur. 251.c.1.a
 Albo colore luditur. 251.c.1.d
 Et grauius quam nigro. c.2.e
 Oculus tubeo colore inflammatur. 252.c.1.a.b
 Vide Videre, Vism.

- Odorum suauitas ægrotos recreat. 6.c.1.c
 Odores malis medicamentis conficiendis inseruiunt. 86.c.1.a
 Non repugnat graniter olere, & iucundum habere odorem. b
 Odores vterum mouent. 494.c.1.b.c.d
 Odores virosi & foetidi qui differant. 496.c.2.c.d
 Odores naribus enixarum qui admouendi. 510.c.2.b
 Odorata non omnia calida, sed quædam frigida. 524.
 c.1.d.
 Odoratus noxa an cerebro, vel naribus adscribenda. 259.c.1.b

Probatur

- Probatur quod in cerebro. e
 Odoratus actus tripliciter luditur, intemperie, compositione mala, & continui solutione. 260.c.1.d
 Illius lesionis signa. e
 Præsagium, & caratio. c.2.a.b
 Oesophagi ope an deglutitio fiat. 333.c.2.e
 Olera febricitantibus noxia. 528.c.2.e
 Olerum drachmæ centum, sanguinis decem non efficiunt. 534.c.1.d
 Oleum & lubricantia quid ad abstersionem faciunt. 66.c.2.b
 Olea refrigerantia sunt, Rosaceum. 122.c.2.a
 Omphacinum, Citoniorum, Myrtinum, Lentiscinum. b
 Oleum violaceum, Nenupharis, Melonum, Cucurbitæ, Cucumeris. c
 Olea calida sunt Oleum Lumbricorum, Camomillæ, semenis lini, sesaminum, liliorum alborum, anethinum, nucum, amygdalarum dulcium. ibid.
 Oleum ouorum Formicarum. e
 Oleum Irinum, Apparitij Magistrale. 123.c.1.a
 Oleum de Scorpionibus. c
 Aliud de Scorpionibus Mathioli. d
 Capparum, Amygdalarum amararum, Absinthij, Mastichinum. e
 Oleum menthae, lenticinum, Nardinum simplex & compositum. 123.c.2.a
 Naphæ, Ruraceum. ibid.
 Vulpinum, Oleum de croco, de Castoreo, Laurinum, Euphorbij, Vitrioli. b
 Oleum iupuris, de lateribus, seu Philosophorum. d
 Oleum iuniperinum, anisi, cinnamoni, caryophyllorum, macis, nucis moscatæ, maceris, belzoini, terebinthinæ, de piperibus, costinum, salis, ex styrace, salvia, melissa, betonica, florum anthos, ligni Gaiaci, Angelicæ, de thymo, Liquidambær, Balsamum. e
 Olfactus licet inter sensus non absolutè necessarius, citra eum non commodè vivitur. 259.c.1.b
 An in cerebro contineatur. c
 Olfactui laso errhinum perutile. 260.c.2.d
 Omphacij oleum ventriculo roborando, & fluxibus calidis fistulis præstantissimum. 122.c.1.b
 Omphacium cur menstruatæ appetant, constat ex acido & acri. 475.c.1.e
 Ophthalmiæ definitio expenditur. 249.c.2.a
 Eius cauæ. b
 Signa. d
 Præsagium. e
 Quando est morbus contagiosus. ibid. & 250.c.1.a
 Ophthalmia frigido tempore, & regione, rara rarius que sanatur. b
 Humida brevior est siccâ. c
 Quinam Ophthalmiæ decubitus conueniat. e
 Pilorum abrasio, seu tonso quod ei conferat. c.2.a
 Ophthalmicis quis cibus conueniat. 252.c.1.d
 Quis potus. c.2.a
 Ophthalmia in omni venæ seccio conuenit. b.c
 Ex qua parte. d.e
 Purgatio salubris. 253.c.1.a
 Errhina medicamenta oculorū affectui repugnant. c
 Lactis instillatio dolentibus oculis quid conferat. d
 Albumen oui præstantius est. c.2.d
 Quænam ei medicamenta conueniant. 254.c
 Ophthalmiæ inueteratae mirabile præsidium. 264.
 c.2.e.
 Diuturnæ item aqua efficacissima. e
 Opopanax succus herbæ quæ Panaces dicitur, quomodo probandus, & quibus medeatur affectibus. 95.c.2.c
 & Verborum.
- Orationis vslis cut homini concessus. 19.c.1
 Oratorum tum factorum tum Ethnicorum consuetudo ab oratione & prece præfati. 2.c.1
 Os cui vslis à natura destinatum. 642.c.1.c
 Oris tortura unde sit dicta, vocatur & conuulsio canina, eius causæ eadem quæ paralysis. 231.c.2.e
 In ea mediata cerebrum afficitur. ibid.
 Immediate verò mulcus cognomento latus. 232.
 c.1.a
 Oris ad torturam reimeda salutifera. 233.c.1.e
 Oris tortura quomodo sub conuulsionis nomine intelligenda. 236.c.2.e
 Offa cuitis temperamenti. 133.c.1.e
 Quipara cur lacte non indigent, & quid in illis lactis vicem suppleat. 472.c.1.e
 Cur vesica, & intestinorum multitudine priueniuntur. d
 Qui albumen in oculorum affectibus lacte præstantius est. 28.c.2.e
 Quorum olei proprietates mirabiles. 122.c.2.e
 Oxalidis aqua cui vslis. 99.c.2.b
 Oxalidis syrpus febribus ardentibus, malignis, pestilentibus, & ventriculi affectibus efficacissimus. 103.c.1.d
 Oxyrateum Vigonis quibus affectibus commodum. 126.c.2.c
 Oxybaphum, pondus duatum vnciarum, & duarum drachmarum. 76.c.2.a
 Oxymel simplex, scilliticum, & scilliticum compostum cui vslis. 105.c.1.d.e
 Oxyphænicum, seu dactylum acidum fructus est palmae sylvestris, eius vslis, dosis. 84.c.2.b.e
 Vide Tamarindus.
- P
- Pacum, ferula est in Syria nascens ex quæ & Galbanum. 93.c.1.b
 Vide Galbanum
 Pæonia syrpus cui vslis & quomodo patandus. 105.
 c.1.a
 Frigidis capitis, & neruorum affectibus prodest. ibid.
 Pæonia conserua cerebro & frigidis affectibus proficia. 121.c.1.e
 Pallium philosophum non facit, vbi carpitur sophistarum & Medicorum personorum vanitas. 93.c.1
 Palpitatio cordis qui differat à tumore. 357.c.2.b
 An idiopathica à sympathia distinguatur. d
 Fit necessariò à flatu. 358.c.1.c
 Eius signa. e
 An hyeme potius quam alio tempore insolecat. c.2.a.b
 Mœsti & timidi huic obnoxij. e
 Eius curatio instituitur. 359.c.1.b.& seqq.
 Sacculus eximius ad cordis palpitationem. 360.
 c.1.a
 Palpitatio ex purulentis testibus suborta, fonticulis infra inguina persanata. d
 Papaueris erratici aquæ proprietates. 89.c.1.c
 Papaueris syrpus tam simplex, quam compositus quibus affectibus medeatur. 104.c.2.d
 Papaueris oleum quibus vtile. 122.c.2.g
 Paracelsi Chymia inuentoris doctrina fugienda rationali Medico, quibus nugis, & ridiculis dogmatis scateat. 14.c.2.1.f.c.1
 Paraphrenitidis à phrenitide discrimen. 156.c.1.e
 Semper est malum signum. 158.c.1.c
 Paralyticis est neruorum passio. 220.c.1.e
 Vbi & nervi definitio Galenica excutitur. ibid.
 Eius substantia. c.1.a.b
 Temperamentum. 4221.c.1.e
 Dilecti

Index Rerum,

- Defert & sensus facultatem, & organum tactus.
c.2.d.e.
- Paralysis an solū ad obstruktionem, an ad quodlibet morbi genus sequatur. 224.c.2.d
- Oritur aliquando à carnis intemperie. 225.c.1.a
- Causæ Paralyticæ inducentes sunt obstructio, compresio nervorum, solutio continua. d
- Quibus signis cognoscitur. c.& col.2.a
- In quo differt ab Apoplexia. b
- Præfigium Paralysis. d
- Paralysis an membra extenuet. 226.c.1.a
- Paralysis vnius lateris non citius curatur quam particularis membra. col.2.b
- Paralysis dextra minus est periculosa quam sinistra. ib.
- Paralysis curatio à vieti inchoanda. 227.c.1.b
- Vinum ei reprobum.
- Si cum febre coniungatur quæ prior curanda. col.2.d
- In Paralysi ad Aplexiam sequuta an è latere affecto, an fano sanguis detrahendus. 228.c.1.c
- Si ex menstruo retento, an è talo mittendus. e
- Pilulae & syrups ad eam commodus instituitur. 229. c.2.b
- Pariendi varia figura. 510.511.col.1.a.b
- Parotides inflammations sunt in partibus adenosis iuxta aures. 652.c.2.e
- Si ratione crisis eueniant, non minus lethales sunt quam ipsa febris. ibid.
- Quanam dicantur salutares. 653.c.1
- Partium frigidarum temperamentum duplex, frigidum & adicitum, utrumque quibus conservatur. 45.c.2.c
- Partium corporis humani structæ cogniti quantū Medico necessaria. 50.c.2.d
- Pars affecta non euacuanda nisi euacuato corpore. 64. c.2.b.c
- Partium animalium temperamentum describitur. 132.c.2.a.b
- Partium similarium, & dissimilantium facultas producta in quo distinguuntur. 462.c.2.e&463.c.1.a
- Partes spermaticæ dictæ ex crassa seminis parte generantur. 459.c.1.e.eol.2.a
- Vnde incrementum suscipiunt. b.c
- Pro earum integra formatione an fiat attractio. d
- Partus difficultas quibus ex causis. 450.c.2.e
- Partus difficilis causæ exquirendæ Medico. 510.c.2.d
- Quibus irrigationibus vtendum, si siccus sit. e
- Pastillis quo pacto vtendum, & quibus parantur. 121. col.2.& seqq.
- Vide *Trochisci*.
- Patriæ amor & solum iucundissimum. 47.c.1.e
- Domina est ac Dea cui plus debetur quam matri. col.2.a
- Pectination in capitibus doloribus qualis esse debeat. 142. c.1.c
- Pecunia omnium bellorum causa, immo & malorum. 3.c.1.e
- Peplum in quo differt à Senna. 98.c.2
- Peripneumonia in cura clauditur pleuresis. 315.c.1.
- Peripneumonia essentia in inflammatione consistit. Motus continuus pulmonis an huius inflammatio- nis causa? col.2.b
- Peripneumonicorum pulsus an possit esse durus. 318. c.2.c
- Est celer, creber, languidus, mollis, vndosus. 319. c.1.e
- Peripneumonia à pleurite in quo distincta. 319. c.1.d
- Frequentior est ex pituita quam ex bile. 320.1.d.
- Peripneumonia in pleuritidem mutatio an reprobata. 321.c.1.b
- An brevir & acutior sit pleurite. col.2.d
- Qua ratione curanda. 312.c.1.tota
- Peripneumoniæ hæmorrhagiæ copiosâ iudicata exemplum. col.2.d
- Perficus syrpus bili purgandæ perutilis. 106.c.2.c
- Pestaria vtero indenda ad menses ciendos. 484.c.1.a.b
- Pestarium ad foetum mortuum extrahendum perutile. 509.c.2.a
- Pestis est morbus vulgaris multos perimens. 601.c.1.c
- Huius causæ sunt aëris infectus ex insепtis cadaue- ribus. Aquæ immotæ & stagnantes æstuosa consti- tution excedens calor. 6.col.2.a.b
- Pestis semen quid dicatur, & utrum cum eius in- quinamento conuertantur. c.d
- Vnde oriatur illud semen. e
- Quid de Pestis causis sentiant Astrologi. 602.c.1.a
- b. & seqq.
- Vnde eius symptomata desumuntur. 603.c.1.d
- In quatuor anni tempora diuisa. col.2.b
- Ex signis in cælo apparentibus non incongrue ab Astrologis colliguntur, & ex influxu stellarum. d.e
- & 604.c.1
- Seruatio à Peste quomodo possibilis. e.& col.2.a.b
- Quibus medicamentis.
- Allij vis eximia contra pestem & venena. e
- Venæ sectio quando & in quibus peste correptis celebranda. 605.c.1.b
- In quibus purgatio. c
- Pestis curatio ab aere & cibo inchoanda. e
- Sudores prouocandi in hoc affectu. col.2.b
- Epithematis cor roborandum. e
- Odoribus. d.e
- Electuarium ad eam tollendæ perefficax. 606.c.1.a
- Pestis in quo à febre pestilentí discrepat. b
- Vide *Febris*.
- Phætus ob retenta menstrua, hispidum corpus & barba. 11.c.1.c
- Phætus & Namysia exempla Medicos ab arte sua non auocent. 20.c.1.b
- Phantasia nisi nocturna quiete sedetur, libere suo fungi munere nequit. 8.c.1.e
- Pharmaceuticæ artis auctores celeberrimi. 10.c.2.a
- Pharmaceuticæ artis Medico, & Chirurgo cognitione necessaria. 72.c.1
- quæ apud Pharmacopolas reperiuntur ex animali- bus, eorum partibus, terrâ, aquâ, aere, & plantis deponuntur. 76.c.2.c
- Philonium Romanum torporem potenter inducit. 120.c.1.c
- Philonium Perficum eadem pollet virtute, sed minus stupefacit, grauidis menstruatis confert, alii fluxum sifit. d
- Philosophia & reliqua omnes scientiae vnde ortum- habent. 19.c.1.a
- Phlebotomia ex copiosa quid discriminis immineat. 42.c.2.e.43.c.1.a
- Phlebotomia in quantum vteri strangulati prodest. 495.c.2.c
- Phlebotomia in omnibus febribus celebrari potest. 548.c.1.c.d
- Etiam in hectice. col.1.a
- in Tertiana notha. e
- In plethora ante quartum diem. 549.c.1.b
- In febribus non acutis in principio ab ea cauen- dum. 549.c.2.a
- In pura cacochymia in febribus ventilationis causa citra plenitudinem. 550.c.1.d
- Phlebotomia reuulsiva in cacochymia utilis est. e
- Vacuatiua non conuenit. col.2.a
- In febre ardentissima vt refrigerans auxilium. d
- Plenitudo duplex est, altera quoad vasa, & altera quoad vires. 551.c.1.e
- Quoad vires iterum duplex. col.2.e
- Nullo

& Verborum.

- Nullo certo signo dignosci potest. 552.c.1.a
- Plenitudo quoad vasa ex tumore venarum cognoscitur. b
- Plenitudo utraque an sanis interdum reperitur. c
- Phlebotomia scopi sunt, magnitudo, virium robur, & ætas florens. 555.c.2.e
- A lij scopi enumerantur. 555.2.c.2.b.c.d
- Phlegmone in curatione an prior sit reuulsio quam euacuatio. 499.c.2.c
- Phœnicobalanus Dioscoridis, & Plinius non idem est ac Tamarindus Arabum. 84.c.2.d
- Phrenitis à mentis laesione sic dicta. 148.c.2.e
- Eius varia appellations. ibid.
- Non quodlibet delitium cum febre sub eius nomine intelligendum. ibid.
- Duplex Phrenitidis à Galeno conscripta definitio expenditur. 149.c.1.b
- Vera & sincera Phrenitis à bile est. col.2.c
- Potius est cerebri quam membranarū eius inflammatio. d
- Phrenitidis tres species à trium facultatum principum laesione deponuntur. 151.c.2.e
- Phrenitidis differentiae. 153.c.1.c
- A bile & sanguine generatur. e.& col.2.a.b
- Phrenitidis incipientis, & confirmatae signa. 154.c.2. b.c.d. 155.tota
- Eius distinctio à paraphrenitide seu delirio. 156.c.2
- Item à phrenitide septi tranuersi. 157.c.1.e
- A materiae inflammantis diuersitate. col.2.b
- Phrenitis an à respiratione magna & rara sit inseparabilis. e
- Est mortiferum morbi genus. 158.c.1.d
- Aliquando in sanitatem finitur, & quibus signis. e
- An aliquando ad bonum in lethargum mutetur. col.2.b
- Eius curacionis triplex scopus, materia fluens, fluxa, & symptomata superuenientia. e
- Tutò vena in hoc affectu secatur. 160.tota
- Eius initio repellentibus vtendum. 161.c.2.b
- Non in augmento. 162.c.2.b
- Oxyrhodina in phrenitide quæ admouenda. 163. c.2.e
- Quibus præsidiis somnus huic affectui conciliatur. 164.c.1.c.d.e
- An purgans medicamentum necessarium. e
- An localia resoluentia aliquid conferant. col.2.d
- Phrenitidi confirmatae & conciliando somno præ- dium tutissimum. 165.c.1.e
- Est Lethargo secundum speciem opposita. 166.c.2.d
- Phrenitis definitio enodatur. 369.col.2.e
- Eius acceptio multiplex. 370.c.2.a
- Non conuertitur cum tabe. b
- Phrenitis morbus est hereditarius. 374.c.2.b
- Contagiosus. e
- Febris frequentior quam viris. 375.c.1.c
- Autumno sæpius contingit quam aliis anni tempo- ribus. 375.c.1.e
- Phrenitis deplorata limacum stillatitio liquore sanata. 377.c.2.b
- Aqua mirabilis pro eius curatione instituitur. d.e
- Vide *Tabes*.
- Phreniticus excitata fistula iuxta os sternum in longum tempus vitam producit. 378.c.1.b
- Phrenitici dicuntur ij quibus ex pectoris vel asperæ arteriæ vlcere diuturno adest corporis consumptio & extenuatio cum tussicula quadam, & hectica febre. 370.c.1.e
- Longo tempore viuere possunt. c.2.c
- Phrenitis causæ enumerantur. 371.c.1.tota
- Phrenitis vera & exquisita sine sputo purulento consi- stere potest. 371.c.2.c
- Ab ea an febris inseparabilis. 372.c.2.d
- An respirationis difficultas. 373.c.1.e
- Phthisici capillorum defluvio an obnoxij. 373.c.1.d
- Phthisicæ caro suilla concedenda. 375.c.2.e
- Phlebotomandi. 376.c.1.e
- In principio purgandi. d
- An validis medicamentis. e
- Balnea quando iis noxia. e
- Admodum probantur quæ ex lacte. 377.c.1.b
- Aëris exsiccantis ope diu vitam producunt. c.2.a
- Pica in grauidis, quis affectus. 305.c.2.e
- Huius causa. 306.c.1.a
- Signa. b
- Curatio. c.d.
- Pilulae ad eam mirabiles. 311.c.2.a
- Pili non sunt corporis nostri partes. 317.c.2.a
- Eorum varius visus ostenditur. b.c
- Pilorum inæquale defluvium, & per areas, vt in vul- pibus factum. 317.c.2.e
- Vide *Alopecia*. ibid.
- Pilularum varia appellations. 311.c.1.d
- Bilem purgantes sunt pilulae aureæ. ibid.
- Rhabarbari, Pilulae communes Rhassis. 312.c.2.a
- Aggregatiæ. ibid.
- Pilulae sine quibus. 312.c.1.d
- Arabicæ, Hermodactylorum, fumaria. d
- De Eupatoria, Pilulae ad bilem in febribus dictæ. a
- Pituitam purgantes sunt Pilulae de hiera. b
- Ex colocynthide, ex sex rebus contra cathar- rum. e
- Pilulae Epilepticæ Magistralis, Alephanginæ. 312. col.1.a
- Stomachicæ Mesuæ. b
- Ante & post cibum, Mastichinæ, de hermodacty- lis. c
- Affairet. d
- Cochiae. d
- Pilulae Melancholiam purgantes. 312.c.2.a
- Pilulae lucis maiores, & minores. ibid.
- Pilulae de cynoglossa Mesuæ quibus affectibus me- dentur. Item pilula Bechicæ. b
- Pilulae ad asthmaticos Magistralis. ibid.
- Pilulae aperientes Magistralis. c
- Pilulae hydropicæ Magistralis. d
- De Chalyde Magistralis. ibid.
- Mercuriales. e
- Imperiales Magistralis. 313.c.1.a
- Pilulae contra venena. b
- Pilulae ad suppressendum sanguinis fluxum eximia. 491.c.1.e
- Pilulae pro præseruatione ab vteri strangulatu. 497. c.2.c
- Pilulae ad picam grauidarum. 506.c.2.a
- Pilulae ad expellendam molam. 508.c.1.e
- Pilulae rigori sedando percommoda. 647.c.2.d
- Pilula ad soporem conciliandum utilestima. 650.c.1.c
- Pinguedo vnde generatur. 356.c.1.d
- Non ex sanguine per concretionem à frigido. e
- In corde an à calido, vel frigido fiat. 355.c.2.e
- Ex se & natura sua calida est, non frigida. 357.c.1.a
- Pituitæ exuberantia quibus signis cognoscitur. 39. c.2.b
- Pituitæ copia si in ventriculo vrgeat, qua arte curan- da. 358.c.2.d
- Pituitæ purgandæ erhinum commodum. 655.c.1.e
- Pituita quibus medicamentis purganda. 91. vnde ad 96.
- Pituita quibus syrupis disponitur. 104.col.2.e. 105. tota. & 106.c.1.a. & seqq.
- Quibus purgatur. 307.c.1.d. & seqq
- Quibus purgantibus electuaris vtitur. 109.c.2.c
- & seqq.
- Quibus pilulis. 311.c.2.d.e
- Pituita

Index Rerum,

	c.i.c	
Pituita in Lethargo an frigida magis quam humida qualitate officiat.	167.c.1.e	
An necessaria putrescat.	col.2.b	
Plantarum genera tria, arbor, frutex, herba.	77.c.1.b	
Plantarum liquores variis gaudent appellationibus. 79.c.1.b		
Plantaginis aqua inter infrigidantes praestantissima. 99.c.2.e		
Eius variae proprietates.	ibid.	
Plantationes increscente luna facienda.	35.c.1.e	
Platonis operum lectio ad Hippocratis & Galeni intel- ligientiam necessaria.	9.c.2.d	
Plenilunij tempore an purgatio facienda.	35.c.2.d	
Plenitudine corporis praesente non semper venae se- ctio celebranda.	43.c.1.e	
Pleuræ noxa an possit esse tussis causa.	297.c.1.a	
Pleura versus aliquam partem pulsu & arteriis priua- tur.	294.c.2.c	
Pleuritis est inflammatio membranæ pleuræ intus co- stas succingentis.	290.c.1.a	
Inflammatio est de eius essentia.	290.c.1.b.c	
Ex inflammatione muscularum internorum inter- costalium concitari non potest.	col.2.b	
Nec ex inflammatione septi transuersi.	d	
Pleuritis vera non est Mediaстini dicenda inflam- matio.	291.c.1.b	
Quibus signis à notha distinguitur.	291.c.1.d	
Pleuridis differentia in sicciam & humidam admitt- tenda.	292.c.1.tota	
An ab omni humore generetur.	col.2.d	
Ab Aquilonia tempestate concitatur.	293.c.1.e	
Facta compressione in cerebro.	e	
A nimio vini potu.	2.col.2.c	
A multi, aut vini nouelli nimio vsu.	e	
Dolor punctarius, febris acuta, difficilis respiratio, tussis, &c. eius signa sunt.	294.c.1.a	
Dolor continuus.	c	
Non pulsatorius.	e	
Grauis.	295.c.1.1.b	
Febris continua ab ea inseparabilis est.	c	
in Pleuride pulsus præter celeritatem & frequen- tiam, magnitudinem acquirit.	295.c.2.c	
An insigniter sit durus.	295.c.2.d	
Inæqualis.	296.c.1.c	
An tussis perpetuum eius symptom.	col.2.b	
Difficilis eius respiratio signum eius pathognomonicum.	297.c.1.e.& seqq.	
Pleuridis signa affidentia.	298.c.1.e	
Distinguentia.	col.2.d.& seqq.	
Pleuritis vera & exquisita à flatu generari potest.	300. c.1.a	
An à falsa spuriâque distinguatur.	ibid.	
An ab hepatis inflammatione.	d.& col.2	
An facilis sit eius à peripneumonia distinctio.	301. c.1.b	
Pleuritici accessiones tertianarias an patiantur.	301. c.1.e	
Pleuritis sinistra dextrâ frequentior est.	302.c.1.c.& acutior.d	
Pleuritis sicca aliquando minus periculosa.	e	
Hyeme frequenter infestat.	ibid.	
Ea pituitosi raro corripiuntur.	302.c.2.b	
In Pleuride coctio vñs an salutem portendat.	304.c.1.c	
Autumno longior est quam æstate, aut vere.	e	
Breuior in iuueni & pueri, quam sene.	col.2.b	
Familiarem habet hemorrhagiam.	c	
In ea pulsus valde durus mortem significat.		
Pleuritis permutatio in peripneumoniam, pessima. 305.c.1.a		
in Pleuride sputo apparente crassius cibandum.	306.	

& Verborum.

etibus præsidio sit.	104.c.2.c	
Potentiarum internarum numerus triplex, imaginatio nempe cogitatio, & memoria.	151.c.1.c	
Potio necandis vermis vtilissima.	647.c.2.c	
Potus triplex, permixtus, delatius, & sitis sedati- tius.	541.c.2.c	
Potus aquæ frigidæ utilitas in febribus ostenditur.	ibid.	
& 542.col.1		
Vide <i>Aqua</i> .		
in Potu via quam in cibo frequentiora & deteriora.	545.c.1.d	
Præcautio in morbis quanto curatione praestantior	14.c.1.a	
Præcipitatio citra præmeditationem inconstantiam at- guit, & ignorantiam.	13.c.1.b	
In Medico execranda.	ibid.	
Prædicendum Medicu, & ad certitudinem usque iudicium suspendendum.	15.c.2.c	
Prædictio morbotum ad Medicu, non ad vatem, aut fatidicum spectat.	13.c.2.c	
Eius utilitas maxima.	d.e	
Necessitas.	14.c.1.a	
Præfigium in morbis laudatur, non varicinorum sed Medicorum officium est.	13.c.2.c	
Vide <i>Prædictio</i> .		
Præfigia obedientes ægros faciunt & remedia oppor- tuna demonstrant.	13.c.2.e	
Affectiones futuras anteuerunt.	14.c.1	
Præfigia in quibus morbis ambigua & fallacia.	14. c.1.b.c	
Præfentionis & prædictionis varia acceptio.	452. c.2.c.d	
Præfici syrapi siue de præsilio efficacia ad pituitam abstergendam.	105.c.1.c	
Primiparæ torninibus à Partu torquentur.	506.c.2.b	
Primula veris conserua quibus affectibus remedio est.	121.c.1.c	
Præluis necandis vermis eximus.	647.c.1.d	
Præluis Ioannis Vigonis Gallica lue & iuncturarum doloribus vtilis, sed magna cautione propinandus.	369.c.2.d	
Pulsus pleuritidis. Vide <i>Pleuritis</i> .		
Puluis Antimonij, seu stibij præparati, commoda-	113.c.1.c.d	
Vide <i>Stibium</i> .		
Paleis ad expellendas secundinas eximus.	515.c.2.a	
Alius ad tornina sedanda.	516.c.1.e	
Puluis ad ventriculi dolorem cum ex frigido sicco & flatu in diuturnis morbis oritur, vtilissimus.	644. col.2.b	
Puluis necandis vermis eximus.	606.c.1.e	
Puluis rigori terrifico sedando vtilissimus.	647.c.2.e	
Puncticula siue febris puncticularis à veteribus co- guita.		
A febre pestilenti distinguitur.	607.c.1.b.c	
Eius causæ & signa.	col.2.c.d.& seqq.	
Curatio.	608.c.2.d	
Punctura, siue punctori dolor, membranarum affec- tionem denotat.	33.c.2.b	
Purgantia valida noxia, in morbis acutis præcipue		
30.c.1.d		
Ab Hippocrate febribus correptis prohibita.	c.2.a	
Qibus cum cautelis exhibebantur.	b.c. & seqq.	
Iis abstinere turius est.	31.col.1.d	
Purgationis hora quæ commodior.	29.c.1.b	
Purgationi propinrandæ quæ præmittenda.	31.c.2.b	
Hanc impedit fastidium.	c	
Copia viscosorum humorum.	ibid.	
Tensio in hypochondriis.	ibid.	
Inflammatio interna.		
Obstructio.	32.c.1.b	
Purgationi conueniens vietus ratio plurimum confert.		
33.c.2.b		
Mediocritas.	c. & 34.c.1.d	
Purgationi quod tempus congruum.	34.c.1.e.& seqq.	
Purgatio an plenilunij, aut nouilunij tempore fieri de- beat.	35.c.2.d	
Purgatio an etescente luna, vel decrescente commo- dior sit.	36.c.1.e	
in omni Purgatione, siue naturali, siue arte facta quæ fluat humor, attendendum.	40.c.1.c	
Vnde fluit.	c.2.b	
Propter quid fluat.		
Purgatio in omnibus morbi temporibus celebrari po- test.	42.c.2.a	
NNN		
Purgatio		

Index Rerum,

- Purgatio an maius corporis robur exigat, quām venae.
sectio. 50.c.2.a
Purgatio an ante humorū coctionem celebranda. 556
c.2.e
Vide *Humor.*
Purgatio in febribus putridis an celebranda. 560.c.2.d.
& seqq.
In initio instituta crisi non impedit. 562.c.1.c
In materia multa iuuat. e
Putrefactio est proprij & naturalis caloris in unoquoque humido existentis ab externa caliditate corrumpit. 475.c.1.b
Pyrorum conserue vtilitates. 120.c.2.e
Pyrrhus Epirotarum rex à Diis non regna, victorias, aut opes, sed sanitatem inter immolandum precabatur. 20.c.1.b

Q

- Vadans, pondus est dragmarum duarum aut scrupulorum sex. 76.c.2.a
Quæstiones naturales Aristotelis, Theophrasti, Pliniij, Plutarchi, & Senecæ, sedulò Medicis euoluenda. P 9.c.2.e
Quartana febris natura in quo posita. 592.c.2.b.c
Causarum eius differentia explicatur. d.e
Signa. 593
Securissima est. col.2.e
Conditiones in eius vietu obseruandæ. 594.c.1.e
Est opprobrium Medicorum. 595.c.2.b
Expugnata in hoc affectu intempestivè oblata nouam, & mortem afferunt. e
Saluatellæ sectio in pede mirabilis ad quartanæ febris contumaciam retundendam. 596.c.1.c
Quaternarij esu carnis potinæ aliquando conualefcunt. 22.c.2.c
Quies corporis purgationi præmittenda. 32.c.1.d
Quies, sanguinis excretioni proficia. 336.c.1.d
Quietis ad motum insueta mutatio nocentior est coctioni quām à motu ad quietem. 399.c.2.a.b
Quies minus prodeit ad sanitatem quām exercitatio. 400.c.1.b
Quies febrentibus quid vtilitatis afficit. 546.c.1.e
Quotidiana febris est ea, quæ ex pituita putesciente generatur & quotidie facit accessionem suam. 585.
c.2.c
Vide *Febris.*

R

- Radicis definitio. 77.c.1.e
Radicum in collectione differentia. e
Colligendæ sunt in principio hyemis. ibid.
Quando debito tempore collectas, fuisse percipitur. col.2.b
Radices simplicis & compositæ differentia. ibid.
Radices si crassæ, ac terra plenæ, lauentur, si tenuæ, humido linteo fricentur. c
Qua cautione exsiccandæ, & vnde earum duratio colligitur. d
Radices temperatæ quæ. 130.c.1.e
Galidæ in primo, & secundo. e
In tertio gradu. col.2.a
Frigidae in primo. b
Raficum pondus est scrupuli cum dimidio. 76.c.1.d
Ranatum clamor oloypo appellatur, qua ad concebendum prouocantur. 324.c.2.e
Ramich, pondus sex *Kirat.* 76.c.1.c
Vide *Kirat.*
Ranis ex quibus oleum ad arthriticos dolores conficitur, occulta qualitas inest ad torporem inducendum. 230.c.1.e

- Raphani syrupus calculum frangit & vitinam mouet, qua arte parandus. 104.c.1.b
Rarum & graue non repugnant. 82.c.2.b
Ratiocinari quid. 151.c.2.c
Respiratio magna & rara à phrenitide inseparabilis, vbi & Galeni doctrina conciliatur. 157.c.2.c
Rectitudo à Medico nunquam deserenda, licet non aptateat alleuatio. 22.c.1.d
Quod in pluribus morbis experimento est, e
In evacuationibus maximè seruanda. col.2.b.c.d
Quid propriæ rectitudo. ibid.e & 24.c.1.a
Rectudo in fluxu humorum, & vaporum obseruanda. 24.c.1.b
Vnde tanta eius vtilitas petatur. e
Non in filamentis rectis & oblongis ponenda, ibid. c. & seq.
Non est partium recta positio. col.2.d.e
Non in consensu partium per communes venas quæ proximè à trunco deducuntur. ibid.
Sed in meatibus, seu poris quibus totum corpus est perforatum, non secundum latitudinem, sed secundum longitudinem distributis. 25.c.1.a
Recti intestini resolutio vnde sit, & quibus curanda. 235.c.1.c
Regionum varietas pro curandis corporibus cautè attendenda. 56.c.2.6.& seqq.
Regionum pro varietate varia corpora, & affectus nascuntur. 57.c.1.c
Aët harum vicitudinum auctor est. e. & 58.c.1
Regionum ob varietatem, vita regimen mutandum. 52.c.1.b
Remediorum pro vnaquaque regione varietas diligenter obseruanda. 56.c.2.b. 57.58.c.1
Remedia in tres classes diuisa. 68.c.1.d
Reminiscientia in quo à memoria distinguitur. 151.
c.2.c
An ad numerum facultatum principum reuocanda. b
Renes qua cautione purgandi. 66.c.1.c
Renum frigidis affectibus aquæ perutiles. 100.c.2.e
Renum calculus quomodo definitur, an morbus, vel morbi causa. 434.c.1.e
Vide *Calculus.*
Renix, exteriorum quatuor mensura. 76.c.1.e
Repletio nimia syncopem aliquando inducit. 363.
col.2.b
Repletio nimia quid periculi inuehat, etiam sanis. 535.
col.2.d
Repercussua super partem affectam in pleuritide an apponenda. 312.c.2.d
Requies Nicolai quod medicamenti genus, eiūque proprietates. 120.c.1.d
Res querendæ sunt, non nomina tantum ad instar Sophistarum. 12.c.2
Retum omnium principium à Deo sumendum. 1.c.2
Resinæ quando prodeunt, & quomodo eorum vetustas cognoscitur. 71.c.2.c
Resina terebinthina, ex arboribus numero septem stilat, quæ probatior, & quibus cognoscitur, qua arte paranda & exhibenda. 95.c.2.d.e.96.c.1.a
Resinæ veræ quæ dicantur. Calidæ sunt. 132.c.1.b
Resolutionem in vna tantum corporis medietate fieri, possibile est. 226.c.1.e
Resolutioni curandæ vnguentum, pilule, & syrupus percommoda. 229.c.2
Vide *Paralysis.*
Resolutio penis variis modis fieri potest, quibus curatur. 235.c.1.d
Exemplum eiusdem: hac resolutione infessu curati. e
Resolutio in pleuritide quando contingit. 305.c.1.d
Resolutionis proportione alimenti quantitas metienda. 395.c.2.d

Respi

& Verborum.

- Respirationis definitio Galenica expenditur. 341.
c.1.b.
Respirationis difficultas d
An idem sit quid asthma. c.2.e
Respirationis difficiles tres differentiae Galenicae admittenda. 342.c.2.c
Item aliae compositæ eiusdem differentiae. 343.
tota.
Respiratio difficultis ex flatu oriti potest. 344.c.2.c
A secca pulmonis intemperie. d
A sola pituita. e
Ex crudo tuberculo. 345.c.1.a
Ex vteri suffocatione. b
Respiratione ex vitiata an possit sedes affecta indicari. 345.c.1.d
Eius instrumenta. ibid.
Signa. col.2
Respirationis magnæ differentiae an ex pulsu colligi possint. 346.c.2.a
Respiratio & pulsus in quo differunt. e
Poteat colligi debilitas respirationis ex motu pinnae. 347.c.1.c
Respirationis difficultis ex debilitate ortæ differentia an à duabus reliquis ex calore, & organorum angustia signis distingui possit. 347.c.2.b
Parua & rara Respiratio inter difficultis Respirationis differentia compositas est omnium pessima 349.c.1.d
Quinam huic difficultati magis obnoxij. col.2.d.e
Illi sunt potissimum qui malè formato sunt corpora. 350.c.1.c
Quibus presidiis curantur. e. & 341.352
Vide *Asthma.*
Respirationis difficultas phthisin perpetuò comitatur. 373.c.1.c
Respirationis motus non solùm tendit in cordis, sed etiam in pulmonis vsu. 315.c.2.e
Eius finis cor in gratiam pulmonis. 516.c.2.d
Respiranti difficultas in febribus variis. 650.c.1.e
Variè curanda. col.2.a.b
Respublica omnis tribus columnis nixa religione, legibus, & ciuium sanitate. 7.c.2.b
Reuulsio administranda est è directo, etiam cum vacuacione & deriuacione permixta. 13.c.2.d.e
Rhabarbari excellentia, tresque eius differentiae. 80.
c.2.b
Quomodo recens & maturum cognoscatur. c
Quomodo adulteratur. d
Eius temperamentum. e
Facultas attractiva & purgativa. ibid.
Rhabarbarum diuersimodè administrandum. 71.c.1.a
Qua arte parandum, & quibus morbis medeat. b.c. & seqq.
Liquor cum eo decoctus an curandis morbis sit ex vsu. col.2.a.b
Ex eo tabellæ hydropem, & iecoris morbos frigidos sanant. c
Rhabarbari dosis à Mesœ præscripta an in praxi obseruanda. e. & 82.c.1.a
Rhabarbarum & Rhaponticum non idem sunt. 82.
c.1.b.c
Eius facultatis purgativis non meminere Dioscorides, Galenus, Avicenna. d
Rhabarbarum rarus est, et si graue. 82.c.2.b
Tenuissime triturandum. c
Eius decoctio infusione præstantior est. e
Correctione indiget. ibid.
Magis purgat in substantia, quām in infuso. 83.
c.1.a
Prægnantibus, & pueris tutò cum aliis medicamentis mixtum exhiberi potest. c
Pleuriticis & aliis thoracis affectibus ex vsu est. d
- Rhababari syrupus bili vtrique per album excetnetur
dæ percommodus; & quomodo parandus. 106.
c.2.d
Rhabarbari trochisci biliosis humoribus cum bile
permixtis purgandis perutiles. 122.c.1.d
Rhagoidis officium & læsio explicantur. 147.c.1.d
Rhaponticum pro Rhabarbaro sumptum, cum ta-
men ab eo dilcrepet. 82.c.1.d
Rhodomel simpliciter dictum & Rhodomel ex fac-
charo & melle pituitæ tenuandæ & disponendæ
efficacissimum. 105.c.1.e
Rhodomel Persicum ex quibus conficitur, & quibus
inseruit. 121.c.1.b
Rigor est empyematis signum. Est conveccio totius
corporis inæqualis cum lens frigiditatis dolorifico.
383.c.1.c
Rigoris causa intemperies in membris facultatem ex-
poltricem irritans. 479.c.2.e
Rigor vnde fit. 617.c.1.c
Rigoris natura, causæ, ferocitas, curatio. 647.col.2.
Ritu ex nimio sanguinis sputum, tabes, mors. 340.
c.1.e
Robur facultatum omnium ante purgationem maxi-
mè obseruandum. 48.c.2.c.49.tota
Causa ob quas difficulter cognoscitur. 50.col.1.
a.c.
Robur corporis an magis necessarium ad purga-
tionem, quām ad venæ lectionem. 50.c.1.a
Rosarum rubrarum viridium & siccatum syrupus cul-
vsi. 103.c.2.b.c
Aqua capitis Rosarum cui vñsi. 100.c.1.a
Rosarum aquæ qualitates & vñsus varij. ibid.
Rosarum Persicarum ex nouem infusionib⁹ syrupus
bile in imo corpore reconditam expurgat, eti-
que peculiares proprietates, & qua arte parandus.
107.c.1.a
Rosarum rubearum ex nouem infusionib⁹ syrupus
bili purgandæ, diarrhoeæ biliolæ, dynterice,
tenesmo, &c. curando utillissimus. ibid.
Rosarum Alexandrinarum seu Persicarum vtilitas. 121.
c.2.a
Rosarum oleum refrigerat & adstringit fluxus que ca-
lidos fistit. 122.c.2.a
Barum vnguentum cui vñsi. 124.c.1.d
Rosata nouella cui vñsi apud Medicos. 118.c.2.d
Rorismarini conserua frigidis cerebri affectibus me-
deretur. 120.c.1.e
Rotationis aspectus vertiginem inducit, quod in nau-
gantibus experimento est, quibus nauæ & verti-
gines ob fluctuum rotationes, s̄pissime contin-
gent. 245.c.1.b
Rubigo ferri, seu ferrugo cui vñsi. 484.c.1.e.col.2.
a.b.
Rubra intueri sanguinem mouet. 252.c.1.b
Ructus nidorosi vnde oritur. 400.c.2.d
Quid nidorosi alimenti appellatione venit. e
Ructus acidus an frequentius post prandium, quām
post cœnam contingat. 401.c.2.e. & 402.c.1.a
Rusticæ cuiusdam mira per pollicem sinistri pedis
menstruorum evacuatio. 486.c.2.c
Ruta oleum convulsioni ex repletione mirificè pro-
dest. 123.c.2.a
S Acchari rosati proprietates eximiae. 120.c.2.a
Sacchari buglossati. c
Saccharum rotatum Alexandrinum, bili & serosis hu-
moribus purgandis ex prima corporis regione petu-
tile. 121.c.1.a
Sacculi cordiales pestis tempore gestandi. 116.
c.2.b
Sacculus NN

Index Rerum,

- Sacculus est fortis aridus & siccus, qua arte parandus. 129.c.2.e
 Sacrat, pondus est vnius aurei cum dimidio. 76. c.1.d
 Safil, pondus duorum sextariorum. 76.c.1.c
 Sagapenum, quod & Serapinum, succus est ferulae panicati similis, Quomodo probandum, eiisque temperies. 95.c.1.c
 Sahafati siccum quid apud Arabes. 139.c.2.e
 Sal in clysteribus qua ratione miscendum. 546.o.2.e
 Salua vnde generatur, eiisque necessitas. 387.c.2.c
 Saluia florum conserua cerebro & nervosis partibus optulatur. 121.c.2.c
 Saluti desperata nulla remedia conferenda. 45.L c.1.d.e
 Quid conciliatur. c.2.b
 Sambuci florum conserua regium morbum & hydrocephicos affectus sanat. 121.c.1.d
 Sambucini olei vtilitates. 122.c.2.e
 Sanguis & spiritus aeris qualitatem sequuntur. 7.c.2.e
 Sanguinis in profluvio refrigerandum. 58.c.2.a
 Symptoma est maximè verendum. b
 Sanguis rubri & punicei coloris iactuus mouetur. 252. c.1.b
 Sanguis putridus quomodo dignoscitur à pituitoso. 310.c.2.e
 Sanguis quo pulmo nutritur an ipsum inflammet, & exiccat. 317.c.2.b
 Sanguinis fervor in quibus affectibus reperitur. 319. c.2.d
 Sanguinis sputum quomodo definitur. 330.c.2.d
 Sanguinis omnis excretio ex toto genere est contra naturam. 330.c.2.e
 Excepta menstruali. 331.c.1.c
 Sanguis à variis corporis partibus excerni potest. e
 Sanguinis excretionis differentiae tres à Galeno consti- tuuntur. col.2.b
 Sanguis à capite vel gurgulione defluens propriis signis internosci potest. 333.c.1.d
 E pectore vel pulmone excretus colore & modo substantiae differt. e
 Syrupus sanguinis sputo compescendo proficuus. 339. c.2.c
 Sanguis è pectore erumpens an perpetuò crassus, gru- mosus, & ater. 334.c.1.b
 Vasa an aliquo sensu prædita. 334.c.2.b
 Sanguinis omnis excretio per superiora facta in qui bus reprobatur. 335.c.1.b
 Vomitus sanguinis cum febre an salutatis, & sine febre pessimus. c.2.c
 Syrupas & aqua stillatitia sanguinis excretioni compescendæ vtilia. 339.c.3
 Sanguinis sputum criticum. 340.c.1.e
 Sanguis menstruus quid puri & benigni habet. 454. c.2.d
 Quid maligni, & impuri. 455.c.1.
 Vide Menstruum.
 Sanguis menstruam purgationem effecturus paulatim singulis diebus è toto corpore in uterum confluit, non confertim & repente. 457.c.2.b.c
 An in utero colligitur ipso attrahente; an natura transmittente. ibid.e
 Sanguis attrahitur à venis yteri, donec omnes partes spermaticae sint formate. 459.c.2.c
 Id sit à facultate attractrice ipsius yteri. 460.c.1.a
 Et quæ vtilitas ex hac attractione. b
 Sanguis calidus est & humidus, in se putrefactionis principia continens: Est substantia perfectissima, 474.c.1.b.e
 Cur puelli non eo nutrientur, & quæ inde incommoda. d
 Sanguis extra uterum an commodior esset factus ad
- puelli nutrimentum. 473.c.2.b
 Sanguinis omnis euacuatio febrem concitat. 489. c.1.c.e
 Sanguinis menstrui fluxus non semper ad actionem latam facultatis expultricis consequitur. 487.c.1.c.d
 An varias ob causas possit immoda sanguinis eva- cuatio contingere. e
 Sanguinis missionis scopi tres: morbi magnitudo, virium robur, & actas floreus. 553.c.2.e
 Vide Vena, Phlebotomia.
 Sanitas est Medicinae primarium, obiectum, & dispo- sitio naturalis, per quam corpus in ea complexione & unitate consistit, ut ex ea incolumes orientur operations. 198.c.2.c
 Ia quo consistit. ibid.
 Sanitati apud Sicyonitas simulacrum celebriter cultum. 20.c.1.d
 Nihil desiderabilius & maiori studio comparan- dum. ibid.
 Sapientia à diuino cultu & timoreducenda. 1
 Sapientia est virtutis amor, à sapore dicta. 7.c.1.a
 Sapientia quid discriminis habeat à prudentia. 61. c.2.d
 Duplex statnatur à Platone. e
 Cum virtute coniungitur. ibid.
 Saporis definitio. 642.c.1.c
 Eius species ad octonarium numerum reducuntur. col.2.a
 Sapor pinguis, dulcis, seu vntuosus an idem signi- ficent. c.2.d.e
 Sapor acetosus & acidus idem sonant. 643.c.2.a
 Sapore singuli variis modis explorandi. b.c
 Varia sortiuntur temperamenta.
 Actis omnium calidissimus existit, tum amarus postea salsus & dulcis. ibid.
 Pinguis ad dulcem accedit. col.2.a
 Sarcocolla lacryma arboris in Perside. Eius tempera- mentum, quomodo probanda, & administranda. 95.c.2.a.b
 Sarzæ-parillæ, seu similacis asperæ vsus in Gallicatis affectibus. 271.e.2.a
 Saffras ligni vsus in morbi Gallici, ceterorumque frigidorum affectuum curatione. 271.c.1.d
 Satalini vnguenti compositio, & proprietates. 124. c.2.a
 Satietas coctionem vtiat. 396.c.1.c.e
 Pro Scabie vnguentum Magistrale eximum. 124. c.2.b
 Scabies intempestiæ suppressa conuulsionem generat 243.
 Scabiosæ aqua quibus affectionibus vtilis est. 100.c.1.c
 Scammonij variae acceptiones. 85.c.1.a
 Est omnium eleætoriorum fundamentum. ibid.
 Quodnam laudatus. b
 Eius malitia quibus obtundenda c
 Calidum est & siccum in tertio gradu. d
 Ex eo cataplasma frigidis doloribus obuiat. ibid.
 Solutuum est solutiuum. ibid.
 An debeat virtus redolere. ibid.
 Correcto non semper vtendum. c
 Præparandum est, & coquendum in pomo co- toneo. col.2.a
 Nec priùs quācum vtendum erit. b
 Quomodo Scammonium non præparatum fuisse in compositionibus diagridium ingredientibus cognoscitur. c
 Scarificationis differencia triplex. 69.c.2.e
 Scientia perfecto Medico requisita. 6.c.2.b
 Scientia, quid ex quibus constet, eius subjectum & passio. 20.c.2.e.21.c.1.a
 In quantum Medicinae conueniat. ibid.
- Scobs

& Verborum.

- Semen productionem formæ substantialis non attin- git, sed foemina: 485.c.1.b
 Semen an sit colliquatio. c.2.e
 An excrementum. ibid.466.c.1.a
 Est animatum. b
 Semen masculinum à foemineo nutritur. 646.c.1.e
 Habet operationes vitales, colore viuificum. ibid.
 Non est proflus similare, sed partim æthereum, & spirituofum. e
 Semen quibus rationibus ab omnibus corporis parti- bus decidere probatur. col.2.tota
 Quibus improbat. 467.tota
 Semen verum & prolificum in omnibus corporis no- stri partibus spermaticis non generatur. 468.c.1.d
 Sed solùm in testibus. col.2.a
 Quid prolificum dicatur. b
 An distinguatur specie ab eo quo partes sperma- ticae nutritur. ibid.
 An in venis & arteriis spermaticis generetur. d.e
 Semen foeminarum foecundum, & prolificum, & actiuæ ad generationem concurrens. 469. c.1. e
 Non semper necessarium est ad generationem na- turalem. 470. c.1.a
 Seminis excretio ex naturali & animali actione com- mixtae st. 470.c.1.b
 Semen in utero retentum eius strangulatum efficiens quibus medicamentis absumentum. 496. c.1. e
 & seqq.
 Semiterteriana febris quomodo definienda. 583. c.1.e
 Vide Febris.
 Semper uiri aqua cui vsui. 100.c.1.b
 Senes caute phlebotomandi. 69.c.1.c
 Parcè. col.2.a
 Neque frequenter, neque copiosè vacuandi. b
 Semen torpor fit ob facultates præ frigore consopitas 230.c.1.b
 Senna frequentissimum est medicamentu, 97.c.1.e
 Quomodo probanda. 98.c.1.b
 Prægnantibus tutò præbetur, eiisque aliae proprie- tates indicantur. ibid.
 Variis modis paratur. c.d.e
 Sanna à Græcis incognita. Non est Delphinium, Pe- plium, Empetrum, nec colutea Theophrasti. col.2.a.b
 Maior vis eius foliis ab inest, quām folliculis. e
 Quibus nam ventriculum debilitet. d
 Sensatio fit vbi sensibile suo organo sano, & non impedito approximat. 259.c.2.c
 Sensorij & sensibilis communicatio. 259.c.2.a
 Sensus communis in numero facultatum principum non reponendus. 151.c.1.d
 Somni definitio expeditur. ibid.c
 Sensus & motus facultas diversa. 212.c.1.e
 Sensituæ facultates inter se distinctæ. c.2.b
 Vide Facultas.
 Sensuum facultates magis immateriales, spiritibus purioribus & splendidis communicantes. 222.c.2.e
 Sensuum organa ex quibus constituuntur. 259.c.2.b
 Septi transuersi ex inflammatione an exquisita Pleuri- tis generetur. 291.c.2.d
 Serat, semiobolum refert. 76.c.1.d
 Sermo in quo differat à voce. 323.c.2.d
 Illum confiendi facultas soli homini data. 324.c.1.e
 Sermo quibus modis vitiatur. 326.c.2.327.tota
 Serpentes cur si ciente vinum appetant. 44.c.2.e
 Seruij Sulpicij mens in libro de notis Scuolæ con- scribendo. 5.c.2.b
 Semen concurrens ad generationem substantialiem fecutæ an concurrat instrumentaliter, an tantum dispositione in genere causæ materialis. 463.c.1.d.e
 Morbis frigidis & calidis remedio est. Variæ NN 3

Index Rerum,

- Variè pro humorum purgandorum varietate tem-
perandum. ibid.
- Serum lactic frigidum est ac humidum tempera-
mento. col.2.b
- Aliquando chalybeandum. c
- Sesaminum oleum quibus vtile. 122.c.2.d
- Sexus muliebris instrumenta sunt vterus & mammae.
Eorum officia propria & communia explicantur &
quibus affectibus obnoxia sint. 450.c.2.& seqq.
- Sexus muliebris an virili præstantior. 448.
Et quibus signis differat. ibid.
- Vide *Femina*.
- Siccus morbus duplex. 292.col.1.b.c
Vide *Morbus*.
- Silentium hæmoptoicis imperatur. 336.c.1.d
- Siliqua, pondus est quatuor granorum. 76.c.1.d
Bifiliqua duplicit.
- Similia similibus curantur, quam patiatur explica-
tionem. 44.c.2.d
- Non semper ad conseruationem adhibenda. ibid.
& 45.c.1.a
- Similitudo filiorum ad parentes ad spirituum diversi-
tatem referenda. 458.c.2.e
- Sinapismorum vsus in quibus obseruandus. 126.1.d
- Sincipitis ex menstruorum suppressione doloris causæ
assignantur. 482.c.1.
- Sirsen calidum Phrenitis est, Sirsen frigidum Letha-
gus. 148.c.2.e
- Sitis ob meraciorem potum, vel falsamenti vsum
somno non sedatur, sed frigida potu. 541.c.2.e
- Sitis immoda pessima, huicque citissime occurren-
dum. 644.c.2.e
- Os claudendum & tacendum. d
- Lingua humectanda, & refrigeranda, & à fuli-
ginibus detergenda. e
- Siti ledande loch utilissimum. 645.c.1.b
- Smaragdorum theriaca cerebrum roborat, vteri, ven-
triculi, cordisq[ue] affectus curat, Epilepsia pue-
rorum auxilio est, & menstrua mouet. 118.c.1.c.d
- Smilacis asperæ temperamentum, & quomodo sele-
ctor cognoscenda, Gallicatis affectibus plutimum
prodest. 271.c.2.a.b
- Sodam vox Arabica cephalagiæ speciem signans.
143.c.2.c
- Solatri aqua cui vsui. 100.c.1.b
- Solidum pondus est. Exagio simile, solo nomine dif-
fert. 76.c.1.b
- Soli in morbis longis mutatio iuuat. 47.c.1.c.& seqq.
In acutis reproba est. col.2.c
- Solutio continui paralysin aliquando causatur. 225.
c.1.d
- Somnis non per se, sed ob ne cessitatem à natura insti-
tutus. 64.c.1.a
- Somnis aqua vitæ præparata cociliatur. 102.c.1.b
- Somnis quid capitis doloribus auxilijs conferat. 142.
c.2.d
- Eius utilitas. 159.c.2.c
- Repellentia in inflammationum initio celebranda.
161.c.2.b, 162.col.1.tota
- In augmento intilia. col.2.b
- In statu æqualis resoluentium & repellentium por-
tio imponenda. e
- Vænant à parte. 163.c.1.d
- Resoluentia medicamenta in declinatione inflam-
mationum semper admouenda. 162.c.2.e
- Somnis intempestiuus coctioni detimento est. 398.
c.2.tota
- Somnis in principio febris prohibendas triplici ex-
ratione. 544.c.2.b
- Quod rationibus improbatur. c.d
- Somnis in accessioni p[ro]pt[er] principio semper lædit. 545.
c.1.a
- In declinatione item. d
- In statu anceps est. c. In principio non perniciem,
sed febris prorogationem minatur. d. Noxa est
positiva quod in declinatione non iuuet.
- Somnus profundus & inexpugnabilis quando in fe-
bris acutis concitat. 651.c.2.d
- Vide *Letargus*
- Sophista suis coloribus depictus. 3.c.2.b
- Sophistæ magis de nominibus, eorumque significatis
quam de rebus solliciti. 12.c.2.d
- Soporem vigilantem contind febris comitatur. 175.
c.1.d
- Soporosi affectus quatuor sunt, Coma, Carus, Lethar-
gus, Catoche. 654.c.2.e
- Vide singulos in suis locis.
- Spadonibus cur pili non decidant. 466.c.2.b
- Spinæ infectoriæ tyrus pituitam, & serosos humo-
res purgat. 107.col.2.b
- Spiritus in quo aëris naturam referunt. 7.c.2.e
- Spiritus diurna agitatione subtilissimi sunt, nocte
verb pauci, & crassi. 8.c.1.e
- Spiritus ad sensuum organa delati an facultatem solum
illi organo accommodatam deferant, an solum
spectant ut instrumenta facultatis per nervos
distributæ. 222.c.2.e
- Spiritus in visione est medium quoddam specierum
sue imaginum susceptivum. 244.c.1.d
- Spiritu[m] motus inordinatus an vertiginem inducat.
ibid.
- Spiritus copia utilis est ad longinquam visionem. 247.
c.4.e.& 248.c.1
- Splenis affectibus aquæ salubres. 100.c.1.e
- Spodij trochisci quibus medentur & qua dosi assu-
mendi. 121.c.2.b
- Sputum duplex, 229.c.1.b
A spitione distinguitur. ibid.
- Sputi variæ definitiones explicantur. c
- Propriè est id quod coctum pertussem eiicitur. ibid.
- Sputaminis à sputo & screatione differentia. 299.c.1.c
- Sputi ex colore non solum affectus ipse, sed etiam af-
fecta pars indicatur. 299.c.1.d.e.col.2.a
- Sputum nigrum melancholicum pleuritidem signifi-
cat. 299.c.2.d
- Album & spumosum pleuritidis pituitosæ indicium
est. e
- Sputum ad bonū quæ conditions requisita. 303.c.1.c
- Vnde colligitur coctum esse. ibid.
- Sputum rubrum quid portendit. e
- Sputum nigrum an peius glutinoso, viridi, & spru-
moso. 303.c.2.b
- Spumosum non omnino improbatur. d
- Glutinosum prauum. ibid.
- Sputum nigrum pessimum, eti non ex adustione
oriatur. 304.c.1.b
- Sputum purulentum à pituita crassa an certis signis
distingui possit. 372.c.1.b
- Squamma ferri quid, & in quo à scoria differt, elu-
que vsus. 484.c.2.a.b
- Status, est trium solidorum aureorum aut vnius drach-
mæ pondus. 76.c.2.a
- Status morbi quietem postulat. 27.c.2.e
- Nec in illo venæ sectio aut purgatio congruit, nisi
vrgente necessitate. 28.c.1.a.b
- Status vniuersalis morbi an semper victum tenui-
sum exigat? 436.c.2.e
- Vide *Morbus*.
- Status prænotio Medico quibus ex causis adeò néces-
saria. 537.c.2.e
- Quibus signis cognoscitur virtutem ad statum vs-
que durare posse. 538.c.2.a
- Stellarū de doctrina Paracelsi deliria. 14.c.2.e, 15.c.1.a
- Stellæ annes pro ratione lumini calefaciūt. 522.c.2.e
- Stercus

& Verborum.

- Adstrictio, compressio, seu condensatio stupore
rem inducunt. c
- Stupor an manifesta torpedinis marina qualitate, an
occulta contrahatur. 230.c.1.d.e
- Eius signa & praesagium. col.1.a
- Stupor an propriæ neruorum passio. b
- Stupor & dolor sub diuersis generibus collocantur. c
- Galen mens aperitur non esse propriam n[ost]ri orum
passionem. 231.c.1.d
- Stuporis curatio eadem quæ paralyſis, sed remissio:
col.2.c
- Iuuenis cuiusdam intemperantis stupore correpti,
& cauterio sanati exemplum. ibid.
- Suaua cum auditate assumpta & cum delectatione
ægris quid auxilij conferant. 22.c.1.d.e
- Substantia an à prima causa, vel à generante in virtute
seminis principaliter producatur. 464.c.1.e
- Succi plantarum qui differentia liquamentis. 79.c.1.e
- Maiores virtutis plantarum partem obtinent. 71.
c.1.e
- Quando colligendi. ibid.
- Qua cautione conferuantur. col.2.a
- Succi calidi & frigidi enumerantur. 132.c.1.b
- Sudor immodicus syncopen aliquando concitat. 364.
c.2.a
- Sudores in empyricis ad quid referendi. 381.c.1.c
- Sudoris & vrinæ differentia. 614.c.1.e
- Sudor est vacuatio naturalis. col.2.b Qualis in ægris. c
- Sudoris causa efficiens & finalis assignatur. 615.c.1.e
- Sudor optimus in febris an semper ad bonum indi-
cet. 615.c.1.d
- Sudor superfluus secundum varias casas diuersimod[us]
curandus. e
- Vnguentum ad eum sedandum præstantissimum.
616.c.1.a
- Sudorifica præsente febre in Gallicatis an celeb[ra]nd[is].
271.c.1.d
- Suffitus quid, eiusque differentia. 129.c.2.e
- Suffocatio vteri an omnes eius affectus comprehendat:
493.c.1.a
- Vide *Vterus*.
- Suffumigia rarefactientia ex quibus patanda, in Gal-
licatis affectibus. 275.c.1.b
- Suffumigia fetida & virosa qui differentia. 496.c.2.c
- Suffumigium facile ad factum mortuum extrahe-
num. 509.c.2.c
- Suffitus aromatum secundinatum expulsioni nocet.
514.c.2.e
- Suffusio, Græcè οὐράνη in oculis, quibus signis co-
gnoscitur. 248.c.2.e
- Suilla phthisicis concedenda. 375.c.2.e
- Sulphuris olei proprietates. 123.c.2.d
- Superbia indeleibile vitium, præsertim si ignorantia
iuncta. 4.c.2.c
- Deo & hominibus odibilis est. ibid.
- Superbi flatibus caput repletur. 4.c.2.d
- Ranae Alopæi similis. e
- Saperfluitates temperatæ, & calidæ in tribus gradibus
enumerantur. 132.c.2.c.d
- Superstillatio sanguinis in quibus affectibus pessima.
649.c.1.a
- Suppositoria tribus modis parantur ad longitudinem
flex digitorum etiam pro vtero. 128.c.1.e
- Suppositoria, quid, & ex quibus conficienda, quibus
affectibus vtilia. 547.c.2.e
- Suppuratio in pleuritide quid portendit. 305.c.1.e
ibid.
- Quando fit.
- Suppuratio an inseparabilem tussiculam habeat. 582.
c.1.a
- Vide *Empyema*.
- Supputationis initij notitia Medico diligentissime
obseruanda. col.2.e
- NNN 4 Suppu

Index Rerum,

Suppurationis curatio instituitur.	385.c.2.e & seqq.	103.c.2.a
Suppuratorum an proprium sit symptomata inappetencia.	382.c.2.b	b
Eorum præter Hippocratica signa, alia enumerantur.	e. & seq.	c
Rigor in iis recensetur.	383.c.1.c	d
Pondus in thorace.	e	e
Suppuratorum salus an ex febribus remissione & cibi appetentia post rupturam colligi possit.	384.c.1.c	col.2.a
An ex sciatia, pure bono, altio exigua, & constante.	col.2.a	f
Supputati post rupturam cum pessimis signis intereunt.	col.2.c	g
Suppuratorium febribus gravibus noctu quam interdiu infestat.	381.c.1.c	h
Symptomata saeva & horrenda generosum Medicum non terreat.	381.c.1.c	i
Symptomatum vehementia & fortitudine morbi statutus cognoscitur.	c	j
Et id quibus conditionibus intelligendum.	61.c.2.a.b.c	k
Symptomata omnia semper ex morbis nascuntur.	479.c.2.b.c.d	l
Quædam naturalia.	e. & 480.c.1.a	m
Sympyti syrups fluxibus compescendis efficacissimus.	103.c.2.e	n
Sympyti maioris consuetua cui usui.	120.c.2.e	o
Syncope mulieres ex odore chirothecatum ambato delibutarium atreptæ post diem emortuæ.	6.c.1.d	p
Syncope definitio expenditur.	360.c.2.c	q
Est præcepis virium lapsus.	d	r
Syncope, exolutio virtutis, & animi deliquitum in quo distinguantur.	361.c.2.a.b	s
Syncope & animi deliquitum at penes maiorem vel minorem debilitatem ad eandem facultatem pertinenter inter se distinguitur.	361.c.1.d.e	t
Pars in syncope præcipue affecta est cor.	362.e.2.b	u
Syncope facultatis pulsificæ, vel alterius in corde residentis est symptomata.	d	v
An ad facultatem pulsificam potius spectet, quam ad spirituum generatiuum.	363.c.1.a	w
Syncope ex dolore concitari potest. c. Ex tristitia. d. Ex gaudio, & vigilia.	e	x
Ex hecita ardente & colliquante febre.	col.2.b	y
Ex intemperie inanitione, & repletione.	b	z
Ex venenis. e. Vermibus.	364.c.1.a	aa
Ex ventriculi oris conficitatione.	c	ab
Sudore immodico.	col.2.a	ac
Synopes signa antecedentia enumerantur.	c	ad
Præfentia. 365.c.1.a. Præagia.	d	ae
Syncope an deterior censenda quæ à propriis cordis morbis excitatur, quam quæ per consentium aliarum partium ortum ducit.	361.c.2.a	af
Ex continua solutione orta est omnium pessima. b.c	d	ag
Ex intemperie cordis non periculosior eæ quæ ex morbis partium instrumentalium.	d	ah
Eius curatio instituitur.	e	ai
Vinum ad eatti mirabile.	366.c.1.b	aj
Aqua cænæ.	c	ak
Reliquæ piasidia enumerantur.	d. & seqq.	al
Syncope ex vermis allij ope curatur.	368.c.1.e	am
Syncope ex interuallis recurrens, inæquali pulsu, ebenei ope curata.	368.c.2.c.	an
Allia ex alii fluxu thaligo, electuario crystallino curata.	369.c.1.a	ao
Syncope ex puris continuo per annum fluxu fonticulis, & ebeno curata.	369.c.1.e	ap
Syncope qui differt ab veteri stranguatu.	494.c.2.a	aq
Syncope quibus curatur.	645.c.1.b.c	ar
Vnguentum ad eam mirabile.	e	as
Syrupi vox quid tonet.	102.c.2.d	at
Syrupi à Iulep differentia.	e	au
Syrupi qua arte parandus.	103.c.2.a	av
Ad quas intentiones paratur, eius usus, & quo tempore propinandus.	b	aw
Syrupi billem disponentes sunt, scorzonerae.	c	ax
Endiuia, Oxalis.	d	ay
Acetulus simplex, & de acetositate limonum.	e	az
De acetositate citri, & de agresta	col.2.a	ba
Syrupi adstringentes sunt, rosaceus.	b	ca
Rosaceus ex rosis siccis & granatorum.	c	da
Citoniorum, myrtinus.	d	ea
Magistralis contra omnes fluxus.	c	fa
Syrupi aperientes sunt diureticus Magistralis.	104.c.1.a	ga
Raphani.	b	ha
De scoria ferri simplex, & compositus.	c	ia
Syrupi incrassantes sunt. Violaria.	e	ja
Nenupharis. Altheæ Magistralis.	col.2.a	ka
De Tussilagine, Diacodion. b. Iuiubarum.	b	la
De portulaca.	c	ma
De Papuere.	d	na
Syrupi pituitam disponentes sunt, Hydromel.	e	oa
De paeonia Magistrali.	105.c.1.a	pa
De cinnamomo.	ibid.	ra
Capitorum veneris.	b	sa
Liquiritæ.	ibid.	ta
De hyssopo, De præstio.	c	ua
Oxymel simplex, & scilliticum,	d	va
Oxymel scilliticum compositum, Rhodomel simpliciter dictum.	é	wa
Byzantinus.	c.2.a	xa
Abfinhij.	b	ya
Fœniculi.	ibid.	za
De stœchade.	c	aa
De lacca Magistralis.	ibid.	ab
De artemisia simplex, & compositus.	e	ac
De duabus radicibus.	196.c.1.a	ad
De quinque radicibus.	b	ae
De corticibus citri, cum aromate & sine illo.	c	af
De mentha simplex & compositus.	d	ag
Syrupi disponentes melancholiam sunt, syrupus borraginis.	106.c.1.e	ah
Buglossæ, Fumariae.	c.2.a	ai
De pomis, lupulorum.	b	aj
Syrupi billem purgantes sunt, syrupus de Rhabarbaro, Violarum.	d	ak
Persicus, & syrupus rosarum Persicarum ex nouem infusionibus.	e	al
Rosarum rubearum ex nouem infusionibus.	107.c.1.a	am
De eichorio cum Rhabarbaro.	b	an
Syrupus regius Magistralis.	ibid.	ao
Syrupi pituitam purgantes sunt, de eupatorio, de stœchade compositus.	107.c.1.d	ar
De hermœdætyle Magistralis.	e	as
Syrupus Diacnicu dictus.	col.2.a	at
De spina infectoria,	107.c.2.b	au
Syrupi melancholiam purgantes sunt, syrupus de pomis Regis Saporis.	107.c.2.d	av
De fumaria compositus.	ibid.	aw
De polypodio simplex Magistralis.	e	ax
Compositus.	108.c.1.a	ay
De epiphimo.	b	ba
Syrupi ex aceto parati in capitibus doloribus à melanocholia ortis an ex usu sint.	147.c.2.b	ca
Syrupi prouocantis mensibus & tenuanidis humoribus percommodi.	48.c.2.a.d	da
Syrupus ad frigidos neruorum affectus utillissimus.	229.col.2.d	ea
Syrupus pleuritidi pituitos curadæ perutilis.	313.c.2.e	fa
Syrupus ad enixas præseruandas ne in morbos labantur.	511.c.1.d	ga
Syrupi extenuantes in humoribus crassis exhibentur.	559.c.1.d	ha
Syrupi à Iulep differentia.	e	ia

Adstringentes

& Verborum.

Adstringentes pro humoribus putridis concoquendis ante coctionem exhiberi non possunt.	559.c.2.b	Terra in mineris ferri virtus mirabilis ad ciendos menses.	486.c.1.e
Eorum certa quantitas describitur.	560.c.1.c	Tertianæ exquisitæ definitio.	577.c.2.c
Syrupi ante purgationem in febribus ad coctionem noxijs humoris sunt concedendi.	558.c.2.d	Tertianæ nothæ.	581.c.1.e
Syrupi in ueteratæ tussi utillissimus.	634.c.1.b	Vide, Febris.	
Syrupus læso gustui expertus.	643.c.2.e	Testiculi gallorum iuuenum pleuriticis exhibendi.	
Syrupus ad dolorem ventriculi sedandum cum ex causa calida, utillissimus.	644.c.1.e	Testiculi equi vino dissoluti, cui usui.	515.c.1.d
Syrupus enocandis mensbris utillissimus, & reborando utero.	486.c.1.c	Testiculum officium & usus.	458.c.2.e
		Eorumque venarum, & neruorum.	459.c.1.d
		Testes an solùm ad semen conficiendum sint creati.	469.c.1.a
		b	
		Eorum usus.	
		Aristotelis de iis hallucinatio.	ibid.
		Testes quomodo semen producant.	468.c.2.c
		Testudinum syrupus empymati, & beni decoctum utillissima.	386.c.2.d
		Tetanus vera est conuulsionis species.	238.c.1.b
		In eo pars quieta & conuulta mouetur.	c
		Theriacæ smaragdorum excellentia.	118.c.1.c
		Theriacæ magna Andromachi proprietates.	119.c.2.d
		Theriacæ utilitates.	e
		Non offerant nisi post sex menses à confectione.	
		120.c.1.a	
		Thomæ à Veiga Medici Lusitani in Galeni libris de loeis affectis explicandis sagacitas landatur.	9.c.2
		Thorax quibus purgandus.	66.c.1.d.e
		Thoracis affectibus aquæ salubres.	100.c.2.d
		Thoracis vulnera curabilia.	374.c.1.b
		à Thorace in pulmonem an pus transsumi possit.	378.c.2.b
		Et quæ via certa ad id reperiatur.	379.c.1.e & seqq.
		Thoracis pondus suppurationis est signum.	383.c.1.e
		Thoracis in uno latere an empymata consistere possit quin alteri communicetur.	383.c.2.a
		Thoracis in cauitate materia purulenta contenta per sputum periculosis, quam per infernam regionem expurgatur.	384.c.2.e
		Timiditas impotentiam ut audacia ignorantiam arguit in Medico.	13.c.1.b
		Timor Dei sapientia initium & radius.	1.col.1
		Timor à gravidis arcendus.	502.c.2.d
		Tinea definitio. Causa humor melancholicus.	139.col.1.e
		Signa crustæ aridæ, cineritæ, nigritæ, virides, croceæ.	col.2.b
		Tinea pueris frequentissimè contingit, & præcipue recens natis, in quibus ab adstringentibus caendum.	c
		Affectus est contactu & fomite contagiosus.	d.e
		Quæ ope in infantibus curanda.	140.c.1.a.b
		Tinea in ueteratæ oleo bombacino persanata exemplum.	c.2.ab
		Tolerantia & conferentia quid & in quo differunt.	39.col.2.e
		Vide Conferentia.	
		Topica auxilia non ante euacuationem administranda.	
		64.c.2.b	
		Torminum à partu definitio.	515.c.2.b
		An sint continua, an per internalla exacerbantur.	
		d. & 516.c.1.tota	
		An primiparis contingent.	c.2.
		Quibus ex causis originem ducunt.	516.c.2.c
		Eorum signa.	c.d
		Prælagium & curatio.	517.c.1.a.b
		Puluis huic affectui præstantissimus.	e
		Torpor est symptomata tactus imminuti.	219.c.2.e
		Medium est inter sanitatem & paralysim, dicitque sensus & motus difficultatem.	231.c.b
		Vide Stupor.	
		Torpedinem an occulta, an manifesta qualitas inducat.	230.c.1.d.e
		Tortura	

Index Rerum,

- Tortura osis est resolutio muscularum maxillarum, propter quam os, natus, oculus distorquentur. Eius causa, signa, & curatio. 231.c.2.e.232.tota
Vide Os, *Canusilio canina*.
Trauli diarrhoeæ obnoxij. 32.c.2.e.33.c.1.a
Cur Trauli dicti. b
Tristitia nimia syncopen generare potest. 363.c.1.e
Trociscurum nomine quid intelligendum, & quomodo fiant. 121.c.2.a
Trociscuri refrigerantes sunt, de Spodio. b
De Berberis, de Catabe. c
De Alkekengi. ibid.
Collyrium Album Rhasis. ibid.
Trociscuri calefacentes sunt Diarrhodonis Mesuæ, Galliæ Moscatæ. 121.c.2.e
De Absinthio, de Eupatoria. 122.c.1.b
De Myrrha. c
Trociscuri purgantes, sunt de Rhabarbaro. d
De agarico, ibid. Alhandal. e
Tryphera Sarracnica Mesues cui vsui. 118.c.2.e
Tumor pedum quibus morbis communis. 382.c.1.e
Tunicarum palati, & ventriculi officium. 387.c.2.a.b
Turbith, sive Turpetum quid? 91.c.1.c
Quod felgendum, & improbandum. d
Eius vsus & temperamentum. e
Tussiago syrupo condita tussi siccæ & orthopnoæ succurrat. 104.c.2.b
Tussis hydropi superueniens quid officiat. 429.col.2.d. e
Tussis in eodem affectu per consensum iecoris superueniens, an ab ea quæ sit primariò affecto thorace, signis distinguiri possit. 430.c.1.c
Tussis sonus licet per instrumenta vocalia redditus, non tamen vocis appellationem meretur. 313. c.1.g
Tussis ad secundinarum expulsionem quid conferat? 514.c.2.b.c
Tussis & sternutatio quid ad earum expulsionem iuuent. e.& col.2.b.c
Quid suffumigia foetida. d
Suffitus aromatici improbandur. e.& 515.c.1.a
Mulier tunc spiritum cohibeat, vomitum vitet, vociferetur. &c. b
Quibus curanda. d.e
Pulvis ad id eximius. 515.c.2.a
Tussis est vehemens efflatio qua à partibus spiritualibus quidquid obstat expellitur. 631.c.1.d
A facultate partim animali, partim naturali perficiatur. 631.c.2.a.b
Est symptoma in genere actionum motricum depravatum. b
Ad omnem sequitur materialem intemperiem, sed præcipue humidam. c
Eius differentiae plures. d
Causæ variae. e
Internæ mediatæ, 632.c.1.b.& seqq.
Eius signa. c.2.a
Prælagium. c
Tusses sunt distillationi germanus affectus. d
Syrpus inueterata tussi vtilissimus. 634.c.1.a
Tuthiæ vnguenti proprietates. 124.c.2.c
Tympanites hydrops an periculosior Ascite, & Anasarca. 428.c.2.b.e
Typhomania vnde oritur. 174.c.2.d
Media est inter Phrenitidem, & Lethargum. e
Vide *Coma vigil*.

v

V Acuatio perfecta, & indeficiens quæ? 27.c.1.b
Vacuationes cum mediocritate fiant. 33.c.2.c.
& seqq.

- Vacuatio vt per locum contuientem fiat, quinque obseruanda, scilicet, vt rectitudine seruetur, vt pars per quam fit vacuatio sit ignobilis. Vt sit illi evacuationi secundum naturam destinata. 40.c.2.c
Vt in illa parte nulla sit ægitudo. d
Vt nulli morbo periculosis sit obnoxia. 41.c.1.a
Vacuatio in quo tempore morbi facienda. 41.c.1.e.& col.2.tota
Vacuatio omnis superflua syncopen affert. 42.c.2.e in omnibus Vacuationibus modus, & quantitas seruanda. 42.c.2.b.e.43.c.1.b
Vacuationes symptomaticæ non semper improbandæ. 59.c.1.c.& seqq.
Quid symptomatica evacuatio, & quid naturalis. 60.c.2.c
Vacuationes repentinae vacuanda, de quibus vacuationibus intelligendum. 526.c.2.e.527.c.1.a
Vallesij in epidemicis libris exponēdis solertia. 9.c.1.c
Variolarum origo à menstrui impuritate emanat. 455. col.1.a
Variolis & morbillis syrpus de lacca Magistralis acommodus. 105.c.2.e
Vasorum amplitudo in corporibus calidis & siccis nō semper abundantiam denotat. 37.c.1.e
Vasa an assignari possint, per quæ immodicus sanguis ad vterum confluat. 487.c.1.b
Vasorum spermaticorum appellatio ab officio. 468. col.2.d
Vena die critico non secunda. 28.c.1.e
Vena sectionis hora duplex, electa & necessaria, electa in lumine diei & absolute concoctione. 29.c.2.a.b
Nec replete, nec famelico ventriculo celebranda. 30.c.1.a
Vena siccis temperaturis & humoribus cautè secunda. 36.c.2.b.vt & frigidis. d.e.& 37.c.1.a
Vena sectionis hora duplex, electa & necessaria, electa in lumine diei & absolute concoctione. 29.c.2.a.b
Ab eius robore perficitur coctio, & ab imbecillitate vitiatur. 395.c.1.b
Excrementa eius coctionem interturbant. d
In ventriculo alimenta tripliciter corrumpi possunt. 395.c.2.a
In ventriculum ad iuuandum coctionem an pellente liene, aut potius attrahente stomacho, succus melancholicus deferatur. 394.c.2.e
Ab eius robore perficitur coctio, & ab imbecillitate vitiatur. 395.c.1.b
Excrementa eius coctionem interturbant. d
In ventriculo alimenta tripliciter corrumpi possunt. 395.c.2.a
Eo nequaquam affecto an concoctio lœdi possit. b.c
Ventriculus an panis esu facilis grauetur quæ carnis. 396.c.2.e
An magis debilitet. 397.c.1.e
Ventriculus potus & cibi mutatione debilitatur. 398. c.1.c
Somno, & vigilia nimia. col.2.tota
Vide *Coccio*.
Ventriculus excrementorum fæcalium retentione lœditur. 400.c.1.e
Ventriculi imbecillitas omnium morborum causa censematur. 403.c.1.b
Eius hec tica an incurabilis. e
Ventriculus an hiera purgetur. col.2.b
An hiera cum melle. d
An hiera ventriculum roboret. 404.c.1.d
Emplastris firmantibus anteriori an posteriori parte siemandus. 405.c.1.d
Ventriculus remediis tepidis debilitatur. 405.c.2.d
Eius intemperies frigida pilulis sanatur. 407.1.a
Ventriculi frigiditas vino mirabili sanata. c
Vnguento pretioso. d
Portulaca. col.2.a
Ventrism constrictio iecoris inflammationem comittatur. 414.c.2.e
Vide *Aluus*.
Ventriculus grauidarum quibus roborandus. 504 c.2.c.505.c.1.a.b.c
Ventriculi intemperies frigida famem caninam concitat. 640.c.2.b
Ventriculus frigidus magis appetit quæm concoquat. c
Explicatur hæc sententia. 641.c.1.a.b
Bene concoquit si temperatus, si malè ructus nidosos per calorem, acidos per frigus edit. 640. c.2.e
Ventriculi dolor quibus in morbis oritur. 644. c.1.a
Ex eo vires profernuntur. b

In

& Verborum.

- Quibus praesidiis huius occurrentiū. 6
Syrupus ad eum ex causa calida ortum, vtilissimus. d
Pulvis item cum ex frigido succo, & flatu in chro- nici febribus suboritur ventriculi dolor. col.2.b
Veneris vsus biliosis & calidis naturis infensissimus. 37.c.1.d
Veneris ex vsu debilitas summa ad quid referenda. 468.c.1.b
Veneris vsus menstruatis prohibitus. 477.c.2.e
Veneris vsus moderatus, vtero gerentibus salubris. 502. col.1.d
Ver purgationi percommode. 34.c.1.e
Vere alimenta copiosiori quantitate præbenda. 531. c.2.b.c
Veratrum priusquam propinetur cibus vel balneum præmittendum, vt celerius purget. 31.c.1.c
Veratrum dare priusquam corpus vixiu præparetur periculostum. 534.c.2.b
Veratrum albū tutò Hippocratis tempore sumebatur. ibid.
Verminatio difficilis & periculosus morbus. 646.c.2.e
Eius curatio præsente febre difficilior, quæ extra ipsam. 647.c.1.a
Vide, *Lumbricus*.
Vermibus necandis in malignis febribus potio vti- lissima. 647.c.1.c
Pulvis item eximius. d
Vermes inter syncopes causas numerantur. 364.c.2.a
Vermes viui in renibus inuenti. 442.c.2.d
Vermes sunt putredinis soboles. 645.c.2.d
Vertigo est affectus in quo res conspectu videntur circumvolvi. 243.c.2.e
In quo differt à Scotomia. c.2.c
Quæ dicitur vertigo tenebris. 244.c.1.a
Vertiginis causa interna est spirituum motus inordi- natus, præsertim si flatuos, & halitiosi. c.2.c
Causæ externæ variae enumerantur. d.e. & 245. c.1.a.b
Vertiginis species explicantur. d.e
Prælagium. c.2.a
Curario. b.c.& seqq.
Vertigo admiranda ex auris regione, cauterio pone aures affixo omnino curata. 246.c.1.b
Vefali in libris Galeni de vnu partium enodandis so- lertia commendatur. 9.c.2.b
Veficæ paralyssis vnde, eiisque curatio. 235.c.1.c
Veficæ calculus est & morbus, & morbi causa. 434. c.2.c
Eius causa, & quæ sit atrox affectus explicatur. 441.c.1.b.d
Veficatoriorum vsus in quibus commendatur. 129. c.1.d
Vestitus in Medicis & corporis ornatus qui requira- tur. 6.c.1.c
Victus tenuitas morbos aperit. 55.c.1.d.e
Imperanda ignotis morbis. col.2
Victus ratio quid ad purgationem vtilitatis conferat. 33.c.2.b
Victus rationem vnicuique febri præscribere difficile. 326.c.1.a
Eius distinctio quadruplex explicatur. b
Victus in extremo tenuissimus in morbis exactè per- acutis consulendus. 526.c.1.b.e
Victus ratio recte à Galeno definita. 529.c.2.e & 530. col.1.a.b
Est ductus per consuetas materias. ibid.
Victus rationis acceptiones variae. 530. col.1. c.d.e
Quibus numeris absolvitur. c.2.a
An in multa vel parda quantitate conceden- du. b
Eius

Index Rerum,

- Eius forma triplex diuisio, in ea quæ comeduntur, sorbentur, & bibuntur. c
Victus plenus qui, triplexque eius diuisio in plenum exquisitè, moderatè & simpliciter. d.e
Victus item conseruantis diuisio triplex. ibid.
Tenuis item. 551.c.1.a
Galenus de victus diuisione explicatur. c.d
Varia est victus in febricitantibus ratio statuenda. e. & seqq.
Victus ad præscriptionem temperamenti habenda est ratio. 531.c.1.a
Æstatis. ibid.
Temporis. b.c.d
Toci. e. & 532.c.1.b
Ob diuersum vitæ studium variatur. c
Iuxta maiorem, vel minorem resolutionem à calore naturali contractam. d.e
Iuxta diuersitatem humorum in corpore redundantium. ibid. & col. 2.a
Victus qualitas duplex, alia ex alimentis, vt alimenta. e
Alia vt medicamentosa sunt. e
Victus humidi acceptione quid intelligendum. 533. c.1.b
Victus qualitas an debeat esse contraria febi; aut eius caula. c.d
Morbus, naturale temperamentum, & consuetudo, victus rationem præscribunt. 533.c.2.a
Victus in qualitate præscribenda in febricitantibus an indicatio quæ sumitur à morbo sit præstantior ea quæ sumitur à virtute. c
An standum sit veterum regulis in præscribendo victu febricitantibus nostri temporis. e. & c.2.a.b
Victus tenuitas in omnibus morbis tutor est quam crassities. 534.c.2.d. 535.tota. & 536.c.1
Victus tenuissimus in morbis statu vniuersali exhibendus. 36.c.2
In principio morbi aliquando tenuior exigitur quam in statu. 537.c.1.c.d
Et quid ex eo utilitatis resulteret. c.2.c
Victus forma à distantia status, & à viribus ægrotantis desumenda. c.2.d
Victu in tenui peccare quid incommodi febricitantibus inducat. 534.c.2.d.e
Quid in nimio, etiam in sanis & bene habentibus. 535.c.2.d
Videndi actio vt pars instrumentalis læditur obstruktione, constipatione, & tumore præter naturam. 246.c.2.c
Videndi primum instrumentum est crystalloïdes, sive crystallinus, aut glacialis humor, cuius figura explicantur. ibid.
Videndi actio vt pars similaris ab octo intemperiebus læditur, quæ ordine explicantur. ibid.d
Vigilia ad multam noctem quid ingenio detrimeni afferant. 8.c.1.b
ex Vigilia corpori quæ commoda. 64.c.1.a.b
Quæ incommoda. c.d.e
Ut ei occurrendum. col. 2.a
Vigilia è natura instituta, vt actio. 64.c.1.a
Vigilia immodica syncopem aliquando causatur. 363. c.1.e
Vigilia intempestiva ventriculo officit. 399.c.1.c
657 Vigilia superflua ex calefacto cerebro oritur. 64.c.2.c
Corpora extenuat. d
In febribus omnino arcenda. e
Phrenitidem accersit. 650.c.1.a
Ad vigiliam desperatam pilula opiate vtilissima. c
Vinum vetustum liberaliter potum fitim & vigilias inducit. Modicè dilutum soporem. 55.c.1.b
Vinum quatenus in capitibz doloribz præbendum. 142.cl2.b.c
657
- Vinum Lethargicis tutò concedendum 169.c.1.a
Vini nimius potus neruorum resolutionem patit. 217. c.1.e
Vixum antiquum paucum eorum frigidos affectus curat col.2.a
In paralysi num concedendum. ibid.
Vini mirabilis viscera roborandi & crassos humores incidenti facultas. 271.c.1.c
Vinum sanctum à Medicis nuncupatum Gallicatis affectibus vtile. ibid.
Vinum sanctum pretiosum ex Auctoris inuenito clemens, tutum, partes principes roborans, & suavitet euacuans. 279.c.2.b
Vinipotus immodicus pleuritidem generat. 293.c.2.c
Vinum ante coctionem humorum non exhibendum pleuriticis. 309.c.1.a
Vinum animi deliquio præsidium mirabile. 366.c.1.b
Vinum ventriculum roborat. 397.c.2.e. & seq.
Eius mutatio ab albo ad nigrum nocentior est 398.c.1.e
Vinum artificiosum ad ventriculi debilitatem mirabile. 407.c.1.c
Vini usus in modica quātate Menstruatis non prohibitus. 476.c.2.e
Eius commoda. 477.c.1.b
Omnibus sanè habentibus competit. ibid.
Graues habitus mites facit. c
Vinum vteri suffocationibus nocuum, 495.c.2.c
Vini usus corpus nutrit. 504.c.1.b
Vires roborat.
Calorem confortat. d
Exhilarat. e.col.2.a
Flatus discutit. b
Vjinum quodnam, & quando concedi potest. e
Pomatum ex pomis acidis salubre. ibid.
Cereuisæ potus tutò exhiberi potest. 543.c.1.a
Vinum quodnam & quando febribus salutare. 545. c.2.e
Vjinum ad famen caninam ex frigida causa ortam, generosissimum qua arte parandum. 641.c.2.b
Violarum aqua cui vli. 100.c.1.b
Violarum syrpus febribus & distillationibus calidis perutilis. 104.c.1.e
Violarum ex nouem infusionibus syrpus quibus affectibus præbendus. 106.c.2.d
Violarum conserua duplex, cum vnguibus & sine vnguibus, vtriusque proprietates. 120.c.2.d
Violenti definitio Aristotelica expendit. 461.c.2.e
Viperinæ, sive scorzonerae herbae proprietates mirabiles. 99.c.1.d
Vide Scorzonera.
Viperinæ carnis usus Lusitanis mulierculis, ne menstruo supprimantur, frequentissimus. 476.c.1.c
Item Ægyptiis, qui idcirco diutissime viuunt. d
Viri præstantia & excellentia an fœminis superiores, vbi latè de fœminæ nobilitate disputatur. 448.449.
Viraginum defectus quoad generationem explicatur. 470.c.1.c.d
Virgines ante purgationis tempus quot affectibus obnoxiae. 67.c.2.c
Quot castè & pudicè viuentes, iā grandiores factæ.d
Viridis color in excrementis quid portendit. 303. c.2.b
Virosum in quo differt à foetido, multo est usui, hoc nulli. 496.c.2.d
Virtutis cum sapientia affinitas. 6.c.2.c
Virtutes Medico conuenientiores describuntur. 11. c.1.b
Virtutis indicatio morbi indicatione præstantior est. 533.col.2.c.d
Virtutis imbecillis gradus, quæ per cibum restitu posse assignari non potest. 534.c.1.a
Virtus

& Verborum.

- Virtus ægrorum ex sanorum victu colligendus est. 536.c.1.a
Ex deuegato victu defectus faciliter corriguntur, quam ex abundantia. b
Virtutem posse durare usque ad statum quatuor signis cognoscitur. 538.c.2.a
Virium indicatio victus tenuitatem prescribit. 527. c.1.d
Visiō an amplitudo vueæ perpetuò incommodet, an angustia naturalis vtilis sit. 247.c.1.b
Visio quomodo ex albuginei crassitię, & coloris alteratione afficiatur. 247.c.1.e. & c.2.tota
Ad longinquam Visionem spiritus copia vtilis est. ibid.e. & 248.c.1.
Visio exacta ex oculorum colore, situ, & spirituum constitutione pender. 248.c.1.b.c
Vide Ophthalmia. 101.c.2.a
Vitæ aqua. 248.c.1.b
Vide Aqua.
Vitæ diuersum studium victus rationem variat. 632. c.1.c
Vitis tenella, menstruo sanguine taeta læditur, & sterilescit. 455.c.1.a
Vitrioli olei proprietates enumerantur. 123.c.2.b
Viuentum tria genera marcoii obnoxia. 466.c.1.b
Vinum interficere non licet pro alterius vita redimenda, quod & de foetu materno intelligi debet. 511.c.1.a.c
Vimbilicus infanti resecandus, & sale aspergendus. 517. c.2.a
Vimbiliū ad refectionem quod tempus differendum? Secundinæ non ab eo relecande donec extra vitem extrahantur. 514.c.1.c.d
Vlcera manantia Græcè Achores, vlcera vnde siccata dicta. 139.c.1.d
Vide Arbor, Tinea.
Vlcera Gallicatorum in gutture, vel in ore an Mercurialibus vnguentis curanda. 274.c.1.c
Si sordidiora fiant, & serpent quomodo cauterienda. c.2.a
Vide Morbus Gallicus.
Vlcera pulmonis incurabilia. 373.c.2.e
Vncia oēto drachinis constat. c.75.2.b
Vnguenta refrigerantia sunt Rosaceum. 124.c.1.d
Refrigerans Galeni. Resumptuum magistrale. e
Santalinnm, plumbum. c.2.a
Lithargyri, pro scabie Magigrale. b
Tuthiæ, Populeum, Comitifæ. c
Stomachicum Magistrale, de Minio. d
Vnguentum potabile dictum. e
Ad pediculos. ibid.
Ad combustionem Magistrale. 125.c.1.a
Vnguentum oculare Magistrale. ibid.
Ad hemorrhoides Magistrale. b
Vnguenta calefacentia sunt, Dialthæ simplex & compositum. c
Oelypathum, seu Hyssopi humidi. Pleuriticum, vnguentum aureum. d
Deoppilatum succorum Magistrale. e
Eius conficiendi ratio. c.2.a
Vnguentum Naphæ, Agrippæ. b
Marciatum. ibid.
Aregon, Ebolorum Magistrale. c
Vnguentum pro morbo Gallico. d.e
Mundificatuum, Mediae confectionis. 126.c.1.a
Vnguentum album, Basilicum, Ægyptiacum. b
Vnguentum ex quibus componendum. 128.c.2.b
Vnguenta mercurialia quo tempore in Gallicatis affectibus apponenda. 271.c.1.c
Vnguentum pro pleuritide curanda vtilissimum. 314. c.1.b
Quibus remediis expurgatur. 67.c.1.b.c
Morbos omnes muliebres causatur. c.2.b
Vtero infrigdato, eiisque obstructionibus aquæ eximia. 100.c.2.d
Vteri flatus aquæ hysterica discentiuntur. 102.c.1.e
Vterus cui vli fœminæ datus, & unde eius affectus oriuntur. 450.c.2.d
Vteri strangulatus quos affectus generet. 451.c.1.c
Vterus non menstruo sanguine nutritur. 458.c.1.a
Vterus omnium morborum muliebrium causæ, siisque per nervos, arterias, & venas cum omnibus corporis partibus consensu. 474.c.2.e
Neruosus est, vel fibrosus. 475.c.2.c
Vterus male affectus non suscipit menstruum purgationem. 480.c.2.c
Quibus ex causis non eam transmittit. d.e

Index Rerum, & Verborum.

- An omnes eius affectus sub suffocationis, seu strangu-
gulatus appellatione veniant. 493.c.1.a
Vteri consensu cum reliquis corporis partibus. 493.
c.1.c
Eius strangulatio morbus est frigidus. d.e
Præter sanguinem, & semen retentum ab aliis etiam
causis potest concitari, quorum differentia tri-
plex explicatur. 493.c.2.b
Eius signa quibus morbis nota fient. e. & 494. c.1.
a. b. c.
Quid præfigit hic affectus. ibid.
Quid si autumno aut hyeme contingat. c.2.a
In quo distinguitur à syncope, ab apoplexia. a.b
Ab Epilepsia, à Lethargo, à Catalepsi, à Venenatis,
à Lumbricis. c
Vteri suffocationi medendi scopus duplex, & circa
primum triplex indicatio. 494.c.2.d
Prima clysteribus completur iisdem qui in apople-
plexia & epilepsia usurpantur. e
Secunda euaporatione ab vtero sublata. ibid.
Tertia suffumigis. 495.c.1.a
Vterus odoribus mouetur. b.& seqq.
Cucurbitula in inferis partibus apposita eius flatus
discutit. 495.c.2.a
Sternutamentum eius strangulati prodest. b
Vinum nocet non mediocriter c
Vteri suffocationi vena sectio quando proficia. 495.
col.2.e
Vomitus ei nocuus. 496.c.1.a
Tabella huic affectui perutiles. d
Throchisci Rasis. ibid.
Purgantia medicamenta respuit. e
Quibus remediis Vterus abstergendus, & qua arte
parentur. c.2.a.b.c
Suffumigis virofis non foetidis vtendum. d
Vteri strangulationi ferocissimæ à lumbrico prognata
exemplum. 497.c.1
Item aliud à frusto carnis nigro. e
Vteri strangulati pilula percommodæ. 497.c.2.c
- Vteri prouidentia quid. ibid.
Eius causæ internæ & externæ exponuntur. e
Signa. 498.c.1.b
Præfigium. c
Curatio. d.e
Vterus in suo situ firmatur excellenti emplastro. c.2.b
Vteri inflammatio quid? 496.c.2.d
Causa ex sanguine feruenti. e
An à semine reteno per se possit inflammari. 499.
col.1.a
Signa illius inflammationis. d
Præfigium. c.2.a
Curatio. ibid.
An in brachio, vel in crare vena in hoo affectu se-
cunda. b
Cucurbitula super pubem scarificata plurimum lu-
uat. 500.c.1.b
Vulnerari non repugnato per partem externam pute
an empymatici fiant. 379.c.2.e
Vulpinum oleum frigidos cerebri affectus, & conuti-
tionem ex replectione sanat. 123.c.2.b
Vuea vnde sic dicta, cur & choroides eius officium, &
quomodo laedatur. 247.c.1.c

X

XEnophon in quo à cæteris animantibus hominis
differentiam posuerit. 19.c.1.b

Z

ZAchariæ filij vnguentum lateris dolores mirifice
compescit. 126.c.1.d
Zazeneaa Mesuës quibus morbis opituletur. 118.c.2.d
Zibethi, moschi, Ambarique odore fragrans Medicus,
ægris suis obnoxius. d
Zingiberis conserua cerebrum, partes corporis nervo-
sas, sensus externos & internos roborat, frigidis af-
fectibus medetur. 121.c.1.c

F I N I S.

ZACVTI
LVSITANI,
PRAXIS MEDICA
ADMIRANDA.

Illustriss. Generosiss. ac Sereniss. Heroi,

DOMINO D. HENRICO DE NASSAV,

COMITI NASSAVIAE, CATTIME LIBOCI,
Vianda, Decia, & Spigelberga, Domino in Bielsteyn, Baroni in Liesfeld,
Gubernatori, & Capitaneo Generali Frisia, Groninga, Omllandia, & Dren-
tia, Ordinis Teutonici Commandatori Proninciali, & legionis German. in
Illustr. Ord. Gen. exerc. pref.

VANQVAM nec fortuna mea, nec eruditio, nec vlla omnino virtus eiusmodi est,
Excellentissime Comes, vt licitum mihi putem, hanc ad te scribere Epistolam; tanta
tamen dignitatis, splendoris, gloriæque tuæ, tantaque laudum tuarum iam per
omnium ora volitantium perculit admiratio, vt sponte sua calamus ipse, testari
animum, significare voluntatem, gratias agere denique totius nostræ nomine gestati.
Nam profectò si breuitas Epistolaris, aut si ratio temporis pateretur, ipsa me faceret audacio-
rem veritas, vt ostendere tentarem, nullius vñquam veterum, nec Laureas, nec Auratos cur-
rus, cum tuis, tuorūmque Majorum posse rebus, factisque prorsus immortalibus comparari.
Hæc sunt, quæ me non inuitum compulerunt, vt tibi Magnati inclyro, bonarum artium fau-
tri integerrimo, literatorum amatori amabili, hanc secundam studiorum meorum fœturam
consecrarem. Cùm enim primas ingenij mei primitias Serenissimo FREDERICO HENRICO
Aurantiorum Principi Maximo, tibi, arctissimo consanguinitatis gradu connexo, dicarem, quas
ille, cùm sit in studiosos valde propensus, benignè, & perhumaniter excepit; post hunc, nul-
lum inuepi, qui generis nobilitate, & auitis virtutibus te amplius splenderet, sub cuius secu-
riSSIMO patrocinio, & amœnissimo vñbraculo, hanc opellam à calumpniantium furibunda lingua
tutam fore confido. Quare illam impolitam, inermem, alaci, quam eius tenuior exigit geni-
tura, animi tui generositate, promptitudine, & tua, qua semper in scientiæ auidos esse soles,
benignitate, & benevolentia, in tuam clientelam suscipe, amplectere, soue. Quo enim titulq
insignita fœlicior prodibit in lucem?

Cerno enim te, audacis naturæ miraculum, Procerum specimen fulgentissimum. Cerno ex-
celsam stirpem tuam, Imperatoribus, Regibus, Principibus, tot sacerdolorum perennitate in
hunc usque diem mirificè effulgenter. Cerno Parentem tuum, Comitem ERNSTVM
CASIMIRVM, Principem sempiterna memoria dignissimum, Patrem Patriæ fœlicissimum, fi-
delissimum, acerrimum, & inuictum hostium propugnatorem, qui infracto animo, illorum su-
perbos exercitus, instructissimas phalanges, munitissimas acies, scâ maiestate prosternens, solo
nomine, solo virtutis miraculo infrænauit. Denique, verbo uno dicam: patrissas. Nam quæ in
te minimè est simulata fides, prius in optimo, & strenuo progenitore tuo habitauit. O te for-
tunatum! cui contigit vnum atque idem præstantissimum, atque coniunctissimum, exemplar;
Tu enim es pacis, armorūmque arbiter, piissimus, prudentissimus, integerimus, prouidentis-
simus, candidissimarum virtutum vnicum propugnaculum, benignitatis exemplum, probita-
tis compendium, pietatis fulcrum, magnanimitatis asylum, eruditiois norma, eloquentiæ fun-
damentum, generositatis sedes, constantiæ sella, temperantiæ auctor, demùm nostræ ætatis
fortissimus Atlas. Hæ omnes incomparabiles virtutes, & excellentes dotes in te altiori gradu
cum emineant, verè testari possumus, quod vno huius generosæ arboris ramo auulso, alter na-
citur aureus, & simili frondescit virga metallo. Te enim Heroëm maximum miratur orbis,
maximo turum usu, inaudita prudentia, illustri gloria, fœlicitate incredibili, admirabili facun-
dia, solertissimo ingenio, omnium ferè linguarum peritia, castissima eloquitione præditum.
Quo factum est, vt æternos in hominibus titulos iam tibi pepereris, amoris erga subditos, (nam
totius FRISIAE omnibus acclamantibus es Gubernator vigilansissimus) parentis omnium, orna-
toris studiorum, omnium denique scientiarum cultoris admirabilis. Ingens denique est, ac

planè dicam, magnitudine tua non inferior, artis nostræ genius & spiritus: nam tūm in mediis bellorum flammis, tūm pace vigente habuisti in deliciis, de humani corporis arcana, intimis visceribus, & medicæ doctrinæ reconditis problematibus percontari.

Ego cūm à pueritia sententiam Sallustij cedro dignissimam mente conciperem, qua monet, ne mortales vitam silentio transeant velut pecora, quæ natura ventri prona, & obedientia finxit, sed studio literarum impallescentes, aliqua in vñum publicum proferant, quæ nostra caducæ mortalitati conferre queant, idcirkò in asperioribus medicæ artis clivis infudans, abdita, in reconditis sacrariis immersa, & abstrusa, vigilanti curâ rimari, excolere, perpolire, imò etiam locupletare, per tot annos, indefesso, quanquam admodum ingrato labore, ac tandem licet publicis studiorum meorum negotiis occupatissimus, in luce m emittere decreui, in quibus ingressus sum gurgitem vastum, sperans à te Monarcha tanto patrocinium, ne inuidorum obruar maledictis. Quapropter ad illustrissimas nobilitatis tuæ aras, hoc opusculum, velut votiuam tabellam appendo, vt pretium quod ex se non habet, inde possit comparare. Hoc etsi exiguum, deuotissimæ tamen meæ mentis in tui obseruantiam, certissimum signum, sereno vultu accipe, animoque candido. Sic Artaxerxes inuictus Persarum Rex iter faciens, ab operario ac plebeio homine, vtrâque manu haustam è profluente aquam (quia nihil habebat aliud) hilari vultu accepit, existimans non minùs regiam decere maiestatem, ac humanitatem, parua benigne accipere, quam magna largiri.

Salve ergo, Generosissime Comes, terque, quaterque clarissime, clare imaginibus, clare propriis titulis, publicis muneribus: Salve totius Belgij ornamentum, salve Europæ iubar augustissimum, vñfieri orbis sidus coruscans, & me, qui manus tuas magnificentissimas exosculor, à viperinis mortibus tueror eorum, qui Inuidia, peste sanè pestilentissima exagitati, secundis aliorum rebus crûciantur, & ingemiscunt. Te enim patrono singulari, illorum arcebitur virulentus lior, & radius noxius extinguetur, ne huius operis relanguecat nitor, aut conflacescat gratia. Si enim nutu tuo conatus nostros probes, & auctoritatis tuæ præsidio confirmes, illorum maledicentia non ero infectus usque ad tabem: nam in eorum impiis visceribus habitant perniciosæ Gorgones, insanientes Furiæ, foedæ Harpyiæ, improbae Sirenes, Scyllæ biforæ, horrendi Struthiones, rapaces Gryphi, audi Dracones, & quicquid fatalium monstorum uspiam, aut infelicitis portenti coacta natura abhorret, ibi omne virtutum genus suos patitur carnifices, atque tyrannos. Sed habenas calamo, forte ista tibi audire nefas est, & mihi illa tacere onus. Quare hæc immania monstra, illorum consilia horrenda, truces mores, nefarias cohortes, tua Herculea, & inuicta claua labefacta, solo æqua, doma. Hoc si feceris, illi ilia rumpent, & ego tuo iucundissimo halitu, velut Antidoto suauissimo recreatus, ab horum inauspicata, infelicitique natura immunis, tuas immortali gloria dignissimas laudes, plenissimis tibiis, buccinabo, in aliis operibus, quæ imperij tui legibus stabilita, propediem lucis usura fruentur, fauente illo, sine cuius numine nihil est in homine. Hoc ergo tenui munusculum, Potentissime Comes, (vt soles omnia) irrefragabiliua auctoritate, velut numen præsentissimum, protegas, supplex exoro. Vale, ac diu viue, Augusto fœcior, Traiano melior.

Excellentissima Magnificentia tua Deditissimus seruus,

ZACVTVS LVSITANVS, D.M.

ZACVTI

ZACVTI LVSITANI,

A.D.

Sinceræ Medicinæ cultores,

PRÆFATIO.

PER FERVNTVR quotidie ad me, benigne Lector, manipulatum ex toto Medicorum præstantissimorum cœtu litteræ, quibus ad reliquos pollicitos, De Medicorum Principum Historia, libros cedendos certatim me inuitant. At cū mens mea variis intentis negotiis dormitet penitus, & agrotet, agra quoque ob curas, quibus continuo distractus, quiescat misera nunquam, sed frustra passim inquieta vagetur: nam ubi molliter iacere caput, altè cadit; ubi medicinam sperat salubriorem, venenum haurit pestilentius: idcirkò eos arduis questionibus, difficultibus dubiis, miris obseruationibus expolitus luci hactenus dare non potui, in quibus eorum superbiam retundo, & infrano, qui tumentibus cristi, nullo nisi rationum fulcro, sed solius veritatis obscuranda astro impulsi, sanissimam Galeni, Medicorum Principum, & à multis saeculis confirmatam conuellere ausi sunt. Accedit alia potissima causa, me, reciprocos nouercantis fortuna astus expertum, eos propriis sumptibus pralo commitere non posse. Typographi verò morosi sunt, testudineoque gradu incedunt. Nec mirum: Nam fremente Marte, saeviente Bellona, Europa, & præsertim Germania, bello conturbata est, atque confusa, & à prædonum copiam, illi maritima mercatura nequeunt ullo lucro distrahere. Ego verò cū nullum diem, Apellis exemplo, duxerim sine linea, & literarum, virtutis que studio, sic monente Galeno, & à teneris annis totus prurire cæperim, & doctos studiosoque genuina quadam benevolentia prosequar, aliquem in Dynyliotheca mea carbunculum, in Medica facultatis Gazophylacium, interim, quoque expectat a pacis dies omnibus illucescat, conferre volui, quid hominem sic oporteat viuere, ut se aliquando vixisse doceat posteros. Quo autem scribendi genere lectorum nunc recreare possem, dubius & ances animo habi. Occurrit postremo argumentum utilissimum, cuius dulcedine Lector delinitus animum reficit cum utilitate summa, in quo ni fallor, miscui utile dulci. Quamobrem humili ingenij nostri aura, quecumque ea est, in Saporem unum imagine quadam apum, mirè diuersa confudimus libamenta, ubi ex fuccis Odoraminum variis reliquum fieret fibramentum unum. Et sic De Praxi Medica Admiranda, libros tres, sereno vultu accipe, & exporre eti fronte: quorum necesse, ni fallor, irroratus, & veluti Cardiaco præstantissimo refectus, fastidiosam Lipothymiam, quam longa, & tadiosa practicorum cohors inferre sapè solet, arcere poteris. In iis à vertice capitis usque ad imum calcanei reperies monstruosos morbos, non frequentes, & curationis facilis, sed abditos, intricatos, mirabiles, rarissimos, in quorum cognitione, vel peritissimi Medici multoties naufragium fecere, quorum infortunio tibi precauens, alienoque præpostero medendi modo edocet, pedem ab hoc reuoces, & auxiliis nouissimis, & peregrinis munitis agros ab orci faucibus liberare queas. Non ignoro, ante me, viros scientissimos, usu dexterrimos, in curandis morbis fæcissimos, tum publicè, tum priuatim, exempla scitu dignissima proposuisse, que Marcellus Donatus, & Ioannes Schenckius, indefessæ lectionis viti in Synopsi veluti collegerunt: At cū post eos quotidie ex inexhaustis naturæ thesauris, noua subinde in Medica scientia emergant, rara, abstrusa, & meritis Labyrinthis inuoluta, quæ cū sint in intimis viscerum penetralibus recondita, ea rimari, tam difficile est, quam esse Medicum, idcirkò hac, pro mearam virium captu absoluta, admiranda exempla, in artis gloriam, hominum saluti consilens, propalare decreui: maximè cū in his, ex auctoribus letissimis propensione diligent, repastinentur multa parum illis animaduersa. Obscurior quidem mea fama est, fœtilibus tamen prolitatim simpulis commeminimus, ac inter vinum, & epulas non spretum sapè aqua potum. Quæ immensis laboribus, actuosa Medicina partem, per multos annos in facienda præxi occupatissimi; quin vigilanti studio, lectione assidua comparauimus, ea neque ferè pertrita, inam nec obolita quidem in album promuntur. Non me latet nullum esse tam doctum, qui libitinaram morbus, & rabiem declinet. Videò enim scientificulos quosdam fullones, incautos iuvenes, delicos & otiosos senes, Medicinæ hypocritas, totius medicinæ exortes, inuidos, qui Medici titulo luxuriantes, & infelices, caperata fronte, acutis naribus, subductitiis superciliis, me lacerabunt dente omnium more dacissimo, & rabidissimo. Sed cū non sit curandum quid de nobis homunculi, sed quid viri docti loquantur,

Præfatio ad Lectorem.

quantur, hac miserabilia monstra, omnibus fastidiosa, humano generi valde infensa contemno, & proflo. Quis enim porrectis pedibus nihil timetem securum me putet dormire somnum: Quum etiam si rosas loquerer, essent tamen quibus mea rosa olerent vrticam. Omnium linguas cobibere velle, manifesta dementia est: culpam apud omnes deprecari, tam difficile, quam facile à multis naso suspensi. Quare, hac. Lector Optime, inter scientes scientissime, Medicæ doctrine speculator audie; in cuius mente altioris florescent virtutis & candoris propagines, nil nisi acutissimum redolentes, in tua secrifissima sapientia arce constituo, securus quid tentent calumnia, quid moliantur innidia, que et si sint seminuda, atque inuolucra, ardentibus tamen ingenij ingenui tui radiis aduersa statuo perinde atque aquila, quam ferunt implumes pullos, ac nuper calido ex ovo pronatos orienti Soli obycere. Si enim intrepidè ad illos exposita, non connuenti pupilla suffigant intuitum, illa referemus in nidum, & ut legitimum factum educabimus: Si verò eorum minus compta sit doctrina, nec sit neruosa, præstans ac iucunda, velut alienum partum, ac nothum exponamus, aut tute ipsum magis, tanquam Musarum hostem proice, & in profluentem aliquem demerge: erit enim hoc nobis non tam gratum, quam quod gratissimum. Interim si has raras, & memorabiles obseruationes, in quibus veterum, & recentiorum illustres sententia eluent, omnigena doctrina refertissima, usui Medico utiles inueniris, benignè recipias, rogo: nam & ego quasi unius aluearis plures fauos composui, qui si lectoribus mella videbuntur, naegome putabo mellis esse medullam, ut Cethegum olim suadæ existimauit Ennius. Vale.

DOCTORI ZACVTO LVSITANO, MEDICO PRÆCLARISSIMO,

Stephanus Rodericus Castrensis Lusitanus,

In Celeberrima Pisana Academia, Primarius Medicinae Professor.

NCREDIBILI sane gaudio me literæ tuæ, vrbanitatis, & amoris plenæ afficerunt, quibus Tomum tuum de capitis affectibus primum (quo nihil iucundius mihi offerri poterat) addidisti. Munuscum; immò pretiosam gemmam, sub cuius exigua mole latet æstimatio. Quæris quid de opere sentiam? Ingenuè loqui amicum decet, absit adulandi prava consuetudo. Institutum mihi summoperè placuit, quippe Principum historias enarrando, per vniuersos Medicæ facultatis campos discurrendi occasionem es nactus. In ære es qui omnes te expositurum pollicitaris, exigam creditor, immò procurator: nam vt prosequaris, communia sunt vota. Primum hoc volumen Romanum viris admodùm doctis inibi medicinam facientibus misi, inuidus forem n̄ bona optima amicis communicarem. Applausu fuit acceptum, magis sequentibus applaudetur. Ita libet augurari: quippe vt dici solet, ex vngue leonem agnosco. Laudant in te omnes stylum facilem, elegantem, admirantur eruditioñem, amant varietatem, amplectuntur censuram. Noli angi, si te debitorem dixi, creditorem etiam statuo. Sed dum, vel saltē secundo de spiritalium, & naturalium partium affectibus in lucem emitendo libro, quam excitasti, cupio sedare situm, ante eum, hoc oblato me summoperè recreasti. Quid enim, per Deum Immortalem, his rarissimis obseruationibus utilius, elegantius, aut illustrius? in quibus & exemplorum nouitas, inuentioñis subtilitas, & sinceræ Medicinæ cognitio facile eluent. Ex his colligo te vnum esse per paucorum, qui ætate nostrâ in qua literæ iacent, eloquentiam cum sapientiæ studio coniunxerunt. Ego quidem solertissime ZACVTÆ, non possum tacere quæ sentio, aut non sentire ea quæ de te, omnium in auctorum monumentis versatissimo proferridebent. Sed vtinam esset is meæ mentis captus, vt pro meritis tuis de te sentirem. Scias tamen quæcunque loquimur, longe esse minor a iis quæ concipiimus. Admirari te possunt omnes, imitari tam pauci, quam nemo reprehendere. Ipse enim stylus tuus, cui tu tam malè faues, mirum me afficit, atque oblectat. Ita est doctus, grauis, neruosis, compositus, eruditus, excussus, ingeniosus, & quod plus est in nostrâ arte progressis utilissimus, in quo nihil triviale, nihil expositum, nihil vulgatum, quin mirum, abditum, inuium, seu sermonis elegantiam, & ornatum, seu illustrium Medicorum, quibus vnde scatet, Sententias species. Quare nominis, & gloriæ hoc tibi honestissimi laboris pretium erit, soluet protinus quicunque legerit. Quidni? vt eximij potores optimo vino primoribus labris gustato exclamat, sic qui tua scripta legerit, præ admiratione acclamabit. Bibent docti cum gudio suauissimum doctrinæ tuæ liquorem, ex lippidissimis fontibus, hoc est, ex veterum, & iuniorum monumentis exhaustum, & per amplissimum canalem, videlicet per amplitudinem ingenij tui deductum. Apollinis agros hoc nostro æuo valde aridos, mihi crede, ad aquabis, & Republicam medicam, hoc officio, beneficio potius deuinicies, pro quo non deerunt docti qui te semper, & vbique laudent, quamuis (quæ misera est nostri sæculi conditio) potius à te edociti, thesaurum, vnde sibi diuicias comparabunt, occultabunt. Perge ergo in hoc stadio in communem studiosorum utilitatem, & à me benevolentia nodo iam tibi pridem deuincto, quicquid ab amico optimo sperare licet, tibimet poteris meo nomine polliceri. Vale, vt valeant ij quos arte tuâ valere facis.

DOCTOR
GASPAR ARREIES FRANCO,
MEDICVS CARMONENSIS,

ZACVTO LVSITANO, Summo Medicina Phœnici,

S.

 LI QVO forsitan prospiciente fautore Deo, *Zacuti praxis miranda* titulo, ope-
re miranda magis, ad manus peruenit meas. Incogniti certè Auctoris inuita-
bat nomen, sed mirandæ praxis inscriptio, nescio quid aculei & pungentis
cestri infigebat, vt iis compunctus & excitatus iam animus, imò pelleatus,
alacriter in librum, in fragrantissimum potius Medicinæ hortum, & limpidissi-
mum illius fontem, totus æstuans & sitibundus descenderim. Mirum est
quantâ suauitate detentus, quām suauiter delibutus totum penè hauserim. Vnum quoque ca-
put crispatum flosculum contemplans, derelicti iucunditatem deuincere videbatur; vt leni
quadam blanditie captus & inescatus animus, imò irretitus, mirari an prosequi nesciret. Ama-
rum nil ac displicens, quām Libri finem adinueni. Cæterū vt acerbitatē hanc depone-
rem, iterum ac millies, breve licet volumen, cœlo tamen delapsum: percurrere non vacabat,
vt quantum possibile foret, tam iucundum & perneccarium Medicinæ ornamentum me-
moriæ mādarem, firmius affigerem, ac repetitâ tandem lectione animum satiare, quando oc-
currens finis æstuanti legendi cupiditatibz obstabat. Quantis tam perlucidum opus iudicauerim
dignum encomiis, et si recte sentiam, vix possum dicere: Illud verò possim, & certo certius
affirmare, dignum esse, vt cunctis Medicorum manibus non assidue tantum versetur, verùm
nunquam ab illis, vel ore excidat, seu tanquam nouum miraculum terris inuentum, aut Æsculapij partus, Orbis Medicos reddat stupidos, & in vnicum *Zacutum* hiantes. Liber est vi-
lissimus, pulcherrimus, iucundissimus, mole parvus, vsu maximus, & qui vnu omnium instar
esse nequeat. Amatum sanè Lusitanum fateor laudem non exiguam apud suos & exterios af-
sequutum? Tu verò *magne Zacute*, tantum illum superas, quantum difficilius est & excellen-
tius, abstrusas & terribiles morborum insidias deuincere: quando ille communes ægritudi-
nes notis & vñitatis remediis docet expellere; Tu morborum hydras, sauitiem & indomita-
tam perniciem, symptomata, & occultos insidiandi astus, Herculeâ deiicis clauâ, deturbas,
prouoluis, ac vincere præcipis. Sed quoniam frustâ in tanto laudando opere me macero, ta-
ceam potius; quando illud seipsum commendat, eruditio admirationi est, stylus arridet, di-
cendi ac soluendi facilitas allicit, varietas delectat, ac tandem per omnia latè diffusus spiritus
leonenm ex vngue patefacit; vt non sit proindè cuiusvis excusanda negligentia, qui thesaurum
hunc & omnes tuas margaritas perquirere, comparare, amplecti neglexerit. His ergo tuæ
doctrinæ monumentis allustribus illectus, viam indagui, quâ hæc ad te pauca rescriberem,
maiora altiori calamo derelinquens, grauius amoris pignus, si, vt spero, ex animo correspon-
deas: Quod si feceris, aliqua, quæ nobis pér morborum casus, contigit videre prodigiosa re-
mittam. Quod modò non facimus, quùm nec te adhuc viuere constet, quod faxint Dij, & diu
te nobis seruent: vt tantæ eruditionis & emolumenti fruamur studiosi. Restat vltimum, quod
enixè obficio, non vt magis deuinctum teneas (tenes satis,) quoniam ad *Principum Medicorum Historiam* totus prurio, hoc nobis desiderium expleas; quando ea quæ sapientissime scri-
bis, eò auidissimè lego. Vale splendens Medicinæ lumen, & me vnum inter amicos repone,
tuarum laudum vocalissimum præconem futurum. Ex Carmonâ, nobili apud Hispanos Ciui-
tate. ix. Idus Ianuarij 1639.

IN LIBRVM MEDICVM
Summi & eximij viri
ZACVTI LVSITANI,
Medici celeberrimi.

C Redimus: haud solos Hispania sufficit hostes,
Nec Batañum terris semper iniqua nocet.
Quæ toties gladios, nunc ecce Machaona mutat.
Atque aliqua nobis consuluisse cupit.
Scilicet Hesperij veniens ZACVTVS ab oris,
Ad leges Lachesis cogit adesse suas.
Et formidati protendens tempora fati,
In populos aliquid cum Iove iuris habet.
Quin iam nascentes abeunt in secula libri;
Scriptaque posteritas qua studiosa leget.
Seu genitosa nouos stringit censura magistros,
Seu Coüm recogit pagina docta senem.
Illic tota suos aperit Medicina recessus,
Prefidisque nouis initiat alma salus.
Belga tibi faciles aude promittere soles.
Manat ab aduerso iam tibi via tago.

C. BARLAEVUS.

D. NICOLAI FONTANI,
Ioannis Filij, Sapphicum,
In laudem
Expertissimi, Clarissimi, Doctissimique viri,

D. ZACVTI LVSITANI,
Medicorum Coryphæi.

M Vlia ZACVTVS monimenta laude
Digna conscripsi, memoranda cunctis
Posteris, sed quod modò scriptitauit,
Vsque triumphat.
Ingenij vires, cerebrique succum
Viuidum expressit medicando fortem:
Par erit nunquam, similèmque nulla
Secula prudent.
Alme tu Pector, simul Æsculapi
Magne, qui Dini medicamen adfers,
Este vos huius mentores alumni.
Auxiliantes.
Najades vos nunc Bacchus precamur,
Este ZACVTI placida, coronas
Floreas huius capit parantes
Vsque vires.

Hic enim Phœbi celebrant artes,
Nec laborandi modus ullus huic est:
Vos laboranti Medico leuamen
Addit egratum.

INVITATIO

A.D.

PRAXIM MEDICAM
ADMIRANDAM,

Clarissimi & Experientissimi viri,

D. ZACVTI LVSITANI,
Medici veracis, atque fidelis.

Z ACVTVS iste quem benigne tu LECTOR
Vides, profecto est magnus inter autores,
Seu tu prioris, sive respicis nostri
Seclii Medentes: & scientia magnus,
Et arte, viuidisque viribus mentis:
Experientiam dedere que sumnam.
Hac scripia volue, iudicabis hoc mecum.
Nam dictio ipsa docta, florida, arguta.
Quid sensa? promit rara, mira, monstruos.
Exempla morborum: videre que praxis.
Occasionem diligens, medicisque
Manu dedit solerte tempus, & dextra:
Vis sanitatem, corporisque constantem
Seruare robur? vis squalentibus tutu
Visceribus mederier, salutare
Auxilium, citumque languidis ferre?
Docebit vnumquodque. Melius ut possint:
Hac censure pura reddit ZACVTVS;
Magisque splendida ingenij sui luce
Tibi dat. Aude tangere, atque iuistrare:
Ego fallor, ant ad ipsa templa te ducet
Apollinis domosque Hygæa sacras
Secretiore tramite, & via recta:
Vbi si artis Hippocratica verus,
Et sine labore cultus. Vnde fas, quicquid
Aut ratio, rerum magister, aut usus
Obesse, vel pradeste morbi monstravit,
Auferre, & omnibus, quod tu voles, agere
Remedium communicare: Quid dico?
INGREDERE: dictu plura scio reperturum.

JOANNIS ANTONIDES
Vander LINDEN. Medici.

Christoph. à Costa.
Christoph. de Honestis.
Christoph. Landinus.
Chrysippus.
Coiterus.
Columella.
Conciliator.
Conradinus.
Conradus Gesnerus.
Cornelius Agrippa.
Cornelius Celsus.
Cornelius Gemma.

D

Daniel Mylius.
Daniel Sennertus.
Desiderius Iacotius.
Didacus Moranus Lusitanus.
Dinus Flentinus.
Disarius.
Diocles.
Diodorus Siculus.
Diogenes Laërtius.
Dionysius Daca.
Dominicus Mannus.
Donatus Anton. ab Altomari.
Donatus Santorius.
Duncanus Bornettus.
Durantus Scacchus.

E

Emmanuel Stupanus.
Euonymus.

F

Fabius Paulinus.
Felix Platerus.
Franciscus Alvarez Lusitanus.
Francisc. Friesemilica.
Francisc. Arcæus.
Francisc. Ioëlius.
Francisc. Pecettus Cœlestinus.
Franc. Picus Mirandula.
Francisc. Roussetus.
Francisc. Ruéus.
Francise. Valleriola.
Francisc. Vallesius.
Ferdinandus Mena.
Ferdinandus Ponzettus.
Ferdinandus Rodericus Cardozus
Lusitanus.
Fortunatus Plempius.
Fulgofius.

G

Galenus.
Garzias ab Horto Lusitan.
Garzias Lopius Lusitan.
Gabriel Fallopius.
Geberus.
Gentilis Falginas.
Georgius Bertinus Campanus.
Georgius Valla.
Georgius Agricola.
Georgius Horstius.
Guido Cauliacensis.
Gulielmus Copus.
Gulielmus Fabric. Hildanus.
Gulielmus Rondeletius.

H

H Ali abbas.
Henricus à Bra.
Henricus ab Heer.
Henricus Petrus.
Hereules Saxonia.
Hermanus Follinos.
Hormolaus Barbarus.
Hieremias Sachetus.
Hieronymus Cardanus.
Hieronym. Capiuacius.
Hieronym. Accorombonus.
Hieronym. Fabric. Aq. pendens.
Hieronym. Fracastorius.
Hieronym. Gabucinus.
Hieronym. Mercurialis.
Hieronymus Nonnius Lusitanus.
Hieronym. Montanus.
Hieron. Montus.
Hieron. Rubeus.
Hieron. Sauanarola.
Hippocrates Cous.
Hippolytus Brillus.
Homerus.
Horatius Augenius.

I

Iacobus Dalechampius.
Iacobus de Partibus.
Iacobus Foroliuiensis.
Iacobus Fontanus.
Iacobus Hollerius.
Iacobus Pons.
Iacobus Sylvius.
Iacobus Weckerus.
Ioannes Argenterius.
Ioan. Anton. Saracenus.
Ioannes Baptista Persona.
Ioannes Baptista Silvaticus.
Ioannes Baptista Theodozius.
Ioan. Brauns.
Ioan. Bruyerinus.
Joann. Camara Busthemantinus.
Ioan. Colle.
Ioan. Crato.
Ioan. Damascenus.
Ioan. Fernelius.
Ioan. Freitagius.
Ioan. Vigo.
Ioan. Guinterius.
Ioan. Arculanus.
Ioan. Heurnius.
Ioan. Hucherus.
Ioan. Iouenis.
Ioan. Manardus.
Ioan. Mesue.
Ioan. Pistorius Niddanus.

N

Nicolaus Leonicenus.
Nicolaus Fontanus.
Nicolaus Frambesarius.
Nicolaus Monardus.
Nicolaus Massa.
Nicolaus Piso.
Nicolaus Roratius.
Nicolaus Tulpianus.

O

Oribasius.
Ouidius.
Otto Heurnius.
Otto Casmannus.

P

Paulus Ægineta.
Paulus Zacchias.
Petrus Andreas Canonherius.
Petrus Bayrus.
Petrus Bellonius.
Petr. Droctus.
Petr. Fôrestus.
Petr. Garcias Carrerius.
Petr. Lopius Lusitanus.
Petr. de Osma.
Isidorus.

Petr.

Justinianus.
Julius Alexandrinus.
Julius Gaußauinius.
Julius Palmarius.
Julius Cæsar Claudinus.
Julius Cæsar Scaliger.

L

L Aurentius Ioubertus.
Laurentius Surius.
Leonardus Iacchinus.
Leonardus Fuchsius.
Leninus Lemnus.
Lælius Bisciola.
Lucretius.
Ludouicus Duretus.
Ludouicus Gardinius.
Ludouic. Lemosius Lusitanus.
Ludouic. Nonnius Antwerp.
Ludouicus Mercatus.
Ludouicus Septalius.

M

M Acrobius.
Marcus Tul. Cicero.
Matthias Cornax.
Matthæus Gradius.
Matthias Lobellius.
Malachias Geiger.
Matthias Vntzerns.
Marcus Gattinaria.
Marcus Varro.
Marfilius Ficinus.
Marcellus Donatus.
Marcellus Virgilius.
Martinus Del Rio.
Martintus Rulandus.
Mauricius Cordæus.
Michaël Ioan. Paschalius.
Michaël Guauassetius.

Petr. de Peramato.
Petr. Poterius.
Petr. Paulus Pereda.
Petr. Pena.
Petr. Pichottus.
Petr. Mercatus.
Petr. Vaësius Lusitanus.
Petr. Salius.
Petr. Tolosanus.
Petr. Talpa.
Petr. de Tusignano.
Polyænus.
Platearius.
Plinius.
Plutarchus.
Plato.
Ptolomæus.
Philippus Ingraffia.

Q Vintus Curtius.

R Hafis.
Rabbi Moses.

Raphaël Moixius.
Raphaël Volaterranus.
Realdus Columbus.
Reinerus Solenander.
Rembertus Dodonæus.
Renatus Charterius.
Renatus Morellus.
Robertus de Fluctibus.
Rodericus à Castro Lusitanus.
Roder. à Fonseca Lusit.
Rodolphus Magister.

S

S Anctorus Sanctorius.
Sanctes de Arduynis.
Sebastianus Meyerus.
Sebastianus Paparella.
Seneca.
Simon Genuensis.
Seuerinus Pinæus.
Simon Simonius.
Sixtus Senensis.
Solinus.
Stepha. Roderic. Castr. Lusitan.
Stobæus.
Strabo.

T Addæus Dunus.
Theodorus Collado.
Theodorus Zuingerus.
Theophrastus.
Theophrastus Paracelsus.
Theuetus.
Therillus.
Thomas à Veiga Lusitanus.
Thom. Fienus.
Thom. Erastus.
Thom. Iordanus.
Tobias Knoblochins.

V

V Aluera Olyssipponensis.
Vascus Castellus Lusitanus.
Vgo Senensis.
Victor Trincanellius.
Vidus Vidius Senior.
Vidus Vidius Iunior.
Vlisses Aldroandus.
Wierius.
Wolgangus Franzius.

Catalogus Morborum.

CATALOGVS SINGVLORVM MORBORVM IN HISCE LIBRIS DESCRIPTORVM.

PO ST Q V A M hoc Opus ad umbilicam perduxi, ab amicis, quibus nec deesse possum, nec voleo, persuasus, alia rara, nec infrugifera exempla, complementi loco, in calce notaui, quorum titulos in hoc indice seriatim disposui: & licet eorum numeri prima facie tibi inaequales videantur, certi tamen sunt: quare uno aspectu, folium in quo morbi sunt descripti, facile inuenies: hac te prius admonitum esse oportuit.

LIBER PRIMVS.

De Capitu, & spiritualium Partium affectibus.

DE Alopecia. pag. 1
De Porrigne. ibid.
De Achoribus. 2
De Hydrocephalo. 2
De Cerebro. 2
De Cephalæa. 3
De Cephalalgia. 3
De Temporum pulsatione. 124
De Ebrietate. 134
De Phrenite. 3
De Lethargo. 4
De Apoplexia. 5
De Epilepsia. 8
De Paralyxi. 9
De Stupore. 10
De Vertigine. 11
De Tremote. 12
De Convulsione. 13
De Convulsione flatulenta. 14
De Incubo. 15
De Noctambulis. 16
De Melancholia. 17
De Infania. 18
De Cœcitate. 19
De Lachrymis. 20
De Gutta Serena. 21
De Ophthalmia. 22
De Albugine. 23
De Strabismo. 24
De Epiphora. 25
De Palpebratum moro. 26
De Palpebrarum Paralyxi. 27
De Palpebrarum Pediculosis. 28
De Aurium dolore. 29
De Aurium Verminatione. 30
De Surditate. 31
De Parotidibus. 32
De Narium Morbis. 33
De Gutta Rosacea. 34
De Gutta Rubra. 35
De Faciei Formica Corrosiva. 36
De Nigredine faciei. 37
De Lingua faciei. 38
De Lingua lapide. 39
De Lingua Verrucis. 40
De Lingua Tumore. 41
De Lingua Paralyxi. 42
De Palati viceribus. 43
De Dentium dolore. 44
De Fœtore oris. 45
De Oris viceribus. 46
De Gingivæum Hemorrhagia. 47
De Epulide. 48

De Angina. 22
De Gurgulione. ibid.
De Tonsillarum viceribus. 23
De Gulæ resolutione. ibid.
De Strumis. 24
De Axillarum fœtore. ibid.
De Tuſſi. ibid.
De vocis laſione. 25
De Raucedine. ibid.
De Mutitate. ibid.
De Pulmonibus. 26
De Pulmonibus Hydrope. 27
De Pulmonibus Tuberculo. 28
De Pleuritide. 29
De Pleuritide Annua. 30
De Pleuritide dupli. 31
De Suppuratione. 32
De Tabe Asthmatica. 33
De Orthopneia. 34
De Mammillarum Cancro. 35
De Nutricis electione. 36
De Sputo Sanguinis. 37
De Phthisi. ibid.
De Tabe Dorsali. 38
De Tabe Mucronatæ Cartilaginis. 39
De Tabe Infantili. 40
De Contabescientia puerorum. 41
De Tabe annua. 42
De Tabe Gallica. 43
De Tabe Coxaria. 44
De Atrophia. 45
De Tabe Pericardij. 46
De Inflammatione Pericardij. 47
De Corde. 48
De Cordis Palpitatione. 49
De Syncope. 50
De Syncope Cardiaca. 51
De Animi deliquio. 52
De Animi Pathematis. 53

LIBER SECUNDVS.

De Naturalium, Genitalium, & Inferiorum partium affectibus.

DE Ventriculi dolore. 40
De Verruca ventriculi. ibid.
De Attritione Ventriculi. 41
De Ardore ventriculi. ibid.
De Hectica ventriculi. 42
De imbecillitate ventriculi. 43
De Ructu. 44
De Melancholia Hypochondriaca. ibid.
De Melancholica Mœſtitia. ibid.
De Cibi Fastidio. 45
De Vomitu. ibid. & 129. De

De Pica.	129	De dolore Calcanei.	89
De Cholera.	45	De Dolore Plantæ pedis.	ibid.
De Dysenteria.	ibid.	De pede summo.	136
De Diarrhœa.	46		
De Alui fluxu Lapidoso.	137		
De Cholico dolore.	47		
De Iliaco dolore.	49		
De Vmbilici dolore.	50		
De Vermibus.	ibid.		
De Hepate.	52		
De Hepatis Phlogosi.	ibid.		
De Hepatis Ardore.	ibid.		
De Hepatis Scirrho.	ibid.		
De Lienis dolore.	53		
De Lienis Scirrho.	ibid.		
De Morbo Regio.	ibid.		
De Ictero Nigro.	139		
De Hydropoe.	54		
De Lumborum dolore.	55		
De Calculo Renum.	ibid.		
De Calculo Vesicæ.	58. & 139		
De Trichiasi.	ibid.		
De Ischuria.	ibid.		
De Mictu Sanguinis.	59		
De Ardore Vrinæ.	ibid.		
De Diabete.	60		
De Inguinum dolore.	ibid.		
De Hæmorrhoidibus.	ibid.		
De Hernia aquosa.	61		
De Vtero.	62		
De Vteri Tumore.	ibid.		
De Nympha.	63		
De Vteri Pruritu.	64		
De Vteri furore.	ibid.		
De Vteri strangulatu.	65		
De Vteri Procidentia.	ibid.		
De Vteri Vlceribus.	ibid.		
De Vteri Profluuo.	66		
De Vteri dolore.	ibid.		
De Menstruis.	ibid.		
De Menstrorum Stillicidio.	67		
De Menstrorum suppressione.	ibid.		
De Pene Virili.	68		
De Colis Palpitatione.	ibid.		
De Penis duritie.	ibid.		
De Penis Convulsione.	ibid.		
De Nimio Coitu.	ibid.		
De minuendo Coitu.	70		
De Veneris abstinentia.	ibid.		
De Ignavia Genitalium.	71		
De Gonorrhœa.	72		
De Gonorrhœa Vitulenta.	73		
De Sterilitate.	74		
De Conceptione.	75		
De Grauidatione.	76		
De Ignorata Grauidatione.	ibid.		
De falsa Grauidatione.	77		
De Mola ventosa.	78		
De Mola Aquosa.	ibid.		
De Mola Carnosa.	80		
De Mola Membranosa.	ibid.		
De Partu.	81		
De Partus difficultate.	ibid.		
De Abortu.	82		
De fœtu mortuo.	83		
De Sphincteris Resolutione.	84		
De Coxendicis dolore.	ibid.		
De Gonagra.	85		
De Tibiæ dolore.	86		
De Arthritide.	87		
De Podagra.	ibid.		
De Thoph. Articularum.	88		
De dolore Vago.	ibid.		

De dolore Calcanei.	ibid.		
De Dolore Plantæ pedis.	ibid.		
De pede summo.	ibid.		

LIBER TERTIVS.

De Febribus, & variis affectibus.

DE febri Diaria.	91		
De Synocho impetri.	ibid.		
De Synocho Putri.	92		
De febri Ardente.	93		
De febri Purpurea.	ibid.		
De febri Liuida.	ibid.		
De febri Alba.	94		
De febri Theumatica.	ibid.		
De febri Puncticulari.	95		
De febri Culiculati.	ibid.		
De febri Ampulloſa.	96		
De febri Efferosa.	ibid.		
De febri Anxiola.	97		
De febri Sudorifera.	ibid.		
De febri Horrifika.	99		
De febri Singultuſa.	ibid.		
De febri lassitudinaria.	ibid.		
De febri Syncopali minuta.	ibid.		
De febri Syncopali humorosa.	ibid.		
De febri Colliquante.	ibid.		
De febri Leiperia.	ibid.		
De febri Epiala.	101		
De tertiana Exquisita.	ibid.		
De tertiana Notha.	102		
De febri Quotidiana.	ibid.		
De febri Semiterdiana.	ibid.		
De febri Quartana.	103		
De febri Erratica.	ibid.		
De febri Decimana.	ibid.		
De febri Hectica.	ibid.		
De febri Hectica cum putrida complicata.	104		
De Peste.	ibid.		
De febri Pestifera.	106		
De Carbunculo pestilenti.	129		
De Bubone pestifero.	130		
De Variolis.	107		
De Morbillis.	ibid.		
De febri Maligna.	ibid.		
De morbis Cutaneis.	108		
De Sanguinis Missione.	ibid.		
De Hirudinibus.	110		
De Scarificatione.	ibid.		
De purgatione.	111		
De Excrementis.	ibid.		
De Vrinâ.	112		
De Sudore.	138		
De Sudore foetido.	112		
De Sudore Sanguineo.	ibid.		
De Sudore Nigro.	113		
De Sudore frigido.	ibid.		
De excrescentiis Carneis.	113		
De Vlceribus.	139		
De Nodis.	125		
De obesitate nimia.	ibd.		
De gracilitate summa.	132		
De Venenis.	114		
De Rabie.	115		
De Alexipharmacis.	117		
De Monitris.	118		
De Morbis nouis.	119		
De Morbis trans naturam.	139		
De Cōnueridine.	120		
De Idiosynrasia.	122		
De Incuria Ministrorum.	140		
De Inscitia Medicorum.	142		

PRÆLUDIUM.

Medicos naturā prudentes interest, in exemplis excitari.

DIVINISSIMVS Hipp. lib. de lege, n° 2. sic præfatur: *Primū quidem igitur omnium naturā opus est. Naturā enim repugnante irrita sunt omnia, &c. Summoperè ergo in Medico expetitur natura, hoc est, naturalis quædam potentia, habilitas, genius, & nativa propensio ad curandum: nam quod ex libris acquiritur, multum est; quod vero superadditum est, infinitum, & incomprehensibile est,* dicebat Auicenna in præfatione. Insuper Medicum oportet esse naturā prudentem, inquit Galenus lib. 8. meth. cap. 9. *& bene exercitatum. Hic enim cæteris valde excellit, ut docuit Magister lib. 2. acut. com. 36. Proinde naturalem, & prudentem Medicum, exercitari maximè conuenit: neque enim satisfaciunt ad exactam cognitionem vniuersales methodi. Sunt autem exemplorum ea pro posterioribus habenda, quæ ipsi oculis usurpavimus, quando, si omnes qui docere, scriberéve aliquid sunt aggressi, ea prius operibus ostendissent, prorsus paucula quadam falso dicerentur. Nunc vero plerique alios docere tentant, quæ nec ipsi unquam fecerunt, nec aliis ostenderunt. Hec lib. 9. meth. cap. 4. & cap. 6. sic ait.* *Pro comperto habentes non licere ullius artis scientiam nancisci, nisi & methodum quandam habueris per vniuersalia vocata Theorematā, & in particularibus te exemplis exercueris. Cum neque fieri posit, ut sine multiplici in agris singulatim exercitatione, quod ex usu sit, facias, &c. Repetit lib. 2. meth. c. 4. & lib. 2. c. 3. de caus. puls. Nam non curatur homo communis, & generalis, sed nostrum quisque, alius videlicet aliud temperamentum, naturāque obtinens, ut recte monuit Galenus lib. 3. meth. cap. 7. Ob hanc causam glorioſus Auenzoar lib. 1. theizir, tract. 16. cap. 6. se, suas & aliorum historias enarrasse refert, ut essent exemplum cæteris. Qua de causa Hippocrates, Galenus, Principes omnes, Latino-barbari, Clasici, in suis libris memorabiles reliquerunt obſeruationes, & nos, tantos viros imitati, hæc rara, & non infrugifera exempla in communem utilitatem, quæ semper ab ingenuo homine præponenda est, emittimus in lucem, in quibus si multa displiceant, & correctionem expostulent, ea absque morsu, & infectione tueror, & sicut optimum Medicum, atque Philosophum decet, benignè interpretator. Quare & nobis, si quid minus ad prudentiæ Solem, coctum damus, condonandum: non enim ex iis sumus, qui perfectissima nos scribere censemus, sed illorum numero volumus adiungi, qui & scribendo proficiunt, & proficiendo scribunt. Quare tuā interest, quād prudens sis, & arte Hippocraticā dignus, quæ in hoc Opere de nouo sunt inuenta, multā prosequi gratia.*

ZACVTI

ZACVTI LVSITANI, DE PRAXI MEDICA ADMIRANDA, LIBER PRIMVS, DE CAPITIS, ET SPIRITALIVM partium affectibus.

OBSERVATIO I.

A De Alopecia.

*Ad regenerandos, & denigrandos pilos,
auxilium peregrinum.*

ON T V M A X & importuna affectio, Alopecia est, præfer-
tim si Gallica sit, in qua licet
solūm capitī, & barbae pili sensim
citra aliam corporis læsiō-
nem ferè desulant; multoties
tamen ita premit, deformēsque
homines reddit, pertinaciterque
affligit, vt pluribus celebratis præsidis vix succumbat. In Brasiliensi regno, præcipue in ciuitate d. Per-
nambuco reperiuntur plures arbores, quæ ab incolis
vocantur *Ginibabo*, quarum fructus mali madici su-
perat magnitudinē. Color illi inest viridis, obscurus.
Ex hoc fructu manu compresso distillat aqua colo-
re, sapore, & liquiditate sero lactis simillima. Hac si
faciem, caput, barbam, manus, aut quamvis aliam
partem ablues, illicē pili, & ablute partes nigerrimo
colore ita inficiuntur, ac si atramento scriptorio ef-
sent delubræ, & hic niger color ita ostiūd firmus
persistit, vt licet varia præsidia pro dealbandis infe-
ctis partibus ministres, deleri nequeat, quoisque, hoc
dierum numero transacto, partes delinitæ sponte suā
ad pristinum paulatim redeant colorem. Hæc aqua
ad generandos pilos etiam est mirabilis. Conseruat
tur in vase vītreo, aut cuproo per multos annos in-
corrupta, & sic huic usui apud Lusitanos, & Occidē-
tales summo est in pretio. Utinam mercatores
Lusitani, & Hollandi, qui oras illas sèpè fre-
quentant, eam mercimonij causa ad nos asporta-
rent: nam præterquam quid est mirabilis in dictos
usus, etiam citra villam noxam opus suum con-
ficit.

Tom. II.

OBSERVATIO II.

De Porrigine.

Porrido anguum decocto curata.

INfrequens affectus porrigo est, à Græcis vocata
Pityriasis. Barbari furfurationem dicunt. Hæc licet
passio sit cutis vniuersæ, vt Trallianus, lib. 1. c. 4. &c
Paulus lib. 3. c. 3. affirmant, tamen capitī, superciliis,
barbae communis est, ex Celso lib. 6. cap. 2. è qui-
bus partibus squammula furfurum instar decidere
solent. Generatur hæc passio ex crassa, fumidâque va-
poratione, quandoque à piritoso humore, salso, in-
terdum à bitioso, vel melancholico eleuata. Morbo
hoc oppressus iuuenis quidam aulicus nullis unquam
auxiliis consanescere potuit. Imperata diæta. Exhibi-
tæ purgationes variae, administratum balneum. Hi-
rudines matris non semel affixa. Assumptum lactis
serum multiplici lege præparatum. Phlebotomia ex
gibbero, & saluette celebrata. Cauteria cruribus, &
brachiis inusta. Omnia frustâ. Tandem anguum de-
cocto per quadraginta dies exhibito, nocturno tem-
pore, tribus horis post cœnam, quantitatē vñclarum
lex, adiecto saccharo, omnino conualuit. Nec mire-
ris: Nam angues (viperas vocat Aristoteles lib. 8. de
generat. animal. c. 17.) exiccant, abstergunt, cutem
mundificant, humorem superfluum ad partes exter-
nas detrudunt, & nativa quadam sorte prauam hu-
moris qualitatem inficiant, ex Plinio lib. 30. cap. 13.
& sic elephantis summo sunt auxilio, vt celeberrimi
historiis lib. 11. simpl. 2. Galenus, & Aretæus lib.
2. chronic. morb. cap. vlt. confirmant. De quarum vi-
mira pro curandis affectibus cutaneis, electione, &
præparandi ratione, pulchra ex veterum, & iunio-
rum penu prædictissimus lib. 1. de Medic. Princip. His-
tor. in com. Histor. vlt.

OBSERVATIO III.

Porrido importuna, balneo ex vrina, curatur.

Quantam efficaciam pro cutaneis curandis mor-
bis, balneum ex vrina afferre consueverit, l. 10.
Simpl. cap. 15. Galenus, & Teſtib. 2. ſerm. 1. cap. 108.
Aetius

Aetius confirmant: nam vehementer abstergit, & potenter repurgat; quo pacto scabiem, surditatem, pruritumque nitroam, qua pollet facultate persanat. Hæc virtus Vrinæ admiranda, hoc exemplo fiet manifesta. Iuuenis quidam melancholicus portiginem diu passus est: illi enim tenues & furfuraceæ liquammina, ex capitis & vniuersi corporis superficie continuo resoluebantur, pluribus ulceribus relictis, & quibus sanies quadam virulenta, ex interuallis, per totum corporis ambitum emanabat. Quod malum cum non solum sic foedum & molestum; sed periculosum, & facile in lepram commigret, idcirco illi citissime auxiliares manus adhibere oportet. Hoc pacto præter suprà citata præsidia, infinita proponendum alia est expertus, balnea thermalia, sudationes ex similace aspera paratas, quarum vi huius ferini morbi qualitas perniciose retunditur, vnguentum ex Mercurio parata: tandem solo vrinæ balneo omnimodam consequetus est sanitatem, in quo prius furfures & fumaria erant incocta.

OBSERVATIO IV.

De Achoribus.

Restricto medicamentorum vi humore ex capitis ulceribus emanante, infantes subito occubant.

Suum Medicorum Antistes auream protulit sententiam lib. de morb. sacro, num. 10. dum sic ait. Et quibuscumque pueris existentibus erumpunt ulceræ in caput, & in aures, ac in reliquum corpus, & qui saliuosi sunt, ac mucosi, hi ipsi processu ataris facillimè degunt: hic enim abit, ac purgatur pituita, quam in vero purgari oportebat, & qui sic purgati fuerunt, Comitali, sine sacro morbo non prebenduntur, &c. Plures vidi infantes, & pueros achoribus correptos, in quibus incauti Medici, nulla facta huius oraculi commemoratione, matrum querimonii persuasi, contra infantium, aut nutricum prouidentiam, vnguenta styptica, & repellentia, capiti, parti sanè præstanti, administrarunt. Quo factum est, ut qui expulso ad cutem humore ab epilepsia, & terisque gravissimis cerebri vitiis erant immunes, prædiorum exiccantium vi, in Aplexiam, Comitalem morbum, Convulsionem, Cœcitatem, & mortem subitam, restagnante ad internas sedes humore, incurserint. Ab his ergo medicamentis Medici caueant est necesse.

OBSERVATIO V.

De Cerebro.

Sine Cerebro vixit quidam tribus annis.

Dennis puer percussus est cum ense in parte posteriore capitis. Hic passus est vulnus sat magnum cum incisione ossis, velaminum, & deperditione substantia cerebri: nam hæc exiuit quantitate nucis iuglandis. Curatus conualuit circa noxam. Hic post tres annos confluentibus siccis ad partem debilem, hædrocephalo correptus emoritur. Apertum caput sine cerebro est inuenatum. Dura meninx in conspectu apparuit duplicita; Habebat tamen in se aquam limpidissimam, bonique odoris, quæ ab adstantibus gustata, insipida videbatur. At in praesentia putrilaginis tanta, iuendum odorem persentiri, monstruosum est, cum ingens corruptio graueolentiam ex se prodat manifestam.

OBSERVATIO VI.

Cultelli dimidium octennio intra cerebrum latens circa noxam.

M Eretrix cum in cauponam nimium Baccho indulgeret, ebria, & rixabunda obvios quoque obiurgabat. Ecce ab alio ebrio, longo fatis, ac acutissimo cultello, illi super verticem capitis profundum inflictum est vulnus. Semimortua pluribus diebus sine sensu & motu remansit, deinde magno labore curata evasit. In huius post octo annos ex febre maligna emortuæ, & in Xenodochio per anatomen disiectæ capite, intra duram matrem, & craniū, dimidium cultelli, quo antea fuerat vulnerata, ferragine obsitum, inuentum est. Hæc dum post vulnus vixit, munera domestica exercebat, & nullam unquam facultatum restringit, aut animalium actionum lassitudinem sensit. Lege apud Hildanum lib. 2. Centur. Chirurg. 2. pulchra de globulo sclopentario intra cranium, & duram matrem per sex menses circa villam noxiam impacto. Nec mireris: nam si inuenta est cerua quæ infixam gestavit cordi antiquam ex venatione sagittam, testante Thoma à Veiga in operibus artis valde insigni, & fide dignissimo, in com. cap. 1. lib. 5. Galen. de loc. affectis, verbo, [sequenti:] quid dubitandum ferrum in cerebro parte minùs præstante ad vitam, diu potuisse esse infixum? Vide de cerebri mirabilibus vulneribus exempla prodigiosa, apud variæ lectionis viros Marcel. Donat. lib. 5. de histor. Med. mirabili, cap. 4. Valleriol. lib. 4. obser. 9. & 10. & Schenckium lib. 1. obser. de capitis vulneribus. Alexand. Benedict. lib. 4. anatom. cap. 24. qui vulneratum circa tempora sagittâ, post annum 25. teli partem sternutatione reieclisse affirmat.

OBSERVATIO VII.

De Cephalæa.

Cephalæa diurna concussus, expulso per nares miro verme, conualuit.

G enerari in cerebro vermes, implacabilèque dolores ex ea causa renasci, Auicennæ, Holleri, Conradi, Coiteri, & aliorum peritissimorum virorum testimonio ratum est. Quidam cum pertinacissimo, immanique capitis dolore, nocturno præfertim tempore vexaretur, quæ omnes Medici, morbum gallicum esse arbitrantur, sudorificis, & guaiacini præsidiis, mercurialibusque vnguentis sapientem contra fructum macerauerant, velut desperatus; cum sibi totum cerebrum terebello perforari videretur, & illæs sensibus internis per vniuersum cerebrum, conuulsiones pateretur, post varia purgantia adhibita, errhino vsus ex pipere, & castorio, parato, magna violentia, præcedentibus corporis tremoribus, sternutamento excreuit per nares vermem nigrum, rotundum, obesum, illis similibum, quos in vetustiori caseo referuari sapemus, excepto, quod rotstro erat tantisper acuto, quo expulso à dolore immunis evasit. Num autem in cerebri substantia, vel in duræ matris sinibus tamdiu latuerit, explicat latè, at ingenuè Alzarius à Cruce lib. 3. Centur. & responsion. medicinalium ferè per totum: lego. Auic. interpretes in com. c. 3. i. 3. tract. 2. Cornel. Gemmam. lib. 1. Cosmoc. c. 4. Trincavel. libr. 9. de curandis affect. cap. 1. 1. *

OBSERVATIO

Praxis Historiarum, Lib I.

OBSERVATIO VIII.

Sauus capitis dolor, excitato fonticulo in summa manu, curatur.

I Vuenis satis robustus, quum truculentum diu patenter capitis dolorem, & multis biennio tentatis leuari non posset, relicta præsidiis expurgantibus, & occlusis crurum, & brachiorum cauteris, quibus ad vacuandum humorem è capite per anum incasum vsus est; tandem excitato fonticulo in manu dextra summa, qua parte capitis amplius urgebat dolor, inter indicem, & pollicem, in parte externa (Mercurij monticulum auersum dicunt Chiromantici) omnino sanus est factus. In hac enim parte excitatum cauterium, ob viciniam cum carpo, ubi ramus cephalicus excurrit, humorem peccantem è capite promptius exhauit, ab effecta parte quæ longissime reuellit, & cum morbi leuamine minùs vires decicit.

OBSERVATIO IX.

Immanis temporum dolor cum eorum palpitatio ne coniunctus, hirudinibus temporibus affixis curatur.

I N temporibus secandas esse arterias, veterum scientissimi plurimis in locis afferuere, edocti à suo Magistro Galeno, lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 22. & lib. 13. metb. cap. vlt licet ob vasa insignia per tempora excurrentia, tum vulnera illarum partium lethalia sint, tum arteriotomia valde periculosa. Cumque ad hanc partem suapte natura debilitissimam, ab infernis partibus, præfertimque ab vetero, crassi, fœculentique humoris copia irruat, intollerabilis dolor simul, cum frequenti temporum palpitatione coniunctus sapè concitatus, vt plurimum medicamentorum, vel etiam narcoticorum efficaciam contemnat. Tamen fidissimo experimento à me compertum est, in ipsis temporibus, decem, aut duodecim hirudines circulariter imponere, sic enim, extracto sanguine limoso, & multo, ægi à sœvo cruciatu redduntur immunes, & est securius arteriotomia auxilium.

OBSERVATIO X.

Contumax Cephalæa, secta in cantho oculorum vena, curatur.

Q uædam, cephalæa diu miserrime concussa, quum frustra plurima tentasset auxilia, sola sectione venæ, quæ per angulos oculorum excurrit, curata est. Hæc vena appetit facilius, si collum modicè, & axillas validè fascia constringas, ex cuius sectione in dolore capitis, & in hemicrania plurimum sequi iuuantum testatur Auicenna 4. 1. c. 20. prope fin.

OBSERVATIO XI.

Dura Cephalæa vena secta in fronte curatur.

Q uantam utilitatem in grauissimis capitis dolibus, & morbis, vena sectio in fronte afferat, luculentissime ostendit Arabicæ familiae auctor primarius 4. 1. cap. 20. prope fin. dum sic dicit: *Vena ergo sunt, sicut vena frontis, qua intor duo existit superficia, & ipsi quidè phlebotomia confert grauitati capitis, & propriè illi quæ est in posteriore parte capitis, & grauitati oculorum, & dolori capitis perseveranti antiquo,* Tom. I.

A &c. firmat Paulus lib. 6. cap. 40. in fin. Hanc venam Medici ferè in acuti cerebi affectibus secare solent, postquam totum corpus exquisitissime vacuatum est, cum locale remedium sit, monente Galeno lib. 6. epid. sect. 2. com. 9. & 27. At in diuturnis morbis, quia ferè à cœla frigida scaturiunt, ipsi eam contemnunt. Adolecens carnosus, & rubicundus, truculentus per multos annos premebatur dolore in toto capite, qui ad radices oculorum ferocissime ex interuallis cruciabat. Adstante dolore, oculi rubebant, quos veluti emissarios, & foras protuberantes cernebas, aderant lachrymæ inuoluntariæ cum ardore, & sansata acritonia perceptæ. In facie, & præsertim in maxillis ingens conspiciebatur rubor cum motu oculorum turbulento, deinde dolore percitus veluti furibundus oberrabat, attamen citra febrem, sitim, aut phlegmam villam. Quæsira scaturigo mali, eam medentes à flatu crasso, & humoris pituitosi copia emanare vnanimiter rati sunt, sicutque multa interna, & externa calida admota, fuere remedia, sed frustra, quum omnes abessent à cognitione veri; superueniens ego, relicta auxiliis prolixientibus sudores, astuarii, & calidissimis capiti impositis medicamentis, hunc dolorem à calidissimo sanguine retento, minimè putrido, copioso tamen, excalfacto, & actiori reddito, erodente, ac perforante membranas ocellum habere mihi persuadens; à capite, proprio primarioque affectu laborante, exhaustendum esse languinem palam ostendi. Sicque reluatibus omnibus, cephalicam tundo, cucurbitulas cum scarificatione occipiti adhibeo, & tandem bis secta in fronte vena dolorem denuò nullum est expertus. Si forte, verò citra dolorem oculorum rubor recrudescet, venæ mediaæ sectione, & capiti balneo attemperante admoto leuabatur, sic enim faciendum suadet Magister lib. 6. de sanit. tu. cap. 9. §. Quando si ex calida intemperie caput male habet, talia medicamenta noceant. Expedit igitur hos frequenti balneo potabilitate aquæ fouere, quo & calidos vapores, qui in capite sunt, euocemus, & totum capitis temperamentum melius reddamus, &c.

OBSERVATIO XII.

Immanis Cephalæa, cauterio in vertice capitis excitato, sanatur.

M orbi mites, leuia; crudeles, extrema expostulant auxilia. Fœmina quædam quinquenniata sanguinem patiebatur capitis dolorem, vt sibi caput vniuersum frangi, distendique malleo videtur: Ecce cum ex præscripto Medicorum, plura, eaque generali experta esset auxilia, quæ ad humoris flatulentis ac pituitosi copiam absumentam, & cerebrum rotobandum imperari solent; & malum per proprietatem in capite esset, nullo alio quam cauterio in vertice capitis excitato, à quo loco dolor ferocius infibebat, potuit persanari: nam emanante ichore multo à fonticolo, post tres menses in totum sana evasit.

OBSERVATIO XIII.

De Phrenitide.

Phrenitis seu, artificiosa vacuatione curata.

D ux strenuus cum phrenitide magna laboraret, & ob ferocissimos, validosque corporis motus ex siccitate neruorum contractos, illi nulla reuelentia possent administrari auxilia, quidam ex adstantibus suaui cantu eum demulcent, pennam ad radicem

multum fissam, nostro consilio, & in stellæ effigiem paratam intra nares ex improviso intromisit, ac fortiter circumduxit: quo facto tanta ex nare dextra sequuta est hæmorrhagia (erat enim iuuenis, quadratus, & sanguine turgens) vt copiosissimam æquaret phlebotomiam, qua copia excreta, natura à sarcina levata, residuum humorem per sudorem, aliique fluxum detrusit, & æger paulisper ad se rediens, conualescere coepit.

OBSERVATIO XIV.

Phrenitis confirmata, cucurbitula in syncipite scarificata curatur.

CVm inflammatio meninges cerebi occupat, eo modo quo phrenitis curanda est. Fœmina quædam, febri acuta laborans, neglecta phlebotomia ob incuriam Medicorum, ex vigiliis, & dolore capitatis, attracto sanguine ad superas partes, in fœnam incidit phrenitidem, adeò ut iam captaret muscas, & ad pedes leætuli iacens, continuè delirans, in horas moritura speraretur. Huic opem ferens, cucurbitulas dorso, occipitique scarificatas apponendas impero, ex fronte, nasique venulis sanguiné exhauios, & alia reuelentia auxilia procura. Sed cùm debilis esset, nec ad ferendam cephalicæ sectionem, aut purgantium medicamentorum vsum, vires essent satis, & nullus videretur esse remedio locus, in casu conclamato, ad cucurbitulam, in syncipite scarificatam accessi, ex qua cùm sanguis copiosè emanaret, contra Medicorum vota, sana euasit.

OBSERVATIO XV.

Prenitis utiliter in lethargum transmutata.

PHrenitidis metastasis in lethargum reprobam esse docuit Galenus lib.6. epid. sect.6.com. vlt. §. Contra verò non utiliter phrenitis in veternum, &c. Ob multas causas hoc contingere certum est. Et licet mutatio ista mala sit ob virtutis imbecillitatem ex phrenitide contractam: Tamen cùm lethargus sit morbus ignavior, & minus acutus, si vires non sunt ita deiectæ, ægrum liberari aliquando contingit. Miles fortis post 25. diem, è Phrenitide facta, & ferina in lethargum incidit. Hic cùm antea vigiliis esset, & inedia confectus, somno profundo immersus refocillauit vires, & ex interuersis expergefactus cibum aliqualiter pitissabat, & ad oblata melius respondebat. Somno, & cibo recreata natura, & bilis seruore remisso, ita præualuit contra morbum, vt suborta hæmorrhagia ægrum perfectæ sanitati restitueret: quæ vacuatio licet non sit propria lethargo, ex Galen. 3. de crisib. cap. 3. §. Non tamen lethargus fluxum sanguinis amat, &c. quia humor crassus, lethargi causa, non ita recludit ora venarum, qua ratione in peripneumonia reprobatur ab Auic. 10.3. tract. 4. cap. 10. tamen cùm multa portio bilis esset in cerebri meatus impuncta, ex præcedenti morbo, fluxu sanguinis per nares, commodè vacuari potuit.

OBSERVATIO XVI.

Phrenitis conclamata, philonio curata

NArctica extrema necessitate esse in potum porrígenda, firmat Galenus lib. 2. medicam. sec. loc. c. 1. & lib. 3. cap. 1. & lib. 8. cap. 3. Ultima necessitas est, quando ob diurnam vigiliam homo de vi-

A ta pericitatur: tunc enim melius est aliquid cum fiducia, vel temerarium remedium cum periculo tentare, quæm ægrum spe omni adempta certò peri- re, vt perbellè dictabat Galenus lib. 10. Meth. cap. 10. His tantis sententias munitus, ad curandum Phreniticum accessi, in cuius curatione peritissimi quique Medici, proposita ampla remediorum sylua, industria suam, frustra tamen exercuerant. Erat in undecimo die constitutus, cum valida febre, ingenti siti, lingua adusta, rixosæ, immorigerus, debilis, delirus, omnino vigilans & pænè conuulsus. Ad sanguinis missionem reiterandam erat inualidus. Purgationes, necnon refrigerantia clysmata renuebat omnino. Embrochæ, quemadmodum & somnifera syncipi admota, nullo erant ex vsu. Quare in conclamato casu, quæm septem diebus summa cum ferocia persisteret oculis inconniuis, ad medicamenti narcotici potum intrepidè accessi; inter quæ nullum est prætentius philonio Persico, de cuius laudibus miris pro conciliando somno plura docuit Mesnes: Sanguinem enim attemperat, incrassat, refrigerat bilem, vasa occludit, sensus clementer heberat, & sic somnum suauiter prouocat. Dedi ergo illi matutino tempore drachmam vnam in aqua plantaginis dissolutam: qua oblata non ita ferociter delirauit. Hoc modo alacrior factus, altera drachma vesperi assumpta requiescere coepit, & decem horarum spatio obdormiscens, expergefactus sudauit, & ad sanam mentem rediens, clysteribus refrigerantibus & nutrientibus vtens, multaque copia biliosi humoris per alium deposita, à morbo post vigesimum secundum diem immunis euasit.

OBSERVATIO XVII.

De Lethargo.

Lethargus, cauterio curatus.

IN Apoplexia, Caro, aliisve merè frigidis affectibus ad excitandam facultatem, liquandumque tenacem succum, toto prius corpore, & cerebro vacuato, cauteria, clypeum candens ferri, sinapismos, & emplastra calidissima esse adhibenda, veteres, & recentiores vnanimiter prædixerunt. Vocatus vt inuisere ægrum, qui post dies 30. inexpugnabilis dormiendi necessitate correptus cum febriculenta, agè palpebras attollere poterat, profundo somno immersus. Hic varia reuelentia, & vacuatio erat expertus, quibus cùm non leuaretur, ad cauterium accessi cum utilitate summa. Quare candenti ferramento crustas in vertice capitis excitavi, in occipite vnam, & circum circa multas: ex quibus cùm excitaretur æger, & ichores effluenter, expergefactus ad mentem rediit. Hoc auxilio præter omnium spem, omnibus tentatis, memini me bis catarticos persanasse: hi enim, ignis ope, liquata puita, & per multis dies per os, & nares excreta, conuoluere.

OBSERVATIO XVIII.

Lethargus, critica surditate solutus.

IN malignis, turbulentisque febris surditatem superuenientem ferè semper salutis esse prænunciavimus, noxiis humoribus ab intimis cerebri sedibus, ad auditorios meatus, tanquam ad vicinas, minùsque præcipuas partes crisi quadam delatis, Aratum maximus confirmat Auicenna 4.3. tract. 1. c. 3. dum sic ait: *Nocumentum præterea audiū, quandoque accidit secundum semitam crisiū, & secundum semitam permutationis materia in fine ægritudinū acutarum, &c.*

Quidam, quæm in maligna febri post 17. diem, comolante humore ad cerebrum à partibus inferis, dolore capitis intenso, vigiliis, & delirio oppressus, fieret lethargicus, post multa remedia tentata, nullo alio quæm superueniente surditate in die trigesimo quarto post coctionem, confanescere potuit.

OBSERVATIO XIX.

De Apoplexia.

Apoplecticus promortuo habitus, post duorum dierum spatium reuixis.

B

Apoplecticos pro mortuis habitos, & ad fo- ucam delatos, postea reuixisse tradit Auic. 3.1. tract. 5. cap. 12. agitant inter omnes clarissimus Gregorius Horstius lib. 7. de Medic. Histor. mirabil. cap. 9. Conciliator diff. 18.2. illustrat mirabilibus exemplis Fabricius Hildanus centur. 2. obs. Chirurg. 95. & 96. Ego, mirum quid in pescatore vidisse, testari bonâ fide possum, qui quæm viginti horis apoplecticus, toto corpore frigidus, lineo panno ad sepulturam involutus, & consutus in terra iacuisse, dum vespillones, pro more, c. dauer terra mandaturi ad sepulturam deferrent; raucum & ignotum clamorem audientes, feretrum ab humeris in terram deponunt, pannum circa os madidum, & spumâ plenum conspicunt, corpus detegunt. Ecce me, & duos socios Medicos, fortè ad consultationem transeuntes magnâ acclamatione appellant, vt de vita hominis iudicium ferremus; accessimus, eius prius in metacarpio arteriarum motiones explorantes, eas vrgere deprehendimus, sicutque adhuc reuulsois auxiliis per cucurbitulas siccas, & acris Enemata, paulatim ad se redire coepit, & post paucos dies pancraticè vixit.

OBSERVATIO XX.

Apoplecticus, apparente cruenta spuma, con- clamatus, sanguinis missionis ope mirabiliter cuasi.

Antiquissimus Medicorum lib. 2. aph. 43. dñi. no quodam oraculo sic prædixit: *Qui suffocantur, & à vita deficiunt, nondum tamen mortui sunt, non referuntur in vitam, quibus spuma circa os apparet, &c.* Fidissimus interpres in com. sic inquit: *Spuma cum sanguine educta in suffocatis signum est excitiale, nam vehemens cordis incendium, violentam pulmonis agitationem, substantia pulmonis expressionem significat, qua æri, & fuligini permixta spumam cruentam concitat, &c.* Hæc pronunciata magna ex parte verissima sunt, si contrarium obtigerit, rarissimum, & monstruosum est, ex Galen. lib. de fæt. format. c. 1. & lib. 6. aph. 5.8. Iacebat cadaveris instar in lecto æger immobilis, qui apoplexiæ concusus syderatorum more subito corrut in terram. Hic cùm tridū inhumatus, à Medicis pro deplorato derelictus, apparente circa os copiosâ spumâ cruenta, vespillonum aduentum expectaret, pro eius salute affines, Medicorum consilio, nullum presidium tentabant. Vxores renuentibus cæteris, me & alium socium conuocauit. Accessimus, pulsus exploramus, nullum inuenimus. At cùm esset vir robustus, corpore quadato, & plethorico, facie subrubra, rubentibus oculis, & viñi potu nimis esset vsus, hunc ex sanguine subito irruente, & ventriculos cerebri afflatum obstruente, & intercipiente, in hunc affectum lapsum fuisse rati sumus. Quare præfato prius mortis pe-

OBSERVATIO XXI.

De Epilepsia.

Sæva Epilepsia è sanguine orta, copiosa ven- sectione, curata.

Gordonius expertissimus auctor, e. de Epilepsia, hunc morbum insanabile esse profitetur, quum nullum Epilepticum in vita sua curatum se vidisse ingenio fateatur. Nos Auctorum multorum exemplo plurimos perfectè medicamentorum ope sanatos vidimus. Illustris quædam fœmina in anno 24. ætatis suæ constituta, robusta, & sanguine plena, horribili Epilepsia corripitur, nam oculos distortione violenter obuertens, manuque ferociter intorquens, tantâ, & tam reciprocâ totius corporis, & capitis agitatione ferebat, cum mentis, & sensuum laßione, vt eam malis geniis oppressam diceres. Ad eius curationem accedo tanquam cum hydrâ luctaturus. Illico Theriacam aceto acerrimo commixtam, ori, & naribus adhibeo. Clysteria acuta paro. Crux vinculis doloris ligò, cucurbitulas costis impono. Erthrina fortissima administro. Tandem cùm paroxysmus septimus spatio 12. horarum eam immaniter affligeret, & metuerem, ne in Apoplexiā dqueret effectus, cessante accessione cephalicam ferio. Hæc vacuione facta octauus paroxysmus eam multò mitior apprehendit, & aliquantis per ad mentem reddit. His perspectis, iterum copiosus alterius brachij cephalicam tundo. His celebratis vacuationibus, & enematum acrum vi, largè exonerata alio, à tanto malo euasit in columnis.

OBSERVATIO XXII.

Epilepsia è pollice excitata, caustico, pollici labi- ranti imposito, curatur.

VIdi casum mirabilem. Quidam pollicis finis stræ manus trenorem diu habebat. Hoc celsante (aura venenata è pollice ad cerebrum ascendentē) illico Epilepsia corripiebatur. Cùmque sa- pius hoc vitium eum oppimeret, & pro eo propulsa plura iam essent Medici machinati auxilia; tandem cauterio actuallī (ad priscorum morem) pollici labori apposito curatus est, nam ex vletere sa- niosus ichor manauit copiosè.

OBSERVATIO XXIII.

Epileptici, syrupo Nicotiana curati.

Mirabilia sunt, quæ de Nicotianæ efficacia mi- tra, pro frigidis profligandis morbis referuntur. Monardus, Clusius, & alii, diligentissimi scripto

scriptores. Sed mirabilis est, quod de ipsius potestate pro hoc debellando morbo expertus sum. Plures grandes natu vidi, quibus plurima auxilia, tam ab occultâ, quam manifesta qualitate adhibita, nec cauteria in occipite, in capitis ambitu aperta, diuque seruata opitulari potuerunt, immo malo in pejus ingravescere vitam cum morte commutassent, accessionibus saevisimis Epilepticis prehensi, nisi hoc pretiosissimum præsidium, tantum malum extinguqueret. Fuit autem serapium & melle, & succo foliorū viridium Nicotianæ paratum, quo lambitui modo, bellè prius purgato corpore, tribus horis post cœnā, quadraginta dierum spatio, assumpto vñciarum trium quantitate, vñi sunt, & nullus vñquam passus est reciduam. Si desit Nicotiana viridis, siccâ vtior, illâ præsertim quæ odoris sui acrimoniâ præceptâ nates illico percellit, & sternutamenta citissimè mouet.

OBSERVATIO XXIV.

Ab Epilepsia saua, vomitus ope præseruatus.

Pro curanda Epileptica accessione nocentissimum esse vomitum monuit Clarissimus Septalius lib. 6. canticionem medicari. num. 50. dum sic ait: *Cause ne in paroxysma Epilepsia vomitum prouocet. Vidi enim aliquos in innatione hoc tentantes, Scriptorum quorundam antocritate ductos, precipitem in mortem agros duxisse: ex violento enim illo motu, magis replete capite, ac concitatâ materiâ in cerebro existente, ad perfectam obstruktionem faciendam ducunt, unde Apoplexia sequi solet, &c.* Hoc insultu epileptico propulsando est verissimum. Cæterum pro præseruandis ægris à Comitiali morbo, vacuatâ materiâ antecedente, quæ futurum hunc morbum debet excitare, vomitum, auxilium esse generosissimum, hoc exemplo fiet manifestum. Mediocris fortis homo saevisimam Epilepsiam ab stomacho concitata ex interuallis patiebatur. Hanc præcedebant rugitus in ventre, illius murmur, sputum multum crassum, & viscidum, capitis rotatio, & tenebricosa vertigo. Triennio innunera fuit expertus citra utilitatem auxilia. Miser, cum septies, & octies in mense insultu quateretur cum ferocitate multa, & debilis ad ferenda violentiora, quæ Medici proficia esse prædixerant, esset incapax, me consulti. Facillimum vomitorium præscribo, quo quotidie iejuno ventriculo cum vteretur, toto enno ab hoc Herculeo morbo superstes euasit. Vomitorium constabat ex vñcis quatuor decocti Nicotianæ siccæ, adiectâ vñciâ Amygdalini olei, cuius ope, bis, & ter ciebatur alius, plurimam pituitam lentam, & mucosam vomitu excernebat, & mouebantur ructus. Num autem in morbis suprà iugulum vomitus sit ex vñ, licet humores ad caput deferte videatur, affirmatiuè inter omnes respondet doctissimus Santorellus lib. 22. antepraxis cap. 4. pluribus rationibus. munitus. Ex quo argumeto pulchra prædixerunt Oribasius lib. 1. Synops. 18. Mercat. 1. indicat. 9. & elegantissimus Fernelius lib. 3. meth. cap. 2.

OBSERVATIO XXV.

Auxilium contra Epilepsiam præstantissimum.

Per natu admodum patuulus Epilepsia immanni concurrit, qui in accessione ita ferociter agitabat caput, & oculos intorquet, ut nisi ab afflictionibus retinetur, & lectulo in terram proficeret. Huic extra, paroxysmum varia sunt impérata auxilia.

A In nucha cauterium affixum, de cuius utilitate summa tam multa prædican Taccinus lib. 9. ad Almans. cap. 14. Rondelet. cap. 37. meth. Mercurial. lib. 2. variar. 2. & plutes alij. Cucupha ex medicamentis roborantibus cerebrum capiti imposita, & pro ratione ætatis expurgantia exhibita. At nullo præsidio, nisi huius electuarij ope conualescere potuit, quo cum per mensum iejuno ventre quantitate scrupuli vteretur, ab insultu epileptico tutus remansit, & deinde biennio eo usus, nullum in posterum malum persenfit. Hujus forma esto hæc.

C *U. Confett. hyacinth. Confett. Alchermes, Eleotiar. de Gemmis, Letificatis Rhasis, an. 3i. Theriac. 3i. Smaragdor. 3i. Lapidis Belzaar. 3i. S. Aromatic. rosat. Diamargarit. vtrisque, Diarrhodon Abbat. an. 3i. Diamoschi, 3i. Trochisc. Gallie moscat. 3i. Margaritar. preparat. Rubinorū preparat. Granator. prepar. an. 3i. Coral, rubri. 3i. Paeonia maris, Serm. eius. Cranius humani. Pullor. hirundinis adustor. an. 3i. Pulm. vermium rubi. Ruta sicca an. 3i. Cornu cervi vñsi. Unicornu an. 3i. Rasura eboris vñsi. Cinnamoni, an. 3i. S. B. Cryptostalli preparat. 3i. Visci querinci. 3i. Angelica, Flor. Anthos. Agalloch. electi. an. 3i. Dictamni, Zedoarie, Valeriana, Been albi, Rubri, an. 3i. S. Seric. cruditorrefacti. 3i. Galanga, Serm. Oeyni. Cardamomi, an. 3i.*

Paluerisanda subtilissimè paluerisentur, & sequenti syrupo excipientur.

U. Sem. Melisse. 3i. Betonic. 3i. Flor. Stachados. 3i. S. Spica Indic. 3i. Salvia. m. S. Serm. anisi. Marathri, an. 3i. Myrobaianor. Indor. tritor. num. xx. Flor. borrag. 3i. Radic. acori 3i.

Coque in lib. iiiij. aq. ad duarum partium consumptiōnem. Colatura addes mellis despumati 3. iiiij. Sacchar. electi, quod sat sit, vt fiat syrups, quo prædicta excipes, & fiat eleotiarium, quod pro hoc domando morbo leonino, & contumaci valde, aliisque cerebri frigidis vitiis, tam in pueris, quam natu maioribus, omnium efficacissimum semper sum expertus. Cætera vero præsidia pro propulsando hoc morbo lege apud Aelianum Montaltum Medicorum Iuniorum facile principem, in Archipathologia ir. 2. cap. 16..

OBSERVATIO XXVI.

Epilepsia post partum saua, hirudinibus interna vteri parti applicatis, curatur.

P Ost partum, præfertim violentum, aurâ venenatâ ab vteri ergastulo ascendentē, è suppresso, putrefacto que menstruo retento eleuata, diros, funestos, venenososque morbos ab vtero tanquam à primario fonte scaturire, memorandâ quadam sententiâ docuit Magister lib. 3. epid. scit. 3. com. 73. dum ait: *Quippe menstruorū suppressio offendit, non tamen perinde, ut si à partu suppressantur, officit; quod non abundans modò, sed insignem etiam humorū pariant prænitatem; nam meliorem sanguinem ad se fetus nutrimenta causâ alliciens, relinqnēque deteriorem, causa est; ut pregnantes prauis humoribus impleantur, quos à partu enacuat natura, &c.*

Fœmina quædam ex hac causa in truulentam Epilepsiam lapsa est, cum sensuum, ac mentis lassione: cui cum ob vrgens periculum, bis seca effet saphena, quoniā purgatio post partum omnino erat minuta, & alia reuelentia auxilia in infernis partibus ad originem fluxionis in eodem die celebrata essent, tandem impositis tribus hirudinibus interiore parti vteri, filo appensis, ne perreptarent intus, exhaustâ largâ sanguinis copiâ, melius habuit, & insultus epilepticus conqueuit.

OBSER-

Praxis Historiarum, Lib. I.

OBSERVATIO XXVII.

Epilepsia ab vtero grauida correpta, sectâ venâ in talo, tuto curantur.

M Attona quædam nobilis cum in septimo mense vtero gereret, optimo habitu prædita, densæ contexturæ, venas latas habens, plurimè, beneque cocto sanguine refertas, Epilepsia concutitur vehementi, quæ cum in accessione faciem haberet rubicundam, & oculos sanguinis plenos, ob morbi periculum, medentibus sanguinis immissio habita est falaberriam, sed ex quâ parte esset celebranda, profus ignorant, nam si ab vtero est Epilepsia, nullum iuuentum è brachio est, cum ad originem, & originis principium sit denueniendum: si in talo seces, præcipitas foetum, ipsiusque, attractâ copiâ in corpore pleno ad vterum, suffocas. His rationibus commoti, hæsere in vado. Me vocant. Intrepide ter ex saphena cruorem exaurio. Hoc celebrato præsidio perfectam consequuta est sanitatem, & suo tempore foetum edidit in lucem.

OBSERVATIO XXVIII.

Epilepsia apprehensa nonimestris, hirudinibus super mariscas affixis, conualuit.

F Oemina grauida nonimestris, carnosa, & iuvenis, ex consueta hemorrhoidal euacuatione diu suppressâ, in grauissimam incidit Epilepsiam, quæ cessante melancholicum patiebatur delirium. Hæc præter acria enemata, & partium inferiorum diuerſiones, sectâsque in vtroque talo venas, non nisi hirudinibus ter sed applicatis, conualuit, & felicissime peperit.

OBSERVATIO XXIX.

Epilepsia grauissimâ concussus frequenter, sectâ ex interuallis saphenâ, ab ea præseruatur.

Q Vadragenarius robustus, & rubicundus, tantâ D septuagenaria, cui in lepore nasi, tribus quibusque mensibus, vlcus repullulabat sordidum, copiose virulentum humoris quantitatè triduū ex se emittens, quo finito tempore, cicatrice pars obducatur sponte suâ: sed cum octodecim annis hoc patueret malum, pancreaticèque vñueret, nullo partis, aut corporis dolore affecta, huīs fæditatis pertæsa, nebulonis cuiusdam consilio, aperto, & emananti vlceri vnguentum applicat Diapompholygos: Non pertransiuit dies, quin præcedentes immani Cephalalgia, Epilepsia deinde sauvâ quatetur: Huic occurrens, illico sectâ Cephalicâ, balano acri apposito, crurum dolorificis vineculis, ipsam ab accessione liberaui. Cum tamen suppresa antiquâ va-

E cuatione per menses sex, ipsa veluti fatua, & mentis inops remaneret, minimè ad quæsita respondens, purgationem impero, quæ à capite humorem relatum, solitumque vacuari deturbet. Hac non conferente vacuatione, & ipsa narrante, in primo die quando ichores pet vlcus apertum manabant, sentire se eleuari humorem à partibus inferis, & excitari ardorem in regione pubis; hoc attendens, ad originem fluxionis humorem revocare studi, sicutque factis fontanellis in cruribus in parte dometrica, & emanante sanie, ab amentia, à Comitali morbo, & vlcere antiquo, facta est incolunis.

OBSERVATIO XXXI.

Epilepsia fortissima, ope fiby, curata.

S Tibium præparatum (vulgus Antimonium vñcat) in debellandis vitiis melancholicis, præfertim si hic humor fæulentus à viis primis sit longè semotus, dininam vim proprie obtinere, docuere recentiorum Clarissimi. Vidi bajulum qui præcedentibus manuū gesticulationibus; lingue inordinato motu, intensâ Cephalalgia, pallore faciei, turbulentis imaginationum spectris, capitis rotatione, & obsfuscatione visus, in terram concidebat sideratorum instar: deinde humi prostratus tantâ violentiâ corpus concurrit, caputque in gyrum vertebar, vt dæmonum præstigiis illaqueatum diceres. Hic plurima per annum tentauit auxilia, sed circa utilitatem villam: nam ter, quater, & pluries in mense oppressus, à tam calmitoso malo liber esse non poterat: at cum evitari non posset, quin hic caliginosus humor in corpore gigneretur, & hic præ sui contumacia expurgantibus minithè succumbet, tandem assumptio quater in vño stibij recte calcinati spiritu, euacuatâ aqua pituita tenacizcum plurimè atrabilarij humoris copiâ permixta, per vtrumque ventrem, à tanto vitio securus est factus;

OBSERVATIO XXXII.

Epilepsia ex ulcere antiquo in lepore nasi occluso, suborta, aperta fontanellâ in tibia, curatur.

DVm hæc conscriberem, accessit ad me fœminæ septuagenaria, cui in lepore nasi, tribus quibusque mensibus, vlcus repullulabat sordidum, copiose virulentum humoris quantitatè triduū ex se emittens, quo finito tempore, cicatrice pars obducatur sponte suâ: sed cum octodecim annis hoc patueret malum, pancreaticèque vñueret, nullo partis, aut corporis dolore affecta, huīs fæditatis pertæsa, nebulonis cuiusdam consilio, aperto, & emananti vlceri vnguentum applicat Diapompholygos: Non pertransiuit dies, quin præcedentes immani Cephalalgia, Epilepsia deinde sauvâ quatetur: Huic occurrens, illico sectâ Cephalicâ, balano acri apposito, crurum dolorificis vineculis, ipsam ab accessione liberaui. Cum tamen suppresa antiquâ vacuatione per menses sex, ipsa veluti fatua, & mentis inops remaneret, minimè ad quæsita respondens, purgationem impero, quæ à capite humorem relatum, solitumque vacuari deturbet. Hac non conferente vacuatione, & ipsa narrante, in primo die quando ichores pet vlcus apertum manabant, sentire se eleuari humorem à partibus inferis, & excitari ardorem in regione pubis; hoc attendens, ad originem fluxionis humorem revocare studi, sicutque factis fontanellis in cruribus in parte dometrica, & emanante sanie, ab amentia, à Comitali morbo, & vlcere antiquo, facta est incolunis.

OBSERVATIO XXX.

Epilepsia, aetü fluentibus menstruis vena sectio ne in lepore nasi, curatur.

I Vuencula, quadrata, & viribus satis firma, in crudelē Epilepsiam lapsa est, quam vertigo præcessit tenebricosa, & omnium rerum obliquo sequit-

OBSERVATIO XXXIII.

Femina tres filias enixa, illico post partum, Epilepsia forti concussa, occubuit.

Mulier quadragenaria grauidationis tempore lauto cibo assueta, & nimio meri potui indulgens, Athleta habitum repræsentabat: nam vasto, specioso, & quadrato erat corpore, venas habebat sanguine turgentes, ex interuallis patiebatur haemorrhagiam. Haec peperit filias duas nono mense, & post tertiam enixum, telista forte portione sanguinis crassiore in utero, ex qua, eleuata aura duleteria in cerebrum, idque concutiente, ac lacinante, Epilepsia est correpta granissima, in qua omnes artus intorquetur, & spumam extra os egerebat copiosam. Tandem in ultimo paroxysmo, viribus iam resoluta occubuit, viæta morbo, qui sedulam remediorum administrationem contempserat. Quare habitus athletarum periculosus: nam decidunt in deterius, ex Hip. 1. aph. 3. Quidquid enim ad summum peruenit, ad exitum properat, monente Seneca. Hinc Celsus dicebat: Si plenior quis, & speciosior, & coloratior seipso factus videatur, suspecta habere bona sua debet.

OBSERVATIO XXXIV.

Ex subito, inopinato bombardarum terrore, puer Epilepsia correptus, & mortus.

Ex terrore, tristitia, animi pathematis Epilepsiam concitari, Auctorum testimoniis ratum est, & præsertim in pueris, qui cum fragiles sint & metuosi, repentinis malis amplius sunt obnoxii. Puer cum iuxta oram maritimam natandi causa veraretur nudus, & eo inscio tormentorum magister, illa, vt caneret itineri, exoneraret, audito bombardæ sono, ex improviso consternatus in terram cecidit, in eaque voluntatis, & Epilepticis insultibus concussum, intra horæ quadrantem extintus est.

OBSERVATIO XXXV.

Ex vrinarum Anadrome Epilepsia correptus, magno labore curatur.

Dux quidam Gallus strenuus quum diu vrinæ suppressioni esset valde obnoxius, ex gelidæ potu intempestivo in idem recidit infortunium, ita ut nec vrinæ guttulam excerneret. Variis auxiliis non cessit affectus, quoisque septem diebus, suppressa ex toto vrina, retenta, ac putrefacta, & vapore foetido eleuato, cerebrumque concutiente, æger in fœnam Epilepsiam incideret. Huic, post balneum emolliens, laxans, & aperiens, fomenta, infusiones, & varia vnguentum, quum iam disseminato sero per vniuersam corporis molem, similis cachectico esset, summa in hoc conclamato casu utilitatem attulere præparata cantharides, quarum scrupulum cum oleo Amygdalino, postquam lamberet, calculum, cum mucore multo, & octo libras vrinæ excernens, ab Iischuria, & Epilepsia liberatus est.

OBSERVATIO XXXVI.

Epilepsia aliquando hereditaria.

Medicorum Scientissimus morbos quosdam è semine genitali emanare, quod similem infestat in foetu morbosam qualitatem, quam ipsum à parentibus emissum, præ se tulerit, lib. de natur. puer. & lib. de aer. aqua. & loc. constantissime affirmauit: nam

A à morbos parentum partibus morbosum semen excernitur; sic Cæsi, Cæsios, Distorti Distortos, Elephantici Eplehanticos, Strumosi Strumulos, Podagrī Podagricos, Phthisici Phthisicos, Surdi Surdos, Calculosi Calculosos, & tandem Epileptici Epilepticos generant. Vidi abhinc multis annis Lusitanum Epilepticum; cuius octo filij, & tres nepotes, in medio ætatis flore per multos annos miserri- mè Epilepticis insultibus excruciat, vitam ducebant, quos omnes hic inseparabilis morbus usque ad mortem, nullis proficiens auxiliis, est comitatus, excepto infante uno, bis nepote; qui eodem ten- tatus morbo, cauterio ad nucham indito, & aliis car- diacis præsidii exhibitis, praesertimque oblata The- riaca Smaragdorum, ab eo in posterum evanescit, cuius lapidis cardiacæ vires, pro hoc leonino morbo re- frænando esse eximias, omnes vnanimiter confir- mant: renuat licet ad rauum Mundella epif. 1. cuius rationes ex professo conuelliimus in primo nostro Me- dic. Princip. Histor. lib. in cor. Histor. 22.

OBSERVATIO XXXVII.

De Paralyssi,

Ad Paralysem, vnguentum præstantissimum.

Comes quidam illustrissimus, frequenti natatio- ni affuetus, declinante die, post natationem ab aqua exiens, totum corpus conuelli sensit, mox in pedibus, & manibus, sine motu & sensu remansit: In domum receptus, Medicos in consilium vocat, qui ex frigiditate aquæ, ipsum in Paralysem incur- risse constanter asseuerant: nec immerito: nam præ- gressa causa hoc ita esse iudicabat: aqua enim fri- gida cerebrum debilitat, spiritus incrassat, pigros ad motum reddit, arctat canales, & meatus per quos spiritus ad partes sentientes deferri debet, & sèpè in- datum nervorum ignem extinguit, prout cele- berrimo natatori Parisiis in Sequana euenisse tradit Heurnius artis nostra Coryphaeus lib. 5. aph. com. 17. qui cum bis transasset flumen, territo, medio in alueo periiit. Huic, optimo viræ regimine prius instituto, purgations varias instituunt, quæ roborarent, vñaque frigidum succum exhaustirent: Fomenta spinali medullæ, partibusque resolutis adhibent. Vnguentaque etiam applicant, ex gummi speciebus, oleisque calidis, parata. Sed cum iis nec tantillum leuaretur, balnea expertus est naturalia: his, sicut sudorificis ex Ebeno paratis, & aliis præsidiiis celebratis quum non succumberet affectus, tanquam incurabilis, à Medicis desertus est. Vocatus, pro tanto malo, præ- fidium paro, cuius efficacia, plures resolutione vniuersali, & particulari vexatos, ad sanitatem (Deo duce,) perdux: hoc applicito per mensem, à Paralyssi liber perfectam consequutus est sanitatem. Huius re- medijs descriptionem sic accipe.

E 2. Salvia, Sampsuchi, Lauri, Betonica, Rorismari- ni, Origan, Calamentum, Stachad, Maiorana, Serpil. an. M. B. Radic. Acori veri, Iresos recentis an. 3. i. B. Bac- car. Lauri, Pyrethri, Cubebæ. Nucis moscat. Trium pi- per. an. 3. B. Carnis Scill. 3. i. Radic. Cucumer. agrest. 3. ii. Chamapyt. Chamadry. an. p. i. Sulphur. vini paluerizati, 3. B. Olei de Castorio, lib. B. Olei Lauri. Rutacei, an. 3. ii. Aqua vita lib. B. Aqua ex florib. Arantior. 3. iii. Vini potentissimi, lib. ii.

Coquantur omnia ad vini consumptionem. Cola- turæ additæ.

Serapin. Opopanax. Bdellij. an. 3. ii. Castor. 3. ii. Ma- cis, Nucis moschat. Styrac. Calamit. Caryophyllor. Agal- lochi, an. 3. ii. Piper. longi, Pyrethri, an. 3. B. Balsami 3. ii. Olei de Liquidambæ. 3. i. Vnguet. Marciat. Aregr. Agrip. an. 3. i. Olei de Lateralib. De Terebinth. an. 3. ii. Olei

Olei Macis, Olei de ligno Guaiaco, an. 3. j. Olei de Pi- perib. Rorismarin. Anisi, Salis, Angelica, Sulphur. de Thymo, an. 3. i. Olei de Euphorbijo 3. i. B. Axungia cati sylvestris, Axungia anseris, an. 3. y. Pingued. taxi, 3. ii. Pingued. viperæ, 3. i. Olei vulpin. 3. i. Medulla cruris vacca. 3. y. Succ. ebuli, Salvia. Melissa, an. 3. y.

Milce omnia, & cum certa quantum sat est, in præ- fatis oleis liquata, educantur ad formam vnguenti mediocris consistentia.

OBSERVATIO XXXVIII.

Paralysis post partum, venæ secata in talo, tutu- curatur.

PAralysis, morbus licet sit à frigido, & lento suc- co pronatus, aliquando tamen à calidusculo hu- more ortum dicit, in qua mittendum esse sanguinem annuunt omnes. Si vero post partum concite- tur, suppresso, & non ritè fluente menstruo sanguine, è qua parte hauriendus sit sanguis, non explic- cant Gynæciorum auctores, licet sit argumentum ambiguum, & difficultatibus plenum. Memini me viduisse foeminas verâ pedum resolutione affectas, quibus post partum menstrua pro plenitudinis ratio- ne non respondebant. Has Medici, febre ardente correptas, purgationibus localibusque auxiliis, in resolutis partibus applicatis, calidissimisque aliis balneis excarnificarunt, phlebotomiam verentes omnino: nam si è gibbero celebretur, menstrua sup- primit, si è saphena fiat, attrahetur ad partem affec- tam sanguis, & humores præcipiti lapsu ruentes, affectum deteriorem reddent. Sed cum affectus hic à vaporosa materia, ab utero ad principia neruorum transmisso, obstructionem in eis inducente, viam per quam spiritus animalis descendit, intercipiente, & sensum, motumque inferiorum partium inhiben- te, ortum duceret, & recte lochia non procederent, vrgeret febris ex hac causa pronata, efferte mulier rubicunda, muscularo, & benè compacto corpore prædicta, haberetque venas latas, & sanguine plena, intrepidè è dextræ partis talo sanguinem libe- raliter exhaustio. Hac vacuatione celebrata, & ob- structionis causa ablata, pedes mouere cœpit, & sic ab altero pede iterum detracto sanguine, cruribus affectis restitutus fuit sensus, & motus.

OBSERVATIO XXXIX.

Septuagenarius resolutione affectus, sola sanguinis missione curatur.

Milles quidam robustus, & fortis, septuagesi- mum ætatis suæ annum complens, postquam in Orientali plaga quadraginta annis militarem ar- tem profitefetur, & ob hanc causam, multo iam fractus labore, vigiliis confessus, & grauis annis, videretur exilis, & ex carnis: tamen muscularo erat corpore, viuido colore constabat, venis latis, & san- guine plenis, & vt ipse dicebat, usque ad eam æta- tem paucissim, illi que saluberrimis morbis fuerat tentatus, qui ferè haemorrhagia soluebantur, cui, aduentante Vere, erat obnoxius: quæ omnia ex san- guinis copia oriri, ipsius calidum, & humidum tem- peramentum comprobabant. Hic lateris sinistri re- solutione corripitur, quam à sanguinis vertestate ob- struente, & eius humiditate relaxante neruos scatu- rire ex dictis fit manifestum: nam faciem habebat intenso rubore suffusam, & sputum rubrum, cum mucosa pituita mixta, simplici screatu, excrene- bat. Ad eum vocatus, licet ætatis ratione morbus immedicabilis videretur, aut saltum diuturnus, ta-

A men curationem sic sum exorsus; Prius injecto Cly- stere emolliente, ex Basilica dextri lateris sanguinem exhauiro, & cùm plurima remediorum farrago, at- tenuantium, calefacientium, & roborantium in promptu esset: tamen vesperi eum inuisens, sensum aliqualem in crure, & brachio resolutis, se percipe- re inculcat: Ego audaciò factus, licet esset proue- ñe ætatis, iterum altero die venam tundo, & ex- creto sanguine, putrilagine infecto, brachium sentire se perfectè dicebat: quam ob causam cùm melius haberet, & vires, detracta sarcina, & deobstructis vas, essent robustiores factæ, altero die, extracto per venam sanguine, resolutas partes mouere cœ- pit, & tandem post quartam Phlebotomiam, citra

B aliquid locale auxilium, motum brachio, & cruri affectis restitutum fuisse, inducta sanitas, fidem in- dubiam fecit.

OBSERVATIO XL.

De Stupore.

Ex decubitu sub dio Stupor attonitus lethalis.

Vinearum custos fortè cùm relicto tugurio in vinea per noctem obdormisset sub dio, manè stupidus, & veluti sideratus inuentus est, qui domum in lectica delatus, nullis vñquam auxiliis con- ualescere potuit, sed fatuus veluti, & stolidus in le- cto permanens, & pauca esca, eaque inuite accepta, nutritus, aponus factus, extinctis spiritibus, & emotuis facultatibus in 12. die, animam egit. Nec mirum: Nam radj lunares qualitate humida, ac te- nui, neruos ferunt: Quare sub eius lumine dormire, malum, nam pallor, & capitis granitas subsequuntur. inonente Galeno lib. 2. de dieb. decrez. 2. Ob quam causam Luna radj, cùm dormientes ferunt, stupidos, & sensibus obtorquentes reddunt, vt doctè dicebat Plutar- chus lib. 3. probl. 10. Causam quæ apud Macrob. 7. Saturni. vlt. nam Luna est cæteris humidior Plane- tis, si Ptolomeo fides, in quadripartito.

OBSERVATIO XLI.

De Vertigine.

Vertigo, cæterio ad bregma indito, curatur.

Vir quidam tenebriosa vertigine adeò vexaba- tur, vt illi cerebrum ferè continuo in gyrum ageretur: cùmque plura expertus esset auxilia, & de futura Apoplexia timor esset, nullo alio præsidio, (præter vacuationes vñuersales, & particulares; celebratasque in variis partibus fontanellas, seto- némque nucha affixum) quæ cæterio bregmati imposito, potuit perfanari: quo solo, plurimos, ce- rebri morbis exitialibus correptos, prater Medicorum votum, ad sanitatem, vñceribus diu fluidis per- manentibus, perdux.

OBSERVATIO XLII.

De Tremore.

Tremor diuturnus balnei artificialis ope, curatus.

Ivuenis quidam crapulæ deditus, de manuum tre- more molesto, ac diuturno sèpissime conquestus, est, cum totius corporis cacoehymia coniuncto, quæ ex mucosæ pituitæ copia oreum ducebatur: & li- cèt varia iam esset exequutus auxilia, quæ faculta- tem partium roborarent, & vñ humorem crudum, & lentum expellerent, (nonquam tamen confane- scere potuit,) de quorum genere sunt, Ebeni, Smi- lacis

latis asperz., & Chinæ decoctum, vnguentæ, suffusæ, fontanæ, &c. ex dextro affixa, balneorum ex iusto, vnguiculis, seleni, carduella arena, & tanguine ex boone recenter mactato. Sed cum necessitate coactus ad balneæ naturæ proficiunt non posset, qua illi salutaris esse praesertim, eorum loco, artificialia domi parui, que eadem facilitates obtinuerant, hæc enim posse fieri similia naturalibus, testis est locupletissimus Galenus lib. 1. simp. c. 4. & 3. de alim. facult. c. 32. in fin. & 14. meth. cap. 15. in fin. §. Si minus, ipsi similiæ aliquam molieruntur. Hoc ergo cum 25. diebus, bis in die, manè, & sero visus esset, sine timore remansit. Balni apparatus est hic.

H. Sampson. Artemis. Absinth. Majoran. Salvia. Stachys. Rorid. marini. an. M. i. Larri. Primula veris. B. an. M. S. Betonic. M. y. Radic. Acori veri. Radic. Ires. recentis. Radis. Peonia. an. 3. y. Centaur. minor. Iuc ar- thritic. an. M. i. B. Camomil. M. y.

Coque omnia in sufficienti quantitate vini gene-
trosi, ad medias, facta colatura, adde aq. lib. 1. Sulphur.
vini 3 ij. Nitr. 3 ij. Alumin. 3 v. iterum bulliant
bene, & colentur, adde.

Olei de Castor. Vulpin. an. 3 y. Olei Charamel. Lum-
bricor. Anethin. an. 3 i. Olei Rutacci, de Nuce Indica,
de Terebinth. an. 3 y.

Iterum omnia bulliant, & seruetur decoctum.

OBSE R V AT IO XLIII.

De Conuulsione.

*Conuulsionis saua ex Zinaria bile pronata, dextra
saluatella sectionis efficacia, curata.*

*Q*uot stupenda mala, & terroris plena ex bile

*Q*aruginosa, (Arabes Zinariam vocant) cue-
niant, ostendit celeberrima Historia Galenus lib. 12.
Meth. vlt. & lib. 5. aphor. com. 1. Nam à vehementiori
adustione eam oriri, quam portaceam, acriter con-
tendit inter Neotericos scientissimus Montaltus l. 5.
Optica cap. 18. Quidam studiosus, excarnis, & graci-
lis, cum vigiliis corpus maceraret, in prutitum to-
tius corporis lapsus est cum ardore, & mordaci calo-
re in iecoris regione percepto. Post duos menses

D conuulsione quartit immanni, quam syncope, extre-
morum frigus, pulsus parvitas, cardiogmos, despe-
ratio, maxillarum conuulsion, difficultis respiratio, ocul-
lorum distortio, notabilis dentium fragor comita-
bantur, quæ omnia cum inani vomendi cupiditatib-
us coniuncta, vel assumptam venenum, vel ver-
mem interancum ostentabant. Quare oleum copio-
sum tepidum assumitur, cuius ope bilem arugineam,

vomitu, maximo eum labore excrevit copiosam, &
ab angustia, qua premebatur, liber evasit. Transactis
duobus mensibus hepar igneum, & habituali intem-
perie affectum, similem generando humorem, ean-
dem, immodi truculentiorum tragœdiam excitauit.

Nam tribus diebus continuò deliravit, aphonus fa-
etus, quo reuomito humore, lactis ope, ab ea est
factus immunis. Quæsta scaturigo mali, eam ab

E intemperie iecoris calida emanare, hunc exitiale, &
venenosum humorum generantis, vñanimi me-
dientum consensu ratum fuit. Parantur auxilia qua-
iecur roborent, vñaque eius squallorem, ac phlogis-
sim mulceant, & contempnerent. Refrigeras vietus,

ratio, ordo in omnibus sex rebus non naturalibus
reitus instituitur. Refrigeras propinuant potio-
nes, extra eadem præsidia imponuntur. Imperan-
tur dulcis aquæ lavacra. Serum administratur mul-
tipli refrigerantium sylva conditum. Sectio ve-
na in superis, & inferis partibus celebratur. Cau-
terium cruci affigitur. Hirudines sapientis hæmorrhoi-
dalibus venis affiguntur. Demum nil non tentatum.

A At omnia frustra. Nam singulis quibusque mensi-
bus conuulsionis recurrebat sauis Hippata symptomati-
tis. Tandem Phlebotomiz ex dextera Saluatella fa-
ciet antidotum succubuit hic Leoninus morbus, quam
cum singulis mensibus parce exerceret, à conuul-
sione omnino tutus remansit. Nec mitemis: hæc
enim vena recto prodest, incantamenti modo, ex
Gentili in com. cap. 12. Auct. 22. 3. tratt. 2. quoniam
cum hepate naturaliter habet cognationem, ex Paulo l. 3.
cap. 49. de qua se pulchra, ni fallor, diximus, lib. 1.
de Medicor. Princip. Histor. in com. Histor. 54.

OBSE R V AT IO XLIV.

De Conuulsione flatulenta.

Conuulsionis flatulenta, Ebeni decocto, curata.

Fernulus, auctor apprime doctus, & elegans, sed
in Galerum nimis mordax, lib. 5. patholog. cap. 3.
præter vulgarissimas conuulsionis species, aliam de-
scribit, quam flatulenta appellat, (Gramplum Barbari
vocab) in qua manuum, pedumque digiti, non nunquam
& crura vel extenduntur, vel in sepe contrahuntur, dolore
summo, sed eo brevi, & qui frictione sola n. i. tescat.
Causa est, crassus, lentusque vapor in nervorum propag-
nibus impeditus, qui illi, hand secus atque cyathare chro-
das, implet, atque conuelli. Hoc malo Angli: quidam

C ex breuibus interuallis miserabilem premebantur, ita
vt præ doloris acutie in animi deliquium s. p. in-
curreret: huic varia sunt diu imperata auxilia, quæ
mucosum vacuarent humorum, vñā flatus crassos
absumerent, & roborarent nervos, sed solo Ebeni
decocto ad quadraginta dies ebibito, cuius vi copio-
sus prolicebatur sudor, superstes evasit.

OBSE R V AT IO XLV.

*Conuulsionis flatulenta post partum saua, canden-
tibus ferramentis personata.*

P eroperat suo tempore foemina quædam trigena-
ria infantem, & vix pertransierant horæ qua-
tuor, quando suppresso omnino menstruo, dolor
corrupit illam in utroque genu; tibiis, cruribus, &
plantis pedum, cum nervorum retractione summa,
ita immanis & ferox, vt præ doloris saevitie, amens.
& exanimis è lecto exilire videretur. Accessere pe-
ritissimi Medici, causamque mali tanti rimati, in
eam vñanimes deuenierunt sententiam, vt crederent
flatum crassum, tenacem, & malignitatis partici-
pem; nervorum initii adhærentem, huic tormento
occisionem dedisse. Sanguinem mittere ex talo,
absonum erat; nam harum partium debilitato ca-
lore nativo, & humore ex toto corpore præcipite
in partes inferas, pedum morticinium poterat ti-
meri. Venam secale in brachio, cum lochiis reten-
tis ex partu, temerarium erat. Purgatio per alium
celebrata, inutilis: nam præterquam quod non est
facta per locum conuenientem, conuocat humorum
ad affectas sedes, maximè cum fluxio si recentissima:
Præceptum autem monet, latum 4. Meth. 6. vt si in
superioribus ulcus constat, per inferiora sit purgatio in-
stituenda; sin autem in inferioribus sit, superiorum ven-
trem vacuare oportet: At si iam fluxio restitit, atque
in membro inhefit, derinare per vicina magis expedit.
Porro reiectis his duobus remedis magnis, per
clysteres, & appositis ter hirudinibus in sede, cor-
pus vacuare tentarunt, anodynus postea intenti. Id
circè fomenta varia parant, ex decocto, herbis &
medicamentis calefacientibus, flatus discutientibus
& roborantibus. Olea applicant eiusdem naturæ,

sicut

Praxis Historiarum, Lib. I.

A sicut & vnguenta. Et cum dolor post decem dies,
fluxionis maiori impetu, ferocius insiliret, valida
supereniente febre, Cardiaca administrant intus
oblata, vt lapidem Belzaarticum, theriacam, Con-
fectionem hyacinth. & alchermes, & similia: in
gibbero (impositis prius sectionis tempore femori-
bus cucurbitulis) ter venam feriendam imperant ex
mediana vena. Et cum ob dolorem ex interuallis per
vniuersos pedes immisericorditer recurrentem, ipsa
in animi deliquium incurret, parti narcotica ad-
mouent. Sed omnia frustra: nam illa magis dolore,
velut rabie percita, vigilans, & delirans, totis pe-
dibus veluti conuulsis, animam veluti efflabat. Vo-
catus ego, spretis omnibus, licet methodicè celebra-
tis, ad cauterium actuale accedere sum coactus. Sed
cum toti pedes dolore essent concussi, & in ipsorum
profundo vis mali sita esset, & illis vnum solùm
cauterium apponere, esset inutile, totos à genu
vñque ad summos digitos, nouaculis acutis bene igni-
tis cauterizate, satius mihi visum est. Quod opus cum
semel esset celebratum, & post duos dies factis
escharis, ichor quidam liuidus emanaret, dolor, &
reliqua symptomata omnino cessarunt.

OBSE R V AT IO XLVI.

De Incubo.

Incubo subito emortuus.

F amiliaris quidam meus in consistente ætate con-
stitutus, nativa sorte melancholicus & tristis, in
somno sibi incumbere virum nigrum refert, qui clama-
titare cupienti vocis iter præcludebat, immò illum
vincitum, & affixum tenebat noctibus singulis. Hic
me conuenit. Illi periculum palam facio, & ni ex-
equatur auxilia, huic feculentum humorum circa
præcordia inhærentem, & suo vapore tetto, fauces,
diaphragma, pulmones, cerebrum, sensuque omnes,
visus, & ipectinis horrēdis offundentem, euacuet, eiūs-
que malitiam cardiacis redundat, timore medico, ne
in deteriori labatur aff. Etum. Ille subridens me di-
cteris obiugat. Heus, inquit, amice, quid ais? tuas
purgatiunculas flocci facio, contemno, proflo. Hoc
merum est phantasma, ludibrium merum. Nec plura
moratus, me renuente musæum deseruit. Ecce, post
foles duos, intempsit nocte, frater eius, vt milero
accurredit citè, me vocat. Adsum. Video eum in le-
to iacentem, pallidum, frigidum, aphonum, vix ad
vociferationis oculos aperientem, obliuiosum, stu-
pidum, & soporosum. Manu sinistrâ thoracis par-
tem tango, validissimam cordis palpitationem per-
sentio. Visis his remedia paro, cucurbitulas admis-
tistro, sed ille stertore correptus post quadrantem,
sideratorum modo, vitam finiuit. Ne ergo teminas
Ephialtem, qui Apoplexiæ, aliorumque grauissimo-
rum morborū est prælendum: nam antecessor est unius
trium agititudinum, aut Apoplexiæ, aut Epilepsia, aut
Mania, vt ait Auncenna l. 3. tr. 5. cap. 5. & defumpst
à Paulo lib. 3. c. 15. Noui quandam, qui quam primū
somnia oppressus, sibi videbatur canes nigros in pe-
ctus illabi, & cor violenter comprimi. Hic multis
celebratis, sola fibrij ope, euacuato per vtrumque
ventrem tetto humore, conualuit.

OBSE R V AT IO XLVII.

De Noctambulis.

Noctambulus balneo curatus.

A dolescens biliosus, & gracilis, inter dormien-
tum repente è lecto surgebat, arma capientes,

A foreisque aperiens, furiosus veluti, & multa obmu-
muraps in plateam exibat, & solus rixabatur, hostes
impetuose confodere imaginatus, donec in terram
cadens, parum abfuit, quin conþto gladio, vul-
nere sibi in pectore inficto, vitam adimeret. Experge-
factus, timoreque perculsus, ne eodem modo noctu
obambulans maiora pericula experiretur, me ad sui
vocat curationem. Huic cum morbus ex nimia spiri-
tuum tenuitate, muscularum, & nervorum robore,
cerebri intemperie sicca orietur, quorum omnium
causa ad similes actiones, iuuante forti imaginatione
impelleretur, præter incrassantem victimam, retroridi
humoris vacuationem, balneum maximo fuit auxilio.

OBSE R V AT IO XLVIII.

De Melancholia.

Melancholicus, ingenio curatus.

Q uidam in vanam incidit imaginationem, vt se
frigere perpetuè arbitraretur, sique ardente
Sirio ad ignem continuò accedens, se non posse cale-
fieri prædicabat, nisi toto corpore vreretur. Quum
que clam, furtimque in ignem se proiceret: tandem
vinctus catenis, sedens semper iuxta ignem, hac mi-
serabili imaginatione detentus, diem, noctemque
miser ducebat insomnis. Pro cuius curatione (quum
irrita essent amicorum consilia) hoc sum machinatus
auxilium. Eum à capite usque ad pedes summos pelle
lanigera cooperio, quæ aqua vita prius bene madue-
rat, eumque sic indutum totum comburo. Accensæ
flamma, ipse per dimidiæ horæ spatium conflagrans,
& exardescens, saltu, tripudiisque ita letabatur, vt
illuc se sanum, & nimis calidum esse exclamaret,
sique deposita hac imaginatione intra paucos dies
sanus evasit. Quare hic omniarius morbus, ingenio,
& astutia curandus est.

OBSE R V AT IO XLIX.

Melancholicus miro artificio curatus.

N obilissimus quidam Lusitanus, gracilis, hir-
sutus, niger, cogitabundus, & tristis, sponte
nulloque præcedente affectu in eam incidit melan-
cholicam imaginationem, vt peccata sua nunquam
à Deo esse remittenda continuò exclamaret; quum
que in hoc agone mortis, & macilentus perseuer-
aret, nullumque ex mulierularum auxiliis, que
ipsum ligatum, & sagarum præstigiis, incantamen-
tisque irretitum prædicabant, acciperet iuuamen-
tum, Medicos conuocat, eosque obnoxie precatur, vt
tanto malo auxilium parent, quorum beneficio pec-
cata sua à Deo solienda esse sperabat; in hoc enim
salutis sua cardinem situm esse alta voce adstanti-
bus, diu noctuque inculcabat: sin minus, cum da-
mone, quem quotidie alloquebatur, in æternum, in
medij inferni poenis vitam transacturum se affirmat.
Consulti Medici. Hi, de morbi causa, prædictiisque
disputantes, in eam vñanimes conuererunt senten-
tiam, vt sibi purgaretur corpus melanagogis, hi-
rudines anno assigerentur, & excitatis cancriis in cri-
ribus, balnea, & alia experiretur remedia, quæ te-
trum hunc humorem nativa quadam proprietate in-
frænant, & coërcent, similiisque insomnia, ma-
ciem, tristitiaque oppugnant. Nec contemptare
confabulationes, salubria amicorum consilia, ludos,
& alia, quæ animum eius variis imaginationibus
distraictum possent demulcere. Quæ omnia citra fra-
ctum sunt administrata vñum. Visis his alio arti-
ficio præudio præsidio vñi sumus. Nec iritatum spuit con-
suum,

silum. Nam cubiculo recte clauibus obserato, nocte anima, in lecto, detractis prius tegulis, Angelus artificialis apparuit, dextera gladium, laeva accensam facem ostentans, qui tecum cum suo nomine vocat, (retrò enim homo erat exili voce sermonem pronuncians, quo audito, illicet ille è lectulo surgit, Angelum facie decorum, aspectu pulchrum, simplici alba veste ornatum circumspiciens, humi prostratus adorat, illius sermoni vehementer intentus; Angelus, scelera, & peccata omnia, quæque in vita tua perpetauerat, omnipotens misericordia esse remissa illi denunciat, & sic, extincta fice, nil amplius locutus recessit. Ille letabundus ostium tumtuosè ferit. Adsumt omnes, quibus historiam narrat. Antelucano tempore vocantur Medici, quos hilari excipit vultu. Gratulantur illi, iustum eum appellant. Ille mox edere incipit, dormit, & sani hominis munia excutus; nullum amplius malum persensit. Melancholici ergo si arte curari non possunt, industria, & fallaciis, quibus sanari experientia confirmat, curandi sunt.

OBSERVATIO L.

Melancholia ex suppressis hæmorrhoidibus orta, excitato supra liinem fontculo, curatur.

B Aro quidam illustris diu hæmorrhoidum dolorem vexatus, singulis mensibus per maricas, crassum feculentumque sanguinem expurgabat: sed cum hæc consueta fluxio supprimeretur, metu, & tristitia correptus, forte restagnante tetro sanguine ad superas partes, incidit in melancholiā. Huic præsidia omnia quæ humorem istum ad suam originem prouocarent, acta sunt. Hirudinibus sæpè aperiuntur mārisca, fiunt crurum lotiones ex medicamentis calidis paratae, scarificantur crura, iteratur saphenarum lectio, imperantur melanagoga, consuluntur balnea, exhibentur Cardiaca, fontanella tibiis affiguntur. At cum omnia frustra tentarentur auxilia, & morbus ferocius inuaderet, ad effēctus flatus, & gurgulationes circa splenis regōne, suprà liinem canterium impono. Vix duo pertransierant menses, quando nigerrimi, & fuliginosi hororis copiæ vacuita, omnimodam consequitus est sanitatem.

OBSERVATIO LI.

De Insania.

Insania ex suppressis hæmorrhoidibus orta, diurna hemorrhagia facta per insensibilem porum in interfamine, curatur.

Q Vadragenarius natuā sorte melancholicus, quum per periodos sanguinem tetur apertis hæmorrhoidib⁹ tubis diu excerneret, vitam à melancholicis morbis maximè expeditat, huius vacuationis beneficio transfigebat. At cum mulierularum coquiliis, eas cohibere vellet, tantam sanguinis fecunditatem vt effugeret, hæmorrhoidales venas, vnguentu ex aluminis, vsti, ceruſæ, & sublimati vsti puluere, & oleo cydoniorum constructo illeuit bis, aut ter. Sed quod euenu audi. Vix octo pertransierant dies, quando testricte omnino sanguine, regurgitanteque ad superas partes in insaniam deuenit. At exhibitis melanagogis, & apertis venis hæmorrhoidalibus ope hitudinum, ab ea tuta existit. In posterum vero natura morborum medicatrix, & quæ

A per ossis meditullium peccantem humorem detrudit, vt futuris malis opem ferret, loco restrictarum hæmorrhoidum, vt consuetam suppleret vacuationem singulis mensibus per porum intenſilem in interfamineo sanguinem biduū vacuabat. Si foramen, aut locum unde sanguis emanabat quantitate vnius librae lustrares, nullo modo discernere posse, quæ parte vacuatio facta esset. Instante fluxu, sanguis ac ex incisa vena fluebat. Quoniam verò locus hic grauissimus ex defluxione morbis est obnoxius, sapphenæ lectione singulo mense facta, naturæ motum supplere studi, sed operam perdidi: nunquam motus ille impediri potuit, sed toto vitæ decursu, vñque ad septuagesimum annum, hanc citra molestiam patientis vacuationem à morbis superstes remansit, post quod tempus, effecto iam calore nativo, & debilioribus viribus factis circa incommodum cessavit fluxus sponte sua, & sic vñque ad annum 79. vitam producens, decrepitus iam factus vitam finiuit. Tanta utilitatis est in melancholicis affectibus vacuatio hæc hæmorrhoidalis, testante Hippocr. lib. 6. aphor. 11. 21. & alibi sæpè cum Gal. vt ferrini, melancholici affectus (qualis est ille qui à Paulo lib. 3. cap. 16. Lycanthropia, & Auicen. 1. 3. tract. 4. cap. 21. & à Latinoribus, vt refert Manardus lib. 7. epistol. 3. in init. Lupina insania vocatur, in qua homines noctu egressi lupos in omnibus imitantur, & donec dies illucescat, circa defunctorum monumenta plerumque vagantur,) eius ope curentur, veluti accidit cum iuueni nativa sorte melancholico, squalido, subnigro, oculis toruis, & cauis prædicto, qui cum per deserta vagaretur, & in lupum se esse conuertum ratus esset, truces mores induens in omnes infiebat. Hic magno labore apprehensus, omnia auxilia oblata renuens, spontina hæmorrhoidalii vacuatione, & aquæ potu continuo, Epithymo, & Sena decocta, & sic citata alio ad mentem rediit.

OBSERVATIO LII.

De Oculis.

Ex alapa cæcitas.

E Xorta inter duos milites rixa, quum alter manu ferreis chirothecis armata, alterum ex alto alapa percussisset, paucis post horis percussus omnino cœcus est factus, causam queris cum Amato 7. cent. 44. facilis est responsio. Illa enim ad violentum ictum referri potest, quo commota materia, sursumque elata, visionis organa copia sua occupavit, & sequuta obstruktione, facultatis, & spirituum communicationem impediuit, nulla in exteriori oculi parte nova percepta. Hæc est potissima causa apud Benivens. cap. 10. ob quam ex Alapa quidam Apoplexia suborta paucis horis iugulatus interiit. Legendus Marcellus Donat. lib. 2. de hist. mirab. 11.

OBSERVATIO LIII.

Cæcitas repentina ex morbo Gallico contracta.

E X perenni morbi Gallici fonte, mala funesta, miseranda, & terroris plena repellulare solent. Vidimus robustum virum, qui postquam concubum famoso scorto, post tres horas, obortis vlcusculis, durisque tumoribus in capitis parte anteriori, ex improuiso cœcus equasit. Huic etiæ essent Alexipharmacæ exhibita, cauteriūque in nucha affixum, restituì tamen haud potuit. Tanta est Gallici veneni pernicië, ac labes diræ.

OBSERVATIO

OBSERVATIO LIV.

De Lachrymis.

Lachrymae sanguineæ diu per circuitus recurrentes.

A Nnus agitur decimus quintus, si recte recordor, quo mostrosum exemplum in iuueni quodam notavi. Is singulis mensibus Vertigine premebatur immanni, ita vt omnia illi circumagi viderentur, quo tempore velut fulmine ictus, clausis oculis pronus in lecto iacebat, fatuus, torpidus, & veluti stupidus. Huic post validam capitis rotationem sensim sanguis merus per oculorum canthos riuli instar emanabat, quatuor, aut quinque vñciarum quantitate, placide, sine dolore, pruritu, ardore, aut oculorum rubidine villa, post cuius excretionem, sedata in totum Vertigine, & lenitis symptomatis quæ bidui spatio illum excruciant, pancreaticè viuebat. Ne ergo ob sanguinis ad superas partes decursum, cerebri, & oculorum dira lequerentur symptomata, Medicos ad sui curationem conuocauit. Hi cum hoc malum ex hepate nimio feroore, sanguinem biliolum, tenuemque gignentis originem ducere vñanimiter affererent, vñctum frigidum, modicèque incrassatum instituunt, venam secant, alterantia propinant, biliolum humorē clementer expurgant, balnea applicant, fonticulos brachiis, & cruribus affigunt, sed incassum: nam his diu celebratis sanguineæ lachrymæ cum dictis symptomatibus effluere singulis mensibus non cessarunt. His perspectis, ante sanguinis fluxum, tribus, aut quatuor diebus, saphenarum sectionem exequandam imperant, qua retratione fluxum rethrahi posse sperant. At cum videant opus hoc medentium labore, & consilio perfici non posse, à curatione omnino abstinuerunt, illam naturæ consuetudini relinquentes, quæ ab evacuatione sanguinis ordinata non cessans, hominem à morbis immunem, vñque ad multos annos, deduxit.

OBSERVATIO LV.

Ex Encantide male curata, Rhyas, & perpetuus lachrymarum fluxus, subsequuntur.

V Bi ex vlcere caro in angulo maiori oculi, iuxta nares, excrescit, Encanthida vocauère Græci, Paulus lib. 3. cap. 22. rubr. 20. Celsus lib. 7. cap. 7. & Auicenna 3. 1. tract. 2. cap. 16. Hanc caruncula excrescentiam cum Chirurgus quidam causticis medicamentis absumere conaretur, eam imminuit: at subiectas glandulas ita attruit, & exsiccavit, vt subsequita Rhyade, & maiori angulo dehiscente perpetuus sequeretur lachrymarum fluxus, qui multis adhuc præsidis, compesci haud potuit: nam in eo loco glandulae adsunt, vt humiditatem superfluam ad oculos tendentem suscipieren, illasque humectarent, atque irrigarent, ne eorum motu adeò frequenti exiccarentur. Ne igitur per angulos excrementum effluat, néve affidit lachrymemur, predictis meatibus corpora hoc carnosa fuerunt apposita, que prohiberent quidem, ne oculorum excrementa per angulos vacuarentur, ad proprios autem meatus impellent. Demonstratio vero eius quod dicimus fuerit maxima, errores in quos sapientiæ incident, qui Medicos ocularis seipso nominant: nam acribus pharmaciis, aut curatione Chirurgica plus aquo de caruncula rescidentes, Encanthida, id est, carnis in maiori angulo excrescentiam curantes, effluxum excrementis ea parte aperuerunt, quem affectum Rhyada quidam appellavit, &c. Hæc diuinissimus Galenus lib. 10. de vñ-

A part. cap. II. Explicant Spigelius, Bartholomæus Perdulcis, Iacobus Fontanus, & alij peritores Anatomici, qui, de utilitate harum caruncularum mira prædicant. Lege de hac lachrymarum causa Auicenna 3. 3. tract. 2. cap. 22. Illustrant Mercurialis tract. de lachrymis, Iulius Casserius de sensu Anatomia, cap. de sensu visus.

OBSERVATIO LVI.

Gutta serena ex visualium neruorum obstructione, curatio.

N Vllum est membrum quod tot morborum genera patiatur, & in quorum agnitione plus Medici hallucinentur, quæ oculus, quæ tamen inter instrumentalia membra sit minimum. Et ex multis morbis, unus est Amaurosis vocatus, quando scilicet absque manifesta occasione visus auferitur. Auicenna vocat visus destructionem. Recentiores Guttam Serenam appellantur. Hoc malo cum premeretur puer quidam, & illæso apparente oculo videndi actione prorsus careret, & destillatione à capite, per multos annos, per oculos excreta copiosa materia, crassa, & sordida, laboraret, hunc, obstructione instrumenti, hoc est, visualium neruorum, per quos vis visua ad crystalloidem fertur, esse effectum deprehendimus (alij meatus visorios, seu optimos neruos appellantur.) Nam hoc malum in obstructionem horum neruorum reicit Galenus lib. 1. de sympt. cauf. cap. 2. & licet non solum in vñctio neruo, sed etiam inter vitreum & crystallinum, retiformem & vitreum, choroidem & retiformem, scleroticam & choroidem, posset adesse aliqua obstructione, à qua deferri visorij spiritus prohibentur, eadem tamen huius effectus curatio erit. Vñctum sane ab omnibus putatur incurabile. Nos hoc ordine sumus curationem exorsi. Instituto regimine recto, celebratisque auxiliis vñctualibus, quorum ope mucosa excrementa sunt vacuata, per triginta dies sudationes imperauimus ex radice Chinæ, quarum vñctu copiosus excitabatur sudor. Deinde cucuphas exiccantibus, & lauacris supra caput admotis, rasis prius benè pilis, vñctum. Masticatoria, & ethrina medicamenta non prætermisimus, quorum ope, tenax per os & nares exernebatur humor. Vt aures spirarent, quæ cum oculis maximè contentiunt, causticum retro ipsas affiximus, & simul setonem nucha indidimus, vt per has partes vacuaretur humor in oculos delapsurus. Toto, & capite bellè repurgatis, à leuioribus collyriis incepimus. Primum fuit verbenæ decoctum, puluis ossis sepiæ, succus rutæ, fœniculi depuratus, aqua stillatia ex raphanis, & eorum foliis, Rhodomel, Mel cum marrubij succo, decoctum Euphrasia, Chelidoniz. His factis inditum est testudinis fel, cum saccharo candido commixtum. Vinum album in quo aurum quinques erat ignitum. At cum lucem iam aliquantis per videret, hoc deinceps auxilio, quod licet videtur contemptibile, est tamen mirabilis efficacia, visum recuperavit, quod ita efficitur. Accipe frustula porcinæ carnis vescitæ, ea in minutissimas taleolas leca, serua in olla paruissima ænea, adicto sale, & odorifero vino albo, post decem dies aqua stillabit, quam ad recuperandum visum, roborando neruos visuales, auferendam obstructionem, mirificam opem præstare fidissimo experimento adiuueni. Vide Auicenna 4. 3. tract. 1. c. 21. Mercat. lib. 1. de morb. intern. 20. Manard. 15. epist. 4.

OBSERVATIO LVII.

De Ophthalmia.

Ophthalmia diurna, dextra saluatella sectione curata.

Sinistrum oculum dextro esse fortiorum, & videntem præstare docuit Galen. lib. 6. epid. sect. 2. com. 44. firmant Manardus 14. epist. 4. Mercurialis in com. hist. 10. Leuinus 4. de occult. c. 4. & plures alii, renuat licet Fortunatus Plempius, acris ingenij vir, qui nuperim lib. 4. de Ophthalmographia prob. 47. de hoc argumento differuit. Maior ergo causa arguitur, quod oculus sinister laborat. Quem cum per plurimum mensium spatium grauissima Ophthalmia exerceret, ex pluribus auxiliis celebratis, æger opem vix sensit vilam. Post quam ad cauterium in nucha accessit, à quibus anxiis minimè leuatus, in temporibus arterias secare coactus est, sed incassum: nam ex temporum interuallis, calidissima de nouo fluxione suborta, doloris laetitia premebat immaniter, adeò ut oculus è propria sede exilire videretur. Dolor universalis, & particularium præsidiorum vires contempserat. Secta fuit deinde vena frontis, hirudines temporibus bis applicata, aperta mariscæ, administeredatum balneum, & parti dolenti diuersimoda fomenta, & Anodyna imposta. His cum quiesceret malum, de nouo deinceps ferocius recrudescebat. Origo mali quæ sita, eam ab hepatis squalidi, & ignei imperie calida emanare deprehendimus. Quinque pars, nec Epithematum ope, nec roborantibus medicamentis purgantibus, ut sero lactis, store cassiae fistula cum rheo permixta, & aliis, effici posset vegetior, ne biliosum huc, & mordacem humorem generaret, ad oculosque, tanquam ad partem debilem transmitteret, ut attemperaretur iecur, dexteram saluatellam tundere, præstantissimum auxilium iudicauimus, qua bis secta, humore ad longinquas partes auocato, æger nunquam amplius malum perlensit.

OBSERVATIO LVIII.

Ophthalmia Gallica, Mercurij ope, curata.

Famigeratissimus auctor Vigo, & qui in morbi Gallici natura emedullada primus omnium priori seculo insudauit, nullum esse morbum affernit, qui cum illo complicari non posset, in lib. de morb. gallico, c. 1. cum six habet: *Diversos etiam oculorum morbos ab isto morbo pronatos multoties curauimus, præsertim ophthalmiam à materia frigida cum obscuritate visus, &c.* Quidam immania oculorum tormenta per annum integrum expertus, veluti desperatus à remedii abstinebat. Huic veluti cœco, coniunctiva tunica, cum ardore, rubidine, pruritu, palpebrarum asperitate, purisque copia per canthos assidue emissâ, erat inflammatu valde. Hic plurima iam tentauerat auxilia, purgationes, phlebotomiam, fomenta, balnea, collaria, tum sicca, tum humida, cauterium in nucha, hirudinum super arterias temporales impositionem. Demum nihil non tentatum. Accedo ad eum tanquam cum hydra dimicaturus, acta præsidia inquirio, qua recta methodo fuerant administrata. Illicet præter Vigonis auctoritatem, occurrit alia clarissimi Mercurialis in lib. de morb. gallico, quæ sic monet: *Cum vireritis morbum quempiam communibus remediis non curari, putate esse morbum gallicum cognominatum, &c.* His persuasus diuinum quidpiam in corpore latere cum Hippocrate diuino lib. 1. progn. aph. 3. sum diuinatus. Sicque ex ægroti cœpi cunctantiū perscrutari, num esset aliquando passus morbum gallicum, aut

A cum foeda, obscenâq; foemina concubuisse, omnia negat vnum solùm confessus, per se noctem in lecto huius contagiosi morbi suspicione non carente decubuisse. Hoc auditio non solùm ad roborandum cerebrum, humores ex diuturnitate morbi crassiores factos absumentos, firmandas partes mandantes, sudores decocto similacis asperæ moliendos censeo, sed ad gallici morbi vepeficam vim refringendam assumentos impero. His, diebus viginti, attainen citra fructum vsus est. Quamobrem licet in superis partibus premeret affectio, & timor esset, ne vacuato humore per os, Mercurij vi, fluxio irrueret in oculos, & ingrauesceret amplius aff. Ets: tamen cum esset diurnus, & confluentis humoris impetus sedatus, vnguenta mercurialis, corpore præsertim exquisitissime expurgato, applicanda centui. His admotis dierum septem curriculo, post copiosam sputi vacuationem, dolores mitescunt, euauit inflammatio, mitigatus pruritus qui antea percipiebat in palpbris, cum acrimonia multa, & sic reliquo solùm in brachio læuo fonticolo, ut spiraret cerebrum; & sequato vietu, pristinam recuperavit sanitatem.

OBSERVATIO LIX.

Ophthalmia seu, copiosissima vena sectione curata.

Conachum vidi gracilem, & excarnem, ætate 45. annorum, & in vietu, ut cæteri solent in communitatibus, sobrium, & abstemium, qui singulis mensibus oculorum inflammatione adeò seu cruciabatur, ingenti dolore oppressus, ut non expetetato Medici, aut Chirurgi aduentu, sibi ipsi venam in eodem die, humerariam, aut nigrâ abscondere, & imposito vulneri digito, iterum, atque iterum fluere sineret, quoque dolor, tumor, rubedo que euanescerent; & ita immanis dolor hominem exercebat aliquando, ex feruentis, prurientisque sanguinis copia in has partes deflata, concitata, ut multoties (res mira) 24. horarum spatio decies sanguinem exauriret, ita ut sœpè in animi deliquium incurret. Is licet plurima præservationis causa fuerit expertus auxilia, aperuerit fontanellas, balnea admiserit, sœpius clementer purgantia assumperit, & haemorrhoidalibus venis hirudines apposuerit; tamen se nullo alio præsidio quam hac copiosa, iterataque vacuatione iuvari confessus est; nec mitteris: nam, ut dicebat Philosophus Cordubensis lib. 7. collig. 31. in fine: *Monstra accident in arte, quemadmodum in natura.*

OBSERVATIO LX.

Ad Albuginem, remedium expertum.

Pro Albugine curanda, quæ sponte sua ex defluxione catarrhosa, vel ab ulceribus relictis, vel aliis occasionibus, oculis adnascitur, omnium præstantissimum præsidium est hoc, cuius vsu plurimos vissum recuperasse expertus sum.

Massæ qua inuirtiantur terrea vasa, vel rasuræ superficii illorum vasorum, spuma maris, stercoris lacerti viridis, salis nitri, sacchari rubri, an. partes æquales.

Omnia in lenorem redacta, infundantur in decocto acori & chelidonij, ad mellis crassitudinem. Iterum siccentur, & fiat puluis tenuis: hunc excipe iterum cum melle, lacte equino, & succo foliorum raphani, ita ut remaneat liquor crassiusculus, cuius guttas quatuor noctu paulatim in oculum immittantur, spatio viginti dierum, prius tamen aqua calida absterso bene oculo.

OBSERVATIO

OBSERVATIO LXI.

De Strabismo.

Strabismus laqueo ad nucham indito, curatur.

Strabismus, ex mente Pauli lib. 3. cap. 32. affectus est, qui modò resolutionem, mollitiemque muscularum bulbus oculi mouentium, modò conulsionem sequitur. A siccitate conuellefacta strabositas, ut accidit in febribus acutis, inflammatoris que cerebri dispositionibus, lethalis est. Ob nimiam humiditatem, ut contingit in pueris, vel lentorum humorum copiam si euueniat, curationem recipit aliquando. Ex hac causa iuuenis quidam de hoc affectu conquestus est, qui ne in saeptiora mala labetur, sicut Epilepsiam, Karabitum, Vertiginem, & hos similes morbos, quibus hoc affectu detenti sunt obnoxij, ex mente Auticen. 3. 3. tract. 2. cap. 28. medelam expostulat. Vietus ratio exiccans imperata: corpus, cerebrum, & oculi à superfluo humore mundati. Balnea roborantia capiti, & oculis admota, adhibita errhina, & masticatoria, decoctum Ebeni ad multos dies ebibitum, cuius ope copiosus mouebatur sudor. Cauterium in brachio è regione affecti oculi impressum. His cum din celebratis convalescere non possit, tandem laqueo vsus est ad nucham indito, ex quo cum sanies fœtida longo tempore emanaret, sanitatem omnimodam obtinuit.

OBSERVATIO LXII.

De Epiphora.

Epiphora Mirabilis.

Epiphoram vocat Celsus lib. 7. cap. 6. pituitæ per oculorum angulos effluxum: At hoc nomen apud Græcos latius patet; comprehendit enim quacumque humiditatem ad oculos delationem, siue per angulos, siue per totum oculum fiat, ut patet ex Paulo lib. 3. cap. 32. Alij oculi rheuma appellant. Auticenna loc. cit. cap. 26. lachrymosos dicit oculos, seu lachrymantem, suntque hamidi humiditate aquosa: Costæus in com. hoc vitium Epiphoram esse retrur, ad stipulatur Manardus lib. 7. cap. 2. Hoc vitio Adolescens bienniè oppressus, quæ esset temperamento humido prædictus, per nares primò multam pituitosæ materiæ copiam continuè emittebat. Hac restricta, fluxio ad oculos corruans Epiphoram genuit: nam assidue per oculorum angulos, crassum, & viscidum humor, & interdum filamentsa alba, lumbricorum modo tenium, excrenebat cum fœtore summo, cum quibus aliquando vermiculi, cyronum instar, erant permixti. Hic licet nullam grauedinem, dolorémve capitum haberet, quoniam tamen tractu temporis hic tenax succus in altas cerebri sedes restagnans, & coercitus in oculorum centro periculatos harum partium minatur morbos, de salute sua illi consulo, ut sit sollicitus. Quare vietum exiccatum præscribo, sanguinem è mediana exhaudio, oculos, & cerebrum, huius malæ fontem, à crasso humore sœpius repurgo. Caput tabellis assumptis roboro, exiccatibus vtor decoctis, cucuphis munio. Balnea naturalia administro, sudorifica parata ex radice Chinæ, & Smilace aspera impero; cauteria in brachiis, & nucha affigo. Crustas candenti ferramento circum caput excito. Arterias in temporibus aduro, ut sic intercipiatur fluxio in oculos expirans, frequenter errhinorum ope cerebrum evacuo. Demum cum æger ob habitudinem cerebri debilitatem, visus hebetudinem pa-

Tom. I.

A teretur, & cœcitas imminet, in syncipite cauterium actuale impono. Ichores quindecim diebus emanarunt in copia multa, at citra legamen vslum: ut tam fluxio per synciput emanaret, iterum huic parti vesicatoria admqueo, quare ulceribus diu fluidis factis, natura peccantem humorum per ea excreuit, & paulatim fluxio cessavit ruere in oculos, & sensim ac sine sensu, purgatione quater in anno celebrata, æger pristinam recuperavit sanitatem, & si forte per ulcera, quæ vesicatoriorum beneficio semper erant aperta, non emanabat humor, illicet oculorum caligine tentabatur. Adeò difficile est naturam à consueta vacuatione detrahere. De Epiphora curatione præter cæteros legendus Riolanus lib. de morbis oculor. cap. 4.

OBSERVATIO LXIII.

De Palpebris.

Palpebrarum Morum cauterio curatum.

Foeminæ cuidam à marito in oculo læuo vehementis inflictus est pugnus. Paucis post diebus ob commotum humorem in palpebra superioris externa parte versus angulum maiorem, tumor durus grandinis instar est enatus, qui nullis unquam emollientibus, & dissolventibus cedens, trium annorum spatio ad tantam duritatem, paulatim accreuit cum indolentia summa, & nœcis iuglandis magnitudinem superauit, ut morum Auticennæ dices descripsum, 5. 3. tract. 3. c. 11. vel si Crithen Celsi lib. 7. cap. 7. vel Chalazium Pauli lib. 3. cap. 22. vocites, non errabis: dummodo constet hunc tumorem ex hordeolorum, aut nodorum numero esse, qui à gynæ pituita, terrendum humori permixta, ortum ducit. Cum enim foemina hæc destillationibus esset obnoxia post percussione, ad læsam partem, huiusmodi materia pauxillatim confluit, accidente inordinato vietu, & potu pleniore, quo dum laborabat, vtebatur. Illa ad depellendum vitium turpissimum, & molestissimum, curationem implorat. Medentes vocati. Hi obsernato prius regiinæ, sœpius expurgato corpore, fonticolo, qua parte oculus afficiebatur, in brachio adaptato, ut spiraret cerebrum, totum in incisione curationis cardinem reponunt; nam sic scalpellvi vi incisa cute quidquid intus humoris est, extrahendum esse rati sunt; sed illa ab hoc atxilio, chirurgorum carnifinam experiri recusans, omnino abstinuit. Alij curationem per ligaturam cum serico, aut filo tenuissimo aggressi sunt, at frustram radicis durities renitebatur valde. Quidam de coctis emollientibus, & emplastris, ut viperino, de mucilaginibus, & aliis curare tentarunt, sed incassum: quæ lapidositas nimia omnia contemneret. Omnes cauterium recusarunt ob partis præstantiam, ne forte efficeret & irritari humor posset, & vclus cancerosum repullosaret, quod timuit Vigo lib. 4. de ulceribus c. 12. de moro palpebrarum. Iterum consilium adhibitum. Ex omnibus quidam, tumorem hunc saxeum, nullo alio auxilio, quæ canendi ferramento emolliri posse sperabat. Huic ex omnium voto curatio demandata: bis cauterium impressit me præsente, prima vice in vertice, secunda in latere tendente ad angulum parvum, ne ignis viscarunculam lachrymalem offendere. Affixo cancrio, aquosus, melleusque humor cum sanguine mixtus effluxit, & tumor minor est factus. Reliquum tuberculi corpus puluere præcipitati, prius rotacea nutrita est absumptum, simulque eodem auxilio radices eradicas. Putrilago quæ mortificare illi excrescitæ adhærente solet, apis medicamentis absterfa, & sic vclus cicatrice obductum. In hac curatione nihil

E

nihil accidit sinistri, exceptis ulceribus quæ in superciliis, & genis interdum emergebant, quæ sectione vñæ, & imposta roacea cum muliebri lacte statim extinto, supremo somno correptus est. Hoc multò antè docuit Auic.lib.3.tract.1.cap.4.in med. §. & iam restati sumus nos vidisse, qui supposuit sibi collyrium ex opio, & mortuus fuit.

OBSE R V A T I O L X I V .

Palpebris resolutis, remedium eximum.

Quidam cùm per niuosa loca, vigente bruma, iter faceret, in palpebratum incidit resolutionem, nam ablato sensu illarum, nec superas, nec inferas palpebras mouere poterat; adè enim inter se coharentes habebat, vt solum cum specillo, aut vnguis bus eas ad videndum attollere posset. Huic, præter totius, & capitis prouidentiam, vnguentum ex balsamo cum aqua vitæ commixtum, quo cilia, & palpebras illinebat, pluribus iam tentatis, summo fuit ex vno.

OBSE R V A T I O L X V .

Phthisia si palpebrarum, optimum praesidium.

In toto corpore, palpebrisque oculorum pediculos innasci, veterum doctissimi, locis citatis, confirmarunt, de quorum causa, materia, generatione, loco, inter alios, sat multa, doctè tamen proponunt Marcellus lib.1. de hist.mirabil. cap.5. & Mercurialis lib.1. de morb.cutaneus, cap.7. Quidam ita pediculis in ambabus palpebris vexabatur, vt præ pruritu, & dolore plures noctes insomnes duceret, ophthalmiaque corriperetur. Præter vniuersalem vacuationem plura tentata sunt auxilia, sed rebile malum huic solum succubuit; quod fidissimo experimento sapè sum expertus.

¶ Argenti viuū 3 3. Extinguere cum humana Salina, & cum pulvere Staphisagria fiat vnguentum. Hoc linimento palsebras illineat.

OBSE R V A T I O L X VI .

De Aurium dolore.

Auris dolore diro oppressus, imposito intra aurem Opio, emortuus.

Hispanus quidam auris vehementissimo oppressus dolore plurimos dies insomnis egit, n' quibus vniuersalia, & topica auxilia sunt celebrata, sed contulere nihil. Hoc cruciatu miserabiliter afflatus Pseudomicorum opem implorat. Hi, vt sunt ignari, & audaces, medicamenta ex Opio ad prouocandum somnum, sedandūque dolorem intra aurem impoñenda consuluere: quo iniecto, post horam paucam quievit, illico tamen ingenti tremore concussus, stupidus veluti, & amens remansit, & præcedente vertigine potentissimis omnibus deinde extintis, veluti sideratus perpetuò obdormiuit.

OBSE R V A T I O L X VII .

Auris dolore inflammatorio æger concussus, imposito suppositorio opio, extintus.

Atrium dolorem acutum, & maximè cum febri continua, ac vehementi, periculose esse, memorabili quadam sententia docuit Hippocrates lib.3. prob.13. periculum enim ab eo delitii, mortisque imminent. Quo cùm lancinaretur quidam diebus tribus, & cætera non iugarent auxilia, Medici consilio ad prouocandum somnum, spongiandumque dolorem,

A supposuit opiatam glandem, sed cùm hic ex vigiliis, & dolore debilis esset, ea apposita, natuóque calore extinto, supremo somno correptus est. Hoc multò antè docuit Auic.lib.3.tract.1.cap.4.in med. §. & iam restati sumus nos vidisse, qui supposuit sibi collyrium ex opio, & mortuus fuit.

OBSE R V A T I O L X VIII .

Verminatio in auribus.

Pver quinque annorum assiduis distillationibus assuetus, continuò per aures, fetidam, cœnosamque illuuiem emittebat. Ecce vno die auris spuma obturata visa est, & per interualla motus quidam percipiebatur in ipsa rei cuiusdam quæ eminere videbatur. Parentes rei nouitate ducti, me vocant; absterea à spuma aure, capita multa apparueru, quæ inter se subtilate videbantur, quorum vnum cùm altius emineret, volsella exemplum, vermem esse fidem fecit, similem eis qui in vetustiori caseo gigni solent. Hoc ablato, septem qui remanserant simili modo educti sunt. Auris ipsa decocto lupinorum, & absinthij abstergitur, purgatio instituitur. Post quatuor menses, alia auris simile infortunium sensit. Extractis ab ea quinque vermis, repurgato benè corpore, cerebro roborato, sudorificis ex Smilace aspera exhibitis, fontanellaque in brachio adaperta, nulum amplius malum est expertus. Memini me aliquando, ter, vermiculos multos intra aures ex forida materia generatos vidisse, qui syronibus erant maiores, alijs tam paruuli, vt vix videri possent.

OBSE R V A T I O L X IX .

Auris dolor inflammatorius, cucurbitula scarificata retro aures, euauit.

Diuinus senex lib.2.epid.sect.6. post med. sic profatur: *Ad auris dolorem cucurbitam affigit, &c.* Hæc memoranda sententia summam attulit opem misero cuidam, qui ex dolore auris atrocis male habens, omnibus præsidis destitutus, vigil, debilis, & amens factus, continuò febriens, in horas moriturus sperabatur. Hic cùm ex venæ sectione, cucurbitulis, costis, humeris, collo affixis, reuelentibus clysteribus, expurgantibus, cæterisque reuulsoriis auxiliis, sicut & Anodynus intra auren inditus, nullam sentiret utilitatem, cucurbitula scarificata, iuxta aurum glandulas applicata, levatus est; extracto enim copiole sanguine, inflammationeque resoluta, huius auxilio beneficio, omnino sanus permanit.

OBSE R V A T I O L X X .

De Surditate.

Pro Surditate antiqua, praesidium certum.

Inuerata surditas, contumax malum est, & ferè immedicable, qua cùm iuuenis quidam, nullis proficientibus auxiliis diu premeretur, excitato sponte vlcere in radice auris, & sex mensium spatio, surditie emanante, auditum perfectè recuperavit. Hoc experimento audacior factus, in aliis in quibus plura remedia frustæ erant celebrata, fonticulum in eodem loco aperni: Vel si ex vtraque aure non audiebat æger, in ambabus cauterium affixi, ex quibus cùm sanies multa emanaret, omnino sanfacti sunt. Quod præsidium si fortasse non iuaret, optimum erit vaporem calantis amurca, id est, fæcis olei, per meatum auditorium recipere.

OBSE R

OBSE R V A T I O LXXI.

De Parotidibus.

Vflio in Parotidibus, salutaris.

Protides in laboriosis febribus, & malignis, critico modo euenientes, humore crasso, & multo à natura ad aurium glandulas expulso, breuem admodum solutionem prænunciare, docuere Hippocrates in lib.1. epid.sect.1.text.10. in Coacis præagiis, & prædictionibus. Paul.lib.3.cap.28. Tral.lib.3.cap.7. Auic.1.3.tract.4.cap.8. & 4.3.tract.1. cap.24. At licet hoc verum sit, sèpè tamen non sunt minus lethales, quæ febris ipsa cui superueniunt, nam multoties non accrescunt, sed retrocedunt, quod est periculosum, ex Hip.6. epid. sect.4. text.1. Et si accrescunt, viget tamen febris, quæ natuum ignem depopulatur deinceps. Aliquando eueniunt morbo existente crudo, & suppuratis parotidibus mors contingit, vt Cratistona, & Pictoris, contingit ancilla lib.1. epif. sect.2. 84. Interdum humore intra venas concocto, parotis non æquabiliter maturescit, quod reprobatur Hip.6. epid. sect.1.13. Frequenter abeunt in scirrum, fistulam, & vleera prava, vt accedit Clazomenio 1. epid. sect.3. text.27. Hæc omnia in pestilentiæ saeva constitutione accidisse sum expertus anno 1600. nam in peste, febribus pestiferis, omnia hæc, apparentibus parotidibus, contigisse vidi, adeò vt plures, pulicari febri prehensi, occumberent, quibus parotides exoribantur. Medici tanto infortunio perterriti aliam excogitarunt curandi methodum: nam apparente abscessu, & tantisper excrecente, citò, nullà expectatà suppuratione, vtebantur in ipso tumore: sic enim iuxto cauterio, materiâ per ipsum vlcus expurgatâ, omnes ferè à morte euadent. Cauterium sit ex auto: nam præterquam quod hoc metallum Cardiacum est, ex illo constructum cauterium, probatissimum, apud Auic.4.1.cap.29. & lib.2.tract.2. cap.78. Albucasim lib.1. de cauter. cap.1. quotiam vlcus exortum minus sordebit, & citius consanescit.

OBSE R V A T I O LXXII.

De Narium morbis.

Prodigiosa narium hemorrhagia, cauterio in planta pedis affixo, curatur.

Mira sunt narium hemorrhagia, ex quibus usque ad 40.libras sanguinem profluxisse auctores fidissimi contestantur. Nos in muliere gracili, & excarni, ex hac parte, intra septem dies ad triginta libras sanguinis effluxisse vidimus. Nec dubites: nam vt optimè dicebat Galenus lib.6.epid.sect.3.29. Multi hanc modicâ sanguinis copia redundant, gracilissimi tamen sunt. Hæc ergò forte ob sanguinis tenacitatem in tam copiosum fluxum lapſa est. Auxilia pro tanto malo applicata, fuere hæc: Viectus incrassans, reuelæta auxilia, perfrictiones, & vincula crurum, cucurbitula applicata plantis pedum, tibiis, Hypochondriis, & costis, sanguinis missio, iterum atque iterum, paica, & per vices administrata. Fronti, naribus, genitalibus frigidissima medicamenta apposita. Philonium Persicum exhibitum. Requies Nicolai frequenter in iure avis dissoluta, adiectâ plantaginis aqua. Metus inopinatus illi incussus, terrores subiti illati. Tota facies, frigidissimæ nivali aqua, irrigata. Demum multa addidimus agglutinantia, styptica, & exiccativa, & quæ à specifica forma huic fluxui reluctari creduntur. Denique cùm viri-

A ribus esset examinis, apposito cauterio actuali in vtraque planta pedum, lacesita natura, & irritata prælidij vehementiâ, cursum sanguinis retraxit, & ea, Deo auspice, omnino haemorrhagiâ cessante, sanata est. Quidam, ex acri catarrhosâ defluxione, quæ in fauces continuò emanabat, nocte quadam ex ore magnam sanguinis copiam expuere coepit. Perspecta origine à qua stillabat crux, inuentum foramen in raninâ venâ, quæ à mordaci humore exesa fuit, ita amplum, vt lentem magnam occuparet, ex quo biduò rivioli copiosi fluxere, adeò ubertim, vt libratur viginti pondus adæquarent: Intra foramen, formulæ oblongæ, nuclei pinei instar, admota, paratae ex gypso, puluere gummi Arabici, Aloës, Thuriis, Sanguinis Draconis, Boli Armeni, pilorum leporis minutissime contritorum, Hematites, cum albumine oui. Reuellentia auxilia administra, & alia quæ sanguinem cogerent, & incrascent. Quibus, nec narcoticis, cùm haemorrhagia compelci non posset, cauterio in eadem pedis parte indito, cessauit omnino; foramen vero apertum operæ narcoticorum, generata carne, natura occlusit.

OBSE R V A T I O LXXIII.

Turunda crassa, & concreta, per nares excreta, curatio, que hominem tandem ad interitum duxit.

Faber quidam lignarius, naturâ pititosus, & temperamentu humidus, sapientissime apud me consequens est, quod à longo tempore quater, aut quinque in anno turundam dimidijs palmi longitudine per nares emittebat, quæ crassitudine calami scriptorij, & quæquabat, muco obstant, & concretam. Hanc præcedebant rotatio capitis, ingens Cephalalgia, oculorum obtenebratio, obliuio omnium rerum, sopor, & totius capitis grauamen, quæ omnia triduò ante excretionem eum excruciant, Quæ excretâ alacriter viuebat. Ne tamen in posterum aliqua suboriente, quæ damnum grauius inferre possent, Medicos consuluit. Sed cùm morbus ex cerebri frigida, & humida intemperie ortu duceret, exiccatibus, & roborantibus debellandum esse arbitrantur. Purgationes ministrant, decoctum radicis Chinæ, ad triginta dies instituunt, errhina imperant, consultunt masticatoria, pileis, & lauacris exiccatibus capiti raso applicatis superfluam absunt humiditatem, brachio cauterium affigunt, tabellas, & conservas roborantes parant. His celebratis toto anno nullum malum persensit. At ob partem curatu difficultem, hoc est habitualem cerebri intemperiem, quæ cùm diurna est, difficulter corrigitur, cùm de nouo, regenerato humore crudo, recrudesceret affectus, iterum, turundam crassissimam, iisdem, sed sæuioribus præcedentibus symptomatis, magno cum labore, sternutationis ope, excrevit, & fatuus deinceps, & soporatus remansit, qui post tres dies, ob copiam multi humoris in cerebro latentis, subito vertigine tenebricosa, & tandem Apoplexia correptus, diem suum obiit.

OBSE R V A T I O LXXIV.

De Vitiis faciei.

Gutta rosacea curatio.

Erudissimus Manardus lib.7.epif.2.apica, in qua de nominibus morborum exteris partis occupantium differuit, in facie fieri refert quoddam malum, quod guttam rosaceam plures appellant. Vigo lib.4.de ulcerib. c.19.guttam rosaceam nuncupavit, &

est quendam rubedo extranea circa nasum, & maxillarum pomam, que cum pristulis crufosis ad modum parue lentipoma, & toti administrata, lactis caprini serum, saluatellatum sectio, his nec tantillum leuatus est: sed cum adesset in facie calida intemperies, ob quam optimum alimentum, calor partis, in reprobum succum conuerterebat, neque refrigerantia, & exiccatia medicamenta parti affectae admota possent esse ex vsu, octo hirudines in facie apponendas curo, quibus affixis, & extraetio crasso sanguine, foedo, & nigro, ita leuatus est malum, vt post panos dies pustulis euanesceret.

OBSERVATIO LXXVI.

Ad formicam faciei corrosiam, celebre auxilium.

Cpter cetera præstantissima auxilia, quæ ad Herpetem exedentem, seu Formicam corrosiam in facie subortam, à Medicis imperantur, hoc est nulli secundum, præcedentibus generalibus auxiliis celebratum. Accipe lanam albam, quam tonsores ex paninis tondere solent: hæc vsta in testa, nigerrimum acquirit colorem, tritâ, & Rosaceâ, aut Plantaginis aquâ permixtâ, attramentum scriptorium repræsentat. Hoc liquore vlcus circum circa illine, mirabilem experieris utilitatem: nam vlcus sensim exiccatur, & non amplius serpit.

OBSERVATIO LXXVII.

Pro nigredine faciei, presidium exoticum:

DPro nigris maculis post morbum Gallicum, aut exanthemate derelictis, pro fœminis quæ natuâ forte nigella sunt, & tantoperè anguntur, vt vultus, colore, ex albo & rubro permixto decoretur, & pro aliis quæ maculas habent faciem deturpantes, vix reperies auxilium quod hoc sit excellentius. Apud Brasilienses præsertim iuxta ciuitatem vocatam Pernambuco crescit arbor quædam in nemoribus in multa copia, quæ vocatur ab incolis Coqual, est arboe notissima, lentisco simillima. Huius corticem, si librae vnius pondere in minutissima frustula dissectum in sexdecim libris aquæ, adiecitis vnciis duabus aluminis decoquâs, quousque absumatur pars dimidia, decoctum, colatum prius, remanebit tam purum, & purpureo colore ita insignitum, vt ostri, aut papaueris rubri colorem æmuletur. Hac aquâ, si faciem ablueas, præterquam quod maculæ nigrae, rubrum splendentem colorem acquirunt, vultus ita roseo colore suffunditur, vt fœminæ hac de causa, hoc decocto, veluti fuco rubro ad pulchritudinem conciliandam, faciem, labrâque abluentes, formosiores multò fiant, & magis speciosæ. Hic purpureus, & pulcher color octiduo firmus persistit, nec elui potest, eti vultum ablueas multoties aquâ. Transacto hoc tempore, nigricantis rosæ vultus induit colorem, & paulatim post quatuor dies remittitur omnino. At maculae quæcumque ea sint in posterum minimè repullulant. Quo decocto si iterum, antequam remittatur color, faciem laues, de nouo pristinus purpureus color insurgit. Vtinam Mercatores Lusitani, & Hollandenses huius arboris cortices ad nos deferent, quorum ope fucus pro fœminis parati poterat ceteris præstantior, & innoxius: nam ex Arsenico sublimato, Cerusâ, Camphorâ, & aliis ad decorum linimenta construunt, quibus miseræ incantæ, faciei rugas, ginginarum vlcera, dentium nigredinem, cariem, oris fætem, loco pulchritudinis extemplo experientur.

OBSERVATIO LXXV.

Gutta rubra curatio.

GVitam rabidam, seurubram vocant Medici, quan- do cum maligno tumore facies intensè rubescit, cum molestia summa. Hoc vitio cum laboraret qui- dam, & iam importunè vexatus, multiplicia expertus esset auxilia, quæ bilem retorridam expurgarent, de- letetiamque vim humoris simul retunderent, (ad- erat enim Galliæ luis suspicio) de quorum numero

OBSERVATIO LXXV.

OBSERVATIO LXXVIII.

De Virtutis linguae.

Lapis supra mucronem lingue enatus.

Nobilis quidam catarrhosis defluxionibus valde obnoxius, quum in parte lingue externa iuxta mucronem, tumore insigni, & dolorifico quareatur immaniter, Aphonus quasi factus, Chirurgus vocat. Hic lauaca emollientia, & lenientia consuluit, factaque incisione, lapillus se prodit (citra speratum pus,) durissimus, lauis, ad magnitudinem nucis auellanæ quo, volfella vi summa extracto, tumor euannit, & vulnere integrè sanato, æger obtinuit sanitatem.

OBSERVATIO LXXIX.

Verruca Gallica, in mucrone lingue enata, historia, eiisque curatio.

FAllopius Medicus omnium calculo doctissimus, inter omnes lib. de morb. Gallico, c. 88. verrucarum curationem proposuit eleganter, quas renasci in balano, ano, gutture, radice lingue, palato asseuerat. Ego præter plures in his partibus renatas, in mucrone lingua exortam vidi in gallicato ægro, ad nucis iuglandis parue magnitudinem, ex qua patiebatur vocis lassitudinem; nam sermonem articulatum non proferebat, nec alimenta in ore recte conterere poterat, quare liquida solana esibabat. Pro huius eradicatione, præter vniuersalia auxilia, sudorifica tentantur, topica parti apponuntur, sed incassum. At cum ferramentis ignitis, & medicamentis causticis multoties esset inusta, & ligata funiculis materia erodente imbutis, in pediculo, quo carni tenaciter adhærebatur, non solùm Chirurgorum operationem multoties deluserat, immò excitata phlegmone, dolore, & ob attractiōnem humoris superueniente angina, cui venæ sectio ne est occursum, Medicos à sui curatione deterrebat, maximè cum hæc esset de earum natura, quæ Myrmecia dicuntur, quæ si perfricentur, aut tractentur, punctionum sensum maiorem inferunt, ac si pars attrectata formicarum morsibus vellicaretur. Æger his pressus angustiis, Medicos pastra liberali mercede rogat, vt pro sui salute veterum, & iuniorum monumenta reueluant. Ego stipendijs compendio adductus, amicos tota nocte consului, hoc est, libros. Multas pro tanto malo remediorum myriades inueni. Octiduo tentau. Omnia frustra. Ultimò adjacutum lacunam lib. 2. in Dioscorid. in comm. cap. 171. qui pro verrucis curandis, nullum aliud præsidium utilius esse inculcat, quæ Chelidonij maioris folia (vulgè herbam hirudinariam vocant) pista, cataplasmatis forma super verrucosam partem imponere. Ad ægrum latitudinis accedo remedium experturus, & emplastrum exerto lingue appono lineo panno inuolutum, & in medio linguæ triplicato filo suauiter ligo: Non pertransierant dies duo, quando verruca omnino contabuit, ita vt filo serico in radice ligata, illicè exciderit. Hoc exemplo edoctus, plures in vasis manuum, & plantis pedum renatas, quæ miserrimè ægros excruciauerant, radicibus hoc facilè, ac certissimo auxilio extirpauit.

OBSERVATIO LXXX.

Lingue portentosus tumor, hirudinum factu, curatus.

CVratio mira. Illustri cuidam Gallo postquam poculis more patrio cum sociis decertasset, ex

A nimio vini potu adeò lingua in portentosam magnitudinem aucta est, vt vix deglutire, aut respirare posset, & sic toto corpore lividus, nigricante facie, ac subtumida, velut strangulatus cum in horas moriturus speraretur, & plura vacuantia, reuelentia non iuarent auxilia, impero, vt quatuor magna hirudines, filo tenuissimo in caudice apprehensæ, linguae, (quam exsertam habebat) affigantur. Sed quo euentu audi. Ita adhærentes luxerunt, vt breuissimo tempore ipsam exilem, tenuemque relinquenter, & sic æger à periculo summo eusas immunis.

OBSERVATIO LXXXI.

B Ingens lingua tumor, ipsa scarificata, sanatur.

DEcem annorum puero ex catarrhosa defluxione adeò lingua in ingentem magnitudinem accreuit, vt ipsius ore contineri non posset, cui cum reuelentia per venam sectam, collo, dorsaque impositas scarificatas cucurbitas, & acres clysteres effent acta auxilia, & lingue tumor mollis, laxusque esset, scarificare linguam profundè, salubre mihi visum est præsidium, quo celebrato, linguâque cum salita aqua abluta, (ne glutinarentur scissuræ) tanta aquosi humoris vacuatio facta est, vt illicè æger recuperauerit sanitatem.

C OBSERVATIO LXXXII.

Lingue resolutio, sectis rannis curata.

Lingue caro est mollis, rara, laxa, spongiosa instar; hanc membrana tegit tenuissima, ori & palato communis, in quam nerui tertiæ, & quartæ coniugationis expanduntur, qui per ipsam disseminantur. His resolutis, & à cerebro damno mutuato, intercepta videlicet via, & à crasso sanguine obstructa, impeditoque libero commeatu facultatis tam motricis quæ sensificæ, in paralyticum totius lingue quidam adolescens incurrit; nam gustum, motum, & loquitionem omnino amiserat. Hic varia tentauit auxilia quæ pro resolutione vniuersali imperari solent. His factis, cauterium nucha affixit, decoctum Ebeni per multos dies ebbit. Roborantia sappiis assūpsit, apozemata, tabellas, opiatas. Posteriori cervicis parti, & retro aures diuersimoda apposuit vnguenta. Hæc profuere nihil. At cum esset robustus, & plethoricus, vt maxilla ruberent, ex venis sub lingua bis sanguinem exhauiro, Avicennæ auctoritate commotus, 6.3. tratt. 1. cap. 7. §. Et si existimat quod cum humiditate dominetur sanguis, phlebotomentur vene lingue, & ventosetur mentum, &c. Hoc remedio celebrato, æger melius habuit, nam aliquali sanguine emanante, recreata, & ventilata pars, & oper medicamentorum quibus abluebatur lingua, adiuta, subiectum humorem resoluit, & æger sensum, motum, & sermonem recuperavit.

D OBSERVATIO LXXXIII.

De Palati vlceribus.

Palati lacuna citra morbi Gallici vitium deperdita, à natura aliquando repletur.

PAlati portionem ob virulentam luem carie exceptam procidere, novum non est, ab acti tamen defluxione corrodere, ita vt minus expresse, sed obscurius, & turbidius loquantur ægri, rarum est. Dum ego de hac describenda observatione cogitarem, ecce inter alias doctissimorum vitorum epistolas pro

more in museo appensas, legi vnam excellentissimi Doctoris Benedicti à Castro Medici Hamburgensis eruditissimi, in qua notatum erat exemplum, quod nec est vulgare, nec frequens. Iuuenis etatis 18. annorum, temperamento sanguineus, ita cerebrum frigidum habebat, & ex eius naribus mucosa pituita instillabat in copia tanta, ut difficulter respirare coegeretur: huic vena est secca, cūcubitus scapulis affixa, preparati humores, sappiū expurgatum corpus. Horum ope ad tempus fluxio cessauit, at iterum reuersa, os, linguam & palatum ita afflatum occupauit, ut palati lacuna decideret, cum oris ulceribus fœuis, ingentique linguae tumore obortis. Iterum expurgatum corpus, fonticuli ad brachium, & nucham affixi. Roboratum cerebrum cucuphis, & tabellis exiccantibus. Imperata ex Ebeno sudorifica, quibus omnibus affectus succubuit, præter vlcus palati cariosum, quod cūm longum esset, lamina argentea, vel aurea repleri non poterat, quam adaptandam docent Paræns lib. 2. c. 3. Amatus lib. 5. cent. 14. Alexander Traianus lib. 7. c. 18. de morb. Gallico. Fallop. de eodem morbo, c. 79. & alij. Quare pugnatum abstergentibus, & sarcoticis, sed cūm omnia citra fructum tentantur, quoniam partes spermaticæ deperditæ regenerantur raro, natura quæ sola sibi sufficit, paulatim vlcus, callo, quod raro est, vestiuit atque obduxit.

OBSERVATIO LXXXIV. De Dentium dolore.

Ad dentium dolorem, remedium admirandum.

In terarios dentium morbos, dolorē inter maxima tormenta esse annumerandum tenet Celsus lib. 6. cap. 9. Hoc cūm delicatula fœmina per plures dies premeretur immaniter, & nulla celebrata auxilia possent esse ex vsu, me vocat. Imposito præsidio extēpore dolor conqueuit, qui tot repetita remedia contemplat. Huius mirabilis auxiliū vera est origo hæc. Generantur in Peruano regno, totoque Brasiliensi tract. in nemore, sylvestribusque locis, præsertim iuxta civitatem vocatam Pernambuco araneæ, quæ præterquam quod mali Arantii magnitudinem superant, etiam venenosissimas sunt, quarū vngulam, mira quædam, & occulta proprietate dentium dolori opitulari, fidissimo atque frequentissimo experimento adinueni. Vngula hæc est dura, coloris subfulci, similius vngulæ pedis cancri, aculei instar acuta. Hæc si dentem affectum tangas, aut intra os, iuxta gingiuas & dentem apponas, dolorem ex tempore lenit, & ne frangi, comminuive dentibus possit, meliusque parti dolenti adaptetur, & in ore retineatur, auro, vel argento incrustari debet. Nec araneæ magnitudo fidem omnem superare videatur, nam ea validissimis est inxa testibus. Narrat Petrus de Osma in epistola missa Monardo, quam hic auctor refert in part. 2. hist. aro- matum, quæ ab Occidentali India ad portantur, in Americana plaga, in ciuitate vocata Chile, has araneas, & maiiores reperti, & alia prodigiosa animalcula, quæ potius inter monstra, quam naturæ opera connumerari debent.

OBSERVATIO LXXXV.

Dentum dolor scuissimus, nūne circumponit, ablatus.

Miles strenuus, quād à multis annis dentium dolore ex distillatione suborto, per intervalla quateretur, ita uno die, & statim tempore, liquatis crudis succis, in tribus molaribus superioribus dextri lateris immani dolore est concussus, ut rabie qua-

A dam, & doloris scuittie pressus, furibundus veluti, & amens, è domo vociferans exire vellet. Huic reuelentia primò omnia facta sunt præsidia, mox Anodyna, Soporifera, immò ipsum Opium dentium cauo applicitum. Sed incassum omnia tentata: nam vehementius dolor ægrum vexabat. Demum nūne, qua aquam bibendam refrigerabat, fortiusq; in ore detenta, eaque iterum atque iterum accepta, à dolore intra horam immunis evasit, & plures alij qui hoc præsidium sunt experti, doloris fœuitem effugere. Nam ut ait Anicenna lib. 2. tract. 2. cap. 5. 24. Aqua minis sedat dolorem dentium calidum, &c.

OBSERVATIO LXXXVI.

Quidam saeuo dentium dolore vexatus, impoſto intra dentis cauum Philonio, occubuit.

C Orpora viventium quidpiam si. nile mortificationi perpeti, ab omnium ex Opio, Hyoscyamo, & Mandragora compositorum medicamentorum vsu, luculenter satis confirmat Galenus lib. 2. & 3. de compoſit. medicamentor. sec. loc. cap. 1. & lib. 8. eiusdem cap. 3. Et hoc sequenti exemplo fiet manifestum. Quidam cūm pluribus diebus dolore dentis corrosi concussus vehementer, multis adhibitis præsidii leuati non posset, amicorum consilio, intra dentis cauum indidit Philonium Pericicum. Eo admoto, stupidus veluti, sequuta auditus grauitate, extinctus est.

OBSERVATIO LXXXVII.

De fœtore oris.

Pro fœtore oris, optimum præsidium.

I llustris quedam Matrona adeo fœdo, horribilique oris fœtore continuo premebat, ut afflentes circa ipsam immorari non possent, pro quo domando vitio, à corruptis, putridisque humoribus in ventriculo genitis suborto, cūm plurima tentasset auxilia, quæ tūm inutile à stomacho vacuant humorum copiam, vñaque suavitatem, & robur, ori ventriculōque conciliarent, & cauterium in cruce incassum tamen affigeret. Tandem meo consilio, pilulis his vnius mensis spatio assumptis, in posterum suauem spirauit odorem, nam binas duabus horis post cœnam deuorabat, quæ grauem oris halitum emendant, suavitatem conciliant, & ructus tēdiosos absolent.

2. Myrobalanor. emblic. Chebular. an. 3. B. Rorismarini, Semin. Citri, Myrrha, Sem. myrti, an. 3. j. Cannamomi, 3. j. G. langa, Malobathri, Hydropiper. Nuclei Myristicae, an. 3. j. Caryophyllor. 3. B. Gallia moschata, 3. j. Aromatic. rofati, Diamoschi dulcis, an. 3. B. Mastichis, Coriandri, Anisi, Sem. foenicul. an. 3. j. Moschi odorati, Ambari, an. 3. xx. Agalloch. elect. 3. B.

E Puluerisanda puluerisentur, & deinde ad vmbra exigentur, prius vino odorifero, & aq. flor. Arantior. irrorata, deinde cum Balsami guttulis, & Rhodomelite fiant pilulæ ad modum ciceris, & decorentur.

OBSERVATIO LXXXVIII.

De Oris ulceribus.

In oris ulceribus Gallicis, vnguenta Mercurialis imperanda.

A Xiaoma apud Galenum est receptissimum in lib. 13. metb. 1. humores nunquam ad effectam parrem esse trahēdos, sed quād longissime ab ipsa diuertēdos.

Intelli-

Intelligendum de initio morbi, quando pars humorum copia repletur. Hoc non aduententes Medici, in palati, oris, gurgulionisque Gallicanis ulceribus, cane, & angue perus, Mercurialis eitant vnguenta, quoniam Mercurij ope conuocatur, immò expurgatur per partem affectam noxiis humoribus. Vidua quedam iuuenis ex commercio cum viro spurco, ulcerata vteri præcedente gonorrhœa virulenta, passa est. Hæc cūm esset à nobili stirpe oriunda, ob parentum metum, & pudorem, maluit amplius mori, quam malum vel Medico patefacere. Post decem dies superuenere maculae in fronte rotundo scheme ficea, cum dextri brachij contractione coniunctæ. Tunc morbo oppressa negotium totum aperuit, quo tempore ob veneni intus serpentis vim effænam. Gargulio iam ulceribus conspurcati incepérat; quoique tandem videbatur ex toto corosus. Consuluntur Medici, purgationes imperantur, sudorifica ex similace aspera exhibentur, & alia plura administrantur, quæ humoris virulentia efficaciam, ne vltre serperet, retunderent. Sed frustra: nam morbus contumax, & periculosa solū vnguento Mercuriali nouies applicito succubuit, & gargareon lacer (quod mirum est) restitutus.

B A Extracto eo, ex dilacerata arteria gingivæ subdita, copiosa sequuta est haemorrhagia, ac si riñulus ē fonte emanaret. Conuocantur Medici & Chirurgi, reuelentia administrant, venam secant, cucurbitulas costis multoties admouent, parti vnde fluebat sanguis glutinantia, & styptica applicant, vt gyphsum, cum restrictiis pulueribus, & albumine oni permixtum, adiectis Sarcocolla, telis aranearum, terra sigillata, & lanugine adhærente cortici interiori Castanearum. Chalcidem vltam imponunt, quæ potenter adstringit, & caustica vi, ignis instar, fluorem omnem compescit, quam sappè cum vitriolo vsto, (Græci Chalcanthum, Hispani Copparafa vocant) quod easdem cum Chalcide obtinet facultates immiscent. Sed cūn fluxus perseveraret, digitum patientis imperant imponendum super locum vnde fluor erumpit. Sed cūm his reprimi non posset, meo consilio, locum puluere gummi Arabici implendum moneo, quod auxilium ita profuit, vt post tres horas fuerit omnino sanguis restrictus: nam hoc gummi fit ex Acacia Egypti spina, & opipilat, obstruit, refrigerat, glutinat, exsiccat, quoniam gummi Acacia est fortius valde, & ponitur propter hoc in medicinis Theriacæ, inquit Auicenna, lib. 2. tract. 2. cap. 3. 16.

OBSERVATIO CXI.

C Immodicus ex Gingivæ arteria sanguinis fluor, emplastro Galenico suppressus.

M Iles quidam strenuus, dentem, cuius scuissimo cruciabatur dolore, ferro cūm extraheret violentia summa, ecce vehemens subsequetus sanguinis fluxus ex arteria cui dens innitebatur, Sanguine bidū vbertim fluente, peritissimi Medici omnis generis obturantia extræ apponunt, reuelentia consulunt præsidia præstantissima, arterias carenti ferramento inurunt. At incassum omnia acta: nam sanguis maiori impetu profluiens, eum in statum morti valde propinquum, viribus penè exhaustis, reduxit. Vocatus, Galenicum emplastrum ex Aloë, Thure, pilis leporis exactissime trituratis, & mixtis cum candido oni, paruificantibus Medicis, impono. Quo auxilio admoto intra paucas horas sanguis omnino fuit suppressus, & æger à mortis fauibus eruptus. Hoc pretiosissimo auxilio à se primum inuenito glorietur Galen. lib. 5. metb. 7. incisam in gibbero arteriam fuisse conglutinatam, & lib. 5. eiusdem cap. 4. & de curand. rat. per sang. mis. cap. vlt. appositis historiis huius auxiliij præstantiam confitunt; & summis laudum præconis efferrunt. Auic. 4. 1. cap. 20. iuxta fin. Aëtius tetrab. 1. serm. 3. c. 19. Trincavel. lib. 3. de compoſ. med. 18. & proprio exemplo illustrat Petrus de Peramato lib. de vacuand. rat. c. 30.

OBSERVATIO XCII.

E Sanguinis ex Gingivis profluuum criticum.

A Vrifaber cūm ex multo labore iuxta fornacem, in ardente febrem incideret, & esset firmus, & fortis, copiosam celebrauit phlebotomiam, cuius vi ita levatus est, vt in septimo die, præcedente ginginarum pruritu, & labij inferioris ingenti dolore, ex venula gingivæ inferioris riui sanguinei profluerent per tres continuos dies, in tanta quantitate, vt libras amplius quinque excederent, & quantū plus sanguinis effluxerat, tanto magis remittebatur febris, qua omnino extincta, sanguis sponte sua cessauit omnino.

OBSERVATIO XCIII.

OBSERVATIO XCIII.

Ex Epistle mors.

Epulis carneae est excrescentia gingivarum inter dentes, quæ ab inflammatione contracta, ad intimos molares dentes pertinet: nonnunquam cum febre & dolore, inquit Paulus, lib. 3. c. 26. rubric. 3. Hæc sensim sœpe ad ouï augetur magnitudinem, adeò ut loquendi, & mandandi adimat facultatem, auctore Pareo lib. 7. c. 4. Mulier erat habitu melancholico, cui in gingiva inferiori externa caro excreuit dura, quæ paulatim spatio vnius anni in molèm excreuit tantam, ut ouï parui magnitudinem superaret, cum dolore summo & graui odore: nam ex vleusculo tumoris fanius quædam foetida promanabat cum sensata acrimonia coniuncta. Adhibitum consilium. Vnicum in incisione remedium. Sic factum, sed tanta hæmorrhagia sequuta, ut illa viribus exhausta, nullis proficiens auxiliis, vita deceaserit.

OBSERVATIO XCIV.

*De Angina.**Angina canina, cucurbitula sub mento scarificata, curatur.*

Prefocationem caninam quandoque interficere, intra primum diem, & quartum, tradidit Auicenna 9. 3. tract. 1. cap. 8. Attamen citò suffocatione prehensos occubere, auctorū testimoniis ratum est, firmat que Trallianus lib. 4. cap. 1. tit. de sanguin. mis. Capo circa meridiem de gutturis inflammatione conqueri cœpit. Nullus tumor in faucibus apparuit. Dolor aderat internus, & respirandi difficultas summa. Cubus, ac potus assumptus illico per os, & nares reiectus. Præcesserat vehemens, copiosaque humorum è capite distillatio. Nulla pro temporis angustiis remedia celebrata profuere, immò sana mente, integrisque sensibus intra quatuor horas febre validdissima pressus occubuit.

OBSERVATIO XCVI.

Angina prefocativa intra quatuor horas interficiens.

Prefocationem caninam quandoque interficere, intra primum diem, & quartum, tradidit Auicenna 9. 3. tract. 1. cap. 8. Attamen citò suffocatione prehensos occubere, auctorū testimoniis ratum est, firmat que Trallianus lib. 4. cap. 1. tit. de sanguin. mis. Capo circa meridiem de gutturis inflammatione conqueri cœpit. Nullus tumor in faucibus apparuit. Dolor aderat internus, & respirandi difficultas summa. Cubus, ac potus assumptus illico per os, & nares reiectus. Præcesserat vehemens, copiosaque humorum è capite distillatio. Nulla pro temporis angustiis remedia celebrata profuere, immò sana mente, integrisque sensibus intra quatuor horas febre validdissima pressus occubuit.

OBSERVATIO XCVII.

Ab angina annua, quidam aperto fonticulo sub lingua, præseruatur.

Quantam utilitatem præstet sectio venarum sub lingua, à veteribus tantopere celebrata, hoc exemplo fiet manifestum. Adolescens frigido & humido totius, & capitis temperamento prædictus, ex destillatione capitidis, à multis annis aduentante vere, liquata forte pituita, & fluxiore reddita, in anginam fortissimam incidebat, à qua pluribus celebratis auxilis difficulter evadebat. Cùm autem nec vaquantibus auxiliis, sudorificis præsidii, cerebrum roborantibus, & fontanellis brachiis affixis, à tanto malo præseruari non posset, natura, quæ de utilitate animantis semper est sollicita, eum ab illo impostorum liberavit, aperto foramine sub radice linguae in parte sinistra, per quod cùm singulis annis riui perennes aquosi humoris quatuor diebus in fine mensis, tempore statuto effluenter, ab angina omnino imposterum est præseruatus.

OBSERVATIO XCVIII.

*De Gargareone.**Apracio gurgulione, tabes, mors.*

Quantopere oporteat Medicos in gurgulionis ulceribus curandis esse sollicitos, hoc exemplo fiet manifestum. Septem vidi ex hac causa tabidos effectos occubuisse, præter plurimos, qui ob vlera Gallica, illo corroso, & præcisio, vocis insignem lassionem, asthma, difficile respirationem passi sunt. Cur ita? Respondebat Peripateticorum Princeps Alexander 2. prob. 3, quoniam frigidus aer recta ad pulmones delatus vi penitissime irruens sanguinem cogit,

Praxis Historiarum, Lib. I.

cogit, tardiores ad motum pulmones facit, atque A hirudines mento, collo, aurium glandulis affigendæ. Topica sunt, quæ non solum fluxionem arceant, sed venenosam eius naturam infrænent, & retundant: haec enim vlera ob maleficam vim adiunctam statim fuit sordida, foetida, corrosiva, putrilaginosa, & ethiomena, quæ sunt chironis vleribus maligniora, quæ antiquitas difficilia cognoverat. In pueris leuia apponenda; nam eorum mollis caro à vehementiori us irritatur vehementer. Satis est primo insultu hordei decoctum cum rolaceo syrupo, serum lactis Capri in quo conserua rosarum madescat. Lac caprae, aut è quatuor seminibus frigidis extractum, & dilutum plantaginis aqua. Si non profint, valentiora exiccantia sunt ex vlsu. Ea sunt Vnguentum ægyptiacum per se, vel cum aqua aluminoosa dissolutum, quo partem colluere oportet. Cautele caustica in pueris tentanda, & admixta eis quæ eorum efficaciam redundant: nam non possimus impedire, quin aliquid eorum cum magno periculo deuorent. In adultis valentiora adjouenda. Præter dicta surmam opem præstat aqua facta ex quatuor granis Arsenici, & modico viridis æris, liquatis in rosacea aqua. Et quia simile monstrum solum cedit ignis vi, aureo cauterio pars si mollis sit, est vreda. In cauterio parum immorari licet, ne partes sanæ vna vrantur. Quare cauterium non sit plurimum ignitum, sed vel in uolutum bolo armeno, aut panno lineo madido aqua, vel in fistulam intrromittatur: nam in hoc opere cauere oportet maximè Isthmum, ex Areata consilio lib. 1. de curâ acut. cap. 9. Aqua argenteriorum, & oleum vitrioli suspicione non parent, quod sanas partes interdum depascuntur, conuulsiones movent, & sua caustica vi, asperam arteriam, cesophagum, & ventriculum vellicant, quæ partes confortij lege coafficiuntur sœpè.

OBSERVATIO C.

*De Gula.**Gula resolutio febri ardentiſſimæ ſuperueniens, vini potu curata.*

Diloscorides, totius sanæ naturæ interpres mirabilis lib. 5. cap. 6. post princip. vinum, venenorum omnium esse tertium Alexipharmacum difteriffimum afferuit, & faciunt aduersus venena, quæ exulcerando interimunt. Fœmina quædam robusta in febrem pulicare contagiösam incidit cum lingua nigra, retorida, & fuligini simili, quam sitis clamosa, calorque intolerabilis comitabantur. Hæc in 11. die aphona facta, difficultate deglutendi corripitur, ita ut nec solida, nec liquida ingerere posset. Hanc affectionem in ardentiibus febribus euuenientem, tanquam à retorrido calore, & igneo pronatam, ex siccitate tunicae externæ, & transuersarum fibrarum, quibus gula, seu Pharynx est circumtexta, euuenire Prisci monère, quæ de causa ipsæ præ siccitate constringi ad cibi, potusque deglutitionem nequeunt. Origine morbi perspecta, faucibus, & collo, vnguenta, lauacula, fomenta paramus, quæ extræ, & intræ admota partem humectarent, & inter præcipuæ balneo ex lacte caprino cum rosacea vli sumus, & alia omnia præstitimus, quæ aduersus incendium internum, ad biliosique humoris acrimoniæ demandam apta sunt. Quibus cùm peius haberet, & sine pulsu, exanimis veluti in horas moritura speraretur, facie prædicta Hippocratica, decem dierum spatio nullo cibo vfa, nec clysterum nuptientiam ope adiuta, quos, si forte erant inieicti, illigè repittebat. Demum spiritu vitali penè absumpto, quem calidissima febris postremè refrigerauit, ut verbis vtar Galeni.

Galen lib. 6. epid. sect. 4. com. 29. omni ope destituta, cadaveris instar ad pedes lectuli deuoluta, extremis, frigidis, pulsu pusillo, labiorum liuore, fatalem terminum expectat. Quid in hoc agone agerem, ignoro proflus. Vinum generosum epotandum offero. Renuit ipsa; ipsum per syringem ciaculandum impeto, sicque factum est, ut guttulae paulatim ea inuita in stomachum laberentur. Hac potiuncula, quae vino die semunciam non excessit, aut latem vini fragrantia, & odore recreata oculos aperire cœpit, & assistentes agnoscere. Alacrior factus in eodem potu infuso, per siphonem seu canulam argenteam, portionem vini ingerendam curio, quæ maiorem quantitatem superabat. Ab hoc minimo vini haustu, sensim ac sine sensu, ostendit ad maximam progressa est copiam, ita ut singulis diebus libram vnam, & amplius ebiberet, cum illius potu ante non assueferet. Robustior facta, offam vino delibutam pittabat, quo tempore iam, omnia verba articulatae proferebat, nitidior, speciosior, & pinguior. Conquievit scis, absit fibris, lingua apparuit naturali colore ornata, vires robustiores sunt factæ. Hæc, loco aquæ, solius vini potu erat contenta, quod affatim, & veluti sine modo ingerebat, cuius vi ac efficacia, roborato ventriculo, qui ob veneni malitiam, mortificationi quidpiam simile erat perpessus, ex Gal. lib. 6. aph. 3. Oesophagi fibris robustioribus factis, devicta ac superata noxij ac deleterij humoris qualitate, quæ deglutitionis organa, & omnes propemodum officinas labefactauerat, factum est, ut quam non operosa medentium manus, non accurata Medicorum diligentia, non vlla medicamentorum genera, pro moribunda derelictam, sine voce, & sine pulsu vlo, sine sensibus, inter affines animam agentem sanare potuerant, ope tamen Dei misericordis, natutæque lese exsuscitantis, ac solius vini potu sensim respirate cœperit. Tanta est vini vis, ac in exhausto corpore reficiendo efficacia, in quem potum, feræ & bestiæ ipsæ, natura duce sponte feruntur, eo delectantur, iuvantur, & in summa lassitudine recifiantur ob multas causas, quas accuratissime ex auctorum penu citant disertissimè, ex alienis Lælius Bisciola tom. 2. horar. subsecuar. lib. 5. cap. 3. ex nostris eloquentissimus Canonherius Antuerpiensis lib. 2. de vini facult. admirand. fere per totum.

OBSERVATIO CI.

De Strumis.

Strumarum curatio admiranda.

STruma morbus est Herculeus, insuperabilis. Si hunc tumorem saxeum non ulceratum emollire intendas, medicaris frustra; lapideus enim humor omnino renitur. Si iterum fortioribus medicamentis operi insistas, absumpta parte tenuiori, reliqua magis indurata relinquitur. Si cauteria, aut caustica medicamenta imponas, pituitoso humore acriori reddito, & melancholico magis exusto, exulcerataque parte ulcera fiunt seua, dolorosa, quæ dolore, punctione, vigiliis ægros conficit. Si strumas ulceratas, levibus medicamentis pertractes, nihil effici: tenacissimus enim humor nulli auxilio succumbit. Si ferrum, aut vrentia applies, exasperato ulcere, confluente ob dolorem & calorem vbertim humore, fiunt inflammaciones, gangrenæ, carcinomata, febris excitatur valida, quæ ægrum ad extenuationem, imò mortem deducunt. Quare miserimiæ ægri, hoc dico morbo oppressi, Medicorum opera delusi, aliam curandi viam affectant, & coacti accedunt ad Gallorum Regem, quem contactu suæ

A manus supra tumorem, hunc dirum morbum persanare, fama est vulgarissima, & inter omnes probat Laurentius lib de Srumarum sanatione admiranda. Ac si verè loquendum est, captiosa & fallax est curatio hæc: ægri enim licet ob aëris, locisque mutationem, exercitia, labores in itinere longo perpessos, ad tempus consaneant, deinde tamen maiore percepita clade, deinceps in deterius ruunt. Inuentum est à me remedium summum, quod nunquam (testor Deum) me fecellit: Et est vnguentum, quod parabis in hunc modum.

26. Radicis Bryoniae, magnæ, bene nutritæ, & rotundæ, lib. 8. Seca in minutissimas taleolas: frige in lib. iiij. Olei oliuarum, si fieri possit, insulsi, quoque contabescant, & siccentur. Cola: addit Terebinthinæ abietinæ, lib. 8. Ceræ 3 v. Et vase remoto ab igne, fiet vnguentum viscidiissimum.

Hoc in panno lineo appones supra Strumam bis in die, manè & vesperi. Si sit sine ulcere, ipsam emollit, & vel resoluit, vel ad suppurationem deducit. Hoc ergo vnguentum, humorem in sanie versum paulatim ad se attrahit, abstergit ulcera, mundificat, & attracta semper sanie incarnat. Si autem saniosus quidam ichor, & lentum pus attrahantur, relicta radice tenaciter impasta, fidissimo experimento adinueni, super vnguentum, granum sublimati, sinapi instar, ulcri apponere. Huius enim ope mucus impactus attrahitur, durus, seminis malorum instar. Quod si ex medicamenti huius calore, ardor & inflammatio sequantur, per aliquot dies quiesce, vnguento solùm imposito. Si verò valde urget ardor, affectam partem cum toto ovo, lacte muliebri, & rosacea commixtis illine. Sicque paulatim, etiæ longo tempore, fœliciter curationem absolues.

OBSERVATIO CII.

De Axillarum fætore.

Axillarum fætor intolerabilis, Fontanellus in cruribus apertis, evanuit.

Medicum noui studiosum & doctum, axillarum fætore adeò intolerabili oppressum, ut hac de causa nullus ægotans ad sui curationem eum vocare velle. Cùmque humiditas virulenta, & tetra ex axillis, sudoris instar, emanaret, ecce ex ea parte, exesa cute, vermium copia effluxit (res mira) qui sironibus multò erant maiores, cui malo Hydrayrium cum oleo illum maximo fuit ex vlo, illo enim vermiculorum agmen victum est. Fecerat autem derelictus, quum nec assiduis lotionibus, vnguentis odoriferis, nec vestium munditie, vacuacionibus, balneis, sudorificis auxiliis posset emendari, quoniam nitrosus ab axillis continuò emanabat ichor, à quo tetterimus, & inincundus odor sentiebatur; tandem, cùm habitualis adfet internorum viscerum intemperies, cuius causa spurci humoris in dies magis ac magis repullulabat copia, ipsum cauteris excitatis in cruribus curandum prædicti, quibus celebratis, sanieque per fonticulos emanante, & humore ad inferas partes distracto, intra paucos menses sanitatem obtinuit.

OBSERVATIO CIII.

De Tussi.

Calculus magnus tussi protectus.

Quadragenarius cùm assiduis destillationibus à capite in pulmonem esset valde obnoxius, congereturque hac de causa Orthopœa laborans plurimas

Praxis Historiarum, Lib. I.

25

rimas noctes insomnes ducente. Ecce duorum mensium spatio difficultate spirandi ita premebatur, vt veluti suffocari videretur. Medici varia consulunt, expurgantia, expectorantia, & alia quæ ad exter-gendos lentos humores in cavitibus pulmonum infarctos facilitati solent. Cùmque tussi sicca oppres-sus, anxietudine summa, & animi deliquio premere-tur, excreta primò tenacis viscidæque putitæ copia, eructavit calculum, durum, oblongum, asperum, ossis dactyli instar, & ita grauem, vt granum 20. cum dimidio pondus æquaret, quo projecto, ad pristinam sanitatem factis aliis præsidii com-modis redactus est.

OBSERVATIO CIV.

Tussis lapidosa.

Generofus quidam vir, trienniò, ex interuallis quotidie septies, aut pluries, cum sicca tussi ex-cernebat tres quatuorve calculos, non magnos, sed qui granula sinapi æquarent, colore candidos, duros, minutissimæ grandini simillimos. Hic cùm bona valetudine frueretur, omnia renuit auxilia, sed cum damno suo: nam tussi vehementissima superueniente, vase magno pulmonis disrupto, sanguinæque copiose manante, processu temporis, phthisi consumptus est.

OBSERVATIO CV.

De Vociis læsione.

Ex retenta gonorrhœa virulenta, aphonia suborta, fonticulus in inguine apertis, curatur.

Restè quidem protulit Arabica familiae ante-signanus 4. i. cap. 3. propè finem, hæc verba: Cùmque ventris constrictio qui fluere solebat, aliquam agricidinæ possidere fecerit, illius vacuationis reuersio secundum plurimum illi medicabatur, sicut ab eo, quem constrictio sanet, aurum aut mucorum narium vertiginem possidere fecerit, eius reuersio ipsam remouebit, &c. D

Quod Axioma de omnibus cōsuetis euacuationibus, suppressis tamen, est intelligendum: nam, vt inquit Galenus lib. 1. acut. 33. & lib. 3. eiusdem 42. & 61. sub uno exemplo catena comprehenduntur. Baiulus quidam cùm rusticus esset, & duræ ceruicis homo, medicamentorumque impatientissimus, diuturna gonorrhœa virulenta laborans, tanti mali pertitus, sèpè virile membrum, testes, interfœmineum, ad compescendum fluxum, ardorēque vrinæ demulcendum, gelidissima aqua incaute abluebat. Hic, restringo humore Aphonus factus, opem implorat. Secantur Saphenæ, clysteria iniiciuntur, crurum frictionibus, & ligaturis retrahitur humor. Imperantur purgantia, & ad absumentam materiem in vocis instrumentis imbibitam, nempe gatture, larynge, musculis, & recurrentibus nervis, sudorifica ex Smilace aspera administrantur. His non conferentibus, vacuacionem æqualem virtute suppremita excitaui, sicutque in inguinibus fonticulus excitatis, ab ipsiusque emanante sanie, vocem amissam recuperavit.

OBSERVATIO CVI.

Aphonia, ex recurrentium nervorum infrigida-tione contracta, curatio.

Infrigidatis nervis recurrentibus subsequi Aphoniæ, calorificisque auxiliis esse persanandam, ce-Tom. II.

A lebri quadam historia proposuit Galen. lib. 1. de locis affectis, cap. 6. Hos neruos rescissos, interceptos, infrigidatos vocis deperditæ esse causam, nulli est non manifestum, quorum virtutem admirandam decantant. Galenus lib. 7. de vñ part. 16. Columbus lib. 14. de Anatomica, differens accurare de sectione viua. Ante anno circiter triginta cùm iuuenis Medicinam facerem, vir quidam accessit ad nos, forte vt tentaret ingenium: nam à multis annis aphonus factus, & peritissimorum Medicorum opera vñsus, restitui haud potuit. Malum evenisse referit ex decubitu in frigidissima terra, in qua per noctem, resupinus, ardente Sirio, leuissima subcula solùm contextus obdormierat. Perspecta origine, ex refrigeratione ho- B rum neruorum subortum malum coniecto. Atten-nante, & exsiccante vixit ratione vñs ad quadra-ginta dies. Potus erat aqua mulsa. Collum, fauces, & totam asperæ arteriæ regionem ad Latingem vñque vnguentis foueo, paratis ex oleo Vulpino, Chamæmelii, Castor. & Lumbricorum. Ad fortiora accessi. Balneum paraui ex decocto Vrtice, Iuæ, Arteheticæ, Baccari, lauri, Salvia, Rutæ, Rorismatini, Stœchados, & granor. iuniperi. Post balneum profuit vnguentum hoc.

27. Pingued. taxi, Vulp. Gallin. Anseris, Ci-conia, an. 3 j. Succi Salviae, & Absinthi infissat. an. 3 b. Olei Laurini, Castor. Anisi, an. 3 b.

Misce, & cum cera fiat vnguentum. Ad expellen- C dam materiem crassam, flatulentam è neruis sudore in prouocauit ostiud ieuno ventriculo exhibita 3 j. b. theriac. præstantissimæ, cum 3 iiiij. Aquæ Cardui benedicti, quo auxilio, in lecto ciebatur sudor, qui profuit multum. Nec conjectura meum fecellit iudicium, quoniam sanus factus post paucos dies sermonem articulatum pronunciauit. De horum neruorum utilitatibus, videndus Hieronymus Fabri-cius lib. de voci organo part. 1. & 2. cap. 10.

OBSERVATIO CVII.

De Raucedine vocis.

Vocis rancido Gallici morbi signum est manifestum.

Pertinaci raucedini honestus quidam vir à multis annis erat obnoxius, adeò vt ab adstantibus hardi intelli-gi posset. Hic multa iam tentauerat auxilia, sed nihil proficiebat. Ad eum vocatus, raucedinis huius causam penitus inquirro. Eum morbo Gallico labo-rare deprehendo: nam mulier cum qua nupserat, habuerat maritum primum hac lue infectum, & ipsa quoque gracilis erat, & decolor. Ambo Zarsæ decocto curati. Mulier nitida, & pulchrior facta. Ille claram vocem habuit deinceps.

OBSERVATIO CVIII.

De Mutitate.

Mutus ex morbo, ante mortem vocalis factus.

Quidam ex febri maligna valde debilis factus, ita illi respirationis instrumenta nimia humiditas sunt impleta, vt sequuntur raucedine, in dies magis ac magis tussi, mucosa excrementa educeret, quoque ex toto mutus est factus. Pro quo vitio curando, cùm ex capitis debilitate, & humorum affluxu oriretur, plura machinata sunt auxilia, expurgantia, roborantia, tum capiti, tum thoraci adhibita: Fonticuli in brachio & nucha affixi: sudationes ex Ebeneo & radice Chynæ parata. Sed non proficientibus illis, triginta ferè annis mutus remansit. Ecce pleu-

ritide

ritide sœua correptus, quum esset morti vicinus, solutis & explicatis organis vocis, vocalis per duos dies evasit. Quæris huius rari euentus causam? Eam equidem puto, quia nervi vocales superflua humilitate imbuti, debilesque facti, accedentes calore nimio roborati, & copia excrementij humoris ab eo absumptra: adde quod omnia prope mortem melius habent. Accedit quod ob conatum ultimum naturæ, spiritus & humores fernidiores factos, calorem natum exsuscitatum atque accensum, hoc vocis impedimentum auferri potest. Hoc enim modo calorem vnitum & commotum convulsionem posse personare, docuit Hippocr. Aph. 21.

OBSErvatio CIX.

De Pulmonibus.

Pulmonibus destitutus.

Per septendecim annorum Phthisi triennio oppressus, consumptus obiit. In thoracis disiecta regione, pulmones non sunt inveni, quoniam fortè praetabo, laceri, suppurrati, & præsque acrimonia lanati, & ab adurenti calore absumptri sunt, ita ut præter mucilaginem quandam asperæ arteriæ adnatam, nihil amplius pulmonum loco conspicereatur.

Doctor Ludovicus Nonnius Medicus Antwerpensis celeberrimus hanc historiam, alia non ineleganti mihi communicata confirmauit. Puella trium annorum diurna quartana laborans, subito extincta. Aperto corpore, visi sunt pulmones adeo contubuisse, ut nullum illorum vestigium appareret, sed tantum membrana plena purulenta materia; cum tamen nunquam vel de russi (mirabile dictu) contra fuisse, vel pus expulisset.

OBSErvatio CX.

Dimidia pulmonum, & vasorum annexorum parte per sputum excreta, quiddam pluribus mensibus vitam sustinuit.

Antwerpensis Mercator Lusitanus laborauerat diu distillatione salsa, ex qua in sputum sanguinis floridum cum vehementi tussi lapsus est. Aderat febris non ignava, tussis vehemens, spirandi difficultas maxima. Huic, consilio docti Medici imperata est constringentium, & incrassantium medicamentorum sylua. Omnis generis diversiones factæ, sed euitari non potuit, quin ex vasorum pulmonis vulnere, oborta inflammatione excitaretur vlcus, ex quo per annum tanta copia puris emissâ, ut peluum magnam quotidie screando impleret. Hoc tempore præscripta abstergentia varia. Fontanella brachio affixa, nam hæc in causa est ne vlcus amplius sordecat. Consolidantia exhibita. Tandem Phthisi consumptus miserè vitam ducebat. At cum vlcus esset virulentum magis, ipsique ulcerati pulmones essent suppurrati, & putrilagine fœda corrupti, eos laceros, partem post partem natura per sputum cum summa angustia, & strangulationis periculo excernebat. Postmodum alba, & membranosa corpora, cum haemorrhagia copiosa, animi deliquio, & vitium omnimoda iactura, cum vehe- menti tussi expellebat, quæ iniecta in phialam aqua plenam, esse portiones arteriæ venolæ. Venæ arteriosæ, & asperæ arteriæ propagines, indicabant manifestè: nam hæc vasa in vniuersam pulmonum substantiam riuos diffundunt. Demum cum iam exhaustis viribus non posset ramenta illa, quæ in dies magis, ac magis, ob acrimoniam puris, & corruptis

A pulmonibus separabantur, expellere, factum est, ut iis in cor cæteraque vitales partes restagnantibus, internus extingueretur ignis. In quo casu hoc præcipue admiratione dignum, ipsum ferè semper libere respirare potuisse, nihilque in ipsis functionibus animalibus, atque naturalibus edendis, nisi quod omnia imbecilliora erant, defecisse.

OBSErvatio CXI.

De Hydrope pulmonis.

Hydrops pulmonis, sectione thoracis, curatur.

N Auarchus quidam magnanimus, & diues, ex incerto vietu, assiduis laboribus, & vigilis in difficilem incidit respirationem, quæ excreta per os mucosa pituita cessabat aliquantulum. Exercitum maritimum dimittens, & in otio viuens, in Cachexiā lapsus est Anasarca prænunciam. Aucto malo, facie, scroto, pudendo, & summis pedibus nimis intumuit. Grauato præ humoris copia thorace, difficultor, crebrorque respiratio facta est. Aderant tussis sicca, febris continua, lenis durities, inapetentia, grauis capititis dolor, caligo oculorum, & aurum tinnitus. Sulcatus quidam, seu sonitus ad latus sinistrum in thorace percipiebatur, ebullienti materiae persimilis. Solitus de salute sua quatuor

C conuocat Medicos, expertos & doctos. Horum quidam Asthmaticum esse prædixit, aliis Orthopnoicum, alter Cachepticum, ultimus tuberculum adesse in pulmone affirmat, & validas vnlquisque rationes in suam confirmationem afferebat: flatum tamen in canitate pectoris inclusum esse fatebantur omnes, ab humore crasso, glutinosoque eleuatum. In harum opinionum varietate, affines quid faciant, prorsus ignorant. Me, & alium seniorem vocant. Inter nos iterum consilium adhibitum, & re benè pensata, collatisque per moram inter se sententiis conclusum est, sonum illum in thorace perceptum, non esse flatum, ut rebantur illi, sed aquosum humorem, velut in vtre semipeno inclusum, qui ab una ad aliâ partem agitatus, & fluctuans, sonum illum edebat. Hunc, cum longo temporis spatio iterum atque iterum expurgantium vi satis vacuatus esset, nullo alio præsidio, quam sectione thoracis curandum fore prædicti. Sic enim hydrope pulmonis, quo corripiebatur iste, persanat Hippocrates, dum hunc morbum depinxit lib. 2. de internis affectionibus, num. 20. & lib. 2. de morb. num. 66. & num. 50, sic inquit: Secato autem inter costas per nouaculam primum cutem, deinde scalpello acuto, quod panniculo sit alligatum, &c. & suprà sic dicebat: Et quidam ab inferna alio id esse putant, quæ videant ventrem magnum eis pedes tumentes. Intumescent enim hac si sectionis tempus træsgrediari. Hunc siquidem si extra intumuerit, intra costas secum curare oportet. Si vero non intumuerit, multa calida locum velut suppurratos collocato, & quæ parte strepium perceperis, ea secato, quam potes in infimo loco, quæ effluxio facilis contingat. Sequitur Auicen. 10. 3. tratt. 4. cap. 15. & alij viri in arte clarissimi, qui aquam, thoracis capitate repartam sectione eduxisse gloriantur, & nec Hippoc. quicquam frustra conscripsit, auctore Galeno 8. de usu part. 7. Huius præsidij conscientis æger, vita cum esset amantissimum, nostro consilio acquiesceré pollicitus est. Refectis viribus vocantur post triduum erudit Chirurgi, qui sectionem inter tertiam, & quartam costam in sinistra parte cum nouacula, deinde scalpello profundè celebrâunt, eo modo, quo in suppuratorum sectione ipsi sanguis fuerant experti. Mirum dictu quantæ aquæ cruentæ copia effluxerit, lotus carnium recent-

Praxis Historiarum, Lib. I.

27

ter macrorum assimilis. Semel ob virium exhaustum aqua tota non est educta, sed paulatim quindem diebus continuis extraeta. Vbi hoc peractum est, æger post mensem refectis viribus alacrior redditur, remissus febricitat, respirat facilis, appetit melius, dormit suauius. Pedes aliquantis per detumere. Sanus evasit, homo alioqui fortis, & in 35. anno ætatis suæ constitutus. De præcautione quid attinet dicere? Ne viscera interna regeneratis iterum præ habituali intemperie aquosis humoribus, conglutinatis iam vleris labris, tragediam aliquam transactæ similem excitarent, cauteria duo in brachis, vnum in sinistro crure affigenda euro, quorum ope euacuantur superflua, & partes spirarent. Electuaria ex Diagalangâ, Diacymino, Diacinnamomo, Theriacâ, & Mithridatio excepta, & mixta cum syropo Absinth. & Eupatorij per mensem assumenda præscribo. Attenuantem, & exiccantem impero diætam. Sudorifica ex radice Chinæ, & Ebeno; 40. dierum spatio propino, quibus celebratis nullam postea passus est reciduum.

OBSErvatio CXII.

De Tuberculo Pulmonis.

Ex Pulmonis tuberculo plerumque mors.

Hippocrates, illustris Medicus dux lib. de morb. C 2. num. 62. de tuberculo pulmonis primus omnium differuit, Galenus lib. 4. de loc. affectis, cap. vlt. celebrem Antipatri historiam hoc affectu laborantis proposuit. Aëtius summi ingenij vir, retrab. 2. serm. 4. c. 57. sic illorum mentem explicat. Si quis per bonam valetudinem solitas actiones facere potest, si difficulter inspirare incepit, augearisque symptomata, neque inter respirandum stertere videatur, ad hec nihil exspicit, crudi tuberculi ortum suspicari oportet, quando iuxta lumen pulmonis arterias ipsum oriri contingit, & demum temporis diuturnitate asperas arterias coarctans, spirandi pars difficultatem, &c. Petrus Salius, Medicus celeberrimus, & expertissimus, & qui cum sui, & artis gloria, ratorum affectuum ab aliis practicis non exhibitorum curationem nouissimus conscripsit, huius periculoso, & infrequentis morbi fecit peculiarem commemorationem lib. de affect. particularib. cap. 21. Læsiæ arteriæ obstruuntur à duplice causa, à succis lentis, crudis, vel tuberculo crudo. Ab illa causa obstruictio orta, eadem præsidia exposcit, quæ anhelosus vitalia esse censentur. Crudum tuberculum adesse his signis deprehendes. Si obstruictio non est facta, & Phyma, seu tuberculum non sit completum, cor cum necessariò compatiatur, (nam obstruictis iis arteriis non facile recrementa fuliginosa expelli possunt) ægri non sunt ita proni in Syncopen, vel suffocationem. Si vero completa sit obstruictio, fuliginosis excrementis retentis, tunc Syncopes, & suffocationis periculum imminet. Deprehenditur obstruictio hæc à solo pulsu, nec vllum aliud indicium habet; in his enim nec tensio, nec grauitas, nec dolor, nec respirandi difficultas, nec quid alius molestum percipitur, quoniam affectio à materia pendet frigida, & in loco est nullam sensationem habente. Pulsus autem immutatur ab hac necessariò, quoniam organis & instrumentis læsis non potest non immutari pulsus. Hic omnem acquirit inæqualitatem, non solum quæ in unica pulsatione reperitur, sed eam quam systematicam, seu collectiavm appellavit Galenus. Vnde pulsationes sunt, magnæ, & parvæ, celeres, & tardæ, rare, & frequentes, validæ, & imbecilles, inter quas aliae decurrent, aliæ intermittunt. Cum percipiunt ictum istum ægri, si est factum ab

Tom. I.

OBSErvatio

OBSERVATIO CXIII.

De Pleuritide.

Pleuritis maligna, in initio mitissima apparet, neglecta Phlebotomia, saevo facta, hirudinibus supra partem affectam impositis, magno labore curatur.

Generosissimum equitem Gallum quatuor doctri Medici carabant pleuritide affectum, quæ ob paruum dolorem, mitem tussim; lenissimam febrim, expectorantibus solis, fomentisque curanda visa est. Sed cum hæc symptomatum lenitas cum interna malignitate esset coniuncta, quinto die malitia manifestè deprehendi cœpit. Nam ablato omnino dolore delirare visus est, insomnis, vigil, & cohibito sputo, Lipothymia ex interuallis vexabatur cum frigiditate extremonum, anxietudine, & phlogosi interna coniuncta. Huic malo cùm occurserem, & æger viribus esset penè exhaustus, symptomatique vehementius inualecerent, loco spretæ phlebotomæ, cucurbitulas sacrificatas scapulis impono, quibus aliquantis per leuatus respiscere cœpit, cui deinde redintegratis viribus super partem affectam, cucurbitulam cum scarificatu impono, qua detracta, hirudines sex circum circa admoueo, quæ tantam attruerunt utilitatem, ut intra 17. diem, concocto sputo, & facile excreto, pristinam recuperauerit sanitatem.

OBSERVATIO CXIV.

Pleuritis alii profunio curata.

Hippocrates, Medicæ facundiæ haud aspernans aucto, in pleuritide alii fluxum condemnat lib. 6. aph. 16. dum sic dicit. *Pleuritide, & Peripneumonia correptæ, alii profunum adueniens, malum. Quoniam, ut docet Galenus in com. Homini à talibus passionibus detento atque vexato profunum alii superueniens, malum est signum, quoniam ita se habentibus profunum alii solet aduenire non potere hepate ad se trahere alimentum, neque conuertere in sanguinem, & quandoque ventriculo idem alimentum corrupte, &c.* Nam vacuatio quæ sit per sputum, ut magis conueniens commendatur à Galen. 7. metb. 7. & 2. ad Glauc. 2. Hoc verum est, si de frequenti eruentu sermo sit, quomodo Axiomata Hippocratica sunt accipienda, ex ipso 6. aph. 5. 8. & 2. aph. 4. 3. Nam vel ipse Galenus in mediocti pleuritide cum signis coctionis alii profundum approbat. Sic alii fluxu iudicatus est Adolescens quidam, qui lateris dolore, tussi arida, & assidue febi premebatur immaniter, & cum ferocius morbus absque notabilis evacuatione per sputum exercita inualeceret, suborta Diarrhoea omnes de eius vita diffidebant. Cùm tamen vires essent valentes, & multa copia humoris esset in genere venoso contenuta, à qua febris oriebatur, licet largum alii profunum infestaret, bonam spem concepi, maximè cùm coctio in urina præcederet: nam vt optimè notauit Auic. 2. 1. doct. 1. cap. 8. lienteria sanat apostema laterale. Quare cùm præcederet concoctio, adficeret conferentia, & tolerancia, febris remitteretur, dolor minus molestaret, & post undecimum diem contingenteret fluxus, adiuit, quoniam per hanc evacuationem criticè factam causa morbi fuit immunita, ut inter omnes ait Mesue capite de pleuritide. Quare æger à pleuritide, hac evacuatione facta evasit immunis. Dum hæc scriberem, memini me hodie

28

A iniustis quinquagenarium Orthopnoica accessione vehementi oppressum, cui à 24. annis hoc malo miserabile vexato, in initio paroxysmi, & in fine, copiosum accedit alii profunum, citra sequitam per sputum evacuationem ullam, & ita natura huic evacuationi est intenta, ut longior tempore, quatuor, aut quinque dierum spacio accessio duret cum respirandi difficultate summa, si alius viderit non responderet. Quamobrem alii fluxus in pleuritide, certisque thoracis affectionibus sèpè utilis est. Vide Emanuel. Stupanum in com. aphor. Hip. fol. 284.

OBSERVATIO CXV.

Pleuriticus in declinatione constitutus, vigilarum causa, epoto Philonio, cohíbito sputo interiit.

Pleuriticum iniustis tres non incelesbres Medici, qui in 17. cum expectorato multo, à dolore, & à febre videbatur inclius habere. At cùm ob incendium biliosi humoris in vasis reperti, illiusque ad cerebrum raptum, facta commotione & agitacione in spiritibus, deliraret & vigilaret nimis stupefacientia propinanda imperant. Exhibitum Philonium quantitate drachmæ semis assumptum. Sed quo euentu, audi. Vix pertransierat hora, quando placido obrepente somno, deinde superueniente stertore summo, & ingenti difficultate spirandi oborta, cohibito sputo, liuidus factus totus, interiit.

OBSERVATIO CXVI.

Pleuriticus procedente sputo, purgatione intempestiva emoritur.

Licet Galenus Hippocratem ubique colat, & obseruet, in multis tamen tacite eum sugillare visus est, quæ ex professo citat eruditissimus Valleriola lib. 5. enarrat. 2. (quidquid hæc loca commodam habeant explicationem) & ex iis vñus est in lib. 2. acut. 11. quo loco in pleuritide, purgationem consulit, Peplio, & Elleboro celebratam, cùm in omni pleuritide tam ascendentis, quam descendenti, ventefactio præferenda sit, ex veterum mente, sic referente Paulo lib. 3. cap. 3. & Galenus firmat in Hippoc. com. & alibi passim. Non nego purgationem summo aliquando esse ex vñu in affectu hoc, verum quando sputum procedit, natura distrahenda non est, & magis in augmento morbi, quo tempore oportet silentium habere. Nam vt bellè docuit Galenus lib. 4. acut. 76. vel statim ab initio, priusquam in partem aliquam firmati sunt humores, medicandum; vel postea quum concocti fuerint, &c. Hæc non aduertens quidam imprudens Medicus, qui licet videret ægrum pleuritide affectum, in octauo die morbi constitutum, cum conferentia, per sputum sequuta evacuatione multa, eum tamen expurgavit, sola febris vehementia perterritus, qui assumpta potionem ex Rhabarbaro, & Diaphœnico parata, cohibito sputo, ancta febre, dolore intensiori facto, post quatuor dies è vita inigravit. Sic mortuus est Scomphus lib. 5. epid. num. 3. de quo sic habet Hippocrates. *Scomphus in Oeniadis pleuritide correptus, mortuus est septima dies. Pharmacum autem bibit infra purgans, priore ante potionem die mentis compos erat, & purgatus est non multum, quum autem purgaretur, deliravit, &c.* De intempestiva purgationis noxie in pleuritide, lego doctissimum Vallesium, in com.

OBSER

Praxis Historiarum, Lib. I.

29

OBSERVATIO CXVII.

Pleuriticus in statu positus copiosa vena sectione facta occubuit.

Iuenis quadrato corpore præditus, ex copioso multi potu in sœnam lapis est pleuritidem. Ter in initio phlebotomatus, expectorabat cum facilitate multa, aliquantis per leuatus. Cùm motibus vergit ad statum, omnia sunt fortiora, non ex natura morbi, qui mitior erat, sed ob temporis rationem, in quo, ob maiorem conatum naturæ coquentis, maiorem hac de causa ebullitionem factam, dolor austus est, incrementum febris, sitis facta est vehementior, & licet omnia essent sœviora, sputum tamen optimè procedebat. Medicus symptomatum vehementiam tolummodo attendens, copiosissimam imperat phlebotomiam. Ea celebrata, sufficiente facultate animali, quæ ad concoctionem, & excretionem materiae summè est necessaria, & in statu magna ex parte est defatigata, ex Gal. 2. aph. 29. æger paulatim resolu incepit, & post duos dies animum efflavit. Hunc euentum multò ante prælagierat cautus Auicenna 10. 3. tract. 5. cap. 2. de cura pleuresis. dum sic profatur: *Quicumque phlebotomias, & enemas, & non sedantur accidentia, tunc scias, quod prohibitus collectionis quam queris, est difficilis. Non ergo iteres phlebotomiam, ut non congeletur materia, quæ est habitura collectionem, & illa est ex eis, quæ non digeruntur cum diminutione virtutis, & priuacione digestionis sanguinea super materiam, &c.*

B

OBSERVATIO CXVIII.

De Suppuratione

Empyemate correptus, pure per urinam vacuato, conualuit.

Pvirulentam materiam pectoris cuitate contenterat, puram, per viscum, & nullo proflus alio succo infectam posse extrudi, veterum, & iuniorum comprobauit sententia. Vias indicarunt peritiores Anatomici, quod doctè proponit Marcellus Donatus lib. 3. de hist. mirab. cap. 9. Renuant licet Mathiolus lib. 1. epist. 3. Fernelius 6 patholog. 10. Ioan. Mathæus Herbonensis in sua centur. difficult. 11. quorum omnium tela multo antea repulerat acutè fatis, & doctè Iulius Alexand. epist. sequenti apud Mathiolum. Hoc ita esse hoc exemplo amplius sit manif. statum. Quidam cùm pleuritide laboraret, & neque scrotionis purgatione, neque ventris subductione, neque venæ sectione, fomentis, viatūque ratione leuatur, iugi, indeſinentiæ febi premebatur, vnde inflammatio in suppurationem abiit, iuxta aph. 8. sect. 5. *Quicunque morbo lateraliter laborantes in 14. diebus non repurgantur, si ad suppurationem vertuntur. Crescente malo, & rupta vomica (sic enim eam appellat Celsus lib. 2. cap. 7.) Suppuratio, seu Empyema superuenit, hoc est puris effusio intra thoracis spatium, de quæ sic loquitur Hipp. lib. 5. aph. 15. Quicunque ex morbo lateraliter suppurantur, si in quadraginta diebus purgantur, à die quæ fit ruptio liberantur; si vero non, ad tabem transeunt. Hoc tempore, febris noctu potius tenuis affligebat, tussiendi cupiditas aderat citra scrotionem notabilem, sudores infestabant, pondus sentiebat in thorace, & cùm ad latum se conuertebat, onus ingens sentiebat. Tunc multam puris copiam foetidam quotidie per os emittebat. Ad hanc repurgandam, abstergentiū medicamentorum sylva varia est imperata, & cùm tabescere inciperet, lactis asinini, aut caprini potum consului. At natura, quæ in comodum animantis, nouas, & inusitatas vias in evacuationi-*

D

E

X pleuritide in veram suppurationem lapsa est puella quædam, quæ decimum tertium annum non compleuerat. Hæc nullis auxiliis adiuta, lactis potum assumpit per plures dies, at citra leuamen vñum: nam cum multa puris copiæ, per tussim excretâ, oculi siccabant caui, malæ rubebant, ingi premebatur f. bri, erat extenuata, & inappetens. De sectione administranda, in qua totius curationis cardinem esse repositum tebantur omnes, ob metum parentum, Medici nil loqui sunt. Ego verò facto præsagio, ne si fortè mors contingere, nostro adscriberetur errori, negotium patefecit, addito uno, ut citò, si opus celebrandum erat, id exequeremur, iuxta Oraculum Senis lib. 6. epid. sett. 7. 11. dicentis, *Tabescentes statim vrere oportet. Nam si viscera sint debiliora facta, & corrupta, nullum postea æger medium habet. Annuntiavit ipsi. Conuocatur Chirurgi. Hi saluberrimam esse affirmant. Recitatur triduū ægra. Iterum adhibitum consilium. Omnes vñanimes conuenimus tantam copiam per Iputum non posse, nisi per sectionem expurgari, quo casu lib. 6. aph. 27. Galenus vñtionem exoptat. Et licet hæc ob multas causas in suppuratis sit admittenda, & Hipp. amplus approbet loco cit. & lib. 2. de morb. & de internis affectionibus, cum Gal. 7. aph. 4. qui antiquos, vñsive suppuratos affirmat: tamen i) sectione inter tertiam & quartam costam in latere sinistro, per nouaculam, & deinde per scalpellum profundè factam vñi sunt, per quam foetidi puris copia fuit euacuata, ut adstantes horribili odore inficeret. Pus 20. diebus sensim eductum, abstergitum commodis auxiliis vñcus, conglutinatum, & puella à febre, & tussi libera, robustior facta, sanata est.*

C 3 OB SER

OBSERVATIO CXXI.

Suppuratio thoracis, ex crudo, serosoque humore suborta, commodis praesidys curatur.

Hippocrates lib. de carnibus, num. 4. cerebrum metropolim ac sedem frigidi & glutinosi esse afferuit. Ab hac parte, defluente frigido humore in thoracem, fieri quandam suppurationis speciem, tradit lib. 1. de morbis, num. 18. dum sic inquit: *Fit autem suppuration, si pituita ex capite distillat, & primum quidem ut plurimum latenter defluit, tunc simque tenuem exhibet, & flutum paulo amarius solito, & aliquando tenuis adeo calor, &c.* Eam sic describit Fernelius lib. 5. patholog. cap. 11. §. *Suppurationis interdum affine malum est, in quo magna thoracis capacitas, seroso, pituitoso, tenuique humor scatet, qui aut ex cerebro in asperam arteriam, & pulmones tenuitate suâ affatim irruens, aut è reliquo corpore, aut etiam ex abdominis capacitatem cecis ductibus redundans eò penetrans, &c.* Accepit à Gall. lib. 4. de loc. 7. §. *Si vero serosus, aut pituitosus humor subito in thoracis spatiis defluens, excitauerit spirandi difficultatem, eger tunc tenuem sputum, atque id ab initio quidem exiguum, sed cum vehementi tussi, &c.* Morbi huius periculosi signa, & curationem sic accipe. Quinquagenarius ex nimia crudis, incoctaque succi distillatione à capite in thoracis cauitatem delapsi, citra febrim, tussi siccâ oppressus, & ex quâ tenuis, & aquosus emanabat humor, in dies magis ac magis extenuati toto corpore videbatur, difficili, frequenti, paruo anhelitu vexatus. Viscera habebat scirrhosa, natuum calorem satis languidum, virtutes naturales impensè debiles. Oculorum palpebrae, facies, summi pedes erant cedematos, (Hyderon thoracis dices) & venter aliquantulum tumebat. Huic, Medicus qui pro cacheectico curabant, balnea naturalia consuluerunt, ex quibus opem vix sensit ullam. His non proficentibus accedo ad eum. Primas vias leni expurganti exonero. Humorem crudum paulatim præparo, ipsum ex interuallis Hydragogis euaco, nunc Agarico, nunc succo radicis Iréos, & Simbuci, aliquando Elaterio, quandoque pilulis de Nitro Alexandri, interdum trochiscis Alhandal. His factis ad usum Terebinthinae in oui vitello cum Amygdalino dissoluta accedo, sicut ad insculptum galli veteris Bechicis medicamentis paratum. Aquoso humore sensim educto, cauteria brachio, & cruri affigo. Decoctum radicis Chinorum ad multos dies exhibeo. Conserua ex radice Iréos vtor. Theriacam, & Mithridatium cum Diacinnamomo, & Rhodomelite Persico exceptam noctu propino, Veneris abstinentiam edico, meri potum & victum exciccam consulo. Quibus, quinque mensium spatio celebratis, euafit, & nullam amplius sensit incommodum.

OBSERVATIO CXXII.

De Tabe Asthmatica.

Ad tabem asthmaticam, fonticulus sub axillis excitatus, mirè prodest.

Asthma, & Orthopnoea cum inueterascunt, difcultur curari solent; licet enim vacuetur humor in Thorace impactus, ne aliis deinceps confluat, qui ex habituali cerebri intemperie regnatur, cuius non potest; quare malum in orbem redit & per Paroxysmos recurrens lacerat, ac premit. Ex hoc vitio tanquam ex hydra seuissimâ, alia extrema repulstant, ut pulmonis tuberculum, hydrops,

A hæmoptysis, thoracis immedicabiles abscessus, & plerumque tabes: cum enim glutinosissima pituita à capite in thoracem defluens, asperæ arteriæ ramos, pulmonis que propagines infarcit, & respirationis vias obstruit, tunc non bonum paratur cordi refrigerium, hoc autem fernens & retentis fuliginitibus excandescens, humiditatem corporis depopulatur, & sic animal contabescit, & tandem perit, continua tussi, difficilique respiratione vexatum. Posse autem homines extra cruentam sputationem tabe solvi, certa res est apud eos, qui Hipp. & Galeni monumenta attetunt lectione assida. Ille enim lib. 2. de morb. num. 5. tabem quandam describit, quando sputum multum, ac liquidum, & pus veluti grandis tussiendo reicitur. Eam proponit Galenus multorum exemplo, qui tussi oppressi, tabeque consumpti interierunt, in lib. 4. de loc. affect. cap. 8. & lib. 3. epid. sect. 1. com. 4. & lib. 6. eiusdem sect. 3. com. 36. explicat Fernel. 5. pathol. 10. Hunc affectum ramen Asthmaticam vocare consueci. Hac decennis puer triennio miserrime est concillus, qui nullis unquam auxiliis expurgantibus, abstergentibus thoracem, humidam & frigidam cerebri intemperie corrigitibus, immo nec catetherio ad nucham, & bregma indito leuari potuit. Hic cum semel in accessione, difficile respiratione oppressus veluti suffocari videtur, solidum tuberculo sub alâ leuâ excitato sponte conquiuit, quod cum durum, & renitens esset, catetherio est emollitum, & in pus conuersum. Apertâ vomicâ, ichoris virulentii copia emanavit: ne verò ocluderetur vclus, pila cerea est immissa. Cumque trium mensium spatio ex fonticulo corrupti humores effluenter, à difficultate spirandi omnino sanus evasit. Hoc exemplo audacior factus, in aliis ægris simili morbo vexatis, idem auxilium tentare aggredior, excitatis fonticulis, aut impositis vesicatoriis sub axillis. Multum, crede mihi, profeci: quos enim generosa præsidia ab aliis celebrata curare non potuerunt, hoc auxilium incantamenti modo summe iuuit. Ut autem pila cerea, aut ciceris granum è fonticulo non decidat, aut vesicatorium sit firmum, axillas fasciâ ad humeros delata comprimas oportet. Nec mirum: partes enim spiritales, & præsertim pulmo, perpetuo motu, noxiun humorum in axillas veluti in emunctoria ex præscripto naturæ affatim detrudunt. In frigidis ergo thoracis affectibus hoc remedium est præstantissimum, & suauius perforatione pectoris, quam Prisci in hoc peruvicaci morbo consuluerunt, ut sic hac parte pertusa facilior spiratio fieret.

OBSERVATIO CXXIII.

Pro Asthma, syrpus magistralis laudatissimus.

Quadragenarius biennio difficulti respiratione correptus, adeo vehementissimâ accessione ex temporum internallis premebatur, ut cum fone, sterore, & anhelatione summâ, trium penè dierum spatio veluti strangulatus cum liuore faciei in lecto iaceret, quousque excretâ pituitâ mucosâ per os paulatim ad se rediret. Hic plura iam fuerat expertus auxilia, ex quibus vix ullam leuamen sensit, solùmque ex cauterio ad nucham indito aliquam uititatem se percepisse inculcabat, præsertim quum puluerem Terebinthinae cum syrupo de hyssopo pisisbat. Hic assumpto alternis diebus hoc syrupo, & excreta per sputum viscido humore, convaluit, cuius forma esto haec.

2. Fel. Nicotiana viridis, aut Sicca, M. Aristoch. rotund. Enul. Campan. an. 3. ij. Hyssop. manian. Capil. Vener. Flor. Viol. an. M. j. Passular. sine acino. 3. iiiij.

Praxis Historiarum, Lib. I.

Glycyrrhiz. rasa & contuf. 3. j. B. Sem. Fænugr. 3. j. Carricar. Pinguinum, num. vij. Dittamni, Origani, Praesiq; Scabiosa, an. M. j. Sem. vrtic. Aneth. an. 3. ij. Anisi, 3. j. Ligni Guiac. Smilac. asper. Radic. Chin. an. 3. j. Tussilag. M. j. Strobil. num. xx. Daftylor. num. x.

Coque sec. art. ad lib. iiij. Colatura, adde succi Scilla 3. b. Succi Enuli & Hyssop. an. 3. j. bulliant, quoque succi absumantur. Adde Balsami, aut Olei de Liquidambar 3. ij. & cum melle, & Saccharo fiat syrups.

OBSERVATIO CXXIV.

De Cancro Mammilarum.

Cancer ulceratus, est contagiosus affectus.

Neotericorum Clarissimi, qui de contagio scripserunt, cancrum ulceratum inter affectus contagiosos non reponunt. Causam queris? nullam proponunt. Ea inter alias potissima reddi potest, quoniam igneus, & retroridus partis calor absunit materiam fomitis (qua de causa biliozæ febres contagiosæ non sunt, (& seminarium contagionis eleuatum ab humore sicco, cum non sit lentum, non hæret, immoratur per tempus sufficiens ad agendum, in fieri inquietumque. Hunc autem affectum esse fomite, & contactu contagiolum, ratio cum experientia suadet. Nam in parte cancero ulcerato affecta, foctor adeo veluti cadaueralis cum putragine multa, quam partis calor omnino absunere nequit, auctore Fernelio lib. 7. de patholog. cap. 2. ex qua vapor grauis, & folidissimus eleuatur, qui putredine sui, & virulentia vicinum corpus inquinat. Deinde Cancer idem est morbus cum Elephantia, ex Paulo lib. 4. cap. 1. Anic. 3. 4. tract. 3. cap. 1. in fin. Nam est lepra vnius membra (clamitet contra Cardanus lib. 1. de venen. cap. 12.) Elephantias autem non minùs, ac pestilentia contagiosa est, ex Paulo loc. cit. explicant eloquenter Valleriola lib. 6. enarrat. 5. Marcel. lib. 1. de histor. minab. 4. Experimentum, præstabilit exemplum hoc. Paupercula mulier quum cancerum ulceratum in mammilla multis annis gereret, in lectulo decumbebat noctu cum filiis tribus. D Omnes simili contagio affecti. Ea emortua, post quinque annos duo hoc morbo confecti è vita migrarunt. Alter robustior, abscesso cancro, Chirurgica manu, magno labore saluus evasit.

OBSERVATIO CXXV.

Cancri memorabile exemplum.

MVlier ditissima, ætatis suæ anno 25. ex suppressionis lochiis in Mirachiale melancholiam incidit. Hac affectione detentæ, infra mammillæ dextræ papillam, tumor durus, ciceris magnitudine, cum intensissimo dolore, & pulsatione apparuit. Medici ad prouocanda menstrua, humorēque melancholicum deturbandum præsidia parantes, ipsam à graui illo dolore fecerunt immunem, cæterum maiorem in mole tumor semper accreuit, ita ut duorum annorum spatio liuidus, & radices emittens atro sanguine plenas, mamillam totam iam comprehendenter, paulisper ulcerari incipiens. Curantium consilio nullum topicum auxilium impositum, licet de totius prouidentia essent nimis solliciti. Humoris nigri vacuandi causa exhibutum lactis serum multiplici lege confectum. Cardiaca ex interuallis exhibita, crutibus affixa cauteria, mariscis hirudines sanguis admota. Applicatum balneum. His factis, quæ resorridum humorem expurgare, ciu-

lum, pondere g. iiij. cum Rhodosaccharo permixti accessit cum leuamine multo; nam vacuato humore pici liquidæ simillimo, alacrior redditæ, sanius viens, ad oblatæ rectius se habebat, solo vietus regmine vfa. At cum internæ partes habituali intemperie laborarent, regenerato de novo humore soridius fit bat vlcus, cui malo purgatio leuis erat ex vñ. Hoc modo annis vigintiquatuor, cum morbo lucrata, remediorum pertæsa, auxilia renuit, sive increcente tumore vlcus crudeliter serpit. Illa vñsis his, mihiq; non credens, dicenti cancrum hunc non esse irritandum, sed solùm blandè præsidis suis uibus tractandum, quæ eti non sanent, incremento tam mali obsistunt, Medicum adit promptam sanitatem promittentem; itaque est experita, quām esset damnosa, quæ reliquorum vlerum more, cancri suscipitur curatio. Nam Medicus cum remollientibus, & attrahentibus vñs esset, in tantam hæmorragiam est delapsa, vt licet hæc cohíberetur auxiliis, tumor tamen, effera inflammatio, & dolore intensior oborto, ita increvit, & serpendose profundius insinuauit, vt mammillam totam depalceret. Iam ipsa decolor erat extenuata, & debilis. Tunc horribilis foctor, & velut cadaverosus it domo sentiebatur, maximè quando extractis turidis, foetida, virulentâque manabat illuies. Regrediens Medicus secreto quodam firmissimo audacter salutem pollicetur. Annuit ipsa. Ille nescio quæ caustica imponit. His irritatum vlcus, serpente ad axillas & humeros, brachium totum mensis spacio corrosit, & costas inuadens, ipsas exesit. Demum vlcere cauernosore facto, & corroso Pericardio, cor (mirum dictu) detectum cernentium oculis moueri triduò visum est. Ipsa verò refrigerato internoigne, oborta syncope è vita discessit. Cancro ergo affecti, vt in longius tempus vitam producant, palliativa cura tractandi sunt.

OBSERVATIO CXXVI.

Cancri super Oculum enati Historia rarissima.

DVm hæc meditarer, subito vocatus ab ægro, à domo discessi. Mihi paulum deambulanti occurrunt Doctor Nicolaus Fontanus, Medicus arcanorum medicorum explorator sedulus, & in studiosos valde propensus. Opportune, inquit, aduenisti Zacute, (iungens dexteram dexteræ) proximi namque sumus domui, ex qua egredior, & Cancri notaui admirabile exemplum; itaque oro, vt vna mecum ad vindendum hunc rarum morbum, ad ægram accedas: cui ego; Dispoream, si te non fuerim comitatus, quum illico ab ægro, qui sanè male ægrotat, recesserim. Quare vir amicissime tantisper expecta; nam sine villa omnino mora præsidia proponam. Regressus cum illo, reperimus in domo tres expertos Chirurgos, & antea accersitos tres Medicos Artis Phœbæ præstantissimos alumnos: inter hos aderat D. Nicol. Tulpius Reipub. Amsteldamensis Senator Consultissimus, & Medicine, Chirurgia que Professor celebrissimus, vir ingenij acumine, præexcellenti rerum vñsu, & admiranda rerum omnium cognitione præditus.

Vixerat Fœmina vñque ad annum 78. fana, & pro ætatis ratione, satis viribus firma, hæc cum suæ spontis esset, omnibus cibaris indiscriminatim, & promiscue vtebatur. Post hoc tempus in supercilio oculi sinistri, natus est tumor, fabæ magnitudine, coloris nigrantis, qui potius dici poterat ex liuidis, & rubro permixtus, quem ardor sensans, & pruritus ingens comitabantur. Illa tumorem tempens, quum esset decrepita, de applicandis medicamentis non

fuit sollicita. Tumor exalcerari incipiens paulatim peruenit ad Nucis Iuglandis magnitudinem, lato, crasso, tenacissime pediculo cuti adhaerens. Demum post annum & dimidium, ad tantam molem deuenit, ut oculum congeret, & videndi actionem impedit, quo tempore ad mali Cydonei magnitudinem accreuit, ita ut nasi superiore partem occuparet. Vleus hoc erat aliquiliter durum, circum circa ulceribus parvulis respertum, è quibus virtutis saines emanabat. In medio morbi cursu alias supra futuram Coronalem tenatus est tumor, etiam rotundus, & magis fastigatus, qui cum maiori duritate, & punctione à ciceris magnitudine incipiens, ad Pyri mediocris molem accreuit, & in vleus degenerauit statim, è quo purulentus effluerebat liquor. Vnum solū erat in his tumoribus notabile, quod licet ab humore esset crasso & adusto pronati, in Lunæ augmento, & declinatione decrescebat, & accrescebat. Nec mirum: Luna enim cum sit humidior ceteris Planetis, ex Macrobi lib. 1. in somn. Scipion. cap. 1. Galen. lib. 3. de dieb. decretor. cap. 2. maximam in hæc inferiora habet potestatem, cum ea sit minor Sol, ex Arist. lib. 4. de generat. animal. cap. vlt. & Marsili. Ficino lib. 6. in Plotini librum. Ob hanc causam 4. 1. cap. 21. Aut. solū in Lunæ augmento cucurbitulas imponit, quia tunc augmentatur cerebrum in craniis, & humoris augentur, & alia admiranda in nostris corporibus contingunt.

Sed adhuc dubius in luto hærebo, inquies certe, si huius curationem non exponas, nam difficilis sanè videtur, & periculosa. Etsi enim hoc vleus non esset verè cancerosum, quoniam carebat inæqualitate, duritate callosa, dolore, punctione, nec venas habebat terro sanguine plenas, & ex ulceribus fœdus non exhibat vapor, odorem horribilem eructans, nec labia essent crassa, prætumida, vitidia, foris inuersa, horrida aspectu, tamen cancerosorum ulcerum instar hoc erat tractandum. Quare licet plurimis modis curandus sit cancer, vacuatione humoris melancholici, repulsione, & digestione in parte affecta celebrata, partis roboratione, vstione, & excisione. Agamen cum hic cancerosus tumor supra has partes præstantes esset pertinaciter impactus, & ægra angula esset, viribus constans inualidis, solā præcisione, hoc est Palliativa, cura vni sumus. Quare optimo regimine instituto, vacuatione elementi ex intervallo pro virium tenore suauiter imperata, nempe iero lactis caprini cum foliis senæ, semine Anisi preparato, in quo per noctem vncie duæ syrapi Fumariae maduerant, aut punitis ex sena paratis, aut aliquo Electuario humorem melancholicum edente vtebamur. Parti decoctum roborans, & abstergens fuit admotum, superposito vnguento Diapompholygos. His, & cauterio in brachio affixo, ut spiraret cerebrum, suaque excrementa ad ignobiles partes detrueret, contenti sumus. Nam hac vlera melius est non attingere, iuxta Senis oraculum lib. 6. apb. 38. ob multas causas, quas fuisse referunt Celsus lib. 5. apb. 28. Aetarius lib. 2. cap. 1. 2. Ioan. Guido tract. 4. doct. 1. cap. 4. Paulus, & alij, & refert Franciscus Arcæus lib. 2. de vulnerib. cap. 3.

Huic exemplo aliud utilius adiungam. Narravit mihi Medicus, studiosus & doctus, se vidisse ægrum, cui in sinistra manus volâ renatus est cancer, qui per plures annos eum miserè excarnificauit vleratus, sénis doloribus, & punctionibus illum immittere excrucians, quoque in eam molem accreuit ut totam manum occuparet, iuxta carpum excitans, horridis ulceribus illum affligens. Hic cum diues esset, plures Medicos, & Chirurgos in collegium adiunxit. Illi, in variis distracti opiniones, ægrum in desperationem veluti cedegerunt. Ex his vñus

A. solū securam sanitatem pollicet, hancque comparaudam brachij abscissione ratus est. Eger cum continua hemorrhagia premeretur, quæ ex ulceribus ob corroda vasa emanabat, & sic esset decolor, exilis, & debilis, maluit sémel dolorem pati, quam immedicabiliter tot pressus ærumnis, vitam duce-re. Quare abscisso brachio infra cubitum, suppres-sio sanguine vberum ob sectionem manante, & conuenienti alimento nutritus, post paucos dies pristinum habitum recuperauit. Melior ergo est abscisso vnius nembri, quam mors totius, dicebat Arabum maximus Auicenna 7. 4. & melior est aliquando insig-nis vox, quam mors, auctore Magistro lib. 1. 2. Meth. cap. 1. In posterum ne ex habituali partium intemperie humor hic adustus regenitus recidivam pareret, præservatione opus fuit: sicutque vtens commodâ diæta, expurgatione humoris nigri per Epicrasin celebra-ta, attamen suaui, & leni, & fonticulo in crure sinistro excitato, ut noxius humor ad imas vergeret corporis partes, nullum postea malum perirent.

OBSERVATIO CXXVII.

De Nutricis electione.

Nutrix, menstruata non sit.

C Infans priore nutrice emortua, alterius lac suscit. Hoc vsl per totum corpus multis ulceribus est feedatus. Consulti Medici, secundæ nutricis lac optimum esse affirmant, quoniam hæc omnes bonæ nutricis dotes adimplebat. Vocatus ego contrarium suæ, quoniam menstruata esset. Hic enim sanguis motus, libidinem prouocat, turbat corpus, humor res calcifacit, purum sanguinem in lac convuetendum conspurcat, & sanguine per menstrua erumpente, lac minuitur, quoniam lactis, & menstruorum vna sit substantia. Hac de causa fœdi colores, fastidia, vomitus, ali fluxus, febricula, pulsus & per cutem, & vlera repullulant, quoniam ex fœdissimi sanguinis ad menstrua aceruati commercio reliquis pro alimento infantis præexistens, tantam labem contrahat, ut potius veneni, quam nutrimenti vires induat. Hinc scaturiunt infantibus Epilepsia, Paraplexia, difficilis respiratio, macies, & alia grauissima emanant, quoniam ab utero ad mammas maximus adsit consensus. His in consilio propositis, alij palinodiam recantantes de lete manus. Tunc infans alteri non menstruata alendus committitur. Hinc factum est, ut per mensem, assumpto hoc lacte, pinguior evaserit, & exiccatis, cicatricemque obductis ulceribus, speciosior factus, pristinum habitum receperit. Quare nutrice menstruata nihil deterius. Renuat licet Christophorus à Vega lib. 2. art. medic. 7. cap. 1. rubric. 2. cuius rationes alibi confutabimus.

OBSERVATIO CXXVIII.

De Sanguinis sputo.

Ad Sanguinis ex quacumque parte profluuum, remedium raram.

B Rasiliensis quædam fœmina è ciuitate Pernambuco oriunda, ex suppressis, menstruis in spatum sanguinis incidit, cum vomitu, & dolore circa splenis regionem percepto, quoniamque sanguis esset grumulosus, & niger, ab splene in ventrem delatus, Lyphymiam concitabat. In initio celebrata sunt reuulsiones per venam sectam poplitis, hirudines hæmorrhoidalibus venis impositas, cucurbitulas, & pharmaca plura, quæ tum peccantem humorum ex-haurirent,

Praxis Historiarum, Lib. I.

A Amato, non ignobili Medico (fremant licet Matthiolus, Follopius, & alij) qui lib. 1. Centur. curat. 92. eam sic proponit.

Z. Gummi Tragacanthi, & Arabici, an. 3 j.

Infundantur in aqua Rosacea per diem & noctem. Adde.

Olei Violac. 3 j. & Butyri recentis, 3 j. Camphora, 3 j.

Misce, & in mortario cum lacte muliebri fiat vnguentum. De huius lactis vi mira pro nutrientis Phthisicis, ad Gal. mentem pulchra proponunt Vas-cus Castellus tract. 4. de Thoracis affectib. difficult. 6. Ioannes Bravus lib. 2. de purgant. medicam. de luctu, c. 19. Vtrum autem hoc sit vtilius asinino, quod in hunc vsl tantopere vetetum peritissimi perlaudâ-

B runt, differit inter omnes Soleritissimus Alphonsus Lupeus in annotationibus in cap. 6. lib. 7. Meth. Gal. Tu

verò pro curanda tibe, vide Altimarum lib. de mend. hum. corp. malis, cap. 5. 3. Valleriol. lib. 3. obser. 6. & lib. 5. eiusd. obser. 5. & 6. & lib. 6. obser. 9.

OBSERVATIO CXXX.

Phthisica, solius Rhodosacchari vario vsl, persanata.

G Enerosissimi cuiusdam Proregis Lusitani vxoris, quoniam ex salsa distillatione & Hæmoptysi, in vleus pulmonis incidenter, iugi, pusillaque febri, &

C carnium extenuatione maxima afflcta, à Deo, qui solus langores sanat, & deinde à Medicis pro sui la-

lute, auxilium efflagitat obnoxie: maximè cum neg-

ex lacte asinino, caprillo, carne testudinum, Ptissa-na, expectorantibus, resumptiis, cardiacis, & infi-

nitis propemodum remediis, opem sentiret villam. Vocatus ad eam, de auxiliis factis inquirro. Tandem in Rhodosacchari solius assiduo vsl totius curatio-

nis cardinem repono. Et licet Auicen. 10. 3. tract. 5. cap. vlt. & 18. Mefuci cap. de Phthisi. Conciliator diff.

194. Arculan. cap. de Phthisi. Crato, Valleriola, Fore-stus, Petrus Poterius lib. obseruat. & alij quamplures, Rhodosaccharum tibe consumptis per se solum pro

D victu exhibeant, aliis tamen modis offerri posse iam exaudi. Nam hac conserua farinam subigebat, pa-

nemque cum ea delibutum esitabat. Carnes seleetas cum ea coctas edebat. Pullos gallinaceos, asinos, prius benè conserua nutritos pro cena habebat. Vitellos ouorum interdum cum Syrupo Rosaceo assumebat,

Loco syrapi, ieuno ventriculo, iure pulli gallinae prius Rhodosaccharo laginati vtebatur. Pineo-

E lato vtebatur facto ex pineis nucleis, Amygdalis, cum hac conseruâ permixtis; & si forte oblecta-

menti causa, acetarium illi concedebamus, id ex fo-

liis Borraginis, & Rosarum cum oleo, & saccharo parabatur. Demum nullum feculam offerebatur,

quod Rosam non redoleret, adeò ut nō timerem di-

ci mendax, exponerem quantitatem quam comedit

hæc mulier de saccharo rosaceo, cuius vsl, septem

mensium spatio recreata, cum obesior esset, & ala-

rior, vltimis duobus mensibus vsl lactis Capri-

ni potu, in quo illicet ab vberi extracto conserua ro-

sacea diluebatur. Ita denique speciosior est facta, ut

in facie, viuidus ac roseus conspicetur color. Ro-

Q Vinquagenarius, excarnis, & siccus, ex acti ad pulmones distillatione in sanguinis sputum, & Phthisim temporis diuturnitate lapsus est, cum macte tantæ, ut ossa ob siccitatem inter ambulandum crepitarent. Huic præter omnis generis lenientes purgationes, varia expectorantia, & alia quæ aduersus mactem celebrantur auxilia, quoniam febris colliquans, & hec tanta iugiter corpus absumeret, eaprinum lac assumentum impero. Hoc trium mensium spatio vsl, commodum sensit paucissimum.

Perspectis his, lac muliebre, ut affatim ex ipsis mammillis sugat, consului. Deus bone! tantam ex eius

potu per mensem exhibiti persensit vtilitatem, ut

eo, & vnguento ex eodem lacte parato pinguisculas factus, perfectam consequitus fuerit sanitatem.

Ne ergo dubites vlera pulmonis posse sanari, quod ex plurimis non infimæ notæ auctorum historiis constat abunde. Vnguento, tribus horis post cenam totum vngebat corpus, quod ceteris omnibus re-

sumptiis præstantius est, nec quicquam fecerit, ut

alia, in quæ medulla, & pinguedines ingrediuntur.

Huius Vnguenti descriptionem, cuius vsl tabi-

dos sèpè impinguari vidi, candidè acceptam refero

Massaria 2. progr. 2. 7. Rennat licet Septem-

lius conf. 9. Massaria 2. progr. 2. 7. Rennat licet Septem-

lius lib. 5. caution. medicar. num. 12. qui Rasis auctori-
tate fietus, illius vnum in febribus vehementer con-
demnat. Sic enim habet Rasis lib. 3. ad Almanca. 27.
Et Deum consumat eos, qui saccharum Rosaccum feb-
ritantibus propinat: num quia ardorem, & calorem pa-
titur, nullo modo comedere debent, & maxime si estas
fuerit, &c. Nam textus hic mendosus est, vt Simon
Genuensis exponit ad hunc locum, & legit mel Ro-
saceum. Nec textus in Arabico dicit Saccharum Ro-
saceum, sed Galeniabin, & est commune ad id quod
fit cum melle, & ad id quod fit cum Saccharo, vt no-
tat Auicen. 1. 4. tract. 7. de conditis in princip. subscrit-
bit Monatdus in comm. Mesue's tit. de electuar. de Gem-
mis. Vel si per saccharum Rosaceum, factum ex Ro-
sis Persicis intelligas, non errabis: haec enim cum sint
calida, suam vi cæteras in purgando antecellunt, &
aluum copiosè citant, ex Lacunâ lib. 1. in Diocorid.
cap. 1. 30. de Rosis, quare harum vslus in incendiosis
febribus caudens. Num autem Rhodosaccharum in
febribus propinandum, agitant inter omnes, Guai-
nerius tract. 2. de feb. cap. 2. Hugo Senensis in com.
cap. 7. Auicen. 1. 4. tract. 2. fol. 62.

OBSERVATIO CXXXI.

De Tabe.

*Tabis dorsalis ex venere orta, lactis vsu ex
capra nigra exhausti, curatur.*

SVmmus Medicorum Antistes lib. 2. de morb. nu. 56.
Inter tabis species dorsalem recenset, qua præcipue
corripit recenter sponsos, & veneri deditos. Iuuenem cu-
rati, hirsutum, gracilem, & melanocholicum, qui
cum esset sponsus, veneris delitii sine modo indul-
xit. Hic licet valente esca aleretur, in dies tamen extenuabatur magis, quoque febriculâ oppressus,
difficulterque spirans, spermaticarum partium in-
firmata retentrice, in gonorrhœam incidit cum ma-
cie summa, ita ut sine baculo incidere non posset.
Hunc curaturus, quoniam ante petulanter vxori se-
se addixerat, ab eâ, à foeminarum confortio, & ve-
neris confabulatione abstinere impero. Ludis, amico-
rum conuersatione, aëre saluberrimo, cantu, mu-
sica, cibis mollibus ipsum recreo, & refocillo, &
cum morbus esset ex inanitione, alimentis vslu sum
succum tenacem gignentibus. Exhibui ius capitis
& pedum Castrati, Oua recentia, Vina rubentia, re-
staurantia Electuaria. Hepar Epithematis firmaui,
flaccido ventriculo roborantia emplastra applicui.
Tandem his renutitus, & lactis ope, tutus euasit.
Et si tanta est habenda animalis cura, à quo debet
hauriri lac tantopere à Galeno commendata loco nu-
per citato. percontaberis num lac animalis nigri ad
tabidos impinguandos amplius expertatur? Dic hoc
esse vtilius, suauius, temperatus, minùs flatulentum,
& melius coctum. Amatus Lusit. 3. Centur. 1. colore
animalis nihil facere ad laeti probitatem asseverat.
Illiū mentem redarguunt Galenus lib. 6. epid. set. 2.
com. 44. & Arist. lib. 5. de generat. animal. 4. quibus
locis ex colore animalium diuersam indicari lactis
qualitatem manifeste docuerunt. Lac caprae nigrae,
vt magis coctum, consistentia medium approbat
Mesue tract. de simplic. iit. de aqua lactis, Rasis
vlt. contin. tract. 2. cap. 172. Nam sicut caro animalis
nigra est suauior, & leuior, ex Auic. lib. 2. tract. 2. ca. 145.
in princip. Albert. Magno lib. 19. de animalib. cap. 10.
Sic lac animalis nigri est præstantius. Id ob hanc
causam approbat Hipp. lib. de natur. mulieb. num. 5. 2. Et
ad hydropeum è causa calida præferunt Cardanus in
consil. de diffic. respirandi in med. Iulius Cæsar Clau-
dinus in appendice lib. de ingressu ad infirmos, Tract. 8.

A Nam magis temperatum est, promptius coquitur,
difficilius acescit, ocyssimè distantissimas penetrat
corporis partes, & citissimè nutrit, vt notavit Lu-
douicus Lemolius in com. cap. 7. lib. 6. meth. Gal. Sic
Arist. lib. 3. hist. animal. vlt. laudat in nutricibus colo-
rem fuscum, vt aduertit Mercurialis lib. 1. de morb.
puer. cap. 3. in med. Et si lac mulieris candidæ valde
præfertur, hoc ob aliam rationem dictum puta: eam
patefecit ingeniosissimus Rodericus à Castro lib. 4.
de vniuersa mulier. medicina, part. 1. cap. 13. Nam
nostrum institutum latius diuagandi tempus non
concedit.

B

OBSERVATIO CXXXII.

*Tabe laborans, eleuatâ Xiphoide cartila-
gine, reuixit.*

EX decadentia mucronata cartilaginis, homines
non solùm debilitatem ventriculi, aliisque mor-
bos pati, sed contabescere posse, firmat Peritissimus
Lusitanus, (omnium mihi mille instar) in com. cap. 4.
Galen. lib. 1. de locis affect. num. 22. dum sic ratiocina-
tur. Nonnunquam enim ventriculus flaccescit, & laxa-
tur, maximè ore, non abundante humoris copia, sed magis
humiditate quadam tenui, cui appositi malo absintibium:
Est vbi copia humoris imbuitur, sed tenuior, cuius pre-
sentanea est Aloë auxiliū: sin crassus humor in ventri-
culum demersus est, hiera inuenta est, addens aromatum
tenitatem, & penetratatem. Ex quibus tribus oris ven-
tris affectionibus, priori loco relata videtur ea esse, quam
vulgaris cartilaginis mucronata procidentia vocat, & per
adstringentia sanat. Licet absurdum non sit opinari duas
illas insignes cartilaginiæ, in quas & peclius, & tota spina
ad canadæ cessant, quandoq; tempore introrsum inflecti,
& labores, & imbecillitatem corpori parere, reducunt; ma-
nus opere, iunctis adstrictoris medicamentis, quieteque;
fieri enim potest, cum à nullo consineatur, ut vel emollito
glutine quo ossi adharent, flaccescant, vel parte infima;
qua in cuspidem cessant, introrsum reuulsa inclinant, ig-
norata veteribus affectione, & idcirco indicta, &c. Car-
terius disput. 5. 2. ad libros de locis affectis, eadem mu-
tuatus verba, ex decadentia huius cartilaginis, emol-
lito glutine, quo pectori tenaciter adharet, tabem
oriri late confirmat. Habere autem mucosum glutini-
nis instar, quo pectori alligatur, docet Galenus lib. 11.
de vslu part. 18. & 3. de facult. vlt. Hæc enim cartilago,
est tutamentum, & propugnaculum oris ventricu-
li, ex Galen. lib. 6. de vslu part. cap. 3. & lib. 7. eiusd. 21.
Auicen. 1. 1. doct. 3. cap. 1. 5. Vesal. fabric. 1. 9. Bauhin.
3. Theatri Anatomic. 9. 4. Paré lib. 1. cap. 41. Laxata
hac cartilagine, flaccescit ventriculus: hoc debili-
ri facto, concoctio fit improspera, iecur infirmatur,
& incoto alimento partibus distributo, ipsæ atro-
phiā patientur, extenuantur, tabescunt. Garriant
licet Laurentius lib. 3. de re Anatomic. cap. 11. Co-
lumbus lib. 2. de ossibus, cap. 10. Sanctorus Sanctorius
lib. 3. de errorib. medicor. cap. 14. qui hoc figmentum,
aniles fabulas esse putant: nam hæc cartilago imo
pectori ita firmiter adharet, vt non nisi summa vi
diuelli possit: quoniam hoc de statu naturali intel-
ligendum: nam præterquam quodd hæc cartilago
non decidit, sed laxatur: etiam vterus nervosus, &
obsidentibus partibus multis, variisque ligamentis
obsitus, ita aliquando humoris copia laxatus pro-
dit totus, & elabitur, vt virile pudendum mentiatur.
Sed his relictis ad historiam accedamus. Quidam ob
vigilias, incidit in tantam ventriculi debilitatem, vt
assumptum alimentum illicet vomitione reiiceret,
difficulter respiraret, pateretur ruſtus, gurgulatio-
nes & singultum, & in dies extenuaretur magis, pal-
lidus, decolor, & exanguis. Plura pro debilitate ven-
triculi parata, adiuuerunt nihil. Eleuata ensi formi

Cartila-

Cartilagine, vi cucurbitula fccæ, supra os ventri-
culi admotæ, & Emplastorum adstringentium ope,
à mortis fauibus est ereptus.

OBSERVATIO CXXXIII.

Tabe infantilis, auxilio faciliter curatur.

Plures causas tradunt auctores contabescientiae
puerorum; yna indicta, quam frequenti experi-
mento, sicut & remedium adinueni. Ea à vermicu-
lo intus prognato scaturit, qui totum alimentum
infantis depascit. Malum cum quo Medici sæpe la-
boriosè luctantur, ex quo contabescentes pueri,
cum facie Hippocratica, in quibus adhærent pelli-
bus ossa, depopulato humido primigenio, longo
macore consumpti ferè è vita discedunt. *Lusitanæ*
nostre, in quorum ore nihil est frequentius, vocant
Omao; quasi malus genius, aut vermis illos excru-
ciet. Aniculae ad fascinationem referunt, alij ad
præstigium. Medici plura medicamina præbent ad
impinguandum, sed incassum. Plurimos hoc mor-
bo prehensos, suthmè extenuatos (Sceleton dices-
res) Dei ope, & qualicunque operula mea ad sani-
tatem reduxi, ter exhibito scrupulo Castori in la-
ete dissoluto. Hi per aluum excreto verme obeso, si-
mili illi quem in corrupto caseo occultari videmus,
vixere, & deinceps renutiti, pingues sunt facti: nam
Castorium mucum expurgat, & factore suo strenue
vermes necat.

OBSERVATIO CXXXIV.

Tabis Gallicæ, curatio celebris.

MVLta sciètissimus lib. de morb. Gallico, in prognost.
5. illustrè protulit sententiam, quæ ad huius
morbì curationem summè conductit. Sic enim ait:
*Lenta febres, ac longæ cum morbo Gallico futuram hec-
ticam minimè significant. Infinitos enim vidi, qui in tales*
inciderunt febres, & in vritis pinguedo innatans vide-
batur, tamen heclici haud euasere, immò Gallico affectu
curato etiam per existentia febris vnde ipsa curata est, &c.
Hoc primus prædictit Vigo lib. de morb. Gallico cap. 1.
§. Vidimus febriculam quasi ad heclicam hominem con-
ducentem, &c. Cur autem Gallica febris non fiat he-
clica, altiori indagine opus est. Vide quæ hac de re
differimus lib. 2. Praxis Hist. c. 1. titul. de signis, pa-
ragr. 7. & 8. Quare Gallicati, iugi, pusilliaque febre
detenti, Gallicis auxiliis sunt tractandi: At cum hæc
calida sint febrémque exacerbant, & illi extenuati
sint, excarnes, & nativi caloris inopes, præsidiorum
vim sine virium omnimoda iactura ferre nequeunt.
Quapropter eos sensim alimentis medicamentosis
nutrite est opus. Quidam Mercator opulentus cum
morbo Gallico diu esset confectus, & ad extremam
maciem redactus, sola cura, quam palliativam vo-
cant, vtebatur. Hoc modo curatus, sanus, & pin-
guis euasit, relictis violentis antidotis, quibus prioris
Medici vi sunt pro debellandis doloribus diris,
& fœdis Talpis. Iuscula primò exhibui optimatum
auium costarum cum aqua, quæ prius fuerat cum
Smilace decocta. Panem pro quotidiano viētu pa-
rani ex farinæ triticeæ selectissimæ polline, adiecta
quarto parte farinæ extra etiæ à radice Chinariæ, &
eum decocta aqua cum Smilace subactum esitabat.
Ex interuallis ferculum, seu pultes concinnati ex
Orizæ, Chinæ, & tritici farina cum laetiæ, Rosacea,
& Saccharo, ex quibus adiectis Amygdaljs aliquan-
do martios panes, seu pastas regales, aut ius album,
adiecta caponis carne, & pulpa testudinum nemora-
rium paraui. Aliquando, ex his, & carne ranarum,

A contusum oblectamenti causa degustabat. Pullorum
gallinaceorum noctu pitifibat carnes, qui prius la-
ete subacto cum farinâ, hordei, & Chinæ erant alti.
Vinum erat Lymphatum cum aquâ decoctâ. Ad so-
lidæ partes humectandas, humidum primigenium
instaurandum, Balneo multoties vslus est. Hac cu-
riosâ, & resectoriâ alimonâ gubernatus, spretis
Guaiacini, & Violentis præsidis, quæ febrem ex-
asperant, & impensè debilitant, morbum suapte na-
turâ lethalem profligavit, & sic ad pristinum habi-
tum est reuersus.

OBSERVATIO CXXXV.

*Tabis coxaria historia mira, eiisque
curatio.*

QVoniam pro virili rara exempla circa tabem
notamus, quæ legentibus profutura, & volu-
ptati fore arbitramur, & emolumento, nunc necesse
est feramus opem Seni nostro, circa tabis, seu Phthisis
coxariae curationem, quam multiplicibus telis
plures oppugnant. Exstat illius Oraclum haudqua-
quam ex triuio lib. 5. epid. num. 3. Cuius aurea verba
Sibyllinis foliis veriora sic sonant: *Eupolemu in
Oeniadis, dolebat coxam dextram, & ingue, & com-
missuram propinquam ad coxam, ab inguine, & coxa
in anteriore parte. Huic sanguis detractus est è malleolo,
multus valde, & niger, & crassus: & pharmacum bibt
aluum deorsum purgans, & multum purgatus est: & ne-
lius quidem habebat, dolores autem non remittuntur.*
Sed suppurratam habebat & coxam, & commissuram in
ipsa ad sedem, & patrem circa inguen, quibus locis
amplius dolebat. Pus autem ad os magis fiebat, quam
ad carnem, in profundo: & per tempus sic habens ne-
gligebat, donec valde debilis fiebat: postea crux ipsi
inusta sunt, valde multa, & magna, ac inter se p. op. que,
& pus effluxit, & multum, & crassum, & mortuus est po-
stea paucis diebus, tñ pra multitudine, ac magnitudine
ulcerñ, tñ ex corporis debilitate. Huic si una an p. sectio
facta fuisset, & per sectionem pus emissum esset, & si opus
fuisset, etiæ altera sectio facta esset: hoc sane si in t. pore
facta fuissent, mibi quidem videtur, quod sanatus esset,
&c. Hæc est idea tabis coxariæ ab Hippocrate pro-
posita, cuius mentem in com. interpretatur Vallesius
eloquerenter, & repetit Iacotius ad Coacæ Hippoc. lib.
4. c. 1. in com. sent. 39. Et licet in manibus Hippocra-
tis Eupolemus ex coxâ supurata decumbens obierit,
huius tamen curationē attendas quælo, quæ te his la-
byrinthis prorsus extricabit. Ischiadicò dolore vexa-
ti plures, venæ sectionis in cubito, & talo celebratæ
ope sunt experti. Hanc ventris vtriusque sequuta
est vacuatio citra vtilitatem ullam. His non con-
frentibus, omnis fortis Anodyna parantur, vaporatio-
nes, fomenta, vnguentæ, balnea, & infusæ. Im-
punctur supra coxam affectam hirudines. Dolens pars
profundè scarificatur vacuato sanguine crasto &
multo, sanguissimo vrgente dolore, stupefactio tam
parti applicantur, quæ in potum assununtur. His
non iunctibus accedo ad vesicatoria, vlcibis que
diu fluidis permanentibus, febri intricuit cum im-
maniore dolore pulsatorio coniuncta. Adesse suppû-
rationem Chirurgorum peritissimi inculcat. Pure
confecto, cauterium in parte affigitur, cuius vi, ma-
gna puris, ichoris, virulentæque materiæ illuvies
sunt exhansta. Temporis decursu, ylens magnum,
fordidum, canum, & fistulosum redditum. Hoc co-
mitabantur intensa fætis, febris non ignava, & ob
dolores, vigiliæ, multamque puris copiam vacua-
tam, totius corporis macies, & tabes, ita ut ægi cum
facie Hippocratica, in horas moritari videbentur.
In hoc agone constituti à Medicis pro deplorata
relin-

relinquuntur. Sed cum conclamati aliquando, raro A tamen reuiniscant, ut ait Paulus lib.6.cap.88. quām multi citra spem mirabiliter sanentur, ex Auic. 4.4. tract.2.c.10. & plures vivant, de quibus medicus despat, ex Celsio lib.2.cap.10. Idcirco Dei misericordia fretus, quid opis in tam luctuoso cau, miseris his ægris tulerim, enarrabo. Cum ergo horum omnium vlcus sit causa, indicatio quæ ab hoc desumitur, indicationes alias obumbrabit: quare eligendum est medicamentum, quod saniet deterget, solutionem continni glutinet, & humoris prauam, & cacoëthem qualitatem coëcreat, ac retundat. Quapropter vlcera hæc velut dolosa, maligna, & Gallica Ebni decocto tractare decreni. At pro complendo opere obstant febris, vehementis debilitas, & carnium extenuatio summa. Sed cum ex præsidii abstergentibus nullum sequeretur adiumentum, tūm ob partis situm quæ in ipso sordium confluxu est posita, videlicet iuxta vias vrinæ, & foecum, & ob hoc variis fluxionibus est obnoxia, & articulus iste, quoniam maximus, & profundissimus est, promptissimè humores in se imbibit, ob hæc, ad ea quæ virulenti humoris malitiam intrænant, & partem roborant, accedere visum est. Prius caloris febrilis vehementiam remisimus sero lactis caprini, in quo aliquando Ligni sancti, interdum Smilacis aspera ramenta per no- C etem madebant: exhibuimus etiam in hunc vsum, Ptissanam, Amygdalatum ex seminibus frigidis patatum, quod cum aquâ decocta prius ligno diluebatur. Vsi etiam sumus iure pullorum gallinaceorum, qui prius medicamentis frigidis erant suginati. Interdum aquam stillatiam Cochlearum, & testudinum degustabat, vñaque Cardiaca, & refrigerantia iulapia. Lumbis & iecoti Epithemata imposita. Ventriculo roborantia vnguenta admota. His peractis, licet febris, eaque intensa perseueraret, ad sudatoria ex Ebno, & Smilace aspera parata accedere, omnibus repugnantibus Medicis ausus sum. Viginti primis diebus lignum in aquâ Endiuæ decoxi. Tunc iam sanies minui, febrisque mitescere incipiunt. Quare in hoc auxilio pertinaciter insisto, & in aquâ fontanâ, detractâ Endiuæ, adiectâ maiori Ebni quantitate decoctum patare iubeo. Et sic vno mense D semel solum in die, & multoties recreandarum vi- rium causâ, alternis diebus sudorem moui. Hoc facto incœpit carne impleri vlcus, vigilæ, & dolores minus infestarunt, febris valde est remissa, & iteratis sudoribus ad quadraginta dies omnino est exticta, & vlcere cicatrice obducto, ægri iam obesiores facti perfectam consequuti sunt sanitatem, Hoc ordine, decem, qui ad manus meas peruenierunt, hac tabe detenti evasere. Nullus eorum erat Gallicâ tabe fœdatus. Quid dabitandum? nonne vsl decoctionis Ligni Sancti, vñcera pulmonis suapte naturâ incurabili curâesse gloriantur Philippus Ingrassia in consilio Dicis à terra nona, Arcæus lib.2.de vulnerib.cap.1. Fracastor.lib.2.de contagion.cap.8. Mundella epistol.3. Erasmus lib.3.consilior.8. Nemo ergo in arduis rebus nimium desperet, sed Dei potentia admirabili, magis quam naturæ viribus confidat: nam ipse solus est qui omnia potest. Tu hanc tabis Coxariae curationem à nullo haëterius exaratam attentâ mente perpende, quam cum artis, & mei nominis, gloria sum expertus.

OBSErvATIO CXXXVI.

De Atrophia.

Atrophia, picatione curata.

C Elsus auctor elegantissimus lib.3.cap.22. Atrophiam vocat, in quâ non aliud corpus: & na-

turaliter semper aliquibus decedentibus; nullis verò in eodem loco subeuntibus, summa macies oritur, & nisi occurrit, tollit. Hanc patiebatur vir quidam obesus, & pinguis, qui ex febrili calore, & diuturnâ hepatis intemperie siccâ, connuentibus cutaneis meatibus ob siccitatem non nutriebatur, immò sensim ac sine sensu contabescet. Huic non profuit purgatio lenis, refrigerans diæta, serum latens caprini, Epithemata frigida, dulcis aquæ lauacra, & ipsum lac alpinum diu exhibitum. Mihi iam huius curationis pertælo occurrit in mentem celebris locus Galeni in lib.14.meth.cap.16. & lib.7.eiusdem operis, cap.7. & lib.6.de sanit.ruend.cap.8.vbi proficiendi extenuatis corporibus, picationem summis laudibus effert & encomiis. Hoc auxilium licet olim à scientissimis Medicorum, pro extenuatis partibus crassifaciendis esset frequenter visitatum cum utilitate summi, nostro sæculo ab vsl medico profus recessit, quod in hoc affectu valde esse proficuum, vsl fidissimè experimento compertum habeo: Quare huic ægro quindecim diebus continuis ad normam Galeni id applicui, cuius vsl ita impinguatum est corpus, vt paucis auxiliis adhibitis ad pristinum statum fuerit redactum. Ne ergo temnas prisorum auxilia, quæ etsi hoc aeo ob incuriam nostram non exequantur, tempestiæ tamen celebrata maximum semper commodum atrulere. Modum picandi prater Hipp.lib.3.de officin.32. Auic.2.1.tract.4.c.14. & tract.3.doch.4.cap.4. & 7.4.cap.2. & 10.3. tract.1. cap.8.o. Aëtius tetrab.1.serm.3. cap.130. Paulus lib.1. cap.59. Nicolus serm.7. tract.2. sum.1.c.1. Eustachius lib.3.prax.35. & alij confirmant. Pictores enim dicunt illi, qui ferulis illitis pice partem debilem concutiebant, & sic motu, & calore sanguinem, & nutrimentum ad partem attrahebant, & hac ratione membrum gracillimum impinguabant. Cætera lege apud Mercuriale lib. de decorat. cap.7. Saxoniam s. 1. de phœnigmis cap.11. qui de recto picationis vsl disputârunt luculenter.

OBSErvATIO CXXXVII.

Tabes Pericardij, exitialis affectus.

G Alenus, omnium qui post Hipp. fuere, medicæ scholæ cōmodissimus Mystagogus lib.5. de loc. cap.2. hunc affectum eleganter proposuit, quem Petrus Salius doctissimus lib. de curat. morbor. ab alijs practicis non exhibitorum, cap.7. tabem appellat Pericardij. Galenus in Simiâ, & Gallo, in ambiente cor tunica, inuenit tumorem, ob quem in dies emaciari videbantur. In Simiâ tumore repertus est humor, in Gallo nihil humoris continebatur. Hic affectus, etsi rarus, Chronicus, cognitu difficultis, cuius causam abditam solum ex sectione cognovit Galenus, exitialis est: nam eo correpti, sensim ac sine sensu, in dies magis ac magis contabescunt, febri lentâ oppressi. Quid enim obstat, vt ab humore isto in hac membranâ impacto, tumorémque committente, retento, & putri, ob viciniam tantam cum corde, iugis, tenuisque concitetur febricula, quæ temporis diuturnitate totam corporis molem colliqueret & absumat? Licet enim inuolucrum cordis inter partes ignobiles reponatur à Galeno lib.5. de loc. cap.2. ipsoque solo affecto nullum periculum sequi posse videatur, quod celeberrimo exemplo comprobavit Galenus lib.7.de Anatomic.administr. cap.13. in pueru Marulli Mimographi, cui os pectoris excisum erat, & innolucrum cordis comiputuerat, qui supermixit, & sine pericardio multi vitam perditant: nam quidam eius parte ablata vixere, auctore Cardano lib.6. cap.18. & alij eo deficiunt vitam produxerent ex Columbo

A illudque viuente animali pati posse idst, Vulnera, & alios affectus, testimonio peritissimorum Medicorum sanctum est. Nos vermem mirum in ventriculo innasci vidimus: cum enim valetudinarius quidam Syncope Cardiaca, Palpitationeque cordis per interualla quateretur immaniter, sauitie mali deuictus, subito occubuit. Dissecto cadavere, inuentus est vermis cordis ventriculo dextro adhæscere, mortuus, niger, cimicis magni forma, qui frustra toutes tentata præsidia illuserat.

OBSErvATIO CXL.

Anguis admirandus in leuo Cordis ventriculo repertus.

C Vm ad tertiam Praxis huius editionem essem accinctus, & eam tum meis, tum alienis Clarissimorum virorum miris obseruationibus exornarem, accessit quædam veluti prodigiosa, de serpente in leuo Cordis ventriculo reperto; quam, cum sit missa ab eruditissimo, & literarum cultore admirabilis, Doctore Carolo Sponio, Medico Lugdunensi percelebri, hoc loco describere placuit. Nobilis quidam Anglus, nomine Ioannes Pennant, annos natus xxii. vita morumque probitate conspicuus, die 17. Novembris, anni superioris 1639. fato functus est Londini, in Parœcia S. Aegidij, ad forum mercatorium: Cuius aperto post obitum cadavere, repertus fuit in leuo Cordis ipsius ventriculo anguculus, cætero quidem corpore apprimè candicans ac lucidus, capite verò rubro: Cauda bifurcata erat, singuli autem caudæ rami quadripertito rursus dirempti visebantur. Hic adolescens, totis tribus ante obitum annis, perpetuè conquestus fuerat de pectoris insigni dolore ac grauitate in sinistrum latus deuengente. Adfuisse dicitur in hac cadaveris apertione Illustrissimus Dominus de Mayerne, Regis Britanicarum Archiater, & prædictum serpentem diligenter conditum asseruari curasse, tanquam rem singulariter raram & insolentem: præsertim cum veterum Medicæ Consultorum plerique, vel ejam primarij, tam delicatam esse, ac fluxam Cordis indolem persuasum habuerint, palamque affirmauerint, vt leuiores etiam offensas non facile, nec diu toleret, tantum abest vt alterationes tolerare valeat, ad venenata bestiæ productionem necessarias, citra subitanam vniuersi microcosmi ruinam. Haec tenus ille. Cæterum quum non ita multo post nos accederet Vir Clariss. Jacobus Primitius, Londinensis Medicus, de huius historiæ veritate cupide ipsum percontatus sum, qui rem planè se habere, quemadmodum ab amico significabatur, asseuerare non dubitauit: quin & illud addidit, memorabili huic ipsi spectaculo, frequentes Angliae totius ac Britannia interfuisse.

OBSErvATIO CXLI.

Calculi in Cordis ventriculo reperti.

Q Vidam audacissimus latro palpitatione cordis frequenter corcipi solitus, à magistratu apprehensus rotæ est affixus. Nos cum collegis duobus, huins cor visendi cupidi, postquam corpus in quatuor partes est dissectum, pulsans adhuc incidimus, ac in ventriculo eius dextro tres reperti lapilli, ciceris magnitudine, coloris cineritij, oblongi, pondi vnius drachmæ, quos aliquot viri docti, & curiosi non tam viderunt, quam admitti sunt.

OBSErvATIO CXXXIX.

De Corde.

Vermis Cardiacus.

I N Corde eijsque ventriculis innasci posse tuberculæ, Abscessus, Calculos, Tophos, Callos, Vlceræ, Tom. I,

OBSERVATIO CXLII.

Cor marcidum factum.

Ardente Sirio iuuenis in causone incurrit cum lingua nigra, siti clamosa, viscerum ardore, & nimio Caumate pressus. Applicitis præsidis conuolut. Post duos menses debilis factus iterum incidit in ignem, curatus non potuit euadere, quin macie tabefactus è vita migraret. In eius sectione inuenitum est cordis inuolucrum rugosum, & cordis ipsa substantia reperta est marcida; nec mirum, quoniam omnis ferè humor, qui in Pericardio natura sua continetur, ab assante calore fuerit exhaustus.

OBSERVATIO CXLIII.

De Palpitatione cordis.

Cordis valida palpitatio, cucurbitula scarifica ta supra cor admota, curatur.

Acutissimus affectus, cordis palpitatio est, quoniam æger quidam grauissime opprimetur, & quadrudo extremis frigidus, toto corpore liuidus, frigido sudore madidus in horas moriturns speraretur, ita valida, & continua palpitatione vexabatur, ut cor è propria sede exilire videretur, Syncope Cardiaca ex interuallis concussum. Medici vocati ob temporis angustias succincte de morbi causa disputationes, in eam vnanimes abierte sententiam, hunc affectum deterrium, non à venarum interceptione repentinam mortem inferente, sed à crasso, cōcreto, melancholico, flatuoso sanguine ortum ducere, à quo fuliginosa excrementa, spirituosoque vapor, & crassus in arteriis interceptus in cor exhalans inducet tremorem, & palpitationem. Quo decreto, Clysteria acris parant, frictions, ligaturas, & cucurbitulas, scapulis scarificatus administrant, Ano hitudines imponunt (nam ad ferendam phlebotomiam in hoc morbo tam necessariam vires non contabant) purgantia exhibent, cardiaca propinant, flaccido & trementi cordi Alexiteria, flatuosoque difficilientia imponunt, demum nil intentatum relinquent, sed incalsum: nam æger sine pulsu, & respiratione erat examinatus. Tandem accurrens in concusso casu, exquisitissime iam corpore vacuato, illico Chirurgum vocandum impero, & supra laevam mammillam, quoniam parte cor magis palpitare videbatur, magnam cucurbitulam imponere, eamque profundè scarificare iubeo, ex qua exiuit sanguis gruerosus, & multus, & facta deinceps cum aceto & sale super scarificatam partem lotione, tanta ichorosi sanguinis copia octo horarum spatio est vacuata, vt heminam comprehendenderet. Hoc facto præsidio, & è propinquiori loco morbi causa exhausta, palpitatione conqueuit, æger ferè mortuus reuixit; nam pulsus, & respiratio ordinem seruauit, ipseque roborato corde, refocillatisque viribus ad se rediit.

OBSERVATIO CXLIV.

De Syncope.

Criticè sudans, vestibus nimium contractus, in Syncopen incidit.

Ardentissima febri corripiebatur Notarius quidam, ad quem cum Medicus accederet, & eam in septimo præcedentibus coctionis notis sudantem inneniret, insit ut stragulis magis cooperiretur, sic enim sudorem fieri copiosorem sperabat, sequitur

A forsan Pauli dictum lib. 2. cap. 47. qui sudores criticè euidentes non abstergit, sed adiuuat quiete, & calore, quoniam aliud sudor alium elicit. Sic factum.

At æger tota facie contractus, exsudante, & calefacto corpore, excandescente corde, inflammatis spiritibus, hausto per inspirationem aëre calidissimo, Syncope corripitur: ita ut innato igne suffocato vires penè deficerent. Assistentes facti exanimes, me forte per plateam transleantem acclamando vocant hominem veluti emortuum inuenio, quem pallor faciei, oculorum grauitas, & difficilis respiratio comitabantur. Amotis vestibus corpus euentari iubeo, frigidam potionem ad viscerum igneum calorem temperandum propino. His factis, & frigidiori aëre inspirato Cauma remittitur, vires redeunt, & ad pristinam sanitatem reuertitur. Quare sudor in febribus abstergendus est, ne forte hæc damna euidentiant, sic enim abstersio sudoris ipsum prouocat, ex Galen. 8. meth. 2. §. iussi igitur propinquis, si que guttula illi manarent, diligenter abstergent, &c. & 9. meth. cap. 4. §. suasi ut ita facerent, &c. firmat Avic. 1. 4. tract. 2. cap. 13. §. Nam eius abstersio addit in ipsum, & eius dimissio restringit ipsum, &c. & 2. 4. tract. 1. c. 66. §. & sudor quidem quando tergitur, exuberat, & quando dimititur, absconditur, &c. Quare cum sudor non abstersus infringidet, oppilet poros, & sudorem prohibeat, ex Arist. 2. prob. 13. abstergi debet, ne ægi contrafacti, & non abstersi in Syncopen incidentur.

CQuomodo autem auctoritas Pauli sit interpretanda, explicat Mercurialis lib. 5. de febrib. cap. 16. De quo negotio pulchra prædixerunt Cardosus lib. de sex reb. non natural. c. 11. quæst. 17. Ludovic. Lemosis in com. cap. 2. lib. 8. meth. Gal.

OBSERVATIO CXLV.

De Syncope Cardiaca.

Syncope Cardiaca, copiosissima sanguinis missione curata.

Dignissima Hippocrate Coo celebris sententia est lata, lib. 4. acut. 23. quæ sic sonat: *Quod autem quis repente obmutescat, id venarum interceptiones, occlusionesque faciunt, si sano absque occasione, vel fortis alia causa id contigerit, &c.* Fidus interpres sic explicat in com. *Cum igitur supra modum oppleret fuerint vene, grauari virtutem est necesse, atque in extinctionis agi periculum natuam caliditatem, que ob copiam suffocationi simile quippiam patitur. Orientur siquidem Epilepsia, Apoplexia, & Syncope Cardiaca, &c.* Subdit infra venerandus senex: *Venam igitur brachij dextri internam secare oportet, &c.* Peritissimi Medici qui recentissime hæc loca explanarunt, in extinctione caloris natui ob copiam multam, id auxilium summo perè probant. Dum hæc meditarer, obtulit se se

Efœmina quadam quadrata, & succulenta, quæ ex suppressis lochiis in Cardiacam Syncopen lapla est. Hanc præcessere præfocatio, ac si manu comprimeretur cor, palpitatio, & anxietas. Actu corruptæ, coloris è vivido in pallidum facta est mutatio, adfuit pulsus intermittens, sine voce remansit, & cadaveris instar ad pedes lecti iacebat. Superuenientes mecum Medici alij iudicarunt, in hoc agone non esse attendendum, vt reuocaretur calor, regenerarentur spiritus, excitaretur patiens, sed nos tantummodo de causæ ablatione debere esse sollicitos. Hancque euauante, auxilio esse remouendam. Obstat bat alius socius pulsuum paritate perterritus; At cum rarius accidat, ut protinus in primo, secundove die morbi, vires imbecilles certantur, ex Gal. 10. meth. 2. in fin. totum vicum ex sanguine

sanguine monstru suppresso, ad cor restagnante, ibi coalescente, venas, & arterias intercipiente, & natuum ignem suffocante emanare deprehendimus. Nam ut bellè docebat Magister 4. acut. 111. ut ignis propè extinguitur immisis lignis, tum humidis, tum multis, nisi quis multiuidinem susulerit; sic in frigidore ob copiam sanguine, ubi calor natuus propè extinguitur, præsentissimum est remedium sanguinis missio, quo tempore periculum ita prebenderit, &c. His ex tempore recitatis, communi consensu, ex talo, quatuor horarum spatio, bis sanguinem exhaerimus, femoribus cucurbitulas admouemus. Quibus non proficiens coacti necessitate, vt sanguis impactus è propinquiore parte vacuaretur, basilicam sinistram feriendam imperamus, & vesperi cucurbitulas scarificatas costis affiximus, & omnibus uno die celebratis, appositis acrioribus glandibus aliquantulum oculos aperuit. Clysterie nutritiæ iniecto, iterum per nostrum ex eadem interna cruorem vacuamus. Post hanc pulsus seruauit ordinem sarcina deposita. Tunc loqui coepit, adstantes cognouit, cibum assumpsit, & ab imminentे mortis periculo est liberata.

OBSERVATIO CXLVI.

De Animi deliquio.

Ad animi deliquium, & Syncopen, remedium eximium.

Valleriola non incelebris auctor, immò intercentiores longè doctissimus lib. 4. obsernat. 6. Succum ex Veruecum cordibus in animi deliquio, & Syncope, pro viribus restaurandis, & roborando corde, tanquam remedium præstantissimum proponit. Hoc tanti auctoris consilio edoctus, ad ægrum præpotētem ac diuitem accedo, qui ex debilitate facultatis vitalis, sanguinis & spiritus dissolutione, sappè in Syncopen incidebat. Hunc præseruaturus multa sum molitus. His non proficiens, ad hoc celebre auxilium descendo, quo vsus per mensum omnino conualuit. Extrahendi huius succi hæc est ratio. Accepto Veruecis corde, aut hædi, finditur medium, & probè aqua eluitur, & rosacea confonetur, in taleolas oblongas dissecatur, Vitreato vase testaceo cum Caryophyllis imponitur sine liquore vlo, & pasta oblio vase, in calentem furnum inditur, quo ad calore contabescens in succum eliquetur, aperto vase sumitur inuentus succus, & ægro diluculò propinatur. Mirum profectò quantoperè reficiens ex inanitione viribus prospicit, & sympathia quadam, quoniam membrum adiuuat aliud, tacito naturæ consensu cor roboret; Sic pulmo vulpinus humani pulmonis vires collapsas restituit. Ossa cranij humani pro roborando capite, & propulsanda Epilepsia laudantur. Omentum Veruecinum, humani omenti dolo-

A res lenit, recenter ab animali extractum. Officium humanorum puluis affumptus, ægra ossa roboret, ex Galen. lib. 1. 1. simpl. tit. de ossibus. Sic cordis aliorum animalium succus per eliquationem extractus, cæca quadam proprietate humanum cor tuetur, ac firmat. Succi quantitas sit vicia vna, usque ad duas, cum quo si misceas Alexiteria, non errabis.

OBSERVATIO CXLVII.

De Animi Pathematis.

Ex Ira, fœmina emorta.

Maximum animi pathema est Ira, ex qua non solum omnis generis febres, sed admiratissima symptomata, & mortem quandoque oriri, veterum, & Iuniorum peritissimi confirmarunt. Licet enim Gal. 2. de causis Symptom. 5. ab ira neminem interfuisse referat, quoniam accidat cum appetitu vindictæ, calore neque perfrigerato, neque eius robore soluto. Tamen hoc intelligendum est, ac si per se ira neminem interficiat, ex accidenti verò mortem subsequi, verum est, & quotidiano firmatur experimento eorum, qui ex ea, in subitos, lethalesque affectus lapsi sunt. Nam ira concitatiorem, & calidiorum generat sanguinem, qui prope cor mouetur, & inflammatur, cuius vi spiritus animales confunduntur, & sic liquati præ nimio conatu, & ebullitione succi ad caput ruunt, & Apoplexiā, Syncopēque Cardiacam lethalem excitant. *Ira furor brevis est.* Vnde Seneca sapientissimus lib. 2. de ira ad Novatum, c. 36. sic ait: *Nulla celerior ad infamiam via est, Ajacem in mortem egit furor, in furorem ira.* Hanc concepit quædam rixabunda, & iugiosa fœmina in aliam contumelias iactans, huic flagrantib; oculi, labia quatib; bantur, dentes comprimentur, quoniam manibus, pedibusq; pulsabat humum, facie foeda, indecora aspectu, voce rauca, & ex eius ore exiliebat quasi ignem expirans furor: hoc horrido pathemate lastrata diu, accedente cordis validā palpitatione subito extincta est. Nec mirum: nam hæc damna ex ira, præsertim in corporibus impuris subiicit Galenus est auctor 6. de sanit. tuend. c. 3. Quibus mulieres quoniam sint viris iracundiores, sunt magis pronæ. Nam, vt legitur in Ecclesiast. c. 25. Non est ira supra iram mulier, quam tribuit earum imbecillitati Rabbi Moles Aegyptius lib. 1. perplexor. c. 49. Et præsertim quoniam vterum fert, vt exponit inter barbaros Philosophos Conciliator in cap. 35. lib. 10. problemat. Quare autem mulieres rixolæ sint, & iracundæ, explicat ex Veterum, & Iuniorum mente luscilenter Tirachel. p. 9. glos. 1. in 9. legem connubialem. In hunc sensum argutissimus Epigrammatum scriptor mulierem ex bile conflatam dicit:

Est mulier mirabilis, habet duo commoda solum,

Cum jacet in thalamo, cum jacet in turri.

ZACVTI LVSITANI,
DE
PRAXI MEDICA
ADMIRANDA,
LIBER SECUNDVS.
DE NATURALIVM, GENITALIVM,
& Inferiorum partium affectibus.

OBSERVATIO I.

De Ventriculo.

Ventriculi dolor ex abdita causa pronatus.

A MVLTI S causis oriri ventriculi dolorem, hancque partem variis morbis esse obnoxiam, illi erit manifestum, qui eius substantiam penitus fuerit rimatorius, quæ cum maximè sensibilis sit, ex Hippoc. 3. Prorrhet. 38. & lib. 2. acut. 11. & à sexto cerebri coniugio, superiori eius orificio, mutuo complexum magni nervi implicitur, & in reliquum eius corpus multiplici serie distribuantur, ex Gal. 3. prog. 30. noxas illicet persentis. Huius partis dolore diu premebat immaniter Faber quidam lignarius, qui biliosi humoris vomitu mitecebat. Hic post quatuor dies iterum recrudecebat, & eodem vomitu leuabatur. Malum biennio redit in orbem, remedii minimè succumbens. A flatu esse subortum Medici inculcant, at calidis extra, & intus exhibitis exasperabatur. Sed cum excretum esset biliosum, & continuo oris pateretur amarorem, quæ omnia ex igneo hepatis calore scaturire, omnes norunt, frigidis cuperat, nempe venæ sectione, sero lacticis, balneo, & aliis coualescere non potuit. Ecce inflammatione ventriculi oppressus triduo extinctus est. Dissecato & aperto corpore, & inuestigata origine impliciti mali, vas cholidochum ad ventriculi fundum implantatum non sine adstantium celebrium Medicorum admiratione inuentum. Meatus ergo qui regurgitat in intestina bilem, natura sua ad imum ventriculi locum implantabatur, vnde miser hic, continuo, ob bilis suapte natura acris confluxum, tum dolore, tum bilis vomitu prenebatur. Quam historiam Galenus festiu delineat lib. art. medicinal. cap. 74. & lib. 2. acut. 29. cuius mentem, & ingenium omnes confirmant, excepto Argenterio acutissimo, qui in com. ad cit. cap. art. med. futilibus argumentis ductus, ingenij lascivia Galen. conjecturam temnit, & damnat. Hos ægros vocat Auic. 4. 1. cap. 20. infelices à natura, qui nausea, vomitu, crebrisque biliosis vomitibus cruciantur. Ludit enim aliquando natura in opere errans. Sic mutati Iecinoris, lienis, & vasorum fistulis. Viscæ duplicitæ iugulares, duplices renes, bini meatus vrinarij. Cur autem varie hic meatus cholidochus inseratur in pedestribus, volatilibus, piscibus, causam tradit Thomas à Veiga, in com. cit. cap. Galen.

OBSERVATIO II.

Verruca ventriculi lethalis.

A Ntiqissimus Vates lib. 6. epid. sect. 3. text. 1. sic dicit: *Venris torpor, omnium confusio, &c.* Nam à debili ventriculo, ob improsperam coctionem, omne propemodum morbi genus oriri solet, quoniam auctis cruditatibus, ex quibus morborum myriades repullulant, ex Gal. lib. de succor. boni. & vit. cap. 3. sunt obstructiones, tumores scirrhosi, apostemata dura, ut refert Auic. 1. 3. 3. tract. 4. c. 7. quæ mala ex pituita mucosa, concreta originem ducunt. Huius copiam cum aceruaret quidam, gula compotationibusque valde deditus, in dolorem incidit ventriculi simul cum pondere, & grauedine coniunctum. Malum à frigido flatu subortum quum arbitrarentur Medici, variis calidissimis medicamentis, & aliis Chymicis auxiliis excarnificarunt. Hic in dies contabescet, lenta & pusilla febre oppressus, debilis, & inappetens. Obstructione Pylori latente labore sum ratus, Chalybæata exhibui medicamenta, & alia quæ proponit Auic. 1. 3. 3. tract. 1. c. 3. de oppilatione stomachi: hæc profuere nihil, immò magis ac magis corporis moles liquefiebat sensim. Tandem uno die vomitu laborioso oborto excrevit massam Nuci paruæ cupressi assimilem, totam cum sanguine confusam, postea toto mense euomuit sanguinem, & deinde foetidum pus. Hunc passum fuisse tuberculum in ventriculo, (quod verrucam si voces, non errabis) nulli est non manifestū. Nam tumor in abscessum, & vlcus abiit, quod ægrum post quindecim dies iugulauit. Verrucas autem, seu fucus in ventriculo adnasci, testatur appositis historiis Auenzoar lib. 1. Theizir, tract. 15. c. 3. & 4. firmant Auic. 1. 3. 3. tract. 4. c. 9. & 11. Beniven. de abdit. 88. Quo loco pensilem verrucam vidit suborta vehementi tussi excretam. Mesaraicas & stomachum occalluisse tradit idem c. 36. & 37. Leg. Forstestum de stomachi Carunculis, lib. 18. obser. 18. & 30.

OBSERVATIO III.

De Attritione ventriculi.

Attritionis ventriculi curatio.

Galenus Medicus non modò præclarus, sed nature humana speculator vigilans, lib. de

præcog.

Praxis Historiarum, Lib. II.

41

paragog. ad Postb. c. 11. festiu, & magna celebritate historiam Imperatoris Antonini delineat, quem febriente, turpiter ac misere decepti Romani Medici variis remediorum generibus cœtra fractum excrucierant, torturis, ac ventris profluvio vexatum, ac si Paroxysmo febri quateretur, quem roboro stomacho. Nardino Vnguento, & assumpto vino cum Pipere, Diaria febre laborantem ex prævè concocto alimento curasse gloriatur, & post eum solus Petrus Bayris lib. 11. tract. c. 9. de attritione stomachi ex conuersione cibi in phlegma, curationem hanc proposuit. Elapsis diebus vocatus & inuiserem senem quinquaginta plus annos natum, gracilem, & excarnem, & recenter cum puella nuptum, qui febri, cum assida pituita mucosæ copia per vomitum excreta vexatus, stomacho astuabat, & grauabatur. Medici phlebotomiam consuluerant ob febrim, quæ cum Diaria esset, & ex cruditate suborta, idcirco à me seictio fuit interdicta, & loco eius imperata vini albi potio, roboretum os ventriculi Mastichino oleo, superaspersis pulueribus Purpuræ, Spicæ Nardi, & Mastiches. Imperatus somnus. Quare cum vitium à debilitate oriatur, orta ex concubitu intempestivo, & nimio, cuius causa nec ventriculus amplectebatur, nec concoquebat cibum, factum est, ut illum cum lenta pituita permixtum enomeret. Hic postea Veneris deliciis parcissime incumbens, si tractu temporis persentiebat malum, eodem ordine curatus, conualescet.

OBSERVATIO IV.

De Ventriculi ardore.

Ad ardorem ventriculi, remedium egrium.

Laborauerat multis diebus, vir quidam biliosus nimia ventriculi phlogos, & excandescencia, quam consequebantur oris amaritudo, biliosus vomitus, siccitas linguae, molesta sitis, ructus nidorosi, velut frictorum quorum, inquietudo maxima, deicta appetentia, mordacio, & cardiogmos, quæ omnia citra febrim eum affligebant, & à nimio aromatum esu ortum ducebant, quibus accessit in praecordiis perceptus ardor, ex biliosa illa illuuiie subortus. Imperatus refrigerans vietus, clementes purgationes exhibet, & prævia venæ sectione, serum lactis exhibut, applicitum balneum, potionis refrigerantes oblatæ, Saluatella secta, Epithematis firmatus ventriculus, tandem Syrupo facto ex succo Omphacij euasit. Hoc, diluculo, quantitate vniæ vtebatur toto anno. Maxima ergo est aduersus viscerum ardore Omphacij facultas, atque potestas à Gal. 4. simpl. 2. miris encomiis celebrata. Tres vidi eodem morbo correptos, qui celebratis omnibus, solum assumpto syrupo facto ex succo Arantiorum acidorum, & Portulacæ, sanitatem obtinuere.

OBSERVATIO V.

De Hæctica ventriculi.

Hæctica ventriculi curatio.

In frequens affectus est ille, quem tabem ex siccitate ventriculi vocat Galen. 7. meth. c. 4. & Ventriculi hæticam appellat Auic. 1. 3. 3. tract. 1. c. 2. 9. Galenus curationem proponit eo slocu contra Romanorum Medicorum inflamam, qui ægros amatis esculentis, Absinthio & aliis internebant, & ad vomitum compescendum, ex debili ventriculo subortum,

stypticis exhibitis, vt Rhois succo siccatos reliquerunt, adeò vt simillimum habitum præferrent iis, qui Marafmo marcescunt, quos Galenus spretis calidis medicamentis, persa naut, omni ratione humectans, iisque materiam inueniens ex ea methodo, quam in cap. 6. eiusdem libri spatio tradit, & nos hoc exemplo Laconicè referemus. Voca us nuper ut inuiserem puerum in 14. anno ætatis sua constitutum: tangens pulsum, inueni durum, parvum, debilem, celarem, corpus erat tabidum, & excarne, sitis ingens, somnis paucus, aliud astricta, excrementa retorrida. Aderat vomitus continuus: & si forte aliquod dariuscum alimentum præter liquida assumerem cogebatur, tenellus flaccidusque ventriculus retinere non poterat, sed id illicet vomitione relictus: quæ omnia ab afflante calore interno, hepaticisque phlogosi, biliis humorem ad ventriculi os protridente manabant. Acta inquirens, & quæ haec tenus ex Medici consilio huic vitio adhibuerit, recensuit, ad enecandos vermes, quibus cruciari etiam patet, amara, aquam Vitæ, vini potum, Culcitram stomacho admotam ex Vulturis plumoso tegmine patratam, stomachica calida, exiccantes purgationes, & huius farinæ plurima. His diës, facile cognoui existimasse Medicum, puerum frigida stomachi dispositione laborare. Nos vero ex præcedenti curatione, & aliis haud sanè obscuris indicis, longè aliter sentientes, calidiore habitu eius affici ventriculum, immo eum hecticæ stomachi iam esse affectum sumus arbitrii. Quare ad auxilia conuersi, quæ aridum iam, ac tare peccè consumptum corpus reficerent, prius præsidia calida abiugere impero, Pittanam, & Rhododaccharum propino, iubeo bibat aquam hordeo decoctam, humectantia cibaria edere præcipio, & aliquando ad humidum primigenium restaurandum, ea glutinosiora, & viscidiora ministro, vt pedes, & caput Castrati, cum hordeo, & Scariola decoctum: frigidis, roborantibus tamen Vnguentis, Iecur, Ventriculum, & Renes vng. Tabellas ex puluere Dia-margariton, frig. & trium Santalor. assumendas moneno. His omnibus idoneè præceptis, febris mitescit, sitis euauit, aliud mollescit, somnus obrepit, & magis appetens ad oblata se habebat. Tandem, farris, & lactis caprini ope, duorum mensum spatio, à tabe securus remansit.

OBSERVATIO VI.

De imbecillitate ventriculi.

Cachundæ, ad debilitatem ventriculi, auxilium pretiosum.

Illustrissimus Marchio de Ferreira, è Lusitanorum Regum stirpe oriundus, frigido, & valde debili cum esset ventriculo præditus, ex improspera coctione, quotidie, aquæ Naphæ calidissimæ haustru, duas ferè libras mucosæ lentæque pituitæ, & deinceps humoris tetri & nigri copiam vomitu excrenebat. Postea de tremore cordis, metu, tristitia, anxietudine, ructu importuno, inappetentia, nausea, singultu, flatibusque melancholicis, & inferioris ventris rugitu querebatur. A suis cubiculariis Medicis plura celebrata sunt auxilia. Vacuationes repetitæ. Fomenta ex oleis, decoctionibus, Vnguentisque parata. Sacculi, & Culcitæ ex lana Purpura, & Cardiacis pulueribus ventriculo admotæ. Clysteres qui viscidam pituitam, vñaque humorem melancholicum vacuarent. Aperta sunt hæmidinum ope mariscæ. Sæpius exhibitum Balsamum verum cum aqua florum Cinnamomi permixtum. Imperata Cardiaca. Applicatum Balneum, a quo Sulphurea balnea est.

est expertus. Fontanellæ in cruribus apertæ Sudorifica ex Ebeni decocto viginti dierum ipatio exhibita, & per interualla loco potus communis, aqua decta cum radice Chinariū vtebat. Omnia in callum celebrata. Quatuor Medici per literas sumus consulti. Quidam cùm mirachiali affectu, quem vulnifugato nomine *melancholiā Hypochondriacā* appellavit, eum oppressum arbitraretur, totam salutis spem in assiduo radicis Mechoacanæ vsu sitā esse dicebat, in quā & flatu dissolui, & crassos tenacēsque humores vacuando sperabat. Alius vini Absinthitis potum consuluit. Alter aquæ aluminosæ, è terra sponte nascentis potum per interualla assumendum, præstantissimum esse assertuit. Ego cùm calorem natuum flacidum, & ex longo morbo, quo antea oppressus erat, debilitatum inspictem, ob quam cauam, adiuncta hepatis caliditatem, omnium symptomatum varietas oriebat, in roborando innato calore, discutendis flatibus melancholicis insisto, sìcque ad generosum, & propè diuinum præsidium descendo, quod ab Indis & Chinensibus, *Cachundæ*, hoc est, roborans appellatur. Non pertransierat mensis post assumptum antidotum, quando omnium malorum dira securies conquieuit, quæ hactenus illum miserere excruciauerant. Sed quoniā de hoc medicamento Indico, nec Aromatum diligentissimi scriptores, nec peritissimi Iuniores quicquam memoriam commendarunt; Idcirco eius compositionem, summo labore comparatam, & à Medicis, qui Proregum Orientalis Indiæ, aliorūmque Principum per plures annos curam gesse, descriptam, hoc loco in communem utilitatem palam facere non grauabor, quæ est huiusmodi.

Q. Terra Cimolia, aut alicuius luti optimi, lib. ij. Ambari, lib. B. Moschi, Gallæ, an. 3 ij. Agallochi optimi, 3 x. Margaritar. preparat. 3 iiiij. Santalor. rubeor. lib. iiij. Santalor. citring. 3 ij. Mastich. Galam. Aromatic. Galang. Cinnamomi. Aloes lota cum succo Rosar. Rhabarb. elect. Myrobalan. Chebul. Bellericor. Absinth. Corallus rubri. Boli Armen. an. 3. ij. Folior. auri, 3 B. Lapid. Belzaar, 3. xx. Serici vsti, 3 viij. Eboris vsti, lib. iiij. B.

Puluerisanda puluerisentur tenuissime, irroratae cum Balsami, Vini odoriferi, & aqua flor. Cinnamomi guttulis exiccentur ad umbram. & deinceps excipiuntur cum Sacchari purissimi & albissimi sufficieute quantitate, & cum gummi Tragacanthi, & Arabici mucilage, oncia malaxentur, quo usque fiat lutum tenacissimum, viscidissimum, & valde rubrum. Ex hoc (sicut ex Porcellanis) variae figuræ, & vasa construuntur, quæ Mercatores in variis mundi plagas, ex India Orientali præferim Olyssiponem, emporium totius Europæ quæstissimum, conuehente solent. Hoc Antidoto vtuntur Principes Indiæ, & Chinenses Magnates, præsertim excitandæ veneris causa; nam mire huius stimulos, & irritamenta prouocat, & genitalem vim robustiorum efficit, quapropter utique sexui est vistissimum, & illo vtuntur hoc modo. Frustulum parvissimum lentis magnitudine in ore interdiu retinere solent, liquor emanat dulcissimus, odoriferus, & sensim ac sine sensu, vt è saccharo candido, stillat in fauces, & stomachum, adeò suavis ac fragrans, vt eius iucundum odorem illico adstantes perfundant. Hoc Alexipharmacum roborat stomachum, flatu discutit, affectibus melancholicis mirabiliter succurrat, Cor tremulum firmat; Cardiacæ, Epilepsiae, & frigidis nervorum vitiis confert eximiè, spiritus vitales, animalisque recreat, facultates omnes vigorat, tuetur cerebrum, venenis omnibus auxiliatur, & ad otis factorem vnicum est subsidium. Medicamentum certè dignum, vt Reges, Illustrissime omnes ad caloris symmetriam conseruandam per-

A petuò in ore gestent; nam vitam producit, mortemque retardat, & sic multo venundatur pretio. Vtore eo, & miraberis effectum.

OBSEVATIO VII.

Chucolate, ad roborandum ventriculum, medicamentum eximum.

Frequens est in Occidentalí plaga, tota Peruana prouincia, præsertimque in Mexicano regno, arbor quædam persicæ simillima, è cuius cortice extimo erumpunt fructus cucumeris parui instar, colore rubri, lœues, & insipidi, in quorum meditullio ad sunt semina rubra, fabæ instar, quæ patro sermone vocantur *Cakao*, vnde arbori nomen est inditum: Ex his ad Solem tostis, & tritis, fit farina, quam cum pipere, caryophyllis, & anisi semine conditæ solent, addentes puluerem cuiusdam radicis rubra, apij radici simillimæ, quæ vernaculo suo sermone, *Bainha de Cakao* nuncupatur, quæ aromaticæ & odorifera est. Ex his ergo pulueribus cum aqua exactè permixtis, fiunt pultes liquidæ adiecto saccharo: & si amplius coquas, inspissantur, ita vt in Conseruam abeant; qua forma in parva lignea vasa coniecta, in totum Orbem hæc Conserua conuenit, vocatürque ab illis visitato sermone *Chucolate*. Inter coquendum ditiores, Aulici, & sanitatis Camanissimi, immisscent ambarum & odoratum molleschus. Fabæ illæ vocatae *Cakao*, frigido constant temperamento; Cætera aromata notabilem caliditatem fortuntur. Hoc medicamentum ita apud Occidentales vtriusque fortunæ homines est visitatum, vt apud Septentrionales Aqua vitæ, anisi, aut cinnamomi. Cum enim calor Solaris in illis regionibus abundans, innatum euocet ad extrâ, incola ventriculum ferè imbecillum habent: cui roborando hac Confectione vtuntur assidue, ita vt in plerisque domibus semper adfint ancillæ, huic conficiendo potui destinatae: Et raro adest quispiam, vel ex infirma plebe, qui hac confectione ad ignem dissoluta, ieuno ventriculo non vtatur, vt eo die alacrior & robustior euadat. Quæ farina licet dissoluitur in aqua, potest tamen dissolui in vino, cerevisia, vel iure avis.

E De quo medicamento, eiisque viribus, Aromaticum diligentissimi Scriptores, eti nullam fecerint commemorationem; & illo aducto ex Hispaniæ nobili Hispaniæ emporio, hoc tempore, vt fama est, primates Galli, nobiles Itali, aulici Angli, magna cum celebritate vtuntur, placet de eius potentia mira, aliquid literis commendare. Nam ventriculum languidum roborat, natura suapte, ob fructum *Cakao*, & radicem vacatam *Bainha*, quæ flaccidam ventriculi coctionem innata proprietate roborant & instaurant, flatu discutit, mucosam pituitam per aluum educit, pituitos humores discutit, crassos fecit, Venerem potenter prouocat; ob quem vsum apud illos est celebratissimum. Asthmaticis auxilio est, vesicæ dolores à flatu subortos mitigat, ructus leuat, mouet menstrua, roseum colorum faciei conciliat, obstructions aperit, iuuentum conseruat. Hæ omnes virtutes prælertim referenda sunt radici in magna quantitate permixtae, quæ acris est, calida, aromaticæ, odorifera cinnamomi instar, & sic caliditate sua & familiaritate, quam cum ventriculo, & cæteris visceribus habet, has operationes mirificas ex se pandit.

OBSEVATIO VIII.

A

OBSEVATIO X.

De Ructu.

Ructus molestissimus, Ambari vſu curatur.

Mercator Lusitanus, crassioris pituitæ, quam quotidie per vomitum excernebat, copiæ abundans, adeò curis, & assiduis imaginationibus spiritum maceravit, vt quinque mensium spatio, exhausto penè ventriculi calore, in ructum incidit ita molestum ac importunum, vt nec momento temporis, vel solus, vel in coronâ hominum esse posset, quin adstantes ructus violenti sono audito, interturbaret. Pro quo periculo malo, hydropem minante, plurima fuerat expertus auxilia. Inter hæc primum obtinuere locum, phlegmagoga. Roborantes tabellæ, Emplastra varia Ventriculo admota, quæ ventriculum debilem firmarent, frigidam eius intemperiem corrigerent. Imperata Sudorifica ex Ebene. Potus aquarum thermalium exhibitus, Chalybis conserua ad multos dies imperata, vt si forte in pyloro obstructio esset, eam eximeret. Vtebatur attenuante vītu, vini Absinthitis potu, exercebatur, abstinebat à venere; his, nec fonticulis in cruribus affixis, nec pilulis iliacis Rhasis, languorem ventriculi, & flatu inde subortos crassos, emendare potuit. Demum Ambari vſu in mero dissoluti omnino conualuit. Hoc potu ieuno ventre vſus fuit toto anno, assumptis g. iij. Ambari, cum Falerni vinciis duabus permixti.

OBSEVATIO IX.

De Melancholia Hypochondriaca.

Mirachialis affectio, Eboris vſu curatur.

Hic morbus omniarius, & ob symptomatum inter se repugnantium discordiam, quum ab inæquali fonte, nempe frigiditate ventriculi, & calida iecoris intemperie emanet, contumax est, & rebellis: quæ omnia symptomata inter tantos, exactè dilucidauit Carrerius doctissimus dispt. 3. ad libros Galen. de loc. affect. & acuto scribendi stylo exarauit Castrensis Lusitanus lib. de complex. morb. cap. 24. Ob hanc causam Medici citra fructum ægrós hoc morbo oppressos tot medicamentis excruciant, atque fatigant. Malum alioqui commune, & frequens, & quod pauci, præsertim ventriculo debiles, flatibus melancholicis vexati, vix effugient. Cum hac immani Hydræluctatus saepissime, oleum & operam perdidi. Remedia à peritis præscribuntur passim; si fueris expertus, inuenies nulla. Admiraberis, si dixerim, pluries Eboris vſu hunc Herculeum morbum me domâsse, nam eum in flaccido, resolutoque ventriculo roborando, eximendis obstructionibus, discutendis terris flatibus, maligna aura retundenda præstantissimum semper inueni: nec mirum: nam Cardiacum medicamentum est, si Veterum, & Innotiorum dictis est standum, & sic in præstantissima venit antidota. Eius subtilissimam scobem, aut ramamenta tenuissima in polinem redacta cum saccharo permixta in tabellas efforma, dilucido vnam, quantitate drachme assume, desuper vinum, aut Naphæ, melissæ aquam epotandam cura. Si tædiosus sit æger, grana sex in eodem liquore dissoluta, satis sunt. Si febris adsit, aut viscerum squallor, Rosea satis esto. Hoc auxilio si foeminae vtantur in dictos vſus, sciant, illud ad fecundandum veterum, retinendūmque conceptum etiam mirabiliter conferre.

Pro morbo Hypochondriaco, lapis Belzaar utilissimus.

M Vltis modis, in variis ægris, hoc morbo, & aliis affectis, lapidem Belzaar propinari, Innotiorum censura decrecum est, de cuius temperamento in actiis, plura primus prædicti lib. 1. de Medicor. Princip. Histor. in com. hist. 36. & eius mirabiles dotes, ex illorum penu depropfit. Clarissimus Gaspar Bauhinus prop. tractat. de lapide Belzaar. Sed in vna ægra me illius vires eximias cum tristetu omnibus modis tentasse, testor atque profiteor. Quædam foemina cum ex retento menstruo in Mithachiale incideret, cum cordis tremore, tristitia summa, metu, taciturnitate, & demum inexplicabili melancholia coniunctam, tentatis omnibus vix couualescere potuit. Tandem dira hæc symptomata Belzaartici lapidis vſu succubuere. Aquam epotabat ipsius frustulis decoctam. Eum in ore diu retinebat, (vanum enim est eius vſu dentes frangi, quum puluis eos firmet,) & fortiter exugebat. Annulum incrustatum pato, in quo lapis erat inclusus, ita vt carnem tangeret, in proximo minimo lævæ manū digitō gestatum. Saccum ex eius puluere cum aliis Cardiacis supra cor gestandum construo. Tabellas ex eo cum electissimo Saccharo, aliis etiam pulueribus admixto conficio, ex quibus vnam ieuno ventriculo, alteram tribus horis post cœnam deuorabat, stillatitia aqua Scorzonera superbibita. Aliquando in iure avis grana sex interdui sumebat. His omnibus quum quadraginta diuersum spatio vſa esset, & à molestia conualuit, & menstrua recto ordine fluxerunt. Nam hic lapis deobstruit vehementer, vt notauit Garzias ab Horio in lib. Aromat. India. & post eum experti sunt Christoph. à Costa, Monardus tract. de lapide Belzaar. Mercatus lib. 2. de morbi mulier. cap. 6. & alij.

OBSEVATIO XI.

Mastitia melancholica, Auri potabilis vſu curatur.

B Aro quidam Illustris, melancholicis imaginibus diu vexatus, pluribus auxiliis Cardiacis conualescere haud potuit; Quare ad Auri potabilis vſum se conuertit. Auri enim tenuissimam scobem, quæ ex purissima limatura excidere solet, prius optimè lævigata, Rhodosaccharo permixtam, aut liquidum, & potabile aurum, velut oleum, alternis diebus meluatico permixtum ieuno ventre assuebat. Auri liquidi sex guttulae, pulueris duodecim grana, satis erant. Hoc præsidio cum per mensum vteretur, omnino à tantis malis immunis evasit, cuies vires & efficaciam pro morbis grauissimi curandis, priscorum & recentiorum eruditissimi, summis laudibus celebrarunt. Eius admirandas facultates prædicant Serapio tract. de simplic. c. 425. Platearius lib. de simpl. medic. c. 3. Geberus lib. de Alchymia, c. 30. C. 31. Hieronym. Rubeus lib. de distil. sect. 11, cap. 10. Sebas. Paparel. lib. 2. de calido innato, cap. 32. Clamitent contrâ quidquid velint Musa in examining metal. Platerus paradox. 91. Picus Mirandula lib. 1. de auro, c. 4. & alij quorum rationes dissoluimus fusæ lib. 1. de Med. Princip. Histor. in com. Histor. 36.

De Cibi fastidio

*Mortificatio ventriculi, Allij esu per-
ter omnium spem, per-
sanatur.*

A Dmirandus senex lib. 6. aphor. sentent. 3. sic inquit: *In longis difficultatibus intestinorum cibi fastidium, malum, & cum febre peius. Galenus in com. sic explicat: Cum hic casus adhenerit, mortem quan- dam ipsi aduenisse ventriculo compatiens ratione signi- ficat, in qua omnino interiit appetentia, opus ad vitam necessarium. Addit eruditissimus Heurnius in comm. quoniam iam tunc resoluta est facultas appetens ciborum; & suctio sensus non percipitur. Dic tu, quoniam ventriculus compatiens, mortificationem quan- dam contraxit, ut non solum in intestinorum mor- bis, sed in multis aliis euenire probat Auicen. i. 3. 3. tractat. 2. cap. 7. Hanc patiebatur senex quidam, qui stomacho velut resolutus iacebat lecto affixus; hic solum meri potu triduo vitam sustinuit. Inci- dit in hoc infortunium, quod sanguine brumâ per- niuosa loca diu iter fecerit, ob quam causam, mor- tificationis sensitiva virtute, & attractiva, innatōque calore veluti extincto, omnino abolita fuit appe- tentia cibi. Pro huius curatione, viuificandōque interno igne, plura machinati sunt Medici auxilia. Aquæ imperantur Chymicæ, Elixir vitæ, Bal- samum verum. Aqua stillatitia florum Cinnamo- mi. Tabelæ vino generolo dissolutæ, paratae ex puluere Diatrion Pipereon, Diacinnamomi, & Dia- cymini. Admouentur calidissima Emplastræ ventri- culo. Animalia viua per dorsum scissa, vt Catelli, Columbae. Propinatur Theriaca vino permixta. Ecce Auicennam locicitat. perlegens, cuius lectione nimium delector, similem canonem in cap. 9. inue- ni, in huic modum: *Patiens autem factam propter frigus, confert decoctio specierum que est ut pi- per, & Cinnamomum, & similia, & similiter vinum verus, & Diapipereon, & Theriaca proprie, & Allia sunt innamenti maximi in hoc, &c. Hoc mecum altâ mente perpendens, iudicium Medici tanti non esse parui faciendum duxi, quum dignum sit considera- tione, vt scitè monuit Magister lib. i. epidem. sect. 3. com. 1. Quare reuertens domum, ægrum inviso, in Allio propinando insisto, maximè quum rusticus apud Galen. i. 2. meth. ultim. eius vnu vtens, à colico cruciatu euaserit. Allium ergo siccum exhibeo cum melle electo delibutum: nam viride flatus parit apud Hippocr. 4. acut. 90. Huius vnu quattriduo vi- uens, pesciculum assūm, aceto, & oleo extincitum mandere cœpit. Postea oculos aperuit, qui antea cadaueris instar iacuerat. Corporis extrema calo- rem conceperunt, & vno mense, hoc edulio altus, exhibitâ interdiu vini potionē, recreauit vires, de- lictuæ auis ius absorbens. Demum cùm alacrius viueret, & per domum obambularet, Allij esum iam repudiabat: nam rusticus tetros concitabat: quare eo Saccharo incrustato deinceps vtebatur. Maxi- mima ergo est Allij pro frigidis morbis curan- dis potestas, ob quam Galen. Theriacam vocavit ru- scicorum, cuius vires pro arcendis venenis sunt admiranda, & pro præseruatione peltis mirabiliores. Eas lecto poëmate descriptæ Caltor Durantes Medicus Romanus doctissimus in suo herbario, fol. 10. lit. A. & Petrus Lopius Lusitanus, Medicus, & Poëta celebris in lib. de sex reb. non naturalib. cap. de Allio.**

OBSERVATIO XIV.

Atrabilario vomitus singulis mensibus vexatus, ita multos annos vitam produxit.

DCognoui quandam in consistentiæ ætate consti- tutum, qui singulis mensibus duobus ferè diebus, cum anxietudine, & molestia multâ, 14. & ali- quando 15. libras per vomitum excernebat humoris nigerrimi, & pici, liquidæ simillimi, (atramentum scriptorium diceres.) Hic ab aliis persuasus, ad com- pescendum vomitum, adstringentibus vñs est, sed superueniente Cephalalgia dira, ab eis recessit. Cùmque natuâ sorte esset melancholicus, ab omni- bus morbis tutus huius vacuationis beneficio, vñque ad 80. annum vitam produxit. Videant ergo Medi- ci, quâ prouidentiâ has consuetas vacuationes per- tractent, & moderentur.

OBSERVATIO XV.

Mirus Atrabilis vomitus periodicus, Chalybis vnu lenatus.

E Vidam naturâ melancholicus, tribus quibus- que mensibus, vno die, nigerrimi humoris, & atrabilarij copiâ vomitu reiiciebat, superueniente intensissimâ febre. Postea cum decem ferè libras huius tetricum humoris excerneret, ius auis gusta- bat, & somno sopitus vires recreans, surgens è lecto, altero die, pancratice deinceps viuebat. Huic consuimus Melanagoga, quum lien atri sanguinis co- piâ turgeret: nam ad regionem lienis rugitum sentie- bat, & subtristis multoties erat, quâ de causâ lien coaceruatum hunc humorum in ventriculū eructa- bat. In hoc, per regionem magis consuetam, nempe aluum, nigra excrementa sensim regenita vacuare, intendi,

Praxis Historiarum, Lib. II.

intendi, Apozemata propinaui multoties, hirudi- nes anno affixi, Cauteria cruribus inassu, setonem in liene excitaui, cuius vi ichor liuidus emanauit diu; balnea imperauit, secui saluatellam lauam, Cardia- ca ministravi: at nihil profeci. Sed cùm in præsen- tia tam crasse materiæ, obstructiones internas adfesse coniecatarem, Chalybem præparatum, in deco- ctione Eupatorij dissolutum, quadraginta dieum spatio, assumendum suasi, cum exercitio valido. Hoc præsidio celebrato, vomitus cessauit omnino, forte quia Chalybis vi, deobstructæ sunt viæ, per quas limosum hunc sanguinem lien ad haemorrhœidas detrudit, & sic loco vomitus, sanguinis excre- tio per sedem est sequuta singulis mensibus tribus. Hac emanante, æger deinde nullum passus est incommodum, immò sanius vitam ducebat, absque detrimento villo.

OBSERVATIO XVI.

De Cholera.

Cholera seuissimæ, curatio.

CHoleta, acutissimus est affectus: nam horrendis symptomatis premens, ægros subitâ facit vacuatione per vitrumque ventrem, ad fauces mortis deducit. Oritur perspè ab ingestis cibariis prævis, fugacibus fructibus, & sèpè ex Cucumerum esu, qui cùm copiosè in postrema mensa sumuntur, quum edulia sint concocta faciliora, retenta putrefunt, & corrumpuntur, quæ semicruda, natura cum ichori- bus multis vberum per aluum, & vomitum protrudi, & multoties in tantâ copia, vt ob exhaustum spiritum superueniant. Syncope, animi deliquium, vitium iactura, pulsus ablato, intensissima sitis, Conuulsio, Rigor, neruorum retractiones, Aphonia, Stupor, Caligo oculorum, extremorum frigiditas, Anxietas, Angor, & ægri facie Hippocratica, viribus resolutis mortis imaginem referre videantur. Hanc patiebatur honestissima foemina, qua ex fer- culo facto ex Otiza, & lacte, actu frigido assumpto in eam incidit, cum surarum Conuulsione coniunctam. Curata primò abstringentibus, deinde incrassantibus, robortibus, & adstringentibus: Inter cætera præsidia tria profuere multum, primum cry- stallum præparatum, quo vel Vnguentis permixto, vel iuri auis, aut castrati, Rhodosaccharo insperso vtebatur. Secundum fuit cucurbitula magna benè ignita regioni ventris sèpius imposta. Tertium vñstio in humeris celebrata, cuius vi, distracta natura, fluxus cessauit omnino, quod auxilium in conclamato fluxu esse optimum, vñs edocuit.

OBSERVATIO XVII.

Cholera admiranda, laetis chalybeati, & Syrupi de Mesphilis ope personata.

Septuagenaria gracilis & excarnis, ardente Sirio, Sex melonum nimio esu, in Choleram adeò atro- cem subito incidit, vt extincta penè esse videretur. Cùm enim à nimia horum fructuū humiditate ventriculus esset subuersus, & laxatus valde, ingestâ illi- cò incœpit excernere in copia tanta per vitrumque ventrem, vt tridui spatio centies vomeret mucosa & fœtida, tercentiæque ferè per aluum excerneret lithoces, pituitam liquidam, albam, & nulla pro- fusa acredine infectam. Symptomata fuere funesta, dira, & terroris plena. Sitis inexhausta, pertinax vigilia, pulsus intermittens, recurrens, & aliquan- do abolitus, fastidium summum, vocis quasi priu-

tio, conuulsis ob ariditatem vocis instrumentis: sin- gultus, crurum conuulsio, extremorum frigiditas, lingua scabra & adusta, vrinæ retentio, delirium, angustia, syncope, animi deliquium, cordis tremor. Huic viribus iam exhaustæ, & ad pedes lectuli iacenti, veluti moribundæ, hæc sunt celebrata auxilia: Clysteria abstringentia, incrassantia: Fomenta, vnguenta, emplastra adstringentia vtrique ventri imposita. Potus, iura, conseruæ, & alia auxilia, quæ roborando incrassant. Omni ingenio concilia- tus somnus narcoticis extræ, sincipiti, naribus, tem- poribus, & plantis pedum appositis: (nam ob vi- rum languorem omnium, in potum ea offerre, erat impossibile.) Cucurbitulæ appositorum sunt sèpissime in ventre & aliis. Rhabarbarum vñstulatum plu- ries exhibitum. Tandem duobus auxiliis hic atrox morbus omnino est profligatus, Syrupo de Mesphilis sèpins in die ebibito, & lactis vaccini chalybeati potu in Aurora assumpto. Ille enim Syrupus, licet infrequens sit in Medicinæ vnu, prærogariuas tamen in sistendis fluxibus obtinet mirabiles: Mespila enim, præsertim immatura, adstringente sua partes robo- rant, & fluorem alii eximiè compescunt. Lac vac- cinum humoris virulentí acrimoniam compescit, & mirè incrassat, cùm fit vñstulatum, ex Galeno, 10. simp. 8. & alibi sèpè.

OBSERVATIO XVIII.

De Dysenteria.

Ex Adamante impolito deuorato, cruenta deiec- tio, tabes, mors.

ADamantem Venenum esse contendunt plurimi, experientia contrarium ostendit: nam pluri- mi citra noxam ipsum furtim deuorant, & deinde cum excrementis excernunt: solùm ergo nocet, si serra in frusta dissectus, vel impolitus deuoretur, tunc enim vitri instar, asperitate sua intestina pungit, ferit, vulnerat, & exulcerat: quare vlcera ab eo suborta, lethalia, quum enim altius depascant & pena- trent, illicò oborta putrilagine sunt sordidiora, ac cancerosa. Hoc vlcere intestinorum premebatur Mer- catoris seruus satis obesus, & pinguis, qui cùm malo dolo tres Adamantes impolitos deuorasset, in tor- mina post diem lapsus est, & ob vulnerata intestina, cruenta deinceps deliciens, febricula detentus, nul- lis postea præsidis consanescere potuit, quin vlcere magis ac magis sordidiori facto tabefactus animam efflauit. Neque ob hoc, Adamantem venenum ar- bitreri: nam huius est antidotum, vt probat Fran- ciscus Ruenus lib. 2. de gemmis cap. 15. & aromatum Indicorum scientissimi scriptores memoriæ prodide- runt.

OBSERVATIO XIX.

Dysenteria à suppressis mensibus orta, Saphena sectione curatur.

M Atronam ex suppressis menstruis Dysenteria corripuit. Pro eius curatione dubitatum inter Medicos, ex qua parte sanguis hauriendus: ham- si è cibito vacuas, menstrua retrahis, licet Dysen- teria occursas reuellendo sursum; si talum feces, eti- ad originem fluxionis reuellis, naturam & sanguinem deorsum præcipitas, & fluxum auges. Paucissimi dubium proponunt. Solus Mercatus lib. 3. de morb. internis, cap. 12. solutionem dirimit. Hic in ingenti Plethora cubitum secat; in contrario casu, talum tundere iubet; sed ineptè: nam in grandi ple- nitidine,

nitudine, aut paulò suppari semper Saphena ferienda: quoniam plenitudinem demit, menstrua provocat, & superas partes evacuat, qua exhaustae ab inferis fugunt, & fluentem ad intestina sanguinem sursum reuelunt. Sic celebrata est vacuatio in foemina hac, qua postea abstergentibus infusis, & Rhabarbari vstulati vsu, melius habuit. Lege pulchra apud Moxium lib. 1. de morb. mulier. 36. & 37. qui de morbis muliebribus curandis per venæ sectionem graphicè post omnes differuit.

OBSERVATIO XX.

In desperata Dysenteria, caustica aliquando sunt ex vsu.

EX quatuor sanguinolentæ excretionis differentiis, propositis à Gal. 3. de sympt. car. cap. 2. ultimam esse, quando munitum, & exiguo tempore, expulsio facta conspicitur, alias quidem veri sanguinis, alias concreti, interdum puti, aliquando crustularum, qua Græcè Ephelcides dicuntur, sèpè membranorum corporum, quæ intestinorum sunt particulae, frequenter stercoris sanguinolenti, 6. de loc. 2. confirmat Galen. Hunc affectionem Celsus lib. 4. cap. 15. tormina dicit, Græci Dysenteriam vocauere. Huius ultimum gradum proponit Galen. lib. 4. Aph. com. 26. quando aliquid iam ab humore corrodente, acri, bilioso ex ipsa abraditur substantiæ intestinorum, & carnes excernuntur: tunc iuxta edictum Hippocratis aph. cit. Si Caruncula deicantur, lethale est. Hanc seuam dysenteriam patiebatur generosus quidam Dux post multos menses, qui vigil, inappetens factus, sauis torminibus afflicitus, tabidus, in horas moriturnus sperabatur, febriculæ tenui, & coaliante detentus. In huius curatione variam medicamentorum sylvam Medici erant experti. Ex tribus solùm aliquid leuamen sensit, sed iterum recrudescente affectu, in peius ruerat. Primum fuit Salutellæ dextræ sectio, & Epithematum vsus. Secundum lactis vstulati potis. Tertium Cotone m. excavatum, & intrà Cerâ albâ repletum, extrâ massâ circumlitum, deinde prunis admodum: quoniam liquefacta cera se in Cotonei carnem insinuat, cuius esu, ante omuem cibum aliquod leuamen sensit: nam his etiæ ad tempus restrictus est fluxus, tamen exasperato affectu lapsus est in deterius. His visis in conclamatâ Dysenteriâ Muriam salsorum piseum, & Oliuarum per interualla infundimus, cuius vsu aliqui renixere apud Gal. 1. 2. meth. cap. 1. Sed cum hæc non proficerent, ad caustica, & crustam inducentia accessi. Sicque parvæ clysteria ex lacte Chalybeato, cum Arsenici g. iiiij. & tribus aluminis, benè permixto. Hoc enemus cum decies 29. dierum interuallo esset vsu, sanitati restituitur, firmitatem assumit, & qui cadaver repræsentabat, obducto intestinorum vlcere, firmata alio, robustus evasit. Nec mireris: nam quando urica via salutis est, ea licet cum periculo tentanda. Hunc modum curationis docuere Galen. 9. sec. loc. 2. & 9. simpl. 5. Auicen. 16. 3. tractat. 2. cap. 7. Hæc enim si lacte contemperentur, & singulis drachmis illorum, Opii g. j addatur, vt monuit Hollerius lib. 1. de morbis internis cap. 40. non nocent, immò purulaginem absument, exiccat impensè, arctant, glutinant, & crustam indincunt, ex Pauli edito lib. 3. cap. 42. Eis ergo utraris quando vlcera serpendo depalcant: nam Auicenna multis in locis Arsenicum exhibet in potum, in Phthisi, Asthmate, casu, offensione, in paucâ quantitate, & contemperatum eis, qua illius malitiæ redundant.

OBSERVATIO XXI.

De Diarrhoea.

Diarrhoea ex obstruktione suborta, aperientibus, curata.

Romanæ eloquentiæ parens, & Medicæ schola primarius Dux, vir consularis Celsus, auream protulit sententiam lib. 4. sue Medicine cap. 19. dum sic prefatur: *Vno die fluere alius sèpè pro valetudine est, arque etiam pluribus: dum febris absit, & intra septimum diem id conquescat. Purgatur enim corpus, & quid in tuis lesurum erat, utiliter effunditur, verum spatum periculosum est: interdum enim tormina, ac febriculas excitat, vireisque consumit, &c.* Hos gradus pertransiuit quia quagenarius, cui octo, aut decem diebus véter copiosè profluxit citra febrem. His diebus quietuit, viçtus solùm regimine vsus, neque impetum ventris cohibus. Postea mensis vnius spatio fluxus perdurat cum febri, & torminibus diris. Applicata abstergentia Clysteria, & quoniam Cacochymnum erat corpus, ad causam deponendam, ter Rhabarbaro vstulato expurgatus: *nam fluxus fluxum curat* apud Galen. 6. epid. sett. 2. com. o. & 4. acut. 119. in aliis fluxu, valente vtitur medicamento ad Cacochymiam detrahendam. Sic fecit hic æger, sed nihil proficere potuit. Immò si fluxus per se, aut medicamentorum ope forte cessabat, tumebat venter, difficilem patiebatur respirationem cum angustia summa. Si laxabatur, liquida excernens, & flatulenta, melius habebat. At cum febris non cessaret, contabesceret corpus, & mucosa per alium cum recrementis deliceret, & timor esset, ne ob fluxum longum, in Atrophiam incidunt tabe periret, eum aperientibus curare proposui, maximè cum fluxum patetur oppiliatuum. Licet autem difficilis curationis sit hic fluxus, quoniam contrariae adsunt indicationes; nam fluxus quæ fluxus desiderat incrassantia, hæc autem augent obstructionem, & fluxum, & si incidentia propines, fluxum prouocas, quia liquas, attenuas. Tamen exequendum est Auicen. consilium 16. 3. tractat. 2. cap. 10. de cura fluxus opilati. Dum sic inquit: *De errore igitur est ut cada dat additio in Oppilatione per syptica, immo oportet, ut inuenitur, quod expellitur ab Oppilatione cum euacuatione. Cùmque euacuetur via ab eo, & pertransiunt medicina aperitina Oppilationum, ut aperiant eas. Et quædoque necessarium est in aperiendo Oppilationes solutinum fortiter attrahens materias grossas, generantes Oppilationem, & clysteria fortis aperitionis, & attractio nis, &c.* Quicque licet hic esset marcidus, cum hepar obstructione laboraret, cuius causa ad partes nutritiæ alimentum non penetrabat, aperientia, & Diuretica Apozemata exhibui, quorum vsu cum aliquantis per venter constringeretur, Chalybis vsu ad viginti dies exhibiti omnino fluxus cessauit. Attende quæm belle loquatur Auicen. in eodem cap. in fine. qui Græcos in hoc curando morbo multum excelluit, dum dicit: *Oppilationum vero curationem iam sciuisti, & oportet ut non prohibeat te macrodo infirmi ab hoc: nam cum curaueris eum, & aperueris Oppilationes, & euacuaneris humores Oppilatiu, penetrabit cibus ad corpus eius, & non accidet Diarrhoea post illud, & confortabitur corpus eius, &c.* Quibus areis verbis munitus, plurimas febri Alba detentas, fluxuque diuturno Oppilatio opreas, & marcidas factas, Chalybæatis medicamentis perfanasse recordor, qua incrassantibus exhibitis rubeant in peius, & tandem vitam erant cum morte commutatae.

OBSERVATIONE

Praxis Historiarum Lib. II.

OBSERVATIO XXII.

Fluxus diuturnus cerebralis, Cauterio ad Bre gma indito, curatur.

Multus honos cœcedendus est Auicennæ aucto ri tanto, & uberrimo Galeni interpreti, qui plurima sempiternæ memoriarum commendanda arti Medicæ addidit, à Græcis vel prætermissa, vel ignorata quidem, & hoc præseriri in curatione fluxum, in qua illos longo interuallo superauit (reluctentur licet Manardus, Leoninus, & alij.) Is ergo 16. 3. tractat. 2. cap. 9. de cura fluxus cerebralis, sic ait: *Et oportet ut administretur illud quod diximus in capitulo Catarbi, de rasione capitum, & fricatione eius cum rebus asperis, & ex evaporationibus capitum, & administratio ne rubificantum, & canterizantium super ipsum, & ex conformatione eius, & rectificatione complexionis eius. Et quandoque necessarium est cauterium, &c.* Hoc auxilio sanatus est adolescens, frigidi & humili temperamenti, qui cum antea distillatione laboraret ex crudido humore suborta, quam cerebri debilitas habituatis gignebat, superueniente alii profluui spumolo, nocturno, in dies contabescerat magis, quod ex capite originem ducere præter Auicennæ lententiam loc. cit. tract. 1. cap. 2. in initio, & Rasim lib. 3. aph. Hipp. prædixit lib. 7. aph. 30. dicens; *Quibus in aliis profluui excrementa spumosa sunt, ijs ex capite piruita defuit. Nam cerebrum superfluum humorum ad stomachum, & intestina eructat, ex Galen. 2. feb. 11. & 6. de sanit. 9. qui mucosus humor descendens debilitat & relaxat, ventris & intestinorum concentricæ vim. Hic patiebatur cum fluxu, aurum tinnitum, grauitatem capitis, caliginem oculorum, per os & nares excrementorū copiam emittebat. Roborantibus capiti impositis, sudoriferis ex Ebeno paratis, nec Sina pismo facto ex Euphorbio, & Cantharidibus, bregmati imposito, potuit leuari: Quare cauterio in ea parte affixo, & sanie emanante ad sanitatem reuersus est.*

OBSERVATIO XXIII.

De Colico dolore.

Colicus dolor, pestilens, contagiosus, lethalis.

Dari colicum dolorem pestilentem, ac contagiosum præter Paulum lib. 4. cap. 43. Auicen. 16. 3. tract. 3. cap. 6. & tract. 4. cap. 30. pauci memoriae commendarunt. Firmat Gentilis in com. Ratio dictat. Nam quid obstat quod minus præua qualitas recepta in aere plurimas nostri corporis partes corripere, & primò Colon intestinum labefactare possit labe dira. Alia enim pestis ad cerebrum, alia ad pleuram, alia ad Colon, alia ad alia membra Analogiam habet, ex qua Phrenitis, Pleuritis, Colica, & alij morbi pestiferi consurgunt. Anno 1600. quando hæc pestifera lues Europam ferè totam oppresserat, obseruauit plures, qui hoc diro dolore colico affecti, venenosis symptomatis excruciat, occubuerunt omnes, nullus quartum diem pertransiit. At hoc ad occultam pestiferæ auræ vim videtur referendum; quæ cor vitæ fontem, ceteraque nutritionis officinas, venenata qualitate occupauit, ac extinxit.

OBSERVATIO XXIV.

Colicus dolor, animaduersus Gallicus.

Fallopius lib. de morb. Gallic. cap. 100. notauit autrum tinnitus Gallicum, cerebri affecti signum manifestum, quod in hoc morbo compatitur pri-

A mò, si fides est adhibenda Fernelio. Rondeletius lib. de morb. Gallico, tit. de signis, obseruauit dolorem sterni, qui pleuritidem sèpè Medicis repræsentat. Vidi dolorem dentium Gallicum. Colicum dolorem bis notauit ab obsecro concubitu subortum, qui circa vñlum prævium symptomata inuasit. Is nec colicis præsidis, nec sudorificis, nisi Mercurialibus vnguentis succubuit.

OBSERVATIO XXV.

Colicus dolor sauvissimus, niue circumposita, curatur.

B A dolescens biliosissimus, curis fatigatus, vigil, & excarnis, vigente hyeme in colicum dolorem incidit ita atrocem, vt ingenti dolore, siue oppressus velut amens, tres dies insomnis duceret. Colica præsidia diuersimoda sunt acta, quæ flatu dissolderent, frigiditatem arcerent, pituitam vacarent. Vocatus 12. die morbi, contrario ordine, at ad mentem Galeni curandum duxi in lib. 12. meth. 7. in fin. §. simili genere & alteri cuidam in estate affecto, cum fitibundus admodum esset, supra alia qua memorau, etiæ frigidâ potionem uti permisi, &c. Quare vsus sum sectione venæ, refrigerantibus clysmis, frigidis iuapiis, & aliis quæ furentem, & acrem bilem mulcerent, ac lenirent. Sed cum dolor ingrauesceret, sitis vrgeret, ex niue Emplastrum parti dolenti impono, & gelidissimam cum Saccharo ad satietatem bibendam offero: non transierat hora, quin se sanum repente exclamaret, ita vt eodem victu frigido nutritus, à dolore securus euaserit. Lege Auicennam 16. 3. tract. 4. cap. 17. Amat. lib. 1. cent. 2.

OBSERVATIO XXVI.

Pudendum taurinum, colico dolori mirabile.

Plurima sunt, quæ pro præseruatione, & curatione doloris colici ab occultâ proprietate operantia à Medicis præscribuntur auxilia. Lupinum stercus summe laudat Galen. & apposito exemplo confirmat lib. 10. simpl. tit. stercus lupini, quod ab occultâ vi prodeesse colicis, tenent Fernel. 1. de abdit. 17. Fracastor lib. 1. de morb. contag. 8. hepaticus lupi à tota specie humanum iecur roborat, ex Auenzoar. lib. 2. Theizir. tract. 1. cap. 2. Sic pudendum tauri ab specifica virtute mitifice iuuat. Plurimos notauit miserabilem hoc tormento concusso, qui solùm hoc auxilio sanitati sunt restituti. Alij ab eo, huius vi sunt præseruati. Vt eis in puluere redacto scrupuli quantitate in maluatico dissoluto. Pro colici doloris præseruatione selecta præsidia refert Iacobus Pons, lib. de repte exercenda medicina, tit. de Colico dolore.

OBSERVATIO XXVII.

Colicus dolor, urine humanae potu, curatus.

Vrinæ potum ad grauissimos morbos frigidos propulsando summe esse ex vsu, auctores vna nimiter confirmarunt, retulit Auicen. lib. 2. tractat. 2. cap. 725. Galenus licet eius potum horribilem iudicet 10. simpl. 15. vrgente necessitate humanam in achoribus consuluit lib. 1. sec. loc. 8. nam præterquam quod hæc est antidotum contra venenum præstans, auatore Dioscoride lib. 2. cap. 73. nam letaliibus venenis, & venenosis morbis mirè auxiliatur, vt doctè explicat Matthiolus in com. etiam colico cruciatui, summo est auxilio, vt rentur Plinius lib. 28.

lib. 28. cap. 6. Paulus lib. 7. tit. de vrina. Hanc à pueri A impube, & adhuc Venerem non experto extractam, sappè, vniciarum octo quantitate, cum melle despumato permixtam actu calidam, patientibus colicum dolorem, ceteris non conferentibus auxiliis, exhibui. Omnes, excretis flatibus, per inferiorem, & superiore ventrem, ruptaque copiosè alio superstites evasere.

OBSERVATIO XXVIII.

Immani cruciata Colico excarnificatus, sibi ipsi cultello pectore confozzo, mortem acciuit.

Plurimos furor veluti indignabundo percitos, mortis sua vindices fuisse acerbos, siue enomes hominidas, humanæ historiæ contestantur. Alios doloribns immanibus concusso sibi ipsi mortem intulisse, stupenda historiâ narrat Langius lib. 1. epist. 38. Nos vidimus Adolescentem immani colico dolore excarnificatum, qui nullis vnam cesserat auxiliis, qui cum 20. diebus, inconniu oculis acerbos dolores ferret, immò ex interuallis acutissimas punctiones in ventre sentiret, ac si à vermis morderetur intrinsecus, sibi tenuissimo cultello ventrem perforati vvlans & ingemiscens, altâ voce adstantibus clamabat. Peritissimi Medici consulti. Alij à maligna, venenataque aurâ intestina lancinante. Quidam Dæmonum præstigiis dolorem concitari putabant. Ego à vermis, aut bestiâ aliquâ intus innatâ oriri sum ratus. Plura citra utilitatem contra vermes exhibui. Hic tantâ celeritate corpus exagitabat aduentante dolore, vt vix à quatuor ministris cohiberetur. Vt cumque sit, nocte quadam doloris sauitie denictus, velut desperatus & amens, tenuissimo, at satis longo, acutoque cultello, quem forte in scrinio seruatum habebat, pectore confozzo, mortem sibi pro remedio acciuit.

OBSERVATIO XXIX.

Colicus dolor, ex aruginoso bile subortus, remedyis præstantissimis curatus.

Senator erat in Regiâ Matricensi curiâ Lusitanus, septuagenarius, gracilis, viuidus adhuc, & colore roseo prædictus, qui cum tertias nuptias cum pulchra fœminâ contraheret, Venete inescatus, viui potu, & alimentis calidis nimis indulxit. Ex quorum assiduo. vsu ita iecur incaluit, & Renes squallidi sunt redditi, vt in ardorem vrinæ incidere. Ecce intemperâ nocte, de dolore ventris immani queri coepit, qui paulatim post duas horas increscens, cum ita oppressit, vt singultiens & exanimis, in animi deliquium laboretur, vomitu æruginoso ex interuallis tentatus. Sitis aderat, angustia, rosio in ventre, ac si acu perforaretur, fastidium, vigilie, febris nulla, & summa totius corporis debilitas. Peritissimi vocati sunt Medici, qui celebriores erant in inclita aula, vnamque in eam abeunt sententiam, à debilitate innati caloris, & flatuum copiâ, dolorem scaturire. Si verd aliqua signa aderant, quæ phlogosim internam ostenderent, ex accidenti eueniare, ex dolore, vigilie, spiritum & humorum motu, rati sunt; sicut bilere remitterat non esse æruginosam, sed porraceam, ex esculentis non recte concoctis in sene debili, sibi persuasere simul. Et sic consilio suo, Colica præsidia per os & alum exhibere, & extra parti dolenti varia vnguentâ, foimenta, emplastra carminantia admouere iubent.

Quibus æger triduo maceratus, proficit nihil, imò ruebat in peius. Ob hanc causam ad Consilium vocati sunt Regis Architatri tres, qui cum maturiori consilio omnia rimarentur, ob prægressas causas, senem Colico dolore ex caliditate laborare arbitrantur: sic intarsa curatione, frigida intus & extrâ applicant, quatuor dierum spatio auxilia, quibus nec tantisper est lenatus. Sed quem finem habuerit morbus, iam exaudi. Mihi forte per plateam ambulanti, & ab hospitio in quo habitabam, decedenti, Lusitanus inuenis factus est obuiam, rogatque obnixè, vt ad ægrum inuisendum accedam, quod libenter feci. Moratus circa ægrum, pulsus exploror, tardum, debilem, rarum inueni. Vrina erat ignea, sitis ingens, lingua siccâ, scabra, corpus aridum, exustum. His visis, & præcedentibus causis recte animaduersis, à calore emanare malum non dubitau. Sed cum remedia frigida ybertim essent auctitata, ad niuis potum usque, quid facerem ignorauit anceps. At cum viderem ægrum ex nimiâ Venere debilitatum, & hac de causâ siccatum & excarnem, præsidium tum intus, tum extrâ humectans, refrigerans, bilioli humoris efficaciam & malignitatem contemporans excogitau, calorem demulcens & restaurans. Quamobrem cardiaca exhibui. Laetis caprini potum obtuli, cum saccharo, recenter ab vbere iuxta lectum extraeti, in aurora, libræ dimidiæ quantitate: quo etiam commixto cum vitellis onorum recentissimis, rosaceâ & saccharo, interdiu ter vel quater pro cibo vtebatur. Vinum degustabat tenne, dulce, rosaceâ lymphatum. Cibus interdum erat pullus lacte sagittatus. Conserua erat rhodosaccharum. Clysterem assuebat ex interuallis, ex iure pulli, lacte, luteis ouorum, & saccharo. Extrâ toti ventri solùm spatio x. v. dierum, apponebatur Cataplasmæ ex hordei farinâ, lacte, vitellis ouorum, & rosaceâ permixtâ, cuius vsu leniri dolorem sentiebat. Porro vir hic decem diebus, his præsidii vsus, obdormiuit, amict sitim, vigorosior factus est, & à dolore immunis, imposterumque à concubitu abstiens, pancratice vixit.

OBSERVATIO XXX.

Pro Colico dolore curando, remedium expertum.

Cum ad curandam honestam & piam matronam Olyssiponensem, conterraneam meam accitus essem, eam Colico dolore atroci oppressam inueni, à flatu, qui horrendum murmur in toto ventre afficiebat, solo, pronato. Sed cum plura auxilia pro hoc domando essent celebrata, hoc solùm ex toto conquieuit. Et est vt bibat octo, aut nouem guttulas fellis galli vetusti, cum vnciis duabus generosi vini permixti. Felle assumpto, excreto per fedem flatu, à dolore evasit. Si gallus non adsit, vtere quoconque felle animalis, quod in hunc usum est etiam salutiferum, prout in aliis felici experimento notaui.

OBSERVATIO XXXI.

Colicus dolor, cauterio ventri affixo, ex toto succumbit.

Ad curandum Magnatem, quatuor Medici suamus ingressi, qui ex viceribus diurnis, in totâ ventris regione erumpentibus, ex quibus ex temporum interuallis, fœda emanabat illunies, immani Colico dolore erat oppressus: Cum enim Gallica scabie à multo tempore esset tentatus, Mercurio vncus, ab ea sanus evasit. At remanentibus in ventre pustulis

OBSERVATIO XXXII.

Colicus dolor ex Opio assumpto pronatus, lethalis.

Ibris-peritæ Doctor quidam insignis, quum ad honorem regendæ Cathedræ primariæ, omnium consensu esset electus, & duabus septimanis, ostendandi causa, publicè lectiones obiret, & corpus vigilis maceraret, & ad extremam maciem, ob studiorum labores perpresso, esset redactus, & squalore obesus plures noctes insomnis ageret, consilio cuiusdam Medici, Opium octo granorum pondere assumpsit, rhodofaccharo permixtum. Eo assumpto placide tota nocte dormivit: Attamen in aurora rugitus in ventre persensit, & illico intolerabilem dolorem. At cum esset viribus à longo tempore exhaustus, debilissimus, minuto omnino calore, & incremento dolore, nullis proficientibus auxiliis, inhibita respiratione, è viuis decessit.

OBSERVATIO XXXIII.

Colicus dolor, ob vermem admirandum, enatus.

Ivenis erat flaccidus, & imbellis, toto fere temperamento pituitosus. Hic nullum obseruabat ordinem in viatu, imò edulij fabacei esu ita delectabatur, vt virides in magna copia esitaret, & siccias, tostas, frixas, coctas, in quantitate multa. Sed cum hic cibus flatulentus sit, concoctuque difficilis, ita vt si triduo coquas, alimentum haudquaquam flatus expers efficiat, i. *Acut. com. 18. in fine:* factum est, vt de dolore ventris continuo queri cœperit, & ita aliquando ventrem sibi lancinari affirmabat, ac si terebro perforaretur. Tandem adacto immani dolore, qui nullum non adhibitum remediorum genus contempnit, & ægro in desperationem veluti adacto, iuxta os coccygis seu lignum hærente persensit, & tandem expulso verme viuo admirando, qui praesentis tragœdiae auctor erat incognitus, à tanto malo conualuit. Vermis erat colore flatus, pollicis magnitudine, aculeis toto corpore circumpletus, duris, hispidis, acutis, parvissimum Erinaceum diceres.

OBSERVATIO XXXIV.

De Iliaco dolore.

Pila plambea deuorata, pro Iliaco dolore curando, præstantissima.

Quidam ex Castanearum crudarum inglewie multa, in omnimodam incidit fæcum retentionem, ita vt ventris tumore, dolorèque immani oppressus circa vmbilicum, globulum, veluti sphæram habere videretur, ab implicitis & circumvolutis (chordarum modo) intestinis enatam. Hiè cum in agone esset, & frigido sudore madidus, stercus per os eiiceret, variisque interna, & externa expertus esset incassum tamen auxilia: postquam ad emolliendas fæces, lenientiumque dolorem, in balneum oleagineum duceretur, nullum leuamen sensit. Quare 12. paruas pilulas plumbeas quibus Sclopetaij ad enecandos passeres vntur, deuorandas dedi, quibus dolor aliquantis per conquietuit, sed post tres horas iterum increvit; quumque iterum 18. pilulas propinarem, facies reddidit, & iniesto clystere ex aqua vita, & vrina pueri, à dolore immunis evasit. Nec mireris: nam hoc catapotium

E transug

transuoratum Volvulos iuuat, quoniam intestina inuoluta, implicita, & vincta explicat suo pondere, & aperit, fæces impellit, & obstruetia excludit, lenitatemque dolorem; in quem usum Mercatus 3. de morb. intern. 16. Chalybis limaturam propinat. Neque huius remedij efficaciam interdicat Dioclis sententia apud Cælium Aurelian. 3. acut. 17. quod intestina denset, & densitate, coacta vexatione distendat, & ut in annotationibus Ioan. Guinterius ait, Dysenteriam faciat, quem sequitur Mercur. lib. 3. de morb. intern. 37. Nam plus iuuat pondere, quam densitate obest: immo ipse Mercurialis in com. hist. epidemic. 23. Palindam recantans; hoc auxilium, ceteris non conseruentibus posse usurpari assuerat.

OBSERVATIO XXXV.

In desperato Volvuo Hydrargyri potus, & follis fabrili, summopere iuuant.

DVx strenuissimus quum post ludum paruae pilæ, corpus exercitio maceraret, sudore madidus, siquaque oppressus, aqua nimium nive infrigidata calicem ebbit. Ab eius potu illico in sublimioribus intestinorum partibus torsionem sensit. Apparuit iuxta umbilicum tumor, inuolutæ chordæ instar rotundus, & ducus. Quumque intensissimo cruciaretur dolore, multaque iam tentaret efficacissima auxilia, de quorum sylva sunt quæ statu resoluunt, intestina calefaciunt, frigida in tempeste corrugant: hisque cum nec fæces, ructum crepitumne emitteret, immo vomitionibus foedis oppressus in malis esset, nullo alio praesidio quam libra Hydrargyri potu potuit leuari, à quo & fæces excrevit, & ex dolore melius habuit; quo se latet, & clytere ex generoso vino injecto perfectam consequutus est sanitatem. Optimum sanè præsidium est hoc: nam Anodynum est, & suo pondere intestinum aperit, & obstruentes fæces deturbat, & cum vehementer sit humidum, tenuib[us]que constet partibus, & valde mobile, irritat natum, & stercus valida ventris perturbatione propellit, auctore Auic. 6.4. tract. 1. cap. 2. §. Argentum Vnum plurimi qui bunt, non laduntur eo, egreditur enim cum dispositione sua per inferiorem regionem, &c. Expletat Palmarius lib. de Hydrargyro, cap. 5. medicamentum non esse venenum; in potum ad plurimos usus posse assumi late prædictum lib. 1. de Medicor. Princip. Hipp. in com. hist. 73. quæf. 40. & 41. Cetera, de Ilei curatione absoluta pete à Petro Salio Medico, exercitatiissimo, lib. de affectib. particularib. ab aliis practicis non exhibitiis; cap. 11.

Miratur hic Auctor doctissimus, libello de affectib. particularibus ab aliis practicis non exhibitis loc. cit. Amatum Lusitanum lib. 1. centur. curat. vlt. qui doctrina Hippocratis instructus in Volvulo desperato ad fæces induratas emolliendas vtitur folle fabrili, ut intestina stercore obstructa immisso flatu aperiantur, & dilatentur, sique subsit locus deinceps emollientibus clystis: nam dum Amatum mendacij arguere videtur, Hippocratem accusat. Is enim sic monuit lib. 3. de morb. num. 15. de Volvulo. Sin minus, follum fabrilem indito, & in ventrem flatum imminitto, a quo & ventrem, & intestini contractionem distendas. Deinde extracto folle clysterem adhibeto: sit autem infusum per clysterem iniiciendum paratum non ex valde calefactoriis, sed ex his que stercora dissolunt, ac colligant, &c. Neque respicias quæ scripta sunt in lib. de morbis, quoniam ex mente Galeni 6. epid. sect. 1. com. 29. hic liber est Hipp. Theſſali filii: nam ipse Galenus in proœmio sect. 2. lib. 8. epid. & lib. de nat. hum. & in fin. lib. 3. de diff. respirat. hunc vocat virum probatissimum, memorabilem. Et ipse Salius libros de morbi,

A vt partum Hippocrate dignum interpretatus est. Trallianus lib. 10. cap. vlt. de cura doloris colici ex stercoris duri obstrukione, follem approbat. Hoc ego usus sum felicissime in conclamato Ileo à face retenta, in quadam, qui ex nimio orizzæ semicrudæ esu in hunc miserrimum incidit infortunium: follis enim vi di latatis intestinis, & post horam immisso infuso emollienti, cum drachma una pilularum Iliacarum Rhafis parato; excrementa adusta similia caprinis excrevit, & à morte evasit. Cælius lib. 3. acut. 17. auxilium hoc condemnat, quia ventus frigidus valde nocet intestinis, à quo generatur dolor ob extensionem, sed cum nihil sit quod tam magnifice proficit, quod aliqua ex parte non noceat, ex Galen. 11. meth. cap. 11. & huius auxilium B noxa utilitate minor sit, eo Hippoc. voto fretus in conclamato Ileo audacter utendum censeo.

OBSERVATIO XXXVI.

De Umbilici dolore.

Umbilici dolor sauvissimus, Opio epoto, curatur.

Foemina biliosa & fortis, in foedum Gallicum incidit vteri profluum, quo cum esset afflita, ad putridi humoris exiccationem, mulierum consilio, imprudens, aqua alumina, muliebres partes, inguinaque multoties abluit. Post ablutionem, restricta fluxione, in tam dirum incurrit umbilici dolorem, ut plures noctes insomnes ducens, in horas mortitura speraretur. Illico sectæ Saphenæ, Hirudines ano admota, cucurbitulae scarificatae saepius femoribus applicatae, cruribus affixa Vesicantia, Clysteres omnis generis imperati, Vnguenta, fotus, Emplastrum varia adhibita. Supra umbilicum Hirudines, vstitutiones, & scarificationes admota, purgatio diversis medicamentis celebrata, tandem in semicuprum ex medicamentis Anodynus celebratum ingressa, assumptaque ter per interualla Philonio, nullo modo est leuata. Denum cum morti ob doloris sauitiem esset propinquæ, Opium incorrectum quantitate 12. granorum in iure pulli potandum offero. Assumpio eo in veterum mox incidunt, & vnius die spatio obdormisca, expergefacta, sine dolore salua remansit.

OBSERVATIO XXXVII.

Ex pugno in Umbilico illato, mors subsequuta.

Excitata inter duos adolescentes rixa, ob quam alter alterum pugnis afficere conabatur. Cefante ea, unus insidiosus veniens à tergo, pugnum super umbilicum alterius infixit cum manu dextra, violentia tanta, ut ictus, subito priuatus respiratione, sideratorum more, liuidus totus in terram cadens, è vita discesserit. Umbilici enim est dignitas multa: & in umbilicali regione adsunt plurima vasorum, quæ cum visceribus magnum obtinent consensum. Memini me aliquando ex pugno in eadem parte inficto viduisse sequutam Hepatis inflammationem, quæ solùm aceruatæ, & copiosæ phlebotomia succubuit.

OBSERVATIO XXXVIII.

De Lumbricis.

Lumbris miris.

Ingenti dolore in stomachi regione vexabatur puer, ita ut ex internallis vociferans in magnum clamorem

clamorem prouumperet. Lumbricum suspicatus, in vino Hieram cum Corallina, Dictammo, & Scordio permixtam exhibeo. Ea assumpta, mucosam excrevit pituitam vñam cum verne mortuo, nigerrimo, dimidijs palpi longitudine, mediocriter crasso, toto corpore piloso nimis, capite leui, cauda furcata, quod expulso, hilariter vixit.

Hoc loco describeret placet exemplum admirandum, quod Doctor Ludouicus Nonnius, Medicus Antuerpiensis doctissimus diebus elapsis mihi remisit. Quadragenaria vermium generationi obnoxia, quum multis diebus, sœuis torminibus vexaretur, variis vasa medicamentis, tandem exclusit lumbricum latum quatuor vlnarum, qui erat instar tæniae, ad pollicis pené latitudinem, quo deposito statim conualuit.

OBSERVATIO XXXIX.

Vermes inguen perforantes.

Vix quidam robustus, & elegans, tumore inguinalis per duos menses corripitur, qui in dies auctus, abscessus suspicionem praebuit: adhibitis praesidiis nimium excrescens, & in ruborem abiens cum pulsatione, puris confecti notas tangentis ostendit. Chiurgus aperuit tumorem, loco puris, lumbrici duo erumpunt, magni, rotundi cum illuviis multa. Abstero, & consolidato vlcere intra paucos dies æger conualuit.

OBSERVATIO XL.

Vermes viui per Umbilicum prodeentes.

Pupercula quædam, anxietate, doloréque ventriculi diu correpta, postea Epilepsiam, Syncopen, Tremorem cordis, Colicum dolorem per interna paſſa est, deinde in Bulimum incidit aucto vechementem, ut nunquam satiari videretur. Vno die cum ingentem subsultum in ventre persenticeret, veluti suffocata, soporeque correpta quatuor vermes teretes vomitu expulit. Ad se rediens, in regione umbilici, immati cum dolore, roſionem, & dilacerationem sensit, post quam, aperto foramine, viuidi tres prodiēte vermes, rotundi, palmi longitudine. At consolidato vlcere, mulier, ebita aqua ligno colubrino decocta, in posterum, à tanto malo est præseruata. Non ergo dubites vermes aliquando ventrem perforasse. Obseruarunt Paulus lib. 4. c. 5. 3. Auic. 16. 3. tract. 5. c. 2. Pareus lib. 19. c. 3. Foreſt lib. 7. obſeru. 35. Solenander lib. 5. confi. 15. & alij.

Num autem lumbrici viui mortuis sint deteriores, ut arbitratur Diocles apud Aurelian. lib. 4. chro-

tract. 5. c. 2. dubium est scrutinio dignissimum: nam pro utraque parte paria sunt momenta rationum.

Vivi enim, saeva, immania, lethalia, & terroris plena concitant symptomata, & saepè mortem accersunt, vt variis Medicorum exemplis firmavit Marcellus Donatus lib. 4. de medic. hist. mirab. c. 26.

Mortui venu-num internum præstendunt, ob cuius vim sunt interempti. Hunc Gordianum nodum extrica cum do-

cissimo Mercur. lib. 3. de morb. pueror. c. 9. Quoniam mortui siexeant sine febri, aut ea praesente benigna, non sunt deteriores: nam ob alimenti inopiam sunt imperfecti.

Si vero vigente maligna febri erumpant, peiores sunt ob dictam causam. Eadem ratio de viuis est assignanda. Hac solutione totam antinomiam evanescere putamus, qua Paulum, Aëtium, ceterosque Medicinæ Duces, & recentiores, qui varia de hac dubitatione protulerunt, in veram amicitiam

A poteris reducere. Nobis sat sit monstratum paucissimis notata. Lege eruditus Ioannem Braum in com. sent. 18. lib. 2. prognosticavit, qui de hoc argumento egit eximiens.

OBSERVATIO XLI.

Correptus Vermibus, Opisthotono vexatur, in quo Calcanea capiti erant connexa.

Narrat Trincavellius, auctor herosissimus lib. 9. c. 11. de curandis morbis, se vidisse pueros, qui à vermis adeò male affecti erant, ut retrosum consulti, calcaneis penè caput contingenter. Cum prius huius auctoris experimentum legerem, id mirabat valde, difficile credens, pedes inuerso ordine caput posse contingere, cum semel vocatus ad pueri cuiusdam auriforis filij curationem, illum hoc consultationis genere detentum inuenio, quem Rigor, Anxietas, & ex internallis immanis ventris dolor comitabantur. Obstupui exempli nouitatem commutus. Venenum suspicatus, Theriacam exhibeo. Reversus domum illico Trincavelli historiæ recordor. Ad inuisendum ægrum mox accingor. Clysterem paro ex lacte, & saccharo, & post eum, alium iniciendum curo ex lacte, Aloës, & succo Allii. Pilulas sex ex 3. Aloës, & 3. Dictamni, cum 3. S. Theriac. denorandas præbeo. His cum satiis deicaret, nil leuat est. Altero die tres impero factas ex puluere ligni Colubrini, Aloës, Myrrha, cum succo Absinth. Menth. & felle tauri. Postquam eas assumpsi, linquuntur animo, & excitatis torminibus, cum fæcibus, duos vermes nigros, rotundos excrevit, & præter spem à tanto malo conualuit.

OBSERVATIO XLII.

Quidam ob vermes concussus Apoplexiā, reuixit.

Qvidam maligna febre correptus, quum melius haberet, subito quatitur Apoplexiā, ita ut latens in lecto cadaveris instar nihil responderet, sensu, & motu priuatus. Pro tanto malo dum curcubitulae parantur, ecce intra dentes apparuerunt corpuscula mutuò sese mouentia. Iniecto int̄a dentes ligno, & aperto ore, tres apparent lumbrici viui, quos propria manu, iniectis in os digitis apprehendo. Extractis his, aliquantis per resipuit æger, è cuius naribus post pauorem interpositum tempus, duo etiam viui exiere. Hic propinato succo Absinthij cum farina lupinorum permixto, quatuor mortuos per secessum excrevit, sicutque aperitis oculis adstantes cognoscere cœpit, & victu selectissimo refocillatus, reuixit.

OBSERVATIO XLIII.

Aphonia ex Vermibus admiranda.

Terribilia, immania, dira & terroris plena sunt symptomata, quæ quotidie ex vermis oriri conspicimus, quæ auctores recensent, præsertim Gabucinus Fanensis, & Hippolytus Brillus, qui de hac re integros libros edidere. Nos ynum infra quens notauimus in quadam foemina ætatis suæ octodecim annorum, quæ cum ex febre quotidiana euasisset, integris sensibus prædicta, ad oblata benè se gerens, & sanorum munia obiens, per 40. dierum spatium loqui non potuit, sed muta, & Aphona facta vitam ducebatur. Hæc licet plura experitetur auxilia, nunquam loqui potuit nisi vermis per tuſſum

tussum excretus, similibus erucis, brevibus, & viuis, qui tetro suo, & venenato vapore, vocis instrumenta hactenus labefactauerant.

OBSERVATIO XLIV.

Ad vermes necandos, bolus eximius.

EX plurimis præstantissimis auxiliis, quibus de cunctis ætatis meæ felici experimento ad vermes necandos vsus sum, hoc est præcipuum. Exhibe non præsente febre. Ex ingredientium sylua poteris etiam parare pilas, tabellas, Emplastrum, & Vnguentum huic usui valde proficia.

Z. Aloës Succotrin. 3 ij. Cortic. Granator. 3 fl. Ligni, Colubrini, Lupinor. Sem. Oriental. Myrobalanor. Currinor. an. 3 fl. Sem. Santonic. Sem. Cirri, an. 9 fl. Dictamni albi, Scordij, Corallina, Myrrha, Cornu cervi usi, Eboris usi. Rhabarbar. Agaric. an. 9. Semin. Macedonic. 3 j.

Puluerisanda puluerisentur, & acerrimo aceto irritorentur, siccentur ad umbram. Adde.

Bistorte, 3 fl. Succi Ally, Ruta, Absinth. Mentha, Fellis Tauri, an. 3 ij. Theriac. 3 j. Mitridatij, 3 fl. Tormentilla, 3 fl.

Misceantur omnia, & cum syrupo Absinth. excipiuntur, & fiat bolus.

OBSERVATIO XLV.

De Hepate.

Corpus sine Hepate inuentum, cuius loco massa carnea admiranda.

Virgo tympanitica ex mensium restrictione diuturna, viscerumque hac de causa Scirrhosis tumoribus excitatis, oppressa, ita male habuit, ut prædextri Hypochondrij pondere, ingenti duritate, ac tumore fatigata vix ambulare posset, quare vitio in vitium mutato, ut saepè in hoc contumaci morbo enenire solet, resolutis viribus è vita discessit. Difficile corpore, inuenta est massa carnea in regione Hepatis usque ad umbilicum extensa, quæ extracta (dictu mirum, & visu mirabilium) 36. libras ponderabat. Hepar nullo modo inuentum. In substantia interna massæ, duo magini abscessus reperti.

OBSERVATIO XLVI.

De Hepatis Incendio.

Ad phlogosim Hepatis, auxilium præstans.

Ad roboranum, & refrigerandum Iecur, ac biliosum humorem temperandum, plurima à Medicorum scientissimis celebrantur auxilia, sed in hunc usum adest medicamentum nulli secundum, quo incola Guinæa ut solent; nam squalidum, & siccum Iecur mira quadam proprietate tuerit, ac cōtemperat. Millies eo usus sum, in labiorum scissuris, Cutaneis affectibus, vteri pruritu, vnguim Scabrie, Rubedine faciei, frequenti singultu, assiduo vomitu, Pilorum accidentia, gutta Rosacea, igne sacro, Hepatis dolore, & aliis vitis quæ à ecoris excandescentia, phlogosive interna concitantur. Quidam in volis manuum, & plantis pedum crustosam scabiem diu patiebatur, ex qua tentatis plurimis præsidis conualescere haud potuit. Hic, solum assumpto hoc medicamento leuatus est. Vocatur Cola à Lusitanis nostris, & in omni tractu regni Guinæa nascitur fructus hic, qui colorem rubrum dilutum habet, & for-

ma, & magnitudine Castaneam repræsentat. Saporem retinet amariuscum. Interdiu fructum hunc siccum, & duriusculum oportet dentibus comminuere, qui ad febres ardentes eradicandas summè prodest, maximè si aqua Enduita lupra bibatur. Est fructus arboris similis Castaneæ, quæ cùm fructum suum tenerum emitat, illic delapsus ab arbore induratur, Castanearum instar.

OBSERVATIO XLVII.

De Hepatis Ardore.

Ad internum Hepatis Ardorem, præsidium laudatissimum.

Galenus non solum in Medicina maximus, sed singularis naturæ loquentis genus mirabilis, lib. 2. ad Gal. cap. 1. in principiis, duplum constituit inflammationem, humidam vnam, siccum aliam: Illa, ex calida fluxione membrum occupante contingit: hæc, quando nullo humore influente calor naturalis ignescit. Hanc patiebatur generofus quidam Prorex, qui fissuris labiorum, & linguæ, miserrimè premebatur, cuius causa alimenta in ore dentibus conterere non poterat. Huic plura auxilia adhibui. Secui venam, preparauit humorem, expurgantia consului, balnea imperauit, serum lactis dedi, Hepati consolui, Epithema imposui, Ptisanam obtuli, conseruas refrigerantes, pulueres, tabellas huiusmodi assumendas præbui: omnia frustra. Tandem usu assiduo. Casia fistularis adhuc virentis ab arbore extraactæ, saccharoꝝ conditæ, cuius copiam ab Orientali India ipse adduxerat, sanus est factus. Hic fructus Casiae, quæ vocatur Syringodes, tener, & ante maturitatem virescens, cæterorum fructuum instar ab Indis Saccharo conditur, & ab Orientali, & Occidental plaga ad Olysponem, Hispalin, Alexandriam, Venetias à mercatoribus ad portatur; quem easdem, sed excellentes vires obtinere, quam atramentum intra siliquas teretes, & oblongas concretum (officina pulpa Casiae fistularis vocant) fidissimo experimento compertum habeo: nam incandescentem, retritamque bilem per aluum citra molestiam depellit, sanguinem purificat, bilis flauæ, quam suauiter expurgat, acrimoniam temperat, Hepatis, Renum, aliquique viscerum furorem, igneumq; calorem demulcit, quare ad horum calidam intemperiem summum est auxilium, lenit thoracem, & ad morbos eius calidos mirè confert, prouocat sputum, sitim lenit, febris ex bile, & falsa pituita subortis remedio est. Vteri pruritum fedat, genitalium phlogosim, & ardorem arcit, si post eius usum, aquæ Cichorij, aut stillatice rosarum, aut serì lactis caprini quatuor vncias hauriantur. Præberi potest pueris, delicatulis foeminiis, medicamenta purgatoria fastidentibus. Foeminiis, etiam vtero gerentibus, commoditate, ac necessitate quadam conceditur, quibus aliud medicamentum denegatur. Est denique hic fructus alimentum suauissimum, quod palato maximam gratiam conciliat: est medicamentum pretiosissimum, quo Indiae vtriusque Magnates, & Medici Indi in dictos usus ut solent cum utilitate summa.

OBSERVATIO XLVIII.

De Scirrho Hepatis.

Pro Hepatis Scirrho, efficax auxilium.

Dritis tumoribus Iecur est opportunum, dicebat Gal. 1. meth. 16. quoniam limoso sanguine nutritur

OBSERVATIO L.

De Scirrho splenis.

Scirrus licen, cauterio ipsi indito, curatus.

Anutritur: nam eius pars præcipue gibba, multis, exlibusque venis referta, obstructionibus idcirco fit obvia. Tumor hic lapidofus, durus est, indolens, immobilis, ac si esset clano affixus auctore Gal. 1. 4. meth. 9. & 2. ad Glauc. 4. & 5. simpl. 9. & 6. epid. 1. 2. & alibi. Hic, ob summam duritatem, resolutionem non admittit, quum à crasso, terrestri, & parti tenaciter impacto humore ortum ducat, & si exquisitus, incurabilis est, vel in hydropem commigrat, ex Paulo lib. 4. cap. 32. Hoc tumore diuturno premebatur Nobilis vir, cui nullum auxilium prodesse potuit, licet præter prouidentiam totius, ex Ebno sudorifica tentasset, veteretur Chalybeatis medicamentis, balnea naturalia admitteret, & varia Vnguenta, & Emplastrum parti apponenter. Hic solum conserua ex Marribi floribus cum melle paratâ, 40. diebus, quantitate vnciæ vnius diluculâ assumpta, & desuper aqua ebibita quæ è foliis & radicibus ipsius, trevis organis stillat, sanitati integrè fuit restitutus: nam sensim ac sine sensu emolitus, & resolutus est tumor. De cuius medicamenti viribus, præter Dioscoridis interpretes, lege elegantissimum Ruellum lib. 3. de natur. stirp. cap. 5. 8.

OBSERVATIO XLIX.

De Lienis dolore.

Senus Lienis dolor, copiosissimæ vena sectione, curatur.

Monialem inuisi gracilem, & in vicitu parcissimam, quæ à 20. anno usque ad 40. alternis mensibus in lienis dolorem adde sœnum incurrebat, vt præ doloris sœvitie è vita discedere videretur. Imminuto dolore circa lienis regionem scabies repulabat rotundo scheme sicca. Aderant metus, mestitia, insomnia varia. Aberant febris, & sitis. Menstrua statuto tempore recurrebant. Pulsus debilissimus, ita vt præ exiguitate vix perciperetur. Medici pulsui parvissimo animum adhibentes, negligenta phlebotomia, ob vires valde deiectas, Clysteria consultant reuelentia, cucurbitulas, & ligaturas crurum. At dolor, horum, sicut medicamentorum expurgantium usum, contemnit. Recrudescente dolore conuocantur alii, qui cùm à flatu, humorèque faculento originem ducere arbitrarentur, Melanagogis vacuandū esse humorem per secessum rati sunt. In quem usum Stibium præparatum consulunt, cuius vi, excreta per aluum nigri humoris copia, licet aliquanti per mitesceret dolor, denuò ferocius inualefcebatur. Quare Cardiaca oblata, Cauterium cruri, lœuo inustum, Hirudines affixa matiscis, Vnguenta varia admota. His celebratis, iterum malum exasperatum; me vocant. Illam extenuatissimam cum parvissimo pulsu contemplor, sed præditam rubicunda facie, viuidis oculis, venis sanguine plenis. Quapropter hanc pulsus paruitatem, non ex defectu, sed ex grauante humoris melancholici copia, ac plenitudine nimia in liene conculcati ortam existimans, reluctantibus omnibus, aufero è Basilica sinistra ed usque de industria sanguinem vt animi deliquium ferè incurrederet: hoc detracito, faculento illo quidem, limoso & crasso, refocillatis viribus ad se rediit. Hæc sanius deinceps degens, dolore reuertente, spretis cæteris auxiliis, nullo alio, quam phlebotomiæ antidotio leuabatur.

OBSERVATIO LI.

De Ietero.

In morbo Regio diuturno, si sanguis ex naribus fluat, caute secunda vena.

Fernelius artis medicæ Coryphaeus, quem ætas nostra & venerari, & admirari debet, memorandam protulit sententiam, in præsummopere obseruandam. Sic enim habet lib. 1. de vena sect. cap. 4. Neq; imperitorum more si vel nares stillant sanguine, vel urinæ rubicunda sece offerunt, protinus imperanda vena sectio. Et enim facile sanguis prorumpit, non ex plenitudine sœtum, quodque eam vacuationem meliatur natura, sed alii compluribus ex canis. Quibus enim ex ea sunt venarum oscula, quibus etiam viscera, prefertimque iecur imbecillum, vel scirrhosum euasit, ut sanguis sape fluit è naribus, haud secus atque Hydropticus, &c. Inusebamus olim tres Medici quinquagenarium, qui scirrhosa viscerum dispositione multo tempore laborauerat: Huic, cùm ietericus factus esset, post duos menses, per nates sanguis lentè effluerat, qui linteo exceptus, colotem representabat dilutum, non secus quæ rubra proluties, quæ in Hepaticis per aluum excerni solet. Hoc cùm mortis sit præludium, coniunctam Hepatis imbecillitatem, eamque vehementem denuntiat; cuius facultas ita languida est, vt proprio munere retinendi vti deinceps nequeat, sed laxatis vasorum oscula, quibus ipsa innititur, dum valens est, sanguinem, præfertim ichorosiorem, & tenuorem exire liberè permittit. Hoc facto præfigo, ad roboranum Hepar accessi, renutrientisque vicitu, & fouente vites restaurandum esse prædicti. Illi vero ob auctam febrim, quæ ex maiori obstructione ingravescerat, (nam discernitur obstruktionis magnitudo ex ipsa magnitudine febris: vt quæ ex maiore obstruktione maior, ex minori minor inciderat; ex Gal. 8. meth. 4.) ad deponendam sarcinam, sanguinis missionem consoluere. Verum cùm ipsi essent ætate præcoetiores;

eorum magis sententiae inhaerentibus affinibus, quam A meo voto eam renuenti, & Fernelij Axiomate munito ad quinque vncias sanguinem exhauiunt, quem reuertenti mihi cum ostenderent, ipsum corruptum, & non concretum inueni, quod signum, fibras sanguinis putrefactas, dissolutas, & omnimodam sanguinis corruptionem significat. Consilium adhibitum. Iterum imperant virgente fluxu phlebotomiam. Hoc audito protinus discedo, palam affirmans iugulatum esse agrotum, quod euentus facile comprobauit. Nam in eorum praesentia, vocato Chirurgo, post sanguinem extractum, oborta Syncope, animam, pro sanitate promissam, in Medicorum sinu misellus depositus.

OBSErvatio LII.

De Hydropoe.

Hydropis species rara.

D. Nicolaus Fontanus Medicus eruditus, & doctus, cuius opera ingenua lemnisco digna sunt, elapsis diebus, magna festiuitate, me, & alios amicos ad sectionem cadaueris conuocauit, in quo admirandam Hydropis speciem notauimus, Græcis aliisque omnium etatum Medicis, Aretæo excepto lib. 4. chronion, cap. 1. incognitam. Vixerat fœmina quædam pauper, pluribus annis de tumore ventris queribunda, quousque ad immensam molem cum summa corporis tabitudine, & gracilitate distentus est venter. Hæc, mensibus omnino suppressis, erronea diæta semper vfa est. Quare ob virium iacturam exanimis emoritur. Secto cadauere, adstante peritorum Medicorum corona, parua aquæ copia educta est. Iecut lapidosum inuentum. Pulmones, ob aquam, quæ Diaphragma penetrarat, dimidiâ ex parte corruptos vidimus. Resecto ventre ad musculos abdominis, inter Peritonæum & intestina, binas vesicas inuenimus, quarum una, bouinæ vesicæ utrinariæ (mirum dictu) prægrandis magnitudinem superabat. Iis disruptis, tanta foetidæ, huidæque aquæ copia mucoso humoris permixta effluxit, vt vas tringinta libratum capax adimpleret, quo copioso humore innatus ignis obrutus, est extinctus.

OBSErvatio LIII.

Emplastrum ad Hydropem utilissimum.

Cum fastidiosum, atque morosum sit Hydropicorum ad assumenda medicamina palatum, Emplastris Hydragogis ventri appositis pugnare debemus, quæ ferolos humores tum exhauire, tum flatus dissoluere, & interna viscera roborare queant, quorum omnium præstantissimum est huiusmodi, cuius vi aliqui Hydropici, cæteris non conferentibus, seruato vieti regimine conualuerent. Huius descriptio est hæc:

L. Succor. Thymelæa. Eboli. Cucumeris asinini. Radic. Bryon. Sambuci. an. 3 j. Ciner. vitis. Quercus. an. p. j. Fimi Columbini. 3 B. Pulp. Colocynthid. 3 B. Stercoris vaccini. lib. B. Stercoris Caprin. lib. iiij.

Bulliant omnia parùm in aceto acerrimo, addere Sulphuris viu. 3 j. Puluer. Soldanel. 3 j. B. Vnguent. Arthanit. maioris. 3 j. B. Vnguent. Aregon. Marciati. Agripp. an. 3 B. Alumin. 3 j. Farin. Lupinor. Orobis. an. 3 j. Anisi. Cumin. Marathrl. Baccar. Lauri. Schænanth. Spic. Nardi. an. 3 j. Cardamon. 3 j. Euphorbijs. 3 j. Salis communis torrefact. 3 j. Terebinth. 3 iiij. Picis naualis. 3 vj.

Misce, fiat secund. art. Emplastrum ventri apponendum.

OBSErvatio LIV.

Hydropicus scarificato scroto sanatus.

Quidam sobrios & abstemius, natura sua calidissimus, pustulis, scabritie vnguium, ulceribusque per ambitum corporis cum foedaretur, ex nimio frigidissima aqua potu in Hydropem Ascitem incidit, siti clamosa vexatus. Cumque tota corporis moles, laxa & turgida esset, oculorum palpibræ nimis tumerent, crudo aquosique humore madentes, & scrotum in magnum tumorem accresceret; timor erat, ne suffocato calore subito occumberet: huic varia Hydragoga exhibita, internæ partes roboret, fomenta, Vnguenta, Emplastra applicita, quæ solutio ne ventris, aquam educerent, crudum humorum in halitum digererent, siccarent, flatuunque copiam exhanuirent. Cruribus affixa fontanella. A potu aquæ pro viribus abstinebat, licet Eupatorio, & aliquando radice Tamarisci esset decocta; cuius loco Maluaticum bibebat, vietu exiccate semper vslus. Licet autem venter aliquantulum detumesceret, iterum in maiorem molem eleuabatur, quo tempore corpus, ventre, & scroto exceptis, contabuit nimis. Timens ergo ne Atrophia, & macie extenuaretur, & periret, Paracentesi vtendum censui: At cum ante eius administrationem de scroti mortificatione suspicio esset, ipsum, vt Emplastra à corruptione præleruantia facilius penetrarent, leuiter scarificare iubeo, & deinde aqua salita abluere. Hoc opere facto, tanto impetu aqua effluere coepit, vt Amphoram 12. libras capientem adimpleret, & postea ad tres dies, sensim ac sine sensu plurima aquæ copia emanauit, qui curioso refectus vietu, & vino ex Absinthio parato vtens, & cæteris quæ ad rem faciebant, præsidii recreatus, in pristinam redactus est sanitatem.

OBSErvatio LV.

Pro Hydropoe curando, aquarum Spadanarum vis mirabilis.

Hæc dum scriberem, accessit ad nos Consilium elegantissimum Doctoris Francisci Aluates Lusitanæ, Medici eximij, incomparabilis, & Reginæ Hispaniarum, Infantisque Archiducis Bruxellensis, cubicularij meritis, in quo, dum Antwerpensi Mercatori Hydropico remedia proponit, inter cætera præstantissima præsidia, aquarum Spadanarum potum imperat, cuius mirabiles virtutes apposito raro exemplo sic confirmat: quod hoc transferre operæ pretiū duxi. Monachus quidam Bruxellensis ætate 75. annorum, abhinc octodecim annis hydropem tympanitem patitur. Singulis annis in hanc affectionem incurrit. Pergit ætius tempore ad bibendas Spadanæ aquas. Commoratur prope fontem diebus triginta, & seruato regimine, incipit sensim ac sine tensu venter detumescere. Tunc referantur obstrunctiones, partium nutrientium intemperies corrigitur, roborantur viscera. His factis reddit ad suos latus. Iterum vigente bruma, cum sit senex, caloris nativi inops, prauo vietu altus, reincidit in eandem affectionem, potansque aquas de nouo, aduentante vere, iterum sanitatem recuperat. Distant hæc Spadanæ aqua à Bruxellis, milliaribus 22. siveque sunt in territorio Leodiensi, de quarum vi mira, pro hoc, & aliis contumacibus morbis curandis, modo, & ordine bibendi eas, fusè satis & docte, libello quodam egit Henricus ab Heer Tungrus, Medicus doctissimus, & non sicut expertissimus Dodonæus Observat. 41.

OBSErvatio LVI.

Praxis Historiarum, Lib. II.

OBSErvatio LVI.

Syrpus de Chalybe, ad Hydropem celebris.

Nobilissimus quidam iuuenis quædam assiduis curis corpus diu maceraret, ob debilitatem ventriculi, flatibus subortis, ventrem subturnidum sensit. Inflantur pedes, tumescit vultus, siti inexhausta premuntur, quæ à potu intedebatur magis. Aderat fluctuatio aquæ, & tumor ubi ipse cubabat, prolabitur, intus sonum edens, (Asciticum dices) quem Hepatis aliqualis comitabatur durities cum febricula coniuncta. Hic postquam plurima tentauit auxilia, vix conualescere potuit. Accedo ad eum, vivum præscribo. Abstinentiam à potu impero. Hunc syrump exinium propino. Illius vncias octo, tertio quoque die ieuno ventriculo assumendas moneo, cuius potum suauiter vacuantem quædam oesties degustaret, rupta alio, dissipatis flatibus, salutem obtinuit.

L. Gratiola. 3 B. Soldanel. 3 j. Radic. Ireos recentis. 3 y. Radio. rubia tintor. Cortic. fænicul. Petroselin. Apj. Gramin. Asfaragi. Russi. Asari. an. 3 j. B. Piperis Albi. Piperis longi. Cubebar. Macis. Mastich. an. 3 ij. Sem. Anisi. Sem. fænicul. an. 3 ij. Puluer. ligni sancti. Radicis Chine. an. 3 j. B. Radic. Smilacis asper. 3 ij. Ligni vocati Sassafras. 3 j.

Radic. Eboli. Radic. Sambuc. an. 3 j. Cortic. Radic. Cappar. Cortic. Radic. Tamarisci. an. 3 j. Vitis Sylvestris. 3 ij. Helenij. 3 B. Eupatorij. Capil. vener. Asplenij. an. M. Sem. Anisi. Marath. Amœos. an. 3 j. Passifl. exacinarar. 3 j. Cinnamom. 3 j. Cicer. Rubeor. p. ij. Betonic. Absinth. an. M. B. Sena. 3 B. Sem. Cartham. 3 v. Radicis Cucu. er. asinini. 3 ij. Origan. p. ij. Sem. Hedera. 3 j. Thymelæa. Chamelaç. an. 3 j. Cyclamin. 3 j. Spica nardi. 3 j. Agaric. Trochiscat. 3 vj.

Fiat omnium decoctio ad libras iiiij. In predicta colatura igniatur, & septies extinguatur lib. j. Chalybys præparat. Cola iterum, & in colatu infunde pet noctem.

Rhab. elect. 3 B. Syrup. Byzantin. Syrup. Eupatorij. an. 3 iiiij. Syrup. de quinque radicib. & Capil. vener. an. 3 v. Theriac. antiqua. Mithridatij. an. 3 ij.

Cum melle, & saccharo quod sit satis, iterum omnia bulliant, & fiat iulapium aromatizatum cum Cinnamomi elect. & Radic. Iréos, an. 3 B. Hunc interdum assumebat assumpta prius tabella Aromatici rosati Gabrielis, cuius descriptionem affabre delineauit D. Nicolaus Fontanus in suis Pharmacencis institut. secl. 5. cap. 5.

OBSErvatio LVII.

Vt venæ secundæ, delitescentes in Hydropicis & obesis, emineant, artificium mirum.

Cum Hydroporum moles tota turgida sit, & præsertim in extremis partibus, vbi venæ seco celebrari debet, quæ aquoso humore plenæ vehementer intumescunt: idcirco venæ secundæ delitescent, neque scindi possunt, licet Chirurgus cuspidem scalpellis profundiùs intromittat, partem prius aqua calida foueat, fricit, arctissimè liget. Vidi saepe Hydropicos, valde obesos, & pingues in hoc agone positos, quos nec Medici, Chirurgiæ industria, sanguine vix extracto leuare potuit, quoniā nullo vñquam ingenio ipsi efficere potuerunt, vt venæ quæ secundæ erant, apparerent. Tu verò ad hoc opus complendum hoc artificio utraris consulo, quod mirabile inuenies. Cucurbitulam magnam, vel volæ manūs, vel planta pedis, in quo secari debet vena, cum multa flamma appone. Postquam est imposita, venæ quæ præ carnis mole prius erant submersæ, &

A latebant, attracto vi cucurbitulæ, sanguine & spiritu ad partem, & concitato dolore, illico eminent: & si toto tempore quo fluit sanguis, eam affixam habeas, fæcior multò ficit sanguinis emissio.

OBSErvatio LVIII.

Electuarium Hydropi proficuum.

Inter præstantissima præsidia, quæ pro robotando Hepate, frigidaque intemperie auferenda Medicorum solertia adiuuenit, hoc est præcipuum, quod patientibus Anasarcam & Tymanitem, saluberum semper iuueni, fitque hoc modo.

Theriac. Andromach. Mithridat. an. 3 j. Conseru. Stæchad. Conseru. Flor. Salu. Conseru. Flor. Anthos. an. 3 j. B. Diamargarit. calid. Nicolai cum triplicatio. Rhubarb. Aromatic. Ros. Dialac. Diacurcum. Diaglang. Diazinger. Diaxyloaloës. Diacon. Diacymen. Diacalamen. an. 3 j. Trochis ex ligno aloës. Trochis. Absinth. Trochis. Rhab. Trochis. Eupatorij. Alipte. Moschata. Myrrha. Lacco. Diarrhod. Abbat. an. 3 j. B. Hepat. Lupi. 3 B. Ventricul. Gallin. siccior. 3 j. Cinnamom. elect. 3 j. B. Carnis Passular. pinguinum. 3 j. B. Piperis Albi. Piperis longi. Cubebar. Macis. Mastich. an. 3 ij. Sem. Anisi. Sem. fænicul. an. 3 ij. Puluer. ligni sancti. Radicis Chine. an. 3 j. B. Radic. Smilacis asper. 3 ij. Ligni vocati Sassafras. 3 j.

Puluerisanda puluerisentur, & omnia excipiuntur cum Syrupo de Eupatorio, fiat Confectio. Dosis vna vncia, superbibitis vnciis tribus maluatici. Vtere diluculo.

OBSErvatio LIX.

Hydropicus fonticulo sponte in scroto aperto, à morbo liberatur.

Scitum inuisebamus duo Medici, cui trium mensium spatio varia consuluimus auxilia, expurgantia, Hydragoga, fôtûs, Pilulas, Emplastra, Electuaria, robortantia, sudorifica; at his celebratis æger semper in peius ruebat. Ecce vna die prædictum sensit in imâ parte scroti, postea partem madidam inuenit. Tandem vi naturæ, aquæ exitum parantis, foramen factum est, ex quo ad pondus multarum librarum aqua effluxit, & detumescente vene tre sanitatem obtinuit. In posterum prouida natura vt corpus tueretur, per apertum foramen fontanelæ instar, quotidie, aquosum humorem excernebat in copia patua, quo fonticulo per multis annos emanante, seruato regimine, vitam in longum tempos produxit.

OBSErvatio LX.

Hydropicus bienniò ab aquæ potu abstinens, conualuit.

Irat Galenus lib. 6. epid. secl. 4. com. 8. se vidisse quosdam sanatos, qui per quindecim dies à potu, iubente Deo, abstinuerunt. Maiores metterunt admirationem, quod scribit Plinius lib. 7. cap. 18. Iulium Equitem Romanum, toto vitæ curriculo, à potu abstinuisse, & sic ab Hydropo fuisse curatum. Recte etiam fecisse arbitror Rusticum apud Benvenum lib. de abdit. cap. 13. qui per totum annum abstinenſis à potu, ab Hydropo conualuit. Asciticum curauit salutis suæ amantissimum, & obedientissimum, qui siti clamosa vexatus, aliquando delinqebat in potu. Consulo, si vitam amet, vt sex mensium spatio meum semel in die ebibat. Hilari vultu con-

ditionem accepit. Signato tempore hoc potu solū vntenti detumescunt pedes, venter fit gracilior, color ex pallido viuidior, minor adest sitis, rugitus in ventre minor, vrina magis cocta. Pergit ad annum integrum eadem insistens via, exiccante regimine vsus. Pedes fuit graciliores, cibi amplior auiditas adest, maius in exercitio leuamen comparat. Tandem alacrior factus, toto biennio hoc vitæ ordine vsus, pauxillatum maius robur recuperans, perfectè conualuit.

OBSERVATIO LXI.

Hydropici, summā curā custodiendi.

Hydropo detenti, licet aquam in se contineant, sicut intenſiſſime, quia illa est ſalſa atque nitroſa, & p̄e mora, retenta tum calidior, tum nitroſior redditur, ex Aētio tetrah. 3. ſerm. 2. cap. 20. probat ex multorum mente Marcel. lib. 4. de hift. mirabil. 21. Hac ſiti rabioſa vexatus, mortuus est Hydropicus ſibi indulgens, qui ſumma cura custoditus, Malagnata ſua deuorando, bibendōque ſuam vrinam, in excium ſe p̄cipitauit, vt firmat Celsus lib. 3. cap. 1. Siti ipſa inextinguibili oppreſſus eft Monachus, prudens & in humanioribus literis verſatus, qui cum Hydropo laboraret, occluſo cubiculo ſolus relictus, in desperationem veluti redigitur. Hic velut amens intempeſta nocte ingentem pluviam perſentificat. Surgit ē leſto eti inualidus ſcione pultus. Funem, quo erat cinctus, aperta fenſtra ſupra tegulas per quas fluebat aqua, adaptat. Hanc per funem excurrentem quinque horarum ſpatio absorbet in copia multa. At exhaustis viribus, toto corpore frigidus, motu, ſenſuque orbatus, ventre turgidifimo, velut exanimis, extincto ob aqua copiam, puſillo interno igne, velut mortuus cecidit in terram. Diluculo ad eum innſendum cum custode accedo, eum ſine pulsu inuenio, qui poſt vnam horam excessit ē viuis.

OBSERVATIO LXII.

Syrupus, ad Tympanitem probatissimus.

Tympaniticus nullis vñquam auxiliis leuari cum poſſet, hoc syrupo conualuit: nam alternis diebus vñciarum trium quantitate aſſumpto, vacuata pituita crassā, & flatu multo, abſolutam conſequatur eſt ſanitatem.

2. Smilac. aſper. Ligni, Indi, an. 3 iiiij. Radic. Chin. 3 ij. Ligni Saffafras, 3 j.

Omnia proſſicantur in vas angusti orificij, in lib. xx. vini albi generosi, actu calidi, per ſpatium 24. horarum, poſtea ferueant lento igne ad conſumptionem lib. vij. facta colatura, adde.

Sem. Anisi, Marathri, Ammeos, an. 3 ij. Cinnamom. eleſt. conquaſſati, 3 b. Sem. Carui, 3 ij. Polypod. querinci conquaſſati, 3 ij. Epithym. 3 ij. S. Heromadctylor. frater. 3 ij. Sena, 3 v. Cortic. ſenicali, 3 j. Cortic. citriſtici, 3 ij. Menthaficca, Hyſſopi, Betonica, Abſinth. an. M. b. Macis, Nucis, Moſchate, Acori, Caryophyllor. an. 3 b. Conſeru. Borrag. 3 ij. Conſeru. Anthos, 3 j. b. Cumini, Agallochi, an. 3 ij. Pulegi, Origani, an. M. b. Calamenthi, Satureja, Fol. Lauri, an. M. b.

Iterum omnia ferueant ad conſumptionem duarum partium. In colatura infunde iterum

Agarici eleſt. 3 ij. Rhab. optim. 3 ij. b. Mechoac. 3 ij. Seminis danci. 3 ij.

Postea coletur omnia, & cum ſaccharo clarificato quod ſit ſatis, fiat Syrupus ſec. art. Aromatizans cum 3 j. Cinnamomi, & 3 b. Aromatici Rosati.

AVidi Asciticum, qui ſolo vſu Rhabarbari conualuit, euacuato ſeroſo humorē per aluum, & vrinam. Eo masticato, & in pilulas redacto, & vſu aquæ cum eo decoctæ, & infulo in vinum, trium mensum ſpatio vſus eft, & miraculo quodam detumuit venter, & viſcera ſunt roborata. De cuius mirando pro hoc moibo vſu, lege Adolphum Occo lib. 2. confiſor. per Scholtz. publicat. pag. 169.

OBSERVATIO LXIII.

In Hydropo, morbisque frigidis, aliquando vrina rubescit.

FAmigeratissimus auctor Aucenna 2.1. doſt. 3. c. 2. de ſignificationibus coloris vrinæ, ſic p̄fatur: *Causaverò, ob quam vrina exiſit rubea in agritudinibus frigidis, eft una harum rerum, aut fortitudo doloris, qui cholera rubeam refoluit, ſicut in Colica accidit frigida; aut Oppilatio, qua facta eft ex ſuperatione Phlegmatis in canali, qui eft inter fel, & intestina, quapropter fel ad intestina non descendit, ſicut solebat: immo vrina ſocietas eft ei neceſſaria, cum quā egrediatur, quē admodum accidit in Colica frigida. Aut propter debilitatem Hepatis, & ſua virtutis defectum, qua inter aquofitatem, & ſanguinem, ſeparationem facere non valet, ſicut accidit in Hydropiſi frigida, & in agritudinibus debilitatis Hepatis ſecundum plurimum, quoniam propriea ea ea vrina eft ſimilis lotura carnis recentis. Aut propter conſtrictionem, quam Oppillationes fecerunt, & mutatur color Phlegmaticus in venis propter aliquā putrefactionem, qua ei accidit, &c.* Hac Aucenna, Apollineæ artis gloriæ celebris. Galenus lib. 1. ad Glanc. cap. 7. in quotidiana rubram vrinam apparere aſſertit. Ex quibus conſtat ob quas cauſas in frigidis morbis vrina rubra apparet. Adde tu, ex attritu calculi prægrandis, hic enim cum angulosus ſit, egrediens, proximas particulas vulnerat, & cruorem euocat, auctore Galen. 6. epid. ſec. 1. com. 6. vnde apud Hippoc. hoc in loco, *calculoſi cruentum meium.* Ex retentione menstruarum, quando cum vrina permifſcentur. Ex debilitate renum, & venarum oris rarioribus, ſanguinem tenuem demittentibus, iuxta Senis Oraculum lib. 4. aphor. 78. dicentis. *Quicunque fonte ſanguinem mingant, iis a renibus venula rupta significatur.* Multis ergo de cauſis contingit vrinam in frigidis morbis, & Hydropo apparet rubentem. Has cum non aduerteret quidam Medicus, Hydropicum ex acuto morbo curatur, in quo febrilis calor reſtabat, ob hunc, & vrinæ rubedinem, frigidis exhibitis, illum ad extreſam maciem, ſabotis diſſicili respiratione deduxit; vrinæ rubedinem ex Hepatis ardore, ac phlogofis, vt in febribus ardentifimis, oriſi existimans. Nos contrà, ex Iecoris & venarum imbecillitate, rubram hanc ſaniem, ob quam tingebatur vrina, ortum ducere arbitrantes, medicamentis Ventriculum & Hepar roborantibus, & calefacientibus imperatis perſanauimus, vt exiccante diæta, Diacinnamomo, generoſo vino, & aliis, quibus, cum nutritiōniſ officinæ ex p̄cedente morbo debilitatæ vigorem aſſumerent conualuit, & vrinæ color ſimilis naturali apparet. Conſule de hoc argumenito Marti- num Rulandum lib. 1. Problemat. medicophysicor. 31.

OBSERVATIO LXIV.

Hydropis ſpecies rara.

DVM pro tertijā Praxis huius admirandæ editio- ne, eiisque historiis illuſtrandis, aliquid effatu dignum meditarer, accessit ad manūs meas Epifola elegantissima doctoris Michaëlis Ruperti Besleri, Medici

Medici Noribergensis celeberrimi: in qua erat de- scripta Obſeruatio admirabilis de Hydrope, quam hiſce inſerere placuit: nam rara eft, ſcī digna, & utiſiſſima. Ego, venerande Zacute, (inquit Vir do- ciſiſſimus) nil p̄ter admirandum, ex humani corporis ſcrinio muliebri, tanquam mirabili, & nobis in variis recondito defumptum, bona fine, quōd oculis viderim, & manibus palparim, terigerimve, communico. Anno enim p̄terito, 1638. die trigesimo Septembriſ, Virgo 48. circiter annorum, iam per ſex annos agrotans, ex ingenti corporis intu- mescencia, vlnas duas, & quantum vnam in circum- ferentia ſuperante, multis ab aliis incassum tentatis remediiſ, mensum acciſionem respicientibus, ſuffoca- tionē expirauit. Abdomine aperto, menſuræ 46. humoris non feroci, ſed muſti inſtit effluēbant. Omentum duplicatum omni ex parte ſanctum, aliis officina naturaliſ viſceribus optimè conſtitutis: Ego enim ipſe ſcalpelli acie, omnia membra non tam nutritioni quam generationi inſeruentia ſollicitè inſpexi ac indagavi, quæ tamē ſanam hominiſ conſtitutionem repræſentabant. Naturæ luſum circa re- nes, & vafa emulgentia animaduerti; quatuor enim venas emulgentes in latere ſinistro, non confuſas, nec intricatas, ſed leui negotio separabiles deprehen- di. Aperto thorace, dexter pulmonis lobus ita costis adhærebant, vt vix violenter ſine dilaceratione dimoueri poſſet. Cordis corpus grumoso repletum ſanguine, quod in ſuffocatis familiare.

OBSERVATIO LXV.

De Lumborum dolore.

Lumborum ſeuius dolor, impositus ſupralumbos Hirudinibus, curatus.

DE ingenti dolore lumborum querebatur Iuris peritiæ Doctoř quidam Inſignis, cui cum varia à variis Medicis eſſent celebrata auxilia, & nec Phlebotomiæ ex ſuperis, & inferis partibus celebra- tæ, ſcarificatæ cucurbitulæ, hirudines ſedi appoſitæ, Medicamenta purgantia, omniſ generis Fomenta, Balneum, opem afferre poſſent, ſolum hirudinibus ſuper lumbares muſculos appoſitis, & nimia ſequuta ſanguinis copia, leuatus eft.

Dicitur p̄ſeruatus: nam iejuo ventriculo, di- minuam Amygdalinum vniciam, ſex Balsami guttulis permixtam abſorbebat, cuius p̄ſidij ope, ſabulofam vrinam excernens in multos annos vitam produxit. Magna ergo eft Balsami, pro hoc morbo, & aliis frigidis curandis vitiis, vis atque potestas, cuius vſu ſe liberaffe ſcriptorem qui erat in conditione mor- tis à lapide, gloriatur Auenzoar. lib. 2. Theizir, tract. 2. cap. 7. Si verum Balsamum deſit, eius loco vtere Stače, id eft Myrrha pretioſiſſima gutta, vel Orientali, aut eo quod ex Peruanis Insulis afferri ſolet, quod mirabiles p̄ſtare vtilitates, veterum & juniorum diligentifimmi literis commendarunt. Me- mini me plures calculos magnos renum cano te- naciter impaſtos, vſu ſtillatice aquæ ex Nicotiana viridi extractæ, in potum exhibitæ, per vrinam de- turbasse. Si ea deſit, eius decocto vtere cum vtilitate molta.

OBSERVATIO LXVI.

De Calculo renum.

Lithiasis, Balsami vſu, curatur.

LApidem Belzaarticum ad calculum frangen- dum eſſe ex vſu, nullus haſtenus explicuit, ex- cepto Lacuna Medico celeberrimo; is enim in ſuis doctiſiſſimis commentariis Hispano Idiomate conſcriptis ſuper Dioscoridem lib. 5. in com. cap. 72. hoc affirmat. Tanti vi- ri doctrinam hoc exemplo veram eſſe de- prehendi. Quidam in vrinæ ſuppreſſionem ſapè in- cidebat, à crassiusculis arenulis, ſabulofaque mate- ria ſubortam, quæ in viis vrinæ ita tenaciter ha- rebant, vt nullis medicamentis abſtergi poſſent. Sed cum variis medicamentis tractatus eft, aucto- tamen malo quotidie, in dies magis ac magis quatie- batur immaniter. At lapide Belzaartico diuero- mensium ſpatio, octo granorum pondere deuotato cum auiſ iure, à tanto malo conualeſcere cœpit. Hoc ergo auxilium inter p̄ſtantissima, & efficacißima huic vſui p̄ſidia, Medici poſthac celebrent eft ne- cesse.

OBSERVATIO LXVIII.

Renalis, mira forma, coloris & magnitudinis, lapis.

VSitatum, & quotidianum est, calculos è renibus excerni, in eis natos, & adauctos, magnos, & paruos, duros, & leues, oblongos, acuminatos, latos, angustos, rotundos, planos; tamen, vnum, ob singularem colorem, formam, & magnitudinem in feminam notau, que septem diebus excruciauit Ilium dolore saeuo, tandem expulso, præsidiorum ope, à calculo euasit. Forma illa erat rotunda, instar Auelanæ nucis, durissima, color nigerrimus, lapidis Gatis instar. Pendebat grana 49.

OBSERVATIO LXIX.

Vrina mixta tota fabulosa, 40. annis, citra incommodum ullum.

Proponam exemplum rarum, quod semel consperxi in vita mea. Vidi Germanum bilioso temperamento præditum, qui cùm parentes habuisset calculos, ille quadraginta annorum spatio vrinam minxit fabulolam, citra morbum aut incommodum ullum. Hic licet vario vietu vteretur, & interduo selecto, tamen totam quam exercebat vrinam, videlicet in matula, postquam refixerat, velut terram argillosam, calculis plurimis, sinapi instar, refertam. Collectam uno die iussi ut seruaret: ad Solem siccaui: remansit arena crassior, quæ posita ad stateram, libram & dimidiam peperit. Alium vidi Angulum, pituitoso temperamento præditum, qui similem vrinam reddebat, sed non in copia tanta. Ex interuallis suppressione vrinæ vexabatur, quæ decem guttulis Olei terebinthinæ in vncias tribus Vini Rhenani assumpti, cessabat.

OBSERVATIO LXX.

De Calculo Vesicæ.

Inuentus in Vesica, mira magnitudinis, lapis.

Vir ingeniosus, & doctus, viginti annis calculo vesicæ laborans, tandem omnino suppressa vrinæ immani cruciatu vexatus vitam finiuit. Inuentus est in vesicæ capacitate lapis rotundus durissimus, albantis coloris, pendens i 8. vncias. Alium è dissecato corpore extractum mihi ostendit D. Antonius van der Linden, huius virbis Medicus doctissimus, & expertissimus, 32. vnciarum pondere constantem, durissimum, compactum, silicis colore, triangularem, ex quo cum ferro; vt ex silice, eliciebatur ignis. Hic vnde annis, supprimens vrinam, ægrum tandem, ea omnino retenta, ad interitum perduxit. De altero lapide huic simili vide Paréum lib. de monstris, cap. 19.

OBSERVATIO LXXI.

Excrecentia carnea in vesica enata, & inuenta, calculum ementiens.

Multa monstrosa in vesica innasci, certum est, quæ lapidem sèpè ementientur, vt Membræ nerueæ, Globi Crystalliformes, incredibilis quantitas pituitæ, & alia mira, quæ intus coërcita, tenide excentuntur cum vrina. Narravit mihi per-

A litteras excellentissimus Doctor Ludouicus Nonnius, Medicus Antuerpiensis dexterinus, & vir omnium peritissimorum calculo doctissimus, in quodam nobili Lusitano post grauissimos vrinæ cruciatus, quæ omnes eum calculo laborare arbitrarentur, dissecato cadaue e in vesica repartam fuisse durissimam carneam molem, quæ vix nouacula dissecari potuit, simûque iuxta vesicæ collum, inuentum fuisse tumorem instar oui anserini, viscida, tenacique materia plenum. Totum verd vesicæ copus erat adeò callosa carne refercum, vt sex vncias vrinæ vix continere posset, vnde assiduus mihi est.

OBSERVATIO LXXII.

De Morbo Pilari.

Trichiasis renum historia mira, eiusque curatio.

Non agimus hoc loco de morbo pilari, quem malum pili vocat Aristot. 7. de hist. animal. II. putatque enenire, quando in poculo pilum hauserit mulier, quæ hausto, dolor mouetur in mammis, qui non cessat, donec pilus exeat sponte, vel cum lacte sugatur. Cùm enim Mammillæ fungosæ sint, & rarae, ob sanguinis ad vbera confluxum, eo penetrat. Ita arbitrantur Alzarauius tract. 14. c. 2. tract. Plin. lib. 31. c. 18. Cardan. lib. 8. de variet. 44. & alij. Hanc opinionem ob multas causas esse vanam proclamat Rondelet. lib. 18. aquatil. 23. Sed discriimus de morbo pilari, quando cum vrina pili excernuntur, de quorum descriptione, generatione, causa, & curatione, appositis historiis, pulchra pronuntiant Galen. 4. aph. 76. Actuarius lib. 1. de caus. vrinar. 21. Doctissimus Gregorius Gorstius apud Hildanum lib. 5. censur. Chirurg. 50. Durantes Scachus lib. 2. de affect. Vesic. c. 12. Musa, & alij interpretates ad cit. loc. Aphorismor. Quidam in declinante ætate constitutus, octo annorum spatio, lentam pituitam per vrinam exerens, commoda diæta, vacuantibus, diureticisque usus, vix præseruari potuit, quin filamenta longa, &

D alba (lumbricos dices) per eandem viam sèpè cum mingendi difficultate excerneret. Adhibita præsidia vtilia plura, sed non profuere: nam triduò, pilos palmi longitudine, crassos, & duros, (setas porcinas verius nominares) in multa copia, præcedente Ischuria per vrinam detrusit, qui à mucolo humore, nimis tamen adusto, & retrorido ortum ducebant. Visis his Balneum administratur, propinatur Serum lactis Caprini cum iulapio violaceo, vel rosaceo permixtum. Chalybis succus in vinum solitus exhibetur ad semiunciam cum duabus vnciis aquæ Alkekengi. Quibus cùm nihil proficeret, ope aquæ stillatitæ Terebinthinæ per mensem assumptæ in totum est leuatus, de cuius vi latè infra obseru. 180. differemus.

OBSERVATIO LXXIII.

De Suppressione vrinæ.

Ischuria admirabilis.

Per penem, è toto corpore, renibus, vesica, & aliis partibus, mira excerni, arenas, calculos mucosam pituitam, pilos, grumos, varia animalcula, eaque sèpè viua, auctorum observationibus sanctum est, quæ per vrinarios meatus impacta, suoque corpore obturantia vias, supprimere vrinam, res est manifesta. Ego raram huius morbi causam enarrabo. Vocatus vt inuiserem, cañarum Patronum, ingluie deditum,

deditum, Bacchi amantissimum. Is lumborum, Ilium, A inguinumque dolore, vna cum omnimodâ vrinæ suppressione afflictus, confessus est, se à pluribus annis, ter aut quater in mense, filamentum, calami scriptorij, crassitie, dimidij palmi longitudine; his præcedentibus symptomatis per vrinæ viam summo labore expellere, & sic nullis iuuantibus, ita miserrime traducere vitam. Hoc audito, ad præseruationem accingor, bonâ victus custodiâ illum guberno. Expurgo corpus, Fontanellas cruribus affigo, & alia præbeo, quæ vias vrinarias à fabulo abstergunt. Dum hæc molior, ecce vna nocte eadem apparuere symptomata, filamenti latentis præsagia certa. Emollientia paro Vnguenta, fomenta, infusus, & Balnea Anodyna. Post septem dies, omnino B suppressa vrina, filamenti cuspidis in ore virgæ visa est, hanc antequam forcipe extrahemus, anticipavit mors; nam æger subito convulsione oppressus, forte à vapore putrido retentæ vrinæ subortâ, repente occubuit.

OBSERVATIO LXXIV.

Ischuria ex grumo suborta, auxilium optimum.

Ex grumo vrinam suppressi, testis est Galenus Lib. 6. de loc. c. 4. Ex eo concitatæ symptomata veneno simillima, idem prodidit lib. eodem, cap. 3. dum sic ait: *Ad grumos enim vocatos, qui vel in vesica continentur, Thorace, Ventriculo, Intestinis, animi deficitio, & pallor sequi solent; pulsus vero parvus, & obscurus, frequensque appetet; & laborans ipse cum anxietate resoluitur, &c.* Repetit lib. de bonit. & vit. successor. c. 4. firmat Auicen. 6. 4. tract. 3. c. 20. Nam sanguis cùm sit optimus, quando putrefit, mutatur in pessimum, ob multas causas prolatas à Baptista Theodosio epist. 23. in init. & Thoma à Veiga in com. cap. 5. lib. 6. Galen. de loc. affect. His perniciose symptomatis, immedicabiliter suppressa vrina correptos vidi, quos nec communia auxilia, nec Cardiaca iuare poterant, quæ aduersus corruptos halitus, vires nostras diuersimodè prosterentes, ex hoc grumoso sanguine eleuato, commendari solent ab Ätio Tetrab. 3. serm. 2. c. 27. qui solo hoc sunt restituti, & est sterlus Bouinum, quæ recentissimè adhuc excretum, quo & peccinem, pudendum, & partes intra anum, & testes, paucò spatio perungas, manabit vrina, mitescere symptomata. Si recentissimum desit, vtore sicco cum appropriatis Oleis ad ignem permixto. Hoc præsidium acri sua vi naturam ad vrinæ excretionem proritat, caliditate obstructas partes aperit, fundit, liquat grumos, & eos nativa quædam proprietate dissoluit.

OBSERVATIO LXXV.

Lapis in fine virgæ impactus, lotij omnimodam retentionem efficiens, glandis incisione, extrahitur.

Ex lapide in virgæ extremitate impacto suppressi vrinam fatentur Auctor lib. de Ren. dignit. & medicat. cap. 3. Ätius Tetrab. 3. serm. 3. c. 4. Quidam quæ Nephritico dolore cruciatur immaniter, & Balnei emollientis vi, lapis ex renibus ad præputij extremitatem expulsus, ibi tenaciter impingeretur, nouem diebus, vrina suppressa, male habuit. Et cùm ingrauesceret malum, & Cacheoticus, disseminato iam sero per corporis molem, appareret, nec Balnea, fomenta, & emollientia, quæ ampliare canalem, dolorémque lenirent, prodesse possent, ad sectionem, ægro annuente, accedo: quædam enim esset

animosus, maluit semel dolorem pati, quæ turpiter ob rusticum timorem occumbere. Sectio à perito Chirurgo inferne facta celebratur, & lapis volvella extractus. Vrinæ tanta copia, & tam horribili odore infectæ effluxit, vt multis libras æquaret, & adstantes insiceret. Post restrictum sanguinem, scissura præputij quæ diligentissimè fuit conglutinata. Lapidis forma erat sicut nucleus Dactyli maximus, durissimus, asper, constans pondere granorum 30.

OBSERVATIO LXXVI.

A lapide in virgæ impacto, mors subsequuta.

CHirurgus peritus impacto in medio virgæ lapide, 15. diebus habuit vrinam suppressam, quæ nullis vñquam auxiliis effluere potuit. Post mortem, secto. pudendo, inuentus est lapis magnus, rotundus, durissimus, rubri coloris, aculeis vndique in orbem constans, pondere granorum 45. qui larga prius sequutâ Hemorrhagiâ, hominem iugulauit.

OBSERVATIO LXXVII.

Quidam ob lapidem in virgæ impactum, velut desperatus, audaciâ curatus.

Laborauerat octo continuis diebus vrinæ omnimodâ retentione vir. quidam satis robustus, & fortis, ita vt hoc malo perterritus, de salute, & vita iam desperaret ipse; cùmque plurima pro excernendo lapide eiulque comminatiope à Medicis exquerentur auxilia, quorum vi, cùm ad virgæ extremitatem lapis esset protrusus, ibique tenaciter adhaerescens, nullâ vi, aut medicamentorum ope educi posset, nec ad scissuram ob metum annueret æger, quam nos salubrem, & proficuum fuisse multis, illique utilissimam futuram prædictimus. Ille, pudendum, ob lapidis molem, tumidum valde, super ligneam tabulam in scandio sedens imponit, & indigneabundus, aut potius, ex vigiliis, & dolore veluti amens, vehementissimo pugno, pudendum conclusit, & lapidem communivit, cuius frustula patua cum vrinæ copiâ illic excreta, illum à mortis fauibus liberarunt. Nec mirum: *Nam quos ratio non iunat, temeritas sanat*, apud Celsum lib. 3. c. 9.

OBSERVATIO LXXVIII.

De Mictu sanguinis.

Mictus sanguinis, criticus.

Quidam gulæ meroque deditissimus, sèpè in febre ardenter incidebat. Hoc morbo sexdecim annis afflictus, vel mictu meri sanguinis, quantitate librarum duarum, magis aut minus pro copia grauantis plethora, vel venæ sectione, si mictus non erat copiosus, à causone immunis fiebat.

OBSERVATIO LXXIX.

De vrinæ ardore.

Seus vrina ardor, ex glandularum vrethra adiacentium siccitate nimia subortus;
Balneo lactis curatur.

Asiccitate glandularum vrethra adiacentium oriri ardorem vrinæ, firmat Galenus lib. 14. de

vsu part. cap. 11. explicant Anicen. 18. 3. tract. 2. c. 3. A assumpto, à tanto malo, me iubente, fuere incolumes. Hæc enim medicamenta, viscerum, renūmque ardorem compelunt, humoris falsi, & biliosi acrimoniam retundunt, somnum conciliant, & vrinam retinent. Legendus in hanc rem Vidus Vidius Iunius lib. 10. de curat. memb. cap. 26.

OBSERVATIO LXXXI.

De Inguinum dolore.

Immanis inguinum dolor, saluatella sectione curatur.

B **S**tudiosus quidam Belga, cùm assiduis vigiliis, sedulaque librorum lectione corpus maceraret, essetque calidissimi temperamenti, in febre incidit ardentissimam, quā curata, ita de inguinis dextri dolore immaniter questus est, vt nullis vñquam auxiliis leuari posset. Applicita Anodyna, imperati refrigerantes Clysteres, qui adustum calidumque humorē ab Hepate confluentem mitigare, & leniter vacuate possent. Venetam superiores, quam inferiores sectæ sunt. Impositæ in ano, & parte affecta hirudines. Tandem in Balneum ex modicè discutientibus paratum ingressus nihil adiumenti persensit, sed dolore aucto duobus diebus inconniuis oculis, ob doloris sauitiem perleuerans, veluti amens de salute sua desperabat. De Narcoticis in potum assūmendis consilium fuit inter medentes celebratum. Sed secta fuit primò saluatella dextra: post eius sectionem, ita incantamenti modo, à dolore leuatus est, vt Iecinore Epithematis roborato, post paucos dies à dolore omnino fuerit immunis. Mira ergo est in productis Hepatis morbis, saluatellarum utilitas, assiduo experimento confirmata.

OBSERVATIO LXXX.

De Diabete.

Diabetis historia mira, eiisque curatio.

D **I**abetes, lethalis propemodum est affectus: in quo colliquatur corpus, vrina cum nimio ardore excernitur, viscera vni videntur, pertinax sitis super sitim inexplabiliter exercet, vt licet potum assūmere concurat, nunquam satientur, propterea quod epotum per lotium citissime excernitur. Rarus affectus. Gal. 6. de loc. 3. Rabbi Moses nunquam. Alijs semel viderunt. Ego quinques. Tres periæ. Duo hac curati viâ, euasere. Horum unus ætate florens ita squallidos habebat Renes, vt folia Nymphææ illis imposita, momento temporis Chartæ Pergameneæ instar durissima redderentur. Alter meracoris vini potui nimium indulgens, paruo tempore, plures ingentisq; calices exiccat, clamosa siti oppressus, sed quicquid bibebat, illico odore, sapore, colore inalteratum mingebat, & quod omnem fidem superat intra horæ spatium 20. libras aquæ ebibens, eundem potum, qualem hauserat, limpidissimum, per vrinam excernebat. H̄os iam tabescentes curatur, plura pro eorum salute docte satis machinati sunt auxilia, phlebotomiam, purgationes ex refrigerantibus, & roborantibus medicamentis conflatas, Balnea, Potiones, Vnguenta, Cataplasmata, & Epithemata varia, quibus cùm nec tantillum leuarentur, ad fontanellas brachiis, & cruribus affixas accelsere, sed circa commodum vñlum: nam malum furiosus infestabat cum inextinguibili siti coniunctum. Quare Medici consilij inopes eos tanquam deploratos reliquerunt, qui deinceps lactis Asipini Chalybeati potu vñius mensis spatio nutriti, & Philonio Persico ex interuallis

C **O**bservatio LXXXII.

De Hæmorrhoidibus.

Hæmorrhoidum doloribus diuturnis, fontanella in crure aperta, utilissima.

D **E**dolore Hæmorrhoidum cæcarum quærebatur quidam, qui ea de causa debilis, decolor, & extenuatus reddebat. Cūmque dolor hic à copia sanguinis crassi, & nigri ad mariscas delati originem duceret, & venæ illæ atro sanguine turgerent, impositis hirudinibus, fomentis, lauacris, Anodynis ad tempus cessabat, sed cùm partes superæ fæculentum humorē natuæ quadam sorte ad inferas detruerent, de nouo quasi in orbem rediens affectus exasperabatur. Administrata expurgantia, & ea quæ hepar, & lienem ab huius terrestris humoris sarcina exonerarent. Tandem nullo alio præsidio leuatus est, quām fonticulo in crure adaperito; cuius vicem tefer humor vacuaretur, dolor cessauit ab eodem humorē pronatus, qui ad Hæmorrhoidales venas defluere solebat, ex quo inflammationes, vlera, fistulae in posterum suboriri consueverunt, vt inter omnes scitè notavit Andreas Alcacat lib. 5. de morbo Gallico, c. 22. quæ, & alia miseranda mala eueniunt, quando confusa per has venas vacatio cessat, quæ ex professo recenset Hippocrates 6. aphor. 1. & 6. epid. sett. 3. text. 36. repetit Galen. 2. 2. de facult. 8. lib. aduers. Erasistratum c. 6. lib. 4. acut. comm. 111. & alibi sæpè. Tunc si vacuantia non iuuent, neque sanguis extractus ab illis partibus leuamen afferre possit, miro quodam modo hanc vacuationem supplent fonticuli cruribus affixi: vt proprio experimento obseruavit Amatus 4. centu. 56. Nam Fontanella supplet vicem purgationis, & phlebotomiae,

tomia, vt doctissimè asseuerat Guido tract. de cauteris, doct. 1. c. 6. & probat Eruditissimus Thomas Fienus lib. 1. de cauteris, c. 5. explicat Hermannus Follinus eius interpres luculenter.

OBSERVATIO LXXXIII.

Vt vena interha ani ad hirudinum impositionem emineant, remedium praestantissimum.

P **H**armacopola ditissimus quām de Hæmorrhoidum dolore ex interuallis quereretur immaniter, cessarēque semper ad humoris huius excretionem. Ecce huius vacuationis defectu, in melancholiā incident. Pro quā curanda, varia tentata sunt auxilia, quæ diminutam, aut retardatam vacuationem illam supplerent, vel prouocarent, inter quæ hirudinum super mariscas impositio primas tenet, quæ cùm ter citra vtilitatem iam essent applicitæ, propterea quod ab externis ani venulis animalcula sugerent. Superueniens ego, prius benè pensatæ re, iterum eas affigere consulo, admotā tamē prius cucurbitulā, quæ totum anum comprehendenter. Tanti fuit momenti inuentio hæc, vt venarum orificiis, quæ intus latet, eminentibus, hirudinum ope, largum sequeretur sanguinis effluvium, & sic ratione talis humoris vacuati æger in posterum pancreaticè vixit. Hæc enim est cauta, ob quam plures, ex huius auxilijs pro melancholicis morbis curandis, laudatissimi, administratione non leuentur, quoniam Chirurgi extimæ ani superficie, & circumuinis partibus, non internis venulis, sed ori Hæmorrhoidalium externo frequenter applicant, quare extracto tenui sanguine ex catenis poris, non crasso, luteento, & tetro, qualiter venæ internæ natura suā effundunt, ægri, tantum abest, vt commodum sentiant, quin debiliores facti spirito vacuato sanguine recidant in peius. Eruditissimus Medicus Donatus-Sanctorus lib. 5. epist. 4. omnino legendus, qui de hirudinum vi mirabilis pro hauriendo sanguine fecali, & melancholico, & curandis morbis ab hoc foedo succo pronatis, pulchra edocuit.

OBSERVATIO LXXXIV.

De Hernia Aquosa.

Hydrocele, immisso Siphone, curatur.

N **E**c testibus sua desunt mala. Aliquando enim humor serosus, aquosus, & lentus descendit in scroti membranam Erythroïdem, testem continentem. Latini, & Auic. 2. 2. 3. tract. 1. c. 6. Ramicem aquæ appellant. In ætate consistente constitutus quidam, à latente, & non manifestâ causâ in hoc incidit infunditum, & sinistrum testem ita tumidum habebat, vt humani capitii magnitudinem superaret. Hic erat natuæ sorte melancholicus, & nullum ordinem in vietu obseruabat, sed frigidis & humidis cibariis nutritus, plurimam serosi humoris copiam concessit. Humor cùm tenuis eset, & consistentia vrinæ persimilis, non subitè, sed temporis processu ed penetravit. Venæ in scroto erant inflatae, tumor splendebat cum luciditate, ac si per vitrum, aut cornu inspiceretur candela ex opposita parte admota, aberat dolor. Conuocati Medici, & Chirurgi, hi in varias sunt dispersi sententias. Primò repurgatum corpus. Sudorifica ex Ebno deinde exhibita. Diuretica imperata. Infinita topica, digerentia calida & secca admota. Applicita Emplastra, & alia sunt celebrata, quæ huic malo præterquam quod sæpè utilia esse solent, eorum etiam beneficio habitualis frigida

A partium intemperies corrigitur, succi aquei resoluuntur, & mucosus humor in parte tumida contentus discutitur. Tandem cùm nec balneis artificiis, carminantibus, & roborantibus, thermalibus aquis, & earum luto super partem affectam imposito leuaretur, de educenda aqua cogitarunt. Sed quo ingenio eset extrahenda, hoc opus, hic labor erat. Nam multoties extracta aqua, & subsidente tumore, testis ab acrimonia humoris intus detenti est corruptus, & vicinas partes facile inficit, vnde vniuersi scroti, ac penis oritur Gangræna, & ob doloris magnitudinem, febris, mors, vt proprio exemplo docuit Dodonaëus obseruat. 40. At, cùm salutis vñica via est, ea licet cum periculo tentanda, monente Magistro lib. 10. meth. c. 10. Idcirco Chirurgica manu aquam extrahe rationabilius omnibus visum est: ne præ mora, humore mordaciōi reddito, testis corruptatur, vel vñà cum aqua, carnosa hernia adueniat, & caro concrefcat. Quapropter Iunior educationem aquæ cum scalpello proposuit, munitus voto Pauli lib. 6. c. 62. §. Nos scalpello scrotum à medio inulta longitudinem usque ad pubem ferè rectâ lineâ incident, &c. quod prius affirmauit Cellus lib. 7. c. 19.

Curatio suspecta. Hæc enim sectio periculosa, multis Gangræna inde mota, aliis morte, vt historia celebri confirmat interpres Holleri ad c. 62. lib. 1. de morb. internis. Secundus Setonem consuluit, filo transfixo in scroto, quo immisso, & diu retento vacuatur aqua, vt Guido iubet. Sinistre succedit sæpe curatio hæc. Nam ex diutino dolore, confluentibus in decluem partem succis, mortificatio contingit. Tertius, Caustica medicamenta, aut cauterium actuale ex Auro patatum approbavit, cuius ope clementer à parte humor educitur. At cùm ex horum vñsi, pars suæ natura debilis eneruetur, Gangræna contingit, vt bis eueniire cum morte notaui: nam hæc pars cùm sit posita in medio sordium fluxu, fluxionibus valde est obnoxia. Chirurgus senior præclarus Gal. doctrina instruētus Siphone ostendit, seu acum Canulatam Argenteam, intus cauam, in cuspidē perforatam, qua immissa fœliciter, ab scroto & hydropicorum ventre omnis aqua tutò cuatur aqua, vt Guido iubet. Sinistre succedit sæpe curatio hæc. Nam ex diutino dolore, confluentibus in decluem partem succis, mortificatio contingit. Tertius, Caustica medicamenta, aut cauterium actuale ex Auro patatum approbavit, cuius ope clementer à parte humor educitur. At cùm ex horum vñsi, pars suæ natura debilis eneruetur, Gangræna contingit, vt bis eueniire cum morte notaui: nam hæc pars cùm sit posita in medio sordium fluxu, fluxionibus valde est obnoxia. Chirurgus senior præclarus Gal. doctrina instruētus Siphone ostendit, seu acum Canulatam Argenteam, intus cauam, in cuspidē perforatam, qua immissa fœliciter, ab scroto & hydropicorum ventre omnis aqua tutò cuatur aqua, vt Guido iubet. Sinistre succedit sæpe curatio hæc. Nam ex diutino dolore, confluentibus in decluem partem succis, mortificatio contingit. Tertius, Caustica medicamenta, aut cauterium actuale ex Auro patatum approbavit, cuius ope clementer à parte humor educitur. At cùm ex horum vñsi, pars suæ natura debilis eneruetur, Gangræna contingit, vt bis eueniire cum morte notaui: nam hæc pars cùm sit posita in medio sordium fluxu, fluxionibus valde est obnoxia. Chirurgus senior præclarus Gal. doctrina instruētus Siphone ostendit, seu acum Canulatam Argenteam, intus cauam, in cuspidē perforatam, qua immissa fœliciter, ab scroto & hydropicorum ventre omnis aqua tutò cuatur aqua, vt Guido iubet. Sinistre succedit sæpe curatio hæc. Nam ex diutino dolore, confluentibus in decluem partem succis, mortificatio contingit. Tertius, Caustica medicamenta, aut cauterium actuale ex Auro patatum approbavit, cuius ope clementer à parte humor educitur. At cùm ex horum vñsi, pars suæ natura debilis eneruetur, Gangræna contingit, vt bis eueniire cum morte notaui: nam hæc pars cùm sit posita in medio sordium fluxu, fluxionibus valde est obnoxia. Chirurgus senior præclarus Gal. doctrina instruētus Siphone ostendit, seu acum Canulatam Argenteam, intus cauam, in cuspidē perforatam, qua immissa fœliciter, ab scroto & hydropicorum ventre omnis aqua tutò cuatur aqua, vt Guido iubet. Sinistre succedit sæpe curatio hæc. Nam ex diutino dolore, confluentibus in decluem partem succis, mortificatio contingit. Tertius, Caustica medicamenta, aut cauterium actuale ex Auro patatum approbavit, cuius ope clementer à parte humor educitur. At cùm ex horum vñsi, pars suæ natura debilis eneruetur, Gangræna contingit, vt bis eueniire cum morte notaui: nam hæc pars cùm sit posita in medio sordium fluxu, fluxionibus valde est obnoxia. Chirurgus senior præclarus Gal. doctrina instruētus Siphone ostendit, seu acum Canulatam Argenteam, intus cauam, in cuspidē perforatam, qua immissa fœliciter, ab scroto & hydropicorum ventre omnis aqua tutò cuatur aqua, vt Guido iubet. Sinistre succedit sæpe curatio hæc. Nam ex diutino dolore, confluentibus in decluem partem succis, mortificatio contingit. Tertius, Caustica medicamenta, aut cauterium actuale ex Auro patatum approbavit, cuius ope clementer à parte humor educitur. At cùm ex horum vñsi, pars suæ natura debilis eneruetur, Gangræna contingit, vt bis eueniire cum morte notaui: nam hæc pars cùm sit posita in medio sordium fluxu, fluxionibus valde est obnoxia. Chirurgus senior præclarus Gal. doctrina instruētus Siphone ostendit, seu acum Canulatam Argenteam, intus cauam, in cuspidē perforatam, qua immissa fœliciter, ab scroto & hydropicorum ventre omnis aqua tutò cuatur aqua, vt Guido iubet. Sinistre succedit sæpe curatio hæc. Nam ex diutino dolore, confluentibus in decluem partem succis, mortificatio contingit. Tertius, Caustica medicamenta, aut cauterium actuale ex Auro patatum approbavit, cuius ope clementer à parte humor educitur. At cùm ex horum vñsi, pars suæ natura debilis eneruetur, Gangræna contingit, vt bis eueniire cum morte notaui: nam hæc pars cùm sit posita in medio sordium fluxu, fluxionibus valde est obnoxia. Chirurgus senior præclarus Gal. doctrina instruētus Siphone ostendit, seu acum Canulatam Argenteam, intus cauam, in cuspidē perforatam, qua immissa fœliciter, ab scroto & hydropicorum ventre omnis aqua tutò cuatur aqua, vt Guido iubet. Sinistre succedit sæpe curatio hæc. Nam ex diutino dolore, confluentibus in decluem partem succis, mortificatio contingit. Tertius, Caustica medicamenta, aut cauterium actuale ex Auro patatum approbavit, cuius ope clementer à parte humor educitur. At cùm ex horum vñsi, pars suæ natura debilis eneruetur, Gangræna contingit, vt bis eueniire cum morte notaui: nam hæc pars cùm sit posita in medio sordium fluxu, fluxionibus valde est obnoxia. Chirurgus senior præclarus Gal. doctrina instruētus Siphone ostendit, seu acum Canulatam Argenteam, intus cauam, in cuspidē perforatam, qua immissa fœliciter, ab scroto & hydropicorum ventre omnis aqua tutò cuatur aqua, vt Guido iubet. Sinistre succedit sæpe curatio hæc. Nam ex diutino dolore, confluentibus in decluem partem succis, mortificatio contingit. Tertius, Caustica medicamenta, aut cauterium actuale ex Auro patatum approbavit, cuius ope clementer à parte humor educitur. At cùm ex horum vñsi, pars suæ natura debilis eneruetur, Gangræna contingit, vt bis eueniire cum morte notaui: nam hæc pars cùm sit posita in medio sordium fluxu, fluxionibus valde est obnoxia. Chirurgus senior præclarus Gal. doctrina instruētus Siphone ostendit, seu acum Canulatam Argenteam, intus cauam, in cuspidē perforatam, qua immissa fœliciter, ab scroto & hydropicorum ventre omnis aqua tutò cuatur aqua, vt Guido iubet. Sinistre succedit sæpe curatio hæc. Nam ex diutino dolore, confluentibus in decluem partem succis, mortificatio contingit. Tertius, Caustica medicamenta, aut cauterium actuale ex Auro patatum approbavit, cuius ope clementer à parte humor educitur. At cùm ex horum vñsi, pars suæ natura debilis eneruetur, Gangræna contingit, vt bis eueniire cum morte notaui: nam hæc pars cùm sit posita in medio sordium fluxu, fluxionibus valde est obnoxia. Chirurgus senior præclarus Gal. doctrina instruētus Siphone ostendit, seu acum Canulatam Argenteam, intus cauam, in cuspidē perforatam, qua immissa fœliciter, ab scroto & hydropicorum ventre omnis aqua tutò cuatur aqua, vt Guido iubet. Sinistre succedit sæpe curatio hæc. Nam ex diutino dolore, confluentibus in decluem partem succis, mortificatio contingit. Tertius, Caustica medicamenta, aut cauterium actuale ex Auro patatum approbavit, cuius ope clementer à parte humor educitur. At cùm ex horum vñsi, pars suæ natura debilis eneruetur, Gangræna contingit, vt bis eueniire cum morte notaui: nam hæc pars cùm sit posita in medio sordium fluxu, fluxionibus valde est obnoxia. Chirurgus senior præclarus Gal. doctrina instruētus Siphone ostendit, seu acum Canulatam Argenteam, intus cauam, in cuspidē perforatam, qua immissa fœliciter, ab scroto & hydropicorum ventre omnis aqua tutò cuatur aqua, vt Guido iubet. Sinistre succedit sæpe curatio hæc. Nam ex diutino dolore, confluentibus in decluem partem succis, mortificatio contingit. Tertius, Caustica medicamenta, aut cauterium actuale ex Auro patatum approbavit, cuius ope clementer à parte humor educitur. At cùm ex horum vñsi, pars suæ natura debilis eneruetur, Gangræna contingit, vt bis eueniire cum morte notaui: nam hæc pars cùm sit posita in medio sordium fluxu, fluxionibus valde est obnoxia. Chirurgus senior præclarus Gal. doctrina instruētus Siphone ostendit, seu acum Canulatam Argenteam, intus cauam, in cuspidē perforatam, qua immissa fœliciter, ab scroto & hydropicorum ventre omnis aqua tutò cuatur aqua, vt Guido iubet. Sinistre succedit sæpe curatio hæc. Nam ex diutino dolore, confluentibus in decluem partem succis, mortificatio contingit. Tertius, Caustica medicamenta, aut cauterium actuale ex Auro patatum approbavit, cuius ope clementer à parte humor educitur. At cùm ex horum vñsi, pars suæ natura debilis eneruetur, Gangræna contingit, vt bis eueniire cum morte notaui: nam hæc pars cùm sit posita in medio sordium fluxu, fluxionibus valde est obnoxia. Chirurgus senior præclarus Gal. doctrina instruētus Siphone ostendit, seu acum Canulatam Argenteam, intus cauam, in cuspidē perforatam, qua immissa fœliciter, ab scroto & hydropicorum ventre omnis aqua tutò cuatur aqua, vt Guido iubet. Sinistre succedit sæpe curatio hæc. Nam ex diutino dolore, confluentibus in decluem partem succis, mortificatio contingit. Tertius, Caustica medicamenta, aut cauterium actuale ex Auro patatum approbavit, cuius ope clementer à parte humor educitur. At cùm ex horum vñsi, pars suæ natura debilis eneruetur, Gangræna contingit, vt bis eueniire cum morte notaui: nam hæc pars cùm sit posita in medio sordium fluxu, fluxionibus valde est obnoxia. Chirurgus senior præclarus Gal. doctrina instruētus Siphone ostendit, seu acum Canulatam Argenteam, intus cauam, in cuspidē perforatam, qua immissa fœliciter, ab scroto & hydropicorum ventre omnis aqua tutò cuatur aqua, vt Guido iubet. Sinistre succedit sæpe curatio hæc. Nam ex diutino dolore, confluentibus in decluem partem succis, mortificatio contingit. Tertius, Caustica medicamenta, aut cauterium actuale ex Auro patatum approbavit, cuius ope clementer à parte humor educitur. At cùm ex horum vñsi, pars suæ natura debilis eneruetur, Gangræna contingit, vt bis eueniire cum morte notaui: nam hæc pars cùm sit posita in medio sordium fluxu, fluxionibus valde est obnoxia. Chirurgus senior præclarus Gal. doctrina instruētus Siphone ostendit, seu acum Canulatam Argenteam, intus cauam, in cuspidē perforatam, qua immissa fœliciter, ab scroto & hydropicorum ventre omnis aqua tutò cuatur aqua, vt Guido iubet. Sinistre succedit sæpe curatio hæc. Nam ex diutino dolore, confluentibus in decluem partem succis, mortificatio contingit. Tertius, Caustica medicamenta, aut cauterium actu

Zacuti Lusitani

OBSERVATIO LXXXV.

De Vtero.

Sine vtero, vixit fæmina annis triginta.

Fominæ post casum ab arbore altâ vterus extrâ propendit pugni magnitudine. Et licet plura præsidia, & manus Chirurgica præstò essent, nunquam potuit intus reduci; cùm paulatim procidens ita prominaret, vt accedente acuto inguinum dolore, mali Cydonei figuram in in infimâ prolapsâ parte repræsentaret. Hoc malum per plures durauit annos, excreto sanguine grumoso, cum ventris torminibus diris. Tandem vterus frigore ita obduruit, & liuidus est factus, cum molliitatem lummâ, & horribili fœtore, vt corruptionis manifestæ, & mortificationis futuæ argumenta præberet: Quare vocatis Chirurgis, vterum delapsum ferro extirpandum prædixi. Annunt. Ipsum præcidunt, ne fortè in altiores partes serperet corruptio. Hoc opere celebrato ipsa à tanto malo est facta immunis. Hæc cùm esset 22. annorum, loco menstrui usque ad 40. annum per vulvæ locum excernebat sanguinem grumosum, & mulsum. Rem venereum exercebat, led citra voluptatem villam. Sana superuixit usque ad annos 52. res domesticas commodissimè exercens. Tandem Cholera acutissimâ prehensa è vita discessit.

OBSERVATIO LXXXVI.

De vtero tumore.

Medici ignorantia, fæmina emortua.

Recet quidem à Gal. inculcatum lib. 9. meth. 16. & 5. de sanit. tuend. 11. malum Medicum omnes eodem Calopodio calceare, quim præscribat agrotis auxilia, perinde ac illi qui aleam iacent, vt facere ipse prædixit lib. 1. epid. sect. 2. com. 50. His artibus instrutus quidam Pseudomedicus pauperculum curauit intenso vteri dolore laborantem, cum interno ardore intolerabili coniuncto. Medenti apparuit sponsio caro Amygdalæ magnitudine, quæ vterum in tumorem tantisper eleuabat. Illam corrodere volens citra totius prouidentiam villam, oleo Vitrioli pertractauit, sed cùm nullum fructum ægra persentiret, forcipe carnem violenter resecuit. Post sectionem tanta Hæmorrhagia sequuta, vt exhaustis viribus, licet ad compescendum sanguinis fluxum plura machinarentur auxilia, resoluta è vitâ discesserit. At in hunc nebulonem, scomma vulgo dictum benè quadrare poterat, prolatum à Galen. lib. 2. ad Glanc. cap. 2. Morbus curatus est, sed ager periit. Sed hos procaces homines, naturæ potius infensos hostes, & lethiferos Cerberos cum suâ inscritâ relinquamus, immò in vincula coniiciamus, quâ pœna esse puniendos hos Agyrtas inter omnes tradit Rodericus à Castro vir undeque doctissimus lib. 3. de medic. politic. c. 23. Quorum Pseudochymicorum leoninos mores, contra fumiendum, ac infidum præstigiatorem, depinxit graphicè eruditissimus Benedictus à Castro Hamburgensis, eius filius, scientissimus Medicus in suo flagello calumniantum, ferè per totum.

OBSERVATIO LXXXVII.

Vteri Scirrho Gallico, Syrupus egregius.

Scirrho Gallico tumore in labio vteri vexabatur, trigenaria satis robusta & fortis, qui ad magnitudinem deueniens, dolore, & ardore per-

cepito illam miserè noctu præsertim excruciat. Tumor nec sudorificis ex Smilace asperâ, Mercuriali bûve Vnguentis, aut Topicis dicitu potuit. Hæc, obseruata Diætâ, hoc solùm syrupo est curata. Syrum assumptis 30. dierum spatio, quantitate vnciarum quinque, post eius potum manè & vesperi se lentè exercebat, & stragulis in lecto cooperata per duas horas, per alum, & vomitum excernebat mucosa, & nigra.

Ligni Indi, Smilacis asperæ, an. 3 iiiij. Radic. Chin. Sassafras, an. 3 j. Cortic. Ligni Indi, 3 B.

Infundantur per spatum 20. horar. in fl. xij. aqua. Borrag. super cineres calidos, & bulliant ad tertiae partis consumptionem. Colatur adde.

Cortic. Ellebor. nigri, Turbiti, an. 3 ij. Hermodactylor. 3 j. Fol. Sen. Sem. Cartham. 3 B. Epithymi, Polypodijs, an. 3 v. Agarici Trochiscat. 3 iiij. Rhababar. 3 ij. Meliochaæ, 3 y B. Flor. Violar. Flor. Borrag. Flor. Naphe, an. p. ij. Cardui Benedict. M. j. Radic. Scorzonera. Radice Angelic. an. M. B. Santalor. omnium, an. 3 j.

Macerentur per spatum decem horarum, bulliant deinde ad tertias, colentur expressione forti, infunde per noctem.

Scammon. elef. 3 B. Stybij preparat. gr. xiij.

Cola iterum, & adde.

Syrup. fumar. maioris, 3 viij. Syrup. de Sen. 3 v. Syrup. de Epithym. 3 iiiij. Syrup. de Polypodio. 3 iiij.

Cum Saccharo, quod sufficit, fiat lyrupus longus, aromatizatus cum 3 j. pulueris Diamoschi, & 3 B. pulueris Aromatici. De Scirrhoso vteri tumore eloquenter disceptat Valleriola, lib. 5. enarrat. 6.

OBSERVATIO LXXXVIII.

Vterinus scirrhosus tumor mira magnitudinis, Chalybis vario usu, emolitur.

Intra præsidia præcipua, quæ ad emolliendum scirrum, priscorum & iuniorum sagacitas adinuenit, vt ex multorum mente Monardus retulit tract. de ferro, Chalybs est, cuius usu lapidofas durties promptè liquari vidiimus. Fæmina quædam ex menstrui retentione male habens, in vteri regione tormina persensit, pro quibus leniendis Pharmacæ usu est, sed eius ope non ita leuata, vt aliquando saevi cruciati bus non recrudeceret malum. Eo tempore apparuit in Pubis regione tumor aliquatenus durus, & indolens, qui ab oui magnitudine incipiens, ita quinquennio excrevit, vt cucurbitam rotundam magnam repræsentaret, in cuius profundo, tactu murmur percipiebatur. Res deinde ostendit in vtero citra Hepatis noxam, aceruatam etiam flatuum copiam multam. Color, habitus corporis, operationum omnium integritas, vene laudabilis

E sanguine distentæ satis probabant, viscera minimè esse lœsa, sed à solo vtero hæc omnia originem ducere. Expurgatum corpus sæpiissime. Sudorifica adhibita. Balnea naturalia administrata. Omnia hæc etiæ usitata, nullam commoditatem attulere. Sicut nec fokus, Vnguenta, & Cataplasma varia. Tandem solo Chalybis usu per duos menses exhibiti, omnino resolutus est tumor. Alternis diebus Syrum de Chalybe exhibui, cuius descriptionem pete infra lib. 3. obs. 11. Aliquando Consernam Eryngij cum Chalybis puluere obtuli. Aquam, Vinum, aut quemlibet potum prius decoctum Eupatoria & Cinnamomo, chalybæbat. Panem cum aqua Chalibæta subigebat. Deum aqua omnis candenti Chalybe prius erat ferrata, in quâ alimenta, aut carnes incoquebat. Reloluto tumore, & euacuato syrapi beneficio, multo lento humore, cum Ichorosi humoris, & flatuum copia multa, inclius habuit.

D

Praxis Historiarum, Lib. II.

63

De præservatione bienniò potu Chalybæato usu est, A fonticuli cruribus affixi, viscera Theriacâ roborata. Tanta est ferri, & Chalybis ad absumentos duros tumores efficacia, cuius vi animalia apud fabros ferrarios educata, exiguo lienes habent, auctore Celso lib. 9. c. 4. quod ita esse eleganti historia comprobat Boniuenius de Abditis, c. 105. Pulchra de medicamentorum Chalybæatorum vario parandi modo, vide præter Mercatum lib. 2. de morb. mulier. 6. apud Iul. Cæl. Claudinum in appendice lib. 2. de ingressu Medicis ad infirmos.

OBSERVATIO LXXXIX.

Pseudohydrodrops vteri in grauidis pronatus, pro funda scarificatione, curatur.

Vidi quinques exemplum mirabile in grauidis octimestribus, & non imestribus. Hæc omnes quum crura tumida, & aquoso humore plena haberent, & cœdeñatosa; labia vteri simili inflatione ab ipso crudo, aquosoque sanguine pronata in tam grandem molem increuere, & ex utraque parte spongæ modo ita prominebant, vt vteri Hydropem repræsentarent. Consulti Medici, ad diuerendum, sanguinem è brachio mittendum imperant; adstantes renunt, me vocant, qui ne pars præ copia mucosi humoris obruta suffocaretur, scalpello scarificandam totam profundè prædixi. Facta scarificatione, tanta humoris aquoso copia vacuata est, vt intra vnius horæ spatium, tota detumelceret pars, & in suum statum naturalem rediret, & citra aborsum, (hunc enim alij ex scatificatione certò præfasierant) ita leuata sunt, vt foetus usque ad matrum tempus referuarint.

OBSERVATIO XC.

Tumore vteri flatuoso fæmina laborans, pluribus frustis tentatis auxiliis, sponte liberatur.

Princeps Medicorum Aëtius memorabilem produlit sententiam, Tetrab. 2. ferm. 2. c. 10. in fin. dum sic ait: Proinde operæ pretium esse nosse, quod multi sic agrotantes, in tempore curationis nihil commodi perceperunt, dimissa vero curatione restituti sunt, natura ante curationem prævalente contra morbos debiles ex medela factos. Quapropter natura remissionem dare oportet: videtur enim una cum curationibus affligi, in quiete vero inalescere, & superare morbos iam antea attenuatos, &c. Hoc monuit præstantissimo elogio Hipp. lib. 6. Epid. sect. 2. text. 26. dicens; Per adiunctionem contraria adhibere, & interquiescere: nam, vt granissimus auctor Valleius dicebat in com. periculosis off. incidere in Medicum, qui nesciat quiescere, quam qui nesciat contraria adhibere: nam qui nescit quiescere, nescit occasiones contraria adhibendi. Qui nescit contraria adhibere, tandem si prudens est, seit quiescere: atque si prodest non potest, tamen non obesse. Hæc salubria artis præcepta ignorans quidam Medicus, toto anno fœminam medicamentis exigitauit sine intermissione, & quod peius est, citra utilitatem ullam. Hæc vteri dolore ex interuallis quatiebatur immaniter, qui sensim cessabat, excitato in laeuo vteri labio, flatuoso tumore, aliquando ita magno, vt mali Cydonei magnitudinem superaret, duro & insensili, vt Scirrum diceres: quem non fuisset resolutionis breuitas comprobabat manifestè, tota enim moles cum ex flatu crasso esset suborta, duarum horarum spatio, excretò crepitum, euanecebat. Hæc iuuenis erat, & viri confortio vtebatur, menstrua suo tempore respondebant, partes

naturales benè dispositæ, facies roseo colore suffusa. Ab vteri frigida intemperie vitium emanabat, ex qua nebulosus flatus elatus tumorem concitat. Viscera roborata. Exquisitissimè expurgatum totum corpus. Vterus à pituitosis humoribus absteritus vaquantum usu. Sudorifica ex Ebeno imperata. Aplicita Balnea naturalia, & alia præsidia, affixis in cruribus fontanellis, & obseruato regimine celebrata. Contumax affectus ob habitualem vteri intemperiem nullis auxiliis succubuit, quæ cùm verno tempore essent administrata, collega meus, iterum ardente Sirio esse reiteranda sibi persuasit. Ego contrarium sensi: quoniam vbi remediorum iteratio natum exagitat, ac perturbat, tunc ex mente Aëtij quiescere oportet cum utilitate summa. Sic monobat Hippocr. libro de locis in homine, dicens: Interdum nullo vi medicamento, optimum medicamentum est, &c. Sic factum. Illa à remedii abstinuit, & post tremens nullum yngnam malum perfensit, naturam beneficio adiuta.

OBSERVATIO XCI.

De Nympha.

Nymphotomia.

Quando caro in vteri orificio proginitur, laedens coitum, & impediens ingressum, & egredsum ieminis, prisci Caudam, seu caudatam ægritudinem nuncupant, quoniam caro haec ab vteri ore ita propagatur, vt muliebre pudendum repletat, & foras caudæ modo promineat, & virile membrum mentiatur, vt notat Paulus lib. 6. cap. 70. & inter omnes firmant Adrianus Spigelius lib. 8. de fabric. corp. human. cap. 18. Gaspar Bauhinus lib. 1. Theatri Anatomic. cap. 40. & alij. Horribilis affectio est, & odiosa: nam concepbitum, & conceptionem impedit. Hac meleßissima ægritudine erat affecta, illistrissima & honestissima virgo, quæ abortis lachrymis sapè apud me conquæsta est, vt illam à tanta angustia liberarem. Nam solo vestium contactu, quidpiam in ore vteri mentula instar multoties inflari, turgere, atque erigi sentiebat, & lassissima, venerisque imaginationibus illaqueata, ad Venerem irritari cogebatur. Tanto malo obsita, quo anima vel septies in die, cum libidinis conceptu, Deum grauissimè offendebat, & meru percussa ne in graviora damna laberetur, meam pro hoc fœdo vitio propulsando opem, dato prius fidei & silentij iuramento, obnoxie expostulat. Accersit parentibus, & vocatis duobus Chirurgis peritis, yterum Dioptrâ exploramus. Carunculam corrugatam inuenimus, ex Pubis ossis regione pronatam, & per pendendi rimam, digiti dimidijs indicis longitudine, & aliqui circa basim crassitie erumpentem, in cuius extremo quidpiam aderat glandi simile, præputij instar, tenuissimâ cute concreta, rugosum, flaccidum & laxum, sine meatu villo, qui in viris excendendo semini est dicatus. Hanc carunculam, quæ ipsa erat veneris stimulis agitata, ita extubere fassa est, vt extra rimam penis instar penderet. Quare ab Arabibus dicitur pudendum muliebre, & ab Auic. 21. 3. trah. 4. cap. 2. 3. virga vocatur. Curationem à venæ sectione orsi sumus, quæ illa iuuençula esset, & bono corporis habitu prædicta. Purgatum multoties corpus. Postquam ritè menstrua fluxerant, quo tempore, titillato ytero ob sanguinis calidissimi ardorem, pruritum sentiebat, & caro nimis ex crescere manifestè, tota enim moles cum ex flatu crasso esset suborta, duarum horarum spatio, excretò crepitum, euanecebat. Hæc iuuenis erat, & viri confortio vtebatur, menstrua suo tempore respondebant, partes

E

Tom. II.

F 2 notab.

notabilem Hæmorrhagiam fœliciter persanatum. Ne verò in calidissima fœmina iterum à toto ad vterum confluenter excrementa, & ob naturæ luxuriantis robur caruncula renasceretur, quater in anno vacuationem consulo prævia phlebotomia, parcum vitrum instituo, fonticulum in crure affigo. His per annua celebratis, & à malo immunis, viro locata rectius habuit. Solum ergò auxilium huius mali tanti in sectione consistit, ex mente Aëtij terab. 4. serm. 4. cap. 103.

OBSERVATIO XCII.

De Vteri pruritu.

Vteri pruritus, curatio.

Summus Medicinæ dictator lib. 3. aph. 31. inter morbos seniles, pruritum connumerat: nam licet hic affectus in iuuenibus mordacis humoris copiam aceruantibus, videatur esse peculiaris; tamen, vt dicit Galenus monuit in com. senilis etas pruriginis est obnoxia, quoniam ille, quæ pruritum operantur, superfluitates, difficilem habent per cuem evacuationem. Ratio-

nabile siquidem existit, & cuem in ipsis ex frigiditate densari, & superfluitates, plures ac crassiores existere, &c. Licet Auic. 7. 4. tract. 3. cap. 6. Senes esse pruriginosos arbitretur, quod ob expultricis debilitatem nitrosos humores extra cutem nequeant expellere. Hoc symptomate vexabatur sexagenaria, quod, praeterquam quod totum corporis ambitum, etiam vteri partem internam miserè oppreserat. Malum difficile, & quod citissimè ob vteri sortem in Cacoëthica vlcera commigrat: nam vterus est vniuersi corporis cloaca, & in declini parte positus, vbi excrementa, quæ ex lege naturæ in fœminis redundant, & confluunt, cum per menstruas purgationes non excernantur, retenta putrescant, & inficiunt vterum labida: maximè cùm hæc iecur haberet igneum, ex cuius intemperie, ichorosi, & falsi humoris copia in vterum confluebat. Hanc curaturus, sanguinis miserationem instituo, potionēs refrigerantes propino, ab adustis humoribus corpus sèpius expurgo. Serum lactis caprini exhibeo. Balneum ministro. His, vniuersalis pruritus omnino conquieuit. Vteri vero ardor, dolor, phlogosis, & prurigo ita increvit, vt timor esset, ne ex continua confricatione, dilacerata cute in vlcerosam dispositionem commigraret affectus. Tunc ad adustos, & acres humores contemporanos, Pissana vtor, syrum ex sero paratum offero, Cassia fistularis interaneum liquorem præbeo, seco venam in talo, hirudines mariscis affigo. Intra vterum iniicio per Siphonem, lac, & lactis serum, cum Throchiscis de Camphora, aut collyrio albo Rhasis dissolutum. Pudibundas partes decocto Mallowum, Violarum, & hordei tepido foueo. Iecur & Renes vnguentis refrigerantibus, & roborantibus attempo. Omnibus his etiū vtilibus celebratis malum non succubuit; in mentem venit eximia doctrina Galeni in lib. 2. prog. com. 2. 3. quæ affirmat, triplicem causam prorogationis morborum esse, aut propter aliquam partem curatu difficultem; aut propter humores crudos, & crassos incolosque; aut propter aliquod commixsum. Quare cùm hæc obseruatet ordinem in regimine, & crudorum biliosorūque humorum copia toutes expurgantibus esset exhausta, manifestum erat, ex parte curatu difficulti, hoc est, vt interpretatur Christopherus à Vega in com. à Iecoris, aut alicuius partis præstantis calidâ intemperie emanare. Quapropter saluatellas in vtraque manu ferio, Apozematis vtor refrigerantibus, & aliis quæ liuem, iecur, & vterum ab acrum humorum spurcitie liberare

A queunt. Tunc expurgantium medicamentorum pertæsus, humorem istum necessariò ex partium debilitate gignendum ad latera deriuare intendo, & sic in vtrum cauteria impono. Non pertransierat mensis, quando vacuatis ichoribus virulentis à pruritu omniuino sana eusit. Quo præsidio sèpè recordor hunc contumacem morbum persanasse in salacibus fœminis, & virginibus, quæ pruritus stimulis ira excruciantur, & præ scalpendi partes pudibundas frequenta, adeò coeundi appetitu gliscabant, vt ob motum & calorem, confluente acrum humorum copia ad partem, ipsæ semine turgentem, & inuercundam in frumento vterinum incidenter. De hoc affectu pulchra prædixit Carolus à Petra Alba, lib. de noua medicina, cap. 13. de vteri pruritu.

OBSERVATIO XCIII.

De Furore Vterino.

Vteri deliramenta, viri confortio conquiescant.

Hippocrates Medicorum Semideus appellatus, lib. de virginum morbis, symptomata dira recentens, quæ à feco spermato in vtero occluso retento, prohibito disflari, atque in venenosam naturam obputredinem abeunte, in virginibus, quæ maturæ sunt viro & nubiles, repullulare solent, sic horum omnium medelam proposuit in fin. num. 4. dum sic dicit: Ego vero in beo ut virgines, quin huicmodi patiuntur, quam citissimè viris cohabitent, &c. Virguncula quadam, colore nigella, macilenta, garrula, iracunda, inquieta, ad venerem maximè proclivis, & quæ solū de amoris illecebris loquebatur, frequenter loca pudoris, quorum attactu maximè gaudebat, scalpens, vbi vii ac prurire incipiebat, virorum amplexu exardescens, irrigari humectarique postulatis, inexplebili coeundi desiderio tenebatur. Quo cùm vti non liceret, subito eam inuasere vomitus ingens, horror, Cardialgia, Cephalalgia, difficilis respiratio, cordis pulsus, ventriculi subuersio, nausea, prostratus appetitus, timor, mestitia, febris, horribiles imaginationes, vteri retractions, cordis compressio, animi deliquium, Epilepsia, formido, desperatio, torpor, fatigatio, & alia quæ ex retento, & non vacuato semine scaturiunt symptomata formidanda, relata ab Aëtio retrab. 4. serm. 4. ca. 76. Illud enim, eleuatio spucissimo vapore, crasso & humido, veneni præsentanei instar, superas partes premit, lacinat, ferit, ex Gal. lib. 6. de loc. cap. 5. Hæc fuit occulta vis morbi, aut furoris ad interitum præcipitio cogentis, quam obseruauit Rhodiginus 2. 3. antiq. 3. 2. Brodæus lib. 5. miscel. 27. Polianus lib. 8. Stratagemat. 10. & Venetorum doctissimus notauit Hermolaüs Barbarus ad ca. 15. lib. 36. Plini. Denum hæc quin per multos dies his malis esset dilacerata, tandem subtidens ad mentem redibat. Affines me vocant. Cùm origo mali esset certa, ad minuendum semen me accinxii. Refrigeraui iecur tenui & humectante victu, sanguinem ex gibbero, & talo emisi. Leniter expurgavi. Enemata frigida indidi. Balneum applicui. Serum lactis exhibui. Semen minuentia præscripsi, & vt spiraret, vterus, cruribus fonticulos inuissi, & veneris confabulationibus abstineret, commonui. Hæc etiū proficia, profuere nihil. Nam post peractam præseruationem, in eadem mala reincidit, & quod peius est, in puerum sese præcipitate cogitabat. Nec mireris: hæc enim omnia naturali mulierum, & præsertim virginum tribuuntur affectioni; ob semen enim retentum, cor vicinioraque loca, tetro & nebuloso halitu.

A halitu occupantur: maximè in iis quæ salaciōres sunt, in venerem pronæ, feruidæ, magisque audax explendæ voluptratis; de quarum numero cùm hæc esset, nullis vñquam auxiliis leuati potuit, donec moniti parentes, vt eam viro locarent; quod cùm facerent, huiusmodi furorem, validus & neroius coitus sedauit: nupsit enim cùm iugene robusto, atque officio connubiali strenue perfungente, cui tanquam sanguisugi adhærens, conuenientem adeptā medicinam, effloruit, reuixit, & roseo nitidoque colore perfusa, pristinæ sanitati fuit restituta. De his auertendis dannis quæ ex retento semine oriuntur, legendus Martinus Pansa lib. de proroganda vita, c. 47.

OBSERVATIO XCIV.

De vteri strangulatu.

Vteri suffocatio ex retento semine, eo excreto curatur.

Qui vterum motu locali ad superas partes, & Diaphragma (potissimum respirationis organum) moueri posse existimat, is suam in anatomie factetur inscitiam, & Galeni, priscorūmque edictis maximè repugnat. Clamitent quidquid velint Fernel. lib. 6. de part. morb. 16. Eustach. lib. 2. Praxis. 5. 1. Laurent. 7. de re Anatomic. 9. Augen. tom. 1. Epist. lib. 12. Epist. vlt. Hos capit vehementer Gal. lib. 6. de loc. c. 5. anatomica demonstratione suffultus. Nam si dissecata muliere, vterum violenter manu, immò ferreis vinculis sursum ad ventriculum trahas, ad os ventriculi eumducere, quin ligamenta disruptantur, vix poteris; tantum abest, vt suopte impetu, ad septum transversum ferri posse, sit credendum. Hanc affectionem ex retento semine, in viduis, falacibus, fœminis oriri, celebri cuiusdam viduæ historia Gal. eo loco confirmat, quæ cùm esset vteri suffocatione correpta, excreto semine, conualuit. Ex eadem causa illa patiebatur virginella, quæ ex interuallis paroxysmo ita conuellebatur, vt accedente difficulti respiratione, tota conuulsa, sine sensu villo, oculis distortis, nimio dentium fragore præcedente, cum lingua tremula, anima efflare videretur. Cui, cùm plurima auxilia, quæ frequenter in hac accessione utilia sunt, non iuuarent, pessaria ex Cyclamino, Cæpis, Allis, cum felle Taurino confecta vtero applicanda curo, ex quorum ad motione, titillatione, & feruore quodam in vtero concitato, copiosum semen excernens, ab accessione sua superstes remansit. Num autem ex hac occasione, liceat Medico timenti Deum, soplitis pariter cunctis sensibus, & vna abolita respiratione in fœminis quasi anima agentibus, seu in maximo vita periculo, constitutis, veneficum illud semen, foras ab vtero, titillationibus, & frictionibus partium obsecnarum elidere, differunt eloquenter Raphael Mox. lib. 2. de curandis morb. mulieb. 17. & Carrer. diff. 6. 9. ad lib. 6. de loc. affect. Galen. Videnda in hanc rem eruditissima Apologia tertia Doct. Didac. Morani Lusit. Medicus eximij, in qua de Epilepsia Hysterica egit luculententer.

OBSERVATIO XCVI.

De Vteri vlceribus.

Electuarium, vlceribus vteri Cacoëthicis præstantissimum.

Corrodi, exulcerarique vterum, ob acres, virulentos, mordaces humores, nouum non est. Hi enim aliquando in vtero velut in sentina retenti, ita ferinam induunt naturam, vt cancrosa vlcera, committant, quæ cùm in humidiori, sordidiorique loco consistant, & vteri reconditas sedes occupent, difficilem deinceps obtinent curandi viam: immò immedicabilis sequutā Hæmorrhagiā, iugis, posillaque febri accedēte, iugulant. Dum sordidum vlcus curarem in fœminā quadam, quod sudorificis exhibitus ex Smilace non succubuit, hoc Electuarium fuit debellatum, quod præterquam quod huimiditatē absunit, etiam humoris deleteriam vim coērcet, & infrænat, quo, matutino tempore assumpto, quantitate vnciæ vnius, & superbibito decocto Smilacis, omnino curata elt fœmina: nam mouebatur aliud, ciebatur sudor.

E 2. Conserua Rosar. Violar. Borrag. Bugloss. an. 3. ij. Mithridat. 3. ij. Confct. Hyacinthor. 3. B. Pulu. Diarrhod. Abbat. Pulu. trium Santalor. an. 3. ij. Margaritar. preparat. 3. j. B. Rasure Eboris. 3. B. Theriac. 3. ij. Smilacis asper. 3. ij. Radic. Chin. 3. j. B. Fol. Sen. 3. B. Poly. pod. Hermoda tylor. an. 3. ij. Mechoac. 3. j. B. Epithyma. 3. B. Turbith. 3. ij. B.

Puluerisanda puluerisentur, & cum 3. iiiij. Syrup. Fumar. maior, & Saccharo fiat Elestuarium.

OBSERVATIO XCVII.

De vteri procidentia.

Vterus prolapsus, miro artificio ad suum locum reductus.

Gloriosus Auenzoar, quem mirabilem appellat Aueroës lib. 4. collig. cap. 40. lib. 2. Theizir, tract. 5. cap. 4. De dislocatione matricis, sic inquit: In principio autem apparet hac agitudo, Medicus.

Fœminam inuisebamus tres Medici diu in lecto decumbentem, quæ ossis sacri dolore miserrime oppressa,

F. 3

oppressa, cum fluxu purulento, & foetido, de ardore interno querebatur. Nos, licet in ea nulla Galicæ luis esset iuspicio, eodem modo esse tractandam, ac si esset morbo Gallico infecta, vnamiter alterius. Et sic sudores ex Smilace, prius corpore bene expurgato, exhibuitur. Sed cum post decem dies, in quibus sudores commouimus, febris acuta superueniret cum intensa sita coniuncta; à sudorificis abstinentes, ardorem internum temperauimus, vena secta, ptissima, refrigerantibus syrups, lactis sero. His refocillata, humectantique victu renutrita, hac aqua 20. dierum spatio diluculo exhibita, quantitate vniarum trium, prouocato clementer sudore, sanata est: nam nimia vteri humiditas est absumpta, abstersum, & consolidatum vlcus.

U. Ligni Indici, lib. 8. Radic. Gbin. 3 iiiij. Elel. de Gemmis. Letiscantis Rasis, an 3 B. Theriac. Muhridat. an. 3 iiiij. Confest. Alcherm. Confest. Hyacinth. an. 3 j. B. Vani odoriferi, lib. 3. Aque ex florib. Arantior. lib. 8. Aq. Rosar. Mellis, an. lib. ij. Aquar. fumar. Cichor. Borrag. an. lib. ij.

Macerentur per noctem, deinde distillentur per balneum Mariæ.

OBSERVATIO XCVIII.

De vteri profluvio.

Tabes ex fluxu muliebri suborta, Ebeno curata.

Diuinissimus Galenus lib. 1. de humorib. com. 12. in Medicos Romanos inuehitur, sic dicens: *Quo in loco par est attendere commune Medicorum erratum, quod in plurimis affectionibus plerunque committitur: nam quod superuacanum est, evacuant illi quidem, sed tamen ne ei, quod euacuatum sit, quid persimile ingnatur, nullo modo sibi curandum proponunt, &c.* Hunc prauum curandi modum sequuntur duo, et si celebtes Medici in curatione cuiusdam fœminæ, muliebri profluvio albo & pituitoso laborante, quam cum diu, & importunè, vario expurgantium medicamentorum vnu pertractassent, nec viscera interna, frigida intemperie affecta, vnde fluxus oriebatur, roboretur, ne in posterum similis humor regeneraretur; ipsam hac de causa in tabem, & extenuationem maximam, ob copiam spiritus exhaustam deduxerunt. Deinde ob maciem, & febrim, lactis potum consulunt. At cum ipsa flatu abundaret, tumidum haberet ventrem, faciem subturgidam, Cephaleam ex internalis quateretur immaniter, & partes naturales obstructionibus essent occupatae, ab eius vnu abstineri iussi. Ipsam ergo victu refocillo, humorem aquosum sensim expurgo per vrinam, ad normam Galeni lib. de precognit. ad Posthum. cap. 8. Historiam celebrem illustris Romanæ referentis, quam se hoc modo persanasse gloriatur. Obstructiones leuiter aperio. Internas partes roboro Electuariis exhibitis. Potus paucitatem impero. Aquam incoquo Eupatoria, & Chinæ Radice. Vinum pitisset iubeo. Crastore ergo parte per vrinam excreta, tenuiorem haemoris portionem per cutem discutere tento. Id fecit Galenus frictione ex melle multum tosto celebrata: cum enim mel sit exiccantis facultatis, contentionè aridus factum, maiorem exiccandi facultatem acquirat, absergit, & discutit vehementius. Frictiones suppleximus sudorificis ex Ebeno paratis; hoc enim auxilium non solum discutit humorem per insensibile transpirationem, sed roborat, & obstructions auferit. His exhibitis venter derumuit, minutus est fluxus, evanuit febris ex obstrukione suborta, & ipsa pinguincula facta, sana evasit. Ne verò ex partium debilitate iterum recrudesceret ma-

A lum, exiccante victu, potu continuo ex decocto radicis Chinae parato, fonticulo cruri affixo, roboretibus tabellis, est praefruata.

OBSERVATIO XCIX.

De Vteri dolore.

Vteri dolori curando, syrpus laudatissimus.

A B Aceti vnu, neruosas partes, & præsertim vterum neruofum ex Galen. 6. epid. 5. com. 2. & fibrosum ex ipso lib. 6. de vnu part. 5. ladi impense, celebri elogio dictauit Hippocrat. lib. 5. acut. sent. 39. dum sic dicit: *Mulieribus autem longè magis, quam viris aduersaur Acetum; nam uterum dolore afficit, &c.* Et licet ventriculus sit magis neruofus, quam vterus, ab aceti vnu non ita luditur, inquit rectissime Auenzoar lib. 2. Theizir, tract. 5. cap. 1. quoniam ob consuetudinem callum contraxit, & magis carnosus est, in quo præcipue ex lege naturæ adsunt humores crassi, qui acrimoniam aceti intrinant, & retundunt. Quare fœmina quædam frigidæ ventriculi, acetario ex herbis frigidis, & aceto parato satiata, lethales post duas horas solum super pubem doles persensit. Curatio ad modum Colicæ flatuosæ instituta, quæ cum perseveraret triduo, nihil est leuata. At cum carminantibus clystis, excreto flatu, aliquam sentiret opem, hoc syrupo, quo, quantitate vniarum quatuor, diluculo exhibito, decem diebus vna, prouocata aluo, & flatibus per aluum excretis, sanata est.

U. Hyssopi, Calamenth. Origani, an. M. j. Flor. Chamæl. & Aneth. an. p. B. Flor. Anibos, Meliss. Bugloss. an. p. j. Passifl. 3 j. B. Sem. Anis. Fænicul. Ames. & Carni, an. 3 iiiij. Medul. Catham. Semin. Cnici, an. 3 B. Polypodi. Epithym. an. 3 B. Cinnamom. 3 B. Aloë, 3 B. Acori, 3 j. Flor. Sulphur. 3 j. Radic. China 3 ij.

Coque in lib. vj vini generosi antiqui ad consumptionem tertiae partis, in fine autem coctionis, dum vinum adhuc feruet, adiicito

Fol. Sen. 3 ij. Agarici Trochiscati, 3 B.

Macerentur per diem & noctem, cola, & cum Sacchar. & mellis sufficienti quantitate, fiat secund. art. syrpus longus. Si aliuus multum responderit, propinetur alternis diebus.

OBSERVATIO C.

De Menstruis.

Menses per Gingiuas manantes.

Menstruum sanguinem erumpere sèpè per oculos, os, nares, aures, vrinam, aluum, vberum Mamilas, digitos, auditorum testimonio sanctius est. Nos per Gingiuas emanantem vidimus. Nam Iuencula ætate 18. annorum, tempore instantis menstrui, lumborum dolore cum ventris tormentibus corripiebatur. Huic apparebant in ore vlcuseula, caligabant oculi, & quatuor diebus in gingiuis intolerabilem pruritum sentiebat. Cessantibus his, è gingiuis dentium inferiorum, riuli sanguinei, sudoris instar bidū emanabant, & sic seruato ordine per menstruos circuitus, sanguis per hanc partem lochiorum modo, quantitate librarum duarum fluebat. Finita vacuatione fœmina pancratè viuebat. Medici, vt periculum suffocationis, quod sanguinolenta illa materia in ore concreta, & ad Trachéam delata, subito spirandi difficultate oblatu facere poterat, exiunt; timentes etiam ex confluxu humoris ad partes superas, oris, thoracis, et rebrisque

Praxis Historiarum, Lib. II.

A minuatur nativus ignis, frigefiat iecur, & intercidat sanguificationis munus, eneruentur vires, vitiatur concoctio, inappetentia contingat, oriatur Syncope, accidat totius fœdus corporis color cum tabe coniunctus, cutis cum vitore albiset, mollescat caro, crura vacillent, oculi tumeant, laxet facies, & alia signa accidenta relata ab Auic. 21. 3. tract. 3. cap. 2. & Gal. lib. 6. de loc. cap. 5. Hæc omnia diu passa fuit fœmina quædam, cui ex virium debilitate, & tenacitate sanguis, hic guttatum, & per longum tempus erumperebat per vterum. Cui cum omnia celebrimæ essent facta auxilia, quæ ad compescendum sanguinis fluxum ab vtero, & roborandas vires ab auditoribus commendantur, & ex his nullum leuamentum sentiret, solo hoc Emplastrum, antica, & posticæ parti vteri imposito, sanata est, quod inter cetera huic vni præsidia est nulli secundum.

U. Olei Citoneor. Olei Myrtillor. cum decocto radicis Bistort. ablutor. an. 3 iiij. Cera Rubra, 3 viij. Sang. Dracon. Boli Arnæ. Acaciæ, Hypocistid. an. 3 j. Cortic. Medianor. Castaneor. Cortic. Arbor. glandium, Myrtillor. Sunach, Terre Sigillat. Spodij, Rosar. Gallar. Cortic. Fabar. Vuar. Immaturar. Sorbor. Siccor. Mespilor. Immaturor. Coral. Rubri. Mastic. Bistort. Radic. Chelidon. Fol. Pruni Sylvestris, Trochiscor. de Carabe. Cineris Ossium cruris Bonis, an. 3 j. Cerasa, 3 ij. Terebinth. late cum succo Bursa Pastor, quod si satis.

Fiat Emplastrum, extende super pellem arietinam.

OBSERVATIO CIV.

De Menstruorum suppressione.

Fœmina retentione menstrui laborans, spreta Phlebotomiâ, concussa Apoplexiâ emoritur.

Quantam utilitatem menstrua purgatio mulieribus adferat, oraculo quadam prædictit Hipp. lib. 1. Coacar. Pranotion. text. 158. sic dicens: *Salutare est muliebria non cobiberi: nam inde eneunt Epilepsia, quibusdam longa profunia ventris, & Hamorrhoides, &c.* Firmat acutissimus Dureus in com. Repetit Gal. lib. de ven. sect. aduers. Erasistratum cap. 5. & 6. & lib. 6. de loc. cap. 5. & alibi sacer. Hanc patiebatur fœmina quædam quadrata, robusta, tumore & vasorum distentione laborans, rubicunda, & venis prædicta copioso sanguine plenis, quæ corporis grauitate ex menstrui retenti suppressione laborans, me vocat. Saphenæ sectionem consulo. Illa hoc auxilium spernens, consilio alterius Medici, Catapotia ex Aloë ter deuorat. Non pertransierat dies, quando saeuo lumborum dolore oppressa, ebulliente circa arteriam dorsi sanguinis cōpia, Vertigo, Aphonia, Ignorantia omnipium rerum, Stupor mentis, Oblivio, delirium eam apprehendunt, & post duas horas Apoplexia, à qua, auxiliis adhibitis, vix relevari potuit.

OBSERVATIO CIII.

De Menstruorum stillicidio.

Nimia hemorrhagie vteri, Emplastrum excellens.

Menstruis largius fluentibus, morbi contingunt, dicebat Aesculapice familiæ Antesignanus lib. 5. aphor. 57. eos recentet Galenus 2. de facult. natural. 8. nec mirum: nimium enim excurrens hæc vacatio, exhausta sanguinis copia Hydropem creat. Cùm enim calor noster in sanguine persenerantiam habeat, dubium non est, quin ex superflua nectaris visu, cuius præsentia recreantur partes, vacuatione,

OBSERVATIO CV.

Pano inguinis ex retento menstruo suberto, saphenæ sectio remedio est.

non attendens, ex menstruo retento hoc vitium posse oriri. Sic enim ait Galen. lib. 6. de loc. cap. 5. Itaque si menses supprimantur, & nullam Medicis mulieris va- cuationem adhibeat, tumor aliquis in inguine interdum exoritur, ostendens nimis aliquid ex internis partibus inflamatam esse, &c. Hoc audito ipse obmu- tuit, & secta vena in talo sponte discensus est tumor. Dum haec scriberem, in memoriam venit historia mulieris, in qua hac de causa tumor in inguine cum febre exortus est sequente peste, cumque duo Me- dici, qui ex conducto à Senatu erant propositi ad faciendum examen, ad eam accederent, citra dele- etum, in domum salutis, curandis peste correptis destinatam, ad portandum curarunt: non inueniunt sunt vespillones qui eam deferrent, interim ipsa cum recte se haberet, & sanorum munia obiret, maluit antequam Medicorum iussa capesseret, ve- nae sectionis in talo beneficium experiri, quod auxiliu ita contulit meo voto celebratum, ut resoluto ex tempore tumore, cum recens esset retentio men- strua, omnimodam recuperauerit sanitatem. Ecce Vespillones ad eam accedunt, & ipsam in ostio do- mus suae lanam valenter carpentem cum inuenient, ridentes abierte.

OBSE R V A T I O C VI.

Fluxus Hemorrhoidalis, menstrui retentioni superueniens, bonus.

M agistri non incelebris in suis Aphoristicis commentariis, Cedro dignissima sententia est lib. 5. aphor. 33. quæ sic ait: *Neque enim quod sola per nates vacatio deficientibus menstruis bona sit, dixit, sed hanc simpliciter landauit, non adiuncto quod sola: si quispiam igitur alteram quæ sit per sedem, dixerit ita affectis mulieribus vtilem esse, hoc non aduersatur Aphorismo, &c.* Hoc prius prædicterat Hippoc. sect. 3. Coac. sentent. 12. dum sic ait: *Retentis menstruis laborantes, Hemorrhoides pati, bonum, &c.* Nam vacuatio haec præseruat illas à multis damnis, quibus ob retentio- nem menstrui sunt obnoxiae. Venæ enim Hæmor- rhoidales ob consensum cum vtero, ratione viciniæ, & communis trunci, sanguinem, qui ad vteri vasā non descendit, facilè suscipiunt, ac per sedem expur- gant. Plures vidi in quibus Medici non audebant hi- rudinū ope ab his venis sanguinem exaurire, quod putarent, superis partibus vacuatis, inanitas venas ab inferis sucturas, & sic menstrua cohiberi: nam experientia contrarium ostendit. Illæ enim hac ipsa de causa pathematis melancholicis vexatae, aliis ten- tatis præsidii, solum his venis referatis, hirudinum ope, sanescere potuerunt.

OBSE R V A T I O C VII.

Ad prouocanda menstrua, pessulus mirabilis.

L vitanæ virgines ita luto obdurato, testisque vasorum fictilium edendis sunt intentæ, vt nul- lum hoc dulcissimum pro continuo vietu in deliciis ha- beant alimentum; & ita dentibus non minori appre- titu frusta collistarum ollatum comminuant, ac si panem biscoctum dulcarium, aut aliud suauissimum cibum manderent, & hac de causa frequenter in fe- brem albaram, vteri obstructionem, & menstrui re- tensionem incidere sunt solitæ. Noui quandam quæ granissimum à matre obiurgata, de nocte, nemine ad- vertente, iuxta focum posita, adeò ingentem luti ru- bri copiam estiavit, vt manè cohicità penè respira- tionem, inflato ventre in lecto iaceret. Huic, & aliis ppter totius prouidentiam, & Chalybeata medica-

menta, pessulus ex radice nucis iuglandis tenera, & benè apparata, redacta in pessarij formam, intra vte- rum immisus, summo est auxilio. Nam fernore quo- dam intra vterum excitato acrimoniam concitat, & ardorem, ita vt post paucas horas, placide, & sine molestia villa sanguis per vterum stillet, quod auxi- lium, ad partum difficilem, fœtumque mortuum ex- trahendum est etiam salutare validè.

OBSE R V A T I O C VIII.

Carbonam vorax, suppressis per decennium menstruis, integrè curatur.

B Ost sex menses, menstruorum accisionem, cura- tionem recipere testatur Galenus 6. epid. sect. 3. com. 29. quo loco affirmat se fœminam perianasse, cui post octo menses purgatio erat retenta. Et Hippoc. lib. 5. epid. num. 5. in historia uxoris Gorgia, quæ per annos quatuor menses habuit retentos, & lib. 4. epid. num. 21. in exemplo cuiusdam ancillæ, cui per septennium suppressa fuit menstrua purgatio, quas fuisse restitutas ibi confirmat. Nam fœminas quædam per triennium, quinquennium, septennium menstruis carentes curatas fuisse referunt Iacchinius ad cap. 66. lib. 9. Rhaf. Alexander Traianus lib. 1. de morb. Gallic. cap. 9. quas postea concepisse, confirmant. Sed quid respondebimus Hipp. dicenti lib. 1. de morb.

C muliebrib. num. 4. mensum retentionem usque ad sextum incurabilem esse? Pete solutionem ab ingenuo Mercur. lib. 4. de morb. mulier. cap. 1. & Roratio in 34. contra- dict. Hippoc. Ego tantorum vitorum illustribus sen- tentiis tretus, olim dum iuuenis essem in fœmina, quæ per decennium menstruis omnino carebat, ea prouocavi. Hæc enim cum esset in 35. anno consti- tuta, & antea illi satis responderent, Malacia labo- rans, ita carbonum esu, velut selectissimo alimento delectabatur, vt nihil aliud dentibus communueret, ac esitaret nisi extinctos carbones. Hæc cum febri tenui, & liuido vultu colore, patiebatur animi de- liquium, Angorem, tristitiam, difficilem anhelitum, & metum. Medici curaturi sæpius talos secant, exhibent Cathartica, aperientia varia, serum lactis pro- pinant; quibus, nec Chalybis conserna consanescere potuit. Hæc iam ferè Cachectica facta, vla solum conserua Arthemisia 30. dierum spatio, superbibita aqua stillatitia Sabinæ, in qua per noctem Rha- barbarum madebat, pristinæ sanitati fuit restituta, & post duos menses concepit: nam ante morbum iam quater pepererat.

OBSE R V A T I O C IX.

Ad prouocanda menstrua, pilula utilissima.

I llustris quædam fœmina quæ post duos à par- tu menses, vt vteri adstrictionem compararet, re- stè fluentibus suo tempore lochiis, pessulum in os vteri immitteret, ex puluere nucis Cupressi, Balau- stiorum, Aluminis, malicorij, Boli Armeni, Sangui- nis Draconis, Gallarum, radicis Consolidae maio- ris, Bistortæ, Micletæ, & aqua Plantaginis pâ- tum, in tam diros inguinum dolores est redacta, vt restricta menstrua purgatione, septem dierum spa- tio vigil in lecto iaceret, color ex albo in liuidum mutatus, venter intumuit, accessit fastidium, alius restricta, adfuit febricula, tandem mestitia oppres- sa, resoluta viribus, animam efflare videbatur. Medi- ci in principio quæ vites erant liberales, & san- guinis restricti copia multa, totum in prouocanda menstrua purgatione cardinem constituant, in quem vsum vnuatur: crurum frictionibus, ligaturis, vincu- lis,

Praxis Historiarum, Lib. II.

lis, sectione tali, cucurbitulis, hirudinibus ano affi- xis, pessulis, lauacris, suffitu, & expurgantium vsl. Hæc solum pilulis ex Chalybe, & puluere Calamin- thæ cum syrupo de Arthemisia paratis conualescere potuit, quarum drachmam in nouem globulos re- dacta diluculo cum exercitio assuebat. Hoc auxilio viginti diebus celebrato ægra ad sanitatem tendit, vterus reddit pensum suum, febris evanuit, color ro- feus adfuit, vites robustiores factæ, & concipiens, maturum suo tempore fœtum edidit in lucem.

OBSE R V A T I O C X.

De Pene virili.

Musca per vrinam excreta.

A Nimalia viua per penem excerni, vt Vermes, Cimices, nouum non est. Nos in vitro Go- morrhœa fœda laborante, & vrinam difficultate cor- recto, vidimus excretam per penem Muscam, qua expulsa, à dolore, quo antea in radice penis immi- niter premebatur, leuatus est. Hic postea Ebeni de- cocto, & vrinam prouocantibus, conualuit.

OBSE R V A T I O C XI.

Vir patiens menstrua mulieris instar.

I Mberbem, & toto corpore depilem cognoui, ef- fœminatum, mulieris aut spadonis instar, cui à 20. usque ad 45. annum menstruae purgationes per pu- dendum, statis quibusque mensibus, quatuor aut quinque dierum spatio in non parua copia emanabant, & si forte non recte fluebant, superueniente cum torminibus lumborum dolore, vena secta in ta- lo illi remedio erat. Hic nunquam nuplit, immò ex pleuride occubuit, ex retento menstruo suborta.

OBSE R V A T I O C XII.

Pudendum corrosum, vitæ superstite.

E Legantissimus Celsus in prefat. rarum morbum, & nouum describit, cuiusdam, qui ex naturalibus partibus carne prolapsa, & arente, intra pau- cas horas expirauit, genus mali, atque remedium ignorantibus Medicis. Nos in quadam integra sani- tate frumento, & morbis minimè obnoxio, citra Gal- licæ luis suspicionem, pudendum totum corrosum vidimus intra duos dies; nam nigra pustula statim glandem occupauit cum ardore summo, ita vt totum penem serpendo arroderet. Hic, Chirurgi opera vsl., amputatione Veretri, & vstione saluis reman- fit; qui per paruum relictum foramen vrinam dejin- ceps effundebat. Quid dubitandum? nonne humor innascitur in corpore ita deleterius, virulentus, ac mordax, vt in quamlibet partem labatur, illius ignem extinguit, & subiectam carnem depopulet? Et ex multis exemplis vnum sit satis apud Gal. lib. 3. de vsl. part. 5. quo loco scribit: *pestilentia sana pure- faciebat extremos pedes, predo autem eos abscondebat, ut sine baculo ambulare non posset.*

OBSE R V A T I O C XIII.

De Priapismo.

Ad Colis palpitationem, pilula eximia.

P riapismum à flatu crasso, & nebuloso in pluri- mis originem ducere, historiis confirmat Galen- nus lib. 6. de loc. vsl. & 14. meth. cap. 7. Ad hunc ena-

A cuandum, & resoluendum multo tempore vslus erat generosus quidam miles, colis palpitatione deten- tus, præsidii multis: nam præter expurgantia va- ria, carminantia, sudorifica, potum aquarum natu- ralium, & topica auxilia expertus, solo hoc auxi- lio, excreto multo flatu, & roboratis visceribus, sanatus est.

Z. Aloës Succotrin. 3. Sem. Aniso, Carni, Danci, Fænicul. an. 3. B. Piperis Albi, Galang. Cinnamom. Zingiber. Caryophyllor. Nuci Moschat. an. 3. j. Spica, 3. Flor. Chamamel. Aneth. Melilot. Sambuci, Anthos, an. 3. Calanthen. Origani, Saturæ, Pule- gij, Baccar. Lauri, Cymini, Seselios, Radic. Chin. an. 3. B. Agalloch. elec. 3. j. Diacymin. Diamosch. Diarrion. Pipereon, an. 3. B. Aromatic. Ros. Diamarg. Calid. Diarrhodon Abbat. an. 3. B. Theriac. Mithridat. an. 3. j. Rhapontic. 3. B.

Pulueris sanda puluerisentur tenuissimè, & exci- piantrum cum syrupo de corticibus Citri, melle An- thofato, & Balsamo, & fiat Magdaleon, ex quo fiant Pilulæ ad modum Ciceris, & decorentur. Dosis sic 3. j. singulis noctibus, duabus horis post cenam.

OBSE R V A T I O C XIV.

Ad Priapismum, præsidium celebre.

C Indæ Orientalis Prorex illustrissimus, Priapismo diu laborans, infinitis propemodum auxiliis vslus est, quæ viscera roborarent, flatu absumerent, qui ab Hepatis frigida intemperie emanabant, cum co- pia humoris pituitosi coniuncta. Ecce uno die de- hoc infortunio cum eo loquutus, se habere aquam Stillatitiam Caryophyllorum Viridium, vitreis or- ganis extractam enarrat, quæ ad conciliandam oris suavitatem, & coercendos fœtentis halitus ab Iridis commendabatur. Ea è vase extracta, mira odoris fragrantia, me, & adstantes recreauit. Tento auxi- lium, quod ad ventriculi, & vteri frigidos affectus, Aromatum scriptores summè collaudant. Mira ex eius potu, illi, ieuno ventre, quantitate duarum vniuersarum ebibito, per duos menses, sequita utilitas.

D Pudendum, quod vel centies in die arrigebatur cum tensione summa, & illicid flacidum, & ingosum fie- bat, excreto per ructus, & crepitus, flatu multo, fir- mius est redditum, facultates vigorosiores factæ, ita vt se sanum exclamaret. Si defit hæc pretiosissima aqua, loco eius vtere stillatitia ex floribus viridis Cinnamomi, aut ex ipso Cinnamomo viridi per distillationem extracta, quam ex India Mercatores in varias mundi plagas conueliere solent.

OBSE R V A T I O C XV.

Veretri, cornu instar facti, curatio.

A Bhinc decem annis, si recte recordor, inuisi- quinquagenarium, cui biennio penis ita rigue- rat cum duritate ingenti, vt cornu diceret. Hic omnia tentauerat auxilia; at nec vniuersalibus, nec locis, nisi Balneo huic artificiali cessit pertinax malum, quod partem tensam emollit, flatus discutit nebulosus, & crassos, & mirè partem roborat. Pri- mò Balneo emolliente vslus est.

Z. Radic. Aristoloch. Radicis Iridis, Iari, an. 3. j. Radic. Lilior. albor. Radic. Althæa, an. 3. B. Flor. Melilot. Chamamel. Sambuci. Violar. Aneth. Rorismarin. an. p. j. Fol. Viol. Maluar. Althæa, Absinth. Bismuth. an. M. B. Sem. Lin. Althæa, Fænugrec. Anisi, Aneth. an. 3. B. Cymini. 3. ij.

Fiat omnium decoctio cum diabibus partibus aqua, & tertia yini albi potentis. Hoc decocto calido, cùm bis

bis in die, manè, & serò semihoræ spatio spongia A per mensem pudendum fouveret, penis rugosior factus: vt verò ad naturalem statum rediret, vltimis octo diebus decocto addidimus olei Lilio. albor. Aneth. Chamæmel. Amygdalin. an. 3 iij. Deinde ad discutiendos flatùs hoc Balneo vsus, pristinam consequitus est sanitatem, & postea præseruationis causa, potus aquæ decoctæ Ebno, & Smilace per annum, remedio fuit, cum exiccante Diæta, & Eleuariis carminantibus coniunctus. Forma Balnei discutientis flatùs, hæc fuit:

L. Radic. Iridi, Bryonia, an. 3 b. Baccar. Lanri, 3 ij. Absinth. Chamæmel. Salvia, Rorismarinis, Stæchad. Puleg. Origan. Thym. Calamint. Satureia, an. M. j. Flor. Chamæmel. Melilot. Comar. Aneth. Stæchad. an. p. q. Sem. Anisi, Dauci, Carvi, an. 3 iii. Spica Nardi, 3 ij. Radic. Peon. 3 ij. Acori, 3 ij. Fol. Ruta, Maioran. M. j. Alumin. lib. B. Salis commun. 3 vi. Sulphur. viui, 3 iiij. Nitri, 3 j. B. Furfur. p. j. Stercor. Caprin. 3 ij.

Fiat omnium decoctio in lixiuio, facto ex cincis quibus quercùs, adde

Balsam. 3 j. Vini Potentis, lib. ij. Aq. vita, lib. B. Olei Aneth. Olei Chamæmel. an. 3 j. Olei de Castorio, 3 ij.

Bulliant benè omnia, & seruentur vsui.

OBSERVATIO CXVI.

De Nimio Coitu.

Ex nimio concubitu animo linquens, quomodo subito refocillandus?

Recitissimè à primo artis medicæ conditore promulgatum accepimus in lib. de genitur. num. 1. aliquando sanguinem in concubitu emitti, &c. Sangui ne emanante, semenis loco, effusa multa spirituum copia, & ob motum, laborem, voluptatem, collapsis penè viribus, ex coitu multo, iuuenis quidam Hispanus in animi deliquium incurrens meam opem implorat. Intempesta nocte vocatus, repente accuro. Pullum tangere, eum submersum, & obscurum inuenio, cum difficulti respiratione, extremonrum frigiditate, Convulsione tibiarum flatulenta, cordis palpitatione, & faciei luore coniunctum. Quid in præcipiti casu ex tempore exequat, ances ignoro. Nam vacuantibus pugnare, absconum: morbus enim ex inanitione erat. Ecce in mentem venit vinum, ad reparandas vires citissimum auxilium. Huius haustum porrigo, & odorem illius naribus appono: vix deglutuerat, quando ob langorem retentricis illico euomuit. Perspectis his, ex 20. vitellis ouorum ius pato & cum guttulis vini, & modico Saccharo ad lentum ignem tantillum calefacio; ne frigiditate perceptra, ventriculi tonus ladtatur. Hoc ius lendum, E & crassiusculum, sensim ac sine sensu, lambitui modo absorbens, somno se tradit, & quatuor horarum spatio obdormiscens, expergefit adeò robustus, & alacris, vt nullum debilitatis transactæ malum denudò persenserit. Hoc enim edulium est facile ad assumendum, citò concoquitur, non onerat natu ram, celeriter distribuitur, exhaustos spiritus celer rimè refocillat, & cum sit ob temporis angustias facile parabile, omni alia esca suauius, velocissime vires recreat, & refocillat, & cum sit paucum, nutrit plurimum, quod operat in hoc casu Auic.

20.3. tract. 1. cap. 35. Legendus in hanc rem eruditissimus Santorellus lib. 18. Antepraxis, capite 18.

OBSERVATIO CXVII.

De Minutione Coitus.

Ad minuendum Coitum, Electuarium è Camphora præstantissimum.

Quidam in iuuenili ætate constitutus, quam esset gallo quoquis gallinaceo salacior, puellarum amore inescatus, ita assidue veneri indulgebat, vt ex eius conflictu, sàpè exhaustis viribus exanimis redderetur. Hic cum esset diuitiis abundans, & potens, vnicaque parentum proles, horum, & amicorum consilia prorsus tennebat. Cum autem timor esset, ne processu temporis in tabitudinem laberetur, & periret, me rogant, vt filio auxilium præstem. Ipse cum de ventriculi debilitate quereretur semper, pro roborando stomacho præsidium expostulat. Ego naetus bonam occasionem, me pro eo propulsando malo egregiam habere Conseruam illi inculco, & sic loco Electuarij stomachici, aliud offero, quo veneris impetus, & concumbendi appetitia minuerentur, quo cum per mensem vnciae quantitate, superbibitis aquæ stillatitæ Nymphæ, vnciis tribus post cœnam vteretur, omnino cessauit lasciuia, Venerisque irritamenta euauerunt. Hoc paratur hoc modo.

U. Conseru. Nymphæ, lib. B. Conseru. Ros. 3. ij. Conseru. Flor. Fabar. 3 ij. Sem. Lactuc. Coriandri, Endin. Portulac. Anethi, Cucumeris, an. 3 iii. Sem. Cannabis, 3 v. Sem. Ruta, 3 iii. B. Sem. Agni caſt. 3 B. Laserpitij, 3 ij. Flor. Violar. 3 ij. B. Cicute, 3 B. Sem. Hyoscyam. 3 ij. Cinnamor. 3 ij. Macis 3 ij. Camphora, 3 v. Rosar. 3 ij. Pulu. Fel. Salicus, 3 B.

Omnia puluerentur tenuissime, & excipiantur Syrupo de Nymphæ, & secundum art. fiat confectio. Maxima ergo est ad Veneris delicias retundendas, coitumque minuendum, Camphoræ vis atque præstantia, miris in hunc vsu laubibus ab auctori bus commenda, reputat licet Scaliger exercit. 104. num. 8. contra Cardanum, experimento edictus: nam cani leporaria quæ catulicbat, obtulit, in potu dedit, in offa exhibuit, in nares indidit, & collo quotidie appendit. Omnia frustra, coiuit, concepit, peperit. Irritum argumentum: quoniam adulterina erat, qua vsus est non nimis credulus Scaliger, alioqui primæ notæ Philosophus. De cuius qualitate vtrinque certatum, scrupulum eximet Doctissimus Renodæus lib. 1. de materia medica, sett. 9. cap. 9. de Caphura.

OBSERVATIO CXVIII.

De Veneris abstinentia.

In gens umbilici tumor, vsu intermissæ Veneris, curatur.

Sicutum est, ac memorandum, quod ab Hipp. viro prudentissimo, in que disciplina auctoritate gravi, relatum aduertimus in lib. 6. epid. sett. 6. Oraculo 4. Veneris vsu modicum salubrem esse; Labor, inquit, cibus, somnis, Venus, omnia mediocria. exemplificat Galenus 2. de femin. 2. & 6. epid. 2. 26. & in art. medic. cap. 86. & exemplis confirmat lib. 6. de loc. cap. 5. vidui, & viduae. Quum enim concubitu, quo ante creberimè vtebantur, priuarentur, in grauissima damna incurerunt, quæ omnia excreto semine leuata sunt. Similia mala euenerunt cuidam in otio, & molitie educato, qui cum ante, veneri nimis indulgeret, & tabi esset propinquus, à coitu cessauit. Vixit biennio pulcher, roseoque colore suffusus, & valde pinguis. Huic sensim & sine sensu vmbilicus intumuit.

Praxis Historiarum, Lib. II.

Intumuit. Tumor erat Melonis magnitudine, reniens, dolorificus, colore subalbus, in cuius cauitate exaudiebatur sonitus. Medici œdema esse rati, pro hoc malo curando, præter vniuersalia præsidia, carminantia machinantur plura. Accedens ad eum, inuenio pigritia, incepsit, torporque insolito prehensum. Anteactam vitam inquit. Olim illum veneris vsu impensè fuisse addictum ex parentibus certior factus, totum curationis cardinem positum esse statuo, si ille ad pristinam reuertatur, attamen cum modo multo consuetudinem. Nam vt in com. cap. 5. lib. cit. de loc. affect. reuult insignis Thomas à Veiga, licet ex retento semine, foemine Hystericis symptomatis sint plus obnoxiae, quoniam in illis innati caloris adest imbecillitas, putredinis causis non repugnans, quæ in utero, tanquam in excrementorum lentina amplius efferatur, & virile semen sit magis calidum, & bene coctum; tamen in viris conspicitur aliquando aliquid ob hanc causam Vterinis vitiis persimile. Hæc in corona hominum doctorum lata oratione cum pronunciarem, insisto, & parentes cogo, vt filium matrimonio iungant. Illi cum nullam aliam stirpis sua, eamque vnicam lucem haberent (& ille pro indolis sua merito valde ab omnibus esset dilectus) hilari vultu conditionem accipiunt. Nuptus, & ad concubitum reuersus, recuperauit sanitatem: nam post paucos menses tumor evanuit, ita vt quem operosa medentium diligenter curare non potuit, blanda Veneris dulcedo, excreto semine & flatu vaporoso retento, persanauerit.

OBSERVATIO CXIX.

Ex intermisso veneris affuetudine, Epilepsia & mors subsequita.

Nobilissimus quidam adeò erat coitûs studio deitus, vt laßatus, & debilis cogeretur hac de causa ad tempus lecto quietcere, & restaurante cibo vires exhaustas reficere. Ille huius fœditatis pertensus castitatem sibi obseruandam proposuit ita rigide, vt ieuniis, abstinentia, & orationi solùm esset intentus. Ecce post sex menses, naufea corruptus, Vertigine concutitur, & post paucos dies Epilepsia seu opprimitur. Ab accessione auxiliorum ope levatus, Medicorum præsidia expostulat. Hi Idiopathicam Epilepsiam à vicio ventriculi subortam rati, totum, & ventriculum à vitiis humoribus expurgant, & roboran, sed frustra: nam malo ferocius infestante in plenilunio, præcedentibus inordinato lingue motu, capitis rotatione, pallore faciei, caligine oculorum, Epilepsia, cum valido dentium fratre miserrimè detentus, post paucas horas velut fideratus extinctus est. Dissecto corpore quæsita causa mali. Nullum vitium in stomacho, cerebro, reliquisque partibus inuenit, præterquam in cavitate vasis semen in penem deferentis, quæ licet conspectum quadammodo Anatomicis fugiat, & coitûs tempore solùm aperiatur; tamen ea semine in virotem mutato oppleta vasa est, & ulceribus sordidis ab hac virulenta substantia retenta, & corrupta fortè contractis conspurcata, è quibus ascendebat indefinenter aura noxia, quæ cerebrum lancinans excitata Epilepsia, ægrum ad interitum deduxit. A testibus enim, vasis seminaris, tibia, &

E aliis inferis partibus excitari hunc morbum, latè ad mentem Galeni prædictum lib. 1. de Medicor. Princip. Histor. in com. Histor.

19. & 20.

OBSERVATIO CXX.

De Ignavia partium Genitalium.

Electuarium ad excitandam tentinem, nulli secundum.

Ex pluribus compositionibus ad excitandam tentinem probatissimis, hanc, tentatis plurimis auxiliis, fœlicissimo euentu præstantissimam semper inueni. Alij enim præcente vxore non poterant membrum arrigere. Quibusdam, dum concubabant, illicè pudendum flaccidum detumescebat. Cæteri, solùm tenue, & aquosum semen citra voluptatem emittebant. Hoc auxilio, ad coitum incitati, & hilariter rem agentes, prolem habuerunt. Dosis vicia vna. Uttere eo diluculo, & post cœnam, superbibito Falerno.

U. Testicular. Satyr. recentium, 3 ij. Radic. Pastinac. recentis 3 ij. Cauda Scinci cum renibus, & Semine, 3 ij. Sem. Napi, Baucia, Vrtice, Ernæ, an. 3 ij. Trium Piper. an. 3 ij. Sem. Asparag. recent. an. 3 ij. Sem. Malua, Sem. Dauci, an. 3 B. Pineor. mundator. 3 ij. B. Pistacior. 3 ij. Caryophillor. 3 j. Amygdalar. purgator. 3 ij. Vitellor. Onor. num. iiiij. Pyretibri, 3 iiij. Priapi Tauri, aut Bonis, 3 ij. Cerebellor. Paser. Cerebellor. Columb. asfor. an. 3 ij. Lingua anis, 3 ij. Zingiber. Bean Albi. Bean Rubri. Sem. Nasturtij, an. 3 ij. Sem. Cepa. Sem. Porri, Sem. Scariol. Cinnamom. an. 3 ij. Chrysol. 3 ij. Gallia Moschat. 3 ij. Ambar. Grisei, 3 B. Zibet, 3 j. Moschi odorat. 3 ij. B.

Terenda terantur, & confice cum Butyto vaccino recenti, & melle, ita vt butyri sit pars vna, melis duplex. Aromatiza cum 3 ij. Aromatic. & 3 ij. Diamargarit. calidi. Serua.

OBSERVATIO CXXI.

In Coitu, loco seminis, flatus per penem emissus.

Res mira. Coëuntibus enim nonnullis ventris crepitus emitti, primus omnium memoria pro didit Hipp. lib. 6. epid. sett. 3. text. 12. & 26. dicens: Aliquis cum venere utur, inflatur venter, vt Damagora. Aliquis vero in eo strepitus. Arcessilao tumebat, &c. Videlicet Amatus 6. Centur. 95. notavit Schenckius lib. 4. obs. de pene, & prepucio. At per penem flatus excerni, nouum est. Quidam è partium genitalium imbecillitate, vna cum copia pituitæ multæ laborabat, vt cum coibat, non semen per penem, sed loco eius flatus emittere sentiret. Sterilis factus præsidia querit. Varij varia generantia semen præsidia consuluerunt: at incepte, nam hæc cum flatuosa sint, flatus generant, & affectum deteriore redundant. Tandem exquisitè expurgato corpore à crudis succis, Sudorifica, imperant, & Balnea naturalia ministrant, quibus celebratis, & oblato Electuario semen genetante, abstinenſis diu à venere, cum concubuit, semen emisit, & habuit prolem.

OBSERVATIO CXXII.

Ad Coitum ignaviam, pilula optima.

Steriles, & ignavos fieri homines ex membris vñtata figura, feminis vñtio, excretionis celeritate, certum est; nam aliqui, ocyus quām par est semen emittunt, quo fit vt virili detumelcente coitū mīnimè possint. Ex vñtio totius, aut partis impotentia oritur, vt ob morbum, aut caloris defectum. Ex testium etiam contorsione, amputatione, & hi Castrati, Eunuchi,

Eunuchi, Spadones, Tnlibia dicuntur. Ex fascino, quod vel animali vi, vel Cacodæmonis maleficio continet. Ex his omnibus causis, vnam solum habebat vir quidam, qui licet in florente esset ætate constitutus, ex debilitate caloris, spiritus ad tensionem necessarios non generans, iners erat, & piger ad concubatum, qui etiæ pudendo arrecto aggredieretur fœminam, illico laxato pene cessabat à coitu. Hic multa tentauit. His pilulis solum ad Hymenæum robustus evasit. Illis vsus est toto mense, assumptis tribus, quatuor horis post cœnam.

24. Olei de liquidambar. 3 j. Sem. Eructa, 3 j. Boracis preparat. 3 j. B. Pulu. Cinnamom. elect. 3 j. Agalloch. 3 B. Moschi, gran. viij. Diamargarit. calid. 3 B. Diasatyrion. ex 2. descript. Mesuës, 3 B. Theriac. 3 j.

Cum scrupulo B. pudendi Cerui, & melle Anthoto fiant pilulae.

OBSERVATIO CXXIII.

Impotentia desperata laborans, quomodo curatus.

Princeptis quidam quum de habenda prole valde esset sollicitus, nunquam genuit, quoniam cum coibat, illico laxato pudendo cessabat à coitu, & si forte pudendum erat tensum, semen emittere non poterat; aut si multoties excernebat, id erat fluidum, aquosum, & excretum sine voluptate illâ. Aulici, & cubiculari illius Medici, hæc vitia à frigido viscerum intemperamento, debilitate caloris iunati, partiumque genitalium ignavia, vna cum excrementitia humiditate originemducere iure merito sunt arbitrati. In quem vsum, licet illi vsu & experimento per celestes, varia medicamenta proponerent; ille cum horum esset inimicissimus, malle se mori fatebatur, quam per os illa assumere. Quare illi vna mecum consilium ineuntes, ita curationem sunt exorti. Loco præparantium assumpsit Conseruam Anthos superbibita stillatia Cinnamomi. Purgatus multoties radice Mechoaca in tabellas cum Saccharo redacta. Cibariis vtebatur elestissimis, carne, Columbae, Caponis, & præsertim Perdicis. Aromatis condita, Pastinaca in taleolas efformata, & Saccharo incrufata. Boracem assumpit multoties quantitate granorum V. in Ovo sorbili. In fine mensæ offerebatur pinoleatum ex pineis, & Amygdalis mundatis cum Saccharo, & aqua flor. Arantiorum paratum. Vinum erat generosum. Abstinebat à venere. Conchyliorum, & ostreorum asa Caro illi affiduo erat ex vsum Vino, Pipere, & Zingibere respersa. Aqua Similace decocta. Somnus prolixior. Exercitum modicum. Equitationem erat intentus. Imperata Balnea naturalia, Sudorifica ex Ebeno assumpta. Vnguento varia pudibundis partibus adhibita. Denum nihil non tentatum. Hoc tandem auxilio sanus est factus. Matutino tempore pasta regia vtebatur, & interdù belliorum vice, Satyriones edebat Saccharo incrustatos, superbibita aqua stillatia Naphæ, cum Molcho, & Ambaro delubita. Pasta forma erat hæc.

24. Sacchari albissimi, Farin. Oriza albissim. an. lib. B. Cinnamom. Optimi, 3 j. Zingiber. Caryophillor. an. 3 j. B. Piper. 3 B. Pulp. Capon. Pulp. Perdic. an. 3 j. Cerebellor. Paffer. Cerebel. Columbar. Vino generoso lotor. an. 3 B. Carnis Scinci, 3 j. Moschi, 3 j. Ambar. 3 j. B. Cum aq. Melissa, fiat pasta.

OBSERVATIO CXXIV.

Ad laxum pudendum roborandum, Vnguentum celebre.

Quidam Mercator ditissimus ad venerem proculmis, & ob flatum copiam, concubitus

A mans, quum ad eam accedebat, post primos congresus, ob calorem, & motum discusso flatu, à ludo cessabat laxato pudendo. Hic plura tentauit. Solo hoc Vnguento, penis factus est robustus, & bene firmus.

24. Succi Eructa, 3 ij. Adipis Leonis, Columba, Pafferuli, Vulpis, an. 3 j. B. Testiculor. Vulp. 3 ij.

Coquantur ad consumptionem succi, & colentur. Adde.

Olei Formicarum, 3 ij. Angelic. Piperis, Castorei, Olei Litor. Olei Cinnamom. Olei de Spica, Olei de Ebeno, Olei de nuce Indica, an. 3 j. Pulu. Cepa, Castorei, Piper. Longi, Sem. Viaticis, Pyrethri, Eructa, an. 3 j. Agalloch. 3 ij. Diambre, 3 B. Gallie Moschat. 3 B. Pulu. Boracis, 3 j. Pulu. Stellion. 3 ij. Nucis Moschata, Caryophillor. an. 3 B. Balsami, 3 j. Olei de Liquidambar, 3 B. Zibetti, 3 ij. Ambari, gr. xij. Moschi odorat. gr. vij.

Cum Cera citrina quantum sufficerit, ad ignem lentum paretur vnguentum secundum artem.

OBSERVATIO CXXV.

Alimentum ad prouocandam venerem perutile.

Restè quidem Hesiodus asseuerat, florente Cy- nara, hoc est, Altili Carduo, qui in hortis cultus Magonio domita feritate mitescit, Cicadas optimi cantus esse, & mulieres libidinis audissimas, virōsque in coitum pigerrimos, velut prouidentia naturæ hoc adiumento tunc valentissimo in venerem proclives esse. Nam Cynara huius desideriis mirè satisfacit. Atilis nemini non cognita qui gane- rum cupediis, venerisque illecebris subscriptis. Carnem fructus Cardui, ludi venerei irritamenta mo- nere, & belluinam illius cupidinem accendere testatur Lucana lib. 3. in *Dioscor. in com. cap. 14.* His edoctus, cuidam genitalium ignavia laboranti post innumera auxilia consului, vt hoc fructu vteretur cum caule ipso apparato, ex quibus insperso vino, Pipere, & sale acetarium pararetur. Ita fecit, cum utilitate summa: At cum hoc cibarium, humorem biliosum, atrumque generet, post decem dies, de debilitate stomachi, cum mœstria coniuncta conquesus est, qua roboro stomacho illico conquieuit. Cum autem hoc auxilium Veneris stimulos nimium excitaret, & illius causa pronus rueret in concubitu, ab eo cessare nolebat: vt autem nocere non posset, & palato magis arrideret, tam caulem à pellicula interiori purgatum, quam carnem fructus ab vnguis, spinosa lanugine, & cortice duro mun- datam, in taleolâque redactam abstergo, siccо, & caulium lactucæ, aut Citriorum instar, saccharo al- bisimo per vnam, atque alteram ebullitionem percoquo: nam coctione, fructus huius malitia mitescit, & hebetatur. Hoc conditò vtebatur toto anno, superbibito mero, & ad Veneris conflictus factus est alacris. Pro impotentia curatione, rara præsidia lege apud Valler. 5. enarrat. 4. Fonsec. 1. lib. consult. 10. & lib. 2. consult. 47.

OBSERVATIO CXXVI.

De Gonorrhœa.

Gonorrhœa diurna, Balneis naturalibus curatur.

Non raro ab intundante humiditate in vniuerso corporis ambitu, & venoso genere, Gonorrhœam concitari, laxatis, & imbecillioribus factis vasis spermaticis, compertum est. Hac de causa la- borauerat quidam hoc morbo biennio, cui, vt re- tinere

De Praxi Medic. admir. Lib. II.

tineret semen (quod erat serosum, tenui, & inco-ctum,) firmius & audiūs, & excrementitia humili-itas exiccaretur, plurima in hunc finem consulta fuerunt auxilia. Purgationes, Emplastra circa lum-bos, & Pubem, Fomenta, Cerata, & tandem impe- ratus vſus decocti radicis Chinae, & Ebeni, & vlti-mo Cauterium in crute inustum. Tandem Balneis naturalibus aluminosis omnino curatus est: hæc enim præterquam quod in fluxionibus ad partes inferas accommoda sunt, 1. ad Glauc. 14. roborant, superfluum humorum absunt, diuertunt, aquosum hu- morem in halitum digerunt, adstringunt, fluentem succum mirè compelunt, ex Galen. 1. de sanit. 7. lib. de tremor. 5. & 1. simpl. 7. & 4. sec. gener. 5. & 6. De quorum vi mirabili in hos vſus sat multa veteres, & Iuniores praedixerunt.

OBSERVATIO CXXVII.

De Gonorrhœa Virulenta.

Ex suppressa Gonorrhœa virulenta, vlcus saum sub umbilico exortum.

Admirabilis Fernelius lib. 6. *Patholog. ca. 20. Iuueneream, miserabile esse scortatorum flagellum pronunciavit: nec immerito. Nam morbus est im- manis, deleterius, Herculeus, insuperabilis, multiplex hydra, ad coercenda humana delicata mortalibus à Deo optimo permisus, vt inquit Manardus 17. epist. 3. qui adeò turbulentis, funestis, dirisque symptomatis mortales excruciat, vt hoc oppressi, & excarnificati, non solum mortem operant, quin appetant. De huius morbi origine, & causis pulchra prædictimus lib. 1. de Medicor. *Princip. Histor. in com. Histor. 73.* De curatione, celeberrimi Medici disceptarunt. Nos selecta auxilia proferemus in medium. Quinque sunt mirabilia in hoc morbo notata à Doctissimo Monardo, lib. 2. epist. 1. in med. quod longus sit ac vehemens; quod noctu magis, quam interdu affligat; quod raro per alia membra in aliud transferatur; quod in pu-stulas oris definat; quod ferè à pudendis incipiat. Per hanc partem, foedam patitur Gonorrhœam mi-les, qui, excreto virulento pure, & summo ardore vrinae excitato, huius immundicie pertulsi, Chi- rurgi cuiusdam consilio requiem Nicolai cum aqua Plantaginis ter assumpit. Hoc facto omnino sup-pressa est fluxio, at dirus humor fluere affuetus, in superiores partes restagnans, adstringensque medi- camenta vi coercitus, tumorem durum sub umbilico excitauit, ita amplum, vt totam ventris regionem occuparet. Hic summo labore emollitus, tandem in abscessum abiit, ex hoc in vlcus ita dolosum, vt sex mensium spatio emanante terra illuvie ægrum fatigans, nullo vnuquam quam sudorificis ex Ebeno, & tandem Mercurio succubuerit.*

OBSERVATIO CXXVIII.

Gonorrhœa Gallica cum tabitudine summa, validissima febri, & omnium membro-rum contractione, Ebeno curatur.

Peritissimus Lusitanus lib. 1. de different. febrium, in comm. cap. 8. *Gal. in verbo, Generatur igitur.* Hæc præfatur verba. Sepè vero creditur Hætica, qua ab hu- more dependet, propter exiguitatem febri cum duratio-ne, quod sepè accidit in habitibus morbum Gallicum, & interna vlera & obstrunctiones: quibus licet tenuis sint, non est timenda purgatio, & ligni exhibito, si creditur iuncta qualitas Gallica fœvens febrem, frequentissimo curantium experimento: cessat enim febris, qua Hætica

E Tumores Gallicos, Scirrhosos, duros, Gumma-naci, Talpas, Nodos, & alia tuberculæ, ex perti-natione, terrena, gypseaque substantia pronata, ad sa-nandum difficulter esse, eorum tenacissima substantia simul cum deleteria qualitate coniuncta, manifeste ostendit. Hinc fit, vt hæc Medicorum operam deludant sœpe. Plures vidimus hac de causa sœvis per multis menses doloribus excarnificatos, debiles, ta-bidos, & morti propinquos, ni salutari manu Domini, aut quacunque operula mea ab Orci fauibus euasissent: Nam super tumorem, aut Tophum, Causticum impono. Si non sufficerit, imponendum ferrum candescens, & immifericorderiter premendus ignis, inutendus Tophus, ita vt sœpe os subiectum oculis exponi possit: sic enim impatiens cruciatus, è centro, & profundo emanantibus ichoribus, quandoque leuantur. Si ita non feceris, muco-sa materia

Zacuti Lusitani

materia & virulenta in Periosteon sese dispergit, in- A
tutus cruciat, ossa terit, cariem, nigretudinem, sidera-
tionem denique minatur. Quare simile monstrum
alio monstro debellandum.

OBSERVATIO CXXXI.

*Fontanellis in inguine sponte apertis, quidam à
suo morbo Gallico evasit immunis.*

Nota infrequens exemplum. Dux Hispanus, sauis, dolosisque miserabiliter quassus viceribus, que totum corporis ambitum conspurcabant, saepius vinctus Hydrargyro, & sudorificis auxiliis immaniter cruciatus, ex iis vix sensit commodum ullum. Apertis tandem sponte in utroque inguine fontanellis, per quas veluti per emunctoria, putores illi, corruptaque humores paulatim vacuari ceperunt, omnino à tantis malis imminis evasit. Argumentum sanè optimum ab eis que utiliter à natura fiunt, defumptum, quo probari potest in hoc morbo fonticulos adapertos summo esse ex vsu, quos fecili experimento aperi, quando hoc malum inueteratur, aut aliquam regionem, aut partem prolixa fluvione fœdat, & inquinat. Sic censem Capiuacius lib. de lue vener. 6. Mercat. lib. 1. de eodem morb. vlt. & lib. 2. cap. 1. Alcacar lib. 5. cap. 23. de morb. Gallico.

OBSERVATIO CXXXII.

Cibus, morbo Gallico, laudatissimus.

Scibit Sennertus, alter Germanus Galenus lib. 4. Instit. part. 1. cap. 3. & retulit primò Cardanus lib. 3. de sanit. tuend. cap. 9. Perdicum carnem morbo Gallico laborantibus maximo esse ex vsu. Tantum virorum auctoritate fretus, hoc edulium Galli- cosis consului, qui cæteris Alexipharmacis non con- ferentibus, hujus carnis assa affiduo vsu, à tam dira lue evasere: nam illa est temperata, facilis coctio- nis, probissimi succi, nutrimenti multi, excrementi pauci, & nativa quadam proprietate morbos opitulatur, de cuius alimenti probitate, ex veterum pe- nu facundissime differuit clarissimus Ludovicus Nonnius Antuerpiensis lib. 2. de re cibaria, 27. & non si- luit omniscius Vlysses Aldrouandus lib. de Anima- lib. cap. de Perdice.

OBSERVATIO CXXXIII.

*Mercurius in potum assumptus, gallicosis
presentaneum auxilium.*

Non solùm adultis, sed pueris Mercurium in po- tum esse exhibendum in variis morbis, ex alio- rum mente dixerunt Auic. lib. 2. tract. 2. cap. 47. Paulus lib. 7. Vigo lib. 2. cap. 20. & lib. addit. cap. 1. & lib. 8. antidotar. cap. 13. Plin. lib. 38. cap. 6. & Mathiol. 5. in Dioscorid. cap. 69. Vidus Vidius de curat. general. cap. 2. & alij confirmant. Nos saepissime in contumaci morbo Gallico, cæteris non conferentibus, pilulas ex Mercurio cum Theriaca paratas, vel ex Precipitato cum Cardiacis pulueribus permixto, fecili cum euentu propinauimus, que tenaces humores vomitu, & secessu expurgant. Sumat quotidie vnam pilulam, sex horis ante cibum, illisque triginta diebus utatur.

Q. Pulu. Precipitat. D. j. B. Hydrargyri extinti, D. j. B. Theriac. Magna, 3 ij. Scammoni, D. B. Diamargarita, Aromatici Ros. Margaritar. preparat. an. D. j. Moschi gr. x. Ambar. gr. v. Zibetti, gr. iiiij.

Misce, fiant pilulae triginta, & diligenter auto- decorentur.

OBSERVATIO CXXXIV.

*Morbus Gallicus, interdum contagiosus
ad distans.*

Postquam librum meum primum de Medic. Prin- cipum Historia in lucem emisi, in cuius historia 73. Comprobauit Gallicum inorbum esse contagio- sum ad distans, forte occurrit exemplum ratissimum. Quidam Ophthalmia Gallica laborans, (quam posse dari, suprà lib. 1. obseruat. 58. probauimus, & firma- uit etiam Manardus lib. 7. epist. 3. prope fin.) inter su- dandum, virum quandam curationis suæ habuit mi- nistrum, qui solùm, & sudorem abstergebat, & vi- cillum parabat. Hic post ægrum curatum, eadem, Ophthalmia est oppressus, quæ adeò illum excrucia- uit, vt obortis Talpis in fronte, & in toto capitis am- bitu duris excitatis nodis, nulli vñquam auxilio, nisi Mercurio succubuerit. Ne ergo dubites Gallicum morbum esse contagiosum ad distans: nam si Oph- thalmia simplex ad distans inficit, cur virulenta id non efficiet, cùm habeat omnes contagij conditio- nes; Lege Aurelium Minadoüm lib. de lue vener. c. 5.

OBSERVATIO CXXXV.

*Si non contingat vacuatio per Hydrargyracum
Alpticam, quid faciendum.*

Vocati duo Medici eruditæ ad curandum ægrum quem vñanimiter Vnguento Mercuriali esse persanandum rati sunt. Präparato corpore post 12. vñctiones, nulla per alum, sudorem, vrinam, aut quod frequentius accidit, per sputum vacuatio est facta, immò nec Gingivæ intumuerant. Hæc res vi- fa illis est miraculosa, & certè accidit rarissimè. Äger tandem usque ad 14. vñctionem perductus citra va- cuationem villam, animo linquitur, & cum anxieta- te & inquietudine, Syncope opprimitur. Iterum in- ter eos consilium initum. Quidam vñtria progredien- dum. Alius cessandum ab vñctione ob imminentia symptomata tenaciter contendebat. Exorta hac qua- stione, vt meum inter illos votum pronunciem ab affinibus in consilium vocor, & collatis inter se rationibus, stabili omnino ab Vnguentis cessandum, ægrum abluendum, & alia via curandum. Quin enim hæc dira symptomata eveniunt, signū est quodd non penetrat Mercurius. Si eum vñterius præscribas, multum negotium naturæ facces, & exhaustis spiritibus ægrum præcipitem dabis in mortem; Neque enim approbo Nicolai Massæ viri alioqui in hoc curando morbo differtissimi votum, qui lib. 4. cap. 29. cuidam hæc labe fœdato, 37. continuis diebus vñ- ciones dedit. Sed nos ob dictas causas ab eis super- sedentes, reiteratis sudoribus ægrum hunc ad sanita- tem perduximus. Sed quomodo Hydrargyri in cor- pore relieti malitia esset recundenda, in dubium ver- timus, & sequenti obseruatione fiet manifestum.

OBSERVATIO CXXXVI.

Vnguentum ex Auro, Mercurij antidotum.

Dioscorides totius naturæ interpres mirabilis lib. 5. cap. 60. & lib. 6. ca. 28. Asseuerat. Argentum vnum eporum vim perniciarem habere: suo enim pondere intestina exedit, interna vulnerat, vrinam supprimit, plumbeam deformitatem corpori parit, ventriculo, & in- terraneis granitatem cum magnis torminibus afferit. Hæc omnia patiebatur Serenissimus Princeps quidam, qui post Vnguenta mercurialia septem diebus admota, nullam per aliquam regionem humoris virulenti va-

crationem erat passus, & internâ viscerum phlogosi A premebatur cum anxietate grani. Cubicularij eius Medicæ, plures alios celebres in collegium nuncuparunt: nam consultatio optima est iuxta Hipp. lib. de preceptionibus num. 7. sic dicentem: *Nec vero indecorè se geret Medicus, qui in rei presentis angustia circa ægrum aliquem, & imperitia tenebras offundente, alios quoque accersere infferit, quò ex communi consideratione, res circa ægrum inquirantur, ac cognoscantur, & illi cooperatores fiant ad auxilijs ferendi facultatem. Nam in afflictionis affiditate, augesciente affectione, ob consilij inopiam plurima ad rem presentem effugium, &c.* Cuius mentem luculentè explanant Theodorus Zuuinger- rus, & Anutius Fœsius, viri arte Hippocratica dignissimi. Quare iuxta mentem Senis, nullum Medicorum B in hac splendida persona solus tentare ausus fuit, ne, inquit Celsus in prefat. occidisse, nisi seruasset, videretur. Omnes ergo in causa horum symptomatum agnos- cenda, quod ab Hydrargyri malitia essent suborta in corpore relieti, concordes fuimus, Mercurius enim eti liquidus sit, grauissimus tamen est, & cùm hoc sit, facillimè in leuissimum vaporem, fumum ve conuer- titur, qui si exire impeditur à corpore solido, in li- quorem grauissimum reddit, veluti gelatus, & penetrat ossa, in eisque terribiles excitat dolores, & cùm sit vénenum rerum omnium ex Plin. lib. 33. cap. 6. non solùm metalla, sed ossa corrumpit labe dira, notante Scaligero exercit. 105. in Cardanum.

Debellanda ergò est Hydrargyri vis deleteria, sed quo Antidoto i Junior Medicorum assignauit lac ca- prinum multum epotum, & subinde reuomitum, cu- ius mulcebri temperie effrænis Mercurij vis retun- ditur, ac coercetur. Secundus Vintum proposuit, in quo Absinthium, & Gentiana priùs bullierint. Sudori- ficia ex Ebeno alter assignauit, quorum vi vapor Mercurij refoluit, & exhalat. Quartus Theriacam, & aquas Theriacales hotauit, vñaque Balsamum sul- phuris toti corpori illitum, cum Rulando lib. 1. cen- tur. 92. Alins Costum cum vino puro assumendum dicitur cum Conciliatore lib. de Venen. cap. 7. Sextus Aridum palumbis fumum cum Nardo, & vino virgin- ti diebus potandum imperat. Quidam decreto Auic. 6. 4. træt. 1. cap. 2. Myrrham cum mula assumendum monuit. Octauus ex Dioscoridis sententia, iterum bellè purgato corpore, Aurum, Antidotum Mercurij proponens, citatis etiam Fallopio lib. de fossilib. cap. 6. Capiuacio lib. de lue venerea, cap. 11. Hollerio lib. 3. Infit. Chirurg. cap. 3. in fin. Pilulas aureas, ex Auri te- nuissima scobe, hoc est, subtilissimis eius ramentis paratas, quæ ex eius limatura decidunt, aut ex purissimi Auti foliis constructas assurere, pro selectissimo Alexipharmacô consuluit. Senior huius votum li- benter amplexus, addens præter pilulas aureas exhibendas, partes Hydrargyro vñetas, Auri Vnguento esse per plures dies traſtandas, quod præstabilitus, si artus Tragacantho priùs liquefacto vngamus, desuper folia Auri triplicata apponentes, sic enim firmi- ter folia adhærent glutinis instar. Ne vero hic magnificus Dominus cum Adriano Imperatore, se turba Medicorum discordante periisse quereretur, decre- tum fuit inter nos, pilulas aureas, & ex foliis Auri paratum Vnguentum, saluberrima esse, contra Mer- curij relieti in corpore ferina symptomata infrænan- da, medicamenta. Nec iritum fuit consilium: nam post assumptas pilulas, immò & folia Auri in iure, Vino, liquoré aliquo dissoluta, & superposita folia super dolentes artus, à tam pernicioſis pathematis se- curus evasit. Extracta Auri folia post tres horas, attra- cto ad se nativa quadam familiaritate Mercurio, Ar- genteo apparebant infecta colore, Hydrargyri colori simillimo (res mira, & à nullo haſtenus notata.) Nec dubites. Mercurius enim cum Auro amicitiam fer-

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

E

inculcaba. Origo mali cum esset notissima, cui impurus, obsecnūque concubitus occasionem dedit, Medici, expurgantibus, iudicis, & Hydrargyro morbum debellare conantur. Sed frustra: morbus enim Lernus omnia contempnit. His perspectis in conditato morbo satius duxi poteribus praeditis pugnare, quam nihil agere, & ances remedium experiri, quam nullum. Mercurialis ergo vnguenta super totum caput, & ad aurum radicem ter apponi impero. Dolores remissi, febris sedata, concocta vena, pulsus alacrior factus, nulla visus, aut auditus sequuta noxa, ut contrarij prius praedixerant cum Anic. lib. 2. cap. 47. de Argento vino, ager viuidior, qui leuis deinde applicatis praesertim perfectum obtinet sanitatem. Quamobrem licet eruditissimi Medici de hoc morbo conscribentes, vnguenta ex Mercurio supra caput, membrum principalissimum imponenda vetent; tamen cum eod mysteria ventum est, ut certa non inueniunt; tunc coacta necessitate, venustiore morbo facto, ne humor virulentus in capite, Ulcerata, Talpas, Ossium cariem, & alia damna pernicio- sa efficiat, ad paulo rigorosa remedia accedere oportet, quae si noceant, melior est noxa quam mors, ex Gal. apb. 24. & lib. 2. meth. 1. in med.

OBSERVATIO CXXXIX.

In Bubone Venereo in grauidis, è tali mittendus est sanguis.

Vero gerens, carnosa, & robusta, à marito, morbo Gallico infecta, bubonem passa est in inguine ingentem, quem vigilia, totius corporis lassitudo, sitis, & febris ardens comitabantur. Vocati Medici sanguinis millionem esse necessariam ex Saphena affirmarent: sed quia septimestris erat, ex brachio esse celebrandam rati sunt. Renunt Chirurgi; nam hic humor est veneficus ex Fernel. lib. de lue vener. 13. & 2. de abdit. 14. quare ad longin- quas, ignobilēsque partes trahendus, ex Fernelio 2. meth. 7. Vallesio lib. 5. epid. in com. ser. 1. 7. Chalmeteo Vergelaco lib. 1. Enchirid cap. 50. de bubone venereo. In variis sententias distracti, me conuocant. Libenter è tali cruorem exhaustio, quam vacuationem in hoc casu, & bubone pestifero, & in grauidis propinquis pueri salubrem esse, vsus me docuit: sic enim detracta humoris virulentii copia, & euocatis ad minus præstantes partes venenosis vaporibus, fetus alacrior redditur, fitque robustior, & causa tumoris coniuncta extrahitur. Hinc factum est, ut celebrata hac valet one, & tumor subsederit, & natura su- perior facta humorem concoxit, & in pus verterit, quare ab abscessu, & febre liberata est mulier, quæ pro continuo poto in octano, & nono mense vfa decocto aspera Smilacis, sana facta est, & peperit foemellam nulla labe foedata. Lege Poncium, & Petrum Va- cuum Lusitanum, eruditissimos tract. de peste.

OBSERVATIO CXL.

De Sterilitate.

Ad sterilitatem pra calore, auxilium laudatissimum.

Viros præ nimia caliditate steriles fieri firmat Galenus in com. sent. 63. lib. 5. apb. dum sic dicit: Quare cum testum temperaturam nimio excedit calore, semen est paucum, & aduratur, si que tosto simile, & obficitatem quando primo excedit in vitem extendi non potest, quod maximum est necessarium, si mulier debeat conceperet, &c. Vir erat fortis, & robustus, qui in 23. annis anno binariae habuit problem. Causone corre-

A plus auxiliorum ope evasit, sed ita squalidus, toto corpore prætingitus, & phlogoli interna oppresus, fistibundus, & vigil, ut nulis vñquim remedii perfectè conualent. Immò extima superficies, & volans manus, sicca quadam scabie ex interuallis afficiebantur. Triennio mulier vitam traduxit, sed illud magis ipsum contristabat, quod se esse sterilem arbitraretur: licet enim hilariter cum viro concumberet, non generabat, quæ omnia ex Hepatis, & testum calore caenice rati fumos. Multa applicata auxilia, purgationes, venæ sectio, Balneum, serum lactis Caprioi, & alia quæ Hepatis excandescientiam retundunt, humoris calidissimi acrimoniam infusant. Ex his nullum leuamen sensit. Hoc celebrato, & ab Hepatis calore, & sterilitate, problem habens, totus evadit. Tempore quo vñz matruz sunt, earum copiam diluculò ad latiusciam vique in vinea sua ingurgitabat cum rore ipso. Somno te tradens, procedente die, biliosa & serotina per aluum deponebat. Viginti diebus hoc vixit vñz, vacuatis noxiis humoribus melius habuit. Vñz enim rore turgentem, recidit, vel æteri mellis instar (mannum dicunt) refrigerant, & suauiter corpus expurgant. Quo auxilio productos etiam venosi generis morbos, etiam alio fune extirpatos, frequenti experimento compertum habeo. Ob illam causam optabat Amans lib. 1. in Diag. cap. 120. vt syrups solutius, loco aqua, pararetur cum rore è calo super rosas cadente; sic enim melior evadit, magis expurgat, & febribus est viilior.

OBSERVATIO CXLI.

Ad sterilitatem pra frigore, pilula selecta.

Quidam cum ante problem haberet, ex morbo, ob frigidum Hepatis intemperamentum steriles est factus: cum ouiosus esset, inexcitatus, crapius deditus, quæcum coibat, semen aquosum, & liquidum excrenebat. Multa expertus fuerat quæ supra adignauiam partium genitalium proficia esse protulimus. Tandem his pilulis noctu assumptis per mensum, robustus est factus, & problem habuit.

D 2. Ambar. Grisei, M. sc. Odorat. Agalloch. Ele- gissim. an. 3. j. B. Raffra Eboris, 3. B. Gallie, 3. j. Dia- moschi dulcis, Gallie Moschar. an. 3. B. Radic. Angelic. Radic. Paeonia, an. 3. j. Carpebaljami, 3. j.

Cum Zibetto fiant pilula, & decotentur.

OBSERVATIO CXLI.

De Conceptione.

Puer Rosatus.

M axima est in procreando fetu, & in aliis magendis, imaginationis vis, atque potestas, ob quæm foeminas, monstrosos fetus patere, veterum, & iuniorum doctissimi affirmant, inter quos rara

E exempla proponunt Hildanus 3. Centur. Obs. Chirurg. 55. & 4. Centur. Obs. 55. & 56. Paréus lib. 24. de mons. cap. 7. Septimestris Rosatum virantium elsum duobus diebus omni conatu affectat, tempore quo rosæ non germinabant. Multo labore illarum ramus in primato hortulo inuentus. Illa aude binarum non explicatarum adhuc folia mandat, alia in fine reseruat. Nono mense peperit feliciter infantem candidissimum, cui in costis tria stigmata Rosatum valde purpurea apparebant, in fronte, & facie vtrique Rosatum trium imago puniceo colore infecta erat depicta, quare à vulgaribus puer rosatus vocabatur. De imaginatrix facultatis efficacia, mita proponit exempla Marcellus Donatus lib. 2. de hist. mirabil. cap. 2.

OBSE

OBSERVATIO CXLIII.

Incorrumpibile, naturaliter concepit, peperit.

A Vicenna (Philosophus sanè eximius) 21. 3. tra- stat. 4. c. 1. clausam, & non deuirginatam concipi- pere posse asseuerat, dum sic inquit: Et quandoque accidit, ut clausa retineat conceptionem, & fiat pre- gnans, & hoc quidem non est possibile, nisi aliquo modo- rum, aut ut sit illud quod opponitur ori matricis de clau- sura rara contextura, aut sit habens foramina plura, ita quod possibile sit matrici attrahere de spermate aliquid; licet enim parum sit, tamen ex illo paruo sit conceptio, &c. Explicat Petrus de Peramato in appendice de con- ceptu, sic dicens: Possibile enim est foemina non de- virginitari, sed conceptum fieri ex solo obscenarum par- tum attactu, vtriusque semine effuso ad os vteri exter- num: tunc enim contingit ex vteri cruditate trahi intus semen in roris formam ad cauitatem, & fieri conceptum, etiam si penem ad vteri cervicem non induat masculus. Severinus Pinæus lib. 1. de notis virginitatis elegantissimo cap. 5. florem virginem consistere in coitu caruncularum quatuor, quæ sub alis vteri apparent, valvularum instar, & membranulis quibusdam coenit, non transuersim, sed in longum sitæ. Hæ florem virginem Garyophillo nondum planè ex- plicato (oculum nostri vocant) persimilem, clavistrum virginale tantopere celebratum constituant: mem- branis autem laceratis, & carunculis veluti attritis, perit flos, remanentque eadem Carunculae, sed ita disiunctæ, contractæque, ut coiuise aliquando neges. Ex quo probat auctor eruditissimus, virgines nubiles, primos veneros congressū habere difficilis, & dolores pati, ob membranarum lacerationem, & orificij angusti necessariam dilatationem, nisi menstrua eo tempore fluant, vel duobus, tribus, quatuorve, diebus antè fluxerint; in his enim nulla est ferè penis intromittendi viris, & admittendi vir- ginibus difficultas, propter partium præhumidatum relaxationem, atque lubricitatem, ita ut membranæ carnosæ carunculis interposita minimo cum negotio, & nullo ferè dolore dilatentur, cedantque sub- eunti mentulae potius, quam lacerentur. Quare fluen- tibus menstruis, aut paulo post fluxū, virgines co- untes, citra deflorationem posse concipere idem pro- bat auctor, dubiusque historiis confirmat. His, bi- nas etiam addam. Quidam puellam octodecim annos natam in vxorem duxit, quæ nupiarum tempo- re menstrua patiebatur. Vir fluoris huius ignarus præ cupiditate æstuans eam est aggressus, & vix sa- lutato hymene compressit, subiit. Concepit illa. Subtristis ille suspectam vxoris aliqui pudica ha- buit castitatem, eam deseruit, in longinquis oras abiit, nec reversus est ante nonum mensim, quo tempore, dolore partus miserissime oppressa fetum præ vteri angustia excernere non poterat: nam ob- stetrics vias arctissimas, angustissimas, & nimium siccas esse dicebant. Maritus nocte illa, commiseratione potius, aut forte cœstro libidinis peritus eam inire tentauit, sed frustra, propter angustius multò redditum, quam antea sinus pudoris orificium. Mi- ratur valde, quod ante conceptum, corruptam, & post conceptum, virginem inueniret. Sed altera vice eam subiens, voti compos est factus, & illa disrupta virginitatis claustris post duos dies foemellam pe- perit. Alia fuit, quam, ob causam dictam, maritus de- seruit, sed cum ob viarum angustiam in nono mense parere non posset, languidisque sentiretur in vtero infantis motus, ipsiusque ruinam pertimescerem, vocato Chirurgo perito, impero, ut membranas, & connatam carneum volsella leviter apprehendat, & suauissime secundum rectum incidat. Statim sanguis

Tom. II.

A aliqualis emanauit ruber. Dum vñcus curatur, post duos dies, dilatatis viis, feliciter masculum viuum edidit in lucem.

OBSERVATIO CXLIV.

De Grauidatione.

Fœmina in septimo mense vtero gerens, reperi- ta sapius ex talo phlebotomia, feliciter peperit.

M Ala quædam foemina, iuvenis, biliosa, & gra- cilis, quæm septimi mensis foetus in vtero gereret, ob metum absentis mariti abortum procu- rat, plurima auxilia parat, assumit purgantia validā, applicat vtero fortissima Vnguenta, apponit pessa- ria violenta, & alia foetus enecantia medicamina per os deuorat. Demam omni prorsus destituta au- xilio, exactissima inedia incassum tamem corpus ma- cerat: tandem quasi desperata, viribus licet inuali- dis, ad Saphenæ phlebotomiam terdecim celebra- tam, & hirudines in sede ter applicatas se conuertit, sed nunquam voti sui compos euadere potuit, immò geminos in nono mense obesos, & ouantes (miru- dictu) edidit in lucem. At Chirurgorum testimonio apud Magistratum à marito accusata, meritas, trun- cato capite, adulterij luit pœnas.

OBSERVATIO CXLV.

Grauida oppresa Angina, septies in die phlebotomata, à morte evasit.

Grauida septimestris Angina sœua coripitur, ita ut nullo externo tumore apparente, in gut- turis imo malum persentiens, strangulare videretur, cum valida febris. Post multa tentata duarum hora- rum spatio praesidia, vix malum succubuit, quin tec- ex Cephalica sanguinem emitteret corruptum, & foedum. Noctu iterum recrudescit affectus. Vocatus, iterum bis cruentum exhaudio. Illa iam sputre incipi- pit. Sed licet leuata esset aliquantis per diluculo ite- rum difficulti respiratione correpta, sibi antequam ex- pectaret Medicis aduentum, sanguinem extrahendum bis iterum curat. His celebratis aperire oculos ce- pit, foetus qui antea non sentiebatur, alacrior factus, ablata guttis angustia, & excreta per sputum my- cotis copia multa, conuoluit.

OBSERVATIO CXLVI.

Grauida Causone correpta, extracto sanguine copioso, ab arte, & natura, à morte evasit.

H Hispanos vocant exterii sanguinis extrahendi au- træ tractu, ob soli, cœlique temperiem, corpora su- culento sanguine, & bene cocto sint repleta, quo ef- feruercente, si in sanguine mittendo Erasistrati more sis auarus, & gros præcipites dabis in mortem. Septem- trionalibus hominibus, frigidisq; regiones habitanti- bus accidit contraria, quæm crudo, aquosoque sanguine redundant, nec bene firmo, in cuius presenta- parçè, cautèque secunda vena. Sed neque hoc exce- ptione carere videtur: & multoties experimur contra- riuum; nam grauida quinquemestris, cum pro more patrio, poculis decertaret in Belgio, sanguine adau- esto, & effervescente in venis, igni correpta animam efflare videbatur. Accersiti Medici, lege quadam san- cta semel venam secundum rectum incidat. Statim sanguis

Q 3

lum celebrarunt ob granidationem cum præmeditatione multa. At illa in variis se iactans figuris, vigil, sitibunda, cum febre valida; allorum Medicorum consilia spernens, me vocat. Illam conspicio quadratam, venis sanguine turgentibus plenam, rubicundam, & nimia sanguinis sarcina oppressam. Intrepide aufero per interualla septies sanguinem imputrem, & syncerum. Deonerata natura, per sudorem, residuum peccantis humoris excreuit, sed non ita copiosa fuit vacuatio hæc, quin natura deinceps artis defectum fortè supplens, per vterum, sanguinem merum excreuerit in copia tanta, vt de aborsi suspicio esset: sed hac vacuatione ita conuoluta, vt à febre eius ope immunis, fœtum obesum suo tempore feliciter pareret.

OBSERVATIO CXLVII.

Catharticum, pro purgandis grauidis, securissimum.

Exscriptentibus nobis ista, & elimatiūs, lœuigatiūque concinnantibus, digna Observatio est vīsa, quam hisce libellis infererem. Situm est apud omnes Oraculum illud Hippocraticum in lib. 4. aph. text. 1. *Vtero gerentes sunt medicanda, si materia turget, quarto mense, & usque ad septimum: sed ha minus; à iuniori autem fœtu, & seniore abstinerere oportet.* Præter Hippocratem, classici illius filii hoc tempore in grauidis eam admittunt cogente morbo. Sic asserit Ferneilius lib. 3. meth. cap. 11. *Pregnans quoque integris viribus licet purgantium vim tolerare possit; quia tamen fœtui qui intus geritur, quem seruare volumus, vehementer obsunt, benignis soli est expurganda, &c.* Nam fortia, effrænia vehementer nocua, eaque condemnat Auerroës lib. 7. collig. cap. 4. ob rationes multas. Ob hanc causam. *Vxor Antimachi cum esset pregnans secundi mensis, exhibito Catapotio ex Elaterio mortua est,* apud Hipp. lib. 5. epid. num. 9. Nam medicamenta acutam febrem accidunt, (hæc autem fœtum occidit, ex Gal. lib. 5. aph. com. 31.) mouent humores ad vterum, prouocat vrinam, & menstrua, & acetabulis disruptis aborsum concitant. Et licet hoc verum sit, D etiam mitissima & levia, quæ non solum vacuare, sed roborare nata sunt, vt Rhabarbarum vario modo paratum, Agaricum, Sena, Casia fistularis interaneus liquor, mel Aëreum, Syrupus ex multiplici Rosatum, & Violarum infusione, serum lactis, Polypodium, & si quæ alia, periculo non vacant: adèò vt Petrus Salius doctissimus lib. de affectib. particular. cap. 22. qui inter omnes rectius de morbis acutis mulierum vtero gerentium differunt, nullo modo, nisi humore turgente, Pharmacæ eti benigna admittat: nam hæc eti priuentur malignitate, agitant tamen humores, & eos conuocant ad partes vtero vicinas, sicque naturam deorsum precipitant. Quare cogenite necessitate, facta prius periculi prædictione sunt offerenda, non solum in mediis, sed in aliis mensibus ex Auic. 21. 3. tract. 2. cap. 10. Explicant Conciiliator dis. 166. Musa 4. Aph. com. 1. & alij. Sed hoc opus celebrandum cum cautela summa, & medicamentum portigendum in minori quantitate, quæ affectus desiderat: nam aliquid relinquendum est fœturae, quæ est species vacuationis, ex Gal. lib. de ven. sect. aduers. Erastistratum cap. 5. Sic enim matri, & fœtui prouidemus: quoniam satius est hoc auxilium exercere, quæ morbo non viito, ac superato, matrem, & fœtum ex vi morbi perire, vt recte notauit Mercurialis lib. 2. de morb. mulier. cap. 1. Hoc auxilium ut celebres, medicamenta offeras suavia, est necesse: nam granidæ fœti fastidibundæ sunt, & propter laborem morbi, præsidia metuant.

A Ex multis vnum facillimum ad assumendum, suauissimum, securissimum, proferam in medium celebre medicamentum, quod in grauidarum morbis expertus sum sapientissime cum commodo summo. Vulgatuni satis est apud Hispanos plurimis morbis rebellibus miro quodam modo prodesse pulueres Aureos Alexandri Quintilij, qui illos quintam essentiam Auri nuncupauit. His ergo pulueribus sex granorum pondere assumptis, omnes tam acutas, quam chronicas ægritudines, excitata clementer vacuatione per vomitum, & aluum, me curasse testor, atque profiteor, ex quorum purgatione nullum unquam periclitari, vidi; adèò enim suave, & benignum medicamentum, vt propinari possit in quolibet sexu, aetate, temperamento, regione, tempore, delicatulis fœminis, debilibus senibus, tenellis pueris, fastidiosis grauidis, nauseabundis, & aliis, qui vel ob debiles vires, vel pharmacorum cœdium, alia medicamenta assumere non possunt, nec volunt. Propinantur pulueres non in substantia ipsa, sed eorum infusum: nam pulueres per noctem madescunt in iure auis, vino, liquore aliquo, & matutino tempore exhibetur dilatum vnciarum duarum quantitate. Et tanta est huius medicamenti efficacia, vt iidem pulueres, qui semel infusi sunt, possint bis, & ter, iterum ad similes vsus infundi, quibus nunquam æger vacuatione frustratur. Purgat hoc medicamentum per vtrumque ventre biliulos, & tenues humores, & non solum hos, sed crassos, tenaces citra molestiam promiscue educit. Tanti fuit, & est æstimata apud Hispanos inuenio hæc, vt in universam Europam, vtramque Indiam certatim libra multa singulis annis deferantur, eo tamen ordine, vt sex granorum quantitas singula, papyro sit vniuersa obvoluta, & ipsius Quintilij signaculo diligenter obsignata.

D Et ne naturalium rerum indagatoribus scrupulus aliquis superesse possit, quærentibus num auro vis purgatrix insit? Respondebit Plinius lib. 33. cap. 1. in fin. affirmatiuē §. *Aurum umbilico illitum leniter aluum solvit, &c.* At cùm metallum plurimum in se habeant ignea substantiae, ex Gal. 9. simpl. 26. explicat Alb. Magnus 3. de metal. tract. 2. cap. 4. hancque ex Sulphuris, & Argenti viui permixtione obtineant, quæ sunt metallorum omnium communia principia, & ob hæc ventrem expurgant, & Aurum sit purius metallum, & minitum illorum sit cum illo commixtum, sit vt mitissimam, si Plinio fidem adhibemus, sortiatur expurgandi vim, & non tantam qualiter promouent pulueres hi, quorum materiam auctor sibi soli referuat. Quare cùm Auri vis sit leuis atque exigua, & horum puluerum infusio tam potenter expurget, non solum prima vice, sed si pluribus infundantur; hos, nec esse auream quintam essentiam, nec Aurum redolere certus sum: neque enim hoc metallum in tam parua quantitate ita valenter expurgat, cùm hoc sit effrænum medicamentorum indicium: neque Aurum in tam paruo venditur pretio, neque in tanta quantitate è fodinis eruitur, ac ex domo eius in varias mundi oras emanat: nam singulis mensibus, 20. 30. librae, & plures in multas orbis plagas transportantur. Vnde tanta Auri quantitas: sunt ergo hi pulueres ex Stybio recte calcinato, & præparato (vulgò Antimonium dicunt) constructi, quod medicamentum in omnibus morbis, præcipue melancholicis diuinam vim propè obtineare, docere Paracelsus, Mathiolus lib. 5. in Diſcorid. cap. 59. Massaria lib. 9. de med. purgantib. cap. 30. & plures alij. Quare si hi pulueres ex Hispania in alias Regiones, vt fere solet, deueniant, hunc esse illorum vsum, & modum assumendi, certum est.

E O S E R

OBSERVATIO CXLVIII.

De Ignorata Grauidatione.

Ignorata grauidationis exemplum stupendum.

M Edicus quidam studiosus, & doctus, in populissima Lusitanæ Civitate medicinam faciens, propriæ vxoris menstruorum suppressione, vt ipse dicebat, laborantis saluti consulens, & grauidam non esse ex lotij signis certò sciens, multoties illi venam secare iubet, alterantia propinat, deobstruentia offert, & per triginta dierum spatum Chalybem cum valido exercitio assumendum iubet. Certa, & deobstruentia vnguentu vtero imponit. Demum omnia ministrat proprio consilio, quæ ad vterum, vterique obstructionem à Medicis factitari solent. Tandem cùm nihil proficeret (licet vterus in maiorem molem quotidie accresceret) ad humorum in vtero impactum vacuandum, & ad dolorem hac ipsa de causa contractum (vrgebat enim iam ex calcitrante fœtu dolor) venam in talo secandam imperat, post quam sectionem cùm grauida non interstris effet, irritata natura fœtum cum tanto impetu in vas, aqua, & sanguine plenum, in ipso sectionis actu (res mira) eiecit, vt exente è vena sanguine, & fœtu aqua veluti suffocato, infans, & mater ob timorem, & nimium sanguinis fluxum exanimes periclitarentur, sed constricto foramine, & fœtu ex improviso ab aqua extracto, ipsa vini potu refocillata ad se rediit. Hic casus vulgaribus rīsum. Medicis vero ignominiam peperit, quæ circumforanei festiuo poenite, per forum, vicos, plateas, & totam cimitatem, facetas historias, cantilenasque euulgaverint, ignorantes quæ sint incerta, ambigua, fallacia conceptionis signa: nam mulier potest gestare molam, ventum, aquam, pus, mucorem fœtidum, viscosam, lenta, que pituitam, & vi caloris in vtero globi instar duratam, quæ omnia vterum eleuasse, & postea excreta fuisse, citra speratum fœtum, auctorum lectione comperimus: & doctissimi Medici vel etiam in propriis vxoribus decepti sunt grauidationem ignorantes, quas, citra matris, aut fœtus incommodum variis medicamentorum generibus excatnificârunt, de quorum numero sunt Auenzoat lib. 2. Theizir, tract. 3. c. 1. Rhaisus 9. ad Almans. 29. Auic. 21. 3. tract. 2. c. 18. Matthæus in com. cit. loc. Leg. Amat. 1. cent. 27. Valleriolam lib. 1. Obs. 1. & 10. Sanctorum Sanctorum lib. 1. de cuitandis errorib. Medicor. c. 28. & plures alios.

OBSERVATIO CXLIX.

De falsa Grauidatione.

Immanis fera ab vtero exclusa.

M Itum, sed verum narro. Non ignobilis fœmina, in vtero quidpiam ex interuallis subsultare sentiens, me ad sui curationem vocat. Huic nihil malis ex eo motu subsequi posse prædicti: nam flatus, qui in grauidis, & melancholicis ob multas canas colligitur in vtero, huic motui præbere potest occasionem. Quare confului, vt vinum aqua decocta & radice Chinæ lymphatum potaret, & exiccante regimine vfa, nil aliud faciendum curaret. Annuit. Sed post decem dies, quæ ad quintum grauidationis mensem accedere arbitratetur, maiorem strepitum in vtero regione sentiens, fame vexata me iterum accersere iubet. Accedo. Tactis visceribus umbilicum infra, tumorem innuenio, durum, dolentem, & tactu remittentem valde. Emollientia impo-

A no, melancholicum succum exhibitis Cardiacis infræno; nam insolita mœstitia contabescet ipsa. His celebratis de vteri dolore vehementius ceperit affligi. Enema consulo carminatum, cuius ope, putris, corruptaque materia fuit vacuata; sed cùm non militesceret dolor, validiorem clysterem paro, quo, irriterata natura, immani inguine, & pubis dolore, enixatum instar, post depositam aluum, feram ab vtero exclusit, palmo maiorem, crassitudine pollicis, cærulei coloris, pedibus quatuor innixam, capite paruo, piloso, & rotundo, rostro acuto. Hæc duobus diebus reuixit in Phiala vitrea aqua plena, magna cum adstantum, & Medicorum celebrum admiratione. Mulierem verd vila serpente exanimata alimentis optimi chymi recreo, reficio. Quas bestias, & alias huic similes in vtero adnasci, ob prauam inter coecundum imaginationem, firmat Ioann. Remmellinus lib. 2. *Catoptri Microcosmici, in fin.* & alij hæc differnere, quos citat Schenckius lib. 4. obseruat de molis. Quæ fera, serpere, repere, discurre, & volare quoque animaduertæ.

Dum ad hæc scribenda calamum manu arripetem, accessit ad me Doctor Nicolaus Fontanus, Medicus attis Hippocraticæ verus alumnus, & ex multis quæ semper rara refert, hoc proposuit. Trigenaria postquam est enixa filiam, & à lochiis recte purgaretur, incidit post duodecim horas in animi deliquium, cum febri acuta, & delirio coniunctum. Vasis his vocatur Obstetrix; hæc tacto ventre, & sedulè vteri regione tota perspecta, iterum ægram paritum esse affirmat. At ego cùm horum symptomatum causam, à prauo humore in ore vteri contento, suaque vi ditta, & deleteria, cor, cæteraque viscera supera premente, scaturire, putarem, potionem Cardiacam, vñaque aperientem præscripsi, quæ ex decocto Dictamni, Capil. Vener. Flor. Cordial. Lupul. Cardui Benedict. Hord. & Anisi erat parata, superadditæ Confectione Alchermes. Vix huins potionis quæ tuor cochlearia assumpserat, quando cum vehementi nixu, & inguine ingenti dolore, parturientium instar, excrevit per vterum, rotundum globum, tenuissimæ membranæ alba contextum, ex quo disrupto, exiit duo animalia longa, Anguillarum forma, vina, rubra, dorso purpurea lanugine resperso, oculis viuidis, dimidijs palmi longitudine, crassitie digitii minimi, quorum caput, pro corporis proportione, erat amplissimum. Ambo post duas horas per dominum repere visa sunt, quibus excretis, fœmina placidè obdormiuit, & ab angustia immanis remansi-

OBSERVATIO CL.

De Mola Ventosa.

Ter pariens ventum.

Vt verò ab uteri Hydrope, aliisque grauissimis malis fieret incolunis, præseruata est præter vniuersalia, exiccante vietu, sudorificis ex radice Chine, Eleuteraris roborantibus, potu aquarum mineralium, quibus, & applicito, utero Vnguenti modo fomento ex loto Thermalium aquarum cum Theriaca, Oleo Anisi, & Cinnamomi, in posterum sanius vixit, & suo tempore pro sperato flatu, factum peperit.

OBSERVATIO CLI.

Pro præseruatione mola ventosa, auxilium egregium.

Baronis illustrissima vxor, quām utero gestare opinatur, in octavo mense, miro sonitu exaudito, flatum pro expectato infante excrevit. Acciti Medici ad discutiebant flatus mira consulunt auxilia. His celebratis monent, vt habitet cum viro, hæc post mensem grauida putabatur, sed & procedente tempore crescente ventris tumore, grauidationis increvit suspicio. Sed in octavo mense, loco foetus, sonorum flatum dimidij quadrantis spatio per uterum exclusit, cum Albæ pituitæ colluie multa. Recreatis viribus pro exitando tanto malo exposcit auxilium. Profuit nullum. Tandem hoc solo præseruata. Iussi ut ieiano ventre per mensem vncias quatuor ebiberet aquæ stillatitæ ex floribus viridibus Cinnamomi, drachmâ vnâ prius Theriacæ assumptâ. Hic stillatius liquor, vitreis, ant plumbeis instrumentis extractus, fragrantia, & odoris suavitate vires souet, stomachum firmat, Coli dolores frigidos persanat, partes principes tuerit, ac roborat, animi deliquio, cardiaque affectioni mirè opitulatur, venenis resistit, veneno serum animalium iætibus medetur, prodest Suspiriosis, Resolutis, Convolvis, Comitiali morbo laborantibus, & cum sit gustui gratissimus, oris habitatum emendat, pestiferae lui summè reluctatur, menses pronocat, uteri frigiditatem corrigit, cuius flatus mira quadam proprietate discutit, & absunit, fecundat fœminas, semen prolificum generat. Demum ad frigidas uteri, & neruosarum partium ægitudines diuinam propemodum obtinet facultatem. Hanc pretiosissimam aquam deferunt Mercatores ex Orientali India in Europam, cuius ope deploratos morbos suis curatos, sum expertus. Si ea desit, utere aqua Ciniamomi siccæ vitris organis extracta, adiecta stillatitæ Rosatum, & odorifero vino. Lege Craton lib. 1. consil. 20. qui de Molæ præseruatione egit luculenter.

OBSERVATIO CLII.

Mola aquosa exemplum admirandum.

Fœmina quædam benè colorata, nullo infestante flaxo in pedibus, aut manibus tumore, aut vitio interno, tumorem uteri magnum passa est mensibus septem. Menstrua sunt restricta, prægnantem se esse putabat, donec ad undecimum perueniens, de conceputu desperans, mulierularum consilio syrum factum ex decocto Nepitæ, Pulegij, & Cæpæ albæ cum Saccharo decem diebus assumit. Hoc facto, copiosa aqua citrinæ quantitas pondo librarium octo per uterum est vacuata. Subsidente aliqualiter ventre auxilium idem iterum in maiori quantitate ebit, dosi nempe quatuor vnciarum. Sed quo eventu audi: Nam 20. diebus per uterum velut per perennem fontem, tanta aqua sero lactis simillimæ copia emanavit, ut in iudicio suo quotidie, quinque, aut sex libras profuerent, sine dolore, ardore, pruritu, aut acreidine villa. Hoc humor excreto, debilissima re-

A mansit, sed detumescente ventre, refectis viribus ad se rediit. Et ne in idem vitium labetur, Diacurma cum maluatico, miro fuit auxilio. Vide Hildanum lib. 2. centur. Chirurgicar. 53.

OBSERVATIO CLIII.

Mola carneæ mirabilis.

Mirabilia, & penè monstrosa sunt, quæ in utero humano gigni solent. Mulieri cuidam, quām quatuor annis menstrua deficerent, super pubem accreuit durus tumor, insensibilis, & rotundus (Scirrhum dices :) illi nullum præter molestiam negotium facessens, quare mariti precibus præsidium expoicit. Omnia ministrantur quæ ad Scirri curationem prodesse solent. Ecce uno die magno conatu, præcedentibus diris ventris tormentibus, angustia multa, nimirum Hæmorrhagiæ, pallida facta, decolor, convulsa, excrevit molam, seu carneum frustum durissimum, quod vix cultello secari poterat, rotundum, humani capitis magnitudinem superans, in cuius medio oculi tres viundi conspiciebantur, circumcircum nigerrimis pilis duris, & longis, setatum instar, obstisti, cum caro tota esset omnino rubra. Hæc in phialam aquæ coniecta, & mouens se Erinacei modo, duobus diebus supermixit. Mulier vero hæc satis laßata, & in summo vitæ discrimine velut exanimis posita, restaurantibus paulatim conualescere coepit.

OBSERVATIO CLIV.

Ad eliciendam ab utero molam, præsidium electum.

Fabricius Hildanus doctissimus centur. 2. Obseru. Chirurg. 92. monet contra plurium votum, ne hamulus acutissimus, ad molam extrahendam, utatur. Si enim hamulus excidit, non sine ingenti periculo matricem dilacerat. Hoc præsidio volebat ut Chirurgus quidam auctoritate Parci lib. 23. c. 35. in maliere quadam, quæ in utero post tres annos, sentiebat paulatim carnosum corpusculum in maiorem molem accrescere. Quumque sterilis esset, & tractu temporis facta decolor, animi deliquio per internalia premeretur, futurum damnum, aut Hydropon pertimescens, Medicorum opera implorat. Hi plura præscribunt, quæ menses mouent, secundinas excludent. Sed non contulere. Quando adiutorio Chirurgo nimis audaci, & futuram sanitatem pollicente, diductis mulieris obscenis partibus, hamulo inietto, nimirum sequuta Hæmorrhagiæ illam ab ista curatione deteruit. Hæc post viginti dies, meo consilio, drachmam Euphorbij cum syrupo de Artemisia in pilulas redactam quater spatio duodecim dierum tribus horis post coenam deuorauit, quarum ope, magno labore, & dolore, parturientium instar, excretit octo molas, venulis, & membranis constantes, Oni gallinacei magnitudinem superantes. Quibus excretis, & verno tempore expurgata, melius habuit.

OBSERVATIO CLV.

Mola membranosa.

Admirabilia sunt naturæ nostræ arcana. Mulier audi: Nam 20. diebus per uterum velut per perennem fontem, tanta aqua sero lactis simillimæ copia emanavit, ut in iudicio suo quotidie, quinque, aut sex libras profuerent, sine dolore, ardore, pruritu, aut acreidine villa. Hoc humor excreto, debilissima re-

De Praxi Medic. admir. Lib. II.

A magna superantem. Cultro sphæra dissecta in præsentia eruditorum, solida tota intus apparuit, Cæpæ instar membranulis crassis, & albis fabrefactæ, quibus sectis nullus ichor, humor, serosæ substantia emanauit. Hæc cum frigidi esset temperamenti, attenuante, & exiccante vietu est præseruata.

OBSERVATIO CLVI.

Molarum incredibilis numerus.

Contendunt diuinatores quidam, ac male ferianti medicastri ex putidi lotij signis, non solum de ægrotorum morbis, sed de grauidatione plura certi præfigiri posse, & nescio quæ Antenore auctoritate prædicta intellecta, commoti, perficiunt fronte, immò temeritate quadam, multa pronunciare, & vel nugari non erubescunt, vt notat Paul. Zaccarias lib. 1. tract. 3. c. 1. de notis conceptionis ex urina, quām hoc signum sit fallax, ambiguum, incertum, & de quo Hippocrate ferè libro Aph. fusiūs, quām pro more suo conceptionis notas inuestigans, nihil conscriptum reliquit, in cuius signi veritate, confisi, Matilius, & P. trus de Tusignano, Medici in Papieci Academia celeberrimi, miserrimè decepti sunt. Quo pacto reprehendendi sunt hypocritæ homines, qui de vrina certam scientiam proficiunt grauidatis quæ in conspectu est, tum etiam sexus, & partus futuri. Quæ ostentatio ignorantie soboles, fundamentum nullum habet, quām aucupandi lucri, & inanis gloriae cupiditatem. Et cōdīns deueniunt, ut propositis figuris mathematicis, certis circulis, & characteribus conscriptis super vrinam, posse grauidationem prædicti, meritis deliramentis irretiti pro palare ausi sunt, de quibus nugis non exiguum formum emisit nuperrimè in lucem Robertus de Fluctibus lib. de divisione per vrinam. Et vt tibi hoc, merum figmentum esse constet, lege Bonaciolan lib. 1. de morb. mulier. c. 1. de virginum probat. Valles. 3. cont. 28. Forest. lib. de incerto vrinar. iudicio, Eruditissimum Rodericus à Castro, lib. de morb. mulier. part. 1. c. 7. Ioan. Varandæum lib. 2. de affect. mulier. 2. Francisc. Ioculum tom. 1. vniuers. medicin. lib. 4. sett. 3. & se-

Dquens exemplum audire ne graueris. Empiricus quidam, seu experimentator, & qui inflatis buccis se filium Galeni esse prædicabat, propriam vxorem concepisse ex lotij signis certò sciens, nihil pro anxiate summa, de qua ipsa conquerebatur, se effectum cæteris Medicis inculcabat; maximè quoniam post quintum mensem increvit fastidium, accessit Mamillarum tumor in vultu, apparuere lentigines, adfuit Malacia, & venter vsque ad octavum mensem valde inveniuit. Tandem cum prope partum esset, ingenti sequuta ex utero Hæmorrhagia, prætuso inguinum dolore seruo, & pondere in pube ingenti percepto, expellere coepit molas sanguineas, duras, compactas, mediocris magnitudinis (ouum gallinaceum paruum dices) in copia tantæ, vt 15. diebus 15. 2. excerneret. His eiusdem, uterum qui ad magnam molem erat adauitus, omnino detumuit: quod exemplum non idiotas, verum doctos admonuit, ne fallaci vrinarum iudicio attenti grauidationem præfigientes, infamiam incurram.

OBSERVATIO CLVII.

De Partu.

Ad facilitandum partum, remedium optimum.

Dioscorides, rei Herbariæ peritissimus Auctor lib. 1. c. 18. Balsamum, partum facilem reddere

A constantiter affirmat, de cuius efficacia mita pto ex appellandis calculis plura notauius *suprà in hoc libro Obserru. 66.* quan etiam in facilitando laborioso partu mirabilem semper inueni. Plures enim à Medicis destitutas, exanimes, deploratas, & pro qualium salute eximia præsidia erant celebrata, vidi hoc antidoto exhibito fæciliiter peperisse. Propria vniuersalitate in auis iure cum multo Croco, vel apertienti decocto. Si desit verum Balsamum, utere eius loco stacte, Myrræ stillatitia lachryma, quæ pteriosissima est, de cuius vi lac plura Ruellius lib. 1. d. na- tur. stirpx. 98. vel Balsamo illo, quod Brasilienses vocant *De Capaiva*, vel artificiali, quod etiam ex vsl. cuius variis ex diuersis auctoribus descriptiones proponit Ioann. Iacobus Weckerus lib. 2. *antidotarii specialis*, tit. de Balsamis distillatis.

OBSERVATIO CLVIII.

Ad difficultatem partus, remedium generosum.

Non præteribo auxilium præstantissimum, cuius ope plures in agone posse fœtus viros, & vel mortuos fæciliiter excluderunt laborioso partu oppressæ. Hoc constat drachmæ ex vna Chrysocolla (Boracem officinæ dicunt) tenuissime puluerisata, quam si cum vnciis tribus aquæ Artemisia stillatitæ, aut sabinæ, aut generosi vini, decoctive appetientis offeras, aut in pilulas cum syrupo de Artemisia efformes, miram inuenies utilitatem. Non timas medicamen, quod licet Dioscorides lib. 5. c. 54. inter ea numeret, quæ necem inferre queunt, de eo quod à fodinis extrahitur, est intelligendus. Nam præparatum, & miro artificio lucidum factum, splendidum, & Crystalli, aut Sacchari purissimi instar nitissimum redditum, nullam iniuriam corpori infert, quoniam exustione, multiplicique lotione eius perniciosa vis iam est refracta. Debilibus sufficit semidrachma, aut scrupulus.

OBSERVATIO CLIX.

De Abortu.

Pro præseruatione abortus, fontanella ad aptitatem summè prodest.

A Bortum ex vitiosis humoribus ad uterum à tota corpore confluentibus, suaque prava qualitate, aut copia fœtum enecantibus, aut Cotyledones relaxantibus frequenter concitari, res est manifesta. Fœminæ plures hac ipsa de causa sèpè abortiebant ex iis quædam fœtum trimestrem, septimestrem, lacernum tam, & omni putrilagine infectum multoties enixa, celebratis validissimis auxiliis, nullo alio præsidio, quām excitato cauterio in brachio, aut cruce fæciliiter pepererunt. Hoc ad originem fluxioni exercit. Huius enim ope ante conceptionem adaptari, quæ fœtus sanos, nullaque labe fœdatos legitimo tempore in lucem edidere.

OBSERVATIO CLX.

Ad praecauendum abortum, aliquando vena fetio è Saphena est ex vsl.

In grauidis nullo præsente morbo solùm ad præcautionem abortus, phlebotomum summo esse ex vsl., nouum non est, præsertim si fœmina sit carnosa, quadrata, succulenta, venis turgentibus prædicta, & affusa sanguinem excernere per os, nares, aut alias regionem: tunc enim necesse est demere copiam

OBSERVATIO CLXII.

Ad excludendum fætum mortuum, Vnguentum efficacissimum,

A copiam, quâ remanente fœtus suffocatur: vna enim A ex causis abortus, ingens plenitudo est apud Auicen. 21. 3. tract. 2. c. 8. iuxta princip. nam sicut alimenti defectus, sic copia fœtum necat. Ita Fernel. 2. meth. cap. 2. §. *Mulie, nisi vena circiter quartum mensem referentur, abortiunt; Fœtus enim copia obruitur, &c.* Sylvius tract. de mensib. mulier. in initio, Frambesar. lib. 1. Canon. medic. Peramatus lib. de vacuandi rat. 1. 5. Accorombon. Eugubius circa fin. part. 1. tractat. de vñ ladi. Anton. Maria Bettus in com. cap. 20. 4. 1. Auic. Amatus 2. cent. 8. 9. Salius, Sennertus, Claudinus, & plures alij. Renuat licet Altomarus tractat. prop. de vñ gerentibus, qui pluribus argumentis contendit phlebotomiam pro præseruatione abortus inutilem esse, & nullius vñ, quæ soluunt Augenius tom. 1. epist. lib. 6. epist. 5. cap. 11. Moxius lib. 1. de morb. mul. cap. 2. 8. At languinis missionem pro hoc complendo vñ è partibus inferioribus esse celebrandam, non diuersum est. Fœminas binæ robustæ cùm per totum gestationis tempus menstruas purgationes patenterant, fœtum vñque ad maturum tempus referabant, sed cùm purgatio in alia grauidatione deficeret, abortum fecere. Quæsita scaturigo mali, eam in sanguine menstro suppresso, copiâ suâ fœtum obruente, acutie vasorum vteri oscula aperiante, & punctione naturam lacinante, vt ante tempus fœtum propelleret, sitam esse vñanimitate rati sunt. Quare illis iterum grauidis factis, supprepta menstrua purgatione, languinem è cubito exhauiunt. Sed neque ex hac parte celebrato præsidio voti compotes euasere: nam in quinto, & sexto mense abortière. His perspectis, dum iterum concipiunt, me vocant, à secundo vñque ad quintum singulis mensibus è talo sanguinem exhauiio, & sic dempta particulari plenitudine vteri, vel copia sanguinis ad eum fluentis, ad originem fluxionis vacuati, fœliciter nono mense ter pepererunt. Ali quando autem è saphena in grauidis esse mittendum sanguinem, fuse, sed pulchre, ni fallor, comprobauit lib. 1. de Medic. Princip. Hist. in com. Hist. 3. 2. & firmavit proprio exemplo postea Antonius Sanctorius Medicus Neapolitanus doctissimus lib. 1. 9. antepaxis, c. 10.

D

OBSERVATIO CLXI.

Ad retinendum fœtum, auxilium rarum:

Licet Galenus lib. 3. de presag. ex puls. 5. asserat, quod eorum qui nihil dicunt, proprium est ad proprietates quæ exprimi nequeunt configere, quum hoc ignorantia sit asylium. Tamen & vel ipse pollicetur librum de iis quæ ab occulta proprietate operantur, & firmat Aschrión præceptor eius, quod cancros vñtos ad rabiem proprietate mirabili prodeſſe dixerit, quare occultæ proprietates concedenda, vt tam multis exemplis probat Fernel. 2. de abdit. 17. Ruelius 1. de natur. simp. 2. 2. Hanc occultam proprietatem habere pro retinendo fœtu in vtero, corium Equi marini, certus sum, ex quo si fiat Zona; & toto gestationis tempore iuxta carnem cinguli modo feratur, abortus non continget, quod auxilium, pluribus tentatis incalsum, quæ in præseruatione abortus à Medicis imperantur, præstantissimum semper inueni. Facile reperitur venale hoc corium Olyſpone, Venetiis, Neapoli, Hispali. Si defit, vtere Zona ex lupino corio parata, quam huic vñsi esse mirabilem fidissimo experimento adiuueni.

D

OBSERVATIO CLXIII.

Fœtus mortuus, Pessario apposito foras excluditur.

Conuenimus elapsis diebus in curatione cuiusdam nobilissimæ Comitissæ Medici octo, cui ob visa nocturna spectra stupefactæ repente fœtus nonimestris est mortuus. Vocati vidimus grauium symptomatum turgentem fluctus, difficiles syrtes, laboriosos angustiarum scopulos, vada querelarum impenetrabilia, durissima saxa. Obscuro hoc symptomatum intricati labyntho Diuinum expostularūtum auxilium. Et dum Balneum parabatur Oleagineum cum decocto medicamentorum aperientium, & vias dilatantim, commixtum, tantoperè à Thadæo Duno landatum lib. miscellan. c. 21. & Valleriol. lib. 1. obseru. 1. quod sinus Medicus doctè parauerat, in quod illa erat ingressuta. Nos sic consultationem exorsi sumus. Primus pro certo supposuit in hoc casu auxilia debere esse potentissima, & fortiora quam quæ ad excludendos fœtus viuos parantur: nam vt doctè ait Gal. lib. 5. aphor. 5. 5. ad bonum partum dnorum corporum vigore opus est, & granide mulieris, & infantis, &c. Quare in mortuo facultas est sopita, quoniam non motu suo, sed pondere naturam stimulat. Sicque consuluit fortia sternutoria iuxta senis editum lib. 5. aphor. 3. 5. dicentes: *Mulieri qua vterinis molestatur, aut difficulter parit, superueniens sternutatio bonum.* Ctrum ligaturas, vincula, cucurbitulas, fœtus,

De Praxi Medic. admir. Lib. II.

83

OBSERVATIO CLXV.

Fœtus mortuus, vñco extrahitur.

Atus, & incessus, Vnguenta ex violentis medicamentis constructa. Secundus. Suffumigia consuluit fortissima vtero apponenda. Tertius. In potum assuendas esse prædictis pilulas ex Euphorbio cum Myrra, Sagapenq, & Ammoniaco. Quartus. Pessaria fœtum nativa quadam vi extrahentia imperat. Quintus. Spretis violentis auxiliis manu suavi extrahendam esse fœtum inculcat, cuius ope fœtum mortuum exclusisse gloriatur Carolus Stephanus doctissimus lib. 3. cap. 2. de dissect. part. corp. human. Sextus. Culello excidendum esse fœtum in vtero mattis ad mentem Hippocratis lib. de exsectione fœtus, & lib. 1. de morb. num. 8. 7. vt sic in minimas partes dissectus, melius possit extrahi, opinatur. Septimus. Vñco extrahendum ad priscorum mentem contendit; nam cætera auxilia morosa sunt, & maximum in procrastinatione periculum. His dictis quid in hoc opinionum portento Senior dicat, ignorat prorsus. At cùm fœmina exiisset è Balneo, cuius beneficio fœtus lapsus erat ad os vteri externum, dilatatis viis, & partibus laxioribus factis, vt per illam viam irritaretur natura, post iterum applicatum Balneum, quarti votum approbatuit, & sic fœmina Pessario rep'ntè parato, fœtum mortuum cum vehementi impetu exclusit. Pessarij forma esto hæc.

U. Ammoniac. Opoponac. Castor. Serapin. Ellebor. nigri. Staphisagr. Aristoloch. rotund. Pulp. Colocynthid. Scammon. an. 3. j. Euphorb. 3. j.

CCum succo Rutæ, Cyclamin. Cucumer. Asin. & felle Taurino fiat Pessarium digitalis longitudinis, & filo alligetur.

OBSERVATIO CLXIV.

Fœtus mortuus, Saphene sectione, excluditur.

Solertiſſimus Magister lib. 1. de morb. mulier. num. 100. sic præfatur: *Si vero pregnans multo tempore cohibetur, & parere non posset, sed diebus pluribus ex partu doloribus labore; si autem iuuenis, in vigore, & multo sanguine referita, secare oportet venas in malleolis, & sanguinem detrahere, virium respectu habitu.* &c. Hoc auxilium vñanimis Medicorum confirmant opinio, si fœtus sit viuuſ. At in mortuo nullus adhuc id celebrandum imperauit, quod ego felicissimo cœntra sum expertus. Iuuenis erat in vigore etatis constituta, lauto vñctui affluita, succulenta, & quæ in primis mensibus sanguinem pro præseruatione abottas, pro antiquo more non emiserat. Hæc ob copiam, emortuo fœtu, eum expellere non poterat, quoniam nonimestris erat. Plurima biduò sunt tentata præsidia. Vñsis his, & adstante in vtero copia, fœtus per obstrutas vias cùm percolari non posset, è saphenâ sanguinem exhaui: nam ex hac parte facta phlebotomia naturam ad inferiores partes præcipitat, & plenitudinem particularem demit, quæ vias coarctat, & fœtui impedit egressum. Hoc auxilio celebrato, fœtus ad imum ventrem magis vergere videbatur, & illa à præcordiorum dolore, quo antea immaniter premebatur, erat immunis. Vespri ad illam reuersus, & de his omnibus certior factus, ex altera saphena, sanguinem detraxi, post quam, ante diluculum, fœtum eiecit. Magna ergo est non solùm ad vivum, sed ad mortuum fœtum excludendum phlebotomiæ utilitas in actuali nixu, constantibus viribus, & in hoc truculentio morbo necessaria. Consule Mauricum Cordæum doctissimum in comit. Hippoc. contextus.

OBSERVATIO CLXVI.

Fœtus mortuus putridus frustillatim post duodecim annos exclusus.

Mediocris fortis fœmina, etatis 16. annorum, quum ob difficultatem partus fœtum mortuum calidissimorum medicamentorum ope excludisset, tanta humoris mordacissimi, ignei, ardentiſſimi per vterum copia per mensem est excreta, vt vter dilaniato, & exulcerato, lentâ febri oppressa de vita periclitari videtur. Postea, post quatuor menses vterus ita occaluit, vt minimo reliquo foramine, vrinam tenuissimi fili modo expelleret, & menstrua per angustissimum locum cum diris tortuibus veluti coērcita erumperent. Hæc cum viro concubuit, & semen effusum, per foramen exiguum ab aido vtero attractum. Itaque concepit, sed dum pariendi tempus expectat, non potente fœtu per viam quasi occlusam, & callosam percolari, in animi deliquium incurrit. Monita vt sectionem admittat, quam facilem futuram prædixerant Chirurgi, velut in imperforatis, & clausis geri consuevit. Illa renuit omnino. Sicque mortuum fœtum retinuit quatuor mensibus nulla sequuta noxa, qui per annum valde computruit. Tandem post tres annos per vulva ostium ossicula minutissima excrenate cœpit. Et paulatim vñque ad decimum annum, carnes corruptas, cranij fragmenta eisit, quousque ob feedam, virulentamq; saniem, ore vteri putrefacto, hic dehiscere, & paulatim in duodecimo anno, dilatari visus est, & sic residua ossa frustillatim effluere, & omnino detumescere vtero, viceribus consolidatis

solidatis conualuit mulier, & post plures annos re-deuntibus statuto tempore menstruis, feliciter deinde concepit, & viuum enixa est puerum. Nec mire-
ris: Nam Albucasis lib. 2. Chirurg. 76. Alexand. Bene-
dict. lib. 25. de curand. morb. 33. Rousset. 2. cap. 5. 2.
de partu Cesar. Matthias Cornax, Langius, & alij,
memorant se vidisse foetus mortuos putridos in vte-
ro retentos, quatuor annis, 14. 28. & per alium, vte-
rum, vmbilicum, excitatis abscessibus fuisse excre-
tos, saluis matribus, quae deinde absque fecunditatis
noxa conualuerunt.

OBSERVATIO CLXVII.

De Sphincteris Resolutione.

Sphincteris resolutio, Ebeno curatur.

Eleganter quidem Arabum Archiater docuit 1.
4. tract. 2. cap. 2. in fin. quod à febribus acuis inter-
ficienibus raro sit euasio absque contractione membra.
Laborauerat honesta matrona febre maleficentissima,
à qua summi omnipotens potentia, & Medicorum
opera euasit. Conualecens excrementa alii in-
uita effluere sentit, sive non posse coactare anum,
& musculum constringere confessa est. Hoc vitium
è debilitate nativi caloris, ob prægressam febrim
depopulati, frigidique humoris copiam ad Sphincterem
delapsa euene ratus sum: nam ex præcedente
lethali morbo vires erant inualide, coctiones mi-
nus fausta: decolor enim, & exilis remansit, & vix
incedere poterat. Remedia imperantur. Purgatio
lenis, fomenta, lauaca, suffumigia sunt super po-
dicem. Malum nullis cessit auxiliis. Tandem sudori-
bus excitatis cum decocto Ebeni ad 20. dies, fœ-
ces per longius spatium retinebat. Demum hoc em-
plastro ossi sacro admoto integrum consequuta est
sanitatem.

*¶. Emplastrum Viperini, Confortatius. Vigor. Gummi
Tacamacha, an. 3. B. Olei Laurini, Olei Angelicae, Olei
Castor. Olei de Costo, Olei Anisi, Olei Terebinth. Olei
Rorismarin. Olei de Piperib. an. 3. B.*

Cum cerâ sec. art. paretur Emplastrum, extende D
super pellem vulpinam.

Memini me olim Balneis naturalibus persanasse
recti intestini resolutionem in quadam sene, cui ex-
crementa alii inuite fluebant, quae ex sene Epilepsia
habuit ortum: nam hæc postquam illum per
mensem miserimè cruciasset, grauissimis stipata
symptomatis, in brachij, longanomisque Paralyfim
finita est. Neque hoc nouum putes. Id enim docuit
Galen. 4. acut. 27. firmavit Auic. 1. 3. tract. 5. c. 8. §. Et
quemadmodum Apoplexia conueritur ad Paralyfim,
similiter plurimum Epilepsia conueritur ad Paralyfim,
&c. Confirmant Erast. lib. 4. diff. cont. Paracels. Salius,
Ad c. 19. Altom. Licet enim Apoplexia creberrimè
in Paralyfim finiat, quoniam huius causa est multo
maior, obstrucio confirmata, difficilior, & cere-
brum magis languet, & sic hoc, humorem crassio-
rem, nec discutere, nec ad loca excretioni destinata
transmittere potest, & contraria causæ in Epilepsia
contingant frequenter: aliquando, raro tamen, si
hæc grauis est, & accessionum frequentia affligit, &
est finitima Apoplexia, in resolutionem finitur, ut
Colæus in com. Auic. doctè explicuit. Quare fre-
quenter Apoplexia, aliquando Epilepsia in Paralyfim
finitur. Hac distinctione soluitur contradicatio,
apud Galen. quem manifestè secum pugnare con-
tendit Valles. lib. de loc. manifestè pugnantib. contrad. 6.
quoniam hoc modo 4. de loc. 2. intelligendus sit, dicens:
colam Apoplexiæ in Paralyfim finiri. Lega Amat. 4.
centur. 22.

OBSERVATIO CLXVIII.

De Coxendicis dolore.

*Coxæ dolor, birudinum supra partem
affectam suetum, curatur.*

In coxæ doloribus, reperimentibus non esse vtendum, sed lenientibus, & Anodynis latâ oratione exponit Galen. 10. sec. loc. cap. 2. Coxendicis dolore intolerabili premebatur quidam, qui imposito lacte maliebri cum Rosaceâ permixto valde fuit exacerbatus. Vocatus ego, cubiti, & tali venam seco, vomitum moueo. Foueo partem relaxantibus vnguentis, per aluum clementer expurgo. Applico mirabile Vnguentum Ebularum descriptum à Lacunâ lib. 4. in Diocord. cap. 175. fitque ex succi rad. Ebular. & fol. an. 3. ij. coctis in 3. vj. Olei Chamæmel. quoisque absumantur succi, & cum guttulis Aceti ad maiorem penetrationem, & Cera fit Vnguento. Cucurbitalam magnam ad priscorum modum super Ancham cum scarificatione appono. Caustica imprimo. Nulla profuere. Tandem ex Pauli consilio lib. 3. cap. 77. Cœlij lib. 5. tardar. passion. cap. 1. Coxæ octo magnas hirudines impono. Tanta ab his animalibus sequuta vacuatio est, vt post decem horas sine dolore remanserit, quod auxilium in Chiragra, Podagra, & Gonagra sèpè post vacuatum corpus fœliciter sum expertus.

OBSERVATIO CLXIX.

*Vstio venarum retrò aures, Ischiaticis
utilissima.*

In Ischiatico dolore sectionem venarum retrò au-
tres vtilem esse Hippocrates sèpè admonuit. In-
niiores rarissime sunt experti, in qua parte cur cau-
terium impressum tantopere profit, ambigunt pro-
fus. Mihi non semel videre licuit cum vtilitate multa,
præsertim quando fluxio à capite irruit in co-
xam, à qua parte hoc malum foueri docuit Hippo-
lib. 2. epid. sect. 5. lib. de glandulis, num. 10. Cuius anato-
ritate motus Fernel. lib. 6. Patholog. 18. & consil. 12.
Arthritidis originem semper à capite emanare con-
tent, quam absurdam opinionem acriter plures
refutant. Vocatus vt inuiserem Lusitanum illustrissimum,
eum inueni coxæ dolore immanni vexatum.
Pro tanto malo auxilia paro, roborantia, calida; nam
morbus ex pituitosa defluxione à capite defluente
ducebat originem. Purgantia propino, sudorifica ex
China exhibeo, partem scarifico, vro. Non succum-
bit affectus. Ipse veluti desperatus, sagas, mulieres,
sortilegos, incantatores consuluit, & à vulgaris plebe
multam remediorum farraginem acceptam coxæ
imponit. Sed cum viderem in hoc contumaci morbo
Hippocratem venæ sectione retrò aures vnum
fuisse, tom. 6. epid. sect. 5. text. 22. §. can adsum fluxio-
nes, vena in auribus scindenda sunt, &c. Et lib. de aere,
loc. & aq. num. 50. nam sic intercepta via, per quam
humor à capite ad coxam decurrit, leuantur ægri-
eam celebrandam curauit, sed non inuenitus Chirurgus
qui eas scinderet, vt Auicen. 4. 1. cap. 20. illas in
morbis capitum secandas docet. Huius loco externam
cutem retrò aures scarificauit, sed citra leuamen vl-
lum. Ecce quidam ægroti latit amicus eum inuisit,
quem supplex exorat, vt si forte apud Iapones, vbi
diutius fuerat commoratus, aliquod præsidium in-
uenerit, quod misero solatium afferre possit, pandat
libenter. Ille, vt erat rei Medicæ studiosissimus, co-
xam affectam videre cōcupiscit. Tumorem in Ischio
finistro nullum notat. Vnum æger illi signum am-
plius

De Praxi Medic. admir. Lib. II.

85

A plius patefecit, quod inuidentem paroxysmum tin-
nitus aurium cum Hemigranitâ præcedebat semper,
argumentum certum à capite fluxionem oriri. Tunc
Fonticulus in finistro brachio aperitur, ex quo per
mensem Ichor emanavit citra vtilitatem villam. Nul-
lis conuentibus amicus solat solitum amicum, sè matu-
no tempore factum præsidium pollicitus, quod
tanto malo subsidium ferat. Diluculo veniens, me
præsente, retro aures Cauterium inuit factum ex vi-
tis sermento ignito, quo duarum horarum spatio, ex
breuioribus interuersis cutem inuissi. Post escharæ
lapsum defluxit decem fere diebus, tenuis, aquo-
que humiditas, quæ excreta, post 20. dies, omnis do-
lotis, & etiam modi morbi cessationem ægrotanti at-
tulit, quod auxilium apud Persas pro hoc morbo, cæ-
terisque ex capite fluxionibus subortis, esse vstatissi-
mum inculcabat. Ne vero in posterum consolidato
vlcere, & suppressâ manante humiditate recrudesce-
ret malum, vlcus Caustico imposito apertum diure-
seruo. Hoc exemplo edocet simile auxilium in capi-
tis affectibus, cateris que destillationibus sèpius cele-
braui cum vtilitate mirâ.

OBSERVATIO CLXXII.

De Gonagra.

Genu aperto, loco puris, egreditur ventus.

Nil est quod Medicos, atque Chirurgos magis
decipiunt, atque deludat, quoniam genu flatuolus
tumor: Nam sèpè dolor, pulsatio, & vel tactus
ipse, pus adesse internum repræsentant. Adsumus
diu in curatione cuiusdam OEconomi, cui ex genu
antiquo dolore, & tuhore claudicanti plurima præ-
fida sunt imperata. Purgationes variæ, fotis, Vin-
guenta, emollientia Emplastra, Balnea naturalia, Su-
dorifica ex Similæ asperâ, Balneum ex Sale, Triticop-
Atena, Milio, Vinaceis, Musto actu calidis. Tandem
cum triennio nihil proficeret, ad Cauterium in bra-
chio partis affectæ, & crure sani lateris accessimus,
sed circa vtilitatem villam. Ecce cum inuisentes Chi-
rurgi, ex tumoris tactu, intino strepitu, pus adesse
denunciant. Concordes omnes (vno seniore relata-
te solum) adstantibus Medicis, cauterio actuali pî-
tem perforant, at genu aperto egreditur ventus. Illi
rubore suffusi sèpè hoc accidere dictabat cum Ga-
len lib. 4. com. 21. §. Fuerunt sanè qui aliquando tumores
præter naturam in musculis secuerunt, tanquam pia in-
eo reperturi, sed nihil aliud præterquam spiritum, qui
totam per carnem minutatim disseminatum esset, insuē-
rum, &c. Traesult. Auic. 3. 4. tract. 2. c. 1. §. Et quando-
que existimat homo, quid super membrum eius, sicut genū
sit apostema indigens perforatione, quare perforat ipsum,
& egreditur ventositas tanquam, &c. Vtique sit,
et tanquam desperatus appositio per mensem Em-
plastra Viperino, malaxato cum Ammoniaco, &
Oleo Vulpino melius habuit, ita vt dilatato crudi-
cum baculo incedere posset.

OBSERVATIO CLXX.

*Ischiaticus dolor, saluatella in pede secta,
curatur.*

A Vicenna inter Arabes magni nominis auctor,
22. 3. tract. 2. cap. 25. Sic alloquitur: Ex ipsis que
phlebotomantur, est vena que est inter minimum, & se-
cundum pedis, & dicitur quod hac vena magis inuatura
est, quam vena Ischiatica, sicut saluatella magis inuatura
est, quam Basilica in agritudinibus Hepatis, & splenis,
&c. Accessere mecum quatuor non incelebres Medi-
ci luctaturi cum coxæ dolore, qui multoties eorum
præfida, etsi saluberrima contemplerat. Auicenna
voto munitus, Ischiaticam venam, per latus externū
pedis, inter minimum, & secundum digitum diffu-
sam secundam iussi, sed quoniam nouum est auxilium,
& nostro saeculo inusitatum, respunnt omnino, cum
parum referat venas in pede interiores secare, aut exte-
riores, ab una enim venâ amba nascentur in poplite D
trifariam diuise, quoniam & una vena ad hoc peruenit
membrum, non sicut ad manu due, vt lib. 6. aph. com. 36.
docuit Galenus. Sed cum rectitudo plurimum pro-
fit in celebrandis vacuationibus omnibus, ipso
monente Magistro vbiique passim, in ea ferienda
contra illorū votum adhuc insisto. Affines annunt:
Extracto sanguine crasso, & multo, conualuit æger.

OBSERVATIO CLXXI.

Ischiaticus, birudinum usi restitutus.

PAuli sententia est singulari digna admiratione in
lib. 3. cap. 77. rubric. 3. in recenti artuum dolore ve-
nam esse secundam, quoniam statim quis morbum experiri
primù cœperit: nam quos fluxio frequenter iam infestat,
ij plus inde noxa, quam auxiliū senserunt, præseruum qui-
bus corporis est natura frigidius, aut etiam imbecillus, &c.
Explicant ingeniose latis Mercatus lib. 4. de morb. in-
tern. 20. Ludouicus Septalius lib. 7. caution. medicinal.
num. 179. Coxendicis dolore diuturno vexabatur qui-
dam nativa sorte melancholicus, quem Medici fre-
quenti venæ sectione, quoties inuadebat dolor, ex-
cruciauerat: sed cum esset resolutus valde, loco phle-
botomia, mariscis hirudines apponendas curio. His
vñus per annum, omnino sanus euasit. Nam fluxio
irruens in coxas ad sedem deriuata. Quoniam Hæmor-
thoidū apertio à coxendice præseruat: sic menstruo-
rum prouocatio hunc morbum sanat, sicut retentio

Tom. I. I.

E xcellentissimus quidam Princeps, ex vetere, &
otio multo plurimam succorum crudorum co-
piam in prima corporis regione accumulans, eam
vomitum quandoque relictus. Cūmque lenti humo-
res irruerent in artus præ copiâ auctâ, assiduis articu-
lorum doloribus opprimuntur. Plura à suis doctissimis
Medicis celebrata auxilia, que crassorum humorum
sarcinam deponerent, vñaque robur affectis parti-
bus conciliarent: nam monente Galeno lib. 6. aph.
com. 28. articulæ morbi causa est artuum imbecillitas
cum redundantium humorum copia coniuncta. Sed cum
ex tam multis, recte, & vt decet administratis nul-
lum sequeretur iuuamentum, plurimos in sui sub-
sidium Medicos consuluit. Hi Balnea naturalia, ali-
mino sapientissimi, salutaria esse prædicterunt, pro-
fligandoque huic contumaci morbo oportuna: nam
ea artus roborant, superfluam humiditatem exic-
cant, flatus absument, calefaciunt, & crassum hu-
inorem attenuant, quorum mirabiles pro hoc mor-
bo curando, dotes vñanimitate decantant auctores, de-
quorum numero sunt Anicentia 22. 3. tractat. 2. c. 7.
§. & non sicut balneatio nisi in aqua thermarum, &c. &
cap. 25. §. Verum & aqua Thermarum conferunt, & ista
hora agitudinis, &c. Sequuntur Paplus lib. 1. cap. 5.
Aëtius Teirab. 1. sermon. 3. cap. 167. Oribasius lib. 1.
Synops. 29. Explanant Cardanus lib. 2. contrad. tract. 4.
cont. 3. Hieronymus Sauanarola tractat. de Balneis in

H principiis

princip. Fallopius tract. de aquis thermalibus, in prefat. His præfatis æger ad Balnea alaci animo se accingit, eaque admittit triginta dierum spatio cum vtilitate tantâ, vt in posterum nullum morbi vestigium remanerit. Causa est, quoniam *Balnea naturalia*, quæcumque ea sint, ærea, ferrea, salsa, nitrofa, bituminosa, inueniunt in doloribus articulorum, & Podagra, vt monuit Auicenna 2.1. doct. 2. cap. 19. Si ergo hæc vera sunt, & ex facundissimâ Principum mente exhausta; quod infortunium contigit Mercato, in medendis morbis versatissimo, vt illa pro articulorum doloribus respuat, & perficitæ fronte condemnet: lib. enim 4. de morb. intern. c. vlt. prope fin. ei se addixit opinioni, vt credat hoc præsidium fculnem esse, & nullus vsus. Balnea, inquit, laxant, emollient neros, debilitant, quo titulo Galenus lib. 11. meth. cap. 20. ea articulatiis doloribus infestissima esse affirmat: *Nam plus potest humiditas ad relaxandum, quam possit aquæ qualitas adstringens ad exiccamendum, resoluendum, & roborandum.* Sed hunc virum dormiisse sub Mandragorâ, nemmo non videt; nam Galenus de Balneo, hoc est, dulcis aquæ lauacro intelligendus est, quod eneruat neros, fluxiones mouet, fndit, liquatque humores, artûs debilitat: nam præterquam quod ibi de dulcis aquæ Balneo loquatur, cùm simpliciter profertur, Balneum, hoc subintelligitur, ex Gal. eo loco, & 7. lib. sec. loc. cap. 1. in med. Hoc significavit Auic. loc. cit. cap. 1. 3. dñ dixit, *Balneatio quidem cum aquis calibis, & humidis nocet, proprie illud quod liquefacit de humoribus, & dilatat de poris, nisi in aquis thermarum, &c.* Hæc enim licet primo occurru ob actualē humiditatē aliquatenus relaxent, siccitate tamen potentiali deinceps adstringunt, exiccat, & roborant. Hac de causâ vidimus plures sanatos, qui ante articulatiis cruciatis immaniter erant oppressi, solius luti balneorum naturalium ope, quo cùm vnguenti modo artûs illigerent, omnimodam consequenti sunt sanitatem. De hoc instituto legèndus doctissimus Spigelius lib. de Arthritide, prope fin.

OBSERVATIO CLXXIV.

Admoto Narcoticô super genu, mortificatio, & mors.

Quantum oporteat Medicos in Narcoticorum impositione supra dolentes articulos, esse sollicitos, prisci docuere, & hoc exemplo amplius patet. Quidam immani genu dolore vexatus, plurima, vel à nebulonibus, & medicastris relata auxilia tentauit. Hi doloris feritati solùm attenti stupefactientia protinus imponunt, nempe Emplastrum ex foliis Hyoscyami, radice Mandragoræ, cum Aceto & Olio constructum, nullo alio adiecio calido medicamento, quod frigidorum efficaciam corrigeret. Post applicationem dolor ferocius inualescit, genu levescit, & sic resolutis viribus, animo deficiens, superueniente Gangræna, è vita discessit.

OBSERVATIO CLXXV.

Sensus genu dolor, Hydrargyri vnguento curatus.

In multis morbis præter Gallicum, Hydrargyrum administrari, testatur Auicenna lib. 2. tract. 2. cap. 47. Quadragenarius cùm immani genu dolore afflictus quateretur à frigido humore suborto, qui medicamentorum vim sapienter temporebat, Emplastro Ranino eum triplicato Mercurio partem invenit. Aliquantisper remissus est dolor. Ego, vt certior fierem, num aliquando Gallicæ luis primordia

A eset expertus, ab eo inquiri, negat obnixè. Tamèr alacrior factus non ceslani Hydrargyrum, extinctum prius, & commixtum cum Oleo Laurino, Styrace, & Terebinthina Vnguenti forma genu apponere. Mirum dictu, dolor conquieuit omnino. Ne ergo in eo in multis morbis aliis à Gallico, applicando, sis meticulosus: nam resoluit durities, dolorem sedat, flatus discutit, & tenacem humorem mira efficacia absunit.

OBSERVATIO CLXXVI.

Immanis genu dolor, fonticulo infra inguen aperto, curatur.

Medicus quidam ob assida studia, & labores, defluente humore à capite, in dentes & ventriculum, harum partium per multos annos acerbos dolores tulit, at vacuantibus, & roborantibus praefidiis convaluit. Postea trunculento genu dolore oppressus ita contabuit, vt nec igit̄ mitesceret malum. Tandem Lauacro hoc est leuatus.

Q. Sampson. Iua arthritic. Artemis. Absint. Chamomel. Maioran. Stoechad. Betonic. Rorismarin. Salvia, Nepita, Ruta, Origani, Pulegi, Summit. Lanri, an. M. B. Radic. Paeonia, Acori, an. 3. ij. Radic. Ebul. 3. i. B. Mastich. Macis, Cinnamom. Caryophyl. an. 3. ij. Sulphur. viui, Nitri, Alumin. Salis, an. 3. y. B. Stercor. Caprin. Stercor. Columbar. an. 3. ij.

Coque in Vini potentis lib. viij. ad medias, colatur adde.

Aq. Vita, lib. ij. Olei de Castor. 3. iiiij. Olei Vulpin. 3. iiij. Olei Lumbricor. 3. ij. Balsami, 3. ij.

Cùm verò post tres menses fluxio ex habituali capit intemperie in coxam irrueret, pluribus applicatis, nullo alio potuit omnino conlanescere, quam fonticulo excitato infra inguem in parte domesticâ, cuius ope, humor, qui à capite in genu confluebat, est vacuatus, quare intercepta fluxione in posterum alacriter vixit.

OBSERVATIO CLXXVII.

De Tibiæ dolore.

Super ulceratam tibiam medicamento styptico intempestiè imposito, inflammatio ventriculi lethalis sequuta.

Eleberrima est historia illustris Romanæ, lata à Gal. lib. 14. meth. cap. 17. quæ quum herpetem in malleolo haberet, & medicamento, ex Alga, & Sandice, hoc est, Cerusa vsta, vfa esset, restriicto humore, & ascidente ad bubones vsque, levavi nō potuit, quoique caufa fluxionis medicamenti purgantis ope effet exhausta: nam vt, inquit Auic. 34. tract. 1. c. 7. de cura formicæ. Cùm non incipis in ea cum evacuatione humoris secundum quod oportet, immò medicaris ulcus cum eo quod sanat, redit ex alio loco propinquo, & ex loco ipso, & non cessat corrodere cutem, corrosione post corrosionem, &c. Id ipsum proponunt Aëotius tetrab. 4. serm. 2. c. 6. Oribasius lib. 7. synops. c. 33. Nam plerisque ulceribus purgatio competit, ex mente Hipp. lib. de ulcerib. num. 4. repetit Gal. 4. meth. cap. 6. Hæc non obseruans incantus quidam Medicus, qui dum ad curationē Herpetis exedentis, crura & tibias depopulantis effet vocatus, in iuene robusto, tēpore verno, natura ad extremas partes humorē biliosum propulsante, circa totius prouidentiā exiccantia, & adstringentia, primò lenia ex Pompholyge, deinde fortia ex Alumine, & Sublimato vltis, parti ulceratæ impoluit. Vix ter remedium fuerat admotum, quando coercito humore,

E in multis morbis præter Gallicum, Hydrargyrum administrari, testatur Auicenna lib. 2. tract. 2. cap. 47. Quadragenarius cùm immani genu dolore afflictus quateretur à frigido humore suborto, qui medicamentorum vim sapienter temporebat, Emplastro Ranino eum triplicato Mercurio partem invenit. Aliquantisper remissus est dolor. Ego, vt certior fierem, num aliquando Gallicæ luis primordia

OBSERVATIO CLXXX.

Prophylacticum, contra articularem morbum auxilium.

Iicut Cancamum (Lusitani Animæ vocant) dentium doloribus à frigida causa, gingivisque humore nimio madentibus extra admotum mirè auxiliatur, vt Dioscorides lib. 1. cap. 2. 3. & M. thiolus docent; sic, si cum aquâ decoctâ Ebno, radice Chinæ, aut decocto aliquo roborante assumatur pluribus diebus, ternum obulorum pondere, hoc est scrupuli vnius, & dimidij quantitate, Comitialibus, Lenosis, Suspiriosis summo est auxilio. Adde tu, & Articulariis doloribus à pituitoso humore pronatis. Vidi enim plures his cruciatibus concusso, qui nullo alio præsidio à tam rebelli malo sunt præseruati: natuâ enim forte articulos roborat, lenticula, flatulenâ tuncque succum per halitum digerit caliditate: nā, si tribus horis post coenam assumatur. Cauē tamen ne Cancami loco, Laccam Serapionis propines: hæc enim rubea est, tinctoribus expedita, odorisque expers: illud verd est odoratum, Arabici ligni Lachryma, Myrræ similis, vt Dioscorides, & Paulus lib. 7. confirmant. Nam verum *Dioscoridis Cancamum*, gummi quoddam est odorum, ab Indiâ Occidentali, hoc æuo ad nos allatum, colore thuris subalbido, vestium suffimentis dicatum.

OBSERVATIO CLXXVIII.

De Arthritide.

Olei ex ossibus humanis, ad articularios dolores, vis eximia.

Gvtam vocant Medici, quoniam humor guttae in artûs stillat. Cum hac Hydra sæpe luctatus, laboriosè, tanquam à Lernæo morbo, & insuperabili vietus, discessi. Vnum exequendum supererat, & erat ossium humanorū vsus, de cuius viribus ex aliorum mente sat plura contra hunc morbum iactant Gal. 11. simp. tit. de ossibus, Auic. 2. 2. 3. tr. 2. c. 9. quorum oleum, vt rem pretiosam miris laudibus effert Crato in consiliis, & Euonymus in antidotario suo. Plurimi eorum cinerem citra fructum exhibui. Quidam feroci artuum dolore vexatus, spretis multis, oleo ex ossibus humanis extracto, non solùm à cruciati est leuatus, sed in posterum à tanto malo immunis eius. Accipe osa humana, magna, frustillatim incide, pone in igne quoique excandescat, extinguere in oleo vetustissimo, quibus contusis destillat oleum ad omnes iuncturarum dolores efficacissimum. Legendus in hanc rem Hieremias Sachetus lib. de morb. capit. 1. cap. 10.

OBSERVATIO CLXXIX.

Auxilium ad præseruandum à cruciati Arthritico utilissimum.

Septuagenarius natura frigidus, & pituitosus, quum diu articulares dolores effet expertus, & multis tentatis praefidiis conualescere non posset, ad Terebinthinæ vsum accedere coactus est cum vtilitate mirâ, de cuius laudibus tam multa prædicat Galenus lib. 5. de sanit. tenuend. cap. 9. Interdum eam in mortario dissolutâ cùluteo Ovi, adiecta vncia vna aquæ stillatitæ Apij cum Saccharo deuorabat. Aliquando in pilulas redactam deglutiebat. Sæpe olei eius Chymica arte extracti vniciam, adiecta Amygdalini vnicia in potum assumebat. Multoties Diaphœnico obuolutam ingerebat. At cùm inuitus ob eius horribilem odorem ea vteretur, in puluerem redigendam curo. illa prius in testa pernita. Huius pulueris scrupulam vnum in iure aui, vel liquoris commixtum, quum singulis annis, toto vere assumeret, optimo regimine vslus, senectâ vsque ad octoginta annos mitioribus articulorum tormentis concussus, immò corpore vegeto, succulento, ingressu firme transfigit. Hoc enim præsidium non solùm alium soluere citra noxam potest, corpus à mucosa pituita exonerans, sed vlcera omnia, internas partes, Iecur, Splenem, Renes, Pulmones, Ventriculum, Vterum expurgat, cuius opem in harum partium, & articulorum doloribus semper efficacissimam sam expertus. De cuius mirabilis vi & assuendi modo, pulchra scripsit Lemnius lib. 1. de complex. cap. 9.

Tom. II.

Plutium morborum, sicut & Podagræ in variis morbos fieri metastasim, docuere, Hippoc. lib. 6. epid. sect. 6. text. 8. G. bucinus com. de Podagra, Trinacellius lib. 1. 2. de curand. morb. cap. 1. Et nuptermè Castrensis Lusitanus explicauit in aureo illo opusculo, cui. Quia ex quibus titulum dedit. Omnes facundissimâ imitantur Gal. doctrinam lib. 7. Meth. c. 1. dñ sic inquit: Illud deinde perpendendum, an aliud membra corporis certo temporum circuitu vexari solitum, nunc non vexeatur. Alijs enim articulatis morbus, aut coxendicis, aut Podagra: alijs Cephalea, aut fluxio aliqua, qua in oculis, vel aures procubuit, nunc migravit ad ventriculum, &c. Sexagenarius quidam viginti annis, doloribus podagricis ex interuersis cruciatus, excitata inflammatione in uno pede, decem, aut quindicim diebus lecto decumbens, illius declinationem, nullo vslus auxilio, expectabat. Suppresâ hac solita vacuatione per totum annum, de ventriculi dolore queri cœpit, ita immani, vt potum, cibumque, retentrice debilitata protinus vomitione reiicere cogetur, Medici à flatu omnia hæc eu enire persuasi, in roborando ventriculo insistunt. At quanto plura machinantur, tanto deterius ruerat affectus. Vocatus, dolorem ex suppressa vacuatione fuisse subvertit illis inculco, totumque curationis cardinem esse repositum si ad artûs reuertatur fluxio. Mirantur illi, ancipites, per quas vias effet reuocanda. Respondet Galen. loc. citato. His igitur omnibus consideratis, sequitur ex minus momentaneis translatio facta est, quod superfluum est ad eas reuocabis, &c. Repetit lib. 1. de natur. human. com. 5. in fin. dum sic ait: Appenninus enim sepè in ipsa Articulari morbo, aut Podagra obnoxii erant, quod repulsi ab artibus humoribus è delatis, illi in principem aliquam partem contendentes, homini interitum atulerunt, cui è sola relinqebatur spes salutis, si iterum possent.

H 2 possent.

OBSERVATIO CLXXXIV.

Lactis equini potu, quidam à biliosa Podagra, præseruatus.

Turpe est in omni arte, nec minus etiam in Medicina sine ullo profectu magnam adhibere turbam, magnum spectaculum polliceri, & multa verba facere, dicebat sapientissimus Senex lib. 3. de art. tex. 27. Nam morbus non curatur eloquentia, sed auxiliis, teste Celsus Iuuenis quidam inexpertus, & velut ex commentario factus Medicus, se quadragenarium curaturum, biliosa Podagra diu afflictum, tumentibus cristi, Antidoto quodam percelebri, alta voce in corona vulgarium exclamabat. Ager cum esset salutis audiens, illius falsis pollicitationibus seductus annuit. Sed cum imperitia parat audaciam, teste Hippocrate, lib. de lege. n. 3. temeritate quadam superbientis, nulla de doloris causa facta præmeditatione, Sulphur cum Anilo, & Nuce Molchata in ovo forbili ter propinat; patiens cum esset gracilis, excarnis, & temperamento calidissimus, ita excanduit, ut sublequuta febre, immaniore recrudescente dolore, totum corpus scabie sicca fœdaretur, & in regione Hepatis ardorem, & Phlogosim intolerabilem perterritret. Spreto præsidio, Medici conuocantur. Hi, calidissimi medicamenta noxam corrigere nituntur secta vena, refrigerantibus in lapisi, leniter expurgantibus, Epithematis, & parti dolenti aptis Anodynus. At afflictus Podagra, vix incedere poterat. Exhibetur serum lactis per multos dies, naturales partes robortantur, imperatur Ptisana, varia Topica tentantur. Tandem cum esset aridus, & ardore viscerum detentus, ita ut fæces, stercori caprarum similes excerneret, combustis scilicet à visceris phlegmone scybalis, ut docuit Galenus lib. 4. acut. com. 2. 7. & pristinum habitum vix recuperaret, lactis asinini potum consului, sic enim iubet Galenus lib. 6. de sanit. 1. 1. quando curat gracilem, articulorum dolore vexatum. Hoc non inuenio; equinū lac propino semel in die, diluculo cum sacchari copia multa, cuius auxilio ope non solùm ab ardore interno est leuatus, sed à dolore artuum, vacuato sensim per aluvium humore, tutus evasit.

OBSERVATIO CLXXXIII.

Atrox pollicis, dolor, Naroticis extra, & intus applicis mitescit.

Vocatus ad curandum iuuenem febrentem, qui cum lingua nigra, & siti inexplebili, dolore pollicis dextri pedis, post triginta dies concutiebatur immaniter, à bilioso humore, subtilique concitato. Huic Medici recte præsidia inculcauerant, frigidam diætam, iteratas ex gibbero phlebotomias, curvibulas costis affixas, lenientia enemata, mitia expurgantia, Vomitoria Topica Anodyna, hirudines ter parti admotas, Emplastra varia. Nihil leuatus, febris adhuc intensa correptus. Serum lactis propino. De canterio parti inurando diffidium obortum: nam ob partis squalorem, humoris acrimoniam, bilem feruidorem factam, affluxum nouæ materiæ, timor erat ne ingraueceret dolor, quare ab eo recessimus. Tandem connuenimus, ut parti affectæ mitius imponeatur. Narcoticum. Eo admoto, quod ex farina Hordei, Santalor. Ros. mixtis cum Oleo Nymphaeæ, decocto Hyosciami, radie. Mandragor. Coriandri viridis, puluere Absinthi cū gr. septem Opij, & quatuor Croci, & una parte populei Vnguenti constabat, adiecto laete Vaccino, aliquantis per levatus est dolor. Deinde cum fortius inualeceret ex Opij gr. xiiij. cum farina Hordei dissolutis, adiecta niue, & Masticis puluere Emplastrum impono, & per os draehmam vnam Philonij Persici in aqua Plantaginis dissolutam assundam impero. His celebratis aeger decem horarum spatio obdormiuit, expergefactus nullum amplius dolorem persensit. Iis ergo in calida causa audaciis vtere, ex præscripto Galeni lib. 12. meth. 8. Nam non solùm torporem inducunt, sed actis, & furentis humoris tenuitatem cogunt, atque incrassant, & vehementem calorem refrigerant. Si vero kédunt, magis est astimanda noxa, quam mors. Ex Gallo. cit. meth. cap. 1. Sic fecit Aëtius qui Podagrum opiatis perfanauit, ut apposito exemplo ipse confirmat, tetrad. 3. serm. 4. cap. 28.

OBSERVATIO CLXXXV.

De Tophis articulorum.

Grandines medicamenti vi è podagricorum Tophis eductæ.

Tophus cum sit tumor durus, præter naturam, ex crasso, terrestrique humore pronatus, & in immedicablem duritiam concretus, insuperabilis est, nam hic lapideus tumor omnem vim emollientem respuit. Necesse ergo est auxilium quod molliat, fundat, dissoluat, secet humorem, & tophum in minimas partes dividat. In hunc vsum sæpe fusus fum Emplastro ex testis Cochlearum vstis cum acri Zythos, si desit hoc, vtere Oxycrato. Hoc præsidio grandines dissolutam assundam impero. His celebratis aeger decem horarum spatio obdormiuit, expergefactus nullum amplius dolorem persensit. Iis ergo in calida causa audaciis vtere, ex præscripto Galeni lib. 12. meth. 8. Nam non solùm torporem inducunt, sed actis, & furentis humoris tenuitatem cogunt, atque incrassant, & vehementem calorem refrigerant. Si vero kédunt, magis est astimanda noxa, quam mors. Ex Gallo. cit. meth. cap. 1. Sic fecit Aëtius qui Podagrum opiatis perfanauit, ut apposito exemplo ipse confirmat, tetrad. 3. serm. 4. cap. 28.

OBSERVATIO CLXXXVI.

Articulorum Tophi, zarsa curati.

Dum hæc commentarer, eruditissimaque Mandleri monumenta revoluerem, incidi forte in lepidissimam huius auctoris sententiam in annotationibus Mesuè, tit. de Oleo de Ranis, quæ sic habet. *Hoc videlicet quidam videntes in Podagrâ, sed in ea nullum maius praesentaneum auxilium vidi, & absque periculo,* quam

quam ut eam homo aequo animo ferat, expectans Hipp. terminum, &c. Hic enim lib. 6. Aph. 49. sic inquit: *Qui buscumque morbi podagrî sunt, & sedata in quadraginta diebus inflammatione finiuntur, &c.* Centur ergo vir hic haudquam ex triuio, patientiam, Podagræ esse præstantissimum auxilium, quæ gutta, & præsertim nodosa incurabilis sit, nunquamque vallis ceserit auxiliis. Me sæpe cum hoc Herculeo morbo citra fructum fuisse luctatum ingenuè confiteor. Hanc tamen nodosam aliquando debellasse libenter contestor decocto Rubi Viticosi, quem nonnulli Smilacem asperam esse rentur. Nam vt docte Fallopianus notat lib. de morb. gallic. cap. 43. & 95. Sarza est regina in hoc: *Si enim absunit raphaeos tumores, quantum magis lardaceos, licet enim præsidium triuiale sit, est tamen nulli secundum, eodem auctore lib. de tumorib. præter natur. cap. 2.* Nam mirificè duros tumores, & saxeos discutit, & emollit.

OBSERVATIO CLXXXVII.

Ad tophum, auxilium expertissimum.

Et si Fernelius lib. 6. de part. morb. cap. 18. Guttam præsertim topiaceam, Medicorum oprobrium esse afferueret, cù n pericax sit malum, nullique industria cedat: quin vbi ad satietatem affixit, sùa magis sponte euaneat, tamen aliquando auxiliis, licet raro succumbit. Cruciatibus granibus tormentis, nunc à manu, nunc à pede, decumbente de nouo materia in tophum, robustus quidam rusticus, qui variata tentauerat in vanum tamen auxilia. Tandem Bractea Plumbea subtilissima per mensum super tophum imposita, ille omnino euauit. Nam vt scitè dicebat Aneroës lib. 5. collig. cap. 43. *Et laminatum plumbum subtiliter, & superpositum nervo torto, & groso dissoluit, & redificat, & hoc quod dissoluit, significat quod habet virtutem dissolutiunam, &c.* Quam efficaciam prisci huic metallo vnamimenter concedunt. Nam tophos dissoluit, durities emollit, & absunit tenuitate sua ob multam Sulphuris, & Argenti viui portionem cum eo commixtam.

OBSERVATIO CLXXXVIII.

De dolore Calcanei.

Cornu in Calcaneo enati, historia mira.

Pauerrimus quidam, natura sua melancholicus, quæ diu ex interuallis dolorem Calcanei dextri pateretur intolerabilem, cum aliquali duritie coniunctum, me vocat. Vacuato corpore, Balnea Anodyna paro, roborantia, & resoluentia, quorum usu quæ leniretur dolor, increvit deinde tumor Castaneæ paruæ magnitudine, durus, asper, liuidus, & cinerius. Iterum purgato per Epicrasin corpore euitati non potuit, quin octo mensum spatio in eam molem ex crescere, ut palmi longitudinem æquaret, & ita durities cum aliquali crassitie aucta est; ut verum cornu diceret, quod deinceps factum est durum, solidum, ac valde densum. Huius extimam, & superficiariam partem aculei vestiebat durissimi, Tribulorum instar acuti. Medici curaturi in variis sunt dispersi sententias. Quidam purgato corpore, cornu amputandum rati sunt. Alij contraria, quæ plura incommoda subsequi possent, ob dolorem, commotionem, nouum ad partem humoris fluxum, ex quibus diræ inflammations, maximè in præsentia humoris melancholici, oriri solent, quæ difficultem postea habent correctionem. Sed cum maior ueden-tium pars abscessionem suaderet, à perito Chirurgo iuxta radicem præcicum est sine dolore, molestia,

D

OBSERVATIO CLXXXIX.

Dirus plantæ pedis dolor, cauterio curatus.

Ex articulorum debilitate, & affluxu humoris, padagricos dolores tanquam à perenni fonte, oriri, vbique passim, veterum, & iuniorum clarissimi docuere. Sed à deleteria humoris maligni qualitate aliquando scaturire, est rarissimum. Illustissimi cuiusdam Comitis Vxor, quinque annorum curriculo, dolore plantæ pedis sinistri, bis, & ter in die corripiebatur ita immuni, ac sœuo, ut præ doloris vehementia in animi deliquium incurset, examinata fieret. Hunc pertinacem dolorem, ex flatu crasso, cum pituita tenaci commixto, accidente partis debilitate, emanare, Medici celeberrimi sunt opinati. Nam febris erat nulla, aberant sitis, oris amaritudo, interna phlogosis, ardor viscerum internus. In planta, nec tumor, calor, durities, pruritus sentiebantur. Nulla erat Gallicæ luis suspicio. Menstrua recto ordine procedebant, & cùm esset in 37. anno constituta, quinque feliciter pepererat. Pro absumento flatu, quando humore, roborâda parte, plura, satis docte, & ingenuè bienniò machinati sunt auxilia. Nam præter purgationes varias, crebro repetitas, parti imposita sunt Anodynæ. Imperatum est Balneum ex Musto,

Vinaceis, Vino, Arena, Sale, Teritico, Sulphure, & Juniperino ligno. Oblatum serum lactis caprini. Hirudines parti dolenti, & aliquando praecedente scarificatione, admota. Demum applicita varia Vnguentum, decocta, Emplastra. His cum non cederet malum, & ipsa exilis, decolor, & ob vigilias assiduas, viribus penè exhausta contabesceret, iterum Medicos, & Chirurgos in consilium vocat, in quo cum essemus, ecce paroxysmus dolorificus eam inuasit. Accessimus omnes, vt pulsus, aliquaque ingruentis doloris notas penitus exploraremus. Illa repente vocietur cœpit. Corpus irrequieto motu, pedem violenter, & temere, huc illucque iactabat, & diro dolore oppressa, caput miris insultibus vibrabat, Epilepticam, aut à dæmone arreptam dices. Dui aut paroxysmus horæ ferè dimidium, quo peracto, oborto vniuersali sudore ad mentem redibat. In accessione pulsus erat paruissimus, loquebatur, & in rationcinando erat promptissima, quare Epileptici insultus nullum aderat signum. His in consilio relatis, omnibus visu n est à maligna humoris qualitate hanc immanem Hydram renasei, quare hunc dolorem, fortissimis Alexipharmacis, ritu Gallici morbi esse debellandum, rati sumus. Exhibentur sudorifica, ex decocto Ebeni, & Smilacis Asperæ ad multos dies. Imponitur in hunc usum Vnguentum ex Mercurio super affectam partem, immò Emplastrum Viperinum cum triplicato Mercurio 15. dierum spatio admouetur. Pars dolens agglutinata prius cucurbitula altioribus vulnusculis scartificatur, vt vis veneni extrahatatur foras. Ad intercipiendam fluxionem fontanella aperitur quatuor digitis super genu in parte domestica. Offeruntur Cardiaca quæ vitulenti humoris malitiā redundant. His celebratis morbus vehemen-

A tius insolescit. Iterum initum collegium. Maior medentium pars cauterium actuale dolenti loco affigendum sibi persuasit. Sic factum. Post elcharæ elapsum defluxit 20. diebus sanies virulentæ in copia multa, & ægra ab omni dolore in posterum leuata, quoniam venenatum virus soli ignis efficacie succubuit.

Nec dubitandum: *Hoc enim præsidium contraviruenta est expeditissimum, cum ignis catena viribus præstet, simul quod virus domet, & ferri penitus non patiatur: simul quod pars ignem experta, postea non vulgare fundamentum curationi futura præbeat, manente diutius exulceratione, vt eleganter edocuit Dioscorides lib. 6. cap. 36. quod voluit Galen. 2. de Antid. 11. & lib. de Theriac. ad Pison. 16. firmat Auic. 6. 4. tract. 4. cap. 9.* Quare usq; ad venenatum humorum foras extrahendum, efficacissimum est auxilium. Ignis facultas quavis alia est valentior, quapropter veneno potitur, illud domat, absunit, & vastat. Nam, vt Cicero scripsit lib. 2. de natur. Deor. noster ignis, quæ usq; vita requirit, confector est, & consumptor omnium, idemque quo curaque inuasit, cuncta dissipat, atque disturbat, cui

C Galenus lib. 1. simpl. 11. subscriptis dicens: *Ignis, vt qui omnium tempestivus, simul & calidissimus, & in profundum facile permeat, & communis, vincit, extenuat, atque transmutat, in suam denique naturam conuertit undeque scilicet contingens, & contingit, exuperans, &c. Quo sit vt carnifex affectus, extremo solū auxilio succumbat: quoniam, vt scitè protulit Dioscorides loc. cit. satius multò fuerit, etiam si in vanum recidat, medicamentorum in humanos tolerare cruciatus, quam per inertiam, ac desidium in discrimen adduci. Quoniam si morbi ferro non mitescunt, incurabiles sunt, iuxta lenis oraculum lib. 8. Aphorism. text. 8.*

ZACVTI LVSITANJ, DE PRAXI MEDICA ADMIRANDA, LIBER TERTIVS.

De Febribus, & varijs affectibus.

OBSERVATIO I.

De Diariâ febri.

Ex potu nimio, Venere, Diariâ, & ex inficiâ Medici, mors sequuta.

In magna est vis ad Venerem, quoniam parit libidines, & alios affectus turbulentos excitat. Illius potum nimium Bigamus quidam usq; nocte ingurgitans, ne veneris illecebris infestatus, in huius conflitu succumberet, venereo ludo impensè indulxit. Ex his canis spiritus excalcati, & irrequieto motu agitati, febris concitant. Me vocat. Diariam inuenio. Quietus, & somno ægrum committo, vietu frigido, & roborante eu renutriens. Noste increbuit febris citra vellum in venere delictum commissum. Diluculo alias Socius vocatur, qui licet duodecim horæ transactæ non essent, solū ob febris, & ardorem internum, sanguinem emittendum curat, vt monuit Auic. 1. 4. tra. 2. c. 4. 2. de febre Ephemerâ ex vino. Affines me renuente ita faciunt. Sed cum vino, alimento superfluo, & copioso, calor innatus esset obrutus, & ex venere multâ valde minutus, extracto sanguine, Palpitatione, Vertigine, & delirio tentatus, hoc enim ex debilitate quandoque orihi testantur Hipp. 7. aph. 9. Fernelius 5. pathol. 2. Catterius cap. 7. de loc. affect. dispu. 7.) me ex tempore nuncupat. Accurro. Iuscula Caponis cum succo limonum propino, clysteria reuelentia paro, cucurbitas siccias costis affigo, trementi cordi Epithemata applico. Tandem nihil profcientibus medicamentis, Syncope detentus, sideratorum more extinctus est.

Cause ergo ne te decipiat impressio accidentalis, dicebat Auic. 2. 1. c. 2. & cause ne post coitum, maximè superfluum, sanguinem emittas, dicebat idem auctor 4. 1. c. 20. prop. med. Nam quadragesies plus dissoluit semen vacuum sanguine, eodē teste lib. 3. de animalib. 3. ob multas causas, maximè ob corporis agitationem, astum, labore, voluptatem, quæ prout maior vel minor est, magis aut minus vires eneruare potest.

OBSERVATIO II.

Ex varietate ciborum Diaria orta, fame curata.

In iunius Plato lib. 3. de Republicâ, simplicem cibum, multiplice, & vario esse præferendum asse-

A uerat ob multas causas expositas ab Hipp. lib. de febribus. 9. Plutarcho 4. Symp. quest. 1. Difatio apud Matrobius 7. Saturnal. 4. Galeno lib. 1. acut. 18. nam varietas ciborum iucunda est, & ob hanc causam plus ingerimus, quam concopimus, & diuersi cibi, repugnantes habent facultates, quæ stomachum, & natum impensè perturbant: quare vnicum cibum edere, sanitatis conseruationi conueniens est, ex Galeno, lib. de præv. vieti, com. 2. Auicen. 3. 1. doct. 2. cap. 7. in med. Hanc viueudi legem non obseruabat aulicus quidam, qui præpostero ordine viuetans, carnes, & pisces, alimenta crassæ, & lenia, frigida, & calida cibæ delectum in eadem mensa ingurgitabat circa offendam villam. Quando uno die post prandium, de dolore capit, Nausea, Vomitu & gurgulatione ventris queri cœpit, quibus omnibus accepit febris dentissima, quæ illum bidū maceravit, cum fastidio coniuncta. Vocantur Medici. Hi in varias distracti sunt classes; nam venæ sectionem plures tenaciter suadebant: Curatus tamen est quiete, somno, vomitu, clystere, & diætâ, quibus omnibus imperatis, & incoctum cibum excrevit, & qui remansit, somno, & vieti parsimoniâ est concoctus; nam quod in corpore deterius est, est nutriendis super nutriendis, quod non est digestum, mittere, vt Donuit Auicen. 3. 1. doct. 2. c. 7. repetit. 1. 4. tractat. 1. c. 34.

OBSERVATIO III.

De Synocho imputri.

Puerus quadrimus, continentis imputri laborans, copiosa phlebotomiâ levatus.

In pueris ante 14. annum urgente morbo mittendum esse sanguinem, certa res est, & ab omnibus aperte concessa; at secundum Galen. mentem hoc esse celebrandum, latè, omnium nonissimus ex Veterum & priscorum mente, in com. hist. 80. lib. 1. de Medicor. Princip. Histor. comprobauit. Accessimus tres Medicci ad curandum puerum in quarto ætatis suæ anno constitutum, carnosum, densæ contexturæ, robustum, benè educatum, & in quo eminebant venæ sanguine plena; quem sitis vrgens, febris validissima, calor ad manum mordax, vrina rubra, rubor totius corporis, & phlegmonosa lassitudine comitabatur. Ex communi consensu præmisso clystere, eodem die, bis secta fuit vena, ex quæ sanguis emanauit syncerus, & ruber. De tertia reclamant alij, & pro ea, letitium

nituum in tertio die propinandum contendunt. Sed quām altius, in trunco corporis sanguis calidissimus lateret, velut in foco & minera cōcūtūs, iterum sanguinem esse mittendum mihi persuasi: At puer ex grauante forte copia in varias figurās se iactante, contra illorum votū, ita permittentibus parentibus, adhuc quinques sanguinem exhausi purum, & nulla labe fœdatum. Natura huius vacuationis ope, deonera tata eo quod velut sarcina premebatur, residuum in septimo die humorē per sudorem criticē expulit, & puer præter omnium spem sola phlebotomia ope, conualuit.

OBSERVATIO IV.

Qui ex debilitate extenuari videbatur, liberali sanguinis missione curatur.

Versabamus nuper thesauros Galeni, præiosis Regum gemmis anteponendos, ex iis veluti ex cella proma, haec conscripsimus, quibus Medicorum supellex instructior fiat. Et in libro 6. epid. sect. 3. com. 29. famatissimam historiam inuenimus nobilis Romanæ, quæ, licet extenuatissima esset, solum copiosa phlebotomia, Medicis Romanis repugnantibus, à Galeno est curata, quām ob menstruorum suppressionem male habere. Ad cuius mentem, aliam à se curatam hoc modo gloriatur Beniu enius, primæ notæ auctor lib. de abdit. morbor. & sanat. causis c. 4. & opere ipso retulit Amatus lib. 6. centur. 33. & nos tantorum virorum voto edocti hoc exemplo obseruauimus. Quidam trigesimo ætatis anno constitutus, hirsutus, & niger, affectu Mirachiali diu corripitur, pro cuius curatione, Medici, varia, sed frusta machinati sunt auxilia, quoique temporis processu, excartis, & velut tabefactus ad summum febri redactus est maciem. Illi ad rescrandas obstructions, Apozemata aperientia parant, serum lactis multiplici medicamentorum sylua p̄paratum, Cardiaca, Roborantia, & Chalybæata medicamenta propinant, quibus cū nihil proficeret, me vocant. Huic cū venæ turgerent nigro sanguine plenæ, prime accessu, ne copiosiori facta vacuatio ne vires deiicerem, ad leuandam plenitudinem melancholicam, hirudines mariscis affigendas curo, Hac vacuatione celebata, cū pulsus, qui ante aera erat pulsillus, esset robustior factus, ter Basiliæ sectionem reiterandam inssi. Tunc pulsus firmior est factus, æger alacrior redditus, & detracto sanguine nigerrimo, qui putum alimentum ante vitiauerat, recreatis viribus à febri immunitis, ad pristinam redactus est sanitatem. Ne ergo in præsentia sanguinis melancholici in mittendo sanguine sis avarus: nam hos plenius esse vacuandos monuit Galen. lib. de curand. rat per sang. mis. cap. 10. quoniam sanguinem multum calidum habent, ex ipso lib. 3. epid. sect. 3. com. 70. Cuius mente in luculenter explicuit Hieronymus Hunnius Olyssiponensis doctissimus ad com. cit. cap. de sang. missione Galeni.

OBSERVATIO V.

De Synocho putri.

Valde annosus senex, ope phlebotomia, à febri evanescit.

Ecce in senibus, ob deiectas vires, exhaustum que virium robur, sanguis caute sit emittendus; tamen in robustis, urgente affectu phlebotomiam esse celebrandam monuerunt prisci, explicat Galenus lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 13. quo loco in

A septuagenariis præsente pulsū vehementiā, & aqualitate, robustarum virium signo minimè fallaci, sanguinem emittrit: quām non annorum numero, sed uni virium robori, & corporis habitui, sit attendendum. Hoc celebri historia probat Valleriola lib. 6. obseru. 7. & 10. In hac ætate millies hoc auxilium pro curandis variis morborum generibus exercuisse recordor. In octogenariis multoties, in ætate 85. annorum septies, in nonagenariis bis solum. Laborauerat senex quidam, de cuius ætate inter filios dubium erat, an annum nonagesimum excederet, febri sanguinea cum putredine, & ex ea duobus diebus male habuit: nam lingua erat scabra, sicca, vrina ignea, sitis ingens, sœna Cephalalgia. Illius ætate perterriti Medici, clysteribus, & vacuantibus per sedem totum curationis negotium committunt, quibus cū leuari non posset, essetque in sexto morbi die, me vocat. Illum licet in tanto senio constitutum, atq[ue] am validi virtute, oculis viuidis, maxillis rubore fuscis, solidi & benè compacto corpore cū contempnor, licet in sexto esset, sanguinem mittere volebam; nam nullo non tempore sanguis semper commodè emitti potest, ex Galen. 9. meth. cap. 5. & alibi passim. Verum, ne ego Occidisse, nisi fernatus esset, viderer, vt ait Celsius in prefat. suâ, adstantibus periculum exposui. Illi meum lubenter ampli etuntur votum. Quare ter ex interuallis sanguinem demo. Febris facta euacuatione aliquantis per cessat. Sed cū dolor capitis vehementer vrgaret, eti Auicenna 4. 1. cap. 21. post sexaginta annos omnino non esse ventolas apponendas asseruerit, quoniam et sanguinem solum subtilem educunt, qui in hac ætate raro redundant: tamen scarificatas mediocriter cucurbitas, quæ ab scarificationibus leuibus, & profundis, quæ frigidum corpus valde debilitant, æquè distant, 2. ad Glaucon. 7. reuulsionis causa scapulis applicui, quæ ita contulere, vt lenato dolore, & remissa febri, paucis applicitis, conualuerit.

OBSERVATIO VI.

Continens putrida, copiosissimâ sanguinis missione, curatur.

N On cessant reprehendere Galenum Fernelins consil. 45. Augenius tom. 1. epist. lib. 11. epist. vlt. Christophorus Cachetus in com. p. 3. lib. 1. Aphor. quæf. 17. quodd 9. meth. 4. æqualem fecerit euacuationem in vitroque iuene, qui vtraque continent laborabat; quām contrarium esset exequendum: nam præsente putredine, & sanguis per putredinem abit in Cacochymiam, & vires sunt minus liberales. Nos qui Galeni abstrusa sensa rimamur, à sanguine vitiolo, & corrupto sumendam esse indicationem ad sanguinis missione asseueramus: Auicen. enim 4. 1. cap. 20. in corporibus qua prolixas perpessa sunt egreditur, à sanguinis missione carendum monet, nisi sanguinis adfuerit corruptio, que te ad hoc perducat, quoniam tunc phlebotomabis ea. Et Galen. 5. meth. 15. in Phthisi ob sanguinem vitiosum venam secat, quod facit lib. 9. meth. 11. & lib. 11. c. 15. & 2. Aph. 17. & in art. med. 89. Tantorum virorum doctrina edocitus, usque ad animi deliquium veluti, venæ sectionem exercui in Palæstrita, & Athleta quodam, quam cum intermitte pulsu ob grauante copiam, tumore corporis, rubore venarum, febri valida oppressum, multo sanguine plenum, oculis rubicundis, temporum immani dolore vexatum, quadratum, cum siti valida, & tactu valde mordaci, vrinaque passa quām inuenirem, aufero de industria sanguinem quatuor librarum quantitate, patridum, & fœdum labe dira. Eo extracto æger in animi deliquium incurrit,

at

A at fricatis cruribus, facieque aqua irrigata ad se reddiit. Haec subito facta euacuatio fuit momenti tanti, vt mitesceret febris, & sic præparato, & expurgato corpore, ille qui in horas moriturus videbatur, ad vitam cum pulsū æqualitate fuit redactus.

OBSERVATIO VII.

De febri Ardente.

Causus, gelida potu ad satietatem usque, non præcedente coctione, curatur.

In ardentiis febribus frigidæ potionem ad satiationem usque præcedente coctione, & ceteris positis requisitis, exhibendam esse, vñanimis priscom rum confirmavit opinio, vno solum excepto Auerroë, Medico inter Arabes acutissimo, qui lib. 7. colliger, c. 8. quinque rationibus contendit hunc potum ante coctionem propinandum: nam, vt recte admonuit Gal. 10. meth. cap. 6. melius est phlegmonas in præsens angere, quam sinere hominem in Hebetiam febrem incurrere, &c. Quoniā febris quandoque tanta est vehementia, & acutitudo, vt non liceat utrū regimine causa, immo necesse est utrū infrigidatione multa. Ex Auic. 1. 4. tr. 2. c. 3. Elapsis annis inuisibamus iuuenem igne correptum, qui ætate media, calore ardentissimo oppressus, cum vrina pauca, nigra, lingua fuliginosa, arida, aspera, voce clangola (hanc enim in causo fieri ob guttur valde resiccatum docuit Galenus lib. 8. de r. part. cap. 14. in fin.) alio durissima, ardore interno conflagrans, cum intensissima siti, exuri videbatur. Hic cū in tertio die esset, & humor esset indomitus, & crudissimus, gelidam vehementer exposcit, siti clamosa cruciatus, qui in varias figurās se iactas, veluti desperatus à Medicis hanc copiolum haustum interdicentibus omnino derelinquitur. Hoc denegato, noctu insciis ministris, vas arripit frigidissima plenum, ex quo quām copiam satis multam vno haustu exhauriret, in lectum reuerlus, subito obrigit, & paucō post tempore, toto corpore madidus, à febre, & mortis periculo, concocta vrina tutus euanescit. Cæreris verò durissimis modis, quibus plures Auerrois dicta impugnant, faciles cunei imponi possunt. Lege Mercuriale lib. de febribus, capit. de febri ardente.

C

B fidere non oportet, &c. Que enim sine signis finiuntur, malignius retrocedunt, ex Gal. 3. cris. cap. 1. & morbus debet finiri cum notabili abscessu, & præcedente coctione, quæ in statu fit. Quare in sexto, iterum rigore, & febri correpta, in septimo superueniente tre more, & delirio, liberata est cum vrina cruda. Quamobrem in 11. 14. 17. & 20. eodem modo recidivans, & semper sequento tremore, & delirio, soluta est febris. Tandem cocto iam humore in 24. in ultimā, vnic dicam, crisi, præcedente tremore, delirium in erisi adueniens, soluit tremorem, & febrim, secundum rationem causā morbi solutā.

OBSERVATIO IX.

De febri Purpurea.

Febris Purpurea, copiosâ vene sectione curatur.

Q uærit Galenus Medicorum scientissimus, quæ ex causâ Hippocrates summo ingenio, summa que doctrina ornatus lib. 6. epid. sect. 1. sent. 29. febres appellauerit valde rubras, respondet illum eo loco solum illas tractasse, quæ Medici, tactu, aut visu percipiunt. Sic quando febris cum torus corporis rubore affligit, rubram, aut purpuream nominamus. Quæ ex sententia Gal. in com. inter Synochos numeratur, & vene sectione usque ad animi deliquium ducenti iuuntur, vt in voluminibus de arte curatrie didicimus lib. 1. ad Glaucon. cap. 1. sic ait: Sanguinem vero mittere oportet, & ob morbi magnitudinem, & quibus rubor multo plus, quam natura conueniat, & maior quam pro consuetudine torus corporis tumor, & vena eminentes, atque extensa, his omnibus est auferendus, nisi vires, aut aetas, aut aliquid eorum, quæ supra commemoramus, prohibuerint, &c. Nam color à sanguine est, ex Galen. 6. epid. sect. 5. com. 1. & in com. supra. Plures vidi in hanc febrem laptos, quibus totum Erysipelate veluti phlegmonoso occupatur corpus, cum tumore, & venarū tensione quadā, ita vt si digitum in cute impletus, subterfugiente sanguine caro alba remaneat; In qua calidissima febre, à sanguine tenui, & acri concitata, & ad naturam bilis tenuissimam accedente, nullum aliud præstantius inueni remedium, quām copiosissime sanguinem emittere. Hac celebrata, omnibus propemodū, declinante morbo, cutis ab igneo calore exusta est, & veluti spolium serpentis à corpore decisa. Omnes tempestiue, & copiosè vena secca, ferè evadunt.

E **D** OBSEVATIO VIII.

Febris ardens, delirio curata.

P Isana Academiæ decns, Castrensis Lusitanus, & inter classicos non postremæ notæ Medicus lib. 2. opusculi, Quæ ex quibus, cap. 9. dum sententiam illam Hipp. 28. lib. 6. Aph. explanat, Quibus in febribus ardentiis tremores sunt, delirio soluntur, quem omnes notham putant, & vel Galenus fugillat in com. & ea Auicenna, Hippocraticæ doctrinæ addictus, alio modo explicat, 1. 4. tract. 2. cap. 41. assuerat, per tremores, convulsivos motus esse intelligendos, ab humoris acri, mordaci pronatos, qui in febribus, tempore crisis euuentibus cum delirio febrem solunt, ita vt tremor soluat febrem transmissa materia à venis ad nervos, & delirium, soluat tremorem, & febrem, istud sanè delirium, quod crisis antecedit, nam 2. Aph. 13. Quibus crisis futura est, ijs nox gravis ante accessionem. Tunc enim formidanda accidunt symptomata, quæ latè recentet 3. cris. 2. 10. & lib. de decretor. diebus. quibus locis, delirium connumerat. Sic à furore, difficultas intestinorum, vel aqua inter cutem, vel mentis alienatio, bonum, dicebat Hipp. 7. Aph. 5. Nam hic furor, mentis alienatio, seu de-

OBSERVATIO X.

De febri Liuida.

Febris liuida, non semper lethalis.

F ebres liuida à calore sene & ipse nomen adeptus, sanguineū succū deficere nesciant, & cū ipso itidem ingenitum

ingenitum calidum: atque idcirco mortifera sunt, dicebat lib. 6. ep. 1. com. 29. Galenus. Si liuor ex hac se- cunda caula & ob ignis innati extinctionem, natu- raeque imbecillitatem summam eueniat, lethalis: Si verò ex affluxu, & miscella modica humoris melan- cholici cū sanguine contingat, interdum abscessum, & spem salutis significat, ex Hippoc. lib. 2. prog. 9. Sic excretae liquidae laudat 4. aphor. 47. si bene exeat, hoc est excernantur cum conferentia, & coctione prævia. Signum enim est humorem nigrum, modi- cum, cum sanguine, & aliis humoribus permisceri ex Galen. 2. prog. 2. qui per cutem, sputum, vrinam, aluum excerni potest cum utilitate. Abhinc quinde- cim annis inuisi hominem, cui cum febri lenta, totum corpus, pustulis liuidis, nigris tubeaculis erat conspurcatum. Aderat vrina, colore, & substantia laudabilis. Angustia multa, Vigilia, & animi defec- tus eum valde cruciabant. Liuores in ambitu cor- poris in undecimo die apparuerunt. In 14. oculorum album liuore affectum, Vrina postea facta est nigra, quæ omnia ex conatu naturæ expellentis melano- licum succum euensit, res est manifesta: nam postea ad oblata melius se habuit, symptomata sunt remis- sa, & in 27. die vrina ad naturalem colorem mutata. Hic, Cardiacis, phlebotomia parca, hirudini- bus ano affixis, lenibus clysteribus, scarificatis cucur- bitulis, & clementium expurgantium vnu coualuit. In sententiis ergo prognosticis, licet ex figura dictio- nis, liuidus color mortem denunciet; tamen Lethale symptoma non ex necessitate, ac semper mortem afferit, sed admodum crebro, ex Galen. lib. 5. aph. 2. & lib. 5. aph. 58. Legēdus de morbo liuido Hippocrates lib. 2. de morbis, num. 73. Cuius mentem eius interpres do- cissimus, Petrus Salius diligenter emendullat, & non siluit Clarissimus Daretus lib. 1. in Coac. Hippoc. in com. text. 72.

Potest etiam febris liuida vocari, quando ob ob- structionem meatum, qui à iecore tendunt ad lie- nem, sanguis ater, & niger, solitus è liene expurga- ri, interceptis viis regurgitat ad venas cū sanguine, & per vniuersum corporis habitum dispergitur, iste- rumque nigrum concitat. Ab annis aliquor genero- lato, & inclytam Matronam quatuor Medici, docti satis, & celebres pertractabant, quæ nativa sorte cùm esset candidissima, ex importuna menstrorum sup- pressione, & lienis scirrhosa obstructione in iste- rum nigrum adeò foedum lapsa est, vt Æthiopem di- ceres. Quod malum cùm ex nimio farinæ semitostæ esu originem duceret, (vnde menstrorum suppres- sio, & obstrucțio emanabant,) quo ipsa Malacia la- borans impensè delectabatur, idè ad auferandas obstrunctiones remedia parant. Sicque expurgatum sèpius corpus. Exhibita Apozemata deobstruentia. Serum lactis caprini exhibitum cum attenuantium medicamentorum sylua præparatum. Oblatum ius Galli veteris, Rhabarbaro, corticibus radicum. Ta- marisci, & Capparum confectum. Potus erat aqua cocta Eupatorio, & Absinthites vinu. Denique huic illustri fœminæ ad deobstruendum vterum, & lie- nem, arte, atque eruditione insignes viri, lapidem Belzaarticum, Conseruam radicis Scorzonerae. Vi- num Chalybæatum, & ipsum Chalybem in substanci- ta, redactum in tabellas, & multis præsidiorum cento- rias conscripserunt. At pericax malum, cum iugi febri affligens nullius industria cessit, quæcum effet à pertinace, visceribusque contumaciter adhærescente obstrunctione pronatum. Tandem hoc Elektario, vi- ginti dierum spatio, quantitate drachmarum duarum exhibito, superbibitis aquæ stillatitæ ex floribus Marrubij, vuciis duabus, integrè sanata est. Cuius forma esto hæc.

4. Specierum Diacnurm. Dialacce, an 3 i. Trochi-

A scor. de Rhabarb. De Absinth. an. 3. B Agarici Throchis- cat. 3 i. Medul. Cartham. 3 ij. Cortic. Radic. Runic. Rudea, Sem. Danci, an. 3 i. Theriac. 3 ij.

Cum syrupo de Eupatorio fiat Electuarium sec- art. Et licet curato morbo, & ablata causa facilè, & sponte sua deformitas cutis evanescat: tamen in hac, ob humorem cuci tenaciter impactum, Balneo opus fuit, parato ex decocto Chamæmel. Absinth. Lupinor. Runicis, Sulphuris, Nitri, Marrubij, Salis, & Amygdalar. Amarar. Cuius ope à tanta fœditate immunis evasit.

OBSERVATIO XI.

De febri Alba.

Syrpus Magistralis de sero, & Chalybe, fæminis obstructis debilissimis, eximus

D E febri alba, quam alij pallidam, Virgineam, Amatoriam vocare solent, eiisque causis, gra- phice disceptat Langius lib. 1. epistol. 21. De curatio- ne latè spatiatur Mercatus lib. 2. de morb. mulier. cap. 6. Nos hoc exemplo omnia in arctissimam redigimus summam. Virgo nobilissima postquam ex assiduo esu creta, testarum fictilium, menstruam pateretur retentionem, crurum, palpebrarum, faciei tumorem passa est. Aderat insolita incertitia, cum timore, & difficiili respiratione coniuncta. Vrina erat tenuis, decolor. Arteriæ circa tempora pulsabant vehementer, Accessere cibi fastidium, debilitas ventriculi, & iphus subuersio affida, cum nausea, & ructu coniuncta. Vultus, genarum, & labiorum color, ex roseo & purpureo in subalbidum mutatus. Febris erat continua, lenta, quam nec insuauitas tactus, aut cutis acrimonia comitabantur, ex vteri, Hepatis, & viscerum latente, & contumaci obstrunctione pronata. Vi- res erant imbelles, & languide, vt ne progrebi quidem posset, & si ambulare conabatur, luspicio; & angore vexata, animo deficiebat. Corporis moles lan- guescet sensim, & Atrophia contabescens, Hecti- cam, aut hanc cum putrida coniuncta repræsentabat. In initio morbi à Medicis varia præscripta auxilia, quando copia erat maior, & vires magis liberales, Saphenarum sectio frequenter administrata. In partibus inferioribus internis scarificatae cucurbitæ. Hirudines anno sèpius affixa. Ad expurgandum humorum melancholicum retentum, purgationes iteratae, Apozemata deobstruentia oblata. Fontanella in cruribus excitata. Imperata Cardiaca, crurum lau- cra, infessus, Vnguenta, quæ nō solum viscera robo- rarent, sed vna deobstruuntis viis menstrua cierent. Tandem his diu celebratis, & Chalybe in substantia assumpta, triginta dierum spatio, nihil profecit. Affi- nes quinque vocarunt Medicos, expertos, & doctos, omnes totum curationis cardinem, in remouenda, visceribus pertinaciter adhærescente obstrunctione, versari, vnanimiter rati sunt. Quare primus in re- iterando Chalybe insistit. Reclamat secundus: nam hoc metallum durissimum est, rude, ponderosum, & vt distribuatur, & penitissimas permeat partes, sumi debet cum valido exercitio: hoc enim excitat viscerum, & partium omnium calorem, & dilat- tat vias, quæ aperienti Chalybi iter parant. Exer- citium vt prosit, debet esse validum, quod fœminas mutata respiratione sudare cogat. Sed cùm hæc sit debilis, extenuata, ad motum inepta, ad exercitum inhabilis est, & ad assumendum Chalybem, quod auxilium si tentetur, cum virium iactura multa, æram præcipitem dabit in necem. Quare sero lactis prius chalybeato sèpè, & in quo Rhabar- barum per noctem madescat, diu vti, salubrius præ- sidium

C difficiili respiratione coniuncta. Vrina erat tenuis, decolor. Arteriæ circa tempora pulsabant vehementer, Accessere cibi fastidium, debilitas ventriculi, & iphus subuersio affida, cum nausea, & ructu coniuncta. Vultus, genarum, & labiorum color, ex roseo & purpureo in subalbidum mutatus. Febris erat continua, lenta, quam nec insuauitas tactus, aut cutis acrimonia comitabantur, ex vteri, Hepatis, & viscerum latente, & contumaci obstrunctione pronata. Vi- res erant imbelles, & languide, vt ne progrebi quidem posset, & si ambulare conabatur, luspicio; & angore vexata, animo deficiebat. Corporis moles lan- guescet sensim, & Atrophia contabescens, Hecti- cam, aut hanc cum putrida coniuncta repræsentabat. In initio morbi à Medicis varia præscripta auxilia, quando copia erat maior, & vires magis liberales, Saphenarum sectio frequenter administrata. In partibus inferioribus internis scarificatae cucurbitæ. Hirudines anno sèpius affixa. Ad expurgandum humorum melancholicum retentum, purgationes iteratae, Apozemata deobstruentia oblata. Fontanella in cruribus excitata. Imperata Cardiaca, crurum lau- cra, infessus, Vnguenta, quæ nō solum viscera robo- rarent, sed vna deobstruuntis viis menstrua cierent. Tandem his diu celebratis, & Chalybe in substantia assumpta, triginta dierum spatio, nihil profecit. Affi- nes quinque vocarunt Medicos, expertos, & doctos, omnes totum curationis cardinem, in remouenda, visceribus pertinaciter adhærescente obstrunctione, versari, vnanimiter rati sunt. Quare primus in re- iterando Chalybe insistit. Reclamat secundus: nam hoc metallum durissimum est, rude, ponderosum, & vt distribuatur, & penitissimas permeat partes, sumi debet cum valido exercitio: hoc enim excitat viscerum, & partium omnium calorem, & dilat- tat vias, quæ aperienti Chalybi iter parant. Exer- citium vt prosit, debet esse validum, quod fœminas mutata respiratione sudare cogat. Sed cùm hæc sit debilis, extenuata, ad motum inepta, ad exercitum inhabilis est, & ad assumendum Chalybem, quod auxilium si tentetur, cum virium iactura multa, æram præcipitem dabit in necem. Quare sero lactis prius chalybeato sèpè, & in quo Rhabar- barum per noctem madescat, diu vti, salubrius præ- sidium

E

5. Specierum Diacnurm. Dialacce, an 3 i. Trochi-

De Praxi Medic.admir. Lib. III. 95

OBSERVATIO XII.

De febri Rheumatica.

Febris Rheumatica descriptio, & curatio- absoluta.

sidiū iudicauit. Tertiū utique indicationi inten- tus, & virium robori, & obstrunctioni, aquam Endi- uæ coctam prius cum Rhabarbaro pro continuo potu consuluit: nam, vt dicebat Gal. 8. sec. loc. cap. 8. *Cichorium, frigida, subamarata, moderataque adstrin- gente facultate Hepatis in temperantibus summe conuenit, cuius visceris firmitudinem auget.* Quartus, ius extraictum à pullis gallinaceis decoctis prius cum aperientibus herbis imperauit: nam hoc auxilium connutrit, & deobstruit. Ultimus extenuationem so- lūm respiciens, & siccitatis lapsum, quæ cum semel introducit, ferè est immedicabilis, relietā indica- tione quæ suinitur ab obstrunctione, Balnea, & post hæc, lactis Aslinini potū prædictum, Tatius cum Gal. 1. o. meth. o. 6. obstrunctiones in præsens augere, quā finere fa- minam in Hæticam febrem incurrire, esse ratus.

Sed cùm indecorum sit, & vulgo indocto odio- sum, Medicos de eodem morbo consulentes omni- no. esse discordes, licet in eundem finem omnes col- liment, idcirco quid parentes agant, hærent ancipites. Iterum consultatio adhibita me præsente, & alio seniore Medico vocato. Hic pilulas ex Chaly- be, cum Rhabarbaro, & lapide Belzaartico as- sumendas monet. Bonum sanè consilium, sed cùm hoc remedium, ad actum in tenello debilitique ventricu- lo reduci non possit, nisi cum exercitio, & hoc, cor- pus squallidum, & ex carne nimis debilitet, alia viā incedendū esse palam pronunciaui. Hunc ergo præ- scripti syrum mirabilem, qui vñciarum quatuor quantitate, ieuno ventre assūptus, exercitium non expostulat, & omnibus indicationibus mirè succurrit, quo cùm 40. dierum spatio vteretur, menstrua responderunt, pinguior est facta, roseo colo- re suffusa, febris evanuit, nupsit, concepit, per- petrit.

2. Capil. Vener. A splenij. Eupatorijs, an. M. i. Passif. sine Acinis, p. ij. Anisi, p. ij. Sem. Petroselin, Sem. Fani- cul. an. 3. B. Cicer. Rubeor. 3i. Radic. Endiu. Petroselin. Eringij. Graminis. Buglos. Scorzorere. Fœnicul. Ruscij. A sparagi. Ap. 3. Sem. 4. frig. an. 3. B. Coric. Radic. Capparum & Tamarisci, an. 3. i. Radic. Rubea, Runicis, an. 3. i. Succi Pomor. redolent. 3. ij. Lupulor. Fumar. an. M. i. Fol. Sen. 3. ij. Flor. Cordial. 3. ij. Polypod. Epith. an. 3. ij. Cinnamom. 3. ij. Hord. p. ij. Prunor. exacinator. num. xx.

Infunde per noctem in lib. viij. seri lactis caprini. Bulliant omnia lento igne ad medias. Colatur adde

Rhab. Elec. 3. ij. Rhapotic. 3. i. B. Agarici Trochis- cat. 3. ij.

Iterum facta leuissima ebullitione, exprimantur. Tunc libra vna Chalybis præparati igniatur, & le- ptes extinguatur in prædictâ colatura. Adde pulu- lapidis Belzaartici ligati, & infusi per noctem 3. ij. Colat. adde

Syrup. Borrag. Syrup. Capil. Capil. vener. an. 3. v. Syrup. Byzant. 3. ij. Syrup. Cichor. N. colai cum duplo Rhab. Syrup. Endiu. Gentil. an. 3. i. 3. Syrup. Fumar. Maioris: 3. i. Theriac. Antiq. Mithridat. Confct. Hyacinbor. an. 3. ij.

Cum Saccharo albissimo fiat sec. art. iulapium, & aromatizetur cum 3. ij. pulu. Diamarg. stig. Magna ergo est seri, ad obstrunctiones potestas & efficacia. De illius vnu inter tantos lege Garzia,

Lopium Lusitanum lib. de varia rei medica- lectione cap. 18. Claudinum in appen- dice ad libros de ingressu ad infirmos set. 9.

* *

A

Rheumatica plurius in locis meminerit: in ea tamen describendâ non ita pro more spatiatur, quæcum hæc febris, quam Catarrhalem vocant, fre- quenter contingat. Libro enim 2. de diff. febribus c. 11. in initio, de Rheumatico affectu verba faciens: *Hunc ex desillatione à capite ad inferiores partes, oculos, àures, tempora, labra, dentes, mala, palatum, Gingi- uas, Gargareona, pulmonem, fauces, ventriculum decum- bente oriri afferat, quando nimisrum cerebrum, vel ali- quando caput acerutam in se superfluitatim ad partes inferiores expedit, qui affectus Rheumaticus à fluxionibus appellatur.* Et in lib. de curand. rat. per sang. mis. c. 8. sic ait: *Quapropter partes inferiores omnium primæ ex- crementitiis morbis corripuntur.* Huiusmodi quapiam ratione Rheumaticos vocatos affectus prouenire scito, toto videlicet corpore infirmo, quæ vna est mali habitus species, &c. Et in lib. 1. ad Glaucon. c. 2. in fin. sic inquit: *Quæ verò ob materia influxum, siquidem benè temperata sint, solam vacuationem desiderant, si vero intemperata, evacuationem, atque vna per contrarias qualitates experunt alterationem, veluti quæ Rheumatica dicuntur dispositiones, de quibus, vt nō solum volumen est editū, in quo & hoc statim ab initio offensum est, quod è qua totū alii facultatē debilitatē huiusmodi sunt dis- positiones, cùm acernata superfluitas ad partes precipue defuit imbecilles, &c.* Et lib. 1. de compo. medic. sec. gen- ner. cap. 4. versus fin. contra rheumatismum faucium, oculorum, stomachi, & intestinorum plura proponit auxilia, & cap. 14. aduersus Rheumaticum affectum, id est fluxionum vitia, varia descriptis medica- menta.

Fons, & origo mali cerebrum est, ab hac enim parte mandante humor defluit in partes infernas, in quas illud humoris pondere grauatum se exonerat; quæ autem sint hæc, explicant luculentē Galen. lib. 3. de de sympt. causa c. 4. & lib. 6. de sanit. tuenda c. 9. Fernelius lib. 5. Patholog. c. 4. Vidus Vidius lib. 2. de curat. membr. cap. 20. Cerebrum ergo ferè huius affectus est causa, licet etiam alia partes principes somitem præstare queant. Hoc mani- festè edocuit Gal. cit. de sang. mis. cap. dum dicit: *Principibus vero partibus protrudentibus, grauari soli- tis, sanguinem ad carnosas cutis partes, potissimumque glandulas excipiendis Rheumatis idoneas, &c.* Sita enim est huius affectus Rheumatici natura in facto ali- cuius partis principis intemperamento, cuius occa- sione cæteræ vtpotè infirmæ à robustis fluxionem suscepunt, & maximè à cerebro, quod fedes est, & domicilium frigidæ & glutinosi ex Hipp. lib. de car- nib. num. 4. & est radix omnium morborum, ex Hipp. in epist. ad Demetrium num. 40. Cum enim sit teatum domi- nus calidæ ex Gal. lib. 9. de vñ part. cap. 1. & veluti cucurbita corpori incumbat, sitque canum, & super- nè situm, quæcum ab alio fuerit calefactum, tenuissimæ pituitam de corpore ad seipsum attrahit, vt lib. 2. de morb. Hippocrates docuit.

Ex cerebro in subiectas partes emanare omnis ge- neris excrements, ostendunt plurima: illud enim cum omnibus nostri corporis partibus per nervos, quorum est origo, mutuas operas exercet; quare sicut ab eis promptè recipit, sic illis transmittit. Hoc significauit Galen. cap. cit. lib. de sang. miss. cùm sic inquit: *Porro cerebrum plus excipiendo fluxu est ha- bile: ceterum hoc illi potius est, quod constrictione habeat restringit*

reiciendis iis quæ accipit promptissimam: habet enim ingentes ventriculos qui proris meanibus evacuantur, &c. Deinde, Cerebrum est molle, laxum, friabile, exanguine, & ex spiritibus vitalibus animalium refectione habens, & assiduâ operationum præstantium actione exhaustis animalibus spiritibus, ob tenuitatem resolutioni promptissimis flaccescit, & debilitatur, & sic exhaustum, mucusum succum progignit, quem vt onero um in inferiores partes propellit. In hunc sensum d' cebat Hipp. lib. 4. de morb. n. 17. Caput, & splen maximè sunt morbis obnoxia, &c. Insuper, Cerebrum ex figura, & situ, humores biliosos ob eorum tenuitatem, pueritos ob similitudinem ad se rapit, quum incalescit, vel dolet; maximè quum ob magnam medullæ molem magnâ egeat alimenti copiâ, quam ob debilitatem cum nequeat concoquere, eam ut superfluam à se repellit. Denique, si cerebrum glandularum substantia est persimile, & vapores, humiditatemque spongiae instar ex toto corpore cōpletur, & in se imbibit, cāmque in caput, retrò aures, & per venas in spinalē medullam emitit, vnde innumerari morbi insurgunt, ut lib. de glandulis, n. 6. 8. & 11. Hipp. ait, cur ab hac parte Rheumatici affectus non scaturient? in iis prælertim qui supervacuis excrementis abundant, otiosi sunt, inexcitatati, pingues, crapulæ dediti, imbelles, in quibus mucosus humor, & latus à cerebro, quod est mali fomes, & à quo distillatio irruit in Thoracem, Cervicem, Scapulas, brachia, pulmones, dorsum, lumbos, coxendicem, crura, & in omnes denique articulos, de quo argumento sat Langius lib. 2. epist. 5. 3.

Quare hic affectus Arthritidem, & morbum Gallicum simulatur: verū ab articulati dolore differt, quia in hoc affectu noctu præcipue dolores ingravescunt; hic verò Rheumaticus affectus quum artus occupat, quouis diei tempore inualescit. Gallicus dolor sensim, paulatimque ingravit; hic subito, affatim, atque confertim. Deinde Gallicus semper habet comitem diuturnum capitum dolorem? Rheumaticus, raro, aut lenem. Demum Gallicus præterquam quod noctu exacerbatur, accidit post venerosos bubones, reperclusos, vlcera penis, & alia symptomata, quæ luem venereum præcedere solent.

Causa huius affectus aliquando est calida cerebri, Hepatis, venarumque intemperies, quæ liquat, fundit, & humorem fluxiliorem reddit: interdum frigida, cuius vi excrements deorsum exprimuntur, & cerebrum cum sit frigidum, & humidum, 6. Aphor. 2. laxum, exangue, & debile, alimentum sibi demandatum nequit probè conficer. Distillationis materia gignunt, & fouent intemperans, humiliorque vietus, & capitum imbecillitas, intemperiesque maximè frigidior, quæ omnium sunt causarum creberimæ, ac validissimæ. Frigidam intemperiem ostendunt excrementorum multitudine per os, & nasum, quæ minimè mordacia sunt, frigida præcessit vietus ratio. Aetas, tempus anni, regio, aëris constitutio Aquilonia, ac ægri temperamentum plurimum inuuant: Nam frigida cerebri intemperies cogens amplius, & cōprimens, (velut manus spóngiam aquâ imbutam) exprimit cerebrum ipsum, quo sit ut ad loca capite inferiora eius excrementa decidat, ut docuit Galenus lib. 3. aph. com. 12. Licet intellectus capere nequeat, quomodo cerebrum tantam frigiditatem viuente animali sustinere possit, vt partes præcongelatione condensatae intra cranium expellant, quin totus calor extinguatur, ant graniora cerebri damna cueniant: quare hæc expressio facta à frigore ab Hippoc. lib. de loc. in hum. & Galeno prolatâ, valde displicuit Mercato lib. 2. de morb. intern. cap. 1. Cuins tela contra Galen. ingenue repulit Castrensis lib. 4. de meteor. Microcosm. c. 14. Calidam intemperiem arguunt distillatio acris, & te-

A nus, quæ per os, narésque excurrit, facies rubescit, in nafo adest pruritus, partes supra collum æstuant, & omnia adsunt quæ calorem attestantur, vt sitis, difficilis respiratio, tussis siccâ, pertinax raucedo. Minores natu comitatur ferina iussis, quæ cum suffocationis, aut Epilepsie metu, aliquando stertore prævio subito interficit. In adultis in initio adest febris Dia-ria, ex humoris motu, & successis spiritibus excitata, qui tum ob frigus condensans intus vnti concilcantur, & non ventilati incalcentur. Hæc febris ob vitiosa excrements retenta, & putrefacta illuc in putridam commigrat. Denum symptoma patiuntur continent, putridæ simillima intolabili artuum dolore, & difficulti motu correpti, qui morbus maximè Normannos, & eos qui regionem iuxta Sequanam flumen, incolunt, velut patrius, & veranulus infestat.

Hæc catarrhalis, seu Rheumatica febris si minores natu diuexet, valde periculosa est, humor enim è capite confluens in spirituales partes, subito eos suffocat, sèpè Epilepsia præcedente, ex cuius diris paroxysmis plures occumbunt. Adulti artuum dolore excarnificati vel pereunt, aut illorum diuturnos dolores perpetui sèpè in eorum incident resolutionem.

Infantibus in paroxysmo opitulandum hoc modo, primò, lacte nutricis per debitam vietus rationem prius correcto, & in sex rebus non naturalibus obseruato ordine, artus fricandi, ligandi, cucurbitulæ natibus & scapulis admouendæ, & si fluxio sit calida, & vires constent, scarificandæ, clysteria reuelentia imperanda, hirudines mariscis affigendæ, & si adsint convulsu motu, exhibenda quæ à proprietate iuvant, ut syrups de Paeonia, confessio Epileptica, cuius modum descriptissimus suprà lib. 1. obseruar. 25. Theriaca Smaragdorum, & alia quæ propulsando Epileptico insultu à practicis vtiliter proponuntur. Super capis commissuram pulueres excicantes inspergendi, ut Sandaracæ, Vernicis, Thuris, Mastichis, ex quibus cum puluere Rosarum, Mastic. Milij torrefacti: pileum capiti apponendum paro. Et si hæc non prosint, bimulis, & trimulis, cauterium

D actuale ad futuram coronalem, retrò aures, brachiis, & quod est vtilius, ad nucham affigo, cuius ope suffocationis paroxysmus mitigatur, & fluxione intercepta, humoréque emanante, futuræ accessionis reuersio antevertitur, de quorum vi mirabili pro hoc arcendo morbo pulchra notarū Montanus consil. 50. Theodos. epist. 45. Iacchin. 9. ad Almans. 1. 4. Mercur. 2. varia. 2. & alijs. Si fluxio sit calida, expectorantia in crassantia exhibemus, sicut si sit frigida, calida propinamus. Si Rheumaticus affectus adultos premat cum defluxionis suffocativa vehementi impetu, & mortem repentinam minetur, cadem sunt peragenda: si verò febris adsit, & artuum dolores infestent, audacter secunda vena, & medicamenta purgantia exhibenda. Si tamen dolores adhuc vrgeant, monet

E Gal. lib. de sang. miss. c. 8. vt roboretur infirmæ partes, sic enim ait: Quibus ergò carnoso genere pulmo, lien, ac cerebrum natura robustiora sunt, in ijs ad ademas, & carnes fluxiones perueniunt, ubi totus nimurum habitus infirmus fuerit, veluti in Rheumaticis affectibus accidere solet. Merito ergo in his curâdis scopus est, non evacuationis, sed corporis totius roboretio, quanquam tamen curationis initium illis à missa oriatur sanguine, si verò excrements qualitate prana fuerint, purgationem adhibemus, &c. Roborantur artus vnguentis, decoctis, velut in Arthritide facere consueimus, quæ si non prosint, cauteriis prius excitatis, commodissima sunt sudorifica ex radice Chinæ, & Smilace aspera parata, quæ si declinante morbo, & remisso feroce imperentur, summò sunt ex vnu.

OBSERVATIO XIII.

De febre Puncticulari.

Febris puncticularis, cucurbitulis supra emunctaria scarificatis, solum succubuit.

F ebrem puncticularem à Galen. lib. 5. meth. 12. per exanthemata siccâ fuisse significatam, & putau, & puto. Eam agnouit Aetarius lib. 1. meth. 23. §. Macula circa cutem exoriuntur, nonnullus rubra, aut purpurea, nonnullus nigra emergunt, quales quotidie ex Pulicium, Cimicûmque morbis apparent, &c. Auic. 1. 4. tract. 4. cap. 2. de signis febris pestilentis sic ait: Et quandoque accidit in eo Bothor subruba, &c. Bothor autem ex ipso 7. 4. tract. 3. c. 5. est macula in cutie apparen, quasi punctum, ipsam non elevans. Iacobus de partibus in com. illius loc. Auic. has pestiferas maculas describit, quas non Culicis, sed Pulicium morbis esse similes asseuerat, & hic author circiter trecentos annos ante nos vixit. Rixentur ergo Iuniores, qui hanc febrem recentissimam esse tentur, & solum nostro saeculo descriptam. Hæc est continua, feruida, ardens, male morigerata, venenosa, & diris symptomatis insignita, ex interno feroce, & prava humorum corruptione suborta. Hac febre torquebatur quidam, horrendis symptomatis affectus, animi deliquio, cordis palmo, pulsuum omnimoda inæqualitate collectiva, vigil, delirus, fastidiosus, & immorigerus. Huic oblata Alexiteria. Quinta die expurgatio oblata mediocris, sanguis emissus, cucurbitæ frequenter costis applicata, Epithemata, soporifera, extinctoria imperata. Tandem in 17. die comatosus factus, præ debilitate, & saevitie veneni interni æstuans, è lecto inquietus surgebat. Applicitis omnibus auxiliis in 20. leuari non potuit; tamen in inguinibus, & iuxta alas affixis cucurbitis scarificatis, remissa est febris, & paucis adhbitis omnino conualuit. Hoc enim auxilio ego solo, quum febris est laboriosa, & aliis non cedit, ad partes ignobiles maleficum succum conuocare, ad quas natura sèpè illum de trudere satagit cum vtilitate mira.

Quibus autem signis, hæc pulicata Macula, à Pulicium morbis distinguuntur, dubium est arduum, & à nullo, quem viderim, propositum, qui in asperioribus huius morbi clavis explicandis indefensè insudauit. Sèpè enim accidit, vt decipiatur vel periti Medici, dum ægros febri anxiola vexatos tractant Puncticularis res persos, quæ aliquando non ab incendio, malitiâ interna, vt illi falsò sibi persuadent, sed ab immundo lecto Pulicibus scatente ortum ducent. Nec dicas ex saevitie, & malitia symptomatum hoc cognosci facilè posse, vt notant Argenter. lib. de diff. morb. 16. & Valles. lib. 4. meth. cap. 6. & lib. 6. epid. sect. 2. com. 28. qui morbum malignum dicunt, qui saeviora infert symptomata, quam pro ratione propriæ essentia conueniat: nam puncticularia stigmata cum febri miti, & benigna sèpè apparent, & interdum citra febrim villam, vt præter quotidianum experimentum, probat Marcel. Donat. lib. 3. de Medicina Histor. Mirab. c. vlt. in fin. prælertim cum hæc puncticularis febris non semper sit maligna, nec saevia stipata symptomatis, nec venenosa, ex mente Pet. Pauli Peredæ lib. 2. in meth. Ioan. Paschal. in schol. c. 2. & Ioan. Colle lib. 1. de morb. contag. & malign. cap. 7. Quare an hæc macula à causa interna, an à Pulicium morbis oriantur, altiori indagine opus est. Tu alta mente perpende. Ego hoc facili experimento vtor. Nam Pulicium morsus, apposita farina lupinorum cum Aceto, aut Oxymelite subacta, statim euaneant. Pestifera verò Macula, quum à causa interna, eaque vehementi ortum ducant, at magis radica-

A ta ac fixa, nequaquam. Insuper, Color morsus Pulicium, non est sincerè purpureus, sed dilutus, Pancicularum verò color est merè ruber.

OBSERVATIO XIV.

De Febri Culiculari.

Febris Culicularis, hirudinum facta, curatur.

H Vius febris idem satis habemus descriptam apud Hipp. lib. 2. epid. sect. 3. in init. dum sic dicit: Fiebant autem in febribus estius circa septimam, octauam, & nonam diem asperitudines in cute Miliacea Culicum morbis maxime similes, non valde pruriginose, &c. Hæc etiam notat feuorem internu, & malignam significat succorum computresentiam. Hac vexabatur piscator quidam, qui post exercitium multum valde obrigit. Reuersus domum, febri ardente est concussum cum lingua siccâ, nigra, ingente Cephalalgia. In octauo tötum corpus pustulis est referatum, ac si quis à Culicibus esset demorsus. In Papulis istis ingens aderat rubedo cum pruritu summo. Deinde veterinosus est factus, inquietus, delirus. Plenitudo deposita phlebotomia, cucurbitis. Purgatio oblata, Sudorificum exhibitum ex aqua Buglossæ calida, & scrupulis duobus veteris Theriacæ, cum grana septem lapidis Belzaartici. His nihil sudauit, immò habuit peius. Cum verò in undecimo esset, & humor rueret in cerebrum, & ille nec lenibus clysteribus, purgatiunculis clementibus, aut cucurbitis, aliòvè reuulsionis genere diuerti posset, solum hirudinum suetu super mariscas, Coma remissum, febris decrevit, cessarunt angustiæ, & paucis applicatis in vigesimo, sanus est factus. Hæc enim animalcula ex profundo sanguinem educunt ex Auic. 4. 1. c. 22. reuelant à corde, & faculentum, citra viri dispendium sanguinem, in quo magis radicatur venenum, pròptissimè exhauiunt, ex Fernel. 2. meth. 19. & aliis qui de hirudinum vi mirabiliter diligentissimè conscripserunt. Lege Mercat. lib. de feb. maligna. it. de Hirudinibus. Ut verò tibi constet, quantoper aberrent qui Culicarem febribus cum pulicati confundunt, utriusque animalis formam rimeris oportet. Nam insecta notissima sunt Pulices, qui nihil aliud esse evidentur, nisi pellicula alieno furtiuo cruro, quod color etiam indicat, tumescentes: Culex verò est genus Muscæ, valde subtile, tenuissimis alis, parva alua, prælongis cruribus constans, quod per æstatem, tuba sua, seu fistula subtilissima & durissima, mirabiliter quadam naturæ affectione, corpora hominum olfacti, ipsa pungit, transfigit, & carnem in tumorem eleuat, dolorem, & punctionem inferendo, diciturque Culex, quia aculeo suo sonitum edens, carnem lacinat, & ferit; quorum animalium effigiem lib. de insectis, eleganter descripsit Aldrovandus, & postea delinearunt Ioan. Camara Busthemantinus in lib. de republik Scriptura sacra, & nuper Wolfgangus Franzius in lib. de sacra Historia animalium part. 5. c. 3. qui de horum animalium notis peculiaribus disertissimè, ex veterum, & iuniorum mente disseruere.

E

OBSERVATIO XV.

De febri Pemphigode.

Febris Ampullofa, seu Bullofa, Balneo curatur.

D e etymologia verbi Pemphigodes certant Regentiores, & adhuc sub iudice lis est. Et licet de nominibus non sit contendendu: cum tamen ruru vocabula prædicta, plurimis, præfertim in Medicina dubitandi ansam, præfertur, & idcirco nomi-

nominum inquisitio sit Medico necessaria, ut disertè Manardus lib. 2. epif. 1. facit confirmat, idèo ego bullolam, seu ampullosum voco, in quâ totum corpus tuberculis efflorescit, quæ ab spiritibus attenuatis, & exandescitibus, cum sanguinis crassi portione calidissimâ ad cutem transmissâ originem ducunt. Et si quid in tanto variarum opinionum portento circa hoc nomen *Pomphix* divinare licet, hanc febrem comitati postulas illas, quæ à Græcis dicuntur *Ephantismata*, mihi persuadeo: sic enim vocat Hipp. lib. 1. prorrhet. sect. 2. text. 25. & Celsus lib. 5. c. 28. de pustular. generibus, quo loco pustulas dicit oriri vernis temporibus circa totum corpus, asperas, modò rubentes, modò cutis, colorem non excedentes, similes illis quæ ex sudore, vel ex vrtice nascuntur. Adde tu, quod repullulant in modum verberis in humano corpore remanentis, Hispani dicunt *Rombas*, Lusitani *Bortoeia* vocant, prisci *Vibices* appellabant. His pustulis cum febre ingenti affectus fuit quidam, cui sanguis ter missus est, deposita sarcina, expurgatum corpus, refrigerantia adhibita. His celebratis remissa est febris, sed Hepatis ardor ita increvit, ut de novo, pruritus in cute concitato, vlcera renascerentur: quæ nec sero lactis, nec saluatellæ sectione, alijsve applicitis præterquam Balneo succubuerit. Sic Simon cui latæ pustulae non admodum pruriginosæ per corpus exuperant, quæ calida lanabatur, iuvabatur, apud Hipp. 6. epid. sect. 2. text. 30. Nam vt Gal. ait in com. succi ad cutem vergentes per eam sunt euacuandi, nam iterum ad intima corporis reuulsio ipsi valde longinquæ est, ut per alnum, aut vomitum vacuentur.

OBSERVATIO XVI.

De febri Efferoſa.

Febris sudaminosa, nihil commune habet cum Variolis.

Pustulas quas Græci *Epinytidas* vocant, vt Celsus lib. 5. cap. 28. eas Arabes, *Effere*, *Sere*, vel *Saire* vocauere, auctore Auic. 3. 4. tract. 3. cap. 13. Galenus 3. Aph. 21. *Sudamina*, aut *Sudores* vocat, dici que esse pustulas in summa corporis parte hærentes, quæ instar vlerorum, cutem exasperant, fiuntque ob multos sudores, vel biliſiores, vel mordaciōres, cu. em mordentes, pruriginosam reddentes, ac per modum vlerorum exasperantes. Auicenna intimius explicit. *Effere* est pustula parua, superficialis, sicut *Vesica*, & aliquantulum tendens ad rubedinem, & pruritum faciens, & angustiam, eniens subito, & accedit quandoque ut currat ab ea humiditas, &c. Vocari quatuor Medici ad entrandos duos puerulos, quibus cum febre yalida, dolore totius corporis, & lassitudine, vna nocte pustulae hæ in superficie corporis affatim apparuerunt, & ita incrueſe, ut matutino tempore, pueri scalpentes eas disrumparent, a quibus emanauit tenuissimus iehor. Quæ sita origo mali. Omnes esse *Variolas* prædixerunt, quas *infanas* passim *Vulgus* appellat. Quare cubiculum obserate iubent, pueros pannis rubris operire, & nullum auxilium præterquam frictiones in cute lenes celebrandas imperant. Demum omnia ministrant, quæ in curatione Variolarum proficia esse ars edocuit. Post eorum discessum pueruli febri calidissima detenti fariunt, exandescit. Pruritus vexati per lectum insilunt, & noua materia ad cutem confluente, aliae de novo repullulant pustulae, aliae iam exiccatis. Denique quæ pueri in agone essent, præsentibus Medicis me vocant. Probanū neque esse variolas, neque ægros operiendos, immò esse pustulas ex ichoroſo languine, tempore æstu, in corporibus præferunt biliosis subortas. Nam *Variola*

A non nisi post longum tempus ab ortu suo emittunt pustulas aut humiditatem. Subito non fiunt, nec subito ita accrescent: quæ omnia contrario modo obseruantur in Effere. Deinde, in hac pustula, & venæ seſtio in quolibet tempore morbi celebratur, & purgatio exhibetur, ut monuit Auic. In variolis solùm in principio phlebotomia conuenit, & purgatio non ita utilis est, immò ut Arabes dixere, in variolis oportet aluum esse adstrictam. Illi evidentibus rationibus conuicti obſtupuere. Ventilatum ergo est corpus sanguine misso, iulapiis, Ptsana, & leni solutio, vlcera sponte siccata, & sic puelli sanissimè deinceps vixerunt. Tu verò in opere pratico hanc Effere curationem benè obserua, in cuius præligio, & curatione non solùm secundæ, sed primæ nota Medicos misericordia deceptos sàpè deprehendi.

OBSERVATIO XVII.

De febri Anxiosa.

Febris Anxiosa, purgatione curatur.

A Nxiosa febris dicitur implacida, inquieta, laboriosa, 4. acut. 47. in qua, ut ait Galen. lib. 7. aph. 5. 6. agri accubitum non ferunt, sed iacenti figuram evariant, quia semper præsens aggrauat eos. Sic Charta di lethaliter habenti in lib. 7. epid. n. 9. iactatio multa,

C Anxietas, & ad dexteram, & ad sinistram transmouens seipsum, nullo tempore quiescere poterat. Hanc anxietudinem cum malitia coniunctam habebat quidam qui ob humorem turgentem, malignum, hue illucque irrequieto modo, nunc pectus, ventrem, nunc præcordia vellicantem, febrem valde malignam patiebatur cum angustia multa: nam humor hic turgidas ægri quietem interturbat, cor pungit, quo concusso, totum animal commouetur, & anxiatur. Huic ægro prater Alexipharmacæ, vena seſtio adhibita: (Nam cum furente humore, multa sanguinis portio erat in venis commixta.) Hac facta, quæ cacochemia etiæ iuxta ventriculum esset, quod à prauis mordebatur humoribus, ob quam cauam oritur etiam anxietas ex Gal. 1. prorrhetic. sect. 2. com. 44. & vomitus infestaret inanis. Idcirco attracto à prima regione ad venas ichore, fbris est exacerbata, quod timuit Auic. 4. 1. cap. 20. & care ne agrum ad cholericorum ebullitionem perducas. Quamobrem lenibus clysteribus pugnatum est, sed cum is humor in tunicis ventriculi immersus non cederet, purgatione exhibita succubuit. Medicari ergo, in valde acutis si materia turget, eadem die, tardare verò in talibus malum, priusquam robur corporis dissoluatur, vel febris caliditas angeatur, vel ad aliquid principale membrum decumbant iū qui per corpus vagantur humores, dicebant Hipp. & Galen. lib. 4. aph. sententia 10. & vnamiter interpretes approbant in com.

OBSERVATIO XVIII.

De febri Sudorifica.

Febris Elodes, vacuatione mitescit.

D Icitur à Græcis febris *Elodes*, quasi palustris, sudans enim quasi in palude immersus videtur. Tripliciter fit, excretione, expressione, colliquatione. Hic ultimus modus reprobus: nam partium colliquationem significat, in qua classe sudores syncopicos repono. Expressione, ut quando in magnis doloribus, spiritus agitari incalcent, qui transmissi ad cutem, & condensati, abeunt in sudorem. Excretione, ferè sudores emanant, optimi, boni, & morbum finientes.

OBSERVATIO XX.

De febri Singultuſa.

Febris singultuſa, cucurbitula supra ventricum scarificata, curatur.

F Ebrem singultuſam vocavit Gal. lib. 4. acut. 69. quando per totum morbum simul cum febre singultus exacerbatur. Estque ventriculi concusſio, qua tunica ipsius, id à quo pertinaciter molestans, excutere laborant, fitque vel à repletione, vel inanitione, conuulsionis instar, 6. Aph. 39. Materia iugur in ventriculi ore consistens, acris, mordax, febrem excitat sive gultuſam ob putredinem, & singultum ob irritacionem. Hoꝝ vexabatur quidam ita molesto, ac continuo, ut nec edere, nec loqui quicquam posset, immo toto corpore algidus, frigido sudore respersus, interna tamen siti, cum febre lenta oppressus, biliosa vomens, & toto ore Aphthis conspurcatus, anxiſus, & inquietus animam efflare videbatur. Huic plurima pro virium tenore auxilia imperantur, quæ per sedem inutilem vacuarent hamorum copiam, & humoris biliosi, & effrenis efficaciam, & pernicioſam vim refringenter. Post hæc, imposta ventriculo coboranta, quibus non iuuantibus, Opiata obtulimus, à syrupto Papauerino, vsque ad ea quæ ex Opio compotuntur, accidentes. Sed cùm omnia incassum effent celebrata, cucurbitulam maximam cum multa flamma supra regionem ventriculi impanere, & deinde scarificare iūſi, quo auxilio celebrato, à tanto malo mortis certæ prænuncio, immunis factus, paucis exequitis, à febre deinde liber evasit. De febre singultuſa lege elegantissimum *Lupéum Curelçanum* lib. 3. Enchid. cap. de singultuſa.

OBSERVATIO XI.

De febri Lassitudinaria.

Febris Lassitudinaria, curatio.

D M Vt̄iplicem esse lassitudinis speciem docuit Galen. ybique. Earum causa varia, sed manifesta, quando à nimio labore excitatur. Tunc enim spiritus inciduntur, attenuantur humores, & ignes fuligines cordi communicant. Ob exercitium validum incidit quidam in ardente febrem, ob quam Medicis multoties venam secundam imperant. Accitus Phlebotomiam renuit. Refrigerantia obtuli, somnum, & quietem procuraui. His celebratis, febris ex tota remissa. Nam vt recte Hipoc. ait, lib. 2. de nat. human. text. 1. Morbos quos fecit labor, curat quies, & eorum contrarietas.

OBSERVATIO XXII.

De febri Syncopali minuta.

Febris Syncopalis minuta, Tamarindorum beneficio, curata.

G Alenus in Meth. lib. 12. c. 4. Syncopen proponit, quæ ex flava bile ventriculum infestante ortum dicit, quam Auicen. 1. 4. tract. 2. c. 5. 4. febrem syncopalem minutam, subtilem nuncupauit, & c. 5. 7. curationem absolvit. Syncope licet ab innumeris causis ori possit, quas Gal. lib. 1. ad Glau. 14. expedita minuta tamen, ex humore bilioso, acri, ad os ventriculi confluenta emanare solet, quod cum admodum sensile sit, statim languet, & ab noxa illius superuenit Syncope, compaginante corde. Biliola febris correptus est iuuenis, cum siti, oris amaritudine, nausia,

nausea, & bilioso vomitu coniuncta, ob quas causas facile in syncopen incidebat. Exhibitum clysteres refrigerantes. Purgantia clemencia oblate. Apposita ventriculo roborantia Emplastrum, & praesertim officia panis intincta sticeo Omphacij, Litmonis, superaspersis Cardiacis pulueribus. Iugula ad reprimendam bilis acrimoniam efficacia in potum imperata. Visceris Epithematis refrigerantibus roborata. Sed cum nulla proficerent, Aquam decoctam cum Tazz marinis bibendum impero, & eotum pulpam cum Saccharo in bolos redactam offero, ex qua, cum refrigerantibus decoctis commixta, Clysteria ex interuallis itinmittit. His decem dierum spatio celebratis, febris est remissa, sitis euauit, cessavit nausea, abiit vomitus, & euacuato humore bilioso per alium, attemperatisque visceribus, à syncope est factus imitans, qui tiquallidus, & veluti tabidus erat morti propinquus. Magna ergo est ad incendiosas febres Tamarindorum vis, & ab Arabibus tantoperè celebrata.

OBSERVATIO XXIII.

De Febri Syncopali humorosa.

Febris Syncopalis humorosa, multa ope curata.

Consueruntur de Galeno Medici, & maxime Trallianus lib. 12. cap. 3. Auerroës lib. 7. collig. 2. Rhasius 16. continent. c. 2. quod 12. Meth. c. 3. in febri Syncopali humorosa nullo modo sanguinem emitatur, sed totam curationis spem repenerat in frictione, cuius ope crudii succi coquuntur. Sed perperam Galenum carpunt, & dominantur nam ipse cum Tralliano in humorē semicrido, vel crudo, cum praesentia sanguinis, venæ sectionem non semel exercuit lib. 4. de sanit. uend. cap. 4. §. Vbi paululum, vel extra sanguinem restitum, vel extra processum, &c. & lib. de curand. rat. per sang. miss. cap. 12. Si vero humor extremè est crudus, ab ea abstinet, quia non adest virium robur: nam eod. lib. cap. 10. in copia succorum crudorum vires adesse non possunt, quoniam cum receptaculum pituitæ it os stomachi, sèpè illius iungitur lœsio, ob quam ob cordis viciniam sequitur syncope: nam à pituita putrefiente halitus eleuantur, qui innatum cordis ignem impensè exoluunt: & frigiditas pituitæ est valde naturæ aduersa, & cum copia sua in vasis abundet, mole, crassitie, & lentore obstruit, prohibet, accessum sanguinis ad membra, & impediret transpirationem, quæ denegatæ ignis internus marcessit, & petrit: quare si sanguis emittatur in huius extremè crudii succi præsentia, ad frigidorem cruditatem æger deducitur, quod tantopere timuit Auic. 4. 1. cap. 20. Hanc verat Galeni methodum respuebat olim Medicus quidam, qui pro curatione huius febris illud venæ sectionem celebrandam imperabat: Sed ego accitus illam omnino interdixi: nam humor latus, frigidus, crassus, pluviatus, occupabat os ventriculi, unde cruditates, obstructions, putredines, & ex copia humoris pluviatis calor naturalis erat minutus valde: quare, ut Fernel. ait lib. 2. de ven. sect. c. 4. pituita plenitudo minimè postulat, vena sectionem: quum enim impensè frigida sit, sanguinis missionem auersatur, quæ magis cruditatem refrigerans ita conduplicat, ut ut inquam corrigatur, emendarique possit. Æger ergo præter Diætam, frictiones, calefactionem extremitatum, ligatus, cucurbitulas cum multaflammam, roborantia ventriculo impositas, frottatas, & quietem, infestas, et phlebotomiam, multa vasa errantia est: haec enim ope crassi succi coquuntur, abstergunt, & vacuantur: nam non adstringit, densat, exasperat, & flatus dissipat, et dum humorem coquit, & in-

A sanguinem vertit, & frigidis neruosarum partium morbis remedio est. Huius beneficio lib. cit. Meth. curat Syncopalem humorosam ortam ex succis crudis, in qua Hipp. 4. acut. 47. Oxymel propinat, quoniam est optimum iis qui crassis, viscosisque humoribus molestantur.

OBSERVATIO XXIV.

De febri Colliquante.

Febris colliquans, lactis Chalibæti potu curatur.

In monumentis Hippocratis legimus lib. 4. acut. text. 4. Si venter liquidus sit, & colliguans, sorbitiæ frigidiores, crassioresque exhibendas esse, portisque qui fissant. In malis erat iuuenis quidam, qui ob atdorem viscerum nimium, & adustionem humoris, febrem patiebatur cum extenuatione & liquida aluocionum, quam colliquantem appellate Medici, consuerunt: nam excernebat biliola, sincera, spuma, pingua, fœtida. Aderant cibi fastidium, incoctio alimenti, febris tenuis, vigilia, sitis. Ad hunc duo Medicis accedentes, consulunt attemperantes clysteres, abstergentes, sistentes. Cum vero internæ partes flagrarent incendio, illas ceratis, & Epithematis roborant. Cui veluti tabido, & valde excarni, ob fluxum, febrim, maciem, lac Chalybeatum eorum unus consuluit, renuente alio: nam si hic perniciosissimus humor cum factore insigni cohibeatur, horrenda symptomata, & mortem inferet. Si autem Hipp. lib. 4. cit. sistentia propinat, hoc præceptum non esse magni Hipp., assuerat. At hic cum ignoraret quanto intervallo distent sistentia quæ Hipp. exhibuit, ab adstringentibus, merito ad libitum doctrinam Hipp. sic perierat ausus est: nam hæc 4. simpl. 78. incrassant, adstringunt, contrahunt, meatus densant, repellunt, partè que distantes colligunt, vincunt, 4 sec. loc. 5. & Melius in canonib. theorem. 1. Sistentia vero dicuntur, quæ tam adstringendo, quam attemperando, notus humorū firmant, ac cohident. His dictis Medicus obmutuit. Lac propinatur. Sed quoniam hoc, in corpore impuro oblatum, cacochymiam auget, exhibetur Psilana ex Hordeo prius tosto parata, adiecto succo Plantaginis, aut Rosaram. Expurgatur corpus Myrobalanis citrinis, & torrefacto Rhabarbaro, deinde aqua Rosacea lotis: nam hæc medicamenta leniter deusta, miram propemodum obtinent vim in roborando, & retinendo fluxu: renuant licet Rondeletius & Holler. c. de alui fluxu, Amatus 2. centur. 44. Quare maiori parte cacochymia vacuata, ex prædicto Galen. 2. simpl. 12. ad lac Chalybeatum accessimur: cum utilitate summa: nam eius ope internæ parts sunt attemperatae, nutritum corpus, febris euauit, restrictus fluxus: quod auxilium inter præstantissima, Epicerasistica præsidia, seu temperantia succorum acrimoniam, non modò vt seruum, sed necessarium approbavit multis in locis prisca veteritas.

Ecce majori parte cacochymia vacuata, ex prædicto Galen. 2. simpl. 12. ad lac Chalybeatum accessimur: cum utilitate summa: nam eius ope internæ parts sunt attemperatae, nutritum corpus, febris euauit, restrictus fluxus: quod auxilium inter præstantissima, Epicerasistica præsidia, seu temperantia succorum acrimoniam, non modò vt seruum, sed necessarium approbavit multis in locis prisca veteritas.

OBSERVATIO XXV.

De febri Leipyria.

Leipyria vera ex ventriculi inflammatione ora, & cucurbitula supra partem affectam scarificata, curatur.

Leipyria Græcorum ad fortis subsequi interna, tamen partium inflammationes, restatur non semel Galen. & praesertim lib. 4. aph. 48. Cum enim fortis inflammationis calor ita vehementer faciat, ut ad se trahatur, & vacuantur: nam non adstringit, densat, exasperat, flatus dissipat, et dum humorem coquit, & in-

ita se habent, viscera peruruntur, extrema autem partes

frigescunt, propter defectum sanguinis ad viscera se recipientis, eorum plerique ne tegumenta quidem tolerant propter incendium, quod in viscere sentiunt, &c. idem assuerat lib. 7. aph. 1. & 4. aph. 16. Sic ad Hepatis inflammationem Leipyria sequitur 4. de loc. affl. 8. & lib. 5. ciud. 4. & ad ventriculi inflammatoriam dispositionem 4. acut. 1. & lib. 1. epid. sect. 2. com. 73. & lib. 2. crif. 7. & 2. prog. 4. & lib. de inqual. intemp. c. 8. (Num autem possint inter his partes extimis calentibus frigesceri, respondent affirmatiuè Hippoc. 6. epid. sect. 4. text. 30. Auic. 2. 4. tract. 1. c. 4. 3. & 48.) Hanc internam inflammationem in ventriculo patiebatur robustus quidam miles, qui ex potu generosi vini, spiritus, & humores inflammantis, adeò vehementi dolore in regione ventriculi cruciabatur, cum vomitu bilioso, lingua aspera, sicca, scabra, pulsu duro, & totius corporis algore, vt syncope correptus in horas moriturus videretur. Exhibita frigida, Cardiaca, sanguis emissus, clysteres lenes imperati, Anodynæ applicita, cucurbitulæ scarificatae infra costas adnotatae, hirudines anno, & ventriculi regioni affixa, quarum vi multis exhaustus est sanguis. Sed cum his omnibus malum non cederet, sed ob consensum cum cerebro, elevatis vaporibus putridis Paraphrenitide æger tentaretur: Tunc diueriones parantur per crurum frictiones, vincula, ligaturas, aciores clysteres.

At cum malum ferocius inualeceret, ad refolucionem humoris in parte affecta contenti, cucurbitulam magnam cum multa flamma ventriculo impono, eamque mediocriter scarifico. Hoc præsidio lenatus est dolor, febris remissa, euauit delirium, & omnino sublato dolore, in declinatione expurgatus conualuit. Nec mireris ad tantum auxilium nos configuisse: nam præterquam quod corpus iam erat exquisitissime vacuatum, & metus non erat de attractione humoris ad partem, supra cor, metabrum princeps etiam cucurbitulam imponit Gal. lib. de remed. facile parabilibus, c. 6. & supra Hepar lib. 13. meth. c. 19. & lib. 1. eiusd. cap. 17. Approbant Aëtius terrab. 2. serm. 4. c. 68. Auic. 10. 3. tract. 5. cap. 2. Rasis 9. ad Alman. c. 1. 7. quibus locis, in pleurite, aliisque inflammationibus internis, vacuato corpore, ad hoc præsidium tanquam ad sacram Anchoram configunt; D quod ego sèpissimè ceteris prius factis vniuersalibus præsidii, in internarum partium inflammatione fœliciter sum expertus.

OBSERVATIO XXVI.

De febri Epiala.

Ad febrim Epialam, optimum auxilium.

Galenus lib. 2. feb. 6. & lib. de inquali intemper. 11. aperte fatetur Epialam dici, cum agroti simul febricitant, & rigent, & irrumpe sentiunt eodem tempore in quavis corporis parte. Huius causam, esse pituitam crassam, cuiusmodi est vitrea, & amaram bilam, ibi contestatur: nam si frigidus succus, & calidus abundant, & per sensibilia corpora moueantur, nihil mirum si vitrumque, hoc est frigus & calor sentiantur. Sed cum in hac febre adsit pituita vitrea mediocriter putrefacta, ratione cuius putridi vapores calorem accendent, crudii vero, & impures frigiditatem inducent: vel ab hac simul cum flava bile hæc febris oriatur, instat tertiana nothæ, curanda est. Laborabat homo quidam diues hac febre, & longo tempore adhitis plurimis auxiliis conualefcere non potuit, quæ frequenter in curatione tertiana spuræ auctores celebrenta docent. Tandem cum nihil proficeret, auxilium hoc generosum consulo, cu-

A ius ope, cocto humore, & vacuato corpore, in productis febribus citra visceris inflammationem fœliciter sèpè vsus sum, & est decoctum Chamæmelii calidum cum Saccharo, cuius vnciæ quinque, auge sex singulis diebus, iejuno ventre possunt concedi. Exhibe in hunc modum.

24. Flor. Chamæmel. p. iiij. Comar. Absinth. Pontic. p. ij.

Coque in lib. iii. aq. ad permanentiam lib. j. s. col. adde

Sacchari, 3. iiiij.

Hoc auxilium præstantissimum est, nam auctore Cal. 3. simpl. cap. 10. est moderatè calidum, tensa remittit, laxat, dura mediocriter emolliit, constipata rarefacit, febres sanat, humores discurit & resoluit, & vt Auic. ait lib. 2. c. 121. aperit, subtilizat, absque attractione villa, in quem usum etiam conferre ait Dioscorides lib. 3. c. 131. cuius mentem inter omnes interpretes explanat Ioann. Antonius Saracenus. Hæc potio si fastidio sit, eius vice aqua ex ipsa herba cum flore per balneum Maricæ vocatum elicita, bibatur, vt inter omnes eleganter aduertit Manard. 1. 9. epist. 4. Legge de vi Chamæmelii, quod antiqui febrifugam dixerunt, Iacchinum lib. de feb. c. 39.

OBSERVATIO XXVII.

De Tertiana exquisita.

Ad Tertianam exquisitam, auxilium peregrinum.

Quidam Mercator per totum mensim tertianæ exquisitæ sèpè vexatus, quæ ex Hepatis excedentia bilæque feruida emanabat, multis tentatis solo sero lactis conualuit. Deinde post quatuor mensis accidente tertiana totum corpus viceribus conspurcat, cum intensa prurigine, sìt vehementia labiorum scissuris, & phlogos interna. Reiterato sero, expurgato prius corpore, sanguine misso, refrierantibus exhibitis, applicito Balneo leuati hand potuit, quin eadem febre ex interuallis tentaretur. Sed cum à Pernambuco oriundus esset, & triennio citra opem villam leuari non posset, statuit in patria transmigrare iuxta Senis oraculum lib. 6. epid. sect. 5. text. 20. Patrium solum vertere in morbis longis conuenit. Sic enim Copus legit. Accedens ad Brasilienses oras, in villam, nemusque se recipiens, quo loco variarum frugum, herbarum, plantarum mirifico odore recreatus, multiplicium fructuum, quæ ibi sine villa cultura proueniunt, sapore dulcissimo, & gratissimo refectionis, & aëris temperie, salubritatèque reuiniscens melius habuit, minus quam ante, viceribus, febri, & prurigine tactus. Tandem hæc usus fructu, prosperam obtinuit sanitatem, cuius vera est historia hæc. In toto Brasiliensi tractu, iuxta ciuitatem vocatam Pernambuco, praesertim vbi terra fluuiorum cursu, & fontium salebris est irrigua, inuenitur arbor quædam quæ vitis viniferæ instat è terra in altum repullulat, & foliis Hedera majoribus ita excrescit, vt sub eius umbra plures homines Solis ardore effugere possint. E virgulto germinat fructus, qui Brasiliensi idiomate vocatur Maracujao Hasu. Hic cum maturus est, onus gallinacei magnitudinem superat, in superficie leuis, colorem habens viridem suboscurum, Nucum iuglandium viridum colori persimilem. Per medium sectus, in centro habet mucosum humorē, acidum, odorum, nucleis parvulis intertextum, qui dentibus facile frangi potest. Cortex mollis est, & cucurbitæ, aut citri modo Saccharo conditum. Mucilago intus reperta tenet fructu sumum, Saccharo irrorata. Huius, sicut & cōrticis ad viscerum ardore compescendum, dehinc cōfervum,

estum, tanta est vis, vt nullum hoc Antidoto excellens, & huic vsui commodius possit inueniri auxilium: nam mira quadam proprietate, & aciditate sua putredini resistit, contagiosis, malignisque febribus auxiliatur, cor roborat, iecur igneum attemperat, refrigerat renes, genitalium partium phlogosum compescit, & sic furori vterino miro est ex vsu, cutaneis affectibus auxiliatur, & ad sterilitatem praecalore est efficacissimum, & cum in tanta copia, in eo terrae tractu, ob soli, cœlique temperiem, sponte sua germet hic fructus, ex eius mucilagine cum Saccharo syrups potest parari ad incendiosas febres mirabilis.

OBSERVATIO XXVIII.

Annosus senex, tertiana exquisita correptus, victu curatur.

Sembis parum adsum febres causodes, & quum accidunt eis, pereunt, quoniam non sunt in eis nisi à causa valde forti, amplius eorum virtutes sunt debiles, dicebat Arabum princeps 1.4. tract. 2. cap. 41. Accepit ab Hipp. 1. aph. 14. Hanc ob causam febres senibus non similiter acuta fuit, frigidum enim eorum est corpus, &c.

Quare si quando rarerter talis his accedit febris, qualis inuenibus, hoc ad interitum agrotantis terminatur: indicio enim est immensam quandam esse causam febrium facientis magnitudinem, auctore Galeno in com. Octogeneri ardente Cane, tertiana exquisita opprimitur.

Inuadebat accessio cum rigore valido, pulsus in principio accessionis erat tardus, parvus, rarus, debilis, in incremento magnus, celer, frequens. Vrina erat subflava. Aderat biliosus vomitus in accessionis initio, sitis erat intensa. Omnia, obortu in declinatione febribus sudore vniuersali, cessabant, quæ de tertio in tertium illum fatigabant. Pro curatione nihil praeter frigidum, & humidum viatum illi institui: nam morbus suapte natura brennissimus, securissimus ex Hipp. 1. epid. sect. 3. text. 8. & 4. aph. 59. & 1.4. tr. 2. cap. 4. & periculo vacat 4. aph. 43. Quare licet robustus hic esset: cum tamen morbus ex se facilis, neminem iugulet, magno auxilio opus non fuit: nam seni febricitanti necesse est exhibere quæ morbo auxilientur, virtutem roborent: quoniam, vt scite monebat Galenus 2. acut. 11. melius est virutem non exoluere, quæ sanguinem vacuare redundantem, & eloquenter notarunt Conciliator ex Averroë different. 173. Cardanus 2. cont. tract. 5. cont. 18. Legenda historia Tralliani lib. 12. cap. 6. senis exquisita tertiana laborantis, qui frigido, & humido victu, contra aliorum votum, conualuit.

OBSERVATIO XXIX.

De Tertiana notha.

Tertiana notha annis triginta perdurans.

Acutissimus Gentilis proponit in extra uagantib. quest. 14. dubium quoddam illustre, qui fieri possit, vt tertiana notha sit longior quotidiana, si illa sit ex miscella bilis, cum pituita, & ille humor pituitæ tarditatem accelerat, lentorem fecat, eximit crassitiem, & morbum abbreviat. Quotidianam autem esse breuiores in tempotibus vniuersalibus, & particularibus, testis est Auicen. 1.4. tract. 2. cap. 46. qui docet quotidianam finiri intra 40. aut 60. dies, tertianam tamen durare medietatem anni, quod celebri historia confirmat Galenus lib. 1. ad Glau. 8. Et paroxysmus tertianæ notha extenditur usque ad 40. aut 48. horas ex Gal. 2. feb. 8. & Auic. 1.

A 4. tract. 2. ca. 48. & accessio quotidiana extenditur usque ad 18. horas, ex Auic. *codem cap.* Respondet nunquam satis Auicennæ laudatus interpres multis modis, sed uno præcipuo, quoniam bilis vitellina, quia tenuior est pituita, propter permixtionem flauæ bilis imbibitur inclius in meatibus, & poris partium, quare difficile educitur, quod non potest efficere pituita ob crassitiem, & lentorem. Est ergo tertiana longior quotidiana, & suapte natura longissima. Eam vidi perdurare tribus annis, quinque, septem. Hominem noui, qui à 20. annis usque ad 50. ea fuit correptus. Vnum in ea notabile, quod tempore quo alios morbos patiebatur, nempe Pleuritidem, Phrenitidem, quibus morbis in intermedio fuit afflicetus, tertiana cursum suum interrumpebat omnino: adeò vt eo sanitatem adepto, illico inunderet paroxysmus. Quare videbatur hic morbus illi iam connaturalis, cuius beneficio, rigore excitato, natura superfluum humorem absumentebat, vt de quartana prædixit Galenus lib. 1. epid. sect. 3. text. 4. & 4. aph. 73. & 7. eiusdem 42. Lege doctissimum consilium Reineri Solenandri lib. 1. consil. 21. de tertiana.

OBSERVATIO XXX.

De Quotidiana.

Quotidiana, Ebeni decocto, curata.

Timent Medici in febribus diuturnis, aliisque ex crassiore bile subortis, decoctum Ebeni, Smilacis asperæ, Chinæ propinare, quod in his productis morbis pro admirabili auxilio consuluere, qui de Indicis aromatis peculiares libellos conscribunt. Ego postquam bienniū cum quotidiana luctatus, plura pro roborando stomacho, mucosa pituita vacuanda celebravi, decoctum Chinæ, & Ebeni, 24. dierum spatio exhibui. Hoc antidoto, præter omnium spem æger conualuit, horum enim decoctum omnes compleat intentiones, quæ in vacuatione humoris crudi expetuntur. Ut eleganter probant Petrus Pena, & Mathias Lobellius lib. de plantar. historia, obser. 605. de Ebeno.

OBSERVATIO XXXI.

De Semitertiana.

Semitertiana, horrida, anxiosa, maligna, lethalis.

Infer febres compositas, Hemitritæus exitialis est. Eius illustre exemplum proponit Galenus lib. 2. cris. cap. 9. Hæc febris monente Galeno 2. feb. 7. & firmat Auic. 1. 4. tract. 4. cap. 17. sit ex quotidiana continua, & tertiana intermittente, quarum utraque simul inuadit, & altero die vnicam tantum accessionem, altero vero die duas efficit. Affigit cum frequentissimis horroribus, Anxietate, Syncope, Ventriculi subuersione, Cardialgia, Sopore, Delirio, Vigilia, & neruorum resolutione ægros infestans, & maximè si sit exquisita, ex Hipp. lib. 1. epid. sect. 1. 23. & sect. 2. com. 25. Cum autem ex bile, & pituita componantur, si illa exuperat, acutiem præse fert; si pituita redundet, tunc sit morbus diuturnus, & chronicis morbis adiungitur, vt Gal. 1. Aph. 12. & Paulus lib. 2. cap. 34. docuerunt. Et licet eam agnoscere difficile sit, ex Gal. lib. 1. epid. sect. 3. com. 5. Hanc tamen in sene notaui, quoniam cum primis diebus febrem esse tertianæ naturam habentem arbitrarer, vt verbis yrar Hipp. lib. 6. epid. sect. 2. text. 23. deinde Hemitritæum esse cognoui. Plura pro hoc domando morbo

De Praxi Medic. admir. Lib. III.

morbo exercui, sed ægrum à tanto malo, tandem deuictum vidi, postquam bienniū ipsum ita afflit, vt ob obstructiones, & innato calore languidore reddito, anætas cruditates, virium iacturam, summa Atropia correptus contabesceret. Nam, vt citatis locis ait Hipp. hæc febris est violentissima, longissima, laboriosissima, maligna, horrifica, exitialis.

OBSERVATIO XXXII.

De Quartana

In Quartana curanda, cautio scitu dignissima.

Nulla febris est notior quartana, nulla securior, ethi longissima. Hæc ob humoris crassitiem, & rebellionem, remedii vix succurbit, quare coacti Medici in accessione purgantia exhibent, vt rigore, motuque hic terrestris humor attenuatus facillimè per utramque viam expellatur. Id expertus est ex mente Hip. Auic. & aliorum celebrium Medicorum Amat. 1. cent. 8. Ob eandem rationem fœlici cum euenui in hoc morbo, quoniam aliis non cedit auxiliis, in plenilunio, ex Basilica, aut saluatella leuata, si vires non ita sint robustæ, sanguinem exhaustio: tunc enim ob Lunæ vim humor iste terrenus ebullit, & fluxilior fit, promptiusque vena secca educitur. Hoc remedio in hoc tempore celebrato plures leuati, alij ab eo omnino immunes euaserent. Scitum autem est magnam esse Lunæ vim in hac inferiora: nam sicut annum integrum Sol disponit, ita Luna mensem per septimanas, & maximè quando plena fuerit: tunc enim ipsius opera inualescunt, ex Gal. 3. de dieb. decr. 2. cum ea sit mortalium corporum & auctor, & conditrix, adeò vt nonnulla corpora sub luminis eius accessu patientur augmenta, & hac decrescente minuantur, vt Macrobius firmat lib. 1. in somn. Scipion. cap. i 1. Explicat Cœlius lib. 1. antiquit. 18. Ob hanc causam Auic. 4. 1. cap. 21. de ventosis, in init. ex aliorum mente, cucurbitulas non imponit nisi in Lunæ augmentatione, quoniam tunc sunt humores commoti, & augmentantur cerebrum in Craniis, & aqua in fluminibus accessionem, & recessionem habentibus. Legendi in hanc tem Leuinus Lemnius lib. 2. de occultis natura miraculis cap. 41. Plin. lib. 2. cap. 41. Strabo lib. 3. de situ Orbis, Albumasar lib. 2. maioris introd. ad Astronomiam, Ottho Heurnius, Medicus celeberrimus, & Ioannis Meurnij Medicus insignis Filius, in Inclita Leidensi Academia Professor eminentissimus, in suo aureo Barbarica Philosophia libello cap. 15.

OBSERVATIO XXXIII.

De Febri Erratica.

Febris Erratica, Chalybis vsu curata.

Febres errantes, singulas accessiones habent inordinatas, dicebat Galenus lib. 1. epid. sect. 3. com. 17. & horrores inordinatos, & erraticos, ex Hipp. lib. 1. epid. sect. 2. text. 25. Etiam vocatur Erratica febris quando nullo circuitus ordine, yerbis gratia, tertio, vel quarto quodque die febres inuadit, nunc quinto, vel sexto: sic Cleonactidem ignis corripuit erraticæ, apud Hipp. lib. 1. epid. sect. 3. text. 23. Has appellat Hipp. inconstantes lib. 4. acut. 2. quæ auctore Gal. in com. nullam certam Periodum obseruant. Celsus vocat errabundas, vagas, lib. 2. cap. 1. & lib. 3. cap. 5. Fiunt ex humore melancholico ob adustionem facto, & ex cineribus aliorum humorum, qui difformes sunt; ita vt in una parte moueantur ad putredinem, in

alia ad motum sint inepti, quia crassi, terrestres, & fæculenti. Febres hæc in quartanam transeunt, ex præscripto Hipp. lib. 3. progn. text. 27. maximè si autumnu sit, sunt enim tales hoc tempore ob eius inæqualitatem, vt 3. aph. 22. monuit Hipp. cum Gal. In his licet ex præscripto Hipp. nullum sit adhibendum auxilium donec constent, quia occasio cathartici captari nequit, tamen quoniam non ignoretur materia mali, præstat humorem hunc crassum è corpore eximere, quoniam obstructionibus adiunctis, à quibus ferè dependent, ægros naturæ relinqueret; si enim diu durant, quartanam, Scirrhum lienis, alii fluxum, & Hydropem sèpè minantur. Quidam triennio hac febre oppressus, multo tentatis, quæ crassum, & lulentum humorem expurgant, vias aperiunt, deobstruant, nihil est leuatus, & accedente cedemate pedum, Hydropis rudimento, solùm Chalybis vsu, à febri, & tumore liber evasit: nam, vt optimè dixit Auic. 4. 1. cap. 31. Vna agritudo causa est alterius, sicut quoniam accedit Oppilatio, & febris; medicarum enim Oppilationem prius, deinde febrem, & si nobis necessarium fuerit Oppilationem aperire cum eo, in quo aliqua existat caliditas, non curabimus de febre, &c.

OBSERVATIO XXXIV.

De febri Decimana.

Decimana febris possibilis.

Vltra quartanum circuitum, raros, & insolitos esse febrium typos, quintanos, septimanos, octonarios, nonanos, & longiores, priscorum, & recentiorum obseruationibus ratum est; quæ febres à paucis, sed crassiore humore generantur, ex quo oritur quartana, quare eandem expostulat curationem. Ego decimanum notau in sexagenario, qui duobus annis hoc typo vexatus, vacuata sapienter viscosa puerita, & validis deobstructis (aliquantil per enim illi intumescit venter) assiduo aperientium vsu conualuit. Hæc licet ab humore pauciori, & magis adulto ortum ducant ex Haly lib. 3. præf. 19. Hieron. Sauanarola cap. 15. de feb. rubric. 8. Petro Mercato tract. 9. de feb. cap. 3. Tamen, vacuantibus, referantibus, & extenuantibus tractandæ sunt: Nam appropinquant cure quartana, vt scite notauit Auic. 1. 4. tract. 2. cap. 69. & non siluit Cornelius Gemma lib. 1. cosmocr. cap. 1. Nouimus quinquagenarium qui bienniū nonana febri laborans, tentatis prius multis, solùm, strobilij vsu, & apertis, hirudinum ope, mariscis conualuit. Illud enim auxilium in cunctis à crassiore bile subortis febribus, omnium præstantissimam vim habere expurgandi tenaciorem succum à solis Neotericis est proditum. Sanguis è mariscis exhaustus pro melancholico vacuando humore Ellebori vires antecellit. Audi Hippocratem veritatis medicæ constantissimum præceptorem lib. 6. epid. sect. 3. text. 37. dum sic inquit: Mariscis laborantes neque morbo lateral, neq; Pulmonario, neque Phagedena, neque furunculus, neque Therminthis, fortasse neq; lepris, foris neque aliis, &c. Explanat graphicè Ioan. Raphaël Moxius lib. de curand. morb. mulieb. acut. per ven. sect. cap. 45. Octonanam vi di spatio quatuor mensium durantem, quæ mitibus stipata symptomatis, sponte tandem euauit.

OBSERVATIO XXXV.

De febri Hectica.

Febris Hectica, Hydraelao curata.

Iuenis quidam, gracilis, & excarnis ex ardente febre in Hecticam lapsus est, quæ siccitatem mortuam

bosam habebat coniunctam. Hic infinita propemodo
dum præsidia, immò lac caprinum, & dulcis aquæ la-
uacrum, diu, attamen citra opem vllam fuerat exper-
tus. Tandem Balneo, admixta Olei quantitate, (Hy-
droelæum dicas) reiterato conualuit. Quæris causam?
promit Galen. lib. 2. simpl. 24. *Aqua enim cum fluida
fit, & liquida, minimèque cuti possit adhærere, Olei len-
tore, ceu glutino quodam in cutis poris impingitur, sicque
impensè penetrat, & per moram magis humectat.* Licet
enim de Balnei facultate pro curandis Hæticis mira
prisci protulerint; id tamen, quod ex Oleo, & aqua
parari solet, est præstantius: nam si eo utaris in quo
Olei copia sit iniecta, mirabiles vires experieris:
quoniam tensas partes emollit, siccas & arefactas
humectat, & aperiendo obstructos, & præ siccitate
connuentes poros, attrahit alimentum ad extimas,
maximèque distantes corporis partes. Insuper calo-
rem iam ob ariditatem exhaustum, & ob humidi-
inopiam veluti depopulatum, reficit & instaurat, &
corpus ad pristinam symmetriam deducit, & vstas
fuligines discutit, & sic innatus ignis qui veluti ob-
rutus erat, transpirat, & alacrior redditus, ad pro-
prias actiones obeundas fit promptissimus. Denique
licet hoc balneum lentore suo cutis spiracula leuiter
videatur occludere; & fuliginum transpirationem
impedit, ob hoc sanè multò commodius est: nam
hac ratione, caloris, & spiritus cohibet effluxum, eo-
rūmque prohibet résolutionem, & sic roborat.
Oleum esto dulcissimum, defæcatum, pingue, vil-
cosum, tenuem, pellucidum, quod si sit Violaceum,
aut Amygdalinum, præstantius erit.

OBSERVATIO XXXVI.

Hectica febris, Ranarum ope curata.

Ranas aquáticas, in limpidis aquis viuentes, abie-
ctis interaneis, & summis pelliculis, frixas in
butyro, elixatas aqua, optimum præstare corpori
alimentum, frigidum parum, sed humidum, lentum,
& sic hecticis febribus vtilissimum, Auëtores qui de
pisculenta materia conscriperunt, satis confirmant.
Non ergo condemnandi sunt Hispani, qui illis pro
selecto cibo vtuntur, permittuntque ut in foro pis-
catorio publicè vendantur. Cæteræ verò palustres,
in cœnōsis aquis habitantes, pernicioſæ, & ad ruber-
tarum naturam malignam accedunt. Habui Hecti-
cum, in curatione diu, qui ficcatus & tabidus, nec
balneo, nec lactis potu, aliisque innumeris humidis
& reficientibus auxiliis vnquam potuit restitui. Tan-
dem morbi peruvicacis pertæsus, ad Ranarum vsum
accessi. Stillatitiam aquam ex illis extractam in Bal-
neo Mariæ, cum Syrupo violaceo permixtam, pro
quotidiano potu bibendam obtuli. Eas elixas cum
oleo, sale, saccharo, & falsamentis, in coena & prandio
degustabat. Interdiu illi erat pro frequenti vsu ius
album, factum ex illarum contusa carne, eum amyg-
dalisi, lacte, butyro, farinâ hordei, saccharo, vitel-
lis ouorum: quæ omnia respersa cinnamomo, & ro-
facea irrorata, ad ignemque percocta, Conditum fa-
ciunt suauissimum, quod optimè nutrit, humectat,
impinguat, coquitur facile, citò distribuitur. Hoc
ergo modo gubernatus hic æger, trium mensum
spatio pristinam recuperavit sanitatem.

OBSERVATIO XXXVII.

Hedica cum putrida Complicata, Balnei
ope curata.

Hæc complicationem cum putrida esse pos-
sibilem, celeberrima historia confirmat Galen.

A lib. 10. meth. cap. 5. & lib. 1. feb. cap. 10. probat Auic.
1. 4. tract. 3. cap. 1. peculiaria ex Galeno signa huius
complicationis describens. Hanc cognoscere labo-
riosum, & maximè, si putrida ex continuarum ge-
nere existat. Curatio difficultis: nam Hæcica refri-
gerantia, & humectantia; putrida, referantia, &
abstergentia expostulat. Difficilioris curationis est,
quando cum febre pituitosa complicatur: quoniam
diuersæ indicationes insurgunt: hæc enim calefa-
cientia auxilia efflagitat, Hæcica summoperè con-
traria. Accessimùs ad curandum ægrum tertiana no-
tha diu corruptum, qui cum curis esset confectus,
transfœta accessione, cæteræ corporis partes tem-
peratores erant, arteriæ verò loca calidiora conspi-
ciebantur. Hic ob fixum, radicatum, & indepen-
dentem in solidis partibus calorem; sensim ac sine
sensu extenuabatur magis: calor enim Hæcicus, de
nouo. introductus, ob durationem, & diuturnam
actionem, adeò sese in solida insinuauerat, vt ab-
sumpta, & depopulata humiditate corpus conta-
besceret. His perspectis, curauimus putridam, pur-
gatiunculis, resefantibus, aperientibus, Ptilana,
potionibus frigidis, & Epithematis, & hæc, ac-
cessione cessante, vel remissiori facta semper propi-
nauimus. Pro Hæcica curatione, lac exhibuimus ca-
prinum, obfuit multum: nam ex eo in cacochymiam
verso febris adaucta, Aphthæ in ore, gulâque
repullularunt. Tandem ab eo abstinentes, Balneum
C consulnimus, & post hoc, interpositis duabus ho-
ris Ptifanam obtulimus. Huius ope in totum sanus
euasit: quod auxilium putridis febribus etiam esse
vetilissimum, ex innumeris Galeni locis eruditè pro-
bant Ludouicus Lemosius in com. cap. 10. Galen.
lib. 10. meth. Donatus Santorus lib. 7. epist. 1. Fuchs.
2. paradox. 10. De cætera verò medicinali materia
pro curanda putrida coniuncta cum Hæcica, viden-
dus Baptista Theodosius epist. 35.

OBSERVATIO XXXVIII.

De Peste.

Pestis horribilis.

DE pestilentia est in hoc loco sermo, morbo im-
mani , Herculeo , insuperabili , miserabili sa-
nè peccatorum flagello : in quo soli Deo permisso
potestas medendi , non cuique mortalium data , vt
præcognitam belluam , serpentem , quam venenatam
feram lib. de Theriac. ad Pison. 16. vocauit Galenus ,
& commune exitium minantem hominibus , brutis ,
plantis , (nisi pisces excipias cum Aristot. 8. de hist.
animal. 19.) immò feras ipsas depascentem euite-
mus. Hæc horrida inimicitia , mirabili , insigni , &
extraordinario perdendi modo , cæca malitia , vene-
nosissima qualitate , variis modis cor fatigat , corpus
extinguit. Sic Thucydidis tempore in peste sœua ,
plures exectis genitalibus , excauatis oculis , pedi-
bus , manib[us]que truncatis , vitam redimebant , vt
Fabius Paulinus fol. 252. in comm. explicat egregie.
Alias miras pestis species obseruarunt plures. Ego
anno 1600. quùm hæc truculenta Hydra , totam ferè
Europam , præsertimque Hispaniam deuastasset , in
 pago quodam plures notaui dira peste correptos .
Nam post morbi inuasionem , subito omni sensu
priuatis , pili ex capite defluebant. Pustula liuens in
lepore nasi suboriebatur , quæ intra 20. horas to-
tum nasum arrodens , ægros deinde cum extrema-
rum partium algore , & mortificatione in mortem
præcipitabat Nullus euasi.

O B S E R

OBSERVATIO XXXIX.

Pestis bubonia lethalis

Nin hac verò de peste mētione addamus Coī se-
nis sententiam , legentibus futurā non ingra-
tam , quæ in hūnc mōdum lib.6.epid. sect. 2. text. 10.
sic resonat : *Abscessus veluti bubones , sanguis quidem*
sunt germina habentium , tum aliorum , tum pricipnē
viscerum : maligni autem sunt hi. Tanti auctoris men-
tem emedullant Vallesius , & Fuchsius in *com.* Con-
fuescant enim partes nobiles vēnētōsis humoribus
afflictæ , eos in partes ignobiles , & emunctiora cor-
poris , deponere , & hāc de causa in pestilenti lue in
hi⁹ partibus frequenter repululant , & viscerum
sunt germina , & significant affectionem earum par-
tium , cum quibus restitutinēm habent , sicne
emunditorum Cerebri est retrō aures , Cordis ad
Axillas , Hepatis ad inguina. In trūculenta pestifera
lue plures notaui , quibus bubones non solum in his
partibus , sed in aliis , immodi vniuerso corpore simul
multi , in capite , Nutha , Humeris , Thorace , Vm-
bilico , Femore , Tibia erupēre , hoc extremam per-
niciēm , & consummatam putredinem ostendit. Om-
nes periēre. Tu verò de Antidotis contra hanc luem
pretiosis lege eruditissimum Ludouicum Gardinium
lib. de de peste , prope fin. qui de hoc argumēto plu-
ra , satis docte conscriptit .

OBSERVATIO XL.

Pestis mira.

In anno 1604. plures ex eodem contagio pestilenti infecti, hoc symptomate detenti intra quartum diem animam efflarunt. Omnia non poterant cibum deglutire, quod eum planè abhorrebat. Hoc ex instrumentorum deglutiendi, & appetituæ mortificatione, ut ait Galen. 6. aph. 3. à mala, & benefica qualitate inducta, fuisse subortum, res est manifesta. Plura pro roborando ventriculo, & retundendo veneno administrata. Profuere nihil. Omnes sublati. **L**ege de hoc symptomate admirando, ab aliis causis suborro, eruditissimum Consilium Trincauel. 75. lib. 2. consilior. Quo autem pacto, deplorato fastidio, & morbo laborantes ad cibos sint cogendi, duabus festiuis, sed utilibus Historiis explicat Ferdinandus Mena lib. de medend. feb. cap. 15.

OBSERVATIO XLI

Sudor sanguineus cum totius liuore in peste.

Quidam in triculenta lue toto corporis habitu liuido facto, biduo per totum corpus sudorem sanguineum ob debilitatem retentricis excreuerunt. Correptis ante mortem totum corpus nigerrimis tuberculis conspurcatum. Hi, cum casu virtutis, animali exolutione, frigidum expirantes, extinto calore à veneno ingerno è vita migrarunt. De sudoris sanguinei causis lege Marcel. Donat. lib. 1. de hisp. mirabili, cap. 2. Syluaticum controu. 5. hoc lethale & prodigiosum signum retulit inter omnes Georgius Agricola lib. 2. de peste,

E minaria post mortem non sunt extincta, qui enim eum mortuum tetigerunt, rabie capti sunt, ut constat ex Palmario lib. de morb. contag. fol. 266. & 267. Nam *Venatores* quidam, inquit Fernelius lib. de abdit. ca. 14. in lupum seniorem irruerunt, trucidatum in varia obso- niorum genera appararunt, & coixerunt. Omnes quicunq; esitarunt, non multq; post tempore rabie correpti, perierunt, alij socrorū morte prudentes sibi prospicerunt. In ea car- ne tam diligenter apparata, vis lethifera, & venenata permanxit, qua vix igne mitescit, quemadmodū nec *Cān- tharidum* vis *Deleteria* vstione tota perit. Hæc tantus auctor. Similem historiam Surius attulit in *com. rer. in orbe gestarum*. Quare si *venenū* *rabidū* pesti- ro minus vehemens, post mortem non perit, quare hoc, extincto calore naturali, peribit omnino? Si autem, quod obiicit *Rondeletius*, adstantes & stu- diosi

diosi adhibita sectione cadaueris peste emortui, non sunt infecti, nil mirum: nam non erant ad recipientem contagium dispositi, alioqui omnes qui sub Sole commorantur, febrent, ut i. feb. 4. retulit Galenus. Ego vidi plures corpus peste emortuum, ex agro vbi iacebat, per funes, super tabulas deportantes, vnius dici spatio peste arreptos occubuisse: tanti periculi & timoris plenum est, cadauer veneno pestifero enetum retractare. Sed cur in Germania, quod conqueritur Rodericus à Castro, expertissimus Medicus lib. de peste, tit. de præseruandi rat. in fin. & apud Septentrionales homines pro more positum sit, cadauera ex peste emortua, inhumata triduo in domo retinere, quoique sepeliantur, ipsi viderint viri prudentissimi, & salutis lue amantissimi. Ego eorum votum respuso omnino contraria ratione, & diutino experimento permunitus: nam cadas humanum citissime ob multas causas corruptitur, & inter omnia animalia promptissime dira labe foedatur. Consule Sennertum lib. 4. de feb. ca. 2. Ioubert. lib. de peste. ca. 3.

OBSERVATIO XLIV.

Ex sanguinis pestiferi extracti, horribili fætore, plures peste infecti.

Foetidam adesse in peste respirationem perspè Medicorum clarissimi inculcant, quare si aëris, & spiritus putrescent, & fœtent, cur non sanguis, qui illis est crassior, & impurior? Sanguinem secta venia fluentem, totum cubiculum infecisse, bis se obseruasse testatur solertissimus Castrensis Lusitanus lib. 3. de meteor. Microcosm. cap. 4. Nam si fœtidus, & graueolens est, mortem prælagit, vt notat Forestus lib. 1. de febrib. 16. Vocatus tempore pestis, vt inuiserem ægrum febri arreptum, parum febrientem inueni, cum aspectu hilari, tactu miti, vrina bona. Iussi secare Basilicam: nam plethoricus erat. Vespri ad eum inuisendum è mula descendo, ecce casum mirum vicini enarrant, ex sanguinis extracti fætore horrendo, tres ministros infectos, veluti sideratos, occubuisse subito, & ægrum animam efflare inculcant. Hoc auditio, discedo ab ostio, velociter Euro. Dubitas? Adi Valleriol. lib. 3. loc. com. c. 18. Salius lib. de peste, cap. 5. Gemmam lib. 1. Cosmocritic. 1. 3. & alios, qui homines ex inspirato aëre tabo infectos, sideratorum instar, subito occubuisse non semel inculcant.

OBSERVATIO XLV.

De febre Pestifera.

In febre pestifera, saphena sectio utillissima.

In febre pestifera phlebotomiam ex inferioribus partibus celebratam esse tutissimam, & utillissimam ob multas causas, veterum, Galeni, & Classicorum testimonio sanctum est. Exstat elegans Historia apud Oribas. lib. 7. collect. cap. 20. qui contestatur, Galen. peste affectum scarificatione crurum copiosa, ab ea feliciter evasisse; & adeò ex hac parte facta vacuatio commoda est, vt Manardus doctissimus 12. epist. 5. in responsione ad dub. primum, in Pleuritide, ceterisque inflammationibus internis pestilentibus, eam, vt securiorem admittat. Tantorum virorum votum hæc obseruatio confirmat. Infinitos propemodum pestiferis, & maleficentissimis febribus curanti, plures secta Saphena, aut scarificatis cruribus evasere, quam illi, quibus in initio morbi Basilica scissa: nam ex illa parte celebrata vacuatio plenitudinem levat, distrahi halitus veneficos à corde, & ad distantissimas partes ducit, viscera transpirat, & circa

A multum virium dispendium morbum leuat, quare crurum etiam scarificatio has vires cum obtineat, phlebotomiæ vicem supplet, ex Gal. 2. aph. 17. & 2. ad Glanc. cap. 7. in med. Legenda in hanc rem, ingeniosissima Epistola Valuerda Olyson. Lusitano sermone conscripta, in qua de argumento hoc, pulchra reperient Lusitani idiomate suo.

OBSERVATIO XLVI.

Arsenicum Sublimatum in peste supra Cor gestatum, remedium suspectum.

B A Rsenicum Sublimatum pro curanda, præseruantâ pestilenti lue, supra cor in sacculis gestatum, aut placentalæ instar lœvæ Mammillæ appositum, esse remedium factum à Deo, testantur Niddanus, Salius, Mercurialis, Fallopins, Simonius, Iordanus, Theodozios, Ioubertus, & alij celeberrimi viri, quibus non assentiri, nefas erit. Sed quum hoc loco de salute hominis agatur, qua nihil charius, ex Gal. 7. meth. 6. vt in Hipp. laudem afferuit Celsus lib. 8. cap. 4. & nobis cura de veritate imposita sit, non de fabulis, vt cum Galeno loquar lib. 3. de usu part. 1. idcirco altius negotium pensandum. Illi putant Arsenicum, vim occultam habere necandi venena: hanc non ostendunt, immò Gal. 3. de præfag. ex pul. fib. 5. eos, qui ad illam configunt, ait nihil dicere. Alij ob similitudinem, quam habet vnum venenum cum alio, in præservatione, & curatione conferre affirman. Sinistra solutio. Nam si in præservatione nullum adest in corde venenum extrahendum, Sublimatum cum sit calidum venenum à tota substantia tale, spiritus inflamat, cordis temperamentum pertuerit. Si in curatione: cum duo adsint venena, internum, & externum, cum illud, cum pestilens sit, & agendo efficacius, externum prius non attrahet? si verum est inter attrahentia familiaritate, & similitudine substantiarum, illa potius attrahere, in quibus maior est actinitas, & efficacia, ex Galen. 3. simpl. 24. & 25.

Quare sicut calor pestilens ab aliis differt caloribus per excellentiam putredinis, ex Gal. lib. 6. epid. sett. 1. com. 29. sic venenum pestiferum, alia venena superat, & excellit: Neque dicas cum Theodosio corpus veneno assuetum, minus lædi à venenoso, pestiferoque aëre; nam antequam cor assuetudinem contrahat, impensè lædetur. Si confugis ad experimentum, quo Lacuna deuictus lib. 6. Dioscorid. in prefat. hoc auxilium approbat, referens Medicum Lusitanum in Romano Xenodochio pestiferas febres curantem, solo huius auxiliij vnu à periculo 24. annis fuisse immunem, quod de aliis scribunt Ioannes Rhenanus, & Petrus Droëtus tract. de peste. Videntum num experientia sit bona: cum enim plura sint, quæ tunc ad præcauendam luem assumuntur auxilia, considerandum, quibus attribuenda sit salus. Nostras partes acriter defendunt plures, qui in palæstra medica primas tenuere, quorum mentē explicat obseruatio hæc. In pestilenti lue, febribusque pestiferis sanguis sum expertus, plures hoc auxilio vñlos, subito peste correptos, occubuisse. Alij, inflammatione oborta in parte lœvæ thoracis externa, febribus sunt apprehensi, quæ ex admoto Sublimato ortæ sunt, qui summo labore deinceps convaluere. Quidam inflammato corde, incensisque spiritibus in palpitationem incidere. Securius ergo sit multo, cardiacos sacculos, immodicum cucurbitulam ex interuallis cordi apponere, vt roboretur cor, fœtidisque & venenosæ halitus extræ euocentur, quam hoc suspectum, & calidissimum admouere auxilium ex cuius vñlo, noxæ sèpè oriuntur inemendabiles. Lege Matth. Vntzerum lib. 2. Gaspari pestifental. cap. 9.

C D E E sic venenum pestiferum, alia venena superat, & excellit: Neque dicas cum Theodosio corpus veneno assuetum, minus lædi à venenoso, pestiferoque aëre; nam antequam cor assuetudinem contrahat, impensè lædetur. Si confugis ad experimentum, quo Lacuna deuictus lib. 6. Dioscorid. in prefat. hoc auxilium approbat, referens Medicum Lusitanum in Romano Xenodochio pestiferas febres curantem, solo huius auxiliij vnu à periculo 24. annis fuisse immunem, quod de aliis scribunt Ioannes Rhenanus, & Petrus Droëtus tract. de peste. Videntum num experientia sit bona: cum enim plura sint, quæ tunc ad præcauendam luem assumuntur auxilia, considerandum, quibus attribuenda sit salus. Nostras partes acriter defendunt plures, qui in palæstra medica primas tenuere, quorum mentē explicat obseruatio hæc. In pestilenti lue, febribusque pestiferis sanguis sum expertus, plures hoc auxilio vñlos, subito peste correptos, occubuisse. Alij, inflammatione oborta in parte lœvæ thoracis externa, febribus sunt apprehensi, quæ ex admoto Sublimato ortæ sunt, qui summo labore deinceps convaluere. Quidam inflammato corde, incensisque spiritibus in palpitationem incidere. Securius ergo sit multo, cardiacos sacculos,

OBSERVATIO

De Praxi Medic. admir. Lib. III.

OBSERVATIO XLVII.

De Variolis.

Grauidæ Variolis correpta, historia mirabilis.

G Rauida septimestris, iuuenis, carnosa, & rubunda, firma, integrâque valetudine prædita, ex Caricarum affiduo vnu in tantum feruorem, & incendium lapsa est, vt totum corpus purpureo afficeretur colore cum inexhausta siti. Hæc cum plenitudine quoad vasa premeretur, acutè febriebat cum anxietate multa. Ter ex Medicorum præscripto se fætuit mediana vena. Exhibita Cardiaca, oblati refrigerantes Syrupi, selectissimis alimentis, & carnium contusis, quin & odoribus roboratae vires. Fœtus Emplastris ventriculo admotis recreatus. In quarto delira, & Aphona facta, implacida, & veluti turgens se in varias in lecto iactauit figuras. In quinto cucurbitulæ humidae scapulis è regione cordis affixa: tunc sudauit copiose, sed citra leuamen vñlo: nam postea exacerbata est febris singulæ affiduo coniuncta. Ecce horribili spasmo corripitur, & tanta violentia maxillas conuellebat, vt è propria sede exilire viderentur. Postea dentium fragore, innersis oculis, intortis manibus, spina distenta, difficulti in fauibus iteriore percepto, omnia membra agitabat. Fœtus in agone tanto, nec in latera, sursum, aut deorsum iactari, aut circumvolvi (mirum dictu) visus est. Accurrens sternutatoria fortia naribus adhibeo, enemata acris paro, cucurbitulas per totum dorsum impono. Illa, Dei beneficio, viribus eti exhausta, ad mentem rediit. Post duas horas, horripilationes, & pruritum per totum corpus persensit, ita vt cutem dilacerare, scalpendo vnguibus viminia, cogeretur. Hoc tempore Miliaceæ asperitudines, quæ miram hactenus tragicem excitabant, per totum corporis ambitum apparere cœperunt cum angustia dira. Cucurbitulæ ad iuandum naturæ motum iterum scapulis adhibita, optimis alimentis recreatae vires, sudorifica oblata. Incruepe papulae, & ad maturitatem accedere vñla sunt, & pro expectato pure, vermiculorum emanauit agmen, qui ichori permixti, syronibus erant simillimi, viuidi, & valde rubri. Post hæc corripitur Diarrhoea, quæ in Dysenteriam migravit statim, quæ Clysmis ex lacte Chalybeato, & admotis adstringentibus cefauit Emplastris. Demum cutis ita vñcerata, vt lacea, putrida, & corrupta in partes diuidetur cum fætore horribili. His tantis malis in die 35. pressa apparuit, vigil, & examinis, refocillata tamen, in 40. conualescere cœpit consolidatis vñceribus, & fœtus alacrior redditus in nono mense exit in lucem. Grauidas ergo variolis coripi nouum non est: nam licet natura ferè vero, cuti tamen superfluum humorem, vitiosumque sanguinem sèpè destinat.

OBSERVATIO XLVIII.

De Morbillis.

Morbillorum, symptomata admiranda.

L Icet ex variolis perniciosa symptomata emerant, quoniam malignus humor, ex quo constanter, crassiusculus est, & magis latus, & sic visceribus adhaerens ibi impingitur, neque perfectè potest ad cutem demandari, & reconditus in truncu corporis excrementis, malignæ hoc modo eneniunt Dysenteria, ferini abscessus interni, diræ tusses tam comitantes, & tandem vñceribus, & tabo suffocatus æger, inter fœtores, & dolores vitam finit;

A & ante mortem morticinium quoddam toto corpore exhibet, & vt scitè Fernelius dicit 2. de abdit. 12. corpus sic affectum non aliter contabescere videtur, & macie, nigrorèque torri, quam si menses quatuor è furca pendisset. Nam multi oculis confossis, membris truncatis ab hac terra lue evulsere. Et Morbilli licet ferè benigniores sint, quoniam eorum materia tenuis citè dilutitur; tamen aliquando sunt non minus letales, quam pestis ipsa. Hic enim biliosus humor, mala qualitate arteriam asperam pungit, vnde tussis sicca, ruptura venarum, Phthisis, mors. Ali quando vellicat nares, & eas exulcerat, ita vt cancria vñcera evadant. Interdum ad intestina corruat, & lethales creat Dysenterias. Sæpè fauces apprehendit, & interno in tonsillis vñcere maligno suberto Gurgulionem rodit, cum fauci tumore insigni. Hæc omnia mala in constitutione quadam, citra pestem evenisse ex Morbillis notari, quæ sex mensium spatio perdurans, plurimos, quos apprehendit, iugulavit, quorum multi tabe consumpti, obièrunt. Legendus de hac re Paréus lib. 19 cap. 1.

OBSERVATIO XLIX.

De febre maligna.

In febre maligna cautæ præagiendum.

M Edicus præagiens culpa vacabit, dicebat Medicus Coryphaeus lib. 1. prog. 3. Sed cum ars nostra conjecturalis sit, & conjectura sit ars inter omnino modum ignorantiam, & omnifariam scientiam ex Gal. 2. de loc. 1. & alibi, & ad veritatem licet proximiū accedit 1. Aph. 1. 2. multoties tamē fallit nos, idcirco oportet, Medicum, quem natura prudenter, & in operibus artis summè exercitatum exoptat Galen. lib. 8. meth. cap. 9. cautæ, & maxima cum præmeditatione præagiare, & maximè in morbis malignis, & pestilentibus, in quibus crisia signa, quæ salutem denunciant in aliis morbis, in illis incerta, fallacia sunt, & ambigua. Comparat enim Galen. lib. 6. epid. sett. 6. co. 1. febrem malignam homini παλιμφόρα ac dolo, qui aliud loquitur, aliud sentit, & sententiam suam facile mutat, sic morbus malignus in eodem statu non manet, sed modo quiescit, modo malignus fit. Innisebamus tres Medici foemina, quæ vix ab eis febricitare visa est: calor erat ad tactum mitis, pulsus, & respiratio ordinem seruabant, & ipsa bene morigerata ad oblata benè se habebat. Maritus in septimo inquirit à nobis, num morbus periculum haberet. Tacüre duo. Alius mitem morbum, & natura sua salutarem esse prædictit. Non pertransierant decem horæ, quando delira facta, floccos carpere visa est. Accidit Anxietas. Inquietudo, Horripilatio, Syncope, Cardiognos, & vrens ignis cum siti inextinguibili, & retrorsa lingua coniunctus. Plura parantur, sed eorum ope enitari non potuit, quin in octauio è vita discederet. Nam sæpè prope mortem ægri melius habent, ex Gal. 3. epid. sett. 1. com. 8. quoniam 14. die erat à febri liber Hermocrates, & 24. defunctus est. Quare inquit ipse lib. 6. epid. sett. 2. com. 43. Quicunque in pericolosis morbis plusquam deceat ager, hæc hila, & bona spes plenos reddunt, in multo maiorem coniunctam tristitiam sequentib; diebus, quin aut in peius morbus cecidisse videtur, aut ultra promissa Medicorum producitur. Sequendum ergo Celsi saluberrimum consilium est lib. 5. cap. 26. rubric. 1. quod sic habet. Deinde ubi grauis metus, sine certa tamē despatiatio est, indicare necessarium periclitantis in difficultate esse, ne si victa ars malo fuerit, vel ignorasse, vel fefeller videatur. In perniciiosis ergo morbis prægiendum cum cautela summa, quoniam inopinati morborum

E inquit ipse Hermocrates, & 24. defunctus est. Quare inquit ipse lib. 6. epid. sett. 2. com. 43. Quicunque in pericolosis morbis plusquam deceat ager, hæc hila, & bona spes plenos reddunt, in multo maiorem coniunctam tristitiam sequentib; diebus, quin aut in peius morbus cecidisse videtur, aut ultra promissa Medicorum producitur. Sequendum ergo Celsi saluberrimum consilium est lib. 5. cap. 26. rubric. 1. quod sic habet. Deinde ubi grauis metus, sine certa tamē despatiatio est, indicare necessarium periclitantis in difficultate esse, ne si victa ars malo fuerit, vel ignorasse, vel fefeller videatur. In perniciiosis ergo morbis prægiendum cum cautela summa, quoniam inopinati morborum

morborum euentus sèpè ob multas causas Medicos A deludunt.

OBSERVATIO L.

De Morbis Cutaneis.

Ad scabiem puerorum, suauissimum Vnguentum.

Morbis hæreditarios accidere certum est, & nos lib. 1. huius operis, obser. 36. illustri exemplo firmavimus, & priùs prædictit Hipp. lib. de aëre, loc. & aquis, num. 36. & lib. de Morbo Sacro, num. 6. Cùm enim semen genitale ab omnibus membris procedat, à sanis quidem sanum, à morbidis morbosum, fit ut qui, & patres, & avos habuèt aliquo morbo infectos, in quibus, auctore Galeno lib. 6. Aph. 28. semen erat vitiatum, posteris vchementiorem fecerint partium imbecillitatem. In semine enim residet vis formativa, quæ omnium partium effigiem, & similitudinem retinet, iuxta quam in foetu partes integras, ant vitiosas effingit. Quare sint agrundines quedam, quæ in semine hæreditantur, sicut Vitiligo alba, Tinea, &c. dicebat Auicenna 2. 1. doct. 2. cap. 1. Sic ex Calvis Calvi, ex Mutis Muti, ex Gallicatis Gallicati, ex Cæcis Cæci, ex Scabiosis Scabiosi, ex Pituitoso Pituitosus, ex Bilio Bilio, ex Lienoso Lienosus, ex Stranguriosis Stranguriosis generantur. Denique ex charætere, att. sigillatione impressa in filiis, aut nepotibus, iij gignuntur similibus morbis obnoxij. Nobilissimus quidam Comes, à pueritia, vlcerosa scabie oppressus, nullis vñquam auxiliis consanescere potuit. Duxit hic vxorem sanissimam, ex qua filios habuit pulcherrimos, nulla labe foedatos, at nepotes omnes fera scabie inquinati exhibant in lucem. Nec hæsites: nam character potest transire à patre in nepotes, illæsis filiis, vt eleganter probavit Mercatus tratt. de morb. hæreditarius, in med. Consulti Medici, iij, in multis morbis huius naturæ, remedia esse proficia, cùm arbitrarentur (nam eorum plures sunt curabiles) curationem sic sunt exorsi. Præter prouidentiam totius pro tenore virium celebratam, Vnguentum adhibent styptica, quorum ope excanda vlcera, præcedente dulcis aquæ lanacro, rati sunt; at feriunum malum tantum absuit vt succumberet, quin excitato in vlceratis partibus immanni dolore, sœuius affligeret. Nec mireris: nam in pueris, cùm habeant carnem ceream, & facile transpirabilem, humor in corporis profundum adstringentium vi promptè retrocedit. Vocatus ego, relictis communibus Vnguentis, hoc paraui utrissimum, quo, in delicatulis fœminis, pueris debilibus, aulicis hominibus, pro rebelli scabie curanda feliciter semper usus sum cum commoditate multa, & est Vnguento præstantissimum: nam præterquam quodd suauiter olet, non ita repercutit, immò abstergit, mundificat, modice exiccat.

2. Ol. de Liquidambar. 3 j. Olei Amygdal. Amar. 3 ij.

Misce, fiat Vnguento. Si desit Oleum de Liquidambar, quod ab Occidentali plaga affertur, illius loco Ballatum substitue, vel naturale, vel artificiale.

OBSERVATIO LI.

Scabies illitus Vnguento, subito occubuit.

NQui quendam qui appropinquans vere naturæ humorem noxiū ad cutem transmittente, non vacuato corpore, quæ cacochybus esset, Vnguento illitus, parato ex Oleo Myrtino, Cerula, Lithargyro, intra noctem, represso humore, & ad viscera restagnante, veluti suffocatus, extinctus est.

OBSERVATIO LII.

Scabies contumax, maligna, Vnguento præstissimo, sanata.

Sabiosum curauit bienniò, cui tòta cutis viceribus nigris, maculisque liuidis scatebat, ex quibus, putores, corruptique ichores continuò emanabant. Hic meo consilio sanguinem sèpè ex vena extraxit, hirudines ano appoluìt, tali venas aperuit, purgantia assumpit, serum lactis caprini, succo Fumariæ, lupulis, foliis Senæ, & Myrobalanis nigris præparatum ebibit. Variis vnguentis vtens, peius habuit: nam scabie cum intenso pruritu adhuc infestante, per sanguinem nigerrimum (atramentum dices) excrenebat. Visis his sinistra saluatella incisa, Balneum applicitum, sed incassum omnia administrantur. Cùm enim habitualis adesset partium debilitas in nigro generando humore, hunc ad ignobiles conatus sum detrudere corporis partes, excitatis cauteris in cruribus. Roborauit Hepar, & prauam humoris qualitatem intrænauit exhibitis sudorificis, & tandem ad Arabum mentem, Vnguento adstringens paro, in cuius compositionem ingrediebatur Mercurius, quod sic fit.

2. Terebinth. Abietin. Butyri vaccini, an. 3 j.

Abluantur benè aqua decoctionis Maluarum, & Violar. adde

Succi Fumar. Succi Enul. Campan. an. 3 j. Aq. Ros. 3 ij. Olei Ros. 3 j. Aceti Ros. 3 B. Succi Nicotiana, 3 j.

Bulliant omnia, quoisque absumantur Succi.

Adde

Cerusa, 3 ij. Lithargyro, 3 ij. B. Pompholyg. 3 j. Olei Visciac. 3 j. Vnguenti Ros. 3 B. Pinguedin. Porcin. 3 j. Sulphur. vini, 3 B. Alumin. vsti, 3 j. Sublimati vsti, 3 B. Syriac liquid. 3 B. Vitellor. ouor. num. ij. Succi Limon. Succi Arantior. an. 3 j. B. Balsam. 3 B. Pulu. Touris. Mastich. an. 3 B. Theriac. 3 ij. Argenti vini extinti cum salina human. 3 j.

Misce, & semper agitando, & incorporando fiat Vnguento, quo decies illitus ab scabie liber evasit. Quando ergo scabies diuturna est, & prauam natum induit, Hydrargyro tunc vtendū. Sic fecit Auic. lib. 2. cap. 47. qui id vlceribus prauis plurimù prodesse affirmat, & 7.4. tratt. 3. cap. 7. ad scabiem malam vtitur Vnguentis, in qua ingreditur Hydrargyrum. Legendi de hoc instituto Arnaldus 2. breuiarij ca. 43. Mercurialis lib. 2. cap. 4. de morb. Cutan. in fin.

OBSERVATIO LIII.

De Sanguinis missione.

Intempestiva sanguinis missio, commonet febres, mortem accersit.

Modd relicta peculiari ratione morborum omnium, transmittendum nobis est paulum in morborum vniuersalia præsidia, quantum medicis ingenij vites, eruditioisque suppetunt. Et in primis ostentat se Auicennæ locus, multiplici, variisque doctrina refertus, in cuius explicatione, tam multa scribunt interpres, habeturque in fen. 4. lib. 1. cap. 20. hoc modo. Et sanguinis missio, multoties facit febrem, & multoties facit putrefactionem, &c. Venæ secatio ob ebullitionem spirituum facit febres Diarias, & debilitando naturam, si nimia sit, putredinem excitat, quæ à debilitate oritur caloris innati, & alios morbos promovet, quos latè refert Galen. lib. 9. Meth. io. explicat Valleriola 2. enarrat. generat Hæticam, quando celebratur in corporibus sanguine indigentibus, gracilibus, calidis, siccis: tunc fine

De Praxi Medic. admir. Lib. III.

sine utilitate vires resoluuntur, priuantur partes aliæ, & exiccantur, siccitas autem non solùm caliditatem acvit, sed facit vt caliditas transeat in habitum. Hoc consilium spernens quidam Medicus fuit in causa, vt æstate vigente valitudinarius citra morbum, sanguinem sibi mittendum curaret, qui cùm gracilis esset debilis, extracto sanguine, febrite cœpit, & de Hepatis phlogosi valde est conquestus. Medicus vitium defectum non aduertens, loco refrigerantium, & expurgantium, quæ illi necessaria erant, iterum atque iterum sanguinem exhaustit. Hoc auxilio celebrato, & sanguine, in quo calor noster perseverantiam obtinet, vacuato, magis excarnis est factus, & tabida febri arreptus nullis vñquam auxiliis leuari potuit, sed virtus in vitium mutato è vita discessit. Magna igitur debet esse Medicorum prudencia in curandis ægris, ne eorum indiligentia, illi, qui ipsis se se commitunt, periclitentur. De hoc argumento videndus Iosterius de Iosteriis admirat. 3. de ven. sectione.

OBSERVATIO LIV.

Sanguis arenosus.

Erat vir quidam, & generis nobilitate, & opum copia abundans, qui grauatio lumborum dolore annis decem continua cruciatus, innumerabilia remedia ad curationem tanti mali Nephritidem præferentis frustè contulerat. Casu itaque me iniumentem ægris accersit, intolerabili dolore afflictus, obnoxie exposcit, vt pro hoc leuando auxilium parum. Anodyna consulo, clysterem impero, Basilicam secarę iubeo, ex qua, cum calidissimo sanguine, aretiula crassiæcula in copia multa emanantur, figura feminis sinapi, rubræ, durissimæ. His excretis, dolor qui tot remediorum Myriades contempserat, nunquam amplius recruduit.

OBSERVATIO LV.

Septuagenarius phlebotomatus, fluente actu sanguine, emoritur.

D

Exorta inter duos Medicos lite, iunior senem septuagenarium Cephalalgia laborantem, phlebotomia curandum esse alta voce clamabat, pulsui magno, & inflatis venis animum adhibens. Senior pulsus flatu plenum, & sic fallacem esse prædicabat. At adstantes iunioris eloquentia forsitan ducti, consentiunt. Aperta vena, iunior pulsum tangente, quum aliquantulum sanguinis emanaret, in ipso venæ sectionis actu, æger ipse animo deficiens emoritur. At Medicus, fastibus, & stimulis agitatus è domo pudibundus citè recessit, ignorans quæ turpe vitium in Medico, contumacia sit, & quæ indecorum cum senne, præsertim prudente ad rauim contendere, nam vt rectè lib. 9. Curtius monebat, à fortis viro vinci nullum est probrum. Ne ergo excitatis rixis alterius accelerationi inuidias, vt cum Plinio loquar lib. 29. cap. 1.

OBSERVATIO LVI.

Phlebotomia in accessione facta, agrum ingulant.

Inugit hæc se se curatio haudquaquam ex triuio, & quam Lyncei nostrates, etiam trans parietes prospectare sibi videntur, non satis animaduertunt, quæ frequenter in opere practico versatur, quam hac obseruatione describere conamur. Iuuenis quidam sanguineus, post venam sectam, & præparantes potionem, leue pharmacum ex Rhabarbari diluto, & Diaphænico cum syrupo Fumariae majoris, & de sena paratum tiliculò assumpit. Post duas horas immanni ventris dolore oppressus est, qui bis excreto per aluum humore, est lenitus. Post vnam horam quinques depositus copiosè. Sed ita ardore interno conflagrans, vt viscera sibi exuri putaret. Accersit deinde febris ardentissima, sitis inexhausta, dolor ilium saeuus, & ita truculentus, vt respirationem, & vocem interciperet. Vocantur Medici. Dolenti parti, Anodyna applicant, clysteria lenientia imperant, cucurbitulas, & alias diuerstiones cruribus adhibent. Omnia frustè: nam dolor intensus saeuus vrgebat. Accedo ipse sanguinem emitens, & vocem constabat. Reclamant omnes. Nam duo motus contrarij in eodem

K. dig.

A natus qui erat ad partes externas expansus, cùm in trunco corporis esset exiguis, accidente phlebotomia, pusillior factus, ex toto extinctus, & sic miser difficili respiratione arreptus, cum extremorum frigiditate, à febri, & siti perpetuò liberatus. Audi Galen lib. 1. de humorib. corn. 12. per med. In febribus autem si continentis fuerint, & manifestam aliquam accessionem afferant, in qua accedentes in eadem permaneant magnitudine, & ordinat., aut inordinatas accessiones faciant, erit summa diligentia animaduertendum, ne incrementibus invasionibus detractiones moliamur, sed in temporibus placidioribus faciamus, &c. Ut enim dicebat Celsus lib. 2. cap. 10. In accessione sanguinem mittere, est ingulare agrum. Quare in declinatione præstat sanguinem vacuare, vt rectè monult Galen. lib. de curand. rat. per sang. mis. cap. 21.

OBSERVATIO LVII.

In summa virium penuria, facta phlebotomis, mortem attulit.

CVM Galeni amoenissimos campos perlustro, huius virtus doctrina delinitus inebrior, ita illi mihi videntur iucundi, & grati. Extat Axioma apud ipsum lib. 9. meth. cap. 13. in hunc modum. Quippe si quem curare stides affectum, is vacuationem requirit, vires autem extrema imbecillitate laborant, toto illo tempore quo vires reficiuntur, eorum quæ affectum sanent, nihil plane agrotanti exhibebimus. Vbi verò è roboris peruenisse eas conicimus, vt nihil, aut parum ex vacuando sint ledenda, tum est ad affectus curationem accedendum, &c. Vides quomodo in extrema debilitate omnino vetet phlebotomiam? Hoc non aduertit tyrannus quidam Medicus, qui ægro extenuato, & debili, contra aliorum votum, furtim sanguinem exhauiens, illum interfecit: nam post horas duas immunis à febre, ex hausto calido, sublatu est. Hoc multo antea præmeditauit Galen. lib. 12. meth. cap. 1. §. Esto autem terminus in agrotantibus, quem non transflit is, qui ex arte morbos generose oppugnat, vt tuò medicetur: ei verò qui dolorem mitigat, vt vires custodiat. Vbi ultra pergitur, crudelis hominis officium facit, qui simul cum morbo vitam quoque hominis auferit.

OBSERVATIO LVIII.

In die purgationis, aliquando phlebotomia est ex usu.

die non sunt celebrandi. Sed cum dolor immanior inualesceret, coacta necessitate, accessit Chirurgo, me iubente, sanguis extrahitur: hoc emissio dolor est mitigatus, & febris remissa. Audi Paulum lib.7. cap.6. Si vero quocumque medicamento ad alium emolliendam assumptu quis non purgetur, neque vacuetur, nullo accedente periculo, nihil molientum est. At si magnitudo morbi urgeat, aut eger vellentur, distendatur, & lancingationem expertus fuerit, clyster statim necessario inicitur. Sancè, siquidem venter respondeat, corpore rosonem, & veluti eversionem sustinente, lauare liberatiter inungendo oportet; ubi repletum est, granatique, sanguinis missio conductit, prasertim ubi multi compos sanguinis homo fuerit, oculos rubros habeat, & emissios, non ex natura, sed acquisita ex medicaminis portione. Hæc Paulus. Firmat Auicen.4.1.cap.8. §. Quod si enema non iuuerit, & mala superuenient accidentia, extensiones corporis, & oculi exierint exira, & fuerit motus ad superiora, necessaria est minutio.

OBSERVATIO LIX.

Sanguis extractus si non concrescat, non semper malum portendit.

A Pud Hispanos frequentissimo experimento medentium sancitum est in morbis malignis, sanguinem extractum per phlebotomiam, non concretum, sed fluidum, & aquosum, signum esse lethale, & periculum ingens portendere: nam ex nimia putrefactione, sanguinis fibræ sunt corruptæ, & dissolutæ: quoniam proxima, & continens concretionis causa, fibræ sunt, vt Fernelius ait lib.6.physiol. ca.7. quas cunctorum animantium sanguis confusas in se habet, quarum defectu, sanguis in Cernis, & Damis non concrescit ex Aristot.lib.3.de hist.animal.ca.19. & 2. de partib.animal.cap.14. Huncque sanguinem in malignis febribus ex vena extractum, si fluidus persistat, exitium portendere certum est, à mala enim qualitate totus sanguis vitiatur, & corruptitur, & illius fibræ dissoluuntur. Contrà experimur in Septentrionali tractu: nam non solum in venenatis morbis, sed in salubribus, & alijs valetudinariis corporibus, si sanguis per venam extraheatur, sèpè fluidus, & aquosus citra periculum persistit. In his enim terris, sanguis multus in corpore abundat, sed suæ natura, non bene coctus, nec elaboratus, immò serofus & aquosus: alimenta enim non ita succulenta sunt, nec ita in sanguinem consistentia mediocrem conuertuntur, sed præstant paucum, idque tenet alimentum: nam debiles cibi, breuem vitam agunt, dicebat Hipp.6.Epid. sect.5. text.21. qui ergo eis vescuntur, debiliores sunt, & non ita robustum habent innatum calorem, respectu Hispanorum, quoniam apud hos alimenta omnia, ob soli, cœlique temperiem vberim nutriunt, sanguinem defacatum, & laudabilem generant: Vnde fit: vt hi morbis sapienter tententur à sanguinis copia subortis, in quibus Medici iteratas, copiofæque phlebotomias exercent cum commodo summo. Contrà accidit in frigidis terris: nam in præsentia crudorum succorum cautæ vena secunda, quia vires adesse non possunt. Quapropter in illis sanguinis inconcretio arguit maiorem causam, vehementiorem malignitatem, & corruptionem intensiorem significat: ob contrarias verò causas in Belgis, Gallis, Anglis, & frigidas regiones incolentibus, & alijs qui frigidum, & humidum Hepatis intemperamentum patientur: in quibus sanguis tenuis est, & non ita partibus crassis, & terrestribus constat, quarum absentia frigescens non concrescit. Hoc experimur in illis, quorum sanguis ob validam sanguificæ facultatis imbecillitatem,

C D

OBSERVATIO LXI.

Hirudo per anum casu ingrediens, auxilio quodam semimorta extrahtæ.

E N Obilissimus quidam ex quartana diu male habens, cum verno tempore, Medicorum consilio, atri humoris vacationem pararet, & hac de causa ano hirudines sibi apponendas curaret. Ecce Chirurgi digitos hirudo subterfugiens, & per rectum intestinum ingrediens, altius penetravit. Conuocati Medici obstupuerunt omnes, prasertim cum apud autores, nullum huius exempli haberent scriptum vestigium. Accedens ego, nihil mali expectandum fore prædixi. Sicque sterlus bouinum siccum modicè callidum, irrotatum prius Cimicum puluere (vel loco huius Castorium est optimum) anno admouere impero, cuius fumo, & clystere ex foliis cæpæ succo concofacto, ipsa semimorta cum fæcibus est eiecta.

OBSERVATIO LXII.

Hirudo, incuria Chirurgi, nasum penetrans, hominem interfecit.

N On solum in morbis diurnis, sed acutis, & laboriosis, hirudinum vsus est mirabilis; quæ pro diversa parte affecta, diuersimodè in variis corporis locis admouentur. Quidam Cephalagia labrans,

A & internas obstrunctiones, per venam effusus omnino, non coit, sed in medio modicè coagulatur, cui innatæ multæ seri expressi, vt è lacte solet, qui pessimus iudicatur à Galeno lib.3. de alimentor.facult.cap.26. hi enim debiliorem habent calorem natuum.

OBSERVATIO LX.

De Hirudinibus.

Hæmorrhoides, hirudinum morsu, non scalpello aperienda.

B

In genuis quidam iuuenis, melancholia ex suppressionis hæmorrhoidibus laborans, plurima expertus fuerat auxilia, ex quibus leuamen vix sensit vulturum. Medicorum consilio hirudines ter ani venulis applicandas curat, sed incasum. Chirurgi tamen consilio, vt sanguis crassus promptius purgaretur, has venas aperit lanceola. Sed quo eventu, expectata. Sectione facta tantum sanguinis emanauit effluvium, vt nullis vñquam auxiliis, nec cauterio sisti posset, sed sanguine nimium fluente, viribusque exhaustis examini aeger occubuerit. Ex quo sit, vt cœcis hæmorrhoidibus hirudines apponendæ, ex actuario lib.3. Meth. cap.3. & lib.4. cap.6. hæc enim placide, & sensim sanguinem exhauiunt.

Quamobrem Hæmorrhoides cœcæ, dolorem inferentes, tumentes, & inflamatæ, nec sunt scarificandæ, ne sequantur immedicabilia vlera, fistulosa, nec phlebotomo aperiendæ, ex quo opere irreparabilis sequitur sanguinis fluxus, vt accidit D. Ioanni Austriaco, Duci strenuissimo, Caroli Quinti Imperatoris filio, qui plurimum Medicorum consilio, cum hæmorrhoidibus laboraret, admoto scalpello, larga sequuta Hæmorrhagia, nullis proficiens auxiliis, intra quatuor horas è vita migravit, vt refert Dionysius Daca Chirurgus Hispanus famigeratissimus, qui lib.3. de apostem. cap.43. de Hæmorrhoidum curatione, scripsit eruditissime idiomate suo. Renuat licet Franc. Frisemilica apud Baptista Theodosium epist. 27. cuius rationes hic auctor scite dissoluit.

D

OBSERVATIO LXI.

Hirudo per anum casu ingrediens, auxilio quodam semimorta extrahtæ.

E

N Obilissimus quidam ex quartana diu male habens, cum verno tempore, Medicorum consilio, atri humoris vacationem pararet, & hac de causa ano hirudines sibi apponendas curaret. Ecce Chirurgi digitos hirudo subterfugiens, & per rectum intestinum ingrediens, altius penetravit. Conuocati Medici obstupuerunt omnes, prasertim cum apud autores, nullum huius exempli haberent scriptum vestigium. Accedens ego, nihil mali expectandum fore prædixi. Sicque sterlus bouinum siccum modicè callidum, irrotatum prius Cimicum puluere (vel loco huius Castorium est optimum) anno admouere impero, cuius fumo, & clystere ex foliis cæpæ succo concofacto, ipsa semimorta cum fæcibus est eiecta.

OBSERVATIO LXII.

Hirudo, incuria Chirurgi, nasum penetrans, hominem interfecit.

N On solum in morbis diurnis, sed acutis, & laboriosis, hirudinum vsus est mirabilis; quæ pro diversa parte affecta, diuersimodè in variis corporis locis admouentur. Quidam Cephalagia labrans,

De Praxi Medic.admir.Lib. III.

111

A trans, quum cætera non prædissent, hirudinem anteriori narium parti consilio Medicis sibi admouere curat, sed quum Chirurgus eam adaptat, hæc illius incuria per nasum ingrediens, ad cerebrum penetrans, biduo hominem interfecit, quum usque ad tunicas perreptans, nullo posset remediorum genere, nec extrahi, nec necari.

OBSERVATIO LXIII.

Cautio debet esse magna, in applicandis hirudinibus.

Fœmina pauperima, quum antiqua Ophthalmia laboraret, Medicorum voto in angulo maiori sibi venam secundam curauit, sed nullus huic operi artifex idoneus inueniri potuit, quum hæc sectione non ita frequenter celebretur; quare illos adiit, qui sectionis loco hirudinem ea parte imponendam imperarunt. Illam Chirurgus illo loco imposuit, & cum putaret eam adhæsse, ipse ad aliud cubiculum facienda venæ sectionis causa se contulit, tunc hirudo oculum perrepat, & morsu suo coniunctivam tunicam dilacerat, & si præstò Chirurgus non adcesset, exhaustis oculi humoribus in perpetuum cœca euaderet.

OBSERVATIO LXIV.

In longum tempus ut conseruentur hirudines, postquam suxerunt, artificium certum.

I N terris frigidis, ferè riuii, lacusque in quibus hæc animalia vivunt, gelu concrescunt, idcirco vigente bruma ob hanc causam, hoc tam necessario caremus auxilio. Duo proferam quorum ope hirudines, postquam sanguine saturæ, & turgentem extrahuntur, cruorem expuere solent. Earum venenum est sal, hoc ipsæ irrora illud per os sanguinem euomunt. Super eas etiam cinetrum combustorum lignorum insperge, miraberis. Mox enim cinis, caustici instar, sanguinem per totam corporis superficiem attrahit, & exigit. Quare ipsæ exiles, tenuisque in vase iterum ad medicos usus referua. Et hoc toties facies, quoties ipsis vti opus fuerit. Hoc modo inanitæ in longissimum tempus perdurat; salis vero vi, flaccidiores, & debiliores redditæ post paucum tempus renuiscant, quare secundum prædiuum est certissimum.

OBSERVATIO LXV.

De Scarificatione.

Ex Scarificatione profundè administrata, Paralysis sequita.

G Alenus, quem vt diuinum virum suscipiunt, & admirantur omnes, cuius generi humano salubria semper fuerunt documenta, lib.2. ad Glauc. cap.7. triplicem facit scarificationis modum; leuem, quando sanguis extraheatur ab eo loco ubi vltuscula facta sunt; profundum, quando sanguis exhauiatur ita copiose, vt animi sequatur defectus; mediocrem, & in usu præferendum, qui ab ambobus extremis æqualiter distat, & medium tenet. Quando humores sunt crassi, tenaces, compacti, aut in parte, aut in toto, profunda scarificatione necessaria est. Hoc documentum non obseruanit incautus Chirurgus, qui abscessum ex humore tenui super spinam dorsi enatum persanans, ita profundam scarificationem celet.

Tom. II.

A brauit, vt illis incisis, hominem à tumore liberaret, sed Paralyticum reddiderit.

OBSERVATIO LXVI.

Ex profunda scarificatione, mors subsequuta.

I Mprudens quidam Chirurgus ita profundè nouacula acuta, cum scalpellum non esset ad manus, in costis scarificationem exercuit, vt sequuta Hæmorrhagia, nullis vñquam auxiliis, nec cauterio ipso coerceri posset, quare exanimis aeger è viuis descessit.

OBSERVATIO LXVII.

Ab scarificatione, Gangrena, mors.

I N corporibus impuris, & vitiosis humoribus reflectis, malignas sèpè fieri defluxiones ad plures partes, certum est. Cuidam Gallicato ob capitum immanem dolorem præcepi, vt natibus, & dorso siccasset applicaret cucurbitas, quod cum fecisset, vna iuxta lumbos in tantam molem excrevit, vt ob tumorem, & rubedinem summam cogeretur minister citra meum consilium eam scarificare. Vltus nunquam potuit sanescere, immò virulento humore emanante, excitatisque vesicis tetro sanguine plenis, Gangrena oborta, altius per spinam serpens, accidente Conuulsione, hominem ad interitum deduxit.

OBSERVATIO LXVIII.

De Purgatione.

Purgatione emortua.

P rinceps classicorum Fernelius lib.2. de ven. sect. cap. 4. memoranda quadam sententia docuit, quanti periculi sit, plethoricum corpus citra præviuam venæ sectionem, medicamentis præsertim violentis exagitare: sic enim ait: *In omni igitur impura plenitudine, à secta venæ auspicanda est vacatio, sine qua vix tuò purgatio decernatur: etenim medicamentum quod præserit validius sit, tum calore, tum trahendi facultate humores exagitans atque perturbans, plethoricum corpus in grauius discrimen adducit. In uniuersum autem, plenis turgentibusque venis, si non proft, obesse tamen non potest moderata sanguinis detracatio, &c. Idem prius prædictus Auctor lib. de Ren. dignot. & curat. cap. 4. §. Sin quatuor humores abundauerint, potius vena incidenta est ante purgationem, quam purgandum antevenerunt: nam si vasa sanguine repleta sint, & purgatum dederis, non poterit propter plenitudinem in corporis differri, unde fit, vt substet, & nihil efficiat; aut si quicquam faciat, male faciat, &c. Grauida quadrimestris quum febri ardente premeretur, effeteque eusarca, & robusto corpore prædicta, Medicum quendam doctum, at in operibus artis parum exercitatum pro sui curatione conuocauit. Hic velut ex commentariolo nauta factus, cum Hippocratem viseret à quarto usque ad septimum mensem purgationem consulentem, & nullibi de venæ sectione verba facientem, & fœmina esset phlebotomia timidiuscula, vt huic morem gereret, & cederet auctoritati tanti viri, citra humoris præparationem villam, Diaphœnicum cum Rhabarbaro, & decocto quodam infrigidante exhibuit. Vix pertransierat hora, quando sanguis incremente symptomatum, siti, febri ardenteri, anxietudine, angustia, & delirio, cum difficiili respiratione, animam efflauit.*

K 2 OBSE

OBSERVATIO LXIX.

A syrupo solutuō recenter factō assumpto, mors subsequita.

Rosa Persicæ cætera in purgando medicamenta multum excellunt, quare Syrupus ex nouena eaurum infusione validissime expurgat, vt experientia quotidiana comprobatur, & firmat celebri historia Lacuna lib. i. in Dioscorid. cap. 120. & magis si recenter sit factus: Tunc enim exhibitus, vehementer alium proritat, humorum facit ebullitionem, caliditate sua sanguinem inflamat, febrem excitat, & superpurgationem concitat. Hominem curabamus tres Medici præpotentem, & divitem, qui ob pituitæ copiam innotantem in ventriculo, dolores huius partis citra febrem ex interuallis patiebatur immanes. Imperata purgatio, sed cum ille fastidibundus esset, & medicamentorum impatiensissimus, vncias tres Syrupi Rosarum Persicarum recenter facti, cum vnciis quatuor decocti fol. Sen. Anisi, flor. cord. & Polypodij se assumpturum solùm pollicitus est: annuimus. Vix quatuor horæ pertransierant post assumptum pharmacum, quando sequuta superpurgatione, febri intensa, torminibus diris, Apoplexia correptus, veluti sideratus repente extinctus est. Nec dubites: nam haꝝ roſa qua vulgo Damascenæ vocantur, cætera in purgando excellunt, vt ait Manardus in Mesniæ cap. de Rossis. Quare in hoc syrupo propinando, quando recens est, cautus sis oportet, & in minori tempera quantitate eum propina, quoniam turpis calamitas est, medicamento dato hominem occidere, vt prædictus Hipp. lib. de medicament. purgantib. num. 4.

OBSERVATIO LXX.

Ab intempestiuā purgatione, Tabes, mors.

Quot pericula afferat purgatio intempestiva, oracula quadam prædictit Hipp. lib. 4. acut. 44. & firmat Galenus in com. Ego vidi sèpè ex intempestiva purgatione, ante coctionem humoris exhibita, febres fuisse aductas, & ex simplicibus duplex, & ex intermittentibus factas continuas. Quidam gracilis, & excarnis, exhibito syrupo alium subducente, ad refrigerandum Hepat, cum antea non febriter, in febribus incidit ardentissimam, quæ adē in viscera, & solida grastata est, vt nullum non medicamentorum exhibitum genus contempserit, immò agrum colliquans, in tabem, & tandem in mortem deduxit.

OBSERVATIO LXXI.

De Excrementis.

Vrina alieno loco, continuò excreta.

Natus est infans cum foramine paruo in radice penis, rotundo, in parte interna, per quod vrinam continuò excrebat, & si magno impetu eam emittebat, etiam per pudendum excrebat. Adultiior factus contraxit nuptias, sed prolem non habuit, forte quia semen quod recta in vterum debebat eiaculari, per foramen effluerebat. At cum esset ditissimus, haredes filios audiissimè exoptabat. Vocauit Chirurgos & Medicos. Hi, in remedio applicando, hoc est, ampliando secundum longitudinem foramine, inficto vi scalpelli vulnere, & deinde instar vulnerum cæterorum curando, licet concordes essent, (hoc enim præsidium solum, ad optatum

A comparandum finem, esse optimum sibi persuadere) tamen cum originale esset vitium, artis ope suppleri posse desperarunt. Tamen vrgente ægro, & suadente nimis, cum prolix habendæ esset amantissimus, ad opus se accingunt. Qua sectione celebrata, & occluso foramine, pudendōque satis remanente firmo, hymenæum celebrans, numerosam habuit prolem.

OBSERVATIO LXXII.

Ano imperforato, stercus per virgam excretum.

DVM haꝝ commentator, remisit mihi exemplum dignissimum scitu, Doctor Caspar Arejus Francisco Medicus Carmontensis peritissimus. Infans natus est ano membrana obducto. Hic trium mensium spatio, excrementsa aliua per vrinæ vias excrevit. Rupta nouacula membrana, euasit felicissimè, & hodie vivit. Res mira nam quod per inferiorem alium natura non potest detrudere, pellit per superiore. Ita plures toto vita sua tempore, vel pluribus annis, stercus per os excernere sunt soliti, vt notarunt Mercurialis lib. 2. de Excrem. cap. 4. Solenander selt. 5. conf. 15. Quod si fortè ab ortu acciderit, curatio dicta est facilis, ad mentem Pauli, lib. 6. cap. 81.

OBSERVATIO LXXIII.

De Sudore.

Represso sudore emortuus.

Quidam verno tempore, patentibus poris, toto die vel etiam sine exercitio, & motu, sudorem feruentissimum per corporis ambitum excernebat. Hac vacuatione sanus & alacris pancratice viuebat. Sed cum decennio, hanc molestiam, quatuor, & quinque mensibus in anno experiretur, illam vt evitaret, consilio Medicorum, venam fecuit, purgantia admisit. His factis cum sudor adhuc ex impetu naturæ se deoneras commotus non cessaret, fontanellam cruri dextro affixit, cuius ope, ventilandum iecur, & excrementationem humiditatem ad inferas partes deturbandam sperat, qua celebrata, optimoque regimine vsus nullum commodum sensit. Huius mali pertusus, sequenti vere, impetum aduentantis sudoris reprimere conatur frigidissimo Balneo, in quod ingressus per horam, ita obrigit, vt veluti gelatus in lecto cubare cogeretur. Sudor sponte cessavit, sed noctu suborta angustia, Palpitatione cordis arreptus, post tres horas, prostratus, mortuus est.

OBSERVATIO LXXIV.

Sudoris facti, curatio.

Vir elegans, & pulcher, temperamento calidus, & humidus, bienniò ita horribilem sudorem factum per totam corporis superficiem diurno præsertim tempore patiebatur, vt in corona hominum esse non posset, quin adstantes horribili factore inficeret. Mali causa cognitu facillima; vnicam primaria, nimia putredo excrementorum. Interna, complexio calida & humida. Curatio difficultis, quia viscera habitualiter affecta. Ab excrementatione humiditate purgatus sapissimè. Corpus totum ablutum decocto ligni Aloës, flor. Arantiorum, Rosar. Macis, Myrtillor. Cinnamom. Caryophyl. Nucis moschat. Maioran. Salvia, Roris marin. adiecta Rosacea aqua, & flor. Arantior. facta in vino odorato. Pulueres inspersi per totum corpus qui constant ex Moscho, Amaro, Cypero, Amomo, Caryophyl. hoc enim monuit

De Praxi Medic. admir. Lib. III.

Amonuit Auicen. 7.4. tract. 3. cap. 22. Sed cum his non proficeret, Balneum administratur. Sudores ex Ebeno, & radice Chynæ imperantur. Balnea naturalia consuluntur. Ex his nullum profuit auxilium. Tandem cum diuturna adesset Hepatis, & ventriculi intemperies calida, & hymida, vt excrementsa haꝝ per aliam regionem diuerterentur, vlus fuit diu prouocantibus vrinam, quæ cum non conferrent, fonticulos cruribus affiximus: quorum ope, cum putores illi corrupti, humoræ vacarentur, bis quolibet mense expurgatus, à tanta fodiitate, superstes remansit.

OBSERVATIO LXXV.

Sudor sanguineus criticus.

Animosus vir, quadratus, succulentus & benè educatus, aduentante vere, in febribus sanguineam incidebat: hanc natura, antequam expectaret artis opem, persanabat oborto sudore sanguineo, aliquando in quinto, sexto, aut septimo morbi die. Hic per diapedesim è toto calidissimus, & fernudo, igneoque spiritu permixtus, bidū sensim, ac sine sensu emanabat: nam exente sanguine pruritus ingens per totam corporis superficiem sentiebatur. Eo finito ager usque ad aliud solstitium Vernalē salubriter vitam degebat. Causa est in promptu. Si enim ars hunc sanguineum sudorem prouocare potest, quanto magis natura, quæ superfluum, & redundantem sanguinem per omnem corporis regionem eliminat, maximo cum animalium commodo? Narrat miles apud Monardum lib. 2. Aromatum, Medicos in Occidentali plagâ, in vrbe Posto vocata inueniri, qui Vnguento corpori apposito, ex succo cuiusdam herbae incognitæ parato, in febribus merum sanguinem sudoribus eliciebant. Videntur Euditissimus Syluaticus controversijs.

OBSERVATIO LXXVI.

Sudor nigerrimus.

Homo erat quinquagenarius, qui cum dolore lienis vexaretur, & esset nativa sorte melanolicus, taciturnus, & tristis, venam sibi incidere curavit, deinde leniter expurgatus, multis usus est cataplasmatis, & clysteribus, quibus publicè in eiusmodi doloribus, leuandis Medici vti solent. Tandem excreto vomitu nigro, qui colorem lapidis Gagatis representabat, corporèque toto tuberculis liquidis resperso, & in regione Ilium sinistra oborto sudore nigerrimo, (atramentum dices) semihoræ spatio, tepido, & copioso, ab omni dolore saluus remansit. Nam sicut natura in animantis commodum, apertis hemorrhoidum tubis, nigrum sanguinem salubriter expellit, per vterum, alium, vrinam, sputum, hemorrhoides, præsertim in melanoſicis retentis euacuationibus, cur non per cutem? ager verd cautionis causa, usu seri lactis, & fontanella in cruce lœvo affixa, in posterum à melanoſicis affectibus tutus euasit. Lege Auicen. 1. part. canic. tract. 2. num. 338. §. sudor niger significat semper melanoſiam, &c.

OBSERVATIO LXXVII.

De Excrecentiis.

Excrecentia carneæ, portentosæ magnitudinis curatio.

Sexagenarius ad extremam paupertatem redactus, de lumborum dolore queri cœpit, qui cum ve-

Tom. II.

OBSERVATIO LXXIX.

De Venenis.

Ex vapore Arsenici Icterus, & extenuatio tabifica.

Quanta sit Arsenici Sublimati pernicies, & vis dira doctissimorum historiæ satis commonstrant. Fœmina quædam cùm ex Arsenico Sublimato fucum muliebrem continuò pararet, in extenuationem totius corporis, vñā cum pallore iæterico simili lapsa est, ex qua ita languida, & eneruis remansit, vt tabidam diceret. Vrina bona. Febris non aderat. Sicutim non habebat, respiratio æqualitatem seruabat, ad oblata benè se habebat, denique omnia erant summilla sanis, si macie non esset confecta, & foedus vultus pallore non inficeretur. Pro curatione huius multa sum rimatus, tandem recordor historiæ Gale ni lib. 5. de loc. affec. cap. 7. in qua tantus auctor enarrat Imperialium seruorum quendam, viperarum venationi destinatum, ab harum morsu in Icterum incidisse, eptaque Theriaca curatum, quod firmat notabili exemplo Auenzoar lib. 1. tract. 13. cap. 6. Quare cùm alia causæ non adessent, ex quibus moribus regius repululat, ex fumo Arsenici Sublimati oriri hæc omnia sum ratiocinatus, maximè cùm illa apposita multa copia Sublimati fucus conficeret, ex cuius nidore testabatur, se Vertigine veluti oppressum in solum casuram perspè, ni caput manibus sustineret. Ex fumo autem venenoso, hæc, & alia oriri grauiora pathemata, res est manifesta: nam Nicolus serm. 4. tract. 4. cap. 23. proponit exemplum cuiusdam, qui ex solo combusti Aranei nigerrimi, & magni, sumi nidore hausto, tota nocte passus est Syncopen, Palmum cordis, pulsus abolitionem, & curatum fuisse Diamoschö, Theriaca, & puluere Belzior. His et ego admonitus, ex hac causa huic summam maciem, & pallidum colorem euensis, mala qualitate Hepati impressa, ob quam rectè corpus non nutriebatur, & bilis plurima generabatur, qua per corpus delata aquatum moibum excitabat, mihi persuasi, nec irritum fuit ratiocinium. Nam frigidis applicitis Hepati, & renibus, exhibitis sero lactis, Piscina, positionibus refrigerantibus, simili vistu, Cardiacis Ele-ctuariis paratis ex Theriaca, Confect. Hyacinth. Mithridatio, Ebore, puluere Crystalli præparati, Santalis, Corallo, Margaritis, frigido Diamargaritone, lapide Belzaartico, exceptis cum syrupo de acetositate Citri & Nymphææ, meliusculè habuit, & tandem laetis caprini vñ ad duos menses exhibiti, pinguis facta, à prauo colore, & maciæ tuta remansit. Alium curauit hoc modo, qui solo illitus Arsenico, aqua diluto, pro scabie curanda in similia pathemata lapsus est.

OBSERVATIO LXXX.

Ex sanguinis Taurini esu, Vteri corroso, & mors.

Tauri recenter iugulati sanguinem epo um venenolum esse, veterum, & iuniorum vñanimis sententia firmat, ex cuius esu difficultas spiterandi, dientio neruorum, fauciūm præclusio, lingua rubor, dentum nigredo, & alia saeva symptomata subsequuntur. Hæc forte non ignorans Villica quædam, quum vna die maritus Taurum ferocissimum interficeret, huius sanguine cocto, saléque resperso, vt de more est, quando aliorum animalium sanguis concretus comeditur, aliam vicinam, in quam odiun, & rancore in pectori fixum certa de causa serua-

bat, malo dolo appositis etiam aliis ferulis ad prandium inuitat. Innocens, cùm sanguinis cocti vietui esset assueta, hunc audiissimè edit. Post horam, iuinda facta, frigidum exudat, & tanta virulenti, acer-rimi, calidissimè Ichoris ab utero copia emanat, vt corroso utero, & in pelliculas disseceto, cum dolore, pruritu, & factore intolerabili, nimio sanguinis fluxu emanante, viribus exhausta, triduo anxietate oppressa, vigil, & delira animam efflaret. Altera à magistratu apprehensa, & confessi, rotæ affixa, meritas poenas persoluit. Cur autem hic sanguis sit venenosus, percontaberis? Respondet Martinus Ru landus lib. 1. prob. medicophysicor. 253. quoniam est valde fibrosus, quare non solum illico crescit, sed reliquam sanguinem coagulat, venenataque qualitate conspurcat.

OBSERVATIO LXXXI.

A semine Ricini assumpto ad prouocandum vomitum, mors subsequuta.

Oribasij summi Medici in lib. 8. collect. cap. 12. egregia sententia est, facilitatem vomendi in mediocris repletione consistere, qui enim se nimis expleverunt, ita ventrem quoque impleuerunt, ut eum contrahere nullo modo possint. Animosus quidam rusticus, cùm promore, grana decem, aut duodecim ex interuersis. Secundis Ricini (vulg. *Cataputiam vocant maiorem*) assumeret, purgata, & trita, quorum ope vomitu excitato corpus ab humorum sarcina leuabat: ecce vno die, vino, ciboque repletus, dolore capitis veherenter afflatus, constretum, & familiare medicamentum ad concitandum vomitum assumpit. Post dimidiam horam, tanta cum violentia inanis vomitus est sequutus, vt Lipothymia arreptus in veternum incideret, qui tandem crebra, validaque conuulsione agitatus, resolutis viribus, stertens emoritur.

OBSERVATIO LXXXII.

Ex potu sanguinis hominis rufi, perpetua fatitas.

Studiosus quidam in philosophia satis versatus, cum alio condiscipulo pugnam iniens, cum pugnis, & contumelias affecit. His non satisfactus adhuc de eo sumere vindictam satagit. Quare hac est industria vñus. Amicitiam simulans eum ad conuiuum pro amicitiae redintegratione inuitat. Inter potandum offert illi poculum vini, vñciis duabus sanguinis hominis rufi, cui nuperrimè erat vena secca, adiecto etiam Saccharo, in omnium presentia delibutum. Incautus in signum amicitiae venenum lubenter exhaustus. Post diem nihil mali persensit, sed post triuum, serpente veneno, delira loqui vñus est. Demum fatuus in aternum remansit, quum nullo remediorum genere posset hæc stultitia emendari.

Neque hoc solùm de sanguine hoc, iure affirmare possum, cùm viderim incautas fœminas viris suis, menstruum sanguinem, vino, aut liquori alteri commixtum sæpè obtulisse, vt ab aliarum mulierum amore eos vindicarent, cuius cruenti remedij vi, hac efficacia, ipsi deliniri, vxorum amore flagrarent, ac contabescerent. At licet hæc dicantur magorum deliramenta, vel potius dæmonum præstigia, quos illi, horum antisites, humani sanguinis effusione deleteri nouerunt; tamen sanguinem menstruum esse venenatum, & fatuatatem inducere, exemplo illorum manifestum, qui postquam menstruum epotavit, tota vita amentes, satui, imminores, surdastri, euaserunt, nullis conseruentibus Belzaarticis. Antidotis

De Praxi Medic. admir. Lib. III.

dotis, que Conciliator, Ponzettus, Sanctius de Arduinis, & alij, capite de sanguinis menstrui veneno proponunt.

Num verò sanguis menstruus sit qualitate noxious, venenatus, & ex suâ naturâ tot maleficia concitet, quæ proferunt Plin. lib. 2. c. 15. & lib. 28. c. 7. Columel. lib. 11. rei rustic. c. 11. Elian. lib. de hisp. animal. 8. Lacuna lib. 6. in Diocorid. c. 25. Fernel. 7. physiolog. cap. 7. Baptist. Syluatius lib. controvers. 91. Castrensis lib. 4. de Meteor. Microcosmi, c. 6. quem esse purissimum natura suapte, & eiusdem naturæ cum eo, quo & viscerum parenchymata coagmentantur, & fœtus in utero alitur, & lac gignitur, validissimis machinis contra citatos contendunt Laurent. lib. 8. de Histor. Anatomic, quest. 8. Otto. Casmannus part. 2. psycholog. 6. 8. diff. 9. Mercurialis lib. 4. de morb. mulier. c. 1. Mercatus lib. 1. de morb. mulier. c. 3. Heurnius lib. 1. inst. c. 6. Riolan. in compendio Medico sect. 3. c. 8. de sanguine menstruo. Quid si fatuitem aliquando inducit, & alia terribilia concitat symptomata, ea potius huic sanguini, vel post partum erumpenti, qui deterior est, & perniciosior ex Gal. 3. epid. sect. 3. com. 73. aut exenti à malicie male affecta, & cacochyia, non sanguinis puritati, quæ sincerus effluit è venis, & arteriis, attribuenda sunt; hic enim cùm sit perfectus, & elaboratus, in utero, veluti in sentina retentus, præ mota putreficit, & quod prius, citè vitiat, & abit in pessima. Lege Leuin. Lemnium lib. 1. de occult. natur. miracul. cap. 10.

OBSERVATIO LXXXIII.

Ex morsu Apum, Gangrena curatio.

Incauti pueri ad solem circa aluearia Apum decubentis, Apum aculeo punxit supercilium. Sequito dolore, pars in tumorem, & inflammationem ingentem est eleuata. Vocatus illico, auctoritate veterum, Cataplasma ex coctâ maluâ cum lacte muliebri impono: nam illa præterquam quod lenit, nativa quadam sorte Apum mortuas persanat. Cùmque vehemens ardor, & color illum infestarent, cucurbitas costis adinoteo, Lauri folia viridia parti impono, quæ à proprietate contra mortus Apum utilia sunt, ex Conciliatore lib. de venen. c. de mortu Apum, Rasi lib. 8. ad Almans. c. ed. Reuersus ad domum confuso auctores. Ad dilatandam partem, & venenum extra-hendum eam scarifico cum Halyabbe lib. 4. tract. cap. proprio, & cum Alzara. lib. 2. 9. tract. sect. 1. c. 29. cinerem calidum superposui, & cum Ponzetto, adieci fermentum. Ad retundendum venenum obtuli cum Christoph. de Honestis in suis problematibus de venenis, prob. de mortu Apum, Alexipharmacum ex succo Coriandri cum Saccharo concinnatum, quod à proprietate horum animalculorum venenosam militiam obtundit, & infrætit, quod etiam firmavit Auic. 6. 4. tract. 5. c. 15. Demum nihil non tentatum, at puer peius semper habuit: nam cùm Cacochyrum esset, febrisque nimium vrgeret, & plethoricus esset, nec renellentia auxilia, frigida, aut Cardiaca intus oblata, iuamentum attulere vñum, immò malo usque ad tempora serpente, pars Gangrena est occupata, cui scarificatio profunda summo fuit præsidio. Quæ celebratæ, & Alexiterii iterum oblati, magno cum labore euasit.

OBSERVATIO LXXXIV.

Ad eliciendum Venenum, remedium singulare.

Antidota & Alexipharmacæ ad se allicere Venenum, constanter affirmat Galen. 5. Simpl. 18.

Cùm mala quædam fœmina maritum suum vellet interficere, vt cum alio nuptias contraheret, illi venenum obtulit cum vino permixtum. Post duas horas nigris totius corporis afficitur, anxius, soporofus, oculis toruis, & veluti fatuus in solum decubuit. Affines venenum suspicentes, Iustitia negotium patefaciunt. Apprehenditur fœmina, & à Præside illico vexata tormentis, id ita esse palam confessa est. Facta inquisitione de specie veneni, respondit se à quodam Pharmacopœa (nomen eius, & plateam ostendit) emisse iam paratum. At ille huius tragœdia conscientius, alas addens pedibus, abierat velocior Euro. Äger autem examinis iacebat in lecto, & veluti sine pulsu. Cùmque esset suspicio de veneno frigido, nulla enim erant inflamationis, ardoris, interni signa, nulla rosio in ventre percepta, nulla in ore, palato, & gingivis vñcera apparebant, quæ omnia Veneni calidi manifesta sunt indicia: tamen accersitus calorem exsuscitare studeo, cucurbitulis siccis per totum dorsum, tibias, plantas pedum affixis. Oleum copiose butyro admixtum, tepidum bibendum offero. Vomitor paro ex decocto sem. Raphani, aneth. camomillæ, cum Oxymelite, & Agarico dissoluto. Ne venenum ventriculo & cordi officeret, proculo, iniecis acris clysteribus, factis ex decocto scordij, scabiolæ, tormentillæ, Cortic. citri, sem. basilici, Flor. dictamni, Zedoaria, & baccarum iuniperi, Flor. citrangular, Rorismarini, & Melisophylli, cum aloë & hiera Galeni, butyro, & sale. Epithema impono cordi ex Theriaca, Electuar. Alcherm. ligno aloës, osse de corde cerui, Diamargar. calido: Vnguento naphæ cum aquis meliss. flor. arantior. Foliis arii, & generoso Vino. Cardiaca exhibeo per os. Nihil tamen leuatus est; sicut nec sudorifico facto ex gran. xx. lapidis Belzaartici, 3 j. Confecit. Alcherm. cum 3 v. aquæ Cardui bened. & 3 ij. aquæ Papauer. rubr. & 3 s. Theriaca. Quo hæstu bis assumpto, nullam utilitatem persensit. Tandem post octo dies, nutritus cibariis optimis, Vnguentum toti corpori admoueo, à planta pedis usque ad cernicem totam, calidum, quo sudor fetidissimus vñcitur erupit, viscidus & lensus. Cùmque quater vñgeretur, recuperavit pulsus, color naturalis faciei est inditus, in caluere extrema, dormiuit, & perfectam consequutus est sanitatem. Cum autem eius fœmina esset in carcere detenta, & maritus mortuus non esset, verberibus publicè puncta, & in exilium relegata, meritas ab eius confortio separata, in perpetuum luit pœnas. Vnguentum alexipharmacum est huiusmodi.

2. Olei nemuphar. & naphe; an. 3 iij. Olei de scorp. Matthiol. 3 j. Succi bugloss. borrag. scabios. scord. & pentaphyl. an. 3 j. Sem. citri, & aceta. an. 3 j. Ossis de corde cerui, 3 j. Croci, gr. vj. Vini albi odoriferi, 3 j. Theriaca, Electuar. de gemmis, Electuar. Alcherm. & Confecit. hyacinth. an. 3 j. B. lapid. Belzaar, gr. x. Aceti odoriferi, parum. Misce, fiat linimentum.

OBSERVATIO LXXXV.

De Rabie.

Rabies, contagiosissimus, & venenosissimus affectus.

Nillum est rabie magis præsentanum yennum, nec pestis ipsa, à qua aliqui euadunt, à rabie rariissimi. Canis rabidus hominem momordit. Hic rabidus factus, chordis deuinctus, in cubiculo seruatur. Ecce vna nocte, omnes qui enim custodiunt, dormientes, effractis vinculis adortus, mortuus violenter trucidavit. Hi post duas horas fabidiores facti, conclusi in domo mutuis se mortibus dilacerarunt. Tandem latratu ingesti, & delirio perciti intridus dies, omnes occubuerunt. Lege Baptist. Codroth. chium lib. 2. de rabie, c. 2. OBSERVATIO

OBSERVATIO LXXXVI.

Rabiei, contagium admirandum.

Illustris quædam fœmina incidit in febribus continuam, quam angor summus, sitis inexhausta, vigilia, otis amaritudo comitabantur. Vocatus Medicus, ex bilioso humore eam ortam prædictum. In secunda die pharmacum propinat, quo multa excreta retorrida excruiat. Post syrupum oblatum refrigerantem, venam secundam imperat. In quinto intensissima sit cruciata aquam oblatam horret, immo ad omnis liquidi præsentiam contremiscit. Accedens Medicus ad mentis lassionem omnia refert: nam phrenetici hac de causa sunt paucibilibus apud Hipp. lib. 3. epid. sect. 3. text. 34. & lib. 1. prorrhet. sect. 1. text. 16. & Gal. in tom. vt notant Mercurialis in com. hist. 31. Epidemica, & Thom. à Veiga in com. cap. 8. lib. 4. de loc. affect. Gal. Sed cùm in peius vergeret, me vocant. Ego, aquæ, omnisque liquoris paucorem admiratus, de causa quæsumi. Multis vltimis, citróque, cum adstantibus ratiocinatus, hi confessi sunt, ipsam à multo tempore, rabidum canem iam suffocatum, quem in deliciis habebat, ter lacrymis oboris desculpatam fuisse. Et sic septimo die rabie immani perculta, furiisque agitata è vita migravit. Neque dubites: nam tanta est huius veneni pernicies, vt non morsu modò, sed solo contactu, rabidi canis saliuia rabiem excitare possit; quippe quodd adhæsu interimat solo, & externarum partium epidermidem quantumvis validam, ac densam, & artos corporis meatus sua efficacissima vi penetreret, introque penitus subeat, ac inde sensim, clam, furtimque in corporis penitissimas partes irruens inuidat. Cuius rei exempla legat qui i velit apud Matthæum Gradium, consil. 8. 2. Palmar. lib. de morb. contagiof. pag. 267. Fernel. lib. 2. de abdit. 14. Salium lib. 19. de affect. particul. Cardan. lib. 9. contrad. tract. 5. cont. 2. Matthiol. ad com. c. 36. lib. 6. Diocorid. quoniam rabiosum, contagium per simplicem contactum corpori communicari potest, renuat licet Fracaftorius lib. 2. de morb. contag. c. 10. cuius placitum Galen. & Cœlij auctoritas redarguit manifestè. Ille lib. 6. de loc. affect. c. 5. sic alt: Tantam fieri in cane tunc humorum corruptionem, vt solum eius spiritum si humanum corpus tetigerit, rabiem excitare possit. &c. Aurel. lib. 3. acut. c. 9. refert historiam satricis chlamydem rabidis mortibus scissam lambentis, & rabidae factæ. Huius enim veneni est efficacia mira, de cuius via dira, vel etiam post mortem non extincta, celebres, citati auctores protulere historias. Consulendi de hac re Valler. lib. 3. obseru. 3. Syluatic. in com. hist. Gal. 5. 8. Marcel. Donat. lib. 6. de hist. mirab. c. 1. Hildan. lib. 2. cent. Chir. 33.

OBSERVATIO LXXXVII.

Rabiei stupendum exemplum.

Generosus quidam vir quæcum fortè per plateam iter ageret ecce obortu tumultu, aspiciens retrò, vidit canem rabiosum suffocandum, quem plebeij funibus denuntium deferebant vociferatione magna. Ille vt effugeret canis morsum stans circa, illum gladio circumfodit, & eo immisso in vaginam cursum suum peregit. Ecce post octo annos cum ira percitus tres inuaderet, eos graniter gladio eodem percussit. Hi, vulneribus curatis, citra manifestam causam post tres annos renuere potum incepserunt, tandem versi in rabiem, furiisque agitati, miserè vitam cum morte commutaran. Nōni binos pueros, qui in lecto decumbentes, à fele rabido in pede vñ-

A guibus dilacerati, post quatuor annos rabie vexati obiere. Tanta est huius veneni vis, cuius præsentum venenum per annos non extinguitur. Quapropter feles in deliciis non habendi: nam præterquam quod in rabiem aguntur ex Amato 7. cent. 65. Andrea Bacchio in prolegomen. venenor. pag. 16. etiam illis ferè vis tabifica inest, ex Auenzoar. lib. 1. theizir, in proœm. Mole Ägyptio part. 22. Aph. num. 39. Conciliator. & Bartholom. Eustach. in tract. de venenis, cap. de cerebro Catti, Matthiolo. Ponzutto, & aliis.

OBSERVATIO LXXXVIII.

Ex morsu hominis, mors sequuta.

And Græcos auctor famigeratissimus Paulus Äginetta inter cætera notatu digna vnum caput apposuit, lib. 5. c. 26. de hominis morsu, dum sic dicit: Non extra institutum fuerit cum virulentis bestiis, etiam hominis morsus conscribere. Siquidem maligniores multò alii ulceribus apparent, praesertim si ieunus momordit, prius leguminibus vñsu, & praesertim lenticula, &c. Idem etiam affirmant Celsus lib. 5. c. 26. Plin. lib. 2. 8. c. 4. Galen. lib. 1. sec. gener. cap. 13. Iuxta horum eruditissimorum mentem non excusatitur à supplicio homo, qui morsu suo alium hominem momordit; nam cùm duo baiuli inter se hostiliter rixarentur, horum quidam alium humiliarentur ita morsu plusquam canino supra genu decerpit, & lanauit, vt miser commorsus, oborta in parte Gangrena, & vsque ad Bubonem serpente virulentia, quæ nullis vñquam auxiliis cohiberi potuit, vitam finuerit. At mordens apprehensus, patibulo affixus pœnam persoluit. Vidi alium, cui, post iurgia, & contentiones, ab altero digitus index morsu violento intra dentes attritus, abfcissus est, & ita vñcus venenosum manum totam contaminauit, & putredine infecit, vt solū ea præcisa superstes remanserit. Hanc cladem etiam experta est meretrix quædam, quæ ab alia consocia super ancham commorsa est ita immaniter, vt vñcus contractum cacoëthicum, diu affligens, solū sudoribus ex Smilace aspera succubuerit. **E**tiam hominum morsus alii ulceribus admodum similes sunt, nisi qui momordit, vitiosis humoribus abundet, aut dintius à cibo abstineat, aut ira correptus sit, vt vñiuersum corpus, etiam dentes bile mandeant, inquit Galen. loc. cit. Quare cùm frequenter homo non mordeat hominem, nisi percitus ira, fit meritò, vt huius morsus sit virulentus, pro cuius curatione auxilia parat lib. 5. sec. gener. cap. 2. in fin. & lib. 6. eiusd. c. 2. rubric. 2. fecit etiam Auic. 6. 4. tract. 4. c. 3. Lege Haly 4. pract. c. 28.

OBSERVATIO LXXXIX.

Ex Hydrargyri illitu, mors repentina.

Evidam sordidus, & pruriginosus totam cutem pediculis conspurcatam habebat. Hic citra confederationem villam vna nocte, mulierularum consilio, totam thoracis regionem Hydrargyro vngit cum saliuia per mixto. Somno se tradens, perpetuò obdormiuit. Ad alium intempesta nocte accessor, qui hoc modo ad necandas lentes illitus, patiebatur Syncopen, vehementem cordis tremorem, angustiam, & pondus in corde summum se percipere referebat. Illiciò cicutbitæ ad extrahendum venenum ad externas partes scapulis è regione cordis humidæ administratae. Frictiones per totum corporis ambitum asperæ adhibitæ. Cardiaca oblates Theriaca exhibita in aqua Cardui benedicti dissoluta. Crystallum præparatum assumptum. Costum cum

De Praxi Medic. admir. Lib. III.

cum vino imperatum. Quæ omnes potionis, foliis Auri, quod est Mercurij antidotum, erant irroratae. Tandem Vnguento de Auro appositu supra thoracem, cuius in 2. lib. hist. 136. mentio sit, magno cum labore, morbum superauit.

OBSERVATIO XC.

De Alexipharmacis.

Febris maleficentissima, vñsu lapidis Belzaartici in multa copia exhibiti, curatur.

Fœmina quædam calidissimi temperamenti in febre incidit maleficentissimam, deteriis co-mitata symtomatis, adeò vt cum angori summo, tribus diebus continua, viuos per os expelleret 6. 2. lumbricos. Ex contagio clientes omnes eodem cor-recti sunt morbo. His ea administrata auxilia, quæ & inutili vacarent humorum copiam, vñaque maleficam qualitatem retunderent. At illi, quibus Belzaar in parua dosi est exhibitus, omnes periære. Domina autem maximam assumens quantitatem, interdum vñico haustu, drachman, licet peripiosiori esset oppressa morbo, fœlici eventu, salua remansit, & non solū haec, sed alij plures hac curati via euasere: nam vehementi veneno antidotum vehe-mens succurrerit.

OBSERVATIO CXI.

Dysenteria venenosa, Smaragdi vñsu, curatur.

Smaragdo Alexiteriam vim inesse memorabili his-toria in seipso veneno correpto confirmat Auenzoar lib. 2. theizir, tract. 1. c. 5. plures post cum deinde testati, & hoc exemplo fit manifestum. Nobilis quidam Lusitanus in fluxum incidit ventris diuturnum, quo miserabiliter cruciatus, in tabem cùm esset pronus (erat enim gracilis, & excarnis) Medicorum opem implorat, narratque se ab Amaia, pyra tria deuorasse, quibus assumptis, illiciò alii profluvium cum diris symptomatis fuisse expertum refert. Plu-**D**rima ex abstergentium primò, deinde adstringentiū sylua medicamina parantur, extra admota, intus assumpta, & per sedem infusa, quæ cum aliis ve-ni vi in fringentibus essent commixta. Sed iis celebriter ipse, laborta febricula, contabescerat magis. Tandem cùm de veneno suspicio esset, propinuantur Cardiaca, & Alexipharmacæ. At malum, solū Smaragdo, ex Auenzoar. decreto, tenuissimè trita, & conserua Cydoniorum obuoluta, conquevit. Hanc alternis diebus ieuno ventriculo assuemebat, superbita aqua in qua tragacanthum prius erat incoctum. Smaragdi quantitas erat pondus 12. granorum, quæcum quæcum quinque denoras, à fluxu immunis enasit.

OBSERVATIO XCII.

Sanguis Rhinocerotis, ad venenosos affectus mirabilis.

Cornu Rhinocerotis cum Monocerotis cornu plures confundunt, quod contra venenum polleare illi testantur, qui ex Orientali, & Occidentali plaga hæc cornua afferunt. De cornu Rhinocerotis nihil certi habeo quod describam. De sanguine illud vere referam, me præsente factum de eo experientum à viro quodam qui 40. annis in India Ori-entali vitam duxit, in homine, qui cùm assumpto ve-neno liuidus topus morti esset propinquus, sanguinis

huius animalis duobus granis exhibitis, in vino solutis restitutus est. De eo ad febres pestiferas propinato in eadem dosi vidi mirabilia experimenta: nam huius Indici hominis cliens cùm febri esset venenata arreptus, qui subortis per totum corpus maculis liuidis, delirus penè erat extinctus, sanguine propinato in aqua Buglossæ, sudauit, & vixit. San-guinem istum commendabat aduersus virulentos venenosorum animalium ictus, cuius ope, plures à Tigride commorsos, exanimatos ad vitam reuocasse affirmabat. Audio è Peruano orbe modò adferri: si ita est, hoc Antidotum pretiosissimum Regum thesauris est anteponendum; nam excellentius esse Alexipharmacum, omnibus aliis Alexiteris præsidii ipse non semel inculcabat. De cuius mira vi tam multa egit. Gesnerus lib. de quadruped. tit. de Rhinocerote. Quomo autem sit probandum explicat Iordanus tract. de peste, in fin. & refert Riolanus in com. lib. de abdit. Fernel. c. 17. De cuius vi Cardiaca multa prædixerunt Langius lib. 1. epist. 29. Cardan. lib. 10. subtilit. lib. 8. c. 20. Diodorus lib. 3. cap. 7. rer. antiqu. Äelianus lib. 17. c. 44. Isidor. lib. 12. cap. 2. Albert. lib. 22. de animalib. tract. 2. c. 1. Solin. c. 55. polyhist. & Sebastian. Meierus, sect. 2. selettor. medicinalium c. 4.

OBSERVATIO XCIII.

Stercus-humanum, celebre aduersus venena, Alexipharmacum.

Aduersus certum, & determinatum cuiusque animalis venenum, prouida natura, certum, & appropriatum generauit Antidotum. Nobilissimus quidam Occidentalis plaga dux strentus, quæcum esset natura & arcana acerrimus indagator, mihi lubenter ostendit innumerâ Antidota, quæ nullus Aromatum Indorum scriptor haec tenus agnouerat contra venenorum efficaciam admiranda. Præter hæc, vnius Alexipharmacæ vires solū mirabatur, cuius vi, ab animali veneno istos omnes superstites evasisse bona fide commemorabat. In Provincia Occidentali Squilaque dicta, prope ciuitatem appellatam Burgos, adest animal quoddam paruum, sicut lacerta, in agris frequentissimum, nomine dictum Guarit, quod ieu suo, æstate præsertim, adeò venenosum est, vt illiciò post mortum, dira, & terroris plena concitat symptomata, quorum sequit occubere plures, eorum modo qui ex præsentaneo veneno perire solent. Post mortum nec auxilio erant Belzaartica epota, supra mortum locum ligaturæ artificissimæ, in ipsa affecta parte attrahentia Antidota, cauterium, aut mēbri præcisio præsidio esse poterant, sed omnes nec tantillum adint, angore, animi deliquio, partis ieu liuore, & omnimoda virium iactura interabant. Inuentum Summi Omnipotentis beneficio, Alexipharmacum præstantissimum, & est, vt quis post venenosum idum animalis, illiciò sterlus, vel suum, vel alienum recenter excretum, adhuc calidum, aquaque Cardiaca, vel communi admixtum ebibat, & iam inuenti laborantes multi, qui ardente fatio, quæcum aqua non esset inuenta, sterlus, mortis certa metu percusi, audiissimè comedenterunt. Ex improuiso enim omnibus mouetur vomitus, & copiosè rumpitur alius. Stercus ergo Alexipharmacam vim obtinet, cuius aqua vitreis organis extracta, canis rabidi, & venenosorum animalium mortibus ve-nenter resistit, ex Mathiolo lib. 2. in Diocorid. c. 73. De vi mira steroris humani legendus Plinius lib. 1. c. 27. & lib. 28. c. 4.

OBSERVATIO XCIV. A

Vipera venerum, solo urinæ humanae
potu mitefecit.

Dioscorides, Medicus celeberrimus lib. 2. cap. 73. sicut: Humanam urinam suam cunque bibere, contra viperæ mortuæ, ac venena incipientemque aquam intercutem proderit, &c. Sic in Syria qui pestiferæ ægrotarunt, humanæ urinæ potionē sanati, apud Galen. lib. 10. simpl. cap. 15. Probat inter multos Auic. lib. 2. tra. 2. c. 725. §. Urina hominis confert mortuæ viperæ, &c. Vocatus ut curarem pueram quæ forte in agro à viperæ in dito paruo pedis finistri post tres horas fuerat commorsa. Malum repente usque ad genu penetrauerat cum tibiæ liuore, & pueræ angustia, & fitti, & ex interuallis animo deficiebat. Illicè vulnusculis locum scarificare iubeo, & tibiæ eucurbitulas adaptō. Ægræ Theriacam propino, Cor Oleo de scorpionibus Mathioli illino. Succum Allij cum viño exhibeo. Caprarum stercus cum Theriaca, & succo Cœparum parti, Emplastri modo, appono, succum foliorum Fraxini offero, quod aduersus hoc venenum mirè iuuat, ex Paulo lib. 7. tit. de fraxino, firmat Ruellius lib. 1. de natur. stirp. cap. 82. His auxiliis quindecim diebus reiteratis, & ichore à parte scatificata emanante, illa Syncope adhuc corripitur, vigil permanet, ad oblata non benè se habet, immò anxiosa, & inquieta noctu præsertim persistit. Iterum Theriaca intus per os, & extrà parti affecta admouetur, quæ viperinum venenum inter cætera antidota mirabiliter infrænat, ac donat, ut proprio exemplo docuit Galen. lib. 3. de loc. affect. c. 8. Explicant Rasis lib. 8. ad Almans. cap. de morsibus, Haly 4. pratt. cap. de morsibus viperæ medela, Cardan. lib. 2. de venen. cap. 10. & alijs. Hoc, & alijs præsidii non adiuta, ad urinæ potu accedo. Eam à puero impubi recenter emictam, unciariatum duarum quantitate, cum Saccharo ieuno ventre calidam epotandam offero: quo potu, octo diebus assumpto, à symptomatis, quibus premebatur, superstes euasit. Non ergo cōtemnas auxilium, quod eti si sit abominabile, & execrandum apud Gal. lib. cit. simpl. eo in potum dato, cogente necessitate, in hoc, & alijs morbis virut ipse lib. 1. sec. loc. c. 8. tit. de iis que Soranus ad Achoras conscripsit: nam splenericus urina sua epota sanatus apud Auic. loc. cit. & firmat Plin. allatis experimentis lib. 28. ca. 6. Et extra morsu veneno illita eximiè succurrerit; trahit enim cum fortitudine venenum, ex Auic. 6. 4. tract. 4. 9. de cura morsu rabiōsi, & Rasi 35. cont. tract. 2. c. 2. Lege Mercurialem lib. 5. de febrib. cap. 28. de pestis præseruatione, Georg. Vallam Placentin. lib. 2. sua medicina c. 23. de urina humana. De cuius vi mirâ aduersus venenum, alioisque morbos exitiales, pulchra edocuit Duncanus Burnettus in lib. suo de Alchymia, quem Daniel Mylius Chymicus celebris est interpretatus.

OBSERVATIO XCV.

De Monstris.

Pueræ barbata.

Pellam vidi ætatis trium annorum, formosam, & pulchram cum barba magna, cui totum corpus nimis hirsutum erat, & ex eius auribus, pili crassi, hirti, numerosi prodibant, ita oblongi, ut palmarum & dimidiū æquarent. Hoc monstrum circulatorum lucrandi causa publicè ostentabant. Nam ex naturæ errore multa admiranda cernuntur, teste Philosopho lib. 2. physicom. text. 82. Lege Saxoniam lib. 4. praxis, c. 19. de monstribus.

OBSERVATIO XCVI.

Pueræ imperforata in virum versa.

Foemina quædam nobilis ad filiæ suæ imperforata curationem, me vocat. Totam curam Chirurgis committendam prædixi. Hi, purgato bene prius corpore, solùm Chirurgica ope, hoc est ferro, abscessa valua curationem celebrari posse rati sunt. Sed quo euentu audi. Aperitur vteri osculum me præsente scalpelli ope. Post incisionem, sequuta Haemorrhagia, ruptis veluti inuolucris, & vinculis, virile pudendum perfectum hucusque latitans profiluit. At restricto sanguine, eam Chirurgis rei nouitatem admiratus curandam reliqui.

B Licet enim quæstio diu agitata veteribus & iunioribus sit, num viri in foeminas verti possint, & plures, vt Andr. Laurentius lib. 7. controu. Anatomic. quæst. 8. Mercatus lib. 2. de morb. mulier. cap. 10. & 11. Severinus Pinæus lib. 1. de notis virginitatis, cap. 9. prob. 2. hunc euentum negent, quoniam mulieres ab ortu ita à natura sunt conformatæ, vt earum clitoris mentulæ formam referens ita promineat, vt quia penis instar distenditur, inoxque flaccescit, virilem priapum mentiatnr, vel ex illâ affectione labo- rant, quæ ab Albucasi lib. 2. c. 71. vocatur Cauda, de quo morbo, & eius curatione suprà lib. 2. obs. 91. memorabilem fecimus obseruationem: tamen horum rationes siculæ sunt. Hi enim barbitum accidisse in foeminas ex menstrui retentione non inficiabuntur: cùm hoc verum sit apud Hipp. lib. 6. epid. sect. 8. text. 41. & 42. posito exemplo in Phætusa, & Namysia, probant Auic. 21. 3. tract. 3. c. 26. Alexand. Benedictus lib. 26. de curand. morb. c. 4. & ego memini vidisse effigiem rusticæ sexagenariae, à maioribus meis fide dignis propriis oculis conspectæ, quæ olim vivit in oppido vocato de Penheranda, quod 30. milliaribus distat à Madrito, aulâ Regis Hispaniæ, cui à inuentute in tantam molem barba excrevit, vt in senecta os ventriculi attingeret, vocabaturque Brizida de Penheranda. Quid ergo mirum, si sicut & Barbam, dentes in variis temporis emitit natura, immò & nares, aures, & alios meatus obturatos exteriùs processu temporis ipsa referare solet, vt in com. 5. 6. & 7. c. 4. de generat. animal. ex mente Arist. protulit Auic. sic mulieri membrum virile in prima conformatio ne efficiat, quod temporis tractu statuto extrà perfetum prodeat: quod ita euenis, foeminalque in viros versas fuisse celeberrimis historiis comprobant Raphaël Volaterran. lib. 24. com. urban. Fulgos. lib. 1. c. 6. Bertin. Campan. lib. 4. c. 10. Anton. Liberalis lib. 2. alterator Nicandri, Iacob. Dalechampius in com. cap. 4. lib. 7. Plini, Amat. 2. cent. 39. Martin. Del Rio lib. 2. tom. 1. quest. 22. disquisit. Magicar. huius euentus causas quære apud Wierum lib. 4. de præfig. demon. c. 24. Galeottum Narniensem c. 8. de promiscua doctrina. Num autum viri in foeminas verti possint, agitat Marcel. Donat. ex multorum mente lib. 6. de his tor. mirabili, c. 2.

OBSERVATIO XCVII.

Homo Cornutus.

A Pud Lusitanos in regione vocata Transtagana, iuxta oppidum dictum Villa amæna habitabat in villa sua vir quidam ditissimus, cuius vxor cùm concepisset, suo tempore infantem edidit in lucem. Hic in fronte habebat nodum latum & durum, quem parentes ex Medicorum præscripto fecere parui. Procedente ætate in maiorem molem acreuit. Medici à incrementis melancholicis, & quibus nodositates oriuntur,

De Praxi Medic. admir. Lib. III. 119

A & sphacelato podice, (& quod magis mirum, sine febri, aut siti villa) ægri, viribus exhausti cùm animi defectu è vita discedunt. Rarum profecto morbi genus, & solùm in Occidentali plaga animaduersum, cuis claua, & antidotum, succus acidi Limonis, aut Nicotianæ existit. Si velis ab eo te immunem reddere, quotidie anum cum frigida ablvas, est necesse: huius enim ope partes illæ humidae, & excipiendis excrementis assuetæ suæ natura putredini obnoxiae, ab hac labe promptè præseruantur. Inuadit hic morbus tam æstate, quam hyeme, senes, quam inuenies, viros, quam foeminas. Denique facilis est ad curandum, si mox dicto Antidotio, quod illius efficaciam retundit euidenter, opem feras; difficilis, & periculofus, si auxilium, aut malum temnas & respucas, maximè in vere, quo tempore ob tepidum calorem putredo amplius effeatur, & inualescit.

OBSERVATIO XCIX.

Dolor furiosus, ex noua causa, pronatus.

R Ecitabo historiam miram, sed veram. Familias quidam mens, herbariæ materiæ callentissimus, pinguis, obesus, & temperamento humidissimus, annis ferè quatuor Coxæ dolore correptus, cùm à Medicis, & Empiricis varia expertus esset, incassum tamen auxilia, deinde dolore furioso, vago, horrificas punctiones inferente per annum miserissimum excruciatu, omni præsidio destitutus, conturbescere videbatur. Ecce uno die, immuni dolore oppressus me vocat. Febrientem inuenio, Coxæ intollerabili dolore afflictum. Externam malleoli veniam fecare impero. Ex hac, vna cum feruentissimo sanguine, vermis viuus profiluit, longitudine palmari, teretum instar, quo excreto, qui anteactam tragiædiā excitauerat; dolor miraculo quodam in posterum conquieuit. Nec miteris: nam sèpè monstra fiunt in morbis, vt latè probat Paréus lib. de monstrib. c. 19.

OBSERVATIO C.

Cutis uniuersa, corticis arboreæ instar, durissima.

D Vm hæc tractarem, in mentem venit morbus mirabilis, quem olim, dum iuuenis essem, in foemina quadam notaui. Huic viscerum obstructionibus scirrhosis laboranti, subito cutis vniuersa ita induruit, vt corium, bouinum, aut corticem atborum, de cuius natura, & origine, ieuna est lectio auctorum. Vocatur morbus vernacula lingua Mambudo, Lusitani Bicho dicunt. Belgæ, qui sèpè oras ilias frequetant de Vvorm nuncupant. Huius mali diri tivera est origo hæc. Illi, quibus præsertim supprimuntur, primo morbi accessu spontanea laſſitudine premuntur, ardor in podice oboritur, pruritus adeſt in ea parte ingens. His citra febrim eueniensibus, si præstò occursas, frigida podicem ablucendo, & succo limonum lauando, quorum in toto terræ tractu est copia multa, nihil mali contingit. Si per incuriam ardorem neglexeris, maiori superueniente ardore, vlcus superuenient cum putrilagine multa: hoc si Limonum acidorum, aut Nicotianæ succo (vulgò vocant Tabaco) ablvas, cessabit malum. Si adhuc per ignorantiam, vel inaduentiam vlcus contemnas, sed iam medicina paratur: nam tunc licet Limonem integrum detracto cortice, aut glandes ex viridis Nicotianæ foliis, adiecto sale intra podicem tumidum, inflamatum, vlceratum, nimisque laxatum, & aperatum imponas, parum iuuabit: nam serpente vlcere-

OBSE R V ATIO CI.

Flamma volans, eiisque curatio.

EXemplum admirandum. Decennis puer quinque hoc malum per interualla est expertus. Re pullulabat in tarso dextri pedis stigma Rosea forma, rotundum,

rotundum, purpureum, minimè asperum, nec cutem in tumorem elevans, quod cum tanto calore partem affligebat, ut totus pes dimidia hora exuri videatur. Hæc efflorescentia, velut res viua, ascendebat per genu, Ilia, Mammillam, usque ad collum, & ibi fixa totam autem retrò occupabat, cum flammeo colore ita intenso, ut non solum partes per quas transferat, vreret, verum etiam aurem totam incendio conflagrassè puer sibi persuaderet. In aere macula morata hora vna, subito delitescebat, nullo in partibus vestigio mali reliquo. Si causam queris, non alia esse poterat, quā tenuis, calidissimè sanguis fernudo spiritu commixtus, ex igneo Hepate in eam partem profiliens. Si exposcis auxilia, ne hic humor ad corporis mineras detrusus, flammeam viscerum dispositionem progigneret, fuere venæ sectionem, attemperantes potionem, mitia expurgantia sepius repetita, clysteres, saluatelle sectionem, Balnea; Cauteria cruribus, & brachio affixa, exhibui Ptisanam, Cardiaca obtuli, partibus præcipuis Epithemata imposui, hirudines Hæmorrhoidalibus venis admoui. Denique cum ex febre, effluxu, & vacuatione multa humoris per vlcera recurrentis esset extenuatus, lac Asinum exhibui. Tandem, ob vacuationem exulti humoris, serum lactis caprini imperavi, in quo Fumus terræ, & sena per noctem madecabant, & vniuersi sex feri, vnicæ duæ succi Fumaria, cum Saccharo erant commixtæ, ex quo potu per mensem assumpto, vacuatis humoribus nigris, tanta utilitas est sequuta, ut paullatim vlcera consanescerent, & sic æger citra febrim robustus evasit.

OBSE R V AT I O C III.

De Consuetudine.

Consuetudinis potentia mirabilis.

Quantam vim, & potentiam in omnibus rebus habebat consuetudo, ostendit elegantissimè Galenus in lib. de consuetudine c. 2. & 3. nam illa est altera natura, ex eo lib. 2. de temp. cap. 4. & lib. 3. simpl. cap. 18. & hoc exemplo fiet manifestum. Cum intrepidus, at infelix Lusitanus Rex Sebastianus, ex Coimbrâ, nobili illius regni ciuitate, in Olyssiponem iter faceret, in quodam oppido maritimo, tantâ pompa, veneratione, & magnificientia exceptus est, ut eum, comitantibus Ducibus, Comitibus, aliorumque nobilissimorum virorum innumera turba, & plateis omnibus expurgatis, & odoriferis frondibus instratis, ianuisque Aromatum suffumatis velati ardentibus, ad arcem munitissimam, ornatisimam etiam foeminarum illustrium Phalangâ aduentante, resonantibus Tympanis, personantibus campanis, modulantibus tibiis, ubique exultantium vocibus exauditus deditus sit. In hoc feruore, inualesce die, cum ingenti populorum multitudine se se immersit in medium plateam piscator quidam, qui totâ vitâ in mari confuerat. Non immiserat pedem, quando Vertigine præviâ, sideratorum more in terram corruit, qui transiente Rege ad vicinam dominum est delatus, in quâ à duobus Medicis pro Apoplestico tractatus, celebratis omnibus auxiliis, vix leuatus est, sed cadaveris instar sine sensu & motu iacentem cum ad sepulturam deferre solebant. Regrediens Rex, post triduum, de salute pectoris, ob inopinatum eventum, inquirens, ministri, illum an adhuc sit in viuis, se ignorare respondent: nam pro mortuo à Medicis relatus est. Rex, pietate, & commiseratione commotus, iussit ut vocaretur Thomas à Veiga, Archiater suus, & in florentissima Coimbricensi Academia primarius Medicinae Professor emeritus, artis Hippocraticæ summus Antistes, Medicinæ Phœnix, cuius rara monumenta, raram ostendunt

Dicitur illarum ope excluderetur foras. Sed cum puer, nec siti, oris amaror, febri, linguae scabritie, aut aliquo symptome premeretur, ex quo calida viscerum intemperies posset deprehendi, à toto corporis habitu, nimio calore affecto, oriri hoc vitium, coniecto. Quare iterum Balnea consului, serum lactis obtuli, & puerum, in lacum, ubi hirudines vivunt, ad collum usque immergo. Videres animalcula auidissimè ex ambitu corporis cruentum fugientia, ex quorum suetu, tanta feedi, limosique sanguinis copia est exhausta, ut ingentem superaret phlebotomiam. Huius auxiliij efficacia tota corporis superficies est refrigerata, ita ut solum relictae cauteris, quorum vi virulenta sanies emanabat, omnino sanus euaserit.

OBSE R V AT I O C II.

Vngium procidentia mira.

Ex febri maligna, miseranda mala in corpore oriri, res est manifesta: nam alij remanent ceci, surdi, Aphoni, Claudi, immemores, & mille aliis calamitatibus fædati. Hac de causa ægrum sine vngibus remanere vidi; quoniam post superatam maleficentiam febrem, ex confluxu acuti humoris ad vngum radices, hi, tam in pedibus, quā manibus foras exire, & emanante per multos menses sanie, vlcera quā in radice ipsorum repullularent,

De Praxi Medic. admir. Lib. III.

I 21

ostendunt eruditionem, in quibus vix scias, an subtilitas ingenij, sermonis puritatem; an hæc, rerum abstrusarum scientiam antecellat, ob quæ in Rempublicam litterariam merita, Lusitanæ est laudi, & exteris omnibus admirationi. Hic, ut erat soleritissimo ingenio præditus, de vita hominis primò percontatus, & perspecta origine morbi, illum ex Aromaticum odore insuetos, in repentinum hoc malum incidisse, sibi persuasit; nec irritum fuit iudicium: nam postquam illum iuxta litus apponi, & alga, limoque totum cooperite iussit, percepta, littoris, Phycique marini aura, & vapore inspirato, post quatuor horas oculos aperire, & adstantes cognoscere coepit, & sic post diem, pancratice vixit.

OBSE R V AT I O C IV.

Quidam assuetus tepida potui, febriens, coactus est, gelidam assumens, singultiens emoritur.

Medicorum fulgentissimum iubar lib. 2. Aph. 50. consuetudinis potentiam enarrans, sic scribit: *Quæ ex longo tempore consueta sunt, et si deteriora sint, insuetis minus molestare solent: hanc in cibis, & potibus acquiri, probat ipse lib. 2. de rat. vñct. 21. 22. & 24. dum sic ait: Atque, quod zizofius virtus cibi, & potus semper sibi similes ad sanitatem tutor omnino sit, quā si quis subiō ad alterum, vel meliorem se transferat, facile discitur, intelligiturque. Nam consueti cibi sunt suauiores, & magis familiares, & parum de terior potus, aut cibus, suauior tamen, inerioribus quidem, sed minus suauibus est preferendus, ex Hippoc. 2. Aph. 38. quoniam quæ cum voluptate assumuntur, inquit Galenus in com. ista ventriculus amplexatur, & facilis concoquit; sicut illa quæ dispergunt, refugit: quoniam inter nutritiæ, & nutritiū semper reperiuntur cognatio, & similitudo, auctore Gal. 3. de temp. 2.6. de valetud. tuend. cap. 3. in med. ob hauc causam, seu potius suavitatem erat assuetus iuuenis tepidam pro potu sanitatis tempore assumere, cuius gustu, & lucunditate delectabatur nimis, & ventriculus felicius conequebat. Hic incidentis in tertianam, quæ æstatis tempore illum miserrimè per mentem excruciauerat, siti vehementi oppressus, coactus a Medicis, ut in declinatione paroxysmi gelidam tantam ebiberet, quantam ipse inspirando hauiisse posset, ut docuit Galenus lib. 1. acut. 43. huius enim auxiliij vi, cum esset colitus humor, sudoreni promoueri, ignemque internum extingui posse persuadere sibi. Æger in principio est reluctatus valde, timens ne ob consuetudinem aliquid sinistri contingeret: tamen, ut curantium præceptis vitæ dulcedine allectus obsequeretur, illis licet inuitus, & ab adstantibus coactus obtemperavit. At frigidâ vlique ad satietatem, ut illi præscriperant, ebibita, post duas horas singultiens mortuus est, quapropter teatissime à Cello inculcatum lib. 1. cap. 1. ut sanus homo, qui & bene valeat, & sua sponte est, nullis obligare se legibus debeat: ac neque Medica, neque Intratipia egere. Hunc oportet varium habere vita genus: modo ruri esse, modo in urbe, sapientia in agro, nauigare, venari, quiescere interdum, frequentius se exercere. Hoc prius prædixerat Hipp. supra dicens, ad insueta igitur oportet pertransire. Nam, ut Galenus monuit in com. est uniformis quaque consuetudo periculosa, cum omnes homines inopinatus rerum sortibus subiificantur. Ne igitur aliquando derememus incidentes in nobis insueta, magnopere ladamus, satius esse, inquit, omnia tenare. De vi & efficacia consuetudinis, lege elegansissimam obseruationem apud Solenandrum lib. 5. cons. 15. tit. 16.*

Tom. II.

OBSE R V AT I O C V.

Quidam, retenta consueta vacuatione per alium, illico emoritur.

Consuetudo definitur ab Aristot. 21. Probl. 14. quid sit habitus, seu qualitas ex frequenti actione, & passione in rebus impressa, propter quin & promptus, & diutius, & cum delectatione operantur, & minus patiuntur, explicat Valles. lib. 8. cont. c. 5. Hunc habitum habebat à longo tempore contractum sextagenarius, ut cum è lecto resurget diluculo, illico alium deponeret, & in excernendis faecalibus excrementis in hoc tempore, adeò erat assuetus, ut si forte, aliqua urgente occasione hæc vacatio saltem per horam intertumperetur, mox dolore quateretur ventriculi immanni, qui alium excrements excretis mox ceslabat. Ecce intempsa nocte domus in qua degebatur igne conflagrat, incendio omnes digitæ comprehenduntur, Vxor, Filii, nepotes ignei feruoris metu perculti senem adeunt, ipse surgit è lecto velociter, & inopinato eventu perterritus, tanquam bonus pater familias supellectilia è domo per seruos transportare curat, & cum esset diuitiis potens, & auarus, soli pecuniae intentus, non solum domestica instrumenta, ex Auro, Argento, confusa detrahere iubet, sed Subsellia, Scamia, Aquaria, Lecticas, Vestes, Peristromata, Pelues, Aquiminaria, Candela-bra, Vitrea vasæ, Culcitra, Tóralia, Mappas, præterea Escaria, & Potoria, in quo perficiendo opere, totum diem consumpsit, in cuius fine iam saeuio torquebat ventris dolore: tunc consuetæ vacuationis memori, voluit deiicere alium, sed non potuit, quin dolore truculentio oppressus, volvulo corruptus, post quinque horas, humi prostratus, nullis iuuantibus auxiliis, vitam finiuit.

OBSE R V AT I O C VI.

Circa consuetas vacuationes, exemplum admirandum.

Circa vacuationes acquiri consuetudinem testatur Gal. lib. 7. meth. 11. explicat ingenie Mercator. tom. 1. lib. 3. part. 3. quest. 208. n. 42. nam repertuntur homines qui ex temporum interuallis certis patiuntur sanguinis fluxum per multas partes. Plures patiuntur Diarrheam, Choleram: alij soliti sunt luxuria corporis expurgare frictionibus, Balneis, vomitu, medicamentis deictoriis, fistulis, Varicibus, Fonticulis, veina sectione. Quidam ex interuallis, patiuntur vlcera, pustulas, auctore Galen. 4. de sanit. tuend. cap. 3. in med. ob hauc causam, seu potius suavitatem erat assuetus iuuenis tepidam pro potu sanitatis tempore assumere, cuius gustu, & lucunditate delectabatur nimis, & ventriculus felicius conequebat. Hunc incidentis in tertianam, annis septem ex catarrhosa defluxione, aduentante vere, in Pleuritidem incidebat, cuius sauitie penie deuicta, ad mortis fauces accedebat, & p. Confilio Medicorum, ad deriuandum noxiū humorē, à cerebro ad pleuram debilem confluentem, fonticulum in brachio aperuit. Hoc emissario facto, vixit quinque annis sequeatis incolunis. At fonticuli pertusa, eum occlusit. Hoc celebrato, iterum Pleuritide corripitur immansi, à qua magno labore evanescit. Quare aperuit fontem, ut assueta natura superfluum humorē per eum excerneret. Illa incavata, post duos annos, occulere adhuc insistit. Represso humorē, post duos menses, ad eum Pleuritide concutitur, orta in parte sinistra, at auxiliis adiuta reuocatur in vitam. Demum illa pertinacia quadam ducta, cum

cum esset delicatus, & immortigera, septies occlusit, A & septies est graui tentata Pleuritide, quousque mortem meruens, natura permisit, ut consueta vacuatione frueretur: quo humore expulso, & à Pleuritide libera eusit, & senectam traduxit, & salubrorem, & diurniorem. Tantæ difficultatis est naturam à diurnâ consuetudine distrahere. Num autem consuetudo euacuandi, necessitatem vacuationis inducat, & num indicatio quæ sumitur à consuetudine, sit dignior eâ quæ à morbo desumitur, Galenus agitat lib. 8. meth. cap. vlt. & citati auctores latè conscripsierunt. Lege de consuetudinis potentia Christoph. à Vega lib. 2. art. med. sect. 2. & elegantissimum Valeriolam lib. 1. locor. commun. c. 6.

OBSERVATIO CVII.

De Idiosyncrasia.

Quidam, ab odore casei, in animi deliquium incurrebat semper.

Dari in omnibus rebus specificas proprietates miras, luculenter probat inter omnes Ruellius lib. 1. de natur. stirpium, c. 2. de concordia, & discordia naturali rerum: latent enim in natura multa adeò per se obscura, ut à nemine percipi possint, quas proprietates à tota substantia Medici appellarunt. Has concedit cum Auicen. lib. de medicin. cordial. tract. 2. cap. 10. Scientissimus Fernelius lib. 2. de abdit. cap. 3. Hæ virtutes dicuntur vires occultæ, seu à totâ specie, ex Auenzoar. lib. 1. theizir. tract. 10. cap. 4. quæ ita scitu sunt difficiles, & abstruse, ut Scaliger, subtilissimi ingenij vir exercit. 2. 18. num. 8. harum individualium, & specialium proprietatum causas ignorare ingenuè fateatur, qui sapientiam veram esse tradidit, nolle nimis sapere. Hinc sit ut Milius Pullum Gallinaceum, Agnus lupum, Felis mures, Canis leporem odio mutuo prosequantur. Magnes attrahat ferrum, Electrum paleas. Pisciculus, Remora dictus, nam plenis velis currentem, sifat, ac retineat. Sic Cantharides vesicam laedunt, Rhabarbarum purgatilem, Agaricus pitanitam. Sic in hominibus variæ dantur Idiosyncrasia, & proprietates miræ. Alius ex Rosæ odore, animo linquitur, ut firmavit Amanus 2. cent. 36. Aliis mala fastidio sunt, ex Scaligero exercit. 274. Quidam abominantur Allium, ex Julio Alexandrino lib. 2. salubr. 1. 3. & plerique alia multa alimenta summè abhorrent. Habebam in iuuentute mea, dum artis Medicæ studio sedulam operam incumbarem, quatuor scholares socios, unus quorum, caseum, eumque veterem ita odio habebat, ut vel per plateam incedens, percepro eius odore illico in animi deliquium incurret, à quo magno labore euadebat. Socij, cum iuuenes essent, per iocum, super bellaria & dulciarios panes, quorum copiâ arcam plenam habebat, facto parvissimo desuper foramine, & cera obliito, puluem casei tenuissimum semel inspergunt, ut eo inuitato potirentur esca. Ille arca aperta, dum odorem ca-

sei persentiscit, vix dici potest, quo animi pathema fuerit arreptus, ita ut accedente liuore faciei, & labiorum, stertore superueniente, cum pulsu parvo, mortis imaginem repræsentaret, quo tempore iocularis audacia iam illos pœnitiebat valde. At spuma excreta ab ore, Epileticorum instar, ad vitam reuocatus est.

OBSERVATIO CVIII.

Mira Idiosyncrasia.

Pvella per inscitiam, oleti sui paruum quantitatem degustans, ob assuetudinem ad magnam progressa est copiam, ita ut iam sibi tota vita, esset suauissimum alimentum, cuius esu delectabatur valde sine noxa vlla. Num autem hoc à consuetudine, an Idiosyncrasia fuerit profectum, illa quæstii solutionem dedit. Respondens se non tantum sui, sed alieni stercore edendi desiderio flagrare, ut eo negato anxietate quadam vexari, & cot lancinari sentiret. Nec dubitandum: nam multi : rebus noxiis, immò venenis, venenatisque animalibus ex nativa proprietate innoxie vescuntur. Exemplum habemus apud Cœlium Rhodiginum lib. 11. antiqu. cap. 1. & Arnaldum de Villa nota, in speculo, cap. 77. de puella, quæ in parietibus Araneas venabatur, & affatim eas sine noxa deuorabat, de quo argumen-to sat pulchra conscripsit Theophrastus, Philosphorus summus lib. 9. de Histor. plantar. cap. 18. Alij Elleborum, multi Scammonium, quidam Opium, aut Hydragryum, in magna quantitate deuorant. Celebratissima est Historia Gal. lib. 3. simpl. cap. 18. de Anu, quæ Cicutam sine vita incommodo, magna copia comedebat. Nam, ut refert Ioannes Iuuenis in Epistol. ad Brakelium; *Quodlibet individuum humanum complexionem sibi peculiarem habet, atque individuum eiusdem speciei specificas, atque proprias adesse hominum cordium formas, quarum calore insulatum veneni sustineant.* Ita Auic. 6. 4. tract. 1. c. 2. refert fuisse quandam puellam nutritam Napello, per quam Reges cum ea conuersantes inficiebantur, & animalia eius saliuam degustantia, necabantur, quam histriam esse veram, firmant Conciliator tract. de venen. Langius lib. 1. epistol. 69. Mortales enim educatione posse fieri veneficos, probant Mizaldus centur. 1. membrabil. Aphor. 69. Cardan. lib. 2. cont. tract. 2. cont. 7. Scaliger exercit. 175. Clusius ad c. 25. lib. 1. Garzia de Histor. Aromaticum, Mercurialis lib. 1. de venen. cap. 9. Contradicunt qui velint, dicentes historiam esse fabulosam: nam Napellum est venenum calidissimum, ex Auic. lib. 2. tract. 2. c. 449. & calida venena nec in minima quantitate nutriunt ex Galeno 1. de sem. 12. & 5. simpl. 18. Quare Napellus Arabum, non est Aconitum, sed Cicuta Græcorum, ut ait Auerr. 5. colligit. 24. vbi Sturnellos vesci Napello asseuerat, E vbi per Napellum, Cicutam intelligit, qua Sturnos nutriti firmat Gal. 3. simpl. 18. Pro qua tanta dirimentia lice consule eruditissimum Leonicenum lib. de Plin. & Auicen. erroribus, cap. 38.

DE

DE MORBIS RARIS
OBSERVATIONES VARIÆ,

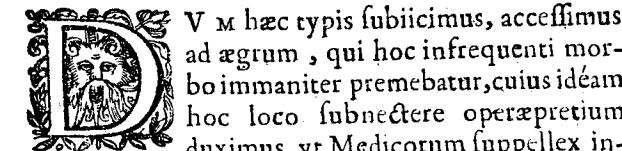
APPENDICIS LOCO

ADDITÆ.

OBSERVATIO CIX.

De dolore Vago.

Dolor Vagus, ex turbido spiritu natus, quomodo curatus.

V m hæc typis subiicimus, accessimus ad ægrum, qui hoc infrequentis morbo immaniter premebatur, cuius idem hoc loco subiecte operæ pretium duximus, vt Medicorum supplex instructior fiat. Vixit diu in agone multo vir quidam nativa sorte melancholicus, & cui lien atri humoris copia turgebat valde, quoniam ex sinistro Hypochondrio, murmur, rugitu, & pulsu priùs perceptis, elevabatur aura, quæ per vniuersam corporis molem adeò irquieto motu vagabatur, ut excitato ingenti dolore, horæ vnius spatio à planta pedis usque ad collum, & rursus ab hoc usque ad brachia subito veluti moueretur; quo tempore, æger nimio dolore, Arthriticorum instar, correptus, moestus erat, & tristis. Hic dolor recurrebat multoties, ita ut vel septies in die affligeret. Malo originem dedit Hæmorhois suppressa, ex qua ex intervallis sanguinem excernebat grumosum, & nigrum, qui retentus, & ad lienem, tanquam ad suam originem restagnans, huius doloris causa erat materialis; sicut efficiens, spiritus crassus, seu flatus turbidus. Esse flatum constabat: nam morbus subito fiebat, & illico cessabat. A turbido spiritu fuisse subortum, summa tristitia indicabat, qua dum malo opprimebatur, erat afflictus. Hunc si turbidum cum Hipp. lib. 1. de humorib. sect. 2. text. 24. & lib. 1. prorrhet. sect. 2. sent. 4. & in Coactis præag. num. 49. aut confusum, caliginosum, flatulentum, nebulosum, tenebricolum, opacum, obscurum, atrum, tetricum, cum Galeno multis in locis appelles, non errabis. Sic enim in naturali statu, spiritus, qui est operationum primum instrumentum, cum sit corpus æthereum, & originis altioris, celestis nempe, atque diuinæ, debet esse perspicuus, lucidus, nitidus, & transparentis, ex Gal. lib. 6. de usu part. 17. & 5. simpl. 9. & 12. meth. 5. & 7. de placit. 4. 7. & sexcentis locis, cum sit ex sincerissima, nitidissima, ac magis defracta, sanguinis, semenis, ac aëris parte generatus; sic in statu præter naturam, hic tenebrosus spiritus, præsertim in melancholicis regnatur, qui in varias partes delatus, varijs morbos concitare potest.

Hunc immanem morbum curatur, plura exercui, quæ tetricum humor vacuant, dissipant, flattus, latitiam inducent. His factis, mariscis hirundines affixi, popliteum sinistrum copiose secui, Balnea naturalia imperant, ilio vnguenta flatus absumentia admovi, Chalybem in substantia per multos dies cum exercitio multo consului. Tandem fontanella in cruce sinistro, in parte domestica excitata,

A cuius vi, natura, humorem suppressum quotidie exercebat, decocto radicis Chynæ exhibito, quo, in lecto copiosus ciebatur sudor, vino Absinthite, & conserua ex speciebus Aromatici, Diacymini, Diaciunamomi, Theriaca, & syrupo de Absinthio parata, omnino sanus evasit. Lege de consimili dolore Albucasi tract. 2. c. 25. Marcel. Donat. lib. 1. de Hist. miribili, cap. 6.

OBSERVATIO CX.

De Liuore faciei.

Ad insuetum liuorem faciei, syrpus de Serò, præstantissimus.

Sicut frequenter conspicitur faciei rubor, quæ sanguis in multa copia abundat, & ille in toto corpore per venas excurrens, sua caliditate, & tenuitate sursum ascendit, hepæque igneum materiam subministrat; sic raro, Medicis notarunt liuidum colorem faciei, quoniam humor melancholicus in minima quantitate in corpore exuperat, ex Gal. lib. 5. de usu part. c. 6. §. Nam paucissimum quidem est melancholicum excrementum, copiosius autem biliosum, &c. & Rabbi Messe 2. partic. Aph. 30. Renuant licet Genitilis 1. 1. doct. 4. in com. cap. 1. Fernelius lib. physiolog. 8. Riolanus cap. 12. physiolog. Ioan. Bratus 2. de curand. rat. per medic. purgans cap. 1. & alij, multiplicibus rationibus mutati, quæ interim solue cum Peramato lib. de humorib. cap. 5. Deinde melancholicus succus terrenus est, & suo pondere non ad faciem, sed ad imas potius vergit corporis partes. Hoc licet intelligentem sit de frequenti euentu, contrarium tamen aliquando accidere, vsus ostendit: nam Virago quædam ita hoc symptomate premebatur, ut quinque in die illi facies tota, ex rubro colore, & roseo, in liuidum, & plumbeum mutaretur, cum animi deliquio, & anxietate summa, & quod magis mirum, menstrua rectè respondebant. Aberant febris, sitis, aut symptomata vlla, quæ internam cladem indicarent. Illa ut tantam turpidinem effugeret, præsertim, quia aliquando, non ita evanescebat liuor, quin maculis plumbeis faciem conspurcatam relinqueret, præsidia à Medicis expostulat. Et cum malum à copia humoris melancholi scaptraret, à quo Lipothymia, & angor ducebant originem, ad vacuandum hunc foedum humor, eiùsque efficaciam retundendam se accingunt. Primo institutus aët ad calidum, & humidum vergens. Cibis, eiusdem facultatis imperatus. Potus fuit aqua radice Scorzonerae decocta. Vigilia, & alia interdicta, quæ melancholicum humor generant, quorum sylva latè proponit Galenus lib. 3. de loc. cap. 7. Tandem humor expurgatus Sena, Polypodium, Epithymo, Diaœna, Syrupo de Polypod. & de Elleboro. His factis, Apozemata similis facultatis offeruntur, alternis

alternis diebus, quorum ope contumaces melancholicum humores cum facilitate excrentur. Sanguis ex Basilica sinistra est exhaustus. Tali sinistri vena secta. Hemorrhoidibus venis hirudines bis admotæ. Stibium preparatum ter exhibitum. Applicata Balnea. Fontanellæ cruribus affixa. Cor Epithematis, & Sacculis firmatum. Conserua Cardiacæ oblatæ. Decoctum Galli veteris, prius medicamentis Melanagogis saginati, exhibitum. Sed cum his non succumberet affectus, hoc Syrupo facto ex sero laetis, integrum sanitatem est consequuta, cuius beneficio alternis diebus ciebatur alius, excretis etiam flatibus multis. Dosis erant vniæ quatuor diluculæ assumptæ.

2. Seri lactis Caprini lib. viij.

Infunde in eo secundum art. per noctem.

Capil. vener. recent. Polytrichi, Ceterac, am. M. B. Virinque Buglos. Virinque Cichor. Melissa, Aceros. cum radicib. an. M. j. Sampuchi, Lupuli, Fumar. an. M. B. Passiflora. Pinguium, 3 j. Glyceria, 3 B. Polypod. 3 vj. Sem. Melon. 3 iij. Ami. Sem. Foenicul. an 3 j. Caryophyll. 3 ij. Thymi, Epithym. an. 3 ij. Flor. Violar. Borrag. Bugloss. Rorismarin. an. p. j. Sem. Cartham. 3 ij. Fol. Sen. 3 B. Myrobalanor. Indor. 3 ij. Melissophylii, Serpilli an. M. j. Cartic. Citri, P. j. Agarici, 3 ij.

Fiat omnium decoctio ad contumptionem lib. iiiij. collatura adde.

Succi Borrag. Succi Pomor. redolentium, an. 3 ij. Syrup. Borrag. de Pomis, Violar. an. 3 ij. Syrup. de Epithym. de Sena, Fumar. maior. de Polypod. an. 3 ij. Syrup. Regis Sabor, 3 ij.

Fiat omnium ebullitio, & adiecta sufficienti Sacchari quantitate, fit iulapium. Lege elegantissimum consili. Reineri Solenandri lib. 5. consili. de malis fuscis, & subnigris cutem fædantibus.

OBSE R V A T I O . C X I .

De temporum Pulsatione.

Temporis sinistri pulsatio vehementissima, cum immanni dolore coniuncta, arteriotomia solâ, sublata.

Proponam historiam raram. Iunacula erat in anno 28. ætatis suæ constituta, nigella, hirsuta, & tristis. Huic ob uteri obstructiones menstrua non satis respondebant. Octenniò, ob hanc causam, recurrente fortè sanguine ad partes superas, ita intolerabili premebatur temporis sinistri dolore, vt velut amens sappè se strangulare vellet. Et quod mirum dixeris, ita arteria velociter & distendebatur, & contrahebatur, vt ossa temporis è propria sede, celeritate contracta, & distenta, exilire viderentur. Sed mirabilius est quod audies: nam hoc motu omnino cessante, cuius beneficio, crassus, flatusque sanguis fortè absumentur, in Apoplexiā fortē incidebat, à qua, nec copiosa vena sectione, præsidii reuelentibus, curbitus scarificatis, scapulis, colloque admotis, Errhinis, aliis validis auxiliis ad se redibat, quoque remediiorum ope leuatā naturā, iterum, lentè, sensim, ac sine sensu, aliquando post tres, interdum post quatuor dies expergefacta, motus ille in tempore frequens repullulabat. At cum septies Apoplexiā spatio trium annorum cōripitur, & morti esset propinquai, illaque esset invalida, aduentante vere, admissa plurimi celebrium Medicorum voto, curationem sic est exorsa, sex rerunt non naturalium ordinem obseruant. Primò, primæ viæ leui pharmaco expurgata. Secunda Saphena sinistra, ter hemorrhoidibus venis hirudines affixa. Melancholicus, retorridusque sanguis exau-

stus mediana tusa. Varia Melanagogorum medicamentorum copia oblata. Imperatum serum lactis caprini multiplici expurgantium legi præparatum. Stibium exhibitum. Chalybs in substantia cum exercitio valido 30. dierum spatio, ad referandas obstrunctiones assumptas, in cruribus, & lævo brachio, fontanellæ apertæ. Ad demulcendum humorem melancholicum, Balnea celebrata. His, nec Cardiacis, robortibus Epithematibus, cordi, sicut & vnguentis appositis ventriculo, & aliis referantibus, vtero admotis conualescere potuit. Huius parens, quum esset liberalis admodum, & animi ingenui, septem Medicos doctissimos aduocavit. Illi ad robortandum caput, flatulentum humorem absumentum, decoctum radicis Chynæ, cuius vi prolicebatur sudor, ad multos dies propinat. Cauteria retrò aures inurunt, hirudines plores supra tempus applicant, corpore prius bellissime expurgato; quumque illi curando nihil profecissent, in eam opinionem deuenerunt, vt præstigia esset, aut pessimarum fœminarum incantamentis irretita.

Spe igitur omni destituta ad me venit, & rogat supplex, vt miseræ meam opem feram. Iubeo ut sequenti die quiescat in lecto, vt motum, & subfultum temporis explore, & sic alis obseruatis, de præsidii pronunciem. Omnibus pensatis, impero arteriam temporis per expertissimum Chirurgum per transuersum scindi, qua parte magis illa tumebat. Ea aperta, quemadmodum in phlebotomia fieri solet, sanguis cum magno saltu, & impetu exiuit ad libram vnam. Hoc factò, arteriæque commodè ligata, & defuper consolidantibus Emplastris appositis, fœmina ab illo motu, dolore fero, futura Apoplexia in posterum secura evasit. Menstrua verò, exhibita conserua Chalybis, & vñ aquæ Chalybæ, in qua Rhabarbarum per noctem madebat, recto ordine deinceps processere. Magna ergo est Arteriotomæ laus, & pro multis peruvicacibus morbis curandis summa potestas, & à Galeno lib. de curand. rat. per sang. miss. ultim. cap. & lib. 1. 3. meth. cap. ultim. & alibi passim, ceterisque antiquis, & iunioribus tantoperè celebata, renuat licet Hollerius, summi iudicij vir lib. 1. de morb. intern. in Schol. cap. 1. cuius rationes soluit Theodorus Collado lib. de errorib. Holleri. cap. 7. num. 5. & 6. qui ad dolores hemi-cranois hoc auxilium esse mirum, summa cum ratione asseuerat: nam sanguis vaporosus, calidus, & multo spiritu plenus per arterias ascendit, & in iis magis ebullit, & feruet, vt citatis locis Galenus, & priuci docuere. Num autem Arteriotomia usque ad animi deliquium, vñæ sectionis instar, aliquando sit celebranda, dubium est præstantissimum, solendum ab eis solum, qui in asperioribus artis clavis indefectè infundant. Firmat Aëtius tetrab. 1. ferm. 3. c. 9. de arteriarum sectione, §. conuenit autem secare non oblique, sed transversim usque ad os; & membranam calvariam ambientem exactissime radere, & sanguinis missione usque ad animi deliquium expectare, in quibus videlicet, & vires robustæ sunt, & dolor vehemens, sic enim sponges accidentis symptomæ, &c. Sed hoc dogma videtur durum ob rationes multas. Interim lege Francisci Pecceti. Cœlestinum lib. 4. de ven. sect. c. 14. de arter. sectione. Nam nos in lib. 2. de Medicor. Princip. Histor. in comm. Histor. 4. 3. tanti auctoris dicta explicabimus ad vnguem; modò ob temporis angustias, calamo habendas præstare, satius est.

O B S E R V A T I O . C X I I .

De Obesitate nimia.

Prodigiosa corporis crassities, scarificatione, & Hirudinum suõ, curatur.

L Atinus Hippocrates lib. 2. sui operis, cap. 1. post princip. corpus quadratum vocat, quod neque gracile est, neque obesum. Quod ergo ab hac mediocritate recesserit, morbis est obnoxium, & minus longuum, præsertim obesum, & pingue, iuxta Coi Senis edictum lib. 2. Aph. 4. sic dicunt: *Qui natura admodum crassi sunt, citius inteviunt, quam qui graciæ. Iuvenis quidam, ad tantam crassitatem accessit, & obesitatem, vt vix moueri quidem, nedum progreedi posset, sed in sede semper consistens, multoties ea premebatur anhelitus difficultate, vt veluti suffocari videretur. Cùmque timeret ne subito strangulatus perire, & aliquo mōbo repentina, vt Apoplexia, convulsione, priuatione pulsus, Asthmate, Syncope oppressus, repente occumberet, quibus morbis, & aliis, homines huius sortis esse expositos firmant Arabum Princeps 7. 4. tract. 4. cap. 5. Rhasius lib. 5. ad Almans. cap. 6. 1. Rabbi Moses 9. particul. Aph. 97. Nicolus ferm. 7. tract. 6. sum. 1. cap. 3. Dinus Florentinus in com. Anic. Medicos liberali paœta mercede in consilium vocat. Hi, doctæ, & ingenuæ selectissima spatio vnius anni exequuti sunt auxilia. De quorum genere fuere, attenuans, & exiccans diæta, calidorum, & aperientium medicamentorum usus, exercitium validum, quod æger, inuite licet, duobus stipatis clientibus, ante cibum peragebat, sanguinis missio, purgationes variæ, potus abstinentia, frictio per totum corporis habitum asperis linteis ventre ieuno celebrata. Balnea naturalia, sudorifica ex Ebene ad multos dies oblata. Imperata vigilia, Laconicus, & Ästuarii usus est domi paratis, quotum vi sudabat copiosè, Imperata Theriaca, & alia præstata, quæ suprà citati Auctores, sic monente Galeno lib. 1. 4. meth. cap. 5. facienda monuere, & explicitant inter omnes Bartholom. Eustachius lib. 3. de morb. intern. c. 36. de nimia obesitate, Trinacuel. lib. consili. 1. conf. 19. Mercurialis lib. de decorat. c. 6. Fallop. eodem tract. c. 5. Sed his auxiliis æger conualescere non potuit. Hic, alios in sui subfidium conuocavit, quorum plures, eum, ardente silio, vigente meridiano solis calore, calidissima arena esse fricandum asseruere. Alij, febrem calidissimis medicamentis esse excitandam cum Gal. lib. cit. meth. rati sunt. Laborans cum non proficeret, Medicorum pertæsus, me vocat, remediorum myriades, quibus alij vñi sunt, seriatim citat. His visis, illum coegi, vt vno solum vteretur auxilio. Hoc subridens, maximè coatempsit, quod neque à quoquam de eo esset admonitus. Tandem ab affinibus persuasus, magna cum Medicorum admiratione, verum nos proposuisse expertus est; nam eo annuente, profundis scarificationibus, nates, coxas, dorsum, scapulas, & brachia in parte sylvestri per dimidiā horam scarificare iubeo, & post copiosam vacuationem, totum corpus, cum sale, & Aceto fortissimo, actu calidis, aspergitur, frico, cuius frictionis efficacia, non solum sanguis, sed pinguedo multa liquata vberim emanauit. Horine sic in lecto, biduo, collocato, iterum ad simile opus, ex interuallis bis accedo, & in postrema curatione, ante frictiones, super scarificatas partes copiosum hirudinum numerum admoni, quarum beneficio, sanguinis, & adipis copia est exhausta. His factis, corporis moles detumuit aliquantis, ita vt in posterum, exiccante vñtus ratione, & sudorificis ex Smilace, & Ebene paratis, men-*

A straue purgatione, liberè respiraret, & nulli innixus, incedere posset.

O B S E R V A T I O . C X I I I .

De Nodis.

Nodi per uniuersum corporis ambitum numeroſe exorti, Cauterio in nuchâ curati.

C Onueneram præteritis diebus cum quatuor dñeis collegis Belgis ad curandum Mercatorem deditissimum, qui bienniò, ob dolores, vigil, & insomnis, corpore ob inopiam alimenti iam absumpto, & veluti tabefacto, gradatim ad mortis fauces erat deductus. Huic per totam corporis molem renati sunt tumores paruissimi, lentis instar, duri, qui processu temporis, ad Ciceris, & deinde ad Auellanæ mediocris magnitudinem increuere, cum tam saeuo dolore, noctu præsertim ingrauescente, vt Medicis Galici morbi suspicionem induceret, licet æger se hunc morbum nunquam fuisse expertum incularet, maximè cum quinquagenarius esset, & veneris deliciis antea non incumbet. Non obstantibus his, prius expurgato corpore sudorifica ex Ebene, & Smilace alpæ parata, exhibenda ad 24. dies, imperant, & post duorum mensium interuallum, Mercurialia artibus, & tumoribus deinde applicant Vnguenta, & alia exhibent in potum, quibus hic per uicax morbus eradicari consuevit. Sed incasum, omnia tentata: nam dolores ferocius infestabant. His factis recedunt ab æger, postquam cum ægritudine laboriosè luctati sunt. Æger cum esset salutis amantissimus, alios mecum in consilium conuocauit. His, iterum expurgandum esse corpus affirmant Stibio, Trochiscis Ashandal, Hermoda, & Stylos, extracto Esulæ, Quinta essentia Sulphuris, Pilulis ex Mercurio conflatis, & aliis, quæ hos vescidos, & terrenos humores vacuare nata sunt. Ego contra nullum expurgans offerendum sum ratus; nam vites erant exhaustæ, sed ad originem, & originis principium deuenientum esse constanter adstantibus prædicti, cùm enim laborans esset humidissimo cerebro, præditus, & mucosa per os, ac nares continuè emitteret, & capitis grauamine, tinnitûque aurium affiduè infestaretur, ex capitis partibus externis, & extra Caluam positis, tanquam à perenni fonte emanare fluxionem palam feci, à quibus superuacaneus humor per summa corporis sub cute deorum ruit, qui tumores illos fouet, & auget: quamobrem quum cætera non iuarent, nec expurgantia, nec roborta auxilia satiæ essent, necesse erat ad cauterium in occipite, vel bregmate excitatum coacta necessitate tanquam ad sacram anchoram accedere, cuius ope, humor qui ex continuâ cerebri debilitate progignitur, extræ euocetur; sic enim interceptâ fluxione, & humore non desflente, tumores adhibitis auxiliis absumentur. Sic me docuere prisci, qui in catarrho, & assidue destillatione cauteria adhibent in bregmate, in nuchâ, circum caput in hunc usum, & ex multis vñs sit mihi mille instar Hipp. qui lib. 8. Aph. 6. ex versione Musæ, Adolphi Vorstij, in Leydeni illustri Academiæ Medicinæ celeberrimi Professoris, Fontani, & Rodolphi Magistri, sic est præfatus: *Morbos quos diata non curat, medicamentum curat; quos vero medicamentum non curat, ferrum curat; quos ferrum non curat, insanabiles sunt, & lib. 2. de morb. n. 1. morbos à capite curatur, vñtione vñtitur (cauterium actuale vocant) circa aures, in occipite, in naso, in oculorum magnis angulis, in cœruiis vertebribus: nam, vt Hollerius oraculo quodam prædicti consil. 1. quum antiqua partium debilitas adeat, frustæ pharmacæ*

pharmaca, aut alia remediorum genera tentantur, quoniam tunc ferro, & igne pugnandum est: purgantia enim purgant, & inuerterant, auctore Aucicenna 3.1. doct. 2. cap. 2. quoniam cum inutili, vtilis humoris portio vacuatur, ex Galeno 6. Aph. 27.

Recte quidem inquietunt, versatissime Zacute, haec omnia proponis, at cauteria in nostris terris non ita esse vtilia, vsu, experimentoque assiduo didicimus: nam homines ob alimentorum non ita, vt in Hispania, ac Italia, vberè nutrientium defectum, terræ frigidum tractum, vni penuriam, non adeò sunt robusti, licet proceri videantur, & audaces; scatent enim aquoso, & crudo sanguine, in cuius præsentia si liberaliter sanguinem emitas, aut Cauteris assiduis corpus vexes, citra leuamen vires deuicias; quare cordatè dixit Romanæ eloquentiaz parens Celsius, in prefatione, differre quoque pro natura lovorum genera medicina, & aliud opus esse Roma, aliud in Egypto, aliud in Gallia, &c. His dictis in sequentem consultationem, responsionem expectantes, abierte, que facilis erat; nam haec rationes verae sunt, si de frequentia, sit sermo: cæterum aliquando, coacta necessitate, hoc auxilium ad euitanda maiora mala esse celebrandum, frequens euentus confirmat, & constabit hoc exemplo manifestè. Æger enim hac audita discordia, & iam tot medicamentorum expurgantium sylua copiosa citra fructum excarnificatus, maluit meo, quam illorum adhærere voto. Vocato Chirurgo in occipite imprimitur Cauterium, & ita feliciter, vt post duos menses vlcere fluido permanente, dolores mitescere inciperent, & post tres, per fonticulum, ichoro humore sensim vacuato, qui à capite defubbat, perfectam consequetus fuerit sanitatem. Tumores verò, applicito Emplastro de mucilaginis breuiter euauere. Nec verò recrudesceret affetus, singulo mense, Pilulis de Agarico expurgatus, bis in anno 20. dierum spatio, decocto Smilacis aspera, Theriaca prius assumpta, vtebatur.

OBSERVATIO CXIV.

De Causo.

Causa, crise mira, solutus.

Dicitissimus Medicinæ Oceanus sic prefatur lib. 1. Aph. 14. Animalium natura nonnunquam ex principibus membris humores malos evacuans, alios per urinam, vel vomitus, vel alium inferiorem excernit, quodam verò pellit ad cutem, sed cum non potest vacuare, propter crassitudinem ibi reponit, atque hoc modo tubercula nascentur in corpore, &c. Dum huius admirandi auctoris verba perpendere, & naturæ in animantibus commodum prudentiam contemplarer, quæ est docta, iusta, diues & sibi sufficiens, sola morborum medicatrix, ex Hipp. & Galeno in locis multis, & oculis Bibliothecam meam lustrare, accessi foris ad scriptum, in quo illustrium virorum erant reseruatae Epistole, & vnam inueni D. Antonij Gomez, Medici clarissimi, olim in florentissima Conimbricensi Academia Professoris primarij, emeriti, in qua cum rarum exemplum esset notatum, id huc referre visum est. Fœmina erat candida, & rubicunda, cui menstrua ad trigesimum annum recte profluxerant. Hæc ab anno 20. usque ad hanc ætatem aduentante vere, causo cotripcibatur immuni, quæ cum moritura speraretur, sudore copioso leuabatur, post quem, tubercula purpurea per corporis ambitum repullulabant, Amygdalarum forma, mollia, & pruiginosæ; quæ omnia celabunt Hæmorrhagia excitata per porum iuxta radicem pollicis pedis dextri, in interna parte, quo loco aperto exiguo foramine, spatio quatuor horarum, sanguis, ac ex incisa vena, riuuli instar emanabat,

A quantitate duarum librarum, qua copia excreta, illa à febre, & tumortibus immunis fiebat. Nec titubes: nam conspiratio una, confluxio una, consentientia omnia, dicebat Hipp. lib. de alimento, nu. 4. & natura inuenit, sibi vias, ex Hipp. 6. epid. sect. 5. text. 2. ita vt quando valida est, etiæ materiae sint crassiores, per angusta foramina eas detrudat, quando & per ossa sunt abscessus, vt eleganter docuit Magister lib. 7. Aph. 54. Haec, vt Causa inclem tam, & sanguinis foeditatem effugeret, plurima tentauit, sed citra fructum auxilia; nam natura cursum suum nunquam interrupit. Lege huic consiles historias apud Beniuenum lib. de abdit. morbor. & sanation. causis cap. 4. & supra lib. 1. humanis operis, obseruat. 51. Consule de varia febris ardentis solutione peritum Nicolaum Pisonem inter omnes, lib. de cognoscendis febrib. cap. 6.

OBSERVATIO CXV.

De Tabe.

Tabes annua, Vernalis caloris ope, persanatur.

Quantoperè Vernalis calor, nostrum calorem in natum iuuet, quum coelestis, & temperatus sit, & ad obeundas functiones proportionatus, ostendit Galen. lib. 3. de can. pul. cap. 6. & 3. Aph. 9. & 1. de temp. 4. & alibi sape. Nam, vt dixit Philosoph. lib. 2. de generat. animal. cap. 3. calor quo animantium vita continetur, neque ignis est, neque ab igne originem dicit, sed in spiritu cœlitus delapsa infidet, & est proportione respondens elemento stellarum. Quoniam hic est membris salutaris, mitis, benignus, naturæ promptissimum instrumentum, originis valde præstantis, viuificans, cum sit æthereus, atque dinus, & supra elementorum naturam existens, qui concoquit, humectat, naturam reficit, roborat, & partes nostri corporis collapsas instaurat, ac refocillat, vt explicant eleganter Fernelius 4. physiolog. 1. Bartholomæus Anglicus lib. 3. de proprietatib. rerum, cap. 1. & luculenter multo ante confirmauerat Averroës in lib. de substant. orbis, cap. 2. & lib. 12. Metaphys. com. 18. ad fin. Hinc factum est, vt ægri Hyberno tempore non sint cogendi, nisi valde vrgente necessitate ad curationem, quoique Sol, temperie sua, accedente vere nos illustreret.

D Iuenis erat in 35. ætatis suæ anno constitutus, qui cum esset defluxionibus à capite in thoracem valde obnoxius, in tabem ex hac causa subortam, vrgente hyeme incidebat, cum vitium iactura summa: nam sœiente bruma nec mouere poterat artus præ debilitate, capitis grauidine tentatus, difficulter respirabat, inappetens erat, faciem virote quodam obsitam habebat, tussi continua premebat, denum vigil, tristis, extenuatus, & tabidus, accedente febricula in horas moriturus sperabatur. Multa remedia tentata, quæ ad tabem auctores latè propoununt. Omnia nulla. Sed cum adhærerent pellibus ossa, desertus à Medicis, appropinquante Vere appetitum recuperat, tussis est facta minor, omnia mitiora, ita vt medio vere respiret facillimè, velociter currat, auferatur febris, accedat placidus somnus, firmus euadat, & obesus omnia cum viuiditate multa exequatur; denique qui facie Hippocratica hyeme iuxta lares semimortuus, veluti affixus habitabat, Vere, & æstate, carnosum, hilarem, & ouantem cerneret, instar animalium, quæ hyeme in cavernis extincto fætore natiuo præ frigiditate ambientis exanimata latitare solent, & aduentante vere, huius calore vires suas recuperant. Durat hic gyrus abhinc decem annis, in quibus hyeme videtur morti propinquus, & vere reuirescens, fit alacris, fortis,

fortis, rubicundus, & veneris irritamentis percitus, illa prolem generat, & reuiviscit. Magna ergo est potentia Solis in hæc inferiora, cuius efficaciam decantant, Picus Mirandula aduersus Astrologos ca. 3. Conciliator diff. 48. & 59. Cassanæus 12. part. Catalog. glori. mundi, considerat. 8. Hic nos genuit, illuminat, calefacit, vberiorem accessu suo calorem ægroris, & sanis præbet, est denique totius ignis nostri fons, atque origo, quare nullus sece potest à morbo expedire, & robur pristinum recuperare, usque dum idem Sol ad nos redire incipiens, corporibus, ortus naturalis, & salutis auctor esse incipiat, vt profert Vallesius sci. lib. 4. epid. in com. text. 8.

OBSERVATIO CXVI.

De Pleuritide.

Annuæ Pleuritis, Saphena & sectione curatur.

Quidam aduentante æstate, spatio 12. annorum pleuritide dextræ lateris corripiebatur adeò immaniter, vt in periculo constitutus, adhibitis plurimis auxiliis, & iterata venæ sectione, euaderet. Hic cum iuuenis esset, biliosus, iracundus, & temperamenti calidi, metus erat ne adusta bile, alio etiam corriperetur ferociori morbo. Quare conuocati Medici, & de morbi causa disceptantes, ex antea tis facile in huius morbi causam deuenerunt, nempe quod est à feruidiori Hepate, biléque calidissima ad pleuram debilem confluenta pronatus. Sed qua arte esset præseruandus, ne in similem laberetur morbum, in dubium verterunt. Alij enim in medio vere expurgandum corpus prædixere. Qui-dam purgandum esse Amuletis, quorum contra hunc affectionem est copia multa. Plures, Diæta, & victus parcimonia minuendum esse sanguinem rati sunt. At maior pars exhauriendum esse sanguinem imperavit, vt sic huius ope, biliosus sanguis fluere paratus, vacuatus, imminenti morbo fomentum subtraheret. Sed ex qua parte esset emittendus, hæsitavunt. Nam alij, cum fluxionis origo esset certa, nempe Hepar, internam venam dextram feriendam esse affirmarunt. Sed cum à parte ad quam fluxio delapsa est, quam longissime sit reuelendus humor, nequaquam ad eam trahendus, ex præscripto Galeni lib. 13. meth. cap. 1. & lib. art. med. 95. & monuit primò Hippocr. lib. 2. de natur. human. text. 9. idcirco à parte distantissima ab ea, in qua dolores fieri, & sanguis colligi solet, vacuandum esse sanguinem plures afferuerunt, nempe à Saphena partis opposita: nam auctores omnes qui in curatione pleuritidis sanguinem à parte affecta esse mitendum arbitrantur, in præseruatione annuæ pleuritidis, è contrario latere eam admittunt, de quorum numero sunt Mercatus lib. 1. indicat. 4. Capiac. lib. 2. praxis 13. Sic Galen. lib. de curand. rat. per sang. mis. 19. sectis venis crurum præseruat ab Apoplexia, & Vætigine: nam inferiores venæ sunt maximæ, & cum à caua orientur, non solum à partibus thoracis, sed à capite validissime reuelunt: & tunc non adeò humor impæctus in pleura, sed timeatur irruens copia fluxuri humoris in eam. His dictis respondent cæteri, verum quidem id esse, & in annuæ Pleuritide venas esse secandas in parte inferna, attamen si Hepar est causa mali, & ad meram reuulsionem necessaria est etiam rectitudo, vt pater ex Galen. lib. de curand. rat. per sang. mis. 1. & lib. 5. meth. 3. quibus locis si à nare dextra profluit sanguis, ex dextra parte mitrit sanguinem, vel ilio dextro cucurbitulas admouet, & si ex nare sinistra erumpat, ex laeva parte reuulsionem molliendam censet, in hoc ægro cur dextra Saphena potius, quam sinistra non aperietur? Quare conclusum est ex Saphena pedis

A dextri in parte interna, bis, in ultima parte veris sanguinem extrahendum. Sic factum, & cum utilitate tanta, vt hac solum annua vacuatione, annua pleuritis usque in hunc diem euanuerit. Lege de futuræ pleuritidis curatione pulchra apud clarissimum Montanum in com. cap. 88. lib. art. medic. Gal. & de utilitate sectionis venarum pedum pro cutanda, & præseruanda pleuritide Antonium Cassalenum ex multorum mente tract. de secund. vena in pleuritide c. 13. & 14. de quo argumento non adhuc capit discordia finem, tunc acceptura, cum Ioue missus ab alto interpres Diuum tulserit responsa, aut superiore Dei nomine afflata Sibylla panderit, nec dubita, nam vera fides. Vide Iulium Gaußauinum de loc. medic. select. t. 2. 3. B Ioan. Argent. lib. de collegandi rat. ca. vlt. & Renatum Morellum in appendice Briffori in lib. de sang. mis. & alios, qui omnium auctorum, varias, & discordes sententias circa hoc negotium disertè protulere.

OBSERVATIO CXVII.

De Pleuritide dupli.

Duplicata Pleuritis vehementissima, vena sectione usque ad animi deliquium, curatur.

D Iscutiendum modò arduum inuolucrum est, & in cuius explicatione, tam Veteres, quam Iuniores, multiplicibus telis Hippocratis sententiam oppugnant; quare necesse est feramus opem seni nostro, cuius aurea verba, Sibyllinis foliis tantopere estimari debent. Nam inter multa quæ in libris de ratione victus circa medelam Pleuritidis protulit Axiomata, hoc est præcipuum, & inter sanctiones Hippocraticas nutrarendum. Sic enim fatur nostræ artis splendor & gloria, lib. 4. acut. text. 74. Sanguinemque auferes pro corporis habitu, anni tempore, etate, & colore, ampliusque non veritus; si dolor acutus fuerit, ad animi usque deflectionem detrahens, &c. Galenus, licet plurima in hoc libro prolata, spuria esse afferat, magnoque Hippocrate indigna, tum in prefat. & com. 5. huius libri, & lib. 2. com. 38. tamen in com. citat. sententiam amplectitur, & vt partum Hippocrate dignum, & legitimum explicat, & defendit, dum sic inquit: Nempe quod dolor acutus sit, plus quidem sanguinem va- cuamus, sed fluere sinimus, non quia acutus sit, sed ob alia: utpote si virtus robusta fuerit, viguerit etas, sanguis abundauerit, & laborantis natura, tum densior, tum durior, atq; agrè magis perspirabilis, & sanguinis copiose fuerit: anni etiam tempus, & constitutio corporis bene temperata, sit sane & regia. Nempe quod ad animi usque deflectionem sanguinem auferre non vereamur, nobis ex his accedit, &c. ex quibus constatapete, acuto vrgente dolore, positis requisitis, in pleuritide esse vlique ad animi deliquium sanguinem hauriendum.

E Tantorum virorum voto intrepide sapere in vehementissimis thoracis affectionibus cruorem extrahere impero cum utilitate summâ, & vt tibi amplius hoc auxilium innotescat, paulisper attendas, rogo. Agitur trigeminus annus, quo ad curandum fui vocatus cum collegis multis. Ille erat robustus, quadratus, ætatis florentis, & venas habebat cocto sanguine plenas, benèque erat edictatus. Incidit in pleuritidem duplicem, quæ ex nimio ad utrumque latus sanguinis affluxu ortum dicens, ita eum oppresserat, vt præ doloris pungorij acutie, & venarum interceptione, exanimis redderetur. Cum enim ante in suburbio habitat, tempore quo vendimiales fructus pro annua solennitate legantur, de expresso, vel sponte fluente musto, cum esset Bacchi amantissimus, nimiam copiam ad saturitatem usque

vsque exhausit, vnde sanguinis faburra in venis increuit in copia tantâ, vt lñam, eamque duplicatam pleuritidem committeret, quam comitabantur tensa lassitudo, rubor, & pruritus totius corporis, sit ingens, linguae rubedo, vigilia, & nihil screbat per sputum: nam natura grauata non audebat p̄r onere aggredi coctionem. His visis, cum in secundo die esset, maximâ perseverante febri, non solùm ab intetna inflammatione, sed ab apparatu morbo conitata, (nam vtrina erat valde rubra) vsque ad animi deliquium ex vtraque Basiliâ sanguinem euacuandum prædicti: quoniam in vehementissimis internis inflammationibus nullum maius præsidium est, teste Galeno lib. 1. Aph. com. 2.3. & alibi sèpè.

Secundus renuit omnino, licet enim in inflammationibus internis à sanguinis multitudine concitatis hæc simultanea celebranda venæ lectio sit, non tam in iis quæ ad thoracem pertinent: quippe ad eas non satis est naturalis virtus, sed animali quoque indigemus: *Quandoque enim, ait Galenus lib. 2. progr. 67. concoquitoribus, screatio verò non satis excernitur, interdum propter debilitatem mouentis thoracem facultatis, interdum propter crassitudinem screationis, quandoque ob amborum concursum, tūm virium debilitatis, tūm etiam qualitatū puris: itaque necesse est, & concordum esse morbum, & excerni rectè screationem per affectionem quæ in sanitatem itura est, &c.* Quare cum hac copiosa vacuatione facultas animalis ad humoris in thorace impæcti concoctionem summè necessaria plurimè debilitetur, debilis cum sit natura suapte, ex Galen. 2. Aph. 2.9. quia vtitur spiritu animali, tanquam instrumento, qui cum tenuissimus sit, facile resoluitur, ob hanc causam puto cum Vallesio in com. citat. sent. Hippoc. Mercuriali lib. 2. praxis, ca. 9. non esse in pleuride ad Lipothymiam vsque vacuandum sanguinem, etiam si eam Hippoc. consuluerit. Quare in hoc æstro, licet turgent vasa, totaque corporis moles copioso sanguine sit referta, tam copiosam phlebotomiā non exerceret.

Tertiū eandem firmauit opinionem, adiiciens, hanc vacuationem esse reprobam, & inutilem, præfertim in pleuride: si verò Hippocrates eam commendauit, accommodauit se regioni suæ, vt inquit Vascus Castellus in exercitationib. ad omnes thoracis affectus, tract. 5. cap. 10. difficult. 9. cuius loci homines validissimi erant.

Quartus cum Ambrosio Nonnio doctissimo in com. sentent. 2.3. Aphor. eandem sententiam est amplexus. Quod si hanc largam vacuationem Hippoc. consuluit, per eam non vsque ad animi deliquium, sed in magna quantitate celebratam intellectus, quæ ad mutationem coloris sanguinis dici solet ab ipso, 2. acut. 10.

Quintus partitam, & moderatam approbat, nam ea quæ ad lipopsychiam vsq; imperatur ab antiquis, refrigerat totius corporis habitum, & sic refrigeratus humor, crassiusculus fit, & amplius incrudatur: quare Aëtius terrab. 2. serm. 4. cap. 68. sanguinem mittit in Pleuride, sed non vsque ad animi deliquium: nam refrigerato valde corpore, palmo rarus, & calidus existens, laterique vicinus promptissimè fluxionem suscepit, quare periculum est, ne in Peripneumoniam pleuritis permuteatur. Quo factum est, vt non à plebe Medicorum vulgari modo, sed à priscis, Cœlio Aureliano lib. 2. acut. passion. cap. 1. 9. in fin. immò Clas- fisis omnibus, hæc doctrina Hippoc. tanquam mutilla, & planè corrupta, & ab aliquo auctore adiecta, Hipp. magno indigna iudicetur, & à Lycaeo Medico explodatur, & sic ego eam damno, vituperoque.

Senior vltimo loco sic est alloquuntur. Pleuritis morbus est periculosus, & acutus, & ex cuius sequente plures intereunt, ex Hippoc. lib. 1. acut. text. 8.

A quapropter in eius curatione infundandum, & sic Hipp. libros de ratione vietus sub exemplo pleuritidis conscripsit, & sub eodem titulo libellum de colle- giandi ratione proposuit subtilissimus Argenterius, & sub eius modo acutorum morborum medelam Galen. proposuit lib. de confit. art. med. ca. 17. & magis si duplex sit, quæ maiorem arguit humoris ad partem confluxum. Quare cum hoc oraculum Hippocraticum, sit reconditum amplectendum omnino est: nec enim moror, vel magni Hippoc. vel cuiusque alterius sit sententia; nec enim à quo dicitur, sed quid dicitur; non dicentum numerus, sed dicti pondus, rationis momento, bilancéque librandum est, ex quo sit vt si solus ego hunc ægrum pertractarem, in eo, hanc copiosam, & vsque ad animi deliquium factam phlebotomiā exercerem, cuius vi cum causa coniuncta, & humor fluens, & fluxurus sit vacuatus, deinde opus non habemus facultate animali ad screandum, neque pulmo rarus attrahet, aut incrudabitur humor, cum totus semel sit exhaustus. Si verò Aëtius, & Cœlius eam non admittunt, intelligenti sunt de frequenti euentu: cum raro contrarium contingat, vel si eos in virium debilium praesentia intelligas, tuè hos auctores in veram amicitiam reduces.

Athleticum ergo huius hominis habitum statim vacuare conemini, ne suffocato calore ob copiam multam, hic subito occumbat. Falsum autem est corpora nostro tempore nō esse ita robusta, ac olim: non enim natura fatiscit, vt scitè probat Christop. à Vega lib. 2. art. med. in pref. & firmat eleganter ipse Vascus Castellus loc. cit. diff. 7. velut palinodiam recantans.

Ne ergo pro curatione huius ætri hanc phlebotomiā auersemīni, quām tutò in hoc robusto iuvene, velut in Hercule, aut Milone, aut Athleta celebrare fas est: nam vehementi malo, non potest nisi vehemens auxilium succurrere, teste Celso lib. 2. cap. 11. At cum hic Medicus fama esset celebris, illorū que rationes ex tempore dilueret, tantamque Antinomiam, quæ hactenus scribentes cruciavit, explicaret, illius voto acquiescunt omnes. Vocato Chirurgo ex vtraque Basiliâ exhaustur crux, qui cum tanto impetu è venâ exiuit, ferido spiritu plenus, vt cutem veluti exureret. In septem peluiculas coniectus est sanguis, quem verò octaua effet allata, pulsus tangentibus Medicis immutari incepit, & viridi in facie apparente colore, æger in animi deliquium incurrit, sed irroratâ facie, & aquæ Saccharatæ haustu ad se redit. Tanti fuit momenti vacuatio hæc, vt semiputridi sanguinis tantâ copiâ extractâ, quæ vnicias 4.2. ad Stateram pependit, intra quartum diem, nulla sequuta per sputum vacuatione perfectè fuerit sanatus. Ne ergo oracula Hipp. ad libitum tenuas, sed ea bis, & ter lege, vt intelligas, vt monuit Galen. lib. 4. acut. com. 30. & in proœmio lib. de fracturis.

OBSERVATIO CXVIII.

De Penis conuulsione.

Rarissima Penis Virilis conuulsio.

A vdacissimus Belga, quum renuentibus amicis, post occasum solis, vigente Bruma, dimidiæ horæ spatio, in flumine versaretur, post exitum ab aquâ, ita illi contortus, & tensus est penis, conuulsionis modo, vt quoties meieret, vultum lotio sparsisset, nisi manus vmbilico prohibentes vrinam admoderet. Hoc vitium cum à causa externa, nempe à frigiditate aquæ ortum duceret, circa totius prouidentiam, post mensem succubuit: nam post fermentum factum ex decocto Betonicæ, Rutæ, Salviae, Ocyti,

Ocymi, Pulegij, Calaminth, Stœchad. & Rorismarii, & linimentum paratum ex oleo Anisi, Terebinth. Lumbricor. terrestrium, Vulpino, Castorij, Rutaceo, cum aqua Vitæ, & generoso vino, sensim in pristinum statum, virile redactum est membrum.

OBSERVATIO CXIX.

De Vomitu.

Menstruus globiformis masse concreta vomitus pernicioſissimus, quomodo curatus.

MOnstrosa multa per vomitum excerni, auctores

B peritissimi confirmâunt. Nos in quadam pittore homine vnum notauius exemplum infrequentissimum, qui postquam esset assuetus quotidie per vomitum, mucosam, lentam, albumineamque pittuitam triennio ieiuno ventriculo excernere, tandem debilitatis officinis nutritionis, calore diminuto, & expultrice infirmata, tota ea machina humoris viscidi, quæ aliquando semel euomita, libram superabat, retenta, intus coercita, concreta, & densata in globum migravit coagulatum, qui Gallinaccioui magnitudinem æquabat interdum; quem singulis membris natura, præcedentibus animi deliquio, anxieta, tortione stomachi, immani ventris dolore, & Syncope, foras per vomitum emittebat. Hic carnis formis globus, extrâ, & intus dissectus, colore albumen ouï representabat. Per annum totum durauit hic gyrus, quoisque vnodie, dum expelleret globum, ita laboriosissimo vomitu est presus, vt occlusis respirationis viis æger penè strangularetur. Plura, pro roboro ventriculo flaccido, à quo tanta pituita humoris copia emanabat, sunt celebrata. Purgationes variæ, emplastral, fomenta, culcitra, potu, fontanellæ erubibus affixa, sudorifica ex Ebeno, Balnea naturalia, Aquæ pretiosæ ex Cinnamomo, Naphæ, Angelica, Vita, Balsami, vsu: at omnia irrita. Demum assiduo Mechoacanæ radicis vsu, bis in septimana, quantitate drachmarum durarum, exhibitæ; cuius ope per alium mucosum humorem sensim deponebat, & ante pastum assumpta vncia vna aquæ Thermalis Sulphureæ, cum guttulis mellis electi delibitæ, & continuo potu meri generosi, in quo per noctem mandebat Rhaponticum, medicamentum sanè ad robordum ventriculum præstantissimum, si fidem adhibemus Dioscoridi lib. 3. ca. 2. ad eum statum reductus est, vt non, sicut antea, globum, non mucosum humoris tantam quantitatem, sed minimam portionem, sanius vitam ducens, ex interuallis solùm excerneret. Nam Rhaponticum, est mirum medicamen ad stomachi infirmitates, hoc est, vt interpretatur Marcell. Virgil. in com. ad stomachi debilitatem, seu languorem. Num autem Radis Pontica, à radice Barbaricâ, etiam robore stomachum, naturâ, vifibus, natali solo plurimum discrepet, Botanicis disceptandum relinquo, in qua controversia infidûrunt Ruellius lib. 3. de natur. stirp. 2. Manard. lib. 5. epif. 5. Fallopius, & alij.

D E

OBSE

OBSE

De Pica.

Pica infrequentis curatio.

P lutes, tam viros, quām virgines, aut grauidas, quibus Citra ob menstrua retenta, & vitiosos humores, est propria, & vetilas, Malaciâ pertinacissimâ oppresas, indiscretæ, & anidè deuorare Arenam, Carbones, Triticum, Oryzam, Cicera cruda, Cineres, Farinam, Cretam, Calcem viuam, filamenta, Lapillos, terram, Gossypium, lanam, frusta colli-

A sarum ollarum; hōque omnes in lethales morbos incidisse, certa res est. Nos in huius rei veritatem, virginem vidimus, quæ in tanta quantitate erat assueta deuorare salē, vt multoties in die duas esfert libras, ex cuius vsu diurno, & assiduo, in Diarrhoeam incidit biliosam, cum tabe implicitam. At hæc à parentibus valde obiurgata, & à salis deliciis abstinent, præter totius prouidentiam, lacte caprino Chalybæato, & frigidis Hepati applicitis, evasit.

OBSE

De Hydrocephale.

Stupenda Hydrocephali species in Viro curata, cuius caput, bouis caput aquabat.

R Efert Montuus doctissimus lib. de infantium pragmatia pag. 8. se cutasse virum, qui furnariam exercebat, cui caput ad tantam magnitudinem auctum est, vt mole caput bouis superaret, qui, omni diuerzionem genere, & tenuissima vittus ratione servatus est. Ego similem casum vidi semel in vitâ mea, sed meliori modo curatum: nam caput in summam magnitudinem ad auctum cum naso faciem occultabat. Peritissimi Chirurgi consulti; Alij resoluentibus; quidam, Cauteris; ceteri, incisione, aquam illam intra cutem & cranium, vel absumentam, vel extra-hendam, rati sunt: nam prisorum scientissimi, qui de Hydrocephali curatione conscriperunt, sic affirmant. Annui eorum voto, hæc tamen limitatione posita, vt si aqua esset extrahenda, veterem Siphone, seu acu argentea cannula, cuius ope ab Hydropicorum ventre extrahitur aqua: nam hoc auxilium minus vires enerat, & non ita vim infert naturæ, & sic sensim ac sine sensu aquosus humor exhaustur. Salubre consilium omnibus hoc visum: quare relictis resoluentibus, quorum ope non poterat tanta aquæ copia absumi, & per vices imposito Siphone, in parte anticâ, posticâ, & ad latera, multæ aquæ liberas sunt exhaustæ: reliquis verò humor crassior, & grumulos sanguis vnguento facto ex Olei Camomillæ vnicis decem, cum Sulphuris vnicâ vnâ, & puluer. Origan. Myrti. Ros. Rubear. Absinth. Melilot. an. drachma vna, & dimidia, & cerâ, absumptus est. Lega Antonium Chalmetum Vergesacum in Enchiridio Chirurgico, cap. 18. de Hydrocephalo, qui pro hoc tumore curando selecta auxilia proponit.

Memini me, dum iuuenis essem, cprasse mulierem, cui ex Erysipelite cedemato in capite excitato, ita caput in tantam molem accreuit, vt aures, occiput, nasum omnino contegeret, & videndi actionem impediret, quin caput alterum superadnatum manibus eleuaret. Hæc sapientis expurgata, scariatione profunda, per totum caput celebrata, & Emplastris factis ex farinâ lupinot. Orobi, Hordei, Lentium, Fabarum, Erui, excepta cum decocto Ros. Plantag. Melilot. Fœnugræc. Camomil. Origan. fol. Myrti, & Oxymelite, omnipino, euanecente tumore, salua evasit.

OBSE

De Carbunculo pestilentii.

Carbone affectus iuxta cubitum, ex ipso cubito sanguine extracto, curatur.

C Arbonis pestilentis causam esse crassum, retorte sanguinem longè ab eo diuersum qui phlegmone patit, cum Galeno lib. 14. Meth. cap. 15, confirmans

OBSERVATIO CXXIII.

De Bubone pestifero.

*Degitur error Chirurgorum, in curando
Bubone pestifero, & vera eius curatio
proponitur.*

confirmant omnes. Hic multoties est causa febris, aliquando ex febre oritur. Ex prima causa iuueni cūdam in constitutione pestilenti, in initio morbi circa cubitum dextrum pronatus est carbo, quem ingens Plethora, corporis iactatio, vigilia, inappetentia, sitis, & anxietas comitabantur. Hunc curati Medici, Cardiaca prius Ministrant, Cor, Sacculis, & Epithematis firmant, & alia imperant celebra, quæ ad retundendam pestiferam auram à Doctissimis sunt scripta. De vniuersali vacuatione, omnes mittendam esse sanguinem, vnam i consensu rati sunt, & licet ex auctorum decreto, in carbunculo vsque ad animi defectum sit exhauriendus sanguis, ut posteris tradidit Iordanus tract. 3. de peste, col. 566. tamen in pestilenti hoc minimè est obseruandum, quippe vi malignitatis lacesita vires, magnam vacuationem citra dilpendium non sustinent. His dictis de loco venæ sectionis hastarunt: nam, si bubo esset in ingue dextro, ex pede dextro in sinistro, ex sinistro pede celebra, venæ sectio erat: pari ratione, si in collo, humero, retro aures, scapulis, è Cephalica, vel Basilica, sectio exercenda: ut ex Galen. mente notauit Altimarus lib. de feb. tract. de peste, cap. 9. verū qnoniam carbones in cubito non ita frequenter repellunt, in hoc ancipi casu, vel à talo partis affecta, vel ab eadem summa manu, vel ab altero talo, nequaquam ex eodem gibbero extra-hendum cruentum constanter affernere. Collegio celebrium Medicorum in tam varias opiniones distracto, me, & alium seniorem Medicum conuocarunt. Hic eorum partes libenter est amplexus; Ego cane & angue peius ex dictis locis, sed ex ipso cubito iuxta carbonem ex quendam esse constanter praedixi: minimè enim nobis est animus, sanguinis detractione aliò reuelare malignum sanguinem ad partem affectam fluentem, sed ad eundem locum attrahere, sic enim beneficium humorem educimus, & ad bубonis locum, & externa attrahimus. Nonne ex omnium voto, in hunc usum frictiones exercemus in parte affecta, cucurbitulas, hirudines, cauteria, vesicatoria, & alia attrahentia præsidia apponimus, ut vitulentus humor, in viscerum penetralibus impactus, non solum maligna qualitate, sed putredine cor fatigans, extrā in emundatorium attrahatur? cur si hæc vera sunt, in hoc ægo ob euentu. raritatem, in eadem parte venæ sectio non administrabitur, vt vacuetur, & attrahatur ad eam noxious humor? & licet confluat, & præcipiti lapsu copia humoris deleterij irruere possit, & alia exitialia damna repullulent (hoc enim omnes ex venæ sectione hoc in loco celebrata præfigerant) melior est incisio unius membra, quam mors totius, vt cordate afferuit Auicen. 7. 4. & Dinus, illustris explanator exponit in com. quæ omnia, n. radio esset lectori, ex facundissimis Hippocratis & Galeni principiis, fusè probare. Sed ne excutiamus singula, placet in commodiorem locum differre: neque enim hoc placitum, aut difficile, aut terrible est quod propono, quod vos, non longa, litigiosa que contentione dirimatis, rogo, neque diuerticula consestemi, neque enim res hæc nugatoria est, ut videtis.

Illi, ut erant ingenio ingenuo prædicti, omnia, verborum prolixitate concisa, brevibus, ac membratim cæsis sententiis emedullarunt. Bono, inquiunt, animo esto, Zacute, nam in tuam sententiam libenter imus. Quid porrà hæc amplius expectas? vocetur Chirurgus, & B. silice eiusdem lateris tundatur. Sic factum. Vix dici potest quo impetu sanguis erupit. Quare celebrata phlebotomia parca, Alexiterii, & sanguis exhibitis, cucurbita super locum affectum cum profundis scarificationibus admota, & clementi oblato medicamento expurgatus in quarto die, breuiter melius habuit.

Vltimum locum dicendi, humanissimi isti viri, mihi, iam senio confecto benigniter concessere.

O Deum

O Deum immortalem! quos mihi aculeos infixerunt, quād dulci, & iuonda iuentialis ætatis recordatione animum exuscitārunt, nam refricare videbantur purioris illius Medicinæ memoriam prope intermortuam, & nunc, proh dolor! vulgarium sophismatum cauillis refertam. Agnosco, inquit, quād difficile sit in tanta celebrum Medicorum corona aliiquid loqui, quod non sit ex veterum monumentis exhaustum, sed cum inertis ingenis sit, monente Seneca, relictis fontibus riunios infectari, & hoc loco sermo sit de veritate, non de fabulis, ut cum Galeno loquar lib. 3. de vñ part. cap. 1. idcirco eam ingenuè præferre debeo, maxime, quando de hominum salutē agimus, ut in Hippocratis laudem adstruxit Celsus lib. 8. cap. 4. in init.

Licet enim durum sit, de auctoritatē deiici, tamen Hippocratis, & Galeni sententiis fretus, (sunt enim duo Medicinæ coruscantia sidera) veritatem inquire, & rimari congenit. Hanc solus, opinor, nonit Deus, neque nos quid verum; sed quid sit verisimile inuestigamus. Vos vtrinque fautores estis opinio-nis, mea omnino aduersae, quam tot annorum approbatione in pectori meo confirmatam habeo. Itaque iam ad vos redeo, viri optimi.

Deploranda calamitas est, ut dixi, spretis summo-rum Medicorum consiliis, à turbidis, & coenosis locis aquam exhaire, nam illorum doctrina clara est, limpida, & perspicua. Hanc primus omnium prædi-xit Hippocrates in locis innumeris quos per otium expendunt ad Galeni mentem, Claudius lib. 2. de ingressu ad infirmos, cap. 6. de peste, Ludovicus Septemius lib. 5. de peste cap. 19. Nam tantum abest, ut vi

phlebotomia humor in Bubone impactus retrocedat, ut eum alacrior natura, deonera eo quo velut sarcina premebatur, ad externas partes detrudat. Sic inquietum vestram opinionis patroni, Fernelius, & Paréus, tanti viri, nam ille lib. 2. de ven. sect. 7. obsecnis partibus inflammati, ut alterutro inguine, è brachio venam fecat, mold inflammatio non venenatae cuiusdam perniciem, hoc est, pestilentis, particeps sit;

quæ enim, vrgente necessitate ex talo cruentem ex-haurit. Paréus postquam acriter obiurgavit Medicos, sanguinem in peste epittentes, in fine capituli pali-nodiam recantat in § non negaverim tamen, quin, si in-

gens aliqua in corpore plethora subit, utriusque remedio locus esse possit, præsertim per initia, & si materia effervescat organum, unde metus imminentis irruptionis in pariem aliquam nobilem, &c. Sic in plenitudine summa Auic. 1. 4. tract. 4. cap. 10. in Variolis, & Morbillis emittit sanguinem, retrocessum minimè timens.

Sed agè iam, inquietum illi, de purgatione, cuius vi, humorum ad internas sedes retrocedere, confiteri debes, nam elecione quadam, & proprietate, à circumferentia ad centrum eum attrahit. In peste in initio expurgandum esse, cum humor & turget, & vrgeat, & venenata qualitate cor fatiget, à Galeno, & artis proceribus sanctum est, renuant licet Ioannes Crato lib. de peste, Mundella epist. 16. Petrus Paulus Pereda lib. 2. de methodo. Ioan. Paschal. in Schol. cap. 9. & alij, quorum rationes solutas legi apud Manardum lib. 13. epist. 1. & prius prædicti Auic. 1. 4. tract. 4. cap. 4. § Summa curationis pestilentium febrium est exsiccatio, & illud cum phlebotomia, & solutione ventris: & oportet, ut incipiat in ea ad evanescendum. Si autem materia vincens fuerit sanguis, fiat phlebotomia; & si fuerint humoris alij, evanescantur, &c. Explicat fusè, & elegante fides interpres Gentilis in com.

Apparente tamen Bubone tūd posse purgationem exerceri, monuit aperte Hipp. lib. 6. epid. sect. 7. text. 1. Nam in pestilenti æris constitutio, in qua omnibus ferè abscessus erumpent in cutem, primum secat venam, deinde expurgat, & Galenus in com. sic

ait: Nihil enim Hipp. non fecit, ut remedium adhiberet, ac si totum corpus esse plenum inueniebat, ut ad affectum locum materiam transmitteret, vena sectione vrebatur: si verò corpus qualitate peccantes succos ad locum mandabat purgatione ventre perturbabat, & peracta communis curatione, ad loci propriam accedebat, &c. ex quibus luce clarius patet in principio prius esse festinandum ad expurgationem redundantem cacochymia in inti-mis, nihil obstante symptomatico motu ad partes exteras. Neque timeas pharmaci attractionem ad interna: nam si benignum sit, reuelliit à corde, & à visceribus præcipuis, quorum sunt germina, bубones isti, ex Hipp. 6. epid. sect. 2. text. 10. & malignum humorem clementer evacuat.

B Deinde si Hipp. 2. Aph. 15. apparente Bubone ex-terno, cacochymia redundantem, quam adesse in cor-pore excrementa ostendunt, purgationem consuluit in præsentia humoris benigni, cur in humore maligno, & à gremio naturæ omnino alieno, 4. de sanit. quend. cap. 4. securissimè non administrabitur? Si item attractionem times, timorem excutient Manardus, Ficin. in sua Epidemia Antidoto, qui purgationis tempore, siccas cucurbitulas iuxta partem affigere tentant, quod in operatione clementis medicamen-ti non videtur esse necessarium.

C Insuper Galen. in malignis exanthematis in historia Simonis lib. 6. epid. sect. 2. com. 29. Laudat expurgationem per inferiorem ventrem: nam si sudores proli-cientia, & alia rarefacientia præsidia celebrentur, no-cua sunt apud Galen. lib. 11. meth. 9. & 15. nam cor-pus plenum exigit, & sufficenter vacuare non possunt, ut insolenter sibi Fuchsius persuasit.

D Auerroës lib. 3. collect. 31. de febri pestilenti, cum carbone aspergerat, non sufficere medicinam, vnum tantum purgantem humorum, sed omnes, sicuti sunt pilulae Cochiae, &c. Nec immerit, nam motus iste ad externa symptomaticus est in principio pestilentis febris eueniens, inuenso ordine à natura oppressa, & malignitate lacesita factus, quo pacto non asti-mandus, cum criticè, & legitimè non eueniait.

E Audiamus Auenzoarem Arabicæ familie strenuum ducem lib. 3. theizir, tract. 3. cap. 1. de Epidemia quæ accidit ex corruptione æris, dum sic ait: Vidi iuuenem habentem Apostema pernicisum, & studui circa salu-tem ipsius, & incepi primè vacuare eum cum phleboto-mia, & posui super Apostema confortantia, eo quid non erat ex vilibus membris, demum purgari eum ab humo-ribus malis, qui peccabant in eo, & propinavi ex medici-na laudatis in Epidemia, sicut est bolus Armenium; & dissolutum fuit Apostema, & sic de bono in melius con-ualuit; donec fuit perfectè liberatus, &c. Sic in plenitudine summa Auic. 1. 4. tract. 4. cap. 10. in Variolis, & Morbillis emittit sanguinem, retrocessum minimè timens.

F Vltimo Galen. in lib. 4. meth. c. 4. in Cacoëthis, & maligni, vclericis curatione, cum impetu malignæ Cacoëthis ad externa, protinus à principio ma-lignos humorum redundantes expurgat; nam si pro-trahatur purgatio, ægri postea in peius ruunt. Hoc documentum exequimur in dolosis, & Gallicis vcl-eribus, alijsve tuberculis malignis, morbis entaneis, & alijs abscessibus, qui in extima corporis superficie repullulant. Sic enim ait in medio capitulo Galenus: Ego Cacoëthes omnino id dico, & ob id, redundantem succum medicamento protinus evanescit. Ordinem remediorum inverte, & partis prius remedium uti, quam totum corpus prius purum sit ab excrematis redditum; in-signi stultitia est, &c. Quare Buboni caustica ex Cantharidibus, Sublimato, & alijs, parata apponere in principio, prætermissa expurgatione malignæ ca-coëthis,

cochymiae, absurdum est, & ab arte alienum. Hos Thessalicos Asinos, tanquam spiritu Galenico destitutos vehementer condemnat Galen. loc. cit. in hunc modum. *Thessalus malagmate quod ex semine sinapi sit, ruborem excitare contendit. Quid aut insane? etiam si calidum & acre sit, quod influit, rubefieri Emplastro ex sinapi particulam iubet: ut quod in multo tempore contrahere ex defluxione debebat, id statim ex tuo medicamento obtineat, tota videlicet ulcerata, atque erosa? cum contra, ut arbitror, tum ratione, tum experimento de ijs sit statuum, ut toto prius corpore à superficie liberato, tum calidum aliquod acréque medicamentum parti ad mouere sic audiendum, quippe eiusmodi medicamenta omnia cucurbita ritu ad se trahere à toto corpore sunt habilia, atque nisi prius id vacuaneris, materiam fluxionis acri medicamento relinques.* Hæc Claudius Galenus artis Chirurgicae Coryphaeus summus.

Nonne hæc ex facundissimo Galen penu exhausta, veritatem vobis eam obseruantibus præse ferre videntur? E' a agite, sine fuso, & fallacia responde: vos enim de eorum numero non esse & putatis, & puto, qui sub capite consunt pulsaria. Interviri pro virili, vtens Laconismo, quomodo hic vir curandus sit, perspicue aperiam.

Ex numerosa classe Medicorum, qui de curatione pestilentis huius cum bubone, egrè luculenter, unus est Ioannes Manardus, vir non satis pro meritis laudatus, qui lib. 5. epist. 3. versus fin. sic rem determinat. *Facta, aut, sanguinis vacuatione ex loco propinquiori Buboni, prima die, vera Smaragdi puluis, pondere granorum octo ex Rosacea & Guta boni Vini deglutiatur. Si tumo alicubi se ostenderit, ei rursus cucurbitula applicetur. Hec primo die agenda. Secunda die loca tumoris decocto Chamameli cum spongia foveantur; post quod, cucurbitula apponantur, ipsique permanentibus hoc medicamentum bibatur. Tamarindor. 3 x. in aqua fermeant, colato adde Rhab. 3 j. Agar. 3 g. siat potio, hauriatur tepida. Tertio die resumenda Alexipharmacum. Quarta die tumor phlebotomo aperiendus, etiam si matruu non videatur; Epithemata cordi, & alii locis crebro apponenda.* Hæc Manardus. Cuius tanti viri sententia fretus, in hoc ægro è talo dextræ partis sanguinem exhaustum; nam in hac parte apparuit tumor; leni medicamento, vacante per alium uter ad priscorum mentem; Alexiteria, & prolixientia sudorem posse exhiberem, modicè calida, hæc enim præsidia in peste, de totius prouidentia prius consideratione habita, primas tenent, quorum numerum inter tantos luculenter patefecit Anutius Foesius Mediomaticus, in sua Pharmacop. sett. 1. de Antidotis, præcipua sunt, *Lapis Belzaar, Unicornu, Armenia terra, lapides pretiosi, os de corde Cerni, Dictamnum, Tormentilla, Carlina, Ebura, Angelica, Scorzoneræ, Theriaca, Electuarium de Gemmis, Alchermes, Confetti Hyacinthor. Electuarium de sanguinibus; de Quo, Oleum de scorpiis Matthioli, Cornu Afini Indici, de quo Elianus lib. 5. varia hist. ca. 2. Cornu Camphuræ, cuius vires miras delineauit Theuenetus tom. 5. Cosmograph. lib. 2. ca. 5 Galega, de cuius admiranda vi contra venenum pulchra edocuit Forestus lib. 2. de incerto urinar. iudicio. Rr. de qua Athenæus lib. 3. Dionosoph. & alia composita pretiosa, quorum descriptionem exactam ex multorum mente retulit eloquenter Ludouicus Cardinus in tract. suo de peste eleganti.*

Hs ita repente dictis, quæ altiori indagine probari poterant, putabam illos in meam sententiam attracturum: sed obstinata quadam pertinacia citra rationem villam vñanimitate assertuerunt, suo modo ægrum esse curandum, & sic vincentibus illis, imposito que caustico supra bubonem, & sudorificis exhibitis, citra totius prouidentiam, æger, Cardiogmo, & delirio arreptus, post septem horas excessit

A è viuis. An verò ex vi morbi, an ex præpostero re medio mors acciderit, tu iudica si cautus es, adeò indebole malum est, eluque non potens, ista circa sectas ambitio, ac scabie quavis ad sanandum rebellius, monente Magistro lib. 1. de naturalib. facultat. cap. 13. in init.

OBSEERVATIO CXXIV.

De extenuatione summa.

Extenuatio tabifica, Olei vsu, curatur.

B Alenum vehementer miror, quod de facultatis alimentorum usque ad minima descendens, de Olei nutrimento nihil literis commendauerit, neque Veteres, aut Neoterici, eum, Balantum more sequuti, de hoc negotio quicquam conscripserint, cum hic præstantissimus liquor, non solum vitæ usui, sed nutritioni sit valde necessarius: nam in lib. 2. de alimento. facult. 2. 4. oleum, tanquam alimentum nos calefacere dubitanter, & ex aliorum mente asseverat. Attamen oleum nutrit, quum sit pingue, lentum, modicè calidum, humidum, & sic humidum primigenium, radicale, quod est aërum, pingue, oleosum, ve probat Fernelius lib. 4. physiolog. 6. refocillat. Has olei conditiones, & proprietates animaduertentes acutissimus Auerroës lib. 5. collect. 36. de ouis, in hæc verba prorumpit. *Et propterea quando conquaſſatur cum oleo, & aero, & fit tremulum, est valde bonum: quia res qua coquitur cum oleo, est multum nutritiva, dummodo oleum nouum sit, & dulce, & oleum olima, quia natura illius est temperata, & declinans parum ad culorem, & impinguat Hepar, & augmentat ipsius substantiam, & generaliter dico quod est conueniens homini multum secundum totam sui substantiam; propterea in terris nostris non coquimus carnes nisi cum eo, quia melior modus, & temperatior comedendi carnes, &c.* Nam ex assidue eius usu homines pingue sunt, cum enim pingue sit, corpora renutrit, pinguedinis modo, cui nutriendi facultatem, lib. 3. de alimento. facult. 11. Galenus attribuit.

C Tanti viri auctoritate munitus, accessi ad inuisendum elaphis annis inuenem, qui ex nimio veneficiis usu, in tabem inciderat. Hæc plurima iam Medici ad exhaustam substantiam reparandam solerter consuluerant auxilia, quorum ope, solida, & spirituosa materia facile reparari solet. Alimentorum nutrientium copia oblata, facilis digestionis, & distributionis. Vinum generosum, tenui, & odoriferum exhibut. Partes principes Emplastris odoriferis, & Epithematis firmatae. Lacis caprini potus imperatus. Applicita Balnea. Venus omnino interdicta, toti corpori admota vnguenta, quæ humiditatem depeditam restaurant. Largus prouocatus somnus. Electuaria varia resumpta, ex Testudinum nemoralium, Ranarum, Caponis, & perdicam pulpa, multis aliis adiectis, longo temporis spatio assunta. Demum nihil non tentatum, quod spiritus resiceret, carnosas, & solidas partes crassifaceret.

D E hic cum esset fortunæ bonis affluens, & abundans, & parum proficeret, Medicos iterum in consilium convocauit iuxta Senis Oraculum lib. 2. Aph. 5. dicentes: *Omnia secundum rationem facient, si non succedat secundum rationem, non est transfundum ad aliud, suppetente quod ab initio probaueris.* Nam ut sciè docuit Auic. 4. 1. cap. 1. in fin. *Cause ne à rectitudine receda, licet non appareat inuumentum, quoniam que longo tempore attenuatur corpora, lente resicare conuenit,* refert dictator summus lib. 2. Aph. 7. Alij, solam mutantum esse consuluerunt, sic enim prædictit Hippoc. lib. 6. epid. sett. 5. text. 20. cum Auicen. 4. 1. cap. 1. in fin.

A fin. §. Ex eis præterea qua huic modo meditationis sunt propinqua, est mutatio de terrâ ad terram, & de aere ad aerem. Sed æger horum consiliis non acquiescens, eos iterum me præsente conuocauit. Hi cum essent doctrina, experimentoque per celebres, dictum votum denuò confirmarunt, rogaruntque ut omissâ omni contentione, communis studio rem omnem in ægri utilitatem indagarem, & in hunc vastissimum Medicinæ campum descendarem, & si aliquid noui cogitarem, in medium præmerem.

Ego cum à gravioribus laboribus, curisque essent immunis, & huius contemplationis flagrare de desiderio, liberè inquirens, curationem totam, præsidia attenta mentis acie sum rimator. Recte à Galeno. 5. de sanit. tuendâ, cap. 9. dictum est uno solùm medicamento non esse vtendum in serum alio prouocandâ: nam assuefacta natura eorum vim tenet, quoniam, ut inquit Auicen. 4. 1. cap. 1. uniuersique corpori, immo omni membro, in una hora, & non in altera inest proprietas ab una medicina pati, & non ab aliâ. Firmat Paulus lib. 3. cap. 78. Repetit Haly 8. præst. c. vlt. Quare licet immunitare auxilia, dummodo in eis eadem virtus remaneat. Et hoc est quod dicebat Hip. lib. de loc. in homin. num. 50. uno medicamento non conferente ad aliud transfundum. Quare iamdudum animus erat alia præsidia tentare, ac periclitari, sed ut ingenuè loquar, citra vestrum votum aggredi, mihi indecorum visum est.

C Extat celebris Historia apud Auenzoatem lib. 1. theizir, tract. 1. 1. c. 2. post. med. quæ docet, se, & Auum suum curâsse Phthisicos valde extenuatos cum pane bene fermentato cum Oleo Oliuarum, cuius usu resumpti sunt, & humiditatē recuperarunt: nec dubitandum: Nam si Oleum sit dulcissimum, defacatum pingue, viscosum, tenui, pellucidum, hoc esse familiare paribus nutritis, & nutrire, affirmat Auctor lib. de Ren. dignot. & curat. cap. 6. Nam partes viscidæ, solidæ, crassæ, lento, crasso, viscidio genti alimento, humidum enim vitale, permanens est, fixum, non dilabile. Quoniam tenui, friabile citè gelatur, quare Aquatilia minus viuacia, & pedestribus & volatilibus, & inter pedestria, sanguinea viuaciora, inter infecta Apes, quibus humidum dulce, lentum est, non facile resolubile, aptumque calidi pabulum, & hac de causâ arbores quæ ex le resumpti, Oleumve effundunt, diutius durant: nam noſter ignis amat humidum, fugit à merè siccis. Quare si vobis placuerit mutare auxilium, olei usus utilissimus erit, & ad impinguandum, & humectandum aptissimus.

Rursus. Hæc de causa frictio ex Oleo dulci ad impinguandum est utilis valde, quare non immerit Galenus lib. 5. de sanit. tuendâ, cap. 4. ad producendam vitam, matutinam ex oleo frictoriem, vtilem esse affirmat, cum Auicennâ 3. 10. doct. 3. cap. 1. Ex his apparet verissimum esse Axioma prolatum à Galeno loc. cit. senes, intus melle, vino, aut mulso, foris oleo esse usuros; illis enim ad vitam vñus est victus apotropaicus, excalfaciens, & humectans; qui ergo oleo vtetur, traducet segetam, & salubriorem, & diurniore, explicat ingenuè Langius lib. 1. epist. 5.

E Præterea cum tanta sit Balnei pro extenuatis, & Hæticis corporibus crassifaciens utilitas, quas ex professo citat Galenus lib. 7. merch. c. 7. & lib. 11. cinsd. c. 20. & lib. 3. acut. à com. 44. usque ad fin. & sexcentis locis, & Medicina proceres confirmant. Hoc præstantius erit, si ex aqua & oleo paretur (Hydrelæum vocant) quod pro curanda siccâ intemperie, vt summum auxilium multis encomiis effert Galenus lib. 2. de simpl. medic. facult. 25. & lib. 5. eiusd. cap. 5. & lib. 6. eiusd. iit. de oleo: nam oleum impinguat, replet artus,

A mollit viscera, reficit, discutit, coquit, lenit, maturat. Aqua enim, inquit Galenus, cum fluida sit, & lignida, minimè cuti adhædere possit, olei lentore, ceu glutino quodam in cuius poris impingitur, sicque diu mortata impensè penetrat, & promptius humectat. Quare Balneum ex aqua & oleo paratum, excellentiores vires sortiri, quæ dulcis aquæ laevacrum, testantur Ioannes Michaël Saponarola tractat. de Balnis tit. de Balneo oleagineo, & non siliuit expertissimus Metcatus lib. 1. indicat. 13. & nos supra apposito exempli prædictum obseru. 35.

B Ob hauc causam in hoc ægro, & præsidium commutare, & olei usu eum reficerem. Panem ex tritici, duri, graui, densi, pleni, mundi, cibrati, à cortice purgati, tenuissime moliti, selectissima farina confectum, cui copia. Sacchari, & olei purissimi, & modicum salis, & fermenti adiiciatur, aqua clarissima subactum, & vitellis ouorum permixtum, & in Clibanō coctum, pro continuo alimento offerrem, cuius recentis, & nuperim à furno extracti odore percepto spiritus mirum in modum reficiuntur, vt probant Marsilius Ficinus lib. 2. de studio sanit. tuendâ cap. 18. & Vallesius in com. num. 10. Hippoc. lib. de alimento, cuius olfactus Democritum quasi anima agentem triduo vitam prorogasse fatetur Diogenes Laertius in eius vita. Carnes in oleo coquerem, quarum succum per distillationem, aut expressionem extractum cum iure aquum selectissimarum permiscerem. Balneum applicetur Oleagineum, & post hoc frictio fiat lenissima cum oleo celebrata, cuius auxiliij opere impinguandum fore ægrum non despero.

C Audiui, inquit Senior, acutissime Zacute, rem totam, eamque memoriter complector. Pulchra prædictis, quare in tuam descendam sententiam, si perspicue ad duo, quæ propositurus sum, respondeas. Primum, cur panem approbas fermentatum, si Celsus lib. 2. cap. 28. panem fermentatum facilè intus corrupti, fine fermento vero intus minimè vitiari affirmat? Celsi dictum miratur Ronseus in com. & vt extra rationem prolatum condemnant Brayerinus lib. 6. de re cibaria cap. 6. de fermento. Ioann. Baptista Sylvaticus controverf. 6. iuxta med. At immerit: quoniam Celsus panem superflue fermentatum intus vitiari affirmat: nam panis nimis fermentatus apud Ishac, lib. diatar. partic. tit. de pane, parum nutrit, & non cōfortat, causam lege apud Hippoc. lib. de diatar. num. 10. Galen. 3. alim. 26. Paul. lib. 7. tit. de fermento, Auic. lib. 2. c. 573. Auer. 5. collig. 31. Baptist. Theodos. epis. 7. & variæ lectionis vitrum Mercuriale lib. 6. variar. 5.

D Secundum me valde suspensum tenet, inquit ipse ex Auerroës oleum laudantis sermone desumptum: nam loc. à te citato panem cum oleo impastatum (sic enim loquitur) & decoctum, malum esse asseruit; & merito, cum oleum malì succi sit apud Celsum lib. 2. cap. 21. At, vt omnis ambigendi occasio desit, Auerroëm interpretatur de pane nimium cocto, & veluti combusto, qui est reprobri succi, sicut Celsus de salito oleo, quod necessariò mordax est, ex Galeno lib. 2. simpl. cap. 18.

E Adeò aplauserunt hinc eruditissimo viro, & aliis Collegis doctissimis, rationes meæ, auctoritate virorum spectatæ eruditioñis comprobatae, ut manus, pedibusque in meam inerint sententiam, & maxime cum æger tot præsidii iam esset fatigatus valde. Quare Balneum Oleagineo, spacio duorum mensium, & Medicina proceres confirmant. Hoc præstantius usus, olisque ope renutritus, pulchrior, speciosior est factus, & pristinam recuperavit sanitatem. De olei usu lege Scaligerum in Cardanum; exercitat. 101. num. 5. Mārcellum Virgilium lib. 1. in Dioscorid. in com. c. 28. Rhodigin. lib. 6. Antiquæ selectione cap. 7.

OBSERVATIO CXXV.

A OBSERVATIO CXXVI.

De frigido sudore.

Sudor diuturnus frigidus, Ebrietate curatus.

Licet nemo prober ebrietatem, violentiam non condemnet, quum nulli morbo sit ex vsu, & à prudente Medico non sit imperanda, cùm ea parua sit infania, ex Chrysippo apud Stobæum lib. 1. sentent. cap. 19. & vini copia multa mentem centet, vnde vinum, temetum appellatur, & derestanda vitia gignat, ob quæ ebrietatem vehementer execratur Sacra pagina in multis locis, quæ citant Dominicus Mannus in Polyanthæ, Iosephus Languis, & Andreas Eborenensis, qui multis in ebrietatem innehuntur argumentis, propositis ab ingeniissimo Petro Andriæ Canonherio Medico Antuerpiensi celeberrimo lib. 2. de vini facultatibus admirandi; tamen aliquando morbos casu cutari probat ex multorum mente Marcellus Donatus lib. 6. de hist. med. Mirabili, cap. vlt. In hanc rem narrabo historiam veram. Quinquagenarius ingluieci deditus, quadrienniob copiam humoris frigidi, & contumacis, bis, & aliquando ter in septimana, frigido sudore vniuersali citra febrim vllam, madebat per horas duas, ita ut se totum algere prædicaret. Hoc malum, cùm à frigidissimi humoris multitudine, & contumaciâ, qua non facile calorem concipit, scaturiret, iuxta Galeni mentem lib. 4. Aph. 47. & periculorum morborum sit præludium, numerolam Medici præsidiorum syluam imperarunt; de quorum numero, sunt victus attenuans, purgationes varia, robotantia partibus præcipuis admota, & cùm hic transacto paroxysmo nil amplius mali persentiret, & optimo esset corporis habitu (quod mirum erat,) ad humorem excrementitum absundendum, & ventriculum toborandum, varias potionem roborantes assumendas paratu. Ex hac enim solùm parte debili emanare hoc rati sunt, nam aduentante sudore frigido, assidue oscitabat, & saliuam copiosam emittebat excreto ructu. Demum cùm nihil proficeret, sudorifica ex Ebeno consulunt, Sulphurea Balnea ministrant. Ecce vno die in medio algoris impetu, merum generosum potat ad infaniam vsque, cuius vi per diem obdormiuit, à cuius potu, ita roborata sunt viscera, superflus humor est absumpitus, vt in perpetuum sanus evaserit: nam vt ait Galenus lib. 5. Aphor. com. 6. substantia igitur copia vinum nervis convulsionem conciliat, suâ vero qualitate nervos calefaciendo, & exiccando, rursus eam affectionem sanat, quam effecerat. Quoniā excitat, roborat, emollit, discutit ex Galeno 2. de fratribus 71. & omnibus frigidis vitiis remedio est, ex Galen. 7. meth. 6. Vnde Galenus lib. 8. sec. loc. cap. 7. sic cecinit: Optimè enim in ipsis faciunt, quoniam cum hoc quid intemperiem curant, etiam alere possunt, & ob id etiam vinum conuenientissimum est, modo non febricitent, aut sit Erysipelas, aut abscessus, aut calida intemperatura agrotantibus; nam & nutrit, & concoquit, & roborat, & putrefactionem resiftit, & si intemperies facta sit ex frigiditate, & humiditate, eam circa molestiam, & securè persanat. &c. & licet omnia de vino modice sumpto sint intelligenda; tamen, multi humoris frigidis, & crassi congeries, multo vini calore solùm absundi potuit. Sic in maiori copia epotum vinum, Bulimum curat apud Hippocr. & Galen. lib. 2. Aph. 21.

**

FAcetam Historiam recitabo, sed funestam. Vocatus præteritis annis ut inviseré Capponem. Ecce mihi descendenti ab equo, obuij facti sunt scholare duo, solertissimo ingenio prædicti. Hi cùm me agnoscerent, non sese difficiles in colloquiis præbuerunt, immò garruli, pedibus torpidi, mente ligati, balbi, veluti fatui, & infani, ad bibendum, calice vini pleno oblato, meum serum à pedibus invitauit. Hoc factò, eorum alter sedens in Cathedra sic nugatus est, erat enim in humanioribus literis satis versatus. Vinum est suave lac veneris apud Apuleium in Afino aureo, est lac senū, ex Auic. 2. 1. c. 8. subtristibus, melancholicis, & hominum consortia fugientibus miro est auxilio, ex sacris verbis in lib. Iudic. num. 9. nam lèticat cor hominum; quoniam nostræ naturæ simillimum cùm sit, citissime splendidos spiritus generat, quorum penuria qui laborant, tristes, & melancholici esse consueverunt, quare sine fontis Caballini ope, nec bicipitis Parnassi beneficio, sed solius Bacchi auxilio, repente Poëta euasi, & prius exhausto calice sic cecinit.

*Mibi bibendo vinum.**Ærumna dormit omnis.**Ad me quid attinet labor?**Quid cura, quidve laetus?**Bibamus ergo vinum**Pulchri merum Lyei,**Bibendo namque vinum**Ærumna dormit omnis.*

Alter cùm esset in philosophia apprimè instructus, socio Poëta inuidens, sic fari incepit. Violentia fauunt multæ conditiones bona: nam vinum firmitudinem corpori conciliat, coctionem, distributionemque humorum iuuat, vrinam, sudoremque mouet, sanguinem generat, spiritus purificat, fouet, reficit, est citissimi alimenti, temperat humores, audaces homines facit, suscitat innatum ignem, fœminis fœcunditatem inducit, est simillimum nobis, amicum naturæ, collapsas vires reparans, senum labores temperans, aduersus frigidos morbos vnicum leuamen, somnum procurat, bilis amara acrimoniam frangit, mœrem pellit, mentem exhilarat, venenis omnibus aduersatur ex omnium auctorum mente, denique nullum est tam suavi edulium, quod tum vires medicamenta, tum alimenti secum gerat: nam syncopicos, exolutos mirè iuuat, demum emortuas facultates reuiscere facit, præsertim quod cum modicâ, non tamen obscurâ dulcedine fragrantissimum ex se spirat odorem; quare vini premium in pretio habe: mirabiles enim ex se promit vites; & omne animal quod quatuor ingreditur pedibus, vino vehementer delectatur. Ipsi quoque Serpentes, Suæ, Simiae, Cotui, Vrsi, Elephantes, quum datur occasio, vinum præcipue appetunt, monente Plinio lib. 10. cap. 72. Vnde exiccato poculo, sic sonora voce occinere coepit:

*Vt me subit Lycus,**Tunc cura dormit omnis,**Cræsumque sferno pre me,**Volo cantare pulchre.*

Ego tantorum verborum pertæsus, ab eorum manibus, qui haec tenus me vinctum tenebant, subirdi aufugiens, per scalam ascendens, ægrum inuisi, & de morbi causâ cunctantiis inquirens, dimidiā consumpi horam. Descendens, cogitans, quomodo alas darem pedibus, ne forte in eorum manūs incurretam, ecce Scholasticos vino sepultos humili prostratos

tos

De Praxi Medic. admir. Lib. III. 135

A tos ihuenio, pulsus tango, in quodam nullum reperio, in aletro obscurissimus inerat. Ille perpetuò obdormiuit, hic conuulsione pressus, multis applicatis, magno tamen labore, leuatus est. Quare ex mente Hipp. lib. 2. de morb. num. 28. & lib. 5. Aph. 5. & lib. 3. de morb. num. 28. Gal. 3. de temper. 2. Auic. 3. 1. doct. 1. cap. 8. ex ebrietate Aphonias, Conuulsio, Apoplexia, Paraplexia, Catos, Coma, Epilepsia, & exitialia damnata contingunt: nam vinum immodicum imperat animæ facultatibus, velut tyrannus quidam. Ac ne vagemur in incerto, quæ noxæ attribuntur vino, ex vini sunt nimij; quæ ei assignantur laudes, ad vinum pertinent moderate sumptum, & lymphatum: nam hoc modo res est utilissima, pharmacum suauissimum, obsconum incundissimum, de quo arguissimo lege Hipp. 7. Aph. 5. 6. & præter plurimos Barbæs, & politos Medicos, Mercuriale lib. 1. variar. 18. Num autem aqua vino prius affundenda, an vinum aqua, in hac futili quæstiuncula, oriosos Scaligerum, & Cardanum exercitat. 101. num. 4. de subtilitate, per otium lege.

OBSERVATIO CXXIX.

De Contabescientia puerorum.

Puer, Hydrope, Marcore, & aliis sauis morbis implicitis, latidis ope, curatur.

C omplutensis Academiæ ornamenti Vallesius, in suis eruditissimis commentariis ad lib. 1. epid. in com. text. 9. sett. 2. querit causam, cur pueri ex gravissimis malis, & periculoſissimis crebrius euadant quæ alii homines. Res enim est miraculoſimile quantis desperationibus illi effugiant. Hoc fit, inquit ipse, quia habet vires naturales, quibus vincuntur morbi, robustissimas, nempe commutatricem, & expulsive. Nulla autem alia ratio pellendi morbum est, quam commutando, aut pellendo materia. Nam apud Gal. 2. prog. 36. & 3. prop. 34. in pueris facultates naturales, præfertim concoctrix, expultrix, & tractrix, magis robustæ sunt, quæ in reliquis æstatibus; si vero Gal. 3. Aph. 27. contrariū videatur afferere, intellige eum de retentrice, vt aduersus Laconiam notavit Vallesius lib. de loc. manifestè pugnantibus, contradict. 6. nam retentrix gaudet siccitate, pueri vero humidissimi sunt. Sed his reliq̄is ad historiam accedamus. Incidit puer 14. annorum in pleuritidem, ex destillatione subortam. Illa in suppurationem abiit. Post duos menses tumescit venter, sitis superuenit inexhausta, vigilia, tussis assidua, & importuna. Denique febris tenuis, & continuum alii profluuium biliolum, ex partium debilitate, viscerumque obstructionibus enatum, illum intra quatuor menses ita confeceunt, vt ventre, & pedibus in cedematosum tumorē vehementer inflatis, tota corporis moles languida sensim liquefcet, & lecto affixus, cadaveris instar, cum facie Hippocratica, se ab uno latere ad aliud mouere non posse, immò animum in horas efflare videretur. Cùmque à Medicis pro deplorato linqueretur, forte me per plateam transeunte obnoxie parentes, vt eum iniuisam, compellunt. Accedo, pulsus explorō, Asciticum, & Suppuratum inuenio. Curatio difficultima: nam fluxus nimis diris torminibus corpus extenuatissimum exercens, in crassantia expostulat. Obstructio visceribus contumaciter adhærescens, aperientia efflagitat. Purulenta materia in magna copia per tussim excreta, requirit abstergentia, quæ omnia tam diuersa auxilia ab vnico, eoque pusillo hec tali calore ad actum reduci non possunt, maximè cùm diuersas inter se fortiren- tur indicationes.

Visis his, ad abstergendum thoracem, & humorem biliolum, à venolo genere, & Hepate igneo ad intestina confluentem repurgandum, ad leuandam fistim, deobstruendum, & adstringendum serum lactis, vstulatum tamen ad normam Hipp. lib. 7. epid. num. 3.

OBSERVATIO CXXVIII.

Ad abborrendum vinum, auxilium singulare.

O mniscius Cörabus Gusnerus, à multis, & merito, Plinius Germanus vocatus, lib. 4. Aquatil. hist. animal. pag. 953. remedia proponit quæ potui exhibita, vini tædiūm, seu odium pariunt. Duo sunt præcipua, & à naturæ peritoribus magnis elogiiis celebrata. Primum est Rana viridis ex iis quæ in fontibus salientibus reperiuntur; viua, in vini mensura (duarum liberatum forte) suffocata. Secundum est vinum in in quo Anguilla suffocata sit. Ego hoc postremum sèp̄sum expertus cum vtilitate multa, & magis si libris tribus vini, vnicæ duas sanguinis Anguilla addantur. In quo remedio exercendo multo tempore perseueravi, donec Medicū quendam Lusitanum conueni, qui per plures annos in Orientali India, Proregum, & Magnatum curam gesserat, &

Tom. II.

M 2 num. 3.

num. 3. per multos dies exhibui: & hoc iuxta suppurationis, & alvi profluuij biliosi indicationem est factum: nam vtendum est primò extergentibus, & expurgationem faciliorem reddentibus, quale serum est. Cùm verò extenuatio summa, humorum acrimonia, nutrientia, & temperantia exposcerent, ad medicamentum accessi alimentosum cum vtilitate multa, inter quæ lacte Asinino nullum præstantius inueni, in quo interdum lapilli igniti, aut ferrum candens immergebantur, horum enim vi deponitur facultas expurgandi, & comparatur adstrictio quadam. In hunc vsum multoties exhibitam Rhabarbarum torrefactum. Epithemata Cordi, Lumbis, & Hepati adhibita. Roborantia ventriculo admota, ventri Emplastrum, & Vnguenta decostruentia applicata. Tumor pedum ablatus est Cataplasmate farinâ lupinor. Orobi, Fabar. Hord. lentiū, parato cum decocto Chamæmel. Aneth. Absinth. Sem. Lin. Rosar. Melilot. Foenugrac. Violat. & Oxymelite. Quoniam verò tussis multum infestabat ex cerebri debilitate suborta, quod ita esse, testabantur granamen capitum, Aurium tinnitus, mucosi humoris per nares excretio, idcirco cum laclis ope minores essent dolores, alii profluuium minus infestaret, detumesceret venus, & ipse iam pinguior euaderet, potuit cauterium, ad distillationem tam necessarium, in brachio affigi, quo impresso, & sanie emanante, à Catarro, & tussi post mensem liber eusit. Ut verò aridum adhuc corpusculum fœlicius nutrire tur, Prisana ex torrefacto hordeo cum portione Amyli dedi, in aqua prius Chalybæata dissolutam. Ultimò, loco lactis Asinini, Caprinum obtuli; & cùm abesse Diarrhoea, hoc vistulare necesse non fuit. Quo sanc auxilio menses ferè tres vsls, integræ sanitati fuit restitutus, pinguis, & nitidus effectus, vniuersus adhuc, nuru, & beneficio præpotentis Dei, qui sit benedictus in æternum.

OBSERVATIO CXXX.

De Orthopneâ.

Orthopnæa sua, & diurna, cauterio ad nucham indito, levatur.

Qvi pro curandis morbis, cauteria negat (vulgò Fonticulos vocant,) is Hippocratis, & veterum dicta iridet, & temnit. Hic enim in variis luæ doctrinæ locis, varia, in variis nostri corporis partibus, pro variis morbis curandis, excitat cauteria, vt latè expendunt Terillus lib. de Vesicantibus, Michaël Guauassetius lib. de natur. camerijs, c. 15. Petr. P. chotus lib. de Rheumatismo, Amatus lib. 5. cent. & alij innumeri. Vir erat triginta ferè annos natus, temperamento sanguineus, corde, & Hepate calido, cerebro frigido, & humido, catarrhosis defluxionibus valde obnoxius, qui ex temporum incertis interuallis, ob distillationem à capite descendenter, difficultate respirationis ita vexabatur, cum sono, & stercore, vt accedente febri intensa, & lingua sicca, veluti suffocatus solùm recto thorace respirare posset. Paroxysmus interdum quatuor, aliquando quinque durabat dies, in quibus cogebatur aduigilare: nam si vel declinante accessione, somnum captare volebat, iterum majori cum impetu reuertebatur tussis, quæ excreta crassa, cruda, & viscida materia, tum per tuis, tum per screatum simplicem, sensim cessabat. Durauit hoc malum octodecim annis, maximò quoniam Medicus fabri solùm, & interno feroi, qui ex conatu naturæ, & moto humorum oriebatur, attentus in medio accessionis impetu, copiosè sanguinem emitendum imperabat, quod profectò magna negligenter erat, (ne quid dicam grauius,) in ægro

A debili, vigiliis vexato, & in morbo, in quo animalis facultatis ad expectorandum tam necessaria ope indigemus, nam tunc qui venam secare temere audient, quantum languinis detrahunt, tantum vires eneruant, & mortem accelerant.

Hic in intermedio tempore variis auxiliis vsls est. In accessione, frictionibus vtebatur extremorum, vinculis dolorificis, cucurbitulis tum siccis, tum humidis, scapulis, colloque admotis, acribus clysteribus, expectorantibus, & nutrientibus. Extra accessionem recreatis viribus, multoties expurgatum corpus. Terbinthina vario modo exhibita. Administratæ expectorantes potionis. Sudorifica ex Ebeno oblata, roboratum caput. Demum linctus, tabellæ, confectiones imperatæ, & cùm ex lecore calido, & ventriculo humido multa humorum copia in cerebrum confluenter, qui ibi densati, in thoracis cavaient, & pulmonum ramos iterum tanquam in partem debilem confluebant, necesse fuit reuulsionis, & vacuationis causa, fonticulos in crure dextro, & brachio sinistro aperire. At crudele malum nullis cessit auxiliis. Hoc tempore per proprietatem caput laborabat, quare me conuocat, qui ad originem, & fluxionis initium celebrare auxilium satius duxi, sique vesicatorum Bregmati imposui, cuius vi licet ichorius per duos menes emanaret copia multa, nihil tam agrotum lenavit. Occluso hoc, Cauterium in Nuchâ affixi, quod ita post annum contulit, vt vacuato ex propinquiori loco, nocuo humor, accessio ex rarioribus interuallis, & mitibus stipata symptomatis affligat, & minore temporis spatio his postremis decem annis eum nunc premat, & fatiget, speküle sit, vt deinceps huius auxilij beneficio, lenet, traducat non ita hinc vitio obnoxiam. Lege Brunnerum lib. confil. 33. de huius morbi auxiliis doctè disceptantem.

OBSERVATIO CXXXI.

De Pede summo.

Pedes summi cerei.

DVm Galeni monumenta versarem, ecce occurrit mihi illius non vtique in amena sententia, quæ scriptoris huius genuinam sapit facundiam, ingeniique præfert facilitatem non aspernabilem, quæ lib. 3. Aph. 3. sic se habet: *Est quidem totum corpus non ultra natu puerilis maximè humidum, adeò ut etiam ossium natura in ipsis potius cerea, quam lapidea videatur, &c.* Hanc doctrinam verâ esse semper ratu sum ob rationem dictam, sed verissimam expertus sum, dum ad puerum curandum vocatus, in quinto ætatis anno constitutum, qui cùm ab utero exiret cum summis pedibus adeò molibus, & flexibilibus, vt cere modo, facile sequerentur, quocunq; torqueres, vsque ad eam ætatem factis pluribus auxiliis consanescere non poterat. Huic, cùm ab inundante humiditate, ossum, neruorumq; debilitate oriretur hoc vitiū, Balneum artificiale roborans, & exiccans sumo fuit auxilio, nam pedes firmi sunt facti & ad motu habiles.

Y. Betonic. Rute, Salvia, Stachad. Rorismar. Absinth. an. M. j. Balaustiorum, 3 ij. Myrtillor. 3 j. Sang. Dracon. Boli Armen. Acacia, Spodij, Rosar. Gallar. an. 3 j. Melissa, Iue, Arthriticæ, an. M. B. Scoria ferri limati, tb. 8. Aluminij pulueris fatti, tb. iiij. Salis tb. j. Sulph. 3 j. Hypocisthid. 3 j. Cortic. Medianor. Caftaneor. Coris. Arbor. glandium. Sumach. Terra sigillat. Fol. Pruni Sylvestr. Radic. Bistort. an. 3 ij. Mastich. 3 j. Sorbor. siccior. 3 j. Nutrum Cupressi, num. iiij. Radic. Chelidon. 3 j.

Coque in sufficiente vini stypticæ quantitate, quoque remaneant tb. iiiij. colasterua, & cum vna libra

libra decocti, actu calidi, singulis noctibus pedes A citum est. Hac ratione in intestinis renasci auctor est Auic. 16. 3. tract. 3. cap. 3. firmant Fernelius 6. Patolog. 9. Matthæus 2. part. in 9. ad Almans. cap. 11. Musa lib. 4. Aph. 79. Iquenisi quidam excarnis, calidissimi temperamenti, ad venerem pronus, nullum ordinem in viciu obleruans, gula deditus, ex interuallis solùm facalia excrementa deponebat, siccata, exusta, citra noxam vllam. Post longum temporis spatium, quæ deiciebat, in imo ventris dolorem experiebatur immanem. Vno die cum auctorem doloris, lumbricum suspicaretur, aliinas fæces aqua diluere tentauit, vt intimius mali canlam inquireret. Ecce loco vermis desiderati, inuenit quinque lapilos durissimos, quorum duo, lentis, tres, ciceris mag-

B gitudinem superabant, ad albicantem colorem declinantes. Cestantibus torninibus, post tres dies, iterum de ilium, & ventris dolore queri ceperit, qui iterum excretis sex calculis ex toto est mitigatus. Sed cùm nullum præter dolorem sentiret incommodum, de salute sua parum sollicitus, in eodem regimine vi-ctus bienniò insistit, cum excremptis comixtos calculos excernens. At uno die austæ affectione, sa-uuore oppresius ventris dolore, cohibita alio, auxilia querit, & Clystere injecto, ingenti cum ilium dolore, per sedem expulit calculos tres rotundos, Auellana-rum instar, valde compactos, cineritij coloris, mu-cóque tenaci, vnde concreuerant, respersos.

Æger timidulus factus Medicorum opem ex-postulat. Hi cùm essent tres, eorum primus afferuit, horum lapidum generationem, non esse calori intestinorum attribuendam, velut illorum qui frequenter à renibus de ciduntur: nam renes, quidam, apud Gal. 3. alimentor. 12, inter viscera connumerant, qua-re calore igneo, velut in adultis, aut moderato, vt in senibus, mucosum humor, absumpta humidiori parte, ad topi, & lapidis spissitudinem redigunt, auctore Gal. lib. 6. epid. sect. 1. com. 6. & alibi; in intestinis verò aliter se habet nam ob frigiditatem (exanguia enim sunt, frigida, & membranosa) tenax humor vertitur, & concrevit in lapidem, sic apud Gal. lib. cit. epid. sect. 3. com. 15. in vesica frigida, quippe qua nervosa sit & pauci sanguinis, & amplissima interior concavitate inanis, crassitudine in ipsam transmissa, ibi iterum cogitur, & inspissatur, & magis quando in ipsa diu-nius immoratur. Quare à frigore lapides in humano corpore concrescunt, ex sententia Galeni, quam defendunt Mercur. lib. 2. variar. ca. 11. Cardanus in com. Aph. 79. lib. 4. Aph. Hipp. Vallesius in cit. loc. Hipp. S. est vere hic morbus Lithiasis, seu lapidum in renibus congesio, que quidem fit ex succis crassis, calore, aut frigore intra renes duratis, &c. Ob id necesse est propinare in hoc æstro que crassis humores evacuent, incidat, in testina calefaciant, in quem vsum, præter totius prouidetiam, sunt Balnea naturalia, Sudorifica ex Ebeno, & alia quæ intus assumpta, & foris admota, intestina roborant, & excrementiam humiditatem absument.

Secundus contrariam omnino conatus adstruetur curandi viam in, hac veritas non dice ntium numero, sed sapientia sit indicanda apud Eto Galeno lib. 1. de dignoscend. puls. cap. 1. tamen quando plures concordant, & unius dissentit, rationabilis est estimare unum potius deerrare, quam omnes alios monente Magistro lib. 2. de vnu part. ca. 3. Sic firmum est, & inconcussum apud illos, qui Galeni filios esse gloriantur, lapidum generationem in corpore humano à calore proficiunt; hic enim viscidum humor exassat, siccatur, qui licet aliquando non sit vehementis, sed remissus, vt in senibus, per moram, eum indurat. Hoc docuit aperi Galenus loc. cit. & 3. Aph. 26. lib. 1. de aliment. facult. 15. & 3. eiusd. cap. 1. & 6. Auic. 18. 3. tract. 2. cap. 16. Arist. sect. 10. probl. 42. & ynanimis deinde Medicorum cum veterum, tum

OBSERVATIO CXXXII.

De Alui fluxu.

Alui fluxus lapidosi, historia illustris.

I N variis nostri corporis partibus lapides generari, præterquam in vesica, & renibus, vbi videlicet detur canula materialis, & efficiens, viscidum humor, paulatim exassans, torrens, & in formam lapidis indurans, veterum, & juniorum testimonio sa-

recentiorum comprobanit opinio: *Neque enim tanta in corpore frigiditas viuente animali esse potest, ut aliiquid in ipso concrescere in duritatem queat, monente Galeno lib. 2. de temp., quoniam partes ventris adeo rigere nequeunt, ut cibi, potiusque congelati indurentur, sicut alia extra corpus hyeme frigore concreta durescunt;* prius enim quam ita frigeret horum, interiret, inquit Galen. lib. 6. epid. sect. 5. com. 27. Si vero, quod obiciiebat ingeniosus collega, in epidemias Galenus dicebat, vesicam frigido suo temperamento succos crassos condensare posse, per frigiditatem, non absolutam frigiditatem, sed calorem imbecillorem intelligas oportet; sic Galenus cerebrum, vesicam, ad alias partes calidiores collatione facta, frigidas vocat. Adeo quod intestina, tum suo, tum circumiacentium viscerum calore chylificant, ut Galen. inquit 4. de usu part. 17. probant Laurent. lib. 4. de histor. Anatomic. quest. 12. Vallesius lib. 8. contr. cap. 3. quare amplius inhaerendum sententiae Galeni: cum vel ipse Cardanus lib. 7. de subtilitate in multis animalibus, ut Bufone, Limace, Cancro, Lepidotes generari posse a frigiditate affirmet, in homine vero solum a calore immoderato, sui immemor scribat. His ego ductus, in hoc ergo, calidissimo temperamento constante, temperarem calorem immodicum, a quo lapides concrescunt. Sic Trallianus Galenum diuinissimum incusat lib. 5. cap. 4. quod lib. 4. de loc. cap. 8. agros, calculum pertulim excernentes curauerit Theriaca, & extenuantibus medicamentis contrariis calori, a quo concreuerant, ex Galen. 6. epid. sect. 3. com. 36. Nam haec humorem crassorem reddunt, viscera inflammant, totum corporis habitum exiccat, maximè cum Galenus in calcuoso cum tophis solum ob gratilitatem lac exhibeat lib. 6. de sanit. tuend. cap. 11. tam contrarium tophis, apud ipsum lib. 6. epid. sect. 3. com. 15. & lib. 7. Aph. 76. Demum, licetum est spernere vnam indicationem, propter aliam urgentiorem, ut monuit Magister lib. 10. meth. cap. 1. & 6. Exhibenda ergo erunt quae Hepatis, & intestinorum calorem retundant, vnaque citra calorem crassos humores educere nata sint, quorum medicamentorum materiam noster socius disertè proponet, & hanc item facundo suo iudicio aceritè dirimet.

Tertius cum senio esset confectus, debilis, & occupatus, citra rixam, & iurgia, hanc controversiam composuit, ad secundi votum penitus inclinans. Nam a calore concrescere lapides certum est, & praeter citatos firmat Peripateticorum Princeps Aphrodites lib. 1. prol. 110. & plures alii. Idcirco calorem viscerum internorum exuperantem demulcem humida dieta, simili potu, refrigerantibus Clysmis, vena secca, suauibus expurgantibus, sero lactis, Externis Epithematis, ventri, & hepati admotis, & tandem dulcis aqua Lauacro per mensem exhibito. His dictis aeger obediens omnia intratrum mensium spatium exequitur, at citra leuamen vnum. Nam hic carnifex morbus nullus saepe cedit auxiliis; ex quo accidit, ut exasperato malo, in ventris dira tormenta cum stercoris suppressione incurrit, qui cum in horas exacerbaretur magis, & pluribus auxiliis, nec clysteribus emollientibus & vacuantibus succumberet, factum est, ut feroctius sanguine dolore, aeger exanimis occubuerit. Dissecto corpore, inventus est calculus Castaneæ, & formæ, & magnitudine, Collo intestino tenaciter adhaerens, qui anteactam tragœdiam hactenus excitauerat.

Postquam huic observationi manum supremam imponerem, Legi Epistolam medicam Doctoris Acosta Lusitanus Medicu Rothomagensis clarissimi, in qua narrat quandam ægyptum habuisse Diarrhoeam diuturnam, quæ cum multis diu applicatis auxiliis

A non cederet, tandem omnino curata est, excreto lapide quadrato, & tenai, qui vnguem digiti pollicis representabat, quo expulso, aeger conclamatus, & fluxu evanit.

OBSERVATIO CXXXIV.

De Vrina.

Vrina nigerrima tota vita, citra noxam excreta.

In cauione, aliisque adurentibus febribus, sanguine adusto, & nigriore reddito, ob vim ignis interni torrefacientis, vrinam nigram excerni, nonum non est, id docuere Hipp. 2. prog. 18. Gal. 1. cris. 11. & 12. Aetius terrab. 2. ferm. 1. cap. 44. Sicut apud illos passim est inculcatum, hanc, in febribus longis, in copia humoris melacholici, in cutaneis affectibus, in suppressis menstruis, haemorrhoidibus, maxima cum commoditate excerni, testante Galen. lib. de atra bile, cap. 8. Sic mulier in Thaso cum hac vrina evasit, apud Hipp. 3. epid. sect. 3. text. 73. & 82. Firmant Aucen. 2. 1. doct. 3. cap. 3. & in prima part. Cantic. tract. 2. text. 507. Anton. Vallesius exercit. ad cap. 40. Holler. de morb. intern. Adolphus Scribonius lib. de inspectio. Vrinar. pag. 51. & alij. At citra has causas hanc vrinam diu emini citra lesionem, est rarissimum. Seppennis puer quin in omnibus sanorum munia exqueretur, vnde in annis eminxerit vrinam nigram atramenti scriptoriis instar: & cum nullum edulium sumeret, ob quod vrina nigredine confusuratur, ut saepe contingit, ut notauit celebri quadam historia Actuarius lib. 1. de indicis vrinarum, cap. 20. rationabilius erat ex viscerum igneo calore humorem biliosum aduti, & in nigredinem verti; quare ne hic in aliquem lapsum inmedicabilem ex siccitate subortum incidet, in 14. anno constitutus, remedia exposcit, multa fuere oblata, quæ lecur, a quo tanquam a communis officina hoc vitium emanate Medicis rati sunt, attemperarent, vnaque illius phlogismum retundere nata essent. Expurgatum saepius corpus præmissa phlebotomia, serum lactis exhibitum, obseruata frigida & humida dieta. Imperatum Balneum, & alia innumera ferè oblata in potum, quæ igneum viscerum intemperiem corrigerent: Tandem cum nullis auxiliis leuaretur, ipsa sanorum munia obiens, medicamentorum iam impatiens, ab eis destitit, & quod mirum est, nulla siti, aut oris amaro oppressus vitam suauissime ducebat. Hic nupsit, & fecunda fuit factus prole beatus, & in multis annos hanc emitemus vrinam, vitam produxit. Lege eruditissimum Henricum Petram Manspurgensem, disput. 5. de vrinis, num. 22.

OBSERVATIO CXXXV.

Vrina lactea, toto vita decursu excreta citra noxam.

Vrinam simpliciter latet, ab humoris pituitosi copia euénire; calculum, paralysem, apoplexiāque præsagire, constans est Medicorum sententia, inter quos primi sunt Actuarius, lib. 1. de indicis vrinarum, cap. 12. Auicenna 2. 1. Doct. 3. cap. 2. & alij, quos longum esset recensere. Quadragenarius, crassus, & rubicundus, toto vita decursu vrinam excretit lateti, aut spermato similem: Erat sanus, aificis officio fungebatur, & nullum vnguam sensit incommodum. Compellentibus affinibus, Medicorum votum explorat. Hi suppressione vrinæ, vel calulum rerum imminere illi inculcant, & ni sibi caueret, varios morbos euenturos pollicetur. Ille subridens

De Praxi Medic. admir. Lib. III.

139

dens medicamenta renuit, soli Deo confidens. Sic factum: nam ad octogesimum annum nullo morbo oppressus perseveravit, quoque pleuritide occupatus vitam finivit. At haec rara sunt, & limites naturæ excedunt; Quare ab arte explodenda: frequenter enim pro perpetuis habentur, lib. de faecis format cap. 2. & 6. Aphor. 58.

OBSERVATIO CXXXVI.

De Viceribus.

Vlera manantia diurna, in vniuersitate corporis mole exorta, quomodo curata.

Vit quidam ingeniosus, & doctus, habitu melancholico prædictus, repente pruritum passus est in corpore toto adeo pertinacem, ut cutem scalpendo vnguis dilacerare cogeretur. Hoc malum quadruped duravit. Cessante pruritu, totum corpus confusari coepit viceribus, ex quibus velut per manantes fontes ichor exibat serofus, flaus, tam acris, & mordax, & in copia tanta, ut subiectam catenam per quam fluebat exederet. Malo huic ab exustis humoribus genito ut occurreret, consilio Medici pluries secuit venam, & saepe ex talo, & ex mariscis, hirudinum ope sanguinem extraxit. Expurgatum corpus. Serum lactis exhibuit, multiplici melanagorum sylva præparatum. Saluatellas secuit, & optimo regimine vclus Balnea admisit. At omnia frustra. Huic, cum aliqua morbi Gallici indicia essent, sudorifica ex Smilace aspera, decocta in aqua Endinæ ob viscerum calorem imperata. Admota Mercurialia vnguenta, & alia quæ siccitate, sua superfluum humorum absolvunt. Demum lafatus iam, & ex diurna applicatione medicamentorum debilis factus, Balnea aluminosa fuit expertus, a quibus nihil levatus, sicut nec ab ingressu in rinos in quibus hirudines vivunt, quarum locu ex tota corporis superficie limosus educetus est sanguis in copia multa. Tunc ex nimia per vleera vacuatione veluti viribus prostratus, lecto continuo decubuit, vicitus solum ratione commoda vclus. His destitutus à Medicis, fonticulos, meo voto, in cruce dextro, & brachio lavo admisit, qui adeo contulerunt, ut tota sanie, quæ per vlera purgabatur, per cauteria vacuata, intra mensis spatium, consolidatis viceribus, sanitatem. Dei misericordia, cuius manus effecta non est, fuerit consequetus.

OBSERVATIO CXXXVII.

De Ictero Nigro.

Icterus Niger, ex infrequentissima causa pronatus.

Disceptatum diu inter eruditos arbitror, qui veterum fertilissimos campos studio indefesso colunt, & irrigant, super caulis Icteri nigri. Omnes vnam invenimus, ut Galeno in locis multis, tripli ci de causa id euénire posse, vel vitio particula quæ excrementum ipsum expurgat, vel ratione viarum per quas expurgatur, vel ipsiusmet excrementi vitio. Horum virorum votum in hunc usque diem sum amplexus, donec Doctor Gaspar Acosta Lusitanus, Medicus Rothomagensis celeberrimus, aliam infrequentem huius morbi causam, in quodam consilio, missis Antwerpensi Canonico, & mihi postea communicato patet, cuius exemplum hoc loco subiecte vobis est. Vxor cuiusdam nobilis viri, atro colore cutis tota fuit tincta, atque foedata, ut solummodo eius aspectus omnibus horrorem inculceret.

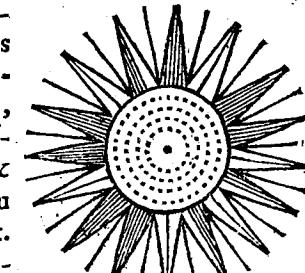
A Haec absque febri moesta perpetuò erat, nam vniuersa corporis superficies Æthiopis colore erat conspersa. Inter Medicos de causâ morbi satis disceptatum, conclusumque hunc nigrum colorem, seu icteritiam nigrum, à centumace lienis, & mesenterij obstructione esse subortam, (licet nulla, aut saltem sensu conspicua reperiretur illam partium tensio, ac durities,) quare ad nigros humores vacuando, & deobstruendas vias, selecta auxilia præscribunt, à quorum usita ita male habuit, ut ab eis, medentium consilio coacta abstineret. Tandem accedente assidua Lipothymia, & sequuta continua febri, è vita discessit. Cadaver dissectum sine liene inuenitum est, qui cum sit receptaculum melancholici succi, nil mirum, si eo deficiente corpus totum redderetur nigrum; quoniam atro humore non attracto, huiusmodi humor per venas cum sanguine ferebatur, ex quo massa sanguinaria infecta nutrimentum corpori cum præstisset, ipsum hoc nigro colore fecerat.

OBSERVATIO CXXXVIII.

De Lapide Vesicæ.

Lapidis in Vesica inuenti, forma stupenda, & enigmatis.

L Apides, diversa forma, quantitate, atque color, in vesica vrinaria fuisse inuentos, vel ab ea artis ope extractos, Veterum, & Recentiorum exempla satis confirmant. Sed huius forma est rarissima, & admirabilis, cuius historiam palam fecit Doctor Acosta Lusitanus, Medicus Rothomagensis incomparabilis, & in inuestigandis naturæ arcanis laboriosissimus. Agrotavit diu immali, ac miserabili vesicæ tormento puer quindecim annos non excedens, qui in omnibus membris saluis, tandem infando cruciatu excarnificatus animam efflavit. Sexto cadavere, in capacitate vesicæ inuentus est lapis rotundus, magnitudine parvæ pilæ, pyramidibus politis, & acutis vndique circumseptus, (Solis instar) & ita humor hic ab assante calore erat dispositus, & induratus, ut inter pyramidem vnam, atque alteram essent fabrefactæ puncticulae longæ, acus formæ (mirabile visu) à natura insertæ; ex harum aculeo, puer cum ad ejaculandam vrinam ex longis temporum interuallis cogebatur, se, in pube, velut acubus, & acutis spiculis pungi, & lacerari, magno vlvulatu ingemiscens concilamabat. Huius ergo calci monstrosum, & inauditam effigiem in Lectorum gratiam ad vinum exprime re libuit.

OBSERVATIO CXXXIX.

De Morbis trans naturam,

Morbi trans naturam, remedii trans naturam, curantur.

Dæmonis commercio, & pacto fieri fascinum, maleficium, incantationes, præstigiaturas, philistris, poculis, amatoriis, verbis prolatis, orationibus, appensis, gestatis, coniurationibus, characteribus, figuris, annulis, carminibus, sonis, cantibus, numeris, potionibus, softibus, odoribus, & aliis mille modis, mille doctus experimentis, testimonis certissimis

issimis confirmatus, verum esse non dubito, & latè A firmant ex nostris Baptista Codronchius lib. 3. cap. 6. de beneficiis, Langius lib. 1. epist. 38. & lib. 3. epist. 34. Gemma lib. 2. de diuinis Characterisnis cap. 4. Ioan. Huchens lib. 4. de maleficis, Cardanus lib. 2. contradic. tract. 2. contradic. 7. Rodericus à Castro lib. 4. de medic. politico cap. 2. & alij, ex alienis Petrus Tolosanus I.C. lib. 3. 4. Syntagma. iuris uniuersi cap. 14. qui ex multorum contentu auctorum eloquenter probat, magicis artibus, certis ceremoniis, & actionibus incendi possit. Visis his, omnibus patuit cuncta hæc ex beneficio esse suborta. At cum in agone esset, Syncope oppressa, per vomitum laboriosissime excrevit animal, pugni forma, colore atrum, cauda oblonga, rotto corpore pilosum, Muri instar, quod postquam in terram delapsum est, eximia pedum agilitate per dominum obrepit, & emoritur.

Harum omnium artium dæmon est auctor, aut adiutor, quas, secundum initio cum illo, exercent mulieres præstigiatrices, quas, Lamias, seu Striges vocant, aut benefici homines, qui Strigones, Alastores, Sicarij, Telchina dicuntur. Quos, certis verborum, aut gestuum formulis mira perpetrare, certum est, quicquid contrà clamet ad rauum usque Cornelius Agrippa lib. aduersus lamiarum inquisidores, futilibus quibusdam argumentis nixus, falcinationem ex parte Dæmonum contraetiam pertinaciter denegans, quas esse ex iure divino, & humano puniendas, legat qui velit in materiâ hac potius Theologicâ, quam medicâ, Sixtum Senensem lib. 6. Sancte Biblia, ac. not. 276. quo loco, copiosè, & doctè contra eum efficacissimis rationibus disceptat, & multò ante ornatè satis, & breviter comprobauerat Christophor. Landinus in Virgilium, eo loco. Nescio quis teneros oculos, &c.

Ex hoc perenni fonte scaturiunt morbi immanes, atroces, admirabiles, qui licet naturalibus similes apparet, cum tamen causam habeant, medendi arti haudquaquam obsequentem, iure à Fernelio lib. 2. de abdit. rer. can. cap. 16. trans naturam appellantur; qui remediis naturalibus applicitis in peius ruunt, aliis vero trans naturam admotis consaneant. In hanc rem apponam historiam admirandam, sed veram.

Puellam, annum agentem etatis decimum sextum, ex nobili prosopâ oriundam, formâ non vulgari præditam, iuuenis quidam speciosus, & liberalibus artibus apprimè instruetus ita miserè depribat, ut illius amore irretitus nocte plures velut amens, insomnis duceret: at cum illum ea ut ex infimo loco natum temneret, & irriteret, indignabundus, sagarum consilio de ea magicis artibus vindictam sumere curat. Quare absensis puellæ imaginem cerâ confitam, verbis prolatis sortilegæ compungunt, quibus recitatis, insons saevi doloribus in toto corpore excitatis est afflita, iisque ita infandis, immisericorditer vexabatur, ut aculeis transfigi videretur. Quibus lenitis remanebat Aphona, & convulsione mirabiliter arrepta, quâ pedibus antrosum pectus contingebat, cum oculis tortis nigrante facie, pennis narium inuersis, lingue tremore, lipophymia, omnimoda virium iactura, fastidio somno.

His triduo perseverantibus, conuocantur Medici, qui postquam vlti citroque de causa morbi disperparunt, in eam vnamnes conuenerunt sententiam, ut credent, hæc horrenda vita, ab vetero, aurâque venefica ad partes superas elata, tanquam à prima origine emanare, quæ similem tragediam excitare nata est. Quapropter præsidia plurima adaptant in hunc usum. Sed cum iis applicitis illa delira, furbunda, & omni convolutionis specie premere turim-

A maniter, à Medicis tanquam spiritu malo apprehensa, aut beneficio vexata, deseritur.

Hoc ita esse confirmavit postea enormis vomitus, cuius violentia, nigerrimam materiam primò, poste glomeratos crines, Tribulorum fasciculum, acus æneas, & tandem ouiformem massam atro colore conspurcatam reiecit, qua dissecta erupere plures volantes formicæ, quæ adeò horrendum factorem ex se expirant, ut nullus in domo persistere posset. Visis his, omnibus patuit cuncta hæc ex beneficio esse suborta. At cum in agone esset, Syncope oppressa, per vomitum laboriosissime excrevit animal, pugni forma, colore atrum, cauda oblonga, rotto corpore pilosum, Muri instar, quod postquam in terram delapsum est, eximia pedum agilitate per dominum obrepit, & emoritur.

Parentes rei nonitate, & periculo filiæ commoti consulunt ariolos, sagas, sortilegos, magos, & incantatores. Ex iis unus, le eam sanatorum proposita multa mercede constanter pollicetur, dicens ut aduentante paroxysmo vocaretur. Sic factum; nam cum accessio ferociter inualescit, convocatur ipse, qui super caput ægræ prius abrafum, me præsente, impo- sit Papyraceam chartam albissimam, in qua scriptæ erant literæ binæ, T. M. & imposta erat vngula. Afini semicombusta, & ille nescio quæ verba ad au- rem obinurmurans, illam ab insultu, & omni symptomate in posterum liberavit. Morbi ergo trans naturam remedii trans naturam curantur, ut graphicè post Fernelium differunt Carrerius ad libros Galeni de loc. affect. disput. 37.

OBSEERVATIO CXL.

De Incuria Ministrorum.

Pharmacopai iniçitiâ, æger emoritur.

Cum Hippocratis & Galeni monumenta reuoluio, horum auctorum dulci sapore, & illorum suavi lectione velut delinitus inebrior, tam mihi videntur eorum opera succulenta, affabréque composita. Dum ea perlegetem, occurrit laudatissima, & quasi per manus à multis sacerulis translata sententia in lib. 1. epid. scit. 3. text. 51. qua ostendit hic diuinus auctor, attem nostram ex tribus constare, morbo, ægro, & Medico artis ministro. Hic ut naturæ recte operantis vias sequatur, nescie est, ut habeat suos ministros promptos, & in arte satis versatos: familiantur enim Medico, inquit Galenus lib. 6. epid. scit. 5. com. 1. quinque artes. Pharmacopæa, ars infundendi clysteres, ars aperiendi venas, ars obste- tricandi, & Coquinaria. At ab istis insciis saepè mors emanat. Quare ab arte pharmaceutica incipiamus, in qua multi adsum. Grammaticæ ignari, putant enim isti cum in promptu habeant Dodonæum, Lobellium, Fuchsiu, ex Latina lingua in Teutonicam, aut Germanicam translatos; & vel Lacunam, aut Matthiolum, Bauderonum, aut alios sua vernacula lingua conscriptos memoria teneant, ipsum Mesuem, acute, & componendi medicamina facundia superare. Nam oportet Pharmacopœum esse prudentem vi- rum, diligentem, & artis suæ obseruantissimum, & quod plus est, Latino sermone instructum, ut probè dispensare medicamenta, & compositiones à Medi- co ordinatas intelligere, & componere, ne temerè, non intelligens, confidere queat. Hinc fit sape ut multis capitales errores committat, & pro multis vnum sic exemplum satis. Laborauerat æger toto ferè anno Dysenteria, quæ ex intervallis illum op- primebat immaniter, ob cuius saevitatem totum inte- stinum rectum ulceribus cauis, & sordidissimis erat

conspur-

conspurcatum, quæ vt Medicus abstigeret, & sic caret, suppositorum descriptis & dixit, fiat suppositorum, filo, uno nexus ligatum; Pharmacopœus Grammaticæ ignarus fecit tumultuarie glandem, & cum non intelligeret verba filo uno, putauit quod erat Philonium, & nescio quæ huius Opiati quantitate adiecta, suppositorum construxit. Imposito eo, cum æger debilis esset, ob frigiditatem medicamenti, somno profundo arreptus, perpetuò obdormivit. Dubitas? Audi Avicen. 16. 3. tract. 1. cap. 14. §. Etiam te- stari sumus nos vidisse qui supposuit sibi collyrium ex Opio, & morium fuit: Nam & multi imposito suppo- sitorio opio, ob vigilias, & fluxus diurnos, supremo somno correpti sunt, ut scribunt Marcus Gattinaria cap. de curâ sode Cholerica, Nicolus serm. 2. cap. 11. & alij. Oportet ergo vt Pharmacopœus sit diligens, & Latino sermone bene instructus, & habeat ministros vigilantes, Latinos, peritos, & pro- bos. At de horum incuria, & negligencia plura dici poterant, sed sub uno exemplo cetera comprehen- duntur, auctore Galeno lib. 1. acut. com. 33. & lib. 3. com. 44. & 61. & lib. 5. Apb. 33.

OBSEERVATIO CXLI.

Obstetricia malitia, & fraude, plures fœminæ interfeste, alia in grauissima pericula incurrerunt.

Non celabo, per Deum immortalem, unum facinorosum scelus, ex quo, obstetricis malitia, & dolo tot fœminæ interfeste, aliae in mortis fau- ces deductæ. Putant enim hæ infacia honorem ma- ximum reportare, si salua pariat fœmina, & infans lucis visura fruatur in manibus suis; ac si hoc opus, donum Dei appellari non mereretur: nam patiens simul, & nascens statim in ipso vita limine Sacrō- sancti Archiatri opem miserabilis voce implorant. Quod si partus difficultis sit, & lachrymosa pressuræ dolorum adsint, ingentes, & immanes hostiles partus labores infestent, & viæ per quas labi infans debet, sint vel ex morbo, aut æstate callosæ factæ, neque partes pudibunda dilatari possint, & acerba concitentur tornina, cruciatu sanguini, ferina sym- ptomata repulsiunt, fœminæ tristes metuant, pa- ueant, meroe conficiantur, lancingentur, exfoliantur, & ægonia fera contabescant. Tunc necesse est prius, diuinum, & deinde humanum, & medicum implorare auxilium, non ab obstetricibus: nam hæ multa machinantur saepè, vi & violenter, ut infans intempestiæ, vel lacer, vel mortuus exeat in lucem. Vidi unam maleficam, quæ fœminis in hoc agone positis, & præ nixu, & doloris saevitie nihil sentientibus, acutissimo, sed satis oblongo cultello, quod forte in hos nefarios usus in carpo iuxta tunicam reseruatum habebat, totum vteri os versas anum resecabat, & sic dilatato vtero labebatur foetus. At fœminæ oborta Hæmorrhagia nimia, scisso vtero, vel ano resecto, excreta deinde vrina per alium, & sternore exente per volum, vel animam effla- bant, vel deinde cum magno labore euadabant. At ab assistentibus apud Magistrum accusata, in exilium perpetuum, cum testes contra se non haberet suffi- cientes, est relegata.

OBSEERVATIO CXLII.

Ex Clystere actu calidissimo injecto, mors subsequuta.

Qui debet iniicere clysterem, attenus, & vigi- lans sit oportet. In populosissimâ quadam ci-

A uitate vidi accidere inopinatam mortem ex clyste- re, qui cum ob ministri incuriam, actu calidissimus immitteretur, intestina adeò lancinavit, ut immuni sequuto dolore, & confluentibus hac ipsa de causa humoribus, generata inflammatione, & parte deinde occupata Gangræna, superuenientibus febri, delirio, siti, & vigilia, æger, qui antea sanus erat, animam post duos dies efflauerit. Cuidam ex cœcis hæ- morrhoidibus laboranti, cum præ illarum tumore anus esset clausus, & multis diebus, ut sepe in hoc morbo contingit, non deiceret, injecto à quodam inscio, clyster, ita hæmorrhoidales vene sunt dilatatae, ut ob dolorem, & affluxum humorum, tota inflammatâ parte sphacelata, (hæ enim partes sunt valde obnoxiae corruptioni ob multis causas) biduo vitam cum morte commutauerit.

OBSEERVATIO CXLIII.

Phlebotomi incuria, ægra fluente sanguine emoriuntur.

A ccedamus ad phlebotomos, qui in multis cum peccent, tolerari non possunt: nam Medicos multi sapientiores estimantur, tantum sibi placent, tantum sibi assumunt. Erant duo, unus incautus iuuenis, alius delitus senex. Ille, ut scientiam suam ostentaret, secta vena poplitis, reclamantibus assi- stentibus, historiis, & facetis enarrandis solùm intentus, tantum sanguinis in phialam aqua calente plenam extrahi curauit, ut vix perspecto sanguine cum aqua confuso, fœmina delicatula, & ex morbo debilis, post dimidiam horam exanimis corrueret. Senex garrulus experimentum cum haberet, ut ipsa insolenter dicebat, audacia multa confirmatum, ad senem Nephriticò dolore laborantem, Saphenæ se- condæ cauia cum esset accersitus, tusa vena, tantam quantitatem extrahere permisit suo consilio nixus (pârcam enim in sene debili, doloribus, & vigiliis vixato instituerat Medicus) quoique æger animi deliquio arreptus, post horam excessit è viuis. Et licet plura possent prædicti de arguento hoc, ea si- lentij tenebris involuere satius duxi, ne Lectori tæ- dio sim, & illis inimicitia: & ego Epilogum facio non tractatum.

OBSEERVATIO CXLIV.

Ob coqui ignorantiam, soliditas suborta.

C roco insunt facultates mirabiles, quas prisci vno ore extollunt, & ob hæc in multa ingrediuntur Antidota, Theriacam, Mithridatum, confe- ctiōnes Cardiacas, quæ nostri corporis facultates mirè roborant, & est medicamen Cordiale, & in Cata- logo medicamentorum quæ vites cordis tenuuntur, reponitur ab Anicenna lib. de viribus cordis tractat. 2. cap. de Croco: attamen immodicè si quispiam eo usus sit, in pallorem, capitis dolorem, caliginem oculo- rum, & demum in infaniam maximè alacrem, & lætabundam incurrit; sic enim habet Anicenna in loco dicto: Multitudine vero comestitionis eius superflue dilata spiritum, & mouet ad extrâ, donec accidat proper hoc ut discedat à nutrimentali materia, & sequatur in- de mors, &c. Et lib. 2. tract. 2. cap. 129. Sic ait, dici- tur quod tres aurei de ipso interficie latificando, &c. Quam sententiam omnes deinceps comprobaverunt. Hoc non adverterns Coquus quidam, qui ut alimen- ta eleganter condiret, ut maiorem palato gratiam conciliarent, in avium iure tantam quantitatem Croci dissoluti iniiciebat, ut scemina illo vfa conti- nuâ, in risuñex internalis ita lætabundum repente- M 5 incide

inciderit, à quo nunquam potuit leuari, quæ omnia ex Croci nivis quantitate esse suborta, non dubito. At si Crocum fuisse adulteratum iustes non repugno. Adulteratur enim sèpè inquit Dioscorides lib. 1. cap. 23. Argenti spuma, atque plumbagine, ex quo æquæ lethalia symptomata oriri, ac ex argenti spuma, verum est. Vnum certius quod ipse Dioscorides ibi adiunxit, exitiosum esse si tribus drachmis ex aqua potetur. Pro salute ergo, qua nihil charius, apud Galenum lib. 7. meth. cap. 6. ministri prudentes ad coquinariam artem elegantur, ne si forte ægri præ fastidio alimentum abhorreant, ipsi ad irritandum palatum, noua condimenta, claram imponant, quæ ægro nocere impensè queant: nam vidi fœminam illustrem, cui ab inscio Coquo in ferculis injecto succo Coriandri viridis in copia multa, nausea superuenit, & ventriculi debilitas adēd eam oppressit, vt cogeretur cibos illico vomitione reiicere. Hæc curata, Aloës visu in pilulas redactæ, vini Absinthitis potu, & roborantibus ventriculo admotis. Quibus autem dotibus debeat esse instructus Coquus, propounderunt Varro, & Columella in suis de re rustica libris eleganissimis.

OBSERVATIO CXLV.

De Inscitia Medicorum.

Inscitiam Medicorum, quidam emortuus.

Solus Deus languores sanat, inquit Melius in praetatione practica sua; & de frigalitatibus solio produxit in largitate medicinam, Benedictus, gloriatus, & excelsus Creator. Huius solum proprium est nec fallere, nec falli: mortales cum homines sint, in multis peccant, quædam videlicet penitus ignorando, quedam male indicando, quadam negligentiū scripis tradendo, dicebat Galenus lib. 2. de sec. loc. cap. 1. Nam supra captum hominis est nunquam errare, solum artificis quam minimum, ex Galen. 3. pag. 41. quoniam optimus Medicus aberrat aliquando 2. Aph. 29. & lib. 1. ad Glauc. 1. præsertim in vita brevi, & arte longa, ad quam nec ipse Hippocrates, ex ipso in epist. n. 31. maximè cum Medicus sit artifex conjecturalis, conjectura autem licet ad veritatem proxime accedat, aliquando fallit nos, ex Gal. 1. Aph. 12. quoniam est posita in medio scientia, & ignorantia, ex ipso lib. 1. de loc. cap. 1. Ob hæc Hippoc. 5. epid. 27. & lib. 1. epid. 4. & lib. de ossium natura. num. 17. se errasse ingenuè fatur, & remediis nihil contulisse affirmat 7. epid. 40. 41. 62. 68. 69. 86. Gal. 2. deloc. 5. in seipso ægrotante deceperus est, & alibi, sèpè se ignorasse confitetur. Suos errores confessi sunt Avic. 6. 4. tract. 4. cap. 22. Auenzoar lib. 1. tract. 15. c. 13. & lib. 2. tract. 5. cap. 13. Aretæus 4. Chromôn. cap. 1. Alzaharavus lib. 31. tract. 1. cap. 15. & alii Medicina Phœnices fatentur palam, ne quis decipiatur eadem ratione, qua quis antea deceptus est. At hoc est rarissimum; errores vero quos proponimus, sunt crassissimi, & intolerabiles, in quos solum gregarij isti Medicorum passim incurunt.

Medicus quidam senex, garrulus, aue Pica loquacior, & qui se ab Aesculapij familia oriundum, & Magnatum, Principumque esse Medicum, per vicos, plateas, fora, vbiq; passim, & qualibet vel minima data occasione, iactabundus, & gloriatus, inflatis buncis proclamat, cùm ad curandum mediocris fortis hominem efficit vocatus, qui febricula, ventris gurgitatione, diuturno alvi profundi erat correptus, venie suburgido, pedibus inflatis, cum futore tabis, aut hydropis metu, longo tempore decolor in ecto iacebat, de salute sua desperans, me, aannante ægro invitus consuluit. Consilium adhibitum. Cùmque alii fluxus ex debilitate, & hepatis obstructio-

A ne pronatus, complicatissimus affectus, & difficilis curationis sit ob multas causas, non phlebotomia, vt ille prædixerat, sed aliis auxiliis esse curandum ægrum palam feci. Sed cùm ille non acquiesceret, excitans iurgia, & clamores, præfatus periculum, abij, discessi. At ille, extracto sanguine, solum ob hepatis ardorem, ægrum exhausit, qui resolutis viribus post quatuor dies extintus est. Rectissimè ergò à Galeno promulgatum lib. de Theriac. ad Pison. cap. 4. Si quis miser in methodici tanquam in alterius bellua manu incidat, procul dubio morietur ex consequtione dogmati ab eo imperfectus, quoniam vt à secula non recedat, inuestigare causas non vult. At bene fortunatus ille qui ad rationalem Medicum accesserit, neque enim tam malis symptomatis facile capietur, neque ob artem rationalis Medicorum mortem incurrit, &c. Medicus ergò inscius ægrotanti altera fera, qui ita remedia ægris prescribit, ac illi qui aleacionium, quoram iniuria præcepta magnum agrotis afferre solent incommodum, vt scitè docuit Galen. lib. 1. epid. 3. com. 50. Consule de horum nebulonum inscitia, versutie, & temeritate Ioan. Freitagum in suis noctibus Medicis cap. 20.

OBSERVATIO CXLVI.

Medici errore, Podagricus obiit.

Nuper in qualam celebri ciuitate, Medico cuiusdam seni, indocto, magnifico tamen titulo ob canos, & albantes pilos superbienti accidisse vidi, qui, postquam alij, arte, & eruditione insignes viri, multas remediorum centurias, ægro calidissimo temperamento prædicto, gracili, excarni, articulatiis, doloribus vexato sine fructu præscripserunt, sua, gloriabundus, velut strepens inter Anserolores, præsidia, quæ manus Dei vocitabat, ad sidera efferens, artibus dolentibus, Vnguentum ex Sulphure, Nitro, Enphotbio, cum succo Artemisia, & oleo de Piperibus paratum admouit. Hoc applicito, æger cùm esset calidissimus; sanguine dolore, exacerbata febre, vigilis afflictus, motu priuatus, sensim contabuit, qui pavis post diebus extintus est. Sed hæc ex Pædotriba factos Medicos, tanquam ipsissimani pestem, quam semper habuit, & habebit ars medica. ut fatnos, & stolidos, tanquam lapidem, non verberemus: nam citius tardus bos sentier admoq; stimulos, quam illi, recta consilia obseruabant. Nam illis hæc sunt superflua, ac si asino fabulam narres, vt cum Galeno loquat lib. 1. meth. 1. & 3. de facult. cap. 3. de quorum stupiditate legendi Petrus Talpa in suo lib. de indocto Medico, & Ioannes Aubrius lib. de vendicanda medicina dignitate, & prius prædictus Hipp. lib. de lege, num. 3. §. Imperitia malus thesaurus est, timidus, ac temeritatis nutrix.

OBSERVATIO CXLVII.

Applicito caustico, Arthriticus occubuit.

Medicus quidam contumeliosus, superbus, insecus, & audax, quædam divitem inviseret arthriticum, se remedio quodam patri applicito, morbum hunc importunum, & cum quo Medicus docti ante luctauerant, superaurum haud inglorius pollicetur. Sermonis lenocinio, & spe salutis allelus æget, annuit illico. Ille fermentum cum Cantharidibus parti afflita imponit, humorem parti tenaciter impactum, auxilijs ope eductorum sperans. Vix decem pertransierant hora, quando ampullis excitatis, sequitæque nigredine loci, humerum Gangrena occupauit, quæ cùm profundis scarificationibus, aliisque medicamentis, patrilaginaria inhibentibus

non

De Praxi Medic. admir. Lib. III.

A non cederet, & usque ad collum sorperet corruptio, nec pars sphacelata sectioni esset opportuna, factum est, vt resolutis viribus obierit miser. Atque hanc laudem Thessalicus iste inter multos spectatores est consecutus, ostendens explicatum ab Arthritide hominem, intra tres, vt promiserat, dies.

OBSERVATIO CXLVIII.

Medicus, ignorantia sua, sibi ipsi mortem acciuit.

Vix descenderat Medicus quidam ab equo, quando ab hoc, recalcitrone sanè & refractario, illi in femore satis magnus illatus est ictus, quem tumor, & dolor postea consequuntur. Ad eum curandum alij amici vocati, consilio Gal. lib. 4. acut. 19. ad præseruandam partem, ne inflammatione tentaretur deinceps, statim sanguinem emitendum imperant. Sic enim habet Gal. Nos autem, & ea non existente venam secamus, quæ dolor vehemens, hominem statim prehenderit, vel pars aliqua fracta fuerit, vel os ex loco pulsum sit, vel alias quædam articulus contractus, redundantque sit, &c. Sententia Galeni prolatæ, reclamat ipse, qui semper multum sibi assumpsit, & veluti furore percitus instat vehementer, & vt putabat argutulè, ex ea non inferri rectè ipsum esse phlebotomandum: nam Galenus ibi non loquebatur de ictu facto à calcitrone equo. Omnes subrisimus: nam mouerat Cornicula risum. At nos pacato animo illum sic fuimus allocuti: Galenus sub uno exemplo cætera dolorem inferentia comprehendit, vt patet ex ipso lib. 3. acut. 42. 61. & 5. Aph. 5. 3. & in methodo in lib. 4. cap. 6. sic ait: Quippe ipsos Empiricos videmus, cùm lapsus ab alto quis sit, aut alias plaga aliqua contusæ vehementer corporis partes habuerit, ad sanguinis missionem configere: quamquam idem homo paulò ante sanus fuerat, prorsusque redundantia sanguinis expers, &c. Nam venæ sectione reuelliit, inflammationem arcet, & sanguinis impetum ad partem dolorificam, & imbellem suopte impetu decumbentis coercent. Mihi, hæc & alia atiocinanti neque aures præbuit, nec aliorum vota approbans, & immorigerus, sibi unquam venam secari permisit. Quare factum est, vt confluenta ob dolorem affatim ad partem sanguine, inflammatione aucta, & sequuta Gangrena, quæ nullis auxiliis cessit deinceps, post septem dies animam efflauerit.

OBSERVATIO CXLIX.

Hydropicus, Medici peritacia, subito emoritur.

Generosus quidam vir Ascite bienniò laboravit, quem clamosa, & inextingibilis comitabatur sitis, cum ingi, tenuique febricula coniuncta. Aderant obstructiones internæ cum flatuum copia multa, & alia, quæ huius classis Hydropicos sequi solent. Multis præsidiis à suo Medico tractatus, semper ruerbat in peius. Ille cùm vellet esse solus in prælepe equus, doctos in consilium nunquam admisit. At reclamantibus affinibus, vel renuente eo, alij conuocantur, re, & opere celebrimini. Collegium initum. Varij variam, doctè tamen & eruditè, remediorum syluam proposuere. Ea sunt Hydragoga, Trochisci, Emplastrum, Vnguenta, Thermales aquæ, Sudorifica, Robotantia, Vesicatoria in cruribus exercitata, Phœnigm, vñstiones, scarificationes, & fontanellæ, demum imperatum exercitum, consultus meri potus, cum exiccante diæta coniunctus. Ex vñstis, primus, solum Paracentesi vtendum esse

A prædictum, quod auxilium esse huic morbo præstantissimum, cæteris non conferentibus, docuit Hipp. 6. epid. 7. text. 11. in hunc modum: Tabescentes satim vñre, Hydropicos cuius secare oportet, & lib. 6. Aphor. 27. id affirmat, & plures Galenus edocuit; quod præsidium etiæ veterum aliqui condement apud Cœlium Aurelianum lib. 3. tardar. passion. cap. de sectione Hydropicorum, ob multas rationes, quas solauit Vallesius & Hollerius in com. Hippot. loc. nuper citat, tamen, eius efficacia & ope, plurimos salutem fuisse adeptos, narrant Paræus lib. 7. cap. 12. Mula in com. cir. Aphor. Michaël Ioan. Pachal. lib. 1. prax. cap. 44. Laurentius lib. 1. de re Anatomic. quæst. 16. & alij. Postremus qui pro curanda ægri domo stipendium habebat, quædam senior esset, sic est præfatus.

Rectè quidem à veterum scientissimis est proditum, ad ventilanda interna viscera, sicut incomprehensibile mitigandam, nullum aliud esse præstantius venæ sectione auxilium, qua de caula, vt cætera in posterum fœliciter eueniant, ad remittendum incendium internum, leuandum naturam, ad priscorum mentem, ex Basilica cruentum exhairent. Sic fecit Hippocrat. cum Galeno lib. 4. acut. text. 11. Sic ipse lib. de curand. rat. per sang. miss. 1. 2. in crudorum humorum copia, bis in die sanguinem emisit. Sic in Priapismo lib. 14. meth. 7. Sic Palpitatione, 5. de loc. cap. 1. Sic in suffocatis præ gelidæ potu veniam secant Hioscorides lib. 6. cap. 3. Paulus lib. 5. cap. ultimo. Sic in Mirachiali affectu 3. de loc. cap. 7. Si ergo in morbis, qui à flatuoso, merèque frigido humore oriuntur, veteres sanguinem extrahendum prædicant, cur in hoc ægro Ascite laborante, in quo ob nimium calorem lecut æstuat, sanguis aduritur, & nativi caloris substantia dissipatur, securissimè non administrabitur? vt commendat Auicenn. 1. 4. 3. tract. 4. cap. 15. qui in Tympanite fecit venam, §. & phlebotomia quidem non ingreditur in hoc capite, nisi raro, &c. & 4. 1. cap. 20. in Hydrophi sanguinem emittit in parte dextra supra Hepat. Firmant Lupus doctissimus, qui omnia opera Galeni eruditissimis Scholiis illustravit, in com. 8. 9. lib. 4. de rat. vñst. Petrus de Peramato lib. de vacuand. rat. cap. 29. Mercatus lib. 4. de morb. intern. cap. 6. qui in Ascite, quando ex Hepatis phlogosi oritur hoc malum, ex saluella sanguinem euacuant.

Collegio in tam diuersas sententias distracto, exequenda auxilia in sequentem diem Medici distulere, vt re bene pensata, præsidium securius celebraretur. Qui enim ad proposita respondet velociter, vix Medicus putandus est, dicebat sententiosus Damascenus, sic referente Nicolo serm. 1. tract. 1. dislinct. 2. cap. 11. prope fin. quoniam qui citè respondet, ceu facile dubitandus est, ex Ratio 6. Aph. 40. quod enim paulatim fit, optimum est, ex Gal. lib. 1. de fract. 48. & 2. prorrhet. 17. quando enim anima fit sapiens, quandiu enim cerebrum quieuerit, tandem homo sapi, ex Hippoc. lib. epist. num. 30. epist. 19. & lib. de morb. sacro, num. 12. nam quæ reprobent sedulò, seipsum afficit contumelia, dicebat discretissimus Galen. lib. 3. epid. 7. 1. com. 4. prope fin. Quare reintegratis viribus, in altero die, Iunior sic præfatus, omnem de hac re dubitationem, & velut caliginem, dilucida oratione discussit.

Scitum est ab omnibus, qui vel prima Medicina limina degistarunt, paracentesim non esse administrandam, si Hydropicus tabidus sit, vires sint languidores, febris adiuncta, viscera habitualiter affecta, interha putredo ingens, ex aqua nimium putrefacta contracta, hoc tempore, si interaneis corrumpit sectionem tentes, nihil aliud facies, quam exhaustis spiritibus, cum effusa aqua corpus moribundum citius interficeret: quapropter temeraria est tunc

tunc curatio hæc, quo tempore nihil aliud sit, quām quād, quā tempestiū suscepta contulissent, celebrata serius infamantur auxilia. Cū ergo hæc omnia in hoc ægrotō adfint, virēisque sint debiles, & morbus sit diuturnus, cane & angue peius fugienda paracentesis est.

Quare cū ex morbo valde progreſſo, vires in eo deficiant, explodenda venæ ſectio eſt: ſi autem Galenus ſanguinem emittit, id facit, quando ex retentis vacuationibus oritur hoc malum. Roborantia ergo ſalutaria ſunt, parata ex ſpeciebus Dialaccæ, Diacircumæ, Trochifloræ de Rhab. Absinthi. ex quibus, cum Conſeruâ Zingiber. Anthos, Citri, Eryngij, additis Diacymino, Dianifo, Diagalanga, Diacinnamomo, cum Syrupo de Eupatoria ſiat Eleſtuarium cum Mithridatio, & Theriacâ. His dictis cæteri de-dere manus.

Sed cū morbus iis non conſaneſceret, ſitque, & febris eum opprimerent, & nimio Gaumate preſſus, anxietae quateretur immaniter, ſuum Medicum vocat; hic, aſtu ſolū, & feruori interno attentus, ſanguinem imperat emittendum. Ager cū nullum ex celebratis præſiliis commodum ſentiret, maluit illius pertinaciter contendentis opinioni, quām aliorum peritorum eam obnixè reprobantium voto adhærere. At vocato Chirugo, & extraē ſanguine ex Baſilicâ venâ, toto ſerolo, & aqueo, ager post di-midiam horam, illis adhuc præſentibus, syncope correptus, frigido ſudore madidus, toto corpore liuidus, ſtertens citò occubuit.

OBSERVATIO CL.

Medici ignavia, ager vitam finit.

Q uoniam in malè feriotorum Chymicorum temporē ignavum, ac turpiter defidentem ruditatem perduci ſumus, in amoenissima, facundissimāque Galeni Pomœria ingressi, inuenimus ſententiam laudatissimam, quæ eſt prima inter cætera, que ſcienter admodum ille, nec citra rationem, ſumāmque ſcientiam protulit Axiomata; ſic enim habet ſyncerioris Medicinæ instaurator diligentissimus lib. 3. de facult. naturalib. cap. 10. *Quisquis enim noſſe quid ſupra vulgum debebit, ſtatim non natura modo, verum etiam primis doctrinarum rudimentis, multū ceteris præſet oportet.* Idem ubi iam adoleuerit, veritatis in ſano quodam teneatur amore, veluti afflatus; tūm ſine villa diei, noctiſve intermiſſione properare, ac contendere, ea quæ à clarissimis veterum tradita ſunt, diſcere: eadēque ubi didicerit, indicare: multōque tempore explorare, ac confiderare, que rebus ſenſui patentibus conſentiant, queque rurſus iſdem diſſentiant: ac ſic illa quidem ſuſcipere, hac reſpueſre. Atque huic quidem admodum utiles fare libellos noſtriſ ſtero, (erunt autem huius generis omnino pauci:) reliquias opus hoc perinde fore ſuperfluum, ac ſi quis aſino fabulam narret, &c. O ſententia dignissima cedro! putant enim ſcioli quidam non eſſe neceſſe ſtudere, vt eſt in Prouerbio, ſed ſtudiuſſe. Hac ſententia tanta manitus, nihil vñquam a grīs præſcripsi, quod non eſſet priuī ex librorum lectione frequenti comparatum. Hæc ſalutaria præcepta ſenex quidam Paracelſicus, ignarus, & rufus, parui pendens, vocatus in prima die ad curandam continentem febrem, quæ iuuenem eufarcum, & quadratum, ſenſiſſimā ſtipata ſympotomatis, inle-menter exercebat, exactā diaxā, ſpiritu Tartari, & Sulphuris, ſolū eſſe minuendum, & abſumendum ſanguinem imperauit. Accedens ego, quām ab effe-ueſcentis ſanguinis copiā febrem ſcatuſ agnoſcere, ſubita, & copioſa veſe ſectione, ad normam Galeni, vbiq[ue] paſſim eam celebrantis, eſſe curan-

A dum illicò prædixi, nam *occasio præceps*, dicebat Diu-nus ſenex lib. 1. Aph. 1. Superueniens ille, textus, & auctoritates Galeni flocci faciens, eas, argutulorum iuueniū tricas, & ineptas nugas appellans, affiſten-tes in ſui votum adduxit. At ager ſanguinis ſaburra, velut ſarcina preſſus, in variis figuris ſe iactans, inquietus, & implacidus poſt 12. horas, ſuperueniente exiguo ſudore, occupatus delirio, vitam finiuit, cui poſt mortem, ſpatio quatuor horarum, ſanguinis copia tanta per nares exiuit, vt libras tres æquaret. Tu verò hos Paracelſicos apage, quorum præſtigijs, delitamentis, & fabulis ſcatet Europa, & prefertim Germania tota.

OBSERVATIO CLI.

Quidam febri vehementiſſima oppreſſus, inſtitia Medici ad fauces mortis deductus, magna prudentia curatur.

I nciderat in vehementiſſimam febrim quadragenarius ſatis robustus, quæ licet imputris ſanguinea eſſet, & mitibus ſtipata ſympotomatis, eum tamen vigilia, Cephalalgia, ſiti, & fastidio bidū mala confecerat. Vocatus Medicus, cum quo, tempore ſanitatis, ager arctiſſima amicitia erat deuinctus. Hic, cū pulsum, ob copiam grauantis plæthora inueniret paruum, & debilem hac de cauſa phlebotomiam in hoc morbo tam neceſſariam prætermiſit, ignorans raro accidere, vt primo, ſecundō die morbi vires imbecilles cernantur, monente Galeno lib. 10. meth. c. 2. in fin. Sed cū ager in quarto die, ob ebullitionem humoris, conatum naturæ, & crisi, immani febri premeretur, cum lingua ſcabra, & ſicca, nam in ſtatu omnia fortiora apud Hipp. 2. Aph. 29. & concocta materia, & rarefacta, quæ in genere venoso erat inſixa, vires eſſent magis liberales, Medicus, vt prætermiſſa veſe ſectionis deſetum reſarciret, illicò ſanguinem emittendum imperat. Parentes timent, renuunt, me vocant. Ego, re benè pensata, eam interdicto: nam futuram criſim per ſudorem præ foribus addeſe coniecto. Rigore enim frequenti tentabatur ager, extima calebant, facies erat valde rubra, in cute ſuavis quidam ſentiebatur calor, & pulſus erat vndofus, mollis, & altus, qui teſte Galeno lib. 2. de prefag. ex pulſib. cap. 9. ex humiditate arteriæ, facultate modice affecta, conatum naturæ, & virium firmitudine emanat, ex Gal. lib. 3. de crifib. cap. vlt. quare bono animo a grū eſſe iubeo. Medicus enim generoſus, & arte Hippocratica dignus in his inopinatis euentibus non debet perterreri, ſed exitum morbi prædicere tenetur, neque debet multū timere mala quæ præter rationem eueniunt, talia enim ſtabilia non ſunt, neque multum durare, & permanere conſueuerunt, ex Hipp. 2. Aph. 27.

E Nam, vt doct̄ Galenus monet in com. tantum abeft ut hac malum aliquod ſignificant, ut nonnumquam bo-num iudicium haud ita multo poſt futurum enunciem. His dictis ministri nuntiant a grī cutem eſſe madi-dam. Tunc ad proliſciendum ſudorem grana quatuor lapidis Balzaartici cum vnciis duabus aquæ ſtillati-tiæ papaueris rubri propino, cuius aquæ vires pro provocando ſudore ſunt eximiæ. His factis poſt di-midiam horam emanauit ſudor multus, calidus, vni-versalis, & cū eſſet excretus in quarto die, qui eſt iudicatorius, febrim integrè ſedauit, nam hic eſt op-timum ex Hipp. lib. 1. prognost. text. 22.

Per tranſennam hīc notabis duo, que hinc triobolarem Medicum perturbarunt. Existimabat enim diem quartam decretorium non eſſe, cū in crifomu-ru numero non reponatur ab Hipp. lib. 4. Aph. 36.

De Praxi Medic. admir. Lib. III.

& licet eſt iudicatorius, raro decernit, ex Gal. in com. & firmat ipſe lib. 3. crif. cap. 4. Sed hoc intelligendū eſt de biliosis morbis, non de ſanguineis, qui per pares moventur dies, & frequenter in qua-rtō iudicantur, vt adnotauit Amatus in initio tract. de dieb. decretoriis. Hoc modo apud Hipp. 3. prog. 2. ſim-pliciſſima febres, ac ſignis firmata ſecurifimis, quarto die, aut citius finiuntur. Sic ſudore multo Pericles, in quarto eſt iudicatus apud Hipp. lib. 3. epid. ſect. 3. text. 77.

Deinde timenda eſt multū ſigna critica, veluti indignabundus contra me, striata, perfrictaque fronte, inculcabit, quia non ſunt præter rationem, vt Galenus falſo prædixit in com. nam crisis à natura fit, quæ ſumma cum ratione, & ordine operatur. Miratus ſum valde, vnde hic tantum dubium haſerit, tam arduum, aspergium, & à nullo propositum eorum, qui Aphorismorum ambages haſtentur ſunt inter-pretati. Sed tu huic nodo, hunc cuneum impone: li-cet enim hæc ſigna à natura excitentur, quæ certis legibus, & ratione procedit, non ſunt periculosa, quia eueniunt præter rationem noſtram: ne ergo ea timeas, neque damna imminentia perimeſcas; quoniam à conatu naturæ, à maiori ebullitione, & rarefactione humoris, ob pugnam naturæ cum morbiſi-ca cauſa originem ducunt: nam poſtea ſubsequitur ſalus. Sic in ſtatu omnia fortiora ex Hipp. 2. Aph. 30. quoniam vehementes ſunt tunc accessiones februm, vi-gilia, dolores, fastidium, ſiti, morbus tamen multo me-lior, quām in principio, ex Gal. eod. lib. Aph. com. 29. Coctio enim quæ in ſtatu fit, 3. crif. cap. 5. facit ceſſare putredinem, apud ipsum in art. medica cap. 84. Quare ſi hac ſolutione Galeni mentem interpreteris, tutus incedes, dummodi circumforaneos iſtos medicos contemnas, & profles, qui quoties accedunt ad agros, roties peccant, monente Galeno lib. 1. de dieb. de-cretor. cap. 11. Nec enim naturæ motum certum obſeruant, quæ ordinatis legibus vtitur ſemper in ani-mantis commodum, quum ſit morborum medica-trix, & crisis auctor, dum robore ſuo vtile ab inutili ſeparat, & excernit, ſic monente Galen. 1. de vſu part. 17. & 2. Aph. 13. De cuius prudentia, & prouidentia pulchra ſatis proponuit ad Galeni mentem elegan-tiſſimus Ioubertus lib. 1. prædox. 6.

OBSERVATIO CLII.

Medicus inſcius, in praſagiendo aberrat ſemper.

A nnotatione dignum Theorema eſt, prolatum à primo artis noſtræ conditore, in lib. 4. epid. text. 81. Aegros prope mortem melius habere: nam puer in Hippologi villa conuulsus ceſſante conuulsione, mortuus eſt. Et Galenus lib. 1. prorrhet. ſect. 2. com. 17. narrat a grū adſtantem veneno interno, in quarto die, & ſequentiibus melius habuisse, qui illico tabefac-tus interit. Sic Hermocrat. lib. 3. epid. ſect. 1. text. 2. lethali morbo correptus, ſine febri, cum ſomno, & ſana mente mortuus eſt, in cuius contextu interpretatione, admiranda eloquentiſſimè protulit Galenus, repetit in lib. 6. epid. ſect. 2. com. 43. Ob hæc ſapienter admodum Auicenna 2. 4. tracl. 1. cap. 92. in hæc verba prorumpit: *Quum homo habet febrim incenſuam, & inuenit alleviationem, & quietem caliditatis ſubito abſque crisi manifestā, cum evacuatione, aut permutatione, & ſine extinctione ultima, & ſine permutatione de aere ad aërem in regione una, aut in duabus regionibus, & quiescit quod eſt in pulſu de velocitate, & inuenit ſicut tranquillitas, tunc indica quod morierur velociter,* &c. Huius euentus multipli x eſt cauſa, quod pereunte ſenu, & ceſſante facultatum actione

A omnia mitescunt ſympotoma, quia ceſſat naturæ conatus, & pugna. Deinde ceſſante coctione remit-tuntur dolores, & febres, vt incipiente Gangrenæ in parte inflammatæ ſepe contingit. Et præ debilitate facultatum ceſſant excremen-ta moventur, & vapores eleuari ad partes principes. Demum quibusdam abſcedunt excremen-ta ad tempus à partibus præci-puis, facultate extremos conatū apponente. Hæc veriſi-ma documenta in consultatione cuim- dam a grī proposui, qui ex febri maligna ſeu ſtrata ſympotomatis decumbens, poſtquam preſſus an-guſtia cum morbo laborioſe luſtuerat, tandem il-lius feritate deuictus ceſſauit à pugna, & videbatur ab omnibus, & à Médico rectius valere, quia febri carebat omnino, & mente ſana ad oblatu melius ſe-habebat: quare vt de morbi ſtatu iudicium ferrem, vocatus, inuenio a grū hilare, & bonæ ſpei plenum, ſed ita languidissimo pulſu prædictum, vt vix perciperetur, vrina erat eruditissima, nulla præceſſerat concoctio, nullus abſcessus, oculi ex internalis perturbati. His viſis, mortem prædixi: *quaenam ſine ſignis finiuntur, malignus retrocedunt*, ex Gal. 3. de crif. cap. 6. & prænunciauit Hippocr. lib. 1. Ach. 27. dum dicit: *Is quae ſine ratione levant, fidere non oportet.* Ille contrà, a grū ſanum eſt prædicabat. At hic poſt duas horas, lingua obtremilcente, & sequento delirio, iuxta oraculum Hipp. lib. 1. prorrhetic. text. 20. animam eſſtanit, & prælens Medicus, habitus inſcius ac ignarus, rubore ſuffulſus, pudibundus eſt do-mo diſceſſit. O pestis hiſce noſtris temporibus po-pulariter graſſans! ô dolenda medicastrorum clades! ô abortiu Medici! immo in praſagiendo temerari, fatui, præcipites, qui diuinifimū Galenium negli-git, rectorem in dictis locis? ne deinde, dum mors contingit, vel ſefelliffe, vel ignorasse. Videamini quod bellè docuit Celsus lib. 5. cap. 26. in initio.

OBSERVATIO CLIII.

Hecticus, ſuperbia, & dolo Medicis, violenter occubit.

D Aborauerat Anglus quidam, gracilis, & rara contexturæ, ad iram maximè propensus, febri continentis biliosa citra putredinem, quæ adeo illum maceravit a statis tempore, vt nullum non adhibi-tum præſidiōrum genus contempſerit. Hæc, ob ſubi-iecti calidum intemperamentum, & temporis ex-uberantem calorem citò in hecticam tranſigrant, ita vt a grī extenuatus, & excarnis, tabe afficeretur euidenter. Huic, præter humectantem viſum, & reliqua intus, & extra applicita, quæ aridum corpus reuertiunt, & vifcera iqualida demulcent, Bal-neum conſului per plures dies. Cū autem lapsus ex ſiccitate periculofus ſit, & veluti immedicabilis, quia ſiccitas eſt inultum reſiſtua, & corrigit per humiditatem, quæ pigra eſt, & in agendo iners, idcirco ex eo nil leuatus eſt, quare lac aſinum ei conſului. At cū corpora quæ longo tempore extenuantur, lente reficere conueniat, iuxta ſenſis edictum 2. Aph. 6. Fa-ciūm eſt, vt laſtis ope proficeret, ſed per patrum. Af-fines acquirendæ ſanitatis audi, me inſcio, alium ſen-iorem conuocarunt. Hic miratur valde, cur tam longo tempore, tantis applicitis auxiliis, a grī non conualeſceret, & ſic iurgiosus, & in me ſtomachabundus plura incompoſita verba iactauit inſolenter. Illi, respondi. Medicum omnes languidos ſanare, eſſe impossibile, ex præscripto Hippocr. in prefatione ad libros prognosticon: nam vt diſerte ait Galen. lib. 6. epid. ſect. 8. com. vlt. tunc denique officio noſtro funti ſu-mus, cum omnia efficiam quæ ratio nobis ſuppeditat, & longus vſus, periti ſaque commonſtrat, quoniam Hippocrate

pocrate auctore lib. 4. acut. 2. ubi corpus imbecille sit, morbus praevaleret, ubi animem morbus praevaluerit, remedium non habet. Repetit Galenus lib. de totius morbi temporibus cap. 5. Ille ut erat animi immorigeri, & retrahendi, sermonem meum interrumpens, pedibus humum pulsans, & praesuperbiā, & ira, velut amens factus, sic praefatur: Nisi multum tibi, etiā inueni tribuerem, nihil horum tolerarem: nam quae Lippis nota sunt, mihi velut ignaro suades: ceterū per duas septimanas sine me huic ægro ex meā sententia prospicere, & sapum eum penitus conspicias. Sed cū vnicuique suavis sit salutis spes, illico ei velut veraci, adhibita fuit fides, adeo ut me reiecto, illam amplectentur, qui solūm febri attentus, quam ex hamore crasso pronatam putabat, non alterantia, sed violenter purgantia sèpius consuluit, quibus iecur incanduit, spiritus commoti, sanguis absumentus, caro liquata, & sic colliquante fluxu miseratibefactus, viram cum morte communicanit. Causa ergo superbos, & insolentes, quibus solum arrident sua: nam humilibus multa bona in medicā facultate contingunt, ut Philosopherum sapientissimum protulit Seneea, Epistola 8:2. adeo indeleibile vitium est superbia, præsertim si cum ignorantia fuerit coniuncta, auctore Galeno lib. 13. meth. cap. 15.

OBSERVATIO VLTIMA.

Medici imperitia, quidam imperfectus.

ANUS agitur trigesimus quintus, si rectè recordor, quo ad quendam illustrem ægrum accidens, eum truculento ventriculi dolore, citra febrem, à crasso, terrestri, tenacique humore suborto cum flatu nebulosi copiâ multa, laborare conspexi. Ecce ingreditur pleno passu Medicus, qui primâ facie mihi bardus virus est, & ad arandum magis, quam ad curandum natus, & erat ex eorum numero, qui ex conducto Medicinam apud Conimbricenses addiscunt. Nam illi erant patulæ nares, adstricta, rugosaque frons, demissum supercilium, venter subtundus, turgidus vultus, miluini oculi, & retrogradi, pedes cuncti, quæ omnia itoliditatis manifesta-

Nunc vellem facunda forem, dolor artibus obstat;
Ingeniumque meis substitit omne malis.
Non mihi respondent veteres in cartina vires,
Plectra dolore tacent, muta dolore Lyra est.

A sunt indicia, si Philosopho fides est adhibenda, in libris de Physiognomia. Hic cū esset ætate prouetus albicanibus pilis ornatus, inflatis buccis, perfrictaque fronte morbi cautam indistincte proposuit, & nescio quæ prætolata verba obmurmurus, altâ voce loquutus, concludit, ægrum Cathartico ad euacuandos crassos humores illicet esse expurgandum, parato ex Diaphœnico, Senâ, Epithymo, Agarico, Carthamo, & Hermodactylis. Hoc medicamentum, dixi ego, non approbo in prima die, iuxta Galeni mentem, sed alia reuelentia prius adhiberic auxilia, Anodyna, intus, & extra oblate, enemata, quæ tum leniunt, tum ventriculum à mucosis humoribus suauiter exonerant; nam exhibito,

B in initio doloris hanc partem infestantis, medicamento expurgante, humor à toto in dolentem confluet partem, unde sèvior dolor, inflammatio, & mors læpe contingunt. Sic enim habet Galenus lib. 13. meth. cap. 11. Siquidem longissimè à tentatâ fluctuante parte, quod redundat renellere, nequaquam ad eam trahere conuenit. Hac itaque ratione, nec si ventriculus, aut intestina phlegmone occupari iam coperirent, medicamine quod alum deicitat, uti conueniet, &c. Hac tanta Galeni sententia non recipisciens, in propinando Pharmaco pertinaciter insistit, & cū esset me senior, affines eius votum libenter admittunt, sed ab assumpto medicamento, post quatuor horas, exasperato dolore, & miserrime singultiendo vitam finiuit. Sed hos præstigiatores, qui licere sibi putant impune homines occidere, cum sua inscitia relinquamus. Eorum fraudes, contumelias, Adulacionem, Latrocinium, Superbiam, Audaciam vbiique patefecit Galenus, & præsertim lib. de præcognit. ad Posthum. ferè per totum, & lib. 1. meth. cap. 1. & fusè retulit Plin. lib. 29. cap. 1. quorum stupiditatem nec Apollo cum Musis sanabit vñquam, aut Europa de-teriorē sentiet pestilentiam, nec sensit ipse Cronon. Quare dū hæc cōtemplor, animi angore disrumpor,

C

AD

ADLECTVM
LECTOREM

PERORATIO.

MVLT A quidem, Lector candide, ardua, mirabilia, Dædalos Labyrinthis obscuriora, per uniuersam medicam materiam digressi, indagine, ni fallor, mirifica sumus rimati, in quibus sapientissimi Medici, quos bucūsque clarissimos habuit atas nostra, naturæ uberrimè luxuriantis, procellosum, latissimum, & scopulosum Oceanum ingressi, vix portum attingere potuerunt. Poterant & plura, sed nobis in vastissimâ rerum congerie, per pulchra solum, utilia, & abdita describentibus, seruare temperamentum quoddam, prestatilius visum est. Non ambigo plurimos esse, qui postquam legerint, ea Timoniano dente incessant, vel etiam Vatiniano prosequantur odio, inuidi aliena fama detractores, quorum virulento morsu conuulnerata plerumque exarescunt omnia. At hos instabiles faciamus missos, qui tam pertinaciter in calumniando stabiles sunt, ut in sua instabilitate, & malignitate iam conseruerint; sunt enim huiusmodi amœnitatum rudes, medicarum auscultationum exortes, & limo, cœnoque oblatescentes, totum diem, ludis, dicterioris facetiisque pertransigunt. Nos contrà soli litterarum studio addicti, non facultam, non palliatam, sed præclaram Medicinæ scientiam affectamus, ex qua, velut ex equo Troiano, innumera prodit sapientium Medicorum caserna, & veterum more omnip̄ scriptorum genus excutimus: maxime cū in eorum lectione, omnium ferè parcamus famę: nec enim infectam cruore glo-riolam captamus semper, aut Satyram condimus. Quod reliquum est, si quæ speculacionum altitudine tibi dantur feria, peruelim altero saltem ocu- lo hac respicias quandoque, sed ita, ut ne virgula Aristarchi parcendum cen-seas, ut tantâ commonitus censurâ stylum vertere condiscam, Scripturus mox qua cedro digna sint lemniscoque ornentur. Hoc nil facere gratius poteris, nec quod grauissimo ingenio tuo amplius congruat, & hoc nomine gratias tibi testatura posteritas est: sicut enim ex attritu ferri, & silicis elicitur ignis, sic ex mutua disceptatione in Democriti puto delitescens eruitur veritas. Si vero è litterarum penu quicquam fuerit depromptum, quo te viciſſim promereamur; tuo voto nostra accrescent praesidia: nam infelicis ingenij arbitror, non se publico natum bono credere. Hac nimirum est ad aternam gloriam via. Hac in primis ratione Deum induimus, dum illius quæ possumus, & fas est, exuperantem imitamur liberalitatem. Duo me solantur solum, & quod in arduis sat est voluntas sola, & quod in his exemplis delineandi nihil finxi, mutavi, falso addidi, sed tantum historiæ veritatem,

tem, sine fuso, & fallaciis expositam, ut meis oculis accidisse vidi, sincere, sicut bonum virum decet, Deum timentem, & publica utilitatis amantissimum, proposui. Nec obtrudas quod in quibusdam recitandis extra observationis modum sim aliquando longiusculus; nam preterquam quod illustrum virorum auctoritas, qua ornantur in causa fuit, unde celebrem doctrinam, haudquam ex titulo haurire poteris, etiam non coegerit affectus, de quo sermo est, obscurissimi nodus implicitus, & à Iuniorum paucissimis dissolutus, pro cuius explicatione saepe pluribus opus est machinis. Sed ne ego dum breuitatem prefero, sim prolixior. Valeas, opto, qui legeris, liuore deposito.

Pro coronide præstabo summas gratias Immenso Deo, omnium bonorum uberrimo largitori, cuius ope & auxilio, hoc opus inchoatum, ad extremum fastigium deductum. Quare gratitudinis, & obseruantia ergo laudes in aternum canam Patri Pientissimo, Misericordi, Regi, sæculorum inuisibili, Immortali, soli Sapienti, Excelso veritatis tutori, admirabili Seruatori, Sacro sancto Archiatro, in quo omnis medela reposita est, cui sit honor, & gloria in sæculorum sæcula aeterna. Amen.

Libri Tertij, & Ultimi, de Praxi Medica Admiranda.

F I N I S.

INDEX LEMMATICVM OBSERVATIONVM LIBRI PRIMI.

De Capitis, & Spiritalium partium affectibus.

OBSERVATIO I.

- 1 D regenerandos, & denigrandos pilos, auxilium peregrinum. pag. 1
- 2 Porrigo, Anguum decocto curata. ib.
- 3 Porrigo importuna, balneo ex urina euratur. ibid.
- 4 Restrictio, medicamentorum vi, humore ex capitis ulceribus emanante, recenter nati subito occumbunt. 2.
- 5 Sine cerebro vixit quidam tribus annis. ibid.
- 6 Cultelli dimidium octennio intra cerebrum latens citra noxam. ibid.
- 7 Cephalæ diuturna concussus, expulso per nares verme miro, conualuit. ibid.
- 8 Seuus capitis dolor, excitato fonticulo in summâ manu curatur. 3
- 9 Immanis temporum dolor cum eorū palpitatione cōiunctus, hirudinibus tēporib[us] affixis curatur. ib.
- 10 Contumax Cephalæ, settâ in cantho oculorum venâ, curatur. ibid.
- 11 Dira Cephalæ, venâ settâ in fronte curatur. idid.
- 12 Immanis Cephalæ, cauterio in vertice capitis excitato, sanata. ibid.
- 13 Phrenitis sana, artificiosa vacuazione curata. ibid.
- 14 Phrenitis confirmata, cucurbitulâ in syncipite scarificata, curatur. 4
- 15 Phrenitis utiliter in Lethargum transmutata. ibid.
- 16 Phrenitis conclamata philonio curata. ibid.
- 17 Lethargus cauterio curatus. ibid.
- 18 Lethargus criticâ surditate solitus. ibid.
- 19 Apoplecticus pro mortuo habitus, post duorum die rum spatium reuixit. 5
- 20 Apoplecticus apparente cruentâ fuma, conclamatus, sanguinis missione ope mirabiliter liberatur. ibid.
- 21 Epilepsia sana à sanguine orta, copiosa vene sectione curata. ibid.
- 22 Epilepsia è pollice excitata, canstico pollici laboranti imposito, curatur. ibid.
- 23 Epileptici Syrupo Nicotiana curati. ibid.
- 24 Ab Epilepsia sana, vomitus ope preservatus. 6
- 25 Auxilium contra Epilepsiam præstantissimum. ibid.
- 26 Epilepsia post partum sana, hirudinibus, interne vteri parti admotis, curatur. ibid.
- 27 Epilepsia ab utero granida correpta, settâ vena in talo, tutò curatur. 7
- 28 Nonimestris Epilepsia apprehensa, hirudinibus super marisco affixis, conualuit. ibid.
- 29 Epilepsia grauissimâ frequenter concussus, settâ ex

Lemmata

- 63 Palpebrarum morum, cauterio curatum. ibid.
 64 Palpebris resolutis, remedium eximium. 16
 65 Phthiriasi palpebrarum, optimum presidium. ibid.
 66 Auris dolore diro oppressus, imposito intra aurem Opio emortum. ibid.
 67 Auris dolore i. flammatorio ager concussus, imposito suppositorio Opiato extinctus. ibid.
 68 Vermatio in auribus. ibid.
 69 Auris dolor i. flammatorius, cucurbitula scarificata retro aures, euauit. ibid.
 70 Pro Surditate antiqua presidium certum. idid.
 71 Vstio in parotidibus salutaris. 17
 72 Prodigiosa narium Hamorrhagia, cauterio in planta pedis affixo, curatur. ibid.
 73 Turunda crasse, & concreta per nares excreta curatio, quo hominem tandem ad interitum deduxit. ib.
 74 Guttæ Rosacea curatio. ibid.
 75 Guttæ rubrae curatio. 18
 76 Ad formicæ faciei corrosiuam, celebre auxiliū. ibid.
 77 Pro nigredine faciei, presidium exoticum. ibid.
 78 Lapis supra mucronem lingua enatus. 19
 79 Verruca Gallica in mucrone lingua enata historia, eiusque curatio. ibid.
 80 Lingua porticos tumor, birudinu. suctu curatus. ibi.
 81 Ingens linga tumor, ipsa scarificata sanatur. ibid.
 82 Lingua resolutio, scitis ranimis, curatur. ibid.
 83 Palati lacuna citra morbi Gallici vitium desperdita, à natura aliquando repletur. ibid.
 84 Ad dentium dolorem remedium admirandum. 20
 85 Dentu. dolor sevissimus, niue circuposita ablatu. ibi.
 86 Quidam saeo dentium dolore vexatus, imposito intra dentis canum Philonio occubuit. ibid.
 87 Pro oris faetore optimum presidium. ibid.
 88 In oris Gallicis ulceribus Vnguentu Mercurialia imperanda. ibid.
 89 Adoris, & Genitalium ulcera deleteria, auxilium prestans. 21
 90 Ex dente vi euulso, ingens Hamorrhagia sequuta, facili remedio curata. ibid.
 91 Immodicus ex Gingina arteria sanguinis fluor, Emplastro Galen. suppressus. ibid.
 92 Sanguinis ex Gingivis profluuium criticum. ibid.
 93 Ex Epulide, mors. 22
 94 Angina canina, cucurbitula sub mento scarificata, curatur. ibid.
 95 Angina acutissima, iugularibus venis scitis curatur. ibid.
 96 Angina præfocatua intra quatuor horas interficies. ibid.
 97 Ab angina annua quidam aperto fonticulo sub lingua preseruatur. ibid.
 98 A preciso Gurgulione, tabes, mors. ibid.
 99 Biennis infans fauci lethaliibus ulceribus affectus triduo occubuit. 23
 100 Gula resolutio febri ardentissima superueniens, vini potu curata. ibid.
 101 Strumarum curatio admiranda. 24
 102 Axillarum faetor intolerabilis, fontanellis in cruribus apertis, ouauit. ibid.
 103 Calculus magnus tussi projectus. ibid.
 104 Tussis Lapido. 25
 105 Ex retentâ Gonorrhœâ virulentâ. Aphonias suborta, fonticulis in inguine apertis, curatur. ibid.
 106 Aphonias ex recurrentium neruorum in frigidaione, curatur. idid.
 107 Vocis raucedo morbi Gallici signu. est manifestu. ib.
 108 Mutus ex morbo, ante mortem vocalis factus. ibid.
 109 Pulmonibus defititus. 26
 110 Dinidâ Pulmonum, & vasorum parte per sputum excretâ, quidam pluribus mensibus vitam sustinuit. ibid.
 111 Hydrops pulmonis sectione Thoracis, curatur. ibid.

LEMMA OBSERVATIONVM LIBER SECUNDI.

De Naturalium, Genitalium, & Inferiorum partium affectibus.

OBSERVATIO I.

- 1 **V**ENTRICULI dolor ex abdita causa pronatus.
 2 Venriculi Verruca lethalis. 40
 3 Attritionis ventriculi curatio. ibid.
 4 Ad ardorem ventriculi, remedium egregium. 41

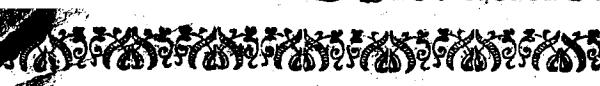
Observationum Lib. I.

- 52 Hydrops species rara. 54
 53 Emplastrum ad Hydropon utilestimum. ibid.
 54 Hydropticus, scarificato scroto sanatus. ibid.
 55 Pro Hydrope curando, aquarum Spadanarum vis mirabilis. ibid.
 56 Syrupus de Chalybe ad Hydropon eximius. 55
 57 Vi vena secunda delitescentes, in Hydropicis, & obesis eminent, artificium mirum. ibid.
 58 Electuarium Hydropi proficuum. ibid.
 59 Hydropticus fonticulo in scroto sponte aperio, à morbo liberatur. ibid.
 60 Hydropticus biennio ab aqua potu abstinentis conuoluit. ibid.
 61 Hydropicus summâ curâ custodiendi. 57
 62 Syrupus ad tympanitem probarisimus. ibid.
 63 In Hydrope, morbisque frigidis aliquando rubescit vrina. ibid.
 64 Hydrops species rara. ibid.
 65 Lumborum saus dolor, impositis super lumbos birudinibus, curatur. 57
 66 Lithiasis, Balsami vsu curatur. ibid.
 67 Lithiasis, Belgaartici lapidis vsu curatur. ibid.
 68 Renalis, mira forma, coloris, & magnitudinis lapis 58.
 69 Vrina multa tota fabulosa, 40. annis, circa incommode vnum. ibid.
 70 Inuentus in vesicâ, mira magnitudinis lapis. ibid.
 71 Excrecentia carneâ in vesica enata, & innenta, calidum ementiens. ibid.
 72 Trichiasis renum historia mira eiusque curatio. ibid.
 73 Ischuria admirabilit. ibid.
 74 Ischuria ex grumâ suborta auxilium optimum. 59
 75 Lapis in fine virga impactus, lori omnimodam retentionem efficiens, glandis incisione curatur. ibid.
 76 A lapide in virgâ impacto mors subsequuta. ibid.
 77 Quidam ob lapidem in virgâ impactum, velut desperatus, audaciâ curatus. ibid.
 78 Mictus sanguinis criticus. ibid.
 79 Saus virina ardor ex glandularum urine adiacentium siccitate nimia subortus, Balneo lactis curatur. ibid.
 80 Diabetis historia mira, eiusque curatio. 60
 81 Immanis inguinum dolor, saluatella sectione, curatus. ibid.
 82 Hamorrhoidum doloribus diuturnis, fontanella in crure adaperta, remedium præstantissimum. ibid.
 83 Vi vena interna ani ad hirudinum impositionem eminant, remedium præstantissimum. 61
 84 Hydrocele, immisso Siphone curatur. ibid.
 85 Sine vtero vixit fæmina annis triginta. 62
 86 Medici incititia fæmina emortua. ibid.
 87 Vteri scirrho Gallico, Syrupus eximius. ibid.
 88 Vterinus scirrofus tumor, mira magnitudinis chalybis vsu curatur. ibid.
 89 Pseudohydrodrops vteri in grauidis pronatus, profundâ scarificatione curatur. 63
 90 Tumore vteri flatuoso fæmina laborans, pluribus frustra tentatis auxiliis, sponte convaluit. ibid.
 91 Nymphotomia. ibid.
 92 Vteri pruriens curatio. 64
 93 Vteri deliramenta viri consortio conquiscent. tibid.
 94 Vteri suffocatio ex retento semine, eo excreto curatur. 65
 95 Vterus prolapsus, miro artificio ad suum locum reductus. ibid.
 96 Electuarium ulceribus vteri cacoethicis præstantissimum. ibid.
 97 Vteri dolosus ulceribus, aqua theriacalis eximia. ibid.
 98 Tabes ex fluxu muliebri suborta, Ebno curata. 66
 99 Vteri doloris curando, Syrupus laudatissimus. ibid.
 100 Menstruus per Gingivam manans. ibid.

Lemmata

- 101 Menses per umbilicum excantes. 67
 102 Menses per inguinem erumpentes. ibid.
 103 Nimita uteri Hemorrhagie, Emplastrum excellens. ibid.
 104 Femina retentione menstrui laborans, sanguis phlebotomia, concussa Apoplexia emortitur. ibid.
 105 Pano inguinis ex retento menstruo suberto, Saphena sectio remedio est. ibid.
 106 Fluxus Hemorrhoidalis menstrui retentioni superueniens, bonus. 68
 107 Ad provocanda menstrua, Pessulus mirabilis. ibid.
 108 Carbonum vorax, suppressis per decennium mensbris, integrè curatur. ibid.
 109 Ad provocanda menstrua, Pilula utilissima. ibid.
 110 Musca per urinam excreta. 69
 111 Vir patiens menstrua mulieris instar. ibid.
 112 Pudendum corrosum vitia superfite. ibid.
 113 Ad colis palpitationem, pilula eximia. ibid.
 114 Ad priapismum, presidium celebre. ibid.
 115 Veretri, cornu instar facti, curatio. ibid.
 116 Ex nimio concubitu animo nq uens, quomodo subito refocillandus. 70
 117 Ad minuendum coitum, Electuarium præstantissimum. ibid.
 118 Ingens umbilici tumor, usu intermissa veneris, curatur. ibid.
 119 Ex intermissa veneris affuetudine, Epilepsia, & mora subsequente. 71
 120 Electuarium ad excitandum tentiginem nulli secundum. ibid.
 121 In coitu, loco seminis flatus per penem emissus. ibid.
 122 Ad coitus ignauiam, pilula optime. ibid.
 123 Impotentia desperata laborans, quomodo curatus. 72.
 124 Ad laxum pudendum roborandum, Vnguentum celebre. ibid.
 125 Alimentum ad provocandam venerem pernile. ib.
 126 Gonorrhœa diurna, balneis naturalibus curatur. ibid.
 127 Ex suppressa Gonorrhœa virulenta, ulcus seu sum sub umbilico exortum. 73
 128 Gonorrhœa Gallica cum tabitudine summa, validissima febris, & omnium membrorum contractione, Ebano curatur. ibid.
 129 Ad Gallicum pilorum deflunum, presidium optimum. ibid.
 130 Canalicum medicamentum super tophos Gallico impositum, egregium auxilium. ibid.
 131 Fontanellis in inguine sponte apertis, quidam à seno morbo Gallico enasit immunitis. 74
 132 Cibus morbo Gallico laudatissimus. ibid.
 133 Mercurium in potum assumptum, Gallicosis presentaneum auxilium. ibid.
 134 Morbus Gallicus interdum contagiosus ad distans. ibid.
 135 Si non contingat vacuatio per Hydrargyricam alipticam, quid faciendum. ibid.
 136 Vnguento ex Auro, Mercurij antidotum. ibid.
 137 Ad extrahendum Mercurium in corpore latens, nouum, nec ita vulgo cognitum auxilium. 75
 138 Super caput aliquando vnguenta Mercurialis imponeenda. ibid.
 139 In bubone venereo in granidis, è talo mittendus est sanguis. 76
 140 Ad sterilitatem praecalorem, auxilium laudatissimum. ibid.
 141 Ad sterilitatem præfrigore, pilula eximia. ibid.
 142 Puer Rosatus. ibid.
 143 Incorrupta, naturaliter conceperit, peperit. 77
 144 Femina in septimo mense utero gerens, repetita sepius ex talo phlebotomia, fatigata peperit. ibid.
 145 Grauida oppresa angina, sepius in die phlebotomata, renixit. ibid.

Observationum Lib. III.

LEM MATA

OBSERVATIONVM

LIBRI TERTII.

De Febribus, & variis affectibus.

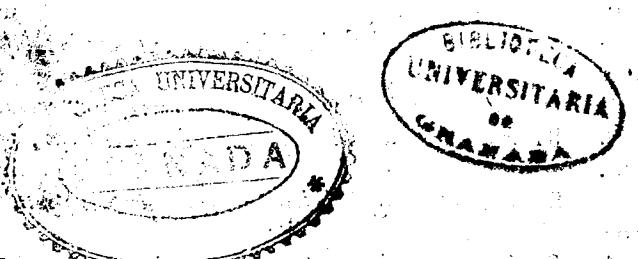
OBSERVATIO I.

- 146 Grauida causone correpta, extracto sanguine copiosa è morte enasit. ibid.
 147 Catharticum pro purgandis granidis securissimum. 78.
 148 Ignorare grauidationis exemplum stupendum. 79
 149 Immanis ferè ab utero exclusa. ibid.
 150 Ter poniens ventum. ibid.
 151 Pro præservatione à molà ventosa, auxilium egrem. 80
 152 Mola aquosa exemplum admirandum. ibid.
 153 Mola carnea mirabilis. ibid.
 154 Ad eliciendam ab utero molam, auxilium electum. ibid.
 155 Mola membranosa. ibid.
 156 Molarum incredibilis numerus. 81
 157 Ad facilitandum partum, remedium optimum. ibid.
 158 Ad difficultatem partus, remedium generosum. ibid.
 159 Pro præservatione abortus, fontanella adaperta mirè prodest. ibid.
 160 Ad præcaudendum abortum, aliquando vena sectio è Saphena est ex usu. ibid.
 161 Ad retinendum fætum auxilium rarum. 82
 162 Ad excludendum fætum mortuum, Vnguento efficacissimum. ibid.
 163 Fætus mortuus, Pessario apposito foras excluditur. ibid.
 164 Fætus mortuus, Saphena sectio excluditur. 83
 165 Fætus mortuus Vno extrahitur. ibid.
 166 Fætus mortuus putridus frustillatum post duodecim annos exclusus. ibid.
 167 Sphincteris resolutio, Ebano curatur. 84
 168 Coxæ dolor, hirudinum, super partem affectam scitu curatur. ibid.
 169 Vstio venarum retro aures, Ischiadicis utilissima. ibid.
 170 Ischiadicus dolor, saluatella in pede secta curatur. 85.
 171 Ischiadicus, hirudinum usu restitutus. ibid.
 172 Genua aperta, loco puris, egreditur ventus. ibid.
 173 Balnea naturalia, articulorum doloribus utilissima. ibid.
 174 Admoto Narcoticæ supra genu, mortificatio, & mors. 86
 175 Sanus genu dolor, Hydrargyri Vnguento, curatus. ibid.
 176 Immanis genu dolor fonticulo infra inguen aperto curatur. ibid.
 177 Super ulceratam tibiam medicamento styptico intempestive apposito, inflammatio ventriculi lethalis sequuta. ibid.
 178 Olei ex offibus humanis ad articularios dolores vis mirabilis. 87
 179 Auxilium ad præseruandum à cruciatu arthritico utilissimum. ibid.
 180 Prophylacticum contra articularem morbum, auxilium. ibid.
 181 Podagricus, materia ad stomachum conuersam, reuocata fluxione ad artus, prater omnium spem conualuit. ibid.
 182 Balneum ex arena, Podagricis utilissimum. 88.
 183 Atrox pollicis dolor, Narcoticis, iuw, & extra applicitis, mitescit. ibid.
 184 Lactis equini potu, quidam à biliose Podagra preseverans. ibid.
 185 Grandines, medicamenti vi, è podagricorum tophis eductæ. ibid.
 186 Articulorum tophi, Zarsa curari. ibid.
 187 Ad tophum, auxilium expertissimum. 89
 188 Cornu in Calcaneo enati historia mira. ibid.
 189 Dirm plantæ pedis dolor cunctio curatus. ibid.
 X potu nimio, & venere, Diaria, & ex insitia Medici, mors subsequunta. 91
 Ex varietate ciborum Diaria orta, fame curatur. ibid.
 3 Puellus quadrimus continenti imputri laborans, librali sanguinis missione curatur. ibid.
 4 Qui ex debilitate extenuari videbatur, copiosa phlebotomia lenatus. 92
 5 Valde annos Senex, ope phlebotomia, à febre euasit. ibid.
 6 Continens putrida, copiissimâ sanguinis missione curatur. ibid.
 7 Causa, gelida potu usque ad satietatem, non procedente coctione curatur. 93
 8 Febris ardens, delirio curata. ibid.
 9 Febris purpurea, copiosa vena sectio curatur. ibid.
 10 Febris liniada, non semper Letalis. ibid.
 11 Syrupus Magistralis de sero, & chalybe, fæminis obstrutus debilissimus, eximiuit. 94
 12 Febris Rheumatica descriptio, & curatio absoluta. 95
 13 Febris punctularis, cucurbitulis super emanctoria scarificatis solam succubuit. 97
 14 Febris culicularis, hirudinum scitu curatur. ibid.
 15 Febris ampullofa, Balneo curatur. ibid.
 16 Febris sudaminosa nihil commune habet, cum variolis. 98
 17 Febris anxiæ, purgatione curatur. ibid.
 18 Febris Elodes, vacuatione curatur. ibid.
 19 Febris Horripilaria continua, maligna, fallacissima. 99.
 20 Febris singultuosa, cucurbitula supra ventriculum scarificata, curatur. ibid.
 21 Febris lassitudinaria curatio. ibid.
 22 Febris syncopalis minuta, Tamarindorum ope curata. ibid.
 23 Febris syncopalis humorosa, multa beneficio curata. 100.
 24 Febris colliquans, lactis Chalybeati potu, curatur. ib.
 25 Lipyria vera ex inflammatione ventriculi oborta, cucurbitula supra partem affectam scarificata, curatur. ibid.
 26 Ad febrem Epialam, optimum auxilium. 101
 27 Ad tertianam exquisitam auxilium peregrinum. ib.
 28 Anno's senex tertiana exquisita correptus, vltu curatur. 102
 29 Tertiana notha anni triginta fatigans. ibid.
 30 Quotidiana, Ebano decocto curata. ibid.
 31 Semiterteriana, horrida, anxiosa, maligna, lethalis. ibid.
 32 In curanda quartana, cautio scitu dignissima. 103
 33 Febris Erratica, Chalybis usu curata. ibid.
 34 Febris decimana, possibilis. ibid.
 35 Febris Hætica, Hydrelao curata. ibid.
 36 Hætica febris ranarum ope curata. 104
 37 Hætica cum purida complicata, Balneo curata. ib.
 38 Pestis horribilis. ibid.
 39 Pestis Bubona lethalis. 105
 40 Pestis mira. ibid.

Lemmatum

- 90 Febris maleficiens, vsu lapidis Belgarisci in
multa copia exhibiti, curatur. 117
 91 Dysenteria venosa, Smaragdi vsu curatur. ibid.
 92 Sanguinis Rhinocerotis aduersus affectus venenosos,
via mirabilis. ibid.
 93 Stercus humanum, celebre aduersus venena Alexi-
pharmacum. ibid.
 94 Vipera venenum, solo humana urine potu mitescit.
118.
 95 Puella Barbata. ibid.
 96 Puella imperforata in virum versa. ibid.
 97 Homo cornutus. ibid.
 98 Morbus Brasilensis, vermis dictus. 119
 99 Dolor furiosus ex nouâ causâ pronatus. ibid.
 100 Cutis uniuersa, corticis arborea instar durissima. ib.
 101 Flamma volans, eiusque curatio. ibid.
 102 Vnguum procidentia mira. 120
 103 Consuetudinis potentia mirabilis. ibid.
 104 Quidam affuetu tepido potui, febriens coactâ vi,
gelidam assumens, singultiens emoritur. 121
 105 Quidam retenta consueta vacuatione per aluum,
illuc emoritur. ibid.
 106 Circa consuetas vacuationes, exemplum admirandum.
ibid.
 107 Quidam ob odorem casei, in animi deliquium in-
currebat semper. 122
 108 Mira Idiosyncrasia. ibid.
 109 Dolor vagus ex turbido spiritu natus, quomodo cu-
ratu. 123
 110 Ad infuetum liuorem faciei, syrpus de sero prestan-
tissimus. ibid.
 111 Temporis sinistri pulsatio vehementissima, cum im-
mani dolore coniuncta, arteriotomia sola sublata.
124.
 112 Prodigiosa corporis crassities, scarificatione, & hi-
rudinum suetu, curatur. 125
 113 Nodi, per uniuersum corporis ambitum numerosi
exorti, cauterio in nucha, curati. ibid.
 114 Cansus, crisi mira solutus. 126
 115 Tabes annua, vernalis caloris ope curata. ibid.
 116 Annua pleuritis, Saphena sectione curatur. 127
 117 Duplicata pleuritis, sanguinis missione usque ad
animi deliquium, curata. ibid.
 118 Rarissima penis virilis convulsio. 128
 119 Menstruus globiformis massa concrete vomitus
pernicioſissimus, quomodo curatus. 129
 120 Pica infrequentis curatio. ibid.
 121 Stupenda Hydrocephali species in ziro curata, cuius
caput, bonis caput aquabat. ibid.

FINIS INDICIS.

ZACVTI

ZACVTI LVSITANI,

AD

PHILIATROS CANDIDISSIMOS

EXHORTATIO.

Re s nostra (donum Dei) omnium præclarissima, & summe necessaria, hoc nostro calamitoso sæculo, in quo solùm viget Mars, Bellona fæuit, & omnia armis, bellisque circumsonant, et versutias Circulatorum, Empiricorum ruditatem, conuicia impostorum, à suo nativo splendore, à pristina venustate, ab eiuspræterea gloria, in dies magis, ac magis eternæscit. O sors miseranda! ò deploranda calamitas! Hanc ergo iam iam labaceentem, & maximum sui ipsius exitium minantem, oportet, ut viri scientissimi, medendi facundiâ clari, ingenio solertes, vsu dexterimi, in praxi versatissimi excolant, iuuent, illustrent, exornent. Quamobrem vos omnes Apollineæ artis Mydas, & candidos Philiatros ad hoc negotium perficiendum compello, inuoco, ut hoc Rararum Observationum Opus, aliis admirandis exemplis pro virili locupletare conemini: sic enim augustam vestri nominis memoriam gratiosa posteritas concelebrabit. Enimuerò etsi in hac infelice ætate videam regnare inuidiam, dominari calumniam, literasiacere, flocci fieri ingenia, parvi pendi virtutē, tamen aduersus hæc reluctantur usque adhuc eximij Medicinæ Professores, & alij famigeratissimi viri, qui sedulo labore, vigilanti industria, indefesso studio Medicinæ artis actuosam partem exercentes, omni conatu, eam, scriptis suis politissimis exornare certacim contendunt, quibus inest litterarum amor, studij genius admirabilis, & inscribendo acuties mira, quorum fama, longè latèque diffunditur. De horum numero sunt ingeniosissimi Itali, acutissimi Galli, expertissimi Hispani, scientissimi Germani, doctissimi Flandri, solertissimi Angli, peritissimi Lusitani; Hos omnes, & alios cuiuscumque nationes, & ordinis Medicos sacratissimo Aesculapij vinculo iterum obtestor, ut observationes vestras, raras solūm & memorabiles mihi communicetis, Latino sanè sermone descriptas, quæ circa humani corporis Anatomen, fabricam, morborum causas, signa, euentus, atque curationes versentur, quas, fidè, verè, nulla aucta, aut diminuta litera, vestris subscriptis gloriose nominibus, in perpetuæ famæ immortalitatem operi huic inseram, quum de novo fuerit excusum. Viuo Dei Misericordia, & licet senex sim, animo tamen consto ad subeundos labores in Medicinæ Reipublicæ utilitatem valde alaci, in quo igniculi vigent, & viuunt in uitamenta à natura data, & ingenita ad virtutem. Habito Amstelodamo, inclyto Musarum Lycæo, celeberrimo totius orbis emporio, ad quod ex Europa uniuersa, mercaturæ maritimæ beneficio, citra dispendium nullum, cum mercibus, literæ fideliter conuehi possunt. Habet hæc populosissima vrbis Bibliopolias plures, inter quos eminent HENRICVS LAVENTIVS, qui cum in bonas literas, studiorumque cultores benevolentia, & humanitate sit præditus singulari, in commodum publicum nullis parcit sumptibus, & potissimum in libris Medicis excludendis. Quapropter vobis patronis tantis, hocque prompto ministro, & aliquali operula mea, (nam non intermittens diem sine linea, in eadem argomento amplificando enixè semper insudo) spero quod liber hic ornator, & questionibus etiam arduis, seu scholiis condecoratus illustrior exeat in lucem. Quotidie enim occurunt quam plurima animaduersione dignissima in tractandis ægris: in morbis dignoscendis, atque curandis, quæ peculiarem observationem exposcent. In hoc enim imitabor Hippocratem, Medicinæ tutelarem Deum, & primum artis nostræ conditorem, qui in libris Epidemion, de industria, singulatim exempla rara proposuit. Non fallam opinionem vestram si fata velint. De his omnibus in calce huius operis vos commonefacere satius duxi; nam ut eloquentia parens scite prædictum in Tusculanis suis: Aures orationis extremum expectant, in que acquiescent. Valete Medicinæ studiosi, & hæc, æqui bonique consulite.

FINIS CORONAT OPVS.

LAVS DEO.